

Recueil de la Comp. de Jesus

R/8645

OPVS CATECHISTICV
SIVE

DE SVMMI DOCTRINAE CHRISTIANAE^{TRIPLO}

D. PETRI CANISII THEOLOGI SOCIETATIS
IESV, PRÆCLARIS DIVINÆ SCRIPTURÆ TESTIMONIIS,
sanctorumq; Patrum sententiis sedulo illustratum opera D. PETRI
BVSÆI Nouiomagi, eiusdem Societatis IESV Theologi,
nunc verò primùm accessione noua locupletatum
atque restitutum.

EDITIO VLTIMA.

De huius operis ac vniuersæ doctrinæ quæ in illo tractatur distributione, folium
abhinc decimumquintum cum sequenti indicabit.

Cum duplici INDICE, uno quidem Scripturarum explicatarum, altero verò rerum
sententiarum, ad calcem adiectis.

Biblioteca Universitaria
GRANADA
Clasificación A
Número 10
Tabla 32
Número 32

PARISIIS,
Apud Thomam Brumennium, in clauso Brunello
sub signo Oliuæ.

M. D. LXXIX.

Cum priuilegio Regi

de la Compagnie de Jesus

OPVS CATECHISTICV
SIVE

DE SVMMO

DOCTRINAE CHRISTIANA

D. PETRI CANISII THEOLOGI SOCIETATIS

IESV, PRÆCLARIS DIVINÆ SCRIPTURÆ TESTIMONIIS,

sanctorumq; Patrum sententiis sedulò illustratum opera D. PETRI

BVSÆI Nouiomagi, eiusdem Societatis IESV Theologi,

nunc verò primùm accessione noua locupletatum

atque restitutum.

EDITIO VLTIMA.

De huius operis ac vniuersæ doctrinæ quæ in illo tractatur distributione, folium
abhinc decimumquintum cum sequenti indicabit.

*Cum duplici INDICE, uno quidem Scripturarum explicatarum, altero verò rerum &
sententiarum, ad calcem adiectis.*

Biblioteca Universitaria
GRANADA
Señal <i>A</i>
Número <i>10</i>
Tabla
Número <i>32</i>

PARISIIS,

Apud Thomam Brumennium, in clauso Brunello
sub signo Oliuæ.

M. D. LXXIX.

Cum priuilegio Regis

II. AD TIMOTHEVM III.

is scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendū, ad arguendum, ad
prendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus
num instructus:

B. AVGVSTINVS TRACTA. II. IN EPIST. B. IOAN.

OMNIA quæ leguntur in scripturis sanctis ad instructionem & salutem no-
stram, intentè oportet audire: maximè tamen memoriæ commendanda sunt, quæ
aduersus hæreticos valent plurimum, quorum infidiæ infirmiores quosque & ne-
gligentiore circumuenire non cessant.

ORIGENES TRACTATV XXIX. IN MATTHÆVM.

QVOTIES Hæretici canonicas proferunt scripturas, in quibus omnis Christia-
nus consentit & credit, videntur dicere: Ecce in domibus verbum est veritatis. Sed
nos illis credere non debemus, nec exire à prima & Ecclesiastica traditione, nec ali-
ter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis,

VINCENTIVS LIRINENSIS IN LIBELLO ADVERSVS
prophanas omnium Hæresion nouationes.

NECESSÈ est profecto omnibus Catholicis, qui sese Ecclesiæ matris legitimos
filios probare student vt sanctæ sanctorum Patrum fidei inhæreant, adglutinentur,
immorian tur: prophanas verò prophanorum nouitates detestentur, horrescant, in-
fectentur, persequantur.

ITEM.

Hos in Ecclesia diuinitus per tempora & loca dispensatos, quisquis in sensu
Catholici dogmatis vnum aliquid in Christo sentientes contempserit, non homi-
nem contemnit, sed Deum.

D. AVGVSTINVS LIB. II. CONTRA IVLIANVM
relagianum in epilogo.

QVOD inuenerunt in Ecclesia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à
Patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt. Nondum vobiscum apud illos iu-
dices aliquid agebamus, & apud eos acta est causa nostra. Nec nos nec vos
eis noti fueramus, & eorum pro nobis latas contra vos sententias
recitamus: nondum vobiscum certabamus, &
eis pronunciantibus vicimus.

R/8645
REVERENDISS. IN CHRISTO PATRI,
AC ILLVSTRISS. PRINCIPI, DOMINO IVLIO EPISCOPO
Herbipolensi, & Orientalis Franciæ Duci, Patrono benignis-
simo, Petrus Canisius in Christo Iesu
S. P. D.

INTER Christianos Cæsares, quorum virtus & pietas ma-
iorem in mundum iam olim effulsit (Præful amplissime) duo
Theodosij, senior & iunior, vt vulgò dicuntur, singularem
laudem in primis promeruerunt. Ego verò de priore tan-
tùm dicam, quem Augustinus, Orosius, Diaconus meritò
celebrât, & cui poëta Claudianus ob lætissimum rerum suc-
cessum haud temerè accinit:

*O nimium dilecte Deo, cui militat æther,
Et coniuvari veniunt ad classica venti.*

Hic ipse multis quidem argumētis prodidit, se vnà cum coniuge valde religiosum
esse, & benè merendi de Ecclesia studio & amore cum primis exarsit. Imperium
eius in difficilia tempora incidit, quibus ob excitatas nouas in fide dissentiones
gliscentesque sectas populares animi passim distrahebantur, doctis interim acerrimè
inter se concertantibus, vt si fieri posset, in errorem, aut certè quidem in dubi-
tationem etiam inducerentur electi. Etenim Eunomius electum Sathanæ orga-
num, sua tum zizania dominico tritico inspergebat, & Nouatianum serpebat vi-
rus, suâque copias augebant Macedoniani, & Arriani quidem Catholicos vel ma-
ximè diuexabant. Quid hic ageret Theodosius? magno cum animi dolore tristissi-
mam Ecclesiæ faciè spectâs, præsertim cum publicæ pacis & Ecclesiasticæ vnitatis,
sicut optimū principè patrêmque patriæ decebat, studio & amore incredibili te-
neretur, sed qui ad ista funesta doctorū dissidia cõponenda nullum satis idoneum
remedium inueniret. Accersit igitur Nectarium episcopum Constantinopolita-
num, & ab eo sciscitatur, quid facto sit opus ad concordia scissæ Ecclesiæ restituend-
dam, priusquàm grauiore ordinum fierent distractiones, motûsque magis exi-
tiales ex hisce altercationibus & sectis in Christianam Rempubl. effunderentur.
Ecclesiâ enim fidei vnitatem conseruari atque stabiliri, discordia verò religionis la-
cerari atque subuerti rectissime iudicauit. Nectarius verò cum non haberet quod
ex tempore Cæsari responderet, de re tanta censet deliberandum, ac interim Age-
lium, licet Nouatianorum Episcopum, consulit, vt eius sententiam audiat, prius-
quàm redeat ad Imperatorem. Agelius tunc forte Sifinnium lectorem habebat,
hominem non mediocriter eloquentem, in sacris etiam literis & philosophiæ cog-
nitione probe versatum, qui præterea iudicio & rerum agendarum dexteritate
polleret. Is iussus dicere, quid roganti Cæsari respondendum putaret, in hunc
modum disseruit: Concordiam Christianæ religionis frustra sperari, quandiu li-
bertas disputandi partibus nouam doctrinæ formam inducentibus proposita &

EPISTOLA

relicta esset: immò verò præsentia schismata, non solum hac disputandi libertate non tolli, sed augeri, grauiorésque inde lites ac pugnas irreconciliabiles expectari oportere, quibus vigentes nunc hæreses & opiniones nouæ magis magisque corroborentur: aliam igitur ineundæ concordia, quæ solida esset, viam ineundam esse, nimirum vt presentes controuersia ex veterum Patrum, qui Ecclesiæ calculo approbati forent, traditione iudicarentur. Sic enim futurum, vt via cõtentiosis præcluderetur, nè quisque pro sui cerebri intemperie Dei verbum interpretaretur, & suum illi sensum, prout causæ commodum putaret, assingeret, suamque sententiam iudicio Patrum simulque Ecclesiæ publico anteferet. Vnde Imperatorẽ rectè facturum, si præcipuos sectarum magistros interrogãdos curaret, velintne veterum Ecclesiæ doctorum iudicio stare, qui ante natam modò contentionem & diuisionem cum gloria floruisent, nullique præsentì vel parti, vel sectæ vnquam fuissent addicti: ac propterea vt minimè suspectos controuersæ nunc doctrinæ censors & arbitros iure agnoscendos ac recipiendos esse. Quòd si hos arbitros admittere detrectarent, postulandum ab illis videri, disertis vt verbis pronũciarent, sibi damnari Patrum auctoritatẽ. At si rursus hanc damnationis legem ferre nolẽt, ex hac sola tergiuersatione non obscurè constare, quantum fidei mererentur noui de fide disputatores, vt pote tã arrogantes, vt sese tot tantisque probatis Patribus vel æquare, vel antepone non erubescerent, & idcirco nulla illos venia dignos, sed pro falsis doctoribus veræque Ecclesiæ pestibus iure habendos atque profligandos esse. Catholicorum verò munus manere proprium, vt quam doctrinam profiterentur, veterum Theologorum scriptis consentaneam esse probarent, & suam religionem illorũ testimoniis bona fide prolatis defenderent ac illustrarẽt. Quid multis? Placuit hæc sententia Nectario, qui statim ad Theodosium Cæsarem regressus, consiliũ Sifinnij aperit, suaque auctoritate confirmat. Cæsar verò, vt erat prudentissimus Princeps, Lectoris consiliũ diligenter expendit, & hanc ineundæ concordia rationem approbat, reque ipsa probandum censet, quod Sifinnius proposuisset. Itaque sectarum principes ad disputandum armati & instructi conuocantur, ac præter expectationem omnem à Cæsare interrogantur, quo in precio magistros Ecclesiarum habeant & habere velint, eos nempe qui ante noua hæc diuisionis tempora extitissent, an eosdem recipere & approbare deliberatum haberent. Hic primum illi modestiã præ se ferre, & de Patribus honorifice loqui, quasi præceptores illos agnoscerent, seque illorum discipulos faterentur. Theodosius iterum sciscitatur, sitne illis constitutum, Patrum testimonia eo habere loco: vt per illa cum de aliis Christianæ doctrinæ partibus: tũ de subortis nuper controuersis iudicetur, omnẽque iudicium terminetur. Hic illi hærent suspensi, aliis aliud obtendentibus, & eiusdem etiam sectæ sociis inter se mutuò altercantibus, quid quantumque scriptis & auctoritati veterum esset largiendum. Quidem Cæsaris institutum probare, sed plures veterum sententias defugere visi sunt, facile subodorati periculum de causa cadendi, si ex antiquorum Patrum iudicio præsentibus ipsorum controuersia dirimerentur. Vbi noua discordiarum flammæ mox eruperunt, vt si antea vnquam, nunc potissimum sectæ inter se dissectæ viderentur, non dissimiles quidem priscis illis gigantibus, ac aliis Babylonicæ turris stolidis ædificatoribus, quorũ & linguæ diuisa, & conatus frustrati, & impensè omnes absumptæ hoc vnum effecerunt, vt optatus ædificij progressus in pudendum prorsus exitum commutaretur. Igitur non male cessit Theodosio, quòd in Sifinnij consilio acquieuerit, eoque facto memorandum toti posteritati reliquit exemplum,

DEDICATORIA.

plum, vt quod antea Tertullianus docuerat, nunc re ipsa probatum esse cernamus. Tractans enim ille Pauli sententiam, Hæreticum hominem post vnã aut alteram correptionem de vita, seriò admonet, ne Catholici cum hæreticis de sacris literis disputaturi in arenam descendant, sed potius vt ad maiorum traditionem prouocent, & ex illa germanam Scripturæ intelligentiam, omnẽque de propositis fidei quæstionibus veritatem petant atque confirment. Sicut & Origenes pronunciauit: Illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica traditione discordat.

VISVM est autem hanc repetere narrationem, quam Cassiodorus in historia, (vti vocant) tripartita recenset, eamque magni esse momenti, & nostro tum seculo, tum instituto quadrare quiuis facile animaduertat. Rogant multi atque mirantur, qua de causa tot colloquia, disputationes & conatus qui ad controuersias in religione componendas nostra ætate partim in Germania, partim in Gallia instituti fuerunt, adeò male infelicitèrque successerint, vt maiores etiam in religione distractiones ac turbæ consecutæ videantur. Nimirum à dicto Sifinnij consilio discessum est, & pietas abfuit Theodosiana, qua nouis doctoribus veteres cum auctoritate opponerentur. Hoc nisi fiat, tot hæresum monstra, quot nunc passim in Europa nata cernimus, facile & summa cum Ecclesiæ perniciè grassari pergunt, semperque impediunt, quo minus ad amabilem Ecclesiæ concordiam tandem redeatur. Ac interim prorsus verendum est, ne post longas contentiones funestus exitus æque Germanos ac Græcos opprimat & perdat, vt nostrates è schismaticis vel Mahumetanos, vel atheos euasisse vel sero doleamus. Deinde hanc veterem narrationem libuit inserere, vt nostri seculi stultitia, immo impietas rectius perspiciatur, quando infimæ fortis, ac plane crassi rudisque homines de Patribus vt prorsus indigne sentiunt, ita scurriliter quoque loquuntur, illorumque dicta & facta petulanter arrodunt, sæpe & vanæ superstitionis & execrandæ idolatriæ sine villo pudore condemnant. De Patribus dico, quorum eximia vitæ integritas, & in diuinis literis doctrina sapientiæque tot modis effulsit, diuino Spiritu in illis mirabiliter operante, & Christianam Ecclesiam tot seculis corroborante. Hi electa diuini Spiritus organa Christi fidem nõ ore tantum professi sunt, sed & sanctissima vita, multisque sæpe miraculis nec rarò sanguine profuso testati sunt, nullus vt eos pro dignitate celebrare, & sacros eorum labores religionis ergo susceptos & exantlatos satis efferre posse videatur. Quibus tanto maior fides auctoritasque debetur, quo magis in vnum eundemque sensum conspirant, quòque consonantius de Christianæ doctrinæ partibus testificantur, vt quasi cor vnum & anima vna, immo & spiritus vnus in illis inesse, nobisque loqui videatur. Atque hoc illorum consensu, tanquam certo inhabitantis spiritus indicio, depræhendimus, non solum in Apostolis, sed etiam in Apostolicis doctoribus sanctisque Patribus hanc præclaram Christi promissionem impleri. Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Quocirca non temere ad hoc referri potest, quod Regum ille sapientissimus Salomon docet, ne quis terminos antiquos à patribus positos transgrediatur, quòdque monet Ecclesiasticus, vt sapientibus presbyteris, eorumque doctrinæ nos adiungamus, qui disciplinam à patribus traditam acceperunt, vel sicut Paulus loquitur, qui depositum bona fide custodiunt. Vnde vox Basilio Magno digna, & à vere Catholicis omnibus vsurpanda extat: *ἀλλ' ὡς περ παρὰ τῶν ἁγίων πατρῶν δεδιδάχμεθα, ταῦτα τοῖς ἑρωτῶσιν ἡμᾶς διαγέλλομεν.* hoc est, Quæ à sanctis Patribus docti sumus,

EPISTOLA

ea interrogantibus nos annunciamus. Tum Athanasius Ecclesiæ fortissimus propugnator, breuem & expeditam rationem, qua hæreticorum artes & fraudes omnes elidantur, hisce verbis ostendit: Τοῦτο μόνον ἀποκρίνασθαι πρὸς τὰ τοιαῦτα, καὶ εἶπεν ἄρκει, ὅτε οὐκ ἐστὶ τὰῦτα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἕδὲ ταῦτα πατέρες ἐφρόνισαν. Hoc, inquit, solummodo respondere ad talia, & dicere sufficit, quod ista non sunt Catholicæ Ecclesiæ, neque ista Patres nostri senserunt. Et sane cum his Ecclesiæ magistris non sapere, omnino est desipere. Extra hunc saltare chorum, ut ita dicam, est primas infantiæ partes arripere. Ab his Ecclesiæ columnis auelli, est regiam veritatis viam deserere. Sine his Christi oculis & Ecclesiæ luminibus, in diuino illo Scripturarum prato versari, est perinde ac in tenebris dominicum agrum colere, vel in mari cum Petro nocte piscari. Damnatos ab his errores amplecti, est cum Ecclesiæ ludibrio hæreticorum deliria confirmare. Horum denique sensum & consensum negligere, diuino est repugnare oraculo, quod credentibus omnibus per Prophetam intonat: Hæc dicit Dominus: State super vias vestras, & videte & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea: & inuenietis refrigerium animabus vestris.

Quæ omnia idcirco mihi præfanda duxi, Antistes illustris, præfens ut opus, quod è collectis grauissimorum Patrum sententiis constat maiore in precio ab æquis censoribus habeatur, tuæque in primis Celsitudini sit commendatus. Prodit enim nunc iterum noster Catechismus, nec solum nitidius, sed etiam animosius prodit, quâdoquidem inter medios velut satellites, immo duces & coryphæos probe stipatus incedit, ut minus publicum conspectum vereatur, & corâ minacibus aduersariis se perstare posse confidat. Adest enim illi inuictus bellator Spiritus sanctus, suoque gladio, quod est verbum Dei, hunc quantum exilem partum munire dignatur. Adfunt & generosi Christi Regis æterni milites, qui suis quasi armis nouum hospitem circuncingunt, ornant, muniunt atque defendunt. Quare si antea vnquam hic liber placuit bonis, cum solus ac velut inermis appareret, haud dubia mihi spes est fore, ut idem maiore nunc favore & applausu multorum excipiat, tot præsertim patronorum, qui sunt omni exceptione maiores, suffragiis atque sententiis vndique corroboratus. Hos Christianæ doctrinæ testes ac vindices quisquis contemnit vel negligit, nos etiam librumque nostrum & contemnat ac negligat licet, quandoquidem in eadem cum illis nauimur, ac tantisper manere constitutum habemus, donec & ipsi superatis infestis procellosisque huius pelagi tempestatibus, quibus in hac tota vita iactamur, ad eundem salutis portum, quem illi nunc felices obtinent, Christo nauclero fauente tandem securi perueniamus.

Vbi de præsentis instituti ratione plura dicturus, de prima nostri Catechismi editione cogor repetere, quam inclytus ille Cæsar FERDINANDVS Viennæ de manibus nostris extorsit, & ante xxvi. annos edi voluit sua autoritate, me quidem nomen nunc meum supprime, minus ut inuidiosum esset opus, cuius author ignoraretur. Sed quoniam hoc nostrum seculum, ut nullum fere aliud contentionem flammis pascitur, multique ad calumniandum præcipites nulla fere minus, quam orthodoxa ferunt & probant dogmata, fieri non potuit, quin aliqui Catechistico labore nostro offenderentur, & hanc qualicumque Christianæ doctrinæ summum arroderet ac insectarentur. Cuiuscemodi Ecclesiæ hostibus tanto maior insectandi libido creuit, quo minus inuidi homines ferre potuerunt, opus hoc summi Principis autoritate comprobatum, à multis auidè legi, passim circumferri, in scholarum usum introduci, in templis doceri, varias in linguas transfundi, in maximis

DEDICATORIA.

maximis gymnasiis celebrari, nec solum Ecclesiasticis proceribus, sed summo Regi quoque Philippo, aliisque magistratibus Catholicis ita probari, hunc ut Catechismus præ cæteris studiosè cõplecterentur, ac eundem suis populis tum ad docendum, tum ad discendum publicè traderent, seriòque cõmendarent. Quod ego certe sine arrogantiâ dictum velim, ne honori nominique diuino quicquam subtraham, quum soli bonorum omnium fonti lætum rerum successum ascribi, & ad illius gloriâ syncere cuncta referri deceat, nulla ut vnquam eius dicti surepat obliuio. Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da Gloriam. At ego rem multis hodie notam commemoro, & de veritate constare cupio posteritati, ut rectius omnes de aduersariis iudicet, qui nescio quo spiritu ducti, aut potius æmulationis stimulis exagitati, tam ægrè sustinent hoc exiguum Catholicæ doctrinæ testimonium, compendium, præsidium in Germania superesse. Igitur Euangelici homines infensis animis, maledicis linguis, ac virulentis calamis certatim instructi, nullum hodie Catechismum æquè ac nostrum tam petulanter appetere, tam rabiosè conuellerè, tamque atrociter damnare voluerunt. Postea vero cum de eiusdem libri auctore iam rumor increbuisse, ac opus ipsum Catholicis exteris magis magisque innotuisset, Veneti & Galli nomen meum, quod ego tam diu celaueram, me in scio adscriperunt, idque ante annos decem publice testatum volui, cum opus idem reconditum Colonienſi Senatui nuncuparem. Accessit deinde Petrus Buseus Nouiomagus, homo nostri ordinis eruditus, & in veterum monumentis probe versatus, qui amicorum hortatu, & ob publicam vtilitatem, sicut ipse in sua meminit præfatione, ad hoc opus ornandum & muniendum, operam sane difficilem & laboriosam, ut prudentes intelligunt, exantlauit. Etenim Scripturæ Patrumque consonantia loca, quorum nos in ipso contextu mentionem frequentem feceramus, quæque ad libri marginem breuiter fuerant adscripta, & his etiam plura vnde quaque collegit, ex ipsisque fontibus deprompta transcripsit, & transcripta cum ipsa libri textura tam dextrè coniunxit, ut quiuis sine negotio deprehendat, omnem Catechismi nostri doctrinam cum libris Canonicis & probatis Patrum scriptis pulchre congruere, quantumuis infestis & infensis oblatrent calumniatores. Qui sane Busei labor Hispanis, Italis, multisque aliis pergratus accidit, eamque commoditatem suppeditat omnibus in munere docendi, ut ad manum habeant selecta, bonaque fide notata, nec omnibus obuia veterum testimonia, quibus ad vniuersa fere doctrinæ sacræ capita tum intelligenda, tum in scholis templisque tractanda & explicanda uti expeditissime possint. Ex quo factum est, ut Typographus Colonienſis prioris editionis exemplaria breui distraherit, utque Veneti hoc opus sibi recudendum putarent, quod Romæ & alibi non modo commendari, sed etiam à multis passim desiderari certo intelligebant. Interea dum Colonie noua editio apparatus, huc præsertim Geruino Calenio impellente, qui rei Catholicæ promouendæ perquam studiosus est, bonam nostri operam nauarunt, ut opus idem recognosceretur, in eoque multa partim restituerentur, partim adiungerentur, partim meliorem in ordinem reuocarentur. Et quoniam prior editio in quatuor partes seorsum excusas secabatur, tres autem solas, quas ego viderim, Venetus Typographus dedit, longe commodius fore visum est, si ex omnibus illis membris, vnum quasi corpus conflatum, atque hoc vno volumine conclusum euulgaretur. Hæc ego de huius operis ratione & instituto, dixerim, quod ex grauissimis maximorum Patrum sententiis collectum, ac nunc etiam restitutum, tuè imprimis sapientiæ & æquitatis calculo, Illustris Princeps, cupit approbari.

EPISTOLA

CÆTERVM si de suscepti operis Catechistici argumento aliquid addendum est, mihi sane persuadeo, sapientes veræque pietatis amantes omnes boni consalturos, immò & sponte sua probaturos esse, quod nos in hoc Catechisticæ doctrinæ genere ac labore, quicquid alij sentiant, multum sepe olei opereque ponamus. Cur enim nos pigeat ac pudeat eius institutionis, quam summo Deo gratam, maximorum hominum exemplo consentaneam, Catholicæ Ecclesiæ salutarem, Christianæ iuventuti necessariam, & nostræ demum professioni congruentem esse certissime constat? Quid quod magister noster & princeps pastorum Christus Catechistæ partes quodammodo suscepit atque sustinuit, quum præcipuas Catechismi partes ore suo sacrosancto vel tradidit, vel cõfirmavit? Excusent aliis suas occupationes, ad sublimiores ac maiori quæstui feruientes Ecclesiæ functiones adspirent, vtile autem & æque laboriosum hoc ministerium iudicent, callidèque subterfugiant, ne cum pueris quodammodo repuerascere velle videant. Atqui non veretur ipsa Dei sepiantia Christus se paruulis perquam familiarem exhibere, hos ad se iubet adduci, venientes vltro amplectitur, & amanter osculatur, his suas ipsas manus imponit ac benedicit, his ministros & custodes Angelos deputat hos demum cælestis regni ciues & præ aliis heredes quasi proprios facit. Qui præterea pœnam illi grauissimam interminatur, si quis vnum è paruulis siue in fidei doctrina, siue in vitæ moribus fortè scandalizet: qui demum in paruulos collatum beneficium adeo sibi gratum fore pronunciat, vt quicumque ipsius nomine paruulum susceperit, Christum ipsum suscipiat, habeatque perpetuum debitorem. Tanti refert, si Christo Domino, eiusque sacro Euangelio credimus, de paruulis bene mereri, ac instituentis illorum ad pietatem animis operam dare, quemadmodum probi faciunt Catechistæ, non Christianum modò, sed etiam Angelicum, vt sic loquar, munus administrantes. Quo minus ego miror, eximios illos Patres, Originem, Basilium Ambrosium, Augustinum, Cyrillum ab hoc docendi genere non abstinuisse, sed huius viæ duces se nobis præbuisse, vt in fidei doctrina rudes ac veluti paruulos non grauatim catechizemus, & eis tanquam matres lac spirituale cupidè & alacriter subministremus. Videbant enim sapientissimi homines, in magna illa Dei domo plures carnales quam spirituales, paruulos quam viros atque perfectos, vt Paulus appellat, reperiri, magnamque semper esse turbam, non solum ætate, sed etiam spiritu imbecillium atque pusillorum, quibus Euangelicæ doctrinæ panem frangere conueniat, donec illi solidiorem cibum admittant, & in Christo ipso grandescant atque proficiant. Quòd si nihil aliud, certe aduersariorum improbus labor, ac indefessa cura huc nos extimulare debebat ac impellere, vt quod studium illi suæ sectæ per Catechismum propagandæ animisque per illum corrumpendis noctes ac dies impendunt, id nos ad Catholicos recte pièque instituendos pari diligentia, sed meliore fide, ac purioris Catechismi doctrina impigrè conuerteremus. Quid alioquin turpius, quid ab officio Catholico magis alienum videri queat, quam vigilante Iuda, in re tantæ momenti dormire Petrum, & vndique grassante lupo pastorem sui gregis curam abiicere, ac huius demum seculi, immo tenebrarum filios in sua generatione magis, quam in Christi regno lucis filios, sapere & prudentiores esse? Quocirca Tridentini Consilij Patres, vt alia multa de religione Catholica vindicanda optime constituerunt, sic illud etiam sanctissime sanxerunt, Parochi vt omnes diebus festis non solum habendis ad populum concionibus vacarent, sed etiam tradendo post prandium Catechismo incumberent, ac in fide rudiores omnes edocerent. Quæ

lex

DEDICATORIA.

lex si vsquam alibi, tum in Italicis Ecclesiis iam obtinet, magnòque cum populi fructu, nec minore bonorum parochorum laude hoc tempore obseruatur. Atque hactenus de Catechismi necessitate, præstantia & commoditate, quantum hic quidem locus ferre potest.

AD extremam epistolæ partem accedo, quæ Patronum operi necessarium postulat accersiri, vt noua hæc editio non solum apud æquos & candidos rerum æstimatores suam habeat gratiam, verum etiam aduersus iniquos & inuidos obrectatores maiore polleat autoritate. Vbi celsitudo tua illustris, Princeps, se commodè nobis offert, cuius tutelæ hunc librum reuerenter commédare cupiam, ac vnice nuncupare decernam. Primùm enim inter Germanos antistites ac Principes Catholicos, qui hoc seculo prædicantur, multorum iudicio sublimem & illustrem locum tenes, his nimirum animi dotibus instructus & ornatus, quæ non modò sapientem præclaræ huius D. CHILIANI vineæ custodem, sed & generosum bellicosæ Francorum gentis moderatorem ac Imperij principem decet. Deinde singulari Catholicæ pietatis studio flagras, qui inde ab initio suscepti muneris effecisti, vt Clerus ditioni tuæ subiectus, ad sacras preces quotidie summo Deo recitandas grauitè extimularetur, seriòque reuocaretur. Accedit & zelus in domo Dei repurganda necessarius, ac tali Episcopo dignus, qui Apostolicum canonem ad se pertinere meminerit. Peccantes coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant. Igitur ad Catholicam religionem & disciplinam Ecclesiæ restituendam adiciis animum, pastores hæreticos amoues, & pœnas immorigeris infligendas proponis. Adhæc quod rarum & egregium Meccœnatem decet, doctos & studiosos homines magno fauore prosequeris, atque idcirco gymnasium publicum excitare pergis, quod non modò Franconibus, sed etiam exteris haud minori præsidio quam ornamento esse possit. Seminarium verò nuper magnifice erectum, & numero alumnorum & multis coemptis ædificiis amplificas. Neque nostros homines negligis, sed eorum Collegium non ita pridem Herbipoli excitatum amanter complecteris, ac studiose foues, tota vt hæc IESV societas immortales gratias Patrono humanissimo debeat, ac pro illo sua vota Deo summo faciat perlubenter. Nec ignoro, Ecclesiæ vestræ, quam honoris gratia nomino, multa & præclara in me merita posse commemorari, quæ inde à primis Collegij nostri fundamentis Herbipoli iactis, cum isthic adesset, & sacris concionibus operâ darem, equidè sum frequèter expertus. His ergo causis, ac aliorum etiam consiliis incitatus facere non potui, quin per huius operis occasionem aliquid scriberem, ac vetus erga Celsitudinem tuam eiusque Ecclesiæ obseruantiam meæ studium qualicumque testimonio publice comprobarem. Precor demum à Christo Opt,

Max. vt Herbipolensem urbem & Franconiam omnem, hoc difficili tempore propitiis tueatur, vtque pios Amplitudinis tuæ conatus in suam æternam gloriam bene fortunet, neque solum huius operis; sed etiam Collegij tantum patronum diu ac feliciter nobis superesse concedat. Oenipontiano post Christum natum
M. D. LXXVI.

b PIVS

DE HVIVS OPERIS RATIONE

AC VTILITATE PRÆFATIO PE-
TRI BVSÆI NOVIOMAGI.

Extrait du Priuilege du Roy.

HENRY par la grace de Dieu, Roy de France & de Pologne, à tous nos Iusticiers officiers ou leurs lieutenans & chacun d'eux si comme à luy apartiendra, nostre bien aime Thomas Brumen marchand libraire iuré en l'vniuersité de nostre ville de Paris, nous a exposé qu'il a recouuert une coppie d'un liure intitulé. Opus Catechisticum siue de summa doctrinæ Christianæ D. Petri Canisij societatis Iesu, preclaris diuinæ scripturæ testimoniis sanctorum patrum sententiis sedulo illustratum opera D. Petri Busæi Nouiomagi eiusdem societatis Iesu Theologi. Laquelle coppie auoit esté veüe par docteurs de la faculté de theologie, lesquels auoient trouuë iceluy digne d'impression & profitable au bien public, & d'autant que à l'impression dudit liure ledict suppliant pourra faire grandz frais & doubte qu'autre que luy voudrisent par cy apres imprimer lesdicts liures, & par ce moyen le frustrer de ses iustes labours. Nous a requis sur ce luy pourueoir. A ces causes inelicans à la supplication & requeste dudit suppliant, auons à iceluy pour ces causes octroyé & octroyons nostre grace speciale par ces presentes que iusques au temps & terme de huit ans à compter du iour & date de ces presentes autre que ledict Brumen ou celuy qui aura charge de luy ne puisse imprimer vendre ne distribuer à nostre Royaume ne autres nosz pays lesdicts liures. Si vous mandons que de ces presentes grace & octroy vous faires & souffrez iour ledict suppliant plainement & paisiblement, en faisant faire expresse inhibitions & defences de par nous, à tous Imprimeurs Libraires & autres qu'il appartient de n'imprimer ny faire imprimer ledict liure dedans ledict temps & terme de huit ans sur peine de confiscation dudit liure & d'amende arbitraire, car ainsi nous plaist il estre fait en mandant à tous nosz Iusticiers officiers & subiectz que à vous en ce faisant son obey. Et en outre mandos à nostre premier, huisier ou sergent que pour l'enterinement & execution des presentes il face tous exploitz necessaires sans requeirir n'auoir autre commission. Donné à Paris le dernier iour de Ianuier l'an de grace mil cinq cens soixante dix neuf & de nostre regne le cinquiesme.

Par le Conseil.

GRIGNON.

APPROBATIO HVIVS LIBRI.

Nos subsignati doctores Theologi Academiæ parisiensis, hunc Petri Canisij Catechismum sacræ scripturæ sanctorumque Patrum testimonis illustratum in communem totius Ecclesiæ Catholicæ vtilitatem recudendum censuimus.

D. A. D. R. E.

P. E. R. I. E. R.

AMICVS quidam noster prudentia ac dignitate præstans, cum hunc Catechismum Doctoris Petri Canisij diu ac multum euoluisset, maiorem in modum optauit, vt quæ variis ex Patribus in illo collecta, breuitèrque tradita continentur, aliquando fufius, præsertim in rudiorum gratiam explicarentur. Nec enim satis fore putauit, ex aliis Catechismis, qui non pauci & vtunque elaborati circumferuntur, huc lucem maiorem adferre: sed hoc postulauit maximè, vt ad verbum libro adscriberentur, quæ partim ex sacris literis, partim ex Patrum monumentis petita, circa marginem duntaxat, vt fit, succinctè indicabantur. Neque ille verò temerè cogitauit, hac quidem ratione, & testimoniorum, quæ diximus, adiecta luce, fieri posse, vt quod opus multorum nunc manibus teritur, maiorem quoque fructum, & plerisque singularem commoditatem exhiberet. Primum enim ita consulitur Catechistis, qui siue Catechismum Romanum ex decreto Tridentini Concilij editum, siue hanc doctrinæ Christianæ Summam explicent, graui leuatur labore in conquærendis Authorum sententiis: præsertim cum nec suppetant omnibus tot libri Patrum atque Theologorum. Deinde non potest ex harum sententiarum collectione non aliqua tum vtilitas, tum voluptas consequi, cum lector luce clarius videt, veteris quidem Ecclesiæ sensum atque consensum huic libro tam pulchrè fauere atque patrocinari. Grauis est enim auctoritas patrum: quos omnino qui contemnunt vel negligunt, nã illi nõ intelligunt, quantoperè contristent & offendant in suis electis organis Spiritum sanctum, qui etiam nunc in Patrum scriptis viuít ac loquitur cõtinenter, magnùmque lumen & robur necessarium præbet Ecclesiæ Dei, tum in scripturarum interpretatione, tum in Catholicæ fidei doctrina cõfirmanda ac propugnanda. Quam enim aliam potissimum ob causam arbitramur post Apostolos, Prophetas & Euangelistas, diuinitus per tempora & loca datos constitutosque esse Pastores & Doctores: nisi, vt Apostolus ait, ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circunventionem erroris? Quo quidem officio ac munere suo dum etiam postquam è vita excesserint, funguntur, relictis clarissimis literarum monumentis, in quibus testatas consignatasque animorum suorum sententias prodiderunt: si eos, tanquam qui errent ipsi, audire contemnimus: an non Deum ipsum aspernamur, cuius concessu ac munere illos habemus? An non eundem fraudis ac mendacij arguimus, qui pro luce tenebras, pro viâ ducibus & doctoribus veritatis, errorum magistros atque authores dederit, quique falsis promissis Ecclesiam sponsam suam miserè deluserit? Etenim si Patres in aliquo fidei dogmate consentientes & quasi conspirantes, lapsi fuerint, vniuersam Ecclesiam aliquando in fide, quæ basis & fundamentum est religionis, errasse consequetur. Aberrante siquidem Pastore, necessarium est & oues aberrare: & quo oculi dirigunt corpus, eò pariter reliqua membra deferri mouerique necesse est. Quo tandem igitur pacto Deus constare sibi, ac in promissis suis consentire poterit? Quæ fides, quæ auctoritas diuinæ pollicitationis de perpetua Spiritus sancti & Christi Domini præsentia, ac in veritatis fideique doctrina stabilitate & constantia, quam Ecclesiæ promissam diuinæ literæ planæ & perspicuè testantur? Quomodo Christum Dei sapientiam à stultitiæ nota vindicabimus, qui & domum suam super arenam ædificasse, & non ad columnam & firmamentum veritatis, vti debebat, sed ad erroris ducem atque magistram consulendam atque audiendam ablegasse videri posset? Quare summa reprehensione digni sunt audacissimi simul & arrogantissimi homines; qui Patres omnes in doctrina consentientes præ se contemnunt, illorumque grauissima iudicia in vulgi contemptionem adducunt: tum de horum erroribus & nãuis ad arbitrium libidinèque garrunt impudenter. Nam quis ignorat has voces, quas Luterum inconditè fundere, ac temerè superbèque effutire non puduit: In omnium Patrum scriptis multos inueniri errores, sæpe in oratione secum ipsos pugnare, sæpe inter se dissentire, diuinas scripturas torquere: Augustinum solum disputare, definire nihil: Hieronymum in Commentariis ferè nihil asserere, ipsùmque & Originem tam inceptè sacras literas tractasse ac explanasse, vt nemo propemodum, suo quidem iudicio, ineptius

b ij

Ephes. 4.

Heb. ii.

Ioan. 14. & 16.
Math. 18.
Egim. 19.
Math. 16.
Lucæ 12.

Math. 7.
1. Timoth. 5.
Math. 18.

a In prologo
affectionis ac-
ticularum dicitur
natorum à
Leone decimo.
b De sermo
arbitrio ad
Erasmum.

P R Æ F A T I O

b Aduersus
Henricū Re-
gem Angliæ.

c De seruo
arbitrio ad
Erasmum.
d In locis co-
muniibus ad
Tilmanum
Plecterum
anno 21. cap.
de hominis
vitiis & li-
bero arbitrio.

e In loc. com.
ad Henricum
Regem Angli-
ann. 36. ca. de
causa peccati
& contingentia
& cap. de
humani viri-
bus, seu de li-
bero arbitrio.
Item in editi-
onibus aliis
sequentium
annorum.
f In institut.
suis lib. 3. c. 4.
sectio. 38.

De SS. Patribus
auctoritate vi-
de D. Augusti-
ni & Lincien-
sis sententiam
infra quæst. 11.
de præceptis
Ecclesiæ, pag.
146. & seq.

a. Tim. 3.

Matth. 23.

id fecisse videatur. Atque insolentius sese efferens, certum se gloriatur, improbeque iactat, dogmata sua, quantumvis impia, habere se de celo: adeo ut nihil curet, si mille Augustini, mille Cypriani, ipsi quam maxime aduersentur atque reclamant: Deum errare, decipi & fallere non posse: Augustinum & Cyprianum, sicut omnes electos, errare potuisse, sapiusque errasse. Melanchthonis verò, qui modestior videri voluit, quam intolerabilis arrogantia? dum in suo de Locis communibus rerum Theologicarum libello, quem Luterus inuictum appellauit, & non tantum immortalitate, sed canone quoque Ecclesiastico dignum censuit, sic ait: Scripsere de libero arbitrio Augustinus & Bernardus, & ille quidem sua posterioribus libris quos aduersus Pelagianos edidit, multipliciter retractauit. Bernardus non est similis sui. Sunt hac de re etiam apud Græcos quædam, sed sparsim. EGO quandoquidem non sequar hominum opiniones, & simplicissimè & planissimè rem exponā, quam ferè obsecurarunt Authorēs tum veteres tum noui: quia sic interpretabantur Scripturas, ut simul vellent tamen rationis humanæ iudicio satisfieri, &c. Quem libellū his tandem verbis concludit: Censeo non aliter atque pestem fugiendos hominum commentarios in rebus sacris, quòd doctrina spiritus purè nisi è scripturis hauriri non possit. Hanc tamen suam de libero arbitrio sententiam postea non modo ipse reuocauit, sed etiam velut Stoicorum opinionem, & Manichæorum delirationes insaniasque cōfutauit. Nec minor illa Thrasonis Gallici in suis Institutionibus superbiloquentia: Parum, ait, memouit, quæ in veterum scriptis de satisfactione passim occurrunt. Video quidem eorum nonnullos (dicam simpliciter, omnes ferè quorum libri extant) aut in hac parte lapsos esse, aut nimis asperè ac durè locutos. Quid hoc, quæso, est aliud, quam in præstantissimos viros, cum quibus nec vitæ sanctimonia, nec solida perfectaque eruditione conferri possunt Rabiini isti, scelerata procacitate insultare, atque adeo veterem religionem, hoc est, Catholicam veramque doctrinam, impiè nequitèrque irridere, & sacra omnia conuellenda & pessundanda permittere populo, qui vel sponte ad omnem huiusmodi licentiam & sacrorum neglectum præceps fertur? Neque enim eo vno solùm Patribus magnam auctoritatem tribuimus, quòd fuerit omni doctrina & virtute ornatissimi, quos constat Spiritu sancto, qui est Spiritus veritatis, permotos atque incitatos, non adumbratam quandam eruditionis imaginem, ut isti nouatores, sed sinceram, solidam, atque expressam doctrinam, diuinarumque literarum, quæ ab eodem Spiritu profectæ sunt, rectam intelligentiam consecutos esse, semperque tenuisse: sed vel maxime ob eam etiam causam, quòd ex eorum præclaris ac fide dignis testimoniis perspicue intelligamus, quænam ipsorum temporibus sententia & doctrina fuerit Ecclesiæ Catholicæ, quæ columna est & firmamentum veritatis. Quod quàm magni faciendum sit, aduersariorum studium atque institutum haud obscure declarat. Quotiescunque enim suam doctrinam Patrum auctoritate stabilire sibi posse videntur, id quidem & summa voluntate, & libenter studiosèque faciunt: sed qua fide, non ignorant eruditi: ac tunc quidem & sancti & docti habentur, nec sine plausu lætitiæque eorum laudes celebrantur: vbi verò, ut fit, ab ipsis dissentiant, statim explauduntur, & in numerum hominum, qui errare possunt, reiciuntur. Promoude nouus hic labor cum ad alia, tum ad conuincendos & redarguendos etiam eos non parua conferet, qui in hunc Catechismum scribere, ac virus acerbitalis suæ euomere, cūique petulenti lingua & infano studio non desinunt insectari: Nec sane mirum. Male habet hostis coniuratos Ecclesiæ hoc qualescunque doctrinæ Catholicæ compedium: illis est veluti sudes in oculis id omne, in quo sentiunt ad veteris religionis confirmationem & illustrationem magna inesse momenta. Hinc illæ lachrymæ, hinc odia & furores aduersariorum, in libri huius Authorem ita debacchantium, ut omnis modestiæ, charitatis & pietatis Euangelicæ prorsus obliti esse videantur. Agrè ferunt inuidi homines, optimum Cæsarem in Austria hoc opus primum publicasse, tum Reges, Principes ac Magistratus maximos pro sua quidem auctoritate curasse sedulo, ut hic Cæsareus Catechismus publicè doceatur: & in varias quoque linguas traductus, magno bonorum consensu simul & applausu passim excipiat. Pergant igitur isti, si secus fieri non potest, pergant inquam latrare atque mordere: rideant & contemnunt, quod in Curis prudentissimi Magistratus, & in Gymnasiis viri eruditissimi comprobant. Quod si non vni credunt operis huius Authori, saltem patribus, quos ille duces de consulto sequitur, aut certe quidem Ecclesiæ matri, quam Christus audire præcepit, fidem & auctoritatem velint cōcedere. Alioquin cæci sunt & obstinatè præfracti, ni videat & admittant Scripturæ Patrumque testimonia, quæ bona fide collecta proponuntur. Inspiciant suos ipsi codices, adeant fontes, & conferant omnia quæ hic è Patribus adducuntur: deinde iudicent, sed ita, ut venerandæ antiquitatis potius, quam profanæ nouitatis se studiosos esse declarent. Iam verò si communis est Patrum sententia, si firma & certa Ecclesiæ doctrina, quam

A D L E C T O R E M.

quæ hic liber repetit atque confirmat, iniquè profecto faciunt, qui hoc vni Authori crimina exprobrant: quod si omnino crimen habendum est, non magis in illo vno, quam in Catholicis omnibus erat reprehendendum. Sed hac nimirum arte & fraude libenter vtuntur Sectarij, ut quemadmodum Rhetores docent, ad odium inuidiamque conflandam nihil non congerant, variis quoque hominum impotentium concitent affectus vociferando, ut si non prudentium, at populi saltem iudicio vincere & triumphare videantur. Cui passim non modo populares, sed etiam doctiores quique noui Euangelij præcones, fallacissimè sese venditare & mentiendò persuadere solent, ea quæ in Catholica Ecclesia obseruantur, nuper nata, & paucis antè annis, nescio quorum Pontificum, aut Monachorum, aut Sophistarum ingeniis reperta, atque in Ecclesiam inuecta esse. Neque enim, ut exempli causa aliqua commemorem, Melanchthonem ab hac calumnia, apertis quoque mendaciis pudor reuocauit, Neminem videlicet ante Gregorium Magnum ex veteribus scriptoribus Inuocationis Sanctorum mentionem fecisse: In veteri Ecclesia morem consuetudinèque seruatum, ut post diuortium personæ innocenti, coniuge superstiti, alteri nubere liceret: Sacramenti Eucharistiæ oblationem pro mortuis, Augustini ætate nondum vsurpatam fuisse. Sed nec Brentius scribere dubitauit, Apparet, inquit, veteri Ecclesiæ ignotam fuisse Transubstantiationem: Eucharistiam non creditam fuisse olim, Sacrificium esse propitiatorium, aut ex se ad remissionem expiationemque peccati institutum: Nihil quod definitum sit aut certum, Augustinum de Purgatorio posteris prodidisse. Caluinus verò quid? Neminem vsque ad Gregorium tempora vidisse quòd Matrimonium pro Sacramento datum fuerit: Veteres, cum de Sacramentis propriè loquuntur, ac præsertim Augustinū, non plura duobus, Baptismo nimirum & Eucharistia, agnouisse: Omnes veteres vna voce clamare, nullam penitus voculam à Christo emissam, cui non sit necessariò obtemperandum: eosque nulla dubitatione vbi que docere, ea, quæ vocamus Euangelica consilia, Christum non consuluisse duntaxat, sed iussisse: Confessionem (quam vocat auricularem) multis post Christum seculis inauditam fuisse atque inusitatam. Hæc atque id genus mendacia, quibus veluti flosculis eorum conciones & libri exornati sunt, ex hoc opere nullo negotio planè apertèque redarguuntur. Postremo paratiores accedant, vnde minori etiam negotio colligant cætera, quæ suscepto argumento & auditorum captui magis accommodata esse videbuntur. Plurimum verò refert, eos qui docent alios de Religione, ex Cathéchismo semper aliquod sibi caput excerpere, quod auditoribus tradant, & obseruata Methodo expediāt luculenter. Vtantur ergo & fruuntur hoc labore boni omnes, siue magistri, siue discipuli. Habeant sanè, vnde se & suos in præcipuis Catholicæ doctrinæ capitibus, locisque multis Theologicis, de quibus nunc maxime disceptatur, commonefaciant, & solida veritatis testimonia petant confirmantque. Benè vale in Christo lector, & hunc laborem nostrum boni consule. Colonie, Agrippinæ Idibus Augusti, Anno Domini M. D. LXIX.

b 3 ADMO-

a In Apologia Augustinae C. 1. de Inuocatione sanctorum.
b In examine ordinandorum anno 14. Vnde temberge tradit, & in Ap. de locis.
c In libello de Eccl. auctoritate & veterum scriptis.
d In Confessione Vuitenbergensi.
e In institut. lib. 4. cap. 19. sectio. 34.
f Lib. 4. c. 19. sect. 3. & 12.
g Lib. 4. c. 19. sect. 12.
h Lib. 3. inft. c. 4. sect. 18.

ADMONITIO AD
Lectorem.

DRIVS QVAM ad hoc opus euoluendum candidide lector accedas, de quibusdam te admonendum & informandum duximus. Ac primum quidem, quid sibi velit alphabeti literæ, quæ singulis paragraphis quæstionum Catechismi adscriptæ sunt: tum, quid in citationibus Scripturarum & sanctorum Patrum obseruandum sit: demum, vnde Patrum testimonia, de quibus ambigi possent, descripta sint. Quod igitur ad literas attinet, eas apposuimus, vt facilius auctoritates quæ ad marginem citantur, inueniri possint. Nam exempli causa, ea testimonia quæ in paragrapho. A citantur, eodem ordine postea subscripta reperiuntur, adiectis numeris, qui quidem numeri hoc præstant, vt si alio in loco eadem testimonia producantur, possint citra difficultatem reperiri. Nimirum si qua D. Augustini auctoritas, quæ vno in loco citata est, reperatur & alibi: hoc compendio inueniri possit, cû dicitur, Vide suprâ quæstione 9. B. 2. quod significat auctoritatem secundam paragraphi B.

Circa testimoniorum & auctoritatum descriptionem hæc ferè indicanda videbantur. Primum mirari neminem debere, quod numeros librorum & capitum non Arithmetice notis, vt fieri solet, sed integris dictionibus expresserimus. Ad quod faciendum hæc nos causa commouit, vt scilicet lectorem qui his auctoritatibus & sententiis uteretur, magis securum reddamus. Neque enim rarò accidit, & nos ipsi non semel obseruauimus, vt ea quæ ab ipsis auctoribus rectè per numeros annotata fuerant, vel ex scribentium, vel typographorum incuria permutarentur: nec sanè mirum, cûm facillimè contingat vt numerus alius pro alio substituat, aut propter formarum similitudinem, aut sola figurarum inuersione facta. Itaque vt ne errores eiusmodi incidere tum in scribendo siue imprimendo, tum si necesse fuerit, alias recudendo, maluimus integris dictionibus vt, quas commutare non ita facile foret. Fecimus id ob eam etiam causam, vt ex hoc libro facilius restitui & corrigi loca possint, quæ in ipsius Catechismi margine annotantur, si in eo sæpius imprimendo, errores in numeris committerentur. Alterum est de quo admonendus videbare, ordinem testimoniorum in hac editione mutatum esse: non enim, vt olim factum fuit, seorsum primò Sacrarum literarum auctoritates, & post Patrum testimonia simul collocata sunt, sed ita permiscuimus, sicut in margine hæc ab auctore Catechismi citata sunt: partim quo facilius singulas auctoritates ab auctore Catechismi adiectas reperias, & ad vnius dogmatis confirmationem citatas, tum Scripturæ sacræ, tum Patrum sententias in vno loco collectas habeas: partim vt videas quis sit genuinus Scripturarum citatarum sensus, is nimirum quem sancti Patres immediatè subiecti expresserunt. Tertium verò est, vt si animaduertas in Scripturæ verbis quædam aliter legi, quàm in nonnullis Bibliis vulgaræ editionis habeatur, memineris nos in iis describendis Louanienfium Theologorum castigatione ad vetustissima exemplaria factam, secutos esse. Postremum deniquè est, quod non ignoremus plerosque fore qui sententiarum & auctoritatum longitudinè ægrè ferent. Verum cûm è diuerso sint nò pauci, qui malint integras Patrum sententias, quàm ita breuiter adductas: non potuimus vtrique parti commodius satisfacere, quàm si viam mediâ teneremus, vt ea solum proferrentur, quæ ad rem ipsam potissimum satisfacere, videbantur: quanquàm vereamur nè alicubi longiores aut æquo breuiores fuerimus: cuius errati facilè, vt spero, veniam dabis. Vt est, meo quidem iudicio, sanctorum Patrum sententiæ facilius intelliguntur, quando & antecedentia & cõsequentia simul ponuntur ob oculos: vt taceam, quod non rarò quando verba longius adnotantur, simul etiam rationes & argumeta lectori suppeditentur, partim ex Scripturis sacris, partim aliunde petita. Neque enim nudè simpliciterque de rebus fidei suam sententiam exponunt Patres, sed nonnunquã ex professo eam probant & confirmant. Iam quis dubitet, quin eorum argumenta multo maiorem auctoritatem fidei Catholice confirmadæ roburque tribuant, quàm si simpliciter asseueraret quod sentit: Nunc ad illud veniamus, de quo tertio loco dicendum erat. Sunt auctores multi tum Græci tum Latini, qui partim à diuersis translati, partim ab alijs atque alijs correcti, distinctis locis & temporibus editi fuere, in quibus editionibus sæpenumerò, præsertim quod ad numeros capitum assignandos attinet, reperire est magnam varietatè. vt igitur certiora nostra sint omnia, operæ precii erit indicare, quos interpretes Græcorum, quâsq; editiones Latinorum, aut correctiones vtrorunq; secuti sumus, non quidem in omnium Patrum libris, sed eorum tantum, quorum mentionem facere, necessarium arbitramur: ne quis arbitretur nos mala fide egisse, si cum suis codicibus hæc fortè testimonia non per omnia conueniant, aut capita capitibus minus respõdeant. Igitur vt à Græcis sumamus initium, Secuti sumus translationè Ambrosij Camaldulensis in Dionysio Areopagita, veterem in Ignatio, Gelenij in Iosepho: quanquàm in libris antiquitatù retineamus numeros capitum, qui in editione veteri habebantur, & in Gelenij translatione ad marginem abscripti sunt. In Iustino Philosopho & Martyre Perionium, in historia Ecclesiastica Eusebij, Socratis, Sozomeni, Theodoretî & Euagrii, nec Ruffinû, nec Musculum, sed Ioannem Christophorum Anglum, Cicestrensem Episcopum (nec id quidem sine causa) interpretè sequimur: ac proinde mirari non debes, si capitum numerus qui in hoc opere notatur, cum editionibus aliorum non conueniat. Citamus Athanasium iuxta versionem Nannij, Basilium iuxta editionem & correctionè Godofredi Tilmanni Parisiensis: quanquàm Cornarij numeros in citatione capitum non rarò etiã aduixerimus. Nazianzenum ex noua Abbatis Bilij conuersione: Nyssenum ex editione partim Basileensi, quæ habet conuersionem Laurentij Sifani, partim Parisina anni 1573, in qua pleraque à Gentiano Herueto, & Petro Francisco Zino sunt translata: Chrysoptomum & Theophylactû ex correctione Philippi Montani, Oecumenium deniquè, prout is è Græco in Latinum conuersus est ab Hentenio. Quod ad Latinos spectat, Romanorum Pontificum epistolas & Conciliorum canones ex tomis Conciliorum secundum postremam Laurentij Suriij editionem descripsimus in epistolis tamen Leonis Magni retinuimus eum numerum, qui est in ipsius operibus,

ADMONITIO AD LECTOREM.

ribus, non autem eum, qui in tomis Conciliorum. In Cypriano citando sequimur editionem Manutij Romanam, & correctionem Pamelij Antuerpianam: in Epistolis autem citandis, ordinem illum sequimur, in què à Pamelio digestæ sunt: ita tamè, vt ad marginem etiam iuxta Manutij & antiquam editionem libri & Epistole numerus notetur. In Ambrosio partim Basileensem iuxta correctionem Colterij, partim nouissimam Parisiensem Ioannis Gillotij Campani. In Hieronymi epistolis Romanam editionem, & Mariani Victorij Reatini emendationem. In Augustino & Gregorio Magno Parisiensem, quod admonemus, nè mireris in libris Moralium aliam nos sequi capitum distinctionem, quàm habeat editio Basileensis; In Isidoro & Rabano Coloniensem ex postrema recognitione Melchioris Hittorpij: in Prospero, Lanfranco, & Guirundo atque Inone, Louaniensem. Superest, vt de iis libris Patrum dicamus, qui separatim excusi, aut etiam alijs Patribus inserti atque adiuncti, non tam facillè à quouis inueniuntur: inter quos sunt libri Paschales Theophili Alexandrini, qui reperiuntur in Antidoto contra diuersas omnium ferè seculorum hæreses, Basileæ edito anno 1528. & in fine operum Diui Hieronymi Parisiensis editionis, quanquàm illic Hieronymi epistolæ ad eundem Theophilum scriptæ, præfixæ non sint. Didymus Alexandrinus operibus Diui Hieronymi adiectus est. Cyrilli Alexandrini epistolæ ad Calosyrium Arinoitam, vt à Bonauentura Vulcanio nunc primum edita est, citantur: Basilij vero epistolam ad Cæsaream Patritiã, in operibus eius non inuenimus, sed quæ à doctissimo viro Curheberto Tonhallo Dunelmensi Episcopo, in libro de veritate corporis & sanguinis Domini Græcè & Latine & ex ea citatur, annotauimus. Petri Laodicensis, & Germani Patriarchæ Constantinopolitani expositiones in Orationem Dominicam, Petrus Morellus è Græcis recens Latinas factas, Gregorij Nysseni Catecheticum maiori adiunxit, & Parisiis imprimi curauit in octaua anno 1568. Ruffini expositio in Symbolum, præterquam quod in quarto tomo operum Diui Hieronymi reperiatur, extat etiam inter Diui Cypriani opuscula. Chrysoptomi liber de Virginitate, vt ex versione Iulij Pogiani primum in Italia, deinde Dilingæ separatim, & demum simul cum operibus eius Parisiis excusus est, citatur: nam Ioannis Liuinei interpretatio post absolutum ferè opus primum prodiit. Reliqua verò Chrysoptomi hic citata, quæ in eius operibus non reperiuntur, inuenies apud Metaphrasten in tomis Aloysij Lipomani, & Laurentij Suriij de Vitis Sanctorum. Liturgiæ beati Iacobi, Basilij, & Chrysoptomi simul editæ sunt per Claudium Sanctesum Theologum Parisiensem: attramen Basilij & Chrysoptomi Liturgiæ, eorum operibus in Parisiensi editione etiam adiuncta sunt. Bessarionis scripta quædam de Eucharistia, in eodem opusculo continentur. Damasceni libri tres de imaginibus, à Godofredo Tilmanno in Latinum conuersi, seorsum prodierunt. Si qui sunt eius generis auctores alij, in Catechismo citati, quorum scripta haud ita nota sunt, ea vel separatim impressa extant: vel in iis voluminibus inueniuntur, in quibus diuersorum auctorum scripta collecta sunt: cuius generis sunt octo tomi Aloysij Lipomani de Vitis Sanctorum, Μικροπροβότιον, Antidorum contra diuersas hæreses, Panoplia Euthymij: vel deniquè locus vbi quærenda sit auctoritas, simul annotatus est.

Hæc sunt, de quibus te candidide lector admonere voluimus. Tu interim hoc labore fruere ac humanissimo consultiſſimoq; Iuriſprudentiæ Licentiato D. Geruino Typographo diligentissimo & valdè Catholico gratias habe, qui pro sua prompta iuuadæ Ecclesiæ & promouendorum studiorum theologorum voluntate, operâ suam in hac re fideliter præstitit. Atque vt alia permulta eximia opera ad doctrinam Catholicam illustrandâ & propagandam politè & nitidè typis mandauit, atque in lucem emisit: ita & in hoc opere suam in imprimendo industriam declarat, quod & elegantè & emendatè excudere voluit. Si qui errores inter imprimendû obrepserunt, quod vitari vix potest, eos tales esse existimamus, qui ab vnoquoque facillè corrigi possint. Quod ad sententias ipsas attinet, dedimus sanè operam, vt facta collatione diuersorum exemplariû, quæ nancisci poteramus, quàm emendatissimè prodirent: Quæ in re non parum nobis profuit, & veluti stimulos addidit singularis diligentia Bartholomæi Laurentis ac Vuilibaldi Menzelij correctorû officinæ Quentelianæ. Neque enim facillè patiebantur, vt quæ mendum aliquod redolebant, licet ex ipsis fontibus descripta essent, typis comitterentur, priusquàm alijs codicibus inspectis, quoad eius fieri poterat, castigarentur. Ea quæ in sententijs Patrum potissimum obseruanda videbantur, & Scripturarum quæ ab iis adducuntur, loca, breuiter in studioforum gratiam, ad marginem adscriptimus. Quæ sicubi non omninò eregionè locata sunt, ducta linea ad suum locum facillè referri poterunt. Subiicimus etiam Chronologiam Ecclesiasticam, siue Catalogum Summorum Pontificum & Imperatorum, per Centurias distinctum, vt quo tẽpore Concilia celebrata, & Scriptores Ecclesiastici, quorû testimonijs vitur hic Catechismus, floruerint, intelligatur, adiecta etiam serie hæreticorum. Vbi notandum venit, in secunda classe, quæ Concilia complectitur, & quarta, qua Scriptores Ecclesiastici recensentur, quæ tenuioribus diuersique generis typis excusa sunt, eorum in hoc opere mentionem non fieri, reliquorum autem omnium testimonia allata deprehendi. Encomia item quorundam Patrum ex veteribus excerpta subleuantur, vt, in quanto honore apud Maiores nostros fuerint, cognosciqueat: habeantque Concionatores & alij professores epitheta, quibus vtantur dum eorum testimonia producant.

Iterum vale.

CHRO.

CHRONOLOGIA ECCLESIASTICA.

PONTIF. SYMM.	CONCIL. & PERSECVT.	IMPERATORES ROMANI	SCRIPTORES ECCLESIASTICI	HAERETICI.
IESVS CHRISTVS. S. Petrus Apostolus & martyr.		Augustus. Tiberius. Caius Caligula. Claudius. Nero.	Philo Iudæus. S. Martialis. S. Dionysius Arcopagita Episcopus & martyr.	Simon Magus. Iudaizantes.
S. Clemens martyr. S. Linus martyr.	Hierosolimitanū Conciliū Prima psecutio sub Nerone.	Galba, Orho, & Vitellius. Titus. Domitianus. Nerva. Traianus.	Iosephus Iudæus. S. Ignatius Episcopus & martyr.	Nicolaus Antiochenus. Cerinthus. Ebion. Menander. Saturnius.
S. Anacleus mart. S. Euaristus martyr.	Secunda psecutio sub Domitiano.			
S. Alexander i. mart. S. Sixtus i. martyr. S. Thelephor ⁹ mar. S. Higinus martyr. S. Pius i. martyr.	Tertia psecutio sub Traiano.	Adrianus. Antonius Pius.	S. Iustinus Philosophus & martyr. <i>Hermes frater Dq Pontificis.</i>	Basilides. Gnostici à Carpostrate. Chiliasia. Cerdon. Archontici. Marcion. Caini vel Caiiani. Valentinus.
S. Anicetus martyr. S. Soter martyr. S. Eleutherius mar.	Quarta psecutio sub Marco Antonio.	M. Antoninus Verus cum fratre L. Aurelio.	S. Dionysius Corinthiorum Episcopus. S. Polycarpus martyr. <i>Egyptus.</i> S. Irenæus martyr. <i>Athenageras.</i>	Tatianus, a quo Encratita. Apelles. Bardesanes. Montanus, a quo Caraphrygæ, & Pepusiani. Seueriani à Seucto. Blasphus. Quartodecimani. Valesij. Berillus. Apostolici. Melchisedechiani. Florinus.
S. Victor i. martyr. S. Zephyrinus mar.	Quinta psecutio sub Seucto.	Commodus M. Antonini Veri filius. Ælius Pertinax. Seuerus.	Origenes. <i>Ammonius Alexandrinus.</i> <i>Minutius Felix.</i> <i>Iulius Africanus.</i> S. Hippolytus Portuens Episcopus & martyr. S. Cyprianus Episcopus & martyr. S. Gregorius Neocesariensis Episcopus <i>Taurinensis Dicitur.</i> Dionysius Alexandrinus Episcopus. S. Pontius Diaconus B. Cyprianus. S. Victorinus Episcopus <i>Pictauiensis martyr.</i>	
S. Calixtus i. mart. S. Urbanus i. mart.	Sexta psecutio sub Maximino.	Antoninus Caracalla. Macrinus. M. Antonius Heliogabalus. Alexander.		Helchifite, seu Helchelaite.
S. Pontianus mart. S. Antherus martyr. S. Fabianus martyr.	Septima psecutio sub Decio.	Maximinus. Balbinus & Pupienus. Gordianus. Philippus cum filio Philippo.		Nouatus, a quo Nouatiani & Cathari.
S. Cornelius mart. S. Lucius i. martyr.	Octaua psecutio sub Valeriano & Galieno.	Decius cum Decio filio.		Sabellius, a quo Patripassiani. Paulus Samosatenus. Nepos Chiliasia. Hierachas, a quo Hierachita, seu Hierarchita.
S. Stephanus i. mar. S. Sixtus ii. martyr. S. Dionysius i. mar.	Antiochenum Concil. contra Samosatenum.	Gallus cum Volusiano. Valerianus cum Galieno.		
S. Felix i. martyr. S. Eutychie ⁹ mart.	Nona psecutio sub Aureliano.	Claudius. Aurelianus. Tacitus, & post eum Florianus. Probus.	S. Pamphilus presbyter & martyr.	Manes Perfa, vnde Manichæi.
S. Caius martyr.	Decima psecutio sub Diocletiano.	Carus cum filijs Carino & Numeriano. Diocletianus cum Maximiano.	Arnobius. S. Methodius Tyri Episcopus.	
S. Marcellian ⁹ mart.	<i>Shueffanū in causa Marcellini.</i>			
S. Marcellus i. mar. S. Eusebius martyr. S. Melchiodes mart. S. Syluester i.	Ancyranum i. Neocesariense i. I. SYNODVS GENERALIS NICENA I. Patrū 318. aduersus Arium, sub Syluestro Romano. Elibertinum. Arelatense i. & 2. Gangræse. Carthaginense i.	Constantius & Galerius. CONSTANTINVS MAGNVS.	Laſtantius. Reticius Augustodunensis. Eusebius Cæsariensis. S. Antonius <i>Abba.</i> Iuuenicus presbyter. <i>Lucifer Caralitans.</i> S. Athanasius. <i>Victorinus Afer Rhetor.</i> S. Hilarius Pictauiensis Episcopus.	Melchior, a quo Melchioriani. Donatus, vnde Donatista. Arius, a quo Ariani. Eustrachius Sebasiensis Episcopus. Accelus Nouatianus. Asterius Sophista. Audeus Syrus, vnde Antropomorphita. Metangilmonita. Macedoniani, seu Pneumomachi à Macedonio. Photinus. Luciferiani Bonofus. Acatiani ab Acatio. Acrius. Eunomius, a quo
S. Marcus. S. Iulius i.	Romanum Colonienſe. Syrmiense. Antiochenum Sardicense.	Constantius ii. Constanti, & Constantius fratres.	Ioannes Climachus. Optatus Mileitanus. Chromatius Aquileienſis Episcopus. S. Didymus Alexandrinus. S. Pacianus Barcilonenſis.	
S. Liberius. S. Felix ii. martyr.				

Ante annos 1400
Ante annos 1300
Ante annos 1200
Ante annos 1100
Ante annos 1000

CHRONOLOGIA ECCLESIASTICA.

PONTIF. SYMM.	CONCILIA.	IMPERATORES ROMANI	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.
S. Damasus.	Laodicenum. Valentianum. Aquileienſe. II. GENERALIS Synodus CONSTANTINOPOLITANA I. Patrū 150. contra Macedonium sub Damaso. <i>Romanum contra Apollinarium.</i> Carthaginense 1. 3. 4. & 5. <i>Taurinense.</i>	Iulianus Apostata. Iouinianus. Valentinianus i. cum fratre Valente. Gratianus cum Valentiniano ii. & Theodosio i.	S. Basilius Magnus. S. Gregorius Nazianzenus & Nyſſenus. S. Ambrosius. Prudentius. S. Ephraem.	quo Anomæi. Patriani. Paterniani. Rethorici. Partalorinchita. Agapeta.
S. Siricius.			S. Hieronymus. Theophilus Alexandrinus. Rufinus. S. Chryſoſtomus. S. Epiphanius. S. Cyrillus Hierosolymitanus. <i>Palladius.</i> <i>Eugrius monachus.</i> S. Amphiloehius. <i>Eutropius.</i> <i>Gaudensius Brixienſis Episcopus.</i>	Apollinarista ab Apollinario. Aetius. Seleuciani. Proclianita. Priscillianus. Iouinianus. Meſſaliani, seu Euchitæ, vel Enthufasta. Vigilantius. Collyridiani Heluidius. vnde Anticomarianita. Sabbatius, vnde Sabbatiani. Dorocheus, a quo Pſactiani. Abeliani.
S. Anastasius.	Toletanum. Mileuitanum. Telſe. Carthaginense 6. & 7. Africanum. III. GENERALIS Synodus EPHEſINA 400. Episcopo rum contra Nestorium sub Cælestino. Regienſe. Agathenſe, vel sub Symmacho potius. Araucanum 1. & 2. Valense 1. & 2. Carpentoratense. II II. GENERALIS Synodus CHALCEDONENSIS Episcopoꝝ 630. contra Eutichen & Dioscorum sub Leone. <i>Arelatenſe 3.</i> <i>Venetianum.</i> Turonenſe i. Romanum.	Arcadius & Honorius. Theodosius ii. seu iunior, & cum eo Valentinianus iii. in Occidente. Marcianus. Leo i. Zeno. Anastasius i.	<i>Philaſtrus.</i> S. Augustinus. Seuerus Sulpitius. Seuerianus Gabalensis. S. Paulinus Poſſidonius. Orosius. <i>Lucianus presbyter.</i> S. Eucherius Lugdunenſis. S. Maximus Taurinensis. <i>Tunilius.</i> <i>Euodius. Primofus. Victor Vriensis.</i> Caſtanius. <i>Marcus Eremita.</i> Cyrillus Alexandrinus. Vincentius Lirinensis. <i>Socrates.</i> Sozomenus Theodoritus. S. Proſper. S. Petrus Chryſologus. <i>S. Proclus Constantinopolitanus.</i> <i>S. Virgilius Tridentinus Episcopus.</i> <i>Sedulius. Palladius. S. Nilus monachus.</i> <i>Claudianus Mamertus Viennenſis Episcopus.</i> <i>Saluianus Maſilienſis. Hilarius Arelatenſis. Salonius Viennenſis Episcopus.</i> S. Eugenius Carthaginensis Episcopus. <i>Cerealis Episcopus.</i>	Pelagiani, à Pelagio. Cæcilius. Vincetiani. Prædeſtinati. Nestorius, vnde Nestoriani. Eutyches & Dioscorus. Acephali à Severo Antiocheno Episcopo. Petrus Cnaphæus, vnde Theopachita. Theodorus Mopſueſtensis. Xenaias, seu Philoxenus Perſa, primus Iconomachus.
S. Innocentius i. S. Sozimus. S. Bonifacius i. S. Cælestinus i.				
S. Sixtus iii. S. Leo MAGNVS.				
S. Hilarius. S. Simplicius. S. Felix iii. alijs ii. S. Gelafus i. Anastasius ii. S. Symmachus.				
S. Hormilda. S. Ioannes i. martyr. S. Felix iii. alijs iii. S. Ioannes ii. S. Agapetus.	Aurelianenſe i. <i>Tarraconenſe Gerundenſe.</i> Cæſara auguſtanſe. Toletanum. 2. Constantinopolitanum. Aurelianenſe 2. & 3. Armeniense. V. GENERALIS Synodus CONSTANTINOPOLITANA 2. Episcopoꝝ 165. contra Anthimum & Theodorum sub Vigilio. Aurelianenſe. 4. 5. Parieſenſe i. & 2. Turonenſe 2. Hiſpalenſe i. Maticonenſe 1. & 2. <i>Lugdunenſe i. & 2.</i> Valentinum. Toletanum 3. Romanum. <i>Lateranenſe.</i>	Iuſtinus i. Iuſtinianus i. Iuſtinus ii. Tiberius ii. Mauritius.	<i>Ferrandus Diaconus Carthaginenſis.</i> S. Paſchaſius Diaconus Romanus. <i>Jornades, Procopius, Agathias hiſtorio-graphi.</i> Caſiodorus Senator Romanus. <i>Arator Subdiaconus Romanus.</i> Eusebius Emifenus Gallus cuius habetur homilia, hoc forſe tempore claruit qui verò Euangelia explicauit, poſt Gregorium Magnum ſcripſit. <i>Dionysius Romanus exiguus.</i> S. Benediclus <i>Abbas.</i> <i>Iuſtinus Orgetitanus Episcopus.</i> Andreas Hierosolymitanus Cretenſis Episcopus. <i>Fortunatus Pictauienſis Episcopus.</i> <i>Ruſticus Diaconus hoc forſe tempore contra Acephalos ſcripſit.</i> S. Penantius Honoratus. <i>Eugippius Abb.</i> Eugrius Epiphaneſis. <i>Michael Synzelus. Leander Hiſpalenſis Episcopus.</i> Gregorius Turonenſis Episcopus. Iſchius Episcopus Hierosolymitanus, qui in Leuiceum ſcripſit, teſte Gloſſa ordinaria.	Seuerus, vnde Seueriani. Anthimus. Monothelita. Chryſolita. Agnota, à Themifto Diacono. Aphrartodocita. Sadducæorum à Petro Apameæ Episcopo. Eutychius Conſtantinopolitano. Ioannes Philoponus, a quo Monophyſita, & Theopachita.
S. Gregorius MAG.				

Ante annos 1100
Ante annos 1000
Ante annos 900

CHRONOLOGIA ECCLESIASTICA.

PONTIF. SYMMI.	CONCILIA.	IMPERATORES ROMANI.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.
600 Sabinianus. S. Bonifacius III.		Phocas.	Leodius Neapolitanus Cypri Episcopus. Paterius Romanus Ecclesiae Notarius. Sophronius. S. Isidorus Hispalensis Episcopus.	Julianus Halicarnassus, vnde Apharadocitæ. Iacobus, à Iacobo Syro Armenij. Heicetæ. Gnofimachi. Chazinari.
S. Bonifacius IIII.	<i>Lucense.</i>	Heraclius.	Georgius Alexandrinus, auctor vitæ S. Ioannes Chriost.	S. Maximus Confessor. Ionas Monachus.
S. Deusdedit. Bonifacius V. Honorius I.	Antifiodorense. Toleranum 4. 5. & 6. Hispalense 2. Bracarense 1. & 2.	Constantinus IIII. Heraclij filius. Heraclionas. Constantinus I.	Theodorus Cantuariensis Archiepiscopus. S. Casarius Arelatensis Episcopus. S. Audoinus Rotomagensis Episcopus.	Sergius Mahometi præceptor. Tethoplychitz. Theocatagnoffæ. Mahometiani. Monothelitz infaurari.
Seuerinus. Ioannes IIII. Theodorus I.	Toleranum 7. <i>Lateranense contra monothelitas.</i>	Constantinus IIII.	S. Aldelmus.	Ethnophrones. Patermencutæ. Lampetiaai.
Eugenius I. Vitalianus.	Toleranum 8. Cabilonenfe 1. Toleranum 9. 10. & 11. <i>Anglicanum.</i> Bracarenfe 3.	Constantinus IIII.	S. Iulianus Pomerius Toleranus Archiepiscopus.	
Adeodarus. Domn ^o 1. vel Domn ^o . Agatho.	<i>Anglicanum.</i> VI. GENERALIS SYNODUS CONSTANTINOPOLITANA 3. Episcoporum 290. contra Monothelitas, sub Agathone. Toleranum 12. Toleranum 13.	Iustinianus I I. Leontius, siue Leo II. Tiberius I I I.		
S. Leo II. Benedictus I I. Ioannes V. Cuno, vel Conon. Sergius I.		Iustinianus I I. iterum.	Venerabilis Beda.	Aganychitz.
Ann ^o Dñi 700	Ioannes VI. Ioannes VII. Sifinnius. Constantinus.	Philippicus Bardanes. Anastafius I I. Theodorus I I I. Leo I I I. Iuanus Iconomachus cum filio Constantino V. Copronymo.	S. Ioannes Damascenus. Cofinus Maiumensis Episcopus. S. Bonifacius Moguntinus Archiepiscopus.	Iconomachi.
S. Gregorius II.	<i>Romanum.</i>		S. Germanus Constantinopolitanus Patriarcha.	
Gregorius III. Zacharias I.	Francicum. <i>Suefionense.</i>	Leo IIII. Constantinus VI. Irene.	Paulus Diaconus. Alcuinus. Vuardus Monach ^o .	Felix Virgilianus, à quo hæresis Felicianæ. Elibandus Tolera. Pauliciani. Albanenses. Baiolenses, seu Baguolenses. Cōcordenses, seu Cozocenses.
Stephanus I I. Sreph. II. dict ^o III. Paulus I. Sreph. IIII. dict ^o IIII. Adrianus I.	<i>Vernense sub Pipino.</i>			
Ann ^o Dñi 800	Leo III.	IMPERATORES ROMANI. CONSTANT. CAROLVS MAG. NICEPHORVS I. & primus post eum Stauracius Imperatorum Imperium ad Germanos. Michael I. & Theophylactus. Leo V. Armenius.	Paulinus Aquileiensis.	
	<i>Concilium apud Theodoni Villā celebratum.</i>		Turpinus. Eginhardus.	
Turonense 3. Cabilonenfe 2. Moguntinum. Rhenense. Arelatense 4.		Ludouicus I.	Ionas Aurelianus. Eildainus Abbas. Amularius Treuirenfis. Angelomus. Haymo Halberstatis Episcopus. Rabanus Maurus Moguntinus Archiepiscopus. Freculphus Lexouienfis Episcopus. Strabus Fuldenfis auctor Glosse ord. V Valafrius Strabo Augiensis Abbas.	Claudius Taurinensis Iconomachus.
Stephanus V. dictus I I I I. Pafchalis I.	Aquisgranense I.			
Eugenius I I. Valentinus. Gregorius IIII.	Parifienfe. Moguntinum			

CHRONOLOGGRAPHIA ECCLESIASTICA.

PONTIF. SYMMI.	CONCILIA.	ROMANI IMP.	CONSTANT. IMP.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.
Sergius I I. Leo I I I I.	Aquisgranense 2. maldense. Concil. apud S. Medardum in suburbio Suefionens. Valentinum. Ticinense. V Vormatienfe.	Lotharius.	Michael III. Theophili filius, primus cum matre Theodora, deinde solus.	Simonius monachus. VVandelbertus. Elinemarus Remensis Archiepiscopus. Anastafius Bibliobacarius. Angeffus Lobienfis Abbas. Christianus Druthmarus. Photius Constantinop. Patriarcha. Ioannes Diaconus Romanus. Remigius Antifiodorenfis.	Godefchaldus Presbyter Gallus.
Benedictus I I I. Nicolaus I.		Ludouicus II.			
Adrianus I I.	VII. GENERALIS SYNODUS CONSTANTINOPOLITANA 4. Episcoporum 300. contra Photium Patriarchā Constantinop. sub Adriano 2.	Carolus IX. Calu ^o . Ludouic. I I I. Balb ^o . Carol ^o III. Craffus	Bafilus I. macedo.	Theophylactus. Huebaldus manachus.	
Ioannes VII I.					
Martinus I I. vel Marinus I I. Adrianus I I I. Steph. VI. dictus V.	<i>Colonienfe. Moguntinum. Metense.</i>	Arnulphus.	Leo VI. Philofophus.	Pafchafius Rabertus. Ericus, seu Emericus monachus.	
Formofus. Bonifacius VI. Stephanus V I I. dictus VI. Romanus. Theodorus I I. Ioannes I X. Benedictus III I I.	Triburiense. Nannerense. forte hoc tempore habitum.			Ambrosius Anbertus.	
Ann ^o Dñi 900	Leo V. Christophorus I. Sergius I I I.	Ludouicus IIII.			
Anastafius I I. Lando. Ioannes X.		Conradus I.	Alexander. Cōstantinus V I I.	Odo Cluniacensis Abbas. Ado Vventenfe. Regino Prumiensis Abbas.	
Leo VI. Steph. VIII. dic. VII. Ioannes XI. Leo VII. Steph. IX. dic. VIII. Martinus III. siue Marinus I I. Agapertus I I. Ioannes XII. Leo VII I. Ioannes XIII I. Domn ^o II. vel Domn ^o . Benedic. V. dic. VI. Bonifacius VII. Benedi. VI. dic. VII.		Hericus I. Auceps. Otto Magnus.		Ratherius Belga Episcopus Veronenfis, pifst Leodiensis. VVindichinus Corbeienfis Monachus. Luitprandus Ticinensis, historiographi. Radulphus Flaminensis. Rathbodus Episcopus Traiectensis. Herigerus Lobienfis Abbas. Smaragdus Abbas. Fridigobus Diacon. Rofuita fanctimonialis.	
Ioannes XIII I I. Ioannes XV. Ioannes XVI. Gregorius V. Syluefter I I.		Otto I I. Otto III.	Romanus. Nicephorus I I. Phocas. Ioannes Zimifces. Bafilus Iunior, & Constantinus VIII.	Abbo Floriacensis Abbas.	
Ann ^o Dñi 1000	Ioannes XVII. alius I I I. Ioannes I I I. al. I I I. Sergius I I I I. Benedict ^o 7. dic. 8.	S. Henric. II. Claudus, alius I.		Kaampbus Araens. Fulbertus Carnotensis Episcopus.	
Ioannes XIX. al. XX.	Aleguntadiense.	Conradus I I.	Romanus Argyr ^o . Michael 4. Paphlago. Michael V. Calaphates. Constantinus I X. Monomachus.	Buchardus V Vormatienfis Episcopus. Bruno Augiensis Abbas. Bruno Heribopolensis Episcopus. Hermanus Contractus Comes Veringensis Monachus hiftoricus. S. Petrus Damianus. Vmbertus, seu Humbertus Cardinalis. S. Lanfrancus. Guilmundus. Algerus. Rogerius monachus.	Berengarius Sacramentarius.
Gregorius VI. Clemens I I. Damafus I I. Leo I X.	Romanū & Vercellenfe cōtra Beregarium sub Leone 9.	Henricus I I I. Nigerg. al. II.			
Victor I I.	Turonense contra eūdem sub Victore 2.	Henricus 4. filius superioris. al. I I I.	Theodora Augusta Michael V I. Ienior Stratioticus. Iſaacius I. Com.	Osbertus Clarentinus monachus Anglus.	
Steph. X. dictus IX.					

CHRONOLOGIA ECCLESIASTICA.

Table with columns: PONTIF. SVMMI., CONCILIA., ROMANI IMP., COSTANT. IMP., SCRIPTORES ECCLESIASTICI., HAERETICI. Rows include pontiffs like Nicolaus II, Alexander I, Gregorius VII, Victor III, etc.

CHRONOLOGIA ECCLESIASTICA.

Table with columns: PONTIF. SVMMI., CONCILIA., ROMANI IMP., COSTANT. IMP., SCRIPTORES ECCLESIASTICI., HAERETICI. Rows include pontiffs like Innocentius V, Adrianus V, Ioanes XXII, etc.

Ante annos 1400, 1300, 1200

Ante annos 1300, 1200

ENCOMIA QVORVNDAM PATRVN QVORVM TESTIMONIA crebrius in hoc opere citantur.

DE DIONYSIO AREOPAGITA.

DIONYSIUS homilia secunda in diuersos Euangelij locos: Omnia quæ per verbum sunt facta, in ipso viuunt, & vita sunt. In ipso enim, vt os loquitur diuinum, viuimus, mouemur & sumus: & vt ait magnus Dionysius Areopagita, esse omnium est superessentia & diuinitas.

IOANNES Damascenus in oratione de dormitione sanctissimæ dominæ nostræ Deiparæ, apud Simonem Metaphrastem: Tunc autem aderant cū Apostolis sanctissimus Timotheus Apostolus, & primus Episcopus Ephesiorū, & Dionysius Areopagita: sic ut hic ipse magnus testatur Dionysius in iis, quæ de beato Hierotheo, quæ ipse quoque tunc aderat, cōscripsit ad dictum Apostolum Timotheum, sic dicens: Nam etiam apud ipsos à Deo afflatus sacrorum antistites quādo nos quoque, sic ipse nosti, & multi ex factis nostris fratribus ad spectaculum corporis, quod vitæ principium dedit & Deum suscepit, conuenimus: (aderat autem & Domini frater Iacobus, & Petrus suprema & antiquissima Theologorum summus & postquam eam vidissemus, visum fuit vt omnes sacerdotes hymnos ceterent, &c.

IDEM Damascenus libro secūdo Orthodoxæ fidei, capite tertio: Quemadmodum autē sanctissimus facerimusq; & Deiloquentissimus Dionysius Areopagita inquit, omnis diuinus sermo sacra videlicet scriptura cælestes substantias nouem nominauit.

ET in sermone, Quod qui in fide hinc migrarūt, factis operationibus & viorum beneficiis multum iumentur. Quocirca profundus ille & exercitatus in diuinis Dionysius, vbi de defunctis arcana consideratione ait (vt interim ex diuinis & venerandis illius verbis ad manifestiorem nostrorum demonstrationem aliquid adaptemus) inquit, Sanctorum preces etiam in ista vita, & non tantum post mortem prodesse iis solis, qui digni sunt vt pro iis sanctæ preces fiant, nempe fidelibus.

GREGORIUS Magnus homilia trigesima quarta in Euangelia: Fertur verò Dionysius Areopagita, antiquus videlicet & venerabilis Pater, dicere, quod ex minorum angelorum agminibus, foras ad explendum ministerium vel visibiliter vel inuisibiliter mittuntur, &c.

VIDE plura apud Nicephorum libro secundo historiae Ecclesiasticæ, capite vigesimo: vbi inter cetera, eius scripta enumeraturus, sic ait: Quæ autem ille scripta sublimi rerum diuinarum contemplatione sententiis & elocutione admiranda prorsus & excellentia, longuèque ab iis, quæ pro hominum captu edita sunt, distita composuerit, sic habent: Primum quidem opus de diuinis nominibus cōscripsit, &c. Vide etiam Michaëlem Syngelum, & Hilduinum in eius vita.

DE CLEMENTE I. PONTIFICE.

CONCILIUM primū Valsense canone sexto: Ex Epistola sancti Clementis, vtilia quæque presenti

tēpore ecclesiis necessaria, sunt honorificè proferenda, & cum reuerentia ab omnibus fidelibus, ac præcipuè Clericis recipienda. Ex quibus, quod specialiter placuit proter venerandam antiquitatem, statutis presentibus roboramus, quod supradictus beatus martyr de beatissimi Petri Apostoli constitutione commemorat.

DE CYPRIANO.

AVGVSTINVS libro secundo de doctrina Christiana; capite quadragesimo: Nonne adspicimus, quanto auro & argento & veste suffarcinatus exierit de Aegypto Cyprianus doctor suauissimus, & martyr beatissimus?

IDEM libro secundo de bono perseverantia, capite decimonono: Quid autē amplius de hac re agere Cyprianus martyr gloriosissimus & doctor lucidissimus potuit, &c. Et libro secundo contra Iulianum: Audiamus victoriosissimum martyrem Cyprianum &c. O Doctor præclarissime & testis gloriosissime, sic docuisti, sic emicuisisti, sic te audiendum imitandumque præbuisisti. Meritò finitis aliis omnium cupiditarum certaminibus, sanatisque vulneribus, cū extrema & omniū maxima vitæ huius cupiditate pro Christi veritate pugnaisti, & eius in te gratiæ largitate vicisti. Secura est corona tua, victoriosa est doctrina tua, in qua & istos vincis qui confidunt in virtute sua.

DE ATHANASIO.

GREGORIUS Nazianzenus in oratione de laudibus beati Athanasij: Tantū nobis præsidij in Athanasio, egregio inquam Ecclesiæ columnine erat, quādiū nobiscum versabatur &c. **IDEM**: Cū autem eum vitæ cursum tenuisset, atque ita iustitutus esset, aliòque instituisset, vt & vita ipsius morumque ratio Episcopatus norma esset, & ipsius dogmata pro fidei Orthodoxæ lege haberentur, &c.

DAMASCENVS in sermone de defunctis: Accedit ad hos Athanasius ille vita & sermone circumspectus, ecclesiæque Dei fundamentum.

RUFFINVS libro primo historiae Ecclesiasticæ capite decimo quarto. Sed huius tati in Ecclesia pro fidei integritate agones fuerunt, vt etiam de hoc dictum videatur quod scriptum est: Ego enim ostendā ei, quanta eum pati oporteat pro nomine meo. In huius etenim persecutione cōiuratus vniuersus orbis, & commoti sunt principes terræ: gentes, regna, exercitus coierant aduersus eum. Ille autem diuinū illud conseruabat, eloquium, dicens: Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum: si insurgat in me prælium, in hoc ego sperabo: &c.

DE HILARIO.

HERONYMVS in epistola centesima quadragesima prima ad Marcellam: Tantum virum, & tēporibus suis disertissimum repræhendere non audeo: qui & confessionis suæ merito, & vitæ industria, & eloquentiæ claritate, vbi cūque Romanum nomen est, prædicatur, &c.

IDEM in proemio secundi libri Commentariorum in epistolam ad Galatas: Hilarius Latine eloquentiæ Rhodanus, &c.

ENCONOMIA PATRVN CITATORVM

AVGVSTINVS libro primo contra Iulianum Pelagianum, capite secundo: Ecclesiæ Catholicæ aduersus hæreticos acerrimum defensorem, venerandum quis ignorat Hilarium Episcopum Gallum? Et libro secundo: Catholicus loquitur, insignis Ecclesiarum doctor loquitur, hilarius loquitur.

DE BASILIO MAGNO.

GREGORIUS Nazianzenus in epistola ad Basilium, quæ inter ipsius Basilij epistolas est vigesima sexta: An vel nos vel te ipsum nō agnoscis, cū oculis orbis, magna vox ac tuba, regiusque dicendi splendor? Anni tempestates vere vno, & astra sole vno decorantur cælum vnum complectitur omnia: ita vox tua omnes vna superat.

IDEM in oratione de laude Basilij: Quis seipsum magis spiritui purgavit, atque ita præparauit, vt dignus esset qui oracula diuina explicaret? Quis rursus scientiæ luce vberius collustratus est, & profunda spiritus profexit, ac cum Deo, quæ Dei sunt perquisiuit? Laudatur apud Dauidem Solis pulchritudo, & magnitudo, & cursus, & pernicitas, & vis ac facultas. Basilio itidem pro pulchritudine virtus fuit, pro magnitudine Theologia, pro cursu perpetua virtutis agitatio continuusque incrementorum gradibus ad Deum ferrens, pro viribus denique doctrinæ semen ac distributio, adeo vt nihil sit, cur mihi dicere verendum sit, in omnem terram sonum illius exiisse, atque in fines orbis terræ vim illius verborum.

THEODORETVS libro quarto Ecclesiasticæ historiae, capite decimo septimo: Valentis tempore Basilius præclarus orbis terrarum luminare Ecclesiæ Cæsareensis antistes fuit.

GREGORIUS Nyssenus in vita S. Ephræm Syri: Cæsaream Cappadocia diuino spiritu ductus, ipse os Ecclesiæ, auream illam doctrinæ lusciniæ Basilium vidit.

AMPHILOCHIVS Iconiensis in vita Basilij: Ephræm cū esset in eremo in ecstasi factus, vidit columnam ignis cuius caput pertingebat ad cælum, & vocem de super dicentem audiuit: Ephræm, Ephræm, quemadmodum vidisti columnam istam ignis, talis & Magnus est Basilius. Et paulopost: Magno autem Basilio sacros libros legente, vidit S. Ephræm linguā igneam loquentem per os eius. Et dicit sanctus Archidiacono: Vade, & dic ei: Domine Ephræm; iube ris intrare sanctum presbyterium. Obstupuit ergo in istis S. Ephræm, glorificans Deum, & genu flectens, respondit dicens: Verè Magnus Basilius, verè columna ignis, verè Spiritus sanctus loquitur per os eius.

DAMASCENVS libro quarto orthodoxæ fidei, capite decimo septimo: Nā vt inquit * Deifer & magnus in diuinis Basilius &c.

DE GREGORIO NAZIANZENO Theologo.

HEROMVS in Catalogo Scriptorū Ecclesiasticorum: Gregorius Nazianzenus Episcopus vir eloquentissimus præceptor meus, quo scripturas explanante didici &c.

IDEM in Apologia secunda aduersus Ruffinum: Nunquid in illa epistola Gregorium virum eloquentissimum non potui nominare, qui sui apud Latinos impar est, quo ego magistro glorior & exulto? Et in caput quintum epistolæ ad Ephesios: Gregorius Nazianzenus vir valde eloquens & in scripturis apprime eruditus solebat dicere &c.

AVGVSTINVS libro primo contra Iulianum Pelagianum, capite secundo: Non tibi deerit magni nominis & fama celeberrima illustris Episcopus etiam de partibus Orientis, cuius eloquia ingentis merito gratiæ etiam in linguam Latinam translata vique quæque claruerunt.

DAMASCENVS in sermone de defunctis: Post hunc item Gregorius ille diuino eloquio potens, a deo vt inter alios & Theologi nomen fortius sit &c.

DE EPHRÆM SYRO.

HERONYMVS in Catalogo scriptorum Ecclesiasticorum: Ephræm Edessenæ Ecclesiæ diaconus, multa Syro sermone composuit, & ad tantam venit claritudinem, vt post lectionem scripturarum, publicè in quibusdam Ecclesiis eius scripta recitentur. Legi eius de Spiritu sancto Græcum volumen, quod quidam de Syriaca lingua verterat: & nomen sublimis ingenij etiam in translatione cognoui.

NICEPHORVS libro nono Ecclesiasticæ historiae, capite decimo quarto. Multi denique alij aliter spectati viri eisdem annis viguere, arque in Ecclesiis Dei enitentes: inter quos præcipuè eruditione & eloquentia floruit Eusebius Emisenus Episcopus, Titus Bostræsis &c. Videtur autē omnes hac in parte gloria præcellere, atq; Ecclesiā vniuersalē exornare Ephraim Syrus. Et capite decimo sexto: Eadem hac arate & Ephraim Syrus præclarus fuit, qui quidem longo intervallo omnes præcessit, & tantum in lingua Syrorū profecit, vt cū pietatis exercitio ad summum contemplationis perueniret, tum splendore, facilitate & suauitate verborum, necnon densitate & grauitate sententiarum, etiam præclarissimos quosque Græcorum, qui eloquentia antiquitus excelluissent, superauerit. Mirum quidem auditu est, eundem & Græcè & Syriacè legi. Quam ob causam magnus ille oratione & virtute Basilius, qui Cappadocum metropolitim Episcopatu suo exornauit, summopere virum est admiratus, eundemque eruditionis nomine beatum censuit, vt tanti viri tam certo testimonio manifestū sit, communiter quoque à Græcis, qui tunc clarum in eloquentia obtinere nomen, præstantissimum omnium Ephraim iudicatum esse. Vox sanè Basilij talis non temerè prolata esse existimanda est, Eadem habet Sozomenus libro tertio Ecclesiasticæ historiae capite decimo quinto.

DE AMBROSIO.

BASILIVS Magnus in epistola quinquagesima quinta ad Ambrosium Episcopum Mediolanensem. Glorificauimus Deum nostrum, qui olim quidem ex pastoribus omniū populo suo principem excitauit, & Amos de grege caprarum sumptū, spiritu suo instruxit, & ad prophetica dignitatem extulit: nunc vero virū ex vrbe regia, cui totius gentis principatus concreditus erat, sapientia sublimem generis claritate, vitæ splendore, orandi facultate & rebus secularibus illustrem, ad gregum Christi pasturam traxit qui proiectis huius vitæ opibus vniuersis, proque damno habitus, vt Christū lucrifaceret, commissa sibi magni ac præclari nauigij, Ecclesiæ videlicet Dei in fide Christi, gubernacula accepit. Age igitur o homo Dei, quādoquidem non ab hominibus accepisti aut doctus

De ceu. il hierarch. cap. 4. & cap. 9. de diuinis nominibus.

De diuino mōdo c. 3.

* De celestibus hierarch. ca. 6.

Ecclesiasticæ hierarch. cap. 7.

De celestibus hierarch. ca. 7. 9. & 13.

Act. 9.

Ps. 26.

Ps. 88. 103. 106. 135.

Ps. 111.

* Deu. 10. 1.

es Euangelium Christi, sed ipse te Dominus è medio Iudicum terræ desumpsum, ad prædiciam Apostolicam transfudit, certa bonum certamen, &c.

AVGVSTINVS libro primo contra Iulianum Pelagianum, capite secundo. Sed adhuc vidi alium excellentem Dei dispensatorem, quem veneror vt patrem in Christo enim Iesu per Euangelium ipse genuit, & eo Christi ministro laacrum regenerationis accipi: beatum loquor Ambrosium, cuius pro Catholica fide gratiam, consuetudinem, labores, pericula, siue operibus, siue sermonibus & ipse sum expertus, & mecum non dubitat orbis prædicare Romanus. Et libro secundo contra eundem: Et quis hæc dicit? Homo Dei Catholicus, & Catholice veritatis aduersus hæreticos vsque ad periculum sanguinis defensor Ambrosius.

CASSIODORVS Senator in libro de diuinis lectionibus, capite vigesimo: Sanctus quoque Ambrosius hæc sermonis emanator, cum grauitate acutus, peruiolenta persuasione dulcissimus, cui fuit æqualis doctrina cum vita, quoad ei non paruis miraculis gratia diuinitatis arsit.

DE CHRYSOSTOMO.

DAMASCENVS in sermone de defunctis. Deinde post illum Ioannes, cui ab auro cognomen, (verè enim aurèa verba loquitur, qui & misericordie in pauperes, & poenitentiae dux & doctor fuit præcipuus, in diuinis illis commentariis epistolarum ad Philippen & Galatas, ait, &c.

AVGVSTINVS libro secundo contra Iulianum Pelagianum: Sanctus verò Ioannes Constantinopolitanus episcopus, quantum &c. Et paulò post: Meritò idem beatus Ioannes.

INNOCENTIVS primus Pontifex in epistola ad Archadium Imperatorem, quæ est apud Nicephorum libro decimotertio Ecclesiasticæ historiæ, capite trigesimoquarto: Eiecisti è throno suo, re non indicata, magnum torius orbis doctorem, & vnà cum eo Christum persecutus es. Neque de illo ita queror, (sortem enim seu hereditatem cum sanctis Apostolis in Dei & seruatoris nostri Domini Iesu Christi regno consecutus est) quantum intolerabilis iactura ea sit: sed affligor propterea, quòd primùm de animarum vestrarum salute, deinde de eis qui sapientissima, spiritali & diuina doctrina & institutione eius orbat, fame verbi Dei conficiuntur, sumi sollicitus. Non enim Ecclesia tantum Constantinopolitana mellitæ illius linguæ iacturam fecit, sed & orbis sub sole totus ad orbitatem redactus est, viro tam diuino amisso, persuasione vnus melioris, fabulam hanc & spectaculum exhibeatis.

NICEPHORVS Callistus libro decimotertio Ecclesiasticæ historiæ, capite secundo: Ego verò supra mille eius viri lucubrationes legi, ineffabili quadam suauitate diffuentes. Iam enim inde ab adolescentia amore eius flagraui, atque in illius perindè atque Dei ipsius vocibus acquieui. Atque si quid mihi est eruditionis, id ei acceptum fero.

DE HIERONYMO.

AVGVSTINVS libro primo aduersus Iu-

lianum Pelagianum, capite secundo, Nec sanctum Hieronymum, quia presbyter fuit, contemnendum arbitris, qui Græco & Latino, insuper & Hebræo eruditus eloquio, ex Occidentali ad Orientalem transiens Ecclesiam, in locis sanctis atque in literis sacris vsque ad decrepitam vixit ætatem. Hic omnes vel penè omnes qui ante illum ex vtraque parte orbis de doctrina Ecclesiastica scripserant, legi. ET libro secundo contra eundem: De illo sancto Presbytero Hieronymo qui secundum gratiam quæ lata est ei, sic in Ecclesia laborauit, vt eruditionem catholicam multum in Latina lingua, multis & necessariis literis adiuuaret, &c. IDEM libro decimo octauo, de Ciuitate Dei, capite quadragesimo tertio. Quamuis non defuerit temporibus nostris presbyter Hieronymus homo doctissimus, & omnium trium linguarum peritus, qui non ex Græco, sed ex Hebræo in Latinum eloquium eisdem scripturas conuerteret, &c. ITEM Epistola decimano-na, ad Hieronymum: Quamquam secundum honorum vocabula, quæ iam Ecclesiæ vsus obtinuit, Episcopatus presbyterio maior sit: tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est. ET ad eundem epistola decimaquarta: Tantæ mihi in literis tuis, quæ in manus nostras venire potuerunt, apparent res, vt nihil studiorum meorum mallet, si possem, quam inhærete lateri tuo. Quod ego quia non possum, aliquem nostrorum in Domino filiorum erudiendum ad te mittere cogito. Nam neque in me tantum scientiæ scripturarum diuinarum est, aur esse iam poterit, quantum inesse tibi video.

SEVERVS Sulpitius libro de virtutibus Orientalium monachorum, qui est tertius de vita S. Martini: Igitur deinde digressus, Bethlehem oppidum petij. Ecclesiam loci illius Hieronymus presbyter regit: vir propter fidei meritum, dotemque virtutum, non solum Latinis atque Græcis, sed & Hebræis etiam literis institutus est, vt se illi in omni scientia nemo audeat comparare. Apud eum sex mensibus fui: cui iugis aduersus malos pugna, perpetuumque certamen. Consciuit odia perditorum, oderunt eum hæretici, quia eos impugnare non desinit: oderunt eum clerici, quia vitam eorum insectatur & crimina. Sed planè eum boni omnes admirantur & diligunt. Nam qui eum hæreticum esse arbitrantur, insaniunt. Verè dixerim, catholica hominis scientia, sana doctrina est. Totus semper in lectione, totus in libris est: non die, non nocte quiescit: aut legit aliquid semper: aut scribit.

DE AVGVSTINO.

HIERONYMVS epistola octogesima ad Augustinum, quæ est vigesimaquinta inter epistolas Augustini: Omni quidem tempore beatitudinem tuam eo quo decer honore veneratus sum, & habitantem in te dilexi Dominum Saluatorem: & nunc, si fieri potest, cumulo aliquid addimus, & plenè complemus, vt absque tui nominis mentione ne vnà quidem horam præterire patiamur, qui contra flantes ventos ardore fidei persististi. Macte virtute in orbe celebraris: Catholici te conditorem anti-quæ rursùm fidei venerantur atque suscipiunt, & quod signum maioris gloriæ est, omnes hæretici

detestantur, & me pari prosequuntur, odio, vt quos gladiis nequeunt, voto interficiant. Incolumen & mei memorem te Christi Domini clemètia tueatur, Domine venerande & beatissime Papa.

PAVLINVS Episcopus Nolanus in epistola prima ad Augustinum, quæ in operibus Augustini est trigesima prima: O verè sal terra, quo præcordia nostra, nè possint seculi vanescere errore, condiuntur. O lucerna dignè supra candelabrum Ecclesiæ posita, quæ latè Catholicis vrbibus de septiformi lino pastum oleo lætitiæ lumen effundēs, densas licet hæreticorum caligines discutis, & lucem veritatis à cõfusione tenebrarum splendore clarifici sermonis enubilas, &c. Os enim tuum fistulam aquæ viuæ & venam fontis æterni meritò dixerim, quia fons vitæ aquæ salientis in vitam æternam Christus effectus est, cuius desiderio situit in te anima mea, & vbertate tui fluminis inebriari terra mea concupiuit.

SEVERVS Sulpitius in epistola ad Augustinum, quæ est trigesima septima inter ipsius Augustini epistolas: O verè artificiosa apis Dei, construens fauos Domini nectari plenos, manantes misericordiam.

PROSPER Episcopus Rhegiensis libro tertio de vita contemplatiua, capite trigesimo primo: Sanctus Augustinus Episcopus acer ingenio, suauis eloquio, secularis literaturæ peritus in Ecclesiasticis laboribus onerosus, in quotidianis disputationibus clarus, in omni sua actione cõpositus, in expositione sua fidei nostræ Catholicæ, in quæstionibus absoluendis acutus, in reuincendis hæreticis circumspectus, & in explicandis scripturis canonicis cautus.

CÆLESTINVS Pontifex in epistola prima ad quosdam Galliarum Episcopos capite secundo: Augustinum sanctæ recordationis viri, pro vita sua atque meritis in nostra cõmuniõne semper habuimus, nec vnquam hunc sinistra suspitione saltem rumor adpersit, quem tãta scienciæ olim fuisse meminimus, vt inter magistros optimos etiã à meis semper prædecesforibus haberetur.

CASSIODORVS Senator in prologo super Psalterium: Est enim literarum omnium egregius magister, & (quod in vbertate rarum est) cautiſſimus disputator. Decurrit quippe tanquam fons purissimus, nulla face pollutus: sed in integritate fidei perseuerans, nescit hæreticis locum dare, vnde sese possint aliqua colluctatione defendere. Totus Catholicus, rotus Orthodoxus inuenitur: & in Ecclesia Domini suauissimo nitore resplendens, superni luminis claritate radiat.

IDEM in libro de diuinis lectionibus, capite vigesimo secundo: Ipse Doctor eximius beatiss. Augustinus, debellator hæreticorum, defensor fidelium, & famosorum palma certaminum, &c.

VENERABILIS Beda de sex mudi ætatibus, siue in Chronico suo: B. Augustinus Hipponensis Episcopus, omnium Doctor eximius Ecclesiarum, &c.

IDEM libro secundo de tabernaculo & vasis eius ac vestibus sacerdotum, capite tertio: Augustinus omnia quæ fidem turbare poterant, hæreticorum venena euacuat.

REMIGIVS Antiochenus Episcopus, in Commentario super posteriorem ad Corinthios: sicut sol in lumine excedit omnes Planetas, ita Augustinus omnes excessit in exponendo sacras scripturas.

BERNARDVS sermone octogesimo super Cantica: Augustinus est validissimus malleus hæreticorum.

IN Concilio Florentino sessione septima Andreas Præsul Colossensis pro Romana Ecclesiæ respõdēs: Sed nunc, inquit, sanctorum Doctorum auctoritates in medium afferamus, ac in primis Augustini illustrissimi Latinorum Doctoris, quem quinta Synodus consecrauit. Vide etiam Consilium Toletanum octauum, canone secundo.

DE CYRILLO ALEXANDRINO.

EVAGRIVS Scholasticus Epiphaniensis, lib. 1. historiæ Ecclesiasticæ, cap. 7. Cyrillus præcoverbi insignis & strenuus veræ ac salutaris doctrinæ antesignanus, laude & prædicatione celebratur.

NICEPHORVS libro decimo quarto historiæ Ecclesiasticæ, capite trigesimo quarto: Cælestinus autè Romæ Episcopus, propter navigationis pericula, ipse synodo (Ephesinæ) adesse detrectauit: ad Cyrillum tamen, vt locum ibi suum obtineret, scripsit. Ex quo tempore, fama est, mitram illi & Papæ appellatione atque vt orbis vniuersi iudex appellaretur, accepisse: quæ deinde omnia per successionem ad eos etiã peruenierint, quibus sorte Alexandrinæ Ecclesiæ thronus legitime obuenerit, sacros Episcopos. Et libro decimo quarto, capite trigesimo sexto: Cyrillus veluti quædam Ecclesiæ tuba fines terræ peronans, & propugnator Ecclesiæ fortissimus ab omnibus celebratur, & omnibus in ore est.

DE LEONE MAGNO.

THEODORETVS Cyrensis Episcopus in epistola ad leonem Romanum Pontificem: Deus nunc quoque Petri & Pauli sedem claram insignemque reddidit, cum vestram sanctitatē in ea collocauerit, quæ radios fidei orthodoxæ emittit.

SOPHRONIVS Patriarcha Hierosolymitanus in epistola ad Sergiũ Patriarchã Constantinopolitanũ, quæ recitata est actione vndecima sextæ Synodi generali Constantinopolitane: Tanquam sacram & cohonorandam suscipio, rectèque fidei propagatricæ & à Deo condonata, atque à Deo inspiratã epistolã Magni atque præclari Leonis sanctissimi Romane Ecclesiæ, immò omnium quæ sub sole erit luminarij: quam diuino manifestè permotus spiritus contra Eutychem maledictum, & Deo odibile desipientemque Nestorium, ad Flavianum laudabilem scripsit reginæ vrbis Episcopum: quam & firmamentum rectæ fidei appello atque definitio, hos qui ita eam optimè finierunt, sanctos patres assequēs, vt pote omnè quidem rectitudinē fidei nos instruentem, omnem verò prauitatem hereticam perimentē, & ab à Deo custoditis atrijs nostræ sanctæ Catholice Ecclesiæ effugātem: cum qua diuina syllaba & scriptura, & cunctas eius epistolas & dogmata, tanquam prolata ex ore Petri Principis Apostolorum, amplector & perosculor & veneror & anima tota complector. Vide plura in Synodo Chalcedonenſi, actione tertia.

DE GREGORIO MAGNO.

DAMASCENVS in sermone de defunctis: Gregorius, qui Dialogos à nostris dicitur, veteris Romæ Episcopus vir (quod testantur omnes) sacrarum disciplinarum intelligentia celebris, cui etiam (vt ferunt) sacra facienti angelus focium se addidit &c.

CONCILIUM Toletanum octauum, canone secundo: Beatus etiam Papa Gregorius, & vitæ meritis honorandus, atque in ethicis assertiõibus penè cunctis meritò præferendus, &c.

AVGVSTINI PRO AVTHORE
CATECHISMI AD OPPVGNATORES DOCTRI-
NAE IN EO TRADITAE, SACRARVM IMPRIMIS LITE-
rarum, deinde sanctissimorum simul & vetustissimorum

Patrum testimoniis confirmatae,
RESPONSIO.

Libro 1. cõtra
Iulianũ. ca. 2.

Pro Catho-
lico dogmate
ab Augustino
sententiã pro-
nũciãnti Pa-
tres introdu-
cti. Idem in
hoc opere fa-
ctum.
Irenæus Lug-
dunensis
Cyprianus
Carthag.
Reticus Au-
gustudunen.

Qui tam crebro nobis Manichæorum nomen opponis, quos & quales viros & quantos fidei catholicæ defensores tam execrabili criminatione appetere audeas, si cuigilas intueri. Non quidem omnium de hac re (loquitur de peccato originali, idem de reliquis hoc libro confirmatis articulis intellige) sententias, nec omnes eorum quos commemorabo, me congregaturum esse polliceor, quia nimis longum est, & necesse esse non arbitror, sed ponam pauca paucorum, quibus tamen nostri contradictores cogantur erubescere, & cedere, si vllus in eis vel Dei timor, vel hominum pudor tantum malum peruicaciae superauerit. Irenæus Lugdunensis Episcopus, non longè à temporibus Apostolorum fuit, de eadem fide beatissimus martyr & Episcopus Cyprianus scribit. Reticium ab Augustuduno Episcopum magnæ fuisse authoritatis in Ecclesia tempore Episcopatus sui, gesta illa Ecclesiastica nobis indicant, quando in vrbe Romana Melchiade Apostolicæ sedis Episcopo præfidente, cum aliis iudex interfuit, Donatumque damnauit, qui prior author Donatistarum schismatis fuit, & Cæcilianum Episcopum Ecclesiæ Carthaginensis absoluit. Olympius Hispanus Episcopus, vir magnæ in Ecclesia & in Christo gloriæ extitit. Ecclesiæ Catholicæ aduersus hæreticos acerrimum defensorem venerandum quis ignorat Hilarium Episcopum Galum? Hunc virum tanta in Episcopis Catholicis laude præclarum, tanta notitia famaque conspicuum, de peccato originali (aut aliis fidei catholicæ articulis) aude si quid tibi frontis est criminari. Sed adhuc audi alium excellentem Dei dispensatorem, quem veneror vt patrem, in Christo enim Iesu per Euangelium ipse me genuit, & eo Christi ministro lauacrum regenerationis accepi, beatum loquor Ambrosium, cuius pro Catholica fide gratiam, constantiam, labores, pericula, siue operibus, siue sermonibus & ipse sum expertus, & mecum non dubitat orbis prædicare Romanus. (Post prædictorum verò de peccato originali propositas sententias, ita subiicit.) I nunc & mihi obiice originale peccatum, (immò dogma vllum Catholicum hic confirmatum) dissimula ab istis, finge te nescire quid dicant, & sanctæ Ecclesiæ tot tantòque doctores, qui vita optimè gesta, debellatisque suorum temporum erroribus, gloriosissimè de hoc seculo, antequàm vos ebulliretis exierunt, velut eis non visis, in me impetum faciens, & velut nesciens, quòd illi sub meo nomine lacerentur, tantquam securus insulta. Crederem te, fateor, quid mali facias ignorare, nec impudentiæ, sed imprudentiæ tuæ tribuerem, quòd hæc lumina ciuitatis Dei audes hostiliter, insectari, quæ sectari fideliter debuisti. Crederem te, inquam, hoc tantum nefas committere nescientem nisi in eo libro, cui te respondisse vel existimas, vel existimari cupis, appertissimum testimonium de sancti Ambrosij disputatione posuisses. (cuilibet etiam vestrum hoc dicitur, qui Patres ipsos vos legere in scriptis vestris profitemini.) Cernis nempe cum quibus tua maledicta sustineam, cernis cum quibus mihi sit causa communis, quam nulla consideratione sobria pulsare calumniis & expugnare conaris? Cernis quàm tibi perniciosum sit, tam horribile crimen (hæreseos) obiicere talibus, & quàm mihi gloriosum sit, quodlibet crimen audire cum talibus? Si cernis cerne, & tandem tace, Pelagianam (Caluinianam, Luteranam) linguam tot linguis Catholicis deprime, tot venerandis oribus proterua ora submitte. Si scholam Xenocratis sicut Polemo ex antelucano conuiuio temulentus intrasses, nõ tantà quanta in isto cœtu tot sanctorum, deberes verecundia coerceri. Hic enim certè tanto maior debet esse verecundia, quanto verior addiscitur sapientia. Tanto amplius reuerendi sunt tot memorabilium Episcoporum, quàm vnus Xenocratis vultus, quanto Platone Xenocratis doctore, doctor istorum maior est Christus. Cùm te viderem in libris tuis non antelucano conuiuio temulentum, sed insano conuiuio turbulentum, introduxi te sedandum atque sanandum, non in alicuius philosophi auditorium, sed in sanctorum Patrum pacificum honorandumque conuentum. Sit operæ precium obscuro te, aspice illos quodammodò aspicientes te & mansuetè, ac leniter dicentes tibi. Itane nos fili Iuliane (Illyrice, Kemniti, &c.) Manichæi sumus (aut à fide Catholica aberramus)? Rogo quid respondebis? Quibus eos oculis intueberis? Quæ tibi argumenta succurrent? Quæ Aristotelis categoriæ, quibus

Olympius
Hispanus.

Hilarius Gal-
lus.

B. Ambrosius

Tale nẽ quid
fingere Calui-
niani ac Lu-
terani possint
ante illorum
oculos, quid
hi per omnes
ætates sensu-
runt, proponi-
tur.
An non idem
de Caluinianis
& Luterianis
æstimare o-
porteret, qui pa-
tres pro se ita
re videri vo-
lunt.

Verecundiam
quis talẽ me-
rito in Calui-
niani Lute-
ranique de-
sideret.

In sanctorum
Patrum pacifi-
cum honori-
um conuen-
tum & in hoc
opere intro-
ducimur.

vt in

AD OPPVGNATORES RESPONSIO.

vt in nos velut artifex disputator insilias, videri appetis climatus? Quæ tuorum argumentorum vel acies vitrea, vel plumbei pugiones in illorum conspectu exeri audebunt? Quæ abs te arma non fugient, nudumque destituent? An fortè dicturus es, neminem illorum te in isto crimine nominasse? Et quid facies cùm tibi dixerint, tolerabilius dente maledico nomina concideres nostra, quàm fidem nostram, cuius merito in cælo nomina scripta sunt nostra? An fortè dices eis, nec fidem vestram vllò tali crimine violauit? Sed qua confidentia id dicere audebis homo, qui dicis Manichæum esse sensum, confiteri ex Adam trahere nascentes originale peccatum, quòd isti confessi atque professi sunt, quòd in Christi Ecclesia suorum rudimentorum tempore didicerunt, quòd Christi Ecclesiam suorum bonorum tempore docuerunt, qui per Spiritum sanctum tam multa peccata omnibus quos baptizare potuerunt, tam multis paruulis sola originalia remiserunt? Iterum te admoneo, iterum rogo, aspice tot ac tales Ecclesiæ Catholicæ defensores atque rectores, vide quibus tam grauem, tamque nefariam irrogaris iniuriam. An idèò contemnendos putas, quia occidentalis Ecclesiæ sunt omnes, nec vllus in eis est commemoratus à nobis Orientis Episcopus? Quid ergo faciemus, cùm illi Græci sint, nos Latini? Puto tibi eam partem orbis sufficere debere, in qua primum Apostolorum suorum voluit Dominus gloriosissimo martyrio coronare. Cui Ecclesiæ præfidentem beatum Innocentium si audire voluisses, iam tunc periculosam iuuentutem tuam Pelagianis laqueis exuisses. Quid enim potuit vir ille sanctus Africanis respondere conciliis, nisi quòd antiquitus Apostolica Sedes & Romana cum cæteris tenet perseveranter Ecclesia? Et tamen eius successorem crimine præuaricationis accusas, quia doctrinæ Apostolicæ & sui decessoris sententiæ noluit refragari. Sed de hoc interim taceo, ne animum tuum, quem sanare potius cupio, quàm irritare, laudibus tui damnatoris exulcerem. Sancto Innocentio vide quid respondeas, qui nihil aliud de hac re sapit, quàm quòd isti in quorum te conuentum (si tamen prodest aliquid) introduxi, cum his etiam ipse confidet, et si posterior tempore, prior loco? Non est ergo cur prouoces ad Orientis antistites, quia & ipsi vtique Christiani sunt, & vtriusque partis terrarum fides ista vna est, quia & fides ista Christiana est, & tæcè occidentalis terra generauit, occidentalis regenerauit Ecclesia. Quid ei quæris inferre, quòd in ea non inuenisti quando in eius membra venisti? Sed non tibi deerit magni nominis & fama celeberrima illustris Episcopus etiã de partibus Orietis, cuius eloquia ingentis merito gratiæ, etiam in linguam Latinam translata vsquequaque claruerunt. Sedeat ergo cum istis Patribus etiam sanctus Gregorius, & cum eis tuæ criminationis inanem patiat inuidiam, dum tamen cum eis contra nouitiam pestem vestram medicinalem proferat & ipse sententiam. Audis omnes vno corde, vno ore, vna fide id ipsum dicere, & hanc esse Catholicam fidem non dissonante contestatione firmatam. An tibi parua in vno Gregorio Episcoporum Orientalium videtur authoritas? Est quidem tanta persona, vt neque ille hoc nisi ex fide Christiana omnibus notissima diceret, nec illi cum tam clarum haberent atque venerandum, nisi hæc ab illo dicta ex regula notissimæ veritatis agnoscerent. Si vis addimus huic & sanctum Basilium, immò vel nolis addendus est. Quod credunt, credo: quod tenent, teneo: quod docent, doceo: quod prædicant, prædico. Istis cede, & mihi cedes. Acquiesce istis, & quiescis à me. Postremò si mihi per eos amicus fieri non vis, saltem peto ne per me illorum efficiaris inimicus. Sed quomodo nõ efficiaris, si in isto errore permãleris? Quando ergo melius vt his accedas, ab illo recedas? Tantùmne apud te possunt Pelagius & Celestius (Calvinus, Lutherus) vt à solis Ortu vsque ad Occasum tot ac tantos Catholicæ fidei doctores & defensores antiquos, & nostræ ætati contiguos, dormientes & manentes, non solum deserre, verum etiam Manichæos audeas appellare? Miror si hoc aliquãdo ex tuo poterit ore proferre, quòd te tamen clamare prauitas tua compellit erroris. Sed mirum si in facie hominis tantum interuallum est inter frontem & linguam, vt in hac causa frons nõ comprimatur lingua. Sed quid miffites, noui. Dic iam dic, audiamus, in extremo tui operis, de quo nunc animus, id est, in quarti libri parte nouissima est. Sanctus Ioannes, inquis, Constantinopolitanus negat esse in paruulis originale peccatum. Itane ista verba sancti Ioannis Episcopi audes tantquam econtrariò tot taliumque sententiis collegarum eius opponere, eumque ab illorum concordissima societate seiuungere, & eis aduersarium constituere? Absit, absit hoc malum de tanto viro credere aut dicere. Absit, inquam, vt Constantinopolitanus Ioannes de baptisate paruulorum, eorumque à paterni chirographi liberatione per Christum tot ac tantis coepiscopis suis, maximèque Romano Innocetio, Carthaginensi Cypriano, Cypadoci Basilio, Gregorio Nazianzeno, Gallo Hilario, Mediolanensi resistat Ambrosio. Alia sunt in quibus inter se aliquando etiam doctissimi atque optimi regulæ Catholicæ defensores, salua fidei compage non consonant, & alius alio de vna re melius aliquid dicit & verius. Hoc autem vnde nunc agimus ad ipsa fidei pertinet fundamenta. Nunc primum perspicias hoc didicif-

Patres vt no-
minati in non
peccant, non
hæretici, eorũ
tamen fidem
impetunt.

Occidentalis
& Latini or-
bis conten-
ens de fide do-
ctrina Catho-
lico homini
sufficere po-
test, debet.
Ad eam Ca-
tholici Lute-
ranos Calui-
nianosque et
Augustino re-
uocantur.

Orientalis Pa-
tres pro Ca-
tholico do-
gmate pronũ-
ciantes intro-
ducti.
Gregorius.

Patrũ vna &
consentiens
de fide senten-
tia.

Basilius.
Huliusmodi
Christiano
hominĩ vox
conuenit.

Cogita hic
mili impudẽ-
tia calumnia-
que hoc face-
re Luterum,
Caluinũ, Be-
zam &c. cum
Patrũ aliqũ
pro suis erro-
ribus produ-
cant.

In fidei funda-
mento Patres
consentit, nec
sibi contrariis
scribant.

AVGVSTINI PRO AVTHORE CATECHISMI

Existimant Lu-
terani Calui-
manique sic
se etiam post
peccatas hic
Patrum sen-
tentias urge-
ri, & (quod
Deum roga-
mus) respici-
ant.
Et quam ve-
nerabilis Pa-
trum ceteris,
quem etiam
praecens opus
calibet.

Patrum elo-
gia.

Ecclesiastici
scriptores no-
tantum filij
verum patres
etiam Ecclesie
Psal. 44.

Adest sane et-
iam in hoc o-
pere & exhi-
betur is con-
fessus confen-
sitque.

Sic santhodie
Luterani, ac
Caluinianidii
in Catholicos
debachantur
Patres eadem
sententias co-
demnant.

En quid hære-
ticum homi-
nem retineat
ne respicere
possit.
Vtinam & no-
stri Caluina-
ni Luterani-
que Patribus
se erudiendos
traderent, &
in his Christo

In Catechif-
mo idem præ-
situm.

Libro 1. in
Epilogo.

se & docuisse tot sanctos, quod & nos didicimus & docemus: muta iam istam mentem, ob-
liuiscere huius erroris, & propemodum furoris, quo in tot ac tales Patres Manichæum ia-
culabaris opprobrium. Si nesciens hoc fecisti, cur non miseram respuis imperitiam? Si sci-
ens, cur non sacrilegam deponis audaciam? Conuinceris vndique, luce clariora sunt testi-
monia tanta sanctorum. In quorum conuentum te introduxerim, conspice. Hic est Medio-
lanensis Ambrosius, quem magister tuus Pelagius tanta prædicatione laudauit, vt diceret
in libris eius præcipue fidem lucere Romanam, qui Scriptorum inter Latinos flos quidam
speciosus enituit, ita vt eius fidem & purissimum in scripturis sensum repræhendere nec ini-
micus auderet. Hic est & Constantinopolitanus Ioannes, quem tu in numero eruditorum
ac sanctorum excellentissimum in hac ipsa tua cui respondeo disputatione posuisti. Hic est
Basilius, cuius te verbis ad id quod nunc agitur non pertinentibus putasti aliquid adiuuari.
Hinc sunt & cæteri quorum te monere debet tanta consensus. Non est ista, sicut stylo male-
dico scribis cõspiratio perditorum. In Ecclesia Catholica doctrinæ sanæ studiis claruerunt,
spiritualibus armis muniti & accincti, strenua contra hæreticos bella gesserunt, perfuncti fi-
deliter suæ dispensationis laboribus, in pacis gremio dormierunt. Vnum dicis egressum, me-
ipsum significans, qui in se summam prælij sitam optat intelligi. Ecce non ego vnus, sed tot ac
tanti sancti eruditique doctores, tibi pro me vel mecum proque omnium nostrum & tua ipsius
si sapias salute respondent. Sed ecce quod te introduxi, conuentus sanctorum istorum non est
multitudo popularis, non solum filij, sed & patres Ecclesie sunt. Ex illo numero sunt, de qui-
bus prædictum est. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omne
terram. Ex qua filij regenerati sunt, vt hæc discerent: eius patres facti sunt, vt docerent. Quid
est quod vos gaudere iactas, quod ista veritas, quam tu errorem putas, vel putari cupis, de tanta
multitudine assertorem non potest inuenire, quasi parua sit eius assertio, quod in hoc fidei
firmissimo & antiquissimo fundamento ipsa toto orbe diffusa non a se discrepat multitudo?
Si autem assertores eos flagitas, quorum aliquid etiam literarum inueniri potest, illustrisque
doctrina est: en adest assertorum eius memorabilis & venerabilis confessus atque consensus.
Itane tuum sic amabis errorem, in quem iuuenili confidentia & humano lapsu incautus de-
cidisti, vt ab istis catholicæ vnitatis & veritatis sacerdotibus, ex diuersis orbis terrarum parti-
bus tanta inter se fidei concordia congruentibus, in tam magna causa, vbi Christianæ reli-
gionis summa consistit, non solum dissentire, sed eos audeas Manichæos insuper nuncupare?
Quod si hoc non facis, nec mihi hoc iuste facis, quem cernis in eadem causa disputationibus
meis, quibus aduersus me ferociter irritaris, illorum secutum fuisse vestigia. Si autem me solu-
tali aspergis opprobrio, non ob aliud, nisi quia de peccato primi hominis quod sentiunt, sen-
tio, quod tenent, teneo: quod prædicant, prædico: quis te non videat in me apertum iactare
conuicium, de illis occultum quidem, sed tamen simile habere iudicium? Ego quidem pro
dilectione, quæ mihi est erga te, quam Deo propitio quibuslibet cõuictis abisti vt de medullis
mei cordis extirpes, mallem filij Iuliane, vt iuuentute meliore atque fortiore te vinceris, &
animositatem quid aliud quam humanam, qua cupis tuam qualiscunque sit, quoniam tua iam
facta est, præualere sententiam, potentiore pietate superares. Et sicut Polemo luxuriæ coro-
nis sensim capite detractis, eis que adiectis, manum pallio subdidit os & vultum formauit ad
verecundiam, ad extremum totum se illi, ad quem deridendum venerat, discipulum tradidit,
sic & tu loquentibus tibi tot venerabilibus viris, maximè que Episcopo Ambrosio in integri-
tate Catholicæ fidei, etiã tui mali doctoris & deceptoris ore laudato, & Episcopis Basilio &
Ioanne, quos tu quoque in sanctis eruditis veridica attestacione posuisti, tanquam coronas
ebrioforum abiices laudes Pelagianorum, quibus tanquam magnus eorum defensor ex-
tolleris, & stylum, vt mitius dixerim, contumeliosum, non tanquam pallio pudoris abscedere
res, sed tanquam manu emendatiore confringeres, tuque pectus veritate complendum, non
Platonico Xenocrati, sed istis sacerdotibus Christianis, vel potius in eis ipsi Domino Chri-
sto, non velut qui nunc primùm veneris, traderes, sed velut qui recesseras, redderes. Quod si
tibi consilium meum displicet, age vt placet. Ego enim & si correctus fueris, in quo maiora
vota mea sunt, abundantius cumulatiusque gaudebo: & si quod abominor, in hac prauita-
te permanseris, ex opprobriis tuis fructuosum habebis & pro me cælestis mercedis augmen-
tum, & de te misericordis doloris aculeum. Proposuius hic autoritatis molem sanctorum,
qui Episcopi ante nos, non solum sermone cum hic viuerent, verum etiam scriptis, quæ
posteritati relinquerent, fidem Catholicam strenuè defenderunt, vt vestra argumenta con-
fringerent. Hoc autem probauimus Catholicorum autoritate sanctorum, qui & hoc affe-
runt, quod de originali peccato dicimus, & illa quinque (immò omnia quæ in Catechismo
docuimus) esse vera omnia consentur. Ac per hoc non est consequens, vt hoc falsum sit,
quia vera sunt illa. Tales quippe ac tanti viri secundum Catholicam fidem, quæ vbique toto

orbe

AD OPPVGNATORES RESPONSO.

orbe diffunditur, & hoc, & illa vera esse cõfirmant, vt vestra fragilis & quasi argutula nouitas
sola autoritate conteratur illorum, præterquam quod ea dicunt, vt se per eos loqui veritas
ipsa testatur. At ego vbicumque sis, vbicumque ista legere poteris, te ante istos in tuo corde
constituo, quos non amicos meos & inimicos tuos, aliqua in meam partem gratia propen-
dentes, aliquos abs te merito tuæ offensionis auersos, & ob hoc tibi aduersos, in hac nostra
disceptatione constitui cognitores. Nec eos qui nunquam fuerunt aut non sunt, aut quorum
sententiæ de hoc quod inter nos disputatur incertæ sunt, inani cogitatione confixi, sed
sanctos, & in sancta Ecclesia illustres antistites Dei, nõ Platonis & Aristotelis & Zeno-
nicis aliisque huiuscemodi, vel Græcis vel Latinis, quanquam & istis aliquos eorum, verum
omnes sacris literis eruditos, nominatim, sicut oportebat, expressi, eorumque sententias,
quantum sufficere videbatur, sine vlla edita ambiguitate digessi, vt in eis timeas non ipsos,
sed illum qui sibi eos vtilia vasa formauit, vt sancta templa construxit, qui tunc de ista causa
iudicauerunt, quando eos nemo potest dicere perperam cuiquam vel aduersari, vel fauere
potuisse. Nondum enim extiteratis, contra quos suscipere de hac quæstione conflictu.
Nondum enim eratis qui diceretis, quod in libris tuis ponis, quia de vobis multitudini men-
titi fuerimus, & quod Celestianorum vel Pelagianorum nomine homines terreamus, &
quod terrore ab omnibus extorqueamus assensum. Certe ipse dixisti, quod omnes iudices ab
odio, amicitia, inimicitia, ira vacuos esse deceat, pauci tales potuerunt inueniri. Sed Ambro-
sius, aliisque collegas eius, quos cum illo commemoravi, tales fuisse credendum est. Ve-
rùm & si tales non fuerunt in his causis, quas ad se delatas & inter partes cognitatas, cum hic
viuerent, suo iudicio definierunt, ad hanc tamen causam tales erant, quando de illa senten-
tias protulerunt, nullas nobiscum, vel vobiscum amicitias attenderunt, vel inimicitias exer-
cuerunt. Neque nobis neque vobis irati sunt, neque nos neque vos miserati sunt. Quod in-
uenerunt in Ecclesia, tulerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod a patribus acceperunt,
hoc filiis tradiderunt. Nondum vobiscum apud istos iudices aliquid agebamus, & apud eos
acta est causa nostra. Nec nos, nec vos eis noti fueramus, & eorum pro nobis latas contra vos
sententias recitamus: nondum vobiscum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus. Di-
cis me si sub potestate iudicium premerer, quales tibi ipsis componis, non habiturum fuisse
quid facerem, quod confugerem, cum tuis argumentationibus vnde occurrerem, reperire
non possem. Ego planè haberem quod facerem, haberem quod confugerem: à Pelagianis
enim (Lutheranis, Caluinianis) tenebris ad hæc tam clara Catholica lumina prouocarè, quod
& nunc iam facio. Tu ergo responde, quid facias, dic quo fugias. Ego à Pelagianis ad
istos, tu ab istis ad quos? An quia non numerandas, sed ponderandas censere esse sententias,
& addis, quod quidem & ego verum esse sententio, ad aliquid inueniendum, multitudinem
nihil prodesse cæcorum, etiam istos cæcos dicere audebis? Et vsque adeò permiscuit imis
summa longus dies, vsque adeo tenebræ lux, & lux tenebræ esse dicuntur, vt videant Pelagius,
Celestius, Iulianus, (Lutherus, Caluinus) & cæci sint Hilarius, Gregorius, Ambrosius? Sed
qualiscunque homo sis, tamen quia homo es, videre mihi videor verecundiam tuam, si tamen
non in te spes est omnis emortua sanitatis, & quodammodo audio vocem tuam: respondes,
Abisti vt audeam cæcos istos viros vel cogitare, vel dicere. Eorum ergo appende sententias.
Nolo esse plures, vt eas te pigeat numerare. Sed non sunt leues, vt eas dedigneris appendere,
immo tam sunt graues, vt te videam sub earum onere laborare. Nunquid & de istis dicturus es,
me imbellem tibi opinionem confortis opponere, & velut consternatum metum, conficis no-
minare? Isti Episcopi sunt, docti, graues, sancti, veritatis acerrimi defensores aduersus garru-
las vanitates, in quorum ratione, eruditione, libertate, quæ tria bona iudici tribuisti, non po-
tes inuenire quod spernas. Si Episcopalis synodus ex toto orbe congregaretur. mirum si
tales possent illic facile sedere tot, quia nec isti vno tempore fuerunt. Sed fideles & multi, ex-
cellentiores paucos dispensatores suos Deus per diuersas ætates, temporum locorumque di-
stantias, sicut ei placet atque expedire iudicat, ipse dispensat. Hos itaque de aliis atque aliis
temporibus, atque regionibus ab Oriente & Occidente congregatos vides, non in locum
quo nauigare cogantur homines, sed in librum, qui nauigare possit ad homines. Quanto tibi
essent isti iudices optabiliores, si teneres catholicam fidem, tanto tibi sunt terribiliores, quia
oppugnans catholicam fidem, quam in lacte luxerunt, quam in cibo sumpserunt, cuius lac &
cibus paruis magnisque ministrauerunt, quam contra inimicos etiam vos tunc nondum na-
tos, vnde nunc reuelamini, apertissime ac fortissime defenderunt. Talibus post Apostolos
sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, pastoribus, nutritoribus creuit.
Ideò profanas voces vestræ nouitatis expauit, & cauta ac sobria ex admonitione Apostoli-
canè sicut serpens Euam seduxit astutia sua, sic & mens eius corruperetur à castitate quæ est
in Christo, catholicæ fidei virginitati insidias vestri dogmatis surreptis exhorruit, & tan-

Patres optimi
& æquissimi
controuerfiam
de religione cogi-
tores.

In Catechif-
mo Patrum
sententiæ qui-
bus nostras
controuerfias
deciderunt
digeffit.

Quæ in æquo
iudice requi-
rere possis, il-
la in Patribus
inuenias.

Patres tradi-
derunt nobis
suis filiis quod
ipsi à suis pa-
tribus accepe-
runt.

Indicibus Pa-
tribus vicini-
mus Catho-
lici.

Hæreticorum
prauidicis
grauis Cal-
uistici, Patres
appellamus.

Mirum si hoc
nostri Calui-
niani Luce-
ranique pro-
ficiant audeant.

Quæ in iudice
requiruntur
in Patribus
est inuenire!

En tibi in hoc
opere telem
Patrum ceteris.

Hæretici quia
Catholicam
fidem oppu-
gnant, Patrum
iudicium sub-
terfugiant.

Patres post A-
postolos Ec-
clesiæ planta-
tores &c.
& Cor. ii.

INDEX, TOTIVS CATECHISMI

quàm caput colubri calcavit, obtrivit, abiecit. His igitur eloquiis & tanta autoritate sanctorum, profectò aut sanaberis Dei misericordia donante, quod quantum tibi optem videt qui faciat: aut si quod abominor, in eadem quæ tibi videtur sapientia, & est magna stultitia, perduraveris, non tu iudices quæsiturus es, vbi causam tuam purges, sed vbi tot sanctos doctores egregios atque memorabiles Catholicæ veritatis accuses, Irenæum, Cyprianum, Retium, Olympium, Hilarium, Gregorium, Ambrosium, Basilium, Ioannem, Innocentium, Hieronymum, cæterosque socios ac participes eorum, insuper & vniuersam Christi Ecclesiam, cui diuinæ familiæ dominica cibaria fideliter ministrantes, ingenti in Domino gloria claruerunt.

INDEX TOTIVS CATECHISMI

ORDINEM ET SVMMAM COMPLECTENS:
INDICANS ITEM CONTROVERSIAS, QUÆ IN HOC
libro per antiquorum Patrum & scripturæ sacræ
testimonia deciduntur.

CHRISTIANA doctrina circa Sapientiam & Iustitiam versatur.

Ad Sapientiam, quæ ordine sequuntur, & infra tractantur, capita referri possunt.

I De Fide & Symbolo Fidei, per quæstiones 22. vbi inter cætera etiam agitur

De authore Symboli Apostolici, quæstione 5.
De descensu Christi ad inferos, quæstione 13.

De notis Ecclesiæ, quòd ea sit

}	Visibilis	}	quæstione 18.
Vna			
Sancta			
Catholica			

II. De Spe & Oratione Dominica, cum Angelica Salutatione, per quæstiones 19.

Atque etiam

De Spe cum timore coniungenda, quæstione 2.

De

}	Laude	}	Beata Maria Virginis, quæstione 15. cum sequentibus.
Veneratione			
Inuocatione			

III. De Charitate & mandatis Decalogi, per quæstiones 20. Item.

An mandata Decalogi ad Christianos pertineant, quæstione 6.
An ea impleri possint, quæstione 6.

De Sanctorum

}	Inuocatione	}	quæstione 8.
Cultu			
Reliquiis			
Feriis			

De Imaginibus

}	Christi &	}	quæstione 9.
Sanctorum			

De præceptis Ecclesiæ, per quæstiones 19. nominatim verò

De Traditionibus Apostolicis & Ecclesiasticis, quæstione 1. & sequentibus.
De Ecclesia & eius autoritate, quæstione 9. 10. & 16.
De Romano Pontifice & Ecclesia Romana, quæstione 9.
De Conciliis, quæstione undecima.
De autoritate Sanctorum Patrum, quæstione eadem.
De quinque præceptis Ecclesiæ, quæstione 14.
De scriptura sacra & eius interpretatione, quæstione 16.

III. De

ORDINEM ET SVMMAM COMPLECTENS.

III. DE SACRAMENTIS.

De Sacramentis in genere, per quæstiones 8.

De Cæremonijs, quæstione 8.

De Baptismi Sacramento, per quæstiones 4.

De Concupiscentia Renatorum, quæstione 3.

De Confirmationis Sacramento, per quæstiones 5.

De Chrismate, quæstione 4.

De Eucharistiæ Sacramento, per quæstiones 10.

De Veritate, quæstione 4.

Transubstantiatione, quæstione 6.

Adoratione, quæstione 6.

De Missa, quæstione 7.

De Communionem sub vtraque specie, quæstione 8.

De Pœnitentiæ Sacramento, per quæstiones 10.

De Contritione, quæstione 4.

De Confessione, quæstione 5. & 6.

De Satisfactione, quæstione 7. & 8.

De Purgatorijs & fidelibus defunctis, quæstione 9.

De Sacramento Extremæ Vnctionis, per quæstiones 3.

De Ordinis Sacramento, per quæstiones 8.

An omnes Christiani sint Sacerdotes, quæstione 8.

De honorandis Sacerdotibus siue bonis siue malis, quæstione 6. & 7.

De Matrimonij Sacramento, per quæstiones 5.

De Divortio, quæstione 3.

De Votifragis, quæstione 4.

De Coniugio Monachorum & Monialium, quæstione eadem.

De Calibatu Sacerdotum, quæstione 4. & 5.

De Virginitate, quæstione 5. & latius de consilijs Evangelicis, quæstione 4.

V. DE IVSTITIA CHRISTIANA.

Ad Iustitiæ priorem partem, quæ in malis fugiendis est sita, pertinent hæc:

I. De peccatis in genere, per quæstiones 6.

II. De peccatis septem Capitalibus, per quæstiones 9.

III. De peccatis alienis, culpa aliqua nostra ad nos pertinentibus, per quæstiones 11.

IIII. De peccatis in Spiritum sanctum, per quæstiones 8.

V. De peccatis in cælum clamantibus, per quæstiones 5.

VI. De peccatorum expiatione, per quæstiones 3.

VII. De peccatis minutis seu venialibus, quæstione 2.

Ad Iustitiæ partem alteram, quæ in bonis faciendis aut consecrandis est posita, rectè referri possunt

I. Bonorum operum genera triplicia, per quæstiones 18. vbi etiam agitur

De fructu bonorum operum, quæstione 2.

De Ieiunio, quæstione 4. & sequentibus.

De Oratione, quæstione 7. & sequentibus.

De Eleemosyna & Operibus misericordiae, quæstione 10. & sequentibus.

II. Vir-

- I. Virtutes Cardinales, per *quaestiones* 6.
- III. Dona & fructus Spiritus Sancti, per *quaestiones* 4.
- III. Octo beatitudines, per *quaestiones* 3.
- V. Consilia Euangelica, per *quaestiones* 6.
De Euangelica Paupertate, Castitate, & Obedientia, quaestione 3, 4, & 5.
De Monachismo & Religiosorum instituto, quaestione 5.
- VI. Quatuor hominis nouissima, per *quaestiones* 7.
Ad Christianæ doctrinæ totius summam vnico ceu verbo compræhendendam, Ecclesiastici sententia notatu digna est, qui ait:
Fili concupiscens Sapienitiam, conserua Iustitiam, & Deus præbebit illam tibi.

APPENDIX DE HOMINIS LAPSV ET IVSTIFICATIONE SECVNDVM SENTENTIAM ET DOCTRINAM Concilij Tridentini.

- I. De lapsu primi hominis.
- II. De peccato Adam in omnes homines transfuso.
- III. De remedio originalis peccati.
- III. De reliquiis originalis peccati in baptizatis.
- V. De naturæ & legis ad iustificandos homines imbecillitate.
- VI. De dispensatione & mysterio aduentus Christi.
- VII. Qui per Christum iustificentur.
- VIII. Descriptio Iustificationis impij, & de modo eius in statu gratiæ.
- IX. De necessitate præparationis ad Iustificationem in adultis, & vnde illa fit.
- X. Modus præparationis ad Iustificationem quis.
- XI. Quid sit Iustificatio impij, & quæ eius causæ.
- XII. Quomodo intelligatur, impium per fidem & gratis iustificari.
- XIII. Contra inanem hæreticorum fidutiam.
- XIII. De accepto Iustificationis incremento.
- XV. De obseruatione mandatorum, deque illius necessitate & possibilitate.
- XVI. Prædestinationis temerariam præsumptionem cauendam esse.
- XVII. De perseverantiæ munere.
- XVIII. De lapsis & eorum reparatione.
- XIX. Quolibet mortali peccato amitti gratiam, sed non fidem.
- XX. De fructu Iustificationis, hoc est de merito bonorum operum, deque ipsius meriti ratione.

CAPVT

CAPVT PRIMVM DE FIDE ET SYMBOLO FIDEI.

I.

Quis dicendus est Christianus?

^a Act. 11. d. 1. Per. 4. d

VI IESV CHRISTI veri DEI & hominis salutarem doctrinam in eius ECCLESIA profitetur. B. Omnes proinde cultus & sectas, quæ extra CHRISTI doctrinam & ECCLESIAM vbiuis Gentium reperiuntur, vt est, Iudaica, Ethnica, Mahometica, Hæretica, damnat & detestatur penitus, qui verè Christianus est, & in ipsa CHRISTI doctrina firmiter acquiescit.

^b Athanas. cõtra Arrian. orat. 2. Cypri. epist. 52. & de simplicitate. Prælator. Ignacius ad Magnesians. Aug. Tract. 113. in Ioã. & ser. 118. de temp. c. 12. Item in Enchir. cap. 7. Tertul. lib. de Pudicitia, & de præscrip. hæret.

TESTIMONIA QUÆ AD MARGINEM

CITATA SVNT.

1. A. ACTORVM vndecimò capite: Profectus est autè (Barnabas) Tarsum, vt quæreret Saulum: quem cum inuenisset, perduxit Antiochiam. Et annum totum cõuersati sunt ibi in Ecclesia: & docuerunt turbam multam, ita vt cognominarentur primùm Antiochiæ Discipuli, Christiani.

2. PRIORIS epistola diui Petri quarto capite: Nemo autem vestrum patiatut vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem vt Christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine.

3. ATHANASIVS in oratione secunda contra Arrianos: Nunquam populus ab Episcopis suis, sed à Domino, in quem creditum fuit nomen accepit. Certè à beatis Apostolis præceptoribus nostris ministrisque Euangelij Saluatoris nostri appellationes adepti non sumus, sed à Christo, Christiani & sumus & nuncupamur: Illi verò, qui aliud originem suæ fidei deducunt, meritò authorum suorum cognomenta, vt ad quos petineant, præ se ferunt. Quapropter, quum omnes à Christo, Christiani & essemus & diceremur, explosus est Marcion inuentor hæreseos: reliqui autem qui cum explosore Marcionis remansere, Christiani titulum retinuerunt: qui verò secuti sunt Marcionem, non iam indè Christiani, sed Marcionistæ appellati sunt. Ita quoque Valentinus, Basilides, Manichæus, & Simon Magus sectatoribus sua vocabula impartierunt, indèque factum, vt alij Valentiniani, alij Basilidiani, alij Manichæi, alij Simoniaci, alij Cataphryges à Phrygia, alij à Nouato Nouatiani vocati sint. Ità Melitius eiectus à Petro & Episcopo & Martyre, suos, qui ipsum sequebantur, non Christianos postea, sed Melitianos denominauit. Eadem iterum ratione

B. Alexandro Arrium eijciente, ij qui Alexandro adhæserunt, remanserunt Christiani: illi verò qui vna cum Arrio recesserunt, nomen Saluatoris nostri Alexandro cum suis relinquentes, Arriani, deinceps appellati sunt. Et paucis interiectis: Qui ex eodem genere ad istos abeunt, aut ab Ecclesia ad hæresim transitum faciunt, nomen Christi derelinquunt, & Arrianorum vocabulo induuntur, quasi non amplius fidem Christi retineant, sed Arrianæ insanix gregales habentur. Quomodo igitur Christiani fuerint, qui non Christiani, sed Ariomanitæ appellantur? aut quomodo de numero Ecclesiæ Catholicæ habeantur, qui Apostolicam fidem excusserunt, & nouarum pestium inuutores se præbent?

4. CYPRIANVS epistola quinquagesima secunda ad Antonianum: Quisquis ille est, & qualiscunque est, Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est.

5. IDEM in tractatu de Simplicitate Prælatorum, siue de Vnitate Ecclesiæ: Non pertinet ad Christi præmia, qui relinquit Ecclesiam Christi. Alienus est, prophanus est, hostis est. Habere iam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam nõ habet matrem.

6. IGNA TI VS epistola ad Magnesianos: Dignos nos exhibeamus cognomento quod accepimus: qui enim alio nomine appellatur præter istud, hic non est Dei: non suscipit prophetiam illam, quæ nobis ait, Vocabitur nomine nouo, quo Dominus nuncupabit eum: & erit populus sanctus. Quod & impletum est primò in Syria: nam in Antiochia discipuli, Christiani appellati sunt, Paulo & Petro Ecclesiam fundantibus.

7. AVGVSTINVS tractatu centesimo decimotertio in Ioannem: In negatione Apostoli Petri,

Christiani à Christo nomen habent.

Hæretici homines sumunt ab inuentoribus hæreseos.

Arriani non sunt Christiani.

lib. 4. epist. 2. qui in ecclesia non est, Christianus non est.

Ecclesiæ matrem agnoscit, qui vult Deum habere patrem.

Christianorum nomen nouum.

Epist. 62.

Act. 11.

A

Christianus
f. negans
Christianus
est.

debemus aduertere, non solum ab eo negari Christum, qui dicit eum non esse Christum, sed ab illo etiam qui cum sit, negat se esse Christianum. Dominus enim non ait Petro, Discipulum meum te negabis: sed, me negabis: negauit ergo ipsum, cum se negauit eius esse discipulum.

Christianus
non est, qui in
Christi Ecclesia
non est.

8 IDEM sermone centesimo octogesimo primo de tempore, capite duodecimo: Quisquis ille est, & qualiscunque ille est: Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est.

1. Cor. 3.

9. ITEM in Enchiridio ad Laurentium capite quinto: Certum verò propriumque fidei Catholicæ fundamentum Christus est. Fundamentum enim aliud, ait Apostolus, nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Neque hoc idè negandum est proprium fundamentum esse fidei Catholicæ, quia putari potest, aliquibus hæreticis hoc nobiscum esse commune.

Si enim diligenter quæ ad Christum pertinent, cogitetur: nominatenus inuenitur Christus apud quoslibet hæreticos, qui se Christianos vocari volunt, re verò ipsa non est apud eos. Quod ostendere nimis longum est, quoniam commemorandæ sunt omnes hæreses, siue quæ fuerunt, siue quæ sunt, siue quæ potuerunt esse sub vocabulo Christiano, & etiam quàm sit hoc verum, per singulas quasque monstrandum.

Hæretici, veri
Christiani nõ
sunt.

10. TERTULLIANVS in libro de Pudicitia Quis propriè Christianus, & grex Domini ecclesiæ populus, & pastor bonus Christus: & idè Christianus non intelligendus, qui ab Ecclesiæ grege aberrauerit.

Christiani nõ
sunt, qui ab
Ecclesiæ grege
aberrant.

11 IDEM in libro de præscriptionibus aduersus hæreticos: Si hæretici sunt, Christiani esse nõ possunt, non à Christo habendo quod de sua electione factati, hæreticorum nomen admittunt.

Hæretici nequeunt esse
Christiani.

I I.

Quo compendio Christianam doctrinam licet complecti?

a Eccle. 1. d.
b Lib. 2. Retr.
cap. 63. & En-
chir. c. 2. & 3.
c 1. Cor. 13. d

VT nimirum Christianus ea norit & obseruet, quæ tum ad Sapientiam, tum ad Iustitiam spectant. Sapiencia, vt Augustinus ostendit, circa virtutes versatur Theologicas, Fidem, Spem, & Charitatem, quæ & Diuinitus infunduntur, & cum in hac vita purè maximèque excoluntur, beatos homines Diuinosq; reddunt. Iustitia verò duabus partibus, declinatione à malo, & boni operatione, absoluitur. Huc enim spectat, quod Propheta inquit Regius: Diuerte à malo, & fac bonum, iam ex hisce fontibus, Sapientiæ scilicet & Iustitiæ, non difficulter hauriuntur cætera, quæcunque Christianæ quidem Institutioni atque disciplinæ congruunt.

d Prop. sen.
98. ex Aug. uir.

e Psal. 33. c. &
36. c
f. Petr. 3. b

TESTIMONIA.

1 ECCLESIASTICI primo capite: Fili, concupisces sapientiam, conferua iustitiam, & Deus præbebit illam tibi.

Sapientia Christi-
ani consistit
in recto Dei
cultu.

2. AVGVSTINVS libro secundo Retractationum, capite sexagesimo tertio: Scripsi librum de fide, spe, & charitate, cum à me, ad quem scriptus est, postulasset, vt aliquod opusculum haberet meum, de suis manibus non recessurum. Quod genus Græci Enchiridion vocant. Vbi satis diligenter mihi videor esse complexus, quo modo sit colendus Deus, quam sapientiam esse hominis utique veram Diuina scriptura definit.

Iob 28. secū-
dum LXX.

3 IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite secundo: Hominis sapientia pietas est. Habes hoc in libro sancti Iob: Nam ibi legitur, quod ipsa sapientia dixerit homini, Ecce pietas est sapientia. Si autem quæras quam dixerit eo loco pietate, distinctius in Græco reperies Θεοσεβεια, qui est Dei cultus.

Rom. 10. c
Hebr. 11. a.
August. serm.
38. de temp. &
ser. 1. de verb.
Apost. Leo
ser. 4. de Nat.
dom.
a Hebr. 11. b

4. ITEM ibidem capite tertio: Hic si respon-

dero, (ad hanc videlicet quæstionem, quonam modo sit colendus Deus (fide, spe, charitate colendum Deum: profectò dicturus es, breuius hoc dictum esse quàm velis.

Cultus Deus
fide, & chari-
tate.

5 PRIORIS epistolæ ad Corinthios capite decimo tertio: Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria hæc, maior autem horum est charitas.

Iustitia Chri-
stiana in duobus
consistit.

6 PROSPER in sententijs ex libris Augustini decerptis, sententia nonagesimo octaua: Tota iustitiæ ratio est, vt declinentur mala, & fiant bona. cuius obseruantia inter quaslibet aduersitates forma seruanda est: quia hoc solum nunquam amittitur, quod operi pietatis impenditur.

7. PSALM o trigesimo tertio: Diuerte à malo, & c.

8. ET trigesimo sexto: Declina à malo, & fac bonum, & inhabita in seculum seculi.

9. PRIORIS epistolæ Petri capite tertio: Qui vult vitam diligere, & dies videre bonos: Coërceat linguam suam à malo, & labia eius nè loquantur dolum. Declinet à malo, & faciat bonum.

III.

Quid primum traditur in doctrina Christiana?

FIDES, ianua illa nostræ salutis, sine qua Deum inuenire & inuocare, Deo seruire & placere nullus in hac vita potest. Credere enim oportet accedentem ad Deum, inquit Apostolus: qui verò non crediderit, condemnabitur, & iam iudicatus est, ex Christi sententia.

b Mat. 16. c
e Ioan. 3. b

TESTI-

Fides quàm
necessaria.

1. AD Romanos decimo: Quomodo inuocabur, in quem non crediderunt?

2. AD Hebræos vndecimo capite: Sine fide impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

3. AVGVSTINVS sermone trigesimo octauo de tempore: Constat, neminem ad veram peruenire posse beatitudinem, nisi Deo placeat, & Deo neminem posse placere, nisi per fidem. Fides namque est honorum omnium fundamentum. Fides est humanæ salutis initiu. Sine hac nemo ad filiorum Dei consortium potest peruenire, quia sine ipsa nec in hoc seculo quicquam iustificationis consequitur gratiam, nec in futuro vitam possidebit æternam. Et si quis hinc non ambulauerit per fidem, non perueniet ad speciem beatæ visionis Domini nostri Iesu Christi. Idem habet in initio sermonis centesimi octogesimo primi de tempore:

Fides Catho-
lica thesaurus
ingeni.

4. IDEM sermone primo de verbis Apostoli: Nullæ sunt maiores diuitiæ, nulli thesauri, nulli honores, nulla mundi huius maior substantia, quàm est fides Catholica, quæ peccatores homines saluat, infirmos curat, catechumenos baptizat, fideles iustificat, penitentes reparat, iustos augmentat, martyres coronat, virgines, viduas, & coniugales casto pudore conseruat: clericos ordinat, sa-

cerdotes consecrat, regnis cælestibus præparat, in æterna hæreditate cum angelis sanctis communicat. Eandem sententiam ipsdem verbis repetiunt sermone centesimo octogesimo primo de tempore, capite duodecimo.

Fides nisi in-
regni & vna
sit, fides non
est.

Eph. 4.

5. LEO Magnus sermone quarto in solennitate natiuitatis Domini nostri Iesu Christi: Magnum præsidium est fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab vilo quicquam, nec minui potest: quia nisi vna est, fides non est, dicente Apostolo: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Huic vnitati, dilectissimi, inconcussis mentibus inhærete, & in hac omnem sectamini sanctitatem, & in hac præceptis Domini deseruite, quia sine fide impossibile est placere Deo, & nihil sine illa sanctum, nihil castum est, nihil viuum. Iustus enim ex fide viuuit.

6. AD Hebræos vndecimo, vt in textu & testimonio secundo.

7. MARC I decimosexto: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.

8. IOANNIS tertio: Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est: quia non credit in nomine vnigeniti filij DEI.

III I

Quid fidei nomine intelligitur?

A. DEI donum & lumen, quo illustratus homo, firmiter assentitur atq; adhæret ijs, quæ vt credantur, sunt Diuinitus reuelata, & ab Ecclesia nobis proposita.

a Ephes. 1. b. Heb. 11. a
Basil. in serm. de fidei cog-
fess. Bernar. epist. 190. Au-
gust. contra epist. Funda-
menti, cap. 5.

B. C V I V S M O D I sunt, Deum esse trinum & vnum, è nihilo creatum mundum, Deum factum esse hominem, & pro nobis mortem sustinuisse, Mariam & virginem, & DEI matrem existere, mortuos omnes ad vitam excitandos esse, hominem ex aqua & Spiritu sancto regenerari, totum Christum in Eucharistia contineri, & id genus alia Religionis nostræ veneranda mysteria: quæ Diuinitus reuelata, non humani sensus captu comprehendi, sed fide duntaxat percipi possunt.

b. 1. Ioan. 5. b.
c. Genes. 1. a. Ioan. 1. b. Lu-
cæ 2. a. Rom. 5. b

d. Concil. Ephes. cano. 13.
Luc. 1. c. 1. Cor. 15. g. Ioan. 3. b

e. Constantien. Florentin.
Triden. Concil.
f. Eccl. 1. c. 2. Cor. 10. b

C. V N D E Propheta: Nisi credideritis, inquit, non intelligetis. Non enim spectat fides naturæ ordinem, non sensuum fidit experientia: non potentia aut ratione humana, sed virtute & autoritate Diuina nititur, illud planè certum habens summam æternamque veritatem, quæ DEVS est, nec falli posse vnquam, nec fallere.

g. Esa. 7. b. secundum LXX.
Basil. in Psal. 115. & in Mo-
nibus, regula 80. cap. 27.
Gregor. homil. 26. in Euang.
gel. Chrysoft. in 2. ad Cor.
hom. 4.

D. Q V A M O B R E M id fidei vel maximè proprium est, vt in captiuitatem redigat omnem intellectum in obsequium Christi, apud quem non est difficile, nedum impossibile omne verbum. Hæc fides lumen est animæ, ostium vitæ, fundamentum salutis æternæ.

h. 1. Cor. 10. b.

i. Lucæ 10. Hier. 31. d
k. Eu. Emise. hom. 2. de
symb. Cyrill. catech. 1. il-
lum. Chrysoft. ser. de fide,
spe, & charitate. Cyrill. lib.
4. in Ioan. cap. 9.

TESTIMONIA.

1. A. AD Ephesios secundo capite: Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est.

Fides est fir-
mus assensus
reuelatæ veri-
tatis.

2. AD Hebræos vndecimo capite: Est autè fides sperandarum substantiarum rerum, argumentum non apparentium.

3. BASILIVS in sermone de fidei confessione, siue de vera ac pia fide in Asceticis: Est igitur fides, eorum quæ dicta sunt, assentiens approbatio sine vlla hæsitacione, cum animi persuasione, de eorum veritate quæ Dei munere sunt prædicata.

4. BERNARDVS in epistola centesima nona-

A ij

Fides non est opinio.

Fidei certitudo.

Phil. 91. Rom. 8.

1. Tim. 1. Fides nihil habet ambiguum.

Heb. 11. Paulina definitio fidei explicatur.

Fides ratione munita non est.

Ecdi. 19. a

Hom. 16. in Euang.

Phil. 17.

Marc. 16. Luc. 1.

Rom. 4.

Ecdi. 16. au thoritas Augustini com munit ad credendum Euang. lio.

gestima ad Innocentium pontificem, contra Petrum Abailardum: In primo limine Theologiae (vel potius stultilogiae suae) fidem definit aestimationem: quasi cuique, in ea sentire & loqui, quae libeat, liceat, aut pendeant sub incerto in vagis ac varijs opinionibus nostrae fidei sacramenta, & non magis certa veritate subsistant. Nonne si fluctuat fides, inanis est & spes nostra? Stulti ergo martyres nostri, sustinentes tam acerba propter incertam, nec dubitantes sub dubio remunerationis praemio, durum per exitum diuturnum inire exilium. Sed absit ut putemus in fide vel spe nostra aliquid, ut is putat, dubia aestimatione pendulum, & non magis totum quod in ea est, certa ac solida veritate subnixum, oraculis & miraculis diuinitus per sua sum, stabilitum & consecratum partu virginis, sanguine redemptoris, gloria resurgentis. Testimonia ista credibilia facta sunt nimis. Si quo minus, ipse postremo spiritus reddit testimonium spiritui nostro, quod filij Dei sumus. Quomodo ergo fidem quis audeat dicere aestimationem, nisi qui spiritum istum nondum accepit, quive Euangelium aut ignoret, aut fabulam putet? Scio cui credidi, & certus sum, clamat Apostolus: & tu mihi subsibilis, fides est aestimatio? Tu mihi ambiguum garris, quo nihil est certius? Sed Augustinus aliter, fides, ait, non coniectado vel opinado habetur in corde in quo est, ab eo cuius est, sed certa scientia, acclamata conscientia. Absit ergo, absit, ut hos fines fides habeat Christiana. Academicorum sint istae aestimationes, quorum est dubitare de omnibus, scire nihil. Ego vero securus in magistri gentium sententiam pergo, & scio quoniam non confundar. Placeat mihi, fateor, illius de fide definitio, etsi iste etiam ipsam latenter insimulet. Fides est, ait, substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. Substantia, inquit, rerum sperandarum, non inani phantasia coniecturarum. Audis substantiam, non licet tibi in fide putare vel disputare pro libitu, non hac illaque vagari per inania opinionum, per deuia errorum. Substantia nomine aliquid tibi certum fixumque praefigitur. Certis clauderis finibus, certis limitibus coarctaris. Non enim est fides aestimatio, sed certitudo. IDEM in eadem epistola: Quid magis contra rationem, quam ratione rationem conari transcedere? Et quid magis contra fidem, quam credere nolle quicquid non possit ratione attingere? Denique exponere volens illud Sapientis, Qui credit cito, leuis est corde. Cito credere est, inquit, adhibere fidem ante rationem, cum hoc Salomo non de fide in Deum, sed de mutua inter nos dixerit credulitate. Nam illam quae in Deum est fides, beatus Papa Gregorius negat plane habere meritum, si ei humana ratio praebet experimentum. Laudat autem Apostolos, quod ad vnus iussionis vocem sequuti sunt redemptorem. Sit nimirum pro laude dictum: In auditu auris obediuit mihi. in crepato regione discipulos, quod tardius credidissent. Denique laudatur Maria quod rationem fide praenit, & punitur Zacharias quod fide ratione tentauit. Et rursum Abraham comendatur, qui contra spem in spem credidit.

5. A V G U S T I N U S contra epistolam Manichaei, quae vocat fundamenti, capite quinto: Si inueneris aliquem, qui Euangelio nondum credit, quid faceres dicenti tibi non credo? Ego vero Euangelio non crederem, nisi me Catholicae Ecclesiae commoueret

ret autoritas.

1. B. P. R. I. M. A. E. epistolae Ioannis quinto capite: Tres sunt qui testimonium dant in caelo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. & hi tres vnum sunt.

2. G. E. N. E. S. E. O. S. primo: In principio creauit Deus caelum & terram.

3. I. O. A. N. N. I. S. primo capite: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis.

4. L. V. C. A. E. secundo: Et peperit filium suum primogenitum. Et paulo post: Natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus, in ciuitate David.

5. A. D. Romanos quinto: Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.

6. C. O. N. C. I. L. I. V. M. Ephesinum canone decimotertio: vide infra quaestione decima, A. testimo. decimotertio.

7. L. V. C. A. E. primo: Quod nascetur ex te Sanctum vocabitur filius DEI.

8. P. R. I. O. R. I. S. ad Corinthios decimo quinto: Oes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba, (caner enim tuba) & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.

9. I. O. A. N. N. I. S. tertio: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum DEI.

10. C. O. N. C. I. L. I. V. M. Constantiense, Florentinum & Tridentinum: vide infra de Sacramento Eucharistiae, quaestione octaua G. testimo. nono, & vndecimo, & H. testimo. sexto.

11. E. C. C. L. E. S. I. A. S. T. I. C. I. tertio: Altiora te ne quaesieris, & fortiora tunc scrutatus fueris: sed quae praecipit tibi Deus, illa cogita semper, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. non est enim tibi necessarium, ea quae abscondita sunt videre oculis tuis. In superuacuis reb' noli scrutari multipliciter, & in pluribus operibus eius non eris curiosus. Plurima enim super sensum hominum ostensa sunt tibi. Multos enim supplantauit suspicio illorum, & in vanitate detinuit sensus illorum.

12. P. O. S. T. E. R. I. O. R. I. S. ad Corinthios decimo: In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.

1. C. E. S. A. I. A. E. septimo iuxta translationem Septuaginta interpretum: Nisi credideritis, non intelligetis.

2. B. A. S. I. L. I. V. S. in psalmum centesimum decimum quintum, in ea verba, Credidi propter quod locutus sum, & c. Sacrorum quae de Deo sunt: eloquiorum praedux esto fides plane, non item demonstratio. fides, inquam, animam inuitans, immo & persuadens ad consensionem praecursorum rationalibus methodis. Neque enim fides geometricis nititur probationibus, quas necessitates vocitant: sed animis nostris se insinuat efficaci operatione spiritus sancti. Et nonnullis interiectis: In quocumque tandem humanarum artium exercitio (id modo via & ordine ad praestitutum sibi progrediatur finem) impossibile est primarum propositionum inquirere demonstrationes: Immo necesse est, ut quum admiseris earum artium quae certa ratione nituntur, principia ut confessam, nec proinde ullam requirementia demonstrationum probationem, id demum inspicias, quicquid ex

Fides a demonstratione non pendet.

Simplex sensus.

Heb. 11.

Heb. 11.

Fides quae experientia nititur, merito non est.

Heb. 11.

Ioan. 10.

quid ex praesuppositis ordine consequitur. Nihil fecit & Theologiae mysterium requirit assensum, nulla praerua inquisitione nitentem. Sanè ait Apostolus: Credere enim oportet, quia Deus est, non item in quaestionem vocare, aut controuersim opponere illud: Quid est Deus? Atque adeo in vnuerum, fides si substantia earum est, quae sperantur, rerum, & eorum quae non videntur, argumentum: ne mihi tu anxius contendas videre iam, quae longiore seposita sunt in teruallo, neu quae speras te oim consecuturum, in ambigua reuocis dubiave partem, quod ad ea nondum potueris certa notione pertingere.

3. I. D. E. M. in Moralibus regula octogesima, capite vigesimo primo: Quid proprium fidei? Certissima animi expletio de diuinorum verborum veritate, quae nulla, neque a naturali necessitate inducta ratione, neque ad veram pietatis simulationem conformata vilo modo possit labefactari. Quid proprium fidelis? Ut cum eiusmodi certa animi expletione veram esse illorum vim credat, quae dicta sunt in scriptura, nihilque reiciat, aut nouum statuere audeat.

4. G. R. E. G. O. R. I. V. S. Magnus homilia vigesima sexta in Euangelia: Sciendum nobis est, quod diuina operatio, si ratione comprehenditur, non est admirabilis. Nec fides habet meritum, cui humana ratio praebet experimentum. Et quibusdam interpositis, Cum Paulus Apostolus dicat: Est autem fides sperandarum substantiarum, argumentum non apparentium: profecto liquet, quia fides illarum rerum argumentum est, quae apparere non possunt. Quae etenim apparent, iam fidem non habent, sed agnitionem. Dum ergo vidit Thomas, dum palpauit, cur ei dicitur: Quia vidisti me, credidisti? Sed aliud vidit, aliud credidit. A mortali quippe homine diuinitas videri non potuit. Hominem ergo vidit, & Deum confessus est.

5. C. H. R. Y. S. O. S. T. O. M. V. S. homilia quarta in priorum epistolam ad Corinthios: Quae humanam excedunt rationem, fide duntaxat indigent.

1. D. P. O. S. T. E. R. I. O. R. I. S. ad Corinthios decimo, vt paulo superius B. testimo. duodecimo.

2. L. V. C. A. E. primo: Non erit impossibile apud Deum omne verbum.

3. H. I. E. R. E. M. I. A. E. trigesimo secundo: Eccè ego dominus deus vnuerse carnis: nunquid mihi impossibile erit omne verbum?

4. E. V. S. E. B. I. V. S. Emisen' homilia secunda de Symbolo: Fides religionis catholicae, lumen est animae ostium vitae, fundamentum salutis aeternae. Quicunque hac derelicta, velut pessimum duces proprium sequitur intellectum, quicunque per sapientiae suae sensum, ad mysteriorum caelestium se putat posse peruenire secretum: sic facit, quomodo si absque fundamento aedificet domum, aut si praetermissio ostio velit introire per tectum: vel si nocte sine lumine inferat gressum, totum se clausis oculis vrgeat in profundum. Hanc ergo nobis fidem velut magnam lampadem, Christus adueniens, errantibus viam monstraturus exhibuit, per quem possit Deus ignotus requiri, quaesitus credi, creditus inueniri.

5. C. Y. R. I. L. L. V. S. Hierosolymorum Archiepiscopus catechesi quinta illuminatorum: Oculis omnem illuminans conscientiam est fides, & intelligentiam efficiens. Dicit enim Propheta: Nisi credideritis, non intelligetis.

6. C. H. R. Y. S. O. S. T. O. M. V. S. in sermone de fide, spe, & charitate: Fides est origo iustitiae, sanctitatis caput, deuotionis principium, religionis fundamentum. Nullus vnquam sine hac Dominum promeruit: nullus sine illa fastigium sublimitatis ascendit. Est enim fides innocens ac pura credulitas: qua ad Deum accedimus, qua praecipis infirmimus, qua expiata mente Dominum veneramus. Haec excludit dubia, tenet certa, promissa consignat. Hanc qui tenet, felix est: qui deseruerit, miser. Haec in Ecclesia signa ostendit, virtutes exercet, charismata complet.

7. C. Y. R. I. L. L. V. S. Alexandrinus libro quarto in Ioannem, capite nono, in haec verba scribens. Amè anè dico vobis, qui credit in me, habet vitam aeternam: Ianua & via in vitam fides est, & recursus quidam atque reductio a corruptione in immortalitatem.

Catholica fides cunctis & necessaria.

Similitudo elegans.

Eccl. 7.

Commendatio.

Ioan. 6.

Estne brevis aliqua fidei complexio, ac summa omnium nobis credendorum?

Es t illa, quam duodecim Apostoli suo symbolo tradiderunt, quam que in sectiones seu articulos duodecim apte distinxerunt. Dignum sanè opus his authoribus, qui post Christum Dominum Christianae fidei praecipui & sanctissimi fundatores extiterunt. Quod quidem symbolum velut illustris nota est, qua Christiani ab impijs, qui vel nullam, vel non rectam Christi fidem profitentur, discernendi ac interno scendi sunt.

a Clemens epist. 1. ad fra. Do. Ambt. epist. 81. & ser. 18. Augu. ser. de temp. 181. Ruffin. in symb. Iren. lib. 1. cap. 2. & lib. 3. cap. 4. Hieron. epist. 61. ad Pammach. aduersus errores Ioa. Hierosol. Leo ser. 11. de pass. & epist. 13. ad Pulcheriam: & ser. cont. Eurychetem. Maximus hom. de traditione symb.

TESTIMONIA.

Apostoli cur & quado condiderit symbolum.

Nominis interpretatio.

1. C. L. E. M. E. N. S. epistola prima ad fratrem Domini: Christo resurgente & ascendente in caelum, misso sancto Spiritu, collata Apostolis scientia linguarum, adhuc in vno positi, symbolum, quod fidelis nunc tenet Ecclesia, vnusquisque quod sensu dicendo, condiderunt, vt discedentes ab inuicem, hanc regulam per omnes gentes praedicarent. Et post pauca: Symbolum enim Graecè, Latine collatio dicitur. Et hoc praedicti sancti

Apostoli inter se per Spiritum sanctum salubriter (vt dictum est) condiderunt. Dicitur & indicium quod per hoc, qui rectè crediderit, indicatur.

2. A. M. B. R. O. S. I. V. S. in epistola octogesima prima ad Syricium Papam: Credatur symbolo Apostolorum quod Ecclesia Romana & intemeratè semper custodit & seruat.

3. I. D. E. M. sermone trigesimo octauo: Arbitror Apostolicam fidem duodecim artificum operatione

Symbolum Apostolicum Rom. ecclesiae intemeratum seruat. aliteratum.

cōflata. Duodecim enim apostolorū symbolo fides sancta cōcepta est, qui velut periti artifices in vñū conueniētes, clauē suo consilio cōflauerunt. Clauē enim quādā ipsū symbolū dixerim, per quod referatur diaboli tenebrā, vt lux christi adueniat: aperiantur conscientia clausa peccata, vt iustitiae fulgeat opera manifesta. Igitur hęc clauis ostēdēda est fratribus nostris, vt & ipsi tanquā discipuli Petri, inferna sibi referare, cælos aperire cōsuecāt.

4. **A V G V S T I N V S** sermone centesimo octogesimo primo de tempore, qui est sermo prim⁹ in vigilia Pētecostes in præfatione: Sācti Apostoli certā regulā fidei tradiderūt, quā secundū numerum Apostolicū duodecim sententijs compræhensam, symbolū vocauerūt, per quam credētes catholicam tenerēt vnitatē, & per quam hæreticam conuincerēt prauitatē. Symbolū ergō tali ratione institutum maiores nostri dixerunt. Tradunt enim, quod post ascensionē Domini & Saluatoris nostri ad patrē, cū per aduentum Spiritus sancti discipuli eius inflammati, linguis omniū loquerentur, ad singulas quasque nationes, vt Dei verbū prædicarent, ituri ac discessuri ab inuicē, normā prius sibi futuræ prædicationis in cōmune statuerūt, nē localiter ab inuicē discedentes, diuersum vel dissonū prædicarent his qui ad fidē christi inuitabātur. Omnes igitur in vno positi, & Spiritu sancto repleti, breuē suæ prædicationis indicium conferendo in vnum, quod sentiebat vnusquisque computabat, atque hanc itā credentibus dandam esse regulam instituerunt. Symbolum breue est verbis, sed magnū est sacramentis: quicquid enim præfigurātū est in Patriarchis, quicquid denunciātum in scripturis, quicquid prædictum est in Prophetis, vel de Deo ingenito, vel ex deo in deū nato, vel de Spiritu sancto, vel de suscipiendo omni sacramento, vel de morte Domini, resurrectionisque eius mysterio, totū breuiter hoc symbolū continet, & continendo habet & cōfitendo. Discat ergō quisque fidem Apostolicam professus per ora gestantium in baptismo, cum ad annos intelligibiles venerit.

5. **R V F F I N V S** in expositione in symbolū Apostolorum: Tradunt maiores nostri, quod post ascensionem Domini, cū per aduentum sancti Spiritus super singulos quoque Apostolos igneā linguā sedissent, vt loquelis diuersis variisque loquerentur, per quod eis nulla gens extera, nulla linguæ barbaries inaccessa videretur & inuita, præceptum eis a Domino datum ob prædicandum Dei verbū ad singulas quæque proficisci nationes. Discessuri itaque ab inuicē, normam prædicationis in cōmune constituunt, nē forte alius ab alio abducti, diuersum aliquid his qui ad fidē christi inuitabantur, exponerent. Omnes ergō in vno positi, & Spiritu sancto repleti, breuē istud futuræ sibi, vt diximus, prædicationis indicium, conferendo in vñū quod sentiebat vnusquisque cōponunt, atque hanc credentibus dandam esse regulam statuūt. Symbolū autē hoc multis & iustissimis ex causis appellare voluerunt. Symbolū enim Græcē, indicium dici potest & collatio, hoc est, quod plures in vñū cōferunt. Id enim fecerūt Apostoli in his sermonibus, in vnum conferendo vnusquisque quod sentit. Indicium autē vel signū idcirco dicitur, quia illo tempore, sicut & Paulus

Clauis est.

Matth. 16.

Duodecim sententijs Apostoli fidei regulam compræhenderūt.

Quando & quomodo Apostoli symbolum cōstituerint.

Magnum est sacramentis symbolum.

Symbolum quod in baptismo vnusquisque proficisci per ora gestantium cōfitendum est.

Cui & quomodo Apostoli symbolum cōstituerunt.

Appellationis ratio.

Apostolus dicit, & in actis Apostolorum multi ex circuncisis Iudæis simulabant se esse Apostolos christi, & luci alicuius vel ventris gratia ad prædicandum proficiscebantur, nominantes quidem Christum, sed non integris traditionum lineis nūciantes. Idcirco ergō istud indicium posuere, per quod agnosceretur is, qui Christum verē secūdū Apostolicas regulas prædicaret. Denique & in bellis ciuilibus hoc obseruari ferunt: quoniā & armorū habitus par, & sonus vocis idē, & mos vnus est atque eadē instituta bellādī, nē qua doli subreptio fiat, symbola discreta vnusquisque dux suis militibus tradit, quæ Latine vel signa, vel indicia nominatur: vt si forte occurreret quis, de quo dubitetur, interrogatus symbolū prodāt, si sit hostis, an socius. Idcirco denique hęc nō scribi chartulis atq; mēbranis, sed retineri cordibus tradiderūt, vt certū esset neminē hac ex lectione quæ interdū peruenire etiā ad infideles solet, sed ex Apostolorū traditione didicisse sufficeret. Discessuri ergō, vt dixim⁹, ad prædicandū, istud vnanimiter & in dei suā indicium Apostoli posuere, nō sicut filij Noë discessuri ab alterutrū, turrē ex latere cocto & bitumine cōstruētes, cuius cacumē pertingeret vsque ad cælū, sed munimenta fidei, quæ starent aduersū faciē inimici, ex lapidib⁹ viuis & margaritis dominicis ædificantes, quæ neq; venti impellerēt, neque flumina subuerterent, neque tempestatū ac procellarum turbines permouerent. Merito ergō illi ab inuicē separandi, turrem superbæ ædificantes, linguarum cōfusione damnati sunt, vt nē vnusquisque posset aduerrere proximi sui loquelā. Isti verō qui turrem fidei cōstruebant, omniū linguarū scientia & agnitione donati sunt, vt illud peccati, hoc fidei probaretur indicium.

6. **I R E N Œ V S** aduersus hæreses Valentini & simillium, libro primo capite secundo: Ecclesia per vniuersum orbem vsque ad fines terræ feminata & ab Apostolis, & a discipulis eorum accepit eam fidē, quæ est in vnum Deū, patrem omnipotentē, qui fecit cælū & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, &c.

7. **I D E M** libro tertio capite quarto. Quid autem si neque Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nōne oportebat ordinē sequi traditionis, quā tradiderunt ijs, quibus cōmittebat ecclesias? cui ordinationi assentiūt multæ gētes Barbarorū, eorū qui in christum credunt, sine caractere vel atramento scriptā habentes per spiritū in cordib⁹ suis salutem, & veterem traditionē diligenter custodiētes, in vñū Deū credentes fabricatorē cæli & terræ, & omniū quæ in eis sunt, per Christum **I E S V M** Dei filium.

8. **H I E R O N Y M V S** ad Pammachium aduersus errores Ioannis Hierosolymitani, epistola sexagesima prima: in Symbolo fidei & spei nostræ, quod ab Apostolis traditū non scribitur in charta & atramento, sed in tabulis cordis carnalibus, post confessionē Trinitatis & vnitatē Ecclesiæ, omne Christiani dogmatis sacramentum carnis resurrectione concluditur.

9. **L E O** Magnus sermone vndecimo de Passione Domini: Hac fidei regula, dilectissimi, quā in ipso exordio symboli per auctoritatem Apostolicā institutionis accepimus, Dominum nostrū Iesum Christum, quem filium dei Patris omnipotentis vnicum

2. Cor. 11.

Symbolum nō est ab Apostolis scribitū traditū.

Gen. 11.

Ab Apostolis symboli capitula profecta sunt.

Traditiones Apostolicæ non scriptæ.

Symbolum fidei ab Apostolis traditū, & cordibus Christianis inscriptum.

Apostolicæ institutionis est.

unicum dicimus eundē quoque de spiritu sancto natum ex Maria virgine conitemur.

10. **I D E M** in epistola decimatertia ad Pulcheriam Augustā: Ipsi catholici symboli, breuis & perfecta confessio, duodecim Apostolorū totidē est signata sententijs, tanquā instructa sit munitione cælesti, vt omnes hæreticorū opiniones solo ipsius possint gladio detruncari. Cuius symboli plenitudinem si Euryches puro & simplici voluisset corde concipere, in nullo à decretis sacratissimi Niceni cōcilij deuiaret, & hoc à sanctis Patribus intelligeret constitutū, vt contra Apostolicā fidē quæ non nisi vna est, nullū se ingenū, nullū eleuaret eloquiū.

11. **I D E M** in sermone seu tractatu contra Eutychedem, Fraterna vos & paterna sollicitudine cōmonemus, vt inimicos catholicæ fidei, hostes Ecclesiæ, incarnationis dominicæ negatores, & instituto à sanctis Apostolis symbolo repugnantes, in nullum recipiatis confessionis affectum.

Duodecim Apostoli articuli respiciunt.

Symboli perfectio.

Apostolica fides non nisi vna est.

Institutū ab Apostolis symbolum.

12. **M A X I M V S** Taurinensis ecclesiæ episcopus in homilia de traditione symboli & expositione eiusdē: cū apud Patres nostros, sicut liber Iudicū refert, quædam Israëliticæ tribus ciuili aduersum se prælio decertaret, nec propter consimilē populi vnius habitū inter bellantes posset esse discretio: tribus illa, cuius iustior erat causa pugnandi, quia meritō per dei auxilium victoriam præsumebat, signum sibi certo in sermone constituit, vt quos vna armorū facies confundebat, secretioris verbi distingueret sacramentum. Quod beati Apostoli, vt ego reor, exemplū sequentes, ecclesiæ dei, quæ aduersum militiam diabolici furoris armabant, mysterium symbolo tradiderunt, vt quia sub vno christi nomine credentium erat futura diuersitas signaculum symboli inter fideles perfidōsque fecerneret, & alienus à fide atque hostis appareret ecclesiæ, aut tanquā baptizatus nesciret, aut tanquā hæreticus corrupisset.

Symbolū est ab Apostolis cōpositū. Iudic. 12.

VI.

Qui sunt Symboli huius articuli?

- I. **C R E D O** in Deum patrem omnipotentem, creatorē cæli & terræ.
- II. Et in Iesum Christum filium eius vnicum, Dominum nostrum.
- III. Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine.
- III. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.
- V. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.
- VI. Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.
- VII. Inde venturus est iudicare viuos & mortuos.
- VIII. Credo in Spiritum sanctum.
- IX. Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem.
- X. Remissionem peccatorum.
- XI. Carnis resurrectionem.
- XII. Vitam æternam. Amen.

Symbolū explicauit Cyrillus in Catechibus II. Chrysof. hom. 1. & 2. in symb. Kuffin. in symb. August. in Enchiridion ad Laurent. Item in libris 4. de symb. ad catech. in lib. de fide & symb. serm. 117. 119. 123. 125. 131. 181. 192. 193. 194. de temp. Euieb. Emiliæ. homil. 1. & 2. in symb. Chrylog. serm. 17. 18. 59. 60. 61. 62. Maximus homil. 1. de diuersis.

VII

Quò maxime spectant hæc Symboli verba?

- A. Eò certè, vt veram Dei diuinarumque rerum cognitionem, quæ ad benè beatèque viuendum est cuique necessaria, succinctè compræhensam habeamus.
- B. Vbi primū & præcipuū habet locum agnitio & confessio sanctissimæ Trinitatis, nē villo modo dubitetur, Deum, quo nihil aut maius, aut melius, aut sapientius potest excogitari in essentia quidem seu natura diuina vnum & simplicem, in personis verò tribus esse distinctum, vt alius Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus esse, ante omnia certò credatur. Pater est, qui suum ab æterno filiū generat, fons & opifex rerum: Filius ex Patris genitus substantia, mūdi redemptor est, ac Saluator: Spiritus sanctus, qui & Paraclet⁹ dicitur, Ecclesiæ seu Christi fidelium est administrator. Iam hi tres vnum sunt: hoc est, vnus, verus, æternus, immensus & incompræhensibilis Deus.
- C. Pulchrè igitur huic sanctissimæ simul & indiuiduæ Trinitati partes Symboli tres præcipuæ respondent: Prima nimirum de creatione, secunda de redemptione, tertia de sanctificatione.

Hier. 9. f. Ioan. 17. a. 1. Cor. 2. a. 1. Pet. 1. b. Sap. 13. a.

a Aug. cōfess. lib. 1. cap. 4. b Aug. lib. de fide & symb. cap. 9. c Matth. 28. d Ath. in sym. d Pál. 10. 9. a. Heb. 1. a. 1. Ioan. 4. c. 1. Ioan. 15. d. 16. b. 14. b. d. Fr. Ioan. 5. b. 1. Tim. 1. d. 6. d. Hier. 31. c. d.

TESTIMONIA.

- 1. **H I E R E M I Æ** nono capite: Non gloriatur sapiēs in sapientia sua, & nō gloriatur fortis in fortitudine sua, & nō gloriatur diues in diuitijs suis, sed in hoc gloriatur, qui gloriatur, scire & nosse me.
- 2. **I O A N N I S** decimo septimo, Hęc est autem vīta æterna, vt cognoscant te solum deum verum, & quem misisti Iesum christum.
- 3. **P R I O R I S** ad corinthios capite secundo, Non

A a iiii

enim iudicavi me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum: & quae sequuntur.
 4. P R I O R I S Petri primo capite: In quem nunc quoque non videntes creditis: credentes autem, exultatis laetitia inenarrabili & glorificata, reportantes finem fidei vestrae salutem animarum.

5. S A P I E N T I A decimotertio capite: Vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, & de his quae videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui est, neque operibus attendentes agnouerunt quis esset artifex.

1. B. A V G V S T I N V S libro primo confessionum, capite quarto: quid es ergo Deus me? Quid, rogo, nisi Dominus Deus? Quis enim Dominus praeter Dominum? aut quis Deus praeter Deum nostrum? Summe, optime, potētissime, omnipotētissime, misericordētissime, & iustissime, secretissime, & praesentissime, pulcherrime & fortissime, stabilis & incorruptibilis, immutabilis mutas omnia, nunquam novus, nunquam vetus, inuocans omnia, & in vetustate perducens superbos, & nesciunt. Saepe agens, semper quietus, colligens & non egens, portans & implens & protegens, creans & nutrens & perficiens, queres cum nihil desit tibi, amas nec aetnas, zelas & securus es, poenitet te & non doles, irascens & tranquillus, opera mutas, nec mutas consilium, recipis quod inuenis, & nunquam amisisti. Nunquam inops & gaudes lucris, nunquam avarus & vfuras exigit. Supererogatur tibi ut debeas, & quis habet quicquam non tuum? Reddis debita nulli debens, donans debita nihil perdens. Et quid dicimus Deus meus, vita mea, dulcedo mea sancta, aut quid dicit aliquis, cum de te dicit? & vae tacentibus de te, quoniam loquaces multi sunt.

Personarum distinctio in sanctiss. Trinitate. Deut. 6.

2. I D E M libro de fide & symbolo, cap. 9. Ista Trinitas vnus est deus: non vti dicitur Pater, qui est filius & spiritus sanctus, sed ut Pater sit Pater, & Filius sit Filius, & Spiritus sanctus sit Spiritus sanctus: sed haec trinitas vnus deus, sicut scriptum est, Audi Israel, Dominus deus tuus, deus vnus est. Tamen si interrogemur de singulis, & dicatur nobis, Deus est Pater? respondēbimus, Deus. Si queratur, vtrum deus sit Filius, hoc respondēbimus. Nec si fuerit de spiritu sancto talis interrogatio, aliud esse eum debemus respondere, quam Deum, vehementer cauētes sic accipere, quomodo de hominibus dictum est, Dij estis. Non enim sunt naturaliter dij, quicunque sunt facti atque conditi ex Patre per Filium dono spiritus sancti. Ipsa enim significatur Trinitas, cum Apostolus dicit, Quonia ex ipso, & in ipso, & per ipsum sunt omnia. Quodcumque ergo de singulis interrogati, respondēamus Deum esse de quo queritur, siue Patrem, siue Filium, siue spiritum sanctum, ut tamen non tres doceri a nobis coli quisquam existimauerit. Nec mirum, quod haec de ineffabili natura dicuntur, cum in ijs etiam rebus, quas corporeis oculis cernimus, & corporeo sensu diiudicamus, tale aliquid accidat. Nam cum de fonte, &c.

Phil. 1. Cor. 8.

Rom. 11.

3. M A T H A I I vigesimo octauo: Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & spiritus sancti.

Personarum distinctio & earundem conuenientia.

4. A T H A N A S I V S in symbolo suo: Fides autem Catholica haec est, vt vnū Deū in Trinitate, & trinitate in vnitatem veneremur: Neque confundentes personas, neque substantiam separantes. Alia est enim persona Patris, alia Filij, alia spiritus sancti: sed Patris & Filij & spiritus sancti vna est diuinitas, equalis gloria, & coaeterna maiestas: Qualis Pater, talis

Filius, talis Spiritus sanctus. In creatus pater, increatus filius, increatus spiritus sanctus. Immensus Pater, immensus filius, immensus spiritus sanctus. Aeternus Pater, aeternus filius, aeternus spiritus sanctus: & tamen non tres aeterni, sed vnus aeternus: sicut non tres increati, nec tres immensi, sed vnus increatus, & vnus immensus. Similiter omnipotens Pater, omnipotens filius, omnipotens spiritus sanctus: & tamen non tres omnipotentes, sed vnus omnipotens. Ita Deus Pater, deus filius, deus spiritus sanctus: & tamen non tres dij, sed vnus est deus: ita Dominus Pater, Dominus filius, Dominus spiritus sanctus: & tamen non tres Domini, sed vnus est Dominus. Quia sicut singularem vnāquamque personam Deū aut dominū cōfiteri Christiana veritate cōpellimur, ita tres deos aut Dominos dicere Catholica religione prohibemur. Pater a nullo est factus, nec creatus, nec genitus: filius a patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus: spiritus sanctus a patre & filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Vnus ergo pater, non tres patres, vnus filius, non tres filij: vnus spiritus sanctus, non tres spiritus sancti. Et in hac Trinitate nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus, sed totae tres personae coaeternae sibi sunt & coaequales. Ita vt per omnia, sicut iam supra dictum est, & vnitas in Trinitate, & Trinitas in vnitatem veneranda sit. Qui vult ergo saluus esse, ita de Trinitate sentiat.

5. P S A L M O centesimo nono: Tecum principium in die virtutis tuae in splendoribus sanctorum: ex vtero ante luciferum genui te.

6. A D Hebraeos primo: Nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio, quē constituit haeredem vniuersorum, per quē fecit & secula. Qui cum sit splendor gloriae & figura substantiae eius, portansque omnia verbo virtutis suae, purgationem peccatorum faciens, sed et ad dexteram maiestatis in excelsis: tanto melior angelis effectus, quanto differētius praestitit illis nomen haereditauit. Cui enim dixit aliquando angelorum, filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rursus, ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium? Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrarum, dicit: Et adorent eum omnes Angeli dei. Et ad Angelos quidem dicit: Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Ad filium autem, Thronus tuus deus, in seculum seculi: virga aequitatis virga regni tui. Dilexisti iustitiam, &c.

7. P R I M A I O Ioannis quarto: pater misit filium suum saluatorē mundi. Et paulo ante: Ipse dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris.

8. I O A N N I S decimo quinto: Cum autem venerit paracletus, quem ego mittam vobis a patre, spiritum veritatis, qui a patre procedit, &c.

9. E T capite decimo sexto: Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos.

10. I T E M cap. 14. Et ego rogabo patrem, & alium paraclētum dabit vobis, vt maneat vobiscum in aeternum. Et paulo post: Paracletus autem spiritus sanctus, quē mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quaecumque dixero vobis.

11. P R I M A I O Ioannis quinto: Tres sunt qui testimonium dant in caelo, pater, Verbum, & spiritus sanctus: & hi tres vnus sunt.

12. P R I O R I S ad Timotheum primo: Regi autem seculorum immortalis, inuisibilis, soli deo honor & gloria in secula seculorum.

13. E T capite sexto: Quem suis temporibus ostendet beatus & solus potens, rex regum & dominus dominatum, qui solus habet immortalitatem, & lucē inhabitat inaccessibilem, quē nullus hominum vidit, sed nec videre potest, cui honor & imperium sempiternum, Amen.

14. H I E R E M I A trigesimo secundo: Ecce tu fecisti caelum & terram in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento: non erit tibi difficile omne verbum. Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinu filiorum eorum post

eos. Fortissime, magne, & potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu: cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, vt reddas vnicuique secundum vias suas, & secundum fructum adinventionum eius. Qui posuisti signa & portenta in terra Aegypti vsque ad diem hanc, & in Israel, & in hominibus: & fecisti tibi nomen sicut est dies haec, &c. Et factum est verbum Domini ad Hieremiam, dicens: Ecce ego Dominus Deus vniuersae carnis, nunquid mihi difficile erit omne verbum?

VIII

Quid sibi vult primus Symboli articulus, Credo in Deum Patrem?

A. O S T E N D I T nobis primum, Deum vnū, & in Deitate primam personam esse Patrem caelestem, aeternum, potentia maiestatemque summam, cui nihil factu impossibile sit vel difficile: qui vitae ac mortis potestatem omnem obtinet.

B. Is ipse Pater Filium ex omni aeternitate genuit, & nos hoc tempore gratia in filios sibi adoptauit. Eius tanta vis est, vt verbo solo tam visibilia quam inuisibilia produxerit ex nihilo, producta vero vsque conseruet atque gubernet summa cum bonitate ac sapientia, a quo & ad quē omnia. Ipse Pater luminum, apud quem non est transmutatio, Pater misericordiarum, & DEVS totius consolationis: talis demum ac tantus, vt ad nutum illius supera, terrestria, infera subitō pareant: quo duce ac protectore, nos in summis etiā malis atque periculis illaesi ac tuti cōseruamur.

Deut. 6. a Math. 6. b 1. Timoth. 1. d Genes. 1. a Esai. 43. a Iob 37. a d Eccl. 1. b Luc. 1. c Hier. 31. e

Psal. 2. b Heb. 1. b Roman. 8. c d Psal. 124. b Colos. 1. b Math. 6. d Heb. 11. b 1. Timoth. 4. c & 6. d Rom. 11. d

d Iacob. 1. c 2. Cor. 1. a Act. 14. c

e Luc. 12. a Genes. 17. a b Psal. 126. a 90. a 124. a Iob 41. a 1. Cor. 10. c Eccl. 11. a

TESTIMONIA.

1. A. D E V T E R O N O M I I sexto: Audi Israel, Dominus Deus noster Deus vnus est.

2. M A T H A I I sexto: Pater noster qui es in caelis.

3. P R I O R I S ad Timotheum primo: Regi autem seculorum immortalis, inuisibilis, soli deo honor & gloria in secula seculorum.

4. G E N E S I S primo: In principio creauit Deus caelum & terram.

5. E S A I A E quinquagesimo tertio: Quis credit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est?

6. I O B trigesimo septimo: Subter omnes caelos ipse considerat, & lumen illius super terminos terrae. Post eum rugiet sonitus, tonabit voce magnitudinis suae, & non inuestigabitur, cum audita fuerit vox eius. Tonabit Deus in voce sua mirabiliter qui facit magna & inscrutabilia. Qui praecipit niui vt descendat in terram, & hyemis pluuijs & imbri fortitudinis suae. Qui in manu omnium hominum signat, vt nouerint singuli opera sua. I D E M: Digne eum inuenire non possumus: magnus fortitudine, & iudicio, & iusticia, & enarrari non potest. Ideo timebunt eum viri, & non audebunt contemplari omnes, qui sibi videntur esse sapientes.

7. E C C L E S I A S T A E tertio: Cuncta fecit bona in tempore suo, & mundum tradidit disputationi eorum, vt non inueniat homo opus quod operatus est Deus ab initio vsque ad finem.

8. L V C A E primo: Non erit impossibile apud Deum omne verbum.

9. H I E R E M I A trigesimo secundo: Domine deus ecce tu fecisti caelum & terram in fortitudine magna, & in brachio tuo extento: non erit tibi difficile om-

ne verbum. Item: Fortissime, magne, & potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu. Ibidem: Ecce ego Dominus Deus vniuersae carnis, nunquid mihi difficile erit omne verbum?

10. S A P I E N T I A decimo sexto: Tu es Domine qui vitam & mortis habes potestatem, & deducis ad portas mortis & reducis.

11. P R I M I Regum secundo capite: Dominus mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit. Domini sunt cardines terrae, & posuit super eos orbem.

1. B. P S A L M O secundo: Dominus dixit ad me, Filius meus es tu: ego hodie genui te.

2. A D Hebraeos primo: Cui enim dixit aliquando angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rursus: ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium?

3. A D Romanos octauo: Quicunque spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore: sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba (Pater). Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei. Si autem filij, & haeredes: haeredes quidem dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & cōglorificemur. Et nos ipsi primitias spiritus habentes intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes.

4. P S A L M O trigesimo secundo: Verbo Domini caeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.

5. A D Colossenses primo: In ipso condita sunt vniuersa in caelis & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principa-

tus, siue potestates: omnia per ipsum & in ipso creata sunt: & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant.

6. **MATTHÆI** sexto: Respiciat volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque cōgregant in horrea, & pater vester cælestis pascit illa. Considerate lilia agri, quomodo crescunt: non laborant, neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua cooperatus est sicut vnum ex illis. Si autem fœnum agri, quod hodiè est, & cràs in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos minimæ fidei?

7. **AD** Hebræos decimotertio: Sint mores sine auaritia, contenti præsentibus. Ipse enim dixit, Non te deseram, neque derelinquã, ita vt confidenter dicamus, Dominus mihi adiutor: non timebo quid faciat mihi homo.

8. **PRIORIS** ad Timotheum quarto: Speramus in Deum viuum, qui est saluator omnium hominum, maximè fidelium.

9. Et capite sexto eiusdem epistolæ: Quem (Iesum Christum) suis temporibus ostendet beatus & solus potens, Rex regum, & Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem: quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest. cui honor & imperiũ sempiternum.

10. **AD** Romanos vndecimo: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.

11. **IACOBI** primo capite: Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens à Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.

12. **POSTERIORIS** ad Corinthios primo: Benedictus Deus & pater Dñi nostri Iesu Christi, pater misericordiarũ & Deus totius cōsolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.

13. **ACTORVM** decimoquarto: Annunciantes vobis ab his vanis conuerti ad Deum viuum, qui fecit cælum & terram, & mare & omnia quæ in eis

sunt, qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens de cælo, dans pluias & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda nostra.

14. **LVCÆ** duodecimo: Ostendam vobis quem timeatis: timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam.

15. **GENESI** decimoseptimo capite: Ego Dominus omnipotens: ambula coram me, & esto perfectus, dabóque tibi & semini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaan in possessionem æternam, eróque Deus eorum.

16. **PSALMO** vigesimo sexto: Dominus illuminatio mea & salus mea, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?

17. **ET** nonagesimo: qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur. Dicit Domino susceptor meus es tu, & refugium meum Deus meus, sperabo in eum. Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium & à verbo aspero. Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis. Scuto circumdabit te veritas eius: nõ timebis à timore nocturno, &c.

18. **ITEM** centesimo vigesimoquarto: Qui confidunt in Domino sicut mons Sion: non commouebitur in æternum, qui habitat in Hierusalem. Quia non relinquet Dominus virgam peccatorũ super sortem iustorum, vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas.

19. **IOB** quadragesimo primo: Quis resistere potest vultui meo? Quis autè dedit mihi, vt reddam ei? Omnia quæ sub cælo sunt, meæ sunt.

20. **PRIORIS** ad Corinthios decimo capite: Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere.

21. **ECCLESIASTICI** trigesimo tertio capite: Timebit Dominum non occurrēt mala, sed in tēratione Deus illũ conseruabit, & liberabit à malo.

I X.

Quid habet secundus Articulus, Credo in Iesum Christum?

A. Commonstrat secundam in Deitate personam Iesum Christum verum Deum, & verum hominẽ: dictum quidem Iesum, hoc est, saluatorẽ populi sui: & Christum, id est, vnctũ Spiritu sancto, ac^a plenũ omni gratia & veritate, Messiam, Regem, & Pontificem nostrũ, qui primatum tenet in omnibus, & in quo corporaliter inhabitat omnis plenitudo Diuinitatis.

B. Ostendit eundem^b esse filium DEI vnicum à Patre natum, ab æterno genitum, naturalem, consubstantialẽ, & ei prorsus æqualem secundum Diuinitatem: Dominum verò nostrum, & omnium in ipsum credentium, vt quos ipse^c perditos ex seruitute Satanæ vltro liberavit, quosque iugo peccati & damnationis obnoxios liberalissimè redemit.

C. Is impiis quoq; dominatur: omnia enim^d pedibus eius subiecta sunt. Tũ verò maximè Dominũ^e dominatiũ, & regẽ regũ se improbis ac^f vniuerso mundo palàm declarabit, cum hostes ad vnũ omnes, quauis inuitos, suæ subijciet potestati, ac veluti^g paleam igne comburet inextinguibili. Hic dilectus filius, hic noster Emmanuel, & audiendus Præceptor: nec aliud nomen est sub cælo^h datum hominibus, in quo nos saluos fieri oporteat.

TESTI-

1. Ioan. 1. d. Luc. 1. c. 2. b. c. Math. 1. d. Efa. 9. a. 6. 1. a. Luc. 4. c. Psal. 44. b. 88. c. c. Acto. 4. c. & 10. f. 1. Reg. 10. 16. a. c. 2. Ioan. 1. b. f. Apo. 17. d. 19. c. Heb. 3. d. 5. b. 1. Pet. 2. d. Coloss. 1. c. 2. b.

b. Epha. 1. d. Ioan. 10. e. Hebr. 1. a. Apo. 1. d. Math. 2. 8. d. Dan. 7. d. Phil. 2. a. b.

c. Luc. 11. b. f. & 11. c. Ro. 8. a. 1. Cor. 6. d. 1. Pet. 1. c.

d. Psal. 8. b. Rom. 14. b.

e. Apo. 19. c. 17. d. f. Math. 25. c. 1. Cor. 15. d. Psal. 109. a.

g. Luc. 3. d. e. Math. 3. c. d. Luc. 20. b. Math. 17. a. 1. d. Efa. 7. c.

h. Acto. 4. b.

1. **A. PRIMÆ** Ioannis quinto capite: Et scimus quoniam filius Dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero filio eius. Hic est verus Deus, & vita æterna.

2. **LVCÆ** primo capite: Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur. Et paulò pòst: Ideòque, & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.

3. **ET** capite secundo: Ecce enim euangelizo vobis gaudium magnũ quod erit omni populo: quia natus est vobis hodiè saluator, qui est Christus Dominus, in ciuitate Dauid. Et paulò pòst: Vocatum est nomen eius IESVS quod vocatum est ab angelo, priusquam in vtero conciperetur.

4. **MATTHÆI** primo capite: Pariet autè filiũ, & vocabis nomen eius IESVM. ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

5. **ESAÏÆ** nono capite: Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius: & vocabitur nomen eius: Admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis.

6. **ET** capite sexagesimo primo: Spiritus Domini super me, eò quod vnxit Dominus me: ad annũciandum mansuetis misit me, vt mederer contritis corde, &c.

7. **LVCÆ** quarto capite: Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me, &c.

8. **PSALMO** quadragesimo quarto: dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem: propterea vnxit te Deus tuus oleo lætitiæ præ confortibus tuis.

9. **ET** octogesimo octauo: Inueni Dauid seruum meum: oleo sancto meo vnxi eum. Semel iuravi in sancto meo, si Dauid mentiar: semen eius in æternum manebit. Et thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis.

10. **ACTORVM** quarto capite: Cõuenerunt enim verè in ciuitate ista aduersus sanctũ puerum tuum IESVM, quem vnxit, Herodes & Põtius Pilatus, cum Gentibus & populis Israel, facere quæ manus tua & consilium tuum decreuerunt fieri.

11. **ET** capite decimo: Vos scitis, &c. IESVM à Nazareth quomodo vnxit eum Deus Spiritu sancto & virtute, qui pertransijt benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo; quoniam Deus erat cum illo.

12. **PRIMI** Regum decimo capite: Tulit autem Samuel lenticulam olei, & effudit super caput Saulis, & deosculatus est eum, & ait: Ecce, vnxit te Dominus super hereditatem suam in principem, & liberabis populum suum de manibus inimicorũ eius qui in circuitu eius sunt. Et hoc tibi signum, quia vnxit te Deus in principem.

13. **ET** capite decimo sexto: Tulit ergò Samuel cornu olei, & vnxit Dauid in medio fratrum eius: & directus est spiritus Domini à die illa in Dauid, & deinceps.

14. **IOANNIS** primo capite: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis, (& vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre) plenum gratiæ & veritatis. Et de plenitudine eius nos oẽs

accepimus, & gratiam pro gratia. **IBIDEM**: Inuenimus Messiam, quod est interpretatũ, Christũ.

15. **APOCALYPSIS** decimo septimo capite, Hic cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos, quoniam Dominus dominorum est, & Rex regum.

16. **ET** decimonono capite: & habet in vestimento & in femore suo scriptum, Rex regũ & dominus dominantium.

17. **AD** Hebræos tertio capite: Considerate Apostolum & Pontificem confessionis nostræ IESVM, qui fidelis est ei, qui fecit illum, sicut & Moyse in omni domo eius.

18. **ET** capite quinto: Christus non seipsum clarificauit vt Pontifex fieret: sed qui locutus est ad eum, Filius meus es tu: ego hodiè genui te. Quem admodum & in alio loco dicit: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedec. Qui in diebus carnis suæ, preces supplicationis quæ ad eum, qui possit illum saluum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Et quidem cum esset filius Dei, didicit ex ijs quæ passus est, obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ, appellatus à Deo Pontifex iuxta ordinem Melchisedec.

19. **PRIORIS** Petri secundo capite: Eratis sicut oues errantes, sed conuersi estis nunc ad Pastorem & Episcopum animarum vestrarum.

20. **AD** Colossenses primo capite: Et ipse est caput corporis ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis: vt sit in omnibus ipse primatũ tenens: quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt.

21. **ET** secundo capite: in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: & estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus & potestatis.

1. **B. AD** Ephesios primo capite: Benedictus deo & Pater nomini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali, &c. in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio suo, &c. Nõ cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis, vt Deus, Domini nostri Iesu Christi Pater, gloriæ, det vobis Spiritum sapientiæ & reuelationis, &c. suscitans illũ à mortuis, & constituens ad dexterã suam in cælestibus, supra omnem principatum & potestatem & virtutem & dominationem, &c.

2. **IOANNIS** decimo capite: Ego & pater vnum sumus. Quem pater sanctificauit & misit in mundum, vos dicitis, Quia blasphemias, quia dixi, Filius Dei sum? Pater in me est, & ego in Patre.

3. **AD** Hebræos primo capite: Multifariã multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis, nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio, quem constituit heredem vnuerforum, per quem fecit & secula. Qui cum sit splendor gloriæ & figura substantiæ eius, & quæ sequuntur.

4. **APOCALYPSIS** primo capite: Ego sum primus & nouissimus, & viuus, & fui mortuus, & ecce sum viuens in secula seculorum, & habeo clauas mortis & inferni.

- 5. MATTHEI vigesimo octavo capite: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.
- 6. DANIELIS septimo capite: Aspicebam in visione noctis, & ecce cum nubibus cæli quasi filii hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit: & in conspectu eius obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ ipsi seruient: potestas eius, potestas æterna quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.
- 7. AD Philipenses secundo capite: Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, &c. propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomē quod est super omne nomē, vt in nomine IESU omne genu flectatur, cælestiū, terrestrium, & inferorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.
- 8. LVCAE decimo quinto: Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam quæ perierat, &c. Ibidem: Dixit autem pater ad seruos suos: Citò proferte stolam primam, & induite illum, & date anululum in manum eius, & calceamenta in pedes eius: & adducite vitulum faginatam, & occidite: & manducemus, & epulemur: quia hic filius meus mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Et paulò post: Frater tuus hic mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est.
- 9. ET vndecimo capite: Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet. Si autem fortior eo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet in quibus confidebat, & spolia eius distribuet.
- 10. AD Romanos octavo: Nihil ergò nunc damnationis est ijs qui sunt in Christo Iesu, qui nõ secundum carnem ambulant. Lex enim spiritus vite in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis.
- 11. PRIORES ad Corinthios sexto: Empti estis precio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro.
- 12. PRIORES Petri primo capite: Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed precio sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati.
- 1. C. PSALMO octavo: Omnia subiecisti sub pedibus eius.
- 2. AD Romanos decimo quarto: In hoc Christus mortuus est & resurrexit, vt & mortuorum & viuorum dominetur.
- 3. APOCALYPSIS decimonono: Rex regum & Dominus dominantium.

X

Quid credendum proponit tertius, articulus Conceptus est de Spiritu sancto?

A. Funde testatur Dominum, qui iam inde ab æterno genitus à Deo Patre sine matre fuit, propter nos de cælis descendisse, & humanam assumpsisse naturam, qua temporaliter & conceptus sit in Nazareth, & sub Cesare Augusto in Bethleem natus sine patre ex illibata Virgine, operante scilicet in illa sic Spiritus sancti virtute, vt (quod admirationem omnem excedit) VERBUM caro & DEVS homo fieret, atque MARIA simul DEI mater & virgo esset.

B. HÆC

Mich. 5. a Ioan. 1. a 16. f. Efa. 3. c Ioan. 6. f.
 a Galat. 4. a Rom. 1. a Math. 1. c d Luc. 1. c d 2. a Efa. 7. c Hieron. 3. d
 b Concil. Ephes. cano. 13.
 c Hieron. in Heluidium. Ambros. in epist. 81. Ezechiel. 4. 4. a

B. HÆC filij Dei temporalis cõceptio & generatio, humanæ salutis ac redemptionis primordia continet, nostræque est forma regenerationis. Quæ fit, vt maledicti Adæ filij de immundo semine concepti, & iræ filij nati, purificemur, tum vt è carnalibus spirituales ac planè filij Dei efficiamur in Christo, cui Pater æternus conformes fieri voluit electos, vt fit ipse, quem admodum Paulus ait, in multis fratribus primogenitus.

TESTIMONIA.

- 1. A. MICHEE quinto capite: Et tu Bethleem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel, & egressus eius ab initio, à diebus æternitatis.
- 2. IOANNIS primo capite: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: Hoc erat in principio apud Deum.
- 3. ITEM capite decimo sexto: Exiui à Patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem. Dicunt ei discipuli, &c. In hoc credimus quia à Deo existi.
- 4. ESAIÆ quinquagesimo tertio capite: Generationem eius quis enarrabit?
- 5. IOANNIS sexto: Hæc est volūtas patris mei qui misit me. Item, Nõ quia Patrem videt quifquam, nisi is qui est à Deo, hic vidit Patrem, Item, Ego sum panis viuis qui de cælo descendi.
- 6. AD Galatas quarto: Vbi venit plenitudo tēporis, misit Deus filium factum ex muliere, factum sub lege.
- 7. AD Romanos primo: Quod antè promiserat per Prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem.
- 8. MATTHEI primo: Cum esset desponsata mater eius Maria Ioseph, antequam conuenirent, inuēta est in vtero habens de Spiritu sancto, &c. Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum.
- 9. LVCAE primo: Missus est angelus Gabriel à deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad virginem desponsatam viro cui nomen erat Ioseph, de domo Dauid, & nomen virginis Maria. Et ait angelus ei: Nè timeas Maria, inuenisti enim gratiã apud deum: Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum, &c.
- 10. ET capite secundo: Exiit edictum à Cesare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis, &c. Ascendit autè & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth, in Iudæã ciuitatē Dauid quæ vocatur Bethleem, eò quod esset de domo & familia Dauid, vt profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore prægnante. Factum est autem cum essent ibi, impleti sunt dies vt pateret: & peperit filium suum primogenitum.
- 11. ESAIÆ septimo: Ecce virgo concipiet & pariet filium.
- 12. IEREMIE trigesimo primo: Creauit dominus nouum super terram, Fœmina circumdabit virum.
- 13. CONCILIVM Ephesinũ canone decimotertio: Non dicimus, quod Dei natura cõuersa vel immutata facta sit caro: nec quod in totum hominẽ, qui est ex anima & corpore, transformata sit: sed illud magis, quod carnẽ animatã anima rationali sibi copulauerit: Verbum substantialiter, & ineffabiliter & inprehensibiliter factus sit homo, & nũcupatus sit etiã filius hominis, non nuda tantummodò volūate, sed nec assumptione sola psonæ, sed quod diuersã quidem naturæ in vnũ conuenerint. Vnus tamen ex am-

babus Christus & filius, nõ euacuata aut sublata diuinitate naturarum per coniunctionem, sed quia simul nobis effecerunt vnũ Dominum & Christum & filium, id est, diuinitas & humanitas, per arcanam illam ineffabilemque copulationem ad vnitatem.

14. HERONYMVS in libello aduersus Heluidium, ex professo egregiè defendit virginitatẽ perpetuam beatæ Mariæ.

15. AMEROSIVS epistolã octogesimã primã ad Syricũ Papã: Sed de via peruerfitatis proditur dicere: Virgo cõcepit, sed nõ virgo generauit. Quæ potuit ergò virgo cõcipere, potuit virgo generare, cum semp cõceptus præcedat, partus sequatur. Sed si doctrinis non creditur sacerdotum, credatur oraculis Christi, credatur monitis angelorũ dicentiu: quia nõ est impossibile deo omne verbũ. Credatur symbolo Apostolorũ, quod Ecclesia Romana * intemperatum semp custodit & seruat. Audiuit Maria vocẽ Angelij, & quæ antè dixerat: Quomodo fiet istud nõ de fide generatiõis interrogas, respõdit postea: Ecce ancilla Dñi, cõtingat mihi secundum verbum tuũ. Hæc est virgo, quæ in vtero cõcepit, virgo quæ peperit filiũ. Sic enim scriptũ est: Ecce virgo in vtero accipiet & pariet filiũ. Nõ enim cõcepturã tantummodò virginẽ, sed & pariturã virginẽ dixit. Quæ autè est illa porta sanctorũ, illa exterior ad Oriẽtem, quæ manet clausa, & nemo, inquit, pertransibit per eã, nisi solus Deus Israel? Nõne est hæc porta Maria, per quã in hũc mũdũ redẽptor intrauit? Hæc porta iustitiæ, sicut ipse dixit: Sine nos implere omnem iustitiã. Hæc porta est beata Maria: de qua scriptum est, quia Dominus pertransibit per eam, & erit clausa post partũ, quia virgo cõcepit & genuit. Quid autè incredibile, si cõtra vsum originis naturalis peperit Maria, & virgo permanet, quãdo cõtra vsum naturæ mare vidit & fugit, atq; in fontem suũ Iordanis fluente remeãrunt? Non ergò excedit fidẽ, quod virgo peperit, quando legimus, quod petra vomuit aquas, & in mõtis speciẽ maris vnda solidata est: Nõ ergò excedit fidẽ, quod homo exiuit de virgine, quãdo petra proflixit scaturiuuit ferrum super aquas, ambulauit homo super aquas. Ergò si hominem vnda portauit, non potuit hominem virgo generare: atque hominẽ de quo legimus, Et mitte illis Dominus hominem qui saluos faciet eos, & notus erit Dñs Ægyptiis?

16. EZECHIELIS quadragesimo quarto capite: Dixit Dñs ad me, Porta hæc clausa erit, non aperietur, & vir non transiet per eam: quoniam Dñs Deus Israel ingressus est per eam, eritque clausa principi.

1. B. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sc̃to, nõ potest introire in regnũ dei.

2. PRIORES Petri secundo capite: Deponetes igitur omnem malitiã & omnem dolum, & simulationes, & inuidias; & omnes detractiones, sicut modò geniti infantes, rationabiles, sine dolo lac concupiscite, vt in eo crescatis in salutem.

B

d Ioan. 3. a I. Petr. 2. a 3. d
 Heb. 2. a 7. d Tit. 3. b
 e Iob. 1. 4. a Eph. 1. 2. a
 Rom. 6. a 8. a
 f Rom. 8. f

De Mariæ virginitate perpetua.

Luc. 7. iteratum.

Ma. 7.

Ezech. 4. 4.

Marth. 3.

Psal. 113. 1

Nam. 20. Exod. 14.

4. Reg. 7. Marth. 14. Efa. 19.

3. E T capite tertio eiusdem epistolæ: Quod & vos nunc similis formæ saluos facit baptisina.

4. A D Hebræos secundo capite: Quomodo nos efugiemus, si tãtam neglexerimus salutem, quæ cum initium accepisset enarrari per dominum, ab eis qui audierunt, in nos confirmata est, contestante Deo signis, & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus secundum suam voluntatem.

5. E T capite septimo: Saluare in perpetuum potest accedens per semetipsum ad Deum, semper viuens ad interpellandum pro nobis.

6. A D Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum Saluatorem nostrum.

7. I O B decimoquarto capite: Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nõne tu qui solus es?

8. A D Ephesios secundo: Eramus natura filij iræ, sicut & ceteri: Deus autè qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suã qua dilexit nos, & cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, cuius gratia saluati estis, & conuersificauit, & confedere fecit in cælestibus in Christo Iesu.

9. A D Romanos sexto: Quicumq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus: cõsepulti enim sumus cum illo per baptismum in morte, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.

10. E T capite octauo: Nihil ergo nunc damnationis est iis qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis. Nã quod impossibile erat, legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Et paulò post: Ergo fratres debitorum sumus nõ carni, vt secundum carnem viuamus: si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Quicumque enim spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei, &c. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, si tamen compatimur, vt & cõglorificemur.

11. I B I D E M: Quos præsciuit, & prædestinauit cõformes fieri imaginis filij sui, vt ipse sit primogenitus in multis fratribus.

X I.

Quid continet articulus quartus, Passus sub Pontio Pilato?

A. Ostendit CHRISTVM, cum præclare docendi & miracula patrandi finem fecisset, suum pro nobis, qui perieramus, redimendis agonè tandem abfoluisse. Itaque licet Agnus esset absque macula innocentissimus, immò & Deus simul immortalis, tamen vt charitatem erga nos suam maximam declararet, passus est ille volens à scelestissimis extrema & acerbissima quæque: vnde nec iudicium impij Iudicis Pilati, quãuis iniquissimum, neque crucem probrosissimum supplicij genus defugit, mortem pro nobis crudelissimam adiens, & sepulturam in alieno etiam monumento delatam non recusans, totum vt se viuens moriens donaret atque impenderet mortalibus.

B. Quæ CHRISTI passio, sanguis, crux, vulnera & mors, peccatoribus consolationem, sanitatem, virtutem & vitam continuè exhibent, si tamen paremus, & compatimur capiti, vt ita simul & cõglorificemur. Consummatus enim factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ.

TESTIMONIA.

1. A. A C T O R V M decimo capite ait B. Petrus: Vos scitis quod factum est verbum per vniuersam Iudæã: incipiens enim à Galilæa, post baptismum quod prædicauit Ioanes, Iesum à Nazareth, quomodo vnxit eum Deus Spiritu sancto & virtute, qui pertransiit beneficiendo, & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniã Deus erat cum illo: quem occiderunt suspēdentes in ligno.

2. M A T T H Æ I vigesimo septimo: Iesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum.

3. M A R C I decimo quinto: Et crucifigentes eum, diuiserunt vestimenta eius, &c.

4. E S A I Æ quinquagesimo: Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellētibus: faciem meam non auerti ab increpantibus & conspuentibus. Dominus Deus auxiliator meus, ideò non sum cõfusus, ideò posui faciem meam vt petram durissimam, & scio quoniam non confundar.

5. I T E M quinquagesimo tertio: Quis credidit auditui nostro, & brachiū Domini cui reuelatum est? Et ascēdet sicut virgultum corā eo, & sicut radix de terra

fitienti: non est species ei neq; decor: & vidimus eum, & non erat aspectus, & desiderauimus eum: Despectum & nouissimum virorum, virum dolorum & sciētem infirmitatē: & quasi absconditus vultus eius & despectus, vnde nec reputauimus eum. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit: & nos putauimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo & humiliatum. Ipse autè vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostre super eum, & liuore eius sanati sumus. Omnes nos quasi oves errauimus, vnusquisq; in viam suam declinauit: & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum: sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & nõ aperiet os suum. De angustia & de iudicio sublatus est: generationem eius quis enarrabit? quia abscessus est de terra viuentium: propter scelus populi mei percussus eum. Et dabit impios pro sepultura, & diuitem pro morte sua: eò quod iniquitatem non fecerit,

Actor. 10. f. Matt. 27. f. Marc. 15. c. Eia. 50. c. 13. a. b. c. Ioan. 1. d. Heb. 7. d. 1. Petr. 1. c. d. Apoc. 1. d. 1. Tim. 6. c. d. Rom. 5. b. Ioan. 15. b.

a. Ioan. 18. a. 19. b. 3. b. 12. e. Matt. 27. Mar. 15. Luc. 23. Ioan. 19. Act. 13. d. b. Sap. 2. d. Heb. 12. a. Phil. 2. b. Rom. 7. b.

Matt. 27. g. Tit. 2. d. Gal. 2. a. Eia. 53. d.

1. Petr. 1. c. 1. Ioan. 1. c. Apoc. 1. b. Ephes. 1. b.

d. Rom. 8. c. 1. Cor. 1. b. 2. Tim. 2. d. e. Heb. 5. c.

fecerit, neque dolus fuerit in ore eius. Tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est: & ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus orauit.

6. I O A N N I S primo: Altera die vidit Ioanes Iesum venientem ad se, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.

7. A D Hebræos septimo: Talis enim decebat vt nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis factus, qui non habet necessitatem quotidie (quem admodum sacerdotes) prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi.

8. P R I O R I S Petri primo capite: Redēpti estis precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati.

9. E T secundo capite: Qui peccatum non fecit, nec inuētus est dolus in ore eius. Qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti se iniuste: qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus: cuius liuore sanati estis.

10. A P O C A L Y P S I S primo: Ego sum primus & nouissimus, & viuus, & fui mortuus, & ecce sum viuus in secula seculorum, & habeo clauas mortis & inferni.

11. P R I O R I S ad Timotheum sexto: Præcipio tibi coram Deo, qui viuificat omnia, & Christo Iesu, qui testimonium reddidit sub Põtio Pilato bonam confessionem: vt serues mandatum sine macula, irreprehensibile vsque in aduentum Domini nostri Iesu Christi: quem suis temporibus ostēdet beatus & solus potēs, Rex regum & Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, &c.

12. A D Romanos quinto: vt quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impijs mortuus est? Vix enim pro iusto quis moritur: nam pro bono forsità quis audeat mori. Commendat autem charitatem suã Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multo igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: multo magis reconciliati salui erimus in vita ipsius.

13. I O A N N I S decimo quinto: Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis.

14. I T E M decimo octauo: Iesus itaque sciens omnia, quæ ventura erant super se, processit, & dixit eis: Quem queritis? Responderunt ei, I E S Y M Nazarenum, &c.

15. E T decimo nono capite: Non haberes potestatem aduersum me vllam, nisi tibi datum esset desuper.

16. C A P I T Æ tertio: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis: vt omnis qui credit in ipsum, nõ pereat, sed habeat vitam æternam. Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret: vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum.

17. I T E M capite duodecimo: Ego si exaltatus

fuiro à terra, omnia traham ad meipsum: hoc autè dicebat significans qua morte esset moriturus.

18. M A T T H Æ I vigesimo septimo: Et vincitum adduxerunt eum, & tradiderunt Pontio Pilato præfidi. Et dimisit illis Barrabam: Iesum autem flagellatum tradidit eis, vt crucifigeretur.

19. M A R C I decimo quinto: Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barrabam, & tradidit Iesum flagellis cæsum, vt crucifigeretur.

20. L Y C Æ vigesimo tertio: Et Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum. Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium & seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant: Iesum verò tradidit voluntati eorum.

21. I O A N N I S decimo nono: Tunc ergo tradidit eis illum, vt crucifigeretur.

22. A C T O R V M decimo tertio: Nullam eausam mortis (inquit Paulus) inuenientes in eo, petierunt à Pilato: vt interficerent eum. Cùmque consummasset omnia, quæ de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt in monumento.

23. S A P I E N T I Æ secundo: Dixerunt impij, cogitantes apud se non rectè: Circunueniamus iustum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ. Promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat. Factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum. Grauis est nobis etiam ad videndum: quoniam dissimilis est alii vita illius, & immutatae sunt vitæ eius. Tanquam nugacis æstimati sumus ab illo, & abstinet se à viis nostris tanquam imuditijs, & præfert nouissima iustorum, & gloriatur patrem se habere Deum. Videamus ergo si sermones illius veri sint, & tētemus quæ ventura sunt illi, & sciemus quæ erūt nouissima illius. Si enim est verus filius Dei, suscipiet illum, & liberabit illum de manibus contrariorum. Contumelia & tormento interrogemus eum, vt sciamus reuerētiam eius, & probemus patientiam illius. Morte turpissima condēnemus eum: erit enim ei respectus ex sermonibus illius. Hæc cogitauerunt, & errauerunt: excæcauit enim illos malitia eorum.

24. A D Hebræos duodecimo: Aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet. Recogitate enim eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersum semetipsum contradictionem: vt nõ fatigemini animis vestris deficientes. Nondum enim vsque ad sanguinem restitistis, aduersus peccatum repugnantem.

25. A D Philipenses secundo: Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.

26. A D Romanos quinto, vt supra, testimonio duodecimo.

27. M A T T H Æ I vigesimo septimo: Et accepto corpore, Ioseph inuoluit illud in sindone munda: & posuit illud in monumento suo nouo, quod exciderat in petra.

28. A D Titum secundo: Qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

29. A D Galatas primo: Qui dedit semetipsum pro

peccatis nostris, vt eriperet nos de presenti seculo nequā, secundum voluntatem Dei & Patris nostri.

30. **ESAIÆ** quinquagesimo tertio: Ipse peccata multorum tulit.

1. **B. PETRI** primo: Scientes quod non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paterne traditionis: sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati.

2. **PRIMÆ** Ioannis primo: Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce: societatem habemus adinuicem, & sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos ab omni peccato.

3. **APOCALYPSIS** primo: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

4. **AD EPHESIOS** primo: In quo habemus redemptionem per sanguinem eius (remissionem peccatorum) secundum diuitias gratiæ eius.

5. **AD ROMANOS** octauo: Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod fumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compati-mur, vt & conglorificemur. Existimo enim quod non sunt condignæ passiones, &c.

6. **POSTERIORIS** ad Corinthios primo: Sciētēs quod sicut socij passionū estis, sic eritis & consolationis.

7. **POSTERIORIS** ad Timotheum secundo: Idem omnia sustineo propter electos, vt & ipsi salutē consequantur, quæ est in Christo Iesu cū gloria cælesti. Fidelis sermo: Nam si cōmortui fumus, & cōuiuemus: si sustinebimus, & conregnabimus.

8. **AD HEBRÆOS** quinto: Et quidem cum esset filius Dei, didicit ex his quæ passus est, obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ.

XII.

Quis usus & fructus in eo est, quod crucem Christi digitis efformamus, & ea frontem consignamus?

A. Hunc sanè ritum & veterum pietas & Constans Ecclesiæ consuetudo nobis commēdat. Ac primū hinc excitamur ad gratam memoriam summi mysterij atque beneficij, quod nobis in cruce peractum ac amplifsimè donatum fuit.

B. Deindè prouocamur ad veram sanctamque gloriam & totius salutis nostræ ancoram in cruce Domini nostri defigendam.

C. Est hoc præterea testimoniū, nos cum inimicis crucis Christi Iudæis ac Ethnicis nihil habere commune, sed contra hos omnes liberè profiteri quem colimus, Dominum Iesum & hunc crucifixum.

D. Hoc etiam signaculo ad patientiæ studiū incitatur, vt si æternæ gloriæ cupidi sumus, (esse verò debemus omnes) crucē quam colimus, & via crucis duce Christo non grauatim amplectamur.

E. Neque minùs arma hinc victoricia petimus aduersus Satanam olim crucis virtute prostratum, immò & contra omnes nostræ salutis aduersarios, ita communimur.

F. Demum, vt auspiciatius ordiamur, & maiorem in rebus gerēdis successum experiamur, hoc crucis illustre trophæū arripimus, & in hoc signo victuri, sæpe dicere non dubitamus: *In nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti.*

^a Tertul. de coron. militis. Basil. de Spiritu sancto, cap. 27. August. de Catech. rud. cap. 20. & tract. in Ioan. 18. Nazian. orat. 1. in Iulian. Hieron. ad Eustoch. de custo. virg. epist. 22. & ad Fabiol. de veste sacerdot. epist. 118. & in cap. 9. Ezech. Chrylos. hom. 55. in Matth. Trip. hist. lib. 6. cap. 1. Efrēzē in lib. de vera pœn. c. 3. Orig. hom. 8. in diuers. euang. Russ. lib. 2. Eccles. hist. c. 29. Nisep. lib. 18. cap. 20. Cyril. Catech. 4. & 13. Illum. Chrysost. in demōstr. aduersus Gentiles, quod d. Christus sit Deus.

^b Matth. 16. d. Luc. 9. c. 1. Pet. 3. c. 2. d.

^c Athan. in vita B. Anton. Hieron. in vita B. Hilariōnis. Ignat. ad Philip.

^d Ambros. serm. 43.

^e Euseb. lib. 1. & 2. & Evf. Constantini. Niceph. lib. 8. cap. 3. & lib. 7. ca. 47. & 49.

TESTIMONIA.

1. **A. TERTULIANVS** de Corona militis traditiones non scriptas enumerās: Ad omnē, inquit, progressum atque promotū, ad omnē aditū & exitum, ad vestitum & calceatū, ad lauacra, ad mēsas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacūque nos cōuersatio exercet, frontē crucis signaculo terimus.

2. **BASILIVS** Magus in libro de spiritu sancto, capite vigesimo septimo, Traditiones Apostolicas non scriptas in medium adducturus, Quod genus est, (inquit) vt eius quod primum est & vulgatissimum, primo loco commemorem: vt signo crucis eos, qui spem collocarunt in Christum, signemus, quis scripto docuit?

3. **AVGVSTINVS** in libro de Catechizandis rudibus, capite vigesimo: Christi passionis & crucis signo in fronte hodiè tanquam in poste signan-

Ex tradit. non scripta, Crucis signaculo usque tenent terebant antiqui Christiani ad omnem actionē.

Crucis signo consignatur Christiani ex tradit. Apost.

tes es, omnēque Christiani signatur.

4. **ET** tractari centesimo decimo octauo in Euangelio Ioannis: Quid est quod omnes nouerūt signum Christi, nisi crux Christi? Quod signū nisi adhibeatur siue frōtibus, siue ipsi aqua qua regeneratur, siue oleo quo chrismate vngitur, siue sacrificio quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur.

5. **GREGORIUS** Nazianzenus in oratione prima contra Iulianum Imperatorē apostatam, Quod à pluribus commemoratur, nec à Iuliani moribus abhorret, oratio persequar, descēdebat in quodam adytū pleis que inaccessum & horredum, comitem eum habens, qui multis adytis dignus erat, hoc est, hominem huiusmodi rerum sapientia siue sophistica instructum. Vt autem egregium virum progredientem terrores adoriri cœperunt, ac sub-

Sine Crucis signo Sacramenta ritè nō perficiuntur.

indè plures & formidolosiores (sonos quosdā infuetos aiūt tetrōque odores atque ignea spectra, ac nescio quas nugas & deliramenta) re inopinata percussus, (harum enim rerum studium serò amplexus fuerat) ad crucem vetūque remedium cōfugit, eoque se aduersus terrores consignat, eumque, quem persequebatur, in auxilium afficit. Ac quæ sequuntur, magis tremenda. Valuit signaculum, cedunt dæmones, pelluntur timores. Quid deinde? Reuiuiscit malum, rursus ad audaciam redit, rursus aggreditur, rursus iidem terrores vrgeat: rursus obiecto signaculo dæmones conque-scunt, perplexusque hæret discipulus. Ac sacrorū antistes & magister ipsius lateri hæere peruersē veritatem exponit. Abominationi illis fuimus, inquit, non terrori: vincit quod peius est. Hæc enim loquitur, & locutus persuadet, persuasumque discipulum ad perditionis barathrum ducit.

6. **HERONYMVS** ad Eustochium de custodia virginitatis, epistola vigesima secunda: Ad omnem actū, ad omnē in cessum manus pingat crucē.

7. **IDEM** ad Fabiolam de veste Sacerdotali, epistola centesima vicefima octaua: Quod olim in lamina monstrabatur, in signo ostenditur Crucis. Tunc signum, iuxta Ezechielis vocem, gementibus figebatur in fronte: nunc portantes Crucem, dicimus: Signatum est super nos, &c.

8. **IDEM** Hieronymus in caput nonum Ezechielis, super ea verba: Omnem autem super quem videritis Thau, nē occidatis: Antiquis (inquit) Hebræorum literis, quibus vsque hodie vtuntur Samaritani, extrema Thau litera, crucis habet similitudinem, quæ in Christianorum frontibus pingitur, & frequenti manus inscriptione signatur.

9. **CHRYSOSTOMVS** homilia quinquagesima quinta in Matthæum: Sed veluti coronam, sic læto animo crucē Christi circumferamus. Omnia enim quæ ad salutem nostram cōducunt, per ipsam cōsummantur. Nam cum regeneramur, crux Domini adest: eum sacratissimo alimur cibo, eum in ordine consecrandi statuimur, vbi quæ ac semper id victorie in signe nobis afflitit: quapropter & in penetralibus, & in parietibus, & in fenestris, & in fronte quoque ac mēte magno studio crucem inseramus. Id enim salutis nostræ, id communis libertatis, id mansuetudinis atque humilitatis Domini signum est. Quando igitur cruce te signas, vniuersam tecū crucis causam verte, & iræ ac reliquarum passionū incendia extingue: quando te cruce signas, magna tuam frontem arma fiducia, libertate animum munias: nec enim latet vos quænam sint, quibus libertate donati sumus. Paulus enim cum ad capeffendam veram hanc libertatē nos hortaretur, ad crucis & sanguinis Domini memoriam reduxit, dicens: Precio empti estis, non sitis serui hominum. Precium autem hęc crucem appellauit, quam non simpliciter digito in corpore, sed magna profectō fide in mente prius formare oportet. Nam si hoc modo eam faciei tuæ impresseris, nullus scelestorū dæmonum, cum hastam videat, qua letale vulnus susceperit, congedi tecum audebit. Nam si cum so-lummodò loca, in quibus capite damnati pœnas perfoluunt, videmus, ingenti horrore cōcutimur: quid passurum putas diabolum, si mucronē tenere te viderit, quo vires eius Christus dissoluit, & quo caput draconis magno icu rotauit? Noli ergò tā-

Iulianus Apostata territus à demonibus, Crucis signo eos profligat.

Ad omnem actum manus pingat crucē.

Exod. 28. Signum crucis olim præfiguratum. Ezech. 9. Palm. 4.

Thau Hebræum formam crucis habet.

Per crucem consummantur omnia, quæ ad salutē cōducunt.

Fronti, parietibus, & fenestris imprimitur.

In formatione crucis quid cogitandum.

1. Cor. 6.

Dæmones signum Crucis timent.

tu bono verecūdari, nē, quādo in maiestate sua veniet Christus, de te verecundetur. Tunc enim signum hoc super radios solis coruscās, ante Christum videbis. Hoc signum & priscis & nostris temporibus, clausas ianuas referauit, hoc venenorum vires extinxit, hoc feroces bestias repressit, hoc letales serpentum morsus curauit. Etenim si portas inferni perfregit, si cælorum ostia reclusit, si paradisi renouauit ingressum, si diaboli neruos recidit: quid mirum, si pestifera venena, atroces bestias, aliæque huiusmodi superauit? Hoc igitur in mente tua insculpe, & animarum amplectere salutem, &c.

10. **HISTORIÆ** Tripartite libro sexto, capite primo: ex historia Ecclesiastica Theodoretī, libro tertio, capite tertio: Cœpit igitur Iulianus Imperialia sceptrā desiderare. Quamobrem discurrens per vniuersam Helladā, vates quærebat responsā reddentes, consulens an ad suum imperium perueniret, inuenitque virum, qui illi desiderata se dicere fateretur. Is eum perducens ad quendam idolorum locum, & introducens in adytum, seductores dæmones euocauit. Quibus solenniter apparētibus, terrore compellitur Iulianus in fronte sua crucis formare signaculum. Tunc dæmones trophæi dominici figuram respicientes, & suæ recedati deuictionis, repente disparuerunt. Quod cognoscens Magus, cepit in culpāre Iulianum. At ille & terrorem significauit, & de crucis se dixit obstupuisse virtute, eoque vidēs hoc signum dæmones euacuissent. Porro Magus: Non hoc suspicaris, inquit, d. bone vir, eos tenuisse sicut ais, sed abominati hoc signum potius, abscesserunt. Et ita capiens miserum, odio repleuit Christiani signaculi Iulianum.

11. **PHRÆM** Syrus in libro de vera pœnitentia, capite tertio: Nos Christiani à Gentilibus ac Iudæis declinemus, posteq̄ue nostros preciosos ac viuifica Cruce coronemus, dicētes cum Apostolo Paulo: Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Pingamus in ianuis, atque in frontibus nostris, & in ore, & in pectore, atque in membris omnibus viuificum signum. Armemur in superabili hac Christianorum armatura. Ea enim victrix est mortis, fidelium spes, lux orbis terræ, paradisi referatrix, profligatrix hæresum, monachorum adminiculum, firmamentum fidei, magna salutisque custodia, & gloria perpetua Orthodoxorum in æternum. Hanc d. Christiane armaturā diebus singulis & noctibus, horis atque momentis in omni loco circumferre non desinas, nihilque sine ipsa perficias: sed siue dormias, siue iter agas, siue euigiles, siue operi insistas, siue manduces, siue bibas, siue maria nauiges, siue transmittas flumina, hac te lorica circumtege, membræque tua omnia salutari signo exorna, atque circumsepi, & non accedat ad te mala. Hoc enim signo conspecto, aduersariæ potestates conterritæ, tremētisque recedunt. Crux ipsa Christi veraciter sanctificauit orbem, fugauit tenebras, lucēque reuexit. Hæc eliminauit errores, viamque monstrauit. Hæc ab Ortu solis & Occasu, à Septentrione & Meridie, collegit gētes, atque in vnam Ecclesiam, in vna fide, sub vno capite in charitate cōneuit. Hæc Orthodoxorum inexpugnabilis murus est.

12. **ORIGENES** homilia octaua in diuersos eu-

De Cruce nō verecundandum.

Virtus signi Crucis.

Iulianus apostata Crucis signo dæmones fugat.

Postes Cruce coronandi.

Gal. 6.

Signum crucis in omnibus membris pingendum, Crucis commendatio.

Armatura.

Fugat dæmones.

gelij locos : Filij Dei humilitas, nostra sublimitas est: illius crux, nostra victoria est: illius patibulum, noster triumphus. Gaudentes leuamus hoc signum, in humeris nostris victoriarum vexilla portemus. Immortale lauacrum portemus in frontibus nostris. cum daemones viderint, contremiscent. Qui aurata capitolia non timent, crucem timent. Qui contemnunt sceptrata regalia, & purpuras Caesarum & dapes, Christiani sordes & ieiunia pertimescunt. Denique in Ezechiele Propheta cum omnes qui missus fuerat Angelus occidisset, & interfecit occisisset à sanctis, illi tantummodò sospites referuntur, quos T tau litera, id est, crucis pictura signauerat. Exultemus itaque, fratres charissimi, & ad crucis similitudinem sanctas in celum leuamus manus: cum sic nos Daemones armatos viderint, opprimuntur. Quando Moyses erectas habebat manus, vincebatur Amalech. Si paululum illa cõciderat, inualefcebat. Antennæ nauium, velorum cornua, sub figura nostra crucis volitant. Aues quoque ipsæ quando in sublimiora obuoluuntur, & pendent per aëra extensis alis, imitantur crucem. Sed & trophæa ipsa & victoriæ triumphorum ornata, cruces sunt: quas non solum in frontibus, sed & in animabus quoque nostris habere debemus: vt cum sic fuerimus armati, calcemus super aspidem & basilicum in Christo Iesu.

13. R V F F I N V S libro secundo Ecclesiasticæ historiæ, capite vigesimo: Sed & illud apud Alexandriam gestum est, quod etiam Thoraces Serapis, qui per singulas quasque domos in parietibus, in ingressibus, in postibus etiam ac fenestris erant, ita abscessi sunt omnes & abrafi, vt ne vestigium quidè vsquam vel nominis appellatio, aut ipsius, aut cuiuslibet alterius daemones remaneret: sed pro his crucis Dominicæ signum vnusquisque in postibus, in ingressibus, in fenestris, in parietibus, columnisque depingeret. Quod cum factum esse hi qui super fuerat ex Paganis, viderent, in recordationem rei magnæ ex traditione sibimet antiquitus commendata venisse perhibentur. Signum hoc nostrum Dominicæ Crucis inter illas quas dicunt *ἱερατικῆς*, id est, sacerdotales literas habere Ægyptij dicuntur, velut vnus ex cæteris literarum, quæ apud illos sunt, elementis. Cuius litteræ seu vocabuli hanc esse asserunt interpretationem, VITA VENTURA. Dicebant ergo hi, qui tunc admiratione rerum gestarum conuertebantur ad fidem, ita sibi ab antiquis traditum, quod hæc que nunc coluntur, tam diu starent, quam diu videret signum istud venisse, in quo esset vita. Vnde accidit, vt magis hi qui erant ex Sacerdotibus vel ministris templorum, ad fidem conuerterentur, quam illi quos errorum præstigia & deceptionum machinæ delectabant.

14. N I C E P H O R V S libro decimo octavo historiæ Ecclesiasticæ, capite vigesimo: Turcos quos Chosroës Constantinopolim miserat stigmaticos, liquato atramento cruces in frontibus impressas Imperator habere videns, interrogauit, quanam gratia quæ non colerent circumferrent signa? Illi grauem ante plures annos in Perfide & patria sua pestem coortam esse dixerunt, à qua quum multi mortales infecti interirent, Christianos quosdam, qui ibi fuere, hominibus, si hoc fecissent, salutis suæ consulturos esse, regionemque eam à luce tali

Dæmones crucis timentissimus impietatis.

Ezech. 9.

Traus crucis figuræ refert.

Exod. 17. Crucis figuræ homines, naues & aures representant.

Psal. 90.

Crucis dominicæ signum in postibus, fenestris, parietibus & columnis.

Signum hoc inter sacerdotales literas habebant Ægyptij.

Pestis in Persia signo crucis sicuti Turcorum impetum repellitur.

intactam liberatamque fore persuasisse: Idque ita esse ab eis factum.

15. C Y R I L L V S Archiepiscopus Hierosolymitanus Catechesi quarta illuminatorum: Multi quidem aliàs quoque crucifixi sunt, sed cuius alterius crucifixi inuocatio daemones expulsi? Non pudeat itaque nos crucis Christi. Quod si aliquis id doculet, tu manifestè signa te cruce in fronte, vt daemones signum regis videntes, tremetes procul fugiant. Fac autem hoc signum, & manducans, & bibens, & sedens, & stans, & loquens, & ambulans: in summa, in omni tuo negotio.

16. I D E M in catechesi decimatertia illuminatorum: Infitum igitur est lignum vitæ in terra, vt maledicta terra deinceps frui posset benedictione, & vt liberentur, viuificenturque mortui. Non pudeat igitur nos, crucifixum confiteri, sed in fronte confidèter signaculum crucis digitis imprimatur, & in aliis omnibus crux fiat: In panibus comedendis & in poculis bibendis, & in egressu & ingressu, ante somnum, recumbendo & surgendo, eundo & quiescendo. Magna hæc est custodia, quæ propter pauperes gratis datur: sine labore propter infirmos, cum à Deo sit hæc gratia, signum fidelium, & timor daemones: Triumphauit enim de illis in hoc signo. Ostenta illud auctat. Quando enim viderint crucem, recordantur crucifixi. Metuunt eum, qui contriuit capita draconis. Neque propterea quod est gratuitum, contemnas hoc signaculum: sed ideò magis venerare benefactorem.

17. C H R Y S O S T O M V S in demonstratione aduersus Gentiles, quod Christus sit Deus: Veruntamen hoc maledictum, hoc abominabile, hoc extremi supplicij symbolum, crux, diadematis & coronis clarius factum est. Neque enim sic regia corona ornatur caput, vt cruce, quæ omni cultu dignior: & quam omnes prius abhorrebant, eius figuram tantoperè quærunt: atque adeò vbique ea inuenitur apud principes, apud subditos, apud mulieres, apud viros, apud virgines, apud nuptas, apud seruos, apud liberos: subinde omnes ea se signant, inscribendo in nobilissimum membrum nostrum. In fronte enim nostra, quasi in colūna quotidie figuratur. Sic in sacra mensa, sic in sacerdotum ordinationibus, sic iterum cum corpore Christi, in mysticis cœnis fulget. Hanc vbique celebrari videre licet, in domibus, in foro, in solitudine, in viis, in montibus, in collibus, in vallibus, in mari, in nauigiis & insulis, in lectis, in vestibus, in armis, in thalamis, in symposiis, in vasis argenteis, in aureis, in margaritis, in murorum picturis, in corporibus brutis malè affectis, in corporibus à daemone obsessis, in bellis, in pace, in diebus, in noctibus, in delicatiorum choreis, in monachorum ordinibus: adeò certatim donum hoc mirabile rapiunt omnes. Mira est hæc gratia, nullus confunditur, nullus erubescit, cogitans quod maledictæ mortis symbolum fuerit: sed omnes ipso magis ornantur, quam diadematum coronis, vel multis gematis monilibus & torquibus. Et non solum non fugitur, sed & desideratur & adamatur, & omnes de ea solliciti sunt, & vbique fulget, & sparsa est in parietibus domorum, in culminibus, in libris, in ciuitatibus, in vicis, in locis quæ habitantur, & quæ non habitantur. Et paulò post: Ipsum ergò hoc lignum, in quo positum sanctum corpus Domini & crucifixum,

Dæmones fugiunt signum Crucis.

In omni negotio, eo videndum.

Fronti crucis imprimenda, eique in omni actione vtendum.

Signum fidelium & timor Daemones.

Figura Crucis quæ in requis apud Christianos.

Particulas signi Crucis quantoperè desiderabant olim Christiani. Auro inclusis de collo profectionis causa sitgebant.

crucifixum, quarenam habere totus orbis ita contendit, vt qui paruum quiddam ex illo habet, hoc auro includant, tam viri quam mulieres, & ceruicibus suis aptent, hinc valde honestati & magnificenti, & muniti & protecti, licet condemnationis fuerit lignum?

1. D. M A T T H Œ I decimosexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

2. L V C Œ nono: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.

3. P R I O R I S Petri tertio: Si quid patimini propter iustitiã, beati. Melius est enim vt beneficientes (si voluntas Dei velit) pati, quam maleficientes (si voluntas Dei velit) pati, quam maleficientes: quia & Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu.

4. E T secundo capite eiusdem epistolæ: Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniustitiam. Quæ enim est gratia, si peccantes, & colaphizati suffertis? Sed si beneficientes patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro vobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.

1. E. A T H A N A S I V S in vita beati Antonij, ita refert Antonium ad daemones dixisse: Si quid valeatis, si vobis in me potestatem Dominus dedit, ecce præstò sum, deuorate concessum. Si verò non potestis, cur frustra nitimini? Signum enim crucis & fides ad Dominum, inexpugnabilis nobis murus est. Item in concione quam ad fratres suos habuit: Solent nocte venientes daemones, angelos Dei se fingere, laudare studium, mirari perseuerantiam, futura præmia polliceri. Quos cum videritis, tam vos quam domos vestras crucis armate signaculo, & confestim soluentur in nihilum: quia meruunt illud trophæum, in quo Saluator aëreas expolians potestates, eas fecit ostentui.

2. H I E R O N Y M V S in vita beati Hilarionis: Quadam nocte cepit infantum audire vagitus, balatus pecorum, mugitus bouum, plactum quasi mulierum, leonum rugitus, murmur exercitus, & rursum variarum portæta vocum, vt antè sonitu, quam aspectu territus cederet. Intellexit daemones ludibria: & prouolutus genibus, Christi crucem signauit in fronte. Tali que armatus casside, & lorica fidei circumdatus, iacens fortius præliabatur, amodò videre desideras, quos horrebat audire, & sollicitis oculis huc illucque circumspiciens. Cum interim ex improviso splendente luna, cernit rheadam feruentibus equis super se irruere: cumque in clamasset Iesum, ante oculos eius repentino terra hiatu pompa omnis absorpta est. Ibidè: Ea tempestate terræ motu totius orbis, qui post Iuliani mortem accidit, maria egressa sunt terminos suos, & quasi rursum Deus diluuium minaretur, vel in antiquum chaos redirent omnia, naues ad prærupta de latere montium pepederunt. Quod cum viderent Epidauritani, fremetes scilicet fluctus, & vndarum moles, & mōtes gurgitum littoribus inferri, verentes quod iam euenisse cernebant, nè oppidum funditus subuerteretur, ingressi sunt ad senem, & quasi ad prælium proficiscentes, posuerunt eum

Murus aduersus daemones inexpugnabilis fides est & signum Crucis Armatura contra daemones.

Crucis Christi signum frontis imprimi Hilarion contra Diaboli præstigia.

Miraculum.

in littore. Qui cum tria crucis signa pinxisset in sibulo, manusque contra tenderet, incredibile dictum est, in quantam altitudinem intumescens mare ante eum steterit, ac diu fremens, & quasi ad obicem indignans, paulatim in semetipsum relapsum sit. Hoc Epidaurus, & omnis illa regio vsque hodiè prædicat, matresque docent liberos suos, ad memoriam in posteros transmittendam.

3. I G N A T I V S in epistola ad Philippenfes: Crucis signum trophæum est contra principis mundi virtutem: quod videns, expauescit, & audiens timet.

1. F. A M B R O S I V S sermone quadragesimo tertio: Debemus ergò surgentes gratias Christo agere, & omne diei opus in signo facere Saluatoris. Nonne cum adhuc gentilis esses, solebas signa perquirere? Quæ signa quibus rebus essent prospera, magna inquisitione colligere? Iam nunc nolo erres in numero, scito quia in vno signo Christi omnium rerum est tuta prosperitas. Qui in hoc signo seminare cœperit, vitæ fructum consequetur æterna. Qui in hoc signo iter facere aggreditur, ad cælum vsque perueniet.

2. E V S E B I V S Cæsariensis libro primo de vita Constantini Magni, capite vigesimo secundo: Imperatori precanti visio quædam diuina, & imprimis admirabilis apparuit: quam si quis forte alius dixisset, non tam facile hominibus potuisset persuaderi: verum cum Imperator ipse victor, nobis ipsis, qui hanc historiã iam literis persequimur, longo tempore post, cum notitia eram & familiaris colloquio ab eo dignati, narraret, & sermonè iureiurando confirmaret, cui dubium esse poterit, quin sit rei ita commemorata fides omnino adhibenda: præsertim cum tempus postea consequutur, ratum orationi testimonium dederit? Cum iam sol ad medium cælum ascenderat, die in pomeridianum tempus paulatim inclinãte, dixit se crucis signum ex lucis splendore figuratum, in ipso cælo soli immines manifestò oculis aspexisse, inque eo inscriptionem consignatam, quæ hæc verba complectebatur, I N H O C V I N C E S. Admiratio ingens ipsum & totum exercitum, qui est quopiam iter facientem comitabatur, atque adeò huius prodigij spectator factus erat, incescit. E T capite vigesimo tertio: Se dubitatione admōdum intra se distrahens, quid tandem istud ostensum sibi vellet, asseruit. Atque eum diu multumque de eo cogitatem opprescit nox. Ibi ei dormienti Christum Dei cum signo in cælo monstrato visum esse, præcepisseque, vt exemplari ad imitationem illius signi, quod in cælo apparuerat, fabricato, eo tanquam præsidio in præliis cum hostibus committendis vteretur.

I T E M capite vigesimo quarto: Ille, simulatque dies illuxit, surgens, primum arcanum illud visum amicis exponit: deinde artificibus, qui aurum & lapides preciosos affabrè sculperent narrant, accersitis, medio inter illos loco affidet, verbis signi describit effigiẽ, eam auro & lapidibus preciosis imitatione adumbrare mādatur. Quam quidem effigiẽ, contigit, vt nos oculis olim contemplaremur: Ipse enim Imperator, Deo illud largiente, eam nobis ostendere dignatus est. Deinde capite vigesimo quinto ponitur descriptio vexilli in quo crucis fabricati, quod nunc Romani I. A B A R V M appellat. Ac deinde: Isto igitur salutari signo (inquit) Im-

Principes mundi expauescit Crucis signum.

In vno signo Christi, omnium rerum tuta prosperitas.

Constantinus videri in cælo Crucis signum.

In Crucis signo victoria Constantini.

Christus iubet signum crucis fabricari, in præsidium contra hostes.

Crucis effigies auro & lapidibus preciosis adumbrata.

Labarum.

Propugnaculum...

Propugnaculum Romani imperij...

Romæ signum Crucis erectum...

Vexillum Crucis in exercitu quid exhiberit...

Pfal. 15. b Zach. 9. c. 1. Pet. 3. d. Col. 2. c. Eccl. 1. 4. d. Aet. 2. d. Of. 2. 13. d. Iren. lib. 5. in fin. Aug. epist. 99. & 57. & lib. 20. de ciui. Dei. cap. 15. Item sem. 17. de temp. Hiero in cap. 4. ad Eph. & in Ose. 13. Matt. 12. c. Heb. 2. d. Mar. 16. b. c. Apoc. 1. b. d. Ioan. 1. d. Colof. 1. c. 1. Cor. 15. a. c.

a Rom. 6. a Col. 3. a b Philip. 3. d. Ephes. 4. e. 1. Pet. 1. a b. 1. Corin. 15. c. c. 1. Cor. 4. d. 1. Thes. 4. c. d.

(alios spiritibus)

perator tanquam hostilis cuiusque & infestæ violentiæ propugnaculo semper vsus est. Cuius expressa similitudines mandauit, vt vniuersum exercitum perpetuò antecederent. Et eiusdem libri capite trigesimo tertio: In vrbe media, quæ præ cæteris principem locum facile obtinet, (Romam intelligit) ingens istud trophæum contra hostes erexit: & hoc salutare signum characteribus, qui nullo modo deleri poterant, in eo insculptis, Romanorum, aliorumque omnium Imperio subiectorum propugnaculum esse demonstrauit, palamque omnibus proposuit ad intuendum. Ac statim vbi erectum hastile, ad formam crucis in manum propriæ imaginis in statua expressæ insertum, Romæ in loco celebri ac multum à populo frequentato, locatum fuit, hæc inscriptionem Latino sermone in eo mandat incidere: Hoc salutare signo, vero fortitudinis indicio, ciuitatem vestram tyrannidis iugo liberauit, & s. p. q. R. in libertatem vindicans, pristinae amplitudini & splendori restituit.

3. IDEM EVSEBIUS libro secundo de vita eiusdem Constantini, capite septimo: Atque adeo iam salutari Seruatoris vexillo exercitum suum antecedente, præclariora victoriæ trophæa cõsecutus est. Nam in qua parte istud crucis vexillum visum fuit, hostes fugam capere, victores persequi. Quare intellecta Imperator, sicubi partem aliquam sui exercitus languentem cernebat, ibi salutare illud vexillum tanquam quoddam subsidium ad victoriam obtinendam locari mandauit. Cuius adiuu-

tis exemplò parta est victoria: quippe dimicatum vires Diuina quadam potentia fuere admodum cõfirmata. D E I N D E capite octauo refert quinquaginta viros ad portandum Crucem delectos. C A P I T E nono verò, quòd de cruciferis quidam cum fugisset, interfectus sit: qui verò fideliter permanserat, seruatus sit illæsus. Atque istud (inquit) omnem planè superat admirationem, tam quòd tela ab hostibus iacta, sic intra exiguum illum & angustum hastilis ambitum prouolabant, vt in eodè fixa hæresceret: tum quòd ille qui illud ipsum gestabat, mortem effugeret. Immo verò vt qui hoc ministerium obibant, nihil damni incommodive aliquando acciperent. Neque certè hæc nostra est oratio, sed ipsius Imperatoris, qui præter alias res, hanc etiam nobis coram memorauit.

4. NICEPHORVS Callistus Ecclesiasticæ historiæ libro octauo, capite tertio, refert idè quod Eusebius de signo crucis in cælo à Cõstantino Imperatore viso, cum bellum gereret aduersus Maxentium.

5. E T libro septimo, capite quadragesimo septimo narrat Constantinũ denuò vidisse signum crucis in cælo cum eadem inscriptione: In hoc ipso signo hostes omnes vinces: idque in bello aduersus Byzantios gesto.

6. E T capite quadragesimonono, tertio crucem Constantino apparuisse, cum aduersus Scythas bellum gereret.

Nota de Cruciferis.

Tertio signum Crucis vidit Constantinus.

XIII.

Quid credendum profert quintus articulus, Descendit ad inferos, & resurrexit?

A. Christum docet, postquam mortuus esset in cruce, secundum animam quidem ad inferos vsque penetrasse, tum vt mortis ac fatanę deuictorem, tum vt Patrum in limbo sedentium liberatorem sese declararet: secundum corpus autem, quo iacuerat in sepulchro, tertio post die, cum Triumphator ex inferis redire vellet, eundem ad vitam sua vi immortalem ac gloriosum, primogenitum ex mortuis resurrexisse.

B. Quo admirabili opere consolatur ac docet, electos de potestate fatanę mortis & inferni liberari, eamque resurgendi gratiam omnibus offert atque commendat, vt verè credentes in Christum, de vitiis ad virtutem, à morte peccati ad vitam gratiæ, in fine porro seculorum omnium de morte corporis ad vitam immortalem resurgant. Nam qui suscitauit IESVM, & nos cum IESV suscitabit.

TESTIMONIA.

- 1. A. P S A L M O decimo quinto: Insupèr & carnea requiescet in spe: quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.
2. Z A C H A R I A nono: Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.
3. P R I O R I S Petri tertio: Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu. In quo & his qui in carcere erant, spiritu veniens prædicauit: qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noë cum fabricaretur arca.

- 4. A D C O L O S S E N S E S secundo: Delens quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat cõtrarium nobis. Et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci: & expolians principatus & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.
5. E C C L E S I A S T I C I vigesimo quarto: Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino.
6. A C T O R V M secundo: Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Dauid enim dicit in eum: Prouidebã Dominum in cõspectu meo semper,

per, quoniam, &c. Dauid prouidentem locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro eius vidit corruptionem.

7. O S E X decimo tertio: De manu mortis liberabo eos, de morte redimã eos: ero mors tua o mors, morsus tuus ero inferne.

8. I R E N A V S libro quinto aduersus hæreses in fine: Ipse Dominus tribus diebus conuersatus est vbi erant mortui, quemadmodum Propheta ait de eo: Commemoratus est Dominus sanctorum mortuorum suorum, eorum qui antè dormierunt in terram stipulationis, & descendit ad eos, extrahere eos, & saluare eos. Et ipse autem Dominus: Quæ admodum, ait, Ionas in vêtre ceti tres dies, & tres noctes mansit, sic erit filius hominis in corde terræ, Sed & Apostolus ait: Ascendit autem, quid est, nisi quia & descendit in inferiora terræ? Hoc & Dauid in eum prophetans, dixit: Et eripuisti animam meam ex inferno inferiori. Resurgens autem tertia die, & Mariæ, quæ se prima vidit & adorauit, dicebat: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum: sed vade ad discipulos, & dices eis, Ascendo ad patrem meum & patrem vestrum. Si ergò Dominus legem mortuorum seruauit, vt fieret primogenitus à mortuis, & commemoratus vsque ad tertiã diem in inferioribus terræ, post deinde surgens in carne, vt etiam figuras clauorum ostenderet discipulis, sic ascendit ad patrem: quomodo non confundentur, qui dicunt inferos quidem esse hunc mundum qui sit secundum nos, interiori autem hominem ipsorum, derelinquentem hic corpus, in supercælestem ascendere locum? Cum enim Dominus in medio vmbræ mortis abierit, vbi animæ mortuorum erant, post deinde corporaliter resurrexit, &c.

Christus apud mortuos commemoratus est vsque ad diem tertium. Math. 12.

Ephes. 4. Psal. 85.

Ioan. 20.

Ioan. 20.

Christum in infernum descendisse constat. Psal. 15. Actor. 2.

Nemo nisi infidelis negat Christum apud inferos fuisse.

Dolores inferni quomodo soluti dicantur.

Psal. 87.

Adamum ex inferno liberatum credit Ecclesia.

dum est, vnde dicitur què hoc traditum sit, etiam si canonicarum scripturarum hinc expressa non profertur autoritas.

10. I D E M in epistola quinquagesima septima ad Dardanum, exponens illud, Hodie mecum eris in Paradiso: Non ex his verbis in cælo existimandum est esse Paradisum. Neque enim ipso die in cælo futurus erat homo Christus I E S V S, sed in inferno secundum animam, in sepulchro autem secundum carnem. Et de carne quidè quòd eo die in sepulchro sit posita, manifestissimum est Euangelium. Quòd verò illa anima in infernum descenderit, Apostolica doctrina prædicat: quando quidem B. Petrus ad hanc rem testimonium de Psalms adhibet, vbi de ipso prædictum esse demonstrat: Quoniam non derelinques animam meam in inferno, neque dabis Sanctum tuum videre corruptionem. Illud de anima dictum est, quia non ibi est derelicta, vnde tã citò remeauit. Istud de corpore, quod in sepulchro corrumpi celeri resurrectione nõ potuit. Sed in sepulchro Paradisum nullus intelligit. Restat igitur vt si secundum hominem dictum est: Hodie mecum eris in Paradiso, in inferno intelligatur esse paradisi, vbi erat eo die futurus secundum humanam animam Christus.

Christus secundum animam in inferno, secundum corpus in sepulchro.

Aet. 3. Psal. 15.

Paradisus in quo cum Christo laico fuerat erant.

Anima piolum ex inferno per Christi descensum liberata.

Anima Christi ad inferos descendit & electos inde liberauit.

Ioan. 12.

Impios non liberauit ab inferis.

Ose. 13.

Morsus inferni.

Principem tenebrarum alligauit. Vinctos ferreos confregit. Psal. 106.

11. E T libro vigesimo de ciuitate Dei, capite decimo quinto: Si enim non absurdè credi videtur, antiquos etiam sanctos, qui vèteri Christi tenuerunt fidem, locis quidem à tormentis impiorum remotissimis, sed apud inferos fuisse, donèc eos inde sanguis Christi, & ad ea loca descensus erueret: profectò deinceps boni fideles effuso illo precio iam redempti, prorsus inferos nesciunt, donèc etiã receptis corporibus, bona recipiant quæ merentur.
12. I T E M sermone centesimo trigesimo septimo de tempore: Nulla necessitate, sed propria voluntate in ligno se suspèdi permittit, clauis corpus suum perforari non renuit, animam ponendo mortem sustinuit, carnem in sepulchro posuit, & comitante secum anima, ad inferna descendit. Per hanc electi, qui quantum tranquillitatis sinu, tamen apud inferni claustra tenebantur, ad Paradisum a cæna reducti sunt. Quod ante passionem dixit, in resurrectione sua Dominus impleuit: Si exaltatus fuero, inquit, à terra, omnia trahã ad me. Omnia etenim traxit, qui de electis suis apud inferos nullum reliquit. Omnia abstulit, vtique electa. Neque enim infideles quosque & pro suis criminibus æternis suppliciiis deditos, ad veniam Dominus resurgendo reparauit: sed illos ex inferni claustris rapuit, quos suos in fide & actibus recognouit. Vnde rectè etiam per Oseã dicitur: Ero mors tua o mors, ero morsus tuus inferne. Id nanque quod occidimus, agimus vt penitus non sit. Ex eo autem quod mordemus, partem abstrahimus, partemque relinquimus. Quia ergò in electis suis funditus occidit mortem, mors mortis extitit. Quia verò ex inferno partem abstulit, & partem reliquit, nõ occidit funditus, sed momordit infernum. Ait ergò, Ero mors tua o mors: ac si apertè dicat, Quia in electis meis te funditus perimo: Ero morsus tuus inferne, quia sublati mei, te in parte trãssigo. Tũc etenim Dominus noster Iesus Christus illum tenebrarum & mortis principem colligauit, legiones illius perturbauit, portarum inferni vinctos ferreos confregit, omnes iustos qui originali peccato adstricti

tenebatur, absoluit, captiuos in libertatem pristina reuocauit, peccatorum tenebris obsecatos splendida luce perfudit. Ecce audistis, quod defensor noster vltionis Dominus liberè egisse describitur. Postquam enim exaltatus, id est, à Iudejs in cruce suspensus est, vt hæc breuiter cuncta perstringam, mox vt spiritum reddidit, vnita suæ diuinitati anima, ad inferorum profunda descendit. Cùmque tenebrarum terminum quasi deprædator splendidus ac terribilis attigisset, aspicientes eum impiæ ac tartaricæ legiones, territæ ac tremetes inquirere cœperunt, dicentes: Quisnam est iste terribilis, & niueo splendore coruscus? Nunquàm noster talem excepit tartarus, nunquàm in nostrâ cauernam talem euouit mundus. Inuasor iste, nõ debitor, exactor est, non peccator: iudicem videmus, non supplicem: venit iubere, non succumbere: eripere, nõ manere, &c. ad longú pulcherrimé.

Psal. 93.

Vnita diuinitati anima ad inferos statim descendit.

Terror & quærimonia Demonum.

Ephes. 4. Animas ex infero Christus abduxit. Math. 27. Infernus est in inferiori parte terræ. Psal. 105.

Num. 16. Psal. 54.

Anima Christi in inferni descendens, post liberatione. Osee 13.

13. HIERONYMVS in caput quartú ad Ephesios: Inferiora terræ infernus accipitur: ad quem Dominus noster Saluatorque descendit, vt sanctorum animas, quæ ibi tenebantur in clausa, secum ad cælos victor abduceret. Vndè & post resurrectionem eius, plurima corpora iustorum in sancta ciuitate visa sunt. Quod autem infernus in inferiori parte terræ sit, & Psalmista testatur, dicens: Aperta est terra, & deuorauit Dathan, & operuit super congregationem Abyron. Et ipsum in Numerorú libro plenius explicatur. Alio quoque loco legitur: Veniat mors super eos, & descendant in infernum viuentes.

14. IDEM in caput decimum tertium Osee: Liberauit omnes Dominus, & redemit in passione crucis, & effusione sanguinis sui: quado anima eius descendit in infernum, & caro eius non vidit corruptionem: & ad ipsam mortem atque infernum locutus est: Ero mors tua o mors. Idcirco enim mortuus sum, vt tu mea morte moriaris. Ero mors tuus inferne, qui omnes tuis faucibus deuorabas.

15. MARTINI duodecimo: Quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, & vasa eius diripere, nisi prius alligauerit fortem, & tunc domum illius diripiet?

16. AD Hebræos secundo: Vt per mortè destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est, diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant seruituti.

17. MARCI decimo sexto: Surrexit, non est hinc. Surges autem Iesus mane prima sabbati, apparuit primo Mariæ Magdalene, &c.

18. APOCALYPSIS primo capite: A Iesu Christo, qui est testis fidelis, primogenitus mortuorum. Ibidem: Ego sum primus & nouissimus, & viuus, & fui mortuus, & ecce sum viuens in secula seculorum, & habeo clauis mortis & inferni.

19. IOANNIS secundo: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Ille autem dicebat de templo corporis sui.

20. AD Colossenses primo: Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, vt sit in omnibus ipse primatum tenens: quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare: & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt.

21. PRIORIS ad Corinthios decimo quinto:

Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum scripturas: & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die, secundum scripturas: & quia visus est Cepha, & post hoc vndecim. Deinde visus est plus quàm quingentis fratribus simul: ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt. Deinde visus est Iacobo, deinde Apostolis omnibus. Nouissimè autem omnium tanquam abortiuo visus est & mihi. Si resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra. Inuenimur autem & falsi testes Dei: quoniam testimonium diximus aduersus Deum, quod suscitauerit Christum quem non suscitauit, si mortui non resurgunt. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. Quod si Christus nõ resurrexit, vana est fides vestra: adhuc enim estis in peccatis vestris. Ergo & qui dormierunt in Christo, perierunt. Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Nunc autem Christus resurrexit à mortuis, primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum.

1. B. AD Romanos sexto: Cõsepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, vt destrueretur corpus peccati, vt vltra nõ seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam viuemus cum Christo: scientes quod Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi vltra non dominabitur. Quod enim mortuus est, peccato mortuus est semel: quod autem viuuit, viuuit Deo. Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo in Christo Iesu Domino nostro. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediat concupiscentiæ eius. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tanquam ex mortuis viuentes: & membra vestra arma iustitiæ Deo.

2. AD Colossenses tertio: Igitur si confurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt querite, vbi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Mortificate ergo membra vestra quæ sunt super terram: fornicationem, immunditiam, &c. Nunc autem & deponite vos omnia: iram, indignationem, malitiã, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Nolite mentiri inuicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem, secundum imaginem eius qui creauit illum. Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, &c.

3. AD Philippenfes tertio: Nostra autem conuersatio in cælis est: vndè etiam Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, cõfiguratum corpori claritatis suæ, secundum operationem qua etiam possit subiicere sibi omnia.

4. AD

4. AD Ephesios quarto: Deponite vos secundum pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Renouamini autè spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem, &c. Estote autem inuicem benigni, &c.

5. PRIORIS Petri primo: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regenerauit nos in spem viuam per resurrectione Iesu Christi ex mortuis, in hæreditate incorruptibile & incontaminatam & immarcescibilem, conseruatam in cælis, &c.

6. PRIORIS ad Corinthios decimo quinto: Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Vnusquisque autem in suo

ordine, primitiæ Christus: deinde ij qui sunt Christi, qui in aduentum eius crediderunt.

7. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: Sciētes quoniam qui suscitauit Iesum, & nos cum Iesu suscitabit.

8. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Si credimus quod Iesus mortuus est, & resurrexit: ita & Deus eos qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentu Domini, nõ præueniemus eos qui dormierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu & in voce archangelii, & in tuba Dei descendet de celo: & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi. Deinde nõs qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus.

XIIII.

Quid adfert sextus articulus, Ascendit ad cælos?

A. Absoluto humanæ redemptionis opere, Dominum IESVM ostendit, postquam rediuius ille suis apparuisset, multisque argumētis resurrectionis suæ veritatem cõfirmasset, demum quadragesimo die in cælum ascendisse, vt secundum naturam humanam super omnia exaltaretur, & vnus omnium maximè ab omnibus celebraretur. Sed & igitur Dominus IESVS in cælis ad dexteram virtutis Dei, parem cum Patre potestate exercens, gubernans omnia, diuinæque maiestate resplēdens penitus: quod est nimirum ad Patris sedere dexteram.

Psal. 67. cd. 46. a. 8. a. Mar. 16. d. Ioann. 3. b. Act. 1. b. Ephes. 4. b. 2. b. 1. e. Col. 3. a. Heb. 1. b. 1. Petri. 3. 1. Ioan. 2. a. Ioan. 20. d.

Psal. 109. a. Act. 7. g. Luc. 22. g. 1. Cor. 15. d. Ephes. 1. d. March. 28. d. Aug. lib. de fide & symb. cap. 7.

B. Hæc læta CHRISTI ascētio, nostræ fidei ac Spei certitudo est, vt quod caput præcessit, prostratis semel hostibus, eodem membra etiam, si capiti modo pareant & inhæreant suo, peruentura esse maximè confidamus. Vado, inquit, parare vobis locum.

Hebr. 5. c. Rom. 8. c. 2. Tit. 2. b. Ioan. 15. a. d. Ioan. 14. a.

TESTIMONIA.

1. A. PSALMO sexagesimo septimo: Regna terræ cõtate Deo: psallite Domino, psallite Deo, qui ascendit super cælum cæli ad Orientem. Ibidem, Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus. Viderunt ingressus tuos Deus, ingressus Dei mei, regis mei, qui est in sancto. Præuenerunt principes coniuncti psallentibus in medio iuuentularum tympanistrarum.

2. ITEM quadragesimo sexto: Ascendit Deus in iubilo, Dominus in voce tubæ.

3. ET octauo: Eleuata est magnificentia tua super cælos.

4. MARCI decimo sexto: Et Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, assumptus est in cælum, & sedet à dextris Dei.

5. IOANNIS tertio: Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de celo, filius hominis qui est in cælo.

6. ACTORVM primo: Primum quidem sermonem feci de omnibus, o Theophile, quæ cepit Iesus facere & docere, usque in diem qua præcipiens Apostolis per Spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est: quibus & præbuit seipsum viuum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta appãrens eis, & loquens de regno Dei. Et videntibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum.

7. AD Ephesios quarto: Ascendens in altum, ca-

ptiuam duxit captiuitatē: dedit dona hominibus. Quod autem ascendit, quid est, nisi quia descendit primùm in inferiores partes terræ? Qui descendit, ipse est & qui ascendit supra omnes cælos, vt impleret omnia.

8. ET capite secundo: Cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, (cuius gratia estis saluati) & conresuscitauit, & confedere fecit in cælestibus in Christo Iesu.

9. ITEM capite primo: Suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus supra omnem principatum & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. Et omnia subiecit sub pedibus eius: & ipsum dedit caput supra omnem ecclesiam, quæ est corpus ipsius, plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

10. AD Colossenses tertio: Igitur si confurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt querite, vbi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

11. AD Hebræos primo: Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis, tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit, &c. Ad quem autem Angelorum dixit aliquando, Sede à dextris meis?

12. PRIORIS Petri secundo: Ad quem accedē-

tes, lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum & honorificatum.

13. PRIMÆ epistolæ Ioannis secundo: Si quis peccauerit, aduocatū habemus apud patrē Iesum Christum iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.

14. IOANNIS vigesimo: Vade ad fratres meos, & dic eis, Ascendo ad patrem meum & patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum.

15. PSALMO centesimo nono: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos, &c.

16. ACTORVM septimo: Cūm autem Stephanus esset plenus Spiritu sancto, intendens in cælū, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris dei. Et ait, Ecce video cælos apertos, & filium hominis stantem à dextris virtutis Dei.

17. LVCÆ vigesimo secundo: Ex hoc autem erit filius hominis sedens à dextris virtutis Dei.

18. PRIORIS ad Corinthios decimo quinto: Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius.

19. AD Ephesios primo: Suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus, &c. vt supra.

20. MATTHÆI vigesimo octauo: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.

21. AVGVSTINVS in libro de fide & symbolo, capite septimo: Credimus, quod sedet ad dexterā Dei Patris: nec ideo tamen, quasi humana forma circumscriptum esse Deum Patrem, arbitrandum est, vt de illo cogitantibus dextrum aut sinistrum latus animo occurrat: aut id ipsum, quod sedere Pater dicitur, flexis poplitibus fieri putandum est, nē illud incidamus sacrilegium, quo execratur A-

postolus eos, qui commutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem corruptibilis hominis. Tale enim simulacrum Deo nefas est Christiano in templo collocare: multo magis in corde nefarium est, vbi verè est templum Dei, si à terrena cupiditate atque errore mundetur. Ad dextram ergo intelligendum est, dictum esse in summa beatitudine, vbi iustitia & pax & gaudium est: sicut ad sinistram hædi constituuntur, id est, in miseria, propter iniquitates & labores atque cruciatu. Sedere ergo quod dicitur Deus, nō membrorum positionē, sed iudiciariā significat potestatem, qua illa maiestas nūquam caret, semp̄ digna dignis tribuēdo: quāuis in extremo iudicio multō manifestius inter homines vnigeniti filij dei iudicis viuorum atq; mortuorū claritas indubitata fulsura sit.

1. B. AD Hebræos quinto: Et quidem cūm esset filius Dei, didicit ex iis, quæ passus est, obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ.

2. AD Romanos octauo: Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod fumus filij Dei. Si autē filij, & hæredes: hæredes quidem dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

3. POSTERIORIS ad Timotheum secundo: Fidelis sermo. Nam si commortui fumus, & conuiuemus: si sustinebimus, & conregnabimus.

4. IOANNIS decimo quinto: Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palme, & arefcet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quocunq; volueritis petetis, & fiet vobis.

5. ITRM decimo quarto: In domo Patris mei mansiones multe sunt. Si quo minus, dixissem vobis: quia vado parare vobis locum.

Sedere ad dextrā quid sit. March. 23.

XV.

Quid credendum exhibet septimus articulus, Inde venturus est iudicare?

A. Proponit extremum iudicij diem, quando Christus in humana carne rursus à summo cælo descendet, ac tremēdum aget iudicem totius orbis, & palam vniciue reddet secūdum opera sua. Iudicabit igitur in sede Maiestatis suæ ad vnum omnes probos ac improbos, siue quos iudicij dies illa viuos adhuc in carne, vel antea mortuos offendet.

B. Vndē admonemur eo cautius rectiusque nobis viuendum esse, quocertius persuasum habemus, nostras actiones, cogitationes, & vitæ rationes omnes ob oculos cuncta cernētis & æquissime iudicantis DEI vsque versari. Etenim æquus & iustus est scrutator ille cordium & vindex iniquitatū, ante cuius tribunal manifestari nos omnes oportet, vt vnusquisque prout gessit suo in corpore, siue bonum, siue malum, ab illo recipiat. Qui nec boni quicquam in hac vita gestum, suo præmio defraudabit, nec perperam facta vlla impunè finet abire.

TESTIMONIA.

1. A. PSALMO nonagesimo sexto: Nubes & caligo in circuitu eius, iustitia & iudicium correctio sedis eius. Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Alluxerunt fulgura eius orbi terræ, vidit & commota est terra. Montes sicut cera fluxerūt à facie Domini, à facie Domini omnis terra. Annunciauerunt cæli iustitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius.

2. ESATÆ tertio: Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui, & principibus eius. Stat ad iudicandum Dominus, & stat ad iudicandos populos.

3. ET sexagesimo sexto: Ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius reddere in indignatione furorem suum, & increpationem suam in flamma ignis: quia in igne Dominus diiudicabit, & in

Psal. 96. 2. Efa. 3. c. 66. d. Ioann. 1. d. 5. Soph. 1. c. Malac. 4. a. b. Ioh. 3. a. e.

a. Matt. 25. c. 2. 4. b. c. d. Luc. 11. e. Actor. 10. f. 1. Thell. 4. d. 1. a. 1. Cor. 15. g. 2. Thell. 2. a. b. 1. Pet. 3. c.

b. Math. 12. c. Sap. 1. c. Efa. 66. f. Eccles. 17. d. Rom. 2. c. Apoc. 20. d. Basil. epist. ad virginem elapiam. c. Hier. 17. b. Heb. 4. d. Gal. 6. b. 1. Thell. 4. b. Eccles. 17. d. 1. Cor. 1. b. Rom. 14. b.

d. Matth. 10. d. Iob 24. b.

& in gladio suo ad omnem carnem, & multiplicabuntur interfec̄ti à Domino.

4. IOANNIS quinto: Neque enim pater iudicat quenquam: sed omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium, sicut honorificat patrem. Et paulò post: Sicut enim pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitam in semetipso: & potestatem dedit ei etiam iudicium facere, quia filius hominis est. Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei.

5. SOPHONIÆ primo: Iuxta est dies Domini magnus, iuxta est & velox nimis: vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies illa, dies tribulationis & angustiarum, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulae & turbinis, dies tubæ & clangoris super ciuitates multas, & super angulos excelsos. Et tribulabo homines, & ambulabunt vt cæci, quia Domino peccauerunt: & effundetur sanguis eorū sicut huius, & corpora eorum sicut stercore: sed & argentum eorum, & aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ Domini: in igne iræ eius deuorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram.

6. MALACHI quarto: Ecce enim dies veniet succensa, quasi caminus: & erunt omnes superbi & omnes facientes impietatem, stipula: & inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicem & germen. Et oriatur vobis timētibus nomen meum sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius: & egrediemini, & salietis sicut vituli de armento. Et calcabitis impios cūm fuerint cinis sub planta pedum vestrorum, in die qua ego facio, dicit Dominus exercituum. Mementote legis Moysei serui mei, quam mandauit ei in Horeb ad omnē Israël præcepta & iudicia. Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis, & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum, nē forte veniam & percutiam terram anathemate.

7. IOBLS tertio: Ecce in diebus illis & in tempore illo, cūm conuertero captiuitatē Iuda & Hierusalem, congregabo omnes gētes, & deducam eas in vallem Iosaphat: & disceptabo cum eis ibi super populo meo & hereditate mea Israël, quos disperserunt in nationibus, & terram meam diuiserunt. Et paulò post: Confurgant & ascendant Gētes in vallem Iosaphat: quia ibi sedebo, vt iudicem omnes gentes in circuitu.

8. MATTHÆI vigesimo quinto: Cūm autē venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tūc sedebit super sedē maiestatis suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicem, sicut pastor segregat oues ab hædis: & statuet oues quidē à dextris suis, hædos autem à sinistris. Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt, Venite benedicti patris mei, &c.

9. ET vigesimo quarto: Et multi pseudoprophetae surgent, & c. Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gētibus: & tunc veniet cōsummatio. Surgent pseudochristi, & pseudoprophetae, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducatur (si fieri potest) etiam electi. Ecce prædixi vobis. Si ergo

dixerint vobis, Ecce in deserto est: nolite exire, ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentem: ita erit & aduentus filij hominis. Vbiunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Statim autē post tribulationem dierum illorū sol obscurabitur, & luna non dabit lumē suum, & stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur, & tunc parebit signum filij hominis in cælo: & tunc plangent omnes tribus terræ, & videbūt filiū hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa & maiestate. Et mittet angelos suos cum tuba & voce magna: & congregabunt electos eius à quatuor vētis, à summis cælorum vsque ad terminos eorū. De die autem illa & hora nemo scit, neque angeli cælorum, nisi solus pater. Sicut autem in diebus Noë, ita erit & aduentus filij hominis. sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, vsque ad eum diem, quo intrauit Noë in arcā, & non cognouerunt donēc venit diluuium, & tulit omnes: ita erit & aduentus filij hominis, &c.

10. LVCÆ vigesimo primo: Et erunt signa in sole & luna & stellis: & in terris pressura gētium præ confusione sonitus maris & fluctuum, arescentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ superueniēt vniuerso orbi, nam virtutes cælorum mouebuntur: & tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna & maiestate. Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donēc omnia fiant. Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Attendite autem vobis, nē forte grauentur corda vestra in crapula & ebrietate, & curis huius vite: & superueniat in vos repentina dies illa. Tāquam laqueus enim superueniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ. Vigilate itaque omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt, & stare ante filium hominis.

11. ACTORVM decimo: Et præcepit nobis prædicare populo & testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum.

12. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Nos qui viuimus, qui residui fumus in aduentu Domini, non præueniemus eos qui dormierunt. Quonia ipse Dominus in iussu & in voce Archangeli & in tuba Dei descendet de cælo: & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi. Deindē nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra, & sic semper cum domino erimus. Itaque consolamini inuicem in verbis istis.

13. ET capite quinto: Dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet. Cūm enim dixerint, Pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habenti, & non effugient. Vos autem fratres, non estis in tenebris, vt vos dies illa tanquam fur comprehendat.

14. PRIORIS ad Corinthios decimo quinto: Ecce mysterium vobis dico. Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ic̄tu oculi, in nouissima tuba (canet enim tuba) & mortui resurgēt incorrupti, & nos immutabimur.

15. POSTERIORIS ad Thessalonicenses secundo: Nō citò moueamini à vestro sensu, neque tremamini neque per spiritū, neque per sermonem,

neque per epistolam tãquam per nos missam, quasi inſtet dies Domini. Nè quis vos ſeducat villo modo, quoniã niſi venerit diſceſſio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduerſatur, & extollitur ſupra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in tẽplo Dei ſedeat, ostendens ſe tãquam ſit deus. Et tunc reuelabitur ille iniquus, quẽ Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduẽtus ſui eum, cuius eſt aduentus ſecundum operationem Satanæ in omni virtute, & ſignis & prodigiis mendacibus, & in omni ſeductione iniquitatis iis qui pereunt, eã quod charitatem veritatis non receperunt, vt ſalvi fierent. Ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio: vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati.

16. **POSTERIORIS** Petri tertio: Hoc primùm ſcientes, quod venient in nouiſſimis diebus in deceptione illuſores, iuxta proprias concupiſcentias ambulantes, dicentes: Vbi eſt promiſſio aut aduentus eius? Ex quo enim patres dormierunt, omnia ſic perfeuerant ab initio creaturæ. Latet enim eos hoc volẽtes, quod celi erãt priũs, & terra, de aqua & per aquam, conſiſtens Dei verbo: per quæ, ille tunc mundus aqua inundatus periit. Celi autem qui nũc ſunt, & terra, eodem verbo reſoſiti ſunt, igni referuati in diem iudicij & perditionis impiorum hominum. Vnum verò hoc nõ lateat vos, chariſſimi, quia vnus dies apud Dominum ſicut mille anni, & mille anni ſicut dies vnus. Non tardat Dominus promiſſionem ſuam ſicut quidam exiſtimãt: ſed paciẽter agit propter vos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad poenitentiam conuerſi. Adueniet autem dies Domini vt fur, in quo celi magno impetu tranſient, elementa verò calore ſoluentur: terra autem & quæ in ipſa ſunt opera, exurẽtur. Cũ igitur hæc omnia diſſoluenda ſint: quales oportet vos eſſe in ſanctis conuerſationibus & pietatibus, expectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem celi ardentis ſoluentur, & elementa ignis ardore tabeſcent? Nouos verò cẽlos & nouam terram ſecũdum promiſſã ipſius expectamus, in quibus iuſtitia habitat.

1. **B. MATTHÆI** duodecimo: Dico autem vobis, quoniã omne verbum ocioſum quod locuti fuerint homines, reddet rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iuſtificaberis & ex verbis tuis condemnaberis.

2. **SAPIENTIÆ** primo: Propter hoc qui loquitur iniqua, non poteſt latere, nec præteriet illum corripies iudicium. In cogitationibus enim impij interrogatio erit: ſermonum autem illius auditio ad Deum veniet, ad correptionem iniquitatum illius. Sermo obſcurus in vacuum non ibit.

3. **ESAÏÆ** ſexageſimoſexto: Ego autem opera eorum & cogitationes eorum venio vt cõgrem cum omnibus gentibus & linguis: & venient, & videbunt gloriam meam.

4. **ECCLESIASTÆ** duodecimo: Cuncta quæ fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni errato, ſive bonum, ſive malum ſit.

5. **AD Romanos** ſecundo: Cũ enim gẽtes quæ legem non habet, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt: cuiusmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex: qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus

ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicẽm cogitationum accuſantiũ aut etiam defendentiũ, in die cũ iudicabit Deus occulta hominum.

6. **APOCALYPSIS** vigefimo: Et vidi thronum magnum candidum, & ſedẽtem ſuper eum, à cuius cõſpectu fugit terra & cælum, & locus non eſt inuentus eis. Et vidi mortuos magnos & puſillos ſtantes in cõſpectu throni, & libri aperti ſunt: & alius liber apertus eſt, qui eſt vita: & iudicati ſunt mortui ex his quæ ſcripta erãt in libris ſecundum opera ipſorum. Et dedit mare mortuos qui in eo erãt, & mors & infernus dederunt mortuos ſuos qui in ipſis erãt: & iudicatum eſt de ſingulis ſecundum opera ipſorum: Et infernus & mors miſi ſunt in ſtagnũ ignis. Hæc eſt mors ſecunda, & qui non eſt inuentus in libro vite ſcriptus, miſus eſt in ſtagnũ ignis.

7. **BASILIVS** Magnus in Epiftoła ad virginem elapſam: Reuocã in memoriã diuinã Danielis viſionem; Fluuus ignis decurrebat ante ipſum, mille millia miniſtrabant ipſi, centena millia adſtabãt ipſi, iudicij locũ conſtituit, & libri aperti ſunt. Bona, mala, manifeſta, occulta, res, verba, cogitatus, omnia acruatiim, vt ab omnibus angelis ac hominibus exaudiri poſſint, manifeſte reuelabũtur. Ad hæc quales neceſſe eſt eſſe eos qui malè vixerunt?

8. **IEREMIÆ** decimoſeptimo: Præuum eſt cor hominis & inſcrutabile: quis cognofcet illud? Ego Dominus ſcrutans cor & probas renes: qui do vnicuique iuxta viam ſuam, & iuxta fructum adinuentionum ſuarum.

9. **AD Hebræos** quarto: Viuus eſt ſermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens vſque ad diuiſionem animæ ac ſpiritus, compagum quoque ac medullarum, & diſcretor cogitationum & intentionum cordis. Et non eſt vlla creatura inuiſibilis in conſpectu eius: omnia autem nuda & aperta ſunt oculis eius.

10. **AD Galatas** ſexto: Vnuſquiſque onus ſuum portabit. *Quæ* ſeminauerit homo, hæc & metet. *Quoniã* qui ſeminat in carne ſua, de carne & metet corruptionem: qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam. Bonum autem faciẽtes non deficiamus: tẽpore enim ſuo metemus non deficientes.

11. **PRIORIS** ad Theſſalonicenſes quarto: Nè quis ſupergradiatur, neque circũueniat in negotio fratrem ſuum, quoniã vindex eſt Dominus de his omnibus.

12. **ECCLESIASTÆ** duodecimo: Cuncta quæ fiunt, & c. vt ſuprà.

13. **POSTERIORIS** ad Corinthios quinto: Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnusquiſque propria corporis, prout geſſit, ſive bonum, ſive malum.

14. **AD Romanos** decimoquarto: Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti, & vnusquiſq; noſtrum pro ſe rationem reddet Deo.

15. **MATTHÆI** decimo: Qui recipit prophetã in nomine prophetæ, mercedẽ prophetæ accipiet: & qui recipit iuſtũ in nomine iuſti, mercedẽ iuſti accipiet. Et quicũque potum dederit vni ex minimis iſtis calicẽ aquæ frigide, tantũ in nomine diſcipuli: amen dico vobis, non perdet mercedẽ ſuã.

16. **IOB** vigefimoquarto: Deus inultum abire nõ patitur.

Quæ ſumma eſt articuloꝝ de ſecunda in Deitate perſona?

A. **HÆC** ſumma eſt, Chriſtum verum Deum & hominem eſſe, qui mirificum Redemptionis humanæ opus ſit aggreſſus atque perfeceꝝ, vt idem ſit ipſe nobis ^a Via, Veritas, & Vita, per quem vnũ, cũ periiſſemus omnes, ſaluati & liberati, Deoꝝque Patri reconciliati ſumus.

B. De cuius quidem Redemptionis beneficio ac verò vſu ita ſcriptum eſt: ^b *Apparuit gratia Dei Saluatoris noſtri omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem & ſecularia deſideria, ſobriẽ, & iuſtẽ, & piẽ viuamus in hoc ſeculo, expectantes beatam ſpem & aduẽtum gloriæ magni Dei & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti: qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum.* Sic Apoſtolus Paulus. Et ^c alibi: *Ipfius (Dei) ſumus factura, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulamus.* Atque iterũ, ^d *Pro omnibus mortuus eſt Chriſtus, inquit, vt & qui viuũt, iam non ſibi viuant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt, & reſurrexit.*

C. Quare cauẽdus illorum eſt error maximè, qui Chriſtum non integrè, ſed veluti mutilatum conſtitentur, dum ſolũ ^e Mediatorem illum & Redemptorem cui fidamus, agnoſcunt: nec ſimul recipiunt eum & ^f legiſlatorem; cuius iuſſis obtemperemus, & virtutum exemplar omnium, quod imitemur, & iuſtũ iudicẽ, qui debitum cuiuſque ^g operi præmium aut ſupplicium certò rependat.

TESTIMONIA.

1. **A. IOANNIS** primo: In principio erat verbũ, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Et paulò poſt: Et ego vidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei.

2. **PRIMÆ** epiftole Ioannis quinto capite: Scimus quoniã filius Dei venit: & dedit nobis ſenſum, vt cognofcamus verum Deum, & ſimus in vero filio eius. Hic eſt verus Deus, & vita æterna.

3. **AD Ephẽſios** primo: Gratificauit nos in dilecto filio ſuo: in quo habemus redemptionem per ſanguinem eius (remiſſionem peccatorum) ſecundũ diuitias gratiæ eius.

4. **IOANNIS** decimoquarto: Ego ſum Via, Veritas, & Vita: nemo venit ad patrem niſi per me.

5. **AD Romanos** quinto: Vt quid enim Chriſtus, cũ adhuc infirmi eſſemus, ſecundũ tempus pro impijs mortuus eſt? Vix enim pro iuſto quis moritur: non pro bono forſitan quis audeat mori. Comẽdat autem charitatem ſuam Deus in nobis: quoniã cũ adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Multo igitur magis nunc iuſtificati in ſanguine ipſius, ſalui erimus ab ira per ipſum. Si enim cũ inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius: multo magis reconciliati, ſalui erimus in vita ipſius.

6. **APOCALYPSIS** primo: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo.

7. **PRIORIS** ad Timotheũ ſecundo: Vnus deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus.

8. **AD Romanos** tertio: Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu: quem propoſuit Deus propitiatorẽ per fidem in ſanguine ipſius, ad oſtenſionem iuſtitiaẽ ſuã,

Ioan. 1. a. b. 1. Ioan. 1. d. Eph. 1. b.

a. Ioan. 1. 4. Rom. 5. b. Apoc. 1. b. 1. Tim. 2. b. Rom. 3. d. b. Tit. 2. d.

c. Eph. 2. b.

d. 1. Cor. 5. c.

e. 1. Tim. 2. b. Rom. 3. d. f. Eph. 3. d. Iacob. 4. c. Ioan. 1. b. d. 1. Ioan. 2. b. 1. Petr. 2. d. g. 1. Tim. 4. b. Rom. 2. b.

propter remiſſionem præcedentiũ delictorum. 1. **B. AD Titum** ſecundo: Apparuit gratia Dei Saluatoris, & c. vt in textu.

2. **AD Ephẽſios** ſecundo: Ipſius enim ſumus factura, & c. vt in textu.

3. **POSTERIORIS** ad Corinthios quinto: Pro omnibus mortuus eſt Chriſtus, & c. vt in textu.

1. **C. PRIORIS** ad Timotheum ſecundo: Vnus Deus, & c. vt ſuprà hac eadem quaſtione A. teſtimonio ſeptimo.

2. **AD Romanos** tertio, vt ſup. Ibidem teſtimonio octauo.

3. **ESAÏÆ** trigefimo tertio: Dominus iudex noſter, Dominus legifer noſter, Dominus rex noſter: ipſe ſaluabit nos.

4. **IACOBI** quarto: Vnus eſt legiſlator & iudex, qui poteſt perdere & liberare.

5. **IOANNIS** decimotertio: Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego ſeci vobis, ita & vos faciatis. Ibidem: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicẽm ſicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicẽm.

6. **PRIMÆ** Ioannis ſecundo: Qui dicit ſe in ipſo manere, debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. Chariſſimi, non mandatum nouum ſcribo vobis, ſed mandatum vetus quod habuiſtis ab initio.

7. **PRIORIS** Petri ſecundo: Quæ eſt enim gloria, ſi peccantes, & colaphizati ſuffertis? Sed ſi bene faciẽtes, paciẽter ſuſtinetis: hæc eſt gratia apud Deum.

In hoc enim vocati eſtis, quia & Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius: qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum: vt peccatis mortui, iuſtitiaẽ viuamus.

8. **POSTERIORIS** ad Timotheum quarto: Bonum certamen certauit, curſum conſummauit, fidem

tipices, nisi Ecclesie, à qua suo illi vitio sunt semel auulsi, primùm reconcilientur atque restituantur. Certa est enim Cypriani & Augustini regula: Non habebit Deum patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem.

TESTIMONIA.

ECCLSIAM ESSE VISIBILEM.

1. A. MATTHEI quinto: Vos estis lux mundi. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita: neque accendit lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est.

2. ESAYE sexagesimo: Surge, illumina Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos: super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui, &c. Et aperientur portæ tuæ iugiter: die ac nocte non claudentur, ut afferatur ad te fortitudo gentium, & reges earum adducantur. Et venient ad te curui filij eorum qui humiliauerunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi, & vocabunt te ciuitatem Domini, Sion Sancti Israël. Pro eo quod derelicta, & odio habita, & non erat qui per te transiret, ponam te in superbiam sæculorum, &c.

3. ET capite secundo: Et erit in nouissimis diebus preparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles: & fluent ad eum omnes gentes. Et ibunt populi multi, & dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius: quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem.

4. PSALMO decimo octauo: In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.

Dan. 2.

5. AVGVSTINVS tractatu primo in epistolam Ioannis: Nonne ille lapis (de quo apud Daniele) creuit, & factus est mons magnus, & impleuit vniuersum orbem terrarum? Nunquid digito ostendimus istum montem, quomodo ostenditur hominibus noua luna? Verbi gratia, quando volunt homines videre lunam nouam, dicunt: Ecce luna, ecce vbi est: Et si sunt ibi qui non valeant intendere aciem, & dicant, vbi? Intenditur illis digitus ut videant: aliquando, dum erubescunt, ne cæci putentur, dicunt se vidisse quod non viderunt. Nunquid sic ostendimus Ecclesiam fratres mei? nonne aperta est? nonne obtinuit omnes gentes? nonne impletur quod ante, tot annos promissum est Abraham, in semine eius benedici omnes gentes? Vni fidei promissum est, in millibus fidelium mundus impletus est. Ecce mons implens vniuersam faciem terræ: ecce ciuitas de qua dictum est, Non potest ciuitas abscondi super montem constituta. Illi offendunt in montem: & cum eis dicitur, Ascendite: non est mons, dicunt, & facilius illuc faciem impingunt, quam illic habitaculum quærunt. Erat (inquit Esaias) in nouissimis diebus, manifestus mons domus Domini, paratus in cacumine montium. Quid tam manifestum, quam mons? Sed sunt

Genes. 12.

Matth. 5.

Esa. 2. a

& montes ignoti, quia in vna parte terrarum positi sunt. Quis vestrum nouit Olympum montem? Quomodo ibi qui habitant, Giddabam nostrum non nouerunt. In partibus sunt isti montes. Ille autem mons non sic, quia impleuit vniuersam faciem terræ: & de illo dicit, Paratus in cacumine montium. Mons est super cacumina omnium montium. Et congregabuntur, inquit, ad eum omnes gentes. Quis errat in hoc monte? qui frangit faciem offendendo in illum, qui ignorat ciuitatem super montem constitutam. Sed nolite mirari, quia ignoratur ab istis qui oderunt fratres, quia in tenebris ambulat, & nesciunt quod eunt, quia tenebræ excauerunt oculos eorum.

Ecclesia ab hæreticis ignoratur.

6. IDEM in libro de vnitatem Ecclesie contra epistolam Petiliani Donatista, capite decimo quarto: Non est Ecclesia aperta, quia non est sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Et de illa dictum est, Non potest ciuitas abscondi super montem constituta. Sed Donatistis velut aperta est, quia audiunt tam lucida & manifesta testimonia, quæ illam toto orbe esse demonstrant, & malunt clausis oculis offendere in montem, quam in eum ascendere, qui cum esset lapis præcisus de monte sine manibus, creuit, & factus est mons ingens, & impleuit vniuersam terram.

Matth. 5. Ecclesia aperta est, & cæcæ hæreticis est velut aperta. Matth. 5.

Dan. 2.

7. IDEM in Psalmum trigessimam concione secunda, super illum versum, Qui videbāt me, foras fugerunt à me: illud est magis gemendum, illud omnino intolerabile, quia multi qui cognouerunt quid esset Ecclesia, exierunt foras, & hæreses & schismata contra Ecclesiam fecerunt. Qui videbant me, id est, qui nouerant quid sit Ecclesia, qui eam in scripturis intuebatur, foras fugerunt à me. Obscurius dixerunt Prophetæ de Christo, quam de Ecclesia: puto propterea, quia videbant in spiritu contra Ecclesiam homines facturos esse particulas, & de Christo non tantam litem habituros, de Ecclesia magnas cõtentiones excitaturos. Ideo illud vnde maiores lites futurae erant, planius prædictum & apertius prophetatum est, ut ad iudiciū illis valeat, qui viderunt & foras fugerunt. Et paulo post: Et penè vbique Christus in aliquo inuoluto sacramento prædicatus est à Prophetis: Ecclesia aperta, ut viderent illam, & qui futuri erant contra illam, & impletur in iis ista nequitia, quæ prædixit Psalmus: Qui videbant me, foras fugerunt à me. Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Hoc Apostolus Ioannes de illis dixit.

Prophetæ eum apertius de Ecclesia, quam de Christo prophetauerunt.

8. CHRYSOSTOMVS homilia quarta de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Ecclesia radices in celo fixas habet potius quam in terra. Verum fortassis ethnicus meam despicit arrogantiam, sed maneat donec harum rerum probationem attulerit, discatque vim veritatis, quo modo facilius est solem extinguere, quam Ecclesiam obscurari.

Psalm. 30. I. Ioan. 2.

Facilius est solem extinguere, quam Ecclesiam obscurari.

9. B. IOANNIS vdecimo: Hæc autem à semetipso non dixit: sed cum erat Pontifex anni illius, prophetauit quod Iesus morturus erat pro gente: &

VNAM.

te: &

te: & non tantum pro gente, sed ut filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum.

2. ET decimo: Et alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouile: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile & vnus pastor.

3. ITEM decimo septimo: Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi: ut sint vnum, sicut & nos.

4. CANTICORVM sexto: Vna est columba mea, perfecta mea: vna est matri suæ, electa genitrici suæ.

5. PRIORIS ad Corinthios primo: Fidelis deus, per quem vocati estis in societatem Filij eius Iesu Christi Domini nostri. Obsecro autem vos fratres per nomen Domini nostri IESU CHRISTI, ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia.

6. ET capite duodecimo: Sicut corpus vnum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, vnum tamen corpus sunt: ita & Christus. Etenim in vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue Gentiles, siue serui, siue liberi: & omnes in vno spiritu potati sumus. Et paulo post: Sed Deus temperauit corpus, ei cui deerat, abundantius tribuendo honorẽ, ut non sit schisma in corpore, sed idipsum pro inuicem solliciti sint membra. Et si quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra: siue gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro. Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, &c.

7. AD Ephesios quarto: Solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Vnum corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Vnicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi.

Cant. 6.

Vnitatem Ecclesie.

Super cathedram Petri, fundata Ecclesia. Eph. 4.

8. CYPRIANVS in tractatu de simplicitate prelatorum, siue de vnitatem Ecclesie: Vnam esse Ecclesiam etiam in Cantico Canticorum Spiritus sanctus ex persona Domini designat, & dicit: Vna est columba mea, perfecta mea: vna est matri suæ, electa genitrici suæ. Hanc Ecclesie vnitatem qui non tenet, tenere se fides credit? qui Ecclesie renititur & resistit, qui Cathedram Petri, super quam fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia se esse cõfidit? quado & beatus Apostolus Paulus hoc idem doceat, & sacramentum vnitatis ostendat, dicens: Vnum corpus & vnus Spiritus, vna spes vocationis nostræ, vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus? Quam vnitatem firmiter tenere & vindicare debemus, maxime Episcopi, qui in Ecclesia præsidemus, ut Episcopatum quoque ipsum vnũ atque indiuisum probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat, nemo fidei veritatem perfida præuacatione corrumpat. Episcopatus vnus est, cuius à singulis in solidum pars tenetur. Ecclesia vna est, quæ in multitudinem latius incremento sæcunditatis extenditur: quo modo foliis multi radij, sed lumen vnũ: & rami arboris multi, sed robur vnum, tenaci radice fundatum: & cum de fonte vno riuus plurimi defluunt, numerositas

licet diffusa videatur exundantis copia largitate, vnitatem tamen seruetur in origine. Aucile radii Solis à corpore, diuisionem lucis vnitatem non capit: ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit: à fonte præcide riuum, præcisus arefcet. Sic & Ecclesia Domini luce perfusa, per orbem totum radios suos porrigit: vnum tamen lumen est, quod vbique diffunditur, nec vnitatem corporis separatur ramos suos in vniuersam terram. copia vbertatis extendit, profluentes largiter riuos latius expandit: vnum tamen caput est, & origo vna, & vna mater, sæcunditatis successibus copiosa. Illius festu nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu eius animamur. Adulterari non potest sponsa Christi, incorrupta est & pudica: vnam domum nouit, vnus cubiculi sanctitatem casto pudore custodit. Hæc nos Deo seruat, &c.

Vt Ecclesia, ita & eius fides per vniuersum mundum vna est.

9. IRENEVS libro primo aduersus hæreses, capite tertio: Hæc prædicationem cum accepit, & hanc fidem, quemadmodum prædiximus, Ecclesia, & quidem in vniuersum mundum disseminata, diligenter custodit, quasi vnam domum inhabitans, & similiter credit iis, videlicet quasi vnam animam habens & vnum cor, & consonanter hæc prædicat & docet & tradit quasi vnum possidens os. Nam etsi in mundo loquelæ dissimiles sunt, sed tamen virtus traditionis vna & eadem est. Et neque hæc quæ in Germania sunt fundatæ Ecclesie, aliter credunt, aut aliter tradunt: neque hæc quæ in Hiberis sunt, neque hæc quæ in Celtis, neque hæc quæ in Oriente, neque hæc quæ in Ægypto, neque hæc quæ in Libya, neque hæc quæ in medio mundi sunt constitutæ: sed sicut sol creaturæ Dei in vniuerso mundo vnus & idem est, sic & lumen prædicationis veritatis vbique lucet, & illuminat omnes homines, qui volunt ad cognitionem veritatis venire. Et neque qui valde præualet in sermone ex iis qui præfunt Ecclesiis, alia quam hæc sunt, dicit. Nemo enim supra magistrum est: neque infimus indicendo, deminorabit traditionem. Cum enim vna & eadem fides sit, neque is qui multum de ea potest dicere, amplius: neque is qui minus, deminorat.

Ecclesie Germanie non aliter credunt quam hispanie, &c.

Matth. 19.

10. HIERONYMVS ad Ageruchia siue Gerontian de Monogamia, epistola vdecima: Erunt duo in carnem vnam, non in duas nec in tres. Propter quod relinquet homo patrem & matrem, & adheret uxori: suæ certè non vxoribus. Quod testimonium Paulus edisserens, ad Christum refert & ad Ecclesiam: ut primus Adam in carne, secundus in spiritu monogamus sit. Sit vna Eua, mater cunctorum viuentium: & vna Ecclesia, parens omnium Christianorum: Sicut illam maledictus Lamech in duas diuisit vxores: sic hanc hæretici in plures Ecclesias lacerant: quæ iuxta Apocalypsim Ioannis, synagoga magis diaboli appellandæ sunt, quam Christi conciliabula.

Eph. 4. Ecclesiam vnã in plures lacerant hæretici. Gen. 4. Apoc. 1. Hæreticorum Ecclesie sunt synagoga diaboli. Ecclesia si Dei est, vna est.

11. CHRYSOSTOMVS homilia prima in priorem epistolam ad Corinthios: Ecclesiam Dei appellat Apostolus, ut ostendat in vnum eam redigi oportere. Nam si Dei est, vna est, non Corinthi solum, sed vniuersi orbis. Nam Ecclesia nomen non separationem, sed vniõnem & consonantiam significat.

12. CYPRIANVS in tractatu de simplicitate Prelatorum, siue de vnitatem Ecclesie: Videt inimicus C iij

peccatorum in omnes gentes, incipiētibus ab Hierosolyma.

5. MATTHEI vigesimo octavo: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Et ecce ego vobiscū sum omnibus diebus, vsq; ad consummationem seculi.

6. ET capite decimosexto: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meā, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.

7. AVGVSTINVS epistola centesima septuagesima ad Seuerinum cōsanguineum suum: Perpicis quā sit dolendum, vt qui secundū carnem fratres sumus, in Christi corpore nō vna societate viuamus: præsertim quia facile tibi est, attendere & videre ciuitatem supra montem constitutā de qua dominus ait in Euangelio, quōd abscōdi non possit. Ipsa est enim Ecclesia Catholica: Vndē x̄c̄o. λ. 12. Græcē appellatur, quōd per totum orbē terrarum diffunditur. Hanc ignorare nulli licet, idēd secundū verbum domini nostri Iesu Christi, abscondi non potest.

8. IDEM in epistola centesima sexagesimasexta ad Donatistas: In scripturis didicimus Christum, in scripturis didicimus Ecclesiam. Has scripturas communiter habemus: quare non in eis & Christū & Ecclesiā communiter retinemus? Nos vbi agnouimus eum, de quo dicit Apostolus: Abraham dicitur sunt promissiones & semini eius: nō dicit, & seminibus tanquā in multis, sed tanquā in vno, & semini tuo quod est Christus: sibi agnouimus Ecclesiam, de qua dicit deus ad Abraham, In semine tuo benedicentur omnes gētes. Vbi agnouimus Christū in Psalmo de se prophetantem: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodiē genui te: sibi agnouimus Ecclesiam in eo quōd sequitur, Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Vbi agnouimus Christum in eo quod scriptum est, Et ipse tanquā sponsus procedens de thalamo suo, exultauit vt gigas ad currendum viam, sibi agnouimus & Ecclesiam in eo, quod paulō superioris dicitur: In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. In sole posuit tabernaculū suum: Ipsa est Ecclesia in sole posita, hoc est, in manifestatione omnibus nota vsque ad terminos terræ. Adfert deinde plura ex scripturis testimonia, veluti ex psalmo vigesimo primo, Conuertentur ad Dominum vniuersi fines terræ, &c. Ex psalmo centesimo sexto, Exaltate super cælos Deus, & super omnē terrā gloria tua. Ex psalmo septuagesimo primo, Et dominabitur à mari vsq; ad mare, &c. Itē ex Danielis secundo capite, Lapidē creuisset, & factum montē magnum, & repleuisset omnē terram. Ex Abacuc tertio, Et iudicabit plenā est terra. Ex Esaię quinquagesimo quarto capite, Laetate sterilis quæ non parit, &c. Ex psalmo quadragesimo nono, Et vocauit terram à solis ortu vsque ad occasum. Et ex Sophonię secundo capite, Adorabunt eum viri de loco suo, omnes insulgentiū.

9. IDEM contra epistolam Manichæi, quam vocant fundamenti, capite quarto: Vt omnem syncretismam sapientiam, multa sunt alia quæ in Catholica Ecclesiæ gremio me iustissimē teneat. Teneat cōsensus populorum atque gētium, tenet auctoritas miraculū inchoata, spe nutrita, charitate aucta, veritate firmata. Tenet ab ipsa sede Petri

Ecclesia facile videri potest. Matth. 5. Catholica cur dicitur. Nulli licet ignorare Ecclesiam.

In scripturis vt Christus, ita & Ecclesia deus dicitur.

Galat. 3.

Genes. 22.

Psal. 2. Psal. 18.

Ecclesia in sole posita.

Augustinum que in Ecclesia catholica tenent.

Ioan. 11.

Apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem Dominus commēdauit, vsque ad præsentem Episcopatū successio sacerdotum. Tenet postremo ipsum Catholicæ nomen, quod non sine causa inter tam multas hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, vt cum omnes hæretici se Catholicos dici velint: quæret tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicam cōueniatur, nullus hæreticorum vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere.

10. IDEM libro de vera religione, capite septimo: Tenenda est nobis Christiana religio, & eius Ecclesiæ communicatio quæ Catholica est, & Catholica nominatur, non solum à suis, verum etiam ab omnibus inimicis. Velint enim nolintve ipsi quoque hæretici, & schismatum alumni, quando non cum suis, sed cum extraneis loquuntur, Catholicam nihil aliud quā Catholicam vocant. Non enim possunt intelligi, nisi hoc eam nomine discernant, quo ab vniuerso orbe nuncupatur.

11. PACIANVS Barcilonenfis episcopus epistola prima ad Sympronianum Nouatianum de Catholico nomine, ipsum alloquens Sympronianum ait: Sub apostolis, inquit, nemo Catholicus vocabatur, esto, sic fuerit, vel illud indulget. cum post apostolos hæreses extitissent, diuersisque nominibus columbam Dei, atque reginā lacerare per partes & scindere niterentur: nōne cognomen suum plebs apostolica postulat, quæ incorrupti populi distingueret vnitatem, nē intemeratam Dei virginem error aliquorū per membra laceraret? nōne appellatione propria decuit caput principale signari? Ego fortē ingressus populosam urbem hodiē, cum Marcionitas, cum Apollinariacos, Cataphrygas, Nouatianos, & cæteros eiusmodi comperissem, qui se Christianos vocarent, quo cognomine congregationem meā plebis agnoscerem, nisi Catholica diceretur? Agē, quis cæteris plebibus nomina tanta largitus est? ipse ille, qui Catholicū nomen interrogat, causam sui nominis nescierit, si requiram, vndē mihi traditum est. Certē non est ab hominibus mutatum, quod per secula tanta non cecidit. Catholicum istud nec Marcionem, nec Apellem, nec Montanum sonat, nec hæreticos sumit authores. Multa nos Spiritus sanctus edocuit: quem paracletū apostolis & magistrum Deus misit de cælis: Christianus mihi nomen est, Catholicus verō cognomen. illud me nuncupat, istud ostēdit: hoc probor, inde significor. Et si reddenda postremo Catholici vocabuli ratio est, & exprimēda de Græcō interpretatione Romana: Catholicus vbi que vnum, vel, vt doctiores putant, obedientia omnium nuncupatur, mandatorum scilicet Dei. Ergo qui Catholicus, idem obediens: qui obediens, idē est Christianus: atque ita Catholicus Christianus est. Quare ab hæretico nomine noster populus hac appellatione diuiditur, cum Catholicus nuncupatur.

12. VINCENTIVS Lirinensis in libello aduersus profanas omnium hæreseon nouationes: Ille est verus & germanus Catholicus, qui veritatem Dei, qui Ecclesiam, qui Christi corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui Catholica fidei nihil præponit, non hominis cuiuspiā auctoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non philosophiam: sed hæc cuncta despiciens, & in fide fixus & stabilis permanens, quicquid vniuersaliter anti-

Catholica nominatur ab vniuerso orbe.

Catholici nomen iuuentū vt plebs apostolica, ab hæretica secernerentur.

Quid significet.

Verus Catholicus quis sit.

quitus Ecclesiam Catholicam tenuisse cognouerit, id solum sibi tenendum credendumque decernit. Quicquid verō ab aliquo deinceps vno, præter omnes, vel contra omnes sanctos, nouum & inauditum subinduci senserit, id non ad religionem, sed ad tentationem potius intelligat pertinere. Et sub libri principium: In ipsa Catholica Ecclesia magnoperè curandum est, vt id teneamus, quod vbiq; quod semper, quod ab omnibus creditū: hoc est etenim verè proprièque catholicū, quod ipsa vis nominis ratioque declarat, quæ omnia verè vniuersaliter cōprehendit. Sed hoc ita demum fit, si sequamur vniuersitatem, antiquitatem, consensionem. Sequemur autē vniuersitatem hoc modo: Si hæc vnam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur Ecclesia: Antiquitatē verō ita, si ab his nullatenus sensibus recedamus, quos sanctos Majores ac patres nostros celebrasse manifestum est: Consensionem quoque itidem, si in ipsa vniuersitate, omnium vel certè penè omnium sacerdotum pariter & magistrorum definitiones, sententiæque sectemur. Quid igitur faciet Christianus Catholicus, si se aliqua Ecclesiæ particula ab vniuersali fidei communionē præciderit? Quid itaque, nisi vt pestifero corruptoque membro sanitatem vniuersi corporis anteponat? Quid si nouella aliqua contagio non iam portuiculam tantum, sed totam pariter Ecclesiam commaculare conetur? Tunc item prouidebit, vt antiquitati inhæreat, quæ prorsus iam non potest ab vlla nouitatis fraude seduci. Quid si in ipsa veritate, duorum aut trium hominum, vel certè ciuitatis vnus, aut etiam prouinciæ alicuius error deprehendatur? Tūc omnino curabit, vt paucorum præteritati vel inscitie, si qua sunt vniuersaliter antiquitus vniuersalis * Concilij decreta præponat. Quid si tale aliquid emergat, vbi nihil eiusmodi reperitur? Tunc operam dabit, vt collatas inter se Majorum consulas interrogetque sententias, eorum dūtaxat, qui diuersis licet temporibus & locis, in vnus tamen Ecclesiæ Catholicæ communiōne & fide permanentes, magistri probabiles extiterunt: & quicquid non vnus aut duo tantum, sed omnes pariter vno eodemque consensu, aperte, frequenter, perseveranter, tenuisse, scripserunt, docuisse cognouerit, id sibi quoque; intelligat absque vlla dubitatione credendum.

13. HERONYMVS in dialogo aduersus Luciferianos: Breuem tibi apertamque animi mei sententiam proferam: in illa esse Ecclesia permanentem, quæ ab Apostolis fundata, vsque ad diē hanc durat. Sicubi audieris eos, qui dicuntur Christi, non à Domino Iesu Christo, sed à quoquam alio nūcupari, vt puta Marcionitas, Valentinianos, Montenses siue Campitas: scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam. ex hoc enim ipso, quod postea instituti sunt, eos se esse indicat, quos futuros Apostolos prænuiciat.

14. BEDA in sextum caput Cantuarum: Sicut vnus Dominus, vna fides, vnum baptismum, vnus Deus & pater omnium, ita est vna Catholica electorum omnium multitudo, per omnia & mundi loca, & tempora seculi, eidem vni deo & patri subiecta.

1. E. Ad Ephesios quarto: Et ipse dedit quosdā quidem Apostolos, &c. ad consummationem san-

Catholicum quid propriè dicatur.

Vniuersitas.

Antiquitas.

Consensus.

* alias Ecclesiæ.

In qua Ecclesia permanentem.

Antichristi synagoga.

1. Tim. 4.

Catholicum ex personarū locorum & temporum vniuersitate dicitur. In eadem esse SANCTORVM COMMVNIONEM.

ctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, &c. vt crescamus in illo per omnia, qui est caput, Christus: ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam subministrations, secundum operationem in mensuram vniuersi cuiusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate.

2. PSALM O centesimo decimo octavo: Particeps ego sum omnium timendum te, & custodientium mandata tua.

3. AD Coloffenses primo: Gratiās agentes Deo & Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine: qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transfudit in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem.

4. AD Philippenses primo: Gratiās ago Deo meo in omni memoria vestri, (semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciēs) super communicatione vestra in Euangelio Christi, à prima die vsque nunc.

5. POSTERIORIS ad Corinthios octavo: Non enim vt aliis sit remissio, vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate. In presenti tēpore vestra abundantia illorum inopiam suppleat: vt & illorū abundantia vestra inopiam sit supplementum, vt fiat æqualitas, sicut scriptum est: Qui multum, non abundauit: & qui modicum non minorauit.

6. PRIMUM Ioannis primo capite: Vt & vos societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum Patre & cum Filio eius Iesu Christo.

7. AD Romanos duodecimo: Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eūdem actum habent: ita multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Habentes autem donationes, secundum gratiam quæ data est nobis, differentes, sicut prophetiam secundum rationem fidei, siue ministeriū in ministrando, siue qui docet in doctrina, &c.

8. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Sicut corpus vnum est & membra habet multa, &c. Et si quid patitur vnum membrum, compatitur omnia membra: siue gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro.

9. AVGVSTINVS tractatu trigesimo secundo in Euangelium Ioannis: Ecclesia est corpus Christi, in hoc corpore membrum es: cum ergo membrum sis eius corporis quod loquitur omnibus linguis, crede te loqui omnibus linguis. Vnitas enim membrorum charitate concordat, & ipsa vnitas loquitur, quomodo tunc vnus homo loquebatur. Datus est spiritus ad manifestationem: quia alij datur per spiritum sermo sapientiæ, &c. sed tu forsitan eorum omnium quæ dixi, nihil habes. Si amas, nō nihil habes: si enim amas vnitatem, etiam tibi habet quisquis in illa habet aliquid. Tolle inuidiā, & tuum est quod habeo: tollam inuidiam, & meū est quod habes: liuor separat, charitas iungit. Oculus solus videt in corpore, sed nunquid soli sibi oculus videt? Et manū videt, & pedem videt, & cæteris membris videt: non enim si aliquis ictus in pedem veniat, auertit se oculus indē, vt non præcaueat, &c.

10. EVSEBIVS Cæsarensis Ecclesiasticæ historiæ libro septimo, capite decimono, vbi agit de Nepote episcopo & eius schismate, refert ex Dio-

Exod. 16.

1. Cor. 12.

Communio fidelū membrum humani corporis respondet.

nyfio Alexadrino, quæadmodum ille Presbyteros hærefi Chiliaftarû infectos inlituerit: eosque valdè paratos & promptos fuisse ad alientendum veritati perceptæ, & schifinati atque errori abrenunciandum.

II. AVGVSTINVS libro secundo de baptifmo contra Donatiftas, capite sexto: Vos itaque Donatiftæ quid ad hæc dicitis? Si noftra fententia de baptifmo vera eft, omnes qui aliter fapiebant Cypriani temporibus, non funt ab Ecclefia vnitate feparati, donèc illud quod aliter faperent Deus illis reuelaret. Vos ergò quare feparatione facrilæga pacis vinculum dirupiftis? Deindè, quatum crimen fit fchifma facere, his verbis explicauit: Tempore illo, quo Dominus priora delicta recentibus pœnarum exemplis cauenda môftrauit, & idolum fabricatum atque adoratum eft, & propheticus liber ira regis contemptoris incenfus, & fchifma têtatum: & idololatria gladio punita eft, exultio libri bellica cæde & peregrina captiuitate, fchifma hiatu terræ fepultis authoribus viuus, & cæteris cælefti igne confumptis: quis iam dubitauerit hoc effe fœleratius commiffum, quod eft grauius vindicatum?

12. IDEM epiftola decimanona ad Hieronymum fcribens, oftendit falua charitate ab eo difsentire circa repræhenfionem, qua aduersùs S. Petrum vfus eft B. Paulus.

13. ITEM in libro de vera religione, capite fexto de bonis Chriftianis loquens, ita ait: Sæpè finit diuina prouidentia per nonnullas nimium turbulenta carnalium hominum feditiones expelli de cõgregatione Chriftiana etiam bonos viros. Quæ contumeliam vel iniuriam fuam cum patietiffimè pro Ecclefia pace tulerint, neque vllas nouitates vel fchifmatis vel hærefis moliti fuerint, docebunt homines, quàm vero affectu, & quanta fynceritate charitatis Deo feruiendum fit: talium ergò virorum propositum eft, aut fedatis remeare turbibus: aut fi id non finantur, vel eadem mepeffate perfeuerante, vel nè fuo reditu talis aut fœuor oriatur, tenent voluntatem confulendi etiam eis ipfis, quorum motibus perturbationibufque cefferunt, fine vlla conuenticulorum fegregatione vique ad mortem defendentes & testimonio iuuantes eam fidem, quam in Ecclefia Catholica prædicari fcit. Hoc coronat in occulto pater in occulto videns: Rarum hoc videtur genus, fed tamen exempla non defunt: immò plura funt, quàm credi potest. Ita omnibus generibus hominum & exemplorum ad animarum curationem & ad institutionem fpiritualis populi vtitur diuina prouidentia.

14. AD Ephesios quarto: Obfecro vos ego vinctus in domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati eftis, cum omni humilitate & manfuetudine, cum patientia, fupportantes inuicem in charitate, folliciti feruare vnitatem fpiritus in vinculo pacis.

15. AVGVSTINVS fermone ceterfimo octogefimo primo de tempore, capite decimotertio: Sanctorum communionem: id eft, cum illis sanctis, qui in hanc quam fufcepimus fide defuncti funt, focietate & fpei communionem teneamur. Si igitur cum sanctis in æterna vita communionem habere volumus, de imitatione eorum cogitemus. Debèt enim in nobis aliquid recognofcere de fuis virtutibus,

vt pro nobis dignentur Domino fupplicare. 16. ET in Enchiridio, capite quinquagefimo fexto: Ecclefia tota hæc accipienda eft, non folum ex parte qua peregrinatur in terris, à folis ortu vique ad occafum laudans nomen Domini, & poft vetuftatis captiuitatem cantans canticum nouum: verum etiam ex illa quæ in cælis femper ex quo condita eft, cohæret Deo, nec vllum fui cafus malû experta eft. Hæc in sanctis angelis beata perfiftit, & fuæ parti peregrinanti ficut oportet opitulatur: quia vtraque vna erit confortio æternitatis, & nûc vna eft vinculo charitatis, quæ tota inftituta eft ad colendum vnum Deum.

17. ITEM libro vigefimo de ciuitate Dei, capite nono: Neque piorum animæ mortuorum feparatur ab Ecclefia, quæ etiã nunc eft regnum Chrifti. Alioquin nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communionem corporis Chrifti: nec aliquid prodeffet ad eius in periculis baptifmû currere, nè fine illo finiatur hæc vita: nec ad reconciliationem, fi forte per pœnitentiam malâmve confcietiam quifque ab eodem corpore feparatus eft. Cur enim funt illa, nifi quia fideles etiam defuncti, membra eius funt?

18. GREGORIVS libro quarto Dialogorum, capite trigefimonono: De quibusdã leuibus culpis effe ante iudicium purgatorius ignis credendus eft, pro eo quod veritas dicit: Quia fi quis in fano Spiritu blafphemiam dixerit, &c. vt in fã de Sacramento Pœnitentiæ, quæftione nona, B. testimon. duodecimo.

I. F. GENEVS feptimo: Deleuit omnem fubftantiam quæ erat fuper terram ab homine vique ad pecus, tam reptile, quàm volucres cæli: & deleta funt de terra: remanfit autem folus Noë, & qui cum eo erant in arca.

2. PRIORIS Petri tertio: In diebus Noë cum fabricaretur arca, in qua pauci, id eft, octo animæ faluæ factæ funt per aquam.

3. ESAIÆ fexagefimo: Gens & regnû quod non feruierit tibi, peribit.

4. AVGVSTINVS epiftola quinquagefima ad Bonifacium Comitem: Multi vnum corpus fumus in Chrifto. Ac per hoc nemo poterit effe iuftus, quàm diù fuerit ab vnitate huius corporis feparatus. Quemadmodum enim membrum, fi præcideretur ab hominis viuû corpore, non potest tenere fpiritum vitæ: fic homo qui præcideretur de Chrifti iufti corpore, nullo modo potest fpiritum tenere iuftitiæ, etiam fi figuram membri teneat quam fumpfuit in corpore. Et fub finem eiuſdem epiftolæ: Ecclefia Catholica fola corpus eft Chrifti, cuius ille caput eft, Saluator corporis fui. Extra hoc corpus neminem viuificat Spiritus fãctus: quia ficut ipfe dixit Apoftolus, Charitas Dei diffufa eft in cordibus noſtris per fpiritum fãctum, qui datus eft nobis. Non eft autem particeps diuinæ charitatis, qui hoſtis eft vnitatis. Non habet itaque fpiritum fãctum, qui funt extra Ecclefiam. De illis quippe fcriptum eft: Qui feipfos fegregat, animales, fpiritum non habentes. Sed nec ille eum percipit, qui fictus eft in Ecclefia: quoniam & indè fcriptum eft: Sanctus enim fpiritus difciplinæ effugiet fictum. Qui ergò vult habere fpiritum fãctum, caueat foris ab Ecclefia remanere, caueat in eam fimulatè intrare: Aut fi iam talis intrauit, caueat in eadè fimulatione per-

schifma quã graue peccatum. Exod. 32. Ierem. 17.

Num. 16.

Pacem Ecclefia quanti faciunt boni Chriftiani,

Ad fãctorum communionem etiam defuncti pertinent.

Sãcti pro nobis in celo fupplicant.

Ecclefia vniuersalis militat opitulatur.

Piorum animæ defunctorum ad Ecclefiam pertinent, & communionem eius.

Purgatorius ignis. Math. 12.

EXTRA ECCLESIAM nemo eft faluus.

I. Cor. 12. Extra ecclefiam nemo iuftus aut iuftitiæ fpiritum tenere potest.

Spiritus fãctus non viuificat nifi membra Ecclefia. Rom. 7.

Vnitatis hoſtis charitatis non habet. Iudas in epift.

Sap. 1.

Ira Dei manet fuper omnes ab Ecclefia auulſos.

5. ITEM epiftola centefima quinquagefima fexta ad Donatiftas: Quifquis ergò ab hac Catholica Ecclefia fuerit feparatus, quantûlibet laudabiliter fe viuere exiftimet, hoc folo fcelere, quod à Chrifti vnitate difiunctus eft, non habebit vitam, fed ira Dei manet fuper eum.

Non fufficit de Chrifto reſurrexerit, nifi etiam Ecclefia vnitati communicamus.

6. IDEM libro de vnitate Ecclefia, capite quarto: Quicunque de ipſo capite fcripturis fãctis cõfentunt, & vnitati Ecclefia non communicant, nõ funt in Ecclefia, quia de Chrifti corpore quod eft Ecclefia, ab ipſius Chrifti teftificatione difſentiunt. Et paulò poſt: Quicunque credunt quidem, quod Chriftus Iefus, ita vt dictum eft, in carne venerit, & in eadè carne, in qua natus & paſſus eft, reſurrexerit, & ipſe fit filius Dei, Deus apud Deum, &c. fed tamen ab eius corpore, quod eft Ecclefia, ita difſentiunt, vt eorum communio non fit cum toto quacunque diffunditur, fed in aliqua parte feparata inueniatur, manifeflum eft eos non effe in Catholica Ecclefia.

Extra ecclefiam nulla falus.

7. ET capite decimofexto eiuſdem libri: Ad ipſam falutem ac vitam æternam nemo peruenit, nifi qui habet caput Chriftum. Habere autem caput Chriftum nemo poterit, nifi qui in eius corpore fuerit, quod eft Ecclefia.

Extra ecclefiam nemo potest fieri particeps vitæ æternæ.

8. FVLGENTIVS libro de fide ad Petrum Diaconum, capite trigefimo feptimo: Firmiffimè tene, & nullatenus dubites, omnem extra Ecclefiam Catholicam baptizatum, participem fieri non poſſe vitæ æternæ, fi ante finem vitæ huius, Catholica non fuerit redditus atque incorporatus Ecclefia. Quia fi habeam, inquit Apoftolus, omnem fidem, & nouerim omnia facrameta, charitatem autem non habeam, nihil fum. Nam & in diebus diluuij nemi nõ legimus extra arcam potuiſſe faluari.

I. Cor. 13.

Gen. 7.

Extra Ecclefiam manentes, dãnabuntur.

9. DEINDE, capite trigefimo octauo eiuſdem libri: Firmiffimè tene, & nullatenus dubites, non folum omnes Paganos, fed etiam omnes Iudæos, Hæreticos, atque Schifmaticos, qui extra ecclefiam Catholicam præſentem finiunt vitam, in ignem æternum ituros, qui paratus eft diabolo & angelis eius.

Martyrii extra ecclefiam non faluat.

10. ET capite trigefimonono eiuſdem libri: Firmiffimè tene, & nullatenus dubites, quilibet Hæreticum ſiue Schifmaticum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus fãcti baptizatum, fi Ecclefia Catholica non fuerit aggregatus, quantafcumque eleemoſynas fecerit, etſi pro Chrifti nomine etiã sanguinem fuderit, nullatenus poſſe faluari. Omni enim homini, qui Ecclefia Catholica non tenet vnitatem, neque baptifmus, neque eleemoſyna quamlibet copioſa, neque mors pro nomine Chrifti fufcepta proficere poterit ad falutem, quàm diù in eo hæretica vel ſchifmatica prauitas perfeuerat, quæ ducit ad mortem.

11. PACIANVS Barcilonenſis epifcopus epiftola fecdã ad Sympronianum Nouatianum: Nouatianus martyriû nunquam tulit, nec ex verbis beatiffimi Cypriani auditum iſtud, aut lectum eft. habes eius epiftolas, quibus Cornelium vrbis epifcopum, qui tunc Nouatianus inuiderat, inimicis principibus reſiſtentem, sæpè confeflum, sæpè vexatum refert, plurimis confefſoribus, plurimis quoque martyribus ducent factum, & cum plurimis glorioſiffimè coronatum, viuentem tunc Nouatiano, etiãque ſecuro. nam & ideò ab Ecclefia Chrifti

receſſerat, nè illum labor cõfeſſionis vrgeret. Porro etiamſi paſſus eſt aliquid Nouatianus, non tamen etiam occiſus: etiamſi occiſus, non tamen coronatus. Quid ni? extra ecclefia pacem, extra concordiam, extra eam matrem, cuius portio debet eſſe, qui martyr eſt. Audi Apoftolum: Et ſi habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem non habeam, nihil fum. Et ſi in cibos pauperum diuifero omnem ſubſtantiam meam, & ſi tradidero corpus meum ad comburendum, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt.

12. IRENEVS libro quarto aduerſus hærefes, capite quadrageſimotertio: Eis qui in Ecclefia funt Presbyteris obaudire oportet, his qui ſucceſſionem habent ab Apoftolis, ſicut oſtendimus, qui cum Epifcopatus ſucceſſione chariffima veritatis certum, ſecudùm placitum patris acceperunt. Reliquos verò qui abſiſtunt à principali ſucceſſione, & quocunque loco colliguntur, ſuſpectos habere, vel quaſi hæreticos, & malæ ſententiæ, vel quaſi ſcindentes & elatos, & ſibi placentes, aut rufus vt hypocritas, quæſtus gratia & vanæ gloriæ hoc operantes. Omnes autem hi decidunt à veritate: Et hæretici quidem alienum ignem afferentes ad altare Dei, id eſt, alienas doctrinas, à cæleſti igne comburentur, quemadmodum Nadab & Abiu. Qui verò exurgunt contra veritatem, & alteros adhortantur aduerſus Ecclefiam Dei, remanent apud inferos, voragine terræ abſorpti, quemadmodum qui circa Chore, Dathan, & Abyron. Qui autem ſcindunt & ſeparant vnitatem Ecclefia, eandem quam Ieroboam pœnã percipiunt à Deo.

13. GREGORIVS libro decimo quarto Moraliũ, capite ſecundo: Sancta vniuerſalis ecclefia prædicat, faluari veraciter niſi intra fe non poſſe, aſſerens quod omnes qui extra ipſam funt, minimè ſaluabuntur.

14. CHRYSOSTOMVS homilia vndecima in epiftolã ad Ephesios: Nihil ita Deum irritat, ſicut Ecclefia diuiſio. Et ſi innumera bona operati fuerimus, non minores tamen pœnas dabimus, quàm qui corpus ipſius proſciderunt, ſi plenitudinem & integritatem Eccleſiaſticam diſcerperimus. Illud enim lucro quidem factum eſt totius orbis, tamen ſi non eo animo, ſi reprobos illos reſpexeris. Iſtud verò nihil vſpiã commodi habet, ſed plurimum nocenti. Iſta mihi non ad Ecclefia primores duntaxat dicuntur, ſed & ad ſubditos. Vir quidam ſanctus quippiam dixit, quod audaciam ſapere videtur, attamen dixit. Quid autem eſt iſtud? Peccatum videlicet iſtud ne martyrij quidem ſanguine deleri. Dic enim, quæſo, quomodo cauſam martyrium ſubis? An non propter Chrifti gloriã? Quo itaque pacto, qui animam pro Chriſto exponis, Ecclefiam oppugnans, pro qua animam ſuã tradidit Chriſtus? Audi Paulum ipſum: Non ſum, inquit, dignus, vt vocer Apoftolus, quoniam Ecclefiam Dei perfecutus ſum, ac vaſtaui illam. Et interiectis quibusdam: Dico & obteſtor, Ecclefiam ſcindere non minus eſſe peccatum, quàm in hærefim incidere.

15. CONCILIUM Lateranenſe magnum ſub Innocentio tertio, canone primo: Vna eſt fidelium vniuerſalis ecclefia, extra quam nullus omninò ſaluatur.

16. PRIMVS Ioannis ſecundo: Filioli, nouiffima

Extra ecclefiam non potest eſſe martyr. I. Cor. 13.

Hæreticorum & Schifmaticorum: pœnã & interitum. Leuit. 10.

Num. 16.

3. Reg. 4.

Extra ecclefiam nemo ſaluatur.

Schifmatis peccatum.

Cyprianum intelligit.

Martyrij ſanguine nõ deſectur peccat. Schifmatis.

I. Cor. 13.

Nemo ſaluatur extra Ecclefiam.

hora est, & sicut audistis, quia Antichristus venit, nunc Antichristi multi facti sunt: unde scimus, quia nouissima hora est. Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum: sed ut manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis.

17. IOANNIS sexto: Ex hoc multi discipulorum eius abiierunt retrò, & iam non cum illo ambulabant. Dixit ergo Iesus ad duodecim: Nunquid & vos vultis abire?

18. ET decimotertio: Cum ergo accepisset Iudas buccellam, exiit continuo. Erat autem nox.

19. IUDAS Apostolus in epistola Canonica: In nouissimis temporibus veniet illufores, secundum desideria sua ambulantes in impietatibus. Hi sunt qui segregant femetipfos, animales, spiritum non habentes.

20. PRIORIS ad Corinthios quinto: Omnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut vxorem patris aliquis habeat. Et vos inflati estis: & non magis luctu habuisti, ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit. Ego quidem absens corpore, praesens autem spiritu, iam iudicavi ut praesens, eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute Domini nostri Iesu Christi, tradere huiusmodi fatanæ in interitum carnis, ut spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. Non est bona gloria tua vestra. Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermentum. Auferte malum ex vobisipfis.

21. PRIORIS ad Timotheum primo: Habens fidem & bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt: ex quibus est Hymenæus & Alexander: quos tradidi satanæ, ut discant non blasphemare.

22. NUMERORVM duodecimo: Respondit Dominus Moysi: Separetur septē diebus extra castra, & postea reuocabitur. Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus: & populus non est motus de loco illo, donec reuocata est Maria.

23. MATTHEI decimo octauo: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripue eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos: ut in ore duorum vel trium steterit omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesiae: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Amē dico vobis, quaecunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in caelo: & quaecunque solueritis super terram, erunt soluta & in caelo.

24. IN secunda epistola Ioannis: Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, nolite recipere eum in domum, nec Aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi, Aue, communicat operibus eius malignis.

25. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio: Denunciamus autem vobis fratres in nomine Domini nostri Iesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundum traditionem quam acceperunt à nobis. Quod si quis non obedit verbo nostro, per epistolam hunc notate: & ne commisceamini cum illo, ut confundatur: & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite ut fratrem.

26. CYPRIANVS epistola sexagesima secunda ad Pomponium: Interfici Deus iulit Sacerdotibus suis non obtemperantes, iudicibus à se ad tempus constitutis non obediētes: & tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc & circuncisio carnalis manebat: nunc autem quia spiritalis esse ad fideles feruos dei cepit, spiritali gladio superbi & contumaces necantur, dum de ecclesia eiciuntur. Neque enim viuere foris possunt, cum domus Dei vna sit, & nemini salus esse nisi in Ecclesia possit.

27. AVGVSTINVS libro primo contra aduersarium legis & Prophetarum, capite decimo septimo: Clauis regni caelorum sic dedit Christus Ecclesiae, ut non solum diceret, Quae solueritis super terram, erunt soluta & in caelis: vbi apertissime bonum, non malum, pro malo reddidit Ecclesiae: verum & adiungeret, Quae ligaueritis in terra, erunt ligata & in caelo: quia bona est & vindicandi iustitia. Illud enim quod ait, Si nec Ecclesiam audierit, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus: grauius est quam si gladio feriretur, si flammis absumeretur, si feris subigeretur. Nam ibi quoque subiunxit, Amē dico vobis, quae ligaueritis super terram, erunt ligata & in caelis: ut intelligeretur, quanto grauius sit punitus, qui velut relictus est impunitus. Hic dicat iste, si placet, Sicine madata Saluatoris accipimus iubentis, Nemini reddideritis malū pro malo: sed si quis vos percusserit in vna maxillam, praebete & alteram, & dimitte iniurias fratribus vestris? Ecce ab hominibus non reddentibus malum pro malo, alligatur homo amarior & infelicior ecclesiae clauibus, quam quibuslibet grauissimis & durissimis, ferreis vel adamantinis nexibus.

28. IDEM sermone centesimo octogesimo primo de tempore, capite duodecimo: Quisquis ille est, & qualiscunque est, Christianus non est, qui in Christi ecclesia non est. Sola quippe est per quam sacrificium Dominus libenter accipiat, sola quae pro errantibus fiducialiter intercedat. Unde etiam de agni hostia Dominus praecipit, dicens: In vna domo comedetis, nec efferetis de carnibus eius foras. In vna nanque domo agnus comeditur, quia in vna Catholica ecclesia vera hostia redemptoris immolatur. De cuius carnibus diuina iussio offerri foras prohibet, quia dari sanctum canibus vetat. Sola est in qua opus bonum fructuose peragitur: unde mercedem denarij non nisi qui intra vineam laborauerant acceperunt. Sola est quae intra se posita valida charitatis compage custodit, & c. vt Gregorius supra, litera C.

29. IDEM in Psalmum octogesimo octauum, concione secunda: Amemus Dominum Deum nostrum, amemus ecclesiam eius: illum sicut patrem, istam sicut matrem: illum sicut Dominum, hanc sicut ancillam eius, quia filij ipsius ancillae sumus. Sed matrimonium magna charitate compaginatur. Nemo offendit vnum, & promeretur alterum. Nemo dicat, ad idola quidem vado, arreptitios quidem & fortilegos consulo, sed tamen Dei Ecclesiam non relinquo, Catholicus sum: tenens matrem, offendis patrem: alius item dicit, Absit à me, non consulo fortilegum, non quero arreptitium, non quero diuinationes sacrilegas, nec eo ad adoranda daemona, non serui lapidibus, sed tamen in parte Donati sum. Quid tibi prodest non offensus pater, qui offensam vindicet matrem? Quid prodest,

Lib. 1. ep. Deut. 17. Excommunicatio est gladius spiritalis. Foris viuere nequeunt.

Matth. 18. Excommunicatio quantum timenda.

Matth. 3. Admitti nequeunt ad ecclesiam pacem.

Nota pro excommunicatione.

Extra Ecclesiam Christianus non est, & nihil Deo acceptum est.

Extra Ecclesiam non est salus.

Matth. 10.

Ecclesia amanda est tanquam mater.

Non prodest Deum colere & agnoscere, si Ecclesiam eius blasphememus. Simile.

Martyrij extra ecclesiam inutile.

Lib. 1. epist. 1.

Pœna perfidiae.

Lib. 4. epist. 1. Admitti nequeunt ad ecclesiam pacem.

Ephe. 4.

Deum patrem non habebit qui Ecclesiam non habet matrem.

Extra Ecclesiam non est salus. Ioseph.

prodest, si Dominum cõfiteris, Deum honoras, ipsum prædicas, filium eius agnoscis, sedentē ad dexteram patris confiteris, & blasphemias ecclesiam eius? Non te corrigunt exempla humani coniugij? Si haberes aliquem patronum, cui quotidie obsequeris, cuius limina seruiendo contereris, quem quotidie nõ dico salutare, sed & adorares, cui impenderes fidelia obsequia, si vnum crimen de eius coniuge diceres, nõquid domum eius intrares? Attendite ergo charissimi, tenere omnes vnanimiter Deum patrem & matrem Ecclesiam.

30. ET epistola ducentesima quarta ad Donatum presbyterum Donatistam: Foris autem ab ecclesia constitutus, & separatus à compage vnitatis & vinculo charitatis, æterno supplicio punieris, etiam si pro Christi nomine viuus incenderis.

31. CYPRIANVS epistola quinquagesima septima: Inimicus & hostis ecclesiae, quos alienauit ab ecclesia & foras duxit, ut captiuos & victos contemnit & præterit: eos pergit laceffere, in quibus Christum cernit habitare. Quanquam etsi aliquis ex talibus fuerit apprehensus, nõ est quod sibi quasi in confessione nominis blandiatur, cum constet si occisi eiusmodi extra ecclesiam fuerint, fidei coronam non esse, sed pœnam potius esse perfidiae.

32. IDEM epistola quinquagesima secunda ad Antonianum in fine: Apostatae verò & desertores, vel aduersarij & hostes: & Christi ecclesiam dissipantes: nec si occisi pro nomine foris fuerint, admitti secundo à Apostolo possunt ad ecclesiae pacem, quando nec spiritus, nec ecclesiae tenuerunt vnitatem.

33. ITEM in tractatu de Simplicitate Prælatorum, siue de vnitate Ecclesiae: Quisquis ab Ecclesia segregatus adulteræ iungitur, à promissis Ecclesiae separatur. Nec perueniet ad Christi præmia, qui relinquit Ecclesiam Christi. Alienus est, profanus est, hostis est: Habere iam non potest Deum patrem, qui ecclesiam non habet matrem. Si potuit euadere quisquam, qui extra arcem Noë fuit: & qui extra Ecclesiam foris fuerit, euadit. Stare tu & viuere putas posse de Ecclesia recedentem, sedes sibi alias & diuersa domicilia condentem? cum dictum sit ad Raab, in qua præformabatur Ecclesia, Patrem tuum & matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad te ipsam in domum tuam: & erit, omnis qui exierit ostium domus tuæ foras, reus

sibi erit. Item sacramentum Paschæ nihil aliud in Exodi lege contineat, quam vt agnus, qui in figura Christi occiditur, in domo vna datur. Caro Christi & sanctum Domini citi foras non potest, nec alia vlla credentibus præter vnam Ecclesiam domus est. An secum esse Christum, cum collecti fuerint, opinatur, qui extra Christi Ecclesiam colliguntur? Tales etiam si occisi in confessione nominis fuerint, macula ista nec sanguine abluuntur. Inexpiables & grauis culpa discordiæ, nec passione purgatur. Est martyr non potest, qui in Ecclesia non est: ad regnum peruenire non poterit, qui eam quæ regnatura est, derelinquit. Cum Deo manere nõ possunt, quia esse in Ecclesia Dei vnanimis noluerunt. Ardeant licet flammis, & ignibus traditi, vel obiecti bestiis animas suas ponant: non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiae: nec religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari non potest. An esse sibi cum Christo videtur, qui aduersus sacerdotes Christi facit? qui se à cleri eius & plebis societate fecerit? Arma ille contra Ecclesiam portat, contra Dei dispositionem repugnat. Si extra Ecclesiam fuerit occisus, ad Ecclesiam non potest præmia peruenire. Deus vnus est, & Christus vnus, & vna Ecclesia eius, & fides vna, & plebs in solidam corporis vnitatem concordiae glutino copulata. Scindi vnitas non potest, nec corpus vnum discidio compaginis separari, diuisis laceratione visceribus in frusta discerpi. Quidquid à matrice discesserit, seorsum viuere & spirare non poterit, substantiam salutis amittit.

34. AVGVSTINVS libro quarto de Symbolo ad Catechumenos, capite decimo: Huius cõclusio sacramenti per sanctam Ecclesiam terminatur, quoniam si quis absque ea inuentus fuerit, alienus erit à numero filiorum. Nec habebit Deum patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem. Nihilque ei valebit quod creditur vel fecit tanta bona sine fine summi boni. Ecclesia mater est spiritalis, Ecclesia sponsa Christi est, gratia eius dealbata, precioso sanguine dotata. Totum possidet quod à viro suo accepit in dote. Quaecunque congregatio cuiuslibet heresis in angulis sedet, concubina est, non matrona. Cum respexerit ille sponsus, eicietis tu vt ancilla cum filiis tuis, quoniam non erunt hæredes filij ancillæ cum filiis liberæ.

Ne martyris quidem scilicet matris macula detetur.

Pœna perfidiae.

A matrice separati viuere nequit.

Extra Ecclesiam constituitur.

Mater Ecclesia.

Hæretici sunt filij concubinae, & foras eiciendi. Gen. 21.

XIX.

Quid proponit articulus decimus?

A. Remissionem peccatorum, qua sine iustus & saluus esse nullus potest. Hunc autem verè diuitem thesaurum Christus nobis acerba morte, suoque precioso sanguine comparauit, totus vt mundus peccatis eorumque pœnis perpetuis liberaretur.

B. Cuius quidem thesauri per Christi gratiam participes duntaxat sunt ij, qui se Fide & Baptismo ad Christi adiungunt Ecclesiam, & in eius vnitate obedientiaque persistunt. Deindè qui de commissis post Baptismum peccatis poenitentiam ferio agunt, & iis aduersus peccata phar-macis quæ CHRISTVS instituit, hoc est, Sacramentis, conuenienter vtuntur.

C. Atque huc spectat potestas, vt vocant, Clauium, quam Christus ad

a Efa. 33. d Matth. 1. d & 9. a Apoc. 1. b Luc. 24. g Act. 10. g Heb. 9. d 1. Ioann. 1. c Ephe. 1. b. Col. 1. b Heb. 1. a

b Act. 1. f 8. b g Mar. 16. d Ioann. 3. a Augul. in Ench. cap. 67. & de verbis Domini. ferm. 11. c 1. Cor. 12. f Act. 8. d Ioan. 20. e Apoc. 2. b

d Hier. epistol. 1. ad Heliod. A. g. hom. 49. & 70. cap. 10. Cnylos. lib. 3. de sacer. Cyprian. epistol. 14. Luc. 10. f. Matth. 18. b Ioan. 20. e

remittenda peccata ministris Ecclesie, & imprimis Apostolo Petro eiusque successoribus legitimis, vtpote summis Ecclesie rectoribus, commendauit.

TESTIMONIA.

- 1. A. E S A I Æ trigesimo tertio: Dominus iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse saluabit nos, &c. Populus qui habitat in ea (Hierusalem), auferetur ab eo iniquitas.
2. M A T T H Æ I primo: Vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.
3. E T nono: Et videns Iesus fidem illorum, dixit paralytico, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Vt autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, &c.
4. A P O C A L Y P S I S primo: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.
5. L V C Æ vigesimo quarto: Oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die: & prædicari in nomine eius penitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma.
6. A C T O R V M decimo ait B. Petrus: Præcepit nobis prædicare populo & testificari, quia ipse est qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum.
7. A D Hebræos nono: Christus assistens Paterfamilias futurorum bonorum per amplius & perfectius tabernaculum nõ manufactum, id est, non huius creationis: neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in Sancta, æterna redemptione inuenta. Si enim sanguis hircorum & taurorum & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad feruendum Deo viuenti: &c.
8. P R I M Æ Ioannis primo: Sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos ab omni peccato.
9. A D Ephesios primo: Gratificauit nos in dilecto filio suo. In quo habemus redemptionem per sanguinem eius (remissionem peccatorum) secundum diuitias gratiæ eius.
10. A D Colossenses primo: Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transfudit in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem, remissionem peccatorum.
11. A D Hebræos primo: Purgationem peccatorum faciens, sed & ad dexteram maiestatis in excelsis.
1. B. A C T O R V M secundo: His auditis, compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus viri fratres? Petrus vero ad illos: Penitentiam, inquit, agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spiritus sancti.
2. I T E M octauo: Cum verò credidissent Samaritani Philippo euangelizanti de regno Dei, in nomine Iesu Christi baptizabantur viri ac mulieres. Ibidem, Et cum irent per viam, venerunt ad quandam

- quã: & ait Eunuchus, Ecce aqua, quis prohibet me baptizari? Dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et respondens, ait: Credo filium Dei esse Iesum Christum. Et iussit stare currum, & descenderunt vterque in aquam, Philippus & Eunuchus: & baptizauit eum.
3. M A R C I decimo sexto: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.
4. I O A N N I S tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.
5. A V G V S T I N V S in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimo quinto: Quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba vel quæcunque alia signa procedit, cum sit cor illi, qui dicitur, Gemitus meus à te non est absconditus, rectè constituantur ab iis qui Ecclesie præfunt, tempora penitentia, vt fiat etiam satis Ecclesie, in qua remittuntur ipsa peccata. Extra eam quippe non remittuntur. Ipsa namque propriè Spiritum sanctum pignus accepit, sine quo non remittitur vlla peccata, ita vt quibus dimittuntur, consequantur vitam æternam.
6. I D E M sermone vndecimo de verbis Domini: Remissio peccatorum quoniam non datur nisi in spiritu sancto, in illa Ecclesia tatummodò dari potest, quæ habet spiritum sanctum. Et paulò post: Ideò remissio peccatorum, qua in se diuisi spiritus euertitur & expellitur regnum, ideò societas unitatis Ecclesie Dei, extra quam non fit ipsa remissio peccatorum, tanquam proprium opus est spiritus sancti, Patre & Filio cooperantibus, quia societas est quodammodò Patris & Filij ipse spiritus sanctus. Et nonnullis interiectis: In lectione secundum Matthæum multo manifestius aperuit Dominus quid hæc vellet intelligi: id est, quòd ipse dicat verbum contra spiritum sanctum, qui unitati Ecclesie corde impenitenti resistit, vbi in spiritu sancto remissio fit peccatorum. Hunc enim spiritum non habent, vt iam dictum est, qui etiam Christi sacramenta portant atque tractantes, ab eius congregatione seiuncti sunt.
7. P O S T E R I O R I S ad Corinthios duodecimo: Timeo ne fortè cum venero, non quales volo inueniam vos, &c. ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex iis qui antè peccauerunt, & non egerunt penitentiam super immunditia & fornicatione & impudicitia, quam gesserunt.
8. A C T O R V M octauo: Penitentiam age ab hac nequitia tua, (inquit Petrus ad Simonem magum) & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.
9. I O A N N I S vigesimo: Accipite spiritum sanctum: Quorum remisistis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.
10. A P O C A L Y P S I S secundo: Habeo aduersum te pauca, quòd charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque vnde excideris: & age penitentiam, & prima opera fac. Sin autem, venio tibi, & mouebo

Psalm. 37.

Extra Ecclesiam non est peccatorum remissio.

Extra unitatem Ecclesie non est remissio peccatorum.

In spiritum sanctum peccant, qui corde impenitenti vnicuique Ecclesie resistunt.

Sacerdotes corpus Christi cõbiciunt, & ante diem iudicij quodammodo uideantur ex Clauia potestare.

Matth. 18. Ecclesie datur sunt clauis ad remittenda peccata.

Clauis Ecclesie.

Clauis in Ecclesia per Antistites ministrantur.

Satisfactio nis modus à sacerdotibus accipiendus.

Mors æterna vitatur.

Sacerdotum potestas etiã angelis denegat. Matth. 16. & 18.

Sacerdotum vinculum ad caelos pertinet.

Quarta eorũ potestas.

Matth. 18.

Anima leprã purgant.

- & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi penitentiam egeris.
1. C. H I E R O N Y M V S epistola prima ad Heliodorum: Absit vt de his quicquã finistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus: qui clauis regni caelorum habentes, quodammodò ante iudicij diem iudicant: qui sponfam domini sobria castitate conseruant.
2. A V G V S T I N V S in libro quinquaginta homiliarum, homilia quadagesima nona: Agite penitentiam, qualis agitur in Ecclesia, vt oret pro vobis Ecclesia. Nemo sibi dicat, occultè ago, apud Deum ago, nouit Deus, qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergò sine causa dictum est, Quæ solueritis in terra, soluta erant in caelo? Ergò sine causa sunt data clauis Ecclesie Dei? Frustramus Euangelium dei, frustra verba Christi? Promittimus vobis quod ille negat?
3. E T homilia quinquagesima eiusdem libri, capite decimo: Implicatus ergò tam mortiferis vinculis peccatorum, detrahitur aut differt aut dubitat confugere ad ipsas clauis Ecclesie, quibus soluitur in terra, vt sit solutus in caelo, & audeat sibi post hanc vitam, quia tantum Christianus dicitur, salutem aliquam polliceri? Deinde vndecimo capite: Iudicet ergò seipsum homo in istis voluntate dum potest, & mores conuertat in melius, ne cum iam non poterit, etiã præter voluntatem à Domino iudicetur. Et cum in se protulerit feuerissimam medicinam sententiam, veniat ad antistites, per quos illi in Ecclesia clauis ministrantur: & tanquam bonus incipiens iam esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, à præpositis sacrorum accipiat satisfactionis suæ modum. Denique capite decimo sexto: Certiores sunt clauis Ecclesie quàm corda regia. Quibus clauibus quodcumque in terra soluitur, etiam in caelo solutum esse promittitur. Et multò est honestior humilitas qua se quisque humiliat Ecclesie Dei, & labor minor imponitur, & nullo temporalis mortis periculo mors æterna vitatur.
4. C H R Y S O S T O M V S libro tertio de Sacerdotio: Qui terram incolunt atque in ea versantur, iis commissum est vt ea quæ in caelis sunt, dispensent: iis datum est vt potestatem habeant, quam Deus optimus neque angelis neque archangelis datam esse voluit: neque enim ad illos dictum est, Quæcunque alligaueris in terra, erunt alligata & in caelo: & quæcunque solueris in terra, erunt soluta & in caelo. Habet quidem & terrestres principes vinculi potestatem, verum corporum solum. Id autè quod dico Sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam contingit, atque ad caelos vsque peruadit: vsque adeò vt quæcunque infernè sacerdotes cõfecerint, illa eadè Deus supernè rata habeat, ac seruatorum sententiam Dominus confirmet. Etenim quidnam hoc aliud esse dicas, nisi omnem rerum caelestium potestatem illis à Deo concessam? Quorũcumque enim, ait, peccata retinueritis, retenta sunt. Quenam, obsecro, potestas hac vna maior esse queat? Pater omnifariam Filio potestatem dedit: ceterum video ipsam eandem omnifariam potestatem à Deo filio illis traditã. Et paulò post: Nostris sacerdotibus nõ corporis lepram, verum animæ sordes, non dico purgatas pro bare, sed purgare prorsus concessam est.

Lib. 1. epist. 2.

In Ecclesia militante remissio peccatorum obtinetur potest.

- 5. C Y P R I A N V S epistola quinquagesima quarta ad Cornelium: Nec enim fas erat aut permittebat paterna pietas & diuina clementia, Ecclesiam pulsantibus claudi, & dolentibus ac deprecantibus spei salutaris subsidium denegari, vt de seculo recedentes, sine communicatione & pace ad Dominum dimitterentur, quãdo permiserit ipse, qui legem dedit, vt ligata in terris, etiam in caelis ligata essent: solui autem possent illic, quæ hæc prius in Ecclesia soluerentur.
6. L V C Æ decimo: Altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe, & quodcumque supererogaueris, ego cum rediero, reddam tibi.
7. M A T T H Æ I decimo octauo: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in caelo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta, & in caelo.
8. I O A N N I S vigesimo: Accipite Spiritum sanctum: quorum remisistis, &c.
9. M A T T H Æ I decimo sexto: Et tibi dabo (ait Dominus ad Petrum) clauis regni caelorum. Et quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis: & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis.
10. I O A N N I S vigesimo primo: Dicit Simoni Petro Iesus: Simon Ioannis, diligis me plus his? Dicit ei: Etia domine, tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce agnos meos. Dicit ei iterum: Simon Ioannis, diligis me? Ait illi: Etia domine, tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce agnos meos. Dicit ei tertio: Simo Ioannis, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio, Amas me? Et dixit ei: Domine, tu omnia scis: tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce oues meas.
11. H I L A R I V S Pictaaurũ episcopus canone decimo sexto in matthæo: O in nũcupatione noui nominis felix Ecclesie fundamentum, dignaque ædificatiõ illi petra, quæ infernas leges, & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret. O beatus caeli ianitor, cuius arbitrio clauis æterni adit trãdatur, cuius terreste iudicij præiudicata auctoritas sit in caelo, vt quæ in terris aut ligata sunt aut soluta, statuti eiusdem conditione obtineat & in caelo.
12. B E R N A R D V S libro secundo de cõsideratione ad Eugeniũ pontificem maximum, cap. 8. Agè indagemus adhuc diligentius quis sis, quam geras videri delictet pro tẽpore personã in Ecclesia Dei. Quis es? Sacerdos magnus, summus pontifex. Tu princeps episcoporum, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noë, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vntione Christus. Tu es cui clauis traditã, cui oues creditã sunt. Sunt quidem & alij caeli ianitores, & gregum pastores: sed tu tãto gloriosius, quanto & differetius vtrique præ cæteris nomẽ hereditãsti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos: tibi vniuersi crediti, vni vnus. Nec modò ouis, sed & pastor tu vnus omni pastorũ. Vnde id probem queris? Ex verbo Domini. Cui enim non eico episcoporum, sed etiam Apostolorum sic absolutè & indiscretè totã cõmissã sunt oues? Si me amas Petre, pasce oues meas. Quas? Illius, vel illi populos ciuitatis, aut regionis, aut certè regni? Oues meas, inquit. Cui non planũ, non designãse aliquas, sed assignãse omnes? Nihil excipitur, vbi distinguitur

Petrus Ecclesie petra.

Petri arbitrio clauis caeli traduntur.

Romani Pontificis quantã auctoritas.

Pastorum pastor. Probat ex scriptis literis Bernardus Rom. pontificis auctoritatem. Ioan. 21.

Cant. 6.

nihil. Et forte presentes ceteri condiscipuli erant, cum committens vni vnitatem omnibus commendaret in vno grege, & vno pastore, secundum illud: Vna est columba mea, formosa mea, perfecta mea. Vbi vnitatis, ibi perfectio. Reliqui numeri perfectionem non habent, sed diuisionem, recedentes ab vnitatem. Inde est quod alij singuli singulas sortiti sunt plebes, scientes sacramentum. Denique Iacobus qui videbatur columna Ecclesie, vna contentus est Hierosolyma, Petro vniuersitatem cedens. Pulchre vero ibi positus est suscitare semen defuncti fratris, vbi occisus est ille. Nam dictus est frater Domini. Porro cedente Domini fratre, quis se alter ingerat Petri prerogatiue? Ergo iuxta canones tuos alij in partem solitudinis, tu in plenitudinem potestatis vocatus es. Aliorum potestas certis arcatur limitibus: tua extenditur & in ipsos qui potestatem super alios acceperunt. Nonne si causa extiterit, tu episcopo caelum claudere, tu ipsum ab Episcopatu deponere, etiam & tradere fantanæ potes? Stat ergo in concussum priuilegium tuum tibi tam in datis clauibus, quam in ouibus commedatis. Accipe aliud quod nihilominus prerogatiuam confirmat tibi. Discipuli nauigabant, & Dominus apparebat in litore: quodque iucundius erat, in corpore rediuiuo. Sciens Petrus quia Do-

Galat. 2.

Ioan. 21.

minus est, in mare se misit: & sic venit ad ipsum, aliis nauigio peruenientibus. Quid istud? Nempè signum singularis Pontificij Petri, per quod non nauim vnā, vt ceteri quique suam, sed seculum ipsum susceperit gubernandum. Mare enim seculum est: nauis, Ecclesia. Inde est quod altera vice instar Domini gradiens super aquas, vnicū se Christi vicarium designauit, qui non vni populo, sed cunctis praeesse deberet. Siquidem aqua multae, populi multi. Itā cum quisque ceterorum habeat suam, tibi vna commissa est grandissima nauis facta ex omnibus ipsa vniuersalis Ecclesia toto orbe diffusa.

Math. 14.

Apoc. 17.

13. CONCILIVM Florentinum in literis vniuersis: Diffinimus sanctam Apostolicam sedem & Romanum Pontificem, in vniuersum orbem tenere primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri principis Apostolorum, & verum Christi vicarium, totiusque Ecclesiae caput, & omnium Christianorum patrem ac doctorem existere, & ipsi in beato Petro pascendi, regendi, & gubernandi vniuersalem Ecclesiam à Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis ecumenicorum Conciliorum, & in sacris canonibus continetur.

Rom. Pontifex in vniuersum orbem primatum tenet.

In Petro plenam ei potestatem tradita.

X X.

Quid habet vndecimus articulus?

A. Carnis resurrectionem, quae in nouissimo die bonis, malisque continget. Nam corpus hoc quod fragile, caducum, multisque morbis & perpetuis ærumnis obnoxium, & post mortem quoque vermibus exedendum circumferimus, tum reuiuifcet, cum in extremo illo die mortui omnes, Christo vocante iudice, simul ad vitam & iudicium excitabuntur. Igitur ante Christi tribunal in carne cuncti apparebunt, vt citra exceptionem vnusquisque, prout gessit in corpore suo, quod illi reddetur integrum, siue bonum, siue malum recipiat. *Procedent autem, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij, & in supplicium æternum.*

B. Hac fide vir bonus & patiens in ærumnis se, vel maximis consolatur, vt in supremo etiam vitæ agone dicat, *Scio quod Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum.* Prudentes illi sanè, qui terrena hæc & moribunda membra, in iustitiæ ac virtutis seruitutem redigunt, quique corpus hoc, veluti vas purum, beatæ præparant immortalitati.

TESTIMONIA.

- 1. A. ESAIÆ vigesimosexto: Viuent mortui tui, interfecti mei resurgent: expergiscimini, & laudate qui habitatis in puluere.
- 2. IOB decimonono: Scio quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum. Et rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum. Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei cõspecturi sunt, & non alius: reposita est hæc spes mea in sinu meo.
- 3. EZECHELI trigesimosextimo: Facta est super me manus Domini, & eduxit me in spiritu Domini: & dimisit me in medio campi, qui erat plenus ossibus. Et circūdūxit me per ea in in gyro:

erant autem multa valde super faciem campi, sicquæ uehementer. Et dixit ad me: Fili hominis, putasne viuent ossa ista? Et dixi, Domine Deus, tu nosti. Et dixit ad me: Vaticinare de ossibus istis, & dices eis: Ossa arida, audite verbū Domini. Hæc dicit Dominus Deus ossibus his, Ecce ego intromittam in vos spiritum, & viuetis. Et dabo super vos nervos, & succrescere faciam super vos carnes, & superextendam in vobis cutem: & dabo vobis spiritum, & viuetis: & scietis quia ego Dominus. Et prophetaui sicut præceperat mihi. Factus est autem sonitus prophetate me, & ecce commotio: & accesserunt ossa ad ossa, vnumquodque ad iuncturam

Esa. 26. d. Tob 19. d. Eze. 37. a. 1. Cor. 15. g. 1. Theff. 4. d. Ioan. 11. cap. 5. e. Math. 22. c. Dan. 12. a. Philip. 3. d. Hier. ad Minerium & Alexandr. epist. 152. & epist. 61. ad Pammach. aduersus erro. Ioan. Hierof. Grego. lib. 14. Moral. cap. 30. & frequentib. August. in Enchir. cap. 84. & sequent. Item de ciuit. Dei, lib. 22. cap. 11. & sequentibus. 1. 1. Cor. 5. b. Rom. 14. b. Ioan. 5. e. Math. 23. d. f. c. Math. 27. d. 13. g. Athanas. in symb. d. Tob 19. d. Coloss. 3. a. 7. Petr. 1. c. 1. Cor. 9. d. Rom. 6. b. c. d. 1. Cor. 15. f.

Deut. 27.

Exod. 31.

iuncturam suam. Et vidi, & ecce super ea nerui, & carnes ascenderunt: & extenta est in iis cutis desuper, & spiritus non habebant. Et dixit ad me: Vaticinare ad spiritum, vaticinare fili hominis, & dices ad spiritum, Hæc dicit dominus Deus: A quatuor ventis veni spiritus, & insuffla super interfectos istos, & reuiuifcant. Et prophetaui sicut præceperat mihi: & ingressus est in ea spiritus: fetueruntque super pedes suos exercitus grandis nimis valde, &c.

4. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Omnes quidem refurgemus, sed nõ omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba (canet enim tuba) & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.

5. PRIORIS ad Theffalonicenses quarto: Ipse Dominus in iussu & in voce archangeli & in tuba Dei descendet de caelo, & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi: Deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus.

6. IOANNIS vndecimo: Dicit ei Martha, Scio quia resurget in resurrectione in nouissimo die.

7. ET capite quinto: Amen amè dico vobis, quia venit hora & nunc est, quando mortui audient vocem filij Dei: & qui audierint, viuent. Et paulò post: Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius: & procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

8. MARTHEI vigesimosecundo: In illo die accesserunt ad eum Saducei, qui dicunt non esse resurrectionem: & interrogauerunt eum, dicentes: Magister, Moyses dixit, Si quis mortuus fuerit nõ habens filium, vt ducat frater eius uxorem illius, & suscitet semen fratri suo. Erant autem apud nos septem fratres: & primus uxore ducta defunctus est: & non habens semen, reliquit uxorem suam fratri suo. Similiter secundus & tertius vsque ad septimum. Nouissimè autem omnium & mulier defuncta est. In resurrectione ergo cuius erit de septem, vxor? omnes enim habuerunt eam. Respondens autem Iesus, ait illis: Erratis, nescientes scripturas, neque virtutem dei. In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur: sed sunt sicut angeli Dei in caelo. De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est à Deo dicente vobis, Ego sum Deus Abraham, & deus Isaac, & Deus Iacob. Non est Deus mortuorum, sed viuentium.

9. DANIELIS duodecimo: Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt, alij in vitam æternam, alij in opprobrium, vt videant semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

10. AD Philippenfes tertio: Nostra autem conuersatio in caelis est: vnde etiam Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configurationem corpori claritatis suæ, secundum operationem qua etiam possit subicere sibi omnia.

11. HIERONYMVS in epistola centesima quin-

quagesima secunda ad Minerium & Alexandrum: Quæritis quo sensu dictum sit, & quo modo in prima ad Corinthios epistola Pauli Apostoli sit legendum: Omnes quidem dormiemus, non autem omnes immutabimur. An iuxta quædam exemplaria, non omnes dormiemus, omnes autem immutabimur: vtrunque enim in Græcis codicibus inuenitur. Deinde adducens veterum super ea re explanationes & sententias, hæc ex Didymo commemorat: Didymus (inquit) non pedibus, sed verbis in Origenis transiens sententiam, contraria via graditur. Ecce mysterium vobis loquor: Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur. Quod ita differuit: Si non indigeret resurrectio interprete, nec obscuritatem haberet in sensibus: nunquam Paulus post multa, quæ de resurrectione locutus est, intulisset: Ecce mysterium vobis dico: Omnes quidem dormiemus, id est, moriemur: non omnes autem, sed soli sancti, immutabimur. Scio quod in nonnullis codicibus scriptum sit: Nõ quidem omnes dormiemus, omnes autem immutabimur. Sed considerandum an ei, quod præmissum est, Omnes immutabimur, possit conuenire, quod sequitur: Mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Si enim omnes immutabuntur, & hoc commune cum ceteris est, superfluum fuit dicere, Et nos immutabimur. Quamobrem ita legendum est: Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur. Si enim in Adam omnes moriuntur, & in morte dormitio est: omnes ergo dormiemus, siue moriemur. Dormit autem iuxta idiomata scripturarum, qui mortuus est spe resurrectionis future: Omnisque qui dormit, utique expergifcitur, si tamen non subita vis mortis eum oppresserit, & mors somno fuerit copulata. Cùmque omnes ita dormierint lege naturæ, soli sancti & corpore & anima in melius mutabuntur: ita vt incorruptio omnium resurgentium sit, gloria autem atque mutatio propriè sanctorum. Et paulò post Acacij Cæsariensis episcopi expositionem adfert, quem in hæc verba scripsisse ait: Dicamus primum de eo quod magis in plurimis codicibus inuenitur: Ecce mysterium dico vobis: Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur. Dormitio mortem istam, quæ communis est omnium, significat: vnde rectissimè posuit, quod omnes dormiamus, id est, moriamur, sicut supra dixit: Quo modo in adā omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabuntur. Cùm ergo omnes morituri sint, audite sacramenta, quæ dico: Omnes quidem moriemur, sed non omnes immutabimur. Commutatio qua Paulus mutandus & sancti sunt, glorificatio intelligitur. Incorruptio autem idcirco communis est omnium, quia in eo miserabiliores erunt peccatores, vt ad tormenta perpetui sint, & non mortali & corruptibili corpore dissoluantur. Legimus in eadem epistola, Apostolo diferente, sacramentum diuersitatem resurrectionis non in natura corporum, sed in varietate gloriæ: dum alij resurgunt ad pœnas perpetuas, alij ad gloriam sempiternam. Alia enim caro volatiliū, alia piscium, alia iumentorum, & corpora cœlestia, & corpora terrestria. Sic, inquit, erit & resurrectio mortuorum. Cui sententiæ magis acquiescit Ecclesia, vt omnes communi morte moriamur, & non omnes mutemur in gloriam: iuxta illud quod Daniel scribit, Multi dor-

1. Cor. 15.

1. Theff. 4. Ioan. 11.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

Ecclesia sententia est omnes moriuntur: sed non omnes ad gloriam immutabuntur. Dan. 12.

mientes in terrâ puluere resurgent: alij in gloriam æternam, alij in confusionem & opprobrium sempiternum. Qui enim resurgent in opprobrium & confusionem sempiternam, non resurgent in æternam gloriam, in quam Paulus, & qui cum eo sunt, mutabuntur. Atque in fine Hieronymus ita concludit: Illud autē in fine breuiter commoneo: hoc quod in Latinis codicibus legitur: Omnes quidem resurgemus, non omnes autem immutabimur: in Græcis voluminibus non haberi, sed vel, Omnes dormiemus, non autem omnes immutabimur: quorum quis sensus sit, supra diximus.

12. **E**T epistola sexagesima prima ad Pamachiū aduersus errores Ioannis Hierosolymitani, qui Origenem secutus, corporis quidem resurrectionem futuram confitebatur, sed non item carnis & eorūdem membrorum: Mihi crede, inquit, non est simplex silentium tuum, quōd in expositione fidei tuę ad decipiendas aures ignorantium, nouiēs corpus, & ne semel quidē carnes nominas. Alia enim carnis, alia corporis definitio est. Omnis caro est corpus, nō omne corpus est caro. Caro est propriē, quæ sanguine, venis, ossibus, neruisque constringitur. Corpus quanquā & caro dicatur, interdum tamen æthereum vel æreum nominatur, quod tactui visuique non subiacet, & plerūquē visibile est & tangibile. In symbolo fidei & spei nostræ, quod ab Apostolis traditum, non scribitur in charta & atramēto, sed in tabulis cordis carnalibus, post cōfessionem Trinitatis & vnitatem Ecclesię, omne Christiani dogmatis sacramentum, carnis resurrectione concluditur. Et tu intantum in corporis, & iterum corporis, & tertio corporis, & vsq; nouiēs corporis vel sermone vel numero immoraris: nec semel nominas carnem, quod illi semper nominant carnem, corpus verō tacent. Et verba Iob adducens, Rursūm circundabor pelle mea: Vbi hęc, inquit, corpus æthereū? vbi æreum, & spiritui & auræ simile? Certē vbi pellis & caro, vbi ossa & nerui & sanguis & venę, ibi carnis structura, ibi sexus proprietas. Et in carne, inquit, mea videbo Deum. Quādo omnis caro videbit salutare Dei, id est, Iesum Deum, tunc & ego videbo redemptorē & saluatorem & Deum meum: videbo autem in ista carne quæ me nunc cruciat, quæ nunc præ dolore distillat. Quem visurus sum ego ipse, & c. Is si non in sexu suo resurrecturus est, si non eisdem membris quæ iacuere in stercore, si non eosdem oculos aperiat ad videndum Deum, quibus tunc videbat vermiculos, vbi erit ergo Iob? Ego liberē dicam, fidē Ecclesię apertissimē cōfitebor. Resurrectionis veritas catholice, sine carne & ossibus, sine sanguine & membris intelligi non potest. Vbi caro & ossa & sanguis & membra sunt, ibi necesse est vt sexus diuersitas sit: vbi sexus diuersitas est, ibi Ioānes Ioānes, Maria Maria. Mea rusticitas sic credit, & sic intelligit sexum confiteri sine sexuū operibus: homines resurgere, & sic eos angelis adæquari. Nec statim superflua videbitur membrorum resurrectione, quæ caritura sint officio suo, cum adhuc in hac vita positi, nitamur opera non implere membrorum. Et pauld post: Quid potētiam calumniaris? qui potest de medulla illa & de seminario vestro interiori, non carnes tantum de carnibus, sed corpus educere, & aliud ex alio facere, & de aqua,

Iob 19.

Luc. 1.

In eadem carne & ossibus membris resurgemus.

Potentia diuina circa corp. ora.

id est, de vilitate carniū, preciosa & ærii corporis vna mutare: potest vtique eadem potētia, qua de nihilo cuncta fabricatus est, reddere quæ fuerunt: quia multominus est restituere quod fuerit, quā facere quod non fuit. Miraris si de infantibus & senibus in perfecti viri ætatem resurrectio fiat, cum de limo terræ, absque vllis ætatum incrementis, cōsummatas homo factus sit? Resurrectionem carnis omniumque membrorum si velim probare, & ad singula testimonia explanationes adiungere, multis libris opus erit. Proferet deinde multa scripturæ testimonia, quibus eā sentētiam probat.

13. **G**REGORIVS libro decimo quarto moralium in Iob, capite trigesimo: Quid enim quotidie, nisi resurrectionem nostram in elementis suis mundus imitatur? Per quotidiana quippe momenta lux ipsa temporalis quasi moritur, dum superuenientibus noctis tenebris, ea quæ aspiciēbatur, subtrahitur: & quasi quotidie resurgit, dum lux ablata oculis, suppressa iterum nocte, reparatur. Per momenta quoque temporum cernimus arbuta viriditatem foliorum amittere, à fructuū prolatione cessare: & ecce subitō quasi ex arefcenti ligno, velut quadam resurrectione veniente videmus folia erumpere, fructum gradescere, & totam arborem rediuuio decore vestiri. Indefinēter cernimus parua arborum semina terrę humoribus cōmendari: ex quibus non longē post aspiciamus magna arbuta surgere, folia pomāq; proferre. Quid ergo mirū, si tenuissimum puluerem, vel à nostris oculis in elementis redactum, cum vult, in hominē reformat, qui ex tenuissimis seminibus immensa arbuta redintegrat? Quia ergo rationales sumus conditi, spem resurrectionis nostræ ex ipsa debemus rerum specie & cōtemplatione colligere. Sed quia in nobis sensus torpuit rationis, accessit in exemplum gratia redemptoris. Venit nanque cōditor noster, suscepit mortem, ostēdit resurrectionem: vt qui resurrectionis spem ex ratione tenere nolimus, hanc ex eius adiutorio & exemplo teneamus. Et quisquis resurrectionis virtutē in se fieri posse desperat, verba in gentilitate positi viri fidelis erubescat, & penset quanto pœnæ sit pondere feriendus, si adhuc non credit suam, qui iam resurrectionem Domini cognouit factam: si & ille suam credidit, qui adhuc Domini Iesu sperabat esse faciendam.

Resurrectionis demonstratio per similitudines rerum naturalium.

Christus futuræ resurrectionis exemplar.

Iob intellige

Corpus nostrū erit post resurrectionē palpabile.

14. **E**T capite trigesimo primo: In illa resurrectionis gloria erit corpus nostrum subtile quidem per effectum spiritalis potētiae, sed palpabile per veritatem naturæ. In illa cælestis regni gloria caro secundum naturam erit, sed secundum passionū desideria non erit, qui deuictō mortis aculeo, in æterna incorruptione regnabit.

15. **I**TEM capite trigesimo tertio: Si post resurrectionem corpus palpabile non erit, profectō alius surgit quā moritur: quod dictu nefas est credere, quia ego morior, & alius resurgat.

16. **A**VGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite octogesimo quarto: Resurrecturā carnem omnium quicūque nati sunt hominum atque nascuntur, & mortui sunt atque moriuntur, nullo modo dubitare debet Christianus.

17. **C**APITE octogesimo quinto, & octogesimo sexto de abortiuis fœtibus disputat, an resurrecturi sint.

Quisquis visus & mortuus est, resurget.

Monstra sine vlla deformitate nature resurgunt.

Materia carnis humane non perit Deo, quamuis variis formis subiciatur.

Nihil indecorum.

Nihil vitij aut deformitatis in Santorum corporibus.

Caro vera erit sine carnali tamen concupiscentia. 1. Cor. 15.

Ætas & statura resurgentiū.

Eph. 4.

In eodem sexu.

18. **A**IT autem capite octogesimo sexto: Ex quo incipit homo viuere, ex illo vtique iam mori potest. Mortuus verō, vbi cūquē illi mors potuit euenire, quomodō ad resurrectionem non pertineat mortuorum, reperire non possum.

19. **C**APITE octogesimo de monstrosis fœtibus ita ait: Neque enim & monstra quæ nascuntur & viuunt, quālibet citō moriantur, aut resurrectura negabuntur, aut ita vitiosa resurrectura credenda sunt, ac non potius correctā emendatāque natura.

20. **C**APITE octogesimo octauo: Nō perit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro, sed in quemlibet puluerem cinerēve soluat, in quolibet halitus aurāsque diffugiat, in quacunq; aliorum corporum substantiam vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcunq; animalium etiam hominū cibum cedat carnēque mutetur, illi animæ humanæ puncto temporis redit, quæ illam primitus, vt homo fieret, crederet, viueret, animauit. Vide ista latius libro vigesimo secundo de ciuitate Dei, capite vigesimo.

21. **C**APITE nonagesimo in Enchiridio Indecorum aliquid ibi non erit, sed quicquid futurum est hoc decebit, quia nec futurū est, si non decebit.

22. **C**APITE nonagesimo primo: Resurgēt sanctorum corpora sine vllō vitio, sine vlla deformitate, sicut sine vlla corruptione, onere, difficultate. Quantum attinet ad corruptionem, quæ nunc aggrauat animā, & ad vitia quibus caro aduersus spiritum concupiscit, tunc non erit caro, sed corpus. Quantum autem attinet ad substantiā, etiam tunc caro erit. Propter quod & post resurrectionē corpus Christi caro appellatum est. Sed ideō ait Apostolus: Seminatur corpus animale, resurget corpus spirituale: quoniam tanta erit tunc concordia carnis & spiritus, viuificante spiritu subditam carnem, vt nihil nobis repugnet ex nobis, sed sicut foris neminem, ita nec intus nos ipsos patiamur inimicos.

23. **I**DEM libro vigesimo secundo de ciuitate Dei, capite duodecimo, argumenta & calumnias infidelium contra resurrectionem proponit.

24. **C**APITE decimotertio de abortiuis eadem tradit quæ in Enchiridio.

25. **C**APITE decimo quarto: Infantes (inquit) nō in ea resurrecturi sunt corporis exiguitate, qua mortui: sed quod eis tardiū accessurum erat tempore, hoc sunt illo Dei opere miro atque celerissimo recepturi.

26. **C**APITE decimo quinto: Restat ergo vt suā recipiat quisque mēsuram, quam vel habuit in iuuentute, etiam si fenex est mortuus: vel fuerat habiturus, si antē est defunctus. Atque illud quod commemorauit Apostolus de mensura ætatis plenitudinis Christi, si de resurrectione corporum dictum est, sic accipiamus dictū, vt nec vltra, nec infra iuuenilem formam resurgāt corpora mortuorum: sed in ætate & robore, vsque ad quam Christum hęc peruenisse cognouimus. Circa triginta quippe annos definiērunt esse etiam seculi huius doctissimi homines iuuentutem.

27. **C**APITE decimo septimo: Mihi meliūs sapere videntur, qui vtrūque sexum resurrecturum esse non dubitāt: non enim libido ibi erit, quæ cōfessionis est causa, & c. Qui ergo vtrūque sexum instituit, vtrūque restituet.

28. **C**APITE decimonono: Nulla erit deformitas, quam facit incongruentia partium, vbi & quæ praua sunt, corrigentur: & quod minus, quā decet, vnde creator nouit, inde supplebitur: & quod plus est, quā decet, materiæ seruata integritate, detrahetur. Coloris porrō suauitas quāta erit, vbi iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorū? Quæ claritas in Christi corpore cum resurrexit, ab oculis discipulorum potius abscondita fuisse, quā de fuisse credenda est. Non enim eam ferret humanus aspectus, quando ille à suis ita deberet attendi, vt posset agnosci.

Decor & pulchritudo.

Math. 13.

Claritas.

29. **C**APITE vigesimo: Nescio quo autem modo sic afficimur amore martyrum beatorum, vt velimus in illo regno in eorum corporibus videre vulnere cicatrices, quæ pro Christi nomine per tulerunt: & fortasē videbimus. Non enim deformitas in eis, sed dignitas erit: & quædam, quamuis in corpore, non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebit: nec ideō tamen si aliqua martyribus amputata & ablata sunt membra, sine ipsis membris erunt in resurrectione mortuorum: quibus dictum est, Capillus capitis vestri non peribit. Sed si hoc decebit in illo nouo seculo, vt indicia gloriosorū vulnere in illa immortalī carne cernantur: vbi mēbra vt præciderēt, percussa vel secta sunt, ibi cicatrices: sed tamen iisdem membris redditis, nō perditis, apparebunt. Quamuis itaque omnia quæ acciderunt corpori vitia, tunc non erunt: non sunt tamen deputanda, vel appellanda vitia, virtutis indicia. Absit autem vt ad resuscitanda corpora, vitæque reddenda, non possit omnipotentia creatoris omnia reuocare, quæ vel bestia, vel ignis absumpsit: vel in puluere cinerēve collapsum, vel in humorem solutum, vel in auras est exhalatum. Absit, vt sinus vllus, secretūque naturæ ita recipiat aliquid subtractum sensibus nostris, vt omnī creatoris aut lateat cognitionem, aut effugiat potestatem. Et post quædam: Et si omnibus perisset modis caro humana, nec vlla eius materies in vllis naturæ latebris remansisset, vnde vellet, eam repararet omnipotens.

Cicatrices martyrum

Membra amputata restituentur. Math. 10.

Potentia creatoris in restituendis cineribus.

30. **P**OSTERIORIS ad Corinthios quinto: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.

31. **A**D Romanos decimo quarto: Omnes stabimus ante tribunal Christi, & vnusquisq; nostrum pro se rationem reddet Deo.

32. **I**OANNIS quinto, vt supra testim. septimo.

33. **M**A T H Œ I decimotertio: In tempore messis dicam messoribus, Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburēdum, triticum autem congregate in horreum meum. Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur: sic erit in cōsummatione seculi. Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & stridor dētrūm. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorū. Simile est regnum cælorum saganæ missæ in mare, & ex omni genere pisciū congreganti. Quæ, cum impleta esset, educentes, & secus litrus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt. Sic erit in cōsummatione seculi: exhibūt angeli, & separabunt malos de mediō iustorū, &

mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & stridor dentium.

34. ET vigesimo quinto: Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

35. ATHANASIUS Alexandrinus episcopus in Symbolo: Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis propriis rationem. Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam: qui verò mala, in ignem æternum.

1. B. IOB decimonono: Scio quòd redemptor, &c. vt in textu.

2. AD Colossenses tertio: Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, &c.

3. PRIORIS Petri tertio: mortuus est iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu.

XXI.

Quis est postremus articulus?

A. De vita æterna, quam electis post mortem superesse minimè dubitemus. Atque hic fructus & finis est fidei, spei, patientiæ & exercitationis Christianæ. Cuius vitæ consequendæ causa nullum pietatis opus arduum, nullus labor grauis, nullus dolor acerbis, nullum in agèdo patiendoque tempus diuturnum ac molestum verè credenti debet existimari. Quòd si vita hac, quæ calamitatis alioquin plena est, nihil dulcius ac optabilius ducitur: quanto illa demùm potior habenda est, quæ ab omni malorum sensu & metu procùl abest, quæ cælestibus & ineffabilibus sine fine gaudiis, deliciis ac voluptatibus omni ex parte semper abundat?

B. De qua vita Christus, Nolite timere pusillus grex, inquit, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum. Qui & in extremo iudicij die dicit electis: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum à constitutione mundi. Impiis verò in hunc modum loquetur: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Id quod non solum ad Ethnicos, Hæreticos, Schismaticos & palàm flagitiosos pertinet: verùm etiam ad Christianos, quos in mortali peccato mors opprimit, est referendum.

C. Adicitur demùm clausula isthæc Amen, vt fidei & confessionis huius Christianæ testimonium apud nos indubitatum esse ac solidum demonstratur.

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS ad Corinthios secundo: Sed sicut scriptum est, (Esaiæ sexagesimo quarto scilicet.) Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ preparauit Deus iis qui diligunt illum.

2. IOANNIS decimosextimo: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te, solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.

3. MATTHÆI decimonono: Et sunt Eunuchi qui seipfos castrauerunt propter regnum cælorum. Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium enim regnum cælorum. Magister bone, quid boni faciam, vt habeam vitam æternam? Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Diues difficile intrabit in regnum cælorum. Omnis qui reliquerit domum vel fratres, &c. centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

4. ET vigesimo quinto: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi, &c. Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

5. APOCALYPSIS secundo: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Vincenti dabo manna absconditum, &c. Qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea: dabo illi potestatem super gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à Patre meo: & dabo illi stellam matutinam.

6. ITEM tertio: Ecce venio cito: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius: & scribam super eum nomen

1. Cor. 2. c. Ioan. 17. a. Math. 19. b. d. 27. d. Apoc. 2. b. c. 3. c. d. 7. d. 21. b. 22. a. e. Rom. 2. b. Tit. 1. a. 2. d. 3. b. 2. Tim. 4. b. 1. Ioan. 2. d. 3. a. 1. Petr. 1. a. Rom. 6. d.

a. August. de ciuit. Dei. lib. 21. cap. 29. & 30. & lib. 3. de lib. arbit. cap. vlt. item ferm. 64. de verb. Dom. & lib. 3. de symb. ad Catec. cap. 11.

b. Luc. 12. d.

c. Math. 23. c.

d. Ibidem. d.

e. Fulgentius in lib. de fide ad Petrum & Diacorum, cap. 38. & 40.

f. Eze. 18. a. 33. b. Rom. 6. d. Sap. 4. d. 1. Cor. 6. b. g. Hieron. ad Marcellam epist. 157.

nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Hierusalem, quæ descendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cù Patre meo in throno eius.

7. ET septimo: Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Ideò sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in tæplo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos. Non esuriēt neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque vllus estus: quoniam agnus qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.

8. IBIDEM vigesimo primo: Vidi sanctam ciuitatem Hierusalem nouam, descendentem de cælo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo, & audiui vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis, & ipsi populus eius erunt: & ipse Deus cù eis erit eorum Deus, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra, quæ prima abiērunt. Qui vicerit, possidebit hæc: & ero illi Deus, & ille erit mihi filius. Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatriis, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda. Et paulò post: Et sustulit me in spiritu in montem magnum & altum, & ostendit mihi ciuitatem sanctam Hierusalem descendentem de cælo à Deo, habentem claritatem Dei, & lumen eius simile lapidi precioso, &c. Et ciuitas non eget sole neque luna, vt luceant in ea. Nam claritas Dei illuminabit eam, & lucerna eius est agnus. Et portæ eius non clauduntur per diem: nox enim non erit illic. Non intrabit in eam aliquod coinquinatū, aut abominationem faciens, & mendaciū: nisi qui scripti sunt in libro vitæ agni.

9. ET capite vigesimo secundo: Et ostendit mihi fluium aquæ viuæ, splendidum tanquam crystallum, procedentem de sede Dei & agni. In medio plateæ eius, & ex vtraque parte fluminis lignū vitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum. Et folia ligni ad sanitatem Gentium. Et omne maledictum non erit amplius: & sedes Dei & Agni in illa erūt, & serui eius seruient illi. Et videbunt faciem eius: & nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltra non erit: & non egebitur lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminat illos, & regnabunt in secula seculorum. Et dixit mihi, Hæc verba fidelissima sunt & vera, &c. Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere vniciuique secundum opera sua.

10. AD Romanos secundo: Qui reddet vniciuique secundum opera eius: iis quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem querunt, vitam æternam. Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum.

11. AD Titum primo: Paulus Apostolus secundum fidem electorum Dei & agnitionem veritatis, quæ secundum pietatem est in spem vitæ æternæ, quam promisit qui non mentitur Deus ante tempora se-

cularia. 12. ET capite secundo: Expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi, &c.

13. ITEM capite tertio: Vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ.

14. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solum autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius.

15. PRIMÆ epistolæ Ioannis secundo capite: Et hæc est repromissio quam ipse pollicitus est nobis, vitam æternam.

16. ET capite tertio: Charissimi, nunc filij Dei sumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Et omnis qui habet hæc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est.

17. PRIORIS epistolæ Petri primo capite: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regenerauit nos in spem viuam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem, conseruatam in cælis.

18. AD Romanos sexto: Nunc verò liberati à peccato, serui autem facti deo, habetis fructum vestrū in sanctificationem, finem verò vitam æternam.

19. AVGVSTINVS libro vigesimo secundo de ciuitate Dei, capite vigesimo nono: Propter quod ait Apostolus: Videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem. Præmium itaque fidei nobis visio ista seruat, de qua & Ioannes Apostolus loquens: Cùm apparuerit, inquit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Facies autem Dei, manifestatio eius intelligenda est, non aliquod tale membrorum, quale nos habemus in corpore, atque isto nomine nūcupamus: Disputat deinde, an corporeis oculis Deum visuri simus.

20. ET capite trigesimo eiusdem libri: Quanta erit illa felicitas, vbi nullum erit malum, nullum latebit bonum, vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus? Nam quid aliud agetur, vbi neque vlla desidia cessabitur, neque vlla indigentia laborabitur, nescio. Admoneor etiam sancto Cantico, vbi lego vel audio: Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. Omnia membra & viscera incorruptibilis corporis, quæ nunc videmus per vsus necessitatis varios & motus distributa, quoniam tunc non erit ipsa necessitas, sed plena, certa, secura, sempiterna felicitas, proficient in laudibus Dei. Omnes quippe illi, de quibus iam sum locutus, qui nunc latent harmoniæ corporalis numeri, non latebunt, intrinsecus & extrinsecus per corporis cuncta dispositi, & cum cæteris rebus, quæ ibi magna: atque mirabiles videbuntur, rationales mentes in tanti artificis laudem rationabilis pulchritudinis delectatione succendent. Certè vbi volēt spiritus, ibi pratinus erit corpus: nec volēt aliquid spiritus, quod nec spiritum possit decere, nec corpus. Vera ibi gloria erit, vbi laudantis nec error: quisquam, nec adulatione laudabitur. Verus honor, qui nulli negabi-

Vita æternæ felicitas quanta. 1. Cor. 13.

Psal. 87.

tur digno, nulli deferetur indigno: sed nec ad eum ambiet vllus indignus, vbi nullus permittetur esse, nisi dignus. Vera pax ibi est, vbi nihil aduersi, nec à seipso, nec ab alio quisquam patietur. Præmium virtutis erit ipse qui virtutem dedit, & qui seipsum, quo melius & maius nihil possit esse, promisit. **Quid est enim aliud quod per prophetam dixit, Ero illorū Deus, & ipsi erunt mihi plebs: nisi, ego ero vnde fatientur? ego ero quæcunque ab omnibus honestè desiderantur, & vita, & salus, & victus, & copia, & gloria, & honor, & pax, & omnia bona? Sic enim & illud rectè intelligitur, quod ait Apostolus, vt sit Deus omnia in omnibus. Ipse finis erit desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. Hoc munus, hic affectus, hic actus profectò erit omnibus, sicut ipsa vita æterna, communis. Cæterum qui futuri sint pro meritis præmiorum etiam gradus honorum atque gloriarum, quis est idoneus cogitare, quanto magis dicere? Quod tamen futuri sint, non est ambigendum. Atque id etiam beata ciuitas illa magnum in se bonum videbit, quod nulli superiori vllus inferior inuidebit, sicut nunc non inuidet Archangelis Angeli cæteri.**

Hiere. 31.

1. Cor. 15.

Premiorum in celo diuersitas.

Nota de gaudiis regni celestis.

Psal. 83.

Quam diligenter laborandum pro vita æterna.

In vita æterna quid non sit, facillius explicatur, quam quid in ea sit.

1. Cor. 15.

Heb. 1. d. 6. a. 1. Petr. 3. d. 2. Ambros. lib. 3. de virginib. Aug. lib. 1. de symb. ad Catech. cap. 1. & lib. 7. cap. 7. b. 2. Petr. 1. d. Rom. 1. 2. Tim. 3. d.

c. Tolet. 1. can. 17. August.

lus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.

23. **ET** libro tertio de Symbolo ad Catechumenos, cap. 11. eoque vltimo: Facilius possumus dicere in illa vita æterna quid ibi nō sit, quam quid ibi sit. Non est ibi mors, non est ibi luctus, non est ibi lassitudo, non est infirmitas, non est fames, nulla sitis, nullus æstus, nulla corruptio, nulla indigentia, nulla mœstitia, nulla tristitia. **Eccè diximus quid ibi nō sit. Quid autem ibi sit, vultis nō esse? Hoc nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Si in cor hominis non ascendit, cor hominis illuc ascendat: mundetur cor ab omni immunditia, vt possit portare Deū, qui est vera sempiternaque iustitia.**

Quid non sit in ca.

1. Cor. 15.

1. B. **L V C Æ** duodecimo, vt in textu.

2. **M A T T H Æ I** vicesimo quinto, ibidem, & supra A. testimonio, quarto.

3. **F V L G E N T I V S** in libro de fide ad Petrum Diaconum, capite trigesimo octauo: Firmissime tene & nullatenus dubites, non solum omnes Paganos, sed etiā omnes Iudæos, hæreticos atque schismaticos, qui extra ecclesiam Catholicam præsentem finiūt vitam, in ignem æternum ituros, qui paratus est diabolo & angelis eius.

Hæretici & Schismatici extra Ecclesiam definiti damnantur.

4. **E T** capite quadragesimo: Firmissime tene & nullatenus dubites, non omnes qui intra Ecclesiam Catholicam baptizantur, accepturos esse vitam æternam: sed eos qui percepto baptismo, rectè viuunt. Regnum enim cælorum sicut infideles hæretici atque schismatici non habebunt, sic Catholici criminosi possidere non poterunt.

Soli prohibet tholici saluantur. Math. 23.

5. **E Z E C H I E L I S** decimo octauo: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur.

6. **E T** capite trigesimo tertio: Impius in iniquitate sua morietur.

7. **A D** Romanos sexto: Stipendia peccati, mors.

8. **S A P I E N T I Æ** primo: Iniustitia est mortis acquisitio: impij autem manibus & verbis accerserunt illam.

9. **P R I O R I S** ad Corinthios sexto: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neque fornicarij, &c. neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

C. H I E R O N Y M V S ad Marcellam epistola centesima trigesima septima: Amen, Aquila *ἁμήνη* *ἁμήνη* exprimit: quod nos, fideliter, possumus dicere, ductum aduerbium ex nomine fidei. Amen, Septuaginta *ἁμήνη*, id est, fiat: vnde & in fine librorum (in quinque siquidem volumina psalterij apud Hebræos diuisum est) fiat fiat, transfulerunt: quod in Hebraico legitur, Amen amen, quo scilicet ea verè dicta quæ sunt supra, cōfirmantur. Vnde & Paulus asserit, non posse aliquem respondere Amen, id est, cōfirmare, quæ prædicata sunt, nisi intellexerit prædicationem.

Amen quid designet.

1. Cor. 14.

X X I.

Est ne satis Christiano ea sola credere, quæ complectitur Symbolum?

A. Primum & maximè quidem ea, quæ Symbolo traduntur Apostolico, cuius credenda, & apertè profitenda sunt. Fa verò explicatoria fiunt ex collatione tum Symboli Patrum, tum eius quod Athanasio inscribitur.

B. Secundò Christianus quæcunque scriptura diuina seu Canonica cōplectitur, credat necesse est. Certos verò & legitimos scripturæ libros nō aliundè,

aliundè, quàm ex Ecclesiæ iudicio & autoritate, petere fas est.

C. Tertio huc illa pertinent, quæ partim ex Symboli articulis, partim ex scripturis, velut diuinis fontibus necessariò deducuntur.

D. Quarto demum pro sacrosanctis habenda firmissimaque fide complectenda sunt, quæ Spiritus sanctus credenda nobis reuelat pronunciatque per ecclesiam, siue scripto illa, siue viuæ vocis traditione nobis commendentur. Qua de re postea commodiùs differetur.

E. Circa hæc igitur omnia fides orthodoxa versatur, quæ sine Sectarij omnes frustra sibi ac aliis gratiam & salutem in Christo pollicentur.

TESTIMONIA.

1. **A.** **A D** Hebræos 5. Et enim cum debere tis magistri esse propter tempus, rursus indigetis vt vos doceamini quæ sint, elementa exordij sermonū dei: & facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo.

2. **E T** sexto capite: Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur, non rursus iacentes fundamentum penitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, baptismum doctrinæ, impositionis quoque manū, ac resurrectionis mortuorum, & iudicij æterni.

3. **P R I O R I S** Petri tertio: Dominum autè Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe.

4. **A M B R O S I V S** libro tertio de Virginibus: Symbolum quoquè specialiter debemus tanquam nostri signaculum cordis, antelucanis horis quotidie recensere: quò etiam cum horremus aliquid, animo recurrèdum est. Quando enim sine militiæ sacramento miles in tentorio, bellator in prælio?

Symbolum quotidie recensendum.

Militiæ sacramentum.

Symbolum quotidie dicendum.

5. **A V G V S T I N V S** libro primo de Symbolo ad Catechumenos, capite primo: Accipite regulam fidei quod Symbolum dicitur, & cum acceperitis, in corde scribite, & quotidie dicite apud vos: antequam dormiatis, antequam procedatis, vestro symbolo vos munite.

Cum Symbolo sacramento & Crucis vexillo diabolo occurrendum.

6. **I D E M** libro secundo de Symbolo ad Catechumenos, capite primo: Si quando voluerit aduersarius insidiari, nouerit redemptus, cum Symbolo sacramento & crucis vexillo ei debere occurri.

1. **B.** **P O S T E R I O R I S** Petri primo: Et habemus firmiorem propheticum sermonem: cui benefactis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donè dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris: hoc primum intelligentes, quòd omnis prophetia Scripturæ, propria interpretatione non sit. Non enim voluntate humana allata est aliquando propheta: sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti dei homines.

2. **A D** Romanos decimo quinto: Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: vt per patientiam & consolationem scripturarum, spem habeamus. Deus autem patientiæ & solatiij det vobis id ipsum sapere in alterutrum secundum Iesum Christum: vt vnanimis, vno ore honorificetis Deū, & Patrem Domini nostri Iesu Christi.

3. **P O S T E R I O R I S** ad Timotheum tertio: Tu verò permane in iis, quæ didicisti & credita sunt tibi, sciens a quo didiceris: & quia ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem quæ est in Christo Iesu. Omnis scri-

ptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in iustitia: vt perfectus sit homo dei, ad omne opus bonum instructus.

4. **C O N C I L I V M** primum Toletanum, canone vigesimo primo in assertionem Catholicæ fidei: Si quis dixerit, vel crediderit, alias scripturas, præter eas quas Ecclesia Catholica recipit, in autoritate habendas vel esse venerandas, anathema sit.

Canonice scripturæ ex Ecclesiæ iudicio æstimate.

5. **A V G V S T I N V S** sermone ceterimo vigesimo nono de tempore: Si quis aliquas scripturas præter eas quas Ecclesia Catholica recepit, vel in autoritate habendas esse crediderit, vel fuerit veneratus, anathema sit.

6. **I D E M** sermone centesimo nonagesimo primo de tempore: Nouum & vetus testamentum recipimus in illo librorum numero, quem sanctæ Ecclesiæ Catholice tradit autoritas.

7. **H I E R O N Y M V S** in explanatione Symboli ad Damasum: Nouum & vetus testamentum recipimus in eo librorum numero, quem sanctæ Ecclesiæ Catholice tradit autoritas.

8. **A V G V S T I N V S** contra epistolam Manichæi, quam vocant fundamenti, capite quinto: Ego verò Euangelio non crederem, nisi me Catholice Ecclesiæ commoueret autoritas.

9. **C O N C I L I V M** Tridentinum sessione quarta in decreto de Canonice scripturis: Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris & canonicis non susceperit, & traditiones prædictas sciens & prudens contempserit, anathema sit. Vide latius infra de præceptis Ecclesiæ, quaestione decimafexta, A. testimonio duodecimo.

C. **M A T T H Æ I** vigesimo secundo: Erratis, nescientes scripturas, neque virtutem dei. In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur: sed sicut angeli dei in cælo. De resurrectione autem mortuorum nō legistis, quòd dictum est à deo dicente vobis, Ego sum deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob. Non est deus mortuorum, sed viuentium.

Exod. 3.

1. **D.** **C Y R I L L V S** Alexandrinus vnà cum Alexandrina synodo, epistola decima ad Nestorium: Non sufficet pietati tuæ, si symbolum tantum fidei, quod olim à sancta & magna synodo in Nicea in spiritu sancto congregata est expositum, nobiscum confiteare. Non enim rectè illud intelligis & interpretaris, sed magis peruersè, licet dictionem illius voce cōstiteris: sed cōueniet, vt & scripto &

Non satis est, Symbolum patrum verbis profiteri.

Docendum & sciendum quod episcopi & Ecclesie doctores.

Ab Ecclesia petenda veritas.

Traditiones Apostolicæ non scriptæ.

Ephes. 4.

Vnde veritas petenda.

iureiurando confiteare, cum quod scelesti tua & prophana dogmata anathematizes, tum quod sensurus sis & docturus eadem, quæ & nos omnes, & qui in oriente sunt & occidente Episcopi & doctores, & populorum præfides. Subiecimus verò hisce literis nostris cum quæ sentire debeas ac docere, tum à quibus abstinere conueniat. Est enim hæc Catholica & Apostolica Ecclesie fides, quæ probant omnes tam occidentis, quàm orientis Orthodoxi Episcopi.

2. IRENEVS libro tertio aduersus hæreses, capite quarto: Non oportet adhuc querere apud alios veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere, cum Apostoli quasi in depositarium diues, plenissimè in ea contulerint omnia, quæ sint veritatis, vti omnis quicumque velit, sumat ex ea potum vitæ: Hæc est enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures sunt & latrones: propter quod oportet deuitare quidem illos, quæ autem sunt Ecclesie, cum magna diligentia diligere, & apprehendere veritatis traditionem. Quid si neq; Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nõne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt iis quibus committebant Ecclesias? cui ordinationi assentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum qui in Christum credunt, sine charactere vel atramento scriptam habentes per spiritum in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodientes, &c.

3. IDEM libro quarto, capite quadragesimo quinto: Paulus ait, Posuit Deus primò in Ecclesia Apostolos, secundò Prophetas, tertio doctores. Vbi igitur charismata Domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem, apud quos est ea quæ est ab Apostolis, Ecclesie successio, & id quod est sanum & irreprobabile sermonis constat. Hi enim & eam, quæ est in vnum Deum qui omnia fecit, fidem nostram custodiunt, & eam quæ est in filium Dei, dilectionem adaugent, qui tantas dispositiones propter nos fecit, & scripturas sine periculo nobis exponunt.

4. ET capite sexagesimo tertio eiusdem libri: Agnitio vera est Apostolorum doctrina, & antiquus Ecclesie status in vniuerso mundo, & caractere corporis Christi, secundum successiones Episcoporum, quibus illi eam, quæ in vnoquoque loco est, Ecclesiam tradiderunt, quæ peruenit vsque ad nos custodita sine fictione, scripturarum tractatione plenissima, neque ablationem recipiens lectio sine falsatione, & secundum scripturas expositio legitima & diligens, & sine periculo, & sine blasphemia, & præcipuum dilectionis munus, quod est preciosius quàm agnitio, gloriosius autem, quàm propheta: omnibus autem reliquis charismatibus supereminens.

5. HERONYMVS in dialogo aduersus Luciferianos, vbi Lucifer ita ait: Etiam si scripturæ au-

thoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret. Nam & multa alia, quæ per traditionem in Ecclesiis obseruatur, auctoritatem sibi scriptæ legis vsurpauerunt. Cui sententiæ Orthodoxus assentit.

Totius orbis consensus.

6. VINCENTIVS Lirinensis aduersus prophanas omnium hæreseon nouationes: Sæpè magno studio & summa attentione perquirens à quamplurimis sanctitate & doctrina præstantibus viris, quonam modo possim certa quadam & quasi generali ac regulari via, Catholica fidei veritatem ab hæreticæ prauitatis falsitate discernere, huiusmodi semper responsum ab omnibus ferè retuli: quòd siue ego, siue quis alius vellet exurgentium hæreticorum fraudes deprehendere, laqueosque vitare, & in fide sana sanus atque integer permanere, duplici modo munire fidem suam Domino adiuvante deberet: Primò scilicet diuinæ legis auctoritate, tum deindè Ecclesie Catholicæ traditione. Hic forsità requirat aliquis: cum sit perfectus scripturarum canon, sibi que ad omnia satis superque sufficiat, quid opus est, vt ei Ecclesiastica intelligentiæ iungatur auctoritas? Quia videlicet scripturarum sacram pro ipsa sua altitudine nõ vno eodemque sensu vniuersi accipiunt, sed eiusdem eloquia aliter atque aliter alius atque alius interpretatur, vt penè quot homines sunt, tot illinc sententiæ erui posse videantur. Aliter namque illam Nouatianus, aliter Photinus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit, aliter Arrius, Eunomius, Macedonius, aliter Apollinaris, Priscillianus, aliter Iovinianus, Pelagius, Cælestius, aliter postremò Nestorius. At qui idcirco multum necesse est, propter tantos tam varij erroris anfractus, vt propheticæ & Apostolicæ interpretationis linea, secundum Ecclesiasticam & Catholicam sensus normam dirigatur. In ipsa item Catholica Ecclesia magno perè curandum est, vt id teneamus, quod vbique, quod semper, quod ab omnibus creditum est, &c.

Catholica doctrina ab hæreticæ quomodo discernenda.

Fides munita scripturis & Ecclesie auctoritate.

Cur sola scriptura non sufficiat.

E. LEO magno sermone quarto de Natiuitate Domini: Magnum præsidium est fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab vilo quicquam, nec minui potest: quia nisi vna est, fides non est, dicente Apostolo: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Huic vnitati, dilectissimi, inconcussis mentibus inherete, & in hac omnem sectamini sanctitatem, & in hac præceptis Domini deseruite: quia sine fide impossibile est placere Deo, & nihil sine illa sanctum, nihil castum est, nihil viuum. Iustus enim ex fide viuuit. Quam qui diabolo decipiente perdidit, viuens mortuus est. Quia sicut per fidem iustitia, ita etiã per fidem verã vita obtinetur æterna, dicente Domino Salvatore: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te, solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.

Fidei commendatio, & quam ea sit necessaria. Ephes. 4.

Heb. 10.

Abac. 1.

Ioan. 17.

CAPVT

CAPVT SECVNDVM DE SPE ET ORATIONE DOMINICA.

I.

Quid est spes?

IRTVS est diuinitus infusa, per quam certacum fiducia nostræ salutis & æternæ vitæ bona à Deo expectantur.

Parum est alioquin Deo Deique verbo fidem habere, ac diuina, quæ in Ecclesia prædicantur, dogmata profiteri, nisi Christianus Dei bonitate percepta, spem inde concipiat ac fiduciã consequendæ gratiæ & salutis æternæ. Quæ spes tantoperè iustum fulcit in summis ærumnis, vt etiam si mundi præfidiis omnibus destituatur, intrepidè tamen dicat: *Etia si occiderit me, in ipso sperabo. Et, In Deo speraui, non timebo quid faciat mihi caro. Deus meus in te confido, non erubescã.*

Augus. in Enchir. cap. 8. 1. Cor. 13. d. Ro. 8. & 8. d. Tit. 2. d. 3. b. 1. Pet. 1. 1. 10. 5. c. lac. 1. 10. d. 14. b. 15. a. c. 15. d. Man. 11. c. Psal. 124. d. 129. b. 72. d. 61. b. 1. Tim. 4. c. 1. The. 5. b. Eph. 6. c. Heb. 10. g. 6. d. a. Eccl. 1. 4. b. Rom. 8. g. Psal. 136. d. Pro. 28. a. b. 1. Cor. 13. b. c. Psal. 55. a. d. Psal. 124. a.

TESTIMONIA.

Aliqua creditur quæ non sperantur.

Diferimè inter fidem & spem.

Fidei & spei communitio. Credo ali quidò signifi- ficat sperare.

- 1. AVGVSTINVS in Enchiridio, capite octauo: Quid autem sperari potest, quod nõ creditur? Porro etiam aliquid quod non speratur, credi potest. Quis nanque fidelium pœnas non credit impiorum, nec sperat tamen? Est itaque fides & malorum rerum, & bonarum: quia & bona creduntur, & mala. Est etiam fides & præteritarum rerum, & presentium, & futurarum. Item fides & suarum rerum est, & alienarum. Spes autem non nisi bonarum rerum est, nec nisi futurarum, & ad eum pertinentium, qui earum spem gerere perhibetur. Quæ cum ita sint, propter has causas distinguenda erit fides à specificis vocabulo, ita & rationabili differentia. Nam quòd attinet ad non videre, siue quæ creduntur, siue quæ sperantur, fidei speique commune est. Cum bona bonis futura esse creduntur, nihil aliud quàm speratur.
- 2. PRIORIS ad Corinthios decimo tertio: Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc: maior autem horum est charitas.
- 3. AD Romanos quinto: Per quem & habemus accessum per fidem in gratiã istam, in qua stamus, & gloriãmur in spe gloriæ filiorum Dei. Nõ solum autem, sed & gloriãmur in tribulationibus, sciẽtes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem, spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, &c.
- 4. ET octauo: Spe salui facti sumus: Spes autem quæ videtur, non est spes. Nam quod videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus.
- 5. AD Titum secundo capite: Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus: erudiens nos, vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè & iustè & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem, & aduentum glo-

- ria magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi.
- 6. ET capite tertio: Vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ.
- 7. PRIORIS Petri primo capite: Regenerauit nos in spem viuam, &c.
- 8. PRIMÆ Ioannis quinto: Et hæc est fiducia quam habemus ad Deum: quia quodcumque petierimus secundum voluntatem eius, audit nos.
- 9. IACOBI primo: Probatio fidei vestræ patientiam operatur, &c. Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non impropere: & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hæsitans: qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento mouetur & circumfertur: non ergò æstimet homo ille quòd accipiat aliquid à Domino.
- 10. IOANNIS decimo quarto: Quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam, vt glorificetur Pater in Filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.
- 11. ET decimo quinto: Si mæseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcumque volueritis petetis, & fiet vobis. Posui vos vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat: vt quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis.
- 12. ITEM capite decimo sexto: Amen amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Petite, & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum.
- 13. MARCI vñdecimò: Omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis.
- 14. PSALMO vigesimo sexto: Credo videre bona Domini in terra viuentium. Expecta Dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum.

15. **E T** centesimo vigesimo nono: Sustinuit anima mea in verbo eius: speravit anima mea in Domino. A custodia matutina usque ad noctem, speret Israel in Domino. Quia apud dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio. Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius.

16. **I T E M** septuagesimo secundo: Mihi autem adhaerere deo bonum est, ponere in domino deo spem meam.

17. **E T** sexagesimo primo: In deo salutare meum, & gloria mea: deus auxiliij mei, & spes mea in deo est. Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda vestra: deus adiutor noster in aeternum. Nolite sperare in iniquitate, &c.

18. **P R I O R I S** ad Timotheum quarto: Speramus in deum vivum, qui est Saluator omnium hominum, maxime fidelium.

19. **P R I O R I S** ad Thessalonicenses quinto: Nos autem qui diei sumus, sobrii simus, induti loricae fidei & charitatis, & galeam spem salutis.

20. **A D** Ephesios sexto: In omnibus sumetes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Et galeam salutis assumite: & gladium spiritus, quod est verbum dei.

21. **A D** Hebraeos decimo: Nolite amittere confidentiam vestram, quae magnam habet remunerationem.

nem. Patientia enim vobis necessaria est: ut voluntatem dei facientes, reportetis promissionem.

22. **E T** capite sexto: Fortissimum solatium habemus, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut ancoram habemus animae tutam ac firmam, & incendere usque ad interiora velaminis.

23. **E C C L E S I A S T I C I** trigesimo quarto: Spem timentium Deum in salutem, &c. Qui timet dominum, nihil trepidabit, & non pauebit: quoniam ipse est spes eius.

24. **A D** Romanos octavo: Quis ergo nos separabit, &c. Certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quae est in Christo Iesu Domino nostro.

25. **P S A L M O** trigesimo: Viriditer agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.

26. **P R O V E R B I O R V M** vigesimo octavo: Fugit impius nemine persequente: iustus autem quasi leo confidens, absque terrore erit.

27. **I O B** decimo tertio.

28. **P S A L M O** quinquagesimo quinto.

29. **E T** Psalmo viceesimo quarto, ut in textu.

I I.

Qua ratione hanc spem licet consequi?

A. Primum huc pertinet ardens & frequens ad Deum precatio. Deinde nutrienda spes est & excitanda quotidiana meditatione bonitatis ac beneficiorum Dei, illorum praesertim, quae **C H R I S T V S** Dominus pro immensa in nos charitate sua praestitit ac promisit vel immerentibus. Deinde puritas coniungenda venit, eaque piis operibus & inuicta in adversis patientia semper est comprobanda. Nam quibus bonae conscientiae testimonium, aut melioris vitae propositum deest, hi spem quam oportet, non adferunt, sed praesumptionem potius, & vanam omnino fiduciam temere iactant, quantumvis de Christi meritis Dei que gratia gloriantur.

B. *Spera, inquit Propheta, in Domino, & fac bonitatem.* Idemque rursus: *Subditus esto Domino, & ora eum.* Et alius, *Bonus est Dominus sperantibus in eum, anima querenti illum.* Quam spem ab omni timore disiungendam non esse, satis illud ostendit: *Beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius.*

TESTIMONIA.

1. **A. P R I O R I S** ad Thessalonicenses quinto. Si ne intermissione orate.

2. **L V C A E** undecimo: Petite, & dabitur vobis: quae vultis, & inuenietis: pulsate, & aperiatur vobis.

3. **E T** decimo octavo: Oportet semper orare, & non deficere.

4. **M A T T H A E I** septimo: Petite, & dabitur vobis, &c. ut in Luca.

5. **E C C L E S I A S T I C I** decimo octavo: Non impediaris orare semper.

6. **A D** Ephesios secundo: Deus autem qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, & cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo (cuius gratia

estis saluati) & conresuscitauit, & confedere fecit in caelestibus in Christo Iesu, ut ostenderet in seculis superuenientibus abundantem diuitias gratiae suae, in bonitate super nos in Christo Iesu. Gratia enim estis saluati per fidem, (& hoc non ex vobis, dei enim donum est) non ex operibus, ut ne quis gloriatur. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quae praeparauit Deus, ut ambulemus in eis.

7. **A D** Titum tertio: Eramus aliquando & nos insipientes, increduli, &c. Cum autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiae quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, &c.

8. **A D**

8. **A D** Romanos octavo: Nam quos praesciuit, & praedestinavit conformes fieri imaginis filij sui: ut ipse sit primogenitus in multis fratribus. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit?

9. **I O A N N I S** tertio: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum vnigenitum daret, &c.

10. **P R I M A E** Ioannis quarto: In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum vnigenitum misit Deus in mundum, ut viuamus per eum. In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum pro peccatis nostris.

11. **A D** Hebraeos decimo: Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda a conscientia mala, & abluti corpus aqua munda, teneamus spei nostrae confessionem indeclinabilem, (fidelis enim est qui repromisit) & consideremus inuicem in prouocationem charitatis & bonorum operum.

12. **A D** Titum primo: In spem vitae aeternae, quam promisit qui non mentitur Deus.

13. **A D** Romanos quinto: Commendat charitatem suam Deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est, &c. Si in vnus delicto mors regnauit per vnum: multo magis abundantiam gratiae & donationis & iustitiae accipientes, in vita regnabunt per vnum Iesum Christum. Vbi abundauit delictum, superabundauit gratia: ut sicut regnauit peccatum in morte, ita & gratia regnet per iustitiam in vitam aeternam, per Iesum Christum Dominum nostrum.

14. **E T** capite octavo: Non sunt condignae passionis huius temporis ad futuram gloriam, quae reuelabitur in nobis.

15. **P R O V E R B I O R V M** decimo quinto: Secura mens quasi iuge conuiuium.

16. **P R I M A E** Ioannis tertio: Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus, & ea quae sunt placita coram eo, facimus.

17. **A V G V S T I N V S** libro primo de doctrina Christiana, capite trigesimo septimo: Si a fide quicquid ceciderit, a charitate etiam necesse est cadat. Porro si & credit & diligit, bene agendo & praecipis bonorum morum obtemperando efficit, ut etiam speret se ad id quod diligit, esse venturum.

18. **E T** capite quadragesimo: Cum diceret Apostolus, Finis praeccepti est charitas: addidit, de corde puro: ut nihil aliud quam id quod diligendum est, diligatur. Conscientiam vero bonam subiunxit, propter spem. Ille enim se ad id quod credit & diligit, peruenturum esse desperat, cui malae conscientiae scrupulus inest. Tertio, & fide (inquit) non ficta: Si enim fides nostra mendacio caruerit, tunc & non diligimus quod non est diligendum, & recte viuendo id speramus, ut nullo modo spes nostra fallatur.

19. **I T E M** libro tertio de doctrina Christiana, capite decimo: Spes sua cuique est in conscientia propria, quemadmodum se sentit ad dilectionem Dei & proximi cognitionemque proficere.

20. **I D E M** in praefatione enarrationis Psalms tri-

gesimiprimi: Ipsa charitas bene operantis, dat ei spem bonae conscientiae: spem enim gerit bona conscientia. Quomodo mala conscientia tota in desperatione est, sic bona conscientia tota in spe. Finis (inquit Apostolus) praeccepti est charitas de corde puro & conscientia bona & fide non ficta. Pro spe conscientiam posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem vero pungit mala conscientia, retrahit se a spe, & non sibi sperat nisi damnationem. Ut ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam: & ut habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit, fidei est: quod operatur, charitatis est.

21. **P O S T E R I O R I S** ad Corinthios primo: Siue autem tribulamur, pro vestra exhortatione & salute: siue exhortamur, pro vestra exhortatione & salute, quae operatur tolerantiam earundem passionum quas & nos patimur: & spes nostra firma est pro vobis, scientes quod sicut socij passionum estis, sic eritis & consolationis.

22. **A D** Hebraeos tertio: Christus vero tanquam filius in domo sua: quae domus sumus nos, si fiduciam & gloriam spei usque ad finem firmam retineamus.

23. **E T** capite decimo: Nam & vincis compassi estis, & rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem & manentem substantiam. Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quae magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.

24. **P R I M A E** Ioannis tertio: Videbimus eum sicuti est. Et omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est.

25. **A D** Colossenses primo: Nunc conciliari in corpore carnis eius per mortem, exhibere vos sanctos & immaculatos, & irreprehensibiles coram ipso: si tamen permanetis in fide fundati & stabiles, & immobiles a spe euangelij quod audistis.

26. **P O S T E R I O R I S** Petri primo capite: Quapropter fratres magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis.

27. **I B I D E M** capite secundo: Hi sunt fontes sine aqua, &c. Superba enim vanitatis loquentes, pellicunt in desideriis carnis luxuriae eos qui paululum effugiunt, qui in errore conuersantur, libertatem illis promittentes, cum ipsi serui sint corruptionis.

28. **E C C L E S I A S T I C I** quinto: Ne dixeris, peccavi, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor. De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adicias peccatum super peccatum. Et ne dicas, Misericordia Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim, & ira ab illo cito proximant, & in peccatores respicit ira illius.

29. **G R E G O R I V S** Magnus libro trigesimo tertio Moraliu in Iob, capite decimo quinto: Pius ac iustus est conditor noster. Sed nemo dicat: quia pius est venialiter pecco. Et nemo qui peccauerit, dicat: quia iustus est, de peccati remissione despero. Relaxat enim Deus facinus quod desertur, sed perpetrare quisque timeat, quod, si dignè desistere possit, ignorat. Ante culpam ergo iustitiam metuat, post culpam tamen de pietate praesumat: neque ita iustitiam timeat, ut nulla spei consolatione conualecat: neque ita confidat de misericordia,

E iij

a 1. Theff. p. c. Luc. 11. b 18. a Matth. 7. b Eccl. 1. 8. c

b Ephes. 1. a Tit. 3. a Rom. 8. f Ioann. 3. c. 1. Ioan. 4. b Heb. 10. d Tit. 2. a Rom. 5. b d 8. d c Pro. 17. b. 1. Ioan. 3. d August. 1. 1. de doctri. Christi. cap. 37. & 40. & lib. 3. ca. 10. & in praefat. Psal. 1. d. 2. Cor. 1. b Heb. 3. b 10. g. 1. Ioan. 3. a Col. 1. c. 2. Petr. 1. b c. 2. Petr. 2. d. Eccl. 1. a. b Greg. 33. Moral. cap. 45.

f Psal. 35. a

g Thren. 3. c

h Greg. lib. 6. epist. 22. ad Gregoriam. h. e. n. de festo. Naz. d. l. i Psal. 1. 45. b

Spes ut formata sit, charitate requiritur & bonam conscientiam. Vide D. Tho. 1. 2. q. 61. art. 4. & q. 65. art. 4. Tim. 1.

Spes timore coniungenda.

vt adhibere vulneribus suis dignæ penitentia negligat medicinam: sed quem præsumit sibi piè parcere, semper etiã cogitet & districtè iudicare. Spes igitur præsumptionis nostræ habeat etiam mortuum timoris: vt ad corrigenda peccata iustitia iudicantis terreat, quem ad fiduciam veniæ gratia parcentis inuitat.

1. B. P S A L M O trigesimo sexto, 2. T H R E N O R V M tertio, vt in textu.

3. G R E G O R I V S libro sexto epistolarum, epistola vigesima secunda ad Gregoriam cubiculariã Augustæ: Quod verò dulcedo tua in suis epistolis subiunxit, importunam se mihi existere, quoad usque scribam mihi esse reuelatum, quia peccata tua dimissa sunt: rem & difficilem etiã & inutilem postulasti. Difficilem quidem, quia ego indignus sum cui reuelatio fieri debeat. Inutilem verò, quia cura de peccatis tuis fieri non debet, nisi cum iam in die vitæ tuæ ultimo plâgere eadem peccata minime valebis. Quæ dies quousque veniat, semper suspecta, semper trepida meruere culpas debes, atque eas quotidianis stertibus lauare. Certè Paulus Apostolus iam in tertium cælum ascenderat, in paradysum quoquè ductus fuerat, arcanæ verba audiuerat, quæ homini loqui non liceret: & tamen adhuc trepidans dicebat: Castigo corpus meum & seruituti subiicio, ne forte aliis prædicans, ipse reprobus efficiar. Adhuc timet, qui iam ad cælum ducitur: & iam timere non vult, qui adhuc in terra cõuerfatur? Pende dulcissima filia, quia mater ne-

Securitas de remissione peccatorum periculosa est in hac vita.

1. Cor. 12.

1. Cor. 9.

gligentia solet esse securitas. Habere ergò in hac vita non debes securitatem, per quã negligēs redaris. Scriptum est enim: Beatus vir qui semper est pauidus. Et rursus scriptum est: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. In paucis ergò huius vitæ tempore mentem vestram necessè est vt tremor teneat, quatenus per securitatis gaudium sine fine postmodum exulet.

4. B E R N A R D V S in sermone de festo beate Mariæ Magdalene: Pedes isti sunt misericordia & iudiciũ: quorum alterũ sine altero osculari vel temeraria securitas est, vel desperatio fugienda. Quis enim Dei misericordiam indefinenter attendens, non statim tepidioris vitæ quietem exoptet? Cum enim recogitat vniuersitatis Dominum formã serui pro seruis suscipere, triginta & tribus annis operari salutem nostram in medio terræ huius, capi, ligari, lanceari, crucifigi, & hoc totum pati pro filiis hominum: statim deceptoriam spe sibi blanditur & alludit, gaudet obseruari in misericordia & miserationibus, iudicium nescit, ignorat iustitiã, & puniendã æstimat non puniri. Fallitur qui sic osculatur misericordiæ pedem, vt pedem iudicij non attendat: qui totum de misericordiã pede præsumit, hoc solum ad salutem sufficere credens, quòd credit. Nec est iudicij pedi morosus incumbendum, nè pietatis intuitum ferocia iudicantis excludat.

5. P S A L M O centesimo quadagesimo sexto, vt in textu.

Mater negligentia securitas. Pro. 28. Psalm. 2.

Fugienda securitas & desperatio.

Deceptoriam spes, sola Dei misericordiã attendere.

Præsumptio ex sola fide.

I I I.

Quæ bona sub spem cadunt, & Christiano speranda sunt?

P R Æ C I P V E quidem bona illa regni cælestis, quæ homines beant, nec finit vlla ex parte miseros esse. Tum illa quæ cunque mortalibus in hac vita b conduci-bilia, rectè à Deo desiderantur atque petuntur, in bonis sperandis & expectandis debent haberi. Ea verò præcipuè relucet in Dominica Oratione, vt potè quam Christus Dominus ore sacro prodidit, & admirabili sapientia præscripsit omnibus, qui spem suam ac vota oratione cupiunt Deo explicare.

Tit. 2. d. 3. b

Heb. 4. d. August. in Enchir. cap. 114.

Math. 6. b. Luc. 11. a

1. A D Titum secundo: Expectates beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei.
2. E T capite tertio: Vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ.
3. A D Hebræos quarto: Adeamus ergò cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio oportuno.
4. A V G V S T I N V S in Enchiridio ad Laurentiũ, capite centesimo decimo quarto: De iis omnibus quæ fideliter sunt credenda, ea tantum ad spem pertinent, quæ in oratione Dominica continentur. Maledictus est enim omnis, sicut diuina testantur eloquia, qui spem ponit in homine: ac per hoc in semetipso qui spem ponit, huius maledicti vinculo inn-

Quæquid sperandũ est, oratione Dominica continentur. Hier. 17.

Orationem Dominicã explicat Tertull. lib. de Orat. Cyp. ser. 6. de orat. Dom. Cyrill. Catech. 1. Mytagog. Chrysost. hom. de orat. Dom. & in ca. 6. Matth. Hiero. Theop. Euthym. in Matth. Ambr. li. 1. de sacrament. ca. 4. Aug. epist. 12. ad probam.

H Æ C est, Pater noster qui es in cælis, Sanctificetur nomen tuum, Adueniat regnum tuum, Fiat voluntas tua, sicut in celo & in terra,

I I I.

Quæ forma est Dominicæ Orationis?

5. M A T T H Æ I sexto: Sic ergò vos orabit: Pater noster qui es in cælis, &c. Panem nostrum super substantialem, &c.
6. L V C Æ vndecimo: Et factum est, cum esset in quodam loco orans, vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eum: Domine, doce nos orare, sicut docuit & Ioãnes discipulos suos. Et ait illis: Cum oratis, dicite: Pater, sanctificetur nomẽ tuum: Adueniat regnum tuum: Panem nostrum quotidianũ da nobis hodie: & dimitte nobis peccata nostra, si quidem & ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et nè nos inducas in tentationem.

- 4. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie,
5. Et dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris,
6. Et nè nos inducas in tentationem,
7. Sed libera nos à malo, Amen.

ca. 11. Idem li. 2. de ser. Do. in m. te. Er. h. 42. ex 50. & ser. de lep. 12. 6. 15. & 182. Chrysost. ser. 67. & seq. Inno. c. 3. lib. 5. de myst. Mist. c. 17. & sequentib. Petrus Lao. di. centis, & Germanus Patriarcha Constantinop. in expos. orationis Dominicæ.

V.

Quæ summam in Dominica Oratione tractantur?

A. Septem in ea petitiones proponuntur, ad quas referri omnes omniũ orationum species & formæ possunt ac debent, siue pro expetendis bonis, siue pro delendis peccatis, siue pro auertendis malis quibuslibet diuinã opem imploremus. B. In prioribus autem tribus petitionibus, quæ propriè ad æterna pertinent, ordine poscuntur: in reliquis quatuor etiam temporaria, quæ & ipsa propter æterna consequenda sunt nobis necessaria.

Aug. in Enchir. ca. 115. & lib. 2. de ser. Dom. in m. 10. cap. 19. b Aug. epist. 12. ad Probam, cap. 12.

Septem petitiones, & eazũ distinctio.

1. A. A V G V S T I N V S in Enchiridio ad Laurentiũ, capite centesimo decimo quinto: Apud Euãgelistam Matthæum septem petitiones continere Dominica videtur oratio: quarum in tribus æterna poscuntur, in reliquis quatuor temporalia, quæ tamen propter æterna consequenda sunt necessaria. 2. I D E M libro secundo de sermone Domini in monte, capite decimo septimo: Harum septem petitionum consideranda & commedanda distinctio est. Nam cum vita nostra temporaliter nunc agatur, atque separetur æterna: & cum æterna priora sint dignitate, quantum temporalibus prius actis ad illa transeatur, trium primarum petitionum impretationes in hac vita, quæ in isto seculo agitur, exordium capiunt. Reliqua verò quatuor quæ petimus, ad temporalem istam vitam pertinere mihi videntur. 3. I T E M in epistola centesima vigesima prima ad Probam, capite duodecimo: Quamlibet alia ver-

Dominica orationis.

Erod. 15. a. b. Eia. 42. b. 63. d. Malach. 1. b. 1. Cor. 11. a. Philipp. 4. d. Apoc. 4. d. Rom. 8. c. Galat. 4. a. 1. Petr. 3. d. Leo. ser. 6. de Natiuit. Do. a. Cyprian. in serm. de orat. Domini. b. Luc. 11. b. Iacob. 1. a.

TESTIMONIA.

ba dicamus, quæ affectus orantis vel præcedendo format vt clareat, vel consequendo attedit vt crescat, nihil aliud dicimus, quàm quod in ista Dominica oratione poscitur, si rectè & congruenter oramus. Quisquis autem id dicit, quod ad istam Euãgelicam præcem pertinere non possit, etiam si non illicite orat, carnaliter orat, quod nescio quemadmodum non dicatur illicite: quandoquidem spiritu renatos, nõ nisi spiritaliter decet orare. Et si per omnia precationum sanctarum verba discurras, quantum existimo, nihil inuenies, quod non ista Dominica contineat & concludat oratio. Vndè liberum est, aliis atque aliis verbis, eadem tamen, in orando dicere: sed non debet esse liberum, alia dicere. Hæc & pro nobis, & pro nostris, & pro alienis, atque pro ipsis inimicis sine fluctu dubitationis oranda sunt: quantum alius pro isto, alius pro illo, sicut se habent propinquitates vel longinquitates necessitudinum, in corde orantis oriatur, aut extollat affectus.

Omnia recta precatio continentur.

Aliis verbis precari licet, sed non alia.

V I.

Quid sibi vult initium Orationis, Pater noster qui es in cælis?

A. Præfatiuncula est, & nos memores reddit summi beneficij, quo Deus Pater, æterna illa maiestas, in cælis per beatè regnans, nos recepit in gratiam, & propter Christum filium in suos quoquè filios & regni cælestis hæredes per Spiritum sanctum adoptauit. B. Quæ tantorum beneficiorum memoria non solum attentionem excitat, sed etiam ad redamandum Patrem, illique obtemperandum prouocat filios, neque minus orandi impetrandique illis auget fiduciam.

TESTIMONIA.

1. A. E X O D I decimo quinto: Quis similis tui in fortibus Domine? Quis similis tui, magnificus in sanctitate, terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia? 2. E S A I Æ quadagesimo secundo: Hæc dicit Dominus Deus creans cælos, & extendens eos, firmas terram, & quæ germinant ex ea: dans statum populo qui est super eam, & spiritum calcantibus eã: Ego Dominus, hoc est nomen meum: gloriam meã alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus. 3. E T sexagesimo tertio: Attende de cælo, & vide de habitaculo sancto tuo & folio gloriæ tuæ: vbi est zelus tuus & fortitudo tua, multitudo viscerum tuorum & miserationum tuarum? Tu Do-

mine pater noster, redemptor noster, à seculo nomen tuum. 4. M A L A C H I Æ primo: Filius honorat patrem, & seruus Dominum suum: Si ergò Pater ego sum, vbi est honor meus? Et si Dominus ego sum, vbi est timor meus, dicit Dominus exercituum? 5. P O S T E R I O R I S ad Corinthios primo: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiam, & Deus totius consolationis. 6. A D Philippenses quarto: Deus autem meus impleat omne desiderium vestrum secundum diuitias suas in gloria, in Christo Iesu. Deo autem & Patri nostro gloria in secula seculorum, Amen.

- 7. APOCALYPSIS quarto: Procidebāt vigin-
tiquatuor seniores ante sedentē in throno, & adora-
bāt viuentem in secula seculorum, & mittebant
coronas suas ante thronum, dicentes: Dignus es
Domine Deus noster accipere gloriā & honorem
& virtutem, quia tu creāsti omnia.
- 8. AD Romanos octauo: Accepistis spiritū adop-
tionis filiorū, in quo clamamus: Abba, Pater. Ipse
enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro,
quod sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes:
hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si
tamen compatimur, vt & conglorificemur.
- 9. AD Galatas quarto: Misit Deus filium suum
factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub
lege erāt redimeret, vt adoptionem filiorum reci-
peremus. Quoniam autē estis filij Dei, misit Deus
spiritum filij sui in corda vestra, clamātem, Abba,
Pater. Itaque iam non es seruus, sed filius. Quod si
filius, & hæres per Deum.
- 10. PRIORIS Petri tertio: Deglutens mortem,
vt vitæ æternæ hæredes efficeremur.
- 11. LEO Magnus sermone sexto de natiuitate
Domini: Magnum est, dilectissimi, huius muneris
sacramentum, & omnia dona excedit hoc donum,

Deum nomi-
nare patrem,
quā sit exi-
mum.

Math. 5, b
1. Petr. 1, c. 4, c
1. Cor. 10, g
Coloss. 3, c
Rom. 15, b
Ecl. 1, 6, a
a Luc. 1, g
1. Petr. 1, c. 3, c
Philip. 2, b
b Math. 5,

V I I.

Quis est sensus primæ petitionis, Sanctificetur nomen tuum?

- A. In nobis, quemadmodum in omnibus aliis, promoueri semper & augeri pe-
timus, quicquid ad gloriam summi optimique Patris nostri spectat.
- B. Id verò sit maximè, cum veræ fidei confessio, Spes etiam & charitas, ac simul
Christianæ vitæ sancta conuersatio suam in nobis lucem ac vim exerit, vt spe-
ctantes alij quoque glorificent Patrem.

TESTIMONIA.

- 1. A. MATTHÆI quinto: Sic luceat lux vestra
coram hominibus, vt videant opera vestra bona, &
glorificent patrem vestrum qui in cælis est.
- 2. PRIORIS Petri secundo: Obsecro vos tan-
quā aduenas & peregrinos, & c. conuersationem
vestram inter Gentes habētes bonā, vt in eo quod
detrahant de vobis tanquā de malefactoribus,
ex bonis operibus vos considerantes, glorificent
Deum in die visitationis.
- 3. ET capite quarto: Si quis loquitur, quasi ser-
mones Dei: si quis ministrat, tanquā ex virtute
quam administrat Deus: vt in omnibus honorifi-
cetur Deus per Iesum Christum.
- 4. PRIORIS ad Corinthios decimo: Siue man-
ducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia
in gloriam Dei facite.
- 5. AD Colossenses tertio: Omne quodcunque
facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine do-
mini Iesu Christi facite, gratias agentes Deo & Pa-
tri per ipsum.
- 6. AD Romanos decimoquinto: Vt vnanimis,
vno ore honorificetis Deum & Patrem Domini
nostri Iesu Christi.
- 7. ECCLESIASTICI trigesimo sexto: Immit-

- te timorem tuum super Gentes, que non exquisiē-
runt te: vt cognoscant quia non est Deus nisi tu, vt
enarrent magnalia tua. Sicut enim in cōspectu eo-
rum sanctificatus es in nobis, sic in cōspectu nostro
magnificaberis in eis: vt cognoscant te, sicut & nos
cognouimus, quoniam non est Deus præter te Do-
mine. Glorifica manum & brachium dextrum, & c.
- 1. B. LVCAE primo: Vt sine timore de manu ini-
micorum nostrorum liberati, seruiamus illi in sancti-
tate & iustitia corā ipso, omnibus diebus nostris.
- 2. PRIORIS Petri primo: Secundum eum qui
vocauit vos, sanctum, vt & ipsi in omni conuersa-
tione sancti sitis, quoniam scriptum est, Sancti erit-
is, quoniam ego sanctus sum.
- 3. ET capite tertio: Cum modestia & timore cō-
scientiam habētes bonam: vt in eo quod detrahūt
vobis, confundantur, qui calumniantur vestram
bonam in Christo conuersationem.
- 4. AD Philippenses secundo: Vt sitis sine quere-
la & simplices filij Dei, sine reprehensione in me-
dio nationis prauæ & peruersæ: inter quos lucetis
sicut luminaria in mundo.
- 5. MATTHÆI quinto: Sic luceat lux vestra,
& c. vt in A. testimonio primo.

V I I I.

Quid continet secunda petitio, Adueniat regnum tuum?

- A. Petimus, vt per gratiam & iustitiam suā regnet in ecclesia Deus, im-
mò & in mundo vniuerso, ciectis hinc aduersariis potestatis, & cupi-
ditatibus malis omnibus è medio profligatis.

B. Tum

Math. 6, d Rom. 14, c Psal.
22, a 79, a Luc. 1, 67, e
1. Cor. 14, c. 4, d Eph. 1, d
Math. 13, f. Cor. 11, c. d
Coloss. 1, b Psal. 67, a

a Philip. 1, d
Hebr. 1, c
1. Petr. 1, b
1. Job. 7, a
2. Cor. 5, a b
Sap. 1, c
Apoc. 11, a
Matth. 8, b

Attentio in-
ter orandum.

B. Tum optamus & precamur, vt ex hoc mundo, veluti è graui peregrinatio-
ne militiæque vocati, quam primū transferamur ad regnum gloriæ & felicitatis
æternæ, vt cum Christo & Sanctis eius in sempiternum regnemus.

TESTIMONIA.

- 1. A. MATTHÆI sexto: Querite primū re-
gnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adicien-
tur vobis.
- 2. AD Romanos decimoquarto: Non est regnum
dei esca & potus: sed iustitia, & pax, & gaudium in
Spiritu sancto. Qui enim in hoc seruit Christo, pla-
cer Deo, & probatus est hominibus.
- 3. PSALMO vigesimo secundo: Dominus regit
me, & nihil mihi deerit; in loco pascuæ ibi me col-
locauit.
- 4. ET septuagesimo nono: Qui regis Israel, in-
tende: qui deducis velut ouem, Ioseph: Excita po-
tentiam tuam, & veni vt saluos faciās nos.
- 5. LVCAE primo: Et regnabit in domo Iacob in
æternum, & regni eius non erit finis.
- 6. ET decimo septimo: Interrogatus autē à Pha-
risæis, quando venit regnum Dei: respondit eis, &
dixit: Non venit regnum Dei cum obseruatione:
neque dicet, ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim re-
gnum Dei intra vos est.
- 7. PRIORIS ad Corinthios tertio: Nescitis quia
templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vo-
bis? Si quis autem templum Dei violauerit, disper-
det illum Deus. Templum enim Dei sanctum est,
quod estis vos.
- 8. ET capite quarto: Nō in sermone est regnum
Dei, sed in virtute.
- 9. AD Ephesios primo: Vt sciat quæ sit spes vo-
cationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis
eius in sanctis, & quæ sit supereminens magnitudo
virtutis eius in nos qui credimus, secundum ope-
rationem potētiae virtutis eius, quā operatus est
in Christo, & c. Et ipsum dedit caput supra omnē
Ecclesiam, quæ est corpus ipsum.
- 10. MATTHÆI decimo tertio: In consumma-
tione seculi mittet filius hominis angelos suos, &
colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui
faciunt iniquitatem.
- 11. PRIORIS ad Corinthios decimo quinto: De-
indē finis, cum tradiderit regnū Deo & Patri, cum
enactauerit omnem principatum & potestatem &
virtutem. Oportet autem illum regnare, donèc po-
nat inimicos sub pedibus eius, & c.
- 12. AD Colossenses primo: Gratias agentes Deo
& Patri, qui dignos nos fecit in partem fortis San-

I X.

Quid includit tertia petitio, Fiat voluntas tua?

Rogamus, vt sicut in cælo Angeli & Beati omnes, nos quoque in ter-
ris, quanuis imbecilles & exigui, exactam Deo præstemus obedientiam, ni-
hil habentes prius, quā vt Diuinæ voluntati tum in prosperis, tum in
aduersis libenter nos subiiciamus, & nostra quæ ad malum prona est, vo-
luntate reiecta, in Diuina semper acquiescamus.

TESTIMONIA.

- 1. PSALMO centesimo secundo: Benedicite do-
mino omnes angeli eius: potentes virtute, faciētes
verbum illius, ad audiendā vocem sermonum eius.
Benedicite domino omnes virtutes eius, ministri
eius qui facitis voluntatem eius.
- 2. AD Romanos primo: Obsecrans si quomodo
tandem aliquando prosperum iter habeam in vo-
luntate Dei veniendi ad vos.
- 3. ACTORVM nono: Domine, quid me vis fa-
cere?

Psal. 102, d Rom. 1, b Act. 10,
9, a 21, c Deu. 12, a Heb. 13, d
Iac. 4, d Luc. 22, e 1. Petr. 4, a
Act. 5, e 1. Job. 7, d 1. Petr. 5, c

a Gen. 2, d Matth. 22, d
Bern. serm. 3, de Reuerent.
b Ioan. 4, e 5, e 6, d 1. Reg. 3, d

- 4. **ACTORVM** vigesimoprimum: Et cum ei suadere non possemus, quicquid dicitis: Domini voluntas fiat.
- 5. **DEUTERONOMI** duodecimo: Non facietis ibi quae nos hinc facimus hodie, singuli quod sibi rectum videtur.
- 6. **AD** Hebraeos decimotertio: Deus pacis aptet vos in omni bono, ut faciatis eius voluntatem.
- 7. **IACOBI** quarto: Ecce nunc qui dicitis, Hodie aut crastino ibimus in illam civitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus, (qui ignoratis quid erit in crastino) pro eo ut dicatis: Si Dominus voluerit: &, Si vixerimus, faciemus hoc aut illud.
- 8. **LUCAE** vigesimo secundo: Pater, si vis, transfer calicem istum a me. Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.
- 9. **PRIORIS** Petri quarto: Qui passus est in carne, disit a peccatis: ut iam non desideris hominum, sed voluntati Dei quod reliquum est in carne vivat temporis. Sufficit enim praeferitum tempus ad voluntatem Gentium consummandam.
- 10. **ACTORVM** quinto: Obedire oportet Deo magis quam hominibus.
- 11. **IOB** primo: Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est. Sit nomen Domini benedictum.
- 12. **PRIORIS** Petri quinto: Humiliamini sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis.
- 13. **GENESIS** octavo: Sensus & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua.
- 14. **MATTHEI** vigesimo sexto: Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.
- 15. **BERNARDVS** in sermone tertio de resurrectione Domini: In corde duplex est lepra, propria voluntas, & proprium consilium. Lepra utraque nimis pessima, eoque perniciosior, quo magis interior. Voluntatem dico propriam, quae non est communis cum Deo & hominibus, sed nostra tantum, quando quod volumus, non ad honorem Dei, non ad utilitatem fratrum, sed propter nosmetipsos facimus, non intendentes placere Deo & prodesse fratribus, sed satisfacere propriis motibus animorum. Huic contraria est recta fronte charitas, quae Deum est. Haec enim adversus Deum inimicitias exercens est, & guerram crudelissimam. Quid enim odit aut punit Deus praeter propriam voluntatem? Cesset voluntas propria, & infernus non erit. In quem enim ignis ille defuget, nisi in propriam voluntatem? Etiam nunc cum frigus aut famem, aut

Propria voluntas quae sit, & quam perniciosam & execrabilem.

1. Ioan. 4.

Cesset voluntas propria, & infernus non erit.

Iac. 1. c. Psal. 139. d. Deut. 10. d. Gen. 18. d. 1. Tim. 6. b. Prouer. 30. a. Psal. 144. c.

a. Matth. 4. a. Amos 8. c. Eccli. 1. c. a. Pro. 9. b. b. Matth. 26. c. 6. b. Ioan. 6. d. Hieron. in 6. a. Mat. c. Cypri. in. ser. de orat. Dom. Amb. lib. 1. de sac. ca. 4. Aug. lib. 2. de ser. Do. in monte, c. 12.

- aliquid tale patimur, quid laeditur nisi propria voluntas? &c. Porro voluntas propria quo furere Dominum maiestatis impugnet, audiant & timeant serui propriae voluntatis. Primum nanque seipsam subtrahit, & subducit eius dominatui, cui taquam auctori seruire iure debuerat, dum efficitur sua. Sed nunquid contenta erit hac iniuria? Addit adhuc, & quod in se est, omnia quoque quae Dei sunt tollit & diripit. Quem enim modum sibi ponit humana cupiditas? Nonne qui per usuram acquirit pecuniam modicam, similiter mundum lucrari conaretur vniuersum, si non deesset possibilitas, si superpetere voluntati facultas? Dico fiducialiter, nemini qui sit in propria voluntate, posset vniuersus mundus sufficere. Sed vti nam vel rebus istis esset contenta, ne in ipsum (horribile dictum) defuget auctorem. Nunc autem & ipsum (quantum in ipsa est) Deum perimit voluntas propria. Omnino enim vellet, Deum peccata sua aut vindicare non posse, aut nolle, aut ea nescire. Vult ergo eum non esse Deum, quae quantum in ipsa est, vult eum aut impotentem, aut iniustum esse, aut insipientem. Crudelis plane & omnino execranda malitia, quae Dei potentiam, iustitiam, sapientiam perire desiderat. Haec est crudelis bestia, fera pessima, rapacissima lupa, & leaena saeuissima. Haec est immundissima lepra animi, propter quam in Iordane mergi oporteat, & imitari eum qui non venit facere voluntatem suam. Unde & in passione, Non mea, inquit, voluntas, sed tua fiat. Lepra vero proprii consilij eo perniciosior est, quo magis occulta: & quanto plus abudat, tanto sibi quisque sanior esse videtur. Haec illorum est, qui zelum Dei habent, sed non secundum scientiam, sequentes errorem suum, & obstinati in eo, ita ut nullis velint consiliis acquiescere. Hi sunt vnitatis diuisores, inimici pacis, charitatis expertes, vanitate tumentes, placentes sibi, & magni in oculis suis, ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituit. Et quae maior superbia, quam ut vnus homo toti congregationi iudicium suum praeferat, taquam ipse solus habeat spiritum Dei? Idololatriae scelus est, non acquiescere: & quasi peccatum ariolandi, repugnare.
- 16. **IOANNIS** quarto: Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius qui misit me, ut perficiam opus eius.
- 17. **ET** quinto: Non quero voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.
- 18. **ITEM** sexto: Descendi de caelo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.
- 19. **PRIMI** Regum tertio: Et respondit Heli, Dominus est: quod bonum est in oculis suis, faciat.

Deum maxime impugnat voluntas propria.

Ioan. 6. Matth. 26. Proprii consilium quam perniciosum sit.

Rom. 10.

1. Reg. 15.

X.

Quid habet quarta petitio, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie?

Ab omni boni auctore ac fonte nos, veluti pauperes & mendici, ea desideramus, quae ad hanc vitam corporis quotidie sustentandam sunt satis, victum scilicet & vestitum: praeterea quae ad vitam animae promouendam faciunt, nimirum verbum Dei, animae spirituale pabulum, sacrosanctam Euchariſtiam, panem illum caelestem, cateraque salutifera Ecclesiae Sacramenta ac Dei dona, quae ad bene beatęque viuendum pascunt, curant, confirmant hominem interiore.

TEST.

TESTIMONIA.

- 1. **IACOBI** primo: Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non impropertat. Omne datum optimum & omne donum perfectum, deforsum est, descendens a patre lumine.
- 2. **PSALMO** trigesimo nono: Ego autem mendicus sum & pauper: Dominus sollicitus est mei.
- 3. **DEUTERONOMI** decimo: Dominus Deus iudicium facit pupillo & viduae, amat peregrinum, & dat ei victum atque vestitum.
- 4. **GENESIS** vigesimo octavo: Vouit Iacob vouit, dicens: Si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in via per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, reuersusque fuero prosperę ad domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum, sanctorumque quae dederis mihi, decimas offeram tibi.
- 5. **PRIORIS** ad Timotheum sexto: Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus.
- 6. **PROVERBIORVM** trigesimo: Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi: tribue tantum victui meo necessaria: ne forte satiatuſ illiciar ad negandum, & dicam, Quis est Dominus? aut egestate compulsus, furer, & periurem nomen Dei mei.
- 7. **PSALMO** centesimo quadragesimo quarto: Oculi omnium in te sperant domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno. Aperis tu manum tuam, & imple omne animal benedictione.
- 8. **MATTHEI** quarto: Scriptum est (Deuteronomij octavo): Non in solo pane viuunt homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.
- 9. **AMOS** octavo: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & emittam famem in terram: non famem panis, neque sitim aquae, sed audiendi verbum domini.
- 10. **ECCLESIASTICI** decimo quinto: Cibabit illum pane vitae & intellectus, & aqua sapientiae salutaris potabit illum.
- 11. **PROVERBIORVM** nono: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis.
- 12. **MATTHEI** vigesimo sexto: Hoc est corpus meum.
- 13. **ET** capite sexto: Panem nostrum super substantialem da nobis hodie.
- 14. **IOANNIS** sexto: Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita.
- 15. **HIERONYMVS** in caput sextum Matthaei: Quod nos substantialem expressimus, in Graeco habetur *ἄριστον*: quod verbum Septuaginta interpretes *ἄριστον* frequentissime transferunt. Considerauimus ergo in Hebraeo, & vbiunque illi *ἄριστον* expresserunt, nos inuenimus **SECVLAH**, quod Symmachus *ἰεραπερον*, id est, praecipuum vel egregium, trāstulit: licet in quodam loco peculiariter interpretatus sit. Quando ergo petimus, ut pe-

Super substantialis panis.

- culiarem vel praecipuum nobis Deus tribuat panem, illum petimus, qui dicit: Ego sum panis viuus qui de caelo descendi. Possumus super substantialem panem & aliter intelligere: qui super omnes substantias sit, & vniuersas superet creaturas.
- 16. **CYPRIANVS** in sermone de oratione Dominica: Panem nostrum vocamus, quia Christus, noster (qui corpus eius contingimus) panis est. Huc autem panem dari nobis quotidie postulamur, ne qui in Christo sumus, & Euchariſtiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti & non communicates, a caelesti pane prohibemur, a Christi corpore separeremur, ipso praedicante & monente: Ego sum panis vitae qui de caelo descendi. Si quis ederit de meo pane, viuat in eternum. Panis autem, quem ego dero, caro mea est, pro seculi vita. Quando ergo dicit in aeternum viuere, si quis ederit de eius pane, ut manifestum est eos viuere, qui corpus eius attingunt, & Euchariſtiam iure communicationis accipiunt: ita contra timendum est & orandum, ne, dum quis abstentus separatur a Christi corpore, procul remaneat a salute, communicare ipso & dicente: Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Et ideo panem nostrum, id est, Christum dari nobis quotidie petimus, ut qui in Christo manemus & viuimus, a sanctificatione eius & corpore non recedamus.
- 17. **AMBROSIVS** libro quinto de sacramentis, capite quarto: Memini sermonis mei, cum de Sacramento tractarem. Dixi vobis, quod ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergo in oratione Dominica, quae postea sequitur, ait, Panem nostrum? Panem quidem dixit, sed *ἄριστον* dixit, hoc est, super substantialem. Non iste panis est qui vadit in corpus, sed ille panis vitae aeternae, qui anima nostrae substantialem fulcit. Ideo Graeco *ἄριστον* dicitur. Latinus autem hunc panem quotidianum dixit, quem Graeci dicunt aduenientem. Quia Graeci dicunt *τὸ ἄριστον ἡμέραν*, aduenientem diem. Ergo quod Latinus dixit & quod Graecus, vtrunque utile videtur. Graecus vtrunque vno sermone significauit, Latinus quotidianum dixit. Si quotidianus est panis, cur post annum illum fumis? &c.
- 18. **AVGVSTINVS** libro secundo de sermone Domini in monte, capite duodecimo: Panis quotidianus aut pro iis omnibus dicitur, quae huius vitae necessitate sustentant: aut pro sacramento corporis Christi, quod quotidie accipimus: aut pro spiritali cibo, de quo Dominus dicit, Operamini escam quae non corrumpitur. Et illud, Ego sum panis vitae qui de caelo descendi.

Eucharistia.

Ioan. 6.

Ioan. 6.

Super substantialis.

Quotidianus.

Ioan. 6.

Thren. 4. b. 1. Cor. 10. b. Leuit. 26. c. Num. 5. a. c. Exo. 32. f. g. Luc. 7. g. Tob. 12. c. Sap. 16. b. Psal. 50. a.

XI.

Quo pacto intelligitur quinta petitio, Dimitte nobis debita nostra?

A. Hinc petimus, a labe peccati, quo nihil foedius, nihil animae pestilentius esse potest, clementer expurgari, & ea ipsa quae peccando contraximus debita relaxari.

a Rom. 12. d Coloff. 1. b
Luc. 23. e Act. 7. g Mar. 11. c
Ephes. 4. g

b Luc. 6. f

c Math. 6. b. 18. d e Eccl. 2. 8. a
Aug. in Ench. cap. 74.

B. Nè verò frustranea sit precatio, animo in proximum perperam affecto, illud addimus, nos vindictæ cupiditate ac similitate posita, cum proximis in gratiam rediisse, & cuius ex animo noxam condonasse. Hoc est enim, quod Christus alibi voluit, cum diceret: *Dimittite, & dimittemini.* Et iterum: *Si non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.*

TESTIMONIA.

1. A THRENORVM quarto: Denigrata est super carbones facies eorum.
2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Non sumus concupiscentes malorum, sicut & illi concupierunt: Neque idololatriæ efficiamini, sicut quidam ex ipsis: Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderunt vna die viginti tria millia. Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus perierunt. Neque murmuraueritis, sicut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. Hæc autem omnia in figura contigebat illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines seculorum deueniunt.
3. LEVITICI vigesimosexto: Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, si spreueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, ut non faciatis ea quæ à me constituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meum, ego quoque hæc faciam vobis: Visitabo vos velociter in egestate & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustrà feretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hostibus vestris, & subiciemini his qui oderunt vos. Fugietis nemine persequente. Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplum propter peccata vestra, & conteram superbiam duritiæ vestræ. Daboque vobis cælum desuper sicut ferrum, & terram æneam, & cætera quæ sequuntur.
4. NUMERORVM quinto: Vir siue mulier cum fecerint ex omnibus peccatis quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum domini atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum, & c. Si declinasti à viro tuo, atque polluta es, & concubuisti cum altero viro, his maledictionibus subja cebis: Det te Dominus in maledictionem, exemplumque cunctorum in populo suo: putrescere faciat femur tuum, & tumens vterus tuus disrumpatur: Ingreantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & vtero tumefcente putrescat femur.
5. EXODI trigesimosecundo: Hæc dicit Dominus Deus Israel, Ponat vir gladium super femur suum, (inquit Moyses ad filios Leui, cum Israëlita adorassent vitulum.) & occidat vnusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum. Feceruntque filij Leui iuxta sermonem Moyse, cecideruntque in die illa quasi triginta tria millia hominum. Qui peccauerit mihi, (inquit Dominus) delebo eum de libro meo. Ego autem in die ultionis visitabo & hoc peccatum eorum.
6. LVCÆ septimo: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.
7. TOBIÆ duodecimo: Qui faciunt peccatum & iniquitatem, hostes sunt animæ suæ.

8. SAPIENTIÆ decimosexto: Homo occidit per malitiam animam suam.
9. PSALMO quinquagesimo: Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Asperges me Domine hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor. A uerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.
1. B. AD Romanos duodecimo: Nulli malum pro malo reddentes. Non vosmetipsos defendentes, charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus. Noli vinci à malo, sed vince in bono malo.
2. AD Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia, iram, indignationem, & c. Induite vos sicut electi dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supponentes iniuicem, & donantes vobismet ipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam: sicut & Dominus donauit vobis, ita & vos.
3. LVCÆ vigesimotertio: Pater, dimitte illis, nõ enim sciunt quid faciunt.
4. ACTORVM septimo: Domine, nõ statuas illis hoc peccatum.
5. MARCI vndecimo: Et cum stabitis ad orandum, dimitte si quid habetis aduersus aliquem: ut & pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. Quod si vos non dimiseritis, nec pater vester qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.
6. AD Ephesios quarto: Estote iniuicem benigni, misericordes, donantes iniuicem, sicut & Deus in Christo donauit vobis.
7. LVCÆ sexto: Dimittite, & dimittemini.
8. MATTHÆI sexto: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.
9. ET decimo octauo: Et iratus Dominus eius, tradidit eum tortoribus, quoad usque redderet vniuersum debitum. Sic & pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris. Et paulo antè: Tunc accedes Petrus ad eum, dixit: Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? Vsq; septies? Dixit illi Iesus: Non dico tibi vsque septies: sed, vsque septuagies septies.
10. ECCLESIASTICI vigesimo octauo: Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata illius seruas seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini referuat iram: & à Deo quaerit medelam? In hominem similem sibi non habet misericordiam: & de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit, referuat iram: & propitiationem petit à

tit à Deo? quis exorabit pro delictis illius? Memoro nouissimorum, & desine inimicari.

II. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimo quarto: Quisquis rogatus & peccati sui penitentem non ex corde dimittit,

XII.

Quid continet sexta petitio, Nè nos inducas in tentationem?

Quoniam præsens hæc vita perinde ac militia est super terram, dum variis tentationibus semper impugnamur, grauitèrque cum mundo, carne, & Satana cõflictamur, idcirco piè solliciti diuinam opem imploramus, nè huiusmodi aduersariorum impugnationibus succubamus, atque succubendo damnemur, sed ut in hac perpetua pugna durantes, Deique dextera nitentes, potestati Satanæ resistamus fortiter, contemnamus mundum, castigemus carnem, atque ita demum velut inuicti milites Christi, post victoriam coronemur. *Neque enim coronabitur, Apostolo teste, nisi qui legitime certauerit.*

TESTIMONIA.

1. IOB septimo: Militia est vita hominis super terram.
2. IVDITH octauo: Memores sint, quia tentati sunt patres nostri, ut probarentur, si verè colerent Deum suum. Memores esse debent, quomodo pater noster Abraham tentatus est, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est. Sic Isaac, sic Iacob, sic Moyses, & omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transierunt fideles. Illi autem qui tentationes non susceperunt cum timore Domini, & impatientiam suam & improprium murmurationis suæ contra Dominum protulerunt, exterminati sunt ab exterminatore, & à serpentibus perierunt. Et nos ergo non vlciscamur nos pro his quæ patimur: sed reputantes peccatis nostris hæc ipsa supplicia minora esse, flagella Domini, quibus quasi serui corripimur, ad emendationem, & non ad perditionem nostram euinisse credamus.
3. TOBIÆ tertio (ait Sara): Hoc pro certo habet omnis qui te colit, quod vita eius, si in probatione fuerit, coronabitur: si in corruptione fuerit, ad misericordiam tuam venire licebit. Non enim delectaris in perditionibus nostris: quia post tempestatem tranquillam facis, & post lachrymationem & fletum, exultationem infundis.
4. ITEM capite duodecimo ait Raphaël ad Tobiam: Quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te.
5. MATTHÆI quarto: Ductus est Iesus in desertum à spiritu, ut tentaretur à diabolo.
6. ET capite vigesimo sexto: Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem.
7. AD Hebræos secundo: In eo in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis qui tentantur, auxiliari.
8. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio: Fidelis autem Dominus est, qui confirmabit vos, & custodiet à malo.
9. PRIMÆ Ioannis secundo: Scribo vobis iuuenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei manet in vobis, & vicistis malignum: Nolite diligere mundum, & c. quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum,

nullo modo existimet à domino sua peccata dimitti, quoniam metiri veritas non potest: Si non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Ad tam magnum tonitruum qui non expergiscitur, non dormit, sed mortuus est.

Math. 6.

Tonitruum magnum.

Iob 7. a Iudith 8. c Tob. 3. d
12. e Math. 4. a. b. 26. d
Heb. 2. d 2. Thess. 3. a. 1. Ios.
2. c. 1. a. Matt. 16. d. 1. Cor. 9. d
10. c. Iac. 4. h. 1. b. 1. Pet. 1. c
2. Pet. 2. b. Ephes. 6. b. c. Co-
loss. 3. a. Apocal. 2. b. c. g
2. Timo. 4. b

a 2. Timot. 2. a

& superbia vitæ: quæ non est ex Patre, sed mundo est. Et mundus transiit, & concupiscentia eius. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.

10. ET capite quinto: Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum. Et hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra.

11. MATTHÆI decimosexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

12. PRIORIS ad Corinthios nono: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Ibidem: Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet.

13. ET capite decimo: Qui se existimat stare, videat nõ cadat. Tentatio vos non apprehendat, nisi humana. Fidelis autem Deus est, qui nõ patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum, ut possitis sustinere.

14. IACOBI quarto: Nescitis quia amicitia huius mundi inimica est Dei? Quicumque ergo voluerit amicus esse seculi huius, inimicus Dei constituitur.

15. ET primo: Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligētibus se. Nemo cum tentatur, dicat quoniam à Deo tētatur. Deus enim intētator malorum est: ipse autem neminem tentat. Vnusquisque verò tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum verò cum consummatum fuerit, generat mortem.

16. PRIORIS Petri capite quinto: Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quaerens quem deuoret. Cui resistite fortes in fide. Deus autem omnis gratiæ, modicum passus ipse perficiet, confirmabit, solidabitque.

17. POSTERIORIS Petri secundo: Nouit Dominus pios de tentatione eripere.

18. AD Ephesios sexto: Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare aduersus insidias diaboli: quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem: sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitia in cælestibus. Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare, & c.

F

Qua saluatio dici Angelica solet?

Luc. i. c. chryso. & iacob. in Liturgiis. Aug. de ser. de Annua. i. Ambr. in ci. Luc. chry. sol. sermo. 140. & 141. Bern. Homi. 3. super Althus. et Fulgent. in ser. de laude B. Virginis.

EA, quae sanctissimae Virgini Deique matri his verbis defertur: Ave Maria gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui IESVS: Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc & in hora mortis nostrae, Amen.

TESTIMONIA.

1. EVCÆ primo: Et ingressus Angelus, ad eam dixit: Ave gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus. Quae cum audisset, turbata est in sermone eius, & cogitabat qualis esset ista saluatio. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in vtero, & paries filium: & vocabis nomen eius Iesum: Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur. & dabit illi. Dominus Deus sedem David patris eius, & regnabit in domo Iacob in aeternum, & regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Et paulo post: Et repleta est Spiritu sancto Elisabeth, & exclamauit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vidit hoc mihi; ut veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim ut facta est vox salutationis tuae in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo, & beata quae credidisti, quoniam perficeris ea quae dicta sunt tibi à Domino.

2. CHRYSOSTOMVS in Liturgia, siue in Missa sua: Precibus Domine eius quae genuit te Deiparae, & semper virginis Mariae, sanctarum omnium potestatum spiritualium, preciosi prophetae praecursoris ac Baptistae Ioannis, sanctorum gloriosorum Apostolorum, & sancti Nicolai, cuius & memoriam celebramus, miserere & serua nos. Ibidem sapius: Sanctissimae, incontaminatae, super omnes benedictae, gloriosae Dominae nostrae Deiparae, & semper virginis Mariae cum omnibus sanctis memoriam agentes, nos ipsos, & inuicem, & omnem vitam nostram Christo Deo nostro commendemus. Iterum: Precibus sanctissimae Deiparae seruator serua nos. Et paulo post: Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa, per preces dominae nostrae Deiparae, & semper virginis Mariae, sancti & gloriosi Apostoli & Euangelistae huius. Et quibusdam interpositis: Ut verè dignum & iustum est, glorificare te Deiparam & semper beatissimam, & penitus incontaminatam matrem Deinostri, &c. ut infra quaestione decimanona. Ave gratia plena Maria, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui: quoniam saluatorem animarum peperisti nostrarum. Rursum: in intercessione immaculatae Dominae nostrae Deiparae, & semper virginis Mariae dignum me fac, ut sine condemnatione accipiam immaculatum tuum donum in remissionem peccatorum, &c. Iterum: Dirige nostram viam, & confirma nos in timore tuo omnes, custo-

Intercessio B. Virginis & Sanctorum aliorum.

Preces Deiparae.

Psal. 67. Preces Mariae & Sanctorum.

Saluatio Angelica.

Intercessio Dominae nostrae.

di vitam nostram, stabili nostros gressus, precibus & supplicationibus sanctae Deiparae, & semper virginis Mariae, & omnium sanctorum.

3. IACOBUS Apostolus & frater Domini in Liturgia siue Missa sua: Commemorantes sanctissimam, immaculatam, gloriosissimam Dominam nostram matrem Dei, & semper virginem Mariam, cum omnibus sanctis & iustis, nos ipsos, & inter nos, & omnem vitam nostram Christo Deo commendemus. Ibidem: Commemorationem agamus sanctissimae, immaculatae, gloriosissimae, benedictae Dominae nostrae matris Dei, & semper virginis Mariae, ac omnium sanctorum, & iustorum, ut precibus atque intercessionibus eorum omnes misericordiam consequamur. Et post quaedam: Ave Maria gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, quia saluatorem peperisti animarum nostrarum. Dignus est, ut te verè beatam dicamus Deiparam semper beatam, & omnibus modis irreprehensam, & matrem Dei nostri, honorabiliorem quam Cherubim, & gloriosorem quam Seraphim, quae sine corruptione Deum verbum peperisti, te reuerà Deiparam magnificamus. Tibi o plena gratiae, vniuersa creatura gratulatur, Angelorum coetus, & hominum genus, quae es templum sanctificatum, paradisi spiritalis, virginum gloria, ex qua Deus carnem assumpsit, & puer factus est Deus noster, qui est ante secula, tuum enim vterum thronum fecit, & tuum ventrem latorem ac ampliore cælis ipsis reddidit. Tibi o gratia plena, vniuersa creatura gratulatur: gloria tibi.

4. AVGVSTINVS sermone secundo de Annunciatione Dominica, qui est sermo decimus octauus de sanctis: Descendit Angelus de caelo, missus à patre Deo in nostrae redemptionis exordium, ad beatam salutandam Mariam: Ave, ait, gratia plena, dominus tecum. Impleta est ergo gratia, & Eue vacuata est culpa. Maledictio Euae, in benedictionem mutatur Mariae. Ave, inquit, gratia plena, dominus tecum. Tecum dominus in corde, tecum in ventre, tecum in vtero, tecum in auxilio. Gratulare beata virgo: Christus rex de caelo suo incarnatur in vtero tuo, ex sinu Patris in vterum dignatur descendere matris. Benedicta tu, inquit, in mulieribus, quae vitam & viris & mulieribus peperisti. Mater generis nostri poenam intulit mundo: genitrix Domini nostri salutem attulit mundo. Auatrix peccati Eua, auatrix meriti Maria. Eua occidendo obfuit, Maria viuificando profuit. Illa percussit, ista sanauit. Pro inobedientia enim obedientia commutatur, fides pro perfidia componatur. Et post quaedam: O beata Maria, seculum omne captiuum tuum deprecatur assensum, te apud Deum mundus suae fidei obsidem fecit. Noli morari virgo,

Preces & supplicationes Mariae & omnium sanctorum.

Preces & intercessionem B. Virginis & sanctorum.

Saluatio Angelica.

Laudes Deiparae.

Vniuersa creatura Mariae gratulatur.

Expositio Salutationis Angelicae.

Comparatio cum Eua.

virgo,

Luc. i.

Esly per cuncta aetula.

Hicce. 31.

Inuocatio B. Virginis.

Spes vnica peccatorum post Christum.

Saluatio ante inaudita.

Gratia, quam nulla alia meruit, consecrata est.

Luc. i.

virgo, nuncio festinanter responde verbum, & suscipe filium: da fidem, & senti virtutem. Ecce, inquit, ancilla domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Nec mora, reuertitur nuncius, & virginali thalamu ingreditur Christus. Efficitur subito praegnans beata Dei genitrix, & cuncta per secula praedicatur felix. Quid mirum si sine corruptione nascitur, qui de sanctificatione concipitur? Non enim decebat, ut ille qui nobis afferebat salutem, matri praeriperet integritatis dignitatem. Nam qui terra, mari, caeloque non capitur, intra vnium corporisculi mēbra suscipitur. Hae est illa nouitas, Hieremiae prophetae vaticinio praenunciata: Faciet, inquit, Dominus nouum super terram, femina circundabit virum. O femina super feminas benedicta, quae virum omnino non nouit, & virum suo vtero circūdidit. Circundat virum Maria, Angelo fidem dando: quia Eua perdidit virum, serpenti consentiendo. O beata Maria, qui tibi dignè valeat iura gratiarum ac laudum praerogonia rependere, quae singulari tuo assensu mundo succurreris perditio? Quas tibi laudes fragilitas humani generis perfoluat, quae solo tuo commercio recuperandi aditum inuenit? Accipe itaque quascunque exiles, quascunque meritis tuis impares gratiarum actiones: & cum susceperis vota, culpas nostras oratio excusa. Admitte nostras preces intra sacrarium exauditionis, & reporta nobis antidotum reciliationis. Sit per te excusabile, quod per te ingerimus: fiat impetrabile, quod fide merito poscimus. Accipe quod offerimus, redona quod rogamus, excusa quod timeamus: quia tu es spes vnica peccatorum, per te speramus veniam delictorum, & in te beatissima nostrorum est expectatio premiorum. Sancta Maria, succurre miseris, iua pusillanimes, refove debiles: &c. ut infra quaestione 19. Assiste parata votis poscentium, & repede omnibus optatum effectum. Sint tibi studia assidue orare pro populo Dei, quae meruisti benedicta redemptorem ferre mundi.

5. AMBROSIVS in caput primum Lucae: Maria benedictionis nouae formulam mirabatur, quae nunquam lecta est, nunquam ante comperta. Soli Mariae haec saluatio seruabatur. Bene enim sola gratia plena dicitur, quae sola gratiam, quam nulla alia meruerat, consecuta est, ut gratia repletur auctore. Ibid. Nec mirum si dominus redempturum mundum, diuinam operationem suam inchoauit à matre, ut per quam filius omnibus parabatur, eadem prima fructum salutis hauriret ex pignore. Rursus: Et meruit audire, Beata quae credidisti. Et verè beata, quae sacerdote praestantior: cum sacerdos negasset, virgo correxit errorem.

6. PETERVS Chrysologus Archiepiscopus Raennas, sermone centesimo quadragesimo & sequentibus, exponit Euangelium de Annunciatione Dominica, atque inter cetera sermone centesimo quadragesimo sic ait. Facta est verè nunc mater viuentium per gratiam, quae mater ante extitit morientium per naturam. Quam sit Deus, satis ignorat illa, qui huius virginis mentem non stupet, animam non miratur: pauet caelum, tremunt angeli, creatura non sustinet, natura non sufficit: & vna puella sic Deum in sui pectoris capite, recipit, oblectat hospitio, ut pacem terris, caelis gloriam, salutem perditis, vitam mortuis, terrenis cum caelestibus parentelam, ipsius Dei cum carne commercium pro ipsa domus exigit pensionem, pro ipsius vteri mercede conquirat, & im-

pleat illud Prophetae: Ecce haereditas domini filij, merces fructus vteris. Deinde sermone centesimo quadragesimo secundo: Agit cum Maria Angelus de salute, quia cum Eua angelus egerat de ruina. Ante causam dignitas virginis annunciat ex nomine: nam MARIA Hebraeo sermone, Latine domina nuncupatur. Et sermone centesimo quadragesimo tertio: Ave gratia plena: Quia singulis gratia se est largita per partes, MARIA verò simul se tota dedit gratiae plenitudo. Omnes, inquit Euangelista, de plenitudine eius accepimus. Verè benedicta, quae fuit maior caelo, fortior terra, orbe latior: nam Deum quem mundus non capit, sola cepit. Portauit Deum, qui portat orbem: genuit genitorem suum, nutriuit omnium viuentium nutritorem.

7. BERNARDVS homilia tertia de laudibus Virginis matris, super Euangelium, missus est Angelus Gabriel: ubi explicat Angelicam salutationem, atque inter cetera ita scribit: Legimus in Actibus Apostolorum & Stephanum plenum gratia, & Apostolos fuisse repletos spiritu sancto: sed longè distimiliter à Maria. Alioquin nec in illo habitauit plenitudo diuinitatis corporaliter, quae admodum in maria: nec illi conceperit de Spiritu sancto, quomodo maria. Quid mirum si gratia plena erat, cum qua dominus erat? Praeuenit suum nunciu ad virginem quam amauerat, quae sibi elegerat, cuius decorè concupierat. Merito autè concupiuit rex decorem virginis. Fecerat enim quicquid longè antea praemonita fuerat à patre suo David, dicente sibi: Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. Et si hoc feceris, concupiscet rex decorem tuum. Inclinauit aurem suam ad obedientiam, & cor suum ad disciplinam, & oblita est populum suum & domum patris sui: quia nec populum suum augere proles successione, nec domum patris sui relinquere curauit haereditate: sed quicquid honoris in populo, quicquid de paterna domo rerum terrenarum habere potuisset, omnia arbitrata est ut steret, ut Christum lucrificeret. Nec fessellit eam intentio, quando & Christum sibi filium vendicauit, nec propositum pudicitiae violauit. Bene igitur gratia plena, quae & virginitatis gratiam tenuit, & insuper fecunditatis gloria acquisiuit. Non dixit, Dominus in te: sed, dominus tecum. Deus enim qui ubique aequaliter totus est, per suam simplicem substantiam, aliter tamen in rationalibus creaturis, quam in ceteris, & ipsarum aliter in bonis, quam in malis est per efficaciam. Ita sane est in irrationalibus creaturis, ut tamen non capiatur ab ipsis. A rationalibus autè omnibus quidem capi potest per cognitionem, sed à bonis tantum capitur etiam per amorem. In solis ergo bonis ita est, ut etiam sit cum ipsis propter concordiam voluntatis. Sed cum ita sit cum omnibus sanctis, specialiter tamen cum Maria, cum qua vti quae tanta ei consensio fuit, ut illius non solum voluntatem, sed etiam carnem sibi coniungeret, ac si de sua virginis que substantia vnus Christum efficeret, vel potius vnus Christus fieret: qui etsi nec totus de Deo, nec totus de virgine, totus tamen Dei & totus virginis esset: nec duo filij, sed vnus vtriusque filius. Nec tantum dominus filius tecum, quem carnem tua induis: sed & dominus Spiritus sanctus, de quo concipis, & dominus Pater, qui genuit, quae concipis. Non quia tu benedicta, ideo benedictus fructus ventris tui: sed quia ille te prauehit in benedictione.

F iij

Benedictus fructus.

Matth. 7.

Gene. 3.

Maria virginem vocat.

Comparatur cum Eva.

nibus dulcedinis, ided tu benedicta. Verè etenim benedictus fructus ventris tui, in quo benedictæ sunt omnes gètes: de cuius plenitudine tu quoquè accepisti cū cæteris, et si differentiùs à cæteris. Benedictus in odore, benedictus in sapore, benedictus in specie. Ex cuius benedictione benedicta etiã tu in mulieribus: quia non potest mala arbor fructū facere bonū. Benedicta in quã tu in mulieribus, quæ illã generalem maledictionē euasisti, quã dictū est: In tristitia paries filios: & nihilominùs illam, quã secutus est, Maledicta sterilis in Israël: ac singularē consecuta es benedictionē, vt nec sterilis maneat, nec cū dolore parturias. O virgo prudens, o virgo deuota, quis te docuit, Deo placere virginitatem? Tu nõ dicam præceptū, sed nec cõsiliū habes, nec exemplū, nisi quòd vnctio docebat te de omnibus, ac sermo Dei viuus & efficax antè tibi factus est magister, quã filius: priùs instruxerit mentem, quàm induerit carnem. Christo ergò deuotes te exhibere virginem, & nescis quòd ipsi exhiberi te oportet etiam matrem. Eligis in Israël esse contèptibilis, & vt illi placeas cui te probasti, maledictum incurere sterilitatis: & ecce maledictio benedictione commutatur, sterilitas fecunditate recompensatur.

8. FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus in sermone de laudibus Mariæ ex partu Saluatoris: Facta est Maria fenestra cæli, quia per ipsam Deus, &c. vt infra quæstione decimanona. Tria deniquè

mala Eua, à tribus bonis Mariæ probatur exclusa. Nam Eua dictū est: In doloribus & tristitia paries, & ad virū cõuersatio tua, & ipse dominabitur tui. Tribus ergò his malis se subiugant fœminæ, quæ Mariam non sequuntur, dolori, tristitia, seruituti. Maria autè ecotrariò, quàm præclarissimis tribus bonis sublimetur, auscultata: Salutationis Angelicæ, benedictionis diuinæ, & plenitudinis gratiæ. Sic enim eã legitur salutasse: Aue Maria, gratia plena, benedicta tu inter mulieres. Cū dixit, Aue, salutationē illi celestē exhibuit. Cū dixit, gratia plena, ostēdit ex integro iram exclusam primæ sententiæ, & plenã benedictionis gratiam restitutã. Cū dixit, benedicta tu inter mulieres, virginitatis eius benedictū fructum expressit, vt ex eo benedicta dicatur inter mulieres, quæcunq; perseverauerit virgo: maledicta enim Eua fuerat, quã nunc credimus per Mariã ad benedictionem gloriæ remeasse. Venite virgines ad virginē, venite concipientes ad concipientē, venite parturientes ad parturientem, venite matres ad matrem, venite lactētēs ad lactētē, venite iuenculæ ad iuenculam. Ided omnes istos cursus naturæ virgo Maria in Domino nostro IESV CHRISTO suscepit, vt omnibus ad se confugientibus fœminis subueniret, & sic restauraret & omne genus fœminarum ad se veniētium, noua Eua seruando virginitatem, sicut omne genus virorum Adam nouus recuperat Dominus IESVS CHRISTVS.

XVI.

Vnde hic modus Deiparam virginem salutandi profluxit?

A. Primùm ex Euangelicis verbis & exemplis nota est hæc saluatio, quando nos ita docent afflati diuino spiritu magnus Gabriel Archangelus, & præcursoris Domini mater sancta Elizabetha.

B. Deindè confirmat nobis hanc salutandi formulam vsus & consensus Ecclesiæ perpetuus, quem sancti Patres & maiores in hunc vsque diem religiosissimè obseruauerunt, ac obseruari à nobis voluerunt.

L. V. C. Æ primo, vt supra quæstione præcedenti, ATHANASIVM, plurèsque alios, vide quæstione decimoctaua & decimanona sequentibus.

XVII.

Quid prodest huiusmodi saluatione vti?

A. His præclaris verbis admonemur primùm summi beneficij, quod per Mariam Deiparam æternus Pater inchoare voluit in Christo, & humano generi redimendo clementer exhibere.

B. Tum insignis hæc est commendatio sacrosanctæ & admirandæ virginis, quã nobis Deus inuentricem gratiæ ac vitæ genitricem esse decreuit.

C. Quare nihil mirum si post pia vota, quæ in precatione Dominica Deo commendauimus, hic acceptæ per Christum gratiæ memores, non modò Christi matrem, sed etiam Deum Patrem in eadem virgine Deipara laudemus, & collatantes angelis, eandem reuerenter, & sæpè quidem, salutemus.

TESTIMONIA.

1. Ad Galatas quarto: Vbi venit plenitudo tēporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus.

2. L. V. C. Æ vndecimo factum est autem cū hæc diceret, extollens vocem quedam mulier de turba

Galat. 4. a

Luca. 11. d. c

Eximie laudes B. virgin.

Perfugium conciliationis inter Deum & homines.

Quis est huius saluationis sensus?

A. Primis quidem verbis iure gratulamur, & gratulando prædicamur cam, quæ nobis Eua secundam, camq; felicem præstitit. Etenim quod illa prior mundo intulit Væ maledictionis, hæc suo salutifero partu sustulit, ipsamq; maledictionē filiorum Adæ, benedictione perpetua cõmutauit.

B. Digna quidè illa, quæ gratia plena prædicetur, vt quæ plena Deo, plena virtutibus, sola (nã Ambrosij verbis vtetur) gratiã quam nulla alia meruerat, cõsecuta est, vt gratiæ repletur authore. Et quis potuit in eius anima vel corpore locus esse vitiorū, quãdo sancti sanctorū est tēplū effecta?

C. Additur porrò, Dominus tecum: quia & virtus Patris illi singulariter obubrauit, & Spiritus sanctus cumulatifsimè superuenit, & verbū caro factum ex illa, tanquam sponsus de thalamo suo, admirabiliter processit.

D. Ad hæc, benedicta in mulieribus, quia * virginitate sponsa simul & fecunditate mater existit, quam proindè summo iure beatam dicunt, semperque dicent omnes generationes. Mulier tota pulchra & immaculata, virgo ante partum, in partu, & post partum, semper incorrupta, ab omni peccati labe libera, super cælos omnes exaltata, quæ nec minùs viuificando profuit, quàm infelix Eua obfuit mortalibus occidendo.

E. Et benedictus fructus ventris tui IESVS, vt qui ex MARIA radice velut flos ascendens, vt ipse quodammodò terræ fructū se præstitit, & æternæ salutis fructum ita membris suis, sicut vitis palmitibus succum & vigorè suppeditat. Verè beatus venter, qui te portauit & edidit mundo Saluatorem: verè beata vbera quæ de cælo plena filium Dei lactauerunt.

F. Et additur demùm ab Ecclesiã, Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc & in hora mortis nostræ. Quippe sanctorum Patrum vestigiis insistentes, non modò laudabilem & admirabilem illam virginem, quæ sicut lilium est inter spinas, salutamus, sed & eam virtute Dei auctã esse tanta credimus atque profitemur, vt possit prodesse, fauere, annuere miseris mortalibus, dum hi præsertim se suãque vota illi commendant, ac diuinam gratiam matris intercessione supplices expetunt.

TESTIMONIA.

1. A. ANDREAS Hierosolymitanus Archiepiscopus Cretensis, in salutationem Angelicam: Aue inquit, gratia plena: Dominus tecum. Qui est ante te, hodiè tecum est, & paulò post erit ex te. Illud quidem ab omni æternitate, hoc autem in tempore. O immensam humanitatem, o benignitatem incredibilem. Non fuit satis gaudium indicasse, nisi ipsum gaudij authorem inesse Virgini significaret. Illud enim, Dominus tecum, perspicue Regis præsentiam declarat, qui sic ex ipsa corpus assumit humanum, vt à propria gloria non recedat. Aue gratia plena, Dominus tecum. Gaude lætitiæ instrumentum, per quod tristis execrationis sententia in lætum gaudij iudicium commutatur. Gaude verè benedicta, gaude virgo præclarissima, gaude ornatissimum diuinæ gloriæ templum. Gaude sacrosanctum regis palatium, gaude thalame, in quo sibi Christus humanitatem sponsam adiunxit. Gaude electa à Deo antequàm genita. Gaude diuinum inter Deum atque homines conciliationis perfugium. Gaude thesaurè vitæ immortalis, gaude

cælum, in quo sol gloriæ splendet: domicilium cælo præstantius. Gaude vnicum illius, qui nunquam capitur, amplissimum habitaculum. Gaude sancta terra virginea, ex qua nouus Adam formatur, qui veterem Adam seruet. Gaude fermentum sanctum ac Deo gratum, ex quo totius generis humani massa fermentatur, & in vnus corporis Christi panem euadit, & admirabili ratione coaugmentatur. Gaude gaudij mater sempiterni, gaude noua Dei arca, in qua Dei Spiritus conuiescit. Arca, in qua noster Noë Christus humanitatem seruauit: arca, in qua nouæ gloriæ sanctificatio, & qui natura sanctus est, in virginea naturæ officina corpus sibi ratione mirabili fabricatus est, non deponens id quod erat: est enim immutabilis: sed assumens id quod non erat: est enim benignus & hominum amantissimus. Gaude vrna aurea, quæ continet illum, qui dulce manna & mel è petra ingrato populo subministravit. Gaude Seraphica mystici carbonis ardentis forceps. Salue spiritale præcognitionis perspicuè speculum,

Andreas Hierosol. Archiepiscopus Cretensis in salutatione Angel. Iren. lib. 3. cap. 31. & 33. Hiero. ad Eustoch. de custodia, virg. epist. 22. Innocent. 3. sem. 1. de Alump. Bern. homil. 2. super Missu. est. Aug. serm. 2. de Annun. ciatio. Amb. in 1. ca. Luc. Vide Bernardum serm. 9. ex paruis.

a Luca. 1. d. b Ioan. 1. a. Psal. 118. a

* Eia. 7. c. Ezech. 44. a

c Luca. 1. e

d Cant. 4. b

e Ambros. epist. 81. Hiero. in Heluid. & in apolo. pro lib. aduersus Iouin. f Aug. de nat. & grat. ca. 36. Conc. Trident. sess. 5. Iren. sess. 6. canone 23. g Eia. 11. a

h Ioan. 1. a

i Luca. 11. d

k Vide antiquum Breuiarium Ro. & nouum ex edito Concilio Trident. edit. 1. Ephraim de laudi. Mariæ & in orat. ad eandē. Item in lament. B. virg. Iren. lib. 5. Nazian. in Cypriano. & in Tragen. Christus patiens. Fulgen. in serm. de laudib. B. virg. Auselmus de excellentia B. virginis. ca. 12. Bern. serm. a. Dom. 1. post octau. Epiph. & serm. 3. & 4. de Assumpt. in Cant. 2. a

Figura B. Virginis. Genes. 7. Exod. 37.

Exod. 16. Hebr. 9. Psal. 82. Eia. 6.

Benedicta in mulieribus.

Celofsa.

for. * nostrae que salutis agricolam.

Pfal. 17. & 71.

Luc. 1.

Diuites Mariam obsecrant.

El. 8.

Ezech. 44.

Dan. 1. Abac. 3. Psal. 67.

Zacha. 4.

Gen. 2.

Gen. 3.

Exod. 15. 16. & 17.

per quod Propheta infinita erga nos Dei submissionem mylticè vaticinati sunt. Gaudet speculum, per quod iustitiæ solem venientem è caelo suspicietes ij qui densis in tenebris peccati versabantur, illustrati sunt. Salve Prophetarum & Patriarcharum omnium decus, & clarissima arcana præcognitionis humanæ tuba. Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Et merito benedicta: benedixit enim te Deus tabernaculum suum, quoniam paternæ gloriæ plenum Christum Iesum, hominem eundem & Deum in sis ex quibus, & in quibus naturis consistit, admirabili ratione in vtero tuo gessisti. Benedicta tu in mulieribus, quæ celestem thesaurum, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei reconditi, in sacro virginitatis tuæ penu, sine angustia comprehedisti. Tu verè benedicta es, cuius vterus aræa cumulus est: quia benedictionis fructu, immortalitatis spicam Christum, sine femine, sine cultoris labore multiplicem frugum innumerabilium messem * nostræ salutis Agricolæ produxisti. Tu verè benedicta, quæ sola ex omnibus matribus creatori tuo mater electa es, & quod est matrum omnium proprium ignoras: cuius quoque excellètia virginitatis, maternis doloribus corrupta nõ est, virgineo germine tuo signa tuæ castitatis integra conseruante. Tu verè benedicta, quæ sola sine viri coniunctione filium genuisti, qui cælos condidit, & terram virginitate tuæ cælis exæquauit. Benedicta tu in mulieribus, quæ sola benedictione suscepisti, quæ Deus per Abraham gentibus omnibus promisit. Tu verè benedicta, quæ sola benedicta filij Iesu Christi & Saluatoris nostri declarata es mater, per quam clamant gentes: Benedictus qui venit in nomine domini: &, Benedictum nomen gloriæ eius in secula, &, Implebitur gloria eius omnis terra: fiat, fiat. Benedicta tu in mulieribus, quam beatam dicunt omnes generationes: quam reges honorant, principes venerantur, diuites populi obsecrant, virgines quæ vel præcesserunt vel sequuntur, in templum Regis comitatur. Benedicta tu in mulieribus, quæ Elaias oculis prophetis aspiciens, prophetissam, & virginem, & laterem, & locum, & caput libri ob signatum arcana ratione nominauit. Benedicta tu verè, quam Ezechiel auroram, & portam conclusam, per quam solus Deus ingressus est, & rursum conclusam appellauit. Tu sola verè benedicta, quam vir desideriorum Daniel montem vidit, & Abacuc admirabilis montem opacum. Montem quoque Dei, montem pinguem, montem coagulatum, montem in quo placitum est Deo habitare, te tuus ille progenitor atque rex prophetice decatauit. Benedicta tu in mulieribus, quam Zacharias rerum diuinarum inspector eximius candelabrum aureum vidit septem lucernis, & septem infusoriis, id est, septem Spiritus sancti muneribus exornatū. Tu verè benedicta, quæ tanquam paradysus intra te continet ipsius Eden plantatorem Christum: qui infinita virtute ex almo vtero tuo prodiens instar fluuij, quatuor principiis per Euangelium rigat facie vniuersæ terræ. Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Fructus, ex quo protoplastus Adam vescens, euomet veterem illam potionem, per quam fraudis venenū hausit. Fructus, ex quo ligni amaritudo dulcescit: qui expurgat humanitatē, qui verè Israëli fontes vber-

rimos præbet in solitudine, qui aquas amaras efficit dulces, & nouum panis ac cibi imbrem emittit. Benedictus fructus, qui ex incorrupta virginis vteri planta maturus racemos extulit. Benedictus fructus, ex quo fontes emanant aque salietis in vitam æternam. Fructus, ex quo vitalis panis Domini corporis, & salutare immortalitatis poculum conficitur. Benedictus fructus, quem omnis lingua caelestium, terrestrium & infernorum celebrat triplici sanctitate, in vna diuinitate trinitatem indicans personarum.

2. **IRÉNÆVS** libro tertio aduersus hæreses, capite trigésimo primo: Quemadmodum protoplastus ille Adam de rudi terra & adhuc de virgine (nondum enim pluerat Deus, & homo non erat operatus terram) habuit substantiam, & plasmatus est manu Dei, id est verbo Dei: omnia enim per ipsum facta sunt: & sumpsit Dominus limum à terra, & plasmavit hominē: Ità recapitulans in se Adā ipse verbum existēs ex Maria, quæ adhuc erat virgo, rectè accipiebat generationem Adæ recapitulationis. Si igitur primus Adam habuit patrē hominem, & ex femine viri natus est, merito dicerent & secundum Adam ex Ioseph esse generatum. Si autem ille de terra quidem sumpit, & verbo Dei plasmatus est, oportebat id ipsum verbum recapitulationem Adæ in femetipsum faciens, eiusdem generationis habere similitudinem.

3. **ET** capite trigésimo tertio: Sicut Eua inobediens facta, & sibi & vniuerso generi humano causa facta est mortis: sic & Maria habens prædestinatum virum, tamen virgo obaudiens, & sibi & vniuerso generi humano causa facta est salutis. Eua inobediens nodus solutionem accepit per obedientiam Mariæ: quod enim alligauit virgo Eua per incredulitatem, hoc virgo **MARIA** soluit per fidem.

4. **HIERONYMVS** epistola vigésima secunda ad Eustochium de custodia virginitatis: Exiit virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendit. Virga, mater est domini, simplex, pura, syrceæ, nullo extrinsecus germine coherente, & ad similitudinem Dei vnice fecunda. Virgæ flos, Christus est, dicens: Ego flos campi, & lilium conualium. Qui & in alio loco lapis prædicatur abscissus de monte sine manibus: significante Propheta, virginem nasciturum esse de virgine. Manus quippe accipiuntur pro opere nuptiarum. In doloribus iugiter Eua parturiebat: postquam verò virgo concepit in vtero, & peperit nobis puerum, cuius principatus in humeros eius, Deum, fortem, patrem futuri seculi: soluta maledictio est. Mors per Eua, vita per Mariam. Ideoque & ditius virginitatis donum fluxit in fœminas, quia coepit à femina.

5. **INNOCENTIUS** tertius sermone secundo de Assumptione Mariæ Virginis: Oportebat, vt sicut per fœminam mors intravit in orbem, ita per fœminam vita rediret in orbem: & ideò quod damnauit Eua, saluauit Maria, vt vendè mors oriebatur, indè vita resurgeret. Illa consensit diabolo, & vetitum pomum comedit, secundum illud: Tulit de fructu, & comedit, deditque viro: Ista credidit angelo, & filium promissum concepit, secundum illud: Ecce concipies & paries filium. Illa comedit pomum ad mortem, iuxta quod fuerat

Benedictus fructus. Ioan. 4.

Philip. 1.

Adam ex terra adhuc virgine formatus. Gen. 2. Ioan. 1. Gen. 2.

comparatur cum Eua.

Vniuerso generi humano facta est causa salutis.

El. 11. Maria virgo.

cant. 2. Dan. 2. Maria mont est.

El. 9.

Vita per Mariam.

conferunt eū Eua.

Gen. 3.

Luc. 1.

fuerat

Gen. 2.

Math. 2.

Gen. 3.

Luc. 1.

Gen. 2.

Hier. 31.

Eua in Aucturatum. Luc. 1.

Cant. 6.

Peccator deprecatur Mariam.

Eccli. 24.

Penitens deprecatur Mariam.

Iob 7. 1. Ioan. 5. Galat. 3. Thien. 3. Hier. 9. Eph. 6.

i. Pet. 5.

Qui tentatur, Mariam inuocent.

Psal. 79.

Maria restauratrix Eua.

Gen. 3.

Sapient. 7.

fuerat illi prædictum: Quacunque die comederis, morte morieris. Ista concepit filium ad salutem, sicut ei fuerat prænotatum: Vocabis nomen eius Iesum: Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Illa peperit in dolore, secundum illud: Multiplicabo arumnas tuas, & conceptus tuos, & in dolore paries. Ista generauit in gaudio, secundum illud: Annuncio vobis gaudium magnū, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus dominus, in ciuitate Dauid. Illa fuit de solo viro producta, quoniam ædificauit dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem: sed produxit virum & fœminam. Hæc autem producta fuit de viro & femina, sed solum virum produxit: Quia nouum fecit Dominus super terram, fœmina circūdedit virum gremio vteri sui. Illa dicta est Eua, huic dictum est Aue: quia per hanc mutatum est nomen Eua: Aue, inquit, gratia plena, Dominus tecum. Quasi diceret: Illa fuit plena peccato; sed tu plena gratia. Illa fuit maledicta in mulieribus, sed benedicta tu in mulieribus: Fructus ventris illius fuit maledictus Cain, sed fructus ventris tui erit benedictus Iesus. Et sub finem: Ipsa est ergo aurora consurgens, pulchra vt Luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum acies ordinata. Luna luce t in nocte, aurora in diluculo, sol in die. Nox autem est culpa, diluculum pœnitentia, dies gratia. Qui ergo iacet in nocte culpæ, respiciat lunam, deprecatur Mariam, vt ipsa per filium cor eius ad compunctionem illustret. Quis enim de nocte inuocauit eam, & non est exauditus ab ea? Ipsa est mater pulchræ dilectionis & sanctæ spei. Quia verò militia est vita hominis super terram, (nam mundus positus est in maligno: caro concupiscit aduersus spiritum, oculus deprædatur animam, mors ingreditur per fenestras: nec est nobis colluctatio tantum aduersus carnem & sanguinem: sed aduersus spiritualia nequitie in caelestibus, aduersus rectorem tenebrarum harū. Aduersarius enim noster diabolus tanquā leo rugiens circumit, quærens quem deuoret) quicunque sentit impugnationem ab hostibus, vel à mudo, vel à carne, vel à demone, respiciat castrorum aciem ordinatam, deprecatur Mariam, vt ipsa per filium mittat auxilium de sancto, & de Sion tueatur.

6. **BERNARDVS** homilia secunda de laudibus Virginis Matris super Euangelij, Missus est: Curre Eua ad Mariam, curre mater ad filiam. filia pro matre respondeat, ipsa matris opprobrium auferat: ipsa patri pro matre satisfaciatur: quia ecce si vir cecidit per fœminam, iam non erigitur nisi per fœminam. Quid dicebas o Adam? Mulier quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi. Verba malitiæ sunt hæc, quibus magis augeas quam deas culpam. Veruntamen sapientia vicit malitiam: cum occasione veniæ, quam à te Deus interrogando elicere tentauit, sed non potuit, in thesauro indeficientis suæ pietatis inuenit. Redditur nempe fœmina pro fœmina, prudens pro fatua, humilis pro superba: quæ pro ligno mortis,

gustum tibi porrigat vitæ, & pro venenoso cibo illo amaritudinis, dulcedinem pariat fructus æterni. Muta ergò iniquæ excusationis verbum in vocem gratiarum actionis, & dic: Domine, Mulier quæ dedisti mihi, dedit mihi de ligno vitæ, & comedi, & dulce factum est super mel ori meo, quia in ipso viuificasti me. Ecce enim ad hoc missus est Angelus ad virginem. O admirandam & omni honore dignissimam virginem, o fœminam singulariter venerandam, super omnes fœminas admirabilem, parentum reparatricem, posterorum viuificatricem. Missus est, inquit, Angelus ad virginem. Virginem carne, virginem mente, virginem professione, virginem denique qualem describit Apostolus, mente & corpore sanctam. Nec nouiter, nec fortuito inuentam, sed à seculo electam: ab altissimo præcognitam & sibi præparatam, ab angelis seruatam, à Patribus præfiguratam, à Prophetis promissam. Scrutare scripturas, & proba quæ dico. Visne vt & ego aliqua ex his testimonia hic inseram? Vt pauca loquar de pluribus; quàm tibi aliam prædixisset Deus videtur quando ad serpentem ait: Inimicitias ponam inter te & mulierem? Et si adhuc dubitas, an de Maria dixerit: audi quod sequitur, Ipsa contèret caput tuum. Cui hæc seruata victoria est, nisi Mariæ? Ipsa proculdubio caput contriuit venenatum, quæ omnimodam maligni suggestionem, tam de carnis illecebra, quàm de mentis superbia deduxit ad nihilū. Quam verò aliam Salomon requirebat, cum dicebat: Mulierem fortem quis inueniet? Et multis testimoniis aliis in medium productis, ita concludit: Vides quàm pulchrè & concorditer sanctorum mira facta, & mystica dicta sibi inuicem concinunt? Vides quàm stupendum sit hoc vnum de virgine, & in virgine factum miraculum, quod tot miracula præuenerunt, tot miracula promiserunt? Vnus nimirum fuit Spiritus prophetarum: licet diuersis modis, signis & temporibus eandem rem diuersi non diuerso spiritu & præuiderunt & prædixerunt. Quod Moyse monstratum est in rubo & igne, Aaroni in virga & flore, Gedeoni in vellere & rore, hoc apertè Salomon præuiderit in forti muliere & eius precio, apertissimè Elaias declarauit de fœmina & viro, apertissimè Elaias declarauit de virgine & Deo. Et in fine sermonis: Loquamur pauca & super hoc nomine (Maria) quod interpretatum, maris stella dicitur: & matri virgini valde conuenienter aptatur. Ipsa nanque aptissimè sideri cõparatur: quia sicut sine sui corruptione sidus suum emittit radium, sic absque sui lesione virgo parturit filium. Nec sideri radius suam minuit claritatem, nec virgini filius suam integritatem. Ipsa est igitur nobilis illa stella ex Jacob orta, cuius radius vniuersum orbem illuminat: cuius splendor, & præfulget in supernis, & inferos penetrat, terras etiam perlustrans, & calefaciens: magis mentes, quàm corpora, fouet virtutes, excoquit vitia. Ipsa in quâ est præclara & eximia stella, super hoc mare magnum & spatiosum necessariò subleuata, micans meritis, illustrans exemplis. O quisquis te intelligis in huius seculi profluuio magis inter procèllas & tempestates fluctuare, quàm per terram ambulare: ne auertas oculos à fulgore huius sideris, si non vis obrui procellis. Si insurgant venti tentationum, si incurras scopulos tribulationum: respice stellam, voca Mariam. Si

Laur. B. Virg. 111.

1. Cor. 7.

Vaticinatio. nos decea.

Gen. 3.

Prouerbi. 31.

Exod. 3. Num. 17. Iud. 6. Prou. 31. Hier. 31. El. 7.

Mariæ nomē maris stellam significat, atque ipsa stella cõparatur.

Num. 24.

Micat meritis

Inuocanda Maria in tentatione & periculis.

iactaris superbiae vndis, si ambitionis, si detractio-
nis, si emulationis: respice stellam, voca Mariam.
Si iracundia, aut auaritia, aut carnis illecebra na-
uiculam concusserit mentis, respice ad Mariam. Si
criminum immanitate turbatus, conscientiae foeditate
cōfusus, iudicij horrore perterritus, barathro
incipias absorberi tristitia, desperationis abyfso:
cogita Mariam. In periculis, in angustiis, in rebus
dubiis, Mariam cogita, Mariam inuoca. Non re-
cedat ab ore, non recedat à corde, & vt impetres
eius orationis suffragium, non deferas conuerfatio-
nis exemplum. Ipsam fequēs, non deuias: ipsam
rogans, non deferas: ipsam cogitans, non erras.
Ipsa tenente non corruis, ipsa protegente non me-
tuus, ipsa duce non defatigaris, ipsa propitia perue-
nis, & sic in temetipfo experiris, quàm meritò di-
ctum fit, Et nomen virginis Maria.

Vt impetres
eius oratio-
nis suffragiū,
non deferas
conuerfatio-
nis exemplū.

7. AVGVSTINVS sermone secundo de Annū-
tiatione Dominica, vt supra, quæst. decimaquin-
ta, testimonio quarto.

1. B. AMBROSIVS in primum caput Lucae: Be-
nè sola gratia plena dicitur, quæ sola gratiam, quã
nulla alia meruerat, consecuta est, vt gratiæ reple-
retur authore.

Gratiã, quam
nulla alia me-
ruerat conse-
cuta est.

1. Cor. 1.

2. BERNARDVS sermone nono ex paruis: Chri-
stus qui factus est nobis sapientia à deo, & iustitia,
& sanctificatio, & redemptio, de sinu patris ad nos
veniens, ædificauit sibi domum, ipsam scilicet
matrem suam virginem Mariam: in qua septem
columnas excidit. Quid est in ea septem colum-
nas excidere, nisi ipsam dignum sibi habitaculum
fide & operibus præparare? Nimirũ ternarius nu-
merus ad fidem propter sanctam Trinitatem, qua-
ternarius pertinet ad mores propter quatuor prin-
cipales virtutes. Quod autem in beata Maria fan-
cta Trinitas fuerit (fuerit dico per præsentiam ma-
ieftatis) vbi solus filius erat per susceptionē huma-
nitatis: testatur nūcius cælestis, qui ei arcana my-
steria referans, ait, Aue gratia plena, Dominus tec-
cum. & post pauca, Spiritus sanctus superueniet in
te, & virtus altissimi obumbrabit te. Ecce habes
Dominum, habes Virtutem altissimi, habes Spiri-
tum sanctum, habes patrem & Filium & Spiritum
sanctum, &c. Et post pauca: Vtrum autem & qua-
tuor principales virtutes tãquàm quatuor colum-
nas possederit, inquisitione dignum videtur. Pri-
mum ergò videamus an fortitudinem habuerit.
Quæ nimirũ virtus quomodo illi abesse potuit, quæ
abiectis secularibus pompis, spreteisque voluptati-
bus carnis, soli Deo in virginitate viuere propo-
suit? Nisi fallor, hæc virgo est quæ apud Salomo-
nem legitur. Mulierem fortè quis inueniet? Quæ
adèd fortis fuit, vt illius serpētis caput cōtereret,
cui à Domino dictum est: Inimicitias ponam inter
te & mulierem, & inter semen tuum & semen il-
lius: ipsa conteret caput tuum. Porrò quòd tem-
perans, prudens, & iusta fuerit, ex angeli colloca-
tione, & sua ipsius responsione luce clarius com-
probamus, &c. Et paulò inferius: Fuit ergò bea-
ta Virgo Maria, fortis in proposito, temperans in
silentio, prudens in interrogatione, iusta in con-
fessione.

Prover. 9.

Habitaculum
S. Trinitatis.

Possedit qua-
tuor virtutes
cardinales.

Prover. 31.

Genes. 3.

1. C. LVCÆ primo: Spiritus sanctus superue-
niet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi.
2. IOANNIS primo: Verbum caro factum est,
& habitauit in nobis.

3. PSALMÒ decimo octauo: Et ipse tanquam
sponsus procedens de thalamo suo. Exultauit vt
gigas ad currendam viam, à summo cælo egressio
eius.

1. D. ESAIÆ septimo: Ecce virgo concipiet
& pariet filium, & vocabitur nomen eius Em-
manuel.

2. EZECHIELIS quadagesimo quarto: Porta
hæc claua erit: non aperietur, & vir non transiet
per eam: quoniam dominus Deus Israël ingressus
est per eam, eritque claua principii.

3. LVCÆ primo: Respexit humilitatem ancillæ
suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes
generationes. Quia fecit mihi magna qui potes est.

4. CANTICORVM quarto: Tota pulchra es
amica mea, & macula non est in te.

5. AMBROSIVS in epistola octogesima prima
ad Syricum Papam: vt supra de simbolo, quæst.
decima, A. testimo. decimo quinto.

6. HIERONYMVS aduersus Heluidium pro-
bat perpetuam virginitatem Mariæ, & argumenta
contraria refutat ex professo.

7. IDEM in Apologia ad Pammachium pro li-
bris aduersus Iouinianum: Christus virgo, mater
virginis nostri virgo perpetua, mater & virgo. Ie-
sus enim clausis ingressus est ostiis: & in sepulchro
eius, quod nouũ & in petra durissima fuerat exci-
sum, nec antea quis, nec postea positus est. Hor-
tus conclusus, fons signatus: de quo fonte ille flu-
uius manat, iuxta Ioel, qui irrigat torrentem vel
funium, vel spinarum: funium peccatorum, qui-
bus antè alligabamur: spinarum, quæ suffocant se-
mentem Patrisfamilias. Hæc est porta orientalis,
vt ait Ezechiel, semper clausa & lucida, operiens
in se vel ex se proferens sancta sanctorum, per quã
sol iustitiæ & pontifex noster secundum ordinem
Melchisedek ingreditur & egreditur. Respondeat
mihi, quomodo Iesus ingressus est clausis ostiis,
cùm palpandas manus, & iatus considerandum, &
ossa carnemque monstrauerit, ne veritas corporis
phantasma putaretur: & ego respondebo, quo mo-
do sancta Maria fit & Mater, & Virgo: virgo post
partum, mater antequàm nupta. Igitur vt dicere
coeperamus, Christus virgo, virgo Maria, vtriu-
que sexus virginitatem dedicauere.

Ioan. 20.
Luc. 23.

Cant. 4.
Ioel. 3.

Ezech. 43. 44.
& 46.

Ioan. 20.
Luc. 24.

Virginitatis
virtutis se-
xus dedica-
tio.

Maria sine
peccato.

Ioan. 1.

Conceptio B.
Virginis.

8. AVGVSTINVS libro de natura & gratia, ca-
pite trigesimo sexto: Excepta sancta virgine Ma-
ria, de qua propter honorem Domini nullam pro-
fus, cùm de peccatis agitur, habere volo quæstio-
nem: Vndè enim scimus, quòd ei plus gratiæ col-
latum fuerit ad vincendum omni ex parte pecca-
tum, quæ concipere ac parere meruit eum, quem
constat nullum habuisse peccatum. Hac ergò vir-
gine excepta, si omnes illos sanctos & sanctas cùm
hîc viuerent, congregare possemus, & interroga-
re vtrum essent sine peccato, quid fuisse respon-
suros putamus? vtrum hoc quod Pelagius dicit,
an quod Ioannes Apostolus: Rogo vos, quantali-
bet fuerint in hoc corpore excellentia sanctitatis,
si hoc interrogari potuissent, vna voce clamassent,
Si dixerimus quia peccatum nõ habemus, nos ipsos
seducimus, & veritas in nobis non est.
9. CONCILIVM Tridentinum sessione quinta
in decreto de peccato Originali: Declarat tamen
hæc ipsa sancta synodus, non esse suæ intentionis
comprehendere in hoc decreto, vbi de peccato
compre-

comprehendere in hoc decreto, vbi de peccato ori-
ginali agitur, beatam & immaculatam virginē Ma-
riam, Dei genitricem, sed obseruandas esse consti-
tutiones, fel. rec. Xisti Papæ IIII. sub pœnis in eis
constitutionibus contentis, quas innouat.

10. ET sessione sexta, canone vigesimo tertio: Si
quis hominem semel iustificatum, dixerit ampliùs
peccare non posse, neque gratiam amittere: atque
ideò eum, qui labitur & peccat, nunquàm verè
fuisse iustificatũ, aut contrã, posse in tota vita pec-
cata omnia, etiam venialia vitare, nisi ex speciali
Dei priuilegio, quemadmodũ de beata Virgine
tenet Ecclesia: anathema fit.

Maria sine
peccato ve-
niali.

1. E. ESAIÆ vndecimo: Egredietur virga de
radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Et re-
quiescet super eam spiritus Domini, spiritus sa-
pientie & intellectus, &c.

2. IOANNIS decimo quinto: Ego sum vitis, vos
palmites. qui manet in me, & ego in eo, hic fert
fructũ multum: quia sine me nihil potestis facere.
3. LVCÆ vndecimo: Factum est autem cùm hæc
diceret, extollēs vocem quædam mulier de turba,
dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & hubera
quæ suxisti. At ille dixit: Quinimò: Beati qui
audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.

Laudes B.
Virginis.

Spes despe-
rantium.

Iudic. 6.

Exod. 19.
Heb. 9.

Exod. 3.
Num. 17.

Eg. 11.

Per Mariam
Christo re-
conciliati.

Adiutrix,
portus, libe-
ratrix redē-
ptio, salus,
spes post
Deũ Maria.

Implorat au-
xilium B.
Virginis.

Non Mariæ
matris.

1. F. EPHRAËM in oratione de laudibus fan-
ctissimæ Dei matris: Intemerata prorsũque pura
virgo Deipara, regina omnium, spes desperatũ,
domina mea gloriosissima, eadẽque optima, sub-
limior cælicolis, purior solis radiis & splendoribus,
honoratior Cherubim & Polydormatis, id est, mul-
tocolis spiritibus, sanctior Seraphim, & nulla cõ-
paratione cæteris omnibus superis exercitiis
gloriosior, spes Patrum, gloria Prophetarũ, Apo-
stolorum præconium, & honor Martyrum, sancto-
rum lætitia, & lumen studioforum Abraham, Isaac
& Iacob, decus Aaron, Moysis splendor, & Gedeo-
nis vellus, Hierarcharum cœtus, & omniũ sancto-
rum ac virginum corona, ob fulgorem inaccessa.
Acerra aurea, lucerna micantissima, vna cæli mā-
na gestans, tabula scriptam legem ferens mortali-
bus, arca vera, charta diuinitatis, omniũ princeps,
circumspècta & lucifera virgo, consolatio sanctis-
sima, & omnium dux, sacratissima puella. O rube
incombuste, & patens prædium, & viridans Aaron
illius virga. Virga profectò extitisti, & flos filius
tuus. E radice Dauid & Salomonis genuit
Christus noster creator, Deus & Dominus omni-
potens, altissimus & solus. Tu quo ad corpus, Deũ
& verbum genuisti, virgo ante partũ, virgo in par-
tu, virgo post partũ. Per te reconciliati sumus Chri-
sto Deo meo filio tuo. Tu peccantiũ & auxilio de-
stitutorum adiutrix. Tu portus procella vexato-
rũ, solatium mundi, carcere clausorum liberatrix
celeberrima. Tu orphanorũ susceptio, tu captiuo-
rum redemptio, tu ægotantium exultatio, & om-
nium salus. Tu solitariorum stabilitentũ, & spes
mundañorum. Tu virginum decus, corona, & gau-
dium. Sub alis tuis custodi me & protege. Misere-
re meũ, qui sum luto inquinatus, & sceleribus
quamplurimis creatorem Deum meum & Iudicem
offendi, nõ aduersus me glorietur satanas exitiosis-
simus. Non mihi alia fiducia õ virgo sincera. Tu e-
nim meus portus õ virgo inuiolata, & præfens au-
xiliatrix. Denique sub tutela & protectione tua
totus sum. Crebris lachrymis te õ celeberrima ma-

ter imploro, & aduoluo tibi domina mea suppli-
citer clamans, nõ dulcis filius tuus, & vitæ omnium
dator, ob multa quæ patraui scelera, tollat me de
medio, &c. Dignare virgo te tuũ seruũ laudare, &
dicere: Aue Dei splēdidissimum & luculentissimũ
vas: aue domina Maria, gratia plena: aue in mulie-
ribus virgo beatissima: aue stella fulgentissima, ex
qua Christus prodiit: aue illustrissima lux, mater
& virgo: aue quæ mirificè regem omniũ peperisti:
aue per quam nobis sol præclarissimus illuxit: aue
domina cunctis sublimior: aue canticũ Cherubim,
& hymnus angelorum: aue pax, gaudium, & salus
mundi: aue generis humani lætitia: aue Patrũ præ-
conium, & prophetarum decus: aue Martyrũ pul-
chritudo, & corona sanctorũ: aue piorum gloria,
& in solitudine degentiũ hymnus: aue præclaris-
simum hierarcharum cælestium ornamentum: aue
præstantissimum orbis terræ miraculum: aue lin-
gnum vitæ, gaudium & voluptas, aue vallum fide-
lium, & mundi salus: aue tràquille portus, & à flu-
ctibus agitatorum liberatrix: aue nostra periculi-
tantium auxiliatrix: aue flos gratiæ & consolatio-
nis: aue refugium peccatorum, & hospitium: aue
spes omnium proborum aduersis casibus afflicto-
rum: aue conuerforum refugiũ: aue virorum iuxta
mulierũque regina & tutela: aue mundi media-
trix gloriosissima: aue vniuersi terrarũ orbis auxi-
liatrix: aue domina, sceptrum fidelibus tuis impe-
trans: aue porta cælorum, ascensus omnium: aue
referamentum portarum paradisi: aue quæ mæro-
res sedãsti, adornatrix omnium: aue clauis cælorũ
& regni Christi, &c. Precibus Dei genitricis sem-
per virginis, & exercitus cælestium, ac cœtus an-
gelorũ, Cherubim, Seraphim, Prophetarum, Mar-
tyrum, Hierarcharum, sanctorum studioforum in-
tercessionibus, & omnium beatorum supplicatio-
nibus, misere te creaturæ Deus mi clementis-
sime. A dextris in hora iudicij colloca humiles ser-
uos tuos. Nõ õ Domine vitæ author ad opera, quæ
nos mortales legem præuaricati commisimus, af-
pexeris: quin potiùs aspice ad mitissimam humani-
tatem & misericordiam tuam. Amen.

Salutã B.
Virginem.

Pax, gaudiũ,
salus mundi.

Liberatrix &
auxiliatrix.

Refugium,
spes, tutela.

Mundi media-
trix & concili-
atrix.

Per B. Virgini-
nis & Sancto-
rum preces
misericordiã
flagitat à
Deo.

Oratio ad B.
Virginem.

Vnica spes
desperato-
rum: sub-
sidium, au-
xilium, pro-
fugium præ-
sentissimum ad
quiduis à fi-
lio impetran-
dum.

Proteatrix &
auxiliatrix,
præfens in
hora mortis
& iudicij.

Per interces-
sionem eius
gloriã eter-
nam cõsequi
exoptat.

2. IDEM in oratione ad sanctissimã dei genitri-
cem: Immaculata, impolluta, incorrupta, pudica
virgo, dei sponsa, domina nostra, vnica spes despe-
ratorũ, oppressorum subsidium, & ad te currentiũ
auxilium præsentissimum, omnium denique Chri-
stianorũ profugium: meam fordidissimã, indignis-
simeque labiis expressam orationem, admitte, nec non
materna tua liberalitate volēs exora, vt mihi quo-
que mitissima illa suæ pietatis viscera referet, &
posthabitis innumerabilibus peccatis meis, ad pen-
itentiam me conuertat, probèque sua complere
mandata concedat. Ad sis mihi semper virgo misere-
ricors, clemēs, & benigna, in præfenti quidem vi-
ta feruens proteatrix & auxiliatrix, hostiles impe-
tus repellens, & me deducens ad salutem, ac in su-
premo vitæ momento miseram meam animã con-
seruans, & tenebrosos malorum dæmonum aspe-
ctus ab ea procũ abigens: in terribili autem die
iudicij ab æterna dånatione me liberãs, postremò
inaccessã tui filij & dei gloriæ me heredẽ efficiēs.
Quam per intercessionẽ fauorẽque tuũ domina
mea sanctissima, dei mater, te etiã atque etiã oro,
assequi valeam gratia, miseratione, & humanitate

vnigeniti tui filij Domini, & Dei, ac Saluatoris nostri Iesu Christi, cui conuenit omnis gloria, honor, & veneratio cum æterno eius Patre, & sanctissimo optimoque vitæ authore spiritu nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Oratio ad B. virginem.

Spes desperantium. Luc. 1.

Conciliatrix & aduocata.

Spes Christianorum apud Deum.

3. I T E M in Threno seu lamentatione sanctissimæ Dei genitricis, quæ dicitur sancta & magna parasceue: Nos te ô immaculata & benedicta filij tui Desque omnium mater inculpata, pura, integra, sacrosanctissima, desperantium spes & damnatorum, collaudamus: benedicimus tibi, vt gratia plena quæ Christum genuisti, omnes tibi aduoluimus, omnes te imploramus. Erue nos ô intemerata à cunctis diaboli tentationibus. Esto nostra conciliatrix & aduocata in hora iudicij, libera nos à futuro igne & tenebris: & tui filij gloria virgo nos dignare. Tu nanque es spes apud Deum Christianorum sanctissima, cui honor in secula seculorum, Amen.

4. I R E N Æ V S libro quinto aduersus hæreses: vt infra, quæst. sequenti in textu A.

5. G R E G O R I V S Nazianzenus in oratione in laudem S. Cypriani martyris: Virgo quædam erat patritio genere nata, honestisque moribus prædita. Huius amore magnus Cyprianus captus est: sollicitabat ergo eam Cyprianus, atque ad huiusmodi lenocinium non aniculam quandam ad hos vsus accommodatam, sed dæmonem quendam libidinis ac voluptatis amantem asciscit. At puella simulatque vim mali perferens, atque insidias intellexit, deploratis omnibus aliis remedijs, ad Deum confugit, atque aduersus nefarium & execrandum amorem, spolum suum patronum ac defensorē assumit, qui & Sufannam mortis periculo liberauit, & Teclam seruauit, illam à fæuis presbyteris falso crimine circumuentā, hanc à tyranno ipsius proco, patræque magis tyrânico: quem tandem sponsum illum intelligit? Christum, qui & spiritus increpat, & pesum euntes subleuat, & per mare iter pedibus facit, & spirituum legionem in profundum mittit. Hæc atque his plura commemorans, Virginemque Mariam supplex obsecrans, vt periclitati virgini auxilium ferret, ieiunij atque humi cubationis pharmaco sese communit: partim vt formæ venustatem tãquam insidiosam obscuraret, sicque flammæ materiam subtraheret, ac libidinis facem absumeret: partim vt humilitate sua propitiū sibi Deum & exorabile redderet. Neque enim vlla re perindè, atque corporis animique afflictatione conciliatur Deus: lachrymisque misericordia vicissim rependi solet. Virgo superat, dæmon superatur: ad amantem accedit tentator, victum se recessisse indicat, eaque ob causam ab eo cõténitur.

Dan. 13.

Luc. 9. Matth. 14.

Virgo B. Mariam inuocauit, & exaudivit eam.

6. I D E M in tragœdia, quæ inscribitur, Christus patiens: vt in quæst. sequenti in textu E. & ibidè in testimonio.

7. F V L G E N T I V S in sermone de laudibus Mariæ ex partu Saluatoris, vt supra, quæstione decimaquinta, testimonio 8.

8. A N S E L M V S Archiepiscopus Cantuariensis in libro de excellentia gloriosissimæ virginis Mariæ, capite duodecimo: Rogamus te domina per ipsam gratiam, qua te pius & omnipotens Deus sic exaltauit, & omnia tibi secum possibilia esse donauit, quatenus id apud ipsum nobis impetres & obtineas, vt plenitudo gratiæ, quam meruisti, in nobis sic operetur, quò participium beati præmij

Inuocatio B. virginis.

nobis eius misericorditer quædoque condonetur. Ad hoc quippe Deus noster per te factus est frater noster, vt quemadmodum ipse dignatus est cõsors fieri nostræ humanitatis, sic nos mereamur cõsortes fieri suæ diuinitatis. Intende ergò domina piissima, vt nobis ad effectum proueniat, propter quod Deus noster ex tuo castissimo vtero factus homo inter homines venit: nec sis que sumus exoratu difficilis, quia proculdubio idem benignissimus filius tuus Dominus noster Iesus Christus erit ad cõcedendum quicquid voles promptissimus & exaudibilis. Tantummodò itaque velis salutem nostram, & verè nequaquam salui esse nõ poterimus. Quid igitur stringet larga misericordiæ tuæ viscera domina contra nos, vt nolis saluare nos? Certè Deus noster (teste Propheta) misericordia nostra est, & tu eiusdem Domini nostri absque dubio vera mater. Si tu ergò quæ Dei mater es, & eò reuerà misericordiæ mater & gratiæ, denegas nobis effectum misericordiæ, cuius tã mirabiliter facta es mater, quid faciemus, cum idem filius tuus aduenerit cunctos æquo iudicaturus iudicio? Subueni ei: nõ nobis domina piissima, & non considerata peccatorum nostrorum multitudinem, velle tuum ad miserendum nobis inflecte. Cogita quæso & recogita apud te, quia non ad damnandum, sed ad saluandum peccatores conditor noster ex te factus est homo. Cur itaque non iuuabis nos peccatores, quando propter nos in tantam celsitudinem es leuata, vt te dominam habeat & veneretur omnis pariter creatura? Ab initio renouationis humanæ omnibus sub tuum præsidium confugiētibus huc quæ succurristi, & idcirco præ omni creatura, omni laude dignissima dici & esse meruisti. Eia succurre, oramus, vt laus quam per tot secula dignè possedisti, continua tibi duret in gratia ipsa, qua mundo perditio subuenisti. Tibi ergò nos commendamus, tu procura nõ pereamus: effice potius, vt salus nostra de die in diem multiplicetur, & filio tuo Domino nostro Iesu Christo vita nostra iugi deuotione famuletur.

9. B E R N A R D V S sermone secundo Dominicæ primæ post octauas Epiphaniæ: Quotiès mihi necesse est, fratres, post lachrymosas querimonias vestras exorare matrem misericordiæ, vt suggerat suo benignissimo filio, quoniam vinum non habeatis? Et ipsa, dico vobis, charissimi, si piè à nobis pulsata fuerit, non deerit necessitati nostræ: quoniam misericors est, & mater misericordiæ. Nam si cõpassa est verecundiæ illorū, à quibus fuerat inuitata: multò magis cõpatietur nobis, si piè fuerit inuocata. Placent enim illi nuptiæ nostræ, & pertinent ad eam multò amplius illis, nimirum de cuius vtero tanquam è thalamo suo cælestis sponfus processit.

10. I D E M sermone primo in Assumptione beatæ Mariæ: Præcessit nos regina nostra, præcessit, & tam gloriose suscepta est, vt fiducialiter sequantur dominam seruuli clamantes, Trahe nos post te: in odore vnguentorum tuorum curremus. Aduocatā præmisit peregrinationi nostra, quæ tãquam iudicis mater, & mater misericordiæ suppliciter & efficaciter salutis nostræ negotia pertractabit. Ascendens ergò in altum virgo beata, dabit ipsa quodè dona hominibus. Quidni daret? Si quidè nec facultas ei deesse poterit, nec voluntas. Regina cælorum

Christus ad cõcedendum facili quicquid Maria postulauerit.

Psal. 58. & 148.

Mater misericordiæ re- & dicitur Maria.

Sub eius præsidium cõfugiētibus semper succurrit.

Mariæ inuocatio.

Mater misericordiæ.

Psal. 118.

Canticæ.

Aduocata.

Mater misericordiæ.

Regina cælorum. Cur Maria sit pietas seu potestas.

Maria inuocata nemini deest.

Luc. 1.

Lib. 5. contra hæreses.

In Liturgia.

Lib. 2. de virginibus.

In Euang. de sanc. nostra deipara.

In trag. Christus patiens.

cælorum est, misericors est. Denique mater est vnigeniti filij Dei. Nihil enim sic potest potestatis eius seu pietatis magnitudinem commendare: nisi fortè aut non creditur Dei filius honorare matrem, aut dubitare quis potest omnind in affectum charitatis transisse Mariæ viscera, in quibus ipsa quæ ex deo est charitas nouem mensibus corporaliter requieuit.

11. I T E M sermone quarto in eadem solennitate: Sileat misericordiam tuam, virgo beata, si quis est, qui inuocatum te in necessitatibus suis sibi meminerit deuisse. Nos quidem seruuli tui cæteris in virtutibus congaudemus tibi, sed in hac potiùs nobis ipsis. Laudamus virginitatem, humilitatem miramur, sed misericordia miseris sapit dulcius, misericordiã amplectimur chariùs, recordamur sepiùs, crebriùs inuocamus. Hęc est enim, quæ totius mundi reparationem obtinuit, salutem omnium impetrauit. Constat enim pro vniuerso genere humano fuisse sollicitam, cui dictum est: Nè timeas Maria: Inuenisti gratiam, vtique quam quærebas. Quis ergò misericordiæ tuæ, ô benedicta, longitudinem & latitudinem, sublimitatem & profundum queat inuestigare? Nam longitudo eius vsque in diem nouissimum inuocantibus eam subuenit vniuersis.

X I X.

Patrum de Maria Virgine testimonia.

Lib. 5. contra hæreses.

In Liturgia.

Lib. 2. de virginibus.

In Euang. de sanc. nostra deipara.

In trag. Christus patiens.

Latitudo eius replet orbem terrarum, vt tua quoque misericordia plena sit omnis terra. Sic & sublimitas eius ciuitatis supernæ inuenit restauracionem, & profundum eius sedentibus in tenebris & in vmbra mortis obtinuit redemptionem. Per te enim cælum repletū, infernus euacuatus est, instauratæ ruinæ cælestis Hierusalem, expectantibus miseris vita perdata data. Sic potentissima & piissima charitas & affectu compatiendi, & subueniendi abudat effectu, æquè locuples in vtroque. Ad huc igitur fontem sitibunda properet anima nostra, ad hunc misericordiæ cumulum totã sollicitudine miseria nostra recurrat. Si pietatis tuæ ipsam quam apud Deum gratiam inuenisti, notam facere mudo: reis veniam, medelã eggris, pusillis corde robur, afflictis consolationem, periclitantibus adiutorium & liberationem sanctis tuis precibus obtinendo. In hac quoquè die solennitatis & lætitiæ dulcissimum Mariæ nomen cum laude inuocantibus seruulis, per te regina clemens gratiæ suę munera largiatur Iesus Christus filius tuus dominus noster: qui est super omnia Deus benedictus in secula.

Maria in omnibus benedicta.

Rom. 9.

12. C A N T I C O R V M secundo: Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.

A. I R E N Æ V S: Sicut Eua seducta est, vt effugeret Deum, sic Maria suasa est obedire Deo, vt virginis Eux virgo Maria fieret aduocata: & quemadmodum adstrictum est morti genus humanum per virginem, soluatur per virginem, æqua lance disposita virginalis inobedienciæ per virginelem obedientiam.

B. C H R Y S O S T O M V S: Vt verè dignum & iustum est, glorificare te Deiparam & semper beatissimam & penitus incontaminatam matrem Dei nostri, honoratiorem Cherubim, & gloriose in comparabiliter Seraphim, quæ citra corruptionem Deum peperisti: verè Deiparam te magnificamus. *Aue gratia plena Maria, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui*, quoniam saluatorem animarum nostrarum peperisti.

C. A M B R O S I V S: Sit nobis tanquam in imagine descripta virginitas vitæque beatæ Mariæ, de qua velut speculo refulget species castitatis & forma virtutis. Quid nobilius Dei matre: quid splendidius ea, quam splendor elegit? quid castius ea, quæ corpus sine corporis contagione generauit? Talis fuit Maria, vt eius vnus vita omnium disciplina sit.

D. A T H A N A S I V S: Quandoquidem ipse Rex est, qui natus est ex virgine, idemque Dominus & Deus: ea propter & mater quæ eum genuit, & Regina & Domina, & Deipara propriè & verè censetur. Ista noua Eua mater vitæ appellatur, variegatæque permanet ad primitias vitæ immortalis omnium viuentium. Dicimus eam igitur iterum atque iterum & semper & vnde quæque beatissimam. Ad te clamamus, recordare nostri sanctissima virgo, quæ etiam à partu virgo permansisti. *Aue gratia plena, Dominus tecum*: beatam te prædicat omnium angelorum & terrestrium hierarchiæ. *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui*: Intercede hera & domina, & regina, & mater Dei pro nobis.

E. G R E G O R I V S N A Z I A N Z E N V S: *O ter beata mater, ô lux virginum;*

*Quæ templa cæli lucidissima incolis,
Mortalitatis liberata sordibus,
Ornata iam immortalitatis es stola:
Meis benignam ab alto aurem exhibe verbis,
Measque virgo suscipe, obsecro, preces.*

Ser. 2. de An-
nun. Domini.

F. A V G V S T I N V S : Sancta Maria, succurre miseris, iuua pusillanimes, refoue flebiles, ora pro populo, interueni pro clero, intercede pro deuoto fœmineo sexu : sentiant omnes tuum iuuamen, quicumque celebrant tuam commemorationem.

Serm. de lau-
dib. Mariæ.

G. F V L G E N T I V S : Facta est Maria fenestra cæli, quia per ipsam **D E V S** verum fudit seculis lumen. Facta est Maria scala cælestis, quia per ipsam Deus descendit ad terras, vt per ipsam homines ascendere mereantur ad cælos. Facta est Maria restauratio fœminarum, quæ per ipsam à ruina primæ maledictionis probantur esse subtractæ.

Ser. 2. de ad-
uentu. Lege
cundè hom.
2. super, missus
est, & in illud
Apoc. Signi
magnè appa-
ruit. Item in
ser. de natiui-
tate Virginis.

H. B E R N A R D V S : Virgo regia ipsa est via, per quam Saluator aduenit, procedens de ipsius vtero tanquam sponsus de thalamo suo. Per te accessum habeamus ad filium ô benedicta inuentrix gratiæ, genitrix vitæ, mater salutis, vt per te nos suscipiat, qui per te datus est nobis.

TESTIMONIA.

A. I R E N Æ V S libro quinto contra hæreses: Sicut Eua seducta est, &c. vt in textu.

B. C H R Y S O S T O M V S in Liturgia, vt in textu, & supra quæstione decima quinta, testimo. secundo.

C. A M B R O S I V S libro secundo de virginibus: Sit vobis ô sanctæ virgines, tâquam in imagine descripta virginitas vitæque beatæ Mariæ, de qua velut in speculo refulget species castitatis & forma virtutis. Hinc sumatis licet exempla viuendi, vbi tanquam in exemplari magisteria expressa probitatis, quid corrigere, quid effugere, quid tenere debeatis, ostendunt. Primus discendi ardor, nobilitas est magistri. Quid nobilius Dei matre? Quid splendidius ea, quam splendor elegit? quid castius ea, quæ corpus sine corporis contagione generauit? Nam de cæteris eius virtutibus quid loquar? Virgo erat non solum corpore, sed etiam mente: quæ nullo doli ambitu syncerum adulteraret affectum. Corde humilis, verbis grauis, animi prudens, loquedi parcior, legendi studiosior. non in incerto diuitiarum, sed in prece pauperis spem reponens. In tanta operi, verecunda sermone arbitrum mentis solita non hominem, sed Deum quærere. Nullû lædere, bene, velle omnibus, assurgere maioribus natu, æqualibus non inuidere, fugere iactantiam, rationem sequi, amare virtutem. Quando ista vel vultu læsit parentes? quando dissensit propinquis? quando fastidiuit humilem? quando derisit debilem? quando vitauit inopem? Eos solos solita cæcus virorum inuisere, quos misericordia non erubesceret, neque præteriret verecundia. Nihil toruum in oculis, nihil in verbis procax, nihil in actu inuerecundum. Non gestus fractior, non incessus solutior, non vox petulantior: vt ipsa corporis species simulacrû fuerit mentis, figura probitatis. Bona quippe domus in ipso vestibulo debet agnosci, ac primò prætendat ingressu, nihil intus latere tenebrarum: vt mēs nostra nullis retinaculis corporalibus impedita, tanquam lucernæ lux intus posi-

Mariæ virtu-
tes, & que vi-
uendi ratio
fuerit.

ta, foris luceat. Quid ego exequar ciborum parsimoniam, officiorum redundantiam, alterum vltra naturam superfuisse, alterum penè ipsi naturæ defuisse? Illic nulla intermissa tempora, hinc congemmatos ieiunio dies: Et si quando reficiendi successisset voluntas, cibus plerumque obuius, qui mortem arceret, non delicias ministraret. dormire non prius cupiditas, quam necessitas fuit: & tamē cum quiesceret corpus, vigilaret animus, qui frequenter in somnis aut lecta repetit, aut somno interrupta cōtinuat, aut disposita gerit, aut gerenda pronunciat. Prodire domo nescia, nisi cum ad Ecclesiā cōueniret, & hoc ipsum cum parentibus, aut propinquis. Domestico operosa secreto, foris stipata comitatu, nullo meliore tamen sui custode, quam se ipsa: quæ incesu affatūq; venerabilis, non tam vestigium pedis tolleret, quam gradū virtutis attolleret. Vt tamē alios habeat virgo membrorum custodes suorum: morum autem suorum se habeat ipsa custodem. Plures erunt, de quibus discat, se ipsa se doceat, quæ virtutes magistras habet: quia quicquid egerit, disciplina est. Sic Maria intēdebat omnibus, quasi à pluribus moneatur: sic implebat omnia virtutis officia, vt non tam disceret, quam doceret. Talem hanc Euangelista monstrauit, talem angelus reperit, talē Spiritus sanctus elegit. Quid enim in singulis morer? vt eam parentes dilexerint, extranei prædicauerint, quæ digna fuit, ex qua Filius Dei nasceretur? Hæc ad ipsos ingressus angeli inuenta domi in penetralibus sine comite, nē quis intentionem abrumperet, nē quis obstreperet. Neque enim comites fœminas desiderabat, quæ bonas comites cogitationes habebat. Quinetiam tum sibi minis sola videbatur, cum sola esset. Nam quemadmodum sola, cui tot libri adessent, tot Archangeli, tot Prophetæ? Denique & Gabriel eam, vbi reuisere solebat, inuenit: & angelum Maria quasi viri specie mota trepidauit, quasi nō incognitum audito nomine recognouit.

Ierunia Ma-
rie.

Luc. 1.

Ita peregrinata est in viro, quæ nō est peregrinata in angelo: vt agnoscas aures religiosas, oculos verecundos. Denique salutata obmutuit, & appellata respōdit: sed quæ primo titubauerat aspectu, postea promisit obsequium. Quam verò religiosa in propinquas fuerit, scriptura diuina significat. Nam & humilior facta est, vbi le Deo cognouit electam: & statim ad cognatam suam in montana processit, non vtique vt exēplo crederet, quæ iam crederat oraculo. Beata enim, inquit, quæ credidisti. Et tribus cum ea mēsis māsit. Tati autē intervallo tēporis nō fides quæritur, sed pietas exhibetur. Et hoc, posteaquam in vtero parentis exiliens puer matrem dñi salutauit, prius compos deuotionis, quam naturæ. Indè tot sequentibus signis, cum sterili pareret, virgo conciperet, loqueretur mutus, adoraret magus, expectaret Simeon, sidera nunciarent, Maria mobilis ad introitum, immobilis ad miraculum, cōseruabat, inquit, hæc omnia in corde suo. Quamuis mater Domini, discere tamen præcepta Domini desiderabat: & quæ Deum genuerat, Deum tamē scire cupiebat. Quid, quod annis quoque omnibus ibat in Hierusalem soleenni die Paschæ, & ibat cum Ioseph? Vbi que in virgine comes singularum virtutum est pudor. Hic indiuiduus debet esse virginitati, sine quo nō potest esse virginitas. Nec ad templum igitur Maria sine pudoris sui custode processit. Hæc est imago virginitatis. Talis enim fuit Maria, vt eius vnus vita, omnium disciplina sit. Si igitur author non displicet, opus probemus, vt quæcunque sibi eius exoptat præmium, imitetur exemplum. Quæt in vna virgine species virtutum emicat? Secretum verecundia, vexillum fidei, deuotionis obsequium: virgo intra domum, comes ad ministeriū, mater ad templum. O quantis illa virginibus occurret, quantas complexa ad Dominum trahet, dicens: Hęc torum filij mei, hæc thalamos nuptiales immaculato seruauit pudore. Quemadmodum eas ipse Dominus commendabit Patri, nimirum illud repetens suum: Pater sanctæ, istæ sunt quas seruaui tibi: in quibus filius hominis caput reclinans quieuit: peto vt vbi ego sum, & ipse sint mecum. Sed nō solum sibi debent prodesse, quæ non solē vixerunt sibi. Hæc patres redimat, hæc fratres. Pater iuste, mundus me non cognouit: istæ autem me cognouerunt, & mundum cognoscere noluerunt. Quæ pōpa illa, quanta angelorum lætitia plaudentium, quod habitare mereatur virgo in cælo, quæ cælestem vitam vixit in seculo? Tunc etiam Maria tympanum sumens, choros virginales excitabit, cantantes Domino, quod per mare seculi, sine secularibus fluctibus transferunt. Tunc vnaquæque exultabit, dicens: Introibo ad altare Dei mei, ad Deum qui lætificat inuentum meam. Immolo Deo sacrificium laudis, & reddo altissimo vota mea. Neque enim dubitauerim vobis patere altaria, quarum mentes altaria Dei confidenter dixerim: in quibus quotidie pro redemptione corporis Christi immolatur. Nam si corpus virginis Dei templum est, animus quid est, qui tanquam membrorum cineribus excitatis, sacerdotis æterni redoptertus manu, vaporem diuini ignis exhalat? Beata virgines, quæ tam immortalis spiratis gratia, vt horti floribus, vt templa religionē, vt altaria sacerdote. Ergo sancta Maria disciplinam vitæ informet.

Luc. 1.

Math. 2.
Luc. 2.

Luc. 1.

Mariæ vita,
omnium di-
sciplina est.

Ioan. 17.

Exod. 15.

Isa. 42. & 49.

D. A T H A N A S I V S in sermone super Euangelium de sanctissima nostra Deipara: Quandoquidem ipse rex est, qui natus est ex virgine, &c. vt in textu.

E. G R E G O R I V S Nazianzenus in fine Tragediæ suæ, quæ inscribitur, Christus patiens:

O ter beata mater, ô lux virginum, &c. vt in textu.

Measque virgo suscipe, obsecro, preces:

Nam solus est honor hic tibi à mortalibus,

Quæ facta verbi mater es diuinitus:

Confessus unde verba persoluo tibi,

Plexamque de prato coronam florido

Tibi offero regina, quod me plurimis

Dignata quondam gratis, variis adhæc

Me liberat semper calamitatibus,

Multisque defensas ab aduersariis,

Tam qui videtur, quam videri qui haud queat.

Me flecte tandem, quomodo in vita auctior

Virtute fiam, teque semper præsidem

Vitæ meæ, ac demum benignam ac sedulam

Habeam aduocatam filio coram tuo,

Cum cæteris charis Deo virgunculis.

Nè me ergo tradier sinas tortoribus

Aut perditiori hominum fieri ludibrio:

Adsisse, & à tenebris & igne libera:

Fac vt fide tuæque saluer gratia.

Per te ex Deo nobis profecta est gratia.

Quare hunc tibi hymnum pango charisterion:

Salue puella gratiosa, mater &

Virgo omnium castissima ac pulcherrima,

Exercitibus præstantior cælestibus,

Regina mundi, gaudium mortalium,

Semper benignam te exhibe mortalibus,

Mihique sis salus ubique maxima.

Inuocat B.
Virginem.

Mariæ auxi-
lium & be-
neficia.

Prætes vitæ &
aduocata.

Regina mudi

F. A V G V S T I N V S sermone secundo de Annūciatione Dominica Sancta Maria, succurre miseris, &c. vt in textu, & supra in quæstione decima quinta, testimonio quarto.

G. F V L G E N T I V S in sermone de laudibus Mariæ ex parte Saluatoris: Facta est Maria fenestra cæli, &c. vt in textu, & supra, quæstione decima quinta, testimonio octauo.

I. H. B E R N A R D V S sermone secundo in Aduentu Domini: Virgo regia ipsa est via, per quam Saluator aduenit, procedens ex ipsius vtero, tanquam sponsus de thalamo suo. Tenentes ergo viam, studeamus & nos dilectissimi ad ipsum per eam ascendere, qui per ipsam ad nos descendit, per eam venire in gratiā ipsius, qui per eam in nostram miseriam venit. Per te accessum habeamus ad filium ô benedicta inuentrix gratiæ, genitrix vitæ, mater salutis, vt per te nos suscipiat, qui per te datus est nobis. Excuset apud ipsum integritas tua culpam nostræ corruptionis, & humilitas Deo grata nostræ veniā impetret vanitati. Copiosa charitas tua nostrorum cooperiat multitudinem peccatorum, & fecunditas gloriosa fecunditatem nobis conferat meritorum. Domina nostra, mediatrix nostra, aduocata nostra, tuo filio nos reconcilia, tuo filio nos cōmēda, tuo nos filio repræsenta. Fac ô benedicta per gratiā: quā inuenisti, per prerogatiuā quam

Oratio ad B.
Virginem.

Domina, me-
diatrix, & ad-
uocata nostra

Rom. 7.

meruisti, per misericordiam quam peperisti: vt qui te mediante fieri dignatus est particeps infirmitatis & miseriam nostram, te quoque intercedente, participes faciat nos glorie & beatitudinis sue Iesus Christus filius tuus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Apoc. 12. 2. Cor. 3.

2. IDEM sermone secundo de laudibus virginis matris super Euangelium, Missus est: Si insurgant venti tetationum, si incurras scopulos tribulationis: respice stellam, voca Mariam: &c. vt supra, quaestione decimo octaua, A. testimonio sexto.

Psalm. 110. Heb. 11.

3. E r in sermone de verbis Apocalypsis, Signum magnum apparuit in celo: Et quidem sufficere poterat Christus, siquidem & nunc omnis sufficientia nostra ex eo est: sed nobis bonum non erat, esse hominem solum: Congruum magis, vt adesset nostrae reparationi sexus vterque, quorum corruptioni neuter defuisset. Fidelis plane & potens mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, sed diuinam in eo reueretur homines maiestatem. Non sola illi cantatur misericordia, cantatur pariter & iudicium: quia etsi didicit ex his quae passus est, compassionem, vt misericors fieret, habet tamen & iudiciariam potestatem. Opus est mediatore ad mediatorem istum, nec alter nobis vtilior, quam Maria.

Opus est mediator ad mediatorem Christum.

Maria benigna mediator.

1. Cor. 9. De varietate plenitudine accipiunt vniuersi.

Psalm. 118. Maria contribulit caput corruptis.

Luc. 1. Maria proclaudendum

Crudelis nimirum Eva, per quam serpens antiquus pestiferum etiam ipsi viro virus infudit: sed fidelis maria, quae salutis antidotum & viris & mulieribus propinavit. Illa enim ministra seductionis, haec propitiatiois. Illa suggessit prauaricationem, haec iniecit redemptionem. Quid ad Mariam accedere trepidet humana fragilitas? Nihil austerum in ea, nihil terribile, tota suavis est, omnibus offerens lac & lanam. Reuolue diligentius euangelicam historiam feriem vniuersam, & si quid forte increpatorium, si quid durum, si quod denique signum vel tenuis indignationis occurrerit in Maria, decetero suspectam habere & accedere verearis. Quod si (vt verum sunt) plena magis omnia pietatis & gratiae, plena mansuetudinis & misericordiae, quae ad eam pertinent inueneris: age gratias ei, qui talem tibi mediatricem benignissimam miseratione prouidit, in qua nihil possit esse suspectum. Denique omnibus omnia facta est, sapientibus & insipientibus copiosissima charitate debitorum se fecit, omnibus misericordiae sinum aperit, vt de plenitudine eius accipiant vniuersi: captiuos redemptionem, aeger curationem, tristes consolationem, peccator veniam, iustus gratiam, angelus laetitiam: denique tota Trinitas gloria, Filij persona carnis humanae substantiam, vt non sit, qui se abscondat a calore eius. Ipsa est quodammodo a Deo promissa mulier, serpenti antiqui caput virtutis pede contritura: cuius plane calcaneo in multis versutis insidiatus est, sed sine causa. Sola enim contriuit vniuersam hereticam prauitatem. Alius non de substantia carnis suae Christum edidisse dogmatizabat, alius paruulum non peperisse, sed reperisse sibi labat: alius (vel post partum) viro cognitam blasphemabat: alius Dei matrem audire non sustinens, magnam illud nomen theotocos, impiissime sugillabat: sed contriti sunt insidiatores, concultati supplantatores, confutati derogatores, & beatam eam dicunt omnes generationes. Amplectamur Mariae vestigia, fratres mei, & deuotissima supplicatione beatus illius pedibus prouoluamur. Teneamus eam, nec dimittamus, donec benedixerit nobis. Potens est

enim. Nempe vellus est medium inter rorem & aream, mulier inter solem & lunam, Maria inter Christum & Ecclesiam constituta. Et quibusdam interiectis: Quis stellas nominet, quibus Mariae regium diademata compactum est? Supra hominem est corona huius rationem exponere, indicare compositionem. Nos tamen pro modulo nostrae exiguitatis abstinentes a periculo scrupulorum secretorum, non incongrue forsitan duodecim stellas istas, duodecim prerogatiuas gratiarum intelligere videamur, quibus Maria singulariter adornatur. Siquidem inuenire est in Maria prerogatiuas caeli, prerogatiuas carnis, prerogatiuas cordis: & si fuerit ternarius iste per quaternarium multiplicatus, habemus forte stellas duodecim, quibus Reginae nostrae diademata praesulgeat vniuersis. Mihi sane singularis rutilat fulgor, primo quidem in Mariae generatione: secundo in angelica visitatione: tertio in spiritus superuentione: quarto in filij Dei inenarrabili conceptione. Sic & in his quoque sidereum plane irradiat decus, quod virginitatis primiceria, quod sine corruptione foecunda, quod sine grauiamine grauida, quod sine dolore puerpera. Nihilominus etiam speciali quodam splendore in Maria coruscant mansuetudo pudoris, deuotio humilitatis, magnanimitas credulitatis, martyrium cordis. Et in fine sermonis: Iam te mater misericordiae per ipsum sincerissimam tuam mentis affectum, tuis iaculis prouoluta pedibus luna, mediatricem sibi apud solem iustitiae constitutam deuotis supplicationibus interpellat, vt in lumine tuo videat lumen, & solis gratiam tuo mereatur obtentu, quam vere amaui praeter omnibus, & ornauit, stola gloriae induens, & coronam pulchritudinis ponens in capite tuo. Plena es gratiarum, plena rore caelesti, innixa super dilectum, deliciis affluens. Ciba hodie pauperes tuos domina, ipsi quoque catelli de micis edant, nec puero Abraham tantum, sed & camelis porum tribus de superfluenti hydria tua, quia tu vere puella es praeselecta & praeparata altissimi filio tuo, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

potentia eius. Media inter Christum & Ecclesiam.

Stellae duodecim in corona B. Virginis, sunt 12. privilegia.

Ecclesiae oratio ad matrem misericordiae & mediatricem apud solem iustitiae.

Cantic. 8. Math. 11. Genes. 14.

Rom. 9.

Honorari marianam voluit Deus.

Cant. 8. Cant. 4.

Psalm. 103.

1. Tim. 2.

4. IDEM in sermone de natiuitate Mariae: Altius ergo intueamini, quanto deuotionis affectu a nobis mariam voluerit honorari, qui totius boni plenitudinem posuit in maria: vt proinde si quid spei in nobis est, si quid gratiae, si quid salutis, ab ea nouerimus redundare, quae ascendit deliciis affluens. Hortus plane deliciarum, quem non modo afflauerit veniens, sed & persflauerit superueniens auster ille diuinus, vt vndique fluant & effluant aromata eius, charismata scilicet gratiarum. Tolle corpus hoc solare, quod illuminat mundum, ubi dies? Tolle Mariam hanc maris stellam, maris vtiue magni & spatiosi, quid nisi caligo inuoluens, & umbra mortis, ac densissimae tenebrae relinquuntur? Totius ergo medullis cordium, totis praecordiorum affectibus, & votis omnibus Mariam hanc veneremur, quia sic est voluntas eius, qui totum nos habere voluit per Mariam: haec inquam voluntas eius est, sed pro nobis. In omnibus siquidem & per omnia prouidens miseris, trepidationem nostram solatur, fidem excitat, spem roborat, diffidentiam abigit, erigit pusillanimitatem. Ad Patrem vererebaris accedere, solo auditu territus ad folia fugiebas. Iesum tibi dedit mediatorem. Quid non apud talem Patrem

Heb. 5.

Nota.

Maria adnotata ad Christum.

Scala peccatorum a Maria ad filium, & a filio ad Patrem. Luc. 1.

Patrem Filius talis obtineat? Exaudietur vti que pro reuerentia sua: Pater enim diligit Filium. An vero trepidas & ad ipsum? Frater tuus est & car tuus, tentatus per omnia absque peccato, vt misericors fieret. Huc tibi fratrem Maria dedit: sed forsitan & in ipso maiestate vereare diuinam, quod licet factus sit homo, manserit tamen Deus. Ad uocatum habere vis & ad ipsum? Ad mariam recurre. Pura siquidem humanitas in Maria, non modo pura ab omni contaminatione, sed & pura singularitate naturae. Nec dubius dixerim: exaudietur & ipsa pro reuerentia sua. Exaudiet vti que matrem filius, & exaudiet filium pater. Filioli, haec peccatorum scala, haec mea maxima fiducia est, haec tota ratio spei meae. Quid enim? Potest ne filius aut repellere, aut sustinere repulsam? non audire, aut non audiri filius potest? Neutrum plane. Inuenisti (ait angelus) gratiam apud Deum. Feliciter. Semper haec inueniet gratia, & sola est gratia qua egemus. Prudens virgo non sapientiam sicut Salomon, non di-

uitias, non honores, non potestiam, sed gratiam requirebat. Nimirum sola est gratia qua saluamur. Quid nos alia concupiscimus fratres? Quae ramus gratia, & per Mariam quae ramus: quia quod quaerit inuenit, & frustrari non potest. Et in fine sermonis: Caeterum quicquid illud est quod offerre paras, Mariae commendare memeto, vt eodem alio ad largitorem gratiae gratia redeat, quo influxit. Neque enim impotens erat Deus & sine hoc aquae ductu (scilicet Maria) infundere gratiam prout vellet, sed tibi vehiculum voluit prouidere. Fortem enim manus tuae aut sanguine plenae, aut infectae muneribus, quod non eas ab omni munere excusasti. Ideoque modicum istud quod offerre desideras, gratissimis illis, & omni acceptione dignissimis Mariae manibus offerendum tradere cura, si non vis sustinere repulsam. Nimirum candidissima quaedam lilia sunt, nec causabitur ille liliorum amator inter lilia non inuentum, quidquid illud sit quod inter Mariae manus inuenit.

Per Mariam quaerendam gratia.

CAPVT TERTIVM DE CHARITATE ET DECALOGO.

I.

Est ne satis Christiano, in fidei ac spei doctrina institui?

EFERT summoperè, illum qui fidem ac spem est consecutus, Charitate quoque praeditum esse. Nam de his tribus coniunctim docet Paulus: *Nunc manent*, inquit, *Fides, Spes, Caritas, tria haec: major autem horum est Caritas. Magna certe Fides, quae satis esse queat ad montes transferendos, & patrandam miracula: magna etiam Spes, salutis quaedam galea & ancora, quae proposita Dei bonitate & praemij magnitudine, tum efficacem consolationem laborantibus, tum fiduciam singularem precantibus suggerit. Maxima vero Caritas, virtutum omnium princeps, quae modum finemque nescit, nec morientes deserit, morte ipsa fortior, quae sine Fides & Spes Christiano quidem inesse, sed ad bene beatè que viuendum sufficere minimè possunt. Vnde à Ioanne dictum est: *Qui non diligit, manet in morte*, quanuis interim credat ac speret ille, vt fatuae virgines in Euangelio nobis exemplo esse possunt.*

1. Cor. 13. d.

b. 1. Cor. 13. a. Mar. 11. c. Math. 7. c.

e. 1. Theff. 5. b. Ephes. 6. c. Heb. 6. d.

d. Prosper. li. 3. de vita contempl. ca. 13. & 15. Aug. in Psalm. 47. Idem tract. 5. in epist. Ioan. Item in Ench. cap. 117. & ser. 53. de reponere. e. Aug. 15. de Trinit. cap. 18. f. 1. Ioan. 3. c.

g. math. 25. a. Aug. ser. 23. de verbis Domini.

TESTIMONIA.

- 1. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Nunc manent fides, spes, caritas, &c. vt in textu.
- 2. IDEM: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut aes sonans, aut cymbalum tinniens. Et si ha-

bucro prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuerò omnem fidem ita vt montes transferam, charitatem autem non habuerò, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus

meum ita vt ardeam, charitatem autem non habue- ro, nihil mihi prodest.

3. **MARCI** undecimo: Habete fidem Dei. Amē dico vobis, quia quicumque dixerit huic monti, Tollere & mittere in mare, & non haesitauerit in corde suo, sed crediderit, quia quodcumque dixerit, fiat: fiet ei.

4. **MATTHEI** septimo: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum caelorum: sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in caelis est, ipse intrabit in regnum caelorum. Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo daemonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, Quia nunquam noui vos: discedite a me omnes qui operamini iniquitatem.

5. **PRIORI** ad Thessalonicenses quinto capite: Nos autem qui diei sumus, sobrii sumus, induti loricae fidei & charitatis, & galeam spei salutis.

6. **AD** Ephesios sexto: In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite: & gladium spiritus, quod est verbum Dei.

7. **AD** Hebraeos sexto: Confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut ancoram habemus animae tutam ac firmam, & incedentem usque ad interiora velaminis, &c.

8. **PROSPER** Regiensis Episcopus libro tertio de vita contemplatiua, capite decimotertio: Charitas est, vt mihi videtur, recta voluntas ab omnibus terrenis ac praesentibus prorsus auersa: iuncta Deo inseparabiliter, & vnita: igne quodam sancti Spiritus, a quo est, & ad quem refertur, incensa: inquinamenti omnis extranea, corrumpi nescia, nullo vitio mutabilitatis obnoxia, supra omnia quae carnaliter diliguntur excelsa, affectionum omnium potentissima, diuinæ cōtemplationis auida, in omnibus semper inuicta, summa actionum bonarum, salus morum, finis caelestium praecceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantiu, palma victorum, anima sanctarum meritorum, causa meritorum bonorum, praemium perfectorum. In peccatis suis mortuos suscitatur, languentes sanat, perditos instaurat, spem desperatis inspirat, pacificas mentes inhabitat: fructuosa in penitentibus, laeta in proficientibus, gloriosa in perseuerantibus, victoriosa in martyribus, operosa in omnibus omnino fidelibus: quam fides concipit, ad quam spes currit, cui profectus omnium feruit, ex qua quicquid est boni operis, viuunt, sub qua obedientia crescit, per quam patientia vincit, propter quam carnalia blandimenta deuotio religiosa cōtemnit: sine qua nullus deo placuit, cum qua nec potuit aliquis peccare, nec poterit. Haec est charitas vera, germana, perfecta, quam excellentiorem viam nominat sanctus Apostolus. Et verè ipsa est via, quae ducit per se ambulantes ad patriam: quia sicut sine via peruenit nullus quod tendit: ita sine charitate, quae dicta est via, non ambulare possunt homines, sed errare.

9. **ET** capite decimoquinto: Ergo si charitatem deo exhibeamus, & proximo de corde puro, & cōscientia bona, & fide non ficta, facile peccato resistimus, bonis omnibus abundamus, seculi blandimenta contempnimus, & omnia quae difficilia sunt humanae fragilitati, vel aspera, etiam cum delecta-

tione pericimus: si tamen deū charitate perfecta, quae nobis ex illo est, ex toto corde, ex tota anima, & ex totis viribus diligamus. Ex ea enim parte quis peccat, ex qua minus diligit Deum: quem si ex toto corde diligamus, nihil erit in nobis, vnde peccati desiderii seruiamus. Et quid est diligere Deū, nisi illi * occupare animum, cōcipere fruendam visionis eius affectum, peccati odium, mundi fastidium, diligere etiam proximum, quem ipse in se censuit diligendum, in ipso amore seruare legitimum modum, nec peruertere dilectionis ordinem constitutum? Ordinem dilectionis illi peruertunt, nec modum diligendi custodiunt, qui aut mundum, qui contempnendus est, diligunt, aut corpora sua minus diligenda plūs diligunt, aut proximos non sicut seipsos, aut Deum plūs quam seipsos fortè non diligunt. Sed de mundo, quod diligere omnino non debeat, ipsius Dei nostri per sanctum Ioānem Apostolum vox est dicentis: Nolite diligere mundū. Corpus autem nostrū, quia pars nostri est, ad hoc nobis diligendum, vt saluti eius ac fragilitati naturaliter cōsulamus, & agamus quatenus spiritui ordinatè subiectū ad aeternam salutem accepta immortalitate & incorruptione perueniat: non suis voluptatibus diffundendo, animae rigorem sibi cedentis emolliat, puritatem polluat, & totam dignitatem suae delectationis morbo corrumpat. Proximos autem tunc diligimus sicut nos, si non propter aliquas utilitates nostras, non propter sperata beneficia vel accepta, non propter affinitates vel consanguinitates, sed propter hoc tantū, quod sunt naturae nostrae participes, diligamus: quia non eos sicut nos ipsos amamus, quando propter illa superius dicta diligimus. Neque enim idèd proximum tāquam se ipsum diligit quisque, quia sibi frater aut soror, pater aut filius, mater aut filia, nepos aut neptis est. Carnaliter quippe amat, qui taliter amat: quoniam non illi tantum proximi nostri credēdi sunt, quos nobis gradus sanguinis iungit, sed proximi nostri credendi sunt omnes homines, naturae nostrae, sicut dixi, participes. Nam si propinquos nostros quauis in compositos, turpes, ac malè moratos, plūs quam quoslibet sanctos, quos a nobis secundum sanguinem vocamus extraneos, diligamus: non solum carnaliter diligimus, sed etiam grauius in tali eorum dilectione peccamus. Proinde secundum nos proximos omnes diligimus, quando ad mores bonos, & ad aeternam vitam consequendam, sicut nobis, saluti eorum consulimus, quando nos in eorū peccatis ac periculis cogitamus: & sicut nobis subueniri optamus, ita eis pro viribus subuenimus: aut si facultas defuerit, voluntatem subueniendi tenemus. Quapropter haec est proximi tota dilectio, vt bonum, quod tibi conferri vis, velis & proximo: & malum quod tibi nolis accidere, nolis & proximo. Illi verò plūs, quam se, diligunt Deum, qui pro eius amore suae ad tempus salutis non parcunt, seipsos tribulationibus ac periculis tradunt, nudari facultatibus propriis, patriae suae extorres fieri, parentibus & vxoribus ac filiis suis renuciare parati sunt, & vt totum dicam, ipsam corporis mortem non solum non refugiunt, sed etiam libenter excipiunt, ambientes a corporis sui vita magis, quam a deo vita vitae suae discedere. Iste igitur nobis dilectionis ordo seruandus est, iuxta illud, quod dicit Spiritus sanctus: Ordinauit in me charitatem: vt

Dent. 6. Matth. 22. Luc. 10. Marc. 12.

* aliās copulari animo.

Ordo dilectionis a quibus peruertitur. Vide Aug. li. 1. de doctrina Chri. ca. 27.

1. Ioann. 2. Corpus quo modo diligendum.

Proximum quando diligamus sicut nos ipsos.

Proximi nostri qui nam sint.

Diligentes Deum plūs quam seipsos.

Ordo dilectionis. Cant. 2.

Laus charitatis.

1. Timoth. 1.

Causa meritorum bonorum.

Nullus sine ea Deo placuit, & cū illa nemo peccare potuit. 1. Cor. 12.

1. Tim. 1. Quam perfectos nos faciat charitas.

sicut ordinata charitas poscit, Deum principaliter diligamus: & propter ipsum in ipso ea, quae diligenda sunt, tantum quantum ipse praecipit, diligamus. Ipse enim praecipit, vt corpora nostra propter nos, proximos sicut nos, & ipsum plūs diligere, quam nos debeamus: ita sanè, vt eis quos nobis coniunctiores familiaritas facit, si eos fama non reprobatur, & vita commendata, nos amplius impendamus, omnium profectus nostros esse credamus, & de aliorum peccatis, tanquam de nostris misericorditer lugeamus. Sic ergo possunt in hac vita illi esse perfecti, qui perfecte diligunt Deum. Et illi perfecte Deum diligunt, qui volendo quod vult Deus, & nolendo quod non vult, nec vllis peccatis, quibus offenditur, acquiescunt: & semper se ad virtutes, quas ipse dignatur donare, diligendas & habendas extendunt. Hi sunt, qui omnia bona quae implere potuerint, ab illo se adiutos vt possint, veraciter credunt: quicquid mali commiserint, vitio suae voluntatis ascribunt: quicquid boni non potuerint implere, ab illo, vt possint, iugiter petunt: cum potuerint, illi gratias agunt. Bona eius quae fuerint consecuti, etiam aliis conferri socialiter volunt, & vsque in suos inimicos dilectionis suae latitudinem porrigentes, hoc omnes cupiunt esse, quod ipsi sunt.

Leuit. 19. Matth. 22.

Perfecte qui Deū diligunt.

Cant. 8. Quomodo charitas valida sicut mors.

1. Cor. 13.

Psalm. 112.

1. Ioan. 4. Charitas separat filios Dei a filiis diaboli.

tenent omnes, Halleluia: Baptizentur omnes, intrent omnes Ecclesias, faciant parietes basilicarum: non discernuntur filij Dei a filiis diaboli, nisi charitate. Qui habent charitatem, nati sunt ex Deo: qui non, non sunt nati ex Deo: Magnum iudicium magna discretio. Quicquid vis, habet hoc solum non habeas, nihil tibi prodest: alia si non habeas, hoc habe, & implēsti legem. Qui enim diligit alterum, legem impleuit, ait Apostolus: Et plenitudo legis charitas. Puto istam margaritam esse illam. Homo negociator describitur in Euangelio, qui inuenit vnam margaritam, & vendidit omnia quae habebat, & emit eam. Haec est margarita preciosa charitas, sine qua nihil tibi prodest quodcumque habueris, quam si solam habeas, sufficit tibi.

Sola charitas sufficit, & sine ea nihil. Rom. 13.

Math. 13.

21. **ET** in Enchiridio ad Laurentium, capite cētesimo decimo septimo: Charitas, quam fide ac spe maiorem dixit Apostolus, quanto in quocumque maior est, tanto melior est in quo est. Cū enim quaritur, vtrum quisque sit homo bonus, nō queritur quid credat aut speret, sed quid amet. Nā qui rectè amat, proculdubio rectè credit & sperat: qui verò nō amat, inaniter credit, etiā si sunt vera quae credit. Inaniter sperat, etiā si ad veram felicitatē doceantur pertinere quae sperat, nisi & hoc credat ac speret, quod sibi petenti donari possit, vt amet.

1. Cor. 13.

Homo bonus est indicatur nō ex fide aut spe, sed ex charitate.

13. **ITEM** sermone quinquagesimo tertio de tempore: Charitas omnium arx est virtutum, promissio regni, praemium summum sanctorum in caelo, quia in perenni gaudio nihil gratius, nihil dulcius habet sancti perfecto amore Dei. Quem quia praesentem vident, suauis diligunt, & dulcius fruuntur ipso bono. In omnibus praecceptis Dei charitas obtinet principatum, sine cuius perfectione nihil Deo placere posse Paulus Apostolus testatur, quia nec martyrium, nec seculi contemptum, nec elemosynarū largitionem sine charitatis officio quicquam proficere posse ostendit.

Charitatis laus.

1. Cor. 13.

14. **ET** libro decimo quinto de Trinitate, capite decimo octauo: Nullum est isto Deo dono excellentius. Solum est quod diuidit inter filios regni & filios perditionis aeternae. Dantur & alia per spiritū sanctum munera, sed sine charitate nihil profunt. Nisi ergo tantum impertiatur cuique Spiritus sanctus, vt eum Dei & proximi faciat amatorem, a sinistra non transfertur ad dexteram. Nec spiritus proprie dicitur donum, nisi propter dilectionem: quam qui nō habuerit, si linguis hominum loquatur & angelorum, sonans aëra mentum est & cymbalum tinniens. Et si habuerit prophetiam, & scierit omnia sacramenta, &c. Quantum ergo bonum est, sine quo ad aeternam vitam neminem bona tanta perducit? Ipsa verò dilectio siue charitas, nam vnus rei est vtrumque nomen, si habeat eam qui non loquitur linguis, nec habet prophetiam, nec omnia scit sacramenta, omnemque scientiam, nec distribuit omnia sua pauperibus, vel non habendo quod distribuatur, vel aliqua necessitate prohibitus, nec tradit corpus suum vt ardeat, si talis passionis nulla tentatio est, perducit ad regnum, ita vt ipsam fidem non faciat nisi charitas. Sine charitate quippe fides potest quidem esse, sed non & proficere. Propter quod & Apostolus Paulus, in Christo, inquit, Iesu, neque circuncisio, neque praepurium aliquid valet, sed fides quae per dilectionem operatur: sic eam discernens ab ea fide, qua &

Excellentia & necessitas charitatis.

1. Cor. 13.

Fidem vtilem sola charitas facit. Sine charitate fides esse potest, sed non proficere. Galat. 5.

Iacob. 1.

dæmones credunt & contremiscunt. Dilectio igitur quæ ex Deo est, & Deus est, propriè spiritus sanctus est, per què diffunditur in cordibus nostris Dei charitas, per quã nos tota inhabitat Trinitas. Quocirca rectissimè spiritus sanctus cum sit Deus, vocatur etiam donum Dei. Quod donum propriè quid nisi charitas intelligenda est, quæ perducit ad Deum, & sine quo quodlibet aliud donum Dei non perducit ad Deum?

15. PRIMÆ Ioannis tertio: Qui non diligit, manet in morte.

16. MATTHÆI vigesimo quinto: Nouissimè veniunt & reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis. At ille respondens, ait: Amen dico vobis, nescio vos.

Matth. 15.

17. AVGVSTINVS de verbis Domini sermone vigesimo tertio: Intentum me fecit Euangelium sanctum. Etiam ipsas virgines & ipsas ferentes lampades, alias dixit prudentes, alias stultas. Vnde intue-

mur, vnde discernimus? De oleo. Aliquid magnè significat oleum, valdè magnum: Putas non charitas est? Quærendo dicimus, non sententiam præcipimus. Vnde mihi videatur oleum charitas significari, dicam vobis: Apostolus dicit: Adhuc supereminentiorem vobis viam demonstrat. Supereminentiorem viam quam demonstrat? Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum ærumentum sonans, aut cymbalum tinniens. Ipsa est supereminens via, id est, charitas, quæ merito oleo significatur. Omnibus enim humoribus oleum supereminet. Mitte aquam, & superinfunde oleum, oleum supereminet. Mitte oleum, superinfunde aquam, oleum supereminet. Si ordinem seruaueris, vincit: si ordinem mutaueris, vincit: Charitas nunquam cadit. Ibid. Sapientium lampades ardebant de oleo æterno, de conscientia securitate, de interiore gloria, de intima charitate.

Oleum charitatis. 1. Cor. 12.

1. Cor. 13.

I I.

Quid verò est Charitas?

Matth. 22. d. Luc. 10. e. Mar. 12. e. Aug. lib. 3. de doct. Christi. cap. 10.

A. Virtus infusa diuinitus, qua sincerè diligitur propter se Deus, & propter Deum proximus.

2. Bernar. in tractatu de diligendo Deo.

B. Diligendus enim præcipuè est Deus in omnibus, & super omnia, & propter se solum, vt qui vnus summum æternumque bonum existit, quod solum nostros explet animos: cuius amor & honor nostram tum voluntatis, tum actionis omnis initium & scopus esse debet.

1. Cor. 10. 5. Coloss. 3. c.

c. Aug. hom. 38. ex 50.

d. Aug. in Psal. 118. c. 6. c. 1. Item serm. 53. & 59. de tempore

C. Deinde propter Deum amandus proximus, hoc est, citra discrimen homo quilibet, quando inter nos omnes proximi, maximaque propinquitate coniuncti sumus, secundum eandem scilicet naturam humanam filiis Adæ communem, & ob diuinam gratiam æternamque gloriam cunctis, qui velint, communicabilem.

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI vigesimo secundo: Magister, quod est mādātum magnum in lege? Ait illi Iesus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximum & primum mādātum. Secundum autem simile est huic, Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis vniversa lex pendet & propheta.

2. LVCÆ decimo: Et ecce quidam legisperitus surrexit tentans illum, & dicit: Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo? At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? quomodò legis? Ille respondens, dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua: & proximum tuum sicut teipsum. Dixitque illi: Rectè respondisti. hoc fac, & viues. Ille autem volens iustificare seipsum, dixit ad Iesum: Et quis est meus proximus? * Suspiciens autem Iesus, dixit: Homo quidam descēdebat ab Ierusalem in Iericho, & c. Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus: Vade, & tu fac similiter.

* alias suscipiens.

3. MARCI duodecimo: Interrogauit eum vnus de scribis, quod esset primum omnium mādātum,

Iesus autem respondit ei: Quia primum omnium mādātum est, Audi Israël, Dominus Deus tuus Deus vnus est. Et diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Hoc est primum mādātum. Secundum autem simile est illi, Diliges proximum tuum tanquam teipsum. Maius horum aliud mādātum non est. Et ait illi Scriba: Benè Magister, in veritate dixisti, quia vnus est Deus, & nō est alius præter eum, & vt diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine: & diligere proximum tanquam seipsum, maius est omnibus holocaustis & sacrificiis. Iesus autē videns quod sapienter respondisset, dixit illi: Non es longè à regno Dei.

4. AVGVSTINVS libro tertio de doctrina Christiana, capite decimo: Charitatem voco motum animi ad fruendū deo propter ipsum, & se atque proximo propter Deum.

Charitas quid sit.

1. B. BERNARDVS in tractatu de diligendo deo: Vultis à me audire, quare & quomodò diligendus sit Deus? Et ego: Causa diligendi Deum, Deus est: Modus, sine modo diligere. Ob duplicem autem causam Deum dixerim propter seipsum diligendū: siue quia nihil iustus, siue quia nil diligere fructuosus potest. Meretur amari propter seipsum Deus, & ab

Causa & modus diligendi Deum.

& ab infideli: qui etsi nesciat Christum, scit tamen seipsum. Proinde inexcusabilis est omnis infidelis, si non diligit Dominum Deum suum ex toto corde, tota anima, tota virtute sua. Clamat nēpe intus ei innata & non ignota rationi iustitia, quia ex toto se illum diligere debeat, cui se totum debere non ignorat, & c. Et quibusdam interpositis. Nōc primū vide, quo modo, immò quā sine modo à nobis Deus amari meruerit, qui prior ipse dilexit nos tantus & tantum, & gratis tantillo & tales. Et cum dilectio quæ tendit in Deum, tendat in immensum, tendat in infinitum, (nam & infinitus Deus est, & immensus) quā sine modo debeat finis esse nostri vel modus amoris? Quid quod amor ipse noster non iam gratuitus impenditur, sed redditur debitus? Amat ergo immensitas, amat æternitas, amat supereminens scietia charitas, amat Deus, cuius magnitudinis non est finis, cuius sapientia non est numerus, cuius pax exuperat omnē intellectū, & vicem repēdimus cum mētura. Nō sine premio diligitur Deus, etsi absq; præmij intuitu diligendus sit. Vacua nāque vera charitas esse non potest, nec tamē mercenaria est. Quippe non quærit quæ sua sunt. Affectus est, non contractus, nec acquiritur pacto, nec acquirat. Spontè afficit, & spontaneum facit. Verus amor seipso contentus est. Habet præmium, sed id quod amatur. Nam quidquid propter aliud amare vidēris, id planè amas, quod amoris finis pertēdit, non per quod tendit. Paulus non euangelizat vt comedat, sed comedit vt euangelizet, eò quod amet non cibum, sed Euāgelium. Verus amor præmium non requirit, sed meretur. Præmium sanè necdum amanti proponitur, amanti debetur, perseueranti redditur. Postea verò, vt perfecta iustitia sit diligere proximum, Deum in causa habere necesse est. Alioquin proximum pure diligere quomodò potest, qui in Deo non diligit? Porro in Deo diligere non potest, qui Deum non diligit. Oportet ergo Deum diligi prius, vt in Deo diligi possit & proximus. Facit ergo etiam se diligi Deus, qui & cætera bona facit. Et in fine: Quia carnales sumus, & de carnis concupiscentia nascimur, necesse est, vt cupiditas nostra vel amor noster à carne incipiat, quæ si recto ordine dirigitur, quibusdam suis gradibus duce gratia proficiens, spiritu tandem consummabitur: quia non prius quod spirituale, sed quod animale, deinde quod spirituale. Et prius necesse est portemus imaginem terrestris, deinde cælestis. In primis ergo diligit seipsum homo propter se. Caro quippe est, & nil sapere valet præter se. Cūque se videt per se non posse subsistere, Deum quasi necessariū incipit per fidem inquirere & diligere. Diligit itaque in secundo gradu Deum, sed propter se, non propter Deum. At verò cum ipsum cæperit occasione propria necessitatis colere & frequentare, cogitando, legendo, orando, obediendo: quadam huiusmodi familiaritate paulatim sensumque Deus innotescit, consequenter & dulcescit: & sic gustato, quā suavis est Dominus, transit ad tertium gradum, vt diligat Deum non iam propter se, sed propter ipsum. Sanè in hoc gradu diū statur: & nescio si à quoquam hominum quartus in hac vita perfectè apprehēditur, vt se scilicet diligat hominem tantum propter Deum.

Quomodò Deus amari meretur.

Psal. 144. & Philip. 4.

Deus sine præmij intuitu diligendus, nec tamen sine premio diligitur. 1. Cor. 13.

1. Cor. 9. 1. Venus amor meretur præmium. Nota. Proximi dilectio pura non est, nisi propter Deum fiat.

Proximi dilectio non est sine Dei dilectione.

Quibus gradibus amoris ad veram charitatem accendatur. 1. Cor. 13.

ducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.

3. AD Colossenses tertio: Omne quodcūque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi facite, gratias agentes Deo & Patri per ipsum.

1. C. AVGVSTINVS homilia trigesima octaua ex libro quinquaginta homiliarū: Incipiat homo amare Deum, & non amabit in homine nisi Deum: videat enim charitas vestra primū, amicitia amor qualiter debeat esse gratuitus. Non enim propter cā debes habere amicum vel amare, vt aliquid tibi præstet. Si propter eā illum amas, vt præstet tibi vel pecuniā vel aliquid commodum temporale, non illum amas, sed illud quod præstat. Amicus gratis amandus est, propter se, non propter aliud. Si hominem te hortatur amicitia regula, vt gratis diligas: quā gratis amandus est Deus, qui iubet vt hominem diligas? Nihil delectabilius Deo. Nam in homine sunt quæ offendant, per amicitiam tamen cogis te, vt etiam illa quæ offendunt, in homine tolere propter amicitiam. Si ergo non debes propter quædam toleranda dissoluere hominis amicitiam, Dei amicitia quibus rebus debet cogi vt dissoluatur à te? Nihil inuenis delectabilius Deo. Deus non est qui te offendat, si tu eum non offendas, nihil illo pulchrius, nihil illo dulcius. Sed disturus es mihi, Non illum video, quomodò sum amaturus quem non video? Et quomodò dicis amare quem non vides? Modò ostendo vnde coneris videre, quod istis oculis non potes videre. Ecce amas amicum, quid in illo amas? Gratis eum amas. Sed forte amicus iste tuus, vt alia omittam, senex homo est. Fieri enim potest vt habeas amicū senem. Quid amas in senē? Incuruum corpus, albu caput, rugas in fronte, contractā maxillam? Si corpus quod vides, nihil deformius præ senectute: & tamē aliquid amas, & corpus quod vides nō amas, quia deforme est: vnde vides quod amas? Si enim quæram à te, quare amas? responsum es mihi, homo est fidelis. Ergo fidem amas. Si fidē amas: quibus oculis videtur fides, ipsis oculis videtur Deus. Incipe ergo Deum amare, & amabis hominē propter Deum. Ibidē: Si omnis qui amat, saluum vult habere quod amat, si intelligat quæ sit vera salus, incipit illam amare in se, & ipsam cogit veram amare & in amico.

Gratulus amor.

Dei amicitia dissolui non debet.

Omnis homo proximus.

Lucæ 10.

2. IDEM in psalmum centesimum decimum octauū, concione octaua: Omnis homo est omni homini proximus: nec vlla cogitanda est longinquitas generis, vbi est natura communis: quanquam nec proximum nouerat qui Domino ait, Et quis est mihi proximus? quando illi est propositus homo quidam, qui descendens ab Hierusalem in Hiericho, incidit in latrones, cui proximum non fuisse nisi qui cum illo fecit misericordiam, ipse qui in interrogauerat, iudicauit: patuitque, in facienda misericordia neminem alienum esse putandum ab eo qui diligit proximum. Et post pauca: Vt sciamus diligere Deum, sciendus est Deus: & vt sciat homo diligere proximum tanquam seipsum, prius debet diligendo Deum diligere seipsum. Quod vnde poterit scire, si nescit Deum, si nescit & seipsum?

3. ET sermone quinquagesimo tertio de tempore: Si forte quilibet quærat, quis sit proximus, sciat omnem Christianū rectè proximum dici, quia om-

Proximi scilicet sunt omnes Christiani.

Ioan. 3.

nes in baptismo filij Dei sanctificamur, vt fratres simus spiritaliter in charitate perfecta. Nobilior est generatio spiritalis quam carnalis, de qua in Euangelio ipsa veritas ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c. Qui autem taliter intelligens proximum diligit, sine dubio charitatem veram in semetipso tenebit.

Inimicus quantus diligendus.

4. I T E M sermone quinquagesimo nono de Tempore: Sic autem diligendus est inimicus, non in quantum inimicus, sed in quantum homo est, vt ei

hoc velis prouenire quod tibi, id est, vt ad regnum correatus reuocatusque perueniat. Proximus est autem omnis homo. Omnes proximi sumus conditione terrenae natiuitatis & mortalitatis, & etiam spe caelestis hereditatis: quia nescimus quis quid futurus sit, quoniam aut Iudaeus aut haereticus aut paganus: forte enim per misericordiam Dei conuertetur ad Deum, & inter sanctos primum locum habere merebitur.

Proximus est omnis homo.

III.

Quot sunt Charitatis praecepta?

a Deut. 6. a Matth. 22. d Mar. 12. e Luc. 10. c Gregor. lib. 10. Moral. cap. 6. & 7.

A. Duo quidem summaria, quorum primum de diligendo Deo, sic in veteri nouaque lege proponitur: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis. Hoc est primum & maximum mandatum. Secundum autem simile est huic, Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & Propheta.

b Rom. 13. c Coloss. 3. e d 1. Tim. 2. a

B. Haec charitas est plenitudo legis & summa iustitiae. hoc est vinculum perfectionis: charitas, inquam, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

TESTIMONIA.

Tob. 4.

Marth. 7.

Virtus charitatis multiplex.

1. A. DEUTERONOMII sexto: Audi Israel, Dominus Deus noster, Deus vnus est. Dilige Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Eruntque verba haec, quae ego praecipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis sedes in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque confurgens. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque ea in limine & ostiis domus tuae.

2. MATTHEI vigesimosecundo.

3. MARCI duodecimo.

4. LVCÆ decimo, vt supra, quaestione praecedenti, A: testimonio primo, & sequentibus.

5. GREGORII Magnus libro decimo Moralium in Iob, capite sexto: Dei dilectio per tria distinguitur: quia ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota virtute diligi conditor iubetur. Qua in re notandum est, quod diuinus sermo cum Deum diligi praecipit, non solum narrat ex quo, sed etiam informat ex quanto, cum subiungit, ex toto: vt videlicet qui perfecte Deo placere desiderat, sibi de se nihil relinquat. Proximi autem dilectio ad duo praecepta deriuatur, cum & per quaedam iustum dicitur: Quod ab alio tibi odis fieri, vide ne tu alteri facias. Et per semetipsam veritas dicit: Quae vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Quibus duobus scilicet vtriusque testamenti mandatis, per vnum malitia compefcitur, per aliud benignitas praerogatur: vt malum quod pati non vult quisque non faciens, cesset a nocendi opere: & rursum bonum quod sibi fieri appetit, impendens, erga vtilitatem se proximi exerceat ex benignitate.

6. DEINDE capite septimo eiusdem libri: Bene ergo lex dei multiplex dicitur: quia nimirum cum vna eademque sit charitas, si mentem plene ceperit, hanc ad innumera opera multiformiter accendit. Cuius diuersitatem breuiter exprimimus, si in electis singulis bona illius restringendo numere-

mus. Haec nanque primum per Abel & electa Deo munera obtulit, & fratris gladium non reluctando tolerauit. Haec Enoch & inter homines spiritaliter viuere docuit, & ad sublimem vitam ab hominibus etiam corporaliter abstraxit. Haec Noe, despectis omnibus, solum Deo placibilem ostendit, atque in arcae fabricam studio longi laboris exercuit, & mundo superflitem pio opere exercendo seruaui. Haec per Sem & Iaphet humiliter verenda patris erubuit, & superiecto dorso pallio, quae non videbat, abscondit. Haec Abraham dextram quia ad mortem filij obediendo extulit, hunc prolis innumeram, gentium patrem fecit. Haec Isaac metem quam semper ad munditiam tenuit, caligantibus aetate oculis, vt videnda longè post ventura dilatauit. Haec Iacob compulsi & amissum bonum filium medullitus gemere, & prauorum filiorum praesentiam sub aequanimitate tolerare. Haec Ioseph docuit a fratribus venditum, libertate animi infra fracta seruitium perpeti, & eisdem post fratribus mente non elata principari. Haec Moysen, delinquente populo, & vsque ad petitionem mortis in precibus strauit, & vsque ad interfectionem populi per zeli studium erexit: vt & pro pereunte plebe sese morti obiceret, & contra peccantem protinus vice Domini irascens saeuiret. Haec Phinees brachium in vltionem peccantium erexit, vt arrepto gladio coeuntes transigeret, & iram Domini iratus placaret. Haec Iosue exploratorem docuit, vt & prius contra falsiloquos ciues veritatem verbo defenderet, & hanc postmodum gladio contra hostes allegaret. Haec Samuel & in principatu humilem praebuit, & integrum in dilectione seruauit: qui cum persequentem se plebem diligeret, ipse sibi testimonium extitit, quia culmen ex quo deiectus est, non amauit. Haec Dauid ante iniquum regem & humilitate commouit ad fugam, & pietate repleuit ad veniam: qui persecutorem suum & timendo fugit vt dominum, & tamen cum potestatem

Exo. 22.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 24.

1. Reg. 17.

Esa. 10.

4. Reg. 2.

Ibidem.

Jerem. 42.

Ezec. 8.

Dan. 14.

Dan. 3.

statem ferendi reperit, non agnouit inimicum. Haec Nathan & contra peccantem Regem in auctoritatem libera increpationis sustulit, & cum Regis culpa deesset, in petitione humiliter strauit. Haec per Esaiam nuditatem carnis in praedicatione non erubuit, & subducto carnali velamine, superna mysteria penetrauit. Haec Heliam, quia feruoris zelo viuere spiritaliter docuit, ad vitam quoque & corporaliter abstraxit: Haec Helisaeum, quia magistrum simpliciter diligere instruit, magistri spiritu dupliciter impleuit. Per hanc Hieremias, ne in Aegyptum populus descenderet, restitit: sed tamen & inobedientes diligens, quod descendi prohibuit, & ipse descendit. Haec Ezechielem, quia prius a terrenis desideriis sustulit, post per cinctum capitis in aere librauit. Haec in Daniele quia a regis dapibus gulam compefcuit, ei & esurientium ora leonum clausit. Haec tribus pueris, quia in tranquillitate positus incendia vitiorum subdidit, tribulationis tempore & flammis in fornace temperauit. Haec in Petro & minis terrentium principum fortiter restitit, & in circuncisione submo-

uenda, minorum verba humiliter audiuit. Haec in Paulo & manus persequentium humiliter pertulit, & tamen in circuncisionis negotio longè se impari prioris sensum audenter increpauit. Multiplex ergo ista lex Dei est, quae singulis rerum articulis non permutata congruit, & causis se variantibus non variata coniungit.

Astor. 17. Galat. 2.

1. B. AD Romanos decimotertio: Qui diligit proximum, legem impleuit. Nam, Non adulterabis, Non occides, Non furaberis, Non falsum testimonium dices, Non concupisces, & si quod est aliud mandatum: in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dilectio proximi, malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.

2. AD Colossenses tertio: Induite viscera misericordiae, benignitatem, &c. Super omnia autem haec, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.

3. PRIORIS ad Timotheum primo: Finis praeccepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

III.

Quo indicio se prodit sincera Charitas?

A. Probatio dilectionis seu charitatis, exhibitio est operis, & Diuinorum obferuatio mandatorum. Vnde & Ioannes Christo dilectus inquit. Haec est vera charitas Dei, vt mandata eius custodiamus: & mandata eius graua non sunt. Et rursum: Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in hoc veritas non est. Qui autem seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est. In hoc scimus, quoniam in ipso sumus.

a Greg. hom. 10. in Euang. b Ioan. 5. a c Ioan. 2. a

B. Quinetiam Christus ipse docet: Si diligitis me, mandata mea seruate. Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur a Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Qui non diligit me, sermones meos non seruat.

d Ioan. 14. b c

TESTIMONIA.

Ioan. 14.

1. Ioan. 2. & 4.

A. GREGORII homilia trigesima in Euangelia? Si quis diligit me, sermonem meum seruaui. Probatio ergo dilectionis, exhibitio est operis. Hinc in epistola sua idem Ioannes dicit: Qui dicit, diligit Deum, & mandata eius non custodit, mendax est. Verè enim diligimus, si ad mandata eius a nostris nos voluptatibus coarctamus. Nam qui adhuc per illicita desideria diluit, profecto Deum non amat: quia ei in sua voluntate contradicit. Reliqua testimonia habes in textu.

V.

Qua sunt mandata Dei, ad Charitatem praecipue spectantia?

Decem Dei verba primum per Moysen Iudaeis tradita, & deinde per Christum & Apostolos Christianis omnibus commendata, quae & Decalogi nomen obtinuerunt, atque ita recensentur:

Exod. 20. a b 34. d Leuit. 19. a b Deut. 4. a b 5. a b 10. a 2. Matth. 19. c 5. c 22. b Mar. 10. & 12. c Luc. 18. d & 10. c Rom. 13. c 7. b Galat. 5. e 1. ac. 2. b 1. d. 4. c 1. Tim. 1. b Concil. Trident. sess. 6. can. 19. a. & 21. b Leuit. 26. a Exponunt Decalogi Orig. in Exo. hom. 8. Aug. quæst. 71. in Exod. & serm. 95. de temp. & de 10. chordis.

Ego sum Dominus Deus tuus.

I. Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, vt adores illud.

II. Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.

III. Memento vt diem Sabbati sanctifices.

IIII. Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longeuus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

V. Non occides.

VI. Non mæchaberis.

VII. Non furtum facies.

VIII. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

c. Decur. f. c.

IX. Non concupisces uxorem proximi tui:

X. Non domum, non agrum, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, & uniuersa quæ illius sunt.

TESTIMONIA.

1. EXODI vigesimo: Locutusque est Dominus cunctos sermones hos: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo seruitutis. Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ est in cælo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea, neque coles: Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me: & faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Non assumes nomē Domini Dei tui in vanum: nec enim habebit in fontem Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra. Memento ut diem Sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatū Domini Dei tui est: non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, seruus tuus & ancilla tua, iumentum tuū, & aduena qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, & requieuit in die septimo: idcirco benedixit Dominus diei Sabbati, & sanctificauit eum. Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longæuus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies, Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium, Non concupisces domū proximi tui: nec desiderabis uxorem eius, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.

2. ET capite trigesimoquarto: Dixit Dominus ad Moysen, Scribe tibi verba hæc, quibus & tecū & cum Israël pepigi fœdus. Fuit ergo ibi cum Domino quadraginta dies & quadraginta noctes: panem non comedit, & aquam non bibit, & scripsit in tabulis verba fœderis decem. Cūque descenderet Moyses de monte Sinai, tenebat duas tabulas testimonij, & ignorabat quod cornuta esset facies sua ex confortio sermonis Domini.

3. LEVITICI decimonono: Locutus est Dominus ad Moysen, dicēs: Loquere ad omnem cœtum filiorum Israel, & dices ad eos: Sancti estote, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester. Vnusquisque patrem suum & matrem suam timeat. Sabbata mea custodite. Ego Dominus Deus vester. Nolite conuerti ad idola, nec deos constatiles faciatis vobis. Ego Dominus Deus vester. Non facietis furtum, Non mentiemini, nec decipiet vnusquisque proximum suum. Non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus. Et in fine capitis: Custodite omnia præcepta mea & uniuersa iudicia, & facite ea. Ego Dominus.

4. DEUTERONOMI quarto: Et nunc Israël audi præcepta & iudicia quæ ego doceo te, ut faciens ea, viuas, & ingrediens possideas terram, quæ Dominus Deus patrum vestrorum daturus est vobis. Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ab eo: custodite mandata Domini

Dei vestri, quæ ego præcipio vobis. Scitis quod docuerim vos præcepta atque iustitias, sicut mandauit mihi Dominus Deus meus: sic facietis in terra ea, quam possessuri estis, & obseruabitis, & implebitis opere. Hæc est enim vestra sapientia, & intellectus coram populis, ut audientes vniversi præcepta hæc, dicant: En populus sapiens & intelligens, gens magna. Nec est alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Dominus Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Quæ est enim alia gens sic incluta, ut habeat cæremonias, iustaque iudicia, & uniuersam legem, quam ego proponam hodiè ante oculos vestros? Custodi igitur temetipsum & animam tuam sollicitè. Nè obliuiscaris verborum quæ viderunt oculi tui, & nè excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Docebis ea filios ac nepotes tuos, diem in quo stetit corā Domino deo tuo in Horeb, quando Dominus locutus est mihi, dicēs: Congrega ad me populum, ut audiant sermones meos, & discant timere me omni tempore quo viuunt in terra, doceantque filios suos. Et accessistis ad radices montis qui ardebat vsque ad cælum: erantque in eo tenebræ, & nubes, & caligo. Locutusque est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum eius audistis, & formam penitus non vidistis, & ostendit vobis pactum suum, quod præcepit ut faceretis, & decem verba quæ scripsit in duabus tabulis lapideis. Mihique mandauit in illo tempore, ut docerem vos cæremonias & iudicia, quæ facere deberetis in terra quam possessuri estis. Custodite igitur sollicitè animas vestras.

5. ET capite quinto: Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo seruitutis. Non habebis deos alienos in conspectu meo. Non facies tibi sculptile, nec similitudinem omnium, quæ in cælo sunt desuper, & quæ in terra deorsum, & quæ versantur in aquis sub terra. Non adorabis ea, & non coles. Ego enim sum Dominus Deus tuus, deus æmulator, reddens iniquitatem patrum super filios in tertiam & quartam generationem his qui oderunt me, & faciens misericordiam in multa millia diligentibus me, & custodiētibus præcepta mea. Non vsurpabis nomen Domini Dei tui frustra, quia non erit impunitus, qui super re vana nomen eius assumpserit. Obserua diem Sabbati, ut sanctifices eum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimus dies Sabbati est, id est, requies Domini Dei tui. Nō facies in eo quicquam operis, tu & filius tuus & filia, seruus & ancilla, & bos, & asinus, & omne iumentum tuum, & peregrinus qui est intra portas tuas: ut requiescat seruus tuus & ancilla tua, sicut & tu. Memento quod & ipse serueris in Ægypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti & brachio extenso. Idcirco præcepit tibi, ut obseruares diem Sabbati. Honora patrem tuum & matrem, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, ut longo viuas tempore,

pore, & bene sit tibi in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi. Non occides, neque mœchaberis. Furtumque non facies. Nè loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Non concupisces uxorem proximi tui, non domum, non agrum, non seruum, non ancillam, non bouem, nō asinum, & uniuersa quæ illius sunt. Hæc verba locutus est Dominus ad omnem multitudinem vestram in monte de medio ignis, & nubis, & caliginis, voce magna, nihil addens ampliùs, & scripsit ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidit mihi.

6. ITEM capite decimo: In tempore illo dixit Dominus ad me: Dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt, & ascende ad me in montem, faciesque arcam ligneam, & scribam in tabulis verba quæ fuerunt in his, quas antè confregisti, ponēsque eas in arca. Feci igitur arcam de lignis setim. Cūque dolāsem duas tabulas lapideas instar priorum, ascendi in montem, habens eas in manibus. Scripsitque in tabulis iuxta id quod priùs scripserat, verba decem, quæ locutus est Dominus ad vos in monte de medio ignis, quando populus congregatus est, & dedit eas mihi. Reuersusque de monte descendi, & posui tabulas in arcam quam feceram, quæ hucusque ibi sunt, sicut mihi præcepit Dominus.

Ad Christifanos etiam Decalogum pertinere.

7. MATTHÆI decimonono: Et ecce vnus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam ut habeam vitam æternam? Qui dixit ei, Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi, Quæ? Iesus autem dixit: Non homicidium facies, Non adulterabis, Non facies furtum, Non falsum testimonium dices, Honora patrem tuum & matrem tuā, Diliges proximum tuum sicut teipsum.

8. ITEM capite quinto: Nolite putare, quoniam veni soluere legem aut Prophetas, &c. ut infra quæstione sequenti, A. testimonio septimo.

9. ET vigesimo secundo, ut supra quæstione secunda, A. testimonio primo.

10. MARCI decimo: Procurrens quidam genuflexo ante eum, rogabat eum: Magister bone, quid faciam, ut vitam æternam percipiam? Iesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi vnus, Deus. Præcepta nōsti. Nè adulteres, Nè occidas, Nè fureris, Nè falsum testimonium dixeris, Nè fraudem feceris, Honora patrem tuum & matrem. At ille respondens ait illi: Magister, hæc omnia obseruaui a iuuentute mea. IESVS autem inuitus eum, dilexit eum.

11. ET capite duodecimo, ut supra quæstione secunda, A. testimonio tertio.

12. LVCE decimo octauo: Et interrogauit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo? Dixit autem ei Iesus, Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus: Mandata nōsti: Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies, Non falsum testimonium dices, Honora patrem tuum & matrem.

13. ET decimo, ut supra quæstione secunda, A. testimonio secundo.

14. AD Romanos secundo: Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.

15. ET capite decimotertio: Neini quicquam debeatis nisi, ut inuicem diligatis. Qui enim diligit proximum, legem impleuit. Nam, Non adulterabis, Non occides, Non furaberis, Non falsum testimonium dices, Non concupisces, & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.

16. ITEM capite septimo: Quid ergo dicemus? lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognouit, nisi per legem. nam concupiscentiam nesciebā, nisi lex diceret, Non concupisces, &c. Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum, &c.

17. AD Galatas quinto: Vos in libertatem vocati estis fratres: tantum nè libertatem in occasione detis carnis, sed per charitatem seruite inuicem. Omnis enim lex in vno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut teipsum.

18. IACOBI secundo: Si rāmen legem perfcicitis, regalem secundum scripturas, Diliges proximum tuum sicut teipsum: bene facitis. Si autem personas accipitis, peccatum operamini, reddāguti à lege, quasi transgressores. Quicumque autem totam legem seruauerit, offendit autem in vno, factus est omnium reus. Qui enim dixit, Non mœchaberis: dixit, & Non occides. Quod si non mœchaberis, occides autem: factus es transgressor legis. Sic loquimini, & sic facite, sicut per legem libertatis incipientes iudicari.

19. ET capite primo: Qui perspexerit in lege perfectæ libertatis, & permanerit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis: hic beatus in facto suo erit.

20. ET capite quarto: Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum: detrahit legem, & iudicat legem. Si autem iudicas legem, non es factor legis, sed iudex. Vnus est enim legillator & iudex, qui potest perdere & liberare.

21. PRIORIS ad Timotheum primo: Finis autem præcepti est charitas de corde puro & conscientia bona & fide non ficta. A quibus quidā aberrantes, conuersi sunt in vaniloquium, volentes esse legis doctores, non intelligētes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Scimus autem quia bona est lex, si quis ea legitime vtatur.

22. CONCILIUM Tridentinum sessione sexta, canone decimonono: Si quis dixerit nihil præceptum esse in Euangelio præter fidem, cætera esse indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, sed libera: aut decem præcepta nihil pertinere ad Christianos, anathema sit.

23. ET canone vigesimo: Si quis hominē iustificatū, & quantūlibet perfectū, dixerit nō teneri ad obseruantiam mandatorū Dei & Ecclesiæ, sed tantū ad credendum: quasi verò Euangelium sit nuda & absoluta promissio vitæ æternæ sine cōditione obseruationis mandatorum, anathema sit.

24. ITEM canone vigesimo primo: Si quis dixerit CHRISTVM IESVM à Deo hominibus datū fuisse ut redemptorem cui fidant, non etiam, ut legillatorem cui obediant, anathema sit.

25. LEVITICI vigesimo sexto: Non facietis vobis idōlum & sculptile, nec titulos erigetis,

Præcepta euangelica.

Mandata Dei & Ecclesiæ Christianis obseruanda.

Christus legillator.

nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, vt adoretis eum. 26. DEUTERONOMII quinto: Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Non

concupisces vxorem proximi tui, non domum, no agrum, non seruum, non ancillam, non bouem, no asinum, & vniuersa qua illius sunt.

V I.

Quid sibi vult hoc exordium, Ego sum Dominus Deus tuus?

Deut. 6. a. d. 4. d. 10. d. Malach. i. b. d. Hier. 31. c. Phil. 4. 6. a

Mat. 5. c. 19. c. 28. d. Heb. 5. c. 1. d. 18. a. c. 1. Ioan. 3. d. Aug. quæst. 140. super Exodum.

Rom. 8. c. 10. d. c. Phil. 4. c.

Phil. 8. b. Deut. 8. a. b. Leuit. 26. a. b. d. Ezech. 36. f. & 11. d.

Mat. 23. d. 1. Ioan. 5. a. Concil. Trid. sess. 6. ca. 11. & can. 18. Chrysof. lib. 1. de cõp. p. cordis. Basil. quæst. 176. in regulis breuioribus. Aug. de nar. & gra. ca. 41. & 69. 1. c. ser. 61. & 191. de temp. Hier. in iymb. ad Damas.

A. Decalogum exorditur Deus à notitia suâ, & ab insinuatione Maieftatis suæ, vt cognitum Legislatorem magis reueremur, eiusque propositis mandatis maior apud omnes autoritas constet. Nempe tam serio nobiscum agitur, vt si vnquam salui esse velimus, hinc velut in clarissimo speculo diuinæ maieftatis voluntatem, omnemque rectè viuendi rationem certò contèplemur, agnitamque legem illam sanctissimam, adiuuante Christi spiritu, accuratè seruemus.

B. Nec enim præcipit solum, sed benedictionem quoque promittit & opem tribuit noster Legislator. Spiritum meum, inquit, ponam in medio vestro, & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis & operemini.

C. Quare cum Christus etiam præcepisset, Tollite iugum meum super vos, nè quis causaretur difficultatem, adiecit: Iugum enim meum suauè est, & onus meum leue, iis videlicet, qui gratiæ spiritu imbuti, in charitate nõ ficta ambulant.

TESTIMONIA.

1. A DEUTERONOMII sexto: Hæc sunt præcepta & cæremoniæ atque iudicia, quæ mandauit Dominus Deus vester vt docerem vos, & faciatis ea in terra ad quam transgredimini possidendam, vt timeas Dominum deum tuum, & custodias omnia mandata & præcepta eius, quæ ego præcipio tibi & filiis ac nepotibus tuis cunctis diebus vitæ tuæ, vt prolongentur dies tui. Audi Israël, & obferua, vt facias quæ præcepit tibi Dominus, & benè sit tibi, & multipliceris amplius, sicut pollicitus est Dominus Deus patrum tuorum tibi terram lacte & melle manantem. Audi Israël, Dominus Deus noster, Deus vnus est, &c. Non ibitis post deos alienos, &c. quoniam Deus æmulator Dominus Deus tuus in medio tuâ: nè quando irascatur furor Domini Dei tui contra te, & auferrat te de superficie terræ. Et in fine capitis: Præcepitque nobis Dominus, vt faciamus omnia legitima hæc, & timeamus Dominum Deum nostrum, vt benè sit nobis cunctis diebus vitæ nostræ, sicut est hodiè. Erítque nostris misericors, si custodierimus & fecerimus omnia præcepta eius coram Domino Deo nostro, sicut mandauit nobis.

2. E T capite quarto: Caue nè quando obliuiscaris pacti Domini Dei tui, quod pepigit tecum: & facias tibi sculpram similitudinem eorum, quæ fieri Dominus prohibuit, quia Dominus Deus tuus ignis consumens est, Deus æmulator. Ibid. Scito ergò hodiè, & cogitato in corde tuo, quòd Dominus ipse est Deus in cælo fursùm, & in terra

deorsùm, & non sit alius. Custodi præcepta eius atque mandata quæ ego præcipio tibi: vt benè sit tibi, & filiis tuis post te, & permanes multo tempore super terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.

3. I T E M capite decimo: Circumcidite igitur præputium cordis vestri, & ceruicem vestram nè induretis amplius, quia Dominus Deus vester ipse est Deus Deorum, & Dominus dominantium, Deus magnus & potens, & terribilis, qui personam non accipit, nec munera. Facit iudicium pupillo & viduæ, amat peregrinum, & dat ei victum atque vestitum, & vos ergò amate peregrinos, quia & ipsi fuistis aduenæ in terra Aegypti. Dominum Deum tuum timebis, & ei seruias: ipsi adhærebis, iurabisque in nomine illius. Ipse est laus tua, & Deus tuus, qui fecit tibi hæc magna & terribilia, quæ viderunt oculi tui.

2. M A L A C H I E primo: Magnificetur Dominus super terminum Israël. Filius honorat patrem, & seruus dominum suum: si ergò pater ego sum, vbi est honor meus? & si Dominus ego sum, vbi est timor meus? dicit Dominus exercituum. Et in fine: Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, & nomen meum horribile in gentibus.

5. H I E R E M I E trigesimo secundo: Non erit tibi difficile omne verbum. Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in signum filiorum eorum post eos: Fortissime, magne, &

& potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu: cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, vt reddas vniqueque secundum vias suas, & secundum fructum adinventionum eius.

6. P S A L M O quadragesimo sexto: Quoniam Dominus excelsus, terribilis, Rex magnus super omnem terram.

7. M A T T H E I quinto: Nolite putare quoniam veni soluere legem aut prophetas. Non veni soluere, sed adimplere. Amen iuppe dico vobis, donec transeat cælum & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Qui ergò soluerit vnum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum. Qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum. Dico enim vobis, quia nisi abudaerit iustitia vestra plus quam Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum. Audistis quia dictum est antiquis, Non occides. qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, Raca: reus erit concilio. Qui autem dixerit, Fatue: reus erit gehennæ ignis. Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum terrenum ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum. Audistis quia dictum est antiquis, Non mæchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mæchatus est eam in corde suo. Dicitum est: Quicumque dimiserit vxorem suam, det ei libellum repudij. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit, &c. Iterum audistis quia dictum est antiquis, Non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omninò, neque per cælum, quia, &c. Audistis quia dictum est, Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: & ei qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Audistis quia dictum est, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, Dilige inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persecutibus & calumniantibus vos: vt sitis filij patris vestri qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nõne & publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nõne & ethnici hoc faciunt? Estote ergò vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.

8. I T E M decimonono: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

9. E T capite vigesimo octauo: Fustes ergò docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunque mandauit vobis.

10. A D Hebræos quinto: Et consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ.

11. P S A L M O centesimo decimo octauo: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Tu mandasti, mandata tua custodiri nimis. Maledicti qui declinant à mandatis tuis.

12. P R I M E Ioannis tertio: Et hoc est mandatum eius, vt credamus in nomine filij eius Iesu Christi, & diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis. Et qui seruat mandata eius, in illo manet, & ipse in eo. Et in hoc scimus quoniam manet in nobis, de spiritu quem dedit nobis.

13. A V G V S T I N V S quæstione centesima quadragesima super Exodum: Cùm tam multa locutus sit Deus, duæ tantum tabulæ datur Moyfi lapideæ, quæ dicuntur tabulæ testimonij futuræ in arca. Nimirum omnia cætera quæ præcepit Deus, ex illis decem præceptis, quæ duabus tabulis cõscripta sunt, pendere intelliguntur: si diligenter quærantur & benè intelligantur quomodò hæc ipsa rursus decem præcepta, ex duobus illis, dilectione scilicet Dei & proximi, in quibus tota lex pendet & propheta.

14. A D Romanos octauo: Spiritus adiuuat infirmitatem nostram.

15. I O A N N I S primo capite: De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia: quia lex per Moyfen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.

16. A D Philippenes quarto: Omnia possum in eo qui me confortat.

1. B. P S A L M O octogesimo tertio: Etenim benedictiones dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem.

2. DEUTERONOMII vigesimo octauo: Si audieris vocem Domini Dei tui, vt facias atque custodias omnia mandata eius quæ ego præcipio tibi hodiè, faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus quæ versantur in terra. Venientque super te vniuersæ benedictiones istæ, & apprehendent te: si tamen præcepta eius audieris. Benedictus tu in ciuitate, & benedictus in agro. Benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, fructusque iumentorum tuorum, greges armentorum tuorum, & caulæ ouium tuarum. Benedicta horrea tua, & benedictæ reliquæ tuæ. Benedictus eris ingrediens & egrediens. Dabit Dominus inimicos tuos qui confurgunt aduersum te, corruentes in conspectu tuo: per vniam viam venient contra te, & per septem fugient à facie tua. Emitteret Dominus benedictionem super cellaria tua, & super omnia opera manuum tuarum: benedicetque tibi in terra quam acceperis. Suscitabit te Dominus sibi in populum sanctum, sicut iurauit tibi, si custodieris mandata Domini Dei tui, & ambulaueris in viis eius. Videbuntque omnes terrarum populi, quòd nomen Domini inuocatum sit super te, & timebunt te. Abundare te faciet Dominus omnibus bonis, fructu vteri tui, & fructu iumentorum tuorum, fructu terræ tuæ, quam iurauit dominus Patribus tuis, vt daret tibi. Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, cælum, vt tribuat pluuiam terræ tuæ in tempore suo: benedicetque cunctis operibus manuum tuarum, & scenerabis gentibus multis, & ipse à nullo scenus accipies. Constituet te Dominus in caput, & non in caudam, & eris semper supra, & non subter: si tamen audieris mandata Domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi hodiè, & custodieris & feceris, ac nõ

Ex Decalogo pendet omnia Dei præcepta.

Math. 23.

declinaueris ab eis, nec ad dextram, nec ad finistram, nec secutus fueris deos alienos, neque colueris eos.

3. LEVITICI vigesimosexto: Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluuias temporibus suis, & terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur. Apprehendet messium tritura vindemiam, & vindemia occupabit sementem: & comedetis panem vestrum in saturitate, & absque pauore habitabitis in terra vestra. Dabo pacem in finibus vestris: dormietis, & non erit qui extereat. Auferam malas bestias: & gladius non transibit terminos vestros. Persequemini inimicos vestros, & corruent coram vobis. Persequentur quinque de vestris centum alienos, & centum de vobis decem millia: Cadent inimici vestri gladio in conspectu vestro. Respiciam vos, & crescere faciam: multiplicabimini, & firmabo pactum meum vobiscum. Comedetis vetustissima veterum, & vetera nouis superuenientibus proicietis. Ponam tabernaculum meum in medio vestri, & non abiiciet vos anima mea. Ambulabo inter vos, & ero Deus vester, vósque eritis populus meus. Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, si spreueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, vt non faciatis ea quæ à me constituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meum, ego quoque hæc faciam vobis. Visitabo vos velociter in egestate & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustrà seretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hostibus vestris, & subiiciemini his qui oderunt vos. Fugietis nemine persequente. Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplum propter peccata vestra, & conteram superbiam duritiæ vestræ. Daboque vobis calum desuper sicut ferrum, & terram æneam. Consumetur in cassum labor vester, non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt. Si ambulaueritis ex aduerso mihi, nec volueritis audire me, addam plagas vestras vsque in septuplum propter peccata vestra: immittamque in vos bestias agri, quæ consumant vos & pecora vestra, & ad paucitatem cuncta redigant, desertæque fiant viæ vestræ. Quod si nec sic volueritis recipere disciplinam, sed & ambulaueritis ex aduerso mihi: ego quoque contra vos aduersus incedam, & percussiam vos septies propter peccata vestra, inducamque super vos gladium ultorem fœderis mei. Cùmque confugeritis in vrbes, mittam pestilentiam in medio vestri, & trademini in manibus hostium, postquam confregero baculum panis vestri: ita vt decem mulieres in vno clibano coquant panes, & reddant eos ad pondus, & comedetis, & non saturabimini. Sin autem nec per hæc audieritis me, sed ambulaueritis contra me: ego incedam aduersus vos in furore contrario, & corripiam vos septem plagis propter peccata vestra, ita vt comedatis carnem filiorum vestrorum, & filiarum vestrarum. Destruam excelsa vestra, & simulacra confringam. Caderis inter ruinas idolorum vestrorum, & abominabitur vos anima mea, in tantum vt vrbes vestras redigam in solitudinem: & deserta faciam sanctuaria vestra, nec reci-

piam vltra odorem suauissimum. Disperdamque terram vestram, & stupebunt super ea inimici vestri, cùm habitatores illius fuerint. Vos autem dispergam in gentes, & euaginato post vos gladium, eritque terra vestra deserta, & ciuitates vestrae dirutæ. Et qui de vobis remanserint, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terribit eos sonitus folij volantis, & ita fugient quasi gladium: cadent nullo persequente, & corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes, nemo vestrum inimicis audebit resistere. Peribitis inter gentes, & hostilis vos terra consumet. Quod si & de iis aliqui remanserint, tabescunt in iniquitatibus suis, in terra inimicorum suorum, & propter peccata patrum suorum & sua affligentur: donec confiteantur iniquitates suas, & Maiorum suorum, quibus præuaricati sunt in me, & ambulauerunt ex aduerso mihi. Ambulabo igitur & ego contra eos, & inducam illos in terram hostilem, donec erubescat incircumcisâ mens eorum.

4. EZECHIELIS trigesimosexto: Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri, & auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Et spiritum meum ponam in medio vestri, & c. vt in textu. Et habitabitis in terra quam dedi patribus vestris: & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum. Et saluabo vos ex vniuersis inquinamentis vestris: & vocabo frumentum, & multiplicabo illud, & non imponam vobis famem. Et multiplicabo fructum ligni, & genimina agri: vt non portetis vltra opprobrium famis in Gentibus.

5. ET capite vndecimo: Dabo eis cor vnum, & spiritum nouum tribuam in visceribus eorum: & auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum, vt in præceptis meis ambulent, & iudicia mea custodiant, faciântque ea: & sint mihi in populum, & ego sim eis in Deum.

1. C. MATTHEI vndecimo: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue.

2. PRIMÆ Ioannis quinto: In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos dei, cùm deum diligamus, & mandata eius faciamus. Hæc est enim charitas dei, vt mandata eius custodiamus: & mandata eius grauiam non sunt.

3. CONCILIIVM Tridentinum sessione sexta, capite vndecimo: Nemo autem, quantumuis iustificatus, liberum se esse ab obseruatione mandatorum putare debet: nemo temeraria illa & à patribus sub anathemate prohibita voce vt, Dei præcepta homini iustificato ad obseruandum esse impossibilia: nam Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis: & adiuuat, vt possis. Cuius mandata grauiam non sunt, cuius iugum suauis est, & onus leue. Qui enim sunt filij dei, Christum diligunt: qui autem diligunt eum, vt ipse testatur, seruant sermones eius. Quod vtique cum diuino auxilio præstare possunt. licet enim in hac mortali vita quantumuis sancti & iusti in leuia salutem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata

Iustificati adstringuntur ad obseruationem præceptorum.

Dei mandata non impossibilia.

1. Ioan. 5. Matth. 23.

Ioan. 14.

Peccata venialia iusticiam non tollunt.

Math. 6. Luc. 11. Rom. 6. Tit. 2.

Deus nemine prior defecit.

Rom. 3. Heb. 5.

1. Cor. 9.

1. Pet. 1.

Iustus nõ peccat in quocunque opere.

Mercedẽ etiã interius operantes percipiunt. Mal. 3. Heb. 11.

Dei mandata non impossibilia.

Facilia sunt Dei præcepta.

Math. 23.

1. Cor. 4.

peccata quandoquæ cadant, non propterea deficiunt esse iusti. Nam iustorum illa vox est & humilis & verax: Dimitte nobis debita nostra. quod fit, vt iusti ipsi eo magis se obligatos ad ambulandum in via iustitiæ sentire debeant, quo liberati iam à peccato, serui autem facti deo, sobriè, iuste, & piè viuentes, proficere possunt per Christum Iesum, per quem accessum habuerunt in gratiam istam.

Deus namque sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur. Ita que nemo sibi in sola fide blandiri debet, putans fide sola se hæredem esse constitutum, hæreditatemque consecuturum, etiam si Christo non compatiatur, vt & conglorificetur. nam & Christus ipse, vt inquit Apostolus, cùm esset filius Dei, didicit ex iis quæ passus est, obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ. Propterea dicitur semel iustificatos, dicens: Nescitis quod ij qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? sic currite, vt compræhendatis. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aërem verberans: sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo: nõ fortè cùm aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Item princeps Apostolorum Petrus: Satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. Hæc enim facientes, non peccabitis aliquid. Vnde constat, eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduersari qui dicunt, iustum in omni bono opere saltem venialiter peccare, aut quod intolerabilius est, penas æternas mereri: atque etiam eos, qui statuunt in omnibus operibus iustos peccare, si in illis suam ipsorum socordiam excitando, & sese ad currendum in stadio cohortando, cum hoc, vt in primis glorificetur deus, mercedẽ quoque intuentur æternam: cùm scriptum sit: Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem, & de Moysè dicit Apostolus, quod respiciebat in remunerationem.

4. ITEM canone decimo octauo: Si quis dixerit, dei præcepta homini etiam iustificato & sub gratia constituto, esse ad obseruandum impossibilia, anathema sit.

5. CHRYSOSTOMVS in libro primo de Compunctione cordis: Reuerà ipse pronunciauit de præceptis suis, quod nihil in eis laboriosum sit & nihil onerosum, dicens: Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue. Et nos e contra grauiam effecimus, quæ ille leuia constituit: & quæ ille suauia posuit, nos facimus amara peccando. Quod si laboriosum aliquid esset in præceptis, decenter & merito virtutem labor comitaretur: præmia enim proposita sunt post laborem. Nunc verò infelix anima ne hanc quidem reuerentiam diuinis legibus dabit, vt fileat & quiescat, nõ ad præuaricationem laborando perueniat, quanuis sint aliqua in quibus paululum laboris est adhibendum, in his duntaxat, in quibus Paulus dicit: Nam quod in præsentem est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum immensum æternæ gloriæ pondus operatur in nobis. Vides ergo etiam quidquid in præsentem est, leue esse, etiam si tribulatio sit. Quo modo leue? Quia immensum pondus fu-

turæ gloriæ leuem facit præsentis temporis tribulationem, etiam si sensibus nostris grauius videatur. Denique & ipse causas in consequentibus exponit, vt omne id duci leue debeat, quicquid passio præsentis temporis intulerit. Ait enim: Non respicientibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur, quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.

6. BASILIIVS in regulis breuioribus, siue concisus disputatis, interrogatione centesima septuagesima sexta, agens de inimicorum dilectione: Sine dubio (inquit) non præcepisset hoc qui bonus ac iustus est, nisi etiam facultatem quæ id faceremus, fuisset largitus.

7. AUGVSTINVS in libro de natura & gratia, capite quadragesimo tertio: Non igitur Deus impossibilia iubet, sed iubendo admonet & facere quod possis, & petere quod non possis.

8. ET capite sexagesimo nono: Valdè bona sunt præcepta, si legitime his vtamur. Eo quippe ipso quo firmissimè creditur, deum iustum & bonum impossibilia non potuisse præcipere, hinc admonemur, & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus. Omnia quippe sunt facilia charitati, cui vni Christi sarcina leuis est, ait ea vna est sarcina ipsa quæ leuis est: secundum hoc dictum est, Et præcepta eius grauiam non sunt: vt cui grauiam sunt, consideret non potuisse diuinitus dici, grauiam non sunt, nisi quia potest esse cordis affectus, cui grauiam non sunt, & petat quod destituitur, & impleat quod iubetur: Et quod dicitur ad Israël in Deuteronomio, si piè, si sanctè, si spiritaliter intelligatur, hoc idem significat, quia vtique cùm hoc testimonium commemorasset Apostolus, Propè est verbum in ore tuo, & in corde tuo, quod hic habet, in manibus tuis: In corde enim sunt spirituales manus: Hoc est, inquit, verbum fidei quod prædicamus. Conuersus ergo quisque, sicut ibi præcipitur, ad dominum deum suum ex toto corde suo, & ex tota anima sua, mandatũ dei nõ habebit graue. Quomodo est enim graue, cùm sit dilectionis mandatum? Aut enim quisque non diligit, & ideo graue est: aut diligit, & graue esse non potest.

9. IDEM sermone sexagesimo primo de tempore: Sed dicit aliquis: Nulla ratione possum inimicos meos diligere. In omnibus scripturis deus tibi dicit, quia potes. Tu e contrario respondes, non posse. Considera nunc, vtrum tibi, an deo debeat credi. Et ideo quia veritas mentiri non potest, iam vanas excusationes suas relinquat humana fragilitas: quia nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est: nec damnaturus est hominem pro eo, quod non potuit vitare, qui pius est.

10. ITEM sermone ceteresimo nonagesimo primo de tempore: Est autem patrum nostrorum fides hæc: Credimus in deum Patrem omnipotentem, & c. Execramur etiam blasphemiam eorum, qui dicunt impossibile aliquid homini à deo esse præceptum, & mandata dei non à singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari.

11. HERONYMVS in explanatione Symboli ad pamasum: Execramur etiam eorum blasphemiam, & c. vt Augustinus.

Math. 6. Deus, quia bonus & iustus, impossibilia non iubet.

Nota.

Quia bonus & iustus est, impossibilia præcipere nõ potuit Deus.

Omnia facilia charitati.

Math. 23. 1. Ioan. 5.

Deut. 30.

Rom. 10.

Nota.

Iustitiæ & pietati diuine repugnat, dicere, impossibilia nobis præcepta esse.

Blasphemia est execrabilis.

Iterum.

VII.

Quid complectitur in se primum præceptum?

Deut. 10. a 4. b c 18. b 1. Reg. 3. a Psal. 133. b c Leuit. 9. f. 20. a c Eccli. 14. a

a Aug. lib. 10. de ciuit. Dei. cap. 1. & Epist. 49. ad Deo gratias, quæst. 3.

b Aug. 10. de ciuit. Dei. ca. 1. & 4. Contra Faustum, lib. 15. cap. 9. & lib. 20. cap. 21.

c Ioã. 4. c Rom. 10. c x. Ioã. 4. b c Math. 4. b Luc. 4. b Efa. 41. a b 1. Timoth. 6. c Rom. 9. b Psal. 83. d

A. Prohibet ac damnat idololatriã, obseruationes superstitiosas, vsum etiam artis magicæ vel diuinatoriæ.

B. Docet etiam atque exigit, vt nullam prorsus creaturam, quantumuis excellentem, pro Deo habeamus, sed solum vnum verum, æternum, immensumque Deum credamus & confiteamur, eique vni sacrificium & singularem summumque cultum, quem Græci λατρεία appellant, exhibeamus.

C. Hoc fit, vt super omnia colamus, inuocemus, adoremus summum illud æternumque bonum, Optimum Maximum Creatorem, Redemptorem, Saluatorem, vnum & immortalem Deum, qui est super omnia benedictus, omnis gratiæ & gloriæ largitorum.

TESTIMONIA.

1. A. DEUTERONOMII duodecimo: Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt omnes gentes, quas possessuri estis, deos suos super montes excelsos & colles, & subter omne lignum frondosum. Dissipate aras earum, & confringite statuas, lucos igne comburite, & idola comminuite: disperdite nomina earum de locis illis.

2. E T capite quarto: Locutusque est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum eius audistis, & formam penitus non vidistis. Custodite igitur sollicitè animas vestras. Non vidistis aliquã similitudinem in die qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis: nè forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginẽ mafculi vel femine, similitudinem omnium iumentorum quæ sunt super terram, vel auium sub cælo volantium, atque reptilium quæ mouentur in terra, siue piscium qui sub terra morantur in aquis: nè forte eleuatis oculis ad cælum, videas solem & lunam, & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit Dominus deus tuus in ministerium cunctis gentibus quæ sub cælo sunt.

3. I T E M capite decimo octauo: Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue nè imitari velis abominaciones illarum gentium. Nec inueniatur in te qui lustret filium suum aut filiam, ducens per ignem: aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, neque qui pythones consulat, nec diuinos, & quærat à mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter istiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo. Perfectus eris & absque macula cum Domino Deo tuo. Gentes istæ quarum possidebis terram, augures & diuinos audiunt: tu autem à Domino Deo tuo aliter institutus es.

4. P R I M I Regum vicimo octauo: Saul abstulit magos & ariolos de terra: & interfecit eos, qui pythones habebant in ventre.

5. P S A L M O centesimo decimo tertio: Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habent & non loquuntur: oculos habent & non videbunt. Aures habent & non audient: nares habent & non odorabunt. Manus habent & non palpabunt: pedes habent & non ambulabunt: non clamabunt in gutture suo. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.

6. LEVITICI decimonono: Non augurabimini, nec obseruabitis somnia. Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, vt polluamini per eos, ego Dominus Deus vester.

7. E T capite vigesimo: Anima quæ declinauerit ad magos & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiã eam de medio populi sui. Et in fine capituli: Vir siue mulier, in quibus pythonicus vel diuinationis fuerit spiritus, morte moriantur: lapidibus obruent eos: sanguis eorum sit super illos.

8. ECCLESIASTICI trigesimo quarto: Ab immundo quid mundabitur? & à mendace quid verum dicitur? Diuinitio erroris, & auguria mendacia, & somnia malefacientium, vanitas est.

1. B. A V G V S T I N V S libro decimo de ciuitate dei, capite primo: Quæ λατρεία Græcè nuncupatur, & Latine interpretatur seruitus: sed ea quæ colimus Deũ, vel quæ ἡρηκεία Græcè, Latine autẽ Religio dicitur: sed ea quæ nobis est erga Deũ, vel quæ illi θεοσεβείαν nos verò non vno verbo exprimeret, sed Dei cultum possumus appellare: hanc ei tantum deo deberi dicimus, qui verus est Deus, facitque suos cultores Deos. Quicumque igitur sunt in cælestibus habitationibus immortales & beati, si nos non amant, nec beatos esse nos volunt, colendi vtique non sunt. Si autem amant, & beatos volunt, profectò indè volunt, vnde & ipsi sunt: an aliundè ipsi beati, aliundè nos?

2. E T epistola quadragesimanona ad neo-gratias, quæstione tertia: Neque illinc excusant impij sua sacrilega sacra & simulacra, quod elegãter interpretatur quid quæque significet. Omnis quippe illa interpretatio ad creaturam refertur, nõ ad creatorem, cui vni debetur seruitus religionis illa, quæ vno nomine Latria Græcè appellatur. Nec nos dicimus terram, maria, cælum, solem, lunam, stellas, & quasdam non in promptu sitas cælestes potestates, esse dæmonia: sed cum omnis creatura partim corporalis sit, partim verò incorporalis, quam etiam spiritalem vocamus, manifestum est, id quod à nobis piè ac religiose fit, à voluntate animi proficisci, quæ creatura spiritalis est, & omni corporali præponenda. Vnde colligitur, corporali creaturæ non esse sacrificandum. Restat spiritalis, quæ vel pia, vel impia est. Pia scilicet in hominibus

Nec spiritali.

minibus & angelis iustis & deo ritè seruientibus: Impia verò in hominibus & angelis iniquis, quos etiam dæmones dicimus. Ac per hoc nec spiritali, quanuis iustæ, creaturæ sacrificandum est. Quoniam quanto magis pia est & subdita deo, tantò minùs se tali honore dignatur, quem scit non deberi nisi deo. Quanto ergò perniciosius est sacrificare dæmoniis?

3. I D E M libro decimo de ciuitate dei, capite primo: Nunc videndum ac differendum est, quantum deus donat, immortales ac beati in cælestibus sedibus, dominationibus, principatibus, potestatibus constituti, quos isti deos, & ex quibus quosdã vel bonos dæmones, vel nobiscum angelos nominant, quomodò credendi sint velle à nobis religionem pietatẽque seruari, hoc est, vt apertius dicã, vt rùm etiam sibi, an tantum deo suo, qui etiam noster est, placeat eis vt sacra faciamus, & sacrificemus, vel aliqua nostra seu nosipos religionis ritibus consecremus. Hic est enim diuinitati, vel si expressius dicendum est, deitati debitus cultus, propter quem vno verbo significandum, quoniam satis mihi idoneum non occurrit Latinum, Græco, vbi necesse est, in sinuo, quid velim dicere. Latria quippe nostri, vbi cunque sanctarum scripturarum positum est, interpretari sunt seruitutem. Sed ea seruitus, quæ debetur hominibus, secundum quam præcipit Apostolus, seruos dominis suis subditos esse debere, alio nomine Græcè nuncupari solet. Latria verò secundum consuetudinem qua locuti sunt, qui nobis diuina eloquia condiderunt, aut semper aut tam frequenter vt pene semper, ea dicitur seruitus, quæ pertinet ad colendum Deum. Proindè si tantummodò cultus ipse dicitur, non soli Deo deberi videtur. Dicimur enim etiam colere homines, quos honorifica vel recordatione vel præsentia frequentamus. Nec solum ea, quibus nos religiosa humilitate subiicimus, sed quædam etiam quæ subiecta sunt nobis, coli perhibentur. Nam ex hoc verbo agricolæ, & coloni, & incolæ vocantur. Ac per hoc cultum quidem non deberi nisi Deo, propria quadam notione verbi huius verissimum est. Sed quia & aliarum rerum dicitur cultus, idè Latine vno verbo significari cultus deo debitus non potest. Nam & ipsa religio, quanuis distinctiùs nõ quemlibet, sed dei cultũ significare videatur: vnde isto nomine interpretati sunt nostri eam, quæ Græcè ἡρηκεία dicitur: tamen quia Latina loquedi consuetudine, non solum imperitorum, verum etiam doctissimorum & cognationibus humanis atque affinitatibus, & quibusque necessitudinibus dicitur exhibenda religio: non eo vocabulo vitatur ambiguum, cum de cultu deitatis vertitur quæstio: vt fidenter dicere valeamus, religionem non esse nisi dei cultum: quoniam videtur hoc verbum à significanda obseruantia propinquitatis humanæ insolenter auferri. Pietas quoque propriè dei cultus intelligi solet, quæ Græci θεοσεβείαν vocant. Hæc tamen & erga parentes officiosè haberi dicitur. More eutem vulgi hoc nomen etiam in operibus misericordiæ frequenteratur: quod idèd arbitrator euenisse, quia hæc fieri præcipuẽ deus mandat, eaque sibi vel pro sacrificiis, vel præ sacrificiis placere testatur. Ex qua loquendi consuetudine factum est, vt & Deus ipse dicitur pius: quem sanè

Latino nomine dicitur: nec desinitur ad cultum soli Deo debitu significandum.

Seruitus. Ephe. 6. Dulci.

Cultus.

Latria cultus soli Deo debetur.

Religio.

Pietas.

Corporali creaturæ non sacrificandũ.

Græci nullo suo sermonis vsu θεοσεβείαν vocant, quãuis θεοσεβείαν pro misericordia illorum etiã vulgus vsurpet. Vnde in quibusdam scripturarum locis, vt distinctio certior appareret, nõ θεοσεβείαν quod ex bono cultu, sed θεοσεβείαν, quod ex dei cultu compositum resonat, dicere maluerunt. Vtrumlibet autem horum, nos vno verbo enunciare non possumus. Quæ itaque λατρεία Græcè nuncupatur, & c. vt paulò antè in hac quæstione.

4. I T E M capite quarto eiusdem libri decimi: Huic (vni Deo Deorum) nos seruitutẽ, quæ latria Græcè dicitur, siue in quibusque sacramentis, siue in nobisipis debemus. Huius enim templum simul omnes & singuli templa sumus, quia & omnium concordiam & singulos inhabitare dignatur: non in omnibus quàm in singulis maior, quoniam nec mole distenditur, nec partitione minuitur. Cum ad illum fursum est, eius est altare cor nostrũ: eius est altare cor nostrum: eius vnigenito cum sacerdote placamur: ei cruentas victimas cadimus, quãdo vsque ad sanguinem pro eius veritate certamus: & suauissimũ adolemus incensum, cũ in eius cõspectu pio sancto que amore flagramus: ei dona eius in nobis, nosque ipsos vouemus, & reddimus: ei beneficiorũ eius solennitatibus festis & diebus statutis dicamus sacramusque memoriam, nè volumine temporum ingrata subrepat obliuio: ei sacrificamus hostiam humilitatis & laudis in ara cordis igne feruidæ charitatis. Ad hunc videndum sicut videri poterit, eique cohærendum, ab omni peccatorum & cupiditatum malarum labe mudamur, & eius nomine cõsecramur. Ipse enim fons nostræ beatitudinis, ipse omnis appetitionis est finis. Huc eligetes, vel potiùs religetes, amiseramus enim negligentes: hunc ergò religetes, vnde & religio dicta perhibetur, ad eum dilectione tẽdimus, vt perueniendo quiescamus: idèd beati, quia illo sine perfecti. Bonum enim nostrum, de cuius sine inter Philosophos magna contetio est, nullum est aliud, quàm illi cohærere, cuius vnus anima intellectuallis incorporæo, si dici potest, amplexu, veris impletur fecundaturque virtutibus. Hoc enim bonum diligere in toto corde, in tota anima, & in tota virtute præcipimur. Ad hoc bonũ debemus & à quibus diligimur, duci: & quos diligimus, ducere. Sic complentur duo illa præcepta, in quibus tota lex pendet & propheta: Diliges dominum deum tuũ in toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua: & diliges proximum tuum tanquàm te ipsum. Vt enim homo sese diligere nõset, cõstitutus est ei finis, quò referret omnia, quæ ageret vt beatus esset. Non enim qui se diligit, aliud esse vult quã beatus. Hic autẽ finis est, adhærere Deo. Iam igitur scienti diligere seipsum, cum mandatur de proximo diligendo sicut seipsum, quid aliud mandatur, nisi vt ei quantum potest, commendet diligendum deum? Hic est Dei cultus, hæc vera religio, hæc recta pietas, hæc tantum deo debita seruitus. Quæcunque igitur immortalis potestas quantalibet virtute prædita, si nos diligit sicut seipsum, ei vult esse subditos, vt beati sumus, cui & ipsa subdita beata est. Si ergò non colit Deum, misera est, quia deo priuatur: si autem colit Deum, non vult se coli pro deo. Illi enim potiùs diuinæ sententiæ suffragatur, & dilectionis viribus fauet, quia scriptum est: Sacrificans diis eradicabitur, nisi

Dies festi eius instituit. Latria.

Math. 22.

Dei cultus.

Exod. 22.

Exod. 12.

Sacrificium soli Deo debetur.

Gen. 4.

Latria.

Soli Deo sacrificiuntur altaria, quantum in memoriam martyrum, Latria.

Sanctis non offeruntur sacrificia.

Martyres & Sancti quomodo colantur.

Latria, diuinitati debita seruatur.

Nulli creaturae sacrificatur.

Act. 14.

Apo. 19. & 22.

Demonibus offerunt sacrificia.

si Domino soli. Nam ut alia nunc taceam, quæ pertinent ad religionis obsequium, quo colitur deus, sacrificium certè nullus hominum est, qui audeat dicere deberi, nisi domino soli. Multa denique de cultu diuino usurpata sunt, quæ honoribus deferuntur humanis: siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera: ita tamen, ut quibus ea deferuntur, homines haberentur, qui dicuntur colendi & venerandi: si autem eis multum additur, & adorandi. Quis verò sacrificandum censuit, nisi ei, quem Deū aut sciuit, aut putauit, aut finxit? Quam porò antiquus sit in sacrificando Dei cultus, duo illi fratres Cain & Abel satis indicant, quorum maioris deus reprobauit sacrificium, minoris aspexit.

5. Et Augustinus libro decimoquinto contra Faustum Manichæum, capite nono: Adonai, verbum Hebræum est, & interpretatur Dominus, eo modo quo solus Deus dicitur Dominus: sicut latria, quod verbum Græcum est, & interpretatur seruitus, non quæcunque, sed illa, quæ tantummodo Deo seruatur.

6. ITEM libro vigesimo contra eundem, capite vigesimoprimo: Populus Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum confocietur, atque orationibus adiuuetur: ita tamen, ut nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum, quamuis in memoriam martyrum, constituamus altaria. Quis enim antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum quos coronauit: ut ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat, ad acuendam charitatem & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei, quorum cor ad talem pro Euangelica veritate passionem paratum esse sentimus. At illo cultu, quæ Græcè latria dicitur, Latine vno verbo dici non potest, eum sit quædam propriè diuinitati debita seruitus, nec colimus, nec colendum docemus, nisi vnum Deum. Cùm autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificij, videt idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent: nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam sanctæ animæ, vel cuiquam angelo: & quisquis in hunc errorem delabitur, corripitur per sanam doctrinam, siue ut corrigatur, siue ut caueatur. Ipsi enim sancti vel homines vel angeli exhiberi sibi nolunt, quod vni Deo deberi nõrunt. Apparuit hoc in Paulo & Barnaba, cùm commoti miraculis, quæ per eos facta sunt, Lycaoni tanquam diis immolare vouerunt: confisis enim vestimentis suis, cõsistentes & persuadentes se deos non esse, ista sibi fieri vetuerunt. Apparuit & in angelis, sicut in Apocalypsi angelum se adorare prohibentem, ac dicentem adoratori suo, Conseruus tuus sum & fratrum tuorum. Ista sibi planè superbi spiritus exigunt, diabolus & angeli eius, sicut per omnia templa & sacra gentilium. Et post pauca: Longè minoris peccati est ebrium * derideri à martyribus, quam vel ieiunium sacrificare martyribus. Sacrificare martyribus dixi; non dixi sacrificare

Deo in memoriis martyrum: quod frequentissimè facimus illo duntaxat ritu, quo sibi sacrificare noui testamenti manifestatione præcepit: quod pertinet ad illum cultum, qui latria dicitur, & vni Deo debetur.

1. C. IOANNIS quarto: Venit hora & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus est Deus: & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.

2. AD Romanos decimo: Dicit enim scriptura: Omnis qui credit in illum, non confundetur: Non enim est distinctio Iudæi & Græci: nam idem Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant illum. Omnis enim qui uicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

3. PRIMÆ Ioannis quarto: Omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum. Qui non diligit, non nouit Deum: quoniam Deus charitas est. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum vnigenitum misit Deus in mundum, ut viuamus per eum. In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris. In hoc cognoscimus, quoniam in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis. Et nos vidimus & testificamur, quoniam Pater misit filium suum Saluatorem mundi.

4. MATTHÆI quarto: Tunc dicit ei Iesus: Vade Satana: scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

5. LVCE quarto: Respondens Iesus, dixit illi: Scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

6. ESAIÆ quadragesimo tertio: Et nunc hæc dicit Dominus creans te Iacob, & formans te Israël: Noli timere, quia redemi te, & vocaui te nomine tuo: Meus es tu. Cùm transferis per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: cùm ambulaueris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te. Quia ego Dominus Deus tuus sanctus Israël Saluator tuus. Antè me non est formatus Deus, & post me non erit. Ego sum, ego sum Dominus, & non est absque me Saluator. Ego annunciaui, & saluaui. Et ab initio ego ipse, & non est qui de manu mea eruat: operabor, & quis auertet illud?

7. PRIORIS ad Timotheum sexto: Præcipio tibi coram Deo qui viuificat omnia, & Christo Iesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato bonam confessionem: ut serues mandatum sine macula, irreprehensibile vsque in aduentum Domini nostri Iesu Christi: quem suis temporibus ostendet beatus & solus potens, Rex regum, & Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem; quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest, cui honor & imperium sempiternum, Amen.

8. AD Romanos nono: Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

9. PSALMO octogesimo tertio: Quia misericordiam & veritatem diligit Deus: gratiam & gloriam dabit Dominus. Non priuabit bonis eos qui ambulat in innocentia: Domine virtutum, beatus homo qui sperat in te.

Deo in memoriis Martyrum sacrificatur.

Quomodo præter Deum Sanctos colimus & inuocamus?

A. De sanctis, hoc est, sanctificatis & in Christo renatis omnibus hoc loco non agimus, sicut Paulus hoc nomen ad Christianos omnes crebro refert: sed eos intelligimus, qui vera suæ sanctitatis in cælo præmia sunt consecuti. De quibus idem Paulus testatur, quod *per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, & adepti repromissiones.*

B. Ac hi verè quidè sancti & immaculati, sine macula & ruga, hæc præstantiora Ecclesiæ mēbra, & electa prorsus organa diuini spiritus, in quæ peccatum ac malum iam nullum cadere potest. Qui sancti partim ex Angelica, partim ex humana natura cõstant, creaturæ quidem illæ omnium nobilissimæ ac beatissimæ, quibus datum est, ut summis & æternis in cælo bonis affluent, & cum Christo Domino semper coniunctissimè viuant.

C. Igitur & illius gratia, quæ apud nos in terris geruntur, possunt intelligere: & quoniam eximia in fratres etiam absentes charitate flagrant, salutis nostræ curæ tanguntur, nobis perpetuò fauent & optant quæque salutaria, tantòque studiosius causam nostram agunt, quò sunt minùs de se ipsis solliciti, quòque maiorem sinceræ charitatis ac virtutis omnis, quæ beatis congruit, perfectionem continenter exercent.

D. Est igitur cur hæc cæli lumina & Ecclesiæ firmamenta, simul & ornamenta post Deum maxima veneremur: est cur sanctos hoc præ cæteris mortalibus quantumlibet excellentibus magni faciamus, prædicemus, imitemur, & amemus plurimum: est cur eosdem tanta talique dignitate iam auctos, magnis afficiamus honoribus, pro nostra quidem exiguitate: est deniquè cur eos ipsos pro Christiana pietate compellemus siue inuocemus, non sanè vt per se largiantur, sed vt apud Deum omnis boni largitorem nobiscum precentur, sintque vel immerentibus fauentes & efficaces intercessores.

E. Cuiusmodi cultus & inuocatio, si rectè fiat, nimirum vt summus ille cultus & honos summo Deo debitus, quem *λατρεία* diximus, integrè cõstet, nihil sanè habet incommodi, neque cum scriptura pugnat, sed firmis Ecclesiæ testimoniis comprobatur, multumque affert vtilitatis.

F. Quòd autem hunc in modum sanctos colimus, & cum Ecclesia inuocamus, a deo Christi Saluatoris & Domini nostri gloriam non obscurat, vt etiam magis illustret, amplifcet, augeatque. Hic enim Christi Redemptoris virtus eximia splendescit ac gloria, quòd is non quidem in se tantum, sed in sanctis etiam suis est apparètque potens, gloriosus, mirabilis: quòd eosdem honorat ipse, nimisque honorari vult in cælo & in terra: quòd per eos itidem, & propter eos multa largitur, & parit sæpè immerentibus. Nec enim obscurum est, quòd Abraham, Isaac, Iacob, Dauid, Hieremias, quanquam defuncti, viuis tamen profuisse legantur.

G. Vndè Patres cùm de Sanctis loquuntur, suffragatores eos & intercessores patronosque nostros frequenter appellant. Nec immeritò sanè, quòd Sanctorum fida suffragia, cùm humiliter & piè in CHRISTI nomine implorantur, experientia teste, multis opulentur.

H. Quare iam pridem dånati sunt Vigilantiani, qui Sanctos & horum Reliquias sacras suis fraudat honoribus, quos illis Ecclesia tribuit Orthodoxa.

a Rom. 1. a. Cor. 1. a Phil. 4. d. Colof. 1. a Philem. b Apoc. 7. c d

c Heb. 11. f

Ephes. 5. f Apoc. 5. c 7. c d 11. a g 2. a Ephes. 4. f 1. Cor. 6. d

d Philip. 1. c 1. Cor. 5. a b Greg. 4. in moral. cap. 32. e Greg. lib. 1. a. moral. ca. 13. & lib. 4. dial. ca. 33. Aug. de cura pro mort. cap. 15. & 16. Orig. contra Celsum, lib. 8. 4. Reg. 1. g 6. b. 1. Cor. 14. e f Dan. 19. c d Matth. 18. b Heb. 1. d Tob. 12. c Luc. 15. b Act. 5. d 12. a Apo. 5. b 8. a Cyprian. de mortalit. g Hiet. in Vigilant. Bernar. in Vigil. Pet. & Paul. & fer. 2. in fest. eorundem. 1. c fer. 2. de S. Victore. h Damasc. lib. 4. orthod. fid. cap. 16.

i Basil. in 40. mart. & in Mamantem. Nazian. in Cypria. Athan. Basilium. Chryl. in ser. de catenis & gladio S. Petri. Amb. de viduis, & de fide resti. & in c. 22. Luc. Chryl. fof. ho. 66. ad pop. Ephrem de laud. mart. Hiet. in epistaph. Paul. epist. 17. Aug. de cura pro mort. ca. 4. & li. 7. cont. Donat. c. 1. Berna. fer. 66. in Cantic. Theod. li. 8. gra. car. aff. & in Philotheo. Prudens in li. Peri Stephanon. 7. Syn. actio. 6. Vide etiam supra in Salut. Angelic. Gen. 48. c Iob 5. a Gen. 32. f Osee 12. a Zach. 1. c Hier. 12. a

a Aug. lib. 10. de ciuit. Dei. ca. 1. & lib. 20. contra Faust. ca. 21. Item, li. 8. de ciuit. Dei, cap. 27. b & om. 1. g Heb. 13. c Ephes. 6. c Colof. 4. a 1. Thess. 5. d 2. Thes. 3. a Luc. 7. a Iob 42. b c Trid. c. Cõcil. sessione 25. d Psal. 67. g Ioan. 4. b e Ioan. 12. d Matr. 19. d Luc. 19. c Apoc. 2. g 3. d f Psal. 138. d g Chryl. fof. hom. 2. in Psal. 10. & hom. 27. in Math. & 42. in Gen. Item ser. de virtutibus. & vitiis.

h Gene. 16. a c Exod. 32. c 3. Reg. 11. b 15. a Esa. 37. g 4. Reg. 19. g & 20. a 2. Machab. 15. b c i Amb. de viduis. & in cap. 21. Luc. Leo ser. 1. & 2. de Pet. & Pau. Et in ser. de anniuersar. Pontif. Paulinus ad Cytherium & de B. Felice. Maximus de Taurinens. marty. Basil. in 40. mart. Aug. quæf. 108. in Exod. Euseb. de præpar. euang. lib. 13. cap. 7.

k Hiet. contra Vigilant. & in epist. 32. ad Riparium & in ca. 61. Esa. 2. Synodus Nicen. & Gangren. l 4. Reg. 13. d Aug. 22. de ciuit. Dei. ca. 8. Damasc. lib. 4. cap. 16. Basil. in Psal. 115. Chryl. in Iuuent. & Max. 1. c in Babylam. & in ser. de catenis, & gladio S. Petri. Amb. epist. 85. & ser. 91. & 93. Trid. sess. 25. Act. 19. b 5. c Luc. 8. f Matth. 1. 4. d

m Gen. 19. a 23. a 33. a b 42. b
Tolite f. d. 1. Reg. 2. 27. d. 4.
Reg. 1. c. 1. Para. 29. c

n Bern. ser. de 4. modis o-
randi. Victor lib. 3. de perle-
cur. Vvandal.

o Lib. 20. cont. Faust. ca. 21.
In Pfal. 88. conc. 3. & serm.
47. de Sanctis. Bern. in vigil.
Pet. & Pau. fido. lib. 1. de of-
fi. eccl. ca. 34. & 35.

Sancti dicuntur
Christiani.

Sancti in caelo
regnant.

I. Nec audiendi etiam calumniatores, qui fingunt diuinum honorem in homines^m hac ratione trāsferri, Sanctos pro Diis adorari, creaturas creatori à Catholicis exæquari. Nam longè secùs rem habere, cum alia multa conuincunt, tum vetus & solennis illa testatur supplicatio, quam Litaniam vocant. Vbi Deus diuinæque personæ primùm, ac multò quidem sublimiùs quàmⁿ Sancti & Sanctorum ordines omnes coluntur & inuocantur.
K. Hinc & illæ de Sanctis institutæ feriæ, quas Augustinus aduersus Faustum Manicheum scribensⁿ ita defendit: Populus Christianus, inquit, memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationē, & vt meritis eorum cōsocietur, atque orationibus adiuuetur.

TESTIMONIA.

- 1. A. AD Romanos primo: Omnibus qui sunt Romæ dilectis dei, vocatis sanctis.
- 2. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Paulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater: Ecclesiæ dei quæ est Corinthi, cum omnibus sanctis, qui sunt in vniuersa Achaia.
- 3. AD Philipenses quarto: Salutate omnem sanctum in CHRISTO IESU. Salutant vos omnes sancti.
- 4. AD Colossenses primo: Paulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem dei, & Timotheus frater, eis qui sunt Colossis, sanctis & fidelibus fratribus in Christo Iesu, Audientes fidem vestram in Christo Iesu & dilectionem quam habetis in sanctos omnes.
- 5. AD Philemonem: Gaudium magnum habui & consolationem in charitate tua, quia viscera sanctorum requieuerunt per te frater.
- 6. APOCALYPSIS septimò: Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus & tribubus, & populis, & linguis, stantes ante thronum & in conspectu Agni, amici stolis albis, & palmæ in manibus eorum, & clamabant voce magna, dicentes: Salus deo nostro qui sedet super thronum, & Agno. Et omnes angeli stabant in circuitu throni & seniorum & quatuor animalium: & ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerunt deum, dicentes: Amen. Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor & virtus, & fortitudo deo nostro in secula seculorū, Amen. Et respondit vnus de senioribus & dixit mihi: Hi qui amici sunt stolis albis, qui sunt & vndè venerunt? Et dixi illi: Domine mi, tu scis. Et dixit mihi: Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni: ideò sunt ante thronum dei, & seruiunt eidem ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos. Non esuriunt, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque vllus æstus, quoniã Agnus qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget deus omnem lachrymam ab oculis eorum.
- 7. AD Hebræos vndecimo: Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones.
- 1. B. AD Ephesios quinto: Vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut

- rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata.
- 2. APOCALYPSIS quinto: Quatuor animalia & viginti quatuor seniores ceciderunt coram Agno, habentes singuli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum: & cantabant canticum nouum, dicentes: Dignus es domine accipere librum, & aperire signacula eius: quoniam occisus es, & redemisti nos deo in sanguine tuo, ex omni tribu & lingua, & populo & natione, & fecisti nos deo nostro regnum & sacerdotes, & regnabimus super terram. Et vidi, & audiui vocem angelorum multorum in circuitu throni & animalium & seniorum, & erat numerus eorum millia millium, dicentium voce magna: Dignus est Agnus qui occisus est, accipere virtutem, & diuinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem.
- 3. IBIDEM capite septimo, vt paulò antè hæc eadem quæstione citatum.
- 4. ET capite vigesimo primo: Et ego Ioannes vidi sanctam ciuitatem Hierusalem nouam, descendentem de caelo, à deo paratam, sicut sponsam ornatum viro suo. Et audiui vocem magnam de throno, dicentem: Ecce tabernaculum dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipsi populus eius erunt, & ipse deus: cum eis erit eorum deus: & absterget deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors vltra nõ erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra, quæ prima abiērunt. Ac in fine: Et ciuitas non eget sole neque luna, vt luceant in ea. nam claritas dei illuminabit eam, & lucerna eius est Agnus. Et ambulabunt gentes in lumine eius: & reges terræ afferent gloriam suam & honorem in illam. Et portæ eius non clauduntur per diem. nox enim non erit illic. Et afferent gloriam & honorem gentium in illam. Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.
- 5. ET capite vigesimo secundo: Et omne maledictum non erit amplius, & sedes dei & Agni in illa erunt, & serui eius seruiunt illi. Et videbunt faciem eius, & nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltra non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam dominus deus illuminat illos, & regnabunt in secula seculorum.
- 6. AD Ephesios quarto: Nolite contristare spiritum

Migratio ad
Christum.

Patres noui
testamenti nõ
differuntur à
patribus cælesti
post mortem.

1. Cor. 5.

Luc. 16.

Animæ san-
ctorum omnia,
in Deo videt,
quæ scilicet
ad eorum glo-
riam & nostram
salutem con-
ducunt.
Iob 14.

tum sanctum dei: in quo signati estis in die redemptionis.
7. PRIORIS ad Corinthios sexto: An nescitis quoniam membra vestra templum sunt spiritus sancti qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri?
8. AD Philipenses primo: Mihi viuere Christus est, & mori lucrum. Quòd si viuere in carne, hic mihi fructus operis est, & quid eligam ignoro. Corarctur autem è duobus: desiderium habes dissolui & esse cum Christo, multo magis melius permanere autem in carne, necessarium propter vos.
9. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cælis, & c. Audentes igitur semper, & scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino. (per fidem enim ambulamus, & non per speciem) audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentem esse ad dominum.
10. GREGORIVS libro quarto Moralium, capite trigesimo secundo: Postquam de corporibus transeunt prædicatores Ecclesiæ, nequaquam per morarum spatia, sicut antiqui Patres, à cælesti patriæ perceptione differuntur. Mox quippe vt à carnis colligatione exeunt, in cælesti sede quiescunt, Paulo attestante, qui ait: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis. Prius autem quam redemptor noster morte sua humani generis penam solueret, eos etiam qui cælestis patriæ vias sectati sunt, post egressum carnis, inferni claustra tenuerunt: non vt pœna quasi peccatores plecteret, sed vt eos in locis remotioribus quiescentes, quia necdum intercessio mediatoris aduenat, ab ingressu regni, reatus primæ culpæ prohiberet. Vndè iuxta eiusdem redemptoris nostri testimonium, diues qui apud inferos torquetur, in sinu Abraham requiescere Lazarum contemplatur. Qui profectò si adhuc in imis non essent, hos ille in tormentis positus non videret. Vndè & idem redemptor noster pro nostræ culpæ debito occumbens, inferna penetrat, vt suos qui ei inhæserant, ad cælestia reducat. Sed quòd nunc homo redemptus ascendit, illuc profectò si peccare noluisse, etiam sine redemptione pertingeret.
11. C. IDEM libro duodecimo Moralium, capite decimotertio: Sicut hi qui adhuc viuentes sunt, mortuorum animæ quo loco habeantur, ignorant: ita mortui vitam in carne viuentium, post eos qualiter disponatur, nesciunt: quia & vita spiritus, longè est à vita carnis: & sicut corporea atque incorporea diuersa sunt genere, ita etiam distincta cognitione. Quòd tamen de animabus sanctis sentiendum non est: quia quæ intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quia foris sit aliquid quod ignorant. Sed carnales qui quæ quia amorem præcipuum filiis impendunt, hoc eos B. Iob nescire postmodum asserit, quòd hic vehemèter amauerunt: vt si uè nobiles siue ignobiles sint filij, nesciant, quòrum eos semper cura fatigabat.
2. ET libro quarto Dialogorum, capite trigesi-

motertio: Quia in illa æterna hæreditate omnes communi claritate Deum conspiciunt, quid est quòd ibi nesciant, vbi scientem omnia sciunt?
3. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite decimo quinto: Proinde fatendum est, nescire quidem mortuos quid hic agatur, sed cum hic agitur: postea verò audire ab eis, qui hinc ad eos moriendo pergunt. Non quidem omnia, sed quæ finuntur indicare, qui finuntur etiam ista meminisse: & quæ illos, quibus hæc indicant, oportet audire. Possunt & ab angelis, qui rebus quæ aguntur hic, præsto sunt, audire aliquid mortui, quòd vnumquemque illorum audire debere iudicat, cui cuncta subiecta sunt. Nisi enim essent angeli, qui possent interesse & viuorum & mortuorum locis, non dixisset Dominus Iesus, Contigit autem mori in opem illum, & ferri ab angelis in sinum Abraham. Nunc ergò hic, nunc ibi esse potuerunt, qui hinc illuc quem Deus voluit abstulerunt. Possunt etiam spiritus mortuorum aliqua quæ hic aguntur, quæ necessarium est eos nõsse, & quæ necessarium non est eos non nõsse, non solum præterita vel præsentia, verum etiam futura spiritu Dei reuelante cognoscere: sicut non omnes homines, sed Prophetæ dum hic viuerent, cognoscebant nec ipsi omnia, sed quæ illis esse reuelanda Dei prouidentia iudicabat. Mitti quoque ad viuos aliquos ex mortuis, sicut e contrariò Paulus ex viuis in Paradisum raptus est, diuina scriptura testatur. Nam Samuel propheta defunctus viuo Sauli regi futura prædixit, quæuis nonnulli non ipsum fuisse qui potuisset magicis artibus euocari, sed aliquem spiritum tam malis operibus congruentem, illius exitiment similitudinem figurasse: cum liber Ecclesiasticus, quem Iesus Sirach scripsisse traditur, & propter eloquij nonnullam similitudinem Salomonis pronuntiatur, contineat in laude patrum, quòd Samuel etiam mortuus prophetauerit. Sed si huic libro ex Hebræorum, quia in eo non est, canone cõtradicitur, quid de Moyse dicturi sumus, qui certè & in Deuteronomio mortuus, & in Euangelio cum Helia, qui mortuus non est, legitur apparuisse viuentibus?
4. ET capite decimo sexto: Alij sunt humanarum limites rerum, alia diuinarum signa virtutum: alia sunt quæ naturaliter, alia quæ mirabiliter fiunt. Quauis & naturæ Deus adsit vt sit, & miraculis natura non desit. Non igitur ideò putandum est, viuorum rebus quoslibet interesse posse defunctos, quoniam quibusdã sanandis vel adiuuandis Martyres adsunt: sed ideò potius intelligendū est, quòd per Diuinā potentiam martyres viuorum rebus interfunt, quoniã defuncti per naturā propriā, viuorum rebus interesse non possunt. Quamquam ista quæstio vires intelligentiæ meæ vincat, quemadmodum opitulentur martyres iis quos per eos certum est adiuuari: vtrum ipsi per seipfos, adsint vno tempore tam diuersis locis, & tanta inter se longinquitate discretis, siue vbi sunt eorum memoriæ, siue præter suas memorias vbi quæ adesse sentiuntur: an ipsi in loco suis meritis cõgruo ab omni mortaliu conuersatione remotis, & tamè generaliter orantibus pro indigenti supplicantium, sicut nos oramus pro mortuis, quibus vtique non præsentamur, nec vbi sint vel quid agat scimus, deus omnipotens qui est vbique præsens, nec cõcretus nobis, nec remotus à

In Dei claritate omnia sciunt.

Quot modis mortui possunt ea quæ hic geruntur, cognoscere.

Luc. 16.

Spiritu Dei reuelante.

1. Cor. 11. 1. Reg. 16.

Eccle. 46.

Deut. 34. Math. 17. 4. Reg. 2.

Quauis & ceteri viuorum rebus interfunt, non oēs tamen mortui interesse possunt.

Augustini diuinitas de modo quo in diuersis locis adsint.

Oratio pro mortuis.

nobis, exaudiens martyrum preces, per angelica ministeria vsquequaque diffusa, præbeat hominibus ista solatia, quibus in huius vitæ miseria iudicat esse præbenda: & suorum merita martyrum ubi vult, quando vult, quomodo vult, maximèque per eorum memorias, quoniam hoc nouit expedire nobis ad ædificandam fidem Christi, pro cuius illi confessione sunt passi, mirabili atque ineffabili potestate ac bonitate commendet.

5. ORIGENES libro octauo contra Celsum: Vnus est nobis placandus deus vniuersorū dominus, vnus fauor ambiēds per pietatē virtutēque cæteras. Si vult præter hunc placari etiā alios, cogitet quod sicut moto corpore vmbra quoque ipsius mouetur, ita cum aliquis deum habet propitium, sequitur vt amicos habeat omnes eius angelos, animas & spiritus. Sentiūt enim qui sint digni fauore cælestis numinis, quibus non solū ipsi bene volūt, verum etiā dant operā, vt deū ei seruire volentibus, concilient, & vnā nobiscū precantur: vt quotquot eum cōlimus, audeamus dicere, hominibus bonæ voluntatis precantibus vltro se adiungere innumera sanctorum angelorum millia, & intercedere pro mortali nostro genere, & (vt ita loquar) laborare nobiscum in hoc certamine.

Angeli & sanctorum animæ nostra nobis & nobiscum precantur.

Cognitio sanctorum.

6. QVARTI: Regū quinto capite: Et dixit Eliseus: Vnde venis Giezi? Qui respondit, Non iuit feruus tuus quōquam. At ille ait, Nōne cor meū in præsentia erat, quādo reuersus est homo de curru suo in occursum tuū?

7. ET capite sexto: Rex autē Syriæ pugnabat contra Israël, cōsiliū que iniit cū feruis suis, dicēs: In loco illo & illo ponamus insidias. Misit itaque vir dei ad regē Israël, dicēs: Caue nē trāseas in locū illū: quia ibi Syri in insidiis sunt. Misit itaque rex Israël ad locū quē dixerat ei vir dei, & præoccupauit eum, & obseruauit se ibi non semel neque bis. Cōturbatūq; est cor regis Syriæ pro hac re, & cōuocatis feruis suis, ait: Quare non indicatis mihi, quis proditor meū sit apud regē Israël? Dixitq; vnus feruorū eius: nequaquā domine mi rex, sed Eliseus propheta qui est in Israël, indicat regi Israël omnia verba quæcumque locutus fueris in conclauituo.

8. PRORS ad Corinthios decimoquarto: Si omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota: conuincitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus: occulta cordis eius manifesta fiunt: & ita cadens in faciem, adorabit deum, pronuncians quod verè deus in vobis sit.

Cura & auxiliium.

9. DANIELIS decimo: Et ait ad me (vir liuēis vestitus, &c.) Noli metuere daniel, quia ex die primo, quo posuisti cor tuū ad intelligēdū, vt te affligeres in cōspectu dei tui, exaudita sunt verba tua, & ego veni propter sermones tuos. Princeps autē regni Persarū restitit mihi viginti & vno diebus: & ecce Michaël vnus de principibus primis venit in adiutoriū meū, & ego remāsi ibi iuxta regē Persarū. Veni autē, vt docerē te que vctura sunt populo tuo in nouissimis diebus: quoniam adhuc visio in dies, &c. nūquid scis quare venerim ad te? & nūc reuertar, vt præliet aduersum principē Persarū. Cū ergo egrederer, apparuit princeps Græcorū veniēs. Verūtāme annunciabo tibi quod expressum est in scriptura veritatis: & nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michaël princeps vester.

10. MATTHEI decimo octauo: Videte nō conuincatis vnū ex his pusillis: dico enim vobis, quia angeli eorum in cælis semper vident faciem patris mei qui in cælis est.

11. AD Hebræos capite primo: Nōne omnes (angeli) sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis?

12. TIBI duodecimo: Quādo orabas cum lachrymis & sepeliebas mortuos, & derelinquebas: prandiū tuū, & mortuos abscondēbas per diē in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationē tuā domino. Et quia acceptus eras deo, necesse fuit vt tentatio probaret te. Et nunc misit me dominus vt curarem te, & Saram vxorē filij tui à dæmonio liberarem. Ego enim sum Raphaël angelus vnus ex septem, qui astamus ante dominum.

13. VINCEN decimo quinto: Dico vobis quod ita gaudium erit in cælo super vno peccatore penitentiam agente, quàm super nonagintanouem iustis, qui non indigent penitentia.

14. ACTORVM quinto: Angelus autem domini per noctē aperiens ianuas carceris, & educens eos, dixit: Ite, & stantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ huius.

15. ET capite duodecimo: Et ecce angelus domini addiit, & lumen refulsit in habitaculo: percussitque latere Petri, &c.

16. APOCALYPTIS quinto, vt supra hac eadem quæstione, B. testimonio secundo.

17. ET capite octauo: Et alius angelus venit, & stetit ante altare, habēs thuribulū aureum: & data sunt illi in cæsa multa, vt daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum: quod est ante thronum dei. Et ascendit fumus incensorū de orationibus sanctorum de manu angeli coram deo.

18. CYPRIANVS in sermone de mortalitate: Patriam nostram paradisum computamus, parētes patriarchas habere iam cœpimus: quid non properamus & currimus, vt patriam nostram videre, vt parentes salutare possimus? Magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum: frequens nos & copiosa turba desiderat, iā de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute sollicita. Ad horum cōspectum & complexum venire, quanta & illis & nobis in commune lætitia est? qualis illic cælestium regnorum voluptas sine timore moriendi, & cum æternitate viuendi? quā summa & perpetua felicitas? illic Apostolorum gloriosus chorus, &c.

19. HIERONYMVS aduersus Vigilantiū: Mortuū (Samuēl) suspicaris, & idcirco blasphemās. te ge Euāgelij: deus Abraham, deus Isaac, deus Iacob: nō est deus mortuorū, sed viuorū. Si ergo viuunt, honesto iuxta te carcere nō clauduntur. Ais enim, vel in sinu abrahe, vel in loco refrigerij, vel subter arā dei, animas Apostolorū & martyrorū confedisse, nec posse suis tumulis, & vbi voluerint, adesse præfentes. Senatoriæ videlicet dignitatis sunt, vt non inter homicidas teterrimo carcere, sed in libera honestaq; custodia in fortunatorū insulis, & in cæpis Elysiis recludantur. Tu deo leges pones? Tu Apostolis vincula iniicies, vt vsque ad diem iudicij teneantur custodia, nec sint cum Domino suo? De quibus scriptū est: Sequuntur agnum quocunq; vadit. Si agnus vbique, ergo & hi, qui cum agno sunt, vbique esse credendi sunt. Et cū diabolus, & dæmones

Sati nos expectant, & de nostra salute sunt solliciti.

Sati nō sunt appellandi mortui. Marc. 12. Lucæ 16. Apoc. 6. Sanctos non posse viuere adesse, heres. est Vigilanti.

Sancti sunt cum agno. Apoc. 14.

Non minus quam dæmones nobis adesse possunt.

An tantū viui pro viuis, an verò etiam mortui pro viuis orare possunt. Apoc. 6. Responso pulchra. Exo. 32.

Act. 7.

Act. 27.

Eccles. 9.

Sancti dormientes appellatur. Ioan. 11. 1. Theil. 4.

In festis sanctorum tria cōsideranda. Sanctorū in cælis oratio & potentia.

Charitatis incrementū in cælo.

Psal. 141.

Ioan. 14.

Patroni potentes. Math. 16. Act. 9. & 12. 1. Cor. 12. & 13.

dæmones toto vagentur orbe, & celeritate nimia vbique præfentes sint: martyres, post effusionem sanguinis sui, arca operientur inclusi, & inde exire non poterunt? Dicis in libello tuo, quod dum viuimus, mutuo pro nobis orare possumus: postquā autem mortui fuerimus, nullius sit pro alio exaudienda oratio: præfertim cū martyres, vltionem sui sanguinis obsecrantes, impetrare non quierint. Si Apostoli & martyres, adhuc in corpore constituti, possunt orare pro cæteris, quando pro se adhuc debent esse solliciti: quanto magis post coronas, victorias, & triūphos? Vnus homo Moyses sexcentis millibus armatorum impetrat à Deo veniam: & Stephanus imitator Domini sui, & primus martyr in Christo, pro persecutoribus veniā deprecatur: & postquā cū Christo esse cœperint, minus valebunt? Paulus Apostolus ducentas septuaginta sex sibi dicit in nauī animas condonatas: & postquā resolutus, esse cœperit cum Christo, tunc ora claufurus est, & pro iis, qui in toto orbe ad suum Euāgelium crediderunt, mutire non poterit? Meliōrque erit Vigilantis canis viuens, quàm ille leo mortuus? Rectè hoc de Ecclesiaste proponerem, si Paulum in spiritu mortuum confiterer. Denique sancti non appellantur mortui, sed dormientes. Vnde & Lazarus, qui resurrecturus erat, dormisse perhibetur. Et Apostolus verat Thessalonicenses de dormientibus contristari.

20. BERNARDVS in vigilia Petri & Pauli Apostolorum: Tria sunt quæ in festiuitatibus sanctorū vigilanter considerare debemus: auxilium sancti, exemplum eius, confusionem nostram. Auxilium eius, quia qui potens in terra, potentior est in cælis ante faciem Domini Dei sui. Si enim dum hinc viuere, miserus est peccatoribus, & orauit pro eis: nunc tanto amplius, quāto veriùs agnoscit miserias nostras, orat pro nobis Patrem: quia beata illa patria charitatem eius nō immutauit, sed augmentauit. Neque enim quia impassibilis omnino, idē & incompassibilis factus est: sed nunc potius induit sibi viscera misericordie: cum ante fontem misericordie existit. Est & alia causa quæ magis vrget sanctos, vt solliciti sint de nobis, quia iuxta vocem Apostoli, deus prouidet pro nobis, nē sine nobis consummentur, sicut ait sanctus David: Me expectat iusti donē retribuas mihi. Debemus etiā attendere exemplū eius: quia quādiū in terris visus est, & cū hominibus cōuersatus est, non declinauit ad dexterā, neque ad sinistrā: sed viā regiā tenuit donē veniret ad illū qui dicit: Ego sum via, & veritas, & vita. Sed & diligentiori in tuitu confusionē nostrā inspiciamus: quia homo ille similis nobis fuit passibilis, ex eodē luto format⁹, ex quo & nos. Quid est ergo quod non solū difficile, sed & impossibile credimus, vt faciamus opera quæ fecit, & sequamur vestigia eius? Sic ergo in sanctorū festiuitatibus & gaudere & confundi debemus: gaudere, quia patronos præsumimus: confundi, quia eos imitari non possumus. Quid illis potentius dū fuerunt in terris? quorum alteri traduntur clauēs regni cælorum, alteri magisterium gentium: alter Ananiam & Sapphiram occidit in verbis oris sui, alter donat quidquid donat in persona Christi, & cū infirmatur, tunc fortior est & potens. Quàm potentiores sunt in cælis, qui tam potentes fuerūt

in terris? Et qui nobis reliquerunt maiora exempla, quàm illi qui in fame & siti, in frigore & nuditate, & in omnibus illis quæ Paulus enumerat, iugiter sunt afflicti, & demū felici martyrio regna cælestia conscenderunt? Verè nobis rubor confusionis sunt, quos vix audeamus respicere, nē dicam imitari. Oremus ergo eos, vt ipsi propitium nobis reddant amicum suum, iudicem nostrum.

Hebr. 11.

Orandi Apostoli, vt Christum nobis propitium reddant.

21. IDEM sermone secundo in die Apostolorum Petri & Pauli: Si in terra adhuc positi omnia poterant non quidem in se, sed in Christo: quid nō poterunt hodiè viuentes in æterna felicitate cū ipso? Mortales adhuc & morituri imperiū vitæ & mortis videbantur habere: solo nimirum verbo mortificantes viuos, & mortuos suscitantes: quanto magis nunc cū honorati sunt nimis, nimis confortatus est principatus eorum?

Sanctorum autem maior virtus, quàm cū viuerent in terris.

Act. 9. & 9.

Psal. 118.

22. IDEM sermone secundo de sancto Victore: Factus de medio, appropriauit Deo, vt multo plures eius intercessione saluentur. Habet ex hominibus cui hominum peccata donet, misericors & miserator Dominus. Habet tempus & locum intercedendi pius & misericors aduocatus. Equidem locum quietum & tempus feriatum. In terris visus est, vt esset exemplo: in cælum leuatus est, vt sit patrocinio. Hic informat ad vitam, illic inuitat ad gloriā. Factus est mediator ad regnum, qui fuit incitator ad opus. Bonus mediator, qui sibi iam postulans nihil, totū in nos transferre desiderat, & supplicantis affectum & supplicationis fructum. Quid enim quærat sibi qui nullius eget? Dominus conferuat eum & viuificat eum, & beatum facit eum in gloria, nihil illi deerit in loco pascuæ collocato. Introiuit in potentias domini: gaudeamus, quia nunc potentior est ad saluandum. Hodiè Victor posito corpore, quo solo præpediri ab introitu gloriæ videbatur, tanto alacrior, quanto expeditior penetrauit in sancta, similis factus in gloria sanctorū. Anima eius in bonis demorabitur. Quæris vbi? Cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cælorum. Itā cum talibus, & tali in loco sibi sedet: Sedit excelsa & fulgida, sedit lætabunda & laudās. Sedit delicata & ornata monilib⁹, stipata malis, fulcita floribus. Sedit inquam sibi vacua curis, deliciis affluens, abundans ocij & quietis ad vacūdū sapiētia. Quæ sedit & fleuit super flumina Babylonis, sedit modò ad fontē vitæ, &c. Sedit media angelorum, digna planē eorū consortio, quorū desiderio flagrat, puritate nitet, castimonia decoratur. Sedit inter Apostolos vir apostolicę gratiæ: nec est quod se abscondat à cuneo prophetarum: quem illi prædixerunt, glorificauit & portauit in corpore suo. Neque se putat victoriosi martyrorū choris Victor noster arcendum, qui duro & diuturno martyrio viuentem sui corporis hostiam immolauit. Sedit veteranus miles debita iam suauitate & securitate quietus. Securus quidem sibi: sed nostrī sollicitus. Non enim cum putredine carnis simul se exiit visceribus pietatis: nec sibi sic induit stolā gloriæ, vt nostræ pariter miseriæ suæque ipsius misericordie obliuionem indueret. Nō est terra obliuionis, quā anima Victoris inhabitat, nō terra laboris, vt occupetur in ea, nō deniq; terrā, sed cælum est. Nunquid cælestis habitatio animas quas admittit in durat, aut memoria priuat, aut spoliat pietate? Fratres, latitudo cæli dilatat corda,

Sanctorum autem maior virtus, quàm cū viuerent in terris.

Sanctorum autem maior virtus, quàm cū viuerent in terris.

Act. 9. & 9.

Psal. 118.

Aduocatus.

Mediator ad regnum, de nobis tantum sollicitus.

Psal. 40. & 22.

Potentior ad saluandum.

Psal. 14. Math. 3. Anima sanctorum in cælis degunt cū Angelis. Cant. 2.

Psal. 136.

Solliciti de nobis sancti.

Non inhabitant terram obliuionis.

In celo augetur charitas, pietas & memoria.

Math. 18.

Heb. 1.

Sancti non minus nostri cura tanguntur quam Angeli.

Psal. 141.

Gen. 40.

Inuocat S. Victorem.

Cant. 4.

Patronus aduocatus.

Oratio ad Deū Patrem.

Oratio ad Christum.

non arctat: exhilarat mentes, non alienat: affectiones non contrahit, sed extendit. In lumine Dei renatur memoria, non obscuratur. In lumine Dei discitur, quod nescitur: non quod scitur, de discitur. Superni spiritus illi qui ab initio celos inhabitant, nunquid quia incolunt celos, despiciunt terras, & non magis eas visitant & frequentant? Nunquid quod semper vident faciem patris, ministerium euacuant pietatis? Omnes nihilominus administratorij spiritus sunt, missi in ministerium propter eos qui hereditatem capiunt salutis. Quid ergo? Discurrunt angeli, & succurrunt hominibus: & qui ex nobis sunt, nesciunt nos? nec norunt iam compati, in quibus passi sunt & ipsi? Qui dolores nesciunt, sentiunt tamen nostros: & qui venerunt de magna tribulatione, nō recognoscunt iam in quo fuerunt? Scio qui dixit, Me expectant iusti donec retribuatur mihi. Iustus est Victor etiam, expectans nostram proculdubio retributionem. Non est ille pincerna Pharaonis, qui inuentam gratiam retinuit sibi, prophetæ sui pariter & captiui minimè recordatus. Minister Christi est, Christum sequitur. Non est ille oblitus suæ promissionis, nec socio passionis regni confortium denegauit. Non est discipulus contra magistrum, non potest Victor quicquam facere, nisi quod viderit magistrum facientem. Opera quæ ille fecit, & iste fecit similiter. Iam celos ingressus quos & ante apertos beatis oculis suspiciebat, verè nunc reuelata facie speculatur gloriam Dei, absorptus quidem, sed non oblitus clamorem pauperum. Beata visio, qua in eandem imaginem transformatur de claritate in claritatem, tanquam à Domini spiritu. O victrix anima, quæ sicut passer transuolans, mundi laqueos euasisti: respice ad incautas animas intricatas illis, periclitantes in illis, vt tuo patrocinio eruantur. O miles emerite, qui Christianæ militiæ duris laboribus angelicæ felicitatis requiem commutasti: respice ad imbelles & imbecilles commilitones tuos, qui inter hostiles gladios & spiritalis nequitiæ, tuis laudibus occupamur. O victor inclyte, qui & de terra & de cælo gloriosissimè triumphasti, illius gloriam nobiliter superbus despiciens, & huius regna piè violentus diripiens, respice de cælo ad victos terræ, vt hæc fit tuorum consummatio triumphorum, si & nobis demùm vicisse te sentiamus. Nam si ex re nomē tibi, perfecta veritas nominis ex nostra liberatione censetur: & certè deest interpretationi quæ diu nos qui tui sumus, minimè liberamur. Quam piū, quam dulce, quam suaue ô Victor in hoc loco afflictionis & in hoc corpore mortis te canere, te colere, te precari? Nomen tuum & memoriale tuū fauissè distillas in labijs captiuorum, mel & lac sub lingua eorum, qui tui memoria delectantur. Eia ergo fortis athleta, dulcis patrone, aduocate fidelis: exurge in adiutoriū nobis, vt & nos de nostra ereptione gaudeamus, & tu de plena victoria glorieris. Omnipotens pater, peccaui tibi facti filij alieni, sed appropriauimus in Victore, qui dum vicit cupiditatem suam, vincat & iram tuam, nos quoque in gratiam potenter restituat. O victor IESV, te in nostro Victore laudamus, quia te in illo vicisse cognoscimus. Da ei piissime IESV sic de sua in te victoria gloriari, vt non subeat obliuio nostræ. Fili Dei, immitte ei, nostræ semper in-

conspetu tuo memorem esse, nostram in tuo tremendo iudicio suscipere & agere causam.

1. D. IOANNES Damascenus libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimosexto: Honorare decet sanctos vt amicos Christi, vt filios & hæredes Dei: quemadmodum ait Deiloquus Ioannes Euangelista: Quicumque autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: quare non amplius sunt serui, sed filij. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Et dominus in sacris Euangelij Apostolis dicit: Vos amici mei estis, non etiam vos vocavi seruos: nam seruus nescit quid facit dominus eius. Si autem rex regnantium, & Dominus Dominantium, & Deus Deorum, conditor omnium & Dominus dicitur, omnino & sancti, dii & domini & reges. Nā horum Deus, qui Deus & Dominus & rex est & dicitur. Ego enim sum (inquit Moysi) Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Et Deum Pharaonis fecit Deus Moysen. Deos autem dico & reges, & dominos, non natura, sed vt affectus regentes, illorum dominantes, & diuinæ imaginis similitudinem (secundum quam geniti fuerunt) inobliteratam custodientes. Nam & dicitur rex, regis imago, qui vniti sunt Deo secundum voluntatem, quique illum suscipiunt inhabitatorem, & qui id participatione sunt effecti gratia, quod ipse est natura. Quomodo igitur non honorandi sunt, qui cultores & amici & filij Dei existunt? Nam honor erga gratos & benignos conferuos, beneuolentiæ erga communem Dominum indicium est. Hi præptuarium Dei & pura habitacula facti sunt. Inhabitabo enim eos, dicit dominus, & inambulabo, & ero eorum Deus. Et quod iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos mors, dicit diuina scriptura. Nam mors sanctorum, dormitio magis est, quam mors: Laborauerunt enim in præfenti seculo, & viuunt in æternum. Et preciosa in conspectu Domini, mors sanctorum eius. At quid preciosius, quam in manu Dei esse? Vita enim est deus & lux: & qui in manu Dei sunt, in vita & luce existunt. Quod autem per mentem corpora eorū inhabitauerit Deus, dicit Apostolus: Nescitis quia corpora vestra Spiritus sancti habitantis in vobis templum est? Dominus autem spiritus est, & si quis templum Dei corruperit, corrumpet & illū Deus. Quomodo igitur non honoranda sunt animata tēpla Dei & animata tabernacula? Hi viuentes in fiducia Deo assistunt.

2. BASILIUS homilia vigesima in quadraginta Martyres: Hi sunt qui nostram obtinentes regionem, quasi quædam turres contra aduersariorum incursum refugium exhibent: Nec vno in loco sese clauserunt, sed in multis locis hospitio recepti, multorum patrias ornauerunt: nec tamen separati, sed inter se commixti: si in singulos ipsos diuiseris, proprium numerum non excedunt: si verò in vnum congregaueris, quadraginta nihilominus erunt, ac ita vt ignis natura permanent: nam ille & ad progredientem transit, & totus est apud habentem: sic hi quadraginta sunt vnum, & omnes apud singulos. Beneficium igitur hoc, fratres dilectissimi, gratiam hanc minimè deficientem ex Deo obtinemus. Paratum est hæc Christianis auxilium, ecclesia videlicet martyrum, exercitus triumphantium, chorus laudantium Deum. Sæpè operam

Sancti honorandi tanquam amici & filij Dei.

Ioan. 1.

Gal. 4. Rom. 8. Ioan. 15.

Exod. 3. Exod. 7.

Irem tēquam Dei templum. 1. Cor. 6.

Sap. 3.

Psal. 115.

1. Cor. 6. 1. Cor. 3.

Refugij contra aduersariorum incursum.

Quadraginta sunt omnes apud singulos.

Christianorū auxilium.

Orant fructi pro nobis. Math. 18.

Inuocandi sunt martyres.

Custodia generis humani.

Suffragatores & legati apud Deum potentissimi: quos calum excepit.

Sancti martyris in homines beneficia.

Irem tēquam Dei templum. 1. Cor. 6.

Sap. 3.

Ad festum diem & memoriam martyris confluunt.

Turres sunt quibus mununtur Ecclesie.

Inuocat S. Cyprianum & eius auxilium implorat.

S. Trinitati adfuit Cyprianus.

Reliquiarum S. Cypriani thesaurus.

operam dedistis, sæpè laborastis, vt vnum pro vobis orantē inueniretis: quadraginta sunt hi, vnam orationis emittētes vocem. Vbi enim sunt duo vel tres in nomine Domini congregati, ibi Deus est. Vbi verò quadraginta fuerint, quis dubitet Deū esse præsentem? Qui aliqua premitur angustia, ad hos confugiat: qui rursus lætatur, hos oret: hic vt à malis liberetur, ille vt duret in reb' lætis. Hic mulier orans pro filiis auditur: peregrinanti viro redditum in columem, ægrotati verò salutem imporat. Cum his ergo martyribus nostras effundamus preces. Et paulò post: O sanctum chorū, ô sacrum ordinem, ô cuneum inexpugnabilem, ô communes generis humani custodes, optimi curarum socij, precum ac votorum inuicem suffragatores, legati apud Deum potentissimi, astra mundi, flores Ecclesiarum. Vos non terra contexit, sed calum excepit. Apertæ sunt vobis paradisi portæ, dignum profectò exercitibus angelorum, Patriarchis, Prophetis, & iustis omnibus ipectaculum.

3. IDEM in homilia vigesima sexta de martyre Mamante: Memores estote martyris, quotquot illo per somnia potiti estis, quotquot in hoc loco, constituti adiutorem ipsum ad precandum habuistis, quibuscumque ex nomine aduocatis ipsi adfuit operibus, quotquot aberrantes ad viam reduxit, quoscumque sanitati restituit, quibuscumque pueros iam mortuos ad vitam reductos reddidit, quotquot vitæ terminos prorogauit. Collectis in vnum his omnibus, ex communi symbolo martyri encomium construite. Conferte inter vos mutuò, quæ quisque nouit, illa subministrat ignoranti quæ ignorat, illa accipiat ab eo qui nouit, atque ita quasi ad conuiuū quod quisque habet conferentes, nostræ ignoscite imbecillitati. Ista nanque demum sunt martyris encomia, spiritualium charismatum diuitiæ. Et post pauca: Ad Martyris verò memoriâ & tota regio mota est, & ad illius festum diem vrbs vniuersa immutata gessit. Neque cognati diuitum ad maiorum suorum sepulcra declinant, sed omnes ad pietatis locum tendunt. Et in fine: Deus Ecclesiam hanc immotam ac magnis martyrum turribus munitam conseruet, & omnes fuerint hæreticorum infidias & incurfus in tranquillitate ac silentio auertat.

4. GREGORIUS Nazianzenus oratione in laudem S. Cypriani martyris: Tu nos è cælo benignus aspicias, sermonesque nostros & vitæ gubernes, sacrum hunc gregem pascas, aut pascentem adiuues, cum in cæteris rebus, quoad eius fieri poterit, eum ad optima quæque dirigens, tum graues lupos, sylabarum verborumque captatores amolens, sanctoque Trinitatis, cui nunc adfuit, plenior clariorque splendorem nobis concilians, quam adoramus, &c. Et paulò antè: Quanquam Cypriani nomen apud omnes nō modò Christianos, verum eos quoque qui doctrinæ nostræ aduersantur, clarissimum ac celeberrimum esset, corpus tamen obscurum erat: atque hic thesaurus apud mulierem quædam acri atque ardenti pietate præditam occultabatur, idque per diuturno tempore: siue hoc eò fieret, quod deus piam mulierculam honoraret, ac propterea illa Martyrem complexu suo teneret: siue etiam vt desiderij nostri periculum faceret, atque experiretur, num hac iactura discruciareremur, acerbissimèque ferremus nos sa-

crofanctis reliquiis defraudari. Ea verò postquam ille martyrum Deus commune omnium bonum alicui priuatim concedere, ac singulari erga illam gratia publicis commodis detrimentum adferre. minimè sustinuit: per reuelationem corpus in apertum profert, atque hunc rursum honorem probæ cuidam mulieri confert: vt mulieres ex eo quoque sanctificentur, quod quemadmodum Christum antè pepererunt, resurrectionisque ipsius nuncium discipulis attulerunt, ita nunc etiam Cyprianum, hoc est, publicum orbis bonum, partim nunciarunt, partim tradiderunt. Atque hæc etiam eò differuimus, vt debito illi honoris officio vtique defungeremur. Vestra iam partes sunt, ea quæ restant, à vobismetipsis adiungere, vt nōnulli ipsi quoque; Martyri munus offeratis, dæmonū profligatione, morborū depulsionem, futurarū rerū præscientiâ: quæ quidē omnia vel cineres ipsi Cypriani, modò fides adit, efficiūt, quæ admodum norūt, qui huius rei periculū fecerūt, ac miraculū ad nos vsque transmiserunt, eiusdemque memoriam posteris quoque tradituri sunt. Quin potius ita vos comparete, vt his majora offeratis, qualiaque vos offerre decet, qui eum veris honoribus afficere instituerint, corporis nimirum extenuationem, animi subuectionem, vitij fugam, virtutis incrementum.

5. IDEM in oratione de laudibus Athanasij magni Archiepiscopi Alexandrini: Athanasium laudans, virtutem laudabo. Idē enim est illum dicere, quod virtutem laudibus efferre: quoniam virtutes omnes cōplexu suo tenebat: vel vt verius loquar, tener. Deo etenim omnes viuunt, qui secundum Deum vixerunt, etiam si ex hac vita migrarint. Vnde & Deus, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob dicitur, vt viuentium Deus, non mortuorū. Virtutē autē laudās, Deū laudabo, à quo vobis ad homines promanat: cuiusque beneficio nobis cōtingit, vt ad eum per cognatam illuminationē euehamur, vel potius reuehamur. Et sub finem: At vir mihi charē, & sacrosanctē, nos vitinam ipse benignus è cælis aspicias, atque hunc populum gubernes, perfectum perfectæ Trinitatis, quæ in Patris & Filij & Spiritus sancti contemplatione percipitur & colitur, adoretorem: mēque, siquidem res pacatæ futuræ sint, in vita retinens, gregemque mecum pascas: sin autē Ecclesia bellis flagrata est, reducas, aut assumes, tecumque cum tu similibus colloces, tamen si magnum sit quod postulo, in Christo Domino nostro.

6. ET oratione funebri in laudem Basilij magni: Sed rerum quidem nostrarum status, quod Dei voluntas tulerit, feratur: vtinamque illius precibus in melius feratur. Et in fine: Ac nunc ille quidem in cælis est, illicque, vt opinor, sacrificia pro nobis offert: ac pro populo preces fundit, (neque enim ita nos reliquit, vt prorsus reliquerit) sed nec vobis, qui ab illo doctrina sacra imbuti estis, quidquid aliud consuluerim, quam vt eam vobismetipsis semper proponatis, ac tanquam ipse & vos videat, & à vobis videatur, Spiritu instauremini. Tu verò sacrum & diuinū caput, nos celitus inspicias carnisque stimulum à Deo nobis ad disciplinam datum, aut precibus tuis sillas, aut persuadeas vt forti animo perferamus, omnem vitā nostram ad id, quod maximè conducibile est, dirigas, nosque posteaquā ex hac vita migrauerimus, illic tabernaculis

Cypriani potestas, & cinerum eius virtus.

Sanctos laudās, virtutem & Deum ipsum laudat.

Deo viuunt sancti. Math. 22.

Nazianzenus inuocat S. Athanasium.

Basilij in cælis pro nobis offert sacrificia, & pro populo precatur.

Inuocat sanctū Basilium.

tuis excipias, vt simul viuentes, & sanctam ac beatam Trinitatem, cuius nunc exiguam speciem & inagnem accepimus, purius perfectiūque conspicientes, desiderijs nostris finem statuamus, atq; eorum bellorum quę superest solatiij, quāquam me citius ad te frater spero venturum, nec digressus tui inter nos longa diuortia fore, tuisque intercessionibus mihi hoc posse conferri, vt citius desiderantem tuū aduocēs?

Petrus Ecclesie petra, Apostolorū vertex. Nota.

S. Petrum inuocat.

Luc 4.

Martyres & Apostoli pro nobis orant.

Luc 10.

Peccatis obnoxij adhibere debet alios simul precatores.

Obsecrandi Angeli & Martyres.

Præfules, speculatores vite nostrę, & intercessores sunt Martyres.

9. IDEM oratione de fide resurrectionis, in fine: Quod si in hoc erro, quia angelis me post mortem lociari malo quāquam beatis, libenter in hoc erro: neque vnquam hac me opinione, dum viuo, fraudari patiar. Quid enim mihi superest solatiij, quāquam me citius ad te frater spero venturum, nec digressus tui inter nos longa diuortia fore, tuisque intercessionibus mihi hoc posse conferri, vt citius desiderantem tuū aduocēs?

Intercessores Satyr.

Inuocat S. Petrum.

Sepulchra & natalitia Apostolorum clara sunt.

Imperatores sacri supplicent, vt pro se apud Deū intercedant.

Proteccores Imperatorij.

10. ITEM in caput vigesimum secundum Lucę: Vndē te euocem, Petre, vt doceas me quid fides cogitaueris? Vndē, inquam, te euocem? De cęlo, vbi iam choro insertus es angelorum, an etiam de tumulo? quia nō putas iniuriam & ibi esse, vndē dominus resurrexit. Doce nos quid tibi profuerint lachrymę tuę.

11. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesima sexta ad populum Antiochenum: Christus tunc omnem terrarum orbem ad se traxit adorandum, cum mortuus fuisset. Et quid de Christo loquor, cum & discipulos postquam obiierunt, tunc effulgere fecerit? Quid dico discipulos? Nam & eorum loca & sepulchra simul & tempora perenni memoria celebrari curauit. Tu verō mihi sepulchrum ostendas Alexandri, & profer diem quo vitam finiuit. Sed nihil horum insigne, sed omnia destructa sunt & exterminata: Christi verō seruorum & sepulchra clara sunt, regiam assecuta ciuitatem, & dies nouissimi mundo festam afferentes lætitiā. Et illius quidem loculum & propriij nesciunt, horum autem sciunt & barbari: Et seruorum crucifixi sepulchra regis aulis sunt clariora, non magnitudine. & ædificiorum pulchritudine, (nam & in hoc quidem superant) sed quod multo maius est, conuenientium studio. Nam & ipse qui purpuram indutus est, accedit illa complexurus sepulchra, & fastu deposito, stat sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedant: & scenarum fabrum, & piscatorem etiam mortuos vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Audebis igitur, quæso, horum Dominum nūcupare mortuum, cuius serui vel mortui terrarū orbis regum sunt protectores? Nec hoc tantum quis Romę fieri viderit, verum & Constantinopoli. Nam & hęc Constantinum Magnum ipsius filius honore magno censuit haberi, si pro foribus piscatoris paternum corpus collocaret. Et quod in regijs sunt ianitores regibus, hoc sunt in monumento piscatoribus reges: & illi quidem vt domini loca tenent interiora, hi verō tanquam inquilini & vicini, aulę ianuam sibi gratum habuere deputari, & infidelibus ex his ostendentes, quod in resurrectione maior erit piscatoribus dignitas. Si hęc enim ita in sepulchris, multo magis & in resurrectione ordo commutatus est. Reges quidem ministrorum, subditi verō regum vicem induerunt, quin immo & splendidiorum. Et quod hoc non assentatio sit, ipsa veritas ostendit. Ex illis enim & hi illustres facti sunt. Multo nanque cæteris regalibus sepulchris hæc monumenta sunt clariora. Nam illic quidem magna solitudo, hęc autem magnus concursus. Quod si velis & regalibus aulis monumenta comparare, rursum & hęc victoria: nam illic quidem multi deterrentes, hęc verō multi vocantes & attrahentes diuites, pauperes, viros, mulieres, seruos, liberos. Illic magnus timor, hęc inexplicabilis voluptas.

voluptas. Sed dulce spectaculum est, regem aureis indutum & coronatum spectare, & adstantes duces & principes, ductores, tribunos & militum magistrōs: verum hæc tanto sunt illis honestiora & magis reuerenda, vt illa fabulę sint & ludicra. Simulac enim pauimenta calcaueris, ad cælum mentem locum trāsmiserit, & ad supernum regem & illum angelorum exercitum & sublimem thronum, & inaccessibilem gloriam. Et hęc quidem regnans alicui subiecto præcipit, vt hunc quidem soluat, illum verō liget: sanctorum autem ossa non hanc habent miserabilem & abiectam potestatem, sed illa multo maiorem. Dæmones enim sistant & torquent, & vincitos ab illis soluunt sæuissimis vinculis. Quid hoc foro magis reuerendum, cum videatur nemo, nemo dæmonis instet lateribus, voces sentiuntur & lacerationes, flagella, tormentaque, ac linguę ardentes, terribilem illam vim dæmone non ferent? Et corpus induti, incorporeas opprimunt potestates. Et cinis & ossa, & fauilla inuisibiles illas potestates dilaniat. Itaque quod regias quidem aulas videat, nullus vnquam peregrinatus fuerit: multi verō reges plerumque huius speculaculi gratia peregrinati sunt. Futuri nanque iudicij vestigia & signa sanctorum aedes exhibent, vbi dæmones flagellantur, corriguntur homines & liberantur.

Reliquię S. sanctorum dæmones torquent.

Peregrinationes ad Sanctorum sepulchra.

Oratio ad sanctos martyres, vt eorū precibus adiuuentur.

1. Cor. 4.

Deo viuunt sancti.

1. Cor. 5.

Apud sepulchra sanctorum dæmones torquentur.

ante sepulchra Sanctorum vlulare homines more luporum, vocibus latrare canum, fremere leonū, sibilare serpentum, mugire taurosum, alios rotare caput, & post tergum terram vertice tangere, &c. miserebatur omnium, & per singulos effulsit lacrymis Christi clementiam deprecabatur. Et in fine: Vale o Paula, & cultoris tui vltimam senectutem orationibus iuuā. Fides & opera tua. Christo se sociant: præfens; facilius quod postulas, impetrabis.

Inuocat Paulam Hieronymus. Præfens Christo, facilius impetrabit.

14. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite quarto: Prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam Sanctorum locus, bonæ affectionis humanæ est erga funera suorum: quoniam si nonnulla religio est vt sepeliatur, non potest nulla esse, quando vbi sepeliatur, attenditur. Sed cum talia viuorum solatia requiruntur, quibus eorum pius in suos animus appareat, non video, quæ sunt adiumenta mortuorū, nisi ad hoc, vt dum recolunt vbi sint posita eorum, quos diligunt corpora, eisdem sanctis illos tanquam patronis susceptos apud Dominum adiuuandos orando commendent. Quod quidem facere possent, etiam si talibus locis eos humare non possent. Cum itaque recolat animus, vbi sepultus sit charissimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commēdat recordantis, & precantis affectus.

Defunctorū animę sanctis commendantur tanquam patronis.

15. IDEM libro septimo de baptismo cōtra Donatistas, capite primo: Beatus Cyprianus quidem iam corpore quod corrumpitur, non aggrauante animā, nec deprimēte terrenā in habitatione sensum multa cogitantem, serenius perspicit veritatem, quam meruit adipisci per charitatem. Adiuuet itaq; nos orationibus suis in istius, carnis mortalitate, tanquam in caliginosa nube laborantes, vt donante Domino, quantum possumus, bonæ eius imitemur.

San. Cyprianus Augustinus.

16. BERNARDVS sermone sexagesimo sexto in Cantica Cantorum: Videte detractores, videte canes. Irrident nos quia baptizamus infantes, quod oramus pro mortuis, quod Sanctorum suffragia postulamus. In omni genere hominum atque in vtroque sexu festinant proscribere Christum, in adultis & paruulis, in viuīs & mortuis. Hinc quidem infantibus ex impossibilitate naturę, inde verō adultis ex difficultate continentię præscribentes. Porrō mortuos viuentium fraudantes auxilium, viuentes nihilominus Sanctorum qui decesserunt, suffragiis spoliantes. Absit: Non relinquet Dominus plebem suam, quæ est sicut arena maris: nec cōtentus erit paucitate hæreticorum, qui omnes redemit. Neque enim parua, sed planē copiosa apud Deum redemptio. Quantum verō numerus istorum ad magnitudinem precij? Se magis precio fraudant, qui ipsum euacuare conantur. Et paulo post: Vincētium preces & hostias mortui qui opus habebunt & digni erunt, mediantibus percipient angelis: & eorum qui iam peruenerunt, viuētiibus adhuc nequaquam solatia deerunt per Deum, qui vbi quæ est, & in Deo nusquam affectu charitatis absentium.

Hæretici Catholicos etiā nū hodie irrident quod baptizent infantes, orant pro mortuis, & Sanctorum suffragia postulant. Psal. 94.

Psal. 129.

neatorum solatia viuīs nō deerunt.

17. THEOPHILVS Cyrensis Episcopus de Græcarum affectionū curatione libro octauo, qui est de martyribus: Hi sunt igitur verē hominū ducēs, principes, propugnatores, custodes, per quos

Martyres sunt hominū ducēs, propugnatores & custodes.

Tēpla marty-
rum quā
sunt illustria,
& quo modo
à fidelibus fre-
quententur.

Implorantur
à fidelibus
auxilia mar-
tyrum.

Non inuocā-
tur martyres
tanquam dij,
sed tanquam
aduocati &
intercessores.

Nota vñm
suspendendi
ad memoriam
martyrum ima-
gūculas acce-
pta beneficia
significat.

Virtus San-
ctorum, Dei
gloriam il-
lustrat.

Theodoretus
Sanctorum
preces postu-
lat, quoniam
vitas scriptu-
tus est.

Iacobum in-
uocat.

Iulianum Sa-
bam inuocat,
ac in sequen-
tibus vicis re-
liquos.

à nobis infortunia auertuntur, proculque arcentur, quæ à dæmonibus inferuntur mala. Et sub finem Martyrum templa conspicua cernuntur, magnitudinēque præstantia, omni præterea ornatūs genere variata, splendoremque quodammodo pulchritudinis suæ late fundētia. Neque verò ad hæc per annum semel, aut bis, aut quinquies aduentamus: sed in eis sæpenuerò dies festos peragimus, sæpè diebus singulis eorum martyrum Domino laudes hymnosque cantamus. Quisque homines prospera sunt valetudine, cōseruari eam sibi à martyribus petūt: qui verò ægritudinem aliquam patiūtur, sanitatem exposcunt. Insuper & steriles viri & mulieres, dari sibi filios petunt: Qui verò parentes sunt, integra sibi & propria custodiri quæ consecuti sunt dona. Item qui peregrè aliquò proficiscuntur, petunt martyres sibi comites esse in via, vel potiùs itineris duces. Qui verò ià sospites redierunt, gratias agunt, acceptum beneficium cōfiterentes. Non qui se ad deos accedere arbitrantur, sed qui orent Dei Martyres tanquam diuinos homines, intercessoresque sibi eos apud Deum aduocent ac precentur. Piè verò fidelitèrque precatos ea maxime consequi quæ desiderant, testatur illa, quæ votorum rei dona persoluunt, manifesta nimirum adeptæ sanitatis indicia. Nam alij quidè oculorum, alij verò pedum, alij porrò manuū simulacra suspendunt ex argento auròve cōfecta. Gratiſimè nanque accipit eorum Dominus qualiacūque sunt dona: nec exigua, nec vilia dedignatur, quippe qui ea pro ferentis facultate metitur. Hæc itaque omnium spectaculo exporrecta, testantur morborum depulsiōne, cuius ipsa certissima signa sunt, à sanitatem consequitis allata. Hæc inquam sepulcorum ibi Martyrum quæ sit virtus, ostendunt. Martyrum autem virtus, quem ipsi coluerunt Deum, verum esse Deum declarat.

18. IDEM Theodoretus in Philotheo siue in historia sanctorum Patrum, vita prima, quæ est Iacobi Nisibensis: Hoc mihi quoque in præsentia opus est auxilio, qui conor eorum vitam scribere sanctorum, qui parum ante nos & nostris temporibus claruere, & veluti quædam leges iis qui imitari volēt, velim proponere. Horum ergò sunt preces inuocandæ, & incipiendum est narrare. Et in fine: Hæc cum de viro diuino recēfuerim, ad aliam trāsibō narrationem, rogans vt consequar eius benedictionem. DEINDE in vita secunda, quæ est Iuliani Sabæ, in fine: Ego autem hîc de eo sistens orationem, transibo ad alium, rogās sanctos qui in hâc ingrediuntur narrationem, per suam intercessionem mihi supernâ conciliare beneuolentiâ. ITEM vita tertia, quæ est Martiani, in fine: Rogo & quæso, vt per horum omnium intercessionem diuinum consequar auxilium. SIMILITER vita quarta, quæ est Eusebij, in fine: Rursus est addenda, quæ illinc capitur, vtilitas, cum horum magnorum virorum benedictionis rogauerimus vt simus participes. ET in fine quintæ vitæ, quæ est Publij: Planè scio, quòd si eorum memoriam fecero in hominibus, futurum sit, vt ij quoque me meminerint apud Deum vniuersorum. ITERVM in calce vitæ sextæ, quæ est Simeonis Prisci: Ego autem nūc oro, vt quam dare potest, eius consequar intercessionem: & scio me consecuturum. Omnino enim dabit petitionem, imitans Domini benignitatem.

R V R V S in vita septima, quæ est Palladij: Mihi autem quoque detur consequi auxilium, qui corū memoria linguam sanctificauit. PRÆTEREA in octaua, quæ est Aphraatis: Oro quoque, vt eius consequar intercessionem. ITERVM in vita nona, quæ est Petri: Ego autem, cuius, dum adhuc esset superstes, percepi benedictionem, ea vt nunc quoque fruar, precatus, finem imponam huic narrationi. ITEM in decima, quæ est Theodolij: Rogo, vt eius quoque consequar benedictionem. ET in vndecima, quæ est Romani: Cum hinc itaque benedictionem mihi cōcilauero, aliorum quoque athletarum res gestas narabo. R V R V S in vita duodecima, quæ est Zenonis: Ego autem cum eū, vt pro me ad Dominum intercedat, orauero, me ad aliam conuertam narrationem. IN decima quarta, quæ est Mæsýmæ. Cuius ego vtinam ad aliquam saltem partem exiguam suffollar, eorum adiutus precibus. IN decima quinta, quæ est Acepsémæ: Cuius verbis & operibus instructi, vtinam etiā precibus adiuti, cælesti vocatione digni efficiamur in Christo domino nostro. IN decima octaua, quæ est alterius Eusebij: Ego autem rogo, vt illam cōsequar intercessionem, quam hucusquē percepi, dum esset adhuc superstes. Credo enim cum viuere, & habere puriorem ad Deum fiduciam. ITEM vigesima vita, quæ est Maris: Cum itaque nūc orauero, vt eius consequar auxilium, imponam finem narrationi. ET in vigesima prima, quæ est Iacobi alterius: Nostram imbecillitatem sustinet ac suffulciat suis orationibus, vt cōfirmati, multas quas alij in nos consecuti sunt victorias, eis eripiamus, & victorēs è vita excedamus. ET in vigesima septima Baradati: Mihi autem detur, vt eorum suffultus precibus, non sim procul ab hoc mōte, sed paulatim conscendam, & me eorum contemplationis voluptate expleam. DEINDE in vigesima octaua Thalelæi: Horum sanctorum martyrum concedatur intercessionibus, vt nos ab his adiuti, simus vehemētes amatores certaminum philosophiæ. DEINDE in trigesima & vltima, quæ est domine: Eos obsecro, quorum vitam conscripsi: nē me despiciat procul degentem ab illorum spiritali chorea: sed trahant infra iacentem, & ad virtutis tollant altitudinem, & suo choro coniungant, vt non solum laudem alienas diuitias, sed ipse etiam habeam aliquam laudis occasionem, & factò & verbo & cogitatione glorificans seruatorem vniuersorum.

19. PRVDENTIVS in libro qui inscribitur τὸ ἐπιφθὴν, siue de Coronis, hymno primo, in Hemiterium & Cheledonium Calagurritanos:

*Illitas cruore sancto nunc arenas incolæ
Conspicuant, obsecrantes voce, votis, munere.*

*Exteri, necnon & orbis huc colonas aduenit:
Fama nam terras in omnis præcurrit proditrix.
Heic patronos esse mundi, quos precantes ambiūt.*

*Nemo puras heic rogado frustra cōgessit preces:
Latus hinc tersis reuertit supplicator fletibus.
Omne, quod iustum poposcit, impetratum sentiens.
Tanta pro nostris periculis cura suffragantiū est,
Non sumant, inane vt vllus voce murmur fuderit:
Audiunt, statimque ad aurem Regis æterni ferūt.*

*Inde larga fonte ab ipso dona terras in flumē.
Supplicum causas petitis que medelis irrigant.*

Sācti viuunt,
& puriorem
habent ad
Deum fidu-
ciam.

Peregrinatio
ad martyrum
sepulera.

Patroni mō-
di.
Impetrantur
postulata.

Sancti audiūt
preces no-
stras.

N.l.

Rogatus an-
nuic Lauren-
tius.

Impetrant
orantes quod
postulant.

Inuocat S.
Laurentium.

Per patronos
martyres ij
qui indigni
sunt à Chri-
sto audiri,
medela con-
sequuntur.

Sācti prospici-
unt nostra.

Veniam pre-
cantur mar-
tyres nostris
lapisibus.

Inuocatio.

Inuocat S.
Vincentium.

Nil suis bonis negauit Christus unquam restibus.
IDEM in eodem libro, hymno secundo in diuum Laurentium, sub finem:

*Quæ sit potestas credita,
Et numeris quantum datum,
Probant Quiritum gaudia,
Quibus rogatus annuis.*

*Quod quisque supplex postulat,
Fert impetratum prosperè:
Poscunt, litantur, indicant,
Et tristis haud vllus redit.*

*Ceu prestò semper adfies,
Tuosque alumnos vrbicos
Lactante complexus sinu,
Paterno amore nutrias.*

*Eos inter, ò Christi decus,
Audi poetam rusticum,
Cordis fatentem crimina,
Et facta prodentem sua.*

*Indignus, agnosco & scio,
Quem Christus ipse exaudiat:
Sed per patronos martyres
Potest medelam consequi.*

*Audi benignum supplicem
Christi reum Prudentium,
Et seruientem corpori,
Absolue vinculis seculi.*

ET in hymno tertio eiusdem libri in Eulaliâ virginem Lusitanam:

*Ista comantibus è foliis
Munera virgo, puerque date:
Ast ego serua choro in medio
Texta seram pede dactylico,
Vilia, marcida, festa tamen.*

*Sic venerariè ossa libet,
Ossibus altari & impostum:
Illa Dei sita sub pedibus
Prospicit hæc, populisque suos
Carmine propitiata fouet.*

ITEM hymno quarto in decem & octo Cæsargustanos:

*Hæc sub altari sita sempiterno,
Lapisibus nostris veniam precatur
Turba, quam seruat procerum creatrix
Purpureorum.*

*Non pio fletu, dare, perluamus
Marmorum sulcos, quibus est operta
Spes, vt absoluiam retinaculorum
Vincula meorum.*

*Sterne te totam generosa sanctis
Ciuitas mecum tumulus: deinde
Mox resurgentes animas, & artus
Tota sequeris.*

DEINDE hymno quinto in Vincentium Cæsargustanum:

*Adesto nunc, & percipe
Voces precantium supplices,
Nostris reatus efficax*

Orator ad thronum Patris.

*Per te, per illum carcerem,
Honoris augmentum tui,
Per vincula, flammæ, ungulas,
Per carceralem stipitem.*

*Per fragmen illud testum,
Quo parta creuit gloria,
Per quem trementes posteri
Exosculamur lectulum:*

*Miserere nostrarum precum;
Placatus vt Christus suis
Inclinat aurem prosperam,
Noxas nec omnes impudet.*

*Si ritè solennem diem
Veneramur ore & pectore,
Si sub tuorum gaudio
Vestigiorum sternimur:
Paulisper huc tu illabere,
Christi fauorem deferens,
Sensus grauati vt sentiant
Lenamen indulgentiæ.*

ITEM hymno nono in Cassianū Forocornelianū: Suggere, si quod habes iustum vel amabile votū, Tibi si qua spes est, si quid intris astuas.

*Audit, crede, preces martyrum prosperrimus omnibus,
Ratæque reddit quas vider probabiles.*

Audit preces nostras.

*Pareo, complector tumultū, lachrymas quoque fundo:
Altar reposit ore, saxum pectore.*

*Tunc arcana mei percensco cuncta laboris:
Tunc, quod petebam, quod timebam, murmuro:*

*Et post terga domum dubia sub sorte relictam,
Et spem futuri sorte nutantem boni.*

*Audior, vrbem adeo, dextris succubibus vtor,
Domum reuertor, Cassianum prædico.*

PRÆTEREA in eodē libro Peristephanon, hymno decimo in Romanum Antiochenum:

*Romane Christi fortis assertor Dei,
Elinguis oris organum fautor moue:
Largire comptum carmen infantissimo:
Fac vt tuarum mira laudum concinam:
Nam scis & ipse posse mutos eloqui.*

Inuocat Romānum.

Et post medium:

*Puerum poposcit carnifex: mater dedit,
Nec immorata est fletibus: tantum osculum
Impresit vnum. Vale, ait, dulcissime,
Et cum beatus regna Christi intraueris,
Memento matris iam patrone ex filio.*

Puerum iam-
fam martyrio
coronandum
orat mater vt
ei patronus
fiat.

In fine verò:

*Vellem, sinister inter hædorum greges
Vt sum futurus, eminus dignoscerer,
Atque hoc precante, diceret rex optimus:
Romanus orat: transfer hunc hædum mihi:
Sit dexter agnus, induatur velleve.*

Sanctorum
intercessio:

IN Hippolytum ad Valerianum Episcopū, hymno vndecimo:

*Mira loci pietas, & prompta precantibus arā:
Spes hominum placida prosperitate iuuat.
Heic corruptelis animique & corporis æger*

I liij

Proccantes ex-
audit Hippo-
lytus ex Chri-
sti munere.

Orari quoties stratus, opem merui.
*Quod Lector reditu, quod te venerande sacerdos,
 Complecti licitum est, scribo quod haec, eadem,
 Hippolyto scio me debere: Deus cui Christus
 Posse dedit, quod quis postulet, annuere.*
 IN Cyprianum Carthaginensem, hymno decimo-
 tertio eiusdem libri *πρεσβυτερον*:
*Desine flere bonum tantum, tener ille regna caeli,
 Nec minus inuoluit terris, nec ab hoc recedit orbe:
 Dissertit, eloquitur, tractat, docet, instruit, prophetat.
 Nec Libyae populos tantum regit, exit usque in ortum
 Solis, usque obitu. Gallos fouet, imbuit Britannos,
 Praesidet Hesperiae, Christum seruit ultimis Iberis.
 Denique doctor humi est, idem quoque, martyr in supernis.
 Instruit haec homines, illinc pia dona dat patronus.*
 IN eodem libro, hymno decimoquarto in Agne-
 tem virginem Romanam:

Sancti in ca-
lo degentes,
nostris etiam
rebus inter-
sunt.

Ex caelo dona-
uant patroni.

Auxilium &
beneficia S.
Agnetis.

Inuocat
Agnetem.

*Agnis sepulcrum est Romulae in domo
 Fortis puellae, martyris inclite.
 Conspectu in ipso condita turrium.
 Seruat salutem virgo Quiritium.
 Nec non ipsos protegit aduenas,
 Puro ac fidei pectore supplices.*
 ET sub finem:
*O virgo felix, o noua gloria,
 Caelestis arcis nobilis incolae,
 Intende nostris colluuiouibus
 Vultum gemello cum diademate:
 Cui posse soli cum ceteris dedit,
 Castum vel ipsum reddere fornicem.
 Purgabor oris propitiabilis
 Fulgore, nostrum si iecur impleas.
 Nil non pudicum est, quod pia visere
 Dignaris, almo vel pede tangere.*

Postulanda
intercessio n.
Virginis, An-
gelorum, &
omnium Sa-
ctorum.

Reliquiae Sa-
ctorum hono-
randa.

Inuocatio.

20. SEPTIMA Synodus generalis, quae est se-
 cunda Nicena, actione sexta, in fine: Cum timore
 Dei omnia agamus, postulantes intercessionem in-
 contaminatae Deiparae & semper virginis Domini-
 que nostrae Marię, item sanctorum angelorum, omni-
 que sanctorum, Salutantes & venerandas illorum
 reliquias, vt nos sanctitudinis eorum fiamus parti-
 cipes. Sic enim reddemur perfecti in omne opus
 bonum in Christo Iesu Domino nostro.
 21. GENESIS quadragesimo octauo ait Iacob:
 Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat
 pueris istis, & inuocetur super eos nomen meum,
 nomina quoque patrum meorum Abraham & Isaac.
 22. IOB quinto: Voca ergo si est qui tibi respon-
 deat, & ad aliquem sanctorum conuertere.
 23. GENESIS trigesimo secundo: Et ecce vir lu-
 ctabatur cum eo usque mane. Qui cum videret, quod
 eum superare non posset, tetigit neruum femoris
 eius, & statim emarcuit. Dixitque ad eum, Dimitte
 me: iam enim ascendit aurora. Respondit, Non
 dimittam te, nisi benedixeris mihi. Ait ergo: Quod
 nomen est tibi? Respondit: Iacob. At ille, Nequa-
 quam, inquit, Iacob appellabitur nomen tuum, sed
 Israel: quoniam si contra Deum fortis fuisti, quan-
 to magis contra homines praeualeris? Interroga-
 uit eum Iacob: Dic mihi, quo appellaris nomine?
 Respondit: Cur quaeris nomen meum? Et benedi-

xit ei in eodem loco. Vocauitque Iacob nomen
 loci illius Phanuel, dicens: Vidi dominum facie ad
 faciem, & salua facta est anima mea.
 24. OSEAE capite duodecimo: In vtero supplauit
 fratrem suum, & in fortitudine sua directus
 est (Iacob) cum angelo. Et inualuit ad angelum, &
 confortatus est: fleuit, & rogauit eum: in Bethel
 inuenit eum.
 25. ZACHARIAE primo capite: Et respondit
 Angelus Domini, & dixit: Domine exercituum, vs-
 quequod tu non misereberis Ierusalem & urbium
 Iuda, quibus iratus es? iste iam septuagesimus an-
 nus est. Et respondit dominus Angelo qui loque-
 batur in me, verba bona, verba consolatoria.
 26. IEREMIAE decimo quinto: Et dixit Domi-
 nus ad me, Si feterit moyses & Samuël coram me, Oratio.
 non est anima mea ad populum istum.
 E. I. AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate
 Dei, capite primo: vt supra quaestione septima, B.
 testimonio primo.
 2. IDEM libro vigesimo contra Faustum Mani-
 chaum, capite vigesimo primo, vt supra eodem in
 loco, testimonio sexto.
 3. ITEM libro octauo de ciuitate Dei, capite vi-
 gesimo septimo: Nec tamē nos eisdem martyribus
 templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constitui-
 mus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus.
 Honoramus sanē memorias eorum tanquam san-
 ctorum hominum Dei, qui vsque ad mortem suorum
 corporum pro veritate certarunt, vt innotesceret
 vera religio, falsis religionibus fictisque co-
 uictis: quod etiam si qui antea sentiebant, timendo
 reprimebant. Quis autem audiuit aliquando fide-
 lium, statem sacerdotem ad altare etiam super san-
 ctum corpus martyris ad dei honorem cultumque
 constructum, dicere in precibus: Offero tibi sacri-
 ficium Petre, vel Paule, vel Cypriane, cum apud
 eorum memorias offeratur Deo, qui eos & homi-
 nes & martyres fecit, & sanctis suis angelis caelesti
 honore sociavit: vt ea celebritate, & Deo vero de
 illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imita-
 tionem talium coronarum atque palmarum eodem
 inuocato in auxilium, ex eorum memoriae renoua-
 tione adhortemur? Quaecunque igitur adhiben-
 tur religiosorum obsequia in martyrum locis, or-
 namenta sunt memoriarum, non sacra vel sacrificia
 mortuorum tanquam deorum. Quicumque etiā
 epulas suas ede deferunt, quod quidem a Christianis
 melioribus non fit, & in plerisque terrarum nul-
 la est talis consuetudo: tamen quicumque id faciunt,
 quas cum apposuerint, orant, & auferunt, vt ve-
 scantur: vel ex eis etiam indigentibus largiantur,
 sanctificari ibi eas volunt per merita martyrum in
 nomine Domini martyrum. Non autem ista esse sa-
 crificia martyrum nouit, qui nouit vnum, quod
 Deo illic offeritur, sacrificium Christianorum.
 4. AD Romanos decimo quinto: Obsecro ergo
 vos fratres per dominum nostrum Iesum Christum,
 & per charitatem sancti Spiritus, vt adiuuetis me
 in orationibus pro me ad Deum, vt liberer ab infi-
 delibus qui sunt in Iudaea, &c.
 5. AD Hebraeos decimo tertio: Orate pro nobis:
 confidimus enim quia bonam conscientiam habemus,
 in omnibus bene volentes conuersari. Amplius
 autem deprecor vos hoc facere, quod celerius
 restituar vobis.

Martyribus
non sacrificia
aut diu-
nos honores
tribuimus.
Cur eorum
memorias
honoramus.

Sacrificium
Missa: non of-
ferunt Sa-
cto-
rum cuiquam.

Honor mar-
tyrum.

Sanctificatur
cibus per me-
rita martyrum.
Sacrificium
Christianorum.
Vuentium in-
tercessio.

Anathema
Hagioma-
chis.
Honor illis a
Deo impetratus
& potestas.

6. AD Ephesios sexto: Vigilantes in omni instā-
 tia, & obsecratione pro omnibus sanctis, & pro
 me, vt detur mihi sermo in apertione oris mei cum
 fiducia, notum facere mysterium Euangelij, pro
 quo legatione fungor in catena, ita vt in ipso au-
 deam, prout oportet me loqui.
 7. AD Colossenses quarto: Orationi instate, vi-
 gilantes in ea in gratiarum actione, orantes simul
 & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium sermo-
 nis ad loquendum mysterium Christi.
 8. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Fra-
 tres, orate pro nobis.
 9. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio:
 Decetero fratres, orate pro nobis, vt sermo Dei
 currat & clarificetur, sicut & apud vos, & vt libe-
 remur ab importunis & malis hominibus.
 10. LVCÆ septimo: Centurionis autem cuius-
 dam seruus male habens, erat moriturus: qui illi
 erat preciosus. Et cum audisset de Iesu, misit ad eum
 seniores Iudaeorum, rogans eum, vt veniret & sal-
 uaret seruum eius. At illi cum venissent ad Iesum,
 rogabant eum sollicitē, dicētes ei: Quia dignus est
 vt hoc illi praestes, &c.
 11. IOB quadragesimo secundo: Dixit dominus
 ad Elipaz themanitem, Iratus est furor meus in te,
 & in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti
 coram me rectum, sicut seruus meus Iob. Sumite
 ergo vobis septem tauros & septem arietes, & ite
 ad seruum meum Iob, & offerite holocaustum pro
 vobis: Iob autem seruus meus orabit pro vobis: faciem
 eius suscipiam, vt non vobis imputetur stultitia:
 neque enim locuti estis ad me recta, sicut ser-
 uus meus Iob. Abierunt ergo Elipaz themanites,
 & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites: & fe-
 cerunt sicut locutus fuerat Dominus ad eos, & su-
 cepit dominus faciem Iob. Dominus quoque co-
 uersus est ad penitentiam Iob, cum oraret ille pro
 amicis suis.
 1. F. CONCILIVM Tridētinum sessione vige-
 sima quinta in decreto de inuocatione, veneratione,
 & reliquiis sanctorum, & sacris imaginibus: Man-
 dat sancta Synodus omnibus Episcopis, & ceteris
 docendi munus curamque sustinentibus, vt iuxta
 Catholicae & Apostolicae Ecclesiae usum a primae-
 uis Christianae religionis temporibus receptum,
 sanctorumque Patrum consensionem, & sacrorum
 Conciliorum decreta, in primis de Sanctorum in-
 tercessione, inuocatione, Reliquiarum honore, &
 legitimo imaginum vsu, fideles diligenter instruant,
 docentes eos, Sanctos vnā cum Christo regnantes,
 orationes suas pro hominibus Deo offerre: bonum
 atque vtile esse suppliciter eos inuocare: & ob be-
 neficia impetranda a Deo per filium eius Iesum
 Christum dominum nostrum, qui solus noster re-
 demptor & Salvator est, ad eorum orationes, opes,
 auxiliūque confugere: illos verō qui negant Sa-
 ctos, aeterna felicitate in caelo fruētes, inuocan-
 dos esse: aut qui asserunt, vel illos pro hominibus
 non orare, vel eorum, vt pro nobis etiam singulis
 orent, inuocationem esse idololatriam, vel pugna-
 re cum verbo dei, aduersarique honori vnius me-
 diatoris dei & hominum Iesu Christi: vel stultum
 esse, in caelo regnantibus voce vel mente applica-
 re: impie sentire, &c. Si quis autem his decretis co-
 traria docuerit, aut fenserit, anathema sit.
 2. PSALMO sexagesimo septimo: Mirabilis Deus

in sanctis suis, Deus Israel ipse dabit virtutem &
 fortitudinem plebi suae.
 3. IOANNIS decimo quarto: Amen amen dico
 vobis: qui credet in me, opera quae ego facio & ipse
 faciet, & maiora horum faciet, quia ego ad patrem
 vado.
 4. ITEM duodecimo: Si quis mihi ministrat, me
 sequatur: vbi & ego sum, illic & minister meus erit.
 Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum Pa-
 ter meus.
 5. MATTHAEI decimo nono: Amen dico vobis,
 quod vos qui secuti estis me, in regeneratione cum
 sederit filius hominis in sede maiestatis suae, sede-
 bitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duo-
 decim tribus Israel.
 6. LVCÆ decimo nono: Venit autem primus, di-
 cens: Domine, mna tua decem mnas acquisiuit. Et
 ait illi: Eugē bone serue, quia in modico fuisti fi-
 delis, eris potestatem habens super decem ciuita-
 tes. Et alter venit, dicens: Domine, mna tua fecit
 quinque mnas. Et huic ait: Et tu esto super quin-
 que ciuitates.
 7. APOCALYPTIS secundo: Qui vicerit, & cu-
 stodierit vsque in finem opera mea, dabo illi pote-
 statem super Gentes, & reget eas in virga ferrea,
 & tanquam vas figuli confringentur, sicut & ego
 accepi a Patre meo: & dabo illi stellam matutinam.
 8. ET capite tertio: Ecce sto ad ostium & pulso: si
 quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam,
 intrabo ad illum, & cenabo cum illo, & ipse
 mecum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in thro-
 no meo: sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in
 throno eius.
 9. PSALMO centesimo trigesimo octauo: Mihi
 autem nimis honorificati sunt amici tui Deus: ni-
 mis confortatus est principatus eorum.
 10. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in
 Psalmum quinquagesimum: Videtis charissimi, qua-
 ta est penitentiae virtus, & conuersionis ad Deum
 ab operibus malis? Hic enim sanctus David non
 solum cum in corpore esset, placuit Deo: sed & post
 mortem suam viuus inuenitur praestitisse gra-
 de solatium. Contigit namque Ezechiae regi, inimicas in
 temporibus Iudaeorum gentes circumuallasse Hie-
 rosolymam. Et cum esset Ezechias iustus vir, roga-
 uit Deum: & prostratus, lachrymis deprecabatur,
 vltionem de aduersariis postulans. Venit ad eum
 Esaias propheta, & dicit: Ne putaret ille, quia iu-
 stitia sua exauditus est: & certe iam defecerat Da-
 uid, & habebat multos annos requiescens. Quid
 ergo dicit ei? Protegā hanc ciuitatem propter me,
 & propter Dauid seruum meum. Dauid mortuus est,
 & merita eius vigent. O rem admirandam! o inef-
 fabilis clementia dei! homo mortuus viuus patrocini-
 natur: o iustorum & post consummationem inex-
 pugnabilis pugna virorum!
 11. IDEM homilia vigesima septima in Matthaeum:
 Ad eum post illa vulnera Dauid refulsit, sic se a ma-
 culis abluit, ita mundum effecit animū, vt vel mor-
 tuus peccantibus posteris suis succurreret: & quod
 de Abraham, id quoque de Dauid eum dixisse scri-
 ptura testatur, immo verō multo magis de dauid.
 De Abraham enim scriptum est: Recordatus sum
 testamenti mei quod erat ad Abraham: hic verō
 non dicit testamenti, sed propter Dauid seruum
 meum portegam ciuitatem hanc:

Merita Sau-
ctorum.

Sancti post
mortem vi-
uentibus
profiunt.

4. Reg. 19.
Esa. 37.

Dauidis mor-
tui merita
vigent.

Mortuus Da-
uid peccanti-
bus succurrit.

Esod. 6.
4. Reg. 19.
Esa. 37.

Propter le-
gionem in-
teritorem
Deus vi-
nitur.

4. Reg. 19. &
20.

Propter mor-
tuos iustos
miseretur
Deus.
4. Reg. 19. &
20.

Sanctorū vir-
tus etiam in
vestibus, re-
liquiis, & aliis
rebus, quibus
vitiis, elu-
cescit.
4. Reg. 1.
Dan. 3.
4. Reg. 6.
Exo. 14. & 17.
Acto. 19. & 5.
Cinis Marty-
rum dæmo-
nes expulit.

Moxa pro-
pter que mul-
ta facit Deus
post Sancto-
rum mortem.

12. I T E M hemilia quadragesimafecunda in Ge-
nesim: Aliorum virtus multorum tegere valet ma-
litiā. Multa enim domini bonitas est, & sapē so-
let etiam propter paucos multis dare salutem. Et
quid dico, propter paucos iustos? Sepē quādo non
inuentus est in presenti vita iustus, propter defun-
ctorum virtutem, viuentium miseretur & curā habet:
vndē clamat, dicens: Protegam ciuitatem hāc
propter me, & propter Dauid puerum meum, qua-
si diceret: Licet ipsi indigni sint, & nullam salutis
habeant occasionem: verū quia solitus sum mi-
sericorditer agere, & ad miserandū promptus sum,
propter meipsum faciam, & propter puerum meū
Dauid: & qui ante tot annos ē vita migravit, hic
author sit salutis his qui sua sese perdiderant desi-
dia.

13. E T in sermone de virtutibus & vitiis: Quan-
do Deus viuos homines, quibus loquendi fiducia
sit, quūq; peccatorēs restituere possit, nullos pro-
fus inuenit, tum verō ad mortuos ille profugiēs:
per eos, inquit, peccata remitto. Quo modo enim
fatur? Hanc ego, inquit, mea ipse gratia tutor vr-
bem, Dauid etiā filij mei causa, qui ab hac iam pri-
dēm vita decessit. Aspice Sanctorum quāta sit vir-
tus. Neque enim sua verba tantū aut corpora, sed
ipsa etiā corporis tegmina, semper omni sunt pos-
sessione augustiora. Helias siquidem leonina pel-
lis Iordanem discindere fecit. Trium puerorū cal-
cei per ignes ambulārit. Elisai lignum potuit vn-
darum mutare naturā, quas quidem superficie sua
quasi tergo ferrum sustinere cogit. Moyses virga
mare rubrum dehiscere iussit, petram disrumpere
valuit. Pauli vestes morbos iuderunt, Petri vmbre
mortem fugarunt. Sanctorum martyrum cinis im-
probos dēmones expulit. Summa igitur cum pote-
state omnia faciunt, sicut Helias.

14. G E N E S I S vigesimosexto ait Dominus ad
Iaac: Ero tecum, & benedicā tibi. tibi enim & se-
mini tuo dabo vniuersas regiones has, complēs iu-
ramentum quod sponondi Abraham patri tuo. Et
multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, dabō
que posteris tuis vniuersas regiones has, & bene-
dicētur in semine tuo omnes gētes terræ, eō quod
obedierit Abraham voci meæ, & custodierit præ-
cepta & mādāta mea, & cæremonias legēque ser-
uauerit. Et nonnullis interpositis: Apparuit ei do-
minus in ipsa nocte, dicens: Ego sum Deus Abra-
ham patris tui: noli timere, quia ego tecū sum: be-
nedicam tibi, & multiplicabo semē tuum propter
seruum meum Abraham.

15. E X O D I trigesimo secundo: Moyses orabat
Dominum Deum suum, dicens: Cūr Domine iras-
citur furor tuus cōtra populum tuum, quem edu-
xisti de terra Ægypti in fortitudine magna, & in
manu robusta? Nē quæso dicant Ægyptij, Calli-
dē eduxit eos, vt interficeret in montibus & dele-
ret ē terra: quiescat ira tua, & esto placabilis super
nequitia populi tui. Recordare Abraham, Isaac, &
Israēl seruatorum tuorum, quibus iurāsti per temet-
ipsum, dicens: Multiplicabo semen vestrum sicut
stellas cæli: & vniuersam terram hanc, de qua lo-
cutus sum, dabo semini vestro, & possidebitis eam
semper. Placatusque est Dominus nē faceret malū
quod locutus fuerat aduersus populum suum.

16. T E R T I I Regum vndecimo: Dixit Dominus
Salomoni: Disrumpens scindam regnum tuum, &

dabo illud seruo tuo. Veruntamen in diebus tuis
non faciam propter Dauid patrem tuum: de manu
filij tui scindam illud, nec totum regnum auferā,
sed tribum vnam dabo filio tuo propter Dauid ser-
uum meum & Ierusalem quam elegi. Ibidem: Ait
Ahas Silonites propheta ad Ieroboam: Hæc dicit
Dominus Deus Israēl, Ecce ego scindam regnum
de manu Salomonis, & dabo tibi decē tribus. Por-
rō vna tribus remanebit ei propter seruum meum
Dauid, & Ierusalem ciuitatem quam elegi ex om-
nibus tribubus Israēl, eō quod dereliquerit me, &
cætera. Nec auferam omne regnum de manu eius,
sed ducem ponam eum cunctis diebus vitæ suæ,
propter Dauid seruum meum quem elegi, qui cus-
todiuit mandata mea, & præcepta mea. Auferam
autem regnum de manu filij eius, & dabo tibi decem
tribus: filio autem eius dabo tribum vnam, vt
remaneat lucerna Dauid seruo meo cunctis die-
bus coram me in Ierusalem ciuitate quam elegi, vt
esset nomen meum ibi.

17. E T decimo quinto: Ambulauitque (Abiam)
in omnibus peccatis patris sui, quæ fecerat ante eū:
nec erat cor eius perfectum cum Domino deo suo,
sicut cor Dauid patris eius. Sed propter Dauid de-
dit ei Dominus Deus suus lucernam in Ierusalem,
vt suscitaret filium eius post eum, & statueret Ie-
rusalem: eō quod defecisset Dauid rectum in oculis
Domini, & non declinasset ab omnibus, quæ præ-
ceperat ei, cunctis diebus vitæ suæ.

18. E S A I Æ trigesimo septimo: Hæc dicit Do-
minus de rege Assyriorum: Non intrabit ciuitatem
hanc, & non iaciet ibi sagittam, & non occupabit
eam clypeus, & non mittet in circuitu eius aggerem.
In via qua venit, per eam reuertetur, & ciui-
tatem hanc non ingredietur, dicit Dominus. Et pro-
tegam ciuitatem istam, vt saluem eam propter me,
& propter Dauid seruum meum. Egressus est autē
angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum
centum octoginta quinque millia.

19. Q V A R T I Regum octauo: Noluit autē do-
minus disperdere Iudam, propter Dauid seruum
suum, sicut promiserat ei, vt daret illi lucernam, &
filiis eius cunctis diebus.

20. E T decimo nono: Protegamque urbem hanc,
& saluabo eam propter me & propter Dauid ser-
uum meum.

21. I B I D E M capite vigesimo: Addā diebus tuis
(ait Dominus per Esaiā ad Ezechiam) quindecim
annos: sed & de manu regis Assyriorum liberabo
te, & ciuitatem hanc, & protegā urbem istam pro-
pter me, & propter Dauid seruum meum.

22. S E C V N D I Machabæorum decimo quinto:
Machabæus autem semper confidebat cum omni
spe auxiliū sibi à Deo affuturum, & hortabatur
suos nē formidarent. Singulos autem illorum ar-
mauit non clypei & hastæ munitione, sed sermoni-
bus optimis & exhortationibus, exposito digno fi-
de somnio, per quod vniuersos lætificauit. Erat
autem huiusmodi visus: Oniam qui fuerat sum-
mus sacerdos, virum bonum & benignum, verecū-
dum visu, modestum moribus & eloquio decorū,
& qui à puero in virtutibus exercitatus sit, manus
proptendentes orare pro omni populo Iudæorum:
Post hoc apparuisse & alium virum ætate & gloria
mirabilem, & magni decoris habitu circū illū.
Respondētem verō Oniam dixisse, hic est fratrum
amatq

Martyros pa-
troni Regum
supplicantiū.

Experientia
de Sancto-
rum auxilio &
beneficiis.

Ioan. 12.
B. Petrus ad-
huc officium
pastoris auxi-
lio & oratio-
nibus exer-
cet.

Romanæ Vr-
bis curam ge-
rit specialē.

B. Petri præ-
sentia.

Petri merita,
cura, & auxi-
lium in ad-
ministratio-
ne Pontificis
dignitatis.

B. Petri cura
& auxiliū.

Luc. 11.

Ioan. 21.

amator & populi Israēl: hic est qui multum orat
pro populo & vniuersa sancta ciuitate, Ieremias
propheta Dei. Extendisse autem Ieremiam dex-
tram, & dedisse Iudæ gladium aureum, dicentem:
Accipe sanctum gladium munus à Deo, in quo de-
icies aduersarios populi mei Israēl. Et post, quæ-
dam: Iudas verō, & qui cum eo erant, inuocato
Deo, per orationes, congressi sunt, manu quidem
pugnantes, sed Dominum cordibus orantes, pro-
strauerunt non minūs triginta quinque millia.

1. G. A M B R O S I V S in libro de viduis, vt suprā
hac eadem quæstione, D. testimonio octauo.
2. I D E M in caput vigesimū primum Lucæ: Mor-
tuis regibus, in perpetuum Martyres regnum cæ-
lestis gratiæ honore succedunt: & illi sunt suppli-
ces, hi patroni.

3. L E O Magnus sermone primo in natali Apo-
stolorū Petri & Pauli: Sicut & nos experti sumus,
& nostri probauēre Maiores, credimus atque con-
fidimus, inter omnes labores istius vitæ ad obtinē-
dam misericordiam Dei, semper nos specialium
patronorum orationibus adiuuandos, vt quantum
propriis peccatis deprimimur, tantum Apostolicis
meritis erigamur.

4. E T sermone secundo de eisdem: Post resurre-
ctionem suā Dominus beato Petro Apostolo post
regni clauēs, ad trinam æterni amoris professionē,
mystica insinuatione ter dixit: Pafce oues meas.
quod & nunc proculdubio facit, & mādātum Do-
mini pius pastor exequitur, confirmans nos exhor-
tationibus suis, & pro nobis orare non cessans, vt
nulla tentatione superemur. Si autem hanc pietat-
tis suæ curam omni populo Dei, sicut creden-
dum est, vbiquē protendit, quanto magis alumnis
suis opem suam dignatur impendere, apud quos in
sacro dormitionis toro eadem qua præfedit, carne
requiescit?

5. I D E M sermone primo in anniuersario die af-
sumptionis suæ ad Pontificatum: Nec abest, vt cō-
fido, ab hoc cœtu etiam beatissimi Apostoli Petri
pia dignatio & fida dilectio: nec vestram deuotio-
nem ille deseruit, cuius nos reuerentia congrega-
uit. De vestro itaque & ipse gaudet affectu, & in
confortibus honoris sui obseruantiam dominicæ
institutionis amplectitur, probans ordinatissimam
totius Ecclesiæ charitatem, quæ in Petri sede Pe-
trum suscipit, & à tanti amore pastoris nec in per-
sona tam impari tepescit hæredis.

6. I T E M in sermone secundo: Petrus nunc ple-
niūs & potentiūs ea, quæ sibi commissa sunt pera-
git, & omnes partes officiorum atque curarum in
ipso & cum ipso, per quæ est glorificatus, exequi-
tur. Si quid itaque à nobis rectē agitur rectēque
discernitur, si quid à misericordia Dei quotidiana
supplicationibus obtinetur, illius est operum
atque meritorum, cuius in sede sua viuunt potestas
& excellit authoritas.

7. E T sermone tertio in eodem anniuersario: Ie-
sus Christus tantam potentiam dedit ei, quem to-
tius Ecclesiæ principem fecit: vt si quid etiam no-
stris temporibus rectē per nos agitur, rectēque di-
sponitur, illius operibus, illius sit gubernaculis
deputandū, cui dictum est: Et tu conuersus, cō-
firma fratres tuos. Et cui post resurrectionē suam
Dominus ad trinam æterni amoris professionem
mystica insinuatione ter dixit: Pafce oues meas.

Quod nunc quoque proculdubio facit, & manda-
tum domini pius pastor exequitur, confirmās nos
cohortationibus suis, & pro nobis orare non ces-
sans, vt nulla tentatione superemur. Si autem hanc
pietatis suæ curam omni populo Dei, sicut creden-
dum est, vbiquē præterdit, quanto magis nobis
alumnis suis opem suam dignatur impendere, apud
quos in sacro beatæ dormitionis toro eadem qua
resedit, carne requiescit.

8. P A V L I N V S Nolanus in carmine ad Cythe-
rium de naufragio Martiniani, dum refert quæ ad-
modum beatus Felix eundem à graui periculo li-
berauit:

*In ora lapsus, ora non lædit sua:
In saxa fusus & rubos,
Nec sente vultum, nec lapide artus contudit,
Felix exceptus manu.
Qui iam propinquantem adibus fratrem suis,
Non passus occurſu mali
Suis periculum in sinibus capeſſere,
Hostem remouit inuidum,
Et hunc fidelis com potem voti, suis
Confessor induxit locus.
Nostrisque iuxta sedibus gratum intulit
Felix patronus hospitem.*

9. I D E M Paulinus in vita & miraculis S. Felicis
martyris Nolani, quamplurima habet, quæ tum ad
sanctorum inuocationem, intercessionem, venera-
tionem, & potestatem stabiliendam faciunt, tum
ad reliquiarum sanctarum honorem & commen-
dationem: ex quibus pauca subiicimus. Ait igitur
in natali secundo:

*Et maria intravi duce te, quia cura pericli
Cessit amore tui: nec te sine nam tua sensi
Præsidia, in Domino superans maris aspera Christo
Semper * eo, & terris te propter tutus & vndis.
Sis bonus o felixque tuus, dominumque potentem
Exores: liceat placati munere Christi
Post pelagi fluctus, mundi quoque fluctibus actis
In statione tua placido consistere portu.
Hoc bene subductam religam litore classem:
In te compositæ mihi fixa sit ancora vitæ.*

E T in natali tertio:

*Nunc precor æterna nobiscum pace serenum
Posce diem: hoc iterum liceat gaudere reuerso.
Annuaque hic & vota tuus & carmina festis,
Reddere placati trāquillo nomine C H R I S T I.
Hic amor, hic labor est nobis: hæc vota tuorum
Suscipe, commendaque Deo, vt cum sedula cura
Seruitium nostrum longo tibi penderit æuo,
Tunc demum placidos pietate laboris alumnos
Absoluas mittente manu, postraq; tuorum
Ante tuos vultus animas, vinctave paterno:
Nē renuas gremio, Domini fulgentis ad ora:
Quem bonitate piū, sed maiestate tremendum,
Exora, vt precibus plenus meriti que redonet
Debita nostra tuis: cum tu quoque magna piorum
Portio, regnantem Felix comitaueris agrum:
Posce ouium grege nos statui, vt sententia summi
Iudicis hoc quoque nos iterum tibi munere donet,*

Orare non
cessat.

B. Felix No-
lanus ciui. suo
opem tulit.

* ego
Inuocat S.
Felicem Pau-
linus.

Inuocatio
Christi.

*Nè male gratis lenos adindictet hædis,
Sed potius dextra positos in parte salutis,
Munifico pecori laudatis aggreget agnis.*
In natali sexto:
*Eccè vides tumulum sacra martyris ossa tegentem,
Et tacitum obtento seruari marmore corpus.
Membra latent positi, placida cavo morte quiescit,
In spem non vacuam rediuiua condita vitæ.
Vnde igitur tantus circumstat limina terror?
Quis tantos agit huc populos? quærit manus vrget
Dæmonas? inuitosque rapit? frustra que rebelli
Voce reclamantes compellit adusque sepulcrum
Martyris, & sancto quasi fixos limine sistit?*

Reliquiarum virtus & honos.

Præsidet suis reliquiis.

Reliquiarum virtus.

Pecora ægra ad Sactorum sepulcra induci solita.

Refugium ad sanctos.

Non est insolim sanctis, orare pro peccatoribus.

Inuocat S. Felicem.

Inuocat patriarchas, Apostolos, Prophetas, & Martyres.

*In nostra qui carne Deum fore præcinnisti;
Vos quoque corporibus caesis & sanguine fuso
Occisum & vinum testati martyres Agnum,
Omnes diuinus à fontibus vna propago,
Quos pius Abraham, sacer Isaac, leuis Jacob
Progenere Deo per non numerabile semen,
Et hispidum meritis celestibus atque caducis
Aequantes his astra poli, his telluris arenam.
Credo equidem vos officio pietatis ad istum
Vndique conuenisse diem Felicis amore,
Vt confessoris socij celebretis honorem.*

10. MAXIMVS Episcopus Taurinensis, in natali sanctorum Taurinorum martyrum, Octauij, Aduentij, & Solutoris: Cùm omnium sanctorum martyrum, fratres, deuotissimè natalem celebrare debemus, tum præcipuè eorum solennitas tota nobis veneratione curanda est, qui in nostris domicilijs proprium sanguinem profuderunt. Nam licet vniuersi sancti vbique sint, & omnibus profint: specialiter illi tamen pro nobis interueniunt, qui & supplicia pertulere pro nobis. Et pauld post: Cuncti igitur martyres deuotissimè percolendi sunt, sed specialiter ij venerandi sunt à nobis, quorum reliquias possidemus. illi epim nos orationibus adiuuant, isti etiam adiuuant passione. cum his autè nobis familiaritas est. semper enim nobiscum sunt, nobiscum morantur. hoc est, & in corpore nos viuentes custodiunt, & de corpore recedentes excipiunt: hinc nè peccatorum nos labes assumat, ibi nè inferni horror inuadat. Nam ideò hoc à Maioribus prouisum est, vt sanctorum ossibus nostra corpora sociemus: vt dum illos tartarus metuit, nos pœna non tægat: dum illos Christus illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat. Cum sanctis ergò martyribus quiescentes euadimus inferni tenebras eorum proprijs meritis, attemen consocij sanctitate.

Vide Ambros. serm. 77. Natalij die sanctorum celebrandi.

sãdi vbique sunt, & omnibus profint, & pro nobis orant: maxime verò sancti patij.

Nota.

Cur sepeliatur Christus: ni apud sepulcra sanctorum.

Exod. 26.

Martyrj orationibus propitiatur Deus peccatis populi.

Christianorū consuetudo Constantini tempore in precandis sanctis.

Martyres non indigent cereis, sicut nec Christus vnguento.

Ita plerumque sua ex doctrina lucidioris hauriunt. De Reliquiis. Vigilantijs hinc relictis contra sanctorum reliquias, & accersere cereos.

non parùm iuuari profitemur. Hæc à Platone collegimus, vt ostenderemus Hebraica illum philosophia munium, nostris consentanea scripsisse. H. I. HERONYMVS contra Vigilantiũ: Gallie vernaculum hostem sustinent, & hominem modici capitis, atque Hippocratis vinculis alligandum, sedentem cernunt in Ecclesia, & inter cætera verba blasphemie, ista quoquè dicentem: Quid necesse est, te tanto honore non solum honorare, sed etiã adorare illud nescio quid, quod in modico vasculo transferendo colis? Et rursum in eodẽ libro: Quid puluerem, linteamine circumdatum, adorando oscularis? Et in consequentibus: Proprium gentiliũ videmus sub prætextu religionis introductum in ecclesias, sole adhuc fulgente molles cereorum accendi, & vbicumquè puluisculum nescio quod, in modico vasculo precioso linteamine circumdatum, osculantes adorare. Magnam honorem præbent huiusmodi homines beatissimis martyribus, quos putant de vilissimis cereolis illustrados: quos Agnus, qui est in medio throni, cù omni fulgore maiestatis suæ illustrat. Quis enim, ò insanum caput, aliquãdo martyres adorauit? quis hominem putauit Deum? Nõne Paulus & Barnabas cùm à Lycaonibus Iupiter & Mercurius putarentur, & eis vellent hostias immolare, sciderunt vestimenta sua, & se homines esse dixerunt, non quòd meliores non essent olim mortuis hominibus Ioue atque Mercurio, sed quòd sub gentilitatis errore honor eis Deo debet deferretur. Quod & de Petro legimus, qui Cornelium se adorare cupientem manu subleuauit, & dixit: Surge, nam & ego homo sum. Et audes dicere, illud nescio quid, quod in modico vasculo transferendo colis? Quid est illud, nescio quid, scire desidero. Expone manifestius, vt tota libertate blasphemem. Puluisculũ, inquit, nescio quod in modico vasculo precioso linteamine circumdatũ. Dolet martyrũ reliquias precioso operiri velamine, & nõ vel pannis vel cilicio colligari, vel proci in sterquilinum, vt solus Vigilantius ebrius & dormiens adoretur. Ergo sacrilegi sumus, quando Apostolorũ basilicas ingredimur? Sacrilegus fuit Constantinus Imperator, qui sanctas reliquias Andree, Lucæ, & Timothei transtulit in Constantinopolim, apud quas dæmones rugiunt, & inhabitatores Vigilantiũ, illorũ se sentire præsentiam confitentur? Sacrilegus dicendus est & nunc Augustus Archadius, qui ossa beati Samuëlis longo post tempore de Iudæa transtulit in Thraciam? Omnes Episcopi nõ solum sacrilegi, sed & fatui iudicadi, qui rem vilissimam & cineres disolutos, in serico & vase aureo portauerunt? Stulti omnium Ecclesiarum populi, qui occurrerunt sanctis reliquijs, & tanta lætitia, quasi præsentem viuentemque, prophetam cernerent, susceperunt, vt de Palæstina vsque Chalcedonem iungeretur populorum examina, & in Christi laudem vna voce resonarent? Videlicet adorabant Samuëlem, & non Christũ, cuius Samuël & Leuita & prophetae sunt? Et quibusdam interpositis: Causabantur quondã & Apostoli, quòd periret vnguento, sed domini voce correpti sunt. Neque enim Christus indigebat vnguento, nec martyres lumine cereorũ. & tamen illa mulier in honore Christi hoc fecit, deuotissime mentis eius recipitur: & quicumque accendunt cereos, secundum fidem suam habent merce-

dem, dicente Apostolo: Vnusquisque in suo sensu abundet. Idololatrias appellas huiusmodi homines? Non distiteor omnes nos qui in Christi credimus, de idololatriæ errore venisse. Non enim nascimur, sed renascimur Christiani: & quia quodam colebamus idola, nunc Deum colere non debemus, nè simili eum videamur cum idolis honore venerari? Illud fiebat idolis; & idcirco detestandum est: hoc fit martyribus, & idcirco recipiendum est. Nam & absque martyrum reliquijs per totas Orientis Ecclesias, quando legendum est Euangelium, accenduntur luminaria iam sole rutilante, non vti quæ ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Vnde & virgines illæ Euangelicæ semper habent accensas lampades suas: & ad Apostolos dicitur: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et de Ioanne Baptista: Ille erat lucerna ardens & lucens: vt sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in Psalterio legimus: Lucerna pedibus meis verbũ tuũ Domine, & lumen semitis meis. Malè facit ergò Romanus Episcopus, qui super mortuorum hominum Petri & Pauli, secundum nos ossa veneranda, secundum te vilem puluisculum, offert Domino sacrificia, & tumulos eorum Christi arbitratu altaria? Et non solum vnus vrbs, sed totius orbis errant Episcopi, qui cauponem Vigilantiũ contemnentem, ingrediuntur basilicas mortuorum, in quibus puluis vilissimus; & fauilla nescio quæ; iacet linteamine conuoluta, vt polluta omnia polluat, & quasi sepulcra Pharisæica foris dealbata sint, cùm intus immundo cinere iuxta te, immunda omnia oleant atque fordeant. Et post hæc de barathro pectoris tui cenosam spurciam euomens, audes dicere: Ergò cineres suos amant animæ martyrum & circũvolant eos, semperque præsentem sunt, ne forte si aliquis precator aduenerit, absentes audire nõ possint? O portentum in terras vltimas deportadum! Rides de reliquijs martyrum; & cum authore huius hæreseos Eunomio Ecclesijs Christi calumniam struis: nec tali societate teneris, vt eadẽ contra nos loquaris, quæ ille contra Ecclesiam loquitur? Omnes enim sectatores eius, basilicas Apostolorum & martyrum non ingrediuntur, vt scilicet mortuum adorent Eunomiũ. Argumentatur contra signa atque virtutes, quæ in basilicis martyrum fiunt: & dicit eas incredulis prodesse, nõ credentibus: quasi nunc hoc quærat, quibus fiant, & non, qua virtute fiant. Nõd mihi dicās, Signa infidelium sunt: sed responde, quo modo in vilissimo puluere, & fauilla nescio qua, tanta sit signorum virtutumque præsentia. Sentio, sentio infelicissime mortalium, quid doleas, quid timeas. Spiritus iste immundus, qui hæc te cogit scribere, fæpè hoc vilissimo tortus est puluere, immò hodieque torquetur, & qui in te plagas dissimulat, in ceteris confitetur. Nisi forte in morem gentiliũ impiorumque Porphyrij & Eunomij, has præstigijs dæmonum esse confingās, & non verè clamare dæmones, sed sua simulare tormenta. De consiliũ: ingrediere basilicas martyrum; & aliquando purgaberis: inuenies ibi multos socios tuos, & nequam quam cereis martyrum qui tibi displicent, sed staminibus inuisibilibus combureris: & tunc fateberis, quod nunc negas.

Matth. 25. Rom. 14. Idololatrias appellat. Vigilantijs eos, qui accendunt cereos ad honorem martyrum.

Cur interdũ accendantur luminaria.

Matth. 25. Luc. 12.

Ioan. 5.

Psal. 138.

Ossa apostolorum veneranda.

Tumuli sanctorum sunt Christi altaria.

Matth. 23.

Absentes audire possunt.

Eunomij hæresis.

Miracula martyrum.

Vigilantijs & dæmones impellunt ad impugmandũ reliquias sanctorum.

Dormititius
Reliquiarum
Cinclarum
approprietor.
Idololatrias
& Cinerarios
non appellat
Vigilantium.

Non adora-
mus martyri
reliquias.

Honor Scto-
rum reddat
in Domini.
Math. 10.
Immunda est
se mortuorum
corpora asse-
rit Vigilantium.
Deut. 14.

Deut. 34.

Mar. 16.

Psalm. 119.

4. Reg. 11.

Exod. 15.

Iosue 24.

Gen. 10.

A. A. 8.

2. IDEM in epistola quinquagesima tertia ad Riparium Presbyterum aduersus Vigilantium: Ais, Vigilantium, qui *χαρ' αντιφρασι* hoc vocatur nomine, nam Dormitantius rectius diceretur, os foetidum rursus aperire, & putorem spurcissimum contra sanctorum martyrum proferre reliquias, & nos qui eas suscipimus, appellare Cinerarios & idololatrias, qui mortuorum hominum ossa veneremur. O infelicem hominem, & omni lachrymarum fonte plangendum, qui haec dicens, non se intelligat esse Samaritanum & Iudaeum, qui corpora mortuorum pro immundis habent, & etiam vasa, quae in eadem domo fuerint, pollui suspicantur, sequentes occidentem literam, & non viuificantem spiritum. Nos autem non dico martyrum reliquias, sed ne solem quidem & lunam, non angelos, no archangelos, non Cherubim, non Seraphim, & omne nomen quod nominatur & in praesenti seculo & in futuro, colimus & adoramus: ne feruamus creaturae potius, quam Creatori, qui est benedictus in secula. Honoramus autem reliquias martyrum, vt eum cuius sunt martyres, adoremus. Honoramus seruos, vt honor seruorum redundet ad Dominum, qui ait: Qui vos suscipit, me suscipit. Ergo Petri & Pauli immunda sunt reliquiae? ergo Moyse corpusculum, immundum erit, quod, iuxta Hebraicam veritatem, ab ipso sepultum est Domino? Et quotiescunque Apostolorum & Prophetarum, & omnium martyrum basilicas ingredimur, toties idolorum templa veneramus? accensique ante tumulos eorum cerei, idololatrias insignia sunt? Plus aliquid dicam, quod redundet in authoris caput, & insanum cerebrum, vel sanet aliquando, vel deleat, ne tantis sacrilegiis simplicium animae subuertantur. Ergo & Domini corpus in sepulcro positum, immundum fuit: & angeli qui candidis vestibus vtebantur, mortuo cadaueri atque polluto praebant excubias, vt post multa secula Dormitantius somniaret, immo eructaret immundissimam crapulam, & cum Iuliano persecutore, Sanctorum basilicas aut destrueret, aut in templa conuerteret? Si non sunt honorandae reliquiae martyrum, quomodo legimus: Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius? Si ossa mortuorum polluunt contingentes, quo modo Elifeus mortuus mortuum suscitauit, & dedit vitam corpus, quod iuxta Vigilantium iacebat immundum? Ergo omnia castra Israelitici exercitus & populi Dei fuere immunda, quia Ioseph & Patriarcharum corpora portabant in solitudine, & ad sanctam terram immundos cineres pertulerunt? Ioseph quoque qui in typo precessit Domini Saluatoris nostri, sceleratus fuit: qui tanta ambitione Iacob in Hebron ossa portauit, vt immundum patrem suo & atauo sociaret: immundis, & mortuum mortuis copularet. O praecedendam linguam a medicis, immo insanum curandum caput, vt qui loqui nescit, dicat aliquando reticere. Iterum dicam: Ergo martyrum immunda sunt reliquiae? & quid passi sunt Apostoli, vt immundum Stephani corpus tanta funeris ambitione praecederent, vt facerent ei planctum magnum, vt eorum luctus in gaudium nostrum verteretur?

3. Et in caput sexagesimum quintum Esaias: Nil fuit sacrilegij quod Israel populus praetermitteret, non solum in hortis immolans; & super lateres thura succendens: sed sedens quoque vel habi-

tans in sepulcris, & in delubris idolorum dormiens, vbi stratis pellibus hostiarum incubare soliti erant, vt somniis futura cognoscerent, &c. Et intantum procacitatis ac superbiae augmenta capiebant, vt quicumque non simili duceretur errore, eum arbitrarentur immundum, contactumque eius fugerent: quemadmodum Samaritani & Iudaei nobis faciunt, omnesque haeretici: quales nuper sub magistro cerebroso in Gallia pullularunt, qui basilicas martyrum declinantes, nos qui ibi orationes ex more celebramus, quasi immundos fugiunt. Hoc autem non tam illi faciunt, quam habitantes in eis daemones, fortitudinem & flagella sancti cineris non ferentes.

4. SECVNDVM Concilium Nicenum actione septima, in definitione ipsius S. Synodi: Qui aui fuerint aliud sentire, aut docere, aut more impiorum haereticorum Ecclesiasticas Traditiones confirmare, aut nouam quandam vaniloquentiam inducere, aut quicumque de consecratis in Ecclesia abiiicere, Euangelij inquam depictum codicem, aut figuram Crucis, aut imaginis alicuius picturam, aut reliquias Martyrum, quas sciuerint esse germanas & veras, aut contra ista vasa & improbe aliquid excogitare, quod sit contra constitutionem Ecclesiasticam: aut vti tanquam communibus, sacratis Deo, repositis preciosis, aut monasteriis reuerendis: si fuerint Episcopi aut Clerici, deponuntur: si monachi aut laici, communione priuantur. In eadem Synodo, actione tertia, lecta est epistola Orientalium Episcoporum ad Tharsium Constantinopolitanum Archiepiscopum, quam Sancta Synodus approbavit, vbi haec verba leguntur: Apostolicas Ecclesiae Traditiones, quibus veneratio culturaeque Sanctorum docetur, recipimus & veneramus. Eos autem vt ministros, amicos, & filios Dei existentes, honoramus. Honor enim qui ad conferuis idem sentientibus inuicem exhibetur, indicium est benevolentiae erga Dominum. Sunt enim promptuaria Dei & pura Christi habitacula, Spiritusque sancti immaculata specula. Quin etiam animae eorum in manu Dei existunt, vt scriptum est, Deus enim vita existens, cum Sancti in Dei manu sint, in vita & lumine necessum est vt existant. Et ob id preciosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius. Hi viuentes, in libertate Deo adfiterunt. Seruator noster Christus fontes salutare, Sanctorum reliquias nobis reliquit, multis modis beneficia in debiles fundentes, vnguentum redolentis suauitatis scaturientes. Et vt inquit magnus Doctor, cui ab immortalitate nomen est, martyrum ossa morbos fugant, infirmis medicantur, caecis visum impatiunt, lepras emundant, tentationes & mcerores soluunt. Atque id per Christum, qui in ipsis habitat. Bene etiam Psalmographus cecinit: Mirabilis Deus in sanctis suis. Et iterum: Sanctus in terra illius, mirificas fecit omnes voluntates eius in ipsis.

5. CONCILIUM Gangresense in proemio: Quoniam sancta Episcoporum synodus inuenit multa fieri indeceter ab his, qui Eustathium secuti sunt, necessarium statuit palam omnibus factis, amputare vniuersa quae ab eodem male commissa sunt: Loca sanctorum martyrum vel basilicas contemnere, & omnes qui illuc conueniant, reprehendere in vniuersis sunt. Et canone vigesimo: Si quis arroganti-

Haeretici & Vigilantium fugiunt Christianos, qui Martyrum basilicas orandi causa ingrediuntur.

Nota quod impulsu id faciunt.

Imagines crucis & Sanctorum, & Reliquiarum.

Traditio Apostolica de Sanctorum veneratione.

Cur Sanctos veneramus.

Sap. 1.

Psalm. 119.

Reliquiae sanctes sunt salutare & multa beneficia praestant. Athanasium intelligit.

Psalm. 67. Psalm. 115.

Eustathius haeretici loco Martyrum contemnunt.

Reliquiarum virtus & beneficia. Exod. 17. Num. 20.

Miracula Geruasij & Protasij.

Ex terra facta.

Ad reliquias S. Stephani conueniens multitudo.

Miracula.

vtens, & martyrum congregationes abhorrens, & sacra quae in eis celebrantur, & eorum memorias accuset, sit anathema.

6. QVARTI Regum decimotertio: Quidam autem sepelientes hominem, viderunt latrunculos, & proiecerunt cadauer in sepulcro Elifei. Quod cum tetigisset ossa Elifei, reuixit homo, & stetit super pedes suos.

7. AVGVSTINVS libro vigesimo secundo de ciuitate Dei, capite octauo: Miraculum quod Mediolani factum est, cum illic essemus, quando illuminatus est caecus, ad multorum notitiam potuit peruenire, quia & grandis est ciuitas, & ibi erat tunc Imperator, & immenso populo teste res gesta est, concurrente ad corpora Martyrum Protasij & Geruasij. Quae cum lateret & penitus nesciretur, Episcopo Ambrosio per somnium reuelata, reperta sunt, vbi caecus ille depulsis veteribus tenebris die vidit. Narrat ibidem inter alia miracula Augustinus, de quodam orationis loco a Tribunitio viro ipsius Augustini permisso adificato, in quo terra sancta de Hierosolymis allata, reuerentiae causa locata seruabatur: quod cum eo fuisset iuuenis quidam paralyticus allatus, orauerit, atque inde continuo (inquit) pedibus suis saluus abscessit. Et post alia quaedam commemorata miracula, nonnulla de beati Stephani reliquiis narrat: quorum primum verbis huiusmodi recenset: Ad aquas Tibilitanas, inquit, Episcopo afferente Proiecto, reliquias martyris gloriosissimi Stephani, ad eius memoriam veniebat magnae multitudinis concursus & occurfus. Ibi caeca mulier, vt ad Episcopum portantem pignora sacra duceretur, orauit, flores quos ferebat, dedit: recepit, oculis admouit, protinus vidit. Stupentibus qui aderant, praebat exultans, viam carpens, & viae ducem ulterius non requirens. Ibidem aliud hisce verbis recenset: Memorati memoriam martyris, quae posita est in castello Synicensi, quod Hipponensi coloniae vicinum est, eiusdem loci Lucillus Episcopus, populo praecedente atque subsequente, portabat: fistula, cuius molestia iam diu laborauerat, & familiarissimi sui medici, qui eam secaret, opperiebatur manus, illius pie sarcinae veneratione, vbi sanctas attingit reliquias, repente sanata est. Nam deinceps eam in suo corpore non inuenit. Et pluribus aliis miraculis, quae per eiusdem sancti reliquias Dominus operatus est, enumeratis, ita subiungit: Si miracula sanitarum, vt alia taceam, modò velim scribere, quae per hunc martyrem, id est, gloriosissimum Stephanum, facta sunt in colonia Calamensi, & in nostra, plurimi conficiendi sunt libri, nec tamen omnia colligi poterunt: sed tantum de quibus libelli dati sunt qui recitarentur in populis. Refert deinde de fratribus septem & tribus sororibus, eos per maledictionem matris tali poena diuinitus mulctatos, vt horribiliter quateretur omnes tremore membrorum, & quodcumque irent, omnium in se aspectum conuerterent. Venisse autem ex his duos, fratrem & sororem, ad beati Augustini ciuitatem, & cum memoriam gloriosissimi martyris Stephani frequenter assent, eos, omni populo deum glorificante, ante loci sancti cancellos sanitate receperunt.

8. DAMASCENVS libro quarto orthodoxae fidei, capite decimo sexto: Fontes nobis salutare dominator Christus praebuit sanctorum reliquias,

multimoda beneficia scaturientes, vnguentum suauitatis emanantes: & nullus discredat. Si enim ex rupe & firmo saxo aqua in eremo profluit, volente Deo, & ex maxilla alini Samsoni sitientis, ex martyrum reliquiis vnguentum suauitatis emanare incredibile est? nullo pacto profectò eis qui sciunt Dei virtutem, & ab ipso sanctorum honorè. In lege omnis qui tangebatur mortuum, immundus efficiebatur. Verum in non mortui: nam ex quo ipsa vita, is qui vitam causa est, inter mortuos computatus est, eos qui in spe resurrectionis & fide quae in ipso est, dormierunt, non mortuos appellamus. Mortuum enim corpus quomodo miracula operari potest? Quomodo igitur per eos daemones abiguntur, infirmi curantur, caeci vident, leprosi mundantur, tentationes & tristitiae soluantur? Omne donum bonum a Patre luminum, per eos iis qui inhæsitabili fide petunt, descendit. Quantum sanè laborares, vt inuenires adiutorem, qui ad mortalem regem te adduceret, & pro te ad ipsum sermones faceret? Adiutores ergo totius generis, Deo pro nobis supplicationes porrigentes, non honorandi sunt? certe honorandi. Tempora a nobis Deo erigenda sunt in ipsorum nomine: fructus afferendi illorum memoriae venerantibus, & in ipsis latantibus spiritu, vt propria inuocantiu letitia fiat, ne nos non colere tentati, e conuerso ipsos iritemus. Nam iis a quibus Deus colitur, & eius serui delectantur: & quos despiciunt Deus, & eius despiciunt clientes. In psalmis, & hymnis, & odis spiritualibus, cum compunctione & misericordia indigeamus, sanctos fide veneremur, a quibus maxime Deus colitur. Statuas illis erigamus, & visibiles imagines: & nos ipsi animarum statuam & imagines ipsorum, virtutum imitatione efficiamur. Deiparam, vt proprie & verè Dei matrem, honoremus: Praecursorem Ioannem, vt prophetam & Baptistam, & missum, & martyrem. Neque enim inter natos mulierum surrexit maior Ioanne, vt Dominus dixit, & regni eius primus praecursor factus est. Apostolos vt fratres Domini & inspectores & ministros in passionibus eius. Quos praecursus, praedestinavit conformes fieri imaginis filij sui deus & pater, primum Apostolos, secundò prophetas, tertio pastores & doctores. Martyres verò Domini ex omni ordine delectos, vt milites Christi, & qui eius biberunt calicem, tunc viuificae eius mortis baptismate baptizati, vt communicantes passionibus eius & gloriae. Quorum dux exercitus est protodiaconus Christi, & missus, & protomartyr Stephanus. Et sanctos Patres nostros exercitatores, qui diuturniore martyrio conscientiae certauerunt, qui circueuerunt in melotis, in pellibus caprinis, egeni, tribulati, afflicti, in solitudinibus errantes, & montibus & speluncis & cauernis terrae, quibus non erat dignus mundus. Prophetas ante gratiae tempus, Patriarchas iustos, qui praenunciauerunt Christi aduentum. Horum omnium attendentes conuersationem, emulamur fidem, bonitatem, spem, zelum, vitam, tolerantiam passionum, & sustinentiam vsque ad sanguinem, vt & corona gloriae cum ipsis participemus.

9. BASILIVS homilia in Psalmum centesimum decimum quintum: Pro legis Iudaicae ritu, si qui moriebantur, horum morticina habebantur abominationi. Contra mors si cuiquam irrogatur pro Christi nomine, preciosa censentur reliquiae factio-

Ind. 13.

Num. 19.

Sanctos non appellamus mortuos.

Iact.

Adiutores nostri sunt, & ideo honorandi.

Statuas Sanctis erigamus.

Cur singulorum ordinum Sancti honore prosequendi sunt.

Math. 11.

Rom. 8.

Heb. 11.

Heb. 12.

Leuit. 24.
Num. 6. & 19.
Tangentes reliquias facras, sicut quodammodo sanctitatis participes.

Martyres sunt turre & columna.

Tumuli eorum inuisendi, & magna fide reliquias contingende benedictionis consequentia gerat.

Quæ voluerunt impetrare possunt.

Sanctorum reliquias ad quid à Deo referantur.

Sepulchra Sanctorum quid nos in se proficiant.

rum eius. In priori lege dicebatur Sacerdotibus & Nazareis illud: Non contaminabitur super vltimo mortuo. Et, Si quis tetigerit cadaver, immundus erit. Et hoc, Lauabit vestimenta sua. Nunc è diuerso martyris ossa quisquis attigerit, ob gratiam corpori insidentem fit quadamtenus sanctificationis particeps. Quare preciosa est in conspectu Domini mors sanctorum eius.

10. CHRYSOSTOMVS sermone in Iuuentinũ & Maximum martyres: Illos non indignum fuerit & columnas, & scopulos, & turre, & candelabra, & tauros simul appellare. Nam Ecclesiam sicut columnæ sustinent: sicut turre muniant: & sicut scopuli, omnes vnderum assultus repulerunt, multam interim ipsi seruantes tranquillitatem, sicut luminaria tenebras impietatis discusserunt: & sicut tauri, anima promptitudinẽ eadem, suaue Christi iugum traxere. Idcirco sapẽ eos inuisibiles, tumulos adornemus, magnaque fide reliquias eorum contingamus, vt inde benedictionem aliquam assequamur. Etenim sicut milites vulnera, quæ in præliis sibi infligta, regi monstrantes fidenter loquuntur: ita & illi in manibus abssecta capita gestantes, & in medium afferentes, quæque voluerint, apud regem cælorum impetrare possunt. Proinde magna fide promptitudinẽque huc veniamus, quod & visis sanctorum monumentis, & consideratis eorum præmiis, inde varios thesaurus vndiquaque colligamus: & per præsentem vitã ita iuxta voluntatem Dei transeamus, vt in portum æternitatis cum multis mercibus ingrediamur, fructuri regno cælorum in Christo Iesu Domino nostro.

11. IDEM in libro contra Gentiles, de vita sancti Babylæ Antiocheni episcopi ac martyris: Atqui poterat Babylas vel exemplo Enoch transferri, vel Helie modo rapi, vt qui vtriusque æmulator fuerat. At Deus, qua est in humanum genus benignitate, inter alias quas infinitas nobis salutis nostræ occasiones dedit, & hanc quoque viam nobis à se munitam esse voluit, idoneum ad virtutem capeffendam stimulum, relicto scilicet interim apud nos sanctorum reliquiis. Nam post spiritus facultatem ipsa certè sanctorum sepulchra proximũ locum obtinent, ad animas hominũ in ipsos sanctos inuentum, ad virtutum earundem æmulationem excitandas. Ac sicubi quis huiusmodi conditoris adstat, suum statim sensum ab hac, quam dico, vi correptum animaduertit, capsulæ enim aspectus in animam inuadens, ipsam percellit & exuscitat, ac perinde afficit, quasi qui illic mortuus iacet, preces simul fundat, præsentisq; adesse cernatur: deinde fit, vt qui se sic affectum sentit, mira alacritate gestiens, aliisque prorsus quodam modo effectus, ita ex eo loco decedat. Quisquis porrò animum aduertere velit ad eos, qui mortuos luctu prosequuntur, probe inde edocbitur, imaginationem de mortuis conceptam solere ex ipsis locis in animos insinuare: qui vbi mortuorum sepulchris adstiterunt, protinus quasi ibidem sepultos coramstantes contueantur, sic eosdem in ipso statim vestibulo inquamant: plerique autem intolerabili dolore vexati, reliquum vitæ tempus ad demortuorum monumenta habitare sibi in animum induxerunt. Id quod nequaquam fecissent, nisi à locorum aspectu cõsolatione aliqua cepissent. Et quid

hic de locis ac sepulchris verba facio? quum & sepẽ vestis sola mortuorum visa, & veltum vnum in mentem influens, animum nostrum excitet, & memoriam interlabentem refricet, quibus de causis ipsas nobis sanctorum reliquias Deus reliquit. Et nonnullis interiectis: Ea est enim sanctorum potestas, vt illorum superfluum demones ne vmbra quidem aut vestes ferre possint, vita autem sanctorum & loculos quoque reformident.

12. IDEM Chrysostrum sermone in adoratione venerabilium catenarum & gladij, sancti & Apostolorum principis Petri: Petrus magnum illud orbis terrarum miraculum, omni cælesti & humana laude, omni præconio dignissimum: cuius si vmbra & lintei morbos profugabant, certè catenæ, quæ venerandum apostoli corpus attigerunt, quanto propiore tactum habuerunt, tanto abundantiorum miraculorum vim participarunt: catenæ, inquam, illæ omnino venerandæ ac preciosæ, quæ apostolicum illud ac beatum corpus colligarunt, quæ manus illas miraculorum effectrices, adstrinxerunt, quæ diuina gratia ab ipsis repleta sunt, ex quibus miracula abunde scaturiunt, quæ ægrotos homines à morbis liberant, quæ homines illos sanctos efficiunt, qui cum fide ad eas accedunt: à quibus animarum maculæ mystico quodam modo expurgantur, & morbida influentia reprimuntur: quæ denique in æream celsitatem extensa, & vsque ad cælos ipsos peruenientes, à Dominico illo & diuino solo tanquam ab ancora quadam, extendantur. Has catenas potentiarum, quæ à Deo ipso defecerunt, princeps exhorruit, & nunc etiam exhorret, ac multo cù timore illas subterfugiens cõprimunt. Has ærea spirituum multitudo metuens ac tremens, iaculisque inde immixtis percussa, longius profugatur. Non enim ferre potest spiritus sancti gratia, has ipsas catenas obubrante, neque scintillas ex diuino illarũ igne exiliẽtes sustinet: sed ab ipsis inceditur atque comburitur. Has cõposuit Dei patris verbũ, eiusdem æternitatis & principij particeps, vt eius de Deo confessionis præmium essent: Illas ignitas reddidit carbo ille, ab Esaiã antea visus, & ad Deum intuendum efficacissimus. Spiritus sanctus paracletus suo afflatu igne, è carbone illo exilientem, ad opus perficiendũ maximè idoneum reddidit. Quamobrem licet ferreæ sint nature, diuina tamẽ gratia & potetia plenæ sunt. Ab his demonũ prauis spiritus illigati enecantur. Ab his princeps mundi huius pertractus, captius ducitur, à fidelibus hominibus illuditur, hoc est, ab iis, qui antea peccatorum laqueis cõstricti, soluti & liberati sunt, & mortis retibus antea circumdati, ad vitam transierunt. Hæ diuinæ hereditatis terminos cingentes, & vndique munientes, faciunt ne ab hostibus expugnari possint. Eadem Christianorũ vertices coronantes, ab illorũ hostiũ insidiis, qui corporeis oculis non cernuntur, intactos seruant. His & nunc sanctissima, omniq; ex parte incorrupta ac pura Christi sponsa Ecclesia, tanquã splendido monili, & aureo quodã ornatu induta, velut corona quadã ex intactis florib; cõtexta, decorata est, & ad dexterã sui spõsi partẽ assitit. Has, in quã, catenas & nos copiosissimus Christi populus hodie no die amplexamur. Has reuerentes veneramur & colimus, & pro animarum emendatione habemus. His omnẽ sensum & membrũ admoventes, illarũ

Demonones reformidant sanctorum loculos.

Catenæ S. Petri vim miraculorum habent ex priorum constantia.

Acto. 5.

Diuina gratia repleta sunt.

Sanctos efficiunt accedentes cum fide.

Diabolus exhorret & fugit.

Esaiã 6.

Diuina potentia plenæ sunt.

Christianos ab hostium insidiis intactos seruant, & ecclesiam ornant.

Eas Christiani amplexantur, membrisque linguis admoventes sanctitate implentur.

sanctitate

S. Petri gladius vt res quadam veneranda, & tanquam cælestis thesaurus afferatur in templo S. Petri.

Eius vii.

Cum quis hæc ipsa recordatur, perinde est, ac si Apostolũ inuocet. Carcer apostoli omni ueneratione plenus est, & solum in quo decubuit. Nota. Act. 5. & 19.

Chrysostrum etiam sanctilla & vestes videre cupit.

Videntes & tangentes catenas & gladium S. Petri, ipsum videmus Apostolum, videre & tangere.

S. Petrus Roma est sepulchrum.

sanctitate implemur, & per mentis intelligentiam sancti Spiritus gratia in animos ipsos admittimus. Deceret certè, deceret, nõ solum catenas, quæ manus adstrinxerunt, magnoperè venerari: sed etiam indicia omnia, ad quæ Apostoli membra accesserunt, singulatim amplecti ac reuereri, & in illis singulis diem festum ac panegyrim celebrare. Et nonnullis interiectis: Gladius etiam eius vt res quadam preciosa, & omnino veneranda, Apostolicisq; manibus deseruiens, ac eas tangens, eodem honore & veneratione, qua & catenæ ipsæ in regali palatio, vbi Apostolo Petro sacrum templum erectum est, velut sacras quidam & cælestis thesaurus, in intimo loco repositus seruatur, vt scimus: qui fidelibus Imperatoribus & fidelium virorum multitudini ad sanctitatem proponi solet. Cælestem enim gratiam confert, variarum curationũ copiam suppeditat, sui cultores salutariter custodit, seque amplectentes erigit, animas ipsorum eleuans. Quod si breuis & informis videtur gladius ille, non est propterea despiciendus. Apostolicam enim miraculorum vim & potentiam secum continet. Nam hunc Apostolus, vt potentis Dei frameam possedit, & vt ancipitem gladium cognouit. Sic & aliæ Apostolicæ vestes atque indumenta, multũ illa quidem vilia sunt atque abiecta: sed si quis eorum decorem & magnificentiam, quæ mente compræhenditur, inspexerit, diuinã & cælesti gratia repleta esse, & apostolicis miraculis nihilo inferiora inueniet. Sed perinde valet, cum quis hæc ipsa recordatur, ac si Apostolum inuocet. Ego & carcerem ipsum, in quo Apostolus custoditus est, omni præconio dignum censeo, quippe qui omni ueneratione plenus est: dignus enim habitus fuit, qui tantũ sanctitatis domiciliũ intra se acciperet. Ego & solũ illud, in quo decubuit, & vinculus dormiuit, sanctitate decorum exillimo; & apostolica gratia refertum. Sed dubitat aliquis, num hæc ita se habeant: neque hæc tanti esse credit, vt gratiam illam, quæ in Apostolo fuit, participarint. Persuadeat huic vmbra ipsa, & semicinctia: quorũ illa quidem ex corporis oppositione ad solis lucem composita, & ab Apostolorũ principis tactu longè distans: hæc autem à Pauli corpore delata, & diuinam ex illo gratiam participantia; pari & miraculorum effectrici potentia repleta sunt: quodque admirabilius est, per secundã participationis consecutione, & gratiarũ translatione, sibi adheretibus impertita, eandem miraculorũ potentia, & nihilo minorẽ abunde suppeditat. Si quis autẽ mihi daret, vt & sandalia & vestes, quibus ab Angelo se induere iussus est, ipse videre possem, illa certè apertis vlnis exciperẽ atque amplecterer, & vt cælesti donũ in cordis mei penetralibus conderem. Hunc igitur sacratũ gladiũ cum sacris & Apostolicis catenis connectentes, Petrũ ipsum mète inspiciere nobis videmur: & vtraq; tangentes, Apostolũ à nobis tãgi existimamus, neque vltimo modo ambigimus, eò quod hæc loco ab Apostolo ipso disincta sint: sed & hæc, & illum mente formantes, & per fidẽ ipsam in vnũ copulantes, ad eum ipsum qui per hæc passus est, totum referimus. Hæc amplectentes, illum videre nos credimus: atque illum cogitantes, hæc, quæ illius fuerunt, videre nos arbitramur. Itaque non omnino ipsius gratiarum expertes cõstituti sumus. Nam etsi in vetere vrbe Roma di-

uerfatur per corporis sepulturam, quam vrbs illa sortita est: non tamẽ à nobis ipsis abesse vult, quod pertinet ad illius gladium & catenas. Adest enim & apud nos, qui partem hanc vt totum corpus continentem, ab eius coniunctione non separantur: sed cum vna eademque sit gratia, quæ per eius corpus, catenas, vestes & gladium miracula operatur: nemo dubitauerit, quin præfens sit in singulis.

13. AMBROSIVS epistola octogesima quinta ad forem suam de inuentione corporum sanctorum Geruasij & Protasij: Respexit sanè humilia Dominus, qui latentes sub ignobili cespite reliquias sanctorum, suæ Ecclesiæ reuelauit, quorum anima in cælo, corpus in terra, suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem, quos videtis vt eos cum principibus populi sui collocarit. Principes populi quos alios, nisi sanctos martyres estimare debemus? quorum iam in numerum diũ ante ignorati Protasij Geruasijque proferuntur, qui sterilem martyribus Ecclesiam Mediolanensem, iam plurimorum matrem florum, lætari passionis propriæ fecerint & titulis & exemplis. Et post pauca: Cognouistis, immò vidistis ipsi multos à demoniis purgatos, plurimos etiam vbi vestem sanctorum manibus contigerunt, iis quibus laborabant debilitatibus absolutos. Reparata vetustæ corporis miracula, quo se per aduentum Domini Iesu gratia terris maior infuderat, vmbra quadam sanctorum corporum plerisque sanatos cernitis.

Quanta oraria iactantur? quanta indumenta super reliquias sacratissimas, vt tactu ipso medicabilia repositur? Gaudet omnes extrema linea contingere, & qui contigerit, saluus erit. Gratias tibi Domine Iesu, quod hoc tempore tales nobis sanctorum martyrum spiritus excitasti, quo ecclesia tua præsidia maiora desiderat. Cognoscant omnes, quales ego propugnatores requiram, qui propugnare possint, impugnare non soleant. Hos ego acquisiui tibi plebs sancta, qui profint omnibus, nemini noceant. Tales ego ambio defensores, tales milites habeo. Quorum quo maiora, eo tutiora patrocinia sunt. Iterum post pauca: Patronos habebamus, & nesciebamus? Succedant victimæ triumphales in locum vbi Christus hostia est. Sed ille super altare, qui pro omnibus passus est: isti sub altari, qui illius redempti sunt passione. Hunc ego locum prædestinaueram mihi. Dignum est enim, vt ibi requiescat sacerdos, vbi offerre consueuit. Sed cedo sacris victimis dexteram portionem, locus iste martyribus debebatur. Condamus ergo reliquias sacrosanctas & dignis adibus inuehamus, totũque diem fida deuotione celebremus.

14. IDEM sermone nonagesimo primo de inuentione corporum sanctorum Geruasij & Protasij: Celebritati vestræ, qui solent, inuident. Et quia celebritatem vestram inuidis animis ferre non possunt, causam celebritatis odere, atque amentia in tantum prodeunt, vt negent martyrum merita, quorum opera etiam demones confitentur. Sed hoc non mirum. Si quidem tanta est incredulorum perfidia, vt tolerabilior sit diaboli confessio. Dicebat enim diabolus: Iesu fili Dei viui, quid venisti ante tempus torquere nos? Et cum hæc audirent Iudæi, ipsi tamen Dei filium denegabant. Et

Eandẽ est gratia, quæ per eius corpus, catenas, vestes, & gladium miracula operatur.

Reuelatio reliquiarũ Sanctorum, Psal. 12.

Miracula ad Sanctorum reliquias.

Oraria & vestimenta reliquias adiuuant medicamentum præstant.

Propugnatores, defensores, & patroni.

Reliquias martyrum sub altari recondi solent.

Arriani negant martyrum merita, quæ demones confitentur.

Match. 8.

nunc audistis clamantes demones & confitentes martyribus, quod pœnas ferre non possint, & dicentes: Quid venistis, vt ante tempus nos tam grauius torqueatis? Et Arriani dicunt: Non sunt isti martyres, nec torquere diabolus possunt, nec aliquem liberare: cum tormenta demonum, ipsorum voce probentur: & beneficia martyrum, remediis cœcorum & absolutorum iudiciis declarantur. Negant cœcum illuminatum, sed ille non negat se sanatum. Clamat, quia vt contigit fimbriam de veste martyrum, qua sacræ reliquiæ vestuntur, redditum sibi lumen sit. Et paulò pòst: Sed quæro, quid non credant, vtrum à martyribus possint aliqui visitari, hoc est, Christo non credere. Ipse enim dixit: Et maiora his facietis: an ab istis martyribus, quorum merita iam dudum vident, corpora dudum reperta sunt? Quæro hic, vtrum mihi, an sanctis martyribus inuideant? Si mihi, nunquid à me aliqua virtutes sunt? nunquid meo opere, meo nomine? Cur igitur mihi inuidet quod meum non est? Si martyribus, (restat enim vt si mihi non inuidet, martyribus inuidere videantur) ostendunt alterius fidei fuisse martyres, quàm ipsi credunt? Neque enim aliter eorum operibus inuiderent, nisi fidem in his fuisse eam, quam isti non habent, iudicarent. Fidem illam Maiorum traditione firmatam, quam demones ipsi negare non possunt, sed Arriani negant. Non accipio à diabolo testimonium, sed confessionem. Inuitus dixit diabolus, sed exactus & tortus. Quod nequitia supprimit, extorquet iniuria. Cedit diabolus plagis, & adhuc cedere nesciunt Arriani. Dicebant hodiè & superiore die vel nocte demones: Scimus quia martyres estis. Et Arriani dicunt: Nescimus, nolumus intelligere, nolumus credere. Dicunt demones martyribus: Venistis perdere nos? Arriani dicunt: Non sunt demonum vera tormenta, sed ficta & composita ludibria. Auditi multa componi, hoc nemo vnquam fingere potuit, vt demoniacum se esse simularet.

15. **E T** sermone nonagesimotertio in Natali sanctorum martyrum Nazarij & Celsi, qui in Basileensi editione est nonagesimosecundus: Exultant felices singulari vrbium populi, si vnus saltem martyris reliquiis muniantur. Ecce nos populos martyrum possidemus. Gaudeat terra nostra nutrix cœlestium militum, & tantarum parens fecunda virtutum. Beatum itaque Nazarium martyrem Christi sancta Mediolanensis Ecclesia, licet totum corpore secum retineat, & mundo tamen totum in benedictione transmisit. Hæc est enim sanctorum martyrum gloria, quorum etiam per vniuersum mundum seminetur in cineribus portio, manet tamen integra in virtutibus plenitudo. Et sub finem: Licet hic tantus Christi testis preciosus confessione, preciosior sanguine, crudeli vulnere preciosior, & tincta veste candidior, licet hic Mediolanensium peculiaris putetur priuilegio sepulcri, sed omnium est communione suffragij. Neque enim istius vrbis charitas proflua & fides auara tantum huic martyri derogauerit dum sibi arrogat, vt solum erga mœnia sua, patrocinijs illius beneficia affutura esse crediderit. Non clauditur locis, quod diffunditur meritis. Inuocasti vbique martyrem, vbique te exaudivit ille qui honoratur in mar-

Cæco restituta aspectus ex fimbriæ contactu.

Martyrum miracula negant, Christus non creditur.

Martyres aliterius fidei fuisse quam hareticis, & aduerso eis inuident.

Arriani dicebant esse ficta tormenta demonum.

Reliquie sanctorum muniant civitates.

Martyrum merita & suffragia multis communia.

tyre. Moderante itaque eo qui pensat vota tua, & dispensat munera sua, intantum vicina præsentia efficacis præbebitur aduocati, in quantum fuerit fides deuota suscepti. Et paulò pòst: Honoremus beatos martyres principes fidei, intercessores mundi, præcones regni, cohæredes dei. Quod si dicas mihi, quid honoras in carne iam resoluta atq; consumpta, de qua nulla iam deo cura est? Et vbi est illud, charissimi, quod ipsa veritas loquitur per prophetam? Preciosa, inquit, in conspectu Domini mors sanctorum eius. Et iterum, Mihi autem valde honorificandi sunt amici tui deus. Honorare debemus seruos dei, quanto magis amicos dei? De quibus alio loco dicitur: Dominus, inquit, custodit omnia ossa eorum, & vnus ex his non conteretur. Honoro ergò in carne martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices, honoro videntis memoriam perennitate virtutis, honoro per confessionem domini sacros cineres, honoro in cineribus semina æternitatis, honoro corpus quod mihi dominum meum ostendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorent corpus illud fideles, quod reuerentur & demones? quod & afflixerunt in supplicio, sed glorificant in sepulcro. Honoro itaque corpus, quod Christus honorauit in gladio, quod cum Christo regnabit in celo.

16. **CONCILIUM** Tridentinum sessione vigesima quinta, in decreto de inuocatione, veneratione, & reliquijs sanctorum, & sacris imaginibus: Sanctorum quoque martyrum, & aliorum cum Christo viuentium sancta corpora, quæ viua membra fuerunt Christi & templum Spiritus sancti, ab ipso ad æternam vitam suscitanda & glorificanda, doceant Episcopi & cæteri docendi munus sustinentes, à fidelibus veneranda esse: per quæ multa beneficia à deo hominibus præstantur: ita vt affirmantes, Sanctorum reliquijs venerationem atque honorem non deberi, vel eas aliâ sacra monumenta à fidelibus inutiliter honorari, atque eorum opis impetrandæ causa sanctorum memorias frustra frequentari: omnino damnandos esse, prout iam pridem eos damnauit, & nunc etiam damnat Ecclesia. Si quis autem his decretis contraria docuerit aut senserit, anathema sit.

17. **ACTORVM** decimonono: Virtutes nõ qualiter faciebant deus per manum Pauli, ita vt etiam super languidos deferrentur à corpore eius sudaria vel semicinctia, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur.

18. **E T** capite quinto: Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum ac mulierum: ita vt in plateas eicerent infirmos, & poneret in lectulis ac grabbatis: vt veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quenquam illorum, & liberarentur omnes ab infirmitatibus suis, &c.

19. **L V C A** octauo: Accessit retrò, & tetigit fimbriam vestimenti eius: & confestim stetit fluxus sanguinis eius.

20. **M A T T H A** decimoquarto: Et cum cognouissent eum viri loci illius, miserunt in vniuersam regionem illam, & obtulerunt ei omnes male habentes: & rogabant eum, vt vel fimbriam vestimenti eius tangerent. Et quicumque tetigerunt, salui facti sunt.

Honorandi martyres tantum intercessores mundi.

Psal. 117. & 138

Psal. 133.

Veneratio Reliquiarum.

Reliquiarum veneratio & beneficia.

Anathema.

1. **I. GENESIS** decimonono: Veneruntque duo angeli Sodomam vesperè, sedente Loth in foribus ciuitatis. Qui cum vidisset eos, surrexit, & iuit obuiam eis: adorauitque pronus in terram, & dixit: Obsecro domini, declinate in domum puerivestri, & manete ibi.

2. **E T** capite vigesimo tertio: Surrexit Abraham, & adorauit populum terræ, filios videlicet Heth.

3. **I T E M** capite trigesimo tertio: Et ipse (Iacob) progrediens adorauit pronus in terram septiès, donec appropinquaret frater eius. Et appropinquantes ancillæ & filij earum, incuruati sunt. Accessit quoque Lia cum pueris suis: & cum similiter adorassent, extremi Ioseph & Rachel adorauerunt.

4. **CAPITE** quadragesimo secundo: Cumque adorasset Ioseph fratres sui, & agnouisset eos, &c.

5. **I O S V A** quinto: Cum autem Iosue esset in agro vrbis Iericho, leuauit oculos, & vidit virum stantem contra se, euaginatum tenentem gladium, perrexitque ad eum, & ait: Noster es, an aduersariorum? Qui respondit: Nequaquam, sed sum princeps exercitus Domini, & nunc venio. Cecidit Iosue pronus in terram. Et adorans ait: Quid Dominus meus loquitur ad seruum suum? Solue, inquit, calceamentum tuum de pedibus tuis: locus enim in quo stas, sanctus est. Fecitque Iosue vt sibi fuerat imperatum.

6. **P R I M I** Regum vigesimo: Surrexit Dauid de loco, qui vergebat ad austrum, & cadens pronus in terram, adorauit tertio, & osculantes se alterutrum, fleuerunt pariter (Dauid & Ionathas.)

7. **E T** capite vigesimo quinto: Cum autem vidisset Abigail Dauid, festinauit, & descendit de asino, & prociuit coram Dauid super faciem suam, & adorauit super terram, & cecidit ad pedes eius.

8. **Q V A R T I** Regum secundo: Videntes autem filij prophetarum qui erant in Iericho econtra, dixerunt: Requieuit spiritus Eliæ super Eliseum. Et venientes in occursum eius, adorauerunt eum proni in terram.

9. **P R I M I** Paralipomenon vigesimo nono: Et benedixit omnis Ecclesia Domino Deo patrum suorum, & Israelinuerunt se, & adorauerunt Deum, & deinde Regem (Dauid scilicet).

10. **B E R N A R D V S** in sermone de quatuor modis orandi: Sunt quos adhuc peccati conscientia terret & cruciat, hódum accepta resistendi virtute, tunc scilicet cum primum ipsos in peccatorum cœna iacentes spiritus veritatis irradiat, & excitas erubescere facit & timere Deum, dum vident immanitatem criminum, meritorum exiguitatem, & velut ardentem coram se gehennam expauescentes, quoniam in seipsis boni nil inueniunt, aliunde apprehendunt vidè tegantur. Sciunt enim quòd non sit tutum in conspectu Domini Dei sui vacuos apparere contra legis præceptum, & multo minus id præsumere plenis stercore manibus audent. Quia ergò timent, & merito timent per seipsos accedere, student quasi per alios supplicare. Tale est illud orationis genus, quo solemus vtì, dicentes: Sancte Petre, ora pro nobis, & similia. Maximè vero illud obsecratio est manifesta: Per passionem tuam, libera nos Domine, & cætera in hunc modum. Huic ergò minime expedit per seipsum ad Christum accedere, sed tangerè, si quam inuenerit eius fimbriam, hoc est, eam considerare hominè, quem

humiliorem viderit, & extremum in Ecclesia quæ est vestis Christi: eum inquam, qui elegit abiectus esse in domo Dei, oportet considerare, quoniam is verè est fimbria posita in ora vestimenti, ad quam vtiq; spiritualis vnguenti descendens à capite copia tota decurrit. Hunc si beneficiis aliquibus seu prece humili, aut confessione pura tetigerit, vt affectum eius erga se moueat ad compatiendum sibi, habeat fidem, & sine dubitatione sanabitur. Illud tamen nouerit fimbria, non à se, sed à Christo exiisse virtutem, qui & tangi se protestatur in fimbria.

11. **V I C T O R** Africanus libro tertio de persecutione Vuandalorum circa finem: Adestote Angeli Dei mei, qui nunquam deestis, constituti in ministerio vestro propter eos qui hereditatem capessuri sunt æternæ salutis, & videte Africam totam dudum tantarum Ecclesiarum cuneis fultam; nunc ab omnibus desolatam: tantis ordinibus sacerdotum ornatam, modò sedentem viduam & abiectam. Deprecamini patriarchæ, de quorum stirpe generis nata est, quæ nunc laborat in terris. Orate sancti propheta, cognoscentes afflictam, quam antea vaticinante præconio cecinistis. Estote Apostoli suffragatores eius, quam vt congregaretis, vniuersum orbem ascendente in vobis Domino, vt equi velocissimi cursistis. Præcipue tu Petre beate, quare files pro ouibus & agnis, à communi Domino magna tibi cautela & sollicitudine commendatis? Tu sancte Paule gentium magister, qui ab Hierusalem vsque ad Illyricum prædicasti Euangelium Dei, cognosce quid Vuandali faciunt Arriani, & filij tui gemunt lugendo captiui. Vniuersique ingemiscite sancti simul pro nobis Apostoli. Sed scimus quia indignum est vobis pro nobis orare, quia ista quæ venerit nobis, non ad probationem, quomodo sanctis, sed malis meritis supplicia debebantur. Sed & pro malis orate iam filijs, quia & Christus orauit etiam pro inimicis Iudæis. Sufficiant castigationi quæ iuste illata sunt nobis, & iam iamque delinquentibus venia postuletur. Dicatur angelo percutienti, sufficit: iam cohibe manum tuam. Quis ignoret hæc nobis probrorum nostrorum scelera procurasse, aberrantibus à mandatis Dei, & in lege eius nolentibus ambulare? Sed prostrati rogamus, vt nõ spernatis vestros miseros peccatores, per eum qui vos ad apostolicum culmen prouexit humiles piscatores.

Psal. 132.

Inuocet angelos, patriarchas, Prophetas, Apostolos.

De festis Sanctorum.

Natalitia Sanctorum celebranda.

Festi dies Sanctorum qua vilitate celebrantur.

Exo. 33. & 24.

Litaniarum precesiones, Sancte Petre, ora pro nobis: & Per passionem tuam libera nos Domine, quibus portissimum conueniant.

Imitatio Sanctorum necesse facia.

Ioan. 15.

Festa Sanctorum cur ad celebranda instituta. Eadem habet Rabanus lib. 2. de institut. cler. cap. 43.

Ex B. Aug. lib. 20. con. Faust.

lennitates enim martyrum, exhortationes sunt martyriorum, vt imitari non pigeat, quod celebrare delectat. Sed nos volumus gaudere cum sanctis, & tribulationem mundi nolumus sustinere cum ipsis. Qui enim sanctos martyres, in quantum poterit, imitari noluerit, ad eorum beatitudinem non poterit peruenire: sic & Paulus Apostolus predicat, dicens: Si fuerimus socij passionum, erimus & consolationum: & Dominus in Euangelio, Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. Recusat esse in corpore, qui odium non vult sustinere cum capite.

4. BERNARDVS in vigilia Petri & Pauli Apostolorum, vt supra in hac in eadem quaestione, C. testimonio vicelimo.

5. ISIDORVS libro primo de Ecclesiasticis officiis, capite trigesimoquarto: Festiuitates Apostolorum, seu in honore martyrum solennitates, antequi patres in venerationis mysterio celebrari sanxerunt, vel ad excitandam imitationem, vel vt meritis eorum consolemur, atque orationibus adiuuemur: ita tamen, vt nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum offeramus, quantum in memoriis martyrum constituamus altaria. Quis enim antistitum,

in locis sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit, Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit, quod ex ipsorum locorum amore maior affectus exurgat ad augendam charitatem, & in illis, quos imitari possumus, & in illo quo adiuuante possumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei, quorum cor ad talem pro Evangelica veritate passionem paratum esse sentimus. Sed illos tantò deuotius, quanto securius post certamina omnia superata, quanto etiam fidentiore laude praedicamus iam in illa vita feliciores victores, quam in ista adhuc vsque pugnantibus.

6. ET capite trigesimoquinto: Omnes festiuitates pro varietate regionum, diuersaque in honorem martyrum tempora, idè à viris prudentibus instituta sunt, nè forte rara congregatio populi fidem minueret in Christo. Propterea ergo dies aliqui constituti sunt, vt in vnum omnes pariter conueniant, vt è conspectu mutuo & fides crescat, & legittima maior oriatur.

c. ar. & li. 8. de Ciuit. Dei, cap. 27.

Cur dies festi Sanctorum instituti.

Eadem habet Rabanus li. 2. de instit. cler. cap. 43.

I X.

Pugnante cum hoc primo pracepto vsus receptus imaginum Christi atque Sanctorum?

Baruch 6. d. Deut. 4. c. 1. 2. Psal. 119. b. & 134. c. Sap. 14. b. c. 11. Cor. 10. 1. 8. b. 2. Leuit. 16. 7. Tertullianus lib. 2. aduersus Marcionem.

b Basil. de spir. sanct. c. 18. Damasc. lib. 4. c. 17. orthod. fid. Athan. serm. 4. contra Arianos. c. 7. synod. Item 8. synod. can. 3. Aug. lib. 1. de conf. euang. c. 10. Damascus in vita silu. Itri. Athan. de pass. Imag. c. 4. Greg. lib. 9. epist. 9. & 17. indict. 1. epist. 53. & 109. Damasc. lib. 4. c. 17. or. tho. Euseb. 1. 7. eccle. hist. c. 14. 30. 20. li. 5. c. 20. Nicep. 1. 2. c. 7. & 43. & lib. 6. c. 16. Nicetas de imperio Manu. Comneni. li. 1. & Ioannis Comneni. Ionas Aurelianus de imag. cultu. & Damascenus in tribus lib. de imagi. d. Exod. 23. b. 37. 2. Num. 7. g. & 21. b. 3. Reg. 6. c. 4. e. 2. Synod. Nic. act. 7. & Syn. 8. can. 7. Nicep. lib. 16. c. 27. Greg. lib. 9. epist. 9. ad Serenum Massilien. Trid. sess. 25.

1 Gen. 1. d. Philip. 2. a

g Paulus Diacon. lib. 6. de gestis 16. gobar. cap. 14. & lib. vic. de gestis. Roman. in fin. Ioan. Patarcha Hierosol. in vita Damasceni.

A. Haudquaquam, quia non, sicut Ethnici solent, adoramus sculptilia, ligna, lapides, perindè ac Deos quosdam (id enim hoc pracepto cauetur maximè) sed more Christiano ac mente pia Christum ipsum & Sanctos illic veneramur, vbi per imagines propositas nobis repraesentantur.

B. Ita tum praesens, tum vetus Ecclesia summo consensu docet, commendans nobis pias & venerandas Imagines: vt quarum vsus Apostolica etiam traditione commendatum acceperimus, & sacrosancta Patrum Synodo approbata retineamus. Immo & veteri Synagogae suas Deus imagines dedit.

C. Quapropter damnatus est error Iconoclastarum, vt qui inter simulacra deorum & imagines Christi atque Sanctorum discrimen nullum constitueret: neque rationem temporis gratiae seu nouae Legis haberent, quo Deus homo factus, imaginem similitudinemque suam in initio à se creatam ipse induit, atque in ea se repraesentauit. Neque solum imperitus error, sed etiam nefandus istorum furor est, qui sacris è locis imagines ipsas & in his Dominicam quoque crucem eiiciunt, ac sacrilegis manibus sacra ferè omnia, vbi possunt, demoliuntur.

TESTIMONIA.

1. A. BARUCH sexto capite, multis verbis hortatur Ieremias Iudaeos, vt sibi caueant ab idololatria Babyloniorum: ostendens à plurimis effectibus imbecillia esse idola, penitusque sensu carentia ac vanissima, vbi inter caetera sic ait: Lapidibus de monte similes sunt dii illorum, lignei & lapidei & aurei & argentei. Qui autem colunt ea, confun-

dentur, & caet.

2. DEUTERONOMI quarto: Non vidistis aliquam similitudinem in die qua loquutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis: nè forte decepti, faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel feminae, similitudinè omnium iumentorum quae sunt super terram, vel auium sub caelo

Exod. 22.

caelo volantium, atque reptilium quae mouentur in terra, siue piscium qui sub terra morantur in aquis nè forte eleuatis oculis ad caelum, videas Solem & lunam, & omnia astra caeli, & errore deceptus adores ea & colas, quae creauit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus quae sub caelo sunt. 3. ET capite quinto: Non facies tibi sculptile, nec similitudinem omnium quae in caelo sunt desuper, & quae in terra deorsum, & quae versantur in aquis sub terra. Non adorabis ea, & non coles.

4. PSALMO ceterimo decimotertio: Simulacra gentium, argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habent & non loquentur: oculos habent & non videbunt. Aures habet & non audit: nares habent & non odorabunt. Manus habent & non palpabunt: pedes habent & non ambulabunt: non clamabunt in gutture suo. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.

5. ET ceterimo trigesimoquarto: Simulacra gentium argentum & aurum, &c. Neque enim est spiritus in ore ipsorum.

6. SAPIENTIAE decimoquarto: Initium fornicationis, est exquisitio idolorum: adinuentio illorum, corruptio vitae est. Neque enim erant ab initio, neque erunt in perpetuum. Superuacuitas enim hominum haec adinuenit in orbem terrarum: & idè breuis illorum finis est inuentus. Acerbo enim luctu dolens pater, citò sibi rapti filij fecit imaginem: & illum qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cepit, & constituit inter seruos suos sacra & sacrificia. Deindè interueniente tempore, conualescente iniqua consuetudine, hic error tanquam lex custoditus est, & tyrannorum imperio colebantur figmenta. Et hos quos in palam homines honorare non poterant, propter hoc quòd longè essent, è longinquo figura eorum allata, euidentem imaginem regis quem honorare volebant, fecerunt, vt illum qui aberat, tanquam praesentem colerent sua sollicitudine. Proiecit autem ad horum culturam & hos qui ignorabant, artificis eximia diligentia. Ille enim volens placere illi qui se assumpsit, elaborauit arte sua, vt similitudinem in melius figuraret. Multitudo autem hominum abducta per iperem operis, eum qui ante tempus tanquam homo honoratus fuerat, nunc Deum aestimauerunt. Et haec fuit vitè humanae deceptio, quoniam aut affectui aut regibus deseruientes homines, incommunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt. Et non suffecerat errasse eos circa Dei scientiam, sed & in magno viuentes inscientiae belle, tot & tam magna mala pacem appellant. Et paulò post: Infandorum idolorum cultura, omnis mali causa est, & initium & finis. Aut enim dum laetantur, insanunt: aut certè vaticinantur falsa, aut viuunt iniuste, aut peierant citò. Dum enim confidunt in idolis quae sine anima sunt, malè iurantes noceri se non sperant. Vtraque ergo illis euenient dignè, quoniam malè senserunt de Deo, attendentes idolis, & iurauerunt iniuste, in dolo contemnentis iustitiam. Non enim iurantium est virtus, sed peccantium poena perambulat semper iniustorum praeparationem.

7. PRIORIS ad Corinthios decimo: Neque idololatrae efficiamini, sicut quidam ex ipsis: quemadmodum scriptum est, Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.

8. ET capite octauo eiusdem epistola: De estis autem quae idolis immolatur, scimus quia nihil est idolum in mundo, & quòd nullus est Deus, nisi vnus. Nam estis sunt qui dicantur dii, siue in caelo, siue in terra, (liquidem sunt dii multi, & domini multi) nobis tamen vnus Deus, pater, ex quo omnia, & nos in illo: & vnus Dominus Iesus Christus, & nos per ipsum.

9. LEUITICI vigesimo sexto: Non facietis vobis idolum & sculptile, nec titulos erigitis, nec signem lapidem ponetis in terra vestra, vt adoretis eum. Ego enim sum Dominus Deus vester.

10. TERTULLIANVS libro secundo aduersus Marcionem: Proindè & similitudinem verans fieri omnium quae in caelo & in terra & in aquis, ostendit & causas, idololatrie scilicet substantiam cohibetes. subicit enim, Non adorabis ea, neque seruietis illis. Serpentis autem aenei effigies postea praepcepto Moyli à Domino, non ad idololatriae titulum pertinebat, sed ad remediandos eos, qui à serpentibus infestabantur. Et taceo de figura remedij. Sic & Cherubim & Seraphim aurea in arca figuratum exemplum, certè simplex ornamentum, accommodata suggestui, longè diuersas habendo causas ab idololatriae conditione, ob quam similitudo prohibetur, non videntur similitudinum prohibitarum legi refragari, non in eo similitudinis statu depræhensa, ob quem similitudo prohibetur.

11. BASILIVS Magnus libro de spiritu sancto ad sanctum Amphilochem Iconij Episcopum, capite decimo octauo: Rex dicitur regis imago, non autem duo reges. Neque enim potestas scinditur, neque gloria diuiditur. Quemadmodum autem principatus ac potestas nobis dominans, vna est: sic & glorificatio quam illi deferimus, vna est, non multae. Itaque imaginis honor ad exemplar primè refertur.

12. DAMASCENVS libro quarto Orthodoxae fidei, capite decimo septimo: Quia nonnulli nobis exprobrant, quòd adoramus & veneramus Saluatoris nostri, & reginae nostrae Deiparae imagem, insuper & reliquorum sanctorum & famulorum Christi: audiant quòd à principio Deus hominem ad suam imaginem fecerit. Cuius igitur gratia inuicem adoramus, nisi quatenus ad imaginem Dei facti sumus? Nam, vt inquit Deifer & magnus in diuinis Basilius, imaginis honor ad exemplaris transferitur honorem. Exemplar autem est, quod imaginem efformat, & ex quo, quod deducitur, fit. Cuius gratia Mosaiscus populus tabernaculum in circuitu adorabat, imaginem & formam gerens celestium, magis autem & totius creaturae. Dixit igitur Deus Moyli: Vide feceris omnia secundum formam tibi ostensam in monte. Et Cherubim obumbrata propitiatorum, nonne opera sunt manuum hominum? Quid autem in Hierosolymis celebratissimum templum, nonne manufactum est, & hominum arte constructum? Diuina autem scriptura accusat adorantes sculptilia, ac etiam sacrificantes daemionibus: sacrificabant autem Graeci, sacrificabant & Iudaei: sed Graeci daemionibus, Iudaei vero Deo. Et detestabile erat Graecorum sacrificium, & damnabile: Iudaeorum autem Deo benè acceptabile. Sacrificauit enim Noè, & odoratus est Deus odorem suauitatis, bonae voluntatis & beneuolentiae ad ipsum suauitatem suscipies. Sic Gra-

Nò absolute prohibita sūt sculptilia, sed quae ad idololatriam eriguntur. Num. 21. Exod. 25.

Honor imaginis ad primum exemplar refertur.

Disputat aduersus eos qui reprehendunt Imaginem Christi & Sanctorum venerationem. Genes. 1.

Basil. cap. 18. lib. de spiritu sancto.

Exod. 33. Exod. 25.

Nò tam quid fac, quam cui & quo animo fiat, v. d. d. d.

Genes. 8.

Scalptilia
quorum de
lata erant,
puchitaban-
tur. Item qua
dumitaciter
ea exprimer
conantur.
Deut. 4.
Genet. 18.
Bauch 3.

Imagines, li-
brorum loco
sunt.

Imago cruci-
fixi, memoria
passionis re-
nouat.

Adorantes
imagines, non
materiam, sed
quod repræ-
sentatur, ado-
ramus.

Imagines san-
ctorum nos
excitant ad ip-
sorum imita-
tionem.

Honorimagi-
nis ad prom-
tionem tran-
fertur.

Traditio non
scripta est col-
tus & visu
magnum.
Eiusdè histo-
ria: & imagi-
nis meminit
Nico. Eccl.
hist. l. 1. cap. 7.
& l. 2. cap. 26.
Eugarius Ec-
cl. hist. l. 4.
c. 26.
Septima Syn-
actio, 7. Con-
stantinus Por-
phyrogen.
apud Meta-
phrastem 16.
Augusti.
Apostolicæ
Traditiones
non scriptæ.
1. Theol. 1.
2. Corinth. 11.

corum sculptilia, quia demoniorum erant simu-
lakra, detestabilia & interdicta sunt. Ad hæc, in-
utilibilis & in corporei, in circumscriptibilis & infi-
gurabilis Dei quis potest facere representationem?
Inspicientia igitur & extremæ impietatis est, figu-
rare diuinitatem. Hinc in antiquo testamento tri-
tus non fuit imaginum vsus. At verò posteaquam
Deus per viscera misericordiæ suæ secundum ver-
ritatem factus homo est propter nostram salutem,
vt non Abraham, visus est in specie hominis, non vt
prophetis, sed secundum substantiam veraciter fac-
tus homo est, diuersatus in terra, & cum homini-
bus conuersatus est, miracula operatus est, passus
est, crucifixus est, sepultus est, resurrexit, assump-
tus est. Et hæc omnia secundum veritatem gesta
sunt, & visa ab hominibus, & scripta nobis ob me-
moriã & doctrinam sunt, cum præsentem non ef-
semus: vt cum non viderimus, audientes & creden-
tes, adipiscamur beatitudinem Dei. Et quia non
omnes literas norunt, neque lectio in eumbunt,
patres nostri consenserunt, veluti quædam trophæa,
hæc in imaginibus representare ad promptam me-
moriã. Si quidem ob negligentiam frequenter cogi-
tatione non tenentes passionem Christi, imagi-
nem transixionis Christi videtes, in Saluatoris pas-
sionis memoriã redimus, & procidentes adora-
mus, non materiam, sed imagine representatum: vt
neque materiam, ex qua scriptum est euangelium:
sic neque crucis materiam adoramus, sed quod ty-
po figuræ exprimitur: nam quid refert crux à
materia, si non habet Christi representationem?
Identidem & de Dei matris imagine: nam honor
ad ipsam, in illum qui ex ea incarnatus est, reuoca-
tur. Similiter autem & Sanctorum fortia facta
preparant nos ad fortitudinem, & zelum, & imita-
tionem virtutis illorum, & gloriam Dei. Vt enim
diximus, honorem qui exhibetur benignis gratif-
que conferuis, benevolentia ad communem Do-
minum præ se ferre indicium: sic & imaginis hon-
or ad prototypum, id est, exemplar, imaginis que
veritatem transfertur. Est autem hæc traditio
non scripta, perinde ac adorationis ad Orientem,
adorare scilicet crucem, aliãque plurima, iis quæ
dicta sunt, similia. Fertur autem & quædam histo-
ria, quod Dominus Abagaro Edessenorum ciuitatis
regi, qui pictorem miserat, vt Domini similem
pingeret imaginem: non valente autem pictore ob
resplendentem faciei suæ claritatem, ipse vestimẽ-
tum suæ faciei diuinæ & viuificæ applicans, in ves-
timento su ipsius imaginem absterxit, & sic desi-
ranti misisse Abagaro. Quod autem plurima sancti
Apostoli tradiderint sine scripto, scribit Paulus
gentium Apostolus: Ecce fratres state, & tenete
traditiones nostras, quas edocti estis, siue per ser-
monem, siue per epistolam nostram. Et ad Corin-
thios: Laudo autem vos fratres, quia per omnia
mei meministis, & sicut tradidi vobis, traditiones
tenete.

13. ATHANASIUS sermone quarto contra Ar-
rianos: In imagine regia species regis & forma ap-
paret, & in rege imaginis species: sine enim omni
discrepantia vultus regis in imagine expressus est,
vt qui videt imaginem, videat in ea regem: & vicif-
sim, qui regem intueatur, agnoscat illu ipsam eun-
dem esse, qui in imagine representatur. Cæterum
quia in ambobus nulla est dissimilitudo, si quis

post conspectam imaginem velit regẽ videre, huic
ad eum modum ita imago iure loqueretur: Ego &
rex vnum sumus: ego enim in illo sum, & ille in me:
& quod in me animaduertis, id quoque in eo ani-
maduertas: & quod videris in illo, videris & in me.
Qui igitur adorat imaginem, in illa adorat ipsum
regẽ, quippe cum ipsa imago nihil aliud sit, quam
regis forma ac species.

1. B. SECVNDA Synodus Nicena, quæ est septi-
ma generalis trecentorum quinquaginta Episco-
poru, celebrata est contra eos qui imagines Chri-
sti & sanctorum ex Ecclesiis eiiciunt, ac earum ve-
nerationem improbant. Cõstat verò septem actio-
nibus. IN secunda actione recitatur epistola syn-
odica Adriani primi Pontificis Romani, ad Con-
stantinum Imperatorem & Irenen eius matrem: in
qua inter cætera hunc in modum ait: Hi principes
Apostolorum sunt, (Petrum & Paulum intelligit)
qui Catholicam Orthodoxam fidem auspicati, per
scripta quidem veluti legibus latis fidem suam ser-
uandam præceperunt: omnibus scilicet, qui in se-
des illorum successuri erant, & in fide eorum vsque
ad consummationem sæculi permansuri, atque ita
nostra seruat Ecclesia, & sanctas eorum figuras ve-
neratur. vnde in hunc vsque diem venerandis ho-
rum imaginibus Ecclesiæ nostræ ornatæ ac conspi-
cua sunt. Quemadmodum sanctissimus & beatif-
simus Papa Syluester in principio Christianorum
nostrorum orthodoxa fide testatur. Deinde reci-
tata historia, quomodo Constantinus Magnus per
beatum Petrum & Paulu nocte admonitus, à beato
Syluestro in fide eruditus fuerit, & ad baptismum
suscipiendum inuitatus, ita subiungit: Postquam
finem narrationis fecisset, quæsiuit Imperator,
quales nam arbitraretur esse Deos Petrum & Pau-
lum, quos viderat? Respondit Pater, nequaquam
esse Deos, sed seruos & discipulos Domini nostri
Iesu Christi, quos in hoc elegisset, vt omnes gẽtes
conuerterent, vt crederent in eum. Hæc cum au-
diuisset Imperator, percõstatus est, num alicubi es-
sent historia illorum: mox beatus Syluester per
Diaconos adferri, quas habebat, Apostoloru ima-
gines iussit, quas cum imperator aspexisset, clara
voce proclamauit: Hi sunt quos per visum conspe-
xeram, neque amplius incredulus sum: paretur lau-
acrũ in meam salutẽ. Constructo autem lauacro,
cum sacro rore tinctus esset, confestim est sanitati
pristinæ restitutus. Deinde non immemor accepti
beneficij, Ecclesiis Dei exedificare cõpẽt, colum-
nas eorum passim sacris imaginibus in memoriã
in carnationis Domini nostri Iesu Christi, omnium-
que sanctorum reuerentiam exornauit: nec alia de
causa, quam vt Christianismum in lucem & veri-
tatem, Desque cultum proueheret, & omnes gen-
tes à cultu idolorum, & diabolica deceptione con-
uerteret. Quemadmodum etiã Diuus Pater Gre-
gorius Apostolorum successor prædicauit, ob id
depingi in templis Euangelicas historias, vt homi-
nes illiterati, & qui sacros libros legere nequeunt,
(quorum sanè maxima pars est) cõspectis illis, red-
derent Deo gloriam, & reducerent in mẽtem, quæ
in carne conuersatio Domini nostri Iesu Christi
fuisse: Vt tacẽ interim Orthodoxos alios & Chri-
stianissimos Imperatores, cum sacerdotibus omni-
bus & honestis viris Deum colentibus, simul etiam
cum vniuerso Christiano populo, qui omnes iuxta
antiquam

Adorans ima-
ginem regis,
ipsum regem
adorat.

Ex epist. Syno-
dica Adriani
i. in eadem
actione ab v-
niuersa Syno-
do recepta &
approbata.

Ecclesia Ro-
ab Apostolis
edocta, vene-
ratur Sancto-
rum imagines.

Syluester ha-
bebat D. Petri
& Pauli ima-
gines.

Eadem de his
imaginibus
referit Niceph.
lib. 7. cap. 31.

Constantinus
Magnus Ec-
clesias imagi-
nibus exorna-
uit.

Ad Sereuum
Maffilientem
lib. 9. Epist. 9.
& ad eundem
epist. 109. li. 7
indictione 3.

Omnes ortho-
doxi sunt in
eadem senten-
tia.

Leo Taurus
Iscornachus
Imperator.

Matth. 18.
Gregori Nys-
seni testimo-
nium.
Pictura im-
molationis
Iſac, Grego-
rium ad la-
chrymas cõ-
mouit.

Basilij Magni
testimoniu.

scãli pro no-
bis supplicat.

Honoratima-
gines s. Basil.
ex Apostolo-
rum traditione.

Stephani Bo-
threntis testi-
monium.

Nõ honora-
tur lignũ aut
materia.
Vide Pano-
phiam Eucha-
mij. tit. 19.
Nota.

Approbatio
Iulij episto-
læ.

Ex epistola
Orientalium
Episcoporum
à Synodo ap-
probata & re-
cepta.

Imagines
Christi & sa-
ctorum vene-
ratur Orient-
ales Episco-
pi.

Non in mate-
ria aut colo-
ribus honorẽ
constituunt.
In figuram
honorẽ redun-
dat.

Ex B. Chryso-
stomo.

antiquam sanctorum Patrum traditionem, vene-
randas imagines & receperunt & tenent, & in me-
moriã & compunctionem cordis conferunt, &
in hunc vsque diem venerantur. Neque aliter fie-
bat in partibus & regionibus istis, donec proauus
vester ex impiorum quorundam instructione ve-
nerandas imagines abstulit. Ex quo tempore ma-
gnus error Græciam istam inuasit, vnde non con-
tenuendum scandalum in mundo factum est. Sed
ve illis, per quos scandala in mundum irrepserunt.
In eadem epistola nonnullis scripturæ exemplis &
testimoniis adductis, illud ex Gregorio Nysieno
subiecit: Vidi (inquit ille, de Patriarcha Abraham
sermonem faciens) non infrequenter passionis figu-
ram, neque sine lachrymis eiusmodi picturã trãsij,
cum scilicet opus artificij in personam significatã
demonstratum esse viderem. Quinetiam in episto-
la Diui Basilij, qua in Iulianũ desertorem inuehitur:
Confiteor filij incarnatam *ὁμοιωµατ*: deinde
sanctam Mariam quæ secundum carnem illum pe-
perit, hanc Deiparam vocans. Suscipio etiam san-
ctos Apostolos, Prophetas & martyres, qui pro me
apud Deũ supplicat, quod per illorũ mediationem
propitius mihi sit Deus nos ter benignissimus, & re-
missionem peccatorum mihi gratis largiatur. Quã
ob causam & historias imaginum illorum honoro,
& palam adoro. Hoc enim nobis traditum à san-
ctis Apostolis, non est prohibendũ, sed in omnibus
Ecclesiis nostris eorum historias erigimus. Adfert
deinde Chrysostomi, Cyrilli, Athanasij, Ambrosij
& B. Stephani Episcopi Bostrensis testimonia: ex
quo Stephano hæc citat: Omnis imago, siue Ange-
lorum, siue Prophetarum, aut Apostolorum, aut
Martyrum, aut aliqui iustorum virorum, in nomi-
ne Dei facta, sancta est. Non enim ipsum lignum
honoratur, sed ipsum illud quod in ligno datur
contemplandum: atque ita per recordationem ve-
neratio exhibetur. Omnes enim principes, etiam si
peissimi sint peccatores, adoramus & reuerenter sa-
lutamus. quid vetat igitur, quod minus non liceat
& sanctos Dei ministros venerari, & in memoriã
eorum imagines statuere & erigere, nè in obliuio-
nem perpetuam veniant? Hanc autem Adriani episto-
lã vniuersa Synodus in eadem actione secunda
recepit & approbauit.

2. IN actione tertia ab eadem Synodo approban-
tur literæ Orientalium Episcoporu ad Tharasium
Patriarcham Constantinopolitanum: in quibus in-
ter cætera sic scribunt: Sanctas imagines reueren-
tiam, in principio adorantes Dei verbi, propter
nos incarnati, Domini nostri & Seruatoris Iesu
Christi, qui formam serui adsumpsit imaginem.
Veneramus etiam & adoramus imaginem Deipa-
ræ, & Dominae nostræ irreprehensibilis, immaeu-
latæ, & inexplicitæ castitatis matris, quæ illu pe-
perit. Quinetiam sanctorum Apostolorum, Pro-
phetarum, & victorum Martyrum, sanctorumque
& beatorum, veluti amicorum Dei imagines colim-
us, non in materia aut coloribus honorẽ consti-
tuentes, sed per hoc officium nostrum, quod ipsis
adeo, quorum typum imagines gestant, debemus
impartietes: cum sciamus, iuxta Basilij Magni sen-
tentiam, quod imagini honor exhibitus, ad ipsum
prototypum referatur.

3. IN actione quarta adducuntur multa testimo-
nia scripturæ sacræ, & sanctorum patrum, ac histo-

riæ nonnulla de pio & vtili vsu imaginum: quæ lõ-
gum esset perscribere: Inter cætera verò ex beato
Chrysostomo in encomio in Meletium refertur,
quod in annulis, in poculis, in phialis, in thalami
parietibus, & vbiq; sancta Meletij imaginẽ multi
pinxerint. Deinde in oratione, quod veteris & no-
ui testamenti vnus sit Legiflator: Ego, inquit, & ex
cetera fusilem picturam pietate plenam amauit. Præ-
terea ex oratione beati Gregorij Nysieni de deitate
Filij & Spiritus, & in Abraham: Vidi sæpius inscri-
ptionis imaginem, & sine lachrymis transire non
potui, cum tam efficaciter pictura ob oculos pone-
retur historiam. Procumbit enim ante aram Isaac
gentibus innixus, circumductas ferens in tergo ma-
nus. Ibidem recitatus est Diui Athanasij libellus,
de Christi imagine, opus artificij in personam significatã
demonstratum esse viderem. Quinetiam in episto-
la Diui Basilij, qua in Iulianũ desertorem inuehitur:
Confiteor filij incarnatam *ὁμοιωµατ*: deinde
sanctam Mariam quæ secundum carnem illum pe-
perit, hanc Deiparam vocans. Suscipio etiam san-
ctos Apostolos, Prophetas & martyres, qui pro me
apud Deũ supplicat, quod per illorũ mediationem
propitius mihi sit Deus nos ter benignissimus, & re-
missionem peccatorum mihi gratis largiatur. Quã
ob causam & historias imaginum illorum honoro,
& palam adoro. Hoc enim nobis traditum à san-
ctis Apostolis, non est prohibendũ, sed in omnibus
Ecclesiis nostris eorum historias erigimus. Adfert
deinde Chrysostomi, Cyrilli, Athanasij, Ambrosij
& B. Stephani Episcopi Bostrensis testimonia: ex
quo Stephano hæc citat: Omnis imago, siue Ange-
lorum, siue Prophetarum, aut Apostolorum, aut
Martyrum, aut aliqui iustorum virorum, in nomi-
ne Dei facta, sancta est. Non enim ipsum lignum
honoratur, sed ipsum illud quod in ligno datur
contemplandum: atque ita per recordationem ve-
neratio exhibetur. Omnes enim principes, etiam si
peissimi sint peccatores, adoramus & reuerenter sa-
lutamus. quid vetat igitur, quod minus non liceat
& sanctos Dei ministros venerari, & in memoriã
eorum imagines statuere & erigere, nè in obliuio-
nem perpetuam veniant? Hanc autem Adriani episto-
lã vniuersa Synodus in eadem actione secunda
recepit & approbauit.

4. ET in fine actionis quartæ sancta Synodus di-
xit: Venerandas imagines veneramus. Nos veteri
Ecclesiæ legillationi infitamus. Nos statuta pa-
trum conseruamus. Nos, qui addunt aut auferunt
aliquid de Ecclesiã, anathematizamus. Nos nupu-
ram Christianorum accusatorum inuentionem ana-
thematizamus. Nos venerandas imagines saluta-
mus. Nos, qui sic nolunt, anathemati subiicimus:
Christianorum accusatoribus, videlicet Iconoclas-
tis, anathema, &c.

5. ACTIO sexta continet refutationem hæreti-
corum, qui in Constantinopolitano conciliabulo
sub Leone hæretico Imperatore imagines damna-
uerant: quorum argumenta & sententiã referuntur
per Gregorium quendã Neocæsariensem, qui iam
respuerat: & per Epiphanium Diaconum, nomine
sanctæ Synodi egregie refelluntur. Distributa est
hæc actio per sex tomos: In quarto autem tomo ita
legimus: Quod autem eum multis aliis, que in Ec-
clesia obseruantur sine scriptura, nobis imaginum
veneratio tradita sit, ab Apostolorum temporibus
late per historias traditum est, de imagine maxime
hæmorrhoiis, quam multis scriptoribus cõfirma-
re possumus. Huiusmodi autem cum ipso Domino
imago in statuam constata est. Cõtingit autem ipsa
fimbriã statuæ Dominicæ, quemadmodum in
Euangelio traditum est, vnde etiam salutem con-
sequuta est, atque hæc in libris multorum Ecclē-
siasticorum scriptorum reperire licet. Quinetiam
Basilius Magnus, cuius scripta per omnes terræ fi-
nes resonant, in diuersis opusculis suis mentionem
imaginum facit. Gregorius etiam illius & carne &

Imagines Me-
letij Antio-
cheni episc.
Vide eadem
apud Nice. li.
13. cap. 14.

Fusilem pictu-
ram amauit
Chrysost.
Ex Nysieno.
Genof. 22.

Ex Athanas.
de passionis
imaginis.

In tẽplis ima-
go crucis ad
Orientem.

In parietibus
historiæ fa-
cræ depingun-
tur.

Approbat 5.
Synodus in a-
ginum vene-
rationem.

Anathema
Iconoclastis.

Conciliabulo
Constantinop.
de tollendiã
imaginibus.

Ab Apostolis
perdurans
Traditio ab
historis & pa-
tribus appro-
bata.
Matth. 9.

Basilius.

Greg. Nissen.
Nacianzenus.

spiritu frater, Nyssensium Præful, in sermone in Abraham, idem sentit. Item alter Gregorius, qui à theologia nomen sortitus est, in versibus à se conditis, qui de virtute inscribuntur, assentit. & Ioannes, qui os auro splendidius & lucidius confectus est, in oratione funebri in Meletium Episcopum Antiochiæ, & in sermone qui inscribitur, quod veteris & noui testamenti vnus sit legislator. Cyrillus item expiator Nestorianæ hæresis, in epistola ad Acacium Episcopum Scythopoleos, Anastasius Episcopus Theopoleos, Sophronius, Maximus. Sed quid hos nominatim citamus? Omnes enim sancti patres nostri imagines receperunt. Quam ob causam mendaces depræhenduntur in hoc, quod dicunt, non esse patrum traditionem.

6. **ACTIONE** septima demum in definitione sanctæ, magnæ, & vniuersalis in Nicea Synodi secundæ: Fatemur vnanimiter nos Ecclesiasticas traditiones, siue scripto siue consuetudine valentes & decretas, retinere velle, quarum de numero est imaginum effiguratio, vt quæ historiæ Euangelicæ promissionis concinat, ad credulitatem veræ & non phatistica incarnationis Dei, & ad vtilitatem similitudinis, quâ nobis exhibet, vtiliter inuētam. His sic se habentibus, regiam viam incedentes, & sanctorum nostrorum & diuinorum Patrū doctrinæ insistentes, & Catholicæ Ecclesiæ, in qua sanctus Spiritus inhabitat, traditionem obseruantes: definimus cum omni diligentia & cura, venerandas & sanctas imagines ad modum & formam venerandæ & viuificantis crucis è coloribus & tessellis, aut alia quauis materia commodè paratas, dedicandas, & in templis sanctis Dei collocandas, habendâsque: tum in sacris vasis & vestibus, tum in parietibus & tabulis, in ædibus priuatis, in viis publicis: maxime autem imaginem Domini & Dei Seruatoris nostri Iesu Christi, deinde intemeratæ Dominæ nostræ Deiparæ, venerandorum angelorum, & omnium deinde sanctorum virorum. Quod scilicet per hanc imaginum picturam inspectionem, omnes qui contemplantur, ad prototyporum memoriam & recordationem & desiderium veniant, illisque salutationem & honorariam adorationem exhibeant, non secundum fidem nostram, veram latruiam, quæ solum diuinæ naturæ competit: sed quemadmodum typo venerandæ & viuificantis crucis, & sanctis euangeliiis, & reliquis sacris oblationibus suffitorū & luminarium reuerēter accedimus, quemadmodum veteribus piè in consuetudine hoc adductum est. Imaginibus enim honor in prototypum resultat: & qui adorât imaginem, in ea adorât quoque descriptum argumentum. Sic enim sanctorum nostrorum patrum obtrinet disciplina, vel traditio Catholicæ Ecclesiæ, quæ à finibus vsque ad fines Euangelium suscepit. Paulo ergo sic in Christo loquenti, omnisque Apostolico cœtui & patribus sanctis idem sententibus inhæretes, seruamus traditiones quas suscepimus. Et subscriptione facta, sancta Synodus exclamauit: Omnes sic credimus, omnes idē sapimus, omnes approbates subscripsimus. Hæc est fides Apostolorum, hæc est fides Patrum, hæc est fides Orthodoxorum, hæc fides orbem terrarum confirmauit: Credentes in vnum Deum, in trinitate laudatum, venerandas imagines amplexamur.

7. **OCCTAVA** synodus generalis, Constantino-

politana, canone tertio: Sacram imaginem Domini nostri Iesu Christi & omnium Saluatoris, æquo honore cum libro sanctorum Euangeliorum adorari decernimus. Sicut enim per syllabarum eloquia, quæ in libro feruntur, salutem consequuntur omnes: ita per colorum imaginariam operationem & sapientes & idiotæ cuncti, ex eo quod in promptu est, perfruuntur vtilitate. Quæ enim in syllabis sermo, hæc & scriptura quæ in coloribus, prædicat & commendat. Dignum est enim, vt secundum congruentiam rationis & antiquissimam traditionem, propter honorem, quia ad principalia ipsa referuntur, etiam deriuatiuæ imagines honorētur, & adorentur, vt sanctorum Euangeliorum sacer liber, atque typus preciosæ crucis.

8. **AVGVSTINVS** libro primo de cōsensu Euāgelistarum, capite decimo de iis loquens, qui se Christi libros ad Petrum & Paulū scriptos legisse, & in eis magicam artem descriptam inuenisse mētiuntur: Cūm vellent (inquit) tale aliquid fingere Christi scriptis ad discipulos suos, cogitauerunt, ad quos potissimum scribere potuisse faciliē crederetur, tanquā ad illos qui ei familiarius adhæsisserunt, quibus illud quasi secretum dignè committeretur, & occurrit eis Petrus & Paulus. Credo quod pluribus locis simul eos cum illo pictos viderunt, quia merita Petri & Pauli etiam propter eundem passionis diem, celebrius & solenniter Roma commendat.

9. **DAMASVS** Papa libro Pontificali in vita Syluestri: Huius temporibus fecit Constantinus Augustus basilicas istas, quas & ornauit: Basilicam Constantinianam, vbi posuit dona ista: Fastigium argenteum, habens in fronte Saluatorem sedētem in sella quinque pedum, pensantem libras cētum viginti. Et duodecim Apostolos, habentes singulos quinos pedes, pensantes libras nonagintas, cum coronis ex argēto purissimo. Item in tergo respicientem in abside Saluatorem, sedentem in throno in pedibus quinque ex argēto purissimo, pensantem libras centum quadraginta. Et angelos quatuor ex argēto in quinque pedibus, qui pensant singuli libras centum quinque cum gemmis Alabandensis. Et infra: Annexum ex stipa Ammiati in libro fontis agnum ex auro purissimo, fundentem aquam, pensantem libras triginta. Ad dexteram agni, Saluatorem ex argēto purissimo, in pedibus quinque, pensantem libras cētum septuaginta. In sinistra, beatum Ioannem Baptistam ex argēto, in pedibus quinque, tenentem titulum scriptum, qui hoc habet: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, pensantem libras centum. Ibidem: Super corpus beati Petri, super os quo conclusit illud, fecit crucem auream purissimam, pensantem libras centum quinque. Sed & crucem auream super locum beati Pauli Apostoli posuit, pensantem libras centum quinque.

10. **ATHANASIVS** in libello de Passione imaginis Domini nostri Iesu Christi, qualiter crucifixus est in Syria, in vrbe Beryto, capite quarto: Postquam curati sunt (perunctione sanguinis qui ex imagine fluxerat) cuncti, qui egritudine detinebantur, cucurrit omnis multitudo Iudæorum ad domum sanctæ Ecclesiæ, quæ in eadem vrbe erat, vbi & Metropolitanum inuenerunt. Cuius prouoluti vestigijs, se peccasse, se grauiter deliquisse, magnis

Chrysostr. Cyrill. Alex. Anastasius. Sophronius. Maximus. Omnes Patres imagines receperunt. Traditio Ecclesiastica de Imaginibus. Synodi definitio de honorandis imaginibus. Vellitas sanctorum imaginum. Quælis veneratio iis debetur. Hæc est fides Apostolorum & Orthodoxorum.

Imagines venerandas.

A Nicodemus facta Christi imago post resurrectionem. Ioan. 3.

Ad. 10.

S. Petrus & Paulus cum Christo simul pingi olim solebant.

Constantinus Magnus collocavit in templo argenteum statuas Saluatoris & 12. ap. stolorum. alias 310. Vt quid perdidit hoc, dicat forte cum Iuda Iconomachus aliquis.

Angelorum quatuor imaginis argenteæ.

Agni, Saluatoris.

Ioannis Baptistæ.

Ioan. 1.

Crux aurea.

Lectus est hic libellus in prima synodo generali, actione 4.

Episcopus qui imagines sanctorum non adorantur confitegerat, reprehenditur.

Pictura idiotarum libri.

Imagines non sunt in Ecclesia propositæ ad adorandū, scilicet latrunculo.

magnis vocibus fatebantur. Is cū ab eis perquireret omnem rei gestæ veritatem, sanctam iconam Domini Saluatoris eidem demonstrantes, annunciauert cuncta, quæ in ea exercuerant: & qualiter ab ictu lanceæ sanguis & aqua emanauit ex latere ipsius, nec non & de mirabilibus ab ea ostensis ipsi retulerunt per ordinem. Ille verò interrogabat, qualiter icona ipsa ab eis fuisset reperta, & si ab aliquo eam accepissent. At illi retulerunt ei, quod quidam Chrifticola per obliuionem in cellula synagoge proxima dimississet eandem iconam, dum se ad alium locum transferret hospitandi gratia. Qui statim iubetur inquiri: & repertus, in præsentia Domini Metropolitanam statuitur. Cūque ab eo studiosissime fuisset interrogatus, quomodo icona apud se deuenisset, vel à quo tam mirabiliter posita esset, respondit dicens, quod Nicodemus, qui ad Iesum nocte venerat, propriis manibus eam composuisset, & moriens Gamalieli tradidisset. Gamaliel autem doctoris gentium Pauli magister, cū diem sibi cerneret adesse extremum, Iacobus eam reliquit, & Iacobus Symeoni, & Symeon Zachæo, & sic per successiones temporum in Hierosolyma perdurauit, vsque quod subuersio illius vrbis parata est quadragesimo & tertio anno post ascensionem Domini Saluatoris ad cælos. Sed biennio antequam Titus & Vespasianus eandem subuerterent vrbem, admoniti sunt à Spiritu sancto fideles, atque discipuli Christi, vt relicta vrbe, ad regnum se transferrent Agrippæ Regis, quia ipse tūc Agrippa Romanis fœderatus erat. Qui egressi ab vrbe, omnia quæ ad cultum nostræ religionis vel fidei pertinere videbantur, secum auferentes, in has regiones se transfulerunt. Quo tempore etiam icona cum cæteris rebus Ecclesiasticis deportata, vsque hodie in Syria permansit, quam ego ipse à parentibus ex hac luce migratibus, mihi traditam, iure hæreditario vsque nunc possedi. Hæc certa & manifesta ratio est de icona sancta Domini Saluatoris, qualiter de Iudæa in Syria partes deuenit.

11. **GREGORIUS** libro nono epistolarum, epistola nona ad Serenū Massiliensem Episcopū: Perlatum ad nos fuerat, quod inconsiderato zelo succensus, sanctorum imagines sub hac quasi excusatione, ne adorari debuissent, confregeris. Et quidē quia eas adorari vetuisses, omnino laudauimus, freuisse verò reprehendimus. Dic frater, à quo factū sacerdote aliquando auditum est quod fecisti? Si non aliud, vel illud te non debuit reuocare, ne despectis alijs fratribus, solum te sanctum & esse crederes sapiente? Aliud est enim, picturam adorare: aliud, per picturæ historiam, quid sit adorandū, ad discere. Nam quod legentibus scripturæ, hoc idiotis præstat pictura cernentibus, quia in ipsa etiam ignorantes vident quod sequi debeant, in ipsa legentibus qui literas nesciunt. Vnde & præcipue gentibus pro lectione pictura est. Quod magnoperè à te, qui inter gentes habitas, attendi debuerat, ne dum recto zelo incaute succenderes, ferocibus animis scandalum generares. Frangiverò non debuit, quod non ad adorandum in Ecclesijs, sed ad instruendas solummodò mētes fuit nescientium collocatum. Et quia in locis venerabilibus sanctorum depingi historias non sine ratione vetustas admisit, si zelum discretionis cōdiisses, sine dubio & ea quæ intendebat salubriter obtinere, & collectum gre-

gem non dispergere, sed potius dispersum poteras congregare: vt pastoris in te meritum nomen excelleret, non culpa disporis incumberet. 12. Et libro septimo, in dictione secunda, epistola quinquagesima tertia ad Secundinum: Imagines quas tibi dirigendas per Dulcidum diaconum rogasti, misimus. Vnde valde nobis tua postulatio placuit, quia illum toto corde, tota intentione diligis, cuius imaginem præ oculis habere desideras. Ab re non facimus, si per visibilia inuisibilia demonstramus. Sic homo qui alium ardentem videre desiderat, aut sponfam amans videre conatur, si contigerit eam ad balneum, aut ad Ecclesiam ire, statim per viam incedenti se præparat, vt de visione eius hilaris recedat. Scio quidem, quod imaginem Saluatoris nostri non ideo petis, vt quasi Deū colas, sed ob recordationem filij Dei in eius amore recalescas, cuius te imaginem videre consideras. Et nos quidem non quasi ante diuinitatem ante illam prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem aut natum, aut passum, sed & in throno sedentem recordamur. Et dum nobis ipsa pictura quasi scriptura ad memoriam filium Dei reducit, animum nostrū aut de resurrectione lætificat, aut de passione demulcet. Ideoque direximus tibi sartarias duas, imaginem Dei Saluatoris, & sanctæ Dei genitricis Mariæ, beatorumque Apostolorū Petri & Pauli continentes, per supradictum filium nostrum, & vnam crucem, clauim etiam pro benedictione à sanctissimo corpore Petri Apostolorum principis, vt per ipsum à maligno sis defensus, per cuius signum munitum te esse credis: & ex eo te protegat, qui iuuenilia semper suggerit recordari: vt in bonis actibus perseuerans, alios in eius amore accendas, propter quem te fecisti haberi, vt vita huius mala quæque inimicus suggerit retroacta mentis prouentibus quasi facilius inardescas, pro cuius amore vitam etiam velis finire. Ipse quoque te protegat vsque in finem, qui cunctam mundum dignatus est redimere Iesus Christus.

13. **IBIDEM** epistola ceterismana ad Serenū Massiliensem Episcopū: Indico dudum ad nos peruenisse, quod fraternitas vestra quosdam imaginum adoratores aspiciens, easdē Ecclesiæ imagines confregit atque proiecit. Et quidem zelum vos, ne quid manu factū adorari possit, habuisse laudamus: sed frangere easdem imagines non debuisse iudicauimus. Idcirco enim pictura in Ecclesijs adhibetur, vt hi qui litteras nesciunt, saltem in parietibus vidēdo legāt, quæ legere in codicibus non valēt.

14. **DAMASCENVS** libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimo septimo: vt supra hac eadem quaestione, A. testimonio duodecimo.

15. **EVSEBIVS** Cæsarensis libro septimo Ecclesiasticæ historiæ, capite decimo quarto: Quoniam in huius ciuitatis (Cæsareæ Philippi, quæ Paneadem vocant) mentionem in eadem opere precium arbitror, historiam hoc loco citare, quæ digna planè videtur, quam memoriæ ad posteritatem commedemus. Mulierē illam sanguinis profluuio afflictatam, quam sanctorum Euāgeliorum testimonio à Seruatore nostro morbi remedium inuenisse cognouimus, ex ea ciuitate oriendam, illiusque donum ibi ostendi, & admirabilia quædam Seruatoris in eam beneficij monumenta & quasi trophæa ad hoc tempus durare memorant. Pro foribus

Imagines deuotionem excitant.

Ante imaginem non quasi ante diuinitatem prosternimur.

Transmittit Gregorius imagines Christi, B. Virginis, Petri & Pauli.

Reprehendit imaginis confractionem.

Picturæ cur in Ecclesijs adhibentur.

Hæc est de re fert Nice. II. 6. hist. eccl. 4. 9. Marc. 9. Luc. 8.

enim domus illius, æneam mulieris effigiem genibus flexis, & manibus instar supplicantis, in anteriorem partem extensis, super editum lapidem collocatam: huic regionem viri erectam imaginem, ex eadem materia conflam, vestitu ad talos demisso decenter ornatam, & manum mulieri porrigentem, ad cuius pedes in ipsa basi peregrinam quãdam & inusitatam herbæ speciem enasci: quam quidem, vbi ad ænei vestitus fimbriam excreuerit, morbis cuiusque generis medicandi vim & facultatem habere. Hanc statuam, effigiẽ Iesu exprimere dicitur: quam ad nostram vsque ætatem manentem, ipsi ad eam ciuitatem profecti, oculis cernebamus. Nec planè mirum, eos, qui ex gẽtilibus prognati, à Seruatore dum inter homines vivebat, beneficiis affecti fuissent, ista fecisse, cum & nos Petri & Pauli Apostolorum, & Christi etiam ipsius, imagines in picturis colorum varietate expressas, conseruatissime aspeximus.

16. SOZOMENVS historiae Ecclesiasticæ libro quinto, capite vigesimo: Illud porro dicitur à me, quod etiam regnante Iuliano accidit: quod quidẽ, vt Christi potentiam planè indicat, ita iram diuinam aduersus Imperatorem accensam euidenter ostendit. Cùm certior factus esset Cæsareæ Philippi (est ea quidem vrbs Phœnicea, quam Panæadem vocant) præclaram esse Christi statuam, quam mulier quæ sanguinis profluuiio laborabat, cùm esset morbo liberata, ibi collocauerat, eam deturbauit, suamque in eius loco posuit. Quo facto, ignis violentus de cælo delapsus, statuam illam circiter pectus persequit, caputque vnà cum collo in terram deiecit, atque in faciem humi ea in parte defixit, quæ fuerat à pectore diuisa. Ex quo quidem tempore ad hodiernum diem atra tanquam fulminis ictu ambusta manet. Id temporis igitur Gentiles statuam Christi tanta cum violentia trahebant, vt eam confringerent, at Christiani postea eius fragmenta cùm collegissent, in Ecclesia posuerunt, vbi etiam adhuc custoditur. Ex basi supra quam hæc statua locata erat, herba quædam, vt narrat Eusebius, quæ morbis cuiusque generis mederi solet, enascebatur: quæ quidem cuius generis esset, nemo nostrorum medicorum, qui vel scientia valebant medendi, vel experientia, omninò nouit.

17. NICEPHORVS Callistus libro secundo historiae Ecclesiasticæ, capite septimo: Postquam Augarus scripto suo persuadere Christo quod voluisset (vt scilicet ad se veniret, ipsumque quo iam dudum affligebatur, inueterato morbo liberaret) nõ potuit, desperato Iesu, propter responsum acceptum, aduentu, quid caperet concilij incertus, eo tamen quo in Christum tenebatur desiderio, percussus, pictorem eximium ad eum misit, eisque vt diligenter & accuratè faciẽ eius in pictura effingeret, imaginemque pro desiderio illo sibi adferret, imperauit. Et ille quidẽ venit, atque in loco sublimiori stans, pingere Christi vultum, vt decebat, conabatur. Quum verò ceptum opus non succederet, (diuinus quippe splendor & gratia in vultu eius coruscans, impedimento erat) re ea cognita Saluator textum lineum petit, in eoque prius loto faciem suam exprimit, & ad * Augarum mittit. Dicitur quoque Persarum rex, manu ingenioque promptum pictorem misisse, & per hunc feruenti fidei desiderio, simul & ipsius Christi, & quæ eum

diuino modo genuit, matris, quàm celerimè imaginem depictam accepisse. Atque hæc quidem ex tabulariis & archiuis ciuitatis Edessæ, quæ tum regia administrabatur potestate, sunt desumpta. Fuerant enim in publica librorum monumenta relata. Et libri de Augari rebus conscripti hæc quoque complectebantur, ex Syrorum lingua translata.

18. ET eiusdẽ libri capite quadragesimo tertio: Fertur Lucas quoque primus Christi, & quæ eum ita vt Deũ decebat genuit, matris, atque itẽ principum Apostolorum effigiem pingendi arte adumbrasse, vnde in omnem deinde habitabilem orbem tam venerandum & preciosum opus est illatum.

19. IDEM libro sexto, capite decimo sexto: Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, ipsiusque adeo Christi, & quæ cum supra naturæ captum mirificè genuit virginis matris, coloribus adumbratas imagines plurimas ad hunc vsque diẽ conseruatas esse nouimus. Ac Lucas quidem Apostolus ipsas accuratè, opus id exorsus, manibus suis depinxit: deinde verò ex veteribus alij quoque viri, pro eo atque par erat, veluti seruatores suos in signis & picturis seruantes, idem fecere.

20. NICETAS Choniatis libro quinto de rebus gestis Manuëlis Comneni Imperatoris: Pannoniis superatis, Imperator tanta victoria lætus & exultans, Deo gratias actis, statim rei benè gestæ nuncios in vrbem mittit: ac post dies aliquot & ipse Constantinopolim ingressus, triumphum ducit ab Orientali porta, quæ ad arcem patet, eumque ob insignem & incruentam victoriam quàm splendidissimè & magnificentissimè adornat. Expansæ sunt omnes purpureæ & auratæ vestes: & ciues alij aliundè ad pompam illam confluentes instar torrentis ex monte decurrentis, fora, ædes, templa, officinas, & loca omnia vrbs amplissimæ deseruerunt. Sunt & captiui in triumpho ducti. Platea illa vtrinque suggesta habuit ad binas & ternas conignationes educta, tecta quoque omnia quadrigæ argenteæ auratæ cum equis niue candidioribus præcedebant: quibus imposita erat imago inuictæ aditricis & insuperabilis commilitonis matris Dei. Eum currum imperatoris propinqui atque amici, senatus, viri magistratibus & dignitatibus insignes, ponè sequebantur. Deinde ipse Imperator prodiit equo feroci infidens, vir inclutus & maximus, ornamentis illustribus insignis.

21. IDEM de Imperio Ioannis Comneni: Illud insignem eius pietatem testatur: Cùm Romanæ phalanges vrgentibus hostibus, & audaciùs se inferentibus laborarent, imaginem Dei genitricis cum gemitu & miserabilibus gestibus intuens, lacrymas bellicis sudoribus calidiores fundebat, nequid frustra. Statim enim celsi robore armat, Scythicã aciem profligat: quemadmodum olim Moyses extensione manuum amalechiticæ turmas dissipauit.

22. IONAS Aurelianensis episcopus, scripsit libros tres imperante Ludouico, de cultu imaginum aduersus Claudiu Taurinensem episcopu, discipulu Felicis episcopi Vrgelitanensis, in Concilio Francordienf, sub Adriano primo & Carolo Magno celebrato, damnati: qui non solum picturas sanctarum reru gestaru (vt ipse Ionas ait in principio libri primi) verum etiã cruces materiales, quibus ob honorem

Mulier in eadẽ gelio commemorata à Christo, eius imaginem crexit.

Miraculum.

Eusebius eam imaginẽ oculis conspexit.

Imagines Petri & Pauli.

Iulianus apostata statuam illam Christi deturbauit.

Apostate imago de cælo tacta est.

Fragmenta imaginis Christi in Ecclesia custodita. Eusebius vt supra.

Huius imaginis Edessæ supra meminit Damascenus.

* Alij eadẽ Augarum, alij Augarum nominant.

Damascenus Imperatorẽ iconoclastã oppugnat.

Imagines veteris testamenti.

Lucas primus pinxit imagines Christi, B. Virginis, & principu Apo stolorum.

Imagines Christi, B. Marie, Petri & Pauli, à S. Luca depictæ.

Imago B. Virginis inuictæ aditricis, in curru triumphali constituta.

Imperator ante imaginem B. Virginis in chrymas fundit, non frustra.

Exod. 17.

Claudius Taurinensis Iconoclasta ab Iona Aurelianensi constitatur.

honorem & recordationem redẽptionis suę sancta cõsuevit vt Ecclesia, à cunctis parochiis suę basilicis dicitur delcuisse, euerfisse, & penitus abdicasse.

23. DAMASCENVS scripsit libros tres aduersus eos, qui sanctas imagines traducunt & criminantur, præcipuè verò aduersus Imperatorem Leonem Ilaurum Iconomachum: in quibus doctissimè confutat argumenta Iconoclastorum, & veterem Ecclesiæ traditionem de vsu & cultu sanctarum imaginu propugnat ac defendit, multis etiam antiquorum Patrum testimoniis, & historiaru exemplis adductis, quæ nimis longum foret ascribere.

24. EXODI vigesimo quinto: Duos quoque Cherubim aureos & productiles facies ex vtraque parte oraculi. Cherub vnus int in latere vno, & alter in altero. Vtrinque latus propitiatorij tegant, expandentes alas & operientes oraculum, respiciantque se mutuò versis vultibus in propitiatorium, quo operienda est arca, in qua ponet testimonium quod dabo tibi. Indè præcipiam & loquar ad te supra propitiatorium, ac de medio duorum Cherubim, qui erunt super arcam testimonij, cuncta quæ mandabo per te filiis Israël.

25. RVR SVM capite trigesimo septimo: Duos etiam Cherubim ex auro ductili, quos posuit ex vtraque parte propitiatorij, Cherub vnũ in summitate vnus partis, & Cherub alterum in summitate partis alterius: duos Cherubim in singulis summitatibus propitiatorij, extendentes alas, & regentes propitiatoriu, sæq; mutuò & illud respicietes.

26. NUMERORVM septimo: Cùmque ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis, vt cõsuleret oraculum, audiebat vocemloquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam testimonij inter duos Cherubim, vnde & loquebatur ei.

27. ET capite vigesimo primo: Oravit Moyses pro populo, & locutus est Dominus ad eum: Fac serpente aneau, & pone eum pro signo: qui percussus aspexerit eum, viuet. Fecit ergò Moyses serpente aneau, & posuit eum pro signo. Quem cùm percussus aspicerent, sanabantur.

28. TERRITII Regum sexto: Et fecit in oraculo duos Cherubim de lignis oliuarum, decem cubitorum altitudinis. Quinque cubitoru ala Cherub vna, & quinque cubitorum ala Cherub altera: id est, decem cubitos habentes à summitate ala vnus vsque ad ala alterius summitatem. Decem quoque cubitorum erat Cherub secundus: in mēfura pari, & opus vnũ erat in duobus Cherubim, id est, altitudinem habebat vnus Cherub decem cubitorum, & similiter Cherub secundus. Posuitque Cherubim in medio templi interioris: extendebant autem alas suas Cherubim, & tangebant ala vna parietem, & ala Cherub secundi tangebant parietem alterum: ala autem altera in media parte templi se inuicem contingebant. Texit quoque Cherubim auro. Et omnes parietes templi per circuitum sculpsit variis cælaturis & tornis: & fecit in eis Cherubim, & palmas, & picturas varias, quasi prominentes de pariete & egredientes. Sed & pauimentum domus texit auro intrinsecus & extrinsecus. Et in ingressu oraculi fecit duo ostiola de lignis oliuarum, postestque angulorum quinque. Et duo ostia de lignis oliuarum, & sculpsit in eis picturam Cherubim, & palmarum species, & anaglyphis valdè prominentia, & texit ea auro: & ope-

ruit tam Cherubim, quàm palmas & cætera auro. Fecitque in introitu templi postes de lignis oliuarum quadrangulatos, & duo ostia de lignis abiegnis altrifsecus: & vtrinque ostium duplex erat, & seipsum tenes aperiebatur. Et sculpsit Cherubim, & palmas, & cælaturas valdè eminentes: operuitque omnia laminis aureis.

1. C. SECVNDA Synodus Nicena, actione septima, in definitione: Sancta Synodus exclamauit: Hæc est fides Apostolorum, hæc est fides patrum, hæc est fides Orthodoxorum, hæc fides orbem terrarum confirmauit. Credentes in vnũ Deum, in Trinitate laudatum, venerandas imagines amplexamur. Qui secus agunt, anathemate percelluntor. Qui sic non sentiunt, ab Ecclesia depelluntor.

Nos antiquæ Ecclesiæ legislationi inuicimus, nos decreta Patrum custodimus, nos adicietes aliquid aut auferentes Ecclesiæ anathematizamus. Nos venerandas imagines suscipimus. Nos, qui secus faxint, anathemate percellimus. Quicumque sententias sacræ scripturæ de idolis, contra venerandas imagines adducunt, anathema. Qui veterasdas imagines idola appellant, anathema. Qui dicunt, quod imagines Christiani vt deos adorent, anathema. Qui scientes communicant cum illis, qui contra venerandas imagines sentiunt, aut eas deonestant, anathema. Qui audent Ecclesiam Catholicam dicere idola aliquando suscepisse, anathema.

2. SYNODVS octaua generalis canone septimo: Valdè proficuum est & venerabiles imagines pingere, sed & proximos disciplinas diuinæ ac humanæ sapientiæ docere. Non autem bonum est, nec omninò proficuum, ab indignis horu aliquid fieri. Huius rei gratia nequaquam imagines operari in sacris templis, sed neque in quouis loco docere anathematizatos ab hac sancta & vniuersali synodo, definimus & promulgamus, * vsque à propria seductione ac malitia conuertantur. Quisquis ergò post hanc definitionem ad picturam sanctarum imaginum in Ecclesiis, aut doctrinæ actionem quoquo modo eos admiserit, si quidem clericus fuerit, proprio gradu periclitetur: si laicus, communionem priuetur.

3. NICEPHORVS libro decimo sexto historiae Ecclesiasticæ, capite vigesimo septimo: Xenaias quidã erat (Philoxenu Græca lingua rectè vocer) genere Persa, & fortuna seruus, peridoneus satanæ minister, qui sub Calandionis Episcopatu, quum ab hero suo profugisset, ad Ecclesiam Dei accessit, clericum se esse affirmans; quum quidem nondum diuino regenerationis lauacro initiatus esset. Calandion vbi hominem eum, & latentem in eo malevolentia ex signis & coniecturis quibusdã cognouit, ab Ecclesia eum proseripfit. Vbi verò Calandioni Petrus Cnapheus successit, Xenaiam ille nõ solum recepit: verum etiam nondum baptismo initiatum, vicinæ Hierapolis Episcopum creauit, & Philoxenum nominauit. Et Petrus vbi tandẽ se episcopatum viro nondum baptizato mandasse intellexit, dixisse fertur, sufficere ei pro baptismo consecrationem. Xenaias iste primus (ò audacem animam, & os impudens) vocem illam emouit: Christi & eorum qui illi placuerit, imagines venerandas non esse. Itaque impietatis istud mæcipium magno cum tumultu multis sibi ex primâ Syrorum gente ascitis, & non exigua ex Cynægetico

Fides Apostolorum & Orthodoxorum

Anathemate feruntur à sancta synodo omnes iconomachi, & coram filia doctrina.

Eadem anathemata etiã in sine actionis 4. & 5. p. lata à synodo sũt.

Anathematis qui feruntur de idolis, contra imagines citant, aut eas idola appellant.

* videtur segetum, quotiue.

Prophanus Xenaias primus linguauit laxauit contra imagines sanctas.

siue Venatico monasterio multitudine assumpta, vna cum innata sibi improbitate, in vrbē peruenit: & Flauiano vim maximam intentauit, vt Chalcedonensem synodum & Leonis tomum ille anathemate damnaret.

4. GREGORIVS libro nono epistolarum, epistola nona ad Serenū: Massiliensem episcopum, vt supra in hac quæstione, B. testimonio vndecimo.

5. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesima quinta, in decreto de Inuocatione, veneratione & reliquiis Sanctorum & sacris imaginibus: Doceant imagines Christi, Deiparæ virginis, & aliorum sanctorum, in templis præsertim habendas & retinendas, effique debitum honorem & venerationem impartendam: non quod credatur inesse aliqua in iis diuinitas vel virtus, propter quam sint colendæ: vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat à gentibus, quæ in idolis ipem suam collocabant: sed quoniã honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræsentant: vt per imagines quas osculamur, & coram quibus caput aperimus & procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur. Id quod Concilio rō, præsertim verò secūda Nicenæ synodi decretis cōtra imaginū oppugnatores est sancitum. Illud verò diligenter doceant Episcopi, per historias mysteriorū nostræ redemptionis, picturis vel aliis similitudinibus expressas, erudiri & confirmari populum in articulis fidei commemorandis, & assidue recolendis: tum verò ex omnibus sacris imaginibus magnum fructum percipi, non solum quia admonetur populus beneficiorum & munerum, quæ à Christo sibi collata sunt: sed etiam quia Dei per Sanctos miracula, & salutaria exempla oculis fidelium subiiciuntur: vt pro iis Deo gratias agant, ad Sanctorumque imitationem, vitam morēque suos componat: excitenturque ad adorandum ac diligendum Deum, & ad pietatem colendam. Si quis autem his decretis contraria docuerit aut fenserit, anathema sit.

Imagines sanctorum retinendæ, & quomodo aut quo sine honoranda.

Per imagines quas osculamur, & coram quibus procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos veneremur.

Nicenæ 2. synodus. Pictæ historię sacre quid vtilitatis adferant.

Anathema Iconomachis

6. GENESIS primo: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & præsit piscibus maris, &c. Et creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, ad imaginem Dei creauit illum.

7. AD Philippenses secundo: Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.

Leonis Imperatoris furor

8. PAVLVVS Diaconus de gestis Longobardorum libro sexto, capite decimoquarto: Hac tempestate Leo Imperator apud Constantinopolim Sanctorum imagines depositas incendit. Romano quoque Pontifici idem facere, si imperialem gratiam habere vellet, mandauit. Sed Pontifex id facere contempsit. Omnis quoque Rauennensis exer-

Refert tamen Zonaras cum à Gregorio Rom. Pontif.

citius & Venetiarum, talibus iussis vno animo restitère, & nisi eos Pontifex prohibuisset, Imperatorem super se cōstituere aggressi fuissent. Per idem tempus Leo Imperator ad peiora progressus est, ita vt compelleret omnes Constantinopoli habitantes tam vi, quam blandimentis, vt deponerentur vbiunque haberentur imagines tam Saluatoris nostri, quàm eius sanctæ Genitricis, & omnium sanctorum, easque in medio vrbs incendio cremari fecit. Et quia plerique ex populo tale scelus fieri prædiebant, aliquot ex eis capite truncati, alij alia parte corporis mulctati sunt. Cuius errori Germanus Patriarcha non consentiens, à propria sede depulsus est, & eius loco Anastasius presbyter ordinatus est.

9. IDEM libro vltimo de gestis Romanorum, in fine eadem ad verbum repetit.

10. IOANNES Patriarcha Hierosolymitanus, in vita sancti Ioannis Damasceni: Ingruerant vniuerso orbi nox horrida atque profundæ tenebræ, ita vt obscurarentur venerabilium imaginum præclaræ figuræ. Illarum author fuit, non à triuio aliquis ac plebeius, qui in exigua tantum parte orbis, malitiam suam disseminaret, sed vir ille (vt sic dicam) manu fines orbis complectens, Romanorum videlicet princeps. Is potentia inflatus, vi summa nitebatur, vt ad vnam venerandas imagines omnes, & locis in omnibus, demoliri posset. Et eapropter imaginum cultores partim dilaniari faciebat, sicut leo rapiens & rugiens, verè tam animo quàm corpore leo: partim in diuersa rugitu suo fugabat, atque adeò sæuebat, vt fidelium plerique in subterraneis speluncis sese occulerent, existimarentque tutius, leonibus ac draconibus conuenire, quàm cum illo illiusque familiaribus habitare. Nonnulli etiã metu perterriti, vsque in extremos orbis terminos procurrerunt. Leo enim rugiet, & quis non formidabit? Ab ipso inquam, quasi à conspectu colubri fugiebant. At Ioannes ille non leonina feritate, sed gratia nomen sortitus, spiritalique gratia plenus, aduersus singularem hunc serpentem, vt stomachari & exardecere cepit, (ita autem stomachabatur, vt rectè & virtutem, & zelum dixeris stomachationem) non ad Sauromatas cum Thracibus, neque ad columnas Herculis cum Constantinopolitanis profugit, neque ad desertiora loca ex palatiis transit propter rugitum Leonis. Sed & cum versaretur Damasci, & cum monasticam solitariam Palestinæ loco exerceret, strenuus & impavidus aduersus Leonem pugnavit. Quanius autem ille strenuissimus meus athleta, tanto locorum interuallo abesset à tyranno, libris tamen & sermonibus cor illius dissecabat, veluti tricuspibus hastis, quas igne spiritus sancti fabricabat, vitali aqua solidans. In eadem historia refert, quomodo ipsi Damasceno per beatam virginem manus restituta sit, quam propter imaginum defensionem amiserat.

synodico 22. themat. ob. it. cum.

Incedi mag. dat. imp. Leo. Saluatoris & Sanctorum.

Martyrio & festi. p. o. in. ginibus.

Cruelitas Imperatoris in imaginum cultores.

Plura de huius Imperatoris Leonis crudelitate, huiusmodi eius Constantiniani Copronymi, vide apud Ioannem Zonaram, annal. 1. tomo. j.

Damasceni libertas & cōstantia.

Scripta Damasceni in defensionem imaginum sanctarum.

X.

Quid nobis præscribit secundum præceptum?

Exod. 10. b. Leuit. 19. c. 5. a. b. Eccle. 23. b. 17. b. Zacha. 1. a. b. & b. c. Leuit. 24. c. Marc. 7. f. a. 8. Tolet. can. 1.

A. Prohibet abusum diuini nominis & irreuerentiam, quæ committitur à periuris, blasphemis, & per Deum, Sanctos, vel sacra temerè iurati-

bus, contra illud: *Nolite iurare: sit sermo vester, est, est, non, non.*

B. Deindè requirit, vt iuxta rectum linguæ vsum ingentem reuerentiam diuino nomini exhibeamus, iuramenta seruemus, vota Deo & Ecclesiæ facta non violemus, deniquè vt verbum Dei tractemus reuerenter.

b. Marc. 5. f. fac. 5. c.

Psal. 33. a. Ter. 4. a. Psal. 14. b. & 71. b. Eccle. 5. a. 1. Timot. 5. b. Deut. 23. d.

c. Psal. 49. c. 1. Cor. 2. d. 4. a. Trident. synod. sess. 4.

TESTIMONIA.

1. A. EXODI vigesimo: Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum: Nec enim habebit infonem Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra:

2. LEVITICI decimonono: Non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus.

3. ET quinto capite: Si peccauerit anima, & audierit vocē iurantis, testisque fuerit quod aut ipse vidit, aut cōfcius est: nisi indicauerit, portabit iniquitatem suam. Anima quæ iurauerit & protulerit labiis suis, vt vel malè quid faceret, vel benè, & id ipsum iuramento aut sermone firmauerit, oblitq; postea intellexerit delictū suum, agat pœnitentiã pro peccato, & offerat de gregibus agnum siue capram, orabitque pro ea sacerdos & pro peccato eius.

4. ECCLESIASTICI vigesimotertio: Iurationi non assuescat os tuum. Multi enim casus in illa. Nominatio verò Dei nō sit assidua in ore tuo, & nominibus sanctorum nō admiscearis: quoniam non eris immunis ab eis. Sicut enim seruus interrogatus assidue, à liuore non minuitur: sic omnis iurans & nominans, in toto à peccato non purgabitur. Vir multum iurans, implebitur iniquitate, & nō discedet à domo illius plaga. Et si frustrauerit, delictum illius super ipsum erit: & si dissimulauerit, delinquit dupliciter: & si in vacuum iurauerit, non iustificabitur. Replebitur enim retributione domus illius. Indisciplinata loquela non assuescat os tuum: est enim in illa verbum peccati. Homo assuetus in verbis improprij, in omnibus diebus suis non eruditur.

5. ET capite vigesimo septimo: Loquela multum iurans, horripilationem capiti statuet, & irreuerentia ipsius obturatio aurium.

6. ZACHARIÆ quinto: Ego video volumen volans. Et dixit ad me (angelus scilicet): Hæc est maledictio quæ egreditur super faciem omnis terræ: quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, iudicabitur: & omnis iurans, ex hoc similiter iudicabitur. Educam illud, dicit Dominus exercituum: & veniet ad domum furis & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter: & commorabitur in medio domus eius, & consumet eum, & ligna eius, & lapides eius.

7. ITEM capite octauo: Loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, &c. & iuramentum mendax nē diligatis. Omnia enim hæc sunt quæ odi, dicit Dominus.

8. LEVITICI vigesimoquarto: Educ blasphemum (inquit Dominus ad Moysen) extra castra, & ponant omnes qui audierunt, manus suas super caput eius, & lapidet eum populus vniuersus. Et ad filios Israël loqueris: Homo qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum: & qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur: lapidi-

bus opprimet eū omnis multitudo populi, siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit. Qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur.

9. МАТТНÆI quinto: Audistis quia dictum est antiquis, Non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis non iurare omninō, neque per cælum, quia thronus Dei est: neque per terram, quia scabellum est pedum eius: neque per Hierosolymā, quia ciuitas est magni regis: neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnū capillum album facere aut nigrū. Sit sermo autem vester, est, est: non, non: quod autem his abundantius est, à malo est.

10. CONCILIVM Toletanum octauum, canone secundo, multa differit de incautis iuramentis. Ac inter alia quidem docet, iuramenta resolui non posse, quia scriptum sit, Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. Cæterum iuramenta illi-cita seruanda non esse, ex beati Ambrosij testimonio, qui libro primo Officiorum hunc in modum loquitur: Est etiam contra officium nonnunquam, soluere promissum, & sacramentum custodire: vt Herodes, qui iurauit, quoniam quicquid petitura esset, daret filiæ Herodiadis: & nec Ioannis præstitit, nē promissum denegaret. Nam de Iephte quid dicam, qui immolauit filiam, quæ sibi victori primū occurrerat, quod votum impleret, quod sponderat, vt quicquid sibi primum occurrisset, offerret Deo? Melius fuerat nihil tale promittere, quàm promissum soluere parricidio. Item in libro tertio: Purum ergo ac syncerum oportet esse affectum, vt vnusquisque simplicè sermonem proferat, vas suum in sanctitate possideat, nec fratrem circumscriptione verborum seducat. Nihil promittat inhonestum. At si promiserit, tolerabilius est promissum nō facere, quàm facere quod turpe sit. Sæpè plerique constringunt se iurifurandi sacramento, & cum ipsi cognouerint promittendum non fuisse, sacramenti tamen contemplatione faciūt, quod sponderint. Sicut de Herode supra scripsimus, qui saltatrici præmium turpiter promissit, crudeliter soluit: Turpe est, quod regnum pro saltatione promittitur: crudele, quod mors prophete pro iurifurandi religione datur. Quāto tolerabilius tale fuisset periurij sacramentum? Et post pauca de Iephte disputas: mirabilis, inquit, necessitas, quæ soluitur parricidio. Melius est non vouere, quā vouere id quod sibi is, cui promittitur, nolit exolui. Et post paululū: Nō semper igitur promissa soluenda omnia sunt. Deniq; ipse deus, sicut scriptura indicat, frequenter mutat suam sententiã. Hæc ibi ex Ambrosio. Deindè ex Isidoro: Nō est conseruandū sacramentum, quod malè & incautè promittitur, velut si quispiam adulteræ perpetuam cum ea permanendi fidem polliceatur. Tollerabilius est enim nō implere sacramentū, quàm permanere in stupri flagitio. Similiter ex Synonymis: In malis promiss-

Exod. 20.

lib. 1. cap. 50. Incauta iuramenta an seruanda sint, ex B. Ambrosij sententia. Marc. 14. 1. d. 11.

lib. 3. cap. 11.

Marc. 6.

aliis miserabilis. Iud. 11.

Ionæ 3.

Ex Isidor. lib. 2. sentent. siue de summo bono, cap. 31. Vide Gratian. quæst. 3. & 4.

lis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum. Quod incautè vouisti, non facias. Impia est promissio, quæ scelere adimpletur. Ibidem sic aiunt eadem de re Concilij Patres: Dum periuramus, creatorem quidem offendimus, sed nos tantummodo maculamus. Cùm verò noxia promissa complemus: & Dei iussa superbè contemnimus, & proximis impia crudelitate nocemus, & nos ipsos crudeliori gladio trucidamus.

II. MATTHEI quinto, vt in textu.

12. IACOBI quinto: Ante omnia, fratres mei, nolite iurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcunque iuramentum. Sit autem sermo vester, est, est: non, non: vt non sub iudicio decidatis.

1. B. PSALMO trigésimotertio: Benedicam Dominum in omni tempore: semper laus eius in ore meo.

2. IEREMIE quarto: Si reuerteris Israël, ait Dominus, ad me conuertere. Et iurabis, Viuit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iustitia: & benedicent eum gentes; ipsùmque laudabunt.

3. PSALMO decimoquarto: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? Qui iurat proximo suo, & non decipit.

4. ET septuagesimoquinto: Vouere & reddite Domino Deo vestro.

5. ECCLESIASTÆ quinto: Si quid vouisti Deo, nè moreris reddere. Displicet enim ei infidelis & stulta promissio. Sed quodcunque voueris, redde: multòque melius est non vouere, quàm post votum promissa non reddere.

6. PRIORIS ad Timotheũ quinto: Adolescentiores autem viduas deuota. Cùm enim luxuriata fuerint in Christo, nubere volunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

7. DEUTERONOMII vicésimotertio: Cùm

votum voueris Domino Deo tuo, nõ tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si noxueris polliceri, absque peccato eris. Quod autem semel egressum est de labijs tuis, obseruabis, & facies sicut promissisti Domino Deo tuo, & propria voluntate & ore tuo locutus es.

8. PSALMO quadagesimonono: Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. Ibidem: Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?

9. POSTERIORIS ad Corinthios secundo: Non sumus sicut pluri, adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo in Christo loquimur.

10. ET capite quarto: Abdicamus occulta decoris, non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis, commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo.

11. CONCILIVM Tridentinum sessione quarta, in decreto de editione & vsu sacrorum librorum: Post hæc temeritatem illam reprimere volens sancta synodus, qua ad profana quæque conuertuntur & torquentur verba & sententiæ sacræ scripturæ, ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, superstitiones, impias & diabolicas incantationes, diuinationes, sortes, libellos etiam famulos: mandat & præcipit, ad tollendam huiusmodi irreuerentiam & contemptum, nè de cæterò quispiam quomodolibet verba scripturæ sacræ ad hæc & similia audeat vsurpare: vt omnes huius generis homines, temeratores & violatores verbi Dei, iuris & arbitrij pœnis per Episcopos coerceantur.

Verba sacræ scripturæ non licet ad profana conuertere.

X I.

Quid imperat tertium præceptum?

Exod. 10. b. 11. c. Deuter. 5. b. Leuit. 23. a. Hie. 17. d. Ezech. 16. b. Apoc. c. Acto. 10. b. 1. Cor. 10. a. August. ad Iana. epist. 119. cap. 12. Scy. & epist. 118. cap. 1. Item serm. 174. de t. m. 3. Leo epist. 31. ad Dioscor. cap. 1.

a Ioan. 4. c.

Deut. 5. b. Num. 15. d. Lepit. 23. c. Ignat. ad Phillip. Lep. serm. 3. de quadages. Greg. lib. 11. epist. 3. Hier. in ca. 4. ad Galat. August. cont. Adimant. cap. 16. & ser. 271. de temp. Concil. Mogunt. can. 36. 2. Matif. can. 1. Agathen. can. 27. & 47.

A. Postulat Sabbatum seu diem festum in Ecclesia, pijs operibus transigi. Vult igitur, vt animus tunc ad sit curis vacuus, qui se liberè trãserat ad cultum interiorem & exteriorem Deo in fide, spe, & charitate præstandum.

Vult vt expediti, Diuina meditemur beneficia, tractemus sacra, oremus & adoremus Deũ cum priuatim, tum publicè cũ alijs in spiritu & veritate.

B. Prohibet autem diebus festis laborare, operibus vacare mechanicis, & occupationibus deditum esse profanis, nimirum vt ocio sancto vacemus, adeundo templum, & audiendo publicum Ecclesiæ sacrum seu Missam, & statam concionem, quemadmodum hoc præceptum obseruare pij consueuerunt.

TESTIMONIA.

I. A. EXODI vigesimo: Memento vt diem sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est: Non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, & seruus tuus & ancilla tua, iumentum tuum & aduena qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram & mare, & omnia quæ in eis sunt, & requieuit

in die septimo: idcirco benedixit Dominus diei Sabbati, & sanctificauit eum.

2. ET capite trigésimoprimo: Videte vt Sabbatũ meum custodiatis: quia signum est inter me & vos in generationibus vestris: vt sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico vos. Custodite Sabbatũ meum, sanctum est enim vobis: qui polluerit illud, morte morietur: qui fecerit in eo opus, peribit anima illius de

lius de medio populi sui. Sex diebus facietis opus: in die septimo Sabbatum est, requies sancta Domino. omnis qui fecerit opus in die hac, morietur. Custodiant filij Israël Sabbatum, & celebrent illud in generationibus suis. Pactum est sempiternũ inter me & filios Israël, signumque perpetuum: sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & in septimo ab opere cessauit.

3. DEUTERONOMII quinto: Obserua diẽ Sabbati, vt sanctifices eum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimus dies Sabbati est, id est, requies Domini Dei tui. Non facies in eo quidquã operis tui & filius tuus & filia, seruus & ancilla, & bos, & asinus, & omne iumentum tuum, & peregrinus qui est intra portas tuas, vt requiescat seruus tuus & ancilla tua, sicut & tu. Memento quòd & ipse seruieris in Ægypto, & eduxerit te in dẽ. Dominus Deus tuus in manu forti & brachio extento. Idcirco præcepit tibi, vt obserues diem sabbati.

Festa Iudæorum.

4. LEVITICI vigésimotertio: Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filiis Israël, & dice ad eos: Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabitis sanctas. Sex diebus facietis opus: dies septimus, quia Sabbati requies est, vocabitur sanctus: omne opus non facietis in eo: Sabbatum Domini est in cunctis habitationibus vestris. Hæ sunt ergo feriæ Domini sanctæ, quæ celebrare debetis temporibus suis. Mense primo, quartadecima die mensis ad vesperum, phasẽ Domini est: & quintadecima die mensis huius, solennitas azy morum Domini est: Numerabitis ab altero die Sabbati in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas, vsque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ, id est, quinquaginta dies, & sic offeretis sacrificium nouum Domino ex omnibus habitaculis vestris. Mense septimo, prima die mensis erit vobis Sabbatum memoriale clangentibus tubis, & vocabitur sanctum: Omne opus seruile non facietis in eo, & offeretis holocaustũ Domino. Decimo die mensis huius septimi dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus: affligetisque animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino. Omne opus seruile non facietis in tempore diei huius: quia dies propitiationis est, vt propitiatur vobis Dominus Deus vester: Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis: & quæ operis quippiam fecerit, delebo eam de populo suo. Nihil ergo operis facietis in eo: legitimum sempiternum erit vobis in cunctis generationibus, & habitationibus vestris. Sabbatum requietionis est, & affligetis animas vestras die nono mensis: A quintodécimo die mensis huius septimi, erunt feriæ tabernaculorum septem diebus Domino. Dies primus vocabitur celeberrimus atque sanctissimus: omne opus seruile non facietis in eo. Et septem diebus offeretis holocausta Domino. Dies quoque octauus erit celeberrimus atque sanctissimus, & offeretis holocaustum Domino: est enim cœtus atque collecta: omne opus seruile non facietis in eo. Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabitis celeberrimas atque sanctissimas, &c.

1. HIEREMIE decimo septimo: Hæc dicit Dominus: Custodite animas vestras, & nolite portare

pondera in die Sabbati: nec inferatis per portas Ierusalem. Et nolite eicere onera de domibus vestris in die Sabbati, & omne opus non facietis: sanctificate diem Sabbati, sicut præcepi patribus vestris.

6. ESATÆ quinquagesimo sexto: Quia hæc dicit Dominus Eunuchis, Qui custodierint Sabbatũ meum, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum: dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit. Et filios aduenæ qui adherent Domino, vt colat eum, & diligant nomen eius, vt sint ei in seruos: omnem custodientem Sabbatum, nè polluat illud, & tenent fœdus meum: Adducam eos in montem sanctum meum, & iustificabo eos in domo orationis meæ: holocausta eorum & victimæ eorũ placebunt mihi super altari meo: quia domus mea, domus orationis vocabitur cunctis populis.

7. APOCALYPSIS primo: Fui in spiritu in dominica die.

8. ACTORVM vigésimo: Vna autem Sabbati cū conuenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis, &c.

9. PRIORIS ad Corinthios decimo sexto: De collectis autem quæ fiunt in sanctos, sicut ordinauit Ecclesiæ Galatiæ, ita & vos facite. Per vnã Sabbati vnusquisque vestrum apud se seponat, recondens quod ei benè placuerit, vt non cùm venero, tunc collectæ fiant.

10. AVGVSTINVS epistola centesima decimona ad Ianuarium, capite duodecimo: Ideo que inter omnia illa decem præcepta solum ibi quod de Sabbato positum est, figuratè obseruandũ præcipitur: quam figuram nos intelligendam, non etiã per ocium corporale celebrandam, suscepimus. Cùm enim Sabbato significetur spiritalis requies, de qua dictũ est in Psalmo: Vacatè & videte, quoniam ego sum Deus, & quòd vocantur homines ab ipso Domino, dicente: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Cætera tamen ibi præcepta propriè sicut præcepta sunt, sine vlla figurata significatione obseruamus. Nam & idola non colere manifestè didicimus, & non accipere in vanum nomen Domini Dei nostri, & honorare patrem & matrem, & non mœchari, non occidere, non furari, non falsum testimonium dicere, non concupiscere vxorem proximi, non concupiscere vllam rē proximi, non figuratè aliud prætentunt & mysticè aliud significant, sed sic obseruantur, vt sonant. Obseruare tamen diem Sabbati non ad literam iubemur secundum ocium ab opere corporali, sicut obseruant Iudæi: & ipsa eorum obseruatio, quia ita præcepta est, nisi aliam quandam spiritalem requiem significet, ridenda iudicatur: Vnde non inconuenienter intelligimus ad amorem excitandũ, quò ad requiem tendimus, valere omnia quæ figuratè in scripturis dicuntur, quandoquidem nõ solum id in decalogo figuratè præcipitur, vbi requies commèdatur, quæ vbique amatur, sed in solo Deo certa & sancta inuenitur.

Præceptũ de colendo Sabbato quomodo ad Christia nos pertinet.

Psal. 45. Math. 23.

Exod. 20. Deut. 5.

Dies Dominicus in Iudæo Sabbati inuestitur apud Christianos.

II. DE Vnde capite decimotertio: Dies tamen Dominicus non Iudæis, sed Christianis resurre-

1. Cor. 15.

Eccles. 11.

Rom. 6.

Anniversarie solennitates Christianorum ab Apostolis instituta, vel à plenariis Conciliis.

Dies Dominice commendatio, Gen. 1.

Exod. 14.

Exod. 16. Matth. 3. Ioan. 2. Matth. 14. Ioan. 6.

Act. 11.

Esa. 30.

ctione Domini declaratus est, & ex illo habere cepit festiuitatem suam. Animæ quippe omnium sanctorum ante resurrectionem corporis sunt quidē in requie, sed in ea non sunt actio, qua corpora recepta vegetatur. Talem quippe actionem significat dies octauus, qui & primus: quia non aufert illam requiē, sed glorificat. Nō enim redit cū corpore difficultas ex corpore, quia nec corruptio. Oportet enim corruptibile hoc indui incorruptio nē, & mortale hoc indui immortalitatē. Quapropter ante resurrectionē Domini, quāuis sanctos Patres plenos spiritu prophetico octauę sacramētum nequaquā lateret, quo significatur resurrectio: Nā & pro octaua Psalmus inscribitur, & octauo die circuncidebantur infantes. Et in Ecclesiaste ad duorum testamentorum significationem dicitur: Illis septem, & illis octo reseruatū est: tamen illis est occultatum, & solum celebrandum sabbatū traditum est, quia erat antea requies mortuorum. Resurrectio autē nullius erat donēc veniret Christus, qui resurgens ex mortuis, iam nō moreretur, & mors illi vltra non dominaretur. Sed postquam facta est talis resurrectio in corpore Dominico, vt præiret in capite Ecclesię, quod corpus Ecclesię speraret in fine, iam etiam dies Dominicus, id est, octauus, qui & primus, inciperet celebrari, ipsa etiam causa intelligitur, cur obseruandum Pascha, vbi agnum occidere & comedere iubentur, quod manifestissimē passionem Domini præfiguratur, non eis ita præceptum, vt attenderent occurrere Sabbatum, & cum mensē nouorum & tertiā lunę hebdomadam concurrere, vt eundem quoquē diem Dominus potius sua passione signaret, qui etiam Dominicum, id est, octauum, qui & primus est, declaraturus aduenerat.

12. ITEM epistola centesima decimoctaua ad Ianuarium, capite primo: Illa quæ non scripta, sed tradita custodimus, quę quidem toto terrarum orbe obseruantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima autoritas, commendata atque statuta retineri, sicuti, quod Domini passio & resurrectio, & ascensio in cælum, & aduentus de cælo Spiritus sancti anniversaria solennitate celebrantur. Et si quid aliud tale occurrerit, quod seruatur ab vniuersa quacunquē se diffundit Ecclesia.

13. IDEM sermone centesimo quinquagesimo quarto de tempore: Venerabilis est hæc dies, qui Dominicus dies, & dies primus atque perfectus est, & dies clarus, in quo visa est prima lux, in quo transgressi sunt filij Israël mare rubrum siccis pedibus, & in quo pluit manna filiis Israël in deserto, & quo Dominus baptizatus est in Iordane, quo vinum de aqua in Cana Galilæe factum est: Quo benedixit Dominus quinque panes, quibus satiavit quinque millia hominum: In quo resurrexit Dominus à morte: Quo intrauit Dominus in domus clausas, vbi erant discipuli cōgregati propter metum Iudæorum: In quo spiritus sanctus descendit in Apostolos: Et in quo speramus Dominum nostrum Iesum Christum ad iudicium venturum: In quo die omnis creatura reformabitur in melius, vt sol & luna septulum lumen accipiant, & sancti homines vitam æternā propter merita bonę obedientię recipiant à deo.

14. LEO Magnus epistola octogesimaprima ad

Dioscorum, capite primo: Dies resurrectionis Dominicę tantis diuinarum dispositionum mysteriis est consecrata, vt quicquid est à Domino insignius constitutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium: in hac per resurrectionem Christi & mors interitum, & vita accepit inirium: In hac Apostoli à Domino prædicandis omnibus gentibus Euangelij tubam sumunt, & inferendum vniuerso mundo sacramentum regenerationis accipiūt. In hac (sicut beatus Ioannes Euangelista testatur) congregatis in vnum discipulis, ianuis clausis, quum ad eos Dominus introisset, insufflauit, & dixit: Accipite Spiritum sanctum: quorū remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum detinueritis, detenta erunt. In hac deniquē promissus à Domino Apostolis Spiritus sanctus aduenit.

15. IOANNIS quarto: Sed venit hora, & nūc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate. Nā & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus est deus, & eos qui adorant eū, in spiritu & veritate oportet adorare.

1. B. DEUTERONOMII quinto: Obserua diē Sabbati, &c. vt suprà, hac quæstione, A. testimo. tertio.

2. NUMERORVM decimoquinto: Factum est autem, cum essent filij Israël in solitudine, & inuenissent hominem colligentem ligna in die Sabbati, obtulerunt eum Moyse & Aaron & vniuersę multitudini. Qui recluserunt eum in carcerem, nescientes quid super eo facere deberent. Dixitque Dominus ad Moysen: Morte moriatur homo iste, obruat eum lapidibus omnis turba extra castra. Cūque eduxissent eū foras, obruerūt eū lapidibus, & mortuus est sicut præceperat Dominus.

3. LEVITICI vigesimotertio: vt suprà, hac quæstione, A. testimonio quarto.

4. IGNA TVS in epistola ad Philippenses: Dies festos nolite inhonorare.

5. LEO Magnus sermone tertio de Quadragesima: Si rationabile & quodammodò religiosum videtur, per diem festum in vestitu nitidiorē prode, & habitu corporis hilaritatem mentis ostendere, si ipsam quoquē orationis domum propensior tunc cura & ampliore cultu, quantum possumus, adornamus: nōne dignum est, vt anima Christiana, quæ verum viuūque dei templum est, specie suam prudenter exornet, & redemptionis suę celebratione sacramentū, omni circumspectione præcaueat, nē vlla eam macula iniquitatis obscurat, aut duplicis cordis ruga dedecoret? Nā quid prodest honestatis formam præferens cultus exterior, si interiora hominis aliorum sordeant contaminatione vitiorum? Omnia igitur, quæ animi puritatem & speculum mentis obnubilant, abstergenda sedulo, & quadam elimatione radenda sunt. Scrutetur quisque conscientiam suam, seque ante se statuat proprii censura iudicij, &c. Vndē quia dum mortali carne circundamur, non desinit nobis antiquus hostis laqueos peccati vbi quę prætere, & tūc maximē aduersus Christi membra feruere, quando ab eis sunt celebranda sacratoria mysteria, meritō doctrina spiritus sancti hac eruditione imbuat populum Christianum, vt ad Paschale festum quadraginta dierum continentia se præparet.

Ad festū Paschale celebrandum quadragesimali ieiunio præparatur ex Spiritus sancti doctrina.

Die Dominico quidagen dum.

An Paulus prohibeat quoslibet dies obseruari à Christianis.

Iudaica festa non celebratur à Christianis.

Cur dies festi instituti sint.

Solennitates Christianorum.

Cur terre nis negociis Christiani feriantur, diebus festis & Dominicis.

Psal. 47.

Luc. 11.

Cur dies Dominice ex Apostolorū institutione celebratur.

Aug. quart. 71. in Exodu, & in Psal. 31. concione 1.

Quæ sint primæ tabulę præcepta, & quorū scdæ.

6. GREGORIUS libro vndecimo epistolarum, epistola tertia ad Romanos ciues: Dominico die à labore terreno cessandum est, atque omnimodò orationibus insistendum, vt si quid negligētia per sex dies agitur, per diem resurrectionis Dominicę precibus expietur.

7. HIERONYMVS in caput quartum ad Galatas: Dicat aliquis: Si dies obseruare nō licet, & menses, & tempora, & annos: nos quoquē simile crimē incurrimus, quartam sabbati obseruantes, & parasceuen, & diem Dominicam, & ieiunium Quadragesimę, & Paschæ festiuitatem, & Pentecostes lætitiā, & pro varietate regionum diuersa in honore martyrum tempora constituta. Ad quod qui simpliciter respondebit, dicet, Non eosdem Iudaicę obseruationis dies esse quos nostros. Resurrectionis & crucis. Nec septem iuxta inorem Israël numeramus hebdomadas in Pentecoste, sed Spiritus sancti veneramus aduentum. Et nē mordinata congregatio populi fidē minueret in Christo, propterea dies aliqui cōstituti sunt, vt in vni omnes pariter veniremus.

8. AVGVSTINVS in libro contra Adimantum Manichæi discipulum, capite decimo sexto: Nos quoquē & Dominicum diem & Pascha solenniter celebramus, & quilibet alias Christianas dierum festiuitates. Sed quia intelligimus quod pertineat, non tempora obseruamus, sed quæ illis significantur temporibus.

9. IDEM sermone ducentesimo quinquagesimo primo de tempore: Sciendum est, fratres charissimi, quod idē à sanctis patribus nostris constitutum est Christianis & mandatum, vt in solennitatibus Sanctorum, & maximē in Dominicis diebus, ocium haberent, & à terreno negotio vacarent, vt paratiores & promptiores essent ad diuinum cultum, cum non haberent, quod eos indē retardaret incommodum, relinquerētque eo tempore terrenam sollicitudinem, quod facilius possent Dei intendere voluntatem. Indē ipse Dominus per Prophetā dicit: Vacate & videte, quoniam ego sum Deus. At hi qui diuersis curis ac negociis implicati, hanc sententiam Dei spernūt, & diuinę contemplationi vacare nolunt, timeo quod in futuro iudicio illis ianuam Domini pulsantibus atque aperiri possentibus, Dominus respondeat, Amen dico vobis, nescio vos. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Et qui modò Deum querere negligunt, ab ipso tunc respuuntur. Idcirco fratres mei, non sit vobis molestum, in Dominicis diebus & in Natalitiis Sanctorū, diuino studere cultui. Dominicus ergo diem Apostoli & Apostolici viri idē

religiosa solennitate habendum sanxerunt, quia in eodem redemptor noster à mortuis resurrexit. Quisque idē dominicus appellatur, vt in eo à terrenis operibus vel mundi illecebris abstinentes, tantum diuinis cultibus seruiamus, dantes scilicet diei huic honorem & reuerentiam propter spem resurrectionis nostrę, quam habemus in illa. Nam sicut ipse Dominus Iesus Christus & saluator resurrexit à mortuis, ita & nos resurrecturos in nouissimo die speramus. Apparet autem hunc etiā in scripturis sanctis esse solennem. Ipse enim est primus dies seculi, in ipso formata sunt elementa mundi, in ipso creati sunt angeli, in ipso quoquē à mortuis resurrexit Christus, in ipso de cælis Spiritus sanctus super Apostolos descendit, manna in eodem, in eremo primum de cælo datum est. His enim speciebus ac talibus iudiciis dominica dies extat insignis. Ac idē sancti doctores Ecclesię decreuerunt omnem gloriam Iudaicę Sabbati in illam transferre, vt quod ipsi in figura, nos celebraremus in veritate: quia tunc erit requies nostra vera, quando resurrectio fuerit perpetrata, & remuneratio in anima & corpore simul perfecta. Obseruemus ergo diem Dominicam fratres, & sanctificemus illam, sicut antiquis præceptū est de Sabbato, dicente Legislatore, à vespera vsque ad vesperam celebrabitur Sabbata vestra. Videmus nē ocium nostrum vanum sit, sed à vespera diei Sabbati vsque in vesperam diei dominici, sequestrati à rurali opere & ab omni negotio, soli diuino cultui vacemus. Sic quoquē sanctificamus ritē Sabbatum Domini, dicente Domino: Omne opus non facietis in eo. Veniat ergo, quicumque possibile sit, ad vesperinam atque nocturnam celebrationem, & ore tibi in conuentu Ecclesię pro peccatis suis deum. Qui verò hoc non possit, saltem in domo sua oret, & nō negligat deo soluere votum, ac reddere pensum seruitutis. In die verò nullus se à sacra Missarum celebratione separet, neque ociosus quis domi remaneat, cæteris ad Ecclesiam pergentibus, neque in venatione se occupet, & diabolico mancipetur officio, circunvagando campos & sylvas, clamorem & cachinnum ore exaltans, non gemitum nec orationis verba ex intimo pectore ad deum proferens.

10. CONCILIVM Moguntinum canone trigessimoxto.

11. SEDVNDVM Matisconense canone primo.

12. ET Agathense canone vigesimoprimum.

13. ET quadragesimoseptimo: vide infra in tractatu de præceptis Ecclesię, quæstione decimaquarta.

XII.

Quæ summa est horum trium præceptorum?

A. Hæc tria priora quidem præcepta, quæ sunt primæ tabulę, nos eò instituunt, vt verum Deo cultum præstemus, interiorē scilicet & exteriorē corde, ore, & opere, priuatim & publicē.

B. Reliqua septem, quæ porro sequuntur, præcepta secundæ tabulę dicuntur, in hoc addita, vt nostrum erga proximum officium explicent.

TESTIMONIA.

I. A. AVGVSTINVS quæstione septuagesimaprime super Exodum: Quæritur, decem præcepta

legis quemadmodum diuidenda sint: vtrum quatuor sint vsque ad præceptum de Sabbato, quæ ad

Matth. 23.

Die Dominico qua præclarè accidit. Genes. 1.

Act. 2.

Exod. 16.

Sabbati celebratio abrogata.

Exod. 20. Leuit. 23.

Quibus studiis vacandū in diebus festis.

ipsum deum pertinent: sex autem reliqua, quorum primum, Honora patrem & matrem, quæ ad hominem pertinent: an potius illa tria sint, & ista septē. Qui enim dicunt, illa quatuor esse, separant quod dictum est, Non erunt tibi dii alij præter me: vt aliud præceptum sit, Non facies tibi idolum & cetera: vbi signenta colenda prohibentur. Vnum autem volunt esse, Non concupisces vxorem proximi tui, & Non concupisces domū proximi tui, & omnia vsque in finē. Qui verò illa tria esse dicūt, & ista septem, vnum volunt esse, quicquid de vno colendo deo præcipitur, nē aliquid aliud præter illum pro deo colatur. Hæc autē extrema præcepta in duo diuidunt, vt aliud sit præceptum, Non concupisces vxorem proximi tui, & aliud, Non concupisces domum proximi tui, non seruum, non ancillam, non bouem, nō asinum, nec omnia quæcunque illius sunt. Decem tamē esse præcepta neutri ambigunt, quoniam hoc scriptura testatur. Mihi tamen videntur congruentius accipi tria & ista septē, quoniam Trinitatem videtur illa quæ ad illa, deum pertinent, insinuare diligentius intuentibus. Et reuerà quod dictum est, Non erunt tibi dii alij præter me: hoc ipsum perfectius explicatur, cum prohibentur colenda signenta. Concupiscentia porrò vxoris alienæ, & concupiscentia domus alienæ, tantum in peccando differunt, vt illi quod dictum est, Non concupisces domum proximi tui, adiuncta sint & alia, dicente scriptura: Neque agrū eius, neque seruum eius, neque ancillam eius, neque boues eius, neque subiugalem eius, neque omne pecus eius, neque quæcunque proximi tui sunt. Discreuisse autem videtur concupiscentiam vxoris alienæ, à concupiscentia cuiuslibet rei alienæ, quando vtrunque sic cœpit, Non concupisces vxorem proximi tui: & hinc cœpit cætera adiungere. Non autem cum dixisset, Non concupisces vxorem proximi tui: hinc connexit alia, dicens, Neque domum eius, neque agrum eius, neque seruum eius, &c. sed omnino apparent hæc esse coniuncta, quæ in vno præcepto videntur contineri, & discreta ab illo, vbi vxor nominata est. Illud autē vbi dictum est, Non erunt tibi dii alij præter me: apparet huius rei diligentiorē executionem esse in iis quæ subiecta sunt. Quod enim pertinet, Non facies tibi idolum, neque vllum simulacrum: quæcunque in cælo sunt fursum, & quæcunque in terra deorsum, & quæcunque in aqua sub terra, non adorabis ea, neque seruis illis: nisi ad id quod dictum est, Non erunt tibi dii alij præter me: Et paulò post: In illis duobus præceptis, non mœchandi, & non furandi, ipsa opera notata sunt: in his verò extremis, ipsa concupiscentia: quæ tantum differunt, vt aliquando mœchetur, qui non concupiscit vxorem proximi, cum alia aliqua causa illi miscetur: aliquando autem concupiscat, nec ei miscetur, poenam timens: & hoc forsitan lex ostendere voluit, quòd

vtraque, peccata sint. Et in sine eiusdem quæstionis: si furti nomine benè intelligitur omnis illicita vsurpatio rei alienæ: non enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit, sed vtrique à parte totum intelligi voluit, quicquid illicitè rerum proximi aufertur: profecto & nomine mœchie omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus vsus prohibitus debet intelligi. Et quod dictum est, Non occides: non putandum est fieri contra hoc præceptum, quado lex occidit, vel occidi aliquem deus iubet. Ille enim facit qui iubet, quando ministerium negare non licet.

2. IDEM in Psalmum trigésimumsecundum, concione prima: Cum attendis superiora dona DEI, quid tibi contulerit præceptorum, quia doctrina cælesti te imbuerit, quid tibi desuper è illius veritatis fonte præceperit, conuertere & ad Psalterium, & psalle domino in psalterio decem chordarum. Præcepta enim legis decem sunt. In decē præceptis legis habes psalterium. Perfecta res est. Habes ibi dilectionem Dei in tribus, & dilectionem proximi in septem. Et vtrique nōsti domino dicente, quia in his duobus præceptis tota lex pendet & propheta. Dicit tibi deus desuper, quia Dominus deus tuus deus vnus est. Habes vnam chordā. Non accipias in vanum nomen domini dei tui: habes alteram chordam, Obserua diem Sabbati, non carnaliter, non Iudaicis deliciis, qui ocio abutuntur ad nequitiam. Melius enim vtrique tota die foderent, quàm tota die saltarent. Sed tu cogitans requiem in Deo tuo, & propter ipsam requiem omnia faciens, abstine ab opere seruili. Omnis enim qui facit peccatum, seruus est peccati: vt inam hominis, & non peccati. Hæc tria pertinent ad dilectionem Dei, cuius cogita vnitatem, veritatem, & voluntatem. Est enim quedam voluntas in Domino, vbi verum sabbatum, vera requies. Vnde dicitur, Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Quis enim sic delectat, quàm ille qui fecit omnia quæ delectant? In his tribus charitas Dei, in septem aliis charitas proximi, nē facias alij quod pati nō vis. Honores patrem & matrem: quia vis te honorari à filiis tuis. Non mœchaberis: quia nec mœcham vxorem tuam post te vis. Non occides: quia & occidi non vis. Non fureris: quia furtum pati non vis. Non falsum testimonium dicas: quia odisti aduersum te falsum testimonium dicentem. Non concupisces vxorem proximi tui: quia & tuam non vis ab alio concupisci. Non concupisces rem aliquam proximi tui: quia si quis tuam concupiscit, displicet tibi. Conuerte & in te linguam, quando tibi displicet, qui tibi nocet. Hæc omnia præcepta Dei sunt, sapientia donante data sunt, desuper sonant. Tange psalterium, imple legem, quam Dominus Deus tuus non venit soluere, sed adimplere. Implebis enim amore, quod timore nō poteris.

XII.

Quid proponit & iniungit quartum præceptum?

Deut. 5. b Colof. 3. d Ephe. 6. a
Eccles. 3. a b Prou. 23. c
Tobias 4. a
Rom. 13. a b Hebr. 13. c
Tit. 2. a 2. c 1. Tim. 2. a 6. a
1. Pet. 3. c 5. b Ephe. 5. a
Colof. 3. d

A. Docentur hinc filij, quid suis debeant parentibus, quorum & ope in hanc lucem editi, & labore liberaliter sunt educati. Docentur & subditi, suum deferre officium maioribus, id est, omnibus qui dignitate & potestate quadam siue in politicis, siue in Ecclesiasticis magistratibus gerendis

Augustinus existimat potius tria constituenta prima tabule, & fecundæ septem præcepta.

Deut. 5. Exod. 20. fecundum lex.

Quomodo discernat sextum & septimum in adadatum à nono & decimo.

Nomine furti & mœchie quid intelligatur.

Quinti præcepti explicatio.

Dilectio Dei tribus præceptis explicatur: proximi verò septem.

Minus malū esse in die festo fodere, quàm saltare.

Psal. 51.

Tob. 4. Mach. 7. Deut. 5.

Matth. 5.

dis præcellunt.

B. Debent autem & illi parentibus, & hi maioribus suis tum interiorum, tum exteriorum quandam reuerentiam & obseruantiam, opem interdum & obedientiam.

C. Vctatur præterea, nē quacunque ratione vel offendamus, vel contristemus personas eiusmodi sublimiores, siue verbis aut signis, siue factis id committatur.

TESTIMONIA.

1. A. DEUTERONOMII quinto: Honora patrem tuum & matrem, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, vt longo viuas tempore, & benè sit tibi in terra, quam Dominus deus tuus daturus est tibi.

2. AD Colossenses tertio: Filij, obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in Domino.

3. AD Ephesios sexto: Filij, obedite parentibus vestris in Domino. Hoc enim iustum est. Honora patrem tuum & matrem tuam: (quod est mandatū primum in promissione) vt benè sit tibi, & sis longæuus super terram.

4. ECCLESIASTICI tertio: Filij sapientiæ, Ecclesia iustorum: & natio illorum, obedientia & dilectio. Iudicium patris audite filij, & sic facite, vt salui sitis. Deus enim honorauit patrem in filiis: & iudicium matris exquirens, firmavit in filios: sicut qui thesaurizat, ita & qui honorificat matrem suam. Qui honorat patrem suum, iucundabitur in filiis, & in die orationis suæ exaudietur. Qui honorat patrem suum, vita viuēt longiore: & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui timet Dominum, honorat parentes, & quasi Dominus seruiet his qui se genuerunt. In opere, & sermone, & omni patientia honora patrem tuum, vt superueniat tibi benedictio à Deo, & benedictio illius in nouissimo maneat. benedictio patris firmat domos filiorum, maledictio autem matris eradicat fundamenta. Nē glorieris in contumelia patris tui: non est enim tibi gloria, sed confusio. Gloria enim hominis ex honore patris sui, & dedecus filij patris sine honore. Fili, suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius: & si defecerit sensu, veniam da, & nē spernas eum in virtute tua. Eleemosyna enim patris non erit in obliuione. Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum, & in iustitia edificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tui: & sicut in sereno glacies, soluetur peccata tua. Quam malæ famæ est, qui derelinquit patrem: & est maledictus à deo, qui exasperat matrem.

5. PROVERBORUM vigésimotertio: Audi patrem tuum qui genuit te: & nē contemnas cū senuerit mater tua. Iterum: Gaudeat pater tuus & mater tua, & exultet quæ genuit te.

6. TOBIÆ quarto: Igitur cum Tobias putaret orationem suam exaudiri vt mori potuisset, vocauit ad se Tobiam filium suum, dixitque ei: Audi filii mi verba oris mei, & ea in corde tuo quasi fundamentum construe. Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli: & honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ eius. Memor enim esse debes, quæ & quanta pericula passa sit pro-

pter te in vtero suo. Cum autem & ipsa compleuerit tempus vitæ suæ, sepelias eam circa me.

7. AD Romanos decimotertio: Omnis anima potestatis sublimioribus subdita sit. Non enim est potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt, à deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. nō enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Ideo necessitate subditi estote: non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideo enim & tributa præstatis: Ministri enim dei sunt, in hoc ipsum seruientes. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

8. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiaccete eis. Ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri: vt cū gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis.

9. AD Titum tertio: Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse, neminem blasphemare.

10. ET capite secundo: Seruos hortare dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes: non fraudantes, sed in omnibus fidei bonam ostendentes, vt doctrinam Saluatoris nostri Dei ornent in omnibus.

11. PRIORIS ad Timotheum secundo: Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in sublimitate sunt: vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum est, & acceptum coram Saluatore nostro Deo.

12. ITEM capite sexto: Quicunque sunt sub iugo serui, dominos suos omni honore dignos arbitrentur: nē nomen Domini & doctrina blasphemetur. Qui autē fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt: sed magis seruiant, quia fideles sunt: & dilecti, qui beneficij participes sunt. Hæc doce, & exhortare.

13. PRIORIS Petri secūdo capite: Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum: siue regi, quasi præcellenti: siue ducibus, tanquàm ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò

b Len. 19. g 1. Pet. 2. c Gen. 43. f 1. Tim. 6. a Eccles. 4. a Act. 10. d c 1. Timoth. 5. c 1. Cor. 9. b Matth. 10. b 21. b Luc. 10. b Amb. 11. 5. hexsem. c. 15. d Matth. 35. a Hebr. 13. c Exod. 21. c 22. d Len. 20. b Deut. 21. d 27. c Prou. 20. e 28. d 30. b c Eccles. 7. b

bonorum: quia sic est voluntas dei, vt benefacientes obmulerere faciatis imprudentium hominum ignorantiam: quasi liberi, & non quasi velamē habētes malitiæ libertatem; sed sicut serui Dei. Omnes honorate, fraternitatem diligite, Deum time- te, regem honorificate. Serui, subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam dyfcolis.

14. E T capite quinto: Similiter adolefcētes subditi estote senioribus.

15. A D Ephesios sexto: Serui, obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum seruicētes, quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate seruientes, sicut domino & non hominibus, scientes quoniam vnusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet à domino, siue seruus, siue liber.

16. A D Colossenses tertio: Serui, obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placētes, sed in simplicitate cordis, timētes deum. Quodcumque facitis, ex animo operamini, sicut domino, & non hominibus: scientes quod à domino accipietis retributionem hæreditatis.

1. B. L E V I T I C I decimonono: Coram cano capite confurge, & honora personā senis: & time dominum deum tuum.

2. P R I O R I S Petri secundo: Subiecti estote, &c. vt paulò antè, A. testimonio decimotertio.

3. G E N E S I S quadragésimotertio: Ingressus est Ioseph domum suam, obtuleruntque ei munera, tenentes in manibus suis, & adorauerunt proni in terram.

4. P R I O R I S ad Timotheum sexto: Quicumque sunt sub iugo serui, dominos suos omni honore dignos arbitrentur: nē nomen Domini & doctrina blasphemetur.

5. E C C L E S I A S T I C I quarto: Presbytero humilia animam tuam, & magnato humilia caput tuum.

6. A C T O R V M decimo: Et factū est cū introisset Petrus, obuius venit ei Cornelius: & prōcīdens ad pedes eius, adorauit.

7. P R I O R I S ad Timotheum quinto: Qui benè præsumt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maxime qui laborat in verbo & doctrina. Dicit enim scriptura: Non alligabis os boui trituranti. Et, Dignus est operarius mercede sua.

8. P R I O R I S ad Corinthios nono: Quis militat suis stipendiis vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Nunquid secundum hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptū est enim in lege Moysi, Non alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobus cura est teco? An propter nos vtique dicit? Nā propter nos scripta sunt, quoniam debet in spe qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipiendi. Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnū est si nos carnalia vestra metamus? Si alij potestatis vestræ participes sunt, quare non potius nos? Sed non vsi sumus hac potestate: sed omnia sustinemus, nē quod offenculum deus Euangelio Christi: Nescitis, quoniā qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt

edunt: & qui altari deseruiunt, cum altari participant? Itā & dominus ordinauit iis, qui Euangeliū annunciant, de Euangelio viuere.

9. M A T T H Œ I decimo: Nolite possidere aurū, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris: non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamēta, neque virgam. dignus est enim operarius cibo suo.

10. E T capite vigesimosecundo: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.

11. L V C Œ decimo: In eadē domo manere, edentes & bibētes quæ apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua. In quacunque ciuitate intraueritis, & susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis.

12. A M B R O S I V S libro quinto hexaameron, capite decimosexto: Quam verò rationabilium excedat pietatem ac prudentiam ciconiæ clementia, considerandum, quam nec post exemplum quidē rationabilium quisquam nostrorum imitari poterit. Nam depositi patris artus, per longæuum fenestutis plumarum tegmine alarūque remigio nudatos, circumstantes soboles pennis propriis fouet. Et quid dicam collatitio cibo pascit, quando etiā ipsa reparat naturā dispendia, vt hinc atque inde subleuantes senem fulcro alarum suarum ad volādum exercent, & in pristinos vsus desueta iam reuocent pij patris membra? Quis nostrū leuare ægrum non fastidiat patrem? Quis fessum senē suis humeris imponat, quod in ipsa historia vix credibile habetur? Quis, vt pius sit, nō hoc seruulis mādāt obsequiū? At verò auibus non est graue, quod pietatis est plenum: non est onerosum, quod soluitur naturæ debito. Non recusant aues pascere patrem, quod etiā præscripta necessitate, sub terrore pœnarum plerique hominū recusarunt. Aues non scripta, sed nata lex stringit. Aues ad hoc munus nullo præcepto conueniunt, sed gratiæ naturalis officio. Aues non erubescunt reuerendi senis membra portare. Est enim vestræ pietatis: quod eō vsque frequenti testificatione percubuit, vt cōgruæ mercedem remunerationis inuenerit. Nā Romanorū vsu pia auis vocatur. Et quod vix vni Imperatori consulto Senatus delatum dicitur, hoc istæ aues in commune meruerunt. Habent ergo aues istæ decreta patrum ad propriæ insigne clementiæ. Pios enim filios, patrum prius oportuit iudicio prædicari. Habent etiam vniuersorum suffragia. Nam retributio beneficiorum antipelargosis nominatur. Pelargos enim ciconia dicitur. Virtus itaque ab his nomen accepit, cū relatio gratiarum ciconiæ vocabulo nuncupatur.

1. C. M A T T H Œ I decimo quinto: Ipse autē respondens, ait illis: Quare & vos transgredimini mādātum dei propter traditionem vestram? Nā Deus dixit, Honora patrem & matrem: & qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri vel matri, Munus quodcumque est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum aut matrem suam: & irritum fecistis mādātum Dei propter traditionem vestram.

2. A D Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, &c. vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. hoc enim non expedit vobis.

3. E X O D I vigesimoprimum: Qui percusserit patrem

Ciconiarum pietas in pœnentia.

Rebeller pœnitentibus.

rem suum, aut matrem, morte moriatur. Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur.

4. E T vigesimosecundo: Dis non detrahes, & principi populi tui non maledices. Decimas tuas & primitias tuas non tardabis reddere.

5. L E V I T I C I vigesimo: Qui maledixerit patri suo aut matri, morte moriatur. Patri matrique qui maledixerit, sanguis eius sit super eum.

6. D E V T E R O N O M I I vigesimoprimum: Si genuerit homo filium cōtumacem & proteruum, qui non audierit patris ac matris imperium, & cōcēci- tus obedire contempserit, apprehendens eum, & ducent ad iudices ciuitatis illius, & ad portam iudicij, dicetque ad eos, Filius noster iste proteruus & contumax est, monita nostra audire contemnit, comestationibus vacat, & luxuriæ atque cōiuiiis: lapidibus eum obruet populus ciuitatis, & morietur, vt auferatis malum de medio vestri, & vniuer-

XIIII.

Quid includit quintum præceptum?

A. Non solum externam prohibet eadem & vim omnem quæ corpus & vitam proximi ledit, sed etiam iram, odium, rancorem, indignationem, vindictæ cupiditatem, & quosuis internos affectus ad proximi laesionem propensos, amputat.

B. Requirit verò animi mansuetudinem, humanitatem, clementiam, comitatem, beneficentiam: nimirum vt iniuriarum facile obliuiscamur, nec vindictam expetamus, sed itā condonemus iniuriam offensas, sicut in Christo Deus nobis donauit.

TESTIMONIA.

1. A. G E N E S I S nono: Sanguinem animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis: de manu viri, & de manu fratris eius requiram animam hominis. Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus est homo.

2. L E V I T I C I vigesimo quarto: Qui percusserit & occiderit hominem, morte moriatur. Qui irrogauerit maculam cuilibet ciuium suorum, sicut fecit, sic fiet ei: fracturam pro fractura, oculū pro oculo, dentem pro dente restituet. qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogetur. Qui percusserit hominem, punietur.

3. E T capite decimonono: Non eris criminator, nec susurro in populo. Non stabis cōtra sanguinē proximi tui. Ego Dominus. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, nē habeas super illo peccatum. Non quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum.

4. D E V T E R O N O M I I quinto: Non occides.

5. E X O D I vigesimo: Non occides. 6. E T vigesimoprimum: Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur. Qui autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus eius: cōstituum tibi locum in quem fugere debeat. Si quis per insidiam occiderit proximum suum, & per insidias: ab altari meo euelles eum, vt moriatur, &c.

7. M A T T H Œ I quinto: Audistis quia dictum est antiquis, Non occides: qui autem occiderit,

fus Israël audiens pertimescat.

7. E T capite vigesimoseptimo: Maledictus qui non honorat patrem suum & matrem: & dicet omnis populus, Amen.

8. P R O V E R B I O R V M vigesimo: Qui maledicit patri suo & matri, extinguetur lucerna eius in mediis tenebris.

9. I T E M vigesimo octauo: Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre, & dicit, hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est.

10. E T capite trigésimo: Generatio quæ patri suo maledicit, & quæ matri suæ nō benedicit, &c. Ibidem: Oculum qui subannat patrem, & qui despiciit partem matris suæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ.

11. E C C L E S I A S T I C I tertio: Erit, suscipe senem etiam patris tui, & non contristes eum in vita illius, &c. vt. supra.

XIIII.

Quid includit quintum præceptum?

A. Non solum externam prohibet eadem & vim omnem quæ corpus & vitam proximi ledit, sed etiam iram, odium, rancorem, indignationem, vindictæ cupiditatem, & quosuis internos affectus ad proximi laesionem propensos, amputat.

B. Requirit verò animi mansuetudinem, humanitatem, clementiam, comitatem, beneficentiam: nimirum vt iniuriarum facile obliuiscamur, nec vindictam expetamus, sed itā condonemus iniuriam offensas, sicut in Christo Deus nobis donauit.

reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, Raca: reus erit concilio. Qui autem dixerit, Fatue: reus erit gehēnæ ignis. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.

8. I A C O B I secundo: Qui dixit, Non mœchaberis: dixit, & Non occides.

9. P R I M Œ Ioannis tertio: Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis, quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem.

10. A D Ephesios quarto: Irascimini, & nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam vestram. Ibidem: Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemiam tollatur à vobis cum omni malitia.

11. A D Colossenses tertio: Nunc autē deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiā, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro.

12. P S A L M O quarto: Irascimini, & nolite peccare.

13. A D Romanos duodecimo: Nulli malū pro malo reddentes: Non vosmetipsos defendentes, charissimi, sed date locum iræ: scriptum est enim: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus.

14. D E V T E R O N O M I I trigésimo secundo: Mea est vltio, & ego retribuam eis in tempore.

15. E C C L E S I A S T I C I vigesimo octauo: Qui

vindicari vult, à Domino inueniet vindictam: & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi, peccata soluentur. Homo homini referuat iram, & à Deo quærit medelam? In hominem similem sibi nõ habet misericordiam: & de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit, referuat iram: & propitiationem petit à Deo? Quis exorabit pro delictis illius? Memento nouissimorum, & desine inimicari. Tabitudo enim & mors iminent in mandatis eius. Memorare timorem Dei, & non irascaris proximo. Memorare testamētum Altissimi, & despice ignorantiam proximi. Abstine te à lite, & minues peccata. Homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam. Secundum enim lingua filia, sic ignis exardescit: & secundum virtutem hominis, sic iracundia illius erit: & secundum virtutem hominis, sic iracundia illius erit: & secundum substantiam suam, exaltabit iram suam. Certamen festinatum incendit ignem, & lis festinans effundit sanguinem: & lingua testificans adducit mortem. Si sufflaueris, quasi ignis exardabit: & si expueris super illam, extinguetur, vtraque ex ore proficiuntur. Sufurro & bilinguis maledictus: multos enim turbauit pacem habentes.

16. **A D** Hebræos decimo: Scimus qui dixit, Mihi vindictam, ego retribuam.

17. **E T** capite duodecimo: Contēplantes, nõ quis desit gratiæ Dei: nõ qua radix amaritudinis sursum germinans impediatur, & per illam inquinentur multi.

18. **A D** Ephesios quarto: Obsecro itaque vos ego vincus in Domino, vt dignè ambuletis vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia, supportantes inuicem in charitate, solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.

2. **A D** Colossenses tertio: Induite vos ergo sicut electi dei, sancti & dilecti, viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportantes inuicem: & donantes vobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam: sicut & Dominus donauit vobis, ita & vos. Super omnia autem hæc charitatem habete, quod est vinculum perfectionis: & pax Christi exultet in cordibus vestris, in qua & vocati estis in vno corpore.

3. **A D** Romanos duodecimo: Benedicite perfectis: benedicite, & nolite maledicere. Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habetes. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. hoc enim faciens, carbonem ignis cogeres super caput eius. Noli vinci à malo: sed vince in bono malo.

4. **P R I O R I S** Petri tertio: In fide autem, omnes vnanimis, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles, non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto: sed

concontrariò, benedicientes: quia in hoc vocati estis, vt benedictionem hereditate possideatis.

5. **A D** Ephesios sexto: Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas, scientes quia & illorum & vester Dominus est in caelis: & personarum acceptio non est apud eum.

6. **A D** Philippenses quarto: Et pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras in Christo Iesu. De cæterò fratres, quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinae, hæc cogitate. Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me: hæc agite, & Deus pacis erit vobiscum.

7. **M A T T H Æ I** sexto: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

8. **E T** capite quinto: Audistis quia dictum est, Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis nõ resistere malo: sed si quis te percussit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: & ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Et quicumque te angariauerit mille passus, vade cum illo alia duo. Qui petit à te, da ei, & volenti mutare à te, nõ auertaris. Audistis quia dictum est, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persecuentibus & calumniantibus vos, vt sitis filij patris vestri, qui in caelis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quæ mercedem habebitis? nõne & ethnici hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nõne & ethnici hoc faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.

9. **I T E M** decimo octauo: Accedens Petrus ad eum, dixit: domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei vsque septies? Dixit illi Iesus: Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies. Ibidem: Nõne ergo oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tui miserus sum? &c.

10. **L V C Æ** sexto: Dimittite, & dimittimini.

11. **M A R C I** vndecimo: Dum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquem, vt & pater vester qui in caelis est, dimittat vobis peccata vestra, &c.

12. **P R O V E R B I O R V M** vigesimo quarto: Nè dicas, Quo modo fecit mihi, sic faciam ei: reddā vnicuique secundum opus suum.

13. **A D** Ephesios quarto: Estote inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit vobis.

X V

Quid habet sextum præceptum?

Leuit. 10. b 19. f Deut. 22. c
1. c. Math. 5. c. Eccl. 4. d
1. Cor. 6. b d Ephes. 4. d 5. a
1. Tim. 6. d Iud. b c d

- A. Prohibet fornicationem, adulterium, & omnem concubitum illegitimum, ac impuram qualemcunque libidinem.
- B. Caueri præterea & præscindi vult occasiones, quæ carnis libidinem irritant

irritant ac fouent, vt sunt obscena verba, cantilenæ in honestæ gestus impudici.

C. Requirit ex aduerso fidem in coniugio, tum pudicitiam omnem siue cordis in cogitationibus & desiderijs, siue corporis in lingua, facie, oculis, auribus, tactu, atque omni demum habitu cultuque exteriore, vt siue soli, siue cum alijs viuamus, non modò luxus & intemperantiæ notam effugiamus, verum etiam modestiam, frugalitatem, continentiamque sedulo exerceamus.

TESTIMONIA.

1. **A. LEVITICI** vigesimo: Si moechatus quis fuerit cum vxore alterius, & adulterium perpetraverit cum coniuge proximi sui, morte moriantur & moechus & adultera. Qui dormierit cum nouerca sua, &c. & post plura alia enormia peccata ita subiicitur: Custodite leges meas atque iudicia, & facite ea: nõ & vos euomat terra quam intraturi estis & habitaturi. Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt, & abominatus sum eas.

2. **I T E M** capite decimonono: Nè prostituas filiam tuam, nõ contamnetur terra, & impleatur piaculo.

3. **D E V T E R O N O M I** vigesimo secundo: Si dormierit vir cum vxore alterius, vterque morietur, id est, adulter & adultera: & auferes malum de Israël. Et paulò superius. Quod si verum est quod obiicit, & non est in puella inuenta virginitas: eiicient eam extra fores domus patri sui, & lapidibus obruent viri ciuitatis illius: & morietur, quoniam fecit nefas in Israël vt fornicaretur in domo patris: & auferes malum de medio tui, & similia multa in eodem capite.

4. **E T** capite vigesimotertio: Non erit meretrix de filiabus Israël, nec scortator de filiis Israël. Nõ offeres mercedem prostibuli, nec precium canis in domo Domini Dei tui, quicquid illud est quod vouerint: quia abominatio est vtrunque apud Dominum Deum tuum.

5. **M A T T H Æ I** quinto: Audistis quia dictum est antiquis, Non moechaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo.

6. **E C C L E S I A S T I C I** quadragesimo primo capite: Erubescite à patre & à matre de fornicatione: à respectu mulieris fornicariæ. Nè respicias mulierem alieni viri, & nõ scruteris ancillam eius, neque steteris ad lectum eius.

7. **P R I O R I S** ad Corinthios sexto capite: An nescitis quia iniqui regnum dei non possidebunt? Nolite errare, Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, &c. regnum dei possidebunt. Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, vnus corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem adhæret Domino, vnus spiritus est. Fugite fornicationem: Omne enim peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis quoniam membra vestra, templum sunt

spiritus sancti qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri? Empti enim estis precio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro.

8. **A D** Ephesios quarto: Hoc igitur dico & testificor in Domino, vt iam non ambuletis sicut & Gentes ambulantes in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcitatē cordis ipsorum, qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiae, in operationem immunditiæ omnīs, in auaritiā.

9. **E T** quinto capite: Fornicatio autem & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpitudine, aut stultitioquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magis gratiarum actio. Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hereditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis, propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiae.

10. **P R O V E R B I O R V M** sexto: Quia mandatum lucerna est, & lex lux, & via vitæ increpatione disciplinae, vt custodiant te à muliere mala, & à blanda lingua extraneæ. Non concupiscat pulchritudinem eius cor tuum, nõ capiatis nutibus illius: precium enim scorti vix est vnus panis: mulier autem viri preciosam animam capit. Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, vt vestimenta illius nõ ardeant? aut ambulare super prunas, vt non comburantur plantæ eius? sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus cum tetigerit eam. Non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit: furatur enim vt esurientem impleat animam: depræhensus quoque reddet septuplum, & omnem substantiam domus suæ tradet. Qui autem adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam: turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur, quia zelus & furor viri non parcat in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.

11. **I V D A S** in epistola sua canonica: Subintroierunt quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc iudicio) impij, Dei nostri gratiā transferentes in luxuriam, &c. Sicut Sodoma & Gomorrha, & finitimæ ciuitates simili modo exornatæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes. Similiter & hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, maiestatem autem blasphemant.

M ij

Hi sunt in epulis suis, maculae, conuiuantes sine timore, semetipfos pascentes, &c. Et in fine: Aliis autem miseremini in timore, odientes & eam quae carnalis est, maculatam tunicam.

1. B. AD Colossenses tertio: Nunc autem depomite & vos omnia iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Et paulò superius: Mortificate membra vestra, quae sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quae est simulacrorum seruitus, propter quae venit ira Dei super filios incredulitatis.

2. AD Ephesios quinto: Fornicatio autè & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos: aut turpitudine, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quae ad rem non pertinet: sed magis gratiarum actio.

3. SECVNDÆ Petri secundo capite: Et ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euersione damnauit, exemplum eorum qui impiè acturi sunt, ponens: & iustum lot oppressum à nefandorum iniuria ac luxuriosa conuersatione eripuit: aspectu enim & auditu iustus erat, habitas apud eos, qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant. Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij referuare cruciandos: magis autem eos qui post carnem in concupiscentia immunditiae ambulat, dominationemque contemnunt, audaces, sibi placentes: sectas non metuunt introducere blasphemantes, hi verò velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem & in perniciem, in his quae ignorant, blasphemantes, in corruptione sua peribunt, percipientes mercedem iniustitiae, voluptatem existimantes dici, delicias conuersionis & maculae: delicias affluentes, in conuiujs suis luxuriantes vobiscum, oculos habentes plenos adulterij & incestibilis delicti.

1. C. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij, sicut & Gætes quae ignorant Deum.

2. AD Hebraeos decimotertio: Honorabile conubium in omnibus, & torus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.

3. TOBIÆ quarto: Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum: & caue ne aliquando peccato consentias, & prætermittas præcepta Domini Dei nostri.

4. PRIORIS ad Corinthios septimo: Vxori vir debitum reddat: similiter autem & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet: sed vir. Similiter autem & vir, sui corporis potestatem non habet: sed mulier. Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis ieiunio & orationi. Et nonnullis interiectis: Iis autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio nõ ego, sed Dominus, vxorem à viro nõ discedere: quod si discesserit, manere inuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat, &c.

5. TOBIÆ tertio: Tu scis Domine (ait Sara) quia nunquam concupiui virum, & mundam seruau animam meam ab omni concupiscentia. Nunquam cum ludentibus miscui me: neque cum his qui in leui-

tate ambulant, participem me præbui. Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea consensu suscipere.

6. MATTHÆI decimoquinto: Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt: & ea coinquant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Hæc sunt quae coinquant hominem.

7. DANIELIS decimotertio: Videbat eam (Suffannam) senes quotidie ingredientem & deambulantem, & exarserunt in concupiscentiam eius, & euerterunt sensum suum, & declinauerunt oculos suos vt non viderent cælum, neque recordarentur iudiciorum iustorum. Erant ergo ambo vulnerati amore eius, nec indicauerunt sibi vicissim dolorem suum: erubescerant enim indicare sibi concupiscentiam suam, &c. Et in fine capitis: Et dixit ei Daniel: Semen Chanaan, & non Iuda, species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum.

8. PRIORIS ad Timotheum quinto capite: Adolescentiores viduas deuota. Cum enim luxuriata fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Simul autem & ociosae discunt circuire domos, nõ solum ociosae, sed & verbosae & curiosae, loquætes quae non oportet.

9. ECCLESIASTICI nono: Nè respicias mulierem multiuolam, nè fortè incidas in laqueos illius. Cum saltatrice nè assiduus sis: nec audias illam, nè fortè pereas in efficacia illius. Virginem nè cõspicias, nè fortè scandalizeris in decore illius. Nè des fornicariis animam tuam in villo: nè perdas te, & hereditatem tuam. Noli circumspicere in vicis ciuitatis, nec oberraueris in plateis illius. Auerte faciem tuam à muliere compta, & nè circumspecias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt: & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Speciem mulieris alienae multi admirati, reprobi facti sunt. Colloquium enim illius quasi ignis exardescit. Cum aliena muliere nè sedear omnino, nec accumbas cum ea super cubitum: & non alterceris cum illa in vino, nè fortè declinet cor tuum in illam, & sanguine tuo labaris in perditionem.

10. IOB trigessimoprimum: Pepigi foedus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Quam enim partem haberet in me Deus desuper, & hereditatem Omnipotens de excelsis? Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad ostium amici mei infidiatus sum: scortum alterius sit vxor mea, &c. Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima.

11. PROVERBORVM sexto capite: Vt supra, hac eadem quaestione, A. testimonio decimo.

12. GENESIS nono: Cum vidisset Cham pater Chanaan, verenda scilicet patris sui esse nudata, nunciauit duobus fratribus suis foras. At verò Sem & Iaphet pallium imposuerunt humeris suis, & incedentes retrorsum, operuerunt verenda patris sui: faciesque eorum auersae erant, & patris virilia non viderunt. Euigilans autem Noè ex vino, cum didicisset quae fecerat ei filijs suis minoribus: Maledictus Chanaan, seruus seruorum erit fratribus suis. Dixitque, Benedictus Dominus Deus Sem, sit Chanaan seruus eius. Dilatet deus Iaphet, & ha-

& habitet in tabernaculis Sem, sitque Chanaan seruus eius.

13. DEUTERONOMII vigesimoquinto: Si habuerint inter se iurgium viri duo, & vnus contra alterum rixari coeperit, volensque vxor alterius eruere virum suum de manu fortioris, miserique manum, & apprehenderit verenda eius: abscindes manum illius, nec flecteris super eam vlla misericordia.

14. GENESIS trigesimo octauo: Dixit ergo Iudas ad Onan filium suum, Ingredere ad vxorem fratris tui, & sociare illi, vt suscites semen fratri tuo. Ille sciens nõ nasci sibi filios, introiens ad vxorem fratris sui, semen fundebat in terram: nè liberi, fratris nomine nasceretur. Et idcirco percussit eum Dominus, eo quod rem detestabilem faceret.

15. PRIORIS ad Timotheum secundo: Volo ergo viros orare in omni loco, leuantes puras manus, sine ira & disceptatione. Similiter & mulieres in habitu ornato: cum verecundia & sobrietate ornantes se, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste preciosa, sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona.

16. PRIORIS Petri tertio: Similiter & mulieres subdita sint viris suis: vt & si qui non credunt verbo, per mulierum conuersationem sine verbo lucrifiant, considerantes in timore castam conuersationem vestram. Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus: sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples, &c.

17. ESAIÆ tertio: Et dixit Dominus, Pro eo quod eleuatae sunt filiae Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant: ambulabant, & pedibus suis composito gradu incedebant: Decaluaabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia, & periscelidas, & murænas, & olfactoriola, & inanes, & annulos, & gemmas in fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus, & specula, & sindones, & vittas, & theristra. Et erit pro sua odore fetor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine caluitium, & pro fascia pectorali cilicium. Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, & fortes

tui in prælio. Et moriebunt atque lugebunt portae eius, & desolata in terra sedebit.

18. AMOS sexto: Vae qui opulenti estis in Sion, &c. Qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris: qui canitis ad vocem psalterij: Sicut dauid putauerunt se habere vasa cantici, bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur super cõtritione Ioseph. Quapropter nunc migrabunt in capite trans migrantium: & auferetur factio lasciuientium. Iurauit Dominus Deus in anima sua, dicit Dominus exercituum, Deus testor ego superbiam Iacob, & domos eius odi, & tradam ciuitatem cum habitatoribus suis.

19. IACOBI quinto: Agite nunc diuites, plorate, ululantes in miseris vestris quae aduenient vobis. Diuitiae vestrae putrefactae sunt: & vestimenta vestra à tineis comesta sunt. Aurum & argentum vestrum ruginauit: & rugo eorum in testimonium vobis erit, & māducabit carnes vestras sicut ignis. Theaurizastis vobis iram in nouissimis diebus. Epulati estis super terram, & in luxurijs enutristis corda vestra in die occisionis.

20. AD Romanos decimotertio: Nox praecessit, dies autem appropinquauit. Abiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Sicut in die honestè ambulemus: non in comestationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitijs, &c. sed induimini Dominum Iesum Christum, & carnis curam nè feceritis in desiderijs.

21. EZECHELIS decimosexto: Viuo ego, dicit Dominus Deus, quia non fecit Sodoma foror tua ipsa, & filiae eius, sicut fecisti tu & filiae tuae. Ecce hæc fuit iniquitas Sodomae fororis tuae, superbia, saturitas panis, & abundantia, & ocium ipsius & filiarum eius: & manum egeno & pauperi non porrigebant. Et eleuatae sunt, & fecerunt abominaciones coram me: & abstuli eas sicut vidisti. Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccauit: sed vicisti eas sceleribus tuis, & iustificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es. Ergo & tu porta confusionis tuae, quae vicisti sorores tuas peccatis tuis, sceleratius agens ab eis: iustificatae sunt enim à te: ergo & tu confundere, & porta ignominiam tuam, quae iustificasti sorores tuas.

22. PRIORIS ad Timotheum quinto: Nam quae (vidua) in delicijs est, viuens mortua est. Tui castum custodi.

XVI.

Quid docetur in septimo præcepto:

A. Prohibetur omnis rei alienae illicita contractatio & vsurpatio per furtum, rapinam, simoniam, vsuras, lucra iniusta, dolum malum, & quouis contractus alios, quibus fraterna laeditur charitas, ac proximus fraude circumuenitur.

B. Exigit eregione hoc præceptum, vt in omni negotio seu commercio iniuolata seruetur æquitas, & proximi utilitas, sicubi sese offerat occasio, quacunque ratione ac ope nostra promoueatur.

TESTIMONIA.

1. A. LEVITICI decimonono: Nō faciatis furum. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque manē. Non facies quod iniquum est, nec iniuste iudicabis. Nōlite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura. Statera iusta & æqua sint pondera, iustus modius, æquifque sextarius.

2. AD Ephesios quarto: Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti.

3. PRIORIS ad Corinthios sexto: Iam quidem omnino delictum est in vobis, quod iudicia habetis inter vos. Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? Sed vos iniuriam facitis & fraudatis: & hoc fratribus. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nōlite errare. Neque fornicarij, &c. neque fures, neque auari, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

4. LVCAE sexto: Si mutuum dederitis his à quibus speratis recipere, quare gratia est vobis? Nam & peccatores peccatoribus scenerantur, vt recipiant æqualia. Veruntamē diligite inimicos vestros: benefacite & mutuum date, nihil inde sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos.

5. ACTORVM octauo capite: Quum vidisset autem Simon, quia per impositionem manus Apostolorum, daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, dicens: Date & mihi hanc potestatem, vt cuiunque imposero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri. Non est tibi pars, neque sors in sermone isto. cor enim tuum non est rectum coram Deo. Pœnitentiam itaque agē ab hac nequitia tua: & roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse. Respondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, vt nihil veniat super me horum quæ dixistis.

6. QVARTI Regum quinto: Dixit Giezi puer viri Dei, Pepererit dominus meus Naaman Syro isti, vt non acciperet ab eo quæ attulit: viuit Dominus, quia curra post eum, & accipiam ab eo aliquid. Et secutus est Giezi post tergum Naaman: quem cum vidisset ille currentem ad se, desiliit de curru in occursum eius, & ait: Recte sunt omnia? Et ille ait: Recte. Dominus meus misit me ad te, dicens: Modò venerunt ad me duo adolescentes de monte Ephraim, ex filiis prophetarum, da eis talentum argenti, & vestes mutatorias duplices, &c. Et dixit Eliseus, Vnde venis Giezi? Qui respondit, Non mihi seruus tuus quoquam. At ille ait, Nōne cor meum in presenti erat, quando reuerfus es homo de curru tuo in occursum tuum? nunc agnam accepisti argenti, & accepisti vestes, vt emas oliuetas, & vineas & oves & boues, & seruos & ancillas. Sed & lepra Naaman adhærebit tibi, & semini tuo, vsque in sempiternum. Et egressus est ab eo leprosus quasi nix.

7. DEUTERONOMI vigesimo quinto: Non habebis in sacculo diuersa pondera, maius & mi-

nus: nec erit in domo tua modius maior & minor. Pondus habebis iustum & verum, & modius equalis & verus erit tibi: vt multo viuas tempore super terram, quam Dominus deus tuus dederit tibi. abominatur enim Dominus tuus eum qui facit hæc, & auerfatur omnem iniustitiam.

8. PROVERBIORVM vndecimo: Statera dolosa abominatio est apud Deum, & pondus æquum voluntas eius.

9. ET capite vigesimo: Pondus & pondus, mensura & mensura, vtrunque abominabile est apud Deum.

10. ECCLESIASTICI decimo: Nihil agas in operibus iniuriæ. Odibilis coram Deo est & hominibus superbia: & execrabilis omnis iniquitas gentium. Regnum à gente in gentem transfertur propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos.

11. PRIORIS ad Thesalonicenses quarto: Nē quis supergrediatur neque circūueniat in negotio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus.

1. B. PSALMO decimo quarto: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam: Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua: nec fecit proximo suo malum, &c. Qui iurat proximo suo, & non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad vsuram, & munera super innocētem non accepit: qui facit hæc, non mouebitur in æternum.

2. LVCAE sexto: Ab eo qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. Omni autem petenti te, tribue: & qui aufert quæ tua sunt, nē repetas. Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.

3. EZECHELI decimo octauo: Vir si fuerit iustus, & fecerit iudicium & iustitiam, in montibus non comederit, &c. & hominem non contristauerit: pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit, ad vsuram non accomodauerit, & amplius non accepit: ab iniquitate auerterit manum suam, & iudicium verum fecerit inter virum & virum: in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit, vt faciat veritatem: hic iustus est, vita viuet, ait Dominus Deus. Quod si genuerit filium, latronem effundentem sanguinem, &c. egenum & pauperem contristantem, rapientem rapinas, pignus non reddentem, ad vsuram dantem, & amplius accipientem: nunquid viuet? non viuet: cum vniuersa hæc detestanda fecerit, morte morietur, sanguis eius in ipso erit. Quod si genuerit filium, qui videt omnia peccata patris sui, quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis: virum non contristauerit, pignus non retinuerit, & rapinam nō rapuerit: a pauperis iniuria auerterit manum suam, vsuram & superabundantiam non accepit, iudicia mea fecerit, in præceptis meis ambulauerit: hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita viuet, &c.

4. AD Romanos decimo tertio: Reddite omnibus debitum cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Nemini quicquam debeatis: nisi, vt inuicem diligatis.

5. MATTHÆI quinto: Audistis quia dictum est, Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autē dico vobis non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam, &c. & ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tolle-

re, dimitte ei & pallium. Qui petit à te, da ei: & volenti mutare à te, nē auertaris. Diligite inimicos vestros, & benefacite his qui oderunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos: vt sitis filij patris vestri qui in cælis est.

XVII.

Quid in octauo præcepto comprehenditur?

A. Prohibemur eo falsum dolo sumve testimonium in quenquam proferre, & quoquomodo proximi causam in iudicio subuerrere, vel etiā extra iudicium famam illius lædere, quod sanè fit à susurrionibus, detractoribus, maledicis, criminatoribus & adulatoribus. Breuiter omne mendacium, & omnis linguæ contra proximum abusus hinc interdicitur.

B. Docemur interim de proximo benè & commodè loqui, nempe ad illius defensionem & vilitatem sine fuce, simulatione, insidijsve.

TESTIMONIA.

1. A. LEVITICI decimonono: Non mentiemini, nec decipiet vnusquisque proximum suum. Nō faciēs calumniā proximo tuo, nec vi opprimes eum. Non maledices furdo. Non faciēs quod iniquū est, nec iniuste iudicabis. Iuste iudica proximo tuo. Nō eris criminator, nec susurro in populo, &c.

2. EXODI vigesimo tertio: Nō suscipies vocem mendacij: nec coniungas manum tuam vt pro impio dicas falsum testimonium. Non sequeris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, vt à vero deues. Pauperis quoque non misereberis in iudicio. Non declinabis in iudicium pauperis. Mendacium fugies. Insonem & iustum non occides: quia auersor impium. Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subuertunt verba iustorum.

3. DEUTERONOMI quinto: Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. 4. ET capite decimo sexto: Iudices & magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dedit tibi, per singulas tribus tuas: vt iudicent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinet. Non accipies personam, nec munera: quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Iuste quod iustum est persequeris: vt viuas, & possideas terram quam Dominus Deus tuus dedit tibi.

5. ITEM capite decimonono: Non stabit testis vnus contra aliquem, quicquid illud peccati & facinoris fuerit: sed in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum. Si steterit testis mendax contra hominem, accusans eum prauaricationis, stabunt ambo quorum causa est ante Dominum in conspectu sacerdotum & iudicum qui fuerint in diebus illis. Cumque diligentissime perscrutates, inuenerint falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium: reddent ei sicut fratri suo facere cogitauit, & auferes malum de medio tui: vt audientes cæteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere. Non misereberis eius.

6. REVERVM capite vigesimo septimo: Maledictus qui peruerit iudicium: aduenas, pupilli, & viduas: & dicit omnis populus, Amen.

7. PROVERBIORVM dodecimo: Qui quod nouit loquitur, iudex iustitiæ est: qui autem men-

titur, testis est fraudulentus. Est qui promittit, & quasi gladio pungitur conscientie, lingua autem sapientium sanitas est. Labium veritatis firmum erit in perpetuum: qui autem testis est repentinus, concinnat linguam mendacij. Dolus in corde cogitantium mala: qui autem pacis in eunt cõsilia, sequitur eos gaudium. Abominatio est Domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placet ei.

8. ET capite quarto: Remoue à te os prauum, & detrahentia labia sint procul à te.

9. ITEM capite vigesimo quarto: Time Dominum, filij mei, & regem: & cum detractoribus non commiscearis: quoniam repente confurget perditio eorum: & ruinam vtriusque quis nouit? Cognoscere personam in iudicio, non est bonum. Qui dicunt impio, iustus es: maledicent eis populi, & detestabuntur eos tribus, qui arguunt eum, laudabuntur, & super ipsos veniet benedictio. Labia deosculabitur, qui recta verba respondet. Nē sis testis frustra contra proximum tuum, nec laces quenquam labijs tuis. Nē dicas, Quo modo fecit mihi, sic faciam ei: reddam vnicuique secundum opus suum.

10. ET capite vigesimo quinto: Iaculum & gladius & sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium.

11. IACOBI quarto capite: Nōlite detrahēre alterutrum fratres mei. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum: detrahit legi, & iudicat legē.

12. PRIORIS Petri secundo: Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modo geniti infantes, rationabiles, sine dolo lac concupiscite.

13. AD Ephesios quarto: Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo: quoniam sumus in uicem membra: Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad edificationem fidei, vt det gratiam audientibus.

14. PROVERBIORVM decimo septimo: Malus obedit linguæ iniquæ, & fallax obtemperat labijs mendacibus. Qui despicit pauperem, exprobrat factori eius: & qui ruina lætatur alterius, non erit impunitus. Non decent stultum verba compo-

Leuit. 19. b c Exod. 23. a
Deut. 19. 16. d 19. c 27. c
Prou. 14. 4. d 24. c 27. c
Iac. 4. c 1 Pet. 2. Eph. 4. f g
Prou. 17. a b ed 18. a b 19. a
Rom. 1. d Psal. 71. a Apo. 21. b
22. c Iac. 3. a b c.

Math. 12. c Coloff. 3. b
Eph. 4. g Prou. 15. a Eccl. 6. a

b Tob. 4. c
c Matth. 7. b
Luc. 6. d

C. Iam summa præceptorum, quæ ad proximum diligendum pertinent, vel hoc vno constat, ^b Quod ab alio oderis fieri tibi, videnè tu aliquando alteri facias. Cui respondet illa Christi sententia: ^c Omnia quæcunque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex & Prophetæ.

TESTIMONIA.

1. A. EXODI trigesimo secundo: Reuerfus est Moyses de monte, portans duas tabulas testimonij in manu sua, scriptas ex vtraque parte, & factas opere Domini: scriptura quoquè Dei erat sculpta in tabulis.
2. ET capite trigesimo quarto: Præcède tibi duas tabulas lapideas instar priorum, & scribe super eas verba, quæ habuerunt tabulæ quas fregisti. Excidit ergò duas tabulas lapideas, quales antea fuerant:

& de nocte confurgens, ascendit in montem Sinai, sicut præceperat ei Dominus, portans secum tabulas.

1. C. ТОВІÆ quarto: Quod ab alio oderis fieri tibi, videnè tu aliquando alteri facias.

2. МАТТНÆІ septimo: Omnia quæcunque, &c. vt in textu.

3. LVCÆ sexto: Prout vultis vt faciât vobis homines, & vos facite illis similiter.

X X.

Quæ sunt fraternæ charitatis officia & argumenta?

1. Cor. 13. b
Greg. lib. 10.
Moral. cap. 8.

A. De his Paulus ita differit: Charitas patiens est, benigna est. Charitas non emulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa: Non querit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum: non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.

Iean. 13. a
Luc. 22. b

B. Christus verò, vt seipsum nobis veræ perfectæque charitatis exemplum præbeat, in postrema illa cœna, quam præclaris suæ charitatis indicijis mirè condidit, tam serio dixit: ^a Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem. Ac iterum: ^b Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Quod tanti est sanè momenti, vt Paulus affirmet, ^c Qui diligit proximum, legem impleuit.

2. Ioan. 13. d

b Ioan. 13. b

c Rom. 13. c

d Deut. 30. d

C. Igitur vt hunc de Charitate locum oraculo diuino absoluamus, ^d Elige vitam, vt & tu viuas, & semen tuum: & diligas Dominum Deum tuum, atque obedias voci eius, & illi adhareas. Ipse enim est vita tua, & longitudo dierum tuorum.

e Matth. 19. b

D. Tum nè quisquam dubitet, Euâgelicam Christi doctrinam hac in parte cum Lege quadrare, dictum illud à Christo meminimus: ^e Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et alibi post commendata Charitatis præcepta & opera, idem hæc verba subiunxit: ^f Hoc fac, & viues. ^g Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.

f Luc. 10. c
g Rom. 2. b.

h Gen. 6. b
7. a
In oratione
Manassis.

Sap. 10. b
c
Matth. 23. d
1. c
Iob. 31. c

Luc. 11. a
1. d
Iac. 2. d

1. Psal. 118. d
k Psal. 118. x.

1. Psal. 118. d
m Psal. 118. c

E. Ex hisce factoribus ^h erant Abel, Noè, Abraham, Zacharias, & cæteri, quos scriptura iustos apud Deum fuisse testatur, vt qui opere & veritate Deum proximumque diligere.

F. Quare Daud inter eos haud postremus & sanctè gloriabundus canit, ⁱ Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatâsti cor meum: ^k Dilexi, seruauit, custodiui mandata tua & testimonia tua: ^l In custodiendis illis retributio multa. ^m Maledicti, qui declinant à mandatis tuis.

TESTIMONIA.

1. Cor. 13.

1. A. PRIORIS ad Corinthios decimotertio, vt in textu.
2. GREGORIVS libro decimo Moralium, capite octauo: Legis multipliciter benè Paulus enumerat dicens: Charitas patiens est, benigna est: non emulatur, non inflatur, non agit perperam, non est ambitiosa, non querit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Patiens quippe est charitas, quia illata mala æquanimiter tolerat. Benigna verò est, quia pro malis bona largiter ministrat. Non emulatur: quia per hoc, quod in præfenti mundo nihil appetit, inuidere terrenis successibus nescit. Non inflatur: quia cum præmium internæ retributionis anxia desiderat, de bonis se exterioribus non exultat. Non agit perperam: quia quo se in

Charitas quomodo patiens sit, benigna, &c.

quo se in solum Dei ac proximi amorem dilatat, quicquid à rectitudine discrepat, ignorat. Non est ambitiosa: quia quo ardentè intus ad sua satagit, foris nullatenus aliena concupiscit. Non querit quæ sua sunt: quia cuncta, quæ hic transitoriè possidet, velut aliena negligit: cum nihil sibi esse proprium, nisi quod secum permaneat, agnoscit. Non irritatur: quia & iniuriis læcessita, ad nullos se vltionis suæ motus excitat: cum pro magnis laboribus maiora pòst præmia expectat. Non cogitat malum: quia in amore munditiæ mentem solidans, dum omne odium radicitus eruit, versari in animo quod inquinat nescit. Non gaudet super iniquitate: quia quo sola dilectione erga omnes inhiat, nec de perditione aduersantium exultat. Congaudet autem veritati: quia vt se cæteros diligens, per hoc quod rectum in aliis conspicit, quasi de augmento proprii profectus hilarescit. Multiplex ergò ista lex Dei est, quæ contra vniuscuiusque culpæ iaculû, quod perimendâ mentè impetit, instructionis suæ munimine semper occurrit: vt quia antiquus hostis varia circumfusione nos obsidet, ipsa hunc de nobis multipliciter expugnet.

1. B. IOANNIS decimotertio: Ante diè festum Paschæ, sciens Iesus quia venit hora eius vt trãseat ex hoc mundo ad Patrem: cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.

2. LVCÆ vigesimo secundo: Et cum facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo, & ait illis: Desiderio desiderauit hoc Pascha manducare vobiscum antequam patiar. Et accepto pane gratias egit, & fregit: & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc facite in meam commemorationem, &c.

3. IOANNIS decimotertio: Mandatum nouum do vobis, &c. vt in textu. In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem.

4. ET decimo quinto: Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego Patris mei præcepta seruauit, & maneo in eius dilectione. Hæc locutus sum vobis, vt gaudium meum in vobis sit, & gaudium vestrum impleatur. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Maiorè hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis. Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem.

5. AD Romanos decimotertio: Nemini quicquã debeatis, nisi, vt inuicem diligatis. qui enim diligit proximum, legem impleuit. Dilectio proximi, malum non operatur. Plenitudo legis est dilectio.

C. DEUTERONOMII trigesimo: Elige vitam, &c. vt in textu.

1. D. МАТТНÆІ decimonono, 2. LVCÆ decimo, 3. AD Romanos secundo, vt in textu.

1. E. GENESIS sexto: Noè vir iustus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulauit.

2. ET septimo: Ingredere tu & omnis domus tua in arcam: te enim vidi iustum coram me in generatione hac.

3. IN oratione Manassis: Tu igitur domine Deus iustorum, non posuisti penitentiam iustis, Abra-

ham, & Isaac, & Iacob, iis qui tibi non peccauerunt.
4. SAPIENTIÆ decimo: Propter quod cum aqua deleteret terram, sanauit iterum sapientia, per contemptibile lignum iustum gubernans. Hæc & in consensu superbiæ, cum se nationes extulissent, sciuit iustum, & conseruauit sine querela Deo, & in filiis misericordiam fortem custodiuit. Hæc iustum à pereuntibus impiis liberauit fugientem, descendente igne in Pentapolim. Hæc profugum iræ fratris iustum deduxit per vias rectas, &c. Hæc venditum iustum non dereliquit, sed à peccatoribus liberauit eum. Hæc populum iustum, & semen sine querela liberauit à nationibus quæ illum deprimebant. Et reddidit iustis mercedem laborum suorum, &c.

5. МАТТНÆІ vigesimotertio: Vt veniat super vos omnis sanguis iustus qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ.

6. ET capite primo: Ioseph autem vir eius cum esset iustus, &c.

7. IOB decimotertio: Si fuero iudicatus, scio quòd iustus inueniar.

8. LVCÆ primo: Fuit in diebus Herodis regis Iudææ, sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia: & vxor illius de filiabus Aaron, & nomen illius Elizabeth. Erant autem iusti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini sine querela.

9. ET capite secundo: Et ecce homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste iustus & timoratus, expectans consolationem Israël, & Spiritus sanctus erat in eo.

10. IACOBI secundo: Abraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? &c.

1. F. PSALMO centesimo decimo octauo: Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatâsti cor meum. Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi. Et leuavi manus meas ad mandata tua, quæ dilexi. Superbi iniquè agebât vsquequæquè: à lege autem tua non declinaui. Memor fui nocte nominis tui Domine, & custodiui legem tuam. Non dereliqui mandata tua. Ab omni via mala prohibui pedes meos, vt custodiâ verba tua. A iudiciis tuis non declinaui, quia tu legem posuisti mihi. Posuerunt peccatores laqueum mihi: & de mandatis tuis non erraui. Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi. Dilexi mandata tua super aurum & topazion. Propterea ad omnia mandata tua dirigebar: omnem viam iniquam odio habui. Multi qui persequuntur me, & tribulant me: à testimoniis tuis non declinaui. Vide quoniam mandata tua dilexi Domine. Iniquitatem odio habui, & abominatus sum: legè autè tuâ dilexi. Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexit ea vehementer. Seruauit mandata tua & testimonia tua: quia omnes vitæ meæ in conspectu tuo.

2. ET decimo octauo: Iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa: Desiderabilia super aurum & lapidem preciosum multum: & dulciora super mel & fauum. Et enim seruus tuus custodit ea, in custodiendis illis retributio multa.

3. ИТЕМ centesimo decimo octauo: Increpâsti superbos: maledicti qui declinant à mandatis tuis:

DE PRAECEPTIS ECCLESIAE.

I

Suntne praeter Decalogum alia praepcepta Christianis obseruanda?

A. SVNT vique, quando ^a Legiflator & ^b Magifter noster Chriftus nõ folùm docuit ^c praepcepta Decalogi, fed etiam in vniuerfum praepcepit, quæ ad obedientiam Apoftolicis & Ecclefiafticis mandatis praestandam spectant.

B. Hinc extant Euangelicæ illæ sententiæ: ^d *Sicut misit me pater, & ego mitto vos.* ^e *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* ^f *Si non audierit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Vbi summum atque extremum iudicium Chriftus defert, deferrique iubet ad Ecclesiam, ^g id est, ad Ecclesiæ Praepositos & Rectores, sicut Chrysolomus ^h interpretatur, & verba Euangelij mox sequentia declarant atque conuincunt.

C. Proindè nec frustra scriptum est de Apoftolo Paulo: ⁱ *Perambulabat Syriam & Ciliciam, confirmans Ecclesias, praepiciens custodire praepcepta Apoftolorum & Sententiarum.*

TESTIMONIA AD MARGINEM CITATA.

1. **A.** IACOBI quarto capite: Vnus enim est legiflator & iudex, qui potest perdere & liberare.

2. **MATTHÆI** vigesimo tertio: Magister vester vnus est, Chriftus.

3. **ET** decimono: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi adolefcens: Quæ? Iesus autem dixit: Non homicidium facies, Non adulterabis, Non facies furtum, Nõ falsum testimonium dices: Honora patrem tuum & matrem tuam: Diliges proximum tuum sicut teipsum.

1. **B.** IOANNIS vigesimo, 2. **ET** decimoseptimo, 3. **LUCÆ** decimo, 4. **MATTHÆI** decimo octauo, vt in textu.

5. **TERTII** libri Regum octauo capite: Conuertitque rex faciem suam; & benedixit omni Ecclesiæ Israel: Omnis enim Ecclesia Israel stabat.

6. **CHRYSOSTOMVS** homilia sexagesima prima in Mattheum: Si autem eos non audierit, dic Ecclesiæ: praesulibus scilicet atque praesidentibus.

7. **BASILIVS** capite trigesimo Constitutionum monasticarum: Sin arcandò curari noluerit, adhibendi de fratribus erunt etiam, qui cæteris

intelligentia videantur praestare: quemadmodum est sacrosancto Euangelio: Si autem te non audierit, & c. quod si ne ipsis quidem auscultauerit, tum demum ad Antistitem ipsum animi ipsius morbum deferre oportebit.

8. **THEOPHYLACTVS** in caput decimo octauum Matthei: Quod si te non audierit, & c. duobus vel tribus testibus argueris, nõ grauius tunc Ecclesiæ Praesidibus inuulgare peccatum.

9. **EUTHYMIVS** in idem caput Matthei: Ecclesiam nunc vocat Praesides fidelium Ecclesiæ. Renuncia illis quæ circa hunc aguntur: fortasse illi immutabunt eum, veritum dignitatem ipsorum.

1. **C.** **ACTORVM** decimo quinto: Paulus verò, electo Sila, profectus est, traditus gratie Dei à fratribus. Perambulabat autem Syriam & Ciliciam, confirmans Ecclesias, praepiciens custodire praepcepta Apoftolorum & seniorum.

2. **ET** capite decimo sexto: Cum autem pertransirent ciuitates (Paulus scilicet & Silas) tradebant iis custodire dogmata quæ erant decreta ab Apoftolis & senioribus, qui erant Hierosolymis.

I I.

Cuiusmodi porro sunt Apoftolorum Seniorumque praepcepta, quæ Paulus custodire iussit?

A. Pauli discipulus Dionysius Arcopagita ^a testatur, duplicis ea generis, vt potè partim scripta, partim non scripta esse. Ad vtrunque genus pertinet, quod Ioannes affirmat Euangelista: ^b *Qui nouit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos: in hoc cognoscimus Spiritum veritatis, & Spiritum erroris.*

B. Ac primum quidem genus, quod litteris mandatur, scriptisque legibus constat, satis est perspicuum: quia libris canonicis constat.

C. Posterius verò circa praepcepta & instituta ea versatur, quæ vno Traditionum nomine comprehendit, & à Patribus ^c nuncupari solent. Non enim scripto, vti superiora, sed viua voce tradita, & velut per manus à Maioribus ad nos transmissa, Ecclesiæ quæ commendata retinentur.

TESTI-

^a Iaco. 4. c. b. 3. art. 17. c. c. Matth. 19. c.

^d Ioan. 10. c. & 17. c. ^e Luc. 10. c. ^f Matth. 18. c.

^g 1. Reg. 8. b. ^h hom. 61. in Matth. & Basil. ca. 30. contra Iulianum. Item Theop. & Euthymius in cap. 18. Mat. & Act. 15. c. & 16. a.

^a Eccles. Hierar. c. 1. Et Basil. de Spiritu sancto, ca. 27. Euseb. li. 1. de mon. 9. c. 4. cap. 6. Epiph. hier. c. 1. cetera Ap. 1. Tert. de corona militis. b. 1. Ioan. 4. b.

^c Cyr. de ablat. c. 1. c. 1. Hiero. contra Iulianum. Chrysost. in 2. ad Theof. hom. 4.

DE TRADITIONIBVS. TESTIMONIA DE TRADITIONIBVS

Partim scripta, partim non scripta Apoftolorum dogmata.

Parem vim ad pietatem habent.

Nota.

Enumerantur aliquot Traditiones nõ scriptæ. Crucis signum. Orate versus Orientem. Verba inuocationis sub Missæ sacrificio.

In sacrificio plura dicuntur quam quæ in euangelio & Apoftolo habentur.

Cæremoniæ Baptismi.

Cur multa scribi non debeant.

1. **A.** **DIONYSIVS** Arcopagita libro de Ecclesiastica Hierarchia, capite primo: Primi illi nostri sacerdotalis muneris duces, in iis quæ nobis sunt familiaria, summa illa & super substantialia, partim scriptis, partim non scriptis institutionibus suis (iuxta quod sacræ definiunt leges) nobis tradiderunt.

2. **BASILIVS** in libro de Spiritu sancto, capite vigesimo septimo: Dogmata quæ in Ecclesia prædicantur, quædam habemus è doctrina scripto prodita, quædam rursum ex Apoftolorum traditione in mysterio, id est, in occulto tradita receperimus.

Quorum vtraque parem vim habent ad pietatem, nec his quisquam contradicit, quisquis sanè vel tenuiter expertus est, quæ sint iura Ecclesiastica. Nam si consuetudines quæ scripto proditæ non sunt, tanquam haud multum habentes momenti, conemur reiicere, imprudentes & ea damnabimus, quæ in euangelio necessaria ad salutem habentur: immò potius ipsam fidei prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Quod genus est, (vt aius, quod primum est & vulgatissimè, primo loco commemorem) vt signo crucis eos, qui spem collocauerunt in Chriftum, signemus, quis scripto docuit? Vt ad Orientem versus precemur, quæ nos docuit scriptura? Inuocationis verba, quom ostenditur panis Eucharistiæ, & poculum benedictionis, quis Sanctorum in scripto nobis reliquit? Nec enim his contenti sumus, quæ commemorat Apoftolus aut Euangelium: verum alia quoquè, & antè & post dicimus, tanquam multum habentia momenti ad mysterium, quæ ex Traditione citra scriptum accepimus. Consecramus autem aquam baptismatis, & oleum vnctionis, præterea ipsum qui baptismum accipit, ex quibus scriptis? Nõne à tacita secretaque traditione? Ipsam porro olei inunctionem quis sermo scripto proditus docuit? Iam ter immergi hominem, vnde est traditum? Reliqua item quæ sunt in baptismo, veluti renunciare Sathanæ & angelis eius, ex qua scriptura habemus? Nõne ex priuata & arcana hæc Traditione? Nõne ex doctrina, quam patres nostri in filietio, quod quidem illi, nimirum docti arcanorum venerationem silentio conseruari. Nam quæ nec intueri fas est non initiatis, qui conueniebat, horum doctrinam publicitè circumferri scripto? Aut quid tandem sibi voluit magnus ille Moyses, qui non omnia quæ erant in templo, passus sit omnibus esse peruia: sed prophanos extra sacros cancellos statuit, sed priora atria purioribus permittens, Leuitas solos dignos censuit, & c. Ad dicit deinde: Ad eundem profectò modum, & qui in primordiis Ecclesiæ certos ritus præscriperunt Apoftoli & Patres, in occulto silentioque mysteriis suam seruaue dignitatem. Neque enim omninò mysterium est, quod ad populares ac vulgares aures effertur. Hęc est ratio, cur quædam citra scriptum tradita sunt, nõ dogmata cognitio propter assuetudinem vulgo veniret in contemptum. Aliud autem est dogma, aliud edictum. Nam dogmata silentur, edicta verò publicantur.

3. **EVSEBIVS** libro primo de demonstratione Euangelica, capite octauo: Cæterum Moyses in

tabulis inanimatis, Chriftus autem in mentibus vita præditis, perfectæ noui testamenti documeta descripsit: eius verò discipuli ad magistri sui nutu, auribus multorum doctrinam suam commodates, quæcunque quidem veluti vltra habitum progressis, à perfectò ipsorum magistro præcepta fuerant, ea iis qui capere poterant, tradiderunt: quæcunque verò iis cõuenire arbitrabantur, qui animas adhuc affectibus obnoxias gererent, curationis quæ indigentes, ea ipsi, ad imbecillitatè multorum se demittentes, partim litteris, partim sine litteris quasi iure quodam non scripto, seruanda commendauerunt.

4. **EPIPHANIVS** hæresi sexagesima prima contra Apoftolicos: Oportet autem & Traditione vti. Nõ enim omnia à diuina scriptura accipi possunt. Quapropter aliqua in scripturis, aliqua in Traditione sancti Apoftoli tradiderunt, quemadmodum dicit sanctus Apoftolus: Sicut tradidi vobis. & alibi, Sic doceo, & sic tradidi in Ecclesiis. Et, Si coninetis, nisi frustra credidistis.

5. **TERTVLLIANVS** de corona militis: Habentes obseruationem inueneratam, quæ præueniendo statum fecit. Hanc si nulla scriptura determinauit, certè consuetudo corroborauit, quæ sine dubio de traditione manauit. Quomodo enim vsurpari quid potest, si traditum prius non est? Etiam in traditionis obtentu exigenda est, in quis, auctoritas scripta. Ergò quæramus, an & traditio non scripta, non debeat recipi. Planè negabimus recipiendam, si nulla exempla præiudicet aliarum obseruationum, quas sine vllius scripturæ instrumento, solius Traditionis titulo, exinde cõsuetudinis patrocinio vindicamus. Denique vt à Baptismate ingrediar, Aquam adituri, ibidem, sed & aliquanto prius, in Ecclesia sub antistitis manu contestamur nos renunciare diabolo & pompæ & angelis eius. Dehinc ter mergitamur, amplius aliquid respondentem, quam dominus in Euangelio determinauit. Inde suscepti, lactis & mellis cõcordiam prægustamus. Ex quæ ea die, lauacro quotidiano per totam hebdomadam abstinemus. Eucharistiæ sacramentum & in tempore victus, & in omnibus mandatum à Domino, etiam antelucanis cõtibus, nec de aliorum manu, quam præsentium, sumimus. Oblationes pro defunctis, pro natalitiis, annua die facimus. Die Dominico ieiunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate, à die Paschæ in Pentecosten vsque, gaudeamus. Calicis aut panis etiam nostri aliquid decuti in terram, anxie parimur. Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacunque nos cõuersatio exercet, frontem **CRUCIS** signaculo terimus. Harum & aliarum eiusmodi disciplinarum, si legem exoptules Scripturarum, nullam inuenies. Traditio tibi prætenditur authrix, consuetudo confirmatrix, & fides obseruatrix, & c. Et paulò post: His igitur exemplis renunciatum erit, posse etiam non scriptam Traditionem in obseruatione defendi, confirmatam consuetudine, idonea teste probatæ tunc Traditionis ex perseverantia obseruationis. Consuetudo autem etiam in ciuilibus rebus pro lege suscipitur, cum deficit lex.

N

Partim litteris, partim sine illis nonnulla seruanda commendauerunt Apoftoli. In Scriptura sacra non omnia expressè continentur, sed ex Apoftolorum Traditione nonnulla habentur. 1. Cor. 14. c. & 15.

Cõsuetudinis Ecclesiasticæ vis.

Traditiones aliquot non scriptæ enumerantur. Cæremoniæ Baptismi.

Communio Eucharistiæ.

Oblationes pro defunctis. Stationes.

Eucharistiæ custodia.

Crucis signaculum.

Consuetudo.

6. PRIMÆ Ioannis quarto, vt in textu.
 1. C. CYPRIANVS in sermone de ablutione pedum: Sicut par est spiritui sancto & Christo diuinitas, ita in suis institutis æqua est authoritas & potestas: nec minus ratum est, quod dictante spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quàm quod ipse tradidit, & in sui commemorationem fieri præcepit. Manet singulis propria dignitas, & vniformis in suo genere stat actio omnium: nihil addi, nihil subtrahi, nihil potest corrigi vel mutari.

Traditionum Apostolicarum vis & auctoritas.

A. 2. 8. 9. Totius orbis consensus in ista præcepta Traditionis quædam re- censentur.

2. HIERONYMVS in Dialogo aduersus Luciferianos, ita Luciferum dixisse refert: An necis Ecclesiarum, huc esse morem, vt baptizatis postea manus imponantur, & ita inuocetur spiritus sanctus? Exigis vbi scriptum sit? In Actibus Apostolorum. Etiam si scripturæ authoritas non subefferet, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret. Nam & multa alia, quæ per Traditionem in Ecclesiis obseruantur, authoritatem sibi scriptæ legis vsurpauerunt: veluti in lauacro

ter caput mergitare: deinde egressos lactis & mellis prægustare concordiam, ad infantiam significationem: die Dominico & per omnem Pêtecosten, nec de geniculis adorare, & ieiunium soluere: multaque alia scripta non sunt, quæ rationabilis sibi obseruatio vindicauit. Cui Orthodoxus respondet: Non quidem abnuo hanc esse Ecclesiarum consuetudinem, vt ad eos qui longè in minoribus vrbibus per presbyteros & diaconos baptizati sunt, Episcopus ad inuocationem sancti spiritus, manum impositurus, excurret. Sed quale est, vt leges Ecclesiæ ad hæresim transferas?

Cæremonia Baptismi. Stationes.

Cõfir- matio- nis sacramen- tum.

3. CHRYSOSTOMVS in secundum caput posterioris epistolæ ad Thessalonicenses, homilia quarta, super hæc verba: State & tenete Traditiones, &c. Hinc patet, quod non omnia per epistolam tradiderint, sed multa etiã sine literis. Eadem verò fide digna sunt tam illa quàm ista. Itaque traditionem quoque ecclesiæ fide dignam putamus. Traditio est, nihil quæras ampliùs.

Non omnia Apostolorum tradidit.

Eadẽ fide digna & scripta & non scripta. Traditio Ecclesiastica.

III.

Estne vtrunque hoc præceptorum genus obseruatu necessarium?

x. Theff. 2. d. & ibid. Chry. ac Theophyl.

b. 1. Cor. 11. a.

c. 1. Theff. 3. b.

d. 1. Nicæna cõtra Iconomachos, actio- ne 7. Item 8. Synod. can. 1. e. De ablut. pe- dur.

f. Ibidem.

A. Est planè, si Doctorem Paulum sequimur ita præcipientem: *State & tenete Traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.* Vndè laudat hoc nomine Corinthios, quod Apostolica præcepta, quæ viua voce tradita iam acceperant, sedulo custodirent. Tum admonet Thessalonicenses, vt ab omni se fratre subducant, qui inordinate, & non secundum traditionem ab Apostolis acceptam, ambulat.

B. Atque hoc est, quod sacrosancta Synodus Nicena diuinæ scripturæ consonans, verbis tam luculentis expressit: Oportet nos ecclesiasticas Traditiones, siue scripto, siue cõsuetudine in Ecclesia retentas, vnanimiter & inuiolabiliter obseruare. Et apud Cyprianum legimus, non minus ratum esse, quod dictante spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quàm quod Christus ipse tradidit. Sicut enim par est Spiritui sancto & Christo Diuinitas: ita vtriusque in suis institutis æqua est authoritas & potestas.

TESTIMONIA.

1. A. SECVNDÆ ad Thessalonicenses secundo: State, & tenete, &c. vt in textu.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in secundam ad Thessalonicenses, vt supra, quæstione secunda, C. testimonio tertio.

3. THEOPHYLACTVS in caput secundum secundæ ad Thessalonicenses, super ea Apostoli verba, Itaque fratres state, &c. Vel hinc etiam perspicuum est, quod pleræque etiam sine scriptis per sermonem, id est, viua voce tradiderint, non solum per epistolam. Similiter autem & hæc & illa fide digna sunt. Itaque & Ecclesiæ traditionem fide dignam existimemus. Traditio est, nihil ampliùs quæras.

Apostolicarum Traditionum dignitas.

4. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Laudo vos fratres, quod per omnia meî memores estis: & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Et ibidè: Cætera autem, cum venero, disponam.

5. SECVNDÆ ad Thessalonicenses tertio: Denunciamus autem vobis fratres, in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non secundum tra-

ditionem, quam acceperunt à nobis.

1. B. CONCILIVM secundum Nicenum actione septima in ipsa definitione: Si quis Traditionem Ecclesiæ, siue scripto, siue consuetudine valentem non curauerit, anathema. Et paulò antè: Fatemur autem vnanimiter nos Ecclesiasticas traditiones, siue scripto, siue consuetudine valentes & decretas, retinere velle: quarum de numero est imaginum effiguratio. Itè infra: Igitur qui ausi fuerint aliud sentire, aut docere, aut more impiorum hæreticorum Ecclesiasticas Traditiones contaminare, aut contra ista vafre & improbè aliquid excogitare, quod sit contra constitutionem ecclesiasticam: si fuerint Episcopi aut Clerici, deponuntur: si Monachi aut Laici, communione priuantur.

Traditio scripta & non scripta.

Imaginum figuratio.

Hæretici Ecclesiasticas traditiones contaminare solent.

2. OCTAVA synodus generalis Constantinopolitana canone primo: Regulas, quæ sanctæ Catholicæ atque Apostolicæ, tam à sanctis famatissimis Apostolis, quàm ab Orthodoxorum vniuersalibus, necnon & localibus Conciliis. vel etiã à quolibet de illoquo Patre ac magistro, Ecclesiæ tradite sunt, seruari

Traditiones Ecclesiasticæ suscipiuntur.

seruare atque custodire profitemur: his & propria vitam, & mores, Regentes, & omnem sacerdotij catalogum, atque omnes qui Christiano cõsentur vocabulo, pœnis & dånationibus, & è diuerso receptionibus & iustificacionibus, quæ per illas prodite sunt atque definitæ, canonicè subiici decer-

nètes. Tenere quippe traditiones quas accepimus, siue per sermonem, siue per epistolam sanctorum qui antea fulserunt, Paulus apertè admonet. 3. CYPRIANVS in sermone de ablutione pedum, vt supra quæstione secunda, C. testimonio primo.

1. Theff. 2.

IIII.

Quomodo cognoscemus, quæ sint Apostolica & probata in Ecclesia Traditiones?

A. De his nobis regulã obseruatu dignã Augustinus præscribit: Illa, inquit, quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe seruantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima authoritas, cõmendata atque statuta retineri. Sic idem contra Donatistas, immò hæreticos omnes differens, hoc grauitè admonet, Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi authoritate Apostolica traditum rectissimè creditur.

a. In epist. 113. ad Ianuarium, cap. 1.

b. Lib. 4. ca. 24. & lib. 2. ca. 7. tit. 11. f. ca. 23.

B. Cui Leo ille Magnus consonans, ait: Dubitandum non est, quicquid in Ecclesia in consuetudinem est deuotionis retentum, de Traditione Apostolica, & de sancti Spiritus prodire doctrina.

c. Serm. 2. de Ieiunio Pentecostes.

TESTIMONIA.

Festis quorundam dierum obseruatio ex Apostolica traditione descendit.

1. A. AVGVSTINVS epistola centesima decimoctaua ad Ianuarium, capite primo: Illa quæ non scripta, sed tradita, & cæt. vt in textu: sicuti quod Domini passio & resurrectio, & ascensio in cælum, & aduentus de cælo Spiritus sancti, anniuersaria solennitate celebrantur: Et si quid aliud tale occurrerit, quod seruetur ab vniuersa quacunque se diffundit Ecclesia.

2. IDEM libro quarto contra Donatistas, capite vigesimoquarto: Quod vniuersa tenet Ecclesia, & cæt. vt in textu.

3. ITEM libro secundo, capite septimo: Multa non inueniuntur in litteris Apostolorum, neque in Conciliis posteriorum: & tamen quia per vniuersam custodiuntur Ecclesiam, non nisi ab ipsis tradita & commendata creduntur.

Apostolicæ Traditiones.

4. SIMILITER libro quinto cõtra Donatistas, capite vigesimotertio: Sunt multa quæ vniuersa tenet Ecclesia, & ob hoc ab Apostolis præcepta benè creduntur, quãquàm scripta non reperiuntur. B. LEO Magnus sermone secundo de ieiunio Pentecostes: Dubitandum non est, &c. vt in textu.

V.

Cuiusmodi sunt Traditiones Apostolicæ, quæ Christianis veniunt obseruandæ?

A. Exempla satis multa apud Patres extant, & eos quidem, qui vel ante mille annos fidem publicam meruerunt. Nimirum secundum Traditionem Origenes & Augustinus docent, paruulos esse baptizandos.

a. In ca. 6. epist. ad Roman.

b. Li. 10. de Ge. ad lit. c. 23. & cõm. Donat. lib. 4. ca. 24.

c. De eccl. hier. cap. 27.

B. Dionysius & Tertullianus ostendunt, preces & oblationes pro defunctis ad altare fieri oportere.

d. In exhortatione ad castitatem, & de corona militis.

e. Ad Marcellianum epist. 14.

f. Contra Aetium hæresi 75.

g. In officio Mediolanensi.

h. In Liturgia.

C. Hinc Hieronymus & Epiphanius statas Ecclesiæ ieiunationes, præsertim Quadragesimæ, obseruandas esse commonstrant.

D. Sic etiam Ambrosius & Chrysostomus eorum dignitatem adstruunt, quæ in sacro Missæ officio selemniter peraguntur.

E. Tum præter Damascenum Patres, quos Nicena Synodus secunda citat, eadem ratione testantur, quod Christi & Sanctorum eius Imagines debeat venari.

i. Li. 4. de Orthod. fide ca. 17. & in libris de imaginib. k. Actio. 6. to. 4. & actio 7.

l. Lib. de Spiritu sancto, cap. 27.

F. Demum, vt cæteros omittamus, Magnus ille Basilius ob traditionem retineri vult sacrum Chrisma, aliãsq; solennes cæremonia, quæ Sacramentis sanctissimis adhibentur.

in libidem.

G. Et addit m Basilius: Si instituta consuetudinēque non scriptas tanquā in eis vis magna non insit, semel repudiare aggrediemur, clam ac pedetērim ratas ipsas Euangelij sententias improbabimus, aut potius ad inane nomen eius prædicationem contrahemus. Sed Apostolicum existimo ait, iis etiam Traditionibus, quæ scriptæ non sunt, inharere.

n cap. 19. eiusdem libri.

TESTIMONIA.

Baptismus paruulorū ex Apostolorū traditione.

1. A. ORIGENES in caput sextum epistolæ ad Romanos: Ecclesia ab Apostolis traditionē suscepit, etiam paruulis baptismum dare. 2. AVGVSTINVS libro decimo de Genesi ad litteram, capite vigesimo tertio: Consuetudo matris Ecclesię in baptizandis paruulis nequaquam spernenda est, neque villo modo superflua deputanda, nec omninō credenda, nisi Apostolica esset Traditio. 3. IDEM libro quarto contra Donatistas, capite vigesimo quarto: Si quisquam in hac re (de baptizandis paruulis) authoritatem diuinā querat, quantum quod vniuersa tenet Ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, nō nisi authoritate Apostolica traditum rectissimē creditur: tamen veraciter coniecere possumus, quid valeat in paruulis baptismi sacramentum, ex circuncisione carnis, quam prior populus accepit, &c.

Consuetudo vniuersalis indicat Apostolicam traditionem.

Oratur pro defunctis ex Apostol. traditione.

1. B. DIONYSIVS Areopagita libro de Ecclesiastica Hierarchia, capite septimo: Quænam verò de huiusmodi prece, quam super defuncto peragit præsul, ex diuinis ducibus nostris Traditio peruenit ad nos, operæ precium est vt dicamus, &c.

Pro vxore defuncta postulat & oblationes sunt.

2. TERTVLLIANVS in exhortatione ad castitatem: Et iam repete, apud Deum pro cuius spiritu postules, pro qua oblationes annuas reddas. 3. ITEM in libro de corona militis, loquētes de ditionibus non scriptis: Oblationes, inquit, pro defunctis, pro natalitijs, annua die facimus.

Oblationes pro defunctis.

1. C. HIERONYMVS in epistola quinquagesima quarta, ad Marcellam contra errores Mōtani: Nos vnam Quadragesimā secundum Traditionem Apostolorum, toto anno, tempore nobis congruo ieiunamus.

Observatio Quadragesimæ, secundum tradit. Apost.

2. EPIPHANIVS cōtra Aërium hæresi septuagesima quinta: A quo verò non assensum est in omnibus orbis terrarum regionibus, quod quarta & pro sabbato ieiunium est in ecclesia decretum? Si verò etiam oportet constitutionem Apostolorum proferre, quomodo illic decreuerunt, quarta & pro sabbato ieiunium per omnia, excepta Pentecoste; & de sex diebus Paschatis, quomodo præcipiūt nihil omninō accipere, quam panem & saleem & aquam, &c. manifestum est. Deinde verò si non de eodem argumento quartarum & pro sabbatorum, iidem Apostoli in Constitutione dixissent, etiam aliter vndique demonstrare possemus. Attamen de hoc exactē scribunt. Assumpsit autem Ecclesia, & in toto mundo assensus factus est, antequam esset Aërius, & qui ab ipso appellatur Aëriani. 1. D. AMBROSII Missæ ritus & ordo, extat etiā in Liturgicis Latinis à D. Iacobo Pamelio collectis, tomo primo.

Abstinencia feriaz 4. & 6.

2. CHRYSOSTOMI Liturgia siue officium Missæ, quod Græcè ipse post S. Basiliū & B. Iacobum conscripsit, extat. Quo pacto autem noui testamēti nouam oblationem docuerit Christus, eamque ab Apostolis Ecclesia accipiens, in vniuerso mun-

Vide Clemēt. lib. 5. conscribit. Apostol. cap. 16. & 19.

Consuetudo vniuersalis ante exortos hæreticos.

do offerat Deo, videatur latius infra in quæstione septima de Eucharistia, B. C.

1. E. DAMASCENVS libro quarto orthodoxæ fidei, capite decimo septimo: Imaginis honor ad prototypum, id est, exemplar, imaginisque veritate transfertur. Est autem hæc traditio non scripta; perindē ac adorationis ad Orientem, adorare scilicet crucem, & alia plurima, iis quæ dicta sunt, similia. Quod autem plurima sancti Apostoli tradiderint sine scripto, scribit Paulus Gētium Apostolus: Ecce fratres, scite, & tenete Traditiones nostras, quas edocti estis siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et ad Corinthios: Laudo autē vos fratres, quia per omnia me meministis, & sicut tradidi vobis, Traditiones tenetis.

Imaginum veneratio ex Apost. tradit. Orate versus Orientem. Crucis veneratio.

2. IDEM in libris tribus de imaginibus, plurimorum patrum antiquorum testimonia citat de veneratione Imaginum: vt Dionysium Areopagitam, Basilium, Chrysostomū, Leontium, Seuerianum, Sophroniū, Ambrosium, Gregorium Nyssenum, Theodoretū, Athanasium, Cyrillum, Gregorium Nazianzenum, Eusebium Pamphili, Stephanum Bostrensem, Cyrillum Hierosolymitanum, & plures alios.

Traditiones non scriptas aliquas esse, sacre littere docent. 1. Thest. 2. 1. Corint. 11.

3. IN secūda Synodo Nicena, actione sexta, tomo quarto: Quod autem cum multis alijs, quæ in Ecclesia obseruantur sine scriptura, nobis imaginum veneratio tradita sit, ab Apostolorum temporibus latē per historias traditum est, de imagine maximē hæmorrhoiis, quam multis scriptoribus confirmare possumus. Quinetiam Basilius Magnus, cuius scripta per omnes terræ fines resonāt, in diuersis opusculis suis mentionē imaginū facit. Gregorius etiam illius & carne & spiritu frater, Nyssensiu præsul, in sermone in Abraham, idem sentit. Item alter Gregorius, qui à Theologia nomen sortitus est, in versibus à se conditis, qui de virtute inscribuntur assentit. Et Ioannes, qui os auro splendidius & lucidius consecutus est, in oratione funebri in Meletiu Episcopum Antiochiæ, & in sermone qui inscribitur, Quod veteris & noui Testamēti vnus sit legislator. Cyrillus itē expiator Nestorianę hæresis, in epist. ad Acaciu Episcopū Scythopoleos. Anastasius Episcopus Theopoleos, Sophronius, Maximus. Sed quid hos nominatim citamus: Omnes enim sancti Patres nostri imagines receperūt.

Imaginu veneratio à Patribus comprobata.

Ab Apostolorum temporibus viguit vñ & veneratio Imaginum. Vide supra de Decalogo quæst. 9.

4. ITEM actione septima: Fatemur autem, &c. in Decalogo quæstione nona, B. testimo. primo. Quibus addit sancta Synodus: Igitur qui ausi fuerint aliud sentire aut docere, aut more impiorum hæreticorum Ecclesiasticas traditiones contaminare, aut cōtra ista vafre & improbē aliquid excogitare, quod sit contra constitutionem Ecclesiasticam: si fuerint Episcopi aut Clerici, deponantur: si Monachi aut Laici, communione priuantur.

Imagines receptæ ab omnibus Patribus.

1. F. BASILIVS libro de spiritu sancto capite vigesimo-

gesimo septimo: Dogmata quæ in Ecclesia prædicantur, quædam habemus è doctrina, &c. vide supra.

præ quæstione secunda, A. testimonio secundo, Reliqua habentur in textu.

V I.

Quantum hodiè circa Traditiones Apostolicas & Ecclesiasticas aberratur?

A. Plurimum, dum eas plerique cōtemnunt, alij negligunt, aut certè pluris non faciunt, quàm Politicorum magistratuum constitutiones: & hæc instituta esse hominum fingūt, quæ vel obseruare, vel omittere liberum sit, exiguæque, aut nullius omninō frugis: ipsi ad id quæ vocant.

a Rom. 13. a

B. Sunt qui vniuersas ferè Traditiones eiusdē esse ponderis volunt, atque adeo scedè commiscēt scripturæ loca, perindē ac idem sit iudicium de Traditionibus Pharisaicis & Apostolicis, de Iudaicis & Ecclesiasticis, de priuatis seu particularibus, & iis quæ totius Ecclesiæ consensu receptæ, communique piorum vsu tot sæculis comprobata, ac veluti per manus ad nos transmissæ: vbi quæ ferè gentium comperiuntur.

b Matth. 15. a c Colof. 2. b d Math. 7. a b d 2. Thest. 2. 4 Act. 15. c 16. a c August. in Epist. ad Romanos. 18. cap. & 1. Item epist. 86. ad Casula.

TESTIMONIA.

A. AD Romanos decimotertio: Omnis anima potestatis sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autē resistit, ipsi sibi damnationem acquirunt. Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autē non timere potestatem? bonum fac: & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat.

sto Sila, profectus est, traditus gratiæ Dei à fratribus. Perambulabat autem Syriam & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & Seniorum.

1. B. MATTHÆI decimo quinto: Sine causa colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum. & paulò antè: Quarè & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: Honora patrem & matrem: & qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur: Vos autem dicitis, Quicumque dixerit patri vel matri, Munus quodcumque est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

6. CAPITR decimo sexto: Cùm pertransirēt ciuitates (Paulus & Silas) tradebāt eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & Senioribus qui erant Hierosolymis.

2. AD Colossenses secundo: Videte nè quis vos decipiat per philosophiam & inanem fallaciam, secundum traditionem hominū, secundum elementa mundi, & nō secundum Christū. Et in fine: Si ergo mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi, quid adhuc tanquam viuentes in mundo decernitis? Nè tetigeris, neque gustaueris, neque cōtrectaueris: quæ sunt omnia in interitum ipso vsu, secundum præcepta & doctrinas hominum: quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ in superstitione & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

7. AVGVSTINVS in epistola ad Ianuarium, ceteris decima octaua, capite primo: Illa quæ non scripta, sed tradita custodimus, &c. vt supra quæstione quarta, A. testimonio primo.

3. MARCI septimo: Pharisei & omnes Iudæi, nisi crebrò lauērint manus, non manducant, tenentes traditionem Seniorum: & à foro venientes, nisi baptizentur, non comedūt: & alia multa sunt, quæ tradita sunt illis seruare, baptismata calicum & vrecorum & aramentorum & lectorum.

8. IBIDEM capite secundo: Alia verò quæ per loca terrarū regionēque variat, sicuti est quod alij ieiunant Sabbato, alij verò non: alij quotidie communicant corpori & sanguini Dominico, alij certis diebus accipiunt: alibi nullus dies intermitteri quo non offeratur, alibi Sabbato tantum & Dominico, alibi tantum Dominico. Et si quid aliud huiusmodi animaduerti potest, totum hoc genus rerum liberas * habet obseruationes. Nec disciplina vlla est in his melior graui prudentisque Christiano, quam vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam ad quemque forte deuenit. Quod enim neque contra fidem, neque cōtra bonos mores iniungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum inter quos viuuntur societate seruandum est. Credo te aliquādo ex me audisse, sed tamen etiam nunc commemoro: Mater mea Mediolanum me consecuta, inuenit Ecclesiam Sabbato non ieiunantem: cœperat perturbari & fluctuare quid ageret, cùm ego talia non curabam, sed propter ipsam cōsului de hac re beatissimæ memoriæ virum Ambrosium. respondit se nihil docere me posse, nisi quod ipse faceret: quia si melius nō scet, id potius obseruaret. Cùmque ego putāsem, nulla reddita ratione, autoritate sola sua nos voluisse admone- re, nè Sabbato ieiunarem, subsecutus est, & ait mihi: Cùm Romam venio, ieiuno Sabbato: cùm hęc sum, non ieiuno. Sic etiā tu, ad quam forte Ecclesiam ueneris, eius morem serua, si cuiquam non vis esse scādalo, nec quenquā tibi. Hoc cùm matri

Traditiones & Consuetudines patriciarum: quantum ab vniuersalibus differat. Libere sunt, quia licet iis Ecclesiis quæ ea susceperunt nō suscipere, & susceperat vel retinere, vel autoritate publica emendare, aut etiā abrogare. Nota. Ieiunium Sabbati.

renunciasset, libenter amplexa est. Ego verò de hac sententia etiam atque etiam cogitans, ita semper habui, tãquam eã celesti oraculo susceperim.

V I I.

Quid verò de iis iudicandum, qui Ecclesiã traditiones repudiant, ac pro nihilo habent?

a. Theff. d. 1. Corint. 11. a
B. Math. 18. c
c. Act. 15. c. 16. a
d. Rom. 13. a. Math. 22. c
e. Math. 23. a. Luc. 10. c
f. 1. Pet. 2.
g. Rom. 13. a
h. Tit. 3. a
i. Heb. 13. c
k. Math. 23. a

1. Theff. 4. b. 1. Cor. 14. g
m. Ioan. 29. c. 17. c. Luc. 10. c
n. Cyprian. Epist. 69. ad Florentium Puppianum. Basil. ca. 13. cõf. monasticarum. o. Rom. 13. a

p. Basil. de Spirit. fan. ca. 17. August. li. 4. contra Donat. cap. 24. & lib. 2. cap. 7. lib. 5. cap. 13. & 16. Epist. Hieron. 55. Euseb. li. 3. Eccles. hist. c. 30.

A. Hos verbũ Dei redarguit ac damnat, cum Traditiones obferuandas esse decernit, cum iubet Ecclesiam audire, & Apostolorũ Seniorũque p̄cepta custodire. Verbũ Dei est quod subiicit nos Magistratibus cum Politicis, tũ Ecclesiasticis, modestis iuxta & dyfcolis propter conscientiam: vult illorum legibus & reuerentiam & obedientiam deferri maximam. Obedite, inquit, p̄positis vestris, & subiaccete eis: Omnia quacunq̄ dixerint vobis, seruate & facite: secundũ opera verò eorum nolite facere.

B. Quapropter isti non tam homines spernunt, quã Deũ ipsum Opt. Max. quẽ in Apostolis, eorũque successoribus audire ac reuereri sanẽ oportebat. Igitur planẽ verbo Dei resistunt, dum potestati & ordinationi Dei resistunt, & hinc sibi damnationem acquirunt, si Paulo credimus.

C. Nimirũ diuina est isthęc ordinatio, quã nec aboleri potest humana authoritate, vt certis legibus, isque partim scriptis, partim nõ scriptis, quas Apostolica nobis commendat traditio, Ecclesia regatur, dogmata conferuentur, religio vindicetur, alatur concordia, disciplina retineatur.

TESTIMONIA.

1. A. SECUNDÆ ad Thessalonicenses secundo: State, & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.
2. PRIORIS ad Corinthios vñdecimo: Laudo vos fratres, quòd per omnia meĩ memores estis, & sicut tradidi vobis, p̄cepta mea tenetis.
3. MATTHÆI decimo octauo: Si Ecclesiam nõ audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.
4. ACTORVM decimo quinto: Paulus, electo Sila, perambulabat Syriam & Ciliciam, confirmãs Ecclesias: p̄cipiens custodire p̄cepta Apostolorum & Seniorum.
5. ET capite decimo sexto: Cũ pertransirent ciuitates, tradebant eis custodire dogmata, quã erãt decreta ab Apostolis & senioribus qui erant Hierosolymis.
6. AD Romanos decimo tertio: Omnis anima potestatis sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas, nisi à Deo: quã autem sunt, à Deo ordinata sunt.
7. MATTHÆI vigesimo secundo: Reddite quã sunt Cæsaris, Cæsari: & quã sunt Dei, Deo.
8. ET capite vicefimo tertio: Super cathedram Moyfi sederunt Scribæ & Pharisei. Omnia ergò quacunq̄ dixerint, & c.
9. LVCÆ decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.
10. PRIORIS Petri secũdo capite: Subiecti estote omni humanã creaturã propter Deum, siue Regi, quasi p̄cellenti: siue ductibus, tanquã ab eo missis, ad vindictam malorum, laudem verò bonorum: quia sic est voluntas Dei, vt benẽ facientes, obtutescere faciatis imprudentium hominũ ignorantiam. Quasi liberi, & non quasi velamen habẽtes malitiã libertatem, sed sicut serui Dei. Deum

- timete, Regem honorificate. Serui, subditi estote in omni timore dominis, non tantũ bonis & modestis, sed etiam dyfcolis.
11. AD Romanos decimo tertio: Idẽd necessitate subditi estote, non solũ propter iram, sed etiam propter conscientiam. Idẽd enim & tributa p̄statis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes. Reddite ergò omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.
12. AD Titum tertio: Admone illos Principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire ad omne opus bonum paratos esse.
13. AD Hebręos decimo tertio: Obedite p̄positis vestris, & subiaccete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gemẽtes: hoc enim non expedit vobis.
14. MATTHÆI, vt in textu, & testimo. octauo.
1. B. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Itaque qui hęc spernit, non hominem spernit, sed Deũ, qui etiam dedit spiritũ suum sanctũ in nobis.
2. PRIORIS ad Corinthios decimo quarto: Si qui videtur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quã scribo vobis, quia Domini sunt mandata.
3. IOANNIS vicefimo: Sicut misit me pater, & ego mitto vos.
4. ITEM decimo septimo: Sicut tu me misisti in mundum, ita & ego misi eos in mundum.
5. LVCÆ decimo: Qui vos audit me audit: & qui vos spernit, me spernit.
6. CYPRIANVS Epistola sexagesimanona ad Florentium Puppianum: Nec hęc iacto, sed dolens profero, cum te iudicem Dei constituas & Christi, qui dicit ad Apostolos, ac per hoc ad omnes P̄positos,

Qui p̄sbyteri audierit.

lib. 4. epist. 7. Que Apollis dicit, ad

successores eorum peritunt. Luc. 10.

Math. 10. Luc. 10.

- positos, qui Apostolis vicaria ordinatione succedunt: Qui audit vos, me audit: & qui me audit, audit eum qui me misit: & qui reuicit vos, me reuicit, & eum qui me misit.
7. BASILIYS in cõstitutionibus monasticis, capite vicefimo tertio: Quod Apostolis dixit, Qui vos audit, & c. intelligendus est in commune legẽ sanxisse in posteros, qui aliorum futuri erant moderatores, id ex multis iisdẽmque certissimis diuinarum literarum testimoniis, manifestissimiq; argumentis probari potest.
8. AD Romanos decimo tertio: Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.
1. C. BASILIYS Magnus in libro de Spiritu sancto, capite vicefimo septimo: vt suprà questione secunda, A. testimonio secundo.
2. AVGVSTINVS libro quarto contra Donatistas, capite vicefimo quarto.
3. ET libro secundo, capite septimo.
4. ITEM libro quinto, capite vicefimo tertio, vt suprà questione quarta, A. testimonio secundo & sequentibus.
5. IDEM libro quinto contra Donatistas, capite

- vigesimo sexto: Quòd autẽ nos admonet Cyprianus, vt ad fontem recurramus, id est, ad Apostolorum Traditionem, & indẽ canalem in nostra tempora dirigamus, optimum est, & sine dubitatione faciendum.
6. EPIPHANIYS hãresi quinquagesima quinta contra Melchisedechianos: Termini nobis positi sunt, & fundamenta, & ædificatio fidei, & Apostolorum Traditiones, & scripturã sanctã, & successiones doctrinã, & vñdiquaquẽ veritas dei munita est.
7. EVSEBIYS libro tertio Ecclesiasticã historiã, capite trigesimo: Ignatius cũ iter per Asiam faceret, licet attentissima cura à satellitibus, qui illum ductabant, obseruaretur, Ecclesias tamen cuiusque ciuitatis, ad quam fortẽ proficisceretur, familiaribus colloquiis p̄isq̄ hortationibus cõfirmavit: ac primũ, vt hãreses, quã iam tum primò nasci & emergere cõeperunt, maxime p̄cauerent, sedulò admonuit. Deindẽ hortatus est, vt Apostolorum Traditioni mordicus adhãresceret: quam quidem asseueranter testificatus, quòd tutius posteritati reseruaretur, necessariò scriptis mandandum existimauit.

Ad Apostolicam Traditionem confluendum.

Apostolorũ Traditiones. Successio doctrinã.

Traditioni Apost. mordicus adhãrendum. Ignatius eam scriptis mandauit.

VIII.

Quid Parres hac de re iudicãrunt?

- A. Origenes, qui celebris & peructustus est author, in hęc verba scripsit: Hãreticus nobis habendus est omnis ille, qui Christo se credere profitetur, & aliud de veritate Christianã fidei credit, quã habeat definitio Traditionis Ecclesiasticã. Tum idem alibi: Illa sola credenda est veritas, inquit, quã in nullo ab Ecclesiastica discordat Traditione.
- B. Et Hieronymi verbum est: Ego illud te breuiter admonendum puto, Traditiones Ecclesiasticas, p̄sertim quã fidei non officiant, itã obseruandas, vt à Maioribus traditã sunt.
- C. Augustinus verò itã docet: Si quid diuinã scripturã p̄scribit authoritas, non est dubitandum, quin itã facere debeamus vt legimus: similiter etiam, si quid per orbem frequentet Ecclesia. Nam hoc quin itã faciendum sit, disputare, insolentissime in sania est. At rursus idem: In his rebus, de quibus nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei, vel instituta Maiorũ pro lege tenenda sunt. Et sicut prauaricatores diuinarum legum, itã contemptores ecclesiasticarum cõsuetudinum cõercendi sunt.
- D. Demũ Tertullianus, doctissimus & antiquissimus ecclesiã scriptor, toto libro aduersus eos disputat, qui nihil quod literis sacris nõ sit expressum, admittunt, grauitẽrque contendit, Traditiones & obseruationes quasdam ecclesiasticas esse non scriptas, quã non possunt nisi ab Hãreticis repudiari. Si quis autem videtur contentiosus esse, (vt Paulinis verbis vtamur) nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.

a. In caput 3. epistolã ad Titum, teste Pamphilo in apologia pro Origene. Vide etiam Irenæum, lib. 4. cap. 23.

b. Lib. 1. Perisarchon in proemio. c. Ad Lucianũ epist. 18.

d. Epist. 118. cap. 5.

e. Ad Casulanũ epist. 86 f. Dist. 11. cap. in his.

f. Lib. de p̄scriptionibus aduersus hãreticos.

h. 1. Cor. 11. c.

TESTIMONIA.

A. IRENÆVS libro quarto contra hãreses, capite quadragesimo tertio: Obaudire oportet Presbyteris Ecclesiã, qui successione habent ab Apostolis, qui cum Episcopatus successione charisima

veritatis certum secundũ placitum Patris acceperunt. Reliquos verò qui absunt à principali successione & quocunq̄ loco colliguntur, suspectos habere, vel quasi hãreticos & malã sentẽ-

tiã, vel quasi scindentes & elatos, & sibi placen- tes: aut rursùs vt hypocritas, quãstus gratia & va- na gloria hoc operantes. Reliqua habentur in textu.

I X

Agè verò quid est Ecclesia?

Roman. 12. b 1. Cor. 12. b 1. Pet. 5. b 10. 21. c Matth. 16. c
a Chrysost. lib. 2. de sacerdotio. Concilium Florentinum. Bern. lib. 2. de Confid. ad Eugenium. cap. 8.
b Hier. contra Lucifer. Cyprian. epist. 69.
c Iren. lib. 3. cap. 3. Optat. lib. 2. Aug. epist. 16. & 41. & in Prol. contra partem Donat. & lib. 2. contra literas Petilia. cap. 71.
* Matth. 16. c 10. 21. e Luc. 22. e Matth. 10. a Ioan. 1. f Matth. 17. d Act. 1. e
d Cyp. de simpl. exelat. in cap. 16. Matt. Hilarius. & Hier. idè. lib. 1. in Iouania. Cyril. in 1. an. lib. 2. cap. 12. Aug. in 10. tract. 76. & 124. Orig. hom. 2. in diuer. euag. & tract. 6. in Matth. 24. de panit. Chryl. hom. 87. in Ioan. & 57. in Matth. 24. 9. de panit. & serm. de cate. & gladio S. Petri. item hom. in 53. Petrum & Eliam. Leo Magnus. ser. 5. de annuerf. Pontif. & epist. 39. ad Epist. Viemensis prouin.
e August. contra Epist. Fuld. dam. ca. 4. item de vilitate credendi. ca. 17. & 11. cõtra Faust. cap. 2.
f Ad Damasc. epist. 58. & ad eundem epist. 77.
g Lib. 2. contra Donat. Epist. 162. 90. 92. 93. & 165.
i Epist. 55. & 69. Itè Hier. contra Luciferia. & Leo epist. 84. ad Anast. Thelal. Ionic. ca. 11.
k Lib. 3. de Sacram. cap. 1. & de obitu Satyri.

A. Ecclesia est omnium Christi fidem atque doctrinam profitentiũ vniuersitas, quam Princeps Pastorũ Christus tum Petro Apostolo, tum huius successoribus pascendam tradidit atque gubernandam.

B. Quare nomen Ecclesiæ non merentur, sed falsò arrogant sibi Hæretici & Schismatici omnes, qui etsi fidem atque doctrinam Christi profiteri videntur, tamen summi Pastoris ac Pontificis, quem Christus ouili Ecclesiæ loco suo præfecit, & perpetua successione in Romana Ecclesia vique conseruauit, oues esse detrectant.

C. Hanc Petri Cathedram, hunc Ecclesiæ primatum qui negat & oppugnant, primùm illi quidem Christi magnificas promissiones * Petro factas, & mysticas regni caelestis clauis illi vni traditas, aliãque multa de Petro Apostolorum principe, ore, vertice scripta non intelligunt: Deinde pacem Ecclesiæ, ordinemque certum manifestè perturbant, quæ absque summo Antistite & huius præcellenti autoritate nec ritè gubernari, neque in vnitatem atque contra portas inferorũ soliditate necessaria diu contineri possit. Postremò Patribus, horumque Synodis & scriptis de hac illustri Ecclesiæ nota consentientibus, immò & totius orbis Christiani consonæ voci, detrahunt impudenter.

D. Agnuit hanc Ecclesiam, cuiusque dignitatè Hieronymus, cuius hæc verba sunt: Qui Petri Cathedræ iugitur, meus est. Agnuit Optatus Afer, qui Petri Cathedram inter veras Ecclesiæ notas primam esse testatur. Agnuit Augustinus, qui apertè scribit, in Romana Ecclesia semper Apostolicæ Cathedræ principatum viguisse. Agnuit Cyprianus, qui omniũ hæresum & schismatũ pullulantium causam in eo statuit, quòd vni & summo sacerdoti ac iudici vice Christi non obtemperatur. Agnuit Ambrosius, vt dixerit se in omnibus cupere Romanam sequi Ecclesiam.

E. His autem omnibus antiquior, & Apostolicorum temporum vicinus, verèque Apostolicus vir Irenæus, tale tribuit elogium Ecclesiæ Romanæ: Ad hanc, inquit, Ecclesiam propter potentiorẽ principalitatem, necesse est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndiquè fideles: in qua semper ab iis qui sunt vndiquè, conseruata est ea, quæ est ab Apostolis, traditio.

TESTIMONIA.

1. A. AD Romanos duodecimo: Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.

2. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Sicut corpus vnum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, vnum tamen corpus sunt: ita & Christus. Etenim in vno spiritu omnes nos, in vnum corpus baptizati sumus.

3. PRIORIS Petri quinto capite Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriam coronam.

DE PASTORE VNIVERSALIS ECCLESIAE.

4. IOANNIS vigesimoprimo: Cum ergò prandissent, dicit Simoni Petro Iesus: Simon Ioannis, diligis me plùs his? Dicit ei: Etiam Domine: tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei iterum: Simon Ioannis, diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos.

1 Lib. 3. cap. 3. Tert. de prescrip. haeret. Cyprian. epist. 45. & 46. Theod. lib. 2. hist. cap. 4. Bernar. epist. 190. ad Innoc. & lib. 2. de Confid. cap. 8. Concil. Chalced. act. 3. Anaclet. epist. 1. & 3. Marcel. epist. 1. Synod. Alexandrina ad Felicem.

meos. Dicit ei iterum: Simon Ioannis, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio, Amas me? & dixit ei: Domine, tu omnia scis: tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce oues meas.

5. MATTHÆI decimosexto: Et ego dico tibi, quia tu es Petrus: & super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo clauis regni caelorum. Et quodcunque ligaueris super terram, erit ligatũ & in caelis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in caelis.

6. CHRYSOSTOMVS libro secundo de Sacerdotio: Quam de causa idem ille sanguinem effudit suum? certe vt pecudes eas acquireret, quarum curam tum Petro, tum Petri successoribus committerebat. Iure igitur ac meritò sic loquebatur Christus: Quisnam fidelis seruus & prudens, quem dominus super familiam suam constituit?

7. CONCILIUM Florentinũ, vt suprà de Symbolo, quæstione decimanona, C. testim. decimotertio.

8. BERNARDVS libro secundo de consideratione ad Eugenium Pontificem Maximum, capite octauo: Agè indagemus adhuc diligentius quis sis, quam geras videlicet pro tempore personam in Ecclesia Dei. Quis es? Sacerdos magnus, summus Pontifex. Tu princeps episcoporum, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noè, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus. Tu es cui clauis tradita, cui oues creditæ sunt. Sunt quidem & alij caeli ianitores, & gregum pastores, sed tu tãto gloriosius, quanto & differentius vtrunque præ cæteris nomen hæreditasti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos: tibi vniuersi crediti, vni vnus. Nec modò ouium, sed & pastorum tu vnus omnium pastor. Vndè id probem quæris? Ex verbo Domini. Cui enim non dico Episcoporum, sed etiam Apostolorum, sic absolutè & indiscretè totæ cõmissæ sunt oues? Si me amas Petre, pasce oues meas. Quas? Illius vel illius populos ciuitatis, aut regionis, aut certi regni? Oues meas, inquit. Cui non planum, non designasse aliquas, sed assignasse omnes? Nihil excipitur, vbi distinguitur nihil. Et cæterà, vt suprà de Symbolo, eadem quæstione, C. testimonio duodecimo.

I. B. HIERONYMVS in dialogo contra Luciferianos: Breuem tibi apertamque animi mei sententiam proferam: In illa esse Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata, vsque ad diem hanc durat. Sicubi audieris eos, qui dicuntur Christi, non à Domino Iesu Christo, sed à quoquam alio nuncupari, vt putà Marcionistas, Valentinianos, Montenses siue Campitas: scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam: ex hoc enim ipso quòd postea instituti sunt, eos se esse indicat, quos futuros Apostolos prænuuciauit. Nec sibi blandiantur, si de Scripturarum capitulis videntur sibi affirmare quod dicunt, cum & diabolus de scripturis aliqua sit locutus, & scripturæ non in legendo consistant, sed in intelligendo.

2. CYPRIANVS Epistola sexagesimanona ad Florentium seu Puppianum: Etsi contumax ac superba obaudire nolentium multitudo discedat, Ecclesia tamen à Christo non recedit: & illi sunt

Ecclesia, plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adharens. Vndè scire debes, Episcopũ in Ecclesia esse, & Ecclesiam in episcopo: & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse: & frustra sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus Dei non habentes obrepunt, & latenter apud quosdã communicare se credunt: quando Ecclesia quæ Catholica vna est, scissa non sit, neque diuisa, sed sit vtiqùe connexa, & coherentium sibi inuicem sacerdotum glutino copulata.

SUCCESSIO ROMAN. PONTIFICVM.

3. IRENÆVS aduersus hæreses libro tertio, capite tertio: Sed quoniam valdè longum est, in hoc tali volumine omnium ecclesiarũ enumerare successiones, maximã & antiquissimã & omnibus cognitã à gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo Romæ fundatã & constitutã Ecclesiã, eam quam habet ab Apostolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum peruenientem vsque ad nos, indicantes, cõfundimus omnes eos, qui quoquo modo vel per sũ placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem & malam sententiã præterquam oportet colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam propter potentiorẽ principalitatem, necesse est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndiquè fideles: in quo semper ab his qui sunt vndiquè, conseruata est ea, quæ est ab Apostolis, traditio. Fundantes igitur & instruentes beati Apostoli ecclesiam, Lino episcopatum administrandæ Ecclesiæ tradiderunt. Succedit autem ei Anacletus: post eũ tertio loco ab Apostolis Episcopatu sortitur Clemens, qui & vidit ipsos Apostolos, & contulit cum eis, cum adhuc in sonantem prædicationem Apostolorum & traditionẽ ante oculos haberet: Huic autem Clementi succedit Euaristus, & Euaristo Alexander, ac deinceps sextus ab Apostolis constitutus est Sixtus, & ab hoc Telephorus, qui etiam gloriosissimè Martyrium fecit, ac deinceps Higinus, post Pius, post quem Anicetus. Cum autem successisset Aniceto Soter, nunc duodecimo loco episcopatum ab Apostolis habet Eleutherus. Hac ordinatione & successione, ea quæ est ab Apostolis in Ecclesia traditio, & veritatis præconiatio peruenit vsque ad nos. Et est plenissima hæc ostensio, vnam & eandem viuificatricem fidem esse, quæ in Ecclesia ab Apostolis vsque nunc sit cõseruata, & tradita in veritate.

4. OPTATVS Mileuitanus libro secundo contra Donatistas: Probamus eam esse ecclesiam Catholicam, quæ sit in toto terrarum orbe diffusa. Eius iam commemoranda sunt ornamenta: & videndum vbi sint quinque dotes, quas tu sex esse dicis, inter quas Cathedra est prima: Vbi nisi sederit episcopus, coniungi altera dos non poterit, qui est annulus: videndum est, qui & vbi prior Cathedra sederit. Si ignoras, discite: si nòsti, erubescite. Ignorantia tibi adscribi non potest. Restat ergò vt noueris. Scientem errare, peccatum est. Nam ignorantibus nonnunquam solet ignosci. Igitur negare nò potes, scire te in vrbe Roma Petro primò Cathedram Episcopalem esse collatam: in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus: vndè & Cephas appellatus est: in qua vna Cathedra, vnitatis ab omnibus seruetur, nè cæteri Apostoli

Ioan. 21. Nota: id Petrus, id successores curam omnium committam. Matth. 24. Luc. 22.

30m. Pontif. eis quanta dignitas & auctoritas.

Nota.

Matth. 16. Ioan. 21.

Pastorum omnium pastor.

Ex Scripturis probar. Ioan. 21.

In qua Ecclesia permanendum.

Hæreticorum Ecclesia est Antichristi synagoga.

Scripturarum citatio non semper rectè fit.

lib. 4. epist. 9.

Sine episcopo & summo sacerdote nò est Ecclesia.

Qui cum Episcopo non est, in Ecclesia non est.

Sacerdotum connexio.

Successio ad Pontificum.

Fides in successione peruenit conseruata, conseruatur hæreticos.

Ecclesiæ Rõ. dignitas & cõstantia in fide Apostolica.

Romani Pontifices ex ordine numerantur vsque ad Irenæum & tatem.

Irenæi aetas.

rectè si dei iudicium.

Primaria nota Ecclesiæ.

Aliis, in quo vno cathedræ vnitas, vel, quo in vna Cathedra, vnitatis.

lingulas sibi quisque defenderent: vt iam schismaticus & peccator esset, qui contra singularem cathedram, alteram collocaret. Ergo cathedra vnica, quæ est prima de dotibus, sedit prior Petrus. Cui successit Linus, Lino successit Clemens, Clementi Anacletus, &c. Iulio Liberius, Liberio Damasus, Damasus Siricius hodiè, qui noster est socius, cù quo nobis totus orbis commercio formatarum, in vna communionis societate concordat. Vestræ Cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vindicare.

5. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesima quinta ad Generosum: Si ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quanto certius & verè salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ figuram gerenti, Dominus ait: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincēt eam. Petro enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, &c. Damasus Siricius, Siricio Anastasius. In hoc ordine successionis nullus Donatista episcopus inuenitur. In illum autem ordinem Episcoporum qui ducitur ab ipso Petro vsque ad Anastasium, qui nunc eandem Cathedram sedet, etiam si quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præiudicaret Ecclesiæ & innocentibus Christianis: quibus Dominus prouidens, ait de præpositis malis: Quæ dicunt facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt: vt certa sit spes fidelis, quæ non in homine, sed in Domino collocata, nunquam tempestate sacrilegi schismatici dissiptetur.

6. ITEM in epistola quadagesima secunda ad Madaurense: Videtis certè multos præcisos à radice Christianæ societatis, quæ per sedes Apostolorum & successiones episcoporum certa per orbem propagatione diffunditur, de sola figura originis, sub Christiano nomine, quasi aresentia fermenta gloriari, quas hæreses & schismata nominamus. Præuisa, prædicta, scripta sunt omnia.

7. IDEM in Psalmo contra partem Donati: Numerate sacerdotes, vel ab ipsa Petri sede: & in ordine illo Patrum, quis cui successit, videte. Ipsa est Petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.

8. ITEM libro secundo contra literas Petiliani Donatistæ, capite quinquagesimo primo: Veruntamen si omnes per totum orbem tales essent, quales vanissimè criminari, cathedra tibi quid fecit Ecclesiæ Romanæ, in qua Petrus sedit, & in qua hodiè Anastasius sedet? Quare appellas cathedrâ pestilentiam, cathedram Apostolicam? Si propter homines, quos putas legem loqui, & non facere, nunquid Dominus Iesus Christus propter Pharisæos, de quibus ait: Dicunt & non faciunt, cathedrâ in qua sedebant, vllam fecit iniuriam? Nonne illam cathedram moysi commendauit, & illos, seruato cathedræ honore, redarguit? Ait enim: Cathedram Moysi sedet: quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt. Hæc si cogitaretis, non propter homines, quos infamatis, blasphemaretis cathedram Apostolicam cui nō communicatis. Sed quid est aliud, quàm nescire dicere, & tamen non posse nisi maledicere?

DE PRIMATV PETRI.

1. C. MATTHEI decimo sexto.

2. ET Ioannis vigesimo primo: vide suprâ hac eadem quæstione, A. testimonio quinto & quarto.

3. LVCE vigesimo secundo: Ait autem Dominus Simoni: Simon, ecce Satanas experit vos, vt cribraret sicut triticum. Ego autem rogavi pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.

4. MATTHEI decimo: Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc: Primus Simon qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius, &c.

5. IOANNIS primo: Intuitus autem eum Iesus, dixit: Tu es Simon filius Iona: tu vocaberis Cephas: quod interpretatur Petrus.

6. MATTHEI decimo septimo: Et cùm venissent Capharnaum, accesserunt, qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester non soluit didrachma? Ait: Etiam. Et cùm intrasset in domum, præuenit eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel census à filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergo liberi sunt filij. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscem qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumens, da eis pro me & te.

7. ACTORVM primo: In diebus his exurgēs Petrus in medio fratrum, dixit: Viri fratres, oportet impleri scripturam, &c.

8. CYPRIANVS in tractatu de simplicitate Prælatorum, siue de vnitatem Ecclesiæ, vt suprâ de Symbolo, quæstione decimo octaua, B. testimonio. duodecimo.

9. HILARIVS in caput decimum sextum Matthæi: O in nuncupatione noui nominis felix Ecclesiæ fundamentum, dignaque ædificatione illius petra, quæ infernas leges, & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret. O beatus cæli ianitor, cuius arbitrio clauis æterni aditus traduntur, cuius terrestre iudicium, præiudicata autoritas sit in cælo, vt quæ in terris aut ligata sunt aut soluta, statuti eiusdem conditionem obtineant & in cælo.

10. HIERONYMVS in decimum sextum caput Matthæi: Sicut ipse lumen Apostolis donauit, vt lumen mundi appellarentur, cæteraque ex Domino sortiti sunt vocabulata: & Simoni, qui credebatur in petram Christum, Petri largitus est nomen. Ac secundum metaphoram petra, rectè dicitur ei, ædificabo ecclesiam meam super te. Ibidem: Prudens lector inquirat, quomodo post tantam beatitudinem, Beatus es Simon Bariona, &c. nunc audiat, vade retro me Satana, scâdalum mihi es. Aut quæ sit tam repentina conuersio, vt post tanta præmia fatanas appelletur. Sed si consideret qui hoc quærit, Petro illam benedictionem & beatitudinem ac potestatem, & ædificationem super eum Ecclesiæ in futuro promissam, non in præsentia datam, intelliget: ædificabo, inquit, super te Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, & dabo tibi clauis regni cælorum: omnia de futuro. Quæ si statim dedisset ei, nunquam in eo præuæ confessionis error inuenisset locum.

11. IDEM libro primo aduersus Iouinianum: At dicis, super Petrum fundatur Ecclesia, licet id ipsum

in

in alio loco super omnēs Apostolos fiat, & cuncti clauis regni cælorum accipiant, & ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur: tamen propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite constituto, schismatici tollatur occasio.

12. CYRILLVS Alexandrinus libro secundo in Ioannem, capite duodecimo: Nec Simon fore iam nomen sibi, sed Petrus prædicit, vocabulo ipso commode significans, quod in eo tanquam in petra lapidæque firmissimo, suam esset ædificaturus Ecclesiam.

13. AVGVSTINVS tractatu quinquagesimo sexto in Euangelium Ioannis: Quis enim nesciat, primum Apostolorum esse beatissimum Petrum?

14. IDEM tractatu centesimo vigesimo quarto: Hoc agit Ecclesia spe beata in hac vita ærumnosa, cuius Ecclesiæ Petrus Apostolus propter Apostolatū sui primatum gerebat figurata generalitate personam. Quod enim ad ipsum propriè pertinet, natura vnus homo erat, gratia vnus Christianus, ab antiquiore gratia vnus idemque primus Apostolus: sed quando ei dictum est, Tibi dabo clauis regni cælorum: & quodcūque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcūque solueris super terram, erit solutum & in cælis: vniversam significabat Ecclesiam, quæ in hoc seculo diuersis tentationibus velut imbribus, fluminibus, tempestatibusque quatitur, & non cadit: quoniam fundata est super petram, vnde & Petrus nomen accepit, nō enim à Petro petra, sed Petrus à petra: sicut nō Christus à Christiano, sed Christianus à Christo vocatur.

15. ORIGENS in diuersos Euangelistas homilia secunda: Nemo nos existimet Petro Ioannem præferre. Quis hoc fecerit? Quis esset altior Apostolorum illo, qui est & dicitur vertex eorum?

16. IDEM tractatu sexto in Matthæum: Nō modica differentia est, quod Petro quidem datæ sunt clauis non vnus cæli, sed multorum cælorum, vt quæcūque ligauerit super terram, sint ligata non tantum in vno cælo, sed in omnibus cælis: & quæ soluerit super terram, sint soluta nō solum in vno cælo, sed in omnibus cælis. Ad eos autem, qui multi sunt ligatores & solutores in terra, sic dicit, vt soluant & alligent non in cælis, sicut Petrus: sed in vno cælo, quia non sunt in tanta perfectione, sicut Petrus, vt alligent vel soluant in omnibus cælis.

17. BASILIVS Magnus in homilia de penitentia, quæ est inter homilias vltimæ argumentorū vltima: Petrus terribè abnegauit, & collocatus est in fundamēto. Petrus dixerat iam antea, & beatus pronuntiatus fuerat: dixerat, Tu es filius Dei excelsi: & vicissim au dierat, se esse petam, ita laudatus à Domino: Licet enim petra esset, non tamē petra erat vt Christus. Vt Petrus petra erat. Nā Christus verè est immobilis petra. Petrus verò propter pet am. Axiomata namque sua IESVS largitur aliis. Largitur autem ea non euacuatus, sed nihilominus habēs. Lux est: Vos estis lux mundi, inquit. Sacerdos est, & facit sacerdotes. Ouis est, & dicit: Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Petra est, & petram fecit. Quæ sua sunt, largitur feruis suis. Argumentum hoc est opulenti, habere videlicet, & aliis dare.

18. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimase-

ptima in Ioannem, in ea verba, Simon Ioannis, diligis me? Quid tandem aliis omisis de his duntaxat Petrum affatur? Os erat Apostolorum & princeps & vertex ipsius cætus, propterea & Paulus eum præter alios vnus ascendit: simul vt ei ostēderet iam sibi fiditiam habendam: tanquam enim negationis obliuisceretur, fratrum curam ei committit, neque negationis meminit. Et paulò post: Nam cùm magna Christus Petro communicasset, orbis terrarum curam demandasset, martyriū prædixisset, &c.

19. ITEM homilia quinquagesima quinta in matthæum: Quid igitur Petrus, omnium Apostolorum os, vertex confortij totius? cùm omnes interrogati essent, ipse solus respondet. Ibidem: Ecclesiæ futuræ pastorē constituit. Et paulò post: Quæ deus cōcedere solus potest, peccatorum scilicet remissionem, & vt Ecclesia tot tantisque fluctibus impetu irrupentibus immobilis maneat, cuius pastor & caput, piscator homo atque ignobilis, terrarum orbe reluctante adamantis naturam firmitate superet: hæc inquam omnia quæ solius Dei sunt, se pollicetur daturum.

20. IDEM homilia nona de penitentia: Petrum cùm dico, petram nomino indelebilē, non se: ceterum inanimabilem, Apostolum magnum, primū discipulorum, primum vocatum, & primum obedientem.

21. ET Sermone in adorationem venerabilium Catenarum & gladij sancti & Apostolorum principis Petri: Sanctum ac iustum, est summis & meritis honoribus Apostolum prædicari, in quo & suā Ecclesiā pro diuine illius vocis præmio, qua ipsum Dei filium esse prædicauit, ædificaturum se prædixit Dei filius, & cælorum clauis eius in se fidei arrhabonem se illi daturum, & eorum, quæ ab ipso in terris ligata aut soluta fuissent, in cælis sententiam confirmaturum promisit. Et nonnullis interiectis ad ipsum Petrum sermonem dirigens: Vbinā sunt clauis regni cælorum? Vbinā appellatio, qua Ecclesiæ firmamentum nominaris? Et iterum: Hūc cælestes angelorum ordines collaudarūt, & Apostolorum chorus valdè admiratus, tanquam os suū, amplexatus est ac celebravit. Hunc, qui Christo crediderunt, ducem & magistrum sequentes, ad infidelitatis scopulos non offendunt. Hunc ad cælum vsque peruenientem, & valdè illustrem spiritalis Israëlis columnam, & animarum in perfidia pelago fluctuantium gubernatorem appellamus. Verè hic est Apostolorum firmamentum, & sacratus cælorum magister: Petrus denique magnum illud orbis terrarum miraculum, Ecclesiæ iactatio, discipulorum decus, Theologorum pulchritudo, Christi os, &c. Et sub finem: Tu verò d Petre, Christi Ecclesiæ petra & firmamentū, summum Apostolorum vertex, adesto hodiè miseris nostris, &c. vt suprâ quæstione octaua de Decalogo, D. testimonio septimo.

22. ITEM homilia in sanctos Petrum Apostolum & Eliam Prophetam: Petro Apostolo orbis terrarum Ecclesiæ, & populorum multitudines eius fidei committendæ erant, vel potius creditæ sunt illi clauis regni cælorum. Quid enim ait illi Dominus? Quodcūque ligaueris super terram, erit ligatū & in cælo. Sed vide cuiusmodi peccato permisit subiici Petrum illum, talem ac tantum virū,

Os & princeps Apostolorum: quem ob eam causam etiam Paulus inuicauit. Galat. i. Cura fratrum Petro commissa. Orbis terrarum cura ei demã data.

Os & vertex Apostolici confortij.

Ecclesiæ pastor & adamanti- num fundamētum.

Petra & creptido immobilis.

In Petro se clesiam suam Christus a d- ficaturū præ- dixit.

Ecclesiæ firmamētū ap- pellatū.

Spiritalis Israëlis colum- na.

Ecclesiæ pe- tra, & firmamētum.

Petro orbis Ecclesiæ, & o- pulorum mult- tudines cõ- mittendæ.

Matth. 16.

Successi Rō. Pontificum vsque ad quatuordecim.

Hæretici origi- nis suæ ca- thedra red- dere- quunt.

A Petrus vs- que ad Augu- stinum Rōm. Pont. in eadē doctrina fi- dei contin- uentes. Matth. 16.

Cōg. Rō. Pōt. hostis Augu- responso.

Matth. 11.

Ecclesiæ pro- pagatio per sedes Aposto- lorum & suc- cessiones Epi- scoporum.

Petri seles, & conuicta in ea Rō. Pōt. successio, pe- tra est inuic- penabilis.

Petrus sedit in cathedra Ecclesiæ Rō.

Not. egr. Rō. Pontifici vi- ruperatores. Matth. 13.

Matth. 13.

Petrus Eccl- siæ fundamē- tum.

Petri pote- stas. Matth. 16.

Multa sus no- minis Chri- stus Aposto- lis etiam cõ- municauit. Matth. 5. Petrus petra dicitur.

Super Petri ædificata Ec- clesia. Matth. 16.

Apud Mar- thæum pro- missa est æd- ificatio Eccl- siæ super Pe- trum.

In Petro er- ror habere lo- cum non po- tuit, nisi ante primatum acceptum.

Matth. 18. Ioan. 10.

Petro princi- patus datur ad eandem schisma.

Ioan. 1. Petrus quid significet. Edificanda Ecclesia in Petro.

Petrus Apo- stolorum pri- mus.

Propter Apo- stolatū sui primatum, Ecclesiæ re- præsentabat.

Petrus princi- palis. Matth. 16.

Petro ad Ec- clesiæ utilita- tem commu- nitate clauis datæ sunt.

Petrus à petra dicitur.

Apostolorū vertex.

Petro datæ clauis nō cæ- li, sed cælorum. Matth. 16.

Apostoli cæ- teri ligant & soluant in cæ- lis, non in om- nibus cælis.

Petrus in fun- damento col- locatus. Matth. 16.

Aliter Petrus petra, aliter Christus.

Ioan. 8. Matth. 5.

Matth. 10.

Apostolorum verticem, fundamētum, petram, columnam, & cetera.

Apostolorum verticem, fundamētum immobile, petram stabilem, & quæ frangi non possit, Ecclesie principem, portum inexpugnabile, turrim firmam, & quæ non possit concuti. Petrus, inquam, illa Ecclesie columna ac propugnaculum, puellæ vnus, non minas, sed vniciū verbum non sustinuit. Verbum puellæ processit, & columna. Illa concutiebatur. Illa locuta est, & propugnaculū fluctuauit. Permissus est peccare is, cui Ecclesia credenda erat, illa videlicet Ecclesiarum columna, & portus fidei; Petrus orbis terrarum magister peccare permissus fuit ob eam maximè causam, quod populorum multitudo illi credenda erat, nè seuerus & innocens, à ventia propriis fratribus impartienda esset alienus.

Vnus Petrus Apostolus & cetera.

23. LEO Magnus sermone tertio in anniuersario pontificatus sui: De toto mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarū gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cū illis que Ecclesie patribus præponatur, vt quauis in populo Dei multi sacerdotes sint, multique pastores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Christus. Ibidem. Et ego, inquit Christus, dico tibi: hoc est, Sicut meus pater tibi manifestauit diuinitatē meā, ita & ego tibi notam facio excellētiam tuam, quia tu es Petrus, id est, cū ego sim inuolabilis petra, ego lapis angularis, qui facio vtraque vnum: ego fundamētum, præter quod nemo potest aliud ponere: tamen tu quoque petra es, quia mea virtute solidaris: vt quæ mihi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia. Eandē sententiam de duplici petra iisdem verbis repetiuit sermone secundo in natali Apostolorum Petri & Pauli.

Primarius omnium pastor Christus, secū darius verò omnium pastor Petrus.

Nota quomodo Christus & Petrus & petra sint.

Epist. 1. Cor. 3.

Petri priuilegia.

24. IDEM epistola octogesima nona ad Episcopos per Viennensem prouinciam cōstitutos: Cū Petro præ cæteris soluēdi & ligandi tradita sit potestas, pascendarum tamen ouium cura specialius mandata est. Cui quisquis principatum estimat de negandum, illius quidem nullo modo potest minuerè dignitatē, sed inflatus spiritu superbiæ suæ, fœmetipsum in inferna demergit.

Petro principatus adimittes, respicit ad interna demergunt.

Augustinus quatuor faciat successiones Episcoporum in sede s. Petri: primi patres, quorum quatuor Chisti.

Cui Ecclesie adherendū.

25. AVGVSTINVS contra epistolam Manichæi, quam vocat fundamētum, capite quarto: Tenet me in Ecclesia Catholica, ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem Dominus commendauit, vique ad præsentem Episcopatum, successio sacerdotum.

Successiones episcoporum Apostolicæ sedis.

Nota.

26. IDEM in libro de vtilitate credendi ad Honoratum, capite decimo septimo: Cū igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum fructumque videamus, dubitabimus nos eius Ecclesie condere gremio, que vsque ad confessionem generis humani, ab Apostolica sede per successiones Episcoporum, frustra hæreticis circunlatrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim Conciliorum gravitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis, culmen autoritatis obtinuit? cui nolle primitias dare, vel summæ profectō impietatis est, vel præcipitis arrogantia.

Successiones perpetuas.

27. E T libro vndecimo cōtra Faustū Manichæū, capite secundo: Vides in hac re, quid Ecclesie Catholice valeat autoritas, quæ ab ipsis fundatissimis sedibus Apostolorum vsque ad hodiernum diē succedentium sibi met Episcoporum serie, & tot populorum confessione firmatur.

I. D. HERONYMVS ad Damasum epistola quinquagesima octaua: Quorsum ista tam lōgo repetita principio? videlicet, vt parum magnus aspicias, vt diues pastor morbidam non contemas ouem. Et paulò post: Ego igitur, vt antea iam scripsi, Christi vestē in Romana vrbe suscipiens, nunc barbaro Syriae limite teneor. Et nè putes alterius hanc de me fuisse sententiam, quid mererer, ipse constitui. Verum vt ait gentilis poëta: Cælum, non animum, mutat, qui trans mare currit. Ità me incessabilis inimicus post tergum secutus est, vt maiora in solitudine bella nūc patiar. Hinc enim prædiis sulta mūdī, Arriana rabies fremit: Hinc in tres partes scissa Ecclesia, ad se rapere me festinat. Monachorum circà manentium antiqua in me surgit autoritas. Ego interim clamito: Si quis cathedræ Petri iungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hæere se dicunt: posse credere, si hoc vnus afferet: et: nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. Idcirco obtestor beatitudinem tuam, per Crucem Domini, per necessarium fidei nostræ decus, per passionem Christi, vt qui Apostolos honore sequeris, sequaris & merito: ità in folio cum duodecim iudicaturus sedes: ità te alius senem cum Petro cingat, ità municipatum cæli cum Paulo consequaris, vt mihi literis tuis, apud quem in Syria debeam communicare, significes. Noli despiciere animam, pro qua Christus mortuus est.

Quanta cum sententia sanctissimi & doctissimi Hieronymus Rom. pontificem compellat.

Communio nem est Romana Ecclesia quænti faciat Hieronymus.

Apostolos honore sequitur Rom. Pontifex.

Ioan. 19. Cant. 2. Hier. 2. Cant. 4. Ad fidei Rom. Ecclesie hæreticus grauitus confugit Hieronymus, Rom. 1.

Luc. 17. In Rom. Ecclesia fides incorrupta.

Epist. 14. Nota Hieronymi erga Rom. pontificem reuerentiam, quem & pastorem sui agnoscat, & s. Petri successorum Romanæ Ecclesie communionio.

Super cathedræ Petri aedificata Ecclesia.

March. 16. Exod. 12.

2. IDEM epistola quinquagesima septima ad Damasum: Quoniam vetusto Oriens inter se populorum furore collisus, indiscissam Domini tunicam, & desuper textam, minutatim per frusta disceperit, & Christi vineam exterminant vulpes: vt inter lacus contritos, qui aquam non habent, difficile, vbi fons signatus & hortus ille conclusus sit, possit intelligi. Ideò mihi cathedræ Petri, & fidem Apostolice ore laudatam, censui consulendam, indè nunc meæ animæ postulas cibū, vndè olim Christi vestimenta suscepi. Neque verò tanta vastitas elementi liquentis & interiaccens longitudo terrarū, me à preciosa margarita potuit inquisitione prohibere. Vbi cū fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Profligato à sobole mala patrimonio, apud vos solos incorrupta patrum seruat hereditas. Ibi cespitè terra fecundo, Domini seminis puritatem centro fructu refert: Hic obrupta sulcis frumenta, in lolium auenâque degenerant. Nunc in Occidente sol iustitiæ oritur: in Oriente autem Lucifer ille, qui ceciderat, supra sidera posuit thronum suum. Vos estis lux mundi, vos sal terræ, vos aurea vasa & argentea: hinc testacea vasa vel lignea virgam ferream & æternū operiunt incendium. Quanquàm igitur tu me terreat magnitudo, inuitat tamen humanitas. A sacerdote victimam salutis, à pastore præsidii ouis flagito. Faceat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cū successore piscatoris, & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri, communionie confocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domū agnum comederit, profanus est. Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuiō. Et post pauca: Non noui Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum:

Extra Rom. Ecclesie cōmuniōne nō est talis.

Rom. P. non cōmunicat res, ad Antichristum peruenit.

In Rom. Ecclesia semper Apostolica Cathedra viguit principatus.

Apost. sedis auctoritas in hæreticis, anathematizandis.

Petrus Concilij cōstitutio à Rom. pontifice.

Rom. pontificis auctoritas imploratur ad sedandam temperatam Pelagianam hæresim.

Sollicitudo omnium Ecclesiarum in cōmuniōne Rom. pontificis, ad res diuinas defendendas.

Paulinum: Quicunque tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est. Et in fine: Quamobrem obtestor beatitudinem tuam per crucifixum, mundi salutem, per homouision Trinitatem: vt mihi epistolis tuis, siue tacendarū, siue dicendarum hypostaseon detur autoritas. Et nè fortè obscuritas loci, in quo dego, te fallat, per baiulos literarum, ad Euagrium presbyterum, quem optimè nōsti, dignare scripta transmittere: simul etiam, cui apud Antiochiam debeam communicare, significes: quia Campanes cum Tarientibus hæreticis copulati, nihil aliud ambiunt, quàm vt autoritate communionis vestrae fulti, tres hypostases cum antiquo sensu prædicent.

3. OPTAVVS Mileuitanus libro secundo cōtra Donatistas: Probamus eam esse Ecclesiam Catholicam, & c. vt supra hac eadem quæstione, B. testimonio quarto.

4. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesima secūda ad Episcopos Donatistarum: Erat Carthago transmarinis vicinis regionibus, & fama celeberrima nobilis: vndè non mediocris vtiquè auctoritatis habebat Episcopum, qui post se non curare conspirantem multitudinem inimicorum, cum se videret & Romanæ Ecclesie, in qua semper Apostolica cathedræ viguit principatus, & cæteris terris vndè Euangelium ad ipsam Aphricam venit, per communicatorias literas esse coniunctum: vbi paratus esset causam suam dicere, si aduersarij eius ab eo illas Ecclesias alienare conarentur.

5. IDEM cum Patribus Concilij Carthaginensis, in epistola nonagesima ad Innocentium Pontificem Romanum: Si ergò Pelagius episcopalis gestis, quæ in Oriente confecta dicuntur, etiam tuæ venerationi iuste visus fuerit absolutus, error tamen ipse & impietas, quæ tam multos assertores habet, per diuersa dispersos, etiam auctoritate Apostolicæ sedis anathematizanda est. Et paulò superius: Hoc itaque gestum, domine frater sancte, charitati tuæ in timandum duximus, vt statutis nostræ mediocritatis, etiam auctoritate Apostolicæ sedis adhibeatur autoritas, pro tuenda salute multorum, & quorundam peruersitate etiam corrigenda.

6. IDEM cum Patribus Mileuitani concilij epistola nonagesima secūda ad eundem Innocentiū: Quia te Dominus gratiæ suæ præcipuo munere in sede Apostolica collocauit, talēque nostris temporibus præstitit, vt nobis potius ad culpam negligentia valeat, si apud tuam venerationem, quæ pro Ecclesia suggerenda sunt, tacerimus, quàm ea tu possis vel fastidiosè vel negligentè accipere, magnis periculis infirmorum membrorum Christi, sibi pastorem diligentiam quæsumus adhibere digneris. Noua quippe hæresis, & nimium pernicioisa tempestas surgere inimicorum gratiæ Christi cœpit.

7. INTER eiusdem Augustini epistolas nonagesimatertia, est Innocentij ad Patres concilij Mileuitani: Diligenter & congruè Apostolice consulti honoris, honori inquam illius, quem præter illa quæ sunt extrinsecus, sollicitudo manet omnium Ecclesiarum, super anxiiis rebus quæ sit tenenda sententia: antiq̄ scilicet regulæ formam sequuti,

quam toto semper ab orbe mecum nōstis esse feruatam. Verum hæc missa facio: neque enim hoc vestram credo latere prudētiā. Quid etiā actione firmastis, nisi scientes, quod per omnes prouincias de Apostolice fonte petentibus responsa semper emanent? præsertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & cōepiscopos nostros, non nisi ad Petrum, id est, sui nominis & honoris authorem, referre debere, velut nunc retulit vestra dilectio, quod per totum mundū possit omnibus Ecclesiis in commune prodesse.

8. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesima quinta ad Generosum: Si ordo Episcoporum, & c. vt supra litera B. testimonio quinto.

9. CYPRIANVS epistola quinquagesima quinta ad Cornelium Romanum episcopum: Neque enim aliud hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quàm indè, quod sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur: cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersum sacerdotū collegium quicquam moueret: nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post cōepiscoporum consensum, iudicem se iam non episcopi, sed Dei faceret: nemo dissidio vnitatis Christi Ecclesie scinderet: nemo sibi placens ac tumens, seorsum foris hæresim nouam conderet. Et paucis interpositis: Christi aduersarij & Ecclesie eius inimici, ad hoc Ecclesie præpositum sua infestatione persequitur, vt gubernatore sublato, atrocius atque violentius circa Ecclesie naufragia gallicetur. Ibidem: Post ista adhuc insuper Pseudoepiscopo sibi ab hæreticis cōstituto, nauigare audet, & ad Petri Cathedram atque ad Ecclesiam vniuersalem, vndè vnitas sacerdotalis exorta est, schismaticis & prophanis literas ferre, nec cogitare, eos esse Romanos, (quorum fides Apostolo prædicante laudata est) ad quos perfidia habere non possit accessum.

In fidei negotiis iudea est.

Lib. 1. epist. 3.

Summi pontificis contemptus heretiam & schismata causa est.

Petri Cathedra & Ecclesia principatus.

Rom. 1.

Ad Rom. Ecclesiam perfidia nullus accessum.

Lib. 4. epist. 9. Hæresim & schismatum origo ex summi pontificis contemptu.

Ex dignitate summi sacerdotis pendet Ecclesie facultas.

Inter Apostolos discretio potestatis.

Episcoporum inter se discretio.

10. ITEM epistola sexagesima nona ad Pappianum Florentium: Indè enim schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, dum episcopus qui vnus est, & Ecclesie præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, indignus hominibus iudicatur.

11. HERONYMVS aduersus Luciferianos: Ecclesie salus in summi sacerdotis dignitate pendet: cui si non exors quædam & ab hominibus eminens, detur potestas, tot in Ecclesiis efficiuntur schismata, quot sacerdotes.

12. LEO Magnus epistola octogesima quarta ad Anastasium Thessalonicensem episcopum, capite vndecimo: Hæc connexio totius quidem corporis vniuersitatem requirit, sed præcipuè exigit concordiam sacerdotum. Quibus cū sit dignitas cōmunis, non est tamen ordo generalis: quoniam & inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris fuit quædam discretio potestatis: & quum omnium par esset electio, vni tamen datum est, vt ceteris præemineret. De qua forma, Episcoporum quoque est orta distinctio: & magna dispositione prouisum est, nè omnes sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis prouincijs, quorum inter fratres haberetur prima sententia: & rursus quidam in maioribus vrbibus constituti, sollicitudinem

Petrus Petri sedem vniuersalis Ecclesie cura.

Rom. Ecclesia Romana in omnibus sequi capit Am. v. l. c.

Episcopi Catholici cum Rom. Ecclesia conueniunt.

Apostolorum cathedra.

Romanæ Ecclesie commendatio.

Lib. 4. epist. 8. Ecclesie Catholice radix & matrix est Romana.

Lib. 3. epist. 1. Episcopus Ecclesie Catholice est Romanus Pontifex.

Vnus Episcopus in Catholica Ecclesia.

Rom. Pontifex Episcopus Romanæ causæ examinat.

Hereticorum ingenium.

Ad R. Pont. controuersie de fide referenda sunt.

In R. Eccl. & sede non potest fides deficere. Luc. 22.

fufciperent ampliorem: per quos ad vnam Petri sedem vniuersalis Ecclesie cura conflueret, & nihil vsquam à suo capite distideret.

13. AMBROSIVS de Sacramentis libro tertio, capite primo: Non ignoramus quòd Ecclesia Romana hanc consuetudinem non habeat, cuius typum in omnibus sequimur & formam. Hanc tamè consuetudinem non habet vt pedes lauet. Vide ergò nò fortè propter multitudinem declinavit. In omnibus cupio sequi Ecclesiam Romanam.

14. IDEM in oratione funebri de obitu fratris sui Satyri: Aduocauit ad se Episcopum, nec vllam veram putauit, nisi veræ fidei gratiam, percontatùque ex eo est, vtrumnam cum Episcopis Catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conueniret, & fortè & ad id locorum in schismate regionis illius ecclesia erat: Lucifer enim se à nostra tunc temporis communionem diuiserat.

1. E. IRENÆVS libro tertio contra hæreses capite tertio: Ad hanc Ecclesiam, & c. vt in textu.

2. TERTULLIANVS de præscriptionibus aduersus hæreticos: Agè iam qui voles curiositatem meliùs exercere in negotio salutis tuæ, percurrere Ecclesias Apostolicas, apud quas ipse adhuc cathedræ Apostolorum suis locis præsentur, & c. Si Italia adiacet, habes Romam, vnde nobis quoque authoritas præstò est. Felix Ecclesia, cui tota doctrinam Apostoli cù sanguine suo profuderunt: vbi Petrus passioni Dominicæ adæquatur, vbi Paulus Ioannis exitu coronatur, vbi Apostolus Ioannes postea quàm in oleum igneum demersus, nihil passus est, in insulam relegatur.

3. CYPRIANVS Epistola quadragesima quinta ad Cornelium: Nos singulis nauigantibus, nò cum scintilla vllò nauigarent, rationem reddentes, scimus nos hortatos eos esse, vt Ecclesie Catholice radicem & matrem agnoscerent ac tenerent.

4. IDEM Epistola quadragesima sexta ad Cornelium: Nos, inquit, (quidam reuerfi ad Ecclesiam) Cornelium Episcopum sanctissimæ Catholicæ Ecclesie, electum à Deo omnipotente & Christo Domino nostro scimus. Nec ignoramus vnum Deum esse, vnum Christum esse Dominum, quem confessi sumus, vnum Spiritum sanctum, vnum Episcopum in Catholica Ecclesia esse debere.

5. THEODORETVS historia Ecclesiastica libro secundo, capite quarto: Athanasius, in intellectis insidiis, clam se subduxit Alexandria, & rectà in Occidentem contendit. Etenim Iulium Episcopum, qui tum Romanam rexit Ecclesiam, vbi sebiiani de criminibus, quæ falsò contra Athanasium confixerant, per literas certior fecerant. Ille Ecclesie canonem secutus, & eos iussit Romam venire, & diuinum Athanasium, quò pro se in iudicio ipse responderet, vocauit. Qui vt primum fuit accessus, eò maturè contendit. Tragediæ autè auctores Romæ ideò nò sunt profecti, quòd intellexerunt sua mendacia manifestò fore depræhensa.

6. BERNARDVS epistola centesima nonagesima, ad Innocentium Papam: Oportet ad vestrum referri Apostolorum pericula quæque & scandala emergentia in regno Dei, ea præsertim quæ de fide contingunt. Dignum nanque arbitror ibi potissimum refarciri damna fidei, vbi non possit fides sentire defectum. Hæc quippe huius prærogatiua sedis. Cui enim alteri aliquando dictum est, Ego pro

terogavi Petre, vt non deficiat fides tua? Ergò quòd sequitur, à Petri successore exigitur: Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Id quidem modò necessarium. Tempus est vt vestrum agnoscat pater amantissime principatum, probetis zelum, ministerium honoretis. In eo planè Petri impletis vicem, cuius tenetis & sedem, si vestra admonitione corda in fide fluctuantia confirmatis, si vestra authoritate conteritis fidei corruptores.

7. IDEM libro secundo de consideratione ad Eugenium capite octauo: Quis es? Sacerdos magnus, summus pontifex. Tu princeps Episcoporum, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noè, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, authoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus. Tu es cui clauis traditæ, cui oues creditæ sunt & c. vt supra de Symbolo, quæstione decimanona, C. testimonio duodecimo.

8. IN quarta generali Synodo Chalcedonensi, actione tertia, offeruntur libelli Theodori Diaconi, Ischyronis diaconi, Athanasij Presbyteri, & Sophronij Christiani contra Dioscorum scripti ad Leonem Papam & Concilium: in quibus appellant Leonem Papam & Concilium: in quibus appellant Leonem vniuersalem Archiepiscopum & Patriarcham magnæ Romæ. Cuius legati in eadem actione dicuntur in Concilio primatum Leonis tenere: & primi sententiam aduersus Dioscorum pronunciant in hæc verba: Vnde sanctissimus & beatissimus Archiepiscopus magnæ & Senioris Romæ Leo, per nos & præsentem sanctam Synodum vnà cum ter beatissimis, & omni laude digno beato Petro Apostolo, qui est petra & crepido Catholicæ Ecclesie, & ille qui est recta fidei fundamentum, nudauit eum tam Episcopatus dignitate, quàm etiam ab sacerdotali alienauit ministerio. In fine autem eiusdem actionis in relatione Sanctæ Synodi Chalcedonensis ad beatum Papam Leonem de gestis generaliter in Synodo confirmatio petitur, atque inter cætera ita dicitur: Hæc sunt quæ tecum, qui spiritu præbens eras, & complacere tanquàm fratribus deliberasti, & qui penè per tuorum vicariorum sapientiam videbaris à nobis, effecimus. Indicamus verò, quia & alia quædam pro rerum ipsarum ordinata quiete, & propter Ecclesiasticorum statutorum definitiuis firmitatem, scientes quia & vestra sanctitas addiscens, & probatura & confirmatura est eadem. Et sub finem: Rogamus igitur, & tuis decretis nostrum honora iudicium: & sicut nos capiti in bonis adiecitimus consonantiam, sic & summitas tua filiis (quò docet) adimpleat.

9. ANACLETVS Pontifex epistola prima ad omnes Episcopos, & cunctos fideles: Quòd si difficultiores ortæ fuerint quæstiones, aut Episcoporum vel maiorum iudicia, aut maiores causæ fuerint, ad sedem Apostolicam (si appellatum fuerit) referantur, quoniam Apostoli hoc statuerunt iussione Saluatoris, vt maiores & difficultiores quæstiones semper ad sedem referantur Apostolicam, super quam Christus vniuersam construxit Ecclesiam, dicente ipso ad beatum principem Apostolorum Petrum: Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.

10. IDEM epistola tertia ad omnes Episcopos, & sacerdotes:

Primari Ecclesia Romana à Christo obtinet.

Matth. 18. Petrus & Paulus vno corde & iunguntur tempore Romæ pass. Romanam Ecclesiam cõsecrãunt.

R. Pontifex est, fidei corruptores conterere.

Pontifex R. quæta dignitas: auctoritas.

Vniuersalis Archiepiscopus.

Per Legatos præst. Concilio.

Petrus petra & crepido ecclesie Catholice.

Petitur confirmatio Concilij Chalcedonensis generalis à R. Pontifice.

Inter Apostolos distinctio.

Episcoporum discrimen.

Mal. 28.

Rom. 11. Matth. 20. Mar. 10.

Causa iudiciorum ad Sedem Apostolicam referenda est iussu & iussu Apostolorum.

Matth. 16.

Carlo & capite omnium Ecclesiarum à Christo constructa est Apostolica sedes.

317 sacerdotes: Hæc verò sacrosancta Romana & Apostolica Ecclesia, non ab Apostolis, sed ab ipso Domino Salvatore nostro primatum obtinuit, & eminentiam potestatis super vniuersas Ecclesias, ac totum Christiani populi gregem affecta est, sicut ipse beato Petro Apostolo dixit: Tu es Petrus, & c. Adhibita est etiam societas in eadem Romana vrbe beatissimi Apostoli Pauli vasis electionis, qui vno die, vno quocùq; tempore gloriosâ morte cum Petro, sub principe Nerone agonizans coronatus est, & ambo sanctam Romanam Ecclesiam consecrârunt, aliisq; omnibus vrbibus in vniuerso mundo, eam sua præsentia atque venerando triumpho prætulerunt. Et licet pro omnibus assidua apud Deum omnium sanctorum effundatur oratio, his tamen verbis Paulus beatissimus Apostolus Romanis proprio chirographo pollicetur, dicens: Testis enim est mihi Deus, cui seruiò in spiritu meo in Euangelio filij eius, quòd sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis. Prima ergò sedes est cælesti beneficio Romanæ Ecclesie, quam (vt memoratum est) beatissimi Petrus & Paulus suo martyrio consecrârunt. Sic Roma quæ prius erat cacodæmonis artificio omnium errorum mater & atrix, excussis tenebris, & vanis superstitionum ritibus abiectis, filiorum Dei, exorto sole iustitiæ, facta est copiosa propagatrix. Secunda autem sedes apud Alexandriam beati Petri nomine à Marco eius discipulo atque Euangelista consecrata est, quia ipse & in Ægypto primum verbum veritatis, directus à Petro, prædicauit, & gloriosum suscepit martyrium. Cui venerabilis successit Abilius. Tertia autem sedes apud Antiochiam, eiusdem (id est, beati Petri) Apostoli nomine habetur honorabilis, & c. Indè nanque & beati Apostoli inter se statuerunt, vt Episcopi singularum scirent gentium, quis inter eos primus esset, quatenus ad eum potior eorum sollicitudo pertineret. Nam & inter beatos Apostolos quedam fuit discretio. Et licet omnes essent Apostoli, Petro tamen à Domino est concessum, & ipsi inter se id ipsum voluerunt, vt reliquis omnibus præesset Apostolis, & Cephas, id est, caput, & principium teneret Apostolatus: Qui & eandem formam suis successoribus, & reliqui Apostoli Episcopis tenendam tradiderunt. Et non solum hoc in nouo testamto est constitutum, sed etiam in veteri fuit. Vnde scriptum est: Moyses & Aaron in Sacerdotibus eius, id est, primi inter eos fuerunt. Et quanuis ita ordinatum fuerit, nemo tamen quòd suum est querat, sed quòd alterius. Vnde ait beatus Apostolus Paulus: Vnusquisque placeat proximo suo in bonum ad ædificationem. Et sicut ipse Saluator suis ait Discipulis: Qui maior est vestrum, erit minister vester, & c. Si quæ verò causæ difficultiores inter vos ortæ fuerint, ad huius sanctæ Sedis apicem eas, quasi ad caput referre, vt Apostolico terminentur iudicio: quia sic dominum velle, ab eoque ita constitutum esse, antedictis testimoniis declaratur. Hæc verò Apostolica sedes, cardo & caput (vt prædictum est) omnium Ecclesiarum, à Domino, & non alio est constituta. Et sicut cardine ostium regitur, sic huius sanctæ sedis autoritate omnes Ecclesie, Domino disponente reguntur.

11. MARCELLVS Pontifex in epistola prima ad

Episcopos Antiochenæ prouinciæ: Solitudinem omnium Ecclesiarum iuxta Apostolorum circumferentes, diuinæ circa nos gratiæ memores esse debem, qui nos per dignationis suæ misericordiam, ob hoc ad fastigiū Sacerdotale prouexit, vt mandatis ipsius inhærentes, in quadâ Sacerdotij eius specula cõstituti, prohibeamus illicita, & sequenda doceamus. Vnde directis per Bonificiū Diaconū nostrū literis, admonemus, vt quæ malè pullulant, abscondantur, & malefacta corrigantur, atq; bona sectentur, & Patrū nostrorū ex epla & statuta imitentur. Rogamus ergò vos fratres, vt non aliud doceatis neq; sentiat, quàm quòd à beato Petro Apostolo, & à reliquis Apostolis & Patribus accepistis. Ab illo enim primò instructi estis: ideò non oportet vos propriè derelinquere patrem, & alios sequi. Ipse enim caput est totius Ecclesie, cui ait Dominus: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Eius sedes primitus apud vos fuit, quæ postea (iubente Domino) Româ translata est, cui (administrante diuina gratia) hodierna præsidemus die. Nec ab eius dispositione vos deuiare oportet, ad quam cuncta maiora Ecclesiastica negocia (diuina disponente gratia) iussa sunt referri, vt ab ea regulariter disponantur, à qua sumptere principia. Si vestra verò Antiochena, quæ olim prima erat, Romanæ cessit sedi, nulla est quæ eius non subiecta sit ditioni, ad quam omnes quasi ad caput, iuxta Apostolorum eorumq; successorum sanctiones, Episcopi qui voluerint, vel quibus necesse fuerit suffragere, eamque appellare debent, vt indè accipiant tuitionem & liberationem, vnde acceperunt informationem atque consecrationem. Quòd omnibus minimè conuenit denegare Episcopis, sed absque vlla custodia, aut excommunicatione, vel datione, vel expoliatione liberè ire concedatur. Similique iidem (inspirante Domino) constituerunt, vt nulla Synodus fieret præter eiusdem Sedis auctoritate: nec vllus Episcopus, nisi in legitima Synodo, suo tempore Apostolica auctoritate conuocata, super quibuslibet criminibus pulsatus, audiatur vel iudicetur: quia (vt paulò superius prælibatum est) Episcoporum iudicia, & summorum causarum negocia, siue cuncta dubia, Apostolicæ sedis auctoritate sunt agenda & finienda. Et omnia comprouincialia negocia, huius sanctæ vniuersalis & Apostolicæ Ecclesie sunt retractanda iudicio, si huius Ecclesie Pontifex præceperit. Nec cui liceat sine præiudicio Romanæ Ecclesie (cui in omnibus causis debet reuerentia custodiri) relictis his Sacerdotibus, qui in eadè prouincia Dei Ecclesias nutu diuino gubernant, ad alias conuolare prouincias, vel aliarum prouinciarum Episcoporum iudicium experiri vel pati: sed omnibus eiusdem prouinciæ Episcopis congregatis, iudicium autoritate huius sedis terminetur: quòd tamen (vt præfatum est) per eius vicarios, si liberit, erit tractandum: & quicquid iniuste actum est, reformandum.

12. SYNOVS Alexandrina ad Felicem secundum: Domino beatissimo & honorabili sancto patri Felici sanctæ sedis Apostolicæ vrbis Romæ Papæ, Athanasius & vniuersi Ægyptiorum, Thebaidorum, & Libyorum Episcopi, in sancta Alexandrina Synodo gratia DEI congregati, vestro sancto suggerimus Apostolatui, vt nostri more fo-

1. Cor. 12.

Petrus totius Ecclesie caput.

Matth. 16.

Patri sedes ab Antiochia Româ translata iubente Domino.

Maioris momenti negocia ad referenda.

Episcoporum iudicium & appellatio ad sedem Rom.

Consecratio Episcoporum vnde.

Apostoli instituire, vt sine huius Sedis auctoritate Concilia non celebrantur, dubiaque ad eam referantur, & c.

Vide Lectorem quam honorificè in hac epistola sentiat B. Athanasius cù tota Synodo de Rom. Pontificis & Apostolicæ sedis auctoritate.

lito solitudinem gerere dignemini. Et paulò post: Idèd pater beatissime, quia semper antecessores nostri, & nos à vestra Apostolica sede auxilium hausimus, & nostri vos curam habere agnovimus, præfatam Apostolicam & summam expetimus iuxta canonum decreta sedem, vt indè auxilium capiamus, vndè prædecesores nostri ordinationes & dogmata atque subleuaciones ceperunt. Ad eam quoquè, quasi ad matrem recurrimus, vt eius vberibus nutriamur, quoniam non potest mater obliuisci infantem suum. Sic & vos nolite obliuisci nos vobis commissos, quoniam non leuibus nos inimici nostri implicauerunt afflictionibus, & quotidie facere moliantur, & apprehendere, aut ferris nos constringi minantur, nisi eorum consentiamus erroribus: quod nequaquam, vobis inconsultis, agere præsumimus: canonicibus quippe iubentibus, absque Romano nos de maioribus causis nihil debere decernere pontifice. Ideoque ad propositum recurrentes, & ad brauium properantes, vestrà Apostolicæ sedis imploramus auxilium: quia (vt credimus) non despexit Deus preces cum lachrymis sibi oblatas seruorum suorum, sed ob id vos prædecesoresque vestros, Apostolicos videlicet præfules, in summatis arce constituit, omniumque Ecclesiarum eis curam habere præcepit, vt nobis succurratis, nosque tuentes, cui omne Episcoporum iudicium est commissum, liberare ab hostibus nostris non negligatis. Nam scimus in Nicena magna synodo trecentorum octodecim Episcoporum, ab omnibus concorditer esse roboratum, non debere absque Romani Pontificis sententia, concilia celebrare, nec Episcopos damnare, licet hæc & alia quam plura necessaria, ab hæreticis qui nos quotidie infestant & perdere nituntur, vt facilius nos capere possint, sint synodica capitula incensa, nobisque sublata. Et paulò inferius: Vos ergo (vt semper vestrà sedi sanctæ consuetudo fuit) periclitantibus subuenite, oppressos roborate, tribulatis manum porrigite, taliæque prohibete, & leges imponite, vt Apostolica doctrina, quæ in Deo est, cirò ad victoriam iudicium perducere valeat nostrum, nosque (Apostolorum principe suffragante Petro) ab imminentibus periculis liberare. Et nonnullis interiectis: Similiter & à supradictis Patribus est definitum consonanter, vt si quisquam Episcoporum, aut Metropolitanum, aut Comprovinciales, vel iudices suspectos habuerit, vestram sanctam Romanam interpellet sedem, cui ab ipso Domino potestas ligandi ac soluendi specialis est priuilegio super alios concessa. Ipsa enim firmamentum à Deo fixum & immobile percepit, quoniam ipsam formam vniuersorum titulorum lucidissimam Dominus Iesus Christus vestram Apostolicam constituit sedem. Ipsa est enim sacer vertex, in quo omnes Ecclesiæ vertuntur, sustentantur, releuantur. * Et sicut in Christo Christiani, & in Petra (id est, Christo) Petrus, Petri renouantur Ecclesiæ. Tu es enim (sicut diuinum veraciter testatur eloquium) Petrus, & super fundamentum tuum, Ecclesiæ columnæ, id est, Episcopi, qui Ecclesiam sustinent, & propriis humeris portare debent, tibi sunt confirmatæ, tibi que clauces regni cælorum commisit, atque ligare & soluere potestatiuè, quæ in terra, & quæ in cælis sunt,

Ad Rom. sedem tanquam ad matrem confugiunt. *Et. 49.*

Sine ea in causis fidelium nihil decernendum vel inuouandum.

Omnium Ecclesiarum cura.

Nicena synodus quid de Rom. Pontificis autoritate decreuerit. Idè adstruit Iulius I. in rescripto contra Orientales. Verba Canonis habentur, ea. eius rescripti.

Arriani Canones Niceno de Rom. Pontificis eobuissent.

Vide Iulium in eodem rescripto, ca. 3.

Math. 16.

Apostolicæ sedis autoritas.

* Legendum videtur, Et sicut in Christo Christiani, ita & in Petro, id est, Petro, renouantur Ecclesiæ.

promulgauit. Tu profanarum hæresium & impetitorum, atque omnium infeltantium depositor, vt princeps & Doctor, caputque omnium orthodoxæ doctrinæ, & immaculatæ fidei existis. Igitur nè despicias, pater, tuorum patrum pietatem bonamque intentionem. Et sicut illi, patres & prædecesores nostros à multis liberauerunt oppressionibus & angustiis, ita nos liberare digneris. Nam fuit semper vestrà sanctæ & Apostolicæ sedi licentia, iniuste damnatos vel excommunicatos, potestatiuè sua autoritate restituere, & sua eis omnia reddere, & illos, qui eos condemnauerunt, aut excommunicauerunt, Apostolico punire priuilegio, sicut etiam nostris & anterioribus cognouimus actum temporibus. Porro & ipsi primates, qui Episcoporum & summorum Ecclesiasticorum negociorum causas suscipere debent, in præfixa Nicena synodo sunt dinumerati, nè in posterum contentio ex hoc oriretur. O sanctissime pater patrum, absconde blasphemias, & iactantiam vaniloquorum & insidantium infestationes, nos & fratres nostros opprimendum atque perdere volentium, qui ad vos, quasi ad caput confugimus, vt vestro suffulti auxilio liberemur, & vobis nobisque commissas Christi oues, à luporum ore, Domino adminiculante, antequàm deglutiantur, eripiamus. Nec enim fas est, supplicium Apostolicæ sedis scripto aut sine scripto preces oblatas despiceret: sed (vt concedet, & priuilegium vestrà sedis est) & nos & illi canonicè conuocemur, & ante vos de nostris obiectionibus canonicè cum omni probitate concertemus, sicut prædecesores nostri penes vestros fecerunt antecessores, & sicut canonica in prædicta sancta synodo docent instituta, & veluti palliati verba per ventilarum canonicæ examinationis, plenam purgationem in communi consistentes auditorio, de maturis & nutritibus Catholicæ Ecclesiæ dogmatibus, quæ confirmant cor hominis, per participationem paternarum consequamur institutionum. Antiquis enim regulis sanctum est, vt quicquid quantus in remotis aut longinquis positus prouincis super Episcoporum querelis aut accusationibus ageretur, non prius tractandum vel accipiendum esset, quàm ad notitiam alimæ sedis vestræ fuisset deductum, vt huius autoritate iusta, quæ fuisset pronuntiatio infirmaretur, aut firmaretur: indèque sumerent normam, vndè Ecclesiæ sumptere prædicationis exordium, nè passim ab insidiatoribus columnæ euertentur Ecclesiæ. Vestrum est, nobis manum porrigere, quia vobis commissi sumus. Vestrum est nos defendere atque liberare, nostrumque est à vobis auxilium expetere, vestrisque parere iussionibus. Scimus enim (vt semper vestrà sedis præfules primò Apostoli, deindè successores eorum fecerunt) vos vniuersalis Ecclesiæ, & maxime Episcoporum, qui oculi, propter contemplatione & speculatione, vocantur Domini, curâ gerere, ac de releuacione & lege nostra assidue cogitare debere, sicut scriptum est: Beatus vir qui meditatur in lege Domini die ac nocte: *Psalm.*

VE RBA canonis decimioctauæ Nicenæ synodi (teste Iulio primo, capite secundo in Rescripto contra Orientales pro Athanasio & cæteris) hæc sunt: Omnes episcopi, qui in quibusdâ grauioribus pulsantur vel criminantur causis, quoties necesse fuerit,

Iniuste damnatos restituit.

Examinare Episcoporum causas.

Nos.

Psalm.

Canon 18. Nicenæ de Romana sedis autoritate: qui in nostris exemplaribus non habetur

fuerit, liberè Apostolicam appellent sedem, atque ad eam quasi ad matrem confugiant, vt ab ea (sicut semper fuit) pie fulciantur, defendantur & liberentur. Cuius dispositioni omnes maiores Ecclesiasticas causas, & Episcoporum iudicia, antiqua Apostolorum eorumque successorum atque canonum autoritas referuauit. Quoniam culpantur Episcopi, qui aliter erga fratres egerint, quàm eiusdè sedis Papæ fieri placuerit.

CANONS autem siue capituli decimioni (eodem Iulio teste, capite tertio eiusdem Rescripti) hæc sunt verba: Placuit, vt accusatus vel iudicatus à comprouincialibus in aliqua causa Episcopus, licenter appellet & adeat Apostolicæ sedis Pontificem, qui aut per se, aut per vicarios suos, eius tractari negocium procuret. Et dum iterato iudicio

Appellatio.

Refugium tanquam ad matrem.

Et Apostolicæ institutione.

Canon. 19. de eodem.

Potifex causam suam audit, nullus alius in eius loco ponatur aut ordinetur Episcopus: Quoniam quanquam à comprouincialibus Episcopis accusati causam pontificis scrutari liceat, non tamè desiniri, inconsulto Romano Pontifice, permissum est, cum beato Petro Apostolo, & non ab alio, quàm ab ipso dictum sit Domino: Quæcunque ligaueris super terram, erunt ligata & in cælis; & quæcunque solueris super terram, erunt soluta & in cælis. Subiicit verò tandem Iulius capite vigesimo nono: Si quis autem de his ampliora atque abundantiora scire voluerit, in sacro nostro Ecclesiæ sedis scrinio & ea quæ prædiximus, inuenire poterit. Verum me dixisse, testis est diuinitas.

Math. 16.

Romæ astanti integri canones Nicenæ synodi.

X.

Quanam Ecclesiæ dignitas est, atque autoritas?

- A. Multis & eximiis sanè dotibus, promissionibus ac beneficiis illustrat Deus Ecclesiam suam, qua nil habet in terris charius. Hanc vsque ornat, conseruat, defendit, vindicat. *1. Cor. 12. d. Eph. 5. f. Ioan. 14. 16. 17. Math. 28. d. & 16. c. Psal. 129. b.*
- B. Hanc porrò constituit esse domum suam, in qua omnes filij Dei foueantur, doceantur, & exerceantur. *a. 1. Tim. 3. d. Psal. 122. Ioan. 10. c.*
- C. Voluit esse columnam & firmamentum veritatis, vt de illius nobis dubitemus doctrina, quæ tanquam magistra, custos, & interpres veritatis, fidem atque autoritatem obtinet inuiolabilem. *1. Tim. 3. d. Aug. lib. 2. c. 6. tra. Cremon. cap. 33. & lib. 2. ca. 32.*
- D. Præterea fundatam esse supra firmam petram decreuit, vt certi essemus, eam immobilem inconcussamque stare, atque inferorum etiã portis, hoc est, grauissimis aduersariorum impugnationibus, inexpugnabilem præualere. *c. Math. 16. c. 7. d. Eph. 2. d. Psal. 86. a. & 47. c. Aug. in Psal. 47. d. Math. 16. c.*
- E. Demùm vult eam sanctissimam quandam esse ciuitatem supra montem positam, omnibusque conspicuam, atque aditu facilem: nè quis, ea relicta, pestiferas hæreticorum speluncas latebræque cõsectetur, & falsis illis vocibus: *Eccè hic est Christus, eccè illic*, fortè perculsus, ab ea diuertat aut dimoueatur. *e. Apoc. 21. a. Matru. 5. b. Efa. 2. a. Mich. 4. Mala. 1. c. Act. 1. b. Psal. 21. f. Ioan. 2. c.*
- F. Hæc est, quam scriptura nobis proponit atque commendat, Christi amica, soror & sponsa vnica: pro qua redimenda, mundanda, sanctificanda, congreganda, & prorsus adiungenda sibi, filius Dei nihil non fecit ac pertulit, vt corpus etiam sanguinemque suum sacrosanctum illius amore tradere non dubitaret. *f. Math. 24. b. & ibid. Orig. trac. 29. & 30.*
- G. Pro hac rogauit, & impetrauit, vt fides, vnitas, & firmitudo eius deficeret nunquam. *g. Can. 4. b. & 6. b. Eph. 5. c. Ioan. 17. f. Col. 1. c. d. Eph. 4. c. 1. d.*
- H. Huic promisit, fideliterque transmisit & reliquit doctorem, præsidem, ac rectorem spiritum sanctum. Ille, inquit, docebit vos omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis: ille manebit vobiscum in æternum: ille docebit vos omnem veritatem: quæ videlicet scitu credituque est necessaria. *k. Ioan. 17. c. Luca 22. e. Math. 16. c.*

1 Ioan. 14. b. d. 15. d. 16. c. m. Act. 1. a. n. Ioan. 14. d. o. Ibidem b. p. Ioan. 16. c. Aug. trac. 97. in Ioan.

1. A. P R I O R I S epistolæ ad Corinthios duodecimo: Quosdam quidē posuit deus in Ecclesia primum Apostolos, secundō prophetas, tertio Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationū, opulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum.

2. A D Ephesios quinto: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea: vt illā sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ: vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Et paulō post: Nemo vnquam carnem suam odio habuit: sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam.

3. I O A N N I S decimoquarto: Ego rogabo patrem, & alium paracletū dabit vobis, vt maneat vobiscū in æternum, Spiritum veritatis, quem pater undus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum: vos autem cognoscite eum: quia apud vos manebit, & in vobis erit. Ibidem: Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixerō vobis.

4. E T capite decimo sexto: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modō: Cū autem venerit illē spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

5. I T E M decimo septimo: Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnū, sicut & nos. Et paulō post: Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est. Sicut tu me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum. Et pro eis ego sanctifico meipsum, vt sint & ipsi sanctificati in veritate. Nō pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me: vt omnes vnū sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnū sint, vt credat mundus quia tu me misisti.

6. M A T T H Æ I vigesimo octavo: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi.

7. E T decimo sexto: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.

8. P S A L M O centesimo vigesimo: Ecce non dormitabit neque dormiet, qui custodit Israël. Dominus custodit te, &c.

1. B. P R I O R I S epistolæ ad Timotheū tertio capite: Vt scias quomodō oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

2. P S A L M O vigesimo secundo: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ: ibi me collocauit. Super aquā refectionis educauit me, &c.

3. I O A N N I S decimo: Et alias oues habeo quæ nō sunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnū ouile & vnus pastor.

1. C. P R I O R I S ad Timotheum tertio: vt paulō antè, B. testimonio primo.

2. A V G V S T I N V S libro primo contra Cresconium Grammaticū, capite trigesimo tertio: Quauis huius rei (de baptismo hæreticorum loquens) certè de scripturis canonicis non proferatur ex-

plum, earundem tamen scripturarum etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cū hoc facimus, quod vniuersam iam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum scripturarum commendat autoritas: vt quoniam sancta scriptura fallere non potest, qui quis falli metuit huius obcuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat.

3. I T E M libro secundo contra eundem, capite trigesimo secundo: Nunc verò quoniam canonicum non est quod recitas, ea libertate ad quam nos vocauit Dominus, eius viri cuius laudem consequi non valeo, cuius multis literis mea scripta non comparo, cuius ingenium diligo, cuius ore delector, cuius charitatem miror, cuius martyriū veneror, hoc quod aliter sapuit, non accipio. Non accipio, inquam, quod de baptizandis hæreticis & schismaticis beatus Cyprianus sensit, quia hoc Ecclesia non accipit: pro qua beatus Cyprianus sanguinem fudit.

1. D. M A T T H Æ I decimo sexto: Super hanc petram, &c. supra hac eadem quæstione, A. testimonio septimo.

2. E T capite septimo: Edificauit (vir sapiens) domum suam super petram: & descendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in demum illam, & nō cecidit: fundata enim erat super petram.

3. A D Ephesios secundo: Ergo iam non estis hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorum & domestici Dei, super ædificati super fundamentum Apostolorum & prophetarum, ipso summo angulari lapide Iesu Christo.

4. P S A L M O octogesimo sexto: Fundamenta eius in montibus sanctis: diligit Dominus portas Sion, super omnia tabernacula Iacob. Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei.

5. E T quadagesimo septimo: Sicut audiuius, sic vidimus in ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei nostri: Deus fundauit eam in æternum.

6. A V G V S T I N V S in psalmum quadagesimo septimum: Non insultent hæretici per partes concilii, non se extollant qui dicunt: Ecce hic est Christus, ecce illic. Qui dicit, ecce hic est, ecce illic, ad partes inducit. Vnitatem promissit Deus. reges in vnū collecti sunt, non per schismata dissipati sunt. Sed forte ista ciuitas quæ mundum tenuit, aliquando euertetur? Absit: Deus fundauit eam in æternum. Si ergo eam deus fundauit in æternum, quid times nē cadat firmamentum?

1. E. A P O C A L Y P S I S vigesimo primo: Ego Ioannes vidi sanctam ciuitatem Hierusalem nouam descendentem de cælo, à Deo paratam, sicut spōiam ornata viro suo.

2. M A T T H Æ I quinto: Vos estis lux mundi. Nō potest ciuitas abscondi supra montem posita.

3. E S A I Æ secundo: Erit in nouissimis diebus preparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles: & fluent ad eum omnes gētes, & ibunt populi multi, & dicent: Venite, & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob.

4. M I C H E Æ quarto: In nouissimo dierum erit mons domus Domini preparatus in vertice montium, & sublimis super colles: & fluent ad eum populi,

Ecclesiæ iudicium frequenter in se conuenit, sit quis nō ex parte.

Cyprianū intelligit.

Cyprianū gentilianum nō recipit Augustinus, quia eam non recipit Ecclesia.

Hæretici per partes concilii.

Ecclesia tribilis est.

Nō excludit traditione Ecclesiastica.

puli, & properabunt gentes multæ, & dicent: Venite, & cæt.

5. M A T T H Æ primo: Ab ortu solis vsque ad occalum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.

6. A C T O R V M primo: Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vitimum terræ.

7. P S A L M O vigesimo primo: Apud te laus mea in Ecclesia magna, vota meā reddam in conspectu timentium eum. Et, adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium. Quoniam Domini est regnum, & ipse dominabitur gentium.

8. P R I M Æ epistolæ Ioannis secundo capite: Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum: sed vt manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis.

9. M A T T H Æ I vigesimo quarto: Tunc si quis vobis dixerit, Ecce hic est Christus, aut illic: nolite credere. surgent enim pseudo christi & pseudo prophete, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi. Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis, Ecce in deserto est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & parer vsque in Occidentem: ita erit & aduentus filij hominis. Vbiunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ.

10. O R I G E N E S tractatu vigesimo nono in Mattheum: Vide ergo, si ad hæc dicere possumus quod ait, Ecce hic, ecce illic: quoniam ecce hic, ecce illic, non extra scripturam foras adspiciendum est. Dicit enim qui seducere voluerit nos, & defendere contraria veritati: Ecce hic Christus, demonstrans (verbi gratia) hunc Euangelij locum. Alterius autē erroris author dicit: Ecce hic Christus, offerens ad exemplum alterum textum, qui videtur defendere mendacij illius verbum, quod proposuit vindicare: & sic ex lege & prophetis, & Apostolis profert vnusquisque quæ defendere defendere mendacium illud, vt potest veritatem. Vel sic impletur quod ait: Ecce hic Christus, ecce illic, ostendens non Christum, sed aliquem fictum eiusdem nominis, vt puta securum Marcionis doctrinam, & secundum traditiones Valentini, aut Basilidis longam fabulositatem, aut secundum Apellis aduersus Paulum testimonium falsum. Erunt autem & alij plures, qui dicturi sunt discipulis ex diuinis scripturis, coniungentes eis suum proprium sensum: Ecce hic est Christus, ecce illic. Si autem dixerint vobis, ecce in solitudine, nolite exire: ecce in domibus, nolite credere. Quidam enim secreta proferentes, dicunt: Ecce in solitudine. Quando enim secreta & non vulgatas scripturas profertur ad confirmationem mendacij sui, videntur dicere: Ecce in solitudine verbum est veritatis. Secretæ enim scripturæ, recte solitudines appellatur, in quibus aut pauci sunt credentes, aut nullus. Quoties autem canonicas profertur scripturas, in quibus omnis Christianus consentit & credit, videntur dicere, Ecce in domibus verbum est veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & Ecclesiastica traditione, nec aliter crede-

re, nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis. Vel sic: Eorum verborum falsorum professores, quidam quidem nec ab initio simulant scripturas, & sic fallere tentant. Ideo (existimo) eos sermones qui sunt omnino, extra scripturam, ostendere volens, dixi: Si dixerint vobis, ecce in solitudine est, nolite exire de regula fidei. Eos autem qui ad schisma simulant diuinas scripturas, ostendere volens, dixi: Si dixerint vobis, ecce in domibus, nolite credere. Quodcunque professi fuerint de scripturis, & de mysteriis quæ sunt in eis ad demonstrationem, nolite credere quæ dicuntur. Veritas enim similis est fulguri egredienti ab Oriente, & apparenti vsque ad Occidentem. Qualis est veritas Ecclesiæ Dei: ab ea enim solus in omnem terram exiit, & in fines orbis terræ verba eorum, & velociter currit sola verè veritas Dei.

11. I D E M tractatu trigesimo in Mattheum: Propterea non debemus attendere eis qui dicunt, Ecce hic Christus: non autem ostendunt eum in Ecclesia, quæ plena est fulgore ab Oriente vsque ad Occidentem, quæ plena est lumine vero, quæ est columna & firmamentum veritatis, in qua tota totus est aduentus filij hominis, dicentis omnibus, qui vbiq̄ sunt: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vitæ, vsque ad consummationem seculi.

1. F. C A N T I C O R V M quarto: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa. Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.

2. I T E M sexto: Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ, electa genitrici suæ.

3. A D Ephesios quinto: Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, &c.

4. I O A N N I S vndecimo: Prophetauit Caiphas quod Iesus moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, sed vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum.

5. A D Colossenses primo: Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis: vt sit in omnibus ipse primatum tenens. Ibidem: Adimpleo ea quæ desunt passionū Christi in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia.

6. A D Ephesios quarto: Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. in ædificationem corporis Christi.

7. E T capite primo: Omnia subiecit sub pedibus eius, & ipsum dedit caput supra omnē Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

1. G. I O A N N I S decimo septimo: Sanctifica eos in veritate, &c. Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt omnes vnū sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnū sint: vt credat mundus quia tu me misisti.

2. L V C Æ vigesimo secundo: Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.

3. M A T T H Æ I decimo sexto: Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.

1. H. I O A N N I S decimo quarto, vt supra hac quæstione, A. testimonio tertio.

2. I T E M decimo quinto: Cū venerit Paracletus O iij

& de vna persequutione accepta.

Scripturas et ceteris hæreticis non credendum.

Solum in Ecclesia inuenitur Christus.

1. Tim. 3. Ecclesia laus & commendatio. Math. 28.

tus, quem ego mittam vobis à Patre, spiritum veritatis, qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.
 3. **E T** decimosexto, vt supra hac questione, A. testimonio quarto.
 4. **A C T O R V M** secundo: Et repleti sunt omnes spiritu sancto.
 5. **A V G V S T.** tract. 97. in Euangelium Ioannis:

Ipsè spiritus sanctus & nunc docet fideles, quanta quisque potest capere, & spiritualia eorum pectora desiderio maiore succedit, si quisque in ea charitate proficiat, qua & diligit cognita, & cognoscenda desideret, ita vt ea quoque ipsa, quæ nunc quomodocumque cognoscit, nondum se scire sciat, sicut scienda sunt in ea vita, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.

1. Corinth. 2.

X I.

Per quos tandem nos docet spiritus in Ecclesia veritatem?

A. 1. 2. 3. Tit. 1. a Heb. 13. c. Epist. 4. c. 1. Cor. 12. d.

a August. in Pal. 4. 4.

b 1. C. 1. in 4. 4.

c Can. Apost. 38. Concil. Nicen. 2. 2. 2. lib. 6. cap. 7. Theod. Imp. apud Cyril. Epist. 4. Basil. Imp. in 8. syn. 2. 1. 10. Achanaf. in Epist. ad solit. vitagenes. Rufin. in ecclesiast. cap. 5. d. Act. 13. e. e. Dicit. 17. b. c.

f Matth. 23. a.

g Cyp. epist. 11. ad Corin. & epist. 62. ad Pomponium.

h Gregor. lib. 1. epist. 2. 4. ad Patric. & h. 2. in dicit. 1. epist. 10. ad Saurim. Niceph. lib. 10. hist. cap. 33.

i 3. Concil. Tol. can. 1. Diff. 19. & 9. qu. 1. Pat. & seq. k Hier. ad Damasc. epist. 57. & 50. Chalced. syn. act. 3. in epist. ad Leo. 6. syn. act. 4. l Epist. 1. 3. cap. 1. & lib. 1. c. 6. l Donat. ca. 18. Greg. vt supra.

m Vin. Lirin. contra nouato. August. lib. 1. & 2. contra Iulian. Pacianus epist. 1. ad Sympronian. n in act. 3. con. Chalced. Gelaf. in epist. ad Epist. Dard. Leo epist. 43. & 50. ad Martinum. & 78. ad Leonem Augustum.

A. Per eos planè, quos Apostolus testatur à Spiritu sancto, vt Ecclesiam regant, esse constitutos: quales vocat Episcopos, Præpositos, Pastores itidem atque Doctores. Et hi post^a Apostolos fuere semper, ac etiam nunc sunt, primarij Dei Ecclesie: que ministri, & summi^b dispensatores mysteriorum Dei.

B. Horum verò authoritas cum in aliis, tum in sacris Synodis quàm maxime cernitur, vbi de fide ac religione illi non modò definire quædam, sed suo etiam iure, ac pro authoritate Apostolica contestari possunt ac dicere: *Visum est Spiritui sancto, & nobis*, sicut ex Actis constat primi Concilij^d Hierosolymis celebrati. Certè olim nefas erat, & extremo^e supplicio expiabatur crimen, si quis iudicio summi sacerdotis, qui Moyse regebat^f Cathedrâ, non obtemperasset. ^g At qui haudquaquam inferiorem nunc habet Ecclesia, quàm tunc Synagoga, in regendo, iudicando, ac decernendo authoritatem. Quod ius obediendi manebat Iudæis, etiam Christianis incumbit, vt Sacerdotum præcellenti dignitate præstantium^h iudicia de his quæ ad religionem pertinent, recipiantur, approbentur atque obseruentur.

C. Quapropter magno se illi crimine contaminant, qui Magistratibus Ecclesiasticis authoritatem & obedientiam ad eò non deferunt, vt etiam conuellere & oppugnare palàm audeant, iam quidem sacras summorum Pontificumⁱ sanctiones, penes quos de sacris definiendi^k suprema semper potestas fuit: iam verò venerandas Conciliorum generalium constitutiones, quorum in Ecclesia, vt^l Augustinus loquitur, saluberrima est authoritas: iam demùm certas Patrum de fide sententias, quorum in re vna communis sensus atque^m consensus, firmum est testimonium Christianæ veritatis. Illud præclare dictum est à pijs Imperatoribus, ⁿ Iniuriam facit iudicio Synodi, si quis semel iudicata & rectè disposita, reuoluere & publicè disputare contendit.

TESTIMONIA.

1. **A.** **A C T O R V M** vigesimo capite: Attēdite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.
2. **P R I O R I S** ad Timotheum tertio: Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, & c. doctorem.
3. **A D** Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris.
4. **A D** Ephesios quarto: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, & c. alios autē Pastores & Doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi.
5. **P R I O R I S** ad Corinthios duodecimo: Quos-

dam quidem posuit Deus in Ecclesia, & c. tertio doctores, & c. nunquid omnes doctores?
 6. **A V G V S T I N V S** in Psalmū quadragesimum-quartum: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Genuerunt te Apostoli, ipsi missi sunt, ipsi prædicauerunt, ipsi patres. Sed nunquid nobiscum corporaliter semper esse potuerunt? Et si vnus ipsorum dixit, Cupio dissolui & esse cum Christo, multò magis optimum est, manere in carne necessarium propter vos. Dixit hoc quidem, sed quandiu hinc manere potuit? Nunquid vsque ad hoc tempus? Nunquid vsque in posterum? Ergò illorum abscessu deserta est Ecclesia? Absit. Pro patribus tuis nati sunt

Philip. 1.

Phil. 4.

Episcopi apostolorum successores in Ecclesia.

sunt tibi filij. Quid est, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij? Patres missi sunt Apostoli, pro Apostolis filij nati sunt tibi, constituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi qui sunt per totum mundum, vnde nati sunt? Ipsa Ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergò te putes desertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos per quos nata es: de prole tua tibi creuit paternitas. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij.

7. **P R I O R I S** ad Corinthios quarto: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.

1. **B. C A N O N** Apostolorum trigésimo octauus, vel iuxta nouam translationem trigésimus sextus: Bis in anno Episcoporum concilia celebrētur, vt inter se inuicem dogmata pietatis explorent, & emergentes ecclesiasticas contiones amoueant.

2. **C O N C I L I V M** primum Nicenum, canone quinto: Visum est per singulos annos in singulis prouincijs bis in anno Episcoporum concilium fieri, vt simul in vnum conuenientes ex communi prouincia, huiusmodi examinent questiones, vt ita demùm hi, qui ob culpas suas Episcoporum suorum offensam meritò contraxerunt, dignè etiam à cæteris excommunicati similiter habeantur, quousque in communi, vel ipsi episcopo suo visum fuerit, humaniorem circa eos ferre sententiam. Fiant autem concilia semel quidem ante dies Quadragesimæ, vt omnibus, si quæ sunt, simulatibus amputatis, mundum & solenne Deo munus possit offerri. Secundū verò agatur circa tēpus Autumni.

LAICOS NON ESSE IVDICES ECCLESIASTICARVM RERVM.

3. **S O Z O M E N V S** libro sexto historię Ecclesiasticæ, capite septimo: Vbi verò decessit Constantinopoli Valentinianus, per Thraciam Romam versus iter fecit, Episcopi Helleponti & Bithyniæ, & alij omnes, qui Filium Patri consubstantialem asserendum putabant, mittunt ad eum pro se legatum Hypacianū Heracleæ, quod est oppidum Perinthi, episcopum, oratū vt sibi de doctrina fidei ritè constituenda in vnum conueniendi potestas permitteretur. Qui cum venisset ad Valentinianū, & Episcoporum postulata ei exposuisset, respondit ille, sibi, qui vnus è laicorum numero erat, non licere se eiusmodi negocijs interponere: & id eò Sacerdotes & episcopi, inquit, quibus hæc curæ sunt, seorsum per se, vbi cumque ipsi lubitum fuerit, in vnum conueniant.

4. **T H E O D O S I V S** Imperator in epistola ad Cyrillum Alexandrinum, quæ est quarta inter ipsius Cyrilli epistolas: Nos sanè non patiemur, vt simul & vrbes, & Ecclesia turbētur, neque vt inexcussa nobis sit ea doctrina, cui diuicidatæ præfici oportet eos, qui circumquaque sacerdotio præsent, & per quos in sententia veritatis firmiores & sumus, & posthæc erimus.

5. **B A S I L I V S** Imperator actione decima in fine Synodi octauæ generalis, in oratione ad Synodum ipsam: De vobis laicis, tam qui indignitatibus, quàm qui absolute conuersamini, quid amplius dicam non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonem mouere, neque penitus resistere integritati Ecclesiæ, & vni-

Sacerdoti & Episcoporum est de negocijs fidei & Ecclesiasticis iudicare: non autem principum secularium.

Doctrinæ diuicidatæ præfici oportet Episcopos.

Egregia Basilij Imperatoris ad Laicos tum primarios tum in dignitate constitutos exhortatio, vt sui ordinis maiores, de laicis se ecclesie.

uersali synodo aduersari. Hæc enim inuestigare & querere, Patriarcharum, Pontificum, & Sacerdotū est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui soluendi & ligandi potestatem habent, qui Ecclesiasticas & cælestes adepti sunt clauis: non nostrum qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel à ligamento solui egemus. Quantacumque enim religionis & sapientiæ laicus existat, vel etiam si vniuersa virtute interius polleat, donèc laicus est, ouis vocari nō desinet. Kur-sus Episcopus quantacumque sit irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donèc Antistes est, & veritatis verbum rectè prædicauerit, pastoris vocationis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergò nobis ratio est in ordine ouium constitutis? Pastores verborum subtilitatem discutiendi, & ea quæ super nos sunt, querendi & ambiendi habent. Oportet nos ergò cum timore & fide syncera hos audire, & facies eorum vereri, (cùm sint ministri Domini omnipotentis, & huius formam possideat) & nihil amplius, quàm ea quæ nostri ordinis sunt, requirere. Nunc autem, vt videmus, ad eò multos malitia in insaniam accendit, vt obliuiscetes proprii ordinis, & quòd pedes sint, minimè cogitantes, legem ponere velint oculis, (non vt natura se habet) sicut ipsi cupiunt, & singuli ad accusandum quidem maiores, semper existunt promptissimi: ad corrigendum autem ea, in quibus accusantur & criminantur pigerrimi. Et moneo & exhortor omnes qui tales sunt, vt maledictum & alternū odium auertentes, & iudicare iudices desinentes, attendat sibi, & secundum diuinam voluntatem conuersari contendant. Nam non quiescet supernum iudicium, sed contra diffidentes diuini furor stillabit, & iustam vltionem operæ cunctis ostendet.

6. **A T H A N A S I V S** in epistola ad solitariā vitam agentes, recitat hoc responsum Hosij Cordubensis Episcopi ad Constantium Imperatorem: Desine, quæso, & memineris te mortalem esse, reformida diem iudicij, serua te in illam diem purum: nē te misceas Ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere præcipe, sed potiùs ea à nobis disce. Tibi Deus imperium commisit: nobis, quæ sunt Ecclesiæ, concedidit: & quemadmodum qui tuum Imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ: ita & tu caue, nē quæ sunt Ecclesiæ, ad te trahens, magno crimine obnoxius fias. Date (scriptū est) quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ Dei, Deo.

Ibidem de eodem Constantio loquens: Obtendit, inquit, in speciem Episcoporum iudicium: sed interim facit quod illi volupe est. Verum nē ita quidem latere potest, cum in proximo sit, quòd eius vafricium patefaciat. Nam si istud est iudicium Episcoporum, quid commune cum eo habet Imperator? sin contra, ista minis Cæsaris constantur, quid opus est hominibus titulo Episcopis? Quando à condito æuo auditum est? quando iudicium Ecclesiæ authoritatem suā ab Imperatore accepit?

fiasticis negocijs interponere, & non pastores, sed oues se cogitant, quantacumque sapientes & piji.

Episcopus catholicus, quibus malis, pastoris dignitate non cōmittit.

Attendat laici, qui tam prompti sunt ad reprehendendum ius prælatos.

Principij præsentia non est in concilio celebratione necessaria.

Ecclesiasticis negocijs ne se misceant sicut laici Principes.

Matth. 22.

Cum iudicio episcoporum nil commune habet Imperator.

Philip. 4.

Antichristo eos Principes seculares comparat Athanasius, qui Ecclesiasticis iudiciis præsidere contendunt. Atch. 1. 4. Dan. 9.

Concilij Niceni sententia Constantinensium tanquam à Deo prolata veneratur.

aut quando vnquam hoc pro iudicio agnatum est? Plurimæ antehac synodi fuere, multa iudicia Ecclesiæ habita. Sed neque Patres istiusmodi res Principi persuadere conati sunt, nec Principes se in rebus Ecclesiasticis curiosum præbuit. Paulus Apostolus habebat amicos in Cæsaris familia, & per eos in litteris salutabat Philipenses, non tamen eos in iudicio socios assumpsit. Et non paucis interpositis: Graui sunt ista, & plus quam graui, sed tamen istiusmodi, quæ congruant in eum, qui Antichristi imaginem induerit. Quis enim videns eum in decernendo principem se facere Episcoporum, & præsidere iudiciis Ecclesiasticis, non merito dicat illum eam ipsam abominationem desolationis esse, quæ à Daniele prædicta est? Nam cum circumamictus sit Christianismo, & in loca sancta penetret, & inibi consistens deualet Ecclesias, abrogans canones, vi cogens vt sua obtineant, quis vnquam audebit dicere, hoc tempus Christianis pacatum esse, & non potius persecutionem esse?

7. R V F F I N V S libro primo Ecclesiasticæ historiæ, capite quinto: Defertur ad Constantinum sacerdotalis concilij sententia. Ille tanquam à Deo prolata veneratur. Cui si quis têtâset obniti, velut contra diuina statuta venientem, in exilium se protestatur acturum.

8. A C T O R V M decimo quinto: Et quidem descendentes de Iudæa, docebant fratres: Quia nisi circumcidamini secundum morè Moysi, non poteritis saluari. Facta ergò seditione non minima Paulo & Barnabæ aduersus illos, statuerunt vt ascenderent Paulus & Barnabas, & quidam alij ex alijs, ad Apostolos & Presbyteros in Hierusalem, super hac quæstione. Conueneruntque Apostoli & seniores videre de verbo hoc. Cum autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus, dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire gentes verbum Euangelij & credere, &c. Nunc ergò quid tentatis Deum, imponere iugum super ceruices discipulorum, &c? Tacuit autem omnis multitudo, & audiebant Barnabam & Paulum, narrantes quanta Deus fecisset signa & prodigia in Gentibus per eos. Et postquam tacuerunt, respondit Iacobus, dicens: Viri fratres, audite me, &c. Propter quod ego iudico non inquietari eos, qui ex Gentibus conuertuntur ad Deum: sed scribere ad eos, vt abstineant se, &c. Tunc placuit Apostolis & senioribus cum omni Ecclesia, eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulò & Barnaba: Iudam qui cognominabatur Barsabas, & Silam viros primos in fratribus, scribentes per manus eorum: Apostoli & seniores fratres, his qui sunt Antiochiæ & Syriæ & Ciliciæ fratribus ex Gentibus, salutem, &c. Visum est enim Spiritui sancto & nobis, nihil imponere vobis oneris, quam hæc necessaria: vt abstineatis vos, &c. Et paulò post: Paulus electo Sila, perambulabat Syriam & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & Seniorum. E T capite sequenti: Cum autem pertransirent ciuitates, tradebat eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus qui erant Hierosolymis.

9. D E V T E R O N O M I I decimo septimo: Si difficile & ambiguum apud te iudiciu esse perspexeris

inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & nõ lepram, & iudicium inter portas tuas videris verba variari: surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniesque ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis: qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quodcunque dixerint, qui præsunt loco quem: elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisque sententiam eorum. Nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo: ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israël, cunctisque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia.

10. M A T T H E I vigesimotertio: Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei. Omnia ergò quacunque dixerint vobis, seruare & facite: secundum opera verò eorum nolite facere.

11. C Y P R I A N V S Epistola quinquagesima quinta ad Cornelium: Quomodo possunt celsuram Domini vltoris euadere, qui talia ingerunt non solum fratribus, sed & sacerdotibus, quibus honor tantus de Dei dignatione conceditur, vt quisquis sacerdoti eius, & ad tempus hic iudicati non obtemperaret, statim necaretur? In Deuteronomio loquitur Dominus Deus, dicens: Et homo quicumque fecerit in superbia, vt nõ exaudiat Sacerdotem aut Iudicem, quicumque fuerit in diebus illis, morietur homo ille: & omnis populus cum audierit, timebit: & non agent impiè etiam nunc. Item ad Samuelem, cum à Iudæis sperneretur, Deus dicit: Non te spreuerunt, sed me spreuerunt. Et Dominus quoque in Euangelio: Qui audit vos, inquit, me audit, & eum qui me misit: & qui reicit vos, me reicit: qui me reicit, reicit eum qui me misit. Et quum leprosum mundasset, Vade, inquit, & demõstra te sacerdoti. Et cum postea tempore passionis alapam accèpisset à seruo sacerdotis, cumque ei dixisset: Sic respondes Pontifici? Aduersus Pontificem Dominus contumeliosè nihil dixit, nec quicquam de sacerdotis honore detraxit, sed innocentiam suam magis asserens & ostendens, si male, inquit, locutus sum, exprobra de malo: si autem bene, quid me caris? Item in Actibus Apostolorum: Postmodum beatus Apostolus Paulus cum ei dictum esset, Sic insulis in sacerdotem Dei maledicendo? quauis Domino iam crucifixo, sacrilegi, & impij, & crueti illi esse cœpissent, nec iam quicquam de sacerdotali honore & autoritate retinerent: tamen ipsum quauis inane nomen & vnam quandam sacerdotis cogitâs Paulus, Nesciebam fratres, inquit, quia pontifex est. Scriptum est enim: Principi plebis tuæ non maledices. Cum hæc tanta ac talia & multa alia exempla præcedant, quibus sacerdotalis autoritas & potestas de diuina dignatione firmatur, quales putas esse eos qui sacerdotum hostes & contra Ecclesiâ Catholicam rebelles, nec pramouentis Domini comminatione, nec futuri iudicij vltione terrentur? Neque enim aliundè hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quam indè, quod sacerdoti Dei non obtemperatur: nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus Iudex vice Christi cogitatur, cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraterni.

lib. 1. epist. 3.

Sacerdotum honor & dignitas.

Deuterono. 17.

1. Reg. 8.

Luc. 10.

Matth. 8.

Ioan. 18.

Act. 13.

Exod. 22.

Hæreses & schismata et inobediens & contemptus summi sacerdotis nascuntur.

Sacerdotes non sūt sine iudicio. Matth. 10.

Impugnatores sacerdotum quales sūt, & quò tendant.

lib. 1. epist. 11. Episcopi nõ obedientes extra viam salutis versantur. Deut. 17.

Excommunicatio.

Extra Ecclesiam non est salus.

Cœcilia 4. gonerilla vt 4. Zungelii S. Gregorius venatur.

Similiter quintu, idque vltimum ante sua tempora celebratum.

Concilia vniuersalia quos damnant, damnantur.

fraternitas vniuersa, nemo aduersum sacerdotum collegium quicquã moueret: nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post coepiscoporum consensum, iudicem se iam non episcopi, sed Dei faceret: nemo discidio vnitatis, Christi Ecclesiam scinderet: nemo sibi placens ac tumens, seorsum foris hæresim nouam conderet, nisi si ita est aliquis sacrilegæ temeritatis ac perditæ mentis, vt putet sine Dei iudicio fieri sacerdotem, cum Dominus in Euangelio suo dicat: Nonne duo passeres alle vaneunt, & neuter eorum cadit in terram sine patris voluntate? Cum illa nec minima fieri sine voluntate Dei dicat, existimat aliquis summa & magna, aut non sciens, aut non permittente Deo, in Ecclesia Dei fieri, & sacerdotem, id est, dispensatores eius, non de eius sententia ordinari? Et paulò post: Apparet quis impugnet, nõ scilicet Christus, qui sacerdotem aut constituit aut protegit, sed ille qui Christi aduersarius, & Ecclesiæ eius inimicus, ad hoc Ecclesiæ Præpositum sua infestatione persequitur, vt gubernatore sublato, atrocius atque violentius circa Ecclesiæ naufragia grassetur.

12. I D E M Epistola sexagesima secunda ad Pomponium: Nec putent sibi vitæ aut salutis constare rationem, si Episcopi & Sacerdotes obtemperare noluerint, cum in Deuteronomio Dominus Deus dicat: Et homo quicumque fecerit in superbia, vt non exaudiat Sacerdotem, aut iudicem quicumque fuerit in diebus illis morietur homo ille, & omnis populus cum audierit, timebit, & non agent impiè etiam nunc. Interfici Deus iussit sacerdotibus suis non obtemperantes, iudiciis à se ad tempus constitutis non obedientes: & tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc & circumcisio carnalis manebat: nunc autem quia circumcisio spiritalis esse ad fideles seruos Dei cœpit, spiritali gladio superbi & contumaces necantur, dum de Ecclesia eiiciuntur. Neque enim viuere foris possunt, cum domus Dei vna sit, & nemini salus esse nisi in Ecclesia possit.

13. G R E G O R I V S Magnus libro primo epistolaru, epistola vigesima quarta ad Patriarchas Constantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum, & Hierosolymitanum: Sicut sancti euangelij quatuor libros, sic quatuor Concilia suscipere & venerari me fateor: Nicenum scilicet, in quo peruersum Arrij dogma destruitur. Constantinopolitanum quoque, in quo Eunomij & Macedonij error cõuincitur. Ephesinum etiam primum, in quo Nestorij impietas iudicatur. Chalcedonense verò, in quo Eutychetis dioscorique prauitas reprobatur, tota deuotione complector, integerrima approbatione custodio, quia in his velut in quadrato lapide, sanctæ fidei structura consurgit. Et cuiuslibet vitæ atque actionis existat, quisquis eorum soliditatem non tenet, etiam si lapis esse cernitur, tamen extra ædificium iacet. Quintum quoque Concilium pariter veneror, in quo epistola quæ Ibæ dicitur, erroris plena, reprobatur: in quo Theodorus personam mediatoris Dei & hominum in duabus substantiis separans, ad impietatis perfidiam cecidisse conuincitur, & in quo scripta quoque Theodoret, per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur, ausu dementia prolata, refutantur. Cunctas verò quas præfata veneranda Concilia personas respuit, respuo: quas venerantur, amplector: quia dum vni-

uersali sunt consensu constituta, se & non illa destruit, quisquis præsumit aut soluere quos religat, aut ligare quos soluunt. Quisquis ergò aliud sapit, anathema sit.

14. I D E M libro secundo, Indictione vndecima, epistola decima ad Saunum subdiaconu: Sic quatuor Synodos sanctæ vniuersalis Ecclesiæ, sicut quatuor libros sancti Euangelij recipimus.

15. N I C E P H O R V S Callistus historiæ Ecclesiasticæ libro decimosexto, capite trigesimo tertio: Et tum quidè Sabbam & Theodosium illi aduersarij Chalcedonensis Synodi vi adorti sunt, si eos in partibus suis haberent, omnia se confecturos rati. Atque vbi animos eorum tentarunt, præclarus ille virtute Theodosius suggestum conscendit, ac veluti dux quidam & Imperator pro concione monastica phalange aduocata, postquam multitudinifilentium manu designauit, voce maiore sublata, hoc si tonitrus in morem detonuit: Si quis quatuor Synodos quatuor Euangelis non exæquat, anathema. His verbis dictis, perindè atquè angelus quidam, multitudine in stuporem coniecta, cum silentio omnibus inspestantibus, per mediam turbam processit, & homines omnes cum animi consternatione viri eius tanquam egregij in bello ducis cõsiliu factumque, quo sanctas quæ dictæ sunt synodos sacris libris accèssedas esse, veluti lege lata statuit, admirati sunt. Et litteras ad Imperatorè dantes, certamen se de eis ad sanguinè vsque subituros, neque etiam si quid accideret, se villo modo à Patrum traditionibus discessuros esse, indicarunt atque confirmarunt.

1. C. T E R T I V M Concilium Toletanum canone primo: Permaneat in suo vigore Conciliorum omnium constituta, simul & synodica sanctorum præfulum Romanorum epistolæ.

2. D I S T I N C T I O N E decimanaona apud Gratianum, inter reliquos citatur N I C O L A V S Papa in epistola ad Archiepiscopos & Episcopos per Galliam constitutos: Si, inquit, Romanorum pontificum decreto, cæterorum opuscula Tractatoru approbantur vel reprobantur, ita vt quod verè Sedes Apostolica probauit, hodiè teneatur acceptum, & quod illa repulit, hæcenus inefficax habeatur: quanto potius ea quæ ipsa pro Catholica fide, pro sanis dogmatibus, pro varijs & multifarijs Ecclesiæ necessitatibus, & fidelium moribus diuerso tempore scripsit, omni honore debent præferri, & ab omnibus prorsus in quibuslibet necessitatibus vel opportunitatibus discretionem vel dispensationem magistra reuerenter assumi. In qua Epistola adducit etiam testimonium beati Leonis Magni & Gelasij. L E O itaque Magnus sic ait: Nequid verò sit, quod prætermisum à nobis fortè credatur, omnia decreta constituta, tam beatæ recordationis Innocentij, quam omnium decessorum nostrorum, quæ de Ecclesiasticis ordinibus, & canonum promulgata sunt disciplinis, ita vestram dilectionem custodire debere mādamus, vt si quis illa contèpserit, veniã sibi deinceps nouerit denegari. G E L A S I V S verò in decreto cum septuaginta Episcopis habito, de apocryphis scripturis hunc in modum habet: Item decretales epistolas, quas beatissimi Papæ diuersis temporibus ab vrbe Romana pro diuersorum patrum cõsolatione de-

Rutubæ vt 4. euangelicæ.

vt 4. euangelia.

Pro Concilio de decretis ad sanguinè decetare parati.

Rom. Pontificum decretales epistolæ in vigore permanent.

Scripta & cõstitutiones Apostolicæ Sedes in honore habeda.

In epist. 1. ad Episcopos per Campaniam, Tusciã & vniuersas prouincias constitutos, cap. 5.

Canones & decreta Pontificum.

Decretales epistolæ Pontificum Romæ approbantur.

In epistola... Pontificis primi...

Appellatio ad... sedem Rom.

Ex eadē epist... Nicolai quidā...

Perpetua Ro... Ecclesie pri...

Rursus ex... Gratiano. In epistola...

3. CAUSA nona, quæstione tertia apud eundem Gratianum adducitur Nicolai Pontificis primi...

nouit Ecclesia, quoniam quorumlibet sententiis ligata Pontificum, sedes beati Petri Apostoli...

Sedis Apoll... licæ autho...

Athanasij.

Chrysofomi

Flauiani.

Ad Rom Pō... tificis iudiciū...

Confirmatio... decretorum...

Ioan. vii.

Rom. ecclesia... nunquam er...

Synodi gene... rales & 5. Pa...

Nunquam er... ruit Ro. Ec...

Hæc epistola... sue suggestio...

Doctrina apo... stolica, syno...

Summorum... pontificū co...

Prohib. 22.

Matth. 10.

Vera fides nō... mutatur eccl...

Conciliorum... Generalium...

nationibus ac derogationū odiis infecti. Et paulo post. Hæc est vera fidei regula, quam & in prosperis, & in aduersis viuaciter tenuit ac defendit hæc spiritalis mater...

commendata atque statuta retineri. 9. IDEM libro primo contra Donatistas, capite decimo octauo: Iis temporibus antequam plenarij concilij sententia quid in hac re sentendum esset totius Ecclesie, consensus confirmasset, visum est Cypriano, &c.

Concilium pl... narij totius...

Optima ratio... ab hæreticis...

Cur solis sed... pturæ testimo...

Scripturam... alia atque alia...

Tenendum, quod ubique...

Vniuersitas.

Antiquitas.

Consensio.

Catholicorū... officium dū...

Concilium vniuersale. alia Ecclie.

Patrum con- sentis.

Verus & germanus catho- licus quis est.

1. Tim. 6.

Profana nouitates noue que in fide dogmata si suscipiantur, quae & quata incommoda sequuntur.

Hæreticorum proprium nouitates profanas sectari.

Catholicorum proprium est, damnare nouitates & de- positum ser- uare.

Matr. 4.

deprehendatur? Tunc omnino curabit, vt paucorū temeritati vel inscientiis qua sunt vniuersaliter anti- quitatis vniuersalis * Cōcilij decreta, præponat. Quid si tale aliquid emergat, vbi nihil eiusmodi re- peritur? Tunc operam dabit, vt collatas inter se Maiorū consulas interrogatque sententias, eorum duntaxat, qui diuersis licet temporibus & locis, in vniuersam tamē Ecclesie Catholice cōmunionem & fide permanentes, magistri probabiles extiterunt: & quicquid non vnus aut duo tantum, sed omnes pari- ter, vno eodemq; cōsensu, apertè, frequenter, per- seueratè tenuisse, scripserisse, docuisse cognouerit, id sibi quoquē intelligat absque vlla dubitatione credendū. Ibid. post multa: Quæ cum ita sint, ille est verus & germanus Catholicus, qui veritatem Dei, qui Ecclesiam, qui Christi corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui Catholicæ fidei nihil præpo- nit, non hominis cuiuspiā autoritatē, non amorē, non ingeniū, non eloquentiam, non philosophiam: sed hæc cuncta despiciens, & in fide fixus, stabilis, permanens, quicquid vniuersaliter antiquitatis Ec- clesie Catholice tenuisse cognouerit, id solū sibi tenendū, credendūq; decernit. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno, præter omnes, vel contra omnes sanctos, nouū & inauditū subinduci sen- serit, id nō ad religionē, sed ad tentationē potius in- telligat pertinere. Et post quædā: Profanas, inquit Paulus, vocū nouitates deuota. Quid est profanas? Quæ nihil habent sacri, nihil religiosi, ab Ecclie- sia penetralibus, quæ est tēplum Dei, penitus ex- traneas. Profanas, inquit, vocū nouitates. Vocum, id est, dogmatum, rerum, sententiarum nouitates, quæ sunt vetustati, quæ antiquitati cōtrariæ. Quæ si recipiatur, necesse est vt fides beatorū patrū aut tota, aut certè magna ex parte violetur: Necesse est vt omnes omnium ætatum fideles, omnes sancti, omnes casti, continentes, virgines, omnes clerici, leuitæ & sacerdotes, tanta Confessorū millia, tanti martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot insulæ, prouinciæ, re- ges, gētes, regna, nationes, totus postremò iā penè terrarū orbis per catholicam fidem Christo capiti incorporatus, tanto seculorū tractu ignorasse, er- rasse, blasphemasse, necesse quid crederet, pronū- cietur. Profanas, inquit, vocum nouitates deuota, quas recipere atque sectari nūquam catholicorū, semper verò hæreticorum fuit. Et reuerā, quæ vn- quam hæresis, nisi sub certo nomine, certo loco, certo tēpore ebulliuit? Quis vnquam hæreses in- stituit, nisi qui se prius ab Ecclesie Catholice vni- uersitatis & antiquitatis consensione disreuerit? Et post pauca: Hoc apud omnes ferè hæreses quasi solenne est ac legitimum, vt semper profanas noui- tates gaudeant, antiquitatis scita fastidiāt, & per oppositiones falsi nominis scientiæ à fide naufragent. Cōtrā verò Catholicorum hoc ferè propriū, deposita sanctorum patrum & commissa seruare, damnare profanas nouitates, & sicut dixit atque iterum prædixit Apostolus: Si quis annunciauerit præterquam quod acceptum est, anathemare. Et aliquibus interpositis: Sed dicit aliquis: Si diuinis eloquiis, sententiis, promissionibus, & diabolus & discipuli eius vtuntur, quorum alij sunt Pseudo- apostoli, alij Pseudoprophetae, & Pseudomagistri, & omnes ex toto hæretici: quid facient Catholici homines, & matris Ecclesie filij? quonam modo

in scripturis sanctis veritatē à falsitate discernent? Hoc scilicet facere magnoperè curabunt, quod in principio Commonitorij istius sanctos & doctos viros tradidisse nobis scripsimus, vt diuinum ca- nonem secundum vniuersalis Ecclesie Traditione- nes, & iuxta catholici dogmatis regulas interpre- tentur, in qua item Catholice Apostoliceque Ec- clesie sequatur necesse est vniuersitatem, anti- quitatem, consensionem. Et si quando pars cōtra vni- uersitatem, nouitas contra vetustatem, vnius vel paucorum errantium dissensio contra omnium vel certè multò plurimum catholicorum consensionem rebellauerit, præferant partis corruptioni vniuersi- tatis integritatem: in qua eadem vniuersitate noui- tatis profanitati, antiquitatis religionem: itē- que in ipsa vetustate vnius siue paucissimorum temeritati primū generalia si qua sunt vni- uersalis Concilij decreta præponant, tunc deinde si id minus est, sequatur quod proximum est, mul- torum atque magnorum consentientes sibi senten- tias magistrorum: quibus, adiuuante Domino, fi- deliter, sobriè, sollicitè obseruatis, non magna dif- ficultate noxios quosque exurgentes hæretico- rum deprehendemus errores. Hic iam consequēs esse video, vt exemplis demonstrarem, quonam mo- do profana hæreticorum nouitates, prolatis atque collatis veterum magistrorum concordantibus sibi sententiis, & deprehendantur & condem- nentur: quæ tamen antiqua sanctorum patrum consensio, non in omnibus diuinæ legis quæstiu- culis, sed solū certè præcipuè in fidei regula, ma- gno nobis studio & inuestiganda est & sequenda. Sed neque semper, neque omnes hæreses hoc modo impugnantur, sed nouitiæ recentēque tantummodò, cum primū scilicet exoriuntur, antequam infarsierint vetustæ fidei regulas, ipsius temporis vetentur angustiis, ac priuquam ma- nante latius veneno, maiorum volumina vitare conentur. Cæterum dilatata & inueterata hære- ses, nequaquam hac via aggrediendæ sunt, eò quòd prolixo temporum tractu longa iis furandæ veri- tatis patuerit occasio. Atque ideò quascunque il- las antiquiores vel schismaticum, vel hæresion pro- fanitates nullo modo nos oportet, nisi aut sola, si opus est, scripturarum autoritate cōvincere, aut certè iam antiquitatis vniuersalibus sacerdotum catholicorum conciliis conuictas damnatasque vi- tare. Itaque cum primū mali cuiusque erroris putredo erumpere cœperit, & ad defensionem sui quædam sacra legis verba furari, eaque fallaciter & fraudulenter exponere: statim interpretando ca- noni Maiorum sententiæ congregandæ sunt, qui- bus illud quodcunque exurgerit nouitium, ideòque profanum, & absque vlla ambage prodatur, & sine vlla retractatione damnatur. Sed eorum duntaxat Patrum sententiæ conferendæ sunt, qui in fide & cōmunionem catholica sanctè, sapienter, con- stanter viuentes, docētēs, & permanentes, vel mori in Christo fideliter, vel occidi pro Christo feliciter meruerunt. Quibus tamen hac lege creden- dum est, vt quicquid vel omnes, vel plures vno eodēque sensu, manifestè, frequenter, perseueran- ter velut quodam consentiente sibi magistrorum concilio, accipiendo, tenendo, tradendo firma- uerint, id pro indubitato, certo ratōque habeatur: Quicquid verò, quauis ille sanctus & doctus, quā- uis Epi-

Scriptura quædam in- terpre- tande.

Concilij vni- uersalis decre- ta: ac deinde Patrum con- sentientes sen- tentiæ sequē- dæ.

Nouarum hæ- resium confu- tatio ex sen- tentiis anti- quorum Pa- trum.

Antiquarum hæresium quo- modo inuē- tienda consi- deratio.

Consensio Patrum.

Fidei sanctorum Patrum in- hærendum.

1. Cor. 12.

Apost. 22.

Contemners parū in fide consensum, Deum contemnit.

1. Corint. 1.

1. Cor. 14.

Summaris re- pectio corū quæ dicā sunt.

uis Episcopus, quauis Confessor & martyr, præ- ter omnes, aut etiam contra omnes senserit, id in- ter proprias & occultas & priuatas opinunculas à communis & publicæ ac generalis sententiæ au- thoritate secretum sit, nec cum summo æternæ fa- lutis periculo, iuxta sacrilegam hæreticorum & schismaticorum consuetudinem, vniuersalis dog- matis antiqua veritate dimissa, vnius hominis no- uitium sectemur errorem. Quorum beatorum Pa- trum sanctum catholicumque consensum nē quis sibi temerè contemnendum fortè arbitretur, ait in prima ad Corinthios Apostolus: Et quosdam qui- dem posuit Deus in Ecclesia, primū Apostolos, quorum ipse vnus erat: secundò prophetas, qua- lem in Actibus Apostolorum legimus Agabum: tertio Doctores, qui Tractatos nunc appellatur, quos hic idem Apostolus etiam Prophetas inter- dum nuncupat, eò quòd per eos prophetarum my- steria populis aperiantur. Hos ergò in Ecclesia Dei diuinitus per tempora & loca dispensatos, quisquis in sensu catholici dogmatis vnū aliquid in Chri- sto sentientes contempserit, non hominē contem- nit, sed Deum: à quorum veridica vnitate nē quis discrepet, impediens obtestatur idem Apostolus, di- cens: Obsecro autem vos fratres, vt id ipsum dica- tis omnes, & nō sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia. Quòd si quis ab eorum sententiæ cōmunionem de- scriuerit, audiat illud eiusdem Apostoli: Non est Deus dissensionis, sed pacis.

I B I D E M: Diximus in superioribus hanc fuisse semper & esse hodièque catholicorum consuetu- dinem, vt fidem veram duobus his modis appro- bent: Primū diuini canonis auctoritate, deinde Ecclesie Catholice traditione: non quia canon so- lus non sibi ad vniuersa sufficiat, sed quia verba di- uina pro suo pleriq; arbitrato interpretates, varias opiniones errorēsque concipiāt. Atque ideò neces- sè sit, vt ad vnam Ecclesie sensus regulam scri- pturæ cælestis in telligentia dirigatur, in his dū- taxat præcipuè quæstionibus, quibus totius catholi- ci dogmatis fundamenta nituntur. Itē diximus in ipsa rursum Ecclesia vniuersitatis pariter & antiquita- tis consensionem spectari oportere, nē aut ab vni- tatis integritate in partē schismatis abrumparamur, aut è vetustatis religione in hæresion nouitates præcipitemur. Itē diximus, in ipsa Ecclesia vetu- state duo quædam vehemētè studioseque obseruāda, quibus penitus inharere deberent, quicunque hæ- retici esse nolint. Primū, si quid esset antiquitatis ab omnibus Ecclesie catholice sacerdotibus vni- uersalis cōcilij auctoritate decretū. Deinde, si qua noua exurgeret quæstio, vbi id minimè reperire- tur, recurrendum ad sanctorum patrum sententias eorum dūtaxat, qui suis quique temporibus & lo- cis in vnitate cōmunionis & fidei permanentes, magistri probabiles extiterunt. Et quicquid vno sensu atque cōsensu tenuisse inueniretur, id Ecclie- siæ verū & catholicum absque vllō scrupulo iudi- caretur. Et in fine: Necesse est profectò omnibus deinceps catholicis, qui sese Ecclesie matris legiti- mos filios probare studēt, vt sanctæ sanctorum pa- trum fidei inharereant, adglutinentur, immoriātur: profanas verò profanorum nouitates detestentur, horrescant, insectentur, persequantur.

12. AVGVSTINVS libro primo cōtra Iulianum

Pelagianum, capite secundo, adducturus testimo- nia sanctorum Patrum de originali peccato, sic ait: Sed tu qui tam crebrò nobis Manichæorū nomen opponis, quos & quales viros & quantos fidei catholice defensores, tam execrabili criminatione appetere audeas, si euigilas, intueere. Non quidem omnium de hac re sententiis, nec omnes eorū quos commemorabo, me cōgregaturum esse polliceor, quia nimis longum est, & necesse esse nō arbitror, sed ponā pauca paucorū, quibus tamen nostri con- tradictores cogātur erubescere & cedere, si vllus in eis vel Dei timor, vel hominum pudor tantum malū peruicaciæ superauerit. Et postea in eodem capite: Abiit vt Constantinopolitanus Ioannes de baptisate paruulorum, eorumque à paterni chi- rographi liberatione per Christum, tot ac tātis co- episcopis suis, maximèque Romano Innocentio, Carthaginensi Cypriano, Cappadoci Basilio, Gre- gorio Nazianzeno, Gallo Hilario, Mediolanensi resisat Ambrosio. Alia sunt in quibus inter se ali- quando etiam doctissimi atque optimi regulæ catholice defensores, salua fidei compage, non con- sonant, & alius alio de vna re melius aliquid dicit & verius. Hoc autē vndè nunc agimus, ad ipsa fidei pertinet fundamenta.

13. I D E M aduersus eundem libro secūdo in epi- logo ipsius libri: Hoc, inquit, probauimus catholi- corum auctoritate sanctorum, qui & hoc asserunt, quod de originali peccato dicimus, & illa quinque esse vera omnia consentunt. Ac per hoc non esse consequens, vt hoc falsum sit, quia vera sunt illa. Tales quippe ac tanti viri secundum catholicam fidem, que vbique toto orbe diffunditur, & hoc, & illa vera esse confirmant, vt vestra fragilis & quasi argutula nouitas sola auctoritate conteratur illo- rum, præterquam quòd ea dicunt, vt se per eos lo- qui veritas ipsa testetur. Et post nonnulla: At ego vbicunque sis, vbicunque legere ista poteris, te ante istos in tuo corde cōstituo, quos non amicos meos & inimicos tuos, aliqua in meam partē gratia prop- edētes, aliquo abs te merito tuę offensionis auer- sos, & ob hoc tibi aduersos, in hac nostra discep- tatione constitui cognitores. Nec eos qui nunquam fuerūt, aut non sunt, aut quorum sententiæ de hoc quod inter nos disputatur, incertę sunt, inani cogi- tatione cōfinxi, sed sanctos, & in sancta Ecclesia il- lustres Antistites Dei, non Platonis & Aristote- licis & Zenonicis, alijque huiusmodi, vel Græcis vel Latinis, quanquam & istis aliquos eorū, verum om- nes sacris literis eruditos, nominatim sicut oportebat exprēssit, eorūque sententiis, quærum sufficere vi- debatur, sine vlla editas ambiguitate digessi, vt in eis timeas nō ipsos, sed illum qui sibi eos vtilia vasa formauit, & sancta tēpla construxit, qui tūc de ista causa iudicauerūt, quādo in eos nemo potest dice- re, perperam cuiquam vel aduersari, vel fauere po- tuisse. Nōdum enim extiteratis, contra quos susci- peremus de hac quæstione conflictū. Nōdum enim eratis, qui diceretis, quod in libris tuis ponis, quia de vobis multitudinē mēti fuerimus, & quòd Cæ- lestianorum vel Pelagianorū nomine homines ter- reamus, & quòd terrore ab omnibus extorqueamus assēssum. Certè ipse dixisti, quòd omnes Iudi- ces ab odio, amicitia, inimicitia, ira vacuos esse de- ceat, pauci tales potuerūt inueniri. Sed Ambrosiū aliòque collegas eius, quos cum illo commemo-

Augustinus oppugnat Pe- lagianos san- ctorū Patrum sententiis.

Sancti Patres in quibus re- bus aliquid di- sentiant.

Argumenta no- uitas hæreti- cæ, si sanctorum Patrum auctoritate conteritur.

Antiqui Pa- tres sunt inter- gri & incuru- pi iudices in dirimendis con- uentis postea exor- tis.

Patres docuerunt quod in Ecclesia inueniunt, & a maioribus acceperunt.

Hodie bene audet quidam.

Patres quos Augustinus citauit aduersus Pelagianos.

Vide quanti faciat Patrum auctoritatem

Coloff.

raui, tales fuisse credendum est. Verum & si tales non fuerint in his causis, quas ad se delatas, & inter partes cognitatas, cum hic viuerent, suo iudicio definiunt, ad hanc tamen causam tales erant, quando de illa sententias protulerunt, nullas nobiscum vel vobiscum, amicitias attenderunt, vel iniuriam exercuerunt. Neque nobis neque vobis irati sunt, neque nos, neque vos miserati sunt. Quod inueniunt in Ecclesia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod a patribus acceperunt, hoc filii tradiderunt. Nondum vobiscum apud istos Iudices aliquid agebam, & apud eos acta est causa nostra. Nec nos, nec vos eis noti fuimus, & eorum pro nobis latas contra vos sententias recitamus: nondum vobiscum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus. Et paulo post: Et addis, ad aliquid inueniendum, multitudinem nihil prodesse cæcorum: etiam istos cæcos dicere audebis? Et vsque adeo permiscuit imis summa longus dies, vsque adeo tenebræ lux, & lux tenebræ esse dicuntur, vt videant Pelagius, Cælestius, Iulianus: & cæci sint Hilarius, Gregorius, Ambrosius? Sed qualiscumque homo sis, tamen quia homo es, videre mihi videor verendum tuam, si tamen non in te spes est omnis emortua sanitate, & quodammodo audio vocem tuam: respõdes, Absit vt audeam cæcos istos viros vel cogitare, vel dicere. Et sub finem: Talibus post Apostolos sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, aedificatoribus, pastoribus, nutritoribus creuit. Ideo profanas voces vestrae nouitatis expauit, & cæc. His igitur eloquiis & tanta auctoritate sanctorum, profecto, aut sanaberis Dei misericordia donante: quod quantum tibi optem, videt qui faciat: aut si, quod abominor, in eadem quæ tibi videtur sapientia, & est magna stultitia, perduraueris, non tu iudices qualiturus es, vbi causam tuam purges, sed vbi tot sanctos doctores egregios atque memorabiles catholicæ veritatis accules, Iræneum, Cyprianum, Reticium, Olympium, Hilarium, Gregorium, Ambrosium, Basilium, Ioannem, Innocentium, Hieronymum, cæterosque socios ac participes eorum, insuper & vniuersam Christi Ecclesiam, cui diuinæ familiæ Dominica cibaria fideliter ministrantes, ingenti in Domino gloria claruerunt.

14. PATRIANVS Barcionensis episcopus in epistola prima ad Sympronianum Nouatianum, de Catholico nomine: Quid parua nobis de Apostolicis viris, parua de primis sacerdotibus, parua de beatissimo Cypriano martyre, atque doctore currit auctoritas? An volumus docere doctorem? an sapientiores illo sumus, & spiritu carnis inflamur aduersus eum, quem æternum Dei testem nobis cruor, & clarissima passionis corona produxit? Qui tot earum partium sacerdotes, quos per totum orbem cum eodem Cypriano pax vna solidauit? Quid tot annoſi Episcopi, tot martyres, tot cõfessores? Agere, si illi vsurpando nomini huic (Catholicum intelligit) auctores idonei non fuerunt: nos idonei erimus negando? & nostram potius auctoritatem patres sequentur, & emendanda sanctorum cedit antiquitas, & iam putrescentia vitis tempora canos Apostolicæ antiquitatis eradent?

STABILITAS DECRETORVM GENERALIS CONCILII.

15. ACTIONE tertia Concilij Chalcedonenſis, in Edicto siue legibus Valentiniani & Martiani

Imperatorum, quas quidam leges beatissimus Papa Leo in suis confirmauit epistolis: quibus interduntur prohibenturque disputationes de fide coram vulgo, & confirmantur Chalcedonenſis Concilij decreta atque statuta, hæc leguntur verba: Cesset iam profana contentio. Nam verè impius atque sacrilegus est, qui post tot sacerdotum sententiam, opinioni suæ aliquid tractandum relinquit. Extremæ quippe dementiae est, in medio & perspicuo die commentitium lumen inquirere. Quisquis enim post veritatem repertam, aliquid vterius discutit, mendacium querit. * Nemo itaque vel clericus vel militaris, vel alterius cuiuscumque conditionis, de fide Christiana publicè turbis adunatis & audientibus, tractare conetur in posterum, ex hoc tumultus & perfidiae occasio requirens. Nam iniuriam facit iudicio religiosissimæ Synodi, si quis semel iudicata ac rectè disposita reuoluere & publicè disputare cõtendit, cum ea quæ nunc de Christiana fide statuta sunt, iuxta Apostolicas expositiones & statuta sanctorum patrum trecentorum decem & octo, & centum quinquaginta, definita esse noscuntur. Nam in cõtemptores huius legis pœna non deerit, quia non solum contra fidem bene cõpositam veniunt, sed etiam Iudæis & paganis ex huiuscemodi certamine prophanant veneranda mysteria. Igitur si clericus erit qui publicè tractare de religione ausus fuerit, a consortio clericorum remouebitur: si verò militia pœditus sit, cingulo spoliabitur. Cateri etiã huius criminis rei, de hac sanctissima vrbe pellentur, pro vigore iudicari etiam cõpetentibus supplicis subiugandi. Constat enim, hinc hæreticè insanix exordia fomitumque præberi, dum publicè quidam disputat atque contendunt. Vniuersi ergo, quæ à sancta synodo Chalcedonenſi statuta sunt, custodire debebunt, nihil postea dubitaturi. Hoc itaque nostræ communis Serenitatis edicto, abſtinetis à prophanis vocibus, & vterius de diuinis disputare, quod nefas est: Quia non solum diuino iudicio peccatum hoc (prout credimus) punietur, verum etiã legum & iudicij auctoritate cõrebitur.

16. GELASIVS Pontifex in epistola ad Episcopos Dardaniæ: Quapropter stultitiam respicientes, inanium querelarum, perquirere vos oportet ab ipsis beatis Apostolis, & considerare prudenter, quoniam patres nostri, catholici videlicet, doctique potentes, in vnaquaque hæresi quolibet tempore suicitata, quicquid pro fide, pro veritate, pro communione catholica atque Apostolica secundum scripturarum tramitè, prædicationemque Maiorum facta semel congregatione sanxerunt, inconvulsum voluerint deinceps firmumque cõstare: nec in eadè hac causa denuo, quæ præfixa fuerant, retractari qualibet recenti præsumptione permiserint: sapientissimè peruidentes, quoniam si decreta salubriter, cuiquam liceret iterare, nullum contra singulos quosque prorsus errores stabile persisteret ecclesiæ constitutum, ac semper eiusdem furoribus reciduis omnis integra definitio turbaretur. Nam si limitibus etiam præfixis positarum semel synodalium regularum, non cessant elisæ pestes resumptis certaminibus contra fundamentum sese veritatis attollere, & simplicia quæque corda percutere: quid fieret, si subindè fas esset perfidis inire cõcilium, cum quamlibet illa manifesta sit veritas nunquam desit, quod pernicioſa depromat falsitas, tametsi

Qui semel in Concilio generali definitus, in dubio vocant auctoritatem, & sacrilegi sunt. * Nemo, c. de summa Trin. & de Cath.

Semel in concilio definitus, non in dubio reuocanda.

Semel definita in Ecclesia, non reuocanda in dubio aut retractanda.

tametsi ratione vel auctoritate deficiens, sola tamen contentione non cedens? Quæ Miores nostri diuina inspiratione cernentes, necessarè præcauerunt, vt quod contra vnamquamque hæresim coacta semel synodus, pro fide, communionem, & veritate Catholica atque Apostolica promulgasset, non sineret nouis post hæc retractationibus mutari, ne prauis occasio præberetur, quæ medicinaliter fuerant statuta, pulsandi: sed auctore cuiuslibet insanig ac pariter errore damnato, sufficere iudicauerunt, vt quisquis aliquando huius erroris communicator existeret, principali sententia damnationis eius esset obstrictus, quomodo manifestè quilibet vel professione sua, vel communione posset agnoscere.

17. LEO Magnus in epistola quadragesimatertia ad Martianum Augustum: Obsecro & obsecro clementiam vestram, vt in presenti synodo fidem, quam beati patres nostri ab Apostolis sibi traditam prædicauerunt, non patiamini quasi dubiam retractari, & quæ olim maiorum sunt aucto-

ritate damnata, rediuis non permittatis conati- bus excitari. Illudque potius iubeatis, vt antiquæ Nicenæ synodi constituta, remota hæreticorum interpretatione, permaneant.

18. IDEM in epistola quinquagesima ad eundem: Compressa vel remota inquietudine ac prauitate paucorum, facillè firmabitur probanda concordia, si in eam fidem, quam Euangelicis & Apostolicis prædicationibus declaratam, per antiquos patres nostros accepimus & tenemus, omnium corda concurrant, nulla penitus disputatione cuiuscumque retractationis admissa, ne per vanam fallacemque versutiam, aut infirma videantur aut dubia, quæ in ipso lapide angulari Christo fundata sunt, & sine fine mansura.

19. ET in epistola septuagesimo octaua ad Leonem Augustum: De rebus & apud Niceam & apud Chalcedonam (sicut Deo placuit) definitis, nullum audeamus inire tractatum, tanquam dubia vel infirma sint, quæ tanta per Spiritum sanctum fixit auctoritas.

Retractatio non admittenda in negociis fidei: semel definita ab Ecclesia.

Aliorum Conciliorum generalium de hæc decreta non reuocanda sunt inuoluntati.

X I I.

Quorsum verò spectat diuina ista ordinatio, vt Pastores & Doctores in Ecclesia conseruentur?

- A. Non parum utilis ac salutaris est nobis diuina hæc ordinatio, qua potestas & hierarchia Ecclesiastica Politicos magistratus omnes longe antecellit. Est enim potestas hæc spiritalis, qua Christianus populus ad spiritalia æternaque bona consequenda maximè promouetur.
- B. Prodest in primis, vt Pauli verbis vtamur, ad consummationem sanctorum, hoc est, vt qui illa potestate funguntur, exhibeant omnem hominem perfectum in Christo, sicut idem Paulus alibi loquitur, suoque studio fideles ad sanctitatis, in quam vocati sunt, perfectionem adducant.
- C. Prodest etiam in opus ministerij, vt qui sunt & dicuntur ministri præcipui Ecclesiæ, habeant quod vigilent, ac curent semper pro concrediti sibi summi muneris ratione.
- D. Prodest præterea in aedificationem corporis Christi, vt norint hi spiritalia & sapientes architecti circa corpus Christi mysticum, quod singularem in aedificando contentionem requirit, continenter sibi esse verandum, vt iam veræ fidei fundamenta iaciant ac confirmet, iam reliqua fidelibus ad perfectam iustitiam necessaria superstruant.
- E. Prodest demum, vt non simus paruuli fluctuantes, ac circumferamur omnino vento doctrine in nequitia hominum. Hoc est, propter imbecilliores, qui semper in Ecclesia sunt plurimi, necessarium est munus Antistitum Ecclesiasticorum, præsertim hæresum ventis ac persecutionum procellis in Ecclesiæ domum irrupentibus. Tum enim opus est præsentem eorum præsidio, qui pro auctoritate velint & possint arcere lupos, oves defendere, zizania extirpare, & sana confirmare dogmata, ne simplices alioquin fallacium ac perditorum hominum verbis, scriptis, & exemplis à via veritatis regia seducantur, quin potius vt omnes veritatem non modò cognoscant, sed etiam facientes, in illo qui caput est Christus, grandescant atque proficiant, vt idem Paulus adiunxit.

n Ephes. 4. d

a Chrys. lib. 3. de sacerdot. Idem homil. 4. & 5. de ver. Esaiæ. Ignatius ad Smyrnenos. Ambr. in exhor. ad virginas. & lib. de dignita. sacerd. cap. 2.

b Ephes. 4. c Coloff. 1. d

d 1. Theſſ. 2. b. 2. Timot. 1. d 2. Cor. 13. d

e Acto. 20. f Heb. 13. c Cyp. epist. 66. ad Furnentes.

f Ephes. 4. c

g 1. Corint. 1. b. Ephes. 1. d Coloff. 1. c. d Ephes. 4. d

h 1. Cor. 3. c

i Ephes. 4. d 1. Corint. 14. d Rom. 15. a Ad. 14. d 1. Theſſ. 5. a. 4. a Ezech. 34. a

k Matth. 7. d

l Acto. 20. f Ezech. 33. b 2. Tim. 2. d. 4. a Tit. 1. c

m 2. Pet. 2. a. 3. a Rom. 16. c Iuda: f Matth. 7. c.

TESTIMONIA.

1. CHRYSOSTOMVS libro tertio de sacerdotio, postquam de tremendo Mistæ sacrificio locutus esset, ita subiungit: Nam si quis consideret quantum id sit mysterium, ut is scilicet, qui homo ipse sit, carne ac sanguine etiamnum constans, isque inuolutus, beatæ atque immortalis naturæ illi fieri propior queat: tum probè intelliget, quæto sacerdotes honore, quanta dignitate spiritus sancti gratia dignata fuerit. Operantibus enim illis, tum sacra hæc quæ dico, inchoantur perficiunturque: tum etiam alia his nihilo inferiora, quæ ipsa ad dignitatis salutisque nostræ rationem spectant. Etenim qui terram incolunt, atque in ea versantur, iis commissum est ut ea quæ in cælis sunt, dispensent: iis datum est ut potestatem habeant, quæ Deus optimus neque Angelis, neque Archangelis, datum esse voluit: Neque enim ad illos dictum est: Quæcunque alligaueris in terra, erunt alligata & in cælo: & quæcunque solueris in terra, erunt soluta & in cælo. Habent quidem & terrestres principes vinculi potestatem, verum corporum solum. Id autem quod dico sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam contingit, atque ad cælos usque peruenit: usque adeo ut quæcunque infernè sacerdotes consecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac feruorum sententiam Dominus confirmet. Etenim quidnam hoc aliud esse dicas, nisi omnem rerum cælestium potestatem illis à Deo concessam? Quorumcunque enim, ait, peccata retinueritis, retenta sunt. Quænam, obsecro, potestas hac vna maior esse queat? Pater omnifariam filio potestatem dedit: cæterum video ipsam eadem omnifariam potestatem à Deo filio illis traditam.

2. IDEM homilia quarta de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Ozias cum esset rex cinctus diademate, quoniam erat iustus, elatus est animo, maiore spiritu concepto, quam pro dignitate, ingressus est templum. Et quid dicit Esaias? Ingressus est sancta sanctorum, aitque, volo adolere incensum. Rex cum esset, sacerdotij principatum usurpat. Volo, inquit, adolere incensum, quia iustus sum. Sed mane intra tuos terminos: alij sunt termini regni, alij termini sacerdotij: hoc regnum illo maius est. Neque enim ex his quæ videtur, hæc declaratur Rex, neque è gemis illi affixis, neque ex auro, quo amictus est, debet æstimari rex. Ille quidem ea quæ sunt in terris sortitus erat administranda: cæterum sacerdotij ius è supernis descendit: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo. Regi ea quæ hæc sunt, commissa sunt, mihi cælestia: mihi cum dico, sacerdotem intelligo. Itaque cum videris sacerdotem indignum, nè traducas sacerdotium. Non enim oportet damnare res, sed eum qui re bona malè vitur. Quandoquidem & Iudas, proditor fuit, verum non ob id accusatur ordo Apostolicus, sed illius animus: nec crimen est sacerdotij, sed malum animi. Et tu igitur nè sacerdotium vituperes, sed sacerdotem malè re bona vntem. Regi corpora commissa sunt, Sacerdoti animæ. Rex maculas corporum remittit, sacerdos autem maculas peccatorum. Ille cogit, hic exhortatur. Ille necessitate, hic consilio. Ille habet arma sensibilia, hic arma spiritalia. Ille bellum gerit cum barbaris, mihi bellum est aduersus demones. Maior hic principatus: propterea rex caput submittit

Sacerdotum quanta dignitas.

Matth. 16. & 18.

Excedit potestas eorū potestatem principum.

Ioan. 10.

2. Para. 16.

Sacerdotij dignitas regia dignitate præstat.

March. 18.

Propter malos nõ est tradendum sacerdotium.

manui sacerdotis: & ubique in veteri scriptura, sacerdotes inungebant reges.

3. IDEM homilia quinta de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Sacerdotij principatus est, ipso etiam regno venerabilius ac maius. Nè mihi narres purpuram, neque diademata, neque vestes aureas: vmbre sunt isthæc omnia, vernis que sterculis leuiora. Omnis enim, inquit, gloria flos gramini, etiã ipsam gloriam regalem dixeris. Nè, inquam, mihi narres ista: sed si vis videre discrimen, quantum absit rex à sacerdote, expende modum potestatis utriusque traditæ, videbis sacerdotem multò sublimiùs rege sedentem. Quanquam enim nobis admirandum videtur thronus regis ob gemmas affixas, & aurum quo cinctus est: tamen rerum terrenarum administrationem sortitus est, nec ultra potestatem hanc præterea quicquam habet authoritatis. Verum sacerdoti thronus in cælis collocatus est, & de cælestibus negociis pronuntiandi habet authoritatem. Quis hæc dicit? Ipse cælorum rex: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis. Quid cum hoc honore conferri possit? A terra iudicandi principalem authoritatem sumit cælum. Nam iudex sedet in terra, Dominus sequitur feruū: & quicquid hic in inferioribus iudicauerit, hoc ille in supernis comprobatur. Itaque medius stat sacerdos inter Deum & naturam humanam, illinc venientia beneficia ad nos deferens, & nostras petitiones illuc perferens, Dominum iratum reconcilians utriusque naturæ, nos qui offendimus eripiens ex illius manibus. Eoque Deus ipsum regale caput sacerdotis manibus subiecit, nos erudiens, quod hic princeps est illo maior. Si quid id quod minus est, benedictionem accipit ab eo quod præstantius est.

4. IGNA TI Y S in epistola ad Smyrnenfes: Honorate Deum ut authorem omnium & Dominum, Episcopum autem tanquam principem sacerdotum, imaginem Dei ferentem, principatum quidè secundum Deum, sacerdotium verò secundum Christum, & post hunc honorare etiam oportet Regem. Nemo enim potior est Deo, neque similis ei, neque Episcopo honorabilior in ecclesia, sacerdotium Deo gerenti pro mundi salute: neque regi quis similis est in exercitu, pacem & benevolentiam omnibus principibus cogitanti. Qui enim honorat Episcopum, honorabitur à Deo: & qui inhonorauerit eum, à Deo inhonorabitur. Si enim quis contra regem insurgens, damnatione dignus est, quomodo vltionem euadere poterit qui præter Episcopum aliquod egerit? Sacerdotium enim summa est omnium honorum, qui in hominibus consistunt: quod si quis inhonorauerit, Deum inhonorat & Dominum Iesum Christum primogenitum totius creaturæ, & solum naturam principem sacerdotem Dei. Omnia benè vobis ordinate, quæ mandata sunt in Christo: Laici Diaconis subditi sint, Diaconi Presbyteris, Presbyteri Episcopo, Episcopus Christo, sicut ipse Patri.

5. AMBROSIVS in exhortatione ad virgines: Habemus nos sacerdotes nostram nobilitatem, præfecturis & consulatibus præferendam: habemus, in quâ, fidei dignitates quæ perire non nõrunt.

6. IDEM in libro de sacerdotali dignitate, capite secundo:

1. Re. 10. & 16.

Esa. 40. 1. Pet. 1. Sacerdotium maior, quam regum potestas.

Matth. 18.

Heb. 7.

N ull is Episcopo honorabilior in Ecclesia.

Coloss.

Num. 18.

lib. 1. epist. Sacerdotum officium est sacrificiis & orationibus vacare. 1. Tim. 2.

Episcopalis dignitas & sublimitas comparationibus nullis adæquatur.

Ioan. 21.

N ull is Episcopo honorabilior in Ecclesia.

lib. 1. epist. Sacerdotum officium est sacrificiis & orationibus vacare. 1. Tim. 2.

secundo: Honor & sublimitas Episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si regum fulgori compares, & principum diademata, longè erit inferius quam si plumbi metallum ad auri fulgorè compares: quippe cum videas Regū colla & Principum submitti genibus sacerdotum, & ex osculatis eorum dextris, orationibus eorum credent se communiri. Quid iam de plebeia dixerim multitudine, cui non solum præferri à Domino meruit, sed ut eam quoque iure tueatur patrio, præceptis imperatum est Euangelicis? Sic certè à Domino ad beatum Petrum dicitur: Petre, amas me? Et ille: tu scis Domine quia amo te. Et cum tertio fuisset interrogatus, & trina responsione fuisset subsequutus, repetitū est à Domino tertio, Pasce oues meas. Quas oues, & quem gregem non solum tunc beatus suscepit Petrus, sed & nobiscum eas suscepit, & cum illo eas nos suscepimus omnes. Vndè regèdæ sacerdotibus cum traditur, meritò rectoribus suis subdi dicuntur.

1. B. Ad Ephesios quarto: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autè prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi: donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: ut iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumuentionem erroris. Veritatem autem facientes in charitate, crescimus in illo per omnia, qui est caput Christus.

2. AD Colossenses primo: Docentes omnem hominem in omni sapientia, ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu: in quo & laboro, certando secundum operationem eius, quam operatur in me in virtute.

3. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Non enim vocauit nos Deus in immunditiâ, sed in sanctificationem.

4. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

5. POSTERIORIS ad Corinthios decimotertio: De cætero fratres, gaudete, perfecti estote, &c.

1. C. ACTORVM vigesimo capite: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.

2. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiaccete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris redditori: ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes.

3. CYPRIANVS epistola sexagesimasexta ad Furnenses: Singuli diuino sacerdotio honorati, & in clerico ministerio constituti, non nisi altari & sacrificiis deferuire, & precibus atque orationibus vacare debent. Scriptum est enim: Nemo militans Deo, obligat se molestiis secularibus, ut possit placere ei, cui se probauit. Quod cum de omnibus dictum sit, quanto magis molestiis & laqueis secularibus obligari non debent, qui Diuinis rebus & spiritalibus occupati, ab Ecclesia recedere, & ad terrenos & seculares actus vacare nõ possunt? Cu-

ius ordinationis & religionis formam Leuitæ prius in lege tenuerunt, ut cum terrâ diuiderent, & possessiones partirentur vndecim tribus, Leuitica tribus, quæ templo, & altari, & ministerijs Diuinis vacabat, nihil de illa diuisionis portione perciperet, sed aliis terram colentibus, illa tantum Deum coleret, & ad victum atque alimentum suum ab vndecim tribubus de fructibus qui nascebantur, decimas perciperet. Quod totum fiebat de authoritate & dispositione Diuina, ut qui operationibus diuinis insisterent, in nulla re auocarentur, nec cogitare aut agere secularia cogentur. Quæ nunc ratio & forma in clero tenetur, ut qui in Ecclesia Domini ordinatione clerica promouentur, in nullo ab administratione Diuina auocentur, nè molestiis & negociis secularibus alligentur, sed in honore sportulantium fratrum, tanquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari & sacrificijs nõ recedant, & die & nocte cælestibus rebus & spiritalibus seruiant.

1. D. Ad Ephesios quarto, ut supra hac quaestione, B. testimonio primo.

2. PRIORIS ad Corinthios tertio: Dei enim sumus adiutores: Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis. Secundum gratiam Dei quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui: alius autem superædificat, &c.

3. AD Ephesios primo: Ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

4. AD Colossenses primo: Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, &c. Adimpleo ea, quæ defunt passioni Christi, in carne mea pro corpore eius, quod est ecclesia: cuius factus sum ego minister secundum dispensationem Dei, quæ data est mihi in vobis, ut impleam verbum Dei.

5. AD Ephesios secundo: Estis ciues sanctorum & domestici Dei, superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum ipso summo angulari lapide Iesu Christo: in quo omnis ædificatio constructa, crescit in templum sanctum in Domino.

6. PRIORIS ad Corinthios tertio: Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulam: vniuscuiusque opus manifestum erit, &c.

1. E. AD Ephesios quarto, ut supra B. testimonio primo.

2. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote, sensibus autem perfecti estote.

3. AD Romanos decimoquinto: Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. Vniuscuiusque vestrum proximo suo placeat in bonum ad ædificationem.

4. ACTORVM decimoquarto: Cumque euangelizasset Paulus & Barnabas ciuitati illi, (Derbæ) & docuissent multos, reuersi sunt Lystram & Iconium, & Antiochiam, confirmantes animas discipulorum, exhortantesque ut permanerent in fide, &c.

5. PRIORIS ad Thessalonicenses tertio: Misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum Dei in Euangelio Christi ad confirmandos vos, & exhortandos pro fide vestra: ut nemo moueatur in

tribulationibus istis.
 6. **ET** capite quarto: De cætero ergo fratres, rogamus vos & obsecramus in Domino Iesu, ut quemadmodum accepistis à nobis quomodo oporteat vos ambulare, & placere Deo, sic & ambuletis, ut abundetis magis. Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per Dominum Iesum.
 7. **EZECHIELIS** trigesimo quarto: Hæc dicit Dominus deus: Væ pastoribus Israël, qui pascebant semetipsos: nonne greges à pastoribus pascentur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini: & quod crassum erat, occidebatis: gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit, non consolidastis: & quod agrotum, non sanastis: quod confractum est, non alligastis: & quod abiectum est, non reduxistis, & quod perierat, non quaesistis: sed cum austeritate imperabatis eis & cum potestate. Et dispersæ sunt oves meæ, eo quod non esset pastor: & factæ sunt in deuotionem omnium bestiarum agri, & dispersæ sunt.
 8. **MATTHEI** septimo: Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea: allimilabitur viro sapienti qui ædificauit domum suam super petram, & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit. Fundata enim erat super petram. Et omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto qui ædificauit domum suam super arenam: & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.
 9. **ACTORVM** vigesimo: Attēdite vobis & vniuerso gregi, &c. Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcetes gregi. Et ex vobis ipsi exurgent viri loquētes peruersi, ut abducant discipulos post se. Propter quod vigilate, &c.
 10. **EZECHIELIS** trigesimo tertio: Quod si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina, & populus se non custodierit, veneritque gladius, & tulerit de eis animam: ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram. Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israël: audiens ergo ex ore meo sermonem, annuncias eis ex me. Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris, non fueris locutus, ut se custodiat impius à via sua: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annuncians te ad impium, ut à viis suis conuertatur, non fuerit conuersus à via sua, ipse in iniquitate sua morietur: porro tu animam tuam liberasti.
 11. **POSTERIORIS** ad Timotheum secundo: Stultas autem & sine disciplina quæstiones deuota: sciens quia generant lites. Seruum autem Domini non oportet litigare: sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripiētem eos qui resistunt veritati: ne quando Deus det illis poenitentiam ad cognoscendam veritatem, & respiciant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem.
 12. **IBIDEM** capite quarto: Prædica verbum, in-

sta opportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Erat enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebant, sed ad sua desideria coaceruabant sibi magistros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistæ, ministeriū tuum imple, sobrius esto.
 13. **AD** Titum primò: Oportet Episcopum sine crimine esse, &c. amplectentem eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere. Sunt enim multi inobedientes, vaniloqui, & seductores, maxime qui de circumcisione sunt: quos oportet redargui, qui vniuersas domos subuertunt, docentes quæ non oportet, turpis luci gratia.
 14. **SECUNDÆ** Petri secundo: Fuerunt verò & Pseudoprophete in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducunt sectas perditionis, & cum qui emittunt eos, dominum negant, superinducentes sibi celere perditionem. Et multi sequentur eorum luxuriam, per quos via veritatis blasphemabitur. Et in auaritia fictis verbis de vobis negociabuntur, quibus iudicium iam olim non cessat: & perditio eorum non dormitat.
 15. **ET** capite tertio: Sciētes quod venient in nouissimis diebus in deceptione illusores, iuxta proprias concupiscentias ambulantes.
 16. **AD** Romanos decimo sexto: Rogo autem vos fratres, ut obseruetis eos qui dissensiones & offensa præter doctrinam, quam vos didicistis, faciūt: & declinate ab illis. Huiusmodi enim Christo Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri: & per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium.
 17. **IUDÆAS** Apostolus in epistola sua canonica: Vos autem charissimi, memores estote verborum quæ prædicta sunt ab Apostolis Domini nostri Iesu Christi, qui dicebant vobis, quoniam in nouissimis temporibus venient illusores, secundum desideria sua ambulantes in impietatibus. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes. Et in principio epistolæ: Subintroierunt quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc iudicium) impij, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, &c. Et paulò post: Hi autem quæcūque quidem ignorant, blasphemant: quæcūque autem naturaliter, tanquam muta animalia, nōrunt, in his corrumpuntur. Hi sunt in epulis suis, maculæ, conuiuantes sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine aqua, quæ à ventis circumferuntur, arbores autumnales, in fructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ, &c. Hi sunt murmuratores, querulosi, secundum desideria sua ambulantes, & os eorum loquitur superbiam, mirantes personas quæstus causa.
 18. **MATTHEI** septimo: Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoscetis eos.
 19. **AD** Ephesios quarto, ut supra hac quæstione, B. testimonio primo.

Quo pacto insignes hos fructus consequemur?

A. Ità nimirum, si non altè, sed sobriè sapiamus, solliciti semper seruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis, ut nosmet oves Christi humiles, obedientēque præstemus.
B. Quarum sanè ouium illud est proprium, lupos fugere: nec alienos, sed suos pastores sequi: illis velut ordinariis oculis Dominici præfectis sese submittere, in illis audire Spiritum veritatis.
C. Is est, qui per malos etiam Præpositos Dominicum gregem docere, pasceri & conseruare dignatur: quique per eosdem tum Dei Patris, tum Ecclesiæ matris præcepta nobis his verbis cōmendat: *Audi fili mi disciplinam patris tui, & nō dimittas legem matris tuæ.* Et rursus idem inculcans, *Conserua, inquit, fili mi præcepta patris tui, & nō dimittas legem matris tuæ.*

TESTIMONIA.

1. **A.** **AD** Romanos duodecimo: Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, non plus sapere, quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.
 2. **AD** Ephesios quarto: Solliciti seruire vnitati spiritus in vinculo pacis.
 3. **IOANNIS** decimo: Qui intrat per ostium, pastor est ouium. Huic ostiarius aperit, & oves vocem eius audiunt, & proprias oves vocat nominatim, & educit eas. Et cum proprias oves emiserit, ante eas vadit: & oves illum sequuntur, quia sciūt vocem eius. Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia non nouerunt vocem alienorum.
 4. **ITEM** vigesimo primo: Pasce oves meas.
 1. **B.** **IOANNIS** decimo, ut paulò antè A. testimonio tertio.
 2. **AD** Titum tertio: Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse.
 3. **AD** Hebræos decimo tertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis: Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri: ut cum gaudio hoc faciant, & nō gemētes. Hoc enim non expedit vobis.
 4. **MATTHEI** decimo: Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis.
 5. **BERNARDVS** in libro de præcepto & dispensatione, capite duodecimo: Quid interest, vtrum per se, an per suos ministros, siue homines, siue angelos, hominibus innotescat suum placitum deus? Sed homines inquis, facillè falli in Dei voluntate de rebus dubiis percipienda, & in præcipienda fallere possunt. Sedenim quid hoc refert tua, qui cōscius non es, præsertim cum teneas de scripturis, quia labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legē ex ore eius requirunt, quia angelus Domini exercituum est? Requirit, dixerim, legem: non quam vel authentica vlla scriptura tradiderit, vel ratio manifesta probauerit. de huiusmodi quippe nec præceptor expectandus, nec prohibitor auscultandus, nec prohibitor auscultandus est: sed quod ità latere aut obscurum esse cognoscitur, ut in dubiū

venire possit, vtrumnam Deus sic aut aliter fortè velit, si non de labiis custodientibus scientiam, & ex ore angeli Domini exercituum certum reddatur. A quo denique diuina potiùs consilia requirerentur, quàm ab illo cui credita est dispensatio mysteriorum Dei? Ipsum proinde quem pro Deo habemus, tanquam Deum in his, quæ aperte non sunt contra Deum, audire debemus.
 6. **IOANNIS** decimo quinto: Mittam vobis à patre Spiritum veritatis.
 7. **ET** capite decimo quarto: Ego rogabo patrem, & alium paraclētum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis. Ibidem: Ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcūque dixerit vobis.
 8. **ITEM** capite decimo sexto: Cum autem venerit Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.
 1. **C.** **MATTHEI** vigesimo tertio: Super cathedram Moyse sederunt scribæ & pharisæi. Omnia ergo quæcūque dixerint vobis, seruate & facite: secundum opera verò eorum nolite facere.
 2. **AD** Philipenses primo: Quidam quidem & propter inuidiam & contentionem: quidam autem & propter bonam voluntatē Christum prædicāt. Quidam ex charitate, &c. quidam autem ex contentione Christum annunciant non syncerè, &c. Quid enim? Dum omni modo, siue per occasionē, siue per veritatem Christus annuncietur: & in hoc gaudeo, sed & gaudebo.
 3. **IOANNIS** vndecimo: Hoc autem à semetipso non dixit: sed cum esset pontifex anni illius, prophetauit quod Iesus moriturus erat pro gente.
 4. **MATTHEI** decimo octavo: Si Ecclesiā non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.
 5. **DEUTERONOMI** decimo septimo, ut supra, quæstione vndecima.
 6. **PROVERBORVM** primo, ut in textu.
 7. **EPIPHANIUS** hæresi septuagesima quinta contra Aërium, de quibusdam traditionibus loquēs: Ecclesiā, inquit, necessariò hoc perficit, traditione à patribus accepta. Quis autem poterit statutum matris dissoluere, aut legem patris? velut Salomon dicit: Audi fili sermonem patris tui, & nō

In Superioribus audire Deum. Obicatio.

Solutio. Malach. 2.

a Rom. 12.2
b Ephes. 4.2 Ioan. 10.2 & 21.15
c Ioan. 10.2 Tit. 1.2 Heb. 13.2 Math. 10.2
d Bernar. de præcep. & dispensat. 12.
e Ioan. 15. d 14. b 16. c
f Math. 23. a Philip. 1. b
Ioan. 11. g Math. 18. c
Deut. 17. b e
g Prover. 1. a Epiph. hæres. 75.
h Prover. 6. 6

Superiores ratiōem Deum audiendi sunt. In his, quæ nō sunt aperte cōtra Deum:

Prover. 1. Mater Ecclesie statuta dissolui non possunt.

repudies statuta matris tuæ: ostendens per hoc quod & in scriptis, & sine scripto docuit pater, hoc est Deus, & Vnigenitus, & Spiritus sanctus. Mater autem nostra Ecclesia habet statuta in se posita, indissolubilia, quæ dissolui non possunt.

Quum itaque ordinata sint in Ecclesia statuta, & bene se habeant, & omnia mirabiliter fiant, confutatus est rursus etiam hic seductor. 8. PROVERBIO RVM sexto, vt in textu.

XIII.

Qua sunt præcepta Ecclesie

Præcipua quinque numerantur, cuique Christiano & scitu & obseruatu certè necessaria.

a Conc. Lugd. apud Iuonè, p. 4. cap. 1. 4. 2. Matif. c. 1. Mogunt. can. 36. & 37. Trib. can. 35. Ignat. ad Philippen. b Conc. Agath. ca. 47. & 21. Tribur. ca. 35. Item 1. Aurel. cap. 28. c Cano. Apo. 68. Gangren. can. 19. Ignat. ad Phil. Mogunt. ca. 34. & 35. Salegumst. can. 1. & 2. Bern. in vigilijs. Andrea. Vide Burchar. lib. 13. & Iuonem p. 4. d Tert. li. 1. ad vxorem, & in Apologe. c. 2. e Syn. Lateran. can. 21. Trid. sess. 14. can. 8. f Lateran. & Triden. sess. 13. can. 9.

- I. *Statutos Ecclesie festos dies celebrato.*
- II. *Sacrum Missæ officium diebus festis reuerenter audito.*
- III. *Ieiunia certis diebus, temporibusque indicta obseruato, vt in Quadragesima, Quatuor anni temporibus, & Festorum quorundam solennium pridianis diebus, quos Maiores nostri, quod iisdem temporibus in templis noctu peruigilaretur, Vigilijs appellarunt.*
- III. *Peccata tua Sacerdoti proprio annis singulis confiteor.*
- V. *Sacro sanctam Eucharistiam ad minimum semel in anno, idque circa festum Paschæ, sumito.*

TESTIMONIA.

DE FESTIS DIEBUS CELEBRANDIS.

I. I. CONCILIVM Lugdunense capite tertio, vt est apud Iuonem parte quarta, capite decimo quarto, & apud Gratianum de consecratione distin. tertia: Pronunciandum est laicis, vt sciant tempora feriandi per annum, id est, omnem Dominicam, a vespera vsque ad vesperam in Iudaismo capiantur. Feriandi verò per annum isti sunt dies: Natale Domini, sancti Stephani, sancti Ioannis Euangelistæ, Innocentium, sancti Syluestri, octauæ Domini & Theophania, Purificatio sanctæ Mariæ, sanctum Pascha, cum tota hebdomada, Rogationes tribus diebus, Ascensio Domini, sancti dies Petrecostes, sancti Ioannis Baptistæ, duodecim Apostolorum, maxime sanctorum Petri & Pauli, qui mūdū sua prædicatione illuminarunt, sancti Laurentij, Assumptio sanctæ Mariæ, Natiuitas eiusdē, dedicatio basilicæ sancti archægeli Michaëlis, Dedicatio cuiuscunque oratorij, & omnium Sanctorum, & sancti Martini: & illæ festiuitates, quas singuli Episcopi in suis episcopatibus cum populo colaudauerint, quæ vicinis tantum circummorantibus indicendæ sunt, non generaliter omnibus. Reliquæ verò festiuitates per annum non sunt cogendæ ad feriandum, nec prohibendæ. Indictum verò ieiunium quando fuerit denunciatum, ab omnibus obseruetur.

2. SECVNDVM concilium Matisconense capite primo: Custodite diem Dominicam, quæ nos denuò peperit, & à peccatis omnibus liberavit. Nullus vestrum litium somitibus vacet: nullus causarum actiones exercent: nemo sibi talem necessitatem exhibeat, quæ iugum ceruicibus iumentorum imponere cogat. Estote omnes hymnis & laudibus Dei animo corporèq; intenti. Si quis vestrum proximam habet Ecclesiam, properet ad eandem, & ibi dominico die semetipsum precibus lachrymis

que afficiat. Sint oculi manūsque vestrae toto illo die ad deum expansæ: ipse est enim dies requietionis perpetuus, ipse nobis per septimam diei vmbra insinuatus noscitur in lege & prophetis. Iustum igitur est, vt hanc diem vnanimiter celebremus, per quam facti sumus, quod non fuimus. Fuimus enim ante serui peccati, sed per eam facti sumus filij iustitiæ. Exhibeamus Domino liberam seruitutem, cuius nos nouimus pietate de ergastulis liberatos erroris: non quia hoc Dominus noster à nobis expetit, vt corporali abstinentia diem dominicam celebremus, sed quærit obedientiam, per quæ nos, calcatis terrenis actibus, ad cælum vsque misericorditer prouehat. Si quis itaque vestrum hanc salubrem exhortationem parui penderit, aut contemptui tradiderit, sciat se pro qualitate merito principaliter à Deo puniri, & deinceps sacerdotali quoque iræ implacabiliter subiaceat. Si caudicus fuerit, irreparabiliter causam omittet: si rusticus aut seruus, grauioribus fustibus iustis verberabitur: si clericus aut monachus, mensibus sex à consortio suspendetur fratrum.

3. CONCILIVM Moguntinū sub Carolo Magno celebratū, canone trigefimosexto: Festos dies in anno celebrare sancimus, hoc est, diem Dominicum Paschæ, cum omni honore & sobrietate venerari. Simili modo tota hebdomada illa obseruari decreuimus, diem Ascensionis Domini pleniter celebrare. Item Pentecosten similiter, vt in Pascha. In natali Apostolorum Petri & Pauli diem vnum, Natiuitatem sancti Ioannis Baptistæ, Assumptionem sanctæ Mariæ, Dedicacionem sancti Michaëlis, natalem sancti Remigij, sancti Martini, sancti Andreae, in Natali Domini dies quatuor, octauas Domini, Epiphaniam Domini, Purificacionem sanctæ Mariæ, & illas festiuitates martyrum vel confessorum obseruare decreuimus, quorum in vnaquaque parochia sancta corpora requiescunt. Similiter

Ieiunia indicta.

Diei Dominice religio obseruatio.

Gen. 1.

Festorum dierum designatio.

Dominice diei celebratio.

Diebus Dominicis & festis quid agendum, & à quibus abstineendum.

Ieiuniorum dies.

Ea, 12.

Festi dies tempore Ignatij celebrari.

Missæ interpres audire.

Ante benedictionem non ingrediendum.

Ieiunium quadragesimæ, festæ quartæ & sextæ antiquis obseruatum.

militar etiam dedicationem templi.

4. ITEM canone trigefimosextimo: Omnes dies Dominicos cum omni veneratione decreuimus obseruare, & à seruii opere abstinere, & vt mercatus in eis minimè sit, nec placitum, vbi aliquis ad mortem vel ad penam iudicetur.

5. CONCILIVM Triburiense sub Arnulpho Imperatore, canone trigefimo quinto: Secundū Sanctorum statuta Patrum, in hoc sancto præiudicamus Concilio, vt nullus comes, nullusque omnino secularis diebus Dominicis vel Sanctorum in festis, seu Quadragesimæ aut ieiuniorum, placitum habere: sed nec populum illo præsumat coercere: Quia inde irascitur deus, cum tantum suo sancto seruitio debet populus desudare, inueniatur lites & contentiones frequentare. Diebus verò dominicis & Sanctorum festis, vigilijs & orationibus insistendum, & ad Missas cuiuslibet Christiano cum oblationibus est currendum, & tantummodò deo vacandum. Diebus Quadragesimæ & ieiuniorum, summa deuotione ieiunandum, & omni intentione est orandum, atque vnicuique pro facultatibus suis eleemosynam tribuendæ, & nullæ lites vel contentiones habendæ. Arguit enim eos qui contentiones & lites tempore ieiuniorum, & qui à debitoribus debita exigunt, dominus per prophetam, dicens: Ecce in diebus ieiuniorum vestrorum inuenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis: ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè.

6. IGNATIVS in epistola ad Philippenses: Dies festos nolite inhonorare.

DE AVDIENDO MISSÆ SACRIFICIO.

1. II. CONCILIVM Agathense canone quadragesimosextimo: Missas die dominico secularibus rotas audire, speciali ordine præcipimus, ita vt ante benedictionem sacerdotis egredi populus non præsumat. Quod si fecerint, ab Episcopo publicè confundantur.

2. IBIDEM canone vigesimoprimo: Si quis etiā extra parochias, in quibus legitimus est, ordinariūque conuentus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis festiuitatibus, vt ibi Missas teneat propter fatigationem familiæ, iusta ordinatione permittimus. Pascha verò, Natali Domini, Epiphania Domini, Ascensionis Domini, Pentecoste, & Natali sancti Ioannis Baptistæ, & si qui maximi dies in festiuitatibus habentur, non nisi in ciuitatibus, quas supra diximus, in oratorijs (nisi iubente aut permittente Episcopo) Missas facere aut tenere voluerint, à communione pellantur.

3. CONCILIVM Triburiense canone trigefimo quinto, vt supra in I. præcepto Ecclesie de festis, testimonio quinto.

4. CONCILIVM primum Aurelianense canone vigesimo octauo: Cum ad celebrandas Missas in Dei nomine conuenitur, populus non antè discedat, quam Missæ solennitas compleatur: & vbi Episcopus non fuerit, benedictionem accipiat sacerdotis.

DE IEIUNIIS ECCLESIASTICIS.

1. III. CANON Apostolorum sexagesimo octauo: Si quis Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel lector, vel cantor sanctam Paschæ quadragesimam

non ieiunat, vel quartum diem, vel pasceuem, præterquam si propter imbecillitatem corporalem impediatur, deponatur: Si sit autem laicus, segetur.

2. CONCILIVM Gangrense canone decimono: Si quis eorum qui exercentur, absque corporali necessitate se insolenter gerat, & tradita ieiunia, quæ communiter seruantur ab Ecclesia, dissoluat, perfecta in eo residente ratione, sit anathema.

3. IGNATIVS in epistola ad Philippenses: Quadragesimam verò nolite pro nihilo habere: imitationem enim continet Dei conuersationis. Hebdomadam etiam passionis nolite despiciere. Quarta verò & sexta feria ieiunare, reliquias pauperibus porrigentes.

4. CONCILIVM Moguntinum sub Carolo Magno, canone trigefimo quarto: Constituimus vt quatuor tempora anni ab omnibus cum ieiunio obseruetur, id est, mense Martio, hebdomada prima. Et feria quarta & sexta & sabbato veniat omnes ad Ecclesiam hora nona cum litanis ad Missarum solennia. Similiter in mense Iunio, hebdomada secunda, feria quarta & sabbato ieiunetur vsque ad horam nonam, & à carne ab omnibus abstinatur. Similiter in mense Septembrio, hebdomada tertia, & in mense Decembrio, hebdomada quæ fuerit plena ante vigiliam Natalis Domini, sicut est in Romana Ecclesia traditum.

5. IDEM canone trigefimo quinto: Quod si quis indictum ieiunium superbiendo contempserit, & obseruare cū ceteris Christianis noluerit, in Gangrensi concilio præcipitur: vt anathematizetur, nisi emendare se studeat.

6. CONCILIVM Salegunstadiense canone primo: Vt quatuordecim dies omnes Christiani ante festiuitatē sancti Ioannis Baptistæ in abstinentia sint carnis & sanguinis, nisi infirmitate impediens, aut alicuius festi solennitate, quæ in illo Episcopo celebris habetur, intercedente. Et ante natiuitatem Domini similiter, & in vigilia Epiphaniæ, & in omnium vigilijs Apostolorum, & in vigilia Assumptionis sanctæ Mariæ, & in vigilia sancti Laurentij, necnon etiam in vigilia Omnium Sanctorum: adiciens prædictis vigilijs vnam horam refectiois, excepta infirmitate: & nisi aliquis sit, qui proprio voto maiori abstinentia vti velit.

7. IDEM canone secundo: De incerto autem ieiunio quatuor temporum, hanc certitudinē statuimus, vt si calendæ Martij in quarta feria, siue antea euenerint, eadē hebdomada ieiunium celebretur. Si autem calendæ Martij in quintam feriam aut sextam aut sabbatum distenduntur, in sequentem hebdomadam ieiunium differatur. Simili quoque modo si calendæ Iunij in quartam feriam aut antea euenerint, in subsequente hebdomada ieiunium celebretur. Et si in quintam feriam aut sextam aut sabbatum contigerit, ieiunium in tertiam hebdomadam referretur. Et hoc sciendum est, quod si quando ieiunium mensis Iunij in vigilia Pentecostes, secundum prædictam regulam euenerit, non ibi celebrandum erit, sed in ipsa hebdomada solenni Pentecostes: & tunc propter solennitatem spiritus sancti, Diacones Dalmaticis induatur, & Alleluia cantetur, & flectamus genua, nõ dicatur. Eodem modo de Septembris ieiunio cõstitutum est.

Anathema communia ieiunia ecclesie dissoluitur.

Rursus ieiunium Quadragesimæ, feriarum quartæ & sextæ.

Quatuor temporum ieiunia.

Litanie.

Indicta ieiunia violantes.

Can. 19.

Peculiaris quadam in Germania abstinentie obseruatio in Iunio.

Ieiunia vigiliarum.

Votum maioris abstinentie.

Ieiunium quatuor temporum, & eius inueniendi ratio difficultior, quam ea quæ est nostris temporibus.

vt si calēda Septembris in quarta feria euenerit, aut antea, ieiunium in tertia hebdomada celebretur: & si in quinta aut sexta aut sabbato contigerint, in quarta hebdomada ieiunandum erit. In Decembri illud obseruandum erit, vt proximo sabbato ante vigiliam Natalis Domini celebretur ieiunium: quia si vigilia in Sabbato euenerit, simul vigiliam & ieiunium celebrare non conuenit.

Cur ieiunia, sanctorum feris præmittantur.

Abstinencia purificamur.

Acto. 14. Nota.

8. **BERNARDVS** in vigilia sancti Andreæ Apostoli: Sanctorum festa præcipua Patrum sanxit auctoritas votiuis præueniēda ieiuniis. Vtiliter planē, & non ad insipientiam nobis, si affuerit qui aduertat. Multa siquidem quotidie peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes: nec tutum omnino est, celebrandas suscipere festiuitates sacras, maximeque eas quæ maximæ sunt, nisi prius abstinentiæ purificatione præmissa, quò & digniores & capaciores inueniamur spiritualium gaudiorum. Et paulò post: Non modò tamen præparatio est ad proximam celebritatē, obseruatio præmissa ieiunij, est & admonitio quædam, eruditioque nõ parua. Discimus ex hoc ipso, quænam vera sit via festiuitatis æternæ. Quid est enim quòd ieiuniis solennia præuenimus, nisi quòd per multas tribulationes oportet nos introire in regnum dei? Indignus quippe solennis læticia est, qui statutam vigiliæ abstinentiam non obseruat. Planē, inquam, si renuis affligere animam tuam in vigilia, indignus iure censeris reque exultatione festiua. Est autem vniuersum præsentis penitentia tempus vigilia quædam solennitatis, magni & æterni Sabbati quod prætolamur. Nec causaberis vigiliam longiorem, si æternitatem festiuitatis attendas.

9. **BVRCHARDVS** Vuormatiensis Episcopus libro decimotertio decretorum.

10. **ET** Iuo Carnotensis episcopus parte quarta decreti, quos Patres & quæ decreta citent de ieiunio Ecclesiastico, vide infra de bonis operibus, quæstione quarta, A. testimonio vigesimoquarto & sequentibus.

Statio.

Ieiuniorum obseruatio, tempore Tertulliani.

Vigilia.

11. **TERVLLIANVS** libro secundo ad vxorē: Sed viderit qualiter viro infidelis officia pendat mulier fidelis. Domino certè non potest pro disciplina satisfacere, habens in latere diaboli seruum procuratorem Domini sui ad impedienda fidelium studia & officia: Vt si statio faciēda est, maritus (infidelis) de die condicat ad balneas: si ieiunia obseruanda sunt, maritus eadem die conuiuium exerceat: si procedendum erit, nunquàm magis familiæ occupatio adueniat. Quis enim sinat coniugem suam visitandorum fratrum gratia vicatim aliena & quidem pauperiora quæque tuguria circuire? Quis nocturnis cõuocationibus, si ita oportuerit, à latere suo eximi libenter feret? quis deniquè so-

lennibus Paschæ abnoctantem securus sustinebit? 12. **IDEM** in apologetico aduersus Gentes, capite secundo: Plinius Secundus cum Prouinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdã gradu pulsus, ipsa tamen multitudine perturbatus, quid de cætero ageret, contulit Traianum Imperatorem, allegans præter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacris eorum comperisse, quàm cõtus antelucanos ad canendum & Christo & Deo: & ad conferendam disciplinam, homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam, & cætera scelera prohibētes. Tunc Traianus rescripsit, hoc genus inquirendos quidem non esse, oblatos verò puniri oportere.

Certus antelucani ad canendum Christo.

DE CONFessione ET COMMUNIONE IN PASCHATE.

1. III. **CONCILIUM** Lateranense magnū sub Innocentio tertio, canone vigesimo primo: Omnis vtriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis peruenierit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter saltem semel in anno proprio sacerdoti, & iniunctam sibi penitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reuerenter ad min u in Pascha Eucharistiæ sacramentum: nisi fortè de consilio proprii sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinēdum: alioquin & viuens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura. Vndè hoc salutare statutum frequēter in Ecclesiis publicetur, nè quisquam ignorantia cecitate vel amon exultationis assumat. Si quis autè alieno sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata, licentiam prius postulet & obtineat à proprio sacerdote, cum aliter ille ipsum non possit soluere vel ligare.

Confessio & communio annua.

Pœna non communicantium.

Nõ nisi proprius sacerdos, siue ordinarius superior, & qui ab eo cõmissiõnem habent, possunt absoluere à peccatis.

Vt minimū semel in anno confiteamur.

Communicandum in Paschate.

2. **CONCILIUM** Tridentinum sessione decima quarta, canone octauo: Si quis dixerit confessionem omnium peccatorum, qualem Ecclesia seruat, esse impossibilem, & traditionem humanam à piis abolendam: aut ad ea non teneri omnes & singulos vtriusque sexus Christi fideles, iuxta magni Concilij Lateranensis constitutionem, semel in anno, & ob id suadendum esse Christi fidelibus, vt non confiteantur tempore quadragesimæ, anathema sit.

1. V. **CONCILIUM** Lateranense, vt paulò antè in IIII. Ecclesiæ præcepto, testimonio primo.

2. **CONCILIUM** Tridentinum sessione decimatercia, canone nono: Si quis negauerit omnes & singulos Christi fideles vtriusque sexus, cum ad annos discretionis peruenierint, teneri singulis annis saltem in Paschate ad communicandum iuxta præceptum sanctæ matris Ecclesiæ, Anathema sit.

XV.

Quem fructum adfert horum præceptorum obseruatio?

A. Hæc & eiusmodi reliqua Ecclesiæ tum instituta, tum præcepta, tot seculis recepta, magnòque piorum cõsensu & vsu confirmata, pietati atque rationi valdè consentanea, insignes secum adferunt commoditates.

B. Sunt enim fidei, humilitatis, & obediētiæ Christianæ salutaria exercitia: honestam a disciplinam & concordiam popularem promouent: religionis pulchra existunt

a Philip. 4. b 1. Cor. 14. c f

existunt symbola, notas præbēt demum & indicia interioris nostræ pietatis, quibus ad aedificationem & bonis collucere, & malis prælucere oporteat.

C. Breuiter hæc eò nos promouent, vt Apostolicus ille canon, *Omnia honestè, & secundum ordinem fiant in vobis*, ad vnguem obseruetur.

b Math. 5. b Rom. 15. a Phil. 2. a c 1. Cor. 14. g

TESTIMONIA.

1. B. **AD** Philippenses quarto: De cætero fratres quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate.

2. **PRIORIS** ad Corinthios decimoquarto: Cū conuenitis, vnusquisque vestrum Psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad aedificationem fiant. Siue lingua quis loquitur: secundum duos aut vt multū tres, & per partes, & vnus interpretetur. Si autem non fuerit interpres, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur & Deo. Prophetæ autem duo aut tres dicant, & cæteri diiudicent. Quòd si alij reu. latum fuerit sedenti, prior taceat. Potestis enim omnes per singulos prophetare, vt omnes discant, & omnes exhortentur. I t spiritus prophetarum prophetis subiecti sunt. Non enim est diffensionis deus, sed pacis: sicut & in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo. Mulieres in Ec-

clesiis taceant, & c. Omnia autem honestè & secundum ordinem fiant in vobis.

3. **MATTHEI** quinto capite: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.

4. **AD** Romanos decimoquinto: Vnusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum ad aedificationem.

5. **AD** Philippenses secundo: Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantur: non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea quæ aliorum. Ibidem: Omnia facite sine murmurationibus & hæstitionibus: vt sitis sine querela & simplices filij Dei, sine reprehensione in medio nationis præuæ & peruerse, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo.

C. **PRIORIS** ad Corinthios decimoquarto, vt paulò antè, A. testimonio secundo.

XVI.

Vbi necessaria est nobis Ecclesiæ auctoritas?

A. Primùm in eo quidem, vt scripturas Canonicas & veras ab adulterinis certè discernamus. Vndè testatur Hieronymus: *Nouum & vetus Testamentum recipimus in eo librorum numero, quem sanctæ Ecclesiæ Catholicæ tradit auctoritas.* Et *Augustinus*: Ego verò, inquit, Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret auctoritas.

B. Deindè, vt constet de vero Scripturæ sensu & apta interpretatione: nè alioquin sine sine dubitemus ac disceptemus de verborum sententia. Omnes enim hæretici, vt scripsit idem *Augustinus*, ex sacris scripturis falsas atque fallaces opiniones suas conantur defendere. Atqui non in legendo, sed in intelligendo scripturæ consistunt, Hieronymo teste.

C. Tertio, vt in grauioribus de fide quæstionibus atque controuersis, quæ possunt incidere, iudex adfit, atque legitima illius auctoritas interponatur. Vt enim verissimum est, quod contra hæreses docet *Epiphanius*, à diuina scriptura non posse accipi omnia: ita rectissimè *Augustinus* affirmat, in re dubia ad fidem & certitudinem plurimum valere auctoritatem Ecclesiæ Catholicæ. Non enim deesse potest Ecclesiæ spiritus, qui ipsam in omnem ducat veritatem, sicut Christus ipse promissit.

D. Rursus, vt pro ratione personarum, locorum, & temporum Canones

a Gal. 2. a 1. Tol. can. 21. Aug. ser. 129. de temp. Idem lib. 11. cõr. Faust. c. 4. & 5. itē lib. 23. ca. 2. & 4. b In symbad Damasum & Aug. ser. 191. de temp. Con. Laod. can. 59. Con. 3. Car. can. 47. Conc. Trid. sess. 4. c Cõtra epist. Manich. ca. 5. d Egi. 59. d Aug. lib. 1. c. 33. contra Crescon & de vnitate Ecclesiæ, ca. 39. Trid. sess. 4. Vincen. Lirin. contra nouatores. e Lir. de Trinit. c. 3. Hilar. lib. 2. ad Constantium. Vincent. Lirinens. f Cont. Luciferianos & in cap. 1. ad Galat. Hilar. 2. de Trinit.

g Deut. 17. b

h Ag. 15. b c

i Hæresis 61. cont. Apostolicos. k Lib. 11. cont. Faustum, ca. 2. & lib. 7. cõr. Donatist. ca. 33. item in Psal. 57.

l Ioan. 14. b d & 16. e

m. Can. 5. Apof. 13. & Syno. 1. Nicen. cap. 7. Lateran. can. 6. n. 1. Cor. 10. b. 13. d.

o. Matth. 23. c. & ibidem Hieronymus. * 1. Cor. 13. b. 1. Tim. 4. d.

p. Lib. de fide & operibus, cap. 5. Idem lib. 1. contra Parmenianum, ca. 1. Greg. hom. 16. in Euangelia. Chryfoft. lib. 3. de sacerdotio.

q. 2. Pet. 1. d. 2. Timoth. 3. d. Matth. 23. c. Iuan. 14. b. d. & 16. c.

r. Ad. 2. 2. Ephes. 4. a.

s. 1. Tim. 3. d.

constituantur, disciplina integra cōferuetur, ac iura dicātur. Dedit enim hanc potestatem Deus Ecclesiæ ad ædificationem, & non ad destructionem.

E. Præterea, vt quam Christus instituit coercendi & excommunicandi potestatem, qua Paulus etiam est vsus, peruicaces sentiant, ipsaque corrigantur & comprimantur. Hinc Augustinus, Eis, inquit, per quos Ecclesia regitur, adest salua pace potestas disciplinæ, aduersus improbos aut nefarios exercendæ.

F. Igitur in his omnibus, vt cætera omittamus, Ecclesiæ authoritatem nõ solum vilem, sed etiam necessariam esse constat, vt sine illa quidem nihil aliud Christiana respublica, quàm confusio Babylonica possit existimari. Proinde sicut scripturæ propter testimoniũ diuini spiritus in illa loquentis credimus, adhæremus, ac tribuimus maximam authoritatem: sic Ecclesiæ fidem, reuerentiam, obedientiamque debemus, quod eo ipso spiritu à Christo capite, sponsoque suo informata, dotata simul & confirmata sit: vt non possit non esse quod dicitur, columna & firmamentum veritatis.

TESTIMONIA.

1. A. AD Galatas secũdo: Deinde post annos quatuordecim, iterum ascendi Hierosolymam cũ Barnaba, assumpto & Tito. Ascendi autem secundum reuelationem, & contuli cum illis Euangelium quod prædico in Gentibus, seorsum autem iis qui videbantur aliquid esse, nõ fortè in vacuum curerem aut cucurrissem.

2. CONCILIVM primum Toletanũ canone vigesimoprimo in assertione Catholicę fidei: Si quis dixerit vel crediderit alias scripturas, præter quas Ecclesia catholica recipit, in authoritate habendas vel esse venerandas, anathema sit.

3. AVGVSTINVS sermone cetero vigesimo nono de tempore: Si quis aliquas scripturas præter eas quas catholica Ecclesia recepit, vel in authoritate habendas esse crediderit, vel fuerit veneratus, anathema sit.

Scripturæ authoritatē recipiunt ab Ecclesiæ testimonio.

4. IDEM libro decimotertio contra Faustum Manichæum, capite quarto: Si autem alios, quos dicat Apostolorum nostrorum, codices protulerit, quomodo eis ipse authoritatem dabit, quam per Ecclesias Christi ab ipsis Apostolis constitutas nõ accepit, vt inde ad pastores firmata cõmendatione transcurreret? Quomodo ille, cui non credo, profert mihi scripturas, quibus de illo credam: & eis ipse conatur dare authoritatem, cùm ego ipsi non credam?

Canonice scripturarum approbatio videt.

5. ET capite quinto: Quid ergo respõdetis? Cui nam de Christo credideritis, quibus testes alienigenæ non placet? Nostrorum porro librorum authoritas, tot gētium consensione, per successiones Apostolorum, episcoporum, Conciliorumque roborata, vobis aduersa est.

6. IDEM libro vigesimo octavo contra Faustum Manichæum, capite secundo: Cùm cõpero Matthæi Euangelium recitare Apostoli Iesu, vbi narrationi natiuitatis eius tota contextitur, continuo dicet illam narrationem non esse Matthæi, quã Matthæi esse dicit vniuersa Ecclesia, ab Apostolicis se-

dibus vsque ad præsentis Episcopos, certa successione perducta. Tu mihi quid contra lecturus es? Aliquem fortè librum Manichæi, vbi Iesus negatur esse natus ex virgine. Sicut ergo ego credo illum librum esse Manichæi, quoniam ex ipso tempore, quo Manichæus vivebat in carne, per discipulos eius certa successione prepositorum vestrorum, ad vestra vsque tẽpora custoditus atque perductus est: sic & istum librum crede esse Matthæi, quem ex illo tempore, quo Matthæus ipse in carne vixit, non interrupta ferie temporum, Ecclesia certa connexionis successione, vsque ad tempora ista perduxit. Et dic mihi, cui libro potius credere debeamus, cuiusne Apostoli, qui Christo, cũ adhuc in terra esset, adhæserat, an nescio cui Persæ, qui tanto post natus est? Sed alium fortè profers librũ, qui nomen habeat alicuius Apostoli, quem à Christo constat electum, & ibi Christum natum ex Maria non esse lecturus es. Cùm ergo necesse sit alterum horum librorum esse mendacem, cui nos potius censet fidem accommodare debere? eĩne quẽ illa Ecclesia ab ipso Christo inchoata, & per Apostolos prouecta certa successionum ferie, vsque ad hæc tempora toto terrarum orbe dilatata, ab initio traditum & cõseruatum agnoscit atque approbat: an ei quem eadem Ecclesia incognitum reprobat, cùm etiam proferatur ab hominibus ita veracibus, vt Christum laudent esse mentitum?

Scripturæ ab Ecclesia approbatæ, sunt approbandæ ab ea vero reprobatæ, relictandæ.

7. ET capite quarto: Aut si etiam de Matthæo, vtrum ipse ista scripserit, dubitat, de ipso quomodo Matthæo non potius id credat, quod inuenit in Ecclesia, quæ ab ipsius Matthæi temporibus vsque ad hoc tempus certa successionum ferie declaratur: & credat nescio cui, ex transfuerso de Perside, post ducentos vel amplius annos venienti, & suadenti vt illi potius, quid Christus dixerit feceritque, credatur: cũ ipse Apostolus Paulus post ascensionem Domini de cęlo vocatus, si non inueniret in carne Apostolos, quibus communicando,

Ecclesiæ potius credendum quàm hereticis potest exoriri.

Paulo nõ esse dicitur, nisi euangelium suum contulisset ad Ecclesiæ præsentiam, & cum

Galat. 1.

1. Cor. 14.

Galat. 1.

Ecclesiæ indicium in recedendis diuini sum literarũ libris.

Libri Canonice veteris & noui Testamenti temporis B. Augustini iidem sunt nonnulli.

Veritas moralisque disciplina partim scriptis libris, partim non scriptis traditionibus continetur.

Pari reuerentia Traditiones Apostolicæ cũ sacris literis recipiuntur.

& cum quibus conferendo Euangelium, eiusdem focietatis esse appareret, Ecclesia illi omnino non crederet? Sed cùm cognouisset eum hoc annunciantem, quod etiam illi annunciabant, & in eorũ communione atque vnitare viuentem, accedentibus etiam per eum talibus signis, qualia & illi operabantur, ita eum Domino commendante, meruit authoritatem, vt verba illius hodiè sic audiantur in Ecclesia, tanquàm in illo Christus, sicut ipse verissimè dixit, locutus audiatur. Et putat Manichæus credi sibi debere ab Ecclesia Christi, loquenti contra scripturas tanta & tam ordinata authoritate firmatas, per quas ei præcipuè commendatum est, vt quisquis illi annunciauerit præterquam quod accepit, anathema sit.

8. HIERONYMVS in explanatione symboli ad Damasum: Nouum & vetus Testamentum, & c. vt in textu.

9. AVGVSTINVS sermone centesimo nonagesimoprimo de tempore: Nouum & vetus Testamentum recipimus in illo librorum numero, quæ sanctæ Ecclesiæ Catholicæ tradit authoritas.

10. CONCILIVM Laodicenum canone vltimo libros canonicos noui & veteris Testamenti enumerat, qui tunc temporis certam authoritatem obtinebant.

11. CONCILIVM tertium Carthaginense canone quadagesimoseptimo: Placuit, vt præter scripturas canonicas nihil in Ecclesia legatur sub nomine diuinarum scripturarum. Sunt autem canonicę scripturæ, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Iesu Naue, Iudicum, Ruth, Regnorum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Iob, Psalterium Dauidicum, Salomonis libri quinque, Libri duodecim Prophetarum, Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Tobias, Iudith, Hesther, Esdræ libri duo, Machabæorum libri duo. Noui autem Testamenti, Euangeliorum libri quatuor, Actuum Apostolorum liber vnus, Pauli Apostoli epistolæ tredecim, eiusdem ad Hebræos vna, Petri Apostoli duæ, Ioannis Apostoli tres, Iudæ Apostoli vna, & Iacobi vna, Apocalypsis Ioannis liber vnus. Huic Concilio interfuit Diuus AVGVSTINVS, qui in libro secundo de Doctrina Christiana, capite octauo, eundem habet canonicarum scripturarum catalogum.

12. CONCILIVM Tridentinum sessione quarta: Sacrosancta Oecumenica & generalis Tridentina Synodus, in spiritu sancto legitimè congregata, præsentibus in ea tribus Apostolicę sedis legatis, hoc sibi perpetuè ante oculos proponens, vt sublati erroribus puritas ipsa Euangelij in Ecclesia cõseruetur: quod promissum antè per prophetas in scripturis sanctis, Dominus noster Iesus Christus Dei filius proprio ore primum promulgauit: deinde per suos Apostolos tanquàm fontem omnis & salutaris veritatis, & morum disciplinæ, omni creaturę prædicari iussit: perspiciensque hanc veritatem & disciplinam cõtineri in libris scriptis, & sine scripto traditionibus, quæ ex ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis spiritu sancto dictantur, quasi per manus traditæ ad nos vsque peruenerunt: orthodoxorum patrum exempla sequuta, omnes libros tam veteris quàm noui testamenti, quum vtriusque vnus Deus sit author, necnon traditiones ipsas, tum ad fidem, tum

ad mores pertinentes, tanquã vel oretenus à Christo, vel à Spiritu sancto dictatas, & continua successione in Ecclesia catholica cõseruatas, pari pietatis affectu ac reuerentia suscipit ac veneratur. Sacrorum verò librorum indicem huic decreto ascribendũ censuit, nõ cui dubitatio suboriri possit, quàm sint, qui ab ipsa Synodo suscipiuntur: sunt verò infra scripti: Testamenti veteris quinque Moysi, id est, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Iosue, Iudicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdræ primus & secundus, qui dicitur Nehemias: Tobias, Iudith, Hesther, Iob, Psalterium Dauidicum centum quinquaginta Psalmorum, Parabola, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Esaias, Hieremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel: Duodecim prophetæ minores, id est, Osea, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Nahum, Abacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias: Duo Machabæorum, primus & secundus. Testamenti noui, quatuor Euangelia, secundum Matthæum, Marcum, Lucam, & Ioannem: Actus Apostolorum à Luca Euangelista cõseripti: quatuordecim epistolæ Pauli Apostoli, ad Romanos, duæ ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duæ ad Thessalonicenses, duæ ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos: Petri Apostoli duæ, Ioannis Apostoli tres, Iacobi Apostoli vna, Iudæ Apostoli vna: & Apocalypsis Ioannis Apostoli. Si quis autem libros ipsos integros, cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi cõsueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris & canonicis non susceperit, & traditiones prædictas sciens & prudens contempserit, anathema sit.

Catalogus librorũ sacrorũ vtriusque testamenti in Tridentina Synodo promulgatus.

Vetus vulgata editio approbatur.

Traditionum cõscriptores anathematizati feruntur.

Euangelio Augustinus non crederet, nisi authoritate Ecclesiæ permotus.

13. AVGVSTINVS contra epistolam Manichæi, quam vocant Fundamenti, capite quinto: Quæro ergo, quis sit ille Manichæus? Respõdebitis, Apostolus Christi. Non credo. Iam quid dicas aut facias, non habebis: promittebas enim scientiam veritatis: & nunc quod nescio cogis vt credam. Euangelium fortè mihi lecturuses, & inde Manichæi personam tentabis asserere. Si ergo inuenires aliquem, qui Euangelio nondum credit, quid faceres dicenti tibi, Non credo? Ego verò Euangelio non crederem, nisi me Catholicę Ecclesię cõmoueret authoritas. Quibus ergo obtemperavi dicentibus mihi, Noli credere Manichæo? Elige quid velis. Si dixeris, Crede Catholicis: ipsi moment, vt nullam fidem accommodè vobis. Quapropter non possum illis credens, nisi tibi non credere. Si dixeris, Noli catholicis credere: non rectè facies per Euangelium me cogere ad Manichæi fidem, quia ipsi euangelio, catholicis prædicatibus, credidi.

1. B. ESAIÆ quinquagesimonono: Hoc scõdus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, nõ recedent de ore tuo, & de ore feminis tui, & de ore feminis feminis tui, dicit Dominus, amodò & vsque in sempiternum.

2. AVGVSTINVS libro primo, capite trigesimo tertio contra Cresconium grammaticũ: Quæuis huius rei (non rebaptizandos esse hæreticos)

certe de scripturis canonicis no proferat exemplum, earundem tamen scripturarum, etiam in hac re a nobis tenetur veritas, cum hoc facimus, quod vniuersa iam placuit ecclesie, quam ipsarum scripturarum commedat autoritas, vt quoniam sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate questionis, eandem Ecclesiam de illa consular, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat.

3. IDEM de vnitae Ecclesie contra epistolam Petilianam, capite decimonono: Dicit mihi hunc hereticus, Quomodo me suscipis? Citò respondeo, Sicut suscipit Ecclesia cui Christus perhibet testimonium. Nunquid tu melius potes nosse quomodo suscipiendus sis, quam saluator noster medicus vulneris tui? Hic forte dices, Lege ergo mihi quemadmodum Christus suscipi iusserit eos, qui ab hereticis transire ad Ecclesiam volunt. Hoc aperte atque euidenter nec ego lego, nec tu. Nunc vero cum in scripturis non inueniamus aliquos ad Ecclesiam transisse ab hereticis, & sicut ego dico, aut sicut tu dicis esse susceptos, puto si aliquis sapiens extitisset, cui Dominus Iesus Christus testimonium perhibet, & de hac questione consuleretur a nobis, nullo modo dubitare deberemus id facere quod ille dixisset, ne non tam ipsi, quam domino Iesu Christo, cuius testimonio commendabatur, repugnare iudicaremur. Perhibet autem testimonium Christus Ecclesie suae. Quomodo ergo suscipit ista ecclesia per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem remotis omnibus ambagibus & tergiversationibus, sic suscipiendus es. Quod si non vis, non mihi, aut cuiquam homini, qui vult ita suscipere, sed ipsi saluatori contra salutem tuam perniciosissime reluctaris, qui te sic suscipiendum esse non vis credere, quemadmodum suscipit illa Ecclesia, quam testimonio suo commendat ille, cui fateris nefarium esse non credere.

4. CONCILIUM Tridentinum sessione quarta: Ad coercenda petulantia ingenia sacrosancta Synodus decernit, vt nemo suae prudentiae innixus, in rebus fidei & morum ad aedificationem doctrinae pertinentium, sacram scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum quem tenuit & tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione scripturarum sanctarum, aut etiam contra vniuersum consensum Patrum ipsam scripturam sacram interpretari audeat: etiam si huiusmodi interpretationes nullo vnquam tempore in lucem edenda forent. Qui contrauerint, per ordinarios declarentur, & poenis a iure statutis puniantur.

5. VINCENTIVS in libello aduersus profanas haereson nouationes, vt supra questione vndecima, C. testimonio vndecimo.

6. AVGVSTINVS libro primo de Trinitate, capite tertio: Nec ipsis sanctis Diuinorum librorum autoritatibus vilo modo quisquam recte tribuerit tam multos & varios errores haeticorum, cum omnes ex eisdem scripturis, falsas atque fallaces opiniones suas conantur defendere.

7. HILARIVS Pictaenensis in libro secundo ad Constantium Augustum, quem ipse ei tradidit: Memento neminem haeticorum esse, qui se nunc non secundum scripturas praedicare ea quibus blasphematur, mentiatur. Hinc enim Marcellius, verbu Dei

cum legit, nescit. Hinc Photinus, & c. Omnes scripturas sine sensu loquuntur, fidem sine fide praetendunt. Scripturae enim non in legendo sunt, sed in intelligendo, neque in praeruaricatione sunt, sed in charitate.

8. VINCENTIVS Lirinensis aduersus profanas haereson nouationes: Hic fortasse aliquis interroget, an & haetici diuinam scripturam testimonio vtantur? Vtuntur plane, & vehementer quidem. Nam videas eos volare per singula quaeque sanctae legis volumina, per Moysi, per Regnorum libros, per psalmos, per Apostolos, per Euangelia, per Prophetas. Siue enim apud suos, siue alienos, siue primatum, siue publicè, siue in sermonibus, siue in libris, siue in conuiuiis, siue in plateis, nihil vnquam penè de suo proferunt, quod non etiam scripturae verbis adumbrare conentur. Lege Pauli Samosatensis opuscula, Priscilliani, Eunomij, Louimiani, reliquarumque pestium: cernas insuamitatem exemplorum congeriem, propè nullam omitti paginam, quae non noui aut veteris testamenti sententia fucata & colorata sit. Sed tanto magis cauedi & pertimescendi sunt, quanto occultius sub Diuinae legis vmbra culis latitant. Sciunt enim factores suos nulli ferè citò esse placituros, si nudi & simplices exhalentur: atque idcirco eos caelestis eloquij velut quodam aromate adspargunt, vt ille qui humanum facile despiceret errorem, diuina non facile contemnat oracula. Itaque faciunt quod hi solent, qui paruulis aultera quaedam temperari pocula, prius ora melle circumlinunt, vt incauta aetas cum dulcedinem praesensent, amaritudinem non reformidet. Idem denique & Saluator clamabat: Attendite vobis a pseudoprophetais, qui veniunt ad vos in vestitu ouium, abintus autem sunt lupi rapaces. Quid est vestitus ouium, nisi Prophetarum & Apostolorum proloquia, quae idem ouili quadam sinceritate, agno illi immaculato qui tollit peccatum mundi, tanquam vellera quaedam tueruntur? Qui sunt lupi rapaces, nisi sentus haeticorum feri & rabidi, qui caulas Ecclesiae semper infestant, & gregem Christi, quaque possunt, dilacerant? Sed vt facilius incautis ouibus obrepant, manente luporum ferocia, deponunt lupinam speciem, & sese diuinam legis sententiam, velut quibusdam velleribus obuoluunt: vt cum quisque lanarum molliem praesensent, nequaquam aculeos dentium pertimescat. Sed quid ait Saluator? Ex fructibus eorum cognoscetis eos, id est, cum ceperint Diuinas illas voces non iam proferre tantum, sed etiam exponere: nec adhuc iactare solum, sed etiam interpretari: tunc amaritudo illa, tunc acerbitas, tunc rabies intelligitur, tunc nouitium virus exhalatur, tunc profanae nouitates aperiantur, tunc primum scindi sepem videas, tunc transferri Patrum terminos, tunc catholicam fidem caedi, tunc Ecclesiasticum dogma lacerari. Tales erant hi quos percussit Apostolus Paulus, in secunda ad Corinthios dicens: Nam eiusmodi, inquit, Pseudoapostoli, operarij subdoli, transfigurant se in Apostolos Christi. Quid est, transfigurant se in Apostolos Christi? Proferant Apostoli diuinam legis exempla, proferebant & illi. Proferebant Apostoli psalmodum autoritates, proferebant & illi: proferebant Apostoli sententias Prophetarum, & illi nihilo minus proferebant.

Sed

In rebus dubiis ad Ecclesiam iudicium conueniendum.

Ecclesiae cui Christus testimonium perhibet ritus sequendus.

Cui qui reputant non homini, sed Christo contra suam salutem aduersantur.

Scripturarum interpretatio quemadmodum fieri debeat.

Ecclesiae est iudicare de vero sensu scripturarum.

Haetici scripturas suas opiniones conantur defendere.

Haetici scripturas sine sensu loquuntur.

Scripturae non in legendo, sed in intelligendo consistunt.

Crebra apud haeticos diuinarum literarum citatio, etiam in conuiuiis & plateis.

Demoni abintus imitantur.

Diabolus etiam citatur scripturas. Matth. 4.

Psal. 90.

Cur scripturas vtantur.

Matth. 7.

Haetici scripturas tanquam vellera ouium vellunt, lupi regunt.

Fructus, ex quibus cognoscendi, sunt nouitium interpretatio, rabies, acerbitas, & aduersitates.

2. Cor. 11. Haetici operarij subdoli, transfigurant se in Apostolos Christi.

Sed cum ea quae similiter protulerant, interpretari non similiter cepissent, tunc simplices a turbidolis, tunc infucati a fucatis, tunc recti a peruersis, tunc postremo veri Apostoli a falsis apostolis discernebantur. Et non mirum, inquit: Ipse enim Sathanas transfiguratur se in angelum lucis: Non est ergo magnum, si ministri eius transfigurantur, sicut ministri iustitiae. Ergo secundum Apostoli Pauli magisterium, quotiescunque vel Pseudoapostoli, vel Pseudoprophetae, vel Pseudodoctores diuinam legis sententias proferunt, quibus male interpretatis errores suos adstruere conentur, non dubium est, quin authoris sui callida machinatione secedatur: quae ille nunquam profecto comminisceretur, nisi sciret omnino nullam esse ad fallendum faciliorem viam, quam vt vbi nefarij erroris subinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum praetendatur authoritas. Sed dicit aliquis: Vnde probatur quod sacrae legis exemplis diabolus vti solet? Legat euangelia in quibus scribitur: Tunc assumpsit eum diabolus, id est, Dominum Saluatorem: & statuit illum supra pinnam templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum: scriptum est enim, quod angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis: In manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidè pedem tuum. Quid hic faciet misellis hominibus, qui ipsum Dominum maiestatis scripturarum testimonio adperituit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorsum. Quare? scriptum est enim, inquit. Magnoperè nobis doctrina loci istius attendenda atque retinenda est, vt tanto euangelicae autoritatis exemplo, quando aliquos Apostolica, seu prophetica verba proferre contra Catholicam fidem viderimus, diabolus per eos loqui minime dubitemus. Nam sicut tunc capiti capiti, ita nunc quoque membra membris loquuntur: membra scilicet diaboli membris Christi: perfidi fidelibus: sacrilegi religiosis: haetici postremo catholicis. Sed quid tandem dicit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorsum. Hoc est, filius esse vis Dei, & haereditatem regni caelestis accipere, mitte te deorsum, id est, ex istius te sublimis Ecclesiae, quae etiam templum Dei putatur, doctrina & traditione demitte. Ac si quis interroget quempiam haeticorum sibi talia persuadentem, vnde probas, vnde doces, quod Ecclesiae Catholicae vniuersalem & antiquam fidem dimittere debeat? statim ille: Scriptum est enim. Et continuo mille testimonia, mille exempla, mille autoritates parat, de lege, de psalmis, de Apostolis, de Prophetis, quibus nouo & malo more interpretatis, ex arce Catholica in haereseos barathrum infelix anima precipitur.

9. HIRONYMVS aduersus Luciferianos: Nec sibi blandiantur Marcionitae, Valentini, & c. si de scripturarum capitulis videntur sibi affirmare, quod dicunt: cum & diabolus de scripturis aliqua sit locutus, & scripturae non in legendo consistant, sed in intelligendo. Alioqui si literam sequimur, possumus & nos quoque nouum nobis dogma componere: vt asseramus in Ecclesiam non recipiendos qui calceati sint, & duas tunicas habeant.

10. IDEM in caput primum ad Galatas: Marcioni & Basilides & caetera haeticorum pestes non habent Dei Euangelium: quia non habent spiritum sanctum, sine quo humanum fit Euangelium quod

docetur. Nec putemus in verbis scripturarum esse Euangelium, sed in sensu: Non in superficie, sed in medulla: Non in sermonum foliis, sed in radice rationis. Dicitur in propheta de Deo: Sermones eius boni sunt cum eo. Tunc scriptura utilis est audientibus, cum absque Christo non dicitur, cum absque Patre non profertur, cum sine spiritu non eam insinat ille qui praedicat. Alioquin & diabolus qui loquitur de scripturis, & omnes haereses secundum Ezechiel indè sibi consuunt ceruicalia, quae ponat sub cubito vniuersae aetatis. Et post pauca: Grande periculum est in Ecclesia loqui, ne forte interpretatione peruersa, de Euangelio Christi, hominis fiat Euangelium, aut quod eius est, diaboli.

11. HILARIVS libro secundo de Trinitate: extiterunt plures, qui caelestium verborum simplicitatem pro voluntatis suae sensu, non pro veritatis sensu absolute susciperent, aliter interpretantes, quam dictorum virtus postuleret. De intelligentia enim haeresis, non de scriptura est: & sensus, non sermo, fit crimen.

1. C. DE VTERO NOMINI decimo septimo: Si difficile & ambiguum, & c. vt supra questione vndecima, B. testimonio nono.

2. ACTORVM decimo quinto: vt supra, ibidem testimonio octauo.

3. EPIPHANIVS haeresi sexagesima prima contra Apostolicos: Oportet autè & Traditione vt. Non enim omnia a Diuina scriptura accipi possunt. Quapropter aliqua in scripturis, aliqua in traditione sancti Apostoli tradiderunt, quemadmodum dicit sanctus Apostolus: Sicut tradidi vobis. Et alibi: Sic doceo, & sic tradidi in ecclesiis. Et, Si continetis, nisi frustra credidistis.

4. AVGVSTINVS libro vndecimo contra Faustum, capite secundo: Vsq̄ue adeo inuicta sunt quae aduersus vos de Diuinis codicibus proferuntur, vt non sit aliud quod dicatis, nisi eos esse falsos. Quae autoritas literarum aperiri, quis facer libere uoluit, quod documētum cuiuslibet scripturae ad conuincendos errores exeri potest, si haec vox admittitur, si alicuius ponderis aestimatur? Et paulò post: Quid si alius simili infania, sed tamè qua tua duritia confringatur, existat & dicat, Immo illud quod pro te sonat, falsum est: hoc autem quod contra te est, verum est: quid acturus es, nisi forte aliud librum prolaturus, vbi quicquid legeris, secundum tuam sententiam possit intelligi? Hoc si feceris, non de aliqua eius particula, sed de toto audies contradicentem & clamantem, Falsus est. Quid ages? quod te coertes? quam libri a te prolati originem, quae vetustatem, quam seriem successionis testem citabis? Nam si hoc facere conaberis, & nihil valebis: & vides in hac re quid Ecclesiae Catholicae valeat autoritas, quae ab ipsis fundatissimis sedibus Apostolorum vsque ad hodiernum diem succedentium sibimet Episcoporum serie, & tot populorum consensione firmatur.

5. IDEM libro septimo contra Donatistas, capite quinquagesimo tertio: Sed nobis tutum est, in ea non progredi aliqua temeritate sententiae, quae nullo in Catholico regionali Concilio coepa, nullo plenario Concilio terminata sunt: id autem sit cura securae vocis asserere, quod in gubernatione Domini Dei nostri & saluatoris Iesu Christi, vniuersalis Ecclesiae consensione roboratum est.

Q. iij

Euangelium non est in verbis scripturarum, sed in sensu. Mich. 1.

Ezech. 17. Euangelium Christi fit hominibus aut diabolis, quando ex proprio cerebro interpretatur.

Haeresis non tam de scriptura quam de intelligentia est.

ECCLIESIAE AVTHORITAS EXTRACTA SCRIPTVRAM.

Scriptura non omnia continet.

1. Cor. 11. 24. 15.

Haetici scripturas conuicti, dicunt eas falsatas.

Ecclesiae Catholicae autoritas in approbatione sacrorum librorum.

Securè asseritur, quod Ecclesiae Catholicae confessione roboratum est.

Veritas in Ecclesia.

6. I T E M in Psalmum quinquagesimum septimum: In ventre Ecclesie, veritas manet. Quisquis ab hoc ventre Ecclesie separatus fuerit, necesse est vt falsa loquatur. Necesse est, in qua, vt falsa loquatur, qui aut concipi noluit, aut quem conceptum mater excussit.

7. I O A N N I S decimoquarto.

8. E T decimo sexto, vt supra quaestione decima, A. testimonio tertio & quarto.

Canones cōdere. Concilia cur celebrantur.

1. D. C A N O N Apostolorum trigessimus octauus, vel iuxta nouam translationem trigessimus sextus: Bis in anno Episcoporum Concilia celebrentur, vt inter se inuicem dogmata pietatis explorent, & emergentes Ecclesiasticas contentiones amoueāt.

2. P R I M A synodus Nicena canone quinto: Visum est, per singulos annos in singulis quibusque prouincijs, bis in anno Episcoporum Concilia fieri, vt simul in vnum cōuenientes ex communi prouincia, huiusmodi examinent quaestiones, vt ita demum hi, qui ob culpas suas Episcoporum suorum offensam merito contraxerunt, dignè etiam à cæteris excommunicati similiter habeantur, quousque in communi, vel ipsi Episcopo suo visum fuerit, humaniorem circa eos ferre sententiam.

3. C O N C I L I V M Lateranense magnum, canone sexto: Sicut olim à sanctis patribus noscitur institutum, Metropolitanis singulis annis cum suis Suffraganeis prouincialia non omittant concilia celebrare, in quibus de corrigendis excessibus & moribus reformandis, præsertim in clero, diligentem habeant cum Dei timore tractatum.

4. S E C V N D A ad Corinthios decimo: Nam etsi amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non in destructionem vestram, &c.

5. E T capite decimo tertio: Vt nō præsens durius agam secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem.

Excommunicandi auctoritas.

1. E. M A T T H A I decimo octauo: Si autem peccauerit in te frater tuus, &c. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. Amen dico vobis, quæcūque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcūque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.

Matth. 18.

2. H E R O N Y M V S in caput decimo octauum Matthæi: Quia dixerat, Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus, & poterat contemptoris fratris hæc occulta esse responsio, vel tacita cogitatio: si me despicias, & ego te despicio: si tu me condemnas, & mea sententia condemnaberis: potestatem tribuit Apostolis, vt sciant qui à talibus condempanur, humanam sententiam diuina sententia roborari: & quodcūque ligatum fuerit in terra, ligari pariter & in cælo.

In excommunicatione humana sententia, diuina roboratur.

3. P R I O R I S ad Corinthios quinto: Ego quidē absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicavi vt præsens, eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cū virtute Domini nostri Iesu Christi, tradere huiusmodi Satanæ in interitū carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. Non est bona gloriatio vestra. Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit?

4. P R I O R I S ad Timotheum primo: Habens fidē & bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt: ex quibus est Hyme-

næus & Alexander, quos tradidi Satanæ, vt discant non blasphemare.

5. A V G V S T I N V S libro de fide & operibus, capite quinto: Cū eis per quos Ecclesia regitur, adest salua pace potestas disciplinæ aduersus improbos aut nefarios exercenda, tunc rursus, nē discordia segnitiā que dormiamus, alis aculeis præceptorum, quæ ad seueritatem coercionis pertinent, excitandi sumus, vt gressus nostros in via Domini ex vtriusque testimonio illo duce atque adiutore dirigentes nec patientiæ nomine torpescamus, nec obtentu diligentia seuiamus. Et capite tertio: Non omittendam censuit Christus Ecclesie disciplinam: immo verò admonuit adhibendā, quando ait, Attendite vobis: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si audierit te, lucratus es fratrem tuum. Si autē nō audierit te, assume tecum vnum vel duos, vt in ore testimonio duorum vel trium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesie. Si autem nec Ecclesiam audierit, sit tibi tãquam ethnicus & publicanus. Deinde ipsius seueritatis terrorem grauissimū adiecit, etiam eo loco, dicens: Quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cælo: Quæ ligaueritis in terra, ligata erunt in cælo. Prohibet etiam sanctum dare canibus. Nec contrarius est Apostolus Domino, quia dicit: Peccantes coram omnibus argue, vt ceteri timorem habeant: cū ille dicat, Corripe eum inter te & ipsum: Vtrunque enim faciendum est, sicut & infirmitatis diuersitas admonet eorum, quos utique non perdendos, sed corrigendos, curandōque suscepimus, & alius sic, alius autem sic sanandus est: ita etiam est ratio dissimulandi & tolerandi malos in Ecclesia: & est rursus ratio castigandi & corrigendi, non admittendi, vel à communionem remouendi.

Potestas excommunicandi in ecclesia.

Matth. 18.

Seueritatis terrore grauitissimum adiecit Dominus.

Matth. 7. 1. Tim. 5.

Excommunicatio sit discreta.

Quando fieri nō debeat excommunicatio.

1. Thess. 5.

Matth. 23.

aliās conseruatio.

6. E T libro tertio contra epistolam Parmeniani, capite secundo: Cū quisque fratrum, id est, Christianorum intus in Ecclesie societate constitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, vt anathemate dignus habeatur, fiat hoc vbi periculum schismatis nullum est, atque id cū ea dilectione, de qua ipse alibi præcipit, dicens, vt inimicum non eum exilimetis, sed corripite vt fratrem. Nō enim estis ad eradicandum, sed ad corrigendum. Quod si se non agnouerit, neque pœnitendo correxerit, ipse foras exiet, & per propria voluntatem ab ecclesie vnitate dirimetur. Nam & ipse Dominus cū seruis volentibus zizania colligere, dixit, Sinite vtraque crescere vsque ad messem: præmissit causam, dicens, nē forte cū vultis colligere zizania, eradicetis simul & triticum. Vbi satis ostēdit, cū metus iste non subest, sed omnino de frumentorum certa stabilitate, certa securitas manet: id est, quādo ita cuiusque crimen notū est omnibus & omnibus execrabile apparet, vt vel nullos prorsus, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat seueritatis disciplina, in qua tanto est efficacior emendatio prauitatis, quanto diligentior confirmatio charitatis. Tunc autē hoc sine labe pacis & vnitatis, & sine læsione frumentorum fieri potest, cū congregationis Ecclesie multitudo ab eo crimine quo anathematizatur, aliena est. Tunc enim adiuuat præpositum potius corripientem, quàm criminofum resistentem.

Episcoporum locum tenent in Ecclesia.

7. G R E G O R I V S homil. vigesima sexta in Euāgelia: Apostolorum profectō nunc in Ecclesia Episcopi locum tenent: ligandi atque soluendi auctoritatem suscipiunt qui gradum regiminis sortiuntur. Grandis honor, sed graue pōdus istius est honoris. Durum quippe est, vt qui nescit tenere moderamina vitæ suæ, iudex vitæ fiat alienæ. Et plerunque contingit, vt hic iudicij locum teneat, cui ad locum vita minimè concordat. Ac proinde sæpè agitur, vt vel damnet immeritos, vel alios ipse ligatus soluat. Sæpè in soluendis ac ligandis subditis suæ voluntatis motus, non autem causarum merita sequitur, &c. Causæ ergo pensandæ sunt, & tunc ligandi atque soluendi potestas exercenda: videndum est, quæ culpa, aut quæ sit pœnitentia sequuta post culpam: & quos omnipotēs Deus per compunctionis gratiam visitat, illos Pastoris sententia absoluat. Tunc enim vera est absolutio præfidentis, cū æterni arbitrium sequitur iudicis. Et nōnulli interiectis: Sed vtrū iuste an iniuste obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est, nē is qui subest, & cū iniuste forsitan ligatur, ipsam obligationis suæ sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergo vel absolueret indiscretè timeat vel ligare. Is autem qui sub manu pastoris est, ligari timeat vel iniuste: nec pastoris sui iudicium temerè reprehendat, nē etsi iniuste ligatus est, ex ipsa tumidæ reprehensionis superbia, culpa quæ non erat, fiat.

Sententia pastoris, licet iniusta, timenda est.

Vinculum sacerdotum ipsam attingit animam.

Seruos sententiam Dominus confirmat.

8. C H R Y S O S T O M V S libro tertio de Sacerdotio: Habent quidem & terrestres principes vinculi potestatem, verum corporum solum. Id autē quod dico sacerdotum vinculum, ipsum etiam animam contingit, atque ad cælos vsque peruadit: vsque adeo vt quæcūque infernè sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruos sententiam Dominus confirmet. Plura tenentia vide supra de Symbolo, quaestione decima nona, C. testimonio quarto.

1. F. P O S T E R I O R I S Petri primo capite: Et habemus firmiorem Propheticum sermonē, cui benè facitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donè dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris: Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia scripturæ propria interpretatione non sit. Non enim voluntate humana allata est aliquādo prophetia, sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

2. P O S T E R I O R I S ad Timotheum tertio capite: Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in iustitia: vt perfectus sit homo Dei; ad omne opus bonum instructus.

3. M A T T H A I decimo octauo: Dic Ecclesie. Si autem Ecclesiam non audierit, &c.

4. I O A N N I S decimo quarto. 5. E T decimo sexto, vt supra quaestione decima, A. testimonio tertio & quarto.

6. A C T O R V M secundo: Et cū complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco: & factus est repente de cælo sonus, tãquam aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totam domum vbi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispersitæ linguæ tãquam ignis, seditque super singulos eorum: & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui varijs linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.

7. A D Ephesios quarto: Vnum corpus & vnus spiritus, &c. vt in Symbolo quaestione decima octaua, B. testimonio septimo.

8. P R I O R I S ad Timotheum tertio: Vt scias quomodò oporteat te in domo Dei cōuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

X V I I.

Quis est doctrina totius de Ecclesia præceptis & traditionibus vsus ac fructus?

A. Ingens profectō est ac varius. Atque primus quidem, vt intelligamus, nos solis litteris seu scripturis diuinis minimè alligari. Quid enim (vt Irenæi^a verbis vtatur) si neque Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nōne oportebat ordinem sequi Traditionis, quam tradiderunt iis, quibus committebant Ecclesias? Itaque luculenter dixit^b Basilii: Dogmata quæ in Ecclesia seruantur ac prædicantur, quædam habemus è doctrina scripto prodita: quædam rursus ex Apostolorum traditione in mysterio, id est, in occulto tradita, recepimus. Quorum vtraque parem vim habent ad pietatem: nec his quisquam contradicit, quisquis sanè vel tenuiter expertus est, quæ sint iura Ecclesiastica.

^a Lib. 3. c. 4. Epi. hæref. 67.

^b Lib. de Spiritu sancto, cap. 27.

B. Neque dubium esse potest, quin Christus^c & Apostoli multa tum egerint, tum docuerint, quæ etsi scripta quidem non sint, ad nos tamen posterōsque maximè pertineant. De quibus generatim^d Paulus admonens: De cætero fratres, inquit, quæcūque sunt vera, quæcūque pudica, quæcūque iusta, quæcūque sancta, quæcūque amabilia, quæcūque bona fama, si qua virtus, si qua laus disciplina, hæc cogitate. Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc agite: & Deus pacis erit vobiscum.

^c Ioan. 20. 9. & 1. f. Aug. epist. 108. ad Seleucianum. ^d Philip. 4. 6.

C. Proximus est, rectè vti Christiana libertate, quam homines ocio luxūque capti, si vnquam aliās, nunc maximè dant in occasionem carnis, vt Apostolus

Galat. 1. b
1. Pet. 2. b

Augu. epist. 118.

1. Pet. 1. c
Rom. 6. d
Gal. 3. b & 4. d
Rom. 8. a
g. Phil. 1. b
Colos. 3. d
Luc. 1. g
1. Corint. 3. d
Rom. 6. c
1. Corint. 9. c
1. Pet. 1. d 2. d
Luc. 21. d
Matt. 4. c. 16. d
h. Gal. 3. b

loquitur: illius prætextu, fœdis voluptatibus inseruiunt, & quidquid ferè liber, etiam circa Religionis instituta muranda, id licere sibi arbitrantur. Atqui ab ista prophana nouitate ac temeritate nos reuocant, tuentur, deterrent Apostolica & Ecclesiastica dogmata simul & instituta: quæ frenum iniiciunt humanæ licentiæ, docentque conuenienter vti Christiana libertate: ita nimirum, vt nos à iugo peccati & à seruitute veteris legis per Christum liberi effecti, vltro libenterque præstemus Christianum officium, seruiamus Deo in iustitia & sanctitate, ducem sequamur spiritum in lege charitatis, iustitiæ serui, obedientiæ filij, humilitatis cultores, patientiæ custodes, pœnitentiæ & crucis amatores. Vos, inquit h. Apostolus, in libertatem vocati estis fratres: tantum nē libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem spiritus seruite inuicem. Ad quam spiritus charitatem sanctæ seruitutis obsequio, & alendam & conseruandam cum honesta cuncta profunt, tum ingens pondus adferunt piè obseruatæ Ecclesiæ traditiones.

Vincen. Lit.

D. Postremus est, vt verum inter legitimòs & nothos Ecclesiæ filios, seu inter Catholicos & hereticos discrimen indè accipiamus. Illi enim simpliciter in doctrina Ecclesiæ, siue scripto ea, nempe biblicis litteris tradita sit, siue Patrum traditione comprobata, acquiescunt. Sequuntur enim verbum Dei: Nē trāsgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.

Prou. 11. d
Ecl. 8. b
Deut. 32. a
Hier. 6. d

E. Hi verò qui sunt hæretici, ab hac simplicitate fidei, & venerandæ matris Ecclesiæ, sanctorumque Patrū probata sententiā discedūt, nimirumque sibi vel desertoribus Ecclesiæ fidunt, adeoque ne moniti quidem respiscūt. Quare Paulus de iis tam seriò sanxit, dum ait: Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuota, sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est. Atque vt cum Cypriano concludamus, Quisquis ab Ecclesiæ vnitatem discesserit, cum hæreticis necessè est inueniatur.

1. Tim. 3. e

Ad Rom. 1. e

TESTIMONIA.

1. A. IRENÆVS libro tertio aduersus hæreses Valētini, capite quarto: vt supra de Symbolo, quæstione vicefimesecunda, D. testimonio secundo.

2. EPIPHANIUS hæresi sexagesimaprimum contra Apostolicos, vt supra, quæstione decimasexta de præcep. Eccle. C. testimonio tertio.

3. BASILIUS libro de Spiritu sancto, capite vigesimo septimo, vt supra ibidem, quæstione secunda, A. testimonio secundo.

1. B. IOANNIS vigesimo: Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc.

2. ET vigesimo primo: Sunt autem & alia multa quæ fecit Iesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.

3. AVGVSTINVS epistola centesimo octaua ad Seleucianam, vbi cum disputaret quædam Apostoli baptizati sint. Sed non omnia, inquit, quæ facta sunt, etiam scripta inueniuntur.

4. AD Philippenses quarto, vt in textu.

1. C. AD Galatas quinto, vt in textu.

2. POSTERIORIS Petri secundo: Libertatem illis promittetes, cum ipsi serui sint corruptionis.

3. AVGVSTINVS epistola centesima decimas octaua ad Ianuariū, vt supra quæstione quarta, A. in textu, & testim. primo, & quæstione octaua, C. in textu.

4. PRIORIS Petri primo capite: Sciens quòd

non corruptilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati.

5. AD Romanos sexto: Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ. Et paulò post: Nunc verò liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam.

6. AD Galatas tertio: Christus nos redemit de maledicto legis.

7. ET capite quarto: Itaque fratres non sumus ancillæ filij, sed liberæ: qua libertate Christus nos liberauit.

8. AD Romanos octauo: Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis.

9. PSALMO quinquagesimo tertio: Voluntariè sacrificabo tibi.

10. AD Colossenses tertio: Quodcunque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus: scientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Christo seruite.

11. LVCÆ primo: Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi: In sanctitate & iustitia corâ ipso omnibus diebus nostris.

12. SECUNDÆ ad Corinthios tertio: Vbi autem spiritus Domini, ibi libertas.

13. AD Rom. sexto, vt supra C. testimo. quinto.

14. PRIORIS ad Corinthios nono: Cum liber essem

Non omnia scripta.

Hereticorum propriū, gaudere nouitatibus.

essem ex omnibus, omnium me seruum feci, vt plures lucrifacerem.

15. PRIORIS Petri primo: Animas vestras castificates in obediētia charitatis, in fraternitatis amore simplici, ex corde inuicem diligite attentius.

16. ET capite secundo: Si bene facientes, patienter sustinetis: hæc est gratia apud Deum.

17. LVCÆ vigesimo primo: In patientia vestra possidebitis animas vestras.

18. MATTHÆI quarto: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum.

19. ET decimosexto: Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

20. AD Galatas quinto, vt in textu.

1. D. VINCENTIUS Lirinensis aduersus prophanas nouationes hæreticorum: Cunctis satis euidenter perspicuèque monstratur, hoc apud omnes ferè hæreses quasi solenne esse ac legitimum, vt semper prophanis nouitatibus gaudeant, anti-

quitatis scita fastidiant, & per oppositiones falsi nominis scientiæ, à fide naufragent: Contrà verò Catholicorum hoc ferè proprium, deposita sanctorum patrum & commissa seruare, damnare prophanas nouitates.

2. PROVERBIO RVM vigesimo secundo, vt in textu.

3. ECCLESIASTICI octauo: Nō te prætereant narratio seniorum: ipsi enim didicerunt à patribus suis. Quoniam ab ipsis discas intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum.

4. DEUTERONOMII trigesimo secundo: Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi: Maiores tuos, & dicent tibi.

5. HIEREMIÆ sexto: Hęc dicit Dominus: Stante super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea: & inuenietis refrigerium animabus vestris.

1. E. AD Titum tertio, vt in textu.

2. CYPRIANVS ad Pompeium, vt in textu.

XVII.

Quæ demùm est summa omnium superiorum?

A. Quæ à principio quidem hucusquè tractata sunt de summa Christianæ doctrinæ, eò spectant, vt vera Christiani hominis sapientia constituatur: quæ tribus illis virtutibus, Fide, Spe, & Charitate, compræhèditur. Et fide quidem veritati Dei firmiter assentitur, eique innititur anima. Spe autè propius adhuc apprehendit bonitatem Dei, Fide iam cognitam atque conceptam. Charitate demùm Deo, proximòque propter Deum coniungitur & vnitur.

B. Cæterum de Fide nos docet Symbolum Apostolicū, dum ea proponit, quæ maximè sunt credenda & profitenda Christiano. De his verò quæ speranda & desideranda, precatio nos instituit Dominica. Ad Charitatem verò spectant, quæ duabus tabulis Decalogus exhibet.

C. Præclare igitur Origenes: Puto, inquit, quòd prima salutis initia, & ipsa fundamenta Fides est: profectus verò & augmenta ædificij Spes: perfectio autem & culmen totius operis Charitas.

D. Illi ergò beati, qui audiunt & custodiunt verbum Dei, quique voluntatem Patris cognoscunt & faciunt, in Fide, Spe, & Charitate, duce Christo ambulantes & perseuerantes.

E. Et hætenus pro instituti quidem nostri ratione, satis de summis illis virtutibus: quæ cum diuinitus infundantur, ac diuinos mortales faciant, iurè quidem Theologicæ nuncupantur, rectèque ad sapientiam Christianam referuntur.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro secundo Retractationū, capite sexagesimo tertio, vt supra de fide & symbolo, quæstione secunda, testimonio secundo.

2. PRIORIS ad Corinthios decimos tertio: Nūc autem manent, fides, spes, charitas, tria hæc: Maior autem horum est charitas.

3. POSTERIORIS ad Timotheum secundo capite: Sectare verò iustitiam, fidem, spem, & charitatem.

4. AD Hebræos vndecimo: Est autem fides, sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.

5. AD Galatas quinto: Nos enim spiritu, ex fide spem iustitiæ expectamus. Nam in Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per charitatem operatur.

6. AD Romanos octauo: Certus sum quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundū, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

7. IOANNIS decimo quarto: Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, &

1. Aug. lib. 2. Retract. c. 36.
1. Cor. 13. d
2. Tim. 1. d
c. Heb. 11. a
d Galat. 5. a
c. Rom. 8. g
Ioan. 14. c
Rom. 13. c
Augu. in Enchir. cap. 7.

1. In c. 4. epist. ad Rom.

2. Luc. 11. d
Rom. 2. b
Lucæ 6. g
Matth. 7. c d
19. c 25. d
Ioan. 15. a
Matth. 10. c & 24. b

manifestabo ei meipsum. Si quis diligit me, sermo- nem meum seruat: & pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansio est apud eum faciemus.

8. AD Romanos decimotertio: Qui diligit proximum, legem impleuit. B. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentiu, capite septimo: Propheta ait, Et omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit: propter hoc Dominica oratio. Sed Apostolus cum ad ipsam gratiam commendandam hoc propheticum commemorasset testimonium, continuo subiicit: Quomodo autem inuocabunt, in quem non crediderunt? propter hoc Symbolum. In his duobus tria illa inueniuntur. Fides credit, Spes & Charitas orat. Sed sine fide esse non possunt, ac per hoc & fides orat. Propterea quippe dictum est: Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt?

C. ORIGENS in caput quartum epistolae ad Romanos, vt in textu.

1. D. LVCÆ vndecimo: Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.

2. AD Romanos secundo. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.

Ioel. 1.

Rom. 10.

3. LVCÆ sexto: Quid autem vocatis me, Domine, Domine, & non facitis quae dico? Omnis qui venit ad me, & audit sermones meos, & facit eos: ostendam vobis cui similis sit. Similis est homini aedificanti domum, qui fodit in altum, &c. Qui autem audit & non facit, similis est homini aedificanti domum suam super terram sine fundamento, &c.

4. MATTHÆI septimo: Non omnis quis dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum caelorum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in caelis est, ipse intrabit in regnum caelorum. Multi dicent mihi in illa die, &c. Omnis ergo qui audit verba mea haec, & facit ea: assimilabitur viro sapienti, &c. Et omnis qui audit verba mea haec, & non facit ea, similis erit viro stulto, &c.

5. ITEM decimonono: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

6. ET vigesimoquinto: Esuriui, & dedistis mihi manducare, &c.

7. IOANNIS decimoquinto: Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum (pater meus.)

8. MATTHÆI decimo. 9. ET vigesimoquarto: Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

XIX.

An ne aliud quicquam ad doctrinam Christianam spectat?

A. Etiam: huc enim plane spectat doctrina de Sacramentis, vt norint Christiani, quibus veluti instrumentis diuinitus institutis habeant opus ad Fidem, Spem, & praecipue Charitatem, accipiendam, exercendam, augendam, cōseruandam, ac etiam reparandam.

1 Aug. in 10. tract. 12. 9.

B. Adde, quod neque Sapientia, neque Iustitia Christiana constitui ac retineri absque Sacramentis potest, vt sine quibus Religionē vniuersam extinguere prorsus necesse sit. Habent igitur ea sublimem in doctrina Christiana locum, & necessariam quoque tractationem.

b Aug. lib. 19. cont. Faust. c. 11. & de vera relig. cap. 17. Item epist. 118. cap. 1.

TESTIMONIA.

A. AVGVSTINVS in Ioannem tractatu centesimo vigesimo: Vigilanti verbo Euangelista vsus est, vt nō diceret, Latius eius percussit, aut vulnerauit, aut quid aliud: sed, aperuit, vt illic quodammodo vitæ ostium panderetur, vnde sacramenta Ecclesiae manauerunt, sine quibus ad vitam quae vera vita est, non intratur.

Ioan. 19.

Sine Sacramentis Ecclesiae non intratur ad vitam.

1. B. IDEM libro decimonono contra Faustum Manichaeum, capite vndecimo: In nullum nomen religionis seu verum, seu falsum coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum vel sacramentorum visibilium consortio colligentur.

Sacramentis in religione colliguntur homines.

2. ET in libro de vera religione, capite decimo septimo: Nunc verò quoniam pietas timore inchoatur, charitate perficitur, populus timore constrictus tempore seruitutis in veteri lege, multis sacramentis onerabatur. Hoc enim talibus vtile erat ad desiderandam gratiam Dei, quae per prophetas ventura caneatur. Quae vbi venit, ab ipsa Dei fa-

In veteri lege plura sacramenta quam in noua.

pietia homine assumpto, à quo in libertatem vocati sumus, pauca sacramenta saluberrima constituta sunt, quae societatem Christiani populi, hoc est, sub vno Deo liberae multitudinis continerent.

Sacramentis nouae legis istae saluberrimae societatis Christiani populi continentur.

3. ITEM epistola centesima decimo octaua ad Ianuarium, capite primo: Primò itaque tenere te volo, quod est huius disputationis caput, Dominum nostrum Iesum Christum, sicut ipse in Euangelio loquitur, leni iugo suo nos subdidisse, & sarcinae leui. Vnde sacramentis numero paucissimis, obseruatione facillimis, significatione praestantissimis, societatem noui populi colligauit, sicuti est Baptismus Trinitatis nomine consecratus, communicatio corporis & sanguinis ipsius, & si quid aliud in scripturis canonicis commendatur, exceptis iis quae seruitutem populi veteris pro congruentia cordis illorum & prophetici temporis onerabant, quae & in quinque libris Moyse leguntur.

Matth. 11.

Societas noui populi paucissimis & praestantissimis sacramentis colligata, cuius modi sunt exempli gratia, Baptismus & Eucharistia.

CAPVT

CAPVT QVARTVM DE SACRAMENTIS.

I.

Cur de Sacramentis docendi sunt Christiani?

VIA Sacramentorum cognitio & vsus facit, vt illi accepta ex IESV CHRISTI meritis gratia, quae per Sacramenta ipsa confertur, legitime exerceantur, & conseruentur, atque promoueantur in Diuino cultu.

1 Tit. 3. b. Ioan. 3. a. 6. f. & 10. f.

TESTIMONIA.

1. AD Titum tertio capite: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti.

2. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

3. ET capite sexto: Ego sum panis viuus, qui de caelo descendi: Si quis manducauerit ex hoc pane viuere in aeternum: & panis quem ego dabo, caro

mea est pro mundi vita. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, &c. Qui manducat me, & ipse viuere propter me. Qui manducat hunc panem, viuere in aeternum.

4. ITEM vigesimo capite: Insufflauit, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

II.

Quid est quod duplex est cultus Diuinus?

A. Cultus diuinus dicitur, quem Christianus tanquam praecipuum ac summum obsequium debet ac praestat Creatori ac Saluatori suo Deo Opt. Max.

1 August. lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 1.

B. Neque enim est dubium, hominem ea potissimum causa, vt Deum pure integrèque colat, & initio conditum, & postea redemptum, atque ad id omnino destinatum esse.

1 Prouer. 16. a. Genes. 1. d. 2. Cor. 1. f. c. 1. Thess. 5. b. 1. Pet. 3. b.

C. Diuinus autem cultus est duplex, interior & exterior. Interior, quo per intellectum & affectum Deo coniungimur, Fide, Spe & Charitate, vt antea dictum est, perficitur. Exterior est professio quaedam cultus interioris, quem externis quibusdam & visibilibus signis ritibusque declaramus. Deus enim, qui bonorum nostrorum non eget, quippe beatus per se totusque perfectus, tamen sicut totum ipse hominem tum corpore tum animo constare voluit, sic eundem quoque totum, hoc est, secundum omnem suam partem reposcit, à quo syncerè studiosèque colatur, anima quidem secundum interiorem, vt docuimus, corpore verò secundum exteriorem cultum cum interiore coniunctum: quod multis sanè modis, sed vel maximè & saluberrimè per vsu Sacramentorum praestatur.

c Aug. in Enchir. cap. 2. & 3.

d Matth. 5. b. Rom. 12. d. 1. Cor. 8. d. 1. Cor. 14. g. e. Psal. 15. d. 1. Tim. 6. d. Matth. 5. g. Genes. 2. b.

f Prouer. 16. a. Luc. 10. e. Matth. 22. d. Deut. 6. a.

g 1. Cor. 6. d. Psal. 83.

D. Sic enim diuinæ visum est Sapientiae, mortalium se imbecillitati accommodare, suamque virtutem per quasdam externas res & signa, quae

h Aug. in Psal. 73. & lib. 19. contra Faustum, ca. 11. item.

lib. 3. de doct. Christ. cap. 9. Quæst. 84. super Leuit. & 33. super Numeros. Terul. de relict. carnis. Gregor. in 1. Regum lib. 6. cap. 1. i Chryst. hom. 60. ad pop. Antioch. & 83. in Mat.

sensibus percipiuntur, exercere. Animus quippe noster immortalis, in hoc obscuro & caduco corpore velut carcere quodam inclusus, sensuum ministerio plurimum utitur, neque citra hoc adminiculum ad diuina capeffenda solet assurgere. Itaque tum in veteri tum in noua lege Sacramenta multa que ad cultum externum pertinentia instituit Deus, ac Dei populus semper obseruauit.

TESTIMONIA.

λατρεία seruitus qua Deus colitur.

A. AVGVSTINVS libro decimo de Ciuitate Dei, capite primo: Quæ itaque λατρεία Græcè nuncupatur, & Latine interpretatur seruitus, sed ea qua colimus Deum, vel quæ ἰστορία Græcè, Latine autem religio dicitur, sed ea quæ nobis est erga Deum: vel quam illi θεοσεβείαν, nos uero non uo uerbo exprimere, sed Dei cultum possumus appellare: hanc ei tantum Deo deberi dicimus, qui uerus est Deus, factique suos cultores deos.

1. B. PROVERBIORVM decimo sexto: Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus.

2. GENESIS primo: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam.

3. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Et pro omnibus mortuus est Christus, ut & qui uiuit, iam non sibi uiuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit.

4. PRIORIS ad Thessalonicenses capite quinto: Non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per Dominum nostrum Iesum Christum, qui mortuus est pro nobis: ut siue uigilemus, siue dormiamus, simul cum illo uiuamus.

5. PRIORIS Retri capite tertio: In hoc uocati estis, ut benedictionem hereditate possideatis.

Homini sapientia pietas est. Tob 28. in xtra Septuaginta.

1. C. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite secundo: Homini sapientia pietas est. Habes hoc in libro sancti Iob: Nā ibi legitur quod ipsa sapientia dixerit homini: Ecce pietas est sapientia. Si autem queras quam dixerit eo loco pietatem, distinctius in Græco reperies θεοσεβείαν qui est Dei cultus. Dicitur enim Græcè pietas, & aliter idem εὐσεβεία, quo nomine significatur bonus cultus, quauis & hoc præcipue referatur ad colendum Deum. Sed nihil est commodius illo nomine, quo euidenter Dei cultus expressus est, cum quid esset homini sapientia, diceretur. An hoc ipsum tibi fortasse desideras breuiter aperiri, atque in sermonem colligi breuem, quonam modo sit colendus Deus?

Fide, Spe, Charitate Deus colendus est.

2. CAPITE tertio: Hic si respondero, Fide, Spe, Charitate colendum Deum: profecto dicturus es, breuius hoc dictum esse quam uelis.

3. MATTHEI quinto: Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrum qui in cælis est.

4. AD Romanos duodecimo: Prouidentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus.

5. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Prouidemus bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus.

6. PRIORIS ad Corinthios decimo quarto: Omnia autem honeste & secundum ordinem fiant in uobis.

7. PSALMO decimo quinto: Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.

8. PRIORIS ad Timotheum sexto: Beatus & solus potens, Rex regum & Dominus dominantium: qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem.

9. MATTHEI quinto: Estote ergo uos perfecti, sicut & pater uester cælestis perfectus est.

10. GENESIS secundo: Formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum uitæ, & factus est homo in animam uiuentem.

11. PROVERBIORVM decimo sexto: Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus.

12. LUCÆ decimo: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus uiribus tuis, & ex omni mente tua.

13. MATTHEI uigesimo secundo: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua.

14. DEUTERONOMII sexto: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.

15. PRIORIS ad Corinthios sexto: An nescitis quoniam membra uestra, templum sunt spiritus sancti qui in uobis est? Glorificate & portate Deum in corpore uestro.

16. PSALMO octogesimo tertio: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum uiuum.

1. D. AVGVSTINVS in Psalmum septuagesimum tertium: Si discernimus duo sacramenta, uetus & nouum, non sunt eadem sacramenta, nec eadem promissa, eadem tamen pleraque præcepta. Videamus quare præcepta eadem: quia secundum hæc Deo seruire debemus. Sacramenta non eadem: quia alia sunt sacramenta dantia salutem, alia promittentia Saluatorem. Sacramenta noui testamenti dant salutem, sacramenta ueteris testamenti promiserunt saluatorem. Mutata sunt sacramenta: facta sunt facilliora, pauciora, salubriora, felicitiora.

2. IDEM libro decimonono contra Faustum Manichæum, capite undecimo: In nullum nomen religionis seu uerū seu falsum coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum uel Sacramentorum uisibilium consortio colligentur: quorum Sacramentorum uis inenarrabiliter ualet plurimum: & idem contempta sacrilegos facit. Impie quippe contemnitur, sine quo non potest perfici pietas.

3. IDEM libro tertio de doctrina Christiana, capite nono: Hoc uero tempore postquam Resurrectione Domini nostri Iesu Christi manifestissimum indicium nostræ libertatis illuxit, nec eorum quidem signorum quæ iam intelligimus: operatione graui onerati sumus: sed quædam pauca promultis,

Sacramenta noua legis præstantiora sacramentis ueteris testamenti.

Dant salutem.

Vis sacramentorum inapplicabilis. Contempta sacrilegos facit.

Sacramenta noua legis præstantiora sacramentis ueteris testamenti.

multis, eademque factu facillima, & intellectu augustissima, & obseruatione castissima, ipse Dominus & Apostolica tradidit disciplina: sicut est baptismi sacramentum, & celebratio corporis & sanguinis Domini.

4. RYRVS quæstione octogesima quarta super Leuiticum: Quomodo ergo & Moyses sanctificat, & Dominus? Non enim Moyses pro Domino, sed Moyses uisibilibus sacramentis per ministerium suum: Dominus autem inuisibili gratia per spiritum sanctum, ubi est totus fructus etiam uisibilium sacramentorum. Nam sine ista sanctificatione inuisibilis gratiæ, uisibilia sacramenta quid profunt? Et post pauca: Proinde colligitur, inuisibilis sanctificationem quibusdam affuisse, atque profuisse sine uisibilibus sacramentis, quæ pro temporum diuersitate mutata sunt, ut alia tunc fuerint, & alio modo sint: uisibilem uero sanctificationem, quæ fieret per uisibilia sacramenta, sine ista inuisibili posse adesse, non posse prodesse. Nec tamen idem Sacramentum uisibile contemnendum est: nam cõtempor eius inuisibiliter sanctificari nullo modo potest. Hinc est quod Cornelius & qui cum eo erant, cum iam inuisibiliter infuso sancto spiritu sanctificati apparerent, baptizati sunt tamen: nec superflua iudicata est uisibilis sanctificatio, quam inuisibilis iam præcesserat.

Sacramentorum effectus est inuisibilis gratiæ sanctificationis.

Cotemnerent non licet uisibile sacramentum. Acto. 10.

Discrimen Sacramentorum ueteris & noua legis.

uerum etiam promissa ibi uidentur temporalia proponi, quibus spiritale præmium occultè significetur: hæc autem manifestissime spiritalia promittuntur & æterna.

6. TERULLIANVS in libro de resurrectione carnis: Sed & caro abluatur, ut anima emaculetur. Caro uingitur, ut anima consecratur. Caro figuratur, ut & anima muniat. Caro manus impositione adumbratur, ut & anima spiritu illuminetur. Caro corpore & sanguine Christi uescitur, ut & anima de Deo saginetur.

Virtus Sacramentorum.

7. GREGORIUS libro sexto, capite tertio in primum Regum, siue in caput decimum sextum libri primi Regum: Foris sacramenta percipimus, ut intus sancti spiritus gratia repleamur. Foris namque homo, Deus intus operatur, & non homo. Foris namque homo surgit, intus se spiritus dirigit: quia ordinem religionis homo homini præbet, sed in eum cui ordo datur, spiritus dirigitur, ut foris sublimitatem suscipiat ordinis, & intus robur sancti spiritus.

Per Sacramenta conferitur gratia.

8. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesima ad populum Antiochenum, & homilia octuagesima tertia in Mattheum: Nihil sensibile nobis Christus tradidit, sed res quidem sensibiles, omnes autem intelligibiles. Itidem & in Baptismate, per rem, nempe sensibilem aquam, donum conferitur: intelligibile uero quod perficitur, generatio & renouatio. Si enim incorporeus esses, nuda & incorporea tibi dedisset ipsa dona: sed quoniam anima corpori conferta est, in sensibilibus intelligibilia tibi præbet.

Vis spiritualis per sensibilia sacramenta præbetur.

I I I.

Quid est Sacramentum?

A. Est diuinæ & inuisibilis gratiæ externum & uisibile signum à Christo institutum, ut per id quisque Dei gratiam accipiat, atque sanctificationem.

B. Quare non quæuis signa sunt, quæ Ecclesiæ Sacramenta dicuntur, sed certa, sacrosancta & efficacia signa, Christianis ex Diuina institutione & promissione commendata.

C. Signa quidem idcirco, quoniam externa quadam specie & similitudine id nobis referunt & declarant, quod per ipsa Deus nobiscum inuisibiliter atque spiritualiter agit.

D. Certa uero, sacrosancta simul & efficacia signa, quoniam indubie quam gratiam significant, etiam continent, conferuntque ad nostram sanctificationem. Sacramenta enim, quantum in se est (ut Cyprianus loquitur) sine propria esse uirtute non possunt, nec ullo modo diuina se absentat maiestas mysteriis, quauis etiam ab indignis administrantur.

E. Ut, exempli causa, in Sacramento Baptismi exterior ablutio, quæ fordes corporis purgat, efficax est symbolum interioris ablutionis, ut potest testimonium præbens indubitatum, quod spiritualiter anima purificetur. Sic res aliæ uisibiles & externæ, ut oleum, panis, uinique species, quarum in Sacramentis necessarius est usus, apte nobis constituuntur tum ad significandum, tum ad conferendum homini diuinam gratiam, animaque salutem, modò ad hæc non indignè accedatur.

F. Per Baptismum etenim regeneramur & renouamur: per Confir-

a Bern. ser. de Cena Domi. Aug. lib. 10. de Ciuit. Dei. ca. 5. & lib. 3. de doct. Christ. ca. 3. Ambr. lib. 4. de Sacramen. ca. 4. Conc. Florentinum, & Trident. sess. 7.

b Aug. epist. 23. & de catholicis rudib. cap. 26.

c Aug. in Psal. 73. & 77. & lib. 19. contra Faustum, cap. 11. 13. & 16.

d Serm. de cena Domini.

e Aug. lib. 3. contra Donatistas, cap. 10. & lib. 5. ca. 19.

f Tit. 3. b Ro. 6. a 1. Cor. 6. c Terul. in li. de resur. carnis.

g Prosper sentent. 69. ex August. in psal. 142. h Concil. Florent. Ioan. 3. a Tit. 3. b Act. 8. c 1. b Luc. 24. g Ioan. 6. g Ioan. 20. f

mationem augemur & roboramur: per Eucharistiam nutrimur & reficimur: per Pœnitentiã restituimur & sanamur in vita spiritali: in qua per reliqua itidem Sacramenta, pro sua cuiusque ratione iuuamur atque prouehimur, vt suo deinde loco aperiemus.

TESTIMONIA.

Erymologia nominis Sacramenti. Sacramenta sunt signa ad inuisibilem gratiam conferendam instituta.

1. A. BERNARDVS in sermone de cœna Domini: Sacramentũ dicitur sacrum signum, siue sacrum secretum. Et paulò post: Appropinquis passioni Dominus, de gratia sua inuestire curauit suos, vt inuisibilis gratia signo aliquo visibili præstaretur. Ad hæc instituta sunt omnia sacramenta. Diuisiones gratiarum, diuersis sunt traditæ sacramentis.

Sacramentũ, i. sacrum signũ.

2. AVGVST. libro decimo de ciuitate Dei, cap. quinto: Sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij sacramentum, id est, sacrum signum est. 3. IDEM libro tertio de doctrina Christiana, capite nono: Pauca quædam signa pro multis, eadẽm factũ facillima, &c. vt suprã, quæst. secunda, D. testimonio tertio.

Christus Sacramentorum auctor.

4. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Auctor sacramentorum quis est, nisi Dominus Iesus? De cœlo ista sacramenta uenerunt. 5. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis Ecclesie: Sacramenta ueteris legis non causabant gratiam, sed eam solũ per passionem Christi dandam esse figurabant. Hæc uero nostra & continent gratiam, & ipsam dignè suscipientibus conferunt.

Continent & conferunt gratiam Sacramenta.

A Christo instituta. Sunt septem.

6. CONCILIVM Tridentinum sessione septima, canone primo de Sacramentis in genere: Si quis dixerit Sacramenta nouæ legis non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta: aut esse plura uel pauciora, quàm septem, uidelicet Baptismũ, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiã, Extremam vnctiõem, Ordinem, & Matrimonium: aut etiam aliquod horum septem non esse uerè & propriè Sacramentum, anathema sit. CANONE secundo: Si quis dixerit ea ipsa nouæ legis sacramenta à sacramentis antiqũe legis non differre, nisi quia cœremoniæ sunt aliæ, & alij ritus externi, anathema sit.

A ueteris legis sacramentis differunt.

CANONE sexto: Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non cõtinere gratiam, quam significat: aut gratiam ipsam non ponentibus obicẽ non conferre, quasi signa tantum externa sint acceptæ per fidem gratiæ uel iustitiæ, & notæ quædam Christianæ professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus, anathema sit. CANONE septimo: Si quis dixerit non dari gratiam per huiusmodi Sacramenta semper, & omnibus, quantum est ex parte Dei, etiam si ritè ea suscipiant, sed aliquando, & aliquibus, anathema sit. ET canone octauo: Si quis dixerit per ipsa nouæ legis Sacramenta ex opere operato non cõferri gratiam, sed solam fidem diuinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere, anathema sit.

Continent & conferunt gratiam.

Ex opere operato.

1. C. AVGVSTINVS epistola vigesimatercia ad Bonifacium: Si Sacramenta quandã similitudinem earum rerum quarum sacramenta sunt, non habent, omninò sacramenta non essent. 2. ITEM in libro de catechizandis rudibus, capite vigesimosexto: Cũ ei benè commendatum fuerit, signacula quidem rerum diuinarum esse uisibilia, sed res ipsas inuisibiles in eis honorari, &c.

Signa sunt earum rerum, quarum sunt Sacramenta.

1. D. IDEM in psalmum septuagesimum tertium: Alia sunt sacramenta dantia salutẽ, alia promittentia saluatorem. Sacramenta noui testamenti dant salutem, sacramenta ueteris testamenti promiserunt saluatorem. Mutata sunt sacramenta, facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, feliciora.

Sacramenta nouæ legis dant salutem.

2. IDEM in psalmum septuagesimum septimum: Et cũ essent omnia communia sacramenta, non communis erat omnibus gratia, quæ sacramentorum uirtus est.

Gratia est sacramentorum uirtus.

3. ET libro decimonono contra Faustum Manichæum, capite undecimo: Sacramentorum uis inenarrabiliter ualet plurimũ: & idèõ contemptra sacrilegos facit. Impiè quippe cõtemnitur, sine quo non potest perfici pietas.

Vis sacramentorum.

4. CONTRA eundem eiusdem libri capite decimotertio: Prima Sacramenta idèõ ablata, quia impleta: & alia sunt instituta uirtute maiora, uilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora.

Uirtute maiora & uilitate meliora Sacramenta nouæ legis.

5. ET capite decimosexto: Quid enim sunt aliud quæque corporalia Sacramenta, nisi quædam quasi uerba uisibilia, sacrosancta quidem, ueruntamen mutabilia & temporalia? Deus enim æternus est, nec tamen aqua & omnis illa actio corporalis quæ agitur, cũm baptizamus, & fit & trãsit, æterna est: ubi rursus etiam illæ syllabæ celeriter sonantes & transeunt, cũm dicitur Deus, nisi dicantur, non consecratur. Hęc omnia fiunt & transeunt, sonant & transeunt: uirtus tamen quæ per ista operatur, iugiter manet: & donum spiritale, quod per ista infinuatur, æternum est.

Uirtus Sacramentorum non per se, sed per uerbum operatur.

6. CYPRIANVS in sermone de Cœna Domini, vt in textu.

7. AVGVSTINVS libro tertio contra Donatistas, capite decimo: Baptismus Christi uerbis euangelicis consecratus, & per adulteros, & in adulteris sanctus est, quanuis illi sint impudici & immundi, quia ipsa eius sanctitas pollui non potest, & sacramento suo diuina uirtus assistit, siue ad salutem benè uentium, siue ad perniciem malè uentium. An uerò Solis uel etiam lucernæ lux, cũm per cœnosa diffunditur, nihil indè sordium contrahit, & baptismus Christi potest cuiusquam sceleribus inquinari?

Ministri mali Sacramentis suam uim nõ adimunt.

Simile.

8. IDEM libro quinto contra eosdem, capite decimonono: Si Deus adest Sacramentis & uerbis suis, per qualeslibet administrantur: & Sacramenta Dei ubique recta sunt, & mali homines quibus nihil profunt, ubique peruersi sunt.

Sacramentis nõ nocent ministrorum improbitas.

1. E. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christũ saluatorem nostrum.

2. AD Romanos sexto: Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Et paulò post: Qui mortuus est, iustificatus est à peccato.

3. PRIORIS ad Corinthios sexto: Neque fornicarij.

carij, &c. regnum Dei possidebunt. Et hæc, quidè fuisistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis, in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.

4. TERTULLIANVS in libro de Resurrectione carnis: Caro abluatur, vt anima emaculetur, &c. vt sup. quæstione secunda, D. testimo. sexto. 5. PROSPER sententiã sexagesimanona, ex Augustino in psalmum centesimum quadagesimum secundum desumpta: Sacramentum pietatis in iudicium sibi sumit indignus. Benè enim esse non potest malè accipienti quod bonum est.

Malè uentes Sacramentis.

Singula Sacramenta quid efficiant.

1. F. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Horum septem Sacramentorum, quinque prima ad spirituales uirtutes hominis in seipso perfectionem: duo uirtutes, ad totius Ecclesie regimen multiplicationemque ordinata sunt. Per Baptismum enim spiritualiter renascimur: per Confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: renati autem & roborati, nutrimur diuina Eucharistiæ alimonia. Quod si per peccatum aegritudinem incurrimus animæ, per pœnitentiã spiritaliter sanamur: Spiritualiter etiam & corporaliter (prout animæ expedit) per extremã Vnctionem. Per Ordinem uerò Ecclesia gubernatur, &

multiplicatur spiritualiter: per Matrimonium corporaliter augetur.

2. IOAN. tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnũ Dei.

3. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum &c. vt suprã E. testimonio primo.

4. ACTORVM octauo: Cũ audissent Apostoli qui erant in Hierosolymis, quia receperat Samaria uerbum Dei, &c. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant spiritum sanctum.

5. ET capite primo: Accipietis uirtutem superuenientis spiritus sancti in uos, & eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & usque ad ultimum terræ.

6. LVCÆ vigesimo quarto: Ego mitto promissum patris mei in uos: uos autem sedete in ciuitate, quoad usque induamini uirtute ex alto.

7. IOANNIS sexto: Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternũ: & panis què ego dabo, caro mea est pro mudi uita. Caro mea uerè est cibus, & sanguis meus uerè est potus. Qui manducat me, & ipse uiuet propter me. Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum.

8. ET cap. 20. Quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

III.

Quibus partibus constat unumquodque Sacramentum?

A. Verbo & elemento. Per uerbum hîc intellige certa quædam & determinata uerba, in quibus ipsa consistit forma, quam uocant Sacramenti. Per elementum accipe res externas, quæ uera materia sunt Sacramentorum, vt aqua, oleum, panis, uinum, & eiusmodi.

Concilium Florentinum. Augu. tractat. 80. in Ioannẽ.

B. Iam his partibus perfectè sumptis adiunguntur reliqua, quæ ad cuiusque Sacramenti tum idoneam collationem, tum dignam susceptionem spectant, uidelicet institutio diuina, minister idoneus, intentio recta in ministro. Fides in suscipiente, & si quæ sunt huius generis alia.

Trident. syn. sess. 7. can. 10. & 11. de Sacramentis in genere. Item Florentina.

TESTIMONIA.

1. A. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Hæc omnia Sacramenta tribus perficiuntur, uidelicet rebus tanquàm materia, uerbis tanquàm forma, & persona ministri cõferentis Sacramentum cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia. Quorum si aliquod desit, non perficitur Sacramentum.

Materia, Forma, Minister, Intentio, necessaria sunt ad unumquodque Sacramentum.

Ex uerbo & elemento constat Sacramentum. Ioan. 13. Uirtus manens.

ditur: nam & in ipso uerbo aliud est sonus transiẽs, aliud uirtus manens.

1. B. TRIDENTINA Synodus sessione septima, canone decimo de Sacramentis in genere: Si quis dixerit, Christianos omnes in uerbo, & omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit.

Non quibus Christianis est Sacramentorum minister. In ministris requiritur intentio faciendi quod facit Ecclesia.

2. ET canone undecimo: Si quis dixerit, in ministris dum Sacramenta conficiunt & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia, anathema sit.

3. FLORENTINVM, vt suprã A. testimonio primo.

V.

Quot sunt Sacramenta?

A. Septem, quæ à Christo per Apostolos accepta conseruauit, ac fideliter dispensauit hucusquè Christi sponsa, & columna ueritatis Ecclesia. Sunt autem hæc: Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo, & Matrimonium.

Concil. Florent. Constant. sess. 15. Et Tridentin. sess. 7. can. 1. b. Cantu. 4. c. 1. Tim. 3. d. c. Math. 28. d. Acto. 8. c. Math. 16. c. Ioan. 20. f. Iacob. 5. g. 1. Tim. 4. d. Ephes. 5. g.

qui & sacris ex professo præsunt, eaque iure quodam administrant. Non enim omnibus indifferenter, sed sacerdotibus & Episcopis incumbit, ac diuinitus iniunctum est, Sacramenta conficere, dispensare vel administrare.

B. Atne putemus ynquam ex vita & probitate ministrorū Sacramenta pendere, hanc nobis regulam præscribit Augustinus: Non ideo ueriora & sanctiora sunt Sacramenta, quia per meliorem ministrantur: illa nāque per se ipsa uera & sancta sunt, propter uerū & sanctum Deum, cuius sunt. Et rursus: Memento Sacramentis Dei obesse nihil mores malorum hominum, quod illa uel omnino non sint, uel minus sancta sint. Suffragatur his Ambrosij illa sententia: Non merita personarum consideres, sed officia sacerdotum: puta in administratione Sacramentorum. Nam & per indignos consuevit Deus operari, & nihil propter sacerdotis vitam Sacramenti gratia læditur, Chrysofostomo teste.

c Num 26. a. 2. Reg. 4. b. 1. Para 26. c. Concilium Nicenum, can. 14. Triden, sess. 7. de Sacramen. in genere, can. 10. d. 1. Cor. 1. b. 3. b. Conc. Trid. sess. 7. de Sacramen. can. 12. Nazian. oratione in sanctū Baptisma. e. Contra Cresconium II. 4. cap. 20. Et lib. 4. conp. Donatistas, cap. 4.

f Contra literas Petilian. II. a. cap. 47. Idem in tractatu 5. in Euang. Ioan.

g De his qui mysteria inicianur, cap. 5.

h Ioan. 1. g. Math. 23. a

i Homil. 8. in 1. Corint.

TESTIMONIA.

- 1. A. PRIORIS ad Corinthios capite quarto: Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.
2. ESAIÆ quinquagesimo secundo: Mundamini qui fertis uasa Domini.
3. NUMERORVM primo: Cuncta uasa tabernaculi, & quicquid ad caeremonias pertinet, Leuita portabunt. Cum proficiscendum fuerit, deponent Leuita tabernaculum. Quisquis externus accesserit, occidetur.
4. TERTII Regum octauo capite: Tulerunt arcam sacerdotes, & portauerunt arcam Domini, & tabernaculum foederis, & omnia uasa sanctuarij quae erant in tabernaculo: & ferebant ea sacerdotes & Leuita.
5. NUMERORVM decimosexto: Cum stetit aduersus Moysen, Core, Dathan atque Abiron, dixerunt: Sufficiat uobis quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus, &c. Dixitque Moyses ad Core: Audite filij Leui: Nam parum est, quod separauit uos Deus Israel ab omni populo, & iunxit sibi, ut seruiretis eis in cultu tabernaculi, & staretis coram frequentia populi, & ministraretis ei? &c.
6. SECUNDI Regum sexto: Extendit Oza manum ad Arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boues, & declinauerunt eam. Iratusque est indignatione Dominus contra Ozam, & percussit eum super temeritate: qui mortuus est ibi iuxta arcam Dei.
7. SECUNDI Paralipomenon vigesimo sexto capite: Sed cum roboratus esset Ozias, eleuatum est cor eius in interitum suum, & neglexit Dominum Deum suum: ingressusque templum Domini, adolere uoluit incensum super altare thymiamatis, statimque ingressus post eum Azarias sacerdos, & cum eo sacerdotes Domini octoginta uiri fortissimi, restiterunt Regi atque dixerunt: Non est tui officij Ozia, ut adoleas incensum Domino: sed sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad huiusmodi ministerium. Egrede de sanctuario, ne contempseris: quia non reputabitur tibi in gloria hoc a Domino Deo. Iratusque Ozias & tenens in manu thuribulum, ut adoleret incensum, minabatur sacerdotibus: Statimque orta est

lepra in fronte eius coram sacerdotibus in domo Domini super altare thymiamatis. Cumque respexisset eum Azarias pontifex & omnes reliqui sacerdotes, uiderunt lepra in fronte eius, & festinato expulerunt eum, sed & ipse perterritus accelerauit egredi, eo quod sensisset ilico plagam Domini. Fuit igitur Ozias rex leprosus usque ad diem mortis suae, & habitauit in domo separata plenus lepra, ob quam eiectus fuerat de domo Domini.

8. PRIMAE synodus Nicena canone decimo quarto: Peruenit ad sanctum Concilium, quod in locis quibusdam & ciuitatibus, presbyteris Sacramenta diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, ut hi qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his qui offerunt, corpus Christi porrigant, &c.

9. TRIDENTINA synodus sessione septima de Sacramentis in genere, canone decimo: Si quis dixerit, Christianos omnes in uerbo & omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit.

1. B. PRIORIS ad Corinthios primo capite: Numquid Paulus crucifixus est pro nobis, aut in nomine Pauli baptizati estis?

2. E. T. capite tertio: Quid igitur est Apollo? quid uero Paulus? Ministri eius cui credidistis, & uniuersique sicut Dominus dedit. Ego plantauit, Apollo rigauit: sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus.

3. CONCIL. Triden. sessione 7. de Sacramentis in genere, canone duodecimo: Si quis dixerit, ministerium in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia, quae ad Sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, seruauerit, non conficere aut conferre Sacramentum, anathema sit.

4. GREGORIVS Nazianzenus oratione in sanctum Baptisma: Ne dicas, Baptizet me Episcopus, atque is Metropolitanus aut Hierosolymitanus, (non enim locorum dignitas sed Spiritus sanctus gratia affert) usque etiam claro & nobili genere ortus, (acerbum enim fuerit, nobilitatem meam baptistae obscuritate dedecorari) aut si presbyter, saltem qui caelibatum amplexus sit, qui continentiae laude atque angelica uiuendi ratione floreat. Pergrauae enim fuerit,

Sacramenti ministratio est omnium.

Ministrorum improbitas nihil derogat Sacramentis.

Ministri condicio nihil baptismi confert.

fuerit, si in ipso purgationis tempore inficiatur atque fordescam. Noli concionatoris aut baptistae dignitatem excutere. Alius horum iudex est, uerumque obscurarum explorator: quandoquidem homo faciem, Deus autem cor intuetur. Tu uero neminem non satis dignum atque idoneum ad baptistae munus obeundum existima: qui modò inter pios censeatur, ac non aperte condemnatus sit, atque ab Ecclesia alienus. Qui curationis indiges, de iudicibus tibi iudicium arrogare noli, nec eorum, a quibus purgaris, dignitates praeciaeque anxie & morose disquire, nec progenitorum delectum habe. Sit sane alius alio praestantior, uel inferior: ac certe omnes te superiores sunt. Sic tecum reputa. Sint duo annuli, alter aureus, alter ferreus, atque eorum uterque eandem Imperatoris imaginem insculptam habeat, ac deinde ceram imprimat. Quid tandem hoc signum ab illo signo differet? Nihil. Materiam in cera agnosce, quamlibet animi solertia ualeas. Dic utrum è duobus signis aureo annulo, utrum ferreo, expressum sit, quòque modo unum idemque signum existat. Discrimen enim in materia est, non in signo. Sic tibi quoque omnes qui baptizandi munere funguntur, idonei habeantur. Quauis enim alius alium uitae probitate antecellat, eadem tamen utriusque baptismi vis est. Omnes citra ullum discrimen vim perficiendae animae habere existima, qui modò eadem fide sint informati.

5. AUCVS TINVS contra Cresconium Grammaticum libro quarto, capite uigesimo. Non ideo ueriora, &c. ut in textu. Et ideo fieri potest, ut accedens ad societatem populi Dei, alium inueniat a quo facile baptizetur, alium eligat quem salubriter imitetur. Certus est enim sanctum esse Sacramentum Christi, etiam si per minus sanctum uel non sanctum hominem ministratum est: se autem eiusdem ipsius sacramenti sanctitate puniri, si indignè acceperit, si malè usus fuerit, si ei non conuenienter & congruè uixerit.

6. IDEM libro quarto contra Donatistas, capite quarto: Si per vim Sacramenti Dei avarus dimittit peccata, etiam haereticus: Si per uitae meritum, nec iste nec ille.

7. IDEM libro secundo contra literas Petilianae Donatistae, capite quadragesimo septimo: Memento Sacramentis Dei, &c. ut in textu.

8. E. T. tractatu quinto in Euangelium Ioannis: Aliud est baptizare per ministerium, aliud baptizare per potestatem. Baptisma enim tale est, qualis est ille in cuius potestate datur: non qualis est ille per cuius ministerium datur. Quid tibi facit mini-

Similitudine docet eandem esse baptismi vim, a quoocunque fidei conferatur.

ster malus ubi bonus est Dominus? Sint ministri iusti, si uolunt: si autem noluerint, securum me facit magister meus, de quo spiritus eius dixit: Hic est qui baptizat. Quomodo securum me fecit? Scribae, inquit, & Pharisei super cathedram Moysi sedent: quae dicunt, facite: quae autem faciunt, facere nolite, dicunt enim & non faciunt. Si fuerit minister iustus, computo illum cum Paulo, computo illum cum Petro, cum istis computo iustos ministros. Qui uero fuerit superbus minister, cum diabolo computatur, sed non contaminatur donum Christi: quod per illum fluit, purum est. Baptisma quod dabatur a Paulo, & quod dabatur a Petro, Christi est, & quod datum est a Iuda, Christi erat. Dedit Iudas, & non baptizatus est post Iudam: dedit Ioannes, & baptizatus est post Ioannem: quia si datum est a Iuda, baptismum Christi erat: quod autem a Ioanne datum est, Ioannis erat. Non Iudam Ioanni, sed baptismum Christi etiam per Iudam manus datum, baptismum Ioannis etiam per manus Ioannis dato rectè praepomimus. Etenim dictum est de Domino antequam pateretur, quia baptizabat plures quam Ioannes. Deinde subiunctum est, Quauis ipse non baptizaret, sed discipuli eius: ipse, & non ipse. Ipse potestate, illi ministerio. Ergo baptizabant discipuli eius, & ibi adhuc erat Iudas inter discipulos eius. Quos baptizauit Ioannes, Ioannes baptizauit: quos autem baptizauit Iudas, Christus baptizauit. Sic ergo quos baptizauit ebriosus, quos baptizauit homicida, quos baptizauit adulter, si baptismum Christi erat, Christus baptizauit. Non timeo adulterum, non ebriosum, non homicidam, quia columbam artedo, per quam mihi dicitur, Hic est qui baptizat.

Ioan. 7. Math. 23.

Baptismus non contaminatur, dum per ministrum malum confertur.

Act. 19.

Baptismati Ioannis praefertur baptismus per Iudam ministratum. Ioan. 4.

Christus baptizauit, quos Iudas baptizauit.

Ioan. 13.

9. AMBROSIVS in libro de his qui mysteria inicianur, capite quinto: Non merita personarum, &c. ut in textu.

10. IOANNIS undecimo: Unus autem ex ipsis Caiphas nomine, cum esset pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quicquam, &c. Hoc autem a semetipso non dixit, sed cum esset pontifex anni illius, prophetauit quod Iesus moriturus erat pro gente, &c.

11. MATTHEI uigesimo tertio: Super cathedram Moysi sederunt Scribae & Pharisei. Omnia ergo quaecunque dixerint uobis, seruate & facite: secundum opera uero eorum nolite facere, dicunt enim & non faciunt.

12. CHRYSOSTOMVS homilia octaua in priorem ad Corinthios: Nihil propter sacerdotis uitam, &c. ut in textu.

VIII.

Quid indicandum de caeremoniis, praecipue quarum solennis est usus in Sacramentis?

- A. Caeremoniae ab Ecclesia probatae, ritus quidam sunt externi religionis ac decenter instituti: Primum, ut signa, testimonia, & exercitia sint cultus interioris, quem Deus in primis requirit.
B. Deinde, ut uia extent religionis incitamenta, quibus fragilitas humana ceu adminiculis fulciatur, & ad sacra mysteria tum capessenda, tum

a Ioan. 9. a. n. d. e. fao. e. Luc. 11. g. Marc. 7. d. 8. c. 10. b. Math. 23. a. 14. b.

b Ioan. 4. c. Math. 23. b. Efa. 5. c.

retinenda veluti manu ducatur.

C. Postremò, vt quæ ad cultum diuinum promouendum, & ad disciplinam concordiãque conseruandam publicam pertinent, honestè ac decenti quodam ordine, sicuti Apostolus iubet, in Ecclesia peragantur.

D. Eæ verò cæremoniæ, quarum est vsus in Sacramentorum administratione, quasque veluti per manus traditas & commendatas nobis à patribus accepimus, ingenti præcipuè studio retineri & obseruari debent. Nam præterquam quòd decorem illæ Sacramentis afferunt, & reuerentiã quandam conciliant, singulari quoque antiquitatis commendatione nobis sunt venerandæ.

E. Tum præter institutionem vetustissimam & Apostolicam, habent fecunditatem mysteriorum grauitate atque dignitate plenam, vt sanctissimi doctissimi que Patres annotârunt. De his demum aliisque id genus, præclare ita Damascenus: Quæ Christiana religio erroris nescia suscipit, & in tot secula seruat inconcussa, minimè vana sunt, sed vtilia, Deo placita, salutique nostræ conducibilia plurimùm.

F. Rident interim Sectarij cæremonias, quæ Sacramentis adhibentur: sed ipsi magis ridendi, aut potius deplorandi, quòd cæco iudicio & hostili odio (pessimis consultoribus) freti, aduersus veritatem clarissimam bellù gerant. Certè de Baptismi Cæremoniis vel antiquissimi Theologi nobis testantur, Dionysius, Clemès, Tertullianus, Origenes, Cyprianus, Basiliius, Chrysofomus, Cyrillus.

G. Nugentur licet ac blasphemant impij: magno quidè Patres illi consensu commendant abrenunciationem, exorcismos, aquam benedictam, sacrum chrisma, crucis signaculum. Ante annos bis sexcentos ferè scripsit Basiliius in hunc modum: Consecramus aquam baptismatis, & oleum vntionis, & præterea eum qui baptismum accipit.

H. Verùm de Cæremoniis, quæ Sacramentis omnibus adiunguntur, sigillatim admonere, vt longum est, ita difficile, & huic quidem instituto haud necessarium. Quin & apertè fatetur Origenes, in ecclesiasticis huiusmodi obseruationibus esse nonnulla, quæ omnibus quidem facere necesse sit, rationem autem eorum, cur ita fiant, nondum satis esse compertam.

TESTIMONIA.

1. A. IOANNIS nono capite: Liniuit lutum super oculos eius, & dixit ei: Vade, laua in natatoria Siloë, quod interpretatur, Missus. Abiit ergò, & lauit: & venit videns.

2. IDEM vndecimo capite: Iesus ergò vt vidit Mariam plorantem, & Iudæos qui venerant cum ea, plorantes, infremuit spiritu, & turbauit seipsum, & dixit, &c. Et paulò post: Iesus ergò rursùm fremens in semetipso, venit ad monumentum, &c. Et rursùm post: Iesus autem eleuatis fursùm oculis, dixit, &c. Hæc cum dixisset, vocè magna clamauit: Lazare, veni foras. Et statim prodit qui fuerat mortuus, ligatus pedes & manus infitis, & facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Iesus. Soluite eum, & finite abire.

3. ITEM vigesimo: Hæc cum dixisset, insufflauit & dicit eis, Accipite spiritum sanctum.

4. LVCÆ vltimo: Eduxit autem eos foràs in Bethaniam, & eleuatis manibus suis, benedixit eis.

5. MARCI septimo: Et adducunt ei surdum & mutum, & deprecabantur eum vt imponat illi manum. Et apprehendens eum de turba seorsum, misit digitos suos in auriculas eius: & expuens tetigit linguam eius: & suspiciens in cælum, ingemuit, & ait illi, &c.

6. ITEM octauo capite: Adducunt ei cæcum, & rogabant eum vt illum tangeret. Et apprehensa manu cæci, eduxit eum extra vicum: & expuens in oculos eius, impositis manibus suis, interrogauit eum, si quid videret, &c. Deindè iterum imposuit manus

c Leo epist. ad Diocoros. Innoc. ad Decent. Eugubii. epist. c. 4. Tolos. cap. 1. d. 1. Cor. 14. g. Phil. 4. a. b.

e Hiero. 6. d. Prouer. 22. d.

f Basil. de spiritu sancto. c. 27. Trid. Conc. can. 13. de Sacri.

g Terrill. de corona militis. Dionysius de eccles. Hierarch. per totum.

h Amb. de instit. myst. Aug. & alij passim. Vide instit. de offic. eccl. & plur. alios.

i In sermone de defunctis.

k Dionys. c. 2. eccles. hierar.

l Clem. epist. 1.

m Tertull. de coro. milit.

n Orig. hom. 12. in Nume.

o Cypria. epist. 70.

p Basil. de spiritu sancto. c. 27.

q Chryf. hom. de Adam & Eva.

r Cyril. Hier. Catech. 1. 2. 3. & 4. myr. 1. 2.

s Basil. lib. 1. de Rabano de instit. lib. 1. c. 27. 28.

t Idem. lib. 2. de offic. eccl. ca. 20. Ambr. lib. 1. 2. & 3. de Sacramentis. & de his qui myst. initiantur. Aug. lib. 1. de nupt. ca. 20. & lib. 2. ca. 18.

u & 19. & lib. 4. de Symb. ad Catechu. cap. 1.

v Hom. in Nume. Trid. Dionys. ca. 1. & vlt. eccl. hierarch.

w Aug. lib. de doct. Chriif. ca. 9.

manus super oculos eius, & cœpit videre.

7. IBIDEM capite decimo: Et complexans eos, & imponens manus super illos, benedicebat eos.

8. MATTHÆI octauo: Extendens Iesus manũ, tetigit eum, dicens: Volo, Mundare.

9. IBIDEM decimoquarto: Accepit quinque panibus & duobus piscibus, aspiciens in cælum, benedixit & fregit, & dedit discipulis panes, discipuli autem turbis.

10. IOANNIS quarto: Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Nam & pater tales querit, qui adorent eum. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.

11. MATTHÆI decimoquinto: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me.

12. ESAIÆ primo: Solemnitates vestras odiuit anima mea, facta sunt mihi molesta, laboraui sustinens. Et cum extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis: & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam: manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.

1. C. LEO Magnus epistola octogesima prima ad Dioscorum: Non ergò patimur, vt cum vnus nos esse corporis & fidei fateamur, in aliquo discrepemus, & alia doctoris, alia discipuli instituta videantur, Petri scilicet Apostoli, & Euangelistæ Marci.

2. INNOCENTIVS primus ad Decentium Eugubinum epistola prima: Si instituta Ecclesiastica, vt à beatis Apostolis tradita, integra vellent seruari Domini sacerdotes, nulla diuersitas, nulla varietas in ipsis ordinibus & consecrationibus haberetur. Sed dum vnusquisque non quod traditum est, sed quod sibi visum fuerit, hoc æstimat esse tenendum, indè diuersa in diuersis locis vel ecclesiis aut teneri aut celebrari videntur, ac fit scædalum populis: qui dum nesciunt traditiones antiquas humana præsumptione corruptas, putant sibi aut ecclesias non conuenire, aut ab Apostolis vel ab Apostolicis viris contrarietatem inductã. Quis enim nesciat aut non aduertat id quod à principe Apostolorum Petro Romanæ Ecclesiæ traditum est, ac nunc vsque custoditur, ab omnibus debere seruari?

3. CONCILIUM quartum Toletanum canone secundo: Vnus ordo orandi atque psallendi à nobis per omnem Hispaniam atque Galliciam conseruetur: vnus modus in Missarum solemnitatibus, vnus in vespertinis officiis, nec diuersa sit vtrã in nobis ecclesiastica consuetudo, quia in vna fide continetur & regno.

4. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Omnia autè honestè & secundum ordinem fiant in vobis.

5. AD Philippenfes quarto: Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Et paulò post: De cætero fratres, quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate.

1. D. HIEREMIA sexto: Hæc dicit Dominus: Stare super vias & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulato in ea, & inuenietis refrigerium animabus vestris.

2. PROVERBIORVM vigesimo secundo: Nè

transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.

3. BASILIVS de Spiritu sancto, capite vigesimo septimo: Dogmata quæ in Ecclesia prædicantur, quædam habemus è doctrina scripto prodita, quædam rursus ex Apostolorum traditione in mysterio, id est, in occulto tradita recepimus. Quorum vtraque parem vim habent ad pietatem, nec his quisquam contradicit, quisquis sanè vel tenuiter expertus est, quæ sint iura ecclesiastica. Reliqua vide supra de præceptis Ecclesiæ, quæstione secunda, A. testimonio secundo.

4. TRIDENTINVM concilium canone decimo tertio de Sacramentis in genere, sessione septima: Si quis dixerit, receptos & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus, in solenni Sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut contèni, aut sine peccato à ministris pro libito omitti, aut in nouos alios per quemcumque ecclesiarum pastorem mutari posse, anathema sit.

5. TERTULLIANVS de corona militis: Habentes obseruationem inueteratam, quæ præueniendò statum fecit, &c. vt supra de præceptis Ecclesiæ, quæstione secunda, A. testimonio quinto.

6. DIONYSIVS Areopagita de ecclesiastica hierarchia, in singulis propè capitibus tractat de cæremoniis in antiqua Ecclesia vitaris. Et primùm quidem in secundo capite, de cæremoniis Baptismi: in tertio de cæremoniis circa Sacrificium Missæ & sacram synaxim obseruari solitis: in quarto circa consecrationem Chriftmatis & vnguenti: in quinto de ritu sacrorum ordinum: in sexto de consecratione monachorum: in septimo deniquè de iis cæremoniis quæ circa mortuos adhibentur.

E. DAMASCENVS, vt in textu.

DE CÆREMONIIS BAPTISMI.

1. F. DIONYSIVS Areopagita capite secundo Ecclesiasticæ hierarchiæ: Porro qui tam sublimiũ ac tam cælestium munus sacro fuerit desiderio & amore captus, accedit ad aliquem ex fidelium numero, oratque vt se ad pontificem ducat: sequentur omnia quæcunque sibi tradentur, penitus atque ex toto animo spondens: precaturque tum vt se adducat, tum vt reliquæ deinceps regendæ vitæ suæ suscipiat curam. Illum, et si salutis eius sacro amore succenditur, celsitudinem tamen rei humanamque infirmitatem metientem, continuò horror & angustia difficultatis inuadit. Postremò tamen facturũ quod ille postulat, benignissimè pollicetur, assumensque hominem ad pontificem ducit, ille magna cum lætitia (non secus quam ouem perditam) in humeris virum suscipiens, primùm quidem secretiũ ex corde gratias agit, tum in orantis quoque habitum sternitur, adoraturque supplex atque veneratur summum illud beneficiumque principium, à quo & vocanda vocantur, & salutanda saluantur. Deindè sacros omnes gradus, vt sibi cooperentur, ac pro salute viri simul congaudeant, agantque diuinæ clementiæ gratias, in sanctam ecclesiam cogit: atque initio quidem hymnum aliquem sacris libris insertum, simul cum omnibus ecclesiæ ordinibus canit. Post hæc de osculatis sanctis altaribus, ad virum adstantè proficitur, percontaturque ab eo, quidnam volens eò venerit. Illo autem iuxta quod à susceptore suo fuerat edo-

Concordia in diuino cultu, Romæ & Alexandria.

B. Petri instituta & Rom. Ecclesiæ obseruanda.

Concordia in diuinis officiis celebrandis.

Cæremoniis obseruatio præcipitur.

Baptizandus susceptorum eligit.

Luce. 15.

Rom. 9.

Interrogatio Episcop.

ctus) impietatem & veri boni ignorantiam accufante, ac diuina vitæ opere tam diu se fuiffe destitutum ingemifcente, atque orante, vt eius facratiffimo munere ac prece Deo diuinifque myfteriis frui mereatur: conteltatur ei, oportere ex integro totoque corde accedere ad Deum, per cuncta perfectum & immaculatam. Tum diuinæ quoque conuerfationis ac vitæ illi explicans rationem, an ita velit deinceps viuere, fcilicetatur. Quod vbi ille pollicitus fuerit, imponit eius capiti manum, confignansque illi facerdotibus mandata, vt virum fufceptoremque defcribant. Poftea verò quam illi defcripferè, facram effundit precè, quam cum omnis fecum Ecclefia terminauerit, diftingit quidem ipfum ac miniftrorum manibus exiit: deinde Occidentem verfùs illum ftatuens intendentem, manusque impingentem ad eandem regionem conuerfas, infulfare illum ter Satanam iubet, ac præterea abrenunciationem profiteri. Et cum poft trinam abrenunciationis cõteftationem tertio fe ille abrenunciare profelfus fuerit, ad Orientem illum traducit, afpicientemque in cælum, atque intendentem manus Chrifto, facrifque omnibus diuinitus traditis confentire iubet. Poftquam verò & hoc ille fecerit, rursùs ter illum profiteri mouet. Trina verò ea confeflione peracta, rursùs ille grans benedicit, efque manus imponit. Et cum illum miniftri perfectè exuerint, deferunt facerotes fanctum vnctionis oleum. At verò pōtiffex trino crucis fanctæ fignaculo vnctionem inchoans, inungendum iam facerdotibus toto corpore hominem tradit: ipfe ad adoptionis matrem proficifcitur, eifque aquas fanctæ prece ac inuocatione fanctificans, terque in eas ad crucis effigie fanctiffimum fundens vnguentum, illafque hoc ritu perficiens, terque ad numerum facræ effufionis carmè (quod propheta Dei pleni diuinitusque afflati cecinere) pronuncians, femel fcilicet per fingulos fancti vnguinis iactus, iubet adferri hominem, & cum illum eifque fufceptorem qui fpiam facerdotum ex defcriptione cella voce prædicauerit, ille quidem à facerdotibus fe tenentibus in aquam ducitur ad pontificis manum. Pontifex autem fupernè adftans, cum rursùs per aquas fub pōtifficis manu facerotes eius qui in iuratur in clamauerint nomen, ter illum pontifex mergit, hac trina illius merfione & emerfione tres beatitudinis diuine perfonas in clamaus. Affumentes autem illum facerotes, fufceptori fufque accessus duci confignant, & vnà cum ipfo illum veftem baptizari mūditæ congruam induunt: ficque indutum rursùm ad pontificem ducunt. Ille diuino ac deifico proptus vnguento virum fignans, facratiffimæ communionis participem facit. Ifta quidè veluti in fignis, fanctæ ac diuinæ regenerationis confummatio est. Quæ profectò nihil habet in fe indecens, nihil vel ex ipfis carnalibus imaginibus fœdum: fed ad funt illi digniffimæ in telligentæ figna, naturalibus & humanis ac decentiffimis fpeculis informata. Subiungit verò pauld pōft fingularum cæremōnarum, & rituum prædictorū explicationem myfticam.

2. CLEMENS in epiftola tertia ad vniuerfos, de officio facerdotis & clericorum: Si quis ergò fidelis voluerit exiftere, & defiderat baptizari, exutus prioribus malis, de reliquo pro bonis acti-

bus hæres honorum cæleftium ex geflis propriis fiet. Accedat autem qui vult ad lacerdotem suum, & ipfi det nomen suum, atque ab eo audiat myfteria regni cælorum, ieiuniis frequētibus operam impendat, ac femetipfum in omnibus probe, vt tribus menfibus iam confummatis, in die fefto poftit baptizari. Baptizetur autem vnufquifque in aquis perennibus, nomine Trinæ beatitudinis inuocato fuper fe, perunctus primò oleo per orationem fanctificatio, vt ita demum per hæc confecratus, poftit percipere locum cum fanctis.

3. TERTULLIANVS de corona militis: Aquam adituri, ibidem, fed & aliquanto prius in Ecclefia fub antiftitis manu conteltatur nos renuciare diabolo & pompæ & angelis eius: dehinc ter mergitur, amplius aliquid respondentem, quàm dominus in Euangelio determinauit. Indè fufcepti, lactis & mellis concordiam prægultamus.

4. ORIGENES homilia duodecima in Numeros: Recordetur vnufquifque fidelium, cum primùm venit ad aquas baptifmi, cum fignacula fidei prima fufcepit, & ad fontem falutaris accessit, quibus ibi tunc vfus fit verbis, & quid denunciat diabolo, non se vlturum pompis eius, neque operibus eius, neque vllis omninò feruitiis eius ac voluptatibus paritutum.

5. CYPRIANVS epiftola feptuagefima ad Iannarium & cæteros: Oportet verò mūdari & fanctificari aquam prius à facerote, vt poftit baptifmo fuo peccata hominis qui baptizatur, abluere. Et pauld pōft: Sed & ipfa interrogatio quæ fit in Baptifmo, teftis est veritatis. Nam cum dicimus, Credis in vitam æternam, & remiffionem peccatorum per fanctam Ecclefiam? intelligimus remiffionem peccatorum non nifi in Ecclefia dari. Vngi quoque neceffe est eum, qui baptizatus fit, &c.

6. BASILIVS de Spiritu fancto, capite vicefimo feptimo: Cōfecramus autem aquam Baptifmatis, & oleum vnctionis, præterea ipfum qui Baptifmum accipit, ex quibus fcriptis? Nōne à tacita fecreta que traditione? Ipſam porò olei inunitionem, quis fermo fcripto proditus docuit? Iam ter immergi hominem, vñdè est traditum? Reliqua item, quæ funt in Baptifmo, veluti renuciare Satanæ & angelis eius, ex qua fcriptura habemus: Nōne ex priuata & arcana hac traditione? Nōne ex doctrina quam patres noſtri in filètio, quod curiosos & ociofos fubmouet, feruauerunt?

7. CHRYSOSTOMVS in homilia de Adam & Eua: Illud etiam quod circa baptizandos in vniuerfo mundo fancta Ecclefia, fivè fint paruuli, fivè iuuenes, vniformiter agit, non ociofo contemplerunt intuitu: Quod cum ad regenerationis veniunt Sacramentum, non prius fontem vitæ ingrediuntur, quàm exorcifmis & exufflationibus clericorum fpiritus ab eis immundus abigatur, & deinceps vafa eius eripiantur, in poffeffionem tranſlata illius victoris, qui captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.

8. CYRILLVS Hierofolymitanus Catecheſi prima myſtagogica: Primùm ingreffus eftis in porticum domus baptiflerij, & ftantes verſus Occidentem, mādari vobis audiftis, vt protensa manu, tanquàm præfenti Satanæ renuciaretis. Veruntamen audis, quod nutu manus, tanquàm ad præfentem dicitur: Renuncio tibi Satana. Doceris mox &

Dare nomen
Catechifmus
Baptifmus in nomine Trinitatis.
Inunctio.
Abrenunciatio.
Immerſio triplex.
Abrenunciatio.
Lib. i. epif. i.
Aque fanctificatio.
Fidelis profefſio.
Inunctio poſt baptifmum.
Aque fanctificatio & olei
Inunctio.
Trina immerſio.
Abrenunciatio.
Exorcifmus.
pſal. 67.
Eph. 4.
Verſus Occidentem fite renunclatio.

& alteram renunciationis partem addere, Et omnibus tuis operibus. Poſtea dicitis, Et omni pompæ illius. Dicitis præterea, Et omni tuo cultui. Cum itaque Satanæ renuciaueris, & omne cum illo pactum refcideris, aperitur tibi paradifus Dei, quem ipſe ad Orientem plantauit. Et huius rei ſymbolū eſt, cum ab occaſu conuerteris ad ortum, quæ lucis eſt regio. Tum admonebaris vt diceris: Credo in Patrem & Filium & Spiritū ſanctum, & in baptifma pœnitentiæ. Et hæc quidem in exteriori domo geſta ſunt: in ſequētibus verò myſticis inſtructionibus, in ſancta ſanctorum ingrediemur.

9. IDEM Catecheſi ſecunda myſtagogica: Statim igitur, vt ingreſſi eſtis, veſtem exuiſtis: Deinde verò iam exuti, exorcizato oleo à ſummis capillis ad infimos vſque peruncti eſtis, & participes effecti fructifera illius oleæ Ieſu Chriſti. Illud ergò exorcizatum oleum, ſymbolum eſt pinguedinis Chriſti nobiſcum cōmunicatæ, & quod omne veſtigium diabolicæ operationis in nobis deletū ſit. Nam vt inſufflationes ſanctorum & nominis Dei inuocatio, tanquàm vehementiffima quædam flamma vrit dæmones, & in fugam conuertit: ſic & exorcizatum hoc oleum per orationem Deſque inuocationem, tantam virtutem conſequitur, vt non modò ardentia peccatorum veſtigia expurget, verum etiā omnes inuiſibiles dæmones repellat. Poſtea deducebamini ad ſanctum diuini Baptifmi lauacrum: atque tunc vnufquifque interrogabatur, an crederet in nomen Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: & confefſi eſtis ſalutarem confefſionem, & merſi ter in aqua, rursùs emerſiſtis.

10. IDEM Catecheſi tertia myſtagogica: Nobis poſtquam ex aquis ſacri lauacri aſcendimus, datū eſt chriſma, quod imaginem gerit illius, quo vnctus eſt Chriſtus. De quo & beatus Eſaias in ſua prophetia, ex perſona Domini locutus eſt: Spiritus Domini ſuper me, quapropter vnxit me: euangelizare pauperibus miſit me. Cæterum vide, nè illud eſſe putes vnguentum tantum. Quemadmodum enim panis Euchariftiæ, poſt ſancti ſpiritus inuocationem, non ampliùs eſt panis communis, ſed eſt Corpus Chriſti: ſic & ſanctum hoc vnguentum non ampliùs eſt vnguentum nudum, neque (ſi quis ita appellare malit) commune, poſtquam iam conſecratum eſt: ſed eſt Charifma Chriſti, quod aduentu ſpiritus ſancti, per ipſius diuinitatem, energiam habet. Quo frons & alij ſenſus corporis tui ſymbolicè inunguntur, & corpus quidem iſto viſibili vnguento perungitur, anima verò ſancto viuificòque ſpiritu ſanctificatur. Ac primùm quidem fronti illinitur, vt eum abſtergat à vobis pudorem, quem primus homo tranſgreſſor perpetuò circumferebat: ſimulque efficiat, vt poſitis vultu non velato gloriam Domini intueri. Deinde verò aures vnguntur, vt ad audiendum diuina myſteria aures accipiat, de quibus dicebat Eſaias: Et addidit mihi Dominus aures ad audiendum. Et Dominus in Euangelio: Qui habet aures ad audiendum, audiat. Poſtea nares: Vt diuinum recipientes vnguentum, dicatis: Chriſti gratus odor eſt Deo in his qui ſaluantur. Tum verò & pectus inungitur: vt induti thoracem iuſtitie, fortiter aduerſus inſultus diaboli cōſiſtatis. Vt enim ſaluator poſt Baptifmum, & illum ſancti ſpiritus aduentum, egreſſus in prælium deuicit aduerſarium: ſic & vos poſt

ſacrum baptifma & Chriſma myſticum, induti armis ſancti ſpiritus, aduerſus oppoſitam vobis poſtatem conſiſtatis, & præliamini, dicentes: Omnia poſſum in eo qui me confortat, Chriſto, &c.

PHILIP. 4.

11. DENIQUE Catecheſi quarta myſtagogica: Exutis veſtibus antiquis, & iis quæ ſunt ſecundū ſpiritum albæ induris, perpetuò iam in albis incedere oportet. Non hoc idèd dieimus, quaſi alba te ſemper veſtimēta habere ſit neceſſe, ſed quòd his quæ verè alba, ſplendida & ſpiritualia ſunt, veſtiri te oporteat.

1. G. BASILIVS de Spiritu ſancto, capite viceſimo ſeptimo, vt pauld antè, F. teſtimonio ſexto.

2. RABANVS Maurus Moguntinenſis archiepiſcopus libro primo de inſtitutione clericorum, capite viceſimo ſeptimo: Catechizandi ordo hic eſt: Primùm interrogatur paganus, ſi abrenunciat diabolo & omnibus damnofis eius operibus, atque fallacibus pompis: vt primùm reſpuat errorem, & ſic appropinquet ad veritatem, poſſitque iuxta Apoſtolum, deponere veterem hominem ſecundū priſtinam conuerſationem, qui corrumpitur ſecundū deſideria erroris, abnegans impietatem & ſecularia deſideria: Deinde apoſtolice fidei oſtenditur ei ſymbolum, & exquiritur ab eo, ſi credat in Deum Patrem omnipotentem, & in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum Dominum noſtrum, & in Spiritum ſanctum, vnum Deum in Trinitate & Vnitate: ſi confiteatur vnam eſſe ſanctam Eccleſiā Catholicam, & ſi credat remiffionem peccatorū, & carnis reſurrectionem. Hæc ergò omnia ſi ſe verè profitetur credere, iam incipit per fidem induere nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt, in iuſtitia & ſanctitate veritatis: quo tamè plenè induitur, quando per Baptifmi lauacrum regeneratur. At poſtquam ſe per confefſionem veræ fidei in alterius commendauerit dominium, & per abrenunciationem à prioris poſſeſſoris ſe alienauerit ſeruitio, exufflatur ab eo ſæua poteſtas, vt per pium ſacerdotis miniſterium ſpiritu ſancto cedat fugiens ſpiritus malignus: ſignaturque in ſe homo ſignaculo crucis tam in fronte, quàm in corde, vt ipſe apoſtata diabolus, in vaſe ſuo priſtino ſuæ interemptionis cognofcens ſignum, iam ſibi deinceps ſciat illud eſſe alienum. Exindè iam dicitur ſuper eum orationes, vt fiat catechumenus. Tunc datur ei ſal benedictum in os, vt per ſal typicum, ſapientie ſale conditus, fœtore careat iniquitatis, & nec à vermibus peccatorum vltra putrefiat, ſed magis illa ſus feruetur ad maiorem gratiā percipiendam. Dehinc iterum exorcizatur diabolus, vt ſuam nequitiam agnoſcens, & iuſtum ſuper ſe iudicium Dei timens, recedat ab homine, nec iā contendat eum arte ſua ſubuertere, nè Baptifmum conſequatur, ſed magis honorem Deo creatori ſuo exhibens, reddat opus factori ſuo. Poſtea tanguntur ei nares & aures cum ſaliua, & dicitur ei illud verbum Euangelicum, quod Ieſus, quādo ſurdum & mutum ſanauit, tangens cum ſputo linguā eius, & mittēs digitos ſuos in auriculas eius, dixit: Epheta: quod eſt, adaperire. Hoc enim Sacramentum hæc agit, vt per ſaliuam typicā ſacerdotis & tactum, ſapientia & virtus diuina ſalutem eiusdem catechumēni operetur, vt aperiantur ei nares ad accipiendum odorem notiæ Dei, vt aperiantur

Ad Orientē conuerſio.
Profefſio fidei.
Inunctio.
Vis exorcifmi & inſufflationis.
Olei exorcizati virtus.
Profefſio fidei.
Trina immerſio.
Chriſmatis inunctio poſt baptifmum.
Iſa. 6.
Luc. 4.
Trifubſtantiatio. Chriſmatis dignitas & virtus.
Frontis inunctio.
Aurium.
Eſa. 50.
Matth. 23.
Narium.
1. Cor. 12.
Pectoris.
Matth. 4.

Philip. 4.

Candida veſtis.

Ordo catechizandi. Abrenunciatio.

Eph. 4.

Tit. 1. Profefſio fidei.

Eph. 4.

Exufflatio.

Conſignatio.

Sal benedictum.

Exorcifmus.

Narium & aurium tactus cum ſaliua.

Mat. 7.

tur illi & aures ad audiendum mandata Dei, sensuque intimo cordis reponendum. Deinde benedictione sacerdotali munitur, vt ad sacrum Baptismum cum fide accepta custodiatur. Vngetur illius tunc pectus de oleo sanctificato cum inuocatione sanctæ Trinitatis, vt nullæ reliquæ latentis inimici in eo resideant, sed in fide sanctæ Trinitatis mēs eius confortetur. Vngetur & inter scapulas de eodem oleo, vt vndique muniatur, & ad bona opera faciendā per Dei gloriā roboretur.

3. **E T** capite vigesimo octauo: Post hæc consecratur fons, & ad ipsum baptismum catechumenus accedit, & sic in nomine sanctæ Trinitatis trina submersione baptizatur. Et recte homo, qui ad imaginem sanctæ Trinitatis conditus est, per inuocationem sanctæ Trinitatis ad eandem renouatur imaginem, & qui tertio gradu peccati, id est, confensu, cecidit in mortem, tertio eleuatus de fonte, per gratiam resurget ad vitam. Potest & hæc trina mensio triduanam Domini sepulturam significare, maximè cum dicit Apostolus: Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in morte, vt quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus, & reliqua. Oportet ergo cū inuocatione sanctæ Trinitatis sub trina meritione baptismum confici, vt secundum personarum differentiam mysterium baptismi celebretur, & secundum vnitatem substantiæ, vnum baptisma fiat. vnde dicit Apostolus: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, & reliqua. Postquam enim ascenderit baptizatus de fonte, statim signatur in cerebro à presbytero cum sacro chrismate, sequente simul & oratione, vt regni Christi particeps fiat, & à Christo Christianus possit vocari. Scriptum est in Euangelio ita: Baptizatus autem Iesus, confestim ascendit de aqua, & ecce aperti sunt cæli, & vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam & venientem supra se. Bene quidem baptismum cōtinuatur chrismatis vnctio: quia spiritus sanctus, qui per illud chrisma suæ virtutis admixtione sanctificat credentes, baptizato Iesu, statim super illum in columbæ specie descendit: cuius videlicet typum præferbat columba illa, quæ in diluuiō ad arcam reportauit ramum oliuæ virentibus foliis, significās vtique quod spiritus sanctus per chrismatis vnctionē in baptismate virorem confert fidelibus cælestis gratiæ.

4. **I S I D O R V S** Hispalensis episcopus libro secundo de officiis ecclesiasticis, capite vigesimo: Exorcizantur autem catechumeni primū, deinde salē accipiunt, & vnguntur. Exorcismus autem sermo increpationis est contra immundum spiritum in energumenis siue catechumenis factus, per quem ab illis diaboli nequissima virtus, & inueterata malitia vel violenta incurfio, expulsa fugetur. Quod significabat lunaticus ille, quem increpauit Dominus Iesus, & exiit ab illo dæmonium. Potestas autē diaboli exorcizatur, & insufflatur in eis, vt ei renuncient, atque eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini per Sacramentum baptismatis transferantur. Quod quia paruuli per se renunciare non possunt, per corda & ora gestan-

Oleum sanctificatum in pectore & inter scapulas.

Consecratio fontis.

Cur in nomine Trinitatis baptizatus trina meritione.

Rom. 6.

Ephes. 4. Vnctio in vertice, quid designet.

Math. 3.

Genes. 8.

Exorcismus quid.

Math. 17.

Paruuli per ora gestantur renunciant. Math. 17. Sal cur adhibeatur.

tium adimpleatur. Sal autē in ministerio catechumenis dādus, à patribus idē est institutus, vt eius gustu condimentum sapientiæ percipiant, neque desipiant à sapore Christi: nec sint fatui, & retrō respiciant sicut vxor Loth.

5. **A M B R O S.** lib. 1. de Sacramentis, cap. 1. Ergo quid egimus sabbato? Nempe apertionem: quæ mysteria celebrata sunt apertionis, quādo tibi aures tetigit sacerdos & nares. Quod significat in Euangelio Dominus noster Iesus Christus, cū ei oblatu esset surdus & mutus, & tetigit aures eius, & os eius. Aures, quia surdus erat: os, quia mutus. Et ait: Effeta, quod Hebraicum verbum est, & Latine dicitur, adaperire. Ideo ergo tibi sacerdos aures tetigit, vt aperirentur aures tuæ ad sermonem, & ad eloquium sacerdotis. Nares, vt bonum odorem accipias pietatis æternæ, & sit in te fidei deuotionis que plena fragrantia. **D E I N D E C A P I T E S E C V N D O:** Venimus ad fontē, ingressus es. Occurrit tibi Leuita: occurrit presbyter: vnctus es quasi athleta Christi. Quando te interrogauit, Abrenuncias diabolo & operibus eius? quid respondisti? Abrenuncio. Abrenuncias seculo & voluptatibus eius? quid respondisti? Abrenuncio. Memor esto sermonis tui, & c. **C A P I T E T E R T I O:** Deinde accessisti propius, vidisti fontem, vidisti & sacerdotem supra fontē. **E T C A P I T E Q V I N T O:** Forma Baptismatis & vsus hoc habet, vt antequam consecratur, & tunc descendat qui baptizandus est. Nam vbi primū ingreditur sacerdos, exorcismum facit, secūdō super creaturam aquæ inuocationem, postea & precem desert, vt sanctificetur fons, & adsit præsentia Trinitatis æternæ.

7. **I D E M** libro secundo de Sacramentis, capite quinto: Venit sacerdos, precem dicit ad fontem, inuocat Patris nomen, præsentiam Filij & Spiritus sancti, vtitur verbis cælestibus. Cælestia verba quæ sunt? quod baptizemur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. **E T** capite septimo: Interrogatus es, Credis in Deum Patrem omnipotentē? Dixisti, Credo. & meristi, hoc est, sepultus es. Iterum interrogatus es, Credis in Dominum nostrū Iesum Christum, & in crucem eius? Dixisti, Credo. & meristi. Tertio interrogatus es, Credis in Spiritum sanctum? Dixisti, Credo. tertio meristi. Ergo meristi, venisti ad sacerdotem, quid tibi dixit deus, inquit, Pater omnipotens, qui te regenerauit ex aqua & Spiritu sancto, concessitque tibi peccata tua, ipse te vngat in vitam æternam.

7. **P R A T E R E A** libro tertio de Sacramentis, capite primo: Accipis autem mysterium, hoc est, vnguentum supra caput. Ascendisti de fonte, quid secutum est? Audisti lectionē, succinctus est summus sacerdos. Licet enim & presbyteri fecerint, tamen exordium ministerij à summo est sacerdote. Succinctus inquam summus sacerdos, pedes tibi lauit. Non ignoramus quod Ecclesia Romana hæc consuetudinem non habeat, cuius typum in omnibus sequimur & formam. Vide ergo ne forte propter multitudinem declinauit. **E T** secundo capite: Sequitur spiritale signaculum, quia post fontē superest, vt perfectio fiat, & c. Post hæc quid sequitur? venire habes ad altare, & c.

8. **I D E M** in libro de iis qui mysterijs inuoluntur, capite primo: Aperite aures, & bonum odorem vitæ æternæ inhalatum vobis munere Sacramentorum

Gen. 19.

Aurium & narium attrahitur.

Mar. 7.

Inuotio. Abrenunciatio.

Fontis consecratio.

Exorcismus.

Forma baptismi. Inuotio post baptismum qua verborum forma fiat, & fidei professio.

Inuotio post baptismum qua verborum forma fiat, & fidei professio.

Lotio pedum in Ecclesia Mediolanæ.

Aurium attrahitur.

rum carpite: quod vobis significauimus, cū apertionis celebrantes mysterium, diceremus: Effeta, quod est, Adaperire. Hoc mysterium celebravit Christus in Euangelio, sicut legitur, cū mutum curaret & surdum. **C A P I T E S E C V N D O:** Post hæc referata tibi sunt sancta sanctorum: ingressus es regenerationis sacrarium. Repete quid interrogatus sis, recognosce quid responderis. Renunciasti diabolo & operibus eius, mūdo & luxuriæ eius ac voluptatibus? Vidisti illic Leuitā, vidisti sacerdotem, vidisti summum sacerdotem. Ingressus vt aduersarium tuum cerneres, cui renūciandū mox putares, ad Orientem conuerteris. Qui enim renūciat Diabolo, ad Christum conuertitur, illū directo cernit obtutu. **D E I N D E C A P I T E T E R T I O:** Aqua sine prædicatione dominicæ crucis, ad nullos vsus futura saluta est. Cū verò salutaris fuerit crucis mysterio consecrata, tunc ad vsus spiritualis lauacri & salutaris poculi temperatur. **C A P I T E S E X T O:** Post hæc vtique ascendisti ad sacerdotem: considera quid secutum sit. Nonne illud quod ait Dauid: Sicut vnguentum in capite? Omnes enim in regnum Dei & in sacerdotium vngimur gratia spiritali. Ascendisti de fonte, memeto euangelicæ lectionis. Etenim Dominus noster Iesus in Euangelio lauit pedes discipulis suis, & c. **C A P I T E S E P T I M O:** Accepisti post hæc vestimenta candida, vt esset indicium quod exueris inuolucrum peccatorum, indueris innocentia casta velamina. Et in fine capitis. Repete quia accepisti signaculum spirituale, spiritum sapientiæ & intellectus, & c. **D E N I Q V E C A P I T E O C T A V O:** His abluta plebs diues insignibus, ad Christi contendit altaria, & c.

9. **A V G V S T I N V S** libro primo de nuptiis & concupiscentia, capite vigesimo: In veritate, nō in falsitate, potestas diabolica exorcizatur in paruulis, eiq; renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestantur, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini transferantur. Quid ergo in eis est, per quod in potestate diaboli teneantur donec eruantur inde per Sacramentū Baptismatis Christi, quid est nisi peccatum?

10. **I D E M** libro secundo de nuptiis & concupiscentia, capite decimo octauo: In ecclesia toto orbe diffusa vbique omnes baptizandi infantuli non ob aliud exufflantur, nisi vt ab eis princeps mūdi mitatur foras, à quo necesse est vasa iræ possideatur.

11. **E T** capite vicésimo nono: Hos iste audeat dicere Manichæos, (Ambrosium & Cyprianum intelligit) & antiquissimam Ecclesiæ traditionē isto nefario crimine adspargat, qua exorcizantur & exufflantur paruuli, vt in regnum Christi à potestate tenebrarū, hoc est, diaboli & angelorū eius, eruti transferantur.

12. **I T E M** libro quarto de Symbolo ad Catechumenos capite primo, alloquēs catechumenos: Omnia sacramenta quæ acta sunt & aguntur in vobis per ministerium seruorum Dei, exorcismis, orationibus, cæcicis spiritalibus, insufflationibus, cilicio, inclinatione ceruicium, humilitate pedum, pauor ipse omni securitate appetendus, hæc omnia, vt dixi, esca sunt, quæ vos reficiunt in vtero, vt renatos ex baptismo, hilares vos exhibeat mater Christus. Accepistis & Symbolum, protectionem parturientis contra venena serpentis.

13. **I D E M** libro quarto de Symbolo ad Catechumenos capite primo, alloquēs catechumenos: Omnia sacramenta quæ acta sunt & aguntur in vobis per ministerium seruorum Dei, exorcismis, orationibus, cæcicis spiritalibus, insufflationibus, cilicio, inclinatione ceruicium, humilitate pedum, pauor ipse omni securitate appetendus, hæc omnia, vt dixi, esca sunt, quæ vos reficiunt in vtero, vt renatos ex baptismo, hilares vos exhibeat mater Christus. Accepistis & Symbolum, protectionem parturientis contra venena serpentis.

1. **H. O R I G E N E S** homilia quinta in librū Numerorum: Sed & in Ecclesiasticis obseruationibus sunt nonnulla huiusmodi, quæ omnibus quidē facere necesse est, nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nā quod (verbi gratia) genua flectimus orantes, & quod ex omnibus cæli plagis ad solā Orientis partem conuersi orationem fundimus, nō facile cuiquam puto ratione compertum. Sed & Euchariſtiæ siue percipiendæ, siue eo ritu quo geritur explicandæ, vel eorum quæ geruntur in baptismo verborum, gestorumque, & ordinum atque interrogationum ac responsionum, quis facile explicet rationem? Et tamen omnia hæc opera & velata portamus super humeros nostros, cū ita implemus ea & exequimur, vt à magno pontifice atque eius filiis tradita & commendata suscipimus. Cūctā hæc ergo & horum similia congerimus, nec tamen eorum assequimur rationem, leuamus humeris nostris, & portamus ad opera & oblecta diuina mysteria: Nisi quis sit inter nos Aaron aut filius Aarō, quibus ista conceditur nuda & reuelata perspicere. Itā tamē conceditur, vt sciant sibi velada hæc & operienda, vbi ceteris dari ea, & in opus proferri ratio poposcerit.

2. **D I O N Y S I V S** Areopagita de Ecclesiastica hierarchia capite primo: Necessariū itaque primi illi nostri sacerdotalis muneris duces, cū ex summa supersubstantialique deitate ipsi sancti munere plenitudinē perciperent, & id ipsum deinceps proferre & propagare à diuina bonitate missi essent, ipsique (vt qui transissent in Deum) posteros ad diuina prouehere assatim cuperent, visibilibus signis cælestia Sacramenta texerunt, varietatēque ac multitudine quod vnicū est collectū, irradiarunt: & in humanis imaginibus res diuinas, materialibusque figuris spiritalium maiestatem, atque in iis quæ nobis sunt familiaria, summa illa & supersubstantialia partim scriptis, partim non scriptis institutionibus suis (iuxta quod sacræ definiūt leges) nobis tradiderunt: non modò profanæ multitudinis causā, cui ne ipsa quidem fas est signa contingere, verum ob id quoque, quod hæc nostra sacratissima fūctio significatiua est, plenāque (vt dixi) signis pro modo & ratione captus nostri, indigētis quæ visibilibus figuris, quibus veluti adminiculis ad eorum augustiorē intelligentiam subuehamur.

3. **I B I D E M** capite vltimo: Plurima ex his quæ ignoramus, causas habent dignissimas, nobis quidē ignoratas, verum præstantioribus ordinibus cognitatas. Cōplura item summas illas altissimisque substantias latent: solique sapientissimæ, ac sapientiæ doctori, diuinitati nota sunt.

4. **A V G V S T I N V S** libro 3. de Doctrina Christiana, capite nono: Sub signo seruūt, qui operatur aut veneratur aliquam rem significantem, nesciēs quid significet. Qui verò aut operatur, aut veneratur vile signum diuinitus institutum, cuius vim significationemque intelligit, non hoc veneratur quod videtur & transit, sed illud potius, quod talia cuncta referenda sunt. Qui autem non intelligit quid significet signum, & tamen signum esse intelligit, nec ipse premitur seruitute. Melius est autē vel premi incognitis, sed vtilibus signis, quam inutiliter ea interpretando, à iugo seruitutis eductam ceruicem laqueis erroris inferere.

Ratio multarū ceremoniarum obscura est.

Apostoli cui signis visibilibus & externis ceremoniis vsi.

Multarū ceremoniarū & rituum significatio nobis obscura.

Signorum ignorantum veneratio.

Marci 7.

Abrenunciatio.

Ad Orientem conuersio.

Aque baptismalis benedictio.

Inuotio. Psal. 133.

Ioan. 13. Lotio pedū.

Candida vestimenta.

Cōfirmatio. Ephes. 11.

Communio.

Exorcismus quid facit in paruulis.

Cur exufflantur in toto orbeparuuli baptizandi.

Exorcismus & insufflatio paruulorum antiquissima Ecclesiæ traditio.

Exorcismi. Orationes. Insufflationes. Cilicium. Inclinationes.

Symbolum.

DE BAPTISMI SACRAMENTO.

I

Quid est Baptismus, & an cunctis necessarius?

Ag. 1. f. Mar. 16. d. Ioan. 3. c. 4. a. Tit. 3. b. Matth. 28. d. Ephes. 5. f. 1. Pet. 3. b.

a Triden. sess. 6. cap. 4. & sess. 7. can. 5. de baptismo. Aug. tract. 13. in Ioan. Ambros. de myster. init. ca. 4. Clemens epistola 4. ad Iulium. b Concil. Lateran. can. 1. & Milevit. can. 2. Dionys. Eccl. hierar. ca. 7. Cyprian. epist. 59. Chrysoft. hom. de Adam & Eua. c Ephes. 3. a. Triden. sess. 6. d Aug. epist. 28. & lib. 3. de anima & eius orig. ca. 9. Item lib. 1. de pec. mer. ca. 23.

e Ioan. 3. b. Aug. lib. 3. de pec. mer. cap. 4. & 12. f Matth. 18. b. Bern. serm. 66. in cantic. & epist. 140. ad Hildefont.

g Aug. de nupt. & concup. lib. 1. c. 20. & lib. 2. c. 17. Item ser. 14. de verb. Apost. h Genesis 17. b.

i Ephes. 4. a. Basil. de Spir. sanc. ca. 15.

k Hebr. 6. a. Clemens constita. apost. lib. 6. ca. 15. Damasc. lib. 4. ca. 10. l in Concil. Caithar. can. 1. & Viennen. Triden. sess. 7. can. 9. de Sacrament. & 13. de Baptis. Aug. tract. 11. in Ioan. Beda in 3. ca. Ioan. m In Symbolo fidei. n Epist. 103. & in lib. doctrico bapt. cetera Peril. ca. 13. Leo epist. 79. ad Nicetan. ca. 7. & 37. ad Leonem Raven. o C. lib. 1. Nè sanctum bapt. iteret.

EST hoc nouæ legis primum & maximè necessariū Sacramentum, in ablutione corporis exteriori, & legitima verborum enunciatione, iuxta Christi institutionem, consistens.

B. Necessarium inquam Sacramentum, non solum adultis, sed etiam paruulis, ac simul eis efficacax ad salutem æternam consequendam. Nascuntur omnes iræ filij: opus igitur habent etiam paruuli emundatione peccati, nec possunt absque hoc Sacramento mundari, & in filios Dei regenerari. nam & generatim legillator edixit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Alibi verò: *Non est voluntas ante Patrem, qui in calis est, ut pereat vnus de pusillis istis.* Perirent autem non baptizati etiã paruuli, sicut olim in Synagoga Hebræorum pueri incircuncisi.

C. Iam cum sit vnum Baptisma Christi fidelium, hoc semel acceptum, nefarium est prorsus iterare, quicquid demum prætexant iam olim damnati Anabaptistæ: Cum Synodo Constantinopolitana dicendum est: *Confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum.* Et cum Augustino: *Rebaptizare hæreticum hominem, omninò peccatum est: rebaptizare autem Catholicum, immanissimum scelus est: quod idcirco Cæsareis etiam legibus prohibetur.*

TESTIMONIA.

1. **A. A. C. T. O. R. V. M.** secundo: Petrus verò ad illos, Pœnitentiam (inquit) agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum spiritus sancti.
2. **M. A. R. C. I.** decimosexto capite: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.
3. **I. O. A. N. N. I. S.** tertio: Post hæc venit Iesus & discipuli eius in Iudæam terram: & illic demorabatur cum eis, & baptizabat.
4. **E. T.** capite quarto: Quanquã Iesus non baptizaret, sed discipuli eius.
5. **A. D.** Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quẽ effudit in nos abundè per Iesum Christum saluatorem nostrum: vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ.
6. **M. A. T. T. H. E. I.** vigesimo octauo: Euntes ergò docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti: docentes eos seruare omnia, quæcunque mandauimus vobis.
7. **A. D.** Ephesios quinto: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret; mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.
8. **P. R. I. O. R. I. S.** Petri tertio capite: In arca pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam.

- Quod & vos nunc similis formæ saluos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientia bonæ interrogatio in Deum per resurrectionẽ Iesu Christi.
- I. B. C. O. N. C. I. L. I. V. M.** Tridentinum sessione sexta, capite quarto: Iustificatio est translatio ab eo statu in quo homo nascitur filius primi adæ, in statum gratiæ & adoptionis filiorum Dei, per secundum Adam Iesum Christum saluatorem nostrum: quæ quidem translatio post Euangelium promulgatum, sine lauacro regenerationis aut eius voto fieri non potest, sicut scriptum est: *Nisi quis renatus fuerit, &c.*
2. **I. T. E. M.** sessione septima, canone quinto de Baptismo: Si quis dixerit Baptismũ liberum esse, hoc est, non necessarium ad salutem, anathema sit.
3. **A. V. G. V. S. T. I. N. V. S.** tractatu decimotertio in Ioanem: Quantũcunque catechumenus proficiat, adhuc sanctinam iniquitatis suę portat: non illi dimittitur, nisi cum venerit ad Baptismum.
4. **A. M. B. R. O. S. I. V. S.** in libro de iis qui mysteriis inicianur, capite quarto: Credit catechumenus in crucem Domini Iesu, qua & ipse signatur: sed nisi baptizatus fuerit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, remissionem non potest accipere peccatorum, nec spiritalis gratiæ munus haurire.
5. **C. L. E. M. E. N. S.** epistola quarta ad Iulium & Iulianum:

Iustificatio non fit sine baptismo aut eius voto.

Ioan. 5.

Baptismus necessarius ad salutem.

Baptismi necessitas.

Apostoli voluerunt paruulos baptizari.

Quam necessarius baptisimus.

Matth. 28. Ioan. 3.

Ioan. 3.

Paruulis & adultis necessarius Baptismus.

Paruuli baptizandi propter peccati originale.

Rom. 5.

lianum: Nec putetis, quòd etiam si omnem pietatẽ colatis, omnẽque iustitiam, baptismum verò non accipietis, spem possitis habere apud Deum: immò maiori pœna digni eritis, qui bona opera non benè operati estis. Confertur enim meritum homini ex bonis gestis, sed si ita gerantur, sicut Deus iubet. Deus autem iussit omnem colentem se, Baptismo consignari. Quod si vos renueritis, vt vestra voluntati magis, quàm Dei obtemperetis, contrarij sine dubio & inimici estis voluntati eius. Sed dicitis fortasse: *Quid cõfert aquæ baptismus ad Dei cultum?* Primò quidem, quia quod Deo placuit, impletur. Secundò, quia regenerato ex aquis & Deo renato, fragilitas prioris natiuitatis, quæ vobis per hominem facta est, amputatur, & ita demum peruenire poteritis ad salutem. Aliter impossibile est. Sic enim nobis cum sacramento verus Propheta testatus est, dicens: Amen amen dico vobis, nisi quis denuò renatus fuerit ex aqua viua, non introit in regnum cælorum. Et ideò accelerate. Est enim in aquis istis misericordia eius quadam, quæ ex initio ferebatur super eas: & agnoscit eos, qui baptizantur sub appellatione triplicis sacramenti, & eripit eos de supplicio futuris, quasi donum quoddam offerens Deo animas per baptismũ consecratas. Confugite ergò ad aquas istas: solæ sunt enim quæ possint vim futuri ignis extinguere. Ad quas qui moratur accedere, cõstat, in eo adhuc infidelitatis idolum permanere, & ab ipso prohiberi ad aquas properare, quæ salutem conferunt. Siue enim iustus, siue sit iniustus, baptismus ei per omnia necessarius est: Iustus quidem, vt adimpleatur in eo perfectio, & regeneretur Deo: iniustus verò, vt peccatorum quæ gessit, remissio concedatur.

6. **C. O. N. C. I. L. I. V. M.** Lateranense magnum sub Innocentio tertio, canone primo: Sacramentum Baptismi, quod ad inuocationem indiuiduæ Trinitatis consecratur in aqua, tam paruulis quàm adultis in forma Ecclesiæ à quocunque ritè collatum, proficit ad salutem, &c.

7. **C. O. N. C. I. L. I. V. M.** Mileuitanum canone secundo: Item placuit, vt quicquid paruulos recentès ab vteris matrum, baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro expietur, vndè sit cõsequens, vt in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum, non verè, sed falsè intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est, quod ait Apostolus, Per vnum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt, nisi quemadmodũ Ecclesia catholica, vbi quæ diffusa semper intellexit: propter hanc enim regulam fidei, etiam paruuli qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideò in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt. Eundem canonem repetiuit Concilium Tridentinum sessione quinta.

8. **D. I. O. N. Y. S. I. V. S.** Areopagita de ecclesiastica hierarchia capite septimo: Verũ ea de re ista quod dicimus, quæ sancti præceptores nostri ex pristina traditione edocti, ad nos deriuarunt. Aiunt enim quod est verissimum, infantes (si sancta lege

formentur) ad sacrum peruehendo habitum, omni errore liberos & vitæ exortes impura. Istud eũ piissimis ducibus nostris in mentem venisset, visum est admittere infantes hoc modo, vt naturales oblati paruuli parentes, puerum vnũ ex fidelibus tradant præclaro diuinarum rerum magistro, sub quo iam puer sit quasi sub patre diuino, sanctæque salutis alumno. Hunc itaque præful spondentẽ, puerum iuxta sanctam educaturum vitam, requirit vt abrenunciationem profiteatur, fidemque cõfiteatur: non (vt illi ridentes aiunt) aliũ pro alio imbut facris. Neq; enim hoc ille ait, Ego pro puero abrenunciationes facio, aut fidei sacramenta profiteor: sed ita puer renunciat & profitetur, id est, spõ deo puerũ inducturum, cum ad sacram intelligentiam venerit, sedulis adhortationibus meis, vt abrenunciet cõtrariis omninò, profiteaturq; & peragat diuina quæ pollicetur. Nihil igitur (vt reor) indignũ est, si ad diuinum institutum puer adducitur, sanctum habens præceptorem, qui illi diuinarum rerum habitum tradat, malorumq; seruet immunẽ.

9. **C. Y. P. R. I. A. N. V. S.** epistola quinquagesima nona ad Fidum: Quantum verò ad causam infantũ pertinet, quos dixisti in tra secundum vel tertium diẽ quo nati sint constitutos baptizari nõ oportere, & considerandam esse legem circuncisionis antiquæ, vt intra octauum diem cum qui natus est baptizandum & sanctificandum non putares, longè aliud in Concilio nostro omnibus visum est. In hoc enim, quod tu putabas esse faciendum, nemo cõsensit, sed vnuerſi potius iudicauimus nulli hominum nato misericordiam Dei & gratiam denegandam. Nam cum Dominus in euangelio suo dicat, Filius hominis non venit animas hominũ perdere, sed saluare: quantum in nobis est, si fieri potest, nulla anima perdenda est. Et paulò post: Deus vt personã non accipit, sic nec ætatem, cũ se omnibus ad cælestis gratiæ consecutionem æqualitate librata præbeat patrem. Quòd autè in Iudaica circuncisione carnali octauus diẽ obseruabatur, sacramentũ est in vmbra atque in imagine antè præmissum, sed veniente Christo veritate completum. Quæ imago cessauit superueniente postmodũ veritate, & data nobis spiritali circuncisione. Propter quod neminem putamus à gratia consequenda impediendũ esse ea lege, quæ iam statuta est, nec spiritali circuncisionem impediri carnali circuncisione debere, sed omnem omninò hominem admit tendum esse ad gratiam Christi, quando & Petrus in Actibus Apostolorum loquatur & dicat: Dominus mihi dixit, neminem communem dicendum & immũdum. Cæterum si homines impedire aliquid ad consecutionem gratiæ posset, magis adultos & prouectos & maiores natu possent in pedire peccata grauiora. Porrò autem si etiam grauissimis delictoribus, & in Deum multum antè peccantibus, cum postea crediderint, remissa peccatorum datur, & à baptismo atque à gratia nemo prohibetur: quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccauit, nisi quòd secundum Adam carnaliter natus, cõtagium mortis antiquæ primæ natiuitate contraxit? qui ad remissam peccatorum accipiendam hoc ipso facilius accedit, quòd illi remittuntur non propria, sed aliena peccata. Et idcirco frater charissime, hæc fuit in cõcilio nostra sententiã, à baptismo atq; à gratia ei, qui

Patrinus seu fufceptor & sponsor paruuli.

Quomodo puer per fufceptorem abrenunciat & fidem profiteatur.

Lib. 3. epist. 8.

Gen. 17.

Paruulos primum natos baptizari potest. Luc. 9. Galata.

Ag. 10.

Originale peccatum in infantibus.

Cocillij Carthaginensis sententia de non arcentis a baptismo infantibus.

omnibus misericors & benignus & pius est, neminem per nos debere prohiberi. Quod cum circa vniuersos obseruandum sit atque retinendum, tum magis circa infantes ipsos & recens natos obseruandum putamus, qui hoc ipso de ope nostra, ac de diuina misericordia plus merentur, quod in primo statim natiuitatis suae ortu plorantes ac flentes, nihil aliud faciunt, quam deprecantur.

Paruulos baptizandos propter originale peccatum Ecclesia Catholica praedicat.

10. CHRYSOSTOMVS homilia de Adá & Eua: Praedicat Ecclesia Catholica vbique diffusa, debere paruulos baptizari propter originale peccatum. Et paulo post: Quia ipsa conceptio sine carnis cupiditate non fit, ideo dixi de trasgressione peccati: venio in originale cupiditatis, vt baptismus paruulorum abluat omne originale peccatum. Et post nonnulla: Illud etiam quod circa baptizandos in vniuerso mundo sancta ecclesia, siue sint paruuli, siue iuuenes, vniformiter agit, non ociofo contemplerur intuitu: quod cum ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitae ingrediuntur, quam exorcismis & exufflationibus clericorum, &c. vt supra, quaestione octaua, de Sacramentis in genere F. testimonio septimo.

Exorcismi & exufflationes.

11. AD Ephesios secundo: Eramus natura filij irae, sicut & ceteri.

Paruuli baptizandi propter originale peccatum.

12. CONCILIUM Tridentinum sessione quinta, in decreto de peccato originali: Si quis paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, etiá si fuerint a baptizatis parentibus orti: aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro necesse sit expiari ad vitam aeternam consequendam: vnde fit consequens, vt in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum, non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit: quoniam non aliter intelligendum est id quod dicit Apostolus, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt: nisi quemadmodum Ecclesia Catholica vbique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione Apostolorum etiá paruuli, &c. vt Concilium Mileuitanum supra testimonio septimo.

Rom. 5.

Ex Apostolorum traditione.

13. AVGVSTINVS epistola vigesima octaua ad Hieronymum: Item quisquis dixerit quod in Christo viuificabuntur etiam paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de vita exeunt: hic profecto & contra Apostolicam praedicationem venit, & totam condemnat ecclesiam, vbi propterea cum baptizandis paruulis festinat & curritur, quia sine dubio creditur aliter eos in Christo viuificari omnino non posse. Qui autem non viuificatur in Christo, restat vt in eadem damnatione maneat, de qua dicit Apostolus: Per vnum delictum in omnes homines ad condemnationem.

Sine baptismis non saluantur paruuli.

Rom. 5.

Ante baptismum decedentes paruuli, non liberantur a peccato originali.

14. IDEM libro tertio de anima & eius origine, capite nono: Noli credere, noli dicere, noli docere, infantes, antequam baptizentur, morte praeventos, peruenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum, si vis esse catholicus.

Solo baptismis saluantur paruuli.

15. ITEM de peccatorum meritis & remissione libro primo, capite vigesimo tertio: Nulla ex nostro arbitrio praeter baptismum Christi, salus aeterna promittatur infantibus, quia non promittit scriptura diuina, humanis omnibus ingenii praeferenda.

16. IOANNIS tertio, vt in textu. 17. AVGVSTINVS libro tertio de peccatorum meritis & remissione, capite quarto: Vnde fit consequens, vt quoniam nihil agit aliud, cum paruuli baptizantur, nisi vt incorporentur Ecclesiae, id est, Christi corpori membrisque sociantur: manifestum sit, eos ad damnationem, nisi hoc eis collatum fuerit, pertinere: non autem damnari possent, si peccatum vtique non haberent.

Per baptismum incorporantur Ecclesiae.

Ad damnationem pertinent nisi baptizentur.

18. CAPITVM duodecimo ea verba exponens prioris ad Corinthios septimo: Alioquin filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt: Illud tamen (inquit) sine dubitatione tenendum est, quaeunque illa sanctificatio sit, non valere ad Christianos faciendos, atque ad dimittenda peccata, nisi Christiana & ecclesiastica institutione & sacramentis efficiantur fideles. Nam nec coniuges infideles, quamlibet sanctis & iustis coniugibus haereant, ab iniquitate mundantur, quae a regno Dei separatos in damnationem venire compellit: nec paruuli de quibuslibet sanctis iustisque procreati, originalis peccati reatu absoluantur, nisi in Christo fuerint baptizati: pro quibus tanto impensius loqui debemus, quanto pro se ipsi minus possunt.

Propria infantum sanctificatio fit per baptismum.

19. MATTHEI decimo octauo, vt in textu. 20. BERNARDVS sermone sexagesimo sexto super Cantica: Videte detractores, videte canes. Irridet nos, quia baptizamus infantes, quod oramus pro mortuis, quod sanctorum suffragia postulamus. In omni genere hominum atque in vtriusque sexu festinant proscribere Christum, in adultis & paruulis, in viuus & mortuis. Hinc quidem in infantibus ex impossibilitate naturae, inde vero adultis ex difficultate continentiae praescribentes. Quid enim si infans pro se loqui non potest, pro quo vox sanguinis fratris sui, & talis fratris, clamat ad Deum de terra? Adstat & clamat nihilominus mater ecclesiae. Quid tamen infans? Nonne & ipse videtur tibi inhiare quodammodo de fontibus saluatoris, vociferari ad Deum, suspirare vagitibus clamantibus, domine, vim patior, responde pro me? Flagitat auxilium gratiae, quia vim patitur ab origine. Clamat innocentia miseri, clamat ignorantia paruuli, clamat addicti in firmitas. Ita ergo clamant haec omnia, sanguis fratris, fides matris, destitutio miseri, & miseria destituti. Et clamat ad patrem. Porro pater seipsum negare non potest, pater est. Nemo mihi dicat quia non habet fidem, cui mater impertit suam, inuoluens illi in sacramento, quousque idoneus fiat proprio non tantum sensu, sed assensu euoluta puramque percipere. Nunquid breue pallium, vt non possit ambas cooperire? Magna est Ecclesiae fides. Nunquid minor fide Chanaanæ mulieris, quae constat & filiae sufficere potuisse & sibi ideo audiuit: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi, sicut petisti. Nunquid minor fide illorum, qui paralyticum per tegulas demittentes, animam illi simul & corporis obtinere salutem? Denique habes: Quorum fidem vt vidit, ait paralyticus: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et paulo post: Tolle grabatum tuum, & ambula. Qui haec credit, facile huic persuadebitur, merito ecclesiam praesumere non solum paruulis baptizatis in sua fide salutem, sed etiam interfectis pro Christo infantibus coronam martyrij. Quae cum ita sint, nullum praedictum sustinebunt

Haereticus Catholicus irridet propter infantum baptismum.

Gen. 4.

Esa. 36.

Mater Ecclesiae fidem in paruulo omnino mouit.

Fides aliena aliis prodest.

Math. 9.

Math. 9.

Per baptismum creditur a potestate damnatio.

Heb. 11.

Paruuli baptizati non sunt omnino sine fide.

Mar. 16.

1. Tim. 2.

Rom. 14.

Math. 19.

Inuidet haereticus saluti paruuli.

sustinebunt regenerati de eo quod dictum est, Sine fide impossibile est placere Deo: cum sine fide non sint, qui in testimonium fidei baptismi gratiam perceptorunt. Sed neque de eo quod item dictum est: Qui vero non crediderit, condemnabitur. Quid enim credere est, nisi fidem habere? Itaque & mulier saluabitur per generationem filiorum, si permanserit in fide cum lenitate, & infantibus per lauacro regenerationem succurratur, & adulti qui continere non poterunt, coniugij tricesimo fructu se rediment. Christus propter hoc mortuus est, & resurrexit, vt viuorum dominaretur & mortuorum. Propter hoc quoque & infans natus est, & per singulos aetatum gradus profecit in virum, vt nulli deesset aetati.

21. IDEM in epistola ducentesima quadagesima ad Hildebrandum comitem, de Henrico haeretico scribens: Paruulis Christianorum, Christi intercludit vitam, dum baptismi negatur gratia: nec saluti propinquare sinuntur, saluatore licet pie clamante pro eis: Sinite, inquit, paruulos venire ad me. Ergo ne qui homines & iumenta saluauit, quemadmodum multiplicauit misericordiam suam Deus, ad solos tamen innocentes non patitur eandem tantam misericordiam peruenire? Quid, quaeso, quid inuidet paruulis saluatore paruulum qui natus est eis? Inuidia haec diabolica est: inuidia haec mors intrahit in orbem terrarum. An putat paruulos saluatore non egere, quia paruuli sunt? Si ita est, ergo quod magnus dominus factus est paruus: vt omittat quod flagellatus est, quod sputis illitus, quod d cruci affixus, quod denique mortuus est. Non est hic homo a Deo, qui sic contraria Deo & facit & loquitur. Pro dolor: auditur tamen a pluribus, & populum qui sibi credat, habet. O infelicissimum populum. Ad vocem vnius haeretici siluerunt in eo omnes propheticae & apostolicae voces, quae de conuocando in vna Christi fide de cunctis nationibus Ecclesia, vno veritatis spiritu ceciperunt. Ergo sefellere diuina oracula, saluantur omnium oculi & animi: qui quod legunt praedictum, inuentur implerum. Quam certe manifestam omnibus veritatem solus iste, stupida & prorsus Iudaica caecitate, aut non videns, aut inuidens adimpletam, simul nescio qua arte diabolica persuasit populo stulto & insipienti, de re manifesta nec suis credere oculis: sefellisse priores, errare posteros, totum mundum etiam post effusum Christi sanguinem perditum iri, & ad solos quos decipit, totas miserationum Dei diuitias & vniuersitatis gratiam peruenisse. Et nunc huius rei gratia, licet in multa corporis infirmitate, iter arripui ad has partes, quas potissimum singularis ferus depascitur, dum est qui resistat, neque qui saluum faciat. Quippe de tota Francia pro simili effugatus malitia, has solas sibi inuenit expositas, in quibus fiducialiter sub tuo dominio in gregem Christi toto furore baccharur. Quod tuone honori congruat, princeps illustris, ipse iudicatio. Nec mirum tamen, si serpens ille callidus decepit te, quippe speciem pietatis habens, cuius virtutem penitus abnegauit.

22. AVGVSTINVS de nuptiis & concupiscentia libro primo, capite vigesimo: Ab hac igitur potestate tenebrarum, quarum est diabolus princeps, id est, a potestate diaboli & angelorum eius quisquis erui, cum baptizantur, negauerit paruulos, ipso

rum Ecclesiae sacramentorum veritate conuincitur, quae nulla haeretica nouitas in ecclesia Christi auferre vel mutare permittitur, regente atque iuante capite totum corpus suum, puillos cum magis. In veritate itaque, non in falsitate, potestas diabolica exorcizatur in paruulis, eique renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestatum, vt eruti a potestate tenebrarum, in regnum sui domini transferantur. Quid ergo in eis est, per quod in potestate diaboli teneantur, donec eruantur inde per sacramentum baptismatis Christi, quid est nisi peccatum?

23. ITEM lib. 2. de nuptiis & concupiscentia, cap. 17. In quantum homines sunt paruuli, bonum est naturae, cuius author est Deus: in quantum autem cum peccato nascuntur, perituri, si non renascantur, ad semen pertinet maledictum ab initio illius antiquae inobedientiae vitio. Ab hac fide Apostolica atque Catholica verissima atque fundatissima, cum Pelagianus iste Iulianus discedens, non vult nascentes esse sub diabolo, ne paruuli portetur ad Christum, vt eruantur a potestate tenebrarum, & in regnum ipsius transferantur.

24. IDEM sermone decimo quarto de verbis Apostoli: Nos dicimus paruulos aliter salutem & vitam aeternam non habituros, nisi baptizentur in Christo. Ibidem: Vbi ponis paruulos baptizatos? Profecto in numero credentium. Nam ideo & consuetudine ecclesia antiqua canonica fundatissima, paruuli baptizati fideles vocantur. Et sic de his quaerimus, iste infans Christianus est? Respondetur, Christianus. Catechumenus, an fidelis? Fidelis, vtique a fide. fides a credendo. Inter credentes igitur, baptizatos paruulos numerabis, nec iudicare villo modo aliter audebis, si non vis esse apertus haereticus. Ergo ideo habent vitam aeternam, quia qui credit in filium, habet vitam aeternam. Noli eis sine ista fide, & sine isto sacramento huius fidei promittere vitam aeternam. Et post nonnulla: Absit vt ego dicam non credentes infantes. Iam superius disputauit, credit in altero, qui peccauit in altero. dicitur, credit & valet, & inter fideles baptizatos computatur. Hoc habet autoritas matris Ecclesiae, hoc fundatus veritatis obtinet canon: contra hoc robur, contra hunc inexpugnabilem murum quisquis arietat, ipse confringitur. Ergo prodest Christus aliquid infantibus baptizatis, & sicut ego doceo, & sicut mecum tota Ecclesia dicit, creditibus prodest. Et post pauca: Credunt & infantes. Vnde credunt? Quomodo credunt? Fide parentum. Si fide parentum purgantur, peccato parentum polluti sunt. Postea vero: multi modi sunt sanctitatis, & multi modi sunt sanctificationis. Quomodo ergo sanctificatur vir infidelis in vxore, & tamen peccatum nisi baptizetur: sic filij fidelium, effugi ad quemdam modum sanctificati sunt, pereunt tamen, si non fuerint baptizati.

25. GENESIS decimo septimo: Masculus cuius preputij caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo: quia pactum meum irritum fecit.

26. AD Ephesios quarto: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptismum.

27. BASILIUS in lib. de Spiritu sancto, capite decimo quinto: Vnum nouimus salutiferum baptismum, quandoquidem vna est pro mundo mors, & vna ex

Exorcismi veritas in paruulis.

Abrenunciatio per ora gestatum.

Posituri non renascantur.

Sine baptismis non saluantur.

Paruuli baptizati, in numero fidelium & credentium ponuntur.

Credit in altero, qui peccauit in altero.

Ab Ecclesia autoritate.

1. Cor. 7. pereunt filij, si non fuerint baptizati.

Vnum baptismum.

mortuis resurrectio, quarum figura est Baptisma.

3. **A D** Hebræos sexto: Impossibile enim est, eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum caeleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustauerunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque seculi venturi, & prolapsi sunt: rursus renouari ad poenitentiam, rursus crucifigentes sibi metipsis filium Dei, & ostentui habentes.

4. **CLEMENS** pontifex & martyr libro sexto constitutionum apostolicarum, capite decimo quinto: Veruntamen initiatos iterum baptizare tentantes, crucifigunt Dominum: iterum eum interimunt, derident diuina, eludunt sancta, insultant spiritui, sanguinem sanctum veluti communem contemnant, peccant in mittentem, in passum, & in testificantem. Et paulo post: Baptizate quoque paruulos vestros, & educate eos in disciplina & praeceptis Dei. Sinite enim, inquit, paruulos veniet ad me, & nolite eos prohibere.

5. **IOANNES** Damascenus libro quarto de Orthodoxa fide, capite decimo: Confitemur aurum vnum baptisma in remissionem peccatorum, & in vitam aeternam. Baptisma siquidem Domini mortem insinuat: consepulti enim sumus Domino per baptisma, ut inquit diuinus Apostolus. Quomodo igitur semel completa est Domini mors, sic semel oportet baptizari iuxta Domini verbum, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Quicumque igitur in Patre, & Filio, & Spiritu sancto baptizati sunt, & vnam naturam diuinitatis in tribus hypostasibus edocti, & rursus rebaptizantur, illi iterum crucifigunt Christum, ut inquit diuinus Apostolus. Impossibile namque est eos qui semel illuminati sunt, renouari in poenitentiam, iterum crucifigentes sibi ipsi Christum, & ludibrio subiicientes. Quicumque vero in sancta Trinitate baptizati non fuerint, illos rebaptizari oportet.

6. **PRIMUM** Concilium Carthaginense canone primo: Illicitas esse sancimus rebaptizationes, & satis esse alienum a sincera fide & catholica disciplina.

7. **CONCILIUM** Viennense sub Clemete quinto: Baptisma vnicum baptizatos omnes in Christo regenerans, est (sicut vnus Deus & fides vnica) ab omnibus fideliter confitendum. Quod celebratum in aqua in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, credimus esse tam adultis quam paruulis communiter perfectum remedium ad salutem.

8. **CONCILIUM** Tridentinum sessione septima, canone nono, de sacramentis in genere: Si quis dixerit in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione, & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile, vnde ea iterari non possunt, anathema sit.

9. **ITEM** in eadem sessione, canone decimotertio de Baptismo: Si quis dixerit paruulos, eo quod actum credendi non habent, suscepto baptismo inter fideles computandos non esse, ac propterea cum ad annos discretionis peruenerint, esse rebaptizandos: aut praestare omitti eorum baptisma, quam eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide Ecclesiae, anathema sit.

10. **AVGVSTINVS** tractatu vndecimo in Ioannem: Recte intellexit nicodemus natiuitatem car-

nis. Sic & tu intellige natiuitatem spiritus. Quicumque tibi dixerit, ut spiritualiter iterum nascaris, responde quod dixit nicodemus: Nunquid potest homo iterum in ventre matris suae intrare, & nasci? Iam natus sum de Adam, non me potest iterum generare Adam: iam natus sum de Christo, non me potest iterum generare Christus. Quomodo veterus non potest repeti, sic nec baptismus. Ibidem: Plus vos persequuntur (Donatista) qui vos illudendo seducunt, Veni veni, baptizare hic, hic habes verum baptismum. noli ludere, vnus est verus. Ille lusus est, sed uceris, & ista persecutio grauis tibi erit. Isti etiam audent dicere, quia persecutionem solent pati a catholicis regibus, aut a Catholicis principibus. Quam persecutionem tolerant? afflictionem corporis. Quomodo passi sunt persecutionem, quam faciunt grauiorem? Caue quando vult ludere Ismael cum Isaac, quando tibi blanditur, quando offert alterum baptismum: responde, habeo iam baptismum. Si enim verus est iste baptismus, quisquis vult alterum dare, illudere vult. Caue animam persecutorem. Et paulo post: Mirantur quia commouentur potestates Christianae aduersus detestandos dissipatores Ecclesiae. Si non ergo mouerentur, & quomodo redderent rationem de imperio suo Deo? Intendat charitas vestra quid dicam, quia pertinet hoc ad reges seculi Christianos, ut temporibus suis pacatam velint matrem suam ecclesiam habere, vnde spiritualiter nati sunt. Videte qualia faciunt, & qualia patiuntur. Occidunt animas, affliguntur in corpore: sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conque-

11. **BEDA** in caput tertium euangelij secundum Ioannem: Notandum autem, quia quod de carnali dixit, hoc etiam de spirituali est regeneratione sentiendum: nequaquam videlicet eam, postquam semel completa fuerit, posse repeti. Siue enim haereticus, siue schismaticus, siue facinorosus quisque in confessione sanctae Trinitatis baptizet, non valet ille quidem qui ita baptizatus est, a nobis Catholicis rebaptizari, ne confessio vel inuocatio tanti nominis videatur annullari.

12. **SECUNDA** synodus generalis, quae est prima Constantinopolitana, in Symbolo: Confitemur vnum baptismum in remissionem peccatorum.

13. **AVGVSTINVS** epistola ducentesima tertia ad Maximinum Episcopum: Rebaptizare igitur haereticum hominem, &c. ut in textu.

14. **IDEM** in libro de vnico baptismo contra Petilianum, capite decimotertio: Ego autem ut quod de hac re sentio breuiter dicam, rebaptizare haereticos, quod illi (Cyprianus scilicet & eius socij) fecisse dicuntur, tunc fuit humani erroris: rebaptizare autem Catholicos, quod adhuc isti faciunt, semper est diabolicae praesumptionis.

15. **LEO** Magnus epistola septuagesima nona ad Nicetam Episcopum Aquileiensem, capite septimo: Hanc regulam (ut scitis) seruandam in omnibus Ecclesiis praedicamus, ut lauacrum semel initum nulla iteratione violeatur, dicente Apostolo: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptismum. Cuius ablutio nulla iteratione temeranda est, sed (ut diximus) sola sanctificatio sancti spiritus inuocanda est, ut quod ab haereticis nemo accipit, a Catholicis sacerdotibus consequatur.

Rebaptizantur crucifigunt Dominum.

Paruulorum Baptismus.

Max. 10.

Vnum Baptisma.

Rom. 6.

Rebaptizati iterum crucifigunt Christum.

Damianus anabaptismus.

Vide in Clementinis, tit. de iuniorum Trinitate & fide Catholice.

Character Baptismi, Confirmationis, & Ordinis.

Paruuli inter fideles numerandi.

Paruuli baptizati non rebaptizandi.

Inexplicabile facinus est rebaptizatio. Ephel. 4. Agit de eorum baptismo, de quibus non constat an sint baptizati.

Baptismus repeti non potest, ut nec carnalis natiuitas.

Gen. 11.

Anabaptista sunt illuderes.

Recte persequuntur haereticos Catholicos principes.

Pro mortibus sempiternis mortem temporalem patiuntur.

Non magis repeti potest spiritualis, quam carnalis natiuitas.

Anabaptismus est diabolicae praesumptionis.

Baptismus non iterandus. Ephel. 4.

Materia baptismi, Ioan. 3.

Aqua ad baptismum perficiendum necessaria. Act. 10.

16. **IDEM** epistola trigesima septima ad Leonem Rauennate Episcopum: Scimus quidem in expiabile esse facinus, quoties iuxta haereticorum damnata a sanctis patribus instituta, cogitur aliquis lauacrum, quod regeneradis semel tributum est, bis subire, Apostolica reclamante doctrina, quae nobis vnicam praedicat in Trinitate Deitatem, vnam in fide confessionem, vnum in baptismo Sacramentum. Sed in hoc nihil simile formidatur, quo-

niam non potest in iterationis crimen deuenire, quod factum esse omnino nescitur.

17. **IUSTINIANVS** in Codice, libro primo, titulo sexto, Ne sanctum baptismum iteretur, L. secunda Imperatorem Honorij & Theodosij: Si quis rebaptizare quempiam de ministris Catholicae sectae fuerit detectus, vna cum eo qui piaculare crimine commisit (si tamen criminis per aetatem capax sit) & hic, cui persuasum sit, ultimo supplicio percellatur.

I I.

Quae circa hoc Sacramentum praecipue sunt notandae

- A. Elementum abluens, eiusque significatio, verbum, minister, & effectus baptismi.
- B. Elementum est aqua simplex, materia ad hoc necessaria, quae natura sua fordes corporis abluere solet. Cui haec pulchre respondet significatio, Baptismo animam emundari peccatis, & hominem, ut dicemus, iustum effici.
- C. Verbum quo Sacramenti forma consistit, ex Christi praeepto sic habet: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*
- D. Et quanquam sit Sacerdotum munus, baptismum administrare, tamen ubi necessitas vehementer vrget, baptizare possunt alij quoque, ne impiis quidem & haereticis exceptis, modo forma Ecclesiae & eius verbis conceptis non recedatur.

a Ioan. 3. b Ephel. 1. f. Act. 8. g. 10. g. 1. i. d. can. 3. de Bapt. & Florent. Chryf. homil. 2. 4. in Ioan. b Tit. 3. b A. 4. 2. f. Cor. 6. c

c Conc. Lateran. & Florent. Aug. lib. 6. cont. Dona. cap. Didymus lib. 2. de spr. san. d. Math. 28. d. Ambr. de his qui myst. inie. cap. 4. e Aug. cont. Parmeniam. li. 2. cap. 13. Et de vnic. cap. 9. Cont. Don. lib. 3. c. 5. & li. 7. cap. 53. Hilin. Pal. 67. C. 6. Later. can. 1. Florent. & Trident. can. 4. de bapt.

Ter repetita ablutio.

Colof. 2.

Rom. 6. Ibidem.

TESTIMONIA.

- 1. **B. IOANNIS** tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.
- 2. **A D** Ephesios quinto: Ut Ecclesiam sanctificaret, mundans eam lauacro aquae in verbo vitae.
- 3. **ACTORVM** octauo: Dum irent per viam uenerunt ad quandam aquam: & ait Eunuchus, Ecce aqua, quid prohibet me baptizari? Et iussit stare currum: & descenderunt uterque in aquam, Philippus & Eunuchus, & baptizauit eum.
- 4. **E T** decimo: Nunquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizetur hi qui spiritum sanctum acceperunt, sicut & nos?
- 5. **TRIDENTINVM** Concilium sessione septima, canone secundo de Baptismo: Si quis dixerit aquam veram & naturalem non esse de necessitate baptismi, atque ideò verba illa Domini nostri Iesu Christi, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto: ad metaphoram aliquam detorserit, anathema sit.
- 6. **CONCILIUM** Florentinum in doctrina de Sacramentis Ecclesiae: Materia huius Sacramenti, est aqua vera & naturalis: nec refert, frigida sit an calida.
- 7. **CHRYSOSTOMVS** homilia vigesima quarta in Ioannem: Nam quod per necessaria sit aqua, vel inde perspicuum est, quod cum ante aquam spiritus inspirasset, in hoc tamen non quieuit Apostolus, sed ad aquae necessitatem ostendendam ait: Nunquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi qui spiritum sanctum acceperunt, sicut & nos? Quae ergo aquae necessitas? Iam absconditum vobis mysterium aperiam. Sunt & alia, nunc verò ex omnibus vnum exposuisse sufficiat. Pri-

mum diuina in hoc consummantur indicia, sepultura, mortificatio, resurrectio, vita, & haec simul omnia. In aqua enim tanquam in sepulcro caput immergentibus vetus homo sepelitur & submergitur, deinde nobis emergentibus nouus resurgit inde. Ut facile nobis est immergi, & emerfos respirare: ita Deo veterem sepelire hominem, & nouum induere. Praeterea ter istud fit, ut hic Patris & Filij & Spiritus sancti virtutem haec omnia implere intelligas. Quod ne coniectura a me, sed vero sensu dictum intelligas, audi Paulum: Consepulti, inquit, sumus cum illo per baptismum in mortem. Et iterum: Noster vetus homo simul crucifixus est. Et iterum: Complantati facti sumus similitudini mortis eius.

8. **A D** Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.

9. **ACTORVM** secundo: Poenitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine IESU CHRISTI in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum spiritus sancti.

10. **PRIORIS** ad Corinthios sexto: Et haec quidem fuitis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri.

- 1. **C. CONCILIUM** Lateranense magnum canone primo: Sacramentum baptismi, quod ad inuocationem indiuiduae Trinitatis, videlicet Patris & Filij & Spiritus sancti, consecratur in aqua, tam paruulis quam adultis in forma Ecclesiae a quocunque rite collatum, proficit ad salutem.
- 2. **E T** Concilium Florentinum: Forma huius Sacramenti est: Ego te baptizo in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti. Non tamen negamus quin

Forma Baptismi Latinorum & Graecorum. S iij

& per illa verba, Baptizetur talis seruus Christi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: vel, Baptizatur manibus meis talis, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, verum perficiatur baptisma: quoniam cum principalis causa, ex qua baptismus virtutem habet, sit sancta Trinitas: instrumentalis autem sit minister, qui tradit exterius Sacramentum, si exprimitur actus, qui per ipsum exercetur ministrum, cum sancta Trinitatis inuocatione, perficitur Sacramentum.

Certa baptis-
mi forma ne-
cessaria.

3. **AVGVSTINVS** de baptismo contra Donatistas libro sexto, capite vigesimoquinto: Certa illa Euangelica verba, sine quibus non potest baptismus consecrari, tantum valent, vt per illa sic euacuentur, quæcunque in prece vitiosa contra regulam fidei dicuntur, quemadmodum demonium Christi nomine excluditur. Et paulò post: Si autem ipse malus est atque peruersus, si prece integram dicat, & nulla ex parte fidei catholice aduerfam, non idèd ipse rectus est, quia illa recta est: & si in aliquibus peruersam prece afferat, Deus adest verbis Euangelicis suis, sine quibus baptismus Christi consecrari non potest, & ipse sanctificat Sacramentum suum, vt homini siue antequam baptizetur, siue cum baptizatur, siue postea quandoque ad se veraciter conuerso, id ipsum valeat ad salutem, quod ad perniciem, nisi conuerteretur, valeret. Cæterum quis nesciat non esse baptismum Christi, si verba Euangelica quibus symbolum cõstat, illic defuerint? Sed facilius inueniuntur hæretici, qui omninò non baptizent, quàm qui non illis verbis baptizent.

Forma multi-
lata esse non
debet.

Singularum
personarum
S. Trinitatis
nomina ex-
primenda
sunt.

4. **DIDYMVS** Alexandrinus libro secundo de Spiritu sancto: Quis non ex ipsa coegetur veritate suscipere indifferetiam sanctæ Trinitatis, dum vna sit fides in Patre, & Filio, & Spiritu sancto: & lauacrum detur atque firmetur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti? Non arbitror quenquam tam vecordem atque insanum futurum, vt perfectum baptismum putet id, quod datur in nomine Patris & Filij, sine assumptione Spiritus sancti: aut rursus in nomine Patris & Spiritus sancti, Filij vocabulo prætermisso: aut certè in nomine Filij & Spiritus sancti, non præposito vocabulo Patris. Licet enim quis posset existere faxei (vt ita dicam) cordis, & penitus mentis alienæ, qui ita baptizare conetur, vt vnum de præceptis nominibus prætermittat, videlicet contrarius legislator Christi, tamen sine perfectione baptizabit: immò penitus à peccatis liberare non poterit, quos à se baptizatos existimauerit.

Minister in
necessitate.

5. **MARTHÆ** vigesimo octauo: Euntes ergò docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

6. **AMBROSIVS** in libro de iis qui mysteriis iniantur, capite quarto: Catechumenus nisi baptizatus fuerit in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, remissionem non potest accipere peccatorum, nec spiritalis gratiæ munus haurire.

7. **AVGVSTINVS** libro secundo contra epistolam Parmeniani, capite decimotertio: Si laicus aliqua pereuntis dederit necessitate compulsus, quod cum ipse acciperet, dandum esse addidit, nescio an piè quisquam dixerit esse repetendum. Nulla enim cogente necessitate si fiat, alieni muneris vsurpatio est: si autem necessitas vrgeat, aut

nullum aut veniale delictum est. Et paulò post: Et hæc quidem alia quæstio est, vtrum & ab iis qui nunquam fuerint Christiani, possit baptismus dari: nec aliquid temerè indè affirmadum est sine auctoritate tanti concilij, quantum tãtæ rei sufficit. De iis verò qui ab Ecclesiæ vnitate separati sunt, nulla iam quæstio est, quin & habeant, & dare possint, & quin perniciosè habeant, perniciosèque tradant extra viuiculum pacis. Hoc enim iam in ipsa totius orbis vnitate discussum, consideratum, perfectum atque firmatum est.

Non baptizati, an baptizari possint.

Hæretici verò baptismum conferunt.

2. **IDEM** in libro de vnico baptismo, capite nono: Quisquis extra Ecclesiam fuerit ab hæreticis vel schismaticis, tamen Christi baptismus consecratus, cum ad Ecclesiam venerit, non est negandum Sacramentum veritatis quo imbutus est, sed adicienda est pietas vnitatis, à qua separatus est, & sine qua illud in esse illi possit, prodesse non possit. Hoc facimus, hoc à Maioribus traditum accepimus, hoc in Catholica Ecclesia, quæ toto orbe diffunditur, contra omnes falsitatis nebulas custodimus.

Verus baptismus etiam extra Ecclesiam confertur.

3. **ITEM** libro tertio contra Donatistas, capite decimoquinto: Quamobrem si euangelicis verbis, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, Marcion baptismum consecrabat, integrum erat sacramentum, quauis eius fides sub iisdem verbis aliud opinantis quàm catholica veritas docet, non esset integra, sed fabulosis falsitatibus inquinata. Nam sub iisdem verbis, id est, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, non solum Marcion aut Valentinus, aut Arius, aut Eunomius, sed ipsi carnales paruuli Ecclesiæ, quibus dicebat Apostolus, Non potuit loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, si possent singuli diligenter interrogari, tot diuersitates opinionum fortassis, quot homines, numerarentur. Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Nunquid tamen idèd non integrum sacramentum accipiunt?

Hæreticum baptismum verum est Sacramentum, si debitam formam seruent.

1. Corinth.

1. Corinth.

4. **ET** libro septimo, capite quinquagesimo tertio contra Donatistas: Veruntamen si quis fortè me in eo concilio constitutum, vbi talium rerum quæstio versaretur, non præcedentibus talibus quorum sententias sequi mallet, vrgeret vt dicerem, quid ipse sentirem, si eo modo affectus essem quo eram cum ista dicitare, nequaquam dubitarem habere eos baptismum, qui vbi cunque & à quibuscunque illud verbis euangelicis consecratum, sine sua simulatione & cum aliqua fide accepissent, quæquam eis ad salutem spiritalem non prodesset, si charitate caruissent, qua catholice insererentur Ecclesiæ. Si enim habeam, inquit, fidem vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum: sicut iam præteritis Maiorum statutis, non dubito etiam illos habere baptismum, qui quanuis fallaciter id accipiant in Ecclesia, tamen accipiunt, vel vbi putatur esse Ecclesia ab eis, in quorum societate id accipitur, de quibus dictum est, Ex nobis exierunt. Vbi autem neque societas vlla esset ita credetium, neque ille qui ibi acciperet, ita crederet, sed totum ludicrè & mimicè & ioculariter ageretur, vtrum approbandus esset baptismus qui sic daretur, diuinum iudicium per alicuius reuelationis oraculù concordati oratione, & impensis supplici deuotione gemitibus implorandum esse censerem, ita sanè, vt post me dicturos sententias, nè quid

Baptismus quando verè Sacramentum fit.

1. Corinth.

1. Ioann. 1.
Per ludium & iocum baptizati.

quid iam exploratum & cognitum adferrent, humiliter expectarem: quanto magis ergò nunc, sine præiudicio diligentioris inquisitionis vel maioris auctoritatis, istud dixisse accipiendus sum?

5. **HILARIVS** Pictauiorù episcopus in Psalmum sexagesimumseptimù, loquens de Eunucho Candacis reginæ Aethiopiæ: Ecce aqua, inquit, quis prohibet me baptizari? Sacramentum ipsum Baptismi adèd impatiētis desiderij cupiditate præueniēs, vt à diacono ministerium Apostolici officij salutis suæ cupidus exigeret.

Apostolorum officium erat baptizare.

A quocunque potest con-
fiteri.

6. **LATERANENSE** Concilium magnum sub Innocentio tertio celebratum, canone primo: Sacramentum baptismi, quod ad inuocationem indiuiduæ Trinitatis consecratur in aqua, tam paruulis

quàm adultis in forma Ecclesiæ à quocunque ritè collatum, proficit ad salutem.

7. **CONCILIVM** Florentinum: Minister huius Sacramenti est sacerdos, cui ex officio competit baptizare: in causa autem necessitatis, non solum sacerdus vel diaconus, sed etiam laicus vel mulier, immò etiam paganus & hæreticus, baptizare potest, dummodò formam seruet Ecclesiæ, & facere intendat quod facit Ecclesia.

Minister ordinarius Baptismi, est sacerdos.

In causa necessitatis quisquis homo.

8. **CONCILIVM** Tridentinum sessione septima, canone quarto de baptismo: Si quis dixerit baptismum, qui etiam datur ab hæreticis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, cum intentione faciendi quod facit ecclesia, non esse verum baptismum, anathema sit.

Ab hæreticis collatus baptismus quando verus.

I I I.

Quem fructum & effectum præstat Baptismus?

A. Eum planè, quem docente Christo ac testibus Apostolis Petro & Paulo discimus, nimirum per Baptismum & peccata remitti, & spiritum dari, quo & vetus homo aboleatur, & noua fiat in Christo creatura. Qui prope susceptus ritè baptismus non hoc modò largitur, vt impio plenè peccata omnia condonentur atque tollantur, sed etiam vt baptizatus planè innouetur, ac verè innocens, iustus, sanctus & cælesti gloria dignus in Christo efficiatur: vt iure à Paulo dictum sit omnibus baptizatis: *Abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.* Atque alibi testatur idem, Baptismum esse lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti: *Lauacrum etiam aquæ in verbo vitæ. Et rursus ille scribit: Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis.*

a Marc. 16. d. Act. 2. f. 12. d. 1. Pet. 3. d. Eze. 36. e. 1. Co. 6. c. Rom. 6. a. b. Basil. homil. 17. in exhorta. ad bapt. & 11. de Spirit. san. cap. 15. Aug. lib. 1. cont. 2. epist. Pel. cap. 13. & lib. 3. ca. 3. in enchir. cap. 64. Bedæ in ca. 3. Ioan. Damasc. lib. 4. ca. 10. Greg. 11. 9. epist. 33. Hieron. ad Ocean. epist. 83. Nazian. in sanct. Baptis. Clem. Alex. in lib. 1. prædag. cap. 6. Chrysost. ad Neoph. & ad baptizandos. b. 1. Cor. 6. c. Amb. 11. d. de Sacramen. ca. 4. Cõcil. Floren. & Trident. sess. 7. can. 5. c. Tit. 3. b. Aug. epist. 23. & Quæst. 33. super Num. 11. d. confest. cap. 4. Lañ. 11. 3. diuin. in 11. ca. 25. Cyr. epist. 2. d. Ephes. 5. f. c. Gal. 3. d. Rom. 6. a.

B. Scitè Bernardus ac breuiter Sacramenti huius effectus præcipuos cõplectitur, Lauamur in baptismo, inquit, quia deletur chirographum damnationis nostræ, & gratia hæc nobis confertur, nè iam nobis concupiscentia noceat, si tamen à consensu abstineamus.

f. Sermo. in Com. Do. Vide Cyp. de ba. Christi, & ablu. ped. Orig. in ca. 6. ad Rom. Retiolum Angul Rodu. apud Aug. lib. 1. cont. Iulian. ca. 2.

C. Quæ concupiscentia in renatis manens, non per se peccatum est, sed vt Theologi appellant, fomes peccati, ad agonem relictus, vt baptizati hac occasione vigilantius Dei gratiam quærant, virtutes studiosius exerceant, fortiusque certando maiorem sibi gloriam parent. Itaque vt Paulus docet, *Nihil damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem, sed secundum spiritum ambulant,* quique secundum Pauli doctrinam & exemplum, veterem hominem exuentes, de die in diem secundum interiorem hominem renouantur: id quod proprium est baptizatorum.

g. Iac. 1. b. Rom. 6. b. 7. b. Tri. sess. 7. ca. 5. Aug. 11. d. de nupt. & concup. ca. 23. & 25. & 11. 1. cont. 2. epi. Pelag. cap. 13. 16. lib. 1. retract. c. 15. & 11. 3. de Trin. ca. 16. de pecc. mer. li. 1. cap. 39. & 11. 2. cap. 33. & 34. h. Rom. 8. a. i. Colof. 3. b. Ephes. 4. e. k. 1. Corinth. 4. d. l. Rom. 6. a.

TESTIMONIA.

1. **MARCI** decimosexto: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.
2. **ACTORVM** secundo: Baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spiritus sancti.
3. **ET** vigesimo secundo: Exurge, & baptizare, & abluere peccata tua, inuocato nomine ipsius, inquit Ananias ad Paulum.
4. **PRIORIS** epistolæ Petri capite tertio: Cum fabricaretur arca, in qua pauci, id est, octo animæ

1. saluæ factæ sunt per aquam. Quod & vos nunc similibus formæ saluos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Iesu Christi.
2. **ET** trigesimo sexto: Et effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos. Et dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum, &c.
3. **PRIORIS** ad Corinthios sexto, vt in textu.
4. **AD** Romanos sexto: An ignoratis fratres, quia

quicquidque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus eum illo per baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitae ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus: Hoc scientes, quia uetus homo noster simul crucifixus est, ut destrueretur corpus peccati, ut ultra non seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est a peccato. Et paulo post: Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, uiuete autem Deo in Christo Iesu.

Effectus baptismi.

8. **BASILIVS** Magnus in exhortatione ad baptismum, quae est decimatercia inter homilias variorum argumentorum: Baptismus est captiuorum & aeris alieni remissio, peccati mors, animae regeneratio, amictus splendens, character indeprehensibilis, caeli iter, regni caelestis conciliatio, adoptio gratia.

Purgatur animus.

9. **IDEM** in libro de spiritu sancto, capite decimo quinto: Tribus demerisionibus, ac totidem inuocationibus, magni baptismatis mysterium peragitur, ut & mortis figura adumbretur, & per traditionem diuinam cogitationis animus repurgetur eorum qui baptizantur.

Omnium peccatorum indulgentia in baptismo. Auffer criminum, & non rati.

10. **AVGVSTINVS** libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, capite decimotertio: Dicitur baptismum dare omnium indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, nec ut omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi rasorum in capite capillorum, unde crescant iterum refecanda peccata.

Abluit prorsus omnia peccata.

11. **ITEM** libro tertio, capite tertio: Baptismus abluit quidem peccata omnia, prorsus omnia, factorum, dictorum, cogitatorum, siue originalia, siue addita, siue quae ignoranter, siue quae scienter admisa sunt, sed non auferit infirmitatem cui regeneratus resistit, quando bonum agere uoluerit.

Baptismus & originalis peccatorum & addita omnia tollit.

12. **IDEM** in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimo quarto: Excepto baptismatis munere, quod contra originale peccatum donatum est, ut quod generatione attractum est, regeneratione detrahatur, & tamen actiua quoque peccata quaecunque corde, ore, opere commissa inuenerit, tollit. Haec ergo excepta magna indulgentia, unde incipit hominis renouatio, in qua soluitur omnis reatus & ingeneratus & additus, &c.

Effectus baptismi inuisibilis.

13. **BEDA** in caput tertium Ioannis: Spiritus generatio tota inuisibiliter agitur. Nam uidetur quidem qui baptizatur in fontem descendere, uidetur aquis in tingi, uidetur de aquis ascendere: quid autem in illo lauacrum regenerationis egerit, minime potest uideri. Sola autem fidelium pietas nouit, quia peccator in fontem descendit, sed purificatus ascendit: filius mortis descendit, sed filius resurrectionis ascendit. Sola hoc Ecclesia mater, quae generat, nouit. Caeterum oculis insipientium uidetur talis exire de fonte, qualis intrauit, totumque ludus esse quod agitur.

Remissio peccatorum & qualis gratia non item.

14. **DAMASCENVS** libro quarto orthodoxae fidei, capite decimo: Peccatorum remissio omnibus aequae per baptismum donata est, gratia uero spiritus sancti, secundum proportionem fidei & puritatis. Nunc igitur per baptismum primitias spiritus sancti accipimus: & initium alterius uitae sit

in nobis, id est, primitiae regenerationis, & signaculum, & tutela, & illuminatio, & sanctificatio.

Peccata prorsus dimittit in baptismo.

15. **GREGORIUS** Magnus libro nono, epistola trigesima nona ad Theophilam patriam: Si qui sunt qui dicunt peccata in baptismo superficietenus dimitti, quid est hac praedicatione infidelius, in qua ipsum fidei Sacramentum festinant soluere? in quo principaliter ad caelestis munditiae mysterium anima ligatur: ut absoluta radicitus a peccatis omnibus, soli illi inhæreat, de quo Psalmista ait: Mihi autem adhærere Deo bonum est. Certè enim maris rubri transitus figura sancti baptismatis fuit, in quo hostes a tergo sunt mortui, sed alij contra faciem in eremo sunt inuenti. Sic quippe omnes qui in sancto baptismo tinguntur, eorum peccata praeterita omnia laxantur, quia eis uelut Aegyptij hostes a tergo moriuntur. Sed in eremo alios hostes inuenimus, quia dum in hac uita uiuimus, priusquam ad promissionis patriam pertingamus, multae tæta-

Psal. 72.

Exod. 14.

tiones nos fatigant, & ad terram uiuentium tendentibus iter intercludere festinant. Qui ergo dicit peccata in baptismo funditis non dimitti, dicat in mari rubro Aegyptios non ueraciter mortuos. Si autem fatetur Aegyptios ueraciter mortuos, fateatur necesse est peccata in baptismo funditis mori: quia nimirum plus ualeat in absolutione nostra ueritas, quam umbra ueritatis. In Euangelio Dominus dicit: Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lauet, sed est mundus totus. Si igitur peccata in baptismo funditis minime dimittuntur, quomodo is qui lotus est, mundus est totus? Totus enim mundus dici non potest, cui de peccato aliquid remansit. Sed nemo resistit uociferitatis, quae ait: Qui lotus est, mundus est totus. Nihil ergo ei de peccati sui cõtatione remanet, quem totum fatetur mundum ipse qui redemit.

Ioan. 13.

16. **HIBRONYMVS** in epistola octogesima tertia ad Oceanum: Omnia, inquit, nobis in baptismate condonata sunt crimina: nec post indulgentiam, iudicis est metuenda feueritas, dicente Apostolo: Et haec quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Omnia peccata donata sunt: bene & fideliter. Et paulo post: Quantam vim habeat baptismus & aqua in Christo sanctificata gratiam, docebo: Rudis mundus, necdum sole rutilante, nec pallente luna, nec astris micantibus, incompositam & inuisibilem materiam, abyssorum magnitudine & deformibus tenebris opprimebat. Solus spiritus Dei in aurigæ modum super aquas ferebatur, & nascentem mundum in figura baptismi parturiebat, &c. Peccat mundus, & sine aquarum diluuii non purgatur. Stans inque columba spiritus sancti, expulso alite teterrimo, ita ad Noë quasi ad Christum in Iordane deuolat: & ramo refectionis ac luminis, pacem orbi annunciat. Pharaon cum exercitu suo, nolens populum Dei exire de Aegypto, in typo baptismatis suffocatur. Et plura alia ex scripturis copiose.

Omnia crimina condonata. 1. Cor. 6.

Genes. 1. Figura baptismi.

Genes. 7. & 8.

Exod. 14.

17. **GREGORIUS** Nazianzenus oratione in sanctum Baptisma: Baptismus splendor est animarum, uitae in melius mutatio, conscientiae ad Deum interrogatio. Baptismus infirmitatis nostrae adiumentum. Baptismus carnis est abiectio, Spiritus affectatio. Verbi participatio, figmenti instauratio, peccati diluuium, lucis comunicatio, tenebrarum depulsio.

Baptismus uel admirabilis.

depulsio. Baptismus ueliculum ad Deum, peregrinatio cum Christo, fidei adminiculum, mentis perfectio, caelestis regni clauis, uitae commutatio, feruitus abrogatio, uinculorum solutio, compositionis & coagmentationis nostrae in meliorem statum cõuersio. Quid plura commemorare attinet? Baptismus omnium Dei beneficiorum praclarissimum est, & praestantissimum. Ut enim quaedam Sancta sanctorum uocantur, & Cantica canticorum, quod scilicet latius pateant, ac plura complectantur, praecipuamque dignitatem habeant: eodem modo Baptismus quoque; illuminatio dicitur, quod omnes alias illuminationes sanctitate praecedat. Porro quemadmodum Christus huius muneris auctor multis ac diuersis nominibus appellatur, ita ipsum quoque munus varia nomina fortitur: siue id nobis ob miram quandam rei lætitiã accidat, (sit enim ferè ut qui erga rem aliquam ardenti amore feruntur, nomina quoque ipsa libenter commemorent) siue quod multiplex huius beneficij utilitas multas quoque appellationes nobis pepererit. Donum uocamus, gratiam, baptismum, uentio-nem, illuminationem, immortali-tatis indumentum, regenerationis lauacrum, sigillum, ac denique excellentissimo quoque nomine appellamus. Donum dicitur, quia iis qui nihil prius contulerunt, datur. Gratia, quia etiã poenae obnoxii. Baptismus, quia peccatum aqua obrutum sepelitur. Uentio, quia sacrosanctus & regius. Huiusmodi enim ea erant, quae uengebantur. Illuminatio, quia splendor & claritas. Indumentum, quia ignominiae nostrae uelamen est. Lauacrum, quia abluit. Sigillum, quia conseruatio est, ac dominij significatio. Et paulo post: Atque haec Baptismi gratia & facultas est, nõ orbem terrarum ut olim aquis obruens, sed uniuersum cuiusque hominis peccatum purgans, easque obstructions uel maculas, quae uitio contrahuntur, prorsus abstergens. Quoniam porrò duabus partibus, hoc est, animo & corpore cõstat, quarum altera in aspectum cadit, altera oculorum sensum fugit: duabus quoque rebus constat Baptismus, aqua scilicet ac spiritu, illa uisibiliter & corporaliter accepta, hoc uero incorporato & inuisibili modo concurrente: illa figuratiua, hoc uero & penitissimos animi sinus purgante. Qui primae natiuitati opem & adiumentum ferens, ex ueteribus uos, ex humanis diuinos efficit, absque igne nos rursus conflans, & absque contractione rursus effingens. Nam, ut compendio dicam, nihil aliud esse uim & facultatem Baptismi existimare debemus, quam secundae uitae, puriorisque & praestantioris instituti pactum cum Deo initum. Ibidem post multa: Excessit a te impurus & crassus spiritus, per Baptismum eiectus ac profligatus. Distrumpitur se in fugam coniectum, discruciatu se domo & tecto carere. Ambulat per loca inaquosa, diuinamque infusione minime perfusa: illic commorari gestit, uagatur, quærens requiem, non inuenit, animas Baptismo cõsignatas offendit, quarum uirtu lotione obruta sunt: aqua perhorrescit, lustricis aquis, non secus ac legio a quoreis fluctibus, suffocatur.

Baptismi uaria nomina.

Cur datur donum. Baptismus. Uentio.

Illuminatio. Indumentum. Lauacrum. Sigillum.

Peccata singulorum purgat, & maculas uoluntatis prorsus abstergit.

Aqua & spiritu constat.

Math. 13.

Math. 8.

Effectus baptismi.

18. **CLEMENS** Alexandrinus libro primo paedagogi, capite sexto: Qui tingimur, abstergis peccatis, quae diuino spiritui instar caliginis tenebras offundebant, liberum, ab omni impedimento uacuum, & lucidum habemus spiritus oculum: quo

quidem solo quod diuinum est intuemur, caelitibus influente nobis sancto spiritu. Et paulo ante: Tincti, illuminamur: illuminati, in filios adoptamur: adoptati, perficimur: perfecti, immortales reddimur. Ego, inquit, dixi: Dij estis, & filij excelsi omnes. Multis autem modis uocatur hoc opus, Gratia, Illuminatio, Perfectum & Lauacrum. Lauacrum quidem, per quod peccata abstergimus. Gratia autem, qua remittuntur poenae quae peccatis debentur. Illuminatio autem, per quam sanctam illam & salutarẽ lucem intuemur, hoc est, per quam id quod est diuinum perspicimus. Perfectum autem dicimus, cui nihil deest. Quid enim ei desit qui Deum nouit? Est enim reuera absurdum Dei uocari gratiam, quae non sit perfecta, & uidequaue plena. Qui est autem perfectus, perfecta utique largietur. Nec loq̃e potest: Illuminatione tenebras deleri necesse est. Tenebrae autem sunt ignorantia; per quam in peccata incidimus, circa ueritatẽ halucinantes. Cognitio ergo est illuminatio, quae deleret ignorantem, & perspicacem uidentis facultatem inferit. Quin etiam eorum quae sunt deteriora, reiectio, est meliorum reuelatio. Quae enim male colligauit ignorantia, ea pulchre resoluunt agnitio. Haec autem uincula quam celerrimè remittuntur, humana quidem fide, diuina uero gratia, cum remittuntur peccata uo medicamento Paonio, nempe uerbalis baptismi. Omnia ergo peccata eluimus, & euestigio mali non sumus amplius. Vna est haec gratia illuminationis, quod non sint iidem mores, qui erant antequam lauaremur.

Pfal. 81. Nominis baptismi.

Deest baptismi munera.

19. **CHRYSOSTOMVS** in homilia ad Neophytos: Ecce libertatis serenitate perfruuntur, qui tenebantur paulo ante captiui: & ciues ecclesiae sunt, qui fuerunt in peregrinationis errore: & iustitiae in sorte uersantur, qui fuerunt in confusione peccati. Non enim sunt tantum liberi, sed & sancti: non tantum sancti, sed & iusti: nec solum iusti, sed & filij: nec solum filij, sed & haeredes: nec solum haeredes, sed & fratres Christi: nec tantum fratres Christi, sed & cohaeredes: non solum cohaeredes, sed & membra: non membra tantum, sed & templum: nec tantum templum, sed organa spiritus. Vides quot sint baptismatis largitates? Sed multis quidem uideatur, caelestem gratiam in peccatorum tantum remissione consistere: nos autem honores computauimus decem. Hac de causa & iam infantulos baptizamus, ut non sint coinquinati peccato, ut eis addatur sanctitas, iustitia, adoptio, haereditas, fraternitas Christi, ut eius membra sint omnes, ut spiritus habitatio fiat.

Non sola peccatorum remissio. Paruuli cur baptizantur.

20. **IDEM** in homilia ad baptizandos: De ipsius mystice purificationis uocabulo dicamus: nõ enim ei unum uocabulum est, sed multis & diuersis nominibus nuncupatur. Nam haec expurgatio, Lauacrum iterum regenerationis dicitur: Saluauit enim, ait Apostolus, nos per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti. Dicitur & Illuminatio: ita & illud Paulus Apostolus nuncupauit. Re-commemorate nanque, ait, priores dies, quibus illuminati multam colluctationẽ sustinistis passionum. Et iterum. Impossibile est eos, qui semel illuminati sunt, & gustauerunt donum caeleste, &c. Vocatur & Baptisma: Quotquot enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. Vocatur & Sepultura: Consepulti enim, ait idem, sumus per

Nomina Baptismi uaria. Lauacrum regenerationis. Itaq̃. Illuminatio. Heb. 10. & 6.

Baptismus. Galat. 3. Sepultura. Rom. 6.

Circuncisio. Colo 11.2. Cruz. Rom. 6.

Mundat omnia Baptilm.

Solis radiis mundior, recens baptizatus. 2. Cor. 6.

Comparatio pulchra, qua peccata omnia deleri & inlicitia conteri docet. Simile.

Omnis humana malitia extinguitur.

Cur peccata delentur lauari regenerationis quam purificatio. Tit. 1. Simile.

Quid praestat Baptilmus.

baptilmum in mortem. Vocatur Circuncisio: In quo, inquit, & circuncisus estis circuncisio non manufacta in expoliationem corporis peccatorum carnis. Vocatur Cruz: Vetus etenim, inquit, homo crucifixus est, vt conuertatur corpus peccato. Est & alia vocabula multa proferre, sed ad prius dictum nomen redeamus. Sordes corporis Iudaeum lauacrum emundabat: Diuina autem gratia lauacrum non corporis, sed animae maculam sordisque mundare consuevit. Non enim eos qui mortua corpora tetigerunt, sed eos qui operibus mortuis praegrantur, efficit mundos. Etsi mollis, etsi fornicator, etsi idolis seruiens, etsi quid aliud huiusmodi gerens quispiam reperiatur, etsi omni humana detestabilitate fuerit praegrantus, etsi totius molitiae nodis adstrictus: cum ad illam natatoriam venerit, cum illius fontis diuinos senserit riuos, Solis radiis mundior eleuatur. Et ne putes ambitionis gratia haec verba proferri, audi Paulum de huius lauacri virtute dicentem: Nolite errare, nec hi qui idolis seruiunt, nec fornicatores, nec adulteri, &c. Et haec inquit, quidem, imeratis, &c. Nos quidem pollicemur vobis ostendere totius malitiae vinculis absoluti, & omni immunditia liberari eos, qui hoc lauacrum promerentur: Verum ratio longe maiora declarat. Non enim mundos tantum, sed & sanctos & iustos effectos ostendit. Non enim dixit, lauati estis tantum, sed & sanctificati & iustificati. Nam si Imperatoris praecipio paucis conscripta litteris multorum criminum reos liberare consuevit, aliis quoque praestare culmina dignitatum: multo magis Dei spiritus sanctus & cuncta potens, omni vos malitia liberabit, & multam iustitiam largietur. Et sicut scintilla ignis exigua in profundis maris pelagus cadens aquarum copia non paulatim, sed statim extinguitur, & illico nihilum esse demonstratur: ita & omnis humana malitia quando ad natatoriam caelestium fontium valuerit peruenire, illius scintillae facilius extinguitur a dore. Et ob quam causam, inquit, hoc quod nobis peccata concedit, non lauacrum remissionis peccatorum dicitur, nec lauacrum purificationis, sed lauacrum regenerationis? Quia non nobis simpliciter peccata concedit, nec simpliciter nos purificat malis actibus implicatos, sed tanquam de caelo generatos efficit. Nec multo post: Vt statuam auri metallo confectam, aliquanti temporis metis fumo & puluere & aëruginis sordibus coinquinatam, cum artificis manus acceperint, renouant fornicis ardore, & splendidam nobis lucidamque demonstrant: ita & nostram naturam Deus aëruginatam mole peccati, & malorum gestorum fumo violatam, & omni pulchritudine, quam primò ei donauerat, denudatam, in illos aquarum fontes, tanquam in purgatorium mittit: & pro flamma spiritus gratiam subministrat, & exinde rudes effectos, etiam Solis radiis eleuat clariùs lucentes, veterem hominem conterens, nouum autem ostendens longe meliorem.

21. PRIORIS ad Corinthios sexto, vt in textu.

22. AMBROSIVS libro primo de Sacramentis, capite quarto: Ceterum qui per hunc fontem transit, transit à terrenis ad caelestia: hoc est enim Pascha, id est, transitus eius, transitus à peccato ad vitam, à culpa ad gratiam, ab inquinamento ad sanctificationem. Qui per hunc fontem transit, non mor-

ritur, sed resurgit.

23. CONCILIVM Florentinum, in doctrina de Sacramentis: Huius sacramenti effectus est remissio omnis culpae originalis & actualis: omnis quoque poenae, quae pro ipsa culpa debetur. Propterea baptizatus nulla pro peccatis praeteritis iniungenda est satisfactio: sed morietes antequam culpam aliquam committant, statim ad regnum caelorum & Dei visionem perueniunt.

24. CONCILIVM Tridentinum sessione quinta, in decreto de originali peccato, canone quinto: Si quis per Iesu Christi Domini nostri gratiam, quae in baptismo confertur, reatum originalis peccati remitti negat: aut etiam asserit non tolli totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tantum radi aut non imputari, anathema sit. In renatis enim nihil odit Deus: quia nihil est damnationis iis, qui verè sepulti sunt cum Christo per baptisma in mortem, qui non secundum carnem ambulant: sed veterem hominem exuentes, & nouum qui secundum Deum creatus est induentes, innocentes, immaculati, puri, obnoxij, ac Deo dilecti effecti sunt, heredes quidem Dei, coheredes autem Christi, ita vt nihil prorsus eos ab ingressu caeli remoretur.

25. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum, &c. vt in textu.

26. AVGVSTINVS ad Bonifacium epistola vigesimatercia: Aqua exhibens forinsecus sacramentum gratiae, & spiritus operans intrinsecus beneficium gratiae, soluens vinculum culpae, reconcilians bonum naturae, regenerat hominem in vno Christo, ex vno Adam generatum.

27. IDEM super Numeros quaestione trigesima-tertia: Qui sacramento baptisimi rectè abluitur, quod illa asperisionis aqua figurabatur, mundatur spiritaliter, id est, inuisibiliter in carne & in anima, vt sit mundus & corpore, & spiritu.

28. ET libro quarto confessionum, capite quarto, de quodam suo amico loquens: Cum laboraret ille febribus, iacuit diu sine sensu in sudore lethali: & cum desperaretur, baptizatus est nesciens, me non curante, & praesumens id retinere potius animam eius quod à me acceperat, non quod in nescientis corpore fiebat. Longè autem aliter erat: nam re-creatus est & saluus factus. Statimque vt primum cum eo loqui potui: potui autem mox vt ille potuit, quoniam non discedebam, & nimis pendebamus ex inuicem: tentavi apud illum irridere, tanquam & illo irrisuro mecum baptisimum quem acceperat, mente atque sensu absentissimus: sed tamen se iam accepisse didicerat. At ille ita me exhorruit vt inimicum, admonuitque mirabili & re-pectina libertate, vt si amicus esse vellem, talia sibi dicere desinerem. Ego autem stupefactus atque turbatus, distuli omnes motus meos, &c.

29. LACTANTIUS libro tertio diuinarum institutionum, capite vigesimo quinto, vel in aliis exemplaribus capite vigesimo sexto: Dei praecipua quia & simplicia & vera sunt, quantum valeant in animis hominum, quotidiana experimenta demonstrant. Da mihi virum qui sit iracundus, maledicus, effrenatus: paucissimis Dei verbis tam placidum, quam ouem reddam. Da cupidum, auarum, tenacem tibi eum liberalem dabo, & pecuniam suam plenè manibus largientem. Da timidum doloris ac mor-

Effectus Baptilm.

Gratia baptilmi omnino tollitur quicquid proprii peccati rationem habet.

Rom. 8. 6.

Coloss. 2. Ephes. 4.

Rom. 8.

Sacramentum baptisimi quid operetur.

Num. 19. Mundat baptilmus.

Baptilmus aegri mentem mutat.

* al. periculè omne &

Lauacro Baptilmi omnis malitia aboletur.

Lib. 2. epist. 2.

Baptilmus hominè animo ac mente mutat.

Lauamur, à damnatione liberamur, & gratiam accipimus.

Baptilmus Iohannis, alius à baptilmo Christi. Animarum ablutio & remissio peccatorum.

Genes. 2.

ac mortis: iam cruces & ignes, taurum cõtemnet. Da libidinosum, adulterum, ganeonem: iam sobrium, castum, continentem videbis. Da crudelem & sanguinis appetentem, iam in veram clemenciam furor ille mutabitur. Da iniustum, insipientem, peccatorem: continentem & æquus, & prudens, & innocens erit: vno enim lauacro malitia omnis abolebitur. Tanta diuina sapientiae vis est, vt in hominis pectus infusa, matrem delictorum stultitiam vno semel impetu expellat. Ad quod efficiendum non mercede, non libris, non lucubrationibus opus est. Gratis ista sunt, faciliè, citò, modò pateat aures, & pectus sapientiam sitiat. Nemo vereatur nos: aquam non vendimus, nec solem mercede prestamus. Dei fons vberimus ac plenissimus patet cunctis, & hoc caeleste lumen vniuersis oritur, quicumque oculos habent. Num quis hanc philosophorū aut vniuersam praestitit, aut praestare, si velit, potest.

30. CYPRIANVS epistola secunda ad Donatum: Cum in tenebris atque in nocte caeca iaceres, cumque in salo iactantis seculi nutabundus ac dubius vestigiis oberrantibus fluctuarem, vitæ meæ nescius, veritatis ac lucis alienus, difficile prorsus ac durum pro illis tunc moribus opinabar, quod in salutum mihi diuina indulgentia pollicebatur, vt quis renasci denuò posset: vt quæ in noua vitam lauacro aquae salutaris animatus, quod prius fuerat exponeret: corporis licet manente compage, hominem animo ac mente mutaret. Qui possibilibus, aiebam, est tanta conuersio, vt repente ac perneciter exuatur, quod vel genuinum si tu materiae naturalis obduruit, vel vsurpatum diu senio vetustatis inoleuit: alta haec & profunda penitus radice feruntur.

31. AD Ephesios quinto: Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquae in verbo vitae: 32. AD Galatas tertio, vt in textu.

33. AD Romanos sexto, vt antè, A. testimonio septimo.

1. B. BERNARDVS in sermone de Cæna Domini: Dixi vobis sepius, nec mente excidere debet: quoniam in casu primi hominis cecidimus omnes. Cecidimus autem super acerum lapidum & in luto: Vnde non solum inquinati, sed etià vulnerati & grauitèr quasi sumus. Lauari quidem citò possumus, ad sanandum verò opus est curatione multa. Lauamur igitur in baptismo, quia deleatur chirographum damnationis nostrae: & gratia haec nobis confertur, ne iam nobis concupiscentia noceat: si tamen à consensu abstinemus: atque ita tanquam sanies inueterati huiusmodi remouetur, dum tollitur damnatio & responsum mortis, quod prius inde manabat.

2. CYPRIANVS in sermone de baptismo Christi, & manifestatione Trinitatis: Bonis sepe malorum ministeria suffragantur. Supponit itaque certum sanctam manibus hominis humilitas redemptionis, & licet plenam non habeat virtutem, suscipit tamen Christus baptisma Iohannis. Praeparabat viam Domino Iohannes lauando exterius corpora, vt praecederet exterius lauacrum sequiturum baptisma, in quo conferretur animarum ablutio, & peccatorum remissio. Praecessit quod erat ex parte, vt consummatio sequeretur.

3. IDEM de ablutione pedum: Ornata & honorata est Ecclesia quasi paradisi, in amplitudinibus

suæ vmbilico fontem continens gratia singularis, flumina creans in vitam æternam salientia, viam habens originem & decursum perennem. Hinc egredientia quatuor euangelij flumina, per vniuersum mundum secum regenerationis euehant lauacrum, & de abdito & secretissimo Spiritus sancti munere huius gratiae liquor emanat, sic lauans quos parentalis labes infecerat, vt nec actualis nec originalis macula, aliqua sua post ablutionem illam vestigia derelinquat. Praeteritis lotis, vita deinceps arbitrio est proprio deducenda, ita tamen, vt actualibus aliquando recrudescētibus iam non imputentur originalia, nec propter illa damnationi obnoxius sit, cui semel illa sunt in baptismo indulta. In originalibus enim corruptio naturae abiici & exterminari meruerat: sed quia non erat voluntas in culpa, prouidit Deus generali damnationi remedium, & suae sententiam iustitiae temperauit, hereditarium onus à sobole remouens, & misericorditer ablutione & vnctione medicinali, corruptionis primitiae fermentum expurgans.

4. ORIGENES in caput sextum epistolae ad Romanos: De hoc etiam paruulorum peccato David dixisse credendus est illud, quod supra memorauimus, quia in peccato concepit me mater mea. Secundum historiam enim nullum matris eius declaratur peccatum. Pro hoc & Ecclesia ab Apostolis traditionem suscepit, etià paruulis baptismum dare. Sciebant enim illi quibus mysteriorum secreta commissa sunt diuinorum, quia essent in omnibus genuinae sordes peccati, quae per aquam & spiritum abluere deberent.

5. RETICIVS Augustidunensis Episcopus de Baptismo loquens, apud Augustinum lib. 1. contra Iulianum, cap. 2. Hanc esse principalem in Ecclesia indulgentiam, neminem praeterit, in qua antiqui criminis omne pondus exponimus, & ignorantiae nostrae facinora prisca deleuimus, vbi & veterem hominem cum ingentis sceleribus exuimus. Audis (subiungit Augustinus) antiqui criminis pondus, audis prisca facinora, audis cum sceleribus ingentis hominem veterem: & audes aduersus haec ruinofam construere nouitatem?

C O N C U P I S C E N T I A.

1. C. IACOBI primo: Vnusquisque verò tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia cum coeperit, parit peccatum: peccatum verò cum consummatum fuerit, generat mortem.

2. AD Romanos sexto: Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obedatis concupiscentiis eius.

3. ET capite septimo: Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces. Occasione autem accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.

4. CONCILIVM Tridentinum sessione quinta, in decreto de Originali peccato, canone quinto: Manere in baptizatis concupiscentiam vel fomitatem, haec sancta Synodus fatetur & sentit, quae cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, & viriliter per Iesu Christi gratiam repugnantibus non valet: quinimò qui legitime certauerit, coronabitur. Hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatum appellat, sancta Synodus declarat Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse

Ioan. 4.

Originale & actualia peccata plane tollit.

Phil. 50.

Traditio Apostolica.

Paruuli per baptismum ab Originali peccato liberantur.

Omne peccatum antiqui criminis exponimus.

Concupiscentia cur in baptizatis manet.

2. Timot. 2.

Rom. 7.

Improprie dicitur peccatum.

Peccatum appellari, quod verè & proprie in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinatur. Si quis autem contrarium senserit, anathema sit.

Concupiscentia non est peccatum in regeneratione.

5. AVGVSTINVS libro primo de nuptiis & concupiscentia, capite vigesimotertio: Concupiscentia quæ solo Sacramento regenerationis expiatur, profectò peccati vinculum generatione traicit in posterios, nisi ab illo & ipsi regeneratione solvantur. Nam ipsa quidem concupiscentia iam non est peccatū in regeneratis, quādo illi ad illicita opera non consentitur, atque ut ea perpetrent, à regina mentemembra non dantur, ut si non sit quod scriptum est, Non concupiscas: fiat saltem quod alibi legitur, Post concupiscentias tuas non eas. Sed quia modo quodam loquendi peccatum vocatur, quod peccato facta est, & peccatum, si vicerit, facit reum, reatus eius valet in generato. Quem reatum Christi gratia per remissionem omnium peccatorum in regenerato, si ad mala opera ei quodammodò iuuenti non obediatur, valere non sinit. Sic autem vocatur peccatum, quia peccato facta est, cum iam in regeneratis nō sit ipsa peccatum, sicut vocatur lingua locutio, quam facit lingua, & manus vocatur scriptura, quam facit manus. Itēque sic vocatur peccatum, quia peccatum, si vincit, facit: sicut vocatur frigus pigrū, non quod à pigris fiat, sed quod pigrus faciat.

Exod. 20.

Ecclesi. 8.

Quomodo peccatum appellatur.

6. E T capite vigesimoquinto: Si queritur, quomodo ista concupiscentia carnis maneat in regenerato, in quo vniuersorum facta est remissio peccatorum, quandoquidem per ipsam seminatur, & cum ipsa carnalis gignitur proles parentis etiam baptizati: aut certè si in parente baptizato potest & esse, & peccatum non esse, cur eadē ipsa in prole peccatum sit: Ad hæc respondetur, dimitti concupiscentiam carnis in baptismo, non vt nō sit, sed vt in peccatum non imputetur. Quauis autem reatu suo iam soluto, manet tamen donèc sanetur omnis infirmitas nostra, proficiente renouatione interioris hominis de die in diem, cum exterior induerit incorruptionem: non enim substantialiter manet, sicut aliquod corpus aut spiritus, sed affectio est quædam malæ qualitatis sicut liguor. Non ergò aliquid remanet, quod non remittatur, cum sit, sicut scriptum est, Propitius Dominus omnibus iniquitatibus nostris, sed donèc fiat & quod sequitur, Qui sanat omnes languores tuos, qui redimet de corruptione vitam tuam: manet in corpore mortis huius carnalis concupiscentia. Cuius vitiosus desiderii ad illicita perpetranda non obedi re precipimur, nē regnet peccatum in nostro mortali corpore. Quæ tamen concupiscentia quotidie minuitur in proficientibus & continentibus: accedente autem senectute, multò maximè. Qui verò ei nequiter seruiunt, tantas in eis vires accipit, vt plerunquē iam ætate deficientibus membris, infirmis que partibus corporis ad illud opus iam moueri minus valentibus, turpius & procacius insanire non desinat.

Quomodo concupiscentia dimittitur in baptismo.

1. Cor. 13. 4.

Psal. 103.

Rom. 6.

Cuius aliquando peccatum appellatur.

7. I D E M libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, capite decimotertio: Concupiscentia carnis, etiamsi vocatur peccatum, non vtique quia peccatum est, sed quia peccato facta est, sic vocatur, sicut scriptura manus cuiusque dicitur, quod manus eam fecerit: peccata autem sunt, quæ

secundum carnis concupiscentiam vel ignorantiam illicitè fiunt, dicuntur, cogitantur. Quæ transacta etiam reos tenent, si non remittantur. Et ista ipsa carnis concupiscentia in baptismo sic dimittitur, vt quantum tracta sit à nascitibus, nihil noceat renascentibus. Ex quibus tamen si filios carnaliter gignunt, rursus trahitur, rursusque & nocitura nascitibus, nisi eadem forma renascentibus remittatur, & in sit nihil ob futura vitæ futuræ, quoniam reatus eius generatione tractus, regeneratione dimissus est. Et idè iam non sit peccatum, sed sic vocetur, siue quod peccato facta sit, siue quod peccandi delectatione moueatur, et si ei, vincente delectatione iustitiæ, non consentiatur. Nec propter ipsam cuius iam reatus lauacro regenerationis absumptus est, dicunt in oratione baptizati: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: sed propter peccata quæ fiunt, siue in eius confessionibus cum ab eo quodlibet vincitur quod placet, siue cum per ignorantiam malum quasi bonum placet.

Peccati defectio.

Matth. 6.

8. I T E M libro primo Retractionum, capite decimoquinto: Sed hoc peccatum, de quo locutus Apostolus, idèd peccatum vocatur, quia peccato factum est, & pœna peccati est: quandoquidem hoc de concupiscentia carnis dicitur, quod aperit in consequentibus, dicens: Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum: velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Perfectio quippe boni est, vt nec ipsa concupiscentia peccati sit in homine, cui quidem quando benè viuunt, non consentit voluntas, veruntamen non perficit bonum, quia inest adhuc concupiscentia, cui repugnat voluntas, cuius concupiscentiæ reatus in baptismo soluitur, sed infirmitas manet, cui donèc sanetur, omnis fidelis qui benè proficit, studiosissimè reluctatur.

Reatus soluitur, infirmitas manet.

9. Et libro decimotertio de Trinitate, capite decimo sexto: Quauis & ipsa mors carnis de peccato primi hominis originaliter venerit, tamè bonus eius vsus gloriosissimos martyres fecit. Et idèd nō solum ipsa, sed omnia seculi huius mala, dolores laborè que hominum, quamquam de peccatorum & maximè de peccati originalis meritis veniant, vndè facta est & ipsa vita vinculo mortis obstricta, tamen & remissis peccatis remanere debuerunt, cum quibus homo pro veritate certaret, & vndè exerceretur virtus fidelium: vt nouus homo per testamentum nouum, inter mala huius seculi nouo seculo præpararetur, miseriam, quæ meruit vita ista damnata, sapienter tolerans, & quia finietur prudenter gratulans: beatitudinem verò, quam liberata vita futura sine fine habitura est, fideliter & patienter expectans.

Remissio originalis peccati, multæ infirmitates quare manent.

10. I D E M libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite trigesimo nono: In parvulis certè gratia Dei per baptismum eius, qui venit in similitudine carnis peccati, id agitur, vt euacuetur caro peccati. Euacuatur autem, non vt ipsa viuente carne concupiscentia conspersa & innata, repetè absumatur & non sit, sed nē ob sit mortuo, quæ inerat nato. Nam si post baptismum vixerit, atque ad ætatem capacem præcepti peruenire potuerit, ibi habet eum qua pugnet, eamque adiuuante Deo superet, si non in vacuum gratiam eius susceperit, si reprobatus esse noluerit. Nam nec grandibus

Baptismus quicquid propter peccatum habet, tollit.

gradibus hoc præstatur in baptismo, nisi fortè miraculo ineffabili omnipotentissimi creatoris, vt lex peccati, quæ inest in membris repugnans legi mentis, penitus extingatur & non sit, sed vt quicquid mali ab homine factum, dictum, cogitatum est, cum eidem concupiscentiæ subiecta mente seruiret, totum aboleatur, ac velut factum non fuerit habeatur. Ipsa verò soluto reatu vinculo, quo illà diabolus animam retinebat, & interclusione destructa, quæ hominem à suo creatore separabat, maneat in certamine, quo corpus nostrum castigamus, & seruituti subiicimus, vel ad vsus licitos & necessarios relaxanda, vel continentia cohibenda.

11. I T E M libro secundo, capite trigesimo tertio: Non intelligitur quomodo res, quarum reatum, nē post hanc vitam obsint, Deus soluit, tamen eas ad certamen fidei sinit manere, vt per illas erudiatur & exercentur, proficientes in agone iustitiæ.

12. E T capite trigesimo quarto: Verum quia & tales non desunt, quemadmodum eis hac quæstione proposita respondemus, dicentes, ante remissionem esse illa supplicia peccatorū, post remissionem autè certamina exercitationis que iustorum: ita & illis, quos de morte corporis similiter mouet, respondere debemus, vt eam & peccato accidisse fateamur, & post peccatorum remissionem, vt magnus timor eius à proficientibus superetur, ad certamen nobis relictam esse nō dedignemur. Et paulò post: Mirandū non est, & mortem corporis non fuisse euenturam homini, nisi præcessisset peccatum cuius etiam talis pœna consequeretur, & post remissionem peccatorum eam fidelibus euenire, vt in eius timore vincendo exerceretur fortitudo iustitiæ. Et infra: Sicut illi primi homines postea iustè viuendo, vndè merito creduntur per Domini sanguinem ab extremo supplicio liberati, non tamen in illa vita inuenerunt ad paradysum reuocari: sic & caro peccati, etiamsi remissis peccatis homo in ea iustè vixerit, non continuè meretur eam

Remissio originalis peccati, multæ pœne relinquuntur.

Rom. 7. Cur ab Apostolo peccatum appellatur.

mortem non perpeti, quam traxit de propagine peccati. Tale aliquid nobis insinatum est de patriarcha Dauid in libro Regnorum, ad quem Propheta cum missus esset, eique propter peccatum quod commiserat, euentura mala ex iracundia Dei comminaretur, confessione peccati veniam meruit, respondente propheta, quod illud ei flagitium facinusque remissum sit, & tamen contectura sunt quæ Deus fuerat cōminatus, vt sic humiliaretur à filio. Quare & hic nō dicitur, si Deus propter peccatum illud fuerat cōminatus, cur dimisso peccato, quod erat minatus impleuit, nisi quia rectissime, si sic dictum fuerit, respōdebitur remissionem illam peccati factam, nē homo à percipienda vita impediatur æterna: subsecutum verò illius comminationis effectum, vt pietas hominis in illa humilitate exerceretur atque probaretur. Sic & mortem corporis propter hoc peccatum Deus homini infligit, & post peccatorū remissionem, propter exercendam iustitiam non ademit.

2. Reg. 12. Pœna post dimissam culpam luenda restat nōnunquam.

13. A D Romanos octauo, vt in textu.
14. A D Colossenses tertio: Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem, secundum imaginem eius qui creauit illum.
15. A D Ephesios quarto: Deponite vos, secundum pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestræ: & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis.
16. P O S T E R I O R I S ad Corinthios quarto: Propter quod non deficimus: sed licet is qui foris est, noster homo corrumpitur, tamen is qui intus est, renouatur de die in diem.
17. A D Romanos sexto: Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem & car. vt sup. A. testimonio septimo.

III.

Quid à nobis requirit acceptum tanti Sacramenti beneficium?

A. Primum à nobis summam postulat & assiduam animi gratitudinem, vt prædicemus, amemus & celebremus eum ^{a Tit. 3. b} qui secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrū hoc regenerationis & renouationis Spiritus sancti: quem effudit in nos abundè per Iesum Christum Dominum nostrū, vt iustificati gratia ipsius, heredes simus secundum spem vitæ æternæ.

B. Deinde sic huius sacramenti mysterium ^{b Orig. hom. 12. in Nume. 20.} rememorandum est, vt identidem seipsum quisque admoneat præclare illius suæ sponsonis & Christianæ professionis, quam in sacro lauacro per sponsores edidit. Cogitet igitur Christianus, illic se ex iræ filio & Satanæ seruo, ^{c Dionys. Areopag. cap. 7. eccl. hierar. Aug. de nupt. & concup. lib. 1. cap. 20. item lib. 1. de pecc. mer. cap. 19. & lib. 4. contra Donat. cap. 24. d Rom. 8. a e Galat. 4. a d e 1. Cor. 6. d} Dei filium Christi que membrum & cohæredem, viuūque templum Spiritus sancti factum esse.

C. Ingressus es regenerationis sacrariū, inquit ^{f Amb. de initan. myst. c. 2. Christ. lib. 1. ad populum Antioch. Aug. lib. 4. de Symb. ad Catechu. c. 1.} Ambrosius: repete quid interrogatus sis, recognosce quid respōderis. Renunciasti diabolo & operibus eius, mudo & luxuriæ eius ac voluptatibus: ^{g Amb. lib. 1. de sacramen. cap. 3. Cypri. Hiero. Catech. 1. mystago.} Memor esto sermonis tui, & nūquam tibi excidat tuæ series cautionis. Et præclara Pauli baptizatos omnes adhortantis vox est: ^{h Rom. 6. a Galat. 3. d Aug. de fide & oper. c. 16.} An ignoratis fratres, quia quicūque baptizati

sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate uitae ambulemus.

TESTIMONIA.

Memoria abrenunciatio facta in baptismo.

A. AD Titum tertio, vt in textu.

1. B. ORIGENES homilia duodecima in Numeros: Recordetur vnusquisq; fidelium, cum primum venit ad aquas baptismi, cum signacula fidei prima suscepit, & ad fontem salutaris accessit, quibus ibi tunc vsus sit verbis, & quid denunciauerit diabolo: non se vsurum pompis eius, neque operibus eius, neque vllis omnino seruitiis eius ac voluptatibus pariturum.

2. DIONYSIVS Areopagita capite septimo ecclesiasticae Hierarchiae: Cum piissimis ducibus nostris in mentem venisset, visum est admittere infantes hoc modo, vt naturales oblato paruuli parentes, puerum vni ex fidelibus tradant, praeclearo diuinarum reru magistro, sub quo iam puer sit, quasi sub patre diuino, sanctaeque salutis alumno. Hunc itaque praesul spondentem, puerum iuxta sanctam educaturum vitam, requirit vt abrenunciacionem profiteatur, fidemque confiteatur: non (vt illi ridentes aiunt) alium pro alio imbuat sacris. Neque enim hoc ille ait, Ego pro puero abrenunciaciones facio, aut fidei sacramenta profiteor, sed ita puer renunciat & profitetur, id est, spondeo puerum induciturum, cum ad sacram intelligentiam venerit, sedulis abhortationibus meis, vt abrenunciet contrariis omnino, profiteaturque & peragat diuina quae pollicetur. Nihil igitur (vt reor) indignu est, si ad diuinum institutum puer adducitur, sanctum habens praecceptorem, qui illi diuinarum rerum habitum tradat, malorumque seruet immunem.

Puer in baptismo abrenunciaciones facit per sponsorem.

3. AVGVSTINVS libro primo de nuptiis & concupiscentia, capite vigesimo: In veritate itaque, non in falsitate, potestas diabolica exorcizatur in paruulis: esque renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestantium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini transferantur.

Per corda & ora gestantium renunciant.

4. IDEM libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite decimonono: Si propterea recte fideles vocantur, quoniam fidem per verba gestantium quodammodo profitentur, cur non prius etiam poenitentes habentur, cum per eorundem verba gestantium diabolo & huic seculo renunciant monstrantur? Totum hoc in spe fit vi sacramenti & diuinae gratiae, quam Dominus donauit Ecclesiae.

Per verba gestantium fidem profitentur, & diabolo ac mundo renunciant.

5. ITEM libro quarto contra Donatistas, capite vigesimoquarto: Cum alij pro infantibus respondent, vt impleatur erga eos celebratio sacramenti, valet utique ad eorum consecrationem, quia ipsi respondere non possunt. At si pro eo qui respondere potest, alius respondeat, non itidem valet. Ex qua regula illud in euangelio dictum est, quod omnes, cum legitur, naturaliter mouet. Et tamen habet, ipse pro se loquatur.

Responsio aliorum pro infantibus valet.

6. AD Romanos octauo: Nihil ergo nunc damnationis est iis qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Lex enim spiritus vitae in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis. Et paulo post: Quicumque spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore: sed accepistis spiritum

Ioan. 9.

adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, (Pater) Ipse enim spiritus, testimonium reddit spiritui nostro quod sumus filij Dei. Si autem filij, & heredes: heredes quidem dei, coheredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

7. AD Galatas quarto: Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Quonia autem estis filij Dei, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra clamantem: Abba, pater. Itaque iam non es seruus, sed filius: quod si filius, & haeres per Deum. Ibidem: Nos autem fratres, secundum Isaac promissionis filij sumus. Itaque fratres non sumus ancillae filij, sed liberae: qua libertate Christus nos liberauit.

8. PRIORIS ad Corinthios sexto: An nescitis quoniam membra vestra, templu sunt Spiritus sancti qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri?

1. C. AMBROSIVS in libro de his qui mysteriis inuitantur, capite secundo: Ingressus es regenerationis sacrarium, &c. vt in textu.

2. CHRYSOSTOMVS homilia vigesima prima ad populum Antiochenum: Vocis illius recorderis, quam, dum sacris initiareris, emisisti: Abrenuncio tibi Satana, & pompae tuae, & cultui tuo. Circa margaritarum enim cultum infania, est pompa satanica. Aurum enim cepisti, non vt corpus vincias, sed vt pauperes soluas & enutrias. Dic igitur continue, Abrenuncio tibi Satana. Nihil hac tutius vocis, si ipsam per opera exhibeamus: hanc & vos, initiandi, discere censeo. Et sub finem: Sicut sine calcamentis vel vestimentis vestrum nemo in forum descendere eligeret: ita sine verbo hoc nunquam in forum prodeas, sed cum es ianuam vestibula transgressurus, hoc prius loquere verbum: Abrenuncio tibi Satana, & coniungor tibi Christe. Ne nunquam absque hac voce exeat: haec erit tibi baculus, haec armatura, haec turris inexpugnabilis. Cum hoc verbo & crucem in fronte imprime: sic enim non tantum homo occurrens, verum nec ipse diabolus te quicquam laedere poterit, cum his te cernens armis vbique apparentem.

Abrenunciaciones voce frequent vtendum.

3. AVGVSTINVS libro quarto de Symbolo ad Catechumenos capite primo: Diabolo vos renunciate professi estis: in qua professione non hominibus, sed Deo & angelis eius conscribentibus dixistis, Renuncio. Renunciate non solum vocibus, sed etiam moribus, non tantum sono linguae, sed & actu vitae: nec tantum labijs sonantibus, sed operibus pronuntiantibus. Scitote, vos cum callido, antiquo & veteroso inimico suscepisse certamen: non in vobis post renunciationem inueniat opera sua, non iure vos attrahat in seruitutem suam. Depraehederis enim & detegeris Christiane, quando aliud agis, & aliud profiteris: fidelis in nomine, aliud demonstras in opere, non tenes promissionis tuae fidem. Quid tibi cum pompis diaboli quibus renunciauisti? Quid tibi cum pompis diaboli ama-

Baptizandi Deo & angelis conscribentibus dicunt, Renuncio diabolo.

tor

441 tor Christi? Noli te fallere, odit enim tales Deus, nec inter suos deputat professores, quos cernit viae suae desertores.

Abrenunciaciones que fit in baptismo, in mentem reuocanda est.

4. AMBROSIVS lib. 1. de sacramentis cap. 2. Quando te Leuita interrogauit, Abrenuncias diabolo & operibus eius? quid respondisti? Abrenuncias. Abrenuncias seculo & voluptatibus eius? quid respondisti? Abrenuncio. Memor esto sermonis tui, & nunquam tibi excidat tuae series cautionis. Si chirographu homini dederis, teneris obnoxius, vt pecuniam eius accipias: teneris adstrictus, & relucantem te foenerator adstringit: si recusas, vadis ad iudicem, atque illic tua cautione conuincis. Vbi promiseris, considera, vel quibus promiseris. Leuita vidisti, sed minister est Christi. Vidisti illu ante altaria ministrare. Ergo chirographum tuum tenetur non in terra, sed in caelo.

5. CYRILLVS Hierosolymitanus Archiepiscopus catechesi prima mystagoga, de abrenunciacione baptizatorum agens: Istud inquit, non ignores, quod quaecunq; dicit, illa praesertim formi-

dabili hora, scripta sunt in libris Dei absconditis: vt si quid deinceps aduersus illa pronuntiata patraueris, tanquam prauaricator iudicaris.

6. AD Romanos sextu, vt in textu.

7. AD Galatas tertio: Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis.

8. AVGVSTINVS de fide & operibus, capite vigesimo sexto: Sancto baptismo consona fit vita Christiana, ne cuiquam homini, si vtrumlibet defuerit, vita promittatur aeterna. Qui enim dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum caelorum: ipse etiam dixit, Nisi abquauerit iustitia, vestra super Scribarum & Pharisaorum, non intrabit in regnum caelorum. De illis quippe ait: Scribae & Pharisei super cathedra Moysi sedent: quae dicunt, facite: quae autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt. Ergo iustitia eorum est, dicere & non facere: ac per hoc nostram esse voluit abundantem super illorum, dicere & facere: quae si non fuerit, non intrabitur in regnum caelorum.

Post baptismum bona vita est necessaria. Ioan. 4. Matth. 5.

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

I.

Quod est alterum à Baptismo Sacramentum?

CONFIRMATIO, quae Sacramentum est nouae legis aequae sacrosanctum, vt Augustinus inquit, ac ipse Baptismus: quod baptizatis confertur cum impositione manuum Episcopali, & sacri Chrismatis inunctio.

a lib. 2. cont. lit. Petilian. c. 104. C. 6. Elib. c. 18. Aurel. c. 1. Lo. d. can. 48. Mel. c. 6. Florent. Constit. sess. 15. Trident. sess. 7. can. 1. Bernar. in vita Malach. episc. Pet. Damian. firm. 1. de dedicatione Ecclesiar. Isidor. de eccles. the. lib. 2. cap. 35. & 26. Raban. de instit. cler. lib. 1. cap. 30.

TESTIMONIA DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS.

1. AVGVSTINVS libro secundo contra litteras Petiliani Donatista, capite centesimo quarto: Caput est ipse saluator corporis. Per barbam non incongrue fortitudo intelligitur. Ergo ad eos qui sunt fortes in Ecclesia eius, & adharent orae eius vt sine timore praedicent veritatem, ab ipso Christo tanquam à capite sanctum descendit vnguentum, id est, sanctificatio spiritalis. Per oram vestimenti, significantur perfecti fideles in Ecclesia. Et post pauca: In hoc vnguento sacramentu chrismatis vult interpretari, quod quidem in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est sicut ipse Baptismus.

Phil. 1.

2. CONCILIVM Elibertinum vel Eliberinum canone trigesimo octauo: Peregre nauigantes, aut si Ecclesia in proximo non fuerit, posse fidelem (qui lauacrum suum integrum habet, nec sit bigamus) baptizare in necessitate infirmitatis positum catechumenum, ita vt, si superuixerit, ad Episcopum eum perducatur, vt per manus impositionem perfici possit.

3. AVRELIANENSE Concilium capite tertio, teste Gratiano, de consecratione distinctione quinta: Vt ieiunij ad Confirmationem veniant perfectae aetatis, vt moneantur confessionem facere prius, vt mundi donum spiritus sancti valeant accipere: &

Quomodo ad hoc sacramentu fit accedendum.

quia nunquam erit Christianus, nisi in Confirmatione episcopali fuerit chrismatus.

4. CONCILIVM Laodicenum canone quadragesimo octauo: Oportet baptizatos post baptismu sacratissimum chrisma percipere, & caelestis regni participes fieri.

5. CONCILIVM Meldense capite sexto, apud Gratianum de consecratione distinctione quinta: Vt Episcopi non nisi ieiunij per impositionem manuum spiritum sanctum tradant, exceptis infirmis & morte periclitantibus. Sicut autem duobus temporibus, pascha videlicet & pentecoste, à ieiunij celebrari debet baptismus: ita etiam traditionem spiritus sancti à ieiunij pontificibus conuenit celebrari.

6. CONCILIVM Florentinum: Secundum Sacramentum est Confirmatio, &c.

7. CONCILIVM Constantiense sessione decima quinta, in condemnatione octauo articuli Ioannis Hus, meminit septem Sacramentorum.

8. CONCILIVM Trideturum sessione septima, canone primo de Confirmatione: Si quis dixerit Confirmationem baptizatoru ociosam ceremoniam esse, & non potius verum & proprium Sacramentum, aut olim nihil aliud fuisse, quam catechesin quandam, qua adolescentiae proximi, fidei suae rationem coram Ecclesia exponebant, anathema sit.

T iij

Confessionis, Confirmationis, & Coniugij sacramentum.

Miscelum per Confirmationem.

Differentia baptismi & Confirmationis.

Episcopus huius sacramenti minister. Cur non sit facile differenda huius sacramenti acceptio.

1. Reg. 17.

Psal. 34.

Exod. 30.

Chriftina.

Psal. 104.

1. Pet. 2.

Acto. 19.

Acto. 8.

9. BERNARDVS in vita Malachiae Episcopi Hiberniae: Malachias vsu saluberrimum Confessionis, sacramentum Confirmationis, contra coniugiorum, quae omnia aut ignorabant aut negligebant, de nouo instituit. Cum autem esset illud studium & zelus maximus circa cultu diuinarum & uenerationem sacramentorum: ne forte de his aliquid constitueret vel doceret secus quam ritus haberet vniuersalis Ecclesiae, subit animum, adire episcopum Malchum, qui se plenius de omnibus informaret. Hic erat senex plenus dierum & uirtutum: & sapientia Dei erat in illo. Is puerum mente captum ex his quos lunaticos uocant, inter confirmandum sacra uictione sanauit.

10. P E T R V S Damianus sermone primo de dedicatione Ecclesiae: Secundum est sacramentum Confirmationis. In Baptismate spiritus datur ad ueniam, hic ad pugnam: ibi mundamur ab iniquitatibus, hic uirtutibus praemunimur. Nonne in superliminari fronte domus nostrae terreftris, consecrata manus sacri chrismae imprimit uictione? Ne quilibet tanti mysterij legitur executor, sed solus episcopus, super cuius caput fufum est uictionis oleum, & cuius ditioni sacerdotalis subditur multitudo. Baptismi gratiam omni homini, vel omni sexui tradidit autoritas antiquorum: Confirmationis autem in signe, sola pontificalis persona sua uendicat dignitati. Indè est, quod decretales paginae & sanctorum patrum instituta decernunt, non esse differendam post baptismum sacramenti huius uirtutem, ne nos inermes inueniat fraudulètus ille contortor, à quo nemo unquam hoc endi inducias extorfit. Delibuti igitur utriusque roris uingeto, illo sanati, confortati isto, securius descendamus ad singulare certamen. Nec nos deterreat arma Goliath, uel magnitudo moueat staturalis, quia nobiscum est magnus Dominus Deus noster, & magna uirtus eius, apprehendens arma & scutum, ut exurgat in adiutorium nobis.

11. I S I D O R V S Hispalensis libro secundo de Ecclesiasticis officiis, capite uigesimo quinto: Chriftina uingentum Moyses primum in Exodo, iubente Domino, composuit & confudit, quo primi Aaron & filij eius in testimonium sacerdotij & sanctitatis peruncti sunt. Deinde quoque & reges eodem chrismate sacrabatur. unde & Chrifti nuncupabantur, sicut scriptum est: Noli tangere Chriftos meos. Eratque eodem tempore in regibus & sacerdotibus tantum mystica uictio, qua Chriftus figurabatur: unde & ipsum nomen à chrismate ductum est. Sed postquam Dominus noster uerus rex & sacerdos aeternus, à Deo patre caelesti mystico uingento est delibutus, iam non soli pontifices & reges, sed omnis Ecclesia uictione chrismae consecratur, pro eo quod membrum est aeterni sacerdotis & regis. Ergo quia genus regale & sacerdotale sumus, ideò post lauacrum uingimur, ut Chrifti nomine censeamur.

12. E T capite uigesimo sexto: Sed quoniam post baptismum per Episcopos datur spiritus sanctus cum manu impositione, hoc in Actibus Apostolorum fecisse meminimus Apostolos. Sic enim legitur: Factum est dum Apollos esset Corinthi, Paulus peragratis superioribus partibus, &c. Item alio in loco: Cum audissent qui erant Hierosolymis Apostoli, &c. Spiritum autem sanctum accipere

possumus, dare autem non possumus: sed ut detur, Deum inuocamus. Hoc autem à quo potissimum fiat, (quemadmodum Papa sanctus Innocentius scribit) subiiciam: dicit enim non ab alio quam ab episcopo fieri licere: Nam presbyteri licet sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem solis pontificibus debet, ut vel conignent, uel paracletum spiritum tradant, quod non solum Ecclesiastica consuetudo demonstrat, uerum & superior illa lectio Apostolorum, quae afferit Petrum & Ioannem esse directos, qui iam baptizatis traderent spiritum sanctum.

13. R A B A N V S archiepiscopus Moguntinus de institutione clericorum libro primo, capite trigesimo: Nouissimè autem à summo sacerdote per impositionem manus, paracletus traditur baptizato spiritus sanctus, ut roboretur per spiritum sanctum ad praedicandum aliis idem donum, quod ipse in baptismate consecutus est, per gratiam uitae donatus aeternae. Signatur enim baptizatus eum chrismate per sacerdotem in capitis summitate, per pontificem uero in fronte: ut priori uictione significetur spiritus sancti super ipsum descensio ad habitationem Deo consecrandam, in secunda quoque, ut eiusdem spiritus sancti septiformis gratia cum omni plenitudine sanctitatis & scientiae & uirtutis, venire in hominem declaretur. Tunc enim ipse spiritus sanctus post mundata & benedicta corpora atque animas, libens à patre descendit, ut uas suum sua uisitatione sanctificaret & illustraret: & nunc in hominem ad hoc uenit, ut signaculum fidei quod in fronte suscepit, faciat eum donis caelestibus repletum: & sua gratia confortatum, intrepidè & audacter coram regibus & potestatibus uocius saeculi portare, ac nomen Chrifti libera uoce praedicare. Et paulò post: Bene quippe conuenit, ut per sacrum chrisma & per pinguedinem oliuae gratia spiritus sancti tribuatur: quia in psalmo scriptum est de ipso saluatore, quod uixerit eum Deus pater oleo laetitiae praefortibus suis, & item de nobis, quod exhilaret faciem nostram in oleo. *Χρῖσμα* Graecè, Latine uictio nominatur, ex cuius nomine & Chriftus dicitur, & ex ipso homo post lauacrum sanctificatur. Nam sicut in baptismate peccatorum remissio datur ad ueniam, ita per uictionem sanctificatio spiritus adhibetur ad gloriam. Et hoc de pristina uictione tractum est exemplum, qua uingi in sacerdotium & regnum solebat antiqui: unde & Aaron & filij eius post lauacrum à Moysè uicti sunt, ut sacerdotes Domini fieret. Et Dauid & Salomon & ceteri reges per prophetas & sacerdotes perfusi sunt cornu olei, ut regni gubernacula tenerent. Quod dum carnaliter fit, spiritaliter proficit, quomodo & ipsa baptismi gratia uisibilis actus est, quod in aqua mergimur: sed spiritalis effectus, quod à delictis mundamur. Videamus ergo & ipsam olei naturam, si quid in ea huic significationi conueniens possit intelligi. Oleum namque ardens illuminat, & medicans sanat, & aquis insulum perspicuas eas reddit: quod bene gratiam spiritus sancti potest demonstrare. Ipse enim flamma charitatis & splendore sapientiae animas illuminat. Ipse medicamine clementiae suae, per ueniam peccatorum uulnera sanat. Ipse admixtione uirtutis suae, aquas baptismi ad effugandas peccatorum tenebras ueraciter illustrat.

Innocent. 1 ad Decentium.

Minister huius sacramenti.

Acto. 8.

Chrismate cur & a sacerdote in summitate capitis, & ab episcopo in fronte baptizati signentur.

Confirmatio est effectus.

Materia huius sacramenti.

Psal. 44. & 103.

Chriftina.

Exod. 29.

Olei proprietates.

Vnde nobis comprobatur hoc Sacramentum?

A. Testimonium habet à diuina scriptura secundum Patrum & Ecclesiae concordem sententiam atque interpretationem. Huc enim spectat, quod Lucas Euangelista semel atque iterum scribit de Apostolis, qui super baptizatos manus imposuerunt: hoc signo uidentes uisibili, diuinitusque instituto, quod Chrifto iam initiatis noua & amplior Spiritus sancti gratia conferretur. Quare cum Apostoli manus illis imposuissent, acceperunt, ut Lucas de iisdem baptizatis refert, Spiritum sanctum, cum accessione scilicet ac exuberantia quadam gratiae spiritualis.

B. Nunc uero, ubi Apostolorum uicem Episcopi gerunt, & locum tenent, non fraudat Deus Ecclesiam suam hac tam saluari gratia, sed per eosdem episcopos in hoc Sacramento efficaciter operatur, ut adfit, Cypriano teste, & ueritas signo, & spiritus Sacramento.

C. Atque huc pertinet ueteris Ecclesiae canon: Omnes fideles per manus impositionem episcoporum Spiritum sanctum post baptismum accipere debent, ut plini Chriftiani inueniantur, quia cum Spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatat.

TESTIMONIA.

Lib. 1. epist. 2.

Baptizati Chriftinae inungendi.

Oleum in altari sanctificatum. Olei benedictio. Sacramentis Deus adest, etiam si per manus ministratur.

Ioan. 9.

Sacramenta quatuor commemorat.

1. A. C Y P R I A N V S epistola septuagesima ad Iannarium & ceteros. Vngi quoque necesse est eum, qui baptizatus sit, ut accepto chrismate, id est, uictione, esse uictus Dei, & habere in se gratiam Chrifti possit. Porro autem eucharistia est, & unde baptizati uinguntur, oleum in altari sanctificatum.

2. A V G V S T I N V S libro quinto de baptismate contra Donatistas, capite decimono: Quomodo aquam mundat & sanctificat homicida? Quomodo benedicit oleum tenebrae? Si autem deus adest sacramentis & uerbis suis, per qualeslibet administratur, & sacramenta Dei ubique recta sunt, & mali homines quibus nihil profuit, ubique peruersi sunt.

3. E T capite uigesimo: Cur autem ad uerba que procedunt ex ore homicidae, possit tamen Deus oleum sanctificare, & in altari quod haeretici posuerunt, non possit, nescio: nisi forte cor hominis quem fallaciter conuersum intus non impedit, lignum fallaciter positum impedit foris, quominus sacramentis suis adesse dignetur, nullis hominum fallitatibus impeditus. Si ergo ad hoc ualet, quod dictum est in Euangelio, Deus peccatorem non audit: ut per peccatorem sacramenta non celebrentur: quomodo exaudit homicidam deprecantem, uel super aquam baptismi, uel super oleum, uel super eucharistiam, uel super capita eorum quibus manus imponitur? Quae omnia tamen & fiunt & ualent, etiam per homicidas, id est, per eos qui oderunt fratres etiam in ipsa intus Ecclesia. Cum dare nemo possit quod non habet, quomodo dat homicida Spiritum sanctum? Et tamen ipse intus etiam baptizat. Deus ergo dat etiam ipso baptizante, Spiritum sanctum.

4. I D E M tractatu sexto in epistolam B. Ioannis:

Primis temporibus cadebat super credentes spiritus sanctus: loquebantur linguis quas non didicerant, quomodo Spiritus dabat eis pronunciare. Signa erant temporis opportuna: oportebat enim ita significari in omnibus linguis spiritum sanctum, quia Euangelium Dei per omnes linguas cursum erat toto orbe terrarum: significatum est illud, & transit. Nunquid modo quibus imponitur manus ut accipiant Spiritum sanctum, hoc expectatur ut linguis loquantur? Aut quando imposuimus manus istis infantibus, attedit unusquisque uestrum uerba linguis loquerentur? Et cum uideret eos linguis non loqui, ita peruerso corde aliquis uestrum fuit ut diceret, Non acceperunt isti spiritum sanctum: nam si accepissent, linguis loquerentur; quemadmodum tunc factum est? Si ergo per haec miracula modo testimonium praesentiae spiritus sancti non fit, unde cognoscit quisque accepisse se spiritum sanctum? Interroget cor suum: si diligit fratrem, manet Spiritus Dei in illo: uideat, probet seipsum coram oculis Dei: uideat si est in illo dilectio pacis & ueritatis, dilectio Ecclesiae toto terrarum orbe diffusa.

5. A C T O R V M octauo: Cum audissent Apostoli, qui erant Hierosolymis, quod recepisset Samaria uerbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannem. Qui cum uenissent, orauerunt pro ipsis, ut acciperent spiritum sanctum: nondum enim in quenquam illorum uenerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.

6. E T decimono: His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu. Et cum imposuisset illis manus Paulus, uenit spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.

a Cypri. epist. 70. Aug. li. 5. contra Donat. cap. 19. & 20. It tract. 6. in epist. Ioan. b Act. 8. c & 19. a Cypri. ad Iubianum.

d Hier. contra Luciferianos. e Ser. de uictione chrismae. f Urban. pont. & marcus, qui anno 227. uisit. in epist. ad omnes Chriftianos.

Manus impositione infantes & alij accipiunt spiritum sanctum, licet linguis non loquantur.

Astor. 8.

7. CYPRIANVS in epistola ad Iubaianum de hæreticis baptizandis: Idcirco quia Samaritani legitimum & Ecclesiasticum baptismum consecuti fuerant, baptizari eos vltra non oportebat: sed tãtummodò quod deerat, id à Petro & Ioanne factũ est, vt oratione pro eis habita, & manu imposita, invocaretur & infunderetur super eos Spiritus sanctus. Quod nunc quoquẽ apud nos geritur, vt qui in Ecclesia baptizantur, præpositis Ecclesiæ offerantur, & per nostram orationem ac manus impositionem Spiritum sanctum consequantur, & signaculo Dominico consummentur.

Manus Episcopali impositio Spiritum sanctum consequitur baptizati.

Astor. 8. & 19.

I. B. HIERONYMVS aduersus Luciferianos: An nescis (inquit Luciferianus) etiam Ecclesiarũ hunc esse morem, vt baptizatis postea manus imponantur, & ita inuocetur Spiritus sanctus? Exigis vbi scriptum sit? In Actibus Apostolorum. Etiam si scripturæ authoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret. Nam & multa alia quæ per traditionem in Ecclesiis obseruantur, authoritatem sibi scriptæ legis vsurpauerunt: velut in lauacro ter caput mergitare, &c. O R T H O D. Non quidem abnuo hanc esse Ecclesiarum consuetudinem, vt ad eos qui longè in minoribus vrbibus per presbyteros & diaconos baptizati sunt; Episcopus ad inuocationem sancti Spiritus manum impositurus excurrat. Sed quale est, vt leges Ecclesiæ ad hæresim transferas, & virginis integritatem, per meretricum Iupanaria patiaris spurcari? Episcopus si imponit manum, iis imponit qui in recta fide baptizati sunt: qui in patre & filio & spiritu sancto tres personas vnã substantiam crediderunt. Arianus verò cum aliud nihil crederet, (claudite quæso aures qui audituri estis, nè tantæ impietatis vocibus polluamini) nisi in patre solo vero Deo, & in Iesu Christo saluatore creatura, & in spiritu sancto vtriusque seruo: quo modò spiritum sanctum ab Ecclesia recipiet, qui necdum remissionem peccatorum consecutus est? Spiritus quippe sanctus, nisi mundam fidem nõ incolit: nec habitator eius templi efficitur, quod antistitem non habet veram fidem. Quod si hoc loco quæris, quare in Ecclesia baptizatus nisi per manus Episcopi, non accipiat Spiritum sanctum, quem nos asserimus in vero baptismo tribui: disce hanc obseruationem ex ea authoritate descendere, quod post ascensum Domini Spiritus sanctus ad Apostolos descendit.

Astor. 2.

In die omne Domini christiana conficitur.

Christus vnde conficitur.

2. CYPRIANVS de vnctione chrisimatis & aliis Sacramentis: Hodie in Ecclesia cum cæteris vnctionibus ad populum acquisitionis sanctificandum, in participationem dignitatis & nominis, sacrum chrisma conficitur: in quo mixtum oleo balsamum, regis & sacerdotalis gloriæ exprimit vnitatem, quibus dignitatibus initiandis diuinitus est vnctio instituta. Et paulò post: Hodie, vt diximus,

1. Conc. Braccen. cap. 4.
Cypri. de vnct. chris. Greg. in 1. ca. Cit. Fabian. epist. 2. ca. 1. & Conc. Flor.

vinguentum ad sanctificationem paratur, cuius fragrantia adolescentulæ & nouellæ animæ, accedentes ad fidem, illectæ delectantur, & exinanitionis eius suauitate delibutæ, diligunt & sequuntur aromatum largitorem, & vsque ad regis accubitũ spiramine illo trahuntur, & post odorem illum vbi quẽ desiderio sancto perurgente sitibundè discurrunt: Nihil hoc oleum commune habet cum liquoribus qui ex quorundam fructuum pinguedine exprimuntur, nec vis eius est ex crassitudine penetratiua, quæ secundum quosdam naturales rationes emollit & temperat spissamenta humorũ, quos solet intrinsecis adstringere siccitas aliqua, vel corruptio conglobare. Non hæc medendis corporibus est vnctio instituta: quia sanctificatis elementis iam non propria natura præbet effectum, sed virtus diuinã potentiùs operatur, sed adest veritas signo, & spiritus sacramento: vt & ipsis rerum efficientiis gratiæ dignitas pateat, & interiori homini quanta ex his detur authoritas deiformi conuersatione & cælestibus moribus innotescat. Hoc oleo antiquitùs sacerdotes sacrabantur & reges, & ipsi altarium lapides delibuti, spiritalem intelligi volebant sacris mysteriis inesse pinguedinem. Et sicut oleum fluitat, & humidis quibuslibet superferitur, ita excellentia sacerdotalis & regis dignitatis secundum formam Dei & Christi sub se omnia continens, regimen & munimen tam actiuæ, quàm contemplatiuæ vitæ obtinet: & ex hoc humore constat descendere omnes gratiarum diuisiones, quas Spiritus sanctus, prout vult, singulis distribuit & largitur. Ex huius vnctionis beneficio & sapientia nobis & intellectus diuinitus datur, consilium & fortitudo cælitus illabitur, scientia & pietas & timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo vncti, cum spiritualibus nequitiiis colluctamur, nec fœtoribus spuris imbui possumus, qui balsami spiritualis odore fragramus. Hoc oleum, &c. Et quibusdam interiectis: Nec tamen cessantibus his quæ ritu antiquo inoleuerant, cum iam in populo Christiano circuncisio videretur damnabilis, & sacrificia idololatricæ imputarentur, vnctionis mysterium religio Christiana contempsit: sed cæteris generali sanctorum consensu damnatis, nõ solum in regibus & sacerdotibus vnctionis honor permanit, sed in omnem populum Catholicum effusa est huius gratiæ plenitudo: vt sicut Christus à chrismate dictus est, eò quod singularis excellentiæ oleo vnxitur eum Deus, ita & participes eius quotquot sunt, consortes sint tam vnctionis quàm nominis, & dicantur à Christo Christiani, vt sint sui Christo duce rectores & duces, & offerant Deo quotidianum sacrificium, ordinati à Deo sanctimonis sacerdotes.

Christus vnctus ab aliis liquoribus, dicitur.

Effectus vnctio nis.

Astor. 2. Septem drina Spiritus sancti. Eist. 11.

Christus à chrismate dictus. Psal. 44.

III.

Quæ necessaria sunt ad conficiendum hoc Sacramentum?

- A. Tria præcipuè ad hoc requiruntur: Sacramenti propria materia, certa verborum forma, & minister idoneus.
- B. Materia ex oleo & balsamo mixta est, quæ ab episcopo consecrata, sacri

sacri^b Chrisimatis nomen iam olim obtinuit, & in hoc Sacramento frontis solenni ritu illinitur.

C. Forma verborum hæc præscripta est, ° Consigno te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

D. Minister Sacramenti huius solus est Episcopus, vt Apostolorum exemplum, forma & traditio retineatur. Qua de re iam olim ita sancitum accepimus: ° Manus impositionis Sacramentum magna veneratione tenendum est, quod ab aliis perfici non potest, nisi à summis Sacerdotibus: nec tempore Apostolorum ab aliis, quàm ab ipsis^f Apostolis legitur aut scitur esse peractum.

b Cypri. vt sup. & epist. 79. Bass. de Spir. sanct. ca. 17. Fabia. qui vixit ann. 141. epist. 1. c. 66. Flor. a. Cor. 1. d. Epist. 1. c. Amb. de his qui mystice initi. cap. 7. & lib. 1. de Spir. sanct. cap. 6.

d Act. 8. c. Clemens epist. 4. Vrba. Melchiad. Dama. epist. 4. Leo. epist. 88. ad Episc. 6. er. & Gall. Conc. Vitorn. can. 8. Flor. & Trident. can. 3. e. Euse. Pgi. & mart. qui vixit anno 310. epist. 3. ad Episc. Tullia & Capania. In no. 1. epist. ad Decent. cap. 9. f. Astor. 8. c. & 19. a.

TESTIMONIA.

- 1. B. CONCILIVM secundum Braccarense canone quarto: Placuit vt modicum balsami, quod benedictum pro baptismi sacramento per Ecclesias datur, quia à singulis tremisles pro ipso exigi solent, nihil vterius exigatur: nè fortè quod pro salute animarum per inuocationem Sancti Spiritus consecratur, sicut Simon magnus donum Dei pecunia voluit emere, ita nos venundantes, damnabiliter venundemur.
- 2. CYPRIANVS in sermone de vnctione Chrisimatis & aliis Sacramentis, vt supra, quæstione præcedenti, B. testimonio secundo.
- 3. GREGORIUS Magnus in caput primũ Canticorum: In Engaddi balsamum gignitur, quod cù oleo pontificali benedictione chrisma efficitur, quo dona sancti spiritus exprimuntur.
- 4. FABIANVS epistola secunda ad omnes Orientales Episcopos, capite primo: Literis vestris inter cætera insertum inuenimus, quosdam regionis vestræ Episcopos à vestro nostròq; ordine discepare, & nõ per singulos annos in cena Domini chrisma cõficere, sed duos aut tres annos cõfectione facti chrisimatis semel actã conseruare. Dicunt enim, vt in memoratis apicibus reperimus, nec balsamũ per singulos annos posse reperiri, nec necesse fore per singulos annos chrisma cõficere: sed dum vna cõfectio chrisimatis abundat, aliam fieri necesse non habere. Errant enim, qui talia excogitant, & mente vesana potiùs quàm recta sentientes, hæc dicunt. In illa enim die Dominus Iesus, post quã cœnauit cum discipulis suis, & lauit eorum pedes, (sicut à sanctis Apostolis prædecessores nostri acceperunt, nobisque reliquerunt) chrisma cõficere docuit. Ipsa enim lauatio pedum nostrum significat baptismum, quando sancti chrisimatis vnctione perficitur atque confirmatur. Nam sicut ipsius diei solennitas per singulos annos est celebranda, ita ipsius sancti chrisimatis cõfectio per singulos annos est agenda, & de anno in annum renouanda, & fidelibus tradenda: quia nouum sacramentum est per singulos annos, & iam dicto die innouandum, & vetus in sanctis Ecclesiis cremandum. Ista à sanctis Apostolis & successoribus eorum accepimus, vobisque tenenda mandamus. Hæc sancta Romana Ecclesia & Antiochena à tempore Apostolorũ custodit: Hæc Hierosolymorum & Ephesianorũ tenet. In quibus Apostoli prædentes, hæc docuerunt, & vetus chrisma incendi, & non ampliùs quã

Balsamũ pro salute animarum per sancti Spiritus inuocationem consecratur. Astor. 8.

Christus ex oleo & balsamo constat.

Christus vnctio renouatio singulis annis fieri debet.

Christus in vltima cena chrisma cõficere docuit.

Vetus chrisma cremad. Apostolica traditio.

vno anno vti permiserunt, atque deinceps nouo frui, & non veteri, iubentes docuerunt.

5. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Materia Cõfirmationis est Chrisma, confectum ex oleo, quod nitorem significat conscientiæ: & balsamo, quod odorem significat bonæ famæ, per Episcopum benedictum.

Materia Cõfirmationis.

- 6. CYPRIANVS de vnctione Chrisimatis, vt supra, quæstione secunda, B. testimonio secundo.
- 7. ET epistola septuagesima, ibidẽm, A. testimonio primo.
- 8. BASILIVS Magnus in libro de Spiritu sancto, capite vigesimo septimo, vbi enumerat Traditiones non scriptas: Benedicimus aquam baptismatis & oleum vnctionis, &c. vidè supra de præceptis Ecclesiæ, quæstione secunda, A. testimonio secundo.
- 9. FABIANVS pontifex & martyr epistola secunda ad Orientales, vt supra in hac eadem quæstione, testimonio quarto.

1. C. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Forma autem est, Consigno te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis in nomine patris, &c. vt in textu.

- 2. SECUNDÆ ad Corinthios primo capite: Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, & qui vnxit nos, Deus: qui & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.
- 3. AD Ephesios primo capite: In quo (scilicet Christo) & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ.

4. AMBROSIVS de his qui initiantur mysteriis, capite septimo: Repete quia accepisti signaculum spiritale, Spiritum sapientiæ & intellectus, spiritum consilij atque virtutis, spiritum cognitionis atque pietatis, spiritum sancti timoris, & serua quod accepisti. Signauit te Deus Pater, confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus Spiritus in cordibus tuis, sicut Apostolica lectione didicisti.

Signaculum spiritale. Eist. 11.

Signauit te Pater, confirmauit te Christus. 2. Cor. 1.

- 5. IDEM libro primo de Spiritu sancto, capite sexto: In Spiritu viuimus, & ipse est pignus hereditatis nostræ. Sicut & Apostolus scribès ad Ephesios ait: In quo credentes signati estis Spiritu promissionis sancto. Sancto igitur spiritu signati sumus, nõ natura, sed à Deo, quod scriptum est. Qui vnxit nos Deus, & qui signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris. Signati ergo

Cap. 1.

2. Cor. 1.

Spiritu à Deo sumus. Sicut enim in Christo morimur, ut renascamur, ita etiam Spiritu signamur, ut splendorem atque imaginem eius & gratiam tenere possimus, quod est vtiq; spiritale signaculum. Nam et si Spiritu signemur in corpore, veritate tamen in corde signamur, ut Spiritus sanctus exprimat in nobis imaginis cælestis effigiem. Et paulò inferius: Atque ut sciamus cordis nostri magis hoc quam corporis signaculum, docet Propheta, qui dicit, Signatum est in nobis lumen vultus tui Domine, dedisti lætitiã in corde meo.

1. D. ACTORVM octauo: Miserunt ad eos Petrum & Ioannem, &c. ut suprã, quæstione secunda, A. testimonio quinto.

2. CLEMENS Pontifex & martyr in epistola quarta ad Iulium & Iulianum. Vide infrã, quæstione quinta, A. testimonio quarto.

3. VRBANVS, ut suprã, quæstione secunda, C. in textu.

4. MELCHIADES, ut infrã, quæstione quinta, A. testimonio secundo.

5. DAMASVS epistola quarta de Chorepiscopis: Quod verò eis non liceat Chrisma conficere, nec Chrismate baptizatorum frontes signare, &c. quæ omnia solis pontificibus debent, tam ex superioribus quam ex aliis patrum constitutis aut sacris canonibus edocti estis.

6. LEO Magnus epistola octogesima octaua ad Episcopos Germaniæ & Galliæ, de Chorepiscopis loquens: Nec erigere eis altaria, &c. nec Chrisma conficere, nec Chrismate baptizatorum frontes signare licet. Hæc enim omnia illicita sunt Chorepiscopis, & solis debentur summis pontificibus autoritate canonum præcipitur, ut per hoc & discretio graduum, & dignitatis fastigiũ summis pontificibus demonstretur.

7. CONCILIVM Vuornatiense canone octauo, eadem habet verba, quæ Leo.

8. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Ordinarius minister est Episcopus. Et cum cæteras vñctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hæc non nisi Episcopus debet conferre, quia de solis Apostolis legitur (quorum vicem

Basil. de Spiritu sancto, cap. 17.
 a Epist. 2. ad Iulium & Iulian.
 b De eccl. hierar. cap. 1. & 2.
 c In epist. ad Orientales Episcopos.
 d Synod. Laod. can. 48. Corn. ad Fabium Antioch. apud Euseb. lib. 6. hist. cap. 37.
 e Epist. 70. & de vñctio. chris. Origen. hom. 9. in Leuit. Cyrill. Hieros. catech. in ylag.

tenent episcopi) quod per manus impositionem Spiritum sanctum dabant, quemadmodum Actuum Apostolorum lectio manifestat. Loco autem illius manus impositionis datur in Ecclesia confirmatio. Legitur tamen aliquando, per Apostolicę sedis dispensationem ex rationabili & urgente admodum causa, simplicem sacerdotem chrismate per Episcopum confecto, hoc administrasse Confirmationis Sacramentum.

9. CONCILIVM Tridentinum sessione septima, canone tertio de Confirmatione: Si quis dixerit sanctę Confirmationis ordinarius minister, nõ esse solum Episcopum, sed quemuis simplicem sacerdotem, anathema sit.

10. EVSEBIVS pontifex & martyr epistola tertia ad Episcopos Tusciæ & Campaniæ: Manus impositionis sacramentum magna veneratione, &c. ut in textu: neque ab aliis quam ab illis qui eorum locum tenent, vñquam perfici potest, aut fieri debet. Nam si aliter præsumptum fuerit, irritum habeatur & vacuum, nec inter ecclesiastica vñquam reputabitur Sacramenta.

11. INNOCENTIVS primus epistola prima ad Decentium Eugubinum, capite tertio: De consignandis verò infantibus manifestum est, non ab alio, quam ab episcopo fieri licere. Nam presbyteri licet sint sacerdotes, pñficatus tamen apicẽ nõ habent. Hæc autẽ pontificibus soli, debent, ut vel consignent, vel paraclerum spiritum tradant, non solum consuetudo ecclesiastica demonstrat, verũ & illa lectio Actuum Apostolorũ, quæ afferit Petrum & Ioannem esse directos, qui iam baptizatis traderent Spiritum sanctum. Nam presbyteris, seu extra Episcopum, seu præsentẽ Episcopum baptizant, Chrismate baptizatos vngere licet, sed quod ab episcopo fuerit confectum, non tamen frontem ex eodẽ oleo signare, quod solis debetur episcopis, cum tradunt Spiritum paraclerum. Verba verò dicere non possum, nõ magis proderet videri, quam ad consultationem respondere.

12. ACTORVM octauo, ut quæstione præcedenti, A. testimonio quinto.

13. E T decimonono, ibidem testimonio sexto.

Minister ordinarius.
 Apostolorũ locum tenentes, soli ministri sunt.
 Inter Ecclesiastica sacramenta.
 Act. 8.
 Baptizatos chrismate vngunt presbyteri, sed non in fronte, quod solis episcopis debetur.

III.

Cur autem baptizati sacro Chrismate inunguntur?

A. Quia per Spiritum sanctum sic nobis Apostoli tradiderunt, sicuti Clemens, & Dionysius, Petri Paulique Apostolorum discipuli probant. Tradiderunt autem illi quod à Domino ipso vtiq; acceperant, de Chrismate conficiendo, ut grauis est testis Fabianus, idem & Christi martyr & pontifex Ecclesiæ.

B. Sacrosanctæ etiam Synodi præceptum de hoc tale extat: Oportet baptizatos post Baptismũ sacratissimum Chrisma percipere, & cælestis Regni participes fieri. Rationem Cyprianus reddidit hanc, ut accepto Chrismate, id est, vñctione, Christianus esse vñctus Dei, & habere in se Christi gratiam possit, teneatque sanctitatem.

C. Atque vnguentum hoc visibile, quo Ecclesia baptizatos vngit, ut

vt Augustinus docet, significat inuisibilis gratię donum, quo Spiritus sanctus Christum imprimis, qui & à Chrismate nomen suum trahit, ac deinde Christianos omnes interna vñctione imbuit atque confirmat. Vnde pulchre Tertullianus veluti ad olei naturam alludens, ita de hoc Sacramento scripsit: Caro vngitur, ut anima confectetur: Caro signatur, ut & anima muniatur: Caro manuum impositione adumbratur, ut anima Spiritu illuminetur.

D. Vnde qui sacrum Chrisma reiiciunt, magnum illi imperitię suę argumentum præbet, ut qui apertè antiquissimam & vetustissimam Apostolorum institutionem negent, ac perpetuum Ecclesię vsum ac traditionem temerè damnent.

Lib. 15. de Trinit. cap. 26. Pacianus Barcilonen. de Bapt. & epist. 1. ad Sympronian.
 In sententijs Properi 342. ex August. tract. 33. in Ioan. & sermon. 47. de verb. Domini. Rabanus, lib. 1. ca. 3. o. Ildor. lib. 2. cap. 25.
 Lib. de carnis resurrex. Item in lib. de baptisim. Theodoret. in cap. 1. Cantico-rum.
 Didym. Clemens, Tertul. Fabian. Cornel. Cypria. Orige. Cyrillus Hieros. Basil. Pacianus, Amphiloeh. in vita Basilij. Opat. lib. 2. cont. Donat. &c. Conc. Roma. sub Syluest. can. 5. Itẽ Carth. a. can. 33. can. 36. & 4. can. 36. 1. Tolos. can. 10. 1. Valense cã. 3. Trident. sess. 7. can. 2.

TESTIMONIA.

1. A. BASILIVS Magnus in libro de Spiritu sancto, capite vigesimo septimo: Confecramus aquã baptismatis & oleũ vñctionis, &c. ut suprã de præceptis Ecclesiæ, quæstione secunda, A. testimonio secundo.

2. CLEMENS pontifex epistola quarta ad Iulium & Iulianum discipulos suos, ut infrã quæstione quinta, A. testim. quarto.

3. DIONYSIVS Areopagita in libro de Ecclesiastica hierarchia, capite quarto: Sedenim alia est huius finitima veneranda confectio vnguenti: cõsecratione eam vocant præceptores nostri. Huius itaque partes, &c. Deinde docens mysterium confectiois vnguenti, iuxta eundem (inquit) synaxis modum, eorum qui necdũ initiati sunt, absoluitur ordinem, vbi scilicet potissimum circū circum phani ambitum redolens thure profectio, psalmorumque modulatio, & lectio scripturarum diuinarum. Sumpsum deinde vnguetum pontifex sacris imponit altaribus, duodecim sacris alis circumrectum, resonantibus omnibus voce sanctissima melos sacrum, quod diuinitus afflati prophetæ didicerunt. Completaque oratione super eo solenni in sanctissimis eorum, quę sacrantur, consummationibus, eo vñtur ad omnem fermẽ sacerdotalis officij functionem. Et paulò post: Est igitur, ut dixi, quod nunc laudatur à nobis sacrosanctum mysterium eius ordinis atque virtutis, ut sacerdotalia cuncta perficiat. Atque ideo sancti præceptores nostri istud quasi æquali ordine atque officio sacro synaxeos coniungere mysterio, eisdem imaginibus vt plurimum & distinctionibus mysticis, & eloquiis subnixum sacris. Ibidem: Dicimus igitur vnguenti compositionem collectionem esse quandam spirantium suauiter materiarum, habentẽ in se affatim odoratas qualitates, cuius qui participes sunt, pro-quantitate eius, quæ in illis sit, fragrantis participationis, odoris suauitate replentur. Nec longè à fine: Sed & ipsi qui sacratissimo regenerationis mysterio confectur, aduentum sancti spiritus consummans inunctio largitur vnguenti, &c. Vnde, vt opinor, iuxta sacratiorem sensum, traditione diuina sancti nostrę sacerdotalis functionis duces, honestissimũ istud vnguenti cõsecrandi munus, teleten ab effectu rei, quæ in eo perficitur, nominant.

4. E T capite secundo, ut infrã, quæstione quinta, B. testimonio primo.

5. FABIANVS, ut suprã, quæstione tertia, B. testimonio quarto.

1. B. SYNODVS Laodicensis canone quadragesimo octauo: Oportet baptizatos, &c. ut in textu.

2. CORNELIVS pontifex & martyr in epistola ad Fabium Antiochenũ, teste Eusebio Cæsarensi libro sexto historiae ecclesiasticę, capite trigesimo quinto, de Nouato loquens: Vbi Exorcistarum (inquit) præsidio spiritu illo malo esset liberatus, & post in tam grauem morbum, vt iam fermẽ mori putaretur, incidisset, in lecto in quo decumbebat, aqua circumfusus baptismum accepit, si modò talẽ hominem baptismum accepisse dicendum sit: verũ morbo tandem elapsus, neque cætera quibus post baptismum secundum Ecclesię canonem imbui oportuerat, acquisiuit, neque Domini sigillo ab Episcopo obsignatus fuit. Quo quidem neutiq; potitus, quo modo quæso Spiritum sanctum adeptus est?

3. THEODORETVS in compendio hæreticarũ fabularum libro tertio de Nouato: Pœnitentiã à suo conuentu arcet penitens, istque qui ab ipsis tinguntur, sacrum Chrisma non præbent. Quocirca eos etiam qui ex hac hæresi corpori Ecclesiæ coniunguntur, benedicti Patres vngi iusserunt.

4. CYPRIANVS epistola septuagesima, ut suprã, quæstione secunda, A. testimonio primo.

5. IDEM in sermone de vñctione Chrismatis, vt suprã, eadem quæstione secunda, B. testimonio secundo.

6. ORIGENES homilia nona in Leuiticũ: Quicunque vnguento sacri Chrismatis delibuti sunt, sacerdotes effecti sunt, sicut Petrus ad omnem dicit Ecclesiã: Vos autem estis gens electum, regale sacerdotium, gens sancta.

7. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi tertia mytagogica: Et nobis postquam similiter ex aquis sacri lauacri ascēdimus, datum est Chrisma, quod imaginem gerit illius, quo vñctus est Christus. De quo & B. Isaias in sua prophetia, ex persona Domini locutus est: Spiritus Domini super me: quapropter vñxit me: euangelizare pauperibus misit me. Oleo enim aut vnguento corporali, Christus ab hominibus vñctus non est: sed pater saluatorem illum mundi totius constituens, vñxit eum sancto spiritu. Cæterũ vnde illi esse putet vnguentum tantum: quemadmodum enim panis Eu-

Vnguenti confectio in primitiua Ecclesiã.
 Scundũ Ecclesię canonẽ ab episcopo baptizati cõsignantur.
 Noniani cõcõl. chrisma baptizati nõ præbent.
 Chrisma adhibetur in ordi- ni ferẽ episcopi opali functione.
 Chrismatis excellentia.
 Materia compositionis vnguenti.
 Chrismatis inunctio post baptismum quid cõferat.
 Apostoli perfectione vñcti.

Trasubstantiatio.

Chriftimatis dignitas.

Propter acceptum christum Christiani proprie dicuntur.

Autor. S. episcopus munus imponere manus baptizati.

Autor. Visible vnguentum significat donum gratie.

Ioan. r.

Chriftimate si perfunditur Spiritus sanctus.

Chriftimatis conferendi potestas.

Chriftimatis a christmate.

charistia, post sancti spiritus inuocationem, non amplius est panis communis, sed est corpus Christi: sic & sanctum hoc vnguentum, non amplius est vnguentum nudum, neque (si quis ita appellare malit) commune, postquam iam consecratum est: sed est Charisma Christi, quod aduentu Spiritus sancti per ipsius diuinitatem energiam habet. Quo frons & alij sensus corporis tui symbolicè inunguntur: & corpus quidem isto visibili vnguento perungitur: anima verò, sancto viuificòque spiritu sanctificatur. Huius sancti christimatis dono accepto, meritò appellamini Christiani: veram efficiens appellationem in ipsa regeneratione: antequàm enim hæc gratia vobis donata esset, non eratis propriè digni eo nomine, sed pergentes eò vique progressi estis vt efficeremini Christiani. Nè ignoretis, in veteri lege huius Chriftimatis symbolum præcessisse. Moyses enim, &c. Sed hæc quidè in figura contingebant illis, nobis verò non in figura, sed in veritate. Est enim hoc sanctum, ad protegendum corpus spiritualiter, & ad salutem animæ.

I. C. AVGVSTINVS libro decimoquinto de Trinitate, capite vigesimo sexto: Neque aliquis discipulorum eius dedit Spiritum sanctum. Orabant quippe vt veniret in eos quibus manus imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morè in suis præpositis etiam nunc seruat Ecclesia. Denique & Simon Magus offerens Apostolis pecuniam, nõ ait: Date & mihi hanc potestatem, vt dem Spiritum sanctum: sed cuiusque, inquit, imposero manus, vt accipiat Spiritum sanctum. Quia neque scriptura superius dixerat, Videns autem Simon quòd Apostoli darent Spiritum sanctum: sed dixerat, Videns autem Simon quòd per impositionem manuum Apostolorum daretur Spiritus sanctus. Propter hoc & Dominus ipse Iesus Spiritum sanctum, non solum dedit vt deus, sed etiã accepit vt homo, propterea dictus est plenus gratia. Et manifestius de illo scriptum est in Actibus Apostolorum: Quoniam vnxit eum Deus Spiritu sancto. Non vtique oleo visibili, sed dono gratiæ, quod visibili significatur vnguento; quo baptizatos vngit Ecclesia. Nec sanè tunc vnctus est Christus Spiritu sancto, quando super eum baptizatum velut columba descendit: tunc enim corpus suum, id est, Ecclesiam suam præfigurare dignatus est; in qua præcipuè baptizati accipiunt Spiritum sanctum.

2. PACIANVS Barcelonensis Episcopus de Baptismo: Recipiendus est Christus, vt genetet: quia sic Ioannes Apostolus dicit: Quotquot eum receperunt, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Hæc autem cõpleri aliàs nequeunt, nisi lauacri, & christimatis, & Antistitis sacramento, lauacro enim peccata purgantur, Chriftimate sanctus spiritus superfunditur: vtraque verò ista, manu & ore Antistitis impetramus.

3. IDEM in epistola prima ad Sympronianum: Si ergò & lauacri & Chriftimatis potestas, maiorum longè charismatum, ad Episcopos ex Apostolorum forma & potestate descendit, & ligandi quoque; ius adfuit atque soluendi.

3. PROSPER in sententiis Augustini, sententiã trecentesima quadragesimasecunda: Chrifti nomen à chriftimate est, id est, ab vnctione: Quia ideò omnis Christianus sanctificatur, vt intelligat

se non solum sacerdotalis & regiæ dignitatis esse consortem, sed etiam contra diabolum fieri luctatorem.

5. AVGVSTINVS tractatu trigesimo tertio in Ioannem: Chrifti nomen à chriftimate dictum est. Chriftima autem Græcè, Latine vnctio nũcupatur. Ideò autem nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit.

6. ET sermone quadragesimoseptimo de verbis Domini, eadem habet ad verbum.

7. RABANVS Archiepiscopus Moguntinus libro primo de institutione clericorum, capite trigesimo, vide supra, quæstione prima de Confirmatione, testimonio decimotertio.

8. ISIDORVS Hispalensis libro secundo de officiis Ecclesiasticis, capite vigesimo quinto, vt supra ibidem, testimonio vndecimo.

9. TERTVLLIANVS in libro de carnis resurrectione, vt in textu.

10. IDEM in libro de Baptismo: Exindè egressi de lauacro, perungimur benedicta vnctione de pristina disciplina, qua vngi oleo de cornu in sacerdotio solebant. Ex quo Aaron à Moysè vnctus est, vnde Christus dicitur à chriftimate, quod est vnctio, quæ Domino nomen accõmodauit, facta spiritalis, quia spiritu vnctus est à Deo patre, sicut in Actis: Collecti sunt enim uerò in ista ciuitate aduersus sanctum filium tuum, quem vnxiisti. Sic & in nobis carnaliter currit vnctio, sed spiritaliter proficit: quomòdò & ipsius Baptismi carnalis actus, quòd in aqua mergimur: spiritalis effectus, quòd delictis liberamur. Dehinc manus imponitur, per benedictionem aduocans & inuitans spiritum sanctum.

11. THEODORETVS in primum caput Canticorum: Sacri baptismatis recordare: in quo qui inbaptizantur, post Satanæ abnegationem & Dei confessionem, veluti signo ac nota quadam regia spiritalis vnguenti Chriftimate inuncti, sub ea visibili vnguenti specie inuisibilem sanctissimi Spiritus gratiam suscipiunt.

- 1. **D. DIONYSIVS** Areopagita.
- 2. **CLEMENS.** 3. **TERTVLLIANVS.**
- 4. **FABIANVS.** 5. **CORNELIVS.**
- 6. **CYPRIANVS.** 7. **ORIGENES.**
- 8. **CYRILLVS** Hierosolymitanus.
- 9. **BASILIVS.** 10. **PACIANVS**, vt supra tũ in hac, tum in superioribus quæstionibus.
- 11. **AMPHILOCHIVS** Iconiensis Episcopus in vita D. Basilij Magni: Admiratus quoque Maximinus Episcopus Basilij in Deum dilectione, orasque vestit eum resurrectionis Christi indumentis. Baptizauit autem & Eubulũ, atque vngens eos sancto chriftimate, tradidit illis viuificam communionem.

12. OPTATVS Mileuitanus libro secundo contra Donatistas: Ampullam quoque Chriftimatis per fenestram, vt frangerent, Donatistæ iactauerunt. Et cum casum adiuuaret abiectio, non defuit manus angelica, quæ ampullam spiritali subiectione deduceret: proiecta casum sentire non potuit. Deo muniente, illa facta inter saxa confedit.

13. CONCILIVM Romanum sub Syluestro canone quinto: Constituit etiã clara voce Syluester Episcopus vrbs Romæ, vt nemo presbyterorum Chriftima conficeret, dicens: quoniam Christus à Chriftimate

Ad lucam Christiani vnguntur.

Exod. 29, Chriftus à chriftimate.

Act. 4.

Visibile vnctio spiritus licet operatur.

Manus impositio.

Inuisibilem gratiam suscipiunt inuncti Chriftimate.

Chriftimate inunctus Basilij ab Episcopo.

Miraculũ factum in ampulla chriftimatis.

Chriftima conficere solus Episcopus debet.

Chriftimatis confectio quorum non fit.

Chriftima vnde petendum.

Chriftimatis confectio.

Chriftimate vocatur.
14. CONCILIVM secundũ Carthaginense canone tertio: Ab vniuersis Episcopis dictum est: Chriftimatis confectio & puellarum consecratio à presbyteris non fiat.

15. CONCILIVM tertium Carthaginense canone trigesimo sexto: Vt presbyter in consilio Episcopo virgines non consecret: Chriftima verò nunquam conficiat.

16. CONCILIVM quartũ Carthaginense canone trigesimo sexto: Presbyteri qui per dioceses ecclesias regunt, non à quibuslibet Episcopis, sed à suis: nec per iuniorum clericum, sed aut per ipsos, aut per illum qui sacrariũ tenet, ante Pasche solennitate Chriftima petant.

17. CONCILIVM primum Toletanum canone vigesimo: Quauis pene vbique custodiatur vt absque Episcopo Chriftima nemo conficiat, tamen quia in aliquibus locis vel prouinciis presbyteri dicuntur Chriftima conficere, placuit ex hac die

nullum alium nisi Episcopum Chriftima conficere, & per diocesium destinare, ita vt de singulis Ecclesiis ad Episcopum ante diem Pasche diaconi destinentur aut subdiaconi, qui confectum Chriftima ab Episcopo destinatum, ad diem Pasche possint ad tempus deferre.

18. CONCILIVM primum Vasense canone tertio: Per singula territoria presbyteri vel ministri ab Episcopis, non prout libitum fuerit, à vicinioribus, sed à suis propriis per annos singulos petant Chriftima, appropinquante solennitate paschali: nec per quemcunque ecclesiasticum, sed si qua necessitas, aut ministrorum occupatio est, per subdiaconum, quia inhonorum est, inferioribus summa committi.

19. CONCILIVM Tridentinum sessione septima, de Confirmatione canone secundo: Si quis dixerit iniurios esse Spiritui sancto eos, qui sacro Confirmationis chriftimati virtutem aliquam tribuunt, anathema sit.

Quis Sacramenti huius est usus & fructus?

A. In Baptismo regeneramur ad vitam: post Baptismum autem in hoc Sacramento confirmamur ad pugnam. In Baptismo abluimur, hoc verò post Baptismum roboramur, vt regeneratis custos & consolator & tutor adfit Spiritus sanctus. Hæc summi & Pontificis & martyris Melchiadis est doctrina. Nec dissentit ab eo quòd Clemens testatur, se ab Apostolis ipsis accepisse: Cum regeneratus, inquit, quis fuerit per aquam, postmodum septiformis Spiritus gratia ab Episcopo cõfirmetur, quia aliter perfectus Christianus esse nequaquam poterit.

B. Prodest igitur hoc Sacramentum mirificè, vt qui fidei mysteriis iniati sunt, sicut geniti modò infantes & adhuc imbecilles, in Christo adulescant atque corroborentur.

C. Hos ceu Christianæ militiæ tyrones Episcopus admonet inunctione, vt aduersus tot hostes & quotidiana pericula Spiritu principali cõfirmantur: Consignat illis Cruce frontem, quæ pudoris est sedes, vt constanter & intrepidè nomen Domini confitentur: impingit & alapã, vt Christianam militiam inuicta patientia exercendam & ornandam esse, sibi perpetua memoria retineant.

TESTIMONIA.

1. A. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit, &c. vt quæstione prima de Baptismo, B. in textu.

2. MELCHIADES Pontifex & Martyr, quem alij Melchiadem, nonnulli Miltiadem vocant, in epistola ad Hispaniæ Episcopos: De his verò, super quibus rogistis vos informari, id est, vtrum maius esset Sacramentum manus impositio Episcoporum, aut baptismus: scitote vtrunque magnum

esse Sacramentum. Et sicut vnũ à maioribus sit, id est, à summis pontificibus, quod à minoribus perfici non potest, ita & maiori ueneratione uenerandum & tenendum est. Sed ita coniuncta sunt hæc duo Sacramenta, vt ab inuicem, nisi morte præueniente, nullatenus possint segregari, & vnũ sine altero ritè perfici non potest. Nam vnũ (præueniente morte) saluare sine altero potest, aliud autem non potest. Vnde scriptum est: In diebus

Collatio Baptismi cum Confirmatione.

Vnde petendum.

Chriftimati virtutem adiungentes.

Ioan. 3. b. Melchides ad Hispan. Episcopos, vixit anno 711. Conc. Florentin.

Epist. 4. ad Iulium & Iulianum, vixit Apostolorum tempore. Arab. lib. 3. de sacrament. ca. 2. & de iis qui myst. Initiat. ca. 7.

c. Dionys. de Eccle. hierar. cap. 2. d. 1. Pet. 2. a.

Psal. 50. c.

f. Aug. in Psal. 141. Luc. 9. 6. Matthe. 10. d. 1. Pet. 2. d. Luc. 21. d. Mar. 5. Act. 4. & 9.

Ioc. 1.

illis, dicit Dominus, Effundā de spiritu meo super omnem carnem. Aduertamus summas diuinitas bonitatis Dei. Quod in confirmandis neophytis manus impositio tribuit singulis, hoc tūc spiritus sancti descensio in credētū populos, donauit vniuersis. Sed quia diximus, quod manus impositio & confirmatio, ad Baptismi perfectionem pertineat, & qui iam regeneratus in Christo est, confirmare aliquid possit, fortē cogitat sibi aliquis: Quid mihi prodest post mysterium baptismatis, mysteriū Confirmationis? Aut quantum video, non totum de fonte susceptus, si post fontem adiectione noui generis indigemus; Non ita dilectissimi. Attendat charitas vestra: Sicut exigit militaris ordo, vt cum Imperator, quemcūque in militum receperit numerum, non solum signet receptum, sed etiam armis competentibus instruat pugnaturum: ita in baptizato benedictio illa munio est. Necessit militē, da ei adiumentū militiæ. Nunquid prodest si quisquam parentum magnam pupillo conferat facultatem, nisi providere studeat & tutorem? Itaque paracletus regeneratis in Christo, custos & consolator & tutor est. Ideo dicit sermo diuinus: Nisi Dominus custodierit ciuitatē, frustra vigilat, qui custodit eā. Ergo Spiritus sanctus, qui super aquas baptismi salutifero descendit illapsus, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentum præstat ad gratiam. Et quia in hoc mundo, tota ætatē victuris, inter inuisibiles hostes & pericula gradiendum est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismū confirmamur ad pugnam: in baptismo abluiamur, post baptismū roboramur. At si continuo transitis sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt Confirmationis auxilia. Regeneratio per se saluat, mox in pace beati seculi recipiēdos: Confirmatio autem armat & instruit, ad agones huius mundi & prælia, referuandos. Qui autem post Baptismum cum acquisita innocentia, immaculatus peruenit ad mortem, confirmatur morte, quia non potest peccare post mortem. Hic, si fortē illud etiā requirere velimus, post passionem & resurrectionem Christi, quid Apostolis profuerit aduentum spiritus sancti, ipse Dominus eis euidenter exponit: Quæ dico, inquit, vobis, non potestis ea portare modò: Cum autem venerit ille spiritus veritatis, ipse docebit vos omnem veritatem. Vides, quia cum spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatur? Itaque ante descensionem spiritus sancti, vsque ad negationē Apostoli deterrentur: post visitationem verò eius, vsque ad martirium contemptu saluis armantur. Secundum hoc per Christum redimimur, per spiritum verò sanctum, dono sapientiæ spiritualis illuminamur, ædificamur, erudimur, instruimur, confirmamur, vt illum spiritus sancti vocem audire possimus: Intellectum tibi dabo, & instruem in via hac, quæ gradieris. De spiritu sancto accipimus, vt spirituales efficiamur, quia animalis homo nō percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. De spiritu sancto accipimus, vt sapiamus inter bonū malūque discernere, iusta diligere, iniusta respicere, vt malitiæ ac superbiz repugnemus, vt luxuriæ ac diuersis illecebris, & foedis indignisque cupiditatibus, resistamus. De spiritu sancto accipimus vitæ amo-

P. Gal. 12.

Effectus confirmationis & baptismi quomodo differant.

Ioan. 16.

Spiritus sanctus quid conferat nobis.

P. Gal. 11.

1. Cor. 2.

rem, & gloriæ ardorem, vt succensū diuinitus, erigere à terrenis mentem ad superna & diuina valeamus.

3. **CONCILIUM** Florentinū: Effectus autē huius Sacramēti est, quia in ea datur Spiritus sanctus ad robur, sicut datus est Apostolis in die Pentecostes, vt Christianus audacter Christi cōfiteatur nomen: Ideo quē in frontē, vbi verecundia sedes est, confirmandus inungitur, nē Christi nomen cōfiteri erubescat, & præcipue crucem eius quæ Iudæis est scandalum, gentibus autem stultitia, propter quod signo crucis signatur.

4. **CLEMENS** pontifex & martyr epistola quarta ad discipulos suos Iulianū & Iulianū: Omnibus consignari ab Episcopo, id est, septiformem gratiā spiritus sancti percipere, quia incertus est vniuscuiusque exitus vitæ. Quam autē regeneratus fuerit per aquam, & postmodum septiformi spiritus gratia ab Episcopo (vt memoratum est) confirmatus, quia aliter perfectus esse Christianus nequaquam poterit, nec sedem habere inter perfectos, si non necessitate, sed incuria aut voluntate remanserit, (vt à beato Petro accepimus, & ceteri sancti Apostoli, præcipiente Domino, docuerunt) & demum ex operibus bonis ostendat in se similitudinē eius, qui eum genuit, patris.

5. **AMBROSIVS** libro tertio de Sacramentis, capite secundo: Sequitur spiritale signaculum quod audistis hodie legi, quia post fontem superest vt perfectio fiat, quando ad inuocationem sacerdotis spiritus sanctus infunditur, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij atque virtutis, spiritus cognitionis atque pietatis, spiritus sancti timoris. Septem quasi virtutes spiritus. Et omnes quidem virtutes ad spiritum pertinent, sed istæ quasi cardinales sunt, quasi principales. Quid enim tam principale, quam pietas? Quid tam principale, quam cognitio Dei? Quid tam principale, quam virtus? Quid tam principale, quam consilium Dei? Quid tam principale, quam timor Dei? Sicut timor seculi infirmitas, ita timor Dei magna est fortitudo. Istæ sunt septem virtutes quando consignaris. Nā vt ait Apostolus sanctus, Quia multiformis est, inquit, sapientia Domini nostri, & multiformis sapientia Dei, ita multiformis est spiritus sanctus, qui habet diuersas variāsque virtutes. Vnde & Deus virtutum dicitur: quod aptari potest patri & filio & spiritui sancto.

6. **IDEM** de iis qui mysteriis inicianur, capite septimo: Vnde repetit quia recepisti signaculum spiritale, spiritum sapientiæ & intellectus, spiritum consilij atque virtutis, spiritum cognitionis & pietatis, spiritum sancti timoris: & serua quod accepisti. Signauit te Deus pater, confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus spiritus in cordibus tuis, sicut Apostolica lectione didicisti.

7. **B. DIONYSIVS** Areopagita libro de Ecclesiastica hierarchia, capite secundo: Assumētes autē baptizatum sacerdotes, susceptori sui que accessus duci cōsignant, & vnā cum ipso illum vestē baptizati munditiæ congruā induunt: sicq; indutū, rursus ad pontificem ducunt. Ille diuino ac deifico prorsus vnguento virum signans, sacratissimæ communionis

Confirmatio nis effectus, Actio.

Cur in fronte vngamur.

1. Cor. 1.

Septiformis gratia in Confirmatione percipitur.

Perfectus Christianus non est, qui confirmatus non sit. B. Petri & A. Apostolorum doctrina.

Spiritus sancti dona conferuntur.

Es. 11.

1. Cor. 11.

Donis spiritus sancti.

Confirmatio baptismi per inuocationē.

Perficiens vno.

communionis participem facit. Et sub finem capitis: Enimvero illa perficiens vno facit ita perfectum, fragrantia suauissimi odoris insignem, quippe diuinæ generationis sacrosancta perfectio, diuino spiritui quæ fuerint perfecta, coniungit. Porro aduentum illum secretissimum spiritus, qui intelligibiliter odore suauī fragrantis facit ac perficit, cum sit prorsus ineffabilis, spiritualiter intelligendum dimitto, qui diuini spiritus sanctam ac deificam societate in anima sua percipere meruerunt. In fine autem omnium, pontifex ita perfectum ad sacratissimam Eucharistiam vocat, atque consummantium illi sacramentorum communionē deificā tradit.

2. **P. R I O R I S** Petri secundo: Sicut modò geniti infantes, rationabiles, & sine dolo lac concupiscite, vt in eo crescat in salutem.

1. **C. P S A L M O** quinquagesimo: Redde mihi lætitiā salutaris tui, & spiritu principali confirma me.

2. **A V G V S T I N V S** in Psalmum centesimū quatuoragesimum primum: Vt quæ deo de cruce nō erubescit, vt non in occulto loco habeam crucē Christi, sed in fronte portem. Multa Sacramenta aliter atque aliter accipimus. Quædam, sicut nōstis, ore accipimus: quædam per totum corpus accipimus. Quia verò in fronte erubescitur, ille qui dixit: Qui me erubuerit coram hominibus, erubescam eum coram patre meo qui in cælis est, ipsam ignominia quodammodò & quam Pagani derident, in loco pudoris nostri constituit. Audis hominem insultare impudenti & dicere, Frontem non habet. Quid est, frontem non habet? Impudens est: non habeat nudam frontem, tegat eam crux Domini mei.

3. **L V C Æ** nono: Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua & patris & sanctorum angelorum.

4. **M A T T H Æ I** decimo: Omnis ergo qui confi-

In fronte cur confirmamur cruce.

tebitur me coram hominibus, confitebor & ego eū coram patre meo qui in cælis est.

5. **P. R I O R I S** Petri secundo: Quæ enim est gloria, si peccantes & colaphizati sufferitis? Sed si benefacientes, patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis, quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius: qui peccatum non fecit, &c.

6. **L V C Æ** vigesimo primo: Ego dabo vobis os, & c. Trademini autem à parentibus, & c. In patientia vestra possidebitis animas vestras.

7. **M A T T H Æ I** quinto: Ego dico vobis, nō resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram, &c.

8. **A C T O R V M** quarto: Petrus repletus spiritu sancto, dixit ad eos: Principes populi & Seniores, si nos hodie iudicamur in beneficio hominis infirmi, & c. notum sit omnibus vobis, & c. Videntes autem Petri constantiam & Ioannis, comperto quod homines essent sine literis, & c. Ibidem: Iustum est in conspectu Dei vos potius audire, & c. At illi comminantes dimiserunt eos, Et paulò post: Et cū orāssent, motus est locus in quo erant congregatis & repleti sunt omnes spiritu sancto, & loquebantur verbum Dei eū fiducia. Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri.

9. **E T** quinto: Et iniecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia publica, & c. Et paulò post: Obedire oportet Deo magis, quam hominibus. Deus patrum nostrorum suscitauit Iesum, quæ vos interemistis, & c. Et conuocantes Apostolos, cæsis denunciauerunt, nē omnino loqueretur in nomine Iesu: & dimiserunt eos. Et illi quidē ibant gaudentes à conspectu Concilij, quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.

DE EUCHARISTIAE SACRAMENTO.

I

Quid significat nomen Eucharistia?

Summum illud & longè sacratissimum Sacramentum, quo nihil habet Ecclesia dignius, admirabilius, efficacius, salubriusve, hoc vno nomine designatur.

B. Et rectè quidem Eucharistia, tanquam bona gratia, seu gratiarum actio dicta est, quia præcipuum & maximū Dei donū, ipsumque omnis gratiæ fontem & authorem continet: summorumque nos bonorum admonet, pro quibus acceptis gratiarum actionem, laudem & gloriam summam Deo summo debemus. Maius enim beneficiū optare non potuissimus, quam quod Christus Iesus Dominus noster de virgine natus, cruci affixus, & in gloriam assumptus, se nobis totum ita largiatur, vt etiam nūc corpus eius sanguinemque verè sumamus, illique per hoc diuinum Sacramentum prorsus incorporemur.

a Dionys. Eccl. Hier. ca. 2. & 3. Cor. 12. Trid. den. sess. 13. cap. 2. & 3.

b Amb. lib. 5. de Sacram. ca. 3. Cypri. de lapsis. Orig. contra Celsum, lib. 8. c. Chryso. hom. 60. ad popul. & 83. in Matth. Item 45. in Ioan. & 61. ad popul. Antiochenum.

c Chryso. lib. 3. de sacer. & hom. 2. ad pop. Antioch. & 3. ad Eph. e Cyril. in Ioan. li. 4. ca. 16. & 17. li. 10. ca. 13. li. 11. ca. 26. & 27. Hilarius de Trinit. li. 8. Iren. li. 5. Cyril. Hier. catech. 4. mystag. Chryso. hom. 45. in Ioan. & 61. ad pop. Antiochenum.

TESTIMONIA.

1. A. DIONYSIVS Areopagita de Ecclesiastica hierarchia capite secundo: In fine autem omnium, pontifex ita perfectum ad sacratissimam Eucharistiam vocat, atque consummantium illi sacramentorum communionem Deificam tradit.

Sacramentum consummatio.

2. I B I D E M capite tertio: Est enim iuxta inclitum præceptorum nostrum Sacramentorum summatio. Et paulò post: Neque enim ferme fas est, sacerdotalem numeris mysterium aliquòd peragi, nisi diuinum istud Eucharistia augustissimumque sacramentum compleat. In eodem capite vocat sacramentum et augustissima mysteria.

Augustissimum Sacramentum.

3. C O N C I L I V M Tridentinum sessione decimatercia, capite secundo: Ergò Saluator noster discessurus ex hoc mundo ad Patrem, Sacramentum hoc instituit, in quo diuitias diuini sui erga homines amoris vultu effudit, memoriam faciens mirabilium suorum: & in illius sumptione colere nos sui memoriam præcepit, suamque annunciare mortem, donec ipse ad videndum mundum veniat. Sumi autem vultu Sacramentum hoc tanquam spiritalem animarum cibum, quo alantur & confortentur viuentes vitam illius qui dixit: Qui manducat me, & ipse viuet propter me: & tanquam antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præseruemur. Pignus præterea id esse voluit futuræ nostræ gloriæ & perpetuæ felicitatis, adeoque symboli vnius illius corporis, cuius ipse caput existit, cuique nos tanquam membra archifirma fidei, spei & charitatis connexionem adstrictos esse voluit, ut id ipsum omnes diceremus, neque esse in nobis schismata.

Eucharistia donum quam excellens.

Psalm. 110.

1. Cor. 11.

Cibus animæ.

Ioan. 6.

Antidotum.

Pignus.

Eph. 2.

Symbolum unitatis.

Rom. 12.

1. Cor. 11.

Excellit reliqua Sacramenta, quod ante vltimum contineat authoritatem sanctitatis.

Concomitantia.

Rom. 6.

Totus Christus sub vtraque specie, & sub quavis parte continetur.

Eucharistia dicitur gratia Christi.

1. B. AMBROSIVS libro quinto de Sacramentis, capite tertio: Venisti ad altare, accepisti gratiam Christi.

2. C Y P R I A N V S de lapsis cum retulisset nonnulla miracula de Eucharistia: Documento, inquit, vnus offensum est, Dominum recedere cum nega-

tur: nec immerentibus ad salutem prodesse quod sumitur, quando gratia salutaris in cinerem, sanctitate fugiente, mutetur.

Eucharistia vocatur gratia salutaris.

3. O R I G E N E S libro octauo contra Celsum: Nos qui rerum omnium cõditori placere studemus, cù precibus & gratiarum pro beneficiis acceptis actione oblatos panes edimus, corpus iam per precationem factos sanctum quoddam & sanctificans, vt tunc eorum sano proposito. Ibidem postea: Hoc caruemus nò ingrati erga Deum habeamur. Habemus etiam eius gratiarum actionis symbolum, panem qui Eucharistia vocatur.

Per precationem panis corpus Christi.

Symbolum gratiarum actionis.

4. C H R Y S O S T O M V S homilia sexagesima ad populum Antiochenum, & octogesima tertiam in matthæum: Credamus vbi que Deo, nec repugnemus ei, etiam si sensui & cogitationi nostræ absurdum esse videatur quod dicit: superet & sensum & rationem nostram sermo ipsius: quod in omnibus & præcipue in mysteriis faciamus, non illa quæ ante nos iacent, solummodò adprecipientes, sed verba quoque eius tenentes. Nam verbis eius defraudari non possumus, sensus verò noster deceptu facillimus est: illa falsa esse non possunt, hic sepiùs atque sepiùs fallitur: quoniam ergò ille dixit, Hoc est corpus meum, nulla teneamur ambiguitate, sed credamus, & oculis intellectus id percipiamus. Nihil enim sensibile traditum nobis à Christo, sed rebus quidem sensibilibus: omnia verò quæ tradidit, insensibilia sunt. Sic & in baptismo per aquam, quæ res sensibilis est, donum illud conceditur: quod autem in ea cõficitur, regeneratio scilicet ac renouatio, intelligibile quiddam est: nam si tu incorporeus esses, nudè ipsa dona incorporea tradidisset tibi: quoniam verò corpori coniuncta est anima tua, in sensibilibus intelligenda tibi traduntur. O quot modò dicunt, vellem formam & speciem eius, vellem vestimenta ipsa, vellem calcamenta videre. Ipsum igitur vides, ipsum tangis, ipsum comedis. Vestimenta eius desideras videre, ipse verò seipsum tibi tradit, non ut videas solum, verum etiam ut tangas & in te habeas. Et paulò post: Veniat in mentem tibi quo sis honore honoratus, qua mensa fruaris. Ea nanque re nos alimur, quam angeli videtes, tremunt, nec ab que pauore propter fulgorem qui inde refluit, adspicere possunt, & nos in vnam cum illo massam reducimur. Christi corpus vnum, & caro vna facti sumus. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius? quis pastor vnquam membris suis oues suas nutriuit? Multæ matres post partum aliis nutricibus infantes dederunt, quod ipse facere noluit, sed proprio corpore nos alit, & sibi coniungit atque conglutinat. Consideremus autem, ex nostra generatus est substantia: Sed nihil hoc, inquit, ad omnes pertinet. Immodò ad omnes. Nam si ad naturam nostram descendit, parat quoniã ad omnes: quòd si ad omnes, & ad vnumquemque profectò. Sed quomodò non omnes inde lucrum cõsecuti sunt, inquit? Id certè non illius causa, qui maximè hoc optat, accidit: sed eorum culpa qui eum suscipere nolunt. Singulis enim fidelibus per hoc mysterium se coniungit: & quos peperit, non alij nutriendos tradit, sed ipse studio sistimè alit, hac etiam re tibi persuadens carnem illam tuam assumpsisse: tanta igitur charitate atque honore

Simpliciter sine ambiguitate credendum corpus Christi in Eucharistia.

Matth. 26. Marci 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.

Ipsam vides, tangis, comedis.

Ea re alimur, quam tremunt angeli.

In vnam cum illo massam reducimur.

Oues suis membris nutriuit.

Proprio corpore alit.

Singulis per Eucharistiam se coniungit.

Quanto desiderio ad cõmunionem accedendum.

Per Eucharistiam re ipsa in Christi carnem conuertitur.

Singularis in nos amor hic reuertit.

Job 31.

Permittit se tangi, manducari, & dentes carni sue infligi.

Sua carne nos alit.

Sigillum Christi què in Sacramento sumimus, què efficaciam habet.

Exod. 13.

Qui sicut sedet, hic à nobis eodem temporis articulo pertractatur.

Sacrificium Missæ mysterium maximum horrendum verè dicitur non nisi ab infans despicitur.

Quanto desiderio ad cõmunionem accedendum.

Per Eucharistiam re ipsa in Christi carnem conuertitur.

Singularis in nos amor hic reuertit.

Job 31.

Permittit se tangi, manducari, & dentes carni sue infligi.

Sua carne nos alit.

Sigillum Christi què in Sacramento sumimus, què efficaciam habet.

Exod. 13.

Qui sicut sedet, hic à nobis eodem temporis articulo pertractatur.

Sacrificium Missæ mysterium maximum horrendum verè dicitur non nisi ab infans despicitur.

Quanto desiderio ad cõmunionem accedendum.

Per Eucharistiam re ipsa in Christi carnem conuertitur.

Singularis in nos amor hic reuertit.

Job 31.

Permittit se tangi, manducari, & dentes carni sue infligi.

Sua carne nos alit.

Sigillum Christi què in Sacramento sumimus, què efficaciam habet.

Exod. 13.

Qui sicut sedet, hic à nobis eodem temporis articulo pertractatur.

Sacrificium Missæ mysterium maximum horrendum verè dicitur non nisi ab infans despicitur.

Quanto desiderio ad cõmunionem accedendum.

Per Eucharistiam re ipsa in Christi carnem conuertitur.

Singularis in nos amor hic reuertit.

Job 31.

Permittit se tangi, manducari, & dentes carni sue infligi.

Sua carne nos alit.

Sigillum Christi què in Sacramento sumimus, què efficaciam habet.

Exod. 13.

Qui sicut sedet, hic à nobis eodem temporis articulo pertractatur.

Sacrificium Missæ mysterium maximum horrendum verè dicitur non nisi ab infans despicitur.

Quanto desiderio ad cõmunionem accedendum.

Per Eucharistiam re ipsa in Christi carnem conuertitur.

Singularis in nos amor hic reuertit.

Job 31.

Permittit se tangi, manducari, & dentes carni sue infligi.

Sua carne nos alit.

Sigillum Christi què in Sacramento sumimus, què efficaciam habet.

Exod. 13.

Qui sicut sedet, hic à nobis eodem temporis articulo pertractatur.

Sacrificium Missæ mysterium maximum horrendum verè dicitur non nisi ab infans despicitur.

Quanto desiderio ad cõmunionem accedendum.

Per Eucharistiam re ipsa in Christi carnem conuertitur.

Singularis in nos amor hic reuertit.

Job 31.

Permittit se tangi, manducari, & dentes carni sue infligi.

Sua carne nos alit.

Sigillum Christi què in Sacramento sumimus, què efficaciam habet.

Exod. 13.

Qui sicut sedet, hic à nobis eodem temporis articulo pertractatur.

Sacrificium Missæ mysterium maximum horrendum verè dicitur non nisi ab infans despicitur.

Quanto desiderio ad cõmunionem accedendum.

Per Eucharistiam re ipsa in Christi carnem conuertitur.

Singularis in nos amor hic reuertit.

Job 31.

Permittit se tangi, manducari, & dentes carni sue infligi.

Sua carne nos alit.

Sigillum Christi què in Sacramento sumimus, què efficaciam habet.

Exod. 13.

Qui sicut sedet, hic à nobis eodem temporis articulo pertractatur.

Sacrificium Missæ mysterium maximum horrendum verè dicitur non nisi ab infans despicitur.

Quanto desiderio ad cõmunionem accedendum.

Per Eucharistiam re ipsa in Christi carnem conuertitur.

Singularis in nos amor hic reuertit.

Job 31.

Permittit se tangi, manducari, & dentes carni sue infligi.

Sua carne nos alit.

Sigillum Christi què in Sacramento sumimus, què efficaciam habet.

Exod. 13.

Qui sicut sedet, hic à nobis eodem temporis articulo pertractatur.

Sacrificium Missæ mysterium maximum horrendum verè dicitur non nisi ab infans despicitur.

Quanto desiderio ad cõmunionem accedendum.

Per Eucharistiam re ipsa in Christi carnem conuertitur.

Singularis in nos amor hic reuertit.

Job 31.

Permittit se tangi, manducari, & dentes carni sue infligi.

Sua carne nos alit.

Sigillum Christi què in Sacramento sumimus, què efficaciam habet.

Exod. 13.

Qui sicut sedet, hic à nobis eodem temporis articulo pertractatur.

Sacrificium Missæ mysterium maximum horrendum verè dicitur non nisi ab infans despicitur.

Quanto desiderio ad cõmunionem accedendum.

Per Eucharistiam re ipsa in Christi carnem conuertitur.

Singularis in nos amor hic reuertit.

Job 31.

Permittit se tangi, manducari, & dentes carni sue infligi.

Sua carne nos alit.

Sigillum Christi què in Sacramento sumimus, què efficaciam habet.

Exod. 13.

Qui sicut sedet, hic à nobis eodem temporis articulo pertractatur.

Sacrificium Missæ mysterium maximum horrendum verè dicitur non nisi ab infans despicitur.

Quanto desiderio ad cõmunionem accedendum.

Per Eucharistiam re ipsa in Christi carnem conuertitur.

Singularis in nos amor hic reuertit.

Job 31.

Permittit se tangi, manducari, & dentes carni sue infligi.

Sua carne nos alit.

Sigillum Christi què in Sacramento sumimus, què efficaciam habet.

Exod. 13.

Qui sicut sedet, hic à nobis eodem temporis articulo pertractatur.

Sacrificium Missæ mysterium maximum horrendum verè dicitur non nisi ab infans despicitur.

Quanto desiderio ad cõmunionem accedendum.

Per Eucharistiam re ipsa in Christi carnem conuertitur.

Singularis in nos amor hic reuertit.

Job 31.

Permittit se tangi, manducari, & dentes carni sue infligi.

Sua carne nos alit.

Sigillum Christi què in Sacramento sumimus, què efficaciam habet.

Exod. 13.

Qui sicut sedet, hic à nobis eodem temporis articulo pertractatur.

Sacrificium Missæ mysterium maximum horrendum verè dicitur non nisi ab infans despicitur.

Quanto desiderio ad cõmunionem accedendum.

Per Eucharistiam re ipsa in Christi carnem conuertitur.

Singularis in nos amor hic reuertit.

Job 31.

Permittit se tangi, manducari, & dentes carni sue infligi.

Sua carne nos alit.

Sigillum Christi què in Sacramento sumimus, què efficaciam habet.

Exod. 13.

Qui sicut sedet, hic à nobis eodem temporis articulo pertractatur.

Sacrificium Missæ mysterium maximum horrendum verè dicitur non nisi ab infans despicitur.

Quanto desiderio ad cõmunionem accedendum.

Per Eucharistiam re ipsa in Christi carnem conuertitur.

Singularis in nos amor hic reuertit.

Job 31.

Permittit se tangi, manducari, & dentes carni sue infligi.

Sua carne nos alit.

Sigillum Christi què in Sacramento sumimus, què efficaciam habet.

Exod. 13.

Qui sicut sedet, hic à nobis eodem temporis articulo pertractatur.

Sacrificium Missæ mysterium maximum horrendum verè dicitur non nisi ab infans despicitur.

Quanto desiderio ad cõmunionem accedendum.

Per Eucharistiam re ipsa in Christi carnem conuertitur.

Singularis in nos amor hic reuertit.

Job 31.

Permittit se tangi, manducari, & dentes carni sue infligi.

Sua carne nos alit.

Sigillum Christi què in Sacramento sumimus, què efficaciam habet.

Exod. 13.

Qui sicut sedet, hic à nobis eodem temporis articulo pertractatur.

Sacrificium Missæ mysterium maximum horrendum verè dicitur non nisi ab infans despicitur.

Quanto desiderio ad cõmunionem accedendum.

Per Eucharistiam re ipsa in Christi carnem conuertitur.

Singularis in nos amor hic reuertit.

Job 31.

Permittit se tangi, manducari, & dentes carni sue infligi.

Sua carne nos alit.

Sigillum Christi què in Sacramento sumimus, què efficaciam habet.

Exod. 13.

Qui sicut sedet, hic à nobis eodem temporis articulo pertractatur.

Sacrificium Missæ mysterium maximum horrendum verè dicitur non nisi ab infans despicitur.

Quanto desiderio ad cõmunionem accedendum.

Per Eucharistiam re ipsa in Christi carnem conuertitur.

Singularis in nos amor hic reuertit.

Job 31.

Permittit se tangi, manducari, & dentes carni sue infligi.

Sua carne nos alit.

Sigillum Christi què in Sacramento sumimus, què efficaciam habet.

Exod. 13.

Qui sicut sedet, hic à nobis eodem temporis articulo pertractatur.

Sacrificium Missæ mysterium maximum horrendum verè dicitur non nisi ab infans despicitur.

Quanto desiderio ad cõmunionem accedendum.

Per Eucharistiam re ipsa in Christi carnem conuertitur.

Singularis in nos amor hic reuertit.

Job 31.

Permittit se tangi, manducari, & dentes carni sue infligi.

Sua carne nos alit.

Sigillum Christi què in Sacramento sumimus, què efficaciam habet.

Exod. 13.

Qui sicut sedet, hic à nobis eodem temporis articulo pertractatur.

Sacrificium Missæ mysterium maximum horrendum verè dicitur non nisi ab infans despicitur.

Quanto desiderio ad cõmunionem accedendum.

Per Eucharistiam re ipsa in Christi carnem conuertitur.

Singularis in nos amor hic reuertit.

Job 31.

Permittit se tangi, manducari, & dentes carni sue infligi.

Sua carne nos alit.

Non tantum fide & charitate cu Christo coniungimur, sed etiam secundum carnem.

1. Cor. 2.

Incorporamur Christo per hoc sacramentum.

Participatio naturalis in nobis est.

Ioan. 6.

Ioan. 15.

ritateque sincera Christo spiritualiter coniungi. Sed nullam nobis coniunctionis rationem secundum carnem cum illo esse, id profecto pernegamus, sed que ad diuinis scripturis omnino aliena dicimus. Quis enim dubitauit Christum etiam sic vitem esse, nos vero palmites, qui vitam inde nobis acquirimus? audi Paulum dicentem: Quia omnes vnum corpus sumus in Christo. Quia etiam multi sumus, vnum tamen in eo sumus. Omnes enim vno pane participamus. An fortassis putat (aduersarius Christi) ignotam nobis mysticam benedictionis virtutem esse? Quae cum in nobis fiat, nonne corporaliter quoque facit communicatione carnis Christi, Christum in nobis habitare? cur enim membra fidelium membra Christi sunt? nescitis, inquit, quia membra vestra, membra sunt Christi? membra igitur Christi, meretricis faciam membra? absit. Saluator etiam: Qui manducat carnem meam, ait, & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in eo. Vnde considerandum est, non habitudine solum, quae per charitatem intelligitur, Christum in nobis esse, verum etiam & participatione naturali. Nam quemadmodum si quis igne liquefactam ceram, aliam ceram similiter liquefactam ita miscuerit, vt vnam quid ex utrisque factum videatur: sic communicatione corporis & sanguinis Christi, ipse in nobis est, & nos in ipso. Non poterat enim aliter corruptibilis haec natura corporis ad incorruptibilitatem & vitam traduci, nisi naturalis vitae corpus ei coniungeretur. Non credis mihi haec dicenti: Christo (obsecro te) fidem praebere. Amen amen, inquit, dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat carnem meam & bibit sanguinem meum, habet vitam aeternam, & ego suscitabo eum in nouissimo die. Audis aperte clamantem non habituros vitam, nisi sanguinem eius biberimus, & carnem manducauerimus. In vobis autem ipsis dicit, id est, in corpore vestro. Vita autem, iure ipsa vitae caro intelligi potest: haec enim nos in nouissimo die suscitabit. Et quo modo, dicere non grauabor. Caro vitae facta vnigeniti caro, ad vitam vitam traducta est: non potest igitur morte superari. Propterea in nobis facta, interitum a nobis expellit. Non enim abest ab ea vnigenitus Dei filius. Vnde quia vnus est cum carne sua: ego, inquit, suscitabo eum. Cur igitur secundum carnem palmitem nos dici pernegat? An non conuenienter dici potest, vitem, humanitatem eius esse, & nos palmitem propter identitatem naturam? eiusdem enim naturae vitis & palmitem sunt. Ita & spiritualiter & corporaliter nos palmitem, & Christus vitis est.

12. In libro vndecimo in Ioanne, capite vigesimo sexto: Considerandum est, si ad vnitatem consensus & voluntatis, naturalis etiam inuenire possumus, per quam nos inter nos, & omnes Deo colligemur: fortassis enim etiam corporali vnione coniungimur, licet ad eum disseparsi simus, vt vnusquisque seorsum & subsistat, & circumscribatur. Nam si Petrus & Paulus vnum vnitatem in Christo sint, Petrus tamen Paulus non est. Age igitur cum Trinitas vna natura sit, consideremus quomodo etiam nos ipsi inter nos corporaliter, & cum Deo spiritualiter vnum sumus. Ex Dei patris substantia vnigenitus, prodiens, & totum in sua natura genitoris possidens, caro factus secundum scripturam est, sed; ipsum natura-

rae nostrae ineffabiliter coniunxit atque vnium. Qui enim natura Deus est, verum homo factus est, non theophilus, id est, Deus in se per gratiam habens, vt mysterij vim ignorantes contendunt: sed verus Deus simul & homo est. Sic quae inter se plurimum secundum naturam distant, in vno seipso coniunxit, & diuinae naturae participes nos efficit: Communicatio enim spiritus, & (vt ita dicam) mansio, primum in Christo fuit, & ab eo in nos penetrauit: cum homo factus, ipse templum suum proprio spiritu peruenit atque sanctificauit. Origo igitur & via, quae spiritu sancto participamus, & Deo vniti sumus, Christi mysterium est. Omnes enim in illo sanctificamur. Vt igitur inter nos & Deum singulos vniret, quauis corpore simul & anima distemus, modum tamen adinuenit, consilio patris & sapientiae suae congruentem: suo enim corpore credentes, per communionem mysticam benedicens, & secum & inter nos vnum nos corpus efficit. Quis enim eos, qui vnus sancti corporis vnione in vno Christo vniti sunt, ab hac naturali vnione alienos putabit? Nam si omnes vnum panem manducamus, vnum omnes corpus efficitur: diuidi enim atque seipsum Christus non patitur. Idcirco etiam Ecclesia corpus Christi facta est, & nos singuli membra Christi secundum Paulum. Vni enim Christo per corpus suum coniuncti, quoniam in nobis illum qui est inuisibilis, accepimus, ipsi potius quam nobis membra nostra accommodantur. Quod autem Ecclesia corpus a singulis hominibus tanquam membris compositum, saluator verum caput sit, Paulus ostendit, dicens: Vt in charitate crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam subministrat: secundum operationem in mensuram vniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in edificationem suam in charitate. Quod autem corporalis haec vnio ad Christum participatione carnis eius acquiritur, ipse rursus Paulus de mysterio pietatis differens, testatur: Quod aliis, inquit, generationibus non est agnitus filius hominum, sicut nunc reuelatum est sanctis Apostolis eius & prophetis in spiritu, esse gentes coheredes & concorporales & participes promissionis in Christo. Si autem omnes inter nos in Christo vnum sumus corpus, nec inter nos solum, verum etiam cum eo qui per carnem suam ad nos transiit: quomodo vnium & inter nos, & in Christo vnum non erimus? Christus enim est huius vnionis vinculum, qui Deus simul & homo est. Sed de vnione corporali satis.

13. In capite vigesimo septimo: Corporaliter filius per benedictionem mysticam nobis vt homo vnitur, spiritualiter autem vt Deus, sui spiritus gratia, nostrum ad nouam vitam, & diuinam naturam participationem, spiritum redintegrans: Nexus igitur vnionis nostrae ad Deum patrem Christus est: nobis quidem vt homo, Deo autem patri vt Deus naturaliter vnitus. Non erat enim possibile, corruptioni subiectam hominis naturam ad immortalitatem ascendere, nisi natura immortalis atque incommutabilis ad eam descendisset, ac communiione participationeque sua ad mortalitatem nostram terminis ad suum bonum reformatos eleuaret. Consummati ergo sumus, reductisque ad vnionem Dei patris mediatione saluatoris, id est, Christi. Filium enim Dei natura patri vniti, corporaliter

Per communionem mysticam vnum nos corpus fecit.

Eph. 5.

Eph. 4.

Corporalis vnio ad Christum.

Corporaliter nobis vnitur per communionem mysticam.

Corporaliter substantialemque accipientes filium Dei.

poraliter substantialiterque (vt dictum est) accipientes, clarificamur glorificamurque, supremam facti naturam participes.

14. HILARIUS Pictauiensis Episcopus libro octauo de Trinitate: Eos nunc qui inter patrem & filium voluntatis ingerunt vnitatem, interrogo, vtrumne per naturam veritatem hodie Christus in nobis sit, an per concordiam voluntatis? Si enim verum verbum caro factum est, & nos verum verbum carnem cibo Dominico sumimus, quomodo non naturaliter manere in nobis existimandum est, qui & naturam carnis nostrae iam inseparabilem sibi homo natus assumpsit, & naturam carnis suae ad naturam aeternitatis sub sacramento nobis communicanda: carnis admisit? Ita enim omnes vnum sumus, quia & in Christo pater est, & Christus in nobis est. Quisquis ergo naturaliter patrem in Christo negabit, neget prius non naturaliter vel se in Christo, vel Christum sibi inesse, quia in Christo pater, & Christus in nobis, vnum in his esse nos faciunt. Si verum igitur carnem corporis nostri Christus assumpsit, & verum homo ille, qui ex Maria natus fuit, Christus est, nosque verum sub mysterio carnem corporis sui sumimus, & per hoc vnum erimus, quia pater in eo est, & ille in nobis, quomodo voluntatis vnitas asseritur, cum naturalis per sacramentum proprietatis, perfecta sacramentum sit vnitatis?

15. IRENAEVS libro quinto aduersus haereses Valentini & similibus: Vni sunt omnimodo, qui vniuersam dispositionem contemunt, & carnis salutem negant, & regenerationem eius spernunt, dicentes non eam capacem incorruptibilitatis. Sic autem secundum haec videlicet; nec Dominus sanguine suo redemit nos, neque calix Eucharistiae communicatio sanguinis eius, neque panis quem frangimus, communicatio corporis eius est. Sanguis enim non est nisi a venis & carnibus, & a reliqua

qua est secundum hominem substantia, qua verum factum verbum Dei sanguine suo redemit nos. Quemadmodum & Apollolus eius ait: In quo habemus redemptionem per sanguinem eius, & remissionem peccatorum. Et quoniam membra eius sumus, & per creaturam nutrimur. Creaturam autem ipse nobis praestat, solem suum oriri faciens, & pluens quemadmodum vult. eum calicem qui est creatura, suum corpus confirmavit, ex quo nostra auget corpora. Quando ergo & mixtus calix, & factus panis percipit verbum Dei, sit Eucharistia sanguinis & corporis Christi, ex quibus augetur & consistit carnis nostrae substantia. Quomodo carnem negant capacem esse donationis Dei, qui est vita aeterna, quae sanguine & corpore Christi nutritur, & membrum eius, quemadmodum & Apollolus ait in ea quae est ad Ephesios epistola: Quoniam membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius: non de spiritali aliquo & inuisibili homine dicens haec. Spiritus enim neque ossa neque carnes habet: sed ea dispositione quae est secundum hominem, quae ex carnibus & nervis & ossibus consistit, quae de calice, qui est sanguis eius, nutritur, & de pane, qui est corpus eius, augetur.

16. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi quarta mystagogica: Sub specie panis datur tibi corpus, & sub specie vini datur sanguis, vt sumpto corpore & sanguine Christi, efficiaris ei compariceps corporis & sanguinis. Sic Christophori erimus, hoc est, Christum feretes, cum eius corpus & sanguinem in membra nostra receperimus: atque ita, vt beatus Petrus dicit, diuinam naturam consortes efficiemur.

17. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesima quinta in Ioannem, & sexagesima prima ad populum Antiochenum, vt hac eadem quaestione, B. testimonio quinto.

I I.

Quae in hoc Sacramento praecipue continentur?

- A. Trium continet Eucharistia, species visibiles, veritatem corporis, & sanguinis Dominici, & spiritualis gratiae virtutem.
B. Quod enim oculis nostris apparet, species sunt visibiles, panis videlicet ac vini. Quod atem sub speciebus iisdem Fides nostra, non sensus ac ratio comprehendit, id verum corpus & sanguis est Christi Saluatoris.
C. Caeterum quod participatione Sacramenti huius cosequimur, eximia quaedam est Spiritus sancti gratia, fructus nimirum & effectus, vt ostendemus, salutaris Eucharistiae.

TESTIMONIA.

1. A. CYRILLVS Hierosolymitanus Catechesi quarta mystagogica: Cum igitur Christus ipse sic affirmet atque dicat de pane, Hoc est corpus meum: quis deinceps audeat dubitare? Ac eodem quoque confirmante & dicente, Hic est sanguis meus: quis, inquam, dubitet, & dicat non esse illius sanguinem? Aequam aliquando mutauit in vinum, quod est sanguini propinquum, in Cana Galilae, sola voluntate: & non erit dignus cui credamus, quod vinum in

sanguinem transfuisset? Si enim ad nuptias corporeas inuitatus stupendum miraculum operatus est, & non multo magis corpus & sanguinem suum filijs sponsi dedisse illum cõfitebimur? Quare omni cum certitudine corpus & sanguinem Christi sumamus. Nam sub specie panis datur tibi corpus, & sub specie vini datur sanguis. Et paulo post: Ne ergo consideres tanquam panem nudum & vinum nudum: corpus enim est & sanguis Christi,

Eph. 1. & 5.

Eph. 5.

Luc. 24.

Comparticipes corporis & sanguinis.

Diuine consortes naturae.

Cyr. Hierosol. catech. 4. myst. b. Marth. 26. c. Mar. 14. c. Luc. 22. b. 1. Corinth. 11.

Theoph. in Mar. 14. cap. & Mar. 26. ac in Ioan. 6. Cyril. ad Colof. Amb. lib. 4. de sacramen. c. 4. & lib. 6. c. 1. d. Damasc. lib. 4. cap. 14.

Aug. tra. 26. in Ioan. & alij postea citandi.

Sub specie panis datur corpus, & sub specie vini datur sanguis.

Nulla modo dubitandum de veritate, etiam sensus aliter iudicet.

Nō esse panem nec vinum, sed corpus & sanguinem.

secundum ipsius Domini verba. Quāvis enim sensus hoc tibi suggerit, tamen fides te cōfirmet, nē ex gustu rem iudices, quin potius habeas ex fide pro certissimo, itā vt nulla subeat dubitatio, esse tibi donata corpus & sanguinem. Et post pauca: Hoc sciens & pro certissimo habens, panem hunc qui videtur à nobis, non esse panem, etiam si gustus panem esse sentiat, sed esse corpus Christi. Et vinum quod à nobis conspicitur, tamen si sensui gustus vinum esse videatur, non tamen vinum, sed sanguinem esse Christi.

2. MATTHEI vigesimo sexto: Cōnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite & comedite: Hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

3. MARCI decimo quarto: Et manducantibus illis, accepit Iesus panem: & benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Sumite. Hoc est corpus meum. Et accepto calice, gratias agens, dedit eis, & biberunt ex illo omnes. Et ait illis: Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur.

4. LVCAE vigesimo secundo: Et accepto panem, gratias egit & fregit, & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cōnauit, dicens: Hic est calix noui testamenti in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.

5. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens, fregit & dixit: Accipite & manducate: Hoc est corpus meum quod pro vobis traditur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cōnauit, dicens: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine: Hoc facite, quotiescunque biberis, in meam commemorationem. Quotiescunque enim māducabitis panem hunc, & calicem biberis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat. Itaque quicūque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè: reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi māducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Ided inter vos multi infirmi, &c.

Panis non figura est corporis Christi, sed in Christi corpore conuertitur.

Cur Christi caro nobis sub aliena specie prebeat, ut inuestigetur.

1. B. THEOPHYLACTVS in Marci decimum quartum caput: Hoc est corpus meum, hoc inquam, quod sumitis. Non enim figura & exemplar quoddam Domini corporis panis est, sed in illud ipsum conuertitur corpus Christi. Dominus enim dicit: Panis quem ego dabo, caro mea est: non dixit, figura est carnis meae, sed caro mea est. Et iterum: Nisi ederitis carnem filij hominis. Et quomodo, inquis, caro non videtur? O homo, propter nostram infirmitatem istud fit. Quia enim panis quidem & vinum ex his sunt quibus assueuimus, ea nō abhorremus: sanguinem verò propositum & carnem vidētes, nō ferremus, sed abhorreremus: idcirco miserico Deus nostrā infirmitatē condescendens, speciem quidem panis & vini seruat, in virtutem autem carnis & sanguinis transfecit. Sanguinem verò noui testamenti dixit, opponēdo veteri. Habebat enim & vetus testamentum sanguinem, quo aspergebantur & populus & liber legis.

2. ITEM in Matthei caput vigesimum sextum: Porro dicens: Hoc est corpus meum, ostēdit quod ipsum corpus Domini est panis qui sanctificatur in altario, & non respondens figura. Non enim dixit, Hoc est figura: sed, Hoc est corpus meum. Ineffabili enim operatione transformatur, etiam si vobis videatur panis: quoniam infirmi sumus, & abhorremus crudas carnes comedere, maxime hominis carnem: & ided panis quidem apparet, sed reuera caro est. Et accepto poculo, gratis actis, dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: hic est enim sanguis meus, qui est noui testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Sicut vetus testamentum immolationem habebat & sanguinem, ita & nouum testamentum sanguinem habet ac immolationem.

3. ET in Ioannis caput sextum: Attende autem quod panis, qui à nobis in mysteriis manducatur, non est tantum figuratio quaedam carnis Domini, sed ipsa caro Domini: non enim dixit, Panis quem ego dabo, figura est carnis: sed, Caro mea est. Transformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem & accessionem sancti spiritus, in carnem Domini. Et nē quem conturbet, quod credendus sit panis caro. Etenim & in carne ambulante Domino, & ex pane alimoniam admittente, panis ille qui manducabatur, in corpus eius mutabatur, & similis fiebat sanctae eius carni, & in augmentum & sustentationem conferebat iuxta humanum morem. Igitur & nunc panis in carnem Domini mutatur. Et quomodo (inquit) non apparet nobis caro, sed panis? Vt non abhorreamus ab eius esu. Nam si quidem caro apparuisset, insuauiter affecti essemus erga communionem. Nunc autem descendente Domino nostrae infirmitati, talis apparet nobis mysticus cibus, qualibus alioquin assueti sumus.

4. CYRILLVS Alexandrinus in libro ad Calosyrium Episcopum Arsenoiten: Porro alios etiam esse audio, qui mysticam benedictionem nihil ad sanctificationem proficere dicant, si quid ex ea fiat reliqui in altum diem. Insaniunt verò, qui hanc asserunt. Neque enim alteratur Christus, neque sanctum eius corpus immutatur, sed benedictionis vis ac facultas, & viuificans gratia, perpetua in ipso existit.

5. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Didicisti, quod ex pane corpus fiat Christi, & quod vinum & aqua in calicem mittuntur: sed si sanguis cōsecratione verbi caelestis. Sed forte dicis: Speciem sanguinis non video. Sed habet similitudinem. Sicut enim mortis similitudinem sumpsisti, ita etiam similitudinem pretiosi sanguinis bibis, vt nullus horror cruoris sit, & precium tamen operetur redemptionis. Didicisti ergo quia quod accipis, corpus est Christi.

6. IDEM libro sexto de Sacramentis, capite primo: Sicut verus est Dei filius Dominus noster Iesus Christus, non quemadmodum homines per gratiam, sed quasi filius ex substantia patris: ita vera caro, sicut ipse dicit, quam accepimus: & verus eius sanguis est potus. Sed forte dicas, quod dixerunt tunc temporis etiam discipuli Christi audientes dicentem:

Exod. 24. Nō figura, sed corpus & caro Domini est, etiam si videtur esse panis. Transformatur. Cur sub aliena specie.

Immolatio. Nō figura est carnis, sed ipsa caro Domini. Transformatur panis.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Exod. 24. Nō figura, sed corpus & caro Domini est, etiam si videtur esse panis. Transformatur. Cur sub aliena specie.

Immolatio. Nō figura est carnis, sed ipsa caro Domini. Transformatur panis.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Cur sub specie aliena. Infirmi qui Eucharistiae sanctitatem in solo usu constituant.

Sermo Christi si cōuertitur & mutatur in substantiam naturae. Ioan. 6.

Cur tribuatur corpus & sanguis sub aliena specie, et tamen quod rei continetur similitudine.

Diuinitatis participes efficiuntur.

Verbi Dei efficacia in rebus productione & commutatione. Genes. 1.

Ioan. 6.

Genes. 1.

Verba confectionis ex institutione & precepto vim habent.

Non nisi fide capitur Trinitatis substantiatio. Luc. 1.

* παραλαβεται

Cur sub specie panis & vini infirmitatem hoc sacramentum.

dicentem: Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non manebit in me, nec habebit vitam aeternam. Fortè dicas: Quomodo vera? Qui similitudinem video, non video sanguinis veritatem. Primò omnium dixi tibi de sermone Christi, qui operatur vt possit mutare & cōuertere genera instituta naturae. Deindè vbi non tulerunt sermonem Christi discipuli eius, sed audientes quod carnem suam daret manducare, & sanguinem suum daret bibendum, recedebant: solus tamen Petrus dixit, Verba vitæ aeternae habes, & ego à te quod recedam? Nè igitur plures hoc dicerent, veluti quidam esset horror cruoris, sed maneret gratia redemptionis, ided in similitudinem quidem accipis Sacramentum, sed veræ naturæ gratiam virtutemque consequeris. Ego sum, inquit, panis viuus qui de cælo descendi. Sed caro non descendit de cælo, hoc est, carnem in terris assumpsit ex Virgine. Quomodo ergo descendit panis de cælo & panis viuus? Quia idem Dominus noster Iesus Christus consors est & diuinitatis & corporis: & tu qui accipis eius carnem, diuinæ eius substantiæ in illo participaris alimentum.

7. DAMASCENVS libro quarto orthodoxæ fidei, capite decimo quarto: Si igitur verbum Dei viuens est & efficax, & omnia quaecunque voluit Dominus fecit: si dixit, Fiat lux, & facta est: Fiat firmamentum, & factum est: si verbo Dei cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum: si cælum & terra, aqua, ignis & aër, & omnis ornatu eorum, verbo Domini perfecta sunt, & homo ipse vbique diuulgatum animal: si volēs ipse Deus verbum, factus est homo, & ex sanctæ virginis purissimis & illibatissimis sanguinibus in seipso sine semine carnem sustentaui, non potest panem suū ipsius corpus facere, & vinum & aqua sanguinem? Dixit in principio: Producat terra herbam virentem: & vique nunc pluuia facta producit germina, diuino coadiuta & vigorata precepto. Dixit Deus, Hoc est corpus meum: &, Hic meus est sanguis: &, Hoc facite in meam commemorationem: & omnipotenti eius precepto, donec veniat efficitur. Sic enim dixit, Donec veniat: & fit pluuia nouæ huic agriculturæ per inuocationem Spiritus sancti, obumbrans virtus. Nam quemadmodum omnia quaecunque fecit Deus, Spiritu sancto operante fecit: sic & nunc Spiritus sancti operatione hæc super naturam operatur, quæ non potest capere nisi sola fides. Quomodo fiet mihi istud, dicit sancta Virgo, quoniam virum non cognosco? Respondet Gabriel Archangelus: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: & nunc interrogas, quomodo panis fit corpus Christi, & vinum & aqua sanguis Christi? Respondeo tibi & ego: Spiritus sanctus obumbrat, & hæc operatur super sermonem & intelligentiam: panis autem & vinum transsumuntur: nouit enim Deus humanam infirmitatem, quod complura vsu non trita auerfatur molestè ferens. Assueti igitur condescensu vsus, per consueta naturæ ea facit, quæ sunt super naturam. Et quemadmodum in Baptismate, quia consuetudo hominibus est aqua lauare, & oleo vngi, coniunxit oleo & aquæ gratiam Spiritus sancti, & fecit illud lauacrum regenerationis: hūc in modum, quia mos hominibus est panem manducare, & vinum & aquam bibere, coniunxit his ipsis suam di-

uinitatem, & fecit hæc suum corpus & sanguinem, vt per assuetam, & quæ sunt secundum naturam, in iis quæ sunt super naturam, collocemur. Corpus enim secundum veritatem coniunctum est diuinitati, quod ex sancta virgine corpus est: non quod ipsum corpus assumptum, ex cælo descenderit, sed quod ipse panis & vinum transmutatur in corpus & sanguinem Dei, si autem modum requiris, quoniam pacto fiat: sit tibi audire, quoniam per Spiritum sanctum, quemadmodum ex sancta Deipara, seipso & in seipso Dominus carnem sustentaui. Et nihil amplius cognoscimus, quàm quod verbum Dei verum est & efficax & omnipotens, modus autem inscrutabilis. Neque & hoc etiam dicti promptum, quomodo naturaliter per comestionem panis, & vinum & aqua per potione, in corpus & sanguinem comedentis & bibentis transmutatur, & non fit aliud corpus præter id quod prius erat ipse. Sic & propositionis panis, vinumque & aqua, per inuocationem & aduentum Spiritus sancti supernaturaliter transmutatur in corpus & sanguinem Christi, & non sunt duo, sed vnum & idem. Fit igitur iis qui fide dignè assumunt, in remissionem peccatorum, & in vitam aeternam, & in custodiam animæ & corporis: iis autem qui in infidelitate indignè participat, in punitionem & supplicium. Quemadmodum & Christi mors, creditibus facta est vita & incorruptibilitas in fruitionem sempiternæ beatitudinis: infidelibus autem & Domini intersectoribus, in supplicium & pœnam sempiternam. Nō est figura, panis & vinum, corporis & sanguinis Christi: absit enim hoc: sed est ipsum corpus Domini deificatum, ipso Domino dicente: Hoc est meum (non figura corporis, sed) corpus: & non figura sanguinis, sed sanguis. Et ante hoc ipsis Iudæis: Quoniam nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nō habebitis vitam aeternam. Caro mea verus est cibus, & sanguis meus verus est potus. Et rursus: Qui manducat me, viuere. Proindè omni cum timore & conscientia pura, & indubitabili fide accedamus, & omnind fiet nobis quemadmodum credimus non dubitantes, & veneremur ipsum omni puritate animi & corporis. Accedamus ei desiderio ardenti, manus in crucis modum formantes, crucifixi corpus suscipiamus, & apponentes oculos & labia & frontem, diuinum carbonem concipiamus, vt ignis in nobis desiderij assumens eo ex carbone ignitionem, comburat peccata nostra, & illuminet corda nostra, & participatione diuini ignis igniamur, & deificemur. Carbonem vidit Esaias: carbo autem simplex non est, sed vnitus igni. Sic panis communionis, non panis simplex est, sed vnitus diuinitati. Et corpus vnitus diuinitati, non vna ac eadem illi natura est, sed vna corporis, & vnita diuinitatis altera. Quare amborum simul non vna natura est, sed duæ. Pane & vino suscepit Melchisedec Abraham ex cæde alienigenarum reuertentem, qui erat sacerdos Dei altissimi. Illa mensa hanc mysticam præfigurauit mensam: velut & sacerdos ille, Christi veri sacerdotis figuram præ se ferebat & imaginem. Tu es (inquit) sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedec. Hunc panem, panes figurabant propositionis. Hæc est pura scilicet hostia & incruenta, quam ab ortu vsque ad occasum ipsi offerri per prophetā Dominus loquitur, corpus vi-

* μεταμορφωται

Panis & vinum transmutatur in corpus & sanguinem Domini.

Modus inscrutabilis.

Simile.

* μεταμορφωται

Non sunt natura figura corporis & sanguinis Christi sed corpus & sanguis. Ioan. 6.

Quomodo ad communionem faciam accedendum.

Effectus. Eff. 6.

Gen. 14. Figure sanctissimi sacramenti.

Mal. 109. Leuit. 24. Malact.

delicet & sanguis Christi, in stabilimentum animæ nostræ & corporis, in cōsumptum & incorruptum, non in secessum iens, (absit enim) sed in nostram substantiam & conseruationem, omnimodi nocu- mento reparatio, fordis omnis purgatio. Si quidem aurum offendat adulteratum, per iudicalem cor- reptoriãque ignitionem purgat, vt non in futuro cum mūdo condemnemur. Curat enim morbos & omnimoda damna, quemadmodum dicit Aposto- lus: Si nos ipsos iudicemus, non vtiquè iudicemur: cum iudicamur autem, à Deo corripimur, vt non cum mundo condemnemur. Et hoc est quod dicit: Quare qui participat corpus & sanguinem Christi indignè, iudicium sibi ipsi māducat & bibit. Per illud purgati, vniūmur corpori Domini & spiri- tui eius; & efficiūmur corpus Christi. Iste panis est primitiã futuri panis, qui est Super substantialis. Super substantialia enim, ostendit aut eum qui fu- turus est, id est, venturi seculi: aut eum qui ad con- seruationem nostræ sumitur substantiã. Siue igitur hoc, siue illo modo, Christi corpus accommodatè dicitur. Nam spiritus viuificans est caro Domini, quia ex viuificante spiritu concepta est: Quod enim natū est ex spiritu, spiritus est. Hoc autē di- co, non auferēs corporis naturam, sed viuificatio- nem & diuinitatem eius ostendere volēs. Et si que-

1. Corint. 11.

Panis super- substantialis.

Ioan. 1.

a De veritate Eucharistiæ extrã patrum testimonia apud Rosen- sem lib. 4. ad- uersus Oeco- lampadium. Itē apud Tom- staliū, Grop- perum & Ga- retium.

a Ioan. 6. f. & ibid. Cyril. August. tract. 27. in Ioan. Cyp. de cena Domini. b Conc. Episc. Nicenens. 1. actio. 6. Late- ranc. can. 1. Constantien. 1. ill. 8. Florent. Trident. sess. 13. ca. 1. & 3. Ignatius ad Smyr- nenfis, teste Theot. in dialo. 3. Tertul. de resur. carnis. & de idolo. Cyp. de lapsis. Helich. in ca. 12. Leuit. Optatus lib. 6. Leo serm. 7. de Passio. & epist. 23. Theod. dial. 2. c. Luc. 1. d. Marc. 16. d. Plal. 1. 48. a Damasc. 11. 4. de Ortho. fide c. 14. Amb. 11. 4. de Sacramen. ca. 4. & 5. Cyr. lib. 4. in Ioan. cap. 13.

e Luc. 22. b Marc. 14. c Matt. 26. e. 1. Corint. 11. e. Iustin. Apol. 1. Irenæus lib. 4. ca. 32. & 34. Iuuenius lib. 4. Euang. histor.

f Luc. 22. b. g Marc. 14. c. Matth. 26. c.

h Ioan. 6. f. Vide Hilar. 8. de Trin. Cyrill. in Ioan. 11. 4. ca. 16. Orig. hom. 7. in Num. Emif. homil. 5. de Pascha. Leo serm. 6. de ieu. septi. mens. 2. Cabilo. cap. 16. i Ibid. Vide Cyr. 11. 4. in Ioan. cap. 1. k Ibid. Vide Cyrill. 11. 4. cap. 12. & Theo- phyl. in c. 6. Ioan. & in 14. Marc.

l 1. Corint. 10. 11. c.

II I.

Quæ sunt præcipua de hoc Sacramento capita scitu necessaria?

Ea quinque potissimum sese offerunt: Primum^a de veritate Eucharistiæ. Al- terum de panis & vini transsubstantiatione. Tertium de adoratione eius. Quartum de eiusdem oblatione & sacrificio. Postremum de sumptione ipsius sub altera vel vtraque specie. De his enim præcipue hac quidem tempestate scire, magnum est operæ precium.

II I I.

Quid igitur de veritate Eucharistiæ sentiendum?

A. Id planè, vt cum tota Ecclesia contra omnes^a Capharnaitas certò credamus, sub speciebus panis & vini verã Iesu Christi^b car- nem, ac verum eius sanguinem in Eucharistia exhiberi, ministerio quidem Sacerdotis, virtute autem ac potentia Domini nostri Iesu Christi, apud quem impossibile^c non est omne verbum.^d Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.

B. Dixit autem in cena illa pridie quàm pateretur, instructa, cum panem primum^e ac deindè calicem suis manibus apprehendisset, cumque de huius Sacramenti tum institutione, tum veritate certos omnes reddere vellet, dixit inquam planissimè: *Hoc est corpus meū, quod pro vobis datur.* Dixit: *Hic est sanguis meus, qui pro multis effun- detur.* De qua institutione dixit & antea: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.* Dixit: *Ego sum panis viuus, qui de celo de- scendi. Si quis māducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.* *Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.*

C. Nec obscura sunt alia tum Euāgelistarum, tum¹ Apostoli Pau- li testimonia, quæ nobis hanc fidem euidenter adstruunt, nè quis^m dubita-

dam * exemplaria corporis & sanguinis Domini, panem & vinum voauerunt, vt deiser vocauit Ba- silius, non tamen post sanctificationem dixit, sed priusquàm sanctificaretur ipsa oblatio, ita voca- bant. Participatio etiam dicitur: nam per ipsam, Iesu diuinitatem participamus. Dicitur & com- munitio, & est reuerà: quia communicamus per ip- sam Christo, & participamus eius carne & diuini- tate: & quia communicamus & vniūmur inuicem per illam. Nam quia ex vno pane participamus om- nes, vnum corpus Christi, & vnus sanguis, & inui- cè membra efficiūmur, concorporati Christo exi- stentes. Exemplaria autem futurorum dicuntur, non vt non existentia verè corpus & sanguis Chri- sti, sed quoniam nunc quidem per ipsa participa- mus Christi diuinitate, tunc autem intellectuuali- ter per solam visionem.

C. AVGVST. tract. vigesimo sexto in Euang. Ioannis: Et nos hodiè accepimus visibilem cibum: sed aliud est sacramentum, aliud est virtus sacra- menti. Quàm multi de altari accipiunt & moriuntur, & accipiendo moriuntur. Vndè dicit Apo- stolus: Iudiciū sibi māducat & bibit. Nōne buccella Dominica venenū fuit Iudæ? & tamen accepit: & cum accepit, in eum inimicus intravit: nō quia ma- lum accepit, sed quia bonum malè malus accepit.

* ἀνάτυ- πος. Nomina si- quor Eucha- ristia. ἡ μετέ- ληψις. ἡ κοινωνία.

1. Corin. 10. Concorporati Christo. Cur dicatur futurorum. ἡ ἀνάτυπος hoc est, exem- plaria, cum ta- men ad sit ip- sa veritas. Aliud est Sa- cramentum, aliud virtus vel effectus sacramenti. 1. Corint. 10. Ioan. 13.

"dubitare possit, Christum in Eucharistia totum secundum diuinam hu- manamque naturam existere, & nobiscum manere vsque adⁿ seculi con- summationem.

D. Igitur^o eandem planè Christi carnem in templis habemus & sumi- mus, quæ olim in Palæstina coram^p cernebatur: sed ea nec sensibus hinc pa- ret, nec transmutationi & corruptioni est obnoxia: vt potè inuisibilis, im- passibilis, immortalis, summa & diuina resplendens gloria, quam solis fi- dei oculis licet hoc tempore intueri: Beati autem in cælis clarè perspicuū- t^r incredibili cum voluptate.

E. Et sunt adhuc Sacramentarij, (ô horrendã^q sæpè quæ damnatã impie- tatem) qui adorandum hoc magis quàm inuestigandum mysterium, dum sensu suo assequi non possunt, etiam negare audēt, Euangelij verba quan- uis luculenta mirè deprauantes. Quod nihil est aliud sanè, quàm velut è mundo solē tollere, summòque sponfi thesauro spòsam Ecclesiam spo- liare, & panē vitæ fidelibus eripere: nè sit demum, vndè exules illi in hoc mundi deserto pascantur atque sustententur.

TESTIMONIA.

1. A. IOANNES sexto: Litigabant^r ergò Iudæi ad inuicem, dicentes: Quomodò potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Dixit ergò eis Iesus, & cetera: Hæc dixit in Synagoga docens in Capharnaüm: Multi ergò audientes ex discipulis eius, dixerunt: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?

2. CYRILLVS libro quarto in Ioannem, capite vigesimo secundo, super ea verba, Hic vos scandaliza- rit? Si ergò videritis filium hominis ascendētem vbi erat prius: Ex Imperitia, inquit, multi qui Chri- stum sequebantur, verba ipsius non capiētes, per- turbantur. Nam cum audissent, Amen amen dico vobis, nisi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: ad immanēs ferarum mores vocari se à Chri- sto arbitrabantur, incitari què vt vellēt crudas ho- minis carnes manducare, & sanguinem bibere: quæ vel auditu horribilia sunt. Nondum enim mysterij huius formam & dispensationem pulcherrimam cognouerant. Illud etiam adhæc cogitabant, quo- modò caro huius hominis æternã nobis vitam largi- getur? aut quomodò ad immortalitatem adduce- re poterit? Quæ quum intelligeret is, cuius oculis omnia nuda sunt atque aperta, alia eos re mirabili ad fidem impellit. Frustrã, inquit, ô vos, propter verba mea conturbamini: Quod si credere non vultis vitam vobis à meo corpore dari: quid facie- tis quando in cælum volare me conspicietis? Non enim ascensurum me solummodò in cælum profite- or, nè rursus quomodò id fieri possit queratis: sed oculis etiam ita fieri vestris cernetis. Quid igitur hoc videntes dicētis? An non erit hoc magnum dementiae vestræ argumentum? si enim putatis car- nem meam vitam vobis adferre non posse, quomo- dò tanquàm volucris in cælum ascendet? quomo- dò per aëra volabit? hoc enim similiter generi hu- mano impossibile est. Quod si præter naturam ca- ro mea in cælum conscendet, quid prohibet, nè si- militer præter naturam viuificet? Nam qui terre- stre hoc corpus, cæleste confecit, is etiam viuificū

Ioan. 6.

Heb. 4.

Capharnaita- rum crastã Christi verba intellexerunt.

reddidit, quanuis natura sui corruptibile fuerit. 3. AVGVSTINVS tractatu vigesimo septimo in Euangelium Ioannis: Caro non prodest quicquam: sed quomodò illi intellexerunt: carnem quippe sic intellexerūt, quomodò in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodò spiritus vege- tatur. Vide eundem Aug. in Psalmum nonagesimū octauum, hac eadem quæst. D. testim. primo.

4. CYPRIANVS de Cena Domini: Orta fue- rat aliquando, sicut in Euangelio Ioannis legitur, de nouitate verbi huius quæstio: & ad doctrinam mysterij huius obstupuerant auditores, cum dice- ret Dominus: Nisi manducaueritis carnem filij ho- minis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quod quidam quia non credebāt, nec poterant intelligere, abierunt retrò: quia hor- rendum eis & nefarium videbatur vesci carne hu- mana: existimantes hoc eo modo dici, vt carnem eius vel elixam, vel assam, sectamque membra tim- edere docerētur, cum illius personæ caro, si in fru- sta partiretur, non omni humano generi posset sus- ficere, quæ semel consumpta, videretur interisse re- ligio, cui nequaquam vltierus victima superesset. Sed in cogitationibus huiusmodi caro & sanguis nō prodest quidquam: quia sicut ipse magister ex- posuit, verba hæc spiritus & vita sunt: nec carnalis sensus ad intellectum tãtæ profunditatis penetrat, nisi fides accedat.

5. CONCILIVM Ephesinum primum in episto- la synodica ad Nestorium: (quam Alexandrinò Concilio tribuunt, lectam tamen & approbatam in Ephesina synodo:) Necessariò igitur & hoc ad- iicimus: Annunciantes enim, sicut secundum car- nem, mortem vnigeniti filij Dei, id est, Iesu Chri- sti, & resurrectionem eius & in cælos ascensionem pariter consentientes, incruentam celebramus in Ec- clesis sacrificij seruitutem: sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur, parti- cipes sancti corporis & preciosi sanguinis Christi omnium nostrum redemptoris effecti, non vt com- munem carnem percipientes, (quod absit) nec vt

m Epip. in Ancorato. Cyril. Hiero. cat. 4. mystag. Chry- sost. hom. 13. in Math. Leo serm. 6. de ieu. septi. mens. n Matth. 28. d. Concil. Vien- nen. in Clemēt. tit. de relig. & venerat. Sanct. o Aug. in Psal. 98. & 33. Pro- sper. de promiss. & prædict. p. 2. cap. 25. p Chryl. in hom. 2. in poste. ad Tim. & 24. in 1. Cor. Pre- sbyteri Achala in hysto. 5. Andreæ.

q 2. Synod. Nicen. actio. 6. tom. 3. Rom. Vercell. sub Leone 9. Turon. sub Vic. 2. Romã. sub Nicol. 2. Romã. sub Grego. 7. Constantien. sess. 8. in artic. 3. Ioan. Vuli- cleff. T. Fiden. sess. 13. can. 1.

Capharnaita- rum & discipu- lorum quorun- dam crastã ima- ginatio de e- denda Christi carne.

Ioan. 6.

Quomodò Capharnaitæ & discipuli intellexerunt verba Christi de edenda ipsius carne.

Caro nō pro- dest quidquam Ioan. 6. Verba Spiri- tus & vita esse quomodò di- cantur.

Incruentum sacrificium.

Percipimus vere viuificatricem carnem.

Igan. 6.

Nōc Apollōne Patres dixerunt Eucharistia esse imaginē corporis Christi, sed ipsum verum corpus. Ioan. 6.

Matth. 26.

Exemplar sicut

nonnulli appellauerunt, sed antra consecrationem.

Proverb. 9.

Iconoclastas intellige.

Infantia, dementia, & imbecillitas est, corpus Domini imaginem asserere.

viri sanctificati, & verbo coniuncti secundum dignitatem unitatem, aut sicut diuinam possidētis habitationem, sed vt verē viuificatricem, & ipsius verbi propriam factam. Vita enim naturaliter, vt Deus existens, quia propriæ carni vnitus est, viuificatricem eam esse professus est. Et ideò, quantum dicit ad nos: Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non tamen eam, vt hominis vnus ex nobis, existimare debemus: quomodo enim iuxta naturā suam viuificatrix esse caro poterit hominis? sed vt verē propriam eius factam, qui propter nos filius hominis est factus & vocatus.

6. SECVNDA Synodus Nicenā actione sexta, tomō tertio: Nemo ynquam sanctorū Apostolorum, qui tūc sunt Spiritus sancti, aut gloriosorum patrum nostrorum, in cruentum nostrum sacrificium in memoriam passionis Christi Domini Dei nostri, & totius sue dispensationis factum, imaginem corporis illius dixerit. Nam is qui accepit à Domino, sic non dicit aut confitetur, sed audiunt eum sic dicentem Euangelicè: Nisi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non intrabitis, &c. & qui manducat, &c. Et cum accepisset panem & gratias egisset, fregit & dedit discipulis suis, & dixit: Accipite & edite: Hoc est corpus meum. Et accepto calice cum gratias egisset, &c. Non autem dixit, Sumite, edite imaginem corporis mei. Quin etiam Paulus diuinus Apostolus, è sacris Domini verbis hauriens, dixit: Ego accepi à Domino quod & tradidi, &c. Legas quousque volēs, nunquam inuenies, neque Dominum, neque Apostolos, neque Patres, in cruentum illud sacrificium, quod à sacerdote offertur, imaginem dixisse, verum ipsum corpus & ipsum sanguinem. Attamen ante sanctificationis consecrationem quibusdam patribus piè sanè visum est, *ἁγία τῆς ζωῆς* hoc est, exemplar similis formæ nominare, quorum denumero Eustathius, constans is propugnator orthodoxæ fidei, & Arrianicæ infantie expugnator clarus, item Basilus eiusdem superstitionis aerruncator: qui apertam & planam rectorum & probatorum dogmatum viam docentes, vno ore & spiritu loquuntur: hic quidem, exponens dictum illud in Prouerbis Salomonis: Edite meum panem & bibite vinum, quod commiscui vobis, hæc, inquit: Per panem & vinum *ἁγία τῆς ζωῆς* membrorum corporaliū Christi prædicat. Ille verò ex eodem fonte hauriens, vt omnes sacerdotij myste cognoscūt, in precatōne diuinæ anaphoræ (ita Græci Missæ partem vocant) sic alibi legit: Confidentes tuo sacro altari appropinquamus, & proponētes *ἁγία τῆς ζωῆς* sancti corporis & sanguinis Christi tui, te precamur & inuocamus. Et quæ deinceps sequuntur, sententiam patris amplius confirmant, quod ante sanctificationem *ἁγία τῆς ζωῆς* vocauerint: post consecrationem autem, corpus Domini & sanguinem Christi, atque ita esse creduntur. Sed generosi isti, sacrarum imaginum cupientes contemplationem obscurare, aliam scilicet imaginem introduxerūt, quæ sanè non imago est, sed corpus & sanguis. Verum vafritia & improbitate confusi, falsò sophismate seipfos subuertunt, hanc sacram oblationem positione fieri dicentes. Verum quemadmodum istud dicitur, aperta infantia est: sic & imaginem asserere corpus & cruorem Domini, eiusdem est de-

mentia. Et præter id quod est singularis ruditatis opus, impietatem quoque admixtam habet.

7. CONCILIUM Lateranense magnū sub Innocētio tertio, capite primo: Vna est fidelium vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur, in quā idē ipse sacerdos & sacrificium Iesus Christus, cuius corpus & sanguis in Sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur, transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina, vt ad perficiendum mysterium vnitatis, accipiamus ipsi de suo, quod accepit de nostro. Et hoc vtiq; sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui fuerit ritè ordinatus secundum clauēs Ecclesiæ, quās ipse concessit Apostolis & eorum successoribus Iesus Christus.

8. CONCILIUM Constantiense sessione octaua, damnat hostes primos ariolos, Ioannis Viuiclessi. Substantia panis materialis & similiter substantia vini materialis, manet in Sacramento altaris: 2. Accidentia panis non manent sine subiecto in eodem Sacramento: 3. Christus non est in eodem Sacramento identicè, & realiter in propria præsentia, corporali.

9. CONCILIUM Florentinum: Forma Sacramenti Eucharistia sunt verba Saluatoris, quibus hoc conficitur. Sacramentum, sacerdos enim in persona Christi loquens, hoc conficit Sacramento. Nam ipsorum verborum virtute, substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur, ita tamen, quod totus Christus continetur sub specie panis, & totus sub specie vini sub qualibet quoque parte hostiæ consecratæ, & vini consecratæ, separatione facta, totus est Christus.

10. CONCILIUM Tridentinum, sessione decimatertia, capite primo: Principio docet sancta Synodus, & apertè ac simpliciter profertur, in almo sanctæ Eucharistiæ Sacramento, post panis & vini consecrationem Dominum nostrum Iesum Christum verum Deum atque hominem verè, realiter ac substantialiter sub specie illarum rerum sensibiliū contineri. Neque enim hæc inter se pugnant, vt ipse Saluator noster semper ad dexteram Patris in cælis affideat, iuxta modum existendi naturalè, & vt multis nihilominus aliis in locis sacramentaliter præsens sua substantia nobis adsit, ea existendi ratione, quam etsi verbis exprimere vix possumus, possibilem tamen esse Deo, cogitatione perfidem illustrata assequi possumus, & constantissime credere debemus. Ità enim maiores nostri omnes quotquot in vera Christi Ecclesia fuerunt, qui de sanctissimo hoc Sacramento disseruerunt, apertissime professi sunt, hoc tam admirabile Sacramentum in vltima cæna Redemptorem nostrum instituisse, cum post panis vniq; benedictionem se suum ipsius corpus illis præbere, ac suum sanguinem, disertis ac perspicuis verbis testatus est. Quæ verba à sanctis Euangelistis commemorata, & à diuo Paulo postea repetita, cum propriam illam & apertissimam significationem præ se ferant, secundum quā à Patribus intellecta sunt, indignissimum sanè flagitium est, ea à quibusdam contentiosis & prauis hominibus ad fictitios & imaginarios tropos, quibus veritas carnis & sanguinis Christi negatur, contra vniuersum Ecclesiæ sensum detorqueri: quæ tanquam columna & firmamentum veritatis,

Veritas corporis & sanguinis sub speciebus panis & vini, Transubstantiatio.

Soli sacerdoti potest conferre.

Transubstantiatio, Accidentia sine subiecto, Christi presentia in Sacramento.

Verbis Christi conficitur, a sacerdote, Transubstantiatio.

Totus sub vtralibet specie & partibus.

Quomodo Christus in Eucharistia præsens.

In cælis esse, & nihilominus in altari.

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.

Aperta est verborum Christi significatio.

Commentitij & imaginarij tropi hæreticorum, 1. Tim. 3.

ritatis, hæc ab impijs hominibus excogitata commenta, velut Satanica detestata est, grato semper & memore animo præstantissimum hoc Christi beneficium agnoscens.

11. ET capite tertio: Et semper hæc fides in Ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem, verum Domini nostri corpus, verumque eius sanguinem sub panis & vini specie vnà cum ipsius anima & diuinitate existere, sed corpus quidem sub specie panis, & sanguinem sub vini specie ex vi verborum: Iplum autem corpus sub specie vini, & sanguinem sub specie panis, animamque sub vtraque, vi naturalis illius connexionis & concomitantia, qua partes Christi Domini, qui iam ex mortuis surrexit, non amplius moriturus, inter se copulatur. Diuinitatem porro propter admirabilem illā eius cum corpore & anima hypostaticam vnionem. Quapropter verissimum est, tantundem sub alterutra specie, atque sub vtraque contineri. Totus enim & integer Christus sub panis specie, & sub quouis ipsius speciei parte: totus item sub vini specie, & sub eius partibus existit.

12. IGNATIUS in epistola ad Smyrneses, teste Theodoro in dialogo tertio Eranistis seu Polymorphi: Eucharistias & oblationes non admittunt, quod non confiteantur Eucharistiam esse carnem Seruatoris nostri Iesu Christi, quæ pro peccatis nostris passa est, quā pater sua benignitate suscitauit.

13. TERTULLIANVS in libro de Resurrectione carnis: Caro corpore & sanguine Christi vescitur, vt & anima de Deo saginetur.

14. IDEM libro de idololatria: Tota die ad hanc partem zelus fidei perorabit ingemens Christianū ab idolis in ecclesiā venire, de aduersaria officina in domum Dei venire, attollere ad Deum Patrem manus matres idolorum, his manibus adorare quæ foris aduersus Deum adorantur, eas manus admouere corpori Domini, quæ dæmonis corpora conferunt: nec hoc sufficit. Parum sit si ab alijs manibus accipiant quod contaminant, sed etiam ipsæ tradunt alijs quod contaminauerunt. Adleguntur in ordinem ecclesiasticum artifices idolorum. Pro scelus! Semel Iudæi Christo manus intulerunt, isti quotidie corpus eius laessunt. O manus præcidendæ! Viderint ita per similitudinem dictum sit, Si te manus tua scandalizat, amputa eā. Quæ magis amputandæ, quàm in quibus Domini corpus scandalizatur?

15. CYPRIANVS libro de lapsis: Adest militum Christi cohors candida, qui persecutionis vrgentis ferociam turbulentam stabili congressione fregerunt, &c. Sanctificata ora cælestibus cibis, post corpus & sanguinem Domini, profana contagiā & idolorum reliquias respuerunt. Et post multa: A diaboli aris reuertētes, atque sanctum Domini sortididit & nidore infectis manibus accedunt, &c. vt infra quæstione decima, D. testimonio tertio. Et quibusdā in teriectis: Tumens animus & superbus, nec quia victus est, fractus est. Iacens stantibus, & integris vulneratus minatur: & quod non statim Domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto Domini sanguinem bibat, sacerdotibus sacrilegus irascitur. Atque o tuam nimiam furiose dementiam! Irasceris ei, qui abs te auertere iram Dei nititur: ei minaris, qui pro te Domini misericordiam deprecatur, qui vulnus tuum sentit,

Ex verborum quid addit, & quid ex concomitantia naturali. Rom. 6.

Totus sub vtralibet specie & quouis eius parte.

Eucharistia est caro Seruatoris nostri.

Caro corpore & sanguine Christi vescitur.

Manus quibus idola facta sunt, tangunt corp' Christi.

Corpus Christi quoties laessum, Matth. 18.

Ora sanctificata post corpus & sanguinem Domini respuerunt quæ sunt idolis immolata.

Domini corpus inquinatis manibus, aut ore polluto Domini sanguinem accipere.

quod ipse non sentis, qui pro te lachrymas fundit, quas forsitan ipse non fundis?

16. HESICIVS in caput vigesimum secundum Leuitici, tractans ea verba, Qui comederit de sanctificationis per ignorantiam, &c. Sancta (inquit) sanctorum sunt propriè Christi mysteria, quia ipse est corpus, de quo Gabriel ad Virginem dicebat: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, ideò quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei. Sed & Esaias, Sanctus Dominus, & in altis habitat, in sinu videlicet Patris. Ab hoc enim non solum alienigenas, & inquilinos, & mercenarios sacrificij prohibuit, sed nec per ignorantiam percipere præcepit. Per ignorantiam autem percipit, qui virtutem eius & dignitatem ignorat, qui nescit, quia corpus hoc & sanguis est secundum veritatem, sed mysteria quidem percipit, nescit autem mysteriorum virtutem. Ad quem Salomon dicit, vel magis spiritus, qui in eo est: Quando sederis vt comedas cum principe, diligenter attende, quæ posita sunt ante te. Apertè & ipse compellens, & cogens eum, qui ignorat, addere quintam partem: hæc enim quinta addita intelligere nos intelligibiliter diuina & mystica facit. Quid sit quinta, ipsa te verba legislatoris docere possunt, ait enim: Addet quintam partem eū eo quod comedit. Et quomodo eius, quod iam comedit & consumpsit, addere quis quintam potest? neque enim aliud, aut aliud, sed de ipso, & cum eo, vel sicut LXX. super ipsum, iubet addi quintam. Ergò quinta eius super ipsum, sermo est, qui prolatus est ab ipso Christo, super Dominicum mysterium: Ipse enim liberat nos ab ignorantia, remouetque nos additus, carnale quippiam & terrenum de sanctis arbitrari, sed diuinè ea & spiritaliter accipi sancit, quod quinta propriè nominatur: quia qui in nobis est diuinus spiritus, & sermo quem tradidit, qui in nobis sunt, cōponit sensus, & non solum nostrum gustum producit ad mysterium, sed & auditum & visum, & tactum, & odoratū, ita vt nil in eis minori rationi & infirmæ menti proximum, de his videlicet, quæ valde superna sunt, suspicemur. Quicumque ergò sanctificata per ignorantiam comederit, ignorans eorum virtutem, sicut diximus: Addet quintam eius super eo, & dabit Sacerdoti in sanctuarium. Sanctificationem enim mystici sacrificij, & à sensibilibus ad intelligibilia translationem, siue commutationem, ei qui verus est sacerdos, videlicet Christo, oportet dari, id est, ipsi de eis miraculum cedere & imputare: quia per eius virtutem, & prolatus ab eo verbum, quæ videntur, tam sanctificata sunt, quàm cunctum carnis excedunt sensum.

17. OPTAVS libro sexto contra Donatistas: Iam illa ostendenda sunt, quæ crudeliter ac stultè vos fecisse, negare minimè poteritis. Quid enim est tam sacrilegum, quàm altaria Dei (in quibus & vos aliquando obtulistis) frangere, radere, remouere? In quibus vota populi, & membra Christi portata sunt: Quod Deus omnipotēs inuocatus sit. Quo postulat descendit Spiritus sanctus: vnde à multis pignus salutis eternæ, & tutela fidei, & spes resurrectionis accepta est. Altaria in quā, in quibus fratris tatis munera nõ iussit Saluator poni, nisi quæ essent de pace cōdita. Depone, inquit, munus tuum ante altare, & prius concorda cum fratre tuo, vt possit

Eucharistia est ipsum Christi corp' de quo Gabriel, &c. Luc. 1.

Esaias 6.

Per ignorantiam Eucharistia percipit, qui nescit quod sit corpus & sanguis Christi secundum veritatem. Prouerb. 23.

Leuitic. 22.

Verba Christi prolata super mysteriū, nisi nos terrenum de Eucharistia cogitare.

Verbi Christi virtute sanctificantur & commutantur panis & vinum.

Sacrilegū est altaria Dei frangere, in quibus Christi membra sunt portata.

Matth. 5.

Altare est se- des corporis & sanguinis Christi, in quo que per certa momenta ha- bitat.

pro te sacerdos offerre. Quid est enim altare, nisi sedes & corporis & sanguinis Christi? Hæc omnia furor vester aut rasis, aut fregit, aut remouit. Et paulò post: Si luoris iudicio nos vobis sordidi videbamur, quid vobis fecerat Deus, qui illuc inuocari consueuerat? Quid vos offenderat Christus, cuius illic per certa momenta corpus & sanguis habitabat? Quid vos offendistis etiam vos ipsi, vt illa altaria frangeretis, in quibus ante nos per longa tēporum spatia, sanctè (vt arbitramini) obtulistis? Dum impiè persequimini manus nostras illic, vbi corpus Christi habitabat, feristis & vestras. Hoc modo Iudæos estis imitati. Illi iniecerunt manus Christo in cruce: a vobis percussus est in altari. Si Catholicos illic infectari voluistis, vel vestris illic antiquis oblationibus parceretis. Ibi modò superbus inuentus es, vbi iam dudum humilis offerebas? Ibi libenter peccas, vbi pro multorum peccatis orare consueueras. Hoc faciendo, in numerum sacrilegorum sacerdotum libenter intrastis, sociati sceleribus prophanorum. De quibus apud Dominum Helias propheta querelam deponit. His enim locutus est verbis, quibus & vos inter alios ab ipso accusari meruistis: Domine, (inquit) altaria tua confregerunt. Dum dicit, tua, indicat quia res est Dei, vbi Deo aliquid a quocunque oblatum est. Sufficeret in sania vestra, quòd membra laniastis Ecclesie, quòd Dei populos iam dudum in vnitatem posuit, veltris seductionibus diuistis. Inter hæc omnia vel altaribus parceretis. Cur vota & desideria hominum cum ipsis altaribus euertistis? Illac ad aures Dei ascendere populi solebat oratio. Cur concidistis precibus viam? & nē ad Deum supplicatio de more solito ascensum haberet, impia manu quodammodò scalas subducere laborastis? Et post pauca: Ergò & fregisse vos & rasisse constat altaria. Quid est quòd in hac re subitò vester quasi languere visus est furor? Videmus enim vos postea mutasse consilium, & altaria a vobis iam non frangi sed radi tatummodò, aut remoueri. Si hoc sufficiebat, illa quæ prius facta sunt iudicatis, quia fieri minimè debuissent a vobis. Hoc tamen immane facinus geminatum est, dum fregistis etiam calices, Christi sanguinis portatores: Quorù species reuocastis in massas, mercem nefariis nundinis procurantes, ad quam nec emptores eligere voluistis sacrilegi, dum inconsideratè vèdidistis. Passi etiam estis comburi manus vestras, quibus ante nos, eosdem calices tractabatis. Eam rem tamen passim vendi iussistis. Emerunt forsitan in vsus suos sordidè mulieres. Emerunt Pagani, facturi vasa, in quibus incenderent idolis suis. O scelus nefarium! ò facinus inauditum! auferre Deo, quod idolis præstes. Subducere Christo, quod proficiat sacrilegio.

Calices Christi sanguinis portatores frangere immane facinus

Vno sacrificio varie explete sunt vitæ legis veteris.

prophetarant, & Christi occisionem propriè nunciarant. Vt ergò vmbra cederent corpori, & cessarent imagines sub præsentia veritatis, antiqua obferuantia nouo tollitur sacramento, hostia in hostiam transit, sanguinem sanguis excludit, & legalis festiuitas dum mutatur, impletur. Et nonnullis in teriectis: Diligentes pontifices & solliciti sacerdotes seditiones turbarum in præcipua solennitate metuebāt, non vt populus non peccaret, sed nē Christus euaderet. At Iesus consilij sui certus, & in opere paternæ dispositionis intrepidus, vetus testamentum consummabat, & nouum pascha condebat: Discumbentibus enim secum discipulis ad edendam mysticam cœnam, cum in Caiphæ atrio tractaretur, quomodò Christus posset occidi: ille corporis & sanguinis sui ordinans sacramentum, docebat qualis Deo hostia deberet offerri, nec ab hoc quidem mysterio traditor submoto, vt ostenderet nulla iniuria exasperatus, qui in voluntaria erat impietate perstiturus.

Christus ordi- nans corpus & sanguinis sui sacramentum, doceret qualis Deo hostia deberet offerri.

19. I D E M epistola vice sima tertia ad cleru & plebem Constantinopolitanæ vrbs: (quæ in Tomis Conciliorum est vigesima secunda) Extra donum diuinæ gratiæ, & extra sacramentum habendi sunt salutis humanæ, qui negantes naturam nostræ carnis in Christo, & Euangelio contradicunt & Symbolo reluctantur. Nec sentiunt se in hoc prærupti sua obsecratione deduci, vt nec in passionis Dominicæ, nec in resurrectionis veritate consistant: quia vtrunque in Salvatore vacuatur, si in eo nostri generis caro non creditur. In quibus isti ignorantia tenebris, in quo hæctenus desidia torpore iacere, vt nec auditu discernent, vel lectione cognoscerent, quod in Ecclesia Dei in omni ore tam consonum est, vt nec ab infantium linguis veritas corporis & sanguinis Christi inter communis sacramenta fidei taceatur? Quia in illa mystica distributione spiritalis alimentæ hoc impartitur, hoc sumitur, vt accipientes virtutem cælestis cibi, in carnem ipsius, qui caro nostra factus est, transeamus.

Veritas corporis & sanguinis in sacramento Christi nota est in Ecclesia, vt & infantibus edoscantur.

Transitus in Christi carne sumetes hunc cibum.

20. THEODORETVS dialogo secundo, qui inscribitur Inconfusus. Orthodoxus: Dic ergò, mystica symbola, quæ Deo à Dei sacerdotibus offeruntur, quorùmnà dicit esse symbola? Erant istæ: Corporis & sanguinis Domini. Orth. Corporis quod verè est, vel verè non est? Erant. Quod verè est. Orth. Optimè, oportet enim imaginis esse exemplar archetypum. Et enim pictores imitantur naturam, & eorum quæ videntur depingunt imagines. Erant. Verù. Orth. Si ergò diuina mysteria corpus quod verè est representant: ergò corpus etiam nunc Domini quoque corpus est, non in naturam diuinitatis mutatum, sed impletu diuina gloria. Erant. Opportunè accidit vt verba faceres de diuinis mysteriis. Nam vel ex eo ipso tibi ostendam corpus Domini in aliam mutari naturam. Respondeo ergò ad mea interrogata. Orth. Respondebo. Erant. Quid appellas donum quod afferunt, ante inuocationem sacerdotis? Ort. Nō oportet apertè dicere, est enim verisimile adesse aliquos mysteriis non initiatos. Erant. Respondeatur ænigmaticè. Orth. Id quod fit ex huiusmodi feminib' nutrimentu. Erant. Aliud autè signum quomodò nominamus? Ort. Cōmune etiā hoc nomē, quod potus speciei significat. Erant. Post sanctificationē autem quomodò ea appellas? Orth. Corpus Christi, & sanguinem Christi. Erant.

Eucharistia à sacerdotibus Deo offerunt.

Ex veritate Eucharistie docet Christu habere verum corpus.

Post sanctificationē appellatur corpus & sanguis Christi.

Et credis

Et credis te fieri participem Christi corporis & sanguinis? Orth. Ita credo. Erant. Sicut ergò symbola Domini corporis & sanguinis, alia quidem sunt ante inuocationem sacerdotis, sed post inuocationem mutantur, & alia fiunt: ita etiam corpus Domini post assumptionem, mutatur in diuinam substantiam. Orth. Quæ ipse tenuisti retibus captus es. Neque enim signa mystica post sanctificationē recedunt à sua natura. Manent enim in priorē substantia, & figura, & forma, & videri, & tangi possunt, sicut & prius intelliguntur autem ea esse, quæ facta sunt, & creduntur, & adorantur, vt quæ illa sunt quæ creduntur. Confer ergò imaginem cum exemplari, & videbis similitudinē. Erant. Atque symbolum mysticum priore mutat appellationē, neque enim amplius nominatur, quod prius vocabatur, sed corpus appellatur. Oportet ergò etiam veritatē, Deum, & non corpus vocari. Orth. Ignarus mihi esse videris, non enim corpus solū, sed etiam panis vitæ nominatur, ita Dominus ipse appellauit.

Manet eadem substantia nō numero vel specie, sed genere: alioquin quomodo sunt facta ea que intelliguntur & adorantur? Sunt illa quæ creduntur. Nominatur corpus Christi & panis vitæ.

21. L V C x primo: Non erit impossibile apud Deum omne verbum. 22. M A R C I decimo: Omnia possibilia sunt apud Deum. 23. P S A L M O centesimo quadagesimo octauo: Ipse dixit, & facta sunt, &c. vt in textu. 24. D A M A S C E N V S libro quarto de orthodoxa fide, capite decimo quarto: Si igitur verbū Dei viuens est & efficax, & omnia quæcunque voluit Dominus fecit, &c. vt supra, quæstione secunda, B. testimo. septimo.

Ante consecrationem panis est, post eam vero caro est Christi. Consecratio fit verbis Christi. Non per for. Nā per

25. A M B R O S I V S libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Tu fortè dicit: Meus panis est vitatus: sed panis iste panis est ante verba sacramentorum: vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Hoc igitur adstruamus. Quomodò potest qui panis est, corpus esse Christi? Consecratione. Consecratio igitur quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. * Nam reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo deferunt: oratione petitur pro populo, pro regibus, pro ceteris: vbi venit vt cōficiatur venerabile Sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi. Ergò sermo Christi hoc conficit Sacramentum, Quis sermo Christi? Nempè is quo facta sunt omnia. Iussit Dominus, & factum est cælum: iussit Dominus, & facta sunt maria: iussit Dominus, & omnis creatura generata est. Vides ergò, quàm operatorius sit sermo Christi? Si ergò tanta vis est in sermone Domini Iesu, vt inciperent esse quæ non erant: quāto magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Cælum non erat, mare non erat, terra non erat. Sed audi dicentem: Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Ergò tibi vt respondeam, non erat corpus Christi ante consecrationem: sed post consecrationem dico tibi, quòd iam corpus est Christi. Ipse dixit, & factum est: ipse mandauit, & creatum est. Tu ipse eras, sed eras vetus creatura: posteaquàm consecratus es, noua creatura esse coepisti. Vis scire quàm noua creatura? Omnis, inquit, in Christo noua creatura. Accipe ergò, quemadmodum sermo Christi creaturam omnem mutare consueuerit, & mutat quando vult instituta naturæ. Quomodò requiris:

Genes.

Quam efficax sit sermo Christi in producendis tum in transmutandis rebus. Psal. 148.

Adhibet exemplum.

Accipe, & primò omnium de generatione eius sumamus exemplum. Consuetudo est, vt non generetur homo, nisi ex viro & muliere, & consuetudine coniugali. Sed quia voluit Dominus, qui hoc elegit sacramentum, & de Spiritu sancto & Virgine natus est Christus, hoc est, mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Vides ergò quia contra instituta & ordinē suæ nature, diuino imperio vixit, interclusus erat mari, diuino imperio vixit. Moyfès tetigit aquas, & se vnda diuisit: nō vtique secundum suæ nature consuetudinem, sed secundum gratiam cælestis imperij. Accipe aliud: Sitiebat populus, veniebat ad fontē, amarus erat fons. Misit lignū sanctus Moyfès in fontem, & factus est dulcis fons qui amarus erat, hoc est, mutauit consuetudinē nature suæ, accepit dulcedinem gratiæ. Accipe & quartū exemplū: Ceciderat ferrum securis in aquas: quasi ferrū, sua consuetudine demersum est. Misit lignum Helizæus, statim ferrum eleuatū est, & aquis supernatauit, vtique cōtra consuetudinē ferri. Est enim materies grauior, quàm aquarū est elementum. Ex his igitur omnibus non intelligis quantum operetur sermo cælestis? Ergò didicisti, &c. vt sup. quæst. secūda, B. testi. quinto.

Secundum Exod. 14.

Tertium. Exod. 17.

Quartum. 4. Reg. 6.

26. E T, capite quinto: Vis scire quia verbis cælestibus consecratur? Accipe quæ sunt verba. Dicit sacerdos: Fac nobis hanc oblationem ascriptam rationabilem, acceptabilem: quod est figura corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi. Qui pridie quàm pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem, respexit ad cælum, ad te sancte pater omnipotens æternæ Deus, gratias agens: benedixit, fregit, fractumque Apostolis suis & discipulis suis tradidit, dicens: Accipite & edite ex hoc omnes: Hoc est enim corpus meum, quod pro multis confringetur. Similiter etiam calicem, postquam cœnatum est, pridie quàm pateretur, accepit, respexit ad cælum, ad te sancte pater omnipotens æternæ Deus, gratias agens: benedixit, Apostolis & discipulis suis tradidit, dicens: Accipite & bibite ex eo omnes. hic est enim sanguis meus. Vide singula. Qui pridie, inquit, quàm pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem. Antequàm consecratur, panis est: vbi autem verba Christi accesserint, corpus est Christi. Denique audi dicentem: Accipite & edite ex eo omnes: hoc est enim corpus meum. Et ante verba Christi, calix est vini & aquæ plenus. Vbi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur qui plebem redemit. Ergò videte quantis generibus potens est sermo Christi vniuersa conuertere. Deindè ipse Dominus Iesus testificatur nobis, quòd corpus suū accipiamus & sanguinem. Nunquid debemus de eius fide & testificatione dubitare? Iam redi tecum ad propositionem meam. Magnum quidem & venerabile, quod manna Iudæis pluit è cælo. Sed intellige: Quid est amplius? manna de cælo, an corpus Christi? Corpus Christi vtique, qui auctor est cæli. Deindè manna qui manducauit, mortuus est. Qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum, & non morietur in æternū. Ergò non ocio sè cum accipis, tu dicit, Amen: iam in spiritu confitens quòd accipias corpus Christi. Dicit tibi sacerdos, corpus Christi. Et tu dicit, Amen: hoc est, verum. Quod confitetur lingua, teneat affectus.

Adducit verba Canonis Missæ.

Ante consecrationem panis est, post non item.

Efficacia verborum Christi.

Non est dubitandum de veritate corporis Christi.

Præferunt Manne.

X ij

27. CYRILLVS libro quarto in Ioannem, capite decimotercio: Animus malignus quæcūque non intelligit, statim tanquam frivola fallæque per arrogantiæ eiicit, nulli cedens, nec aliquid supra ipsum esse existimans: quales Iudæos fuisse comperiemus. Nam cum oporteret eos, qui diuinam virtutem Saluatoris ac potestatem, signorum miraculo perceperunt, sermonem eius libenter suscipere, & si qua difficilia videbantur, eorum solutionem querere: contra omnino faciunt: Et quomodo potest hic carnem suam vobis dare? De Deo non sine magna impietate conclamant, nec in mentem venit nihil esse impossibile apud Deum. Nam cum animales essent (vt ait Paulus) spiritalia intelligere non poterant. Sed fatuitas quadam tam magnum sibi videtur mysterium: sed nos magnum quæso à peccatis aliorum profectum faciamus, & firmam fidem mysteriis adhibentes, nunquam in tam sublimibus rebus, illud Quomodo, aut cogitemus, aut profectamur. Iudaicum enim hoc verbum est, & extremi supplicij causa. Idem Nicodemus etiam cum diceret: Quomodo hæc fieri possunt? merito audiuit: Tu es magister in Israël, & hæc ignoras? Aliorum igitur, vt diximus, culpa perdocti, gloriæ DEVS operetur, non quæramus quomodo, sed operis suam atque scientiam illi soli concedamus. Nam quemadmodum, quantum nullus nouit quidnam secundum naturam Deus sit, iustificatur tamen per fidem, quum credat præmia illum redditurum, quærentibus eum: sic etiam operum eius rationem ignorat, quum tamen fide omnia illum posse non dubitet, non contemnenda probitatis huius præmia consequetur. Itaque profectum nos affici per prophetam Esaiam Dominus ipse hortatur: Non enim sunt consilia mea, inquit, vt consilia vestra, nec sicut viæ vestrae viæ meæ sunt, dicit Dominus: sed sicut exaltatur cælum à terra, sic exaltatae sunt viæ meæ à viis vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Qui autem sapientia & virtute adeo excellit, quomodo non operabitur ita miraculose, vt operum suorum ratio mentem nostram effugiat? Nonne vides quid sæpenumero mechanici faciunt? Incredibilia videntur nobis nonnunquam enarrare: sed tamquam similia ipsos fecisse vidimus, posse peragi ab ipsis facile credimus. Quomodo igitur summis cruciatibus digni non erunt, qui rerum omnium opificem Deum ita contemnunt, vt Quomodo, in operibus suis dicere audeant? quem totius sapientiæ largitorem esse non ignorant: quem omnia posse scriptura nos docuit. Si verò tu o Iudæe, quomodo, etiam nunc clamas: hanc tuam imperitiã ego quoque secutus, libenter quomodo ex Aegypto exiisti rogabo: quomodo in serpente Mosaica fuit virga conuersa? quomodo lepra manus affecta, vno momento temporis in pristinum statum restituta iterum fuit? quomodo in naturam sanguinis aquæ transferunt? quomodo patres tui per media maria, vt per aridam effugerunt? quomodo per lignum amaritudo aquarum in dulcedinem recidit? quomodo è lapide fontes aquarum fluebant? quomodo stetit Iordanis? quomodo solo clamore inexpugnabilis Hierico cecidit? innumerabilia sunt, in quibus si quomodo quæris, vniuersam euertere tibi scripturam necesse erit, prophetarum doctrinam & ipsius Moysis scripta contemnenti. Quare credidisse Christo potius vos oportet,

Ioan. 6.
Nihil apud
Deum impos-
sibile.
1. Corin. 2.

Illud Quomodo,
Iudaicum
verbum, hic
ne cogitandum
quidem.
Ioan. 3.

Esaiæ 55.

Operatur Deus
miraculose
ita vt operis
ratio mentem
nostram effu-
giat.

Matth. 19.

Non esse que-
rendum, Quo-
modo, in Dei
operibus esse
plus ostendit.

tuit, & si quid arduum videbatur, ab eo humiliter petere, quam veluti temulentos exclamare: Quomodo potest hic nobis suam carnem dare? Nonne videtis, quia quum hæc dicatis, statim cum ista voce arrogantia magna significatur?

1. B. LVCÆ vigesimo secundo. 2. MARCI decimo quarto. 3. MATTHEI vigesimo sexto.

4. PRIORIS ad Corinthios vndecimo, vt supra questione secunda. A testimonio quarto, tertio, secundo, & quinto.

5. IVSTINVS philosophus & martyr in apologia secunda pro Christianis, ad Antoninum Pium Imperatorem: Nos autem postea quam ita abluimus, expiauique eum, qui credidit & assensus est, eum ad eos qui fratres dicuntur, ducimus eum in locum, quo conuenerunt precandam causam, contentis animis & pro se & pro eo qui illustratus est, omnibusque aliis qui vbi que sunt, vt & veritatis discipuli, & re ipsa bonæ sanctæque vitæ cultores, & præceptorum custodes possumus inueniri, vt æternam salutem adipiscamur. Sub finem precum nos inter nos osculo salutamus: deinde ei qui præpositus est fratribus, panis offertur, & poculum aqua & vino temperatum, quæ cum accepit, laudat & gloria omnium Patris Filij Spiritusque sancti nomine tribuit, gratiasque diu agit, quod ab eo his dignus sit habitus: quibus ritè perfectis, precibus & gratiarum actioni, populus omnis qui adest, benedicit, dicens: Amen. Amen autem Hebraico sermone, idem quod fiat, significat. Postea quam & is qui præest, gratias egit, & populus omnis benedixit, ij qui apud nos diaconi dicuntur, dant vnicuique eorum qui adfuerunt, percipiendum panem, vinum & aquam, quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, & ad eos qui abfunt, perferunt. Atque cibus hic apud nos Eucharistia nominatur, quia nemini alij participare licet, nisi ei qui & vera esse credit, quæ nos dicimus, & expiatum est lauacro, quod in remissionem peccatorum regenerationemque datur, & ita vult, vt Christus tradidit. Neque enim hæc communem vsitatumque panem, vsitatumque potionem capimus, sed quemadmodum per Dei Verbum homo factus Iesus Christus conseruator noster, & carnem & sanguinem pro salute nostra habuit: sic etiam cibum qui per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratus est, & quo sanguis carnisque nostræ communionem aluntur, Iesu Christi eius qui homo factus est, & carnem & sanguinem esse accepimus. Apostoli enim in commentariis suis, quæ Euangelia dicuntur, ita sibi Christum præcepisse tradiderunt, eum accepto pane cum gratias egisset, dixisse: Hoc facite in memoriam meam, Hoc est corpus meum: dixisse etiam accepto poculo cum egisset gratias: Hic est sanguis meus, sibi que solis dedisse. Nos autem postea deinceps hæc inter nos semper recolimus & admonemus, & qui opes habemus, egentibus omnibus subuenimus, & vnâ semper sumus. In omnibus quibus vtitur, Parentem omnium per filium suum Iesum Christum, Spiritumque sanctum laudamus. Die, qui solus dicitur, omnes qui in oppidis vel agris morantur, vnum in locum conueniunt, commentariaque Apostolorum vel Prophetarum scripta leguntur quæ diu hora patitur: deinde vbi is qui legit, destitit, is qui præest, admonet & hortatur, vt ea que lecta sunt, bona imitemur: tum surgimus omnes & compre-

Modus celebrandi officij Missæ Iuliani tempore.

Gratiarum actio.

Post Consecrationem fructum communem accipiunt.

Defertur ad abscissam Eucharistia.

Eucharistia dicitur hoc Sacramentum.

Non est panis communis.

Est caro & sanguis Christi.

Luc. 22. 1. Corin. 10. Matth. 26. Marc. 14.

Diebus Dominicis conueniunt Christiani ad lectiones scripturarum & conciones audientias.

Ad conuincendum. Ad audiendum officij Missæ.

Ad communiam aduocandum. Diaconi perferunt communem absentibus. Ad colligendas elemosinas.

Cur dies Dominicus celebratur apud Christianos.

Id quod antea panis erat, constituitur esse corpus suum. Noui testamenti noua obligatio.

Malach. 2.

Veritas corporis Domini & sanguinis in Sacramento.

Caro nostra alitur corpore & sanguine Domini.

Non est communis panis post consecrationem, sed licet specie terrena consistat,

comprecamur, conclusisque nostris precibus, panis, iam vt dixi, vinumque & aqua offeruntur, tumque is, qui primum locum tenet, eodem modo preces gratiarumque actionem pro virili mittit, populisque benedicit, dicens, Amen. & is quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, vnusquisque participat, eademque ad eos qui abfunt, diaconis dantur perferenda. Quibus copiam suppetunt, ij si volunt, suo quisque arbitratu quod vult largitur: quodque colligitur & cogitur, apud eum qui præest, reponitur: isque pupillis & viduis, isque, quos morbus aliæve causa inopes fecit, & is qui in vinculis sunt, & hospitibus, omninoque omnibus qui aliqua indigentia premuntur, subuenit. Die autem Solis omnes publice conuenimus, quod is primus est dies, in quo Deus tenebras & materiam cum mutasset, mundum effecit: & quod eodē die Iesus Christus conseruator noster à mortuis excitatus est. Præterea enim Saturni eum in crucem sustulerunt, & postmodum Saturni, qui solis dies est, cum Apostolis discipulisque suis apparuisset, hæc illis tradidit, quæ vobis quoque consideranda permittimus. 6. IRENEVS libro quarto aduersus hæreses, capite trigesimo secundo: Sed & suis discipulis dās consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est, accepit & gratias egit, dicens: Hoc est meum corpus. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est: & noui testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præstat primitias suorum munerum in nouo testamento, de quo in duodecim prophetis Malachias sic præsignificauit: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus vestris: Quoniam ab ortu Solis vsque ad occasum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo & sacrificium purum: Quoniam magnus est nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens: manifestissime significas per hæc, quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni autem loco sacrificium offertur ei, & hoc purum: nomen autem eius glorificatur in gentibus. 7. IDEM libro quarto, capite trigesimo quarto: Quomodo autem consistabit eis, eum panem in quo gratia acta sunt, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi filium dicant, id est, verbum eius, per quod lignum fructificat, defluunt fontes, & dat primum quidem scænum, post deinde spicam, deinde plenum triticum in spica. Quomodo autem rursus dicunt carnem in corruptionem deuenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini & sanguine alitur? Ergo aut sententiam mutent, aut abstineant offerendo quæ prædicta sunt. Nostra autem consensens est sententia Eucharistiæ, & Eucharistia rursus confirmat sententiam nostram. Offerimus epim ei, quæ sunt eius, congruenter communicationem & vnitatem prædicantes carnis & spiritus. Quem admodum enim qui est à terra panis percipiens vocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia ex duabus rebus constans, terrena & cælesti: Sic & corpora nostra percipientia Eu-

charistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia. Offerimus autem ei non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius, & sanctificantes creaturam.

8. IUVENCVS Presbyter libro quarto Eucangelicæ historiæ:

Hæc vbi dicta dedit, panis sibi frangere parum diuisumque dehinc tradidit, sanctumque precatus Discipulos docuit proprium se dedere corpus. Hinc calicem sumit Dominus, vinumque repletum Gratis sanctificat verbis, potumque ministrat, Edocuitque suum se diuisisse cruorem. Arque ait: Hic sanguis populi delicta remittet: Hunc potate meum: nam (versu credite dictis) Post hac non vnquam vitis gustabo liquorem, Donec regna patris melioris munere vitæ, In noua me rursus concedent surgere vna.

Christus docet se tradere proprium corpus & sanguinem.

Christus docet se tradere proprium corpus & sanguinem.

9. IOANNIS sexto: Caro mea, &c. vt in textu. 10. HILARIVS Pictauis libro octauo de Trinitate: Non est humano sensu in Dei rebus loquendum, neque per violentam atque imprudentem prædicationem cælestium dictionum fanitatis alienæ, atque impiæ intelligentiæ extorquenda peruersitas est. Quæ scripta sunt legamus, & quæ legerimus intelligamus, & tunc perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Christi veritate quæ dicimus, nisi ab eo discimus, stultè atque impiè dicimus: ipse enim ait: Caro mea vera est esca, & sanguis meus verè est potus. Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. De veritate carnis & sanguinis non relicus est ambigendi locus: nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est. Et hæc accepta atque hausta id efficiunt, vt & nos in Christo, & Christus in nobis sit. An hæc veritas non est? Contingat planè his verum non esse, qui Christum Iesum verum esse Deum negant. Est ergo in nobis ipse per carnem, & sumus in eo, dum secum hoc quod nos sumus, in Deo est.

De veritate carnis & sanguinis non est relicus ambigendi locus.

11. CYRILLVS Alexandrinus libro quarto in Ioannem, capite decimo sexto: Caro mea verè est cibus, &c. Distinguit rursus inter mysticam benedictionem & manna, & aquarum fluentia ex lapide, & calicis sancti communicationem.

Eucharistia à manna differt.

12. ORIGENVS homilia septima in librum Numerorum: Lex Dei iam non in figuris, & in imaginibus sicut prius, sed in ipsa specie veritatis agnoscitur: & quæ prius in ænigmate designabantur, nunc in specie & veritate complentur. Antea in ænigmate fuit baptismus in nube & in mari, nunc autem in specie regeneratio est in aqua & in spiritu sancto. Tunc in ænigmate erat manna cibus, nunc autem in specie caro verbi Dei est verus cibus, sicut & ipse dicit: Quia caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.

1. Corin. 10.

Caro Verbi nunc non in ænigmate est cibus. Ioan. 6.

13. EVSÆIVS Emisenus homilia quinta de Paschate: Quia corpus assumptum, &c. vide infra quæstio. quinta, A. testimonio decimo septimo.

14. LEO Magnus sermone 6. de ieiunio septimi mensis: Dicente Domino, Nisi manducaueritis, vt infra hæc eadem quæst. C. tertio nono quarto.

15. CONCILIVM Cabilonense secundum capite quadragesimo sexto: In perceptione corporis &

Communione facta non nimum differenda. Ioan. 6.

1. Corinth. 11. Preparatio ad communionem.

1. Reg. 25.

Resuscitabimur virtute corporis Christi, quod in sacramento manducatur.

Simile.

Participantes hanc caro viuificat.

* nam oēs de & de vno calice.

Eucharistia forma rotunda.

sanguinis Domini, magna discretio adhibenda est. Cauendum est enim, ne si nimum in longum differatur, ad perniciem animæ pertineat, dicente Domino: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Si verò indifcretè accipiatur, timendum est illud, quod ait Apostolus: Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Iuxta eiusdem ergò Apostoli documentum, probare se debet homo, & sic de pane illo manducare, & de calice bibere, vt videlicet abstinens aliquot diebus ab operibus carnis, & purificans corpus animæque suam, præparet se ad percipiendum tantum sacramentum exemplo Dauid, qui nisi fe sanguis fuisset abstinuisset ab opere coniugali ab hari & nudius tertius, panes propositionis nequaquam à sacerdote accepisset.

16. **CYRILLVS** libro quarto in Ioannem, capite decimo quinto: Ego resuscitabo eum in nouissimo die. Ego enim, dixit (id est, corpus meum quod comeditur) resuscitabo eum. Non enim alius, ipse est quam caro sua: non id dico, quia natura non sit alius sed quia post incarnationem in duos se diuidit. filios minimè patitur. Ego igitur, inquit, qui homo factus sum, per meam carnem in nouissimo die comedetes resuscitabo. Et paulò post: Et quemadmodum si quis scintillam ignis in feno aut palea occultauerit, totum indè ignitum necessariò fiet: sic Verbum Dei tanquam scintilla in naturam nostram immisissum, totam indè inflammavit, atque ad vitam, interitu penitus destructo, reduxit.

17. **ET** capite duodecimo, in ea verba, Panis quem ego dabo, &c. Dedit pro vita omnium corpus suum Domini, & per illud rursùm vitam in nobis immittit: & quomodo, dicam breuiter pro viribus meis. Nam quò viuificans Dei filius in carne habitauerit, ad suum bonum eam, id est, ad vitam reformauit, & totus (vt ita dicam) toti ineffabili modo vnionis coniunctus, viuificantem ipsam effecit: quia natura viuificans est, propterea participantes hanc caro viuificat: eiicit enim mortem ab eis, & inreritum penitus expellit.

18. **THEOPHYLACTVS** in caput 6. Ioannis.

19. **ET** in caput decimum quartum Marci, vt supra questione secunda, B. testimonio tertio & secundo.

1. **C. PRIORIS** ad Corinthios decimo: Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus, * omnes qui de vno pane participamus. Et paulò post: Non potestis calicè Domini bibere, & calicè demoniorum: Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ demoniorum.

2. **ET** capite vndecimo, vt supra questione secunda, A. testimonio quinto.

3. **EPHRAIMS** in Ancorato: Videmus quòd accepit Saluator in manus suas, veluti Euagelium habet: quòd surrexit in cena, & accepit hæc, & vbi gratias egisset, dixit: hoc meum est, hoc & hoc. Et videmus quòd id non æquale est, neque simile, non imagini in carne, non inuisibili deitati, non lineamentis membrorum. Hoc enim est rotundæ formæ, & insensibile, quantum ad potentiam. Et voluit per gratiam dicere, hoc meum est: hoc & hoc: &

nemo non fidem habet fermoni. Qui enim nõ credit esse ipsum verum, sicut dixit, is excidit à gratia & salute: Quod autè audiuius, id credimus quod est ipse. Domini verò nostrum nouimus totum sensum, totum sensitiuum, totum Deum, totum mouentem, totum operantem, totum lucem, totum incompræhensibilem, sed qui cum gratia hoc nobis largitus est.

4. **CYRILLVS** Hierosolymitanus catechesi quarta mystagogica: Cùm igitur Christus ipse sic affirmet atque dicat de pane, Hoc est corpus meum: quis deinceps audeat dubitare? Ac eodem quoque con firmante & dicente, Hic est sanguis meus: quis, inquam, dubitet & dicat esse illius sanguinem?

5. **CHRYSOSTOMVS** homilia octogesima tertia in Matthæo, & sexagesima ad populum Antiochenum: Credamus itaque vbiq; Deo, nec repugnemus ei, etiam si sensui & cogitationi nostræ absurdum esse videatur quod dicit: superet & sensum, & ratione nostram sermo ipse: quod in omnibus & præcipuè in mysteriis faciamus, non illa quæ ante nos iacent, solummodò aspicientes, sed verba quoque eius tenentes. Nam verbis eius defraudari non possumus, sensus verò noster deceptu facilis, est: illa falsa esse non possunt, hic sæpius atque sæpius fallitur: quoniam ergò ille dixit, Hoc est corpus meum, nulla teneamur ambiguitate, sed credamus, & oculis intellectus id perspiciamus, &c. vt supra questione prima, B. testimonio quarto.

6. **LEO** Magnus sermone sexto de ieiunio septimemensis: Dicente Domino, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, sic sacræ mensæ communicare debetis, vt nihil prorsus de veritate corporis Christi & sanguinis ambigatis: Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur: frustra ab illis Amen responderetur, à quibus contra id quod accipitur, disputatur.

7. **MATTHÆI** vigesimo octauo: Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi.

8. **CONCILIUM** generale Viennense sub Clemente quinto celebratum, approbauit Clementinas constitutiones. In vna verò earum Cõstitutionum, quæ habetur titulo de Reliquiis & veneratione Sanctorum, recitantur & approbatur littere Apostolicæ Urbani quarti de celebratione festi Corporis Christi: vbi inter cetera quæ pulcherrimè de venerabili Eucharistia Sacramèto ab Urbano differuntur, ita dicitur: In hac verò sacramentali Christi cõmemoratione Iesus Christus presens sub alia quidem forma, in propria verò substantia est nobiscum. Ascensus enim in cælum, dixit Apostolus, & eorū sequacibus: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi, benigna ipsos promissione confortans, quòd remaneret & esset cum eis etiam presentia corporali.

1. **D. AVGVSTINVS** in Psalmum nonagesimum octauum: Suscepit de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnè accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem nobis manducadã ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit. Et paulò post: Durum illis visum est quod ait: Nisi quis manducauerit carnem meam, non habebit vitam æternam: acceperunt istud stultè, carnaliter illud cogitauerunt,

A gratia & salute excidit, qui nõ credit in Eucharistia verum corpus Christi contineri.

Quis audeat dubitare?

Credendum dicitur, hoc est corpus meum, etiam si sensui absurdum videatur.

Marc. 14.

Ioan. 6. Nihil prorsus de veritate corporis & sanguinis ambigendum.

Christus corporalem præsentiam promittit Ecclesie vsque ad consummationem seculi.

Caro in qua ambulauit, nobis ad manducandã datur, est.

Adoratio Eucharistia. Ioan. 6.

Capharnaicum senectis.

Christus in vltima cena tulit se ipsum manibus suis. Matth. 26.

Gessit se manibus suis. 1. Cor. 11.

1. Reg. 6.

Eadè oblatio hodie cum ea qua Christus dedit discipulis in vltima cena.

Idem corpus quod à nobis sumitur, crucifixum fuit, &c. Matth. 27.

In cælis sistit idem illud quod à nobis exhibet.

tauerunt, & putauerunt quòd præcisurus esset dominus particulas quasdam de corpore suo & daturus illis, & dixerunt: Durus est hic sermo. Ipsi erant duri, non sermo.

2. **IDEM** mysticè de Christo exponens illud quod primi Regum vigesimo primo scriptum est de Dauid, Immutauit os suum coram eis, & collabebatur inter manus eorum, &c. pro quo ipse legit, Et ferebatur in manibus suis. Ait igitur Augustinus: Hoc verò, fratres, quomodò posset fieri in homine, quis intelligat? Quis enim portatur in manibus suis? Manibus aliorum potest portari homo, manibus suis nemo portatur. Quomodò intelligatur in ipso Dauid secundum litteram, non inuenimus: in Christo autem inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait: Hoc est corpus meum. Ferebat enim illud corpus in manibus suis. Et r concione secunda: Quomodò ferebatur in manibus suis? Quia cùm commendaret ipsum corpus suum & sanguinem suum, accepit in manus suas, quod nõrunt fideles, & ipse se portabat quodammodò, cùm diceret, Hoc est corpus meum.

3. **PROSPER** Rhegenis Episcopus in parte secunda, capite vigesimo quinto, de promissionibus & prædictionibus: Portatus est quippe & **LEVS** dominus in manibus suis, dum suum corpus in sanctificato pane gestans manibus suis, dixit: Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. De quibus mysteriis, qui etiã illud nõse desiderat, quomodò sit Dauid saltans ante arcam nudatus corã seruus & ancillis suis, vt **CHRISTVM** crucifixum presentibus viris & sceminis demonstraret, venerandæ memoriæ Augustini Episcopi dicta inspiciat, quibus latius in his peruagatus penè omnia compræhendit.

4. **CHRYSOSTOMVS** homilia secunda in posteriori epistolam ad Timotheum: Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusvis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quàmque sacerdotes modò quoque consueunt. Nihil habet ista, quàm illa, minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus qui illam antè sacrauerat. Quemadmodum enim verba quæ locutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdotes nunc quoque pronunciant: ita & oblatio eadem est.

5. **IDEM** Chrysostomus homilia vigesima quarta in priorem epistolam ad Corinthios, de cõmunionem corporis Christi loquens: Cum honore & munditia omni ad Deum accedamus: & quando id propositum videris, dic tecti: Propter hoc corpus non amplius terra & cinis ego sum: non amplius captiuus, sed liber. Propter hoc, cælum & quæ in eo bona sunt, me accepturum spero: Propterea immortalem vitam, angelorum sedem, Christi consuetudinem. Hoc corpus affixum, verberatum, morte victum non est. Hoc corpus sol crucifixum visum, radios auertit. Propter hoc & velum tẽpli scissum est, & petra, & terra vniuersa tremuit. Hoc idem corpus cruciatum, lancea vulneratum, fontes sanguinis & aquæ vniuerso orbi salutares fecerunt. Et paulò post: Christus medio draconis ventre rupto atque discepto, ex adytis clarissimus euasit, & radios non ad hoc vsque cælum, sed ad ipsum su-

pernum thronum dimisit. Illuc nanque ipsum ex tulit quod etiam nobis exhibuit, & vt teneremus, & vt manducaremus: quod maximum dilectionis signum est. Quos enim amamus, nonnunquam etiã mortu petimus. Quare Iob vt feruorũ in se amorẽ ostenderet, dicebat illos sæpenumerò nimio in se amore dixisse, Quis det de carnibus eius, vt satureremur? Itã & Christus suã carnè dedit nobis, vt ea saturaremur, quo nos in plurimũ suũ amorem allexit. Hoc corpus in præsepi reueriti sunt Magi, & viri impij & barbari longo itinere confecto, cū timore & tremore plurimo adorauerunt. Tu verò non in præsepi id, sed in altari, non mulierem, quæ in vlnis teneat, sed sacerdotem præsentem, & Spiritum perabundè super proposito diffusum sacrificio vides. Et post pauca: Neque angelos, neque archangelos, non cælos, non cælos cælorum, sed ipsum horum omnium tibi Dominũ ostendo. Animaduertis quonam pacto, quod omnium maximũ est atque præcipuum in terra, non conspicias tantum, sed tangis: neque solam tangis: sed comedis, & eo accepto domum redis.

6. **PRESBYTERI** Achaia, in historia sancti Andree Apostoli: Omnipotenti Deo (inquit Andreas) ago omni die sacrificio, non thuris fumum, nec hircorum sanguinem, nec taurorum mugientium carnes, sed immaculatũ agnum quotidie in altari crucis sacrificio: cuius carnes posteaquam omnis populus credentium manducauerit, & eius sanguinẽ biberit, agnus qui sacrificatus est, integer perseuerat & viuus, & cū verè sacrificatus sit, & verè carnes eius maducatae sint à populo, verè sanguis eius sit haustus, tamẽ (vt dixi) integer permanet, & immaculatus & viuus.

1. **E. SECVNDA** synodus Nicena, actione sexta, tomo tertio: vt supra, in eadem hac questione, A. testimonio sexto.

2. **DE** Synodo Vercellensi sub Leone nono, item de Turonensi sub Victore secundo, & Romana sub Nicolao secundo, in quibus hæresis Berengarij dånata est, ita scribit Guitmundus Archiepiscopus Auerfanus, in libro primo de veritate corporis & sanguinis Christi in Eucharistia: Aucupatis ergò nonnullis velut ratiunculis, (neque enim vlla vnquam hæresis sine aliqua verisimilitudine rationis inualefcere potuit) adhibitis quoque paucis malè intellectis à se capitulis scripturæ sacræ, quæ multis errantibus laqueus est mortis, per egenos scholasticos iam per alimoniam qua sustentabat eos, & per suos dulces sermones corruptos, quaquauer sum virus effudit. Si qui autem præterea aliquo modo receperint eum, hi sunt qui ex Apostolorum sententia territi, (qua dicitur, Qui maducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit) communionem sacram, quam pro Ecclesiastico more sumere coguntur, mallet aut nullam, aut non tantam esse, quàm eius metu se à flagitiis aliquatenus temperare. Itã igitur & per tales execranda pestis paululum adoleuit. Mox ergò incipientibus his palam audiri, catholici viri grauitè commoti, atque intolerabiliter ferentes, praesidete per semet ipsam beatissimæ memoriæ domino Papa Leone, Vercellis Concilium ponunt. In quo post diligentissimam de corpore & sanguine Domini rationẽ, Berengarium & omnes eius in hac hæresi fautores

Singularis in nos amor. Iob 31.

Nota.

Nota.

Agnus immaculatus quotidiè immolatur & sumitur, nec sumptus constituitur.

Verè manducatur eius carnes.

Ex Guitmundo.

Berengarianæ hæresis principium.

1. Cor. 11.

Vercellense concilium contra Berengarium sub Leone 9.

perpetuo anathemate, nisi resipiscerent, damnauerunt. Cùmque iam defunctum sanctum Leonem Papam, & sanctos viros qui interfuerunt Concilio, maledicis verbis & scriptis lacessere non desineret, sanctissimum illud ac reuerendissimum Ecclesie Dei speculum, summum non pontificem, sed pompificem atque pulpificem vocans, eumque infatuatione Lanfranci infatuatum, concilium vanitatis adunasse blasphemans: Turonis item generali aggregato concilio, presenti venerabili nunc Papa Gregorio, Romano tunc Archidiacono, panem & vinum in sacrificio Domini non vmbaticè, sed verè Christi carnem & sanguinem fieri, dato propriæ manus sacramento, confirmavit. Indè postmodum desipiens, itidem Romæ in generali Concilio cõflictu rationis reuictus, libellos suos propria manu sub præsentia felicitis memorie Papæ Nicolai, coram omni synodo cremavit, errorè anathematizavit, confessionemque bonam, quam Turonis fecerat, præfuito identidem propriæ manus sacramento, renouavit his verbis: Ego Berægarius indignus diaconus ecclesie sancti Mauritij Andaguentis, cognoscens veram, catholicam, & Apostolicam fidem, anathematizo omnem hæresim, præcipuè eam de qua hæctenus infamatus sum, quæ adstruere conatur, panem & vinum quæ in altari ponuntur, post consecrationem solummodò Sacramentum & non verum corpus & sanguinè Domini nostri Iesu Christi esse: nec posse sensualiter nisi in solo Sacramento manibus sacerdotum tractari, vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Consentio autem sanctæ Romanæ Ecclesie & Apostolicæ sedi, & ore & corde profiteor, de sacramentis Dominicè mensæ, eam fidem me tenere, quam Dominus & venerabilis Papa Nicolaus & hæc sancta synodus auctoritate Euangelica & Apostolica tenendam tradidit, mihi que firmavit: scilicet panem & vinum quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solum Sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse: & sensualiter non solum sacramento, sed in veritate manibus sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri: iurans per sanctam & hominibus Trinitatè, & per hæc sacrosancta Christi Euangelia. Eos verò qui contra hanc fidem venerint, cum dogmatibus & sectatoribus suis æterno anathemate dignos esse pronuncio.

3. De iisdem synodis iam dictis, & primè de Romana quæ sub Leone nono celebrata est, ita scribit Lanfrancus Archiepiscopus Cantuariensis in libro de Eucharistie sacramento aduersus Berægarium: Tèpore sancti Leonis Papæ delata est hæresis tua ad Apostolicam sedem. Qui cùm synodo præfideret, ac resideret secum non parua multitudo Episcoporum, Abbatum, diuersique ordinis à diuersis regionibus religiosarum personarum: iustum est in omnium audientia recitari, quas mihi de corpore & sanguine Domini literas transmisiisti. Portitor quippe earum legatus tuus, me in Normannia non reperto, tradidit eas quibusdam clericis. Quas cùm legissent, & contra visitatissimam Ecclesie fidem scriptas animaduertissent: zelo Dei accensi, quibusdam ad legendum eas porrexerunt, plurimis earum sententias verbis exposuerunt. Itaque factum est, vt non deterior de te, quàm de me fuerit orta suspicio, ad quem videlicet tales lites

destinaueris: putantibus multis me fouere quæ à te dicerentur, vel gratia qua te diligerem, vel fide qua reuerè ita esse indubitanter tenerem. Igitur cùm à quodam Rhemenfi clerico Romam perlatas recitator legeret, intellecto quòd Ioannem Scotum extolleret, Paschasium damnaret, communi de Eucharistia fidei aduersa sententia: promulgata est in te damnationis sententia, priuans te communione sanctæ Ecclesie, quam tu priuare sancta eius communione satagebas. Post hæc præcepit Papa vt ego surgerem, prauis rumoribus me maculam abstergerem, fidem meam exponerè: expositam, plus sacris auctoritatibus quàm argumentis probarè. Itaque surrexi, quod sensi dixi, quod dixi probavi, quod probavi omnibus placuit, nulli displicuit. Dehinc declarata est synodus Vercellensis, quæ tunc proximo Septembri, eodem præfide Pontifice, est celebrata Vercellis: Ad quam vocatus non venisti. Ego autem præcepto ac precibus præfati Pontificis vsque ad ipsam synodum secum remasi. In qua in audientia omnium qui de diuersis huius mundi partibus illuc conuenerant, Ioannis Scoti liber de Eucharistia lectus est: ad datus, sententia tua exposita ac damnata: fides sanctæ Ecclesie, quam ego teneo ac tenendã adstruo, audita, & concordi omnium assensu confirmata. Duo clerici qui legatos tuos se esse dixerunt, volentes te defendere, in primo statim aditu defecerunt & capti sunt. Ab hac sententia nunquam discessit S. Leo in omnibus suis Conciliis, seu quibus ipse præsentiam suam exhibuit, seu quæ per legatos suos in diuersis prouinciis cõgregari instituit. Quæ sententia non effugit successorem quoque suum felicitis memorie Papam Victorem. Sed quicquid de hac re seu ceteris ipse statuit, statui ve precepit: hoc etiam iste sua atque omnium Conciliorum suorum auctoritate firmavit. Denique in Concilio Turonensi, cui ipse interfuerit ac præfuerit legatus, data est tibi optio defendèdi partem tuam. Quam cùm defendendam suscipere non auderes, confessus coram omnibus communem Ecclesie fidem, iurasti te ab illa hora ita crediturum, sicut in Romano Concilio te iurasse (postea) est superius comprehensum. Porro quid de hac re tèpore Nicolai gestum sit, breuiter supra referaui. Et cætera quidem (inquit paulò antè Lanfrancus) à beate memorie Nicolao totius Christiani nominis summo Pontifice, & à centum tredecim episcopis Romæ audita, examinata atque data sunt. Tu quoque inclinato corpore, sed non humiliato corde, ignem accendisti, librosque peruersi dogmatis in medio sancti Concilij in eum cõiecasti: iurans per id, quod rebus omnibus incomparabiliter maius est, fidem à patribus, qui præsentibus erant, tradidisti, inuolabiliter te seruaturum, veteremque doctrinam tuam de corpore & sanguine Domini ab illa die aliis non prædicaturum. Huius propositi sacrilegus violator, contra præfatam synodum, contra catholicam veritatem, contra omnium Ecclesiarum opinionem scriptum postea condidisti.

4. De Romana synodo celebrata sub Gregorio septimo aduersus Berægarium, ita scribit Thomas Vualdensis tomo secundo de Sacramentis, capite quadragesimotertio: Berægarius sub Leone accusatus condemnatur: reciduat: sub successore eius Victore accusatus condènatur. Successit Victori Stephanus,

Nota veteris hæreticorum morem.

Turonense Conciliu sub Victore 2. Palinodia Berengarij.

Romani sub Nicolao 2.

Rursus palinodiam cantat & suos libros comburit.

Cõfessio Berengarij Catholica.

Eandem eisdem verbis referet Lanfrancus in libro contra Berægarium, & Gratianus, de Cõfess. dist. 2.

Fides Ecclesie Rom. & sedis Apostolicæ de venerabili sacramento.

Sacramentum nostri à proprio patre anathematizatum: digni pronunciantur.

Ex Lanfranco.

Romana synodus sub Leone 2. aduersus Berægarium.

Synodus Romana sub Gregorio 7.

Vercellensis synodus sub Leone 9. contra eundem Berengariu.

Non illius Franciscani qui post vixit.

Secunda cõfessio Berengarij facta in synodo Romana sub Gregorio 7.

Turonense synodus sub Victore 2. aduersus Berægarium.

Palinodia prima Berengarij.

Synodus Romana sub Nicolao 2.

Cõfessio Berengarij libris suis, & sua hæresim ab iurat secundo.

Inconstantia Berengarij.

Ex Thoma Vualdensi.

Inconstantia Berengarij.

Stephanus, Stephano Benedictus, Benedicto Nicolaus, sub quo Romæ vincitur, condemnatur coram Concilio generali celebrato Romæ in Ecclesia Constantiniana. Iterum desipit: succedit Nicolaus Alexander, Alexandro Gregorius septimus: qui antea dictus est Hildebrandus, qui prius deuicit eum Turonis cùm fungeretur ibi legatione Papæ Victoris, & iam vltimatè cõfuit eum Romæ in Ecclesia Saluatoris, sicut acta formata declarant eiusdem concilij: & ea reperi in annofo libro Decretorum Pontificum sub Decreto eiusdem. In quibus sic scriptum: Anno ab incarnatione sempiterni principij millesimo septuagesimo nono, mense Februarij, indictione secunda, pontificatus verò domini Gregorij Papæ septimi sexto anno, ad honorem Dei & ædificationem Ecclesie sanctæ, salutem quoque tam corporum quàm animarum, ex præcepto sedis Apostolicæ conuenerunt finitimi & diuersarum prouinciarum Archiepiscopi, Episcopi, religiosæque personæ, vt sanctam synodum celebrarent: Omnibus igitur in Ecclesia Saluatoris congregatis, habitus est sermo de corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi: Et paulò post: Denique Berægarius huius erroris magister, post lógo tempore dogmatizatam impietatem errasse se coram Concilio frequenti confessus, veniamque postulans & orans, ex Apostolica clemètia meruit. Turauitque sicut nunc in sequentibus

continetur: Ego Berægarius corde credo & ore confiteor, panem & vinum quæ ponuntur in altari, per mysterium sacre orationis & verba nostri redemptoris, substantialiter conuerti in veram ac propriam & viuificatricem carnem & sanguinem Domini nostri Iesu Christi. Et post consecrationem esse verum Christi corpus, quod natum est de virgine, & quod pro salute mundi oblatum in cruce pendit: & quod sedet ad dexteram Patris: & verum sanguinem Domini nostri Iesu Christi, qui de latere eius non tantum per signum & virtutem Sacramenti, sed etiam in proprietate naturæ & veritate substantiæ, sicut in hoc breui continetur: & ego legi, & vos intelligitis: sic credo. Nec contra hanc fidem vltèrius docebo: sic me Deus adiuet, & hæc sacra Euangelia.

5. CONCILIVM Constantiense sessione octaua damnauit hunc articulum tertium Ioannis Vii. cleff: Christus non est in Sacramento altaris identicè & realiter propria præsentia corporali.

6. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, canone primo: Si quis negauerit in sanctissima Eucharistia Sacramento contitteri verè, realiter & substantialiter corpus & sanguinem vnà cum anima & diuinitate Domini nostri Iesu Christi, ac proindè totum Christum: sed dixerit tantummodò esse in eo vt in signo, vel figura, aut virtute, anathema sit.

Substantialiter conuerti in veram & viuificatricem carnem.

Adest identicè & realiter propria præsentia corporali.

Non adest vt in signo vel figura aut virtute tantum.

Quid verò de transubstantiatione?

A. Hic duo in primis animaduertenda, eaque apertè profitenda sunt: alterum, sacerdotem qui conficiat Eucharistiam, legitimè ordinatum esse oportere: alterum, tantam inesse vim in verbis illis arcanis & consecratoriis, quibus idem Sacerdos Christi vice panem & vinum in altari consecrat, vt panis quidem in Corpus, vinum autem in Sanguinem Domini subito transmutetur.

B. Verè stupenda, solaque fide metienda transmutatio, quæ omnipotente Christi virtute per ea ipsa verba operante fit: nec immeritò à sancta Catholica Ecclesia Transubstantiatio appellata est, quòd panis vini que substantia in Corpus Sanguinemque Christi certò conuertatur.

C. Si enim valuit tantum sermo Eliæ, vt ignem de cælo deuocaret, non valebit Christi sermo (sic enim colligit Ambrosius) vt species mutet elementorū: De totius mundi operibus legisti, Ipse dixit, & facta sunt: Ipse mandauit, & creata sunt. Sermo ergò Christi, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt, in id mutare, quod non erant? Non enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare naturas. Atqui Christi sermone nihil apertius, dū ait, Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus: vt nullus omninò relictus sit locus suspicandi, post consecrationem panem & vinum in

a Conc. Lateranen. c. 1. Chrysof. li. 3. de sacer. Hieron. ad Heliod. epist. 2. & 8. ad Eugippium.

b Iustin. apolog. 2. Iren. li. 5. Amb. li. 4. de sacra. ca. 4. & de his qui myst. in. c. 9. Aug. ser. 28. de verb. Domi. Cyp. de cana Domini. Chrysof. ho. 2. in 2. ad Timotheu. & de prod. iudic. Vide Bellarionem hac de re. & Nyllin. Quar. catech. ca. 37. & Grad. de sacro baptis. Prosper de conf. dist. 2. ca. Nos autem. c. Euf. Emil. ho. 5. de pasch. Cyp. serm. de cana Dom. Cyril. Hier. Cate. 1. 3. & 4. Myf. tag. Amb. li. 5. de Sacram. c. 4. & li. 4. ca. 4. & 5. item li. 4. de fide ca. 5. Chrysof. in Matr. hom. 83. & de Encan. Damasc. li. 4. ca. 4.

d Concil. Lateran. can. 1. Triden. sess. 13. cap. 4. & can. 2. Vide & Rom. sub Greg. 7. Cõfess. sess. 8. art. 1. & 2. Itè Florent. Cõc. Et Lanfranc.

e Amb. de his qui myst. Initian. cap. 9. Et li. 4. de Sacram. ca. 4. f. Psal. 148. a.

g Matt. 26. c. Marc. 14. c. & ibidem Theophylactus atque in c. cap. Ioannis. Vide etiam Greg. Nyll. orat. catechet. ca. 37. & Guimundum, li. 31.

1. A. CONCILIVM Lateranense magnū canone primo: Hoc Sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui fuerit ritē ordinatus secundū clauēs Ecclesie, quas ipse concessit. Apostolis & eorum successoribus Iesus Christus.

2. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Si quis consideret quantum id sit mysterium, ut scilicet qui homo ipse sit, carne ac sanguine etiamnum constans, isque inuolutus, beatæ atque immortalis naturæ illi fieri propior queat; tū probè intelliget quanto sacerdotes honore, quanta dignitate Spiritus sancti gratia dignata fuerit: operantibus enim illis, tum sacra hæc quæ dico, initiatur perficiunturque: tum etiam alia his nihilo inferiora, quæ ipsa ad dignitatis, salutisque nostræ rationem spectant.

3. HIERONYMVS epistola prima ad Heliodorum: Absit ut de his quidquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus.

4. IDEM epistola octogesima quinta ad Euagriū: Quis patiatur mensuram & viduarum minister ut supra eos se tumidus efferat, ad quorum preces Christi corpus, sanguisque conficitur?

5. IVSTINVS Apologia secunda pro Christianis ad Antoninum Pium: Cibum qui per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratus est, & quo sanguis carnesque nostræ communionē aluntur, Iesu Christi eius qui homo factus est, & carnē & sanguinem esse accepimus, &c. ut supra quæstione quarta, B. testimonio quinto.

6. IRENEVS libro quinto aduersus hæreses: Quando & mixtus calix, & factus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi, &c. ut supra quæst. prima, B. testimonio quinto.

7. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Consecratio igitur quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. Nam reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo defertur: Oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris: vbi venit ut conficiatur venerabile Sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi. Ergo sermo Christi hoc conficit Sacramentum. Vide supra quæstione quarta, A. testimonio vicésimo quarto.

8. IDEM in libro de his qui mysteriis initiantur, capite nono: Quantis vtimur exemplis, ut probeamus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecravit, &c. Et nonnullis interiectis: Quod si tantum valuit humana benedictio, ut naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, &c. ut infra hac eadem quæstione, C. testimonio primo.

9. AVGVSTINVS sermone vicésimo octauo de verbis Domini: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Memini sermonis mei, cum de Sacramentis tractarem. Dixi vobis, quod ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur: sed corpus appellatur. quare ergo in oratione dominica quæ postea sequitur, ait, Panem nostrum? Panem quidem dixit, sed ἁγίου dixit, hoc est,

super substantiali. Non iste panis qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Idem ergo Græcè ἁγίου dicitur.

10. CYPRIANVS de cœna Domini. Ex quo à Domino dictum est: Hoc facite in meam commemorationem, &c. ut infra quæstione septima, M. testimonio primo. Et notitā multò potest: Panis iste quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia verbi factus est caro.

11. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in secundam epistolam ad Timotheum: Quemadmodum verba quæ locutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdos nunc quoque pronunciat, ita oblatio eadem est. Reliqua vide supra quæstione quarta, D. 4.

12. IDEM in homilia de prodicione Iudæ: Et nunc ille præstid est Christus, qui illam ornavit mensam, ipse istam quoque consecrat. Non enim homo est, qui proposita de consecratione mensæ Domini corpus Christi facit & sanguinem, sed ille qui crucifixus pro nobis est Christus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute consecratur & gratia. Hoc est, ait, corpus meum: hoc verbo proposita consecrantur. Et sicut illa vox quæ dicit, Crescite & multiplicamini & replete terram: semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationē operante natura: ita & vox illa semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesie vsque ad hodiernum diem, & vsque ad eius aduentū præstat sacrificio firmitatem.

13. BESSARTON Archiepiscopus Constantino-politanus in libro de Sacramento Eucharistie, & verbis quibus consecratio peragitur: Enimvero nemo est, quem lateat, quemadmodum panis & vini in corpus & sanguinem Christi in instanti facta transubstantialitas humanam omnem facultatem excedit, ingensque opus est & certè diuinum, ita etiam huius Sacramenti efficientia verba instant ipsius Sacramenti, eximia cuiusdam virtutis esse debere. Christi verò diuinis verbis nihil esse potētius, nihil efficacius esse posse manifestū est. Quāobrem fateri necesse est, dominicis illis verbis, & nullis aliis, diuinū hoc Sacramentum cōfici posse. Nec enim diuinissima per diuinā potentia cōfici negauerit quispiam, nec verbis Christi nihil omnino efficacius esse, cum non modò homo, verum etiam Deus sit, creatorque omnium, qui solo nutu cuncta produxit, qui verbo ægros curauit, mortuos suscitauit, cæteraque miracula fecit, quæ in Evangeliiis recitantur. Præterea humana preces tūc facillimè quod orant. consequuntur, cum id meritū sint, & à benè meritis effundantur. Atqui panis & vini in corpus & sanguinem transmutatio, non peccentium meritis, sed eius potentia qui ex nihilo cuncta produxit, per sacerdotem, tanquam per instrumentum quoddam efficitur. Vnde non minus ab indignis sacerdotibus atque peruersis, quam à bonis sanctisque consecratur. Ex quo manifestum est, non orantis sanctitatem, sed ipsum Dominum propriis suis verbis à sacerdote prolati, panem & vinum in proprium corpus transmutare. Nam si humane preces hoc possent, potius bonorum viro-

Sacerdos ritē ordinatus, solus hoc Sacramentum conficit.

Operantibus sacerdotibus perficiuntur sacra Eucharistie mysteria.

Presbyteri Christi corpus sacro ore conficiunt.

Ad preces presbyteri corpus sanguisque Christi conficitur.

Eucharistia verbis Christi consecratur.

Virtute verborum fit Eucharistia.

Fit per

Verbis Christi fit consecratio.

Eadem sunt verba 3. Ambrosii, 4. quæ habentur c. 1. de Spe, quæst. 10. rest. penult.

Post Christi verba prolata, non panis, sed corpus Christi appellatur.

Luc. 22.

Omnipotentia verbi, panis natura mutatur in carnem.

His verbis nunc consecratur, quibus Christus.

Christi consecrat.

Quibus Christi verbis consecratio fit.

Quod si solis verbis Christi fiat consecratio, multis argumentis probat.

Primum.

Secundum.

Tertium.

rum preces, etsi non sacerdotum, quam prauorum sacerdotum, hoc diuinum opus efficerent. Atqui indecens esset, atque ab humana salute alienum, existimare tantum Sacramentum à re dubia depēdere: quippe dubium atque ambiguum est, an preces & supplicationes nostræ Deo acceptæ sint futura: ex quo fieret, ut & salus à nobis virtute huius mysterij expectata, dubia foret. Quod nè accidat, immò salus nostra, quam dignè participantibus hoc Sacramentum præbet, certa atque indubia fit, necesse est Dominicis verbis duntaxat, & nullis aliis, tantum confici sacramentum, &c. Panis & vini substantia in sua permanet natura, donèc omnia illa, quæcunque sunt quæ Sacramentū perficiunt, verba dicuntur. Quibus dictis mox consecratur Sacramentum. Præter hæc omnia, cum hoc immaculatum sacrificium in sui memoriā fieri iussit Dominus. Hoc enim, inquit, facite in meam commemorationem: certè expressior eius memoria fit, cū illius verba ex sacratissimo illo ore prolata repetimus, quam si alia quæcunque referamus. Quod cōfirmat Apostolus Paulus, dum dicit, Domini mortem in hoc sacrificio annunciamus. Quo enim modo annunciari expressius potest, quam dū corpus & sanguis eius, propriis eius verbis quam quibusvis aliis, tantum conficitur Sacramentum? Veritatem concurrere Patrem ac Spiritum sanctum Filio, in hoc diuino opere transubstantialitatis panis & vini in corpus & sanguinem Christi, fas est à fidelibus credi. Omnia enim opera in creaturis Trinitati communia sunt, nihilque fit omnino, nisi creante Filio, beneplacito Patris, & Spiritus sancti voluntate. Est autem ad hæc necessarius, & idoneus, & sufficiens minister. Sufficiens autem est, qui potestatem per consecrationem habuit, & sacerdos factus est. Nec enim à quocunque prolata eiusmodi verba efficere possunt quod quæritur: immò verò nihil omnino possunt, nisi à sacerdote proferantur. Eius rei ratio est, quòd ita Deo placitum est, ita ordinauit, hanc tulit legem. Transgressor igitur legis & voluntatis eius, dignum paratū est meritum, nè quid facere possit. Oportet enim sacerdotem cum debita intentione ad ea quæ Dominus mandauit, accedere. Siquidem mandauit nobis, ut in eius commemorationem hæc ageremus, ut sciamus corpus eius & sanguinem (instrumentaliter ipsi facientes cum hæc operamur) mortem eius annunciare. Si quis enim vel verba Domini, vel alia quælibet, quibus existimet huiusmodi Sacramentū confici, pronunciet, non ad ea quæ dicta sunt intendens, sèquē id agere, quod ille iussit, arbitretur, nihil omnino agit: sed suo frustratus desiderio, fallitur. Materiam præterea ad hæc aptam & conuenientem esse necesse est: oportet enim panē ex frumento, vinum ex vite fieri. Quòd si aliter sacerdos, etiam cum debita intentione, vel ipsa verba Domini, & alia quæcunque pronunciet, vanus est omnis labor: nec enim vquam ex hordeo milliove, aut alio seminū genere panis factus, neque ficera aut lac aut mel, in corpus & sanguinē Domini transmutaretur. Hoc canones Apostolorum, hoc posteriores Doctores affirmant. Quamobrem hoc? Quoniam ille opifex rerum ita voluit, ita constituit: transgredi autem, & vitare quicquid eorum, quæ ille ordinauit, nefas est. Hæc ergo ad

Quartum.

Nonum.

1. Cor. 11.

Vndecimum.

sacri mysterij cōsumptionem necessaria prorsus sunt, & sine quibus nihil omnino fieri potest. Vide alia multa copiosius ibidem.

14. GREGORIUS Nyssenus in oratione catechetica quæ dicitur Magna, capite trigésimo septimo: Hic panis, sicut dicit Apostolus, sanctificatur per verbum Dei & orationem, non per cibum & potum procedens ad corpus Verbi, (id est, non quia comeditur eo progrediens, ut Verbi corpus euadat. Sic enim in Panoplia Euthymij, titulo 21. Verbi Franciscus Zimus) sed à verbo, quemadmodum dictum est, transmutatus, nempe, Hoc est corpus meum, &c. infra hac eadem quæstione, C. testimonio octauo.

15. IDEM in oratione de sancto Baptismo: Panis initiū est panis communis, sed vbi eum mysteriū sacrificauerit, corpus Christi & dicitur & est, eodem modo vinum: cum sint res exigui precij ante benedictionem, post sanctificationem, quæ à spiritu procedit, vtrunque eorum excellenter operatur.

16. PROSPER, siue Augustinus in libro sententiarum Prosperi, ut citat Gratianus de consecratione distinctione secunda: Nos autem in specie panis & vini quam videmus, res inuisibiles, id est, carnem & sanguinem honoramus: nec similiter cōprehendimus has duas species quemadmodum ante consecrationem comprehendebamus: cum fideliter fateamur, ante consecrationem panem esse & vinum quod natura formauit, post consecrationem verò carnem Christi & sanguinem, quod benedictio consecravit.

17. EUSEBIUS Emisenus homilia quinta de Paschate: Quia corpus assumptum ablatum erat ex oculis nostris, & sideribus illaturus, necessarium erat ut nobis in hac die sacramentum corporis & sanguinis sui consecraret: ut coleretur iugiter. per mysterium, quod semel offerebatur in precium: ut quia quotidiana & indefessa currebat pro hominū salute redemptio, perpetua esset etiam redemptionis oblatio, & perennis illa victima viueret in memoria, & semper præsens esset in gratia. Verè vnica & perfecta hostia, fide estimanda, nō specie: nec exteriori cōsensa visu, sed interiori affectu. Vnde meritò cælestis confirmat autoritas: Quia caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Recedat ergo omne infidelitatis ambiguum, quandoquidem qui author est muneris, ipse etiam testis est veritatis. Nam inuisibilis sacerdos, inuisibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui, verbo suo secreta potestate conuertit; ita dicens: Accipite & edite: hoc est enim corpus meum: & sanctificatione repetita, Accipite & bibite: hic est sanguis meus. Ergo sicut ad iurum præcipientis Domini repente ex nihilo substituerunt excelsa cælorum, profunda fluctuum, vasta terrarum, pari potentia in spiritualibus Sacramentis verbo præbetur virtus, & rei feruit effectus. Quanta itaque & quam celebranda beneficia vis diuinæ Benedictionis operetur, attende: & ut tibi nouum & impossibile non debeat videri, quòd in Christi substantiam terrena & mortalia cōmutantur, te ipsum, qui jam in Christo es regeneratus, interroga.

18. CYPRIANVS in sermone de cœna Domini: Panis iste communis in carnem & sanguinem mutatus, procurat vitam & incrementum corporibus:

1. Tim. 4.

Non fit Christi corpus sumptione nostra, sed virtute verborum Christi.

Matth. 26.

Panis & vini per benedictionem fit corpus & sanguis Christi.

Honoramus carnē & sanguinem.

Ante consecrationē panis est, benedictio verò facit ut fit caro Christi.

Iuan. 6. Recedat omne infidelitatis ambiguum.

Conuertit in substantiam corporis & sanguinis sui Matth. 26.

Vis diuine benedictionis.

In Christi substantiam cōmutantur.

Panis in carnē & sanguinem mutatus.

Visibilibus Sacramentis inest vitæ æternæ effectus.

Panis non est figie, sed natura mutatus, factus est caro.

Panis fit corpus Christi, & vinum fit sanguis.

Non est amplius panis.

Vt aquam in vinum mutauit, ita & vinum in sanguinem transmutat.

Post consecrationem non est amplius panis.

Per consecrationem fit caro Christi.

Sacramenta transfigurantur in carnem & sanguinem.

Non humane virtutis opera.

Christus est qui transmutat.

Mysteria consumuntur corporis substantia.

ideoque ex consueto rerum effectu fidei nostræ adiuta infirmitas, sensibili argumento edocæta est, visibilibus Sacramentis inesse vitæ æternæ effectum, & non tam corporali, quam spiritali transmutatione Christo nos vniri: & paulò post: Panis iste quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia verbi factus est caro: & sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat diuinitas: ita Sacramento visibili ineffabiliter diuina se infudit essentia.

19. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi mystagogica prima: Panis & vinum Eucharistiæ, ante sacram inuocationem adorandæ Trinitatis, panis erat & vinum merum: peracta verò inuocatione, panis quidem fit corpus Christi: vinum autè sanguis Christi.

20. ET catechesi mystagogica tertia: Panis Eucharistiæ post Sancti Spiritus inuocationem, non amplius est panis communis, sed est corpus Christi.

21. IDEM catechesi mystagogica quarta: Aquam aliquando mutauit in vinum, quod est sanguini propinquum, in Cana Galilææ, sola voluntate: & non erit dignus cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutasset? & c. vt supra quæstione secunda, A. testimonio primo.

22. AMBROSIVS libro quinto de Sacramentis, capite quarto: Dixi vobis quod ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur.

23. IDEM libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Vbi accesserit consecratio, de pane fit caro CHRISTI. Et post pauca: Si tanta vis est in sermone Domini IESV, vt inciperent esse quæ non erant, quanto magis operatorius esse vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? & c. vt supra quæstione quarta, A. testimonio vicefimoquinto.

24. ET capite quinto: Vis scire quia verbis celestibus, & c. vt supra quæstione quarta, A. testimonio vicefimoquinto.

25. IDEM Ambrosius libro quarto de fide ad Gratianum Augustum, capite quinto: Nos autem quotiescunque sacramenta sumimus, quæ per sacræ orationis mysterium in carnem transfigurantur & sanguinem, mortem Domini annunciamus.

26. CHRYSOSTOMVS homilia octogesima tertia in Matthæum, & homilia sexagesima ad populum Antiochenum: Nô sunt humane virtutis hæc opera, quæ tunc in illa cœna confecit: ipse nunc quoque operatur, ipse perficit: ministrorum nos ordinem tenemus: qui verò hæc sanctificat & transmutat, ipse est. Latius supra quæstione prima, B. testim. quarto.

27. IDEM in sermone de Eucharistia in encaniis: Num vides panem? num vinum? num sicut reliqui cibi in secessum vadunt? Absit. Nè sic cogites. Quemadmodum enim si cera igni adhibita, illi assimilatur, nihil substantiæ remanet, nihil superfluit: sic & hæc putamysteria consumi corporis substantia.

28. IOANNES Damascenus libro quarto de Orthodoxa fide, capite decimo quarto, vt supra quæstione secunda, B. testimonio septimo. vbi hos ha-

bet loquendi modos: Panis & vinum transmutantur. Fecit hæc corpus & sanguinem suum, Panis & vinum transmutatur in corpus & sanguinem Dei. Panis vinumque & aqua per inuocationem & aduentum Spiritus sancti supernaturaliter transmutatur in corpus & sanguinem Christi.

1. B. CONCILIVM Lateranense magnum canone vel capite primo: IESV CHRISTI corpus & sanguis in Sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur, transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina, & c.

2. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatercia, capite quarto: Quoniam autè Christus Redemptor noster corpus suum, id quod sub specie panis offerebat, verè esse dixit, ideò per suam semper in Ecclesia Dei fuit, idque nunc denuò sancta hæc Synodus declarat, per consecrationem panis & vini conuersionem fieri totius substantiæ panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, & totius substantiæ vini in substantiam sanguinis eius: quæ conuersio conuenienter & proprie à sancta Catholica Ecclesia Transubstantiatio est appellata.

3. ITEM canone secundo: Si quis dixerit in sacrosancto Eucharistiæ Sacramento remanere substantiam panis & vini vnâ cum corpore & sanguine Domini nostri IESV CHRISTI: negaueritque mirabilem illam & singularem conuersionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem, manentibus duntaxat speciebus panis & vini: quam quidem conuersionem catholica Ecclesia aptissime transubstantiationem appellat, anathema sit.

4. CONCILIVM Romanum sub Gregorio septimo in confessione Berégarij, vt supra quæstione quarta, E. testimonio quarto: vbi hac verborum forma vitur: Panis & vinum substantialiter conuertuntur in veram & propriam ac viuificatricem carnem & sanguinem Domini nostri Iesu Christi.

5. CONCILIVM Constantiense sessione octaua damnat hunc articulum Ioannis Vuicleff: I. Substantia panis, materialis & vini materialis manet in Sacramento altaris. Itè hunc: II. Accidentia panis non manent sine subiecto in eodem Sacramento.

6. CONCILIVM Florentinũ: Sacerdos in persona Christi loquens, hoc conficit Sacramentum. Nam ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur.

7. LANFRANCVS in libro de Sacramento Eucharistiæ: Confitetur Ecclesia toto terrarum orbe diffusa, panem & vinum ad sacrandum proponi in altari: sed inter sacrandum incomprehensibiliter & ineffabiliter in substantiam carnis & sanguinis commutari. Et rursus in eodem libro: Credimus igitur terrenas substantias quæ in mēsa Dominica per sacerdotale ministeriũ diuinitus sanctificatur, ineffabiliter, incomprehensibiliter, mirabiliter operante superna potentia, conuerti in essentia Domini corporis, reseruatis ipsarum rerum speciebus, & quibusdam alijs qualitibus, nè percipientes cruda & cruenta horrerent, & vt credentes fidei præmia ampliora perciperent: ipso tamen Domini corpore existente in celestibus ad dexteram Patris immortalis, inuiolato, integro, incontaminato,

Transmutantur in corpus & sanguinem Domini.

Transubstantiationis nomen.

Conuersio totius substantiæ panis & vini.

Transubstantiationis nomen conueniens est.

Conuersio mirabilis totius substantiæ panis & vini.

Apertissimum transubstantiationis nomen.

Substantialiter conuertitur.

Substantia panis non manet.

Substantia panis & vini conuertuntur.

In substantiâ carnis & sanguinis commutari.

Conuerti in essentia Domini corporis.

to, illæso, vt verè dici possit & ipsum corpus quod de virgine sumptum est, nos sumere, & tamen non ipsum: Ipsum quidem, quantum ad essentiam, veræque naturæ proprietatem, atque virtutem: non ipsum autem, si species panis vini que speciem, cæteraque superius comprehensa. Hanc fidem tenuit à priscis temporibus, & nunc tenet Ecclesia, quæ per totum diffusam orbem, Catholica nominatur.

Vides Ecclesiæ catholicæ.

Eucharistia præfertur manui.

1. Cor. 10.

Potior veritas quam figura.

Exemplis probatur naturam mutationem.

Exod. 14.

Ioan. 3.

Num. 20.

Exo. 17.

4. Reg. 6.

enim ferri species, quàm aquarum liquor. Aduertimus igitur maioris esse virtutis gratiam, quàm naturam, & adhuc tamen prophetica benedictionis numeramus gratiam. Quod si tantum valuit humana benedictio vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa Domini Saluatoris operantur? Nam Sacramentum istud quod accipis, Christi sermone conficitur. Quod si tantum valuit sermo Helia, vt ignem de cælo deponeret: non valebit Christi sermo, vt species mutet elementorum? De totius mundi operibus legis: Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Sermo ergò Christi, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt, in id mutare, quod non erat? Non enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare, naturas. Sed quoad argumentis vtimur? Suis vtamur exemplis, incarnationis que exemplo adstruamus mysterij veritatem. Nunquid natura vsus præcessit, cum Iesus Dominus ex Maria nascetur? Si ordinem quærimus, viro mixta femina generare consueuit. Liqueat igitur quod præter naturæ ordinem virgo generauit: & hoc quod conficimus corpus, ex virgine est. Quid hæc quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus IESVS partus ex virgine? Vera vtique caro Christi, quæ crucifixæ est, quæ sepulta est: verè ergò carnis illius Sacramentum est. Ipse clamat Dominus IESVS: Hoc est corpus meum. Ante benedictionem verborum celestium alia species nominatur, post consecrationem corpus Christi significatur. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur esse, post consecrationem sanguis nuncupatur. Et tu dicis, Amen: hoc est, verum est. Quod os loquitur, mens interna fateatur: quod sermo sonat, affectus sentiat.

Benedictio diuina hoc sacramentum conficitur.

Species sine naturæ elementorum mutatur. Psal. 148.

Corpus quod conficimus, ex virgine est.

Ante benedictionem nominatur alia species, post consecrationem corpus Christi significatur. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur esse, post consecrationem sanguis nuncupatur. Et tu dicis, Amen: hoc est, verum est. Quod os loquitur, mens interna fateatur: quod sermo sonat, affectus sentiat.

2. IDEM libro quarto de Sacramentis, capite quarto, vt supra quæstione quarta, A. testimonio vicefimoquarto.

3. P S A L M O centesimo quadagesimo octauo, vt in textu, A. quæstionis quartæ.

4. M A T T H Æ I vicefimo sexto, ibidem B. testimonio tertio.

5. M A R C I decimo quarto, ibidem testimonio secundo.

6. T H E O P H Y L A C T V S in decimum quartum Marci.

7. ET in sextum caput Ioannis, vt supra quæstione secunda, B. testimonio primo & tertio.

8. G R E G O R I V S Nyssenus in oratione Catechetica quæ dicitur Magna, capite trigesimo septimo: Quærebatur quemadmodum quod est in illo corpus Christi, viuificat omnem hominum naturam, in quibus est fides, omnibus distributum, & ipsum minimè diminutum. Fortasse ergò non procul absimum à probabili ratione. Nam si cuiuslibet hominis substantia seu consistetia est ex alimento: id autem est cibus & potus, est autem in cibo panis: in potu autem aqua vino condita. Dei autem verbum, sicut prius est definitum, quod est Deus & verbum, humana est natura conuerterat, & cum esset in nostro corpore, non aliam aliam humane nature innouauit constituta.

tionem: sed per ea quæ sunt consueta & congruentia, suo corpori dedit permansionem, cibo & potu continens substantiam. Cibus autem erat panis. Quomodo ergo in nobis, sicut iam sæpè dictum est, qui panem videt, humanum corpus videt quodammodo, quod cum ille in eo fuerit, hoc fit: ita illic quoque quod Deum suscepit corpus, cum panis alimentum accepisset, quadam ratione idè erat quod ille, alimento, vt dictum est, transeunte in naturam corporis. Nam quod est omnium proprium, id quoque pro certo & constanti est in illa carne, nempe quod illud quoque corpus pane cõtinebatur. Corpus autem, Dei verbi inhabitatione ad diuinam transmutatum est dignitatem. Rectè ergo nunc quoque Dei verbo sanctificatum panem in Dei verbi corpus credo transmutari. Etenim panis erat potestate illud corpus. Fuit autem sanctificatus habitatione verbi, quod tanquam in tabernaculo habitauit in carne. Igitur vndè in illo corpore transmutatus panis, transit in diuinam virtutem, per idem nũc fit similiter. Nam & illic verbi gratia sanctũ fecit corpus, cui ex pane erat substantia & quodammodo ipsum quoque erat panis: & hic similiter panis, sicut dicit Apostolus, sanctificatur per verbum Dei & orationem, non per cibum & potũ procedens ad corpus verbi, sed à verbo, quemadmodum dictum est, transmutatus, nempe, Hoc est corpus meum. Cũ autem omnis caro alatur etiam per humorem, neque enim, nisi cum eo coniungatur, id quod est in nobis terrestre in vita permanerit: Quomodo autem per durum & solidum alimentum soliditatem corporis fulcimus ac stabilimus, eodem modo etiam humori adiungimus accessionem ex natura eiusdem generis. Qui quidem cũ fuerit in nobis, per alterandi facultatem fit sanguis, & maxime si per vinum accepit virtutem transmutandi in calidum. Quoniam ergo hanc quoque partem accepit caro illa Dei susceptrix ad Dei constitutionem: manifestatum autem verbum propterea se admiscuit interitui obnoxia hominum nature, vt communionem diuinitatis simul etiam deificetur humanitas: ea de causa per suæ gratiæ dispensationem se per carnem inferit omnibus credentibus, commisit & contemptatus corporibus credentium, quibus substantia est ex pane & vino, vt vnione cũ eo quod est immortale, sit etiam homo particeps incorruptionis. Hęc autem dat virtute benedictionis, in illud transelementata eorum quæ apparent natura.

9. G V I T M V N D V S archiepiscopus Auerfanus libro tertio de Sacramento Eucharistiæ aduersus Berengarium, cũ refutasset eorum sententiam, qui negant veritatem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia, sic ait: Hęc interim contra vmbraicos dicta sint. Nunc contra illos habenda est ratio, qui Ecclesiæ rationibus expugnati, iam quidem negare nequeunt substantiã corporis C H R I S T I cibo inesse Dominico: panem tamen & vinũ per verba Saluatoris, in carnem eius & sanguinem verti nequaquam credentes, sed Christum pani

& vino commiscentes, tanquam subtiliori ratione hæresim alteram condiderunt. Quos quidem alios dico, quasi alio errore detetos: Nam aliàs idè sunt. Nam primũ quidem, apud quos possunt, quantumcunque possunt, nihil de corpore & sanguine Domini substantialiter sacramentis inesse contendunt: Sed in dè (vt diximus) pulsũ, confugere mālunt ad hanc impietatem, quã synceram tenere cum aliis hominibus humiliter veritatem. Et eorum rationibus confutatis, Quapropter, inquit, cũ & ista causã nihil valeant, nec alias ipsi afferant: quæ insania est, vt C H R I S T V M, vt ita dixerim, sua authoritate impanent & inuinent? Et quidem C H R I S T V M incarnari humanæ redemptionis ratio exposcebat, quod futurum Prophetæ prædixerunt, factum C H R I S T V S ostendit, Apostoli prædicauerunt, mundus credidit. At impanari vel inuinari C H R I S T V M, nulla (sicut ostendimus) expetit ratio, nec Prophetæ prædixerunt, nec Christus ostendit, nec Apostoli prædicauerunt, nec mundus, exceptis his paucissimis hæreticis, credidit. Vndè igitur eos malus error iste peruasit? Totus mundus concinit: Sicut anima rationalis & caro vnus est homo, ita Deus & homo, & panis & vinum, vnus est Christus. Vndè igitur istis hæc noua companatio? In eundè productis Patrum testimoniis de conuersione panis in corpus, & vini in sanguinem, ita subiicit: Hos impanatores suos ipse Dominus Iesus verbo oris sui interfecit, cũ accipiens panem, gratiasque agens ac benedicens, ait: Hoc est corpus meum. Non ait, In hoc latet corpus meum: Nec dixit, In hoc vino est sanguis meus: sed dixit, Hic est sanguis meus, &c. Equidem ego de hac impanatione mecum etiam atque etiam retractans, non satis verbis exprimere possum, quantum super istorum stultissima audacia, & insanißima presumptione admiror pariter & indignor. Nam contra diuinas authoritates humana ratione incedere, id quidem insanum: sine ratione autem, id longè insanus. At verò & sine ratione, & contra rationem aduersus Deum semper latrare, id prorsus supra quã dici possit, insanißimum. Isti enim nequiores nequissimis, fratres suos vmbraicos præ se iustificauerunt. Illi quippe iudicium sensuum transcendere non valentes, tanquam ex infirmitate errasse videri possunt. Hi verò neque ex sensibus, neque ex vlla ratione, neque scriptura aliqua causas erroris sui mutantes, sola penitus superbia vesanire videntur, dum reclamante natura, quam tantoperè defendunt solent (quomodo enim in solido corpore panis, alterum corpus latere possit, videri non potest) reclamante, inquam, natura, reclamantibus scripturis sacris, nullo sanctorum Patrum testimonio, nullo diuino oraculo, nullo miraculo fulti, munitam vndique Catholicam pietatem, bestialiter obstinati, ob hoc tantum oppugnare videntur, nè ab ea victi esse videantur.

V I.

Dei verbo panis sanctificatus in Christi corpus transmutatur.

1. Tim. 4.

Non quis comedit, sed per verbum Christi corpus fit.

Immortalitatis efficiuntur particeps ex coniunctione carnis Christi

Virtute benedictionis panis & vini, natura transelementatur.

Vmbraici.

Contra eos qui veritatem Domini corporis in Eucharistia admittunt, sed Transubstantiationem negant.

Impanari vel inuinari Christum, quod absurdum sit.

Cõpanatio.

Impanatores verbis Christi confutatur.

Stupiditas negantium Transubstantiationem, & tamen ipsam Christi præsentiam in Sacramento profitentium.

Eccl. 66.

Math. 4. Douc. 6.

Quomodo adoratur scabellum pedum Dei.

Nemo Christi carne manducat, nisi prius adorauerit.

Peccamus nõ adorando.

Est ne venerandum nobis, adorandumque Sacramentum?

A. Est, maxime sic postulante à nobis officio Religionis, vt quem adesse in Eucharistia credimus, cultu quoque debito prosequamur, creaturæ Creatorem, serui Dominum atque Redemptorem Optimum Maximum.

B. De quo scriptura ipsa pronunciat: Adorent eum omnes Angeli Dei. Et rursus, Adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes Gentes seruient ei. Tum alibi diuinus Propheta, cũ hoc sacramentum, eiusque magnitudinem contemplatur, non sat habet dicere, Edent pauperes & saturabuntur, & laudabunt Dominum: sed hoc etiam addit, Adorabunt in conspectu eius vniuersa familia gentium. Item: Manducauerunt & adorauerunt omnes pingues terræ.

C. Laudantur sanè Magi, similesque nonnulli apud Euangelistas, quod Christo adhuc in carne mortali honores diuinos exhibuerint, coram eo procidentes, eumque adorantes. Atqui nobis idem nunc est Christus in Eucharistia: non mortalis, sed immortalis, omni gloria & virtute prorsus admirabilis. Quam nos fidem religioso corporis animique cultu iure testamur, dum Christianæ humilitatis, & debitæ gratitudinis officium coram tremenda illa, semperque reuerenda Dei Maiestate venerabundi ac supplices exhibemus.

TESTIMONIA.

1. A. A V C V S T I N V S in psalmum nonagesimum octauum, in ea verba: Et adorare scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Quid habemus adorare? Scabellum pedum eius. Suppedaneum dicitur scabellum. Quod dicunt Græci, ὑποπόδιον dixerunt Latini scabellum: & alij dixerunt suppedaneum. Sed videte fratres quid nos iubeat adorare. Alio loco scriptura dicit: Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Ergo terram nos iubet adorare, quia dixit alio loco, quod sit scabellum pedum Dei? Et quomodo adorabimus terram, cũ dicat aperte scriptura, Dominũ Detm tuum adorabis: & hęc dicit, Adorate scabellum pedum eius? Exponens autem mihi quid sit scabellum pedum eius, dicit: Terra autem scabellum pedum meorum. Anceps factus sum, timeo adorare terram, nè damnet me qui fecit cælum & terram. Rursum timeo nõ adorare scabellum pedum Domini mei, quia psalmus mihi dicit: Adorate scabellum pedum eius. Quæro quid sit scabellum pedum eius, & dicit mihi scriptura: Terra scabellum pedum meorum. Fluctuans conuerto me ad Christum, quia ipsum quæro hęc, & inuenio quomodo sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedum eius. Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hęc ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit, inuentum est quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Nunquid autem caro viuificat? Ipse Dominus dixit, cũ de

ipsa commendatione eiusdem terræ loqueretur: Spiritus est qui viuificat, caro autem nihil prodest. Ideo & ad terram quamlibet cũ te inclinas atque prosternis, non quasi terram intuearis, sed illum sanctum, cuius pedum scabellum est quod adoras: propter ipsum enim adoras: ideò & hęc subiicit, Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.

2. A M B R O S I V S libro tertio de Spiritu sancto, capite duodecimo: Non mediocris igitur quæstio, & ideò diligentius consideremus, quid sit scabellum. Legimus enim alibi: Cælum mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorum. Sed nec terra adoranda nobis, quia creatura est Dei. Videamus tamen ne terram illam dicat adorandam Propheta, quam Dominus I E S V S in carnis assumptione suscepit. Itaque per scabellum terra intelligatur, per terram autem caro C H R I S T I, quam hodiè quoque in mysteriis adoramus, & quã Apostoli in Domino I E S V (vt supra diximus) adorauerunt. Neque enim diuisus C H R I S T V S, sed vnus. Neque cũ adoraretur tanquam Dei filius, natus ex Maria negabatur.

3. M A T T H A I quarto: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias.

4. A P O C A L Y P S I S decimoquarto: Adorate eũ qui fecit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, & fontes aquarum.

5. I T E M decimonono & vigesimo secundo: Deũ adora.

6. C O N C I L I V M Tridentinum sessione decimertia, capite quinto: Nullus itaque dubitandi locus relinquitur, quin omnes Christi fideles, pro more in Catholica Ecclesia semper recepto patriæ

a Aug. in Psal. 98. Amb. lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 12. Math. 4. b Apoc. 14. b 19. b 22. b Trident. sess. 13. ca. 5. & cau. 6.

b Heb. 1. b Psal. 96. b

c Psal. 71. b

d Psal. 1. f Vide ibidè Euthy. Euseb. in cathena. Aug. expost. quinqu. & epist. 120. ad Romanorum, c. 24. & 27.

e Math. 2. b Chryf. hom. 24. in 1. ad Corint. & hom. 8. in Math. Ioan. 9. g Matt. 14. d 9. c & 28. d Luc. 24. g

f Rom. 6. b Psal. 94. a

g Chryf. h. 6. Et ad pop. h. 3. in epist. ad Ephes. h. 6. de sacer. h. 6. r. de verbis Esai. h. 3. & 4. contra Anome. Amb. orat. 1. præpar. ad Millam. Nazian. in G. rgonia. Creg. 4. dialog. ca. 58. Orig. hom. 5. in diuersos euang. locos.

Ioan. 6.

Eccl. 66.

Caro Christi in nobis adoratur.

Latria colus huius sacramenti debetur.

cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo Sacramento in veneratione exhibeant. Neque enim idèd minùs est adorandum, quòd fuerit à **CHRISTO** Domino, vt sumatur, institutum. Nà illum eundem Deum præsentem in eo adesse credimus, quem Pater æternus introducens in orbem terrarum, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei: quem Magi procedentes adorauerunt, quem deniquè in Galilæa ab Apostolis adoratum fuisse scriptura testatur. Declarat præterea sancta Synodus piè & religiosè admodum in Dei Ecclesiam inductum fuisse hunc morem, vt singulis annis peculiari quodam & festo die præcellum hoc & venerabile Sacramentum singulari veneratione ac solennitate celebraretur, vtque in processionibus reuerenter & honorificè illud per vias & loca publica circumferretur. Æquissimum est enim, sacros aliquos statutos esse dies, cum Christiani omnes singulari ac rara quadam significatione gratos & memores testentur animos erga communem Dominum & Redemptorem, pro tam ineffabili & planè diuino beneficio, quo mortis eius victoria & triumphus repræsentatur. Ac sic quidem oportuit victicem veritatem de mendacio & hæresi triumphum agere, vt eius aduersarij in conspectu tanti splendoris, & in tanta vniuersæ Ecclesiæ lætitia positi, vel debilitati & fracti tabescant, vel pudore affecti & confusi, aliquando respiciant.

7. **IN** eadem sessione canone sexto: Si quis dixerit, in sancto Eucharistiæ Sacramento **CHRISTVM** vnigenitum Dei filium, non esse cultu latriæ etiam externo adorandum: atque idèd nec festiua peculiari celebritate venerandum, neque in processionibus secundum laudabilem & vniuersalem Ecclesiæ sanctæ ritum & consuetudinem solenniter circungestandum, vel nõ publicè, vt adoratur, populo proponendù, & eius adoratores esse idololatrias, anathema sit.

1. **B. AD** Hebræos primo: Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei.

2. **PSALM**o nonagesimo sexto: Adorate eum omnes angeli eius, & diuinit & lætata est Sion.

3. **ET** septuagesimo primo: Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi.

4. **ITEM** vigesimo primo: Edent pauperes & saturabuntur: & laudabunt Dominum qui requirit eum, &c. Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium.

5. **EVTHYMIVS** in Psalmum vicesimum primum: Edent pauperes & saturabuntur, &c. Pauperes sunt, veri omnes Christiani: qui tamen spiritualem cibum Euangelicæ comedunt doctrinæ, qua verè alitur atque augetur anima. Vel aliter: Comedent fideles Saluatoris corpus, cum quo & sanguinem eius bibent: & saturabuntur, sancto nimirum repleti spiritu, hymnisque & laudibus in mensa illa Deum extollent: ita vt variculus superior, non solum prophetiam contineat de Euangelio, sed de mystico etiã mensæ illius sacramento. Viuent corda eorum in seculum seculi. Ait enim Dominus in Euangelio: Ego sum panis vitæ, & rursus: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, custodiens videlicet pariter mandata. Per cor autem totum hominem intelligit, eò quòd illa pars car-

ris omnibus partibus in quouis animante vitæ fit magis particeps. Licet moriantur, inquit, resurgit tamen in vitam æternam.

6. **EVSEBIVS** in catena Doctorum Græcorum in Psalmos, circa eundem versum: Modò (inquit) Edent, paulò verò post dicit, Comederunt, & adorauerunt omnes pingues terræ. Verum cum comederunt, pingues facti sunt. Priusquam verò comederent, pauperes appellabantur: quibus pollicetur vt cibo à se exhibendo vtantur. Sed quis ex comestione fructus? Viuent corda eorum in seculum seculi: nam panis vitæ ab illo exhibitus immortalitatem parit, & vitam æternam. Inquit enim: Ego sum panis vitæ, qui de cælo descendi, & vitam mundo affero. Et rursus: Si quis manducauerit ex pane meo, viuet in æternum, & reliqua. Cernis quomodò hæc Psalmum congruat: Edent pauperes & saturabuntur. Et, Viuent corda eorum in seculum seculi.

7. **AVGVSTINVS** in psalmum vigesimum primum, expositione prima: Manducauerunt corpus humilitatis Domini sui etiam diuites terræ, nec sicut pauperes saturati sunt vsque ad imitationem, sed tamen adorauerunt.

8. **IDEM** epistola centesima vigesima ad Honoratum, capite vigesimo quarto: Vota mea reddam coram timentibus eum. Vota sua, sacrificium vult intelligi corporis sui, quod est fidelium sacramentum. Idèd cum dixisset, Vota mea reddam coram timentibus eum, continuò subiunxit, Edent pauperes & saturabuntur. Ipsi enim saturabuntur pane qui de cælo descendit, qui ei coherentes & eius pacem dilectionemque seruantes, imitantur eius humilitatem. Idèd pauperes in hac paupertate & saturitate præcipuè Apostoli claruerunt.

9. **ET** capite vicesimo septimo: Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ. Diuites terræ, superbos intelligere debemus, si rectè superius pauperes humiles intelligebamus, de quibus in Euangelio Dominus dicit: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Neque enim frustra ita distincti sunt, vt de pauperibus supra diceretur, Edent pauperes & saturabuntur: Hic verò, Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ. Et ipsi quippe adducti sunt ad mensam **CHRISTI**, & accipiunt de corpore & sanguine eius: sed adorant tantum, non etiam saturantur, quoniam non imitantur. Manducantes enim pauperem, dedignantur esse pauperes: quia **CHRISTVS** pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius. Veruntamè quòd humiliavit semetipsum, factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: aspernantur diuites, & similia perpeti respuunt, timore, non magnitudine: infirmitate ergò, non sanitate. Sed quia ergò Deus excitauit eum à mortuis, & donauit ei nomen quod est super omne nomen, vt in nomine **IESV** flectatur omne genu cælestium, terrestrium, & infernorum, fama celsitudinis eius, & gloria nominis eius in Ecclesia vsquequaque diffusa, permoti & ipsi veniunt ad mensam, manducant & adorant, non tamen saturantur, quia non esuriunt & sitiunt iustitiam.

1. **C. MATTHEI** secundo: Et intrantes domum, inueniunt

Heb. 1. p. 96. Mat. 2. & 23.

Festum sanctissimi Sacramenti.

Circumferenda Eucharistia in processionibus.

Anathematizantur a doratione & deprecatione negantes.

Fideles Christi corpus comedunt & eius sanguinem bibent.

Ioan. 6.

Panis vite immortalitatem parit, Ioan. 6.

Adoratio.

Vota, sacrificium corporis Christi, fidelium sacramentum intelligit.

Matth. 5.

Psalm.

1. Pet. 2.

Philip. 1.

Superbi etiam ad mensam Eucharistia.

inueniunt puerum cum Maria matre eius: & proidentes, adorauerunt eum.

Matth. 2.

2. **CHRYSOSTOMVS** homilia vigesima quarta in priorem ad Corinthios: Hoc corpus in præsepe reueriti sunt Magi, & viri impij & barbari, longo itinere confecto, cum timore & tremore plurimo adorauerunt. Imitemur igitur saltem barbaros nos, qui cælorum ciues sumus. Illi enim cum id præsepe & tugurium tantum, neque eorum quicquam que tu nunc intueris, viderent, summa accesserunt reuerentia & horrore. Tu verò non in præsepe id, sed in altari: non mulierem quæ in vlnis teneat, sed sacerdotem præsentem, & spiritum perabundè super proposito diffusum sacrificio vides. Nec simplex vt illi corpus intueris, sed & eius potentia & omnem cognoscis administrationem, & nihil eorù quæ per ipsum facta sunt ignoras, & diligèter initiatus es in omnibus. Excitemur igitur horrefactisque, & maiorem quàm barbari illi præ nos feramus pietatem, vt non simpliciter neque frigidè accedentes vehemèntiori igni caput obiciamus. Hæc autem non dico, vt non accedamus, sed nè temerè accedamus.

Vt Magi cum summa reuerentia adorauerunt Christum in vlnis matris, ita nobis in altari adorandum.

Magorù exemplum ad pueri domum accurrant.

Magi adorando oblati muneribus facti sunt sacerdotes.

Accede adoraturus & honoraturus filium.

Herodi similes, qui comitione mysterij abutuntur.

Nò debemus gerere speciem adorantium, opere verò inimici esse.

Et mulis, quamlibet exiguo spatio à domibus suis venire nequeant ad videndum Dominum in præsepio spiritali? Sed ex his quoque qui certè ambulandi laborem ferunt, alij secularium negotiorum tumultus, alij theatrales turbas sanctis cœtibus anteponunt. Et barbari quidem illi priusquam Christum viderent, tam longè propter ipsum exuperauerunt viam, tu verò nec posteaquam videris, illos probaris imitari. Nam & cum eum videris, ita eum relinquis, vt post illum curras ad theatra, ac mimum potius & videre, & audire desideres. Atque vt eadem rursus attingam quæ antea sum infestatus, Christum quidem in spiritali situm præsepio derelinquis, properas verò iacentem in scena spectare meretricem, Hoc autem quibus tandem putamus dignum esse supplicii? Responde obsecro, si se quispiam introducere te polliceretur ad regem, & ostenderet tibi illum vndiquè coruscantem, atque inter varios pompæ suæ ornatus sedentem, putasne theatrale spectaculum aulicæ præponeres dignitati, cum certè ne hinc quidem tibi aliquod commodum quæreretur? At verò ex hac mensa spiritualium fons emanat bonorum, & hanc tu statim relinquens curris ad theatrum, vt natantes foeminas, & sexum illum publicis oculis intuearis expositum, vt (inquam) istud aspicias, sedentem iuxta donorum cælestium fontem relinquis. Non aquam de hoc nobis fonte largitur, sed sanguinem viuum, qui quanquam ad mortis Dominicæ testimonium sumitur, nobis tamen causa fit vitæ. Tu verò relinquis huius sanguinis fontem calicemque reuerendum, & ad diabolicum illum fontem festinus accurras.

Christus in spiritali situm præsepio, altari sit.

Sanguinem Christus viuum largitur, qui nobis causa fit vitæ.

Calix reuerendus.

4. **IOANNIS** nono: Tu credis in filium Dei? &c. & proiciens, adorauit eum.

5. **MATTHEI** decimo quarto: Qui autè in nauicula erant, venerunt, & adorauerunt eum, dicentes: Verè filius Dei es.

6. **ET** capite nono: Ecce princeps vnus accessit, & adorabat eum.

7. **ITEM** vigesimo octauo: Vndecim autem discipuli abièrunt in Galilæam, in montem vbi constituerat illis Iesus. Et videntes eum adorauerunt.

8. **LVCAE** vigesimo quarto: Et ferebatur in cælum, & ipsi adorantes, regressi sunt in Hierusalem.

9. **AD ROMANOS** sexto: Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi vltra non dominabitur.

10. **PSALM**o nonagesimo quarto: Venite, exultemus Domino, &c. quoniam Deus magnus Dominus & rex magnus super omnes Deos, quia in manu eius sunt fines terræ, & altitudines montium ipsius sunt. Quoniam ipse est mare, &c.

11. **CHRYSOSTOMVS** homilia sexagesima prima ad populum Antiochenum, & homilia tertia ad Ephesios: Cogitemus quòd illum fursum sedentem, qui ab Angelis adoratur, hunc degustamus. Considera quæso, mensa regalis est apposta, angeli mensæ ministrantes, ipse rex adest, & tu adhas oscitans. Sordescunt tibi vestimenta, & nihil est tibi curæ. At pura sunt, igitur adora & comunica. Dum profertur sacrificiù, & Christus immolatur & ovis dominica: cum audieris, oremus omnes communiter, cum vela videris retrahi, tunc supernè cælum aperiri cogita, & angelos descendere.

Degustamus eum, qui fursum est & ab angelis adoratur.

Adora & comunica.

Tempore sacrificij Milite presens est angelorum multitudo magna.

Visum de angelorum presentia.

Alterum.

Angeli faciem suam cum reuerentia circumuallant.

Christus semet in facie mysticis ostendit.

Tempore sacrificij etiam angeli Domino genu flectunt, & archangeli rogant, habentes sacra oblationem in fauore.

Angelorum corpus Domini protendentium oratio pro genere humano ad Christum.

12. **I**D E M libro sexto de Sacerdotio: Per id tempus & angeli sacerdoti assident, & caelestium potentatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus, in illius honorem qui immolatur, angelorum choris plenus est. Id quod credere abunde licet, vel ex tanto illo sacrificio, quod tum peragitur. Ego vero & commemorantem olim quendam audiui, cum diceret senem quendam virum admirabilem, ac cui reuelationum mysteria multa diuinitus fuissent detecta, sibi narrasse, se tali olim visione dignum habitum a Deo esse, ac per illud quidem tempus derepentem angelorum multitudinem conspexisse (quatenus humanus aspectus ferre poterat) fulgentibus vestibus indutorum, altare ipsum circumdantium: denique sic capite inclinatum, vt si quis milites praesente rege stantes videat: id quod facile mihi ipse persuadeo. Item & alius quidam mihi narrauit, no ille quidem ab alio edoctus, sed dignus habitus, qui id & vidisset ipse, & audisset, quod qui de vita hac emigraturi sunt, si mysterium huiusmodi cum pura & munda conscientia fuerint participes spiritum efflatur, ab angelis illorum corpora satellitum more stipatibus, propter assumptum illud sacrum hinc recta in caelum abducentur.

13. **I**D E M homilia prima de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Miser & infelix, oportebat te cum tremore ac reuerentia angelicam glorificationem resonare, cumque terrore confessionem reddere conditori, ac per hanc delictorum veniam postulare. Tu vero minorum & saltatorum moris huc inducis, dum indecenter manus iactas, pedibus subsultas, totoque circumageris corpore. Et qui fit, vt non metuas, neque horreascas, hæc audens aduersus talia eloquia? Nō cogitas ipsum hinc inuisibiliter adesse Dominum, qui vniuersiusque motu metitur, & conscientia rationem habet? Non cogitas, quod angeli huic stupendæ assistunt mensæ, cumque reuerentia hanc circumuallant? Verum tu ista nō cogitas.

14. **E**T homilia tertia de incomprehensibili Dei natura contra Anomæos: Ingentem, & penè inauditam hanc populi multitudinem, quæ modò affluxit, tantaque cum attentione sermonem audit meum, sapenumero tempore illo perhorrendo requisui, & tamen nunquam videre potui, atque ita me vehemens cepit suspirium, quod cum ego disputo vester conferuus, studium adhibetis & ingenium, contenditis animum, alter alterum impellit & iactat, vt ipse propitius adsit, frequentes ad finem vsque dicendi patientissime perseveratis. Cum autem ipse Christus communis magister & Dominus, semet in sacris mysteriis ostensurus est, vacua desertaque ecclesia redditur: Tempore illo mi frater charissime, non solum homines clamorem illum horribilem reddunt, sed etiam angeli Domino genu flectunt, & archangeli rogant, habent sibi tempus id idoneum, habent sacram illam oblationem in fauore. Itaque vt homines ramos olearum gerentes mouere reges consueuerunt: eoque arboris genere misericordiam commemorant & humanitatem: sic angeli tunc pro ramis oleaginis corpus Domini ipsum protendentem, rogant pro genere humano, quasi dicant: Pro his nomine rogamus, quos tu adeo dilexisti, vt pro eorum salute mortem obires, animam in cruce eff-

flares: pro his supplicamus, pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem: pro his oramus, pro quibus corpus hoc immolasti. Agitatos quoque ob eam re diaconus tempore illo adducit, & iubet caput inclinare. Cum eos vnà cum fratribus orare non liceat, adducit eos, vt tu miseratus, & quia tam acerbe vexantur, & quia vocem reddere nequeunt, tua facultate ad eorum vtaris defensionem & auxilium.

15. **I**D E M Chrysostronus homilia quarta contra eosdem Anomæos: Gratiam reddam, si vos docnero, quam obrem illa præ cæteris oratio solet fieri, & cur homines demone agitatos, & furore accitos terrimo, adduci tempore illo & capita inclinare iubet diaconus. Quia de causa igitur agitur ita, dicat. Vincula perquam praua & grauius agitatio demonum est: vincula enim ferro validiora. Vt itaque tempore instante, quo iudex prodire, & pro tribunali sedere solitus est: custodes carceris, homines quos in vinculis tenent, omnes carcere educunt, & pro cancello septisque fori collocat squallentes, sordentes, coma expletos nimia, pannis miserimè obductos: sic patres statuerant, vt quò breui Christum velut pro tribunali sedere, in ipsisque sacramentis apparere futurum esset, homines demone agitati illi tanquam vinculis quibusdam reuerti adducerentur, non vt rerum quas commisisissent, examen subirent modo eorum qui in vinculis sunt, nec vt luere pœnas, & supplicio afficerentur: sed vt populo vniuersaque ciuitate praesente cõmunè pro his fierent supplicationes, vt omnes iugi concordia Dominum communem orarent pro his, & quod misereretur, magno clamore contenderent. Cæterum vt his tunc successi, qui orationem huiusmodi negligerent, forsque tempore eo versarentur: sic impræsentiarum his qui intus constant, succensendum vtique reor, non quia intus manent, sed quod cum eo quo debent, maneat loco, nihilo melius afficiuntur, quam qui foris euagantur. Disputant enim inter sese, & aut iocantur, aut negocia tractant tempore illo perhorrendo. Et paulò post: Haud illa diaconi exhortatio erecti constantisque frustra & sine causa instituta sanctaque est: sed vt nostras repentis humi cogitationes erigeremus, &c. Cogita apud quem proximè stas, quibuscum inuoces Deum, scilicet cum Cherubin, cum Seraphin, cum omnibus caeli virtutibus: animaduerte quos habeas socios: satis hoc tibi sit ad sobrietatè, cum recordaris te corpore constantem, & carne coagmentatum, admitti cum virtutibus incorporeis commendare omnium dominum.

16. **A**M B R O S I V S oratione prima præparatoria ad Missam inter alia sic orat: Rogo te Domine per ipsum sacrosanctum mysterium corporis & sanguinis tui, quo quotidie in Ecclesia tua pascimur & potamur, abluimur & sanctificamur, atque vnus tuæ summæque diuinitatis participes efficiamur: quatenus des mihi virtutes tuas sanctas, quibus repletus, bona conscientia ad Altare tuum accedam, ita vt hæc caelestia sacramenta efficiantur mihi salus & vita. Tu enim dixisti ore tuo sancto & benedicto: Panis què ego dederò, caro mea est pro mundi vita: Et qui manducat me, vita viuere propter me: ipse manet in me, & ego in eo. Ego sum panis viuus, qui de caelo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuere in æternum. Panis dul-

Emergunt cur pice diacono adducitur, iussu caput inclinare.

Cur tempore sacrificij aduocantur monachi.

Quia etiam Christus velut pro tribunali sedens, & iussu crumeto praesens futurus est, pro illis cum vniuersis populis orat.

Cum angelis Deum illic adoramus.

Ioan. 6.

Adorat Ambrosius Christum in Eucharistia.

cissime, sana palatum cordis mei, vt sentiam suauitatem amoris tui. Sana ab omni languore, vt nullam præter te amem pulchritudinem. Panis candidissime, habens in te omne delectamentum, & omnis saporis suauitatem, qui nos semper reficis, comedat te cor meum, & dulcedine saporis tui repleatur viscera animæ meæ. Manducat te angelus pleuro ore, manducet te peregrinus homo pro modulo suo, nè deficere possit in via tali recreatio viatico. Panis sancte, panis viue, panis pulcher, panis munde, qui descendisti de caelo, & das vitam mundo, veni in cor meum, & munda me ab omni inquinamento carnis & spiritus. Intra in animam meam: sana & sanctifica me interius & exterius. Esto tutamentum & perpetua salus corporis & animæ meæ. Repelle à me insidiantes mihi. Hostes recedant procul à praesentia tua: vt foris & intus per te munitus, recto tramite perueniam ad tuum regnum: vbi non mysteriis, sicut in hoc tempore agitur, sed facie ad faciem te videbimus, cum tradideris regnum Deo patri, & erit Deus omnia in omnibus. Tunc me de te satiabis fatietate menstrua: vt nec esuriam, nec sitiam in æternum.

17. **G**R E G O R I V S Nazianzenus oratione in laudem fororis suæ Gorgoniae: Egro erat corpore (foror videlicet) pessimèque affecto, ac morbus insolens erat & prodigiosus, &c. Desperatis aliorum omnium auxiliis, ad mortaliū omnium Medicum confugit noctisque in tempesta caligine obseruata, cum leuius aliquantò morbus vgeret, ad Altare cum fide procubuit, cumque qui super illud colitur, cum magno clamore oblectans, omnibusque nominibus appellans, atque omnium rerum, quas

Ad altare in quo assentabatur facra Eucharistia procubuit

vnquam mirificè gesserat, commonefaciens (nam vtriusque Testamenti historias callebat) tandem vtriusque Testamenti historias callebat) tandem quæ Christi fimbria sanguinis profluuium compresserat, imitatur. Quidque fecerit, audite. Caput cum pari clamore vberimisque lachrymis (mulierculæ illius instar, quæ olim Christi pedes irrigarat) altari admodum nec se ante ab eo discessuram minitans, quam sanitatem consecuta sit, ac deinde hoc suo pharmaco totum corpus perungens, ac sicubi quidpiam signorū preciosi corporis aut sanguinis manus cõdiderat id lachrymis admiscens (ò rem admirandam) protinus liberatam se morbo sentit, atque & corpore & animo & mente leuis abscedit, hanc spei mercedem cõsecuta, vt quod sperauerat obtineret, animæque firmitate corpori firmitatem compararet.

18. **G**R E G O R I V S Magnus libro quarto Dialogorum, capite quinquagesimo octauo: Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem caelos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena caelestibus iungi, vnum quoque ex visibilibus atque inuisibilibus fieri?

19. **O**R I G E N E S homilia quinta in diuersos Euangelij locos: Quando sanctum cibum illudque incorruptum accipis epulum, quando vitæ pane & poculo frueris, māducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergo humilians temetipsum, imitare hunc Centurionem, & dicito: Domine, non sum dignus vt intres sub tectum meum.

Gorgonia peditura sanitatem. Matth. 9.

Luc. 7.

Angelorum chori addunt in immolationis hora.

Cum Centurione dicendum, Domine, non sum dignus, Matth. 8.

V I I.

Quid porrò de altaris Sacrificio credendum est?

A. Id proculdubio, institutam esse Eucharistiam non in eum vsum tantum, vt à Christianis velut alimentum salutare sumatur:

vnde^a cibus, potus, viuus ac vitæ panis dicitur: sed etiã vt tanquam summum & proprium noui testamenti sacrificium^b offeratur: vt hinc iam olim nomen acceperit hostiæ, sacrificij, victimæ, oblationis, holocausti.

B. Offeritur autem in iugem^c passionis Dominicæ memoriam, & gratiarum actionem, atque vt credentibus profit ad^d huius & futuræ vitæ mala depellenda, bonæque impetranda: neque solum viuus, sed etiam defunctis profit in remissionem peccatorum, sicut è scriptura diuina, & traditione^e Apostolica grauisissimi Patres asseuerant.

C. Hoc est eximium illud & incomparabile sacrificium, quod Christus in extrema coena sub panis & vini specie^f instituens, suis Apostolis, vt primis noui Testamenti sacerdotibus, horumque successoribus, vt offerrent, his^g verbis demandauit: *Hoc facite in meam commemorationem.*

D. Hæc est oblatio, quæ per varias sacrificiorum naturæ^h & legis tempore similitudines figurabatur, vtpotè quæ bona omnia per illa tum significata, velut illorum omnium consummatio & perfectio complectitur.

a Ioan. 6. f. 1. Cor. 10. c. 11. f. Plouet. 9. a

b Dionys. Eccles. hierar. cap. 3. & epist. 8. Ignat. ad Smynon. Justin. in dial. cum Tryph. Basil. ser. 2. de Baptis. cap. 2. Tertull. de oratio. August. epist. 23. & li. 20. contra Faustum, cap. 21. Fulgen. lib. 2. ad Monimum, cap. 2. & 5. Theodor. histor. sanctor. cap. 20.

c Chrysostr. homil. 17. ad Hebr. c. Iacobus. Basilus, & Chrysostronus in Liturgiis. August. 22. de ciuitate, cap. 8. Chrysostr. hom. 77. in Ioan. & 18. in Act. Gregor. 4. dial. cap. 57. Beda lib. 4. Anglic. histor. cap. 12.

d Clemens epist. 3. Iren. lib. 4. c. 19. 32. Chrysostr. hom. 3. ad Phillip. & 69. ad popul. Damasc. in serm. de defunct.

e Iren. lib. 4. cap. 32. Euseb. lib. 1. ca. 10. de monst. euang. Cypr. epist. 63. August. 20. de ciuit. cap. 10. lib. 20. cont. Faust. cap. 21. in psal. 33. concione 2.

E. Hoc illud est iuge sacrificium, quod non nisi ad finem mundi abolendum, Daniel^k testatur.

F. Ad hoc spectat Sacerdotium^l secundum ordinem^m Melchisedech, quod etiam Dauid in Christo futurum & permanens prædicat.

G. Hæc oblatio munda, quam nulla vel indignitas, vel malitia offerentium inquinare possit: quæ Iudaicæ legisⁿ Sacrificiis quamplurimis vnice^o succedens, apud gentes in omni loco, id est, toto orbe terrarum ad celebrandum Dei & redemptoris nostri nomen offeritur atque sacrificatur, vt apud Malachiam legimus.

H. Hæc est Missæ oblatio, Sacrificium, * Liturgia, cui testimoniū omni exceptione maius præbent Canonēs & Traditiones^q Apostolorum, sanctæ^r Synodi, magnus consensus & vsus perpetuus totius Ecclesiæ Græcæ^s & Latinæ, Orientalis & Occidentalis.

I. Quod Missæ^t Sacrificium, si rem omnem æquè perpendimus, est reuera^t Dominicæ passionis, & illius cruenti Sacrificij, quod in cruce pro nobis est oblatum, sancta quidem & viuā representatio, atque simul incruenta & efficax oblatio.

K. Ex qua fit primū, vt memoria, fides & gratitudo nostra in Redemptorem ipsum viuā quotidie excitetur, confirmeturque, secundum illud, *Hoc facite in meam commemorationem.* Quorum verborum Ecclesia tam sedula interpres fuit, vt omnem incruenti huius Sacrificij externum ornatum, vestes sacras, vasa, ritus actionesque omnes ita instituerit, vt ob oculos circumstantium nihil aliud, quàm commemoratio illa sancta obuerfetur, tantique Sacrificij maiestas magis commendetur, ac mentes fidelium his tum signis, tum adminiculis exterioribus ad meditationem rerum diuinarum, quæ in hoc Sacrificio latent, facilius sustollantur, & veluti manu ducantur.

L. Hinc fit etiam, vt oblationis Christi in cruce factæ & redemptionis fructus, nobis, atque credentibus itidem omnibus tam^b defunctis, quàm viuīs, applicetur.

M. Quare Cyprianus^c hoc Sacramentum ad sanandas infirmitates & purgandas iniquitates tum medicamentum, tum holocaustū esse testatur. Martialis verò^d Apostoli Petri discipulus, ita scribit: Quod Iudæi per inuidiam immolauerunt, putantes se nomen eius a terra abolere, id causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus, scientes hoc solo remedio nobis vitam præstandam, & sententiæ testes Patres alios, vt instituta nobis breuitas retineatur.

N. Ex quibus liquidò constat, Christum dici & esse nobis Sacrificium duplici modo, cruento videlicet ac^e incruento. Nam in cruce cruentū ille Sacrificium pro nobis obtulit^f sese, vt typo paschalis agni, qui apud Iudæos^g immolabatur, verus ipse agnus sine macula, id est, figuræ veritas, responderet. In cœna verò, h^h sicut & in altari, modo cultūque incruento, quemadmodum & Cyrillusⁱ vocat, idem offerri voluit, vt oblatio Melchisedech, ^k qui panem viuūque obtulit, consummationem suam acciperet, manerētque

^l Hippol. de confum. mundi. Chrysof. hom. 49. operis imperfecti. k Daniel. 11. d. 9. l Psal. 109. b. Heb. 7. a. b. Genes. 14. d. m Cyp. epist. 66. Euseb. li. 5. de demonstr. c. 3. Hieron. ad Marcellam epist. 17. & 116. ad Eua. Ang. in psal. 33. concione 2. Epiph. hæres. 55. Damasc. lib. 4. cap. 14.

n Num. 28. & 29.

o August. 17. de ciuit. cap. 20. p Malach. 1. Vide Martial. ad Burd. cap. 3. Iustin. in dial. cum Tryph. Iren. lib. 4. cap. 32. 33. & 34. Chrysof. in psal. 95. Aug. 19. de ciuit. cap. 23. & lib. 18. cap. 35.

q Act. 13. a

q Can. 3. & 9. Apostol. Clemens lib. 6. c. 6. sicut. Apoc. cap. 23. r Nicen. 1. ca. 14. Laod. 1. ca. 19. & 38. Ephe. in epi. ad Nestor. &c. Trid. sess. 22. cap. 1. f Vide Liturgiam Iacob. Basil. Chrysof. Ambros. Gregor. &c. t Missæ nomen habet Alex. 1. epist. 1. Telesph. Felix 1. epist. a. Higin. & Soter apud Grat. Euarist. apud Iuonem & Iabian. in cod. decr. 16. librorum. Damasc. in Alex. Sixto 1. Telesph. & Felice. t. Item epist. 4. Carthag. 2. ca. 3. Agathen. ca. 21. Ambros. epist. 33. Aug. serm. 91. 237. & 251. de temp. Item in Cœcil. Mileuit. can. 12. & 4. Carth. can. 84. Leo epist. 81. ad Dioscor. & 88. ad epist. Gal. & Gen.

u Luc. 22. b. 1. Corinth. 11. c.

a De extrem. Missæ Dionys. de Eccles. hierar. cap. 3. Ildorus, Alcinus, Remig. Rabanus, Turpin. Innocen. 3. &c. Conell. Trid. sess. 22. cap. 5. & can. 7. Chrysof. homil. 3. & 14. ad Ephe. Prudent. in Periclit. hym. 2. Opatius lib. 6. Hier. ad Theoph. ante libros eius paschales. Cyrill. cate. 5. mystag. Clemens. epist. 2. ad frat. Dom. Sed. lib. 1. hist. Angl. cap. 29.

b Cyp. epist. 66. Chrysof. hom. 41. in 1. Cor. & 21. in Act. Damasc. in serm. de defunct. Aug. de cura. ca. 7. & ser. 34. de verb. Apo. Item lib. 9. confell. cap. 11. & 13. Epiph. contra Acrium hæres. 75. c Sem. de cœna Domini. Vide Iacob. in Liturg. Basil. & Chrysof.

d Ad Burdegal. cap. 3. Vide Hiero. in ca. 1. ad Titum. Ambros. 1. offic. cap. 48. & in Psal. 38. Alexan. epist. 1. & 2. Nazian. orat. 1. in Iulian. Aug. ser. 4. de Innoc. 3. Braccan. ca. 1. Gregor. hom. 37. in Eua. Trid. cap. 1. sess. 22.

e Cœcil. Ephe. in epi. ad Nestor. 2. Synod. Nicen. Act. 6. tom. 3. August. cont. Faust. lib. 20. cap. 21. f Ephe. 5. a. Heb. 10. c. g Exod. 12. a. b. Marc. 14. b.

h Euseb. lib. 1. demonstr. Eua. cap. 10. Nazian. orat. 2. in Iulian. & ad epist. Item ad Constantiu. op. Lacer. Nyite. orat. 1. in resurrect. Christi. i Epist. 10. ad Nestor. & interp. Anar. 11. k Gen. 14. d. Heb. 7. 2. Psal. 109. a. Hiero. in cap. 16. Matth. Occumen. in cap. 5. ad Heb.

verus Sacerdos secundum ordinem Melchisedech, ac eius sacerdotium esset in æternum, nullo vnquam alio succedente.

O. Illic semel^l & vno duntaxat in loco Iudææ peregit Sacrificium, de quo Paulus Hebræis scribens differit: hinc^m verò sæpius, & omni in loco, nempe per omnem partem Ecclesiam sacrificatur, vt Malachiasⁿ confirmat. Illic in mortem offertur, hinc in mortis illius iugem viuamque recordationem, & saluferam eius, quæ indè velut à capite ad membra dimanat participationem, vt nimirum illius in cruce oblatis Sacrificij fructus ac efficientia hoc Missæ sacrificio quotidie nobis exhibeatur atque applicetur.

TESTIMONIA.

1. A. IOANNIS sexto: Ego sum panis vitæ. Itè: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum; & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Item: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Rursus: Qui manducat huc panem, viuet in æternum.

2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?

3. ET capite vndecimo: Quotiescunquè manducabitis panem hunc, &c.

4. PROVERBIO RVM nono: Sapientia immolauit victimas suas, miscuit vinum, & proposuit mentem suam. Misit ancillas suas vt vocarent ad arcem & ad mœnia ciuitatis. Si quis est paruulus, veniat ad me. Et insipientibus locuta est: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis.

5. DIONYSIVS Arcopagita Ecclesiasticæ hierarchiæ capite tertio: Inspiciamus per singula mysterij sanctissimi ritum, exactissimamque cõfectionem: & quid spiritaliter signet, indagare pergamus. Itaque pontifex quidem vbi orationem sanctam supra diuinū altare peregit, ex ipso incensum adolere inchoans, omnem phani ambitum circuit. Demum ad sanctum altare iterum rediēs, psalmodum incipit melos, concinentibus secum sacra carmina omnibus ecclesiasticis ordinis gradibus: deinde ministrorum officio, sanctarum scripturarum lectio suo ordine recitatur. Post hæc extra delubrum catechumeni fiunt, & cum ipsis energumeni, & ij quoquè, qui in pœnitentia sunt. Manent autem intus soli, qui diuina spectare merentur atque percipere. Porro ministrorum alij quidem pro clausis templi foribus adsunt, alij proprii aliquid muneris agunt. Qui verò ipsius ordinis præcipui sunt, vnà cum sacerdotibus sanctum panem & benedictionis calicem, sacrosanctis altaribus imponunt, cum antè præcesserit ab omni clero vniuersalis laus atque confessio. Ad hæc venerandus antistes orationem sanctissimam peragens, pacem sanctam omnibus hinciat, & cum se mutuo omnes salutauerint, mystica sanctorum recitatio fit. Vbi verò manus tum antistes tum sacerdotes aqua lauerunt, pontifex ad medium diuini assistit altaris: circumstant autem soli cum sacerdotibus electi quinque ex ministrorum numero. At verò pontifex cum diuina munera laude profectus fuerit, sacrosancta & augustissima mysteria conficit, & quæ antè laudauerat venerandis opera atque abdita signis

in conspectum agit, diuinæque munera reuerenter ostendens, ad sacram illorum communionem & ipse conuertitur, & reliquos vt communicet hortatur. Sumpta demum atque omnibus tradita cõmunione diuina, gratias referēs, finem mysteris imponit. Ac multi quidem sola in signa diuina prospiciunt: Ipse autem semper diuino spiritu ad excelsa signorum initia, felicibus & intelligibilibus intuenda luminibus, pontificia dignitate ac merito, munditiâque singulari diuini capaciore sensus, attollitur. Explicat deinde latius singulorum rituum causas & significationes mysticas.

6. IDEM in epistola octaua ad Demophilum monachum: Cùm aliquando in Cretam venissem, sanctus Carpus me suscepit hospitio, vir ob eximiam animi munditiam ad Dei speculationem vltra ferme omnes aptissimus. Denique nunquam sancta mysteria celebrare cœpisset, nisi prius inter eas preces (quæ antè consummantur) sacra illi ac propicia visio apparuisset.

7. IGNATIUS in epistola ad Smyrneses: Non licet sine Episcopo, neque offerre, neque sacrificium immolare, neque Missas celebrare.

8. IVSTINVS philosophus & martyr in dialogo cum Tryphone aduersus Iudæos: Deus ipse testis est qui ait, In omni loco in Gentibus hostias acceptas gratasque immolari. Neque verò à quoquam hostias Deus accipit, nisi à suis sacerdotibus. Itaque omnia sacrificia quæ suo nomine faciendâ Iesus Christus tradidit, id est, in Eucharistia panis & poculi, quæ in omni loco à Christianis fiunt, præoccupatione vsus Deus, sibi grata esse testatur. Quæ autem à vobis vestrisque illis sacerdotibus fiunt, improbat his verbis: Sacrificiaque vestra è manibus vestris non accipiam, &c.

9. BASILIUS sermone secundo de Baptismo capite secundo: An periculosum non sit, si quisquæ corde à conscientia aut praua, vel immunditia, aut inquinamento non repurgato, sacerdotio fungatur? Moses per ea quæ tunc in lege à Deo data posuit, typum quendam ad nostram exhortationem præfigēs, scribit: Et dixit Dominus ad Moysen, Loquere ad Aaron, dicens: Homo ex stirpe tuâ, in generationibus vestris, habens in seipso maculam, non accedat ad offerendum dona Deo ipsius, &c. Dominus verò dicit, Templo maior est hic, instruit nos tanto scelestiorem & impium magis esse eum qui cùm impurus sit, corpus Domini administrare audeat, qui seipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem bonæ fragrantia dedit, quæto corpus vniuenti filij Dei excellentius est arietibus ac

^l Heb. 9. g. 10. a. ^m Chry. hom. 17. in epist. ad Heb. Aug. epi. 23. Theoph. in 6. 7. & 10. ad Heb. 18. Occumen. & Phoc. ⁿ Malac. 1. c.

^o Offensio vel eleuatio Eucharistia.

^p Sanctus carpus sancta mysteria celebrat.

^q Sacrificium immolare.

^r Malach. 1. Sacrificium Eucharistia suo nomine. Christus faciendum tradidit. Ibidem.

^s Periculosum esse immundus fungatur sacerdotio nouæ legis.

^t Leuit. 21.

^u Tanto magis impius est offerre corpus Domini impuro corde, quæto corpus istij Dei excellentius est arietibus & tauris.

Ritus sacrificij tempore Dionysij hæc est, grata Apostolorum.

tauris. Excellentius dico non collationis natione: est enim excellentia incomparabilis. At maculam & vitium iam in nouo testamento, non referre oportet ad corpus, sed ad iustificationes Euangelicæ pietatis. Quando videlicet præceptum Dei vel non plenè, vel mutile, vel non ita fit, vt Deo placere possit, & quasi tuber vel lepra quedam humani sensus illi infigitur. Necessarium itaque semper quidem est, maximè verò tanti ac talis mysterij celebrandi tempore, seruare præceptum Apostoli dicentis: Cum his itaque promissiones habeamus dilecti, repurgemus nos ipsos ab omni iniquamento carnis ac spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei, nec vllam aliqua in re dantes offensionem, nè vituperetur ministerium, sed in omnibus commendemus nos ipsos tãquam Dei ministri. Hoc pacto poterit quis dignus fieri ad sacrificandum mysteriũ Domini, secundum Euangelium Dei.

10. TERTULLIANVS in libro de oratione: Similiter de stationum diebus, non putant plerique sacrificiorum orationibus interueniendum, quòd statio soluenda sit accepto corpore Domini. Ergò deuotum Deo obsequium Eucharistia resoluit, an magis Deo obligat? Nonne solennior erit statio tua, si & ad aram Dei steteris? Accepto corpore Domini & reseruatò vtrunq; saluum est, & participatio sacrificij, & executio officij.

11. AVGVSTINVS epistola vigesimatertia ad Bonifacium episcopum: Nonne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in Sacramento non solum per omnes Paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur, nec vtiq; mentitur qui interrogatus eum responderit immolari? Si enim Sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt, non haberent, omninò sacramenta non essent, &c.

12. IDEM libro vigesimo contra Faustum Manichæum, capite vigesimo primo: Quis enim Antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum quos coronauit: vt ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Ibidem: Longè quippe minoris peccati est, ebrium * ridere à martyribus, quàm vel ieiunium sacrificare martyribus. Sacrificare martyribus dixi, non dixi sacrificare Deo in memoriis martyrum: quod frequētissimè facimus illo duntaxat ritu, quo sibi sacrificari noui testamenti manifestatione præcepit: quod pertinet ad illum cultum, quæ latria dicitur, & vni Deo debetur. Sed quid agam, & tantæ cæcitati istorum hæreticorum quando demonstrabo, quam vim habeat, quod in Psalmis canitur: Sacrificium laudis glorificabit me, & illic via est, vbi ostendam illi salutarem meum? Huius sacrificij caro & sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinum promittebatur in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur: post ascensum Christi per sacramentum memorie celebratur.

13. FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus libro secundo ad Monimum, capite secundo: Dicis à nõ nullis te interrogatum de sacrificio Corporis &

Sanguinis Christi, quod plerique soli Patri existimant immolari. Hanc etiam asseris hæreticorum esse quasi palmarem interrogationem. Sed nouum non est, vt hæretici, priuati lumine veritatis, illis se propositionibus veritatè superaturos arbitrentur, quibus facillimè superantur. Gloria namque in confusione ipsorum est, qui terrena sapiunt, &c. Quomodò Dei filium non oderunt, quem vnigenitum quidem verbis negare non possunt, sed eum à natura Patris inconsiderata perueritate discernunt? Aut quomodò in animas suas impiè non faciunt, qui Dei vnigenitum filium, Deum scilicet verum, nec glorificare cum Patre consentiunt, nec vno eodemque sacrificio pariter honorari permittunt. CAPITE deinde tertio & quarto probat Patriarchas, Abraham, Isaac & Iacob non solum Patri, sed & filio sacrificasse, ac proinde etiam modò in Ecclesia filio offerri sacrificium.

14. ET capite quinto: Vnum de prophetis testimonium proferemus, quo possit euidenter ostendi prophetas sanctos diuinitus inspiratos, certò fidelissimòque vaticinio prædixisse. Noui quoque tempore testamenti spiritalis obseruantes me, qui dispersi sunt, sed etiam filio à fidelibus offerendas. Prophetæ testimonium de sacrificio, quod nunc in Ecclesia geritur, Sophonias quippe dicit: Sustine me, dicit Dominus, in diem resurrectionis meæ in testimonium, &c. quia tunc transferam super populos linguam in progenies eius, vt innocens omnes nomen Domini, & seruati ei sub iugo vno, à transflumine Aethiopiæ suscipiam obseruantes me, qui dispersi sunt, adferent hostias mihi in illo die. Quid hæc, rogo, vaticinatione lucidius? vel quod hæc tenebrosæ oblationis latibulum hæretica potest infidelitas reperire, quo possit lumen tanta manifestationis eferre? &c. Ecce ille, qui se expectandũ in die resurrectionis suæ præcipit, ipse sibi hostias ab omnibus gentibus offerendas ostendit, vt agnosceretur sacrificium illud esse acceptabile Deo, quod communiter patri & filio supplex offert fidelium puræque deuotio. Et paulò post: Si qui Catholici fideles, huius sacramenti nunc vsque videntur ignari, deinceps scire debent omne cuiuslibet honorificentiæ & sacrificij salutaris obsequium, & Patri & Filio & Spiritui sancto, hoc est, sanctæ Trinitati, ab Ecclesia catholica pariter exhiberi: In cuius vtiq; vno nomine manifestum est sanctũ quoque Baptisma celebrari. Neque enim præiudicium Filio vel sancto Spiritui comparatur, dum ad Patris personam precatio ab offerente dirigitur. Cuius consummatio, dum Filij & Spiritus sancti complectitur nomen, ostendit nullum esse in Trinitate discrimen. Quia dum ad solius Patris personam honoris sermo dirigitur, bene credentis fide tota Trinitas honoratur. Et cum ad Patrem litantis destinatur intentio, sacrificij munus omni Trinitate vno eodemque offertur litantis officio. Nos itaque dum Trinitati, quæ vnus & verus est Deus, vnum sacrificium offerimus, vanis hæreticorum non moueamur obiectis: Cum ad hoc sequendum, ac robustissimè retinendum, & diuinitus promulgatis instruamur oraculis, & præcedentiũ sanctorum firmemur exemplis.

15. THEODORETVS capite vigesimo sanctorum Patrũ historia in vita sancti Maris: Cum lōgo tempore diuinus Maris desiderasset videre offerri spiritale

Patri immolatur.

Philip. 3.

Sacrificio vno eodemque patre & Filio honoratur.

Testimonium Sophonias de sacrificio, quod nunc in Ecclesia geritur. Sophon. j.

Sacrificij salutaris obsequium ab Ecclesia S. Trinitati exhibetur.

Nō fit præiudicium aliis personis, ad Patrem oratio ab offerente dirigitur.

Dum ad Patrem litantis destinatur intentio, sacrificium vno & tantis officio offerunt Trinitati.

Desiderabat videre offerri sacrificium spiritale.

spiritalè, & mysticum sacrificium, rogauit vt diuini doni illic fieret oblatio. Ego verò lubenter parui: & iussi sacra vasa asserri, pagus cum haud lōgè aberat: & pro altari vsus diaconorum manibus, mysticum, diuinum, & salutare obtuli sacrificium. Ille autem omni spiritali implebatur voluptate, & existimabat seipsum cælum videre: dicebatque se nunquam tãtam cepisse lætitiã. Ego autem cum ab eo valdè fuerim dilectus, putauit me & ei iniuriam esse facturum, si non etiam mortuum laudauerim, & aliis, si non hanc optimam philosophiam eis proposuerim imitandam?

1. B. CHRYSOSTOMVS homilia decima septima in epistolam ad Hebræos: Quid ergò nos? Nonne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facietes mortis eius. Et vna est hæc hostia, non multæ. Quomodò vna est, & non multæ? Quia semel oblata est, oblata est in sancta sanctorum: hoc autem sacrificium exemplar est illius, id ipsum semper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, crastina alium, sed semper eundem ipsum. Proinde vnum est hoc sacrificium, hac ratione: Alioquin quoniam in multis locis offertur, multi Christi sunt? Nequaquam, sed vnus vbiq; est Christus, & hæc plenus existens, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbiq; offertur, vnum corpus est, & non multa corpora: ita etiam & vnum sacrificium. Pontifex autem noster ille est qui hostiam mundantem nos obtulit: ipsam offerimus & nunc, quæ tunc oblata quidem, consumi non potest. Hoc autem quod facimus, in commemorationem quidem fit eius quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in meam commemorationem. Non aliud sacrificium, sicut pontifex, sed id ipsum semper facimus: magis autè recordationem sacrificij operamur. Sed quia sacrificij huius mentionè feci, volo pauca ad vos initiatis dicere. Plurimi ex hoc sacrificio semel accipiunt in toto anno, alij bis, alij sæpius, &c.

2. IACOBVS, Basilii, & Chrysostomus in Lyrurgiis suis, vt infra, M testimonio secundo, tertio & quarto.

3. AVGVSTINVS libro vigesimo secundo de ciuitate Dei, capite octauo: Vir tribunitius Hesperius, qui apud nos est, habet in territorio Fussalensi fundum * Cubedi appellatum, vbi cum afflictione animalium & feruorum suorum, domum suam, spiritum malignorum vim noxiam perpeti comperisset, rogauit nobros, me absente, presbyteros, vt aliquis eorum illò pergeret, cuius orationibus cederent. Perrexit vnus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quantum potuit, vt cessaret illa vexatio: Deo protinùs miserante, cessauit.

4. CHRYSOSTOMVS homilia septuagesima septima in Ioannem: Ideò in mysteriis inuicem salutamur, vt multi vnum efficiamur, & communes pro nõ initiatis preces effundimus, & pro infirmis, & terræ & maris, & vniuersi orbis fructibus sacrificamus.

5. IDEM homilia decima octaua in Acta Apostolorum: Ac fora quidem ac balnea faciunt multi, ecclesias autem nõ item, & omnia magis quàm has. Ideò oro ac supplico, & gratiam peto, immò & legem pono, vt nullus qui habet villam, appareat carere ecclesia. Nè mihi dixeris: propè est, in vicinia

Diaconorum manibus pro altari vsus ob tulit Theodoros diuini sacrificium.

Quotidie vna hostiam offerimus in memoriam mortis Christi.

Eundem semper agnum offerimus vbiq;.

Eandem offerimus hostiam quam Christus obtulit.

Luc. 11.

Operamur sacrificij recordationem.

PRO VIVIS.

* Cubedi.

Sacrificio corporis Christi demones venatio tollitur.

Sacrificamus pro terræ fructibus.

est, magnus est sumptus, nõ magnum cõmodum: si quid habes in sumendum in pauperes, illic infume: meliùs illuc, quàm ibi: educa magistrũ, educa diaconum & sacerdotalem ordinẽ. Quasi ducta vxore vel sponsa, vel data virgine, sic erga ecclesiam affectus sis: dotem inscribe illi: ita tibi benedictionis prædium multiplicabitur. Quid enim non erit illic bonorum? Parumne est, oro, torcular benedicti: parumne est, Deum ex omnibus frugibus ac decimis prius partem ac decimas accipere? Ad pacem agriculturalum hoc vile. Venerabilis erit & presbyter postea, & ad securitatem agri conducet. Preces illic perpetuæ propter te, laudes & synaxes propter te, oblatio per singulos dies dominicos. Quid magis mirandum, quod alij extruunt clara sepulcra, vt posteri audiant quòd ille construxit, an quòd tu ecclesiam excitas? Cogita quòd vsque ad Christi aduentum mercedem habiturus sis, qui altare Dei excitaturus es. Et paulò post: Parum est, dic oro, in sanctis oblationibus nomen tuũ semper referri, & quotidie pro villa preces ad Deum fieri? 6. GREGORIUS Magnus libro quarto Dialogorum, capite quinquagesimo septimo: Hoc quocumque quod audiimus, quendam apud hostes in captiuitate positum, & in vinculis religatum fuisse, pro quo sua coniunx diebus certis sacrificium offerre cõsueuerat, qui longo post tempore ad coniugem reuersus, quibus diebus eius vincula soluerentur, innotuit: eiusque coniunx illos fuisse dies in quibus pro eo sacrificium offerebat, recognouit. Ex alia etiam re, quæ nobis ante annos septem gesta est, certissimè confirmatur: Agathus enim Pannonitanus Episcopus, sicut fideles mihi ac religiosi viri multi testati sunt atque testantur, cum beatæ memoriæ antecessoris mei tempore iussus esset vt Romam veniret, vim nimie tempestatis pertulit, ita vt se ex tanto vndarum periculo euadere posse diffideret. Nauta verò illius Baraca nomine, qui nunc eiusdem Ecclesiæ clericatus officio fungitur, post nauem carabum regebat, ruptoque fune, cum eodem carabo, quem regebat, inter vndarum cumulos repente disparuit. Nauta autem cui Episcopus præerat, tandem post multa pericula ad Osticam insulam fluctibus quassata peruenit. Cùmque die tertio Episcopus nautam qui ab eo abereptus in carbo fuerat, in nulla maris parte videret apparere, vehemèter afflictus, mortuũ credidit, sed per obsequium charitatis viuo vnum quod mortuo debebat, impendit: & omnipotenti Deo pro absolutione eius animæ offerre sacrificiũ victimæ salutaris iubet: quo oblato, restaurata nauis, perrexit ad Italiam. Cùmque ad Romanũ portum venisset, illic nautam reperit quem mortuum putabat. Tunc inopinata exultatione gaudius est, & eum, qualiter tot diebus in illo tanto maris periculo viuere potuisset, inquisiuit. Qui videlicet indicauit, quotiès in illius tempestatis fluctibus cum eodem quem regebat, fuisset carabo versatus, qualiter cum illo vndis pleno natauerat, & quotiès eo à superiori parte deorsum verso ipse carinæ eius superfederat, adiugens cum diebus ac noctibus hoc incessanter faceret, iamque eius virtus funditus ex fame simul & labore cecidisset, quo eum ordine diuina misericordia seruauerit, indicauit. Et tenim quod etiam nunc vsque testatur, dicens: Laborans in fluctibus atque deficiens, subitò

Oblatio per singulos dies dominicos, propter eum qui in villis suis Ecclesiã construxit.

In sanctis oblationibus.

Vi sacrificij oblato vincula soluta.

Oblatio sacrificij victimæ salutaris pro anima nautæ, & ciuitatis mirabilis efficacitas.

2. Corinth. 7.

2. Corinth. 6.

Dignus quomodò fiat quis ad sacrificandum mysterium Domini.

Sacrificiorum orationibus oportet interuenire.

Ad aram Dei stare. Sacrificij participatio.

In sacramento quotidie populis immolatur.

Assistentes altari antistites Deo offerunt, & sacrificant in memoriis martyrum.

* derideri.

Frequentatur apud Christianos sacrificium à Christo institutum & præceptum.

Psalm. 49.

Huius sacrificij caro & sanguis præfigurata.

Sacrificiũ corporis & sanguinis Christi, non solum

mentis pondere sum grauat, ita vt neque vigilare me crederem, neque depressus somno essem: & ecce in eodem medio mari me posito quidam apparuit, qui mihi panem ad refectioem detulit. Quem mox vt comedi, vires recepi, nec longè post nauis transiens affuit, quæ me ab illo vndarum periculo suscepit, atque ad terram deduxit. Quod scilicet Episcopus audiens, requisivit diem, atque illum fuisse diem reperit, quo pro eo presbyter in Ostia insula Deo omnipotenti hostiæ sacræ oblationis immolauit.

7 B E D A libro quarto Anglicanæ historiæ, capite vigesimo secundo: In præfato autem prælio, quo occisus est rex Elbuini, memorabile quoddam factum esse constat, quod nequaquam silentio prætereundum arbitror, sed multorum salutem, si referatur, fore proficuum. Occisus est ibi inter alios de militia eius, iuuenis vocabulo Huma, qui cum die illo & nocte sequente inter cadavera occisorum similis mortuo iaceret, tandem recepto spiritu reuixit, ac residens, sua vulnera, prout fuerat, ipse alligauit. Deinde modicum quiescens, leuauit se, & cœpit abire sicubi amicos, qui sui curam agerent, posset inuenire. Quod dum faceret, inuentus est, & captus à viris hostilis exercitus, & ad dominum ipsorum, Comitem videlicet Edilredi Regis, adductus. A quo interrogatus quis esset, timuit se militem fuisse confiteri, rusticum se potius & pauperem, atque vxorio vinculo colligatum fuisse respondit, & propter victum militibus adferendum in expeditione se cum suis similibus venisse testatus est. At ille suscipiens eum, curam vulneribus egit, & vbi sanari cœpit, nocte eum, ne aufugeret, vinciri præcepit, nec tamen vinciri potuit. Nam mox vt abiit, qui vinxerant, eadem sunt eius vincula soluta. Habebat enim germanum fratrem, cui nomen erat Tuma, presbyterum, & abbatem monasterij in ciuitate, quæ hæc tunc ab eius nomine Tumiacestir cognominatur. Qui cum eum in pugna peremptum audiret, venit querere, si forte corpus eius inuenire posset: inuentumque alium illi per omnia simillimum, putauit ipsum esse, quem ad monasterium suum deferens, honorificè sepeliuit, & pro absolutione animæ eius sæpius Missas facere curauit. Quarum celebratione factum est, quod dixi, vt nullus posset eum vincire, quin continuo solueretur. Interea Comes qui eum tenebat, mirari & interrogare cœpit, quare ligari non posset, an forte literas solutorias, de quibus fabulæ ferunt, apud se haberet, per quas ligari non posset? At ille respondit, nihil talium artium nosse. Sed habeo fratrem, inquit, presbyterum in mea prouincia, & scio quia ille me interfectum putans, pro me Missas crebras facit, & si nunc in alia vita essem, ibi anima mea per intercessionem eius solueretur à pœnis. Dumque aliquanto tempore apud Comitem teneretur, animaduertunt, qui eum diligentiùs considerabant, ex vultu & habitu, & sermonibus eius, quia non erat de paupere vulgo, vt dixerat, sed de nobilibus. Tunc secretè aduocans eum Comes, interrogauit intentiùs vnde esset, promittens nihil ei mali facturum pro eo, si simpliciter sibi quis esset, proderet. Quod dum ille faceret, ministrum se regis fuisse manifestans, respondit: Et ego per singula tua responsa cognoueram, quod rusticus non eras. Et nunc dignus es morte, quia omnes fratres & co-

gnati mei in illa sunt pugna interempti, nec tamen occidam, ne fidem, quam promisi, præuaricem. Vt ergo conualuit, vendidit eum Londoniæ Frefoni cuidam, sed nec ab illo, nec cum illud duceretur, vllatenus potuit alligari. Verum cum alia atque alia vinculorum genera hostes imponerent, cumque vidisset qui emerat, eum vinculis non potuisse cohiberi, donauit ei facultatem sese redimendi, si posset. A tertia autem hora quædo Missæ fieri solebant, sæpius vincula soluebantur. At ille dato iureiurando vt rediret, vel pecuniam illi pro se mitteret, venit Cantiam ad Regem Lodheri, qui erat filius sororis Edildridæ reginæ, qui & ipse quoddam eiusdem reginæ minister fuerat, petiitque & accepit ab eo precium suæ redemptionis, ac suo domino pro se, vt promiserat, misit. Qui post hæc patriam reuersus, atque ad suum fratrem perueniens, replicauit ex ordine cuncta quæ sibi aduersa, quæ in aduersis solatia prouenissent, cognouitque referente eo, illis maximè temporibus sua fuisse vincula soluta, quibus pro se Missarum fuerant celebrata solennia. Sed & alia quæ periclitanti ei comoda contigissent & prospera, per intercessionem fraternam, & oblationem hostiæ salutaris, cælitus sibi fuisse donata intellexit. Multique hæc à præfato viro audientes, accessi sunt in fide ac deuotione pietatis ad orandum, vel elemosynas faciendas, vel ad offerendas Domini victimas sacræ oblationis, pro ereptione suorum, qui de seculo migrauerant. Intellexerunt enim quod sacrificium salutare ad redemptionem valeret & animæ & corporis sempiternam. Hanc mihi historiam etiam hi, qui ab ipso viro, in quo facta est, audire, narrarunt: Vnde eam qui aliquando comperi, indubitanter historiæ nostræ Ecclesiasticæ inserendam credidi.

8. C L E M E N S pontifex & martyr epistola tertia de officio sacerdotum & clericorum: Hic ergo, hoc est, in præfata vita positus, oportet nos agnoscere voluntatem Dei, vbi & agendi & sacrificandi est locus: quoniam in aliis locis sanctificare & Missas celebrare non licet, nisi in his, in quibus Episcopus proprius iusserit, aut ab episcopo regulariter ordinato, tenente videlicet ciuitatem, consecratus fuerit. Aliter enim non sunt hæc agenda, nec ritè celebranda, docente nos nouo & veteri testamento. Hæc Apostoli à Domino acceperunt, & nobis tradiderunt: hæc nos docemus, vobisque & omnibus agendum est, mandamus.

9. I R E N Æ V S aduersus hæreses libro quarto, capite trigesimo secundo: Sed & suis discipulis dās consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est, accepit, & gratias egit, dicens: Hoc est meum corpus. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præstat primitias suorum munerum in nouo testamento, de quo in duodecim prophetis Malachias sic præsignificauit: Non est mihi volūtas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus vestris: Quoniam ab ortu solis vsque ad occasum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco

Rursum vincta eiusdem sacrificij virtute soluantur.

Per oblationem hostiæ salutaris multa comoda & proficua contingunt.

Sacrificiū salutare valet ad redemptionem animæ & corporis sempiternam.

TRADITIO APOSTOLICA.

Sacrificare & Missas celebrare in certis locis.

Ex Apostolorum traditione.

Matt. 16. Christus noui testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens vbi que offert Malach.

Apostolorum decretum de memoria mortuorum in Sacrificio.

Iterum. Ab Apostolis sancitum.

Apostolorum institutum de mortuorum commemoratione in Sacrificio. INSTITUTIO.

Christus hoc Sacrificium instituit, Psalm. 39.

Psalm. 22.

loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum: Quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens: manifestissimè significās per hæc, quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni autem loco sacrificium offertur ei, & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in gentibus.

10. C H R Y S O S T O M V S homilia tertia in epistola ad Philippenses: Non frustra ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum memoria fiat eorum qui discesserunt. Nouerunt illis multum hinc emolumentum fieri, multum vtilitatis, &c.

11. I T E M homilia sexagesimanona ad populum Antiochenum, vbi eadem habet: sic enim inquit: Non temerè ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysterijs defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim indè illis multum contingere lucrum, vtilitatem multam. Cum enim totus confiteretur populus extensis manibus, sacerdotalis plenitudo, & tremendum proponatur sacrificiū, quomodo Deum non exorabimus pro his deprecates?

12. I O A N N E S Damascenus in sermone de defunctis, siue, quod qui in fide hinc migrarunt, sacris operationibus & viuorum beneficiis multum iuuentur. Diui Apostoli discipuli saluatoris qui totum mundi circulum viuam cepere prædicatio verbum, quod suis oculis viderant, in tremendis & impollutis vitalibusque Sacramentis, memoriam eorum qui fideliter obdormierunt, habedam edixerunt, &c. vt infra, B. testimonio quarto.

13. I R E N Æ V S libro quarto contra hæreses, capite trigesimo secundo, vt sup. B. testi. nono.

14. E V S E B I V S Cæsarensis libro primo de demonstratione Euāgelica, capite decimo: Itaque post omnia, quasi mirabilem quandam victimam, sacrificiūque eximium patri suo operatus pro nostra omnium salute obtulit, eiusque rei memoriam, vt nos ipsi Deo pro sacrificio offerremus instituit.

Hoc etiam prophetarum præcipuum David, qui quod futurum erat, spiritu suo diuino præiudicauerat, vaticinatus est, vbi ait: Expectas expectaui Dominum, & intendit mihi, & exaudiuit precem meam: & sustulit me de lacu miseriæ & de luto facis, & statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos: & immisit in os meum canticum nouum, carmen Deo nostro. Quod porro sit hoc nouum canticum, declarat deinceps, vbi ait: Sacrificium & oblationem noluit, corpus autem perfecisti mihi, holocausta & pro peccato non probasti, tunc dixi: cœuenio. In capite libri scriptum est de me, vt facerem Deum volūtatem tuam, voluit & adiungit: Annunciaui iustitiam in Ecclesia magna. Sic planè docēs pro antiquis sacrificijs & holocaustis, Christi aduentum pro assumptionem humani corporis, eiusque corpus perfectum, Deo oblatum esse, ipsūque hoc Ecclesiæ suæ nunciat cum gaudio tanquam ingens mysterium, quod prophetica voce in capite libri propositū, expressūque sit. Quum ergo huius sacrificij memoriam signis quibusdam in mensa celebrandam, corporisque item illius, salutarisque sanguinis, vt noui Testamenti institutum habet, acceperimus, rursus à propheta David instrumur ad dicendum: Parasti in conspectu meo mensam, contra eos qui affligunt me: Pingue fecisti in oleo caput meum, & calix tuus inebrians

quàm præstantissimus. Palam igitur in his mysticam significat vnctionem & odorem afferentiam, mensæ Christi sacrificia, quibus operātes, in cruentas & rationales, eique suaues victimas, in tota vita supremo Deo offerre, per eminentissimum omnium ipsius pontificem, edocti sumus. Hoc ipsam magnus quoque propheta Esaias mirabiliter diuino spiritu indicante prouidit, & antequam fieret prædicauit, dicit igitur sic: Domine Deus meus, glorificabo te, laudabo nomen tuum, quoniam fecisti res mirabiles. Et quænam hæc sint res mirabiles, planè deinceps ostendit, dicens: Faciet Dominus Sabaoth conuiuium omnibus gentibus: bibent legitiam, bibent vinum, vngentur vnguento, trade hæc omnia gentibus. Consilium enim hoc in omnes gentes. Huiusmodi sanè erant Esaiæ mirabilia, quæ bonæ cuiusdam fragrantia, vnguentique vnctionem, non Israel, sed omnibus gentibus promittebāt, ex quo non immeritò propter vnguenti vnctionem Christianorum appellationem consecutus sunt, sed vini quoque lætitiæ gentibus vaticinatur in eo: noui testamenti, quod à Christo conditum est, mysterium subobscurè significans, quod sanè apud omnes gentes in præfati tempore perspicue celebratur. Et paulò antè cum de Gentibus & Iudæis ad Christum conuersis ageret, Meritò sanè, inquit, quando illius memoriam, corporisque eiusdem & sanguinis recordationem quotidie celebrant, & ad longè præstantius & sacrificium & munus assumpti sunt, quàm illud antiquis fuerit.

15. C Y P R I A N V S epistola sexagesimatertia ad Cæciliū: Si Iesus Christus Dominus & Deus noster, ipse summus sacerdos Dei patris, & sacrificium patri seipsum primus obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit, vtique ille sacerdos vice Christi verè fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur: & sacrificium verum, & plenum tunc offert in Ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre secundum quod ipsum Christum videat obtulisse. Et paulò post: At enim non manè, sed post cenam mixtum calicem obtulit Dominus. Nunquid ergo Dominicum post cenam celebrare debemus, vt sic mixtum calicem frequentandis Dominicis offeramus? Christum offerre oportebat circa vesperam diei, vt hora ipsa sacrificij ostenderet occasum & vesperam mundi, sicut in Exodo scriptum est: Et occidit illum omne vulgus synagoge filiorum Israel ad vesperam. Et iterum in Psalmis: Ad leuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Nos autem resurrectionem Domini manè celebramus. Et quia passionis eius mentionem in sacrificijs omnibus facimus, (passio est enim Domini, sacrificiū quod offerimus) nihil aliud quàm quod ille fecit, facere debemus. Scriptura enim dicit: Quotiescunque enim ederitis panem istum, & calicem istum biberitis, mortè Domini annūciabitis quoad usque veniat. Quotiescunque ergo calicem in commemorationem Domini & passionis eius offerimus, id quod constat Dominum fecisse, faciamus.

16. A V G V S T I N V S libro decimo de ciuitate Dei, capite vigesimo: Vnde verus ille mediator, in quantum formam serui accipiens, mediator effectus est ne i & hominū homo Christus Iesus, cum in forma dei sacrificium cum patre sumat, cum quo & vnus deus est, tamè in forma serui sacrificiū maluit esse, quàm sumere, ne vel hac occasione quisquā existi-

Inuentas vā dimas in me sa Domini offerre docti sumus à Christo.

Esaias.

Mysterij noui testamenti apud omnes gentes celebratur.

Lib. 2. epist. 3. Scipium primus obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit.

Cur Christus post cenam obtulit hoc sacrificiū, nos autem manè offeramus.

Exod. 12.

Psalm. 140.

1. Cor. 11.

1. Timot. 4.

Hostia sacræ oblationis in molata pro naua.

Virtute sacrificij vincula captiui soluantur.

Missarū celebratio p anima eius que defunctū putabat.

Per Missas crebras & orationes anima soluitur à pœnis.

Christus est offerens & oblatio. Sacrificium Ecclesie.

Figura nostri sacrificij.

Hic summo veròque sacri- ficio cuncta falsa cesserunt.

Christus de corpore & sanguine suo instituit sacri- ficiu secundum ordinem Melchisedech Psalm. 109. HOC FACITE. Luc. 22.

Christus hic sanguis suus in Cana.

Dicitur hoc facite, veteris ogni sacrificij abrogavit.

Per oblationem huius sacrificij, cuncta circa quosdam hæreticos defenditur.

Cum Christus sanguinem iumpserit.

Pro brutorum cæde seipsum offerendum præcepit. Exod. 12. Num. 9.

Fractio Eucharistie.

mare, cuilibet sacrificandū esse creaturæ. Per hoc & sacerdos est, ipse offerens, ipse & oblatio. Cuius rei sacramētum quotidianum esse voluit Ecclesie sacrificium, cum ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipsa sit corpus; tā ipsa per ipsum, quā ipse per ipsam fetus offerri. Huius veri sacrificij multiplicia variæque signa erant sacrificia prisca sanctorum, cum hoc vnum per multa figuraretur, tanquā verbis multis res vna diceretur, vt sine fastidio multum commendaretur. Hic summo veròque sacrificio cuncta sacrificia falsa cesserunt.

5. IDEM libro vigesimo contra Faustū Manichæum, capite vigesimo primo, vt supra, A. testimonio duodecimo.

6. ET in Psalmum trigessimūtertium concione secunda: Coram regno patris sui mutavit vultum suum, & dimisit eum, & abiit: quia erat ibi sacrificium secundum ordinem Aaron, & postea ipse de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secundum ordinem Melchisedech.

7. LVCÆ vicefimosecundo vt in textu.

8. CHRYSOSTOMVS homilia octogesima tertiam in Matthæum: Hac de causa desiderio desideravi, inquit Dominus, hoc pascha vobiscum comedere, hoc est, tradere vobis res nouas & pascha dare, quo vos spirituales faciam. Ipse quoque bibit ex eo, ne auditis verbis illis dicerent: Quid igitur sanguinem bibimus & carnem comedimus? ac idem perturbarentur. Nam & quando prius de his verba fecit, multi solummodo propter verba scandalum passi sunt. Ne igitur tūc id quoque accideret, primus ipse hoc fecit, vt tranquillo animo ad communicationem mysteriorum induceret. Quid porro vetus quoque illud, inquit, facere oportet? Minime: idem enim, Hoc facite, dixit, vt ab illo abduceret. Præterea si remissionem hoc peccatorum facit, sicut certè facit, superuacaneum illud omnino est. Sed sicut in veteri, eodem hinc modo in beneficio reliquit, & memoriam mysteriorū colligauit, etiam hinc hæreticorū ora frenando. Nam quādo dicunt, vnde pater immolatum Christū fuisse, præter alia multa hæc etiam mysteria afferentes, ora ipsorū consumimus. Si enim mortuus Iesus non est, cuius symbolum aut signū hoc sacrificium est? Vides quantum ei studium fuerit, vt semper memoria teneamus pro nobis ipsum mortuum fuisse. Nam quoniam Marcion, Valentinus, Manichæus, eorumque sequaces negaturi erant hanc dispensationem, in memoriam passionis per hoc semper ita reducit mysterium, vt nemo non insanus seduci possit. Itā per sacratissimam istam mensam & saluat, & docet: hoc enim caput bonorum omnium est.

9. IDEM homilia vigesimaquarta in priorē epistolam ad Corinthios: Et in veteri quidem testamento, cum imperfectiores essent, quæ idolis offerebant sanguinē, eum ipsum accipere voluit, vt ab idolis eos auerteret. Quod etiam inenarrabilis amoris signum erat. Hic autē multo admirabilis & magnificentius sacrificium præparauit, & quum sacrificium ipsum commutaret, & pro brutorum cæde seipsum offerendum præciperet. Et paulo post: Sed quare addit, quem frāgimus: Hoc in Eucharistia videre licet, in cruce autem minime, sed omnino contra: Os enim eius, inquit, non conteretur. Sed quod in cruce passus non est, id in oblatione patitur propter te: frangi sustinet, vt omnes faciat.

10. MARTIALIS in epistola ad Burdegalenses, capite tertio: Dum altaria demonum in puluerem redigerentur, aram ignoti Dei ad consecrationem referuari iussimus: qua dedicata in nomine domini Dei Israël, & ipsius testis Stephani, qui pro eo à Iudæis passus est, non hominis cultum, sed Dei in ea frequentatis: Stephanus enim nō Deus, sed amicus Dei fuit: qui pro testimonio eius, animam suam posuit: cuius sanguine ipsa mensa est decorata, quia suo sanguine Iesus Christus comprobatus est esse Deus: & qui crediderit, ornamenta fidei maiora perciperit. Sacrificium enim Deo creatori offeritur in ara, non homini, neque angelo. Nec solum in ara sanctificata, sed vbiq̄ offertur Deo oblatio munda, sicut testatus est: cuius corpus & sanguinem in vitam æternam offerimus, dicentes: Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Ipse enim corpus habens & immaculatum, & sine peccato, quia conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine, in ara crucis ipsum permisit immolari. Quod autem Iudæi per inuidiam immolauerunt, putantes se nosmen eius à terra abolere, nos causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus, scientes hoc solo remedio nobis vitam præstandam, & mortem effugandam: hoc enim ipse Dominus noster iussit nos agere in sui commemoratione. Nam de sacrificiis idolorum notū vobis à me factum est, quia ea maxime de causa dominabatur vobis diabolus. Et sicut communio viui Dei est vobis vita, sic participatio mensæ simulacrorum, erat vobis æterna mors, & infirmitates, & corruptiones, & nimia tribulationis huius seculi.

11. DIONYSIVS Areopagita Ecclesiastica hierarchia capite tertio: Hinc iam venerandus antistes diuinis altaribus adsans, sancta & diuina laudat IESV opera, quæ ineffabilis prouidentie ratione in salutem generis nostri, voluntate sanctissimi patris in spiritu sancto (vt eloquia diuina tradunt) consummauit. Peracta verò laude, veneranda que ipsorum intelligibili speculatione spiritalibus inspecta luminibus, tum verò etiam ad sacra mysteria in signis celebranda progreditur, idque ex traditione diuina. Quocirca reuerenter simul & ex pontificali officio, per sacras diuinorum operū laudes, quod hostiam salutarem (quæ supra ipsum est) litet, se excusat, ad ipsum primò decenter exclamans, Tu dixisti: Hoc facite in meam commemorationem. Deindè tāto ministerio ad imitationem Dei instituto dignus fieri postulat, & similis ipsi Christo pro viribus euadere, & vt sacramenta sancte conficiat, & castè distribuatur: & qui ad communionem accessuri sunt, dignè participant: sicq̄; veneranda mysteria consummat, & laudata oculis subiicit, in signis sancte propositis.

19. CLEMENS Pontifex & martyr libro quinto constitutionum Apostolicarum, capite vicefimo: Domino crucifixo & suscitato, illucescente die Dominico, impleta est scriptura quæ dicit, Exurgam, dicit Dominus, fiducialiter agam in eo: & Tu domine miserere mei, suscita me, & retribuam eis. Quare vos quoq̄; suscitato domino, offerte sacrificiū vestrū, de quo vobis præcepit per nos, dicit: Hoc facite in meam commemorationem. Deindè ieiunium soluite læti, & festum diem agentes, quoniam pignus resurrectionis nostræ Iesus Christus à mortuis

Altare ad consecrationem referuatum dedicauit.

Sacrificium Deo offeritur in ara sanctificata. Christi corpus & sanguinem offerunt. Ioan. 4.

Hoc remedio vita præstatur & mors effugatur. Christus iussit in ista memoria hoc sacrificium offerri.

Christus cum dixit, hoc facite, &c. hostiam salutarem litari iussit.

Psalm.

Psalm. 40.

Offerendum sacrificiū de quo Christus per apostolos

precepit, vt que ad consummationem seculi. Luc. 22. FIGVRÆ.

Figura nostri sacrificij.

IVGE SACRIFICIUM

In diebus Antichristi aufertur liturgia.

Daniel. 9.

mortuus est excitatus: idque sit vobis legitimum solennēque in perpetuum, vsque ad consummationem seculi, quoad venerit Dominus.

1. D. GENESIS quartò: Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui & adipibus eorum: & respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius.

2. ITEM capite octauo: Edificauit autem Noë altare Domino: & tollens de cunctis pecoribus & volucibus mundis, obtulit holocausta super altare: odoratusque est Dominus odorem suauitatis.

3. ET decimoquarto capite: At verò Melchisedech rex Salem, proferens panem & vinum, (erat enim sacerdos Dei altissimi) benedixit Abraham, & ait: Benedictus Abraham Deo excelso qui creauit cælum & terram, &c.

4. EXODI duodecimo: Decima die mensis huius tollat vnusquisque agnum per familias & domos suas. Erit autem agnus absque macula, masculus, anniculus: iuxta quem tollitis & hædū. Et seruabitis eum vsque ad quartadecimam diem mensis huius: immolabitque eum vniversa multitudo filiorum Israël ad vesperam. Et sument de sanguine eius, ac ponent super vtrunq̄ postem, & in superliminaribus domorum, in quibus comedent illum. Erit autem sanguis vobis in signum in ædibus in quibus eritis: & video sanguinem, & transibo vos: nec erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terram Aegypti.

5. AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite vigesimo: vt supra, C. testimonio quarto.

6. IDEM libro sexto contra Faustū Manichæū, capite quinto, de sacrificiis veteris testamenti, loquens: Et ipsa, inquit, figura nostra fuerunt, & omnia talia multis & variis modis vnum sacrificiū, cuius nunc memoriam celebramus, significauerūt. Vnde isto reuelato, & suo tempore oblato, illa de agendi celebritate sublata sunt: sed in significandi autoritate manserunt.

1. HIPPOLYTUS Episcopus & martyr in oratione de consummatione mundi & Antichristo: Lugebunt etiam Ecclesie: luctum magnum, quia nec oblatio, nec sufficit fiat, nec cultus Deo gratus. Sed Ecclesiarum ædes sacræ, tugurij instar erunt, preciosumque corpus & sanguis Christi non extabit in diebus illis: liturgia extinguetur, psalmodum decantatio cessabit, scripturarum recitatio non audietur: Sed erunt apud homines tenebræ, lamentatio super lamentationem, vix super vix.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimona operis imperfecti in Matthæum, in ea verba, Cum ergò videritis abominationem: Et sic prophetæ verba significant magis de cōsummatione mundi: prophetia tamen, sicut docet Christus, ad vtrūque est dicta. Sunt autem verba illa sic: In dimidio septimi anni auferetur iuge sacrificium, & abominatio desolationis stabit in loco sancto, vsque ad consummationem temporis, & consummatio dabitur super solitudinem. Illic exercitus Romanus dictus est abominatio desolationis, quia ad desolationem redacturus fuerat Iudæicum cultum: hinc autem Antichristus dicitur abominatio desolationis, quia multorum Christianorum animas facturus est desolatas à Deo. Nam antequam caperent Romani Hierusalē, in dimidio hebdomadis Christus per suam doctrinam tulit de medio iuge sacrificium Iudæorum, Nam dicitur tribus annis & sex

mensibus docuisse, qui numerus facit dimidium septem annorum, vt illud sacrificium quod iugiter fuerat in vsu, tolleretur de medio, & offerretur sacrificium laudis in voce, & sacrificium iustitiæ in operibus, & sacrificium pacis per Eucharistiam. Vsque ad finem autem seculi tumultus est, quia Iudaica cōsuetudo de sacrificiis offerendis nunquam est reparanda. Item in medio hebdomadis, hoc est, tribus annis & sex mensibus, hoc sacrificium Christianorum tollendum est ab Antichristo, confugientibus Christianis ante eum per loca deserta, non erit, qui aut in Ecclesiam intret, aut oblationem offerat Deo.

3. DANIELIS duodecimo: Et à tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem: dies mille ducenti nonaginta.

4. ET capite nono: Et post hebdomadas sexaginta datus occidetur Christus, &c. Confirmavit autē pactum multis hebdomada vna: & in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium: & erit in templo abominatio desolationis: & vsque ad consummationem eius & finem perseverabit desolatio.

1. P. PSALMO centesimo nono: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.

2. AD Hebræos septimo: Hic enim Melchisedech rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obuiauit Abraham regresso à cæde regnū, & benedixit ei. Et paulo post: Si ergò consummatio per sacerdotium Leuiticū erat, quid adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotē, & non secundum ordinem Aaron dici? Translatio enim sacerdotio, necesse est vt legis translatio fiat.

3. GENESIS decimoquarto, vt supra, D. testimonio tertio.

4. CYPRIANVS epistola sexagesimatertia ad Cæcilium: Admonitos nos scias, vt in calice offerendo Dominica traditio seruetur, neque aliud fiat à nobis, quā quod pro nobis Dominus prior fecerit: vt calix qui in cōmemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur. Nā cum dicat Christus, Ego sum vitis vera: sanguis CHRISTI non aqua est vtiq̄, sed vinum. Nec potest videri sanguis eius, quo redempti & viuificati sumus, esse in calice, quando vinum desit calici, quo CHRISTI sanguis ostenditur, qui scripturarum omnium sacramento ac testimonio prædicetur. Inuenimus enim & in Genesi circa sacramētum Noë hoc idem præcurrisse, & figuram Dominicæ passionis illic extitisse, quod vinum bibit, & car. Item in sacerdote Melchisedech sacrificij Dominici sacramentum præfiguratum videmus, secundum quod scriptura diuina testatur, & dicit: Et Melchisedech rex Salem, protulit panem & vinum. Fuit autem sacerdos Dei summi, & benedixit Abraham. Quod autem Melchisedech typum CHRISTI portaret, declarat in Psalmis Spiritus sanctus, ex persona patris ad filium dicens: Ante Luciferum genui te: tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Qui ordo vtiq̄ hinc est, de sacrificio illo veniens & inde descendens, quod Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quod panē & vinum obtulit, quod Abraham benedixit. Nā quis magis sacerdos Dei summi, quā Dominus noster IESVS CHRISTVS? qui sacrificium Deo patri obtulit,

Sacrificium Christianorū ab Antichristo tollendum.

* confirmabit.

MELCHISEDECH.

lib. 2. epist. 3.

Mixtio vini & aqua in calice. Ioan. 15.

Genes. 9.

Genes. 14.

Psalm. 109.

Sacrificium Melchisedech. nostri sacrificij typus est.

Christus sacrificium obtulit secundum ordinem Melchisedech in vitima cena.

& obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est panem & vinum, suum scilicet corpus & sanguinem. Et paulo post: Vt ergo in Genesi per Melchisedech sacerdotem benedictio circa Abraham posset rite celebrari, praecedit ante imago sacrificij Christi, in pane & vino scilicet constituta: qua rem perficiens & adimplens Dominus, panem & calicem mixtum vino obtulit: & qui est plenitudo, veritatem praefiguratae imaginis adimplevit. Sed & per Salomonem Spiritus sanctus typum Domini sacrificij ante praemonstrat, immolatae hostiae & panis & vini, sed & altaris & Apostolorum faciens mentionem: Sapia, inquit, aedificavit sibi domum, & subdidit columnas septem: Maclavit suas hostias, miscuit in cratera vinum suum, & paravit mensam suam: Et misit seruos suos, conuocans excelsa praedicatione ad craterem, &c.

Proverb. 9.

Per ministros suos administrat Christus sacrificium secundum ordinem Melchisedech.

5. EVSANGELIUM libro quinto de demonstratione Euangelica, capite tertio: Et sane oraculi exitus admirabilis ei qui cõtemplatur, quemadmodum Saluator noster IESVS, qui est Christus Dei, ipseus Melchisedech ritu, ea quae ad sacerdotium in hominibus gerendum spectant, per suos ministros perficiat. Nam quemadmodum ille qui sacerdos gentium erat, nusquam videtur sacrificijs corporalibus functus, sed vino solo & pane, dum ipse Abraham benedicit: ita sane primus ipse Saluator ac Dominus noster: deinde qui ab ipso profecti sunt, sacerdotes in omnibus gentibus, spirituale secundum ecclesiasticas sanctiones sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane, & corporis illius & salutaris sanguinis mysteria repraesentant, quae sane mysteria Melchisedech tanto ante spiritum diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vsus fuerat, sicut etiam Moyse scriptura testificatur, vbi ait: Et Melchisedech rex Salem, protulit panes & vinum: Erat autem sacerdos Dei altissimi, & benedixit Abraham.

Figure oblationis nostrae

6. HIERONYMVS in epistola decima septima ad Marcellam, sub nomine Paulae & Eustochij, vt commigret Bethlehem: Recurre ad Genesim & Melchisedech regem Salem, huius principem inuenies ciuitatis: quia iam tunc in typo Christi panem & vinum obtulit, & mysterium Christianum in saluatoris sanguine & corpore dedicauit.

Melchisedech in typo Christi panem & vinum obtulit.

7. IDEM ad Euagrium epistola centesima vigesima sexta: Sic & Melchisedech, eo quod Chananeus fuerit, & non de genere Iudaeorum, in typum praecessisse sacerdotis filij Dei, de quo dicitur in centesimo nono psalmo: Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Ordinem autem eius multis modis interpretantur, quod solus & rex fuerit & sacerdos, & ante circuncisionem sanctus sacerdotio: vt non geres ex Iudaeis, sed Iudaei a gentibus sacerdotium acceperint, neque vnctus oleo sacerdotali, vt Moyse praeccepta constituit, sed oleo exultationis & fidei puritate: neque carnis & sanguinis victimas immolauerit, & brutorum animalium sanguinem dextra susceperit, sed pane & vino simplici puroque sacrificio, Christi dedicauerit sacramentum, & multa alia quae epistola breuitas non recipit.

Leuit. 3.

Panis & vini puro sacrificio, Christi sacramentum dedicauit.

8. AVGVSTINVS in psalmum trigessimum tertium, concione secunda: Coram regno ergo patris sui maclavit vultum suum, & dimisit eum, & abiit: quia erat ibi sacrificium secundum ordinem Aaron, & postea ipse de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secundum ordinem Melchisedech. Mutauit ergo vultum suum in sacerdotio, & dimisit gentem Iudaeorum, & venit ad gentes. Quid est ergo, affectabat? Affectu plenus erat. Quid enim tam plenum affectu, quam misericordia Domini nostri Iesu Christi?

Instituit sacrificium de corpore & sanguine suo secundum ordinem Melchisedech.

9. EPIPHANIVS haeresi quinquagema quinta Melchisedechianorum: Obtulit ipse Abraham panes & vinum &c. quando quidem ex ipso ex circuncisione futurum erat sacerdotium, vt omnis altitudo qua se effert contra cognitionem Dei, per cognitionem Dei destrueretur, ad hoc vt ne se factus circuncisio de sacerdotio, & contradicere possit sacerdotio sanctae Ecclesiae. Abraham enim obtulit ipse Melchisedech decimam. Qui vero ab Abrahamo descenderunt ipsi Leui offerunt & Aaron. Post tempus autem cum rursus esset sacerdotium ex circuncisione per Aaron & filios ipsius, consequenter scriptura dicit per Dauidem, post generationes duodecim a generatione Leui, septimam vero a successione Aaron: natura visum est, vt in veteri sacerdotio sacerdotalis dignitas ne constitueretur, verum ad id quod ante Leui & ante Aaron fuit secundum ordinem Melchisedech sacerdotium transferatur: quod sane nunc in Ecclesia viget a Christo & hucusque dum non amplius semen secundum successione eligitur, sed forma iuxta virtutem queritur. Primum enim sacerdotium in praepitio per Abel perficitur: sed & deinceps per Noe: tertium vero per Melchisedech. Et paulo post: Quando Abraham fuit annorum octoginta octo aut nonaginta plus minus, tunc Melchisedech ipsi obuiam venit, & proposuit ipsi panes & vinum, mysteriorum aenigmata praefigurans & exepalaria: quum Dominus noster dicat: Ego sum panis viuens: & exepalar sanguinis ipsius, qui ex altare ipsius compuncto fluxit, ad purgationem in quatuordecim, & resperationem ac salutem animarum nostrarum.

Panis & vini Melchisedech erat mysterium exepalaria. Ioan. 6.

10. DAMASCENVS libro quarto de Orthodoxa fide, capite decimo quarto: Pane & vino suscepit Melchisedech Abraham ex caede alienigenarum reuertentem, qui erat sacerdos Dei altissimi. Illa mensa hanc mysticam praefigurauit mensam, velut & sacerdos ille, Christi veri sacerdotis figuram praeferebat & imaginem. Tu es, inquit sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Hunc panem panes figurabant propositionis. Hec est pura scilicet hostia & incruenta, quam ab ortu vsque ad occasum ipsi offerri per prophetam Dominus loquitur, corpus videlicet & sanguis Christi.

Mensa Melchisedech nostri significabat.

Psalm. 109. Leuit. 24. Malach. 1. De nostra hostia incruenta praedixit malachias.

1. G. NUMERORVM vigesimo octavo: Haec sunt sacrificia quae offerre debetis, agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum: vnum offeretis mane, & alterum ad vespere: decimam partem ephissimilae, quae conspersa sit oleo purissimo, & habeat quartam partem hinc holocaustum iuge est, quod obtulistis in monte Sinai in odorem suauissimum incensi Domini: & libabitis vini quartam partem hinc. per agnos singulos in sanctuario Domini. Alterumque agnum similiter offeretis ad vespere, iuxta omnem ritum sacrificij matutini, & libamentorum eius, oblationem suauissimi odoris Domino. Die autem Sabbati offeretis duos agnos anniculos immaculatos, & duas decimas similiae oleo consperse in sacrificio, & liba-

quae

quae rite fundetur per singula sabbata in holocaustum sempiternum, &c. vbi de oblationibus singularum solennitatum agitur.

2. CAPITATE vero vigesimo nono de oblationibus & sacrificijs solennitatum septimi mensis.

3. AVGVSTINVS libro decimo septimo de ciuitate Dei, capite vigesimo, exponens illud, Venite, comedite panem meum, &c. Hic certe agnoscimus Dei sapientiam, hoc est, verbum Patri coaeternum, in vtero virginali domum sibi aedificasse corpus humanum, & huic tanquam capiti membra Ecclesiam subiunxisse, martyrum victimas immolasse, mensam in vino & panibus preparasse. vbi apparet sacerdotium secundum ordinem Melchisedech, insipientes & inopes sensu vocasse: quia sicut dicit Apostolus, In firma huius mundi elegit Deus, vt confunderet fortia. Quibus tamen infirmis, quod sequitur, dicit: Derelinquite insipientiam, vt viuatis: & quaerite prudentiam, vt habeatis vitam. Participem autem fieri mensae illius, ipsum est incipere habere vitam. Nam & in alio libro, qui vocatur Ecclesiastes, vbi ait: Non est bonum homini, nisi quod manducabit & bibet: quid credibilis dicere intelligitur, quam quod ad participationem mensae huius pertinet, quam sacerdos ipse mediator testamenti noui exhibet secundum ordinem Melchisedech de corpore & sanguine suo? Id enim sacrificium successit omnibus illis sacrificijs veteris testamenti, quae immolabantur in vmbra futuri, propter quod etiam vocem illam in psalmo tricesimo & nono eiusdem mediatoris per prophetiam loquentis agnoscimus: Sacrificium & oblationem noluit, corpus autem perfecisti mihi: quia pro illis omnibus sacrificijs & oblationibus corpus eius offertur, & participantibus ministratur.

Proverb. 9.

Psalm. 109. 1. Cor. 1.

Proverb. 9.

Cap. 9.

Sacrificium Melchisedechi successit sacrificijs typicis. Psalm. 109. Pro omnibus alijs sacrificijs offertur corpus Christi.

4. MALACHI primo: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim Solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificia & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.

OBLATIO MVNDA.

5. MARTIALIS apostolus Gallia ad Burdegaleses, capite tertio, vt sup. C. testim. decimo.

6. ITEM Iustinus philosophus & martyr aduersus Iudaeos in dialogo cum Tryphone habito, vt supra, A. testimonio octauo.

7. IRENEVS libro quarto aduersus haereses, capite vigesimo secundo, vt supra, B. testimonio nono.

8. ITEM in eo dem libro quarto, capite trigesimo tertio: Quoniam nomen filij proprium patris est, & in Deo omnipotente per IESVM CHRISTVM offert Ecclesia, bene ait secundum vtraque, & omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum. Incensa autem Ioanes in Apocalypsi, orationes ait sanctorum.

Malach. 1. Apoc. 7. & 8.

9. ET capite trigesimo quarto: Igitur Ecclesiae oblatio, quam docuit Dominus offerri in vniuerso mundo, purum sacrificium reputatum est apud Deum, & acceptum est ei, non quod indigeat a nobis sacrificium, sed quoniam is qui offert, glorificatur ipse in eo quod offert, si acceptetur munus eius. Et post pauca: Et genus oblationum reprobatum est: oblationes enim & illic, oblationes autem & hic. Sacrificia in populo, sacrificia & in Ecclesia.

Ecclesia oblationem Dominum offerri docuit in vniuerso mundo

Sed species immutata est tantum, quippe cum iam non a feruis, sed a liberis offeratur. Et post: Quoniam igitur cum simplicitate Ecclesia offert, iuste munus eius purum sacrificium apud Deum deputatum est. Oportet enim nos oblationem Deo facere, in omnibus gratos inueniri fabricatori Deo, in sententia pura & fide sine hypocrisi, in spe firma, in dilectione feruenti, primitias earum quae sunt eius creaturarum offerentes: & hanc oblationem Ecclesia sola puram offert fabricatori, offerens ei cum gratiarum actione ex creatura eius. Et post pauca, de oblatione quorundam hereticorum loquens, ait: Quomodo autem constabit eis, cum panem in quo gratiae acta sint, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi filium dicant, id est, verbum eius, per quod lignum fructificat, defluunt fontes: & dat primum quidem scenum, post deinde spicam, deinde plenum triticum in spica. Quomodo autem rursus dicunt carnem in corruptionem deuenire, & non percipere vitam, quae a corpore Domini & sanguine alitur? Ergo aut sententiam mutant, aut abiteant offerendo quae praedicta sunt. Nostra autem consona est sententia Eucharistiae, & Eucharistia rursus confirmat sententiam nostram. Offerimus enim ei, quae sunt eius, congruenter communicationem & vnitatem praedicantes carnis & spiritus. Quemadmodum enim qui est a terra panis percipiens vocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena & caelestis: sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia. Offerimus autem ei, non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius, & sanctificantes creaturam.

Veritas corporis & sanguinis.

Oblatio Eucharistia.

Malach. 1.

Incruenta hostia.

Angelicum sacrificium.

Summe venerandum sacrificium.

Varia sacrificiorum genera apud Christianos, inter quae primum est hoc nostrum.

10. CHRYSOSTOMVS in homilia super psalmum nonagesimum quintum, illud Malachiae citans, Non est mea voluntas, &c. Vide quam luculenter, quamque dilucide mysticam interpretatus est mensam, quae est incruenta hostia. Thymiana vero purum appellat sacras preces, quae post hostiam offeruntur. hic enim suffitus Deum refocillat, non is qui a terrenis radicibus sumitur, sed qui a puro corde exhalatur. Vides vt vbi que locorum coequesum est angelicum illud sacrificium in clarescere: vides nullis finibus circumscriptum neque altare neque canticum? In omni loco thymiana offertur nomini meo. Est igitur hostia pura, prima quidem mystica mensa, caeleste summeque venerandum sacrificium: Est autem & in nobis varia sacrificiorum differentia, & cet. vbi cum explicasset multa alia esse noui testamenti sacrificia, concludit hoc modo: Habemus igitur primum sacrificium illud salutare donum: secundum, martyrum: tertium, deprecationis: quartum, iubilationis: quintum, iustitiae: sextum, elemosynae: septimum, laudis: octauum, coepuntionis: nonum, humilitatis: decimum, praedicationis: tamen quidam praetermissi, quum animo nouem enumerarem, putavi me tradidisse decem. Quodnam igitur sacrificij genus praetermissum est? Est decimum sacrificium, fructificationis.

11. AVGVSTINVS libro decimo nono de ciuitate Dei, capite vigesimo tertio: Dei praeclarissimum atque optimum sacrificium nos ipsi sumus. Haec est ciuitas eius, cuius rei mysterium celebramus oblationibus nostris quae fidelibus nota sunt. Cessaturas

enim victimas, quas in umbra futuri offerebant Iudæi: & vnum sacrificiū gentes à solis ortu vsque ad occasum, sicut iam fieri cernimus, oblaturas per prophetas Hebræos oracula increpue diuina.

12. IDEM libro decimo octauo de ciuitate Dei, capite trigesimo quinto: Malachias prophetans Ecclesiam, quam per Christum iam cernimus propagatam, Iudæis apertissimè dicit ex persona Dei: Non est mihi voluntas in vobis, &c. Ab ortu solis, &c. Hoc sacrificium per sacerdotium Christi, secundum ordinem Melchisedech, cum in omni loco à solis ortu vsque ad occasum Deo iam videamus offerri: sacrificium autem Iudæorum, quibus dictum est: Non est mihi voluntas in vobis, nec accipiam, &c. cessasse negare nō possunt: quid adhuc expectant alium Christum, quum hoc quod prophetatum est legunt, & impletum vident, impleri non potuerit, nisi per ipsum?

1. H. A C T O R V M decimotertio: Erant autem in Ecclesia quæ erat Antiochiæ, propheta & doctores, in quibus Barnabas, & Simon qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen qui erat Herodis collactaneus, & Saulus. Ministratibus (in Græco est, λειτουργοῦντων) autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit, Spiritus sanctus: Segregate mihi Barnabam & Saulum in opus ad quod assumpsi eos.

2. C A N O N tertius Apostolorum: Si quis Episcopus, aut presbyter, præter ordinationem Domini, alia quædam in sacrificio offerat super altare, id est aut mel, aut lac: aut pro vino siceram, aut confecta quædam, aut volatilia, aut animalia aliqua, aut legumina, contra constitutionem Domini faciens, congruo tempore deponatur.

3. I T E M Canon nonus: Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, vel quilibet ex sacerdotali catalogo facta oblatione non comunicauerit, aut causam dicat, vt si rationalis fuerit, veniam consequatur: aut si non dixerit, communionem priuetur, tãquam qui populo causa læsionis extiterit, dans suspitionem de eo, qui sacrificauit, quod rectè non obtulerit.

4. C L E M E N S pontifex & martyr libro sexto constitutionum Apostolicarum, capite vigesimo tertio: Christus circuncisionem sustulit, cum eam in se explisset. Baptisimum, sacrificium, sacerdotium, localem adorationem alio modo mutauit: Pro quotidiano baptismo, vnū solum baptisimum instituit, qui in eius mortè perficitur: Pro vna tribu, de qualibet natione præcepit optimos deligi, nec corporum integritatē spectari, sed religionem ac vitam: Pro sacrificio cruento, rationale & in cruentum, ac mysticum sacrificium instituit, quod in mortem Domini per symbola corporis & sanguinis sui celebratur: Pro adoratione locali, ab ortu solis vsque ad occasum, in omni loco imperij sui nomen suum celebrari statuit. Quare non sustulit à nobis legem, sed vincula.

5. C O N C I L I V M primum Nicenum canone decimo quarto: Hoc neque regula, neque cōsuetudo tradidit, vt hi qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his qui offerunt, corpus Christi porrigant.

6. C O N C I L I V M Lapdicenum canone decimono: Quoniam Catechumenorum orationem separatim & prius post tractatū Episcoporum oporteat celebrari. Quibus egressis orent etiam hi, qui

in pœnitentia sunt constituti, & post manus impositionem his quoque abscedentibus, tunc fideles orare debent. Quorum tres orationes fiant, vna quidem (id est) prima per silentium, secunda verò & tertia per vocis pronunciationem. Et tunc demum osculo pacem dari debere. Et posteaquam presbyteri Episcopo pacem dederint, tunc etiam laicos dare. Et sic oblatio offeratur. Solis autem ministris altaris liceat ingredi ad altare, & ibidem communicare.

7. E T canone quinquagesimo octauo eiusdē Concilij: Non oportet in domibus oblationes ab Episcopis sive presbyteris fieri.

8. C O N C I L I V M Ephesinum in epistola ad Nestorium, vt sup. quæst. quarta. A. testim. quinto.

9. C O N C I L I V M Tridentinum sessione vigesima secunda, capite primo: Quoniam sub priori testamento, teste Apostolo Paulo, propter Leuitici sacerdotij imbecillitatem consummatio non erat: oportuit, Deo patre misericordiarum ita ordinante, sacerdotem alium secundum ordinem Melchisedech surgere Dominum nostrum Iesum Christum, qui posset omnes, quotquot sanctificandi essent, consummare, & perfectū adducere. Is igitur Deus & dominus noster, est semel seipsum in ara crucis, morte intercedente Deo Patri oblaturus erat, vt æternā illic redemptionem operaretur: quia tamen per mortem sacerdotium eius extinguendum non erat: in cena nouissima, qua nocte tradebatur, vt dilectæ sponsæ suæ Ecclesiæ visibile, sicut hominum natura exigit, relinqueret sacrificium, quo cruentum illud semel in cruce peragendum representaretur: eiusque memoria in finem vsque seculi permaneret: atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quæ à nobis quotidie committuntur, peccatorum applicaretur: sacerdotem secundum ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declaras, corpus & sanguinem suum sub speciebus panis & vini Deo patri obtulit: ac sub eandem rerum symbolis, Apostolis, quos tunc noui testamenti sacerdotes constituebat, vt sumeret tradidit: & eisdem eorumque in sacerdotio successoribus, vt offerrent, præcepit, per hæc verba: Hoc facite in meam commemorationem: vti semper catholica Ecclesia intellexit, & docuit. nam celebrato veteri Pascha, quod in memoriam exitus de Ægypto multitudo filiorum Israël immolabat, nouum instituit Pascha, seipsum ab Ecclesia per sacerdotes sub signis visibilibus immolandum in memoriam transitus sui ex hoc mundo ad Patrem, quando per sui sanguinis effusionem nos redemit, eripuitque de potestate tenebrarum, & in regnum suum transtulit. Et hæc quidem illa munda oblatio est, quæ nulla indignitate, aut malitia offerentium inquinari potest: quam Dominus per Malachiam nomini suo, quod magnum futurum esset in gentibus, in omni loco mundam offerendam prædixit, & quam non obscure innuit Apostolus Paulus Corinthiis scribens, cum dicit: Non posse eos qui participatione mensæ dæmoniorum polluti sint, mensæ Domini participes fieri: per mensam, altare vtrobique intelligens. Hæc denique illa est, quæ per varias sacrificiorum, naturæ & legis tēpore, similitudines figurabatur: vt potè, quæ bona omnia, per illa significata, veluti illerū omnium consummatio & perfectio complectitur.

In ead

Malach. 1. A Malachia prædictum.

Cap. 1.

Sacerdotium Christi secundum ordinem Melchisedech à Malachia prædictum.

Instituit Christus in cruentum & mysticum sacrificium.

Malach. 1.

Offerendi sacrificij potestatem non habet Diaconi.

Doctrina Concilij de sacramento: Hic sacrificio, Heb. 7.

Psal. 109.

Christus in cena obtulit tanquam sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Luc. 22. Exod. 13.

Coloss.

Per Malachiam prædictum. Cap. 1.

1. Cor. 10.

à B. Paulo illustratum.

Per sacrificia alia significatum.

In Missa offerunt verum & proprium sacrificium.

Per hoc facite, sacerdotes instituit Apostolos.

M I S S Æ NOMEN.

Missarum solennia.

Panis & vini aqua permixta, offerendum in sacrificio.

Math. 26.

Missa celebrant.

Luc. 22. Missarum celebrationes.

Mat. 26. Act. 2.

Missarum solennia.

Super memoriam Martyrū Missæ celebrantur.

Cum Missa.

A Sacerdotibus Missarum tempore facta mysteria consecrantur.

In eadem sessione canone primo de Sacrificio Missæ: Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum & proprium sacrificium: aut quod offerri non sit aliud, quam nobis Christum ad manducandum dari, anathema sit. Et canone secundo: Si quis dixerit, illis verbis, Hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse Apostolos sacerdotes: aut non ordinasse, vt ipsi, alique sacerdotes offerrent corpus & sanguinem suum, anathema sit.

10. I A C O B V S, Basilius, Chrysoftomus, in Liturgiis, vt in frā M. testimonio secundo, & sequentibus.

1. I. A L E X A N D E R primus in epistola prima ad omnes orthodoxos, capite quarto: In Sacramento quoque oblationibus, quæ inter Missarum solennia Domino offeruntur, passio Domini miscenda est, vt eius, cuius corpus & sanguis conficitur, passio celebretur, ita vt repulsis opinionibus superstitionum, panis tantum & vinum aqua permixtum, in sacrificio offerantur. Non debet enim (vt à patribus accepimus, & ipsa ratio docet) in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrunque permixtum, quia vtrūque ex latere eius in passione sua profluxisse legitur. Ipsa verò Veritas nos instruit, calicem & panem in sacramento offerre, quando ait: Accipit Iesus panem, & benedixit, &c.

2. T E L E S P H O R V S pontifex & martyr in epistola ad omnes Episcopos, capite secundo: Noctè verò sancta Natiuitatis Domini saluatoris Missas celebrent, & hymnum angelicum in eis solenniter decantent, quoniam & eadem nocte ab angelo pastoribus nunciatus est, sicut ipsa veritas testatur, dicens: Pastores erant in, &c. Reliquis enim temporibus Missarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè sunt celebrandæ: quia & eadem hora Dominus crucifixus est, & super Apostolos spiritus sanctus descendisse legitur. Ab episcopis autem idem angelicus hymnus pro tempore & loco in Missarum solenniis celebrandus est, atque solenniter recitandus.

3. F E L I X primus pontifex & martyr in epistola secunda ad Episcopos Galliarum: Nos verò ad supplementum vestrum fratres & coepiscopos nostros vocauimus amplius, quam sepruaginta, cum quibus hæc quæ subtèr habentur inserta, regulariter tractando decreuimus, &c. Et postea: Quapropter in præfata constitutum synodo, vobisque & omnibus Ecclesiis tenendum & agendum mandamus, vt super memoriam Martyrum Missæ celebrantur, nè memoria eorū à talibus extingui, aut veneratio possit prohiberi.

4. H I G I N V S pontifex & martyr apud Gratianum de consecratione distinctione prima: Omnes Basilicæ cum Missa debent semper consecrari. vbi autem plures sunt, &c.

5. S O T H R pontifex & martyr, apud eundem Gratianum de consecratione, distinctione prima, capite, vt illud: Censuimus ergo conuenire, vt cum à sacerdotibus Missarum tempore sacra mysteria consecrantur, si egritudinis accidat quilibet euentus, quo ceptum nequeat expleri mysterium, sit liberum episcopo vel presbytero vel alij, vt consecrationem expleat officij cepti. Et post pauca: Nullus post cibum potumque siue quodlibet mi-

nimum sumptum Missas facere præsumat. Ibidem: Missas facere. Hoc quoque statutum est, vt nullus presbyterorū Missarum solennia celebrare præsumat, nisi duobus presentibus, sibi que respondentibus, &c. Missarum solennia celebrantur.

6. E V A R I S T V S pontifex & martyr, apud Iuonem parte tertiâ, capite quarto, & Burchardum libro tertio Decretorum, capite vigesimo septimo: Omnes basilicæ cum Missa debent semper consecrari.

7. F A B I A N V S pontifex & martyr, vt habetur in Codice decretorum sexdecim librorum libro quinto, capite nono: Sacrificium non est accipiendum de manu sacerdotis, qui orationes vel actiones, & reliquas obseruationes in Missa secundum ritum implere non potest.

8. D A M A S V S pontifex in pontificali de Alexandro pontifice & martyre loquens in ipsius vita, sic ait: Hic passionem Domini miscuit in precatione sacerdotum, quando Missa celebrantur.

9. D E I N D E de Sixto primo: Et constituit, vt Missarum actionem sacerdote incipiente, populus hymnum decantaret, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, &c.

10. I T E M de Telesphoro: Hic fecit vt in natali Domini nostri Iesu Christi noctè Missæ celebrarentur, cum omni alio tempore ante horæ tertiæ cursum nullus præsumeret Missas celebrare, quia ea hora Dominus noster ascendit in crucem, & vt ante sacrificium, hymnus diceretur angelicus, hoc est, Gloria in excelsis Deo.

11. E T de Felice primo: Hic constituit supra sepulchra aut memorias Martyrū, Missas celebrari.

12. I D E M Damasus epistola quarta de Chorepiscopis: Quod verò eis non liceat sacerdotes consecrare, nec diaconos aut subdiaconos, nec virgines, nec altare erigere, nec vngere aut sacrare, &c. nec publice quidem in Missa quenquam pœnitentem reconciliare, &c.

13. C O N C I L I V M Carthaginense secundum, canone tertio: Ab vniuersis Episcopis dictum est: Chrismatis consecratio & puellarum consecratio à presbyteris non fiant. Vel reconciliare quæquam in publica Missa, presbytero non licere, hoc omnibus placet.

14. A G A T H E N S E Concilium capite vicesimo primo: Si quis etiam extra parochias, in quibus legitimus est ordinariusque conuentus, oratoriū in agro habere voluerit, reliquis festiuitatibus, vt ibi Missas teneat propter fatigationem familiæ, iusta ordinatione permittimus: Pascha verò, Natali Domini, Epiphania Domini, Ascensione Domini, Pêtecoste, & Natali Sancti Ioannis Baptistæ, & si qui maximi dies in festiuitatibus habentur, non nisi in ciuitatibus, aut in parochiis teneant. Clerici verò, si qui in festiuitatibus, quas supra diximus, in oratoriis (nisi iubente aut permittente Episcopo) Missas facere aut tenere voluerint, à communione pellantur.

15. A M B R O S I V S epistola trigesimalertia ad marcellinam sororem suam, de tradendis basilicis: Sequenti die (erat autem Dominica) post lectiones atque tractatum, dimissis catechumenis, symbolū aliquibus competētibus in baptisteriis tradebam basilicæ. Illic nunciatum est mihi, comperto quod ad Portianam basilicam de palatio decanos mississent, & vela suspenderent, populi partem eò per-

gere. Ego tamen mansi in munere, Missam facere cœpi. Dum offero, raptum cognoui à populo Castulum quendam quem presbyterum dicerent Arriani. Hunc autem in platea offenderant transeuntes. Amarissimè flere, & orare in ipsa oblatione Deum cœpi, ut subueniret, nec huius sanguis in causa Ecclesiæ fieret, certè ut meus sanguis pro salute non solum populi, sed etiam pro ipsis impiis effunderetur. Quid multa? Missis presbyteris & diaconibus, eripui iniuriæ virum.

16. **AVGVSTINVS** sermone nonagesimo primo de tempore: In lectione quæ nobis ad Missam legendæ est, fratres charissimi, audituri sumus, quod filij Israël post transitum maris rubri venerunt, &c.

17. **IDEM** sermone ducentesimo trigesimo septimo de tempore: Ecce post sermonem sit Missa catechumenis, manebunt fideles, venietur ad locum orationis. Scitis quod accessuri sumus, quid prius Deo dicturi sumus: Dimitte nobis debita nostra, &c.

18. **ET** in sermone ducentesimo quinquagesimo primo, agens de celebranda Dominica die: In die verò nullus se à sacra Missarum celebratione separet, neque ociosus quis domi remaneat, cæteris ad Ecclesiam pergentibus: neque in venatione se occupet, & diabolico mancipetur officio, circumuagando campos & sylvas clamorem & cachinnum ore exaltans, non gemitum, nec orationis verba ex intimo pectore ad Deum proferens. Adhuc quoque, quod detestabilius est, ad Ecclesiam aliqui venientes non intrant, non insistant precibus, non expectant cum silentio sanctarum Missarum celebrationem, sed quando lectiones diuinæ intrù leguntur, tunc ipsi foris aut causas dicere, aut diuersis student calumniis impugnare, aut videlicet in alea vel in iocis inutilibus in ludare.

19. **CONCILIUM** Mileuitanum, cui Augustinus interfuit, canone duodecimo: Placuit etiã & illud, ut preces vel orationes seu Missæ, quæ probatæ fuerint in Concilio, siue præfationes, siue commendationes, seu manus impositiones, ab omnibus celebrentur. Nec alix omninò dicantur in Ecclesia, nisi quæ à prudentioribus tractatæ vel comprobatæ in Synodo fuerint, nè fortè aliquid contra fidem, vel per ignorantiam, vel per minus studium sit cõpositum.

20. **CONCILIUM** quartum Carthaginense, cui etiam interfuit Augustinus, canone octogesimo quarto: Ut Episcopus nullum prohibeat ingredi Ecclesiam, & audire verbum Dei, siue gentile, siue hæreticum, siue Iudæum, vsque ad Missam catechumenorum.

21. **LEO** Magnus epistola octogesima prima ad Dioscorum Alexandrinum: Ut autem in omnibus obseruantia nostra concordet, illud quoque volumus custodiri, ut quum solennior festiuitas conuentum populi numerosioris indixerit, & ad eam tanta multitudo conuenerit, quam recipere basilica simul vna non possit, sacrificij oblatio indubitanter iteretur, nè his tantum admissis ad hanc deuotionem, qui primi aduenerint, videantur hi, qui postmodum confluerint, non recepti: cum plenù pietatis atque rationis sit, ut quotiès Basilicam, in qua agitur, præsentia nouæ plebis impleuerit, totiès sacrificium subséquens offeratur. Necessè est

autem, ut quædam pars populi sua deuotione priuetur, si vnus tantum Missæ more seruat, sacrificium offerre non possit, nisi qui prima diei parte conuenerint. Studiosè ergò dilectionem tuam & familiariter admonemus, ut quod nostræ cõsuetudini ex forma paternæ traditionis insedit, tua quoque cura non negligat, ut per omnia nobis & fide & actibus congruamus.

22. **IDEM** epistola octogesima octaua, ad Episcopos Germaniæ & Galliæ: Nec publicè quidem in Missa quenquam penitentem reconciliat; nec formatas cuilibet epistolas mittere Chorepiscopis vel presbyteris licet.

1. **K. LVCAE** vigesimo secundo.

2. **PRIORIS**, ad Corinthios vndecimo, ut in textu.

3. **DE** cæremoniis Missæ vide Dionysium Areopagitam libro de Ecclesiastica hierarchia, capite tertio, ut supra A. testimonio quinto. Scripserunt de iisdem cæremoniis & ritibus quamplurimi alij: atq; ij præsertim qui libros edidèrunt de diuinis vel ecclesiasticis officiis, ut Isidorus Hispalensis, Vualafrius abbas Sancti Galli, Alcuinus, Amalarius archiepiscopus Treuirensis, Angelomus, Rabanus archiepiscopus Moguntinus de institutione clericorum, Remigius Altisiodorensis, Herigerus abbas Lobienfis, Berno abbas Augiensis de officio Missæ, Bernoldus Constantiensis presbyter, Iuo Carnotensis in sermonibus de rebus Ecclesiasticis, Hildebertus Cænomannensis, Anselmus Cantuariensis, Honorius Augustodunensis, Hugo Victorinus, Rupertus Tuitiensis, Innocentius tertius in libris de officio Missæ, Guilielmus Altisiodorensis, Ioannes Beletus, Thomas Aquinas opusculo de expositione Missæ, & in tertia parte quæstione octuagesimatertia, Guilielmus Durandus episcopus Mimatensis, Micrologus, & plures alij.

4. **CONCILIUM** Tridentinum sessione vigesima secunda, capite quinto: Cùmque natura hominum ea sit, ut non facile queat sine adminiculis exterioribus ad rerum diuinarum meditationem sustolli: propterea pia mater Ecclesia ritus quosdam, ut scilicet quædam summissa voce, alia verò elatiore, in Missa pronunciantur, instituit. Cæremonias item adhibeat, ut mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes, aliæque id genus multa, ex Apostolica disciplina & traditione, quo & maiestas tanti sacrificij commendaretur, & mentes fidelium per hæc visibilia religionis & pietatis signa ad rerum altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur.

5. **IDEM** canone septimo: Si quis dixerit, cæremonias, vestes, & externa signa, quibus in Missarum celebratione Ecclesia Catholica vtitur, irritabilia impietatis esse magis, quàm officia pietatis, anathema sit.

6. **CHRYSOSTOMVS** homilia tertia in epistolam ad Ephesios: Oro te, an voles manibus illotis ad oblationem accedere? Non arbitror, sed malle vti què potius omninò non accedere, quàm sordidis accedere manibus. Cùm ergò in modico aded sis religiosus, audes accedere & contrectare, cum animam habeas sordidam? Atqui manibus quidem ad tempus continetur, in illam verò totus resoluitur. Cur non vasa vides ita vndique Iota, ita splèdidà? Illis debebant nobis animæ & puriores & sanct

Vnius Missæ.

Publicè in Missa.

CÆREMONIA. Vide Trit. de Script. Eccl. l. 6. Ordinem Rom. c. 4. ad iunctis Scripturis, præ Melchiorum Colonie editum anno 1592.

Cur Ecclesia ritus & cæremonias Missæ instituit ex traditione, Apostolica.

Contemneres cæremonias & ritus Missæ, anathema feriantur.

Vasa splèdida adhibentur, ut illis splèdidiore discamus habere animas.

sanctiores atque illustriores esse. Quamobrem? Quoniam illa propter nos talia sunt. Illa nõ sunt participes illius quem in se habent, non sentiunt illum: nos verò planè. Nunc verò sordido vase nolles vti, anima verò sordida accedis? Multam video huius rei inæqualitatè. Eadem habet homilia sexagesima prima ad Antiochenos.

7. **ET** homilia decima quarta in eandem epistolâ: Tu cùm Cherubim apud thronum regis constitutus conuiciaris fratrem? Non vides sacra illa vasa? Nõ ad vnũ semper illa vsurpantur? Audetne quisquam illis ad aliud quicquã vti? Tam tu vasis istis sanctior es, idque multò. Cur itaque te ipsum sordidum reddis & pollutum?

8. **PRVDENTIVS** in Peri Stephanon hymno secundo. Præfectus ita beatum Laurentium allocuitur.

*Hunc esse vestris Orgijs
Moremque, & artem proditum est:
Hanc disciplinam fœderis,
Libet ut auro antistites.
Argentis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auroque nocturnis sacris
Ad stare fixos ceruos.*

Cui sic deinde respondet sanctus martyr:

*Est diues, inquit, non nego,
Habè que nostra Ecclesia
Opumque & auri plurimum,
Nec quisquam in orbe est diuor.
Is ipse tantum non habet
Argentorum enigmatum
Augustus, arcem possidens,
Cui nummus omnis scribitur.*

9. **OPTATVS** Mileuitanus libro sexto contra Donatistas: Si suffecerat remouere altaria, non licuit frangere: Si oportuit frangere, rasilisse peccatũ est. Quæ est ista noua & stulta sapietia, nouitatem querere in visceribus maiestatis, & remota quasi quadam corporis cute, in latente corpore cutem quasi alteram querere: Vndè cùm aliquid fuerit ablatum, minui potest, mutari non potest. Rasilisti equidè quod tibi visum est: sed adhuc ibi est quod odisti? Quid, quod si sic coniuurastis, ut quæ à nobis in nomine Dei in ipso mysterio facta sunt, immunda viderentur: Quis fidelium nescit in peragendis mysteriis ipsa ligna linteamine cooperiri? Inter ipsa Sacramenta velamen potuit tangi, non lignum. Aut si tactu possit penetrari velamen, ergò penetratur & ligna. Si penetrari possunt ligna, penetratur & terra. Si à vobis lignum raditur, & terra, quæ subter est, foditur. Altam facite scrobem, dum pro vestro arbitrio queritis puritatem. Sed obseruate nè veniat ad inferos, & illic inueniatis Core, Dathan, & Abiron schismaticos, magistros scilicet vestros. Ergò & fregisse vos & rasilisse constat altaria. Quid est quod in hac re subitò vester quasi languere visus est furor? Videmus enim vos postea mutasse consilium, & altaria à vobis iam non frangi, sed radi tantummodò, aut remoueri. Si hoc sufficiebat, illa quæ prius facta sunt iudicatis, quia minimè fieri debuerunt à vobis. Hoc tamen immane facinus geminatum est, dum

Vasa sacris nemo ad res prophanas vti audeat.

Auro libant antistites, & argenteis scyphis adstantibus aureis candelabris.

Altaria tempore sacrificij linteamine cooperiuntur.

Num. 16.

fregistis etiam calices, Christi sanguinis portatores, & c. ut supra quæstione quarta, A. testimonio decimo septimo.

10. **HERONYMVS** in epistola ad Theophilum Alexandrinum ante libros Paschales: In opere tuo vtilitatem spectauimus Ecclesiarum, ut discant qui ignorant, eruditi testimoniis scripturarum, qua debeant veneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deferuire, sacrosque calices & sancta velamina, & cætera quæ ad cultum Dominicæ pertinent passionis, non quasi inania & sensu carentia, sanctimoniam non habere, sed ex consortio corporis & sanguinis Domini, eadem qua corpus eius & sanguis maiestate veneranda.

11. **CYRILLVS** Hierosolymitanus catechesi quinta mytagogica: Vidistis diaconum aquam lauantis manibus porrigentem sacerdoti, & c. Deinde clamat diaconus longè post. Complectimini & osculemini vos inuicem: atque tunc mutuo nos osculo salutamus. Postea clamat sacerdos: Surfum corda. Vos deinde respondetis: Habemus ad Dominum. Deinde dicit sacerdos: Gratias agamus Domino. Ad hæc vos subiicitis: Dignum & iustum est. Facimus deinde mentionem cæli & terræ & maris, Solis & lunæ, & siderum ac vniuersæ creaturæ, tam ratione præditæ, quàm irrationalis: tam istius quæ videtur, quàm illius quæ sub aspectum nostrum non cadit: angelorum, archangelorum, virtutum, dominationum, principatum, potestatum, thronorum & Cherubim, faciem operientium, quasi dicemus illud Davidis: Magnificate Dominum mecum. Commemoramus etiam illa Cherubim, quæ in spiritu sancto cernebat Esaias, circumstantia thronum Dei: ac alis quidem duabus faciem velantia, atque dicentia: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth. Propterea enim traditam nobis hæc Seraphicam theologiam recitamus; ut in illa cælesti hymnodia, cum supramundana militia communicemus: atque sic per eiusmodi hymnos nos ipsos sanctificantes, deum benignissimum oramus, ut super illa proposita, sanctum spiritum emittat, ut palem quidem faciat corpus Christi, vinum verò sanguinem Christi. Omninò enim quod attigerit spiritus sanctus, hoc sanctificatur & transmutatur. Deinde verò postquam confectum est illud spirituale sacrificium, & ille cultus incruentus super ipsa propitiationis hostia, obsecramus Deum, pro communi Ecclesiarum pace, pro tranquillitate mundi, pro regibus, pro militibus, pro sociis, pro ægrotis & afflictis, & in summa pro his omnibus qui egent auxilio. Indigemus autem omnes. Cùm hoc sacrificium offerimus, postea facimus mentionem etiam eorum, qui ante nos obdormierunt. Primum Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, ut Deus orationibus illorum & deprecationibus suscipiat preces nostras. Deinde pro defunctis sanctis Patribus & Episcopis, denique pro omnibus oramus, qui inter nos vita sancti sunt, maximum esse credentes animarum iuamem, pro quibus offertur obsecratio sancti illius & tremendi, quod in altari positum est, sacrificij. Quod exemplo vobis demonstrare volumus. Scio enim multos dicere: Quid iuuat animam in peccatis ex hoc mundo decedentem, etiam si in hoc sacrificio mentio illius fiat? An enim si rex aliquis eos à quibus of-

Calices Christi sanguinis portatores.

Reuerentè tractandi sacros calices, &c.

Quæ sunt & dicantur in Sacrificio Missæ.

Cultus incruentus.

Memoria sanctorum in Missa.

Memoria defunctorum.

Maximè animarum iuamem.

fenfus est, in exilium pepulerit, postea verò illorū propinqui coronam aliquam conficientes, pro his, qui sunt in supplicio, exulibus, eidem offerent, nōne condonationem aliquam suppliciorum ipsis dederit? Ad eundem modum & nos, pro defunctis precationes adhibentes, quanuis sint peccatores, nō quidem coronam plectimus, sed Christum pro nostris peccatis maclatum offerimus, vt & nobis & illis eum qui est benignissimus, propitium redamus. Postea dicitur illam orationem, quam Saluator suis discipulis tradidit, cum pura conscientia patrem nuncupantes Deum, atque dicentes: Pater noster qui es in cælis, &c. Sacerdos autem postea dicit: Sancta sanctis. Vos deinde respōdetis: Vnus sanctus, vnus Dominus Iesus Christus. Audistis deinceps diuina quadam melodia psallentem, atque ad sacrorum mysteriorum communionem vos adhortantem: Gustate & videte, quod Christus est Dominus, &c.

12. CLEMENS pontifex & martyr epistola secunda ad fratrem Domini: De vasis sanè sacrilità gerendum est: Altaris palla, cathedra, candelabū, & velum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur: quoniam non licet ea, quæ in sanctuario fuerint, malè tractari, sed incendio vniuersa tradantur. Cineres quoque eorum in baptisterio inferantur, vbi nullus transitum habeat, aut in pariete, aut in fossis pauimentorum iactentur, nē introentium pedibus inquinentur. Nemo per ignorantiam clericus palla mortuum credat obuoluendum, aut Diaconus scapulas operire velit, quæ sunt in altari, aut certè quæ data est in mensam Domini. Qui hæc fecerit, vel leuiter quasi nihil & negligenter habuerit diuina mysteria, Diaconus triennio, sexque mensibus à Dominico alienus erit altari, graui percussus anathemate. Quod si clericum presbyter non cōmouerit, decem annis & quinque mensibus excommunicatus sit, propterea quod de Dominicis sacramentis subiecta sibi non commonuerit ministeria, & postea cum grādi humilitate marri reconcilietur Ecclesiæ. Palas verò & vela, quæ in sanctuarij sordidata fuerint ministerio, diaconi cum humilibus ministris iuxta sacrarium lauent, non eicientes foras à sacrario velamina Domini: mensa, nē fortè puluis Domini corporis malè decidat à sindone foris abluta, & erit hæc operanti peccatum: idcirco intra sacrarium ministris præcipimus, hæc sancta cum diligentia custodire. Sanè peluis noua comparetur, & præter hoc nihil aliud tangat. Sed nec ipsa peluis velis apponatur lauandis, nisi quæ ad Domini altaris cultū pertinent. Palæ altaris solæ in ea lauentur, & in alia, vela ianuarum. De velis autem ianuarum, cura sit Ostiarij ex admonitione Maiorum, nē quis negligens aut ignarus, ad velum ianua domus Domini, manus incōditè tergat: sed statim coercitus, discat omnis homo, quia velum atrij domus Domini sanctum est.

13. BEDA libro primo historiæ Anglicanæ, capite vigesimo nono: Præterea idem Papa Gregorius Augustino Episcopo, quia suggererat ei multam quidem sibi esse messem, sed operarios paucos, misit cum præfatis legatariis suis plures cooperatores ac verbi ministros: in quibus primi & præcipui erāt Mellitus, Iustus, Paulinus, Rufinianus, & per eos generaliter vniuersa, quæ ad cultum erant ac

ministerium Ecclesiæ necessaria, vasa videlicet sacra, & vestimenta altarium: ornamenta quoque ecclesiarum, & sacerdotalia vel clericalia indumenta, sanctorum etiam Apostolorum ac martyrum reliquias, necnon & codices plurimos. Misit etiam literas, in quibus significat se ei pallium direxisse, simul ei insinuat qualiter Episcopos in Britannia constituitere debuisset.

1. L. CYPRIANVS epistola sexagesima sexta ad Clerum & plebem Furnitanorum: Episcopi antecessores nostri religiosè considerantes, & salubriter prouidentes, censuerunt nē quis frater excedens, ad tutelam vel curam clericum nominaret: ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur. neque enim apud altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros voluit auocare. Et ideò Victor cum contra formam nuper in concilio à sacerdotibus datam, Geminium Faustinum presbyterum ausus sit tutorem constituere, nō est quod pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in Ecclesia frequētur, vt sacerdotum decretum religiosè & necessariè factū seruetur à nobis: simul & cæteris fratribus detur exemplum, nē quis sacerdotes & ministros Dei, altari eius & Ecclesiæ vacantes, ad seculares molestias deuocet. obseruari enim decet: ei dō poterit, nē vltra hoc fiat circa personam clericorum, si quod nunc factum est, fuerit vindicatum.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesima prima in priorem epistolam ad Corinthios: Abierit mortuus peccator sanè, gaudere decet, peccata impedita esse, & non accumulatum malum, nitique quātū fieri potest, vt iuuetur non lachrymis, sed prece, supplicationibus, elemosynis, oblationibus. Non est temerè hoc excogitatum, nec frustra memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus, aut accedimus, pro istis agnum illum iactem & peccata mundi tollentem deprecantes, sed vt his consolatio hinc aliqua fiat. Nec temerè qui altari assistit, inter horrenda mysteria clamat, Pro omnibus in Christo dormientibus, & pro his qui memoriam celebrant illorum. Nam nunquā ista fiant, neque hæc dicantur, si pro illis commemorationes non fierent. Neque enim scena iam ampliùs nostra sunt, sed spiritus ordinatione fiunt. Opitemur igitur his fratres, memoriam pro ipsis faciamus. Nam si Iobi illius liberos patris victima purgavit: quid dubites, è nobis quoque, si pro dormientibus offeramus, solatij quiddam illis accessurum? Gratificari Deus propter alios alijs solet, quod Paulus hic ostēdit: Vt ex multis, inquit, personis, pro dono in nos collato, per multos gratiæ pro nobis agantur. Ne defatigemur mortuis auxilium ferendo, preces pro ipsis offerēdo: communis totius orbis victima preces sunt. Hinc pleni fiducia, pro toto etiam orbe supplicamus, inter martyres, inter cōfessores, inter sacerdotes mortuos recensemus. Vnum enim corpus omnes sumus, sint membra licet alia alijs illustriora, vndique veniam ipsis impetrare licet, precibus pro ipsis effusis, muneribus datis, consortio eorum, inter quos velut commune corpus referuntur. Quid ergò doles? quid lachrymaris? cū impetrandæ mortuo veniæ tot extēt rationes?

3. IDEM

Oblationes, preces & elemosynæ pro defunctis.

3. IDEM homilia vigesima prima in Acta Apostolorum: Non frustra oblationes pro defunctis fiunt, non frustra preces, non frustra elemosynæ. Hæc omnia spiritus disposuit, volens vt nos mutuum iuuenemus. Vide enim, vtilitatem accipiet ille per te, & tu per illum, contemptis opibus inductus es ad faciendum aliquid generosum: & tu illi salutis, & ipse tibi elemosynæ factus est author. Ne dubita, quia erit aliquis fructus suauis. Non temerè diaconus clamat: Pro his qui defuncti sunt in Christo, & pro his qui memoriam illorum faciunt. Nō diaconus est qui talem illam vocē emittit, sed spiritus: nō sanctus, inquam, sed donum. Quid dicitis? In manibus est hostia, & omnia propolita sunt benè ordinata, adfunt angeli, adfunt archàngeli, adest filius Dei, cū tanto horrore adstant omnes, adstant illi clamantes omnibus silentibus, & putas temerè hæc fieri? Igitur & alia temerè, & quæ pro ecclesia, & quæ pro sacerdotibus offeruntur, & quæ pro plenitudine ac vniuersitate? Absit. Sed omnia cum fide fiunt.

4. IOANNES Damascenus in sermone, Quod qui in fide hinc migrarunt, sacris operationibus & viuorum beneficiis multum iuuentur: Diui autem Apostoli discipuli saluatoris, qui totum mūdi circum viuum cepere prædicandum verbum, quod suis oculis viderant, in tremendis & impollutis vitalibusque sacramentis memoriam eorum qui fideliter obdormierunt, habendā edixerunt. Quod adhuc firmiter atque adeò sine cōtradictione obseruat Apostolica & Catholica Ecclesia Christi & Dei, à sinibus vsque ad fines terræ, ab eoque tēpore vsque in præsens, & in finem mundi vsque. Omnino hoc neque vanè, neque absurdè, neque temerè, fortuito ordinatum est. Quæ enim Christiana religio erroris nescia suscipit, & in tot secula seruat incōcussa, minimè vana sunt, sed vtilia, Deo placita, salutisque nostræ conducibilia plurimum. Ibidem postea: Insupèr & Athanasius in sermone illo vndecunquē concinno, quem in eos, qui obdormierunt, scripsit, scitè dicit: Si quis diem obierit, licet in aërem deponatur inhumatus, nē omiserit oleum & ceram, inuocato Christo Deo, ad sepulchrum accendere. Accepta enim deo sunt, plurimamque secum referunt retributionem. Oleum enim & cera, holocaustum est: incruentæ autem hostiæ oblatio, propitiatio est. Quod verò in pauperes collocatur beneficium, omnis bonæ retributionis augmentum. Itaque pro defuncto oblaturus, &c. Apostoli enim Dei prædicatores & magistri sacrificiorum curatores, alisque patres sacro afflati numine, & participes virtutis animum excedere facientis, secundum quod fas erat & acceptū Deo, diuino ore annunciarunt, operationes sacras (sive Missarum oblationes) & preces, & psalmos anniuersariisque defunctorum memorias, & quæcunquē vsque in hodiernū diem gratia benignissimi Dei augentur, incrementumque accipiunt, ab ortu Solis vsque ad occasum, & à septentrione & meridie in gloriam & laudem Dei Domini dominorum, & regis regnantium.

5. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite primo: In Machabeorum libris legitur oblatum pro mortuis sacrificium. Sed & si nusquam omnino in scripturis veteribus legitur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hæc

cōsuetudine claret, autoritas: vbi in precibus sacerdotis, quæ Domino deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum.

6. IDEM de verbis Apostoli, sermone trigesimo quarto, vel secundum alios trigesimo secundo: Pro pa funeris, agmina exequiarum, sumptuosa diligentia sepultura, monumentorum opulenta constructio, viuorum sunt qualiacunquē solatia, non adiutoria mortuorum. Orationibus verò sanctæ Ecclesiæ & sacrificio salutari, & elemosynis quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis misericordius agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim à patribus traditum vniuersa obseruat Ecclesia, vt pro eis qui in corporis & sanguinis Christi communionem defuncti sunt, cum ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur, oretur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur. Cū verò eorum commendandorum causa opera misericordiæ celebrantur, quis eis dubitet suffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur?

7. ET libro nono Confessionum, capite vndecimo: Et mox ambobus, (mihī & fratri meo) Ponite (inquit Monica) hoc corpus vbicunquē, nihil vō eis cura conturbet. Tantum illud vos rogo, vt ad Domini altare meminertis mei vbi fueritis.

8. IDEM capite duodecimo, de eadem matre sua Monica loquens: Cū eccè corpus elatum est, imus & redimus sine lachrymis. Nam neque in eis precibus quas tibi fundimus, cū offerretur pro ea sacrificium precij nostri, iam iuxta sepulchrū posito cadauere, priusquā deponeretur, sicut illic fieri solet, nec in eis precibus ego fleui, sed toto die grauius in occulto mœstus eram.

9. PRÆTEREA capite decimotertio: Non ista mandauit nobis, sed tantummodò memoriam suam ad altare tuum fieri desiderauit, cui nullius diei prætermisione seruierat, vnde sciret dispensari victimam sanctam, qua deletum est chirographum quod erat contrarium nobis, qua triumphatus est hostis, computans delicta nostra, & quæres quid obiciat, & nihil inueniens in illo in quo vincimus.

10. EPIPHANIUS contra Aërium, hæresi septuagesima quinta: Deinde, qua ratione post mortem nominatis (inquit Aërius) nomina mortuorum? Orat enim, inquit, viuens, aut dispensationem facit, quid profuerit mortuo? Si verò omnino preces eorum, qui hinc sunt, profunt illis qui isthinc sunt, igitur nemo sit pius, neque boni quicquam faciat, sed acquirat amicos quosdam per quem vult modum, aut per pecunias persuadens, aut amicis id in obitu demandans, & orent pro ipso, vt nē quid illic patiat, neque immedicabilia peccata ab ipso perpetrata requirantur. Ad quæ postea respondet Epiphanius, ita ait: De eo verò, quod proferantur nomina vita defunctorum, quid hoc magis fuerit vtile? quid hoc commodius & magis admiratione dignum? quod credunt præstantes, quod hi qui decesserunt, viuunt, & nō sunt nulli, sed sunt & viuunt apud Dominum: & vt pientissimam prædicationem recenseam, quod spes est orantibus pro fratribus velut qui in peregrinatione sunt. Profunt autem &

Sacrificium propitiatorium.

Psal. 33.

Quanta in veneratione habenda ea, quibus vtitur Ecclesia in altari.

Peluis Domini corporis

Necessaria ad ministerium Ecclesiæ mittit in Angliam Gregorius.

Pallium Episcoporum.

PRO DEPVNCTIS, Lib. 1. cap. 3.

Sacrificia altaris pro defunctis.

Iunetur oblationibus.

Memoria mortuorum in sacris mysteriis.

Iob. 1.

Solatij mortuorum ex oblatione. 2. Cor. 1.

Communio totius orbis viuens.

1. Mach. 12.

Nota.

Sacrificio salutari nō dubitandum adiuuari mortuos.

Nota.

Memoria defuncti ad altare.

Pro Monica sacrificium precij nostri oblatum.

Memoria sui ad altare fieri petiit.

Colof. 1.

Argumenta Aërij hæresici.

Sacrificio Epiphanius.

preces pro ipsis fientes, etiam si totam culpam non abscindant. Verumenimvero eo quod nos sepe dum in mundo sumus, fallimur & erramus, tum inuiti, tum voluntarie, quod id quod perfectius est significetur, & pro iustis, & pro peccatoribus memoria facimus: pro peccatoribus quidem misericordiam Dei implorantes, pro iustis vero & Patribus, & Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Euangelistis, martyribus ac confessoribus, Episcopisque & Anachoretis, & pro vniuerso ordine, vt Dominum Iesum Christum ab hominum ordine separemus, per honorem, quem ipsi exhibemus, & vt adoratione ipsi praestemus, illud mente volentes, quod Dominus non est alicui homini adaequatus, etiam si milliis, & vltra, in iustitia degat vnusquisque homo: Et post pauca: Deinde vero rursus ad propositi argumenti consequentiam deueniam, quod Ecclesia necessarium hoc perficit, traditione a Patribus accepta. Quis autem poterit statutum matris dissolvere, aut legem patris? velut Salomon dicit, Audi fili sermonem patris tui, & ne repudies statuta matris tua: ostendens per hoc quod & in scripturis & sine scripto docuit pater, hoc est Deus, & vnigenitus, & spiritus sanctus. Mater autem nostra Ecclesia habet statuta in se posita, indissolubilia, quae disfolui non possunt. Quum itaque ordinata sint in ecclesia statuta, & bene se habeant, & omnia mirabiliter fiant, confutatus est rursus etiam hic seductor. Sed & hoc relicto, velut scarabaeo, aut catharide, aut buprestis animalculo, per ecclesiasticum fundamentum & Dei potestatem conculcato, ad reliquas consequenter procedamus, Deum auxiliarium inuocantes.

1. M. CYPRIANVS in sermone de cena Domini: Ex quo a Domino dictum est: Hoc facite in meam commemorationem, haec est caro mea, & hic est sanguis meus, quotiescunq; his verbis & hac fide actum est, panis iste substantialis & calix benedictione solenni sacrat, ad totius hominis vitam salutemque proficit, simul medicamentum & holocaustum ad sanandas infirmitates & purgandas iniquitates existens.

2. IACOBVS in sua Liturgia: Nostras animas sanctifica, corporaque & spiritus, necnon cogitationes nostras ad pietatem conuertere, vt pura conscientia tibi dona offeramus, munera, fructum oblationes, vt ea delectantur delicta, quae admisimus, & vt toti populo tuo sis propitius. Ibidem: Vt tibi grato & diuino oblato sacrificio, digni abs te habeamur vita aeterna. Item: Ne auerferis nos peccatores, verendum hoc & incruentum sacrificium attrahentes. Supplicamus & imploramus bonitatem tuam, ne mysterium hoc quod ad salutem nobis dispensatum est, in condemnationem populo sit: sed in abolitionem peccatorum, ac animarum & corporum renouationem, &c. Admitte nos accedentes ad sanctum tuum altare, secundum multitudinem misericordiae tuae, vt digni simus, qui offeramus tibi munera, & sacrificium pro nobis, & pro iis, quae populus per ignorantiam admisit: daq; nobis, Domine, vt tibi cum omni metu, ac pura conscientia hoc sacrificium spirituale atque incruentum offeramus, quod vbi admiseris in sanctum, supercaeleste, ac intellectuale tuum altare, in odore suauitatis spiritalis, vicissim mitte nobis gratiam spiritus tui sanctissimi. O Deus, respice in nos, & ad

nostrum hoc rationale obsequium intueri, idque accipe, vt Abel dona accepisti, Noe sacrificia, Moyse & Aaronis sacerdotia, Samuëlis pacifica, Dauidis penitentiam, Zachariae incensum: vt de manu Apostolorum tuorum verum hunc cultum accepisti, ita quoque a manibus nostris qui peccatores sumus, recipere munera haec proposita per tua benignitatem: & fac vt oblatio nostra grata & acceptabilis sit, per spiritum sanctum sanctificata, in propitiationem peccatorum nostrorum, & eorum que populus per ignorantiam admisit, & in requie animarum eorum, qui ante nos dormiunt, vt & nos abiectionis, & peccatores, & indigni serui tui, digni habitus, qui sine dolo ministrum sancto altari tuo, mercedem accipiamus fidelium & prudentium dispensatorum, gratiamque inueniamus & misericordiam in die illa tremenda retributionis tuae iustae & bonae. Et nonnullis interiectionibus: Misereere nostrum: quando quidem veremur ac tremimus, cum tuum sanctum altare nobis accedendum est, & offerendum sacrificium hoc verendum & incruentum pro nostris peccatis, & pro iis quae populus per ignorantiam admisit.

3. BASILIVS Magnus in Liturgia sua: Da Domine & pro omnibus nostris peccatis, & populi tui ignorantia, acceptabile & susceptibile fieri sacrificium nostrum in conspectu tuo. Ibidem: Suscipe nos appropinquantes sancto altari tuo, secundum multitudinem misericordiae tuae, vt simus digni offerre tibi rationale istud, & absque sanguine sacrificium pro nostris peccatis & populi ignorantia.

4. CHRYSOSTOMVS in Liturgia sua: Fac nos dignos vt offeramus tibi deprecationes, & supplicationes, & sacrificia immaculata pro populo tuo. Et post pauca: Ministrare tibi, magnum ac formidandum etiam super caelestibus virtutibus. Attamen propter ineffabilem & immensam tuam humanitatem intrepidè & irreuocabiliter factus es homo, & summus pontifex noster. Sacrificiorum ritum instituisi, ac solennis huius & immaculati sacrificij celebrationem nobis tradidisti, tamquam Dominus omnium. Respice ad me peccatorem, vt assistam sanctae tuae mensae, consecrem sanctum & immaculatum tuum corpus & preciosum sanguinem. Tu enim es qui offers, & offeris, & accipiens, & dans, Christe Deus noster. Et nonnullis interiectionibus: Domine Deus omnipotens, solus sanctus, qui suscipis hostiam laudis ab iis qui te inuocant in toto corde, suscipe preces nostras, & offer sancto altari tuo: & fac nos dignos offerre tibi dona, & sacrificium spirituale pro nostris peccatis, atque ignorantis populi, & praesta, vt inueniamus gratiam in conspectu tuo, vt fiat acceptabile sacrificium nostrum, & inhabitet spiritus gratiae tuae bonus super nos, & super haec apposita sacramenta, & super omnem populum. Et nonnullis interiectionibus: Amplius obrulimus tibi hanc rationabilem hostiam, pro orbe, pro sancta Catholica & Apostolica dei Ecclesia, & iis qui casta in conuersatione ac sobria degunt. Pro fidelissimis & Deo dilectis Imperatoribus nostris, & toto palatio, & omni exercitu eorum.

5. MARTIALIS in epistola ad Burdegalenses, capite tertio: Quod Iudaei per inuidiam, & c. vt supra, C. testimonio decimo.

6. HIER

Pro peccatoribus memoria sic in sacro.

Ex Traditione à patribus accepta pro mortuis ista praestantur.

PRO PITIA TORIVM. Luc. 22.

Vtilitas huius sacrificij.

Propitiatio sacrificij pro viuis.

Pro defunctis.

Propitiatio pro viuis.

Pro quibus offeratur.

Pro suis & populi peccatis offerit episcopus.

Offeritur vt peccata dimittat. Intellige de aliena specie.

Sacerdotum est pro populo offerre sacrificium.

Christi corpus in terris offeritur.

Math. 26. Crimini delentur.

Placabitur Dominus, & peccata ingentia dimittet.

Ofex 4.

Incruento sacrificio Christi passionibus & diuinitati communicamus.

Phil. 109.

6. HIERONYMVS in caput primum epistola ad Titum: Quid de Episcopo sciendum est, qui quotidie pro iuis populique peccatis, illibatas Deo oblaturas est victimas?

7. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite quadragesimo octauo: Vmbra in lege, imago in Euangelio, veritas in caelestibus. Antè agnus offerrebat, offerrebat vitulus, nunc Christus offertur: sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem, & offert se ipse quasi sacerdos, vt peccata nostra dimittat. Hic in imagine, ibi in veritate, vbi apud patrem pro nobis quasi aduocatus interuenit. Hic ergo in imagine ambulamus, in imagine videmus: illic facie ad faciem, vbi plena perfectio, quia perfectio omnis in veritate est.

8. IDEM in psalmum trigessimum octauum: Vidimus principem sacerdotem ad nos venientem, vidimus & audiuimus offerentem pro nobis sanguinem suum: sequamur, vt possimus, sacerdotes, vt offeramus pro populo sacrificium: est infirmi merito, tamen honorabile sacrificio: quia etsi nunc Christus non videtur offerre, tamen ipse offertur in terris, quando Christi corpus offertur. Immo ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium, quod offertur.

9. ALEXANDER primus Pontifex & martyr, in epistola prima ad omnes Orthodoxos, capite quarto: In Sacramentorum oblationibus, quae inter Missarum solennia Domino offeruntur, & c. vt supra, I. testimonio primo. Ac deinde: Crimini atque peccata, oblati his Domino sacrificiis delentur. Idcirco & passio eius in his commemoranda est, qua redempti sumus, & sepius recitanda, atque haec Domino offerenda. Talibus hostiis delectabitur & placabitur Dominus, & peccata dimittet ingentia. Nihil enim in sacrificiis maius esse potest, quam corpus & sanguis Christi. Nec vlla oblatio hac potior est, sed haec omnes praecellit. Quae pura conscientia Domino offerenda est, & pura mente fumenda, atque ab omnibus veneranda. Et sicut potior est ceteris, ita potius excoli & venerari debet.

10. IDEM epistola secunda ad omnes Episcopos: Quos in ordine Apostolatus constitui voluit, ipsi pro populo interpellant, & populi peccata comedunt, quia precibus suis & oblationibus ea delent atque consumunt.

11. GREGORIUS Nazianzenus oratione prima in Iulianum Imperatorem: Atque hinc quidem facinora sua auspiciatur, quemadmodum narrat, qui ipsius arcanis gloriatur (Proh superi in quos sermones incurere cogor?) impuro & nefario sanguine lacrum extergit, initiationi nostrae execrabilem initiationem opponens, sus videlicet in otano prouoluta, sicut est in proverbio: manusque suas profanat, vt nimirum eas ab incruento illo sacrificio, per quod nos Christo ipsiusque passionibus & diuinitati communicamus, elueret & repurgaret.

12. AVGVSTINVS sermone quarto de Innocentibus: Quid reuerentius, quid honorabilius dici potest, quam sub illa ara requiescere, in qua Deo sacrificium celebratur, in qua offeruntur hostiae, in qua Dominus est sacerdos, sicut scriptum est: Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech: Recedè sub altari iustorum animae re-

quiescunt, quia super altare corpus Domini offertur. Nec immerito illic iusti vindictam sanguinis postulant, vbi etiam pro peccatoribus Christi sanguis effunditur. Conuenienter igitur, & quali pro quodam consortio ibi martyribus sepultura decreta est, vbi mors Domini quotidie celebratur, sicut ipse ait: Quotiescunq; haec feceritis, mortem meam annuntiabit, donec veniam, scilicet, vt qui propter mortem eius mortui fuerant, sub sacramenti eius mysterio requiescant.

13. TERTIVM concilium Braccarense, capite primo: Cum omne crimen atque peccatum, oblati Deo sacrificiis deleatur, quid decetero pro delictorum expiatione Domino dabitur, quando in ipsa sacrificij oblatione erratur?

14. GREGORIUS homilia trigesima septima in Euangelia: Singulariter nanque ad absolutionem nostram oblata cum lacrymis & benignitate meritis facti altaris hostia suffragatur: quia is qui in se resurgens a mortuis, iam non moritur, adhuc per haec in suo mysterio pro nobis iterum patitur. Nam quoties ei hostiam super passionis offerimus, toties nobis ad absolutionem nostram, passionem illius reparamus. Multos, vt arbitror, vestrum, fratres charissimi, contigit nosse hoc, quod volo ad memoriam vestram narrando reuocare. Non longe a nostris fertur temporibus factum, quod quidam ab hostibus captus, longè transductus est. Cumque diu teneretur in vinculis, eum vxor sua, cum ex eadem captiuitate non reciperet, extinctum putauit. Pro quo iam velut mortuo hostias hebdomadibus singulis curabat offerre. Cuius toties vincula soluebantur in captiuitate, quoties ab eius coniuge oblata fuissent hostiae pro animae eius absolutione. Non ego post tempore reuersus, admiras valde suam indicauit vxori, quod diebus certis hebdomadibus singulis eius vincula soluebatur. Quos videlicet dies eius vxor atq; horas discuties, tunc eum recognouit absolutum, cum pro eo sacrificium memineral oblatum. Hinc ergo, fratres charissimi, hinc certa consideratione colligite, oblata a nobis hostia sacra quantum in nobis soluere valeat ligaturam cordis, si oblata ab altero, potuit in altero soluere vincula corporis.

15. CONCILIUM Tridentinum sessione vigesima secunda, capite secundo: Et quoniam in diuino hoc sacrificio, quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur, & incruente immolatur, qui in ara Crucis semel seipsum cruentè obtulit: docet sancta Synodus, sacrificium istud verè propitiatorium esse, per ipsumque fieri, vt, si vero corde & recta fide, cum metu ac reuerentia, contriti ac poenitentes, ad Deum accedamus, misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Huius quippe oblatione placatus Dominus, gratiam & donum poenitentiae concedens, crimina & peccata, etiam ingentia, dimittit. Vna enim eademque est hostia, idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diuersa. Cuius quidem oblationis, cruentae inquam, fructus per hanc incruentam vberimè percipiuntur: tantum abest, vt illi per hanc quouis modo derogetur: Quare non solum pro fidelium viuorum peccatis, poenis, satisfactionibus, & aliis necessitatibus, sed & pro defunctis in Christo nondum ad plenum purgatis, ritè, iuxta Apostolorum traditionem, offertur.

At

Pro peccatoribus in altari Christi sanguis effunditur.

1. Cor. 11.

Omne crimen delentur.

Applicatur nobis sacrificium cruentum.

Vide etiam lib. 4. dial. ca. 57.

Vincula soluta per oblationem sacrificij.

Solutam ligaturam cordis.

Propitiatio est.

Quomodo crimina & ingentia peccata delent.

Fructus huius sacrificij.

Propiciatorium.

Ibidem, canone tertio: Si quis dixerit, Missæ sacrificium tantum esse laudis, & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij in Cruce peracti, non autem propiciatorium, vel soli prodesse fumentis: neque pro uiuis & defunctis, pro peccatis, pœnis satisfactioibus, & aliis necessitatibus offerri debere, anathema sit.

INCRUMENTVM.

1. N. CONCILIVM Ephesinum in epistola ad Nestorium, vt supra, quæstione quarta, litera A. testimonio quinto.

2. SECUNDA synodus Nicæna, actione sexta, tomo tertio, vt supra ibidem, A. testimonio sexto.

3. AVGVSTINVS contra Faustum libro vigesimo, capite vigesimo primo, vt supra, hac eadē quæstione, A. testimonio duodecimo.

4. AD Ephesos quinto: Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis.

5. AD Hebræos decimo: Vna enim oblatione cõsummavit in sempiternum sanctificatos.

6. EXODI duodecimo, vt supra, D. testimonio quarto.

7. MARCI decimo quarto: Et primo die azymorum quando Pascha immolabant, dicunt ei discipuli.

8. EVSEBIVS de demonstratione euangelica, libro primo, capite decimo, vt supra, C. testimonio secundo.

Mal. 107.

9. GREGORIUS Nazianzenus oratione secunda in Iulianum Imperatorem: Non iam filios suos & filias suas dæmoniis immolabant, quod olim Israël à Prophetis obiiciebatur. Sed quid hæc coligo? Ad præsentem rerum nostrarum statum orationem conuertamus. Non iam sacrosanctis nostris ædibus oculos flagitiosos inticiunt: non iam altaria à purissimo & incruento sacrificio nomen habentia scelesto sanguine scedabunt: nec impiis altaribus loca non adeunda dedecorabunt. Non iam sacrilega manu donataria diripient & profanabunt, impietatem auaritia cumulantes. Non iam presbyterorum caniciem, diaconorum grauitatem, virginum pudorem contumelia afficient.

Altaria à purissimo & incruento sacrificio nomen habentia.

10. IDEM in carminibus ad Episcopos: O sacerdotes in cernitæ sacrificia mittentes, ô illustres animarum custodes, ô magni Dei figmentum in manibus vestris gestantes, ô Deum hominibus concilians. O mundi fundamenta, vitæ lumina, Christianæ fidei columina, immortalis vitæ doctores, Christifera, claris subfelliis insidentes.

Sacerdotes mittentes incruenta sacrificia.

11. ITEM ad Constantinopolitanos Sacerdotes, & Vrbem ipsam: O Sacerdotes incruenta sacrificia mittentes, vnitateque magnæ in Trinitate cultores.

Sacerdotes incruenta sacrificia mittentes.

12. GREGORIUS Nyssenus in Christi Resurrectionem oratione prima: Qui potestate sua cuncta disponit, non ex prodicione sibi impendentem necessitatem, non Iudæorum quasi prædonum impetum, non iniquam Pilati sententiam expectat, vt eorum malitia sit communis hominum salutis principium & causa, sed consilio suo anteuertit, & arcano sacrificij genere, quod ab hominibus cerni non poterat, seipsum pro nobis hostiam offert, & victimam immolat, sacerdos simul existens, & agnus Dei, ille, qui mundi peccatum tollit. Quando id præstitit? cum corpus suum discipulis congregatis edendum, & sanguinem bibendum præbuit, tunc

Arcano sacrificij genere Christus seipsum pro nobis hostiam offert in vltima cœna.

apertè declarauit agni sacrificium iam esse perfectum. Nam victimæ corpus non est ad edendum idoneum, si animatum sit. Quare cum corpus edendum & sanguinem bibendum discipulis exhibuit, iam arcana, & non aspectabili ratione corpus erat immolatum, vt ipsius mysterium peragentis potestati collibuerat. Et anima in illis erat, in quibus eadem ipsa potestas illam disposuit, simulque cum diuina virtute, quæ cum illa erat coniuncta, in ea regione cordis versata est. Itaque si quis inde tempus incipiat dimetiri, cum sacrificium Deo factum est à Magno illo principe Sacerdotum, qui ratione, quæ nec verbis explicari, nec oculis perspicere potuit, se ipsum pro communi hominum salute tantquam agnum obtulit, non recedet à veritate. Erat enim vespera, cum sacrum illud corpus comederunt, quam quidem vesperam nox, quæ parasceue antecedit, excepit.

Idem sacerdos & victimam.

13. CYRILLVS Alexandrinus epistola decima ad Nestorium: Dum vnigeniti filij Dei, hoc est, Iesu Christi, mortem secundum carnem & resurrectionem ex mortuis annunciamus, assumptionemque in cælos confitemur, incruentum in Ecclesiis perficimus cultum, atque ita ad mysticas accedimus benedictiones ac sanctificamur, participes facti sanctæ carnis preciosi que sanguinis seruatoris nostri omnium Iesu Christi, nec vt communè carnem accipimus, &c.

14. IDEM in declaratione anathematismi vndecimi: Sanctum ac viuificum incruentumque in Ecclesiis celebramus sacrificium, non hominis alicuius nobis similis & communis corpus: consimiliter & preciosum sanguinè esse, quod proponitur, credentes, sed magis tanquam proprium viuificantis verbi corpus & sanguinem accepimus. Communis enim caro viuificare non potest. Et hoc ipse seruator testatur, dicens: Caro non prodest quicquam. Spiritus est qui viuificat. Quoniam enim verbi facta est propria, ob eam causam intelligitur, & est viuifica, sicut seruator dicit: Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, etiam ille viuere propter me. Quia verò Nestorius, & qui cum illo sentiunt, mysterij huius virtutem temerè dissolunt, propterea, idque meritò, constitutus est hic Anathematismus.

15. GENESIS decimo quarto, vt supra, D. testimonio tertio.

16. AD Hebræos septimo, vt supra, F. testimonio secundo.

17. PSALMO centesimo nono, ibidem testimonio primo.

18. HIERONYMVS in caput vigesimum sextum Matthæi: Postquam typicum Pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat: assumpsit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paschæ transgreditur sacramentum, vt quomodò in præfiguratione eius Melchisedech summi Dei sacerdos, panem & vinum offerens fecerat, ipse quoque veritatem sui corporis & sanguinis repræsentaret.

19. OECUMENIVS in caput quintum epistolæ diui Pauli ad Hebræos, super ea verba, Tu es sacerdos in æternum, &c. Neque enim de ea, quæ semel à Deo facta est oblatio & hostia, dixisset, In æternum, sed respiciens ad præsentis sacrificios, per

quos

Matth. 26. cum corpus edendum discipulis exhibuit, iam erat immolatum arcano ritu.

Obtulit in cœna pro communi hominum salute, corpus suum tantquam agnum.

Vide 1. tom. Concil.

Incruentum in Ecclesiis sacrificij celebratur, & quale sit, illud.

Ioan. 6.

Ibidem.

Christus secundum ordinem Melchisedech, in vltima cœna obtulit. Gen. 14.

Christus per Sacerdotes exercet perpetuè sacerdotium Melchisedech.

REPETITIO OBLATIONIS.

quos medius Christus sacrificat & sacrificatur: qui etiam in mystica cœna modum illis tradidit huiusmodi sacrificij.

1. O. AD Hebræos nono: Neque vt sæpè offerat semetipsum quemadmodum Pontifex, &c. alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem semel in consummatione seculorū ad destructionem peccati, per hostiam suam apparuit. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: sic Christus oblatus est ad multorum exhaurientia peccata, secundò sine peccato apparebit expectantibus se, in salutem.

2. ET capite decimo, vt supra, N. testimonio quinto.

3. CHRYSOSTOMVS homilia decima septima in epistolam ad Hebræos: Imperauit semper offerri, propter infirmitatem, vt & memoria peccatorū fieret: Quid ergò nos? Nonne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis eius. Et vna est hæc hostia, non multa. Quomodò vna est, & non multæ? Quia semel oblata est, oblata est in sancta sanctorum: hoc autem sacrificium exemplar est illius, id ipsum semper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, crastina alium, sed semper eundem ipsum. Proinde vnum est hoc sacrificiū, hac ratione. Alioquin quoniam in multis locis offertur, multi Christi sunt? Nequaquam, sed vnus vbique est Christus, & hic plenus existens, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbique offertur, vnum corpus est, & non multa corpora: ita etiam & vnum sacrificium. Pontifex autem noster ille est qui hostiam mundantem nos obtulit: ipsam offerimus & nunc, quæ tunc oblata quidem, consumi non potest. Hoc autem quod facimus, in commemorationem quidem sit eius quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in meam commemorationem. Non aliud sacrificium, sicut pontifex, sed id ipsum semper facimus: magis autem recordationem sacrificij operamur.

Eandem est hostia in hoc sacrificio est eque in cruce immolata est.

Vnum est sacrificiū idemque semper.

Luc. 22.

Omni die immolatur.

Gen. 14.

Per ministros in perpetuum offert Christus.

4. AVGVSTINVS epistola vigesimatercia ad Bonifacium Episcopum: Nonne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in sacramento non solū per omnes Paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur: nec vti què mētitur qui interrogatus eum responderit immolari?

5. THEOPHYLACTVS in capite quinti ad Hebræos hæc verba scribens: Tu es sacerdos in æternum, &c. Dicant igitur Iudæi nobis, quisnam fuerit alius sacerdos secundum ordinem Melchisedech præter Christum? Nonne omnes sub lege fuerunt? Nonne omnes sabbatum celebrabant, & victimas offerebant? Manifestissimè igitur de Christo hoc dictum est. Solus enim ille pane & vino sacrificium consecrauit, perinde ac Melchisedech. Qui verò dixit, In æternum? Quoniam etiam vnum vnà cum corpore quod pro nobis immolauit, apud Deum & Patrem intercedit, &c. Vel quia quæ in singulos dies fit & futura est in perpetuum obla-

tio per Dei ministros, ipsum habet Pontificem & sacerdotem Dominum, atque ad eum ipsam hostiā, qui seipsum pro nobis sanctificat, & frangitur & distribuitur. Quoties enim hæc sunt, mors Domini annunciat.

6. IDEM in eiusdem epistolæ capite septimi illa verba, Manet sacerdos in perpetuum: Dicimus Christum cum æternus sit & immortalis, reuerà semper esse sacerdotem. Nam & nunc quidem semper seipsum pro nobis offerre creditur per ministros suos.

7. ITEM in caput decimum ad Hebræos: Subortitur hæc quæstio, Num & nos hostias incruentas offeramus? Cui respondemus, omnino: ceterum memoriam facimus mortis Domini, estque vna ipsa, non multæ, quando quidem semel oblatus est. Nā eundem semper offerimus, immò potius memoriā illius oblationis facimus, qua se ipse obtulit, ceu iam nunc facta sit. Proinde vnum est sacrificium. Nam quod ad quæstionem attinet, postquam multis in locis offertur, num igitur multi Christi erūt? nequaquam, sed vnus est vbique, & hic plenus, & illic plenus & perfectus, vnumque corpus. Quemadmodum enim in multis locis oblatus Christus vnum corpus est, & non multa corpora, sic & vnū sacrificium. Nam illam hostiam offerimus, quæ tū est oblata: illic autem alius erat qui heri oblatus erat, agnus fortasse, à victima quæ hodiè offertur, nec veluti commemoratio erat hesternæ oblationis, quæ hodiè offerebatur agnus, sed ipse per se ipsum sacrificium perficiebat.

8. OECUMENIVS in quintum caput epistolæ ad Hebræos, vt supra, N. testimonio decimo octauo.

9. PHOTIVS apud Oecumenium in eundem locum: Quia etiam Christus sine sanguine hostiam obtulit, deinde postmodum suum ipsum etiam corpus: propterea aptè dictum est, Christū esse sacerdotem secundum ordinem Melchisedech.

10. IDEM Oecumenius in caput septimum super illa verba, Manet sacerdos in perpetuum: Eo modo perpetuitatem accipit, quo & cetera: Aut quòd etiam modus sacerdotij Melchisedech (nō isti autem quid dicam) in perpetuum manet.

11. ITEM in eiusdem epistolæ caput decimum: Qui multas, inquit Apostolus, & easdem singulis annis offerunt hostias, perficere nequeunt illos, qui secundum legem conuersantur. Quid ergò? An ne nos semper offerimus hostias sanguine carentes? Sed vnus eiusdemque mortis Christi memoriam facimus, & vnum Christi corpus semper edimus. Non enim nunc quidē vnus Christi, aliās verò alterius, sed semper eiusdem: Iudæorum verò hostiæ varias habebant victimas, nempe oues, boues, capras: idèd multæ sunt hostiæ: nostræ verò quanquam actione multæ sint, vnica tamen est potestate.

12. MALACHI primo, vt supra, G. testimonio quarto.

1. Cor. 12.

Nō repugnat nostra oblatio vnice isti oblationi quæ semel in cruce peracta est.

Vnum est sacrificium.

In veteri lege erat semper alia hostia.

Cui sacerdos secundum ordinem Melchisedech.

Est ne sub altera tantum panis scilicet, an verò sub vtraque panis ac vini specie, sumenda Eucharistia?

A. De Sacerdotibus quidem, seu sacrificantibus constat, ambas Sacramenti species illis esse sumendas, sine quibus neque ritè consecrare, neque offerre possent Eucharistiam. Cuius rei causam ex sacrificio ipso pendentem reddere, hinc iam necesse non est.

B. De aliis verò fidelibus non sacrificantibus, illud fatendum est, nullo eos Diuino præcepto ad Eucharistiæ Sacramentum sub specie vtraque sumendum adstringi, sed ad salutem illis esse satis, alterius speciei communionem. Igitur si veteris Ecclesiæ statum repetimus, nunc vnã tantum, nunc vtranque speciem fidelibus dispensatam fuisse comperiemus. Si verò Scripturam sacram consulimus, sic illa de hoc Sacramento differit, vt modò panis & calicis, modò solius quidem panis soleat meminisse. Vbi enim legimus, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: legimus etiam, Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in aeternum. Et qui dixit, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam: dixit etiam, Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. Et rursus idem qui affirmavit, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo: affirmavit & illud, Qui manducat hunc panem, viuet in aeternum: vt omittamus quæ Lucas de fractione solum panis adducit.

C. Neque Christi nobis hinc deest exemplum, qui primùm in extrema illa cœna sub vtraque specie hoc instituit ac Apostolis tradidit Sacramentum. Deindè verò in Emaus cum duobus discipulis agens, sub vna solum specie porrexit illis Eucharistiam, ac postea statim illinc sese subduxit, sicut Euangelicum hunc locum Patres interpretantur.

D. Proindè damnandi non sunt siue qui nunc vnica contenti specie, ab vsu calicis abstinent, & multis ab hinc seculis abstinuissent leguntur, siue qui olim cum ita probaret Ecclesia, vtranque speciem in vsu publico habuere.

E. Verùm magister rerum vsus paulatim docuit, maiore cum populi commoditate, ac minore periculo, multisque de causis frugiferè fieri, vt omisso calicis vsu, alterius tantum speciei communitio retineatur. Atque ita faciendum iamdiu decreuit Ecclesia, non discedens illa quidem à sponso sui instituto præcepto (columna enim & firmamentum veritatis est, & mysteriorum Dei fida dispensatrix) sed potestatem à sponso acceptam in dispensandis mysteriis ad ædificationem communemque fidelium vtilitatem conuertens, prout temporum hominumque conditio, quæ nonnulla etiam in sacris immutari cogit, postulare videtur.

F. Nam & Euangelij nobis verba declarant, Christum in cœna cum illis egisse, quibus potestatem fecit non sumendæ modò, sed etiam consecrandæ offerendæque Eucharistiæ, immò & ordinandæ & administrandæ

a Textul. lib. 2. ad vxorem. Cypria. serm. 7. de lapsis. Orig. hom. 13. in Exo. Basil. ad Cas. pa. Hiero. apologia pro libro contra Iouinianum. b 1. Cor. 10. d. 11. e. Act. 2. g. c Ioan. 6. f. Ibidem. Conc. Trident. sess. 21. cap. 1. d. Ibidem. e Ibidem. f Luc. 24. e. Act. 2. g. 20. b. 27. f Aug. epist. 86. ad Casula. & Chrysof. hom. 17. operis imperfecti. g Matth. 26. c. Marc. 14. c. Luc. 22. b. 1. Cor. 11. e. h Luc. 24. e. & Ibidem Theoph. & Beda. Chryf. in Matth. operis imperfecti. hom. 17. & Aug. li. 3. de consuetu. Euang. ca. 25. i Euseb. li. 6. eccles. hist. ca. 36. Aug. hom. 26. ex homeliis 90. & ser. 251. de tempore. Amb. in Satyrum. Paulinus in vita S. Ambrosii. Amphyloch. in vita Basilij. Beda Anglicana hist. li. 4. ca. 14. & 24. Theodoretus in Philothea. in vita 26. que est Simeonis. Euseb. lib. 4. eccles. hist. ca. 35. Greg. Turon. li. 1. in gloriam Martyr. cap. 36. & Guilliel. abbas in vita S. Bern. li. 1. ca. 11. k 1. ad Timoth. 3. d. l 1. Cor. 4. a. m 2. Cor. 10. e. 13. d. Conc. Trident. sess. 21. ca. 2. n Matth. 26. c. Marc. 14. c. Luc. 22. b. Iustin. in apolog. 2. ad Antonin. o Act. 20. f. 1. Pet. 3. a. Luc. 10. c. Ephef. 4. c.

strandæ totius Ecclesiæ. Horum iudicio, prudentiæ, & authoritati reliquit, cum de aliis plerisque ad rem Christianam spectantibus, tum de modo ordinæque dispensandæ fidelibus Eucharistiæ, ius in posterum constituendi, atque pro ratione temporum ritè disponendi. Id probat etiam ex Paulo Augustinus, & multis Apostolorum institutis euinci facile potest.

G. Nec est cur Laicis iniuria irrogari vlla putetur, si vt in plerisque itidè aliis, hac in parte non æquantur Sacerdotibus. Nam in confesso est, Christum non esse dissectum in partes duas, secundum duo Sacramenti huius signa, sed tam sub vna, quàm sub vtraque specie, immò sub vnus etiã hostiæ consecratæ particula, Christum totum exhiberi atque sumi, videlicet secundum carnem, animam, sanguinem, diuinitatem. Vbi autem Christus totus ac integer sumitur, illic deesse non potest integer quoque fructus & efficax gratia tantum Sacramenti. Quapropter nulla hinc laici vtilitate fraudatur, siue rem ipsam in Sacramento contentam, Christum scilicet Deum & hominem spectes: siue fructum & gratiam, quæ Eucharistiam sumētibus, ad animarum salutem donatur, quæras: sed tantum hi sub altera accipiūt, quantum sub vtraque, si liceret, specie essent percepturi.

H. Qua de re ambigendi, vel disceptandi amplius nullus iam relictus est locus, posteaquàm Spiritus sanctus, qui iuxta promissionem Christi docet ac regit Ecclesiam, certam nobis & explicatam sententiã edidit, editamque semel ac iterum sacrosanctæ Synodi non violanda authoritate confirmavit. Vndè perspicuè colligi potest, hanc sub altera specie communicandi consuetudinem præcepto diuino haud aduersari, Ecclesiæ legitima authoritate fulciri, temporis longæuitate magnoque populorum fidelium consensu comprobari, ratione ac vtilitate certa commendari: ac demùm pro lege, quam sola mutare possit Ecclesia, certò habendam esse.

I. Sed nec aduersarij, quantumuis hinc obstrepant, cuiusmodi in communicando ritus initium vllum possunt demonstrare: Vt mirū sit adhuc reperiri, qui priuatæ pietatis specie ducti, aliter sibi persuadeant, & hac in parte cum nouis Ecclesiæ contemptoribus aduersus venerandam totius Ecclesiæ authoritatem conspirent. His verendum est sanè, nè, dum externa Sacramenti signa tantoperè vrgent, & contentioni seruiunt, Sacramenti fructum internum, ad eoque Christum totum amittant: vt ab omni vsu Sacramenti præstet eos penitus abstinere. Quandoquidem neque Fides, neque Sacramenta vllis, nisi persistentibus in Ecclesiæ vnitatis, sunt salutaria. Vt hinc Augustinus dixerit, omnia Sacramenta Christi non ad salutem, sed ad iudiciū habentur sine charitate vnitatis. Ac iterum, Quid prodest homini vel sana fides, vel sanum fortasè fidei Sacramentum, vbi lethali vulnere Schismatis perempta est sanitas charitatis? Nec dubiū sanè, quin grauius in Christum ipsum peccent, qui hoc vnitatis sanctissimo Symbolo ad schismaticæ diuisionis Symbolum audent abuti.

TESTIMONIA.

VNA SPECIE. B. TERTULLIANVS libro secundo ad vxorem: Non sciet maritus, quid secretò ante omnem cibum gustes. Et si scierit panem, non illum credit esse qui dicitur. Et hæc ignorans quisque, rationem simpliciter sustinebit, sine gemitu, sine suspicione panis an veneni? Sustinent quidem, sed vt inculcent, &c.

2. CYPRIANVS sermone quinto de lapsis: Et A a iij

p 1. Cor. 11. g. q Ad Ianuarium, epist. 118. cap. 6. r Math. 8. c. Ioan. 20. f. 1. Tim. 3. a. b. c. & 4. d. ad Titum 1. b. s Basilii ad Casar. patric. Cyrill. ad Calosyrium, & in Ioan. lib. 4. cap. 14. Concil. Flor. Euseb. Emisenus hom. 11. de pasch. Trid. sess. 13. cap. 3. Et de consec. dist. 2. c. Qui manducat, & c. Sin. gull. t Ioan. 6. e. f. 1. Cor. 10. d. a August. ad Ianuar. epist. 118. ca. 5. b Luc. 21. c. Ioan. 14. b. d. & 16. b. Eib. 59. d. c Syno. Constanciensis sess. 13. Basil. 30. Trident. sess. 21. d 1. Tim. 3. d. Matth. 18. e. e Aug. contra Crescon. lib. 1. cap. 33. f Aug. de vnit. Eccles. ca. 4. g Lib. 3. cont. Itebas Petili. cap. 40. h De baptis. cõtra Donat. lib. 1. cap. 8. i August. 21. de ciuit. ca. 25. Trident. sess. 13. ca. 2. & 8.

Miraculo circa corpus Domini in arca, communionis causa referuntur.

Gratia salutaris.

Diligens corporis Domini cōseruatio, ne qua particula dilabatur in terram.

Tēpore persecutionis solent fideles fecerit domū de ferre corpus Domini, atque illic cōmunicare.

Cōmuniō domi seruata.

Eiusdem virtutis est vna pars cōmuniō.

Quotidiana cōmuniō corporis Christi Romæ.

Communiō domesticā Romæ.

cū quādam arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire, igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere. Et alius qui & ipse maculatus de sacrificio à sacerdote celebrato, partem cum cæteris ausus est latenter accipere, sanctum Domini edere & contrectare non potuit, cinerem ferre se apertis manibus inuenit, documento vnus ostensum est, Dominum recedere, cū negatur: nec immeritis salutem prodesse quod sumitur, quando gratia salutaris in cinerem, sanctitate fugiente, mutetur.

3. ORIGENES homilia decimatertia in Exodū: Volo vos admonere religionis vestræ exemplis: nōstis qui diuinis mysteriis interesse consueistis, quomodō cū suscipitis corpus Domini, cum omni cautela & veneratione seruat, ne ex eo parūm quid decidat, ne consecrati muneris aliquid dilabatur. Reos enim vos creditis, & recte creditis, si quid inde per negligentiam decidat. Quod si circa corpus eius conseruandum tanta vtimini cautela, & meritō vtimini: quomodō putatis minoris esse piaculi verbum Dei neglexisse, quā corpus eius?

4. BASILIUS Magnus in epistola ad Casariam Patritiam (quæ Græcè extat): Illud autem, in persecutionis temporibus necessitate cogi quempia, non præfente facerdote aut ministro (id est, Diacono) cōmuniōne propria manu sumere, nequam esse graue, superuacaneum est demonstrare, propterea quod lōgua consuetudine, hoc ipso verum vsu cōfirmatum est. Omnes enim in eremis solitariam vitam agentes, vbi non est sacerdos, cōmuniōnem domi seruantes, à seipsis comunicant. In Alexandria verò & in Ægypto, vnusquisque eorum qui sunt de populo, vtr plurimūm habet cōmuniōnem in domo sua. Semel enim sacrificium sacerdotē consecrante & distribuente, meritō participare & suscipere, credere oportet. Etenim & in Ecclesia sacerdos dat partem, & accipit eam is qui suscipit cum omni libertate, & ipsam admouet ori propria manu. Idem igitur est virtute, siue vnā partem accipiet quisquam à sacerdote, siue plures partes simul.

5. HIERONYMVS in Apologia ad Pammachiū pro libris aduersus Iouinianum: Scio Romæ hanc esse consuetudinem, vt fideles semper Christi corpus accipiant, quod nec reprehendo, nec probō. Vnusquisque enim in suo sensu abundat. Sed ipsorum conscientiam conuenio, qui eodem die post coitum comunicant: & iuxta Persium, noctem fluminē purgāt: quare ad martyres ire non audēt? quare non ingrediuntur ecclesias? An alius in publico, alius in domo Christus est? Quod in ecclesia non licet, nec domi licet. Nihil Deo clausum est, & tenebræ quoque lucent apud Deum.

6. PRIORIS ad Corinthios decimo: Calix benedictionis, cui benedicimus, nōne cōmunicatio sanguinis Christi est? & panis quē frangimus, nōne participatio corporis Domini est?

7. ET capite vndecimo: Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, &c. Itaque quicumque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, &c. Prober autē seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.

8. ACTORVM secundo: Erant autē perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione

fractionis panis, & orationibus.

9. IOANNIS sexto, vt infra, G. testimonio decimoquarto.

10. CONCLIVM Tridentinum sessione vigesima prima, capite primo: Sed neque ex sermone illo, apud Ioanem sexto, rectè colligitur, vtriusque speciei cōmuniōnem à Domino præceptam esse, vtrūque iuxta varias sanctorum patrum & doctorum interpretationes intelligatur. Nanque qui dixit, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: dixit quoque, Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et qui dixit, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: dixit etiam, Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Et denique qui dixit, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo: dixit nihilominus, Qui manducat hunc panem, viuet in æternū.

11. LVCE vigesimoquarto: Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, &c. Et ipsi narrabant quæ gesta erant in via: & quomodō cognouerunt eum in fractione panis.

12. ACTORVM secundo, vt supra, testim. octauo.

13. ITEM vigesimo: Vna autem Sabbati cū conuenssemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis, &c.

14. ET vigesimo septimo: Et cū hæc dixisset, fumens panem, gratias egit Deo in conspectu omnium: & cū fregisset, cepit manducare. Animæ quoque facti omnes, & ipsi sumperunt cibū.

15. AVGVSTINVS epistola octogesima sexta ad Casulanū: Dies resurrectionis Domini, prima sabbati à Matthæo, à cæteris autem tribus vna sabbati dicitur: quem constat eum esse, qui Dominicus postea appellatus est. Aut ergo post peractum diē sabbati, noctis initio fuerant congregati, quæ vtrūque noxiam ad diem Dominicū, hoc est, ad vnam sabbati pertinebat: & ita eadem nocte fracturus panem, sicut frangitur in sacramento corporis Christi, produxit sermonem vsque ad medium noctis, vt post sacramenta celebrata, rursus vsque ad diluculum alloquens congregatos, quoniam multū festinabat, lucefcente proficeretur Dominico die. Aut certè, &c.

16. CHRYSOSTOMVS homilia decimasextima operis imperfecti in Matthæum: Aliud est sanctificatio, aliud sanctificatum. Sanctificatio enim est, quod alterum sanctificat: sanctificatum autem, alterum sanctificare non potest, quauis ipsum sit sanctum: Vtputà signas panem tuum, quem manducas, sicut ait Paulus: Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem: sanctificasti eum, non fecisti sanctificationē. Quod autem sacerdos de manu sua dat, non solum sanctificatum est, sed etiam sanctificatio est: quoniam hoc non solum datur, quod videtur, sed etiā illud quod intelligitur. De sanctificato ergo pane licet & animalibus iactare & infidelibus dare: quia non sanctificat accipientē. Si autē tale esset quod de manu sacerdotis accipitur, quale est quod in mensa manducatur, oēs de mensa manducarent, & nemo de manu sacerdotis acciperet. Vnde & Dñs in via non solum benedixit panem, sed

Ioannis sexto non minus approbatur cōmuniō vnus speciei, quā speciei, quæ, Ioan. 6.

Math. 28, Mar. 16, Luc. 24, Ioan. 10, Dominici dies.

Fractionem panis, de qua Act. 2. o. de cōmuniōne interpretatur Augustinus.

1. Tim. 4.

Luc. 24.

Act. 27.

In Emmaus cōmunicauerunt discipuli. Itē in nauī Paulus, Lucas & discipuli.

de manu sua dedit Cleophæ & socio eius. Et Paulus nauigās non solum benedixit panem, se de manu sua porrexerat Lucæ & cæteris discipulis suis. Quod autem de manu porrigitur, nec animalibus dandum est, nec infidelibus porrigendum: quia non solum sanctificatum, sed etiam sanctificatio est, & sanctificat accipientem.

1. C. MATTHÆI vigesimo sexto: Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite & comedite: Hoc est corpus meū. Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic est enim sanguis meus, &c.

2. MARCI decimoquarto: Et manducantibus illis, accepit Iesus panem, &c. Et accepto calice, gratias agens, dedit eis, & biberunt ex illo omnes, &c.

3. LVCE vigesimo secundo: Et accepto pane, gratias egit, &c. Similiter & calicē, postquam cœnauit, dicens: Hic calix est nouum testamentū, &c.

4. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, &c. Similiter & calicem, &c. vt supra quæstione secunda, A. testimonio quinto.

5. LVCE vigesimo quarto, vt supra, B. testimonio vndecimo.

6. THEOPHYLACTVS in vigesimumquartum caput Lucæ: Insinuat autem & aliud quiddam, nempe quod oculi eorum qui benedictum panem assument, aperiuntur vt agnoscat illum. Magnam enim & indicibilem vim habet caro Domini.

7. BEDA in vigesimumquartum caput Lucæ: Certi mysterij causa factum est, vt eis in illo alia ostenderetur effigies, & sic eum non nisi in fractione panis agnoscerent, ne quisquam se Christum agnouisse arbitretur, si eius corporis particeps non est, id est, Ecclesiæ, cuius vnitatem in sacramento panis commendat Apostolus, dicens: Vnus panis, vnum corpus multi sumus. vt cū eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorum, & agnoscerent eum. Aperirentur vtrūque ad eius cognitionem, remoto scilicet impedimento quo tenebantur ne agnoscerent. Non autem incōgruenter accipiamus, hoc impedimentum in oculis eorum à fatana fuisse ne agnosceretur Iesus, sed tamen à Christo facta est permissio vsque ad sacramentum panis, vt vnitatem corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus possit agnosci.

8. CHRYSOSTOMVS homilia decimasextima operis imperfecti in Matthæum, vt sup. B. testimonio decimo sexto.

9. AVGVSTINVS pro tertio de cōsensu Euangelistarum, capite vigesimo quinto: Oculi eorum acciderat aliquid, quod ita manere permissum est vsque ad fractionem panis, certi mysterij causa, vt eis in illo alia ostenderetur effigies, & sic eum non nisi in fractione panis agnoscerent, sicut Luca narrant monstratur. Pro merito quippe mētis eorum adhuc ignorantis quod oportebat Christum mori & resurgere, simile aliquid eorum oculi passi sunt: non veritate fallente, sed ipsis veritatem percipere non valentibus, & aliud quā res est opinantibus: ne quisquam se Christū agnouisse arbitretur, si eius corporis particeps non est, id est, Ecclesiæ, cuius vnitatem in sacramento panis commendat

Communiō in Emmaus.

Ex Augustino sumptum.

1. Cor. 10.

Apostolus, dicens: Vnus panis, vnum corpus multi sumus: vt cū eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorum, & agnoscerent eum. Et paulò post: Non autem incongruenter accipimus hoc impedimentum in oculis eorum à fatana factum fuisse, ne agnosceretur Iesus, sed tamen à Christo est facta permissio vsque ad sacramentum panis, vt vnitatem corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus possit agnosci.

1. D. EVSEBIVS Cæsareensis historiæ Ecclesiasticæ libro sexto, capite trigesimo sexto, ex epistola Dionysij Alexandrini ad Fabium Antiochenum, hanc citat historiā: Erat, inquit, quidam Serapion apud nos fidelis senex, qui licet magnam vitam partem integrè & incorruptè transegeret, tēpore tamen persecutionis præ imbecillitate animi lapsus est. Hic se penumerò in Ecclesiam denuò recipi supplex postulabat: sed nemo, quia idolis sacrificasset, eius postulationi aliquādo auscultauit. Qui in grauem morbum delapsus, triduo deinceps mutus & absque sensu vixit: quarto autem die paululum releuatus, nepotē ad se accersit: sicque alloquitur: Quousque, fili, me detinetis? properate, obsecro, & me ocius dimittite. Aliquē ex presbyteris aduoca ad me. Quæ cū dixisset, iterum fit mutus. Puer currit ad Presbyterum: nox iam erat. Ille fortè morbo vexatus, accedere ad eum nō poterat: sed tamen quoniam à me quidem mandatum dabatur, vt qui iam essent vita emigraturi, sanctiorum mysteriorum (dummodò peterent, & vel maxime si antea dum integra valetudine erāt supplices petuissent) participes fierent, sicque cum pace dimissi, & bona spe confirmati ex hac luce decederent, puero exigua quādam Eucharistiæ partem dedit, præcipiens vt eam madefactam in os senis infunderet: quam puer secum adferens, rediit. Cui iam appropinquanti, prius quā cum eo quod gestabat intraret ades, Serapion denuò voce recuperata dixit: Venisti fili? Tametsi presbyter non potest venire, tu tamen præsta, quod tibi in mandatis dederit, & dimitte me abire. Particulā igitur puer, quā apportarat, madefactam in os senis infudit. Atque ille, simul atque eam pedetētim per fauces demiserat, ilicò extremum spiritum edidit.

2. AVGVSTINVS libro quinquaginta homiliarum, homilia vigesima sexta: Quanta sollicitudine obseruamus, quando nobis corpus Christi ministratur, vt nihil ex ipso de nostris manibus in terram cadat: tanta sollicitudine obseruemus, ne verbum Dei, quod nobis erogatur, dum aliquid aut cogitamus, aut loquimur, de corde nostro pereat: Quia non minus reus erit, qui verbum Dei negligerit audierit, quā ille qui corpus Christi in terram cadere negligentia sua permiserit.

3. ITEM sermone ducentesimo quinquagesimo secundo de tempore: Mulieres quomodò nitidum exhibent linteolum vbi corpus Christi accipiant: sic corpus castum ac cor mundum exhibeant, vt cum bona cōscientia Christi sacramenta suscipiant.

4. AMBROSIVS in oratione funebri de excessu fratris sui Satyri: Quid igitur obseruantiam eius erga Dei cultum prædicem? Qui priusquam perfectioribus esset initiatus mysteriis: in naufragio cōstitutus, cū ea qua veheretur nauis scopuloso illis vado, & vrgentibus hinc atque inde fluctibus

1. Cor. 10.

Mortui cōmunicabant.

Communiō Serapion sub vna specie.

Sollicitudo circa corpus Dominicū, ne quid ex eo in terram decideret.

Linteolo corpi Christi accipiebant.

Corpus Christi, nauigantes Christiāni, se cum habebant.

solueretur, non mortem metuens, sed nē vacuum mysterij exiret ē vita, quos initiatos esse cognouerat, ab his diuinum illud fidelium sacramentum poposcit: non vt curiosos oculos infereret arcanis, sed vt fidei suæ consequeretur auxilium. Etenim ligari fecit in orario, & orarium inuoluit in collo atque itā se deiecit in mare, non requirens de nauis compage resolutam tabulam, cui supernatans iuaretur, quoniam fidei solius arma quæsierat. Itaque his se tectum atque munitum fatis credens, alia auxilia nō desiderauit. Nec deseruit spes, nec fefellit opinio. Denique primus seruatus ex vndis, & in portum terrenæ stationis euectus, præfulem suum cui se crediderat, recognouit: statimque vbi etiam cæteros seruulos suos vel ipse liberauit, vel liberatos comperit, negligens facultatū, nec amissa desiderans, Dei Ecclesiam requisit, vt ageret gratias liberatus, & mysteria æterna cognosceret, pronuncians nullum referendæ gratiæ maius esse officium.

5. PAVLINVS in vita sancti Ambrosij: Honoratus sacerdos ecclesiæ Vercellensis, cum in superiori domo se ad quietem composuisset, tertio vocem vocante se audiuit, dicentisque sibi: Surge, festina: quia modò est recessurus. Qui descendens, obtulit sancto (Ambrosio) Domini corpus. Quod vbi accepit, emisit spiritum, bonū viaticum secum ferens, vt in virtute euscæ anima refectior, angelorum nunc sortio, quorum vitam vixit in terris & Helix societate lætetur.

6. AMPHILOCHIVS episcopus Iconiensis in vita Basilij Magni: Diuidens (Basilij cum sacris operaretur) panem in tres partes, vnā quidem communicaui timore multo, alteram autem referuauit conspeliere secum: tertiam verò imponens columbæ aureæ quæ pendit super altare. Et sub finem: Et circa horam nonam stetit magnus pater noster Basilij ad ministerium Missæ in sancta Ecclesia simul cum cleri & ciuitatis capitaneis: & iterum cum ipsi panem sumens, dimisit eos, instruens & osculans eos in osculo sancto, & nouum Christi militem commendans etiam & omnes Domino, atque dispositam sibi conspeliere sumpsit tertiam partem, quæ à Domino data fuit ei communionis: & recubens in lecto, gratias egit extensè Domino & Deo nostro, in peregrinatione à corpore, & fide medici, & adhuc gratiæ cum esset in ore eius, reddidit Domino spiritum.

7. BEDA libro quarto Anglicanæ historiæ, capite decimoquarto, de puero ægrotante loquens: Credidit verbis pueri presbyter: vocatisque fratribus, parari prandium, Missas fieri, atque omnes cōmunicare, more solito præcepit, simul & infirmanti puero de eodem sacrificio Dominicæ oblationis particulā deferri mandauit. Quibus itā gestis, nō multò post eadē ipsa die puer defunctus est.

8. ITEM capite vigesimoquarto: Rogauit ergò Cedmon ministrum suum vespere, iucumbēte nocte, qua de seculo esset transurus, vt in ea sibi locum quiescendi prepararet. Qui miratus cur hoc rogaret, qui nequaquam adhuc moriturus esse videbatur, fecit tamen quod dixerat. Cūque ibidem positi vicissim aliqua gaudēte animo vnā cum eo qui ibidem antea inerant, loquerentur, ac iocarentur, & iam mediæ noctis tempus esset transcensum, interrogauit, si Eucharistiam intūs haberent.

Respondent: Quid opus est Eucharistia? Neque enim mori adhuc habēs, qui tā hilariter nobiscum velut sospes loqueris. Rursus ille: Et tamen, ait, afferre mihi Eucharistiam. Qua accepta in manu, interrogauit, si omnes placidum erga se animum, & sine querela controuersiæ ac rancoris haberent. Respondent omnes, placidissimam se mentem ad illum, & ab omni ira remotam habere: eumque vicissim rogant, placidam erga ipsos mentem habere. Qui confestim respōdit: Placidam ego mentem, filioli, erga omnes famulos Dei gero. Sæcque se cælesti muniens viatico, vitæ alterius ingressui parauit, & interrogauit, quā propè esset hora, qua fratres ad dicendas Domino laudes nocturnas excitari deberent. Respondent: Non longè est. Ad ille: Benè, ergò expectemus horam illam. Et signans se signo sanctæ Crucis, reclinauit caput ad ceruicem, modicumque obdormiens, ita cum silentio vitam finiuit.

9. THEODORETVS Cyri Episcopus in Philotheo, siue in historia sanctorum patrum, in vita vigesimafexta, quæ est Simeonis: Moyses & Helix diuinorum virorum exemplo, quadraginta dies ieiunare decreuit. Quare Bassus, qui ea tempestate oppidorum presbyteris præfectus, multa loca circuibat, rogat, vt nulla re intra domunculam relicta, fores ipsos cæmentis obstrueret. Qui rei difficultate propōita, ab huiusmodi incepto deterrebat, violentamque sibi mortem consciscere quenquam, non esse virtutem, sed vitium, & primum & maximum admonebat. His acceptis, vir Dei, depone, inquit, o pater hinc decem panes, & aquæ lagenam: nam si corpus cibi indigere sensero, sumam illum. Rectè, inquit ille. Mox pane & aqua deposita, fores obstruxit, vt iusserat. Post quadraginta dies reuersus Bassus, dirutis foribus ingreditur, panumque numerū & aquæ lagenam ita, vt reliquerat, certè: at illum exanimem, atque mutum, & immobilem inuenit. Quare accepta spongia, labra illius primùm madefacit, mox diuinorum mysteriorum symbola imposuit: quibus ille refectus, surrexit, ac cibi aliquantulum sumpsit, lactucas scilicet, cicoria, aliāque huiusmodi, quas dentibus non admodum confectas demittebat in stomachum. Quam rem admiratus Bassus, in proprium gregem se recepit, magnūque hoc miraculum suis enarrauit, quos plusquam ducentos habebat: illos tamen neque iumentum, neque molas possidere, neque allatas pecunias accipere, neque monasterij foribus, aut ad res necessarias parandas, aut ad amicos inuisendos egredi, sed in tuis manere, & id tantum, quod Spiritus sancti gratia sibi missum fuisset, accipere volebat.

10. EVAGRIVS Scholasticus ecclesiasticæ historiæ libro quarto, capite trigesimoquinto: Epiphano mortuo in sedē Constantinopolitana successit Mænas: cuius tēporibus miraculum editum fuit planè memorabile. Vetus fuit cōsuetudo Constantinopoli, vt si quando multæ admodum particule puri & immaculati corporis Christi Dei nostri superessent, pueri impuberes, qui scholas frequentabant, accerferentur, easque manducarent. Quod cū factum fuit, filius cuiusdam hominis, Hebræi quidem opinione, arte autem vitrarij, vnā cum pueris versatus est: qui quidem parentibus percontantibus ab eo causam moræ, respondit, vti res se

Eucharistiam moriturus affertur, ubi eum tenens sumpsit.

Simeon, 40. diebus ieiunare decreuit.

Communicat Simeon sub vna specie.

Eandē historiam repetit Niphorus lib. 17. hist. Eccl. cap. 25. addit se reliquias corporis Domini ad eundem modum cum puer esset, edisse frequentes.

res se habuit, seque cum aliis pueris pariter comedis. Hebræus bile, furore, & iracundia inflammatus, in clibanum ardentem, in quo vitrum formare solebat, puerum coniecit. Postquam verò mater puerum quærirans, reperire non potuit, passim per totam vr̄bem ibat, Deum cum gemitu obtestans, & flebilibus lamentis se dedens. Triduo autē post, ad ostium officinæ viri sui consistens, luctu miserabiliter diuexata, nomine pueri cōpellebat. Puer, matris vocem vt agnouit, e clibano responsum dat. Mater, effraictis foribus, intrò irrumpit: videt puerum in mediis carbonibus candentibus consistentem, illæsum ab ignis incendio. Qui cū rogaretur, quo pacto illæsus manserit, Mulier, inquit, veste amicta purpurea crebrè ad me venit, porrexit aquam, qua carbonum flammæ corpus ambientes extinguere: cibum denique dedit, quotiès esuriebam. Quare ad Iustinianum perlata, puerum cum matre lauacra regenerationis tingendos decernit: patrem autem pueri, qui reculauit in numerum Christianorum adscribi, in Sycis cruci suffigendum curauit.

11. GREGORIUS Episcopus Turonensis libro primo de gloria Martyrum, capite octuagesimo sexto: Recoilo quod in adolescentia mea gestum audiui. Dies passionis erat Polycarpi martyris magni, & in Ricomageni vico ciuitatis Aruernæ eius solennia celebrabantur. Lecta igitur passione cum reliquis lectionibus, quas canon sacerdotalis inuenit, tempus ad sacrificium offerendum aduenit: acceptaque turre diaconus, in qua mysterium Domini corporis habebatur, ferre cepit ad ostium, ingressusque templum vt eam altari superponeret, elapsa de manu eius ferebatur in aëra, & sic ad ipsam aram accedens, nunquam eam manus diaconi potuit assequi: quod non alia credimus actum de causa, nisi quia pollutus erat in conscientia. Sæpius enim ab eodem adulterata ferebantur admissa. Vni tantum presbytero & tribus mulieribus, ex quibus vna mater mea erat, hæc videre licitum fuit, cæteri non viderunt. A deram, fateor, & ego tunc temporis huic festiuitati, sed hæc videre non merui.

12. GUILIELMVS Abbas sancti Theodorici, in vita sancti Bernardi libro primo, capite vndecimo: Agebatur solennitas quedam præcipua, & frater aliquis quem pro secreta culpa ab altaris sacri communionē suspenderat, notari timens, & ruborem non sustinens, ad manum eius cum cæteris nimium præsumptuosus accessit. Intuitus autē eum, quoniam causa latens erat, repellere hominem noluit, sed intimo corde orabat Deum, vt de tanta præsumptione melius aliquid ordinaret. Itaque sumens homo Eucharistiam non poterat ad interiora traicere, & diu multumque conatus cum nullo modo præualeret, anxius & tremebundus clausam ore seruabat. Expleta denique hora orationis sexta, patrem sanctum traxit in partem, cuius pedibus aduoluit, cum multis ei lachrymis quod patiebatur aperuit, & aperto ore ipsam quoque Eucharistiam ostendebat. Increpans autem eum, consententem absoluit, & sine difficultate recepit Dominica sacramenta.

1. E. PRIORIS ad Timotheum tertio: Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.
2. PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispen-

fatores misteriorum Dei.
3. POSTERIORIS ad Corinthios decimo: Nam & si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quā dedit nobis Dominus in ædificationē, & non in destructionem vestram, non erubescam.
4. ET capite decimotertio: Ideò hæc absens scribo, vt non præfens durius agam secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem.

5. CONCILIVM Tridentinum, sessione vigesima prima, capite secundo: Præterea declarat sancta Synodus, hanc potestatem perpetuò in Ecclesia fuisse, vt in Sacramentorum dispensatione, salua illorum substantia, ea staueret vel mutaret, quæ suscipientium vtilitati, seu ipsorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum, & locorum varietate, magis expedire iudicaret, id autem Apostolus non obscure visus est inuuisse, cum ait: Sic existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores misteriorum Dei. atque ipsum quidem hac potestate vsum esse satis constat, cum in multis aliis, tum in hoc ipso Sacramento, cū ordinatis nonnullis circa eius vsum, cætera, inquit, cū venero disponam. Quare agnoscens sancta mater Ecclesia hanc suam in administratione Sacramentorum auctoritatem, licet ab initio Christianæ religionis non infrequens vtriusque speciei vsum fuisset: tamen progressu temporis, latissimè iam mutata illa consuetudine, grauius & iustis causis adducta, hanc consuetudinem sub altera specie communicandi approbavit, & pro lege habendam decreuit: quam reprobare, aut sine ipsius Ecclesiæ auctoritate pro libito mutare nō licet. IDEM canone secundo: Si quis dixerit, sanctam Ecclesiam catholicam nō iustis causis & rationibus adducta fuisse, vt laicos atque etiam Clericos non conficiētes sub panis tantummodo specie communicare, aut in eorū errasse, anathema sit.

1. F. MATTHEI 26. Vespere autem factò, discumbebat cum duodecim discipulis suis, &c. Cænantibus autem eis, accepit Iesus panem, &c.
2. MARCI decimoquarto: Vespere autem factò, venit cum duodecim, &c. Et manducantibus illis, accepit Iesus panem, &c.
3. LVCÆ vigesimo secundo: Et cū facta esset hora discubuit, & duodecim Apostoli cum eo, &c. Et accepto pane, gratias egit.
4. IVSTINVS Philosophus & martyr in apologia secunda pro Christianis ad Antoninum Pium Imperatorem: Apostoli in commentariis suis quæ Euangelia dicuntur, ita sibi Christum præcepisse tradiderunt, eum accepto pane cum gratias egisset, dixisse: Hoc facite in commemorationem meā; hoc est corpus meum: dixisse etiam, accepto poculo, cū egisset gratias: Hic est sanguis meus, sibi que solis dedisse.

5. ACTORVM vigesimo: Attēdite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.
6. PRIORIS Petri quinto: Pascite, qui in vobis est, gregem Dei, &c.
7. LVCÆ decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.
8. AD Ephesios quarto: Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. alios autē pastores & doctores;

Miraculum.

B. virginem intelligit.

Tempus offerendi sacrificium. Turris in qua erat corpus Domini.

Communicant tempore B. Bernardi sub vna specie apud altare.

Aperto ore Eucharistiam ostendebat.

Ambrosius moriturus, corpus Domini sumpsit tantum viaticum.

Confirmatio corporis Domini.

Missas fieri.

Communio sub vna specie.

1. Cor. 4. 2. Cor. 6.

1. Cor. 11.

Luc. 22. Marc. 14. Math. 26. 1. Corin. 11.

ad cōsummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationē corporis Christi: vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumuentionem erroris.

9. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Cætera autem, cum venero, disponam.

20. AVGVSTINVS epistola centesima decimo octaua ad Ianuarium, capite sexto: Nanque saluator quod vehemētius commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat. Et idēd non præcepit, quo deinceps ordine sumeretur, vt Apostolis per quos ecclesias dispositurus erat, seruaret huc locum.

1. G. MATTHÆI decimo octauo: Amen dico vobis, quæcunq; alligaueritis super terram, &c. 2. IOANNIS vigesimo: Quorum remiseritis peccata, &c.

3. PRIORIS ad Timotheum tertio: Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, &c. Diaconos similiter pudicos, &c. Qui enim benè ministrauerint, gradum bonum sibi acquirunt, &c.

4. ET capite quarto: Dum venio, attende lectioni, exhortationi doctrinæ. Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi, &c.

5. AD Titum primo: Cōstituas per ciuitates presbyteros.

6. BASILIVS ad Cæsariam Patritiam, vt supra, B. testimonio quarto.

7. CYRILLVS Alexandrinus ad Calosyrium Episcopum Arsenoiten: Porrò alios etiam esse audio, qui mysticam benedictionem nihil ad sanctificationem proficere dicant, si quid ex ea fiat reliquum in alium diem. Insaniunt verò, qui hæc asserunt. Neque enim alteratur Christus, neque sanctum eius corpus immutatur: sed benedictionis vis ac facultas, & viuificans gratia, perpetua in ipso existit.

8. IDEM libro quarto in Ioannem, capite decimo septimo: Sicut parum (vt Paulus ait) fermenti totam massam fermentat: sic paruula benedictio totum hominem in seipsum attrahit, & sua gratia replet: & hoc modo Christus in nobis manet, & nos in Christo. Verè enim totum fermentum in totam massam pertransit.

9. CONCILIVM Florentinum: Sacerdos in persona Christi loquens, hoc cōficit Sacramētum. Nam ipforum verborum virtute, substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur, ita tamen, quòd totus Christus cōtinetur sub specie panis, & totus sub specie vini: sub qualibet quoque parte hostiæ consecrata, & vini cōsecrati, separatione facta totus est Christus.

10. EVSEBIVS Emisenus homilia quinta de Paschate: Eucharistiæ sacra perceptio, non in quantitate, sed in virtute consistit. Quod corpus sacerdote dispensante tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto: quod cum Ecclesia fidelium sumit, sicut plenum in vniuersis, ita integrum esse probatur in singulis. De quo sensu Apostolica sententia deriuata est, dicens: Qui multa non abundabit: & qui modicum, non minorabit. Si fortè panes esuriētibus apponeremus, non ex toto perueniret ad singulos: quia particulatim & minutatim pro portione sua quisque præsumeret. De hoc verò pane cum assumitur, nihilominus habet singuli,

quàm vniuersi: totum vnus, totum duo, totum plures sine diminutione percipiunt: quia benedictio huius sacramenti scit distribui, nescit distributione consumi.

11. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite tertio: Verissimum est, tantundem sub alterutra specie, atque sub vtraque contineri: totus enim & integer Christus sub panis specie, & sub quauis ipsius speciei parte: totus item sub vini specie, & sub eius partibus existit. Ibidem canone tertio: Si quis negauerit in venerabili sacramento Eucharistiæ sub vnaquaque specie, & sub singulis cuiusque speciei partibus separatione facta, totum Christum contineri, anathema sit.

12. APVD Gratianum de Consecratione distinctione secunda, capite, Qui manducat, & apud Bedam in caput decimum prioris epistolæ ad Corinthios, ex sermone Augustini de verbis Euangelij: Manducetur Christus. Viuit manducatus, quia resurrexit occisus. Nec quando manducamus, partes de illo facimus. Et quidem in sacramento sic fit, & nõrunt fideles quemadmodum manducet carnem Christi. Vnusquisque accepit partem suam. Vndè & ipsa gratia partes vocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus. Per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in cælo, manet integer totus in corde tuo. Totus enim erat apud patrem, quando venit in virginem: impleuit illam, nec recessit ab illo. Veniebat in carnem, vt eum homines manducaret: manebat integer apud patrem, vt Angelos pasceret.

13. APVD eundem Gratianum eadem distinctione ex Hieronymo, in sermone Dominicæ quintæ post Epiphaniam: Singuli autem totum accipiunt Christum Dominum: & in singulis portionibus totus est: nec per singulos minuitur: sed integrum se in singulis præbet. Et apud eundem Gratianum in eadem distinctione, ait Hilarius Papa: Vbi pars est corporis, est & totum. Eadem ratio est in corpore Domini, quæ in manna, quod in eius figura præcessit: de quo dicitur: Qui plus collegerat, non habuit amplius: neque qui minus parauerat, habuit minus: non enim est quantitas visibilis in hoc æstimanda mysterio, sed virtus sacramenti spiritualis.

14. IOANNIS sexto: Ego sum panis vitæ. Patres vestri manducaverunt manna in deserto: & mortui sunt. Hic est panis de cælo descendens: vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis mādūcauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Et paulò post: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, & ipse viuet propter me. Hic est panis qui de cælo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna: & mortui sunt. Qui manducat huc panem, viuet in æternum.

15. PRIORIS ad Corinthios decimo, vt supra, B. testimonio sexto.

1. H. AVGVSTINVS in epistola centesima decimo octaua ad Ianuarium, capite quinto, respondens

Tantum sub alterutra, quæ sub vtraque specie cõtinetur.

Sub singulis partibus totus.

Per partes manducatur, & manet integer totus.

Exod. 16. 2. Corint. 8.

Infans est di spuarē, an lit faciendum quod vniuersa obseruat Ecclesia.

Concilij Constantiensis doctrina de cõmunionē vini speciei. Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.

Non debet confici hoc sacramentum post cœnam, aut ieiunium nõ ieiunium.

Integer Christus sub vna specie continetur.

dens quibusdam quæstionibus de ieiunio & tempore oblationis: Ad hæc, inquit ita respondeo, vt quid horum sit faciendum si diuinæ scripturæ præscribit authoritas, non sit dubitandum quin ita facere debeamus vt legimus, vt iam non quomodo faciendum, sed quomodo sacramētum intelligendum sit, disputemus. Similiter etiam si quid horum tota die per orbem frequenter Ecclesia. Nam hoc quin ita faciendum sit, disputat, insolentissimæ infantiæ est.

2. LVCE vigesimo secundo: Simon, ecce satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.

3. IOANNIS decimo quarto: Ego rogabo patrem, & alium paraclætum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere: quia non videt eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Ibidem: Paraclætus autē spiritus sanctus, quem mittere pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcunq; dixerit vobis.

4. ET decimo sexto: Adhuc multa habeo vobis dicere: sed nõ potestis portare modò: quum autem venerit spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

5. ESAIÆ quinquagesimo nono: Hoc sædus meum cum eis, dicit Dominus. Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore feminis tui, & dicit Dominus, amodò & vique in sempiternum.

6. SYNODVS Constantiensis sessione decimatertia: Cùm in nonnullis mundi partibus, quidam temerariè assererent præsumant, populum Christianum debere sacramētum Eucharistiæ sub vtraque panis & vini specie suscipere: & non solum sub specie panis, sed etiam sub specie vini populū laicum passim communicent, etiam post cœnam vel aliàs non ieiuni, & communicandum esse pertinaciter asserant, contra laudabilem Ecclesiæ consuetudinem rationabiliter approbatam, quam tanquam sacrilegam damnabiliter reprobare conatur: hinc est, quòd hoc præsens Concilium sacrum generale Constantiense, in spiritu sancto legitime congregatum, aduersus huc errorem saluti fidelium prouidere satagens, matura plurium Doctorum tam diuini quàm humani iuris deliberatione præhabita, declarat, decernit & definit, quòd licet Christus post cœnam instituerit, & suis discipulis administrauerit sub vtraque specie panis & vini hoc venerabile sacramentum: tamen hoc non obstante, sacrorum canonū authoritas, laudabilis & approbata consuetudo Ecclesiæ seruaui & seruat, quòd huiusmodi sacramentum non debet confici post cœnam, neque à fidelibus recipi non ieiunis, nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis, à iure vel Ecclesia concessio vel admissio. Et sic hæc consuetudo ad euitandum aliqua pericula & scandala est rationabiliter introducta, quòd licet in primitiua Ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur à fidelibus sub vtraque specie, postea à conficiētibus sub vtraque, & à Laicis tantummodò sub specie panis suscipiatur, cum firmissimè credendum sit, & nullatenus dubitandum, integrum Christi corpus

& sanguinem tam sub specie panis, quàm sub specie vini veraciter contineri. Vndè cum huiusmodi consuetudo ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta, & diutissimè obseruata sit, habenda est pro lege, quam non licet reprobare, aut sine Ecclesiæ authoritate pro libito mutare. Quapropter dicere, quòd hanc consuetudinem aut legem obseruare, sit sacrilegum aut illicitum, censeri debet erroneum: & pertinaciter asserentes oppositum præmissorum antequàm hæretici arceudi sunt & grauius puniendi per diocesanos locorum seu officiales eorum, aut inquisitores hæreticæ prauitatis in regnis seu prouinciis, in quibus contra hoc decretum aliquid fuerit forsan attentatum aut præsumptum, iuxta Canonicas & legitimas sanctiones in fauorem Catholicæ fidei contra hæreticos & eorum fautores, salubriter adiuuentas. Item ipsa sancta Synodus decernit & declarat super ista materia reuerendissimis in Christo patribus & Dominis, Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, & eorum in spiritualibus vicariis vbi libet constitutis, processum esse dirigendos, in quibus iis committatur & mandetur authoritate huius sacri Cõcilij sub pena excommunicationis, vt effectualiter puniant eos contra hoc decretum excedentes, qui communicando populū sub vtraque specie panis & vini exhortati fuerint, & sic faciendum esse docuerint: & si ad penitentiam redierint, ad gremium Ecclesiæ suscipiantur, iniuncta eis pro mundo culpæ penitentia salutari. Qui verò ex illis ad penitentiam redire non curauerint animo indurato, per censuras ecclesiasticas per eos vt hæretici sunt coercendi, inuocato etiã ad hoc (si opus fuerit) auxilio brachij secularis.

7. CONCILIVM Basileense sessione trigesima: Vt lucidius videatur pro declaratione, Catholicæ veritatis, quid circa perceptionem sacre Eucharistiæ retinendum sit, & agendum pro vtilitate & salute populi Christiani, post diligentem perscrutationem diuinarum scripturarum sacrorumque canonum & doctrinarum à sanctis patribus & doctoribus traditarum, in hac sancta synodo longis temporibus habitam, consideratissime omnibus quæ pro declaratione huius rei consideranda fuerunt, decernit & declarat eadem sancta synodus, quòd fideles laici siue clerici cõmunicantes, & non conficientes, non adstringuntur ex præcepto Domini ad suscipiendum sub vtraque specie, panis scilicet & vini, sacrum Eucharistiæ sacramentum. Sed Ecclesia, quæ regitur spiritu veritatis secum manente in æternum, & cum qua Christus manet vsque ad cõsummationem seculi (sicut ait diuina scriptura) ordinare habet, quomodo ipsis non cõficientibus ministraretur, prout pro reuerentiã ipsius sacramenti & salute fidelium viderit expedire. Siue autem sub vna specie, siue sub duplici quis communicet, secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ, proficit dignè communicantibus ad salutem. Nec vllatenus ambigendum est, quòd non sub specie panis caro tantum, nec sub specie vini sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integrè totus Christus. Laudabilis quoque cõsuetudo communicandi laicum populū sub vna specie, ab Ecclesia & sanctis patribus rationabiliter introducta, & hæc tenens diutissimè obseruata, & à doctoribus diuinæ legis sacrarum scripturarum atque canonum

Pro lege habenda cõsuetudo communicandi sub vna specie, nec sine Ecclesiæ authoritate mutanda.

Puniendi, qui docent communicandam populū sub vtraque specie.

Nõ cõficientes non adstringuntur ex Christi præcepto ad cõmunionem sub vtraque specie. Matth. 28.

Totus sub alterutra specie Christus.

Reliquiæ corporis Domini ad sancti ficationem vitales.

Paruulæ Eucharistiæ partes quæ vim habeant.

Sub qualibet parte hostiæ totus Christus continetur.

Tantum est in exiguo, quantum in toto.

Nihil minus habent singuli quàm vniuersi.

Pro lege habenda hac considerulo.

multam periciam habentibus, iam à longæuo tempore commendata, pro lege habenda est, nec alicui licitum est eam reprobare, aut sine autoritate Ecclesiæ ipsam immutare.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesima prima: Cum de tremendo & sanctissimo Eucharistiæ Sacramento varia diuersis in locis errorum monstra nequissimi dæmonis artibus circumferantur, ob quæ in nonnullis prouinciis multi à Catholica Ecclesiæ fide, atque obedientia videantur discessisse: censuit ea faci sancta Synodus, quæ ad Communionem sub vtraque specie, & paruulorum pertinent, hoc loco exponenda esse. Quapropter cunctis Christi fidelibus interdicit, ne posthac de his alter vel credere, vel docere, vel prædicare audeant, quàm est his decretis explicatum atque definitum.

Nô docendum aut credendum aliter.

Ephes. 11.

Ibidem capite primo: Itaque sancta ipsa Synodus, à spiritu sancto, qui spiritus est sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & pietatis, edocra, atque ipsius Ecclesiæ iudicium & consuecudinem secuta, declarat ac docet, nullo diuino præcepto Laicos, & Clericos non conficietes, obligari ad Eucharistiæ Sacramentum sub vtraque specie sumendum: neque villo pacto, salua fide, dubitari posse; quin illis alterius speciei communio ad salutem sufficiat. Nam etsi Christus Dominus in vltima cœna venerabile hoc sacramentum in panis & vini speciebus instituit, & Apostolis tradidit, non tamen illa institutio & traditio eò redunt, vt omnes Christi fideles statuto Domini ad vtranque speciem accipiendam adstringantur. Sed neque ex sermone illo, apud Ioanem sexto, rectè colligitur, vtriusque speciei: Communionem à Domino præceptam esse, vt cunctis iuxta varias sanctorum Patrum & doctorum interpretationes intelligatur.

Nulla peccata pro adstringi non conficietes ad communionem vtriusque speciei: Math. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Corin. 11.

Ioan. 6.

Namque quæ dixit, Nôn manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: dixit quoque, Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, & c. vt supra, B. testimonio decimo. Item capite secundo, vt supra, E. testimonio quinto. Deinde capite tertio: Insipèr declarat, quauis Redemptor noster, vt antea dictum est, in suprema illa cœna hoc Sacramentum in duabus speciebus instituerit, & Apostolis tradidit; tamen fatendum esse, etiam sub altera tantum specie totum atque integrum Christum; vtriusque Sacramentum sumi, ac propterea, quod ad fructum attinet, nulla gratia, necessaria ad salutem, eos desiderari, qui vnâ speciem solum accipiunt. Ibidem canone primo: Si quis dixerit, ex Dei præcepto, vel necessitate salutis, omnes & singulos Christi fideles vtranque speciem sanctissimi Eucharistiæ Sacramenti sumere debere, anathema sit. Canone secundo, vt supra; B. Canone tertio: Si quis negauerit, totum & integrum Christum, omnium gratiarum fontem & authorem, sub vna panis specie sumi, quia, vt quidam falsò asserunt, non secundum ipsius Christi constitutionem sub vtraque specie sumatur, anathema sit.

Matth. 26. Marc. 14. Sub altera specie totus Christus continetur.

Anathema.

1. I. PRITORIS ad Timotheum tertio, vt supra, E. testimonio primo.

2. MATTH. 26. decimo octauo: Si Ecclesiâ non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.

3. AVGVSTINVS cõtra Cresconium Grammaticum libro primo, capite trigesimo tertio. Quauis huius rei (scilicet de Baptismo hæreticorum)

Scripturam sequitur quis Ecclesiæ

certè de scripturis Canonice non proferatur exemplum, earundem tamen scripturarum etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cum hoc facimus quod vniuersa iam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum scripturarum commédât autoritas, vt quoniam sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat.

fententiã plectitur.

In difficultis quæstionibus Ecclesiã consulenda.

4. ET in libro siue epistola contra Petiliani epistolam de vnitae Ecclesiæ, capite quarto: Totus Christus caput & corpus est. Caput vnigenitus Dei filius, & corpus eius Ecclesia, sponsus & sponsa, duo in carne vna. Quicumque de ipso capite à scripturis sanctis dissentiant, etiam si in omnibus locis inueniantur in quibus Ecclesia designata est, non sunt in Ecclesia. Et rursus, Quicumque de ipso capite scripturis sanctis consentiunt, & vnitati Ecclesiæ non cõmunicant, non sunt in Ecclesia, quia de Christi corpore, quod est Ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentiunt. Verbi gratia: Qui non credût Christum in carne venisse de virgine Maria ex semine Dauid, quod apertissimè scriptura Dei loquitur, aut non in corpore ipso resurrexisset in quo crucifixus & sepultus est, etiam si per omnes terras inueniantur, per quas est Ecclesia, non vtiq; sunt in Ecclesia, quia ipsum caput Ecclesiæ non tenent, quod est Christus Iesus. Nec in aliqua diuinarum scripturarum obscuritate falluntur, sed notissimis & apertissimis earum testimoniis contradicunt. Item quicumque credût quidem quòd Christus Iesus, ita vt dictum est, in carne venerit, & in eadem carne in qua natus & passus est; resurrexit, & ipse sit filius Dei, Deus apud Deum & cum patre vnum, & incommutabile verbum patris, per quod facta sunt omnia, sed tamen ab eius corpore, quod est Ecclesia, ita dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto quacuque diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, manifestum est eos nõ esse in catholica Ecclesia.

Vnitati Ecclesiæ non communicantes non sunt in Ecclesia.

Ephes. 5.

5. IDEM libro tertio contra literas Petiliani Donatistæ, capite quadagesimo: Omnia sacramenta & c. vt in textu.

Non satis est de Deo & Dei filio rectè sentire, nisi etiam ab Ecclesia non dissentiamus.

6. ITEM libro primo de Baptismo contra Donatistas, capite octauo: Quid prodest homini, & c. vt in textu.

7. ET libro vigesimo primo de ciuitate Dei, capite vigesimo quinto: Hæretici & schismatici ab huius vnitae corporis separati, de quo ait Apostolus, Vnus panis, vnum corpus multi sumus: possunt idem percipere sacramentum; sed non sibi vtile, immò verò etiam noxium, quo iudicentur grauius, quàm vel tardius liberentur. Non sunt enim in eo vincula pacis, quod in illo exprimitur sacramento.

1. Cor. 10.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaintertia, capite secundo: Pignus præter eà hoc Sacramentum esse voluit futuræ nostræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis, adeoque symbolum vnus illius corporis, cuius ipse caput existit, cuiusque nos, tãquam membra arctissima, fidei, spei, & charitatis connectione adstrictos esse voluit, vt id ipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata.

Ephes. 5.

1. Corin. 10. Ephes. 5. Rom. 11. 1. Corin. 10.

9. ET capite octauo: Demum verò paterno affectu admonet sancta Synodus, hortatur, rogat, & obsecrat per viscera misericordiæ Dei nostri, vt omnes

omnes & singuli, qui Christiano nomine censentur, in hoc vnitatis signo, in hoc vinculo charitatis,

in hoc concordia symbolo iam tandè aliquando conueniant & concordent.

I X.

Quem fructum exhibet ritè sumpta Eucharistia.

A. Plurimum sanè maximùmque præbet. Hoc enim sacrum est conuiuium, in quo Christus sumitur, recolitur memoria * Passionis eius, mens impletur gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur: vt præclare horum fructuum sensu experientiæque excitata decantat Ecclesia.

* Basil. ser. 1. de Baptif. ca. 3.

a Amb. in Psal. 118. ser. 15. vers. 4. Conci. Trid. sess. 13. cap. 2.

B. Hic est panis, qui de celo descendit, & dat vitam mundo, nostròsque animos in vita spiritali sustentat atque confirmat.

b Ioan. 6. d. e. f. & ibid. Thee phyl. & Cyrillus.

C. Hæc sacra synaxis, siue communio, qua fideles tanquàm eiusdem corporis membra inter se iungi, ac sanctorum piorumque omnium meritis associari significat atque præstat: tum quod augustius est, eosdem capiti suo Christo arctissimè vnit, vt in eo illi mancant, & ipse in illis, atque ita vitam æternam consequantur.

c. 1. Cor. 4. Conci. Florenti.

d Chryf. homil. 45. in Ioan. & 61. ad popul. Hil. lib. 3. de Trini. Leo serm. 14. de pass. Domi. Cyril. lib. 11. in Ioan. cap. 26. li. 20. ca. 3. & li. 4. c. 17. Syllen. orat. catech. c. 37. g. Ioan. 6. f. g. Nicæ. con. cã. 12. 2. Arel. can. 0. 12. 3. Arel. canon. 24. Chryf. lib. 6. de sac. Pauli. in vita Ambrosii lib. 11. 6. hist. eccle. c. 36. Niceph. 1. 8. ca. 3. 8. 13. c. 37. Cedrenus in Maurij & Phocæ imperio. Greg. hom. 4. in Euang. g. Exod. 16. d. f. Deuter. 8. 2. Sapien. 16. e. Ioan. 6. f. h. serm. de cœna Domini. Lege Cyrillum li. 4. in Ioan. nem cap. 17. & 13. ca. 37.

D. Hoc est viaticum nostræ peregrinationis, quod in huius vitæ deserto militiæque versantibus, & hinc ad cælestem Hierusalem contendentibus, veluti Manna Patribus datum, affert cõsolationem, delectationem, virtutem & gratiam longè efficacissimam.

E. Ac præcipuè quidem duo (vt egregiè docet Bernardus) in nobis operatur hoc Sacramentum, vt & sensum minuat in minimis, & in grauioribus peccatis tollat omninò consensum. Si quis vestrum non tam acerbos sentit iracundiæ motus, inuidiæ, luxuriæ, aut cæterorum huiusmodi, gratias agat corpori & sanguini Domini, quoniam virtus Sacramenti operatur in eo, & gaudeat quòd pessimum vlcus accedat ad sanitatem. Et idem alibi: Hoc corpus Christi ægris medicina, peregrinantibus viaticum, quod debiles confortat, valentes delectat, languorem sanat. Per hoc homo mansuetior efficitur ad corruptionem, patientior ad laborem, ardentior ad amorem, sagacior ad cautelam, ad obedienciam promptior, ad gratiarum actionem deuotior.

i Citatur à B. Thoma opusculo 99. cap. 5. Vide etiam Chryf. hom. 24. in 1. Corin. & 51. in March.

F. Quare nihil mirum à magno Ignatio scribi, vt ad Eucharistiam Deique gloriam, sicut ille appellat, frequenter & properè accedamus. Quando enim assiduè hoc ipsum agitur, expelluntur potestates Satiæ, qui actus suos in sagittas ad peccatum ignitas conuertit. Medicamentum est panis ille immortalitatis, antidotum non moriendi, sed in Deo per Iesum Christum viuendi.

k Ad Ephes. Vide Basilium ad Cæsarian. Pat. Amb. li. 5. de Sacramentis, cap. 4. Chryf. hom. 61. ad Antioch. Chryf. serm. 6. de orat. Domini. Hieron. ad Lucinum epist. 28. Cyril. lib. 3. in Ioan. c. 37.

TESTIMONIA.

1. A. BASILIYS sermone primo de Baptismo, capite tertio, Quòd qui per Baptismum regeneratus est, Participatione deinceps diuinarum mysteriorum nutrirì debeat: Circa finem Euangeliorum scriptum est, Accepit igitur Iesus panem, gratias agit, fregit ac dedit discipulis & dixit, Accipite, edite, hoc est corpus illud meum, quod pro vobis frangitur, hoc facite in meam commemorationem. Et accepit quoque poculum, gratias agit, dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes, hic est enim san-

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.

guis ille meus, sanguis noui testamèti qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Hoc facite in meam rememorationem. Attestatur istis & Apostolus dicens: Ego enim accepi à Domino, & c. Quid itaque utilitatis habent hæc verba? Vt edentes ac bibentes perpetuò memores simus eius, qui pro nobis mortuus est ac resurrexit, atque ita instruamur necessariò custodire in conspectu Dei ac Christi eius traditum ab apostolo dogma, quo dicit, Charitas enim Dei constringit nos iudicantes hoc,

1. Corin. 11.

Sumentes Eucharistiã memores sumus Christi pro nobis mortui. 2. Corin. 5.

quod si vnus pro omnibus mortuus est, omnes itaque mortuos esse. Et pro omnibus mortuus est, vt qui viuunt, iam non amplius sibi ipsis viuunt, sed ei qui pro ipsis est mortuus ac resurrexit. Et quibusdam interiectis: Oportet igitur accedentem ad corpus ac sanguinem Domini ad rememorationem eius qui pro nobis est mortuus ac resurrexit, nō solum purum esse à quouis inquinamento carnis ac spiritus, ne ad iudicium edat & bibat, sed & euidenter ostēdere & exprimere memoriam eius qui pro nobis mortuus est ac resurrexit, in eo, quod & mortificatus est peccato, mundo, ac sibi ipsi, & Deo viuit in Christo Iesu Domino nostro.

2. AMBROS. in Psalm. 118. serm. 15. versu quarto: Habes Apostolicum cibum, manduca illum, & non deficies. Illum autē manduca, vt postea venias ad cibum Christi, ad cibum corporis Domini, ad epulas sacramenti, ad illum poculum quo fidelium inebriatur affectus, vt lætitiā induat de remissione peccati, curas seculi huius, metum mortis, sollicitudinesque deponat. Hac ergo ebrietate corpus non titubat, sed refurgit: animus non confunditur, sed consecratur.

3. CONCILIVM Tridētinum sessione decimatertia, capite secundo: Saluator noster discessurus ex hoc mundo ad Patrem, sacramentum hoc instituit, in quo diuitias diuini sui erga homines amoris velut effudit, memoriam faciens mirabiliū suorum: & in illius sumptione colere nos sui memoriam præcepit, suamque annunciare mortem, donec ipse ad iudicandum mundum veniat. Sumi autem voluit sacramentum hoc, tanquam spiritalem animarum cibum, quo alantur, & confortentur viuentes in vita illius, qui dixit: Qui manducat me, & ipse viuet propter me: & tanquam antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præseruemur. Pignus præterea id esse voluit futuræ nostræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis, adeoque symbolum vnus illius corporis, cuius ipse caput exiit, cuiusque nos tanquam mēbra arctissima fidei, spei, & charitatis connexionē astrictos esse voluit, vt id ipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata.

1. B. IOANNIS sexto: Pater meus dat vobis panem de cælo verum. Panis enim Dei est qui de cælo descendit, & dat vitam mundo. Ego sum panis vitæ. Murmurabant ergo Iudæi de illo quia dixisset: Ego sum panis viuus qui de cælo descendi. Ego sum panis vitæ. Hic est panis de cælo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

2. THEOPHYLACTVS in caput sextum Ioannis: Manifeste nobis hoc loco de mystica communiōe corporis sui dicit: Nam panis, inquit, quem ego dabo, caro mea est, quem ego dabo pro mundi vita. Attende autem quod panis qui à nobis in mysteriis manducatur, non est tantum figuratio quedam, &c. vt supra quæstione secunda. B. 3. Et paucis interpositis, Non nudi hominis caro est quæ manducatur, sed Dei & quæ deificare valet, vt potest temperata deitati.

3. CYRILLVS Alexandrinus in caput sextum

Ioannis: vt sup. quæst. prima, B. testimonio nono & decimo, & quæstione quarta, B. testimonio vndecimo, decimosexto, & decimosextimo.

4. ET libro quarto in Ioannē, cap. 14. Nisi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Non enim possunt cum sanctificatione beatæ vitæ fidei participes esse, qui per mysticam benedictionem Iesum non susceperunt. Vita enim secundum naturam ille est, qui ex viuo patre genitus est: sed non minus corpus quoque suum viuificat. Cōiunctum enim ineffabiliter est filio Dei, à quo vniuersa viuificantur. Idcirco corpus suū dicitur, & vnus cum eo est. Nempē post incarnationem vnus est, & vnus manet absque diuisione vlla, præterquam quod Dei Patris verbum, & tēplum à virgine sumptum idem natura non sunt. Non enim est eiusdem substantiæ verbo Dei homo assumptus: vnus tamen cum illo est coniunctio ineffabili. Quoniam igitur saluatoris caro Verbo Dei, quod naturaliter vita est, coniuncta, viuifica effecta est, quando eam comedimus, tunc vitam habemus in nobis, illi coniuncti, quæ vita effecta est. Hac de causā in exuscitandis mortuis non solummodo verbo atque imperio, vt Deus utebatur: verum etiam carnem suā quasi cooperatricem nonnūquam adhibebat: vt re ipsa ostēderet, carnem quoque suā, quoniam sibi coniuncta est, viuificam esse, atque fideles doceret suum, non alterius corpus esse. Nam quando synogoge principis filiolam suscitabat, manū eius apprehendit, vt scribitur, & erexit dicens: Puella, surge: ita vt Deus & verbo & carnis suæ tactu eam excitauit, vnam ab vno se Christo, Deo videlicet atque homine operationem producens. Quando etiam in ciuitatem Naim vocatam, ingrediebatur, & offerebatur vnigenitus matris filius iam mortuus, tetigit corpus eius dicens: Adolescens, tibi dico, surge. Non ergo verbo solum semper (vt diximus) verum etiam noctu mortuos excitabat, vt ostenderet corpus quoque suum viuificare posse. quod si solo tactu suo corrupta redintegrantur: quomodo non viuemus qui carnem illam gustamus & manducamus? reformabit enim omnino ad immortalitatem suam participes sui. Non velis Iudaicè quomodo querere, sed recordare quantum naturaliter aqua frigidior sit, aduentu tamen ignis, frigiditatis suæ oblita, æstuat. Hoc sanè modo etiam nos, quantum propter naturam carnis corruptibiles sumus, participatione tamen vitæ ab imbecillitate nostra reuocati ad proprietatem illius, ad vitam reformamur. Oportuit enim certè, vt nō solum anima per spiritum sanctū in beatam vitam ascenderet, verum etiam vt rude atque terrestre hoc corpus, cognato sibi gustu, tactu, & cibo ad immortalitatem reduceretur. Nec putet ex tarditate mentis suæ Iudæus inaudita nobis excogitata esse mysteria: videbit enim, si attentius quærit, hoc ipsum à Mosis temporibus per figuram semper factitatum fuisse. Quid enim Maiores eorum ab ira

Quando enim verbi viuificantē edimus, vitam in nobis habemus.

Circa carnem suā Christus in excitandis mortuis adhibuit.

Matth. 9. Luc. 7.

Si tactu solo corrupta redintegrantur, multo magis viuemus, qui carnem illam manducamus.

Figura. Exod. 11.

Ægyptiorum liberabit, quando mors in primogenita Ægypti læuiebat? nōne palam est, quia diuina institutione perdocti, agni carnes manducarunt, ac postes ac superliminaria sanguine perunxerunt, propterea mortē ab eis diuertisse? perniciēs namque, id est, carnis huius mors, aduersus genus humanū propter primi hominis transgressionem furebat. Terra

Quomodo accedentem ad Eucharistiam oportet esse memorem mortis Christi.

Effectus sacramenti.

Summi amoris significatio. Passiois memoria.

Cur sumi voluerit.

Ioan. 6.

Dignus futura gloriæ symbolum vitæ. I. Corin. 11. Rom. 12. Ephes. 1. Cor.

Ioan. 6.

Genes.

Terra enim es, & in terrā reuerteris, propter peccatum audiuius. Verum quoniam per carnem suā Christus atrocem hunc euerfurus erat tyrannum, propterea id mysteriū apud priscos obumbratur, & ouinis carnis atque sanguine sanctificati (Deo ita volente) perniciem effugiebant. Cur igitur Iudæi turbatis, præfigurata veritate iam videns? cur inquam turbatis, si Christus dicit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis, cur oportet te Moisaicis legibus institutum, & priscis vmbriis ad credendum perdoctum, ad intelligenda hæc mysteria paratissimum esse?

1. C. PRIORIS ad Corinthios decimo: Quoniam vnus panis, vnus corpus multi sumus, omnes qui de vno pane & de vno calice participamus.

Effectus sacramenti Eucharistie.

2. CONCILIVM Florentinum: Huius sacramenti effectus, quem in anima operatur dignè summentis, est adunatio hominis ad Christum. Et quia per gratiam homo Christo incorporatur, & membris eius vnitur, consequens est, quod per hoc sacramentum in fumentibus dignè gratia augeatur: omnemque effectum, quem materialis cibus & potus, quo ad vitam agunt corporalem, sustentando, augēdo, reparādo & delectando, sacramentū hoc quo ad vitam operatur spirituale: in quo gratiam Saluatoris nostri recensemus memoriam, à malo retrahimur, confortamur in bono, & ad virtutum & gratiarum profectum incrementum.

3. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaquinta in Ioannem, & sexagesima prima ad populū Antiochenum, vt supra quæstione prima, B. testimonio quinto.

4. HILARIVS libro octauo de Trinitate, ibid. testimonio decimoquarto.

5. LEO sermone decimoquarto de Passione Domini: Non aliud agit participatio corporis & sanguinis Christi, quam vt in id quod sumimus, transueamus: & in quo mortui, & sepulti, & conresuscitati sumus, ipsum per omnia & spiritum & carne gestemus, dicente Apostolo: Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum enim Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum Christo apparebitis in gloria.

In id quod sumimus, transueamus.

Coloss.

6. CYRILLVS libro vndecimo in Ioannem, capite vigesimo sexto: Item libro decimo, capite decimotertio: Et libro quarto, capite decimosextimo: vt supra quæstione prima, B. testimonio nono & sequent.

7. GREGORIVS Nyssenus in oratione catechetica quæ dicitur Magna, capite trigemosextimo: Quoniam homo est duplex, vt qui sit compositus ac temperatus ex anima & corpore, necesse est vt qui seruantur, sequantur eum qui ducit ad vitam. Ergo anima quidem cum ipso temperata per fidem, hinc salutis habet occasionem. Nam vnio cum vita, vitæ habet fociatē. Corpus autem

Corpus per Eucharistiam quomodo veniat ad conuersionem cum eo quod dat salutem.

alio modo venit ad participationem & temperationem eius quod dat salutem. Quo modo enim qui venenum sumpserunt dolo & ex insidiis, alio medicamento extinguunt vim quæ affert interitū. Oportet autem sicut exitiale, ita etiā salutare medicamentum admitti intra viscera hominis, vt per illa distribuatur in vniuersum corpus virtus eius quod fert opem. Itā cum id gustauerimus quod nostrā dissoluit naturā, rursus necesse est vt opus

habeamus eo quod cogit ac conciliat id quod erat dissolutum: vt cum intra nos fuerit hoc salutare medicamentum, veneni damnum, quod corpori fuerat inditum, per contrariam repellat affectionē.

Medicamentum expellit veneni damnum est Eucharistia.

Quid hoc ergo est? nihil aliud quam illud corpus, quod & morte ostensum fuit esse potentius, & nostræ vitæ fuit initium. Quomodo autē parum fermenti, vt dicit Apostolus, sibi assimilat totam conuersionem, ita corpus à Deo morte affectum, cum fuerit intra nostrum, totū ad se transmutat & transfert. Quomodo enim cum quod est exitiale mistū fuerit cū sano, quidquid est contemperatum, simul redditur inutile: ita etiam corpus immortale, cum fuerit intra eum qui sumpsit, vniuersum quoque transmutat in suā naturam. Sed fieri non potest vt sit aliquid aliter intra corpus, nisi per esum & potationem misceatur visceribus. Cum autem solum illud corpus quod Deum suscepit, hæc gratiam acceperit, ostensum sit autem aliter fieri non posse, vt nostrum corpus sit in immortalitate, nisi per communionem cum immortali factum sit participes in corruptionis: oportet considerare, quomodo fieri potuerit, vt vnus illud corpus, quod tam multis fidelium millibus in vniuerso orbe terrarum semper distribuitur, totum per partem ferat in vno quoque, & ipsum in se totum maneat, &c.

1. Cor. 5. Corpus Christi cum fuerit intra nostrū illud totum ad se trahitur.

8. IOANNIS sexto: Qui manducat meā carnem, & bibit meū sanguinem, in me manet, & ego in illo. 1. D. CONCILIVM Nicenū primū, canone 12. De his verò qui recedunt ex corpore, antiquæ legis regula obseruabitur etiam nunc, ita vt si forte quis recedat ex corpore, vltimo & necessario vitæ suæ viatico non defraudetur. Quod si desperatus aliquis, accepta cōmuniōne superuixerit, sit inter eos qui sola oratione cōmunicat, donec statutū tēpus cōpleatur. De omnibus tamē his qui à corpore recedunt, & Eucharistiam postulant, in tradenda eis communionē cura & probatio sit Episcopi.

Corpus non sum per cōmuniōnem cum immortali Christi corpore, sit participes in corruptionis.

Viatico morientium.

2. CONCILIVM Arelatense secundum, canone duodecimo: De his qui in pœnitentia positi vitā exceperunt, placuit nullum cōmuniōnem vacuam debere dimitti, sed pro eo, quod honorauit pœnitentiam, oblatio illis recipiatur.

3. CONCILIVM Aurelianense tertium, canone vigesimoquarto: Si quis pœnitentiæ benedictione suscepta ad secularem habitum militiamque reuertitur præsumperit, viatico concessio, vique ad exitum excommunicatione plectatur.

4. CHRYSOST. lib. 6. de Sacerdotio: Quidā mihi narrauit, non ille quidē ab alio edoctus, sed dignus habitus, qui id & vidisset ipse & audisset, quod qui de vita hac emigraturi sunt, si mysteriorum huiusmodi cum pura ac munda conscientia fuerint participes, spiritum efflati, ab angelis, illorū corpora satellitum more stipatibus, propter assumptū illud sacrum hinc restā in cælum abducuntur.

5. PAVLINVS in vita B. Ambrosij, vt supra in præcedenti quæstione, D. testimonio quinto.

6. EUSEBIVS historiæ Ecclesiasticæ libro sexto capite trigemosexto, ex epistola Dionysij Alexandrini ad Fabium Antiochenum, hanc habet historiam: Erat quidam Serapion, &c. vt supra quæstione octaua, D. testimonio primo.

7. NICEPHORVS libro octauo Ecclesiasticæ historiæ capite tricesimo primo: De Luciano martyre illud est decantatum: moriturum eum, quū vis

Lucian⁹ mar-
tyr moritur⁹
in carcere Eu-
charistiā im-
molato sacri-
ficio commu-
nicat, & reli-
quos ad com-
munionem
hortatur.

Chryfosto-
mo morituro
& noctū ora-
ti S. Petrus &
Ioannes ap-
parent, eum-
que celestici
bo pascunt.

S. Basiliscus
eidem appa-
ret, mortem
que prædicat.

Per commu-
nionem diui-
nam Chryso-
stomus mori-
turus sanctifi-
cationem per-
cepit.

Philippicus
desperata vi-
ta communio-
nem sacram
percepit.

Theodosij
Mauritij filij
necatus prius
sacram petiit,
& insperatæ
communione.

Eadem habet
libro quarto
dialogorum
capite deci-
mo quinto.

tyrannica neque templi neque sacrarum copiam fa-
ceret, & vincula quoque atque plagæ motum pro-
fus denegarent, in suo ipsius pectore discumben-
tem, horrendo illo operatū esse mysterio, qd eum-
que modum & ipsum participasse de immaculato
sacrificio, & aliis ut itidem communicarent, suofo-
rem fuisse. Sacrum in carcere perficiebatur, & Ec-
clesiæ specimen sacer ille chorus, qui eum iam mor-
ientem stipabat, repræsentabat.

8. IDEM libro decimotertio capite trigésimofo-
ptimo, scribens de exilio S. Ioannis Chryfostomi:
Pitytētem, inquit, cum duceretur, & iam ad Deum
migraturus esset, noctū ei oranti, qui vitæ eius du-
ces fuerant, & Petrus & Ioannes assistentes, per-
quā amicē cum eo sunt colloquuti: eisque cum
aduērsus dæmones victoriā, tum postremō migra-
tionē ad Deum, & quæ eum exceptura essent bo-
nosum perceptionem cum lætitiā annuciāruunt.
Dein celestis & ineffabilis eum esca pauerūt: ex quo
tempore nihil postea cibi sumpsit. Dicta hæc ab eis
sunt, quibus ille ea secum veriantibus cōcredidit.
Ad Comanenōs autem Armeniæ quum venisset,
ad templum Basilisci martyris ductus est, qui epi-
scopus fuisse, & sub Maximino Nicomedię marty-
rij certamen obiisse dicitur. Ibi in somnis ei appa-
rens martyr: Bonō, inquit, animo esto, Ioannes frater,
vtrunque crastina dies coniunget. Ille etiam
custodi templi vt locum Ioanni pararet, præcepit.
Ex eo loco cum triginta stadiorum iter confēcisse-
sent, præter opinionem recta viā exidentes, erra-
bundi ad martyris adem reuerfi sunt. Itaque cum
res suas disposuisset, linguam ad docendum mouit
set, lætius se itā vt calceos quoque indueret, vesti-
bus suis ornasset, & per communionem diuinam
sanctificationem percepisset: Gloria tibi, inquit,
Domine de rebus omnibus. Et seipso signo crucis,
sub qua vixerat, ob signato, beatam illam ingressus
est profectionem, cum Christo viuens & regnans,
pro quo labores lōgōs pertulit, suo quidem nomi-
ne per migrationem talem foelix & beatus: eis au-
tem qui eum cognouerunt, & vel mediocriter mel-
litam eius doctrinam degustarunt, deplorandus.

9. G E O R G I V S Cedrenus in historiarum cōm-
pendio describens imperiū Mauritij: Exprectus
Mauritius, statim accubitorē suum misit, qui Phi-
lippum adduceret. Qui desperata ob id vita, prius
communione sacram expetiit, eaque percepta ad
Imperatorem abiit, vxorem relinquens, quæ sac-
cum induta & cinere conspersa eiulabat.

10. E T in imperio Phocæ: Fama obrinet, Theo-
dosiū Mauritij F. ad Chosroē legatum, missis à
Phocæ ministris Nicææ captum, iustumque necari,
cum ad locū, cui nomen est Leucactæ, peruenisset.
Theodosiū porrō petiuisse, vt prius, quā necaretur,
diuinis imperitij posset mysteris. Quod post-
quam impetrauerit, actis Deo gratis, lapidē à ter-
ra sustulisse, eoque ter pectus suū percussisse, itā ora-
tē, Domine Iesu Christe, tu scis me nulli hominum
iniuriam fecisse. nunc ergo mihi eueniat, vt iubet
potentia. Hæc fato, caput fuisse amputatum.

11. G R E G O R I O S, homil. 40. in Euang. Romula ea,
quam Græco vocabulo paralyfim Medici vocant,
molesia corporali percussa est, multūque annis in
lectulo decubans, pene omniū iacebat mebrorum
officio destituta, nec tamen hæc eadem eius men-
tem ad impatientiā flagella perdūxerant. Nam ipsa

ei detrimenta membrorum facta fuerat incremen-
ta virtutum. Et nonnullis interiectis: Noctē igitur
quarta Redēptam magistrā suā vocauit, qua venie-
te, viaticū petiit & accepit. Necdū verō eadē Re-
dēptavel alia eius discipula alectulo iacētis disces-
ferat, & ecce subitō in platea antea cellulæ eiusdem
ostium duo chori psallentium cōstituerunt, & sicut
se dicebāt sexus ex vocibus discreuisset, psalmodiæ
cantus dicebāt viri, & scemina respondebāt. Cūm-
que ante fores cellulæ exhiberentur caelestes exe-
quias, sancta illa anima soluta est.

12. E X O D I 16. Vespere comedetis carnes, & ma-
nē saturabimini panibus, &c. Manē quoque ros iac-
cuit per circuitum castrorum. Cūmque operuisset
superficiem terrę, apparuit in solitudine minutum,
& quasi pilo tulum, in similitudinem pruinæ super
terram. Quod cum vidissent filij Israël, dixerunt
ad inuicem, Man hu. (quod significat, Quid est
hoc?) Ignorabāt enim quid esset. Quibus ait Moy-
ses: Ille est panis quē dedit Dominus vobis ad ves-
cendū. Hic est sermo quē præcepit Dñs: Colligat
vnusquisque ex eo quantum sufficit ad vescendum:
gomor per singula capita, iuxta numerū animarū
vestrarum quæ habitant in tabernaculo, sic tolle-
tis. Feceruntque itā filij Israël, & collegerūt, alius
plus, alius minus. Et mensi sunt ad mensuram gom-
mor: nec qui plus collegerat, habuit amplius: nec
qui minus parauerat, reperit minus: sed singuli iux-
ta id quod edere poterāt, congregauerunt: Et pau-
lō pōit: Appellauitque domus Israël nomen eius
Man quod erat quasi semen coriandri album, gu-
stusque eius quasi simile cum melle. Filij autem
Israël comederunt Man quadraginta annis, dondē
venirēt in terram habitabilem: hoc cibo aliti sum,
vsquequē tangerent fines terrę Chanaan. Gomor
autem, decima pars est ephi.

13. D E V T E R O N O M I I octauo: Afflixit te pe-
nuria, & dedit tibi cibum Manna, quod ignorabas
tu & patres tui: vt ostenderet tibi quod non in so-
lo pane viuat homo, sed in omni verbo, quod egre-
ditur de ore Domini.

14. S A P I E N T I Æ decimosexto: Angelorū esca
nutriti populū tuum, & paratū panē de cælo præ-
stitisti illis sine labore, omne delectamētū in se ha-
bentem & omnis saporis suauitatem. Substantiam
enim tuā & dulcedinem tuam quā in filios habes,
ostendebas: & deseruisti vnusquisque voluntati,
ad quod quisque volebat, conuertebatur.

15. I O A N N I S sexto: Patres vestri manducaue-
runt manna in deserto: & mortui sunt. Hic est pa-
nis de cælo descendens, vt si quis ex ipso mandu-
cauerit, non moriatur.

1. E. B E R N A R D V S in sermone de cena Domi-
ni: Cecidimus super acruum lapidum, & in luto:
vnde non solum inquinati, sed etiam vulnerati, &
grauiter quassati sumus. Lauari quidem citō possu-
mus, ad sanandum verō opus est curatione multa.
Lauamur igitur in baptilimo, quia delctur chiro-
graphū damnationis nostræ: & gratia hæc nobis cō-
fertur, nē iam nobis concupiscentia noceat, si ta-
men à cōsensu abstinemus: atq; itā tāquam sanies
inueterati vlcis remouetur, dum tollitur damna-
tio, & responsum mortis, quod prius indē mana-
bat. Sed quis poterit tam efferos motus frangere?
quis pruriturū vlcis huius ferre queat? Confide-
dite quia & in hoc gratia subuenit, & vt securi sitis
sacramen

S. Romula
moritura via-
ticum petiit
& accepit.

2. Corin. 8.

Baptilimo for-
des peccati
abluitur.

Eucharistiæ
virtute con-
cupiscentiæ
motus inu-
niantur.

Morbos de-
pellit, concu-
piscentiā se-
dat, pietatem
corroborat,
&c.
1. Corint. 5.
Torum homi-
nē in seipsum
atrahit, & sua
gratia replet.

Incommoda
& damna ra-
tio communi-
cantiū.

Communi-
onis intermis-
sio.

Per dignam
communio-
nem fit vt ter-
ra nobis ce-
lum sit.

Athortatio
ad commu-
nionem.

Matth. 4.

sacramēti Dominici corporis & sanguinis pretiosi
inuestituram habetis. Duo enim illud sacramen-
tum operatur in nobis: vt videlicet & sensum mi-
nuat in minimis, & c.

2. C Y R I L L V S libro quarto in Ioannem, capite
decimosextimo: Pias quęso cogitationes suscipias,
studiosē sanctęque viuas, & benedictione partici-
pes, quæ (mihi crede) non mortem solum, verum
etiam morbos omnes depellit. Sedat enim, cum in
nobis maneat Christus, sequentem membrorum no-
strorum legem, pietatem corroborat, perturbatione
animi extinguit. Ibidē. Sicut parum fermenti
(vt Paulus ait) totam massam fermenta, sic paru-
la benedictio totum hominem in seipsum atrahit,
& sua gratia replet: hoc modo in nobis Christus
manet, & nos in Christo.

3. IDEM libro tertio in Ioannem, capite trigésimo-
mosextimo: Sciāt baptizati homines, & diuinæ
gratiæ participes facti, si rariū in Ecclesiam pro-
ficiscantur, & longo tēporum spatio propter simu-
latam religionem mysticē communicare Christo
recusent, ab æterna se vita procul depellere: quip-
pe recusatio huiusmodi quantum ex religione pro-
ficifici videatur, & scandalum facit, & laqueos in-
struit: quare oportet omnibus viribus à peccato
mundari, & rectē viuendi iactis fundamentis, ma-
gna cum fiducia ad sumendam vitam concurrere.
Sed variæ sunt diaboli multiplicęque ad hæc piē-
dum insidiæ. Nam primū ad viuendum turpiter
inducit: deinde cum malis onerati fuerint, tūc ab-
horre ad Christi gloria persuadet, qua possent à
turpitudine voluptatis, quasi ab ebrietate reuoca-
ri. Quare demus operam, oro, vt vinculis eius ab-
ruptis, & iugo seruitutis peccatorum excusso, in ti-
more Domino seruamus. Et vt carnis voluptate
per continentiam superata, ad celestem gratiā ac-
cedamus, corporisq; Christi participes efficiamur.
Sic enim, sic inquam, diabolus fugabimus, & diui-
næ naturæ participes, ad vitam & incorruptibili-
tatem ascendemus.

4. B E R N A R D V S, teste D. Thoma Aquinate in
opusculo quinquagesimo nono capite vel prædica-
mento quinto, Corpus Christi, &c. vt in textu.

5. C H R Y S O T O M V S homilia vigesimaquarta
in priorem epistolam ad Corinthios: Quemadmo-
dum frigida accessio periculosa est, itā nulla my-
sticę illius cœnę participatio, peccatis est & interitus.
Ipsa nanque mensa animæ nostræ vis est, nerui mē-
tis, fiduciæ vinculum, fundamentum, spes, salus,
lux, vita nostra. Si hinc hoc sacrificio muniti mi-
grabimus, maximā cum fiducia sanctum ascende-
mus vestibulum, tanquā aureis quibusdam vesti-
bus vndique coniecti. Et quid futura commemo-
ro? Nam dum in hac vita sumus, vt terra nobis ce-
lum sit, facit hoc mysterium.

6. IDEM homilia quinquagesima prima in Mat-
thæum: Tangamus ergo etiam nos fimbriam ves-
timenti eius, vel potius, si volumus, ipsum to-
tum habeamus. nō enim vestis solum, sed corpus ip-
sius nobis propositum est, vt non tangamus solum-
modō, sed vt comedamus & saturemur. Adeamus
igitur Christum singuli ægrotantes magna cum fi-
de. Nam si qui fimbriæ vestimenti eius tunc tetige-
runt, rectē omnes conualuerunt: quāto magis cor-
roborabimur, si totum in nobis habebimus? Cum
fide autem accedere, non est vt tantummodō pro-

positum corpus recipias, verum etiā multō magis,
vt mundo corde tangas, vt sic adeas quemadmo-
dum ad ipsum Christum. Quid enim si vocem eius
non audis? nōne vides iacētē, imō verō & lo-
quentem per Euangelistam ipsum audis? Credite
igitur omnes, quia etiam nūc illa cœna celebratur,
in qua Christus ipse recumbebat. Nihil quippe in-
terest inter illā & hanc. Non enim hæc ab homine,
illa ab ipso cōficitur, sed & hanc & illā ipse efficit.

1. F. I G N A T I V S in epist. ad Ephesios, vt in tex-
2. B A S I L I V S ad Cæsariam Patritiam: Cōmuni-
care per singulos dies, & participare de sacro cor-
pore & sanguine Christi, pulchrū est & valdē vtile,
ipso manifestē dicente: Qui manducat meam car-
nem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æter-
nā. Quis enim ambigit, quin frequēs vitæ partici-
patio, nihil aliud sit, quā pluribus modis viuere?
Nos idcirco quater in singulis hebdomadis cōmuni-
camus: in die Dominico, in quarto die hebdo-
madæ, in Parasceue, & in Sabbato, ac in aliis die-
bus, si qua memoria fuerit sancti alicuius, &c. vt
sup. quæst. octaua, de Eucharistiā, B. testi. quinto.

3. A M B R O S I V S libro quinto de sacramentis,
capite quarto: Dixi vobis, quod ante verba Chri-
sti, quod offertur, panis dicatur: vbi Christi verba
deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed cor-
pus appellatur. Quare ergo in oratione Domini-
ca quę postea sequitur, ait, Panem nostrum? Panem
quidem dixit, sed ἁγιος dixit, hoc est, super-
substantialē. Non iste panis est qui vadit in cor-
pus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ
substantiam fulcit. Idē Græcē ἁγιος dicitur.
Latinus autem hunc panem quotidianum dixit,
quem Græci dicunt aduenientem. Quia Græci di-
cunt τὴν ἁγιότητα ἡμεῶν aduenientē diem. Ergo
quod Latinus dixit, & quod Græcus, vtrunque
vtile videtur. Græcus vtrūque vno sermone signi-
ficauit, Latinus quotidianum dixit. Si quotidianus
est panis, cur post annum illum fumis, quemadmo-
dum Græci in Oriente facere consueverunt? Accipe
quotidiē, quod quotidie tibi proficit. Sic viuē, vt
quotidiē merearis accipere. Qui nō meretur quo-
tidie accipere, non meretur post annum accipere:

quomodo Iob sanctus pro filiis suis offerebat quo-
tidie sacrificium, nē forte aliquid vel in corde vel
in sermone peccasset. Ergo tu audis quod quo-
tidie offerunt sacrificium, mors Domini, resur-
rectio Domini, eleuatio Domini significetur, &
remissio peccatorū: & panem istum vitæ non quo-
tidianum assumis? Qui vulnus habet, medicinam
requirit. Vulnus est, quia sub peccato sumus. Me-
dicina est, cæleste & venerabile sacramentum. Pa-
nem nostrum quotidianum da nobis hodie. Quo-
tidie si accipis, quotidie tibi hodie est. Si tibi ho-
die est Christus, tibi quotidie resurgit. Quomodo?
Filius meus es tu, ego hodie genui te.

4. C H R Y S O T O M V S homilia sexagesima pri-
ma ad populum Antiochenum: In aliis quidē tem-
poribus, cum puri frequēter sitis, nō acceditis: (Ad
sacram scilicet communionem, nam de ea loquitur) in Pascha
verō, licet sit aliquid à vobis patratum, acceditis.
O consuetudinē, o præsumptionē, sacrificium fru-
stra quotidianū? In casum assistimus altari, nullus
qui communicetur. Hęc non vt temerē communi-
cemini, dico, sed vt vos dignos reddatis. Non es
hostia dignus, vel cōmunionē, igitur nec oratione.

Cœna ipsa in
qua Christus
recumbebat,
etiam nunc
celebratur.

Ioan. 6.
Frequens cō-
muniō. quid
sit.

Eadem habet
B. Aug. ser. 28.
de ver. Domi.

Panis super-
substantialis.

Rara commu-
nio repræsen-
ditur.

Iob. 1.

Sacrificium
quotidianum
Rarē commu-
nicantes ar-
guuntur, præ-
ferunt Eccle-
siastic.

Adstantem audis præconem, atque dicentē: Quotquot estis in pœnitentia omnes orate. Quicumque non participes fiunt, in pœnitentia sunt. Quid istas, si es in pœnitentia? sumere non debes: qui nanque non communicat, est ex pœnitentibus. Cur itaque dicit, Abite qui non potestis orare? Tu verò istas impudens. At ex his non es, sed ex his qui possunt esse participes, & nihil curas, aut magnū opus censes. Considera quæso, mensa regalis est apposta, angeli mensæ ministrantes, ipse rex adest, & tu adstantes oscitans. Sordeſcunt tibi vestimenta, & nihil est tibi curæ. At pura sunt, igitur adora & communica. Per singulos dies venit discumbentes visurus, omnes alloquitur. Et nunc in conscientia dicit: Socij, quomodo adestis hîc, non habentes vestem nuptialem? Non dixit, quare discubistis? Sed ante reclamationem & ingressum semetipsum indignum esse fatetur. Nō enim dixit: Quare recubistis? sed, quid intrasti? Hæc etiam nunc nobis omnibus loquitur, impudenter & procaciter adstantibus. Omnis enim qui mysteriorum participio non fruitur, impudens & procax est, si adstat. Propterea qui sunt in peccatis, priores eiiciuntur. Sicut enim ad mensam veniente domino seruos qui dominum offenderunt adeste non oportet, sed procul arcentur: ita scilicet & hîc dum profertur sacrificium, & Christus immolatur, & ouis Dominica: cùm audieritis, oremus omnes communiter: cùm vela videris retrahi, tunc supernè cælum aperiri cogita, & angelos descendere. Sicut itaque profanorū fas est adeste neminem, ita nec vllum sacratorum quidem ac fordidorum. Dic mihi, si quis in conuiuium vocatus, manus ablueret, & recumberet, & mensa paratus adestet, postmodum nihil gustaret, non afficit contumelia vocantem? Nōne melius huiusmodi nec venisse? Itā scilicet & tu, venisti, cecinisti Deo laudem, cum omnibus es confessus de dignis esse, cum indignis non secedendo: quomodo mansisti, neque participas de mensa? Indignus sum, inquit. Igitur & illa quæ per preces fit communione. Non enim per proposita tantum, verum per illa cantica spiritus semper descendit. Nōne vides ministrum spōgia mensam circumlinientem, & expurgantem domum, & tabella ponentem? Hoc per preces efficitur, per præconis vocem. Sicut spongia circumlinimus Ecclesiam, vt in Ecclesia munda proponantur omnia, ne qua sit macula, ne qua ruga. Indigni sunt & oculi peccatorum hisce spectaculis, indignæ sunt & aures. Si enim bestia, inquit, tangat montem lapidabitur. Itā nec ascensu digni fuerūt, licet post hæc & accesserint, & viderint vbi Deus cōstitit: post hæc accedere licet & videre. Cùm adest quidē, abi: non tibi magis adstare licet, quàm Catechumeno. Alioqui par non est, nondum attigisse mysteria: & postquam attigeris, offendisse, contempnisse, & se gratia indignum constituisse. Poterant & plura terribilioraque commemorari, sed nē mētem vestram grauemus, hæc quoque sufficiat. Qui enim his non emendantur, neque pluribus. Ne maius itaque vobis iudicium faciamus, vos exhortamur, non vt accedatis, sed vt præsentia vos & accessu dignos constituatis. Dic mihi, si quis rex statuisset atque dixisset: Si quis hoc facit, mensa mea sit particeps: nōne propter hoc omnia fecissetis? In cælum vos vocauit, ad magni regis mēsam & admirabilis, & retrocedimus, & cessamus, & non

non festinamus, nec ad rem accurrimus: & quæ nobis est salutis spes? Non vocat imbecillitatem accusare, non naturam, sola nos negligentia facit indignos. Hæc quidem à nobis dicta sunt. Qui verò corda compungit, qui compunctionis dat spiritum, corda nostra compungat, & in profundo semina ponat, & ab ipso timore concipiat, & pariat spiritum salutis, & cum fiducia accedat. ait ei, Filij tui, sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ. Nihil vetus, immite nihil, nihil crudele: tales enim nouellæ sunt ad fructum idoneæ, fructum mirabilem oliuæ dico. Et fortes, ita vt omnes fiant in circuitu mensæ. Et nec temerè, nec à casu huc conueniant, sed cum metu & timore. Sicut autem cibus cum sit nutritiuus, si à crudo sumatur, omnia perdit & corrumpit, & fit morbi causa: ita scilicet & horrenda mysteria.

5. CYPRIANVS sermone sexto de oratione Dominica: Panem nostrum vocamus, quia Christus, noster (qui corpus eius cōtingimus) panis est. Hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus, nē qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstinet & non communicantes à cælesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur, ipso prædicante & monente: Ego sum panis vitæ qui de cælo descendi. Si quis ederit de meo pane, viuēt in æternū. Panis autem quem ego dederō, caro mea est pro mundi vita. Quando ergo dicit in æternum viuere, si quis ederit de eius pane: vt manifestatum est eos viuere, qui corpus eius attingunt, & Eucharistiam iure communicationis accipiunt: ita contra timendum est & orandum, nē dum quis abstentus separatur à Christi corpore, procul remaneat à salute, comminante ipso & dicente: Nisi ederitis carnem filij hominis, biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Et ideo panem nostrum, id est, Christū dari nobis quotidie petimus, vt qui in Christo manemus & viuimus, à sanctificatione eius & corpore non recedamus.

6. HIERONYMVS in epistola vigesima octaua ad Lucinium: De sabbato quod queris, vtrum ieiunandum sit: & de Eucharistia, an accipienda quotidie, quod Romanæ Ecclesiæ & Hispaniæ obseruare perhibentur: scripsit quidem & Hippolytus vir disertissimus, & carptim diuersi scriptores è varijs authoribus edidère. Sed ego illud te breuiter admonendum puto, traditiones Ecclesiasticas (præsertim quæ fidei non officiant) ita obseruandas, vt à maioribus traditæ sunt: Nec aliorum consuetudinem, aliorum contrario more subuerti. At qui vtiā omni tempore ieiunare possimus, quod in Actibus Apostolorum diebus Pētecostes, & die Dominico, Apostolum Paulum, & cum eo credentes fecisse legimus. Nec tamen Manichæa hereseos accusandi sunt, cùm carnalis cibus præferri non debuerit spirituali: Eucharistiam quoque absque condemnatione nostri, & pugente cōscientia, semper accipere, & Psalmistam audire dicentem: Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus: & cum eo canere, Eructauit cor meum verbum bonum.

7. CYRILLVS libro tertio in Ioannem, capite trigesimo septimo, vt supra hac quæstione, E. testimonio tertio.

Mensa regalis apposta est, angeli ministrant ipse adest rex. Adora & communica.

Math. 22.

Dum profertur sacrificium, & Christus immolatur, & ouis Dominica, peccatores eiiciuntur è loco sacrificij.

Cecinisti Deo laudem.

Peccatorum oculi indigni sunt videre oblationem sacrificij, item aures, &c. Exod. 19.

Psal. 17.

Indigne communicant.

Separat à cōmunionem Eucharistiam, quæ graue.

Ibidem.

Quotidiana cōmunitio olim in viâ Romæ & in Hispaniis fuit.

Ad. 11. 20. 27. Vtiam possimus semper Eucharistiam dignè percipere.

Psal. 31. & 44.

X.

Quæ nam ad Eucharistiam dignè sumendam, eiusque fructus consequendos requiruntur?

A. Expedita est Apostoli responsio: *Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat: quemadmodum & Augustinus* b dixit: In Christi corpore vita nostra consistit: mutet ergo vitam, qui vult accipere vitam.

B. Hæc autem probatio sui, & vitæ mutatio in quatuor potissimè rebus versatur, videlicet vt adsit fides, pœnitentia, mentis attentio, & Christiani hominis habitus decens.

C. Fides hoc postulat, nē de his quæ diximus, aliisque similibus ad hoc mysterium pertinentibus quicquam dubites. Id fiet, si simpliciter quidem in fide atque sententia d Ecclesiæ, vt est sanè necessarium, per omnia acquiescas.

D. Pœnitentia, de qua mox plura dicemus, peccatorum detestationem & explicatam coram Sacerdote confessionem, impetratamque absolutionem exigit.

E. Animus deinde præfens accedat opus est, qui se per meditationes & preces ad hoc tantum Sacramentum feruè conuertat.

F. Postremo decens habitus & compositio postulat, ad sacram Synaxim neminem, nisi castum, ieiunum, modestum, humilem, supplicem, minimeque fordidum accedere.

G. Qui verò sacram Eucharistiam indignè sumunt, non vitam, sed iudicium sibi sumunt, & rei sunt corporis & sanguinis Domini, Apostolo teste: quales cum Iuda & Iudæis sanguinariis Christi hostibus grauissimè condemnabuntur.

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Itaque quicumque manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autē seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans Corpus Domini. Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Quod si nosmetipsos diiudicauerimus, non vtiq̄e iudicauerimus. Dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.

2. THEOPHYLACTVS in caput vndecimum prioris ad Corinthios: Non alium tibi iudicem attribuo, verum te ipsum tibi ipsi commendo. Iudica igitur & explora conscientiam tuam, & sic accede, non quando fuerint feriæ, sed quando purum te ipsum ac dignum inuenieris.

3. ANSELMVS in eundem locum: Nemo præsumat accedere indignus, sed homo, id est, rationaliter agens, probet, id est, discutiat & examinet prius seipsum, qui etiam ex eo quod homo est, sine peccato non est. Probet antea seipsum, id est, vitæ suam inspiciat & consideret, an dignè possit accedere, vel non. Rarè enim potest inueniri quisquā ita magnus & iustus, vt in eo per discussionem non inueniatur aliquid, quod debeat eum à corpore &

sanguine Domini retardare, nisi confessus fuerit illud, & per pœnitentiam deleuerit. Probet se, & sic, id est, postquam se probauerit, edat de pane illo, & bibat de calice, quia tunc ei proderit. Ideo prius se discutiat & purget, quia qui manducat & bibit indignè, id est, sine sui examinatione, iudicium sibi manducat & bibit. Indignè manducat & bibit, qui vel aliquod graue peccatum, vel multa leuia commisit, & non confiteatur ea priusquam ad communionem accedat.

4. GREGORIUS libro secundo, capite primo in librum primum Regum: Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Quid enim est hoc loco se probare, nisi euacuata peccatorum nequitia, se probatum ad Dominicam mensam, & purum exhibere? De repletis etiam subdit: Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit. Qui ergo quotidie delinquimus, quotidie ad pœnitentiæ lamenta curramus, quia ipsa sola virtus est, quæ euacuat, quod in ventre animæ culpa coadunat. Et tunc verè famelici saturantur, quia quo studiosius mundamur lamento pœnitentiæ, eo vberior è diuinæ gratiæ fructum recipimus in spiritali refectione.

5. GREGORIUS Nyssenus de perfecti Christiani hominis forma ad Olympium monachum: Si aliquis etiam ad mysterium respiciens dicat ci-

a 1. Cor. 11. f. & ibidē Theophylact. & Anselmus. Item Greg. in 1. Reg. lib. 2. cap. 1. Nyssē de perfecti Christiani hominis forma b sermone 1. de temp.

c Bas. quæst. 172. in regulis breuiorib. siue cōpend. explicatis.

d 1. Tim. 3. d

e Bas. ser. 1. de baptif. ca. 3. & ser. 2. ca. 3. Cypri. de lapsis. Conc. Trid. sess. 13. ca. 7. Hieron. in ca. 26. Leuit. Chryl. hom. 30. in Gen. & hom. 10. in Matth. f Chryl. ser. 81. in Matth. & 3. ad Ephes. 60. & 61. ad pop. Antioch. g Ambr. in orat. ante Missam.

h Aug. ser. 2. & 252. de tempore.

i Aug. ad sanuarium, epist. 118. ca. 6.

k Orig. hom. 5. in diuers. euangelijs locis.

l 1. Cor. 11. f. Chryl. hom. 45. in Ioan. & 61. ad pop. Antioch. Bas. ser. 1. de bapt. ca. 3. Theodoret. in 1. Cor. c. 11.

Confessio & pœnitentia.

Indigne quis communicat.

Probatio qualis.

1. Cor. 11.

Pœnitentiæ vis.

1. Cor. 10.

B iiij

Exploranda conscientia ante communionem.

Probatio que fit ante cōmunionem quomodo intelligenda.

nec absque pauore propter fulgorem, qui in dè re-
silit, adspicere possunt, & nos in vnâ cum illo mas-
sam reducimur: Christi corpus vnum, & caro vna
facti sumus. Quis loquetur potentias Domini, au-
ditas faciet omnes laudes eius? quis pastor vnquâ
membris suis oues suas nutriuit? Et paucis in terie-
dis: Non videtis quanta infantes animi alacritate
mamillas arripiunt? qua pressione papillis infigunt
labia? Non minore cupiditate nos quoque ad hanc
mensam, & ad huius calicis spiritalem accedamus
papillam: imò verò maiore desiderio quasi lactan-
tes pueri, gratiam spiritus fugamus: vnus sit nobis
dolor, vna mœstitia, si hoc alimento spiritali pri-
uamur.

Psal. 107.

Similitudo
pulehæ.

Vnus steno-
bis dolor, fa-
cra comuni-
one priuari.

Quid cogita-
dum.

2. IDEM homilia tertia in epistolâ ad Ephesios,
& sexagesimaprima ad populum Antiochenum:
Quotquot in corpore Christi communicamus,
quotquot sanguinem illius degustamus, cogite-
mus quòd illius corpus & sanguinè gustamus, qui
in cœlestibus sedet, qui ab angelis adoratur, qui
proximè consistit immortalis Dei potentia. Et qui-
busdam interpositis: Adstat mensa regia, adstant
angeli mensæ huius ministri, adest rex ipse, & tu
ocscitabundus adstas? Sordidis indutus es, & nihil
curas? Sed vestibus es mundis? Recumbe itaque &
communica. Quotidie venit, vt discumbentes vi-
deat, omnibus loquitur, & nunc etiam in conscien-
tiis dicit, &c.

3. AMBROSIVS habet in tomo quarto post li-
brum de dignitate sacerdotali duas preces ad Mis-
sam præparantes. Prior sic incipit, Summe
Sacerdos & vere Pontifex Iesu Christe, &c. Altera
verò, Summa & incomprehensibilis natura, &c.

4. AVGVSTINVS sermone secundo de tem-
pore: Inuitati sumus ad mensam, vbi nò inuenitur
cibus hominum, sed panis ponitur Angelorum. Et
ideò quotiescunquè aut dies natalis Domini, aut
reliquæ festiuitates adueniunt, sicut frequenter ad-
monui, ante plures dies non solum ab infelici con-
cubinarum consortio, sed etiam à propriis vxori-
bus abstine.

Casto corpo-
re accenden-
dum.

Casto corpo-
re & mundo
corde.

Môdicitia etia
externa.

2. IDEM sermone ducentesimo quinquagesimo-
secundo de tempore: Qui ad istud altare casto cor-
pore & mundo corde cum munda & secunda con-
scientia venit, ad illud altare quod in cœlis est, fe-
lici transmigratione perueniet. Ad extremum, fra-
tres charissimi, nò est graue nec laboriosum quod
suggero. hoc dico quod vos frequenter facere ad-
spicio. Omnes viri quando communicare deside-
rant, lauant manus suas: & omnes mulieres nitida
exhibent linteamina, vbi corpus Christi accipiunt.
Non est graue quod dico, fratres: quomodo viri
lauant aqua manus suas, sic elemosynis lauent cõ-
scientias suas. Similiter & mulieres quomodo ni-
tidum exhibent linteolum, vbi corpus Christi ac-
cipiant: sic corpus castum & cor mundum exhibeat,
vt cum bona conscientia Christi sacramenta susci-
pian. Rogo vos fratres, nunquid est aliquis, qui
in arca sordibus plena velit mittere vestem suam?
Et si in arca sordibus plena vestis nò mittitur pre-
ciosa, qua fronte in anima quæ peccatorum sordi-
bus inquinatur, Christi Eucharistia suscipitur?

3. ITEM epistola centesima decima octaua ad
Ianuariam, capite sexto: Liquidò apparet, quãdo
primùm acceperunt discipuli corpus & sanguinè
Domini, non eos accepisse ieiunos. Nunquid tamè
propterea calumniandum est vniuersæ Ecclesiæ,
quòd à ieiunis semper accipitur? Ex hoc enim pla-
cuit Spiritui sancto, vt in honorem tanti sacramenti
in os Christiani prius Dominicum corpus intraret,
quàm exteri cibi. Nam idèd per vniuersum orbem
mos iste seruatur. Neque enim quia post cibos de-
dit Dominus, propterea pransi aut cœnati fratres
ad illud sacramentum accipiendum conuenire de-
bent, aut sicut faciebant quos Apostolus arguit &
emendat, mensis suis ista miscere. Namque Salua-
tor quo vehementiùs commendaret mysterij il-
lius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cor-
dibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad pas-
sionem digressus erat. Et idèd nò præcepit quos
deinceps ordine fumeretur, vt Apostolis per quos
ecclesias dispositus erat, seruaret hunc locum.
Nam si hoc ille monuisset, vt post cibos alios se-
per acciperetur, credo quòd eum morem nemo
variasset.

In vniuersa
ecclesia à ie-
iunis corpus
Christi acci-
pitur.

1. Cor. 11.

Cur Christus
post cœnam
corpus & san-
guinem Apo-
stolice porre-
xerit.

Ordinem &
modum cum
municendi re-
liquit Eccle-
sæ & Apo-
stolis.

4. ORIGENES in diuersos euangelij locos, ho-
milia quinta: Quando sanctum cibum illudque in-
corruptum accipis epulum, quando vitæ pane &
poculo frueris, māducas & bibis corpus & sangui-
nem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum in-
greditur. Et tu ergò humilians temetipsum, imita-
re hunc Centurionem, & dicito: Domine, non sum
dignus vt intres sub tectum meum.

Centurionis
verbis vten-
dum in com-
munionem,
Matth. 8.

1. G. PRIORIS ad Corinthios vndecimo, vt su-
prà, A. testimonio primo.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesima-
quinta in Ioannem, & sexagesimaprima ad populū
Antiochenum: Si purè accesseris, ad salutem ac-
cessisti: sin praua conscientia, ad penam & suppli-
cium. Qui enim māducat & bibit indignè sangui-
nem Domini, iudicium sibi manducat & bibit. Nā
si qui regiam purpuram coinquinant, haud secus,
quàm qui sciuntur, puniuntur: quid mirum si qui
immunda conscientia Christi corpus accipiunt,
idem supplicium subeant, quod qui eū clauis cruci
affixerunt? Vide quàm formidandam penam his
minetur Paulus: Irritam quis faciens legem Moy-
si, sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus
moritur: quanto magis putatis deteriora mereri
supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sangui-
nem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctifi-
catus est?

1. Cor. 11.

Supplicium idèd
cum his qui
cruci Christi
suffixerunt.
Heb. 12.

3. BASILIVS Magnus sermone seu libro secun-
do de baptismo, quæstione vel capite tertio, vt su-
prà, in hac quæstione, D. testimonio secundo.

4. THEODORETVS in caput vndecimū pri-
oris ad Corinthios: Illud autem, Reus erit corporis
& sanguinis, hoc significat, quòd quemadmodum
tradidit ipsum Iudas, ipsi autem insultarunt, & eū
probris & conuiciis affecerunt Iudæi, ita eum igno-
minja & dedecore afficiunt, qui sanctissimum eius
corpus immundis manibus accipiunt, & impollutū
& incestum os immittunt.

Iudæi & san-
guinacis lu-
dæis compa-
ratur indignè
communionem
recipi.

DE

I.

Quid est Pœnitentiæ Sacramentum?

EST, in quo Sacerdotalis absolutio à peccatis, quæ detestatus riteque
confessus quis fuerit, impenditur.

B. Quam absoluendi potestatem vt in Ecclesia certam haberemus, di-
uina promissio Sacerdotibus facta hæc fuit: *Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.*
Tum alio in loco, *Amen dico vobis, inquit Dominus, quæcumque ligaueritis super terram, erunt ligata & in calo: & quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in calo.*

C. Ex quibus liquidò cernitur, præstantem & consolationis plenam Sa-
cramenti huius efficaciam esse, vt quo remittantur quæcūque peccata fœ-
dissimè perpetrata, & soluantur indiscriminatim, qui coram Deo reas ha-
bent conscientias: idque Sacerdotum ministerio ex diuina Christi insti-
tutione. Quare Sacerdotum potestas & autoritas nūc longè quàm olim,
est excellentior plurisque faciendâ, vt quibus non corporis leprâ, verum
animæ sordes non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum
est, Chrysostomo teste. Et Augustinus: *Quid facit Ecclesia, inquit, cui di-
ctum est, quæ solueritis, soluta erunt? Nisi quod ait Dominus ad discipu-
los: Soluite illum, & finite abire?*

Trident. sess. 14. cap. 1. & can.
1. Item sess. 6. cap. 14. & can.
29. Floren. & Constantiense
sess. 17. Nylle. in vita Moy-
sis. Bernat. in vita Malachi.

Trident. sess. 14. cap. 6. &
can. 10. Amb. li. 1. de pœnit.
ca. 2. & 7. Item lib. 2. cap. 2.
b. Ioan. 20. F. Ibi dicit Cy-
ril. li. 2. ca. 36. Greg. ho. 26.
in euang. Chrysost. ho. 31.
in Ioan.
c. Matth. 18. c. Cypri. epist. 54.
ad Cornel. Hilar. can. 16. in
in Matth. Pacian. epist. 1. ad
Sympro. Hiero. ad Heliod.
epist. 7. Aug. li. 2. o. de ciuitate
Dei, ca. 9. Chrysost. hom.
5. de verbis Esaiæ, vidi Do-
minum.

d. Leuit. 4. e. f. g. 5. b. d. 6. a. 13.
a. 14. a. Matth. 8. a. Lucæ 17. d.

e. Chryl. 3. de Sacerdotio,
f. Aug. de verbis Domini
ser. 3. Vide etiã ser. 44. & in
Ioan. tract. 29. tit. h. 27. ex
50. & in Phil. 1. con. 2.
g. Ioan. 11. f.

TESTIMONIA.

Cur in hieus
sic Pœnitentiæ
Sacramentum.

Psal. 102.

Pœnitentiæ
semper fuit
necessaria ad
gratiam & iu-
sticiam asse-
quendam.

Ezech. 18.

Luc. 17.

Act. 2.

I. A. CONCILIVM Tridentinum sessione de-
cima quarta in doctrina de Sacramento pœnitenti-
æ, capite primo: Si ea in regeneratis omnibus gra-
titudine erga Deum esset, vt iustitiam in Baptismo
ipsius beneficio & gratia suscepta, constanter tue-
rentur, nò fuisset opus, aliud ab ipso Baptismo Sa-
cramentum ad peccatorum remissionem esse insti-
tutum. Quoniam autem Deus, diues in misericor-
dia, cognouit signum nostrum, illis etiam vitæ
remedium contulit, qui sese postea in peccati ser-
uitutem, & Dæmonis potestatem tradidissent, Sa-
cramentum videlicet Pœnitentiæ, quo lapsis post
baptismum, beneficium mortis Christi applicatur.
Fuit quidem Pœnitentiæ vniuersis hominibus, qui
se mortali aliquo peccato inquinassent, quouis tẽ-
pore ad gratiam & iustitiam assequendam necessa-
ria, illis etiam qui Baptismo Sacramento ablu-
ti fuissent, vt peruersitate abiecta & emendata, tan-
tam Dei offensionem cum peccati odio, & pio ani-
mi dolore detestarentur: vnde Propheta ait: Con-
uertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus ini-
quitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam ini-
quitas. Dominus etiam dixit: Nisi pœnitentiã eger-
itis, omnes similiter peribitis. Et princeps Apo-
stolorum Petrus peccatoribus baptismo initiãdis,
pœnitentiam commendans, dicebat: Pœnitentiam
agite, & baptizetur vnusquisque vestrum. Porrò
nec ante aduentum Christi Pœnitentiæ erat Sacra-
mentum, nec est post aduentum illius cuiquam ante

baptismum. Dominus autem Sacramentum Pœni-
tentiæ tunc præcipuè instituit, cum à mortuis ex-
citus, insufflauit in discipulos suos, dicens: *Acci-
pite spiritum sanctum: quorum remiseritis pecca-
ta, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta
sunt.* Quo tam insigni factò, & verbis tam perspi-
cuis, potestatem remittendi & retinendi peccata,
ad reconciliandos fideles, post baptismum lapsos,
Apostolis, & eorum legitimis successoribus fuisse
communicatam, vniuersorum patrum consensus
semper intellexit. Et Nouatianos, remittendi pœ-
nitentiam olim pertinaciter negantes, magna ratio-
ne Ecclesia Catholica, tanquàm hæreticos explo-
sit atque condemnauit. Quare verissimum hunc
illorum verborum Domini sensum sancta hæc Sy-
nodus probans & recipiens, damnat eorum com-
mentitias interpretationes, qui verba illa ad pote-
statem prædicandi verbum Dei, & Christi Euan-
gelium annunciandi, contra huiusmodi sacramen-
ti institutionem falsò retorquent.

Quòd sacra-
mentum in-
stitutum,
Ioan. 20.

2. ET canone primo: Si quis dixerit, in catholica
ecclesia Pœnitentiam non esse verè & propriè Sa-
cramentum, pro fidelibus, quoties post baptismū
in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis, à
Christo Domino nostro institutum, anathema sit.
3. ITEM sessione sexta, capite decimo quarto:
Qui verò ab accepta iustificationis gratia per pec-
catum exciderunt, rursus iustificari poterunt, cū
excitante Deo per pœnitentiæ Sacramentum, me-

Verè & pro-
priè sacra-
mentum à Christo
institutum.

Secunda post naufragium tabula.

Institutum à Christo Sacramento.

Ioan. 20.

Pœnitentiæ ante baptismum dicitur ab ea quæ post baptismum requiritur.

Satisfactio fit pro peccatis temporalibus. Nu. 14. 2. Re. 1. & 24. Eph. 4. 1. Cor. 3.

Apoc. 2. 2. Cor. 7. Math. 3. & 4. Luc. 3.

Sine sacramentis non recuperatur iustitia.

Pœnitentiæ sacramentum.

Tertium sacramentorum vsum restituit in hybernia Malachias.

Minister huius sacramenti quis sit.

ritò Christi amissam gratiam recuperare curauerint. hic enim iustificationis modus est lapsi reparatio, quam secundam post naufragium deperditæ gratiæ tabulam sancti Patres aptè nuncupârunt. Etenim pro iis qui post baptismum in peccata labuntur, Christus Iesus sacramentum instituit Pœnitentiæ, cum dixit: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Vndè docendum est, Christiani hominis pœnitentiam post lapsum, multò aliam esse à baptismali, eaque contineri nõ modò cessationem à peccatis, & eorum detestationem, aut cor cõtritum & humiliatum, verum etiam eorundem sacramentalem confessionem saltem in voto, & suo tempore faciendam, & sacerdotalem absolutionem, itèmq; satisfactionem per ieiunia, elemosinas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia, non quidem pro pœna æterna, quæ vel sacramento, vel sacramenti voto vnà cum culpa remittitur, sed pro pœna temporalis: quæ, vt sacræ literæ docent, non tota semper, vt in baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei quam acceperunt, ingrati spiritum sanctum contristauerunt, & templum Dei violare non sunt veriti. De qua scriptum est: Memor esto vndè excideris: age pœnitentiam, & prima opera fac. Et iterum: Quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Et rursus: Pœnitentiam agite, & facite fructus dignos pœnitentiæ.

4. I T E M canone vigesimo nono: Si quis dixerit, eum qui post baptismum lapsus est, non posse per Dei gratiam resurgere, aut posse quidem, sed sola fide amissam iustitiam recuperare sine sacramento Pœnitentiæ, prout sancta Romana & vniuersalis Ecclesia, à Christo Domino & eius Apostolis edocta, hucusque professæ est, serauit, & docuit, anathema sit.

5. CONCILIVM Florentinum: Quartum sacramentum est Pœnitentia, cuius quasi Materia, &c.

6. CONCILIVM Constantiense sessione decima quinta, dânat octauum articulum Ioannis Huls, qui ita habet, Sacerdotes quomodolibet criminose viuentes infideliter sentiunt de septè sacramentis Ecclesiæ.

7. GREGORIUS Nyssenus libro de vita Moysis, siue de vita perfecta: Moyses rursus per lapidè inundare aquis erimum fecit: quæ res, quantum qualèque sit pœnitentiæ sacramentum, docet. Nã qui postquam semel biberunt è lapide, quâuis ad ventrem & Ægyptias voluptates lapsi, bonorum priuatione, ac doloris perpessione in deserto condemnentur: possunt tamen virtute pœnitentiæ, lapidem, quem dereliquerunt, inuenire, ac fontes quos delinquendo obserârunt, pœnitendo referare.

8. BERNARDVS in vita sancti malachias episcopi hyberniæ: Vltim saluberrimum confessionis, sacramentum Confirmationis, contractum cõiugiorum: quæ omnia aut ignorant, aut negligebât, Malachias de nouo instituit.

1. B. CONCILIVM Tridentinum, sessione decima quarta in doctrina de sacramento Pœnitentiæ, capite sexto: Circa Ministerium autem huius sacramenti, declarat sancta Synodus, falsas esse, & à veritate Euangelij penitus alienas doctrinas omnes, quæ ad alios quosuis homines, præter Episcopos

& sacerdotes, Clauium ministeriũ perniciosè extendunt, putantes verba illa Domini: Quæcũque alligaueritis super terram, erunt alligata & in cælo: & Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt: ad omnes Christi fideles in differenter & promiscuè, contra institutionem huius sacramenti, ita fuisse dicta, vt quiuis potestatem habeat remittendi peccata, publica quidem per correptionem, si correptus acquieuerit, secreta verò per spontaneam confessionem, cuiuscunque factam. ocet quoquè, etiam sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per virtutem spiritus sancti, in ordinatione collatam, tantquam Christi ministros, functionem remittendi peccata exercere, eosque prauè sentire, qui in malis sacerdotibus hanc potestatem non esse contendunt. Quauis autem Absolutio sacerdotis, alieni beneficij sit dispensatio, tamen non est solùm nudum ministerium, vel annunciandi Euangelium, vel declarandi remissa esse peccata, sed ad inlar actus iudicialis, quo ab ipso velut à iudice sententiã pronunciat, atq; idèò non debet pœnitens ad eò sibi de sua ipsius fide blandiri, vt etiam si nulla illi adsit contritio, aut sacerdoti animus seriè agendi, & verè absoluendi, desit, putet tamen se, propter suam solam fidem, verè & corâ Deo esse absolutum. nec enim fides sine pœnitentiã remissionem vllam peccatorum præstaret: nec is esset, nisi salutis suæ negligentissimus, qui sacerdotem ioco se absolutè cognosceret, & non alium seriè agentem, seduldò requireret.

2. I B I D E M canone decimo: Si quis dixerit, sacerdotes qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi & soluendi non habere, aut non solos sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus & singulis Christi fidelibus esse dictum: Quæcũque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcũque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo: & quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt: quorum verborũ virtute quilibet absoluere possit peccata, publica quidem per correptionem duntaxat, si correptus acquieuerit, secreta verò per spontaneam confessionem, anathema sit.

3. A M B R O S I V S libro primo de Pœnitentiã, capite secundo: Sed aiunt se Domino deferre reuerentiam, cui soli remittendorum criminum potestatem referunt. Immò nulli maiorem iniuriã faciunt, quàm qui eius volunt mandata rescindere, commissum munus refundere. Nam cum ipse in Euangelio suo dixerit Dominus Iesus: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, detenta erunt: quis est ergò qui magis honorat, vtrum qui mandatis obtemperat, an qui resistit? Ecclesia in vtroque seruat obedientiam, vt peccatum & alliget, & relaxet. Hæresis in altero immittit, in altero inobediens, vult ligare quod non resoluat, non vult soluere quod ligauit: in quo se suamque sententiã sua damnat sententiã. Dominus enim par ius & soluendi esse voluit & ligandi, qui vtrunque pari conditione permisit. Ergò qui soluendi ius nõ habet, nec ligandi habet. Sicut enim secundum Dominicam sententiam, qui ligandi ius habet, & soluendi habet: ita istorum assertio seipsam strangulat, vt quia soluendi sibi ius negant, negare debeant & ligandi

Math. 18.

Ioan. 20.

Etia mali sacerdotes habent ministeriũ Clauium.

A dicit iudicialis iustit.

Math. 18.

Ioan. 20.

Nouatianorũ heresim quæ sacerdotibus admetate potestatem remittendi criminum, impugnat. Ioan. 20.

Par ius ligandi & soluendi sacerdotibus à Christo concessum.

Ioan. 20.

aliam partem

Maiores enim in maioribus rebus abluuntur.

Rom. 3.

2. Tim. 3.

1. Cor. 6.

Sua potestatem Deus, hominibus concessit.

Ioan. 14.

Act. 9.

Math. 14.

Math. 5.

& ligandi. Quomodo igitur potest alterum licere, alterum non licere? Quibus donatum est vtrunque licere certum est: Ecclesiæ autem vtrunque licet, hæresi vtrunque non licet. Ius enim hoc solis permiffum sacerdotibus est. Rectè igitur hoc Ecclesia vindicat, quæ sacerdotes Dei non habet. Non vindicando autem ipsa de se pronunciat, quòd cū Sacerdotes non habeat, ius sibi vindicare nõ debeat sacerdotale: Ità in impudenti cõtumacia pudèntè cernimus confessionem. Spectat etiam illud, quoniam qui spiritum sanctum accepit & soluendi peccati potestatem & ligandi accepit. Sic enim scriptum est: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur: & quorum retinueritis, detenta erunt: Ergò qui soluere non potest peccatum, non habet spiritum sanctum. Munus enim spiritus sancti est officium sacerdotis: ius autè spiritus sancti in soluendis ligandi que criminibus est: Quomodo igitur munus eius vindicant, de cuius diffidant iure & potestate? Quid, quòd in solentiores sunt? Nam cum ad misericordiam promptior, quàm ad seueritatem sit spiritus Dei, quod ait se velle, id noluit: quod nolle, hoc agunt: cum vindicare iudicis fit, remittere misericordis. Tolerabilius igitur Nouatiane remitteres, quàm ligares. Aliud enim quasi delinquendi * parcus vsurpares, aliud quasi ærumnæ cõpassus ignosceres. Sed aiunt se exceptis grauioribus criminibus, relaxare veniã leuioribus. Non hoc quidem author vestri erroris Nouatianus ait, qui nemini pœnitentiam dandam putauit, ea scilicet contemplatione, vt quod ipse non posset soluere, non ligare, nè ligando sperari à se faceret solutionem. In eo igitur patrem vestrum propria damnatis sententiã, qui diltinctionem peccatorum facitis, quæ soluenda à vobis putetis, & quæ sine remedio esse arbitramini. Sed nec distinctio non facit, qui misericordiam suam promissit omnibus, & relaxandi licentiam sacerdotibus suis sine vlla exceptione cõcessit. Sed qui culpam exaggerauit, exaggeret & pœnitentiam. Maiores enim crimina, maioribus abluuntur fletibus. Ità nec Nouatianus probatur, qui veniam interclusit omnibus: nec vos eius discipuli, imitatores eiusdè & condemnatores, qui ibi minuitis studia pœnitentiæ, vbi augeri oportet, quia grauiora peccata maioribus sustentanda fulcris docuit Christi misericordia. Quæ autè ista peruersitas est, vt vobis vindicetis possibilia concessu, Deo (vt ipsi dicitis) impossibilia referuetis? hoc est, sibi eligere causas ignoscendi, Deo materiam sciendi relinquere. Et vbi est illud? Sit autem Deus verax, omnis homo mendax, sicut scriptum est: Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cū iudicaris? Vt cognoscamus igitur Deum misericordiam magis indulgèntem esse quàm seueritatis tenacem, ipse ait: Misericordiam malo, quàm sacrificium.

4. E T capite septimo: Vult Dominus plurimùm posse discipulos suos, vult à seruis suis ea fieri in nomine suo, quæ faciebat ipse positus in terris. Denique ait: Et maiora his facietis. Dedit vt mortuos suscitarent. Et cum ipse Saulo reddere posset vsum videndi, eum tamen ad Ananiam discipulum suum misit, vt eius benedictione Saulo refunderentur oculi quos amiserat. Petrum quoquè secum in mari iussit ambulare: & quia titubauit, repræhendit illicò, eò quòd dona gratiarum fidei

pauillitate minuisset. Dedit enim discipulis, vt lux mundi essent per gratiam, qui erat ipse lux mundi. Et quia deiceniurus esset è cælo & in cælum ascensurus, Eliam ad cælum leuauit, indè eum terris placito redditurus tempore. Baptizat prus quoquè in spiritu sancto & igni, per Ioannem baptismatis sacramenta præmisit. Omnia denique donauit discipulis suis, de quibus ait: In nomine meo dæmonia eiiciet, &c. Omnia ergò dedit: sed nullà in his hominis potestas est, vbi diuini muneris gratia viget. Cur ergò manus imponitis, & benedictionis opus creditis, si quis fortè reuolauerit egrotus? Cur præsumitis aliquos à collusione diaboli per vos mundari posse? Cur baptizatis, si per hominem peccata dimitti non licet? In baptismo vtrunquè remissio peccatorum omnium est. Quid interest, vtrum per pœnitentiam, an per lauatorum hoc ius sibi datum sacerdotes vindicent? vnum in vtroque ministerium est. Sed dices, quia in lauario operatur mysteriorum gratia. Quid in pœnitentiã? nõne Dei nomen operatur? Quid ergò? vbi vultis vindicatis vobis Dei gratiam, vbi vultis repudiatis? Sed hoc insolentis arrogantia, non sancti timoris est, vt fastidio vobis sint qui volunt agere pœnitentiam. Perpeti videlicet flentum lachrymas non potestis. Non ferunt oculi vestri vilia vestimentorum, illuuiem sordidatorum.

5. I D E M libro secundo de pœnitentiã, capite secundo: Possent quidem etiam illud dicere ei, qui hoc quod scribitur ad Hebræos, de pœnitentiã dicitur putat, quia quæ impossibilia sunt homini, possibilia sunt apud Deum: & potens est Deus, quando vult donare nobis peccata, etiam quæ putamus non posse concedi. Et idèò quod nobis impossibile impetratu videtur, Deo donare possibile est. Nam & impossibile videbatur, vt peccatum ablueret aqua. Denique Naaman Syrus lepram suam mundari per aquam posse non credit. Sed quod impossibile erat, fecit Deus possibile esse, qui tantam nobis donauit gratiam. Similiter impossibile videbatur per pœnitentiam peccata dimitti. Concessit hoc Christus Apostolis suis, quod ab Apostolis ad sacerdotum officia transfusum est. Factum est igitur possibile, quod impossibile videbatur.

6. IOANNIS vigesimo: Accipite Spiritum sanctum, &c. vt in textu.

7. CYRILLVS Alexandrinus libro duodecimo in Ioannem, capite quinquagesimo sexto: Quomodo igitur (dicit quispiam) si tunc aberat Thomas, quando Christus sufflans dixit, Accipite spiritum sanctum, spiritus ipse particeps factus est? Dicimus igitur virtutem spiritus ex intentione dantis Christi, in omnes discipulos pertransisse: non enim quibusdam, sed omnibus discipulis dedit. Quare libertate dantis, non solùm præsentis, sed etiam absentes Apostoli spiritum sanctum acceperunt. Quòd autem non violenta, sed tuta veraque ista ratio sit, autoritate sanctæ scripturæ monstrabimus. Iussit Deus quondam Moysi septuaginta seniores Iudæorum eligere. Dixit autem de spiritu, qui erat in Moysi, ablaturum se atque impositurum in illis. Quum verò duo Heldad & Medad de septuaginta, &c. Et quibusdã interiectis: Quia igitur ratio de diuinæ naturæ dignitatem ac potestatem discipulis

Ioan. 8.

4. Reg. 2.

Math. 2.

Mar. 16.

Contra Nouatianos.

Idem ius sacerdotibus in sacramento baptismi & pœnitentiæ.

Heb. 6.

4. Reg. 5.

Ab Apostolis ad sacerdotum officia transfusum est.

An B. Thomas etiam accepit spiritum sanctum & potestatem remittendi peccata.

Nu. 11.

suus saluator largitus est? quia certe absurdum non est peccata remitti posse ab illis, qui spiritum sanctum in seipsis habeant. Nam cum ipsi remittunt aut detinet, spiritus qui habitat in eis, per eos remittit & detinet. Erit autem id per eos duobus, ut arbitror, modis: primum baptismo, deinde poenitentia. Nam aut credentes, & vitam sanctimoniam probatos homines, ad baptismum inducunt, & indignos inde diligenter expellunt: aut ecclesiam filios peccantes quidem increpant, poenitentibus autem indulgent. Sicut Paulus olim fornicantem apud Corinthios, in perniciem carnis tradebat, ut spiritus eius saluaretur: recepitque rursus, ne maiore submergeretur dolore. Quum igitur spiritus Christi habitans in hominibus, veri Dei operationem efficiat, quomodo non erit natura Deus, qui naturaliter potestatem diuinam naturae ac dignitatem possidet, quum in diuinam legem eximiam habeat auctoritatem?

8. GREGORIVS homilia vigesima sexta in euangelia, in ea verba, Quorum remiseritis peccata, &c. Ecce non solum de semetipsis securi sunt, sed etiam alienae obligationis potestatem relaxationis accipiunt: principatumque superni iudicij sortiuntur: ut vice Dei, quibusdam peccata retineant, quibusdam relaxent. Sic sic eos a Deo dicebat erigi, qui tantum pro Deo confenserant humiliari. Ecce qui districtum Dei iudicium metuunt, animarum iudices fiunt: & alios damnant vel liberant, qui semetipsos damnari metuebant. Horum profecto nunc in Ecclesia Episcopi locum tenent. Ligandi atque soluendi auctoritatem suscipiunt, qui gradum regiminis sortiuntur. Grandis honor, sed graue pondus istius est honoris. Durum quippe est, ut qui nescit tenere moderamine vitae suae, iudex vitae fiat alienae.

9. CHRYSOSTOMVS homilia octogesima quinta in Ioannem: Non dixit, Accipistis: sed, Accipite Spiritum sanctum. Non tamen quispiam erraret, si tunc Apostolos potestatem quandam & gratiam spiritualem accepisse diceret, non tamen ut mortuos suscitarent, & virtutes ostenderent, sed ut peccata dimitterent: differentes enim sunt gratiae spiritus: quare addidit, Quorumcunque remiseritis peccata, remissa sunt: ostendens quod virtutis genus largiatur. Post quinquaginta autem dies, si gnorum operationem acceperunt, idem inquit: Accipietis virtutem venientis in vos Spiritus sancti, & eritis mihi testes: Per signa scilicet. Est enim inenarrabilis spiritus gratia, & multiplex donum.

10. MATTHEI decimo octauo: Amen dico vobis, quaecunque alligaueritis, &c. ut in textu.

11. CYPRIANVS epistola quinquagesima quarta ad Cornelium: Ipse legem dedit, ut ligata in terris etiam in caelis ligata essent: solui autem possent illic, quae hic prius in Ecclesia soluerentur.

12. HILARIVS canone decimo sexto in Mattheum: O beatus caeli ianitor, cuius arbitrio clauis aeterni aditus traduntur, cuius terrestre iudicium praedudicata auctoritas sit in caelo, ut quae in terris aut ligata sunt aut soluta, statuti eiusdem conditionem obtineant & in caelo.

13. PACIANVS Episcopus ad Sympronianum Nouatianum epist. 1. Nunquam Deus non poenitenti comminaretur, nisi ignosceret poenitentiae. Solus hoc, inquit, Deus poterit. Verum est: sed & quod per sacerdotes suos facit, ipsius potestas est. Nam quid est illud quod Apostolis dicit: Quae ligaueritis in terris,

ligata erunt & in caelis: & quaecumque solueritis in terris, soluta erunt & in caelis. Cur hoc, si ligare hominibus ac soluere non licebat? an tantum hoc solis Apostolis licet? Ergo & baptizare solis licet, & spiritum sanctum dare solis, & solis gentium peccata purgare: quia totum hoc non aliis, quam Apostolis, imperatum est? Quod si vno in loco, & resolutio vinculorum, & sacramenti potestas datur: at totum ad nos ex Apostolorum forma & potestate deductum est, aut nos illud ex decretis relaxatum est. Ego, inquit, fundamentum posui: alius autem superaedificat. Hoc ergo superaedificamus, quod Apostolorum doctrina fundauit.

Denique & Episcopi, Apostoli nominantur: sicut de Epaphrodito Paulus edisserit. Fratrem & commilitonem, inquit, meum, vestrum autem Apostolum. Si ergo & lauari, & chrismatis potestas, maiorum longe charismatum, ad Episcopos inde descendit: & ligandi quoque vis adfuit, atque soluedi. Quod etsi nos id ob nostra peccata temerarie vindicamus, Deus tamen illud, ut sanctis & Apostolorum cathedra tenentibus, non negabit, qui episcopis etiam vicini sui nomen indulget. Nemo Episcopi hominis contemplatione despiciat. Recordemur, quod Petrus Apostolus Dominum nostrum Episcopum nominarit: Sed conuersi, inquit, modum ad Episcopum, & pastorem animarum vestrarum. Quid Episcopo negabitur, in quo Dei nomen operatur? Reddet quidem ille rationem, si quid perperam fecerit, vel si corrupte & impie iudicauerit. Nec praedudicatur Deo, quod minus mali aedificatoris opera rescindat: interea, si pia illa administratio est, adiutor Dei operum perseverat. Ecce Apostolus ad laicos scribit: Si cui quid donatis, & ego. Nam & ego quod donauit, si quid donauit, propter vos in persona Christi, ut non possideatur a Satana: non enim versutias eius ignoramus. Si autem quod laici donat, apostolus donasse se dicit: quod Episcopus fecerit, qualiter respiciatur? ergo nec chrismata, nec baptismata, nec criminum remissio, nec inuolutio corporis sanctae potestati eius indulta est: quia nihil propria usurpatione maius est, totumque id ex Apostolico iure defluxit.

14. HIERONYMVS epistola prima ad Heliodorum: Absit ut de his quidquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt: per quos & nos Christiani sumus. Qui clauis regni caelorum habentes, quodammodo ante iudicij diem iudicant: qui sponsam Domini sobria castitate conseruant.

15. AVGVSTINVS lib. vigesimo de ciuitate Dei, capite nono, ea verba Apocalypsis exponens, Et vidi sedes & sedentes super eas, & iudicium datum est: Non hoc putandum est de ultimo iudicio dici, sed sedes praepositorum, & ipsi praepositi intelligendi sunt, per quos Ecclesia nunc gubernatur. Iudicium autem datum, nullum melius accipiendum videtur, quam id quod dictum est: Quae ligaueritis in terra, ligata erunt & in caelo: & quae solueritis in terra, soluta erunt & in caelo. Vnde Apostolus: quid enim mihi est, inquit, de his, qui foris sunt iudicare? Nonne de his qui intus sunt, vos iudicatis?

16. CHRYSOSTOMVS homilia quinta de verbis Esaias, Vidi Dominum: Quamquam nobis admirandum videtur thronus regius ob gemmas affixas, & aurum quo obcinctus est: tamen rerum terrenarum administrationem sortitus est, nec ultra potestatem hanc praeterquam quidquam habet auctoritatis. Verum sacerdoti thronus in caelis collocatus est, & de caelestibus

Sacerdotes per sacramentum baptismi & poenitentiae peccata condonant.

1. Cor. 5.

Principatus superni iudicij.

Animarum iudices Apostoli & Episcopi constituti.

Ioan. 10.

Potestas & gratia spiritualis ad remittenda peccata Apostolis donata est.

Act. 1.

Lib. 1. epist. 4.

Iudicium terrestre praedudicat caelestem sententiam.

Quod Deus per sacerdotes suos facit, in remissione peccatorum, ipsius potestas est.

Matth. 16.

Non solis Apostolis concessa est potestas.

1. Cor. 5.

Episcopi vocantur Apostoli. Philippus, Chrysimatis potestas ab Apostolis ad Episcopos descendit.

Etiam multi Episcopi scilicet dicitur tenent peccata est concessa.

1. Pet. 1.

2. Cor. 1.

Potestas omnium Episcoporum ex Apostolico iure defluit.

Sacerdotes ante iudicij diem quodammodo iudicant.

Apocal. 10.

Iudicium in Ecclesia.

Matth. 18.

1. Cor. 5.

caelestibus

De caelestibus pronuntiandi auctoritas. Matth. 18.

Caelum iudicandi auctoritate sumit a terra.

caelestibus negociis pronuntiandi habet auctoritatem. Quis haec dicit? Ipse caelorum rex: Quaecumque ligaueritis super terram, erunt ligata & in caelis: & quaecumque solueritis super terram, erunt soluta & in caelis. Quid cum hoc honore conferri possit? A terra iudicandi principalis auctoritatem sumit caelum. Nam iudex sedet in terra, dominus sequitur seruum, & quicquid hic in inferioribus iudicauerit, hoc ille in superioribus comprobatur. 1. C. LEBITICI quarto: Si peccauerit princeps, & fecerit vnum e pluribus per ignorantiam, quod domini lege prohibetur: postea intellexerit peccatum suum, offeret hostiam Domino, hircum de capris immaculatum. Ponetque manum suam super caput eius: cuiusque immolauerit eum in loco ubi solet mactari holocaustum coram Domino, quia pro peccato est, tinget sacerdos digitum in sanguine hostiae pro peccato, tangens cornua altaris holocausti, & reliquum fundens ad basim eius. Adipem vero adolebit supra altare, sicut in victimis pacificorum fieri solet: rogabitque pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Quod si peccauerit anima per ignorantiam de populo terrae, ut faciat quicquam de his quae domini lege prohibentur, atque delinquat, & cognouerit peccatum suum, offeret capram immaculatam, ponetque manus super caput hostiae: quae pro peccato est, & immolabit eam in loco holocausti. Tollentque sacerdos de sanguine in digito suo: & tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim eius. Omnem autem adipem auferens, sicut auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare in odorem suauitatis Domino: rogabitque pro eo, & dimittetur ei. Sin autem de pecoribus obtulerit victimam pro peccato, ouem scilicet immaculatam: ponet manum super caput eius, & immolabit eam in loco ubi solent caedi holocaustorum hostiae. Sumetque sacerdos de sanguine eius digito suo, & tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim eius. Omnem quoque adipem auferens, sicut auferri solet ad adeps arietis qui immolatur pro pacificis, cremabit super altare incensum Domini: rogabitque pro eo, & pro peccato eius, & dimittetur ei. 2. DE IUDAEIIS cap. 5. Anima quae iurauerit, & protulerit labiis suis, ut vel male quid faceret, vel bene, & id ipsum iuramento & sermone firmauerit, oblitusque postea intellexerit delictum suum, agat poenitentiam pro peccato, & offerat de gregibus agnam siue capram, orabitque pro ea sacerdos, & pro peccato eius: sin autem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures, vel duos pullos columbarum, Domino, vnum pro peccato, & alterum in holocaustum, dabitque eos sacerdoti. Qui primus offerens pro peccato, retorquetur caput eius ad penulas, ita ut collo adherat, & non penitus abrupatur. Et asperget de sanguine eius parietem altaris, quicquid autem reliquum fuerit, faciet distillare ad fundamentum eius, quia pro peccato est. Alterum vero in holocaustum adolebit, ut fieri solet: rogabitque pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Et paulo post: Anima si praeuarias caeremonias, per errorem in his quae Domino sunt sanctificata, peccauerit, offeret pro delicto suo arietem immaculatum de gregibus, qui emi potest duobus siclis, iuxta pondus sanctuarij: ipsumque quod intulit dani restituet, quintam partem ponet supra, tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo offerens arietem, & dimittetur ei. Anima si peccauerit per ignorantiam, feceritque vnum ex his quae Do-

mini lege prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem suam, offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, iuxta mensuram aestimationemque peccati: qui orabit pro eo, quia nesciens fecerit: & dimittetur ei, quia per errorem deliquit in domino. 3. ITRM cap. 6. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Anima quae peccauerit, & contempto Domino negauerit proximo suo depositum, quod fidei eius creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fecerit, siue rem perditam inuenerit, & inficias insuper peierauerit, & quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus solent peccare homines, conuicta delicti, reddet omnia quae per fraudem voluit obtinere, integra, & quintam insuper partem domino, cui damnum intulerat. Pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege, & dabit eum sacerdoti, iuxta aestimationem mensuramque delicti: qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur illi pro singulis, quae faciendo peccauit. 4. ET 13. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Homo in cuius cute & carne ortus fuerit diuersus color siue pustula, aut quasi lucens quippiam, id est, plaga lepra, adducetur ad Aaron sacerdotem, vel ad vnum quemlibet filiorum eius. Qui cum viderit lepram in cute, & pilos in album mutatos colorem, ipsamque speciem leprae humiliorem cute & carne reliqua, plaga lepra est, & ad arbitrium eius separabitur. Sin autem lucens candor fuerit, &c. Et post pauca: Quod si rursus caro versa fuerit in alborem, & totum hominem operuerit, considerabit eum sacerdos, & mundum esse decernet. Iterum: Porro si steterit macula, & capilli nigri fuerint, nouerit hominem sanatum esse, & confidetur cum pronunciet mundum. 5. ITRM capite 14. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Hic est ritus leprosi quando mundandus est: Adducetur ad sacerdotem, qui egressus de castris cum viderit lepram esse mundatam, praecipiet ei qui purificatur, ut offerat duos passeres viuos pro se, quos vesci licitum est, & lignum cedrinum, vermiculumque & hyssopum. & vnum ex passeribus immolari iubebit in vase fictili super aquas viuentes: alium autem viuum cum ligno cedrino & cocco hyssopo tinget in sanguine passeris immolati, quo adasperget illum qui mundandus est, septies, ut iure purgetur: & dimittet passerem viuum, ut in agrum auolet, &c. Rogabitque pro eo sacerdos coram Domino, & faciet sacrificium pro peccato. tunc immolabit holocaustum, & ponet illud in altari cum libamentis suis, & homo rite mundabitur, &c. 6. MATTHEI 8. Vade, ostende te sacerdoti, & offer munus quod praecipit Moyses, in testimonium illis. 7. LVCÆ decimo septimo: Ite, ostendite vos sacerdotibus: Et factum est, dum irent, mundati sunt. 8. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Corporis lepram purgare, seu verius dicam, haud purgare quidem, sed purgatos probare, Iudaeorum sacerdotibus solis licebat: neque nescis quanta cum ambitione, quanto cum studio ac concertatione sacerdotalis dignitas id temporis acquireretur. At verò nostris sacerdotibus non corporis lepra, verum animae sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est: quare iudicio quidem meo, qui istos despiciunt, contemnuntque, multo sceleratior ac maiori supplicio digni fuerint, quam fuerit Dathan vnum cum suis omnibus.

Non tam probant purgati animae lepra sacerdotes, quam purgant.

Ioan.ii.

Comparatur peccator pœnitens est Lazaro resuscitato, & Ecclesia cum Apostolis est soluentibus.

Math.18.

Math.18.

Math.18.

9. **AVGVST.** de verbis Dñi serm.8. quis peccatorē mortuū in peccatis resuscitabit, nisi qui remoto lapide, clamnavit, dicēs: Lazare, p̄di forās? Quid est autem forās prodire, nisi quod occultū erat forās prodire? Qui cōfiteretur, forās prodit. Forās prodire non posset, nisi viueret. Viuere non posset nisi resuscitatus esset. Ergo in confessione sui accusatio, dei laudatio est. Dicit ergo aliquis, Quid prodest Ecclesia, si iam confessor voce Dominica resuscitatus prodit? Quid prodest Ecclesia confitēti, cui Dominus ait, Quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cælo? Ipsum Lazarum attēde, Cum vinculis prodit, iam viuebat confitendo, sed nondum liber ambulabat vinculis irretitus. Quid ergo facit Ecclesia, cui dictum est, Quæ solueritis, soluta erunt, nisi quod ait Dominus continuū ad discipulos, Soluite illum & finite abire.

10. **ITEM** de verbis Domini, sermone quadragesimo quarto: Opus est ergo vt qui reuixit soluat, & ire permittatur. Hoc officium discipulis dedit, quibus ait: Quæ solueritis in terra, soluta sunt & in cælo.

11. **ET** tractatu quadragesimo nono in Ioannem: Quid est procedere, nisi ab occultis velut exeundo te manifestare? Sed vt confitearis, Deus facit magna voce clamando, id est, magna gratia vocando: idēd cū processisset mortuus adhuc ligatus, confitēs & adhuc reus, vt solueretur peccata eius, ministris hoc dixit Dominus, Soluite illum & finite abire. Quid est, soluite & finite abire? Quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cælo.

12. **RVR SVM** in libro quinquaginta homiliarum, homilia vigesima septima: Eleuatus est Lazarus, processit tumulo, & ligatus erat, sicut sunt homines in confessione peccati agentes pœnitentiā. Iam processerunt à morte. Nam non confiterentur, nisi procederent. Ipsum confiteri, ab occulto & tenebroso procedere est. Sed quid dominus Ecclesia suæ inquit? Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo. Proinde Lazaro procedente, quia impleuit Dominus misericordiæ suæ bonum, quod ducere ad confessionem mortuorum latētem, putentem, iam cætera implet Ecclesiæ mysteria, Soluite illum & finite abire.

13. **IDEM** in psalmum centesimum primum concione secunda: Quid prodest Lazaro, quia processit de monumento, nisi diceretur, Soluite eum & finite abire? Ipse quidem voce de sepulchro suscitauit, ipse clamando animam reddidit, ipse terrenam molem terreno sepulchro impositam vicit, & processit ille vincus. Non ergo pedibus propriis, sed virtute producentis fit hoc in corde pœnitentis. Cū audis hominem pœnitere peccatorū suorum, iam reuixit: cū audis hominem confitendo proferre conscientiam, iam de sepulchro redactus est, sed nōdum solutus est. Quando soluitur? A quibus soluitur? Quæ solueritis, inquit, in terra, erunt soluta & in cælo. Meritū per Ecclesiam dari solutio peccatorum potest, suscitari autē ipse mortuus non nisi in tūs clamante Domino potest. Hæc enim Deus interius agit.

14. **IOANNIS** vndecimo, vt in textu.

II.

Cur opus est pœnitentiæ Sacramento?

A. Vt homo post bapūsum relapsus, & inimicus Dei factus, per hoc Sacramentum remissione peccatorum accepta, Deo reconcilietur, & ex mortuo viuus, ex impiōque iustus efficiatur.

B. Vndē patres pœnitentiā non temerē secundam post naufragiū Tabulam vocant, qua scilicet ex vortice mortalis peccati tanquā e naufragio subuehi, & in gratiam amicitiamque Dei transferri vnusquisque possit, quantum libet multis magnisque criminibus prægrauatus.

TESTIMONIA.

1. **A.** **AMBROSIVS** scripsit duos integros libros de pœnitentiā, de quibus ita loquitur in psalmum tricēsimū septimū scribēs, in præfatione. De pœnitentiā duos iam dudū scripsi libellos: & iterū scribendū arbitror. Primū, quia vtile est vel quotidie veniam delictorum precari: deinde, quoniam in illis duobus libellis, adhortatio pœnitentię vel profectus est, si geratur: nunc autem quemadmodū agi pœnitentiā debeat, exprimendum est. Nihil enim prodest agere, nisi ita agatur vt oportet.

2. **AVGVSTINVS** libro primo de adulterinis coniugijs, capite vigesimo octauo: Quæ autem bapūsmatis, eadem reconciliationis est causa, si forte pœnitentem finiendā vitæ periculum præoccupauerit. Nec ipsos enim ex hac vita sine arra suæ pacis exire velle debet mater Ecclesia.

3. **IDEM** libro secundo, capite decimo sexto: Si autem accusando adulteram occiderit, hoc peccatum quoniam transactum est, & in eo non permanerit, & si à catechumeno factum est, bapūsmate abluatur: & si à baptizato, pœnitentiā & reconcilia-

tionem sanatur.

4. **CONCILIUM** Lateranense magnum canone primo: Si post susceptionem bapūsmi quisquā prolapsus fuerit in peccatum, per veram pœnitentiā semper potest reparari.

5. **CONCILIUM** Tridentinum capite secundo, sessione decima quarta: Cæterum hoc sacramentum multis rationibus à bapūsmo differre dignoscitur. Nam præterquā quod materia & forma, quibus sacramenti essentia perficitur, longissimè dissiidet: constat certè, bapūsmi ministrum iudicium esse non oportere: cū ecclesia in nōmīe iudicium exerceat, qui non prius in ipsam per bapūsmi ianuam fuerit ingressus. Quid enim mihi, inquit Apostolus, de iis qui foris sunt iudicare? Secus est de domesticis fidei, quos Christus Dominus lauacro bapūsmi sui corporis membra semel effecit: nam hos, si se postea crimine aliquo contaminauerint, nō iam repetito bapūsmo ablui, cū id in Ecclesia Catholica nulla ratio liceat, sed ante hoc tribunal tanquā reos sisti voluit, vt per sacerdotū sententiam

Amb. lib. de pœnitentiā 1. & 2. Aug. lib. 1. de adul. cōiug. c. 18. & lib. 2. c. 16. Cōc. Lateran. c. 1. Trid. c. 2. sess. 14. 16. Hæc. Hier. lib. 2. aduersus Pelag.

Pacian. epist. 1. ad Symp. Hier. in c. 1. lib. 8. ad Demetriad. de seruau. virg. Amb. ad virg. bapūsm. ca. 3. Trid. sess. 6. c. 14. & sess. 14. can. 2. Perill. de pœnitentiā. Ezechiel 18. g. & 33. c.

Nihil prodest agere pœnitentiā, nisi ita agatur vt oportet.

Vt non regeneratis bapūsmi, ita lapsis hoc sacramentum necessarium est. Homicidū à baptizato committit, reconciliatio ne sanatur, si cū non baptizato per bapūsmum abluatur.

Ioan.ii.

Math.18.

Ioan.ii.

Vide etiam Ambrosium lib. 2. de pœnitentiā, cap. 7.

Math.18.

Math.18.

Pœnitentiā sacramentū à bapūsmo quid differat.

Prima differentia.

Secunda.

1. Cor. 5.

Tertia, ex parte effectus.

Laboriosus bapūsmi pœnitentiā. Dam. lib. 4. cap. 10. Lapsus hoc sacramentum necessarium ad salutem, vt non regeneratis bapūsmi.

Pœnitentiā comparatur tabulæ quam naufragus amplectitur.

Pœnitentiā secunda post naufragium tabula.

Secunda tabula.

Inhærendum pœnitentiæ vt naufragus tabulæ.

Tabula secunda deperditæ gratiæ post naufragium.

Nō ideo peccandum, quia Deus ad ignoscendum pœnitentijs factus est. For. deest, ne

sententiam non semel, sed quoties ab admisis peccatis ad ipsum pœnitentes confugerint, possent liberari. Alius est præterea bapūsmi, & alius pœnitentiæ fructus: per bapūsmum enim Christum induentes, noua prorsus in illo efficiuntur creatura, plenam & integram peccatorum omnium remissionem consequentes: ad quam tamen nouitatem & integritatem, per sacramentum pœnitentiæ sine magnis nostris fletibus & laboribus, diuina id exigente iustitia, peruenire nequaquam possumus, vt meritū pœnitentiæ, laboriosus quidam bapūsmus à S. patribus dictus fuerit. Est autē hoc sacramentū pœnitentiæ lapsi post bapūsmum ad salutem necessarium, vt nondum regenerati ipse bapūsmus.

6. **CONCILIUM** Florentinum: Effectus huius sacramenti est absolutio à peccatis.

7. **HERONYMVS** libro secundo aduersus Pelagianos, adfert multa scripturæ testimonia, quibus pœnitentiā ab effectu suo commendatur.

1. **B. PACIANVS** epistola prima ad Sympronianum Nouatianum: Pigeat sanè peccare, sed pœnitere non pigeat: pudeat periclitari, sed non pudeat liberari. quis naufragus tabulā, nē euadat, eripiet? quis sanandis vulneribus inuidebit?

2. **HERONYMVS** in caput tertium Esaiæ: Secunda enim post naufragium tabula, pœnitentiā est: & consolatio miseriarum, impietatem suā abscondere.

3. **IDEM** epistola octaua ad Demetriadē de seruanda virginitate: Pœnitentiā quasi secunda post naufragium miseris tabula sit: in virgine, integra seruetur nauis.

4. **AMBROSIVS** ad virginē lapsam capite octauo: Pœnitentiā necessaria est, sicut vulneratis sunt necessaria medicamina. Sed quanta putas & qualis necessaria pœnitentiā, quæ aut æquet crimina, aut certè excedat? Pœnitentiā non verbis agenda est, sed & actu. Cū animo conceperis, non aliud remediū constitutū esse post bapūsmū, quā pœnitentiā solatiū, quantamuis afflictionē, quantumuis laborē & indecorem subire esto contenta: dummodō ab æternalibus pœnis libereris. Et post pauca: Sed tu quæ iam ingressa es agonem pœnitentiæ, insiste misera fortiter, inhære tanquā naufragus tabulæ, sperās per ipsam te de profundo criminū liberari.

5. **CONCILIUM** Tridentinum sessione sexta capite decimo quarto: Lapsi reparationem secundam post naufragium deperditæ gratiæ tabulam sancti patres aptè nuncuparunt.

6. **ITEM** sessione decima quarta, canone secundo: Si quis sacramenta confundens, ipsum bapūsmum pœnitentiæ sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo sacramenta distincta non sint, atque ideo pœnitentiā non rectè secundam post naufragiū tabulam appellari, anathema sit.

7. **TERVTILLIANVS** in libro de pœnitentiā: Nemo idcirco deterior sit, quia Deus melior est, toties delinquēdo quoties ignoscitur. Ceterū finē utiq; euadēdi habebit, cū offendendi nō habebit. Euasim⁹ semel, * hæctenus periculosos nosmetipsos inferamus, & si iterū euasuri videmur. Pleriq; naufragio liberati, exinde repudiū & nauis & mari dicunt, & Dei beneficium, salutem suam scilicet, memoria periculi honorant. Laudo timorem, diligo verecundiam, nolunt iterū diuinæ misericordiæ oneri esse: formidant videri inculpare, quod cōse-

cuti sunt: bona certè sollicitudine iterū experiri vitant, quod semel didicerunt timere. Itā modus temeritatis, testatio est timoris. Timor autem hominis, Dei honor est. Sedenim periuicacissimus hostis ille, nunquā malitiæ suæ ocium facit. Atquin tunc maximè scuit, cū hominem plenè sentit liberatum: tunc plurimū accenditur, dum extinguitur. Doleat & ingemiscat necesse est venia peccatorum permiffa, tot in homine mortis opera diruta, tot titulos damnationis retrō suæ erasos. Doleat quod ipsum & angelos eius, Christi seruus ille peccator iudicaturus est. Itaque obseruat, oppugnat, obsidet, si qua possit aut oculos cōcupiscētia carnali ferire, aut animum illecebris secularibus irretire, aut fidē terrenę potestatis formidine euertere, aut à via certa peruersis traditionibus detorque: nō scandalis, non tētationibus deficit. Hæc igitur venena eius prouidens Deus, clausa licet ignoscētiā ianuā & intinctionis sera obstructa, aliquid adhuc permiffit patere. Collocauit in vestibulo pœnitentiā secundam, quæ pulsantibus patefaciat: sed iam semel: quia iam secundū: sed amplius nunquā, quia proximè frustrā. Non enim hoc semel satis est? Habes quod iā non merebaris, amiffisti enim quod acceperas. Si tibi indulgentia domini accommodat vndē restituas quod amiffas, iterato beneficio gratus esto, nedūm ampliatio: maius est enim restituere, quā dare, quoniam miserius est perdidisse, quā omninō non accepisse. Verū non statim succidendus ac subruendus est animus desperatione, si secundæ quis pœnitentiæ debitor fuerit: pigeat sanè peccare rursus, sed rursus pœnitere non pigeat: pigeat iterum periclitari, sed nō iterū liberari. Neminem pudeat: Iteratæ valetudinis iteranda est medicina: gratus in Dominum extiteris, si quod tibi Dominus offert, non recufaueris: offendisti, sed reconciliari adhuc potes.

8. **EZECHIELIS** decimo octauo: Conuertimini, & agite pœnitentiā ab omnibus iniquitatibus vestris, & nō erit vobis in ruinam iniquitas. Proiците à vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum & spiritū nouum: & quare moriemini domus Israël? Quia nolo mortem morietis, dicit Dominus Deus, reuertimini, & viuite.

9. **ET** apud eundem trigēsimotertio: Viuo ego, dicit Dominus Deus, nolo mortē impij, sed vt cōuertatur impius à via sua, & viuat. Conuertimini à viis vestris pessimis, & quare moriemini domus Israël? Tu itaque fili hominis dic ad filios populi tui: Iustitia iusti non liberabit eum, in quacunque die peccauerit: & impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua, & iustus non poterit viuere in iustitia sua, in quacunque die peccauerit. Etiam si dixerō iusto, quod vita viuat, & confusus in iustitia sua fecerit iniquitatem: omnes iustitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate sua quam operatus est, in ipsa morietur. Si autem dixerō impio, morte morieris, & egerit pœnitentiā à peccato suo, feceritque iudicium & iustitiā, & pignus restituerit ille impius, rapināque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quicquam iniustum: vita viuat, & non morietur. Omnia peccata eius quæ peccauit, non imputabuntur ei: iudicium & iustitiā fecit, vita viuat.

Post bapūsmum sup. er. est pœnitentiā remediū tanquā altera ianuā ad indulgentiam.

Quando hoc Sacramentum ritè accipitur, & efficaciter operatur?

A. Cùm is, qui remissionem peccatorum implorat, tres illas partes seu actiones adhibet, Contritionem, Confessionem & Satisfactionem, quæ totam hominis ad Deum conuersionem, pœnitentis officium & renouationem cõplectuntur. De quibus ita Chrysoftomus: *Perfecta pœnitentia cogit peccatorẽ omnia libenter ferre: in corde eius contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas. Hanc esse frugiferam pœnitentiã Chrysoftomus asserit, vt quibus modis Deum offendimus, offendimus autem corde, ore, ac opere, iisdem recõciliemur Deo, corde quidem per contritionem, ore per confessionem, ac opere per satisfactionem.*

B. Ad Contritionem pertinet illud, *Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despiciet.*

C. Confessionem his verbis Lucas indicat: *Multi credẽtium veniebant, confidentes & annunciantes actus suos. Et Iacobus Apostolus docet: Confitemini alterutrum peccata vestra.*

D. Ad Satisfactionem porrò spectant digni pœnitentiæ fructus, quos Ioannes Baptista postulat, inter quos & eleemosynæ. De his autẽ Daniel Propheta: *Peccata tua, inquit, Eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum. Grande scelus grandem habet necessariam satisfactionem, ait Ambrosius.*

E. Atque eò referendum etiam, quod Paulus ait^h de Corinthiis deplorandis, quando quidem super immunditia, fornicatione, & impudicitia quam gesserant, pœnitentiam necdum egissent.

Conc. Flor. & Trid. sels. 14. ca. j. & can. 4.
 a Sermon. de pœnitentiã. 2. Reg. 16. ca. 13. f. 10. da 6.
 b 17. b d 101. a
 b 2. Reg. 12. d
 24. b 3. Reg. 1. g
 lonæ j. d
 c Act. 19. Num. 5. a d Iaco. 5. d & ibid. Beda.
 e Matth. 23. b Luc. 11. b Ad. 16. f
 f Dan. 4. e
 g Ambrad virg. lapsa in ca. 8. h 1. Cor. 12. g

TESTIMONIA.

1. A. CONCILIUM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Quartum Sacramentum est Pœnitentiã, cuius quasi materia sunt actus Pœnitentis, qui in tres distinguuntur partes. Quarum prima est cordis contritio, ad quam pertinet, vt doleat de peccato commissio cum proposito nõ peccandi de cætero. Secunda est oris confessio, ad quam pertinet, vt peccator omnia peccata, quorum memoriã habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter. Tertia est satisfactio pro peccatis secundum arbitrium sacerdotis, quæ quidem præcipuè fit per orationem, ieiunium & eleemosynam. Forma huius sacramenti sunt verba absolutionis, quæ sacerdos profert, cù dicit: Ego te absoluo, &c.

2. CONCILIUM Tridentinum capite tertio, sessione decimaquarta in doctrina de Sacramento Pœnitentiæ: Sunt autem quasi materia huius Sacramenti ipsius pœnitentis actus, nempe cõtritio, confessio, & satisfactio. Qui quatenus in pœnitente, ad integritatem sacramenti, ad plenamq; & perfectam peccatorum remissionem ex dei institutione requiruntur, hac ratione pœnitentiæ partes dicuntur. Et ibidẽm: Docet præterea sancta Synodus, sacramenti Pœnitentiæ formam, in qua præcipuè ipsius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse, Ego te absoluo, &c. Quibus quidem de Ecclesiæ sanctæ more preces quædam laudabiliter adiunguntur, ad ipsius tamen formæ essentiam nequaquam spectant, neque ad ipsius Sacramenti administrationem sunt necessaria.

3. IN eadem sessione canone quarto: Si quis ne-

gauerit, ad integram & perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in pœnitente, quasi materiam Sacramenti pœnitentiæ, videlicet, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, quæ tres pœnitentiæ partes dicuntur: aut dixerit, duas tantum esse pœnitentiæ partes, terrores scilicet in cussos conscientiæ, agnito peccato, & fidem conceptam ex Euangelio, vel absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa peccata, anathema sit.

4. CHRYSOSTOMVS in sermone de Pœnitentiã: Perfecta pœnitentia cogit, &c. vt in textu, & infra quæstione decima A. testimonio nono.

5. SECVNDI Regum decimosexto: Venit ergò rex Dauid vsque Bahurim: & ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera: procedebatque egrediens, & maledicebat. Mittebatque lapides contra Dauid, & contra seruos vniuersos regis Dauid: omnis autem populus & vniuersi bellatores à dextro & sinistro latere regis incedebat. Itã autem loquebatur Semei cùm malediceret regi: Egredere, egredere vir sanguinum & vir Belial. Reddidit tibi Dominus vniuersum sanguinem domus Saul, &c. Et paulò post: Dimittite eum, ait rex, vt maledicat iuxta præceptũ Domini, si forte respiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonũ pro maledictione hac, die hodierna. Ambulabat itaq; Dauid & socij eius per viam cum eo: Semei autem per iugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maled

Tres actus in Pœnitentiã requiruntur.

maledicens, & mittens lapides aduersum eum, terramque spargens.

6. PSALMO quinquagesimo: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despiciet. Ibidẽm: Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatũ meum contra me est semper. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris, &c.

7. ET psalmo sexto: Laboraui in gemitu meo, lababo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.

8. ET trigesimo septimo: Miser factus sum & curuatus sum vsque in finem: tota die contristatus ingrediebar. Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus: & non est sanitas in carne mea, &c. Quoniam ego in flagella paratus sum, & dolor meus in cõspectu meo semper. Quoniã iniquitatem meam annuncio, & cogitabo pro peccato meo.

9. ITEM psalmo centesimoprimo: Ossa mea sicut cremum aruerunt. Percussus sum vt fœnum, &c. Quia cinerem tanquã panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam.

10. SECVNDI Regum duodecimo: & dixit Dauid ad Nathan, Peccaui Domino. Dixitque Nathan ad Dauid, Dominus quoquẽ trãstulit peccatum tuum: Non morieris. Verũtamen quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur.

11. ET capite vigesimo quarto: Percussit autem cor Dauid eum, postquã numeratus est populus: & dixit Dauid ad Dominum, Peccaui valdè in hoc factõ: sed precor Domine, vt trãseras iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimis. Surrexit itaque Dauid manẽ, & sermo Domini factus est ad Gad prophetam & videntem Dauid, dicẽs: Vade, & loquere ad Dauid, Hæc dicit Dominus, Trium tibi datur optio: elige vnum quod volueris ex his, vt faciam tibi. Cùmque venisset Gad ad Dauid, nunciauit ei, dicens: Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugies aduersarios tuos, & illi te persequentur: aut certè tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergò delibera, & vide quem respondeam ei, qui me misit, sermonem.

12. TERTII Regum vigesimo primo: Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est vt faceret malum in cõspectu Domini: concitauit enim eum Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est in tantum, vt sequeretur idola quæ fecerant Amorrhæi, quos cõsumpsit Dominus à facie filiorum Israël. Itaque cùm audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauitque, & dormiuit in sacco, &

ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliam Thefbitem, dicens: Nõne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferã malũ domui eius.

13. IONÆ tertio capite: Et clamauit & dixit in Ninie ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam: nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine: & conuertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate quæ est in manibus eorum. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus: & reuertatur à furore iræ suæ, & nõ peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala: & misertus est Deus super malitia quam locutus fuerat, vt faceret eis, & non fecit.

B. PSALMO quinquagesimo, vt in textu, & suprã testimonio sexto.

1. C. ACTORVM decimonono: Multi credentium, &c. vt in textu.

2. NVMERORVM quinto: Vir siue mulier cùm fecerint ex omnibus peccatis quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum, & reddent ipsum caput, quantãque partem delupèr ei in quem peccauerint.

3. IACOBI quinto: Cõfitemini alterutrum, &c. vt in textu.

4. BEDA in caput quintum epistolæ D. Jacobi: Grauioris lepræ immunditiam iuxta legem sacerdoti pandamus, atque ad eius arbitrium qualiter & quanto tempore iusserit, purificari curemus.

1. D. MARTHÆI tertio: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum.

2. LVCÆ tertio: Facite ergò fructus dignos Pœnitentiæ.

3. ACTORVM vicesimosexto inquit Paulus: Sed his qui sunt Damasci primũ, & Hierosolymis, & in omnem regionem Iudææ, & gentibus annuntiabam, vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, aliqua Pœnitentiæ opera faciẽtes.

4. DANIELIS quarto: Peccata tua eleemosynis &c. vt in textu.

5. AMBROSIVS in libro ad virginem lapsam capite octauo, vt infra, quæstione octaua, D. testimonio tertio.

E. SECVNDÆ ad Corinthios duodecimo: Timeo nõ iterũ cùm venero, humiliet me Deus apud vos: & lugeam multos ex iis qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia & fornicatione & impudicitia, quam gesserunt.

III.

Quid est contritio?

A. Est animi dolor, & quæ de peccatis propter DEVM offensum concipitur detestatio, cum proposito vitæ in melius cõmutandæ coniuncta.

B. Hæc Contritio^a paratur, si quis peccatorum suorum scditatem, magnitudinem ac multitudinem sedulò intueatur: si de summa bonitate offensa, de Dei gratia, cæterisque donis amissis sollicitè cogitet: si mortis incertè ineluctabilè^b necessitatẽ, futuri iudicij horrendã seueritatẽ, ac para-

Trident. ca. 4. sess. 14. Pœnitentiã. Aug. serm. 3. in Natãle Domini, & ca. 2. de pœnitentiã. Ien. homil. 50. de 50. d. d. cap. 15. Jul. 1. de remissio. pœnitentiã. cap. 12. a Chryso. in psal. 50. & de cõp. ord. lib. 1. & 2. Aug. de pœnit. medi. cap. 9. Amb. ca. 8. ad Virg. lap. sam. Trident. K. d. 14. can. 5. b Heb. 9. g. Soph. ad Matthe. 25. d. Marc. 9. f. g

tas etiam peccatoribus poenas sempiternas expendat atque pertimescat.
C. Huc pertinet illud Ezechiae: *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animae meae.* Et illud Davidis, *A iudiciis tuis timui.* Et quod idem gemens orat, *Afflictus sum, & humiliatus sum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei.* Nec multò post: *Iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo.*

D. Quin & manifesta Dei vox est ad peccatorem: *Charitatem tuam primam reliquisti: memor esto itaque unde excideris, & age Pœnitentiam.* Sed & Christus in Euangelio, *Timete eum, inquit, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam: ita dico vobis, hunc timete.* Iam verò Contritionis hic dolor ita demùm ad remissionem peccatorum nos præparat, si cum fiducia diuinæ misericordiæ, votòque præstandi ea, quæ ad Pœnitentiæ Sacramentum spectant, coniungatur.

TESTIMONIA.

I. A. CONCILIVM Tridētinum sessione decima quarta, capite quarto: Contritio, quæ primum locum inter dictos pœnitentis actus habet, animi dolor ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Fuit autē quous tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic Contritionis motus necessarius, & in homine post Baptismum lapsò ita demùm præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia diuinæ misericordiæ & voto præstandi reliqua cōiunctus sit, quæ ad ritè suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur. Declarat igitur sancta Synodus hanc Contritionem, non solum cessationem à peccato, & vitæ novæ propositum & inchoationem, sed veteris etiam odium continere, iuxta illud: Projicite à vobis omnes iniquitates vestras, in quibus prævaricati estis, & facite vobis cor novum & spiritum novum. Et certè qui illos Sanctorum clamores consideraverit: Tibi soli peccavi, & malum coram te feci: Laboravi in gemitu meo, laubo per singulas noctes lectum meum: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ: & alios huiusmodi generis: facile intelligit, eos ex vehemēti quodā antea vitæ odio, & ingenti peccatorum detestatione manasse. Docet præterea, etsi Contritionem hanc aliquādo charitate perfectā esse cōtingat, hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur, ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam. Illam verò Contritionem imperfectam, quæ Attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat, cum spe veniæ, declarat, nō solum non facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, verum etiam donum Dei esse, & Spiritus sancti impulsus, non adhuc quidem inhabitantis, sed etiam mouentis, quo pœnitens adiuutus viam sibi ad iustitiam parat. Et quāvis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad iustificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento pœnitentiæ impetrandam disponit. Hoc enim timore vtiliter concussit Ninivites, ad Ionæ prædicationem, plenam terroribus, pœnitentiam

egērun, & misericordiam à Domino impetrarunt. Quamobrem falsò quidam calumniantur catholicos scriptores, quasi tradiderint Sacramentum Pœnitentiæ, absque bono motu suscipientiū, gratiam conferre: quod nunquam Ecclesia Dei docuit, nec sensit: sed & falsò docent, Contritionem esse extortam & coactam, non liberam & voluntariam.
2. CONCILIVM Florentinum: Ad cordis contritionem pertinet, vt doleat pœnitens de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero.
3. AVGVSTINVS sermone tertio in natali Domini, qui est septimus de tempore: Pœnitentiam certam non facit, nisi odium peccati & amor Dei. Quando sic pœnitens, vt tibi amarum sapiat in animo, quod antè dulce fuit in vitæ, & quod te prius oblectabat in corpore, ipsum te cruciat in mentem: iam tunc benè ingemescis ad Deum, & dicis, Tibi soli peccavi, & malū corā te feci. Benè, tibi soli peccavi, quia nullus hominum sine peccato: & idē tibi soli peccavi, quia nullus est sine peccato. Da Domine misericordiam misero, qui tam diū pepercisti criminoso. Inclinet ad remedium humilitas pœnitentis, quem permouere non potuit diurnitas peccatoris. Dic illi in fletu cordis: Adspice ad infelicem pietas immensa, respice crudelem misericordia publica. Desperatus ad omnipotentem venio, vulneratus ad medicum curro: serua pietatem mansuetudinis, qui tam diū suspendisti gladium vltionis: dele numerositatem criminum multitudine misericordiarum. Ista est, filioli, vera pœnitentia, quando sic conuertitur quis, vt non reuertatur: quando sic pœnitet, vt non repetat. Et paulò post: Aperiāt aures suas ad præcepta Christi, quæ fortasse patuerunt hucusquē ad audienda ludibria. Aperiāt oculos suos ad nitorem, qui hucusquē ad ignominiam patuerunt. Compungat pœnitentia criminum, quos hucusquē transpuxit delectatio voluptatum. Erigat adiuncta virtus, quem vitia prostrauerunt. Aperiāt medicamentum nares suas, quibus illis fœreat consuetudo peccati.
4. IDEM in libro de Pœnitentiæ medicina, capite secundo, siue in libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquagesima, capite tertio: Omnis qui iam arbiter voluntatis suæ cōstitutus est, cum

Ad Contritionem que peccatorem.

Psal. 50.

e Ezech. 38. c.

d Psal. 118. p.

c Psal. 17. b.

f Ibidem d.

g Apoc. 2. b. 2. ad Corinth. 12. g. & 7. c.

h Luc. 12. 2. Matth. 10. d.

i Amb. lib. 1. de pœni. cap. 11. k Aug. de pœnit. med. ca. 11. & in Enchir. c. 65. Ambr. in Psal. 17. & ca. 8. ad Virg. lap.

Contritio generalis quid sit.

Vt est pars huius Sacramenti, quid requiratur.

Ezech. 18.

Psal. 50. Psal. 6.

Ezech. 8.

Voti Sacramenti in Contritione includitur.

Attritio donum Dei est, dispotens ad gratiam suscipiendam in Sacramento.

Ion. 1. Matth. 23. Luc. 11.

accedit ad sacramenta fidelium, nisi cum pœnitentia veteris, nouam non potest inchoare.
5. IDEM capite decimo quinto: Quid autem David obtulit Domino, vnde propitiari sibi? Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem vti que: holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Non solum ergò deuotè obtulit, sed etiam ista dicendo, quid offerri oporteret, ostendit. Non enim sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi etiam de his quæ facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperatibus elemosynis. Beati enim misericordes, quoniam ipsorum miseribitur Deus. Non enim dictum est, vt tantum abstineatis à peccatis, sed & de præteritis, inquit, deprecare Dominum, vt tibi dimittatur. Et Petrus iam erat fidelis, iam in Christo & alios baptizauerat. Intuere ergò Petrum præsumptum accusatum, timentem vulneratum, silentem sanatum. Iam etiam post aduentum de celo Spiritus sancti, quidam Simon pecuniavoluit eundem Spiritum sanctum emere, sceleratissimum & impium mercimonium cogitans, iam baptizatus in Christo: & tamen pœnitentiæ consilium ab ipso Petro correptus accepit. Dicit etiam Apostolus Paulus, qui vti què fidelibus mittebat epistolam, Nè iterum cum venero ad vos, humiliet me Deus, vt lugcam multos ex his qui antè peccauerunt, & non egērun pœnitentiam super immunditia & luxuria & fornicatione, quam gesserunt. Circumstant ergò nos & præcepta rectè faciendi, & exempla non tantum rectè faciētium, sed etiam ad recipiendam salutem pœnitentium, quæ fuerunt amissa peccando.
6. FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus libro primo de remissione peccatorum ad Euthymium, capite duodecimo: Nonnulli scelerum suorum consideratione perterriti, pro iniquitatibus quidem suis in oratione gemunt, nec tamen ab iniqua operatione discedunt. Fatentur se malè faciēse, nec vllum finem volunt malis factis suis imponere. Accusant humiliter in conspectu Dei peccata, quibus tenentur oppressi, & eadem peccata quæ humilitate sermonis accusant, corde peruerso contumaciter cumulant. Indulgentiam, quam lachrymosis gemitibus poscunt, ipsi sibi prauis operibus adiungunt. Medelam postulant à medico, & in pernitiem suam subrogant adiutorium morbo. Tales nunquam diluunt gemendo peccatum, quia non desinunt peccare post gemitum.
I. B. CHRYSOSTOMVS in Psalmum quinquagesimum duas habet homilias, in quarum posteriore sic ait: Habeto codicem conscientiam tuam, & scribe quotidiana peccata. Quando accubueris super stratum tuum, & neminem in festum pateris, antequam veniat tibi somnus, profer in medium codicem conscientiam tuam, & reminiscere peccata tua, si quid in verbo, seu in facto, vel in cogitatione peccasti. Hoc enim dicit Propheta: Irascimini, & nolite peccare, quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Et post pauca: Dicit in corde tuo & in anima tua: Expendimus diem, & anima, quid boni fecimus, aut quid mali operati sumus? Et si quid boni fecisti, gratias ago Deo: si quid mali, de cætero ne facias. Et rursus

paulò post: Propone tibi timorem gehennæ, superducito ei secturæ ictum non habentem dolorem. Iudicium facito tibi metipsum terribile, leuiorè præpara confessionem cogitatum tuorum, vt non in futuro die ignauior sis ad perferenda peccata.
2. IDEM in libro primo de Compunctione cordis, sub fine: Quid, dic mihi, corporis viribus opus est, cum cor conterere debeamus? Hoc solum est, quod exposcitur à nobis, vt semper recordemur & ad animam reuocemus mala nostra, & conscientiam gestorum nostrorum habeamus ante oculos, vt pro his supplicemus Deo, vt gehennam ponamus in conspectibus nostris, & angelos, qui in die iudicij vbi què discurrunt, & congregant de omni orbe terrarum eos qui tradendi sunt in gehennam ac supplicii tradendi. Ponamus etiam & illud ante oculos, quanti doloris est excludi ac proici à regno cælorum, quod vt mihi videtur, grauius est ipsa gehenna. Nam & si ignis ille nō arderet, & immortalis illa pœna non esset parata, hoc solum quod alieni efficiuntur à Christo, & excludimur à bonis æternis, nonne omni pœna cruciabilis diceretur? Quod si non sufficiunt hæc ad erigendas animas, & incitandas ad spem: illud saltem ad memoriam reuocemus exemplum, quod de virginibus refertur, quæ exclusæ à thalamo spōsi sunt propter olei defectum. Ponamus nosmetipsos in illis, quæ excluduntur, & videamus qui dolor, & quæ pœna sit, si cogitemus eadem posse & nos pati, si negligimus.
3. ET libro secundo circa finem: Tantum boni confert meminisse frequentius hominem peccati sui, vt etiam Paulum Apostolum videamus, ea quæ abolita iam fuerant, & deleta, adducere tamen in medium: & cum culpam de præsentibus non haberet, tamen quoniam recordationes peccatorum, & lectū gemitumque sciebat animæ prodesse, etiam illa commemorat, quæ per ignorantiam commissa, gratia baptismi & confessio fidei aboleuerat. Et post pauca: Oportet ergò recordari nos priora delicta, etiam ea pro quibus veniam consecuti sumus; vt intuentes quā ingentem modum debiti remissit nobis Deus, & amplius eum diligere possimus, & verecundiam pudoremque concipere, atque ex his corde compungi: considerantes, quod nisi miseratio ipsius subuenisset, tantū illud peccatorum pōdus sine dubio in imis nos inferni pœnis supplicisque pressisset. Paulus etiam illa meminerat, quæ peremerat indulgentia: nos verò nec illa recordamur, quæ post baptismum commisimus, in quibus vti què periculum nobis saluum est, & reos nos atque in vinculis positos tenet. Quod si aliquando ad recordationem venerimus, & visi fuerimus paululum inde cogitare & esse solliciti; statim effugit cogitatio, & transimus ad alia: & nūc integra quidem hora patimur animam nostrā afflictione mœroris huius adstringi. Hæc igitur causa est, quod malis addimus mala, dum priorum memoria non permanet, nec dolor aliquis inuritur pro conscientia delicti. Hinc est, vnde nec ad confessionem accedimus. Quomodo enim confitebimur, quorum ne memoriam quidem tenemus? Et sic consuetudine contemnendi, dum de præteritis dolor nullus est; facilius superuenientibus malis locum damus. Quod si omnis ex anima stimulus auferatur, & cuncta ei securitatis fræna laxentur: quis eam post hæc tenebit, aut quis eam de præceptis reuocabit?

Psal. 50.

Ad veram pœnitentiam que requiruntur.

Matth. 5.

Ezech. 11.

Matth. 26.

Act. 8.

2. Corint. 12.

Non satis est dolere de malis commissis, sed oportet habere propositum deinceps ab illis abstinendi in posterum.

Examen conscientie versus scripturam.

Psal. 4.

Gehenna ob oculos ponenda.

A regno cælorum separari quam lucuolium.

Peccatorum memoria quæ inuoluitur.

Contra eos qui peccatorum suorum recordari & deus autem nolens excipere.

Quid prohibet ubi nihil metuitur, ubi nihil verecundiae, nihil pudoris admittitur, ut non in omnibus perditionis foueas demergatur?

4. AVGVSTINVS libro de Pœnitentiâ medicina, capite nono, vel eodẽ capite in homilia quinquagesima ex quinquaginta: Ascendat homo aduersum se tribunal mentis suæ, si timet illud, quod oportet nos exhiberi ante tribunal Christi, ut illud recipiat vnusquisque quod per corpus gessit, siue bonum siue malum: constituat se ante faciem suam, nẽ hoc ei postea fiat. Nam minatur hoc Deus peccatori, dicẽs: Arguam te, & statuum te ante faciem tuam. Atque ita constituto in corde iudicio, adsit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor. Indẽ quidem sanguis animæ contentis per lachrymas profluat. Postremò ab ipsa mente talis sententia proferatur, ut se indignum homo iudicet participatione corporis & sanguinis Domini: Ut qui separari à regno cælorum timet per vltimam sententiam summi iudicis, per ecclesiasticam disciplinam à sacramẽto cælesti panis interim separetur. Versetur ante oculos imago futuri iudicij, ut cum alij accedunt ad altare Dei, quod ipse non accedit, cogitet quàm sit contremiscenda illa pœna, qua percipientibus aliis vitam æternam, alij in mortem præcipitentur æternam.

5. AMBROSIVS ad virginẽ lapsam, capite octauo: Pœnitentia ergò non verbis agenda est, sed & actu. Hæc autem sic agitur: Si tibi ante oculos ponas de quanta gloria rueris, & de quo libro vitæ nomen tuum sit, & si te iam credas prope ipsas positam tenebras exteriores, ubi erit fletus oculorũ, & stridor dentium sine fine. Cũ hæc certa fide, sicut est, animo conceperis, quia necesse est præuaricatricem animã tartareis pœnis & gehennæ ignibus tradi, nec aliud remedium constitutum esse post baptismum, quàm pœnitentiæ solatiũ, quantumvis afflictionem, quantumvis laborem & indecorem subire esto contenta, dummodò ab æternalibus pœnis libereris. Ergò hæc tu tecum cogitã, & mente retractans, proprii facti tu ipsa iudex esto crudelior. In primis omnis cura vitæ huius intermenda tibi est, & quasi mortuam te existimã, sicut es, quomodo possis reuiuiscere cogita. Deindẽ lumbis tibi accipienda est vestis, & mens ac membra singula digna castigatione puniendã. Reliqua vide infra, quæst. octaua, D. testimonio tertio.

6. CONCILIUM Tridentinum sessione decima quarta, canone quinto: Si quis dixerit, eam contritiõẽ, quæ paratur per discussionem, collectionem, & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum suorum grauitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, & æternæ damnationis in cursum, cum proposito melioris vitæ, non esse verum & vtilem dolorẽ, nec præparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam & magis peccatorem, demũ, illam esse dolorem coactum, & non liberum ac voluntarium, anathema sit.

7. AD Hebræos nono capite: Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium.

8. SOPHONIA primo capite: Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiae, dies calamitatis & miseriae, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbis, dies tubæ & clangoris super ciuita-

Tribunal mentis ascendendum ad comparandam cognitionem.

1. Corint. 5.

Psal. 49. Accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor.

Matth. 25.

Quarũ rerum cogitatione contritiõ coarctatur. Matth. 8.

Non aliud remedium post baptismum, quàm pœnitentiæ solatiũ.

Contritiõ quomodo paratur.

Hebr. 9.

tes munitas, & super angulos excelsos.

9. MATTHÆI vigesimo quinto: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & angelis eius.

10. MARCI nono: Bonum est tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehẽnam, in ignem inextinguibilem, ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

1. C. ESAIÆ trigesimo octauo.
2. PSALMO centesimo decimo octauo.
3. ET trigesimo septimo, ut in textu.

1. D. APOCALYPSIS secundo: Angeli Ephesi Ecclesiæ scribe, &c. Sed habeo aduersum te pauca, quod charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque vnde excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem: venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

2. POSTERIORIS ad Corinthios duodecimo: Timeo, ne iterum cùm venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex iis, qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia & fornicatione, & impudicitia quæ gesserunt.
3. ET capite septimo: Nunc gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur.

4. LVCÆ duodecimo, & MATTHÆI decimo: Timeo eum qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.

5. AMBROSIVS libro primo de pœnitentia, capite primo: Nemo potest benè agere pœnitentiã, nisi qui sperauerit indulgentiam.

6. AVGVSTINVS in libro de Pœnitentiâ medicina, capite vndecimo, vel eodem capite in homilia quinquagesima ex quinquaginta: Iudicet ergo seipsum homo in istis voluntate dum potest, & mores cõuertat in melius, nẽ cùm iam non poterit, etiam præter voluntatem à Domino iudicetur. Et cùm in se protulerit feuerissimã medicinã sententiam, veniat ad antistites, per quos illi in Ecclesia clauis ministrantur, & tanquam bonus incipiens iam esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, à præpositis sacrorum accipiat satisfactiõnis suæ modum, ut in offerendo sacrificio cordis contribulati deuotus & supplex, id tamen agat, quod non solum illi profit ad recipiendam salutem, sed etiam cæteris ad exẽplum: Ut si peccatum eius non solum in grani eius malo, sed etiam in scandalo est aliorum, atque hoc expedire vtilitati Ecclesiæ videtur antistiti, in notitia multorũ, vel etiam totius plebis agere pœnitentiam non recuset, non resistat, nõ lethali & mortifera plagæ per pudorẽ addat tumorem. Meminerit tamen semper, quod superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiã. Quid est enim infelicitus, quid peruersus, de ipso vulnere quod latere nõ potest, non erubescere, & de ligatura illius erubescere?

7. IDEM in Enchiridio au Laurentium, capite sexagesimo quinto: Sed neque de ipsis criminibus quamlibet magnis remittendis in sancta Ecclesia, Dei desperanda est misericordia agentibus pœnitentiam secundum modum sui cuiusque peccati.

In act

Spes veniet.

Ad clauis ecclesiæ post contritiõẽ satisfactiõnis modus accipiendus.

facob. 4. 1. Pet. 1. Infelices qui de ligatura erubescunt, & non deuotus nec.

Psal. 50.

Psal. 37.

Prædixit Ecclesiæ tempora pœnitentiæ constituit.

Peccata per species singulas recolenda.

Esai. 45. secundum lux.

Omnia peccata remittuntur specie in vni colligere.

In actione autem pœnitentiæ, ubi tale crimen commissum est, ut is qui commisit, à Christi etiam corpore separetur, non tam consideranda est mensura temporis, quàm doloris. Cor enim cõtritum & humiliatum Deus non spernit. Verum quia plerũque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba vel quæcunque alia signa procedit, cùm sit coram illi cui dicitur, Gemitus meus à te non est absconditus: rectè cõstituuntur ab his qui Ecclesiæ præsent, tempora pœnitentiæ, ut fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata, extra eam quippe non remittuntur. Ipsa nã que propriè spiritum sanctum pignus accepit, sine quo non remittuntur vlla peccata, ita vt

V.

Est ne Confessio necessaria?

A. Est vtique: non solum autem, ut quidam falsò autumant, interior illa quæ coram Deo quotidie faciendã est Dauidis exẽplo, qui ait: *Domine, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino*: Verum etiam hæc exterior, quæ apud sacerdotem de criminibus peragitur omnibus, quæ post examinatam sedulo conscientiam in mentem homini veniunt.

B. Itã de hominibus Ecclesiæ primitiæ scriptum est: *Multi credentium veniebant confitentis & annunciantes actus suos.*

C. Quam confitendi rationem esse necessariã, non Ecclesiæ modò sacra iura & Patrum veneranda scripta confirmant, sed etiam Christi diuina verba concludunt, declarantque, cùm ait: *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* Atqui remittere vel retinere peccata (cùm iudicis hæc sint officia) nullus rectè potest Sacerdos, nisi peccantis causam, de qua iudicandum est, probè antea cognitã habuerit atque perspectã. Quæ causæ cognitio prius haberi non potest, quàm is, qui expendendum se sacerdoti, vt iudici ac medico suo, absolueudumque tradit, spontaneã confessione vulnera sua sigillatim detegat, atque itã aperiat, vt Sacerdos, vbi peccata soluenda & vbi liganda sint, explicatè cognoscere queat.

TESTIMONIA.

1. A. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesima secunda in Mathæum: Tu ipse tibi iustus sis iudex, exige à teipso rationem & correctionem, largos lachrymarum effunde fluuios, ingentes compunctiõnis gemitus redde, humilimus sis, laboribus ac vigilis teipsum afflige, peccata tua per singulas species recole. Non paruus est hic cruciatus animæ, nec quantus sit, ab alio cognoscitur, nisi ab eo qui compunctus est, qui non ignorat hac re animam in hac vita maximè torqueri: nec est nefcius, quantus dolor ex memoria peccatorum nascatur. Quas ob res iustitiam Deus huic pœnitentiæ in præmium proposuit, dicens: Dic tu prius peccata tua, vt iustificeris. Non est profectò, non est insufficiens ad emendandum via, si cùm omnia secundum speciem in vnũ peccata collegeris, assidue animo deindẽ ipsa uerberes, ac de ipsis continuè mediteris & cogites.

2. PSALMO trigesimo primo, ut in textu.

quibus dimittuntur, cõsequantur vitam æternam.
8. AMBROSIVS in psalmum trigessimũ septimum: Qui pœnitentiam agit, offerre se debet ad pœnam, vt hic puniatur à Domino, non ad supplicia æterna seruetur. Ibidem: Plurimum suffragatur reo verecunda cõfessio, & pœnam quam defensione euitare non possumus, pudore subleuamus. Et sub finẽ: Vt febres in alto sita non queunt mitigari: tũ foras eruperint, spem adferunt desinendi: itã peccatorum morbus dum tegitur, inardescit: si confessionibus proditur, euaporat.

9. IDEM ad virginẽ lapsam capite octauo, vt supra B. testimo. quinto, & infra quæstione octaua, D. testimonio tertio.

a Chryf. hom. 42. in Matth. b Psal. 30. b

c Orig. in psal. 37. hom. 1. & hom. in Leuit. Chryf. h. 3. de sacer. Nylien. orat. in eius qui alios acerbitus iudicat.

d A. B. 19. d

e Concil. Later. can. 21. Florent. & Trid. sess. 14. cap. 5. f Clemens epist. 1. ad Hæret. Dom. Dionys. epist. 3. ad Demoph. Tert. de pœni. Orig. in psal. 37. hom. 1. & 2. & h. m. in Leuit. Cyp. de laps. Pacianus in parenesi ad pœnit. Hieron. in cap. 10. Ecclesiast. Chryf. homil. 30. in Genes. & 10. in Math. g Ioan. 20. e

h Aug. li. 20. de ciuit. Dei c. 9. Greg. hom. 26. in Euan. Chryf. li. 3. de sacer. & hom. 5. de verb. Elia. Hieron. ad Heliod. epist. 1. i Concil. Lateran. cano. 21. v. orationem. cap. 25. Orig. homil. 1. & 2. in psal. 37.

Medici animarum in Ecclesia.

Laboriosa per pœnitentiã remissio. Psal. 6.

Nõ erubescit sacerdos indicare peccatum & querere medicinam.

Psal. 31.

pronunciabo aduersum me iniustitiam meam, & tu remisisti impietatem co. dis mei.

5. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio, vt sup. quæst. prima, C. testimonio octauo.

6. GREGORIUS Nyssenus oratione ad eos qui durius & acerbius alios iudicant, atque condemnant, quique conuersione indigent, & poenitentia, siue in mulierem peccatricem: Afflictionis participem, & socium sume sacerdotem, vt patrem: quis enim tam falsè nominatur pater, aut tam duro atque adanantino animo præditus est, qui non filiis moerentibus doleat, & gaudetibus lætet? Sacerdos ita tristatur ob peccatum illius, quem propter religionem habet lætè filij: vt Iacob vasa tunicæ Ioseph sanguine conspersa quærebatur, vt Dauid luxit Absalonis interitum, vt Heli Ophnim & Phineem, qui in acie ceciderant, vt Moyses impium populum, qui rerum nouarum studiosus vitulum sibi conflauerat. Quamobrem maior tibi in eo fiducia sit, qui te in Deo genuit, quam in illis, à quibus corpore procreatus es. Audacter ostēde illi, quæ sunt recondita: animi arcana tanquam occulta vulnera medico retere. Ipse & honoris & valetudinis tuæ rationem habebit. filiorum dedecore magis mouentur parentes, quam ipsi filij. Nam vt filiorum gloria ad parentes pertinet, sic etiam dedecus & turpitudine. Incertus est, fratres, terminus vitæ: discendum est, cum illi, qui corporis valetudinis rationem habent, se ipsos expurgent ante Canicula exortum, nè, quod humidum in illis est, vehementi ipsius ardore corrumpatur, & morbos pariat, eos qui animi curam gerunt, incertum mortis diem non anteuertere, & ardorem excreuantis illius ignis, qui in æternum comburi, & nullum vnquam refrigerium admittit. Drachmam Euangelicam, quam acceperas, & qua diues effectus fueras, ignauia tua perdidisti? poenitentia lucernam accende. Inclinare diligenter. Illam in terrenis affectionibus defossam conquire, inuentam tolle, atque conserua, vt nos vicini gratulemur, & eo gaudio afficiamur, quod est in Christo.

Gen. 37. 2. Reg. 18. 1. Reg. 4. Exo. 32.

Animi arcana vulnera, sacerdoti vt medico reterenda.

Idque ante vitæ incertum terminum faciendum.

B. ACTORVM decimonono, vt in textu. I. C. CONCILIUM Lateranense magnum sub Innocentio tertio, canone vigesimoprimo: Omnis vtriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis peruenerit, omnia sua solus peccata cõfiteatur fideliter saltem semel in anno proprio sacerdoti, & iniunctam sibi poenitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reuerenter ad minus in Pascha Eucharistiæ Sacramentum: nisi forte de consilio proprii Sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendum: alioquin & viuens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura. Vnde hoc salutare statutum frequenter in Ecclesiis publicetur, nè quisquam ignorantia cæcitate velamen excusationis assumat. Si quis autem alieno Sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata, licentiam prius postulet & obtineat à proprio sacerdote, cum aliter ipsum non possit soluere vel ligare. Sacerdos autem sit discretus & cautus, vt more periti medici superinfundat vinum & oleum vulneribus sauciati, diligenter inquirens & peccatoris circumstantias & peccati, per quas prudenter intelligat, quale ille

consiliū debeat exhibere, & cuiusmodi remedium adhibere, diuersis experimentis vtendo ad sanandum ægrotum. Caucaut autem omnino, nè verbo vel signo vel alio quouis modo prodatur aliquatenus peccatorem, sed si prudentiori cõsilio indigerit, illud absque vlla expressione personæ cautè requirat: quoniam qui peccatum in poenitentiali iudicio sibi d'ectum præsumpserit reuelare, non solum sacerdotali officio deponendum decernimus, verumetiam ad agendam perpetuam poenitentiam ip' arctum monasterium detrudendum.

2. CONCILIUM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Ad oris Confessionem pertinet, vt peccator omnia peccata quorum memoriã habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter, & c. Minister huius Sacramenti est Sacerdos habens auctoritatem absoluedi vel ordinariam, vel ex commissione superioris.

3. CONCILIUM Tridētinum sessione decima-quarta, capite quinto: Ex institutione Sacramenti Poenitentia iam explicata, vniuersa Ecclesia semper intellexit institutum etiam esse à Domino integram peccatorum Cõfessionem, & omnibus post baptismum lapsis iure diuino necessariam existere: quia Dominus noster Iesus Christus, è terris ascēsurus ad cælos, sacerdotes sui ipsius vicarios reliquit, tanquam præsidēs & iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quæ Christi fideles ceciderint, quo pro potestate clauium remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuncient. Constat enim, sacerdotes iudicium hoc incognita causa exercere non potuisse, nec æquitatem quidem illos in poenis iniungendis seruare potuisse, si in genere d'utaxat, & non potius in specie, ac sigillatim suis ipsi peccata declarassent. Ex his colligitur, oportere à poenitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem suū discussionem conscientiam habent, in cõfessione recenferi, etiam si occultissima illa sint, & tantum aduersus duo vltima Decalogi præcepta commissa, quæ nonnunquam animum grauius sauciant, & periculosiora sunt iis quæ in manifesto admittuntur. Nam venalia, quibus à gratia Dei nõ excludimur, & in quæ frequentius labimur, quanquam rectè & vtiliter, citraque omnem præsumptionem in confessione dicantur, quod piorum hominum vsus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt. Verum cum vniuersa mortalia Peccata etiã cogitationis, homines iræ filios & Dei inimicos reddant, necessum est omnium etiam veniam cum aperta & verecunda confessione à Deo querere. Itaque dum omnia quæ memoria occurrunt peccata Christi fideles confiteri student, proculdubio omnia diuinæ misericordiæ agnoscenda exponunt. Qui verò secus faciunt, & scianter aliqua retinent, nihil diuinæ bonitati per sacerdotem remittendum proponunt. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico detegere, quod ignorat, medicina non curat. Colligitur præterea etiam eas circumstantias in confessione explicandas esse, quæ speciem peccati mutant, quod sine illis peccata ipsa neque à poenitentibus integrè exponantur, nec iudicibus innotescant: & fieri nequeat, vt de grauitate criminum rectè censere possint, & poenam quam oportet, pro illis, poenitentibus imponere. Vnde alienum à ratione est, docere circumstantias

Circumstantiarum confessio.

Confessio sacramentalis non est impossibilis aut carnificina conscientie.

Psal. 18.

Confessio ali quid publicè esse potest.

Secreta Confessione Sacramentali vti est ab initio Ecclesiæ.

De annua confessione præceptum Ecclesiæ renouatur.

Nõ erubescat, confiteri peccator huic qui presert. Sacerdotibus cogitationes malas peccandas docuit D. Petrus.

Confitendo vt peccatorum sacerdoti pro eidentem sua peccata confessuri.

stantias has ab hominibus ociosis excogitatas fuisse, aut vnã tantum circumstantiam confitentiam esse, nempe peccasse in fratrem. Sed & impium est, Confessionem, quæ hac ratione fieri præcipitur, impossibilem dicere, aut carnificinam illam conscientiarum appellare. Constat enim, nihil aliud in Ecclesia à poenitentibus exigì, quàm vt postquam quisque diligentius se excusserit, & conscientia suæ sinus omnes & latebras explorauerit, ea peccata confiteatur, quibus se Dominum & Deum suū mortaliter offendisse meminerit: reliqua autè peccata, quæ diligenter cogitantur non occurrunt, in vniuersum, eadem Confessione inclusa esse intelliguntur: pro quibus fideliter cum Propheta dicimus: Ab occultis meis munda me Domine. Ipsa verò huiusmodi Confessionis difficultas, ac peccata detegendi verecundia, grauis quidem videri posset, nisi tot tantisque commodis & cõsolationibus leuaretur, quæ omnibus dignè ad hoc sacramentum accedentibus, per Absolutionem certissimè cõferuntur. Cæterum quo admodum confitèdi secretè apud solum sacerdotem, est Christus nõ vetuerit, quin aliquis in vindictam suorum scelorum & suū humiliationem, cum ob aliorum exemplum, tum ob Ecclesiæ offensæ ædificationem, delicta sua publicè confiteri possit: non est tamen hoc diuino præcepto mandatū, nec satis consultò humana aliqua lege præcipitur, vt delicta, præsertim secreta, publica essent cõfessione aperienda. Vnde cum à sanctissimis & antiquissimis Patribus, magno vnanimique consensu, secreta Confessio sacramentalis, qua ab initio Ecclesiæ sancta vsa est, & modò etiam vtitur, fuerit semper commendata: manifestè refellitur inanis eorum calūnia, qui eam à diuino mandato alienam, & inuentum humanum esse, atque à Patribus in Concilio Lateranensi cõgregatis, inuitiū habuisse, docere nõ verètur. neque enim per Lateranense Conciliū Ecclesiæ statuit, vt Christi fideles cõfiterètur, quod iure diuino necessariū & institutū esse intellexerat: sed vt præceptū Cõfessionis, saltè semel in anno, ab omnibus & singulis, cum ad annos discretionis peruissent, impleretur. vnde iã in vniuersa Ecclesia, cum ingenti animarū fidelium fructu, obseruatur mos ille salutaris cõfiteđi sacro illo & maximè acceptabili tẽpore Quadragesimæ: quem morem hæc sancta Synodus maximè probat & amplectitur, tãquam piū & meritò retinendum.

4. CLEMENS epist. i. ad fratrem Domini: Quod si forte alicuius cor vel liuor, vel infidelitas, vel aliquid malū ex his quæ superius memorauimus, latenter irrepserit, non erubescat, qui animæ suæ curam gerit, confiteri hæc huic qui præest, vt ab ipso per verbum Dei & consilium salubre curetur, quò possit integra fide & operibus bonis poenias æterni ignis effugere, & ad perpetuam vitæ præmia peruenire. Et infra: Instruebat B. Petrus actus fug vitæ omni hora custodire, & omni loco Deum respicere: firmiter scire, cogitationes malas, cordi suo aduenientes, mox ad Christum allidere, & sacerdotibus Domini manifestare.

5. DIONYSIUS Arcopagita epistola octaua ad Demophilum: Tu verò præcidentem sacerdoti impium (vt ais) atque peccatorem nescio quo pacto contra disciplinæ ordinem adstans calce abiiecisti ac repulisti. Cum ille quidem verecundè (quod oportuit) fateretur se ad peccatorum remedia quæ

reda venisse: neque; exhorruisti insuper & sacerdotè optimum lacerare conuiciis, miserabilem eum dicens, qui poenitentem atque impium iustificasset. 6. TERTIUS in lib. de poenitentia: Tantum releuat confessio delictum, quantum dissimulatio axaggerat. Confessio enim, satisfactionis cõsiliū est: dissimulatio, contumacia. Huius igitur poenitentia secunda & vnus, quãto in arcto negociū est, tanto operosior probatio, vt non sola cõscientia præferatur, sed aliquo etiã actu administretur: Is actus, qui magis Græco vocabulo exprimitur & frequentatur, exomologesis est, qua delictum Domino nostrum confitemur, non quidem vt ignaro, sed quatenus satisfactio confessione disponitur; confessione poenitentia nascitur, poenitentia Deus mitigatur. Itaque exomologesis profertendi & humiliandi hominis disciplina est, conuersationem iniungens misericordiæ illicem. De ipso quod habitu atque victu mandat, sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus deicere, illa quæ peccauit, tristi tractatione mutare: cæterum, pastum & potum pura nõsse, non ventris scilicet, sed animæ causa: plerumquæ verò ieiuniis preces alere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesque ad Dominum Deum tuum, presbyteris aduolui, & aris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ iniungere. Hæc omnia exomologesis, vt poenitentiam commendet, vt de periculi timore Dominum honoret, vt in peccatorem ipsa pronuncians pro Dei indignatione fungatur, & temporali afflictione æterna supplicia non dicam frustretur, sed expungat. Cum igitur prouoluit hominem, magis releuat: cum squalidū facit, magis mundatum reddit: cum accusat, excusat: cum cõdemnat, absoluit. Inquãtum non peperceris tibi, intantū tibi Deus, crede, parcat. Plerosque tamen hoc opus vt publicationem sui aut suffugere, aut de die in diem differre, præsumo, pudoris magis memores, quàm salutis: velut illi, qui in partibus verecundioribus corporis contracta vexatione, conscientiam mendacium vitant, & ita cum erubescētia sua pereunt. Intolerandum scilicet pudori Domino offenso satisfacere, saluti producta reformari. Næ tu verecundia bonus, ad delinquendum expandēs frontē, ad deprecandum verò subducens. Ego rubori locum non facio, cum plus de detrimento eius acquiro, cum ipse hominem quodammodò exhortatur: Nè me respexeris, dicēs, pro te mihi melius est perire. Certè periculum eius tunc si forte onerosum est, cum penes insultaturos in risloquio consistit, vbi de alterius ruina alter attollitur, vbi prostrato supercenditur. Cæterum inter fratres atque confertos, vbi communis spes, metus, gaudium, dolor, passio (quia communis spiritus de cõmuni Domino & patre) quid tuos aliud, quã te opinaris? Quid confortes casuum tuorum, vt plausores fugis? Non potest corpus de vnus membri vexatione letum agere: condoleat vniuersum & ad remedium conlaboret, necesse est. In vno & altero Ecclesia est, Ecclesia verò Christus. Ergò cum te ad fratrum genua protendis, Christū contractas, Christū exoras. Acquē illi cum super te lachrymas agūt, Christus patitur, Christus Patrē deprecatur. Facile impetratur semper, quod filius postulat. Grãde planè emolumētum verecundia, occultatio delicti pol-

De vtilitate Confessionis & satisfactionis.

Satisfactio operæ.

Presbyteris aduoluit.

Contra eos qui ob pudorē & verecundia refugiant confiteri peccata & satisfacere.

licetur. Videlicet si quid humanæ notitiæ subdu-
xerimus, proinde & Deum celabimus. Ad eone
existimatio hominū & Dei conscientia cōparan-
tur? An melius est damnatum latere, quā palam
absolui? miserū est sic ad exomologesin peruenire.
Et postea: Si de exomologesi retractas, gehennam
in corde cōsidera, quā ibi exomologesin extinguit:
& pœnē prius magnitudinē imaginare, vt de reme-
dij adoptione nō dubites. Iterum post pauca: Igitur
cūm scias aduersus gehennā post prima illa in-
tinctionis dōminicæ monimēta, esse adhuc in exo-
mologesi secunda subsidia, cur salutem tuam dese-
ris? Cur cessas aggredi, quod scias mereri tibi? mu-
tæ quidem animæ & irracionales, medicinas sibi di-
uinitus attributas in tempore agnoscunt. Cer-
uus sagitta transfixus, vt ferrum & irreuocabi-
les moras eius de vulnere expellat, scit sibi di-
ctamno medendum. Hirundo si excæcauerit pul-
los, nouit illos oculare rursus de sua chelidonia.
Peccator restituendo sibi institutā à Domino exo-
mologesin sciēs pręteribit illam, quæ Babylonium
regem in regna restituit? Diū enim potentiam Do-
mino immolārat, septenni squalore exomologesin
operatus, vnguium leoninum in modum efferatio-
ne, & capilli in curia horrorem aquilinum præfe-
rēte. Proh malæ tractationis: Quem homines per-
horrebant, Deus recipiebat. Contrā autem Ægy-
ptius imperator, qui populum Dei aliquando af-
flictum diū Domino suo denegatum persecutus,
in prælium irruiit, post tot documenta plagarum,
discidio maris, quod soli populo peruium licebat,
reuolutis fluctibus perit. Pœnitentiam enim & mi-
nisterium eius exomologesin abiecerat. Quid ego
vltrā de istis duabus humanæ salutis quasi Pharis,
styli potius negocium, quā officium conscientie
meæ curans? Peccator enim omnium notarum
cūm sim, nec vlli rei nisi pœnitentiæ natus, nō facile
possum super illa tacere, quam ipse quoque & stir-
pis humanæ & offensæ in Dominum princeps
Adam, exomologesi restitutus in paradysum suum,
non tacet.

7. ORIGENES homilia prima in Psalmum tri-
gesimumseptimum, vide supra hac eadem quæst.
A. testimonio tertio.

8. IDEM homilia secunda in Psalmum eundem:
Omnibus igitur flagellis emendari, verberari que
paratus sum, & nihil horum recuso, tantum vt sup-
plicia æterni ignis effugiam. Ego in flagella para-
tus sum, & dolor meus coram me est semper. Ante
oculos meos habeo dolorem meum, vt futuros
pœnarum dolores, præsentibus possum doloribus
compensare. Quoniam iniquitatem meam pro-
nuncio. Pronunciationem iniquitatis, id est, con-
fessionem peccati, frequentius diximus. Vide
ergo quid edocet nos scriptura diuina, quia oportet
peccatum nō celare intrinsecus. Fortassis enim
sicut ij, qui habent intus inclusam escam indige-
stam, aut humoris vel phlegmatis stomacho gra-
uiter & molestē imminentiā, si vomuerint, reuelā-
tur: ita etiam hi qui peccauerunt, si quidem occul-
tant & retinent intra se peccatum, intrinsecus vr-
gentur, & propemodum suffocantur à phlegmate
vel humore peccati. Si autem ipse sui accusator
fiat, dum accusat semetipsum, & confitetur, simul
cuomit & delictum, atque omnem morbi digerit
causam. Tantummodò circumspice diligentius,

cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius
medicum, cui debeas causam languoris exponere,
qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum
flente, qui condolendi & compatiendi nouerit di-
sciplinam: vt ita demum si quid ille dixerit, qui se
prius & eruditum medicum ostenderit, & mise-
ricordem, si quid consilij dederit, facias & se-
quaris: si intellexerit, & prauiderit talem esse lan-
guorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesie
exponi debeat & curari, ex quo fortassis & cæteri
edificari poterunt, & tu ipse facile sanari, multa
hoc deliberatione, & satis perito medici illius cō-
silio curandum est.

9. IDEM homilia secunda in Leuiticum, vt sup.
A. testimonio quarto.

10. CYPRIANVS in tractatu vel sermone de
lapsis: Denique quanto & fide maiores, & timore
meliores sunt, qui quanuis nullo sacrificij aut li-
belli facinore constricti, quoniam tamen de hoc
vel cogitauerunt, hoc ipsum apud sacerdotes
Dei dolenter & simpliciter confitentes, exomolo-
gesin conscientie faciunt, animi sui pondus expo-
nunt, saluarem medelam paruis licet & medicis
vulneribus exquirunt, sciētes scriptum esse: Deus
non deridetur. Iterum paulò post: Confiteantur
singuli, quæso vos fratres, delictum suum, dum ad-
huc qui deliquit, in sæculo est, dum admitti con-
fessio eius potest, dum satisfactio & remissio facta
per Sacerdotes apud Dominum grata est. Conuer-
tamur ad Dominum mente tota, & pœnitentiam
criminis, veris doloribus exprimentes, Dei miseri-
cordiam deprecemur.

11. PACIANVS in paranesi ad pœnitentiā, siue
in libello de pœnitentiā & confessione: Vos pri-
mum appello fratres, qui criminibus admisis,
pœnitentiam recusatis, vos inquam post impuden-
tiam timidos, post peccata verecundos: qui pec-
care non erubescitis, & erubescitis confiteri. Et
paulò post: Ecce iterum Apostolus ad Sacerdo-
tem? Manus citò nulli imponas, nec communices
peccatis alienis. Quid facies tu, qui decipis Sacer-
dotem? qui aut ignorantem fallis, aut non ad ple-
num scientem probandi difficultate confundis?
Rogo ergo vos, fratres, etiam pro periculo meo
per illum Dominum, quem occulta non fal-
lunt, desinite vulneratam tegere conscientiam.
Prudentes ægri medicos non verentur, ne in oc-
cultis quidem corporum partibus etiam secatu-
ros, etiam perusturos, meminimus quosdam, remo-
ta etiam & verecunda membrorum non erubescē-
tes, in ferro & cauterio, & grauissima illa pulueris
mordacitate durasse, & quantum est illud, quod
homines præstiterunt? peccator timebit? pecca-
tor erubescet perpetuam vitam præsentī pudore
mercari? & offerenti manus Domino vulnera malè
tecta subducat? & habet aliquid, quod in illo eru-
bescat, qui Dominum læsit? An sic illi melius est
perire, nē tu, pudore timidus, sine pudore moria-
ris, non faciens pudori locum, plus de detrimento
eius acquiras, cui pro te melius est perire? Quod
si fratrum oculos erubescitis, cōsortes casuum ve-
strorum timere nolite. Nullum corpus mēbrorum
suorum vexatione latatur, immò pariter dolet, &
ad remedium conlaborat: In vno & altero Ecclesia
est, Ecclesia verò Christus, atq; idē qui fratribus
peccata sua non tacet, Ecclesie lachrymis adiutus
Christi

Exomologesin gehennam extinguit.

Post baptismum in exomologesin secunda subsidia.

A Domino instituta exomologesin. Dan. 4.

Exodi 14.

Psalm. 17.

Confessionis peccatorum necessitas. Egredi similitudo.

Qualis Confessarius querendus sit.

Confessionem aliquando publicam esse conuenit.

Confessio apud Sacerdotes.

Galat. 6.

Remissio per Sacerdotes in hac vita.

Contra eos qui confiteri erubescunt.

Timor in eos qui fide aut nō integre confitentur Sacerdoti.

Simile.

Christi precibus absoluitur. Nunc ad eos sermo
fit qui bene ac sapienter vulnera sua pœnitentiæ
nomine confitentes, nec quid sit pœnitentia, nec
quæ vulnerum medicina, nouerūt: similesque sunt
illis, qui plagas quidem aperiuunt ac tumores, me-
dicisque etiam adidentibus confitentur: sed ad-
moniti, quæ imponenda sunt, negligunt, & quæ
bibenda, fastidiunt.

12. HIERONYMVS in caput decimum Eccle-
siastæ super ea verba, Si momorderit serpens in
silentio: si quem Diabolus occulte momorderit,
& nullo conficio eum peccati veneno infecerit: si
tacuerit qui percussus est, & non egerit pœniten-
tiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit
confiteri: magister qui linguam habet ad curandū,
facile ei prodesse non poterit. Si enim erubescat
ægroto vulnus medico confiteri, quod ignorat
medicina non curat.

13. CHRYSOSTOMVS homilia trigesima in
Genesis, & homilia decima in Matthæum, vt sup.
quæstione decima de Eucharistia, D. testimonio
sexto & septimo.

14. IOANNIS vigesimo, vt in textu.

15. AVGVSTINVS libro vigesimo de Ciuitate
Dei, capite nono, vt supra, quæstione prima, B. te-
stimonio decimoquinto.

Contra eos qui rectè quidem confitentur, sed satisfactio nem imponitur aut Sacerdotis consilia negligunt.

Ecclesiæ.

Peccati venenum per confessionem commendandum.

Quod ignorat medicina non curat.

16. GREGORIUS homilia vigesima sexta in
Euangelia, vt sup. ibid. B. testimonio octauo.

17. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacer-
dotio, & homilia quinta de verbis Esaiæ, ibidē,
C. testimonio octauo, & B. testimonio decimo sexto.

18. HIERONYMVS ad Heliodorum, ibidē,
B. testimonio decimo quarto.

19. CONCILIVM Lateranense canone vigesi-
moprimo, vt supra, hac eadem quæstione, C. testi-
monio primo.

20. CONCILIVM Vuormatiense capite vigesi-
mo quinto: Pœnitentibus, secundum differentiam
peccatorum, sacerdotis arbitrio pœnitentiæ de-
cernuntur. Debet itaque Sacerdos in pœnitentia
danda singulorum causas singulatim considerare,
originem quoque, modumque culparum, & affe-
ctus gemitusque delinquentium diligenter exami-
nare, manifesteque cognoscere: temporum etiam
& personarum, locorum quoque & ætatum quali-
tates inspicere, vt etiam pro consideratione loco-
rum, ætatum vel temporum, seu pro qualitate delin-
quentis, à sacris regulis oculos non reflectat.

21. ORIGENES homilia prima & secunda in
Psalmum trigessimumseptimum, vt supra, A. testi-
monio tertio, & C. testimonio septimo.

Confessarii officium.

V. I.

Quomodo Patres de Confessione scribunt?

A. Hi certè non modò confitendi vtilitatem & vsum, qui semper in Ecclesia
fuit, sed ius etiam atque necessitatem nobis magno consensu commendant com-
probantque.

B. Vt verò è plurimis paucos & probatissimos illos testes producamus, sic ha-
bet in primis Magnus ille Basilus: "Necessarium videtur his quibus dispensatio
Myteriorum Dei commissa est, confitenda esse peccata. Sic enim & hi, qui anti-
quitus pœnitebat, inueniuntur apud sanctos confessi esse peccata sua.

C. Tum Cyprianus, Confiteantur, inquit, singuli, quæso vos fratres, delictum
suum, dum adhuc qui delinquit, in sæculo est, dum admitti eius confessio potest,
dum Satisfactio cuiusque & remissio facta per Sacerdotes apud Dominum gra-
ta est.

D. Accedit his Augustini sententia, qui docet in hunc modum: Agite pœnitē-
tiam qualis agitur in Ecclesia, vt oret pro vobis Ecclesia. Nemo sibi dicat, Oc-
cultè ago, apud Deum ago: nouit Deus qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergo
sine causa dictum est: *Quæ solueritis in terra, soluta erunt in celo*: Ergo sine causa
sunt clauis datæ Ecclesie Dei? Frustramus Euangelium Dei, frustramus ver-
ba Christi? Promittimus vobis, quod ille negat? Nōne vos decipimus? Tum
alibi, "Sunt, inquit, qui sufficere sibi ad salutem autumant, si soli Deo, cui nihil
occultum est, quem nullius latet conscientia, sua confiteantur crimina. Nolunt
enim aut erubescunt, siue dedignantur se ostendere Sacerdotibus, quos tamen
inter lepram & lepram discernere per legislatorem constituit Dominus. Sed
nolo, vt ipsa decipiari opinione, quatenus confundaris confiteri coram Do-
mini Vicario, vel tabescens præ rubore, vel ceruicosus præ indignatione. Nam
ipsum similitur subeundum est iudicium, quem Dominus sibi non dedignatur
Vicarium.

Quæst. 288. in regulis breuioribus. Vide etiam quæst. 229. & in epist. canonice ad Amphilo-chium, can. 73. b. De lapsis, vide eundem epist. 10. & 55.

Homil. 49. ex 50. Item homil. 41. & 50. ca. 10. 11. & 16.

Math. 18. Ioan. 20. c.

Lib. 2. de viciis. infirmo. cap. 4.

Leuit. 15. & 24. Luc. 17. & Math. 8. a.

f. Epist. 91. ad Theodorum Foroiuliensem Epist. Vide eundem epist. 80. ad Episcop. campaniar.

g. Tim. 1. b.

E. Nec minus est evidens, quod Leo ille Magnus scriptum reliquit: Multiplex misericordia Dei ita lapsibus subvenit humanis, vt non solum per Baptismi gratiam, sed etiam per Pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternæ, vt qui Regenerationis donum violassent, proprio se iudicio condemnantes, ad remissionem criminum peruenirent: sic diuinæ bonitatis præfidiis ordinatis, vt indulgentia Dei, nisi supplicationibus Sacerdotum, nequeat obtineri. Mediator enim Dei & hominum homo. CHRISTVS IESVS; hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, vt & consentientibus Satisfactionem pœnitentiæ darent, & eadem salubri satisfactione purgatos, ad communionem Sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent.

TESTIMONIA.

1. B. BASILIUS in regulis breuioribus, siue quæstionibus compendiò explicatis, quæstione ducentesima octogesima octaua. Necessarium videtur, &c. vt in textu.

2. IDEM quæstione ducentesima vigesima nona compendiò explicata: Interrogatio. Nunquid flagitiosè facta, abiecta omni verecundia, enunciari apud omnes debeant, an apud aliquos tantummodo? & si hoc, apud quos, & cuiusmodi? Responso: Omnino in peccatorum confessione eadem ratio est, quæ etiam in apertione vitiorum corporis. Vt igitur vitia corporis nequaquam quibusuis temerè homines aperiunt, sed iis tantummodo, qui rationem, quæ ea curanda sunt, teneat: eodem modo etiam peccatorum confessio fieri debet, apud eos videlicet, qui ea possunt curare, consentaneum in modum illi, quod scriptum est, Vos qui firmiores estis, imbecillitates infirmiorum portate. hoc est, tollite diligentia & cura vestra.

Non quibusuis confitentur.

Rom. 15.

Confessio.

3. IDEM in epistola tertia canonica ad Amphilo- chium, canone septuagesimo tertio: Sin autem vnusquisque eorum qui in prædictis peccatis fuerit, confessus bonus euaserit, & is cui à Dei benignitate ligandi & soluendi credita est potestas, si sit clementior, videns summam eius qui peccauit confessionem ad diminuendum pœnarum tempus, non est dignus damnatione, cum quæ est in scripturis, nobis historia significet, quæ qui cù maiori labore confitentur, Dei misericordiam celeriter apprehendant.

Match. 18. Ioh. 10.

1. C. CYPRIANVS in tractatu vel sermone de lapsis: Confiteantur singuli, &c. vt in textu. & sup. quæst. quinta, C. testimonio nono.

Lib. 3. epist. 14.

Precibus & operibus satisfacere.

2. IDEM epistola decima ad Presbyteros & Diaconos; Hæc qui subtrahit fratribus nostris, decipit miseros, vt qui possunt agentes pœnitentiam veram Deo patri misericordie precibus & operibus suis satisfacere, seducantur, vt magis pereant, & qui erigere se possent, plus cadant. Nam cum in minoribus peccatis agant peccatores pœnitentiam iusto tempore, & secundum disciplinæ ordinem ad exomologesim veniant, & per manus impositionem Episcopi & cleri, ius communicationis accipiant, nunc crudo tempore persecutione adhuc perseuerante, nondum restituta Ecclesiæ ipsius pace, ad communicationem admittuntur, & offertur nomen eorum, & nondum pœnitentia acta, nondum exomologesi facta, nondum manu eis ab Episcopo & clero imposta, Eucharistia illis datur, cum scriptum sit: Qui ederet panem aut biberit cali-

Exomologesim. 1. Corint. 11.

cem Domini, indignè reus erit corporis & sanguinis Domini.

Lib. 1. epist. 3.

3. E. r. epistola quinquagesima quinta ad Cornelium: Honor ergo datur Deo, quando sic Dei maiestas & censura contemnitur, vt cum se ille indignari & irasci sacrificantibus dicat, & cum pœnas æternas & supplicia perpetua comminetur, proponatur sacrilegis atque dicatur, ne ira eogiteur Dei, ne timeatur iudicium Domini, ne pulsetur ad Ecclesiam Christi, sed sublata pœnitentia, nec vlla exomologesi criminis facta, despectis Episcopis atque calcatis, pax à presbyteris verbis fallacibus prædicetur, ne lapsi surgant, aut foris positi ad Ecclesiam redeant, communicatio non communicantibus offeratur? Quibus etiam non satis fuit ab euangelio recessisse, spem lapsis satisfactionis & pœnitentiæ sustulisse, fraudibus inuolutos, vel adulteriis commaculatos, vel sacrificiorum funesta contagione pollutos, ne Deum roarent, ne in Ecclesia exomologesim criminum facerent, ab omni sensu & fructu pœnitentiæ remouisse, nisi foris sibi extra Ecclesiam, & contra Ecclesiam constituisset conuenticulum perditæ factiois, cum malè sibi consciorum & Deum rogare ac satisfacere nolentium caterua conflueret.

Criminis exomologesim.

In Ecclesia exomologesim criminum facere.

Satisfacere nolentium caterua.

1. D. AVGVSTINVS homilia quadragesimana nona ex libro quinquaginta homiliarum: Agite pœnitentiam, &c. vt in textu.

Eadem verba habet Ambrosius in exhortatione ad pœnitentiam. Deo ac sacerdoti peccata confiteri.

2. IDEM homilia quadragesima prima ex libro quinquaginta homiliarum: Non solum post pœnitentiam ab istis vitis se homo seruare debet, sed & ante pœnitentiã, dum sanus est: quia si ad vltimum vitæ steterit, nescit si ipsam pœnitentiam accipere, ac Deo & sacerdoti peccata sua confiteri poterit.

Rom. 8.

Peccatorum visus implicatus, ad clanculum Ecclesiæ confugere debet. Math. 16.

3. E. r. homilia quinquagesima ex libro eodem, capite decimo: Quisquis post baptismum aliquorum pristinorum malorum opere obligatus tenetur, vt que ad eò sibi inimicus est, vt adhuc dubitet vitam mutare, dum tempus est, cum ita peccat, & viuat. Nam vtique quod ipse perseuerans peccat, thesaurizat sibi iram in die ire & reuelationis iusti iudicij Dei. Quod autem adhuc viuat, patientia Dei ad pœnitentiã eum adducit. Implicatus ergo tam mortiferis vinculis peccatorum detrectat aut differt, aut dubitat confugere ad ipsas clauas Ecclesiæ, quibus soluat in terra, vt sit solutus in celo: & audeat sibi post hanc vitam, quia tantum Christianus dicitur, salutem aliquam polliceri.

4. I B I

Math. 16.

4. IBIDEM capite vndecimo: Iudicet ergò se ipsum homo in istis voluntate dum potest, & mores conuertat in melius, ne cum iam poterit, etiam præter voluntatem à Domino iudicetur, & cæ. vt supra, quæstione quarta de pœnitentia, D. testimonio & septimo.

5. E. r. capite decimosexto: Sed fac incertum esse, vtrum ignoscat Deus. Quid perdit cum supplicat Deo, qui salutem perdere non dubitauerit, cum offenderet Deum? Quis enim certus est, quod etiam Imperator ignoscat? Et tamen pecunia funditur, maria transeantur, procellarum incerta subeuntur, & penè vt mors vitetur, mors ipsa suscipitur. Supplicatur deinde per homines homini, sine dubitatione fiunt ista, quum sit dubium quo sine proueniant, & tamen certiores sunt clauas Ecclesiæ, quam corda regia. Quibus clauibus quodcumque in terra soluitur, etiam in celo solutum esse promittitur. Et multò est honestior humilitas, qua se quisque humiliat Ecclesiæ Dei, & labor minor imponitur, & nullo temporalis mortis periculo mors æterna vitatur.

Nò soli Deo, sed & sacerdoti confitentur.

Psalm. 116. 1. Corint. 10.

Luc. 17.

Iacob. 5.

Malach. 8.

Modus confitendi.

6. MATTHÆI decimos octauo, vt sup. quæstio. prima, B. in textu.

7. IOANNIS vigesimo, ibidem.

8. AVGVSTINVS in libro secundo de visitatione infirmorum, capite quarto: Sūt quidam qui sufficere sibi ad salutem autumant, si soli Deo, & c. Et quibusdam interpositis: Ergò ad te venire roges sacerdotem, & fac ipsum conscientiarum tuarum penitus participem. Non seducas te somniantium illa superstitione, quæ in visitando confirmat, quia saluat sacerdote inconsulto ad Deum peccatorum confessio. Nos autem non abnegamus, quin sit ad Deum frequenter referenda confessio peccatorum. Beatus enim qui tenebit & allidet paruulos vel maximos suos ad petram. Petra autem Christus est. Sed testamur, & testatur illa sancta doctrina, ne tibi applaudentium faueas auribus, quoniam prius eges sacerdotis, qui mediator sit ad Deum tuum, salubri iudicio: alioquin & sub lege, & sub gratia: Ire, & ostendite vos sacerdotibus, responsum diuinum quomodo consummaretur? Confitemini alterutrum peccata vestra, quomodo completeretur? Ergò cicatricum tuarum arbiter Dei vice, Dominus adhibeatur presbyter, & reuela ei vias tuas, & ipse tibi exhibebit antidotum reconciliationis. Deinde capite quinto ita subiunxit: Adstantem coram te sacerdotem angelum Dei existima. Labia quidem sacerdotis, air Malachias, custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius. Angelus enim Domini exercituum est. Et cum qua & Deum & Angelum eius docet reuerentia, Dei ministrum affare: Aperi ei penetralium tuorum abditissima latibula, conscientiarum verecundarum penitiora reuela repagula. Non te pudeat coram vno dicere, quod te nò puduit forsitan coram multis & cum multis facere: nam humanum est peccare, Christianum est à peccato desistere, diabolicum est perseuerare. Ergò quæ mentem grauius exacerbant facinora, Dei angelo manifesta, nihil obscurum dicens, culpam nullis ambagibus inuoluens, nullis circumfutionibus quod verum est operiens. Designanda etiam sunt in quibus peccasti loca, si recordaris & tempora, cum quibus peccasti personis, non nomina ipsarum, etiam vt à pecca-

to desistant secretò corrigenda familiaritas, in qua peccasti labilis ætas, quo gradu iam Ecclesiæ inferuebas, vtrum semel, an ex consuetudine, vtrum necessitate, an ex voluptate cecidisti. His enim omnibus sua instant iudicia, & cæ. Hæc autem omnia si taceantur, vel dicta callidè pallientur, animam iugulant. Si denudentur, cum pœnitentia euanescent. In nihilum redigenda ordine competenti prosequere, sine circumlocutione edisserere peccata pro viribus, immò viriliter extirpare contendere. Heu cur erubescis confiteri, quod facere nequaquam erubuisisti? Melius est coram vno aliquantulum ruboris tolerare, quam in die iudicij coram tot millibus hominum graui repulsa denotatum tabescere. Confitere igitur chare mi nomen tenus quæ te remordent flagitia, detege specialiter quæ scis specialia: quotidiana de quibus non fuisti mundus, saltem cogitatione in collecta generali appone, sicque ex indulgentia confide.

9. LEVITICI decimotertio, vt sup. quæstione prima, C. testimonio quarto.

10. E. r. decimo quarto. 11. LVCÆ decimos septimo.

12. MATTHÆI octauo, ibidem testim. quinto, & sequentibus.

1. E. LEO epistola nonagesima prima ad Theodorum Foroiuliensem Episcopum: Sed vt quoquo modo instruat ambiguitas consulenti, quid de pœnitentiæ statu Ecclesiastica habeat regula, non tacebo. Multiplex misericordia Dei, & cætera, vt in textu, per ianuam reconciliationis admitterentur. Cui vtique operi ipse Saluator interuenit, nec vnquam ab his abest, quæ ministris suis exequenda commisit, dicens: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus ad consummationem seculi: vt si quid perferuitatem nostram bono ordine & gratulando impletur affectu, non ambigamus per spiritum sanctum nobis fuisse donatum. Si autem aliquis eorum, pro quibus Domino supplicamus, quocumque interceptus obstaculo, à munere indulgentiæ presentis exciderit, & priusquam ad constituta remedia perueniat, temporalem vitam humana conditione finerit, quod manens in corpore non receperit, consequi exutus carne, non poterit. Nec necesse est nobis, eorum, qui sic obierint, merita actusque discutere, cum Dominus Deus noster, cuius iudicia nequeunt comprehendere, quod sacerdotale ministerium implere non potuit, suæ iustitiæ reseruauerit: ita potestatem suam timere volens, vt hic terror omnibus profut, & quod quibusdam tepidis aut negligentibus accidit, nemo non metuat. Multum enim vtile ac necessarium est, vt peccatorum reatus ante vltimum diem sacerdotali supplicatione soluantur. His autem qui in tempore necessitatis, & in periculi urgentis instantia, præsidium pœnitentiæ & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda: quia misericordia Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras vera conuersio, dicente spiritu Dei per Prophetam: Cum conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et alibi: Dic tu iniquitates tuas prior, vt iustificeris. Et iterum: Quia apud Dominum misericordia est, & copiosa apud eum redemptio. In dispensandis

Quam periculis, non sine absolutioe sacramentalis.

Satisfactio.

Ezech. 33. Biat. 45.

Psalm. 129.

Dd iij

itaque Dei donis non debemus esse difficiles, nec accusantium se lachrymas, gemitusque negligere, cum ipsam * pœnitentiam ex Dei credamus inspiratione conceptam, dicente Apostolo: Nè forte det illis Deus pœnitentiam, vt respiciant à diaboli laqueis, à quo capti tenentur ad ipsius voluntatem. Vnde oportet vnumquemque Christianum conscientia suâ habere iudiciû, nè conuerti ad Deum de die in diem differat: nè cum satisfactionis sibi tempus in fine vitæ suæ constituit, quia periculosè hac se conditione fragilitas & ignorantia humana concludit, ad paucarum horarum se referret incertum: & cum possit plenioris satisfactione indulgentiam promereri, illius temporis angustias eligat, quovix inueniat spatium aut confessio pœnitentis, vel reconciliatio sacerdotis. Verùm (vt dixi) etiam talium necessitati ita auxiliandum est, vt nec actio illis pœnitentiæ, nec communionis gratia denegetur, si eam, etiam amisso vocis officio per iudicium integri sensus quærere probentur. Quòd si aliqua vi ægritudinis ita fuerint aggrauati, vt quod paulo antè poscebant, sub præsentia sacerdotis significare non valeant: testimonia eis fidelium circumstantium prodesse debent, vt simul & pœnitentiæ, & reconciliationis beneficium consequantur, seruata tamen regula canonum paternorum circa

* pœnitentiæ affectionem. 2. Tim. 2.

Non differenda conuersio & satisfactio.

Reconciliatio sacerdotis.

eorum personas, qui in Deum, à fide discedendo, peccarunt. 2. IDEM epistola octogesima ad Episcopos per Campaniam, Samnium, & Picenum constitutos, capite secundo: Illam etiam contra Apostolicam regulam presumptionem, quam nuper agnouit à quibusdam illicita usurpatione committi, modis omnibus constituo submoueri, (de pœnitentia videlicet, quæ ita à fidelibus postulatur) nè de singulorum peccatorum genere, libellis scripta professio publicè recitetur, cum reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Quæuis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem magis homines erubescere non veretur, tamen quia non omnium huiusmodi sunt peccata, vt ea, qui pœnitentiam poscunt, non timeant publicare, remoueatur tam improbabilis consuetudo, nè multi à pœnitentiæ remediis arceantur, dum aut erubescunt, aut metuunt inimicis suis sua facta referare, quibus possent legum constitutione percelli. Sufficit enim illa confessio, quæ primùm Deo offertur, tunc etiam sacerdoti, qui pro delictis pœnitentium precator accedit. Tunc enim demùm plures ad pœnitentiã poterunt prouocari, si populi auribus non publice recitanti conscientia contentis.

Confessio facta apud sacerdotes sufficit, nec creditur publicam facere.

Præter Christi satisfactionem necessaria est etiam nostra satisfactio. 2. Tim. 2.

1. Pet. 2.

Colos. 1.

Deus quantum in ipso est nobis omnia condonauit, sed tamen pœnitentia nostra opus est. Plat. 100.

V I I.

Quid porrò de satisfactione sentiendum est?

Gregorius in cap. 9. libri 1. Regum. Basiliius quaest. 12. in regulis breuitatibus. a Heb. 9. g. Ephes. 5. a f. 4. g. 1. Ioan. 2. a Ioan. 1. d.

b Eph. 2. a 2. Cor. 5. d Cypri. epi. 19. & 10. Tertul. de pœnit. Concil. Trid. sess. 14. ca. 8. & 9. de sacramto pœnit.

c Exod. 32. g. Num. 12. d 14. d e f & 20. b d Psalm. 98. b. 2. Reg. 12. c d Aug. lib. 2. de pecc. meri. cap. 34. & lib. 22. contra Faustum cap. 67. Greg. lib. 9. Moral. ca. 17. 2. Reg. 24. b c. Prouer. 11. d Eccl. 5. a Aug. tract. 124. in Ioan. d Chrysostom. 80. ad pop. e Eph. 16. a Eze. 38. e f Hier. 22. a 2. Corint. 7. c Psal. 50. a & Chrys. lib. 1. d in 3. cap. Matth.

f Luc. 9. c Mat. 16. d Rom. 6. a Ephes. 4. e Colos. 3. b.

g 2. Reg. 12. d 1. Paral. 21. c Psalm. 43. b 98. b Ion. 3. b 3. Reg. 21. g 1. Mach. 2. b 3. f. 1. Machab. 1. d Math. 11. c Luc. 10. c Iudith. 9. a e d 7. a 8. a 9. a Ioel. 2. c Dan. 9. a 10. 4. a Hier. 6. g. 4. c 21. b. 48. f 49. a Eze. 7. c Thre. 2. c

h Ioel. 2. c i Ezech. 18. g.

k 2. Corint. 7. c

A. Id videlicet, quòd alia CHRISTI Redemptoris propria, alia fidelium pœnitentium cõmunis sit satisfactio. Illa semel in corpore CHRISTI crucifixi, dum agnus ille mundi peccata tuli, peracta est, vt qui natura sunt iræ filij, DEO reconcilientur: Hæc verò quæ ad pœnitentes pertinet, à Christi membris in Ecclesia quotidie peragitur, cum pœnitentes post Confessionem ea quæ Sacerdos absoluens iniunxit, perficimus, aut cum vltro quidem dignos pœnitentiæ fructus edimus, quibus antea actæ vitæ errata siue commissa aliqua saltem ex parte compensemus. B. Hæc vindicatoria simul & emendatoria quædam est Satisfactio, & Redemptoris CHRISTI beneficium atque Satisfactionem ad eò non obscurat, vt magis etiam commendat, illustratque. Illa enim præeunte, ac præcipue cooperante, iuxta diuinam scripturam iudicium facimus & iustitiam, delicta nostra contra nos ipsos vindicantes, & residuas in nobis peccatorum reliquias diluentes, Deique gratiam nobis plenioris concilians atque promerentes: Denique hac ratione testantes, nos CHRISTI Crucem libenter amplecti, abnegare nos ipsos, mortificare carnem, veteris nos hominis odio commotos ad perfectiora conuerti, dum aduersus deprauati animi motus ardenti zelo fortiterque certamus. C. Quo quidem pacto Satisfactioni operam dabant Dauid, Niniuitæ, & alij, quos in cilicio, cinere, gemitu, luctu, ieiuniis, aliisque afflictionibus pœnituisse constat, qui & hinc DEO grati & approbati fuisse leguntur. Quam pœnitentiæ partem Scriptura confirmans, nobisque commendans clamat: *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu. Et alibi: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas.* Et quidem Paulus docet, tristitiam

quæ secundum Deum est, operari vindictam: & generatim admonet: *Si nos ipsos iudicauerimus, non vtrique iudicauerimur à Domino.*

1. Cor. 11. g

D. Eapropter non est, cur de Satisfactionis nomine, quod certè Patribus est perquam familiare, disceptemus, cum in Scripturis res ipsa perspicue proponatur.

TESTIMONIA.

1. A. GREGORIUS in caput nonum libri primi Regum in illa verba, dixit Samuel coco, &c. Non omnia nostra Christus expleuit. Per crucem quidem suam omnes redemit, sed remansit, vt qui redimi & regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc profectò residuum viderat, qui dicebat: Si compatimur, & conregnabimus. Quasi dicat, quod expleuit Christus, non valet, nisi ei, qui id quod remansit, adimplet. Hinc beatus Petrus Apostolus dicit: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Hinc Paulus ait: Adimpleo ea quæ defunt passioni Christi in corpore meo. 2. BASILIUS quæstione duodecima in regulis breuioribus seu compendii explicatis quæstionibus: Deus pro remissione peccatorum nostrorum demisso vnigenito filio suo, quantum in ipso est, ea antè iam omnibus condonauit. Quoniam autem misericordiam & iudicium sanctus vir canit, & testatur Deum misericordem esse & iustum, necesse est, vt quæ & à prophetis, & ab apostolis, suis locis de pœnitentia dicta sunt, ea à nobis præstentur, vt appareant iudicia iustitiæ Dei, & misericordia eius consummetur ad condonationem peccatorum. 3. AD Hebræos nono: Neque vt sapè offerat semetipsum, quemadmodum pontifex intrat in sancta, per singulos annos in sanguine alieno: alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem semel in consummatione seculorum, ad destinationem peccati, per hostiam suam apparuit: Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhauriendam peccata, secundò sine peccato apparebit expectantibus se, in salutem. 4. AD Ephesios quinto: Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. Ibidem: Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea: vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro, &c. 5. ET capite quarto: Donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit vobis. 6. PRIMÆ Ioannis secundo: Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. 7. IOANNIS primo: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. 8. AD Ephesios secundo: Eramus natura filij iræ sicut & cæteri: Deus autem (qui diues est in misericordia) propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, & cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, (cuius gratia estis saluati) & conuersificauit, & cõsederet, fecit in cælestibus in Christo Iesu. 9. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per Christum: & de deo nobis ministerium reconcilia-

tionis: quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergò legatione fungimur, tanquã Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Eū qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatū fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso. 10. CYPRIANVS epistola quinquagesima nona ad Fidum presbyterū: Legimus literas tuas, frater charissime, quibus significasti de Victore quodam presbytero: quòd ei antequam pœnitentiã plenã egisset, & Domino Deo, in quem deliquerat, satisfecisset, temerè Therapius collega noster immaturo tempore, & præpropere festinatione pacem dederit. Quæ res nos satis mouit, recessum esse à decreti nostri autoritate, vt ante legitimum & plenum tempus satisfactionis, & sine petitu & conscientia plebis, nulla infirmitate vrgente, ac necessitate cogente, pax ei concederetur. 11. IDEM epistola decima ad Clerum: Agentes pœnitentiam veram, possunt Deo Patri misericordiam precibus & operibus suis satisfacere. 12. TERTULLIANVS libro de Pœnitentia: Itã qui per delictorum pœnitentiam instituerat Domino satisfacere, &c. Et aliquibus interiectis: Nò statim succidendus ac subruendus est animus desperatione, si secundæ quis pœnitentiæ debitor fuerit: pigeat sanè peccare rursus, sed rursus pœnitere non pigeat: pigeat iterum periclitari, sed non iterum liberari. Neminem pudeat. Iteratã valedudinis, iteranda medicina est: gratias in Dominum extiteris, si quod tibi Dominus offert, non recusaueris: offendisti, sed reconciliari adhuc potes. Habes cui satisfacias, & quidem volentem: id si dubitas, enolue quæ spiritus ecclesiis dicat: Desertã dilectionem Ephesius imputat, stuprum & idolothorum esum Thyatirensis exprobrat, Sardios non plenorum operum incusat, Pergamenos docentes peruersa reprehendit, Laodiceos fidentes diuitiis obiurgat: & tamen omnes ad pœnitentiam commonet, sub comminationibus quidem. Non comminaretur autem non pœnitenti, si non ignosceret pœnitenti. Ibidem: Satisfactio confessione disponitur, confessione pœnitentia nascitur, pœnitentia Deus mitigatur. Vide plura supra, quæstione quinta de Pœnitentia, C. testimonio sexto. 13. CONCILIVM Tridentinum sessione decima quarta, capite octauo de Pœnitentiã Sacramentò: Demùm, quo ad Satisfactionem, quæ ex omnibus pœnitentiæ partibus, quemadmodum à Patribus nostris Christiano populo fuit perpetuo tempore commendata, itã vna maxime nostra arate, summo pietatis prætextu, impugnatur ab iis, qui speciem pietatis habent, virtutem autem eius abnegarunt: sancta Synodus declarat, falsum omninò esse, & à verbo Dei alienum, culpam à Domino

Lib. 3. epist. 8.

peo faciendã satis factio.

Li. 3. epist. 14. Precibus & operibus suis satisfacere.

Satisfactioe Domino.

Satisfactio.

Apo. 2. & 3.

Satisfactio confessione disponitur. Pœnitentia Deus mitigatur.

Satisfactio hoc die maxime impugnatur.

Culpa remittitur aliquando sine vniuersae poenae condonatione. Num. 14. 2. Re. 12. & 24. 1. Par. 21.

1. Cor. 3. Ephes. 4.

1. Cor. 2.

Satisfactoria poenarum vtilitas.

2. Cor. 3. Rom. 8.

1. Tim. 1.

Philip. 4. 1. Cor. 11. 2. Cor. 10.

Quales satisfactiones iniungenda.

Claves sacerdotum etiam ad ligandum valent.

Nostra satisfactio non minuit Christi satisfactionem.

nunquam remitti, quin vniuersa etiam poena condonetur. Perspicua enim & illustria in sacris literis exempla reperiuntur, quibus, praeter diuinam traditionem, hic error quam manifestissime reuincitur. Sanè & diuinæ iustitiæ ratio exigere videtur, vt aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint: aliter verò, qui semel à peccati & Dæmonis seruitute liberati, & accepto Spiritus sancti dono, scientes templum Dei violare, & Spiritum sanctum contristare non formidauerint. Et diuinam clementiam decet, ne ita nobis absque vlla Satisfactione peccata dimittantur, vt occasione accepta, peccata leuiora putantes, velut iniurij & cõtumeliosi Spiritui sancto, in grauiora labamur, thesaurizantes nobis iram in die iræ. Proculdubio enim magnoperè à peccato reuocant, & quasi fræno quodam cõuertent hæ satisfactoria poenæ, cautioreque & vigilantiores in futurum poenitentes efficiunt, medentur quoque peccatorum reliquijs, & vitiosos habitus, malè viuendo comparatos, cõtarijs virtutum actionibus tollunt. Neque verò securior vlla via in Ecclesia Dei vnquam existimata fuit ad amouendam imminentem à Domino poenam, quam vt hæc poenitentia opera homines cum vero animi dolore frequentent. Accedit ad hæc, quòd dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Iesu, qui pro peccatis nostris satisfecit, ex quo omnis nostra sufficientia est, conformes efficiuntur, certissimam quoque in de arrham habentes, quòd si compatimur, & conglorificabimur. Neque verò ita nostra est Satisfactio hæc, quam pro peccatis nostris exoluimus, vt non sit per Christum Iesum. nam qui ex nobis, tanquam ex nobis, nihil possumus, eo cooperante, qui nos confortat, omnia possumus: ita non habet homo, vnde gloriatur: sed omnis gloriatio nostra in Christo est: in quo viuimus, in quo mereamur, in quo satisfacimus: facientes fructus dignos poenitentia, qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur Patri, & per illum acceptantur à Patre. debent ergò sacerdotes Domini, quantum spiritus & prudentia suggererit, pro qualitate criminum & poenitentium facultate, salutare & conuenientes satisfactiones iniungere: ne, si fortè peccatis conuincant, & indulgentius cum poenitentibus agant, leuissima quædam opera pro grauisimis delictis iniungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. habeant autem præ oculis, vt Satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad nouæ vitæ custodiam, & infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & castigationem. nam Claves sacerdotum non ad soluendum duntaxat, sed & ad ligandum concessas, etiam antiqui Patres & credunt, & docent, nec propterea exillimarunt, Sacramentum Poenitentia esse forum iræ vel poenarum, sicut nemo vnquam Catholicus sensit, ex huiusmodi nostris satisfactionibus vim meriti & satisfactionis Domini nostri Iesu Christi vel obscurari, vel aliqua ex parte imminui: quòd dum Nouatores intelligere nolunt, ita optimam poenitentiam nouam vitam esse docent, vt omnem Satisfactionis vim & vsum tollant.

14. I T E M capite nono: Docet præterea, tantam esse diuinæ munificentia largitatem, vt non solum poenis spontè à nobis pro vindicando peccato susceptis, aut sacerdotis arbitrio pro mensura delicti

impositis, sed etiam, quòd maximum amoris argumentum est, temporalibus flagellis à Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis, apud Deum patrem per Christum Iesum factis facere valeamus.

1. B. E X O D I trigesimo secundo capite: Reuersusque (Moyse videlicet) ad Dominum, ait: Obsecro, peccauit populus iste peccatum maximum, feceruntque sibi Deos aureos: aut dimitte eis hæc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Cui respondit Dominus: Qui peccauerit tibi, delebo eum de libro meo: tu autem vade, & duc populum istum quò locutus sum tibi: angelus meus præcedet te. Ego autem in die ultionis visitabo & hoc peccatum eorum. Percussit ergo Dominus populum pro reatu vituli quem fecerat Aaron.

2. N V M E R O R V M duodecimo capite: Iratusque Dominus contra eos (Aaron scilicet & Mariam) abiit: nubes quoque recessit, quæ erat super tabernaculum: & ecce Maria apparuit candens lepra quasi nix. Cùmque respexisset eam Aaron, & vidisset perfusam lepra, ait ad Moysem: Obsecro domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum, quòd stultè commisimus, ne fiat hæc quasi mortua, & vt abortiuum quòd proicitur de vulua matris suæ, ecce iam medium carnis eius deuoratum est à lepra. Clamauitque Moyse ad Dominum, dicens: Deus, obsecro, sana eam. Cui respondit Dominus: Si pater eius spuisset in faciem illius, nonne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi? Separetur septem diebus extra castra, & postea reuocabitur. Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus: & populus non est motus de loco illo, donec reuocata est Maria.

3. E T capite decimo quarto: Et ait Moyse ad Dominum, Dimitte obsecro peccatum populi tui huius secundum magnitudinem misericordie tuæ, sicut propitius fuisti egredientibus de Ægypto, vsque ad locum istum. Dixitque Dominus, Dimissi iuxta verbum tuum. Viuo ego: & implebitur gloria Domini vniuersa terra. Attamen omnes homines qui viderunt maiestatem meam, & signa quæ feci in Ægypto, & in solitudine, & tentauerunt me iam per decem vices, nec obediunt voci meæ, nõ videbunt terram, pro qua iuravi patribus eorum nec quisquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam. Seruum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc quam circuiuit, & semen eius possidebit eam. Quoniam Amalecites & Chananeus habitant in vallibus. Cras mouete castra, & reuertimini in solitudinem per viam Maris rubri. Locutusque est Dominus ad Moysem & Aaron, dicens, Vsq; quòd multitudine hæc pessima murmurat contra me? querelas filiorum Israël audiuisti. Dic ergo eis, Viuo ego, ait Dominus: sicut locuti estis audiente me, sic faciam vobis. In solitudine hac iacebunt cadauera vestra. Omnes qui numerati estis à viginti annis & supra, & mururastis contra me, non intrabitis terram super quam leuavi manum meam, vt habitare vos facerem, præter Caleb filium Iephone, & Iosue filium Nun. Paruos autem vestros, de quibus dixistis, quòd prædæ hostibus forent, introducam: vt videant terram quæ vobis displicuit. Vestra cadauera iacebunt in solitudine. Filij vestri erunt vagi in deserto annis quadraginta, & portabunt

Poenæ diuini tuis inflictæ, quando vim satisfaciendi habeant.

formic

fornicationem vestram, donec consumantur cadauera patrum in deserto, iuxta numerum quadraginta dierum, quibus considerastis terram: annus pro die imputabitur. Et quadraginta annis recipietis iniquitates vestras, & scietis ultionem meam: quoniam sicut locutus sum, ita faciam omni multitudini huic pessima: quæ cõsurrexit aduersum me: in solitudine hac deficiet, & morietur. Igitur omnes viri quos miserat Moyse ad contemplandam terram, & qui reuersi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinè, detrahentes terræ quòd esset mala, mortui sunt, atque percussi in conspectu Domini. Iosue autem filius Nun, & Caleb filius Iephone vixerunt ex omnibus qui perrexerant ad considerandam terram. Locutusque est Moyse vniuersa verba hæc ad omnes filios Israël, & luxit populus nimis.

4. I T E M capite vicefimo: Tulit igitur Moyse virgam, quæ erat in conspectu Domini, sicut præceperat ei, congregata multitudine ante petram, dixitque eis: Audite rebelles & increduli, Num de petra hæc vobis aquam poterimus eicere? Cùmque eleuasset Moyse manum, percussit virga bis silicem, egressæ sunt aquæ largissimæ, ita vt populus biberet & iumenta. Dixitque Dominus ad Moysem & Aaron: Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filiis Israël, nõ introductis hos populos in terram quam dabo eis. Et paucis interiectis: Locutus est Dominus ad Moysem, Pergat, inquit, Aaron ad populos suos: non enim intrabit terram quam dedi filiis Israël, eò quòd incredulus fuerit ori meo ad Aquas contradictionis. Tolle Aaron & filium eius cum eo, & duces eos in montem Hor. Cùmque nudaueris patrem veste sua, indues ea Eleazarum filium eius, & Aarõ colligetur, & morietur ibi. Fecit Moyse vt præceperat Dominus, & ascenderunt in montem Hor, coram omni multitudine. Cùmque Aaron spoliasset vestibus suis, induit eis Eleazarum filium eius: illo mortuo in montis supercilio, descendit cum Eleazar. Omnis autè multitudo videns occubuisse Aaron, fleuit super eo triginta diebus per cunctas familias suas.

5. P S A L M O nonagesimo octauo: Moyse & Aaron in sacerdotibus eius: & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius. Inuocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos: in columna nubis loquebatur ad eos. Custodiebant testimonia eius, & præceptum quòd dedit illis. Domine Deus noster, tu exaudiebas eos: Deus, tu propitius fuisti eis, & vlciscens in omnes ad inuentiones eorum.

6. S E C V N D I Regum duodecimo capite: Dixit autem Nathan ad Dauid, Tu es ille vir. Hæc dicit Dominus Deus Israël, Ego vnxi te in regem super Israël, & ego erui te de manu Saul, & dedi tibi domum domini tui, & vxores domini tui in sinu tuo, dedique tibi domum Israël & Iuda: & si parua sunt ista, adiciam tibi multo maiora. Quare ergò contempsisti verbum Domini, vt faceres malum in conspectu meo? Vriam Hethæum percussisti gladio, & vxorem eius accepisti in vxorem tibi, & interfecisti eum gladio filiorum Ammon. Quamobrè non recedet gladius de domo tua vsque in sempiternum, eò quòd despexeris me, & tuleris vxorem Vriæ Hethæi, vt esset vxor tua. Itaque hæc dicit Dominus, Ecce, ego suscitabo super te malum de domo

tua, & tollam vxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum vxoribus tuis in oculis Solis huius. Tu enim fecisti absconditè: ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israël, & in conspectu Solis huius. Et dixit Dauid ad Nathan, Peccauit Domino, & c. vt infra hæc eadè quaestione, C. testimonio primo.

7. A V G V S T I N V S libro secundo de peccatorum meritis & remissione, capite tricesimo quarto: Sicut primi homines postea iuste viuendo, vnde meritò creduntur per Domini sanguinem ab extremo supplicio liberati, non tamen in illa vita meruerunt ad paradysum reuocari: sic & caro peccati etiam si remissis peccatis homo in ea iuste vixerit, non continuo meretur eam mortem non perpeti, quam traxit de propagatione peccati. Tale aliquid nobis insinuatum est de patriarcha Dauid in libro Regnorum, ad quem Propheta cùm missus esset, eique propter peccatum quòd commiserat euentura mala ex iracundia Dei comminaretur, cõfessione peccati veniam meruit, respondente Propheta, quòd illud ei flagitium facinurumque remissum sit, & tamen consecuta sunt quæ Deus fuerat comminatus, vt sic humiliaretur à filio.

8. I D E M libro vigesimo secundo contra Faustum Manichæum, capite sexagesimo septimo: Quid aliud quam cordis eius (Dauidis nempe) profunda cernebat spiritus Dei, quando correctus per prophetam dixit, Peccauit: continuoque ad hoc vnū verbum audire meruit, quòd acceperit veniam? Ad quam rem, nisi ad sempiternam salutem? Neque enim prætermissa est in illo secundum Dei cõminationem flagelli patèrni disciplina, vt & confessus in æternum liberaretur, & afflictus temporaliter probaretur. Haud verò mediocre fidei robur fuit, aut paruum mitis & obedientis animi indicium, cùm audisset à propheta, quòd sibi Deus ignouisset, & tamen quæ fuerat comminatus, consequenter euenissent, non se dicere prophetæ deceptum esse mendacio, nec murmurare aduersus Deum, quasi falsam peccatorum eius indulgentiam pronunciauerit. Intelligebat enim vir altè sanctus, & non contra Deum, sed ad Deum leuans animam suam, nisi Dominus esset consentienti poenitentique propitius, quantum poenarum æternarum eius essent digna peccata: pro quibus cùm temporalibus emendationibus vreretur, videbat erga se & manere veniam, & non negligi medicinam.

9. G R E G O R I V S libro nono Moralium in Iob, capite vicefimo septimo, tractans ea verba capituli noni, Sciens quòd non parceres delinquenti: Si delinquenti non parcitur, quis ab æterna morte eripitur, cùm à delicto mundus nemo reperitur? An poenitenti parcat, & delinquenti non parcat? Quia cùm delicta plangimus, nequaquã iam delinquentes sumus. Sed quid est quòd Petrus, cùm negat, respicitur, & redemptoris negati respectu, ad lachrymas vocatur? Quid quòd Paulus cùm Redemptoris nomen in terra conaretur extinguere, eius verba de celo meruit audire? Sed tamen culpa introque punita est: quia & de Petro, teste Euangelio scriptum est: Recordatus est Petrus verbi Iesu quòd dixerat: & egressus foras, fleuit amarè. Et de Paulo hæc eadem, quæ hunc vocauit, veritas dicit: Ego ostendam ei, quanta eum oporteat pro nomine meo pati. Delinquenti ergò Dominus nequa

2. Reg. 12.

Dauid est cõfessione peccati veniam meruit, tamen poenam non euasit.

2. Reg. 12.

Quare Dauid post acceptam veniam peccatorum, adhuc poenas læsit.

Poenam poenitentiam culpæ emendatio est, & medicina.

Iob 9.

Luc. 22. Act. 9.

Luc. 22. Act. 9.

Deus delinquenti nõ parcat, quia delictum sine vltione nõ desinit.

quàm parit, quia delictum sine ultione non deserit. Aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc deus cum homine vindicans percutit. Nequaquam igitur peccato paritur, quia nullatenus sine vindicta laxatur. Sic Dauid audire post confessionem meruit: Dominus transfudit peccatum tuum. Et tamen multis post cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum culpæ quam perpetraverat, exoluit. Sic nos salutis vnda à culpa primi parētis absolui, sed tamen reatum eiusdem culpæ diluentes, absoluti quoque adhuc carnaliter obimus. Bene ergo dicitur: Sciens quod non parceres delinquenti, quia delicta nostra siue per nos, siue per semetipsum refecat, etiam cum relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult vindicare.

2. Reg. 12.

S. Iuris vnda
a peccato ori
ginali absol
uimur, sed
penas adhuc
quasdam liti
mus.
Iob 9.

10. SECUNDI Regum, capite vicefimo quarto: Percussit autem cor Dauid cum, postquam numeratus est populus: & dixit Dauid ad Dominum: Peccavi valde in hoc facto: sed precor domine, vt trāsferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimis. Surrexit itaque Dauid manè, & sermo Domini factus est ad Gad prophetam, & videntem Dauid, dicens: Vade, & loquere ad Dauid, Hæc dicit Dominus, Trium tibi datur optio, elige vnum quod volueris ex his, vt faciam tibi. Cùmque venisset Gad ad Dauid, nunciavit ei, dicens: Aut septè annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugies aduersarios tuos, & illi te persequetur: aut certè tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergo delibera, & vide quem respondeam ei, qui me misit, sermonem. Dixit autem Dauid ad Gad, Coarctor nimis: sed melius est, vt incidam in manus Domini, (multæ enim misericordiæ eius sunt) quàm in manus hominum. Immisitque Dominus pestilentiam in Israël de manè vsque ad tepus constitutum, & mortui sunt ex populo à Dan vsque ad Bersabee septuaginta millia virorum. Cùmque extendisset manum suam angelus Domini super Hierusalem, vt disperderet eam, misertus est Dominus super afflictionem, & ait angelo percutienti populum, Sufficit: nunc contine manum tuam, erat autè angelus Domini iuxta aream Areuna Iebusæ. Dixitque Dauid ad Dominum, cū vidisset angelum cadentem populum, Ego sum qui peccaui, & ego iniquè egisti qui oues sunt, quid fecerunt? vertatur obsecro manus tua contra me, & contra domum patris mei.

11. PROVERBIORVM vndecimo capite: Si iustus in terra recipit, quanto magis impius & peccator?

12. ECCLESIATICI quinto capite: Nè sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui, & nè dixeris, Quomodò potui? aut quis me subiciet propter facta mea? Deus enim vindicans vindicabit. Nè dixeris, Peccaui, & quid mihi accidit triste? A Iustissimus enim est patiens redditor. De propitiato peccato noli esse metui, neque adicias peccatum super peccatum.

13. AVEVSTINVS tractatu centesimo vicefimo quarto in Euangelium Ioannis: In malis quæ quisque patitur, non in bonis quibus fruatur, opus est patientia: hanc itaque vitam de qua scriptum est, Nunquid non tentatio est vita humana super terram? in qua quotidie clamamus ad Dominum,

Iob 7.

Libera nos à malo: cogitur homo tolerare etiã remissis peccatis, quãuis vt in eam veniret miseriam, primùm fuerit causa peccatū: productior est enim pœna quàm culpa, nè parua putaretur culpa, si cū illa finiretur & pœna, ac per hoc vel ad demonstrationem debitæ miseriam, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem necessariæ patientiæ, temporaliter hominem detinet pœna, etiam quem iam ad damnationem sempiternam reum nõ detinet culpa.

Math. 6.
Productior
est pœna, quã
culpa, nè parua
putetur
culpa.

14. CHRYSOSTOMVS homilia octogesima ad populum Antiochenum: Totam vitam in peccatis absumpsi, & si pœnitentiam egero, saluabor? & maxime. Vndè constat? Ex Domini clemetia. Nè tua confidas pœnitentiæ: Tua nanque pœnitentiã tanta nequit peccata delere. Si sola foret pœnitentiã, iure timeres: sed postquam cum pœnitentiã commiscetur Dei misericordia, confide, quoniam tuã vincit nequitiam: multum enim est misericors Deus, & tantum clemens, vt neque filio pepercit, vt ingratos seruos redderet. Nec mihi dicas, Nihil peccaui, & quomodò possum saluari? Tu non potes, tuus potest Dominus: & ita delet peccata, vt nec eorum remaneat vestigium. In corporibus quidem hoc non licet, quin etiam si millies medicus elaboret, & imponat vulneri remedia, vulnus quidè tollit, cicatrix verò permanet, vulneris circunferens argumentum, ad specus deformitatem. Et licet in infinitum medicus contendat, non tamen cicatricem delere potest. Ipsa nanque natura repugnat imbecillitas, & artis impotentia, vilitasque medicamentorum. Deus autem cum delet peccata, neque cicatricem relinquit, neque permittit remanere vestigium, sed cum sanitate pulchritudinem quoque restituit: cum liberatione à pœna, dat & iustitiam, & prauaricatum non prauaricato similem reddit. Si nanque vel infinita quis habens vulnera, pœnitentiam egerit, & aliquid fecerit boni, sic ea Deus delet, vt neque cicatricem, neque vestigium, neque peccatorum ostendat indicium.

Pœnitentiã nõ
est Dei mi
sericordiã
tantum.

Ita penitentiã
delentur pec
cata, vt ne ve
stigium qui
dè remaneat.

15. ESAYÆ quinquagesimo sexto: Hæc dicit Dominus: Custodite iudicium, & facite iustitiã: quia iuxta est salus mea vt veniat, & iustitiã mea vt reueletur.

16. EZECHIELS decimo octauo: Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiã: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatū eius quas operatus est, nõ recordabor: in iustitiã sua quam operatus est, viuet. Ibidem: Et cum auerterit se impius ab impietate sua quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiã, ipse animam suam viuificabit.

17. HEBREIÆ vigesimo secundo: Hæc dicit Dominus: Facite iudicium & iustitiã, &c.

18. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Nunc gaudeo: non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiã in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur. Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatur sollicitudinem: sed de fensionem, sed indignationem, sed timorem, sed de-

desiderium, sed æmulationem, sed vindictam, in omnibus exhibuistis vos, incontaminatos esse negocio.

19. PSALMO quinquagesimo: Misere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam: Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Amplius laua me ab iniquitate meã, & à peccato meo munda me. Quoniã iniquitatem meã ego cognosco: & peccatum meum contra me est: vt semper. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris, &c.

20. CHRYSOSTOMVS in Psalmum quinquagesimum, multa habet de pœnitentiã Dauid.

21. ITHAM in caput Matthæi tertium scribès, homilia decima sic ait: Agamus pœnitentiam, etiam si indulgentiã modum peccata excedere videantur, & non modò venia peccatorum, verum etiam præmiorum gloria perfruemur. Pœnitentiam verò dico, non solum vt à malis prioribus desistamus, verum etiam vt bonorum operum fructibus impleamur. Facite, inquit, fructus dignos pœnitentiã. Quo autem modo fructificare poterimus? Si vtiq; peccatis aduersa faciamus. Aliena rapuisti? incipe donare iam & propria. Longo es tempore fornicatus? à legitimo quoque vsu suspende te coniugij, ac perpetuam continentiam sapiens paucorū dierum castitate meditare. Inuiriã vel opere cuiquam, vel sermone fecisti? refer benedictionis verba conuiciis: & percutientes te, nunc officijs, nunc etiam beneficiis placare contende. Neque enim vulnerato sufficit ad salutem, tantummodò spicula de corpore euellere, sed etiam remedia adhibere vulneribus. Delicis antè & temulentia distulbas? leuius & aquæ potu vtrunque compèsa: cura vt detrimentum, quod ex antea factis accepisti, abigas. Vidisti impudicis alienum decorem oculis? sceminam iam omninò nè videas, maiore tactus cautione, quo tutior post vulnera.

Math. 3.

Egregia simi
litudo.

22. LVCÆ nono: Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.

23. MATTHÆI decimo sexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

24. AD Romanos sexto: Qui enim mortui sumus peccato, quomodò adhuc viuemus in illo? Et paulò post: Verus homo noster simul crucifixus est, vt destruat corpus peccati, vt vltra non seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato.

25. AD Ephesios quarto: Deponite vos, secundum pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestræ: & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est, &c.

26. AD Colossenses tertio: Nolite mentiri inuicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem secundum imaginem eius qui creauit illum, &c.

1. C. SECUNDI Regum duodecimo: Et dixit Dauid ad Nathan, Peccaui Domino. Dixitq; Nathan ad Dauid: Dominus quoque transfudit peccatum tuum: non morieris. Veruntamen quia bla-

sphemare fecisti inimicos Domini: propter verbū hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur. Et reuersus est Nathan in domum suam. Percussit quoque dominus paruulum, quem pepererat vxor Vriæ Dauid, & desperatus est. Deprecatusque est Dauid Dominum pro paruulo: & ieiunauit Dauid ieiunio, & ingressus seorsum, iacuit super terram. Venerunt autem seniores domus eius, cogentes eum, vt surgeret de terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum.

2. PRIMI Paralipomenon vigesimo primo: Leuansque Dauid oculos suos, vidit angelum Domini stantem inter cælum & terram, & euaginatam gladium in manu eius, & versum contra Hierusalem: & ceciderunt tam ipse quàm maiores natu vestiti ciliciis proni in terram, &c.

3. PSALMO trigesimo quarto: Ego autem, cum mihi molesti essent, indubar cilicio. Humiliabam in ieiunio animam meam: & oratio mea in sinu meo conuertetur. Quasi proximum & quasi fratrem nostrum, sic complacebam: quasi lugens & contristatus sic humiliabar.

4. ET sexagesimo octauo: Et operui in ieiunio animam meam: & factum est in opprobrium mihi. Et posui vestimentum meum cilicium: & factus sum illis in parabolam.

5. IONÆ tertio: Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum: & prædicauerunt ieiunium, & vestri sunt saccis à maiore vsque ad minore. Et peruenit verbum ad regem Niniue: & surrexit de folio suo, & abiecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues; & pecora non gustent quicquam, nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine: & conuertantur viri à via sua mala, & ab iniquitate quæ est in manibus eorum. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala: & misertus est Deus super malitiã quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.

6. TERTII Regum vigesimo primo: Itaque cū audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauitque, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite: Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens: Nõne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est me causa, non inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malum domui eius.

7. PRIMI Machabæorum secundo; postquam Mathathias deplorasset cum filiis suis desolationem Hierusalem, sic de eo dicitur: Et scidit vestimenta sua Mathathias, & filij eius: & operuerunt se ciliciis, & planxerunt valde.

8. EODEM libro, capite tertio: Et congregati sunt Iudæi (cùm aduersus eos missus esset exercitus à Lyfia) & venerunt in Maspha contra Hierusalem: quia locus orationis erat in Maspha antè in Israël. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se ciliciis, & cinerem imposuerunt capiti suo, & disciderunt vestimenta sua, &c.

9. SECUNDI Machabæorum capite tertio: Accinctæque mulieres ciliciis pectus, per plateas cõ-

fluebant.

10. **ΜΑΤΤΗΑΙ** capite vndecimo: Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent. Veruntamē dico vobis, Tyro & Sidoni remissius erit in die iudicij, quàm vobis.

11. **ΛΥΚΑ** decimo: Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere sedentes pœniterent.

12. **ΙΥΔΙΤΗ** quarto: Et clamauit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliauerunt animas suas in ieiuniis & orationibus, ipsi & mulieres eorum. Et induerunt se sacerdotes ciliciis, & infantes prostrauerunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio. Et clamauerunt ad Dominum Deum Israël vnanimiter, nè daretur in prædam infantes eorum, & vxores eorum in diuisionem, & ciuitates eorum in exterminium, & sancta eorum in pollutionem, & fierent in opprobrium Gentibus. Tunc Eliachin sacerdos Domini magnus circuiuit omnem Israël, al locutusque est eos, dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanferitis in ieiunijs & orationibus in conspectu Domini. Memores estote Moyfi serui Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, nõ ferro pugnando sed precibus sanctis orando deiecit: sic erunt vnuerfi hostes Israël, si perseueraueritis in hoc opere quod cœpistis. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum, permanebant in conspectu Domini, ita vt etiam hi qui offerebant Domino holocausta, præcincti ciliciis offerret sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorum. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, vt visiteret populum suum Israël.

13. **ΙΤΕΜ** capite septimo: Filij autem Israël, vt viderunt multitudinem illorum, prostrauerunt se super terram, mittentes cinerem super capita sua, vnanimis orantes, vt Deus Israël misericordiam suam ostenderet super populum suum.

14. **ΚΑΡΙΤΕ** octauo: Et in superioribus domus suæ (vidua Iudith) fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur: & habes super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter Sabbata, & neomenias, & festa domus Israël. Et nonnullis interiectis: Sed quia patiens Dominus est, (inquit Iudith ad presbyteros Chabri & Charmi) in hoc ipso pœniteamus, & indulgentiam eius fufis lachrymis postulemus. Non enim quasi homo, sic Deus comminabitur: neque sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur. Et idem humiliemus illi animas nostras: & in spiritu constituti humiliato, seruientes illi dicamus flentes Domino, vt secundum voluntatem suam sic faciat nobiscum citò misericordiam suam.

15. **ΕΤ** capite nono: Iudith ingressa est oratoriũ

suum: & induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum: & prosternens se Domino, clamabat ad Dominum.

16. **ΙΟΕΛΙΣ** secundo: Magnus dies Domini & terribilis valdè: & quis sustinebit eum? Nunc ergo, dicit Dominus, conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu. Et scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & conuertimini ad Dominum Deum vestrum: quia benignus & misericors est, patiens & multæ misericordia, & præstabilis super malitia. Quis scit si conuertatur, & ignoscat, & relinquat post se benedictionem, sacrificium & libamen Domino Deo nostro? Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunijs, vocate cœtũ, congregate populũ sanctificate ecclesiã, coadunate senes: congregate paruulos, & fugentes hubera: egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Inter vestibulum & altare plorabunt sacerdotes ministri Domini, & dicent: Parce Domine, parce populo tuo.

17. **ΔΑΝΙΕΛΙΣ** nono: Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare, & deprecari in ieiunijs, sacco & cinere.

18. **ΙΟΒ** quadragesimo secundo: Idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere.

19. **ΗΙΕΡΕΜΙΑ** sexto: Filia populi mei, accingere cilicio, & conspergere cinere: luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum.

20. **ΙΤΕΜ** capite quarto: Accingite vos ciliciis, plangite & vlulate: quia non est auersa ira furoris Domini à vobis.

21. **ΕΤ** capite vigesimo quinto: Vlulate pastores & clamate: & aspergite vos cinere optimates gregis.

22. **ΚΑΡΙΤΕ** quadragesimo octauo: Omne enim caput caluitium, & omnis barba rafa erit, in cunctis manibus colligatio, & super omne dorsum cilicium.

23. **ΙΤΕΜ** quadragesimonono: Accingite vos ciliciis, plangite.

24. **ΕΖΕΧΙΕΛΙΣ** septimo: Accingent se ciliciis, & operiet eos formido.

25. **ΤΗΡΕΝΟΡΥΜ** secundo: Sederunt in terra, conticuerunt senes filia Sion, consperferunt cinere capita sua, accincti sunt ciliciis, abiecerunt in terram capita sua virgines Hierusalem.

26. **ΙΟΕΛΙΣ** secundo, vt paulò antè, C. testimonio decimosexto.

27. **ΕΖΕΧΙΕΛΙΣ** decimo octauo: Conuertimini, & agite pœnitentiam, & c. Proiicite à vobis omnes præuaricationes vestras in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israël? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini, & viuite.

28. **ΠΟΤΕΡΙΟΡΙΣ** ad Corinthios septimo, vt supra B. testimonio decimo octauo.

29. **ΠΡΙΟΡΙΣ** ad Corinthios vndecimo: Si nos ipsos, & c. vt in textu.

VIII

Profer aliquot Patrum de Satisfactione sententias.

A. Cyprianus ille, sanctissimus Martyr & testis grauisissimus, in hunc modum docet: Deus quantum patris pietate indulgens est, tantũ iudicis maiestate metuendus est. Alto vulnere diligens & longa medicina non desit: pœnitentia crimine minor non sit: orare oportet impensius, diè luctu transigere, vigiliis noctes ac fletibus ducere, tempus omne lachrymosis occupare lamentationibus, stratos solo adherere cineri, in cilicio volitari & fordidibus. Idemque rursus: Rogandus est Deus, & satisfactione nostra placandus, delicta nostra reputanda, actus nostri & animi secreta voluenda, conscientia merita ponderanda. Nec multò post: Pœnitentia iter quod ostendit antistes, amplectamur: remedia vitalia, quæ de scripturis caelestibus ille depromit, assumamus, & ex vulneribus etiam occultis, quorum exomologesin fecimus, exponentes apud eum conscientia nostra pòdus, salutarem medicinam exquiramus: nec cessemus in agenda pœnitentia atque in Domini misericordia deprecanda, nè quod minus esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur.

B. Et Augustinus clarissimè dixit: Non sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi etiam de his quæ facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentia dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus elemosynis.

C. Tum apud Hieronymũ legimus in hunc modũ: Affligendũ corpus, quod multis vacauit deliciis: longus risus perpeti compensandus est fletu: mollia linteamina & serica preciosissima, asperitate cilicij commutanda.

D. Eodem spectans Ambrosius: Qui agit pœnitentiam, inquit, non solum diluere lachrymis debet peccatum suum, sed etiam emendationibus factis operire & tegere delicta superiora, vt ei non imputetur peccatum. Atque idem alibi: Grandi plagæ alta & prolixa opus est medicina. Grande scelus grandem necessariam habet satisfactionem. Ità demum Gregorius: Cogitandum est summopere, vt qui se illicita meminit commisisse, à quibusdam etiam licitis studeat abstinere, quatenus per hoc conditori suo satisfiat.

TESTIMONIA.

1. A. CYPRIANVS in sermone vel tractatu quinto de lapsis: Deus quantum patris pietate indulgens est, & c. vt in textu.

2. IDEM epistola quinquagesima quinta ad Cornelium loquens de hæreticis: Super hæc non indignabor: dicit Dominus. Et intercedunt, nè rogetur Deus, qui indignari se ipse testatur. Intercedit, nè exoretur precibus & satisfactionibus Christus, qui negantem se negare profitetur. Nos in ipso persecutionis tempore de hoc ipso literas misimus, nec auditi sumus: concilio frequenter acto, non confessione tantum nostra, sed & comminatione decreuimus, vt pœnitentiam fratres agerent, vt pœnitentiam non agentibus nemo temerè pacè daret. Et illi contra Deum sacrilegi, contra sacerdotes Dei impio furore temerarij, de Ecclesia re-

cedentes, & contra Ecclesiam parricidalia arma tollentes, elaborant (vt opus suum diaboli malitia consumment) nè vulneratos diuina clementia in Ecclesia sua curet: miserorũ pœnitentiam mendaciorũ suorũ fraude corrumpunt, nè Deo indignanti satisfiat, nè Christum Dominum suum, qui Christianus esse vel erubuit antè, vel timuit, postmodum querat: nè ad Ecclesiam, qui de Ecclesia recesserat, redeat: Datur opera, nè satisfactionibus & lamentationibus iustis delicta redimatur, nè vulnera lachrymis abluantur. Pax vera falsa pacis mendacio tollitur: salutaris sinus matris, nouerca intercedente, præcluditur, nè de pectore atque ore lapsorum fletus & gemitus audiat.

3. IDEM epistola decima ad Clerum, vt in superiori quæstione, A. testimonio vndecimo.

Ee

a De lapsis. Idem epist. 55. ad Cornelium. & epist. 10. ad Clerum.

b De lapsis. Vide eundem de elemos.

c Hom. 50. ex homilijs 50. ca. 15. Vide etiã in Enchirid. ca. 70. 71. & 65.

d In Epitaphio Paulæ ad Eustoch. epist. 27. & Chrysost. hom. 10. in Math.

e Lib. 2. de Pœnitentia, ca. 5. Item lib. 1. ca. 16.

f Ad virg. lap. ca. 8. Similiter lib. 1. de pœnitent. ca. 2. g Hom. 34. in Euangelia. Vnde Epiphanius ad Monachos, ho. 5. & 10. Itè Theodorici in epitome diuinarum decret. ca. de pœnitentia, & li. 4. hæreticium fabularum de Andrianis.

Hæretici dāt operam, nè Deo indignanti satisfiat.

Nè satisfactionibus & lamentationibus delicta redimantur.

Lib. 3. epist. 14.

Nostra factio placandus Dominus.

4. Rvrsvs in sermone seu tractatu de lapsis: Dominus orandus est, dominus nostra satisfactione placandus est. Delicta nostra reputemus, actus nostros & animi secreta reuoluentes, conscientia merita ponderemus. Redeat in cor nostrum, non ambulasse nos in viis Domini, & abiectis legem Dei. Tumens animus & superbus nec quia victus est, fractus est. Tacens stantibus, & integris vulneratus minatur: & quod non statim Domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto Domini sanguinem bibat, sacerdotibus sacrilegus irascitur. Atque o tuam nimiam furiose dementiam. Irasceris ei, qui abs te auertere iram Dei nititur: ei minaris, qui pro te Domini misericordiam deprecatur, qui vulnus tuum sentit, quod ipse non sentis, qui pro te lachrymas fundit, quas forsitan ipse non fundis. Oneras adhuc crimen & cumulas, & cum sis ipse implacabilis ad Antifites & sacerdotes Dei, putas circa te dominum posse placari? Accipe potius & admitte quae loquimur. Quid surde aures salutaria praepcepta non audiunt quae monemus? Quid caeci oculi poenitentiae iter non vident quod ostendimus? Quid percussa & alienata mens remedia vitalia non percipit quae de scripturis celestibus & discimus & docemus? Et post quaedam: Quam multi quotidie poenitentiam non agentes, nec delicti sui conscientiam consentes, immundis spiritibus adimplentur: quam multi vsque ad insaniam metis excordes, dementiae furore quatiuntur? Quanto & fide maiores, & timore meliores sunt, qui quanuis nullo sacrificij aut libelli facinore cōstricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerunt, hoc ipsum apud sacerdotes dei dolenter & simpliciter consentes, exomologesin conscientiae faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam paruis licet & modicis vulneribus exquirunt, scientes scriptum esse: Deus non deridetur. Et paulo post: Nec cesset in agenda poenitentia, atque in Domini misericordia deprecanda, ne quod minus esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur.

Galat. 6. Satisfactio neglecta cumulat peccata.

Eleemosynis purgantur peccata.

pro delictis satisfaccere.

Galat. 5.

1. Cor. 6.

5. IDEM in sermone vel tractatu de opere & eleemosynis, monet vt peccata nostra eleemosynis redimamus: atque inter cetera hos loquendi modos vsurpat. Sordes quascunque cōtrahimus, eleemosynis abluamus. Sicut lauacro aquae salutaris, gehennae ignis extinguitur, ita eleemosynis atque operibus iustis delictorum flamma sopitur. Emundandis purgandisque peccatis nostris, medelis spiritualibus vulnera nostra curemus. Dedit Dominus curandis sanandisque vulneribus remedia salutaria, Satisfacere pro delictis. Quid deberent facere peccantes, magisteria diuina docuerunt: operationibus iustis Deo satisfieri, misericordiae meritis peccata purgari.

1. B. AVGVSTINVS homilia quinquagesima in libro quinquaginta homiliarum, capite decimoquinto: vel, in libro de Poenitentiae medicina, capite decimoquinto: Non sufficit mores in melius commutare, &c. vt in textu.

2. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimo: Sanè cauendum est, ne quisquam existimet infanda illa crimina, qualia qui agunt, regnum Dei non possidebunt, quotidie perpetranda & eleemosynis quotidie redimenda. In melius quippe est vita mutada, & per eleemosynas de peccatis praeteritis est propitiandus Deus, non ad hoc emendus quodammodo, vt ea semper liceat impune committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, quanuis miserando delectat iam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur.

3. EODEM libro, capite septuagesimo primo: De quotidianis autem breuibuscumque peccatis, sine quibus haec vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfaciunt. Eorum est enim dicere, Pater noster qui es in caelis: qui iam patri tali regenerati sunt ex aqua & Spiritu sancto. Delet omnino haec oratio minima & quotidiana peccata. Delet & illa, a quibus vita fidelium scelerate etiam gesta, sed poenitendo in melius mutata discedit, si quemadmodum veraciter dicitur, Dimitte nobis debita nostra, quoniam non desunt quae dimittantur: ita veraciter dicitur, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, id est, si fiat quod dicitur: quia & ipsa elemosyna est, veniam petenti homini ignoscere.

4. EODEM libro, capite sexagesimo quinto: Sed neque de ipsis criminibus quamlibet magnis remittendis in sancta Ecclesia, Dei desperanda est misericordia agentibus poenitentiam secundum modum sui cuiusque peccati. In actione autem poenitentiae, vbi tale crimen commissum est, vt is qui commisit, a Christi etiam corpore separetur, non tam consideranda est mensura temporis, quam doloris. Cor enim contritum & humiliatum Deus non spernit. Verum quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba vel quacunque alia signa procedit, cum sit coram illo cui dicitur, Gemitus meus a te non est absconditus: rectè constituuntur ab iis, qui Ecclesiae praesunt, tempora poenitentiae, vt fiat etiam satis Ecclesiae, in qua remittuntur ipsa peccata: Extra eam quippe non remittuntur. Ipsa naque proprie Spiritum sanctum pignus accepit, sine quo non remittuntur vlla peccata, ita vt quibus dimittuntur, consequantur vitam aeternam.

1. C. HIERONYMVS in Epitaphio Paulae ad Eustochium, epistola vigesima septima: Assidendum corpus, quod multis vacauit deliciis, &c. vt in textu.

2. CHRYSOSTOMVS homilia decima in Matthaeum, vt in superiori quaestione, B. testimonio 25.

1. D. AMBROSIVS libro secundo de poenitentia, capite quinto. Qui agit poenitentiam, &c. vt in textu.

2. IDEM libro primo de poenitentia, capite decimo sexto: Volo veniam reus speret: petat eam lachrymis, petat gemitibus, petat populi totius fletibus: vt ignoscatur, obsecret: & cum secundo & tertio fuerit dilata eius communitio, credat remissus se supplicasse, fletus augeat miserabilior, postea reuertatur, teneat pedes brachii, osculetur oculis, lauet fletibus, nec dimittat, vt de ipso dicat Dominus Iesus: Remissa sunt peccata eius multa, quoniam dilexit multum. Cognoui quosdam in poenitentia sulcasse vultu lachrymis, exarasse continuis fletibus genas, strauisse corpus suum calcandum omnibus, ieiuno ore semper & pallido, mortis speciem spiranti in corpore praetulisse.

3. IDEM ad virginem lapsam capite octauo: Lugubris tibi accipienda est vestis, & mens ac membra singula digna castigatione punienda. Amputentur cines,

Ecc. 6. Si non negligatur cōgrua satisfactio.

Satisfactio pro leuibus peccatis & poenit. dimissio culpa restantibus.

Zach. 1. Iocundus.

1. Reg. 22. Iona 3.

Compensare poenas peccatorum.

Grandior satisfactio quoad adhibenda.

Psal. 50.

Psal. 37.

Poenitentia opera.

Luc. 7.

Opera poenitentiae.

Psal. 118.

Zach. 1. Iocundus.

1. Reg. 22. Iona 3.

Compensare poenas peccatorum.

Grandior satisfactio quoad adhibenda.

Inhaere poenitentiae tanquam naufragus tabulae.

Poenitentia vt in quemadmodum agitur.

1. Reg. 11. 2. Reg. 11.

crines, qui per vanam gloriam occasionem luxuriae praestiterunt. Desuuant oculi lachrymas, qui masculum simpliciter non aspexerunt. Pallefcant facies, quae quondam virum impudice. Denique totum corpus incuria maceretur: cinere adpersum & operum cilicio perhorrescat, quia male sibi de pulchritudine placuit. Cor verò sit liquefcens sicut cera ieiunij, inquietans seipsum, & cogitationibus ventilans, quare sit ab inimico subuersum. Sensus etiam crucietur, quia in membra corporis cum haberet dominationem, malo cessit imperio. Talis vita, talis actio poenitentiae si fuerit perseuerans, audebit sperare etiam non gloriam, certè poenae vacationem. Dicit enim Deus: Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Conuertimini ex toto, corde vestro, in ieiunio & fletu, in planctu: dirumpite corda vestra, & non vestimetum, quoniam pius & misericors sum. Sic conuersus magnus ille Dauid, iustificatus est. Sic Ninive peccatrix illa ciuitas incumbens sibi euasit interitum. Peccator ergo si sibi ipsi non peperit, a Deo illi parctur. Et si futuras poenas gehennae perpetuas in hoc paruo vitae spatio compensauerit, seipsum ab aeterno iudicio liberat. Grandi plagae alta & proluxa opus est medicina. Grande scelus grandem habet necessariam satisfactionem. Nam non est dubium, leuius esse crimen, vbi peccatum suum vltro homo confitetur, & poenitet. At vbi celans mala sua, inuitus detegitur, & nolens publicatur, illud grauius scelus est, quod tibi vtique pronensis negare non poteris. Et idè fortius est dolendum, quia peccatum est fortius. Si mente cerneret homines peccatores, quale iudicium imminet mundo, sensus manus non dispergeretur vanitate seculari, si non infidelitate graualetur. Quantumuis & qualcumque cruciatum longior vita duceret optaret, dummodo in illas poenas aeterni ignis non incurrerent. Sed tu quae iam ingressa es agone poenitentiae, inhaere misera fortiter, inhaere tanquam naufragus tabulae, sperans per ipsam te de profundo criminum liberari. Inhaere poenitentiae vsque ad extremum vitam.

4. ITEM libro primo de Poenitentia, capite secundo: Qui culpam exaggerauit, exaggeret etiam poenitentiam. Maiora enim crimina maioribus abluuntur fletibus.

5. GREGORIUS homilia trigesima quarta in Euangelia: Cogitandum est summoperè, &c. vt in textu.

6. EVSEBIUS Emisenus homilia quinta ad Monachos: Non putemus tam facile remitti posse inuita semel crimina, & profundo vulnere in animae ipsius impressa visceribus. Multo opus est fletu, multo gemitu, multo dolore cordis ad sanandos ipsius cordis dolores. Tota incumbendum est spiritus contritione, vt vetusta mala tanquam sagittae quaedam de conscientia debellantur. Non sufficit summis labiis dicere: Peccaui, parce, remitte. Et Saul dicebat, Peccaui: sed non obtinuit illam veniam, quam Dauid vna poenitentiae voce promeruit. & hoc quare? Quia confessionem illam nuda magis verba, quam veri gemitus, exprimebant:

Quia non compenfabat magnitudinem criminis, lenta humiliatio supplicantis. Non leui agendum est contritione, vt debita illa redimantur, quibus mors aeterna debetur: nec transitoria opus est satisfactio pro malis illis, propter quae paratus est ignis aeternus.

7. IDEM homilia decima ad monachos: Haec itaque principalia mala ingenti rugitu, gemitu, & fonte indigent lachrymarum, eisque post lachrymandum est cum propheta: Rugiebam a gemitu cordis mei, lauabo per singulas noctes lectum meum, & iterum: Ego autem cinerem sicut panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam. Nemo despiciat hanc humilitatem. Summus rex erat, qui ista dicebat: summus rex erat, qui ista faciebat. Oportet itaque sicut supra mortuum conclamatum, ita magnos supra extinctam animam dare planctus: & quomodo solet mater orba super amissione vnici sui fracto pectore lamentari, ita conuenit super vnica suam, sed cum spe reparationis, affligi. De qua vnica sermo propheticus dicit: Ripe a framea animam meam, & de manu canis vnica meam. Quare vnica dixit? Siue quia tanquam vnica diligenda est, siue quia ipsa sola & singula ante tribunal caeleste rationem, remotis omnibus solatiis, redditura est: ita inquam necessè est super hanc vnica criminum mucrone confosam totum pondus doloris effundi, si fortè possit lachrymarum viuificata fontibus, calore fidei suffitari. Ac condenda est compunctio, corroboranda sunt preces futuri recordatione iudicij, misericordiarum operibus adiuuanda. Audienda est prophetae sententia, sed audienda obediencia aure, dicentis: Accipe (inquit) o rex consilium meum, & peccata tua eleemosynis redime.

8. THEODOREVS in Epitome diuinorum decretorum, capite de Poenitentia: Sunt ergo medicabilia, etiam quae post baptismum sunt vulnera: medicabilia autem, non vt olim per solam fidem data remissione, sed per multas lachrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationem, & laborem, facti peccati quantitati commoderatum. Qui enim non sic affecti sunt, eos nec admittere quidem didicimus, nec diuina sunt eis maria impertienda. Nolite, inquit, dare sanctum canibus, nec margaritas porcis. Has habet Ecclesia leges de poenitentia.

9. IDEM libro quarto haereticarum fabularum, de Audianis: Hi se iactant peccata remittere. Postquam enim sacros libros vna cum adulterinis bipertito diuiderint, eos enim mirandum in modum arcanos & mysticos existimant, & hinc & illinc per versus posuerint, iubent vnumquemque inter eos transire, & quae a se peccata sunt, confiteri. Deinde confessis donant remissionem, non tempus ad poenitentiam, vt iubent leges Ecclesiae, praescribentes, sed sua potestate condonantes. Scientes autem, qui transeunt, id quod agitur ludum esse, vera quidem peccata celant, quaedam auerteret aliquis, nisi eadem qua ipsi, amentia laboraret.

Psal. 37. Psal. 6. Psal. 101.

Psal. 118.

Dan. 4.

Remissio post baptismum laboriofior.

Poenitentia quantitati peccati commoderata. March. 7.

Audiani hinc reciti remittunt peccata sine imposita satisfactioe.

Notis.

Est ne etiam Satisfactioni post mortem locus?

A. Ad hoc explicandum, varia morientium conditio est obseruanda: Horum enim alij gratiam Dei, vitæque innocentiam ad finem vsque cõferuant. Ad quos pertinet Manassis dictum, Iustis & iis qui non peccauerunt, vt Abraham, Isaac, & Iacob, pœnitentiam non esse positam. Alij peccauerunt quidem, & ex accepta Dei gratia exciderunt, sed criminum sordes dignis pœnitentiæ fructibus in hac vita expiârunt: vt b Dauid, c Ezechias, d Petrus, e Magdalena. Vtrunque hoc genus nulla post mortẽ eger satisfactione, sed ab ea prorsus est liberum.

B. At longè plures sunt homines medij generis moriẽtes, nec valdè mali, vt f Augustinus indicat, qui peccatorum suorum pœnitentiam in vita perfectam non præstiterunt: idẽque per ignem g saluandi, vt quod satisfactioni pro hac vita conuenienti defuit, in altero seculo iustitiæ diuinæ persoluatur. h Nihil enim inquinatum, intrabit in sanctam illam ciuitatem.

C. Huiusmodi ergò defunctis, vt ad quæstionẽ propositam respondeamus, subeunda est quædam, & grauis illa profectio post mortẽ satisfactio. Quam interim Deus pro ingenti clementia sua relaxare i consuevit, pietate viuorum intercedẽte, vt defuncti, suorum in Ecclesia fratrum, ad eoque membrorum adiuti suffragiis, à peccatis, horrendis que peccatorum pœnis releuetur. Et huc spectat, quod sacræ scripturæ tradit authoritas, k Sancta & salubris est cogitatio, pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Vnde laudatus est Iudas ille Machabæus, quod singulari religione ductus, pro mortuorum peccatis, non preces modò, sed etiam Sacrificium l offerri sollicitè atque sumptuosè curârit.

D. In hanc sententiam concedunt venerandæ m Synodi & Patres, qui veram Ecclesiæ doctrinam tradiderunt. Ex quibus vt vnus pro multis, idẽque fide dignissimus testis n Augustinus proferatur: In Machabæorum libris (inquit) legimus, oblatum pro mortuis sacrificium. Sed etsi nusquam omninò in scripturis veteribus legeretur, nõ parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, authoritas, vbi in precibus sacerdotum, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam cõmendatio mortuorum. Et rursus alibi: o Purgatorias pœnas nullas futuras opinadum est, nisi ante illud vltimum tremendum que iudicium. Et quid illis verbis luculentius: p Orationibus sanctæ Ecclesiæ, & Sacrificio salutaris, & eleemosynis, quæ pro eorum (defunctorum) spiritibus erogantur, nõ est dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis misericordiùs agatur à Domino, quàm peccata eorum meruerunt. Hoc enim à Patribus traditum vniuersa obseruat Ecclesia. Sic Augustinus ante MCC. annos, vt interim eo vetustiores etiam, q Cyprianum, r Origenem, s Dionysium, t Clementem, in hac doctrina maximè consentientes, prætermittamus.

E. Quocirca u Chrysofomus palàm hortatur, vt pro viribus & ipsi defunctos iuueamus, & alios qui pro ipsis orent, commonfaciamus. Non enim temerè ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysteriis defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim illis indè multum contingere

a In oratione Manassis peccantis.

b i. Reg. 12. d. Psal. 51. c. Eia. 38. c. d. Math. 26. g. Luc. 7. f.

f In Enchirid. ca. 110. Beda in ca. 11. Prouerb. g. 1. Cor. 13. c. Sic interpretatur eum locum idẽ Aug. in Psal. 77. lib. 21. de ciuitate Dei, ca. 26. de fide & opor. ca. 16. & in Psal. 80. Origen. ho. 12. & 13. in Hier. 23. in Num. & 6. in Exod. Greg. 11. 4. dialog. cap. 39. Beda in 3. ca. Lucr. h Apoc. 21. g. Psal. 144. & 23. a.

i Aug. vt supra. & lib. 21. de ciuit. ca. 24. ho. 16. ex 50. & ser. 41. de factis. Greg. 4. dialog. ca. 39. Bernar. de obitu Humberti. Damasc. in ser. de defunctis. Cõc. Flor. Trid. sess. 6. can. 30. & sess. 25. par. 1. k 1. Mac. 12. g. Vide etiã 1. Re. 31. d. & ibid. Beda. Item 2. Reg. 1. b. 3. fg Tob. 4. c. Eccl. 7. d. 17. c. 38. e. Hier. 16. b. 2. Tim. 1. d. 1. Ioan. 5. d. l. Ibidem.

m Conc. 4. Cathag. c. 79. & 99. Tolera. 1. ca. 12. Tribu rictis can. 31. aracren. 1. ca. 34. Florẽ Trident. sess. 23. & sess. 22. ca. 1. & can. 3. n In lib. de cura pro mortuis gerenda, ca. 1.

Nota.

a De ciuit. Dei, lib. 21. ca. 16. Vide Mart. 12. c. 5. d. Malac. 2. a. Phillip. 2. b. Apoc. 5. d.

b Aug. de verb. Apost. ser. 34. Similiter Isidorus, 11. 1. de officiis Eccles. ca. 18. Rabanus, 11. 1. de institutione Cler. ca. 44.

c Epist. 72. & 66. d. Vt supra. e De Eccles. hierarch. ca. 7. f Epist. 1. & li. 6. Constitut. Apostol. ca. 30. g Hom. 3. in epist. ad Phillip. & 41. in 1. Cor. & 69. ad pop. Damasc. in orat. de defunctis. Athanasius & Nyssenus apud Damascenum.

contingere lucrum, vtilitatem multam. Ita Chrysofomus.

F. Hoc est demum, quod aduersus h Aërianos Ecclesia fida Scripturæ interpret vsquẽ docuit, ignem i esse quendam purgatorium seu emendatorium, vt Augustinus k appellat, eoque pœnas peccatorum, quas hîc pœnitentia perfectè non diluit, defunctis in CHRISTO fidelibus luendas, & expiandas esse, nisi, prout Augustinus l loquitur, viuentium suorum pietate illi releuentur.

h Epiph. hæres. 75. & Aug. hæres. 33. Item Damasc. de hæresib. i Triden. sess. 25. & 6. Vide & concilium Florentinũ. k In Psal. 37. & li. 2. de gen. contra Mahich. ca. 20. Greg. in 3. Psal. penitential. & 14. 4. dialog. cap. 39. Bern. ser. 66. in Cantica. l In Enchir. ca. 110. Et de cura pro mortuis gerenda, ca. 1. 4. & 18.

TESTIMONIA.

1. A. MANASSES rex Iuda in oratione cum captus teneretur in Babylone: Tu igitur Domine Deus iustorum, non posuisti pœnitentiam iustis, Abraham, Isaac, & Iacob, iis qui tibi non peccauerunt: sed posuisti pœnitentiam propter me peccatorem.

autem ad illam: Remittuntur tibi peccata. Et ceperunt, qui simul accumbebant, dicere intra se: Quis est hic qui etiam peccata dimittit? Dixit autem ad mulierem: Fides tua te saluam fecit, vade in pace.

2. SECUNDI Regum duodecimo: Et dixit Dauid (reprehensus à Nathan ob commissum homicidium & adulterium) ad Nathan, Peccauit Dominus. Dixitque Nathan ad Dauid, Dominus quoque transfudit peccatum tuum: non morieris. Veruntamen quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini: propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur. Et reuersus est Nathan in domum suam. Percussit quoque Dominus paruulum quem pepererat vxor Viriẽ Dauid, & desperatus est. Deprecatusque est Dauid Dominum pro paruulo, & ieiunauit Dauid ieiunio, & ingressus seorsum, iacuit super terram. Venerunt autem seniores domus eius, cogentes eum, vt surgeret de terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum.

1. B. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite centesimo decimo: Neque negandum est, defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cum pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel eleemosynæ in Ecclesia fiunt. Sed eis hæc profunt, qui cum viuerent, vt hæc sibi postea prodesse possent, meruerunt. Est enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat ista post mortem: nec tam malus, vt ei non profint ista post mortem. Est verò talis in bono, vt ista non requirat: & est rursus talis in malo, vt nec his valeat, cum hæc vita transferit, adiuuari. Quocirca hîc omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam releuari quispiam, vel grauari. Nemo autem se speret quod hîc neglexerit, cum obierit, apud Deum promereri. Non igitur ista, quæ pro defunctis commendandis frequentat Ecclesia, illi Apostolica: sunt aduersa sententiæ, quæ dictum est, Omnes enim adstabimus, & c. quia etiam hoc meritum sibi quisque cum in corpore viueret, comparauit, vt ei possent ista prodesse. Non enim omnibus profunt. Et quare non omnibus profunt, nisi propter differentiam vitæ, quam quisque gessit in corpore? Cum ergò sacrificia, siue altaris, siue quarumcunque eleemosynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valdè bonis gratiarum actiones sunt: pro valdè malis propitiationes sunt: pro valdè malis etsi nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescunque viuorum consolationes sunt. Quibus autem profunt, aut ad hoc profunt, vt si plena remissio, aut certè tolerabilior fiat ipsa damnatio. Hæc ibi. Eadem etiam hæc verba omnia & eodem modo citat, & hinc se ea desumpsisse affirmat, libro de octo Dulcitij quæstionibus, quæstione secunda. Habet similia libro vigesimo primo de ciuitate Dei, capite vigesimo quarto.

3. PSALMO sexto: Laboraui in gemitu meo, lacuabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo, & c.

2. Cor. 13.

4. ESAIÆ trigesimo octauo: Recogitabo tibi (inquit Ezechias) omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.

5. MATTHEI vigesimo sexto: Tunc cœpit detestari & iurare, quia non nouisset hominem. Et continuò gallus cantauit. Et recordatus est Petrus verbi Iesu, quod dixerat: Priùs quàm gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foràs, fleuit amarè.

6. LVCÆ septimo: Et ecce mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quod accubisset in domo Pharisei, attulit alabastrum vnguenti: & stans retrò secus pedes eius, lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes eius, & vnguento vngebat. Videt autem Phariseus, qui vocauerat eum, ait intra se, dicens: Hic si esset propheta, sciret vtique quæ & qualis est mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est. Et respondens Iesus, dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere, & c. Intraui in domum tuam, & quam pedibus meis non dedisti: hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis suis terxit. Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo intraui, non cessauit osculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxi: hæc autem vnguento vnxit pedes meos. Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Dixit

2. B. B. A. presbyter in caput vndecimum Prouerbiorum: Notandũ autem, quod etsi impiis post mortem spes veniæ non est: sunt tamen qui de leuioribus peccatis, cum quibus obligati defuncti sunt, post mortem possunt absolui: vel pœnis videlicet castigati, vel suorum precibus, eleemosynis, Missarum celebrationibus absoluti: sed hæc quibuscunque fiunt, & ante iudicium, & de lenioribus fiunt erratis.

3. PRIORIS ad Corinthios tertio: Fundamentũ aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est. Et iij

Animæ defunctorum iustitiam, capite centesimo decimo: Neque negandum est, defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cum pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel eleemosynæ in Ecclesia fiunt.

Triplex morientium genus.

2. Cor. 13.

Suorum precibus, eleemosynis & Missarum celebrationibus absoluti.

est: quod est Christus Iesus. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argëtum, lapides preciosos, ligna, scenum, stipulam: vniuscuiusque opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.

Math. 25.

Ignis emendatorius. 1. Cor. 3.

Gratuita ignis purgatorij.

4. AVGVSTINVS in Psalmum trigessimumseptimum: Domine, nē in indignatione tua arguas me, &c. Non sim inter illos, quibus dicturus es, Ite in ignem æternum. Neque in ira tua emendes me, vt in hac vita purges me, & talem me reddas, cui iam emendatorio igne non opus sit, propter illos, qui salui erunt, sic tamen quasi per ignem. Quare, nisi quia hęc ædificant supra fundamentum ligna, scenum, stipulam? Si ædificarent autem aurum, argentum, lapides preciosos: & de vtroque igne securi essent, non solum de illo æterno, qui in æternum cruciaturus est impios: sed etiam de illo, qui emendabit eos, qui per ignem salui erunt. Dicitur enim, Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Et quia dicitur, saluus erit, contemnitur ille ignis. Itā planē quanuis salui per ignem, grauior tamen erit ille ignis, quā quicquid potest homo pati in hac vita. Et nōstis, quanta hęc passi sunt mali, & quanta possunt pati, tamē tanta passi sunt, quanta potuerunt pati & boni. Quid enim quisque maleficus, latro, adulter, sceleratus, sacrilegus pertulit legibus, quod non pertulit martyr in cōfessione Christi? Ita ergō quæ hęc sunt mala, multo faciliora sunt, & tamen videte quemadmodum ea homines nē patiantur, quicquid iusseris faciūt. Quanto melius faciunt quod iubet Deus, nē illa grauiora patiantur?

5. IDEM libro vigesimo primo de ciuitate Dei, capitq; vigesimo sexto: Verum qui has necessitudines (vxorem, patrem, filios, &c.) sic amat carnaliter, vt tamen eas Christo Domino non præponat, malitq; ipsis carere, quā Christo, si ad hunc fuerit articulum tentationis adductus, per ignē saluus erit, quia ex earum amissione tantum necesse est vrati dolor, quantum hæserat amor.

Tantum vult dolor, quantum hæserat temporalium rerum amor. 1. Cor. 13. Math. 19.

Gal. 5.

Quid sit edificare aurum, &c. 1. Cor. 7.

1. Cor. 13. Edificantes scenum, stipulam.

6. IDEM libro de fide & operibus, capite decimo sexto, exponens illum locum, Fundamentum aliud, &c. Ecce ille qui quæsiuit à magistro bono, quid boni faceret, vt haberet vitam æternam, & audiuit, si ad vitam venire vellet, seruanda sibi esse mandata. Et cum quæreret, Quæ mandata? dictum est ei, Non occides, &c. & Diliges proximum tuum tanquā teipsum: vt hæc faciens, fidē Christi teneret, & proculdubid fidē, quæ per dilectionem operatur. Porro si faceret etiam, quod Dominus addidit, dicens, Si vis perfectus esse, &c. edificaret super illud fundamentum aurum, argentum, lapides preciosos: non enim cogitaret, nisi quæ sunt Dei, quomodo placeret Deo: & hæc cogitationes sunt, quantum existimo, aurum, argentum, lapides preciosi. Porro si circa diuitias suas quodā carnali teneretur affectu, quanuis ex eis multas elemosynas faceret: nec ad eas augendas fraudis aliquid rapinæque moliretur, aut earum minuendarum vel amittendarum metu in aliquod facinus flagitiūve laberetur, alioquin iam se isto modo

ab illius fundamenti stabilitate subtraheret: sed propter carnalem, vt dixi, quem in iis habebat affectum, talibus bonis sine dolore carere non posset, ædificaret super fundamentum illud scenum, ligna, stipulam, maxime si & vxorem sic haberet, vt etiam propter ipsam cogitaret ea quæ sunt mundi, quomodo placeret vxori. Hęc igitur quoniam affectu dilecta carnali, non sine dolore amittuntur, propterea qui sic ea habent, cum habeant in fundamento fidem, quæ per dilectionem operatur, neque huic ista vlla ratione vel cupiditate præponant, in eorum amissione passi detrimentum, per ignem quendam doloris perueniunt ad salutem. A quo dolore atque detrimento tanto est quisque securior, quāto ea vel minùs amauerit, vel tanquā non habens habuerit. Hęc ibi, quæ eadem ex hoc loco petita repetit de octo dulcitiq; quæstionibus, quæstione prima.

1. Cor. 7.

7. ET in Psalmum octogesimum: Nemo super fundamentum hoc ædificans adulteria, blasphemias, sacrilegia, idololatrias, periuria, putet se saluum futurum per ignē, quasi ista sint ligna, scenum, stipula, sed qui ædificat amorem terrenorum super fundamentum regni cælorum, id est, super Christum, ardebit amor rerum temporalium, & ipse saluus erit per idoneum fundamentum.

Ardebit amor temporalium.

8. ORIGENES homilia duodecima in Hieremiam: Et vide si non vera sit ratio. Quis enim peccata non recipit? Nempe ille, qui post credulitatē aut baptismum audierit Dominum dicentem, dimissa sunt tibi peccata, nec vltrā peccauerit. Si autem post lauacrum & veniam delictorum, rursus ad pristinas sordes fuerimus reuersi, & adhuc imperfecto sensu ab Apostolorum vestigiis recedentes, aut iniusta gesserimus aliqua, aut certē in ipsa iustitia sint aliqua nata peccata, quid nobis fiat cōsideremus: vtrum ne egredientes de præsentī seculo si habuerimus vitia vel virtutes, recipiemus pro virtutibus præmia, & dimittentur nobis ea, quæ scientes peccauimus: an plectemur pro delictis, neque recipiemus præmia pro virtutibus. Sed neutrum hoc verum est, quia & pro peccatis torquebimur, & pro iustitia recipiemus præmia quæ meremur. Si enim post fundamentū IESV CHRISTI non solum in tuo corde aurum, & argentum, & lapidem preciosum (si tamen habes aliquid auri vel argenti) superædificaueris, verum & ligna, scenum, & stipulam, quid tibi vis fieri, cum anima se iuncta fuerit à corpore: vtrum nam ingredi vis in sancta cum lignis tuis, cum sceno & stipula, vt poluas regnum Dei? an propter lignum, scenum, & stipulam foris residere, & pro auro, argento, & lapide precioso nihil mercedis accipere? Sed neque hoc æquum est. Quid igitur sequitur, nisi vt primum propter ligna ignis tibi detur, qui consumat scenum, lignum, vel stipulam? &c. Et paucis interiectis: Primum quippe propter iniustitias tormenta perpetimur: deinde propter iustitiam coronamur.

Et pro peccatis torquebimur, & pro iustitia recipiemus præmia.

1. Cor. 3.

Cum lignis, sceno & stipula non intrabitur in regnum cælorum.

Apoc. 10.

1. Cor. 3.

9. IDEM homilia 13. in Hieremiam: Si quis seruauerit lauacrum Spiritus sancti, iste in resurrectionis primæ parte communicat. Si quis verò in secunda resurrectione seruatur, iste peccator est, qui ignis indiget baptismo, qui cōbustione purgatur, vt quicquid habuerit lignorum, sceni & stipulæ, ignis cōsumat. Quamobrem cum talia post mortē nobis

nobis residere videamus, scripturas diligēter simul recitantes, reponamus eas in cordibus nostris, & iuxta earum viuere præcepta nitamur, vt ante excelsionis diem, si fieri potest, peccatorum fordibus emundari, cum sanctis valeamus assumi.

10. ITEM homilia vigesima quinta in Numeros Tempus igitur belli nobis est in hoc mūdo, pugna aduersus Madianitas est, siue aduersum vitia carnis nostræ, siue aduersum contrarias potestates. Spectat nos angelorum chorus, virtutū cælestium pia erga nos pendet expectatio, quando vel quomodo de hoc prælio reuertamur, quid vnusquisque nostrum manubiarum reportet: & intuentur curiosius ac sollicitius perscrutantur, quis nostrum auri hinc amplius ferat, quis etiam argenti illud pondus exhibeat, quisve lapides deferat preciosos. Requiritur etiam, si quis æs deferat aut ferrum, aut plumbum, sed & vas ligneum si fortē aliquis, aut fictile, aut aliud huiusmodi magnæ domus vsibus necessarium. In magna enim domo non sunt tantummodo vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia. Requiritur ergō diligenter, cum abierimus illuc, quid vnusquisque nostrum deferat: & secundum ea quæ detulerit, secundum quod labor eius pro contemplatione exuuiarum probatur, etiam mansionis ei meritum deputabitur. Probantur tamen omnia hæc: quæ per ignē, per ignem: quæ per aquam, per aquam. Vniuscuiusque enim opus, quale sit, ignis probabit. Propterea ergō ait: Hęc est iustificatio legis, quam constituit Dominus Moysi: præter aurum, & argentum, & æramentum, & ferrum, & plumbum, & stannum, & omnis res quæ transit per ignem, traducite per ignem, & mūdabitur. Sed & in aqua purificationis purificabuntur. Omnia quæcūque non transeunt per ignē, transibunt per aquam, & lauibitis vestimenta vestra die septima, & mundi eritis, & post hæc introibitis in caltra. Vides quomodo purificatione indiget omnis qui exierit de prælio vitæ huius? &c.

1. Corin. 3.

1. Tim. 4.

Ardebit amor temporalium.

1. Corin. 3.

Eccl. 7.

Malach. 3.

11. ET homilia sexta in Exodus: Triplex est bene agendi via: nihilominus enim vel opere, vel cogitatione, vel verbo boni aliquid agitur. Hoc enim significat & Apostolus, cum dicit: Qui autem edificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos: triplicem bonorum indicans viam. Subiungit nihilominus triplicem etiam malorum, cum dicit, ligna, scenum, stipulam. Et paulò post: Idcirco igitur qui saluus sit, per ignem saluus sit, vt si quid fortē de specie plumbi habuerit admixtum, id ignis decoquat & resoluat, vt efficiantur omnes aurum bonum. Quia aurum terræ illius bonum esse dicitur, quam habituri sunt sancti, & sicut fornax probat aurū, sic homines iustos tēatio. Veniendum est ergō omnibus ad ignem, veniendum est ad conflatorium. Sedet enim Dominus & cōstat, & purgat filios Iuda. Sed & illuc cum venitur, si quis multa opera bona, & parum aliquid iniquitatis attulerit: illud parum tanquā plumbum, igne resoluatur ac purgatur, & totum remanet aurum purum. Et si quis plus illuc plumbi detulerit, plus exurit, vt amplius decoquatur, vt etiam parum aliquid sit auri, purgatum tamen resideat. Quod si aliquis illuc totus plūbeus venerit, fiet de illo hoc quod scriptum est: Demergetur in profundum tanquā plumbū in aqua validissimū.

12. GREGORIVS libro quarto dialogorum, ca-

pite trigesimo nono, respondens ad quæstionem, An post mortem purgatorius ignis sit: sic ait, In Euangelio Dominus dicit: Ambulate dum lucem habetis. Per prophetam quoque ait: Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te. Quod Paulus Apostolus exponens dicit: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Salomon quoque ait: Quodcūque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erit apud inferos quod tu properas. Dauid quoque ait: Quoniam in scæculum misericordia eius. Ex quibus nimirum sententiis constat, quia qualis hinc quisque egreditur, talis in iudicio præsentatur. Sed tamen de quibusdam leuibus culpis esse ante iudiciū purgatorius ignis credendus est, pro eo quod veritas dicit: Quia si quis in sancto spiritu blasphemiam dixerit, neque in hoc scæculo remittetur ei, neque in futuro. In qua sententia datur intelligi, quasdam culpas in hoc scæculo, quasdam verò in futuro posse laxari. Quod enim de vno negatur, cōsequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur. Sed tamen vt prædixi, hoc de paruis minimisque peccatis fieri posse credendum est: sicut est assiduus ociosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix sine culpa vel ab ipsis agitur, qui culpam qualiter declinare debeant, sciunt: aut in non grauibus rebus error ignorantia: quæ cuncta etiam post mortem grauant, si adhuc in hac vita positus minimè fuerint relaxata. Nam cum Paulus dicat, Christum esse fundamentum, atque subiungat: Si quis superædificauerit, &c. ipse autē saluus erit, sic tamen quasi per ignem: Quanuis hoc de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito possit intelligi, tamen si quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, pensandum sollicitè est, quia illud per ignem dixit posse saluari: non qui super hoc fundamentum ferrum, æs vel plumbum ædificat, id est, peccata maiora, & idcirco duriora, atque tunc iam insolubilia: sed lignum, scenum, stipulam, id est, peccata minuta atque leuissima, quæ ignis faciliè consumat. Hoc tamen sciendum est, quia illic saltem de minimis nihil quisque purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus, vt illic obtineat, promereatur.

1. Joan. 12. Elias 49.

1. Corin. 6.

Eccl. 9.

1. Gal. 1. 17. Probat B. Gregorius Purgatorium esse.

Math. 12.

1. Cor. 4.

Ligna sceni, stipula.

Purgatorij ignis baptisatus.

1. Corin. 3.

Ex Gregorio.

13. BEDA in tertio caput Luca: in ea verba: Ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni: Sūt qui itā exponunt, quod in præsentī in spiritu, & in futuro baptizemur in igni: Vt videlicet sicut nunc in remissione omnium peccatorum, ex aqua & spiritu renascimur, itā & tunc de leuibus quibusdam peccatis, quæ hinc nobis euntibus adheserunt, Purgatorij ignis ante vltimū iudiciū baptisate permūdemur, dicente Apostolo: Si quis superædificauerit super hoc fundamentū, aurū, argëtum, lapides preciosos, ligna, scenum, stipulam: vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur. Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Quod quanuis & de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito possit intelligi, tamen si quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, pensandum sollicitè est, quia illum dixit posse per ignem saluari, non qui super fundamentum Christi, ferrum, æs, vel plumbum ædificat, id est, peccata maiora & E e iij

duriora, atque tunc iam insolubilia, sed lignum, fœnum, stipulam, id est, peccata minima atque leuissima, quæ ignis facile cõsumat. Hoc tamen sciendum est, quòd illic saltè de minimis nihil quisque purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus, vt illic obtineat, promereatur.

14. APOCALYPSIS vigesimoprimo, in fine: Non intrabit in eam (ciuitatem cœlestem) aliquod coinquinatum, aut abominationem faciès & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

15. PSALMO decimoquarto: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam, &c.

16. PSALMO vigesimotertio: Quis ascendet in montem domini? aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundo corde qui non accepit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo.

I. C. AVGVSTINVS libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimoquarto: Nam pro defunctis quibusdam, vel vt dicitur pro mortuis, vel Ecclesiæ, vel quorundam piorum exaudiri orationem eius, licet qui in Christo renati non adeo ita malè vixerint in corpore, vt tali misericordia habeantur indigni: nec iidem sic benè, vt inueniatur tali misericordia non egere. Tales etiam cõstat ante iudicij diem per pœnas temporales, quas eorum spiritus patiuntur, purgatos, receptis corporibus, æterni ignis supplicij non tradendos. Ibidem: Ipsius quippe Ecclesiæ, vel quorundam piorum exauditur oratio, sed pro his quorum in Christo regeneratorum nec vsque adeo vita in corpore malè gesta est, vt tali misericordia iudicentur digni non esse: nec vsque adeo benè, vt talem misericordiam reperiant necessariam non habere. Sicut etiam facta resurrectione mortuorum non deerit, quibus post pœnas, quas patiuntur spiritus mortuorum, impertiat misericordia, vt in ignem nõ mittantur æternum. Neque enim de quibusdam veraciter diceretur, quòd non eis remittatur neque in hoc sæculo, neque in futuro, nisi essent, quibus etiam non in isto, tamen remitteretur in futuro.

2. IDEM homilia decimasexta in libro quinquaginta homiliarum: Hi verò qui temporalibus pœnis digna gesserunt, de quibus Apostolus dicit: Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem: per fluium igneum, de quo Propheticus sermo commemorat, Et fluius igneus currebat ante eum: per fluxum igneum & vada feruentibus globis horrenda transibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & pertransundi mora. Quantum exegerit culpa, tantum sibi ex homine vendicabit quædam flammæ rationabilis disciplina. Et quantum stulta iniquitas suggesserit, tantum sapiens pœna defauiet. Et quia sermo diuinus quodam loco æneæ ollæ animam peccatricem comparat, dicens: Pone illam super prunas vacuum, donè concalescat æs eius, & omne * stagnum eius defluat: illic sermones ociosi, & cogitationes iniquæ vel fordidae, illic multitudo leuium peccatorum, quæ puritatem nobilis naturæ infecerant, exundabunt: illic stannum vel plumbum diuersorum subrepentium delictorum, quæ diuinam imaginem obscuauerant, con-

Quibus defunctis profinet orationes uiuentium.

Spiritus patitur pœnas temporales.

Matth. 12.

1. Cor. 3.

Daniel. 7.

Quanta pertransundi mora.

Ezech. 24.

Sor. * stannum

Peccata venia illic expiabantur.

fumentur: quæ omnia hic ab anima separari per eleemosynas & lachrymas compendiosa transactione potuissent. Ecce sic exigere habet ab homine rationem, qui seipsum pro homine dedit, & cõfixus clauis, legi mortis se iunxit.

3. ET sermone quadragesimoprimo de sanctis, qui est sermo quartus de animabus defunctorum: Fundamentum enim aliud, &c. Multi sunt, qui lectionem istam malè intelligentes, falsa securitate decipiuntur, dum credunt, quòd si supra fundamentum Christi capitalia crimina ædificent, peccata ipsa per ignem transitorio possint purgari, & ipsi postea ad vitam perpetuam peruenire. Intellectus iste, fratres charissimi, corrigendus est: quia ipsi se seducunt, qui taliter sibi blandiuntur. Illo enim transitorio igne, de quo dixit Apostolus, Ipse autem saluus erit, si tamen quasi per ignem: non capitalia, sed minuta peccata purgantur. Quicunque aliqua de capitalibus peccatis in se dominari cognouerit, nisi dignè se emendauerit, & si habuerit spatium, longo tempore pœnitentiam egerit, & largas eleemosynas erogauerit, & à peccatis ipsis abstinerit, illo transitorio igne, de quo dixit Apostolus, purgari non poterit, sed æterna illum flamma sine villo remedio cruciabit. Ità peccata ipsa in hoc sæculo purgatur, vt in futuro illo ignis purgatorius aut non inueniat, aut certè parum inueniat, quod exurat. Si autem nec in tribulatione Deo gratias agimus, nec bonis operibus peccata redimimus, ipsi tam diu in illo purgatorio igne moras habebimus, quàm diu supradicta peccata minuta tanquàm ligna, fœnum, stipula, consumantur. Sed dicit aliquis: Non pertinet ad me, quandiu moras habeam, si tamen ad vitam æternam perrexero. Nemo hoc dicat, fratres charissimi, quia ille purgatorius ignis durior erit, (vt & supra in psalmum trigessimumseptimum) quàm quid potest in hoc sæculo pœnarum videri, aut cogitari, aut sentiri. Et cum de die Iudicij scriptum sit, quòd erit dies vnus tanquàm mille anni, & mille anni tanquàm dies vnus, vnde scit vnusquisque, vtrum diebus, an mensibus, an fortè etiam & annis per illum ignem sit transiturus? Et quibusdam interpositis, Et ideo quoties in lectione apostolica audieritis: Si quis supra fundamentum Christi superædificat aurum, argentum, lapides preciosos, de sanctis & perfectis Christianis accipite, qui velut aurum purgatum metebuntur ad æterna præmia peruenire. Illi verò, qui superædificant ligna, fœnum, & stipulam, de bonis Christianis, sed negligētibus minuta peccata purgare, intelligite: quæ peccata si nec diuina iustitia multis tribulationibus purgauerit, nec vnusquisque eleemosynarum largitate redemerit, non sine grandi dolore in illis implebitur illud quod dicit Apostolus: Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.

4. GREGORIUM habes supra, in hac quæstione, B. testimonio decimotertio.

5. BERNARDVS in sermone de obitu Humberti monachi: Illud scitote, quia post hanc vitam in purgabilibus locis centupliciter, quæ fuerint hic neglecta, redduntur vsque ad nouissimum quadrantem.

6. DAMASCENVM in sermone de defunctis, siue in sermone, Quòd qui hinc migrarunt, facris operibus

Qualia peccata illic expiabantur, iis & quàm graui pœna.

Psalm. 49.

Neglecta centupliciter redduntur in locis purgabilibus.

operationibus & viuorum beneficiis multum iuuentur: habes supra in tractatu de Sacramento Eucharistiæ, quæst. septima, L. testim. quarto.

7. CONCILIUM Florentinum in litteris vniuersis: Item definimus, si verè pœnitentes in Dei charitate decesserunt, antequàm dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint & ommissis, eorum animas pœnis purgatorij post mortem purgari. Et vt à pœnis huiusmodi releuentur, prodesse eis fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, & eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueuerunt, secundum Ecclesiæ instituta: Illorumque animas, qui post baptismum susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutæ corporibus (prout superius dictum est) sunt purgatæ, in cœlum mox recipi, & intueri clarè ipsum Deum trinum & vnum, sicuti est, pro meritum tamen diuersitate alium alio perfectiùs. Illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.

8. CONCILIUM Tridentinum sessione sexta, canone trigesimo: Si quis post acceptam iustificationis gratiam cuiuslibet peccatori pœnitenti ita culpam remitti, & reatum æternæ pœnæ deleri dixerit, vt nullus remaneat reatus pœnæ temporalis exoluendæ vel in hoc sæculo, vel in futuro Purgatorio, antequàm ad regna cœlorum aditus patere possit, anathema sit.

9. IDEM Concilium Tridentinum sessione vigesima quinta, parte prima, in decreto de Purgatorio: Cum Catholica Ecclesia, Spiritu sancto edocta, ex sacris litteris & antiqua Patrum traditione, in sacris Conciliis, & nouissimè in hac œcumenica synodo docuerit, Purgatorium esse, animasque ibi detentas, fidelium suffragiis, potissimum verò acceptabili altaris sacrificio iuuari: præcipit sancta Synodus episcopis, vt sanam de Purgatorio doctrinam, à sanctis Patribus & sacris Conciliis traditam, à Christi fidelibus credi, teneri, & doceri, & vbique prædicari, diligenter studeant. Apud rudem verò plebem difficiliore ac subtiliore quæstiones, quæque ad ædificationem non faciunt, & ex quibus plerunque nulla fit pietatis accessio, à popularibus concionibus secludantur. Incerta itè, vel quæ specie falsi laborant, euulgari ac tractari non permittant. Ea verò quæ ad curiositatè quandam, aut superstitionè spectant, vel turpe lucrum sapiunt, tanquàm scandala & fidelium offendicula prohibeant. Curèt autem Episcopi, vt fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, eleemosynæ, aliæque pietatis opera, quæ à fidelibus pro aliis fidelibus defunctis fieri consueuerunt, secundum Ecclesiæ instituta, piè & deuotè fiant, & quæ pro illis ex testatorum foundationibus, vel alia ratione debentur, non perfunctoriè, sed à sacerdotibus & Ecclesiæ ministris & aliis qui hoc præstare tenentur, diligenter & accuratè persoluantur.

10. SECUNDI Machabæorum duodecimo: At verò fortissimus Iudas hortabatur populum conseruare se sine peccato, sub oculis videntes quæ facta sunt, pro peccatis eorum qui prostrati sunt. Et

facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Hierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, benè & religiose de resurrectione cogitans. (nisi enim eos qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur & vanum orare pro mortuis) & quia considerabat, quòd hi qui cum pietate dormitionem acceperat, optimam haberent repositam gratiam, Sancta ergò & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.

11. PRIMI Regum capite trigesimoprimo, eoque vltimo: Cum audissent habitatores Iabes Galaad, quæcunque fecerant Philistim Saul, surrexerunt omnes viri fortissimi, & ambulauerunt tota nocte, & tulerunt cadauer Saul, & cadauera filiorum eius de muro Bethsan: veneruntque Iabes Galaad, & combusserunt ea ibi igni: & tulerunt ossa eorum, & sepelierunt in memore Iabes, & ieiunauerunt septem diebus.

12. BEDA expositionum allegoricarum in Samuel libro quarto, capite decimo, in ea verba vltimi capitis libri primi Regum, Et ieiunauerunt septem diebus: Rectè, inquit, & ad litteram pro mortuis, vt ad requiem peruenire valeant, septem diebus ieiunatur.

13. SECUNDI Regum primo: Apprehendēs autem Dauid vestimēta sua scidit, omnesque viri qui erant cum eo: & planxerunt & fleuerunt & ieiunauerunt vsque ad vesperam super Saul & super Ionathan filium eius, & super populum Domini, & super domum Israël, eò quòd corruissent gladio.

14. ET capite tertio: Dixit autè Dauid ad Ioab, & ad omnē populum qui erat cum eo: Scindite vestimenta vestra, & accingimini faccis, & plangite ante exequias Abner. Porro rex Dauid sequebatur feretrum. Cùmque sepelissent Abner in Hebron, leuauit rex Dauid vocem suam, & fleuit super tumulum Abner: fleuit autem & omnis populus. Plangensque rex & lugens Abner, ait: Nequaquam vt mori solent ignaui, mortuus * est Abner. Manus tuæ ligatæ non sunt, & pedes tui non sunt compedibus aggrauati: sed sicut solēt cadere coram filiis iniquitatis, sic corrusti. Congeminansque omnis populus fleuit super eum. Cùmque venisset vniuersa multitudo cibum capere cum Dauid, clara adhuc die iurauit Dauid, dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si ante occasum solis gustauero panē vel aliud quidquam. Omnisque populus audiuit, & placuerunt eis cuncta quæ fecit rex in conspectu totius populi.

15. TERTII quarto: Panem tuum & vinum tuum super sepulturam iusti constitue, & noli ex eo maleducare & bibere cum peccatoribus.

16. ECCLESIASTICI septimo: Gratia * datus, in conspectu omnis viuētis, & mortuo non prohibeas gratiam.

17. ET capite decimosextimo: Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabit: & postea resurget, & retribuet illis retributionem, vnicique in caput ipsorum, & conuerter in interiores partes terræ.

18. IREM capite trigesimo octauo: In requie mortui requiescere fac memoriam eius, & consolare illum in exitu spiritus sui.

19. HEREMI decimosexto: Hæc enim dicit Dominus, Nè ingrediare domum conuiuij, neque

Propter neglectam satisfactionem in hac vita, purgatorij pœnæ sustinentur. Modi quibus releuantur.

Quorum animæ statim ad cœlum euolunt, aut in infernum descendunt.

Pœna nonnisi quàm altare exoluenda in Purgatorio.

Doctrina Ecclesiæ Catholice de Purgatorio & suffragiis viuorum.

Opera quibus animæ iuuantur.

vadas ad plangendum, neque confoletis eos: quia abtulisti pacem meam à populo isto, dicit Dominus, misericordiam & miserationes. Et morietur grandes & parui in terra ista: non sepelientur, neque plangentur, & non se incident, neque caluitiū fiet pro iis. Et non frangent inter eos lugenti panem ad consolandum super mortuo: & non dabūt eis potum calicis ad consolandum super patre suo & matre.

20. **POSTERIORIS** ad Timotheū primo: Det misericordiam Dominus Onesiphori domui: quia sapē me refrigeravit, & catenam meā non erubuit. sed cū Romam venisset, sollicitē me quæsiuit, & inuenit. Det illi Dominus inuenire misericordiam à Domino in illa die.

21. **PRIMÆ** Ioannis quinto: Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita, peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico, vt roget quis. Omnis iniquitas peccatum est: & est peccatum ad mortem.

1. **D. CONCILIVM** quartum Carthaginense (cui interfuit D. August.) canone septuagesimo-nono: Pœnitentes, qui attentē leges pœnitentiæ exequuntur, si casu in itinere vel in mari mortui fuerint, vbi eis subueniri non possit, memoria eorum & orationibus & oblationibus commēdetur.

Orationes & oblationes p. mortuis.

2. **ITEM** canone nonagesimo quinto: Qui oblationes defunctorum aut negant ecclesiis, aut cum difficultate reddunt, tanquā egētium necatores excommunicentur.

Egentium necatores.

3. **CONCILIVM** Toletanum vndecimum, canone duodecimo: De his autem, qui accepta pœnitentia, antequā recōciliētur, ab hac vita recesserint, placuit nobis, vt & memoria talium in ecclesiis commendetur, & oblatio pro eorum delicto à Presbyteris recipiatur.

Oblatio pro mortuorum delicto.

4. **TRIBVRIENSE**, canone trigessimoprimum: Si quis inuentus fuerit furtum aut rapinam exercere, & in ipso diabolico actu mortem meretur incurere, nullus pro eo præsumat orare, aut elemosynam dare: & elemosyna pro eo data, in memoriam nec clericorum, nec pauperum veniat, sed execrabilis fordescat.

5. **CONCILIVM** Braccarense primum, canone trigesimoquarto: Placuit, vt qui aut per ferrum: aut per venenū, aut per præcipitiū, aut suspēdium, aut quolibet modo violentam sibi ipsi inferunt mortem, nulla pro illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum Psalms ad sepulturam eorum cadauera deducantur. Multi enim sibi hoc per ignorantiam vsurpant. Similiter & de his placuit fieri, qui pro suis sceleribus puniuntur.

6. **CONCILIVM** Florentinum in litteris vniouis, vt sup. hac quæstione, C. testim. septimo.

7. **CONCILIVM** Tridentinum sessione vigesima quinta, vt supra, hac quæstione, C. testimonio nono.

8. **IDEM** sessione vigesima secūda, capite secundo, & canone tertio, vt supra, quæstione septima de Eucharistia, M. testimonio decimo quinto.

9. **AVGVSTINVS** libro de cura pro mortuis gerenda, capite primo, volens respondere ad quæstionem, vtrum prosit cuique quod post mortem corpus eius apud sancti alicuius memoriam sepeliatur: Dicis (inquit) videri tibi, non esse inanes

motus animorum religiosorum atq; fidelium pro suis ista curatium. Adiungis etiā vacare non posse, quod vniuersa pro defunctis Ecclesia supplicare consuevit, vt hinc & illud conici possit, homini prodesse post mortem, si fide suorum humido eius corpori talis prouideatur locus, in quo appareat opitulatio etiam isto modo quæsitā sanctorū. Sed cūm hæc ita sint, quomodō huic opinioni contrarium non sit, quod dicit Apostolus, Omnes enim

2. Corin. 1.

adstabimus ante tribunal Christi, vt ferat vnusquisque secundum ea quæ per corpus gessit, siue bonum, siue malum: non te satis videre significas, Hæc quidem Apostolica sententia, ante mortem admonet fieri, quod post prodesse post mortem: non tunc quando iam recipiendum est, quod quisque gesserit ante mortem. Verūm hæc ita soluitur quæstio, quoniam quodam vitæ genere acquiritur, dum in hoc corpore viuunt, vt aliquid adiuuent ista defunctos: ac per hoc secundum ea, quæ per corpus gesserunt, eis quæ post corpus religiosè pro illis facta fuerint, adiuuantur. Sunt enim quos

Varia morit. ubi genera, et quibus vnus est cui prosit viuorū opera.

nihil omnino adiuuant ista: siue pro eis fiant, quorum tam mala sunt merita, vt neque talibus digni sint adiuuari: siue pro eis, quorum tam bona, vt talibus non indigeant adiumentis. Genere igitur vitæ quod gessit quisque per corpus, efficitur vt prosint vel non prosint, quæcunque pro illo piè fiunt, cūm reliquerit corpus. Nam meritum per quod ista prosint, si nullum comparatum est in hac vita, frustra quæritur post hanc vitam. Itā sit, vt neque inaniter Ecclesia, vel suorum cura pro defunctis, quod potuerit religionis impendat: & tamen ferat vnusquisque secundum ea, quæ per corpus gessit. Vt enim hoc quod impenditur, possit ei prodesse post corpus, in ea vita acquisitum est, quam gessit in corpore. (Hucusquē hæc citat in libro de octo Dulcitij quæstionibus, quæstione secūda.) Poterat inquisitioni quæ sufficere mea breuis ista responsio: sed quia alia mouent, quibus respondendum existimo, parump̄ attende. In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium. Sed etsi nusquam in scripturis veteribus omnino legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, autoritas: vbi in precibus Sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. Hæc ibi. De conditione sepulturæ, & iis quorum corpora apud memoriam sanctorum sepeliuntur, capitibus sequentibus differit.

2. Macha. 12.

Vniuersæ Ecclesiæ auctoritas.

10. **IDEM** libro vigessimoprimum de ciuitate Dei, capite decimosexto: Tanta est Dei misericordia in vasa misericordiæ, quæ parauit in gloria, vt etiam prima hominis ætas, id est, infantia, quæ sine vllō renisu subiacet carni, & c. & secūda, quæ pueritia nuncupatur, vbi nondūm ratio suscepit hanc pugnā, & ferè sub omnibus vitiosis delectationibus iacet, & c. Si sacramēta mediatoris acceperit, etiā si hanc in eis annis vitam finiat, nō solūm pœnis non præparetur æternis, sed ne vlla quidem post mortem purgatoria tormenta patiatur. Sufficit enim sola spiritalis regeneratio, nē post mortem obit, quod carnalis generatio cum morte cōtraxit, & c. Quisquis igitur cupit pœnas euadere sempiternas, non solūm baptizetur. verūm etiam iustificetur in Christo, ac si verè transeat à diabolo ad Christum. Purgatorias autem pœnas nullas futuras opinetur, nisi

Rom. 9.

Pueri baptizati ante rationis vltimū moriuntur, sine purgatorio saluantur.

nisi ante illud vltimum tremendūque iudicium. 11. **MATHÆI** duodecimo: Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autē blasphemix non remittetur. Et quicumquē dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro.

12. **ET** capite quinto: Esto consentiens aduersario tuo citò dum es in via cum eo, nē fortè tradat te aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies idē, donē reddas nouissimum quadrantem.

13. **MALACHIA** tertio: Ecce venit (Dominator,) dicit Dominus exercituum: & quis poterit cogitare diem aduentus eius? & quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum: & sedebit confus, & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia.

14. **AD** Philippenses secundo: Vt in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & in fernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris.

15. **APOCALYPSIS** quinto: Nemo poterat neque in cælo, neque in terra, neque sub terra aperire librum, neque respicere illum. Ibidem: Et omnem creaturam quæ in cælo est, & super terrā, & sub terra, & quæ sunt in mari, & quæ in eo: omnes audiui dicentes: Sedit in throno, & Agno benedictio & honor & gloria & potestas in sæcula sæculorum.

16. **AVGVSTINVS** de verbis Apostoli, sermone trigesimoquarto, vel secundum alios trigesimo secundo: Pompa funeris, agmina exequiarum, sumptuosa diligentia sepulturæ, monumentorum opulenta constructio, viuorum sunt qualiacūque solatia, non adiutoria mortuorum. Orationibus verò sanctæ Ecclesiæ & sacrificio salutari, & elemosynis quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis misericordiū agatur à Domino, quā eorum peccata meruerunt. Hoc enim à Patribus traditum vniuersa obseruat Ecclesia, vt pro eis qui in corporis & sanguinis Christi communionē defuncti sunt, cūm ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur, oretur, ac pro illis quoquē id offerri commemoretur. Cūm verò eorum commendandorum causa opera misericordiæ celebrantur, quis eis dubitet suffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur? Non omnino ambigendum est ista prodesse defunctis, sed talibus qui ita vixerint ante mortem, vt possint eis hæc vtilia esse post mortem. Nam qui sine fide quæ per dilectionem operatur, eiusque sacramentis de corporibus exierunt, frustra illis à suis huiusmodi pietatis impēduntur officia, & c. Non ergo mortuis noua merita comparantur, cūm pro eis boni aliquid impendunt sui, sed eorum præcedentibus consequentia ista redduntur. Non enim dictum est nisi cūm hīc viuerēt, vt eos hæc aliquid adiuuarent, cūm hīc viuere destitissent. Et ideo istam finiens quisque vitam, nisi quod meruit in ipsa, nō poterit habere post ipsam. Permittantur itaque pia corda charorum de suorum mortibus contristari dolore sanabili, & consolabiles lachrymas fundant conditione mortali,

Quibus operibus certo iudicatur mortui.

Quibus proficit.

Galat. 1.

quas citò reprimat fidei gaudium, qua credunt fideles, quando moriuntur, paululum à nobis abire, & ad meliora transire, & c. Sit pro viribus cura sepeliendi & sepulchra construendi, quia & hæc in scriptis sanctis inter bona deputata sunt. Nec solūm in corporibus in Patriarcharum aliorūquē sanctorum, & humanis cadaueribus quorūcunque iacentium, verūm etiam in ipsius Domini corpore prædicati atque collaudati sunt, qui ista fecerunt. Impleant ergo hæc homines erga suos officia postremi muneris, & sui humani lenimenta mœroris. Verūm illa quæ adiuuant spiritus defunctorum oblationes, orationes, erogationes, multo pro eis obseruantibus, instantibus, abundantius impendant, qui suos carne, non spiritu mortuos, non solūm carnaliter, sed etiam spiritaliter amant.

Cura sepulchra cōstruendi.

Joan. 19.

Spiritus defunctorum vt iuuandi.

17. **ISIDORVS** libro primo de officiis Ecclesiasticis, capite decimo octauo: Sacrificium pro defunctorum fidelium requie offerre, vel pro eis orare, quia per totum hoc orbem custoditur, credimus quod ab ipsis & Apostolis traditum sit. Hoc enim vbique Catholica tenet Ecclesia, quæ nisi crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, nō pro eorum spiritibus vel elemosynam faceret, vel Deo sacrificium offerret. Nam & cūm Dominus dicit, Qui peccauerit in spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro: demonstrat, quibusdam illic dimittenda peccata, & quodam purgatorio igne purganda. Ergo in quodam loco à sancto Augustino dictum est, Defunctorum animas sine dubio pietate suorum viuentium releuari, cūm pro illis sacrificium offerretur, vel elemosynæ fiunt, si tamen aliquod sibi quisque meritū præparauit, dum adhuc in corpore viueret, pro quo ista profunt. Et quare non omnibus profunt, nisi propter differentiam vitæ, quæ quisque gessit in corpore? Nam pro valde bonis gratiarum actiones sunt, pro non valde malis propitiationes sunt: pro valde malis, etsi nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescunque consolationes viuorum sunt. Quibus autem profunt, aut ad hoc profunt, vt sit plena remissio peccatorum: aut certe, vt tolerabilior fiat ipsa damnatio.

Traditio Apostolica, orare & sacrificare pro mortuis.

Math. 12.

Purgatorij ignis. In enchiridio ad Laurent. cap. 10.

18. **RABANVS** Maurus libro secundo de Institutione Clericorum, capite quadragesimo quarto: Sacrificium pro defunctorum fidelium requie offerre, vel pro eis orare, quia per totum orbem hoc custoditur, credimus quod ab ipsis Apostolis traditum sit. Hoc enim vbique Catholica tenet Ecclesia: quæ nisi crederet, fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorum spiritibus elemosynam faceret, vel sacrificium Deo offerret. Nam & cūm dicit, Qui peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei in hoc sæculo, neque in futuro: demonstrat, quibusdam illic dimittenda peccata, & quodam purgatorio igne purganda. Ergo vt in libris dialogi sanctus Gregorius narrat, & Beda magister in gestis Anglorum, frequenter exemplo ostensum, seu visione reuelatum est, animabus defunctorum multū prodesse oblata pro eis sacrificia. Et in quodam loco dictum est à sancto Augustino, defunctorum animas sine dubio pietate suorum viuentium releuari, & c. vt ex eodem refert Isidorus.

Apostolica traditio.

Math. 12.

Lib. 4. dial. c. 55. & sequent. Lib. 5. Angl. hist. cap. 13.

19. **CYPRIANVS** epistola quinquagesima secūda, ad Antonianum scribens: Floret Ecclesia tot virginibus coronata, & castitas ac pudicitia te-

Lib. 4. epi. a.

norem gloriæ suæ seruat: nec quia adultero pœnitentia & venia laxatur, continentia vigor frangitur. Aliud est ad veniam stare, aliud ad gloriam peruenire: aliud, missum in carcerem, non exire mœdè, donèc soluat nouissimum quadrantem: aliud, statim fidei & virtutis accipere mercedem: aliud, pro peccatis longo dolore cruciatum emundari, & purgari diu igne: aliud, peccata omnia passione purgasse: aliud deniquè, pendere in die iudicij ad sententiam Dñi: aliud, statim à Domino coronari.

20. IDEM epistola sexagesima sexta ad plebem & Clerum Furnitanorum: Quod Episcopi antecessores nostri religiosè considerantes, & salubriter prouidentes, censuerunt, nè quis frater excedens, ad tutelam vel curam Clericum nominaret: ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur. Neque enim apud altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros voluit auocare. Et idèd Victor cum contra formam nupèr in Concilio à sacerdotibus datam, Geminum Faustinum presbyterum ausus sit tutorem cõstituerè, non est quòd pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in Ecclesia frequentetur, vt sacerdotù decretum religiosè & necessariè factum, seruetur à nobis.

21. ORIGENEM habes suprà in hac quæstione, B. testim. octauo, & sequentibus.

22. DIONYSIVS Arcopagita in libro de Ecclesiastica hierarchia, cap. septimo: Cœcto sancto cœtu, venerandus antistes (si quidem sacerdotalis ordinis fuerat, qui obdormuit) ante sanctum altare inclinans eum, orationem ad Deum inchoat & gratiarum actionem. Si autè honestissimis monachis, aut sanctæ plebi insertus erat, ad venerandum sacrariù ipsam ante sacerdotum reclinat ingressum, deinde prece cum gratiarum actione peragit Præsul. Deinceps verò ministri diuinis inserta eloquiis, vestissima nostra resurrectione promissa recitantes, cõsecutanea, tantundemque valentia canunt psalmorum cantica: deinde ministrorum primus dimittit Catechumenos, sanctosque iam defunctos cõcelebrat, cum quibus & nupèr vitam sanctum pari laudatione prosequitur: hortaturque omnes, vt sibi ipsi identidè postulent beatam in Christo consummationem. Postèa accedens venerabilis Præsul, prece super eo sacratissimam peragit: & post orationem ipse quoque Pontifex defunctù salutatur, & post illum qui adstant omnes. Vbi verò cuncti consultaerunt, super defuncto fundit oleù Pontifex, & oratione pro omnibus facta, honesto in loco ponit corpus cum æqualibus aliis corporibus sanctis. Postèa verò explicas Dionysius preceationem Antistitis, inquit: Precatur oratio illa diuinam clementiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto: eumque in lucem statuatur, & regione viuorum, in sinibus Abrahæ, Isaac & Iacob, in loco vnde aufugit dolor, & tristitia, & gemitus. Et paulò post: Ac fortassè inquires, ista quidem rectè à nobis dici; verùm ambigere, cuius rei gratia Præsul diuinam precatur clementiam, defuncto peccatorum veniam postulans, & æqualem sanctis ac lucidissimam sortem. Si enim eorum quæ in vita gessit, bonorum, aut malorù à diuina iustitia percipiet præ-

Math. 5.
Nōnulli non
exunt carceri,
donec soluat
nouissimū
quadrantem.

II. epist. 9.

Sacerdij celebratio p. dormitione fidelium.

Ritus sepeliendi Dionysij Apostolici tempore.

Oratio pro defunctis.

Oratio pœnitentia pro peccatorum remissione, & p. quiescentia.

miæ: per fecit autè actiones suas in vita defunctus, quænam hunc oratio Præsul ad aliam (præter illam quam meruit vitæ hinc actæ respondentè) trāferet requiem? Non ignoro quidem & ego diuinis eloquiis accedens, singulis reddendam pro meritis sortem. Quòd autè & iustorum preces etià in vita ista, & nedum post mortem (nedum, id est, quanto magis, teste Damasceno in sermone de defunctis) iis solis profint qui digni sunt, scripturæ nos edocet sacrosancta traditio. Quid enim Sauli profuit Samuelis oratio? &c. Itaque scripturæ sacræ acquiescens, vtilis in hac vita esse dixerim sanctorum preces, hoc modo scilicet, si quis sanctorum munus desiderio incensus, ad eaque percipiendā piè affectus, prauitatis tamen propriæ concilius, quæpià sanctorù virorù adeat, orèque sibi adiutorè & precatore accedere, capiet ex hoc omnino vtilitatem cõmoda cuncta excidentè, &c. Hanc si quis spernat sacrosanctâ disciplinam, atq; infelici elatione seductus, dignum se diuina arbitretur familiaritate, sanctosque despiciat: hic certè si petitiones indignas Deo, neque sacras postularet, intètoque careat diuinarù desiderio, sibiq; ipsi cõsentaneo, imperita postulatione per seipsum nūquam potietur. Quænam verò de huiusmodi prece, quæ super defunctis peragit Præsul, ex diuinis ducibus nostris traditio peruenit ad nos, operæ precij est vt dicamus: Didicit igitur de scripturis diuinis traditus, vt his qui piè vixerunt, lucidissima diuinæque vita pro merito ab æquissimis lancibus reddatur, non recordate diuina bonitate per summam clementiã maculas, quæ illis ex humana infirmitate adhæserunt. Nullus enim (inquit) est mundus à labe. Ista quidem nouit Pontifex promissa à sanctis eloquiis: petit autem ea fieri, donarique eis qui piè vixerunt, præmia sacra, &c. Neq; enim vnam peteret Põtifex diuinæ iustificationis prædicator, quæ Deo sciret non esse gratissima, & quæ largiturù se ille nequaquã promississet. Quocirca prophans vita functis nō ista imprecatur. Et paulò post: Cæteros verò ita pontificibus oportet animù intèdere, quæcũque illi gesserint, tanquam à Deo agitari. Qui enim (inquit) vos spernit, me spernit.

23. CLEMENS epistola prima, ad Iacobum fratrem Domini scribens: Instruebat D. Petrus actus suæ vitæ omni hora custodire, & c. mortuos sepelire, & diligenter eorum exequias peragere, pro eisque orare, & eleemosynas facere.

24. IDEM libro sexto constitutionum Apostolicarù, cap. trigésimo: Sine vlla exceptione conuenite in cœmeteria, sacros libros in iis legentes, & psallentes pro iis, qui dormierunt, Martyribus, atque omnibus sanctis qui à sæculo fuerunt, (in eorù honorem scilicet) proque fratribus nostris, qui in Domino obièrunt: Et antitypum regalis corporis Christi acceptabilèque Eucharistiã offerre in Ecclesiis & cœmeteriis vestris. Atque in exitu mortuorum psallentes, eos deducite, si fideles fuerint in Domino. Preciosa enim in conspectu Domini mors sanctorum eius. Et iterum: Reuertere anima, mea in requiem tuam, quoniam dominus benefecit tibi. Dicit enim dominus Sadduceis de resurrectione mortuorum: Non legistis quod scriptum est, Quoniam ego Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob: non est mortuorum, sed viuorù: omnes enim in ipso viuunt. Igitur eorum qui in Deo viuunt

Obiectioni fulurio.

Apostolus in illa est commemoratio mortuorù sub Missæ sacrificio.

Iob 14. aiat. ta LXX.

Luc. 19.

B. Petrus docuit orationem esse pro defunctis & eleemosynas dari.

Eucharistia pro defunctis offerenda. Psal. 135. Psal. 134.

Math. 12.

viuunt, nec reliquia sine honore manent, nam Heliseus Propheta post discessum è vita, mortuum quendam excitauit interfectum à piratis Syriæ, attingit enim corpus eius Helisei ossa, atque excitatus vixit, quod factum non esset, nisi Helisei corpus sanctum fuisset.

1. E. CHRYSOST. homil. 3. in epist. ad Philip. Lugeamus peccatores non solum mortuos, sed & viuentes. Gaudemus propter iustos, non solum viuentes, sed & mortuos. Iterum postèa: Deplorato eos, qui in diuitiis mortui sunt, & nihil consolationis suis ipsorù animabus ex diuitiis suis procurarunt: eos qui cum potestata abluèdorù peccatorum habuissent, noluerunt. Hos inquam non vnum aut alterù deploremus diem, sed omnè nostram vitã. Non sunt absurdi affectus hæ lachrymæ, sed magni amoris. Desicemus istos, iuuenemus istos pro viribus: procuremus illis aliquid auxiliij, modici quiddam tamen iuuenemus eos. Quomodò, quæue ratione? Precantes. Adhortemur & alios, vt pro illis orent: pauperibusq; indefinenter pro illis eleemosynas demus. Habet res ista non nihil cõsolationis. Audi quippe, quid Deus dicat: Protegam ciuitatè istã propter me, & propter Dauid seruum meum. Si memoria duntaxat iusti tantum valuit, quando & opera pro tali sunt, quid non poterunt? Non frustra ab Apostolis sancti est, vt in celebratione venerandorù mysteriorù memoria fiat eorù qui hinc discesserunt. Nouerunt illis multù hinc emolumentij fieri, multù vtilitatis. Stante siquidè vniuerso populo, manus in cælos extèdite, cœru itè sacerdotali, verendòq; posito, sacrificio, quomodò Deum non placaremus pro istis orates? Verùm istud quiddè illis dicimus, qui in fide abcesserunt: Catechumenos verò neq; isto solatio dignamur, sed omni humilimodi destituti sunt auxilio, vno quodam dèpto. Quoniam illo? Pauperibus illorum nomine dare licet, vndè illis non nihil refrigerij accedit. Nam ita vult Deus, vt nos inuicem mutud iuuenemus.

2. IDEM hom. 41. in priorem epist. ad Corinth. Abierit peccator sanè, gaudere decet peccata impedita esse, & non accumulatu malum, nisiq; quatu fieri potest, vt iuuetur, non lachrymis, sed prece, supplicationibus, eleemosynis, oblationibus. Non est temerè hoc excogitatum, nec frustra memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus: aut accedimus, pro istis agnum illum iacètem & peccata mudi tollentè deprecates, sed vt his cõsolatio hinc aliqua fiat. Nec temerè qui altari assistit, &c. Vidè reliqua in tractatu de Sacramento Eucharistiæ, quæst. septima, L. testim. secundo.

3. IDEM homilia sexagesimanona ad populum Antiochenum habet eadè quæ paulò antè ex homilia tertia in epist. ad Philippenfes allata sunt.

4. DAMASCENVM in oratione de defunctis, siue, Quòd qui in fide hinc migrarunt, &c. habes in septima quæst. de Sacramento Euchar. test. quarto.

5. ATHANASIVM habes ibidè, à Damasceno citatum.

6. GREGOR. Nyssenus, teste Damasceno in eadem oratione: Nihil, inquit, absque ratione & vtilitate à prædicatoribus & discipulis Christi traditù, & in omnibus Ecclesiis Dei prædicatum. Res autè modis omnibus vtilis & Deo in primis grata, in diuinis præclarisque diuinis operationibus eorù qui in recta fide decesserunt, facere memoriam.

4. Reg. 19.

Precibus & eleemosynis iuuandi defuncti.

4. Reg. 19.

Ab Apostolis instituta est commemoratio mortuorù sub Missæ sacrificio.

Prece, elemosynis, oblationibus iuuandi defuncti.

A Christi discipulis traditum & vniuersè prædicatum.

1. F. EPIPHANIVS contra hæreses, hæresi septuagesima quinta, vt suprà, quæstione septima, de Sacramento Eucharistiæ, L. testim. decimo.

2. AVGVSTINVS libro de hæresibus ad Quodvultdeu, hæresi 53. Fertur Aërius propria quoque dogmata addidisse nonnulla dicens, orare vel offerre pro mortuis oblationem non oportere, nec statuta solenniter celebranda esse ieiunia.

3. DAMASCENVS in libro de hæresibus, de Aërio scribens sic inquit: Cùmque sibi Episcopatum denegatum videret, multa contra Ecclesiam docere instituit, Arianorum nulli secundus. Adiecit autè quædam de suo: Negat enim quicquam offerendum pro mortuis.

4. CONCILIVM Tridètinum sessione sexta, & vigesima quinta, vt suprà in hac quæstione, C. testim. octauo & nono.

5. FLORENTINVM vide ibidè, C. testimonio septimo.

6. AVGVSTINVS in Psalmum trigésimum septimum, vide suprà in hac quæstione, B. testimonio quarto.

7. IDEM libro secundo de Genesi, contra Manichæos, capite vigesimo: Qui coluerit agrum suum interitù, & ad panem suum quauis cum labore peruenerit, potest vsque ad finem vitæ huius hunc laborem pati: post hanc autem vitam non est necesse vt patiat. Sed qui fortè agrum non coluerit, & spinis eum opprimi permiserit, hæbet in vita maledictionem terræ suæ in omnibus operibus suis, & post hanc vitam habebit vel ignem purgationis, vel pœnam æternam. Ità nemo euadit istam sententiam, quæ prolata est in Adamum, Maledicta terra, &c. Sed agendum est, vt saltem in hac tantum vita sentiat.

8. GREGOR. in tertium psalmum pœnitentialem, super primum versum, Domine nè in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripas me. Quasi dicat: Scio futurum esse, vt post huius vitæ exitum alij flammis expientur purgatorij, alij sententiam æternæ subeant damnationis. Sed quia illum transitorium ignem omni tribulatione æstimo præsentis intolerabiliorem, non solum in furore æternæ damnationis opto non argui, sed etiam in ira transcurrentis timeo correptionis purgari.

9. VNDÈM in libro quarto dialogorum, capite trigésimonono, habes hac quæstione, B. testim. duodecimo.

10. BERNARDVS serm. sexagesimo sexto super Cantica Cantorum: Videte detractores, videte canes. Irridèt nos quia baptizamus infantes, quòd oramus pro mortuis, quòd sanctorum suffragia postulamus. In omni genere hominum atque in vtroque sexu festinat pro scribere Christum, in adultis & paruulis, in viuus & mortuis, &c. Mortuos viuèntiam fraudantes auxiliis: viuèntes nihilominus sanctorù qui decesserunt, suffragiis spoliates. Et paulò post: Non credunt autem ignem Purgatorium restare post mortem, sed statim animam solutam à corpore vel ad requiem transire, vel ad damnationem. Quærant ergò ab eo qui dixit quoddam peccatum esse, quod neque in hoc seculo, neque in futuro remitteretur: cur hoc dixerit, si nulla manet in futuro remissio purgatiõve peccati?

11. AVGVSTINVS in Enchiridio, capite centésimodecimo: Neque negandum est, defunctorum

Aërij hæresis.

Ignis purgationis.

Gene. 3.

Psal. 6. 37.

Flammis purgatorij nonnulli expiantur.

Acerbitas peccatorum purgatorij.

Catholici hæretici, quòd pro mortuis orat, vide epistol. Petri venerabilis Abbatis Cluniacensis contra Petrobrosianos hæreticos.

Purgatorium post mortem restare nō credebant antiqui hæretici.

Math. 12.

animas pietate suorum viuētium releuari, cum pro illis sacrificium Mediatoris offertur, & cetera. Reliqua posita sunt initio huius quaestionis, B. testimonio primo.

12. I D E M in libro de cura pro mortuis gerenda, capite primo: Nam dicis videri tibi non esse inanes motus animorum religiosorum atque fidelium pro suis ista curantur. Ibidem: Ita fit, ut neque inani ter Ecclesia vel suorum cura pro defunctis, quod potuerit, religionis impendat, &c. Totum huc locum habes supra, hac quaestione, D. testimonio nono.

13. I N eodem libro, capite quarto: Prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam sanctorum locus, bonae affectionis humanae est erga funera suorum: quoniam si nonnulla religio est, ut sepeliantur, non potest nulla esse, quando ubi sepeliantur attenditur. Sed cum talia viuorum solatia requiruntur, quibus eorum pius in suos animus appareat, non video quae sunt adiumenta mortuorum: nisi ad hoc, ut dum recolunt, ubi sint posita eorum quos diligunt corpora, eisdem sanctis illos tanquam patris susceptos apud Dominum adiuuados orando commendent. Quod quidem facere possent, etiam si talibus locis eos humare non possent. Deinde explicans, quare sepulchra vocentur monumenta, (quod nimirum mentem moneant) subiungit: Cum itaque recolit animus ubi sepultum sit charissimi corporis, & occurrit locus nomine martyris venerabilis; idem martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus. Qui cum

Sanctis tanquam patris mortui commendantur.

Commendat animam Martyri.

defunctis a fidelibus charissimis exhibetur, cum prodesse non dubium est iis, qui cum in corpore viuerent, talia sibi post hanc vitam prodesse meruerunt. Verum et si aliqua necessitas vel humari corpora, vel in talibus locis humari nulla data facultate permittat, non sunt praetermittendae supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Christiana & Catholica societate defunctis, etiam tacitis nominibus, quorumque sub generali commemoratione suscepit Ecclesia: ut quibus ad ista defuncti pariter aut filii, aut quicumque cognati vel amici, ab vna eis exhibeantur pia matre communi. Si autem deessent istae supplicationes, quae sunt recta fide ac pietate pro mortuis, puto quod nihil prodesset spiritibus eorum, quolibet in locis sanctis exanimata corpora ponerentur.

Supplicatio pro Spiritibus mortuorum.

14. E T capite decimo octauo eiusdem libri: Quae cum ita sint, non existimemus ad mortuos, pro quibus curam gerimus, peruenire, nisi quod pro eis siue altaris, siue orationum, siue elemosynarum sacrificiis solenniter supplicamus: quauis non pro quibus sunt, omnibus profint, sed iis tantum, quibus dum viuunt, comparatur ut profint. Sed quia non discernimus, qui sint: oportet ea pro regeneratis omnibus facere, ut nullus eorum praetermittatur, ad quos haec beneficia possint, aut debeant peruenire. Melius enim supererunt ista eis, quibus nec obsunt, nec profunt, quam eis deerunt, quibus profunt. Diligentius tamen facit haec quisque pro necessariis suis, quod pro illo fiat similiter a suis.

Sacrificium altaris, orationum, & elemosynarum pro defunctis.

Regeneratis omnibus haec beneficia cur praestanda sunt.

X.

Quae commendatio ac dignitas est Pœnitentiae?

A. Haec est Euangelicæ praedicationis exordium, Angelorum in caelis gaudium, via in terris arcta, & angusta porta, per quam fideles ad vitam contendunt, & violenti rapiunt regnum caelorum. Haec lapso erigit, faucios curat, imbecilles roborat, mortuos viuificat, perditos restituit: omnia demum quae peccatum vitiat, Pœnitentia in nobis redintegrat. Hac veteris vitae odium, nostrique contemptum & omnem submissionem testatur: hac ipsa duce lugentes consolationem, faucij curationem, humiles verò exaltationem reportamus.

Matth. 1. b 4. c Marc. 1. 7 b Luc. 15. b Marc. 7. b Marc. 11. b

a Lib. de vera & falsa pœnitentia, cap. 1. Basil. in hom. de vera pœnit. Chrys. in hom. milis & form. de pœnitentia.

b Matth. 5. a

c Hier. 18. a Ezech. 18. c f g & 33. c d Iona: 1. b Marc. 9. b 2. Cor. 7. 6 Act. 21. c.

d Matth. 4. c Luc. 15. c

f Luc. 23. a

Cyprian. epist. 14.

B. Haec est, qua daemones & vitiorum pestes superamus: qua meritas poenas auertimus, Dei placamus iram, conciliamus gratiam, & gloriam aeternam comparamus.

C. Hinc illae Christi voces in Euangelio: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum caelorum, Non ueni uocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. At is demum veram pœnitentiam agit, ut Cypriani verbis haec omnia concludamus, qui Dei & Sacerdotis praecipis obediens, & obsequiis suis & operibus iustis Dominum promeretur.

TESTIMONIA.

I. A. M A T T H A I tertio: In diebus autem illis venit Ioannes Baptista, praedicans in deserto Iudaeae, & dicens: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum caelorum. Hic est enim, qui dictus est per

Isayam propheta, dicentem: Vox clamantis in deserto, Parate uiam Domini, rectas facite semitas eius. Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem

autem eius erat locustae & mel syluestre. Tunc exhibit ad eum Hierosolyma & omnis Iudaea, & omnis regio circa Iordanem: & baptizabatur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua: Videns autem multos Phariseorum & Sadduceorum, venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis vobis demonstrauit fugere a ventura ira? Facite ergo fructum dignum pœnitentiae.

2. E T capite quarto: Exinde cepit Iesus praedicare & dicere: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum caelorum.

3. M A R C I primo: Fuit Ioannes in deserto baptizans, & praedicans baptismum pœnitentiae in remissionem peccatorum. Ibidem: Venit Iesus in Galilaeam, praedicans Euangelium regni Dei, & dicens: Quoniam impletum est tempus, & appropinquauit regnum Dei: pœnitentemini, & credite Euangelio.

4. L V C A decimo quinto: Dico vobis (inquit Saluator ad Phariseos & Scribas) quod ita gaudium erit in caelo super vno peccatore pœnitentiam agentem, quam super nonagintanovem iustis, qui non indigent pœnitentia. Aut quae mulier habens drachmas decem, si perdidit drachmam vnam, nonne accendit lucernam, & euertit domum, & querit diligenter, donec inueniat eam? Et cum inuenit, conuocat amicas & vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inueni drachmam, quam perdideram. Ita, dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente.

5. M A T T H A I septimo: Intrate per angustam portam: quia lata porta & spatiosa via est, quae ducit ad perditionem: & multi sunt qui intrant per eam. Quam angusta porta, & arcta via est, quae ducit ad vitam: & pauci sunt qui inueniunt eam.

6. I T E M vndecimo: A diebus autem Ioannis Baptista usque nunc, regnum caelorum vim patitur, & violenti rapiunt illud (inquit Saluator ad turbas.)

7. A V G V S T I N U S in libro de vera & falsa pœnitentia, capite primo: Quatum sit appetenda gratia pœnitentiae, omnis auctoritas declarat, omnis bonorum vita conatur ostendere: languores enim sanat, leproso curat, mortuos suscitatur, vitia fugat, virtutes exornat, mentem munit & roborat, omnia satiat, omnia redintegrat, omnia laetificat, sanitatem auget, quam conferuat. Claudis gressum, aridis copiam, caecis restituit visum. Temperat successus, constringit impetus, moderatur excessus. Ignorans se, per hanc se recognoscit: quaerens se, per hanc se inuenit. Haec est, quae licinios ad angelos ducit, & creaturam reddit creatori. Ista ouem perditam monstrauit quaerenti, & decimam drachmam obtulit anxianti. Haec dissipatoris filium ad patrem reduxit, & vulneratum a latronibus custodi curandum reseruauit. In hac omne bonum inuenitur, per hanc omne bonum conseruatur: fugat tenebras, inducit lucem, excoquit omnia ipsa ignis consumens.

Pœnitentia virtus.

Luc. 15. Ibidem. Luc. 10.

Ex sermone de pœnitentia Tomo 5.

8. B A S I L I V S scripsit homiliam vnam de pœnitentia, quae est vltima inter homilias variorum argumentorum ad populum.

9. C H R Y S O S T O M V S scripsit decem homilias admodum egregias de Pœnitentia, quae habentur in Tomo quinto: post quas sequitur sermo de pœnitentia, ubi sic habet: O pœnitentia quae peccatum miserante Deo remittis, & paradysum referas: quae contritum sanas hominem, & tristem exhilarat:

vitam de interitu reuocas, statum restauras: honorem renouas, fiduciam das: & reformas vires, gratiamque abundantiorum refundis. O pœnitentia, quid de te noui referam? Omnia ligata tu soluis, omnia soluta referas, omnia aduersa tu mitigas: omnia contrita tu sanas, omnia confusa tu lucidas, omnia desperata tu animas. O pœnitentia rutilantior auro, splendidior sole, quam non vincit peccatum, nec defectio superat, nec desperatio delet. Pœnitentia respuit auaritiam, horret luxuriam, fugit furorem, firmat amorem, calcat superbiam, linguam continet, componit mores, odit malitiam, excludit inuidiam. Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre: si violentus quaerat quae habet, non vetat: si vestem dirimat, non refragatur: percutienti maxillam praebet alteram. Iam angariatus vltro adicit, castigatus gratias agit, prouocatus tacet, exasperatus blanditur: superiori supplex est, inferiori subiacet: in corde eius contritio est; in ore eius confessio, in opere tota humilitas. Haec est perfecta & fructifera pœnitentia. Sic pœnitenti praesens est Deus, esurienti nutritor, sitienti potator. Sapienti quod stultum putatur, sapit: quod triste est, placet: quod molle est, displicet: quod fluxum est, horret. O pœnitentia mitercordiae mater, & magistra virtutum: magna opera tua, quibus reos resoluas, ac relicis delinquentes, lapsos releuas, recreas desperatos. Per te nobis Christus regnum caelorum appropriatum designat, dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum caelorum. Ita & baptista clamat: Facite fructus dignos pœnitentiae, quoniae ecce adest regnum Dei. Per te subito rapuit latronem Christus ad regnum: per te David post flagitium sceleriterum recepit spiritum sanctum: per te Manasses post cruenta facinora ecece meruisse accoptabilis: per te Petro Apostolo, postquam ter negauit, data est indulgentiae dextera: per te filius prodigus regressus ad patrem, non solum amplexum osculumque paternum, sed etiam epulum vituli saginati, vestemque insignem promeruit adipisci: per te mulier fornicaria vberes stillauit lachrymas fontemque sui baptismi protinus lauit pedes Christi, erinisque deseruit: per te Niniue ciuitas magna, populisque integer barbarorum subitò Deum sapuit, virtutem tuam sensit, odorem tuum accepit, saporem tuum strinxit, dulcedinem tuam gustauit, cilicium contraxit, cinerem tuum comedit, ieiunium tuum protraxit, lachrymas tuas profudit, gemitum tuum suspiriumque persensit, fructusque vbertatis tuae abundanter exhibuit: & sic per opera tua non solum decretae mortis discrimen euasit, sed etiam vitae incognitae coronam accepit. Cuius similitudini pœnitentiam comparemus? Sic est quo modo ager fructifer, aut vinea fecunda, aut etiam arbor fructifera: fructus eius edit peccator famelicus, proficit in fiducia Dei, acceptaque remissione pinguescit in vita.

Pœnitentia virtus.

Matth. 4.

Matth. 3.

Luc. 23.

Marc. 14.

Matth. 26.

Luc. 15.

Luc. 7.

Iona: 3.

Luc. 15.

Matth. 26.

Luc. 15.

Marc. 14.

Matth. 26.

Luc. 15.

Luc. 7.

Iona: 3.

10. M A T T H A I quinto: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.

11. B. H I E R O N I M U S decimo octauo: Ait Dominus, Ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea, domus Israel. Repente loquar aduersum gentem & aduersum regnum, ut eradicem & destrua & disperdam illud. Si pœnitentia egerit gens illa a malo suo, quod locutus sum aduersus eam, agam &

ego pœnitentiam super malo quod cogitavi vt facerem ei : Et subitò loquar de gente & regno, vt ædificem & plantem illud.

2. EZECHELIS decimo octauo: Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam: vita viuet, & nõ morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor: in iustitia sua quam operatus est, viuet. Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à viis suis, & viuat? Et paulò pòst: Cùm enim auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis. In iniustitia quam operatus est, morietur. Et cùm auerterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam, ipse animam suam viuificabit. Considerans enim & auertens se omnibus iniquitatibus suis, quas operatus est, vita viuet, & non morietur. Iterùm ibidè: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite à vobis omnes iniquitates vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israël? quia nolo mortè morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini, & viuite.

3. Er capite trigesimo tertio: Tu ergo fili hominis, dic ad domum Israël: Sic locuti estis, dicentes: Iniquitates nostræ & peccata nostra super nos sunt, & in ipsis nos tabescimus: quomodò ergò viuere poterimus? Dic ad eos, Viuo ego, dicit Dominus Deus: Nolo mortem impij, sed vt conuertatur impius à via sua, & viuat. Conuertimini, conuertimini à viis vestris pessimis: & quare moriemini domus Israël? Tu itaque fili hominis, dic ad filios populi tui: Iustitia iusti non liberabit eum, in quacunque die peccauerit: & impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua. Et iustus nõ poterit viuere in iustitia sua, in quacunque die peccauerit. Etiam si dixerò iusto, quòd vita viuat, & confusus in iustitia sua fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius obliuioni tradentur: & in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur. Si autè dixerò impiò, mortè morietis, & egerit pœnitentiam à peccato suo, feceritque iudicium & iustitiã, & pignus restitue-

rit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quicquam iniustum vita viuet, & non morietur. Omnia peccata eius, quæ peccauit, non imputabuntur ei. Iudicium & iustitiam fecit, vita viuet.

4. IONÆ tertio, vt suprâ quæstione septima, de Pœnitentia, C. testimonio quinto.

5. MATTHÆI tertio: Progenies viperarum, quis demonstrabit vobis fugere à ventura ira? Facite ergò fructum dignum pœnitentiæ.

6. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Quæ enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: sæculi autem tristitia mortem operatur.

7. ACTORVM vndecimo: Glorificauerunt Deum, dicentes: Ergò & gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam.

1. C. MATTHÆI quarto. 2. LVCÆ quinto, vt in textu.

3. LVCÆ decimo tertio: Aderant autem quidam ipso in tempore, nunciantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum. Et respondens Iesus, dixit illis: Putatis quòd hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? Non, dico vobis: sed nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. Sicut illi decem & octo supra quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos: putatis quia & ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Hierusalem? Non, dico vobis: sed si pœnitentiam non habueritis, omnes similiter peribitis. Dicebat autem & hanc similitudinem: Arborem ficì habebat quidam plantatam in vinea sua: & venit quærens fructum in illa, & non inuenit. Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Succide ergò illam: vt quid etiam terram occupat? At ille respondens, dixit illi: Domine, dimitte illam & hoc anno, vsque dum fodiam circa illam, & mittam stercora: & si quidem fecerit fructum: sin autem, in futurum succides eam.

4. CYPRIANVS epistola decima quarta ad Cle- rum: Pœnitentiam autem ille agit, qui diuinis præceptis mitis & patiens, & sacerdotibus Dei obtemperans, obsequiis suis & operibus iustis Dominum promeretur.

DE SACRAMENTO

EXTREMÆ VNCTIONIS.

I.

Quid de Sacramento extremæ Vnctionis credendum est?

ID IPSVM nempe, quod Catholica Ecclesia constat docet signum hoc esse sacrum, in cõsecrato oleo institutũ, vt per illud cœlestis virtus ad salutem, non animæ solũ, sed & corporis, applicetur ægrotis ex diuina institutione.

B. Cui Sacramento testimonium longè clarissimum præbet Iacobus Apostolus, cùm in hæc verba scribit: *Infirmatur quis in vobis: inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmũ, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis fuerit, remittentur ei.*

TESTI-

Concil. Cõst. sess. 19. & Flor. & Trid. sess. 14. Inno. cõst. l. epl. ad Decretũ Eug. c. 8. Per. Dam. ser. i. in Dedict. eccl. Bern. in vita Malac. episc. Cõcil. Vnor. can. 27. Iac. r. d. & ibi. Beda.

TESTIMONIA.

Septem Sacramenta.

Sacramentũ quintum. Materia.

Qui sint ingendi, & in quibus partibus.

Forma.

Minister. Effectus.

Cur instituit sic hoc Sacramentum.

Mar. 6. Apud Marcũ infirmus, & à Iacobo fidelibus commendatum & promulgatum: sed à Christo institutum. Iacob. 5.

Materia.

Forma.

1. A. CONCILIVM Constantiense sessione decima quinta damnat articulum octauum Ioannis Hus, qui sic habet: Sacerdotes criminose viuentes, infideliter sentiunt de septè sacramentis Ecclesiæ.

2. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Quintum sacramentum est extrema Vnctio, cuius Materia est oleum oliuæ per Episcopum benedictum. Hoc sacramentum nisi infirmo, de cuius morte timetur, dari non debet: qui in his locis vngendus est, in oculis propter visum, in auribus propter auditum, in naribus propter odoratum, in ore propter gustum vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter gressum, in renibus propter delectationem ibidè vigentem. Forma huius sacramenti est hæc: Per istam vñctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quicquid peccasti per visum, & cæt. Et similiter in aliis membris: Minister huius sacramenti est sacerdos. Effectus verò est mentis sanatio: in quantum autem expedit, ipsius etiam corporis. De hoc sacramento inquit Beatus Iacobus Apostolus: Infirmatur quis in vobis? &c.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione decima quarta in doctrina de Sacramento extremæ Vnctionis: Visum est autem sanctæ Synodo, præcedenti doctrinæ de Pœnitentia adiungere ea quæ sequuntur de Sacramento extremæ Vnctionis: quod non modò pœnitentiæ, sed & totius Christianæ vitæ, quæ perpetua pœnitentiæ esse debet, cõsummatum existimatum est à Patribus. Primum itaque circa illius institutionem, declarat & docet, quòd clementissimus Redemptor noster, qui seruis suis quouis tempore voluit de salutaribus remediis aduersus omnia omnium hostium tela esse profectũ, quemadmodum auxilia maxima in Sacramentis aliis præparauit, quibus Christiani conseruare se integros, dum viuerent, ab omni grauiore spiritus incommodo possint: ita extremæ Vnctionis sacramentum finem vitæ tanquàm firmissimo quodã præsidio munivit. Nam etsi aduersarius noster occasiones per omnem vitam quærat & capret, vt deuorare animas nostras quoquo modo possit: nullũ tamen tempus est, quo vehemētius ille omnes suæ versutiæ neruos intendant ad perdendos nos penitus, & à fiducia etiam, si possit, diuinæ misericordiæ deturbandos, quàm cùm impendere nobis exitum vitæ perspiciat. CAPVT primum: Instituta est autem sacra hæc Vnctio infirmorum, tanquàm verè & propriè Sacramentũ noui testamenti, à Christo Domino nostro apud Marcum quidè insinuatum, per Iacobum autem Apostolum ac Domini fratrem fidelibus commendatum ac promulgatum. Infirmatur, inquit, quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, dimittetur ei. Quibus verbis, vt ex Apostolica traditione per manus accepta Ecclesia didicit, docet materiam, formam, proprium ministrum, & effectum huius salutaris sacramenti. Intellexit enim Ecclesia materiam esse oleum ab Episcopo benedictum. nam vñctio aptissime spiritus sancti gratiam, qua inuisibiliter anima ægrotantis inungitur, repræsentat. Formam deinde esse illa verba,

Per istam vñctionem, &c. CAPVT secundum: Effectus. Res porò & effectus huius sacramenti illis verbis explicatur: Et oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, dimittentur ei. Res etenim hæc, gratia est spiritus sancti cuius vñctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, & ægroti animam alleuiat & confirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciam excitando: quia infirmus subleuatus, & morbi incõmoda, ac labores leuius fert, & tentionibus dæmonis calcaneo insidiantis facilius resistit, & sanitatè corporis interdum, vbi saluti animæ expedit, cõsequitur. CAPVT tertium: Iam verò quòd attinet ad præscriptionè eorum, qui & suscipere & ministrare hoc sacramentum debent, haud obscure fuit illud etiam in verbis prædictis traditum. Nam & ostenditur illic, proprios huius sacramenti ministros esse Ecclesiæ presbyteros, quo nomine eo loco non etatè seniores aut primores in populo intelligendi veniunt, sed aut episcopi, aut sacerdotes ab ipsis ritè ordinati per impositionè manuum presbyteri. Declaratur etiã, esse hanc vñctionem infirmis adhibendam, illis verò præsertim, qui tam periculosè decubunt, vt in exitu vitæ constituti videantur: vnde & sacramentũ exequutiõnem conualescenti, iterùm huius sacramenti subsidio iuari poterunt, cùm in aliud simile vitæ discrimen inciderint. Quare nulla ratione audiendi sunt, qui contra tam apertam & dilucidam Apostoli Iacobi sententiam, docent hanc Vnctionem, vel figmentum esse humanum, vel ritum à Patribus acceptum, nec mandatum Dei, nec promissionem gratiæ habentem: & qui illam iam cessasse asserunt, quasi ad gratiam curationum duntaxat in primitiua Ecclesia referenda esset: & qui dicunt ritum & visum, quem sancta Romana Ecclesia in huius sacramenti administratione obseruat, Iacobi Apostoli sententiæ repugnare, atque idè in alium commutandum esse: & denique qui hanc extremam Vnctionem à fidelibus sine peccato contemni posse affirmant. Hæc enim omnia manifestissime pignant cum perspicuis tanti Apostoli verbis. Nec profectò Ecclesia Romana aliarum omnium mater & magistra, aliud in hac administranda Vnctione, quantum ad ea quæ huius sacramenti substantiam perficiunt, obseruat, quàm quod beatus Iacobus præscripsit. Nec verò tanti sacramenti contemptus absque ingenti scelere, & ipsius spiritus sancti iniuria esse possit. Hæc sunt quæ de Pœnitentiæ & extremæ Vnctionis sacramentis hæc sancta œcumenica Synodus profiteretur & docet, atque omnibus Christi fidelibus credenda & tenenda proponit. Sequentes autem Canones inuolabriter seruandos esse tradit, & asserentes contrariũ, perpetuò damnat & anathematizat. In eadem sessione canon primus de extrema Vnctione: Si quis dixerit, extremam Vnctionem non esse verè & propriè sacramentum à Christo Domino nostro institutum, & à beato Iacobo Apostolo promulgatum, sed ritum tantum acceptum à Patribus, ac figmentum humanum, anathema sit.

CANON secundus: Si quis dixerit sacra infirmorum Vnctionem non cõferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleuiare infirmos, sed iam cessasse,

Non contemnitur hoc Sacramentũ sine spiritus sancti iniuria. Infirmum à Christo. Gratiam cõferret.

quasi olim tantum fuerit gratia curationum, anathema sit. **CANON** tertius: Si quis dixerit, extrema Vnctionis ritum & vsum, quem obseruat sancta Romana Ecclesia, repugnare sententia beati Iacobi Apostoli, ideoque eum mutandum, possedique a Christianis absque peccato contemni, anathema sit. **CANON** quartus: Si quis dixerit, presbyteros Ecclesiae, quos beatus Iacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse sacerdotes ab episcopo ordinatos, sed aetate seniores in quavis communitate, ob idque proprium extremae Vnctionis ministrum non esse solum sacerdotem, anathema sit.

4. **INNOCENTIVS** primus epistola prima ad Decentium Eugubinum episcopum, capite octavo: Sanè quoniam de hoc sicuti de ceteris, consulere voluit dilectio tua, adiecit etiam filius meus Caeselinus diaconus in epistola sua, esse a dilectione positum illud, quod in beati Apostoli Iacobi epistola conscriptum est: Si infirmus aliquis in vobis est, vocet presbyteros, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit laborantem, & suscitabit illum Dominus: & si peccata fecit, remittet ei. Quod non est dubium, de fidelibus aegrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quo ab episcopo confecto, non solum sacerdotibus, sed omnibus uti Christianis licet in sua au suorum necessitate iniungendo. Ceterum illud superfluum videmus adiectum, ut de episcopo ambigatur, quod presbyteris licere dubium non est. Nam idcirco de presbyteris dictum est, quia episcopi occupationibus aliis impediti, ad omnes languidos ire non possunt. Ceterum si Episcopus aut potest, aut dignum ducit aliquem a se visitandum & benedicere & tangere chrismate, sine cunctatione potest, cuius est ipsum chrisma conficere. Nam poenitentibus istud infundere non potest, quia genus est sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo vnum genus putatur posse concedi?

5. **PETRVS** Damianus in sermone primo in Dedicatione ecclesiae: Tertium sacramentum est vnctio infirmorum. Infirmantibus nobis & vsque ad mortem mortali peccatorum febre languentibus, spiritus pietatis affluit, & recordatus est quoniam pulvis sumus. Ait enim Dominus Iacobus: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiae, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis est, dimittentur ei. Solennis vnctio, liquor excellens, quo sanitas redditur, peccatum dimittitur, immittitur timor Domini. Videtne qualiter sacerdotalis manus infirmantis corpus alleuiet, & illecebrosum sensuum motionem sacratissima mitiget vnctione? Vnde & sancti patres hanc vnctionem sacramentum esse sanxerunt.

6. **BERNARDVS** in vita sancti Malachiae Episcopi: Habebat vir nobilis in vicinia Benchorensis Monasterij. Cuius vxor cum infirmaretur ad mortem, rogatus Malachias ut descenderet priusquam moreretur, infirmam vncturus oleo: descendit, & intrauit ad eam. Quo viso exultat illa, spe animata salutis. Et cum pararet vngere eam, visum est omnibus differendum potius vsque mane. Erat

Minister.

Iacob. s.

Exponit locum Apostoli Iacobi de hoc Sacramento.

Materia.

Qui inungi possunt.

Minister.

Genus Sacramenti est hanc infirmorum vnctio.

Iacob. s.

Effectus extremae vnctionis.

Sacramenti.

enim vespera. Acqueuit Malachias, & data benedictione super agrum, exiit cum his qui secum erant. At verò post modicum subito clamor factus est, plausus & strepitus multus per totam domum, siquidem insonuit quod mortua esset. Accurrit Malachias tumultu audito: & secuti sunt eum discipuli eius. Et accedens ad lectum, ut certò comperit expirasse, consternatus est animo, sibi imputans, quòd fraudata gratia sacramenti obierit. Et eleuatis in caelum manibus, Obsecro Domine, (inquit) insipienter egi: ego peccaui qui distuli, non ista, quae voluit. Hæc dicens, contestatus est in audientia omnium, nullam se recepturum consolationem, nullam daturam requiem spiritui suo, nisi quã abstulerat, liceret restituere, gratiam. Et stans super eam, tota nocte laborabat in gemitu suo: & pro oleo sancto, largo imbres lachrymarum perfundens mortuam, vicem illi vnctionis, quam poterat, exhibebat. Ipse quidem sic. Ad suos autem: Vigilate, inquit, & orate. Itaque in psalmis illi, ille in lachrymis, noctem duxerunt peruigilem. Et mane factò, exaudit Dominus sanctum suum, quia spiritus Domini erat postulas pro eo, qui postulat pro sanctis gemitibus inenarrabilibus. Quid plura? Aperit oculos quæ fuerat mortua, & ut solent, qui de graui somno euigilant, fricans sibi manibus frontem & tempora, super lectum se erigit, & agnito Malachia, inclinans deuotè salutatur eum. Et verso lectu in gaudium, stupor apprehendit omnes, & qui viderunt, & qui audierunt. Sed & Malachias gratias agens, benedixit Dominum. Et vnxit eam nihilominus, sciens in hoc sacramento remitti peccata, & quòd oratio fidei saluet infirmum. Post hæc abiit ille, & illa cõualuit, & viuens incolumis tempore aliquanto, ut gloria Domini manifestaretur in ea, peracta poenitentia quam sibi Malachias iniunxerat, in bona Confessione iterum obdormiuit, & migravit ad Dominum.

TANDEM describens mortem Malachiae, sic ait: Nec longè aberat dies ipsa, cum talia loqueretur Malachias. Interea iubet se sacro oleo ungi. Exeunte conuentu fratru vt solenniter fieret, non sustinuit vt ad se ascenderet: ipse descendit ad eos. Iacebat siquidem in solario, domo superiori. Vngitur, & sumpto viatico, fratrum se orationibus, & fratres commendans Deo, ad lectum reuertitur.

7. **CONCILIUM** Vuormatiense Canone septuagesimo secundo: Infirmatur quis in vobis? &c. Quod non est dubium de fidelibus aegrotantibus accipi vel intelligi debere, &c. Poenitentibus istud fundi non potest, quia genus est Sacramenti. nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo vnum genus putatur concedi?

1. **B. IACOBI** quinto, vt in textu.

2. **BEDA** in caput quintum Iacobi, Vngentes oleo, &c. Hoc & Apostolos fecisse in Euangelio legimus, & nunc Ecclesiae cõsuetudo tenet, vt infirmi oleo confecto vngantur a presbyteris: & oratione comitante sanentur. Nec solum a presbyteris, sed vt Innocentius Papa scribit, etiã omnibus Christianis vti licet eodẽ oleo in sua aut suorum necessitate vngendo. Quod tamen oleum non nisi ab episcopis licet confici. Nam quod ait, oleo in nomine Domini, significat oleum confectum in nomine Domini: Vel certè, quia etiam cum vngunt infirmum, nomen

Luger Malachias, qui mulier fraudata gratia sacramenti huius expirauit.

Miraculum.

Hoc Sacramento remittuntur peccata.

Malachias se sacro oleo inungi iubet.

Ex Innocentio.

Sacramenti est.

Infirmi etiam Beda tempore oleo sacro inungebantur.

Oleum confectum.

Peccata remittuntur.

1. Cor. ii.

nomen Domini super eum inuocare debent. Et si in peccatis sit, dimittentur ei. Multi propter peccata in anima facta, infirmitate aut etiam morte plectuntur corporis. Vnde Apostolus Corinthiis, qui corpus Domini percipere indignè soliti erant, ait: Ideò inter vos multi & infirmi & imbecilles

sunt, & dormiunt multi. Si ergò infirmi in peccatis sint, & hæc presbyteris ecclesiae confessi fuerint, ac perfecto corde ea relinquere atque emendare fategerint, dimittentur eis. Neque enim sine confessione emendationis peccata queunt dimitti:

II.

Quid his verbis docet Apostolus?

A. Primum Sacramenti huius ostendit elementum, seu materiam oleum esse, Pontificali benedictione (vt rectè ait Beda) consecratum. Significat autem hilaritatem animi & confirmationem internam, quæ per Dei gratiam Sacramenti huius virtute ab ægroto percipitur.

B. Deinde per Apostolum designatur Sacramenti minister proprius, nimirum Sacerdos, qui sacram hanc vnctionem cum orationibus decenter exerceat. Nec frustra de Apostolis est scriptum: *Vngebant oleo multos aegros, & sanabant.*

C. Præterea qui suscipiunt hoc Sacramentum, à Iacobo dicti sunt infirmi: quoniam, vt Ecclesie mos est, in grauibus & periculosis infirmitatibus tantum sacra isthæc vnctio celebratur.

TESTIMONIA.

1. **A. BEDA** in caput sextum Marci super ea verba, Dæmonia multa eiciebant, & vngebant oleo multos aegros, & sanabantur: Dicit Apostolus Iacobus, Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiae, & orent super ipsum, ungentes eum oleo in nomine Domini. Et si in peccatis sit, dimittentur ei. Vnde patet, ab ipsis Apostolis hunc sanctum Ecclesiae morem esse traditum, vt energumini vel alij quilibet ægroti vngantur oleo, pontificali benedictione consecrato.

2. **IDEM** in caput octauum Lucæ: Quidam vicinus mihi presbyter retulit, se quendam sanctimoniale sceminam à dæmonio curare coepisse, sed quandiu res latebat, nihil apud eam proficere potuisse. Confesso autem quo molestabatur phantasmate, mox & ipsum orationibus, ceterisque quæ oportebat purificationum generibus effugasse, & eiusdem sceminæ corpus ab vlcibus quæ dæmonis tactu contraxerat, medicinali studio, adiuncto sale benedicto curasse. Sed dum vnum de vlcibus, quod altius lateri infixum repererat, nullatenus posset quin continuò panderetur obducere, ab eadem ipsa quam sanare volebat, consilium quo sanaretur accepisse. Si (inquit) oleum pro infirmis consecratum, eidem medicamento adsperseris, si quæ me perunxeris, statim sanitati restituar. Nam vidi quondam per spiritum in quadam longius posita ciuitate, quam nunquam corporalibus oculis vidi, puellam quandam pari calamitate laborantem, taliter à Sacerdote curatam. Fecit vt illa suggererat, statimque vlcus remedium, quod antè respuebat, accipere consensit.

3. **E T** in caput quintum Iacobi, vt supra quæstione præcedenti, B. testimonio secundo.

4. **INNOCENTIVS** primus epistola prima ad Decentium Eugubinum capite octauo, vt supra

quæst. prima, A. testim. quarto. 5. **CONCILIUM** Meldense canone primo, teste Burchardo libro quarto, capite septuagesimo quinto, & Iuone parte prima, capite ducentesimo sexagesimo nono: Presbyter in Cena Domini ampullas tres secum deferat, vnam ad chrismam, alteram ad oleum ad catechumenos inungendos, tertiam ad infirmos iuxta sententiam Apostolicam, vt quando quis infirmatur, inducat presbyteros Ecclesiae, &c.

6. **THEOPHYLACTVS** in caput sextum Evangelij secundum Marcum: Quod vnixerint oleo Apostoli, solus Marcus narrat, quod & frater Domini Iacobus in catholica epistola dicit: Infirmatur quis inter vos? aduocet presbyteros Ecclesiae, & orent super illum, ungentes eum oleo. Est igitur oleum & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, significatque misericordiam Dei, & gratiam spiritus, per quam à labore liberamur, & lucem, ac gaudium, hilaritatemque spiritalem accipimus.

1. **B. CHRYSOSTOMVS** libro tertio de sacerdotio: Sacerdotes non solum, quum nos regenerant, sed postea etiam condonandorum nobis peccatorum facultatem obtinent. Infirmatur, inquit, inter vos aliquis? accersat presbyteros Ecclesiae, & orent super eum, ungentes eum oleo, &c.

2. **ORIGENES** homilia secunda in Leuiticum: Audisti quanta sint in lege sacrificia pro peccatis: audi nunc quanta sint remissiones peccatorum. In euangelio est ista prima, qua baptizatur in remissionem peccatorum: secunda remissio est in passione martyrij, &c. Est adhuc & septima, licet dura & laboriosa, per poenitentiam remissio peccatorum, cum lauat peccator lachrymis stratum suum, & sunt ei lachrymæ suæ panes die ac nocte: quum nõ eru-

In c. 6. Mar. & in 8. Luc. & c. 1. Iacob. Innocent. 1. vt sup. Conc. Meldense, can. 1. apud Burch. li. 4. ca. 75. & Iuonè par. 1. ca. 169.

Chrysof. li. 3. de sacerdot. & Orig. ho. 2. in Leuit. d. marc. 6. b. & ibid. Theoph. & Beda.

chrismam, oleum catechumenorum, & oleum infirmorum consecrantur in die cenæ Domini.

Iacob. s.

Oleum significatio mystica.

Sacerdotes sunt huius vnctionis ministri. Iacob. s.

Psalm. 41.

beneficentia Domini indicare peccatum, & quærere medicinam, secundum eum qui ait: Dixi, pronuntiabo aduersum me iniustitiam meam, & tu remisisti impietatem cordis mei. In quo impletur & illud, quod Iacobus Apostolus dicit: Si quis au-

tem infirmatur, vocet presbyteros Ecclesie, &c. 3. MARCI sexto, vt in textu. 4. THEOPHYLACTVS, & 5. BEDA in caput sextum Euangelij secundum Marcum, vt supra A. testimonio sexto, & primo.

III.

Quis est Sacramenti huius fructus & effectus?

A. Confert primum ad remissionem peccatorum, quæ quidem ab ægroto Pœnitentiæ remediis non sunt expurgata, vt decumbentis anima peccatorum suorum onere ac morbo in primis leuetur.

B. Deinde prodest ad corporalem infirmitatem vel depellendam, vel alleuiandam, quatenus expedit eam ægroto recuperare.

C. Postremò ad consolationem & fiduciam subministrandam valet, qua sanè in supremo illo agone, exituque animæ opus est maximè, quando & cum doloribus acerbissimis, & cum horrendis demonibus morituro est grauissimè conflictandum. Vnde licet salus corporis ægroto non restituatur, vt qui post acceptam hanc vnctionem moritur sæpè, tamen gratia in hoc sacramento peculiaris præbetur ad morbi vim, molestiasque constantius perferendas, & ad mortem ipsam facilius excipiendam. Atque hoc est, quod per Apostolum suum Deus promissit: *Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis fuerit, remittentur ei.*

D. Ad quos quidem designandos effectus, etiam olei natura, seu natiua vis pulchre congruit, vt explicat Theophylactus. Quocirca retinendum est prorsus quod saluberrimè monet Augustinus: Quotiès aliqua infirmitas superuenerit, corpus & sanguinè Christi ille qui ægrotat, accipiat, & inde corpusculum suum vngat, vt illud quod scriptum est, impleatur in eo: *Infirmatur aliquis? inducat presbyteros, & orèt super eum, ungentes eum oleo, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei.*

TESTIMONIA.

1. A. BERNARDVS in vita Malachie episcopi, vt supra quæst. prima, A. testimo. sexto.

2. B. CONCILIUM Tridètinum sessione decima-quarta in doctrina de hoc Sacramento, capite secundo & canone secundo, vt supra quæst. prima, A. testimonio tertio.

3. C. CYRILLVS Alexandrinus in oratione de exitu animæ: Mihi amarulèram timeo gehennam, quippe interminatam. Exhorreo tartarum, vt cui nimium insit calor. Pauco tenebras, quoniam nihil admittunt lucis. Formido pestiferum vermem, quoniam sunt immiseriores. Terreor mente, cõcipiens illius diei rigidum & immotum iudicium, horrendum tribunal, iudicem severum. Confernit me fluuius igneus ante forum illud incitatus, flammisque furentibus crepitans, &c. Et post interiecta quædam: Quis terror, quis tremor, quod certamen, quæ vis animam manet à corpore secedètem? Quando quidem nos adeunt cælestes exercitus & potestates, ex aduersis verò copiis, tenebrarum rectores, nequitie domini, telonarchæ ex-

gendis tributis præfecti, logothetæ, rationum cõditores, atque actionum calculatores, in aère agètes, necnon homicida diabolus ille princeps improbitatis, cuius lingua perindè quasi acuta nouacula, de quo propheta: Sagittæ, inquit, potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis, insidiatur tãquam leo in spelunca sua, draco magnus, apostata, orcus os suum expandens, imperator noctis, damnator mortis, & vt vindex animam coercens, confersens, suppütansque cunctos actus meos, rebus, verbis, scientia, ignorantia, commissos reatus ac flagitia ab adolescentia in eam vsque diem, quam sum compræhensus. Exindè quanta formidine & tremore arbitraris animam die illa percelli horribiles intuentem, atroces, impios, & aduersos demones, æquè atque æthiopes caliginosos adstãtes, ita vt forma ipsa quouis tormento sit grauior. Quos nimirum adspiciens anima subsultat, cõturbatur, affligitur, exterritur, contrahitur, ad cælestes angelos confugiens, à quibus excepta subit aërem, & sublime petens offendit telonia, conscè-

¶ Bernardus in vita S. Malach. episcopi. Conc. Tridè. vt supra.

¶ Ibid. Bernard.

¶ Cyril. Alex. in ora. de exitu animæ. Greg. li. 24. Moral. c. 17. & 18. hom. 89. in Euang. Climacus gradu 6. Eu. feb. Emisen. hom. 1. ad monach. S. euseb. Sulpit. de transitu S. Martini.

¶ Iacob. 5.

¶ In c. 6. Mat.

¶ Sem. 215. de tēp. vide etiã de rect. cath. conuer. Et de visitat. infirmor. li. 2. ca. 4. item in speculo.

¶ Iacob. 5. d

¶ Dan. 7.

¶ Tremor & certamen anime à corpore secedentis.

¶ Aspectus demonum horrendus.

¶ Luc. 12.

Reddenda est ratio.

dentis animas obseruantia & remorantia. Siquidè vnumquodque telonium peculiaria quædam crimina profert. Primum quidem loqua citatis, quæcunque per os & linguam ex mendacio, iureiurando, periurio, ociosos item sermones, nugaces, vanos, gula ingluuies, abusus vini, profusiores crapulas, immodicos pariter risus atque dedecetes, cum suauis impudicis, & scædis ac meretriciis cationibus. Contrà verò sacrosancti angeli animam vnà deducentes, proponunt & ipsi quænam bona ore & lingua sumus locuti, orationes, gratiarum actiones, psalmos, odas, hymnos, & cantus spirituales, scripturarumque lectiones, & quæcunque bona antea cõtempore ad Deum ore linguæque fudimus. Alterum telonium quæcunque visu commissimus exigit, aspectus indecoros, superuacaneos, infænes, & nutus dolosos. Tertium auditus, & quæcunque per huiusmodi sensum spiritus immundos introducunt. Quartum est olfactus, suaueolentiæ vnguentorum, terrique odoratus, quibus mulierculæ, mimæ & meretrices gaudent. Quintum coarguit quæcunque noxia tactu manuum improbarum suat perpetrata. Sunt & alia vitiorum telonia, liuoris, æmulationis, nimie gloriæ, inanis fastus, crudelitatis, exandescentiæ, iracundiæ, furoris, scortationis, adulterij, mollitiæ, inuiditiæ, veneficij, ceterarumque detestabilium ac Deo iniustarum actionum. Breuiter vnumquodque vitium & scelus suos ita deinceps telonas obtinet, id est, publicanos ac portitores. Hæc ergò atque his maiora & plura spectans anima, quibus terriculamentis, quanta trepidatione corripi censenda, quoad lato iudicio libera euadat? Illa est hora dolorosa, periculosa, luctuosa, incõsolabilis, donè ei pateat exitus: Stant namque ex aduerso malorum spirituum, diuinæ potestates, actus ipsius animæ studiosos ac meritorios depromentes, facta, dicta, cogitationes, & conceptus hauriunt. Itaque in medio stans anima meticulosa & trepidans, quousquè ob actiones, dicta, factaque sua, vel damnata in vincula coniciatur, vel iustificata liberetur. Suorum enim quisque peccatorum catenis adstringetur, &c.

Anima terror & trepidatio.

Prover. 5.

In hora mortis quomodo etiam iusti treuant.

Luc. 12.

factus in agonia, cõpinit prolixius orare. Quid enim pro se ille cum in agonia esset, peteret, qui in terra positus, cælestia cum potestate tribuebat? Sed appropinquante morte, nostræ mētis in se certamè expellit, qui vim quandam terroris ac formidinis patimur, cum per solutionem carnis æterno propinquamus iudicio. Neque enim tunc cuiuslibet anima immeritò terretur, quando post pusillū hoc inuenit, quod in æternum mutare non possit.

3. E T capite decimo octauo: Consideramus quippe, quòd viam vitæ præsentis nequaquã sine culpa transire potuimus: cõsideramus etiam, quia nec hoc quidè sine aliquot reatu nostro est, quod laudabiliter gessimus, si remota pietate iudicemur. Quis enim nostram vitam præcedentium patrum valeat vel superare, vel assequi? Et tamen David dicit: Nè intres in iudicium cum seruo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Paulus cum diceret, Nihil mihi conscius sum: cautè subiunxit, Sed non in hoc iustificatus sum. Iacobus dicit: In multis enim offendimus omnes. Ioannes dicit: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Quid ergò facient tabulæ, si tremunt cõlunæ? Aut quomodo virgulta immobilia stabunt, si huius pauoris turbine etiam cedri quatuntur? Solutioni ergò carnis appropinquans, nonnunquam terrore vindictæ etiam iusti anima turbatur. Cui etsi quid tranquillum in hac vita sapere potuit, mortis articulo interueniente cõcutitur, vt iurè dici debeat: Abominabilis fit ei panis in vita sua, & animæ eius cibus antè desiderabilis. Vel certè propter pauperis pœnam hoc quod illic subditur: Appropinquet corruptioni anima eius, & vita illius mortiferis.

¶ Psal. 141.

¶ I. Cor. 4.

¶ Iacob. 3. 1. Ioan. 1.

¶ Etiam iusti anima in morte turbantur.

¶ Iob. 31.

¶ Pavor in hora mortis.

¶ Demonis horrentitas.

¶ Ioan. 14.

4. I D E M homilia trigesima nona in Euangelia: Cogitandum valde est, quantum nobis erit terribilis hora nostræ resolutionis, qui pavor mentis, quanta tunc omnium malorum memoria, quæ obliuio transactæ felicitatis, quæ formido & cõsideratio iudicis. Tunc maligni spiritus, egrediente anima, sua opera requirunt. Tunc mala quæ suaserunt, replicant, vt sociam ad tormenta trahant. Sed cur hoc de peruersa solummodo anima dicimus, cum ad electos quoque egredientes veniant, & suū in illis, si præualeant, aliquid requirant. Vnus autem in hominibus extitit, qui ante passionem suam libera voce dixit: Iam non multa loquar vobiscum: venit enim princeps mundi huius, & in me nõ habet quicquam. Quia enim hunc mortalem hominem vidit, suum in illo mundi princeps aliquid inuenire posse credidit. Et paulò post: Vnde curandum nobis est, & cum magnis quotidie fletibus cogitandum, quàm rabidus, quàm terribilis sua in nobis opéra requirens in die nostri exitus princeps huius mundi veniat, si etiam ad Deum carne morientem venit, & in illo aliquid quæsiuit, in quo suum inuenire nihil potuit. Quid tamen nos miserum dicitur, quid acturi sumus, qui innumera mala commisimus? Quid requirenti aduersario, & multa sua in nobis inuenienti dicemus, nisi solum quod nobis est certum refugium & solida spes quia vnū cum illo facti sumus, in quo princeps huius mundi, & suum aliquid requisit, & inuenire minime potuit? Sed quid prodest quòd eidem redemptori nostro per fidem iungimur, si ab eo moribus distit-

Math. 7.

gatur? Ipse enim dicit: Non omnis qui dicit, Domine Domine, intrabit in regnum caelorum. Recta ergo opera, recta fidei iungenda sunt.

5. IOANNES Climacus, in libro de triginta gradibus, gradu septimo: Stephanus quidam hoc in loco habitans, solitariam & quietam vitam adamauerat. Hic cum annos plurimos in monastico certamine egisset, ieiuniisque maximè & lachrymis esset ornatus; aliusque præterea virtutum priuilegiis floretet, cellulam ad radicem montis, in quo facram illam, diuinamque visionem speculatus olim fuerat Helias, sibi construxerat. Hic igitur tam venerandus moribus, intentione maioris laboriosiorisque penitentiae, profectus est ad Anachoretarum locum, cui Fides nomen erat. Quo in loco quod annos aliquot arctissimo vitae instituto peregrisset, (erat enim hic locus ab omni consolatione mortali penitus remotus, omnibusque ferè hominibus inuis: septuaginta enim ferè millibus passuum, ab omni humana habitatione disiunctus erat) rursus extremo vitae tempore rediit, cupiens in cellula sua priore sancti illius montis habitare. Erant enim ibi duo ex Palaestina discipuli admodum religiosi, qui etiam prius obseruabant cellulam senis: In qua cum paucos egisset dies, languorem incurrit, ex quo & mortuus est. Igitur ante vnum exitus sui diem repente animo obstupuit, apertisque oculis ad dexteram atque ad sinistram partem lectuli circumspiciebat, & quasi rationem quidam à se exigerent, cunctis qui adstant audientibus, aiebat, aliquando quidem: Ita sanè. Sic reuera est, sed pro hoc tot annis ieiunauit. Aliquando verò, Non certè, sed mentimini, hoc non feci. Deinde rursus: Ita verè est: Hoc ita est: sed fleui, sed ministravi. Ac rursus: Verè me accusatis. In quibusdam etiam aliquando aiebat: Ita sanè, & quidem ad hæc quid dicam, non habeo, idèd misericordia opus est. Et erat profectò spectaculum horrendum: ac terrificum, inuisibile illud, sacrissimumque iudicium, in quo etiam (quod terribilius est) & quod non fecerat, illi obiciebant (mie miserum) quietis ac solitudinis sectatorii. In nonnullis verò peccatorum suorum, quid ad ea respondere posset, se non habere dicebat; qui iam ferè quædraginta annos monachus fuerat, & lachrymarum gratiam habuerat. Quidam verò mihi vèràq; affirmauerunt, quòd hic dum esset in eremo, leopardum quòque ex manu sua nutrebat. Hic ipse tamen, cum ad eò in festè ratio à se exigeretur, tunc solutus est.

Ab eremita Stephano iam mortuo rationem accuratè respiciunt.

Obiiciendæ rationes ea quæ non perperamus.

Anima alloquitur corpus.

cè transfierunt illa omnia tanquam vmbra, abièrunt oblectamenta, & sola in perpetuum opprobria & crimina remanserunt. Væ mihi o anima, ad tam perditum vas, velim nolim, reditura sum, & propter fugitiuas voluptates nunquam effugiendis cum eo vaporibus concremanda. Quid inter hæc, cum eam cœperit ad definitam sententiam & immobili lege delixam, importunus depositi exactor abstrahere, & hinc inde insultare & insistere infernalium diræ facies ministrorum? Quid erit, cum ab apparitoribus mortis per hunc vastum aërem separari, & per semitas tenebrarum abduci trans diem cœperit, & nequaquam remeabile iter agere per fines illos vbi ipsa lux deficit, cum peregrina vbiq; anima, comitante malorum suorum trifidi agmine, viderit se per extremas mundi oras in illud inane ac vacuum cadere de mundo, atque illud magnum chaos, quod vitæ mortisque regionem discernit, intrare, & vitales auras naturæ ipsius exul amittere? Cum rebus humanis Vale vltimum dicès, mortem autem ante se habens, & vitam post se relinquens, in illud horrendum & vix oculis attingendum pertrahetur profundum, diuersis auaritiæ ac malitiæ catenata criminibus, quantum perdidit premium, tantum exceptura supplicium?

Diræ facies infernalium ministrorum.

7. SEVERVS Sulpitius de transitu sancti Martini: Hæc locutus, diabolum vidit propè assistere. Quid hic, inquit, adhas eruenta bestia? Nihil in me funeste reperies: Abraham me sinus recipiet. Cui hæc ergò voce, fatigatum Diuinis operibus spiritu cælo reddidit.

Martini videri assistens demonem.

8. IACOBI quinto, vt in textu. 1. D. THEOPHYLACTVS in caput sextum Marci: Est igitur oleum & ad labores vtile, & lucifomentum, & hilaritatis effectiuum, significatque misericordiam Dei, & gratiam spiritus, per quam à labore liberamur, & lucem ac gaudium hilaritatemque spiritalem accipimus.

Oleum naturæ vis & significatio.

2. AVGVSTINVS sermone ducentesimo decimo quinto de tempore: Quoties aliqua infirmitas superuenit, corpus & sanguinem Christi ille qui ægrotat, accipiat, & inde (sue deinde) corpusculum suum vngat, vt illud quod scriptum est impleatur in eo: Infirmatur aliquis? inducat presbyteros, &c. Videte fratres, quia qui in infirmitate ad Ecclesiã accurrerit, & corporis sanitatem recipere, & peccatorum indulgentiam merebitur obtinere.

Ægroti iungendi post communionem suam.

Iacob. 5.

3. IN tractatu de recitudine Catholicæ conuersationis: Quoties aliqua infirmitas occurrerit alicui, non quarantur præcantatores, non diuini, nõ fortilegi, non carcarij, neque per fontes, aut arbores, aut biuia phylacteria, exerceantur, sed qui ægrotat, in sola Dei misericordia confidat, & Eucharistiam cum fide & deuotione accipiat, oleumque benedictum fideliter ab Ecclesia petat, vnde corpus suum vngatur, & secundum Apostolum, Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus. non solum corporis, sed & animæ sanitatem accipiet, complebiturque in illo, quod Dominus in Euangelio promissit, dicens: Omnia quæcunque petieritis patrem in nomine meo in oratione, credentes accipietis.

Ægroti quid agere debeant.

Math. 11.

4. ITEM in libro secundo de visitatione infirmorum, capite quarto: Nec prætermittendum est illud Apostoli Iacobi præceptum: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, vt orent super

Iacob. 5.

Verum omnia quæ in sacris literis vtriusque testamenti continentur, ad Christianos, & quomodo pertineant.

eum, vngentes eum oleo sancto in nomine IESV: & oratio fidei saluabit infirmum. Ergò sic roges de te & pro te fieri, sicut dixit Apostolus Iacobus, immò per apostolum suum Dominus: ipsa videlicet olei sacri delibutio, intelligitur Spiritus sancti typicalis vnctio. Illud etiam viuificum Domini corporis supplementum, suscipere fili mi non renuas: viaticum tibi erit saluberrimum.

5. ITEM in Speculo in præfatione: Quis ignorat, in scripturis sanctis, id est, legitimis, Prophetis, Etiangeticis, & Apostolicis, autoritate canonica prædicitis, quædam sic esse posita, vt tantum scirentur & crederentur: quædam verò sic esse iussa, vt obseruarentur & fierent, vel prohibita ne fierent? Hòrum autem quæ iubendo & vetando scripta sunt, alia sunt Sacramentorù velata mysteriis, quæ multa veteris testamenti populo illi facienda m-

data sunt: neque à populo Christianò nunc fiunt, sed tantummodò intelligenda requiruntur, atque tractantur. Alia verò etiam nunc facienda præcepta sunt: nec faciendâ, si prohibita. De his igitur quæ ita sunt posita in literis sacris, vel iubèdo, vel vetando, vel sinendo, vt etiam nunc, id est, tempore noui testamèti ad vitam piam exercendam morèque pertineant, hoc opus quod in manus sumpsi, componere aggressus sum, vt quantum me Deus adiuuat, omnia talia de canonicis libris colligam, atque vt faciliè inspici possint, in vnum tantum speculum congeram. Cum itaque Augustinus paulò ante finem speculi sui sententias adferat ex B. Iacobi epistola, inter ceteras ponit & ista: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, &c. 6. IACOBI quinto, vt in textu.

Iacobi Apostoli præceptis de infirmorum vnctione, ex Augustini sententia ad Christianos omnes pertinet.

DE ORDINIS SACRAMENTO.

I.

Quid est Ordinis Sacramentum?

EST, quo singularis gratia ac potestas spiritualis quibusdam traditur, vt munus in Ecclesia ex professo gerant.

Aug. lib. 2. contra epist. Parm. c. 13. & de bono coniug. ca. 24. & lib. 1. contra Donatist. cap. 1. 1.ºº epist. 8. ad Diosco. Greg. in ca. 10. & 16. lib. 1. Regum, Nylsten. Oratio de sancto baptisimo. Concil. Florent. Trident. sess. 21. Ambr. in 12. cap. 1. ad Cor. Theophylact. in cap. 19. Luc. a 1. Cor. 4. a Malach. 1. b 1. Timoth. 3. a b 5. c Ephes. 4. c 1. Cor. 14. a b d & 11. d

B. Hoc est, Sacramentum per quod, velut ostium, necessariò intrant legitimi dispensatores mysteriorum & eloquiorù Dei, ministri CRISTI & Ecclesiæ, Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & quotquot demùm in Ecclesiasticis muniis obeundis ritè & cum auctoritate versantur.

C. Nemo enim, vt scriptura testatur, sibi sumit aut sumere debet honorem, exercendorum videlicet ministeriorù Ecclesiæ, nisi qui vocatur à Deo, tanquam Aaron: hoc est, nisi Sacramento visibilis Ordinationis initiatus, & ab Episcopo legitime ordinatus, missusque fuerit ad opus certi ministerij, quod in Ecclesia pro suo statu gerat iuxta leges diuinæ & Apostolicæ Traditionis.

b Heb. 5. b Act. 1. d Cypri. epist. 52. Tertull. de præscr. Heret. Conc. Lateran. ca. 3. Innoc. 3. ad Metenses ca. Cùm ex iniuriis, tit. de hæreticis.

c Math. 10. a Luc. 9. a Mar. vlt. d Ioan. 10. f. 17. e Act. 13. a Tit. 1. b

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro secundo contra epistolam Parmeniani, capite decimotertio: Nam illud quod quidam eorum veritate conuicti dicere cœperant, Baptisimum quidem non amittit qui recedit ab Ecclesia, sed ius tamen dandi amittit: multis modis apparet frustra & inaniter dici. Primò, quia nulla ostenditur causa, cur ille qui ipsum baptismum amittere non potest, ius dandi amittere possit. Vtrunque enim sacramentum est, & quadà consecratione vtrunque homini datur: illud cum baptizatur, istud cum ordinatur: ideòque in Catholica vtrunque non licet iterari. Nam si quando ex ipsa parte venientes etiam præpositi, pro bono pacis correcto schismatis errore, suscepti sunt: et sic visum est opus esse vt eadem officia gererent quæ gerebant, non sunt rursus ordinandi: sed sicut baptismus in eis, ita Ordinatio mansit integra, quia in præcisione fuerat vitium, quod vnitatis pace

Ordo est Sacramentum, quemadmodum & baptismus: & vtriusque iterare non licet.

correctum est, non in sacramentis, quæ vbiçque sunt, ipsa vera sunt. Et cum expedire hoc videatur Ecclesiæ, vt præpositi eorum venientes ad Catholicam societatem, honores suos ibi non administrèt: non eis tamen ipsa ordinationis sacramenta detrahuntur, sed manent super eos. Ideòque non eis in populo manus imponitur, nè non homini, sed ipsi sacramento fiat iniuria. Et si quando ignoranter fit, nec animosè defenditur factum, sed corrigitur cognitum; venia faciliùs impetratur. Deus enim non iter, non est dissensionis Deus, sed pacis: nec Ecclesiæ eius Sacramèta in eis qui ab Ecclesia recesserunt, sed ipsi qui recesserunt, inimici sunt. Sicut autem habent in baptisimo quod per eos dari possit: sic in ordinatione ius dandi, vtrunque quidem ad perniciem suam, quandiu charitatè non habent vnitatis. Sed tamen aliud est prorsus non habere, aliud perniciosè habere, aliud salubriter habere:

Ordinationis Sacramentum.

1. Cor. 12.

Sacramentū ordinati, & baptizati.

Vt unque Sacramentū et se nemo dubitat.

In Ordinatis manet Sacramentum Ordinationis.

Sacramentū dandi baptisimū sine Ordinationis nō amittitur, vt nec Baptisimū Sacramentum.

Ordinatio sacerdotalis & leuitica fieri nō debet quous tempore.

Ieiunij conseruandi.

Acto. 13.

Sacramentū benedictionis sacerdotis.

Et paulò pòst: Sed si nos malè facimus, ipsi expli-cent, quomodò sacramentum baptizati non possit amitti, & Sacramentum ordinati possit amitti: quoniam dicunt, recedens ab Ecclesia, baptismum non amittit, ius dandi tamen amittit. Si enim vtrunque Sacramentum est, quod nemo dubitat, cur illud non amittitur, & illud amittitur? Neutri sacramentum iniuria faciendū est.

2. IDEM in libro de bono coniugali, capite vigesimo quarto: Quemadmodum si fiat ordinatio clerici ad plebem congregandam, etiam si plebis congregatio non subsequatur, manet tamen in illis ordinatis sacramentum ordinationis: & si aliqua culpa quisquam ab officio remoueat, sacramento Domini semel imposto non carebit, quanuis ad iudicium permanente.

3. E T libro primo de baptismo còtra Donatistas, capite primo: Sacramentum baptismi est, quod habet qui baptizatur. Et Sacramentum dandi baptismi est, quod habet qui ordinatur. Sicut autem baptizatus, si ab vnitate recesserit, sacramentum baptismi non amittit: sic etiam ordinatus, si ab vnitate recesserit, sacramentū dandi baptismi non amittit. Nulli enim sacramento iniuria faciendū est: si discedit, à malis vtrunque discedit: si permanet, in malis vtrunque permanet. Sicut ergò acceptatur baptismus quem non potuit amittere, qui ab vnitate discesserat: sic acceptandus est baptismus quē dedit ille, qui sacramentum dādi, cum discederet, non amiserat. Nam sicut redeuntes qui priusquam recederent, baptizati sunt, non rebaptizantur: ita redeuntes qui priusquam recederent, ordinati sunt, non vti que rursus ordinantur: sed aut administrant quod administrabant, si hoc Ecclesiæ vtilitas postulat: aut si non administrant, sacramentum ordinationis suæ tamen gerunt, & ided eis manus inter laicos non imponitur. Nam neque sacramentū baptismi, neque sacramentū dandi baptismi, quādo ab eis cum Maximiano discessit, Felicianus amisit. Nunc enim eum secum habet, cum eis p̄s, quod cum foris esset, in Maximiani schismate baptizauit.

4. LEO Magnus epistola octogesima prima ad Dioscorum Alexandrinum: Quod ergò à Patribus nostris propensiore cura nouimus esse seruatum, à vobis quoq; volumus custodiri, vt non passim diebus omnibus sacerdotalis vel leuitica ordinatio celebretur, sed post diem sabbati eius noctis, quæ in prima sabbati lucefcit, exordia deligantur, hoc est, sub lege diuini officij substituantur, in quibus his, qui consecrandi sunt, ieiunij, & à ieiunantibus sacra benedictio conferatur. Quod eiusdem obseruantia erit, si manè ipso Dominico die, continuato sabbati ieiunio celebretur, à quo tempore præcedentis noctis initia non recedunt: quam ad diem resurrectionis, sicut etiam in Pascha Domini declaratur, pertinere non dubium est. Nam præter authoritatem consuetudinis, quam ex Apostolica nouimus venire doctrina, etiā sacra scriptura manifestat, quod cum Apostoli Paulum & Barnabam ex præcepto Spiritus sancti ad Euangelium gentibus mitterent prædicandum, ieiunantes & orantes imposuerunt eis manus, vt intelligamus quanta & dantium & accipientium deuotione curandum sit, nè tantæ benedictionis sacramentum negligenter videatur impletum. Et ided piè & laudabiliter

Apostolicis morem gesseris institutis, si hanc ordinandorum sacerdotum formam per ecclesias, quibus Dominus præesse te voluit, etiam ipse serua-ueris, vt his qui consecrandi sunt nunquam benedictionis, nisi in die resurrectionis Dominicæ tribuantur, cui à vespera sabbati initium constat ascribi, & tantis diuinarum dispositionum mysteriis est consecrata, vt quicquid est à Domino insignis constitutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumptis exordium, in hac per resurrectionem Christi & mors interitum, & vita accepit initium. In hac Apostoli à Domino prædicandi omnibus gentibus euangelij tubam sumunt, & inferendum vniuerso mundo sacramentum regenerationis accipiunt. In hac (sicut beatus Ioannes Euangelista testatur), congregatis in vnum discipulis, ianuis clausis, quem ad eos Dominus introiisset, insufflauit & dixit: Accipite spiritum sanctum: quorum remisistis peccata, remittuntur eis: & quorum detinueritis, detenta erunt. In hac denique promissus à Domino Apostolis spiritus sanctus, aduenit: vt cælesti quadam regula insinuat, & traditum nouerimus, in illa die celebranda nobis esse mysteria sacerdotalium benedictionum, in qua collata sunt omnia dona gratiarum.

5. GREGORIUS in caput decimum libri primi Regum: Samuel Saul in principem vnxit, Deus autem ei cor aliud immutauit: quia sacerdotum Ordinum sacramenta ab Ecclesiæ doctoribus foris accipimus, sed sacramentorum virtute ab omnipotente Deo interioribus roboramur. Virtus verò sacramenti, gratia est spiritus septiformis. Quam certè gratiam qui accipiunt, quasi alio accepto corde mutantur: quia quos gratia sua sanctus spiritus roborat, esse eos facit protinus quod non erant.

6. E T in caput decimum sextum libri primi Regum: Daud in medio fratrum vnxitur: quia electus doctor de eo, quod singulari sublimitate sustollitur, singulari amore nequaquam gloriatur. Et quia per ministerium hominum spiritualia in electis rectoribus dona cumulantur, adiunctum est: Et directus est spiritus Domini in Daud à die illa, & in reliquum. Spiritus quippe Domini post vnctionem dirigitur, quia foris sacramenta percipimus, vt in intus sancti spiritus gratia repleamur. Foris nanque homo, intus Deus operatur, & non homo. Foris nanque homo surgit, intus se spiritus dirigit: quia ordinem religionis homo homini præbet, sed in eum cui ordo datur, spiritus dirigitur, vt foris sublimitate suscipiat ordinis, & intus robur sancti spiritus. Foris ordo committitur, vt quæ Dei sunt, agere debeat: intus dirigitur spiritus, vt quod iniungitur, potenter agat. Magnum quippe est onus ordinis, magna fragilitas carnis. Onus ergo tantum quia debili committitur, dirigitur spiritus, vt debilis roboretur, & magnum onus tanto gratius ferat, quanto ipsum omnipotens spiritus fortius ad ferendum iuuat.

7. GREGORIUS Nyssenus in oratione de sancto Baptismo: Eadem item verbi vis etiam sacerdotem augustum & honorandum facit, nouitate benedictionis à communitate vulgi segregatum, quum enim heri ac tempore superiori vnus è multitudine ac plebe esset, repente redditur præceptor, præses, doctor pietatis, mysteriorum latentium præsul, eaque contingunt ei, cum nihil vel corpore, vel

Ioan. 10.

Ioan. 14. & 16.

1. Reg. 10. Sacerdotum Ordinum sacramenta.

Virtus Sacramenti Ordinis.

1. Reg. 16.

Sacramenta foris percipimus, vt intus Spiritus sancti gratia repleamur.

Foris committitur ordo, vt quæ Dei sunt agantur: intus dirigitur spiritus, vt quod iniungitur, potenter agat.

Benedictio facit sacerdotem, per quæ anima eius inuisibili gratia in melius mutatur.

Sacramentū Ordinis, & eius materia.

Forma Sacerdotij.

Minister.

Sacerdotium externū noui testamenti.

Ioan. 20.

Diuersi ministri Ordines.

1. Tim. 3. Actor. 6.

Minores Ordines.

1. Tim. 4.

Ordo vnus est ex VII. Sacramentis.

1. Tim. 5.

Characterem impunitæ: & ided repetitum sacramentum non potest.

vel forma mutatus, sed quod ad speciem externā attinet, ille sit, qui erat, inuisibili quadā vi ac gratia, inuisibilem animam in melius transformatam gerens.

8. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Sextum sacramentum est Ordinis, cuius materia est illud, per cuius traditionem confertur Ordo, sicut presbyteratus traditur per calicem cum vino, & patenæ cum pane porrectionem: Diaconatus verò per libri Euangeliorum dationē: Subdiaconatus, per calicem vacui cum patena vacua superposita traditionem. Et similiter de aliis per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem. Forma sacerdotij, talis est: Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro viuis & mortuis, in nomine patris & filij & spiritus sancti, & sic de aliorum Ordinum formis. Ordinarius minister huius sacramenti, est episcopus.

9. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesima tertiam, capite primo: Sacrificium & sacerdotiū ita Dei ordinatione coniuncta sunt, vt vtrunque in omni lege extiterit. Cum igitur in nouo testamento sanctum Eucharistiæ sacrificium visibile ex Domini institutione catholica Ecclesia accepit, fateri etiam oportet, in ea nouum esse visibile & externum sacerdotium, in quod vetus translatum est. Hoc autē ab eodē Domino Salvatore nostro institutum esse, atq; Apostolis, eorumq; successoribus in sacerdotio, potestatem traditā consecrandi, offerendi, & ministrandi corpus & sanguinem eius, necnō & peccata dimittendi, & retinendi, sacra litera ostēdit, & Catholica Ecclesiæ traditio semper docuit. CAPITEL. Cū autē diuina res sit tā sancti sacerdotij ministeriū, consentaneū fuit, quod dignus & maior cū veneratione exerceri posset, vt in Ecclesiæ ordinatissima dispositione plures & diuersi essent ministrorum ordines, qui sacerdotio ex officio deseruiret, ita distributi, vt, qui iam clericici tonsuræ insigniti essent, per minores ad maiores ascēderēt. Nam nō solū de sacerdotibus, sed & de Diaconis sacra litera aperta mentionē faciūt, & quæ maximè in illorū Ordinatione attendenda sunt, grauissimis verbis docēt: & ab ipso Ecclesiæ initio sequentiū ordinū nomina, atq; vniuersiūq; eorū propria ministeria, Subdiaconi scilicet, Acolyti, Exorcista, Lectoris, & Ostiarij in vsu fuisse cognoscuntur, quanuis non pari gradu. Nā Subdiaconatus ad maiores ordines à Patribus, & sacris cōcilij refertur, in quibus & de aliis inferioribus frequentissimè legimus. CAPITEL. Cū scripturæ testimonio, Apostolica traditione, & Patrū vnanimi consensu perspicuū sit, per sacra Ordinationē, quæ verbis & signis exterioribus perficitur, gratiā conferri dubitare nemo debet, Ordine esse verè & propriè vnū ex septē sanctæ Ecclesiæ sacramentis, inquit enim Apostolus: Admoneo te, vt resuscites gratiā dei, quæ est in te per impositionē manū meæ, non enim dedit nobis Deus spiritū timoris, sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis. CAPITEL. Quoniā verò in Sacramento Ordinis, sicut & in Baptismo & Confirmatione, character imprimitur, qui nec deleri, nec auferri potest, meritò sancta Synodus dānat eorū sententiam, qui afferunt noui Testamenti sacerdotes temporariā tantummodò potestatem habere, & semel ritè ordinatos, iterū Laicos effici posse, si verbi Dei ministeriū nō

exerceant. Quod si quis omnes Christianos promiscuè noui Testamenti sacerdotes esse, aut omnes pari inter se potestate spiritali præditos asseruerit, nihil aliud facere videret, quā Ecclesiasticā hierarchiā, quæ est vt castrorū acies ordinata, cōfundere, perindè ac si cōtra beati Pauli doctrinā, omnes Apostoli, omnes Propheta, omnes Euangelistæ, omnes Pastores, omnes sint Doctores. Proindè sacrosancta Synodus declarat, præter ceteros Ecclesiasticos gradus, Episcopos, qui in Apostolorū locū successerūt, ad hūc hierarchicū Ordine præcipuè pertinere, & positos, sicut idē Apostolus ait, à Spiritu sancto, regere Ecclesiam Dei, eorūq; presbyteris superiores esse, ac Sacramentū Confirmationis conferre, ministros Ecclesiæ ordinare, atq; alia pleraq; peragere ipsos posse: quarum functionū potestatem reliqui inferioris Ordinis nullam habent. Docet insuper sacrosancta Synodus, in Ordinatione Episcoporum, Sacerdotum, & ceterorum Ordinum nec populū, nec cuiusvis secularis potestatis & magistratus consensum, siue vocationē, siue authoritatem ita requiri, vt sine ea irrita sit ordinatio: quin potius decernit, eos qui tantummodò à populo, aut seculari potestate, ac magistratu vocati & instituti, ad hæc ministeria exercenda ascendunt, & qui ea propria veritate sibi sumunt, omnes non Ecclesiæ ministros, sed fures & latrones, per ostium non ingressos, habendos esse. Hæc sunt, quæ generatim sacra Synodus vnū est Christi fideles de Sacramento Ordinis docere. His autem contraria certis & propriis canonibus in hunc, qui sequitur, modum damnare cōstituit, vt omnes, adiuuante Christo, fidei regula vtentes, in tot errorum tenebris Catholicam veritatem facilius agnoscere & tenere possint. CANON primus: Si quis dixerit, non esse in nouo testamento sacerdotium visibile & externum: vel non esse potestatem aliquam consecrandi & offerendi verum corpus & sanguinem Domini, & peccata remittendi & retinendi: sed officium tantum & nudum ministerium prædicandi Euangelium: vel eos qui nō prædicant, prorsus non esse sacerdotes, anathema sit. CANON secundus: Si quis dixerit, præter sacerdotium nō esse in Ecclesia Catholica alios Ordines, & maiores & minores, per quos, velut per gradus quosdam, in sacerdotium tēdatur, anathema sit. CANON tertius: Si quis dixerit, Ordinem siue sacram ordinationem non esse verè & propriè Sacramentum, à Christo Domino institutum: vel esse signum quoddam humanum, excogitatum à viris rerum Ecclesiasticarum imperitis: aut esse tantum ritum quendam eligendi ministros verbi Dei & Sacramentorum, anathema sit. CANON quartus: Si quis dixerit, per sacram Ordinationem non dari spiritum sanctum, ac proindè frustra Episcopos dicere, Accipite Spiritum sanctum: aut per eam non imprimi characterem: vel eum, qui Sacerdos semel fuit, Laicum rursus fieri posse, anathema sit. CANON quintus: Si quis dixerit, sacram vnctionem, quæ Ecclesia in sancta Ordinatione vtitur, non tantum non requiri, sed contemnendam & perniciosam esse, similiter & alias Ordinis caeremonias, anathema sit. CANON sextus: Si quis dixerit, in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam diuinam ordinatione institutam, quæ constat ex episcopis, presbyteris, & ministris, Gg

Non omnes Christiani sunt sacerdotes.

1. Cor. 12. Eph. 4.

Episcopi presbyteris superiores in hierarchia Ecclesiastica.

Acto. 20.

A seculari potestate aut à populo ordinati, fures & latrones habendi.

Ioan. 10.

Sacerdotium externum & visibile noui testamenti.

Ordinum distinctio & gradus diuersi.

Propriè Sacramentū est ordinatio facta.

Effectus.

Character.

Vnctio sacra quæ in hoc Sacramento adhibetur.

Caeremonia.

Hierarchia Ecclesiastica.

Episcopi presbyteris superiores.

Missi a seculari potestate.

Gratia ordinatum.

Hierarchia ordinis ecclesiastici tribus potissimis partibus constat.

Donum ex vocatione.

anathema sit. CANON septimus: Si quis dixerit Episcopos non esse presbyteris superiores: vel non habere potestatem Confirmandi & Ordinandi: vel eam quam habent, illis esse cum presbyteris communem: vel Ordines ab ipsis collatos sine populi vel potestatis secularis consensu aut vocatione, irritos esse: aut eos, qui nec ab ecclesiastica & canonica potestate, ritè ordinati, nec missi sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse verbi & Sacramentorum ministros, anathema sit. CANON octavus: Si quis dixerit, Episcopos qui auctoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos & veros Episcopos, sed figmentum humanum, anathema sit.

10. AMBROSIVS in duodecimum caput prioris ad Corinthios, super ea verba, Divisiones gratiarum sunt: In loco Ordinis officij Ecclesiastici positus, gratiam habet, qualisvis sit, non vti que propriam, sed Ordinis per efficaciam spiritus sancti.

11. THEOPHYLACTVS in caput decimum nonum Lucae: Dominus dedit seruis decem minas. Serui autem illi sunt hi, quibus in Ecclesia ministerij cōcreditum est, decemurque dicuntur esse, propter perfectionem Ecclesiasticæ præsentia. Ordo enim in Ecclesia perfectam præsentiam dispositionem habet, & neque plures oportebat esse, neque pauciores: vt exempli gratia: Tria hæc videmus esse in Ecclesia, purgationem, illuminationem, & perfectionem. Operationes enim illas tres sortiti sunt Ordines. Diaconi purgant per instructionem & doctrinam, presbyteri illuminant per baptismum, episcopi sacerdotales Ordines cōstituit & perficiunt, hoc est, ordinant. Vides Ordines cū operationibus, & neque plures, neque pauciores præsentiam Ordines. Illis igitur seruis distribuit decem minas, hoc est, dona, quæ unicuique data sunt in vtilitatem. Omnis enim cuiusque concredita est præsentia, etiam si indignus fuerit, donum habet ex vocatione sua, id quod magnum diuinæ misericordiae sacramentum est.

1. B. PRIORS ad Corinthios quarto: Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.

2. MALACHIÆ secundo: Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirere ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est.

3. PRIORS ad Timotheum tertio: Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet enim Episcopum irreprehensibile esse, & Diaconos similiter pudicos, &c.

4. E r capite quinto: Qui bene præfunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo & doctrina.

5. A d Ephesios quarto: Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem Pastores & doctores ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi: donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circunventionem erroris, &c.

6. PRIORS ad Corinthios decimo quarto: Qui loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo.

Nemo enim audit. Spiritus autem loquitur mysteria. Nā qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem, &c. Et paulò post: Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, vt & alios instruam: quàm decem millia verborum in lingua. Ibidem: Mulieres in ecclesiis taceant.

7. E r capite duodecimo: Et quosdam quidè posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, secundò Prophetas, tertio Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curatuum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? &c. Nunquid omnes interpretantur?

1. C. A d Hebræos quinto: Nec quisquam sumit sibi honorem: sed qui vocatur à Deo tanquàm Aaron.

2. ACTORVM primo: Tu Domine qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris ex his duobus vnum, accipere locum ministerij huius & Apostolatus, de quo præuaricatus est Iudas, vt abiret in locum suum. Et dederunt sortes eis, & cecidit fors super Matthiam, & annumeratus est cum vndecim Apostolis.

3. CYPRIANVS epistola quinquefima secunda ad Antonianum. Vide infra quæstione quinta, D. in textu.

4. TERTULLIANVS de præscriptionibus hæreticorum, vt infra quæstione septima, C. in textu.

5. LATRANENSE Concilium sub Innocentio tertio, capite tertio: Quia nonnulli sub specie pietatis virtutem eius (iuxta quod ait Apostolus) abnegantes, auctoritatem sibi vendicant prædicandi, cum idem Apostolus dicat: Quomodo prædicabunt nisi mittantur? omnes qui prohibiti vel non missi præter auctoritatem ab Apostolica sede vel Catholico Episcopo loci susceptam, publicè vel priuatim prædicationis officium vsurpare præsumperint, excommunicationis vinculo innodentur. Et nisi quantocyus resipuerint, alia competentis pena plectantur.

6. INNOCENTIVS tertius in epistola ad vniuersos Christi fideles, tam in vrbe Metensi quàm in eius diocesi constitutos, titulo de hæreticis, capite Cùm ex iniuncto: Cum ex iniuncto nobis Apostolatus officio, sumus secundum Apostolum sapientibus & insipientibus debitores: pro vniuersorum salute nos oportet esse sollicitos, vt & malos retrahamus à vitiiis, & bonos in virtutibus foueamus. Tūc autè opus est discretionem maiori, cū vitia sub specie virtutis occultè subintrēt, & angelus Sathanae se in angelum lucis simulat & transformat. Sanè significauit nobis venerabilis frater noster Episcopus Metensis per litteras suas, quod tam in vrbe Metensi, quàm in diocesi laicorum & mulierum multitudo non modica, tracta quodammodo desiderio Scripturarum, Euangelia, Epistolas Pauli, Psalterium, moralia Iob, & plures alios libros sibi fecit in gallico sermone cōuertit: translationi huiusmodi adeò libenter, vti nā autem & tam prudenter, intendens, vt secretis cōuentionibus talia inter se laici & mulieres eructare præsumant, & sibi inuicem prædicare: qui etiam eorum aspersionem consortium, qui se talibus non immiscerent, & se reputat alienos, qui aures & animos talibus non apponunt. Quos cū alii

Lib. 4. epist.

Tit. 1.

Rom. 10.

Rom. 1.

1. Cor. 11.

Laici prædicare reprobantur.

Sacerdos si omni simplicitate fastidiat.

Nō in occultis conuenticulis hæreticorum, sed in Ecclesiis prædicandum est.

Math. 10.

Ioan. 3.

Ioan. 8.

Math. 7.

Math. 13.

Canes & porci qui vocantur a Christo.

Tit. 1.

Arcana fidei non passim omnibus exponenda sunt.

1. Cor. 13.

Hebr. 5.

1. Cor. 2.

Sacra Scriptura non dicitur intelligi de rebus occultis.

Exod. 19.

Leu. 10.

qui parochialium sacerdotum super his corripere voluissent, ipsi eis in faciem resitterunt, conantes rationes inducere de Scripturis, quod non ab his debent penitus inhiberi. Quidam etiam ex eis simplicitatem sacerdotum suorum fastidiunt, & cum ipsis per eos verbum salutis proponitur, se melius habere in libris suis, & prudentius se posse id eloqui submurmurant in occulto. Licet autè desiderium intelligendi diuinas scripturas, & secundum eas studium adhortandi reprobandum non sit, sed potius cōmendandum: in eo tamen apparent quidā laici meritò arguendi, quod occulte cōuenticula celebrant, officium prædicationis Christi sibi vsurpant, sacerdotum simplicitatem eludunt, & eorum consortium aspersionem, qui talibus non inhereant. Deus enim lux vera, quæ omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat: in tantum odit opera tenebrarum, vt Apostolos suos in mundum vniuersum prædicaturos Euangelium omni creaturæ missurus, eis præceperit aperte, dicens: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lucem: & quod in aure auditis, super tecta prædicate. Per hoc manifestè denuntiās, quod Euangelica prædicatio, non in occultis conuenticulis, sicut hæretici faciunt, sed in Ecclesiis iuxta morem Catholicum est publicè proponenda. Nam iuxta testimonium veritatis, omnis qui malè agit, odit lucem, & ad lucem non venit, ne eius opera arguantur. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta. Propter quod cum pontifex interrogasset Iesum de discipulis suis, & de doctrina eius, respondit: Ego palam locutus sum mundo, ego semper docebam in synagoga & in templo, quo omnes Iudei conueniunt, & in occulto locutus sum nihil. Porro si quis obicit quod secundum præceptum Dominicum, non sit sanctum dandum canibus, neque margaritæ mittendæ sunt ante porcos: cū ipse Christus non omnibus, sed solis Apostolis dixerit: Vobis datum est noscere mysterium regni dei, cæteris autem in parabolis: Intellegat canes & porcos non eos qui gratanter accipiunt, & margaritas libere acceptat, sed illos qui sanctum dilacerant, & margaritas continent: quales sunt qui Euangelica verba, & ecclesiastica sacramenta, non vt Catholici venerantur, sed abominantur potius, vt hæretici, oblatrantes semper & blasphemantes, quos Paulus Apostolus, post primam & secundam admonitionem docet esse vitados. Arcana verò fidei sacramenta non sunt passim omnibus exponenda, cū non passim ab omnibus possint intelligi: sed eis tantum, qui ea fideliter possint concipere intellectu: propter quod simplicioribus, inquit Apostolus, quasi paruulis in Christo, lac potum dedi vobis, non escam. Maiorum enim est solidus cibus, sicut aliis ipse dicebat: Sapientiam loquimur inter perfectos, inter vos autem nihil iudicauim scire nisi Iesum Christum, & huc crucifixum. Tanta est enim diuinæ Scripturæ profunditas, vt non solum simplices & illiterati, sed etiam prudentes & docti non plenè sufficiant ad illius intelligentiam indagandam. Propter quod dicit Scriptura, quia multi defecerunt scrutantes scrutatio. Vndè rectè fuit olim in lege diuina statutum, vt bestia quæ montem tetigerit, lapidetur: ne videlicet simplex aliquis & indoctus præsumat ad subtilitatem sacræ Scripturæ pertinere. Scriptum est enim: Altiora te ne quæsie-

ris, propter quod dicit Apostolus: non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatē. Sicut enim multa sunt membra corporis, omnia verò non eundem actum habent: ita multi sunt ordines in Ecclesia, sed non omnes idem habent officium: quia secundum Apostolum alios Dominus dedit Apostolos, alios Prophetas, alios autem Doctores. Cū igitur Doctorum ordo sit quasi præcipuus in Ecclesia, non debet sibi quisquis indifferenter prædicationis officium vsurpare. Nam secundum Apostolum, Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Et veritas ipsa præcepit Apostolis: Rogate dominum missis, vt mittat operarios in messem suam. Quod si forte quis arguere respondeat, quia tales inuisibiliter mittuntur à Deo, etsi non visibiliter mittantur ab homine, cum inuisibilis missio multò sit dignior, quàm visibilis: & diuina longè sit melior, quàm humana. potest rationabiliter responderi, quod cum interior illa missio sit occulta, non sufficit cuiquàm nudè tantum asserere, quod ipse sit missus à Deo, cum hoc quilibet hæreticus ad seueret: sed oportet, quod adstruat illam inuisibilem missionem per operationem miraculi, vel Scripturæ testimonium speciale. Vndè cum Dominus vellet mittere Moysen in Ægyptum ad filios Israël, vt crederet ei, quod mitteretur ab ipso, dedit ei signum, vt cōuerteret virgā in colubrum, & virgam iterum reformaret. Ioannes quoque Baptista speciale suæ missionis testimonium protulit de Scriptura, dicens: Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam Domino, sicut ait Esaias propheta. Non est ergo credendum ei, qui dicit se missum à Deo, cū sit missus ab homine, nisi de se speciale proferat testimonium de Scripturis, & eiusdem miraculū operetur. Nam de his qui missi leguntur à Deo, Euangelista testatur, quod ipsi profeci prædicauerunt vbiquè Domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis. Licet autè scientia sit valde necessaria sacerdotibus ad doctrinam, quia iuxta verbum propheticum: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt ex ore eius: non est tamè simplicibus sacerdotibus etiā scholasticis detrahendum, cū in eis sacerdotale officium debeat honorari: propter quod Dominus in lege præcepit: Diis non detrahes: sacerdotem intelligens, qui propter excellentiam ordinis, & officij dignitatem deorum nomine nuncupantur. Iuxta quod alibi dicit de seruo volente apud dominum remanere, vt dominus offerat eum diis. Cū enim iuxta verbum Apostoli seruus suo domino stet aut cadat, profectò sacerdos ab Episcopo, cuius correctioni est subiectus, debet in mansuetudinis spiritu castigari, non autem à populo, cuius est correctioni præpositus, in spiritu superbiæ reprehendi, cum iuxta verbum Dominicum pater & mater non debent maledici, sed potius honorari, quod de spiritali patre multò fortius debet intelligi, quàm carnali. Nec quisquam suæ præsumptionis audaciam illo defendat exemplo, quod asina legitur reprehendisse Prophetam: vel quod Dominus ait: Quis ex vobis arguet me de peccato? Cū aliud sit fratrem in se peccantem occultè corripere, (quod quisque tenetur efficere secundum regulam Euangelicam, in quo casu sanè potest intelligi, quod Balaam fuit correptus ab asina) & aliud est fratrem suum delinquentem reprehendere manifestè, quod vtiquè nulli licet, secundum Euangelicam

Rom. 12.

1. Cor. 12.

Multi sunt ordines in Ecclesia. Ephes. 4.

Prædicare solent debent, qui mittuntur. Rom. 10. Math. 9.

Visibilis opus est missio, nec fatidit inuisibilis.

Hæretici omnes se à Deo missos esse dicunt.

Exod. 4.

Ioan. 1.

Cap. 40.

for. cum nō sit

Marc. 16.

Sacerdotibus etiam imperiis nō est detrahendum. Malach. 2.

Exod. 22. Sacerdotes diijocantur.

Exod. 21.

Rom. 14. Sacerdos ab Episcopo, nō à populo debet reprehendi.

Exod. 21.

Num. 22. Ioan. 8.

Math. 23.

Marth. 7.

veritatem. nam qui etiam dicit fratri, farue, reus erit gehennæ ignis. Rursus aliud est, quod prælatus sponte de sua confisus innocentia subditorum se accusationi supponit, (in quo casu præmissum Domini verbum debet intelligi) & aliud est, quod subditus non tam animo reprehendendi, quàm deprehendi exurgit temerarius in prælatum, cum ei potius incumbat necessitas obsequendi. Quod si forte necessitas postularer, vt sacerdos tanquam inutilis & indignus à cura gregis debeat remoueri, agendum est ordinatè apud Episcopum, ad cuius officium, tam institutio, quàm destitutio sacerdotum noscitur pertinere.

A officium epi tam in ditione, quàm destitutio sacerdotum pertinet.

5. MATTHÆI decimo: Conuocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum, &c. Hos duodecim misit Iesus, præcipiens eis, dicens: In viam gentium nò abieritis, & in ciuitates Samaritanorù nò intraueritis, sed potius ite ad oues, quæ perièrunt, domus Israël. Eunt autem prædicare, dicentes, quia appropinquauit regnum cælorum. Infirmos curate, &c.

6. LVCÆ 9. Cõuocatis autè Iesus duodecim Apostolis, dedit illis virtutè & potestatem super omnia daemonia, & vt languores curarent. Et misit illos prædicare regnum Dei, & sanare infirmos.

7. MARCI ultimo: Eunt in mundum vniuersum, prædicare Euangelium omni creatura.

8. IOANNIS vigeſimo: Sicut misit me pater, & ego mitto vos.

9. ET capite decimo septimo: Sicut tu me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum.

10. ACTORVM decimotertio: Ministrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi à Spiritu sancto, abièrunt Seleuciam, & inde nauigauerunt Cyprum.

11. AD Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Crète, vt ea quæ defunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Si quis sine crimine est, &c.

II.

Nõnne omnes Christiani ex æquo sunt Sacerdotes?

a Apoc. 1. b 5. c 1. Pet. 2. b

A. Dici quidè ita possunt hæc tènus, quod sicut Sacerdotes externa quædam sacrificia & ministeria sacra exercere solèt, sic quotquot sint in Christo renati, spiritualia quædam sacrificia, nimirum orationes, laudes, gratiarum actiones, carnis mortificationem, & id genus alia quotidie possint ac debeant offerre, seduloque excitare: Vt hinc spirituales coram Deo Sacerdotes, & spirituales offerre hostias in scriptura dicantur.

b 1. Pet. 2. a b Roma. 12. a Psal. 49. d 50. d Phillip. 4. d Heb. 13. c Vide Basil. ser. 1. de Baptif. cap. 8. Aug. 20. de ciuit. ca. 10. Leo. ser. 3. in anniu. Pontificatus. Ambr. 11. 4. de Sacramento. ca. 1.

B. Verùm si propriè nomen hoc sacerdotij accipimus, non sunt promiscuè Sacerdotes omnes, sed hi duntaxat, quibus authoritas Ecclesiæ, vt Sacramentorum propriè sint ministri, demandauit, atque ad consecradum, offerendum, dispensandumque sacram Eucharistiam, & ad peccata hominum tum remittenda, tum retinenda ius contulit.

c Ignatius ad Heronem. Chryf. 11. 3. & 6. de sacer. & ho. 60. ad pop. Hier. ad Hebr. dicitur epif. 1. & aduersus Luciferianos. Idè ad Eug. g. epif. 81. Victor 11. a. de perfectione v. vandolica. Cyr. epif. 54.

C. Ac de his quidem nouæ legis sacerdotibus seu presbyteris ita Paulus: Qui benè præ sunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrina. Id quod certè congruere non potest mulieribus, quas in Ecclesia idem Apostolus docere vetat, ac tacere iubet: neque omninò plebeiis conuenit, quorum est ouium more pasci, non pascere: regi, non regere: nec se præferre, sed subiicere & subiicere præpositis, & quæcũque hi, siue boni, siue mali, in Cathedra sedentes dixerint, audire, seruare, & facere, vt verbo Dei præceptum legimus.

d 1. Timoth. 1. e 1. Timoth. 2. c 1. Cor. 14. f Tertul. de præfer. Epiph. hæres. 48. & 49.

f Leo epif. 62. ad Maximid. Antiochenum. g Ioan. 10. b c 31. e 1. Pet. 5. a & 2. c d Hebr. 13. c Rom. 13. a Math. 23. a Luc. 10. c 1. Ioan. 4. b

D. Quapropter sicut in Ecclesia triumphatè Angeli sunt ordine ac potestate differetes, qui iniuncta sibi munia decenti quadã obseruata dispositione obeunt, ac fideliter exequuntur: sic militans etiã Ecclesia, quæ domus Dei, & velut castrorù acies quadã ordinata est, ministros habet sibi peculiare, à reliquis Christianis seiunctos, & pulchro ordine inter se dispositos ad publica & communia Ecclesiæ ministeria in terris peragenda, nimirum vt pro Christiano populo in his, quæ ad Deum salutemque animarum spectant, suas illi operas ex professo ac pro dignitate præstent.

h Ephes. 1. d Coloss. 1. c Daniel. 7. c Dionys. de cælesti hierar. 6. 10.

i 1. Timoth. 3. d Cant. 6. c Anacl. epif. 11. 1. 2. & 3. ifid. 11. 2. de Eccles. offic. cap. 7. & sequentibus.

k Hebr. 5. a 8. a & 13. c 2. Cor. 5. d

TESTI-

1. A. APOCALYPSIS primo: Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum & Sacerdotes Deo & Patri suo.

2. ET capite 5. Fecisti nos Deo nostro regnũ & Sacerdotes, & regnabimus super terram.

3. PRIORIS Petri secundo: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis.

4. IVDÆM: Et ipsi tanquam lapides viui superædificamini domus spiritualis, sacerdotiũ sanctũ, offerre spiritalis hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum.

5. AD Romanos duodecimo: Obsecro itaq; vos fratres per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.

6. PSALMO quadagesimo nono: Sacrificiũ laudis honorificabit me.

7. ET quinquagesimo: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despicias.

8. AD Philippenſes quarto: Habeo autè omnia, & abundo: repletus sum, acceptis ab Epaphrodito quæ misisti, odorem suauitatis, hostiam acceptam, placentem Deo.

9. AD Hebræos decimotertio: Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo: id est, fructũ labiorum consentientium nomini eius. Beneficentiæ autem & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostias promeretur Deus.

1. Tim. a.

10. BASILIVS sermone vel libro secundo de Baptifmo, capite octauo: Si verò quisquam obiciat, Quid igitur est quod Apostolus dixit: Volo viros precari in quouis loco, ob id quod Dominus ipse potestatem de dedit adorandi Deum in omni loco, vbi dixit: Neque hierosolymis posthæc, neque in monte isto adorabitur pater? Hoc dicendum est, quod illud, in omni loco, non comprehendit eos locos, qui humanis vrbibus, rebũque immundis & prophanis deputati sũt: sed dilatat ac diducit adorationem Dei ab arcto Hierosolymæ ambitu in omnem totius orbis locum. Et secundum prophetiam hostiam, eum qui diligenter ac studiosè ad sacerdotium gloriosi mysterij obeundum propèsus est, Deo dicere oportet. Nam etiam si audiamus prophetam dicentem. Vos autem omnes sacerdotes Dei vocabimini: neque tamen omnes mox huic sacerdotij ac ministerij potestatem vsurpamus, neque alius alij datam gratiam licitè potest ad se rapere, sed quisquis fidelium propriis doni Dei terminis contentus manet, docente nos Apostolo, dum ad omnes quidem dicit: Obsecro autè vos fratres per miserationes Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, &c. Et per mutuum illam membrorum corporis rectam dispositionem, quam inter se ad decentem venustatem pariter & securitatem necessariam habent, normam nobis præscribit, quàm commodè ac decenter inter nos ad beneplacitum Dei, in dilectione Christi Iesu & charismatum differentia dispositi esse debeamus.

105. 4.

Nò quifitolo cus orationi accomodatust est.

Malach. 1.

Esaie 61. Non omnes sumus sacerdotes proprii nominis.

Rom. 12.

11. B. AVGVSTINVS libro 20. de ciuitate Dei, capite decimo, exponens illud Apocalypsis: Sed erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cū eo mille annis: non vtique de Episcopis & presby-

Apoc. 26.

teris dictum est, qui propriè iam vocantur in Ecclesia sacerdotes: sed sicut omnes Christianos dicimus propter mysticũ Chrifma: sic omnes sacerdotes, quoniam membra sunt vnius sacerdotis. De quibus Apostolus Petrus: Plebs, inquit, sancta, regale sacerdotium.

Non eadè significatio dicitur Epifcopi & presbyteri sacerdotis quòs Christiani. 1. Pet. 2.

12. LEO Papa sermone tertio in anniuersario die assumptionis suæ ad Pontificatum: Licet vniuersa Ecclesia Dei distinctis ordinata sit gradibus, vt ex diuersis mèbris sacri corporis subsistat integritas: nos tamen omnes, sicut ait Apostolus, in Christo Iesu vnum sumus, nec quisquam ab alterius irà est diuisus officio, vt non ad connexionem pertineat capitis, cuiuslibet humilitas portio. In vniuersitate igitur fidei atque baptismatis, indiscreta nobis societas, dilectissimi, & generalis est dignitas, secundum illud beatissimi Petri apostoli, sacrificissima voce dicentis: Et ipsi tanquam lapides viui superædificamini in domos spirituales, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum. Et infra: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Omnes enim in Christo regeneratos, crucis signum efficit reges: sancti verò spiritus vnctio consecrat sacerdotes, vt præter istam specialem nostri ministerij seruitutè, vniuersi spirituales & rationabiles Christiani agnoscant, se regij generis & Sacerdotalis officij esse consortes. Quid enim tam regium, quàm subditum Deo animum, corporis sui esse rectorem? Et quid tam sacerdotale, quàm vouere Domino conscientiam purã, & immaculatas pietatis hostias de altari cordis offerre? Quod cum omnibus per Dei gratiam commune sit factum, religiosum tamen nobis atq; laudabile est, de die prouectionis nostræ, quasi de proprio honore gaudere, vt vnum celebretur in totò Ecclesiæ corpore Põtificij sacramentũ, quod effuso benedictionis vnguento, copiosius quidem in superiora profluxit, sed non parè etiam in inferiora descendit.

1. Cor. 12.

1. Pet. 2.

Omnes Christiani sunt quidam ratione reges & sacerdotes.

In quo consistit sacerdotiũ Christianorum.

Psal. 112.

Num. 17.

1. Pet. 2.

Spirituale est regnũ & sacerdotiũ Christianorum.

1. Cor. 2.

13. AMBR. lib. 4. de Sacramentis, capite primo: Sed fortè dicas: Quid hoc ad populum, si virga Sacerdotis aruerat & resoruit? Populus ipse quid est nisi sacerdotalis? Quibus dictum est: Vos autè genus electum, regale sacerdotium, gēs sancta, vt ait Apostolus Petrus. Vnusquisque vngitur in sacerdotium, vngitur in regnum. Sed spirituale regnum est, & sacerdotium spirituale. In secundo quoq; tabernaculo est thymiamateriũ. Thymiamateriũ est quod bonum odorem fragrare cõsuevit. Ità & vos iam bonus odor Christi estis, iam nullæ in vobis sordes delictorum, nullus odor grauioris erroris.

14. C. IGNATIUS in epistola ad Heronem Ecclesiæ Antiochenæ diaconum: Sine episcopis nihil agas. Sacerdotes enim sunt, tu verò minister sacerdotum. Illi enim baptizat, sacerdotium agunt, ordinant, manus imponunt: tu verò eis ministras, sicut sanctus Stephanus Iacobo & cæteris presbyteris in Hierosolymis.

15. CHRYSOSTOMVS libro tertio de sacerdotio, vt inferius, quæstione sexta, testimonio secundo.

16. ITEM libro sexto de Sacerdotio: Eum qui pro ciuitate tota, quid dico ciuitate? immò verò pro vniuerso terrarum orbe legatus intercedit, de-

Sacerdos pro mortuorum peccatis orat.

Sacrificiū trementum ad ministrat.

Sacerdotes sunt ministri cōgregationis & cōmunionis: Christus vero p̄cipuus omnium causa est.

Sacerdotes offerunt tantum in iustis, & baptizant ut ministri, & baptizant ut ministri.

Christi corpus sacro ore conficiunt. Mat. 10. & 18.

Diaconus Eucharistia conficere nō potest, nec ordinari baptizari, aut ordinare clericos.

Ad sacerdotū preces Christi corpus & sanguis conficitur.

precatorque est apud Deum, vt hominum omnium, non viuentium modò, sed etiam mortuorum peccatis pro propiciis fiat: qualem quæro esse oportet? &c. Quum autem ille & Spiritum sanctum inuocauerit, sacrificiūque illud horrore ac reuerentia plenissimum perfecerit, communi omnium Domino manibus assidue pertractato: quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? quantā autē ab eo in integritatem exigemus? quantam religionē? considerā enim, quales manus illas ministrantes esse oporteat: qualē linguā, quæ verba illa effūdat: qua deniq; re nō puriorē sanctiorēve esse cōueniat animā, quæ tantū illū, tāquē dignū spiritū receperit. Per id tēpus & angeli sacerdoti assidēt, & cælestiū potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locūs altari vicinus in illius honore qui immolat, angelorum choris plenus est. Id quod credere abundē licet, vel ex tanto illo sacrificio quod tū peragitur, &c. vt superius quæstione sexta de Eucharistia, C. testimon. duodecimo.

4. IDEM homilia sexagesima ad populū Antiochenum, & octogesima tertia in Matthæum: Non sunt humanæ virtutis opera proposita: qui tunc ipsa fecit in illa cœna, idem ea nunc quoquē facit. Nos ministrorum tenemus locum: qui verò sanctificat ea & immutat, ipse est. Nullus itaq; Iudas assistat, nullus auarus, &c. Hæc ad cōmunicantes dico, & ad vos ministrantes. Nam & ad vos sermone conuertere necessarium est, vt multo cum studio hæc dona distribuatis. Et paulò post: Verum & tu laice (quæ etiam habet homilia quinquagesima prima in Matthæum) cū sacerdotem videris offerentem, nē vt sacerdotem esse putes hoc facientē, sed Christi manum inuisibiliter extensam. Sicut enim cū baptizaris, ipse te non baptizat, sed Deus est, qui tuum caput inuisibili potentia cōtinet: & nec angelus, nec archangelus, nec vnus alius accedere & tangere audeat: ita nunc quoquē cū Deus regenerat, ipse solus donum.

5. HIERONYMVS in epistola prima ad Heliodorum: Absit vt de his quicquam sinistrū loquar: qui apostolico gradu succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani fumus: qui clauēs regni cælorum habentes, quodāmodò ante iudicij diem iudicant.

6. IDEM in dialogo contra Luciferianos: Hilarius cū diaconus de ecclesia recesserit, solūque vt putat, turba sit mundi, neque Eucharistia conficere potest, episcopos & presbyteros non habēs, neque baptisma sine Eucharistia tradere. Et cū iam homo mortuus sit, cū homine pariter interiit & secessit: quia post se nullum clericum diaconus potuit ordinare. Ecclesia autem non est, quæ nō habet sacerdotes. Sed omnis paucis hominibus, qui ipsi sibi & laici sunt & episcopi, auscultata quid de omni Ecclesia sentiendum sit, &c.

7. IDEM in epistola octogesima quinta ad Euaagriū: Quis patiat, mensarum & viduarum minister vt supra eos se tumidus efferat, ad quorū preces Christi corpus sanguisque conficitur?

8. VICTOR Aphricanus libro secundo de persecutione Vandalica: Quantē tunc multitudines de diuersis regionibus & ciuitatibus, ad visendos Dei Martyres occurrerint populorum, testantur viz vel semitæ: quæ cū agmina venientū nequaquā caperent, per vertices montiū & valliū con-

currens turba fidelium inastimabilis descēdebat, cereos manibus gestantes: suōque infantulos vestigijs martyrum proicientes, ista voce clamabāt: Quibus nos miseris relinquitis, dum pergitis ad coronas? qui hos baptizaturi sunt paruulos fontibus aquæ perennis? qui nobis pœnitentiæ munus collaturi sunt, & reconciliationis indulgentia obstrictos peccatorum vinculis soluturi? quia vobis dictum est, Quæcunq; solueritis super terrā, erūt soluta & in cælis. Qui nos solennibus orationibus sepulturi sunt morientes? à quibus diuini sacrificij ritus exhibendus est consuetus? vobiscū & nos licebat pergere, si liceret vt tali modo filios à patribus nulla necessitas separaret.

9. CYPRIANVS epistola quinquagesima quarta ad Cornelium: Episcopatus nostri honor grandis & gloria est, pacem dedisse martyribus, vt sacerdotes qui sacrificia Dei quotidie celebramus, hostias Deo & victimas præparemus.

1. C. PRIORIS ad Timotheum quinto: Qui benè præfunt, &c. vt in textu.

2. E T capite 2. Mulier in silentio discat cū omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio.

3. PRIORIS ad Corinthios 14. Mulieres in ecclesijs taceant: non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut & lex dicit: Si quid autē voluit discere, domi viros suos interroget. Turpe est enim mulieri, loqui in ecclesia. An à vobis verbū Dei processit: aut in vos solos peruēnit?

4. TERTULLIANVS de præscriptionibus aduersus hæreticos, vt infra, quæstione septima, C. in textu.

5. EPIPHANIUS hæresi quadragesima secunda contra Marcionistas: Dat (Marcion) permissionem mulieribus, vt baptismum dent. Apud ipsos enim omnia sunt ludibrio plena, & nihil aliud, quàm etiam mysteria coram his qui instituuntur atque iniantur in sacris, perficere audeant.

6. IDEM quadragesima nona, cōtra Pepuzianos: Episcopi quoquē apud ipsos sunt mulieres, & presbyteri mulieres, & alia quæ nihil differre dicunt. In Christo enim Iesu neque masculus, neque femina.

7. LEO epistola sexagesima secunda ad Maximū episcopum Antiochenum: Illud quoquē dilectionem tuam conuenit præcauere, vt præter eos, qui sunt Domini sacerdotes, nullus sibi ius docendi & prædicandi audeat vendicare, siue sit ille monachus, siue sit laicus, qui alicuius scientiæ nomine gloriatur. Quia etsi optandum est, vt omnes Ecclesiæ filij, quæ recta & sana sunt, sapiant: non tamen permittendum est, vt quisquam extra sacerdotalem ordinem constitutus, gradum sibi prædicatoris assumat, quum in Ecclesia Dei omnia ordinata esse conueniat, vt in vno Christi corpore & excellentiora membra suum officium impleant, & inferiora superioribus non resultent.

8. IOANNIS decimo: Ego sum Pastor bonus: Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnus Ouile, & vnus pastor.

9. E T capite vigesimo primo: Pafce agnos meos. Pafce oues meas.

10. PRIORIS Petri quinto capite: Pafcite qui in

Presbyteri & sacerdotes sunt ministri sacramentorum. Mat. 28.

Lib. 1. epist. Sacerdotes sacrificia Dei quotidie celebrant.

Mulieres apud Marcionistas baptizant.

Apud hæreticos Pepuzianos obeunt mulieres episcoporum & presbyterorum mania. Gal. 3. Officium docendi & prædicandi quibus conuenit sum sit.

Hierarchia angelorum in celo.

1. Cor. 14.

in vobis est gregem Dei, &c. Et cū apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam.

11. E T capite secundo: Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue regi quasi præcellenti, siue ducibus tāquā ab eo missis, &c. Omnes honorate, fraternitatem diligite, & car. Serui, subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis. Et post pauca: Eratis enim sicut oues errantes, sed conuersi estis nunc ad pastorem & episcopum animarum vestrarum.

12. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiaccere eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faciāt, & non gemetes. Hoc enim non expedit vobis.

13. AD Romanos decimotertio: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Et post pauca: Id eodē necessitate subditi eitote: non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

14. MATTHÆI vigesimo tertio: Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei. Omnia ergo quæcunq; dixerint vobis, seruate & facite: secundum opera verò eorum nolite facere.

15. LVCÆ decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui misit me.

16. PRIMÆ Ioannis quarto: Qui nouit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos. In hoc cognoscimus spiritum veritatis, & spiritum erroris.

1. D. AD Ephesios primo: Suscitas illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus supra omnem principatum & potestatem & virtutem & Dominationem, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro.

2. AD Colossenses primo: Quoniam in ipso condita sunt vniuersa in cælis & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue Dominationes, siue principatus, siue potestates: Omnia per ipsum, & in ipso creata sunt.

3. DANIELIS septimo: Millia milliū ministrabant ei, & decies milliēs centena millia assistebant ei: iudicium sedit, & libri aperti sunt. Et paulò antè: Adspiciebant donèc throni positi sunt, & antiquus dierum sedit.

4. DIONYSIUS Areopagita de cælesti hierarchia, capite decimo: Sūt autem & angeli omnes ita instituti, vt inferiores superioribus obaudiant, eorūque nutus enuncient: ac primi illi quidem vt summi Dei se monentis, consilia & voces exponāt: reliqui verò proportionē debita, eorū qui à Deo monentur, expriment voces. Intantum enim summa illa omnium & supereminens congruentia, quorumlibet rationalium ac spiritalium sacro decori & ordinatissimo instituto prospexit, vt ipsis quoquē distinctionibus sacris ordines decētissimos poneret. Deniquē hierarchiam omnem cernimus in primas & medias, extremasque virtutes distributam, immò & ipsas quoquē singulas (vt propriè di-

xerim) distinctiones ita discreuit, vt in eisdem cōuenientiæ pulchritudo seruetur. Quocirca & ipsa sacratissima Seraphim, alterum ad alterū clamasse Theologi aiunt, apertissimè per hoc (vt cor) in dicantes, quòd diuinarum rerum notiones prima sequentibus tradunt.

5. PRIORIS ad Timotheū tertio: Vt scias quomodò oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

6. CANTICORVM sexto: Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol, terribilis vt castrorum acies ordinata?

7. ANACLETVS pontifex & martyr in epistola prima ad omnes episcopos & omnes fideles: Nam (vt ait B. Clemēs antecessor noster) similis est omnis Ecclesiæ status nauis magnæ, quæ per vndosum pelagus diuersis locis & regionibus viros portat, ad vnam potentis regni urbem properare cupientes. Sit ergò nauis author huius, Dominus ipse omnipotens Deus: gubernator verò sit Christus: tum deinde prorætæ officium Episcopus impleat: Presbyteri nautarum, Diaconi dispensatorum locum teneant: hi qui catechizant, nautologis conserantur: Epibatis autem, totius fraternitatis multitudo sit similis. Ipsum quoquē mare hic mundus habeatur.

8. IDEM epistola secunda ad vniuersos episcopos in Italia constitutos, capite quarto: Prouincia autem multo ante Christi aduentum tempore diuisa sunt maxima ex parte, & postea ab Apostolis & beato Clemente prædecessore nostro ipsa diuisio est renouata. Et in capite prouinciarum, vbi dudum primates leges sæculi erant, ac prima iudicialia potestas, ad quos qui per reliquas ciuitates commorabantur, quando eis necesse erat, qui ad aulam Imperatoris vel regum confugere non poterant, vel quibus permillum non erat, confugiebant pro oppressiōibus vel iniustitijs suis: ipsosque appellabant, quotiēs opus erat, sicut in lege eorum præceptum erat: ipsis quoquē in ciuitatibus vel locis nostris, Patriarchas vel Primates, qui vnam formam tenent, licet diuersa sint nomina, leges diuinæ & Ecclesiasticæ poni & esse iusserit, ad quos episcopi (si necesse fuerit) confugerent, eosque appellarent, & ipsi Primatū nomine fruerentur, & non alij. Reliquæ verò Metropolitanæ ciuitates, quæ minores iudices habebant, (licet maiores comitibus essent) haberent Metropolitanos suos, qui prædictis iuste obedirent Primatibus, sicut & in legibus sæculi olim ordinatum erat, qui non Primatū, sed aut Metropolitanorum, aut Archiepiscoporum nomine fruerentur. Et licet singulæ metropoles ciuitates suas prouincias habeant, & suos Metropolitanos iudices habere debeant Episcopos, sicut prius Metropolitanos iudices habebant seculares, Primates tamen (vt præfixum est) & tunc, & nunc habere iussæ sunt, ad quos post se-

dem Apostolicam summa negocia cōueniant, vt ibidem quibus necesse fuerit, releuentur & iuste restituantur, & hi qui iniuste opprimuntur, iuste reformentur atque fulciantur, Episcoporumque cause, & summorum negociorum iudicia (salua Apostolicæ Sedis autoritate) iustissimè terminentur. Hæc ab antiquis, hæc ab Apostolis, hæc à san-

ctis.

Ab Apostolis accepta.

Epist. 1. ad fratres Domini. Ecclesia nauis comparatur, & eius ministri ministris nauis.

Sedit episcopatum in ecclesia distinctio: quod præfecta sit.

Patriarchæ vel Primates.

Metropolitani seu Archiepiscopi.

Sedes Apostolica.

Ab Apostolis accepta.

chis Patribus accepimus, vobisque (vt postulat) rimanda, & futuris tenenda temporibus mittimus, & reliquis fratribus predicanda, ac cunctis fidelibus tradenda mandamus.

Primates vel Patriarchas in Aitolis, ordinante Domino.

9. ITEM epistola tertia ad omnes Episcopos ac reliquos Christi sacerdotes, capite tertio: Episcoporum vero ordo vnus est, licet sint primates illi qui primas ciuitates tenent, qui & in quibusdam locis Patriarcha à nonnullis vocantur. Illi autem, qui in metropoli à beato Petro Apostolo ordinante Domino, & à prædecessore nostro prædicto sancto Clemente, seu à nobis constituti sunt, non omnes primates vel Patriarcha esse possunt, sed ille vrbes quæ præfatis & prædictis temporibus primatum tenuerit, Patriarcharum aut Primatum nomine fruatur: reliquæ vero Metropoles, Archiepiscoporum aut Metropolitanorum & non Patriarcharum aut Primatum vtantur nominibus, quia hæc eadem & leges sæculi in suis continent principibus: alia autem primæ ciuitates, quas vobis cõscriptas in quodam tomo mittimus, à sanctis Apostolis, & à beato Clemente, siue à nobis, primates prædicatores acceperunt. Hæc verò sacrosancta Romana & Apostolica Ecclesia, non ab Apostolis, sed ab ipso Domino Salvatore nostro primatum obtinuit, &c. vt supra, quæstione nona de Præceptis Ecclesiæ, E. testimonio decimo.

Metropolitani seu Archiepiscopi.

Sacerdotium vnde cõperit. Genes. 4. 22. 26. & 37.

Exodi 29.

Aarõ Episcopi formam referebat: Filij Aaronis, presbyterorum.

Moyse Christi figuram gedit. 1. Tim. 2.

verè per omnia Christi, quoniam similitudo fuit mediatoris Dei, qui est inter Deum & hominem, Iesus Christus, qui est dux populorum, verus princeps sacerdotum, & Dominus Pontificum, cui est honor & gloria in sæcula sæculorum, Amē. Hactenus de primordiis sacerdotalibus in veteri testamento. In nouo autem testamento post Christum Sacerdotalis ordo à Petro Apostolo cõpedit, ipsi enim primus datus est pontificatus in Ecclesia Christi. Sic enim loquitur ad eum Dominus: Tu es (inquit) Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: & tibi dabo clauēs regni cælorum: Hic ergo ligandi soluedique potestatem primus accepit, primusque ad fidem populum virtute suæ prædicationis adduxit: siquidē & ceteri Apostoli cum Petro par consortium honoris & potestatis acceperunt, qui etiam in toto orbe dispersi, Euangelium prædicauerunt, quibusque decedentibus successerunt Episcopi, qui sunt constituti per totum mundum in sedibus Apostolorum: qui iam non ex genere carnis & sanguinis eliguntur, sicut prius, secundum ordinem Aaron, sed pro vniscuiusque vita meritoque, quomodo in eum Dei gratia contulerit, sicut ad Heli Dominus pronunciauit, dicens: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Dixi, domus tua & domus patris tui permanebunt coram me vsque in æternum: & nunc dicit Dominus: Nequaquam, sed glorificantes me glorificabo: & qui me spernit, spernetur. Quatuor autem genera sunt Apostolorum: Vnum à Deo tantum, vt Moyses: alterum per hominem & Deum, vt Iosue: tertium tantum per hominem, sicut iis temporibus fauore populi & potestatum in sacerdotium subrogatur. Quartum autem genus ex se est, sicut pseudoprophete & pseudo apostoli. Quid sit autem nomen Apostolorum, Apostoli in Latina lingua missi interpretantur, quia ipsos misit Christus euangelizare ad illuminationem omnium populorum. Episcopatus autem, vt quidam prudentium ait, nomen est operis, non honoris. Græcum est enim, atque indè ductum vocabulum, quod ille qui super efficitur, superintendit, curam scilicet subditorum gerens. Scopus quidem intentio est. Ergo episcopos Latine superintendentes possumus dicere, vt intelligat non se esse Episcopum, qui non prodesse, sed præesse dilexerit. Quod verò per manus impositionem à prædecessoribus Dei sacerdotibus Episcopi ordinantur, antiqua institutio est. Isaac enim patriarcha sanctus, ponens manum suam super caput Iacob, benedixit ei: similiter & Iacob filiis suis, sed & Moyses super caput Iosue manum suam imponens, dedit ei spiritum virtutis & ducatus in populo Israël. Sic & superimpletor legis & prophetarum, Dominus noster Iesus Christus, per manus impositionem Apostolis suis benedixit, sicut in Euangelio Lucae scriptum est, Et perduxit eos trans Bethaniam, & eleuauit manus super eos, & benedixit eos. Et in Actibus Apostolorum ex præcepto spiritus sancti Paulo & Barnabæ ab Apostolis manus imposita est in Episcopatu, & sic missi sunt ad euangelizandum.

Petrus primus pontifex & firmus sacerdos noui testamenti. Matth. 16.

Apostolis Episcopi successerunt.

1. Reg. 2.

Manus impositione.

Gen. 27. 29.

Num. 27.

Luce 24. 48.

Act. 13.

10. ISIDORVS Hispanensis episcopus, libro secundo de ecclesiasticis officiis, capite quinto: Veniamus nunc ad sacratissimos ordines clericorum, eorumque originem singulariter demonstramus, quod est sacerdotij fundamentum, vel quo auctore Pontificalis ordo adoleuit in sæculo. Initium quidem sacerdotij Aaron fuit, quamquam & Melchisedech prior obtulerit sacrificium, & post hunc Abraham, Isaac, & Iacob. Sed isti spontanea voluntate, non sacerdotali auctoritate ista fecerunt. Cæterum Aaron primus in lege sacerdotale nomen accepit, primusque pontificali stola indutus, victimas obtulit, iubente Domino ac loquente ad Moysen: Accipe, inquit, Aaron & filios eius, & applicabis ad ostium tabernaculi testimonij: cumque laueris patrem cum filiis, indues Aaron vestimentis suis, id est, lineam & tunicam, & superhumerali, & rationali, quod constringes balteo, & pones tiamam, & oleum vnctionis fundes super caput eius, atque hoc ritu consecrabitur. Filios quoque illius applicabis, & indues tunicis lineis, cingésque balteo, Aaron scilicet & liberos eius, & impones eius mitras, eruntque Sacerdotes mei lege perpetua. Quo loco contemplari oportet Aaron sacerdotem, id est, Episcopum fuisse. Nam filios eius, presbyterorum figuram præmonstrasse. Fuerunt enim filij Aaron, & ipsi sacerdotes, quibus merito ad stare debuissent Leuite, sicut summo sacerdoti. Sed hoc fuit inter summum sacerdotem Aaron, & filios eiusdem Aaron, qui & ipsi sacerdotes fuerunt, quod Aaron super tunicam accipiebat podèrem, stolam sanctam, coronam auream, mitram, & zonam auream, & superhumerali, & cætera quæ supra memorata sunt. Filij autem Aaron super tunicas lineas cincti tantummodo & tiarati ita adstabat sacrificio Dei. Sed forsitan queritur & hoc, cuius figuram faciebat Moyses: Sic enim filij Aaron presbyterorum figuram faciebant, & Aaron summi sacerdotis, id est, Episcopi, Moyses cuius indubitanter Christi. Et

decimoquarto capite, de Ostiariis. Vide horum nonnulla inferius, in quæstione quarta, D. testimonio secundo & sequentibus; & E. testimonio secundo, & sequentibus. 12. AD Hebræos quinto: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. 13. ET capite octauo: Omnis enim pontifex, ad

offerendum munera & hostias constituitur. 14. ITEM capite decimotertio: Ipsi enim perurgilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri. 15. SECVNDÆ ad Corinthios quinto: Pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Et paulò antè: Omnia autem ex Deo qui nos reconciliauit sibi per Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis.

III.

Quo loco scriptura testimonium huic Sacramento præbet?

A. Illic scilicet, vbi de Apostolis docet, quod in Ecclesiæ ministris deligendis, instituendis atque ordinandis, vsi sunt manu impositione. Hoc enim veluti simbolo certo & efficaci præsentis gratiæ, quæ in Ordinum collatione exhibetur & accipitur, Sacramentum illud nobis est commendatum. B. Quare Paulus ad Timotheum à se creatum Episcopum scribens, & accepta in hoc Sacramento gratiæ illum admonens: Noli, inquit, negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij. Et rursus ad eundem: Admonco te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum. C. Quoniam verò permagni refert, quales in Ecclesia quibuscunque munis præficiantur, & ecclesiasticam potestatem ex hoc Sacramento accipiant, ad omnem Episcopum dicitur: Manus citò nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis.

Tit. 1. b

a Act. 6. e & 13. e 14. d. 1. Tim. mot. 4. d. 5. d. 2. Tim. 1. b

b Amb. li. de dignit. sacer. ca. 5. Nicoph. li. 12. cap. 14.

c 1. Tim. 4. & ibid. Theoph. & Haymo.

d 2. Tim. 1. b & ibid. Theoph.

e Leo in epist. 87. ad episcopos Mauria. Synod. Rom. sub Syluestro, cap. 11. Trid. sess. 23. cap. 7. & 12. Reformationis. Fr. Tim. 5. d.

TESTIMONIA.

1. A. AD Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Creta, vt ea quæ defunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. 2. ACTORVM sexto: Et elegerunt Stephanum, &c. Hoc statuerunt ante conspectum Apostolorum: & orantes, imposuerunt eis manus. 3. ITEM decimotertio: Tunc ieiunantes & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi (Saulus & Barnabas) à spiritu sancto, abiierunt Seleuciam. 4. ET capite decimoquarto: Et cum constituisent illis (Paulus scilicet & Barnabas) per singulas Ecclesias presbyteros (vbi Græcè dicitur χειροτονισαντες δὲ αὐτοὺς πρεσβυτέρους,) & orassent cum ieiuniis, commendauerunt eos Domino in quem crediderunt. 5. PRIORIS ad Timotheum quarto: Noli negligere, &c. vt in textu, B. 6. ET capite quinto: Manus citò nemini imposueris. 7. POSTERIORIS ad Timotheum primo: Admonco te, &c. vt in textu, B. 8. AMBROSIVS libro de dignitate sacerdotali, capite quinto: Quis dat, frater, episcopalem gratiam? Deus, an homo? Respondes, sine dubio, Deus: sed tamen per hominem dat Deus: Homo imponit manus, Deus largitur gratiam, Sacerdos imponit supplicem dexteram, & Deus benedicit potenti dextera: Episcopus initiat Ordinem, & Deus

tribuit dignitatem. 9. NICERONVS libro duodecimo Ecclesiasticæ historiæ, capite decimoquarto: Martyrius porro: At tu vir beate, ait (ad Nectarium) nuper admodum per baptismum omnem labem abluisi, cum etiam episcopalem dignitatem es consequutus. Vtrunque verò & sacrum lauacrum & munus episcopale, delictorum esse remedium & expiationem ex sacris nouimus cõstitutionibus. Ac tu quidem nunc nihil mihi differre vidèris à recens genito infante. Ego verò iam dudum diuino purgatus lauacro, eundem per libidinem vitæ cursum tenere perseueraui. His dictis, sacerdotij non subiit iugum. 1. B. PRIORIS ad Timot. quarto, vt in textu. 2. THEOPHYLACTVS in prioris epistolæ ad Timotheum capitis quarti illa verba. Nè negligas donum quod in te est, quod datū est tibi per prophetiam: Doctrinæ donum hîc intelligit, quod accepit Episcopus factus per prophetiam, hoc est, imperante spiritu, vt supra commemoratum est. Cum impositione manuum presbyterij: Hoc est, Episcoporum. non enim presbyteri Episcoporum ordinabant. Vide autem horrendum, quantum possit impositio sacerdotalium manuum. 3. HAYMO Episcopus Halberstattensis in eadem verba: Noli negligere gratiam, &c. Gratiam appellat hîc fidem, & sapientiam, atque remissionem peccatorum, & gratiam episcopatus, quæ per prophetiâ data est illi, quia prophetiæ spiritu reuelate

In ordinatio Episcopali cõstitutio remissio peccatorum.

Impositio manuum Episcopalis in ordinatione quid efficiat.

Esset us sacra meti Ordinis.

Gratia conferitur per impositionem manuum in ordinatione.

cognouit beatus Paulus Timotheum dignum esse episcopali honore.

4. POSTERIORIS ad Timotheum primo, vt in textu.

5. THEOPHYLACTVS in posterioris epistolæ ad Timotheum caput primum: ea verba exponens, Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei: Quia, inquit Apostolus, noui te nõ simulatâ habere fidem, excito, te, vt gratiam spiritus quam accepisti ad præfecturam ecclesiæ, ad signorum operationem, & simpliciter ad omnem quæ episcopum deceat virtutem, vt hanc semper exuscites, ac virẽtem & floridam facias. Quemadmodum enim ignis lignis indiget, huc ad modum gratia spiritus opus habet promptitudine, & attentione, & sobria mente, vt semper ferueat, nam nisi hæc præstò sint, extinguitur, quemadmodum & alio in loco dicit, Spiritum nolite extinguere. Quæ in te est per impositionem manuum mearum: In te quidẽ habitat ipsa gratia, quam accepisti cum imponerem ego tibi manus, quando episcopum te seligebam & consecrabam. Atqui ignem istum vehementiorem & maiorem effice: quod accepisti verbũ, fiducia libertatẽque imple ac fortitudine, siquẽ ingenuẽ.

Gratia spiritus sancti in ordinatione accepta.

z. Theof.

Manus citò imponere quid sit.

Quales Ordini nandi sint.

moribus castis, pro actibus strenuis celsioris loci præmium deberetur. Si enim ad honores mundi sine suffragio temporis, sine merito laboris, indignum est peruenire, & notari ambitus solent, quos probitatis documenta non adiuant: quàm diligens & quàm prudẽs habenda est dispensatio diuinorũ munerũ & celestium dignitatum, nõ in aliquo Apostolica & canonica decreta violentur?

2. SYNONVS Romana sub Syluestro, capite vndecimo: Vt nullus ex laica persona ad honorẽ acolytũque ad Episcopatum subleuaretur, nisi prius fuisset lector annis triginta, deinde vno die exorcisti, & postea caperet onus acolyti, & faceret in eodem ordine acolyti annos decem, vt acciperet onus subdiaconi, & in subdiaconatu esset annos quinque. Deinde ad diaconatus honorem pertingeret fixus rogantibus triginta presbyteris examen, vt esset subdiaconus cardinalis: quia à prima sede erat constitutum, vt seruiret annos septem. Hoc enim quod si quis desideraret Ordinẽ presbyterij, ita exigeretur, vt in septem annis à cuncto clero Romano probaret doctrinã, natiuitatis, generositatis, & consilio non expetens prædam à quoquã opinione clara, firmaret omnes presbyterij, declararet & firmaret, & sic ad ordinẽ presbyterij accederet, & faceret in eodẽ ordine annos tres.

Olim quidẽ in minoribus Ordinibus Probabantur.

3. CONCILIUM Tridentinum sessione vigesimatertia, capite septimo reformationis: Quando episcopus ordinationem facere disposuerit, omnes qui ad sacrum ministeriũ accedere voluerint, feria quarta ante ipsam ordinationem, vel quando Episcopo videbitur, ad ciuitatẽ euocentur. Episcopus autem sacerdotibus, & aliis prudentibus viris, peritis diuinæ legis, ac in Ecclesiasticis sanctionibus exercitatis, sibi ascitis, ordinandorum genus, personam, ætatem, institutionem, mores, doctrinam, & fidem diligenter inuestiget & examinet.

Examen Ordinandorum.

Ætas ordinandorum & qualitas.

IIII.

Quot gradus in se continet hoc Sacramentum?

A. Generatim quidem minores Ordines, maiorẽsque continet: minores scilicet quatuor, Ostiariorum, Lectorum, Exorcistarum, & Acolytorum: maiores verò tres, nempe Subdiaconorum, Diaconorum, ac Presbyterorum. Ex presbyteris porrò alij maiores, alij minores à Christo instituti inueniuntur.

B. Maiores enim presbyteri, Apostoli sunt, eorũque successores Episcopi, magna sanẽ potestate & reuerenda dignitatis prærogatiua excellẽtes. Nam horum est, (Scriptura teste) attendere sibi & vniuerso gregi, quẽ à Spiritu sancto curandum pascendumque accipiunt, regere Ecclesiam, ea quæ de-

a. Concil. Carth. 4. can. 6. & sequ. Item Laod. can. 14. & Trid. sess. 43. Ignat. ad Antioch. Dion. eccles. hierat. cap. 3. Euseb. hist. li. 6. ca. 25. ex epist. Cornelij ad Fabium. b. Luc. 9. a. 70. a. & ibid. Bed. Clemens epist. 1. Anacleto. epist. 2. & 3. c. Hiero. ad Marcellã epist. 54. Cyprian. epist. 69. & 65. Ignat. ad Phila. August. in Psalm. 44.

d. A. B. 2. o. f. 1. Pet. 5. a. Heb. 3. c. ad Tit. 1. b. Act. 14. d.

quæ defunt corrigere, per ciuitates item presbyteros constituere.

C. Minores verò presbyteri sub episcopis, sicut septuagintaduobus illi discipuli sub Apostolis, in ecclesiæ ministerio deferuiunt, dona ac sacrificia pro peccatis offerunt, atque in curanda Dominica messe, tanquàm operarij, secundum illos existunt.

D. Ac minorum quidem quatuor ordinum clerici hoc proprium habeant munus, vt sacerdotibus & episcopis multis in rebus præstò sint, vt ad sacra conuenientem populum ordinent, vtque paulatim ipsi velut quibusdam gradibus ad maiora munia in Ecclesia obeunda ritẽ instituantur atque præparentur.

E. Ceteri verò maiores tres ordines, cum in aliis, tum in sacris Eucharistiæ mysteriis maiorem conferunt potestatem. Igitur Subdiaconus & Diaconus dictis iam mysteriis tanquàm administri adesse, ipsiisque sacerdotibus proximi esse possunt. Et quanquàm quod ad Ordinis Sacramentum ac sacrificadi authoritatem attinet, discrimen inter Episcopos & Sacerdotes non sit, tamen sunt illi sacerdotibus multo excellentiores, si Ecclesiæ gubernandæ, si pascendarum animarum ius, tum baptizatos confirmandi, & Clericos ordinandi potestatem consideremus.

F. Verum præsentis instituti non est, quæ singulis Ordinibus functiones & leges præscriptæ sint, enucleari. Illud sanẽ constat, magno in præcio cunctos Ordines habendos, ac sedulo retinendos esse. Firmum enim testimonium illi præbet sacra Traditionis Apostolicæ, Ecclesiasticæque obseruationis disciplina, quæ ad nos vsque transmissa perdurat.

TESTIMONIA.

I. A. CONCILIUM Carthaginense quartum, cui beatus Augustinus interfuit, canone sexto: Acolytus quum ordinatur, ab Episcopo quidem doceatur, qualiter in officio suo agere debeat. Sed ab Archidiacono accipiat ceroserariũ cum cereo, vt sciat se ad accendenda Ecclesiæ luminaria mancipari. Accipiat & vrcolum vacuum, ad suggerendum vinum in Eucharistiã sanguinis Christi.

Acolytus quomodo ordinatur.

2. ET canone septimo: Exorcista quum ordinatur, accipiat de manu Episcopali libellum, in quo scripti sunt exorcismi, dicẽte sibi Episcopo: Accipe & commenda memoriæ, & habeto potestatem imponendi manus super energumenum, siue baptizatum siue catechumenum.

Exorcista quomodo ordinatur.

Lector.

3. CANON octauus sic habet: Lector quum ordinatur, faciat de illo verbum Episcopus ad plebem, indicans eius fidem ac vitam atque ingenium. Post hæc spectante plebe, tradat ei codicem, de quo lecturus est, dicẽs ad eum: Accipe, & esto lector verbi Dei, habiturus si fideliter & vtiliter impleueris officium, partem cum eis qui verbum Dei ministrauerunt.

Ostiaij Ordinis.

4. CANON nonus: Ostiarius quum ordinatur, postquam ab Archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conuersari, ad suggestionem Archidiaconi, tradet ei Episcopus clauẽs Ecclesiæ de altario, dicens: Sic age, quasi redditurus Deo rationem pro his rebus quæ his clauibus recluduntur.

Lectores, Exorcistas, Ostiaij.

5. LAODICENVM Concilium canone vigesimoquarto: Quod non oportet sacramentum à presbytero vsque ad Diaconum, & deinceps quemlibet

Ecclesiastici ordinis vsque ad ministros, vel lectores, vel cantores, vel exorcistas, vel ostiarios, vel exercitatorum ordinis in cauponam ingredi.

6. CONCILIUM Tridentinum sessione vigesimatertia, capite & canone secundo, vt supra, quæstione prima, A. testimonio nono:

7. IGNATIUS in epistola ad Antiochenes: Saluto Subdiaconos, Lectores, Cantores, Ostiarios, Laborantes, Exorcistas, atque Confessores.

8. DIONYSIUS Areopagita libro Ecclesiastica hierarchiæ, capite tertio: Porrò ministrorum alij quidem pro clausis templi foribus adstant, alij proprij aliquid muneris agunt. Qui verò ipsius Ordinis præcipui sunt, vna cum sacerdotibus sanctum panem & benedictionis calicem sacrosanctis altaribus imponunt, cum antè præcesserit ab omni clero vniuersalis laus atque Confessio:

9. CORNELIUS Pontifex & Martyr in epistola ad Fabium Antiochenum Episcopum, teste Eusebio libro sexto historiæ Ecclesiasticæ, capite trigesimoquinto: Istum igitur lepídum Euãgelij patronum, Nouatum, omninò præterit, scilicet vnũ solum Episcopum oportere esse in hac Ecclesia catholica: in qua tamen non ignorabat (quomodo enim poterat?) Presbyteros esse quadraginta sex, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolytos quadragintaduos, Exorcistas & Lectores vnũ cum Ostiariis quinquagintaduos, viduas & alios morbo atque egestate afflictatos mille & quingentos: quos omnes Domini gratia & benignitas abundẽ sustentat.

Ordines Minores temporũ Ignatij. Cleri distinctio Dionysij.

Ecclesiæ Romana presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, & minorum ordinum clerici temporũ Cornelij & Cypriani.

e. Luc. 10. a. Leo epist. 88. ad Episc. Gal. & Germ. Innoc. 3. lib. 1. de myst. altar. cap. 6. f. Hebr. 5. a. 8. g. Matth. 9. d. Luca 10. a.

h. 4. Carth. can. 6. & sequet. i. d. li. 2. de offic. eccl. ca. 11. & seq. & lib. 7. Etymo. ca. 12. Raban. li. 7. de instit. cleric. ca. 9. & seq. Cœc. Aquiligan. 1. sub Ludouico Pio, ca. 2. & sequ. Rom. sub Syluest. cap. 1. & 2. j. 4. Carth. can. 1. & seq. i. d. li. 2. de offic. eccl. cap. 7. & Aquiligan. cap. 6. & sequ.

k. Damasus epist. 4. i. d. lib. 2. de offic. eccl. cap. 7. Hieron. eod. Luciferianos. Leo epist. 88. ad Episc. Gallie & Germ. Conci. Hispan. 2. c. 7. Epiph. hær. c. 75. Arianos.

l. Ambr. in cap. 4. epist. ad Ephes.

decim Apostolis, dedit illis virtutē & potestatem super omnia dæmonia, & vt languores curarent. Et misit illos prædicare regnum Dei, & sanare infirmos.

11. ET capite decimo: Post hæc autem designavit Dominus & alios septuagintaduos: Et misit illos binos ante faciem suam, in omnem civitatem & locum, quod erat ipse venturus.

12. BEDA in caput decimum Luca: Sicut duodecim Apostolos formam Episcoporum exhibere simul & præmonstrare, nemo est qui dubitet, sic & hos septuaginta duos figuram presbyterorum, id est, secundi ordinis sacerdotum gessisse sciendum est. Tametsi primis Ecclesiæ temporibus, vt Apostolica scriptura testis est, vtrique presbyteri, vtrique vocabantur Episcopi. Quorum vnum sapientie maturitatem, alterum industriam curæ pastoralis significat.

13. CLEMENS Pontifex & Martyr epistola prima ad fratrem Domini: Episcopos vicem Apostolorum gerere, S. Petrus Dominum docuisse dicebat reliquorum discipulorum vicem tenere presbyteros debere insinuabat.

14. ANACLETVS Pontifex & Martyr epistola secunda ad vniuersos Episcopos Italia, capite secundo: In nouo testamēto, post Christum Dominum à Petro sacerdotalis cœpit ordo, quia ipsi primo Pontificatus in Ecclesia Christi datus est, dicente Domino ad eum: Tu es (inquit) Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: & tibi dabo clauēs regni cælorum. Hic ergo ligandi atque solvendi potestatem primus accepit à Domino, primūque ad fidem populū virtute suæ prædicationis adduxit. Cæteri verò Apostoli cum eodem pari confortio honorem & potestatem acceperunt, ipsūque principem eorum esse voluerunt. Qui etiam, iubente Domino, in toto orbe dispersi Euāgelium prædicauerunt: Ipsis quoque decedentibus, in locum eorum successerunt Episcopi, quorum ordinatio prædicto fieri debet ordine & modo: quos qui recipit & verba eorū, Deum recipit: qui autem eos spernit, eum à quo missi sunt, & cuius funguntur legatione, spernit, & ipse indubitanter spernetur à læmino. Videntes autem Apostoli messē essentiam, & operarios paucos, rogauerunt Dominum mellis, vt mitteret operarios in messē suam. Indè electi sunt ab eis septuagintaduo discipuli, quorum typum gerunt presbyteri, atque in eorum locum sunt constituti in Ecclesia.

15. IDEM epistola tertia ad omnes episcopos & sacerdotes, capite primo: Sacerdotum ordo bipartitus est, & sicut Dominus illum constituit, à nullo debet perturbari. Scitis autem à Domino Apostolos esse electos & constitutos, & postea per diuersas prouincias ad prædicandum dispersos. Cū verò mellis cœpisset crescere, videns paucos esse operarios, ad eorum adiumentum septuagintaduos eligi præcepit discipulos. Episcopi verò, Domini Apostolorū: Presbyteri quoque, septuagintaduorum discipulorum locum tenent.

16. HÆRONYMVS in epistola quinquagesima quarta ad Marcellam aduersus Montanū: Apud nos Apostolorum locum Episcopi tenent: apud eos Episcopus tertius est.

2. CYPRIANVS epistola sexagesimanona ad

Florentium seu Puppianum: Christus dicit ad Apostolos, ac per hoc ad omnes præpositos, qui Apostolis vicaria ordinatione succedunt: Qui vos audit, me audit, &c. Indè enim schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, dum Episcopus qui vnus est, super bæ quorundam præsumptione contemnitur, &c.

3. ITEM epistola sexagesima quinta ad Rogatianum: Meminisse Diaconos debent, quoniam Apostolos, id est, Episcopos & præpositos Dominus elegit: diaconos autem post ascensum Domini in cælos, Apostoli sibi constituerunt Episcopatus sui & Ecclesiæ ministros. Quod si nos aliquid audere contra Deum possumus, qui Episcopos facit: possumus & contra nos audere diaconi, à quibus sunt.

4. IGNA TVS in epistola ad Philadelphienfes: Principes subditi estote Cæsari, milites principibus, Diaconi presbyteris, vt sacrorum ministris, Presbyteri verò & diaconi, atque omnis clerus simul cum omni populo, & militibus atque principibus, sed & Cæsares, obediant episcopo. Episcopus verò Christo, sicut Patri Christus: & ita vnitas per omnia seruatur.

5. AVGVSTINVS in Psalmum quadragesimum quartum: Quid est, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij? Patres missi sunt Apostoli, pro apostolis filij nati sunt tibi, constituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi qui sunt per totum mundum, vndè nati sunt: Ipsa Ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergo te putēs desertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos per quos nata es: De prole tua tibi creuit paternitas: Pro patribus nati sunt tibi filij.

6. ASTORVM vigesimo: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.

7. PRORIS epistola Petri quinto: Seniores ergo qui in vobis sunt, obsecro, &c. Pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè, secundum Deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntariè: neque vt dominantes in clericis, sed forma facti gregis ex animo: & cū apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam.

8. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris redditurū: vt cū gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis.

9. AD Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

10. ASTORVM decimoquarto: Et cū constituisset illis (Paulus & Barnabas) per singulas Ecclesias presbyteros, & orassent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino.

11. C. LVCA decimo, vt supra hac eadem quæst. A. testimonio octauo.

12. LEO epistola octogesimaoctaua ad Episcopos Germaniæ & Galliæ, enumeratis officiis Episcoporum: Hæc, inquit, omnia illicita sunt Chorepiscopis, qui ad exemplum & formam septuaginta discipulorum esse noscuntur, vel presbyteris qui eandem gestant figuram: quoniam quam cōsecrationem

Episcopi locum tenent Apostolorum, m. & Presbyteri 72. discipulorum.

Christus teste D. Petro idē docuit.

Matth. 16.

Matth. 10. Marci ultimo

Episcopi apostolorum locum tenent.

Luc. 10.

Matth. 9. Luc. 10. Septuaginta duo discipulorum locum tenent presbyteri.

Bipartitus ordo sacerdotum

Luc. 10.

Apostolorum locum tenent Episcopi

Lib. 4. epi. 9.

Luc. 10. Apostolorum locum tenent Episcopi

Lib. 3. epi. 5. Episcopi in Apostolorum locum tenent

Episcopi omnes obsecrant

Pro Apostolorum locum tenent Episcopi

Psalm. 44.

Leitores.

Es. 58.

Exorcista.

1. Esdræ 2.

1. Car. can. 7.

Ostiarj.

721 crationem habeant, potestatis tamen apicem non habent. Quæ omnia solis debentur summis potestibus, autoritate canonum præcipitur, vt per hoc & discretio graduum, & dignitatis fastigium summi Pontificis demonstratur.

3. INNOCENTIUS tertius, libro primo de mysterio altaris siue de mysteriis Euangelicæ legis ac sacramenti Eucharistiæ, capite sexto: In nouo testamento Christus ipse maiores & minores sacerdotes instituit, scilicet duodecim Apostolos, & septuagintaduos discipulos, quos præmittebat binos in omnem ciuitatem & locum quod erat ipse venturus. Sicut enim Pontifices summos Moyfes regendis populis in lege præfecit, sed ad eorum societatis & operis adiutorium, sequentis ordinis viros & secundæ dignitatis elegit. (Nam in Eleazaro & Ichamar filiis Aaron paternæ transfudit plenitudinis abundantiam, vt ad hostias salutes & frequentioris officij sacramenta, ministerium sufficeret sacerdotum. Et in eremo per septuaginta virorum prudentiū mentes Moyfi spiritum propagauit. Quibus ille vsus in populo, innumerabiles multitudines facillè gubernaret (Sic & Christus Apostolis suis discipulos addidit, quibus illi suis prædicationibus totum orbem impleuerunt. Apostolorum itaque vices, maiores obtinent sacerdotes, id est, Episcopi: Discipulorum verò, minores, id est, Presbyteri.

4. AD Hebræos quinto: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis.

5. ET octauo capite: Omnis Pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur.

6. MATTHÆI nono. 7. ET Luca decimo: Mellis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo Dominum mellis, vt emittat operarios in messē suam.

1. D. CONCILIVM Carthaginense quartum, canone sexto & sequentibus, vt supra, hac quæstione, A. testimonio primo.

2. ISIDORVS Hispanensis libro secūdo de Officiis Ecclesiasticis, capite vndecimo: Lectorum Ordo formam & initium à Prophetis sumpsit. Sunt ergo lectores qui verbum Dei prædicant, quibus dicitur: Clama, ne cesses: quasi tuba exalta vocē tuam. Isti quippe dum ordinantur, primū de eorū conuersione Episcopus verbum facit ad populū. Denique coram plebe tradit eis codicem apicem diuinorum ad Dei verbū annunciandū. Qui autem ad huiusmodi promouetur gradum, iste erit doctrina & libris imbutus, sensuūque ac verborū scientia ornatus, ita vt in distinctionibus sententiarum intelligat vbi finiatur iunctura, vbi adhuc pendeat oratio, vbi sententia extrema claudatur, &c.

3. IDEM capite decimotertio: In primo ordine & ministerio Ecclesiæ esse Exorcistas secundū officia, quæ in templo Salomonis erant disposita, quæque posterius sunt ab Esdra dispartita, inuenimus: eosque quos Esdras actores memorat templi, nunc esse Exorcistas in Ecclesia Dei, &c. Hi cū ordinantur, sicut ait, Canon, accipiunt de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, accipientes potestatem imponendi manus super energumēnos, siue baptizatos siue catechumenos.

4. ITEM capite decimoquarto: Ostiarj sunt,

qui in veteri testamento ianitores templi vocabantur, qui præerant portis templi Hierusalem, quique ordinati per vices suas omnia interiora templi vel exteriora custodiebant. Hi denique inter sanctum & iniquum discernentes, eos tantum in Ecclesia, qui sunt fideles, recipiunt. Intrare enim templū nisi per eos non possumus: habet enim in potestate tā bonos recipiendi, quā reiciendi indignos. 5. IDEM libro septimo Etymologiarum, capite duodecimo: Acolyti Græcè, Latine ceroferarj dicuntur, à deportandis cereis, quando legēdum est Euangelium aut sacrificium offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria ab eis & deportantur, non ad effugandas tenebras, dum sol eo tēpore rutilat, sed ad signum legitimè demonstrandum, vt sub typo luminis corporalis, illa lux ostēdatur, de qua in Euangelio legitur: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

6. RAVENS Maurus Archiepiscopus Moguntinus libro primo de institutione Clericorum, capite nono: ἀκόλυτοι Græcè, Latine ceroferarj dicuntur à deportandis cereis, &c. vt Isidorus: Quorum typum præferebant illi, qui Domini mandata in tabernaculo lucernas quotidie accendebant super candelabrum positas.

7. IDEM capite decimo: ἐξορκιστῶν ex Græco in Latinum, Adiurantes seu increpantes vocantur. Inuocant super Catechumenos, vel super eos qui habent spiritum immundū, nomen Domini IESV, adiurantes per eum vt egrediatur ab eis. Refert Iosephus regem Salomonem excogitasse, suamque gentem docuisse modos exorcismi, id est, adiurationis, quibus immundi spiritus expulsi ab homine, vltius reuerti non sunt ausi. Testatur & de eis liber Actus Apostolorum, ita dicens: Tentauerunt autem quidam & de circumuentibus Iudæis exorcistis inuocare nomen Domini IESV, & cæter.

8. ITEM capite vndecimo: Lectores à legendo, Psalmistæ à psalmis canēdis vocati. Illi prædicant populis quid sequantur: isti canūt, vt excitent ad compunctiones animos audientium. Et paulo post: Lectorū ordo formam & initium à Prophetis sumpsit. Sunt ergo lectores qui verbum Dei prædicant, quibus dicitur: Clama, ne cesses, &c. vt Isidorus.

9. ET capite duodecimo: Ostiarj sunt, qui & aeditui & ianitores in lege dicebantur. Hi apud Hebræos in Veteri Testamento electi sunt ad custodiam templi, quique ordinati per vices suas omnia interiora templi vel exteriora custodiebant, vt non ingrederetur in illud immundus in omni re. Dicti autem Ostiarj, quod præfunt ostiis, templi: ipsi enim tenentes clauem, omnia intus ex vtraque parte custodiūt, atque inter bonos & malos habentes iudicium, fideles recipiunt, respiciunt infideles.

10. CONCILIVM Aquisgranense primum sub Ludouico Pio, capite secūdo: Ostiarj sunt, &c. vt Isidorus capite decimoquarto, vt sup. hac quæst. D. testimonio quarto. CAPITUM tertio: Lectorū ordo, &c. vt Isidorus capite vndecimo. CAPITUM quarto: de Exorcistis, vt Isidorus capite decimotertio. CAPITUM quinto: Acolyti Græcè, vt Isidorus libro septimo Etymologiarum, capite duodecimo, vt sup. D. testimonio quinto.

11. CONCILIVM Romanum sub Syluestro, capite primo: Syluester Episcopus Urbis Romæ

1. Paral. 23. & 2. Par. 3. & 23

1. Cor. 1.

Acolyti.

Leuit. 24.

Exorciste.

Lib. 8. antiqu. Iudaic. cap. 2.

Acto. 19.

Lectores.

Es. 58.

Ostiarj.

1. Paral. 8.

congregans fratres compresbyteros & Coepiscopos vel Diaconos suos ciues Romanos, collegit in gremio sedis suae ducetos octogintaquatuor Episcopos, quibus Augustus Constantinus vehicula & annonas praestari precepit, & alij quinquaginta septem Episcopi partis Rinocoruris, quorum chirographus in eorum concilio declaratur, centum quadragintaduo Presbyteri Urbis Romae, & Diacones sex, Subdiacones sex, Acolyti eius concilio facti quadragintaquinque, Exorcistae vigintiduo, Lectores urbis Romae nonaginta, quorum praesentes parentes audiebant. Notarij Ecclesiae quatuordecim, qui gesta diuerforum martyrum suscipientes,* ordinatè narrabant.

12. **CAPITE** tertio: Postea autem fecit gradus in medio synodi, vt non Presbyter aduersus Episcopum, non Diaconus aduersus Presbyterum, non Subdiaconus aduersus Diaconum, non Acolytus aduersus Subdiaconum, non Exorcista aduersus Acolytum, non Lector aduersus Exorcistam, non Ostiarius aduersus Lectorem, non Laicus det accusacionem aliquam. Et paulo post: Subdiaconus, Acolytus, Exorcista, Lector, nisi, &c.

13. **DE** INDE capite septimo: Ita tamen Syluester clara voce dicebat ad coepiscopos, vt à Subdiacono vsque ad Lectorem, omnes subditi essent Diacono Cardinali urbis Romae, in Ecclesia representantes tantum: Pontifici verò Presbyteri, Diaconi, Subdiacones, Acolyti, Exorcistae, Lectori in omni loco representantes obsequium, siue in publico, siue in gremio Ecclesiae tantum Pontifici.

14. **CAPITE** nono: Nullus Lector vel Ostiarius vasa sacra contingeret, nullus acolytus rem sacratam à presbytero iam alio porrigeret, nisi tantum suppartaret, quod ei sacerdos imponeret suo ore benedictum.

1. **E. CONCILIVM** quartum Carthaginense canone tertio: Presbyter quum ordinatur, Episcopo eum benedicente, & manum super caput eius tenente, etiam omnes presbyteri, qui praesentes sunt, manus suas iuxta manum Episcopi super caput illius teneant.

2. **QVARTO**: Diaconus quum ordinatur, solus Episcopus, qui eum benedicit, manum super caput illius ponat: quia non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecratur.

3. **QVINTO**: Subdiaconus quum ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de Episcopi manu accipiat vacuum, & calicem vacuum. De manu verò Archidiaconi, vrcolum cum aqua & mantile & manutergium.

4. **ISIDORVS** libro secundo de officiis ecclesiasticis, capite septimo: Presbyterorum Ordo exordium sumpsit à filiis Aaron, vt dictum est: qui enim sacerdotes vocabantur in veteri testamento, hi sunt qui nunc appellantur presbyteri: & qui nuncupabantur principes sacerdotum, nunc Episcopi nominantur. Presbyteri autem interpretantur seniores, quia seniores aetate, Graeci presbyteros vocant. His enim sicut Episcopis dispensatio mysteriorum Dei commissa est. Praesunt enim Ecclesiae Christi, & in consecratione diuina corporis & sanguinis, confortes cum Episcopis sunt, similiter & in doctrina populorum, & in officio praedicandi. Sed sola propter auctoritatem summo Sa-

Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Acolyti, Exorcistae, Lectores.

* vel, ordine renarrabant.

Ostiarius reliquis annumeratur.

Diaconus Cardinalis urbis Romae, Subdiaconi, Acolyti, Exorcistae, Lectores, Lector, Ostiarius, Acolytus.

Presbyteri ordinatio quomodo selsat auctore Augustini.

Diaconus quomodo ordinatur.

Subdiaconus

Presbyterorum ordo & officium.

Quomodo ed Episcopis conueniant, & quomodo ab eis differant.

cerdoti Clericorum Ordinatio & Consecratio seruata est, ne à multis Ecclesiae disciplina vendicata, concordia solueret, scandala generaret. Nam Paulus Apostolus eosdem presbyteros vt verè Sacerdotes, sub nomine Episcoporum ita asseuerat, loquens ad Titum: Huius rei (inquit) gratia reliqui te Cretae, vt ea quae defunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, quae admodum ego tibi disposui. Si quis sine crimine est, vnus, vxoris vir, filios habens fideles, non in accusacione luxuriae, aut non subditos. Oportet enim Episcopum sine crimine esse. Qua sententia ostendit presbyterum etiam sub Episcopi nomine taxari. Vnde & ad Timotheum de ordinatione Episcopi & Diaconi scribens, de presbyteris omnino tacuit, quia eos in Episcopi nomine comprahendit. Secundus enim & penè coniuinctus gradus est, sicut ad Philippenses Episcopis & Diaconibus scribit, cum vna ciuitas plures Episcopos habere non possit. Et in Actibus Apostolorum presbyteros Ecclesiae Hierosolyma iturus congregauit, quibus inter caetera: Vide, inquit, gregem, in quo vos spiritus sanctus Episcopos ordinauit. Vnde etiam tales in Ecclesia presbyteros constituendos esse sicut Episcopos, & Apostolus ad Titum loquitur, & canones ipsi testantur. Presbyteros autem merito & sapientia dicit, non aetate. Nam & Moysi precepit Deus, vt eligat presbyteros. Vnde & in Prouerbijs dicitur: Gloria senum canicies. Quae est haec canicies? haud dubie quin Sapientia, de qua scriptum est: Canicies hominum prudentia est. Cumque non gentos & amplius annos ab Adam vsq; ad Abraham vixisse homines legerimus, nullus alius primus appellatus est presbyter, id est, senior, nisi Abraham: qui multo paucioribus annis vixisse conuincitur. Non ergo propter decrepita senectutem, sed propter sapientiam presbyteri nominantur. Quod si ita est, miror cur insipientes constituantur.

5. **ET** capite octauo: Diaconorum ordo à Leui tribu accepit exordium. Praecipit enim Dominus Moysi, vt post ordinationem Aaron sacerdotis, & filiorum eius, rursus Leui tribus in diuini cultus ministerijs ordinarentur & consecrarentur Domino pro omnibus primogenitis, & seruirent pro Israël coram Aaron & filiis eius in tabernaculo Domini, excubantes in templo die ac nocte, ipsique gestarent arcam & tabernaculum & omnia vasa eius, & in circuitu tabernaculi castra ipsi constituerent, & in promouendo tabernaculo ipsi deponerent, rursus ipsi componerent. A viginiquinque annis & supra, in tabernaculo seruire mandatum est: quam regulam constituerunt sancti Patres & in nouo testamento. In Euangelio autem primordia eorum in Actibus Apostolorum ita leguntur: Conuocantes autem duodecim Apostoli multitudinem discipulorum, dixerunt: Non placet, nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis, &c. Ex hinc iam decreuerunt Apostoli, vel successores Apostolorum, vt per omnes Ecclesias septem Diaconi, qui sublimiore gradu essent caeteris, circa aram Christi, quasi columnae altaris assisterent, & non sine aliquo septenarij numeri mysterio. Hi sunt enim, quos in Apocalypsi legitimus, septem Angeli tubis canentes: hi sunt septem candelabra aurea: hi voces tonitruorum. Ipsi enim clara voce in modum praconis admonent cunctos, siue in orando, siue in flectendo genua, siue in psal-

Tit. 1.

1. Tim. 3. Philipp. 1.

Acto. 10.

Presbyterio cabulum, Num. 11.

Prouer. 20.

Sapient. 4.

Ordo Diaconorum.

Num. 1. & 2.

Cell. 3. Act. 6.

Diaconi altari assunt.

Apo. 1. & 2.

Officia reliqua Diaconum.

in psal-

in psalmo, siue in lectionibus audiendis: ipsi etiam, vt aures habeamus ad Dominum, clamant: ipsi quoque euangelizant: sine ipsis sacerdos nomen habet, officium non habet. Nam sicut in Sacerdote consecratio, ita in ministro dispensatio Sacramenti est: illi orare, huic psallere mandatur: ille oblata sanctificat, hic sanctificata dispensat. Ipsi etiam Sacerdotibus propter praesumptionem non licet de mensa Domini tollere calicem, nisi eis traditus sit à Diacono. Leuitae inferunt oblationes in altaria, Leuitae componunt mensam Domini, Leuitae operiunt arcam testamenti. Non enim omnes vident alta mysteriorum, quae operiuntur à Leuitis, ne videant qui videre non debent, & sumant qui seruire non possunt: quaeque propterea altari albis induti assistunt, vt caelestem vitam habeant, candidaque ad hostias immaculati accedant, mundi scilicet corpore, & in corrupti pudore. Tales enim decet Dominum habere ministros, qui nullo carnis corrumpantur contagio, sed potius eminentia castitatis splendeant. Quales enim Diaconi ordinantur, Apostolus Paulus plenissime scribit ad Timotheum. Nam cum praemisisset de Sacerdotum electione, continuo subiunxit: Diaconi similiter irreprensibiles, hoc est, sine macula, sicut Episcopi, pudici vtique, id est, à libidine continentes: non bilingues, scilicet, ne conturbent habentes pacem: non multo vino dediti, quia vbi ebrietas, ibi libido dominatur & furor: non turpe lucrum sectantes, ne de caelesti ministerio lucra terrena sectentur. Est quoque turpis lucri appetitio, plus quam de aeternis, de praesentibus cogitare. Post haec autem subiicit: Hi autem probentur primò, & sic ministrent, nullum crimen habentes. Hi vtique sicut Episcopi ante ordinationem probari debent, si digni sunt, & sic ministrare.

6. **CAPITE** decimo: Subdiaconi, qui apud Gregos Hypodiaconi vocantur, in Ebraea inueniuntur, appellanturque ibi Nathinnai, id est, in humilitate Deo seruientes. Ex eorum ordine fuit ille Nathanael, qui in Euangelio Ioannis diuina proditiōne commonitus, Saluatorem meruit confiteri: quique etiam ad primum diuinitatis iudicium fidelis enituit, protestante Domino ac dicente: Ecce verè Israëlita, in quo dolus non est. Denique isti oblationes in templo Domini suscipiunt à populis, isti obediunt officiis Leuitarum, isti quoque vasa corporis & sanguinis Christi, Diaconibus ad altarium offerunt. De quibus quidem placuit Patribus, vt quia sacra mysteria contrectant, casti sint, & continent ab vxoribus, & ab omni carnali immunditia sint liberi, iuxta quod illis, Propheta dicente, iubetur: Mundamini qui fertis vasa Domini. Hi igitur cum ordinantur, sicut Sacerdotes & Leuitae, manus impositionem non suscipiunt, sed patenam tantum & calicem de manu Episcopi, & ab Archidiacono scyphum aquae cum aquamanili & manutergium accipiunt.

7. **RABANVS** capite sexto libri primi de institutione Clericorum: Presbyterorum ordo exordium sumpsit à filiis Aaron, &c. vt supra Isidorus hac quaestione, E. testim. quinto.

8. **ET** capite septimo: Leuitae ex nomine auctoris vocati, de nomine Leui Leuitae exorti sunt, à quibus in templo Dei mystici sacramenti mysteria explebantur. Praecipit enim Dominus, &c. vt Isidorus

Habitus indicat quales esse debent, et scilicet, etc. a Theol.

Subdiaconi & eorum officium. 1. E. 2.

Ioan. 1.

Continentia subdiaconum.

Mat. 23.

4. Carth. ca. 1.

dorus ibidem testim. quinto. 9. **CAPITE** octauo: Hypodiacones Graecè, quos nos Subdiacones dicimus, qui ideo sic appellantur, quia subiaceant praecipis & officiis Leuitarum: Oblationes in templo Dei à fidelibus ipsi suscipiunt, & Leuitis supponendas altaribus deferunt. Hi apud Hebraeos Nathinnai vocantur, vt liber Paralipomenon & Esdrae testatur: quod interpretatur, In humilitate Domino seruientes, &c. vt Isidorus ibidem testim. sexto.

1. **CONCILIVM** Aquilgranense capite sexto: Subdiaconi, qui apud Graecos Hypodiaconi vocantur, vt paulò ante Isidorus. Capite septimo: Diaconorum ordo à tribu Leui accepit exordium, vt supra Isidorus, capite octauo: Presbyterorum ordo exordium sumpsit, vt idem supra.

11. **DAMASVS** Pontifex epistola quarta de Chorepiscopis, vbi cum dixisset Chorepiscopos septuaginta discipulorum vice fungi, ita postmodum subiungit: Quod verò eis non liceat sacerdotes consecrare, nec Diaconos aut Subdiacones, nec virgines, nec altare erigere, nec vngere aut facrare, nec Ecclesias dedicare, nec chrisma consecrare, nec chrismate baptizatorum fratres signare, nec publicè quidem in Missa quenquam poenitentem reconciliare, nec formatas epistolas mittere, nec populum benedicere, nec ante episcopum in baptisterio aut in sacrorum introire, nec praesentem Episcopo infantem tingere aut signare, nec poenitentem sine praecipione Episcopi sui reconciliare, nec non praesente, nisi illo iubente, sacramentum corporis & sanguinis Christi conficere, nec eorum posito populū docere aut saluare, nec plebem exhortari: quae omnia solis pontificibus debent, tam ex superioribus quam ex aliis patrū constitutis, aut sacris canonibus edocti estis.

12. **ISIDORVS** libro secundo de Officiis Ecclesiasticis capite septimo: Presbyteris sicut Episcopis dispensatio mysteriorum Dei commissa est. Praesunt enim Ecclesiis Christi, & in consecratione diuina corporis & sanguinis confortes cum Episcopis sunt: similiter & in doctrina populorum, & in officio praedicandi, &c. vt supra, E. testimonio quarto.

13. **HERONYMVS** in dialogo aduersus Luciferianos, vt supra de Confirmatione, quaestione secunda, B. testim. primo.

14. **LEO** Magnus epistola octogesima octaua ad Episcopos Germaniae & Galliae, eadem habet quae Damascus, inter caetera ita scribens: Quauis cum Episcopis plurima illis (Chorepiscopis & presbyteris) ministeriorum communis sit dispensatio, quaedam tamen auctoritate veteris legis, quaedam nouellis & ecclesiasticis regulis sibi prohibita nouerint, sicut Presbyterorum & Diaconorum aut Virginum consecratio, sicut constitutio altaris, ac benedictio vel vnctio, &c.

15. **CONCILIVM** Hispalense secundum canone septimo, de Chorepiscopis & presbyteris agens: Quauis cum Episcopis plurima illis, &c. vt Leo Pontifex.

16. **EPIPHANIVS** haeresi septuagesima quinta contra Aërium, haeresim eiusdem exponens: Erat autem ipse sermo furiosus magis quam humanae conditionis, & dicebat: Quid est Episcopus ad presbyterum? nihil differt hic ab illo: vnus enim est

Exod. 25.

Episcopi omnia officia alii sacerdotibus non committuntur.

Presbyterum ab Episcopo non distinguunt, haereticus ait Aërij.

H h ij

Confutatio
huius erroris.

Argumenta
Aegii refuta-
ta.
1. Tim. 4.
Philip. 1.

Nota.

Accomodat
locum Pauli
ad ministros
diuinitatum
ordinum.

Acto. 21.

ordo, & vnus (inquit) honor & vna dignitas. Imponit manus Episcopus, ita etiam presbyter. Lauacrum dat Episcopus, similiter & presbyter: dispensationem cultus diuini facit Episcopus, & presbyter similiter. Paulus post confutans, ita ait: Dicere, ipsum episcopum & presbyterum aequalem esse, quomodo erit possibile? Episcoporum enim ordo patrum generator est: Patres enim generat ecclesiam: Presbyterorum vero non potens generare patres, per lauacri regenerationem generat filios Ecclesiae, non tamen patres aut Doctores. Et quomodo possibile erat, presbyterum constituere non habentem manuum impositionem ad eligendum, aut dicere ipsum aequalem esse Episcopo? Decepit autem praedictum Aegium nugacitas ipsius & aemulatio. Profert autem ad errorem suum & eorum qui ipsum audiunt, quod Apostolus scribit presbyteris & Diaconis, & non scribit Episcopis. Et ad Episcopum dicit: Ne neglexeris donum quod in te est, quod accepisti per manus presbyterij. Et rursum in alio loco Episcopis & Diaconis scribit. Quare est, inquit, idem Episcopus & Presbyter. Et non uouit ille qui consequentiae veritatis ignarus est, & historias profundissimas non legit, quod cum recens esset praedicatione, sanctus Apostolus pro re nata, velut habebat, scripsit. Vbi enim Episcopi erant iam constituti, scripsit Episcopis & Diaconis. Non enim omnia statim potuerunt Apostoli constituisse: Presbyteris enim opus erat & Diaconis, per hos enim duos Ecclesiastica compleri possunt. Vbi vero non inuentus est quis dignus episcopatu, permansit locus sine Episcopo. Vbi autem opus fuit, & erant digni Episcopatu, constituti sunt Episcopi. Quum autem multitudo non esset, non inuenti sunt inter ipsos qui presbyteri constituerentur, & contenti fuerunt solo Episcopo in loco constituto. Verum sine Diacono impossibile est esse Episcopum. Et curam adhibuit sanctus Apostolus, ut Diaconi essent Episcopo propter ministerium. Sic Ecclesia accepit complementa dispensationis, sic illo tempore erant loci. Nam singulae res non ab initio omnia habuerunt, sed progressu temporis ea quae ad necessarios perfectionem requiruntur, parabantur, &c.

F. AMBROSIUS in caput quartum epistolae ad Ephesios, in ea verba: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. Apostoli, episcopi sunt. Prophetę vero, explanatores sunt scripturarum, quantum inter ipsa primordia fuerint Prophetę, sicut Agabus, & quatuor virgines prophetantes, sicut continetur in Actis Apostolorum, sed propter rudimenta fidei commendanda: Nunc autem inter-

presbyteros Prophetę dicuntur Euangelistę, Diaconi sunt, sicut fuit Philippus. Nam quantum non sint sacerdotes, euangelizare tamen possunt sine cathedra, quemadmodum & Stephanus & Philippus memoratus. Pastores possunt esse Lectores, qui lectione saginent populum audientem: quia non in pane tantum uiuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Magister vero Exorcistę sunt, quia in Ecclesia ipsi compefcunt & verberant inquietos: siue ij qui lectionibus imbuendos infantes solebat imbuere, sicut mos Iudaeorum est, quorum traditio ad nos transitum fecit, quae per negligentiam obsoleuit. Inter istos post episcopum plus esse intelligitur, qui propter referatam occultum scripturarum sensum prophetare dicitur, praesertim quia futurae spei verba deponit. Qui ordo nunc potest esse presbyteri. Nam in Episcopo omnes ordines sunt: quia primus sacerdos est, hoc est, princeps est Sacerdotum, & Prophetę & Euangelistę, & cetera adimplenda officia Ecclesiae in ministerio fidelium. Tamen postquam omnibus locis Ecclesiae sunt constituta, & officia ordinata: aliter composita res est, quam ceperat. Primum enim omnes docebant, & omnes baptizabant, quibuscunque diebus vel temporibus fuisset occasio. Nec enim Philippus tempus quaesuit aut diem quo Eunuchum baptizaret, neque ieiunium interposuit. Neque Paulus & Silas tempus distulerunt, quo Optionem carceris baptizaret cum omnibus eius. Neque Petrus Diaconos habuit, aut diem quaesuit quando Cornelium cum omni domo eius baptizauit, nec ipse, sed iussit fratribus qui cum illo ierant ad Cornelium ab Ioppe. Adhuc enim praeter septem diaconos nullus fuerat ordinatus. Vt ergo cresceret plebs & multiplicaretur, omnibus inter initia concessum est, & euangelizare, & baptizare, & scripturas in Ecclesia explanare. At ubi autem omnia loca circumplexa est Ecclesia, conuenticula constituta sunt, & rectores, & cetera officia in Ecclesijs sunt ordinata, ut nullus de clero auderet qui ordinatus non esset, praesumere officium quod sciret non sibi creditum vel concessum: & cepit alio ordine & prouidentia gubernari Ecclesia: quia si omnes eadem possent, irrationabile esset, & vulgaris res & vilissima videretur. Hinc ergo est, vnde nunc neque Diaconi in populo praedicant, neque Clerici vel Laici baptizant, neque quocumque die credentes tinguntur, nisi aegri. Ideo non per omnia conueniunt scripta Apostoli, ordinationi quae nunc in Ecclesia est, quia haec inter ipsa primordia sunt scripta.

Ag. 6. & 8.

Acto. 7.

Matth. 4.

Differentia
nascens &
iam propagata
in Ecclesia.

Acto. 3.

Acto. 16.

Acto. 10.

Nota.

V.

Quomodo veteres Patres de hoc Sacramento scribunt?

a Lib. quest. 1.
ver. & no. Te.
sta. quest. 91.
Vide & lib. 2.
c. 6. epist. Par.
meniani. c. 13.
b Ioan. 20. f.

A De hoc Augustinus Doctor verē Catholicus, suam & Ecclesiae sententiam his verbis manifeste declarat: Quod insufflasse in discipulos Dominus legitur post dies paucos resurrectionis suae, & dixisse, *Accipite Spiritum sanctum*, Ecclesiastica potestas collata intelligitur esse, Quia enim omnia in Traditione Dominica per Spiritum sanctum aguntur, idcirco cum regula eis & forma traditur huius disciplinae, dicitur eis: *Accipite Spiritum sanctum*, Et quia verē ad ius Ecclesiasticum pertinet, statim subiecit, dicens: *Cuius tenueritis peccata, tenebuntur:*

tur:

tur: & cuius remiseritis, remittentur ei. Inspiratio ergo haec, gratia quaedam est, quae per traditionem infunditur Ordinatis, per quam commendatiores habeantur. Vnde Apostolus dicit ad Timotheum: *Noli negligere gratiam quae est in te, quae data est tibi per impositionem manuum presbyteri.* Semel ergo fieri oportuit, ut de cetero Traditio ista non sine dono Spiritus sancti esse crederetur. Hucusque Augustinus.

B. Extant & Apostolorum Canones, in quibus hoc modo d statuitur: Episcopus à duobus aut tribus Episcopis ordinetur: Presbyter ab vno Episcopo ordinetur: ita Diaconus & reliqui Cleri. Tum infra: Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut Hypodiaconus, aut Lector, aut Cantor sacram Quadragesimam non ieiunauerit, aut quartam feriam, aut parasceuen, (hanc sextam feriam nunc dicimus) Ordine mouetur, nisi forte infirmitas corporis impediatur.

C. Caius vero ante annos M. CCC. Pontifex & Martyr illustris, hos ipsos gradus & Ordines sigillatim recenset, quum ait: Si quis Episcopus esse meruerit, primò Ostiarius, deinde Lector, post Exorcista, deinde sacretur Acolytus: dehinc verò Subdiaconus, Diaconus, & postea Presbyter: exinde, si meretur, Episcopus ordinetur.

D. Laudat igitur Cyprianus Cornelium Episcopum, ac bonis omnibus tum in Clero tum in populo eundem laudabili praedicatione commendari scribit: quia non ad Episcopatum subito peruēnit, sed per omnia Ecclesiastica officia promotus, & in diuinis administrationibus Dominum saepe promeritus, ad Sacerdotij sublime fastigium cunctis Religionis gradibus ascendit: tum deinde Episcopatum ipsum nec postulauit, nec voluit nec vi inuasit: sed quietus, modestus, castus, humilis, verecundus, demum & coactus excepit.

E. Quos igitur Ordines vetus & Apostolica probauit Ecclesia, sicut Dionysij, Anacleti, Ignatijque scripta declarant, quos aetas etiam omnis complexa posterior, eos praesens Ecclesia non potest non conseruare atque defendere.

TESTIMONIA.

1. A. AUGUSTINVS libro quaestionum veteris & noui Testamenti, quaestione nonagesimatercia: Quod insufflasse in discipulos dominus legitur, &c. vt in textu.
2. IDEM libro secundo contra epistolam Parmeniani, capite decimotertio, vt supra quaestione prima, A. testim. primo.
1. B. CANON primus Apostolorum: Episcopus à duobus, &c. vt in textu.
2. CANON secundus: Presbyter ab vno Episcopo ordinetur, & Diaconus, & reliqui Clerici.
3. CANON sexagesimusoctauus: Si quis episcopus, aut presbyter, &c. vt in textu.
4. APVD Gratianum distinctione quinquagesimanona citatur VRBANVS Papa, qui statuit vt ad sacerdotale officium nullus, nisi per singulos gradus approbatus, accedat. Itē GREGORIUS: Nē cuiuslibet meriti laicus ad summum sacerdotium adspiret. Praeterea CMESTINVS primus epistola secunda ad Episcopos Galliae: Vt non adspiret ad summum sacerdotium, qui Ecclesiasticis disciplinis non sit imbutus.
5. ET distinctione sexagesima adducitur Concilium Vrbani Papae celebratum Aluerniae: vbi statuitur, vt Archipresbyter, vel Decanus, vel Diaconus, aut Archidiaconus non nisi qui Diaconus

aut Presbyter sit, ordinetur. Deinde citatur CALIXTUS Papa, à quo decretum est, vt nullus in Praepositum vel Archiepiscopum, vel Archipresbyterum, vel Archidiaconum, nisi Presbyter vel Diaconus ordinetur. Vtrūque testimonio Innocentij secundi etiam confirmatur. Citatur & VRBANI Papae decretum, vt non eligatur in episcopum, nisi in sacris ordinibus constitutus.

6. DISTINCTIONE sexagesimaprime citatur Gregorius Magnus in epistola ad Brunichildem Reginam Francorum, quae habetur libro septimo, capite centesimo decimotertio, quo declaratur, Sacerdotes ex laicis subito non ordinandos.

ITEM Hormisdas in epistola ad Episcopos Hispaniae: Quales debeant esse qui ordinantur, & quibus gubernacula Ecclesiae committuntur. Citatur etiam INNOCENTIVS primus ex epistola duodecima ad Aurelium, vbi sic ait: Miserum est, eum fieri magistrum qui nunquam fuit discipulus: eumque summum sacerdotē fieri, qui in nullo gradu vnquam obsequutus fuerit sacerdoti. Item LEO Magnus in epistola ad Episcopos Africae, vt supra quaestione tertia, C. testim. primo. Item CONCILIUM Laodicense canone duodecimo, non esse eligendos ad episcopum, nisi quos probabilis vita commendat. Praeterea CMESTINVS

Hh iij

Quomodo & qui ad Ecclesiasticos Ordines promouendi.

primus epistola tertia, capite secundo, ad omnes orthodoxos: Rursus ex Leone, rudibus & imperitis gubernacula Ecclesiae committenda non esse. Vide ibidem plura.

7. DISTINCTIONE sexagesima secunda & sexagesimatertia agitur de electione ecclesiasticorum.

8. DISTINCTIONE vero sexagesima quarta, sexagesima quinta, & sequentibus agitur de eorum ordinatione.

1. C. CAIVS Pontifex & Martyr in epistola ad Felicem Episcopum: De Episcoporum vero & Presbyterorum, Diaconorumque & sequentium clericorum ordinationibus, sanctos Apostolos & successores eorum, & praecipue Anacletum & praeterea alios, sufficienter statuisse cognoscimus, & idcirco non est necesse, nunc replicari, nisi quod illi non statuerunt. Illud tamen nos statuentes, vobis & omnibus seruare mandamus, ut ad ordines ecclesiasticos sic ascendant in ecclesia, qui ordinari merentur, id est, si quis episcopus esse meretur, sit primus Olfarius, deinde lector, &c. ut in textu.

2. DAMASVS in Pontificali: Caius constituit, ut omnes ordines in Ecclesia sic ascenderent: Si quis Episcopus fieri meretur, &c. ut in textu.

1. D. CYPRIANVS epistola quinquagesima secunda ad Antonianum, ut in textu.

2. SOZIMVS Pontifex epistola prima ad Hefychium episcopum Salonitanum: Hoc autem specialiter & sub praedeessoribus nostris, & nuper a nobis interdictum constat, ne quis penitus contra patrum praecipua, qui Ecclesiasticis disciplinis imbutus per ordinem non fuisset, & temporis approbatione diuinis stipendiis eruditus, nequaquam ad summum Ecclesiae sacerdotium adspirare praesumeret: & non solum in eo ambitio inefficax haberetur, verum etiam in ordinatores eius, ut careant eo ordine, quem sine ordine contra praecipua patrum crederant praesumendum. Et paulo post: Obstitite talibus ordinationibus, obstitite superbiae & arrogantiae venienti. Tecum faciunt praecipua patrum, tecum Apostolica sedis auctoritas. Si enim officia secularia principem locum, non vestibulum actionis ingressis, sed per plurimos gradus examinatis, temporibus deferunt: quis ille tam arrogans, tam impudens inuenitur, ut in caelesti militia, quae propensius ponderanda est, & sicut aurum repetitis ignibus exploranda, statim dux esse desideret, cum tyro ante non fuerit: & prius velit docere, quam discere. Assuescat in Domini castris, in Lectorum primitus gradu diuini rudimenta seruitij: nec illi vile sit, Exorcista, Acolytus, Subdiaconum, Diaconum per ordinem fieri: nec hoc saltu, sed statutis maiorum ordinatione temporibus. Iam vero ad Presbyterij fastigium talis accedat, ut & nomen aetas impleat, & meritum probitatis stipendia antea acta testentur. Iure inde summi pontificis locum sperare debebit. Et paulo post: Haec autem in singulis gradibus obseruanda sunt tempora. Si ab infantia ecclesiasticis ministeriis nomen dederit, inter Lectores usque ad vicesimum aetatis annum, continuata obseruatione perduret: Si maior aetate & grandaeuus accesserit, ita tamen, ut post baptismum statim se diuinae militiae desideret mancipari, siue inter Lectores, siue inter Exorcistas quinquennio

Lib. 4. epist. 2. Vide & Syriacum epist. 7. ad Hymenium Tarraconensem cap. 9. & sequ.

Paulatim ad altiores gradus ascendendum.

Ordinum gradus.

Quot annis olim in linguis ordinibus seruebatur.

teneatur: exinde Acolytus, vel Subdiaconus quatuor annis: & sic ad benedictionem diaconatus (si meretur) accedat: in quo ordine quinque annis si inculpate se gesserit, hærere debebit. Exinde suffragantibus stipendiis per tot gradus datis propriae fidei documētis, Presbyterij sacerdotium poterit promereri. De quo loco (si eò illum exactior ad bonos mores vita perduxerit) summum pontificatum sperare debebit. Hac tamen lege seruata, ut neque digamus, neque pœnitēs, neque viduae maritus, ad hos gradus possit admitti. Sanè, ut etiam defensores ecclesiae qui ex laicis fiunt, supradicta obseruatione teneantur, si meruerint esse in ordine clericatus.

1. E. DIONYSIVS Areopagita libro de Ecclesiastica hierarchia, capite quinto: Praesul igitur ubi sacrandus offertur, vitroque genu posito ante altare, supra caput habet à Deo tradita Euangelia, manumque pontificis: atque hoc modo à consecrante pontifice castissimis imprecationibus consummatur. Sacerdos vero coram sancto altari ponens utrunque genu, in capite habet pontificis dexteram, & in hunc modum à sacrante praesule sanctissimis inuocationibus consecratur. At vero minister altero tantum coram sanctis altaribus posito genu, sacrandis se pontificis dexteram in capite praefert, atque ab eo perficitur precationibus ad eam rem accommodatis. Cuilibet autem ipsorum à benedicente pontifice crucis imprimitur signum, & per singulos sacra praedicatione nominis, consummantque consalutatio fit, cunctis sacri ordinis viris, ipsoque sacratore pontifice, eum salutantibus, qui ad aliquem sacerdotum (quos diximus) ordinem ea fuerit consecratione promotus.

2. IDEM epistola octaua ad Demophilum monachum: Neque enim sancta sanctorum simpliciter omnibus sunt inaccessa: verum his appropinquat magis pontificum sacra distinctio, deinde sacerdotum ordo, quos deinceps & ministrorum sequitur gradus. Porro iis qui cultores sunt ordinati, adytorum portae segregatae sunt, iuxta quas & initiantur & adstant, non ad custodiam, sed ut ordinem recognoscant suum, suntque ipsi populo propinquiores, quam hi qui sacra administrant, & quam populus ipsis quoque sacerdotibus magis accedentes. Unde & sacerdotum sanctus ordo, sacerque principatus, eos diuina percipere sacre instituit: aliis quidem qui intra adytorum valuas sunt, sacerdotum administrationem concedens. Nam hi qui diuinum (ut expressius dixerim) altare circumstant, diuina intuentur, atque audiunt aperte sibi reuelata: procedentisque benignissime ad exteriora sacerdotum velaminum, subiectis cultoribus & sacro populo, & iis qui purgantur ordinibus, sacra mysteria pro meritis pandunt.

3. ANACLETVS Pontifex & martyr epistola secunda ad omnes Episcopos ac reliquos Christi sacerdotes, scribit de bipartito ordine sacerdotum: de ordinatione & constitutione Episcoporum ac presbyterorum: de discretione Episcoporum & ciuitatum, quae aliqua ex parte supra annotata sunt, quaestione secunda, D. testim. octauo, &c.

4. IGNATIVS in epistola ad Antiochenos, ut supra quaestione quarta, A. testim. quarto.

Bigami aut viduarum mariti, non sine promouendi

Modus consecrandi episcopos, Sacerdotes & reliquos ministros tempore Dionysij.

Ordines ecclesiastici.

Quis est ordo in Ecclesia magis celebratus?

Presbyterorum Ordo, siue Sacerdotium: de cuius ingenti semperque reuerenda dignitate Chrysostomus & Ambrosius libros integros ediderunt. De quo magnus etiam ille Ignatius, Sacerdotium, inquit, summa est omnium honorum, qui in hominibus consistunt: quod si quis inhonorauerit, Deum inhonorat, & Dominum IESVM Christum primogenitum totius creaturae, & solum naturam principem Sacerdotem Dei. Sic ille. Quin & dilucide testatur Diuinum oraculum: Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est. Et rursus: Qui superbiuerit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto Iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel, cunctisque populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbia. Hinc & Apostolus iubet: Aduersus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus. Idque ad Timotheum Ephesiorum episcopum scribitur, sicut & illud iam ante citatum: Qui bene praesunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maxime qui laborant in verbo & doctrina.

TESTIMONIA.

1. IGNATIVS in epistola ad Smyrneses, ut in textu, & supra de praecipuis Ecclesiae quaest. duodecima, A. testimonio quarto.

2. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Sacerdotium ipsum in terra quidem peragitur, sed in rerum caelestium classem ordinemque referendum est. Atque id perquam merito: quippe non mortalis quifquam, non Angelus, non Archangelus, non alia quauis creata potentia, sed ipse paracletus ordinem huiusmodi disposuit: qui mortalibus hominibus etiamnum in carne manentibus auctor fuit, ut angelorum ministerium animo conciperent. Idcirco necesse est Sacerdotem sic esse purum, ut si in ipsis caelis collocatus inter caelestes illas virtutes medius staret. Et paulo post: Nam si quis consideret, quantum id sit mysterium, ut is scilicet qui homo ipse sit, carne ac sanguine etiamnum constans, istique inuolutus, beatæ atque immortalis naturæ illi fieri propior queat: tum probe intelliget, quanto sacerdotes honore, quanta dignitate spiritus sancti gratia dignata fuerit: operantibus enim illis, tum sacra hæc que dico, inchoantur perficiunturque: tum etiam alia his nihilo inferiora, quæ ipsa ad dignitatis salutisque nostræ rationem spectant. Etenim qui terram incolunt atque in ea versantur, iis commissum est, ut ea quæ in caelis sunt, dispensent: iis datum est ut potestatem habeant, quam Deus Opt. neque Angelis, neque Archangelis datam esse voluit: neque enim ad illos dictum est, Quæcunque alligaueris in terra, erunt soluta & in caelo. Habent quidem & terrestres principes vinculi potestatem, verum corporum solum. Id autem quod dico sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam contingit, atque ad caelos usque peruadit: usque adeo, ut quæcunque inferni sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum sententiam Dominus cõ-

Sacerdotij dignitas.

Mat. 16. & 18.

firmet. Etenim quidnam hoc aliud esse dicas, nisi omnem rerum caelestium potestatem illis à Deo concessam? Quorumcunque enim ait, peccata retinueritis, retenta sunt. Quenam, obsecro, potestas hac vna maior esse queat? Pater omnifariam filio potestatem dedit: cæterum video ipsam eandem omnifariam potestatem à Deo filio illis traditam. Nam quasi iam in caelum translata, ac supra humanam naturam posita, atque nostris ab effectibus exempta, sic illi ad principatum istum perducti sunt. Et paulo post: Infamia enim manifestaria, despiciere tantum istum principatum, sine quo neque salutis, neque promissorum honorum compotes fieri possumus. Nam si non potest quis in regnum caelorum ingredi, nisi per aquam & spiritum regeneratus fuerit: & Qui non manducat carnem Domini, & sanguinem eius non bibit, æterna vita priuatur: omnia autem hæc haud aliter quam per sacrosanctas illas manus perficiuntur, manus, inquam, Sacerdotum: qui fiet, ut citra illarum opem, aut gehennæ ignem euitare quis possit, aut reposita in caelo coronæ præmia assequi? Hi enim sunt, hi sunt, inquam, quibus tum credita sunt spiritalia parturigenes, tum etiam baptismatis partus à deo est commissus: per hos ipsos Christum induimus, vna cum Dei filio sepelimur, beatæ carnis illius membra efficimur: quo nomine sacerdotes merito non modò plus vereri debemus, quam vel Principes vel Reges, verum etiam maiori honore quàm parentes proprios honestare. Hi enim ex sanguinibus & voluntate carnis nos genuerunt: illi vero auctores nobis sunt natiuitatis eius quæ à Deo habemus, beatæ regenerationis illius, libertatis veræ, atque ad eam adoptionis eius, qua nos per gratiam filij Dei sumus effecti. Corporis lepram purgare, seu ut verius dicam, haud purgare quidem, sed purgatos probare, Iudaeorum sacerdotibus solis licebat: neque necis, quanta cum ambitione, quanto cum studio ac concertatione sacerdotalis

Epist. ad Smymenens. VI. de Chryso. lib. 3. de sacerdot. Iren. 4. & c. de verbis Eccl. Vidi Dominum.

Malach. 2. b. Aggri. 2. b. Greg. cur. pall. par. 2. ca. 4.

Deut. 17. c. Et Cypr. epist. 55. & 64. Greg. li. 12. epist. 31. ad Felicem.

1. Tim. 5. d. Vide 2. epist. Fabiani.

1. Tim. 5. c.

Ioan. 2. c.

Math. 23.

Ioan. 5. Ioan. 6.

Rom. 6.

Sacerdotes magis honorandi quam principes aut potentes.

dignitas id temporis acquireretur. At verò nostris sacerdotibus non corporis lepram, verum animæ fordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus cõcessum est: quare iudicio quidem meo, qui istos despiciunt, contemnuntque, multò scelestiores ac maiori supplicio digni fuerint, quàm fuerit Dathan vnà cum suis omnibus. Et paucis interiectis: Neque in puniendo solùm, sed & in benè merendo maiorem Deus potestatem sacerdotibus largitus est, quàm naturalibus nostris parentibus: quos inter vtrosque tantum est sanè interiectum interuallum, quantùm inter vitam præsentem & æternam. Parentes enim nos in præsentem, sacerdotes in vitam æternam generant: & c.

3. I D E M in homilia quarta de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Alij sunt termini regni, alij termini sacerdotij: Hoc regnum illo maius est. Neque enim ex his quæ videntur, hic declaratur rex, neque è gemmis illi affixis, neque ex auro quo amictus est, debet æstimari rex. Ille quidem ea quæ sunt in terris, sortitus erat administranda: cæterum sacerdotij ius è supernis descendit: Quæcunque ligaueris super terram, erunt ligata & in cælo. Regi ea quæ hic sunt, commissa sunt, mihi cælestia: mihi quàm dico, sacerdotem intelligo. Itaque cum videris sacerdotem indignum, nè traducas sacerdotium. Nõ enim oportet dånare res, sed eum qui re bona malè vitur. Quandoquidem & Iudas proditor fuit, verum non ob id accusatur ordo Apostolicus, sed illius animus: nec crimen est sacerdotij, sed malum animi. Et tu igitur nè sacerdotium vituperes, sed sacerdotem malè re bona vtentem. Et paulò post: Regi corpora cõmissa sunt, sacerdoti animæ. Rex maculas corporum remittit, sacerdos autem maculas peccatorum. Ille cogit, hic exhortatur. Ille necessitate, hic consilio. Ille habet arma sensibilia, hic arma spiritalia. Ille bellum gerit cum barbaris, mihi bellum est aduersus dæmones. Maior hic principatus, propterea rex caput submittit manui sacerdotis: & vbiq; in veteri scriptura, sacerdotes inungebant Reges.

4. E T homilia quinta: Sacerdotium, principatus est, ipso etiam regno venerabilius ac maius. Nè mihi narres purpuram, neque diadema, neque vestes aureas. vmbra sũt istæ omnia, vernisq; flosculis leuiora. Omnis enim, inquit, gloria flos graminis, etiã si ipsam gloriã regalem dixeris. Nè, in quã, mihi narres ista, sed si vis videre discrimen, quantum ab sit rex à sacerdote, expède modum potestatis vtriq; traditæ. videbis sacerdotem multò sublimiùs Rege sedentem. Quanquàm enim nobis admirandus videtur thronus regius ob gemmas affixas, & aurum quo obcinctus est: tamen rerum terrenarum administrationem sortitus est, nec vltra potestatem hanc præterea quicquam habet autoritatis. Verù sacerdoti thronus in cælis collocatus est, & de cælestibus negociis pronuntiandi habet autoritatẽ. Quis hæc dicit? Ipse cælorum Rex: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis. Quid cum hoc honore conferri possit? A terra iudicandi principalem autoritatem sumit cælum. Nam iudex sedet in terra. Dominus sequitur seruum: & quicquid hic in inferioribus iudicabit, hoc ille in supernis comprobatur. Itaque medice stat sacerdos inter Deum & naturam huma-

nam, illinc venientia beneficia ad nos deferens, & nostras petitiones illuc perferens, Dominum iratum reconcilians vtrique naturæ, nos qui offendimus, eripiens ex illius manibus. Eoque Deus ipsũ regale caput sacerdotis manibus subiecit, nos erudiens, quòd hic princeps est illo maior. Siquidem id quod minus est, benedictionem accepit ab eo quod præstantius est.

6. M A L A C H I Æ secundo: Labia sacerdotis, & c. vt in textu.

7. A G G A I secundo: Interroga sacerdotes legem.

8. G R E G O R I V S curæ Pastoralis parte secunda, capite quarto, docens ex sacris literis quomodo sacerdos & concionator loqui & prædicare debeat cum discretione, inter cætera sic ait: Præconis officium suscipit, quisquis ad sacerdotium accedit.

9. D E V T E R O N O M I I decimosextimo, vt in textu.

10. C Y P R I A N V S epistola quinquagesima quinta ad Cornelium: Quomodo possunt censuram Domini vltoris euadere, qui talia ingerunt nõ solùm fratribus, sed & sacerdotibus, quibus honor tantus de Dei dignatione conceditur, vt quisquis sacerdoti eius, & ad tempus hic iudicanti non obtemperet, statim necaretur? In Deuteronomio loquitur Dominus Deus, dicens: Et homo quicumque fuerit in superbia, vt nõ exaudiat sacerdotem aut iudicem, quicumque fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & omnis populus cū audierit, timebit, & non agent impiè etiam nunc. Et quæ fusiùs sequuntur supra De præceptis Ecclesiæ, quæstione vndecima, B. testimo. vndecimo.

11. E T epistola sexagesima quinta ad Rogatianũ: Dominus Deus in Deuteronomio dicit: Et homo quicumque fuerit in superbia: vt non exaudiat Sacerdotem aut Iudicem, quicumque fuerit in diebus illis, morietur homo ille: & omnis populus cū audierit, timebit, & non agent impiè etiam nunc. Et vt sciamus hanc Dei vocem, cum vera & summa maiestate processisse ad honorandos ac vindicandos sacerdotes suos, cum aduersus Aaron sacerdotem tres de ministris Chore, Dathan & Abiron ausi sunt superbisse, & cervicem suam extollere, & sacerdoti præposito se adæquare, hiatu terræ absorpti ac deuorati, pœnas statim sacrilegæ audacię, persoluerunt. Nec soli illi, sed & cæteri ducenti quinquaginta, qui eis comites ad audaciã fuerunt, prorumpente à Domino igne consumpti sunt: vt probaretur, sacerdotes Dei ab eo qui sacerdotes facit, vindicari. In libro quoquẽ Regno- rum cum Samuel sacerdos à Iudæorum populo ob senectutem, sicut tu modò, contemneretur: exclamauit iratus Dominus, & dixit: Non te spreuerunt sed me spreuerunt. Et vt hoc vlsceretur, excitauit eis Saul regẽ, qui eos iniuriis grauibus affligeret, & per omnes contumelias & pœnas superbum populum calcaret & premeret, vt contemptus sacerdos, de superbo populo vltione diuina vindicaretur. Sed & Salomon in spiritu sancto constitutus, testatur & docet, quæ sit sacerdotalis autoritas & potestas, dicens: Ex tota anima tua time Deũ & sacerdotes eius sanctifica. Et iterum: Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica sacerdotis eius. Quorum præceptorum memor beatus Apo-

Sacerdotes regibus dignitate præstant.

Math. 16.

Propter malos sacerdotes non est traducendum sacerdotium.

Sacerdotij principatus regno maior & præstantior.

1. Pet. 1.

Math. 18.

Heb. 7.

Lib. 1. epist. Sacerdotes honorandi.

Deut.

Lib. 3. epist. Deut. 17. Sacerdotum veneratio scripturæ testimoniis & exemplis comprobatur.

Num. 16.

Sacerdotum iniuriam vindicant De.

1. Reg. 8.

Ecl. 7.

Apo-

Act. 13.

Exod. 26.

Math. 8.

Ioan. 8.

1. Reg. 14. & 26.

Sacerdotum veritas & detraçtio ad Christum pertinet.

Num. 11.

Apostolus Paulus, secundũ quod in Actibus Apostolorum legimus, cum ei diceretur: Sic in illis in sacerdotem Dei maledicendo? respondit, & dixit: Nesciebam fratres quia pontifex est: scriptum est enim, Principem populi tui non maledices. Dominus etiam noster ipse Iesus Christus Rex & Iudex & Deus noster, vsque ad passionis diem seruauit honorem pontificibus & sacerdotibus, quantum illi nec timorem Dei, nec agnitionem Christi seruassent. Nam cum leprosum emundasset, dixit ei: Vade, & monstra te sacerdoti, & offer donum. Humilitate ea qua nos quoque esse humiles docuit, Sacerdotem adhuc appellabat, quem sciebat esse sacrilegum. Item sub ictu passionis cum alapa accepisset, & ei diceretur: Sic respondes pontifici? nil ille contumeliosè locutus est in personam pontificis, sed magis innocentiam suam tuitus est, dicens: Si malè locutus sum: exprobra de malo: si autem benè, quid me cædis? Quæ omnia ab eo idèd facta sunt humiliter atque patienter, vt nos humilitatis ac patientiæ haberemus exemplum. Docuit enim sacerdotes veros legitime & plenè honorari, dum circa falsos sacerdotes ipse talis extitit. Et paulò post: Hæc sunt enim initia hæreticorum, & ortus atque conatus schismaticorum malè cogitatum, vt sibi placeant, vt Præpositum superbum tumore contemnant. Sic de Ecclesia receditur, sic altare prophanum foris collocatur, sic contra pacem Christi & ordinationem atque vnitatem Dei rebellatur.

12. G R E G O R I V S libro duodecimo epistolarũ, epistola trigesima prima ad Felicem episcopum Sicilia: Si Dauid Regum iustissimus in Saul, quẽ constabat iam à Domino reprobatum & abiectum esse, manum mittere non presumpsit: quanto magis cauendum est, nè manum detractionis aut vituperationis, siue indiscretionis aut dehonorationis, quidam mittant in vnctum Domini, vel in prædicatores sanctæ Ecclesię? quia eorum vexatio, siue detraçtio ad Christum pertinet, cuius vice in Ecclesia legatione funguntur. Vndè summopere cauendum omnibus fidelibus, nè elanculò aut publicè Episcopum suum, id est, vnctum Domini detractionibus aut vituperationibus dilaniet, perpèdentes illud exẽplum Marie, quia pro eo quòd Moyfi famulo Dei propter Æthiopiã detraxit, immũ-

ditia lepræ multata sit, & illud Psalmistæ: Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Et in lege diuina legitur: Diis nõ detrahes, & populi tui principi non maledices. Vndè valde prouidendum est subditis, tam Clericis quàm laicis, nè Episcoporum, nè præpositorum vitam temerè repræhendant; si quid eos fortasè agere repræhensibiliter vident: nè vndè mala redarguunt, indè per elationis impulsum in profundiora mergantur. Admonendi sunt etiã, nè cum culpâ præpositorum suorum confidant, contra eos adulationes fiant. Sed sic eorum praua apud semetipsos considerent, vt diuino timore contricti, ferre sub eis iugum reuerentiæ non recusent, quoniam facta suorum Episcoporum vel præpositorum oris gladio non sunt ferienda, etiam cum rectè repræhendenda videntur.

13. P R I O R I S ad Timotheum quinto, vt in textu.

14. F A B I A N V S Pontifex & martyr in epistola secunda ad episcopos Orientales: In omni iudicio quatuor personas necesse est semper adesse, id est, iudices electos, & accusatores, ac defensores, atque testes. Similiter statuentes, Apostolica auctoritate iubemus, nè pastorem suum oues, quæ ei commissa fuerant, nisi in fide errauerit, repræhendere audeant: quia facta præpositorum, oris gladio ferienda non sunt, neque potest esse discipulus super magistrum, dicente veritatis voce: Non est discipulus super magistrum, nec seruus super dominum suum. Et paulò post: Exẽplo Cham filij Noë, damnantur qui patrum suorum culpas in publicũ produnt, aut eos accusare vel detrahere præsumunt. Si enim à fide deuiauerit Episcopus, erit corrigendus prius secretè à subditis suis. Quòd si incorrigibilis (quod absit) apparuerit, tunc erit accusandus ad primates suos, aut ad sedem Apostolicam. Pro aliis verò actibus suis, magis est tolerandus ab ouibus & subditis suis, quàm accusandus, aut publicè derogandus: quia quum in eis à subditis delinquitur, eius ordinationi obuiatur, qui eos eis prætulit, dicente Apostolo: Dei ordinationi resistit, qui potestati resistit, & c.

V I D E familia in prima, secunda, & tertia epistola Anacleti, & in epistola Telephori ad omnes Episcopos.

Psal. 104.

Exod. 22.

Contra obtrahentes suorum prælatorum. Vide factum Constantini Magi Imperatoris apud Rufin. lib. 1. histor. eccles. c. 2. Theodoret. lib. 1. c. 11. Et Niceph. lib. 8. cap. 16. Math. 10. Luc. 16. Gene. 9.

Rom. 13.

V I I.

Quid verò de malis Sacerdotibus est sentiendum?

A. Diuina isthæc est ordinatio, quæ non potest aboleri, vt non boni modò, sed mali quoq; Sacerdotes in ecclesia honorentur. Vult enim in suis ministris agnosci, recipi, audiri atque obseruari ille qui dixit: Super cathedrã Moysi sederunt Scribæ & Pharisei. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundum autẽ eorum opera nolite facere, dicunt enim, & non faciunt.

B. Cæterum inter malos delectus quidam habendus est, vt quod ad munus auctoritatemque docendi spectat, illis tantum fidem obedientiamque deberi intelligamus, qui ab episcopis legitime ordinati ac missi, sanam ecclesiæ doctrinam profitentur: ab aliis verò vt hostibus & pestibus sedulò caueamus.

C. Qua de re sapientissimè monet, atque hunc in modum docet antiquissimus Irenæus: Iis qui in ecclesia sunt presbyteris obaudire oportet, & qui successio-

1. Ecl. 7. d. Math. 10. d. Luc. 10. c. 105. 13. c. Chrysost. hom. 2. in 2. Tim. & 67. in gen. Orig. ho. 7. in Ezech. Bern. ser. 66. in can. Augu. epist. 137. b. Math. 23. a. Augu. ser. 49. de verbis Domini. Chrysost. hom. 85. in Ioan. c.

c. Lib. 4. c. 47. Vide eundem lib. 3. c. 2. & 3.

nem habent ab Apostolis, & qui cum episcopatus successione charisma veritatis acceperunt: Reliquos vero qui abstant a principali successione, quocunque loco colliguntur, suspectos habere, vel quasi haereticos & male sententiae, vel quasi scindentes & elatos. Nec multo post: Ab omnibus talibus abstinere oportet: adhaerere vero his qui Apostolicam, sicut praediximus, doctrinam custodiunt, & cum presbyterij Ordine sermonem sanum, & conuersionem sine offensa praestant, ad confirmationem & correctionem reliquorum. Haec Irenaeus ille, qui sancti Iohannis Evangelistae discipulum Polycarpum praepotorem audiuit. Nec aliter Tertullianus docet, qui haereticis hoc exprobrat, dicens: Ordinationes eorum temerariae, leues, & inconstantes. Nunc Neophytos collocant, nunc seculo obstrictos, nunc Apostatas nostros: ut eos gloria obligent, quia veritate non possunt. Nusquam facilius proficitur, quam in castris rebellium, ubi ipsum esse illic, promereri est. Itaque alius hodie Episcopus, cras alius: hodie Diaconus, qui cras lector: hodie presbyter, qui cras laicus. Nam & laicis sacerdotalia officia iniungunt. Hucusque Tertullianus, perpulchre nobis depingens non suam tantum, sed huius etiam aetatis praepoteros mores, & prophanos in turbandis sacris ordinandisque ministris conatus sectariorum ostendens.

Lib. de praescriptionibus aduersus haereticos.

f. Vide & Epiph. haer. 1. 4. & 49.

TESTIMONIA.

1. A. ECCLESIASTICI septimo: In tota anima tua time Dominum, & Sacerdotes illius sanctifica. In omni virtute tua dilige eum, qui te fecit, & ministros eius ne derelinquas. Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes.
 2. MATTHEI decimo: Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me misit.
 3. LUCAE decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui misit me.
 4. IOHANNIS decimo tertio: Amen amen dico vobis, qui accipit si quem misero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum qui me misit.
 5. CHRYSOSTOMI vs. homilia secunda in epistolam secundam ad Timotheum: Obedite praepositis vestris, & subditi estote illis, scientes quoniam ipsi vigilat pro animabus vestris quasi rationem reddituri. Nam dic, oro, ipse tanto periculo tui gratia subditus est: tu illi obtemperare deeres in his, quae tibi vtilia sunt? Etsi enim ille sua omnia rite disponat, quando tu minus recte vales, angoris vacuus esse non potest, cum duplex ab eo ratio sit exigenda. Iam vero considera, quantum periculi sit, per singulos subditorum discutit, rationemque pro omnibus reddere. Quantumvis illi honoris impendas, quantumlibet obsequij deferas, nihil his periculis referre poteris. Nam etsi animam ponas, ipse hoc pro te iugiter facit: etsi id minus hac in vita facit, quod persecutionis non adsit tempus, eam tamen periculo aeternae mortis exponit. Tu contra, neque ad verba vsque illi subijci vis. Hoc nempe est malorum omnium causa, quod rectorum auctoritas perijt, nulla iis reuerentia habetur, nullus honor, nullus metus. Obaudite, inquit, praepositis vestris, & subditi estote illis. At nunc peruersa & confusa sunt omnia. Neque istud praepositorum gratia dico. Quid enim illi de nostro honore lucrantur, nisi in quantum obtemperantes habebunt, idque pro vtilitate nostra? Hi enim licet honoren-

Heb. 13.

Contra eos qui obediunt sacerdotibus quantum malis, reculant.

tur, nihil ex eo honore in futurum lucrantur, maioremque damnationem inde suspiciunt. Etsi patitur iniurias, nihil ex eis detrimenti in futurum acquirunt immo & meritorum illis accedit cumulus atque defensio. Nostri denique causa cuncta illi faciunt. Nam siue honoratur a subditis, & hoc illis fieri iubet, quemadmodum dicebat Heli: Assumpti te de domo patris tui: Siue iniuriis afficiantur, hoc in se Deus ipse perpetitur, sicut ad Samuelem ait: Non te spreuerunt, sed me. Itaque illis contumelia lucrum, honor vero onus est: non ergo hac illorum gratia, sed vestri causa dico. Qui honorat sacerdotem, Deum quoque honorat: qui vero sacerdotem spernit, ad id sensum prolabitur, ut in Deum ipsum aliquando contumeliosus euadat. Qui vos, inquit, suscipit, me suscipit. Et sacerdotes, ait, eius in honore habete. Hinc Iudaei Deum spernere didicerunt, qui Moysen contempserunt: quia lapidibus illum impetebant. Nam qui pie sacerdoti afficitur, longe maiori pietate Deum reueretur. Etsi enim malus fuerit sacerdos quispiam, attedit Deus, quod sui gratia illum etiam, qui dignus honore non est, obsequijs foues, ipseque tibi praemia exoluet. Si enim qui prophetam in nomine prophetiae suscipit, mercedem prophetae accipiet: profecto & qui cedit obtemperat sacerdoti, mercede & sua non destituetur. Na si ubi de hospitalitate agitur tantum, ubi quae suscipis ignoras, tantum praemiorum accipis: si ei subiiciaris cui imperat Deus, non multo magis mercede donaberis? Super Cathedram, inquit, Moysi sederunt scribae & pharisaei: omnia ergo quaecunque dixerint vobis facere, facite, secundum autem opera eorum non faciatis. An ignoras quid sit sacerdos? Angelus utique Domini est. Non ex se ipso loquitur: si despicias, non illum despicias, sed Deum qui illum ordinauit. Sed vnde, inquires, constat Deum fuisse illius ordinationis authorem? Nempe nisi tu hanc habeas opinionem, spes tua inanis facta est. Nam si nihil per illum operatur Deus;

1. Reg. 4.

Num. 16.

Matth. 23.

Matth. 23.

Malachi. 2.

Deus, neque lauacrum habes, neque mysteriorum particeps es, neque benedictionibus fruieris. Non ergo Christianus es. Quid ergo? Deus omnes ordinat, etiam indignos? Non omnes quidem ille ordinat, per omnes tamen ipse operatur, salutem populi moliens, non illorum intuens merita. Nam si per asine os, si per Balaam scelestum hominem, populi causa locutus est: multo magis loquitur per sacerdotem, plebis suae gratia. Quid enim non agit Deus salutis nostrae causa? quid non loquitur? per quem non operatur? Si enim per Iudam operatus est, & per prophetas quibus dicturus est, Non noui vos, discedite a me qui operamini iniquitatem: perque illos qui demones in nomine suo eiecerunt: non magis per sacerdotes diuino ministerio famulantes operabitur? Namque si praepositorum vitas discutere pergitur, ipsi doctores nostros ordinare contendimus, peruersoque ordine naturali, quae supra sunt, infra esse volumus, ut superius pedes, inferius vero sit caput. Audi quid Paulus dicat: Mihi autem pro minimo est, ut a vobis iudicem, aut ab humano die, & iterum: Tu quid iudicas fratrem tuum? Si fratrem iudicare non expedit, quanto minus magistrum? Nam si quidem hoc statuit Deus, bene facis, peccasque non facias: sin vero contraria praecipit, noli praesumere, neque ea coneris quae super te sunt. Insurrexerunt aduersus Aaron post vituli formatam effigiem Chore, Dathan, & Abiron. Quid ergo? Nonne illi periere? Quilibet, quae ad se pertinent, sollicitus curet. Nam si quidem fidei dogma peruertat, etiam si Angelus sit, obaudire noli: sin vero recte docet, noli vitare, sed verbis intendere. Habes Paulum verbis te operibusque moderantem. Non distribuit pauperibus, inquires, non bene dispensat Ecclesiae res. Vnde tibi id constat? Noli illum culpae, antequam discas. Reatum caue. Plurima quippe ex simplici suspitione iudicantur. Imitare Deum tuum, audi ipsum dicentem: Descendens videbo, si secundum clamorem suum consummantur: sin autem, ut sciam. Quod etsi didicisti, & examinasti, & vidisti, iudicem sustine. Noli praeripere Christi iudicis ordinem: illius est munus ista discutere, non tuum. Tu seruus vltimus, non Dominus es. Ouis ipse es, pastorem noli curiosius discutere, ne eius quoque criminis reus tenearis, quo illum accusare praesumas. Et quo modo, inquires, id mihi dicit, quod ipse non facit? Non tibi ipse dicit: nam si illi obtemperas, mercede priuaris: Christus haec admonet. Plus aliquid dicam, ne Paulo quidem obedire oportet, si quid dixerit proprium, si quid humanum, sed Apostolo Christum in se loquentem circumferenti. Non igitur aliena iudicemus, sua quisque discutiat, vitamque; dijudicet suam. At debet ille, inquires, melior esse quam ego. Cur obsecro? Quia sacerdos est. Et quidnam habet ille amplius quam tu? non labores, non angustias, non aeternas? Debet esse te melior? Quid ergo? Nisi sit melior, te ipsum perdis ac perimis. Sunt verba ista plena arrogantiae. Vnde enim nostri illum te non esse meliorem? Furatur, inquires, & sacrilegus est. Vnde hoc nostri, o homo? cur te ipsum per precipitia impellis? Nempe si quis dixerit, ille puram habet, quamuis id scias, aurem obruis: & si arguere possis, protinus resillis, teque scire dissimulas, nolens gratis subire periculum. Quid ergo hoc in loco periculum minimè necessarium suscipis? Non

Num. 21.

Psalm. 6. Matth. 7.

1. Cor. 4. Rom. 14.

Num. 16.

si fidei dogma peruertant, non audiendi.

Obsecro: vobis respondet.

Matth. 23.

careret reatu haec verba. Audi quid dixerit Christus: Dico autem vobis, quod omne verbum quodcumque loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Cur te ipsum quouis arbitraris esse meliorem? Cur non ingemiscis, ac pectus tundis, atque in humum respicis, imitando felicem publicanum? Etsi melior sis, hac facta existimatione tua cuncta perdidisti. Melior es? tace, ut persistas esse melior: quod si loquaris, omnia exinanisti. Site putas esse, desisti: si non putas, multum sanè profecisti: Si enim qui peccator aduenerat, ubi confessus est, iustificatus descendere meruit, qui peccator non est, & esse se putat, quid (oro) non lucrabitur? quantum ex ea humilitate suis adiciet commodis? Vitam tuam diligentius discute. Audi quid dicat admodum Paulus: Opus autem suum probet unusquisque, & tunc in semetipso quantum habebit gloriam, & non in altero. Nam dic, oro, si saucius proficiscaris ad medicum, num omnia cura vulneris tui, studiose medicum percontaris, vulnus ille habeat necne? An verò & si ille sit saucius, vulnus tuum idcirco non curas, discisque sanum illum esse oportuit, medicum cum sit? Quando verò sanus medicus non est, abscedo, vulnus mecum insanabile referens? Nunquid enim si sacerdos malus sit, inde solatiū capiet subditus? Nihil minus. Ceterum dabit ille quidem scelerum suorum debitas poenas: dabis autem & tu tuorum criminum poenas. Reueremur diem illam, qua illuminati ab illis sumus. Patrem qui habet, etsi mille patiat incommoda; omnia patris reuerentia conteget. Noli enim, inquit, gloriari in ignominia patris tui: neque enim tibi gloria quam probum est. Et si sensum amiserit, veniam habe: longè haec magis in patre spirituali dicenda sunt. Reuerere illum, quod tibi diebus singulis diuina ministrat; scripturas relegi facit, tui gratia exornat domum, propter te vigilat, propter te vota persoluit, pro te Deum precaturus adibat, tui causa preces exoluit, pro te apud illum religio cultusque & obsequium est, pro te ista omnia. Reuerere haec ergo, atque considera, accede ad ea summa cum reuerentia. At malus ille est, & hoc ad te quid? Nunquid enim qui malus non est, ipse tibi magna ista & diuina largitur? Absit. Fides enim tua ad omnia valet, neque tibi iustus quispiam proderit, nisi ipse fidelis sis, neque nocebit malus, si fueris ipse fidelis. Per vaccas in arca operatus est Deus, cum populum saluare vellet: num enim sacerdotis vita, num virtus tantum conferre potuisset? Non possunt quae Deus ipse largitur, veluti sacerdotali virtute perfici: omnia quippe diuinae sunt gratiae. Huius tantum munus, aperire os: ceterum cuncta Deus operatur. solum iste tantummodò implet. Intuere quantum inter Ioannem & Iesum interest, & audi dicentem Ioannem: Ego opus habeo à te baptizari. & Non sum dignus soluere ipsius corrigia calcamenti. Sed tamen cum tantum interest, descendit spiritus, què non habebat Ioannes. De plenitudine enim, inquit, ipsius nos omnes accepimus. Prius tamen quam baptizaretur, non ille descendit, neque Ioannes illum descendere fecit. Cur ergo istud sit? Ut scias sacerdotem solum implere tantummodò. Nemo homo tantum distat ab homine, quantum à Christo Ioannes. Descendit tamè spiritus, ut discas Deum omnia operari, Deum omnia facere. Volo quiddam adicere planè mirabile,

Matth. 23.

Galat. 6.

Egregia similitudo.

Ecclesi. 3.

Deus per magister etiam operatur. Nota.

1. Reg. 6.

Matth. 23. Luc. 11. Ioan. 1.

Ioan. 1.

& nolite mirari, neq; turbemini. Quid verò istud est? Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusvis meriti sacerdotes offerat, eadem est, quã dedit Christus ipse discipulis, quãque sacerdotes modò quoque conficiunt. Nihil habet ista quã illa minus. Cur id? Quia non hãc sanctificat homines, sed Christus, qui illam antè sacrauerat. Quemadmodum enim verba quæ locutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdotes nũc quoque pronuntiant: ita & oblatio eadem est, eademque baptismi ratio est: ad eò omnia in fide consistunt. Cornelium spiritus repente repleuit, quia prius ipse alacritate voluntatis ostēderat, fidemque plenissimè deuotionis obtulerat. Et hoc igitur Christi corpus, & illud est: qui autem hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Christum esse, qui nunc etiam adest atque operatur.

Act. 10.

6. IDEM homilia sexagesima quinta in Genesim: Hoc mandatum posuit Ægyptiis Ioseph, vt ita tributum penderent Pharaoni, excepta sola Sacerdotum terra. Audiant qui nunc viuunt, quantam olim sacerdotum Idolorum curam habuerint, & discant, vt vel saltem parem habeant honorè his, quibus * omnium Dei ministerium creditum, & sacerdotio insigniti sunt, Si enim errantes illi, & tãtam idolorum curam habentes, quia ex hoc putabant idola magis coli, si ita eorum ministros colerent: quanta non condemnatione digni, qui nunc imminuunt, quod ad illorum spectat cultum? An nescitis, quòd honor ad Deum ipsum pertinet? Nè igitur respicias eũ cui honor confertur. Non enim propter illum debes quod tuũ est facere, sed propter illum cuius sacerdos est, vt & ab illo retributiones vbertim accipias. Et paulò post: Nè igitur simus deteriores infidelibus, qui propter idolorũ errorem adhuc tantum cultum exhibent illorum famulis: sed quantum distat error & veritas, tantũ distat & illorum, & Dei sacerdotes. Tam excellentem igitur & honorè inpendere debemus, vt multò plures è supernis nobis retributiones accrescãt.

Gen. 46.

Idololatæ quantum honorem detulere sacerdotibus suis, for. omne

7. ORIGENES homilia septima in Ezechielem: Plus hi qui sunt in medio, oppugnãtur ab inimico, vt per ruinam inuis hominis, quæ celari nõ potest, omnibus scandalũ fiat, & impediatur fides per conuersationem pessimam clericorum. Omnia, vt diximus, Diabolus operatur, & ea quæ videntur esse bona, nec sunt, & ea quæ per naturam suam mala sunt, omnia aduersum humanam cõmentatur animam. Vnde qui curam habet vitæ suæ, neque mansuetudine hæreticorum capitur, ad consentiendum doctrinæ eorum, neque meis delictis qui videor in Ecclesia prædicare, scãdalizabitur: sed ipsum dogma considerans, & pertractans Ecclesiæ fidem, à me quidem auersabitur, doctrinam verò suscipiet secundum præceptum Domini, qui ait: Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei. Omnia quæcũque vobis dicunt, audite & facite, iuxta opera autem illorum nolite facere: dicunt quippe & non faciunt. Iste sermo de me est, qui bona doceo, & contraria gero, & sum sedens super Cathedram Moysi quasi scriba & phariseus. Præceptum tibi est, o popule, si non habueris accusationem doctrinæ pessimæ, & alienorum ab Ecclesia dogmatum, cõspexeris verò meam culpabilem vitam, atque peccata, vt non habeas iuxta dicentis, ipse tuam instituere, sed ea facere quæ loquor. Nullum

Matth. 23.

Malæ vitæ doctores audiendi, non imitandi sunt, sed Christus & sancti.

Cut diabolus opera tantopere impugnantur illi, qui alii præiungunt & populum docent.

imitemur, & si volumus imitari quempiam, propositus est nobis ad imitandum Christus Iesus. Descripti sunt Actus Apostolorum, & prophetarum gesta de sacris voluminibus agnoscimus: illud exemplar firmum est, illud propositum solidum, quod qui sequi cupit, securus ingreditur. Si verò querimus nobis culpabiles ad æmulandum, vt cum dicamus, ille docet, & his quæ docet, facit ipse contraria: aduersum præceptũ Domini facimus, qui mandauit doctrinam magistrorum magis confiderari debere, quã vitam.

8. BERNARDVS sermone sexagesimosexto in Cantica: Iam verò qui Ecclesiam non agnoscunt, non est mirum si ordinibus Ecclesiæ detrahunt, si instituta non recipiunt, si sacramenta contemnunt, si mandatis non obediunt. Peccatores, inquit, sunt Apostolici, Archiepiscopi, Episcopi, Presbyteri, ac per hoc nec dandis nec accipiendis idonei sacramentis. Nunquã verò duo ista conuenient, Episcopum esse, & peccatorem? Falsum est. Episcopus erat Caiphas, & tamen quantus peccator, qui in Dominum mortis dictabat sententiam? Si neges Episcopum, arguet te testimonium Ioannis, qui eum in testimonium sui pontificatus etiã prophetaisse refert. Apostolus erat Iudas, & licet auarus & sceleratus, electus à Domino. An tu de illius Apostolatu dubitas quem Dominus elegit? Nõne ego, inquit, vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Audis eundem electum Apostolũ, & extitisse diabolum, & negas posse esse Episcopũ qui peccator est? Super Cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisei, & qui non obediẽrunt eis tanquam Episcopis, inobediẽtiæ rei fuerunt etiã in ipsum Dominum præcipientem & dicentẽ: Quæ dicunt, facite. Patet, quãuis scribæ, quãuis pharisei, quãuis videlicet maximi peccatores, propter Cathedram tamen Moysi ad eos quoque nihilominus pertinere quod item dixit: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.

Episcopi & presbyteri malis authoritatibus dignitate tinent.

Ioan. 11. Act. 1. Ioan. 6.

Matth. 23.

Luc. 10.

Quia alii Episcopi, clerici, monachi aut iudicium niales mali sunt, oēs mali esse credunt maleuoli homines.

Nota veteris Hæreticorum artem diligen-

Christus fides fecit securos de malis discipulorum.

Matth. 23.

1. Cor. 9.

9. A VG VSTINVS epistola centesima trigesima septima ad Hipponenses: Ad quid enim aliud sedent isti, & quid aliud captãt, nisi vt quisquis Episcopus vel clericus vel monachus vel sanctimonialis deciderit, omnes tales esse credant, sed nõ omnes posse manifestari? Et tamen etiam ipsi, cum aliqua maritata inuenitur adultera, nec proiciunt vxores suas, nec accusant matres suas. Cũ autem de aliquibus qui sanctum nomen profitentur, aliquid criminis vel falsitatis sonuerit, vel veri patuerit, instant, satagunt, ambiunt, vt de omnibus hoc credatur. Et post pauca: Hæretici non habent quod in causa suã diuisionis defendant, non nisi hominum crimina colligere affectant, & ea ipsa plura falsissimè iactant, vt quia ipsam diuinã scripturã veritatem, qua vbique diffusa Christi Ecclesia commendatur, criminari & obscurare non possunt, homines per quos prædicatur, adducant in odium, de quibus & fingere quicquid in mentẽ venerit, possunt. Vos autem nõ ita didicistis Christum, si tamen illum audistis, & in illo docti estis. Ipse quippe fideles suos securos fecit etiam de dispensatoribus malis, mala sua facientibus, & bona eius loquentibus, vbi ait: Quæ dicunt, facite: quæ autẽ faciunt, facere nolite: dicunt enim, & nõ faciunt. Orate quidem pro me, nõ fortè aliis prædicãs, ipse reprobis inueniar. Veruntamen cũ gloriãmini, non

Vbiq; mali cum bonis coniuncti. Gen. 9.

Genes. 21.

Malach. 3.

Gen. 49.

1. Reg. 13. 2. Reg. 13.

1. Cor. 7.

Philipp. 2.

Ioan. 14. Apoc. 14.

Ioan. 11. Act. 1. Ioan. 6.

Matth. 23.

Philipp. 1.

Matth. 23. Cathedram Moysi quatenus dicatur.

Ephes. 2.

Boni laici officium.

Matth. 23.

non in me, sed in Domino gloriemini. Quantumlibet enim vigilet disciplina domus meæ, homo sum, & inter homines viuo: nec mihi arrogare audeo, vt domus mea melior sit, quã arca Noë, vbi tamen inter octo homines, reprobis vnus inuentus est. Aut melior sit quã domus Abraham, vbi dictum est, Eice ancillam & filium eius: Aut melior sit quã domus Isaac, cui de duobus geminis dictum est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui: Aut melior sit quã domus ipsius Iacob, vbi lectũ patris filius incestauit: Aut melior sit quã domus ipsius Dauid, cuius filius cum sorore concubuit, cuius alter filius contra patris tam sanctã mansuetudinem rebellauit: Aut melior quã cohabitatio Pauli Apostoli, qui tamen si inter omnes bonos habitaret, non diceret quod superius commemorauit, Foris pugna, intus timores: nec diceret, cũ de sanctitate & fide Timothei loqueretur: Neminem habeo, qui germanè de vobis sollicitus sit. Oēs enim sua quærun, non quæ sunt Iesu Christi. Aut melior quã cohabitatio ipsius Domini Christi, in qua vndecim boni, perfidum & furem Iudam tolerauerunt: Aut melior sit postremò quã cælum, vnde angeli ceciderunt.

10. MATTHÆI vigesimotertio: Super Cathedram Moysi, &c. vt in textu.

11. A VG VSTINVS quadragesimonono sermone de verbis Domini: Diligendus est pastor, tolerandus est mercenarius, cauendus est latro: Sunt homines in ecclesia, de quibus dicit Apostolus, qui ex occasione euangelizant, quærentes ab hominibus commoda sua, siue pecuniaria, siue honorũ vel laudis humanæ. Quomodo libet volentes accipere munera euangelizant, & non tam salutẽ eius quærun, cui annunciant, quã modicum suum. Ille autem qui audit salutem ab eo, qui non habet salutem, si ei crediderit quem ille annunciat, neque in illo spem posuerit, per quem illi annunciat salus: qui annunciat, habebit detrimentum: cui annunciat, habebit lucrum. Habes Dominum dicentem de phariseis, Cathedram Moysi sedent. Non eos solos significabat Dominus, quasi verò eos qui crederent in Christum, ad Iudæorum scolum mitteret, vt ibi discerent, quemadmodum iter sit ad regnum cælorum? Nõne idẽ Dominus venit, vt instrueret Ecclesiam, ipsosque Iudæos benè credentes, & benè sperantes, & benè diligentes segregaret, tanquam frumenta à paleis, & faceret vnum parietem circumfisionis, cui coniungeretur alius paries ex præputio gentium, quibus duobus parietibus de diuerso venientibus esset ipse lapis angularis? Et post pauca: Sed nomine Phariseorum & scribarum significauit quosdã in ecclesia sua futuros, qui dicerent, & non facerent. Se autem figurauerat in persona Moysi: Etenim personam eius gerebat Moyses. Iterum post pauca: Laicus qui vult benè viuere, cũ attenderit clericum malum, quid sibi dicit? Dominus dixit, Quæ dicunt, facite: quæ faciunt, facere nolite. Ambulabo viam Domini, non sequar eius mores. Audiat ab illo, non verba ipsius, sed Dei. Sequar Deum, sequatur ille cupiditatem suam. Quia si voluero apud Deum sic me defendere, vt dicam: Domine, vidi malè viuentem illũ Clericũ tuum, & idẽ malè vixi: nõne mihi dicturus est, Serue nequã, nõn à me audieras, Quæ dicunt facite, quæ autẽ faciunt, facere nolite? Malus autẽ

laicus infidelis, non pertinens ad gregẽ Christi, nõ pertinet ad frumentum Christi, qui tanquã palea in area toleratur, quid sibi dicit, quando cõperit illũ arguere verbũ Dei? Exi: quid mihi loqueris? Ipsi Episcopi, ipsi Clerici non illud faciunt, & me cogis vt faciam? Quærit sibi non patronũ ad causam malã, sed comitẽ ad pœnã. Nam nunquã eum ille defensusus est in die iudicij, quemcũque malum voluerit imitari. Quomodo enim Diabolus omnes quos seducit, non seducit cum quibus regnet, sed cum quibus damnatur: sic omnes qui sequuntur malos, comites sibi ad gehennã quærun, non patrocinia ad regna cælorum.

Malorum laicorum cõmunicatio.

Ioan. 20.

Hebr. 13.

Sacerdotum dignitas cura periculo coniuncta.

Ibidem.

Matth. 23.

Super Cathedram Christi sedent Sacerdotes, & audient, quãuis sint mali. 2. Cor. 5.

Matth. 7. Lu. 6.

Num. 22. & sequent.

12. CHRYSOSTOMVS homilia octogesima quinta in Ioannem: Magna dignitas Sacerdotum. Quoruncũque remiseritis, inquit, remissa sunt peccata. Quamobrem Paulus dicebat, Obedite Præpositis vestris, & subiaceate eis, vt maximum ipsis habeatis honorem. Tu enim rem tuam curas: quam si benè ordinãris, nulla tibi alia sollicitudo impendet. Sacerdos si vitam disposuerit, tuam autem non diligenter curauerit, cum impiis in gehennam detrudetur? Aut melior sit non propriis actionibus, sed nostris damnatur, nisi omnia quæ ad se spectãt, efficiat. Cũ igitur periculi magnitudinẽ videatis, multa eos beneuolentia prosequamini: quod & Paulus significauit, dicens: Ipsi peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddaturi: idcirco maxime colendi sunt. Quod si eis insultabit, neque vestra benè disponetis. Intellige quid de Iudæis inquit Christus: Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei: omnia quæcũque dixerint vobis vt faciatis, facite. Nunc non est dicendum, super Cathedram Moysi, sed super Cathedram Christi sederunt sacerdotes. Eius enim acceperunt doctrinam. Quare Paulus inquit: Pro Christo legatione fungimur, tanquã Christo exhortante per nos. Nõne videtis seculi principibus omnes subesse, & sæpè genere, vita, & prudentia potioribus deteriores præponi? Nihilominus principis, qui eos præposuit reuerentiã, nihil, quales illi sint, cogitant. Quod si homo aliquem constituerit, tantus sibi metus: si Deus quem constituit, despiciamus, maledicimus, innumeris afflicimus contumeliis: & cũ fratres nostros iudicare prohibeamur, cõtra Sacerdotes linguam acuumus. Quãnam hæc digna excusatione, cũ in oculo nostro trabem non videmus, festucã in proximi oculo acruis censemus? Nescis grauius te tibi iudiciũ præscribere, cũ ita alium iudicas? Hæc dico, non quòd indignos ad Sacerdotium assumi probẽ, sed miserecens, & lacrymans. Non tamen propterea à subditis iudicandi sunt, etiam si malè & vitiosè viuere, & non facerent. Tu autem si tibi consulis, nihil in his quæ illis à Deo commissa sunt, damni accipies. Nam si asinum loqui fecit, & per vatem benedictiones spiritales largitus est, & in muto ore, & lingua immunda Balaam, propter offendentes Iudæos operatus est: multò magis propter vos fideles, etiam si prauis sint sacerdotes, Deus omnia per eos perficiet, & mittet Spiritum sanctum.

1. C. IRENEVS contra hæreses libro quarto, capite quadragesimotertio: Eis qui in Ecclesia sunt Presbyteris, &c. vt in textu.

2. IRENEVS libro tertio, capite secundo: Cũ autem ad eã iterum traditionem quæ ab Apostolis,

quæ per successiones presbyterorum in Ecclesiis custoditur, prouocamus eos qui aduersantur Traditioni, dicent se non solum presbyteris, sed etiam Apostolis existentes sapientiores, synceram inuenisse veritatem.

3. E T capite tertio, vt supra de Præceptis Ecclesiæ, quæstione nona, B. testim. tertio.

4. I T E M libro quarto, capite quadragesimo-

quarto: Ab omnibus igitur talibus abstinere oportet, & c. vt in textu.

5. TERTULLIANVS de præscriptionibus hæreticorum: Ordinationes eorum, & c. in textu.

6. EPIPHANIVS hæresi quadragesimæ secunda & quadragesimæ nona, vt supra, quæstione secunda, C. testim. quinto & sexto.

VIII.

Quæ virtus est huius Sacramenti, & quis effectus?

A. Eximia certè virtus est, & effectus multiplex. Nam qui septem his Ordinibus, quos diximus, ritè initiantur, Dei consequuntur gratiam & potestatem spiritualem, vt quæ ad Ordinum ipsorum functiones proprias pertinent, salubriter exequantur, ac inter Deum Deique populum idonei ministri sint constituti. Vnde Ambrosius: In loco Ordinis officij Ecclesiastici positus, gratiam habet, qualisuis sit, non vtique propriam, sed Ordinis per efficaciam Spiritus sancti.

B. Habent præterea iidem ordinati certum ex eo & illustre testimoniū, quo se ministeriaque sua cōmendant, & comprobent aliis. Ità fit, vt iis Ordinibus insigniti, & in ministeria Ecclesiæ segregati, rectè cognoscantur, & suo in loco habeantur, meritoque honorentur, Væ autem iis, quos non Aaronis à Deo vocati exemplum impellit, sed nouandarum rerum studiū ac animi tumor ad instar Ozix Regis, ad Sacerdotalis dignitatis munera quomodocunque occupanda ac arripienda præcipitat. In quos Diuinus ille sermo rectè competit: Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant.

C. Et hos non Ecclesiæ ministros habendos, sed vt i fures, latrones, vulpes, canes & lupos cauendos esse scriptura monet: quoniam illi non per ostium ingrediuntur, sed aut propria temeritate, aut propter magistratus dūtātā ciuilib vel turbæ popularis fauorem, ecclesiastica munia sibi sumunt, absque legitima quidem vocatione & ordinatione in sacra illa munia inuolantes. Quomodo autem prædicabunt, nisi mittantur? vt segregatus ille in ministerium Paulus inquit.

D. Certè Ordine confuso, & sublato Sacerdotio, Ecclesiastica corrumpitur Hierarchia, quæ tum ex Presbyteris & aliis ministris, tum verò ex Episcopis rectè ordinatis cōstat: nec esset Ecclesia, quod dicitur, castrorū acies ordinata, nec veri & legitimi Ecclesiæ ministri internoscerentur: præterea docendi munus & autoritas vilesceret, Sacramentorum dispensatio infidè præpositè, quæ curaretur, ac vana etiam foret: functiones demum Ecclesiasticæ perturbarentur, atque sicut res nunc ipsa nimium docet, noua, falsæque doctrinæ per novos istos falsosque sponsæ ministros glifcerent: vnde grauib etiam & exitalibus motibus, quos experimur, identidem Ecclesia concuteretur. Quapropter Apostolus Paulus non modo gradus ministrorum in Ecclesia diuersos posuit, verum etiam quàm salutare ac necessarij essent, adiunxit, vt affirmet diuinitus eos esse datos Ecclesiæ, quemadmodum antea dictum fuit, Ad consummationem Sanctorū, n opus ministerij, in adificationem corporis Christi, & vt iam non simus paruuli fluctuantes,

a Conc. Florent. & Trident. & Aug. li. 2. contra epistolā Parmeniani, ca. 13. & Greg. in ca. 10. li. 1. Reg.

In ca. 12. ad Cor.

c Acto. 6. b e 13. a 14. d 15. a g 1. Tim. 4. d Tit. 1. b Cypri. epist. 76.

d Num. 16. e Heb. 5. b 1. Paralip. 13. e 2. Reg. 6. a b 2. Par. 16. c d

e Hier. 23. d 14. c 17. c 19. b

f Ioan. 10. a Cant. 2. d Acto. 20. f Matth. 7. c

g Trident. sess. 23. ca. 4.

h Laod. can. 13.

* Rom. 10. c 1. Acto. 13. a

k Vide Leonē epist. 87. ad episcopos Africanos, & Gregorium, lib. 4. epist. 72. Dionys. in lib. de eccl. hierarch. ca. 5. 1. Cant. 6. a

m 1. Cor. 12. d

n Ephes. 4. c

fluantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem oris.

E. Et est profectò illustris hæc nota Ecclesiæ, multoque certissima, quòd videmus perpetuam illam, nullaque hætenus ætate interruptam Episcoporum ac legitimorum in ea ordinum successionem, quos Deus in ea ad huius regni sui gubernationem integram collocauit. Eoque magis ministrorum isthæc institutio, tanquàm nexus firmissimus Ecclesiæ, & conseruandæ vnitatis pulcherrimum vinculum, sedulò retinenda. & in malis etiā Ecclesiæ ministris (vt diximus) propter Diuinam ordinationem est vsque honoranda. Quod Augustinus intelligens, In illum, inquit, ordinem Episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro vsque ad Anastasium, qui nunc in eandem Cathedram sedet, si quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præiudicaret Ecclesiæ & innocentibus Christianis: quibus Dominus prouidens, ait de præpositis malis: Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite. Hæc Augustinus.

TESTIMONIA.

1. A. CONCILIUM Florentinum: Effectus Sacramenti Ordinis, est augmentum gratiæ, vt quis sit idoneus minister.

2. CONCILIUM Tridentinum sessione vigesima tertio, capite tertio & canone tertio, vt supra quæstione prima. A. testim. nono.

3. AVGVSTINVS libro secundo contra epistolam Parmeniani, vt supra ibidem, testim. primo.

4. GREGORIVS Magni in caput decimum libri primi regum.

5. E T Ambrosius in duodecimum prioris ad Corinthios, vt supra, quæstione prima, A. testimonio quinto & decimo.

5. B. ACTORVM sexto: Elegerunt Stephanum virum plenum fide & Spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum aduenam Antiochenum. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum: & orantes, imposuerunt eis manus. Stephanus autem plenus gratia & fortitudine, faciebat prodigia & signa multa in populo. Surrexerunt autem quidam de synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenenorum, & Alexandrinorum, & eorum qui erant à Cilicia & Asia, disputantes cum Stephano. Et non poterant resistere sapientiæ & spiritui qui loquebatur.

2. E T capite decimo tertio: Ministrantibus autè illis Domino & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi à Spiritu sancto, abierunt, Seleuciam, & inde nauigauerunt Cyprum. & cum venissent Salaminam, præiudicabant verbum Dei in synagogis Iudæorum.

3. I T E M decimo quarto: Reuersi sunt (Paulus & Barnabas scilicet) Lystram, & Iconium. & Antiochiam, confirmantes animos discipulorum. Et cū constituisset illis per singulas ecclesias presbyteros, & orassent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino.

4. E T decimo quinto: Facta ergo seditione non

minima Paulo & Barnabæ aduersus illos, statuerunt vt ascenderent Paulus & Barnabas, & quidam alij ex alijs, ad Apostolos & Presbyteros in Ierusalem super hac quæstione. Ibidem: Perambulabat autè (Paulus) Syriam & Ciliciam, cōfirmans ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & seniorum.

5. P R I O R I S ad Timotheum quarto. Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per Prophetiam, cum impositione manuum presbyterij.

6. A B Titum primo. Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ defunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

7. CYPRIANVS epistola septuagesima sexta ad Magnum: Si apud Nouatianum est Ecclesia, apud Cornelium non fuit. Si verò apud Cornelium fuit, qui Fabiano Episcopo legitima ordinatione successit, & quæ præter sacerdotij honorem, martyrio quoque Dominus glorificauit, Nouatianus in Ecclesia non est, nec Episcopus, computari potest, qui Euangelica & Apostolica traditione contempta nemini succedes, à seipso ortus est: habere nanque aut tenere Ecclesiam nullo modo potest, qui ordinatus in Ecclesia non est. Foris enim non esse Ecclesiam, nec scindi aduersum se, aut diuidi posse, sed inseparabilis atque indiuiduæ domus vnitatem tenere, manifestat scripturæ diuinæ fides, cū de sacramento paschæ & agni, qui agnus Christum designabat, scriptum sit: In domo vna comedetur, non eiicietis de domo carnè foras. Quod item circa Raab, quæ ipsa quæque typū portabat Ecclesiæ, expressum videmus, cui mandatur & dicitur: Patrem tuum, & matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad te ipsam in domum tuam, & omnis qui exierit ostium domus tuæ foras, reus sibi erit, Quo sacramento declaratur, in vnam domum solam, id est, in Ecclesiam victuros, & ab interitu mundi euasuros: colligi oportere. Quisquis autè de collectis foras exierit, id est, si quis quamuis in Ecclesia gratiam consecutus recesserit, & ab Ecclesia exie-

o Irenæ. li. 3. c. 3. & li. 4. ca. 43. Optatus. li. 2. contra Donat. Aug. epist. 167. & 42. Itè; contra epist. Fundamen. ca. 4. Et in epist. contra patrem Donati. Tertull. de præscr. hæret. p. Epist. 167. Vide eundem lib. 2. contra literas Perilliani, cap. 51.

Lib. 1. epist. 6.

Nemini succedes Nouanus à seipso ortus est.

Exod. 12.

1. Cor. 12.

Tit. 3.

rit, reum sibi futurum, id est, ipsum sibi quod peccat imputaturum. Quod Apostolus Paulus explanat, docens & præcipiens hæreticum vitandum esse, vt peruersum & peccatorem, & à semetipso damnatum. Hic est enim qui reus sibi erit, non ab Episcopo eiectus, sed sponte de Ecclesia profugus, & hæretica præsumptione à semetipso damnatus. Et idcirco Dominus insinuans nobis vnitatem, de Diuina autoritate venientem ponit & dicit: Ego & pater vnum sumus: ad quam vnitatem redigens Ecclesiam suam, denuò dicit: Et erunt vnus grex & vnus pastor. Si autem grex vnus est, quomodo potest gregi annumerari, qui in numero gregis nõ est? aut pastor haberi quomodo potest, qui (manente vero pastore, & in Ecclesia Dei ordinatione succidanea presidente) nemini succedens, & à seipso incipiens, alienus sit & prophanus, Dominicæ pacis ac diuinæ vnitatis inimicus, non habitans in domo Dei, id est, in Ecclesia Dei, in qua non nisi concordēs atque vnanimēs habitant? loquente in Psalmis Spiritu sancto & dicente: Deus qui habitare facit vnanimēs in domo. Ibidem: Quod verò eundem quem nos Deum Patrem, eundem Filium Christum, eundem Spiritum sanctum nõsse dicuntur, nec hoc adiuuare tales potest. Nam & Chore & Dathan & Abiron cum sacerdote Aaron & Moysē eundem Deum nouerant, pari lege & religione viuētes, vnum & verum Deum, qui colendus atque inuocandus fuerat, inuocabāt. Tamen quia loci sui ministerium transgressi contra Aaron sacerdotem, qui sacerdotium legitimum dignatione Dei atque ordinatione perceperat, sacrificandi sibi licentiam vindicauerunt, diuinitus percussis pœnas statim pro illicitis conatibus penderunt, nec potuerunt rata esse & proficere sacrificia, irreligiosè & illicitè contra ius diuinæ dispositionis oblata. Thurbula quoque ipsa, in quibus incensum illicitè fuerat oblatum, nõ in vsu de cætero essent sacerdotibus, sed potius indignationis & vltionis diuinę memoriã corrigendis posteris exhiberēt, iussu Domini conflata, atque igne purgata, in laminas durciles producuntur, & affiguntur altari, secundum quod loquitur scriptura diuina: Memoriale, inquit, filiis Israël, vt non accedat quisquam alienigena, qui non est ex semine Aaron, imponere incensum ante Dominum, vt non sit sicut Chore. Et tamen illi schisma non fecerant, nec fors egressi contra Dei sacerdotes imprudēter atque hostiliter rebellauerant, quod nunc hi Ecclesiam scindentes, & contra pacem atque vnitatem Christi rebelles, cathedram sibi constituere, & primatum assumere, & baptizandi atque offerendi licentiam vendicare conantur. Quomodo proficere, quæ agunt, aut impetrare aliquid illicitis conatibus de Deo possunt, qui contra Deum, quod eis non licet, moliuntur? &c. Atque vt magis intelligi posset contra huiusmodi audaciam, quæ sit sententia diuina, inuenimus in tali facinore non solum duces & authores, sed & participes pœnis destinari, nisi se à communione malorum separauerint, præcipiente per Moysen Domino & dicente: Separamini à tabernaculis hominum istorum durissimorum, & nolite tangere ab omnibus quæ sunt eis, ne simul pereatis in peccato eorum, & quod comminatus per Moysen Dominus fuerat, impleuit vt quisquis à Chore & Dathan & Abiron non se separasset, pœnas statim pro-

Ioan. 10.

Ibid. m.

Ordinatio succidanea.

Psal. 67. Non est factis de Deo idem sentire quod Ecclesia. Num. 16.

Alieno officio sese immiscentes.

Exod. 28.

Nam. 16.

impia communione persolueret. Quo exemplo ostenditur & probatur, obnoxios omnes & culpæ & pœnæ futuros, qui se schismaticis contra præpositos & sacerdotes irreligiosè temeritate miscuerint. Sicut etiam per Osee Prophetam Spiritus sanctus contestatur & dicit: Sacrificia eorum tanquam panis luctus: omnes qui manducant ea, contaminantur. Docens scilicet & ostendens, omnes omnino cum authoribus supplicio coniungi, qui fuerint eorum peccato contaminati. Quæ ergo apud eos merita esse circa Deum possunt, quibus supplicia diuinitus irrogantur?

8. NUMERORVM decimosexto, de seditione Chore loquens: Dirupta est terra sub pedibus eorum: & aperiens os suum, deuorauit illos cum tabernaculis suis & vniuersa substantia eorum, defeceruntque viui in infernum, operiti humo, & perierunt de medio multitudinis. At verò omnis Israël qui stabat per gyrum, fugit à clamore pereuntium, dicens: Nè fortè & nos terra deglutiat. Sed & ignis egressus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros qui offerebant incensum.

9. AD HEBRÆOS quinto: Nec quisquã sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron.

10. PRIMIPALIPOMENON decimotertio: Congregauit Dauid cunctum Israël, à Sihot Ægypti vsque dum ingrediariis Emath, vt adduceret arcã Dei de Cariathiarim. Et ascendit Dauid & omnis vir Israël ad collem Cariathiarim, qui est in Iuda, vt afferret inde arcam Domini Dei sedentis super Cherubim, vbi inuocatum est nomen eius. Imposueruntque arcam Dei super plaustrum nouum, de domo Abinadab. Oza autem & fratres eius minabant plaustrum. Porrò Dauid & vniuersus Israël, ludebant coram Deo omni virtute, in canticis & citharis, & Psalteriis, & tympanis, & cymbalis, & tubis. Cùm autem peruenissent ad arcem Chidon, tetendit Oza manum suam, vt sustentaret arcam, hos quippe lasciuens, paululum inclinauerat eam. Iratus est itaque Dominus contra Ozam, & percussit eum, eò quod tetigisset arcam: & mortuus est ibi coram Domino.

11. SECUNDI Regum sexto: Postquam autem venerunt ad arcem Nachor, extendit Oza manum ad arcem Dei, & tenuit eam, quoniam calcitrabant boues, & declinauerunt eam. Iratusque est indignatione Dominus contra Ozam, & percussit eum super temeritate: qui mortuus est ibi iuxta arcã Dei.

12. SECUNDI Paralipomenon vigesimosexto: Cùm roboratus esset (Ozias) eleuatum est cor eius in interitum suum, & neglexit Dominum Deum suum: ingressusque tempus Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis, statimque ingressus post eum Azarias sacerdos, & cum eo sacerdotes Domini octoginta, viri fortissimi, resisterunt regi, & dixerunt: Non est tui officij Ozia, vt adoleat incensum Domino: sed sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad huiusmodi ministerium: egredere de sanctuario, nè contempseris: quia non reputabitur tibi in gloriam hoc à Domino Deo. Iratusque Ozias, & tenens in manu thuribulum vt adoleret incensum, minabatur sacerdotibus. Statimque orta est lepra in fronte eius coram sacerdotibus, in domo Domini super altare thymiamatis. Cùmque respexisset eum Azarias pon-

Officij.

Hierarchia ecclesiæ.

pontifex, & omnes reliqui sacerdotes, viderunt lepram in fronte eius, & festinatò expulerunt eum. Sed & ipse perterritus accelerauit egressi, eò quod sensisset illic plagam Domini. Fuit igitur Ozias rex leprosus vsque ad diem mortis suæ, & habitauit in domo separata plenè lepra, ob quam eiectus fuerat de domo Domini.

13. IEREMIA vigesimotertio, vt in textu.

14. ET capite decimoquarto: Falsò prophetæ vaticinantur in nomine meo: non misi eos, & non præcepi eis, neque locutus sum ad eos: visionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant vobis.

15. ITEM vigesimo septimo: Non misi eos: & ipsi prophetant in nomine meo mendaciter: vt eiciat vos, vt pereatis tam vos quam propheta: qui vaticinantur vobis.

16. IDEM capite vigesimo nono: Falsò ipsi prophetant vobis in nomine meo, & non misi eos, dicit Dominus.

I. C. IOANNIS decimo: Amē, amen dico vobis, qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde: ille fur est & latro. Fur non venit, nisi vt furetur & mactet & perdat. Lupus rapit & dispergit oues.

2. CANTICORVM secundo: Capite nobis vultus paruulas, quæ demoluntur vineas.

3. ACTORVM vigesimo: Ego scio (inquit Paulus ad maiores natu Ecclesiæ Ephesinæ) quoniam intrabant post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Et ex vobis ipsis exurgēt viri loquentes perueria, vt abducant discipulos post se.

4. MATTHEI septimo: Attendite vobis à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoscetis eos.

5. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimo tertio, capite quarto; vt supra quæstio. prima, A. testimon. nono.

6. CONCILIVM Laodicenum canone decimotertio: Turbis non esse permittendum, eorum qui sunt in sacerdotio constituti, electionem facere.

7. AD Romanos decimo: Quomodo audient sine prædicante? Quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur?

8. ACTORVM decimotertio: Segregate mihi Saulum & Barnabam, &c.

1. D. LEO Magnus in epistola octogesima septima ad Episcopos Africanos, per Mauritaniam Cæsariensem constitutos: Quod si in quibilibet Ecclesiæ gradibus prouidenter scienterque curandū est, vt in Dei domo nihil sit inordinatum, nihilque præposterum: quanto magis elaborandum est, vt in electione eius qui supra omnes gradus constituitur, non erretur? nõ totius familie Domini status & ordo nutabit, si quod requiritur in corpore, non inueniatur in capite.

2. GREGORIUS Magnus libro quarto epistola quinquagesima secunda ad Episcopos Galliarum: Ad hoc diuinæ dispensationis prouidit gradus diuersos & ordines constituit esse distinctos, vt dum reuerentiam minoribus potioribus exhiberēt, & potiores minoribus dilectione impenderent: vna concordie fieret ex diuersitate contextio, & rectè officiorum gereretur administratio singulorum: Ne-

que enim vniuersitas alia poterat ratione subsistere, nisi huiusmodi magnus eam differentiarum ordo seruaret. Quia verò creatura in vna eademque qualitate, gubernari vel viuere non potest; cælestium militiarum exemplar nos instruit: quia dum sint Angeli, sint Archangeli, liquet quod non æquales sunt: sed in potestate & ordine, sicut nõstis, distret vnus ab altero.

3. DIONYSIVS Areopagita in libro de Ecclesiastica hierarchia, capite quinto in initio, vbi de sacris ordinibus tractationem instituit: Tempus iã admonet, post diuina istiusmodi munia, ipsos exponere sacros Ordines, ac distributiones, virtutesque ipsorum, & actiones atque consummationes, subiectamque illis trinitatem excellentium ordinum: vt ostendatur sacerdotij nostri perfectio, inordinata omnia & incomposita atque cõfusa ab se, arcerē semper atque cohibere: ornatum verò atque ordinem & grauitatem, in proportionibus sanctorum ordinum suorum exhibere. Et quidem hierarchiam omnem cur in trinitatis distribuerimus numerum, in libro de cælesti hierarchia congruè satis (reor) exposuimus, dicentes, (vt habet sacra nostra traditio) omnem sacrorum ordinum functionem, in sanctissimas teletas diuidi, & in eos qui diuina probè callent, aliisque sacratius imbunt, inque eos qui ab his sanctissimè promouētur. Et quibusdam intriectis: Ostensum est quibusdam intriectis: Ostensum est igitur Antilitum ordinem perfectum esse, & perfectionis auctorem: sacerdotum verò, illuminatē atque ad lucem promotentem: porrò ministrorum, purgantem atque discernentem. Videlicet pontificalis ordo non perficere solum, verum & illuminare & purgare nouit. Sacerdotum verò virtus, in se cum illuminante habet purgantem quoque scientiam. Verum quæ inferiores sunt, ad præstantiora transire nequeunt, propterea quod fas illis nõ est, ad istiusmodi profilitate superbiam. Porrò sacratiorēs virtutes vnã cū suis, inferiores quoque sua ipsa perfectione scientias sacras nequaquam ignorant. Quia tamen diuinarum actionum imagines sunt sacerdotales distinctiones, ornatissimi atque inconfusi diuinarum operationum ordinis insitos sibi fulgores indicantes: in primas, ac medias, & vltimas sanctas actiones atque ordines pontificali discretionē distributæ sunt, insinuantes (vt dixi) in seipsis diuinas actiones ordinatas esse atque impermixtas. Quia enim summa illa diuinitas, eos (quibus se inuauat) spiritus purgat primò, consequenter illuminat, & illuminatos ad diuinam effigiem perficit: meritò sacerdotalis diuinas imagines præ se ferens æmulatio, discretos seipsam in ordines, virtutesque distribuit, apertè indicans, diuinas actiones in castissimis purissimisque ordinibus constanter atque incõfuse persistere.

4. CANTICORVM sexto: Pulchra es amica mea, suavis & decora sicut Ierusalem, terribilis castro- rum acies ordinata.

5. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Quosdam quidē posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, secundò prophetas, tertio Doctores, deinde virtutes; exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum. Nūquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? nunquid omnes virtutes? nunquid omnes gratiam habent curationum?

In ordinata & incomposita atque cõfusa ecclesiæ hierarchia.

Ordinata prædicta in ecclesiæ distinctione quid designet.

nunquid omnes linguis loquuntur: nunquid omnes interpretantur?

6. AD Ephesios quarto: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad consummationem sanctorum, &c.

1. E. IRENEVS adversus hæreses libro tertio, capite tertio: Sed quoniam valde longum est, in hoc tali volumine omnium ecclesiarum enumerare successiones, maximæ & antiquissimæ & omnibus cognitæ à gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo Romæ fundatæ & constitutæ ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem, per successiones episcoporum pervenientem vsque ad nos, indicantes cõfundimus omnes eos, qui quoquo modo, vel per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem & malam sententiã præterquam oportet colligunt, &c. vt supra de præceptis ecclesiæ, quæst. nona, B. testim. tertio.

2. ET libro quarto, capite quadragesimo tertio, vt supra, quæstione septima, C. testim. primo.

3. OPTAVS Mileuitanus libro secundo con-

tra Donatistas, vt supra de præceptis Ecclesiæ, quæst. nona, B. testim. quarto.

4. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesima quinta ad Generosum, vt ibidem, testimonio quinto.

5. IDEM epistola quadragesima secunda ad Maurense, ibidem testimonio sexto.

6. ITEM contra epistolam Manichæi quam vocant fundamenti, capite quarto, vt supra de Fide & Symbolo, quæstione decimo octava, D. testimonio nono.

7. IDEM Augustinus in psalmo contra partem Donati, vt supra de Præceptis Ecclesiæ, quæstione nona, B. testimonio septimo.

8. TERTULLIANVS de præscriptionibus adversus hæreticos, vt sup. ibidem, E. testim. secundo.

9. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesima quinta: In illum ordinem Episcoporum, &c. vt in textu.

10. IDEM libro secundo contra litteras Petiliani, capite quinquagesimo primo, vt supra de Præceptis Ecclesiæ, quæst. nona, B. testim. octavo.

11. MATTHEI vigesimo tertio, vt in textu.

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

I.

Quid est Matrimonium?

MATRIMONIUM est legitima viri & feminae coniunctio, ad consuetudinem vitæ individuam inter ipsos coniuges transigendam diuinitus instituta.

B. Legitima, inquam, vt mutuus amborum consensus accedat, & gradus, quos vocat, consanguinitatis & affinitatis, aliæque id genus matrimonium vel prohibentia, vel dirimètia, minimè intercedat.

C. Cuius quidem coniugalis cõiunctionis si primarium auctorem quæris, Deus est Opt. Max. qui primos coniuges & humani generis parentes in ipso paradiso coniunxit, suæque benedictione cohonestavit. Sin finem institutionis spectas, est humani generis ad Dei gloriam propagatio, & coniugum inter se familiaris fiduque coniunctus, ac præterea fornicationis in hac naturæ corruptæ imbecillitate deuitatio.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS in libro de fide & operibus, capite septimo: Hoc si semper nesciat, nunquã ex hoc erit adultera: si autem sciat, iam ex hoc esse incipiet, ex quo cum alieno viro sciens cubauerit. Sicut in iure prædiorum tam diu quisque bonæ fidei possessor rectissime dicitur, quàm diu se possidere ignorat alienum: cum verò scierit, nec ab aliena possessione recefferit, tunc malæ fidei perhibetur, tunc iuste iniustus vocatur. Absit ergò vt sensu non humano, sed planè vano sic doleamus cõflagitia corriguntur, tanquam connubia diriman-

tur, maximè in ciuitate Domini, in monte sancto eius, hoc est, in Ecclesia, vbi nuptiarum non solum vinculum, verum etiam sacramentum ita commendatur, vt non liceat viro vxorem suam alteri tradere: quod in republica tunc Romana, non solum minimè culpabiliter, verum etiam laudabiliter Cato fecisse perhibetur.

2. IDEM libro primo de nuptiis & concupiscentia, capite decimo: Quoniam sanè non tantum fecunditas, cuius fructus in prole est, nec tantum pudicitia, cuius vinculum est fides, verum etiam quoddam

Vinculum & sacramentum nuptiarum.

a Aug. in li. de fide & operib. ca. 7. & li. de nupt. & concu. ca. 10. & 21. I. de bono coniu. ca. 24. Ambr. in ca. 7. Ephe. Petrus Damia. ser. 1. de dedicat. Lucius 3. in 5. decretal. li. 7. c. 9. Constantien. Concil. sess. 15. artic. 8. Trident. sess. 24. can. 1. b. Gen. 24. g. Tob. 7. e. d. Ambr. de instit. virginis. ca. 6. c. Calixtus 1. epist. 2. Lateran. can. 10. Trident. sess. 24. can. 3. & 4. & de resor. matrimon. ca. 2. & sequent.

d Gen. 2. d. Matth. 19. a. 1. Cor. 7. a. Ephes. 5. e. f. g.

e Gen. 2. d. Fulgent. epist. 1. ca. 3. Isidorus lib. 2. offic. ecclesiast. ca. 19. f. Chrysost. hom. 50. in epist. ad Ephes. in moral. exhortat. hom. 5. in 1. ad Thessal. Basilid. de vera virginitate. g. 1. Cor. 7. a. Aug. li. 9. de Gen. ad lit. ca. 7. Chrysost. in Psal. 43. & hom. 3. de verbis Esaiæ. Vidi Dominum.

Sacramentum nuptiarum. Ephe. 5. Col. 3.

Phil. 47.

Matth. 19.

Lege Evangelij adulterij rei sunt, qui coniugem viuentem contra iur. cum alia persona.

Vincul. coniugale separatio auferre nequit.

Connubij sacramentum. Gen. 2.

Ephe. 5.

Cõiunctionis inseparabile sacramentum.

Sanctitas Sacramenti facit, vt nec interueniente repudio, liceat alteri nubere.

Conferre etiam Sacramento Ordinis.

Proles.

quoddam sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis. Vnde dicit Apostolus: Viri, diligite vxores veltras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam: huius proculdubio sacramenti res est, vt mas & femina connubio copulati, quandiũ viuunt, inseparabiliter perseuerent, nec liceat excepta causa fornicationis, à coniuge coniugem dirimi. Hoc enim custoditur in Christo & Ecclesia, vt viuens cum viuente in æternum nullo diuortio separetur. Cuius sacramenti tanta obseruatio est in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius, hoc est, in Ecclesia Christi quibusque fidelibus coniugatis, qui sine dubio membra sunt Christi, vt cum filiorum procreandorum causa vel nubât femina, vel ducantur vxores, nec sterilem coniugem fas sit relinquere, vt alia fecunda ducatur. Quod si quisquam fecerit, non lege huius sæculi, vbi interueniente repudio, sine crimine conceditur, cum alius alia copulare conubia, quod etiam sanctum Moysen Dominus propter duritiam cordis illorum Israelitis permisisse testatur, sed lege Evangelij reus est adulterij, sicut etiam illa, si alteri nupsit. Et vsque adeo manent inter viuentes semel inita iura nuptiarum, vt potius sint inter se coniuges, qui ab alterutro separati sunt, quàm cum his, quibus aliis adhæserunt. Cum aliis quippe adulteri non essent, nisi ad alterutrum coniuges permaneret. Denique mortuo viro cum quo verum conubium fuit, fieri verum connubium non potest, cum quo prius adulterium fuit. Itã inter viuẽtes manet quoddam vinculum coniugale, quod nec separatio, nec cum altero copulatio possit auferre. Manet autè ad noxam criminis, non ad vinculum fœderis: sicut apostata anima velut de coniugio Christi recedens, etiam si fide perditã, sacramentum fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit. Redderetur enim proculdubio redeunt, si amississet abscedes. Habet autem hoc qui recesserit, ad cumulum supplicij, non ad meritum præmij.

3. ITEM capite vigesimo primo eiusdem libri: Respondebit etiam connubij sacramentum, De me ante peccatũ dictum est in paradiso: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Quod magnum sacramentum dicit Apostolus in Christo & in Ecclesia. Quod ergò est in Christo & in Ecclesia magnum, hoc in singulis quibusque viris atque vxoribus minimum, sed tamen coniunctionis inseparabile sacramentum.

4. IDEM de bono coniugali, capite vigesimo quarto: Bonum igitur nuptiarum per omnes gẽtes atque omnes homines, in causa generandi est & in fide castitatis. Quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate sacramenti, per quam nefas est, etiam repudio intercedente, alteri nubere dum vir eius viuunt, nec saltem ipsa causa pariendi. Quæ cum sola sit qua nuptiæ fiunt, nec ea re non subsequente propter quam fiunt, soluitur vinculum nuptiale nisi cõiugis morte. Quemadmodum si fiat ordinatio cleri ad plebem congregandam, etiam si plebis congregatio non subsequatur, manet tamen in illis ordinatis sacramentum ordinationis: & si aliqua culpa quisquam ab officio remoueat, Sacramento Domini semel imposito non carebit, quanuis ad iudicium permanente. Generationis itaque causa fieri nuptias, Apostolus itã

testis est: Volo, inquit, iuniores nubere. Et quasi ei diceretur, vt quid? continuo subiicit, filios procreare, matres familias esse. Ad fidem autem castitatis illud pertinet, Vxor non habet potestatem corporis sui, sed vir humiliter & vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier. Ad sacramenti sanctitatem illud, Vxorem à viro nõ discedere, quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo recõiulari: & vir vxorem non dimittat. Hæc omnia bona sunt, propter quæ nuptiæ bonæ sunt, proles, fides, sacramentum. Nec prole autè carnalem iam hoc tempore querere, ac per hoc ab omni tali opere immunitatem quandam perpetuam retinere, atque vni viro Christo spiritualiter subdi, melius est vtique & sanctius: si tamen ea vacatione sic vtantur homines, quomodo scriptum est, vt cogitent quæ sunt Dei, quomodo placeant Deo.

5. AMBROSIVS in caput quintum epistolæ ad Ephesios: Mysterij sacramentum grande in vnitate viri & feminae esse significat. Nec hoc prodi, sed aliam causam quæ non discordet à memorato mysterio, flagitat, quam scit ad profectum humani generis pertinere, hoc est, Ecclesiæ & Saluatoris, vt sicut relictis parentibus, homo vxori suæ adheret, itã & relicto omni errore, Ecclesia adhæreat & subijciatur capiti suo, quod est Christus.

6. PETERVS Damianus in sermone primo de dedicatione, agens de nuptiarum sacramento, itã ait: Hoc magnum est, ait Apostolus, & Dominus in Euangelio: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Quid magis vnum, quàm illi, quibus est vna caro, vna mēsa, vnus torus, hæreditas vna? Honorabile coniugium (dicit vas electionis) torus immaculatus. Hoc destruntur incestuosa coniugia, & legitimum hæredum digna progenies propagatur.

7. LVCIVS tertius libro quinto decretalium Gregorij, titulo septimo de hæreticis, capite nono, Ad abolendam: Vniuersos qui de sacramento corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, vel de baptismate, seu de peccatorum cõfessione, Matrimonio, vel reliquis ecclesiasticis sacramentis aliter sentire aut docere non metuunt, quàm sacrosancta Romana Ecclesia prædicat & obseruat: & generaliter quoscunque eadem Romana Ecclesia vel singuli episcopi per dioceses suas, cum cõsilio clericorum, vel clerici ipsi sede vacante, cum cõsilio (si oportuerit) vicinorum Episcoporum hæreticos iudicauerit: vinculo perpetui anathematis innodamus.

8. CONCILIUM Constantiense sessione decima quinta damnat hunc articulum octauum Ioannis Hussi: Sacerdotes criminose viuentes, infideliter sentiunt de septem sacramentis Ecclesiæ, &c.

9. TRIDENTINVM sessione vigesima quarta, canone primo: Si quis dixerit, Matrimonium non esse verè & propriè vnum ex septem legis Evangelicæ sacramentis à Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inuentum; neque gratiam conferre, anathema sit.

10. B. GENESIS vigesimo quarto: Et dixerunt Laban & Batuel: Vocemus puellã, & quæramus ipsius voluntatem: Cùmque vocata (Rebecca) venisset, sciscitati sunt: Vis ire cum homine isto? Quæ ait, Vadam.

1. Tim. 5.

1. Corin. 7.

Sacramentum.

Celibatus matrimonij præfæc.

1. Cor. 7.

Matth. 19.

Heb. 3.

Sacramentum baptismi, cõfessionis, &c. ceteris annu. meratur Matrimonij sacramentum.

Romane Ecclesiæ doctrina de sacramentis, amplius cõtenda est.

Alia * in 2. cõcliam inu. clum.

2. **T O B I A E** septimo: Et apprehendens (Raguel) dexteram filiae suae (Saræ), dextræ Tobiae tradidit, dicens: Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob vobiscum sit, & ipse coniugat vos, impleatque benedictionem suam in vobis. Et accepta charta, fecerunt conscriptionem coniugij. Et post hæc epulati sunt, benedicentes Deum.

Pactio coniugalis facit coniugium. Sanguine iustorum coniugia prohibentur.

3. **A M B R O S I V S** de institutione virginis, capite sexto: Cùm initiatur coniugium, tunc coniugij nomē asciscitur: Non enim desolatio virginitatis facit coniugium, sed pactio coniugalis. Denique cùm iungitur puella, coniugium est, non cùm virili admixtione cognoscitur.

4. **C A L I X T V S** primus epistola secunda, capite quarto: Coniunctiones consanguineorū fieri prohibentur, quando has & diuinæ & seculi prohibēt leges. Leges ergo diuine hoc agentes, & eos, qui ex eis prodeunt, non solum eiiciūt, sed & maledictos appellant. Leges ergo seculi, infames tales vocāt, & ab hæreditate repellunt. Nos verò sequentes Patres nostros, & eorum vestigijs inherentes, infamia eos notamus, & infames esse censemus, quia infamiae maculis sunt adpersi. Nec eos viros, nec accusationes eorum, quos leges seculi reiiciūt, suscipere debemus. Quis enim dubitat leges humanas, rationi & honestati non repugnantes, esse amplectendas, præsertim vbi vel publicæ consulunt vtilitati, vel Ecclesiasticæ dignitatis autoritatem defendunt, ac pro adminiculo tuentur? Eos autem consanguineos dicimus, quos diuinæ & Imperatorum ac Romanorum atque Græcorum leges consanguineos appellant, & in hæreditatem suscipiunt, nec repellere possunt.

Quantum consanguinitatis & affinitatis gradū nō excedat prohibitio coniugalis.

5. **C O N C I L I V M** Lateranense magnum sub Innocentio tertio, capite quinquagesimo: Nō debet reprehensibile iudicari, si secundum varietatem temporum, statuta quandoque variantur humana, præsertim cū vigens necessitas, vel evidens vtilitas id exposcit: quoniam ipse Deus ex his quæ in veteri testamento statuerat, nonnulla mutauit in nouo. Cū igitur prohibitiones de coniugio in secundo & tertio affinitatis genere minimè contrahendo, & de sobole suscepta ex secundis nuptijs, cognationi viri non copulanda prioris, & difficultatem frequenter inducant, & aliquando periculū pariant animarum, vt cessante prohibitione cesset effectus, constitutiones super hoc editas, sacri approbatione concilij reuocantes, presenti constitutione decernimus, vt sic contrahentes de cæterò liberè copulentur. Prohibitio quoque copulæ coniugalis, quantum consanguinitatis & affinitatis gradum decæterò non excedat, quoniam in vltioribus gradibus, iam nō potest absque grauidispedio huiusmodi prohibitio generaliter obseruari. Quaternarius enim numerus benè cōgruit prohibitioni cōiugij corporalis, de quo dicit Apostolus, quod vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier; neque mulier habet potestatem sui corporis, sed vir: quia quatuor sunt humores in corpore, quod constat ex quatuor elementis. Cū ergo iā vsque ad quartum gradum prohibitio coniugalis copulæ sit restricta, eam ita esse volumus perpetuā, nō obstantibus constitutionibus super hoc dudum editis, vel ab alijs vel à nobis, vt si qui contra prohibitionem huiusmodi præsumpserint copulari, nulla longinquitate defendantur annorum: cū

diuturnitas temporum non minuat peccatum, sed augeat: tantòque grauiora sint crimina, quāto diutius infelicem detinent animam alligatam.

6. **C O N C I L I V M** Tridentinum sessione vigesima quarta, canone tertio: Si quis dixerit, eos tantum consanguinitatis & affinitatis gradus, qui Leuitico exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum, & dirimere contractum: nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut cōstituire, vt plures impediant & dirimant, anathema sit.

Leuit. 18. Dispensatio Ecclesie circa gradus consanguinitatis.

7. **I T E M** Canone quarto: Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituitur impedimenta matrimonij dirimentia, vel in ijs constitutis errasse, anathema sit.

Impedimenta matrimonij dirimentia.

8. **I N** eadem sessione in decreto de Reformatione Matrimonij, capite secundo: Docet experientia, propter multitudinem prohibitionum, multoties in casibus prohibitis ignoranter contrahi matrimonia: in quibus, vel non sine magno peccato perseveratur, vel ea non sine magno scandalo dirimuntur. Volens itaque sancta Synodus huic incommodo providere, & à cognationis spiritualis impedimento incipiens, statuit vt vnus tantum, siue vir siue mulier, iuxta sacrorum canonum instituta, vel ad summū vnus & vnā, baptizati de Baptismo suscipiant: inter quos, ac baptizatum ipsum, & illius patrem & matrem, nec non inter baptizantē & baptizatum, baptizati que patrem ac matrem, tantum spiritualis cognatio contrahatur. Parochus autem quam ad Baptismum conferendum accedat, diligenter ab ijs, ad quos spectabit, sciscitetur, quem vel quos elegerint, vt baptizatum de sacro fonte suscipiant, & eum vel eos tantum ad illum suscipiendū admittat, & in libro eorum nomina describat: doceatque eos, quam cognationem contraxerint, nē ignorantia vlla excusari valeant. Quod si alij, vltra designatos, baptizati tetigerint, cognationem spirituales nullo pacto contrahant: constitutionibus in contrarium facientibus, non obstantibus. Si Parochi culpa vel negligentia secus factū fuerit, arbitrio ordinarij puniatur. Ea quoque cognatio que ex Confirmatione contrahitur, confirmationem & confirmatum, illius patrem & matrem, ac tenentem non egrediatur: omnibus inter alias personas huius spiritualis cognationis impedimentis omninò subblatis.

Spiritualis cognatio inter quos contrahatur.

9. **I T E M** capite tertio, Iustitiæ publicæ honestatis impedimentum, vbi sponsalia quacūque ratione valida nō erunt, sancta Synodus prorsus tollit: vbi autem valida fuerint, primum gradum non excedant: quoniam in vltioribus gradibus iam non potest huiusmodi prohibitio absque dispendio obseruari.

Sponsalia.

10. **E T** capite quarto: Præterea sancta synodus, ijsdem & alijs grauiissimis de causis adducta, impedimentum quod propter affinitatem ex fornicatione contractam inducitur, & matrimonium postea factum dirimit: ad eos tantum, qui in primo & secundo gradu coniunguntur, restringit. In vltioribus verò gradibus statuit, huiusmodi affinitatem matrimonium postea contractū non dirimere.

Affinitas ex fornicatione contracta.

11. **I T E M** quinto: Si quis intra gradus prohibitos scienter matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, & spe dispensationis consequendæ careat: idque in eo multò magis locum habeat, qui non tantum matrimonium contrahere, sed etiam consummare

Intra gradus prohibitos contrahere.

consummare ausus fuerit. Quod si ignoranter id fecerit, si quidem solennitates requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit, eisdem subiiciatur pœnis: non enim dignus est, qui Ecclesiæ benignitatem facile experiatur, cuius salubria præcepta temerè contempserit. Si verò solennitatibus adhibitis, impedimentum aliquod postea fuisse cognoscatur, cuius ille probabilem ignorantiam habuit, tunc facilius cum eo & gratis dispensari poterit. In contrahendis matrimonijs vel nulla omninò detur dispensatio, vel rarè: idque ex causa, & gratis concedatur. In secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos principes, & ob publicā causam.

1. **C. G E N E S I S** secundo capite: Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam: cūque obdormisset, tulit vnā de costis eius, & repleuit carnem pro ea. Et edificauit Dominus Deus costam quam tulerat de Adam, in mulierem: & adduxit eam ad Adam. Dixitque Adam: Hoc nūc os de ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Quamobrè relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.

2. **M A T T H A I** decimonono: Accesserunt ad eū Pharisei, tentantes eum, & dicentes: Si licet homini dimittere vxorē suam quacūque ex causa? Qui respondens, ait: Non legitis, quia qui fecit ab initio, masculum & feminam fecit eos? Et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna: itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Dicunt illi: Quid ergo Moyes mandauit dare libellum repudij, & dimittere? Ait illis: Quoniam Moyes ad duritiā cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras: ab initio autem non fuit sic.

3. **P R I O R I S** ad Corinthios septimo: Propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaqueque suum virum habeat. Vxori vir debitū reddat, similiter autē & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterum reuertimini in idipsum, nē tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Et post pauca: Iis autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio nō ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quod si discesserit, manere in nuptiam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat.

4. **A D** Ephesios quinto: mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino: quoniam vir est caput mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ. Ipse, saluator corporis eius. Sed sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Itā & viri debent diligere vxores suas vt corpora sua. Qui suā vxorē diligit, seipsum diligit. Nemo enim vnquam carnē suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam, quia membra sumus corporis

eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam: & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Veruntamen & vos singuli, vnusquisque vxorem suam sicut seipsum diligit: vxor autem timeat virum suum.

5. **G E N E S I S** secundo, vt paulò antè, C. testim. primo.

6. **F V L G E N T I V S** epistola prima de coniugali debito, & voto continentia à coniugibus emisso, capite tertio: Iustitia vtendi coniugij hæc est, vt nō explendæ libidinis, sed substituentæ prolis obtentu, sibi coniuges congruo tempore misceantur. In illis nanque bonis quæ fecit Deus, inuenitur casta copulatio vxoris & viri, in quibus Dei operibus libido non potest inueniri: nec aliquando iustitiæ cōgruit, quæ non hominibus & dono conditionis, sed peccatoribus ex vitio primæ præuaricationis accessit. Sed quia sine illa in corpore mortis huius proles humana non feritur, non eam affectant coniugia casta, sed tolerant, eique imponit nuptialis honestas modum, sine qua non potest in carne peccati, naturalis explere fecunditatis officium. Sic ergo quæri debet ex nuptiis fructus, vt cohibendus sit lubricæ voluptatis excessus. Quocirca si coniugalis vsus eatenus temperetur, vt non æstuant libidini animus seruiat, sed prouentum nascituræ prolis attendat: & cū nata fuerit, diluendam celerius spirituali generatione non negligat: nō deputatur fidelibus coniugibus ad peccatum carnis indulta commixtio: quia & coniugalis seruat cōföderatio castitatem, & verecundia custodit modesta temperiem, & Deo dicandam coniugalis exhibet fecunditas prolem, vt & redemptoris ope homo iam natus, reformetur baptismatis Sacramento, cuius opere prius formatur in vtero: & illum habeat humana natura beneficio secundæ natiuitatis patrem, quem in prima natiuitate suæ conditionis agnoscit authorem. Coniugatus ergo si fornicetur, dānabiliter peccat: si verò thori fidem non deserat, sed in vxore sua naturali duntaxat vsu aliquantulum intemperatus excedat, non solum scilicet generationem quærens, sed aliquando libidini carnis obediens, hoc equidem sine culpa non facit. Talis autem culpa citius benè operati atque oranti remittitur, quia ipsi coniugi seruat maritalis charitas fidem, in qua non potest maritalis infirmitas custodire temperiē. Et si nuptialis in vxore modestia nō tenetur, à nuptiali tamen fide nulla immoderatione disceditur.

Iustitia vtendi coniugij est propter prolem eq. vii.

Libidine casta coniugia nō affectant, sed tolerant.

Prolem citò curent baptizari. Sine culpa in fidelibus coniugibus potest esse carnalis commixtio.

Libido coniugalis per fidem thori seruata, quomodo diluatur peccatum si ad fine opera misericordie vt cap. 4. docet.

In nuptiis nō libido, sed proles quaerenda.

7. **I S I D O R V S** libro secundo de Ecclesiasticis officijs capite decimonono: Illæ sunt certæ nuptiæ, quæ in coniugio non libidinem, sed prolem requirunt: neque enim sic institutæ sunt, vt carnis voluptatibus seruiant, sed tantum vt fructum propaginis quærant. Nam & ipse dotales tabulæ causam indicant procreandorum liberorum. Quando ergo quisque luxuriosè amplius viuūt, quàm necessitas procreandorum liberorū cogit, iam peccatum est. Vndè necessum est, vt quotidianis elemosynis ac precibus intercedant, qui thori coniugalis pudicitiam frequentius per incontinentiam commaculant.

8. **C H R Y S O S T O M V S** homilia vigesima in epistolam Pauli ad Ephesios, in morali exhortatione;

Propter vitam
communione
ne & prolium
procreatione
instituta est
matrimoniu.

Secundum di-
uina iura est
instituta & co-
nubium, cum
causa adiu-
menti & pro-
lis sit coniu-
ctio.
Heb. 13.

Alium sibi fi-
nem propo-
nentes, con-
gressum red-
dunt execra-
bilem.

1. Cor. 7.

Nubere in
Domino est
non volupta-
re carnis, sed
iudicio, & co-
modioris vi-
tæ ratione co-
petrari.

Matrimoniu
remediū infir-
mitatis.

Tripartitum.

multa pulchra habet de pacifico coniugum conui-
ctu.

9. IDEM homilia quinta in priorem epistolam ad
Theſſalonicenſes: Propter vitæ communionem &
puerorum procreationem puella adiuncta viro est,
non turpitudinis rīſūque gratia, vt domum admi-
niſtret, vt & virum ad honeſtatem & caſtitate erudi-
at, von vt illi fornicationis incitamenta porrigat.

10. BASILIVS in libro de vera atque integerrima
virginitate: Tunc legitimum conſtat eſſe con-
nubium, & ſecundum diuina iura inſtitutum, cum
non voluptatis affectus legis ſeſta præceſſerit, ſed
adiumenti neceſſarij, proliſque cauſa fuerit huius-
modi facta coniunctio. Itā ſunt honorabiles nup-
tiæ, quādo rationem coniugij non præit obſcena
voluptas: ſed iactō ſecundum leges diuinas ſanctō
fundamento, matrimonium neceſſariō ſequi volu-
ptas ipſa concubitus, vnamque carnem duas facere
deprehenditur. Quia enim præcedēs animæ ratio,
animas apertē neceſſitatis ratione coniunxit, meri-
tō itā vnitas carnis quoque, cui alligatæ ſunt, vnitas
ſequitur. Porro ſi animæ initio aliud proponat,
& caro poſtmodum ad voluptatem prona, naturali
feratur impetu, atque animas ſibi alligatas, vt affe-
ctioni ſuæ obſequatur, inducat: carnis tunc vitium
ſecutæ animæ huiusmodi congressum execrabilem
reddunt. Quod enim opus neque ratio, que animæ
ineſt, neque lex iuſta præceſſit, id profectō vt ini-
quum à conſcientia damnatur. Idcirco mulier, in-
quit, alligata eſt legi, quanto tēpore vir eius viu-
it: ſin verō mortuus fuerit, libera eſt, cui vult nubat,
tantum in Domino. Vide quōd non ſimpliciter dix-
erit, nubat, ſed adiecit, in Domino tantum. Nam
& quæ per mortem viri, liberam conſequitur nu-
bendi facultatem, non tamen ea libertate potita,
vt cunquē nubere debet: ſed tantum in Domino.
Quid eſt autem in Domino nubere? Non vt vile
cipium voluptatibus carnis ad cōcubitu pertra-
hi, ſed iudicio, & cōmodioris vitæ ratione nuptias
eligere. Ideo enim & matrimonij neceſſitatē crea-
tor in natura conſtituit.

1. PRIORIS ad Corinthios ſeptimo, vt ſuperius
C. teſtim. tertio.

2. AVGVSTINVS libro nono de Geſeſi ad literā,
capite ſeptimo. Deniquē vtriuſque ſexus infirmi-
tas propenſens in ruinā turpitudinis, rectē excipi-
tur honeſtate nuptiarum, vt quod ſanis poſſit eſſe
officium, ſit ægrotis remedium. Neque enim quia
incontinentia malum eſt, ideō cōnubium, vel quo
incontinentes cōpulantur, non eſt bonum: immō
verō non propter illud malum culpabile eſt hoc
bonum, ſed propter hoc bonum veniale eſt illud
malum: quoniam id quod bonum habet nuptiæ, &
quōd bonæ ſunt nuptiæ, peccatum eſſe nunquam

potest. Hoc autem tripartium est, fides, proles, sa-
cramentum: In fide attenditur, ne præter vinculum
coniugale, cum altera vel altero concubatur. In
prole, vt amanter ſuſcipiatur, benignē nutriatur,
religioſe educetur. In ſacramento autem, vt cōiu-
gium nō ſeparetur, & diſmiſſus aut diſmiſſa nec cau-
ſa proliſ alteri coniungatur. Hæc eſt tanquam re-
gula nuptiarum, qua vel naturæ decoratur ſœcun-
ditas, vel incōtinentiæ regitur prauitas. Vndē quia
ſatis diſſeruiſimus in eo libro, quem de bono coniu-
gali nup̄r edidimus, vbi & continentiam viduālē,
& excellentiam virginalē pro ſuorum graduū
dignitate diſtinximus, diutius hīc noſter ſtylus nō
eſt occupandus.

13. CHRYSOSTOMVS in pſalmum quadageſi-
mum tertium: Qui Dei opus tanta affectu ignomi-
nia, quid tandem patietur? & maxime quādo qui
hæc facit, habet vxorem. Nē mihi enim dixeris na-
turæ cupiditatem. Propterea enim permiſſum fuit
matrimonium, nē vltra proprios terminos progred-
dereris. Vide enim quanto dignus eris ſupplicio.
Nam Deus tuæ quieti & honori proſpexit, vt & na-
turæ rabiem per vxorem compeſceres, & hoc abſ-
que villo periculo faceres, & ab omni turpitudine
& dedecore liberareris. Tu autem eum, qui tātam
tuā curam gerit, ex redundanti quadam & exuber-
ranti copia, iniuria afficit.

14. IDEM homilia tertia de verbis Eſaiæ, Vidi
Dominum, & c. Si quis templum Dei violat, perdet
hunc Deus. Hīc non eſt probrum aut reprehēſio,
ſed pœna grauiffima. Nouit & Salomon peccatorū
diſcrimen, qui furtum cum adulterio conferēs, ſic
alicubi loquitur: Non eſt mirum ſi quis deprehend-
datur in furto, furatur enim, vt animā expleat eſu-
rientem: ſed adulter, ob inopiam ſenſus, exitiū ani-
mæ ſuæ conciliat. Et illud, inquit, peccatum eſt, ſed
alterum minus, alterum maius: quōd alteri præbue-
rit occaſionem peccandi fames, alteri omnis adēmp-
ta ſit excuſatio. Verū hīc quoque, & alius, qui
quis, compellitur naturali concupiſcentia. At non
permittit elabi vxor que illi ſorte obigit, ſed in-
ſtat eripiēs illi veniam. Ob id enim matrimonium
& huius legitimum vſus permittitur, ne quid horum
excuſare poſſit maritus. Hanc ob cauſam data eſt
illi mulier adiutrix, vt efferueſcentem naturam
coerceat, vt concupiſcentiæ fluctus ſedet. Itaque
quemadmodum gubernator in portu faciens nau-
fragium, haudquaquam vllam impetraret veniam:
ſic nec is cui quum per coniugium conſeſſum ſit
quōd lapſum effugiat, tamen aliena perfodit matri-
monia, aut qui quamcunquē ſœminam curioſis af-
picit oculis, habere quicquā poſſet quo ſemet ex-
cuſet, nec apud homines, nec apud Deum, etiam ſi
decies millies allegarit naturæ voluptatem.

II.

Qua ratione Matrimonium est Sacramentum

A. Quatenus ea coniunctio, quæ inter virum & vxorem arctiffima in-
tercedit, congruum & ſacrum eſt ſignum diuinitus inſtitutum, quo Chri-
ſti ſponſi & eccleſiæ ſponſæ coniunctio ſanctiffima firmiſſimāque deſi-
gnatur.

B. Hoc ipſum ſignum Chriſtianis coniugibus, quando Matrimonium
ritē

Ambr. in c. 5. Ephe. Aug.
ve ſup̄. ſid. d. lib. 1. offic.
Eccleſiaſt. cap. 19. Cōc. Flo-
rent. Trident. ſeſſ. 14. in do-
ctin. de Sacramē. o. Matri-
monij.

bonum Ma-
trimonij.
Fides.
Proles,
Sacramentum,
Coniugij in-
diſſolubilis
nexus.

Ad euitand
fornicationē
permiſſum
matrimoniu.

1. Cor. 7.

Pro. 6.

Adulter om-
ni caret excu-
ſatione.

Matrimonij
legitimus
vſus permittit
ur vt vitio-
ſus fornicati-
o.

bonum Ma-
trimonij.
Fides.
Proles,
Sacramentum,
Coniugij in-
diſſolubilis
nexus.

Ad euitand
fornicationē
permiſſum
matrimoniu.

1. Cor. 7.

Pro. 6.

Adulter om-
ni caret excu-
ſatione.

Matrimonij
legitimus
vſus permittit
ur vt vitio-
ſus fornicati-
o.

rite aufpicantur, ad gratiam Dei prodeſt accipiendam. Quæ gratia con-
iugibus naturalem perficit amorem, & indiſſolubilem vnitate confir-
mat, eoſque ſanctificat, vt non modò duo ſint, maneatque in carne
vna ſecundum ſuam vocationem, verum etiam vt mutuam inter ſe fidem,
pacem, dilectionem & conſenſionem maximam vſque conſeruent. Atque
itā in eis efficitur, quod Apoſtolus docet, *Honorabile connubium in omnibus
& torus immaculatus.*

C. Proinde Paulus idem, vbi coniunctionis cuiusmodi tractat myſterium,
perſpicuē dixit: SACRAMENTVM HOC MAGNUM EST, ego autem di-
co in Chriſto & in Eccleſia. Sic & Auguſtinus: Non tantum, inquit, ſœcun-
ditas, cuius fructus in prole eſt, nec tantum pudicitia, cuius vinculum eſt
fides, verum etiam quoddam Sacramentum nuptiarum commendatur
fidelibus coniugatis. Vndē dicit Apoſtolus: *Viri, diligite vxores veſtras, ſicut
& Chriſtus dilexit Eccleſiam.* Et rursus: In nuptiis plus valet ſanctitas Sacra-
menti, quā ſœcunditas vteri.

TESTIMONIA.

1. A. AMBROSIVS in caput quintum ad Ephe-
ſios, vt ſup̄rà quæſtione prima, A. teſtimo. quinto.

2. AVGVSTINVS, vt in priore quæſtione, A.
teſtimo. primo & ſequentib.

3. ISIDORVS libro ſecundo de Eccleſiaſticiſ
officiis capite decimo nono: Nuptialia bona tria
ſunt, proles, fides, ſacramentum. In fide attēditur,
nē præter vinculum cōiugale cum altero vel altera
concubatur: in prole, vt amanter ſuſcipiatur,
pudicē nutriatur: in Sacramento, vt coniugium nō
ſeparetur, neque cauſa proliſ alteri coniungatur.
Sacramentum autem ideō inter coniugatos diſtū
eſt, quia ſicut non poteſt Eccleſia diuidi à Chriſto,
itā nec vxor à viro. Quod ergō in Chriſto & in
Eccleſia, hoc in ſingulis quibuſque viris atque v-
xoribus coniunctionis inſeparabile Sacramentum
eſt. Vndē & Apoſtolus: Præcipio, inquit, non ego,
ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere, & c. vt
Infrā quæſtione tertia, B. teſtimo. ſexto.

4. CONCILIUM Florentinum: Septimum eſt ſa-
cramentum Matrimonij, quod eſt ſignum coniu-
ctionis Chriſti & Eccleſiæ, ſecundum Apoſtolum
dicentem, Sacramētum hoc magnum eſt, & c. Cau-
ſa efficiens Matrimonij regulariter eſt mutus cō-
ſenſus, per verba de præſenti expreſſus. Aſſignatur
autē triplex bonū Matrimonij. Primū, proles ſuſ-
cipienda & educanda ad cultum Dei. Secundū eſt
fides, quam vnus coniugum alteri ſeruare debet.
Tertium indiuiſibilitas Matrimonij, propter hoc
quōd ſignificat indiuiſibilem coniunctionē Chri-
ſti & Eccleſiæ.

5. CONCILIUM Tridentinum ſeſſione vigeſi-
ma quarta in doctrina de ſacramento Matrimonij:
Matrimonij perpetuum indiſſolubilemque nexū
primū humani generis parens diuini ſpiritus in-
ſtinctū pronunciauit, cum dixit: Hoc nunc os ex
oſſibus meis, & caro de carne mea: quam obrem re-
linquet homo patrem ſuum & matrem, & adhæ-
ret vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Hoc autē
vinculo duos tantummodò copulari & cōiungi,
Chriſtus Dominus apertius docuit, cum poſtrema
illa verba, tanquam à Deo prolata, referens dixit:

Bona coniu-
gij ritia, fides,
proles, & ſa-
cramentum.

Cur matri-
monium ſit
ſacramentum

Epheſ. 5.

1. Cor. 7.

Cauſa efficiēs
matrimonij.
Triplex Ma-
trimonij bo-
num.

Matrimonij
indiſſolubili-
tas.

Indiſſolubi-
lit exus Ma-
trimonij.
Genoſ. 2.

Matrimoniu
inter duos tā-
tum cōtrahi-
tur.
Math. 19.

b Tob. 3. c. 6. e. 8. b Enari-
ſtus epif. 1. Trident. cap. 1.
reſ. m. matrimon.
c Chryſt. hom. 26. in epif.
ad Ephe. Amb. li. 1. de Abia-
ham. cap. 7.
d Geneſ. 2. d

e Heb. 13. a Fulgent. epif. 1. 2.
cap. 5.

f Ephe. 5. Ambro. ibid. Leo
epif. 92. ad auſticiū Narbo.

g Lib. 1. de nuptiis & con-
cupiſc. c. 10. & 11.

h Ephe. 5. f.
i Aug. lib. de bono coniu-
gali. cap. 18.

Gratia huius
ſacramenti.

Ephe. 5.

Inter Sacra-
menta nonne
legis numerū
diſtū.

Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro, ſtatimque
eiufdem nexu firmitatem ab Adamo tantō autē
pronunciatam, hiſ verbis confirmauit: Quod ergō
Deus cōiunxit, homo non ſeparet. Gratiam verō,
quæ naturalem illum amorem perficeret, & indiſ-
ſolubilem vnitate confirmaret, coniugēſque ſan-
ctificaret, ipſe Chriſtus, venerabilium Sacramen-
torum inſtitutor atque perfector, ſua ne bis paſſio-
ne promeruit: quod Paulus Apoſtolus innuit, di-
cens: Viri, diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus
dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea: mox
ſubiungens, Sacramentum hoc magnum eſt: ego
autem dico in Chriſto & in Eccleſia. Cum igitur
matrimonium in lege Euangelica veteribus cōnu-
biis per Chriſtum gratia præſtet, meritō inter no-
uæ legis Sacramenta annumerandum ſancti Patres
noſtri, Concilia, & vniuerſalis Eccleſiæ traditio
ſemper docuerunt: aduerſus quam impij homines
huius ſeculi inſanientes, non ſolūm perperam de
hoc venerabili ſacramento ſenſerunt, ſed de more
ſuo, prætextu Euangelij, libertatē carnis introdu-
centes, multa ab Eccleſiæ Catholice ſenſu, & ab
Apoſtolorum temporibus probata conſuetudine
aliena ſcripto & verbo aſſeruērunt, nō ſine magna
Chriſti fidelium iactura quorum temeritati ſancta
& vniuerſalis Synodus cupiēs occurrere, inſignio-
res prædictorum ſchiſmaticorum hæreſes & erro-
rēs, nē plures ad ſe trahat pernicioſa eorum conta-
gio, exterminandos duxit, hōs in ipſos hæreticos,
eorūque errores decernens anathematifmōs.

I. B. ТОВІА tertio: Tu ſcis Domine (inquit Sa-
ra filia Raguelis) quā nūquam concupiui virū &
mundam ſeruauī animam meam ab omni concupi-
ſcentia. Nunquam cum ludentibus miſcui me; ne-
que cum hiſ qui in leuitatē ambulāt, participem
me præbui. Virum autem cum timore tuo, nō cum
libidine mea, conſenſi ſuſcipere.

2. E T capite ſexto: Tunc angelus Raphael diſi-
tobiæ: Audi me, & oſtendam tibi, qui ſunt quibus
præualere poteſt dæmonium. Hi nanque qui con-
iugium itā ſuſcipiunt, vt Deum à ſe & à ſua mente
excludant, & ſuæ libidini itā vacent, ſicut equus &

mulus quibus nō est intellectus: habet potestatem demonium super eos. Tu autem cum acceperis eā, &c. accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis quam libidine ductus, vt in femine Abrahæ benedictionem in filiis consequaris.

3. I T E M octauo capite dixitque Tobias: Et nūc Domine tu scis, quia non luxuriæ causa accipio sororem meam coniugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in secula feculorum.

Quomodo inchoandum sit piē matrimonium.

4. E V A R I S T V S Pōtifer & martyr epistola prima ad omnes Episcopos Aphricanos: Similiter custoditum & traditum habemus ab Apostolis, vt vxor legitimè viro iungatur. Aliter enim legitimū (vt à patribus accepimus, & à sanctis Apostolis, eorumque successoribus traditum inuenimus) nō fit coniugium, nisi ab his qui super ipsam fœminam dominationem videtur habere, & à quibus custoditur, vxor petatur, & à parētibus aut propinquo-ribus sponsetur, & legibus doteur, & suo tempore sacerdotialiter (vt mos est) cū precibus & oblationibus, à sacerdote benedicatur, & à paranymp-phis (vt consuetudo docet) custodita & cōsociata, à proximis tempore congruo petita, legibus doteur, & solenniter accipitur, & biduo vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiāt, vt bonæ soboles generentur, & Domino in actibus suis placeant. Taliter enim & Domino placebunt, & filios non spurios, sed legitimos atque hæreditabiles generabunt. Quapropter filij charissimi & merito illustres, fide catholica suffragante, itā peracta, legitima scitote esse connubia.

Benedictio sacerdotalis.

5. CONCILIVM Tridentinum in decreto de reformatione matrimonij, capite primo: Tamet si dubitandum non est, clādestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata & vera esse matrimonia, quandiu Ecclesia ea irrita non fecit: & proinde iure damnandi sint illi, vt eos sancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera ac rata esse negant, quique falsò affirmant, matrimonia à filiis famliās sine consensu parentum contracta, irrita esse, & parentes ea rata vel irrita facere posse: nihilominus sancta Dei Ecclesia ex iustissimis causis illa sc̄per detestata est, atque prohibuit. Verum cum sancta Synodus animaduertat, prohibitiones illas propter hominum inobedientiam iam non prodesse: & grauiā peccata perpendat, quæ ex eisdem clādestinis coniugiis ortum habent: præsertim verò eorum qui in statu damnationis permanent dum priore vxore, cum qua clām contraxerant, relicta, cum alia palām contrahunt, & cum ea in perpetuo adulterio viuunt. Cui malo cum ab Ecclesia, quæ de occultis non iudicat, succurri non possit, nisi efficacius aliquod remedium adhibeatur: idcirco sacri Lateranensis concilij sub Innocentio tercio celebrati vestigiis inherendo præcipit, vt in posterum, antequam matrimonium contrahatur, ter à proprio contrahentiū parcho tribus cōtinuis diebus festiuis in Ecclesia inter Mis- sarum solœnnia publicè denuncietur, inter quos matrimonium sit contrahendum: quibus denūcia- tionibus factis, si nullū legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonij in facie Ecclesiæ procedatur: vbi parochus viro & muliere interrogatis, & eorum mutuo cōsensu intel- lecto, vel dicat, Ego vos in matrimonium coniun-

Hactenus sic runc clādestina, vera matrimonia.

Cap. 11.

Matrimonij contracturi denuncietur publicè de- bent.

Parochi præ- sentia dū ma- trimonio cō- iunguntur.

go in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti: vel aliis vtatur verbis, iuxta receptum vniuersiūque prouinciæ ritum. Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio, matrimonium malitiosè impediri posse, si tōt præcesserint denunciations, tunc vel vna tantum denūciatio fiat, vel saltem parcho, & duobus vel tribus testibus præsentibus matri- monium celebretur: Deinde ante illius consum- mationem denunciations in Ecclesia fiant, vt si aliqua subsunt impedimenta, facilius detegantur: nisi Ordinarius ipse expedire iudicauerit, vt præ- dictæ denunciations remittatur: quod illius pru- dentia & iudicio sancta Synodus relinquit. Qui aliter quàm præsentē parcho vel alio sacerdote, de ipsius Parochi seu Ordinarij licetia, & duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attē- tabunt, eos sancta Synodus ad sic contrahendum omninò inhabiles reddit: & huiusmodi contractus irritos & nullos esse decernit, prout eos præsentē decreto irritos facit & annullat. Insuper Parochū, vel alium sacerdotem, qui cum minore testium nu- mero, & testes, qui sine parcho, vel sacerdote hu- iusmodi contractū interfuerint, nec non ipsos cō- trahentes grauius arbitrio Ordinarij puniri præ- cipit. Præterea eadem sancta Synodus hortatur, vt coniuges ante benedictionem sacerdotalem in tē- plo suscipiendam, in eadem domo non cohabitēt: statuitque benedictionem à proprio Parcho fieri, neque à quoquam nisi ab ipso Parcho, vel ab Ordinario licentiam ad prædictā benedictionem faciendam alij sacerdoti concedi posse: quacūque consuetudine, etiam immemorabili, quæ potius corruptela dicenda est, vel priuilegio, non obsta- te. Quod si quis Parochus, vel alius Sacerdos, siue regularis, siue secularis sit, etiam si id sibi ex priu- legio, vel immemorabili consuetudine licere con- tendat, alterius parochiæ sponso sine illorum Pa- rochi licentia matrimonio coniungere, aut bened- dicere ausus fuerit: ipso iure tam diū suspēsus ma- neat, quamdiū ab ordinario eius parochi, qui ma- trimonio interesse debebat, seu à quo benedictio suscipienda erat, absoluetur. Habeat parochus li- brum, in quo coniugum & testium nomina, diem- que & locū contracti matrimonij describat, quem diligenter apud se custodiat. Postremò sancta Sy- nodus coniuges hortatur, vt antequam contrahāt, vel saltem triduo ante matrimonij consummati- onem sua peccata diligenter constentur, & ad san- ctissimum Eucharistiæ sacramentum piē accedant. Si quæ prouinciæ aliis, vltra prædictas, laudabili- bus consuetudinibus & ceremoniis hac in re vtun- tur, eas omninò retineri sancta Synodus vehemen- ter optat. Nè verò hæc tam salubria præcepta quæ- quam lateant, ordinariis omnibus præcipit, vt cum primū poterunt, curent hoc decretum populo publicari, ac explicari in singulis suarū diocesium parochialibus Ecclesiis, idque in primo anno quàm sapissimè fiat, deinde verò quoties expedire vide- rint. Decernit insuper, vt huiusmodi decretum in vnaquaque parochia suā robur post triginta dies habere incipiat, à die primæ publicationis, in eadē parochia factæ numerandos.

Clādestina matrimonia, deinceps ini- ta facti con- ciliū Triden- tinum.

Benedictio sacerdotali.

Confessio & Cōmuniō sa- cra ante ma- trimonij cō- tractum præ- cedant.

Promulgatio huius noui decreti.

6. CHRYSOSTOMVS homilia vigesima in epi- stolam ad Ephesios: Reuerā nāque reuerā inquam mysteriū est, & magnum mysteriū, relicto parente eo qui genuit, eo qui aluit, etiam ea quæ peperit, quæ

quæ miserè & cum labore parturiuit, illis videlicet desertis qui tanta beneficia præstiterunt, qui- bus cum consuetudo tracta est, adhærere virum il- li, quæ antea neque visa sit, neque aliquid com- mercij cum illo habuerit, atque hanc etiam omni- nibus præferre. Verè mysterium est. Et parentes quidem, etiam cum ista fiunt, non offenduntur, sed magis offenduntur ac dolent cum non fiunt, expē- sis quoque pecuniis ac sumptu facto lætantur. Ma- gnum reuerā mysterium, & ineffabilem quandam sapientiam habens. Istud suprā præfatus dixit, in Christo & in Ecclesia. Veruntamen non propter ipsum solum itā dictum est. Sed quid? vt vxorem scilicet tāquam propriam carnem foueat, quemad- modum & Christus Ecclesiam, vxor verò vt reue- reatur virum.

Amor coniu- gum.

Ephes. 5.

1. Cor. 7.

Marc. 6.

Præsil ca- sūque con- iugij Deus.

Matrimonij Christianorum curit sanctū.

Heb. 11.

7. AMBROSIVS libro primo de Abraham, ca- pite septimo: Nulli licet scire mulierem præter vxorem. Idèd coniugij tibi datum est ius, nè in la- queum incidas, & cum aliena muliere delinquas. Iunctus es vxori? noli querere solutionem, quia non licet tibi vxore viuente vxorem ducere: nam & aliam querere, cum habeas tuam, crimen est adulterij. Et paulò post: Cognoscimus velut præ- sulum custodemque coniugij esse Deum, qui non patiat alienum torum pollui. Et si qui fecerit, peccare eum in Deum, cuius legem violat, gratiam soluat. Et idèd quia in Deum peccat, sacramenti cælestis amittit consortium.

8. GENESE OS secūdo, vt suprā quæstione præ- cedenti, C. testimo. primo.

9. AD Hebræos decimotertio: Honorabile con- nubium in omnibus, & torus immaculatus. Forn- catores enim & adulteros iudicabit Deus.

10. FVLGENTIVS epistola secunda ad Gallam de statu viduali, capite quinto: Sancta sunt Chri- stianorum coniugia, quia & coniugalis ibi castitas custoditur in corpore, & puritas fidei seruatur in corde. Nam & Apostolica dicit authoritas, Hono-

rabile connubium in omnibus, & torus immacula- tus. Non est ergò connubium ex colluione pec- cati, sed ex institutione Dei: & in eo quod sibi cō- iuges inuicem carnis debitum reddunt, in quatum id modestè faciunt, Christi præcepta custodiunt: quia nullatenus à coniugali charitate & castitate discedunt. Execratur autem adulteros concubi- tus castitas coniugalis, & honestatis verecundiæ tenax, ab vna vnus, & ab vno vna expetit, quod vterque se vni tantum legitimè debere cognoscit.

1. C. AD Ephesios quinto, vt suprā quæstione præcedenti, C. testimonio quarto.

2. AMBROSIVS in caput quintum ad Ephesios, vt suprā quæstione præcedenti, A. testimo. quinto.

3. LEO Magnus epistola nonagesima secunda ad inquisitiones Rustici episcopi Narbonēsis, capite quarto: Nō omnis mulier iuncta viro, vxor est viri: quia nec omnis filius hæres est patris. Nuptiarum autē fœdera, inter ingenuos sunt legitima, & inter æquales, multò prius hoc ipsum Domino constitu- ente quā initū Romani iuris existeret. Itaq; aliud est vxor, aliud concubina: sicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apostolus ad manife- standam harum personarum discretionem, testi- monium ponit ex Genesi, vbi dicitur Abraham: Eice ancillā & filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Vndè quum societas nuptiarum itā ab initio constituta sit, vt præter sexuum cōiunctionem haberet in se Christi & Ec- clesiæ sacramentum: dubium non est, eam mulie- rem non pertinere ad matrimonium, in qua doce- tur nuptiale non fuisse ministerium.

Galar. 4. Gen. 21.

Habet in se Christi & ec- clesiæ sacra- mentum.

4. AVGVSTINVS libro primo de nuptiis & concupiscentia, capite decimo & vigesimo primo, vt in quæstione præcedenti, A. testimo. secundo & tertio.

4. IDEM libro de bono coniugali, capite deci- mo octauo, vt in tex. & in quæst. sequēti, B. testimo. tertio.

III.

An dirimi unquam potest Matrimonium?

A. Matrimonium dirimi non posse, sed illius nexum indissolubilem esse, primi hominis verba illa demonstrant, *Relinquet homo patrem suū & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.* Quam rem^b Christus quoque cōfirmavit, cum Adæ verba veluti diuina repeteret, illud etiā ad- iungens, *Quod Deus cōiunxit, homo non separet.* Atque alibi docet, *Omnis qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit, mæchatur: & qui dimissam à viro ducit, mæchatur.* Hanc porrò Dei legem & inuolabilem ordinationē de perpe- tua coniugalis nexus firmitate Paulus illustrans, *Hic ait, qui matrimonio iū- cti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quod si discer- serit, manere innuptā, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorē non dimittat.* Ac post eā subiicit: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit.*

a Genes. 2. d

b Math. 19. a Marc. 10. b Orig. tract. 7. in Math.

c Luc. 19. d Marc. 10. b Rom. 7. a Can. Apolt. 48. Ambr. in cap. 16. Luc.

d 1. Cor. 7. b August. de ad- duit, coniug. lib. 1. ca. 1. & 9. Item humil. 49. ex 50. Con- cil. Mileit. cap. 17.

e Ibid. g & Rom. 7. a

f August. de bono coniug. ca. 7. 16. 18. 24. Hier. in Epi- taph. Fabiola: ad Oceanum epist. 30. Iulior. lib. 2. othe. Ecclesiast. cap. 19.

B. Esti igitur nulla etiam speretur^f proles, & quælibet vitæ incommo- da, durissimique casus accedant, tamen contractum semel matrimonium valet, adeoque ratum & firmum est, si præsertim sit consummatum, vt vsque indissolubile in omni vita perseueret. Vndè non potest alter con- iugum ab altero in vniuersum diuertere, nisi fortè priusquam inter con-

Decre. lib. 3. tit. 32. ca. 2. & 14. Triden. sess. 24. can. 6.

g. Concil. Floren. Trid. sess. 24. can. 7. & 8. August. lib. 2. de adulter. coniug. cap. 21.

h. Ephes. f. 5. Cant. 5. ab e.

i. Iudo. lib. 3. de Off. Eccl. cap. 19. Triden. sess. 24. can. 2.

k. Gene. 2. d. Matth. 19. a. Marc. 10. b.

inges carnale commercium intercesserit, religiosæ vitæ* institutum suscipiatur. Vbi verò causæ quædam offerunt sese, ob quas aliquando coniuges separentur, non idcirco vinculum soluitur, sed tori & cohabitationis communitas, quæ antea fuit, impeditur.

C. Cuius rei causam in Christo ipso statuemus, qui summa, perpetua & inseparabili prorsus vnione Ecclesiam sponfam, illam vnicam, semperq; charissimam, sibi adiunxit atque copulauit. Neq; solum hæc ipsa, quæ inter virum & vxorem est, coniunctio, vinculi conjugalis habet firmitatem, verum etiam omnem inde polygamiam, nè vni videlicet viro plures nubant, aut vna pluribus detur maritis, penitus excludit. Quare Christus, vt Matrimonium & certius confirmaret, & ad puriorè primæumque illum statum reuocaret, significanter dixit. *Erunt duo in carne vna. Et rursum: Iam non sunt duo, sed vna caro.*

TESTIMONIA.

1. A. GENESES secundo, vt supra questione prima, C. testimo. primo.

2. MATTHEI decimonono: Non legistis, quia qui fecit ab initio, masculum & femina fecit eos? Et dixit: Propter hoc, dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.

3. MARCI decimo: Ab initio autem creaturæ masculum & feminam fecit eos Deus. Propter hoc, relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit ad vxorem suam, & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.

Scripturæ aduersatur, ceteri here Matrimonium viuente coniuge. Rom. 7.

4. ORIGENES tractatu septimo in Matthæum: Scio quosdam, qui præsent Ecclesiis, extra scripturam permisisse aliquam nubere viro priore viuente: & contra scripturam quidem fecerunt dicentem, Mulier ligata est quanto tempore viuunt vir eius. Item viuente viro adultera vocabitur, si facta fuerit alteri viro. Et nonnullis interiectis: Quam enim ratione adultera est mulier, quamuis legitime nubere videatur, viro viuente: eadem ratione & vir quâuis legitime accipere videatur dimissam ab aliquo viro, non accipit legitime secundum sententiam Christi, sed magis mæchatur, quasi alienam accipiens.

Non accipit secundum sententiam Christi.

5. LVCÆ decimosexto: Omnis qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit, mæchatur: & qui dimissam à viro ducit, mæchatur.

6. MARCI decimo: Quicumque dimiserit vxorem suam & aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mæchatur.

7. AD Romanos septimo: Quæ sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Igitur viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri: vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro.

8. CANON Apostolorum quadragesimus octauus: Si quis laicus vxorem propriam pellens, alteram vel ab alio dimissam duxerit, cõmunionem priuetur.

9. AMBROSIVS in caput decimum sextum Lucæ: Noli vxorem dimittere, nè Deum tuæ copulæ

diffitearis authorem. Etenim si alienos, multò magis vxorios debes tolerare & emendare mores. Audi quid dixerit Dominus: Qui dimittit vxorem, facit eam mæchari. Etenim cui non licet viuente viro mutare coniugium, potest obrepere libido peccandi. Itaque qui author erroris, etiam reus culpæ est. Quòd cum paruulis facta dimittitur? quòd titubanti vestigio grandæua detruditur? Durum, si excludas parentem, pignora teneas: vt ad contumeliã charitatis, addas etiam pietatis iniuriam. Durius, si propter matrem etiam filios simul pellas, cum magis redimere à patre liberi debeant culpam parentis. Quam periculosum, si fragilem adolescentulæ ætatem errori offeras? Quam impium, si eius destitutas senectutem, cuius desolaueris iuuentutem? Ergò inhonoratum stipendiis, & veteranum Imperator dimittat inglorium, aque imperij sui possessione detrudat, & rusticum laboris effectum agro suo propulset agricola? An quod in subditos nefas est, in comparem fas est? Dimittis ergò vxorem quasi iure sine crimine, & putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet, sed diuina prohibet. Qui hominibus obsequeris, Deum verere. Audi legem Domini, cui obsequuntur etiam qui leges ferunt: Quæ Deus coniunxit, homo non separet. Sed non solum hæc cæleste præceptum, sed quoddam etiam opus Dei soluitur. Pateris ne, oro, liberos tuos viuente te esse sub vitrico? aut incolumi matre, de gere sub nouerca? Pone, si repudiata non nubat: & hæc viuo viro tibi debuit displicere, cui adultero fidem seruat? Pone, si nubat, necessitas illius tuum erimen est: & coniugium quod putas, adulterium est. Quid enim refert, vtrum id aperta criminis confessione, an mariti specie adulter admittat? nisi quòd grauius est legem criminis fecisse, quam furtum.

Luc. 16.

Lex diuina prohibet dimissionem vxoris. Matth. 19.

Vxor dimittit cõiugium adulteriu est

10. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt in textu.

11. AVGVSTINVS de adulterinis coniugijs libro secundo, capite quinto: Sicut manente in se Sacramento regenerationis, excommunicatur quis reus criminis, nec illo sacramento caret, etiam si nunquam reconcilietur Deo: ita manente in se vinculo fœderis conjugalis, vxor dimittitur ob causam fornicationis, nec carebit illo vinculo, etiam si nunquam reconcilietur viro: carebit autè, si mor-

Adulterina cõiugia non iure fori, sed cæli.

Adultera viuente, non licet aliam ducere. Matth. 5.

si mor-

In dimissa vxore propter fornicationem, magis ad huc vinculum fœderis cõiugalis.

Mors corporis tantu diffoluit matrimonij vinculum. 1. Cor. 7.

Et qui dimittit adulteram, non licet aliam ducere.

1. Cor. 7.

Ex duobus coniugijs si quis adulteram dimiserit, licet aliam contrahat. Matth. 19.

Etia mæchatur, qui adultera dimittit, contrahit. Mat. 10. Luc. 16.

Adulterina cõiugia non iure fori, sed cæli.

Adultera viuente, non licet aliam ducere. Matth. 5.

si mortuus fuerit vir eius. Reus verò excommunicatus idèd nunquam carebit regenerationis sacramento, etiam non reconciliatus, quoniã nunquam moritur Deus. Remanet itaque, vt si sapere secundum Apostolum volumus, non dicamus viru adulterum pro mortuo deputandũ, & idèd licere vxori eius alteri nubere. Quauis enim sit mors adulterium, non corporis, sed quod peius est, animæ: non tamen de illa morte loquebatur Apostolus, cum dicebat: Quòd si mortuus fuerit vir eius, cui vult nubat: sed de illa sola, qua de corpore exitur. Quoniam si per coniugis adulterium coniugale soluitur vinculum, sequitur illa peruersitas, quam cauendam esse monstraui, vt & mulier per impudicitiam soluat hoc vinculo: quæ si soluitur, libera erit à lege viri. Et idèd quod insipientissimè dicitur, non erit adultera, si fuerit cum altero viro, quia per adulteriu liberata est à priori viro. Quod si ita est à veritate deuim, vt nullus id, non dico Christianus, sed humanus sensus admittat, profecto mulier alligata est, quandiu vir eius viuunt. Quod vt apertius dicam, quandiu vir eius in corpore est. Pari ergò forma & vir alligatus est, quandiu mulier eius in corpore est. Vnde si vult dimittere adulteram, non ducat alteram, nè quod in illa culpata ipse committat. Similiter & mulier si dimittit adulterum, non sibi copulet alterum: alligata est enim quandiu vir eius viuunt, nec à lege viri nisi mortui liberatur, vt non sit adultera si fuerit cum alio viro.

12. ET capite nono: Et quid ad nos, si nec saltem diuina miseratione mundata, marito reconcilietur à Deo adultera, dum tamen non reconciliatis adulteris, non alia fiant quasi connubia, quæ coniungunt esse adulteria? Mulier enim alligata est, quandiu vir eius viuunt: Ergò consequenter & vir alligatus est, quandiu mulier eius viuunt. Hæc alligatio facit, vt alijs coniungi sine adulterina copulatione non possint. Vnde necesse est ex duobus coniugijs, quatuor adulteros fieri, si & illa alteri nupserit, & ille alteram duxerit. Quauis enim sceleratius mæchetur, qui non causa fornicationis vxore dimissa alteram duxerit: quod genus adulterij commemorauit Matthæus: tamen non solum ipse mæchatur, sed sicuti est apud Marcum, quicumque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam: & si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mæchatur: & sicuti est apud Lucam, Omnis qui dimittit vxorem suam, & ducit alteram, mæchatur: & qui dimissam à viro duxerit, mæchatur. De quib? testimonijs iam satis in libro superiore disserui.

13. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, homilia quadragesimanona: Non vobis licet habere vxores, quarum priores mariti viuunt. Nec vobis, scemina, habere viros licet, quorum priores vxores viuunt. Adulterina sunt ista coniugia, non iure fori, sed iure cæli. Nec eam scemina quæ per repudium discessit à marito, licet vobis ducere, viuo marito. Solum fornicationis causa licet vxore adulteram dimittere, sed illa viuente non licet alteram ducere. Et vobis scemina, nec illos viros, à quibus per repudium discesserunt vxores eorum, maritos habere conceditur. Non licet: adulteria sunt, non coniugia: Contemnunt Augustinus? timeatur vel Christus.

14. CONCILIUM Mileuitanum Canone decimo septimo: Placuit, vt secundum Euangelicam & Apostolicam disciplinam, neque dimissus ab vxore, neque dimissa à marito, alteri coniungantur: sed ita maneant, aut sibi met reconciliantur. Quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur. In qua causa legem imperialem petendam promulgari.

15. AD Romanos septimo, vt in textu. 1. B. AVGVSTINVS in libro de bono coniugali capite septimo: Vsq; eadèd stædus illud inritu nuptiale cuiusdam Sacramenti res est, vt nec ipsa separatione irritum fiat: quãdoquidem viuente viro à quo relicta est, mæchatur si alteri nupserit: & ille huius mali causa est qui reliquit. Et paulò post: Tantum valet illud sociale vinculum coniugium, vt cum causa procreandi colligetur, nec ipsa causa procreandi soluat. Posset enim homo dimittere sterilem vxore, & ducere de qua filios habeat: & tamen non licet & nostris quidem iam temporibus, ac more Romano nec superducere, vt amplius habeat quàm vnã viã: & vtrique relicta adultera, vel relicto adultero possent plures nasci homines, si vel illa alteri nuberet, vel ille altera duceret. Quòd tamè si nõ licet, sicut diuina regula prescribere videtur, què nõ faciat intentu, quid sibi velit tãta firmitas vinculi cõiugalis? Quòd nequaquã putatũ valere potuisse, nisi alicuius rei maioris ex hac infirma mortalitate hominũ quoddã sacramentum adhiberetur, quòd deserētibus hominib? atq; id dissolueret cupientibus, in concussum illis maneret ad pœnam. Siquidè interueniente diuortio, non aboleretur illa confederatio nuptialis: ita vt sibi coniuges sint etiam separati: cum illis autem adulterium committant, quibus etiam fuerint post suant repudium copulati, vel illa viro, vel ille mulieri: nec tamen nisi in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius, talis est causa cum vxore.

2. IDEM capite decimo quinto: Semel autem initum connubium in ciuitate Dei nostri, vbi etiam ex prima duorum hominum copula quoddam sacramentũ nuptiæ gerit, nullo modo potest nisi alicuius eorũ morte dissolui, manet enim vinculu nuptiarũ, etiã si proles cuius causa inritu est, manifesta sterilitate nõ subsequatur: ita vt iam sciētibus cõiugijs non se filios habituros, separare se tamen vel ipsa causa filiorũ, atq; alijs copulare, nõ liceat.

3. IDEM capite decimo octauo: Sicut duobus pluribusve seruire, sic à viro viuo in alterius transire connubium, nec tunc licuit, nec nũc licet, nec vnquam licebit. Apostatare quippe ab vno Deo, & ire in alterius adulterinam superstitionem, semper est malum. Nec causa ergò numerosioris prolis fecerunt sancti nostri, quod Cato dicitur fecisse Romanus, vt traderet viuos vxorem etiam alterius domum filiis impleturam. In nostrarum quippe nuptiis, plus valet sanctitas Sacramenti, quàm fecunditas vteri.

4. ET capite vigesimo quarto: Bonum igitur. Vide supra questione prima, A. testim. quarto.

5. HIERONYMVS in Epitaphio Fabiola: ad Oceanum epistola trigesima: Præcepit Dominus vxorem nõ debere dimitti, excepta causa fornicationis: & si dimissa fuerit, manere in nuptam. Quicquid viris iubetur, hoc consequenter redundat in sceminas. Neque enim adultera vxor dimittenda

Nec dimissus nec dimissa alteri cõiungi potest.

Nec ipsa quædam separatione soluitur vinculum

Nec prolium causa viuo altero licet contrahere.

Cut hoc vinculum indissolubile.

Solum in Ecclesia locum habet.

Indissolubile vinculum.

Non licet ad secundu coniugium transire post prius coniuge.

Sanctitas sacramenti

Matth. 5. 1. Cor. 7. Idè est de viro & vxore iudicium in matrimonij negotio.

1. Cor. 6.

Alia leges Christi. in ca. iurum.

Fabiola ex ignorantia virginis Euangeti uiuente viro dimisso, alteri nuptiarum.

Publica eiusdem pro eo peccato poenitentia.

1. Cor. 7.

Matth. 5. & 19.

In caput 19. Matth. scribens.

Tenenda est, velis nolis, & qualiscumque accepta est vxor, habenda.

Lib. 6. Inst. diuin. cap. 23.

Ante esum: maritum licet Religionem etiam sine conjugis consensu ingredi.

Licet alteri in seculo manenti rursus matrimonium contrahere.

est, & vir mœchus retinendus. Si qui meretrici iungitur, vnum corpus facit: ergo & quæ scortatori, impuroque sociatur, vnum cum eo corpus efficitur. Alia sunt leges Cæsaris, alia Christi: aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit. Apud illos viris impudiciæ fræna laxantur: & solo stupro atque adulterio condemnato, passim per lupanaria & ancillulas libido permittitur: quasi culpam dignitas faciat, non voluntas. Apud nos quod non licet fœminis, æquè non licet viris: & eadem seruitus pari conditione censetur. Et paulò post: Igitur & Fabiola, quia persuaserat sibi, & putabat à se virum iure dimissum: nec Euangelij vigorem nouerat, in quo nubendi vniuersa causatio, viuētibus viris, fœminis amputatur: dum multa diaboli vitat vulnera, vnum incauta vulnus accepit. Sed quid ego in abolitis & antiquis moror, quærens excusare culpam, cuius poenitentiam ipsa confessæ est? Quis hoc crederet, vt post mortem secundi viri in temetipsam reuersa, quo tempore solēt viduæ negligētes, iugo seruitutis excusso, age re se liberius, adire balneas, volitare per plateas, vultus circumferre meretricis: faccum indueret, vt errorē publicè fateretur: & tota vrbe spectate Romana, ante diē Pasche in basilica quondā Laterani, qui Cæsareano trūcatus est gladio, staret in ordine poenitentiu, Episcopo, Presbyteris, & omni populo collachrymātibus, sparsum crinem, ora lurida, squalidas manus, fordida colla submitteret.

6. ISIDORVS libro secūdo de Ecclesiasticis officiis capite decimonono: Præcipio, inquit Apostolus, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere. Prohibet enim dimitti quacumque ex causa, nē aliis coniungantur secundum consuetudinem Iudæorum, quam Dominus interdixit, dicens: Quicumque dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, & aliam duxerit, mœchatur. Solum (vt ait Hieronymus) adulterium est quod vxoris vincat affectū. Et paucis interiectis: Quid ergo si sterilis est, si deformis, si aetate vetula, si temulenta, si iracunda, si malis moribus, si luxuriosa, si gulosa, si fatua, si vaga, si iurgatrix & maledica? tenēda est, velis nolis, & qualiscumque accepta est, habenda. Cū enim esles liber, sponte te seruituti subiecisti, cūque habet quis vxorem, (vt ait Laurentius) neque seruā, neque liberā habere poterit, vt matrimonij fidē seruet: neque enim vt iuris publici ratio est, sola mulier adultera est, quæ virum habens, ab altero polluitur, & maritus si alteram habeat, à crimine adulterij alienus habetur, dum diuina lex duos in vnum matrimonij corpus coniunxerit, vt adulter sit, quisquis compagem corporis in diuersa distaxerit.

7. IN decretalibus Gregorij libro tertio, titulo trigésimo secundo de conuersione coniugatorum, capite secundo, Verūm. Alexander tertius Salernitano Archiepiscopo scribens, inquit: Verūm post consensum legitimum de præsentī, licitum est alteri, altero etiam repugnante, eligere monasteriū, (sicut quidā sancti de nuptiis vocati fuerūt), dummodò carnalis commissio non interuenierit inter eos: & alteri remanenti, si communitus continentiam seruare noluerit, licitum est ad secunda vota transire. Quia cū non fuissent vna caro simul effecti, satis potest vnus ad Deum transire, & alter in seculo remanere. Vide ibidem capite septimo.

Ex publico, eundem Alexandrum III. scribentem ad Episcopum Brixiensem.

8. **IN** ID E M capite decimo quarto, Ex parte tua. Innocētius tertius Lugdunensi Archiepiscopo ita scribit: Etsi possit non inconlultē videri, quod ex quo matrimoniu inter legitimas personas per verba de præfenti contrahitur, illis viuētibus in nullo casu possit dissolui, vt viuente reliquo, alter ad secunda vota transmigret, etiam si vnus fidelium inter quos est ratum coniugium, fieret hæreticus, & nollet permanere cum altero sine contumelia creatoris: nisi fortē secūs fieret ex reuelatione diuina, quæ superat omnem legem, sicut à quibusdā sanctis legitur esse factum: Nos tamen nolentes à prædecessorum nostrorum vestigijs declinare, qui respondere consulti, antequam matrimonium sit per carnalem copulam consummatum, licere alteri coniugium, reliquo inconsulto, ad religionem transire, ita quod reliquus ex tunc legitime poterit alteri copulari: hoc ipsum tibi consulimus obseruandum in articulo prænotato.

9. **CONCILIUM** Tridentinum sessione vigesima quarta, canone sexto: Si quis dixerit Matrimonium ratum, non consummatum, per solennem religionis professionem alterius coniugium non dirimi, anathema sit.

10. **CONCILIUM** Florētinum: Tertium bonum Matrimonij est indiuisibilitas, propter hoc quod significat indiuisibilem coniunctionem Christi & Ecclesiæ. Quauis autem ex causa fornicationis liceat tori separationem facere, non tamen aliud Matrimonium contrahere fas est, cū matrimonij vinculum legitime contractū perpetuum sit.

11. **TRIDENTINUM** sessione vigesima quarta, canone septimo: Si quis dixerit Ecclesiam errare, cū docuit & docet iuxta Euangelicam & Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius coniugium matrimonij vinculum non posse dissolui: & vtrunque vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero coniuge viuente, aliud matrimonium contrahere, mœchaturque eum, qui dimissa adultera aliā duxerit, & eam quæ dimisso adultero, alij nupserit, anathema sit.

12. **CANONE** octauo: Si quis dixerit Ecclesiam errare, cū ob multas causas separationem inter coniuges quo ad torum, seu quo ad cohabitationem ad certum, incertūve tempus fieri posse decernit, anathema sit.

13. **AVGVSTINVS** de adulterinis coniugijs libro primo, capite vndecimo: Restat vt Matthæum intelligamus à parte totū significare voluisse: eandem tamen tenuisse sententiam, vt dimittere vxorem & alteram ducens, non quidem mœchatur, id est, qui præter fornicationem dimiserit: quidam verò non mœchatur, id est, qui propter fornicationē dimiserit: sed omnis qui dimittit vxorē suā: & ducit alterā, mœchari minimè dubitetur. Nā capite nono eiusdē libri his verbis eam difficultatē explicauerat. Cur ergo (inquis) interposuit Dominus causam fornicationis, & non potius generaliter ait: Quicumque dimiserit vxorem, &c. si & ille mœchatus est, qui dimissa fornicante muliere, alteram ducit? Credo quia illud quod maius est, hoc Dominus commemorare voluit, maius enim adulterium esse quis negat, vxore non fornicante dimissa, alteram ducere: quàm si fornicantem quis

Ex diuina reuelatione aliquid quando facta dicitur post consummationem.

Ad religionem transire vii coniugij alteri voto nullo modo licet ante consummationem.

Per solennem Religionis professionem dirimitur matrimonium, sed non consummatum. Ex causa fornicationis licet tori separationem facere, sed non inter aliud matrimonium. Vinculū perpetuum.

Vinculū matrimonij dissolui nequit etiam ob fornicationem.

Post separationem tori, neutri licet aliud coniugium contrahere.

Separatione quo ad torum & cohabitationem.

Christi verba apud Matthæum quomodo intelligenda quando causam fornicationis excipit.

Matth. 19.

quis

Iacob. 4.

Genes. 4.

quis dimiserit, & tunc alteram duxerit: non quia & hoc adulterium non est, sed quia minus est, vbi fornicante dimissa, altera ducitur. Nam simili locutione vsus est etiam Iacobus: Scienti bonum facere, & non facienti, peccatum est illi. Nunquid ideò non peccatum est illi qui nescit bonum facere, & ideo non facit? vti què peccatum est, sed hoc grauius, si etiam sciat & non faciat. Nec illud ideò nullum, quia minus.

1. **C.** AD Ephesios quinto, vt suprā quæstione prima, C. testimo. quarto.

2. **CANTICORVM** quinto: Veni in hortum meū foror mea sponsa: Aperi mihi foror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea, &c. Qualis est dilectus tuus ex dilecto, o pulcherrima mulierum! qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adiuuasti nos?

3. **ISIDORVS** libro secundo de officijs Ecclesiasticis, capite decimonono: Quod non vnus & mulier, sed vnus & vna copulatur, ipsa prima diuini facta coniunctio in exemplum est. Nam cū Dominus hominem figurasset, eique parem necessariam prospexisset, vnam de costis eius mutatus, vnam illi fœminam finxit, sic quæ Adam & mulier Eua, vnā inter se nuptiis iuncti, formam hominibus de originis autoritate & prima Dei vo-

luntate sanxerunt. Item secundum spirituales nuptias sicut vnus Christus & vna ecclesia, ita & vnus vir & vna vxor, tam secundum generis documentum, quàm secundum Christi sacramentum. Numerus autem matrimonij à maledicto viro cœpit. Primus Lameth duabus maritatus, tres in vnam carnem effecit. Sed dicit aliquis, quod & Patriarchæ simul pluribus vxoribus vsi sunt: Ergo propterea licebit nobis plures ducere. Sanè licebit, sed si qui adhuc typi alicuius futuri sacramenti supersunt, quibus plures nuptiæ figurētur. Secundas autem nuptias propter incontinentiam iubet Apostolus. Melius est enim denuò vni viro nubere, quàm explenda libidinis causa cum pluribus fornicari: Sæpius autem nubendi licentia, iam non est religionis, sed criminis.

4. **CONCILIUM** Tridentinum sessione vigesima quarta, canone secundo: Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere vxores, & hoc nulla lege diuina esse prohibendum, anathema sit.

5. **GENESIOS** secundo, vt suprā quæstione prima, C. testimo. primo.

6. **MATTHEI** decimonono, 7. **MARCI** decimo, vt suprā hac eadem quæstione, A. testimo. secundo & tertio.

III.

Est ne permissum omnibus Matrimonium?

A. Minimè. Tradiderunt enim sancti Apostoli, vt Epiphanius inquit, peccatum esse, post decretam votoque firmatā virginitatē, ad nuptias cōverti. Idque tale ac tantum esse peccatum asserit Hieronymus, vt dicat, Virgines, quæ post consecrationem nupserint, non tam adulteras, quàm incestas esse. Et Augustinus ait: Virgo, quæ si nuberet, nō peccaret, sanctimonialis si nupserit, Christi adulterare putabitur. Respexit enim retrò de loco, quo accesserat.

B. Proindè quod Apostolus habet, *Melius est nubere quàm vri*, prout Ambrosius disertè pronunciat, ad non pollicitam, ad nondum velatam pertinet. Cæterum quæ se spondit Deo, & sanctū velamē accepit, iam nupsit, iam immortalī iuncta est viro: & si iam voluerit nubere communi lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Sic Ambrosius. Vndè semper laudatū fuit Iouiniani Imperatoris Rescriptum, & à Iustiniano Imperatore in Codicem relatum, quod sic habet: Si quis non dicam rapere, sed attentare tantum iungēdi causa matrimonij sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali poena feriatur.

C. Iam de Monachis, & sacris Ordinibus initiatis eadem ratio, idem iudicium est prorsus: damnationem enim habent, si laxatis libidini habent, primam fidē Deo & Ecclesiæ datam sefellerint, seu (vt Apostolus loquitur) irritam fecerint. Qui vltro se abdicauerunt coniugio, dum seruādum perpetuò Cœlibatum aut voto expresse nuncupato firmarunt, aut sacrorum Ordinum susceptione saltem tacitè comprobârunt, atque testati sunt.

D. Audiant igitur verbum Dei: *Si quid vouisti Deo, nē moreris reddere. Et, Quodcumque voueris, redde.* Tum alibi: *Vouete & reddite Do-*

Contra Polygamiam.

Genes. 4.

Cur patriarchæ plures simul vxores habuerint.

Secunda nuptiæ post mortē prioris coniugij. 1. Cor. 7. Plures vxores simul habere, criminis est.

Diuina lege prohibendum, vt Christiani simul plures vxores habeant.

a Epiphani. Hæres. 61. contra Apostolicos.

b Hieron. lib. 1. contra Iouinianum. Basil. de virginitate, & epistol. ad virginem elapsam. c In psal. 83. Vide eundem in psal. 75. & de bono viduæ, cap. 8. 9. & 11. Osee, in 1. Cor. 7. Cypri. epistol. 62. Chrysost. de virg. c. 39. Fulgent. epistol. 1. c. 6. & 7.

d 1. Corinth. 7. h e lib. ad virgin. lap. sam. cap. 5. Hieron. lib. 1. in Iouinia. August. lib. 1. de adult. coniug. c. 15. & c. 8. de bono viduatis. Osee, in 1. Cor. 7. Iudor. lib. 2. de offic. ecclesie. 17. Leo epistol. 92. ad Rusl. cap. 14.

f Sozom. lib. 6. hist. c. 3. & Niceph. lib. 10. cap. 39. g L. si quis, G. de Episc. & Cler. 2. Turon. can. 21.

h Basil. quæst. 14. diff. expl. Item sermo. 1. de in sit. Monachorum, & G5 licitiorum monasticarum c. 22. & epistol. ad monach. elapsam. Chrysostom. epistol. 6. ad Theodorū lapsum. Leo epistol. 92. ad Rusl. cap. 13. 14. & 15. August. in psal. 75. & ser. 1. de cōmuni vita. Cler. 1. hal. syno. c. 16. i Epiphani. hæres. 59. & in compend. doctrin. Hieron. lib. 1. contra Iouinian. & aduersus Vigilantiū. Aug. lib. 2. de coniug. cap. 20. Fulgent. de fide ad Perum, cap. 3. Gregor. lib. 3. epistol. 14. Leo epistol. 92. ad Rusl. ca. 3. & epistol. 83. cap. 4. Bernard. sermo. 65. in Cantu. Trident. sess. 24. can. 9. k 1. Tim. 3. 6. Castrag. 4. can. 10. August. de bono viduæ cap. 8. & 9. Iudor. lib. 2. officior. ecclesie. cap. 16. l 6. decretal. lib. 3. tit. 15. m Eccles. 5. a n Iudicem & Deuter. 23. d o Psalm. 75. h. K k iij

P. Inc. 9. g. Bern. epist. 2. ad Fulconem. Anselmus epist. 4.

mino Deo vestro. Quin & Christus ipse docet. Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno Dei.

TESTIMONIA.

1. A. EPIPHANIVS hæresi sexagesimaprime contra Apostolicos: Aliqua in scripturis, aliqua in Traditionibus sancti Apostoli tradiderunt: quem admodum dicit sanctus Apostolus: Sicut tradidi vobis. Et alibi: Sic doceo, & sic tradidi in ecclesiis. Et, si continetis nisi frustrà credidistis. Tradiderunt itaque sancti Dei apostoli, peccatum esse post decretam virginitatem, ad nuptias conuerti. Et scripsit Apostolus: Si nuperit virgo, nõ peccauit. Quomodo igitur hoc cum illo concordat? Immo etiam illam virginem dicit quæ non est dedicata Deo, sed propter penuriam raritatis in illo tempore eorum qui in Christum credebant, necessarid sic fiebat. Et quod hæc sic habeant, docet nos idem Apostolus, dicens: Iuniores viduas reice: postquam enim lasciuerunt contra Christum, nubere volunt: habentes iudicium, quod primam fidem reiecerunt. Si itaque & ea quæ post mundi experientiam vidua fuit, atque Deo dicata, & postea nupsit, iudicium & condemnationẽ habebit, quod primam fidem reiecit: quanto magis quæ citra mundi experientiam Deo dicata virgo fuit & nupsit, contra Christum lasciuit, & maiorem fidem reiecit, & iudicium habebit, velut quæ proprium erga Deum propositum relaxauit?

2. HIERONYMVS libro primo contra Iovinianum: Si nuperit virgo, non peccauit. Non illa virgo quæ semet Dei cultui dedicauit: harum enim si qua nuperit, habebit damnationem, quia primam fidem irritam fecit. Virgines enim quæ post consecrationem nupsierint, nõ tam adulteræ sunt, quam incestæ.

3. BASILIUS Magnus in libro de vera virginitate: Cum virginitatem Domino professæ sint, carnali postmodum voluptate malè blanda delinitæ ac denictæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt. Non ignorant huiusmodi, quæ us ignorantiam simulent: quæ sponsi dexteram & fœdera præuaricata sit, eam nec illius vltra esse sponsam, quem, nequitia dans manus, dereliquit: neque eius vxorem per vllas leges dici posse, cui se, deserto sponso, libidine in citata coniunxit. Tunc enim legitimum constat esse connubium, & secundũ diuina iura institutũ, cum non voluptatis affectus legis scita præcesserit, sed adiumentis necessarij, prolisq; causa fuerit huiusmodi facta coniunctio. Et paulò post: Non se fallat qui à virginitatis curriculo ad carnis vitia deflexit. Cõiugium quippe illi in peccatum reputabitur: primũ quidem, quia pessimum coniunctionis huius fundamentum voluptatem iecit, præuaricationisq; malum: deinde, quia causa non esset libera: neque enim est mortuus vir eius, vt cui vult nubat, viuẽte immortalis viro, meritò censetur adultera, quæ mortalem hominem, ob carnis vitia, Domini thalamis intulit.

4. IDEM epistola ad virginem elapsam, quæ aliis est centesima octogesimaquinta: Reuoca in memoriam honestam professionem, quam professæ es coram Deo & Angelis, ac hominibus. Reuoca in memoriam venerandam congregationem, & sa-

crum virginum chorum, & cõsiliũ Domini, &c. Ob hæc quis non luctu commotus dixerit? Quomodò facta est meretrix ciuitas fidelis Sion? Quomodò autem non ipse Dominus ad aliquem ex his, qui nunc in spiritu Hieremias obambulat, dixerit? Vidisti quæ fecit mihi virgo Israel? Ego despondi ipsam mihi ipsi in fide & integritate, in iustitia & in iudicio, & in misericordia & miserationibus, quemadmodum per Oseam Prophetam ipsi promisi. Ipsa autem dilexit alienos, & ueniente me viro immortalis adultera appellatur, & non timet alteri viro commiseri, &c. Sublatis membris Christi, fecisti mēbra meretricis, &c. Expediret ipsi, vt mola asinaria circa collum ipsius appensa esset, & in mare proiectus esset, potius quàm virginẽ vitia fesset. Quis seruus contumax ad tantam insaniam devenit, vt herili cubili seipsum iniiceret? Quis prodo ad tantam demẽtiam perductus est, vt ipsa Dei donaria contingeret, non supellectilem inanimitam, sed corpora viuẽtia, & animam inhabitantem habentia, factam ad imaginem Dei? Quis ab æterno auditus est in media ciuitate, & serena meridie, imagini regie formas immundorum porcorum inscribere ausus esse? Si quis humanas nuptias ignominia effecit, citra miserationem coram duobus aut tribus testibus moritur: Quanto peiore supplicio dignus censetur, qui filium Dei concupiscit, & desponsatã ipsi sponsam adulterio contaminauit, & spiritum virginitatis contumelia affecit?

5. AVGVSTINVS in psalmum octogesimumtertium: Vnusquisque autem, fratres charissimi, de loco itineris sui, ad quem proficiendo peruenit, & quem vult Deo, inde respicit retrò, cum ipsum dimiserit: verbi gratia, statuit castitatem coniugalem seruare: inde enim incipit iustitia: recessit à fornicationibus & ab illa illicita immunditia, quando se ad fornicationes conuerterit, retrò respexit. Alius ex munere Dei maius aliquid vult, statuit nec nuptias pati, qui non damnaretur, si duxisset vxorem: post votum quod Deo promissit, si duxerit, damnabitur, cum hoc faciat quod ille qui non promiserat, tamen ille non damnatur, iste damnatur. Quare, nisi quia iste respexit retrò? Iã enim ille antè erat, iste autem illuc nõdũ peruenerat. Sic virgo quæ si nuberet, nec peccaret: sanctimonialis si nuperit, Christi adultera reputabitur. Respexit enim retrò de loco quod accesserat.

6. IDEM in psalmum septuagesimumquintum, super illud, Vouete & reddite Domino Deo vestro: Quisque quod potest voueat, & reddat. Non voueatis, & reddatis: sed quisque quod potest voueat, & reddat. Non sitis pigri ad vouendum, non enim viribus vestris implebitis: deficientis, si de vobis presumitis: si autè de illo cui vouetis, vouete, securi reddetis. Est quidam modus communis omnibus, sicut non facere: non nubere, castimoniali præcipitur, & nuptæ non præcipitur: adulterium non facere, omnibus præcipitur, &c. Hoc totum omnes vouere debemus. Sunt etiam vota propria singulorum, alius vouet Deo castitatem coniuga-

1. Cor. 11. 14. & 15.

Peccatum est ad nuptias conuerti post virginitatẽ decretam.

1. Cor. 7. Paulus virginẽ nõ dedicatẽ Deo, tanquã permisit nuptias.

1. Tim. 5.

Nora argumentum Epiphani.

Virgines factæ si nubẽt, damnationẽ habent. Non tã adulteræ, quàm incestæ.

1. Cor. 5. Virginitatem professæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt.

Coniugium illis in peccatum reputabitur.

Adultera censetur.

Professio virginitatis facta corã Deo, angelis & ho-

minibus. Eia. 7.

Hiero. 18.

Osee 2.

In corruptorem faciem virginis. 1. Cor. 6. Matth. 18.

Qui dicitur retrò respicere. Luc. 9.

Votum castitatis.

Damnabitur votifragi.

1. Cor. 7. Sanctimonialis si nubat, Christi adultera efficitur.

Non sitis pigri ad vouendum.

Vota quædam communia, quædam propria singulorum.

Votum castitatis conuerti, & viduis.

Votum virginitatis.

Votum paupertatis & religiois.

1. Tim. 5.

1. Cor. 7.

1. Tim. 5.

Primam fidem irritam faciunt votifragi.

Monachi fugiunt.

Virgines post votum nubentes, comparantur vxori Loth. Luc. 17. Adhæratio ad vouendũ.

Psal. 71.

Reddere votum, est ex adiutorio Dei.

Nubentes post professionẽ continentie, damnantur.

1. Tim. 5. Primam fidem irritam fecerunt, id est, voluntatem ad nuptias à proposito continentie deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem quam prius vouerant, quod perseverantia implere noluerunt.

Adhæratio ad castitatis obligationem.

lem, vt præter vxorem suam non nouerit aliam: sic & fœmina, vt præter virum suũ non nouerit aliũ. Alij etiam vouent, & si experti tale coniugium, vltra nihil tale pati, nihil tale concupiscere aut sustinere, & ipsi vouerunt aliquid maius quàm illi. Alij virginitatem ipsam ab ineunte ætate vouent, vt nihil tale vel experiãtur, quale illi experti sunt & reliquerunt: & isti vouerunt plurimum. Alij vouent domũ suam esse hospitem omnibus sanctis aduenientibus, magnum votum vouent. Alius vouet relinquere omnia sua distribuẽdo pauperibus, & ire in communem vitam, in societatem sanctorum, magnum votum vouit. Vouete & reddite Domino Deo vestro. Quisque quod vouere voluerit, voueat: illud attendat, vt quod vouerit, reddat. Vnusquisque Deo quod vouet, si respicit retrorsum, malum est. Nescio quæ castimonialis nubere voluit. Quid voluit? quod & mater ipsius. Aliquid mali voluit? Mali planè. Quare? quia iam vouerat Domino Deo suo. Quid enim dixit de talib? Apostolus Paulus, cum dicat, Viduas adolescentulas nubere si velint? Sed tamen ait quodam loco, Beatior autem erit si sic permanserit. secundum meum consilium. Ostendit beatiorẽ, si sic permanserit: non tamen damnandam, si nubere voluerit. Quid autem ait de quibusdã quæ vouerunt, & non reddiderunt? Habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid est, primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt, & non reddiderunt. Nemo ergò positus in monasterio frater, dicat: Recedo de monasterio, neque enim soli qui sunt in monasterio, perueturi sunt ad regnum caelorum: & illi qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Responderunt ei: Sed illi non vouerunt, tu vouisti, & retrò respexisti. Et post pauca: Quæ autem respexit ad nuptias, non quia voluit nubere, damnatur: sed quia iam antè redesset, & sit vxor Loth respiciens retrorsum. Non sitis pigri qui potestis, quibus adspirat Deus apprehendere gradus meliores: quia non ista ideò loquimur, vt non voueatis, sed vt voueatis & reddatis. Iam quia ista tractauimus, fortè volebas vouere, & modò non vis vouere. Sed quid tibi dixerit Psalmus, attende. Non dixit, nolite vouere: sed, Vouete & reddite. Quia audisti, Reddite, non vis vouere? Ergo vouere volebas, & nõ reddere? Immo vtrunque fac: vnũ sit ex professione tua, aliud ex adiutorio Dei perficietur. Adspice eum qui te ducit, & non respicies retrò, vnde te educit. Qui te ducit, ante te ambulat: vnde te educit, post te est. Ama ducentẽ, & non te damnat retrò respicientem.

7. ITEM de bono viduitatis, capite octauo: Proinde quæ se non continent, nubant antequàm continentiam prosicantur, antequàm Deo voueant: quod nisi reddant, iure damnantur. Alio quippe loco de talibus dicit Apostolus: Cum enim in deliciis egerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, id est, voluntatem ad nuptias à proposito continentie deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem quam prius vouerant, quod perseverantia implere noluerunt.

8. ET capite nono: Quæ potest ergo capere, capiat: quæ se non continet, nubat: quæ non cepit, delibet: quæ aggressa est, perseueret: nulla ad-

uensario detur occasio, nulla Christo subtrahatur oblatio. In coniugali quippe vinculo si pudicitia conseruatur, damnatio non timetur. Sed in viduali & virginali continentia, excellentia muneris amplioris expetitur. Quæ expetita & electa, & voti debito oblata, iam non solum non capessere nuptias, sed etiam si non nubatur, nubere velle, damnabile est. Nam vt hoc demonstraret Apostolus, non ait, cum in deliciis egerint, in Christo nubunt: sed, nubere volunt: habentes, inquit, damnationẽ, quoniam primam fidem irritam fecerunt: et si non nubendo, sed tamen volendo.

9. ITEM capite vndecimo: Planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, quæ vouetur Deo, adulteris esse peiores. Si enim, quod nullo modo dubitandum est, ad offensionem Christi pertinet, cum membrum eius fidem nõ seruat marito: quanto grauius offenditur, cum illius si non seruat fides in eo, quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum? Et paulò post: Post voti professionem perseueranter frãmandum & vincendum est quod libet, quia iam non licet.

10. OCVMENIVS in septimi capitis prioris ad Corinthios, hæc verba: Si nuperit virgo, non peccauit: Virginem hoc loco appellat, non eam quæ Deo consecrata est, sed innuptam puellam. Nam quæ Deo consecrata est, si nuperit, Christo reddat adulterum cum cui nubit.

11. CYPRIANVS epistola sexagesimasecunda ad Pomponium: Si superueniens maritus sponsam suam iacentem cum altero videat, nõne indignatur & fremit? Quid? Christus Dominus & iudex nostrer, cum virginem suam sibi dicatam & sanctitati suæ destinatam iacere cum altero cernit, quàm indignatur & irascitur? Et quas pœnas incestis eiusmodi coniunctionibus comminatur? Et paulò post: Si autem de eis aliqua corrupta fuerit deprehensa, agat penitentiam plenam: quia quæ hoc crimen admittit, non mariti, sed Christi adultera est.

12. CHRYSOSTOMVS in libro de Virginitate, capite trigesimonono. Cum capite præcedenti citãllet illud prioris ad Timotheum quinto, Cum luxuriata fuerint in Christo, & nubere voluerint, damnationem habebunt, &c. Deinde artulisset & istud prioris ad Corinthios septimò, Dico autem innuptis, & viduis, Bonum est illis si sic permanserint sicut & ego: quod si se non continent, nubãt, &c. subiicit statim capite citato: Sed quamobrem in eam, quam liberam dimiserat, pœnam deinde constituit, & quod in Domino esse inquit connubium, id quasi contra legem conciliatum condemnat: nõ verearis: non enim id de his ipsis, sed de alteris vult intelligi nuptiis. Vt enim, cum dixit virginem, quia nuperit, non peccare, de ea non est locutus, quæ coniugium renunciarit, quippe quæ deliquisset, & intolerabili scelere se astrinxisset: periculum est omnibus, sed de illa, quæ expertis adhuc nuptiarum, nihil dum statutum habet, verum etiam nunc inter vtrunque ancipiti cogitandi cura distrahatur: sic & viduam: hoc enim loco de ea omninò loquitur, cui, viro amisso, neque dum delibetatum sit nubere, & integrum, vtrum mallet, optare: illic verò eam significat, cui, cum iam in certamen continentie descenderit, non amplius liberũ est nubere cum aliquo: licet enim, quàm diũ id nõ elegerit, viduam esse, neque in viduarum ordinem

Post voto nõ cupitatem castitatem non tantũ nubere sed etiam nubere, damnabile est. 1. Tim. 5.

Adulteris peior est lapsus à voto castitatis.

Lib. 1. epist. 11.

In castitate coniunctiones.

Christi adultera.

1. Cor. 7.

Virgo quæ renunciat ei iugio, nubens intolerabili se astringit peccato.

1. Cor. 7.

1. Tim. 5.

thid.

referri: itaque, inquit ipse, Vidua deligatur non minus sexaginta annorum, nam vidua omnino, si voluerit, potestatem nubendi faciat: at eam, quae coniuge mortuo, se in reliquum tempus Deo castam fore professam sit, si postea nupserit, vehementer accusat, ut quae pacta, quae cum Deo fecerat, tanquam oblita neglexerit. non his ergo, sed illis dixit, si se non continent, nubant: melius est enim nubere, quam viri.

13. **FVLGENTIVS** Epistola prima de coniugali debito, capite sexto: Licitarum rerum vsus licite cum temperantia geritur, donec rei licite renunciatio non mouetur, & quandiu non tenetur ex utriusque, id est, ex mariti uxorisque consensu, perpetua continentiae promissio, non est illicita coniugalis admixtio. Scriptum est enim: Si duxeris uxorem, non peccasti: & si nupserit virgo, non peccauit. Veruntamen non peccet virgo quae nubit: inuenitur aliqua virgo peccare si nupserit. Non enim peccat virgo nubens, si virginitatem Deo priusquam nubere in corde non vouit. Ceterum si, quemadmodum dixit Apostolus, statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens sui voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginitatem suam, grauius postmodum peccat, si post dicatam virginitatem Deo, voluerit humano seruire connubio. Nam & viduas quasdam beatus Paulus vinculo pronuntiat damnationis obstrictas, quia scilicet post continentiae professionem, nubendi receptam non abiciunt voluntatem. De quibus euitandis Timotheum sic instruit, Adolescentiores autem viduas deuota: cum enim luxuriatae fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Admitte igitur concumbendi licentiam continentiae promissio, nec sola talibus fornicatio interdicitur, sed etiam maritalis admixtio prohibetur, & praueartricem voluntatem tenet culpabilis nexus, etiam si nullus in opere consequatur effectus. Neque enim frustra scriptum est: Quia concupiscentia cum conceperit, parit peccatum.

1. Cor. 7.

Quae virgo nubens, non peccet quae vero peccet. 1. Cor. 7.

Post dicatam Deo virginitatem, volens humano seruire connubio, grauius peccat.

1. Tim. 5.

Voluntas etiam sola culpabilis est. Iaco. 1.

Post votum continentiae, nec virginitatis subdere, nec coniugibus debitum coniugale reddere licet.

Volatio & consecratio vir.

14. **ET** capite septimo: Quocirca non solum a virginibus in integritate, verum etiam a viduis atque coniugibus debet Deo dicata continentia cum timore & tremore seruari. Quia priusquam sit aliquis voti reus, non condemnatur, siue virgo licite nubat, siue maritus & vxor coniugale sibi debitum reddant: Postquam vero quisque meliora confectans, professione seipsum continentiae siue integritatis obstrinxerit, grauius delinquit, si sibi deinceps licere putat, quod ante licitum fuerat. In talibus quippe rebus quod voues Deo sibi admittit voluntas, nulla deinceps impunè permittitur vsurpare necessitas: nec temerato voti excusationem iustam suae prauearicationis inueniet, quem nemo compulsi ut voueret.

1. **B. PRIDORS** ad Corinthios septimo: Dico autem non nuptis & viduis: Bonum est illis si sic permaneant, sicut & ego. Quod si non se continent, nubant: melius est enim nubere, quam viri. Iis autem qui matrimonio iuncti sunt, praecipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere, &c.

2. **AMBROSIVS** in libro ad virginem lapsam, capite quinto: Non es memorata diei sanctae Domini Resurrectionis, in quo diuino altari te ob-

tulisti velandam? In tanto itaque solenni conuentu Ecclesiae Dei, inter lumina illa splendida, inter candidatos regni caelestis quasi regina regi nuptura processeras. Non es memorata qualis allocutio facta est illa die ad te: Adspice filia, & intueri, & obliuiscere populum tuum & domum patris tui, & concupiscet rex decorem tuum, quia ipse est Dominus Deus tuus? Reminiscere ergo, quantus ad sponsi tui & Domini nuptias conuenerit populus. Seruare te oportuit fidem, quam sub tantis testibus pollicita es, semper cogitare cui virginitatem sponderis. Facilius te oportuit sanguinem cum spiritu fundere, quam perdere castitatem tuam. His tunc in illo die consecrationis tuae dixit, & multis supra castitatem tuam praconiis, sacro velamine te cta es, ubi omnis populus dotem tuam suscribens, non atramento, sed spiritu, pariter clamauit, Amen. Vincor lachrymis, cum haec recorder: compungor stimulis, cum haec exempla considero. Nam si inter decem testes confectis sponsalibus, nuptiis consummatis, quavis viro coniuncta mortali, non sine magno periculo perpetrat adulterium: quid putes fore, si inter innumerabiles testes Ecclesiae, coram angelis, exercitibus caeli facta copula spiritalis per adulterium soluitur? Nescio an possit digna mors, an poena cogitari. Dicit aliquis: Melius est nubere quam viri. Hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nondum velatam. Ceterum quae se spondit Christo, & sanctum velamen accepit: iam nupsit, iam immortalium iuncta est viro. Etiam si voluerit nubere communi lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Si hoc ita est, quid de illa dicendum est, quae occulta & furtiua turpitudine consupratur, & fingit se esse quod non est? Habitu virgo, facto non virgo. Bis adultera, & in actu & in adfectu.

Serua fidei quam sub tantis testibus pollicemur.

Adulterium spirituale. 1. Cor. 7. Melius est nubere &c. ad quam virginitatem pertinet.

3. **HERONYMVS** libro primo aduersus Iouinianum, ut supra hac quaestione, A. testimo. secundo.

4. **AVGVSTINVS** libro primo de adulterinis coniugiis, capite decimo quinto: Illis qui se non continent, utique expedit nubere, & quod licet, expedit. Quae autem vouerint continentiam, nec licet, nec expedit. Porro discedere ab infideli coniuge licet, sed non expedit.

5. **IDEM** in libro de bono viduitatis, capite octauo, ut supra, A. testimo. septimo.

6. **ORBENIVS** in prioribus ad Corinthios septimum caput, ut supra, A. testimo. decimo.

7. **ISIDORVS** libro secundo de officiis ecclesiasticis, capite decimo septimo: Illos dicit Apostolus non peccare, si nubant, quae nondum vouerunt Deo castitatem. Ceterum vel quae in corde suo promissit, si aliud fecerit, habet damnationem, quia primam fidem, sicut ait idem Apostolus, irritam fecit. Quod enim erat per naturam licitum, per votum sibi fecit illicitum, sicut Ananias & Saphira, quibus de precio possessionis suae retinere nihil licuit, ob quam causam & subita morte prostrati sunt.

8. **LEO** epistola nonagesima secunda ad Rusticum capite decimo quarto, ut inferius, C. testimonio septimo.

9. **IN** Codice Iustiniani tit. de Episcopis & Clericis, lege quinta, quae est Iouiniani Imperatoris: Si quis non ducam rapere, sed attentare tantummodo iungendi causa matrimonij sacratissimas vir-

ginum quantitas solennitate fieri solent. 1. Cor. 7.

Serua fidei quam sub tantis testibus pollicemur.

Adulterium spirituale. 1. Cor. 7. Melius est nubere &c. ad quam virginitatem pertinet.

Post votum nec licet, nec expedit nubere.

1. Cor. 7.

1. Tim. 5. Per votum se illicitum, quod ante erat licitum. Act. 5.

Pena capitis in eis constituta, qui matrimonio sibi iungere cogunt.

gines ausus fuerit, capitali poena feriatur. 10. **EIVSDEM** legis mentionem facit **SOROZOMENVS** libro sexto historiae ecclesiasticae, capite tertio. Et **NICEPHORVS** libro decimo, capite trigesimo nono.

11. **CONCILIUM** secundum Turonicum canonice viceprimum: Quia in sententia Papae Innocentij ad Victorium Episcopum Rothomagensem lata, legitur scriptum de virginibus, quae Christo spiritaliter nupserunt, & velari a sacerdote meruerunt, si postea nupserint, quod vix etiam ad agenda penitentiam mereantur accedere, quia sic dicit: Si enim de omnibus haec ratio custoditur, ut quaecumque (viuente viro) alteri nupserit, habeatur adultera: quantum magis & illa damnanda est, quae ante immortali sponso se coniunxerat, & postea ad humanas nuptias transmigravit? Et adiecit: Haec vero quae necdum sacro velamine teatae sunt, tamen in proposito virginali semper se manere simulauerant, licet velatae non sint, si postea nupserint, his agenda aliquanto tempore penitentia est, quia sponsio earum a Deo tenebatur. Nam si inter homines solent bona fidei contractus nulla ratione dissolui, quantum magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigerunt, solui sine vindicta non debet? Post hoc de viduis adiunxit: Nam si Paulus Apostolus, si a proposito viduitatis discesserunt, dixit eas habere damnationem, ubi ait, quia primam fidem irritam fecerunt, &c. quis sacerdotum contra decretalia, quae a sede Apostolica processerunt, agere praesumat? vel quis (quod peius est) contra sententiam, quam vas electionis Paulus Apostolus (spiritu sancto ministrante) promulgauit, aliud conscribere vlla ratione praesumat, cum dicat ipse per spiritum sanctum. Qui praedicauerit praeter id, quod praedicaui, anathema sit? Et quorum authorum valere possit praedictio, nisi quos sedes Apostolica semper aut admittit, aut apocryphos fecit? Et patres nostri hoc semper custodierunt, quod eorum praecipit auctoritas. Nos ergo hoc sequentes, quod vel Apostolus Paulus, vel Papa Innocentius statuit, in canonibus nostris inferentes statuamus obseruandum, ut nullus sacratam Deo virginem, quae in honorem Christi vestem mutauit, aut rapere, aut competere, aut sibi coniugem sociare praesumat: quia etiam lex Romana constituit, ut quicumque sacratam Deo virginem, vel viduam fortasse rapuerit, si postea eis de coniunctione conuenerit, capitis sententia feriatur. Item si quis non dicam rapere, sed attentare matrimonij iungendi causa, sacram virginem ausus fuerit, capitis sententia feriatur. Cum etiam in Chronicis habeatur de virginibus Gentilium tempore, quae se dea Vestae sacrauerant, postmissa proposito, & corrupta virginali gratia, legali sententia viuas in terra fuisse desolatas. Si prophana colentes, tali sunt sententia condemnatae: quantum magis, quae in honorem Redemptoris sui se veste mutauerint, & perferre noluerint, utique grauem debent expectare sententiam? sicut in Arelatensi synodo habetur insertum: De puellis quae se vouerunt Deo, & praecleari nominis decore floruerunt, si post 25. praesertim aetatis suae annum ad terrenas nuptias sponte transferint, id custodiendum esse decreuimus, ut cum his, quibus se alligauerunt, communicatione priuentur, ita ut eis postulantes, peniten-

tantur virgines sacras.

Cap. 12. Virginitatem professae vix inuentur ad penitentiam admitti, si nupserint.

Cap. 13.

Pollicitatio quam cum Deo pepigerunt, solui non debet. 1. Tim. 5.

Gal. 1.

Illorum tantum valere debet praedictio, quos sedes Apostolica mittit.

Nemo sacratam Deo virginem contigit sibi sociare praesumat.

1. si quis, C. de epilic. & clericis.

Tales excommunicandae sunt.

tempe negetur, cuius penitentiae communio multo tempore differatur, cum etiam id in antiquis Miletanis canonibus fuerit statutum. Item placuit, ut quicumque Episcoporum necessitate periclitantis pudicitiae virginalis (cum vel petitor potes, vel rapror aliquis formidatur, vel si aliquo etiam mortis scrupulo periculoso compuncta fuerit, ne non velata moriatur, aut exigentibus parentibus, aut his ad quorum cura pertinet) velauerit virginem, seu velabit intra 25. annos aetatis, non ei obstit conciliu, quod de isto annoru numero constitutu est. Nos vero quos lex perimi iubet, (si cupiunt audire praecones) volumus ut conuertantur ad vitam. Nam permendi sunt oris gladio & a communione priuandi, si relicta sibi decreta seniorum obseruare noluerint, & pastorem suum audire despexerint, & esse separati noluerint. Qui ergo in hac pertinacia perdurare voluerint, & plus in volutabro male conuersationis permanere, quam se de vetito coniugio separare, perenni excommunicatione damnentur. Et quicumque Episcoporum, aut presbyterorum, vel diaconorum, aut subdiaconorum, eos communicare praesumpserit, vsque ad synodum ab omnibus Episcopis excommunicatus habeatur.

1. **C. BASILIVS** Magna quaestione vel regula decima quarta suis explicata: Ceterum horum vnusquisque, si postea quam intra reliquorum fratrum societatem adscriptus fuerit, factam iam ab se professionem resciderit, is perinde adspici debet, ut qui in Deum peccauerit, quem videlicet professionis suae testem adhibuerit, cuiusque solenni se voto obligarit. Si vero in Deum quis peccauerit, inquit, & quis orabit pro eo? Etenim qui seipsum Deo semel deuouit, hic si ad aliud deinde vita genus transierit, sacrilegij se scelere obstrinxit, quippe qui seipsum Deo, qui se consecrauerat, veluti subterfugatus sit. Porro huiusmodi hominibus rationi quidem consentaneum fuerit ut nullo modo aperiantur fratrum ianuae, ne si praeteruertes quidem ea re modo, ut tecto recipiantur, adipsos diuerterint.

2. **IDEM** sermone primo de institutionibus monachorum, seu secundum alios sermone quarto exercitamentorum pietatis: Danda omnino nobis sedulo opera est, ne quid quoquo pacto professione nostra indignum faciamus, neve simili atque Ananias iudicio efficiamur obnoxij. Licet enim initio Ananias possessiunculam suam Deo non polliceret ac vouere: sed postquam humanae gloriae cupiditate inductus, quicquid in bonis habebat, per professionem Deo consecrauit, quo videlicet egregio istiusmodi facto hominum de se admirationem excitaret: de precio autem callide postea nescio quid interuertit, eiusmodi aduersum se indignationem Dei prouocauit, cuius Petrus minister fuit, ut ne ad penitentiam aditum inuenire potuerit. Quocirca ante religiosam istius vitae professionem liberum est vnicique, quatenus per Dei indulgentiam leges permittunt, communem cum ceteris viuendi, morem sequi, sibi quae uxorem adiungere. Vbi vero iam quis sponte sua ipse professus est, hic Deo custodire seipsum debet, veluti eorum aliquis, quae dicata sunt Deo, ne sacrilegij iudicium incurrat, cum videlicet corpus, quod semel Deo consecrauit, ministerio rursu communis vitae contaminet.

Can. 26.

Votifragi Religiosi quales habendi.

1. Reg. 2.

Sacrilegij scelus.

Ananias votum pauperum fecit. Act. 5.

Post professionem & votum non licet uxorem ducere, alioquin sacrilegium committitur.

3. I T E M in Constitutionibus monasticis capite vigesimo secundo, siue in constitutionibus exercitatoris capite vigesimo primo: Quomodo membra corporis naturæ vinculo coniugata, à corpore auelli non possint, aut si auellantur, quæ auella sint, ea emortua sint necesse est: * item quoquæ monachus, quotiescunque reliquorum fratrum corpori coniunctus est: & firmiore, quam sit vinculum naturæ, compage vincit teneatur, nempe ex pacto quod is cum sancto spiritu contraxit, nullo modo putandus est ab illis se posse diuellere, quibuscum copulatus sit. Alioquin si hoc facit, & animæ vitam amittit, & vnâ cum ea gratiam spiritus sancti, ut potè qui in ipso auctore factus violauerit. Si verò aliquis dicat, in fratribus aliquos esse vitiosos, (neque enim vnuerfos opinor culpabit. Neque enim propterea ut vitiosi essent, societatem illi coierunt, ut vnanimiter cuncti improbi essent) sed si quis improbos quosdam reperiri inter fratres dicat, eiusmodi, qui & temerè officia cuncta peruertant, & honestatem negligant, & cõuenientem ordini illi contemptim imminuant disciplinã, ac propterea huiuscemodi hominum societatem relinqui oportere, nequaquam is idonea recedendi causam commentatus est. Si quidem neque Petrus, & neque Andreas, Ioannes ve propter Iudæ improbitatem se à reliquorum Apostolorum choro submouerunt, neque alius de Apostolorum numero quispiam hanc ad recedendum ansam arripuit, neque quominus Christo obtemperans esset, vlla in re illius vitii retardatus est: sed contra potius relicta illius peruersitate, Dominicæ disciplinæ seruicetis ac morigeri, pietatem virtutemque magno ipsi studio sectabantur. Et postea: Omnis igitur prætextus excusandi sui, nimirum ut rationi dissentaneus, præcisus ei est & ademptus, qui à spirituali cõtu segregare se velit: demonstratumque originem istiusmodi consilij, nihil aliud esse, quam vitiorum in temperantiam, & laborandi fugam, & iudicij corruptelam, instabilitatemque, &c.

4. E r epistola priori, quæ est ad monachum elapsum ac profugum, quæ est aliis centesima octogesima tertia: Gaudium & salutem nõ præscribimus, quòd in impijs neque gaudij sit, neque salus. Admiror quomodo tanta sapientia absorpta est, quomodo tanta sinceritas dissoluta est, vnde tanta cæcitas circumfusa est, quomodo nulla in totum consideratione habita, talem aetãtã animarum perniciem induxisti. Si enim verum hoc est, tradidisti & animam tuam in profundum, & omnium hanc impietatem audientium robur exoluisti, fidem ignominia affecisti, à certamine bono aberrasti. Quapropter doleo tu gratia. Quis enim sacerdos propter te nõ lamentabitur? Quis ecclesiasticus non plangit? quis laicus non tristis est? quis pietatis exercitator non luget? serè etiam sol ipse ob ruinam tuam obscuratus est, & virtutes cæli ob interitum tuum commotæ sunt. Lachrymas effuderunt etiam lapides sensus expertes ob tuam insaniam. Plorant etiam inimici propter excessum iniquitatis tuæ: O ingenem stupiditatem. O vehementem crudelitatem. Non Deum timuisti? Non homines reueritus es? non homines curasti, sed simul omnia naufragio amisti, omnibus simul spoliatus es, &c. Vide igitur nõ fortè dum vis pacta aliquorum seruare, transgrediaris pacta erga Deum, quæ

professus es coram multis testibus.

5. I D E M in epistola altera ad alium monachum elapsum, quæ est aliis centesima octogesima quarta. Reuoca in memoriam, quot ora sanctorum osculo excepisti, &c. Itaque simul etiã perurij perniciosi sponfor fuisti, & corrupto exercitationis charactere, vsque ad Apostolos & ipsum Dominum turpitudinem transmisti. Dedecore affecisti castitatis gloriationem. Vituperasti temperantiæ professionem, facti sumus captiuorum tragœdia, &c.

6. C H R Y S O S T O M V S epistola sexta ad Theodorum lapsum: Bonum quidem nuptias & ipse cõfiteor. Honorabiles, inquit, nuptiæ & cubile immaculatum: Fornicatores autem & adulteros iudicabit Deus. Sed te iam seruare non cõuenit priuilegia nuptiarum: Angelorum enim societati semel iunctum, illam relinquere & vxoris laqueis implicari, adulterij crimen incurrere est: quanuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen & adulterio illud tanto peius affirmo, quanto maior ac melior mortalibus angelus. Neque vllus tibi fortè persuaserit, dicens: Nihil de non accipienda vxore Dominus præcepit. Nec me ignorare confiteor, quod adulterium interdixit, non nuptias vetuit: verum in te adulterij nomen accipiet, si uuleris vnquam, quod absit, nuptias cogitare, &c. Atque ut illud repetam, quod in principio posui epistolæ, si militia vincula non tenerent, quis tibi desertionis crimen obicieret? Nunc autem nihil in te penitus tui iuris est, quippe qui tanto Imperatori militare cõpisti. Nã si mulier proprii corporis non habet potestatem, sed vir: multo magis hi qui Christo potius quam sibi viuunt, cõditionem corporis sui habere non possunt.

7. L E O Magnus epistola nonagesima secunda ad Rusticum Narbonensem Episcopum, capite decimo tertio: Propositum monachi proprio arbitrio aut voluntate susceptum, deferri nõ potest absque peccato. Quod enim quis uouit Deo, debet & reddere. Vnde qui relicta singularitatis professione, ad militiam vel ad nuptias deuolutus est, publicæ penitentia satisfactione purgandus est: quia est innocens militia, & honestum potest esse coniugium, electionem tamen meliorem deseruisse, transgressio est.

8. E r capite decimo quarto: Puella, quæ nõ coacta parentum imperio, sed spontaneo iudicio, virginitalis propositum atque habitum susceperunt, si postea nuptias eligunt, præuaricantur, etiam si consecratio non accessit, cuius utique non fraudarentur munere, si in proposito permanerent.

9. I T E M decimo quinto: Ambigi verò non potest crimen magnum admitti, ubi & propositum deseritur, & consecratio violatur. Nam si humana pacta non possunt impunè calcarì, quid de eis manebit, qui corruerint fœdera diuini sacramenti?

10. A V G V S T I N V S in psalmũ septuagesimum quintum super illud, Vouete & reddite: Quisquæ quod potest uoueat, & reddat, &c. vsque superius in hac quaestione, A. testimonio sexto. Nemo ergo positus in monasterio frater dicat: Recedo de monasterio; neque enim soli qui sunt in monasterio, peruenturi sunt ad regnum cœlorum: & illi qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Responderet ei: Sed illi non uouerunt, tu uouisti, tu retrò respicisti

* ita

Pactum cum spiritu cõtractum, facti vt Reli, iosepho licet vite sit institutum de ferere.

Excusatio profugorum religiosorum.

Responsio.

Causam aperturam a religione instituta se de faciant.

Deplorat apostatam monachi lapsum

Tradidit animam suam in profundum. Fidem ignominia affecit.

Insania. Excessus iniquitatis. Stupiditas, crudelitas.

Vota Deorum cupit violata non sunt.

Perurij perniciosa sponfor.

Heb. 13.

Adulterij crimen. Nuptiarum monachorum adulterio peiores.

Obiectio.

Solutio.

1. Cor. 7.

Monachian propositum & institutum. Sui deserere possunt. Deur. 23. Plal. 49. & 119. Ecclesi. 5. Ionæ 2.

Puella virginitalis propositum ab illis accipit.

Crimen magnum admitti, ubi & propositum deseritur, & consecratio violatur.

Excusatio fugiuorum monachorum.

Luca 17. Genes. 19. Faciunt, qui respiciunt retrò.

Habent hic sermo in edificatione Parisiensis. Roma. sub si. & in Concilio Aquilense. sub Ludouico celebrato anno 816. cap. 12. Act. 1. & 4. Deferens vira religiofam & communem. Plal. 77. Ecclesi. 5. Virgini sacrum nubere non licet. Clerici religiosi & in cõmuni viuentes. Plal. 133.

Nec monachis nec virginibus Deo dicitur licet nuptias iungi. Reliqua testimonia de hoc negotio habes quælibet sequent.

Qui secundo contraxerunt matrimonium, non sunt ad sacerdotium promouendi. Matrimonium ante cõtracto vterque nõ suscipiuntur ab Ecclesia ad presbyteratũ, diaconatum, aut subdiaconatum.

Vbi fieri sunt canones Non secundu canonem ecclesiasticũ ager, qui matrimonio ante cõtracto, vnuuntur, in prædictis ordinibus constituti.

1. Cor. 7.

quæisti. De die iudicij cum Dominus minaretur, quid ait? Memento te vxoris Loth, omnibus dixit: Quid enim fecit vxor Loth? Liberata est à Sodomit, & in via posita retrorsum respexit. Vbi respexit, ibi remansit. Facta est autem statua salis, ut illius contemplatione condiantur homines, cor habeant, non sint fatui, non retrò respiciant. Obiiciamus illis quosdam qui retrò respexerunt: illi fatui sunt in se, sed alios condunt, quando commemorantur, ut illorum exemplum timentes isti, retrò nõ respiciant.

11. I D E M sermone primo de communi vita clericorum: Qui societatem communis vitæ iam susceptam quæ laudatur in Actibus Apostolorum, deserit, à voto suo cadit, & à professione sancta cadit. Obseruet iudicè scilicet Deum, non me. Ego scio quatum mali fit proferi sanctum aliquid, nec implere: Vouete, inquit, & reddite Domino Deo vestro. Et, Melius est non vouere, quam vouere & non reddere. Virgo & si nunquam fuit in monasterio, & virgo sacra est, illi nubere non licet, quantumuis esse in monasterio non compellitur. Si autem cõcepit esse in monasterio & deseruit, & tamè virgo est, dimidia ruit. Sic & clericus duas res professus est, & sanctitatem, & clericatum. Professus est sanctitatem, & professus est quam bonum & iucundum, habitare fratres in vnum. Si ab hoc proposito cecidit, & extrã manens clericus fuerit, dimidius & ipse cecidit.

12. C H A L C E D O N E N S I S synodus generalis canone decimo sexto: Si qua virgo se dedit auenti Deo, similiter & monachus, non licere eis iungi nuptiis. Si verò inuenti fuerint hoc faciẽtes, maneat excommunicati. Statuimus verò posse eis fieri humanitatem, si itã probauerit loci Episcopus.

DE CÆLIBATV SACERDOTVM ET CLERICORVM.

13. E P I P H A N I V S hæresi quinquagesima nona contra Catharos: Reuerã non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentũ eos, qui à nuptiis, mortua ipsorum vxore, secundis nuptiis coniuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorem ac dignitatem. Et hæc cerò sancta Dei Ecclesia cum sinceritate obseruat. Sed & adhuc viuentem & liberos gignentem vnus vxoris virum non suscipit, sed eum qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum & presbyterum, & episcopum, & hypodiamonum: maxime ubi sinceri sunt canones Ecclesiastici. At, dices mihi, omninò in quibusdam locis adhuc liberos gignere & presbyteros & diaconos & hypodiamonos. At hoc non est iuxta canonem, seu iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit, & propter multitudinem, quum non inueniretur ministerium. Nam quod decentius est, id semper Ecclesia per spiritum sanctum benè disposita videns, statuit apparere, vt cultus diuini indistracti Deo perficerentur, & spirituales necessitates cum omni beneuola conscientia peragerentur: Dico autem quòd decorum est propter repentiam ministeria ac necessitates, vt presbyter & diaconus & Episcopus Deo deditus sit. Si enim etiam populo præcipit sanctus Apostolus, dicens: Vt ad tempus vacent orationi: quanto magis sacerdoti idem præcipit, vt indistractus sit, in quam, ad vacandum secundum Deum sacerdotio, quod in spi-

ritualibus necessitatibus ac vsibus perficitur.

14. I D E M in Compendiaria vera doctrina fidei Apostolicæ & Catholicæ Ecclesiæ: Horum verter est sanctum sacerdotium ex virginibus quidem vt plurimum procedens: Si verò non ex virginibus, at ex solitaria vitam degentibus. Si verò non suffecerint ad ministerium* ad solitariam vitam degentibus, de his qui continent à proprijs vxoribus, aut ab vnus nuptiis viduitatem seruantibus. Nam eum qui secundas nuptias contraxit, non licet in ipsa ad sacerdotium suscipere: etiam si is qui ab initio continens viduus fuerit, possit habere locum episcopi & presbyteri, & diaconi & subdiaconi.

15. H E R O N Y M V S libro primo contra Iouinianum: Non dicit Paulus, Eligatur episcopus qui vnam ducat vxorem & filios faciat: sed qui vnã habuerit vxorem & filios in omni subditos disciplina. Certè confiteris non posse esse Episcopum, qui in episcopatu filios faciat. Alioquin si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur. Sed & hoc inferendum, si laicus & quicumque fidelis orare non potest, nisi careat officio coniugali: sacerdoti, cui semper populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est. Si semper orandum est, ergò semper carendum matrimonio.

16. I D E M aduersus Vigilantium: Proh nefas, Episcopos sui sceleris dicitur habere confortes: si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi prius vxores duxerint. Nulli cõlibi credentes pudicitiam, immò ostendentes, quam sanctè viuant, qui malè de omnibus suspicantur, & nisi pregnantes vxores viderint clericorum, infansque de vnus matrum vagiantes, Christi sacramenta non tribuunt. Quid facient Orientis Ecclesiæ? quid Aegypti & sedis Apostolicæ, quæ aut virginem clericos accipiunt, aut continentem, aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt?

17. A V G V S T I N V S libro secundo de adulterinis coniugijs, capite vicesimo: Istis qui virilem excellentiam non putant, nisi peccandi licentiam, quando terremus nõ adulterinis coniugijs hæredo pereant in gternum, solemus proponere etiam continentiam Clericorum: qui plerunquæ ad eandem facinram subeundam capiuntur inuiti, eamque susceperunt vsque ad debitum finem; Domino adiuvante, perducunt. Dicimus ergò eis, Quid si & vos ad hoc subeundum populorum violentia caperemini: nõne susceptum castè custodiatis officium, repente conuersi ad impetrandas vires à Domino de quibus nunquam antea cogitastis? Sed illos, inquit, honor plurimum consolatur. Respondeamus, & vobis timor amplius moderetur. Si enim hoc multi Dei ministri repente atque inopinanter impositum susceperunt, sperantes se illustrius in Christi hereditate fulgere: quãtò magis vos, adulteria cauendo, viuere continenter debetis, metuentes non in regno Dei minus lucere, sed in gehennæ ignibus ardere?

18. F V L G E N T I V S de fide ad Petrum Diaconum, capite tertio: Coniugium in primis hominibus Deus instituit & benedixit. Propter quod Apostolus ait: Honorabile connubium in omnibus, & totum immaculatum. Ideo que serui Dei in eo quòd à carnibus, & à vino abstinent, non tanquam res imundas resugiunt, sed mundioris vitæ instituta

Ad sacerdotium ferè nõ nisi virgines promouentur: aut vt minimum continentur: aut ex libris. For. s. u. l. i. a. r. i. a. vitam degentes. Bigoni non ordinantur.

1. Tim. 3.

Episcopus qui vxoratus ad Episcopatum venit, si vitar matrimonium, vt adulter damnabitur.

Sacerdoti scilicet carum matrimonium.

Ecclesiæ Orientis, Aegypti, & sedis Apostolicæ clericos, non nisi virginem, & liberos aut cõtinentes admittit.

Qui ad Clericatum inuiti capiuntur, continentiam etiam seruabant.

Oratio impetratur donum continentia.

Hebr. 11. serui Dei à carnibus, vino, & cõtin.

glo abstinete, ita non dantur, sed mudiore vta instituta. Marth. 19. 1. Cor. 7.

Matth. 19. Quisquis Deo vouit continentiam, non solum si fornicetur, verum etiam si vellet contrahere matrimonium, habebit damnationem. 1. Tim. 4. 1. Cor. 7. Ibid.

Semel Deo vouens castitatem, debet illa vsque in finem seruari, ne habeat damnationem, &c. 1. Tim. 5.

Philip. 3.

Psal. 75. Vouete quid oportet.

Subdiaconi interdicti sunt coniugij.

sectantur. Et in eo quod conugia non habent, non nuptiarum bonum, erimen esse existimant, sed continentiam iugem bonis nuptiis meliorem esse non dubitant, isto quam maxime tempore, quando dicitur de continentia: Qui potest capere, capiat. De nuptiis verò dicitur: Qui se non continet, nubat. In vna enim ratione virtus exoritur, in altera, infirmitas remedio subleuatur. Vnde quia agritudini semper est consulendum, propterea si cui primo contigerit priuari coniugio, si voluerit secundas vel tertias inire nuptias, nullum de illis peccatum habebit, si eas castè seruauerit: id est, si vnus & vna legitime duntaxat coniuncti, fidem seruent, vt nec illi mulieri præter vxorem, nec illa viro præter maritum vllatenus misceatur. In talibus et si fuerit aliquis coniugalis excessus, qui tamen legitimum non violat torum, habebit nonnullum, sed veniale peccatum. Sed hæc illorum sunt, qui nullam vouerunt continentiam Deo. Ceterum quisquis seipsum castrauerit propter regnum caelorum, & in corde suo continentiam Deo vouerit, non solum si mortifero fornicationis crimine maculetur, verum etiam si aut vir vxorem accipere, aut mulier nubere voluerit, secundum Apostoli sententiam, damnationem habebit, quia primam fidem irritam fecit. Sicut ergò secundum Apostoli sententiam, dignum est, vt vxori vir debitum reddat, similiter & vxor viro, quia si quis acceperit vxorem, non peccat: & si nupserit virgo, non peccat: ita secundum eiusdem Apostoli dictum, qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & vouerit continentiam Deo, debet eam vsque in finem tota mentis sollicitudine custodire, ne damnationem habeat, si primam fidem irritam fecerit. Similiter & coniugati viri, & coniugatae mulieres, si ex consensu perennem Deo vouerint continentiam, nouerint se sui voti obnoxios detineri: nec iam sibi debere communionem carnis, quam primitus licitam habuerunt, sed Deo se debere continentiam quam vouerunt. Tunc enim vnusquisque regnum caelorum, quod sanctis promittitur, possidebit, si obliuiscens quæ retrò sunt, & in anteriora extendens seipsum, secundum quod in psalmis dicitur, Vouete & reddite Domino Deo vestro: quod scit esse licitum, & ad profectum melioris vitæ pertinere cognoscit, & libenter voueat, & celeriter reddat, & in hoc quod votum reddit, meliore semper conatu proficiat. Omni enim vouenti Deo, & reddenti quod vouit, ipse quoque Deus reddet caelestis regni præmia quæ promisit.

19. GREGORIUS libro tertio epistolarum, epistola trigesimaquarta: Multorum relatione compertimus hanc apud vos olim consuetudinem tenuisse, vt subdiaconi suis licite miscerentur coniugibus. Quod nò denuò quisquam præsumeret, à seruo Dei, sedis nostræ diacono ex autoritate nostri decessoris est isto modo prohibitum, vt eodem tempore ij qui iam vxoribus fuerant copulati, vnum è duobus eligerent, id est, à suis vxoribus abstinere, aut certe nulla ratione ministrare præsumerent. Et post pauca: De cætero verò fraternitas tua sit omninò sollicita, & quos ad hoc iam officium contigerit promoueri, hoc quam maxime diligenter inspiciat, ne si vxores habent, miscendi

se cum eis licentia potantur: sed ad similitudinem sedis Apostolicæ, eos cuncta obseruare sua nihilominus districtione constituat.

20. LEO Magnus epistola nonagesima secunda ad Rusticum Narbonensem Episcopum, capite tertio: Lex continentiae eadem est ministris altaris, quæ episcopis atque presbyteris: qui cum essent laici siue lectores, licite & vxores ducere, & filios procreare potuerunt. Sed cum ad prædictos peruenerint gradus, cepit eis non licere quod licuit. Vnde vt de carnali fiat spirituale coniugium, oporteret eos nec dimittere vxores, & quasi non habeant, sic habere, quod & salua sit charitas coniugiorum, & cessent opera nuptiarum.

21. IDEM in epistola octogesima quarta ad Anastasium Episcopum Thessalonicensem, capite quarto: Quum extra Clericorum ordinem constitutus, nuptiarum societati & procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendam tamen perfectam continentiam puritatem, nec Subdiaconis quidem carnale connubium conceditur, vt & qui habent, sint tanquam non habentes: & qui non habent, permaneant singulares. Quod si in hoc ordine, qui quartus à capite est, dignum est custodiri: quantum magis in primo aut secundo tertioque seruandum est, ne aut Leuitico ministerio, aut presbyterali honori, aut Episcopali excellentiæ quiscquam idoneus existimetur, qui se à voluptate vxoria necdum frænasse detegitur?

22. BERNARDVS sermone sexagesimo quinto in Cantica, de hæreticis loquens: Mulieres relictis viris, & item viri dimittis vxoribus ad istos se conferunt. Clerici & sacerdotes populi ecclesiæ que relictis, in tonsi & barbati, apud eos intertextores & textrices plerumque inuenti sunt. Interrogo vnum quempiam horum: Heus tu bone vir, quæ nam hæc mulier, & vnde hæc tibi? Vxor'ne tua? Non, inquit, nam voto meo istud non conuenit. Filia ergo? Non. Quid? Non soror, non neptis, non aliquo saltè propinquitatis vel affinitatis gradu attingis tibi? Nullo prorsus. Et quomodo tuta tibi cum ista continentia tua? Sanè nec licet tibi istud. Cohabitationem (si nefcis) virorum & feminarum in iis qui vouere continentiam, Ecclesia vetat. Si non vis scandalizare Ecclesiam, eice feminam.

23. CONCILIUM Tridentinum sessione vigesima quarta, canone nono: Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solenniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica, vel voto: & oppositum nihil aliud esse, quam damnare matrimonium: possèque omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis, etiam si eam vouerint, habere donum, anathema sit: cum Deus id rectè petentibus non denegat, nec patiat nos supra id, quod possumus, tentari.

24. PRIORES ad Timotheum quinto: Adolescentiores autem viduas deuota. Cum enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt: simul autem & ociosæ discunt circuire domos: non solum ociosæ, sed & verbosæ, & curiosæ, loquentes quæ non oportet.

25. CONCILIUM quartum Carthaginense canone

Ad continentiam addituntur non minus diaconi & subdiaconi quam episcopi & presbyteri. 1. Cor. 7.

Subdiaconorum & superiorum ordinum continentia. 1. Cor. 7.

Clerici & Sacerdotes, quia vouerunt continentiam, vetat cohabitationem mulierum. Clerici in sacris constitutorum & religiosorum matrimonium vtrum validum sit. Donum castitatis vnde consequatur.

Castitatis præmium. Vidua que se Deo deuotioris, & vestem religiosam assumpsit, habebit damnationem si nubant, quia fidem castitatis frangerunt. 1. Tim. 5.

Crimine adulterij notantur. 1. Tim. 5.

1. Tim. 5.

1. Tim. 5. Primam fidem irritam fecerit, id est, votum non seruauerunt.

Quibus melius sit nubere, quam viri. 1. Cor. 7.

1. Tim. 5.

Voti sollemnitas, & quod distinet matrimonium continentium.

canone centesimo quarto: Sicut bonum est castitatis præmiu, ita & maiori obseruantia & præceptione custodiendum est. Vt si qui vidua, quantumlibet adhuc in minoribus annis posita, & matura ætate, à viro relicta, se deuouerunt Domino, & veste laicali abiecta, sub testimonio Episcopi & ecclesiæ religioso habitu apparuerint, postea verò ad nuptias seculares transferunt, secundum Apostolum, damnationem habebit, quoniam fidem castitatis, quam Domino vouerunt, irritam facere ausæ sunt. Tales ergò personæ sine Christianorum communione maneat, quæ etiam nec in conuiuio cum Christianis communicent. Nam si adulteræ coniuges reatu sunt vis suis obnoxie, crimine adulterij notabuntur, si deuotionem, quam Deo sponte, nò coactæ, obtulerunt, libidinosam corruperint voluptate, atque ad secundas nuptias transierint fecerint? Quæ etsi violentia irruente, ab aliquo præcepta fuerint, ac postea delectatione carnis atque libidinis, permanere in coniugio, raptori vel violento viro cõsenserint, dånationi superius comprehensæ tenebuntur obnoxie. De talibus ait Apostolus: Quum luxuriatæ fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

26. AVGVSTINVS de bono viduitatis, capite octauo & nono, vt supra hac eadem quæstione, A. testimonio septimo & octauo.

27. ISIDORVS libro secundo de officiis Ecclesiasticis, capite decimo octauo: Prædicat Apostolus damnationem habere viduas, quæ post propositum continentia nubere cupiunt: Cum enim, inquit, luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volūt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, id est, quia in eo quod honestè primò vouerunt, non steterunt. Nec tamè, ait, nubent, sed nubere volūt. multas enim earum reuocat à nubendo, si nò amor præclari propositi, vel aperti dedecoris timor. Igitur quæ nubere volunt, & idè non nubunt, quia impune non possunt, hæc melius nò vouerit, & nuberet, quam vrerentur, id est, quam occulta flama concupiscentiæ vastaretur, quas penituisse professionis forma declarat, sed piget cõfusionis, quæ nisi correctæ cor dirigant, & Dei timore rursum libidinem vincant, in mortuis deputandæ sunt, si in deliciis agant, (vnde dicit Apostolus: Quæ autem in deliciis est, viuens mortua est) siue in laboribus atque ieiuniis nulla cordis correctioe, sed magis ostentationi quam emendationi seruientes.

28. IN sexto decretaliu, libro tertio, titulo decimo quinto de Voto & voti redèptione: Bonifacius octauus Biterensi Episcopo: Nos attendentes, quod voti sollemnitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inuenta: matrimonij verò vineulum ab ipso Ecclesiæ capite rerum omnium conditore, ipsum in paradiso & in statu innocentie instituit, vnionè &

indissolubilitatem acceperit: presentis declarandū duximus oraculo sanctionis, illud solū votum debere dici solenne, quantum ad post contractū matrimonium dirimendum, quod solennizati fuerit per susceptionem sacri ordinis, aut per professionem expressam vel tacitam factam alicui de religionibus per sedè Apostolicam approbatis. Reliqua verò vota etsi quandoquæ matrimonium impediunt cõtrahendum, & quanto manifestius sunt emissa, tanto propter plurium scandalum & exemplum durior penitentia transgressoribus debeatur, non tamen rescindere possunt matrimonia post contracta.

I. D. ECCLESIASTIS quinto: Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere. Displicet enim ei infidelis & stulta promissio, sed quodcuque voueris redde multoque melius est nò vouere, quam post votum promissa non reddere.

2. DEUTERONOMI vigesimo tertio: Cum votum voueris Domino Deo tuo, nò tardabis reddere, quia requirit illud Dominus Deus tuus: & si mortuus fueris, reputabitur tibi in peccatū. Si nolueris polliceri, absque peccato eris. Quod autem semel egressum est de labiis tuis, obseruabis, & facies sicut promissisti Domino Deo tuo, & propria voluntate, & ore tuo locutus es.

3. PSALMIO septuagesimo quinto: Vouete, & c. vt in textu.

4. LVCÆ nono: Factum est autem, ambulatibus illis in via, dixit quidam ad illum: Sequar te quocunque ieris. Dixit illi Iesus: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius autè hominis non habet vbi caput suu reclinet. Ait autè ad alteru: Sequere me. Ille autè dixit: Domine, permittite mihi primu ire & sepelire patrem meum. Dixitque ei Iesus: Sine vt mortui sepeliant mortuos suos: tu autè vade & annuncia regnum Dei. Et ait alter: Sequar te Domine: sed permittite mihi primu renuciare his quod domi sunt. Ait ad illu Iesus: nemo mittet manū suā ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno Dei.

5. BERNARDVS epistola secunda ad Fulconem: Cur ergò, inquis, singulariter me reprehendis, cum & in aliis videas quod iustius forsitan reprehendere possis? Ad quod ego: propter singularitatem erroris tui, propter immanitatem peccati tui. Nam etsi plerique alij perditè viuūt, etsi inordinati & indisciplinati sunt, nondum tamen ordinem aut disciplinam professi sunt. Sunt quidem peccatores, sed nò præuaricatores. Tu verò quantumlibet modestè & honestè viuas: si castè, si sobriè, si omninò religiosè te habeas: Deo tamen minus accepta est tua religio, quam deturpat voti præuaricatio.

6. ANSELMVS epistola quarta ad quandam Dominicanam: Si doles, adhuc salutem tuam spero: si autè non doles, quid nisi damnationem tuam expectare queo? Impossibile nanque est te vllò modo posse saluari, nisi ad habitum & propositum abiectum recedaris.

Redditur solenne per susceptionem ordinis sacri & professionem factam in approbata Religione.

Votum siue benè viuatur, Deo tamen non placet.

Nisi ad habitum & propositum abiectum recedat, non saluabitur.

Cogit igitur ad Celibatum quosdam Ecclesia?

A. Non cogit sanè pia prouidaque mater, quæ legem cælibatus nemini imponit: ab iis verò qui legem eam, vt dictum est, vltro receperunt, exigit,

a Beda li. 2. de taber. & vltis eius ca. 9. & in Luca: c. 1. Hieron. in cap. ad Titum, & in Apol. pro li. cõtra Ioh.

vinia. Orig. hom. 23. in Numer. Ambr. epist. 82. & lib. 1. offic. cap. 50. Euseb. 7. de m. d. str. Eud. cap. 5. Vide Canon. dist. 1. a. 8. & 81. b. 2. Cor. 7. g. c. Theophyl. ibid. Hiero. lib. 1. contra Iou. Grego. in cap. 15. lib. 1. Reg. Epiph. hares. 61. d. Ibidem 7. e. Math. 19. b. f. Euseb. 7. b. & ibid. Hiero. Basil. lib. de Virginit. Aug. de sancta virginit. cap. 24. & 25. g. Libro 1. ad vxorem. h. 1. Cor. 7. f.

1 Hieron. lib. 1. in Iouinia. Aug. hares. 81. k. Triden. sess. 24. cap. 10.

1. Cor. 7. g

in Aug. lib. 6. & 8. Confess. cap. 11. Orig. Hiero. Chryso. in Math. cap. 19.

11. Cor. 10. c

o Augur. in Psal. 71

p Epistol. 41

ne soluant religionem, neve conuentione, quam cum Christo & eius Ecclesia sancte iniuerunt, violent atque rescindant.

B. Merito igitur vrgetur illi stare promissis, & seruare, quod semel firmiter amplexi sunt, consilium Euangelicum: de quo Paulus: *Et qui matrimonio iungit virginem suam, benefacit*: (quadiu scilicet voto cælibatus adstricta non est) *qui non iungit, melius facit*. *Acrursus: Bonum est homini mulierem non tangere. Quocirca laudatur a Christo, & in Ecclesia semper apprimè laudati fuerunt Eunuchi Euangelici, siue: vti Tertullianus vocat, spadones voluntarij, qui seipsos propter Dei regnū castrauerūt, vt sint sancti corpore & spiritu, Deo in carne sine carne militantes.*

C. Vbi duplex error nobis est valdè cauendus: alter eorum, qui cum Iouiniano matrimonium sic extollunt, vt aut æquet, aut anteponat hunc statum cælibatui seu virginitati, cum Paulus quidè & Patres omnes aperte reclamant: alter eorum qui fingunt continentiam & cælibatum ab hominibus Christianis vix posse præstari, ideoque nulli eū facillè suscipiendum, aut sanctè promittendum esse contendunt. Nec intelligunt isti Euagelicæ gratiæ vbertatem, quæ talis ac tanta per Christū tot seculis data est, & quotidie datur credentibus, petentibus, quærentibus, pulsantibus, vt hi iugū Domini suave & continentia viam non minùs sibi commodam, quàm salutarè experiantur. Inter quos erat & Paulus, palàm affirmas: *Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum. Quamobrem Augustinus, vbi locum illum, Vouete & reddite Domino Deo vestro: explicat, ita scriptum reliquit: Non sitis pigri ad vouendū. Non enim viribus vestris implebitis. Deficietis, si de vobis præsumitis. Si autem de illo, cui vouetis, vouete: securi reddetis. Et idè alibi: Felix necessitas quæ ad meliora compellit.*

TESTIMONIA.

DE CÆLIBATV SACERDOTVM ET RELIQVORVM ECCLESIASTICORVM.

Reliqua testimonia habes quæst. præcedenti.

Non nisi cælibes aut continentēs ad altaris ministerium constituti. Nemo inuitus cogitur ad cælibatum amplectendū. Matth. 19.

Ibidem.

I. A. BEDA libro tertio de tabernaculo & vasis eius ac vestibus sacerdotum, capite nono: Sine illa castimonia portione, quæ ab appetitu copulæ conjugalis cohibet, nemo vel sacerdotium suscipere, vel ad altaris potest ministerium consecrari, id est, si non aut virgo permanferit, aut contra vxoriæ consuetudinis fœdera soluerit. Quod videlicet genus virtutis nulli per legem Dei necessariò imperatum, sed voluntaria est deuotione Domino offrendum, dicente ipse de hoc: Non omnes capiunt verbam istud. Ad quam tamen benigna mox exhortatione eos qui possint, inuitat, dicens: Qui potest capere, capiat. Et paulò post eisdem qui vel vxorem, vel alios cognatos & implicamenta mundi huius propter ipsum reliquerint, centuplū promittit in hac vita præmium, & in seculo futuro vitam æternam. Vndè certè gratia distinctionis non Moyses hoc indumento vestiri Aaron & filios eius iubetur, sicut de prioribus dicitur: Vestis que his omnibus Aaron frater tuum, & filios eius cum eo. Sed facies, inquit, semina tua linea, vt operiantur car-

nem. Ipsi, inquit, operiant carnè turpitudinis sue, tu feminalia pontifici & filiis eius facies, tu castitatis regulam docebis, tu abstinentiam ab vxorio complexa eis, qui sacerdotio functuri sunt, intimabis. Nulli tamen violentum huiusmodi continentie iugum impones: sed quicūque sacerdotes fieri ac ministerio seruire altaris volunt, ipsi sua sponte vxorum serui esse desint. Quod vbi perfecterint, & suscepto semel continentia proposito ministros se sanctuarij atque altaris fore cõsentiant, aderit lex diuina, quæ velut cæterum illius habitū sacerdotibus congruè impones, quomodò viuere vel docere debeant, abundanter instituat, congaudensque spontaneæ ipsorum deuotioni, dignū sacerdotio deus sapientie, patientie, mansuetudinis, misericordie, zeli spiritualis, humilitatis, timoris Domini, cæterorumque huiusmodi ornamento superaddat. Alioquin iniquitatis rei moriuntur. Mortem namque certissimam in currit animæ, si quis luxuriosè viuēs, sacerdotalem sibi vsurpare gradum præsumit.

2. I D E M in primū caput Lucae, in ea verba, Et factum est vt implerentur dies officij eius, abiit in domum suam: Hoc est quod dixi, quod vicis suæ tempore pontificis, templi tantum officij mancipari, non solum a complexu vxorum, sed ab ipso quo-

Nulli violentè continentia iugum imponendum: sed cum sponte susceperint, ferre deinceps debent.

Certissimam animam mortis incurrunt iei continentēs sacerdotes.

Exemplum datur Sacerdotibus non nisi perpetua castitate.

Semper castitas obseruanda præcipitur.

1. Cor. 7. Argumētū B. Hieronymi pro cælibatu ministrorum altaris. 1. Reg. 21.

Patrum propositionis & corporis Christi distinctio.

1. Tim. 3. Tit. 1.

Sacerdotalis pudicitia qua in episcopo.

Continentia Sacerdotum & ministrorum altaris.

Non eliguntur nisi post sacerdotium in æternam pudici.

Psal. 70.

1. Cor. 7.

Castitati perpetuæ se deuotiones, apti sine ad sacrificandum.

1. Tim. 3.

Matrimonio vti in Episcopo non licet.

quoque domorū suarum abstinerent ingressu. Vbi nostri temporis sacerdotibus, quibus semper altari seruire iubetur, perpetuò seruandæ castitatis exemplum datur. Quia enim tunc sacerdotalis ex stirpe Aaron successio quærebatur, necessariò tempus substituendæ soboli procurabatur. At quia nunc non carnalis successio, sed perfectio spiritalis inquiritur: consequenter sacerdotibus, vt semper altari queant assistere, semper ab vxoribus continendum, semper castitas obseruanda præcipitur.

3. HIERONYMVS in caput primum epistolæ ad Titum: Si Laicis imperatur, vt propter ratione abstineant se ab vxorum coitu: quid de episcopo sentiendum est, qui quotidie pro suis populique peccatis, illibatas Deo oblaturus est victimas? R. C. legamus libros Regum, & inuenimus sacerdotem Abimelech de panibus propositionis noluisse prius dare Dauid & pueris eius: nisi interrogaret, vtrum mundi essent pueri à muliere, non vti què aliena, sed coniuge. Et nisi eos audisset ab heri & nudius tertius vacasse ab opere coniugali: nequaquam panes quos prius negauerat, concessisset. Tantum interest inter propositionis panes & corpus Christi, quantum inter vmbra & corpora, inter imaginem & veritatem: inter exemplaria futurorum, & ea ipsa quæ per exemplaria præfigurabatur. Quomodò itaque mansuetudo, patientia, sobrietas, moderatio, abstinentia lucris, hospitalitas quoquè & benignitas præcipuè esse debent in Episcopo, & inter cunctos laicos eminentia: Sic & castitas propria & (vt ita dixerim) pudicitia sacerdotalis: vt non solum ab opere se immundo abstineat, sed etiam à iactu oculi & cogitationis errore mens, Christi corpus confectura, sit libera.

4. I D E M in apologia pro libris aduersus Iouinianum: Ecce perspicuè nuptias diximus concedi in Euangelio, sed tamen eandem in suo officio permanentes, præmia castitatis capere non posse. Quod si indignè accipiunt mariti, non mihi irascantur, sed scripturis sanctis, immò episcopis & presbyteris & diaconis & vniuerso choro sacerdotali & Leuitico, qui se nouerunt hostias offerre nō posse, si operi feruiant coniugali. Ibidem: Apostoli vel virgines, vel post nuptias continentēs: Episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post sacerdotium in æternam pudici.

5. ORIGENES homilia vigesima tertia in librum Numerorum: Si oratio iusti licet incensum offeratur in conspectu Domini, & eleuatio manuum eius sacrificium est vespertinum. Dicit autem Apostolus iis qui in coniugijs sunt: Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum in idipsum sitis: certū est quia impeditur sacrificium indefinens iis, qui coniugalibus necessitatibus seruiunt. Vndè videtur mihi, quod illius est solius offerre sacrificium indefinens, qui indefinenti & perpetuè se deuouerit castitati.

6. AMBROSIVS epistola octogesima secunda ad Vercellensem Ecclesiam: Vnius vxoris virum præcipit esse, non quò exortem excludat coniugij (nā hoc supra legem præcepti est) sed vt coniugali castimonia seruet ablationis suæ gratiam. Neque iterum, vt filios in sacerdotio creare Apostolica inuitetur autoritate. Habetem enim dixit filios,

non facientem: neque coniugium iterare. Quod ideo non prætermittit, quia plerique ita argumentantur, vnius vxoris virum dici post Baptismum habitæ, eò quod Baptismo vitium sit ablutum, quo adferebatur impedimētum. Et vitia quidem atque peccata diluuntur omnia, vti quis contaminauerit suum corpus cum plurimis, quas nulla coniugij lege socialis, remittantur ei omnia, sed coniugia non resoluuntur si quis iterauerit. Culpa enim luacro, nō lex, soluitur. Nulla enim culpa coniugij, sed lex est. Quod legis est igitur, non remittitur quasi culpa, sed tenetur quasi lex. Ideo Apostolus legem posuit, dicens: Si quis sine crimine est vnius vxoris vir. Ergo quia sine crimine est vnius vxoris vir, tenetur ad legem sacerdotij suscipiendi. Qui autem iterauerit coniugium, culpam quidem non habet coinquinati, sed prærogatiua exiit sacerdotis. Diximus quid legis est: dicamus etiam quid rationis. Sed prius cognoscamus non solum hoc Apostolū de episcopo & presbytero statuisse, sed etiam Patres in Concilio Niceni tractatis addidisse: Neque clericum quenquam debere esse, qui secunda coniugia sortitus sit. Quomodò enim potest solitari viduā, honorare, cõhortari ad custodiendam viduitatem, seruandā marito fidem, quam ipse priori coniugio nō reseruauerit? Aut quid interest inter populum & sacerdotem, si iisdem adstringentur legibus? Debet præponderare vita sacerdotis, sicut præponderat gratia.

7. I D E M libro primo officiorum, capite quinquagesimo, eò que vltimo, loquens de ministris altaris: Inosensum autem exhibendum & immaculatū ministerium, nec vllò coniugali coitu violandum cognoscitis, qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiam ab ipso consortio coniugali, sacri ministerij gratiam recepistis. Quod eò non præterij, quia in plerisque abditiore locis cum ministerium gerent, vel etiam sacerdotium, filios susceperunt, & id tanquàm vsu veteri defendunt, quando per intervalla dierum sacrificium deserebatur, & tamen castificabatur etiam populus per biduum aut per triduum, vt ad sacrificium purus accederet, vt in veteri testamento legimus: Et lauabunt vestimenta sua. Si in figura tanta obseruantia, quanta in veritate? Disce sacerdos atque Leuita, quid sit lauare vestimenta tua, vt mundum corpus celebrandis exhibeas sacramentis.

8. EUSEBIVS Pamphili libro primo de demonstratione euangelica, capite nono: Merito aliquis quæserit, quænam causa sit, cur presci in nuptiis & procreatione liberorum plurimum studij fuerint: nos verò hanc partem negligamus. Aduersus hæc talem licet ex ipsis Hebræorum oraculis rationem colligere. Quicumque ante Moysen de laude pietatis nomen adepti sunt, hi tunc initium habente, tuncque primū existente vita, fuisse memorantur: quæ verò ad nos pertinent, tendere ad finem. Quare illos magna cum cura sobolis incrementū quæsiuissè, quem per illud tēpus & numerus hominum augeterent, & multiplicaretur, atque indiēs robur acciperet genus humanū: nobis verò non admodum curæ esse hoc, vtpotè cum res iam interire ac desinere, atque ad extremū finē tendere credantur, quando planè dicitur, antè vitæ consummationem, Euangelicam in foribus adesse doctrinam, & renouatio ac generatio altera.

Baptismi via.

Figuras ad sacerdotium inhabilis.

Tit. 1.

Vita sacerdotis præponderare debet.

Sacerdotibus & ministris altaris quantum coniugalis seruanda est continentia.

Exod. 19.

Cur in veteri lege maior habeatur cura nuptiarum & procreationis liberorum quam in noua lege. Prima causa.

Secunda

1. Cor. 7.

Tertia esq̄
efficiat̄ is-
rio.

rius seculi, quod breui instet futurum, denūciatur. Vnā igitur defensio hæc, altera autem erit huiusmodi: Priscis illis qui remissiore ac liberiore vitam agebant, nihil erat impedimento, nè domui liberisq̄ præessent, ac pariter diuine quoque rei vacarent, quando vnā cum vxoribus, & liberis, & domo, religioni assiduum dare operam poterant, & nunquam ob vllas res externas à meliore proposito auellabantur. Res verò nostræ innumerabilia habent, quæ extrinsecus premant, & quæ in alienas curas vndique trahant, & ab earum rerum studio quæ Deo placent, abducant. Hanc igitur causam esse, cur nubendi ratio contrahatur, Euangelicæ doctrinæ verbum demonstrat, vbi ait: Hoc autem dico, fratres, tempus breue est: Reliquum est, vt & qui habent vxores tanquam non habentes sint, & qui flent tanquam non flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt, tanquam non possidentes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtentes. Præterit enim figura huius mundi. Volo autem vós sine solitudine esse. Qui sine vxore est, sollicitus est de iis quæ Domini sunt, quomodo placeat Domino. Qui autem cum vxore est, sollicitus est de iis quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini sunt, vt placeat Domino, vt sit sancta & corpore & spiritu: quæ autē nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Porro hoc ad vtilitatem vestrā dico, nõ vt laqueum vobis iniiciam, sed ad id quod honestum est & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi. Palam igitur in his causam, cur à nuptiis sit abstinendum, proponit, vbi temporum, rerumque extrinsecus ingruentium stoliditatem repræhendit, quorum nihil priscis illis accidebat. Ad hæc tertia quoque ratio adiungi potest, propter quam veteres illi Dei cultores, in procreatione liberorum plurimum studij collocarent. Quum reliqui homines in morum peruersitate maius indiēs in cremetum accepissent, atque in immanem, & ab omni humanitate alienā, & planè ferinam vitam relapsi essent, & impium prorsus omnique religioni inimicum morē facile corruissent: valde pauci, & facile numerabiles, qui supererant, ea sectantes, quæ prius à nobis dicta sunt, à multorum consuetudine, & à communi cum reliquis hominibus victu, se amoueant. Porro autem cum seorsum ab aliis gentibus, singularique more viuere, nouam quandam reip. rationem, vitamque studiosam Sapientie, verèque ipsius Dei culticem, & reliquis hominibus imperniscuam, instituerunt. Vt igitur posteris quoque illorum propriæ religionis, tanquam scintilla quædam reparandi ignis, ita aliquod semē seruetur, neque vnā cum ipsorum decessu ipsorum pietas deficeret atque interiret, meritò & generandæ & alēdæ sobolis curam introduxere, vt sic Doctores atque Magistri propriorum liberorum existerent, quippe qui posteris successores pietatis, propriæque virtutis hæredes relinquere, pulchrum atque honestum iduicarent. Hinc sanè Prophetæ innumera- biles & viri iusti, quin ipse quoque Saluator ac Dominus noster, eiusque discipuli atque Aposto- li, ab illorum disciplina profecti sunt. Quod si qui etiam vitiosi ab eisdem prodierunt, quasi paleæ simul cum tritico subnascentes, non ob id tamen

culpandi qui genuerint, aut qui enutrierint, quā- do etiam de discipulis Saluatoris aliquos iouimus libertate voluntatis auersos, à recto aberrasse. Cau- sa igitur ob quam viri sancti priscis temporibus magno cum studio liberos susciperēt, reddita est: quæ non amplius in nobis locum habere dicenda est, quippe quum, Deo fauente, per Euangelicam Saluatoris nostri doctrinam, innumerabiles gen- tes & populos, in vrbibus & regionibus & agris li- ceat nobis oculis intueri, eodem animo festinan- tes & ad sancta Euangelicæ doctrinæ præcepta concurrentes: quibus quidem satis superque sit, si doctores ac prædicatores diuini verbi omnibus & vitæ vinculis, & sollicitudinibus liberati, possint sufficere. His autem ipsis maximè in præsentia, vt melioribus studiis vacent liberiis, seu iunctis à re vxoria victus adamat, veluti iis qui diuina & in- corporea sobole propaganda, occupati teneantur, & non vnus, neque duorum liberorum, sed acer- uatim innumerabilis multitudinis educationem, sanctamque disciplinam, ac reliquæ instituendæ vitæ curam susceperint. Postremum omnium si- quis priscorum illorum vitas, de quibus nunc lo- quimur, diligenter exploret, inueniet eos initio quidem ætatis, soboli augendæ, coniugioque va- cantes, maturè autem abstinentes atque cessantes. Scriptum est enim, quod placuerit Enoch Deo postquam genuit Mathusala. Vbi scriptura planè post genitum filium Deo placuisse illum, de quo loquitur, memorat, neque illi posthæc alios geni- tos filios prodit. Noè quoque vir iustus post sus- ceptionem liberorum, solus cum familia, quum reliqua omnia quæcunq̄ essent in terra periisset, incolumis conseruatus, plurimis posthæc super- fuisse annis inducitur, neque tamè vltimam genuit- se alios filios. Dicitur & Isaac postquam ex vna vxore geminæ prolis pater factus est, delisse cum illa consuefcere. Et Ioseph, quum præfertim apud Ægyptios versatus sit, non plus quam duorum fi- liorum pater extitisse inuenitur, quorum matrem vnā duntaxat in matrimonio habuerit. Ipse etiā Moyses atque eius frater Aaron, antequam ipsis Deus appareret, filios genuisse memorantur: post- quam autem diuina oracula acceperunt, non am- pliùs genitos ab illis filios inuenias. quid porro de Melchisedech est dicendum, cuius omninò non fi- lius, non genus, non successio refertur? neque item Iesu, qui in Moyse locum successit, neque plurimo- rum aliorum prophetarum. Quum autem de Ab- raham & Iacob queri soleat, qui multiplicem sobolem propagauerunt, alibi nos ociosius hu- iusce rei rationem reddidimus: vbi de sanctorum veterum viro- rum multiplici coniugio, multiplici- que sobole disseruimus. Ad quæ scripta nostra in præsentia studiosos lectores remittimus: hoc vnū admonentes, ne noui quidem testamenti le- gibus, quæ ad susceptionem liberorum perti- nent, omninò interdici, sed in hoc quoque iis consentanea quæ de priscis illis sanctis viris me- morantur, instituta haberi. Oportet enim, dicit sermo diuinus, episcopum vnus vxoris virum esse. Veruntamen eos qui sacrati sint, atque in Dei ministerio cultuque occupati, continere deinceps se ipsos à commercio vxoris decet: qui autem non ad tantum assumpti sint sacerdotij munus, iis idem sermo diuinus indulget.

In noua lege iam ad iudicium non habent.

Continentia Patriarcharū veteris testa- menti.

Enoch. Genes. 4. Eccl. 44.

Noè.

Isaac.

Ioseph. Moyses & Aaron.

Melchise- dech.

Iosue.

1. Tim. 3. Tit. 1. Episcoporum continentia.

Ex Gratiano

Habetur lib. 7. Epistol. 47. Subdiaconorum continentia.

Habetur in 4. Tolet. can. 26. Presbyterorum & Diaconorum professio de sancta continetia. Habetur in Cone. 3. Toletan. can. 7.

Castimonia profectio apud Clericos ante subdiaconatum.

Sacriligij.

1. Cor. 7.

14. Canon 2. secundi Arc. iaten. C. Gell. C. Gell. in non promouendi ad sacerdotij nisi promissa continentia. Nec diaconi. Ex epist. 7. Si- nichij Papæ ad Himerium. Tarsanen- sem episcopum cap. 7. Exultatio in continentium sacerdotum.

9. APVD Gratianū distinctione vigesima octaua sequentes canones & decreta citatur Gregorij & cæterorum.

10. GREGORIUS Magnus in epistola ad Petrum Subdiaconum: Nullum facere Subdiaconum præsumat Episcopi, nisi qui se castè victurum promiserit, quia nullus ad ministerium altaris accedere debet, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.

11. INNOCENTIUS secundus: Decernimus vt hi qui in ordine Subdiaconatus & supra vxores duxerint, aut concubinas habuerint, officio atque ecclesiastico beneficio careant. Cum enim ipsi templum & vasa Domini, & sacrarium Spiritus sancti debeant esse & dici, indignum est eos cubilibus & immunditiis deseruire.

12. CONCILIUM Toletanum quintum: Quando Presbyteri & Diaconi per parochias constituuntur, oportet eos professionem suo episcopo facere, vt castè & purè viuant sub timore Dei: vt dum eos talis professio obligat, vitæ sanctæ disciplinam retineant.

13. CONCILIUM Toletanum secundum: De his quos voluntas parentum, à primis infantie annis clericatus officio mæcipauerit, id statuimus obseruandum, vt mox detonsi, vel ministerio lectorum traditi, in domo Ecclesiæ sub Episcopali præsentia à præposito sibi debeant erudiri: At vbi octauum decimum ætatis suæ compleuerint annum, coram totius clerici plebique conspectu voluntas eorum de expetendo coniugio ab Episcopo perscrutetur: quibus si gratia castitatis Deo inspirate placuerit, & promissionem castimonie suæ absque coniugali necessitate sese sponponderit seruatuos: hi tanquam appetitores arctissimæ viæ, leuissimo Domini iugo subdantur: ac primùm Subdiaconi ministerium, habita probatione professionis suæ, à vicesimo anno suscipiant. Quod si inculpabiliter ac inoffensè viginti quinque annos peregerint, ad Diaconi officium (si adimplere id posse ab Episcopo probantur) promoueri debent. Cauendum est tamen his, nè quando suæ sponsonis immemores, aut ad terrenas nuptias, aut ad furuos concubitus vltro concurrant. Quod si forte fecerint, vt sacriligij rei, ab Ecclesia habeatur extranei. Quibus autem voluntas propria interrogationis tempore desiderium nubendi persuaferit, concessam ab Apostolo licentiam auferre non possumus: ita vt cum pro- uerit ætatis in coniugio positi renunciaturos se pari consensu operibus carnis sponponderint, ad sacros ordines adspirent.

14. CONCILIUM Arelatense tertium: Assumi aliquem ad sacerdotium in coniugij vinculo constitutum non oportet, nisi fuerit promissa conuersio. Ex eodem tertio citat & hunc canonem: Præterea placuit, vt deinceps non ordinentur diaconi cõiugati, nisi qui prius conuersionis proposito profecti fuerint castitatem.

15. APVD eundem Gratianum distinctione octogesima secunda, citatur Siricius Papa: Plurimos sacerdotes Christi atque Leuitas post longa cõsecrationis suæ tempora, tã de coniugij propriis, quam etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse, & crimen suum hac præscriptione defendere, quia in veteri testamēto sacerdotibus ac ministris generandi facultas legitur attributa. Dicat mihi

nunc, quisquis ille est sectator libidinis, præceptor vitiorū, si existimat quod in lege Moyse passim sacris ordinibus à Deo nostro relaxata sunt frana luxuriæ: cur eos, quibus committebantur sancta sanctorum, præmonet, dicens: Sancti estote, quia & ego sanctus sum; Dominus Deus vester? Cur etiā procū à suis domibus, anno vicis suæ, in templo habitare iussi sunt sacerdotes? Hac videlicet ratio- ne, nè vel cum vxoribus possent carnale exercere commercium vt conscientie integritate fulgētes, acceptabile Deo munus offerrent. Quibus etiam, expleto obseruationis suæ tēpore, vxoris suæ vsus solius successione causa fuerat relaxatus: quia nõ ex alia nisi ex tribu Leui, quisquam ad Dei ministerium fuerat præceptus admitti. Vndè & Dominus Iesus cum nos suo illustrasset aduentu, in euange- lio protestatur, quia legem venerit implere, non soluere. Et idè ecclesiam, cuius sponsus est speciosus forma, castitatis voluit splendore radiare, vt in die iudicij, cum rursus aduenerit, sine macula & ruga eam possit, sicut per Apostolum suū instituit, reperire. Quarum sanctionum sacerdotes omnes atque Leuitæ indissolubili lege constringimur, vt à die ordinationis nostræ, sobrietati ac pudicitie & corda nostra mancipemus & corpora, dummodò per omnia Deo nostro in his, quæ quotidie offerimus, sacrificijs placeamus. Qui autē in carne sunt, dicente electionis vase, Deo placere non possunt. Vos autem iam non estis in carne, sed in spiritu, si tamè spiritus Dei habitat in vobis. Et vbi poterit, nisi in corporibus (sicut legimus) sanctis, Dei spiri- tus habitare? Et quia aliquanti de quibus loqui- mur, vt tua sanctitas retulit, ignorantia lapsos se esse desunt, his hac cõditiōe misericordiam dicimus non negandam, vt sine vllò honoris augmento in hoc quo deiecti sunt, quadiū vixerint officio per- seuerent, si tamen post hoc continentes se studuerint exhibere. hi verò qui illiciti priuilegij excusa- tione vtuntur, & sibi afferunt veteri hoc lege concessum: nouerint se ab omni ecclesiastico honore (quo indignè vsi sūt) Apostolica sedis autho- ritate deiectos, nec vnquam posse veneranda tra- ctare mysteria, à quibus se ipsi, dum obscenis cupiditatibus inhiant, priuauerunt. Et quia exempla præsentia cauere nos præmouent in futurum, si quilibet Episcopus, presbyter, aut diaconus (quod non optamus) fuerit talis inuentus: iam nunc sibi omnem per nos indulgentiæ aditum intelligat ob- ferat: quia ferro necesse est vt abscondantur vulnera, quæ fomentorū nõ sentiunt medicinam. Vnde eundem in epistola quarta ad Episcopos Africae, capite nono: Præterea quod dignū & pudicū & honestū est, suademus, vt sacerdotes, & Leuitæ cū vxoribus suis nõ cõeāt, quia in ministerio di- uino quotidianis necessitatibus occupantur. Ad Corinthios nãque sic Paulus scribit, dicens: Absti- nete vos, vt vacetis orationi. Si ergo laicis abstinentia imperatur, vt possint deprecates audiri, quanto magis sacerdos vtique omni momento paratus esse debet, mūditię puritate securus, nè aut sacrificiū offerat, aut baptizare cogatur? Qui si cõtaminat est carnali cõcupiscētia, quid faciet? Excusabit? Quo pudore, qua mente vsurpabit? Qua conscientia, quo merito hic exaudiri se credit, quum dictum sit: Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum. Qua de re hortor, monco

Continentia sacerdotum veteris legis. Leuit. 20.

Luc. 7.

Cur vxores habebant.

Matth. 23. Cant. 4. Hab. 2. Christus voluit sacerdotibus & Leuitas honestam & castam esse continentem. Ephe. 5.

Rom. 8.

1. Cor. 3. Ibidem. 2. 2. Cor. 6. Sapient. 1.

Pena incon- tinentis cleri- ci.

Ex epist. ad Episcopos Africae, Gra- tiano non citata. Continentia sacerdotum & Leuitarū. 1. Cor. 7.

Hic ijssem verbis ab Innocentio 7. repetita sunt in epist. 2. ad Victorium Rothomag. Rom. Tit. 7.

* Sed forte li- cere hoc cre- ditur. 1. Tim. 4. Tit. 1. 2. Permanentē 1. Cor. 7. Rom. 8.

Ruisim ex Gratiano. Habetur in epist. 3. ad F. xuperiū To- lolianū Epif- copum.

Siricij decre- tum reuoca- tur.

Luc. 1. 1. Pat. 24.

Leu. 11. & 20. Num. 8.

Continentia sacerdotum.

1. Cor. 7.

Tit. 1.

1. Tim. 4. Tit. 1.

1. Cor. 7. Rom. 8.

rogo, tollatur hoc opprobrium, quod potest iure etiam gentilitas accusare. * Fortē creditur, quia scriptum est: Vnius vxoris virum. Non * permanēti in concupiscentia generandi dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim integros non admittit, qui ait: Vellem autem omnes homines sic esse, sicuti & ego. Et apertius declarat, dicens: Qui autem in carne sunt, Deo placere nō possunt. Vos autem iam non estis in carne, sed in spiritu.

16. IN eadem distinctione octogesima secunda citatur Innocentius primus, capite primo: Proposui, quid de his obseruari debeat, quos in diaconij, ministerio, aut in officio presbyterij posuit, incontinentes esse aut fuisse, generati filij prodiderunt. De his & diuinarum legum manifesta est disciplina, & beatę recordationis viri Siricij episcopi in hęc euidencia commēsurant, vt incontinētes, in officiis talibus positi, omni ecclesiastico honore priuarentur, nec admitterentur accedere ad ministerium, quod sola continentia oportet impleri. Est enim vetus admodum sacre legis auctoritas, iam in dē ab initio custōdita, quōd in templo anno vicis suę habitare pręcepti sunt sacerdotes, vt seruientes sacris oblationibus, puros & ab omni labe purgatos, sibi vendicent diuina ministeria: neque eos ad sacrificia fas sit admitti, qui exercent vel cum vxore carnale confortium, quia scriptum est: Sancti estote, quia & ego sanctus sum, Dominus Deus vester. Quibus vtique propter sobolis successione vxoris vsus fuerat relaxatus: quia ex alia tribu ad sacerdotium nullus fuerat pręceptus accedere: quanto magis hi sacerdotes vel Leuitę pudicitiam ex die ordinationis suę seruare debēt, quibus vel sacerdotium vel ministerium sine successione est, nec pręterit dies, qua vel a sacrificiis diuinis, vel a baptismatis officio vacent? Nam si beatus Apostolus Paulus ad Corinthios scribit, dicens: Abstinetes vos ad tempus, vt vacetis orationi: & hoc vtique laicis pręcepit: multō magis sacerdotes, quibus & orandi & sacrificandi iuge officij est, semper debebunt ab huiusmodi confortio abstinerē. Quis si contaminatus fuerit carnali concupiscentia, quo pudore vel sacrificare vsurpabit, aut qua conscientia, quōve merito exaudiri se credit, quam dictum sit: Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum? Sed fortasse hoc licere credit, quia scriptum est: Vnius vxoris virum. Non de permanente in concupiscentia generandi hoc dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim integros corpore non admittit, qui ait: Vellem autē omnes sic esse, sicut & ego. Quod & apertius declarat, dicens: Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autē iam non estis in carne, sed in spiritu: & habentem filios, non generantem, dixit. Sed ea planē dispar & diuersa sententia est. Nam si ad aliquos forma illa ecclesiasticę vitę pariter & disciplinę, quę ab Episcopo Siricio ad prouincias commēauit, non probabitur peruenisse, his ignorationis venia remittitur, itā vt de cetero penitus incipiant abstinerē. Et itā gradus, in quibus inuenti fuerint, sic retinent, vt eis non liceat ad potiora conscēdere. Quibus in beneficio esse debet, quōd hūc ipsum locū, quem retinent, non amittunt. Si qui autem scisse formam viuendi missam a Siricio detegētur, neque statim cupiditates libidinis abiēssē, illi sunt mo-

dis omnibus submouēdi: quia post admonitionem cogitā, pręponendam arbitrati sunt voluptatem. 17. CONCILIVM Agathense, quod Innocentij & Siricij decretum approbavit, capite nono sic habet: Placuit etiam, vt si Presbyteri vel Diaconi coniugati, ad torum vxorum suarum redire voluerint, Papę Innocētij ordinatio, vel Siricij Episcopi auctoritas, quę est his canonibus inserta, seruetur. Quod si ad aliquos formula illa ecclesiasticę vitę pariter & disciplinę, quę a Siricio Episcopo ad prouincias commēauit, non probabitur peruenisse, eis ignorationis venia remittitur, itā vt de cetero penitus incipiāt abstinerē. Et itā gradus suos, in quibus inuenti fuerint, sic retineāt. vt ad potiora eis non liceat ascēdere. Quibus in beneficio esse debet, &c. vt Innocentius dixit.

1. B. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt in textu.

2. THEOPHYLACTVS in caput septimū rjs ad Corinthios: Honor itaq; eius est. Mare filiam virginem, eamque ob rem laudat. Porro enim, inquit, facit. Porro quod elocatur nuptum virginem, & ipse bene facit: non enim peccatum est elocare. Omne autem quod non est peccatum, bene fit. Melius verō est nō elocare, virtus enim est. Et paulō antē: Et si nupserit virgo, non peccauit. Virginem hęc dicit, non eam quę Deo consecrata sit, (ea enim si nupserit, peccauit omnino, & vt potē quę mōrchum superinduxerit sponso suo Christo) sed innuptam dum puellam. Ea enim si nupserit, non peccauit: nec enim res impura est Matrimonium.

3. HIERONYMVS libro primo contra Iouinianum, vt suprā, quęstione quarta, A. testimonio secundo.

4. GREGORIUS in caput decimum quintum libri primi Regum: Nonnulli continentiam professi, dum a carnis concupiscentia superantur, in cōiugali vita saluari posse confidunt. Quidam & dum Apostoli licentiam audiunt, Vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquęque suum virum: sine discretionē personarum, omnes in hoc pręcepto concludi, & sacrorum ordinū viros coniugali copula vti posse fatentur. Huiusmodi enim sensus, Amalechiam camelus est: quia quasi ex ratione incipit, sed ad irrationabilem vitam trahit.

5. EPIPHANIUS hęc hęc sexagesima prima contra Apostolicos, agens de iis verbis Pauli: Si quis autē turpem se videri existimat super virgine sua, quōd sit superadulta, & itā oportet fieri: quod vult faciat, non peccat si nubat. Nunquid Apostolus eā quę semel virginitate Deo seruare decreuit, a proprio cursu detrahere volens, hęc pręcepit? Nō enim de his sermo est, sed de virginibus quę nubendi tempus excefferunt, quę non ob virginitatem in vigore manserunt, sed quōd viros non habuerunt, qui eas ad nuptias petiissent.

6. MATTHEI decimonono: Dicunt ei discipuli eius: Si itā est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim Eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt: & sunt Eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt Eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cęlorum. Qui potest capere, capiat.

7. ESAIÆ quinquagesimo sexto: Et non dicat Eunuclus,

Non habet Gratianus.

Siricij & Innocentij decretum reuocatur.

1. Cor. 7.

Virgini quę Deo consecrata est, nubere non licet.

Excusationes & argumenta incontinentiū Religioforum & Sacerdotum. 1. Cor. 7.

1. Cor. 7. Paulus quibus virginibus permittat matrimonium.

Eunuchi eu- gelij cōmē- dantur.

Math. 19.

1. Cor. 7.

Sapient. 3.

Plus offerunt quam pręceptum est.

1. Cor. 7.

Ioan. 14.

In Sacerdotibus gradu scēssit tunc Eunuchi euangelij filios habent spirituales.

Ioan. 13. & 21. Ioan. 20.

Ioan. 4.

Math. 19. Spadonum euangelicorum laus.

Eunuchus, Ecce ego lignum aridum. Quia hęc dicit Dominus Eunuchis: Qui custodierunt fabata mea, & elegerint quę ego volui, & tenuerint fœdus meum: dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen melius a filiis & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.

8. HIERONYMVS in caput quinquagesimum sextum Esaię: In Eunuchis intelligendi sunt, de quibus Dominus in Euangelio loquitur, Qui se castrauerunt propter regna cęlorum: quales erant & Apostoli, quibus admirantibus, & pro rei difficultate dicentibus, Quis ergo potest saluus fieri? Respondit Saluator: Qui potest capere, capiat. Vndē & Apostolus de huiusmodi Eunuchis, id est, de virginibus, pręceptum Domini se non habere testatur. sed dat consilium, quasi misericordiam consecutus a Domino, volēs omnes esse sicut seipsum. Tempus enim, ait, in collecto est: superest, vt qui habent vxores, sic sint quasi nō habeant. Qui enim liber vocatus est a seruitute & officio cōiugali, iste verus est seruus Christi. Et post pauca: Qui sint Eunuchi, suprā diximus, qui solliciti sunt ad ea quę Dei sunt: de quibus loquitur & sapientia, Beata sterilis immaculata, quę non cognouit stratum in delicto, habebit fructum in visitatione animarum. Et Eunuchus qui non est operatus manu iniquitatem, neque cogitauit contra Dominum mala. Dabitur enim fidei eius electa gratia, & pars in tēplo Domini delectabilis. Hęc sterilis virginitate fecunda est: Hic Eunuchus regno cęlorum vim facit, & violenter diripit illud. Iste custos est Sabbatorum, vt nunquā faciat opera nuptiarum. Iste custos est Sabbatorum, vt nunquā faciat opera nuptiarum. Iste elegit quę Dominus voluit, vt plus offerat quā pręceptum est: vt non indulgentiam Apostoli eius, sed voluntatem consideret. Iste tenet fœdus Domini sempiternum, vt non ad tempus vacet orationi, & iterū ad id ipsum reuertatur: sed accepturum esse se nouerit in domo Domini, quę est Ecclesia eius, locū optimum. Multę enim mansiones sunt apud patrē. Et qui Eunuchus fuerit, ac fecerit vniuersa quę scripta sunt, habebit in muris eius locum optimum, vt scilicet turris Domini efficiatur, & in sacerdotali consistat gradu: & pro carnis filiis, multos habeat filios spirituales. Talem fuisse Eunuchum quem Iesus amauit plurimum, euangelistam Ioannem, Ecclesiasticę tradit historia, qui recubuit super pectus Iesu, qui Petro tardius ambulante, elatus virginitatis alis cucurrit ad Dominum: qui in secreta diuinę se Natiuitatis immergens, ausus est dicere, quod cuncta secula nesciebant: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deū: & Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum.

9. BASILIUS in libro de vera virginitate: Et sunt spadones, qui seipsos absciderunt propter regnum cęlorum: qui etiam ceteris præstantiores sunt, quia quum neque naturę ac castitatem tuendam nitantur auxilio, neque ab hominibus, quorū sub ditone sunt, spe præmij alliciantur, ipsi semet propter regna cęlorum ad virginitatis præclarum certamen exercent, coniugiumque & simul omne seculum eius seruandę causa contemnunt, regnūque cęleste cum sudore, gloriosissime laboribus cępessunt, &c. Qui seipsum in statu gratię spiritualis abscidit, præcipuumque ac singulare opus per

continentiam, & ardens ad cuncta exercitium, minus suum fecit, hic suis, non alienis rege factis, in cęlesti regno honestus & clarus est. Eodem in loco interpretatur verba Esaię de iisdem. Et in principio libri hanc habet sententiam: Magnum reuerā quiddam ac præclarum virginitas est: quę (vt totum simul explicem) hominē incorruptibili deo simillimum facit. Hęc autem profectō non a corporibus ad animas manat: sed eum incorporalis animę propria & præcipua sit, eius preciosissima integritate corpora quoque incorrupta seruantur.

10. AVGVSTINVS de sancta Virginitate, capite vigesimo quarto: De quibus autem spadonibus loquitur Deus per Esaiam prophetam, quibus se dicit daturum in domo sua & in muro suo locum nominatum, meliorem multō quā filiorum & filiarum: nisi de iis qui seipsos castrāt propter regnū cęlorum? Nam illis quibus ipsum virile membrum debilitatur, vt generare non possint, sicut sunt Eunuchi diuitum & regum, sufficit vtique cūm Christiani sunt, & Dei pręcepta custodiunt, eo tamen proposito sunt, vt coniuges si possint haberent, ceteris in domo Dei coniugatis fidelibus adæquari, qui prolem licite pudicęque susceptam in Dei timore nutriunt, docentes filios suos, vt ponant in Deo spem suam, non autem accipere meliorem locum, quā filiorum atque filiarum. Neque enim vxores animi virtute, sed carnis necessitate nō ducunt.

11. ET capite vigesimo quinto: Cū dixisset de spadonibus, Dabo eis in domo mea & in muro meo locum nominatum, meliorem multō quā filiorū atque filiarum: nē quis nimium carnalis existimaret, in his verbis aliquid temporale sperandū, continuō subiicit: Nomen æternum dabo eis, nec vnquā deierit. Æternum hoc nomen quicquid illud est, spadonibus Dei, quod vtique gloriam quandā propriam excellētēque significat, non erit commune cum multis, quāuis in eodem regno & in eadem domo constitutis. Nam idē fortassis & nomē dictum est, quod eos quibus datur, distinguit a ceteris.

12. TERTULLIANVS libro primo ad vxorem: Voluntariis spadonibus pro cupiditate cęlesti, saluo matrimonio, abstinentia toleratur: quanto magis adempto? &c.

13. PRIORIS ad Corinthios septimo: Qui sine vxore est, sollicitus est quę Domini sunt, quomodō placeat Deo. Qui autem autem cum vxore est, sollicitus est quę sunt mundi, quomodō placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta & virgo, cogitat quę Domini sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu. Quę autem nupta est, cogitat quę sunt mundi: quomodō placeat viro. Ibidem: Qui matrimonio iungit virginem sitam, bene facit, &c. Mulier alligata est legi, quanto tēpore vir eius viuūt, quōd si dormierit vir eius, liberata est: cui vult nubat, tātūm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanferit secundum meum consilium. Puto autē quōd & ego spiritum Dei habeam.

1. C. HIERONYMVS aduersus Iouinianum libro primo: Dicit (Iouinianus) virginēs, viduas, & maritatas, quę semel in Christo lotę sunt, si non discrepent ceteris operibus, eisdē est meriti. Quę eius hęcsem eodem libro copiosissimē confutat.

Esai. 56.

Virginitatis cōmēdatio.

Eunuchi eu- gelij. Esai. 56.

Math. 19.

Psal. 77. Esai. 56.

Propria quędam gloria in celo promittitur Spadonibus eu- gelicis.

Iouinianus aquabat virginitatē matrimonio.

Hæresis Iouiniani.

2. AVGVSTINVS de hæresibus ad Quod uult deum, hæresi octogesima secunda: A (Iouiniano) quodam monacho ista hæresis Iouinianistarum, orta est ætate nostra cum adhuc iuuenes essemus. Hic omnia peccata, sicut Stoici Philosophi, paria esse dicebat, nec peccare hominem lauacro regenerationis accepto, nec aliquid prodesse ieiunia, vel à cibis aliquibus abstinentiam. Virginitatem Mariæ destruebat, dicens eam pariendo fuisse corruptam. Virginitatem etiam sanctorum & continentiam sexus virilis in sanctis eligentibus cælibem vitam, coniugiorum castorum atque fidelium meritis adæquabat: ita ut quædam virgines sacræ pro cæta iam ætate in vrbe Roma, ubi hæc docebat, eo audito nupsisse dicantur. Non sanè ipse vel habebat, vel habere volebat uxorem, quod non propter aliquod apud Deum maius meritum in regno vitæ perpetuæ profuturum, sed propter præsentem prodesse necessitatem, nè homo cõiugales patitur molestias, disputabat. Citò tamen ista hæresis oppressa & extincta est, nec vsque ad deceptionem aliquorum sacerdotum potuit peruenire.

Continentiæ virginum sacrarum castitatis coniugali æquabat: & idcirco quædam Sanctimoniales nupsisse.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesima quarta, Canone decimo: Si quis dixerit, statum conjugalem antepone dum esse statui virginitatis, vel cælibatus, & non esse melius ac beatius manere in virginitate aut cælibatu, quam iungi matrimonio, anathema sit.

Melius est in virginitate manere aut in cælibatu, quam matrimonio iungi.

4. PRIORIS ad Corinthios septimo, ut supra hac quæstione, B. testimonio primo.

5. AVGVSTINVS libro sexto Confessionum, capite vndecimo: Putabam me miserum fore nimis, si feminæ priuaret amplexibus, & medicinam misericordiæ tuæ ad eandem infirmitatem sanandam non cogitabam: quia expertus non eram, & propriarum virium credebam esse continentiam, quarum mihi non eram conscius, cum tam stultus essem, ut nescirem, sicut scriptum est: Neminè posse esse continentem, nisi tu dederis. Vtique dares, si gemitu in terro pulsarem aures tuas, & fide solida in te iactarem curam meam.

Sapient. 8. Donum continentie peccatis largitur Deus, & in eis firmatibus.

6. ET libro octauo, capite vndecimo: Aperiebatur ab ea parte, qua intenderam faciem, & quod trāsire trepidabam, casta dignitas Continentiæ, serena & non dissolutè hilaris, honestè blandiens ut venirem, neque dubitarem, & extendens ad me suscipiendum & amplectendum piæ manus plenas gregibus bonorum exèplorum. Ibi tot pueri & puellæ, ibi iuuentus multa & omnis ætas, & graues viduæ, & virgines anus, & in omnibus ipsa Continentia nequaquam sterilis, sed fecunda mater filiorum gaudiorum de marito te Domine. Et irridebat me irrisione exhortatoria, quasi diceret: Tu non poteris quod isti & istæ? At verò isti & istæ in semet ipsis possunt, ac non in Domino deo suo? Dominus Deus eorum me dedit eis. Quid in te stas, & non stas? Proiice te in eum, noli metuere, non se subtrahet ut cadas. Proiice te securus, excipiet te, & saluabit te.

Castitas inuitam Aug.

Castitate seruare possimus, non tam in nobis ipsis, quam in Domino Deo nostro.

7. ORIGENS in caput decimum nonum Matthæi tractatu septimo: Nò omnes capiunt hoc verbum, sed quibus datum est. Quoniam autem quidam calumniantur quod Christus ait, Quibus datum est, quasi excusationem habentes, & volentes quidem esse in castitate, non autem præualescentes. Quibus est respondendum: Si quidem accipimus

Cetera eos qui dicunt, quodam castitate seruare non posse.

simpliciter, quod dictum est, sed quibus datum est: non autem attendimus quod alibi dicit: Petite, & dabitur vobis: & omnis qui petit, accipit: aut fideles non sumus, aut sciètes scripturas, qui enim vult capax esse verbi, quod de castitate positum est, petat credens dicenti, & accipiet, non dubitans de illo quod dictum est: Omnis qui petit, accipit. Quis est ergò qui petit? qui credit Christo dicenti: Si iteritis orantes, credite quoniam accipietis. Debet autem qui petit, omnia facere quantum ad se, ut oret spiritu, oret & mente, memor Apostolici verbi quod ait: Sine intermissione orantes. Vtile est autem scire quid debeat petere quis, ut mereatur accipere. & quod ait: Dico vobis, etsi non dabit ei surgens propterea quòd amicus est eius, tamè propter importunitatem eius dabit ei quantos voluerit. Et addit: Et ego vobis dico: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur.

Math. 7. Mar. 1. Petenda est à Domino castitas ardenter & perseveranter. Ibidem.

1. Thess. 5.

Luc. 11.

8. HIERONYMVVS in decimum nonum caput Matthæi: Non omnes capiunt verbum istud. Nemo putet sub hoc verbo vel fatum, vel fortunam introduci: quòd hi sunt virgines quibus à Deo datum sit, aut quos quidam ad hoc casum adduxerit: sed his datum est qui petierunt, qui voluerunt, qui ut acciperent, laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur. Ibidem: Quasi hortantis vox Domini est, & milites suos ad pudicitiam præmium concitantis: Qui potest capere, capiat: qui potest pugnare, pugnet, superet ac triumphet.

Quibus datur continentie donum. Math. 7. Luc. 11.

9. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimatertia in caput decimum nonum Matthæi: Qui potest capere, capiat. Ità magis animat atque incendit, vel quia magnitudinem virtutis ostendit, vel quia inestimabili misericordia sua noluit rem in necessitatem legis cõcludere. Et ad hæc possibile id esse monstrat, ut eligendi cupiditas crescere possit. Sed si electionis opus est id, inquit, quomodo incipiens statim dicit: Non omnes capiunt, sed quibus datum est? Ut singulare id esse certamè perdiscas, non ut forte datam necessitatè suspiceris. His enim datum est, qui spontè id eligunt: quod idèd dixit, ut ostenderet superiore nobis auxilio esse opus, (quod quidem omnibus illud expetentibus paratum est) si volumus in hac luctatione superiores euadere. Solitus quippe est, quancumque res ardua proponitur, hoc vti modo dicendi: Ut etiam quando dicebat, Vobis est datum nôsse mysteria regni cælorum, quod maximè ità esse, præsentis loco approbatur. Nam si supernæ solummodò donationis istud est, ac nihil penitus qui se in perpetua virginitate conseruant, conferre videntur: superflue ipsi regnum cælorum pollicetur, nec meritò à ceteris ipsos Eunuchis distinguit.

Qui potest capere, capiat, quid significet.

Quibus datur hoc verbum.

Luc. 8. Math. 13. Castitatis cõseruatio non est à sola Deo.

10. PRIORIS ad Corinthios decimo: Fidelis Deus & c. sed faciet etiam cum tentatione prouentum, ut possitis sustinere.

11. AVGVSTINVS in Psalmum septuagesimum quintum: Non stis pigri ad vouendum & c. vt in textu.

12. IDEM in epistola quadragesima quinta ad Armentarium & Paulinam uxorem eius: Priusquam esses voti reus, liberum fuit, quo esses inferior: quanuis non fat gratulanda libertas, qua fit ut non debeat

Ad eos quos penitet uoluisse.

debeat quod cum lucro redditur. Nunc verò quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam iustitiam inuito, sed à magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris, si non feceris quod vouisti, qualis mansisses, si nihil tale vouisses. Minor enim tunc esses, non peior. Modò autem tantum, quod abis, inferior, si fidem Deo fregeris,

quanto beator si persolueris. Nec idèd te vouisse pœnitentiam, immò gaude iam tibi sic nò licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere itaque in trepidus, & dicta imple factis: ipse adiuuabit, qui vota tua expetit. Felix est necessitas, quæ in meliora compellit.

VI.

Quæ est summaria doctrina superiorum?

A. Quæ pro instituta dicta sunt hæctenus breuitate, cò sunt demum referenda, ut hæbeant simplices assertionem Catholicam de septè Ecclesiæ Sacramentis. Quæ duplicis quidem esse generis inueniuntur. Alia enim, vt priora quinque, singularem vniuscuiusquè fidelis salutem promouet: alia verò, duo videlicet posteriora, multiplicado Dei populo, & Ecclesiæ propagandæ deseruiunt. Vtrunque autem illud ex diuina, nobisque necessaria institutione efficiunt.

Concil. Florent.

B. Enimverò Baptismus ad spiritualement vitam, quæ in Christo est, regenerat. Confirmatio vires porrò ac robur addit regenerato. Eucharistia cibibus, potus ac viaticum est peregrinanti. Pœnitentia præsens aduersus omnes animi morbos pharmacum, lapsus hominem erigit, curatque vulneratum. Succedit extrema Vnctio, quæ in postrema cum morte lucta munit atque cõsolatur emigrantem. Ordo deinde ministros præbet Ecclesiæ, qui sacris præsent, ac superiora omnia ritè procurent, dispensent, conferunt, & applicent. Deniquè Matrimonium Christianam gentem propagat, & humanam prouidet continentiam.

Ioan. 3. b Tit. 3. b

1. Cor. 12. c Ad Rom. 8. c d Ioan. 6. f e Ioan. 10. f Ezech. 1. 8. g

f 1. Cor. 5. d

g Tit. 1. b 1. Cor. 4. a

h Eph. 5. f g 1. Cor. 7. a

C. Vbi etiam istud discrimen retinendum est, quòd Baptismus, Confirmatio & Ordo semel collata, nunquam iterentur. Baptismus item necessariò suscipitur ab omnibus. Eucharistia à ratione vtetibus, & à relapsis Pœnitentia. At est arbitrarium vti reliquis, modò nullum contempnas, aut cum ita fert tempus, contra ius & æquum negligas.

1. Conc. Florent. Trid. sess. 7. c. 9. de Sacram. in genere Aug. 2. contra epist. Parmen. ca. 23. k Ioan. 3. b l Trident. sess. 21. ca. 4. m Apoc. 1. b

D. Hæc sunt igitur antidota, diuinæque remedia, quæ misericordia plenus ille Samaritanus instituit, & Ecclesiæ præpositis dispensanda cõcredidit, nimirum ad probè curandos agros, id est, peccatores omnes in Ecclesia, quoad illi, si velint, veram perfectamque sanitatem adipiscantur. Quæ quidem remedia ritè cognoscere, salubriter accipere, atque fideliter etiã aliis applicare, non artis profectò humanæ, sed Christianæ est Sapientiæ. De qua cum satis dictum sit hæctenus, quemadmodum præsentis instituti ratio tulit, reliquum est, ut Christo duce ad alteram huius operis partem, quæ CHRISTIANAM IUSTITIAM continet, porrò transeamus.

n Luc. 10. f 1. Cor. 4. a Ioan. 10. a

ECCLESIASTICI IIII.

SAPIENTIA filiis suis vitam inspirat, & suscipit inquirentes se, & præbit in via IUSTITIÆ: & qui illam diligit, diligit vitam.

TESTIMONIA.

Septè Sacramenta in quibus finem suum inueniunt.

A. CONCILIVM Florentinum: Sacramentorum quinque prima, ad spiritualement vniuscuiusquè hominis in seipso perfectionem: duo vltima, ad totius Ecclesiæ regimen multiplicationemque ordinata sunt. Per Baptismum enim spiritualiter renascimur: per Confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: Renati autem & roborati, nutrimur Diuina Eucharistiæ alimonia. Quòd si per peccata

tum aegritudinem incurrimus anime, per Pœnitentiam spiritualiter sanamur: spiritualiter etiam & corporaliter (prout anime expedit) per extremam Vnctionem: per Ordinem verò Ecclesia gubernatur & multiplicatur spiritualiter, per Matrimonium corporaliter augetur.

1. B. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c.

2. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti.

3. ACTORVM octauo: Tunc imponebat manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.

4. IOANNIS sexto: Si quis mādūcauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, &c.

5. ET capite vigesimo: Quorum remisistis peccata, remittuntur eis.

6. EZECHIELIS decimo octauo: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruina iniquitas. Facite vobis cor nouum & spiritum nouum, &c.

7. IACOBI quinto: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesie, & orèt super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & allenabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei.

8. AD Titum primo. Huius rei gratia reliqui te Crete, vt cõstituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

9. PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Hic iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur.

10. AD Ephesios quinto: Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia.

11. PRIORIS ad Corinthios septimo: Propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat.

1. C. CONCILIUM Florentinum: Inter hæc Sacramenta, tria sunt, Baptismus, Confirmatio, & Ordo, quæ characterem, id est, spirituale quoddam signum, à cæteris distinctiui, imprimunt in anima

indelibile. Vnde in eadē persona non reiterantur. Reliqua verò quatuor characterē non imprimunt, & reiterationem admittunt.

2. TRIDENTINVM Concilium sessione septima, canone nono, de Sacramentis in genere: Si quis dixerit, in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione, & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile, vnde ea iterari non possunt, anathema sit.

3. AVGVSTINVS libro secundo contra Epistolam Parmeniani, capite decimo tertio, docet de Sacramento Baptismi & Ordinis, quod non repetantur. Vide supra de sacramento Ordinis, quæstione prima, A. testim. primo.

4. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c.

5. TRIDENTINVM Concilium sessione vigesima prima, capite quarto: Deniq; eadē sancta Synodus docet, paruulos, vsu rationis carctes, nulla obligari necessitate ad sacramentalem Eucharistiæ communionem: si quidem per Baptismi lauacrum regenerati, & Christo incorporati, adeptam iam filiorum Dei gratiā in illa ætate amittere non possunt. Neque ideo tamen dānanda est antiquitas, si eum morem in quibusdā locis aliquando seruauit. Vt enim sanctissimi illi patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione habuerunt: ita certè, eos nulla salutis necessitate id fecisse, sine controuersia credendum est.

6. APOCALYPSIS secundo: Memor esto itaq; vnde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem: venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

1. D. LVCÆ decimo: Samaritanus autem quidā iter faciens, venit secus eum: & videns eum, misericordia morus est. Et appropians, alligauit vulnera eius, in fundens oleum & vinum.

2. PRIORIS ad Corinthios quarto.

3. ET IOANNIS vigesimo, vt supra, B. testim. quinto & nono.

Tria Sacramenta imprimunt characterem.

Ordo & Baptismus non repetuntur.

Patull sine communionis S. Eucharistiæ saluari possunt.

Character quid sit, & a quot sacramentis imprimatur.

CAPVT QVINTVM DE IVSTITIA CHRISTIANA.

I.

Quenam pertinent ad Iustitiam Christianam?

SYMMATIM

SYMMATIM duo, quæ his verbis continentur: *Declina à malo, & fac bonum: sicut & Esaias docet: Quiescite agere peruersè, & discite benè facere.* Hoc est, quod Paulus monct, vterem cum actibus suis exuendum, & nouum hominem in iustitia & sanctitate veritatis induendum esse. Prius est in cognoscendis fugiendisque peccatis positum, quoniam ea ipsa maxima sunt mala mortalibus: posteriùs verò in bonis expetendis atque consecrandis versatur.

B. Vt autem Iustitiæ hoc officium vtrunque prestemus, Dei gratia per Iesum Christum nobis parta & promissa, semperque necessaria est. Ea verò preunte atque cooperante, efficitur id in nobis, quod Ioannes affirmat: *Qui facit iustitiā, iustus est, sicut & ille (Deus) iustus est.* Addit porro: *Qui facit peccatum, ex diabolo est.*

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS sermone quinquagesimo nono de tempore: Iustitia non aliud est, quàm non peccare: non peccare autem, legis præcepta seruare. Præceptorum autem obseruatio duplici genere continetur, vt nihil eorū quæ prohibentur, facias, & omnia quæ iubentur, implere contendas. Hoc est enim quod Psalms dicit: *Recede à malo, & fac bonum.* Si à malo recesseris, & non feceris bonum, transgressor es legis, quæ non tantum in maiorum actuum abominatione, sed in bonorum perfectione completur. Neque hoc solum tibi præcipitur, vt vestitum suis non spoliis indumentis, sed vt spoliatos operas tuis.

2. CHRYSOSTOMVS in psalmum quartum, super eum versum, Sacrificate sacrificium iustitiæ: Nō sufficit si à malis abstineamus, sed oportet etiā bonorum accedere actiones. Quocirca etiam progrediens admonet, dicens: Declina à malo, & fac bonum: nō solum enim improbitatis actio, sed etiā à virtute cessatio, vt puniamur efficit. Nam & qui esurientem non pauerunt, & sitienti potum nō dederunt, & qui nudum non vestierunt, non furati sunt, nec auari fuerunt, nec bona aliena ceperunt: sed quia non fecerunt eleemosynā, propterea pena immortalis dati sunt & supplicio, cuius nullus est finis. Ex quo intelligimus, quod abstinere à malis, non satis est nobis ad salutem, nisi adsit etiā bonorum possessio & virtutis actio. Propterea ergo etiam Propheta, cum & ab improbitate per compunctionē abduxisset, & ad virtutis actionē aptiorem fecisset, & duritiam mentis emolliisset, & eam per compunctionem teneram reddidisset, incipit verba facere de iustitia, & dicit: Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino. Iustitiam autē hęc, non singularem aliquam dicit virtutē, sed vniuersam: quemadmodum etiam virum iustum vocamus, qui omnem in se virtutem continet.

3. IDEM homilia decimasexta in epistola ad Ephesios: Non est satis à malitia liberari, si quidem consequendum sit regnum cælorum: sed & multo virtutum lucro ac prouentu opus est. Nam ad hoc quidem vt à gehenna liberemur, opus est vt abstinemus à malitia: vt verò regnum consequamur, amplectenda & vsurpanda est virtus. Nisi quisquā illud dixerit, quod & bonum non facere, malitiæ

pars quædam sit. Nam ocij istud est & segnitiei: ocium verò, malitiæ pars est: immò verò non pars, sed causa & mala radix. Omnem quippe malitiam docuit ocium. Itaque cauendum, nē stultè quæstiones istas indagemus & inquiramus: nempe, quæ sit habiturus locū, qui nihil boni fecit. Nihil enim boni facere, hoc ipsum est malum facere. Dicat enim velim, si famulum quempiam haberes, qui tibi nec suraretur, nec conuiciaretur, nec contradiceret, immò nec inebriaretur, nec reliquorum maiorum quicquam designaret: federet tamē perpetuò ociosus, nec aliquid eorum quæ seruus hero suo præstare debet, faceret: non flagellares illum? non vt peruersum castigares? Dic quæso. At qui nihil dum mali operatus esset. Itaque hoc ipsum malum est. Producamus autem & ad reliqua vitæ genera sermonem. Sit agricola quisquā, qui nulla in parte lædat nostra bona, nec illis insidietur, nec furtū intenter: duntaxat consertis domi manibus ociosè sedeat, nec seminans, nec sulcum profcindens, nec boues subiugans, nec vitem colens, nec aliū quencquam eorum laborum faciens, qui ad terræ culturam pertinent. An huiusmodi non puniemus? At qui nihil iniuriæ intulit, nē culpate talem possimus. Verum hoc ipso quod ociosus fuit, iniuriam intulit. Iniuriam enim committit communi ratione, qui, quam debet, vtilitatem suam non præstat. Itaque si & in domesticis, & in opificibus, & in toto corpore magna est iniuria, non solum mali quicquam facere, sed & bona omittere, multo magis istud utique in corpore Christi erit.

4. IN libro sententiarum Prosperi ex Augustino, sententia nonagesimo octaua: tota iustitiæ ratio est, vt declinentur mala, & fiant bona: cuius obseruatiæ inter quaslibet aduersitates forma seruanda est: quia hoc solum nunquam amittitur, quod operi pietatis impenditur.

5. PSALMO trigessimosexto: Declina à malo, & fac bonum.

6. ET trigesimo tertio: Diuerse à malo, & fac bonum: inquire pacem, & persequere eam.

7. PRIORIS Petri tertio: Qui vult vitam diligere, & dies videre bonos: coerceat linguam suam à malo, & labia eius nē loquantur dolum. Declinet à malo, & faciat bonum: inquiret pacem, & sequatur

Aug. ser. 9. de tēp. Chrysof. in psal. 4. & ho. 16. in epist. ad Eph. Prosper. sent. 9. ex Aug. Psal. 36. c. 33. c. 1. Pet. 3. b. Tob. 4. d. b. Eia. 1. c. Eccl. 3. d. Rō. 12. c. Coloss. 3. b. Eph. 4. c. f. g.

Idem, ser. 1. de Pétr. cōfō.

e Aug. de gratia & li. arb. ca. 9. 15. & 16. tē in Enchirid. c. 32. Hier. lib. 2. in tom. CCG. Trident. sess. 6. can. 2. f. Ioan. 3. b.

Eccl. 33.

Nihil boni facere, est malè facere.

Iustitiæ tota ratio in quod sit posita.

Iustitia in quo consistat.

Psal. 36.

Non satis est à malo abstinere.

Psal. 36.

Matth. 23.

Psal. 4.

Iustitiæ nō in generali.

Non sufficit à malo abstinere.

tur eam.

8. **T O B I T** quarto capite: Noli timere fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum, & recefferimus ab omni peccato, & fecerimus bene.

9. **E S A I A** primo, vt in textu.

10. **E C C L E S I A S T I C I** tertio: Sapiens cor & intelligibile abstinebit se à peccatis, & in operibus iustitiæ successus habebit.

11. **A D Romanos** duodecimo: Odientes malû, adhaerentes bono.

12. **A D Colossenses** tertio: Nunc autem deponite vos omnia: iram, indignationem, malitiã, blasphemiam, turpem sermonẽ de ore vestro. Nolite mentiri inuicẽm: expoliantes vos veterem hominem cũ actibus suis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem, secundum imaginem eius qui creauit illum.

13. **A D Ephesos** quarto: Deponite vos secundum pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Renouamini autẽ spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est, in iustitiã, & sanctitate veritatis. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo: quoniã sumus inuicẽm mēbra. Irascimini, & nolite peccare: Sol non occidat super iracundiam vestram. Nolite locum dare diabolo. Qui furabatur, iam non furetur: magis autẽ laboret, operando manibus suis quod bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad edificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in die redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autem inuicẽm benigni, misericordes, donantes inuicẽm, sicut & Deus in Christo donauit vobis.

I. B. BERNARDVS sermone primo in festo Pentecostes: Quia mandatum accepimus, vt declinantes à malo, faciamus quod bonum est, vide quem admodum spiritus in vtroque adiuvat infirmitatē nostram. Nam diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus. Propterea ad declinandum à malo, tria operatur in nobis, compunctionem, supplicationem, remissionem. Porro ad faciendum bonum quid in nobis spiritus bonus operatur? Profecto monet, & mouet, & docet. Monet memoriam, rationem docet, mouet voluntatē.

2. **A V G V S T I N V S** libro de gratia & libero arbitrio ad Valentinum, capite nono: Quia ipsa bona opera ille in nobis operatur, de quo dictum est, deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate: idẽ dixit psalmus, Coronate in miseratione & misericordia: quia eius miseratione bona operamur, quibus corona reddetur. Nõ enim quia dixit, Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate: idẽ liberum arbitrium abstulisse putandus est. Quod si ita esset, non sperius dixisset, Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Quando enim iubetur vt operentur, liberum eorum conuenitur arbitrium: sed idẽ cum timore & tremore, nõ sibi tribuendo quod benẽ operantur, de bo-

Phil. 3,6.

1. Cor. 11. Ad declinandum à malo, & faciendum bonum, quæ in nobis operatur Spiritus sanctus.

Philipp. 2. Pñal. 102. Liberi arbitrium cooperatur gratia Dei.

nis tanquam suis extollantur operibus.

3. **E T** cap. 17. eiusdem libri: Nẽ putetur, nihil ibi facere ipsos homines per liberum arbitriũ, idẽ in Psalmo dicitur: Nolite obdurare corda vestra. Et per ipsum Ezechielẽ, Proiicite à vobis omnes impietates vestras, quas impiẽ egistis in me, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouũ, & facite omnia madata mea. Vt quid moriemini domus Israel, dicit Dominus, quia nolo mortem morientis, dicit Adonai Dominus: sed conuertimini, & viuetis, Meminerimus Deum dicere: sed conuertimini, & viuetis, cui dicitur, Conuerte nos Deus. Meminerimus Deum dicere: Proiicite à vobis omnes impietates vestras, cũ ipse iustificet impium. Meminerimus ipsum dicere, Facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: qui dicit, Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum dabo vobis. Quomodo ergo quod dicit, Facite vobis: hoc dicit, Dabo vobis? Quare iubet, si ipse daturus est? Quare dat, si homo facturus est, nisi quia dat quod iubet, & adiuvat vt faciat cui iubet? Semper est autem in nobis voluntas libera, sed non semper est bona. Aut enim à iustitia libera est, quando seruit peccato, & tunc est mala: aut à peccato libera est, quando seruit iustitiã, & tunc est bona. Gratia verò Dei semper est bona, & per hanc fit, vt sit homo bonæ voluntatis, qui prius fuit voluntatis malæ. Per hanc etiam fit, vt ipsa bona voluntas, quæ iam esse cepit, augeatur: & tam magna fiat, vt possit implere diuina mandata quæ voluerit, cũ valde perfectẽque voluerit. Ad hoc enim valet, quod scriptum est: Si volueris, conferuabis mandata: vt homo qui voluerit & nõ potuerit, nondum se plenẽ velle cognoscat, & oret vt habeat tantam voluntatem, quanta sufficit ad implenda mandata. Sic quippe adiuuatur vt faciat quod iubetur: tunc enim vtile est velle, cũ possimus: & tunc vtile est posse, cũ volumus: Nam quid prodest, si quod non possumus, volumus: aut si quod possumus, nolimus?

4. **I T E M** capite decimo sexto: Certum est enim, nos mandata seruare si volumus: sed quia preparatur voluntas à Domino, ab illo petendum est, vt tantum velimus, quantum sufficit vt volendo faciamus. Certum est nos velle cũ volumus, sed ille facit vt velimus bonum, de quo dictum est quod paulõ antè posui, quod preparatur voluntas à Domino, de quo dictum est: A Domino gressus hominis diriguntur, & viam eius vult: de quo dictum est, Deus est qui operatur in vobis & velle & operari. Certum est nos facere cũ facimus, sed ille facit vt faciamus, præbendovires efficacissimas voluntati, qui dixit, Faciã vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Cũ dicit, Faciam vt faciatis: quid aliud dicit, nisi, Auferam à vobis cor lapideum, vnde non faciebatis: & dabo cor carneum, vnde faciatis? & hoc quid est, nisi, Auferam cor durum, vnde non faciebatis: & dabo cor obediens, vnde faciatis? Ille facit vt faciamus, cui dicit homo: Pone Domine custodiam ori meo: hoc est enim dicere, Fac vt ponam custodiam ori meo: quod beneficiũ Dei iam fuerat consecutus, qui dixit, Posui ori meo custodiam.

5. **I D E M** in Enchiridio ad Laurẽtium, capite trigesimo secundo: Restat vt propterea rectẽ dictum intelligatur, non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, vt totum Deo detur, qui hominis voluntatem

Scripturis probatur gratia & liberi arbitrij cõcursum. Pñal. 94. Ezech. 18.

Pñal. 84. Ezech. 18.

Voluntas semper libera est, et non semper bona.

Gratia Dei facit vt bona sit voluntas, & possit implere mandata.

Ezech. 15.

Seruamus mandata si volumus.

Phil. 1,6.

Philipp. 1. Deus facit vt faciamus.

Ezech. 1,6.

Pñal. 140.

Pñal. 8.

Rom. 9.

voluntatem bonam & preparat adiuuãdam, & adiuuat preparatam. Præcedit enim bona voluntas hominis multa Dei dona, sed non omnia: quæ autẽ non præcedit ipsa, in eis est & ipsa. Nam vt runque legitur in sanctis eloquiis: Et misericordia eius preueniet me, & misericordia eius subsequetur me. Nolentem preuenit, vt velit: volentem subsequitur, nõ frustra velit.

6. **H I E R O N Y M V S** libro secundo aduersus Iovinianum. Liberi arbitrij nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur. Alio-

Phil. 1,8. Pñal. 22. Math. 6. Gratia preueniens & subsequens.

liberi arbitrij sumus.

Rom. 9.

Peccati definitio.

Originale peccatũ quomodo voluntarium sit.

quin, vbi necessitas est, nec damnatio, nec corona est. Sicut in bonis operibus perfectior est Deus: nõ est enim volentis neque currentis, sed miserantis & adiuuantis Dei, vt peruenire valeamus ad calcẽ.

7. **C O N C I L I V M** Tridentinum sessione sexta, canone secundo: Si quis dixerit, ad hoc solum diuinam gratiã per Christum Iesum dari, vt facilius homo iuste viuere ac vitã æternã promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia vt runque, sed ægrẽ tamen & difficulter possit, anathema sit.

8. **P R I M U S** Ioannis tertio, vt in textu.

Gratia Dei ad quid necessã sit.

a Lib. de duabus animabus. c. 11. & lib. 7. retract. c. 15. & 13. lib. de Gen. ad lit. imper. fec. cap. 7. b Lib. 22. cont. Faust. c. 17. lib. 1. cõtra 2. epist. Pel. cap. 13. c Lib. de Parad. cap. 8. Aug. lib. 2. de conf. Enang. cap. 4. Beda in cap. 3. epist. 1. Ioan.

Quid est peccatum?

Augustino teste, Peccatũ voluntas est retinendi vel consequendi quod iustitia vetat, & vnde liberũ est abstinere. Et alibi docet, Peccatũ esse dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Ambrosius verò, Quid est peccatum, inquit, nisi legis diuinæ præuaricatio, & cælestium inobedientia præceptorum?

TESTIMONIA.

- A V G V S T I N V S** libro de duabus animabus cõtra Manichæos, capite vndecimo: Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat, & vnde liberum est abstinere.
- I D E M** libro primo retractationum, capite decimo quinto: Definitio peccati qua diximus, (scilicet in libro iam citato) Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat, & vnde liberum est abstinere: propterea vera est, quia id definitum est, quod tantummodò peccatum est, non quod est etiam pena peccati. Cur igitur (inquit Pelagiã) peccatum dicitis paruulorum, quorum voluntatem non tenetis ream? Respondetur, nõ eos proprietate voluntatis, sed origine reos teneri. Porro Adã habebat vtique voluntatem, qua voluntate cũ peccasset, peccatum per eum intrauit in mundum. Et post pauca: Propterea non perturbat de paruulis quæstio: quia ex illius origine rei tenentur qui voluntate peccant.
- C A P I T E** verò 13, sic ait: Illud quod in paruulis dicitur originale peccatũ, cũ adhuc non vtantur libero arbitrio voluntatis, non absurdè vocatur etiam voluntarium, quia ex primi hominis mala voluntate contra factum, factum est quodãmodo hereditarium. Non itaque falsum est quod dixi (scilicet in libro de vera religione, capite decimo quarto) vsque ad peccatum voluntarium malum est, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.
- I T E M** in libro de Genesi ad literam imperfecto, capite primo: Catholica fides est, omne quod dicitur malum, aut peccatum esse, aut pãnam peccati nec esse peccatum, nisi prauum liberæ voluntatis assensum, cũ inclinamur ad ea, quæ iustitia vetat, & vnde liberum est abstinere, id est, non in rebus istis, sed in vsu earum legitimo. Vfus autem rerum est legitimus, vt anima in lege Dei maneat, & vni Deo plenissima dilectione subiecta sit, & cætera sibi subiecta sine cupiditate aut libidine ministret, id est, secundum præceptum Dei.
- V R S V S** libro 22, cõtra Faustum Manichæũ,

- capite 27. Peccatum, est factum vel dictum vel concupitum aliquid contra æternam legem. Lex verò æterna, est ratio diuina vel voluntas Dei, ordinem naturalem conseruari iubens, perturbari vetans.
- E T** lib. 1, cõtra duas epistolas Pelagianorũ, cap. 13. Peccata sunt, quæ secundum carnis cõcupiscentiã vel ignorantiam illicitè sunt, dicuntur, cogitantur. Quæ transacta etiã reos tenet, si non remittantur.
- A M B R O S I V S** in libro de Paradiso, capite octauid: Quid est peccatũ, nisi præuaricatio legis diuinæ, & cælestium inobedientia præceptorum?
- A V G V S T I N V S** libro secundo de consensu Euangelistarum, capite quarto: Denarius tanquam iustitiæ numerus, in decem præceptis legis ostenditur. Porro peccatum est legis transgressio.
- V E N E R A B I L I S** Beda in caput tertium epistolæ primæ Ioannis super ea verba, Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit: Nemo dicat, aliud est peccatum, aliud iniquitas. Nemo dicat, ego peccator sum, sed iniquus non sum. Omnis enim qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas. Virtus huius sententiæ facilius in lingua Græcorum, qua edita est epistola, comprehenditur. Siquidem apud eos iniquitas ἀνομία vocatur, quod significat, quasi contra legem vel sine lege factum. Siquidem lex Græcè νόμος appellatur. Cũ ergo dicit Ioannes, Quia omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, hoc est, ἀνομίαν & peccatum est iniquitas, manifestè insinuat, quia omne quicquid peccamus, contra legem Dei facimus, iuxta illud Psalmistæ: Præuaricantes reputauimus omnes peccatores terræ. Omnes enim qui peccat, Præuaricationis rei sunt, hoc est, non solum illi qui data sibi scriptæ legis scita contemnunt, sed & illi qui innocentia legis naturalis, quam in protoplasto omnes accepimus, siue infirmitate, siue negligentiã, siue etiam ignorantia corrumpunt. Sed & Latini nomẽ eidem rationi congruit, quod iniquitas quasi æquitati aduersa sit, qui que facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas.

III.

Quotplex verò peccatum est?

- Triplex, Originale, Mortale, ac Veniale.
- Primum, Originale vocamus, quod à primo generis parente Adam transfusum, nobisque in ipsa conceptione contractum, per Baptismum in Christo tollitur. De quo Paulus in hunc modum: *Per unum hominem, inquit, peccatum in hunc*

a Aug. in enchir. cap. 64. b Trid. cõc. sess. 5.

d Rom. 5, b

mundum intravit & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Et rursus ad baptizatos loquens, ut vim Christiani baptismi ad hoc quoque peccatum expiandum porrigi ostenderet, aperte testatur: Abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis in nomine Domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.

C. Mortale verò, est peccatum (ut vocant) actuale, quod vitam spiritualem eripit, ac mortem adfert animæ peccantis: quæ mors & à Deo Deique regno separat, & supplicio æterno dignum facit. Vnde scriptum est, Stipendia peccati mors. Iniustitia, mortis est acquisitio: Impij autem manibus & verbis accerserunt illam.

D. Demum Veniale peccatum est actuale quidem, sed quod Dei inimicum hominem non efficit, cuiusque à Deo venia fidelibus facile impetratur. De hoc Ioannes dixit: Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Nam & Iacobus aperte fatetur, In multis offendimus omnes. Et si Sapienter credimus, Septies cadit iustus in die, & resurgit.

E. Iam verò peccatū vnum altero esse grauius constat: & quidem grauiori poenam maiorem deberi, nō solum humane, sed etiam diuinæ est iustitiæ consentaneum. Proinde Christus inter culpam poenamque sciēter ac ignoranter peccantis ita discreuit: Ille seruus, inquit, qui cognouit voluntatem domini sui, & non se praparauit, & fecit digna plagis, vapulabit multis: qui autem nō cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Alibi verò idem de peccato iræ eiusque gradibus loquens, hanc tulit sententiam: Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo Racha, reus erit concilio: qui autem dixerit, Fatue, reus erit gehennæ ignis. Vbi per gradus culpæ creuit ordo sententiæ, vt Gregorij verbis vtamur, dum ira sine voce, iudicio: ira in voce, Concilio, vbi causæ sententia definitur: ira verò in voce atque sermone, Gehennæ ignibus mancipatur.

TESTIMONIA

Luc. 17. Originale peccatum. Actuum peccatum. Veniale peccatum. Rom. 8. Sap. 9. Non omne peccatum est crimen. I. Ioan. 1.

A. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentiū, capite sexagesimoquarto: Per remissionem peccatorum stat Ecclesia, quæ in terris est: per hanc non perit, quod perierat & inuentū est. Excepto quippe baptismatis munere, quod contra originale peccatum donatum est, vt quod generatione attractū est, regeneratione detrahatur, & tamē actiua quod peccata quæcunque corde, ore, opere commissa inuenerit, tollit. Hac ergo excepta magna indulgētia, vnde incipit hominis renouatio, in qua soluitur omnis reatus & ingeneratus & additus, ipsa etiā vita cæterā iā ratione vtentis ætatis, quantalibet præpollat fecunditate iustitiæ, sine remissione peccatorum non agitur. Quoniam filij Dei quandū mortaliter viuunt, cum morte confligunt. Et quamuis de illis sit veraciter dictum, Quotquot spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei: sic tamen spiritu Dei excitantur, & tanquā filij Dei proficiunt ad Deum, vt etiam spiritu suo, maximè aggrauante corruptibili corpore tanquā filij hominum quibusdam moribus humanis deficiant ad seipfos, & idē peccent. Interest quidem quantum satis dicitur. Neque enim quia peccatum est omne crimen, idē crimen est etiam omne peccatum. Itaque sanctorum hominum vitam, quandū in hac morte viuunt, inueniri posse dicimus sine crimine: peccatum autem si dixerimus quia nō habemus, vt ait sanctus Apostolus, nosmetipfos seducimus, & veritas in nobis non est.

1. B. CONCILIVM Tridētinum sessione quinta, vt infra in appendice Catechismi de hominis lapsu & iustificatione secundum doctrinam Concilij Tridentini, capite secundo & tertio. 2. P S A L M O quinquagesimo: ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. 3. AD Romanos quinto, vt in textu. 4. P R I O R I S ad Corinthios sexto: Et hæc quidē fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. 1. C. I B I D E M: An nescitis quia iniqui regnū dei non possidebunt? Nolite errare, Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neq; molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. 2. AD Galatas quinto: Manifesta sunt autē opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, & c. & his similia. Quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniā qui talia agunt, regnum Dei nō consequentur. 3. A P O C A L Y P S I S vigesimoprimum: Timidis & incredulis, & execratis & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatriis, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda. 4. AD Romanos sexto, vt in textu. 5. S A P I E N T I Æ primo, ibidē,

I. D. P R I -

1. D. PRIMÆ Ioannis primo capite: Si dixerimus, & c. vt in textu. Si confitemur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quoniam non peccaui, mendacem facimus eum, & verbum eius non est in vobis. 2. AVGVSTINVS libro tertio contra duas epistolas Pelagianorum, capite tertio. Quauis Diabolus sit author & princeps omnium peccatorum, non tamen filios diaboli faciunt quæcunque peccata. Peccant enim & filij Dei: quoniam si dixerint se non habere peccatum, seipfos seducunt, & veritas in eis non est. Sed ea conditione peccant, quia sunt filij adhuc huius seculi. Quæ verò gratia sunt filij Dei, non vtique peccant, quia omnis qui natus est ex Deo, non peccat. 3. I A C O B I tertio. 4. P R O V E R B I O R V M vigesimoquarto, vt in textu. 5. E C C L E S I A S T I S septimo: Non est homo iustus in terra qui faciat bonum, & non peccet. 1. E. I O A N N I S decimonono: Qui me tradidit tibi, maius peccatum habet. 2. AVGVSTINVS libro vigesimoprimum de ciuitate Dei, capite decimo sexto: Nequaquam negandum est, etiam ipsum æternum ignem pro diuersitate meritorum quauis malorum, aliis leuiorem, aliis futurum esse grauiorem, siue ipsius vis atque ardor pro poena digna cuiusque varietur, siue ipse æqualiter ardeat, sed non æquali molestia sentiatur. 3. I D E M sermone decimo octauo de verbis Apostoli: Duæ habitationes sunt, vna in igne æterno, alia in regno æterno. Puta quia in igne æterno aliter ille, aliter ille torquebuntur, vbi erunt: tamen ibi omnes cruciabuntur, minus ille, plus ille, quia tolerabilius erit Sodome in die iudicij, quam alteri ciuitati. Et quidam circumueunt mare & terram facere vnum profelytum, quem cum fecerint, faciunt eum filium gehennæ duplo quam sint ipsi. Puta quia alij duplo, alij simplo, puta quia alij pl, alij minus. Non est regio vbi eligas locum. Quæcunque ibi mitiora tormenta sunt, peiora sunt, quæ quæ formidas in isto seculo. 4. L V C Æ duodecimo. 5. M A T T H I Æ quinto, vt in textu. 6. G R E G O R I V S libro vigesimoprimum Moralium, capite quinto: Racha in Hebræo eloquio vox indignantis est, quæ quidem animum irascentis ostēdit, nec tamen plenum verbum iracundiæ exprimit.

peccata venia. I. Ioan. 1. Inequalitas poenarum in inferno. Alij magis, alij minus torquentur. Alij magis, alij minus cruciabitur. Gradus iræ, & poenarum de bitatum.

Prius ergo ira reprehenditur sine voce, postmodum verò ira cum voce, sed necdum pleno verbo formata: sed ad extremū quoque eū dicitur, fatue, ira redarguitur, quæ cum excessu vocis expletur etiam perfectione sermonis. Et notandum, quod in ira perhibet reum esse iudicio: in voce ire, quod est Racha, reum concilio: in verbo vocis, quod est, Fatue, reum gehennæ ignis. Per gradus etenim culpæ, creuit ordo sententiæ, quia in iudicio adhuc causa discutitur, in concilio autem iam causæ sententia definitur: in gehenna verò ignis, ea quæ de concilio egreditur, sententia expletur. 7. AVGVSTINVS libro primo de sermone Domini in monte, capite decimonono: Quid interest inter reum iudicio, & reum concilio, & reum gehennæ ignis? Nam hoc postremum grauissimum tonat, & admonet quosdam gradus factos à leuioribus ad grauiora, donc ad gehennam ignis veniatur. Non enim reatus ipse haberet gradus, nisi gradatim etiā peccata commemoraretur. Et pauld post: Gradus itaque sunt in istis peccatis, vt primò quique irascatur, & eum motum retineat cordis conceptum. Iam si extorserit vocem indignantis ipsa commotio non significantē aliquid, sed illum animi motum ipsa eruptione testantem, qua feriat ille cui irascitur, plus est vtique quàm si surgēs ira silentio premeretur. Sin verò non solum vox indignantis audiatur, sed etiam verbum quo iam certam eius vituperationē in quem profertur, designet & notet, quis dubitat amplius hoc esse, quàm si solum indignationis sonus ederetur? Itaque in primo vnum est, id est, ira sola: in secundo duo, & ira, & vox quæ iram significat: in tertio tria, ira, & vox quæ iram significat, & in voce ipsa certæ vituperationis expressio. Vide nunc etiam tres reatus, iudicij, concilij, & gehennæ ignis. Nam in iudicio adhuc defensionē datur locus. In concilio autē quantum & iudicium esse soleat, tamen quia inter esse aliquid hoc loco fateri cogit ipsa distinctio, videtur ad concilium pertinere sententiæ prolatio, quando non iam cum ipso reo agitur, verum damnandus sit, sed inter se, qui iudicant, conferunt, quo supplicio damnari oporteat, quem constat, esse damnandum. Gehenna verò ignis nec damnationem habet dubiam sicut iudicium, nec damnati poenam, sicut concilium: in gehenna quippe ignis, certa est & damnatio & poena damnati. Videatur ergo aliqui gradus in peccatis & in reatu, sed quibus modis inuisibiliter exhibeantur poenæ meritis animarum, quis potest dicere?

III.

Quare peccatum est fugiendum?

A. Primum, quia Deus nemini mandauit impie agere, & nemini dedit spatium peccandi, sed Odit omnes qui operantur iniquitatem, vt aperte scriptura testatur. Nec est quicquā Deo magis inuisum ac exosum, qui diligit alioquin omnia quæ sunt, & præter peccatum nihil odio atque supplicio persequitur, illudque nec in celo, nec in terra sinit impunitum abire. B. Deindē peccatum, nē parū execrandum videatur, CHRISTO Domino, qui alioquin peccatum non fecit, causam præbuit subeundæ crucis & acerbissimæ mortis perferendæ. Etenim ipse Vulneratus est propter

Ecclesiast. 15. d. a. Psal. 5. a. Eccl. 2. b. Sap. 14. b. Prover. 15. b. Exod. 23. a. b. Sapient. 11. d. c. Eccl. 14. c. 2. pet. 2. a. d. Leuit. 24. c. Deut. 28. b. e. 1. pet. 2. d. f. Bern. ser. 3. e. de natul. Domini. g. Ekm. 57. b.

M m ij

h 1.Ioan.2.a
i Apoc.1.b
j Rom.6.a
k 1.Pet.2.d
l Rom.6.a

m Heb.10.6

n 2.Pet.2.d

o 1.Cor.10.e
p Luc.11.d

q Tob.12.c

r Sapient.16.f
s Ezech.18.a
t Iaco.1.b
u Psal.33.d
v Rom.6.d

x Math.7.d
y Luc.11.f
z Psal.5.b
aa Chryl. hom.24
ab in Mat. & 48 ad pop.
ac Antiochens. 1. de epist. ad Theodorum lapsum.

ad Ezech.18.e
ae f.33.e
af d

ag Iudith 7.c
ah Exod.31.f
ai Num.14.d
aj e
ak Ezech.21.a
al Psal.10.b
am Luc.16.f

an Gen.4.b
ao Exod.14.g
ap Daniel.4.f
aq Gen.19.e
ar Ezech.16.f
as Exod.7.8.9.10.11.14.
at Deut.32.e
au Num.16.e
av Ioa.8.d
aw Sapient.14.b
ax Proverb.14.b

ay Ecl.11.a
az Psal.62
ba Ecl.9.d
bb Tob.4.a
bc Vile Chryl. ho. 8. ad pop.
bd Antioch. 7. in gen. 9. & 37.
be in Ioa. 18. in epist. ad Rom.
bf in Acta. & hom. de Iona
bg proph. Baal. ho. in psal. 33.
bh Aug. proposit. 42. ex epist. ad Rom.

bi Psal.31.e

iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Ac propterea quidem lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo, ut quotquot cum ipso per baptismum in mortem conspeliuntur, hi peccatis mortui, iustitiae viuant, ac in nouitate vitae per ipsius gratiam ambulent continenter. Caeterum qui post acceptam in baptismo CHRISTI gratiam, iterum voluntarie peccant, in Christum peccant, Christum denuo crucifigunt, quos Christo iusto iudici poenas non minores quam sceleratos ethnicos, dare oportebit. Sic enim Paulus docet: *Voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quaedam expectatio iudicij.* De quibus & Apostolus Petrus dixit: *Melius erat illis non cognoscere viam iustitiae, quam post agnitionem retrorsum conuerti ab eo quod illis traditum est sancto mandato.* Quare qui stat, videat ne cadat. nam cadendo, posteriora prioribus deteriora fiunt.

C. Praeterea qui faciunt peccatum & iniquitatem, hostes sunt animae suae, si Raphaëli credimus. Nam homo per malitiam occidit animam suam. Anima quae peccauerit, ipsa morietur. Nihil autem ea morte infelicius, qua homo a Sanctorum omnium consortio, ab Angelorum & caelorum gaudio, atque ab ipso denique summo & aeterno bono, in cuius cognitione ac fruitione sanè omnis salus & perfecta hominis beatitudo consistit, in aeternum separatur.

D. Ad haec, ea peccati natura est atque malignitas, ut non solum a Deo Deique gratia & gloria homines etiam iustos abducat: sed praeterea summis aeternisque malis cum corporis, tum animae subiicit: nec solum in hac, sed etiam in futura vita infelicissimos reddit, ut in potestatem demonum redacti, suppliciis grauissimis & malis omnibus perpetuo addicantur.

E. Hinc notanda sunt in scripturis sacris, quae passim de reprehensis ac punitis peccatoribus exempla proferuntur, ut de Cain, Pharaone, Nabuchodonosore, Sodomis, Aegyptiis, Israëlitis, & ceteris, quorum scelera iustus DEVS miris ac horrendis modis est persecutus. Obseruandae quoque sententiae, quae peccatorum pestes fugiendas & execrandas docent. *Ut qui facit peccatum, seruus est peccati. Odio sunt Deo impius & impietas eius. Miseros facit populos peccatum. Quasi a facie colubri fuge peccata. Non Deus volens iniquitatem tuam, neque habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniusti ante oculos tuos. Qui in uno peccauerit, multa bona perdet. Omnibus diebus vita tuae in mente habet Deum, & caue ne aliquando peccato consentias, & praetermittas praeccepta Dei nostri.*

F. Haec eo spectant, ut acerrimum peccatorum vindicem Deum homo cognoscat, cognoscendo timeat, timedo caueat salutem suam, & cauendo poenas euadat horribiles peccatorum. *Multa enim flagella peccatoris.*

TESTIMONIA.

- 1. A. ECCLESIASTICI decimoquinto: ut in textu.
- 2. PSALMO quinto: Odisti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui loquuntur mendacium. Virum sanguinum & dolosum abomina-

- bitur Dominus.
- 3. ECCLESIASTICI duodecimo: Altissimus odio habet peccatores, & impiis reddet vindictam.
- 4. SAPIENTIAE decimoquarto: Similiter odio sunt Deo impius & impietas eius.

5. PRO-

5. PROVERBIO decimoquinto: Victimae impiorum abominabiles Domino: vota iustorum placabilia. Abominatio est Domino via impij: qui sequitur iustitiam, diligetur ab eo.

6. EXODI vigesimotertio: Infonem & iustum non occides, quia auerfor impium.

7. SAPIENTIAE vndecimo: Diligis omnia quae sunt, & nihil odisti eorum quae fecisti: nec enim odians aliquid constituisti aut fecisti.

8. ESAIAE decimoquarto: Detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadauer tuum: subter te sternetur tineae, & operimentum tuum erunt vermes. Quomodo cecidisti de caelo Lucifer, qui mane oriebaris? Corruisti in terram, qui vulnerabas gentes: qui dicebas in corde tuo, In caelum conscendam: super astra Dei exaltabo solium meum, sedebam in monte testamenti, in lateribus aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Veruntamen ad infernum detraheris in profundum lacu.

9. SECUNDAE Petri secundo: Si Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum, tradidit cruciandos in iudicium reservari: Et originali mundo non pepercit, sed octauum Noë iustitiae praecone custodiuit, diluuium mundo impiorum inducens: Et ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euersione damnauit, exemplum eorum qui impiè acturi sunt, ponens: & iustum Loth oppressum a nefandorum iniuria ac luxuriosa conuersatione eripuit. Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reservare cruciandos: magis autem eos qui post carnem in concupiscentia immunditiae ambulant, dominationemque contemnunt, audaces, sibi placentes: sectas non metuunt introducere blasphemantes. Vbi angeli, fortitudine & virtute cum sint maiores, non portant aduersum se execrabile iudicium.

10. LEVITICI vigesimosexto: Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, si spreueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, ut non faciatis ea quae a me constituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meum, ego quoque haec faciam vobis: Visitabo vos velociter in egestate & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustrà feretis sementem, quae ab hostibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hostibus vestris, & subiiciemini his qui oderunt vos. Fugietis nemine persequente. Sin autem nec sic obediertis mihi, addam correptiones vestras septuplum propter peccata vestra, & conteram superbiam duritiae vestrae. Daboque vobis calum desuper sicut ferrum, & terram aeneam. Consumetur incassum labor vester, non profert terra germen, nec arbores poma praebunt. Si ambulaueritis ex aduerso mihi, nec volueritis audire me, addam plagas vestras usque in septuplum propter peccata vestra: immittamque in vos bestias agri, quae consumant vos & pecora vestra, & ad paucitatem cuncta redigant, desertaque siant viae vestrae. Quod si nec sic volueritis recipere disciplinam, sed & ambulaueritis ex aduerso mihi: ego quoque contra vos aduersus incedam, & percutiam vos septies propter peccata vestra: inducamque super vos

gladium ultorem foederis mei. Cumque confugeritis in vrbes, mittam pestilentiam in medio vestri, & trademini in manibus hostium, postquam confiegero baculum panis vestri: ita ut decem mulieres in vno clibano coquant panes, & reddant eos ad pondus, & comedetis, & non saturabimini. Sin autem nec per haec audieritis me, sed ambulaueritis contra me: & ego incedam aduersus vos in furore contrario, & corripiam vos septem plagis propter peccata vestra, ita ut comedatis carnes filiorum vestrorum & filiarum vestrarum: destruaam excelsa vestra, & simulacra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum, & abominabitur vos anima mea intantia, ut vrbes vestras redigam in solitudinem, & deserta faciam sanctuaria vestra, nec recipiam vltra odorem suauissimum. Disperdamque terram vestram, & stupebunt super ea inimici vestri, cum habitatores illius fuerint. Vos autem dispergam in Gentes, & euaginabo post vos gladium, eritque terra vestra deserta, & ciuitates vestrae diruta.

11. DEUTERONOMI vigesimo octauo: Quod si audire nolueris vocem Domini Dei tui, ut custodias & facias omnia mandata eius, & caeremonias quae ego praecipio tibi hodie, venient super te omnes maledictiones istae, & apprehendent te. Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro. Maledictum horreum tuum, & maledicta reliquiae tuae. Maledictus fructus ventris tui, & fructus terrae tuae, armenta bouum tuorum, & greges ouium tuarum. Maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens. Mittet Dominus super te famem & esuriam, & increpationem in omnia opera tua quae tu facies: donec conterat te, & perdat velociter, propter adiuentiones tuas pessimas, in quibus reliquisti me. Adiungat tibi Dominus pestilentiam, donec consumat te de terra. Percutiat te Dominus egestate, febre & frigore, ardore & aestu, & aere corrupto ac rubigine, & persequatur donec per eas. Sit caelum quod supra te est, aeneum: & terra quam calcas, ferrea, &c.

1. B. PRIORIS Petri secundo: CHRISTVS passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius: qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti se iniuste, qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: ut peccatis mortui, iustitiam viuamus. cuius liuore sanati estis.

2. BERNARDVS sermone tertio in Natali Domini: Agnosce o homo quam graua sunt vulnera, pro quibus necesse est Dominum Christum vulnerari. Si non essent haec ad mortem, & ad mortem sempiternam, nunquam pro eorum remedio Dei filius moreretur.

3. ESAIAE quinquagesimotertio.

4. PRIMAE Ioannis secundo, ut in textu.

5. APOCALYPTIS primo: Christus dilexit nos, & lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo.

6. AD Romanos sexto: Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? An ignoratis quia quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem.

Peccati grauiasae disti-
cutate moco-
dij colligitur.

7. **PRIORIS** Petri secundo: Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: ut peccatis mortui, iustitiæ viuamus.

8. **AD Romanos** sexto: Ut quomoddò Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus.

9. **AD Hebræos** decimo.

10. **POSTERIORIS** Petri secundo, ut in textu.

11. **PRIORIS** ad Corinthios decimo: Qui se existimat stare, videat nò cadat.

12. **LVCÆ** vndecimo: Tunc vadit, & assumit septim alios spiritus nequiores se: & ingressi habitât ibi. Et sunt nouissima lion. inis illius peiora prioribus.

13. **MATTHÆI** duodecimo: Tunc vadit, & assumit, & c. ut apud Lucam.

1. **C. TOBIÆ** duodecimo.

2. **SAPIENTIÆ** decimosexto.

3. **EZECHIELIS** decimo octauo, ut in textu.

4. **IACOBI** primo: Peccatum cum confus. matû fuerit, generat mortem.

5. **PSALMO** trigessimotertio: Mors peccatorum pessima.

6. **AD Romanos** sexto: Stipendia peccati mors.

7. **MATTHÆI** septimo: Discedite à me qui operamini iniquitatem.

8. **ET** capite vigesimo quinto: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.

9. **LVCÆ** decimotertio: Discedite à me omnes operarij iniquitatis.

10. **PSALMO** sexto: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem.

11. **CHRYSOSTOMVS** homilia vigesima quarta in Matthæum: Qui in gehenna vitur, calorû etiâ regnum prorsus amittit: quæ certè pœna maior est, quàm cruciatus ille flammaram. Noui autem quod plurimi pertimescant tantùm gehennam, ego tamen illius gloriæ amissionem multò amarius, quàm ipsius gehennæ dico esse supplicium. Si verò id nò possum sermone monstrare, nihil est omninò mirandum. Neque enim nouimus illorum beatitudinem præmiorum, ut infelicitatem quoquè de eorum amissione perspicuè scire possimus. Ceterùm Paulus qui ista cognita habebat, certissimè nouit, quoniam excidere à Dei gratia, omnium sit profectò miserum. Et post pauca: Intolerabilis quidem res est etiam gehenna: quis nesciat? & supplicium illud horribile: tamen si mille aliquis ponat gehennas, nihil tale dicturus est, quale est à beatæ illius gloriæ honore repellere, exolumque esse Christo, & audire ab illo. Non noui vos: atque argui, quodd esurienti & sitienti negauerimus cibum & potum. Est enim satius, mille fulmina sustinere, quàm vultum illum mansuetudinis pietatisque plenum, nos tamen auerantem, videre, & illos placidissimos oculos nequaquam nos adspicere sustinentes.

12. **IDEM** homilia quadragesimo octaua ad populum Antiochenum: Intolerabilis gehenna, confiteor, & multùm intolerabilis: tamen intolerabilior regni amissio, hoc cogitate.

13. **ITEM** epistola quinta ad Theodorum Iapsum: Sunt quidam absurdi iudicij, ij duntaxat amant effugisse gehennam: contrà ego multò durius esse tormentum quoddam assero, quàm ge-

Intolerabilior amissio gloriæ, quàm gehennæ supplicium.

A beatæ gloriæ repellere.

Regni amissio.

henna est: hoc est, non assecutum esse tantam gloriam, & illinc elapsum esse. Nec opinor equidem tanto dolore lugendum de malis gehennæ, quanto necesse est casum deplorare, quod de calis excidimus, quia est nimirum cruciatus omnium durissimus.

1. **D. EZECHIELIS** decimo octauo: Si auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, nunquid viuet? omnes iustitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur: in præuaricatione, qua præuaricatus est, & in peccato suo quod peccauit, in ipsis morietur. Et dixit: Non est aqua via Domini. Audite ergò domus Israël: Nunquid via mea non est aqua, & non magis via vestra praua sunt? Cum enim auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: in iniustitia, quam operatus est, morietur.

2. **ET** capite trigessimotertio: Iustitia iusti non liberabit eum, in quacunque die peccauerit: & impietas impij non nocebit ei, in quacunque die cõuersus fuerit ab impietate sua: & iustus non poterit viuere in iustitia sua, in quacunque die peccauerit. Etiam si dixerò iusto, quodd vita uiuat, & confisus in iustitia sua fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate sua quam operatus est, in ipsa morietur.

3. **IUDITH** quinto: Quotiescunquè (ait dux Achior ad Holophernem) præter ipsam Deum suum alterum coluerunt, dati sunt in prædam, & in gladium, & in opprobrium. Quotiescunquè autem pœnituerunt se recessisse à cultura Dei sui, dedit eis Deus cæli virtutem resistendi. Deniquè Chanaanæum regem, & Iebusæum, & Pheræzæum, & Hethæum, & Heuæum, & Amorrhæum, & omnes potentes in Hesebon prostrauerunt, & terras eorum & ciuitates eorum ipsi possederunt: & vsquedùm non peccarent in conspectu Dei sui, erant cum illis bona. Deus enim illorum odit iniquitatem. Nam & ante hos annos cum recessissent à via, quam dederat illis Deus, ut ambularent in ea, ex terminati sunt præliis à multis nationibus, & plurimi eorum captiui abducti sunt in terram non suam. Nupèr autem reuersi ad Dominum DEVM suum ex dispersione qua dispersi fuerant, adunati sunt, & ascenderunt montana hæc omnia, & iterùm possident Hierusalem, vbi sunt sancta sanctorum.

4. **EXODI** trigesimo secundo: Respondit Dominus: Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo. Ego in die ultionis visitabo & hoc peccatum eorum.

5. **NUMERORVM** decimo quarto: Omnes homines qui viderunt maiestatem meam, & signa quæ feci in Ægypto & in solitudine, & tentauerunt me iam per decem vices, nec obediunt voci meæ, nò videbunt terram, pro qua iuravi Patribus eorum: nec quisquam ex illis qui detraxit mihi. Intuebitur eam. Querelas filiorum Israël audiui: Dic ergò eis, Viuo ego, ait Dominus: sicut locuti estis audiente me, sic faciam vobis. In solitudine hac iacebunt caduera vestra.

6. **ECCLESIASTICI** vigesimo primo: Quasi rhomphæa bis acuta omnis iniquitas, plagæ illius non est sanitas.

7. **PSALMO** decimo: Pluet super peccatores lacrimas,

De calis excidit.

queos, ignis & sulphur & spiritus procellarû, pars calicis eorum.

8. **LVCÆ** decimosexto: Mortuus est autem & diues: & sepultus est in inferno. Eleuans autè oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius. Et ipse clamans, dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

1. **E. GENESIS** quarto: Dixit Dominus ad Cain: Maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos: vagus & profugus eris super terram.

2. **EXODI** decimo quarto: Fugientibus Ægyptiis occurrerunt aquæ, & inuoluit eos Dominus in medijs fluctibus. Reuersæque sunt aquæ, & operuerunt currus & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui sequentes ingressi fuerant mare, nec vnus quidem superfuit ex eis.

3. **DANIELIS** quarto: Vox de cælo ruit: Tibi dicitur, Nabuchodonosor rex, Regnum tuum transibit à te, & ab hominibus eiciet te, & cum bestiis & feris erit habitatio tua: scænum quasi bos comedes, & septem tempora mutabitur super te: donec scias, quodd dominetur excessus in regno hominû, & cuiusque voluerit, det illud. Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor, & ex hominibus abiectus est, & scænum ut bos comedit, & rore cæli corpus eius infectum est: donec capilli eius in similitudinem aqualarum crescerent, & vngues eius quasi auium.

4. **GENESIS** decimonono: Igitur Dominus pluit super Sodomam & Gomorrhæam sulphur & igne à Domino de cælo, & subuertit ciuitates has, & omnem circà regionem, vniuersos habitatores urbium, & cuncta terræ virentia.

5. **EZECHIELIS** decimosexto: Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ fororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & ocium ipsius & siliarû eius: & manum egeno & pauperi non porrigebant. Et eleuata sunt, & fecerit abominationes coram me, & abstuli eas, sicut vidisti.

6. **EXODI** septimo, octauo, nono, decimo, duodecimo, & decimo quarto, horrenda atque grauissimæ recenserunt plagæ decem, quibus Dominus Ægyptios affecit, eò quodd non paruerit Pharaoh rex Ægypti Domino, ut populû Israël abire sine-ret ex Ægypto.

7. **DEUTERONOMII** trigesimo secundo: Ignis incensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima: deuorabitque terram cum germine suo, & montium fundamenta comburet. Congregabo super eos mala, & sagittas meas complebo in eis. Consumuntur fame, & deuorabunt eos aues mortuæ amarissimo: dentes bestiarum immittam in eos, cum furore trahentium super terram, atque serpentium. Foris vastabit eos gladius, & intus pauper, inue nem simul ac virginem, lactentem cum homine sene. Et dixi, Vbi nam sunt? cessare faciam ex hominibus memoriam eorum.

8. **NUMERORVM** decimosexto: Sufficiat vobis, (inquit Core cum suis numero 250.) quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus. Cur eleuamini super populum Domini? Locutusque Dominus ad Moysem & Aaron, ait. Separami-

ni de medio congregationis huius, ut eos repente disperdam. Et paulò post: Surrexitque Moyses, & abiit ad Dathan & Abiron: & sequentibus eum senioribus Israël, dixit ad turbam, Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere que ad eos pertinet, nò inuoluamini in peccatis eorum. Et post pauca: Confestim igitur ut cessauit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum: & aperiens os suum, deuorauit illos cum tabernaculis suis & vniuersa substantia eorû. Descenderuntque viui in infernum, operiti humo, & perierunt de medio multitudinis. At verò omnis Israël qui stabat per gyrû, fugit à clamore pereuntium, dicens: Nè fortè & nos terra deglutiatur. Sed & ignis egressus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros qui offerebant incensum. Et quibundam interpositis: Murmurauit autem omnis multitudo filiorum Israël, sequenti die contra Moysem & Aaron dicens: Vos interfecistis populum Domini. Cùmque orientur seditio, & tumultus increseret, Moyses & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis. Quod postquam ingressi sunt, operuit nubes tabernaculum, & apparuit gloria Domini. Dixitque Dominus ad Moysem: Recedite de medio huius multitudinis, etiam nunc delebo eos. Cùmque iacerent in terra, dixit Moyses ad Aaron: Tolle thuribulum, & hausto igne de altari, mitte incensum desuper, perges citò ad populum, ut roges pro eis: iam enim egressa est ira à Domino, & plaga defauit. Quod cum fecisset Aaron, & cucurisset ad mediam multitudinem, quam iam vastabat incendium, obtulit thymiana: & stans inter mortuos ac viuentes, pro populo deprecatus est, & plaga cessauit. Fuerunt autem qui percussi sunt, quatuordecim millia hominum, & septingenti, absque his qui perierant in seditione Core.

9. **IOANNIS** octauo.

10. **SAPIENTIÆ** decimo quarto.

11. **PROVERBORVM** decimo quarto.

12. **ECCLESIASTICI** vigesimo primo.

13. **PSALMO** quinto.

14. **ECCLESIASTIS** nono.

15. **TOBIÆ** quarto, ut in textu.

16. **CHRYSOSTOMVS** homilia octaua ad populum Antiochenum. Talis est peccati cõsuetudo: omnia suspecta habent, vmbra tremunt, omnem strepitum timent, & quenque putant contra se venire: & aliis alia inter se differentibus, peccati sibi ipsi conscij, putant illos de se sermo cinari. Talis res peccatum est, nullo prodit arguente, nullo condemnat accusante, pauidum facit & timidum peccatorum, sicut iustitia cõtrarium. Audi igitur, quomodo & huius pauorem, & illius libertatè scriptura designauit: Fugit impius persequente nemine, inquit. Quo modo persequente nemine fugit? Intus habet agentem conscientia accusatorem, & hunc vbiquè circumfert: & sicut seipsum non potest fugere, sic nec intrinsecus ipsum agitantem: sed quocunquè abeat, flagellatur, & vulnus habet immedicabile. At non talis iustus: sed qualis, audi: Iustus tanquam Leo, inquit, confidit.

17. **PRÆTEREA** homilia decima septima in Genesim: Nihil peccato peius. Ipsum enim vt introierit non solum confusione totos nos replet, sed & insipientes facit eos, qui antea intellectu & sapientia multa præditi fuerant.

Peccatum affert metum magnum.

Prover. 28. Conscientia accusat.

Idem.

Peccatù insipientes facit.

18. E T homilia quinquagesima prima in Ioannē: Nihil peccato fordidius, nihil immundius, cuius naturam Propheta interpretatus, clamabat: Putruerunt, & corrupta sunt cicatrices mea.

19. I T E M homilia trigesima septima in Ioannem super ea verba, Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi cōtingat: Res profecto grauis est peccatum, grauis inquam res, & animi perniciēs, vt nonnunquam vi & exuperantia sua corpora quoque inficiat. Breui peccatū patrat, morbi tormēta diuturna sunt. Si grauem priorum scelerum penam dedimus, deinde in eadem incidimus, dabimus longē maiorem: & meritō sanē. Qui enim supplicio non sit melior, tanquā stupidus quidem & contemptor, grauiorem sibi penam praparat. Ipsum nanque peccatum, semel lapsū, satis superque cohibere, & sapientiorē reddere debebat, ne iterū in idē prolaberetur. Quod si post datas pēnas in eadem iterū crimina prolapsi, grauiori pēna afficimur: quid sperandū est, * qui in ipso supplicio in iisdem sceleribus pertinaciter perseverant? Et qua gratia, inquires, non omnes puniuntur? Etenim multos videmus, & quidem sceleratissimos, bona corporis valetudine, & prospera fortuna lasciuientes: nolimus propterea eos admirari, sed deplorare potius: quod enim in hac vita nihil aduersi patiuntur, maioris in futura supplicij est argumentum. Hoc & Paulus his verbis significauit: Dum iudicamur à Domino, corripiamur, vt non cum hoc mundo damnemur. Hic enim correctio est, illic supplicium.

20. I D E M homilia vigesima octaua in epistolam ad Romanos: Peccatum dæmone peius eijciamus.

Peccato nihil immundius. Psal. 37.

Ioan. 5.

Peccatū etiā corpora inficit.

* nullo affectu supplicio.

Peccantium in hac vita prosperitas, cuius argumentum sit. 1. Corint. 11.

Dæmon siquidem non omnino spoliat regno cælorum: sed subinde sit, vt & prolixo modo ac vigilanti. Peccatum verò omnino excludit: Voluntarius quippe dæmon est peccatum, spontanea infania.

21. R V R S V S homilia quadragesima prima in Acta Apostolorum: Non est ita magnum, à dæmone liberari, vt eripi à peccato. Dæmon non prohibet regnum cælorum assequi, licet cooperetur, inuitus quidem.

22. I T E M homilia de Iona Propheta: Nihil graue æquē & onerosum inuenies, quā peccatum. & ideò Zacharias plumbo peccatum figurauit: & Dauid naturam eius describens, ait: Iniquitates meæ superauerunt caput meum, sicut onus graue grauatæ sunt super me.

23. B A S I L I V S homilia in Psalmum trigessimum tertium: Omni in Christum credenti angelus assistit, nisi illum à nobis per improbas actiones profici-gauerimus. Velut enim fumus apes fugat, & fœdus odor columbas expellit: sic angelum vitæ nostræ custodem abigit multa lachrymarum adspersione dignum ac graueolens peccatum.

24. A V G V S T I N V S in libro expositionis quarundam propositionum ex epistola ad Romanos, propositione quadragesima secunda: Quod autem ait, Venundatus sub peccato: intelligendum est, quod vnusquisque peccando animam suam diabolo vendit, accepto tanquā precio dulcedine temporalis voluptatis. Vnde & Dominus redemptor noster dictus est, quia hoc modo quo dictum est, venditi eramus.

F. P S A L M O trigesimo primo, vt in textu.

Peccatum dæmone peius. Peccatum est voluntarius dæmon.

Peccati grauitas. Zach. 9. Psal. 37.

Peccati abigit custodem angelum. Rom. 7. Peccatēs, diabolo animā vendit vili precio.

Quæ via ad peccati fontem ducit?

A. Tribus præcipue gradibus ad peccatum peruenitur: Suggestione, delectatione, consensu.

B. Suggestione quidem hostis, dum nobis praua ingeritur cogitatio, siue tentatio à mundo, carne vel Satana: delectatione autem nostra, dum animo iam nimium adlybescit, quod praua suggestio tentatio: demum, & proprio consensu, dū in peccatum ipsum voluntas allecta consentit deliberatē: Ex quo sanē consensu peccatum iam consummatur, vt hominem non modò immundum, iniquūque faciat, & spiritualiter occidat, verum etiam coram Deo gehennæ obnoxium reddat, etiam si non semper opere perpetretur. Vnde non temerè dictum est illud: In suggestione semen, in delectatione nutrimentum, in consensu perfectionem inesse peccati.

C. Quod si exactius consideremus, qui soleant gradus esse peccati, imprimis oriuntur ex suggestione cogitatio, ex cogitatione affectio, ex affectione delectatio, ex delectatione consensus, ex consensu operatio, ex operatione consuetudo, ex consuetudine desperatio, ex desperatione peccati defensio, ex peccati defensione gloriatio, ex gloriatioe damnatio. Hæc est demum lōga illa & horrenda peccatorū cætēna: hī funes atque compedes, quibus adstrictum hominem Satanas nunc in omne genus malorum, ac tandem in tartaream abyssum præcipitat infelicissimē. Atque idcirco plurimum refert, peccatorum gradus cuiusmodi atque propages, ne fallamur atque periclitemur, studiosè discernere & obseruare.

a Aug. li. 1. de C. in monte cap. 23. & lib. 12. de Trinitate. ca. 12. Grego. hom. 16. in euang. & lib. 4. moral. ca. 27.

b Iacob. 1. b. & ibidem Beala. Tob. 2. a. 8. 6. b. Math. 5. d. 1.

c Greg. ad interrogatōes. 11. Augustini Cantuar.

d Vide Grego. Magni lib. 4. moral. lib. 4. cap. 27. c. c. Iudorū lib. 2. de summo bono, cap. 23.

e Prouer. 5. d. Psal. 118. 2. Reg. 24. a. Vide Aug. li. 8. confessorum, cap. 15. Grego. li. 25. Moral. ca. 12.

I. A. A V G V S T I N V S libro primo de sermone Domini in monte, capite vigesimo tertio: Sanè considerandum est, quod non dixit, Omnis qui concupierit mulierem: sed, Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam id est, hoc sine & hoc animo attenderit, vt eam concupiscat: quod iam non est titillari delectatione carnis, sed plene consentire libidini, ita vt non refranetur illicitis appetitus, sed si facultas data fuerit, satietur. Nam tria sunt, quibus impletur peccatum, suggestione, delectatione, & consensione. Suggestio, siue per memoriā fit, siue per corporis sensus, cum aliquid videmus aut audimus, vel olfacimus, vel gustamus, vel tangimus: Quo si frui delectauerit, delectatio illicita refrananda est. Velut cum ieiunamus, & visis cibis, palati appetitus allurgit, non sit nisi delectatione: sed hic tamen non consentimus, si eam dominantis rationis iure cohibemus. Si autem consensio facta fuerit, plenum peccatum erit. Notum autem Deo in corde nostro, etiam si factò non innotescat hominibus. Ità ergò sunt isti gradus, quasi à serpente suggestio fiat, id est, lubrico & volubili, hoc est, temporalia corporum motu: quia & si qualia phantasmata intus versantur in anima, de corpore forinsecus tracta sunt: & si quis occultus prater istos quinque sensus motusque corporis animū tangit, est etiam ipse temporalis & lubricus: & ideò quanto illabitur occultius, vt cogitationem contingat, tanto conuenientius serpenti comparatur. Tria ergò hæc, vt dicere cœperam, similia sunt illi gestæ rei, quæ in Genesi scripta est, vt quasi à serpente fiat suggestio & quædam falsio: in appetitu autem carnali, tanquā in Eua, delectatio: in ratione verò, tanquā in viro, consensio: quibus peractis, tanquā de paradiso, hoc est, de beatissima luce iustitiæ, in mortem homo expellitur, iustissimè omnino. Non enim cogit qui suadet. Et omnes naturæ in ordine suo gradibus suis pulchræ sunt, sed de superioribus, in quibus rationalis animus ordinatus est, ad inferiora non est declinandū. Nec quilibet hoc facere cogit, & ideò si fecerit, sine iusta defensione punitur. Non enim hoc committit inuitus. Veruntamen delectatio ante consensionem vel nulla est, vel tam tenuis, vt propè nulla sit. Cui consentire, magnum peccatum est, cum illicita est. Cum autem quisque consenserit, committit peccatum in corde suo. Si autem etiam in factum processerit, videtur satari & extingui cupiditas: Sed postea cum suggestio repetitur, maior accenditur delectatio: quæ tamen adhuc multò minor est, quā illa quæ assiduis factis in consuetudinem vertitur. Hæc enim vincere difficillimum est: & tamen etiam ipsam consuetudinem, si se quisque non deserat, & Christianam militiam non reformidet, illo duce atque adiutore superabit: ac sic in pristinam potestatem atque ordinem & vir Christo, & mulier viro subijcitur. Sicut ergò tribus gradibus ad peccatum peruenitur, suggestione, delectatione, consensione: ita ipsius peccati tres sunt differentie, in corde, in factò, in consuetudine, tanquā tres mortes. Vna quasi in domo, id est, cum in corde consentitur libidini: altera iam prolata quasi extra portam, cum in factum procedit assensio: tertia, cum vi consuetudinis malæ tanquā mole terrena premitur animus, quasi in sepulchro

Math. 5.

Tribus impletur peccatū.

al. Corporealis

Suggestio cogitatur foris, delectatio mulieri, consensio viro.

Illicite delectationi consentire, magnum peccatum est.

al. pacem

iam putens. Quæ tria genera mortuorum Domini resuscitasse, quisquis Euangelium legit, agnoscit. Et fortasse considerat, quas differentias habeat etiam ipsa vox resuscitantis, cum alibi dicit: Puel-la, surge. Et alibi: Iuuenis, dico tibi, surge. Alibi, Infremuit in spiritu, & fleuit, & rursus fremuit, & post deinde voce magna exclamauit: Lazare, veni foras.

2. I D E M libro duodecimo de Trinitate, capite duodecimo: Cum huic intentioni mentis, quæ in rebus temporalibus & corporalibus propter actionis officium ratiocinandi viuacite versatur, carnalis ille sensus vel animalis ingerit quandam illecebram fructū se, id est, tanquā bono quodam priuato & proprio, non tanquā publico atque communi, quod est incommutabile bonum: tunc velut serpens alloquitur feminam: huic autem illecebræ consentire, de ligno prohibito manducare est. Sed iste consensus si sola cogitationis delectatione contentus est, superioris verò auctoritate consilij ita membra retinentur, vt non exhibeantur iniquitatis arma peccati: sic habendum existimo, velut cibum vitium sola comederit. Si autem in consensione malè vtēdi rebus quæ per sensum corporis sentiuntur, ita decernitur quodcunque peccatum, vt si potestas sit, etiam corpore compleatur, intelligenda est illa mulier dedisse viro suo secum simul edendum illicitum cibum. Neque enim potest peccatum non solum cogitandum suauiter, verum etiam efficaciter perpetrandum mente decerni, nisi & illa mentis intentio, penes quam summa potestas est, membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malæ actioni cedat & seruiat. Nec sanè cum sola cogitatione mens oblectatur illicitis, non quidem decernens esse faciendā, tenens tamen & voluens libenter, quæ statim vt attigerunt animum, respui debuerunt, negandum non est esse peccatum, sed longè minus, quā si opere statuatur implendum. Et ideò de talibus quoque cogitationibus venia petenda est, peccatūque percipiendum, atque dicendum: Dimitte nobis debita nostra: faciendum quoque quod sequitur, atque in oratione iungendum, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Neque enim sicut in illis duobus primis hominibus personam suam quisque portabat, & ideò si sola mulier cibū edisset illicitum, sola vtique mortis supplicio plecteretur: Ità dici potest in homine vno, si delectationibus illicitis à quibus se cōtinuò deberet auertere cogitatio, libenter sola pascatur, nec faciendā decernantur mala, sed tanquā suauiter in recordatione teneantur, quasi mulier sine viro posse dānari: absit hoc credere. Hæc quippe vnā persona est, vnus homo est, totusque damnabitur, nisi hæc quæ sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animi talibus oblectādi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittuntur.

3. G R E G O R I V S homilia decima sexta in Euangelia: Sciendum nobis est, quia tribus modis tentatio agitur, suggestione, delectatione, & consensu. Et nos cum tentamur plerumque in delectationem aut etiā in consensum labimur, quia de carnis peccato propagati, in nobis ipsi etiam gerimus vnde certamina toleramus. Deus verò qui in vtero vit-

Math. 9. Luc. 7. Ioan. 11.

Serpens quando alloquitur feminam.

Manducare de ligno vitium.

Dare viro simul edendum.

Voluntaria oblectatio in cogitatione illicita peccatum est.

Math. 6.

Propter solā voluntatem oblectandi se illicitis cogitationibus, damnamur.

Vide S. Tho. 2. 2. q. 74. art. 8.

Tribus modis peragitur tentatio.

Matth. 4.

ginis in carnatus, in mundum sine peccato venerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat. Tentari ergo per suggestionem potuit, sed eius mentem peccati delectatio non momordit. Atque ideo omnis diabolica illa tentatio foris, non intrus, fuit.

4. IDEM libro quarto Moraliu, capite vigesimo septimo: Quatuor modis peccatum perpetratur in corde, quatuor consummatur in opere. In corde namque suggestionem, delectationem, consensu, & defensionis audacia perpetratur. Fit enim suggestio per aduersarium, delectatio per carnem, consensus per spiritum, defensionis audacia per elationem. Culpa enim quae terrere mentem debuit, extollit, & deiciendo eleuat, sed grauius eleuado supplantat. Unde & illam primi hominis rectitudinem antiquus hostis his quatuor ictibus fregit. Nam serpens suafit, Eua delectata est, Adā consentit: qui etiam requisitus, confiteri culpam per audacia noluit. Hoc verò in humano genere quotidie agitur, quod actum in primo parente nostri generis non ignoratur. Serpens suadet, quia occultus hostis mala cordibus hominum latenter suggerit: Eua delectata est, quia carnalis sensus, ad verba serpentis mox se delectationi subternit: Consensum verò Adā mulieri praepositus praebeuit: quia dum caro in delectationem rapitur, etiam à sua rectitudine spiritus infirmatus inclinatur. Et requisitus Adam, confiteri culpam noluit: quia videlicet spiritus, quo peccando à veritate disiungitur, eo in ruinae suae audacia nequius obduratur. Eisdem etiam quatuor modis, peccatum consummatur in opere. Prius nanque latens, culpa agitur: postmodum verò etiam ante oculos hominum sine confusione reatus aperitur: dehinc & in consuetudinem ducitur: ad extremum verò vel falsa spei seductionibus, vel obstinatione miseræ desperationis enutritur.

Serpēs suadet Eua delectatur.

Eua delectatur.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

salutem corporis diuino amori praeponerat, tentari quidem suggestionem hostili potuit, sed consentire vel saltem delectari peccato nullatenus valuit. Quod ergo dicitur, Peccatum cum consummatum fuerit, generat mortem: respicit eorum ad hoc, quod supra dictum est de eo qui suffert tentationem, quia cum probatus fuerit, accipiet coronam vitae. Sicut enim ille qui tentatus superat, praemia vitae meretur: ita nimirum qui concupiscentiis suis illectus, à tentatione superatur, merito ruinam mortis incurrit.

3. TONIUS quarto: Caue ne aliquando peccato consentias, & praetermittas praecepta Domini Dei nostri.

4. AD ROMANOS sexto: Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediat concupiscentiis eius.

5. MARTINEI quinto: Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, Raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennae ignis.

6. GREGORIUS Magnus in responsione ad vndecimam interrogationem Augustini Cantuariensis Archiepiscopi: Tribus modis impletur omne peccatum, videlicet suggestionem, delectationem, consensu. Suggestio quippe fit per diabolum, delectatio per carnem, consensus per spiritum: quia cum primam culpam serpens suggessit, Eua velut caro delectata est, Adam velut spiritus consentit. Et necessaria est magna discretio, vt inter suggestionem, delectationem, & consensum iudex sui animus praesideat. Cum enim malignus spiritus peccatum suggerit in mente, si nulla peccati delectatio sequatur, peccatum omnimodo perpetratum non est. Cum vero caro delectari coeperit, tunc peccatum incipit nasci. Si autem etiam ad consensum ex deliberatione descendit, tunc peccatum cognoscitur perfici. In suggestionem igitur peccati semen est, in delectatione fit nutrimentum, in consensu perfectio. Et sepe contingit, vt hoc quod malignus spiritus seminat in cogitatione, caro in delectationem trahat, nec tamen animus eidem delectationi consentiat. Et cum caro sine anima delectari nequeat, ipse tamen animus carnis voluptatibus reluctans, in delectatione carnali aliquo modo ligatur inuitus, vt ei ex ratione contradicat, nec consentiat, & tamen delectatione ligatus sit, sed ligatum se vehementer ingemiscat. Unde & ille caelestis exercitus praecipuus miles gemebat, dicens: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, & captiuum me ducentem in lege peccati, quae est in membris meis. Si autem captiuus erat, minimè pugnat. Quapropter & captiuus erat, & captiuus non erat, & pugnat. Igitur legi mentis, lex quae in membris est, repugnat. Pugnat autem, quapropter captiuus non erat. Ecce itaque homo est, vt ita dixerim, & captiuus, & liber: Liber, ex iustitia quam diligit: captiuus, ex delectatione quam portat inuitus.

I. C. GREGORIUS Magnus libro quarto Moraliu, capite vigesimo septimo, vt supra hac eadem quaestione, A. testimo. quarto.

2. ISIDORUS Episcopus, libro secundo de summo bono, capite vigesimo tertio: Istis fomitibus quasi quibusdam gradibus coalescit omne peccatum. Cogitatio namque praua delectationem parit, delectatio consensum, consensus actionem, actio consuetudinem,

Iacobi.

Tribus modis impletur peccatum.

Consensus perficitur peccatum.

Rom. 7.

Gradus peccatorum.

Catena vitiorum.

ne, consuetudo necessitatē: sicque his vinculis homo implicatus, quadam catena vitiorum tenetur adstrictus: ita vt ab ea, euelli nequaquam valeat, nisi diuina gratia manu iocentis apprehēdat. Peccatum admittere, cadere est in puteum: consuetudinē verò peccandi facere, os putei est coagulare, ne is qui cecidit, valeat exire. Sed interdum etiā tales Deus liberat, dum eorum desperationē ad conuersationē libertatis commutat. Ipso enim miserante peccata dimittuntur: quo protegente fit, ne in deterius peccando catur. Nequissimum est peccare, peius est peccandi consuetudinem facere. Ab illo facili, ab hoc cum magno labore resurgitur, dum malae consuetudini repugnatur. Male agendi consuetudinem, recessum esse propheta asserit profundum, cuius vsu quasi quadam lege homo desperationē adstricūsus, vt etiā quando non vult, peccatum admittat. A lapsu verò citò resurgere, non est in profundum ire. Apostolus legem peccati dicit esse in membris suis, quae lex consuetudo est, quam peccando concipimus, & non ab ea cum volumus discedimus: quia iam necessitatis vinculo per consuetudinem retinemur.

Peccandi consuetudo.

2. PROVERBIORUM quinto: Iniquitates suas capiunt impij, & funibus peccatorum suorum confringitur.

4. PSALMO centesimo decimo octauo: Funes peccatorum circumplexi sunt me.

5. SECUNDI Regum vigesimo secundo: Funes inferni circumdederunt me: praeuenerunt me laquei mortis.

6. AUGUSTINUS libro octauo confessionum, capite quinto: Cui rei ego suspirabam ligatus, non ferro alieno, sed mea ferrea voluntate. Velle meū tenebat inimicus, & inde mihi catenam fecerat, & constrinxerat me. Quippe ex voluntate peruersa, facta est libido: & dum seruitur libidini, facta est consuetudo: & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Quibus quasi anfulis quibusdam sibimet innexis, vnde catenam appellauit, tenebat me obstrictum dura seruitus. Et post nonnulla. Frustrā condelectabar legi tuae secundum interiorē hominem, cum lex alia in membris meis repugnaret legi mentis meae, & captiuum me duceret in legem peccati, quae in membris meis erat. Lex enim peccati, est violentia consuetudinis, qua trahitur & tenetur etiam inuitus animus, eo merito, quo in eam volens illabitur.

Catena peccatorum.

Rom. 7. Lex peccati est violentia consuetudinis.

7. GREGORIUS libro vigesimo quinto Moraliu capite duodecimo: Omne peccatum quod tamen citius poenitendo non tergitur, aut peccatum est & causa peccati, aut peccatum & poena peccati: Peccatum namque quod poenitentia non diluit, ipso suo pondere mox ad aliud trahit.

Peccati vnde trahit ad aliud.

V

Quomodo peccata facile deuitantur.

A. Primum quidem, si quae peccatis mala & pericula succedat, prouideamus: deinde, si illorum iniitiis prauisque suggestionibus, quibus ad peccatum facile sollicitamur, statim occurramus atque repugnemus fortiter: postremo, si virtutes peccatis contrarias exercitare nitamur, CHRISTO in his omnibus auxiliante.

B. Monet igitur Ecclesiasticus, *Post concupiscentias tuas non eas, & a voluntate tua auertere. Si praestes animae tuae concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis. Vnde diuinum etiam oraculum pronunciat: Nonne si benedixeris, recipies? si autem maledixeris, statim in foribus peccatum aderit: sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. Atque hic locum habet armatura spiritualis, qua vult Paulus CHRISTI milites aduersus peccatum & insidias omnes diaboli esse munitos, vt peccato repugnare, in die malo resistere, & omnia tela nequissimi extinguere possint.*

a Psal. 136. b Iacobi 4. c Per. 3. d Her. mat. 16. e Jo. 8. f Quatragent. g Ex par. h 49. in Can. i. h Rō. 7. a. b c Eph. 4. a. b d Phil. 4. b e Eccl. 18. d d Gen. 4. a. e Eph. 6. b. f Heb. 12. b

TESTIMONIA.

I. APSALMO centesimo trigesimo sexto: Beatus qui tenebit & allidet paruulos suos ad petram.

2. IACOBI quarto: Subditi estote Deo: resistite autem diabolo, & fugiet a vobis. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.

3. PII PETRI quinto: Aduersari vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quarens quem deuoret. Cui resistite fortes in fide: sciētes eandē passionem ei quae in mundo est, vestrae fraternitati fieri.

4. BERNARDUS in sermone quinto de quadagesima: Magnum discrimen aduersus diabolicam fraudis astutiam, tam crebros, imò cōtinuos habere conflictus: quem nec videre quidem possumus, & quem nimis astutum fecerit tam natura subtilis, quam longa exercitatio malitiae eius. Veruntamen in nobis est si vinci nolumus, & nemo nostrum in

hoc certamine deicitur inuitus. Sub te est o homo appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Potest inimicus excitare tentationis motum, sed in te est si volueris dare seu negare consensum. In tua facultate est si volueris inimicum tuum facere seruum tuum, vt omnia tibi cooperentur in bonum. Ecce enim inflamat inimicus desiderium cibi, vanitatis aut impatientiae cogitationes ingerit, aut excitat libidinis motum: tu solummodo ne consenseris: & quotiens restiteris, totiens comouaberis. Veruntamen negare non possumus, fratres, molesta sunt haec, & periculosa, sed & in ipso certamine si viriliter resistimus, quaedam tranquillitas de conscientia bona nascitur. Credo si etiam, si cogitationes istas quam citò in nobis aduertimus, non patimur remorari, sed in spiritu tuo.

Quoties resistimus suggestionibus demonis, toties coronamur.

si statim repellantur, non tacito seueritate

Serpēs suadet Eua delectatur.

Eua delectatur.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Adā consentit.

Tribus modis agit tentatio.

Gen. 39.

1. Reg. 11.

2. Reg. 12.

Matth. 26.

Iob 1. & 2.

Tribus modis bona prouidentur coram Deo.

Sugge 110.

Canticos. 4. Delectatio.

Mic. 17. Intenti.

Ezechiel. 18.

Psal. 17. Ibidem.

Psal. 76.

Quomodo resistendum suggerenti peccatum.

Contra delectationem peccati.

Apocal. 1. Contra intentionem mal.

vehementi animus aduersus illas excitatur: quonia inimicus confusus abscedet a nobis: non tam libenter illicd reuerterur.

5. Et sermone vigesimo nono eo paruis sermonibus Tribus modis prouidentur bona coram Deo, cogitatione, affectione, intentione. Nam & cogitatio debet esse sancta, vnde scriptum est: Cogitatio sancta seruabit te, & affectio pura, & intentio, recta. Sunt autem tria ista, id est, cogitatio, affectio, intentio, in anima: sed in ea quoque propriis singula locis distincta videtur. Nam cogitatio in memoria, affectio in voluntate, intentio in ratione consistit. Atque ut eorum vsum ac differentiam clarius videamus, sumamus nobis exemplum de rebus exterioribus. In corporibus si quilibet de formis color cutem tantum inficiat, corpus quidem turpius redditur, sed nil ei de sanitate sua ex hoc adimitur. Si ergo carni putredo aliqua vel liuidus tumor insederit, iam non solum decor corporis, sed salus quoque turbatur. Quod si languor forsitan inualefcens, cum ipsa carne ossa quoque medullitus occuparit, tunc demum de vita non immerito poterit desperari. Eodem modo in anima si peccatum suggeritur memorie per cogitationem, nullum tamen praeberit aut voluntas affectum, aut deliberatio ipsa consensus: fateor quidem, deformitas est, nec audire interim anima illa meretur: Tota pulchra es amica mea. Ceterum & si nequus est, sed non moribus. Quod si voluntas quoque ipsa iam sensu delectationis afficitur, resistit tamen adhuc deliberatio rationis, infirmatur quidem, sed necdum moritur anima: clamet tamen necesse est: Sana me Domine, & sanabor. Tunc enim mori dicitur quando & ipsa ratio ad peccatum per intentionem curuatur. Hoc nempe est peccatum, de quo dicitur: Anima quae peccauerit, ipsa morietur. Hunc triplicem gradum deplorat Dauid, ex persona peccatoris, dicens Domino, Expellendo de paradiso in latam huius seculi euagationem, Confirmasti super me manum tuam. Et quoniam carnalia desideria sunt peccati poena: Non est sanitas in carne mea, a facie irae tuae. Iam vero ubi robur deest rationis, non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum. Qui rursus eisdem gradus ex persona iusti decat dicere: Memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum. Delectatus enim dicit per voluntatem, exercitatus per rationem. Ne ergo a memoria expellat Deum irruens turba plurimarum cogitationum, quae solent effluere tanquam vilis plebs in atrium: ponatur ad eius portam ianitor cuius nome est recordatio propriae professionis, vt cum turpibus sese cogitationibus senserit animus praegravari, increpet se, & dicat sibi: Tunc haec debes cogitare qui sacerdos es, qui clericus es, qui monachus es? Cultor iustitiae debet in se huiusmodi quicquam admittere: decet seruum Christi, amatorem Dei, tale aliquid vel ad modicum meditari? Haec dicendo excludes fluxum illicitae cogitationis per recordationem propriae professionis. Similiter ad portam voluntatis, in qua solent manere carnalia desideria tanquam in domo domestica familia, statuatur ostiarius qui vocatur recordatio caelestis patriae. Hic enim potest prauum desiderium quasi cuneus cuneum expellere, & ipsum qui ait, Ecce sto ad ostium, & pulso, sine cunctatione recipere. Iam vero ad thalamum rationis talis & tam ferox adhi-

bendus est custos qui nemini parcat, sed quicunque hostis siue clam siue palam ingredi praesumpserit, procul eum arceat: & hic fit recordatio gehennae. in ceteris siquidem, id est, memoria & voluntate, non ita est intolerabile, si vel memoria recipiat quandoque vagam cogitationem, vel voluntas impuram affectionem. Hoc vero grauissimum est & omnino damnosum, si vnquam ratio perdidit intentionis rectitudinem.

6. In sermone quadragesimo nono in Cateca: Et quomodo (ais) ego proficere possum, qui fratri proficenti inuideo: Si doles quod inuides, sentis, sed non consentis. Passio est quandoque sananda, non actio condemnanda. Tantum non illic refideas iniquitatem meditans in cubili tuo, qualiter: videlicet foueas morbum, satis facias pesti, persequaris in fontem, bene ab illo gesta calumniando, deprimendo, peruertendo, atque impediendo gerenda. Alioquin non nocet ambulanti & extendenti se ad meliora quod iam non ipse operatur, sed quod habitat in eo peccatum. Non est ergo damnatio illi qui non dat membra sua arma iniquitati, non linguam ad detrahendum, non quicquam feliqui corporis ad laedendum nocendumve aliquo modo magis autem confunditur sic esse male affectum: & inolitum ex longo vitium, confitendo, flendo, orando conatur expellere: & cum non praeualerit, mitior inde ad omnes, atque apud se humilior inuenitur. Qui sane sapiens hominem damnet, qui a Domino didicit mitis esse, & humilis corde? Absit vt inueniatur expers salutis imitator Saluatoris sponsi Ecclesiae Domini nostri.

7. Ad Romanos duodecimo: Obsecro itaque vos fratres per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. Et nolite conformari huic seculo: sed reformamini in nouitate sensus vestri, vt probetis quae sit voluntas Dei bona & beneplacens, & perfecta. Dico enim per gratiam quae data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, vnicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei. Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi vni corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Odientes malum, adherentes bono. Charitatem fraternitatis inuicem diligentes. Honore inuicem praueuientes, sollicitudine non pigri. Spiritu feruentes, Domino seruietes. Spe gaudentes, in tribulatione patientes. Orationi instantes. Necessitatibus sanctorum communicantes. Hospitalitatem sectantes. Benedicite persequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere. Gaudeate cum gaudentibus, & flete cum flentibus. Id ipsum inuicem sentientes. Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos. Nulli malum pro malo reddentes. Prouidentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum ire. Scriptum est enim: Mihi vindictam, ego retribuam, dicit Dominus. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum ficit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. Noli vinci a malo, sed

Non sentis, sed consentis peccatum est.

Roma. 6.

Matth. 11.

Deut. 32. Prou. 25.

lo, sed vince in bono malo. 8. Ad Ephesios quarto: Obsecro itaque vos ego vincetis in Domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia, supportantes inuicem in charitate, solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Deponite vos, secundum pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestrae, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, quoniam sumus inuicem membra. Irascimini & nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam vestram. Nolite locum dare diabolo. Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad edificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur a vobis cum omni malitia. Estote autem inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit vobis. 9. Ad Philipenses quarto: Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Dominus prope est. Nihil solliciti sitis: sed in omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestrae innotescant apud Deum. Et pax Dei quae exuperat om-

nem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras in Christo Iesu. De cetero fratres, quaecunque sunt vera, quaecunque pudica, quaecunque iusta, quaecunque sancta, quaecunque amabilia, quaecunque bonae famae, siqua virtus, siqua laus disciplinae, haec cogitate. Quae & didicistis, & accepistis, & audistis & vidistis in me. 1. B. E. C. C. L. B. S. I. A. S. T. E. C. I. decimo octauo. 2. G. A. N. A. S. I. S. quarto, vt in textu. 3. Ad Ephesios sexto: De cetero fratres, confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius. Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli; quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem: sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in caelestibus. Propterea accipite armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. Stare ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti loriceam iustitiae, & calceati pedes in preparationem Euangelij pacis, in omnibus firmes sicut scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere, & galea salutis asseruire, & gladium spiritus, (quod est verbum Dei) per omne orationem & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu: & in ipso vigilantes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis: & pro me. 4. Ad Hebraeos duodecimo: Recogitate eum qui talem sustinuit a peccatoribus aduersum semetipsum contradictionem: vt ne fatigemini, animis vestris deficientes. Nondum enim vsque ad sanguinem restitistis, aduersus peccatum repugnantes.

DE SEPTEM PECCATIS CAPITALIBVS.

I.

Quae sunt peccata praecipue animaduertenda?

EAnimirum, quae dicuntur Capitalia, quod sint veluti fontes vel capita reliquorum, & e quibus velut ex corrupta radice, pestiferi plane fructus nascuntur, & longa quasi stirpe omnis generis vitia, turpitudines, scandala, damna, corruptela, ac pestes humani generis descendunt, & vi magna profluunt.

II.

Quot sunt peccata eiusmodi capitalia?

Septem, quae sic numerantur: Superbia, Auaritia, Luxuria, Inuidia, Gula, Ira, Accidia. Sed vt haec maximo semper odio persequenda fugiendaque, sic Virtutes septem, quae peccatis illis opponuntur, summo quidem studio & amore si vitam animae quarimus, sunt conseruandae. Superbiae contraria est Humilitas, Auaritiae Liberalitas, Luxuriae Castitas: cum Inuidia pugnat Charitas, Gulae opponitur Abstinencia, Irae Patientia: demum Accidiae Deuotio, seu pia sedulitas, sedulaque pietas aduersatur.

De his Greg. lib. 13. Moral. cap. 31. Cassianus collatione 1. Item lib. 7. & sequentibus. a Coloss. 3. b 1. Cor. 13. c 1. Cor. 13. d 1. Cor. 13. e Hebr. 10. g 1. Cor. 13. g

TESTIMONIA.

- 1. AD Colossenses tertio: Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, &c.
- 2. POSTERIORIS ad Corinthios nono: Necessarium existimaui rogare fratres, ut perveniant ad vos, & praeparant reprovissam benedictionem hanc paratam esse sic quasi benedictionem, non tantquam avaritiam. Hoc autem dico, Qui parca seminat, parca & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Vnusquisque prout destinavit in corde suo: non ex tristitia aut ex necessitate, hilarum enim datorem diligit Deus.
- 3. ACTORUM vigesimoquarto: Disputante autem illo (Paulo) de iustitia & castitate, &c.
- 4. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Caritas patiens est, benigna est, &c.
- 5. ECCLESIASTICI trigesimo primo: Vtere quasi homo frugi his quae tibi apponuntur, ut non cum madaucas multum, odio habeas. Cessa prior, causa disciplinae: & noli nimius esse, ne forte offendas. Et si in medio multorum sedisti, prior illis ne

extendas manum tuam: nec prior potas bibere. Quam sufficiens est homini erudito vinum exitum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non senties dolorem. Ignis probat ferrum durum: sic vinum corda superbiorum arguet in ebrietate potatum. Aqua vita hominibus vinum in sobrietate: si bibas illud moderatè, eris sobrius. Vinum in iuventutem creatum est, & non in ebrietatem ab initio. Exultatio animae & cordis, vinum moderatè potat. Sanitas est animae & corpori sobrius potus. Vinum multum potatum, irritationem & iram & ruinas multas facit. Amaritudo animae vinum multum potatum. Ebrietatis animositas, imprudentis offensio, minorans virtutem, & facies vulnera.

6. AD Hebraeos decimo: Patientia vobis necessaria est: ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.

7. PRIORIS ad Corinthios decimo quinto: Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote & immobili, abundantes in opere Domini semper, scientes quod labor vester non est inanis in Domino.

III.

Quid est Superbia, & quas gignit filias?

A. Superbia est inordinatus appetitus excellentiae, siue intus lateat in animo, siue extrinsecus etiam sese prodit.

B. Haec vitiorum quidem omnium mater, princeps ac regina est: quae praecipue infelicem hanc sobolem gignit, Inobedientiam, iactantiam, hypocrisim, contentionem, pertinaciam, discordiam, curiositatem.

C. Ut autem delictum hoc maximum caueatur, Tobias in hunc modum admonet: Superbia nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas. In ipsa enim initium sumpsit omnis perditio. Hinc Apostolica illa doctrina: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Immo si Ecclesiastico credimus, Odibilis est coram Deo & hominibus superbia. Radices gentium superbiorum arefecit Deus, & plantavit humiles ex ipsis gentibus. Quid ergo superbia terra & cinis?

TESTIMONIA.

I. A. CHRYSOSTOMVS homilia quadragessimatertia ad populum Antiochenum: Quemadmodum sancti quidem venti, in tranquillum mare delati, totum ab imo subruunt, ut & arena cum vndis misceatur: sic & ambitio & turpis quaestus animam subeuntes, omnia subvertunt. Excacat mentis intuitu, praesertim gloriae furor: nam pecunias quidem contemnere, volenti satis est facile: honorem autem a multis collatum despiciere, multi laboris indiget, magnae sapientiae, angelicae cuiusdam animae, ipsum caelestis restudinis verticem tangentis. Cogita, cum gloriam concupiscis quod eam sis assecutus, & dilice finem, & nihil inuenies. Cogita, quantum ea res habeat iacturam, quot & quibus bonis priuet. Labores quidem sustinebit atque pericula, fructibus autem priuabitur & certaminum praemiis. Cum aliquid boni faciens cogites, quod & hominibus oportet ostendere, & solici-

tus sis ut videatur: cogita quod Deus videt, & omnem illam extingues concupiscentiam. De terra recede, & ad illud caeleste respicias theatrum. Homines licet laudauerint, mox tamen accusant vel inuident, vel carpunt: vel si hoc non fecerint, nihil tamen omnino laudato profunt. Deus tamen non ita, sed gaudet nostra laudans merita. Dixisti rectè, plausuque consecutus es? Si adiuti quidem sunt plaudentes, & mutati, & meliores effecti, prioribus abstinere malis, verè gaudendum est, non iam collatis laudibus, sed bona mirabilique mutatione: si verè laudantes quidem & tumultuantes perseuerant, nullum autem ex plausibus fructum reportant, dolendum magis est, quoniam haec eis in iudicium cedunt & damnationem. Sed in pietate gloriam habes? Si verè quidem sis pius, & tibi nihil conscius sis mali, oportet gaudere, non quoniam videris, sed quoniam es. Si cum sis, multorum quidem

a Vide Chryl. lib. 4. ad no. Antioch. Bernard. de grad. humil. Greg. 14. Moral. cap. 17. & seq. & lib. 21. cap. 7. Prosper ad Demetri. lib. 6. de summo honore. lib. 2. cap. 8. Fulger. epist. 3. cap. 14. & 17. b Greg. 11. 13. Moral. cap. 17. Prosper lib. 3. de vita contemp. cap. 2. August. epist. 56. Bernard. ser. 3. ex parisi. & ser. 4. de aduentu. r. c Deuter. 17. c Sapiens 5. b Matt. 23. c d Prou. 13. b Gen. 49. a Prou. 6. c 1. Tim. 5. b d Tob. 4. c e Eccl. 10. b Chrysol. homil. 8. in Ioannem. f Iacobi 4. b 1. Pet. 5. b g Eccl. 10. a h Ibidem c i Ibidem b

Modis & rationibus gloriæ cupiditas excacat mentem.

Math. 6.

Roman. 2.

Nihil hominum gloria vilis.

Omne genus peccati ex superbia nascitur.

Mal. 10. 1. Per hominem redit daemone.

Superbia quomodo contumax.

quidem gloriam concupiscis, cogita quod non hi nobis iudices erunt in illa die, sed qui latentia perfecte nouit. Si verò tibi peccatorum conscius, apud omnes mundus suspicaris, non tantum gaudere non oportet, verum & dolere, & amarè gemere, diem continuè cogitantem, in quo omnia reuelantur, in quo abscondita tenebrarum illuminantur. Honore delectaris? hunc repelle, sciens quod te debitorem constituit. Honorem tibi praebet nemo? & in hoc gaudendum est. Non enim cum aliis & hoc tibi Deus improperebit, quod honore delectatus es. Hoc saltem lucraris, quod maiori supplicio non eris obnoxius. Anima namque cupiens honorem & glorificari, non videbit regnum caelorum. Non meus est hic sermo, sed spiritus sancti. Non videbit, licet virtutè operetur, ait enim: Receperunt mercedem suam. Non prohibeo optare gloriam, sed veram volo gloriam, quae est à Deo: cuius laus est, inquit, non ex hominibus, sed ex Deo. In abscondito simus pij, non multi circumdati fastu, & ostentatione, & simulatione. Otis pellem abiiciamus, sed potius oues efficiamur. Nihil hominum gloria vilis. Dic enim mihi, si paruulorum videas puerorum multitudinem, lactentium dico, nunquid ab eis gloriam concupiscis? sic erga cunctos homines disponaris propter gloriam. Idcirco cenodoxia dicitur. Nonne vides personas, quas in scena versantes induuntur, quam sint pulchrae quidem, quam verò splendidae, quam ad extremam pulchritudinis perfectionem effictae? Potes mihi talem ad spectum in veritate monstrare? Nequaquam. Quia vacuae sunt, & imitantur pulchritudinem: pulchritudo tamen non sunt. Similiter & gloria inanis. Cum nolis gloriam contemnere, dic: Par Deo sis, si contempsero: & statim cōtemnes. Non enim potest gloriae seruus homo, non omnium seruus esse, & ipsi seruior nascipis. Sicut est modestia principum ieiunium, id est, fundamentum & constitutio: sic & peccati superbia: & ab ea omne peccatum inchoatur. Ex superbia nascitur pauperum despectus, pecuniarum concupiscentia, amor principatus, multae desiderii gloriae. Elatus, etiam nec à maioribus, nedum ab inferioribus, contumeliam pati sustinet: qui verò contumelia non tolerat affici, neque malè pati sustinebit. Qui nouit quod Dei filius se ratum humiliavit, non extollitur. Si Deus contritum diligit spiritum, e contra superbis resistit, humilibus autem dat gratiam: nullum itaque malum per relationi: hominem reddit daemone, contumeliatorem, blasphemum, periurum: caedes facit & homicidia cupere. Elatus, semper in doloribus viuunt, semper indignatur, semper moeret. Nihil est quod eius possit exple re libidinè: si vel regem viderit supplicantè & adorantem, non est satiat, sed magis accensus. Sicut enim avari quanto plura ceperint, tanto pluribus egent, itidè & superbi, quāto maiori funguntur honore, tanto plus concupiscunt. Iam naturae terminos transcenderunt curiosi, & superflua satagetes, quātūcunq; passi fuerint, non sistunt. Igitur quomodo superbia extinguerè possumus? Si Deum agnoscamus. Nam si ex ignorantia Dei nascitur, cum ipsum agnouerimus, expellitur omnis insolentia. Cogita gehennam, cogita multo meliores te, cogita quod Deo pœnas debeas. Sed non potes ista facere, es imbecillior: cogita praesentia, ipsam humanam naturam, quam nihil sit homo. Cum videris in foro

mortuum efferri, orphanos sequentes filios, vxorè viduam plangentem, praesentium rerum utilitatè cogita, & quod ab vmbra somniisque nihil differunt. Sed non vis hoc: at cogita praediuities in bellis temerè pereuntes: magnatum & illustrium domos considera nunc solo prostratas: considera quantum potuerunt, & nunc nec eorum quidè memoria remanet. Per singulos enim dies, si velis, horum exempla reperies, magistratum successiones, proserptiones diuitum. Cogita cum dormis, quo sis dignus: nonne vel minima bestia te posset interimere? Multis enim à tecto frequenter illata breuis bestiola vel oculum eruit, vel alicuius alterius periculi causam attulit.

2. HERNARDVS in tractatu de gradibus humilitatis, hos duodecim enumerat superbiae gradus: Curiositatem, Leuitate animi, Ineptam legitimum, Iactantiam, Singularitatem, Arrogantiam, Praesumptionem, Defensionem peccatorum, Simulatam confessionem, Rebellionem, Libertatè peccandi, Consuetudinem peccandi.

3. GREGORIUS libro trigesimoquarto Moralium, capite decimo septimo: Notandum quod Leuiathan iste, qui per corpoream bestiam designatur, sublimè videre describitur: quia videlicet cordis superbia cum exterius vsque ad corpus extenditur, prius per oculos iudicatur. Ipsi quippe per fastum tumoris inflati, quasi ex sublimi respiciunt, & quos se depriment, altiùs extollunt. Nisi enim superbia per oculos quasi per quassdam fenestras ostenderet, nequaquam Deo palam dixerit: Populum humilem saluum facies, & oculis superbiorum humiliabis. Et paulò post: Vt Leuiathan iste in cunctis quae superius dicta sunt, caderet: sola se superbia percussit. Neque enim per tot illos vitiorum ramos areficeret, nisi per hanc prius in radice putruisset. Scriptum est namque: Omnis peccati initium superbia. Per hanc enim ipse succubuit, per hanc se sequentem hominem strauit. Et post pauca: Sicut enim inferius radix tegitur, sed ab illa rami extrinsecus expanduntur: ita se superbia extrinsecus celat, sed ab illa protinus aperta vitia pullulant. Nulla quippe mala ad publicum prodirent, nisi haec mentem in occulto constringeret. Haec est quae Leuiathan istius sensum seruescere sicut ollam facit. Vnde & humanas mentes in quodam seruore insaniae concutit, sed per aperta opera qualiter concussa animam euertat, ostendit. Intus namque prius ebullit in elatione, quod foris postmodum spumat in opere.

4. Et capite decimo octauo: Alia vitia eas solimodò virtutes impetunt, quibus ipsa destruantur: ut videlicet ira patientiam, gastrimargia abstinentiam, libido continentiam expugnet. Superbia autem, quam vitiorum radicem diximus, nequaquam vnus virtutis extinctione contenta, contra cuncta animae membra se erigit, & quasi generalis ac pestifer morbus corpus omne corrumpit. Et paulò post: Quisquis verò eius in se tyrannidem captiuam mente suscepit, hoc primum damnum patitur, quod clauso cordis oculo, iudicij equitatè perdit. Nam cuncta quae ab aliis bene geruntur, displicent: & sola ei quae ipse vel prauè egerit, placet. Semper aliena opera despicit, semper miratur quae ipse facit.

5. ITEM capite vigesimo: Cunctis superbia apud se cogitatione tumentibus inest clamor in locutione

Iob 41.

Psal. 17.

Eccl. 10. a

Vitiorum radix superbia.

Superbia omnibus vitii- bus aduersa- tus.

Iudicij equitatè perditio.

Extremi mor-
ris & gellus
superborum

ne, amaritudo in silentio, dissolutio in hilaritate, furor in tristitia, inhonestas in actione, honestas in imagine, erectio in incessu, rancor in responsione. Horum mens semper est ad irrogandas contumelias valida, ad tolerandas infirma, ad obediendum pigra, ad laceffendos verò alios importuna: ad ea quæ facere & debet & præualeat, ignaua: ad ea autem quæ facere nec debet, nec præualeat, parata. Hæc in eo quod spontè non appetit, nulla exhortatione flebitur: ad hoc autem, quod latenter desiderat, quærit vt cogatur: quia dum meruit ex desiderio suo vilescere, optat vim in ipsa sua voluntate tolerare.

6. **CAPITE** vigesimo secundo: Ad hoc vnigenitus Dei filius formam infirmitatis nostræ suscepit, ad hoc invisibilis, nõ solùm visibilis, sed etiam defectus apparuit, ad hoc contumeliarum ludibria, irrisionum opprobria, passionumque tormenta toleravit, vt superbum non esse hominem doceret humilis Deus.

Tob. 4.
Evidentissimum reprob-
orum signum
est superbia.

7. **CAPITE** vigesimo tertio: Quia igitur redemptor noster corda regit humiliu, & Leviathan iste rex dicitur superborum, apertè cognoscimus quod euiden- tissimum reprob-orum signum, superbia est: at contra, humilitas, electorum. Cùm ergo quam quisque habeat, cognoscitur: sub quo rege militet, inuenitur.

Species si-
perbiæ qua-
tuor.

8. **IDEM** libro vigesimo tertio Moralium, capite septimo: Quatuor sunt species, quibus omnis tumor arrogantium demonstratur, cùm bonum aut à semetipsis habere se aestimant, aut si sibi datum desuper credunt, pro suis se hoc accepisse meritis putant aut certè eum iactant se habere quod non habent, aut despectis ceteris singulariter videri appetunt habere quod habent. A semetipso enim bonum se habere iactabat, cui per Apostolum dicitur: Quid autè habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Rursum, nõ dari nobis bonum gratiæ pro nostris præcedentibus meritis crederemus, idem Apostolus admonet, dicens: Gratia estis saluari per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, vt nõ quis gloriatur. Qui etiam de semetipso ait: Qui prius sui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus: sed misericordiam consecutus sum. Quibus verbis apertè declarat, quod gratia nõ pro meritis tribuatur, dũ ex seipso docuit, & quid de malitia meruit, & quid de benevolentia accepit. Rursum nonnulli iactant se habere, quod non habent, sicut diuina voce per Prophetam de Moab dicitur: Superbiam eius & arrogantiam eius ego nõ ui, & quod nõ sit iuxta eum virtus eius. Et sicut Angelo Ecclesiæ Laodiceæ dicitur: Quia dicitis quod diues sum & locupletatus, & nullus ego, & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus: Rursum nonnulli, despectis ceteris, videri appetunt singulariter bonum habere quod habent. Vnde & Phariseus idcirco de templo absque iustificatione descendit: quia bonorum operum meritum sibi quasi singulariter tribuens, oranti publicano se prætulit. Sancti quoque Apostoli ab hoc elationis vitio reuocantur, qui de prædicatione redeuntes, eum elati dixerunt: Domine, in nomine tuo etiam dæmonia nobis subiecta sunt: nõ de hac miraculorũ singularitate gauderent, ilicò eis respondit Dominus, dicens: Videbam Satanam ve-

Prima.
1. Cor. 4.

Secunda.

Ephes. 2.

1. Tim. 1.

Tertia.

Hierem. 48.

Apoc. 3.

Quarta.

Lucæ 18.

Lucæ 10.

lut fulgur de cælo cadentem. Ipse quippe singulariter elatus dixerat: Super astra cæli exaltabo solium meum, sedebam in monte testamenti, in lateribus Aquilonis: similis ero Altissimo. Et mirè Dominus vt in discipulorum cordibus elationem premeret, mox iudiciũ ruinæ retulit, quod ipse magister elationis accepit: vt in auctore superbiæ discerent, quid de elationis vitio formidarent. In hac itaque arrogantia quarta specie crebro humanus animus labitur: vt id quod habet, habere se singulariter gloriatur. In qua tamen similitudini diabolicæ viciniũs appropinquat: quia quisquis bonum se habere singulariter gaudet, quisquis videri sublimior ceteris quærit, illum videlicet imitatur, qui despecto bono societatis angelorum, sedem suam ad Aquilonem ponens, & Altissimi similitudinem superbè appetens, per iniquum desiderium quasi ad quoddam culmen cõatus est singularitatis erũpere.

Superbia
quarta speci-
es hominem
diabolo simi-
lem facit.

9. **PROSPER** Regienfis Episcopus in epistola ad virginem Demetriadem: Si quis est, qui aliqua se habere existimat bona, quorum non Deus largitor sit, sed ipse sibi author existat: manifestum est, hunc non Dei spiritum habere, sed mundi, & de ilia secularis sapientie tumere doctrina, de qua dicit Dominus: Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Inter omnes lapsus hominum, inter omnia commissa peccantium, nulla est grauior quàm superborum ruina, maxime cùm ipsa elatio in Dei tendit iniuriam. Nam aliter inflantur, qui cupiditate extolluntur singularis omnibus appetunt anteferrari: aliter verò intumescunt, qui Dei auxilium refutantes, quæ fieri sine ipsis opere non possunt, ex sua perfici virtute contendunt, & spem suam à Domino auferunt, atque ad se transferunt, vt adimpleatur in eis quod scriptum est: Maledictus homo, qui spem habet in homine, & firmat carnem brachij sui, & à Domino discedit cor eius. Hæc superbia à diabolo sumpsit exordiu: qui quoniam sua quam à creatore acceperat, potètia & dignitate sibi placuit, seque authoris sui gloriæ comparauit, cum iis angelis, quos in consensu impietatis suæ traxerat, à cælesti sublimitate deiectus est. Et ideo primis hominibus nocere potuit: quia illis malè credulus per mēdacia venenata persuasit, vt meliores se futuros putarent, si in libertate sui arbitrij proficilirent, quàm si in legis datæ custodia permanerent. Siue itaque in lapsu diaboli, siue in preuaricatione hominis, initium peccati superbia est: quæ congruenter & auaritia nominatur, quia vtraque appellatio eum significat appetitũ, qui & suam mensuram concupiscat excedere, & non dignetur diues esse nisi propriis: tanquam habeat hoc simile Deo, vt bonorum suorum ipse sibi fons, ipse sibi sit copia. Et paulò post: Quia inter vitia aut nulla est, aut rara iactantia, & facile spernitur qui de opprobrio gloriatur: malum superbiæ maxime virtutibus est cauendũ, quia nullis opportuniũs insidiatur, quam quibus laus iusta debetur. Multi enim seruietes Deo, & in lege eius die ac nocte meditantur, crucifixerunt carnem suam cum desiderijs & concupiscētijs, omniumque illecebrarum incentiua domuerunt, non damnis vitæ, non persecutionibus fracti, nõ prosperitatibus deprauati, mundũ istum nec dilexere obsequētẽ, nec timuere terrentem. Tanquam itaque firmitatem, & tam sublime propositum qua impugnatione

Omnis boni
author Deus
agnoscendus.

1. Cor. 1.
1. 29. & 31.
iuxta 1. XX.

Nulla grauior
quàm super-
borum ruina.

Hierem. 17.

Esaie 14.

Genes. 3.

Superbia vir-
tutibus & iis
qui virtute
parati sunt,
maximè infe-
diatur.

Philipp. 2.

Superbia
omnia bona
corruptit.

Omnis pec-
cans super-
bus est.
Eccl. 10.

Hierem. 22.

Ruina est
omnium vir-
tutum, super-
bia.

diabolus posset adorari, nisi vt quibus non potuerat persuadere vitiorum amorem, immitteret laudis cupiditatem: & indè nouissimè instrueretur tentatio, vnde nocuit prima deceptio? Non itaque desidiosus & tepidis, neque inertibus & incultis, sed magis quibusdã animis sedulis & bonorum actuum probitate luculentis, per gloriam irrepit humanam: & quos impulsione non mouit, elatione deiecit. Quanto enim clariore erant meritis, tanto eos aptiores suis inuenit insidiis. Sed sollicitudo nos Apostoli contra hoc periculum monet, dicens: Cum timore & tremore vestram salutẽ operamini. Deus enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Quanto ergo excellentius in mandatis Dei quique proficiunt, tanto maiores habent causas formidinis & tremoris: nõ de ipsis probitatis augmentis mens sibi conscia, & laudis auda, in superbiæ rapiatur excessus, & fiat immunda vanitas, dum sibi videtur clara virtute. Si ergo omnia quæ ad vitam & pietatem pertinent, Deus nobis diuina sua virtute donauit: nihil magis fugiendum est, quàm appetitus huius concupiscētiæ: quæ virtutem negat diuini operis, amore propria dignitatis. Et cùm alia cupiditates ea tantum bona, quibus aduerlantur, imminuat: hæc dum omnia ad se trahit, simul vniversa corrumpit. Cùm itaque totius superbiæ generale nomen odiosum sit, siue illa de honore suo, seu de nobilitate, vel de immodicis opibus intumescat: hæc pars ipsius omnibus tentationibus nocentior inuenitur, quæ videtur iis, quas perditas cupit, amica esse virtutibus. Sed quia sublimiora quæque grauius corrumpunt, gaudet princeps superbiæ, eos quos potuerit sua impulsione prosternere, ad celsiora creuisse. Et post pauca: Inflatio & ambitio, & propriorum bonorum superba defensio, possunt destruere elemosynas, possunt euacuare martyria: si & magnas opes amore quis humanæ laudis effundat, & seua supplicia non ea fortitudine quam Deus tribuit, sed ea quæ de se presumpsit, excipiat.

10. **ISTORVS** libro secundo de summo bono, capite trigesimo octauo: Omnis peccans superbus est, eò quod faciendo vitia, contemptum habeat diuina præcepta. Rectè ergo initium omnis peccati, superbia: quia nisi præcesserit mandatorum Dei inobedientia, transgressionis non sequitur culpa. Omnis superbia tanto in imo iacet, quanto in altum se erigit: tãtòque profundius labitur, quanto excessus eleuatur. Qui enim per propriam attollitur superbiam, per Dei iustitiam inclinatur. Qui inflantur superbia, vento pascuntur, vnde & Propheta: Omnes, inquit, pastores tuos pascet ventus, hoc est, superbus spiritus. Qui de suis virtutibus superbiunt, ex ipsis iudicandi sunt operibus, quibus pro virtutibus vtuntur: quia rem bonam non bona voluntate faciunt. Nam reuera sine humilitate virtus qualibet & sine charitate, in vitio deputatur. Superbia sicut origo est omnium criminum, ita ruina cunctarum virtutum. Ipsa est enim in peccato prima, ipsa in conspectu postrema. Hæc enim prima aut in exordio mentem per peccatum prosternit, aut nouissimè de virtutibus eiicit. Indè & omnium peccatorum est maxima, quia tam per virtutes, quàm per vitia humanam mentem exterminat. Ibi cadit superbia, vbi & nascitur, vt non sit superbis aliud culpa, aliud pœna, sed ipsa culpa

fit illis & pœna. De superbia nascitur arrogantia, non de arrogantia nascitur superbia. Nam nisi præcesserit occulta elatio mentis, non sequitur aperta iactantia laudis. Ità ergo in culpa præponitur superbia arrogantiæ, sicut præfertur ex origine. Vtilius est arroganti in quocunque vitio labi, & humilem, post casum, Deo fieri, quàm per elationem superbire, grauiorẽque ruinam & damnationem per superbiam sumere.

11. **VIAGENTIVS** epistola tertia ad Probam de virginitate, capite decimo sexto: Superbia ideo initium omnis peccati dicitur; vt omne peccatum de ipsa tanquam de radice pullulare monstretur: quæ multiplici modo miseris inferens mortem, publico certamine carnales deiciit: spiritales verò, si quos incautos inuenit, occultiore conspectu prosternit. Quis enim nesciat fornicarios, idolis seruientes, adulteros, molles, masculorum concubitores, fures, auaros, ebrios, maledicos, rapaces, superbas aduersus Deum ceruices erigere, & nequissimis operibus magis diabolo militare? Sunt alij, quos in conspectu hominum superbia tanquam suos demonstrat hostes, & intrinsicè habet nequissimos milites. Ab his iniquitas callidè geritur, vt humanis obtutibus iustitia fallaciter ostendatur. Hos Dominus noster sic increpat: Vos estis, qui iustificatis vos coram hominibus, Deus autem nouit corda vestra. Quos vt superbos euidenter ostenderet, sequutus adiunxit: Quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Dominum. Ad eos etiam qui sub Christiana professione viuunt, & Christi præcepta manifestè peccando contemnunt, sic ipse Christus loquitur: Quid autè vocatis me Domine, Domine, & non facitis quæ dico? Tales gentium quoque doctor his verbis obiurgat: Contententur se nõlle Deum, factis autem negant: cùm sint abominati & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi. Nam & beatus Iacobus dicit: Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem nõ habeat? Nunquid potest fides saluare eum? Humilitas ergo (quæ docuit Christus, dicens: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.) non in sola consistit fide, sed in fide simul & opere. Nam scriptum est: Quia & dæmones credunt & contremiscunt, qui tamen Deo humiles non sunt. Vnde etiam Apostolus Paulus asserit, quia sapientia carnis inimica est Deo. Legi enim Dei non subicitur, nec enim potest. Quæ sapientia, secundum Iacobi sententiã, non est desursum descendens, sed terræna, animalis, diabolica.

Eccl. 10.
superbia cau-
detur om-
nis peccati
initium.

Hypocritarũ
superbia.

Lucæ 16.

Lucæ 6.

Tit. 1.

Iacobi 2.
Humilitas
non in sola
fide consistit,
March. 11.

Iacobi 1.

Roman. 8.

Iacobi 3.

Manifesta &
occulta su-
perbia.

Lucæ 18.

Roman. 10.

Quatuor si-
perbiae gene-
ra.

Vitorum re-
ginasuperbia.

Radix cuncti
mali super-
bia.
Ecc. 10.

Omnia capi-
talia vitia o-
riuntur ex su-
perbia.

Filix inanis
glorie sine su-
perbiae specia-
tim acceptat.

Filix inuidia.

Ira filix.

Acedie filix.

Auaritie filix.

Gula filix.

Luxurie filix.

Inter capita-
lia vitia que-
dam sunt car-
nalia, quedam
spiritalia.

Quo ordine
ex se mutuo
generentur.

superba iactatio bonorum operum, sed humilis confessio peccatorum. Illi etiam qui virtutem bonæ voluntatis aut bonæ operationis suis nituntur superbè viribus assignare, ab Apostolo taliter notantur: Quia ignorantes Dei iustitiam, & suam quærentes statuerè, iustitiæ Dei non sunt subiecti. In sua igitur iniustitia profectò deficit, qui iustitiæ Dei superbia colla non subiicit. In his itaque quatuor superbiæ generibus, quibus diabolus velut quadrigis vehitur, & ad gehennam miserorum quibus infidet, mortifero cursu raptatur, duobus animas opprimit, quas in carne iacentes despicit, aliis duobus animas deiicit, quas de carne volare cognoscit. Istas captiuat delectatione vitorum: illas circumuenit elatione virtutum. Illarum sic virginitatem præripit, vt se fornicari non dubitent: istas sic constuprat & maculat, vt se conculcari non estimant.

I. B. GREGORIUS libro trigésimoprimo Moralium, capite trigésimoprimo: Ipsa vitorum regina superbia cum deuictum plenè cor ceperit, mox illud septem principalibus vitiis, quasi quibusdam suis ducibus deuastandum tradit. Quos videlicet duces exercitus sequitur: quia ex eis proculdubidè importunè vitorum multitudines oriuntur. Quod meliùs ostendimus, si ipsos duces atque exercitum specialiter, vt possumus, enumerando proferamus. Radix quippe cuncti mali, superbia est: de qua, scriptura attestante, dicitur: Initium omnis peccati est superbia. Primæ autè eius soboles, septem nimirum principalia vitia, de hac virulenta radice proferuntur: scilicet, inanis gloria, inuidia, ira, tristitia, auaritia, ventris ingluuies, luxuria. Nam quia his superbiæ vitiis nos captos doluit, idcirco redemptor noster ad spirituale liberationis prælium, spiritu septiformis gratiæ plenus venit. Sed habent contra nos hæc singula exercitum suum. Nam de inani gloria, inobedientia, iactantia, hypocrisis, contentiones, pertinaciæ, discordiæ, & nouitatum præsumptiones oriuntur. De inuidia odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, afflictio autem in prosperis nascitur. De ira rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blasphemias proferuntur. De tristitia malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita nascitur. De auaritia proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiæ, & contra misericordiam obdurations cordis oriuntur. De ventris ingluuie inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligentiam propagantur. De luxuria cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis seculi, horror autem vel desperatio futuri generantur. Quia ergò septem principalia vitia tantam de se vitorum multitudinem proferunt, cum ad conueniunt, quasi subsequenti exercitus cateruas trahunt. Ex quibus videlicet septem, quinque spiritalia, duòque carnalia sunt. Sed vnumquodque eorum tanta sibi cognatione iungitur, vt non nisi vnum de altero proferatur. Prima nanque superbiæ soboles, inanis est gloria, quæ dum oppressam mentem corruerit, mox inuidiam gignit: quia nimirum dum vani nominis potentiam appetit, nè quis hanc alius adipisci valeat, tabescit. Inuidia quoque iram generat, quia quòd interno

liuoris vulnere animus fauciat, tanto etiam mansuetudo tranquillitatis amittitur: & quia quasi dolens membrum tangitur, idcirco oppositæ actionis manus velut grauius pressa sentitur. Ex ira quoque tristitia oritur: quia turbata mens quo se inordinatè concutit, eo addicendo confundit: & cum dulcedinem tranquillitatis amiserit, nihil hanc nisi ex perturbatione subsequens mæror pascit. Tristitia quoque ad auaritiam deriuatur: quia dum confusum cor, bonum lætitiæ in semetipso intus amiserit, vnde consolari debeat, foris quærit: & tantò magis exteriora bona adipisci desiderat, quanto gaudium non habet, ad quod intersecus recurrit. Post hæc verò duo carnalia vitia, id est, ventris ingluuies & luxuria, supersunt. Sed cunctis liquet quòd de ventris ingluuie luxuria nascitur. 2. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite secundo: Scriptura diuina immobilem sententiam protulit, dicens: Initium, inquit, omnis peccati superbia. Quid potest apertius, quid probabilius dici: Initium, inquit, non alicuius, sed omnis peccati, superbia: vt euidenter ostēderet, quòd ipsa sit peccatorum omnium causa: quoniam non solum peccatum est ipsa, sed etiam nullum peccatum fieri potuit, potest, aut poterit sine ipsa. Siquidem nihil aliud omne peccatum, nisi Dei contemptus est, quo eius præcepta calcantur. Quem contemptum Dei nulla res alia persuadet hominibus, nisi superbia, quæ etiam in ipso diabolo, vt diabolus ex angelo fieret, æternæ perditionis exitit causa. Denique & ipse sciens se per superbiæ de cælestibus corruisse, & in hunc caliginosi aëris carcerem trusum, homini subuertendo, quem Deus fecerat sine vilo peccato, vitium persuasit serpentina calliditate superbiæ: certus, quòd recepta superbia, quæ est malorum omnium causa, facillè iam peccata omnia, quæ non nisi superbo concipiuntur animo, perpetraret. Hinc est, quòd idem primus homo superbi spiritus elatione corruptus, omnem posteritatem suam, quæ in illo radicaliter fuit, necessitati corruptionis ac mortalitatis addixit: vt corruptibilis & mortalis effectus, corruptibiles mortalèsque generaret, atque ita quod in illo egerat puniēda superbia, in omnibus ex illo natis peccati fieret pœna. Et propterea non eo modo iam possumus peccato resistere, sicut ille potuit. 3. AVGVSTINVS epistola quinquagesima sexta ad Dioscorum: Nisi humilitas omnia, quæcunque benè facimus, & præcesserit, & comitetur, & consecuta fuerit, & proposita quam intueamur, & apposita cui adhareamus, & imposita qua reprimamur, iam nobis de aliquo bono factio gaudentibus, totum extorquet de manu superbia: vitia quippe cætera in peccatis, superbia verò etiam in rectè factis timenda est, nè illa quæ laudabiliter facta sunt, ipsius laudis cupiditate amittantur. 4. BERNARDVS sermone tertio ex paruis sermonibus: Est superbia cordis, superbia oris, superbia operis, superbia habitus. Superbia cordis est, quando homo in oculis suis magnus est. Contra quam sapiens orat, dicens: Extollētiam oculorum meorum nè dederis mihi. Et alibi: Væ qui sapientes estis in oculis vestris. Superbia oris vel linguæ, quæ & iactantia dicitur, est quando homo non solum magna de se sentit, sed etiam loquitur. Vnde psalmista: Disperdat Dominus vniuersa labia do-

Ecc. 10.

Superbia, om-
nium pecca-
torum causa.

Esaiæ 14.
Lucæ 10.

Genes. 3.

Humilitas
quam neces-
saria sit.

Quadruplex
superbia.
Cordis.

Ecc. 11.
Esaiæ 5.
Oris.

Psal. 117.

Opes.

Psal. 100.
Superbia ha-
bitus.

1. Tim. 2.
Matth. 11.
Quinque re-
media contra
superbiæ.

Pulchra simi-
litudo.

Matth. 11.

Duplex hu-
militas.

Philip. 2.

losa, & linguam magniloquam. Superbia operis est, quando homo exteriori quadam superbia, vt magnus appareat, ait. De qua idem psalmista ait: Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiæ. Superbia habitus est, quando homo, vt gloriosus videatur, preciosi se ornat vestibus. Vnde Paulus: Non in veste preciosa. Et Dominus: Qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt, vbi superbia abundat. Sunt autem quinque, quæ ad remedium tam mortiferæ pestis, à Domino rationali animæ sunt posita, locus, corpus, tentatio diaboli, prædicatio Christi, & eius conuersatio. Locus, quia exilium: corpus, quia onerosum: tentatio, quia inquietat: Christi prædicatio, quia edificat: & eius conuersatio, quia informat. His quasi quinque sensibus Deus humilitatem operatur in anima. Sicut enim anima vita est corporis, ita Deus vita est animæ: & sicut corpus mortuum est, quod per quinque sensus ab anima non vegetatur, ita anima mortua est, quæ per hæc à Domino non humiliatur. 5. IDEM sermone quarto de aduentu Domini: Vitale est abscondere magis quàm ostētare, si quid habemus boni: sicut & mendici cum eleemosynam petunt, non preciosas vestes ostendunt, sed seminuda membra aut vlcera, si habuerint, vt citius ad misericordiam videntis animus inclinetur. Quam regulam Publicanus ille seruauit multò meliùs Phariseo: & ideò descendit iustificatus ab illo, id est, præ illo. Et post pauca: Propter quod & dicebat: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Considera sanè in his verbis, quoniam humilitas duplex est: altera cognitionis, altera affectionis, quæ hæc dicitur cordis. Priore cognoscimus quòd nihil sumus: & hanc discimus à nobis ipsis & ab infirmitate propria: posteriore calcamus gloriam mundi: & hanc ab illo discimus, qui exinanivit semetipsum, formam serui accipiens: qui etiam quæ sit in regnum, fugit. quæ sit ad tanta opprobria, & ignominiosum supplicium crucis, spontè obtulit semetipsum. 6. DEUTERONOMI decimosextimo: Qui autem superberit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israël: cuncti quoque populus audiēs, timebit, vt nullus deinceps in tumescat superbia. 7. SAPIENTIÆ quinto: Quid profuit nobis superbia, aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tãquam umbra, & tanquam nunciis præcurrentes, &c. 8. MATTHÆI vigésimotertio: Qui maior est vestrum, erit minister vester, Qui autem se exaltarit, humiliabitur: & qui se humiliauerit, exaltabitur. Væ vobis Scribæ & Pharisei hypocritæ: quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes, propter hoc amplius accipietis iudicium. Væ vobis Scribæ & Pharisei hypocritæ: quia similes estis sepulcris dealbatis, quæ à foris parent hominibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorum & omni spurcicia. sic & vos à foris quidem paretis hominibus iusti, intus autem pleni estis hypocrisis & iniquitate.

9. PROVERBIORVM decimotertio: Inter superbos semper iurgia sunt. 10. GENESIS quadragésimono: Maledictus furor eorum, quia pertinax. 11. PROVERBIORVM sexto: Sex sunt quæ odit Dominus, & septimū detestatur anima eius: Oculos sublimes, Linguam mēdacem, Manus effundentes innoxium sanguinē, Cor machinans cogitationes pessimas, Pedes veloces ad currendum in malum, Proferentem mendacia testem fallacem, Et eum qui feminat inter fratres discordias. 12. PRIORIS ad Timotheum quinto, repræhensens Apostolus viduas quædam adolefcentiores: Non solum (inquit) ociosæ, sed & verbosæ & curiosæ, loquentes quæ non oportet. 1. C. TORI quarto. 2. ECCLESIASTICI decimo, vt in textu. 3. CHRYSOSTOMVS homilia octaua in Ioannem: Cum Domino eiusdem sis reus criminis, eumque offenderis, alienis commodis doles: & superbis, tanquam tibi soli sit obnoxius cui gratiā largiatur: hoc profectò non inuidiæ tantum & arrogantiæ, sed vltimæ dementia est, & quantumuis grauissimi dignum supplicii. Superbiæ nanque malorū omnium in te plantasti radicem. Idcirco sapiens Eccl. 10. principium eam peccati, hoc est, radicem fontemque & matrem appellauit. Per hanc primus homo à beata illa paradisi sede deiectus est, per hanc qui eum decepit diabolus à tãta dignitatis fastigio decidit. Quare cū versutus ipse atque scelestus huius peccati naturam vniueque intelligat, quòd ex ipso etiam cælo possit creaturam deicere, hanc viā aggressus est. Cùm Adam è tanta gloria deturbauit, quippe cùm Deo similem eum futurum polliceretur, superbia extulit, & ad ima præcipitem deucluit. Nihil enim tam alienum à diuino amore hominem reddit. Nihil tam facillè in gehennam intrudit quam superbiæ insania, sub qua omnis nostra vita immunda est, quanuis pudicitia, virginitate, ieiunio, orationibus, eleemosyna, quanuis omni denique virtute præstemus. Immundus, inquit, apud Deum omnis superbus. Coerceamus ergo hæc animi elationem, hunc fastum penitus tollamus, si mudi esse, & eo, quod diabolo paratum est, supplicio volumus liberari. Quòd enim superbus, eodem quo diabolus cruciatus damnatur: audi Paulum: Non neophytum, nè in iudicium incidat, & in laqueum diaboli. Quòd in iudicium? quem in laqueum? in eandem damnationem, & in idem supplicium. Quoniam igitur pacto hoc euitare discrimen poteris? si tecum eius naturam, multitudinem scelerum, tormentorum magnitudinem, & eorum, quæ in hac vita pulchra videntur, fluxum, imbecillitatemque nihil à scæno differentem & vernis floribus languidiorem reputabis. Si hæc frequenter animo infederint cogitationes, & eorum qui rectè vixerint, meminerimus: nullo nos conatu, nullis viribus diabolus inflare poterit, neque occasionem vllam, aut causam qua nos oppugnet, inuenerit. 4. IACOBI quarto. 5. PRIORIS Petri quinto. 6. ECCLESIASTICI decimo, vt in textu. N n iiii

Eccl. 10.

Esaiæ 14.

Genes. 3.

Nihil tam alienum à
diuino amore homi-
nem reddit
quam super-
bia.

1. Tim. 5.

Superbia
quoniam dicitur
tari postu.

Quid est Avaritia, & quarum filiarum mater?

a Cōsule Basil. in dīscen-
tes & auros, homil. 6. & 7.
Prosp. lib. 2. de vita con-
templ. ca. 17. & 16. Isidor. de
summo bono lib. 2. cap. 41.
Aug. lib. 3. de libero arb. c.
17. & sermo. 196. de temp.
Ambro. in lib. de Nabutha
Iezraelita.
b Greg. lib. 31. Moral. ca. 31.
2. Tim. 3. a 1. Corinth. 6. b
Eccl. 17. d. Zachar. 8. c
Math. 6. d. Prou. 22. d. 21. b
c Col. 3. a Eph. 5. b

A. Auaritia est habendi appetitus inordinatus. Auarus enim recte iudi-
catur, non solum qui rapit, sed etiam qui concupiscit aliena, vel cupide
seruat sua.

B. Filiae sunt huius pessimae matris, Proditio, fraus, fallacia, periurium,
inquietudo, violentia, immisericordia, seu inhumanitas, & cordis duri-
ties.

C. Damnat hoc vitium Apostolus, ut idolorum seruitutem dixerit: ac
praeterea ita scribit: Qui volunt diuites fieri incidunt in tentatione & laqueum
Diaboli, & desideria multa & inutilia & nocua, quae mergunt homines in interi-
tum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas. Et alibi scriptum
habemus: Avaro nihil est scelestius. Item, Nihil est iniquius, quam amare pecu-
niam. Hic & animam suam venalem habet. Et CHRISTVS ipse testatur:
Non potestis Deo seruire & mammonae. Et iterum: Nolite solliciti esse in crasti-
num. Quod Paulus etiam explicatius reddens, ita monet: Sint mores sine
auaritia, contenti praesentibus. Ipse enim dixit, Non te deseram neque derelinquam:
ita ut confidenter dicamus, Dominus mihi adiutor. Habentes alimenta, & quibus
regamur, his contenti sumus.

d 1. Tim. 6. b. Efa. 5. b
Matc. 10. d. Abac. 2. b.
Iaco. 5. a. Eccl. 31. a
Baruch. 3. b. Psa. 48. c. d. b

e Eccl. 10. b
Ibidem.

f Math. 6. e. Chrysof. ho-
mil. 7. in Ioan.
Ibidem d

g Hebr. 13. a. Lucae 12. b

h 1. Tim. 6. b

TESTIMONIA.

Luc. 12.
Totam hanc
homilia Bas-
lij D. Ambro-
sius etiam tran-
tulit: estque
inter sermo-
nes eius octo-
gesimus pri-
mus.

St. altinomie
quoniam ap-
pellatur.

Math. 6.

Eleemosyna
non differen-
da in crasti-
num.
Prouerb. 3.

I. A. BASILIUS homilia in dictum illud Euan-
lij, Destruam horrea mea, & maiora aedificabo:
quae est sexta inter homilias Basilij variorum argu-
mentorum: Exemplum accusati diuitis tibi ubique
occurrit: qui quidem praesentia custodiens, & de
futurorum spe anxie sollicitus, & incertus num ef-
set victurus crastino, hodie peccando diem ante-
uertit crastinum. Nondum collegit fructus, & iam
auaritia iudicium & condemnationem accepit.
Quando terrena sapis, & Deum habes ventrem,
totus quoque caro effectus, vitiosis affectibus ob-
sequeris, audi te dignam appellationem, quam
tibi nullus hominum, sed ipse Dominus indidit:
Stulte, hac nocte animam tuam abs te reperent:
quae autem preparasti, cuius erunt? Habes, si vis,
apothecas ventres pauperum, thesauriza tibi the-
sauros in caelo. Quae illic reconduntur, ea neuti-
quam depascuntur tineae, nulla depopulatur caries
aut erodit, nulli supplant praedones. Dixeris: At-
qui tum in indigos dispartiar, quum horrea secun-
da compleuero. Longa tibi vitae tempora praefixi-
sti: vide ne te illud tempus quod certo ac praestitu-
to termino accelerare solet, forte corripiat. Et
profecto vitam sibi hoc modo confidentius polli-
ceri, non bonitatis, sed malitiae est indicium. Vitam
nanque tibi polliceris, non ut posthac sis libera-
lior, aut tribuas: sed ut instantem mendicum a te
propulses. Esuriens fame absimitur, nudus frigo-
re rigescit. Qui repetitur debitum, vinculis obror-
to collo adstringitur: & tu eleemosynam in crasti-
num differis? Audi Salomonem: Ne dicas, regressus
reuertere, & cras dabo. Ignoras enim quid sequas
pariet dies. Quantam te Deo beneficentissimo gra-
tiam habere, quam hilarem esse te simul & in ino-
pes munificum atque liberalem oportebat, quod
non ipse pro foribus alienis cogaris obstreperus

esse & querulus, sed tuas alij occupant? Nunc au-
tem tristes es, & rogatu difficilis. Vnam tantum no-
sti vocem: Non habeo, non dabo: nam & pauper
ego quoque sum. Pauper es profecto, pauper &
omnium egens bonorum. Pauper, inquam, charita-
te pauper, benignitate in indigos pauper, fide erga
Deum pauper, pauper aeterna spe. Dixeris: Cui fa-
cio iniuriam, si mea retineo, conseruoque? Quae
illa, dic mihi, tua? Vnde accepta haec ad traducen-
dam praesentem hanc vitam inuexisti? Perinde
enim facis, ac si quis in theatro locum spectandi
mox ut anteuerit alius arripere, caeteros abarceat
ingressu, suo vnus vsui adiudicans, quod ad omni-
communem vsum proponitur. Tales & diuites exi-
stunt. Communia nanque quum priores obtinue-
rint, propria faciunt occupando. Nonne nudus ex
vtero matris excidisti? nudusque rursus reuertaris
ad humum? Haec tibi praesentia bona vnde? Si a ca-
su dixeris, impius es, eum non agnoscens qui te co-
didit, neque ei, qui dedit, rependens gratiam. Quod
si ex Deo te illa habere fateris, dic mihi quam obre
haec sortitus es? Non enim iniustus est Deus, qui ea
quae sunt ad victum, inaequaliter nobis diuiserit.
Cur tu diues es, ille pauper? Profecto non ob aliam
causam, nisi vt tu benignitatis ac fidelis admini-
strationis mercedem accipias, ille vero patientiae
maximis praemiis honoretur. Tu vero insatiabilis
auaritia lacertis omnia circumplexus, & tot homi-
nes illis priuans, neminem te laedere putas. Quis,
quae so, est avarus? Ille, qui eo quod satis esse debet,
non est contentus. Quis vero peculator? Ille, qui
ad se vnum transfert, quae singulorum sunt. Tu ergo
non avarus? Non tu peculator, cum ea quae ad
dispensandum distribuendumque receperis, tibi
propria facis? Esuriens est panis, quem tu retines:
nudi est vestis, quam in arca custodis: discalceati
calceus

Auarorum
vox, Non ha-
beo, non da-
bo.

Cur hie d-
uer, ille pau-
per.

Diuitum bo-
na, sunt pau-
calceus

perum: intel-
lige, quantum
ad vltim, non
autē quantum
ad proprietate-
tem, vt ait S.
Thom. 22. q.
31. art. 5.
Math. 25.

Ibidem.

Math. 9.

Auari sunt
pauperes,
quia semper
egent, & nun-
quam fatian-
tur.

calceus, qui apud te marcescit: egentis argentum,
quod tu terrae in fossam possides. Quare tot iniuriis
es hominibus, quot poteras opere conferre. O quan-
to dignum precio tibi censebitur die iudicii verbum
illud, Venite benedicti patris mei, possidete regnum
vobis paratum a constitutione mundi. Esuriui enim,
& dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi
bibere. Quanta rursus trepidatio ac sudor, quantae
ob oculos tenebrae se tibi circumfundent, condem-
nationem audienti? Ite maledicti in tenebras ex-
teriores, paratas diabolo & angelis eius. Esuriui, &
non dedistis mihi manducare, &c. Non ibi rapax
accusatur, sed qui substantiam non communicauerit,
condemnatur.

2. IDEM in homilia in diuites avaros, quae est se-
ptima inter homilias variorum argumentorum: In-
certum est, inquis, quid futurum sit: necessitati, quae
nos quandoque virgere possit, prouidendum est. At
longe incertior desolati thesauri vsus: nec tamen
poena incerta, quae tuorum morum manet in huma-
nitate. Vidi ego multos ieiunantes, orantes, praer-
torum penitentia suspirantes, omnem deni-
que sine sumptu pietatem ostendentes, egentibus
vero ne obolum quidem praebentes. Quid his cae-
tera virtutum diligentia prodest? Non propterea
regnum Dei consequuntur. Idcirco inquit Domi-
nus: Difficilius est diuitem intrare in regnum cae-
lorum, quam camelum per foramen acus. Quid
miser iudici respondebis? Parietes vestis, homi-
nes non vestis? Equos phaleris ornas, fratrem
tuum laceris amictum pannis, aspernaris? fru-
mentum retinendo perdis, esurientes non respi-
cis? Aurum in terram condis, & oppressum non curas?
Quamquam ad eas veniunt fores, miseram
rogando vocem emittentes, tu tamen negas, asfir-
mas rogantibus cunctis non posse sufficere. Et
cum lingua deieres, manu periurus efficeris. Licet
enim illa taceat, mendacium tamen tuum depradi-
cat, annulo quem in digito habes, conspicua &
illustris. Annulus inquam tuus, quantum eris alic-
ni possit exoluere? Vna tantum tuarum vestium
arcula, totum populum frigore rigentem amicu-
re posset. Verum sustines inexoratus abs te pau-
perem reuicere, nec metuis iudicis minas, ac ea quae
se ille pollicitus est hominibus redditurum. Non
te miseret misericordiam non inuenies. Non aper-
uisti domum tuam? a regno Dei excluderis.
Non dedisti panem? non vitam recipies aeternam.
Sed & patrem te ipsum dicis. Et ego tecum sen-
tio. Pauper profecto est, qui multis indiget. Pau-
peres, inquam, insatiabiles concupiscentia reddit.
Decem talentis totidem addere contendis, deinde
viginti coactis, etiam totidem. Nec solum cre-
scendo non expletur, sed ardentior redditur ap-
petitus. Ex quo anima curis continuè premitur,
dum alios superare contendunt. Oportebat illos
gaudere & gratos esse, quod tam multis sint opu-
lentiores: illi vero morentur ac lugent, quod ab
vno & altero opulentioribus vincuntur. Vbi di-
torem aliquem adaequarunt, mox & alterum a
quo superantur, adaequare student: & vbi istum
quoque transierunt, erga alium vltra adaequan-
dum rapiuntur. Tu te sponte insatiabilem animo
reddens, multis damnus facis. Quando miser iam
partis vteris? Quando frueris, aut a curis habent-

di cessabis? Vah qui domui vicinam domum, &
agrum agro coniungitis, vt aliquid proximo aufe-
ratis. Tu vero quid facis? Non innumera causa-
ris, vt quae proximi sunt auferatis? Domus, in-
quis, proximi aedes meas obscurat, turbas excitat,
aut erroneas suscipit, aut tale quid aliud quodcum-
que praetexis, quo vexes & agites, vellas ac lace-
res vicinum: nec prius cessas, quam ille necessitate
coactus, aliud migret. Quam ob causam Nabuthas
Iezraelita occisus est? An non propter concupi-
scentiam Achab, vineam ipsius auferre volentis?
Mare terminos habet, nox item leges antiquas non
egreditur. Solus avarus nullum circumscribit tem-
pus, non terminum noscit. Potentiae incrementum,
sit avaris sceleris occasio maioris. Qui enim ma-
la sub ipsis patiuntur, istdem quoque auxilia ferre
inuiti in aliorum iniurias coguntur. O miser,
parumpèr quae so a tuo scelere respira, & tuae con-
ficientiae recessus aliquantulum perscrutare, tecum-
que considera. Habes terrae partim aratro, partim
arboribus vtilis tot iugera: praeterea vineas, mon-
tes, campos, saltus, flumina, loca amena. Quid eni-
gò post haec? Nonne telluris tres tantum cubiti te
expectant? Nonne parius lapis ad tui miseri cor-
poris custodiam satis erit? Quibus verbis te cura-
bo? Regnum Dei non curas, gehennam non times.
Infelix homo, pecuniae naturam aliquantulum inspicere,
quid attonitus aurum miraris? Lapis est aurum, la-
pis argentum, lapis margarita, lapides sunt chryso-
litus, beryllus, achates, hyacinthus, amethystus,
iaspis. Haec summa, hi flores opumagnarum, nos par-
tim, cum sint clarissimi, in tenebris abscondis: par-
tim in digitis micantibus, alisque in ornatum cir-
cunfers. Quis pulchritudini formaeque singulae stu-
dens, vnam vitam diem sibi prorogare poterit? aut
cui mors ob diuitias parcat? a quo morbus ob pecu-
niam abstinet? Quousque igitur opes erunt anima-
rum laqueus, mortis hamus, peccati elca? Ad sub-
sidium vitae, non malorum incitamentum, pecunia da-
ta est: animae redemptio est, non exitus occasio. Sed,
inquis, ob filios necessaria est. Plausibilis est ista
auaritia excusatio: liberos praetexitis, ac interea
cordibus vestris satisfacitis. Dic, quae so, cum Deum
orasti, & pro fecunditate cum precatus es, vt fieres
liberorum pater, addidisti illud: Da liberos, vt
causa sint ne praecipis tuis obediam? Da mihi libe-
ros, ne veniam in regnum caelorum? Praeterea quis
tibi sponsor de ipsorum fuerit voluntate ac ingenio,
vt recte datis relictis vtantur? Nam multis di-
uitiae luxuriae sunt causa. An non audistis Ecclesia-
sten dicentem? Vidi stultitiam multam & grauem,
Diuitias in malum custodientibus ipsas conuer-
ti. Et rursus: Relinquo ego homini post me, & quis
nouit si sapiens erit aut stultus? Considera itaque
nè cum multis aërumois opes cumulas, peccato-
rum materiam aliis tradas, duplesque plectaris
postmodum poena, & tuorum erimum causa, &
aliorum quibus causam dederis. Nonne cunctis li-
beris coniunctior est tibi anima tua? Huic tu pri-
mas da partes diuitis hereditatis; vitae videlicet
aeternae diuitem materiam, deinde filiis victum tri-
butus. Qui vero liberis carent, quam parsimoniam
causam obiciunt? Nolo, inquit, vendere, nolo
pauperibus dare, ob vitam necessarios vsus. Non ergo
Dominus tibi praceptor erit, nec euangelium

Esaia. 5.

Reg. 2.

Cur opes di-
uitibus datae.
Prouerb. 15.

Excusatio
auaritia stu-
dentium pro-
pter liberos
suos.

Eccl. 5.

In eos qui li-
beris carent,
& tamen opi-
bus congre-
gandis stu-
dent.

formam vitæ dabit, sed tu tibi ipsi iura dices ac statues. Sed inquis, ego quidem bonis, dum vixer o, frui volo: post mortem verò in testamento hæredes facultatum mearum ac dominos pauperes ascribam. Scilicet magna dignus eris liberalitatis laude, magnus tibi honor debetur & gratia, si in sepulcro iacens, & in terram conuersus, magnificus ac sumptuosus apparebis. Dic cuius mercedem temporis potissimum expoces? vitæ ne, an mortis? Nam si tempore, quod ad promerendum datur, in voluptatibus ac deliciis absumpto, pauperes nequaquam respexisti: mortuus, cuiusnam actionis aut operis mercedem petiturus es? Sed quis exitus tui tempus nunciabit? Quis de mortis genere sponfor? Quot videmus repentinè, ac vi casu ve extingui, qui præ doloris ac spiritus angustia ne vocem quidem emittere potuerunt: Quot etiam febris à sensu alienos facit? Quid igitur tempus expectas, in quo sæpè rationis compos non eris? Enimuerò nox profunda, morbus grauis, nullus est adiutor: Immo potius qui hæreditati insidiat insidiatur, paratus aderit. Et sub finem: Omnibus tuis ornatus hinc discede, fac oriente te rædiuicias. Habe illas penes te. Crede optimè consulenti, tæque amanti Iesu Christo, qui ob nostram salutem egere voluit, vt ex eius paupertate nos diuites effemus: qui etiam sese pro nobis redimendis precium obtulit æternæ vitæ.

3. PROSPER libro secundo de vita contemplatiua, capite decimo quinto: Iubet, eccè, nobis imperiosa cupiditas, vt diuina parui pendentes, possessionum terrestrium damnosa compendia cogitemus: vt in eis totam sollicitudinem curamque ponamus, vt indè nos morbida vanitate iactemus, vt amplitudine patrimonij diffusioris elati, fieri pauperes spiritu negligamus. O facinus inauditum! Suauis Christi ingo contempto, ferreum cupiditatis imperium voluntaria mentium inclinatione suscipimus, & Domini nostri leui onere, quod subiectos non onerat, sed subleuat, posthabito, plumbeum pondus nostris ceruicibus aggerimus, quod citius potest deponi, quam ferri: quia & ipsa cupiditas, quæ nobis subici vtroque volentibus hoc pondus imponit, contemni potest facilius, quam expleri: & idè qui se illi volentes dederint oppugnant, voluntatem resistendi vltèrius non habebunt tyrannicè dominantem. Et hoc fit iusto Dei iudicio, vt qui cupiditati resistere nolimus ingressæ, iam resistere nequeamus ingressæ. O intolerandum dæmoniacæ cupiditatis imperium; vt ex hostibus suis quos potest vincere, victores faciat suos: promittit ingentia, & bonorum temporalium pollicitatione deceptos, impellit iam miseros, & miserandos in turpia. Tenet nos lucrorum pœnaliter dulcium catenis addictos, & in sua ditione captiuos: nec trahit inuitos, sed quod est deterius, quocumque voluerit, volentes ducit. Vastat in nobis quicquid verecundiæ aut pudoris inuenit: & quos suis triumphis addixit, adhuc tanquam respiciendi suspectos omnibus viribus honestatis exarmat, nè quando contra eam, qui bellare nolimus, rebellemus. Rapit nos, ac passim per omnia acquisitionum genera cupidos acquirendi dispergit.

4. E T capite decimo sexto libri eiusdem: Quem possidendi delectat ambitio, Deum qui possidet

omnia quæ creauit, expedita mente possideat, & in eo habebit quæcunque in eo sanctè habere desiderat. Sed quoniam nemo possidet Deum, nisi qui possidetur à Deo, sit ipse primitus Dei possessio, & efficiatur ei Deus possessor & portio. Et quid potest eo esse felicius, cui efficitur conditor census, & hæreditas eius dignatur esse ipsa diuinitas: si modò eam sanctis operibus colat, omnes fructus ex illo percipiat: in illo & de illo iugiter viuat, & nihil terrenum cum illo possideat? Quia omnium conditor, cui nihil eorum quæ fecit, valet æquari, non dedignatur cum his quæ condidit, possideri. Denique quid vltèr querit, cui omnia suus conditor sit? aut quid ei sufficit, cui ipse non sufficit? Hunc possidebat, & ab illo possidebatur ille qui dicebat in spiritu: Portio mea Dominus, dixi custodire legem tuam. Et, Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei.

5. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite quadragesimo primo: Omni peccato peior avaritia & amor pecuniarum. Vndè & per Salomonem dicitur, Nihil est scelestius quam amare pecuniam: hic enim animam suam venalem facit, quoniam in vita sua proiecit intima sua. Cupiditas omnium criminum materia est. Vndè & Apostolus ait: Radix omnium malorum cupiditas est, quam quidam appetentes, errauerunt à fide. Si ergò succiditur radix criminum, non pullulant cæteræ soboles peccatorum. Multi causa cupiditatis terrenæ etiam ipsam fidem abnegauerunt. Cupiditas enim Christum vendidit. Nam & plerisque tantum in rebus alienis est desiderium, vt etiam homicidium perpetrare non vereantur: sicut Achab qui appetitu cupiditatis suæ, sanguinis explèuit effusionem. Sæpè iniqui mala quæ concupiscunt, appetunt, quatenus de affectu mali desiderij fortius puniantur. Electos autem suos Deus non dimittit ire in desideriorum malorum perfectionem, sed in dolorem mentem conuertit eorum, pro eo quod in seculo nequiter appetunt, vt hac experientia respiscant, & conuertantur ad Deum, à quo mente recesserunt. Deum ergò sibi propitium nouerit aduersari, qui quod temporaliter concupiscit, non permittitur adimplere. Secreto autem Dei iudicio fieri creditur, vt durius pereant hi, quorum cupiditatem effectus statim sequitur actionis. Nunquam satiari nouit cupiditas. Semper enim avarus eget, quantoque magis acquirat, tanto plus querat: nec solum desiderio augendi excruciat, sed etiam amittendi metu afficitur. Inopes nascimur in hac vita, inopes recessuri sumus de hac vita. Si bona mundi huius peritura credimus, cur peritura tanto amore cupimus? Plerique potentes tanta cupiditatis rabie inflammantur, vt de confiniis suis pauperes excludant, nec habitare permittant. Quibus res idè per Prophetam dicitur: Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum ad agrum copulatis vsque ad terminum loci. Nunquid soli vos habitabitis in medio terræ? Tales quippe homines infernum, id est, diabolium rapere ad perditionem, idem Propheta consequenter annunciat, dicens: Propter eam dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque, vltimo termino, & descendit fortes eius & sublimes gloriosæque eius ad eum. Nec mirum

Yerrem cupiditatis impetum.

Dada est opera, vt Deum ipsum possideamus.

Psalm. 118, 119.

Omnium peccato peior avaritia. Eccl. 10.

Omnium criminum materia est avaritia. 1. Tim. 6.

1. Reg. 14.

Nunquam satiari nouit.

Eccles. 5.

Ibidem.

rum quod morientes inferni ignibus deputentur, qui viuentes flammam cupiditatis suæ minime exinherunt. Qui desiderio cupiditatis exarsuerunt, flari diabolicæ inspirationis vruntur.

6. AVGVSTINVS libro tertio de libero arbitrio, capite decimo septimo: Avaritia, quæ Græcè φιλαργυρία dicitur, non in solo argèto vel nûmis; vndè magis nomen duxisse resonat, argento enim hinc nomen, vel mixto argento frequentius apud veteres sibeant: sed in omnibus rebus quæ immoderate cupiuntur, intelligenda est, vbicunquè omnino plus vult quicquid quam fat est.

7. PAVLVS sermone centesimo nonagesimo sexto de tempore: Præcipit nobis veritas quæ non fallit: Audiamus, timeamus, caueamus. Dico, inquit, vobis; abstinete ab omni avaritia. Quid est, ab omni? Quare addidit, ab omni? Potest enim & sic dicere: Cauete ab avaritia. Quare hoc dixerit, vult occasio ipsa vndè natus est sermo, apparet in sancto Euangelio. Interpellauit enim eum quidam contra fratrem suum, qui totum patrimonium abstulerat, & fratri suo partem suam non reddebat. Non rapere quærebat aliena, sed sua à parentibus sibi derelicta quærebat. Causa iusta, causa breuis. Sed audiamus & iudicantem, & dicentem: Homo, ait, quis me constituit diuisorem inter vos? Qui noluit esse diuisor, quis me, inquit, constituit diuisorem inter vos? Petis beneficium, audi consilium. Ego dico vobis, Cauete ab omni cupiditate. Porro, inquit, tu avarum & cupidum dices, si quæreret aliena. Ego autem dico: Cupidè & avarè non appetas nec tua: hoc est, ab omni. Non leuiter habendum est, fratres mei, quando Dominus nofter, Redemptor noster, Saluator noster, qui mortuus est pro nobis, qui sanguinem suum precium dedit, vt redimeret nos, aduocatus & iudex noster, non est leue quando dicit, Cauete. Nouit ille quantum mali sit, hos non nouimus. Illi credamus. Cauete, inquit: Quid vndè? Ab omni avaritia. Meum seruo; non alienum tollo. Cauete ab omni avaritia: Non solum avarus est qui rapit aliena, sed ille avarus est, qui cupidè seruat sua. Sed si sic culpatur, qui cupidè seruat sua, quomodò iudicaturus est te, cum non solum seruas tua, sed etiam quæris aliena?

8. AMBROSIVS toto libro de Nabute Iezraelita, disserit contra diuites avaros, in cuius capite primo inter cætera sic ait: Quousque extenditis diuites in sanas cupiditates? Nunquid soli habitabitis super terram? Cur eiicitis confortem naturæ, & vindicatis possessionem naturæ? In commune omnibus diuitibus atque pauperibus terra fundata est. Cur vobis ius proprium soli diuites arrogatis? Nescit natura diuites, quæ pauperes omnes generauit. Nudos fudit in lucem, egerentes cibo, amictu, poculo: nudos recipit terra quos edidit, nescit fines possessionum sepulcro includere. Omnes similes creat, omnes simili gremio claudit sepulcri: Quis discernat species mortuorum? Redoperi terram, & si cognoscis diuitem, depræhende. Eruderat paulò post tumulum, & si cognoscis egenem, argue: nisi fortè hoc solum, quod cum diuite plura pereunt. Sericeæ vestes & auro inexta velamina, quibus diuisis corpus ambitur, damna viuentium, non subsidia defunctorum sunt. Hæredes reliques qui litigent cum hæredibus. Si frugi hæ-

Auaritie nomen generale est.

Lucæ 11.

Auarus est etiam qui cupidè seruat sua.

Instituitur in avaros.

redes sunt, custodiunt: si luxuriosi, exhauriunt. Itaque aut bonos hæredes perpetua condemnans solitudine, aut malos dimittis, qui tua facta condemnent.

9. CAPITVLVS secundo: O diues, nescis quam pauper sis, quam inops tibi ipsi videaris, qui te diuitem dicis? Quanto plus habueris, plus requiris: & quicquid acquiseris, tamen tibi adhuc indiges. Inflammatur lucro avaritia, non restinguitur. Rex Achab sibi egere visus est, quia vineam habebat pauper vicinus. Quis igitur tibi pauper videtur, qui contentus est suo, an qui concupiscit alienum? Alter certe pauper censu videtur, alter pauper est affectu. Affectus diues, egere non nouit: census abundans, nequit auari pectus explere. Quæ vox alia stipem publicam postulantis, nisi, Da mihi? Hoc est, da mihi, quia egeo. Da mihi, quia aliud viuendi subsidium habere non possum. Hæc quàm abiecta, quàm vilia. Non habent enim humilitatis affectum, sed cupiditatis incendium.

9. CAPITVLVS tertio: Auis auibus se associat: pecus pecori adiungitur, pisces piscibus; nec damnuducunt, sed commercium viuendi*, cum plurimū comitatum capessunt, & quoddam munimentum solatio frequentioris societatis affectant. Solus tu homo, ait, quis me constituit diuisorem inter vos? Qui noluit esse diuisor, quis me, inquit, constituit diuisorem inter vos? Petis beneficium, audi consilium. Ego dico vobis, Cauete ab omni cupiditate. Porro, inquit, tu avarum & cupidum dices, si quæreret aliena. Ego autem dico: Cupidè & avarè non appetas nec tua: hoc est, ab omni. Non leuiter habendum est, fratres mei, quando Dominus nofter, Redemptor noster, Saluator noster, qui mortuus est pro nobis, qui sanguinem suum precium dedit, vt redimeret nos, aduocatus & iudex noster, non est leue quando dicit, Cauete. Nouit ille quantum mali sit, hos non nouimus. Illi credamus. Cauete, inquit: Quid vndè? Ab omni avaritia. Meum seruo; non alienum tollo. Cauete ab omni avaritia: Non solum avarus est qui rapit aliena, sed ille avarus est, qui cupidè seruat sua. Sed si sic culpatur, qui cupidè seruat sua, quomodò iudicaturus est te, cum non solum seruas tua, sed etiam quæris aliena?

10. CAPITVLVS quarto: Diuites magis alienum panem quam suum manducant, qui raptu viuunt, & rapinis sumptum exercent suum. Diuites eripitis quidem pauperibus vniuersa: pœnam tamen pauperum vos potius diuites sustinetis. Pauperes quidem non habent quo vtantur, vos autem nec ipsi vrimini, nec alios vti sinitis. Noui ego diuitem in agrum proficiscentem panes breuiore vsbe delatos numerare solere, vt pro numero panis æstimaretur quot dies in agro futurus esset. Nolebat obsignatum aperire horreum, nè quid de condito minueretur. Panis vnus singulis diebus deputabatur, qui tenacem vix satiare posset. Comperi etiam viri fidè, si quando ei ouum esset appositum, quæri quod pullus esset occisus. Hoc idè scribo, vt cognoscatis vindicem esse Dei iustitiam, quæ lachrymas pauperum vestro vleiscatur ieiunio.

11. CAPITVLVS sexto: Quis artifex vnum diem vitæ hominis potuit adiungere. Quem diuitiæ eius ab inferis reuocauerunt? Cuius agritudinem pecunia mitigauit. Non in abundantia diuitiarum, inquit, vita eius. Et alibi: Nihil profunt thesauri iniusti, iustitia autem liberat à morte. Meritò clamat Propheta: Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Quid enim mihi profunt, si me à morte liberare nõ possunt? Quid mihi profunt, si mecum post mortè esse non possunt. Hic acquiruntur, hic relinquuntur. Somnium igitur loquimur, non patrimonium. Vndè bene ait idem Propheta de diuitibus: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Hoc est dicere: Nihil inuenerunt in operibus suis diuites, qui nihil pauperibus contulerunt. Quid est diues, nisi quidam inexplebilis gurgis diuitiarum? Sic Propheta admonet: Qui diligit argentum, non satietur argento. Et infra idem: Equidem hic pellimus languor. Sicut enim fuit, ita & abiit, & abun-

Quo plus habent, eo plus appetunt. 1. Reg. 22.

Da mihi, inquit, dicitur est.

* cum plurimū comitatu.

Alienum panem avarus manducant.

Lucæ 14. Proverb. 10. Psalm. 61.

Psalm. 75.

Eccles. 5. i. i. c. LXX.

dantia eius laborat in ventum. Equidem omnes dies in tenebris & luctu, & iracundia multa, & languore & ira. Tolerabilior conditio seruulorum. Semper in laqueis, semper in vinculis est: nunquam liber à cōpedibus, quia semper in criminibus. Natura ipsius nescit mūtia, nec somni ipsius nouit vices, aut cibi fungitur suauitate, cuius nullū est immune seruitiū. Excitat eum cupiditas, exagitat cura peruisgil aliena rapiendi; torquet inuidia, mora vexat, sterilitas prouentuum infœcunda perturbat, sollicitat abundantia.

12. CAPITE septimo: Nescit auarus bona, nisi ea quæ questuosa sunt, nominare. Sed acquiesco ei, vt bona dicantur quæ sunt pecuniaria. Cur ergo de bonis facitis mala, cum de malis bona facere debeatis? Scriptum est enim: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Ei ergo qui vt sciat, multa bona sunt: ei qui vt nesciat, recte mala.

Lucæ 16.

Psal. 111.
Debitorem
Deum con-
stitimus.

Disperdit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternū. Quid hoc melius bono, si pauperibus largiaris, in quo tibi debitorem Deum quadam pietatis sceleratione constituas? Bona sunt, si aperias horrea iustitiæ tuæ, vt sis panis pauperum, vita egentium, oculus cæcorum, orbatorum infantium pater. Tu vero, quod multis nasci voluit, tibi soli reseruas, immo tibi ipsi adimis. Magis enim seruare tibi, si disperseris aliis. Bonorum enim fructus munerum, in eos ipsos qui contulerunt, conuertuntur: & gratia liberalitatis in authorem boni operis redit.

Iob 29.

CAPITE octauo: Adhuc tibi tempora viuendi longa meditaris? Stulte, hac nocte repetunt animam tuam à te. Bene ait, nocte: Nocte enim anima auari repositur, quæ à tenebris incipit, & in tenebris perseverat. Auaro semper nox est.

1. B. GREGORIUS libro trigésimoprimum Moralium, capite trigésimoprimum: De auaritia proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiæ, & contra misericordiam obdurations cordis oriuntur.

2. PONTIFICIUS ad Timotheum tertio: Erūt homines seipos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemii, parentibus non obediētes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontīnētes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, & voluptatum amatores magis quam Dei: habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes: Et hos deuota.

3. PRIORIS ad Corinthios sexto: Vos iniuriam facitis, & fraudatis: & hoc fratribus. An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neque fornicarij, neque idolis seruientes, &c. neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

4. ECCLESIASTICI vndecimo: Non omnem hominem inducas in domum tuam: multæ enim sunt insidiæ dolosi. Bona in mala conuertens insidiatur, & in electis imponet maculam. A scintilla enim vna augetur ignis, & ab vno doloso augetur sanguis: homo verò peccator, sanguini insidiatur.

5. ZACHARIÆ octauo: Vnusquisque malum contra amicum suum nescit cogitare in cordibus vestris: & iuramentum mendax nescit diligere: omnia enim hæc sunt quæ odit Dominus.

6. MATTHÆI sexto: Non potestis Deo seruire

& Mammonæ. Ideo dico vobis, nescit solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Nonne anima plus est quam esca? & corpus plus quam vestimentum? Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater vester cælestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis? Quis autem vestrum cogitans, potest adiciere ad staturam suam cubitum vnum? Et de vestimento quid solliciti estis? Considerate lilia, agri, &c. Nolite ergo solliciti esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo cooperiemur? Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis. Querite ergo primum regnum Dei & iustitiam eius: & hæc omnia adicientur vobis. Nolite ergo solliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi: sicut facit diei malitia sua.

7. PROVERBIORUM vigésimosecundo: Non facies violentiam pauperi, quia pauper est: neque conteras egenum in porta, quia iudicabit Dominus causam eius, & configet eos, qui confixerunt animam eius.

8. ET capite vigésimoprimum: Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. Ibidem: Qui congregat thesauros lingua mendacij, vanus & excors est, & impingetur ad laqueos mortis.

1. C. AD Colossenses tertio: Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, &c. concupiscentiam malam & auaritiam, quæ est simulacrorum seruitus, propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis.

2. AD Ephesios quinto: Hoc scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hereditatem in regno Christi & Dei. Propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiam.

3. PRIORIS ad Timotheum sexto, vt in textu.

4. ESAIÆ quinto: Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vsque ad terminum loci: nunquid habitabitis vos soli in medio terræ? In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum, &c.

5. MARCI decimo: Filioli, quam difficile est cōfidentes in pecuniis in regnum Dei introire. Facilius est, camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum Dei.

6. ABACVC secundo: Væ ei qui multiplicat non sua. Vsquequod & aggrauat contra se densum lutum? Væ qui congregat auaritiam malam domui suæ, &c.

7. IACOBI quinto: Agite nunc diuites, & plorate, vlulantes in miseris vestris quæ aduenient vobis. Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt, & vestimenta vestra à tineis comesta sunt. Aurum & argentum vestrum æruginauit: & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis vobis iram in nouissimis diebus.

8. ECCLESIASTICI trigésimoprimum: Qui aurum diligit, non iustificabitur. Beatus diues qui inuentus est sine macula: & qui post aurum non abiit, nec sperauit in pecunia & thesauris. Quis est hic, & laudabimus illum? fecit enim mirabilia in vita sua. Quis probatus est in illo, & perfectus inuētus est,

est, & erit illi gloria æterna? qui potuit transgredi, & non est transgressus: idem stabilis sunt bona illius in Domino, & elemosynas illius enarrabit omnis Ecclesia sanctorum.

9. BARTHOLÆO tertio: Vbi sunt principes gētium, qui argentum thesaurizant & aurum, in quo confidunt homines, & nō est finis acquisitionis eorum? Exterminati sunt, & ad inferos descenderunt, & alij loco eorum exurrexerunt.

10. PSALMO quadragésimooctauo: Nescit timueris cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius. Quoniam cum interierit, non sumet omnia: neque descendet cum eo gloria eius. Quia anima eius in vita ipsius benedicetur: confitebitur tibi cum benefeceris ei. In troibit vsque in progenies patrum suorum: & vsque in æternū non videbit lumē. Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Ibidem: Et relinquent alienis diuitias suas, & sepulchra eorum domus illorum in æternum.

11. ECCLESIASTICI decimo, MATTHÆI sexto, vt in textu.

13. CHRYSOSTOMVS homilia septima in Ioanem: Nullo pacto fieri potest, vt qui omnia ad præsentis vitæ voluptatem refert, is cælestibus bonis fruatur: sed necessarium est, qui terrenis rebus inhiat, à cælestibus decidat. Non potestis, inquit, Deo seruire & mammonæ: vnum teneamus, alterum odio habeamus oportet. Hoc quoque ipsa rerum clamat experientia. Quippe qui pecuniarum derident cupiditatem, hi maxime sunt qui Dei flagrant desiderio: at contra qui illas præcipue admirantur, hi maxime sunt qui in Deum amorem habent remissiorem. Animus enim qui pecuniarum cupiditate distrahitur, non facile ab his abstinet, quæ Deum ad iram prouocant: vtpote qui alterius seruus sit domini, omnia ipsi contra diuinas leges præcipientis. Sobrius igitur sitis aliquando, & excitemini, & cui nostrum debeamus seruitiū, intelligamus: eiusque duntaxat regnum desideremus, clamemus, præterita desicemus tempora, quibus mammonæ seruiuimus, cuius graui & intolerabili iugo abiecto, Christi iugum & leue & facile subeamus. Nihil enim eorum quæ mammona, nobis Christus præcipit: siquidem illud omnium inimicitias, hic contra omnium amorem, omnibus salutem dicere. Illud nos luto & terræ affligens, neque enim aliud aurum est, ne noctū quidem vel minimū respi-

Lucæ 16.

Amor pec-
niæ, Dei amo-
rem tollit.Mammonæ
& Christi præ-
cepta contra-
ria.

rare nos sinit: hic nos inani & superuacanea cura liberat, iubetque vt in cælo thesauros sine cuiusquam iniuria, propria iustitia recondamus. Illud post innumeros sudores atque miseras, neque nobis adesse, neque auxilium in necessitatibus præstare potest. quauis multa, & graua perpeffi simus, vt eius legibus pareamus, immo vehementiore afficit supplicio: hic est nobis iniungat vt calicem aque frigidæ demus, nunquam tamen nos sine mercede dimittit, sed incredibili liberalitate nos donat. Nonne summæ profectō dementiæ est tam leue, tam gratum imperium, & tantis redundans bonis, vt ingrato & scdissimo seruias tyranno, contemere: cum nihil neque in hac, neque in æterna illa vita his qui ipsi parent & seruiunt, afferre possit vtilitatis? Neque id solum graue est & molestum, quod nullum laborum præmiū reddat, verum quod innumeris sibi obsequentes, vt iam diximus, malis accumulatur: plurimi ex his qui illic cruciantur, eod quod pecuniis seruiuerunt, earumque cupiditati indigentibus nihil erogarunt, pœnas luunt. Quod ne nobis accidat, dispergamus, demus pauperibus, & noxiis huius vitæ curis, sollicitudinibus, & eo quod illic nobis impedit supplicio, animum liberemus, & pro terrenis pecuniis iustitiam cælo recondamus: perpetuos colligamus thesauros, qui vnā in cælum nobiscum euadere, & proficere, & nobis periclitantibus præstō adesse, & iudicem conciliare possint: quem si nobis propitiū, vt optamus, & in hac vita, & in die illa habuerimus, fidenter his bonis fruemur, quæ in cælis diligentibus se preparauit: quæ vtiā omnes consequamur.

Math. 10.

Auari pluri-
mi in scel-
eribus.

14. AD Hebræos decimo tertio, vt in textu.

15. LVCE duodecimo: Videte & caute ab omni auaritia: quia non in abundantia cuiusquam vita eius est, ex his quæ possidet. Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis cuiusdam diuitis haberes fructus ager attulit: & cogitabat intra se, dicens: Quid faciam, quia non habeo quod congregem fructus meos? Et dixit, Hoc faciam: Destruam horrea mea, & maiora faciam: & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi, & bona mea, & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem parasti, cuius erit? Sic est qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues.

16. PRIORIS ad Timotheum sexto, vt in textu:

V.

Quid est Luxuria, qualēque sobolem gignit?

A. Luxuria est appetitus inordinatus impuræ ac libidinosæ voluptatis. Gignit autem ex se mentis cæcitatem, inconsiderationē, inconstantiam, præcipitationem, amorem sui, odium Dei, desiderium huius vitæ nimium, mortis futuriq̄ iudicij horrorem, ac felicitatis æternæ desperationem.

B. Aduersus hoc peccatum, quod sapientes amentes, & homines penè pecudes facit, ita Paulus: *Fugite fornicationē. Omne enim peccatū, quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus*

a Videtur Prosper de vita contempt. lib. 3. c. 6. Isidor. de summo bono. lib. 2. ca. 36.
b Greg. 11. v. 31. Moral. c. 37. Orat. 4. c. 2.
c Reg. 11. c. Dan. 1. 16. Prou. 13. sapient. 4. c. 1.
d Psal. 51. a. 2. Timoth. 3. a. Philia. 0. 6. Luc. 0. 4.
e Epist. 4. c. 3.
f Reg. 1. a. Fecl. 10. a. Hiero. in e. 4. Orat. Amb. lib. 1. de Cain & Abel. ca. 5. & lib. de Noë & arca. cap. 9.
g 1. Cor. 6. d. & ibidem Chrysost. Aug. de decem chordis. cap. 10. & ser. 16. de ver. bis Domini.

O

e Ephes. 5. a
libidinis
ion. Vide
tum precepti
Eccl. 10. 1.
F. Amb. in ca.
4. Luc. Greg.
16. Moral.
cap. 37.
g. 1. Cor. 3. d
2. Cor. 6. d
h. 1. Cor. 6. d

11 b. d. m.

11 b. d. m.
1. Heb. 13. a
1. Cor. 10. 6. b
Ephes. 5. a
Galat. 5. d
Apoc. 17. c

suum peccat. Quamobrè & alibi in hunc modum scribit: *Fornicatio & omnis im-
munditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet Sanctos: aut turpitudine, aut stulti-
loquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinent, sed magis gratiarum actio.* Ac mirum
est sanè, ingenti pudore non affici Christianos, qui coram Deo & angelis eius
scædà se libidine polluant, cùm corpora membraque sua Spiritu sancto & Chri-
sto Domino velut templa pura in baptisate consecrârint. Hinc iterum Paulus:
*An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem
habetis à Deo, & non estis vestri? Tum rursus: Nescitis, quoniam corpora vestra mem-
bra sunt Christi: Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Ac demùm ita
concludit: Empti estis precio magno: glorificate & portate Deum in corpore vestro: For-
nicatores enim & adulteros iudicabit Deus.*

TESTIMONIA.

I. A. PROSPER libro tertio de vita contem-
platiua, capite sexto: Plerosque gula & abundantia
vini turpiter in luxuriam soluunt: alios in iniu-
riam pudicitia fordida cogitationes incendunt:
nonnullos de proposito castitatis occasiones obla-
tæ deiciunt: quosdam sub impudicitia iugum
exempla perditè viuentium mittunt. Sunt alij,
quorum vitam lingua turpis inflamat, aut tur-
pem conscientiam manifestat: qui prius inuere-
cundos sermones aut proferunt libenter, aut au-
diunt: ac deinde paulatim morbo crescente, ab ho-
nestate deficiunt, attritòque pudore viles effecti,
dù indecenter elegantes videri volunt, passim iam
turpibus verbis impudenter insanunt. Hoc enim
loquuntur quique, quod diligunt: & delectabili-
ter audiunt, quod assiduis cogitationibus volunt.
Et in fine: Hæc & his similia de mulieribus collo-
quentes suggerunt concupiscentia suæ materiam.
Hæc tamen ideò concupiscunt, quia aut loquuntur
libenter, aut audiunt. Qui nisi concupiscentia
morbo corrupti essent, nunquam vel loquerentur
talia, vel audirent: quia non eos ista corrumpunt,
sed corruptos ostendunt. Ac ne me ista veraciter
arguentem quisquam iudicet arguendum, nouerit
propter hoc fortè ab antiquis fuisse decretum,
nè qui adolescentium legerent. Genesios librum,
ac partem pariter Ezechielis prophetæ, vel Can-
ticum canticorum, & cætera talia, in quibus & ge-
nerationes, & actus, & nomina quarundam scripta
sunt mulierum. Quas licet secundùm historiam fuisse
credamus, earum tamè nominibus virtutes figu-
ratas accipimus: quoniam sicut illæ nõ solum viris
suis per sanctos mores, sed etiam extraneis sine dis-
pèdio sui pudoris ob nimiam pulchritudinem pla-
cuerunt, ita sanctæ virtutes & suos mirabiles om-
nibus reddunt, & extraneos quadam admiratio-
ne sui perstringunt. Hinc est quòd & ipsi qui vi-
tiosè viuunt, virtutes vitii anteponunt: quia aliud
est quod faciunt morbo, aliud quod coguntur
probare iudicio. Sed nè fortè hæc spiritualia se-
cundùm carnem adhuc carnales acciperent, nec
virtutes cogitare, quas mulieres illæ significant,
sed ipsas cogitando carnaliter deperirent, consul-
tò iuniores legere sunt illa prohibita, quæ sicut spi-
ritualiter accepta viuificant, ita carnaliter intelli-
gentibus ipsa carnalis intelligentia occasiones car-
nalis concupiscentia subministrat. Earum quif-
que numina frequenter habet in ore, quarum de-

Inuoluntibus
eunt quod dicit
facere scribitur
re: libidinis le-
gatio non per-
mitti fuerit.
Vide hæc de
re Hero. lib.
1. Comment. in
Ezechielum.

fideria vulnerato gestat in corde: aut turpi-
tudinem quam exercere verecundatur in facto,
tenet in animo, reus non humano iudicio, sed di-
uino.
2. ISIDORVS de summo bono libro secundo,
capite trigésimo nono: Vnusquisque suæ deputer
culpæ quòd cecidit quotiens libidine vincitur: quia
nisi præcellisset latens superbia, non sequeretur
libidinis manifesta ruina. Luxuriosis atque super-
bis demones plus fautores existunt, dumque in
cæteris vitiiis spiritus maligni deseruiant, his ta-
men maiori familiaritate iunguntur, istque am-
plius iuxta eorum desiderium famulantur. Prin-
cipaliter his duobus vitiiis diabolus humano ge-
neri dominatur, id est, superbia mentis, & luxu-
ria carnis. Qui delectationem refrænât libidino-
sæ suggestiois, non transit ad consensum libidi-
nis. Citò enim resistit operi, qui titillanti con-
sensum non accommodat delectationi. An te-
quàm perficiatur adulterium in opere, iam ex-
tat adulterium in cogitatione. Ex corde enim pri-
mùm fornicationes sunt auferendæ, & non pro-
rumpunt postea in opere. Hinc est quòd per Pro-
phetam dicitur: Accingite lumbos vestros super
vbera vestra, hoc est, in corde libidines refecate,
quæ ad lumbos pertinent. Nam cor sub vberibus
est, non in lumbis. Libidinis immoderata licen-
tiæ nescit habere modum. Nam dum se vitiosus ani-
mus in explenda fornicatione, carne luxuriante
laxauerit, nihilominus ad alia nefanda scelera
suadentibus demoniibus transit: Denique cùm im-
moderatè metas pudoris excesserit, crimen crimi-
nibus adiicit, paulatimque ad deteriora procedit.
Non ita suavis est amantium, immò amantium in-
certa carnis libido, sicut experta: nec ita delectat
fornicatio, dum primùm committitur: nam re-
petita, maiorem delectationem ingerit. Iam ve-
rò si in vsum venerit, tanto perditis dulcior fit,
vt separare difficile sit. Vnde & sæpè ex consue-
tudine delinquendi, quasi captiui ad peccandum
cum quadam violentia trahimur: sensusque nõ-
stros contra rectam voluntatem in nobis rebellâ-
re sentimus. Inter cætera septem vitia, fornicatio
maximi est sceleris: quia per carnem immunditi-
am templum Dei violat, & tollens membrum
Christi, facit membrum meretricis. Maxime per
carnis luxuriam humanum genum subditur dia-
bolo, quàm per cætera vitia: Demones scientes
pulchritu-

Demones autem
maximè fa-
utores luxu-
riosi & su-
perbia.

Ephes. 5. d

Vni crederet libi-
do.

Maximi sceleris est for-
nicatio.
1. Cor. 6.

Remediũ cõ-
mestrationes
luxurie.

Filix Luxu-
ria.

pulchritudinem esse animæ castitatem: & per
hanc hominem angelicis meritis, è quibus illi la-
psi sunt, coarguari: liuore percussi inuidia, inij-
ciunt per sensus corporis opus desideriumque li-
bidinis, quatenus à celestibus deorsum: delectam
animam pertrahant, secumque quos vicerint,
gloriantes ad tartara ducant. Quando impulsu de-
monum mens ad delectationem fornicationis im-
pellitur, diuini iudicij metus, & æterni tormen-
ta incendij ante oculos proponantur, quia nimi-
rùm omnis pena, grauioris supplicij formidi-
ne superatur. Sic enim clauus clauum expel-
lit, ita sæpè recordatio ardoris gehennæ, ardo-
rem excludit luxuriæ.
3. GREGORIUS libro trigésimo primo Mora-
lium, capite trigésimo primo: De luxuria cæcitas
mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipita-
tio, amor sui, odium Dei, affectus presentis se-
culi, horror autè vel desperatio futuri, generatur.
4. OSEÆ quarto: Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.
5. SECVNDI Regum vndecimo: Factum est ergo manè, & scripsit Dauid epistolam ad Ioab, mi-
sitque per manum Vitæ, scribens in epistola: Po-
nite Vriam ex aduersò belli, vbi fortissimum est præliũ: & derelinquite eum, vt percussus intereat.
6. DANIELIS decimotertio: Species decipit te, & concupiscentia subuertit cor tuum.
7. PROVERBORVM decimotertio: Qui inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala.
8. SAPIENTIAE quarto: Inconstantia concupiscentia transuertit sensum.
9. PSALMO quinquagesimo primo: Dilexisti omnia verba præcipationis lingua dolosa.
10. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Hoc autem scito, quòd in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa: & erunt homines scipios amâtes, cupidij, &c. incontinentes, &c. & voluptatum amatores magis, quàm Dei.
11. PSALMO vigesimo: Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inueniat omnes, qui te oderunt. Pones eos vt clipanum ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira sua concurtabit eos, & deorabit eos ignis. Fructum eorum de terra perdes, & semen eorum à filiis hominum. Quoniam declinauerunt in te mala, &c.
12. IACOBI quarto: Nescitis quia amicitia huius mundi inimica est Dei? Quicquid ergò voluerit amicus esse seculi huius, inimico ei constituitur.
13. AD Ephesios quarto: Desperantes tradiderunt semetipsos impudicitia, in operationem immunditia: omnis.
1. B. TERTII Regum vndecimo: Rex autè Salomon admauit mulieres alienigenas multas, filiã quoque Pharaonis, &c. His itaque copulatè est Salomon ardentissimo amore. Fueruntque ei vxores quasi reginæ septingentæ, & concubinae trecentæ: & auerterunt mulieres cor eius. Cùmque iam senex esset, deprauatè est cor eius, vt sequeretur deos alienos, nec erat cor eius perfectum cù Domino Deo suo, sicut cor Dauid patris eius. Sed colebat Salomon Astarthen deam Sidoniorum, & Chamos deũ Moabitarum, & Moloch idolum Ammonitarum. Tunc edificauit Salomon phanum Chamos idolo Moab, in monte qui est contra Hierusalem, & Moloch idolo filiorum Ammon, &c.

2. ECCLESIASTICI decimonono: Vinũ & mulieres apostatare faciunt sapietes, & arguent sensatos: & qui se iungit fornicariis, erit nequã: putredo & vermes hereditabunt illũ, & extolletur in exemplum maius, & tolletur de numero anima eius.
3. HIERONYMVS in caput quartum Osee: Fornicatio & vinum & ebrietas auferunt cor: Sicut enim vinum & ebrietas eum qui biberit, metis suæ impotem facit: ita & fornicatio ac voluptas peruerit sensum, animamque debilitat: & de rationabili homine, brutum efficit animal: vt ganeas & lupanaria, & libidinum lustra segetur.
4. AMBROSIVS libro primo de Cain & Abel, capite quinto: Vini, ebrietas fomes libidinis, quo per carnes vaporatur interna viscera, animus ignescit, anima exurit. Sauius criminum stimulus, libido est, quæ nõ quàm manere quietum patitur affectũ. Noctè feruet, die anhelat, de somno excitat, à negotio abducit, à ratione reuocat, auferit consiliũ, amentes inquierat, lapsos inclinat, castis insidiatur, posiendo inflamat, vsũque accenditur. Nullus peccandi modus, & inexplebilis scelorum scis, nisi morte amantis extingui non potest. Et ideò ait Apostolus: Fugite fornicationem, vt veloci fuga tanquàm furiosa: dominae declinare scuitiam, & tetro seruitio exire possimus.
5. IDEM de Noë & arca, capite nono: Nihil est quod tam misere seruituti subijciat hominẽ, quàm libido, atque eiusmodi cupiditates quæ iugo quodam criminum graui deprimunt miseram conscientiam, vt se nequeat attollere, vt potè quæ libertatem innocentia amiserit.
6. PRIORIS ad Corinthios sexto, vt in textu.
7. CHRYSOSTOMVS in priorem epistolam ad Corinthios, homilia decimo octaua: Membra Christi estis, inquit Apostolus, templum estis spiritus. Quare nolite facere membra meretricis. Non enim corpori vestro contumeliam facitis, quia non vestrum corpus est, sed Christi. Hæc autem dixit, simul & humanitatem ostendens, quòd eius corpus nostrum est, & à malorum licentia nos auertens, Nam si alienum corpus est, non habetis potestatem, vt alienum corpus iniuria afficiatis, inquit, & maxime cùm sit Domini, neque spiritus sancti templum maculandum est. Nam si quis priuatam domum ingressus, & illam ignominia afficiens, vltimum dabit supplicium: qui Regis templum, speluncam latronum fecerit, intelligas velim, quot mala perpetietur? His igitur consideratis, eum qui in nobis habitat reuerentè, quippe qui consolator est, & tibi coniunctum & inherentem timeas.
8. AVGVSTINVS in libro de decem chordis, capite decimo: Noli dicere tibi, quando forte aliquid luxurianter vis agere, vxorem non habeo, facere possum quod volo: non enim post vxorem meam pecco. Iam nõsti precium tuum, iam nõsti quòd accedis, quid manduces, quid bibas, immò quem manduces, quem bibas. Abstine te à fornicationibus. Nè fortè mihi dicas, ad fornicem vado, ad meretricem pergo, ad prostitutam eo, nec illud præceptum violo quod dictum est, Non mee habebis: quia vxorem nondum habeo, nec post illam aliquid facio: nec illud præceptum violo, vbi dictum est, Non concupisces vxorem proximi tui. Quia ad publicam vado, in

Luxuria facit
ex homini-
bus bestias.

Libidinis fo-
mes ebrietas.

Libidinis
mala.

1. Cor. 9.

Gen. 39.

Seruituti mi-
serum sub-
ijcit hominẽ.

1. Cor. 6.

Fornicatio
simplex est
peccatum.

Exod. 10.

quod præceptum incurro? Charior factus est tibi homo quam Deus? Ergo quomodo facio, inquis, ipsi Deo? Corruptis te ipsum. Et vnde iniuriam facio Deo, quia corrumpto meipsum? Vnde tibi facit iniuriam, qui voluerit forte lapidare tuam tabulam pictam, in qua tabula imago tua est, in domo tua inaniter posita ad vanum honorem tuum, nec sentiens, nec loquens, nec videns? Si quis illam lapidet, nonne in te esse contumeliam factam attendis? Cum vero imaginem Dei, quod es tu, corrumpis in te per fornicationes & per dissolutas libidinis, attendis quia ad nullius vxorem accessisti, attendis quia post vxorem tuam nihil fecisti, quia vxorem non habes, & non attendis per libidines illicitas fornicationis, cuius imaginem violasti. Hoc iussit, hoc præcepit Dominus, ne per illicitas voluptates corrumpas templum eius, quod esse cepisti. Numquid hoc ego dico? Apostolum audite, Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus. Videtis quomodo minatur. Non vis corrumpi domum tuam: quare corrumpis domum Dei?

1. Cor. 3. & 6.

9. Idem sermone decimo sexto de verbis Domini. Tam vide quid facias de templo Dei. Si eligeres in Ecclesia facere adulterium intra istos parietes, quid te esset sceleratius? Modò autem tu ipse es templum Dei, templum intras, templum exis, templum in domo tua manes, templum surgis. Vide quid agas, vide ne offendas templi habitorem, ne deserat te, & in ruinam vertaris. Nescitis, inquit, quia corpora vestra (& hoc de fornicatione loquebatur Apostolus, ne contemnerent corporalia peccata) templum in vobis est Spiritus sancti, què habetis à Deo, & non estis vestri?

1. Cor. 6.

10. Ad Ephesios quinto, vt in textu.
11. Hieronymus in caput quintum epistolæ ad Ephesios, super ea verba. Fornicatio autem & omnis immunditia &c. Nisi Philosophorum quidam Cynicus extitisset, qui doceret omnem triplicationem carnis & fluxum feminis ex qualicunque attritu tactuque venientem, in tempore non vitandum: & nonnulli sapientes seculi in hanc turpem & erubescendam hæresim consensissent: nunquam sanctus Apostolus scribens ad Ephesios, ad fornicationem etiam omnem immunditiam copulasset, & ad immunditiam iunxisset auaritiam, non hanc qua pecuniam cupimus congregare, sed illam de qua supra diximus: Ne supergrediatur, & auarus fraudet in negotio fratrem suum: Quod scilicet insatiabilis & inexpletus per omnia turpitudinum genera lasciuiaque discurrat. Sicut dicit, inquit, sanctus. Ex quo sanctus non potest appellari, quicumque extra fornicationem in aliqua immunditia & auaritia voluptatum, quæ se delectauerint, inuenitur. Porro stultiloquium esse existimo eorum, qui aliqua narrant turpia, vt risum moueant, & facultate simulata magis illudant eis, quibus placere desiderant.

Mollitie peccatum approbant Ethnici Philosophi.

1. Febre libido flagrantior.

Stultiloquid.

Febre libido flagrantior.

Pudor succedit.

tur, diabolus accusatur: Hæc quasi lerna vitiorum, ille quasi author erroris. Patescit deformitas: nudum est enim Deo omne secretum, nec illius fides foliis, hoc est, tegmine corporali & instantia seculari flagitiorum secreta velantur. Et vnusquisque diuinum peccati conscia formidat mentem iudicium, dicens: Qui super me montes cadent; in quibus me abscondam fissuris petrarum, cum venerit confringere terram & Tunc tribulos & spinas animo caro, hoc est, curarum morsus sollicitudinumque generat, æstuque quos sibi per se concupiscenciam carnis animus ipse circundet. Etenim quasi clauis quibusdam suffigitur anima corporeis voluptatibus, & cum semel ad hæserit cupiditatibus demersa terrenis, difficile in altum potest, vnde descendit, sine Dei fauore reuolare. Actum enim suorum vincita laqueis, & deliciarum secularium illecebris obnoxia iam tenetur.

Apoc. 6. Eia. 24.

Quam tenet si carnalis voluptas.

Iob 31.

Cecitas luxuriosorum. Iob 24.

13. GREGORIUS libro decimo sexto Moralium, capite trigesimo primo: Potest quoque aperius vermis nomine caro designari: vnde & superius dicitur, Homo putredo, & filius hominis vermis. Luxuriosi igitur cuiuslibet, atque carnis voluptatibus dediti quanta sit cæcitas, demonstratur, cum dicitur: Dulcedo illius vermis. Quid nanque caro, nisi putredo ac vermis est? Et quisquis carnalibus desiderijs anhelat, quid aliud quam vermem amat? Quæ enim sit carnis substantia, testantur sepulchra. Quis parentum, quis amicorum fideliū, quamlibet dilecti sui tangere carnem scaturientem vermis potest? Caro itaque cum concupiscitur, pensetur quis sit exanimis, & intelligitur, quid amatur. Nil quippe sic ad edomandum desideriorum carnalium appetitum valet, quam vt vnusquisque hoc quod viuū diligit, quale sit mortuum, penset. Considerata enim corruptione carnali, citius cognoscitur, quia cum illicite caro concupiscitur, tabes desideratur. Bene ergo de luxuriosi mente dicitur, Dulcedo illius vermis: quia is qui in desiderio carnalis corruptionis æstuat, ad scetorempudendin anhelat.

14. PRIORIS ad Corinthios tertio: Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est: quod estis vos.
15. POSTERIORIS ad Corinthios sexto: Vos enim estis templum Dei viuū: sicut dicit Deus, Quoniam inhabitabo in illis: & inambulabo, & ero illorum Deus: & ipsi erunt mihi populus.

Leuit. 16.

16. PRIORIS ad Corinthios sexto.
17. AD Hebræos decimotertio, vt in textu.
18. PRIORIS ad Corinthios sexto: Nolite errare. Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt.
19. AD Ephesios quinto: Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei.

20. AD Galatas quinto: Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c. quæ prædicò vobis, sicut prædixi, quonia qui talia egunt, regnum ei non consequetur.

21. APOCALYPSIS vigesimo primo: Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatriis, & om-

nibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.

VI.

Quid est Inuidia, & quas procreat filias?

A. Inuidia est tristitia de bono alterius, & odium alienæ felicitatis respectu superiorum, quia eis non æquatur: & respectu inferiorum, ne sibi æquentur: & respectu parium, quia sibi æquatur, vt Augustinus inquit. Filias vero procreat, odium, suffrationem, detractionem, in aduersis aliorum rebus exultationem, in prosperis afflictionem.

a De hoc peccato scribit Cypr. ser. de zelo & liuore. Basil. hom. 11. de Inuidia, & 27. in aliquot scripturæ locis. Chrysol. ad pop. hom. 44. & 45. Prosper lib. 3. de vita contemp. cap. 5. & 9. Iulio. de summo bono lib. 3. cap. 25. b Aug. lib. 11. de Genes. ad lit. cap. 14. Prof. per centent. 272. c Greg. lib. 31. Moral. cap. 31. 1. Ioan. 3. c Rom. 1. d Psou. 17. a 24. b 28. d Eccl. 4. a

B. Certè Cain Abel germano fratri, & Saul Daudi destinato regi generoque suo legitur inuidisse. Hoc execrandum crimen præterquam quòd ab omni est charitate & humanitate remotum, homines etiã Daemonibus perfimiles reddit: *Inuidia enim Diaboli mors introiuit in orbem terrarum: imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius.* Rectè igitur Apostolus monet, *Non efficiamur inanis gloria cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes.*

d Gen. 4. a Iuda: c. 1. Reg. 18. b e Nyllenus in vita Moysi. Hier. in c. 5. ad Gal. Gre. 3. par. curæ past. ad mon. 11. Aug. ser. 83. de temp. Bernard. Rim. 24. & 49. in Cant. & in ser. de triplici custodia. g Sap. 2. ad Chrysol. hom. 11. in Matth. Greg. 7. Moral. ca. 33. & 34. & lib. 29. Moral. cap. 3. August. de sancta virg. cap. 31. h Galat. 5. d

TESTIMONIA.

I. A. CYPRIANVS in sermone de zelo & liuore: Nihil magis Christiano cauendum, nihil cautiùs prouidendum, quam ne quis inuidia & liuore capiatur, ne quis dū zelo in fratris odia conuertitur, gladio suo nescius ipse perimatur. Quale malum est, fratres dilectissimi, quo angelus cecidit, quo circūueniri & subuerti alia illa & præclara sublimitas potuit, quod deceptus est is qui decepit? Exinde inuidia grassatur in terris, dum liuore periturus magistro perditionis obsequitur, dum diabolū qui zelat, imitatur, sic scriptum est: Inuidia Diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Imitantur ergo illum, qui sunt ex parte illius. Latè pater zeli multiplex & sæcunda pernicies. Radix est malorum omnium, fons cladium, seminarium delictorum. Indè odium surgit, animositas inde procedit. Auaritia zelus inflamat, dum quis suo non potest esse contentus, videns alterum ditiores. Ambitionem zelus excitat, dum cernit quis alium in honoribus auctiorem. Zelo excæcante sensus nostros, atque in ditionem suam mentis arcana redigente, Dei timor spernitur, magisterium Christi negligitur, iudicij dies non prouidetur. Inflat superbia, exacerbat saxuria, perfidia præuaricatur, impatientia concurrit, furit discordia, ira feruescit, nec se iam potest cohibere vel regere, qui factus est potestatis alienæ. Hinc Dominicæ pacis vinculum rumpitur, hinc charitas fraterna violatur, hinc adulteratur veritas, vnitas scinditur, ad hæreses atque ad schismata profilitur, dum obrectatur sacerdotibus, dum episcopos inuidetur, dum quis aut queritur non se potius ordinatum, aut dedignatur alterum ferre præpositum. Dūque ab inuidis nunquam liuor exponitur, diebus ac noctibus peccus obfessum sine intermissione laniatur. Mala cetera habent terminum, & quodcumque delinquitur, delicti consummatione finitur. In latrone con-

Nihil magis Christiano cauendū quā inuidia.

Sapient. 2. Mali fructus inuidia.

quiescit scelus homicidio admissio, & prædoni rapacitatem statuit præda possessa: zelus reuinum non habet, permanens iugiter malum & sine fine peccatum. Quicumque es inuidus & malignus, videris quam sis eis quos odisti infidiosus, perniciosus, infestus: nullius magis quam tuæ salutis inimicus es. Quisquis ille est qui zelo persequeris, subterfugere & vitare te poterit: tu te non potes fugere: vbicumque fuerit aduersarius tuus, tecum est, hostis semper in pectore tuo est, pernicies intus inclusa est, ineluctabili catenarum nexu ligatus & vincus es, zelo dominante captiuus es, nec solatia tibi vlla subueniunt. Perseuerans malum est, hominem persequi ad Dei gratiam pertinentem: salamitas sine remedio est, odisse felicem. Et idcirco, fratres dilectissimi, huic periculo consulens Dominus, ne quis zelo fratris in laqueum mortis incurreret, cum eum discipuli interrogarent, quis inter illos maior esset: Qui fuerit, inquit, minimus in omnibus vobis, hic erit magnus. Amputauit omnem æmulationem responso suo, omnem causam & materiam mordacis inuidia eruit & abscedit. Discipulo Christi zelare non licet, non licet inuide- re. Exaltationis apud nos non potest esse contentio, de humilitate ad summa crescimus, didicimus vnde placeamus. Denique & Apostolus Paulus instruens & monens, vt qui illuminati Christi lumine tenebras nocturnæ conuersationis euasimus, in factis atque operibus luminis ambulemus, scribit & dicit: Nox tranliuit, dies autem appropinquauit: abiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, tanquam in die decenter ambulemus: non in comestationibus, &c. non in certaminibus & zelo. Si recesserit de pectore tuo tenebræ, si nox inde discussa est, si caligo deterfa est, si illuminauit sè sustuos splendor diei,

Luc. 9.

Discipulo Christi zelare non licet.

Rom. 13.

Invidia ipsi auctoritate omnia nocet

Invidia quid sit.

Gene. 3.

Gene. 4.

Invidi familiaritas fugienda.

Invidia nocet invidenti.

Vituperatio invidiz.

si homo lucis esse cœpisti: quæ sunt Christi gere, quia lux & dies Christus est. Quid in zeli tenebras rursus? quid ad diabolum cui reuinciaueras, redis? quid Cain similis existis?

2. **BASILIVS** in homilia de Invidia, quæ est vndecima inter homilias variorum argumentorum: Nihil mortaliû animis invidiæ perturbatione perniciosius contingit: quæ ante omnia ipsi nocet auctori, aliis vero quàm minimùm. Quemadmodùm enim venenum ferrû, sic invidia hos qui eam possident, cõsumit atque vastat. Magis autem, sicuti viperes dicunt abrupto matris ventre nasci: sic & invidia concipientem se animam corrodere simul ac tabefacere solet. Est enim invidia dolor de proximi prosperitate ac rerum successu conceptus. Quapropter animo inuido nunquàm tristitia, nunquàm mœstitia deest. Abundat proximi ager, domus bonis omnibus repletur, ex voto denique eueniunt omnia, in rosa & viola viuenti. Cuncta hæc tristitiæ dolorisque occasionem inuido præbêt. Ex quo nihil ab homine nudo, qui omnium iaculis petitur, differre videtur. Quid hoc morbo perniciosius? Interitus vitæ, pestis naturæ, aduersa omnibus bonis ex Deo viuētibus, demùm ipsi Deo contraria. Quid enim principem malorû Dæmonem ad bellum aduersus hominem internecinum impulit? Nõne invidia, per quam & Deo aduersari palàm depræhensus est? Dolens enim ob præclara dona homini concessa, quandò Deo nocere non valuit, ipsum insidiis petiit hominem. Vidit Cain ex Deo honorem fratrum, & exarsit in inuidiam, atque eum qui honoratus erat à Deo, occidit, vt irritaret Deum, qui illum honorauerat. Quamobrem fratres dilectissimi, inuidiam fugiamus, pugnam in Deum magistræ, homicidij matræ, naturæ confusionem, amicitia ac familiaritatis expertem, calamitatem absurdissimam. Quid miser homo angeris, nihil mali passus? quid cum eo contendis, aut quid eum petis in bonis quibusdam existentem, qui de tuo nihil detrahit aut minuit? Et nonnullis interiectis: Sapiens profectò fuerit qui conuerfatur, nec etiam in eadem esse. cum eo mœsa studet. Quoniam ex Salomonis sententia: Zelus hominis ex socio ipsius. Non enim Ægyptio vir Scythia inuidebit, sed suæ genti quilibet: & in eadem gente, non ignotis, sed familiaribus & vicinis, & eiusdem artis hominibus, aut alia de causa coniunctis, & his denique cõuicis, cognatis, & fratribus. Et omninò vt ærugo frumenti est vastatio, sic invidia amicitia pestis. Illud autem in hoc malo laudauerit quisquam quod inuidus quæto in proximum vehementius mouetur, tanto sibi met maius parit incommodum. Quemadmodùm sagittæ magna vi emissa, si in durum aliquid ac respuens inciderint, in emittentem facillè redeunt, sic invidia proximis tristitiam nequaquam affert, tantùm inuidenti officit. Quis enim vt quàm in mœrore positus aliquid propterea proximo incommodum intulit? Sese solum vastat atque cruciat. Malum suscipis, per quod inimicus eorum fias, qui te nihil læserit, inimicus præterea Dei boni, & qui omnis est expertus inuidiæ. Fugiamus ergò fratres intolerabile malum. Serpentis id est præceptum, diaboli inuentum, inimici satio, punitiois arrhabo, pietatis impedimentum, via ad gehennam, regni celorum pri-

uatio. Nam & ipso fatentur ore hoc vitium inuidi. Ad spectus illis est aridus & obscurus, gena subtristis, supercilium demissum, anima ipso morbo suffusa, prudentiam in dignoscenda veritate ac rebus agendis minimè habens. Quid ergò faciendum, vt hanc animi pestem ab initio minimè quidem patiamur, aut in ea fortasè affecti, facillè liberemur? Primum quidem, si nihil rerum humanarum magnam aut supra naturam existimemus: non enim in rebus fluxis bonum constitutum, sed ad sempiternorum & verorum bonorum participationem vocati sumus. Itaque nec diues emulandus est propter diuitias, nec potens ob dignitatis ac magistratûs culmen, nec fortis ob corporis robur, nec eloquês ob dicendi facultatem. Instrumenta sunt hæc virtutis rectè vtentibus, nihil per se veræ felicitatis habentia. Miser est qui his abutitur, non aliter quàm qui in pugna contra inimicos ensẽm corripit, in se ac interitum suum conuertit. Omninò autem qui res humanas rationi subiecerit, & ad veram pulchritudinem laudemque se cõuertit, multum absque rit ab eo, vt in rebus terrenis & fluxis quoniam putet esse felicem & amulandum. Qui verò ita fuerit animatus, vt nihil vsquam humanû admiretur, huic proculdubid dominari invidia nullo modo poterit. Si quis verò ita gloriæ cupidus fuerit, vt omnes antecellere cupiat, nec secundas facillè patiat, maximam profectò occasionem causamque inuidiæ dabit. Et post pauca: Sic demùm te ipsum incolumè seruabis, & in bonis lögè maioribus claritatem habebis. Nam & virtus intra nos est, & ab iis qui ob eam labores subeant, apta possideri. Diuitiarum autem copia, forma corporis, potentia factus intra nos nequaquam consistit.

3. **IDEM** homilia in aliquot scripturæ locos, quæ est inter variorum argumentorum homilias vigesimapræma: Invidia proprium est diaboli vitium. Malum hoc est, quod satis exprimi nequit, quod medicinam spernit. Qui caput aut membrum aliquid dolêt, medico morbu aperiunt: at qui ægrota invidia, quid dicit? angunt me proximi boni? nam veritas hæc est: Attamen hæc quisque verba fateri erubescit. Quid quæso te affligit, proprium malum, an alienum bonum? certe malum tuum incurabile. Canes enim nutriendo mansuetos reddimus: inuidum verò & malignum, beneficio nostro deuinciendo longè peiorem reddimus. Non enim gaudet in iis quæ recepit bonis: sed tua tristatur felicitate, quod facultas tibi sit eius vsui subueniendi. Noli igitur in diaboli deceptione incidere. Inuidit enim tibi, inuidit inquam quum te è paradiso expulit. Nè sequere illum, nève cum eo commercium suscipe vllum. Bis enim te læsit. Primum, quum te ab initio eiecit: deinde nunc reditum tuum turbare contendit.

4. **CHRYSOSTOMVS** homilia quadragesimaquarta ad populum Antiochenum: Sicut furentes sepe numero gladios in se conuertunt, itidè & inuidi, solam inuisi perniciem intuentes, propriam negligunt salutem: hi feris quoque peiores. Nam illæ quidem esse indigetes, vel à nobis irritatæ, aduersus nos armatur: hi verò beneficiis quoque frequenter allecti, benè meritos maleficiis persecuti sunt. Hi quidem peiores feris, dæmonibus autè pares, fortè peiores & istis. Hi nanque cõtra nos bellum exercent impacatum, confortibus autem generis

Forma inuidorum hominum.

Remedia aduersus inuidiam.

Propriè diaboli vitium.

Feris deteriores sunt inuidi.

Pares aut peiores dæmonibus.

Matth. 5.

Omnis venia & excusatio ne caret hoc peccatum.

Nota.

Matth. 5.

1. Cor. 13.

Fornicatio & adulterio quomodo peccat.

Gen. 4. 7. 17. Sapien. 1.

Gene. 4.

Lucrum eorum qui benè faciunt alii.

Rom. 12.

Invidia quæ tam malorû illadem inuexit.

neris non insidiatur. Vndè Iudeis quoque Christus os occlusit, cum eum in Beelzebub et. cere demonia calumniarentur. Hi verò neque naturæ cõmunione reueriti sunt, neque sibi pepererunt. Nam antequàm inuisos, animas suas pœnis afficiunt, tumultus omnis & ignobilitatis eas frustra & incassum implent. Cur enim dolens homo proximi bonis? Dolere nos oportebat his quæ patimur malis, non in quibus alios probabiles haberi videmus. Propterea omni venia caret istud peccatum. Nam fornicator quidem concupiscentiam prætere potest, fur paupertatem, homicida furorem, frigiditas quidem & irrationabiles, habent tamen quas præterdant excusationes. Tu verò quam dices causam rogo? Nullam penitens nisi tantum intensam nequitiam. Si enim inimicos diligere iubemur, cum & diligentes oderimus, quam pœnam lucemus? Nã si diligens diligentes, nihilo genibus melius affectus est: nihil iniuriæ operatos infestans, quam habebit veniam? quam excusationem? audi quid Paulus dicat: Si tradidero corpus meum vt ardeat, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Quod autem vbi liuor & invidia, charitatis opera sublata sunt, cuique patet. Hoc vitium & fornicatio peius est, & adulterio. Hoc enim in operato tantum sistit: inuidiæ verò vis tota subuertit ecclesiã, & toti nocet terrarum orbi. Hæc homicidij mater est: ita fratrè Cain occidit, ita Jacob Esau, ita Ioseph fratres, ita cunctos homines diabolus. Sed tu nunc non occidis, sed multa cæde facis grauiora, fratrè optans confundi, laqueos vndique tendens, sumptos pro virtute dissoluens labores, dolens quod mundi placent Domino. Non illum itaque, sed ab eo cultum impugnas. Illum afficis contumelia, tuum illius præponens honori: & quod est omnium grauissimum, in differens peccatum esse videtur, cum sit omnium atrocissimum. Sine miserearis, siue vigiles, omnium es sceleratissimus, cum inuideas fratri, & hoc illine est manifestum. Quidam olim apud Corinthios fornicatus est, sed accusatus fuit, & breui correctus. Abeli Cain inuidit, sed sanatus nõ est: quin & Deo statim ipsius vlceri curam afferente, magis intumescerebat, & fluctuabatur, & ad cædè properabat. Itaque hoc vitium illo peius est, nec medicina, quan cumque adhibuerimus, facillè cedit. Funditus igitur eam vndique euellamus, illud pefantes, quod quemadmodum offendimus Deum alienis tabescentes bonis, ita placemus gratulâtes, & nosmetipsos participes facimus bonori in benè merenti repositorum. Et propterea Paulus dicit: Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus. Vtrinque magnum lucrum emolumentum. Cogitantes itaque, quod licet non laboremus, sed laboranti cõdelectemur, illius coronarum efficiamur participes: omnem eiiciamus inuidiam, & in animabus nostris charitatem plantemus. Graue quid invidia, graue & simulatione plenum. Hoc mundum innumeris repleuit malis. Ex hoc morbo litibus plena sunt tribumalia, ex hoc liuores & pecuniarû amor, ambitio & inanis gloria. Hinc vrbes obsidètur, & mare piratas habet: hinc per orbem cædes, hinc genus nostrum dissipatum est. Quodcunque malû videris, ex hac radice producit: iam enim & in Ecclesiã debacchata est, & prius innumera patrauit mala. Hoc auaritia parit, vitium omnia confundens, & iustitiam corrumpens. Et post non-

nulla: Lugeamus itaque non hos tantum, verum & inuidos: grauis enim & hic valdè morbus est. Nec aberrauerit quis, hanc diaboli filiam appellans, & post hæc inanis gloriæ fructum, quin & radicem. Hæc enim vtraque mala in alterutrum sese producere solent.

5. **IDEM** homilia quadragesimaquinta ad populum Antiochenum: Talis est inuidiæ malitia, vt prius se parientem offendar. Et sicut vermis de ligno nascens, ipsum prius absument: sic & invidia illam prius quæ se peperit, animam corrumpit, & inuisum contrariis, ac vellet, afficit. Nam nè mihi confideres inuisorum proemia, sed sinem respice: & intellige, quod hæc inuidientium malitia inuisos ad maiorem perducit claritatẽ. Nam hi quidem & Deum in auxilium attrahunt, & cælesti fruuntur fauore: hoc verò carens, omnibus redditur expugnabilis: & antequàm ab externis hostibus, ab ipso obsessus vitio tantum non consumitur: & tanquàm occultis depastus dentibus, ita clanculum, vt ita dicam, absumptus remanet. Quod scientes, huius quælo vitij pestem fugiamus, & totis viribus ex nostris relegemus animis. Omnium enim vitiorum hoc est perniciosissimum, & ipsam salutem nostram super omnia vastat: luprobi nanque diaboli est inuentum. Et propterea Sapiens quidam dicebat: Inuidia verò diaboli introiuit mors in orbem terrarum.

6. **PROSPER** libro tertio de vita contemplatiua, capite quinto: Inuidus certè, qui alienum bonum, suum facit inuidendo supplicium, nulla videtur ad inuidendum concupiscentia prouocari, sed tantum superbiæ morbo vexari. Sed si animi eius pestem, qua præcipitatur incensus, subtiliter altè rimemini, inuenietis eum & perditionis eius cupidine, cuius cupit interitum, & superbiæ malo teneri, quo sibi rugiter ingemiscit meliorem cui inuidet, anteferi. Quis facillè potest, quale sit hoc malum, verbis exprimere, quo inuidus odio hominis persequitur diuinum munus in homine: quum potius armari homo debeat, etiam pro sui meriti sanctitate? Tantos inuidus habet pœna iusta tortores, quantos inuidiosus habuerit laudatores. Si quidem inuidiosum facit excellentia meriti, inuidum pœna peccati: nec ei ab homine potest remedium adhiberi, cuius est vulnus occultum.

7. **ET** capite nono: Donante Domino debemus ostendere, qualiter inuidi sanctè viuentium merita, sua faciant inuidendo peccata: & quantum in eis bonum corrumpat invidia, qui quicquid boni fieri vel dici à sanctis audierint, aut omninò non credunt, aut res benè gestas in malum malè interpretando conuertunt. Omne malum, quod de illis mendax fama iactauerit, statim, tanquàm si ipsi viderint, credunt. Feraliter eis qui illud verum non esse probare voluerint, contradicunt. Omnia suis æmulis fingunt, eorum profectu deficiunt, odia intra se abscondunt, & in suos cruciatu enutriunt, proficientibus inuidet, peccantibus fauent. De bonorum malis gaudent, de profectibus lugent, de inimicitia gratulatis. ardent, depræhendi peccatoris sui malitiam timent, semper amari, nunquàm certè. Ad gaudenda anxij, ad plangenda læti, vtroque dispersi. Inter amicos discordias seminante: discordantes, ad tempus, si possunt, in dissensione confir-

Filia diaboli inuidia.

Comparatur vermi de ligno nascit.

Omnium vitiorum perniciosissimum.

Sapien. 2.

Oritur ex superbiâ.

Inuidiosus & inuidi dicitur.

Inuidiosus interpretando conuertunt.

mant. Opinionem bonorum mendaciis decolorat: in spiritualibus carnalia laudant, vt spiritualia bona eis deesse persuadeant. Amicitias simulant, vt eos, qui se incaute sibi commiserunt, qua possunt arte decipiant. Odiorum sibi occasiones prauis suspicionibus coaceruat: demones, quorum sectantur facta, lætificat. Sanctos viros, quibus sunt noti, contristant, velut amici in obsequio, hostes in animo. Continentes in verbo, turpes in facto. Prodigia secretorum, tenaces malorum: Prompti suspicionum malarum, inanes bonorum. Pleni sordium, præditi fraudibus. Aduersarij corde virtutibus, prauis moribus, & insidiosus cunctis secum in simplicitate viventibus. Hæc & his similia sunt, quæ omnes inuidos bonis voto siue animo inimicos ostendunt. Considerate, obsecro, qualiter inuidos punitura sint mala sua, quos etiam bona puniunt aliena. Vbi isti fieri poterunt boni, qui sunt in bono mali: aut quando bene malis vsuri sunt, qui male bonis vt non desinunt? Item bonis vtitur inuidus male, quia omnibus bonis, quæ miser execratur abiunctus, animi sui supplicio relinquatur affligendus. Et quis ei poterit subuenire, qui se sibi exhibet inuidendo carnificem? Aut vnde sibi parabit salutem, qui de salutis materia (bonis male vtendo) facit perniciem?

8. **ISIDORVS** de summo bono libro tertio, capite vigesimo quinto: Lior alieni boni suum punit auctorem. Nam vnde bonus proficit, inde inuidus contabescit. Homines prauè viuentes, sicut de bonorum lapsibus gratulantur, ita de eorum relictis factis bonisque perseverantia confunduntur. Inuidus membrum est diaboli, cuius inuidia mors introiit in orbem terrarum. Sicut & superbum membrum est diaboli, de quo scriptum est: Omne sublimè videt, & ipse rex est super omnes filios superbiae. Nulla est virtus quæ non habeat contrarium inuidiæ malum. Sola miseria caret inuidia: quia nemo inuidet misero: cui reuera non lior obicitur, sed sola misericordia adhibetur. Multi & bonos imitari voluit, & de bonorum profectibus inuidiæ liore tabescunt. Quo fit vt nec illi corrigantur à malo suo: sed per inuidiam deteriorentur, & bonos à recto studio, quantum in ipsis est, si poterint, deprauare conentur. Quando malos boni proficere vident, non scandalizantur: sed quem sint finem habituri, maximè cogitant. Hoc omnis inuidus alieni virtutibus præstat, quod beato Iob Sathan præstitit. Nam dum æmulator prosperitatis, commouit aduersa. Sed dum credit eum diabolus posse prostertere, inde eius aucta sunt metita, atque inde claruerunt probabiliora patientiæ documenta. Ità requirunt inuidi aditum malæ famæ, per quam bonorum vitam maculent, sicut ostium quærebant Sodomitæ, quo domum Loth nocituri introirent. Illi verò cæcitate erroris percussi, parietes videbant, ostium non inueniebant. Non aliter inuidi videndo velut parietem, virtutes dissimulant: vitia verò perquirunt, per quæ eorum cõscientiam vrant.

9. **AVGVSTINVS** libro vndecimo de Genesi ad literam, capite decimo quarto: Cùm superbia sit amor excellentiæ propriæ, inuidia verò sit odiu felicitatis alienæ, quid inde nascatur, satis in promptu est. Amado enim quisque excellentiam suam, vel paribus inuidet quod ei coæquantur: vel infe-

Inuidus, sui ipsius carnis fex.

Sap. 2.

Iob 41. Nulla virtus caret inuidia. Sola miseria caret inuidia.

Iob 1. & 2.

Gen. 19.

Inuidia quid sit, & quomodo ex superbia nascatur.

rioribus, nè sibi coæquantur: vel superioribus, quod eis non coæquetur. Superbiendo igitur inuidus, non inuidendo quisque superbus est.

10. **PROSPER** in sententiis ex Augustino decretis, sententia ducentesima nonagesima secunda: Cùm superbia sit amor excellentiæ propriæ, inuidia verò sit odium felicitatis alienæ, quod vnde nascatur, in promptu est. Amado enim quisque excellentiam suam, vel paribus inuidet, quod ei coæquantur: vel inferioribus, nè sibi coæquantur: vel superioribus, quod eis non coæquetur. Superbiendo ergò quisque inuidus, non inuidendo superbus est.

11. **GREGORIUS** libro trigesimo primo Moralium, capite trigesimo primo: De inuidia odium, suffuratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, afflictio autem in prosperis nascitur.

12. **PRIMÆ** Ioannis tertio: Hæc est annunciatio, quam audistis ab initio, vt diligatis alterutrum. Non sicut Cain qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera eius maligna erant: fratris autem eius, iusta. Omnis qui odit fratrem, homicida est.

13. **AD ROMANOS** primo: Tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea quæ non conueniunt: repletos omni iniquitate, &c. plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, suffurones, detractores, Deo odibiles, superbos, &c. Qui cùm iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

14. **PROVERBIORVM** decimosextimo: Qui in ruina lætatur alterius, non erit impunitus.

15. **ET** capite vigesimo quarto: Cùm ceciderit inimicus tuus, nè gaudeas, & in ruina eius nè exultet cor tuum: nè forte videat Dominus, & displiceat ei, & auferat ab eo iram suam. Et paulopòst: Cùm detractoribus nè commiscearis, quoniam repente confurget perditio eorum, & ruinam vtriusque quis nouit?

16. **ITEM** capite vigesimo octauo: Vir qui festinat ditari, & aliis inuidet, ignorat quod egestas superueniet ei.

17. **ECCLESIASTIS** quarto: Contemplatus sum omnes labores hominũ, & industrias animaduerti patere inuidiæ proximi, & in hoc ergò vanitas, & cura superflua est.

1. **B. GENESIS** quarto: Factum est autem post multos dies, vt offerret Cain de fructibus terræ munera Domino. Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum: & respexit Dominus ad Abel & ad munera eius, ad Cain autem & ad munera illius non respexit. Iratusque est Cain vehementer, & cõcidit vultus eius &c.

2. **IVDAS** Apostolus in epistola sua catholica: Væ illis, qui in via Cain abièrunt.

3. **PRIMI** Regum decimo octauo: Percinebant mulieres, ludentes atque dicentes: Percussit Saul mille, & Dauid decem millia. Iratus est autem Saul nimis, & displicuit in oculis eius sermo iste: dixitque, Dederunt Dauid decem millia, & mihi mille dederunt: quid ei superest nisi solum regnum? Non rectis ergò oculis Saul adspiciebat Dauid à die illa & deinceps. &c. Tenebatque Saul lanceam, & misit eam, putans quod posset Dauid configere cum pariete:

Inuidia filia.

Inuidia vituperatio.

Miluis comparatur inuidia.

for. rostro

Discrimen inter inuidiam & zelum.

Inuidia in duas passiones scinditur.

Inuidi & inuidiosissimi.

Cæcitas & infelicitas inuidorum.

Aliorũ bona quomodo nostra fiant.

riete: & declinatuit Dauid à facie eius secundè, &c. Factusque est Saul inimicus Dauid cunctis diebus.

4. **GREGORIUS** Nyssenus in vita Moyfi: Inuidia malorum princeps, mortis mater, prima peccati ianua, vitiorum radix, doloris initium, calamitatis parens, inobediencia causa, ignominia principium. Inuidia nos longè à paradiso exterminauit: inuidia repulit à ligno vitæ. Inuidia, dico, mortifer stimulus, macro reconditus, naturæ morbus, bilis venenosa, tabes spontè adhibita, telum amarum, figes animam clauus, flamma cordis, intestinorum ignis: hanc qui habet, non suis malis, sed alienis bonis infelix est, & contra non suo bono, sed malis proximi felix est: inuidus enim felicitas aliorum dolet, calamitatis gaudet. Miluos cadaueribus pasci, & preciosis vnguentis emori aiunt: videtur enim natura sua ad putridum & putulentum esse affinis: quando verò huic morbo subiectus est aliquis, amicorum commodis quasi vnguento tabescit: & si quid calamitosum incidisse proximo intellexit, illicò aduolat, *posito inuadit ad unco, quo si qua latent, distrahit atque dissipat, & in medium proponit omnibus.

5. **HERONYMVS** in caput quintum epistolæ ad Galatas. Inuidiam non putemus idem esse quod zelum. Quia zelus & in bonam partem accipi potest, cùm quis nititur ea quæ meliora sunt, æmulari. Inuidia verò aliena felicitate torquetur: & in duplicem scinditur passionem, cùm aut ipse est aliquid in eo, in quo alium esse non vult: aut alium esse videns meliorem, dolet se et non esse consimilem. Pulchrè quidam de Neotericijs, Græcum versus transferens, elegiaco metro de inuidia lusit, dicens:

Inuisus inuidia nihil est: quæ protinus ipsum Authorem rodit, excruciatque animum.

Scriptit & beatus Cyprianus librum de zelo & liuore, valde optimum: quem qui legerit, non dubitabit annumerare operibus carnis inuidiam. Inter inuidum autem & inuidiosum hoc interest, quod inuidus felicitati inuidet: Inuidiosus autem is est, qui ab alio patitur inuidiam.

6. **GREGORIUS** pastoralis curæ parte tertia, admonitione vndecima: Admonendi sunt inuidi, vt perpendant quantæ cæcitate sunt, qui alieno profectu deficiunt, aliena exaltatione tabescunt. Quid istis infelicitus, quos dum conspexerit felicitas afficit, pœna nequiores reddit? Aliorum verò bona quæ habere non possunt, si diligerent, sua facerent. Sic quippe sunt vniuersi consilientes in fide, sicut multa membra vno continentur in hoc corpore, quæ per officium vident diuersa sunt, sed eo quo sibi vicissim congruunt, vnum sunt. Vnde fit vt pes per oculum videat, & per pedes oculi gradiantur, ori auditus aurium seruiat, & ad vsu suum auribus oris lingua concurrat, suffragetur venter manibus, ventri operentur manus. Nimis itaque turpe est, non imitari quod sumus, Nostra sunt nimirum, quæ est imitari nõ possumus, amamus in alijs, & amantium sunt quæque amantur in nobis. Hinc ergò pensent inuidi, charitas quantæ virtutis est, quæ alieni quoque laboris opera, nostra facit sine labore. Dicendum est inuidis, quia dum se ista in-

trinfecus peste consumunt, etiam quicquid in se aliud boni habere videntur, interimunt. Vnde scriptum est: Vita carniũ, sanitas cordis: putredo osium, inuidia. Quid enim per carnes, nisi in firma quædam ac tenera: & quid per ossa, nisi fortia acta signantur?

7. **AVGVSTINVS** sermone octogesimo tertio de tempore: Sicut ærugo ferrum, ita inuidia ipsam animam, in qua est, interimit & consumit. Et sicut aiunt viperæ dilacerato & dirupto illo ipso mterno vtero, in quo cõceptæ sunt, nascitur ita & inuidiæ natura illam ipsam animam, à qua concepta est, & consumit & perdit. Qualis hæc anima tinea est? Quæ cogitationum tabes pectoris? Quanta rubigo zelare in homine donum Dei, & in malo opprobrio bona aliena conuertere, aliorum gloriã facere pœnam suam, velut quosdam pectori suo admodere carnifices, cogitationibus & sensibus suis adhibere tortores, qui se in testinis cruciatibus lacerant? Nõ cibis talibus lætus, non potus potest esse iucundus. Suspiratur semper & ingemiscitur ac doletur, diebus ac noctibus pectus obsessum sine intermissione laniatur. Et quantum ille cui inuidet, successu meliori profecerit, tantum inuidus in malis incedium lioris ignibus exardescit: pallor in facie, tremor in labijs, stridor in dentibus. Quisquis ille est quem in zelo suo persequitur inuidus, subterfugere eum forsã poterit & vitare, inuidis verò fugere non valebit. Vbi cūque fuerit, aduersarius suus secum est, hostis in pectore semper inclusus.

8. **BERNARDVS** in sermone vigesimo quarto super cantica: Non veniat anima mea in concilio detractorum: quoniam Deus odit eos, dicente Apostolo: Detractores Deo odibiles. Quam sententiam Deus ipse loquens in psalmo, audi quomodo affirmet: Detrahentem, inquit, secretò proximo suo, hunc persequer bar. Nec mirum, cùm id præcipue vitium charitatem quæ Deus est, & quidem cæteris acrius, impugnare & persequi cognoscatur, quemadmodum vos quoque potestis aduertere. Omnis qui detrahit, primùm quidem se ipsum prodit vacuum charitate: deinde quid aliud detrahendo intendit, nisi vt is cui detrahit, veniat in odium vel contemptum ipsis apud quos detrahit? Perit ergò charitatem in omnibus qui se audiunt, lingua maledica: & quantum in se est, necat funditus & extinguit: non solum autem, sed & in absentibus vniuersis ad quos volans verbum fortè per eos qui præsentis sunt peruenire contigerit. Vides quàm facilè & in breui ingentem multitudinem animarum velociter currès sermo tabe malitiæ huius inficere possit? Propterea dicit de talibus propheticus spiritus: quorum os maledictione & amaritudine plenum est, veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Vtrique tam veloces, quàm velociter currit sermo. Vnus est qui loquitur, & vnum tantum verbum profert: & tamen illud vnum verbum vno in momento multitudinis auditium dum aures inficit, animas interficit. Cor siquidem felle lioris amarum, per linguam instrumentũ spargere nisi amara non potest, dicente domino: Ex abundantia cordis os loquitur. Et sunt species pestis huius dum alij quidem nudè atque irreuerenter vt in buccam venerit, virus euomant detractoris. Alij autem quodam simulatæ vrecundia fuce conceptam malitiam, quam retinere

Prou. 14.

Ærugini comparatur & vitia.

Miseria interdurum.

Rom. 1. Contra detractores.

Psalm. 117.

Math. 12. Species detrahentium.

non possunt, adumbrare conantur. Videas præmiti alta suspiria, sicque quadam cum grauitate & tarditate, vultu mœsto, demissis supercilis, & voce plangenti egredi maledictionem, & quidem tanto persuasibiliorem, quanto creditur ab his qui audiunt, corde inuito, & magis condolentis affectu, quàm malitiosè proferri. Doleo, inquit, vehementer pro eo quòd diligo eum satis, & nunquam potui de hac re corrigere eum. Et alius, Mihi quidè ait, benè compertum fuerat de illo istud, sed per me nunquam innotuisset. At quoniam per alterum patefacta est res, veritatem negare non possum: dolens dico, reuerà ita est. Et addit: Grande damnum. Nam aliàs quidem in pluribus valet, cæterum in hac parte (vt verum fatear) excusari minimè potest.

9. IDEM sermone quadragesimonono in Cantica: Metentes nosmetipsos nobis, sentimus aliqui nostrum pro nostræ imperfectionis experientia, quàm rara virtus sit, aliena non inuidere virtuti, nedùm gaudere ad illam, nedùm etiam tanto plus quàm ad propriam quemque gratulari, quanto se perpenderit in virtute superatum. Et quomodo (ais) ego proficere possum, qui fratri proficienti inuideo? Si doles quòd inuides, sentis, sed non cõsentis. Passio est quandoquè sananda, non actio cõdemnanda. Tantùm non illic resideas, iniquitatem meditans in cubili tuo, qualiter videlicet foueas morbum, satisfacias pesti, persequaris infontem, benè ab illo gesta calumniando, deprimendo, pervertendo, atque impediendo gerenda. Alioqui nõ nocet ambulanti & extendenti se ad meliora, quod iam non ipse operatur, sed quod habitat in eo peccatum. Non est ergò damnatio illi qui non dat mēbra sua arma iniquitati; non linguam ad detrahendum, non quicquam reliqui corporis ad lædendum nocendumve aliquo modo, magis autem confunditur sic se esse malè affectum: & inolitum ex lōgo vitium cõsistendo, flēdo, orando conatur expellere: & cum non præualeat, mitior indè ad omnes, atque apud se humilior inuenitur.

10. ITEM in sermone de triplici custodia, manus, linguæ, & cordis: An non amittunt vitam detractores Deo odibiles, odibiles vitæ? Fugit vita quos odit, & quos vita fugit, mori necesse est. An que ipse moritur, qui venenum bibit, quod ei malefua da detractoris lingua propinat? Siquidem fortim ei dilectionis vita subtrahitur: & dum nescit, paulatim in eo fraternæ charitas refrigerat. Auditorus est forsitan ipse quoque cui detrahitur: vndiq; enim verba volant, & multorum prius ora sermo pertransiens, difficile fieri potest, quin singulorum creuerit linguis, & quasi iam prouectus referatur ad eum, ad cuius spectat offensam. Itaque scandalizabitur audiens & tabescet, eoque facilius extinguetur in eo charitas, quo ampliùs antè viuere videbatur. Si inimicus, ait, meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique: & quidem cauet sibi prudens auditor, cauet & ipse, si non desipit, qui sibi nouerit esse detractum: ille, nè veneno inficiatur: iste, nè scandalo perturbetur. Sed quod in se est, tam lingua maledica, & illius percutiens conscientiam, & istius vulnerans charitatem, secum pariter vtrunque peremit. Nunquid non vipera est lingua ista? Ferocissima planè, nimirum quæ tam lethaliter tres inficiat flatu vno. Nunquid non lancea est ista lin-

gua? Profectò & acutissima, quæ tres penetrat icu vno. Lingua, inquit, eorum gladius acutus, Gladius equidem anceps, immò triceps est lingua detractoris. nec verò eiusmodi linguam, ipso etiam mucrone quo Dominicus latus confossum est, crudeliorem dicere vereris. Fodit hæc quoque Christi corpus, & membrum de membro, nec iam exanime fodit, sed facit exanime fodiendo. Ipsis quoque nocentior est spinis, quas illi tam sublimi capiti furor militaris imposuit: seu etiam clavis ferreis, quos sanctissimis manibus illis & pedibus consummatio Iudaicæ iniquitatis infixit. Nisi enim huius quod nunc pungitur & transfoditur, corporis sui vitam illius vitæ corporis prætulisset, nunquam illud pro isto mortis iniuriæ, crucis ignominia tradidisset. Et dicimus, Leuis res sermo: tenera, mollis & exigua caro lingua hominis: quis sapiens magni pendat? Leuis quidem res sermo, quia leuiter volat, sed grauitur vulnerat: leuiter transit, sed grauitur vrit: leuiter penetrat animum, sed nõ leuiter exit: Profertur leuiter, sed non leuiter reuocatur: facile volat, atque ideò facile violat charitatem.

11. SAPIENTIAE secundo, vt in textu.
12. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesima-prima in Matthæum: Tale certè malum inuidia est, qua nulla vnquam malignitas peior inuenitur. Nam adulterio inquinari, voluptatis saltem iniquæ fructum, vt putant, aliquem capiunt, & breui tempore peccatum committunt. Inuidia autem multò antè seipos, quàm quibus inuidet, perturbant & cruciant: & ita in agendo semper inuidendò que sunt, vt nunquam peccandi afferant finem: sed quemadmodum sues lutosa immunditia, & demones nostris damnis lætantur, sic inuidi calamitate proximorum exultant. Cùmque aliqui triste ac doloris efficiens proximo acciderit, tunc aliquantulum acquiescit, atque respirat inuidus: alienas enim iacturas suos questus existimat, & aliorum felicitatem miseriam suam arbitratur: nec magis considerat quid ipse suaue cõsequatur, quàm quid proximo calamitosum inferatur. Nõne igitur tales homines lapidibus petendi? Nõne omni cruciatu torquendi sunt? Non aliter profectò quàm canes rabie concitati, in festis que demones, atque furia ipsæ. Nam quemadmodum scarabæi alieno stercore, sic inuidi aduersa aliorum fortuna nutriuntur, cùm sint communes humano generi hostes atque inimici. Et alij quidem homines si animantes rationis expertes crudeliter cædi ac dilaniari viderint, aliquantulum commiserantur, tu verò cùm salutis beneficium conferri homini cernas, expalles & tremis, & in ferocitatem cædendi benefactoris conspiras. Et quid hac insania furiosius vnquam reperietur? His profectò de causis fornicatores ac publicani ad cælos conscendere potuerunt: inuidia autem morbo laborantes, quum in rûs essent, à regno cælorum exciderunt: filij autem (inquit) regni eiiciuntur foras. Præterea omni prauitate illi ex animis expulsa, ea quæ nunquam sperarunt, facile nacti sunt: Pharisæi autem vel ea quæ retinebant bona, penitus amiserunt: neque id iniuria. Nam inuidia pestiferum malum, hominem in diaboli conditionem, ac in dæmonem inmanissimum conuertit. Inuidiâ prima hominis cædes apparuit. Inuidiâ fraternæ charitas contempta est. Inuidiâ sanguine

De primis motibus inuidiæ.

Rom. 6.

Contra detractores.

Psal. 54.

psal. 56. Lingua detractoris gladius triceps.

Math. 27.

Quam exarabile malum inuidia sit.

Nota.

Math. 8.

Inuidia conuertit homines in demones.

Gen. 4. hominis

hominis terra primò maculata. Inuidiâ denique factum est, vt hiatu suo terra Dathan, Chore, Abiron, vniuersumque illum populum viuos absorberit. Et paulopòst: Nam vndè Cain fratricida effectus est? Vndè verò Esau fratrem insectabatur? Vnde Laban, vndè Iacob filij, vnde Chore, Dathan & Abiron, vnde Maria atque Aaron iniqui nati fuerunt? Vnde ipse diabolus calumniæ nomen sortitus est? Ad hæc illud etiam tecum semper verte, quia nõ maiorem illi cui inuides, quàm tibi ipsi facis iniuriam, cùm teipsum versùs mucronem impellas. Quid enim in commodi Cain fratri suo Abel intulit? Nõne illum quidem inuitus ad meliorem vitam citius transmisit, ac seipsum ærumnis inuoluit? Esau verò qua in re mansuetio Iacob obfuit, cùm ipse etiam paterna domo excidit, & post inuidias illas in aliena vagabatur regione, Iacob verò multis bonis atque diuitiis abundauit? Qua in re fratres sui Ioseph peiorem reddiderunt? Nõne quanquam vsque ad sanguinem ferè venissent, inedia malo in extremis periculis fuerunt, cùm ille regia potestate in Ægypto potiretur? Nam quanto maiore inuidia laboras, tanto maiora illi offers bona, cui inuides. Deus enim qui omnia perspicit, cùm viderit innocentem iniuria circumuictum, extollit multò magis, clarumque illum facit, inuidetatem autem deprimit.

13. GRÆC. lib. 5. Moralium, capite trigesimo tertio: Et paruulū occidit inuidia. Inuidere enim nõ possumus, nisi eis quos nobis in aliquo meliores putamus. Paruulus ergò est qui liuore occiditur, quia ipse sibi testimoniū perhibet, quòd eo minor sit, cuius inuidiâ torquetur. Hinc est quod hostis callidus primo homini inuidendo furrupuit quia amissa beatitudine minor se immortalitate illi agnouit. Hinc est quòd Cain ad perpetrandum fraticidii corruit: quia despecto suo sacrificio, prælatum sibi infremuit, cuius Deus hostiam accepit, nè vt cūquè esset, amputauit. Hinc Esau ad persecutionem fratris exarsit, quia primogenitorum benedictione perdita, quam tamen pro esu lenticulæ ipse vendiderat, inuenerit se eo, quem nascendo præibat, ingemuit. Hinc Ioseph fratres sui Ismaëlitis transeuntibus vendiderunt: quia cognito reuelationis mysterio, nè se fieret melior, eius profectibus obuiare conati sunt. Hinc Saul Dauid subditum, lanceam intorquendo, persequitur, quia quem magnis quotidiè augeri virtutū successibus sensit, vltra se ex crescere expauit. Paruulus itaque est qui inuidiâ occiditur, quia nisi ipse inferior existeret, de bono alterius non doleret.

Tob. 5. Inuidemus non nisi illis, quos nobis meliores arbitramur.

Gen. 4.

Gen. 17.

Gen. 37.

1. Reg. 18.

Diabolicum vitium.

Sapient. 2.

Exterior species inuidiæ hominis.

Prover. 14.

Remedium contra inuidiam.

Tob. 5.

Inuidi sine membra diaboli.

Sapient. 2.

Diabolus præest superbis & inuidis.

VII.

Quid est Gula, & quanam illius filia?

A. Gula est cibi ac potus appetitus inordinatus. Filias habet, ineptam lætitiã, multiloquium, scurrilitatem, spurcitiã, sensuum & intellectus hebetudinem.

B. Quid verò scedius, quàm hominem à beluis naturali quadam frugalitate contentis superari, dum ventris, crapulæ, & vinolentiæ quasi mancipium agit, dum bona dissipat, valetudinem lædit, morbos accersit, ac vitam demùm ipsam abrupit, eripitque sibi? Nam

a Greg. 30. Moral. c. 27. Berni. de Passio. ne Domini, cap. 43.
b Greg. lib. 31. Moral. c. 37.
c Exod. 32. b Tob. 21. b Pron. 10. c Ephe. 5.
d Greg. 3. parte eua. pastor. admonitione 20. Chrysost. hom. 57. ad pop.
e Ecl. 28. b Ecl. 10. c Chrysost. hom. 44. in Ioan. & 58. in Math. Hiero. lib. 2. cõr. Iouin. & in cap. 44. Ezech. & in cap. 5. ad Gal. Legatur de hoc vito Basil. hom. in ebrietatem & luxum. August. de temp. serm. 231. & 232. Chrysost. in ser. contra luxum & crapulam. & homi. 1. ad pop. Antioch. Mido. lib. 1. de summo bono, c. 41. & 43. Amb. de Hælia & Iacinto, cap. 11. & 109.

Eccl. 31. d. & 31. b. Mal. 77. d. Num. n. g. Deut. 31. c. Prouer. 23. c. Eccl. 37. c.

g. Luc. 21. g. Vide Butchar. lib. 14. decret. & Iuonem parte 13. cap. 68. & sequenti. h. Ephe. 5. d. Prou. 20. a. Hiero. in cap. 1. ad Tit. & epist. 83. ad Oceanum. Amb. lib. de penit. cap. 14. i. 1. Cor. 6. b. Gal. 5. d. Ofex. 4. c. Prouer. 31. a. Eccl. 19. a. h. Eia. 5. e. 21. d. Prouer. 23. c. d. Amos 6. b. Luc. 6. d.

verè dictum illud, *Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinentes est, adiiciet vitam.* Item, *In multis escis erit infirmitas.* Iubet ergò Christus, *Attendite vobis, ne forte grauentur corda vestra in crapula & ebrietate.* Ceterum ab ebrietate nos reuocans Paulus, *Nolite, ait, inebriari vino, in quo est luxuria. Ebriosi regnum Dei non possidebunt: vt idcirco tam grauiter interminetur quoque Propheta potatoribus: *Ve qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem.**

TESTIMONIA.

I. A. GREGORIUS libro trigesimo Moralium, capite vigesimo septimo: Sciendum est, quia quinque nos modis gula vitium tentat. Aliquando namque indigentia tempora prauent: aliquando vero tempus non prauent, sed cibos lautiores quarit: aliquando qualibet sumenda sint, praeprari accuratius expetit. Aliquando autem & qualitati ciborum & tempori congruit, sed in ipsa quantitate sumendi, mensuram moderatae refectiois excedit. Nonnunquam verò & abiecius est quod desiderat, & tamen ipso aestu immensi desiderij detentius peccat. Mortis quippe sententiam patris ore Ionathas meruit: quia in gustu mellis constitutum edendi tempus anteceffit. Et ex Aegypto populus educus, in eremo occubuit: quia despecto manna, cibos carniū petiit, quos lautiores putauit. Et prima filiorum Heli culpa suborta est, quod ex eorum voto sacerdotis puer, non antiquo more, coctas vellet de sacrificio carnes accipere, sed crudas quereret, quas accuratius exhiberet. Et cum ad Hierusalem dicitur: Haec fuit iniquitas Sodome fororis tuae, superbia, faturnitas panis, & abundantia: aperit ostenditur, quod idcirco salutem perdidit, quia cum superbiae vitio mensuram immoderate refectiois excessit. Et primogenitorum gloria Esau amisit, quia magno aestu desiderij vile cibum scilicet lenticulam, concupiuit: quam dum vendendis etiam primogenitis praeulit, quo in illam appetitu anhelaret, indicauit. Neque enim cibus, sed appetitus in vitio est. Vnde & lautiores cibos plerunquē sine culpa sumimus, & abiecius non sine reatu conscientiae degustamus. Hic quippe, quem diximus, Esau primatum per lenticulam perdidit: & Helias in eremo per virtutem spiritus carnes edendo seruauit. Vnde & antiquus hostis quia non cibum, sed cibi concupiscentiam, esse causam damnationis intelligit: & primum sibi hominem non carne, sed pomo subdidit: & secundum non carne, sed pane tentauit. Hinc est quod plerunquē Adam culpa committitur, etiam cum abiecia & vilia sumuntur. Neque enim Adam solus, vt à vetito se pomo suspenderet, praeceptum prohibitionis accepit. Nam cum alimenta quaedam salutis nostrae Deus contraria indicat, ab his nos quasi per sententiam vetat. Et dum concupiscentes noxia attingimus, profectò quid aliud quam verita degustamus? Ea itaq; sumenda sunt, quae naturae necessitas quarit: & nō, quae edēdi libido suggerit.

2. BERNARDVS in libro de passione Domini, capite quadragesimo secundo: Si contingat aliquē habere virtutem abstinentiae cum oanne, scilicet

vt ipsam mente & opere exerceat: non condemnet eum qui abstinet cum perfectissimo Iesu, id est, qui abstinentiam prout tempora exigunt & persona, pro utilitate vel proprii corporis vel proximi nūc intendit, nunc remittit, obseruans tamen in omnibus omnia quae circa virtutem abstinentiae sunt seruanda, vt semper vitij abstinentiae oppositi, (id est, gula) crimen euitet: cuius vitij abusiones hoc verū notantur: Præpropere, lautē, nimis ardentē, studiose. Præpropere enim comedunt & bibunt, qui tempus comedendi praeueniunt; sola voluptate, non necessitate coacti, Legimus in vitis Patrum de sanctis patribus, qui hospitij spiritualium charitate deuincti, tempus consuetum ciborum anticipauerunt: sed comedendo in charitate, se nequaquam soluisse ieiunij existimabant: ita vt etiam aliqui post talem refectiunculam Missarum celebrare solennia non timerent: quod quamuis nobis non conueniat trahere in exemplum, vt similiter faciamus, quoniam quidem ab eorum perfectione nimium separamur, eos tamen sine peccato talia fecisse confidimus, quae nequaquam nisi spiritu sancto ipsis veraciter reuelante fecissent. Lautē comedunt, qui delicatis vtuntur cibariis, sola delectatione attracti, quibus non sufficit naturalis sapor carniū siue piscium, quem creator illis impoluit: sed modis naturae contemptis quarunt adulterinos saporē peperis & salamentorum variorum, vt sibi appetitum faciant comedendi, non metuentes optumū omnium creatorem vituperare in creaturis suis, dum alios illis saporē ipsi faciunt, quam creator naturae earum praestiterit. O quantum huiusmodi alienos saporē homo Christianus vitare deberet, si aduerteret dulcissimum & sapientissimum Dominum suum fecisse omnia bona valde, cuius creaturas verè bonas nullus nisi malus alterare consuevit. Consuevit dico, quia quandoquē lautioribus vti cibariis pro infirmitate corporis repellenda, palato non alludente, sed renitente cibariis, nulla vel parua culpa esset. Ad eorum igitur confusionem, quorum (vt Apostolus ait) deus venter est, & gloria in confusione eorum, quos idem adferit flendo inimicos esse crucis Christi, & imitatores illius pauperissimi & miserissimi diuitis, qui epulabatur nō aliquando pro sanitatis remedio, sed pro voluntate quotidie splendide, propter quod nec guttam aquae, cum in inferno sepultus esset, meruit impetrare vt refrigeraretur lingua eius ardens profectò in flamma, quae alienis semper & superfluis fuerat saporibus delectata, nec naturali aquae frigore meruit refoueri, qui in voluptatibus suae naturae saporē

Quinque modis a gula tentatur.

1. Reg. 14.

Num. 11.

1. Reg. 2.

Ezech. 16.

Gen. 3.

3. Reg. 17.

Gen. 3.

Math. 4.

Gula abusiones quatuor, praepropere.

Lautē.

Lautioribus cibis quando vtili sit.

Philipp. 3.

Luc. 16.

for. voluptate

saporem alienauerat: ad horum inquam confusione, gentilis hominis memorare sententiam non grauabor, vt erubescat nomine Christianus, cum à meliore seipsum ignorante docetur, qui neque creaturas per creatorem venerari sciebat, nec asperos sciebat pati saporē pro Christo, quem vel nesciuit, vel non credidit pro se in crucis patibulo vinum myrrharum bibisse cum felle mixtum, sed soli naturae consentiens contra voluptuosos exclamat,

Lucanus lib. 4.

O prodiga rerum

Luxuries, nunquam paruo contenta paratu, Et questorum terra pelagique ciborum Ambitiosa fames, o laeta gloria mensa. Discite quam paruo liceat producere vitam, Et quantum natura petat: non eripit agros Nobilis ignato diffusus consule Bacchus. Non auro gemmisque bibunt, sed gutture puro Vita redit, satis est populis sumis que ceresque.

Eccl. 19.

Rom. 13.

Psal. 77.

Iob. 21.

Esa. 66.

Mat. 9.

Nimis comedere.

Ezech. 16.

Math. 4.

Gen. 3.

Ardenter comedere.

Gen. 25.

Id est, aqua & panis. Haec factis concordant cum illa visitata sententia & vera: Panis & aqua, vita hominis. Nec adhuc conteruntur hac confusione durissimae frontes voratorum, tam ipsius veritatis verissimi Iesu, quam Apostoli eius, immò ne gentilis quidē hominis reprehensione & eruditione percussae, & dicunt, Christiani sumus, non tamen recipiunt vocem Christi in Apostolo loquentis, & monentis: Curam carnis ne feceritis in desiderijs. Vnde frequenter euenit, vt cum adhuc eorum corū sint in ore eorum, ira Dei ascendat super eos: qui vbi dixerunt in bonis dies suos, in puncto ad infernū descendunt, vbi vermīs comedēs ipsos non moritur, & ignis non extinguitur, pro deliciis breuibus malā recipiētes sempiterna. Nimis comedere quid sit, omnibus notum est. Nimis enim comedit, qui vltra quam naturae suae sustentanda possit sufficere, sumit alimenta, maxime si hoc sciēter fecerit. Euenit enim non rarò, vt homo suis laboribus consideratis plus viliū sumat alimentorū, vt in labore possit subsistere, & timore deficiendi cogente mensuram refectiois excedat: à quō peccato vix credo aliquem esse immunem. Sed talia peccata crebris confessionibus intermixtis voluntariis abstinentiis statim vt deprehenduntur, purgata sunt. In nullo autē genere ciborū illud vitij superfluitatis ciborū & potuū excusatur: cum etiam legatur quod peccatum Sodoma fuit abundantia panis: & diabolus tentaturus Dominum, non de alio aliquo quam de pane tentauit, sciens profectò in nimio sumptu panis peccatum non deesse, qui primos parentes, & per ipsos omnes homines vnus pomi comestione decepit: quauis non ita facile in cibis vilibus mensura excedatur, vbi sapor non decipitur, sicut in cibariis lautē preparatis, & saporibus alteratis. Ardētē comedere, est cibos vel potus cum nimio desiderio sumere: quod tam in vilibus, quam in delicatis potest cibariis euenire. Cuius rei exemplum habemus in Esau, qui vilis cibi delectatione attractus, vltro vendidit primogenita sua. Ita enim habet Genesis, quia veniens Esau de agro vidit Iacob fratrem suum coquentem lenticulam, cui dixit, Da mihi de coctione tua hac rufa, quia oppido lassus sum. Et facta pactioe eū Iacob de venditione primogenitorum, comedit in voracitate coctionē ni-

mis desideratam, & dignitatem primogenitorum amisit, quia enim nimium ardentē desiderabat lenticulam, En, inquit, morior: quid mihi proderunt primogenita? non est dubiū quin ardentē comederit acceptum, quod tam ardentē fuerat desideratū. Miserere domine misericordissimè I. E. S. V. J. mihi miserimo peccatori, qui nullam diē sine peccato huiusmodi me sentio praerire, nē per talem excessum fidei tuae, qua tibi genitus sum, merear, perdere dignitatem, E contra & sanctissimos Heliam & Ioannem Baptistam carnibus nullis visis fuisse accepimus; & per sobrietatē temperantiae eos nullum ex hoc omnino meritum perdidisse. Studiosè comedere, est in cibis vel in potibus nimis diū immorari. De hoc expertis loquimur, & vnum non essemus experti, nec vnquam experturi. Frequenter solet accidere, quod sumptis cibariis quae fecerunt cōsuetudinem necessitati sumentis possent & deberēt sufficere, quaedam surgat noua delectatio: quae facit hominem improvidū & insidias diaboli non cauentē, illi cibo cum tanto studio inhærere, tanquā nihil antē comederit, vel intra multos dies post hoc nil sit sumpturus ciborum. Et quia gula speciem in se deprehendunt, auxiliante Deo huic facile possunt resistere: quia impetus eius non longius durat, quam dum à mensa furgatur, & illius quod tanto studio desideratur, memoria subducatur. Sunt autem plurimi qui tale studium comedendi nec peccatum existimant, nec etiam cuiquā suggerenti esse peccatum, fidem adhibeant, habentes in consuetudine damnabili, nulli desiderio resistere quod possit à natura aliqua obumbratione defendi: nec ponunt aliquam metam desiderio comedendi, donec tempore deficiant fatigati. Sed Christianus homo comedit vt viuat, non viuut vt comedat, sicut quidam ait, sed quae & illud bene de inutilibus & voracibus, Nos numerus sumus, & fruges cōsumere nati. Christianus autem non sic, sed semper ita furgat de mensa, vt adhuc habeat appetitū plura sumendi: & eum qui adhuc esset implendus cibariis, Domino Iesu pro grato munere conferat appetitum, qui pro nostra salute sepius esurire voluit & sitire.

3. GREGORIUS libro trigesimo primo Moralium, capite trigesimo primo: De ventris ingluuie inepta latitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligentiam propagantur.

4. EXORDI trigesimo secundo: Sedit populus māducare & bibere, & surrexerunt ludere.

5. IOB vigesimo primo: Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.

6. Prouerborum decimo: In multiloquio non deerit peccatum.

7. AD Ephesios quinto: Fornicatio & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpitudine, aut stultiloquiū, aut scurrilitas, quae ad rem nō pertinet: sed magis gratiarum actio.

8. GREGORIUS tertia parte curae pastoralis, admonitione vigesima: Gulae deditos superfluitas locutionis, leuitas operis, atque luxuria comitatur. Nisi enim illos immoderata loquacitas raperet, diues ille qui epulatus quotidie dicitur splendide

Studiosè comedere.

Esit Gulae.

Quae vitia ex gula nascuntur. Immoderata loquacitas.

in lingua grauius non arderet, dicens: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Quibus profectus verbis ostenditur, quia epulando quotidie, crebris in lingua peccauerat, qui totus ardens, refrigerari se in lingua præcipue requirebat. Rursùm quia gula deditos leuitas protinus operis sequitur, auctoritas sacra testatur, dicens: Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Quos plerumque edacitas vsque ad luxuriam pertrahit: quia dum satietate venter extenditur, aculei libidinis excitantur. Vnde & hosti callido, qui primi hominis sensum in concupiscentiam pomi aperuit, sed in peccati laqueo strinxit, diuina voce dicitur: Pectore & ventre repes, ac si aperte dicatur: Cogitatione & ingluuie super humana corda dominaberis. Quia gula deditos luxuria sequitur, propheta testatur, qui dum aperta narrat, occulta denunciat, dicens: Princeps cocorum destruxit muros Hierusalem: Princeps nanque cocorum, veter est, cui magna cura obsequium à cocis impenditur, ut ipse delectabiliter cibus impleatur. Muri autem Hierusalem, virtutes sunt animæ, ad desiderium supernæ pacis eleuata. Cocorum igitur princeps muros Hierusalem deiicit, quia dum venter ingluuie extenditur, virtutes animæ per luxuriam destruantur. Admonendi ergo sunt gula dediti, ne in eo quod escarum delectationi incumbunt, luxuria se mucrone transigant: & quanta sibi per esum loquacitas, quanta mentis leuitas insidietur, adspiciant: ne, dum ventri molliter seruiunt, vitiorum laqueis crudeliter adstringantur. Tanto enim longius à secundo parente receditur, quanto per immoderatum usum dum manus ad cibum tenditur, parentis primi lapsus iteratur. Itaque ne aut gula deditos appetitus à mentis statu deiiciat, aut abstinentes afflictæ caro ex elatione supplâter, audiant illi ex ore veritatis: Attendite vobis, ne forte grauentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis huius mundi. Vbi vtilis quoque pauor adicitur: Et superueniat in vos repentinus dies ille. Tanquã laqueus enim veniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ. Audiant isti: Non quæ intrant per os, coinquinant hominẽ: sed que exeunt de ore, illa sunt quæ coinquinant hominem. Audiât illi: Esca ventri, & venter escis, Deus autem & huc & hanc destruet. Et rursùm: Non in comestationibus & ebrietatibus. Et rursùm: Esca non commendat nos Deo. Audiant isti: Quia omnia munda mundis, &c. Audiant illi: Quorum deus venter est, & gloria in cõfusione ipsorum. Audiant isti: Nescient quidam à fide & veritate. Et paulò post: Prohibitum nubere, præcipit tium abstinere à cibus, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarũ actione fidelibus & his qui cognouerunt veritatem. Audiant illi: Bonum est non manducare carnem, & nõ bibere vinum, neque in quo frater tuus scandalizatur. Audiât isti: Modico vino vttere propter stomachum tuum, & frequẽtes tuas infirmitates. Quatenus illi discant cibos carnis inordinate nõ appetere, & isti creaturam Dei quam non appetunt, nõ audeant condemnare.

9. CHRYSOSTOMVS homilia quinquagesima-septima ad populum Antiochenum: Vbi ebrietas, ibi diabolus: vbi turpia verba, vbi saturitas, illic dæ-

Luc. 16.

Leuitas operis. Exod. 32.

Luxuria.

Gen. 3.

Hier. 52. iuxta LXX.

Luc. 21.

libidinis.

Marc. 7.

1. Cor. 6.

Rom. 3.

Tit. 1.

Philipp. 3.

2. Tim. 4.

Rom. 14.

Dæmones choreas agunt apud gentes. Luc. 16.

mones choreas agunt. Talẽ habebat mensam diues ille, propterea ne gutta quidẽ aquæ dominus fuit. 10. ESAI 28. Verum hi quoquẽ præ vino nescierunt, & præ ebrietate nescierunt. Sacerdos & Propheta nescierunt præ ebrietate, absorpti sunt à vino; errauerunt in ebrietate, nescierunt videntem. Ignorauerunt iudiciũ. Omnes enim mensæ repletæ sunt vomitu sordiumque, ita vt non esset vltra locus. Quem docebit scientiam?

11. ECCLESIASTICI decimo: Væ tibi terra, cuius rex puer est, & cuius principes manẽ comedunt. Beata terra cuius rex nobilis est, & cuius principes vescuunt in tempore suo ad reficiendum, & non ad luxuriam.

12. CHRYSOSTOMVS homilia quadagesima-quarta in Ioannem: Nihil gula perniciosius, nihil ignominiosius est: hæc obtusum & crassum ingenium, hæc carnalem animam reddit, hæc cæcat intellectum, nec finit, vt quicquam perspiciat.

13. ITEM homilia quinquagesima octaua in Mattheum: Sed sufficit etiam hoc diaboli furorẽ deprimere, cui nemo magis amicus est, quàm qui delictis & ebrietate maculatur: hic enim fons, hæc mater, atque origo vitiorum omnium est: Hac via olim Hebræos in cultum diabolus idolorum iniecit, hac iniquos amores Sodomitarum inflamauit: hæc enim, ait, iniquitas est Sodomæ, in copia & plenitudine panis luxuriabatur: hæc denique via mille alij gehennæ traditi, perierẽ. Quid enim deliciarum hæc fœditas mali non inducit? Sues ex hominibus facit, immò verò etiam suisibus multo deteriores. Audiui enim multos, cum insanæ istæ accidit passionis, dicentes: Vtinam non esset vinum. O amẽtiam singularem, o stoliditatem inauditam. Alij delinquant, & Dei tui dona criminariis: putas ne à vino hoc factum malum? Non fecit vinum certè, sed incontinentia eorum qui vino abusi sunt. Dicas vtinam non esset ebrietas, non essent delicia: si verò dices, vtinam non esset vinum, ordine paulatim progrediens, optabis, ne sit ferrum propter homicidium, ne sit nox propter fures, ne sit lux propter calumniatores, ne sit scæmina propter adulterium, & sic omnia Dei opera tibi destruentur. Non igitur ita dicas, mentis enim istud est diabolicæ: nec vinum, sed ebrietatem criminariis: & ebrius, cum in se fuerit reuersus, omni dedecore suo prius descripto, dicas datum esse vinũ ad lætitiã, non ad turpitudinem nostram: datum est vt rideamus, non vt derideamur: vt rectè valeamus, non vt ægrotemus: vt imbecilla corpora reficiamus, non vt robur animi deiiciamus: honorauit te hoc munere Deus, cur de honestas propter intemperantiam bibendi ipsam? Audi quid ad Timotheum dicit Paulus: Modico vino vttere propter stomachum tuum, & crebras in infirmitates tuas. Quod si sanctus vir ille morbo depressus, & alternis ægritudinibus laborans, quousquẽ magister permisit, vino non vtatur: quam veniam nos consequemur, vino ad ebrietatem sani abutentes? Et illi quidem dicebat, Paucò vttere vino propter stomachum tuum: ebrioso verò dicit, Vtaris modico vino propter fornicationes, vt crebra turpiloquia fugias, propter pestiferas cupiditates quas ebrietas parit. Quod si hæc nõ persuadent vobis, vt ab his abstineatis, saltem propter dolores & euerfiones stomachi abstineatis. Nõ ad mœrorem, nec ad dolorem, sed

Quam perniciosam adferat gula.

Delicia & ebrietas, fons mater & origo vitiorum omnium.

Exod. 32. Ezec. 16.

Sues ex hominibus facit.

Non vinũ, sed vini abusus dammandus.

1. Tim. 3.

Cur à nimio vino abstinendum.

fed ad lætitiã vinum datum est. Vinum enim, inquit, lætificat cor hominis: quam eius virtutem vos deiicitis. Nam quæ lætitiã est, si non es in teipso, si mille doloribus vexaris, si omnia tibi circumferri videantur, si tenebris detentus quasi febricitans, hominibus indigeas, qui oleo caput tuum perfundat? Hæc non omnibus dicta esse velim, immò verò dicta sunt omnibus: nõ quia omnes vino corrumpantur, sed quia nullã de ebriosi curam sobrii habet: idcirco ad sobrios magis orationẽ direxerimus, quoniam & medicus, ægrotis ommissis, sanos qui ipsis aspidet, alloquitur. Vos ergo sobrios oro, ne hac turpissima infania vnquam capiãmini, & vt eos qui capiuntur, diligenter sanare curetis. Nolite pati peiores bestii homines fieri: nihil enim vltra quàm opus est, illa desiderant: isti autem mediocritatis terminos excedentes, irrationabiliores illis constituantur. Quanto enim melior asinus ebrioso est, quanto canis præstantior? Omnes certè animantes, quæ rationis expertes sunt, cum bibunt aut comedunt, vltra quàm satis est, etiam si mille homines cogere, nunquam elabuntur. Peiores igitur irrationabiliores vos estis, qui inebriamini, non apud mentis compotes solum, verum etiam apud vos iudices. Indè nanque manifestum est, canibus atque asinis vestro vos iudicio esse deteriores, & magis abiectos, quia nullum brutorum supra mensuram comedere aut bibere cogitis.

14. HIERONYMVS libro secundo aduersus Iouinianum: Eius carniũ & potus vini, ventrisque saturitas, seminarium libidinis est. Vnde & Coniucus: Sine Cerere, inquit, & Libero friget Venus. Et paulò post: Quod si quis existimat, & abundantia ciborum potionumque se perfrui, & vacare posse sapientiã, hoc est, & versari in deliciis, & deliciarum vitis non teneri, seipsum decipit. cum enim procul ab his remoti sapẽ capiamur naturæ illecebris, & cogamur ea cupere, quorum copiam non habemus: quanto magis, si circumdati rebus voluptatum, esse non liberos arbitremur? Absque gustu & cibus, impossibile est humanum corpus subsistere: adesse ergo debet ratio, vt tales ac tantas sumamus escas, quibus nõ oneretur corpus, nec libertas animæ pragrauetur: quia & comedendum est, & deambulandum, & dormiendum, & digerendum, & postea, inflatis venis, incontinua libidinum sustinenda. Luxuriõsa res vinum, & tumultuosa ebrietas: omnis qui cum his miscetur, nõ erit sapiens. Nè tales accipiamus cibos, quos aut difficulter digerere, aut comesos, magno partos & perditos labore doleamus: Olerum, pomorum, ac leguminum & facillior apparatus est, & arte impenditque coquorum non indiget: & sine cura sustentat humanum corpus, moderatèque sumptus (quia nec auidè deuoratur, quod irritamenta gula non habet) leuiore digestionẽ concoquitur. Nemo enim vno aut duobus cibus, hisque vilibus vsque ad inflationem ventris oneratur, quæ diuersitate carniũ, & saporis delectatione percipitur. Cum variis nidoribus fumant patinæ, ad esum sui, expleta esurie, quasi captiuos trahunt, vnde & morbi exsaturitate nimia concitantur: multique impatientiam gula, vomitu remediãtur: & quod turpiter ingererit, turpius egerit. Hippocrates in Aphorismis docet, crassa & obesa corpora, quæ crescendi mensuram compleuerint, nisi citò ablato-

phil. 103.

Turpissima infania est ebrietas.

Asini & canes coriofo homine præstantiores sunt.

Seminarium libidinis.

Terent. in Eunucho.

Sapientia stultitiam impeditur saturitate & vinolentia.

Quotid cibus sumendum.

Pron. 20.

Qualibus cibus vtendum.

Hippocrates.

ne sanguinis imminuantur, in paralyfim & pessima morborum genera erumpere, & idcirco necessariã esse demptionem, vt rursum habeant, in quæ possint crescere: non enim manere in vno statu naturam corporum, sed aut crescere semper, aut decrefcere: nec posse viuere animal, nisi crescendi capax sit. Vnde & Galenus vir doctissimus, Hippocratis interpres, athletas, quorum vita & ars sagina est, dicit in exhortatione medicinæ, nec viuere posse diũ, nec sanos esse, animasque eorum ita nimio sanguine & adipibus, quasi luto inuolutas, nihil tenue, nihil cælestẽ, sed semper de carnibus & ructu & ventris ingluuie cogitare.

15. Idem in caput quadragesimum quartum Ezechielis: Perspicuum est, ebrietate & sicera statum mentis euerit: & non plene nõ sapere, quando vini satietate animus occupatur.

16. ITEM in caput quintum ad Galatas: Quartumdecimum locũ inter carnis opera, ebrietas tenet. Ebriosi quippe regnum Dei non possidebunt. Et Dominus ad discipulos: Cauete, ait, nõ forte grauentur corda vestra in vino & crapula. Vno hominis sensus eueritur: pedes corrũt, mens vacillat, libido succenditur. Vnde Apostolus clamat: Et vinum in quo est luxuria. Habet vnusquisque suã sententiã potestatem: Ego Apostolum sequor: in vino esse luxuriam, in vino ebrietatem. Ebrietatem autem & luxuriam, inter carnis opera numerari, nec ille potest negare qui eisdem passionibus vincitur. Et licet me quidam in eo libro, quem de seruanda virginitate scripsi, reprehendendum putent, quod dixerim adolescentulas ita vinũ debere fugere vt venenum: non me sententiã punirebit: Opus quippe ibi magis vini, quàm Dei à nobis creatura damnata est: & licentiam tulipus virginis proprio ætatis calore feruenti, nõ sub occasione parũ bibendi, plus biberet & periret: Alioquin sciebamus & in Christi sanguinem vinum consecrari: & Timotheo, vinum vt biberet, imperatũ. Ebrietas autem tam ex vino, quàm ex cæteris bibendi generibus, quæ vario modo conficiuntur, potest accidere: ex quo & de sancto dicitur, Vinũ & sicera non bibet. Sicera interpretatur ebrietas. Et nec quis vinum non bibens, aliud sibi putaret bibendum: exclusã causã est, dum omne quod inebriare potest, cũ vino pariter aufertur. Quintadecima, quæ & extrema inter carnis opera, comestatio est. Mandaui quippe populus & bibit, & surrexerunt ludere. Semper ebrietati iuncta luxuria est. Pulchrè quidam non ignobilis orator, cum ebrium de somno describeret excitatum, ait: Nec dormire excitatus, nec vigilare ebrius poterat. Qua sententia expressit, quodammodo nec mortuum eum fuisse, nec viuum.

17. BASILIUS Magnus homilia decimaquarta in ebrietatem & luxuriam: Ebrietas demon est voluntarius, ex voluptate animabus nostris inditus. Ebrietas malitiæ mater est, virtutis inimica, fortem virum reddit ignaũ, ex temperato facit lasciuum, iustitiam ignorat, prudentiam extinguit. Sicut enim aqua igni est aduersa, sic vinum immodicum rationem supprimit. Qua in re, dic homo miser, à brutis differis? Nonne rationis munere, quam à Deo omnium conditore accepisti, reliquæ creaturæ omnis factus dominus & imperator? Hoc igitur te mentis lumine per ebrietatem

Galenus.

Nihil cælestẽ cogitare potest gula detortum animus.

Statũ mentis euerit ebrietas.

Galat. 5. 1. Cor. 6.

Luc. 21.

Vini immoderate sumi operatio.

1. Tim. 5.

Ad Faustũ epist. 22.

Vini in Christi sanguinem consecratur.

1. Tim. 5.

Luc. 2.

Exod. 32. 1. Cor. 10.

Semper ebrietati iuncta luxuria.

Ebrius de somno excitatus, nec viuus nec mortuus est.

Ebrietas, voluntarius demones.

Ebrietas, voluntarius demones.

Ebrietas, voluntarius demones.

Ebrietas, voluntarius demones.

Ebrietas, voluntarius demones.

Ebrietas, voluntarius demones.

Ebrietas, voluntarius demones.

Ebrietas, voluntarius demones.

Ebrietas, voluntarius demones.

Ebrietas, voluntarius demones.

Ebrietas, voluntarius demones.

Ebrietas, voluntarius demones.

Brutis pelores ebriofis.

prians; inter bestias ratione carentes annumerari poteris, similisque illis videri. Nec solum eo peiores brutis, quod mente insani aut ebrii, sed etiam quod sensibus longè infra illa deficere videantur. Quod quæso animal ita visu audituque, atque ebrius homo, debilitatur? Nonne familiarissimos interdum ignorant, alienis vero sæpè ut domesticis congruuntur? An non umbras sæpenumerò tanquàm fulcos aut loca prærupta transiliunt? Aures terrifico fonitu more fluctuantis maris referas habent: terra interdum insurgere, ac in arduum ac rectum erigi, montes verò circummoueri videntur. Quodque ab re & præter modum rident: nunc verò sine consolationis remedio plorant, nunc item audaces & temerarii, mox timidi & ignaui. Lymphatus & malo damone captus, misericordia quidè dignus: ebrius verò eadem ferè & ipse patiens, minimè misericordia dignus, qui spontaneo feruit dæmoni. Quis est qui maledictionem Cain in seipsum transfert? An non qui vino tremis & vacillat per omnem vitam? Naturali nanque firmitate deficiente, necessè est corpus continuò vacillet atque moueatur. Cum potatione procedente ed veniunt, ut de augenda hæc insania certent, & de ebrietate perambitionem contendat: cuius authorem legis diabolus habent: victoriæ verò præmium, peccatum. Nam qui plus hauserit meri, is præ cæteris laudatur, is victoriam refert. Atque ita gloria in ignominia illorum est. Inter se nanque contendunt, & ut in iudicio aliquo defensitant. Ebrietas itaque rationis interitus, fortitudinis pernicies, senectus immatura, mors momentanea. Quid, quæso, sunt ebrii, quàm gentium idola? Oculos habent, & non vident: aures habent, & non audiunt: manus paralyti affectas habent, pedes infirmos ac facilè offedentes.

18. AVGVSTINVS sermone ducentesimo trigesimo primo de tempore: Cum, fratres charissimi, ebrietatis malum sit graue vitium & Deo odibile, ita per vniuersum mundum à pluribus in consuetudinem missum est, ut ab illis qui Dei præcepta cognoscere nolunt, iam nec putetur nec credatur esse peccatum, intantum, ut in conuiujs suis irrideant eos qui minus bibere possunt, & per inimicam amicitiam adiurare homines non erubescunt, ut potum amplius accipiant quàm oportet, Qui enim alterum cogit, ut se plus quàm opus est, bibendo inebriet: minus malum ei erat, si carnem eius vulneraret gladio, quàm animam eius per inebrietatè necaret. Et omnes ebriofis tales sunt, quales paludes esse videntur. Quid enim in paludibus nascatur, non ignorat charitas vestra: totum quod ibi nascitur, nullum fructum habere cognoscitur. Nascuntur ibi serpentes, sanguisugæ: nascuntur ibi ranæ & diuersa genera vermium; quæ magis horrorem possunt generare, quàm aliquid, quod ad victum proficiat, exhibere. Istæ enim herbæ vel arbores, quæ aut in ipsis paludibus, aut circa ripas earum nasci solent, nihil vtilitatis habere videntur, intantum, ut in annis singulis incendio concrementur. Videte, quod de ebrietate nascitur, igni præparatur. Tales enim sunt, sicut iam dixi, omnes ebriofis, quorum prandia ducuntur vsque ad noctem, quorum cænas lucifer videt, qui stare non possunt, etiam cum videntur esse ieiuni, quorum sensus tardi, graues, obtusi, & quodammo-

Maledictione Cain in se transferunt.

Legis ebrioforum authoer diabolus.

Ebrietatis malum.

Ebrii sunt velut idola gentium.

Propter consuetudinem putatur ebrietas non esse peccatum.

Cogentis ad nimium potum.

Ebriofis paludibus comparatur.

Ebriofis quales sunt.

dò iam sepulti. Denique in ipsa frequenter ebrietate nec seipsos nec alios recognoscunt, nec ambulare valent, nec stare: dicere aliquid vel audire quod ad rationem pertinet, omninò non possunt. Frequenter etiam vsque ad vomitum ingurgitare se non erubescunt, & ad mensuras sine mensura bibere. Maiora enim pocula prouidentur, certa bibendi lege contenditur: qui poterit vincere, laudè meretur ex crimine. Indè lites & rixæ nascuntur, indè diuersis & horridis saltationibus mēbra torquentur indè adulteria & nonnunquàm homicidia perpetrantur. Et quoties nimium potum accipiunt, tanquàm in paralyfim resoluti, dum suis pedibus ambulare non possunt, scēdissima latura aliorum manibus portantur ad lectum. Et est in illis oculorum caligo, vertigo, fatigatio & dolor capitis, suffusio vultus, membrorum omnium tremor, animæ ac mentis stupor. In talibus impletur quod scriptum est: Cui vax? cui tumultus? cui irax? cui rixax? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? Nonne his qui morantur in vino, & eis qui inuestigant vbi potus sunt, & student calicibus epotandis? Sed illi qui tales esse volunt, miserabiliter se excusare conantur, dicentes: Ingratum habeo amicum meum, si quoties illum ad conuiuium vocauero, potum ei quantū voluerit ipse, non dederit. Et non sit tibi amicus, qui te Deo vult facere inimicū, qui & tuus & suus est inimicus. Si & te & alium inebriaueris, habebis hominem amicū, habebis Deū inimicū. Et ideò sapienter considera, si iustum sit, ut te à Deo separet, dū te ebrioso coniungis. Ad extremum tu eum noli adiurare, noli cogere, sed in potestate illius dimitte, ut quantum tibi placuerit bibat, & si se inebriare voluerit, vel solus pereat, & non ambo pereratis. O infelicitas generis humani, quàm multi inueniuntur, qui ebriofos & luxuriosos amplius quàm oportet cogunt bibere, & ante ostium pauperibus petentibus vel vnum calicem dissimulant dare: nec attendunt, quia illud quod luxuriosis videntur ingerere, Christus in pauperibus deberet accipere, qui dixit: Quod fecistis vni ex minimis meis, mihi fecistis. Sed qui tales sunt, quando alios in nimio potu sepeliunt, pauperi elemosynam petenti dicunt: Vade vade in ante, & dabit tibi Deus, & utique dū ambulauerit homo, ei daturus est. Quid est ergò quod dicit, Vade in ante, & dabit tibi Deus: nisi, Vade ad illū hominē qui habet Deū, quia daturus est Deus? Ac sic ore suo constitetur apud se Deum non esse, quo inspiratè, possit erogare pauperibus Rogo, fratres charissimi, diligenter attendite & videte, quia quando animalia ducuntur ad aquam, vbi saturauerunt sitim suam, etiam si supra aquam dūtū teneantur, repleta siti, bibere nolunt omninò, nec possunt. Considerent ebriofis, si non peiores animalibus iudicandi sunt. Cum enim animalia amplius quàm eis opus est bibere nolunt, illi & duplum & triplum, quàm eis expedit, potū accipiunt. Et vndè trium aut quatuor dierū refectio potuerant rationabilem habere, vno die eū grandi peccato contendunt perdere potius, quàm expendere, propter inuidiam aut ebrietatè: atque vti nām potū tantummodò perderent, & non etiam ipsi perirent. Et nonnullis interiectis scripturæ testimonijs, ait: Ipsi qui contra coalumnā & amicam suam ebrietatem loquentibus irascuntur, libera à nobis

Mensuras sine mensura bibere.

Fructus ebrietatis.

Prou. 21.

Excusationes ebrioforum.

Nemo ad bibendum cogendus.

Nota.

Math. 23.

Animalia brutia præferuntur ebriofis.

Ebriofis excluditur à regno Dei, nisi resipiscant.

1. Cor. 6.

Phil. 28.

Ibidem.

Ebrietatis vitium vitiatur.

Consistendo potandi quomodo tollenda.

Nemo ad bibendum cogendus.

Nota.

Math. 23.

Sobrius intendit amensia.

Nota.

Excusatio ebrietatis vitium.

nobis voce audiant, quia quicumque ebriosus penitentiam de ipsa non egerit, sed vsque ad mortē suā in ipsa ebrietate permanerit, in æternum profectò peribit, quia non mentitur Spiritus sanctus, per Apostolum dicens: Neque ebriosi regnū Dei possidebunt. Et ideò quicumque sunt ebriofis, melius faciunt ut non nobis, sed sibi potius irascantur, & cum Dei adiutorio de luto fœcis se excutiant, vel de cloaca ebrietatis, dum adhuc tempus poenitendi est, festinent quanta possunt celeritate, Deo auxiliante, confurgere, & totis animæ viribus cum Propheta supplicantes Domino dicant, Eripe me de luto, ut non inhaeream. Et illud: Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundū, neque urgeat super me puteus os suū. Ebrietatis enim quasi in ferni puteus quoscūque susceperit, nisi digna subuenerit poenitētia, & emendatio fuerit subsecuta, ita fortiter sibi vendicat, ut eosdem ipsos de inferni tenebroso puteo ad charitatis vel sobrietatis lucem redire sine poenitētia non permittat. Sed hæc ante omnia intelligere & scire debemus, quia non vna die efficiuntur homines ebriofis, sed cum paulatim adiurantibus & cogētibus crudelissimis inimicis potius quàm amicis, per singulos dies singulos sibi aut binos calices ad potum consuetudinarius addūt. At vbi hoc in vsum miserint, ita eos ipsius ardor ebrietatis occupat, ut illos semper fitire compellat. Sed qui se de hoc malo desiderat liberare, quomodò sibi interuallo dierum potum addendo ad ebrietatis tenebras peruenit, ita paulatim subtrahēdo ad sobrietatis lucem redeat. Qui si semel totum, quod amplius accipiebat, subtraxerit, vbi nimia siti coeperit exardescere, cum gradū amaritudinis clamat & dicit: Malle se mori, quàm sibi bibendi vel inebriandi consuetudinem tollere: nec attendit quòd tolerabilis erat illi in carne mori, quàm in anima per ebrietatem interfici. Et ideò ut nec ardorem nimium patiatur, & de tam graui malo quod patitur, liberetur, sicut iam dictum est, per interualla dierum sibi aliquid de nimietate potus subtrahat, quousque ad rationabilem bibendi consuetudinem redeat. Qui hoc ita, ut diximus, per partes subducere voluerit, & de ebrietate liberabitur, & illam intolerabilem poenam non patietur. Ergò, fratres charissimi, dum hæc suggero, me absoluo apud Deū. Quicumque me audire contempserit, & ad bibendum pronus fuerit, vel in conuiuio suo alios adiurare vel cogere voluerit, & pro se & pro illis in die iudicij reus erit.

19. IDEM in sermone ducentesimo trigesimo secundo de tempore: Illud verò quale est, quòd ipsi infelices ebriofis, quando se nimio vino ingurgitat, rident & vituperant eos, qui rationabiliter hoc tantum quod sufficit, bibere volunt, dicētes eis: Erubescite, & verecundia sit vobis, quare non potestis bibere quantum nos? Dicunt enim eos non esse viros. Et videte miseriam ebrioforum. Se dicunt esse viros, qui in ebrietatis cloaca iacent: & illos non dicunt esse viros, qui honestè & sobriè stant. Iacēt prostrati, & viri sunt: stant erecti, & viri non sunt? Victor ebrietatis, vituperatur: & victus ebrietate, laudatur. Irridetur sobrius, qui & se & alios potest regere: & non irridetur, immò non flagitatur ebriofus, qui nec se, nec alios potest agnoscere. Solent ebriofis ita se excusare ut dicant, Persona potes me

coegit ut amplius bibam, & in conuiuio regio non potui aliud facere. Ad excusandas excusationes in peccatis, ista prætendimus: & quod implere nolumus, non potuisse nos dicimus. Nolle, in culpa est nostra: & non posse, prætenditur. Etiam si ad hoc veniretur, ut tibi diceretur: Aut bibas, aut morieris: melius erat ut caro tua sobria occideretur, quàm per ebrietatē anima moreretur. Sed excusatio ista falsò obiicitur. Ipsi enim reges, & quicumque sunt alij potētes, quia Deo propicio & Christiani sunt, & prudentes, & sobrii, & toto corde Deū timētes, si te viderent defuisse, ut eis nō acquiescas pro timore Dei inebriari, si tibi sub horā videatur irasci, postea verò te in grandi admiratione suscipiūt, dicentes: Quantum cum illo egimus, quantis eū minis & terroribus fatigauimus, & tamen nunquā eū à sobrietate separare potuimus. Nam & Deus qui te videt per eius amorem inebriari non velle, ipse tibi gratiam illorum dabit, qui te, ut amplius biberes, videbatur hortari & cogere. Ille qui ebrietati resistit, si cum Dei adiutorio perseuerare voluerit, & pro ipsa aliquas pertulerit tribulationes, omnia ei Dominus ad martyrij gloriā reputabit. Et post pauca: Ideò, charissimi, tāta infelicitate se inebriat homines, quia putant ebrietatem, aut paruam, aut nullum peccatum esse. Sed pro ista ignorantia maximè sacerdotes in die iudicij reddituri sunt rationem, si commissis sibi populis, quæ vel quanta mala de ebrietate nascuntur, assidue noluerint prædicare. Qui ergò credit ebrietatem esse paruam peccatum, si se non emendauerit, & pro ipsa ebrietate poenitentiam non egerit, eū adulteris & homicidis æterna sine remedio illum poena cruciabit, secundum illud, quod ipsi benè nōstis beatum Apostolū prædicasse: Neque, inquit, fornicarij, neque idolis seruientes, neque molles, neque masculorum concubitores, neque auari, neque adulteri, neque ebriofis regnum Dei possidebunt. Videte, ebriofos cum fornicatoribus & idolis seruientibus, & masculorum concubitoribus & adulteris iunxit.

20. CHRYSOSTOMVS in sermone contra luxū & crapulam: Eum qui viuunt in delicijs, & ebrietati deditus est, & parasitos alit, & adultores, & carnum voratione & vini potatione disrumpitur, sepe & inuitum & spontè necessè est peccare, & extra huius loci tempus, & cum illinc recesserit. Nā sicut nauis oneraria, quæ supra suam magnitudinem vehenda capit oneris magnitudine grauata, submergitur: ita anima & corporis nostri natura si plures acceperit cibos, quam ferat natura sua, impletur, & iniectorū grauitatē non amat, & in perditionis pelagus demergitur, & nautas & gubernatores, & eos qui in prora, & alios nauigātes, & ipsum onus cum hominibus perdit. Sicut igitur nō tranquillitas maris, non scientia gubernatoris, non nautarum multitudo, non præparationis studium, non anni pars tempestiua, non aliud quicquā nauis, quæ sic in tempestate est, prodest: ita & delicatatis euenit, neque cogitationum multitudo, neque eruditio & admonitio, neque admonitiones & cōsilia, neque aliud quid, neque timor futurorum, neque pudor, neque accusatio præsentium, neque aliud quid saluare potest sic periclitantem animā: sed inualefcit luxus & amentia per omnia: & sub aquas nolens eum qui ægrotat, deserit, & graue facit nauis fragiū. Vndè nihil facile, nihil ad futuam vitam &

Nota.

Responso.

Ignorantia ebrietati magnam causam præbet.

1. Cor. 6.

Viti dedit, sepe inuitum peccat.

Nauibus oneratis comparatur.

Ad omnia sunt inutilis & inopii.

iustificaciones quæ alibi futuræ, affert. Sed qui talibus vacat, & ad præsentem vitam inutilis fit, ad nihil accommodus, & ubique ridiculus, tam in publicis quam in priuatis rebus: & si in tumultu aliquid opus est fieri, non inuenitur habere aliquid prudentiæ, vel gubernationis: ab omnibus inimicis capi potest, omnibus inutilis, amicis & accedentibus, & non solum periculis & obfidionibus facile potest rapi: non in tranquillitate solum eum audire, pauore non caret, sed & in arduis, ob immodestiam morum, se accedenti erit inutilis. Nam ipsum illic, in aduersitatibus loquor, timor & effeminatio, & metus immodicus, & consilij inopia apprehendunt: hæc autem in prosperitate, audacia & ignominia, & intemperantia, & inflatio, & arrogantia plus inutilem, quam superiora, efficiunt. Sanè talium non solum corpora sic effecta, & iniucundis & superfluis & fœtidis vndique plena sunt, ita vt tolerari nequeant: sed & anima corpore multo iniucundior, multo maiores quam illud morbos in se arripit ex delicijs. Nam sicut corpus non solum superfuitates emittit naturales, sed multo plures, & vndique. Nam & oculi, & aures & os grauedine, mucos & corruptione, & his quæ intus generantur, lutulentis & impuris affectibus sunt plena: & ipsa natura carnis laxior fit, quam naturalis proportio: fœtidæque & inutilis, & ad omne bonum opus inutilis. Etenim & terra, quando à sua abundantia oppressa fuerit, suum innatum perdit calorem: perdit autem & suas vires, & neque ad opus, neque ad suam generationem est accommodata. Hinc autem incurabilibus & difficillimis implicantur morbis, qui perpetuè in voluptate viuunt. Nam in tremoribus & palloribus, mirisque & pedum & manuum doloribus, & alijs pluribus, de quibus medici dicunt, irretibiles sunt.

1. Tim. 5.

Quantum bibendum.

Vinolentia quam malos fructus producat.

Psal. 103.

Non vinum, sed ebrietas damnanda.

21. In d. m. homilia prima ad populum Antiochenum: Non simpliciter Apostolus Paulus dixit, Vino vtere: sed, Vino modico: non quod hac admonitione & consilio Timotheus egeret, sed quod nos indigemus. Idcirco ad illum scribens, nobis bibendi vini mensuram & terminos statuit, tantum bibere iubens, quantum valetudinè adiuet, quantum corpori sanitatem præbeat, & non alterum morbum: non pauciores enim, quam continuatus aquæ potus, sed multo plures & difficiliores animi & corporis morbos immodica vini parit potatio, passionum bellum, absurdarum cogitationum hystem menti introducens, & corporis vim molliorem & solubiliorem efficiens. Non enim ita terræ natura vexata aquarum superabundantia continuè dissoluitur, vt corporis vis mollescit, & diluit, & exilis redditur vini potu continuè ingurgitata. Fugiamus igitur vtrinque intemperantiam, tum corporis valetudinem curando, tum ipsius lasciuias recidendo. Vinum enim à Deo datum est, non vt inebriemur, sed vt sobrii simus: vt delectemur, non vt doleamus. Vinum enim lætificat, inquit Dauid, cor hominis: tu verò ipsum tristitiæ materiam facis. Etenim animo grauato sunt supra modum ebrii, tenebris multis menti offusis. Medicina optima est, quando cõmensurationem habet optimam. Simpliciores nonnulli postquam aliquos præ ebrietate se deturpates viderint, illos vituperare omitentes, fructum à Deo datum calumiantur, dicentes: Non sit vinum. Ipsis itaque dicamus, Non sit

ebrietas. Vinum enim Dei, ebrietas autem diaboli opus est: non vinum ebrietatem facit, nè Dei creaturam accuset, sed conserui insaniam argue. Tu verò peccantem punire & corrigere omittens, benefactorè afficis contumelia. Cum igitur quosdam hæc dicentes audierimus, obmutescere faciamus. Non enim vsus, sed immodestia ebrietatem facit: ebrietatem, inquam, maiorum omnium radicem. Vinum datum est, vt corporis imbecillitatem corroboret, non vt animi sanitatem exterminet. Noli igitur immoderatè Dei munere vtens, stultis & impudentioribus hominibus occasiones præbere. Quid enim ebrietate miserabilius? Mortuus est animatus: ebrius, dæmon est voluntarius: morbus veniam non habet, ruina excusatione carens, commune generis nostri opprobrium. Nò enim in conuentibus tantum inutilis ebrius, aut in priuatis & publicis negocijs, sed etiam solo est adpectu omnium grauissimus, factores exhalas teterrimos, eructationes, & oscitationes, & voces ebriorum infuues atque molestæ, eos qui spectant & simul sunt, extremè abominationis implent. Et quod malorū caput est, cælum ebrijs inuisum hic morbus efficit, nec æterna bona assequi permittit, sed post vitæ huius opprobrium, & illic tali morbo laborates pœna manet æterna. Hanc igitur improbam consuetudinem recidamus, & Paulum audiamus dicentem: Vino modico vtere. Etenim ipsum modicum propter infirmitatem permisit: quod nisi imbecillitas vexasset, neque modicum admittit discipulum cogisset. Necessarium enim est nobis, traditos cibos & potus temporibus & necessitatibus semper metiri: & nullatenus necessitatem excedere, neque imprudenter & temerè quid facere oportet.

Immodestia ebrietatem facit.

Quam turpi & miserabilis creatura sit ebrius.

1. Tim. 5.

Temperantia in cibo potuque seruanda.

Ezech. 6.

Gen. 19.

1. Cor. 6. Gula ad luxuriam prouocat.

Aciem mētis obtundit.

dan. 3.

22. In 1. d. o. r. v. lib. 2. de Summo bono, capite quadragesimo secundo: Prima est luxuriæ materies saturitas panis: vnde & Propheta Sodomam de saturitate panis accusat, dicens: Hæc fuit iniquitas Sodomorum, superbia, saturitas panis, & abundantia aque. Panem quippe Sodomitarum immoderatè sumentes, in turpitudines defluxere flagitiorum, atque inde meruerunt, comitante superbia, cælestibus aduri incendijs, ex quo modum non tenuerunt edacitatis. Vitale est cauere gulam, ciborumque concupiscētiam. Quid enim tam noxium, quam vt animus seruiat ventri & escæ, quæ sunt destruenda, restante Apostolo ac dicente: Deus autem & huc & hæc destruet. Proxima est ventri libido, sicut loco, sic vitio. Vbi enim ventris cura, ibi & eorum quæ circaventrè sunt proxima. In ordine namque mēbro-rū, genitalia vētri iunguntur. Dūmq; vnū ex his immoderatè restitit, aliud ad luxuriā excitatur. Nò ad luxuriā vel ad saturitatē, sed tantummodò vt corp⁹ sustēteretur, epulis est vtendū. Nā vt Philosophi dixerūt, cibandus est vēter vt contineat animā, nò vt corrūpat. Qui nimium cibis vtitur, quāto magis vētrè palcūt, tāto amplius sensum mētis obtundunt. Nā Græci dixerūt, ex crasso ventre subtilē sensum gigni nò posse. Nā gula saturitas nimia acjē mentis obtundit, ingeniumque hebescere facit. Libidinis ignes ciborū fomite in crescunt. Corpus autē quod abstinentia frangit, tētatio nò exurit. Vnde & tres pueros abstinentes flama Babylonijs incēdijs, etsi tetigit, non cōbussit: quia nimium etsi desideriorū carnalium ignis abstinentiū mentes inflammat vsq; ad consensum, tamen concupiscētia vel operis, non exurit.

Luc. 16.

Mat. 22.

Omnes anime virtutes destruit. Ierem. 51. luxur. LXX.

Non tam cliborū qualitas, quam cupiditas caudat.

Quadruplex distinctio in appetitu gula.

Nihilum importunus ex actor, venter est.

Ebrietatis fructus.

Osce 4. trou. 31.

Multū bibere, nec tamen inebriari. Esai. 5.

Ibidem.

Ecc. 10.

exurit. Cui abundantia est epularum: ardentis diuitis intendat supplicium, cuius tāta in inferno inter ignes erat inopia, quanta hęc epularum fuerat copia. In hoc enim seculo esurire & sitire nolunt: propterea illic inter flammam sitiens, stillam aquæ quæsuit, nec meruit. Considerandum quàm vehementer arguantur commessatio & sumptuosa conuiuia. Nam per Prophetam comminatur Dominus, se non hanc relaxare iniquitatem his qui eam libenter ambiunt. Dicit enim per Esaiam Prophetam: Ecce gaudium & lætitia occidere vitulos & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinū. Si dimittitur iniquitas hæc vobis donec moriamini. Sicut omnes carnales cupiditates per abstinentiam secantur, ita omnes animæ virtutes edacitatis vitio destruitur. Indè est quod & princeps cocorū muros Hierusalem subuertit, quia & venter, cui seruitur à cocis, virtutes animæ destruit. Neque enim posse quempiam virtutum perfectionem attingere, nisi prius ventris edomauerit ingluuiem. Nemo potest dominari cæteris vitijs, nisi prius ingluuiem ventris restrinxerit. Nec quisquam facile poterit à semetipso spiritus immundos expellere, nisi per abstinentiam gula. Tunc enim hostes qui extra nos sunt, à nobis fortius superantur quando prius quæ intra nos sunt vitia extinguuntur. Nā frustra foris agit bellum, qui intus habet periculum. Non qualitatem ciborum, sed eorum cupiditatem cauendam. Nam sæpè accuratius preparata, sine gula concupiscētia degustantur: & sæpè abiecta & vilia, edendi cupiditate sumuntur. Sicque fit, vt non sit in culpa ciborum qualitas, sed illud reputetur in vitio, quod cum desiderio degustatur. Quatuor sunt genera distinctionum in gula appetitu, id est, quid, quando, quantum, & quomodo appetatur. Quid, ad rem ipsam pertinet, quæ appetitur. Quando, si ante legitimum tempus quid appetatur. Quatum verò, ad immoderationem refertur. Quomodo, ad impatientiam festinationis ascribitur. Nullus homini tam importunus exactor est quam venter, qui quotidianam refectioem, quotidiana famis exactioe adimplet. Cū cæteris enim vitijs, etsi interdum nascimur, interdum tamen cū eis non morimur. Plerumquæ voluptas velcendit ita sub obtutu necessitatis subrepat, vt dum putatur seruire necessitati, voluptatis desiderio seruiatur: nec facile discernitur, vtrum quod accipitur, gula an indigentia deputetur.

23. Et capite quadragesimo tertio libri eiusdem: Esca crapulam, potus ebrietatem generat. Ebrietas autem perturbationem gignit mētis, furorem cordis, flammam libidinis. Ebrietas ita mētem alienat, vt vbi sit, nesciat. Vnde etiam & malum non sentitur, quod per ebrietatem committitur. Verū est, quod iuxta Prophetam, fornicatio & ebrietas auferunt cor. Vnde in Proverbijs: Potentes, inquit, qui iracundi sunt, vinum non bibant, nè cum biberint, obliuiscantur sapientiam. Plerisque laus est, multum bibere, & non inebriari. Audiant hi aduersum se dicentem Prophetam: Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendā ebrietatem. Vno multo deditis & luxuriosè viuentes, Esaias sic arguit, dicens: Væ qui conseruit manē ad ebrietatem sectandam, & potandum: vsque ad vesperum, vt vino æstuetis. De talibus & alio loco dicitur: Væ tibi ciuitas, cuius rex iuuenis est, & cu-

ius principes manè comedunt. Multi enim à manē vsque ad solis occubitū ebrietati & gula voluptatibus deseruiunt, nec intelligunt cur nati sunt, sed consuetudine beluina detenti, luxuriæ tantum tota die epulsi que inseruiunt. Clamat Isaias Propheta his qui ebrietati deseruiunt, dicens: Expergiscimini ebrii & flete, & vlulate omnes qui bibitis vinum in dulcedine. Quo testimonio nò ait tantum, Flete omnes qui bibitis vinum, vt bibere omninò non liceat: sed adiecit, in dulcedine, quod ad voluptuosam pertinet & prodigam effusionem. Nam quantum fatis est necessitati, edocet Timotheū bibere Apostolum, dicens: Vno modico vtere. Non solum ex vino inebriatur homines, sed etiam ex cæteris potandi generibus, quæ vario modo conficiuntur. Vnde & Nazareis, qui se sanctificabant Domino præceptum est, Vinum & ficeram non bibere. Vtraque enim statum mentis euertunt, & ebrios faciunt: luxuriam quoque carnis vtraque æqualiter gignit. Quidam continentes sicut panem cum pondere edunt, ita & aquam cum mensura sumunt, asserentes ad castimoniam carnis etiam aquæ abstinentiam conuenire.

Consuetudo beluina.

1. Tim. 5.

Num. 6. Luxuriam gignit vinum & ficeram.

perficie mater ebrietas: Ebriorum fatuitas.

24. AMBROSIVS in libro de Helia & ieiunio, capite duodecimo: Sicut mater fidei, continentia: ita perfidie mater, ebrietas est. In quod facinus nò ista præcipitat? Sedentes in foribus tabernarū homines, tunicam non habentes, nec sumptū sequentis diei, de imperatoribus & potestatibus iudicant, immò regnare sibi videntur, & exercitibus imperare. Fiunt ebrietate diuites, qui sunt in veritate inopes. Aurum donant, dispensant pecunias populis, ciuitates ædificant, qui non habent vnde capponi potus sui precium soluant. Feruet enim vinum in his, & nesciunt quid loquantur. Diuites sunt dū inebriantur: mox vbi vinum digesserint, cernunt se esse mendicos. Vno die bibunt multorum dierum labores. De ebrietate ad arma conserunt, calicibus tela succedunt. Pro vino sanguis effunditur, & ipsum sanguinem vina fuderunt. Quam fortes sibi homines videntur in vino, quam sapientes, quam disertis, quam etiam pulchri ac decori, cum stare non possint? Mens titubat, lingua balbutit, pallor & sanguis ora suffundit. Fætor ebrietatis horrori fit. Barbari in ferrum ruunt, vulgus in rixas. Si quis eorum pugno fuerit percussus, videas ora fauciorum vini lachrymas fundere, miserabiles epilagos decantare. Habet enim hoc temulentia, vt & molliat, & resoluat corda temulentorum. Sicut enim ignis probat ferrum durum, ita & vini incendio etiam superbiorum hominum cor liquefcit. Omnes sibi in vino æquales videntur, nullus inferior. Nò pauper diuiti cedit, vt potè quia pauperem se esse nescit. Non infirmus valido, cui omnis in bibendo est fortitudo. Nò mendicus locupletior, nò ignobilis honorato: sed cum bibunt, illum regē habent, qui bibendo superauerit viros. Merito que scriptū est, Æqualis vita hominibus, vinum in ebrietate. Sed vtiā & quod sequitur, audires: Bibas illud moderatè, vt sis sobrius. Non habes quod accuses vinum: in iucunditatem creatum est, non in ebrietatem ab initio. Exultatio animæ & cordis est, si illud moderatè bibas. Immoderatio autem potus, in iracundiam concitat, & ruinas multas efficit. Sed fortè dicas, has esse potationes vulgariū & leuissimorum hominum. Veniamus ergò ad horum pot-

Cōpotorū
conuicio.

tentium & fortissimorum conuiuia.

25. **CAPITE** decimotertio: Primò minoribus poculis velut velitari pugna præluditur. Verùm hæc non sobrietatis est species, sed bibendi est disciplina. Etenim ut tragœdiarum actores primò sensim vocem excitant, donèc viuæ vocis aperiât iter, ut postea magis possint clamoribus personare: ita isti quoquè in principio præluforiis se exercēt poculis, ut irriterent sitim, nè fortè restinguant eam, & fatiati postea, bibere non possint. Ergò ubi res calere cœperit, postea maioribus poculis, feruor inardescit. Aridus cibus siti exaestuât, & ubi immixta vasa cœperint, potu meraciore reparâtur. Certant pocula cū ferculis, & inter moras sæpè geminantur, Deindè procedente potu longius, contentiones diuersæ, & magna certamina, quis bibendo præcellat. Nota grauis, si quis se excuset, si quis tēperandum forte vinum putet. Et hæc donèc ad mēsas perueniatur secundas. At ubi consummata fuerint epulæ, putes iam esse furgendum: tunc de integro potum instaurant suum: & cū consummauerint, tunc inchoare se dicūt: tunc deferuntur phialæ, tunc maximi crateres quasi instrumenta bellorum. Ac nè immoderatum hoc arbitreris, mensura proponitur, certatur sub iudice, sub lege decernitur. Agonothetes illic furor est, stipendium debilitas, victoria præmium culpa: pendet aniceps diū & dubius belli euentus. Furor enim illic est præliis. Et in fine: Quos manè insignes armis spectaueras, vultu minaces, eosdem vesperi cernas etiam à puerulis rideri, sine ferro vulneratos, sine pugna interfectos, sine hoste turbatos, sine senectute tremulos, in ipso iuuentutis flore arentes.

26. **R V R S V M** capite decimoquarto: Rogas ad iucunditatem, cogis ad mortem. Inuitas ad prandiu, efferre vis ad sepulchrum. Cibos promittis, tormēta irrogas. Vina præterdis, venena suffundis. Omne enim quicquid nocet, venenum est. Tollit sensus, viscera exurit, somnum infert, caput vexat. Etiam maior vis vini, quàm veneni est. Deniquè venenū vino excluditur, non veneno vinum. Meritò Deus per Moysen non solum veneno, sed etiam draconū veneno vinum comparauit, dicens: Furor draconū vinum eorū: & ira aspidum insanabilis. Et pulchrè additur, insanabilis. Multi enim reliquorū serpentium veneno curantur, nemo ebrietate. Certè veneno caro vūlneratur, vino mens. Noxia est ebrietas ad corporis sanitatem, menti etiam crimen adiungit. Aduertit etiam & perfidæ venenum, vini declaratum nomine. Ait enim suprà de alienigenis, qui nescirent Deum: De vinea enim Sodomorum vinum eorum, & vitis eorum vitis Gomorrhæ: vna eorum vna fellis, botrus amaritudinis in ipsis.

27. **CAPITE** decimosexto: Sudant vino corpora remulentorum: si leuius ea tetigeris, exprimis vinum. Ebrietas fomentum libidinis, ebrietas incētiū infanias, ebrietas venenum insipientiæ. Hæc sensus hominum mutat & formas, per hanc fiunt ex hominibus equi adhinnientes: Siquidem naturali vapore corporis calidi, & præter naturam vini calore flammati, cohibere se non queunt, & in bestiales libidines excitantur, ut nullum tempus prescriptum habeant quod deceat indulgere concubitu. Vocē amittunt, colore variantur, oculis ignescunt, ore anhelant, fremunt naribus, in furore ardescunt, sensu excedunt. Hinc phrenesis periculosa, hinc

Cerramen
cōbibendum.

Reprehensio
eorum qui
inuitat alios
ad potum ac
cibū immoderatum.

Deut. 32.

Ebrietas animo & corpore nocet.

Ibidem.

Ebrietas deestatio, & quantum ad firmitatem adferat.

calculi grauis pœna, hinc exitialis cruditas, hinc vomitus frequens semefas epulas cum internorum viscerum cruore fundentium. Nam eadem Dominus per Hieremiam locutus est, dicens: Bibite & inebriamini, & vomite, & cadetis, & non cōsurgitis. Hinc etiam vanæ imagines, incerti visus, instabilis gressus, vmbas sæpè transfiliunt sicut foueas. Nutat his cum facie terra: subitò erigi & inclinari videtur, & quasi vertatur, timentes in faciem ruit, & solum manibus apprehendunt, aut concurrentibus montibus sibi videntur includi. Murmur in auribus tanquàm maris fluctuantis fragor, & resonantia fluctu littora. Canes si viderint, leones arbitrantur, & fugiunt. Alij risu soluuntur incondito, alij inconsolabili merore deplorant, alij cernunt irrationabiles pauores. Vigilantes somniant, dormientes litigant. Vita his somnium est: somnus his mors est: excitari nullis vocibus possunt, quanto libet stimulado impulsu petas: nisi respuerint, euigilare non possunt. Vndè benè Hieremias huiusmodi hominem tanquàm superfluum creaturam descendendum putat. Quid est homo ebrius, nisi superflua creatura?

28. **CAPITE** decimo octauo: Sed quid de viris loquamur, quando etiam fœminæ, quas oportet sollicitiorem castitatis sobrietatisque adhibere custodiam, vsque ad ebrietatem bibunt? Deindè surgentes, quas etiam inter secreta domūs vel audiri ab alienis non conuenit vel videri, prodire audent in publicum nō velato capite, vultu procaci. Apostolus mulieres tacere etiam in Ecclesia iubet, domi viros suos præcipit interrogare. Illæ in plateis inuerecundos viros sub conspectu adolescentulorum intemperantiam choros ducunt, iactantes comam, trahentes tunicas, scissæ amictus, nudæ lacertos, plaudentes manibus, saltantes pedibus, personantes vocibus, iritantes in se iuuenum libidines motu histrionico, petulanti oculo, dedecoroso ludibrio. Spectat corona adolescentum, & fit miserabile theatrum. Inter saltantium lapsus oculo impuro, & cōtaminato ad specū, terra turpi saltatione polluitur, quæ obscœnis cantibus verberatur.

1. **B. ECCLESIASTICI** trigésimo septimo: Noli audis esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam. In multis enim escis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vsque ad choleram. Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinens est, adiiciet vitam.

2. **E T** capite trigésimo primo: Vtere quasi homo frugi his quæ tibi apponuntur, ut non cum manducas multum, odio habearis. Cessa prior causa disciplinæ: & noli nimius esse, nè fortè offendas. Et si in medio multorum sedisti, prior illis nè extendas manum tuam, nec prior poscas bibere. Quàm sufficiens est homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non senties dolorem.

3. **P S A L M O** septuagesimo septimo: Et manducauerunt, & saturati sunt nimis, & desiderium eorū attulit eis: nō sunt fraudati à desiderio suo. Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum: & ira Dei ascendit super eos, & occidit pingues eorum, & electos Israël impediuit. In omnibus his peccauerunt adhuc.

4. **N V M E R O R V M** vndecimo: Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiusmodi

Hierem. 49.

Homo ebrius nihil aliud quàm superflua creatura.

De fœminis temulentis.

1. Cor. 14. 1. Tim. 2.

Terra turpi saltatione polluitur.

Pœnitentia eorum qui inebriant.

1. Cor. 6. Pœnitentia eorum qui alios ad ebrietatem cogit.

Vomentes ex ebrietate.

Alios inebriat.

modi cibus: & ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimis. Vocatusque est ille locus, Sepulchra concupiscentiæ: ibi enim sepelierunt populum qui desiderauerat.

5. **DEUTERONOMII** trigésimo secundo: Inerassatus est dilectus, & recalcitrauit: in crassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo.

6. **PROVERBIORVM** vigésimo primo: Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat vinum & pinguis, non ditabitur.

7. **ECCLESIASTICI** trigésimo septimo, ut paulò antè, B. testimonio primo.

8. **L V C X** vigésimo primo: Attendite vobis, nè fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis huius vitæ: & superueniat in vos repentina dies illa. Tanquàm laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciem omnis terræ.

9. **B V R C H A R D V S** Vuormatiensis Episcopus libro decimo quarto Decretorum, instituit tractatione de crapula & ebrietate, & ex canonibus, Patrūque ac Pontificum sententiis ostendit, quæ pœna iniungenda sit iis, qui illis vitis implicatur. Atque inter reliqua hunc adfert canonem ex pœnitentiali Theodori: Sacerdos qui libet si inebrietur per ignorantiam, septem dies pœniteat in pane & aqua: si per negligentiam, quindecim dies: si per contemptum, quadraginta dies. Diaconus vel monachus, secūdum ordinē, ut scriptum est, ceu & reliqui Clerici, & ministri iuxta ordinem, iudicio Sacerdotis pœniteant. Laici velut vota nō habentes, si inebriatur, arguantur à Sacerdote, quod ebriosi regnū Dei non possidebūt, & interitus sit ebrietas, & compellat eos pœnitere. Qui cogit hominem ut inebrietur humanitatis gratia, accerrimè corripatur, & septem dies pœniteat: si per cōtemptum triginta dies. Nullus Christianus alium Christianum plus bibere cogat, quàm naturæ sufficiat. Quod si fecerit, iuxta id quod in pœnitentiali habetur, pœniteat. Et eiusdem libri capite decimotertio ex pœnitentiali Romano: Qui per ebrietatem vomiturum facit, si presbyter aut diaconus est, quadraginta dies pœniteat. Si monachus, triginta dies pœniteat: si Clericus, viginti dies: si Laicus, quindecim dies. Itē capite decimo quarto ex pœnitentiali Bedæ: Laicus si per ebrietatem vomitū facit, tres dies à carne & vino & cereuisia abstineat. **R V R S V M** capite decimo quinto ex eodem: Si quis per nequitiam alium inebriat, quadraginta dies pœniteat. Quod si in cōsuetudine habuerit, cōmunionē priuetur, donèc dignè pœniteat, & emendationem promittat.

10. **I V O** Episcopus Carnotēsis tertia decima parte Decretorum, à capite sexagesimo nono vsque ad octogésimum sextum, habet omnia quæ Burchardus in libro decimo quarto: & quæ ex eo antè adducta sunt, apud Iuonem capite septuagesimo sexto, octogésimo primo, octogésimo secundo, & octogésimotertio reperitur.

11. Ad Ephesios quinto, ut in textu.

12. **PROVERBIORVM** vigésimo: Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas: quicumque his delectatur, non erit sapiens.

13. **H I E R O N Y M V S** in caput primum epistolæ ad Titum: Quale est autem, Episcopum videri violentum, ut sensu occupato vel exalter risum cō-

Quas in Genitricibus ebrietas iuggerat.

Ephes. 5.

Ebrius nunquàm castus.

Violentia furor est. Luxuriam patit. Qui inebriatur, mortuus est. Sepultus est. Gen. 9. & 19.

Pascitur libido conuiuus.

tra grauitatis decorem, & labiis dissolutis cachinet, vel si paululum tristis, cuiusdā rei fuerit recordatus, inter pocula in singultus prorumpat & lachrymas? Lōgū est ire per singula, & infanias quas ebrietas suggerit, explicare. Videas alios pocula in tela vertētes, scyphum in faciem iacere coniuue: alios scissis vestib⁹ in vulnera aliena profluere, alios clamare, alios dormire: qui plus biberit, fortior computatur: accusacionis occasio est, adiurati per regem frequentius non bibisse. Vomunt, ut bibāt, bibunt, ut vomant. Digestio ventris & guttur vno occupatur officio. Hoc nūc dixisse sufficiat, quod, secūdum Apostolū, in vino luxuria est. Et vbi cūque saturitas atque ebrietas fuerint, ibi libido dominetur. Specta ventrē & genitalia: pro qualitate vitiorū, ordo membrorum. Nunquā ego ebriū castum putabo, qui etsi vino confopitus dormierit, tamen potuit peccare per vinum.

14. **I D E M** in epistola octogésimatercia ad Oceanum: Violentia scurrarum est, & comessationum: venterque mero æstuans, citò despumat in libidines. In vino luxuria, in luxuria voluptas, in voluptate impudicitia est. Qui luxuriatur, viuens mortuus est: ergo qui inebriatur & mortuus & sepultus est. Noè ad vnius horæ ebrietatem nudat femora sua, quæ per sexcentos annos sobrietate contexerat. Loth per temulentiā nesciens libidini misceat incestum: & quem Sodoma non vice rat, vina vicerunt.

15. **A M B R O S I V S** libro primo de pœnitentia, capite decimo quarto: Pascitur libido cōiuuiis, nutritur deliciis, vino accenditur, ebrietate inflammatur. Grauiora sunt his fomenta verborum. Vbi caro inebriatur, mēs titubat, animus vacillat, cor fluctuat.

16. **P R I O R I S** ad Corinthios sexto: Nolite errare, neque fornicarij, & c. neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnū Dei possidebunt. Esca vētri, & vēter escis, Deus autē & hūc & has destruet.

17. **A D** Galatas quinto: Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, & c. homicidia, ebrietas, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

18. **O S I X** quarto: Fornicatio & vinum & ebrietas auferunt cor.

19. **PROVERBIORVM** trigésimo primo: Noli regibus ó Lamuel, noli regibus dare vinum: quia nullum secretum est, vbi regnat ebrietas: nè fortè bibant, & obliuiscantur iudiciorum, & mutent causam filiorum pauperis.

20. **ECCLESIASTICI** decimonono: Vinum & mulieres apostatare faciunt sapiētes, & arguunt sensatos.

21. **E S A I A H** quinto. Vc qui potētes, & c. ut in textu.

22. **E T** capite vigésimo secūdo: Et vocabit Dominus: Deus exercituum in die illa ad fletū & ad planctum, ad calupniam & ad cingulū sacci, & ecce gaudiū & læticia occidere vitulos, & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum. Comedamus & bibamus, crās enim moriemur. Et reuelata est in auribus meis vox Domini exercituum, Si dimittetur iniquitas hæc vobis donèc moriamini: dicit Dominus exercituum.

23. **PROVERBIORVM** vigésimotertio: Noli esse in cōiuuiis potatorum, nec in comessationibus

corū, qui carnes ad vescendū conferunt: quia vacātes potibus, & dantes symbola, confumentur, & vestietur paonis dormitatio. Et paulō pōst: Cui vē? cuius patri vē? cui rixā? cui foueā? cui sine causā vulnera? cui suffusio oculorum? Nōne his qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis? Nē intuearis vinū quando flauescit, cū splendet in vitro color eius: ingreditur blandē, sed in nouissimo mordebit vt coluber, & sicut regulus venēna diffundet. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur peruersa. Et eris sicut dormiēs in medio mari, & quasi sopitus gubernator amisso clauo: & dices, Verberauerunt me, sed non dolui:

traxerunt me, & ego non sensi. Quando euigilabo, & rursū vīna reperiam?
 24. A M O S 6. Vā qui opulenti estis in Sion, & c. qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris: qui comeditis agnū de grege, & vitulos de medio armenti. Qui canitis ad vocem psalterij: sicut Dauid putauerūt se habere vasa cāctici: Bibētes vinū in phialis, & optimo vnguēto delibuti, & nihil patiebantur super contritione Ioseph. 25. L V C Ⅸ sexto: Vā vobis diuitibus, * quia habetis consolationem vestram. Vē vobis qui saturati estis, quia esuriētis. Vā vobis qui ridetis nunc, quia iubebitis & flebitis.

VIII.

Quid est Ira, & quā soboles ex illa nascitur?

A. Ira est immoderata cupiditas puniendi eius, à quo læsum se quis arbitratur. Nascuntur ex illa detestandæ filix, rixā, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, atque blasphemia.

B. Est hoc animi virus perniciosum, omnem iudicij prudentiæque vigorem, & animi sæpeque corporis sanitatem labefactans. Quare monuit Ecclesiastes: Nē sis velox ad irascendum, quia ira in sinu stulti requiescit. Et gētium Doctor præcepit: Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autem inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit vobis. Cæterum aduersus iracundos, contentiosos, contumeliosos iam lata est CHRISTI sententia, valdeque metuenda illa: Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: Qui autem dixerit fratri suo, racha, reus erit concilio: Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehenna ignis.

TESTIMONIA.

1. A. GREGORIUS libro trigésimo primo Moralium, capite trigésimo primo. De ira rixā, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blasphemia proferuntur.
2. PROVERBIORVM vigésimo nono: Vir iracundus prouocat rixas: & qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum procliuor.
3. IOB decimo quinto: Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit: Nunquid sapiens respondebit quasi in ventum loquens, & implebit ardore stomachum suum? Nunquid primus homo tu natus es, & ante colles formatus? Nunquid consilium Dei audisti, & inferior te erit eius sapientia? Quid nōsti quod ignoremus? quid intelligis quod nesciamus? Et senes & antiqui sunt in nobis multo vetustiores quàm Patres tui. Nunquid grāde est vt cōfoletur te Deus? sed verba tua praua hoc prohibent. Quid te eleuat cor tuum, & quasi magna cogitans, attonitos habes oculos? Quid tūmet contra Deum spiritus tuus, vt proferas de ore tuo huiusmodi sermones? Quid est homo, vt immaculatus sit, & vt iustus appareat natus de muliere? Ecce inter sanctos eius nemo immutabilis, & cęli non sunt mundi in conspectu eius. Quanto magis abominabilis & inutilis homo, qui bibit quasi aquam iniquitatem, & c.
4. ECCLESIASTICI decimo nono: Est correctio mendax in ira contumeliosus: & est iudicium

quod non probatur esse bonum: & est tacens, & ipse est prudens. Amictus corporis, & risus dentium, & ingressus hominis enunciant de illo.
 5. AD EPHESIOS quarto: Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia.
 1. B. BASILIUS Magnus in homilia de ira, quæ est decima inter homilias variorum argumentorum: Quando semel iræ perturbatio mentem præcipitans, imperium animæ sumpserit, hominem penitus in feram conuertit, nec hominem qui rationis sit compos, esse sinit. Quod enim venenum virus emittētibus erit, hoc item & furor animo irratatis ac perturbatis. Impetu feruntur, insiliunt, rabie vt canes afficiuntur, pungūt vt scorpion, mordent vt serpentes. Nouit & scriptura eos qui hoc vitio tenentur, ferarum appellatione vocare, quibus sese ob peruersitatem similes ac familiares reddiderunt. Nam & canes, & serpentes, & genimina viperarū, & his similia nominat. Qui enim ad mutua inter se eiusdem generis parati sunt inferenda incōmoda, iure feris ac venenatis ascribi possunt, quibus ex natura continuum aduersus homines odium est. Effrenes lingue, ora incustodita, incontinentes manus, contumeliæ, probra, accusationes, verbera, & alia eiusmodi quæcunque quis enumerare poterit, iræ sunt ac furoris fructus. Ob iram ensis acuitur, mors homini ex homine venit, fratres inter

a. Greg. lib. 31. Moral. c. 31. Prouer. 29. d. Tob. 15. a. Eccl. 19. d. Ephes. 4. g. b. Lege Basil. in hom. 10. de ira. Chryso. ad pop. hū. 29. & sequentib. Itē hom. 6. in acta. 4. & 18. in Matt. Greg. 11. c. Moral. c. 30. & sequent. c. Eccl. 7. b. Eccl. 8. d. 23. a. b. 30. d. Prouer. 12. c. 15. a. c. 18. a. b. 22. d. 26. c. 27. a. Tob. 5. 4. d. 1. a. & 30. b. d. Eph. 4. g. Col. 3. b. Bernar. d. Ephe. 4. g. in p̄s. Qui habit. tat. Amb. lib. 1. off. cap. 21. Aug. in p̄s. 4. Itē lib. de uer. 24. rel. c. 45. epist. 87. & 149. Greg. lib. 8. epist. 31. ad Leob. & P. 3. curæ past. admō. 17. e. Matth. 5. c. Greg. lib. 21. Moral. cap. 5. Aug. lib. 1. de serm. Domini in monte 61. 19. in Enchirid. cap. 79.

Homines in feram conuertit.

Ira fructus.

inter se ignorantur, parentes ac liberi naturæ obliuiscuntur. Sed & ante omnia seipfos haud agnoscunt irati, deinde neque quotquot habent necessarios. Quemadmodum enim torrētes ad curua loca decurrētes, secum obuia quæque trahunt: sic & iratorum impetus violenti & instabiles, omnia similiter percurrunt atque obruunt. Non eis senectus venerabilis, non vitæ virtus, non generis propinquitas, non acceptæ iam gratiæ, non denique quicquid aliud, quanuis æstimandum, in honore est. Momentanea quædam insania est ira. Quin & maximum se in malum sapiūs conijciunt, & studio vindicandi, seipfos negligunt. Eorū nanque memoria quibus læsi sunt, velut æstroquodā incitati, & animo exacerbato atque estuati, non prius desinūt, quàm in commodum aliquod infestanti infligant: vel ipsi (si id contingat) accipiant: quemadmodum sæpe euenit, vt puæ per vim tanta sunt, plus accipiant incommodi, quàm inferant. Quis enim in ea se mala conijceret, quæ ira feruidi homines, quauis occasione vociferantes & exasperati, subeunt atque tolerant? Nam & omni fera venenata impudentius ruunt, nec prius desinunt, quàm aliquo malo magno & intolerabili, ira intumescente, ḡlituantem exarient animum. Neque enim ensis acies, neque ignis, neque horrendum aliquid, animum ira intumescens ac furentem satis compefcere valebit: non magis quàm à demonibus detenti, à quibus irati nihil nec forma, neque animi affectu differunt. Nam iis qui ad vindictam anhelant, ita quidem circum præcordia sanguis feruet, quasi vi ignis ebulliat & exstet. Superne verò accensa facie, alio ad spectu visendum exhibet iratum, eam formam quæ omnibus consueta est & nota, quasi larua quadā, vt in scena fieri solet, prorsus immutans: oculi consueti non apparent, sed ignei micantesque, dentes acuiunt, veluti sues grassantes: vultu sunt liuenti sanguine suffuso. Oris tumore increbescente, venæ ob turbati intra viscera spiritus angustiam disrumpunt. Vox aspera & intensa, sermo inconstans & confusus, ac temerè cadens, nec cōcinnè, nec significanter, ne ex parte quidem prolatus. Postquàm verò ira sicut flamma sicca materia succensaritatous inuasit, tunc nec sermone dicenda, neque referenda videre licet spectacula. Manus quidem erectas etiam aduersus contribulentes, & per omnes corporis partes distractas, pedes extra omnem ordinem & ab re certatim discurrentes: denique partes corporis omnes, insaniæ instrumenta factas. Si autem pariter aliquem ex aduerso concurrētem inueniat, iramque mutuam inter se exerceant, ea patiuntur, quæ fas est eos pati, qui sub tali dæmone contendunt ac certant. Membrorum mutilationes, vulnera, mortes præmijum pugna ferunt. Cæpit qui primus manibus iniuriam intulit: alter vlciscitur: Hic instat, ille non cedit: corpus obiter vulneribus peritur. Ira verò facit, vt dolor & incommodum minime sentiantur. Non enim damna corporis aut sensum curant, cū omni studio & omnibus viribus sint animo ad vlciscēdū cōmoti & excitati. Nē, fratres dilectissimi, mali malo curate, neu cōtendite inuicē calamitate mutua vincere. In rixa enim is inferior est, q̄ victores, ac peccatis lōgè grauior discedit. Ira certamē excitat, certamem verò conuiciū, conuiciū verbera, verbera demum vulnera, ex quibus & mortes sæpè fe-

Momentanea insania.

A demonibus vix irati differunt.

Iratis hominibus quomodo resistendū, & aduersus iram remedia.

quuntur. Ille maledixit, tu benedicas. Verberauit, tu patere. Expuit, nihilque te existimauit, tu cogita quomodo ex terra es, & in terram reuertēris. His nanque modis atque rationibus te confirmās, longè leuiora quàm re vera sint, inuenies tibi aduersarij facta iurgiaque. Sic etiam talionem illi securus reddes, ostendēsque quàm sis contumeliis inuulnerabilis, ac præclaram tibi patientiæ coronam comparabis, dum alterius insaniam, occasione philosophiæ ac tuorum feceris meritorum. Quam obrem si mihi credis, probra contumeliæque minime curabis: obscurum te & ingloriū vocauit, nulliūque æstimationis terram te ac cinerem esse dicas. Nec tu melior es patre nostro Abraham, qui se eadem vocauit: ignarum, pauperem, ignobilem nominauit? tu vermem te dicas, & è stercore genitum ducere, verba Dauid memorans. His etiam Mosis decus adde. Ille ab Aaron & Maria verbis petitus probrosus, non ad Deum aduersus illos interpellauit, sed pro eis orauit. Quorum tu, dic mihi, cupis esse discipulus? beatorum hominum & Deo gratiorum, an eorum qui spiritu referti sunt maligno? Quando enim verborum contumelia tentaris, illud existima, periculum de te fieri, an Deo per patientiam adhareas, seu per iram in aduersarij partes inclines. Da tempus cogitationibus, ad optimā eligendi partem opportunum. Nam è duobus alterum procul dubiō consequeris, aut inimicum tuæ mansuetudinis exemplo, munitionem reddes: vel certe si despexeris, acritus illum vindicabis. Si enim malum est ira, cur malum id non euitas? Si venia dignum, cur irato succentes? Ex quo si secundus venisti ad iram, nihil te hoc iuuabit. Non enim in certaminibus palastram prius prouocans, sed qui superat, coronatur. Quam obrem non solum is qui facinus aliquod graue prius tētauerit, sed qui mali ducis ad scelus exemplum fuerit imitatus, omnino mulctatur. Si enim te pauperem verè appellat, verum respicere nequaquam debes. Si mentitur, quid ad te dicti vanitas? Sicut enim ad laudes tuas, si veritatem excedunt, efferrī non debes: ita nec ad probra in te non verè iactata, minime dolere. Nōne vides, quemadmodum sagitta: si duriora offendant, resultant ac excidunt: in mollibus verò & obedientibus facillè figurantur: ita & in contumeliis euenit: qui eis occurrit ac resistere querit, illas in se recipit: qui autem mansuetudine ac patientia armatus, ad eas excipendas se praparauerit, omnino excutiet ac euitabit. Quid, miser, angeris pauperis appellatione? Reminiscere quòd quemadmodum nudus in mundum venisti, nudus etiam egressurus es. Quid enim nudo pauperi? Nihil profectò graue audisti, nisi tibi ipse quæ obiecta sunt, agnoscas. Quis vnquam ob paupertatem in carcerem ductus est? Nam egere, nō turpe quidem aut aliquod probrum fuerit, sed paupertatem generosè non ferre. Memor sis Domini nostri Iesu Christi: qui cū diues esset, nostri gratia egere voluit. Si verò & stultus & indoctus appellaberis, reminiscere eorum quæ à Iudæis iactata sunt in veram sapientiam: Samaritanus es, & dæmonium habes. Si enim contra hæc maledicta irasceris, iam ea corroborasti. Quidnam est ira stultus? Si verò quietus & immobilis persistas, pudorem maledicenti magnū intulisti, cū re ipsa prudentiam modestiamque ostenderis. A lapa seu pugillo casus es? expuit

Genes. 22.

Psal. 22. Num. 12.

Iob 4.

Lucæ 7. 2. Cor. 8.

Ioan. 8. Nihil iræ stultus.

gaudens, qui reuertitur ad vomitum suum. Nam si postquam semel euomuit, destitisset, non esset par illi: si verò rursum eadem vomit, manifestum est quòd eadem comedit. Quid itaque tali magis abominabile? Quid autem illo sordidius ore, quod tales cibos manducauit? Atqui hoc est opus naturæ, illud verò minime, immò verò & hoc præter naturam, & illud. Quomodo? Non enim secundum naturam est, temerè contumeliam inferre, sed præter naturam. Nihil igitur vt homo loquitur, sed hæc quidem vt fera, hæc autem vt furens. Sicut enim corporum morbus est præter naturam, similiter & hoc. Et quoniam præter naturam est, si in eomoratur diu, paulatim moritur, in eo verò, quod iuxta naturam est, diu commorans non perit. Mållem cum homine cœnum edente mensam communicare, quàm cum talia loquente. Non cernitis porcos sterces mandentes? sic & isti. Quid enim fœtidius verbis quæ contumeliosi loquuntur? Studium eis est, nihil sanè eloqui, mundum nihil, sed si quid turpe, si quid deforme, hoc tam facere quàm dicere, & quod grauius est, alios se confundere putant, cum se ipsos dedecore magis afficiant.

Porcos comparantur

Nihil infamius iracundo.

Melius est cœlestibus habitare.

Ira velut bestia mitiganda & mansuetificanda.

Qualis bestia sit.

Corpori animo que nocet.

Iracundi vt agroti iracundi sunt.

scientes quòd excellentiam morbi significat ea iniuria. Et tu igitur de inimicis eandem teneto sententiam, sic tractes iniurios. Illi nanque sunt maxime ægroti, omnemque violentiam fulsinentes. Libera eum à graui isto dolore, & da operam vt iram remittat. Libera eum à fœuissimo dæmone, propriæ scilicet mentis furore. Nam & cum aliquos à dæmone actos videmus, sæpè lachrymatur: non autem agimus, vt ipsi quoque eadem illa patiamur. Hoc igitur etiam in ira percitis seruemus: illorum enim sunt similes iracundi, immò illis longè miseres, qui vtique sensibus adhuc integris insaniunt. Propter quòd veniam non meretur istorum dementia. Noli igitur insultare iacenti, quinimò misere. Etenim si videamus aliquem horribiliter à bile vexatum, & vertiginis suæ tenebris obtectum, quique etiam malignum humorem vrgeatur euomere, porrigimus manum, & supportamus huc illucque iactatum. Et si vestimenta ille nostra polluat, non auersamur, neque abiicimus ægrotum, sed illud tantummodò vnum requirimus, quemadmodum à tam grandi hac eum angustia liberemus. Hoc igitur etiam erga illos faciamus, vt & supportemus vomentes, & confoueamus ægros, nec eos vspiam relinquamus, priusquam totam prorsus amaritudinem ponant, & tunc tibi gratiam, qui talis fuerit, exoluet maximam. Quando enim eiusmodi æger à passione requieuerit, tunc liquiddò cognoscat, à quanta illum conturbatione sanaueris, & quid dico, ab illo tibi gratiam referendam? Deus te illic coronabit, & innumeris remunerabit bonis, quia fratrem tuum grauisima ægritudine liberasti: sed etiam ille te honorabit vt dominum, modestiam tuam per cuncta miratus.

Seuissimus dæmon, mentis furor.

Miseriores iracundi inanis sunt.

Iob 5. Ira refrenatio.

Quanta sit iracundiæ culpa.

Sapientia perditur per iram. Eccl. 7.

Iustitia per eandem relinquitur. Iacob. 1. for. 2. finis ratione.

Amittitur humanitas. Prouerb. 22.

8. GREGORIUS Magnus libro quinto Moralium in Iob, capite trigesimo: Virum stultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia. Scindum nobis magnopere est, quia quoties turbulentos motus animi sub mansuetudinis virtute restringimus, ad similitudinem conditoris redire conamur. Nam cum tranquillitatem mentis ira diuerberat, dilaniatam quodammodò scissamque perturbat, vt sibi metipsum non congruat, ac vim intima similitudinis amittit.

9. E T capite trigesimo primo: Quanta ergo sit iracundiæ culpa pensemus, per quam dum mansuetudo amittitur, supernæ imaginis similitudo vitiat. Per iram sapientia perditur, vt quid, quòd ordine agendum sit, omnino nesciatur, sicut scriptum est: Ira in sinu stulti requiescit, quia nimirum intelligentiæ lucem subtrahit, cum mentem permouendo confundit. Per iram vita amittitur, etsi sapientia teneri videatur, sicut scriptum est: Ira perdit etiam prudentes, quia scilicet confusus animus nequaquam explet, etiam si quid intelligere prudenter valet. Per iram iustitia relinquitur, sicut scriptum est: Ira viri iustitiam Dei non operatur, quia dum perturbata mens, iudicium suæ rationis exasperat, omne quod furor suggerit, rectū putat. Per iram gratia vitæ socialis amittitur, sicut scriptum est: Noli esse assiduus cum homine iracundo, nè discas semitas eius, & sumas scandalū animæ tuæ. Et idem: Quis poterit habitare cum homine, cuius spiritus facilis est ad irascendum? Quia qui se ex humana ratione non temperat, necesse est vt

Concordia numpitur. Prou. 16.

Iuxta veritatis amittitur. Ephe. 4.

Sacri spiritus splendor excluditur. Eia. 60.

Abreptitibus iracundi similes.

Ira aliquiddò vsque ad manus profluit.

Ira ad maledicta & imprecationes profluit.

Ira in corde reclusa nec extrinsecus se profert.

Prouerb. 22.

Primum & secundum genus iracundum.

est vt bestialiter solus uiuat. Per iram concordia rumpitur, sicut scriptum est: Vir animosus parit rixas, & vir iracundus effundit peccata. Iracundus quippe peccata effundit, quia etiam malos quos incaute ad discordiam prouocat, peiores facit. Per iram lux veritatis amittitur, sicut scriptum est: Sol non occidat super iracundiam vestram, quia cum menti iracundia confusio tenebras incutit, huic Deus radium suæ cognitionis abscondit. Per iram, sancti Spiritus splendor excluditur, quo contra, iuxta vetustam translationem, scriptum est: Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos? Cum enim humilem diceret, quietum protinus adiunxit. Si ergo ira quietem mentis subtrahit, suam sancto spiritui habitationem claudit, cuius recessione animus vacuus, ad apertam mox insaniam ducitur, & vsque ad superficiem ab intimo cogitationum fundamento dissipatur. Nam ira suæ stimulis accensum cor palpitat, corpus tremit, lingua se præpedit, facies ignescit, exasperantur oculi, & nequaquam recognoscuntur noti: Lingua quidem clamorem format, sed sensus, quid loquatur, ignorat. In quo itaque iste ab abreptitibus longè est, qui actionis suæ conscius non est? Vnde fit plerumque, vt vsque ad manus iram profluit, & quo ratio longius recedit, audacior exurgat, seque ipsum animus retinere nõ valet, quia factus est potestatis alienæ, & eo furor membra foris in ictibus exercet, quo intus ipsam membrorum dominam mentem captiuam tenet. Aliquando autem manus non exerit, sed in maledictionis iaculum linguam vertit. Fratris nanque Interitum precibus exposcit, & hoc Deum perpetrare expetit, quod ipse peruersus homo facere vel metuit, vel erubescit. Fitque vt voto & voce homicidium peragat, etiam cum à læsione proximi manibus cessat. Aliquando ira perturbato animo quasi ex iudicio silentium indicit, & quo se foras per linguam non exprimit, intus deterius ignescit, vt iratus quisque colloquutionem suam proximo subtrahat, & nil dicendo, quàm sit auersus, dicat. Et nonnquam hæc silentij seueritas per disciplinam dispensationem geritur, si tamen sollicitè in intimis discretionis formæ teneatur. Nonnunquam verò dum accensus animus à consueta locutione restringitur, per accessum temporis penitus à proximi dilectione separatur, & acriores stimuli ad mentem veniunt: cautesque quæ grauius exasperant, oriuntur, atque in irati oculo festuca in trabem vertitur, dum ira in odium permutatur. Plerumque ira per silentium clausa, intra mentem vehementius æstuat, & clamorosa tacita voces format, verba sibi, quibus exasperetur, obicit, & quasi in causâ examine posita, durius exasperata respondet, quod Salomon breuiter insinuat, dicens: Prætolatio impiorum furor. Sicque fit, vt perturbatus animus maiorem strepitum sui silentij sentiat, eumque grauius clausa iræ flamma consumat. Vnde bene ante nos quidam sapiens dixit: Cogitationes iracundi, viperæ sunt generationes, mentem comedunt matrem suam.

10. CAPITE trigesimo secundo: Sciendum verò est, quòd nonnullos ira citius accendit, facilius deserit. Nonnullos verò tarde quidem commouet, sed diutius tenet. Alij nanque accensis calamis similes, dum vocibus perstreput, quasi quosdam

accensionis suæ sonitus reddunt: citius quidem flammam faciunt, sed protinus in fauilla frigescent. Alij autem lignis grauioribus durioribusque non dispares, accensionem tarde suscipiunt tamen accensi semel, difficilius extinguuntur, & quia se tardiùs in asperitatem concitant, furoris sui diutius ignem seruant. Alij autem, quòd est nequius, & citius iracundiæ flammam accipiunt, & tardiùs deponunt. Nonnulli verò has & tarde suscipiunt, & citius amittunt. In quibus nimirum quatuor modis liquiddò lector agnoscat, quia & ad tranquillitatis bonum vitium plùs quàm primus appropinquat, & in malo secundum tertium superat. Sed quid prodest quòd iracundia quomodò mentem teneat, dicimus, si non etiam, qualiter compesci debeat, exprimamus? Duobus enim modis fracta possidere animum ira desuescit. Primus quippe est, vt mens sollicita antequàm agere quodlibet incipiat, omnes sibi quas pari potest, contumelias proponat, quatenus redemptoris sui probra cogitans, ad aduersa se præparet. Quæ nimirum venientia tanto fortius excipit, quanto se cautiùs ex præsentia armavit. Qui enim improuidus ab aduersitate deprehenditur, quasi ab hoste dormiens inuenitur, eumque citius inimicus necat, quia non repugnanti perforat. Nam qui mala imminetia per sollicitudinem prænotat, hostiles incurfus quasi in infidijs vigilans expectat, & indè ad victoriam valenter accingitur, vnde nesciens deprehendi putabatur. Solerter ergo animus ante actionis suæ primordia, cuncta debet aduersa meditari, vt semper hæc cogitans, semper contra hæc thorace patientiæ munitus: & quicquid acciderit, prouidus superet: & quicquid non accesserit, lucrum putet. Secundus autem seruandæ mansuetudinis modus est, vt cum alienos excessus adspicimus, nostra quibus in alijs excessimus, delicta cogitemus. Considerata quippe infirmitas propria, mala nobis excusat aliena. Patienter nanque illatam iniuriam tolerat, qui piè meminit quod fortasse adhuc habeat, in quo debeat ipse tolerari. Et quasi aqua ignis extinguitur, cum surgente furore animi, sua cuique ad mentem culpa reuocatur, quia erubescit sibi peccata non parcere, qui vel Deo vel proximo seipse recollet parcenda peccasse.

11. E T capite trigesimo tertio: Sed inter hæc solerter sciendum est, quòd alia est ira quam impatientia excitat, alia quam zelus iustitiæ format. Illa ex vitio, hæc ex virtute generatur. Si enim nulla ira ex virtute surgeret, diuinæ animaduersionis impetum Phinees per gladium non placasset. Hanc iram quia Heli non habuit, motum contra se implacabiliter supernæ ultionis excitauit. Nam quo contra subditorum vitia tepuit, eo contra illum districtio æterni rectoris exaruit. De hac ira per Psalmistã dicitur: Irascimini, & nolite peccare. Quod nimirum non rectè intelligunt, qui irasci nos nobis tantummodò, non etiam proximis delinquentibus, volunt. Si enim sic proximis, vt nos, amare præcipimur: restat vt sic eorum erratibus, sicut nostris vitijs, irascamur. De hac per Salomonem dicitur: Melior est ira risu, quia per tristitiam vultus, corrigitur animus delinquentis. De hac iterum Psalmista ait: Turbatus est præ ira oculus meus. Ira quippe per vitium, oculum mentis excæcat: ira autem per zelum, turbat: quia quum

Tertium & quartum.

Comparatio istorum quatuor inter se.

Bisferum iræ comparatur.

Secundus modus.

Ira duplex, alia bona, alia mala sunt, ira per vitium, & ira per zelum.

Psal. 4.

Eccl. 7.

Psal. 6.

faltem recti æmulatione concutitur; ea quæ nisi tranquillo corde percipi non potest, contemplatio dissipatur. Ipse nanque zelus rectitudinis quia inquietudine mentem agitat, eius mox aciem obsecurat, ut altiora in commotione non videat, quæ benè priùs tranquilla cernebat. Sed indè subtiliùs ad alta reducitur, vnde ad tēpus, nè videat, reuerberatur. Nam ipsa recti æmulatio, æterna post paululùm in tranquillitate largiùs aperit, quæ hīc interim per commotionem claudit: & vnde mēs turbatur nè videat, indè proficit, ut ad videndum veriùs clarescat, sicut in firmanti oculo cum collyriū immittitur, lux penitùs negatur: sed indè eam post paululùm veraciter recipit, vnde hanc ad tempus salubriter amittit. Nunquam verò cōmōtioni cōtempulatio iungitur, nec præualeat mens perturbata conspiciere, ad quod vix tranquilla valet inhare: quia nec solis radius cernitur, cum commotæ nubes cæli faciem obducunt: nec turbatus fons inspicientis imaginem reddit, quam tranquillitas propriè ostendit: quia quo eius vnda palpat, eo in se speciem similitudinis obsecurat. Sed cum per zelum animus mouetur, curandum summòperè est, nè hæc eadem quæ instrumento virtutis affluitur, menti ira dominetur, nec quasi domina præeat: sed velut ancilla ad obsequium parata, à rationis tergo nunquam recedat. Tunc enim robustius contra vitia erigitur, cum subdita rationi famulatur. Nam quantumlibet ira ex zelo rectitudinis surgat, si immoderata mentem vicerit, rationi protinus seruire contemnit, & tanto se impudentiùs dilatat, quanto impatientiæ vitium virtutem putat. Vnde necesse est, ut hoc ante omnia qui zelo rectitudinis mouetur, attendat, nè ira extra mentis dominium transeat, sed in vltione peccati tempus modumque considerans, surgentem animi perturbationem subtiliùs retractando restringat, animositatem reprimat, & motus feruidos sub æquitate disponat, ut eo fiat iustior vltà alienus, quo priùs extitit victor suus, quatenus sic culpas delinquentium corrigat, ut antè ipse qui corrigit, per patientiam crescat, ut feruorem suum transcendendo diiudicet, nè intemperanter excitatus ipso zelo rectitudinis, longè à rectitudine aberret. Quia verò, sicut diximus, etiam laudanda boni æmulatio mentis oculum turbat, rectè nunc dicitur: Virum stultum interficit iracundia. Ac si apertè diceretur: Ira per zelum, sapientes turbat: ira verò per vitium, stultos trucidat, quia illa sub ratione restringitur, hæc verò irrationabiliter deuictæ menti dominatur.

Ira pedis-
qua, non do-
mina, esse de-
bet.

12. ECCLESIASTIS septimo: Melior est patiens arrogante. Nè sis velox ad irascendū: quia ira in sinu stulti requiescit.
13. ECCLESIASTICI octauo: Cum iracundo non facias rixam, & cum audace non eas in desertū: quoniam quasi nihil est ante illum sanguis, & vbi non est adiutorium, elidet te.
14. ET capite vigesimo octauo: Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam: & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocētē te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini referuat iram, & à Deo querit medelam: in hominem similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur? ipse dum caro sit, referuat iram: & propiciationem petit à

Iob 5.

Deo: quis exorabit pro delictis illius? Memèto nouissimorum, & desine inimicari. Tabitudo enim & mors imminet in mandatis eius. Memorare timorem Dei, & non irascaris proximo. Memorare testamentum altissimi, & despice ignorantiam proximi. Abstine te à lite, & minues peccata: homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam. Secundum enim ligna sylvarum, sic ignis exardescit: & secundum virtutem hominis, sic iracundia illius erit: & secundum substantiam suam exaltabit iram suam. Certamen festinatum incendit ignem, & lis festinans effundit sanguinem, & lingua testificans adducit mortem. Si sufflaueris, quasi ignis exardabit, & si expueris super illum, extinguetur: utraque ex ore proficiscuntur. Sufurro & bilinguis maledictus: multos enim turbauit pacem habentes. Lingua tertia multos commouit, & disperit illos de gente in gentem: ciuitates muratas diuinitus destruxit, & domos magnatorum effudit. Virtutes populorum concidit, & gentes fortes dissoluit. Lingua tertia mulieres viratas eiecit, & priuauit illas laboribus suis, qui respicit illam, non habebit requiem, nec habebit amicum in quo requiescat.

15. IDEM capite trigesimo: Zelus & iracundia minuunt dies.
16. PROVERBORUM duodecimo: Fatuus statim indicat iram suam: qui autem dissimulat iniuriam, callidus est.
17. ET capite decimo quinto: Responso mollis frangit iram, sermo durus suscitatur furor. Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas.
18. RVM capite decimo octauo: Labia stulti miscēt se rixis, & os eius iurgis prouocat. Spiritum ad irascendum faciem quis poterit sustinere?
19. ITEM capite vigesimo secundo: Noli esse amicus homini iracundo neque ambules cum viro furioso, nè forte discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ.
20. ITEM capite vigesimo sexto: Sicut carbonēs ad prunas, & ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitatur rixas.
21. ET capite vigesimo septimo: Graue est saxum, & onerosa arena, sed ira stulti utroque grauior. Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor, & impetum concitati spiritus ferre quis poterit?
22. IOB quinto: Virum stultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia.
23. PSALMO quarto: Irascimini, & nolite peccare.
24. ET trigesimo: Miserere mei Domine quoniam tribulor, conturbatus est in ira oculus meus, anima mea & venter meus.
25. AD Ephesios quarto, ut in textu:
26. AD Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportantes iniucem, & donantes vobis miseris, si quis aduersus aliquem habet querelam: sicut & Dominus donauit vobis, ita & vos, &c.
27. BERNARDVS sermone decimo tertio in Psalmo,

Irascendum est iniquitati propria.

Psal. 134.

1. Reg. 16. Psal. 139.

De cohibenda.

Quint.

Roman. 12.

Gen. 27.

Gen. 31. & 33.

Psal. 33.

Psalmum, Qui habitat in adiutorio: Affectio naturalis ira hominum est, sed ab utentibus bono natura, grauis perditio est, & miseranda perniciēs. Occupemus illam fratres, in quibus expedit, nè forte ad inutilia illicitaque prorumpat. Ego vobis dico: non autem ego, sed veritas: non ego, sed dominus: Nolite irasci eis qui transitoria vobis auferunt, qui conuicia inferunt, qui ingerunt fortè supplicia, & post hoc faciunt nihil. Ostendam autem vobis cui debeatis irasci: Irascimini ei quæ sola vobis nocere potest, sola facere, ut omnia illa non profint. Vultis scire quanam illa sit? Iniquitas propria. Ita dico vobis, huic irascimini. Nulla enim nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas. Qui perfectè huic irascitur, cæteris non mouetur, magis & amplectitur ea. Ego (inquit) in flagella paratus sum. Sit dandum, sit cōuicium, sit lesio corporalis: paratus sum, & non sum turbatus, quoniam dolor meus in conspectu meo semper. Quidni exteriora omnia parvipendam in huius æstimatione doloris? Filius (inquit) vteri mei persequitur me, & conuicianti seruuolo indignabor? Cor meum dereliquit me, derelinquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & damna temporalia plangam, aut incommoda corporalia reputabo? Hinc nimirum non modò mansuetor oritur, cui draconis flatus non noceat, sed etiam magnanimitas, quam rugitus leonis non terreat.
28. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite vigesimo primo: Cauetur iracundia, aut si præcaueri non potest, cohibeatur. Mala enim lex peccati, indignatio est, quæ ita animum perturbat, ut rationi non relinquat locum. Primum est igitur, si fieri potest, ut morum tranquillitas visu quodam affectionis proposito in naturam vertatur. Deinde, quoniam ita plerunque motus in fixus est natura ac moribus, ut euelli atque euitari non queat: si præuideri potuerit, ratione reprimatur. Aut si priùs occupatus fuerit animus ab indignatione, quàm consilio prospici ac prouideri potuerit, nè occuparetur: meditare quomodò motum animi tui vincas, iracundiam temperes. Resiste iræ, si potes, eede, si non potes, quia scriptum est: Date locum ire. Iacob fratri indignatione pie cessit: & Rebecæ, id est, patientiæ instructus consilio, abesse maluit & peregrinari, quàm excitare fratris indignationem, & tunc redire, cum fratrem mitigatum putaret. Et idè tantam apud Deum inuenit gratiam. Quibus deinde obsequiis, quantis muneribus fratrem ipsum reconciliauit sibi, ut ille præcepta benedictionis non meminisset, meminisset delata satisfactio- nis? Ergò si præuenerit & præoccupauerit mentē tuam iracundia, & ascenderit in te, non relin- quas locum tuum. Locus tuus patientia est, locus tuus sapientia est, locus tuus ratio est, locus tuus sedatio indignationis est. Aut si te contumacia respondentis mouerit, & peruersitas impulerit ad indignationem: si non potueris mitigare mētem, reprime linguam tuam. Sic enim scriptū est: Cohibe linguam tuam à malo, & labia tua nè loquantur dolum. Deinde inquire pacem, & sequere eam. Pacem illam sancti Iacob vide: qua primùm sedato animum, si non præualueris, fratros linguæ impone tuæ: deinde reconciliationis studium non prætermittas. Hæc oratores seculi de nostris vsurpata in suis potuerunt libris. Sed ille sensus huius habet gratiam,

qui prior dixit. Vitemus ergò, aut temperemus iracundiam, nè sit eius aut in laudibus exceptio, aut in vitis exaggeratio. Non mediocre est, mitigare iracundiam: non inferius, quàm omninò non commoueri. Hoc nostrum est, naturæ illud. Noli respondere irato ad iracundiam eius; siue imprudenti ad imprudentiam eius. Cito culpa culpam excutit. Si lapides teras, nonne ignis erumpit? Ferunt Gentiles, ut in maius omnia verbis extollere solent, Archyta Tarentini dictum Philosophi, quod ad villicum suum dixerit: O te infelicem, quàm te afflicterem, nisi iratus essem. Sed etiam David, & armatam dexteram in indignatione compresserat. Et quanto plus est non remaledicere, quàm non vindicare? Et bellatores aduersus Nabab ad vltionem paratos, Abigail deprecatione reuocauerat. Vnde aduertimus, tempelitus quoque intercessionibus non solum cedere nos, sed etiam delectari oportere: Eousquè autem delectatus est, ut benediceret interuenientē, quod ab studio vindictæ reuocatus foret. Iam dixerat de inimicis suis: Quoniam declinauerunt in me iniquitates, & in ira molesti erant mihi. Audiamus, turbatus in ira quid dixerit: Quis dabit mihi pennas sicut columba, & volabo, & requiescam? Illi ergò ad iracundiam prouocabant, hic tranquillitatem eligebat. Iam dixerat: Irascimini & nolite peccare. Moralis magister, qui naturalem affectum inspecendum magis ratione doctrinæ, quàm extirpandum nouerat, moralia docet. Hoc est: Irascimini vbi culpa est, cui irasci debeatis. Non potest enim fieri, ut non rerum indignitate moueamur: alioquin non virtus, sed *lentitudo & remissio iudicatur. Irascimini ergò ita, ut à culpa abstineatis. Vel sic: Si irascimini, nolite peccare, sed vincite ratione iracundiam. Vel certè sic: Si irascimini, vobis irascimini, quia commoti estis, & non peccabitis. Qui enim sibi irascitur, quia cito cōmotus est, definit irasci alteri. Qui autem vult iram suam iustam probare, plus inflammatur, & cito in culpam cadit. Melior est autem secundum Salomonem, qui iracundiam continet, quàm qui urbem capit: quia ira etiam fortes decipit. Canere igitur debemus, nè in perturbationes priùs incidamus, quàm animos nostros ratio componat. Exanimat enim mentem plerunque aut ira, aut dolor, aut formido mortis, & improuiso percellit ictu. Ideò præuenire pulchrum est cogitatione, quæ voluendo mentem exerceat, nè repentinis excitetur commotionibus, sed iugo quodam rationis & habitus restricta miretcat.

Archyta Tarentini dictum.

1. Reg. 25.

Psal. 54.

Ibidem.

Psal. 4.

Irascimini & nolite peccare, vnde intel-
ligitur.

*lentitudo

Roman. 16.

Psal. 4.
Eiusdem in-
terpretatio.

29. AVGVSTINVS in psalmum quartum: Irascimini, inquit, & nolite peccare: Quod duobus modis intelligi potest. Aut, etiam si irascimini, nolite peccare: id est, etiam si surgit motus animi, qui iam propter peccatum non est in potestate, saltem ei non consentiat ratio & mens, quæ intus regenerata est secundum Deum, ut mente seruamus legi Dei, si adhuc carne seruimus legi peccati. Aut agite penitentiam, id est, irascimini vobis ipsis de præteritis peccatis, & vltèrius peccare definite.
30. IDEM in libro de vera religione, capite quadragesimo quinto: Inuicti esse volumus, & rectè: habet enim hoc animi nostri natura post Deum, à quo ad eius imaginem factus est: sed eius præcepta erant seruanda, quibus seruatis, nemo nos vincet.

Nunc verò dum ipsa, cuius verbis turpiter confesimus, domatur dolore parienti, & nos in terra laboramus, & cum magno dedecore superamur ab omnibus quæ nos commouere ac perturbare poterunt. Itaque nolimus ab hominibus vinci, & iram non possumus vincere. Qua turpitudine quid execrabilius dici potest? Fatemur hominem hoc esse quod nos sumus, qui tamen & si habeat vitia, non est tam ipse vitium. Quanto igitur honestius homo nos vincit, quam vitium? Quis autem dubitet immane vitium esse inuidiam, qua necesse est torqueatur & subiiciatur, qui non vult in rebus temporalibus vinci? Melius est ergò vt hominos vincat, quam inuidiam, vel quodlibet aliud vitium. E t. deinceps sequenti capite: Sed nec ab homine vinci potest qui vitia sua vicerit. Non enim vincitur, nisi cum ei eripitur ab aduersario quoda mat.

31. I T E M epistola octogesima septima ad Felicitatem & Rusticum: Sicut acetum corrumpit vas, si diutius ibi fuerit, sic ira corrumpit cor, si in alium diem durauerit.

32. E T epistola centesima quadragesima nona ad Profuturum: Quam vigilandum sit, ne cuiusquam odium cordis in tima teneat, neque sinat vt oremus Deum in cubili nostro clauso ostio, sed aduersus ipsum Deum claudat ostium, nostri optime frater. Subrepat autem dum nulli irascenti ira sua videtur iniusta. Ità enim inueterascens ira fit odium, dum quasi iusti doloris admixta dulcedo, diutius eam in vase detinet, donec torum acescat, vâsque corrumpat. Quapropter multo melius nec iuste cuiquam irascimur, quam velut iuste irascendo in alicuius odium iræ occulta facilitate dilabimur. In recipiendis enim hospitibus ignotis ista solemus dicere, multo esse melius malum hominem perpeti, quam forsitan per ignorantiam excludi bonum, dum cauemus ne recipiatur malus. Sed in affectibus animi contra est. Nam incomparabiliter salubrius est etiam iræ iuste pulsanti non aperire penetrabile cordis, quam admittere non facile recessuram, & peruenturam de furculo ad trabem. Audet quippe impudenter etiam crescere citius quam putatur. Non enim erubescit in tenebris, cum super eam sol occiderit.

33. G R E G O R I V S Magnus libro octauo, epistola quinquagesima prima ad Leontium: Quoties ira animum inuadit, mentem edoma, vince te ipsum. Differ tempus furoris, & cum tranquilla mens fuerit, quod placet, vindica. Ira enim in vindicta malorum sequi debet rationem animi, non præire: vt quasi ancilla iustitiæ post tergum veniat, & non lasciuia ante faciem prorupat. Aliquando verò ostendenda est, & non exhibenda. Aliquando exhibenda est, sed nunquam sequenda. Quando enim in executione iustitiæ placata mente irascimur, iracundiam & non sequimur, & exhibemus. Ira enim quæ animum perturbat, quanta consideratione cauenda est, monstratur. De qua scriptum est: Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram. Ira enim viri, iustitiam Dei non operatur. Hinc rursus scriptum est: Quis potest habitare cum homine, cuius spiritus facilis est ad irascendum? Hinc iterum dicitur: Noli esse cum homine iracundo, neque ambules cum viro furioso: ne forte discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ. Contra hanc in laude patientiæ dictum

est: Melior est vir qui vincit iram quam qui capit ciuitatem magnam. Hinc David personam in se infirmorum sumens, ait: Turbatus est præ ira oculus meus. Atque ex ipsa perturbatione quid sequatur, adiunxit, dicens: Inueteraui inter omnes inimicos meos. Ex ira quippe cum turbatus fuerit oculus cordis, inter inimicos nostros ad vetustatem reducimur, quia inter malignos spiritus ad vetusti hominis similitudinem reuocamur. Cum igitur iram quæ cor permouet, sacra eloquia tot testimoniis detestentur, perpendamus qua intentione debemus hoc vitium fugere, quod Deo iudice, in testimonio illius toties reprobatur.

34. I D E M in parte tertia pastoralis curæ, admonitione decima septima: Admonendi sunt iracundi, vt æmulationi quam se habere existimant, mansuetudinem subiungant. Idcirco nanque spiritus sanctus in columba & in igne monstratur, quia videlicet omnes quos implet, & columbæ simplicitate mansuetos, & igne zeli ardentem exhibet. Nequaquam ergò sancto spiritu plenus est, qui aut in tranquillitate mansuetudinis feruorem æmulationis deserit, aut rursus in æmulationis ardore virtutem mansuetudinis amittit. Sed longè alia est ira quæ sub æmulationis specie furripit, alia quæ turbatum cor & sine iustitiæ prætextu confundit. Illa enim in hoc quod debet, inordinatè extenditur: hæc autem semper in iis quæ non debet, inflammatur. Sciendum quippe est, quia in hoc ab impatientibus iracundi differunt, quòd illi ab illis illata non tolerant: isti autem etiam quæ tolerantur, impertant. Nam iracundi sæpè etiam se declinantes insequuntur, rixæ occasionem commouent, labore contentionis gaudent: quos tamen melius corrigimus, si in ipsa iræ suæ commotione declinamus. Perturbati quippe quid audiant, ignorant: sed ad se reducti, tanto libentius exhortationis verba recipiunt, quanto se tranquillius toleratos erubescunt. Menti autem furore ebrîæ, omne rectum quod dicitur, peruersum videtur: Vnde & Nabal ebrîo culpam suam Abigail laudabiliter tacuit, quam, digesto vino, laudabiliter dixit: & idcirco malum quod fecerat, cognoscere potuit, quia hoc ebrîus non audiuit. Cum verò ita iracundi alios impetunt, vt declinari omnino non possint, non aperta exprobratione, sed sub quadam sunt cautela reuerentiæ parcendo feriendi.

35. M A T T H Æ I quinto: Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, &c. vt in textu. Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.

36. I T E M libro vigesimoprimum Moralium, capite quinto, vt supra de peccatis in genere, quæstione tertia, E. testimo. sexto.

37. A V G V S T I N V S libro primo de sermone Domini in monte, capite decimonono, vt supra ibidem, testimo. septimo.

38. E T in Eneiridio ad Laurentium, capite septuagesimo nono: Sunt autem quedam peccata quæ leuissima putarentur, nisi in scripturis demonstrarentur opinione grauiora. Quis enim dicentem fratri suo, fatue, reum gehennæ putaret, nisi veritas diceret? Cui tamen vulneri subiecit continuò medici-

Ab ira vinci turpius quam ab homine.

Ira persequens corrumpit cor.

Matth. 6.

Inueterascens ira fit odium.

Præstat etiam iuste nemini irasci.

Ira reseranda & vitanda.

Iacob. 1.

Proverb. 12.

Proverb. 22.

Proverb. 16. Psal. 6.

Ira mansuetudine temperanda. Ioan. 1. Actor. 2.

Ira per zelum & ira per vitium.

Impatiens & iracundus quomodo differant.

1. Reg. 25.

medicinam; præceptum fraternæ reconciliationis adiungens. Mox quippe ait, Si ergò offers munus

tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, &c.

I X.

Quid est Acedia, & quas gignit filias?

A. Acedia est remissi animi languor ad bene operandum, præsertim verò tristitia est de re spirituali. Quæ has gignit filias: Malitiam, rancorem, pusillanimitatem, desperationem, torporem circa præcepta necessaria, mentisque circa res illicitas euagationem.

B. Huic peccato sunt obnoxij homines ociosi, inertes, & quos tepidos Scriptura vocat, ac omnes demum, qui tempus hoc gratiæ diemque salutis rebus ac studiis vanis transigunt. Finis autem huius peccati est, quem docet in Euangelio CHRISTVS: *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Tum alibi: *Inutilem seruum eicite in tenebras exteriores.* Neque tacuit ille, quid interim à nobis, nè torpeamus, fieri velit: *Videte, inquit, vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit. Contendite intrare per angustam portam, quia multi, dico vobis, querent intrare, & non poterunt.*

C. Hæc summam perstrinximus, vt qui iustitiæ vias sunt minus edocti, præcipuos humani generis morbos, atque execrandas pestes, quas ostendimus, non solum cognoscant & obseruent, sed etiam ex præscripto diuinæ legis, à se aliisque depellere & penitus arcere conentur. *Beatus verò vir qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentia non sedit,* quemadmodum Psaltes canit regius, vt primam iustitiæ ac beatitudinis partem cantico suo primo demonstret:

T E S T I M O N I A.

I. A. BERNARDVS sermone tertio de Ascensione Domini: Non dubito ego intellectum omnium vestrum (qui hinc estis) illuminatum esse: sed non affectum æquè esse purgatum, manifestis approbabo coniecturis. Omnes quod bonum est nōstis, & viam per quam incedere, & quomodo in ea incedere debeatis, sed voluntas non vna est. Quidam enim ad omnia viæ & vitæ huius exercitia non solum ambulant, sed & currunt, immò potius volāt, vt eis & vigilia breues, & cibi dulces, & panni suaves, labores nō solum tolerabiles, sed & appetibiles videantur. Alij autem non sic, sed corde arido & affectione recalcitrante vix trahuntur ad hæc, vix gehennali timore compelluntur. Quosdam nec compellimus quidem, quibus frons mulieris meretricis facta est, & nolunt erubescere. Sunt iterum multi inter nos qui de vno pane comedunt nobiscum, dormiunt nobiscum, cantant nobiscum, laborant, miseri & miserabiles, vt potè socij tribulationis, sed consolationis nō ita. Nunquid abreuiata est manus Domini, vt omnibus donare non possit, qui aperit manū suam, & implet omne animal benedictione? Quid ergò in causa est? Illud omnino, quia non vident Christum cum tollitur ab eis, id est, non cogitant quomodo eos orphanos reliquerit, quòd peregrini & aduenæ sint super terram, quòd tam diu faeculenti corporis horrido carcere teneantur, & non sint cum Christo. Huiusmodi autem si diu ita

permanerint sub onere, aut opprimuntur & succumbunt, aut quodammodo in inferno sunt, vt nūquam ad plenum respirent in luce miserationū Domini, nec in libertatem spiritus, quæ sola facit iugum suauē, & onus leue. Inde autem tam perniciofa tepiditas emanat, quia affectus, id est, voluntas eorū nondum purgata est, nec bonum sic volunt sicut nouerunt, à propria concupiscentia abstracti grauius & illece. Amant enim in carne sua terrenas consolatiunculas, siue in verbo, siue in signo, siue in facto, siue in aliquo alio: & si hæc interrumpunt aliquando, non tamen penitus rumpunt. Inde est, quòd raro affectiones suas dirigunt in Deum, & eorū compunctio non cōtinua, sed horaria est. Impleri autem visitationibus Domini anima non potest, quæ his distractionibus subiacet: & quanto magis illis euacuabitur, tanto amplius istis implebitur: si multum, multum: si parum, parum. Vel certè si magis probas, nunquam istæ illis misceri poterunt in æternum, quia vbi vasa vacua non inuenit, oleum stare necesse est: nec mittunt vinum nouum nisi in vtres novos, vt ambo conferentur. Neque enim spiritus & caro, ignis & tepiditas in vno domicilio commoratur, præsertim cum tepiditas ipsi Domino soleat vomitū prouocare. Si enim Apostoli adhuc carni Domini inhaerentes, quæ sola sancta (quia sancti sanctorū) erat, spiritu sancto repleri nequiterunt donec tolleretur ab eis: tu carni tuæ (quæ

Bernard. sermone 3. & 6. de Ascensione Domini. Grego. 3. parte curæ pa. admop. 16. Grego. 31. Moral. cap. 31. Eccl. 33. d. Prouer. 15. b. Eccl. 7. a. 30. d. Prouer. 17. d. Psal. 118. d. 39. c. b. Matth. 20. a. 22. a. c. Apocal. 3. c. Prouer. 6. a. b. 10. d. 13. a. 18. b. 19. c. d. 20. a. 21. d. 22. b. 24. d. 25. c. 26. b. 28. c. Eccl. 5. d. 7. b. 14. a. c. 22. a. Psal. 72. a. Hier. 48. b. Rom. 13. c. 2. Corin. 7. c. Galat. 3. a. Apoc. 2. a. d. Matth. 7. c. 1. c. 21. b. Luc. 13. b. Ioan. 15. a. c. Matth. 25. a. Eccl. 6. c. Eccl. 9. c. 2. Thesal. 3. c. Gal. 6. c. Heb. 12. b. Rom. 12. c. Philipp. 4. a. f. Marc. 13. d. Matt. 24. d. 1. a. g. Ioan. 9. a. Eph. 3. d. Apoc. 3. g. Luc. 13. c. Matth. 7. b. 11. b.

h. Psal. 1. a. Bernard. sermone 35. ex paruis sermonibus.

perniciosa tepiditas vnde manet.

Tepidi quales sunt.

Tepiditas in pediculis sancti aduentum & præsentiam.

1. Reg. 4. Matth. 9. Marc. 2.

Apoc. 3. Ioan. 16.

Modus profigandi teporem.

Pfal. 103.

Genes. 6.

Religiosi feruentis.

Tepidi.

Exhortatio ad tepidos.

Inferno proxima, & umbra mortis tepiditas censetur.

sordidissima est, & diuersarum spurcitiarum phantasia repleta) adfrictus & conglutnatus, illu meracissimum spiritum te posse putas suscipere, nisi carnis istis consolationibus funditus renuunciare tenta ueris: Reuera cum inceperis, tristitia implebit cor tuum: sed si perseveraueris, tristitia tua conuertetur in gaudium. Tunc enim purgabitur affectus, & voluntas renouabitur, vel potius noua creabitur: vt omnia quae primò difficilia, immò impossibilia videbantur, cum multa percurratur dulcedine & auuiditate. Emitte, inquit, spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terrae. Sicut per faciem exterior homo cognoscitur, sic per voluntatem demonstratur interior. Emisso ergo spiritu, creatur & renouatur facies terrae, id est, terrenae uoluntas fit caelestis, parata ad nutum eius obediens. Beati qui tales sunt: quia non solum malum non sentiunt, sed in mira quadam cordis dilatatione commorantur. De illis enim quos supra commemorauimus, terribiliter ait Deus: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt, id est, carnales, & quicquid in eis spiritus fuerat, in carnem euanuit.

2. Et sermone sexto: Vtinam autem haec ut intellectum admoent, moueant & affectum, ne sit intus amarissima contradictio, & diuisio molestissima, dum hinc quidem sursum trahimur, sed retrahimur inde deorsum. Nimirum aduertere potes in omnibus ferè religiosis congregationibus, viros repletos consolatione, superabundantes gaudio, iucundos semper & hilares; feruentis spiritu, die ac nocte meditantes in lege Dei, crebro suspicientes in caelum, & puras manus in oratione leuantes, sollicitos obseruatores conscientiae, & deuotos sectatores bonorum operum; quibus amabilis disciplina, dulce ieiunium, vigiliae breues, labor manuum delectabilis, & vniuersa denique conuersationis huius austeritas refrigerium videtur. Contra saue inuenire est homines pusillanimes & remissos, deficientes sub onere, virga & calcaribus indigentes, quorum remissa laetitia, pusillanimitas tristitia est, quorum breuis & rara compunctio, animalis cogitatio, tepida conuersatio: quorum obedientia sine deuotione, sermo sine circumspectione, oratio sine cordis intentione, lectio sine aedificatione, quos denique (vt videmus) vix gehennae metus inhihet, vix pudor cohibet, vix frenat ratio, vix disciplina coarctet. Non tibi horum vita inferno penitus appropinquare videtur, dum intellectu affectui, & affectu intellectui repugnante, necesse habent mittere manum ad opera fortium, qui cibo fortium minime sustentantur, socij plane tribulationis, sed non consolationis? Exurgamus, obsecro, quicumque eiusmodi sumus, resarciamus animas, spiritum recolligamus, abiicientes perniciosam tepiditatem, etsi non quia periculosa est, & Deo solet (vt interdum miserabiliter plangimus) etiam vomitum prodicere: certe quia molestissima, plena miseriae & doloris, & inferno plane proxima, umbra mortis iure censetur. Si quaerimus quae sursum sunt, etiam sapere & praebare interim studeamus.

3. GREGORIVS tertia parte curae pastoralis, admonitione decimafexta: Aliter admonendi sunt pigri, atque aliter praecipites. Illi nanque suadendi sunt, ne agenda bona dum differunt, amittant: isti vero admonendi sunt, ne, dum bonorum tempus

incaute festinando praueeniunt, eorum merita immutet. Pigri itaque in mandando, quod sapè dum oportune agere quae possimus, nolimus: paulo post, cum volumus, non valeamus. Ipsa quippe mentis defectio dum congruo seruire non accenditur, à bonorum desiderio funditus, conualescente furto torpore, maciatur. Vnde aperte per Salomonem dicitur: Pigredo immittit soporem. Piger enim rectè sentiendo quasi vigilat, quamuis nihil operando torpescat. Sed pigredo soporem immittet dicitur, quia paulisper etiam rectè sentiendo vigilantia amittitur, dum à bene operando studio cessatur. Vbi rectè subiungitur: Et anima dissoluta esuriet. Nam mens quia se ad superiora stringendo non dirigit, neglectam se inferius per desideria expandit. Et dum studiorum sublimium vigore non constringitur, cupiditatis infimae fame fauciatur, vt quo se per disciplinam ligare dissimulat, eo se esuriens per voluntatem desideria spargat. Hinc ab eodem rursus Salomone scribitur: In desiderijs est omnis ociosus. Hinc ipsa veritate praedicante, vno quidem exeunte spiritu munda domus dicitur: sed multipliciter redeunte, dum vacat, occupatur. Plerumque piger dum necessaria agere negligit, quadam sibi difficulta opponit, quadam vero incaute formidat: & dum quasi inuenit quod velut iuste metuatur, ostendit quòd in ocio quasi non iniuste torpescat. Cui rectè per Salomonem dicitur: Propter frigus piger arare noluit: mendicabit ergo aestate, & non dabitur ei. Propter frigus quippe piger non arat, dum desidia & torpore confictus, agere quae debet bona considerat, & dissimulat. Propter frigus quippe piger non arat, dum parua ex aduerso mala metuit, & operari maxima praetermittit. Bene autem dicitur: Mendicabit aestate, & non dabitur ei. Qui enim nunc in bonis operibus non exudat, cum sol iudicij feruentior apparuerit, quia frustra regni aditum postulat, nihil accipiens aestate mendicat. Bene hinc per eundem Salomonem rursus dicitur: Qui obseruat ventum, non seminat: & qui confiderat nubes, nunquam metit. Quid enim per ventum, nisi malignorum spirituum tentatio exprimitur? Et quid per nubes quae mouentur à vento, nisi aduersitates prauorum hominum designantur? A ventis quippe impelluntur nubes, quia immundorum spirituum afflatu prauis excitantur homines. Qui ergo obseruat ventum, non seminat: & qui considerat nubes, nunquam metit: quia quisquis tentationem malignorum spirituum, quisquis persecutionem prauorum hominum metuit, neque nunc grana boni operis seminat, neque tunc manipulos sanctae retributionis fecat.

4. IDEM libro trigessimoprmo Moralium, capite trigessimoprmo: De tristitia, malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa praeepta, vagatio mentis erga illicita nascitur.

5. ECCLESIASTICI trigessimotertio: Multam malitiam docuit ociositas.

6. PROVERBIO RVM decimoquinto: Cor gaudens exultat faciem: in meroore animi deiicitur spiritus.

7. ECCLESIASTICI septimo: Noli esse pusillanimitas in animo tuo.

8. ET trigesimo: Tristitiam non des animae tuae, & non affligas temetipsum in consilio tuo. Iucunditas cordis, haec est vita hominis, & thesaurus sine defectio-

Qua dere pigri admonendi sunt.

Prou. 19.

Ibidem, Matth. 22.

Prou. 20.

Eccles. 11.

Tristitia seu ociositas filia.

defectione sanctitatis; & exultatio viri est longauitas. Miserere enim tuae placens Deo, & contine, & congrega cor tuum in sanctitate eius, & tristitiam longe expelle à te. Multos occidit tristitia, & non est vtilitas in illa.

9. PROVERBIO RVM decimoseptimo: Animus gaudens aetatem floridam facit; spiritus tristis exsiccat ossa.

10. PSALMO centesimo decimo octauo: Dormitauit anima mea praeradio.

11. ET psalmo trigesimo nono: Cor meum dereliquit me.

12. MATTHEI vigesimo: Egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro ociosos, & dixit illis: Ite & vos in vineam meam. Circa vdecimam vero exiit, & inuenit alios stantes, & dicit illis: Quid hic statis tota die ociosi? &c.

2. ET capite vigesimo secundo: Iterum misit alios seruos, dicens: Dicit inuitatis, Ecce prandium meum parauit, tauri mei & altitia occisa, & omnia parata: venite ad nuptias. Illi autem neglexerunt, & abiierunt, alius in villam suam, alius vero ad negotiationem suam.

3. APOCALYPTIS tertio: Et angelo Laodiceae Ecclesiae scribe, Haec dicit Amen, testis fidelis & verus, qui est principium creaturae Dei: Scio operam tuam, quia neque frigidus es, neque calidus. Vtinam frigidus esses, aut calidus. Sed quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo, quia dicitis quòd diues sum, & locupletatus, & nullius ego, & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & caecus, & nudus.

4. PROVERBIO RVM sexto: Discurrere, festina, suscita amicum tuum: ne dederis somnum oculis tuis, nec dormiteris palpebrae tuae. Eructe quasi damula de manu, & quasi avis de manu aucupis. Vade ad formicam o piger, & considera vias eius, & disce sapientiam; quae cum non habeat ducem, nec praepotorem, nec principem, parat in aestate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat. Vsq; quòd piger dormies? quando cõsurges de somno tuo? Paululum dormies, paululum dormitabis, paululum conferes manus vt dormias, & veniet tibi quasi viator egestas, & pauperes quali vir armatus. Si vero impiger fueris, veniet vt fons mellis tua, & egestas longe fugiet à te.

5. ET capite decimo: Egestatem operata est manus remissa; manus autem fortium, diuitias parat. Sicut acerum dentibus, & firmus oculis, sic piger his qui miserunt eum.

6. CAPITRE decimotertio: Vult & non vult piger, anima autem operantium impinguabitur.

7. ITEM decimo octauo: Pigerum deiecit timor: animae autem effaminatorum eluient. Qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est tua opera dissipantis.

8. ET capite decimonono: Pigredo immittit soporem, & anima dissoluta esuriet. Qui custodit mandatum, custodit animam suam: qui autem negligit viam suam, mortificabitur. Abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam.

9. CAPITRE vigesimo: Propter frigus piger arare noluit: mendicabit ergo aestate, & non dabitur illi.

10. ET vigesimo primo: Desideria occidunt pi-

grum, noluerunt enim quicquam manus eius operari, tota die concupiscit & desiderat: qui autem iustus est tribuet, & non cessabit.

11. ITEM capite vigesimo secundo: Dicit piger, Leo est foris, in medio platearum occidendus sum.

12. CAPITRE vigesimo quarto: Par agrum hominis pigri transiui, & per vineam viri stulti, & ecce totum repleuerant vrticæ, & operuerant superficiem eius spinæ, & maceria lapidum destructa erat. Quod cum vidissem, posui in corde meo, & exemplo didici disciplinam: Vsq; quòd piger dormies? vsquequòd de somno cõsurges? Parum inquam dormies, modicum dormitabis: paululum manus conferes vt quiescas: & veniet tibi quasi cursor egestas tua, & mendicatas quasi vir armatus.

13. ITEM capite vigesimo quinto: Sicut tinea vestimento, & vernis ligno, ita tristitia viri nocet cordi.

14. CAPITRE vigesimo sexto: Dicit piger, Leo est in via, & leana in itineribus: sicut ostium vertitur in cardine suo, ita piger in lectulo suo. Abscondit piger manus sub ascella sua, & laborat si ad os suum eas conuerterit. Sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias.

15. ET capite vigesimo octauo: Qui operatur terram suam, satiabitur panibus: qui autem sectatur ocium, replebitur egestate.

16. ECCLESIASTICI quinto: Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem, subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictae disperdet te.

17. ET capite septimo: Non oderis laboriosa opera, & rusticationem creatam ab altissimo.

18. CAPITRE decimo quarto: Felix, qui non habuit animi sui tristitiam, & non excidit à spe sua.

19. CAPITRE vigesimo secundo: In lapide luteo lapidatus est piger, & omnes loquentur super aspersionem illius. De stercore bouum lapidatus est piger: & omnis qui tetigerit eum, excutiet manus.

20. PSALMO septuagesimo secundo: In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Ideò tenuit eos superbia, operati sunt iniquitate & impietate sua, &c.

21. HIEREMIAE quadragesimo octauo: Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter, vel, vt Septuaginta translulerunt, ἀμελῶς, id est, negligenter.

22. AD Romanos decimo tertio: Et hoc scientes tempus, quia hora est iam: o de somno surgere.

23. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Seculi tristitia mortem operatur.

24. AD Galatas tertio: Sic stulti estis, vt cum spiritu coeperitis, nunc carne consummemini?

25. APOCALYPTIS secundo: Habeo aduersum te pauca, quòd charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque vnde excideris, & age poenitentiam, & prima opera fac. Sin autem: venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi poenitentiam egeris.

26. MATTHEI septimo: Non potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere. Omnis arbor quae non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur.

27. CAPITRE tertio: Iam securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor quae non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur.

28. Et capite vigesimo primo: Manè autem reuertens in ciuitatem, esuriit. Et videns fici arborem vnam secus viam, venit ad eam: & nihil inuenit in ea nisi folia tantum, & ait illi: Nunquàm ex te fructus nascatur in sempiternum. Et arefacta est continuò ficulnea.

29. LVCÆ decimotertio: Dicebat autem hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua, & venit quærens fructum in illa, & non inuenit. Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Succide ergò illam vt quid etiam terram occupat? At ille respondens, dicit illi: Domine, dimitte illam & hoc anno, vsque dum fodiam circa illam, & mittam stercora, & si quidem fecerit fructum: sin autem, in futurum succides eam.

30. IOANNIS decimoquinto: Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est: Omnem palmitem in me, non ferentem fructum, tollet eum, & omnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plus afferat.

31. MATTHÆI vigesimoquinto: Serue male & piger, sciebas quia meto vbi non semino, & congrego vbi non sparsi: oportuit ergò te committere pecuniam meam numulariis, & veniens ego recepissem vtiquè quod meum est, cum vsura. Tollite itaque ab eò talentum, & date ei qui habet decem talenta. Omnium enim habenti dabitur, & abundabit, ei autem qui non habet, & quòd videtur habere, auferetur ab eo. Et inutilem seruum eicite in tenebras exteriores, illic erit fletus & stridor dentium.

32. ECCLESIASTICI sexto: Sapientia doctrinæ secundum nomen est eius, & non est multis manifesta, quibus autem cognita est, permānet vsque ad conspectum Dei. Audi fili, & accipe consilium intellectus, & nò abiicias consilium meum, inice pedem tuum in compedes illius, & in torques illius eolum tuum. Subiice humerum tuum, & porta illam, & nò accideris vinculis eius. In omni animo tuo accede ad illam, & in omni virtute tua conserua vias eius.

33. ECCLESIASTIS nono: Quodcunque facere potest manus tua, instāter operare: quia nec tempus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia, erunt apud inferos, quòd tu properas.

34. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio: Ipsi enim scitis quemadmodum oporteat imitari nos, quoniam non in quieti sumus inter vos, neque gratis panem manducauimus ab aliquo, sed in labore & in fatigatione nocte & die operantes, ne quem vestrum grauaremus. Non quasi non habuerimus potestatem, sed vt nosmetipsos formam dāremus vobis ad imitandum nos. Nam & cum essemus apud vos, hoc denunciabamus vobis, quoniam si quis nò vult operari, nec manducet. Audimus enim inter vos quosdam ambulantes inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes. Iis autem qui eiusmodi sunt, denunciāmus, & obsecramus in Domino Iesu Christo, vt cum silentio operantes, suum panem manducet. Vos autem fratres nolite deficere benè facientes.

35. AD Galatas sexto: Bonum autem facientes, non deficiamus. Tempore enim suo metemus non deficientes. Ergò dum tempus habemus, oporemur bonum ad omnes.

36. AD Hebræos duodecimo: Propter quod remissas manus & soluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris, vt non claudicans quis erret, magis autem sanetur.

37. AD Romanos duodecimo: Solitudine non pigri. Spiritu feruentes. Domino seruentes. Spe gaudentes. In tribulatione patientes. Orationi instantes. Necessitatibus sanctorum communicantes.

38. AD Philipenses quarto: Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete.

39. MARCI decimotertio: Videte, vigilate, & orate, nescitis enim quando tempus sit, & c. Vigilate ergò, (nescitis enim quando Dominus domus veniat, serò, an media nocte, an gallicantu an mane) nò cum venerit repente, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate.

40. MATTHÆI vigesimoquarto: Vigilate ergò, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. Illud autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias qua hora fur venturus esset, vigilaret vtiquè & non fineret perfodi domum suam. Idèd & vos estote parati, quia qua nescitis hora, filius hominis venturus est.

41. Et capite vigesimo quinto: Vigilate, quia nescitis neque idem, neque horam.

42. IOANNIS nono: Me oportet operari opera eius qui misit me, donec dies est. Venit nox quando nemo potest operari.

43. AD Ephesios quinto: Surge qui dormis, & exurge à mortuis: & illuminabit te Christus. Videte itaque fratres, quomodò cautè ambuletis, & c. redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.

44. APOCALYPTIS tertio: Esto vigilans, & confirma cætera quæ moritura erant. Non enim inuenio opera tua plena coram Deo meo. In mente ergò habe, qualiter acceperis & audieris, & serua, & pœnitentiā age. Si ergo non vigilaueris, veniam ad te tāquam fur, & nescies qua hora veniam ad te.

45. LVCÆ decimotertio: Contendite intrare & c. vt in textu.

46. MATTHÆI septimo: Intrate per angustam portam, quia lata porta, & spatiosa via est quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Quam angusta porta, & arcta via est quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam.

47. Et capite vndecimo: A diebus autem Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

1. C. PSALMO primo: Beatus vir qui non abiit & c. vt in textu.

2. BERNARDYS sermone trigesimo quinto ex paruis sermonibus: Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum. Pij sunt qui in Deum credunt, & ipsum colunt. Est enim pietas cultus Dei. Hic autem cultus in tribus consistit, Fide, Spe, & Charitate, quæ sunt inuisibilia. His tribus carent impij qui Deum non colunt, & quorum consilium est, visibilia inuisibilibus, terrena cælestibus præponere. Horum caput & princeps est diabolus, qui primus à pietate recessit, & impius factus, etiam homines in paradiso positos, ab eadem pietate fraude sua deiecit, volens eos habere socios sui erroris & participes iniquitatis. Ille enim Euam seduxit, & illa virum sibi subdidit. Similiter adhuc dæmon suggerit carni, caro spiritui, & fit impiorum consilium. Dicit enim sibi inuicem, Omnium nostram sit vnum marsu-

Psal. 1.

Impij qui sint, & quod eorum caput.

Impiorum consilium quod fit. prou. 1.

Impiorum consilium quod fit. prou. 1.

Quatuor modis dicitur ad impiorum consilium.

Quibus armis opus sit ad resistendum.

marfupium. Ponunt ergò in memoria quasi in marsupio quisque obolum suum: Dæmon scilicet suggestionem, caro delectationem, spiritus consensum. Indè tanquàm de symbolo comparant sibi victum competentem. Caro quidem combustionem; ignem scilicet qui non extinguitur, spiritus malam conscientiam, id est, vermem qui non moritur. Dæmon autem emittit vtriusque sanguinem. Ad hoc consilium impiorum itur quatuor modis. Quidam enim trahuntur inuiti, alij attrahuntur illecti, alij seducuntur ignari, alij sequuntur spontanei. Isthis necessariae sunt quatuor virtutes, per quas armati resistant nò in consilio eant. Inuitis necessaria est fortitudo qua resistent vsque ad mortem minis, cruciatibus, & damnis. Illi qui attrahuntur illecti, indigent temperantia quæ reprimat illicita desideria, nec cedit promissionibus, nec emolitur blanditiis. Illis qui seducuntur ignari, est opus prudentia, quæ ab vtilibus inutilia discernit, & docet quid tenendum, quid ve reiiciendum sit. Iustitia indigent illi qui sequuntur spontanei. Iustitia est rectitudo voluntatis, quæ nec amat peccare, nec peccato consentire. Iustitia & fortitudo sedem habent voluntatem, quia voluntas iusta debet esse & fortis. Est autem iustitia ordinata hoc modo, scilicet mala respuens, bonis meliora præponens. Hanc non videtur habuisse Adam, qui malo consentiens, quod vile erat, deseruit. Prudentia & temperantia sedem habent in ratione, quia ratio prudens debet esse & temperata. Est quippe prudentia, ratio docta, scilicet à gratia, vitare contagia iniquitatis propter iustitiam. Vitat quidem non solum iniustitiam apertam, sed etiam illa quæ sunt aliquo modo contra iustitiam, attendens non quod licet, sed magis quod expedit: vitans diuitias & quædam alia, non quia illicita, sed quia iustitia solent esse impedienda. Sed propter quosdam qui ex hypocrisis hoc faciunt, additur, propter iustitiam. Iustitia est perfectio animæ rationalis. Alia virtutes sunt ad eius acquisitionem vel conseruationem, fortitudo, temperantia, prudentia, quæ iustitiam conseruant, nò amittatur aut minuatur. Postquàm verò perfecta

est iustitia, & transit in affectum cordis, idem est quod illa tria, quia fortis est, prudens, temperata. Qui non abiit. Abire, pertinet ad illos qui sunt inconstantes, & leuiter possunt impelli. Quod quidam volentes euitare, fiunt euidenter oblinati, nullius consilio acquiescentes, propositum suum immobiliter tenentes, & idèd adiunctum est, & non steterit, scilicet vt nec leuis sit, nec obstinatus. Via peccatorum est mundus, vel propria voluntas, quæ est Superbia, ex qua omnia mala: sicut ex communi sunt bona. Et in cathedra pestilentia non sedet. Sedet qui docet, exemplo suo faciens peccare alios. Cathedra hæc & quatuor pedibus subsistit. Primus pes est malitia, secundus, contemptus Dei: tertius, irreuerentia, quartus, astutia. Malitia est, amare malum, & saporem mali habere, & malum, quia malum est, diligere, sicut facit diabolus & nonnulli iniqui. Sed quia fit aliquando, vt tales timeant Deum non timore bono, sed nò incurrant vel damnum rerum, vel corporis cruciatum: vt amplius fiant mali, contemunt & ipsum Deum, & fit secundus pes contemptus Dei. Item posset fieri vt malum amarent, Deum contemnerent, sed inhiberet eos pudor hominum cum quibus habitant: idèd ad augmentum mali sequitur tertius pes irreuerentia, vt nec Deum timeant, nec homines reuerentur. Ad consummationem verò malitiæ adest quartus pes astutia, vt sciant vti tribus prædictis, miscentes oleo venenum, & melli acetum. Eminens pars cathedræ, cui sedens inhæret, est potentia. Si enim potens est qui prædicta habet, tunc plurimum nocet, vel si potentem sibi allicere potest, quem consilio suo seducat, & ad malum impellat. Deindè apponitur puluinar vt suauiter sedeat. Puluinar fit de leuibus pennis auium, significans vanam gloriam & fauorem popularem, quibus homines delectati extolluntur. Scabellum pedibus superponitur, nò terram tangant. Tales enim nonnulli terrenas actiones non faciunt, sed spirituales simulant, vt magis decipiant. Horum doctrina est quasi pestilentia, multa loca occupans & vastans;

Via peccatorum, Cathedra pestilentia, Psal. 1. Cathedra peccatorum.

Eminens pars cathedræ, cui sedens inhæret, est potentia.

Puluinar.

Scabellum.

DE PECCATIS ALIENIS.

I.

Quæ peccata dicuntur aliena?

EA, quæ licet aliorum manibus operaque perficiantur, nobis tamen merito imputantur, nostrasque conscientias damnationis coram Deo reas constituunt. Quamobrem de his accipi potest, quod Scriptura imperat: *Nè communicaueris peccatis alienis.* Et quod orat Propheta Regius: *Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo.* Eòdem refert Basilius Magnus, quod Ephesii scriptum est à Paulo, *Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite.* Tum illud eiusdem Apostoli: *Subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis.*

a. 1. Tim. 1. d. Vide Hagi. lib. de vera dignitate. b. Psal. 138. c. & ibid. Euthymius. Item Aug. lib. 3. de libero arbitrio. cap. 10. c. Ser. 2. de hap. d. 9. Aug. ser. 12. de ver. Do. d. Eph. 5. c. h. 2. Theol. 1. b.

Opera quædam præcedunt, quædam sequuntur sanctos.

1. PRIORIS ad Timotheum quinto, vt in textu.
 2. BASILIVS Magnus libro de vera virginitate: Sicut enim sanctum atque admirabilem Paulum, dum adhuc esset in corpore, alia quidem præcesserunt opera: cum plurimi ex his, qui propter doctrinam & conuersationem eius perfecti euasere, in æternam illum vitam præcedentes, sudorum præmia quos pro illis pertulit, apud iustum iudicem Deum illi parauerunt, alia verò solum carnis vinculis, & iam cum Christo regnantem vsque ad hanc diem consequuntur, eorum scilicet qui per eum in sacris epistolarum eius monitis se ad virtutem exercentes, laudes semper ac præmia præclaro illi duci & præceptori optimo hinc transmittunt: sic e contra alia quidem præcedunt peccata eorum, qui pessimis sermonibus & operibus læsi, atque impediti à virtutis tramite, in infernum præcessere, supplicia suæ damnationis auctoribus illic paraturi, alia verò etiam sequuntur, eorum scilicet, qui post ipsorum mortem per summam nequitiam & exempla pessima quæ mundo reliquere, dum eos imitari pergunt, maximè læduntur. Nam sicut hodiè quoque beatus Dauid ad veram religionem, & Dei cultum prouidentiaque agnitionem mundo perutilis est, & qui propter illum in religione proficiunt, huic iam ex rectè factis suis consequentes ei transmittunt laudum voces: ita & Marcion & reliqui hæreticorum dogmatum duces, quia per eam peruersitatem doctrinæ, quam mundo inuexere, maximè nocent: cuncti, qui salutis suæ damna per eos in hac vita perceperunt, auctores perditionis suæ, etsi dudum vita sanctos, atrocioribus illic suppliciis tradunt. Si enim qui scandalizauerit vnum ex pusillis huiusmodi, morte dignus iudicatur, profectò qui tam multos per vitam reproban, quod perniciosum operum mundo exempla reliquerit, aut in animarum perniciem falsa dogmata ingererit, scandalizat: post mortem quoque omnium qui sua causa pereunt, dignissimè ac iustissimè mortis reus habebitur, per singulos eorum qui sui causa hinc seu vulnerantur, seu moriuntur, auctore etiam vulnera mortemque suscipiente. Porro si iuxta hunc sensum alij præcedunt actus, alijque subsequuntur, & sicut qui ex nequitia sequuntur, maiori supplicio huiusce perditionis auctorem per singulos eorum qui perniciosa vel doctrina, vel vita pereunt, tradunt: qui verò à virtute subsequuntur, maioribus & dignioribus præmiis per singulos eorum qui inde salutis emolumenta quaesierunt, & à sceleribus conuersi sunt, huiusmodi magistrum donant, & virgo igitur habet in alterutram virtutis viciorumque partem actus quosdam partim præcedentes, partim subsequentes. Atque infelix illa quidem, quæ præter delicti proprii supplicium, ex aliarum etiam ruina, quibus offendiculum ac lubricum posuit, acrioribus semper suppliciis traditur. Sed illa sanè felicissima & beatissima, quæ præter coronas proprias, per singulas eorum, quæ quoniam ex imitatione eius proficere, coronantur: ipsa quoque post mortem in æterna vita coronis semper nouis redimitur.

3. PSALMO decimo octauo, vt in textu.
 4. EVTHYMIVS in psalmum 18. In alienis peccatis parce mihi, cum nouerim Reges, Pontifices, parentes, & dominos, obnoxios esse subditorum,

Malos quædam peccata antecedunt, quædam post mortem sequuntur.

Hæresarchari mortuorum penæ quorundam augentur, propter falsa dogmata quæ post se reliquerunt. Math. 18.

Rel mortis sunt omnia, qui per cordi doctrinam pereunt.

Alienis peccatis obnoxii.

plebium, filiorum & seruatorum peccatis: quando nimirum & ob illorum negligentiam deliquerint.
 5. AVGVSTINVS libro tertio de libero arbitrio, capite decimo: Cum duæ sint origines peccatorum, vna spontanea cogitatione, altera persuasione alterius, quod pertinere arbitror quod Propheta dicit: Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo. Vtrunque voluntarium est quidem. Nam sicut propria cogitatione non peccat inuitus, ita dum consentit malè suadenti, non vti que nisi voluntate consentit. Sed tamè grauius est non solum nullo suadente propria cogitatione peccare, sed etiam peccatū alteri per inuidentiam dolūque suadere, quàm ad peccandū alterius suasionem traduci.
 6. BASIL. Magn⁹ serm. vel lib. 2. de Baptis. cap. 9. Cognito itaq; quomodò & secundum quid infrugiferas arbores esse cotingat, caueamus nè quicquid legitimo diuini bene placiti studio desit: sed in omnibus comendemus nos ipsos, tanquam Dei ministros. Non hoc cautè solum, sed neq; comunicemus cum talibus, sicut in Christo loquens Apostolus determinatè pronūciat, dicens: Nè comunicetis infrugiferis tenebrarū operibus. Quod autè subiungit, quin magis & reprehēdit, modum docet, quomodò non debeamus illis comunicare. Quid verò sit comunicare, & quibus id modis fiat, expendamus. Et primū occurrit illud in parœmiis, Veni nobiscum, confers esto sanguinis, deindè & quod Apostolus dicit, Omnes vos gratiæ mecum confortes existentes. Et, comunicantes tribulationi meæ. Et, comunicet autem qui in doctrina instruitur, ei qui se instruit, de omnibus bonis. Item: Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Item, Arguendo argues fratrem tuum, nec recipias propter ipsum peccatum. Et, Hæc fecisti, & tacui. Suspicias iniquitatem, nempe, quod similitis tibi futurus sim, arguam te, & stabo contra faciem tuam. Taliū communicationem æstimō secundum opus quidem, quando mutuum quidam operam ad eundem scopum in operis perpetratione, inter se conferunt: secundum animi verò sententiam, quando quis affectu operantis assentitur, & condelectatur. Reliqua communicatio, quæ plerosque latet, exacta diuinæ scripturæ inquisitione manifestatur, quando videlicet nec cooperatur quis, nec affectu assentitur operanti malum, cognita verò animi illius malitia, vnde quod malum est facit, obtinet, & non arguit, quem admodum hoc declarant, cum quæ supra sunt scripta, tum quod ab Apostolo Corinthiis est dictum, nempe, quoniam non luxistis vt tolleretur è medio vestrum qui facinus hoc perpetravit: quibus subiunxit, Modicum fermenti totam conspersionem corrumpit. Me seruamus itaque, & obtemperemus dicenti: Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio. Quod si quis autem cooperatur quidè alicui in bono, idque omnino bono, ignorat verò affectus illius malitiam, & operis scopum, communicationis culpam in eo quod illi cooperatur, non habebit, sed propriam mercedem iuxta proprium laborè recipiet, propterea quod nihil commercij habet cum illius alieno & præpostero affectu, & seipsum in canone dilectionis erga Deum conseruat, quem admodum nobis à Domino nostro Iesu Christo in iis, qui cum in eodem molendino,

Psal. 18.

Allis suadentes peccatum, committunt peccatū alienum.

Ephes. 5.

Quibus modis comunicatur peccatū alienis. Prou. 1. Roman. 15.

Galat. 6.

Psal. 49.

Leuit. 19. Psal. 49.

Participatio & communicatio est malis, multiplex est.

1. Cor. 5.

Ibidem.

Math. 24.

Ephes. 5.

Malorum consuetudo quædo non commagubet.

tum in eodem lecto cum perituris constituti feruabuntur, declaratum est. Differentia verò inter eos qui fidei meæ concrediti sunt, & qui non sunt, in debita sita est cura, nō in communicatione peccatorum. Nam cura quidem propriè & peculiariter iis solis à me debetur, qui fidei meæ commissi sunt. Communicatio verò in malo & operibus infrugiferis in omnibus pariter vetita est.
 7. AVGVSTINVS sermone decimo octauo de verbis Domini: A malis corde semper disfungimini, ad tempus cautè corpore copulamini, ne carmen negligentes sitis in corrigendis vestris, ad curam scilicet vestram quoquo modo pertinentibus, monendo, docendo, hortando, terrendo. Quibuscunque modis potestis agite, nè cum inuenitis in scripturis & in exemplis sanctorum, siue qui ante, siue qui post Domini aduentum in hac vita fuerunt, quod mali bonos in vnitare non maculant, efficiamini pigri ad corrigendos malos: Duobus modis non te maculat malus, si ei non consentias, & si re-

darguas: hoc est non communicare, non consentire. Communicatur quippe, quando factò eius consortium voluntatis vel approbationis adiungitur, hoc ergo admonens Apostolus, ait: Nolite communiuicari operibus infructuosis tenebrarum, magis autem & redarguite. Et quia parum erat non consentire, si sequeretur negligentia disciplinæ, Magis autem, inquit, & redarguite. Videte quemadmodum vtrunque complexus est, Nolite communicare, magis autem & redarguite. Quid est, nolite communicare? Nolite consentire, nolite laudare, nolite approbare. Quid est, magis autem & redarguite? Reprehēdit, corripite, coercete. Neque ergo consentientes sitis malis, vt approbetis: neque negligentes, vt non arguatis: neque superbientes, vt insultanter arguatis.
 8. AD Ephesios quinto.
 9. S. C. V. N. D. ad Thessalonicenses tertio, vt in textu.

Ephes. 5.

Quid sit non communicare.

Redarguit quid sit.

II.

Quot numerantur eiusmodi peccata aliena?

Nouem, sicut nouem ferè modis committuntur, vtpotè Consilio, Iussione, Consensu, Irritatione, Laudatione seu Adulatione, Reticientia culpæ alienæ, Coniunctia vel Indulgentia, Participatione criminis, ac praua Defensione.

III.

Quando peccatum alienum consilio perpetratur?

Cum mali scilicet consilij, quod alij sequuntur, vel sequi possent, ipsi sumus auctores & administri. Exemplo sit Caiphæ, qui consilio suo Senatū Iudicum in mortem Christi concitauit atque permouit. Contra verò laudatur Ioseph ab Arimathæa, & vir bonus iustusque dicitur, quia non consenserat consilio & actibus eorum, Pontificum scilicet & Phariseorum, in Christi necem impiè conspirantium. Eiusdem classis fuit Demetrius ille, qui cum aliis opificibus, vt suo studeret quæstui, totam penè urbem Ephesiorum aduersus Paulum Paulique doctrinam ingenti seditione compleuit, Impegit hinc etiam infamis Herodias, qua rex Herodes per adulterium foedè abutebatur. Nam illius consilio & suasu instructa saltatrix filia, quod crudeliter appetiuit sanctissimi Ioannis obruncatum caput, nefariè impetrauit.

Ecc. 17. d. 6. a. 8. d. 37. a. b. 10. b. 5. e. 12. e. 18. b. Efa. 19. b. Mal. 7. e. 9. c. Prou. 26. d. Eccl. 10. b. 1. Ioan. 11. f. b. Luc. 23. g. 2. Gal. 2. a. Gen. 49. a. Job. 21. b. c. 1. Ioan. 11. f. Math. 26. a. d. Act. 19. e. 2. Reg. 10. a. 16. d. 17. ac f. 3. Reg. 12. e. 25. g. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

TESTIMONIA.

1. ECCLESIASTICI vigesimo septimo: Qui in altum mittit lapidem, super caput eius cadet: & plaga dolosi diuidet vulnera. Et qui foueam fodit, incidet in eam, & qui statuit lapidem proximo, offendet in eo, & qui laqueum alij ponit, peribit in illo. Facienti nequissimum consilium, super ipsū deuoluetur, & nō agnoscat vnde adueniat illi.
 2. ET capite sexto: Multi pacifici sint tibi, & consiliarius sit tibi vnus. Si possides amicum, in tentatione posside eum, & nō facile credas ei. Est enim amicus secundum tempus suum, & non permanebit

in die tribulationis. Et est amicus qui conuertitur ad inimicitiam, & est amicus, qui odium & rixam & conuicia denudabit. Est autem amicus socius mensæ, & non permanebit in die necessitatis.
 3. CAPITRE octauo: Cum factus consilium non habeas, nō enim poterunt diligere nisi quæ eis placeant. Coram extraneo nō facias consilium: nescis enim quid pariet. Non omni homini cor tuum manifestes, nè forte inferat tibi gratiam falsam, & conuicietur tibi.
 4. ET capite trigesimo septimo, Noli consiliari

Rr

cum facerem tuum, & zelantibus te absconde consilium. Omnis consiliarius prodit consilium, sed est consiliarius in semetipso. A consiliario serua animam tuam: prius scito quæ sit illius necessitas: & ipse enim animo suo cogitabit: ne forte mittat sudem in terram & dicat tibi, Bona est via tua tua, & stet e contrariò videre quid tibi eueniat. Cum viro irreligioso tracta de sanctitate, & cum iniusto de iustitia, & cum muliere de his quæ amulatur: cum timido de bello, cum negotiatore de traiectione: cum emptore de venditione, cum viro liuido de gratis agendis, cum impio de pietate, cum inhonesto de honestate, cum operario agrario de omni opere, cum operario annuali de consummatione, anni cum seruo pigro de multa operatione, non attendas his in omni consilio: Sed cum viro sancto assiduus esto, quæcunque cognoueris obseruantem timorem Dei, cuius anima est secundum animam tuam: quicunque titubauerit in tenebris, non condolebit tibi. Et cor boni consilij statue tecum: non est enim tibi aliud pluris illo.

5. **I O B** quinto: qui apprehendit sapientes in astutia eorum, & consilium prauorum dissipat.

6. **C A P I T E** duodecimo: Apud ipsum est sapientia & fortitudo, & ipse nouit & decipietem, & eum qui decipitur. Adducit consiliarios in stultum finem, & iudices in stuporem.

7. **E T** capite decimo octauo: Nonne lux impij extinguetur, & c. Arctabuntur gressus virtutis eius, & precipitabit eum consilium suum. Immisit enim in rete pedes suos, & in maculis eius ambulat. Tenebitur planta eius laqueo, & exardescet contra eum fitis. Abscondita est in terra pedica eius, & decipula illius super semitam.

8. **E S A I A** decimonono: Stulti principes Taneos, sapientes consiliarij Pharaonis dederunt consilium insipiens, quomodo dicitis Pharaoni. Filius sapientium ego, filius regum antiquorum. Vbi nunc sunt sapientes tui? Annunciant tibi, & indicent quid cogitauerit Dominus exercituum super Ægyptum. Stulti facti sunt principes Taneos, emarcuerunt principes Memphis, deceperunt Ægyptum, angulum populorum eius. Dominus miscuit in medio eius spiritum vertiginis: & errare fecerunt Ægyptum in omni opere suo sicut errat ebrius & vomens.

9. **P S A L M O** septimo: Lacum aperuit, & effodit eum: & incidit in foueam quam fecit. Conuertetur dolor eius in caput eius: & in verticem ipsius iniquitas eius descendet.

10. **E T** nono: Infixæ sunt gentes in interitu quem fecerunt. In laqueo isto quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.

11. **P R O V E R B I O R V M** vigesimo sexto: Qui fodit foueam, incidet in eam: & qui voluit lapidem, reuertetur ad eum.

12. **E C C L E S I A S T I S** decimo: Qui fodit foueam, incidet in eam: & qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Qui transfert lapides, affligetur in eis, & qui scindit ligna, vulnerabitur ab eis.

13. **I O A N N I S** vndecimo: Collegerunt Pontifices & Pharisei concilium, & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? & c. Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, cum esset pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quicquam: nec cogitatis quia expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro

populo, & non tota gens pereat, & c. Ab illo ergo die cogitauerunt vt interficerent eum.

14. **E T** vigesimo tertio: Et ecce vir nomine Ioseph qui erat decurio, vir bonus & iustus: hic non conserat consilio & actibus eorum, ab Arimathea ciuitate Iudæ, qui expectabat & ipse regnum Dei: hic accessit ad Pilatum, & c.

15. **P S A L M O** primo: Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, & c.

16. **G E N E S I S** quadragesimo nono: Simeon & Levi fratres: vasa iniquitatis bellantia. In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit gloria mea: quia in furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum.

17. **I O B** vigesimo primo: Veruntamen quia non sunt in manu eorum bona sua, consilium impiorum longè sit a me.

18. **I O A N N I S** vndecimo: Ab illo ergo die cogitauerunt vt interficerent eum.

19. **M A T T H E I** vigesimo sexto: Tunc congregati sunt principes sacerdotum & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicitur Caiphas: & consilium fecerunt vt Iesum dolo tenerent, & occiderent.

20. **A C T O R V M** decimonono: Demetrius quidam nomine, argentarius, faciens ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quantum: quos conuocans, & eos qui huiusmodi erant opifices, dixit: Viri scitis quia de hoc artificio est nobis acquisitio: & videtis, & c. His auditis, repleti sunt ira, & exclamauerunt, dicentes, Magna Diana Ephesiorum. Et impleta est ciuitas tota confusione, & impetum fecerunt vno animo in theatrum, & c.

21. **S E C V N D I** Regum decimo: Cum venissent serui Dauid in terram filiorum Ammon, dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon dominum suum: Putas quod propter honorem patris tui miserit Dauid ad te consolatores, & non ideò, vt inuestigare & exploraret ciuitatem, & euerteret eam, misit Dauid seruos suos ad te? Tulit itaque Hanon seruos Dauid, rasiq; dimidiam partem barbe eorum, & præscidit vestes eorum medias vsque ad nates, & dimisit eos, & c. Videntes autem filij Ammon, quod iniuriam fecissent Dauid, miserunt, & conduxerunt mercede Syrum Rohob, & Syrum Soba, viginti millia peditum, & a Rege Maacha mille viros, & ab Iftob duodecim millia virorum. Quod cum audisset Dauid, misit Ioab & omnem exercitum bellatorum, & c. Fugeruntque Syri a facie Israël, & occidit Dauid de Syris septingentos currus, & quadraginta millia equitum: & Sobach principem militiae percussit, qui statim mortuus est. Videntes autem vniuersi reges qui erant in praesidio Adarezer, se victos esse ab Israël, expauerunt, & fugerunt quinquaginta & octo millia coram Israël. Et fecerunt pacem cum Israël: & serui erunt eis, timueruntque Syri auxilium præbere filiis Ammon.

22. **E T** capite decimo sexto: Dixit autem Absalom ad Achitophel: Inite consilium, quid agere debeamus. Et ait Achitophel ad Absalom: Ingredere ad cœubinas patris tui, quas dimisit ad custodiendam domum: vt cum audierit omnis Israël, quod fœderis patrem tuum, roborentur tecum manus eorum. Tetenderunt ergo Absalom tabernaculum in solario, ingressusque est ad concubinas patris sui coram vniuerso Israël. Consiliū autem Achitophel, quod dabat in die-

in diebus illis quasi si quis cõfiteret Deum: sic erat omne consilium Achitophel, & cum esset cum Dauid, & cum esset cum Absalom.

23. **D E I N D E** capite decimo septimo: Dixit ergo Achitophel ad Absalom: Eligam mihi duodecim millia virorum, & consergens persequar Dauid hac nocte. Et aruens super eum (quippe qui lapsus est, & solutis manibus) percussit eum: cumque fugerit omnis populus qui cum eo est, percussit Regem desolatam. Et reducam vniuersum populum, quomodo vnus homo reuertit solet: vnus enim virum tu queris, & omnis populus erit in pace. Placuitque sermo eius Absalom & eunuchis maioribus natu Israël. Ait autem Absalom: Vocate Chusai Arachiten, & audiamus quid etiam ipse dicat. Cumque venisset Chusai ad Absalom, ait Absalom ad eum: Huiusmodi sermonem locutus est Achitophel: facere debemus, an non? quod das consilium? Et dixit Chusai ad Absalom: Non est bonum consilium quod dedit Achitophel hac vice. Et rursum intulit Chusai, Tu nosti patrem tuum, & c. Dixitque Absalom & omnes viri Israël: Melius est consilium Chusai Arachitæ, consilio Achitophel. Domini autem putu dissipatum est consilium Achitophel vtile, vt induceret Dominus super Absalom malum. Porro Achitophel videns quod non fuisset factum consilium suum, stravit asinum suum, surrexitque, & abiit in domum suam & in ciuitatem suam: & disposita domo sua, suspensio interijt.

24. **E T** tertij Regum duodecimo: Venit ergo Ieroboam, & omnis populus ad Roboam die tertia, sicut locutus fuerat Rex, dicens: Reuertimini ad me die tertia. Responditque Rex populo dura, derelicto consilio seniorum quod ei dederant, & locutus est eis secundum consilium iuuenum, dicens: Pater meus aggrauauit iugum vestrum, ego autem addam iugo vestro: pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cedam vos scorpionibus. Et non acquieuit rex populo: quoniam auersatus fuerat eum Dominus, vt fuscicaret verbum suum, quod locutus fuerat in manu Ahis Silonitæ, ad Ieroboam filium Nabath. Videns itaque populus quod noluisset eos audire rex, respondit ei, dicens: Que nobis pars in Dauid? vel que hereditas in filio Ithai? Vade in tabernacula tua Israël, nunc vide domum tuam Dauid. Et abiit Israël in tabernacula sua. Super filios autem Israël, quicunque habitabant in ciuitatibus Iuda, regnauit Roboam. Misit ergo rex Roboam Aduram, qui erat super tributa: & lapidauit eum omnis Israël, & mortuus est. Porro rex Roboam festinus ascendit curram, & fugit in Ierusalem, recessitque Israël a domo Dauid, vsque in presentem diem.

25. **E T** capite vigesimo primo: Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est vt faceret malum in conspectu Domini: conuitauit enim eum Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est, in tantum, vt sequeretur idola quæ fecerant Amorrhæi, quos consumpsit Dominus a facie filiorum Israël.

26. **S E C V N D I** Paralipomenon vigesimo secundo: Quadraginta duorum annorum erat Ochofias cum regnare cepisset, & vno anno regnauit in Ierusalem: & nomē matris eius Athalia filia Amri. Sed & ipse ingressus est per vias domus Achab: mater enim eius impulit eum vt impiè ageret. Fecit igitur

malum in conspectu Domini, sicut domus Achab: ipsi enim fuerunt ei consiliarij post mortem patris sui, in interitum eius, ambulauitque in consiliis eorum. Et perrexit cum Ioram filio Achab rege Israël in bellum contra Hazael regem Syriæ, in Ramoth, & c. 27. **E T** vigesimo quinto: Amasias vero post eadem Idumæorum & alios deos filiorum Seir, statuit illos in deos sibi, & adorabat eos, & illis adolebat incensum: Quamobrem iratus Dominus contra Amasiam, misit ad illum prophetam qui diceret ei, Cur adorasti deos, qui non liberauerunt populum suum de manu tua? Cumque hæc ille loqueretur, respondit ei, Num consiliarius regis es? quiesce, ne interficiam te. Discedensque propheta, Scio, inquit, quod cogitauerit Deus occidere te, quia fecisti hoc malum, & insuper non quieuit consilio meo, igitur Amasias rex Iuda inuito pessimo consilio, misit ad Ioas filium Ioachaz filij Iehuregæ Israël, dicens: Veni, videamus nos mutuo. At ille remisit nuncios, dicens: Carduus qui est in Libano, misit ad cedrum Libani, dicens: Dixisti, percussisti Edom, & idcirco erigitur cor tuum in superbiam, sede in domo tua, cur malum aduersum te prouocas, vt cadas & tu & Iudas tecum? Noluisti audire Amasias, eò quod Domini esset voluntas, vt traderetur in manus hostium propter Deos Edom. Ascendit igitur Ioas rex Israël, & mutuos sibi præbuere conspectus. Amasias autem rex Iuda erat in Bethsames Iudæ. Corruptusque Iudas coram Israël, & fugit in tabernacula sua. Porro Amasiam regem Iuda filium Ioas filij Ioachaz cepit Ioas rex Israël in Bethsames, & adduxit in Ierusalem: destruxitque murum eius a porta Ephraim vsque ad portam Anguli, quadringentis cubitis. Omne quoque aurum, & argentum, & vniuersa vasa quæ repererat in domo Dei, & apud Obed Edom, in thesauris etiam domus regis, necnon & filios oblidum reduxit in Samariam.

28. **P A R T I M I** Esdra quarto capite: Factum est igitur vt populus terræ impediret manus populi Iudæ, & turbaret eos in edificando. Conduxerunt autem aduersus eos consiliatores, vt destruerent consilium eorum omnibus diebus Cyri regis Persarum, & vsque ad regnum Darij regis Persarum.

29. **H E S T E R** quinto: Amas dissimulata ira reuersus in domum suam, conuocauit ad se amicos suos, & Zares vxorem suam; exposuit illis magnitudinem diuitiarum suarum, filiorumque turbam, & quanta eum gloria super omnes principes & seruos suos rex eleuasset. Et post hæc ait, Regina quoque Hester nullum alium vocauit ad conuiuium cum rege, præter me, apud quam etiam cras cum rege pransurus sum. Et cum hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quandiu videro Mardocheum Iudæum sedentem ante fores regias. Responderuntque ei Zares vxor eius, & ceteri amici: Tube parari excelsum trabem, habentem altitudinis quinquaginta cubitos: & dic manè regi vt appendatur super eam Mardocheus, & sic ibis cum rege laetus ad conuiuium. Placuit ei consilium, & iussit excelsum preparari crucem. **E T** capite septimo: Dixitque Harbona, vnus de eunuchis qui stabant in ministerio regis: En lignum quod parauerat Mardocheus, qui locutus est pro rege, stat in domo Amas, habens altitudinis quinquaginta cubitos. Cui dixit rex, Appedite eum in eo. Suspensusque est itaq; Aman

in patibulo quod parauerat Mardocheo.
30. DANIELIS sexto: Dixerunt ergo viri illi, Nō inuenimus Danieli huic aliquam occasionem, nisi forte in lege Dei sui. Tunc principes & satrapæ surripuerunt regi, & sic locuti sunt ei: Dari rex, in æternum uiue: consiliū inierunt omnes principes regni, magistratus & satrapæ, senatores & iudices, vt decretum imperatorum exeat & editum, Vt omnis qui pertierint aliquam petitionem à quocunq; deo & homine, vsque ad triginta dies, nisi à te rex, mittatur in lacum leonum. Nunc itaque rex confirmat sententiam, & scribe decretum: vt non immutetur quod statutum est à Medis & Persis, nec præuariari cuiquam liceat. Porro rex Darius proposuit editum & statuit. Quod cum Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam: & fenestris apertis in cenaculo suo contra Ierusalem, tribus temporibus in die flebat genua sua, & adorabat, confitebaturque coram Deo suo, sicut & antè facere consueuerat. Viri ergo illi curiosius inquirentes, inuenerunt Danielem orantem, & obsecrantem Deum suum. Et accedentes, locuti sunt regi super edito: Rex, nunquid non constituisti, &c. Tunc rex præcepit, & adduxerunt Danielem, & miserunt eum in lacum leonum, &c. Tunc vehementer rex gauisus est super eo, & Danielem præcepit educi de lacu: educusque est Daniel de lacu, nulla læsio inuenta est in eo, quia credidit Deo suo. Iubente autem rege, adducti sunt viri illi qui accusauerunt Danielem: & in lacum leonum missi sunt ipsi, & filij & vxores eorum: & non peruenerunt vsque ad pauimentum lacu, donèc arripent eos leones, & omnia ossa eorum comminuerunt.

31. PRIMI Machabæorum primo: In diebus illis exierunt ex Israël filij iniqui, & suaserunt multis, dicentes: Eamus, & disponamus testamentum cum gentibus quæ circa nos sunt: quia ex quo recessimus ab eis, inuenerunt nos multa mala. Et bonus visus est sermo in oculis eorum. Et destinauerunt aliqui de populo, & abierunt ad Regem Antiochum: & dedit illis potestatem, vt facerent iustitiam gentium. Et edificauerunt gymnasium in Ierosolymis secundum leges Nationum, & fecerunt sibi præputia, & recesserunt à testamento sancto, & iuncti sunt nationibus, & venundati sunt vt facerent malum.

32. SECUNDI Machabæorum primo capite: De magnis periculis à Deo liberati, magnificè gratias agimus ipsi, ut potè qui aduersus talem regem dimicauimus. Ipse enim ebullire fecit de Perside eos qui pugnaverunt contra nos & sanctam ciuitatem. Nam cum in Perside esset dux ipse, & cum ipso imensus exercitus, cecidit in templo Naneæ, consilio deceptus sacerdotum Naneæ. Etenim cum ea habitaturus venit ad locum Antiochus & amici eius, & vt acciperet pecunias multas dotis nomine. Cumque proposuissent eas Sacerdotes Naneæ, & ipse cum paucis ingressus esset intra ambitum phani, clauserunt templum, cum intrasset Antiochus: apertoque occulto aditu templi, mittentes lapides percusserunt ducem, & eos qui cum eo erant, & diuiserunt membratim, & capitibus amputatis foras proiecerunt. Per omnia benedictus Deus, qui tradidit impios.

33. ET capite quarto: Rarus autem Menelaus accepisse se tempus opportunum, aurea quædam vasa è templo furatus, donauit Andronico, & alia vendiderat Tyri, & per vicinas ciuitates. Quod cum certissime cognouisset Onias, arguebat eum, ipse in loco tuto se continens Antiochiæ secus Daphnen. Vnde Menelaus accedens ad Andronicum, rogabat vt: Oniam interficeret. Qui cum venisset ad Oniam, & datis dextris cum iure iurando (quanuis esset ei suspectus) sualisset de asylo procedere, statim eum peremit, non veritus iustitiam. Ob quam causam non solum Iudæi, sed etiam alie quoque nationes indignabantur, & molestè ferebant de nece tanti viri iniusta. Sed regressum regem de Cilicia locis adierunt Iudæi apud Antiochiam, simul & Græci: conuerentes de iniqua nece Oniæ. Contristatus itaque est animo Antiochus propter Oniam, & flexus ad misericordiam, lachrymas fudit, recordatus defuncti sobrietatem & modestiam: accessitque animis, Andronicum purpura exutum per totam ciuitatem iubet circumduci: & in eodem loco in quo in Oniam impietatem commiserat, sacrilegum vita priuari, Domino illi condignam retribuente pœnam. Multis autem sacrilegis in templo à Lyfimacho commissis Menelai consilio, & diulgata fama, congregata est multitudo aduersus Lyfimachum multo iam auro exportato. Turbis autem insurgentibus, & animis ira repletis, Lyfimachus armatis ferè tribus millibus, iniquis manibus vt cœpit, duce quodam Tyranno, ætate pariter & dementia proeecto. Sed vt intellexerunt conatum Lyfimachi, alij lapides, alij sustes validos arripuerunt: quidam verò cinerem in Lyfimachum iecere. Et multi quidem vulnerati, quidam autem & prostrati, omnes verò in fugam conuersi sunt: ipsum etiam sacrilegum secus ærarium interfecerunt. De his ergo cœpit iudicium aduersus Menelaum agitari. Et cum venisset rex Tyrum, ad ipsum negocium detulerunt missi tres viri à senioribus. Et cum superaretur Menelaus, promisit Ptolemæo multas pecunias dare ad suadendum regi. Itaque Ptolemæus in quodam atrio positum, quasi refrigerandi gratia, regem adiit, & deduxit à sententia: & Menelaum quidem vniuersa malitiæ reum, criminibus absoluit: miseros autem qui etiam si apud Scythas causam dixissent, innocentes iudicarentur, hos morte damnauit. Citò ergo iniustam pœnam dederunt, qui pro ciuitate & populo & sacris vasis causam prosecuti sunt. Quamobrem Tyrij quoque indignati, erga sepulturam eorum liberalissimi extiterunt. Menelaus autem propter eorum qui in potentia erant, avaritiam, permanebat in potestate, crescens in malitia ad insidias ciuium.

34. ACTORVM decimoquarto: Superuenerunt autem quidam ab Antiochia & Iconio Iudæi: & persuasis turbis, lapidantesque Paulum, traxerunt extra ciuitatem, existimantes eum mortuum esse.

35. MARCI sexto: Quicquid petieris, dabo tibi, (ait Herodes ad filiam Herodiadis) licet dimidij regni mei. Quæ cum exisset, dixit matri suæ: Quid petam? At illa dixit: Caput Ioannis Baptistæ. Cùmque introisset statim cū festinatione ad regem, petiuit, dicens: Volo vt protinus des mihi in disco caput Ioannis Baptistæ. Et contristatus est rex. Propter iusiurandum & propter simul discumbentes noluit

noluit eam contristare: sed misso spicatore, præcepit afferri caput eius in disco, & decollauit eum in carcere. Et attulit caput eius in disco: & dedit illud puellæ, & puella dedit matri suæ.

36. MATTHÆI decimoquarto: At illa præmonita à matre sua, Da mihi, inquit, hinc in disco caput Ioannis Baptistæ, &c.

III.

Quando Inisio est peccatum alienum?

Cum ex decreto, mandato, imperiove nostro redit ad proximum iniuria, vel malum quodcunque perpetratur. Sic David rex innocentem occidit Vriam non suis quidem aut seruorum manibus, sed per literas hoc agens, atque demandans, vt in prælio ille occideretur. Et præses Pilatus mortis CHRISTI reus est, quod illum in Iudæorum gratiam cruci affigendum, cū inuitus quodammodo auctoritate sua adiudicauit ac tradidit. Ità summo se crimine Pharao & Herodes obligarunt, cum legem tyrannicam de occidendis Hebræorum infantibus ferrent. Væ autem illis qui condunt leges iniquas.

TESTIMONIA.

1. PRIMI Regum vigesimo secundo: Dixitque rex (Saul): Morte morieris Achimelech, tu & omnis domus patris tui. Et ait rex emissaris, qui circumstantabatur eum: Conuertimini, & interficite sacerdotes Domini: nā manus eorum cum Dauid est, scientes quod fugisset, & non indicauerunt mihi. Noluerunt autem serui regis extendere manus suas in sacerdotes Domini. Et ait rex ad Doeg: Conuertere tu, & irruere in sacerdotes Domini. Conuersusque Doeg Idumæus irruit in sacerdotes, & trucidauit in die illa octoginta quinque viros vestitos Ephod lineo. Nobe autem ciuitatem sacerdotum percussit in ore gladij, viros & mulieres, & paruulos, & lactentes, bouemque & asinum & ouem in ore gladij.

2. IVDITH secundo: Anno tertio decimo Nabuchodonosor regis, vicesima & secunda die mensis primi, factum est verbum in domo Nabuchodonosor regis Assyriorum, vt defenderet se: vocauitque omnes maiores natu, omnesque duces & bellatores suos, & habuit eum eis mysterium consilij sui. Dixitque cogitationem suam in eo esse, vt omnem terram suo subiugaret imperio. Quod dictū cum placuisset omnibus, vocauit Nabuchodonosor rex Holofernem principem militiæ suæ, & dixit ei: Egredere aduersum omne regnum Occidentis: & contra eos præcipue qui contempserūt imperium meum. Non parcat oculus tuus vlli regno, omnemque urbem munitam subiugabis mihi.

3. HEBRÆO tertio: Dixit Aman regi Assuero: Est populus per omnes provincias regni tui dispersus, & à se mutuo separatus, nouis vtens legibus & cæremoniis, insuper & regis scita contemnens. Et optime nosti, quod non expediat regno tuo vt insolentat per licentiam. Si tibi placet, decerne vt pereat, & decem millia talentorum appendam arca rijs gazæ tuæ. Tulit ergo rex annulum quo utebatur, de manu sua, & dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag, hosti Iudæorum, dixitque ad eum, Argentum quod tu polliceris, tuum sit: de populo age quod tibi placet. Vocatque sunt scribæ regis mense primo Nisan, tertio decimo die eiusdem mensis: & scriptum est, vt iniserat Aman, ad omnes Satrapas regis, & iudices prouinciarum, diuersarumque gentium, vt quæque gens legere poterat, & audire pro varietate linguarum, ex nomine regis Assueri: & literæ signatæ ipsius annulo, missæ sunt per cursores, regis ad vniuersas prouincias, vt occiderent atque delerent omnes Iudæos, à puero vsque ad senem, paruulos & mulieres, vno die, hoc est, tertio decimo mensis duodecimi qui vocatur Adar, & bona eorum diriperent. Summa autem Epistolarum hæc fuit, vt omnes prouincias scirent & pararent se ad prædictum diem. Festinabant cursores qui missi erant, regis imperium explere. Statimque in Susan pependit editum, rege & Aman celebrante conuiuium, & cunctis Iudæis qui in vrbe erant, flentibus.

4. DANIELIS tertio: Et præco clamabat valenter: Vobis dicitur populis, tribubus & linguis: In hora qua audieritis sonitum tubæ & fistulæ & citharæ, sambucæ & psalterij & symphoniæ, & vniuersi generis musicorum, cadentes adorare statuum auream, quam constituit Nabuchodonosor rex. Si quis autem non prostratus adorauerit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis. Post hæc igitur statim vt audierunt omnes populi sonitum tubæ, fistulæ & citharæ, sambucæ & psalterij, symphoniæ & omnis generis musicorum: cadentes omnes populi, tribus & linguæ, adorauerunt statuum auream quam constituerat Nabuchodonosor rex. Statimque in ipso tempore accedentes viri Chaldæi, accusauerunt Iudæos, &c.

5. ET capite sexto: Viri ergo illi curiosius inquirentes, inueniunt Danielem, orantem & obsecrantem Deum suum. Et accedentes, locuti sunt regi super edito: Rex nunquid non constituisti, vt omnis homo qui rogaret quenquam de diis & hominibus vsque ad dies triginta, nisi te rex, mitteretur in lacum leonum? Ad quos respondens rex, ait: Verus est sermo iuxta decretum Medorum atque Persarum, quod præuariari non licet. Tunc respon-

dentes dixerunt coram rege: Daniel de filiis captiuitatis Iudæ, non curauit de lege tua & de edicto quod constituiti: sed tribus temporibus per diem orat obsecratione sua. Quod verbum cum audisset rex, satis contristatus est: & pro Daniele posuit cor ut liberaret eum, & vsque ad occasum solis laborabat ut eruerent illū. Viri autem illi intelligētes regem, dixerunt ei: Scito rex, quia lex Medorum atque Persarum est, ut omne decretum quod constituerit rex, non liceat immutari. Tunc rex precepit, & adduxerunt Danielem, & miserunt eum in lacū leonum.

6. PRIM I Machabæorum primo: Et scripsit rex Antiochus omni regno suo, ut esset omnis populus vnus, & relinqueret vnusquisque legem suam. Et confenserunt omnes gentes secundum verbum regis Antiochi: & multi ex Israël confenserunt seruituti eius, & sacrificauerunt idolis, & coinquinauerunt sabbatum. Et misit rex libros per manus nunciatorum in Ierusalem & in omnes ciuitates Iudæ, ut sequeretur leges gentium terræ, & prohiberent holocausta & sacrificia & placationes fieri in templo Dei, & prohiberent celebrari sabbatum, & dies solennes: & iussit coinquinari sancta, & sanctum populum Israël. Et iussit edificari aras, & templa, & idola, & immolari carnes suillas, & pecora communia, & relinquere filios suos incircumcisos, & coinquinari animas eorum in omnibus immunditiis & abominationibus, ita ut obliuiscerentur legem, & immutarent omnes iustificationes Dei. Et quicumque non fecissent secundum verbum regis Antiochi, morerentur. Secundum omnia verba hæc, scripsit omni regno suo: & præposuit principes populo qui hæc fieri cogere. Et iusserunt ciuitatibus Iudæ sacrificare. Et congregati sunt multi de populo ad eos qui dereliquerant legem Domini, & fecerunt mala super terram: & effugauerunt populum Israël in abditis, & in absconditis fugitiuorum locis. Die quintadecima mensis Casleu, quinto & quadragesimo & centesimo anno edificauit rex Antiochus abominandum idolum desolationis super altare Dei, & per vniuersas ciuitates Iudæ in circuitu edificauerunt aras: & ante ianuas domorum, & in plateis incendebant thura, & sacrificabant: & libros legis Dei combusserunt igne, scindentes eos: & apud quemcunque inueniebantur libri testamenti Domini, & quicumque obseruabant legem Domini, secundum edictum regis trucidabant eum. In virtute sua faciebant hæc populo Israël, qui inueniebatur in omni mense & mense in ciuitatibus. Et quinta & vicesima die mensis sacrificabant super aram quæ erat contra altare. Et mulieres quæ circumcidebant filios suos, trucidabantur secundum iussum regis Antiochi, & suspendebant pueros à ceruicibus per vniuersas domos eorum: & eos qui circumciderant illos, trucidabant. Et multi de populo Israël desinierunt apud se, ut non manducarent immunda: & elegerunt magis mori, quam cibis coinquinari immundis: & noluerunt infringere legem Dei sanctam, & trucidati sunt, & facta est ira magna super populum valde.

7. SECVND I Machabæorum sexto: Sed nõ p̄d̄st multum temporis misit rex senem quendam Antiochenum, qui compelleret Iudæos, ut se transferrent à patriis & Dei legibus: contaminare etiam

quod in Hierosolymis erat templum, & cognominare Iouis Olympij: & in Garizim, prout erant hi qui locum inhabitabant, Iouis hospitalis. Pessima autem & vniuersis grauis erat malorum incurio. nam templum luxuria & comestationibus gentium erat plenum, & scortantium cum meretricibus, sacratiſque ædibus mulieres se vltro ingerebant, intrò ferentes ea quæ non licebat. Altare enim plenum erat illicitis, quæ legibus prohibebantur. Neque autem sabbatha custodiebantur, neque dies solennes patrij seruabantur, nec simpliciter Iudæi se esse quosquam confitebantur. Ducebantur autem cū amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia: & cum Liberi sacra celebraretur, cogebantur hedera coronati Libero circuire. Decretum autem exiit in proximas gentiliū ciuitates, suggerentibus Ptolemæis, ut partim modo & ipsi aduersus Iudæos agerent, ut sacrificarent: eos autem qui nolent transire ad instituta gentium, interficerent. Erat ergo videre miseriam.

8. MARCI sexto: Herodes missiſpiculatore precepit afferri caput Ioannis in disco, & decollauit eum in carcere.

9. ACTORVM vigesimotertio: Princeps autem sacerdotum Ananias precepit adstantibus sibi percutere os eius. Tunc Paulus dixit ad eum, &c.

10. SECVND I Regum vndecimo: Factum est ergo manè, & scripsit Dauid epistolam ad Ioab: misitque per manum Vriæ, scribens in epistola: Ponite Vriam ex aduerso belli, vbi fortissimum est prælium: & derelinquite eum, ut percussus intereat. Igitur cum Ioab obsideret urbem, posuit Vriam in loco vbi sciebat viros esse fortissimos. Egressiſque viri de ciuitate, bellabant aduersum Ioab, & ceciderunt de populo seruorum Dauid, & mortuus est etiam Vriæ Herthæus.

11. IOANNIS decimonono: Tunc ergo tradidit eis illum, ut crucifigeretur.

12. LVCE vigesimotertio: Dimisit autem illis eum qui propter homicidium & seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant, Iesum verò tradidit voluntati eorum.

13. EXOD I primo: Dixit autem rex Aegypti obstetricibus Hebræorum: quarum vna vocabatur Sephora, altera Phua, præcipiens eis: Quando obstetricabitis Hebræas, & partus tempus aduenerit: si masculus fuerit, interficite eum: si femina, seruate. Timuerunt autem obstetrices Deum, &c. Precepit ergo Pharaon omni populo suo, dicens: Quicumque masculini sexus natus fuerit, in flumē projicite: quicumque feminini, seruate.

14. MATTHÆI secundo capite: Tunc Herodes videns quoniam illusus esset à Magis, iratus est valde: & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem & in omnibus finibus eius à bimatu & infra, secundum tempus quod exquiserat à Magis.

15. ESAIÆ decimo: Væ qui condunt leges iniquas: & scribentes, iniustitiam scripserunt: ut opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei: ut essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent. Quid facietis in die visitationis, & calamitatis de longè venientis? ad cuius confugietis auxilium? & vbi derelinquetis gloriam vestram, ne incuruamini sub vinculo, & cum interfectis cadatis? Super omnibus his nõ est auctus furor eius, sed adhuc manus eius extenta.

16. MAT

6. MATTHÆI decimoquinto: Iesus autem respondens, ait illis: Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam deus dixit, Honora patrem & matrem, &, Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis, Quicumque dixerit patri vel matri, Munus quodcumque est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum aut matrem suam, & irri-vestram fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

V.

Consensus quando alieni peccati nos reos facit?

Cum, quod ab aliis fit nequiter, à nobis quasi suffragium accipit, & saltē tacitè approbatur. Ità peccauit Saulus, in Stephani protomartyris necem consentiens. Peccarunt & viri ex Iudæis plures quadraginta, qui facta etiam voti nuncupatione in Pauli necem armarunt sese. Peccauerunt demum & ciues Hierosolymitani, suis Magistratibus, quò Christus perderetur, suffragantes, ut idcirco Petrus illis exprobrans dixerit, *Authorem vitæ interfecistis*. Notanda est igitur Pauli sententia: *Non solum qui faciunt mala, sed etiam qui consentiunt facientibus, digni sunt morte*. Et huc referri potest, quod apud Cyprianū legimus, Non est immunis à scelere, qui ut faceret, imperauit: nec alienus à crimine, cuius consensu licet nõ à se admis- sum crimen, tamen publicè legitur.

Leuit. 24. Num. 16. d. Iudith 8. b. Heiler. 14. c. d. Luc. 11. g. a. Irenæus lib. 4. ca. 4. 6. b. Acto. 7. g. c. Act. 1. j. c.

d. Math. 27. b. Mat. 15. 4. b.

e. Acto. 3. c. & 1. d.

f. Rom. 1. d.

g. Epistol. 11. quæ est Cleric. Romani ad Cyprianum.

TESTIMONIA:

1. LEVITICI vigesimo: Quod si negligens populus terræ, & quasi paruipendens imperium meum, dimiserit hominem qui dedit de semine suo Molo-loch, nec voluerit eum occidere: ponam faciem meam super hominem illum & cognationem eius, succidamque & ipsum, & omnes qui consenserunt ei, ut fornicaretur cum Moloeh, de medio populi sui.

2. NUMERORVM decimosexto: Locutusque Dominus ad Moysen & Aaron, ait: Separamini de medio cõgregationis huius, ut eos repente disperdam. Qui ceciderunt proni in faciem, atque dixerunt: Fortissime Deus spirituum vniuersæ carnis, num vno peccante, contra omnes ira tua desquirit? Et ait Dominus ad Moysen: Præcipe vniuerso populo, ut separetur à tabernaculis Core & Dathæ & Abiron. Surrexitque Moyses, & abiit ad Dathan & Abiron: & sequentibus eum senioribus Israël, dixit ad turbam: Recedite à tabernaculis hominū impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum. Cumque recessissent à tentoriis eorum per circuitum, Dathan & Abiron egressi stabant in introitu papilionum suorum cum vxoribus & liberis, omni que frequentia.

Et ait Moyses: In hoc societis quod Dominus miserit me ut facerem vniuersa quæ cernitis, & non ex proprio corde ea protulerim: Si consueta hominū morte interierint, & visitauerit eos plaga, quæ & ceteri visitari solent, non misit me Dominus, sin autem noua rem fecerit Dominus, ut aperiens terra os suum, deglutiat eos & omnia quæ ad illos pertinent, d scenderintque viuētes in infernum, scia-

tis quod blasphemauerint Dominum. Confestim igitur ut cessauit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum: & aperiens os suum, deuorauit illos cū tabernaculis suis & vniuersa substantia eorum: descenderuntque viui in infernum aperti humo, & perierunt de medio multitudinis. At verò omnis Israël qui stabat per gyrum, fugit à clamore peruentiū, dicens: Nè forte & nos terra deglutiat. Sed & ignis egressus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros qui offerebant incensum.

3. IVDITH octauo: Hæc itaque cum audisset Iudith, quoniam Ozias promississet quod transacto quinto die traderet ciuitatem, misit ad presbyteros Chabri & Charmi. Et venerunt ad illam, & dixit illis: Quod est hoc verbum, in quo consensit Ozias, ut tradat ciuitatem Assyriis, si intra quinque dies non venerit vobis adiutorium? & qui estis vos qui tentatis Dominum? Non est iste sermo qui misericordiam prouocet: sed potius qui iram excitet & furorem accendat. Posuistis vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum diem constituistis ei? Sed quia patiens Dominus est, in hoc ipso perniteamus, &c.

4. HESTER decimoquarto: Et deprecabatur Hester Dominum deum Israël, dicens: Domine mi, qui rex noster es solus, &c. Tu nõsti quia oderim gloriam iniquorū, & detester cubile in circuncisorum & omnis alienigenæ. Tu scis necessitatē meam, quod abominer signum superbiæ & gloriæ meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, & detester illud quasi pannum menstruatæ, & non portem in diebus silentij mei, & quod d

Rr iij

non comederim in mensa Aman; nec mihi placuerit conuiuium regis, & non biberim vinum libaminum: & nunquam latata sit ancilla tua, ex quo huc translata sum vsque in presentem diem, nisi in te Domine Deus Abraham, Deus fortis super omnes, &c.

7. **LVCÆ** vndecimo: Væ vobis, qui ædificatis monumenta prophetarum: patres autem vestri occiderunt illos: perfecti testificamini quod consentitis operibus patrum vestrorum: quoniam ipsi quidem eos occiderunt, vos autem ædificatis eorum sepulchra.

1. Cor. 5.

6. **IRÆNÆVS** libro quarto contra hæreses Valentiniani & similes, capite quadagesimo sexto: Et habemus præceptum: Si quis frater nominatur fornicator, aut auarus, aut idololatra, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere. Et iterum ait Apostolus: Nemo vos seducat inanis verbis: propter hoc enim venit ira Dei in filios diffidentiae. Nolite ergo participes eorum. Et quemadmodum ibi peccatum damnatio participabat & reliquos, quoniam placebant eis, & vnâ cum eis conuersabantur: sic & hic modicum fermentum totam massam corrumpit.

Ephes. 5.

Peccantium damnatio participat eorum.

7. **ACTORVM** septimo: Saulus autem erat consentiens neci eius.

8. **ET** vigesimotertio: Facta autem die, collegerunt se quidam ex Iudæis, & deuouerunt se, dicentes, neque manducatuos, neque bibituos, donec occiderent Paulum. Erant autem plus quam quadraginta viri, qui hanc coniurationem fecerant.

9. **MARTHÆ** vigesimoseptimo: Principes autem sacerdotum & seniores persuaserunt populo, vt peterent Barrabam, Iesum verò perderent.

10. **MARCI** decimoquinto: Pontifices autem concitauerunt turbam, vt magis Barrabam dimitteret

eis, &c. Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barrabam: & tradidit Iesum flagellis casum, vt crucifigeretur.

11. **ACTORVM** tertio: Deus glorificauit filium suum Iesum, quem vos quidem tradidistis & negastis ante faciem Pilati, iudicante illo dimitti. Vos autem sanctum & iustum negastis, & peristis virum homicidam donari vobis, auctorem verò vitæ interfecistis.

12. **ET** capite secundo: Viri Israëlita, audite verba hæc, Iesum Nazarenum virum approbarum a Deo in vobis, virtutibus & prodigiis & signis, quæ fecit Deus per illum in medio vestri, sicut vos scitis: hunc desinito consilio & præsentia Dei traditum, per manus iniquorum affigentes, interemistis.

13. **AD ROMANOS** primo: Et sicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum: vt faciant ea quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrone, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuolentes malorum, parentibus non obediens, insipientes, in compositos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia. Qui cum iustitiâ Dei cognouissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

14. **CLERVS** Romanus in epistola ad Cyprianum, quæ apud eundem est trigesima prima: Sed etiam aduersus illos qui acta fecissent, licet præsentibus, cû fierent, non assuissent, cum præsentiam suam utiq; vt sic scriberentur, mandando fecissent. Non est enim immunis a scelere, qui vt fieret imperauit: nec est alienus a crimine, cuius consensu, licet non a se admissum crimen, tamen publicè legitur.

Est. lib. 2. epist. 7.

VI.

Quando Irritatione nobis peccatum alienum conflatur?

Cum scientes alium ad iram, vindictam, blasphemiam, crudelitatem, aut consimilia vitia, siue dictis id fiat, siue factis, aut quacunque ratione alia, prouocamus. Vt cum vxor Iob patientissimo viro petulanter insultans, quantum in se quidem erat, suauiter etiam Deum blasphemare. Et Tobia vxor æquè morosa, maritum suis conuiciis frequenter infestans & exasperans, hoc facit, vt vir anxius domesticam iniuriam suspiriis, lachrymis & precibus ad Deum fufis persequi cogatur. Contra verò monet Ecclesiasticus: *Abstine te à lite, & minues peccata. Homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittit inimicitiam.* Sic & Salomon dixit: *Semper iurgia querit malus, angelus autem crudelis mittetur contra eum.*

1. Reg. 1. b. Psal. 109. c. Macha. 1. 4. d. Galat. 5. d. Ephe. 6. a. Coloss. 3. d.

a. Iob 1. c.

b. Tob. 2. d. & 3. a. b.

c. Eccl. 1. 8. a. b. 2. 10. 1. 5. c. 8. a. 22. b. 26. c. 29. d. 30. d.

d. Prou. 17. b. 1. c. 2. 3. 1. a.

TESTIMONIA.

1. **PRIMI** Regû primo: Affligebat quoque Annam æmula eius, & vehementer angebat, intantum vt exprobraret quod Dominus conclusisset vuluam eius: sicque faciebat per singulos annos, cû redeunte tempore ascenderent ad templum Domini: & sic

prouocabat eam. 2. **PSALMO** centesimoquinto: Dedit eis petitionem ipsorum: & misit saturitatem in animas eorum. Et irritauerunt Moysen in castris: Aaron sanctum Domini.

3. SE-

3. **SECUNDI** Machabæorum decimoquarto: Morabatur autem Nicanor Hierosolymis, nihilque inique agebat, gregesque turbarum quæ congregata fuerant, dimisit. Habebat autem Iudam semper charum ex animo, & erat viro inclinatus. Rogauitque eum ducere vxorem filiosque procreare. Nuptias fecit: quiete egit, comiterque viuobat. Alcimus autem videns charitatem illorum adiuuicem & conuentiones, venit ad Demetrium, & dicebat Nicanorem rebus alienis assentire. Iudamque regni insidiatorem, successore sibi destinasse. Itaque rex exasperatus, & pessimis huius criminationibus irritatus, scripsit Nicanori, dicens grauius quidem se ferre de amicitia conuentione, iubere tamen Machabæum citius vincum mittere Antiochiam.

4. **AD GALATAS** quinto: Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes.

5. **AD EPHESIOS** sexto: Et vos patres, nolite ad iracundiam prouocare filios vestros: sed educate illos in disciplina & correptione Domini.

6. **AD COLOSSENSES** tertio: Patres, nolite ad indignationem prouocare filios vestros: vt non pusillo animo fiant.

7. **IOB** secundo capite: Dixit autem illi vxor sua: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? Benedic Deo, & morere.

8. **TOBIÆ** secundo: Sicut beato Iob insultabant reges, ita isti parentes & cognati eius, iridebant vitam eius, dicentes: Vbi est spes tua, pro qua elemosynas & sepulturas faciebas? Tobias verò indignebat eos, dicens: Nolite ita loqui, quoniam filij sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his qui fidem suam nunquam mutant ab eo. Anna verò vxor eius ibat ad opus texerinum quotidie: & de labore manuum suarum victum, quem consequi poterat, deferebat. Vnde factum est, vt hædum caprarum accipiens detulisset domi. Cuius cum vocem balantis vir eius audisset, dixit: Videte ne forte furtiuus sit: reddite eum dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere. Ad hæc vxor eius irata respondit: Manifestè vana facta est spes tua, & elemosynæ tuæ modò apparuerunt. Atque his & aliis huiusmodi verbis exprobrabat ei.

9. **ET** capite tertio: Tunc Tobias ingemuit, & cepit orare cum lachrymis, dicens: Iustus es Domine, & omnia iudicia tua iusta sunt: & omnes viæ tuæ, misericordia, & veritas, & iudicium, &c. Eadem die contigit vt Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum, & ipsa audiret improprium ab vna ex ancillis patris sui, quoniam tradita fuerat septem viris, & demonium nomine Asmodæus occiderat eos, mox vt ingressi fuissent ad eam. Ergo cum pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens: Amplius ex te non videamus filium aut filiam super terram, interfecit virorum tuorum. Nunquid & occidere me vis, sicut iam occidisti septem viros? Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculū domus suæ: & tribus diebus & tribus noctibus non manducauit, neque bibit: sed in oratione persistens

cum lachrymis, deprecabatur Deum, vt ab isto improprio liberaret eam.

10. **ECCLESIASTICI** vigesimo octauo: Abstine te à lite, & minues peccata, &c. vt in textu. Secundum enim ligna syluæ, sic ignis exardescit: & secundum virtutem hominis, sic iracundia illius erit, & secundum substantiam suam exaltabit iram suam. Certamen festinarum incendit ignem: & lis festinans effundit sanguinem, & lingua testificans adducit mortem. Si sufflaueris, quasi ignis exardescit: & si expueris super illam, extinguetur: vtraque ex ore proficiunt. Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbauit pacem habentes. Lingua tertia multos commouit, & disperdit illos de gente in gentem: ciuitates muratas diuitum destruxit, & domos magnarum effodit. Virtutes populorum occidit, & gentes fortes dissoluit. Lingua tertia mulieres viratas eiecit, &c.

11. **PROVERBORVM** decimoquinto: Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens est, mitigat succitatas.

12. **ET** capite decimo octauo: Labia stulti miscet se rixis, & os eius iurgia prouocat.

13. **ITEM** vigesimosecundo: Elicet derisorem, & ibit cum eo iurgium, cessabuntque causæ & contumelia.

14. **ET** capite vigesimo sexto: Sicut qui apprehendit auribus canem, sic qui transit impatiens, & commiscetur rixæ alterius. Sicut noxius est, qui mittit sagittas & lanceas in mortem: ita vir qui fraudulenter nocet amico suo, & cum fuerit deprehensus, dicit, Ludens feci. Cum defecerint ligna, extinguetur ignis: & susurrone subtracto, iurgia conuiescunt. Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitatur rixas. Verba susurronis quasi simplicia, & ipsa perueniunt ad intima ventris.

15. **ITEM** capite vigesimo nono: Vir iracundus prouocat rixas: & qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum procliuus.

16. **ET** capite trigesimo: Qui fortiter premit vbera ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui vehementer emungit, elicit sanguinem: & qui prouocat rixas, producit discordias.

17. **PROVERBORVM** decimo septimo: Semper iurgia querit malus, &c.

18. **ET** capite tertio: Ne contendas aduersus hominem frustra, cum ipse tibi nihil mali fecerit. Ne amuleris hominem iniustum, nec imiteris vias eius: quia abominatio Domini est omnis illusor, & cum simplicibus sermocinatio eius. Egestas à Domino in domo impij: habitacula autem iustorum benedicuntur. Ipse deludet illos, & mansuetis dabit gratiam. Gloriam sapientes possidebunt: stultorum exultatio, ignominia.

19. **ESAIÆ** trigesimo tertio: Væ qui prædaris, nonne & ipse prædaberis? & qui spernis, nonne & ipse sperneris? cum consummaueris deprestationem, prædaberis: cum fatigatus deseris contemnere, contemneris.

Quando per laudationem, vel adulationem nostram peccato alieno sedamur?

Cum aliquem in malefactis, vel de improbitate commendamus, vel tanquam re bene gesta, calcar addimus male currenti, vt ille in prauo instituto pergat. Vt autem qui consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite vniuersa aetatis ad capiendas animas, vt est apud Prophetam. In hoc vitium incidunt nonnunquam Ecclesiastici concionatores, & Magistratus male vulgo blandientes, dum eius licentiæ palam fauent & applaudunt. Recte autem Elaias: Popule meus, qui te beatum dicunt, ipse te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant. Vnde Paulus eos iubet vitari Doctores, qui per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium. Quoniam enim laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur, exacerbat Dominum peccator, vt Regius Propheta testatur.

Pro. 24. c. 27. a. 28. d. Psal. 140. a. Efa. 7. c. Chrysof. h. 6. 2. de Dauid & Saule. Cyp. de laps. Baal. h. 6. in Psal. 67. Aug. in psal. 134. a. Ezech. 13. c.

b. Hier. 14. c. 23. e. d. ef. 17. b. c. 28. d. 29. b. Thron. 2. c. nich. 3. b. 3. Reg. 22. a. b. e. d. c. Efa. 3. c. 9. c. 30. b.

d. Rom. 16. c. 2. Pet. 2. a. d. Hier. lib. 1. aduersus Pelag. & li. 2. aduersus Iovinian.

e. Psal. 9. c. 54. d. prou. 11. a. b. 16. d. 17. c. 29. a. Eccl. 7. a. Hier. 9. a. b. c.

TESTIMONIA.

- 1. PROVERBIORVM vigesimoquarto: Qui dicunt impio, iustus es: maledicent eis populi, & detestabuntur eos tribus: qui arguunt eum, laudabuntur, & super ipsos veniet benedictio. Labia deosculabitur, qui recta verba respondet. Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum, & postea ædifices domum tuam. Nè sis testis frustra contra proximum tuum, nec laques quinquam labiis tuis.
2. E T capite vigesimo septimo: Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua. Melior est manifesta correptio, quam amor absconditus. Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulentæ oscula odientis.
3. E T vigesimo octauo: Qui corripit hominem, gratiam postea inueniet apud eum magis, quam ille qui per linguam blandimenta decipit.
4. P S A L M O centesimo quadragesimo: Corripit medullas in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.
5. E S A I A E quinto: Vt qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.
6. C H A R T O S T O M V S homilia secunda de Dauid & Saule, cuius titulus est, Magnum esse bonum non tantum exercere virtutem, verum etiam laudare, &c. Non oportet expetere modò & æmulari virtutem, verum etiam eos qui virtutem amplectuntur, laudibus vehere, & admirandos prædicare, nobis fructum aliquem, eumque haud vulgarem, adfert. Quemadmodum ex aduerso prauitatem non æmulari tantum, verum etiam in ea viuentes laudare, supplicium haud mediocre nobis conciliat: & si fas est quiddam nouum & admirandum dicere, grauius supplicium, quam manet illos ipsos, qui male viuunt. Id declarans Paulus, postea quam omnem malitiæ speciem enumerarat, accusassetque omnes qui leges Dei conculcant, de illis p̄p̄s mox

subiicit: Qui cum Dei iustitiam nõsent, quòd qui talia faciunt, digni sunt morte, nõ solum ea faciunt, sed & comprobant illa faciètes: demonstrans hoc esse grauius illo. Nam collaudare insuper delinquentes, quod ad supplicij pertinet estimationem, longè plus est quam delinquere. Idque iure optimò, propterea quòd hoc suffragium proficiscatur ab animo planè corrupto, & insanabili morbo laborante. Siquidem is qui dum peccat, condemnat interim peccatum suum, poterit aliquanto temporis progressu ad se redire: ceterum qui laudat malitiam, is se ipsum priuauit curatione, quam adfert pœnitentia. Proinde merito Paulus pronunciauit hoc illo esse grauius. Itaque sicuti qui praua non tantum faciunt, verum etiam tales collaudant ac prædicant, eandem aut etiam grauiorem penã sortiantur: ita qui bonos laudibus vehunt ac suspiciunt, coronarum illis repositarum sunt participes. Quod ipsum ita esse, è scriptura licet perspicere. Deus enim irà loquitur Abraham: Benedicentibus tibi benedicam, & maledicentibus tibi maledicam.
7. C Y P R I A N V S in sermone de lapsis: Cum scriptum sit: Qui vos felices dicunt, in errore vos mittunt, & semitas pedum vestrorum turbant. Qui peccantem blandimentis adulantibus palpat, peccandi fomitem subministrat: nec comprimit delicta ille, sed nutrit. At qui cõsiliis fortioribus redarguit simul atque instruit fratrem, promouet ad salutem. Quos diligo, inquit Dominus, redarguo & castigo. Sic oportet & Dei Sacerdotem non obsequiis decipiètibz fallere, sed remediis salutaribus prouidere. Imperitus est medicus, qui tumentes vulnerum sinus manu parcente contrectat, & in altis recessibus viscerum virus inclusum, dum seruat, exaggerat. Aperiendum vulnus est & secandum, & putraminibus amputatis, medela fortiore curandum. Vociferetur & clamet licet, & conqueratur æger impatiens per dolorem: gratias ager postmodum, cum senserit sanitatem.

Plus est peccare laudare quam delinquere.

Probas laudare fructuosum est. Gen. 12.

Efa. 3.

Adulatione nutritur delicta.

Apoc. 3.

Simile de cõtrestatione vulnerum.

8. B A S I L I V S homilia in psalmum sexagesimum primum: Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant. Multi nanque sunt qui pro bonis prauas comprobant actiones, & vitia virtutibus vicinis honestare contendunt. Nam scurrilia loquentem, urbanum ac lepidum: turpilouum verò, politicum: amarulentum & iracundum, neutiquam contemnendum prædicant: parcum verò ac minime liberalem, vt sobrium dispensatorem commendat: prodigum quoque, vt liberalem: libidinosum & lasciuum, vt voluptuarium & animi solutioris virum. Vtque semel omnia, vitium omne palliant adumbrata nomenclatura è vicino subiectæ virtutis. Tales sanè ore quidem benedicunt, corde autè maledicunt ac desubent. In verborum nanque benedictione omnem execrationem vitæ suæ inducunt, ac eos aeternæ damnationi, ob ea quæ approbant, sese constituunt.
9. A V G V S T I N V S in psalmum centesimum trigessimum quartum: Cogitate & videte, quoniam quicquid aliud laudatis, idèd laudatis, quia bonum est. In sanis, qui laudat quod non est bonum: Si laudes iniquum eo ipso quòd iniquus est, nõnne & tu iniquus es? Si laudes iustum in eo ipso quòd iustus est, nõnne & tu habes in dè partè laudando? Non enim laudares iustum, nisi amares: nõn amares, si nihil inde haberes.
10. E Z E C H I E L I S decimotertio: Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, vaticinare ad prophetas Israël, qui prophetant: & dices prophetantibus de corde suo, Audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus: Vt prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. Quali vulpè in deserto, prophetæ tui Israël erant. Non ascendistis ex aduerso, neque opposuistis murum pro domo Israël: vt itaretis in prælio in die Domini. Vident vana, & diuinant mædaciū, dicentes: Ait Dominus, cum Dominus non miserit eos: & perseuerauerunt confirmare sermonem. Nunquid non visionem cassam vidistis, & diuinationem mendacem locuti estis? & dicitis, ait Dominus: cum ego non sim locutus. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia locuti estis vana, & vidistis mendacium, idèd ecce ego ad vos, dicit Dominus Deus: Et erit manus mea super Prophetas qui vident vana, & diuinant mendacium: in concilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israël non scriptionentur, nec in terram Israël ingredietur: & scietis quia ego Dominus Deus: eò quòd deceperint populum meum, dicentes: Pax, & non est pax, & ipse ædificabat parietem, illi autè liniebant eum luto absque paleis. Dic ad eos qui liniunt absque tēperatura, quòd casurus sit: erit enim imber inundans, & dabo lapides prægrandes desuper irruentes, & ventum procellæ dissipantem. Siquidem ecce cecidit paries: nunquid non dicitur vobis, Vbi est litura quam liniistis? Propterea hæc dicit Dominus Deus: Et erumpere faciam spiritum tempestatum in indignatione mea: & imber inundans in furore meo erit, & lapides grandes in ira in consumptionem. Et destruaui parietem quem liniistis absque temperamento: & ad aqua eum erit, & reuelabitur fundamentum eius, & cadet, & consumetur in medio eius: & scietis quia ego sum Dominus. Et complebo indignationem meam in

Psal. 61.

Vitia nõnul- la que vitium nomine commendatur.

Approbatres vita seleditionis obnoxio red- dunt.

Insanit, qui laudat quod malum est.

pariete, & in his qui liniunt eum absque temperamento, dicamque vobis: Non est paries, & nõ sunt qui liniunt eum. Prophetæ Israël qui prophetant ad Hierusalem, & vident ei visionem pacis: & non est pax, ait Dominus Deus. Et tu fili hominis, pone faciem tuam contra filias populi tui, quæ prophetant de corde suo: & vaticinare super eas, & dicit: Hæc dicit Dominus Deus, Vt qui consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite vniuersæ ætatis ad capiendas animas: & cum caperent animas populi mei, viuificabant animas eorum. Et violabant me ad populum meum, propter pugillum hordei & fragmen panis, vt interficerent animas quæ non moriuntur, & viuificarent animas quæ non viuunt, mentientes populo meo credenti mædaciis. Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad puluillos vestros, quibus vos capitis animas volantes, & dirumpam eos de brachiis vestris, & dimittam animas quas vos capitis, animas ad volandum. Et dirumpam cervicalia vestra, & liberabo populum meum de manu vestra, neque erunt vltra in manibus vestris ad prædandum, & scietis quia ego Dominus. Pro eo quòd mædere fecistis cor iusti mendaciter, quem ego non cõtristauit, & confortastis manus impij, vt non reuerteretur à via sua mala, & viueret: propterea vana nõ videbitis, & diuinationes non diuinabitis amplius, & etiam populum meum de manu vestra, & scietis quia ego Dominus.
11. H I E R E M I A E decimoquarto: Prophetæ dicunt eis, Non videbitis gladium, & fames non erit in vobis, sed pacem veram dabit vobis in loco isto. Et dixit Dominus ad me: Falsò prophetæ vaticinantur in nomine meo, non misi eos, & non præcepi eis, neque locutus sum ad eos: Visionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant vobis. Idcirco hæc dicit Dominus de prophetis qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi, dicentes: Gladius & fames non erit in terra hac: In gladio & fame consumentur prophetæ illi. Et populi quibus prophetant, erunt proiecti in visus Hierusalem præ fame & gladio, & non erit qui sepeliat eos: ipsi & vxores eorum, filij & filiz eorum, & effundam super eos malum suum.
12. E T capite vigesimo tertio: Et in prophetis Samariæ vidi fatuitatem, & prophetabant in Baal, & decipiebant populum meum Israël. Et in prophetis Hierusalem vidi similitudinem adulterantium, & iter mendacij: & confortauerunt manus pessimorum, vt non conuerteretur vnusquisque à malitia sua: facti sunt mihi omnes vt Sodoma, & habitatores eius quasi Gomorra. Propterea hæc dicit Dominus exercituum ad prophetas: Ecce ego cibabo eos absynthio, & potabo eos felle: à prophetis enim Hierusalem egressa est pollutio super omnem terram. Hæc dicit Dominus exercituum, Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos: visionem cordis sui loquuntur non de ore Domini. Dicunt his qui blasphemant me, Locutus est Dominus, Pax erit vobis, & omni qui ambulat in prauitate cordis sui, dixerunt: Non veniet super vos malum. Quis enim affuit in consilio Domini, & vidit & audiuit sermonem eius? Quis considerauit verbum illius, & audiuit? Ecce turbo Dominicæ indignationis egredietur, & tem-

Laudandi malum non sunt.

Rom. 1.

pestas erumpens, super caput impiorum veniet, Non reuertetur furor Domini, vsque dum faciat, & vsque dum compleat cogitationem cordis sui. In nouissimis diebus intelligetis consiliū eius. Nō mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Si stetit in consilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo: auertissem vtique eos à via sua mala, & à cogitationibus suis pessimis. Putatisne Deus è vicino ego sum, dicit Dominus? Nunquid non cælū & terram ego impleo, dicit Dominus? Audiuī quæ dixerunt prophetæ, prophetantes in nomine meo mendacium, atque dicentes, Somniaui, somniaui. Vtque quod istud est in corde prophetarum vaticinantium mendacium, & prophetantium seductiones cordis sui? Qui volunt facere, vt obliuiscatur populus meus nominis mei propter somnia eorum quæ narrat vnusquisque ad proximum suum: sicut obliuī sunt patres nominis mei propter Baal. Propheta q̄ habet somniū, narret somniū: & qui habet sermonem meum, loquat̄ur sermonem meum verè. Quid paleis ad triticum, dicit Dominus? Nunquid nō verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, & quasi malleus conterens petra? Propterea ecce ego ad prophetas, ait Dominus: qui furāt̄ur verba mea vnusquisque à proximo suo. Ecce ego ad prophetas, ait Dominus: qui assumūt linguas suas, & aiūt, Dicit Dominus. Ecce ego ad prophetas somniantes mendacium, ait Dominus: qui narrauerunt ea, & seduxerunt populum meum in mendacio suo, & in miraculis suis, cum ego non misissem eos, nec mandāsem eis: qui nihil profuerunt populo huic, dicit Dominus. Si igitur interrogauerit te populus iste, vel propheta, aut sacerdos, dicens, Quid est onus Domini? dices ad eos, Vt quid vobis onus? Proiciā quippe vōs, dicit Dominus. Et propheta & sacerdos, & populus qui dicit, Onus Domini: visitabo super vtrum illum, & super domum eius. Hæc dixeris vnusquisque ad proximum & ad fratrem suū, Quid respondit Dominus? Et quid locutus est Dominus? Et onus Domini vlt̄rà non memorabitur: quia onus erit vnicuique sermo suus, & peruertis verba Dei viuentis, Domini exercituum Dei nostri. Hæc dices ad prophetam, Quid respondit tibi Dominus: & quid locutus est Dominus: Si autem onus Domini dixeritis: propter hoc hæc dicit Dominus, Quia dixistis sermonē istum, Onus Domini: propterea ecce tollam vos portans, & derelinquam vos, & ciuitatem quam dedi vobis, & patribus vestris, à facie mea. Et dabo vos in opprobrium sempiternum, & in ignominiam æternā, quæ nunquam obliuione delebitur.

13. **ET** vigesimo septimo: Vos ergo nolite audire prophetas vestros, & diuinos, & somniatores, & augures, & maleficos qui dicunt vobis: non seruietis regi Babylonis. Quia mendacium prophetant vobis: vt longè vos faciant de terra vestra, & eiiciant vos, & pereatis, &c. Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis, Non seruietis regi Babylonis: quia mendacium ipsi loquuntur vobis. Quia non misi eos, ait Dominus, & ipsi prophetāt̄ in nomine meo mendaciter: vt eiiciant vos, & pereatis tam vos quàm prophetæ qui vaticinantur vobis.

14. **ITEM** capite vigesimo octauo: Et dixit Hie-

remias propheta ad Hananiam prophetam: Audi Hanania, non misit te Dominus, & tu confidere fecisti populum istum in mendacio. Idcirco hæc dicit Dominus: Ecce ego mittā te à facie terræ: Hoc anno morieris, aduersum enim Dominum locutus es. Et mortuus est Hanania propheta in anno illo, mense septimo.

15. **ET** vigesimo nono: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Non vos seducant prophetæ vestri qui sunt in medio vestrum, & diuini vestri: nē attendatis ad somnia vestra quæ vos somniantis. Quia falsò ipsi prophetāt̄ vobis in nomine meo, & non misi eos, dicit Dominus. Quia hæc dicit Dominus, Cum exeperint, &c.

16. **THRENO** RV M secundo: Propheta tui viderunt tibi falsa & stulta: nec aperiebant iniquitatem tuam, vt te ad penitentiam prouocarent: Viderunt autem tibi assumptiones falsas & eiectiones. Plauserunt super te manibus omnes trāseuntes per viā. Sibilauerunt, & mouerunt caput suum super filiam Hierusalem.

17. **MICHEA** tertio: Hæc dicit Dominus super prophetas qui seducunt populum meum: qui mordent dentibus suis, & prædicant pacem, & si quis non dederit in ore eorum quippiam, sanctificat̄ super illum prælium. Propterea nox vobis pro visione erit, & tenebræ vobis pro diuinatione, & occumbet sol super prophetas, & obtenebrabitur super eos dies. Et confundentur qui vident visiones. Et paulò post: Principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebant, & prophetæ eius in pecunia diuinabant, & super Dominum requiescebant, dicentes: Nunquid non Dominus in medio nostrum? non venient super nos mala. Propter hoc, causa vestra, Siò quasi ager arabitur, & Hierusalem quasi acervus lapidum erit, & mons templi in excelsa syluarum.

18. **TRIT** I Regum vigesimo secundo: Et ait rex Israël ad Iosaphat: Veniēne mecum ad præliandū in Ramoth Galaad? Dixitque Iosaphat ad regem Israël: Sicut ego sum, ita & tu: populus meus & populus tuus vnum sunt, & equites mei, equites tui. Dixitque Iosaphat ad regem Israël: Quare, oro te, hodiè sermonem Domini. Congregauit ergo rex Israël prophetas, quadringentos circiter viros, & ait ad eos: Ire debeo in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere? Qui responderunt, Ascende, & dabit eam Dominus in manu regis. Dixit autem Iosaphat, Nō est hīc propheta Domini qui sciam, vt interrogemus per eum? Et ait rex ad Iosaphat: Remansit vir vnus, per quē possumus interrogare Dominum: sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum, Michæas filius Ie-la. Cui Iosaphat ait, Nē loquaris ita rex. Vocauit ergo rex Israël Eunuchum quēdam, & dixit ei: Festina adducere Michæam filium Iemla. Rex autem Israël, & Iosaphat rex Iuda, sedebant vnusquisque in solio suo vestiti cultu regio, in area iuxta ostium portæ Samariæ, & vniuersi prophetæ prophetabāt̄ in conspectu eorum. Fecit quoque sibi Sedecias filii Chanaana cornua ferrea, & ait: Hæc dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donèc deleas eam. Omnēsque prophetæ similiter prophetabāt̄ dicētes: Ascende in Ramoth Galaad, & vade prosperè, & tradet Dominus in manus regis. Nuncius verò qui

qui ierat vt vocaret Michæam, locutus est ad eum, & dicens: Ecce sermones Prophetarum ore vno regi bona prædicant sit ergo sermo tuus similis eorum, & loquere bona. Cui Michæas ait: Vixit Dominus, quia quodcūq; dixerit mihi Dominus, hoc loquar. Venit itaque ad regē, & ait illi rex: Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad præliandū, an cessare? Cui ille respondit: Ascende, & vade prosperè, & tradet Dominus in manus regis. Dixit autē rex ad eum: iterum atque iterum adiuuro te, vt non loquaris mihi, nisi quod verum est, in nomine Domini. Et ille ait, Vidi cunctum Israël dispersum, in montibus quasi oues non habentes pastorem: & ait Dominus: Non habent isti Dominum: reuertatur vnusquisque in domum suam in pace. (Dixit ergo rex Israël ad Iosaphat: Nunquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonum, sed semper malum?) Ille verò addens, ait: Propterea audi sermonē Domini: Vidi Dominum sedētem super solum suum, & omnem exercitum cæli assistentem ei à dextris & à sinistris: & ait Dominus, Quis decipiet Achab regem Israël, vt ascendat, & cadat in Ramoth Galaad? Et dixit vnus verba huiuscemodi, & alius aliter. Egressus est autem spiritus, & stetit corā Domino, & ait: Ego decipiam illum. Cui locutus est Dominus, In quo? Et ille ait: Egrediar, & ero spiritus mēdax in ore omnium prophetarum eius. Et dixit Dominus: Decipies, & præualebis: egredere, & fac ita. Nunc igitur ecce dedit Dominus spiritū mendacij in ore omnium Prophetarum tuorum, qui hīc sunt, & Dominus locutus est contra te malū. Accessit autem Sedecias filius Chanaana, & percussit Michæam in maxillam, & dixit: Mene ergo dimisit spiritus Domini, & locutus est tibi? Et ait Michæas: Visurus es in die illa, quando ingredieris in cubiculum, intra cubiculum vt abscondaris. Et ait rex Israël: Tollite Michæā, & maneat apud Amon principem ciuitatis, & apud Ioas filiū Amalech, & dicitis eis, Hæc dicit rex, Mittite virum istum in carcerem, & sustentate eum pane tribulationis & aqua angustia, donèc reuertar in pace. Dixitque Michæas: Si reuersus fueris in pace, non est locutus in me Dominus. Et ait, Audite populi omnes. Ascendit itaque rex Israël, & Iosaphat rex Iuda, in Ramoth Galaad. Dixit itaque rex Israël ad Iosaphat: Sume arma, &c. Vir autem quidam tetēdit arcum, in incertum sagittam dirigens, & casu percussit regem Israël inter pulmonem & stomachum. At ille dixit aurigæ suo: Verte manum tuam, & eice me de exercitu, quia grauit̄ vulneratus sum. Cōmissum est ergo prælium in die illa, & rex Israël stabat in curru suo contra Syros, & mortuus est vespere: fluebat autem sanguis plagæ in sinum curru, & præco insonuit in vniuerso exercitu nequam sol occumberet, dicens: Vnusquisque reuertatur in ciuitatem & in terram suam. Mortuus est autem rex, & perlatus est in Samariam: sepeliēruntque regem in Samaria, & lauerūt currum eius in piscina Samariæ, & linxerunt canes sanguinem eius, & habenas lauerunt, iuxta verbum Domini quod locutus fuerat.

19. **ESAIA** tertio: Popule meus, qui te beatū dicunt, &c. vt in textu.

20. **ET** cap. 9. Longæuus & honorabilis, ipse est caput: & propheta docēs mendaciū, ipse est cauda.

Et erunt, qui beatificat̄ populum istū, seducentes: & qui beatificantur, præcipitati. Propter hoc, &c.

21. **ITEM** trigesimo: Populus ad iracundiam prouocans est, & filij mendaces, filij nolentes audire legem Dei. Qui dicunt Videntibus, Nolite videre: & adspicientibus, Nolite adspicere nobis ea quæ recta sunt. Loquimini nobis placentia, Videte nobis errores, Auferte à me viam, Declinate à me semitam, Cesset à facie nostra sanctus Israël. Propterea hæc dicit sanctus Israël: Pro eo quod reprobastis verbum hoc, & sperastis in calumnia, & in tumultu, & innixi estis super eo: propterea erit vobis iniquitas hæc sicut interruptio cadens, & requisita in muro excelso, quoniam subitò, dum non speratur, veniet contritio eius. Et comminetur, sicut conteritur lagena figuli con tritione perualida: & non inuenietur de fragmentis eius testa, in qua portetur igniculus de incendio; aut hauriatur parūm aquæ de fouea.

22. **AD** Romanos decimosexto: Rogo autē vos, fratres, vt obseruetis eos qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciūt: & declinate ab illis. Huiuscemodi enim Christo Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri: & per dulces sermones & benedictiones seducūt corda innocentium.

23. **POSTERIORIS** epistolæ D. Petri secundo capite: Fuerunt verò & pseudopropheta in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eum qui emittit eos, Dominum negant: superducentes sibi celerem perditionem. Et multi sequentur eorum luxurias; per quos via veritatis blasphemabitur: & in auaritia fictis verbis de vobis negociabuntur: quibus iudicium iam olim non cessat, & perditio eorum nō dormitat. Et paulò post: Hi verò vt irrationabilia pecora, &c. pellicientes animas instabiles, &c. Hi sunt fontes sine aqua, & nebulae turbidibus exagitata, quibus caligo tenebrarum referuatur. Superba enim vanitatis loquentes, pellicunt in desiderijs carnis luxuriæ eos qui paululum effugiunt, qui in errore conuersantur, libertatem illis promittētes, cū ipsi serui sint corruptionis. A quo enim quis superatus est, huius & seruus est.

24. **HERONYMVS** libro primo aduersus Pelagianos: Si seruus Dei nihil amarum de suo debet ore proferre, sed semper quod dulce & suauis est: aut sacerdos & doctor serui Dei non erunt, qui fiducialiter debent corripere peccantes; & nulli adulari, sed aucter omnes increpare: aut, si sacerdos & doctor, non solum serui Dei, sed inter seruos eius principalem tenent locum, frustra seruis Dei blanditias & dulcedines reseruasti: Cum hoc propriè hæreticorum sit, & eorum qui decipere cupiunt audientes, dicente Apostolo: Huiusmodi enim Christo Domino non seruiunt, sed suo ventri: & per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium. Semper insidiosa, callida, blanda est adulatio. Pulchrèque adulator apud philosophes definitur blandus inimicus. Veritas amara est, rugosè frōtis ac tristis, offenditq; corrēctus. Vnde & Apostolus loquitur: Inimicus vobis factus sum, veritatem dicens vobis? Et Comicus: Obsequium amicos, veritas odium parit. Quapropter & pascha cum amaritudinibus comedimus:

Hereticorum peccata per blanditias decipere. Rom. 16.
Adulator blandus inimicus. Galat. 4.
Terent. in And.
Exod. 12. 1. Cor. 5.
SI

Esa. 56.

Ezech. 13.

Thren. 2.

1. Tim. 3.

Malach. 2.

Esa. 58.

Sacerdotes
pneconis of-
ficium susci-
piunt.

Actor. 2.

Exod. 28.

Ibidem.

Math. 8.

Benevolentie
& charitatis
officiū est pec-
cantes apud
Superiorem
deferre.

tam Dominus increpat, dicens: Canes muti non valentes latrare. Hinc rursū queritur, dicens: Non ascendistis ex adu rso, nec opposuistis murum pro domo Israël, vt staretis in prælio in domo Domini. Ex aduerso quippe ascendere, est pro defensione gregis voce libera huius mundi potestatibus contraire. Et in die Domini in prælio stare, est prauis decertantibus ex iustitiæ amore resistere. Pastori enim recta timuisse dicere, quid aliud est quàm tacendo terga præbuisse? qui nimirū si pro grege se obicit, murum pro domo Israël hostibus opponit. Hinc rursū delinquenti populo dicitur: Prophetæ tui viderunt tibi falsa & stulta: nec aperuerunt iniquitatem tuam, vt te ad penitentiam prouocarent. Prophetæ quippe in sacro eloquio nonnūquàm Doctores vocantur, qui dum fugitiua esse præsentia indicant, quæ sunt ventura, manifestant. Quos diuinus sermo falsa videre redarguit: quia dū corripere culpas metuunt, in casum delinquentibus promissa securitate blandiuntur: qui iniquitatem peccantium nequaquàm aperiant, quia ab increpationis voce conticescunt. Clavis quippe apertionis, sermo correptionis est: quia increpatione culpam detegit, quam sepe nescit ipse etiā qui perpetravit. Hinc Paulus ait: Vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, redarguere. Hinc per Malachiam dicitur: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est. Hinc per Esaiam Dominus admonet, dicens: Clama, nè cesses: quasi tuba exalta vocē tuam. Præconis quippe officium suscipit, quisquis ad Sacerdotium accedit: vt ante aduētum iudicis qui terribiliter sequitur ipse scilicet clamando gradiatur. Sacerdos ergo si prædicationis est nescius, quam clamoris vocem daturus est? Præconis mutus? Hinc est enim quod super pastores primos in linguarum specie spiritus sanctus insedit: quia nimirum quos repleuerit, de se protinus loquentes facit. Hinc Moyfi præcipitur, vt tabernaculum Sacerdos ingrediens tintinabulis ambiatur: vt videlicet voces prædicationis habeat, nè superni spectatoris iudicium ex silentio offendat. Scriptum quippe est: Audiatur sonitus, quando ingreditur vel egreditur sanctuarium in conspectu Domini, & non moriatur. Sacerdos namque ingrediens vel egrediens moritur, si de eo sonitus non audiatur: quia iram contra se occulti iudicis exigit, si sine sonitu prædicationis incedit.

3. A G V S T I N U S in epistola centesima nona ad Monachas: Si hanc de qua loquor, oculi petulantia in aliqua vestrum aduerteritis, statim admonete, nè cepta progrediantur, sed ex proximo corrigantur. Si autem & post admonitionem iterum, vel alio quocunque die id ipsum eam facere videritis, iam velut vulneratam sanandam prodat, quæcunque inuenire potuit hoc: prius tamen & alteri vel tertiæ demonstratam, vt duarum vel trium possit ore conuinci, & competenti seueritate coerceri. Nec vos iudicetis esse maleuolas, quando hoc indicatis. Magis quippe innocentes non estis, si sorores vestras, quas indicando corrigere potestis, tacendo perire permittitis. Si enim soror tua vulnus haberet in corpore quod vellet occultari, dum timeret secari, nonne crudeliter abs te sileretur, & misericorditer indicaretur? Quanto ergo potius eā debes manifestare, nè perniciosius putrescat in cor-

de? Et hoc quod dixi de oculo non figendo, etiam in cæteris inueniendis, prohibendis, indicandis, conuincendis, vindicandisq; peccatis diligenter obseruetur, cum dilectione hominum & odio vitiatorum.

4. I D E M in libro quinquaginta homiliarum, homilia septima: Si diligenter attenditis fratres charissimi, omnes Sacerdotes Domini, non solum Episcopos, sed etiam presbyteros & ministros Ecclesiarum, in grandi periculo esse cognoscitis. Ipsi enim contestatur spiritus sanctus, dicens: Clama, nè cesses: quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorū, & domui Iacob peccata eorū. Et iterum, Si non annunciaueris iniquitatem suam, sanguinem eius de manu tua requiram. De ipsis etiam Apostolus dicit: Obadite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim perurgilant tanquàm rationem reddituri de animabus vestris. Si pro se, fratres charissimi, vnusquisque vix poterit in die iudicij rationem reddere, quid de Sacerdotibus futurum est, à quibus sunt omnium animæ requirendæ? Et ideo considerantes periculum nostrum, orate pro nobis, vt commissis nobis gregibus ita spiritalia pascua studeamus iugiter providere, vt pro eis rationem bonā reddere mereamur. Considerate ergo fratres charissimi, quid sit quod volo vestra dilectioni suggerere, si tamen orantibus vobis merear, vt adiuuet me, qui terret me. Inter cætera præcepta sua beatus Apostolus hoc etiam ait, Episcopum potentem esse debere in doctrina sana, contradicentes redarguere. Magnum opus, sed grauis sarcina. Sperabo tamen in Deū, quoniam adiuuantibus vobis in oratione pro nobis, liberabit nos de laqueo venantiū, & à verbo aspero. Nulla enim causa est, quæ magis faciat dispendiosum Dei pigriorem ad arguendos contradicentes, quàm timor verbi asperi. Dum enim timemus detractiones, irrisiones & opprobria hominum superbiorum, dumque ab eis in terrena substantia metuimus prægruari, timentes perdere temporalia, minus quàm oportet prædicamus æterna. Et ideo dum per illorum nequitiam aliquid mundanū perdere formidamus, peccatorum eorū vulnera medicamentis spiritalibus curare negligimus. Vnde timendū est, nè & pro nobis & pro illis, quibus pro amore terrenarum rerū non loquimur dura, rationem in die iudicij reddere compellamur.

5. P R O S P E R lib. 1. de vita contemplatiua, cap. 20. Quid verò dicit Apostolus, vt nos formam debeamus exhibere fidelibus, quid valebit, si cui vel exhortandi bonos, vel castigandi malos cura commissa est, benè viuēdo se imitandū bonis exhibeat, & malos tacēdo nō corrigat? Ad hoc enim, nisi me fallat opinio, sanctè viuēdū est sacerdoti, nè dicta sua repugnantibus factis euacuet: si quod prædicat fieri debere, non faciat: aut si quod non facit, prædicare præsumperit. Si autē aliter egerit, nihil apud eos qui eius vitā nouēre, proficit: quia ad hoc est ecclesiæ Dei præpositus, vt nō solū benè viuendo, alios exemplo suæ conuersationis instituat, sed etiam si-ducialiter prædicando, singulis ante oculos peccata sua constituat: quæ pœna maneat duos, quæ gloria obedientem, ostēdat: nullius salutem desperando contemnat: animas emendari nolentium plangat, imitatus Apostolum, qui ait: Vt lugeam multos ex his qui ante peccauerunt, & non egerūt penitentiam. Et iterum: Quis infirmatur, & ego non

Periculū pa-
storum & te-
c. etiā mini-
strorum.

Esa. 58.

Ezech. 3.

Hebr. 13.

Tit. 2.

* alius, Ma-
gnus honor

Psal. 90.
Retentio
causa, timor
humani esse
soler.

1. Pet. 3.

Cur Ecclesiæ
præpositi co-
stituti sunt.

2. Cor. 11.

1. Cor. 11.

Non satis est
redē vincto,
sed in dē vi-
uente etiam
arguendi.

Ezech. 3. & 33.

Sacerdos est
speculator.

Ibidem.

Signis tradit
viam eum
peccante, qui
peccante non
inrepat.

Ecd. 3.
Discretio in
docendo ad-
habenda.

Hier. 13.

Qui dissimul-
at corrigere
non possunt,
aliens pecca-
to maculan-
tur.

non infirmior? Qui scandalizatur, & ego non vror? Quapropter sciens, quod si quibuslibet diuitibus ac potentibus parcat, malè uiuentibus autem faueat, eos perdat simul & pereat: & sanctè viuere debet propter exemplum, & docere propter suæ administrationis officium: certus, quod ei nihil sua iustitia suffragetur, de cuius manu anima pereuntis exigitur: quando quicumque alius perierit, quē nulla docendi necessitas manet, solus pœnas sceleris sui dabit: Ille autem cui dispensatio verbi commissa est, etiam si sanctè uiuat, & tamen perditē uiuentem arguere aut erubescat, aut metuat, cum omnibus, qui eo tacente perierunt, perit. Et quid ei proderit non puniri suo, qui puniendus est alieno peccato? Mentior, si non hoc Dominus per Ezechielem prophetam sub cuiusdam terroris denunciatione loquitur, dicens: ad eum: Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israël. Nec hoc transeunter debemus audire, quod Sacerdotē speculatorem appellat: vt sicut speculatoris est de loco editiori prospicere, & plus omnibus contemplari: ita Sacerdos debet propofita sublimitate celsior cunctis, & maioris scientiæ habere gratiam, qua possit sub se uiuentes instruere. Videamus iam quid diuinus sermo contineat. Audiens, inquit, ex ore meo sermonem, annunciabis eis ex me: vt hoc dicat Sacerdos, quod ex diuina lectione didicerit: quod illi Deus inspirauerit, nō quod præsumptione humani sensus inuenerit. Annunciabis eis, inquit, ex me. Ex me, non ex te, mea uerba loqueris. non est quo in eis tanquàm de tuis insleris, ex me, inquit, eis annuntia. Sed iam quid annunciet, audiamus. Si me dicēte ad impiū, Impie morte morieris: si non fueris locutus, vt custodiat se impius à via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem uerò eius de manu tua requiram. Quid potuit expressius, quid apertius potest dici? Si impio, inquit, non locutus fueris, vt ab impietate sua se custodiat, & ille perierit, sanguinem eius de manu tua requiram. Hoc est dicere: Si ei peccata sua non annunciaueris, si eum non argueris, vt ab impietate sua conuertatur, & uiuat, & te qui non increpāsti, & ipsum qui te tacente peccauit, flammis perennis perdam. Quis, rogo, tam laxi peccatoris, quis tam ferreus erit, quem sententia ista non terreat? quis tam alienus à fide, qui sententiæ istī nō credat?

6. I S I D O R V S libro tertio de summo bono, capite quadragesimo quarto: Non omnia tēpora congruunt doctrinæ, secundum Salomonis sententiā, dicentis: Tempus tacendi, & tempus loquēdi. Non quidem per timorem, sed per discretionē propter malorum incorrigibilem iniquitatē, nonnūquàm electos oportet à doctrina cessare. Interdum Doctores Ecclesiæ calore charitatis ardentem conticescunt à docendo, quia non est qui audiat, testante Propheta, qui ait: Ciuitates Austri clausæ sunt, & non est qui aperiat. Qui docendi accepit officiu, interdum ad tempus facta proximi taceat, quæ statim corrigere nequaquàm existimat. Nam si corrigere potest, & dissimulat, verum est quod consensum alieni erroris habeat.

7. E T capite quadragesimo quinto: Quibus docendi forma commissa est, multum subeunt periculi, si contradicentibus ueritati resistere uoluerint: dum Propheta Doctorem Ecclesiæ instruat,

ad summum vsque iustitiæ peruenire, cum dicit: Super montem excelsum ascende tu qui euangelizas Sion, scilicet vt ita præmineat merito, sicut & gradu. Sequenter, nè fortè debeat à docendo timore restringi, audiat: Exalta in fortitudine uocem tuam, & noli timere. Vnde & Hieremiā ita Dominus ait: Accinge lumbos tuos, & surge: loquere ad eos, nè formides à facie eorum: nec enim timere te faciam vultum eorum. Vnde apparet, quia & non timere, donum Dei est. Qui personam potentis accipit, & ueritatem loqui pertimescit, grauis culpæ mulctatur sententia. Multi enim Sacerdotes metu potestatis ueritatem occultant. Et habentur rei, qui à bono opere vel à iustitiæ prædicatione rei alicuius formidine aut potestate terrente auertuntur. Sed eu proh dolor indè metuunt, quia vel amore rerum secularium implicantur, vel quia aliquo facinoris onere confunduntur. Multi præsumes Ecclesiarum timentes nè amicitiam secularium perdant, & molestiam odiorum incurrant, peccantes non arguunt, & corripere pauperum oppressores uerentur, non pertimescentes quod de ueritate sint reddituri rationem, pro eo quod conticescunt de plebibus sibi commissis. Quando à potentibus pauperes opprimuntur, ad eripiendos eos boni sacerdotis protectionis auxilium ferunt: nec uerentur cuiusquam inimicitiarum molestias, sed oppressores pauperum palam arguunt, increpant, excommunicant, minūque metuunt eorum nocendi infidias, etiam si nocere ualeant. Pastor enim bonus animam suam ponit pro ouibus. Sicut per uigil pastor contra bestias oues custodire solet, ita & Dei Sacerdos super gregem Christi sollicitus esse debet, nè inimicus ualeat, nè persecutor infestet, nè potentioris cuiusquam cupiditas vitam pauperum inquietet. Præui autem pastores non habent curam de ouibus: sed sicut legitur in Euangelio de mercenariis, uident lupum uenientem, & fugiunt. Tunc enim fugiunt, quando potentibus tacent, & malis resistere metuunt.

8. E T capite quadragesimo sexto: Sacerdotes pro populorum iniquitate damnantur, si eos aut ignorantantes non erudiant, aut peccantes non arguant, testante Domino ad Prophetam: Speculatorem dedi te domui Israël. Si non fueris locutus vt se custodiat impius à via sua, ille in iniquitate sua morietur: sanguinem autem eius de manu tua requiram. Sic enim Heli Sacerdos pro filiorum iniquitate damnatus est: & licet eos delinquentes admonuerit, sed tamen non vt oportebat, redarguit. Sacerdotes exquirere debent peccata populorum, & sagaci sollicitudine vnumquēque probare, iuxta testimonium Domini ad Hieremiā loquentis: Probatores, inquit, dedi te in populo meo robustum, & scies & probabis uias eorum. Sacerdotes studio corrigendi, facta perferuntari debent subiectorum, vt emendatos lucrifacere possint. Sicut autem peccatorem conuenit argui, ita iustum non exulcerari. Sacerdotes curam debent habere de his qui pereūt, vt eorum redargutione aut corrigantur à peccatis, aut si incorrigibiles existunt, ab Ecclesia separentur. Atrociter arguuntur, qui decipiendo peccantes non solum quia non arguunt pro peccato, sed etiam adulanter decipiunt, dicente Propheta: Et erunt qui beatificant populum

Metus impe-
dire corripit-
tē non debet.
Esa. 40.
Ibidem.

Hier. 1.

Vnde timor
ille profici-
ficatur.

Bonorum præ-
sulum & sa-
cerdotum li-
bertas.

Ioan. 10.

Ibidem.

Damnante
pro iniquita-
te populi pa-
stores mori.
Ezech. 3. 33.

1. Reg. 4.
Heli pro filio-
rum iniquita-
te damnatus.

Hier. 6.

Corrigedi ut
emendentur.

El. 9.

Publicè qui corripendi sùnt.

Nota.

Lenitas semper in corde retinenda.

istum, seducentes, & qui beatificantur, præcipitati. Qui admonitus secretè de peccato: corrigi negligit, publicè arguendus est, vt vulnus quod occultè sanari nescit, manifestè debeat emèdari. Manifesta peccata non sunt occulta correptione purganda. Palàm enim sunt arguendi, qui palàm nocent, vt dum aperta obiurgatione sanantur, hi qui eos imitando deliquerant, corrigantur. Dum vnus corripitur, plurimi emendantur. Vtilius est enim, vt pro multorum saluatione vnus condemnetur, quàm per vnus licentiam multi periclitentur. Ità contra delinquentes sermo est proferendus, sicut eius qui corripitur, exoptat salus. Quòd si opus est aliquam medicamentum asperitatem verborum prædicatione adspargere, lenitatem tamen corde opus est retinere. Doctores nonnunquam durius ferunt increpationibus subditos: qui tamen à charitate eorum quos corripiunt, non recedunt. Sæpè Ecclesiæ censura arrogantibus videtur esse superbia: & quod à bonis piè fit, crudeliter fieri putatur à prauis, qui non discernunt recto oculo, quod à bonis recto fit animo.

9. **ESAIÆ** quinquagesimo octauo: Clama, nè cesses, &c. vt in textu.

10. **HIEREMIÆ** vigesimotertio: Non mittebà prophetas, & ipsi currabant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetauerunt. Si stetit in cõsilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo: auertissem vtique eos à via sua mala, & à cogitationibus suis pessimis.

11. **ET** capite vigesimosexto: In principio regni Ioachim filij Iosai regis Iuda, factum est verbum istud à Domino, dicens: Hæc dicit Dominus, Sta in atrio domus Domini, & loqueris ad omnes ciuitates Iuda, de quibus veniunt, vt adorent in domo Domini, vniuersos sermones quos ego mandauit tibi vt loquaris ad eos: noli subtrahere verbum: si forte audiant, & conuertantur vnusquisque à via sua mala, & pœniteat me mali, quod cogito facere eis propter malitiam studiorum eorum.

12. **ITEM** capite quinquagesimo: Verbum quod locutus est Dominus de Babylone, & de terra Chaldæorum in manu Hieremiæ propheta: Annunciate in gentibus, & auditum facite, leuate signum prædicate, & nolite celare: dicite. Capta est Babylonia, confusus est Bel, victus est Merodach, confusa sunt sculptilia eius, superata sunt idola eorum.

13. **IONÆ** primo: Et factum est verbum Domini ad Ionam filium Amathi, dicens: Surge, & vade in Niniuem ciuitatem grandem, & prædica in ea: quia ascendit malitia eius coram me. Et surrexit Ionas, vt fugeret in Tharsis à facie Domini, & descendit in Ioppen, & inuenit nauem euntem in Tharsis: & dedit nauem eius & descendit in eam vt iret cum eis in Tharsis, à facie Domini. Dominus autem misit ventrum magnum in mare, &c.

14. **PRIORIS** ad Corinthios nono: Nam etsi euangelizauero, non est mihi gloria, necessitas enim mihi incumbit: vñ enim mihi est, si non euangelizauero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatio mihi credata est.

15. **ESAIÆ** quinquagesimosexto: Speculatores eius cæci omnes, nescierunt vniuersi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes, &

amantes somnia.

16. **EZECHIELIS** tertio: Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israël: & audies de ore meo verbum, & annuncias eis ex me. Si dicente me ad impium, Morte morieris: non annunciaueris ei, neque locutus fueris vt auertatur à via sua impia, & viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua & à via sua impia: ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem animam tuam liberasti. Sed & si conuersus iustus à iustitia sua fuerit, & fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo: ipse morietur, quia non annunciauisti ei: in peccato suo morietur, & non erunt in memoria iustitiæ eius quas fecit: sanguinem verò eius de manu tua requiram. Si autem tu annunciaueris iusto, vt non peccet iustus, & ille non peccauerit: viuens viuet, quia annunciauisti ei, & tu animam tuam liberauisti.

17. **ET** capite trigesimalotertio: Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, loquere ad filios populi tui, & dices ad eos: Terra cum induxero super eam gladium, & tulerit populus terræ virum vnum de nouissimis suis, & constituerit eum super se speculatorem, & ille viderit gladium venientem super tetram, & cecinerit buccina, & annunciauerit populo: Audiens autem quisquis ille est, sonitum buccinæ, & non se obseruauerit, veneritque gladius, & tulerit eum: sanguis ipse super caput eius erit. Sonum buccinæ audiuit, & non se obseruauit, sanguis eius in ipso erit, si autem se custoderit, animam suam saluabit. Quòd si speculator viderit gladium venientem & non insonuerit buccina: & populus se non custodierit, veneritque gladius, & tulerit de eis animam: ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram. Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israël: audiens ergò ex ore meo sermonem, annuncias eis ex me. Si me dicente ad impium, Impie, morte morieris: non fueris locutus, vt se custodiat impius à via sua: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annuncias te ad impium, vt à viis suis conuertatur, non fuerit conuersus à via sua: ipse in iniquitate sua morietur: Porro tu animam tuam liberauisti.

18. **HYERONYMVS** in Ezechielis caput tertium, super ea verba, Si dicente me ad impium, &c. Magnum discrimen est Dei tacere sermones ob triplicem causam: Vel propter timorem, vel propter pigritiam, Vel propter adulationem. Vnde & Elaias: Vñ, inquit, mihi misero, quia tacui. Quòdque sequitur, Tu autem animam tuam liberauisti: illud Apostolicum sonat: Si cuius opus arserit, damnum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem: vt probet vtrum speculator externus à causa sit mortis eius qui perit, an reus. Opus enim magistri, salus discipuli est. Notandumque quòd possit iustus cadere, & si habuerit magistrum, ad meliora conuerti. Et bona igitur opera indigent assiduo præceptore, nè lapsus ab optimo cursu retrahat pedem.

19. **ET** in caput trigesimalotertium super ea verba, Terra cum induxero, &c. Ex quibus verbis discernimus, posse hominem quauis iniquum & impium, si magistri

Rei sanguinis sunt magistri qui docere nolunt.

Math. 10. Ioan. 13.

Dicendum est tamen auditor non obtemperet.

Ecl. 10.

Mat. 9.

Ezech. 3.

Cur impius verba Dei non audiat, moriatur.

Magister tacens reus mortis discipuli efficiunt.

Apo. 20.

si magistri verba audierit, & egerit pœnitentiam, à sua impietate saluari: nec minus magistrum subire discrimen, si docere noluerit: vel timore discriminis, vel desperatione peccantis, dum reus est sanguinis eius qui liberari potuit, & de morte erui, nisi magistri silentio cõcidisset, & in vtroque liberum feruari arbitrium, dum & in magistri voluntate est vel tacere vel loqui, & in auditoris arbitrio vel audire, & facere atque saluari, vel contènere, & proprio perire contemptu. Et paulò pòst: Speculator terræ Iudææ, vel rex potest intelligi, vel propheta. Speculator autè Ecclesiæ, vel Episcopus, vel presbyter, quia à populo electus est, & scripturarum lectione cognoscens, & prauitèd quæ futura sint, annunciet populo, & corrigat delinquentem. Vnde magnoperè formidandù est, nè ad hoc officium accedamus indigni: & assumpti à populo, negligentiæ nos demus atque desidia, & quod his peius est, deliciis ventrique & ocio seruientes, honorem nos accepisse putemus, non ministerium. Siquidem filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & pedes discipulorum lauit, vt ostenderet omnes sordes & vitia à magistris in discipulis debere dilui atque purgari. Nec statim respõdeamus, quid prodelt docere, si nolit auditor facere quod docuerit? Vnusquisque enim ex suo animo atque officio iudicatur: si locutus non fueris: ille, si audire contempserit. De magistris negligentibus Salomon loquitur: Sapientia abscondita & thesaurus occultus, quæ vtilitas in vtrisque? Tale quid significatur & in Euangelio, quòd qui scandalizauerit vnũ de minimis Ecclesiæ, expediat ei vt alligetur ad collum eius mola asinaria, & abiiciatur in profundum: quàm in specula constitutus, plurimis noceat.

20. **GREGORIVS** homilia vndecima super Ezechielem: Si dicente me ad impium, morte morieris, non annunciaueris, neque locutus fueris, vt auertatur à via sua impia & viuat, & ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. In quibus verbis quid nobis notandum est, quid sollicitè cogitandum, nisi quia nec subiectus ex culpa præpositi moritur, nec præpositus sine culpa est, quando verba vitæ non audis ex sua culpa moritur subiectus? Impio etenim mors debetur. Sed & à speculatore via vitæ nuncianda est, & eius impietas increpanda. Si verò speculator taceat, ipse impius in iniquitate sua morietur: quia impietatis eius meritum fuit, vt dignus non esset ad quem speculatoris sermo fieret. Sed sanguinem eius Dominus de manu speculatoris requirit: quia ipse hunc occidit qui cum tacendo morti prodidit. In quibus vtrisque pensandum est, quantum sibi connexa sunt peccata subditorum atque præpositorum: quia vbi subiectus ex sua culpa moritur, ibi is qui præest, quoniam tacuit, reus mortis tenetur. Pensate ergò fratres charissimi, pensate, quia & quòd nos digni pastores non sumus, & iam ex vestra culpa est, quibus tales prælati sumus. Et si quando vos ad iniquitatem defluistis, etiam ex nostro reatu est, quòd obfistetes atque reclamantes in prauis desiderijs non habetis. Vobis ergò & nobis parcitis, si à prauo opere cessatis. Vobis & nobis parcimus, quando hoc quod displicet, non tacemus O quam liber à commissorum sibi sanguine fuerat prædicator egregius, qui dicebat: Mun-

us sum à sanguine omnium. Non enim subterfugi, quò minus annunciarẽ omne consilium Dei vobis. Si enim non annunciasset, mundus à sanguine non esset. Sed quibus omne consilium Dei annunciare studuit, ab eorum sanguine mundus fuit. In qua voce nos conuenimur, nos constringimur, nos rei esse ostendimur, qui sacerdotes vocamur, qui super ea mala quæ propria habemus, alienas quæque mortes addimus: quia tot occidimus, quot ad mortem ire quotidie tepidi & tacentes videmus. Cùm verò dicitur, Sanguinem autem eius de manu tua requiram: si hoc in loco sanguinis nomine mors corporis designatur, valde nobis de nostro silentio augetur metus: quia si in subiectis suis is qui prælati ad speculandum est, & de morte corporis quandoque moritur, tã grauitè reus tenetur, quo reatu de morte animæ subiecti constringitur, quæ potuisset semper viuere, si verba correctionis audisset? Sed melius possunt sanguinis nomine peccata signari. Vnde quidam cùm peccata carnis defleret, dixit: Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ. Sanguis ergò morientis de manu speculatoris requiritur, quia peccatũ subditi, culpa esse præpositi, si tacuerit, reputatur. Est ergò quod faciat, vt etiam moriente subdito, se liberum reddat. Surgat, inuigilet, malis actibus contradicat, sicut scriptum est: Discurrere, festina, suscita amicum tuum, nè dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. Vnde hinc quoque additur: Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua, & à via sua impia, ipse quidem in impietate sua moritur, tu autè animam tuam liberauisti, Tunc enim subiectus moritur sine te, quando in causa mortis contradicteorem pertulerit te. Nam morti cui non contradicis, adiungeris. Et notandũ quæ sunt quæ debeant à speculatore prædicari. Nimirum fides & operatio. Nam ait: Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua, & à via sua impia. Impietas quippe ad infidelitatem pertinet, via verò impia ad prauam actionem. Et omnibus speculator hoc habere debet studij, vt prius ad pietatem fidei, postmodum ad piam viam, id est, ad bonam actionem trahat. Sed quia de exhortatione sermo se intulit, innotescere breuiter debemus, in ore pastoris quantus esse debeat ordo, atque consideratio locutionis. Pensare etenim doctor debet, quid loquatur, cui loquatur quando loquatur, qualiter loquatur, & quantum loquatur. Si enim vnum horum defuerit, locutio apta non erit. Scriptum quippe est: Si rectè offerras, rectè autem non diuidas, peccasti. Rectè autem offerrimus, cùm bono studio bonum opus agimus. Sed rectè non diuidimus, si habere discretionem in bono opere postponamus. Sæpe verba quæ huc ad salutem reuocant, alium vulnerant. Vnde Paulus quoque Apostolus, qui Titum admonet, dicens: Argue cum omni imperio: Timotheu exhortatur, dicens: Argue, obsecra, increpa cum omni patientia & doctrina. Quid est quòd vni imperium, & alij patientiam præcepit, nisi quod vnum lenioris, alterum verò feruentioris spiritus esse conspexit? Leni per autoritatẽ imperij iniungenda erat seueritas verbi: is autem qui per spiritum feruebat, per patientiam temperandus fuerat, nè si plus iusto inferuisceret, non ad salutem vulnerata reduceret, sed sana vulneraret.

Sacerdos tacens quot occidat homines. Sanguis quid significet.

Ps. 130.

Prover. 6.

Duo sunt à speculatore prædicanda. Fides & bona opera.

Discretio in docendo.

Leuit. 2.

Tit. 2. Cur Timotheo imperio, Tito patientiam præcipiat Paulus.

21. **ACTORVM** vigesimo: A Mileto autem mittens Paulus Ephesum, vocavit maiores natu Ecclesiarum. Qui cum venissent ad eum, & simul essent, dixit eis: Vos scitis à prima die qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim, seruiens Domino cum omni humilitate lachrymis, & tentationibus quæ mihi acciderunt ex invidiis Iudæorum: quomodo nihil subtraxerim utilium, quod minus annuntiarem vobis, & docerem vos publice & per domos, testificans Iudæis atque Gentilibus in Deum penitentiam & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum. Quapropter cōtestor vos hodierna die, quia mūdus sum à sanguine omnium. Non enim subterfugi, quod minus annuntiarem omne consilium Dei vobis.

22. **ESAIÆ** sexto: Væ mihi quia tacui.

23. **HESHTHER** quarto: Mardocheus rursùm mādavit Hesther, dicēs: Nē putes quod animam tuam tantum liberes, quia in domo Regis es præ cunctis Iudæis: si enim nunc silueris per aliam occasionem liberabuntur Iudæi, & tu & domus patris tui peribitis. Et quis nouit, vtrum idcirco ad regnum ueneris, vt in tali tempore parareris?

24. **POSTERIORIS** ad Timotheū quarto: Prædica verbum, &c. vt in textu.

25. **AD** Titum primo: Oportet Episcopum, &c. amplectentem eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens si exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere, &c. Dixit quidam ex illis proprius ipsorum propheta: Creteneses semper mendaces, malæ bestię, ventres pigri. Testimonium hoc verum est. Quam ob causam increpa illos durè, vt fani sint in fide.

26. **ET** capite secundo: Hæc loquere & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

27. **CHRYSOSTOMVS** homilia sexta in epistolam ad Philippenfes: Vellem vobis perpetuò de regno differere, de refocillatione, de aqua refocillationis, de loco viridis pascuæ. Nam super aquam, inquit, recreationis pauit me, & in loco pascuæ cōmorari me fecit. Vellem de loco differere, vbi nec dolor est, nec molestia, nec angustia. Vellem differere de iucunda Christi præsentia. Quamquam omnem superant sermonem & omnem intellectum: attamen, vt possem, vellem ista differe. Sed quid faciam? Nō potest ad febricitantem & malè dispositum de regno dici. Nam interea, donèc talis est, de sanitate dicendum fuerit. Non licet ad eum qui obnoxius est pœnæ, de honore differere. Nam antea quærendum est, quomodo à pœna & supplicio liberetur. Nisi istud fuerit, quomodo illud esse poterit? Propterea ista continuè dico, vt ad illa confestim perueniamus. Nam & deus hoc nomine gehennam minatus est, vt nemo in gehennam incidat, vt omnes regnum consequamur. Et nos idèò continuè gehennæ mentionem facimus, vt ad regnum vos impellamus, vt per timorem emollita mēte vestra, quæ regno digna sunt, facere instruamus. Nē sitis igitur ad verborum istorum grauitatem difficiles. Nam ista verborum grauitas occasionem animabus vestris à peccatis fugiēdi parit. Nam & ferrum graue est, & malleus grauis: verum parat vasa vitilia & argentea, & distorta dirigunt, ita vt nisi graua & dura essent, distortam materiam vtique dirigere non possent. Ad hunc modum potest & grauis noster sermo animū componere. Nē fugia-

mus itaque verborum grauitatem, neque illorum verbera. Non inveniuntur verbera, vt animum frangant, aut conterant, sed vt corrigant. Nouimus enim quo pacto per gratiam Dei percuciamus, quo modo verbera inferamus, ad hoc valētia, vt non conteramus vasculū: sed vt extenuemus, vt dirigamus, vt vtile faciamus Domino, vt offeramus illud splendidum, benè excultum in illā diem, in qua fluuius erit igneus, nē opus habeat ferre flammam illic futuram. Nisi enim igne vos hīc examinauerimus, necesse erit omninò, vt illic igne examinemini: nec licet aliter fieri. Dies enim Domini in igne reuelatur. Melius est vt sermonibus nostris exuramini modico tempore, quam perpetua illa gehennæ flamma, prorsus enim manifestum est ita futurum.

28. **PRIORIS** ad Timotheum quinto: Peccates, coram omnibus argue, &c. vt in textu.

29. **LEVITICI** decimonono: Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, nē habeas super illo peccatum.

30. **AVGVSTINVS** sermone 15, de verbis Domini: Iam ergò obsecrant pueri indisciplinati & nolūt vapulare, qui sic præscribunt nobis quando volumus dare disciplinam, Peccauit, ignosce mihi. Ecce ignoui, & iterū peccat. Ignosce, ignoui. Peccat tertio, Ignosce, tertio ignoui. Iam quarto vapulet. Et ille, Nunquid septuagies septies te fatigauit? Si hac præscriptione seueritas disciplinæ dormiat, repressa disciplina, sicut impunita, nequitia. Quid ergò faciendum est? Corripiamus verbis, & si opus est & verberibus, sed delictū dimittamus, culpā de corde abiciamus: idèò enim Dominus subdidit, De cordibus vestris, vt si per charitatē imponitur disciplina, de corde lenitas non recedat. Quid enim tam piū quam medicus ferens ferramētum? Plorat secandus & secatur, plorat vrendus & vritur. Non est illa crudelitas, absit vt sæuitia medici dicatur. Sæuit in vulnus, vt homo sanetur: quia si vulnus palpetur, homo perditur. Sic ergò ista monuerim fratres mei, vt fratres nostros qui peccauerint, omnimodò diligamus de corde nostro. Charitatem in eos non dimittamus, & disciplinā cum opus est demus, nē per solutionē disciplinæ crescat nequitia, & incipiamus propter Deū accusari quia recitatu est nobis, Peccantes coram omnibus corripere, vt ceteri timorem habeat. Certè si quis quod solum est verum, distinguit tempora, & soluit questionem, verum est. Si peccatū in secreto est, in secreto corripere. Si peccatum publicum est & apertum, publicè corripere, vt illè emendetur, & ceteri timeant.

31. **ET** sermone decimosexto: Si peccauerit in te frater tuus, corripere eum inter te & ipsum solum. Si neglexeris, peior es. Ille iniuriam fecit, & iniuriam faciendo, graui seipsum vulnere percussit, tu vulnus fratris tui contemnis? Tu eum vides perire, & negligis? Peior es tacendo, quam ille cōuiciando. Quando ergò in nos aliquis peccat, habeamus magnam curam, non pro nobis. Nam gloriosum est iniurias obliuisci: sed obliuiscere iniuriam tuam, non vulnus fratris tui. Ergo corripere inter te & ipsum solum, intuens correctioni, parcens pudori. Fortè enim præ verecundia incipit defendere peccatū, suum, & quem vis correctionem, facis peiorē. Corripere ergò inter te & ipsum solum. Si te audierit, iuratus es fratrem tuum, quia perierat nisi faceres. Intendite & videte, si peccauerit, inquit, in te frater

Dan. 7.

1. Cor. 13.

An pueris peccantibus sit sepragies septies ignoscendum.

Corruptio verborum & verberum. Matth. 18.

Disciplina & correctio sit cū charitate coniuncta. 1. Tim. 1.

Peccata occultata aliter arguenda quā publica.

Nō negligenda sunt proximi vulneta.

Psal. 28. Non expedit semper ea quæ audiri iucunda sunt, docere.

Cur gehennæ Christi & concionatoris minatur.

Verborū feritas & grauitas vtilis est admodum.

977 ter tuus, corripere eum inter te & ipsum solum. Quare? Quia peccauit in te. Quid est, in te peccauit? Tu scis, quia peccauit. Quia enim secretum fuit, quando in te peccauit: secretum quare, cum corrigis quod in te peccauit. Nam si solus nōsti quia peccauit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es corrector, sed proditor. Ergò ipsa corripienda sunt coram omnibus, quæ peccantur co-

ram omnibus. Ipsa verò corripienda sunt secretiūs, quæ peccantur secretiūs. Distribuite tempora, & concordat scriptura. Sic agamus, & sic agendum est non solum quando in nos peccat, sed quando peccatur ab aliquo, vt ab altero nesciatur, in secreto debemus corripere, in secreto arguere, nē volentes publicè arguere, prodamus hominem.

Oculata peccata occultata, publica verò publicè reprobanda.

IX.

Quando nostra Conniventia alienis criminibus implicamur?

A. Quoties id, quod facultate vel autoritate nostra emēdari vindicari que potest, & debet, nos tamen impunitum & in peius abire sinimus.

B. Itā peccant Magistratus, cum gladium frustra portant, neque quod dicuntur, ministri Dei sunt, & vindices in iram his, qui agunt sceleratè vel seditiosè. Hoc modo à Rege Saul peccatum fuit, cum aduersus Dei mandatum clementior esset, ac parceret hostibus Amalechitis. Peccatum idem ab Achab Rege admissum est, quando Benadab Regem Syriæ in gratiam recepit: vnde nec seueram ita comminantis Prophetæ sententiam effugit: *Hæc dicit Dominus: Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius.* Eodè referri potest, quod Apostolus Corinthiis præcipit: *Auferte malum ex vobis ipsis: Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermentum.*

C. Secundò hīc peccant Patres & Matres familiās, Heri & Præceptores, dum sibi concreditos, nimia dissimulatione, & indulgentia quadam in educando perdunt, & negligentia socordiæque sua in discrimen permittunt adduci. Sic paternæ prorsus indulgentiæ culpa deprauatos legimus filios Heli, qui idcirco immodicæ lenitatis suæ pœnas graues dedit.

D. Hīc etiam addi potest peccatum, quod vocari solet Omisio fraternæ, correptionis, admonitionis, vel repræhensionis. Quandoquidem CHRIVS quoquè semel atque iterum & tertio corripiendū esse monuit, vt peccantem illum lucrifaciamus. Quamquam alij distinguunt inter huiusmodi omissionem & priorem, de qua diximus, conniuentiam, vt duos aliqñi peccati modos ex hisce constituant.

Amb. ser. 8. in psal. 118. Origenes homil. 9. in Hierem. Hieron. ad Riparium epi. 53. Aug. in psal. 50. & ser. 15. de verb. Do. Chrysost. orat. 1. contra Iudæos. a Ro. 13. b Sap. 6. a b Psal. 2. c Aug. 2. Retract. cap. 6. Epist. 48. & 50. & 204. Item tract. 11. in Euang. Ioannis. Bernard. serm. 66. in Cant. b 1. Reg. 15. d Iudic. 20. b g Nū. 25. a b

1. Reg. 20. g

1. Corin. 5. d Exod. 22. d Deuter. 19. a b c d 17. c. 18. d 3. Reg. 18. d Hiero. in cap. 15. ad Galat. Grego. lib. 32. epist. 10. 31. e August. in psal. 50. Greg. 4. d. l. c. 18. Chrysost. hom. 9. in 1. ad Timoth. Epist. 6. a Hebr. 12. b Prou. 13. d. 22. q 23. b 29. c Eccl. 7. c 22. a 30. a b

1. Reg. 1. c. 4. d 3. Reg. 1. c

g Prou. 9. h 15. b 24. c 25. b 27. a 18. d 29. a Eccl. 7. a Ezech. 17. b. 10. d 11. a 19. b c 20. a Psal. 140. a Coloss. 1. d. 1. Teth. 5. c 2. 1. c. 3. d. 1. Titho. 5. d. 1. Tim. 2. d. 4. a Tit. 1. b a 2. d h Matth. 18. b

TESTIMONIA.

1. A. **AMBROSIVS** sermone octauo in psalmum centesimum decimum octauum, versu secundo: Est iusta misericordia, est etiam iniusta misericordia. Deniquè in lege scriptum est de quodam: Nō misereberis illius. Et in libris Regnorum legis, quia Saul postea contraxit offensam, quia miseratus est Agag hostium regem, quem prohibuerat diuina sententia seruari. At si quis latronis filius deprecantibus motus, & lachrymis coniugis eius inflexus, absolendum putet, cui adhuc latrocinandi adspiret affectus: nōne innocentes tradit exitio, qui multorum liberat exitia cogitantem? Certè si gladium reprimit, vincula dissoluit, cur laxat exilium? Cur latrocinandi, qua potest clementiore via, nō eripit facultatem, qui voluntatem extorquere nō potuit? Deniquè inter duos, hoc est, accusatorem

& reum, pari periculo de capite decernentes, alterum si non probasset, alterum si esset ab accusatore conuictus, non id quod iustitiæ est iudex sequatur: sed dum miseretur rei, damnat probatè: aut dum accusatori fauet, qui probare non possit, addicat innoxium. Non potest igitur hæc dici iusta misericordia. Facilitas enim veniæ, incitium tribuit delinquenti. Hoc idèò dictum est, vt sciamus secundum verbum Dei, secundum rationem dispensandam esse misericordiam debitoribus. Medicus ipse si serpentis interiūs inueniat vulperis cicatricem, cum debeat refecare vlcere vitium, nē latius serpat, tamen à secandi vrendi que proposito lachrymis inflexus egroti, medicamentis regat quod ferro aperiendum fuit: nōne ista inutilis misericordia est, si propter breuem incisionis vel exulsiō-

Misericordia quædam iniusta est. Deut. 19.

1. Reg. 15.

Iudicis ex. plo.

Facilitas veniæ incitium tribuit delinquenti. Exemplo medici.

Indulgētia & misericordia crudelis in latronem.

In peccatis.

In iudiciū.

Vilis quodam pœna salutis aliorum.

In Episcopi tolerantem Vigilantium in aere.

1. Cor. 5.

psal. 49.

psal. 100.

psal. 238.

Num. 25. 3. Reg. 18. Math. 10. Act. 5. 13.

pro Deo pietas, non est crudelitas. Deut. 32.

nis dolorem corpus omne tabescat, vitæ vsus intereat?

2. ORIGENES homilia nona in Hieremiâ: Verbi gratia dictū sit: Habeat iudex propositum, quietem ciuitati, & pacem genti, cui præsidet, prouidere. Huic si offeratur latro honesta forma, ætate satius integer, ex alio latere mater expansis crinibus deprecetur, vt senectutis suæ misereatur, & ex alio vxor, nē virum suum interficiat, lachrymabili voce deploret. circumstent & paruuli liberi citò orbi futuri, quid faciet iudex? miseretur latronis, an non? Quid in commune expedit ciuitati? Si miserus fuerit, reuertetur homicida ad pristinum scelus: si verò in iudiciaria seueritate permanserit, vnus homo interibit, & vniuerso populo prouidebitur. Sic Deus si pepercerit peccatori, & miserans eius, noluerit cum punire pro scelere, quis non accipiat licentiam? quis malorum qui nunc saltem propter supplicia terrentur, non inuadet tempus, vt expleat quæcunque voluerit, & præceps feratur in vitia? Hæc autem in Ecclesia sæpè accidentia possumus considerare. Peccauit quispiam, & post peccatum postulet communionem. Si ei conceditur quod rogat, in incommodum omnium venia procedit, & laxatis frenis sceleribus panditur via. Sin verò cum rationabili deliberatione, nō vt misericors, nec rursūm vt crudelis iudex, sed & quasi vti prouidens, & de omnium salute pertractans, considerauerit populi damnū in vnus venia, haud dubium est quin faciat eiici vnus de Ecclesia, vt multos saluet incolumes. Agè nunc, considera mihi & medicum: si cessauerit à sectione eius vulneris quod secandum est, si non vserit id quod indiget cauterio, videlicet propter dolores qui ex talibus remediis consequuntur, quomodo crescat infirmitas, & in deterius vetus humor exuberet. Si verò (vt ita dicam) temerarius ad vulnus sector accesserit & inusserit plagam, curat eum qui secatur & vritur, quia paululum seueritatis assumpsit, licet vsus fuerit ægrotanti ad horam non misereri. Et quomodo vile fuit peccatum Israël in salutē Gentium, sic vilis est quorūdam pœna aliorum salutis.

3. HIERONYMVS epistola quinquagesima tertia ad Riparium aduersus Vigilantium: Miror sanctum Episcopum in cuius parochia esse presbyter dicitur, ac quiescere furori eius, & non virga Apostolica, virgæque ferrea confringere vas inutile, & tradere in interitum carnis, vt spiritus saluus fiat: nec meminerit illius dicti: Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Et in alio loco: In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatē. Et iterum: Nōne odientes te, Domine, odio habui, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos. Fatebor tibi dolorem meum: sacrilegium tantum patienter audire non possum: Legi enim Syromasten Phinees, austeritatem Helix, zelum Simonis Cananai, Petri seueritatem, Ananiam & Saphiram cruciantis, Pauli que cōstantiam, qui Elymam magum, viis Domini resistentem, æterna cecitate damnauit. Non est crudelitas, pro Deo pietas. Vndè & in lege dicitur: Si frater tuus & amicus, & vxor, quæ est in sinu tuo, deprauare te voluerit à veritate, sit manus tua super eos, & effunde sanguinem eorum: & auferes malum de medio Israël.

4. AVGVSTINVS in psalmum quinquagesimū: Veruntamen charissimi in tanta morum diuersitate, & tam detestabili corruptela, regite domos vestras, regite filios vestros, regite familias vestras. Quomodo ad nos pertinet in Ecclesia loqui vobis, sic ad vos pertinet in domibus vestris agere, vt bonā rationem reddatis de his qui vobis sunt subditi. Amat Deus disciplinam. Peruersa autem & falsa innocentia est, habenas laxare peccatis. Valde inutiliter, valde perniciosè sentiet filius patris lenitatem, vt iuste postea Dei sentiat seueritatem. Et hoc non solus, sed cum dissoluto patre suo. Quid enim? Si ipse non peccat, & non facit quod filius eius, idè non debet ab ipsa nequitia filium prohibere? An fortè vt videatur filio eius, quia & pater talia faceret, nisi tenuisset? Peccatum quod tibi nō displicet in filio tuo, delectat te: sed ætas deseruit, non cupiditas. Maximè fratres mei filios vestros fideles attendite, quos fide genuistis, vt baptizaretur. Sed fortè negligit malus filius vel monita patris, vel obiurgationem, vel seueritatem. Tu imple personam tuam, Deus de te & de illo exigit suam.

5. IDEM in sermone decimoquinto de verbis Domini, vt supra, quæstione octaua, testimonio vigesimoquarto.

6. CHRYSOSTOMVS in oratione prima contra Iudeos: Verum quemadmodum Iudeos culpamus, quod legem transgrediuntur: ita multo magis vos inculamus, quod ad transgressores legis concurritis, nec illos tantum qui eò concurrunt, verum etiam eos, quibus eum sit autoritas prohibendi suos, nolint tamè id facere. Nè mihi dixeris: Quid mihi cu illo cōmercij est? Alienus est, ignotus est. Dūmodò sit fidelis, dum eorundē particeps mysteriorum, dū eadem iugatur Ecclesia, & fratribus, & cognatis, & necessariis, & cæteris omnibus est propinquior. Proindè quemadmodum non ipsi tantum fures dant pœnas, verum etiam eadem pœna plectuntur ij, quibus cum esset potestas vetandi, non veruerunt tamē ita non solum qui impiè agunt, verum etiam illi qui cum possint ab impietate reuocare, tamen vel ob pigritiam, vel ob timiditatem id facere nolūt, simili cum illis pœna plectuntur. Alioqui talentum illud quod acceperat ac defoderat seruus ille, reddidit integrum: attamen dat pœnas, eò quod non auxerat lucrum: ita tu quidem etiam si ipse purus & innocens perseueres, cæteris non augeas talentum, nec fratrem pereuntem reuoces ad salutem, eadem que ille patitur, patieris.

1. B. AD Romanos decimotertio: Vis non timere potestatem? Bonū fac, & habebis laudē ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malū agit. Idè necessitate subditi estote, nō solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

2. SAPIENTIAE sexto: Melior est sapiētia, quæ vires: & vir prudens, quàm fortis. Audite ergo reges, & intelligite, discite iudices sinū terræ. Præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à Domino potestas vobis & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cum essetis ministri regni illius, nō rectè iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, noque

Cetera ind. gentium peccatum.

Habentes authoritatē & potestatem prohibendi, culpantur, si non prohibeant mala.

Similis eos pœna manentem peccatis. Matth. 23.

Augustinus nondum expertus peccatoris schismaticos non esse vi cogendos. Cur in Ecclesia principio non inuocantur contra hereticos braclium seculari.

In regē Nabuchodonosor figura nascētis & lamcoroborata Ecclesie cernitur.

Daniel 2.

legibus contra hereticos laici, factum est vt multæ ciuitates requeantur.

neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrendè & citò apparebit vobis: quoniam iudicium in his qui præsumt, fiet. Exiguè enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cuiusquæ Deus, nec verebitur magnitudinem cuiusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio. Ad vos ergò reges sunt hi sermone mei, vt discatis sapientiam, & nō excidatis. Qui enim custodierint iustitiā, iuste iudicabuntur, & qui didicerint iusta, inuenient quid respondeant.

3. PSALMO secundo: Et nunc reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram. Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprehendite disciplinam, nē quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta: Cum exarserit in breui ira eius.

4. AVGVSTINVS libro secundo Retractionum, capite quinto: Sunt duo libri mei, quorum titulus est, Contra partem Donati. In quorum primo libro dixi, non mihi placere vllius secularis potestatis impetu schismaticos ad communionē violenter vehementerque arctari. Quod verè mihi tunc non placebat, quia nondum expertus eram, vel quantum mali eorum auderet impunitas, vel quantum eis in melius mutandis conferre posset diligentia disciplina.

5. IDEM epistola quadagesima octaua ad Vincentium: Non inuenitur exemplum in Euangelicis & Apostolicis literis, aliquid petiitum à regibus terræ pro Ecclesia, & contra inimicos Ecclesie: quis negat non inueniri? Sed nondum implebatur illa prophetia: Et nunc reges intelligite, & erudimini qui iudicatis terram: Seruite domino in timore. Adhuc enim illud implebatur, quod in eodem psalmo paulò superius dicitur: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Adstiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnus aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Veruntamen si facta præterita in prophetis libris, figuræ fuerunt futurorum: in rege illo qui appellabatur Nabuchodonosor, vt nunc tempus figuratum est, & quod sub Apostolis habuit, & quod nunc habet ecclesia. Temporibus itaque Apostolorum & martyrum illud implebatur, quod figuratum est, quando rex memoratus pius & iustus cogebat adorare simulacra, & recusantes in flammis mittebat. Nunc autem illud impletur, quod paulò post in eodem rege figuratum est, cum conuersus ad honorandum Deum verum, decreuit in regno suo, vt quicūque blasphemaret Deum Sidrac, Misac & Abdenago, pœnis debitis subiaceret. Prius ergò tempus illius regis, significabat priora tempora regum in fidelium, quos passi sunt Christiani pro impiis. Posterioris verò tēpus illius regis, significauit tempora posteriorum regum iam fidelium quos patiuntur impij pro Christianis. Et paulò post: Multas ciuitates videmus fuisse Donatistas, & nunc esse catholicas, detestari vehementer diabolicam separationem, diligere ardentem vnitatem. Quæ tamen timoris huius, qui tibi displicet, occasionibus catholicæ factæ sunt per leges imperatorum, à Constantino, apud quem primum vestri vltro Cæcilianum accusauerunt, vsque ad presentes imperatores, qui iudicium illius quem vestri elegerunt, quem iudicibus Episcopis prætulerūt, iustissime contra vos custodiendum esse decernunt. His ergò exemplis à collegis meis mihi propositis cessi. Nam mea primitus sententia erat, neminem ad vnitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, nē fideos catholicos haberemus, quos apertos hereticos noueramus. Sed hæc opinio mea, non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis, nam primò mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cum tota esset in parte Donati, ad vnitatem catholicam timore legum imperialium conuersa est, quam nunc videmus ita huius vestræ animositatis perniciem detestari, vt in ea nūquam fuisse credatur. Itā aliæ multæ, &c. Immo verò seruiant reges terræ Christo, etiam leges ferendo pro Christo. Et in principio epistolæ: Donatistæ nimium inquieti sunt, quos per ordinatā à Deo potestates cohiberi atque corrigi mihi non videtur inutile. Nam de multorum iam correctione gaudemus, &c. Si quisquam inimicū suum periculosis febribus phreneticum factum, currere videret in cæps, nōne tunc potius malum pro malo redderet, si eum sic currere permitteret, quàm si corripendum ligandumque curaret, & tamen tunc ei molestissimus & aduersissimus videretur, quando utilissimus & misericordissimus extitisset? Sed planè salute reparata, tanto vberius ei gratias ageret, quanto sibi eum minus peperisset sensisset. Et post pauca: Cum terrori vtili doctrina salutaris adiungitur, vt non solum tenebras erroris lux veritatis expellat, verum etiam malæ consuetudinis vincula vis timoris abrumpat, de multorum (sicut dixi) salute lætamur, benedictum nobiscum & gratias agentium Deo, quod sua pollicitatione completa, qua reges terræ Christo seruituros esse promisit, sic curauit morbos, sic sanauit infirmos. Non omnis qui parit, amicus est: nec omnis qui verberat, inimicus. Meliora sunt vulnera amici, quàm voluntaria oscula inimici. Melius est cum seueritate diligere, quàm cum lenitate decipere.

6. IDEM epistola quinquagesima ad Bonifaciū: Molestus est medicus furenti phrenetico, & pater in disciplinato filio, ille ligando, ille cadendo, sed ambo diligendo. Si autem illos negligant & perire permittant, ista potius manuetudo falsa, crudelis est. Imperatores quando pro falsitate contra veritatem constituunt malas leges, probantur benè credentes, & coronantur perseuerantes. Quando autem pro veritate contra falsitatem constituunt bonas leges, terrentur scelerantes, & corriguntur intelligentes. Quicunque ergò legibus imperatorū, quæ contra veritatem Dei feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande præmium. Quicunque autem legibus imperatorum, quæ pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande supplicium. Nam & temporibus prophetarum, omnes reges qui in populo Dei non prohibuerunt nec euerterunt quæ contra Dei præcepta fuerant instituta, culpantur: & qui prohibuerunt & euerterunt, super aliorum merita laudantur. Et rex Nabuchodonosor cum seruus esset idolorum, constituit sacrilegam legem, vt simulacrum adoraretur: sed eius impiæ constitutioni qui obedire noluerunt, piè fideliterque fecerūt. Idem tamen rex diuino correctus miraculo, piam & laudabilem legē

Antior Augustini sententia per vltim reatum & expectantiam emendata.

Inquietudo hereticorum per potestates secularem coercenda.

Non red dicitur malū pro malo, quando coercetur.

Non omnis qui parit, amicus est. Prou. 27.

Manuetudo falsa & crudelis.

3. Reg. 15. 4. Reg. 10. 12. 14. 15. 18. 23.

Dan. 3.

Non omnes sunt beati qui persecutione patiuntur. Math. 5.

Gen. 16.

Objectionis dilutio de Apostolorum tempore.

Psal. 2.

Reges quomodo seruiunt Domino in timore.

4. Reg. 18.

4. Reg. 23. Ionas 3. Daniel. 14.

Daniel. 3.

Ioan. 16.

Psal. 71.

Principi est Ecclesiam defendere.

pro veritate constituit, vt quicumque diceret blasphemiam in Deum verum Sidrac, Misac, & Abdenago, cum domo sua penitus interiret. Et paulo post: Veri autem martyres illi sunt, de quibus Dominus ait: Beati qui persecutione patiuntur propter iustitiam. Nō ergo qui propter iniquitatem, & propter Christiane vnitatis inquam diuisionem, sed qui propter iustitiam persecutionem patiuntur, hi martyres veri sunt. Nam & Agar passa est persecutionem à Sara, & illa erat sancta quæ faciebat, illa iniqua quæ patiebatur. Et nonnullis interiectis: Quod enim dicunt qui contra suas impietates leges iustas conlitiui nolunt, non petisse à regibus terræ Apostolos talia, non considerant aliud fuisse tunc tempus, & omnia suis temporibus agi. Quis enim tūc in Christum crediderat imperator, qui ei pro pietate contra impietatem leges ferēdo feriret, quando adhuc illud propheticum cōplebatur: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Adstiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Nondum autem agebatur, quod paulo post in eodem psalmo dicitur: Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Quomodo ergo reges domino seruiunt in timore, nisi ea quæ contra iustitiam Domini sunt, religiosa seueritate prohibēdo atque plecēdo? Aliiter enim seruit quia homo est, aliter quia etiā rex est. Quia homo est, ei seruit viuēdo fideliter: quia verò etiam rex est, seruit, leges iustas præcipientes & contraria prohibentes, conuenienti vigore faciēdo: Sicut seruiuit Ezechias, lucos & tēplā idolorum, & illa excelsa quæ cōtra Dei præcepta fuerant constructa, destrūendo. Sicut seruiuit Iosias, talia & ipse faciēdo. Sicut seruiuit rex Niniuitarum, vniuersam ciuitatem ad placandū Dominū compellendo. Sicut seruiuit Darius, idolum frangendum in potestatem Danieli dādo, & inimicos eius leonibus ingerendo. Sicut seruiuit Nabuchodonosor, de quo iam diximus, omnes in regno suo positos à blasphemando Deo lege terribili prohibendo. In hoc ergo seruiunt Domino reges, in quantum sunt reges, cum ea faciunt ad seruiendum illi, quæ non possunt facere nisi reges. Cum itaque nondum reges Domino seruiret temporibus Apostolorum, sed adhuc meditarentur inania aduersus eum & aduersus Christum eius, vt prophetarum prædicta omnia completerentur, non vtiq̄ tunc possent impietates legibus prohiberi, sed potius exerceri. Sic enim ordo temporum voluebat, vt & Iudæi occiderent prædicatores Christi, putantes se officium Deo facere, sicut prædixerat Christus, & gentes fremere aduersus Christianos, & omnis patientia martyrum vinceret. Postea verò quàm cœpit impleri quod scriptum est: Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruiēt illi: quis mente sobrius regibus dicat, Nolite curare in regno vestro, à quo tueatur vel oppugnetur Ecclesia Domini vestri: non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit esse siue religiosus siue sacrilegus, quibus dici non potest: non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit pudicus esse, quis impudicus. Cur enim cum datum sit diuinitus homini liberum arbitrium, adulteria legibus puniantur, & sacrilegia permittantur? an fidem non seruare le-

uius est animam Deo, quàm sceminam viro? Aut si ea quæ non contemptu, sed ignorantia religionis committuntur, mitius vindicanda, nunquid ideo negligenda sunt? Melius est quidem, (quis dubitauerit?) ad Deum colendum doctrina homines duci, quàm penæ timore vel dolore compelli: sed nō quia isti meliores sunt, ideo illi qui tales non sunt, negligendi sunt. Multis enim profuit, quod experimentis probauimus, prius timore vel dolore cogi, vt postea possint doceri, aut quod iam verbis didicerant, opere sectari. Et quibusdam interpositis: Vbi est quod isti clamare consueuerunt, Liberum est credere vel non credere? Cui vim Christus intulit? quem cœgit? Ecce habent Paulum Apostolum: agnoscat in eo prius cogentem Christum, & postea docentem: prius ferientem, & postea consolantem. Mirum est autem, quomodo ille qui pœna corporis ad Euangelium coactus intrauit, plus illis omnibus qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit, & quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras misit timorem. Cur ergo non cogeret Ecclesia perditos filios vt redirent, si perdit filij coegerit alios vt perirent? Et paulo post: Maximianus Episcopus Vagiensis auxilium petiuit ab Imperatore Christiano, non tam sui vlciscendi causa, quàm tuenda Ecclesiæ sibi creditæ. Quod si pater misisset, non eius fuisset laudanda patientia, sed negligentia merito culpanda. Neque enim & Apostolus Paulus vitæ suæ trāsitoria consulebat, sed Ecclesiæ Dei, quando contra illos qui cum occidere conspirauerant, consiliū illorum Tribuno vt proderetur, effecit. Vnde factum est, vt eum ad locū quod fuerat perducendus, deduceret miles a; marus, nē illorum pateretur infidias. Romanus etiam meruit implorare minimè dubitauit, ciuem Romanum se esse proclamans, quos tunc affligi verbis nō licebat. Itēmq; e nē Iudæis eum interimere cupiētibus traderetur, Casaris opofecit auxilium, Romani quidem principis, sed non Christiani. Vbi satis ostēdit quid facere deberent postea Christi dispensatores, quando Imperatores Christianos periclitante Ecclesia reperirēt. Et rursum: Si aliter nō meruit pacē habere domus David, nisi Absalon filius eius in bello quod cōtra patrem gerebat, fuisset extrictus, quauis magna cura mandauerat suis, vt eum, quantum possent, viuū saluumque seruarēt, vt esset cui pœnitenti paternus affectus ignosceret, quid ei restitit, nisi perditum flere, & sui regni pacē acquisita, suā cōstitutiā consolari? Sic ergo Catholica mater bellatibus aduersus eam, & c. Ibidem: Cogit multas inuenire medicinas multorum experimenta morborum.

7. IDEM epistola ducentesima quarta ad Donatum presbyterum Donatistam: Displicet tibi quia traheris ad salutem, cum tā n ultos nostros ad perniciem traxeris. Quis nesciat nec damnari hominem, nisi merito malæ voluntatis, nec liberari, nisi bonam habuerit voluntatem? Non tamen ideo qui diliguntur, malæ suæ voluntati impudē & crudeliter permittēdi sunt, sed vbi potestas datur, & à malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam si voluntas mala semper suæ permittenda est liberati, quare Israëlita recufantes & murmurantes, tam duris flagellis à malo prohibebantur, & ad terrā promissionis cōpellebantur? & c. Nōdum fuerat completa illa propheta: Et adorabunt eum omnes reges terræ,

Ad credendū paulus quendam modo compulsi. Act. 9.

Reddē cogit Ecclesia perditos vt redcant.

patientia quædam minimè laudanda est. Act. 22.

Act. 22.

Act. 22. Paulus popofecit auxilium Ethnici Imperatori.

A malo prohibendi & ad bonum cogendi sunt non nisi quàm homines.

Psal. 71. terræ,

Ecclesia ad bonū cogit. Lucæ 14.

Dno ecclesiæ tempora, per parabolas euangelicam designata.

Heretici in viis & sepius inueniuntur.

A Dno concitantur potestates seculi aduersus hereticos. Genes. 16.

Principes ratione redduntur sunt, si nō moueantur aduersus dissipatores Ecclesiæ.

Daniel. 3. Exemplum Nabuchodonosor.

Nota.

1. Mach. 7.

terræ, omnes gentes seruiēt illi. Quod vtiq̄ quāto magis impletur, tanto maiore virtus Ecclesiæ potestate, vt non solum inuitet, sed etiam cogat ad bonum. Vide quemadmodum de his, qui prius venerunt, dictum est, Introduc eos: non dictum est, Compelle. Itā significata sunt Ecclesiæ primordia adhuc crescentis, vt essent vires etiam compellēdi. Proinde quia oportebat eius iam viribus & magnitudine roborata etiam compelli homines ad conuiuium salutis æternæ, posteaquàm dictum est, Factū est quod iussisti, & adhuc est locus: Exi, inquit, in vias & sepes, & cōpelle intrare. Quapropter quia per multa mala & sepa quæ in nostros committitis, tanquam spinis & asperitate pleni estis, vos tanquam in sepiibus inuenimus, & intrare cōpellimus.

8. E T tractatu vndecimo in Euangelium Ioannis: Si quando vult Deus concitare potestates aduersus hereticos, aduersus schismaticos, aduersus dissipatores Ecclesiæ, aduersus exufflatores Christi, aduersus blasphematores baptismi, non mrenitur: quia Deus concitat vt à Sara verberetur Agar: cognoscat se Agar, & ponat ceruicem, quia cum humiliata descenderet à domina sua, occurrit ei angelus, & dixit: Quid est Agar ancilla Saræ? Cū conquesta esset de domina, quid audiuit ab Angelo? Reuertere ad dominam tuam. Ad hoc ergo affligitur, vt reuertatur: atque vtiq̄m reuertatur, quia proles eius sicut filij Iacob, cum fratribus hereditatem tenebit. Mirantur autem, quia commouentur potestates Christianæ aduersus detestandos dissipatores Ecclesiæ. Si non ergo mouerentur, e quo modo redderent rationem de imperio suo Deo? Intendat charitas vestra quid dicam, quia pertinet hoc ad reges seculi Christianos, vt temporibus suis pacatam velint matrem suam Ecclesiam habere, vnde spiritaliter nati sunt. Legimus Denielis visiones & gesta prophetica. Tres pueri in igne laudauerunt Dominum, miratus est Nabuchodonosor rex laudantes Deum pueros, & circa eos ignem non nocentem. Et cū admiratus esset, quid ait Nabuchodonosor rex, non vel Iudæus, vel circencisus, ille qui statuum suam erexerat, & ad eam adorandam omnes coegerat, tamen laudibus trium puerorum commotus, vbi vidit maiestatem Dei præsentis in igne, quid ait? Et ego proponam decretum omnibus tribubus & linguis in omni terra. Quale decretum? quicumque dixerint blasphemiam in Deum Sidrac, Misac & Abdenago, in interitum erunt, & domus eorum in perditionem. Ecce quomodo seruit rex alienigena nē blasphemetur Deus Israël, qui potuit tres pueros de igne liberare: & nolunt vt seruiant reges Christiani quia Christus exufflatur, à quo non tres pueri, sed orbis terrarum eum ipsi regibus à gehennarum igne liberatur. Nam tres illi pueri, fratres mei, liberati sunt ab igne temporali: nunquid non ipse est Deus Machabæorum, qui & trium puerorum? Illos ab igne liberauit, illi in tormentis igneis corpore defecerunt; sed in legitimis mandatis animo permanferunt. Illi apertè liberati sunt, illi occultè coronati sunt: Plus est liberari de flamma gehennarum, quàm de fornace potestatis humanæ. Si ergo Nabuchodonosor rex laudauit & prædicauit, & gloriam dedit Deo, quia liberauit de igne tres pueros, & tantam gloriam dedit, vt decretum mitteret per regnum suum: Quicumque dixerint blas-

phemiam in Deum Sidrach, & Misach, & Abdenago, in interitum erunt, & domus eorum in perditionem: quomodo isti reges non moueantur, qui non tres pueros attendunt liberatos de flamma, sed seipfos liberatos de gehenna, quando vident Christum, à quo liberati sunt, exufflari in Christianis, quando audiunt dici Christiano, dic te non esse Christianum? Talia facere volunt, & saltem talia pati nolunt. Nam videte qualia faciunt, & qualia patiuntur. Occidunt animas, affliguntur in corpore. Sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conueruntur.

9. BERNARDVS sermone sexagesimo sexto super Cantica canticorum: Melius proculdubio (heretici) gladio coercentur, illius; videlicet qui non sine causa gladium portat, quàm in suum errorem multos traicere permittantur. Dei enim minister ille est, vindex in iram ei qui malè agit. Mirabantur aliqui, quod non modo patienter, sed & læti, vt videbatur, ducerentur ad mortem: sed qui minus aduertunt quanta sit potestas diaboli, non modò in corpora hominum, sed etiam in corda quæ semel permissis possederit. Nōne plus est sibimet hominem inijcere manus, quàm id libenter ab alio sustinere? Hoc autem in multis potuisse diabolum frequenter experti sumus, qui seipfos aut submerserunt, aut suspenderunt. Denique Iudas suspendit seipsum, diabolo sine dubio immittente. Ego tamen maius existimo, magisque admiror, quod potuit immisisse in cor eius vt traderet Dominum, quàm vt semetipsum suspenderet. Nichil ergo simile habent constantia martyrum, & pertinacia horum: quia mortis contemptum in illis pietas, in istis cordis duritia operatur.

10. P R I M I Regum decimo quinto: Et pepercit Saul & populus, Agag, & optimis gregibus ouium & armentorum, & vellibus, & arietibus, & vniuersis quæ pulchra erant, nec voluerūt disperdere ea. Quicquid verò vile fuit & roprobum, hoc demolitum sunt. Factum est autem verbum Domini ad Samuel, dicens: Pœnitet me quod constituerim Saul regem: quia dereliquit me, & verba mea dperere nō impleuit. Et paulo post: Et ait Saul ad Samuelem: Immo audiui vocem Domini, & ambulauit in via per quam misit me Dominus, & adduxi Agag regē Amalec: & Amalec interfeci. Tulit autem de præda populus oues & boues, primitias eorum quæ caesa sunt, vt immolet Domino Deo suo in Galgalis. Et ait Samuel: Nunquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potius vt obediat voci Domini? Melior est enim obedientia quàm victimæ: & auscultare, magis quàm offerre adipem arietum: quoniam quasi peccatum ariolandi est, reputare: & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Pro eo ergo quod abiicisti sermonem Domini, abiicit te dominus nē sis rex. Dixitque Saul ad Samuelem: Peccaui, quia præuaricatus sum sermoni Domini & verba tua, timens populum, & obediens voci eorum.

11. I V D I C Y M vigesimo: Conuenitque vniuersus Israël ad ciuitatem (Gaba) Beniamin) quasi homo vnus eadem mente vnòque consilio, & miserunt nuncios ad omnem tribum Beniamin, qui dicerent; Cur tantum nefas in vobis repertum est? Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitiū perpetrarunt, vt moriantur, & auferatur malū de Israël.

Sempiternas mortes faciunt & de temporali conueruntur.

Gladio coercentur hereticos expedit. Roman. 13.

Diaboli potestas in corda hereticorum.

Math. 27.

Constantia martyrum est hinc similis est hinc pertinaciæ.

Qui noluerunt fratrum suorum Israël audire mandatum, sed ex cunctis vrbibus quæ fortis suæ erāt, conuenerunt in Gabaa, vt illis ferrent auxilium, & contra vniuersum populum Israël dimicarent. Inuentique sunt viginti quinque millia de Benjamin educentium gladium, præter habitatores Gabaa qui septingenti erant viri fortissimi, ita sinistra vt dextra præliantes: & sic fundis lapides ad certum iacentes, vt capillum quoque possent percutere, & nequaquam in alteram partem idus lapidis deferretur. Virorum quoque Israël, absque filiis Benjamin, inuenta sunt quadringenta millia educentium gladios, & paratorum ad pugnam. Qui surgentes venerunt in domum Dei, hoc est, in Silo: consuleruntque Dominum, atque dixerunt: Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis contra filios Benjamin? quibus respondit Dominus, Iudas sit dux vester. Statimque filij Israël surgentes, manè castra metati sunt iuxta Gabaa: & inde procedentes ad pugnam contra Benjamin, vrbem oppugnare cœperunt, &c. Ceciderunt atque prostrati sunt ad Orientalem plagam vrbis Gabaa. Fuerunt autem qui in eodem loco interfecti sunt, decem & octo millia virorum, omnes robustissimi pugnatōres. Quod cum vidissent, qui remanserant de Benjamin, fugerunt in solitudinem: & pergebant ad petram, cuius vocabulum est Remmon. In illa quoque fuga palantes, & in diuersa tendentes, occiderunt quinque millia viros. Et cum vltra tenderent, persecuti sunt eos, & interfecerunt etiam alia duo millia. Et sic factum est, vt omnes qui ceciderunt de Benjamin in diuersis locis, essent viginti quinque millia, pugnatōres ad bella promptissimi. Remanserunt itaque de omni numero Benjamin, qui eadere potuerunt & fugere in solitudinem, sexcenti viri: sederuntque in petra Remmon mensibus quatuor. Regressi autem filij Israël, omnes reliquias ciuitatis à viris vsque ad iumenta gladio percusserunt, cunctasque vrbes & viculos Benjamin vorax flamma consumpsit.

12. **Numerorum** vigesimo quinto: Morabatur autem eo tempore Israël in Setim, & fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua. At illi comederunt, & adorauerunt deos earum. Initiatusque est Israël Beelphegor, & iratus Dominus ait ad Moysen: Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis: vt auertatur furor meus ab Israël. Dixitque Moyses ad Iudices Israël: Occidat vnusquisque proximos suos qui initiati sunt Beelphegor. Et ecce vnus de filiis Israël intravit coram fratribus suis ad scortum, &c. Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione, &c. Cessauitque plaga à filiis Israël.

13. **Terri Regum** vigesimo: Tunc vir quidam de filiis prophetarum, dixit ad socium suum in sermone Domini: Percute me, &c. Cumque rex transfisset, clamauit ad Regem, & ait: Seruus tuus egressus est, &c. Hæc dicit Dominus, quia dimisisti, &c. vt in textu.

14. **Priors** ad Corinthios quinto: Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Et in fine: Auferte malum ex vobis ipsi.

15. **Exodi** vigesimo secundo: Maleficos non patieris viuere.

16. **Deuteronomi** decimotertio: Si surrexerit in medio tui Prophetes, aut qui somnium se vidisse dicat, & prædixerit signum atque portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur deos alienos quos ignoras, & seruiamus eis: non audies verba Prophetæ illius aut somniatoris: quia tentat vos Dominus Deus vester, vt palam fiat vtrū diligatis eum, an non, in toto corde & in tota anima vestra. Dominum Deum vestrum sequimini, & ipsum timeate, & mandata illius custodite, & audite vocem eius; ipsi seruietis, & ipsi adhærebunt. Propheta autem ille aut fictor somniorum interficietur: quia locutus est vt vos auerteret à Domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Ægypti, & redemit vos de domo seruitutis: vt errare te faceret de via, quam tibi præcepit Dominus Deus tuus: & auferes malum de medio tui. Si tibi voluerit persuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus vel filia, siue vxor quæ est in sinu tuo, aut amicus quem diligis vt animam tuam, clam dicens: Eamus, & seruiamus diis alienis, quos ignoras tu, & patres tui, cunctarum in circuitu gentium quæ iuxta vel procul sunt, ab initio vsque ad finem terræ: non acquiescas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus vt miseraris & occultes eum, sed statim interficies: sit primum manus tua super eum, & post te omnis populus mittat manum. Lapidibus obrutus necabitur: quia voluit te abstrahere à Domino Deo tuo, qui eduxit te de terra Ægypti de domo seruitutis: vt omnis Israël audiens timeat, & nequaquam vltra faciat quippiam huius rei simile. Si audieris in vna vrbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos: Egressi sunt filij Belial de medio tui, & auerterunt habitantes vrbis suæ, atque dixerunt, Eamus, & seruiamus diis alienis quos ignoratis, quære sollicitè, & diligenter rei veritate perspecta, si inueneris certum esse quod dicitur, & abominationem hanc opere perpetratam, statim percuties habitatores vrbis illius in ore gladij, & delebis eam, omniaque quæ in illa sunt vsque ad pecora: quicquid etiam supellectilis fuerit, congregabis in medio platearum eius, & cum ipsa ciuitate succendes, ita vt vniuersa consumas Domino Deo tuo, & sit tumulus sempiternus. Non ædificabitur amplius, & non adhærebit de illo anathematè quicquam in manu tua, vt auertatur Dominus ab ira furoris sui, & misereatur tui, multiplicetque te, sicut iurauit patribus tuis, quando audieris vocem Domini Dei tui, custodiens omnia præcepta eius quæ ego præcipio tibi hodiè, vt facias quod placitum est in conspectu Domini Dei tui.

17. **Ter capite decimo septimo**: Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo: ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israël: cunctusque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia.

18. **Ter capite decimo octauo**: Propheta autem qui arrogantia deprauatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi vt diceret, aut ex nomine alienorum Deorum, interficietur. Quod si

Quod si tacita cogitatione responderis, Quomodo possum intelligere verbum quod Dominus non est locutus? hoc habebis signum, Quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, & non euenerit: hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta confinxit, & idcirco non timebis eum.

19. **Terri Regum** decimo octauo: Ait Elias ad Achab, Nunc mitte, & congrega ad me vniuersum Israël in monte Carmeli, & prophetas Baal quadringentos quinquaginta, prophetasque luorum quadringentos, qui comedunt de mensa Iezabel. Misit Achab ad omnes filios Israël, & congregauit prophetas in monte Carmeli. Accedens autem Elias ad omnem populum, ait: Vsquequod claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum. Et non respondit ei populus verbum. Et ait rursus Elias ad populum: Ego remansi propheta Domini solus: prophetæ autem Baal, quadringenti & quinquaginta viri sunt. Dentur nobis duo boues, & illi eligant sibi bouem vnum, & in frustra cadentes, ponant super ligna, ignem autem non supponant: & ego faciam bouem alterum, & imponam super ligna, ignem autem non supponam. Inuocate nomina Deorum vestrorum, & iuocabo nomen Domini mei: & Deus qui exaudierit per ignem, ipse sit Deus. Respondens omnis populus, ait: Optima propositio, &c. Cecidit autem ignis Domini, & vorauit holocaustum, & ligna & lapides, puluerem quoque & aquam, quæ erat in aqua ductu, lambens. Quod cum vidisset omnis populus, cecidit in faciem suam, & ait: Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus. Dixitque Elias ad eos: Apprehendite prophetas Baal, & ne vnus quidem effugiat ex eis. Quos cum apprehendissent, duxit eos Elias ad torrétem Cifon, & interfecit eos ibi.

20. **Heronymus** in caput quintum epistolæ ad Galatas: Scintilla res parua est, & penè dum certatur, non videtur, sed si fomitem comprehenderit, & nutrimenta sui quamuis paruus ignis inuenerit, moenia, vrbes, latissimos saltus, regionisque consummit. Fermentum quoque, cuius ad aliam partem in euangelio parabola temperata est, res modica videtur & nihili: sed cum farina conspersum, totam massam suo vigore corruerit, in illius vim transit omne quod mixtum est: ita & doctrina peruersa ab vno incipiens, vix duos aut tres primum in exordio reperit auditores: sed paulatim cancer serpit in corpore, & iuxta vulgare prouerbum, vnus pecudis scabies, totum commaculat gregem. Igitur & scintilla statim vt apparuerit, extinguenda est: & fermentum à massa vicina semouendum: secundæ putridæ carnes, & scabiosum animal à caulibus ouium repellendum: nè tota domus, massa, corpus, & pecora ardeat, corrumpatur, putrescat, intereat. Arius in Alexandria vna scintilla fuit: sed quia non statim oppressa est, totum orbem eius flamma populata est.

21. **Gregorius** libro duodecimo, epistola trigesima prima ad Felicem Episcopum Sicilia: Melius est vt pro multorum salute vnus condemnentur, quam per vnus licentiam multi periclitentur. Nec mirum si inter homines hæc ratio custoditur, cum & inter iumenta hoc fieri sæpè cognouimus, vt ea quæ scabiam aut impetiginem habere

videntur, separentur à sanis, nè illorum morbo sanam damnentur & pereant.

1. **C. Augustinus** in psalmum quinquagesimum, vt supra hæc eadem questione; testimonio quarto.

2. **Gregorius** libro quarto Dialogorum, capite decimo octauo: Et si omnes baptizatos infantes, atque in eodem infantia morientes ingredi regnum caeleste credendum est, omnes tamen paruulos qui scilicet iam loqui possunt, regna caelestia ingredi credendum non est: quia nonnullis paruulis eiusdem regni caelestis aditus à parentibus clauditur, si malè nutriantur. Nam quidam vir cunctis in hac vrbe notissimus ante triennium filium habuit annorum, sicut arbitror, quinque: quem nimis carnaliter diligens remisit nutriebat: atque idem paruulus, quod dictu graue est, mox vt eius animo aliquid oblitisset, maiestatem Dei blasphemare consueuerat, qui in hac ante triennium mortalitate percussus, venit ad mortem. Cumque eum suus pater in sinu teneret, sicut hi testati sunt qui præfentes fuerunt, malignos ad se venisse spiritus trementibus oculis puer adspiciens, cœpit clamare: Obsta pater, obsta pater. Qui clamans declinauit faciem, vt se ab eis in sinu patris abscederet. Quem cum ille trementem requireret, quid videret: puer adiunxit, dicens: Matri homines venerunt, qui me tollere volunt. Qui cum hoc dixisset, maiestatis nomen protinus blasphemauit, & animam reddidit. Vt enim omnipotens Deus ostenderet pro quo reatu talibus fuisset traditus executoribus, vnde viuentem pariter suus noluit corrigere, hoc morientem permisit iterare, vt qui diu per diuinitatis patientiam blasphemus vixerat, quãdoque per diuinitatis iudicium blasphemaret & moreretur: quatenus reatum suum pater eius agnosceret, & qui paruuli filij animam negligens, non paruulum peccatorem, gehennæ ignibus nutrisset.

3. **Chrysostomus** homilia nona in priorem epistolam ad Timotheum: Neque enim parui meriti est, indultos nobis à deo liberos, ad ipsius exercere militiam, et que ab ipsis infantia panis dedicare. Nam si eiusce educationis fundamenta iecerint, maximis afficiendi sunt præmiis: quemadmodum si neglexerint, grauissimis cruciatibus. Nempe enim & Heli propter filios perit: illos quippe cum acris coercere debuisset, verbis tandem lenibus monuit. Quocirca dum illis molestus esse se uera increpatione recusat, & illos & seipsum vnâ perdidit. Audite hæc patres, vestrosque filios in disciplina & correptione Domini erudite summa cum diligentia. Est enim iuuetus fera, plurimisque indiget institutoribus, magistris, paedagogis, aſſeclis, atque nutritoribus. Votique res est, post adeo exactam diligentiam, eam continere posse, non secus, quam equus quidam indomitus, veluti fera belua. Huiusmodi quippe iuuentus est. Si igitur illi ab ipsis statim initiis, atque à prima ætate leges optimas imponamus, minimum posthæc laborabimus: verum consuetudo ipsa virtutis in legem tranſiet. Nihil eos agere permittamus ex his quæ noxiè iuenda sunt, neque illis vt pueris indulgeamus: atque ante omnia illos in pudore & sobrietate seruemus, quippe huic inimica libido omnium maxime huiusmodi turbat ætatem. Et paulò post: Admonemus igitur illos, corripimus, terreamus,

Quomodo iustitiam

Quibusdam paruulis clauditur aditus regni caelestis à parentibus.

Terribile exemplum de puero blasphemato.

Magni meriti est, liberos educare Deo,

i. Reg. 2. & 4. Exemplo Heli in monumentis parentis.

Principiis hæc res obſtendunt.

Lucæ 13.

i. Cor. 5.

Secundæ putridæ carnes.

Arius hæc archa scitit. Ie nō oppreſſit, sed paratur.

Vnum pro multorum salute condemnat præſtat.

Cetera parentes, qui cum aliarum rerum diligentem curam, filiorum tamen nullam habent.

minasque intenteamus, & modò istud, modò illud faciamus, Magnum habemus preciosumque depositum filios: ingenti illos seruemus cura, atque omnia faciamus, ne fur id nobis astutus auferat. At verò nunc contrà penitus facimus. Nam vt fundus quidem sit optimus, cuncta molimur, eumque fidei viro magno cum studio tradimus, & agasone atque mulionem, procuratorumque ac dispensatorum, qui nobis magna benevolentia afficiatur, inquirimus: ceterum quod nobis charissimum omnium est, omnino negligimus: neque curamus, quo pacto filium nostrum fidei cuiquam viro permittamus, qui ipsius tueri ac seruare pudicitiam possit? Et certè nulla nobis possessio, nullus fundus æquè nobis gratus atque charus esse debet: quippe hæc omnia filiis queruntur. Igitur maior nobis possessionum cura est, quam eorum, quorum illa gratia comparantur: quod profectò absurdissimum atque stolidissimum est. Exerceamus igitur ad virtutem atque pietatem molles filiorum animos, cetera omnia secundo loco queramus. Num si quidem illi improbi fuerint, nihil eis pecuniæ proderunt: sin autem probi, nihil ex paupertate lædantur. Vis filium relinquere diuitem? Bonum illum ac benignum esse doce: ita enim etiam rem familiarem auctiorem facere poterit. Quòd si tenuis illi substantia fuerit, nihilo deteriori in loco erit, quam hi qui plurima possident. Quòd si malus ille fuerit, etiam si infinitam illi substantiam relinquant, non illi custodem reliquisti, sed longè deteriore conditione fecisti, quam si ad extremam deuenisset inopiam. Quippe filiis non rite institutis præstat pauperes esse, quam diuites. Paupertas enim vel inuitos cohercet, atque intrà virtutis limites continet: opes verò ne volentes quidem pudicè, temperantèrque viuere sinunt: verum exorbitare faciunt, atque peruertunt, malisque innumeris subiungunt. Matres item, filiarum vobis curam assumite: est ea cura vobis perfacilis. Curate sollicitè, vt domi iugiter sint. Ante omnia pius esse, religiosusque docete, aspernari pecunias, exteriorisque ornatus contemptrices esse, atque ita demùm nuptiis tradite: eas si ita institueritis, non ipsas modò seruabitis, verum & viros qui illas ducturi sunt: neque viros tantum, sed etiam filios atque nepotes. Quippe ex radice optima surculi prodeunt firmiores, ac semper in meliora proficiunt, horumque omnium merces vobis reddenda est. Non igitur tanquam vnus animæ commodis prospicientes, sed vt plurimis per vnã consulentes, magno cum studio omnia faciamus. Ità nempe paterna domo decet progredi virginem, ac matrimonio iungi, quemadmodum ex palæstra luctatorem; vt omnem diligentissimè rei familiaris peritiam habeat: sitque veluti fermentum, quod massam omnem in suam transfert pulchritudinem. Filij quoque ad eò verendi sint præmorum honestate, & singulari pudicitia laude, vt ab hominibus, & à Deo laudes mereantur. Discant continere ventrem, abstineant à superfluis sumptibus, & omni magnificentia apparatus: dispensare sua probè nouerint, pij in parentes sint: subitici, & dicto obtemperantes esse discant: ita enim & parentibus ipsis ingentes præmiorum adiciunt cumulos: atque ita omnia in Dei gloriam, salutemque nostram fient.

4. AD Ephesios sexto: Et vos patres, nolite ad

iracundiam prouocare filios vestros: sed educate illos in disciplina & correptione Domini.

5. AD Hebræos duodecimo: Quis enim filius, quem non corripit pater? Quòd si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, ergò adulteri, & non filij estis.

6. PROVERBIORUM decimotertio: Egestas & ignominia ei qui deserit disciplinam: qui autem acquiescit argenti, glorificabitur. Qui parcat virgæ, odit filium suum: qui autem diligit illum, instanter erudit.

7. ET capite vigesimo secundo: Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ fugabit eam. Et paulò antè: Prouerbiū est, Adolecens iuxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea.

8. ITEM vigesimotertio: Noli subtrahere à puero disciplinam: si enim percusseris eum virga, non morietur: tu virga percutes eum, & animam eius de inferno liberabis.

9. ET capite vigesimo nono: Virga atque correptio tribuit sapientiam: puer autem qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam. Erudi filium tuum, & refrigerabit te, & dabit delicias anime tuæ. Qui delicatè à pueritia nutrit seruū suum, postea sentiet eum contumacem.

10. ECCLESIASTICI septimo: Filij tibi sunt: erudi illos, & curua illos à pueritia illorum. Filia tibi sunt? serua corpus illarum, & non ostendas hilarẽ faciem tuam ad illas.

11. ET capite vigesimo secundo: Confusio patris est de filio indisciplinato: filia autem in deminoratione fiet. Filia prudens hæreditas viro suo: nam quæ confundit, in contumeliam fit genitoris. Patrem & virum confundit audax, & ab impiis non minorabitur: ab vtriusque autem inhonorabitur.

12. ITEM capite trigesimo: Qui diligit filium suum, assiduam illi flagella, vt lætetur in nouissimo suo, & non palpet proximorum ostia. Qui docet filium suum, laudabitur in illo, & in medio domesticorum in illo gloriabitur. Qui docet filium suum, in zelum mittit inimicum, & in medio amicorum gloriabitur in illo. Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus: Similem enim reliquit sibi post se. In vita sua vidit, & lætatus est in illo: in obitu suo non est contristatus, nec confusus est coram inimicis: reliquit enim defensorem domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam. Pro animabus filiorum colligabit vulnera sua, & super omnem vocem turbabuntur viscera eius. Equus indomitus euadit durus, & filius remissus euadet præceps. Lacta filium, & pauentem te faciet: Lude cum eo, & contristabit te. Non corrideas illi: nè doleas, & in nouissimo obstupescant dentes tui. Non des illi potestatem in iuuentute, & nè despicias cogitatus illius. Curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera eius dum infans est: ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Doce filium tuum, & operare in illo, nè in turpitudinem illius offendas.

13. PRIMÆ Regum tertio: Et dixit Dominus ad Samuelem: Ecce ego facio verbum in Israël, quod quicumque audierit, tinnient ambæ aures eius. In die illa suscitabo aduersum Heli omnia, quæ locutus sum super domum eius: incipiam, & cõplebo. Prædixi enim ei, quòd iudicaturus essem domū eius in æternum propter iniquitatem, eò quòd nouerat

nouerat indignè agere filios suos, & non corripuerit eos. Idcirco iuravi domui Heli, quòd non exipiet iniquitas domus eius victimis & muneribus vsque in æternum.

14. ET capite quarto: Quid actum est fili mi? Respondens autem ille qui nunciabat, Fugit, inquit, Israël coram Philistin, & ruina magna facta est in populo: insuper & duo filij tui mortui sunt Ophni & Phinees, & arca Dei capta est. Cùmque ille nominasset arcam Dei, cecidit de sella retrorsum iuxta ostium, & fractis ceruicibus mortuus est. Senex enim erat vir & grandæuus, & ipse iudicauit Israël quadraginta annis.

15. TERTIÆ Regum primo: Adonias autem filius Haggith eleuabatur, dicens: Ego regnabo. Fecitque sibi currum & equites, & quinqueaginta viros qui current ante eum. Nec corripuit eum pater suus aliquando, dicens: Quare hoc fecisti?

1. D. PROVERBIORUM nono: Qui erudit derisorem, ipse iniuriam sibi facit: & qui arguit impium, sibi maculam generat. Noli arguere derisorem, nè oderit te. Argue sapientem, & diliget te. Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia. Doce iustum, & festinabit accipere.

2. ET capite decimo quinto: Stultus irridet disciplinam patris sui: qui autem custodit increpationes, astutus fiet. Doctrina mala deserentium viam vitæ: qui increpationes odit, morietur. Non amat pestilens eum qui se corripit, nec ad sapientes graditur.

3. ET vigesimo quarto: Qui dicunt impio, iustus es: maledicent eis populi, & detestabuntur eos tribus. Qui arguunt eum, laudabuntur, & super ipsos veniet benedictio.

4. ITEM vigesimo quinto: Quæ viderunt oculi tui, nè proferas in iurgio citò: nè postea emendare non possis, cùm de honestaueris amicum tuum. Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo. Inauris aurea & margaritarum fulgens, qui arguit sapientem & aurem obedientem.

5. ET vigesimo septimo: Melior est manifesta correptio, quam amor absconditus. Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odieris.

6. RVRSVS capite vigesimo octavo: Qui corripit hominem, gratiam postea inueniet apud eum magis, quam ille qui per linguæ blandimenta decipit.

7. CAPITÆ vigesimo nono: Viro qui corripientem dura ceruice contemnit, repente ei superueniet interitus, & eum sanitas non sequetur.

8. ECCLESIASTIS septimo: Melius est à sapiente corripit, quam stultorum adulatione decipi.

9. ECCLESIASTICI septimo: Filij tibi sunt: erudi illos, & curua illos à pueritia illorum.

10. ET capite decimo: Seruo sensato liberi seruiant, & vir prudens & disciplinatus non murmurabit correptus, & inscius non honorabitur.

11. ITEM capite vndecimo: Priusquam interrogas, nè vituperes quēquam, & cùm interrogaueris, corripe iustè.

12. ET capite decimono: Corripe amicum, nè fortè non intellexerit, & dicat, Non feci: aut si fe-

cerit, nè iterum addat facere. Corripe proximum, nè fortè non dixerit, & si dixerit, nè fortè iteret. Corripe amicum: sæpè enim fit commillio. Corripe proximum antequam commineris.

13. CAPITÆ item vigesimo: Quam bonum est arguere, quam irasci? & confitentem in oratione non prohibere. Quam bonum est, correptum manifestare penitentiam? sic enim effugies voluntarium peccatum.

14. PSALMICO centesimo quadagesimo: Corripit me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

15. AD Colossenses primo: Quem (Christum) nos annunciamus, corripentes omnem hominem, & docentes omnem hominem in omni sapientia, vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu.

16. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Rogamus autem vos fratres, vt noueritis eos qui laborant inter vos, & præsent vobis in Domino, & mouent vos: vt habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum. Pacem habete cum eis. Rogamus autem vos fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes.

17. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio: Quòd si quis non obedit verbo nostro, per epistolam hunc notate, & nè commisceamini cum illo, vt confundatur: & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite vt fratrem.

18. PRIORIS ad Timotheum quarto: Peccantes, coram omnibus argue, vt & ceteri timorem habeant.

19. POSTERIORIS ad Timotheum secundo: Seruum Domini non oportet litigare: sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cõmodestiam corripientem eos qui resistunt veritati: nè quando Deus det illis penitentiam ad cognoscendam veritatem, & respiciant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem.

20. ET capite quarto: Prædica verbum, in sta, opportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.

21. AD Titum primo capite: Huius rei gratia reliqui te Creta, vt ea quæ defunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Oportet episcopum, &c. amplectentem eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere. Sunt enim multi inobedientes, vaniloqui & seductores, maxime qui de circuncisione sunt: quos oportet redargui, qui vniuersas domos subuertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia.

22. ET capite secundo: Hæc loquere, & exhortare: & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

23. MARTINÆI decimo octauo: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quòd si non audierit eos, dic Ecclesie. Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.

X.

Quid est, Participazione alienum peccatum contrahere?

Tob. 2. d. Prou. 1. b. 29. d. Num. 16. d. Eccl. 1. a. 1. Paral. 20. g. Grego. Turoh. in gloriam confessor. c. 64. & 71. Item lib. 1. de gloria Marty. c. 38. 71. & 79. & lib. 2. c. 13. 14. 15. 16. 17. & 20. Theod. 1. 3. hist. c. 11. & 12. Vi. lib. 1. persecut. Vandal. Iof. 7. d. Dan. 5. a. f. Machab. 3. a. e. g. 5. c. d. 9. a. b. 1. Machab. 6. b. a. Psal. 49. c. Aug. in psal. 119. b. Eiaze 1. f.

c. Deut. 23. c.

Id maximè fit, quando in partem lucri cum furibus, siue raptoribus venimus: cum itidem bona iniuste parta, vel quouis modo aliena nobis vna cum aliis scienter vendicamus aut retinemus: cum insuper spoliis alienis dite scimus. Quò petinere videtur quod psalmographus dixit, cum furibus ipsis currere, & cum adulteris portionem habere. Sic & Esaias obiicit populo Iudaico: Principes tui infideles, socij furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Grauius adhuc delinquent, qui lucrum sibi ex aliena turpitudine aperte parant, vt lenones: quive latronibus, & notæ turpitudinis vel factionis hominibus præbere audent hospitium & locum, quò se illi, aut sua recipiant.

TESTIMONIA.

- 1. **ТОВІЖ** secundo capite: Anna vxor eius ibat ad opus traxinum quotidie: & de labore manuum suarum victum, quem consequi poterat, deferebat. Vnde factum est, vt hædum caprarum accipiens detulisset domi. Cuius cum vocem balantis vir eius audisset, dixit: Videte nè fortè furtiuus sit: reddite eum dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere.
- 2. **PROVERBIORVM** primo capite: Fili mi, si te lactauerint peccatores, nè acquiescas eis. Si dixerint, Veni nobiscum, insidiemur sanguini, &c. Omnem preciosam substantiam reperiemus, implebimus domos nostras spoliis. Sortem mitte nobiscum, marsupium sit vnum omnium nostrum. Fili mi, nè ambules cum eis, prohibe pedem tuum à semitis eorum.
- 3. **ET** capite vigesimo nono: Qui cum fure participat, odit animam suam: adiurantem audit, & non indicat.
- 4. **NUMERORVM** decimosexto: Surrexitque Moyses, & abiit ad Dathan & Abiron, & sequentibus cum senioribus Israël, dixit ad turbam: Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, nè inuoluamini in peccatis eorum. Cumque recessissent à tentoriis eorum per circuitum, Dathan & Abiron egressi stabant in introitu papilionum suorum cum vxoribus & liberis, omnisque frequentia. Et ait Moyses: In hoc scietis quòd Dominus miserit me, vt facerem vniuersa quæ cernitis, & non ex proprio ea corde protulerim: Si consueta hominum morte interierint, & visitauerit eos plaga, qua & cæteri visitari solent, non misit me Dominus. Sin autem noua rem fecerit Dominus, vt aperiens terra os suum, deglutiat eos &c.
- 5. **ECCLESIASTICI** quinto: Noli attendere ad possessiones iniquas, & nè dixeris, est mihi sufficiens vita: nihil enim proderit in tempore vindictæ & obductionis.
- 6. **SECUNDI** Paralipomenon vigesimo: Post hæc inuit amicitias Iosaphat rex Iuda cum Ochozia rege Israël, cuius opera fuerunt impiissima. Et participes fuit vt faceret naues quæ irent in Tharsis: fe-

ceruntque classem in Aphon Gaber: Prophetauit autem Elizer filius Dodau de Maresa ad Iosaphat, dicens: Quia habuisti foedus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, contriteque sunt naues, nec potuerunt ire in Tharsis.
7. **GREGORIVS** Turonensis in libro de gloria Confessorum, capite sexagesimotertio: Leonis Romani Imperatoris filia, cum ab spiritu vexaretur immundo, & per loca sancta duceretur, assidue clamabat nequam spiritus, Non hinc egredior, nisi Archidiaconus Lugdunensis adueniat: ac nisi ipse me de hoc vasculo quod acquisiui, eiciat, nullatenus hinc sum egressurus. Audiens hæc Imperator, dirigit suos in Gallias. Quem illi repertum suppliciter exorant, vt cum eis ad visitandam puellam Romæ dignaretur accedere. Ille verò contradicens, & se indignum, per quem Christus miracula ostenderet, esse vociferans: admonitus Episcopi sui consilio, cum eisdem missis iter dirigit. Et ad Imperatorem veniens, cum honore suscipitur. Audiens autem de infirmitate puellæ, se ad basilicam beati Petri Apostoli confert: ibique continuato cum vigiliis & orationibus triduo ieiunio, quarta die per inuocationem Domini nostri Iesu Christi & crucis vexillum, immundum spiritum à corpore puellæ depellit. Quæ sanata, tria ei centenaria auri Imperator offert: sed ille vir altioris spiritus, caducas diuitias pro nihilo respuit, dicens: Si me tuis muneribus locupletare desideras, illud quod cunctæ proficiat ciuitati, largire: tributum, ait, in tertio circa muros milliario populis cede: hoc vtrisque animabus salubre beneficium erit. Aurum verò tuum necessarium non habeo, pauperibus pro tua tuorumque felicitate dispensa. Quod ille non abnuens, aurum pauperibus erogat, & tributum petitum ciuitati concedit. Vnde vsque hodiè circa muros vrbs illius in tertio milliario tributa non redduntur in publico. Post discessum verò beati Archidiaconi, ait Imperator suis: Si iste inquit, Deum plus quam pecuniam diligit, dignè Ecclesia illa cuius nobis minister obsequitur, nostris muneribus illustratur. Tunc capsam ad sancta Euangelia recludenda, patenamque & calicem ex auro puro

puro preciosisque lapidibus præcepit fabricari. Quod miro perfectum opere, per hominem eruditum dirigit Ecclesiæ: sed nuncijs ille inter Alpes positus, qui hæc exhibebat, ad aurificis cuiusdam domum diuertit. Cumque ab eo artifex sciscitaretur, quid negocij gereret, rem secretius ac simpliciter pandit: & ille, Si, inquit, meo consilio conuenientiam præberis, multa hæc nobis ratio poterit lucra deferre. Ad hæc ille diabolo instigante seductus, & vt fertur inter rusticos sermo vulgatus, quòd inhiant auro ac circunventionis fallacias inferenti sapius animi coniunguntur, statim huius consilij effectus est sectator. Tunc ille deceptor fecit similes de argenteo species, vt nihil aliud quam aurum purissimum putarentur: & sic opera quæ cum gemmis filisque aureis fuerant superposita, studiosissimè cum clauis affixit. Veruntamen calicem non comminuit, quia cataclyza in ipso fuerant solidata. Denique portitor cum hac fraude Lugdunum aduenit. Oblatisque muneribus, ab Episcopo muneratur: regressusque ad socium, aurum de speciebus figuratum recipere flagitat: artifex verò adhuc non esse totum paratum pronunciat: sed sub ipsa expliciturum se nocte pollicetur. Exacta igitur cæna, cum in cellula qua hæc operabatur, pariter residerent, concussa subito à terræ motu super eos diruit. Disruptaque terra sub pedibus eorum, ipsos pariter cum pecunia deglutit, descenderuntque viuentes ac vociferantes in tartarum. Vltusque est Deus velociter de fraude Ecclesiæ suæ. Ego verò has species in Ecclesia Lugdunensi sæpillimè vidi. Sic hoc populis documentum, vt nullus res Ecclesiæ aut appetere, aut fraudare nitatur. Nam aliter videbit Dei iudicium super se velociter imminere.
8. **ET** capite septuagesimo primo: Aquensibus est concessus inclytus athleta Metrias, vir in corpore iuxta historiam actionis magnificæ sanctitatis: & licet ditione seruus, liber tamen iustitia: qui, vt ferunt legentes certaminis eius textum, perfecto cursu boni operis, à seculo victor abcessit, sapius se in cælis degere virtutibus manifestis ostendens. Tempore igitur quodam cum Franco Episcopus huius municipij Ecclesiam gubernaret, Childericus qui tunc primus apud Sigebertum regem habebatur, villam eius cõpetit, dicens: Quia iniuste ab Aquensi Ecclesia retineretur, & dicto citius conuenit Episcopus. Datisque sibi ditionibus, in præsentia regis adfuit, clamans & obsecrans, vt rex ad huius causæ audientiam præsentiam suam auerteret, nè cælesti iudicio condemnetur: addens, Scio enim virtutem Metriæ viri beati, quòd velociter in peruasorem suum irrogat vltionem. Denique coniuncti adiutores causam discutunt. Insurgit Childericus atque impropere criminibus exacerbatum Episcopum, quòd res sibi ditionibus debitas, iniquo ordine retineret, extrahi eum vi à iudicio iubet, & tantum ablata per iudicium præsentium villa, trecentis aureis condemnauit. Fauebant ei omnes, nec quisquam contra voluntatem eius audebat decernere, nisi quod eidem libuisset. Denique condemnatus spoliatusque sacerdos, ad vrbum rediit, atque prostratus in orationem coram sepulchro sancti, dicto psalmi capitulo, ait: Non hic accendetur lumen; neque psalmodium modulatio canetur gloriosissime sancte, nisi

prius vlciscaris seruos tuos de inimicis suis, resque tibi violenter ablatas, Ecclesiæ sanctæ restituas. Hæc cum lachrymis effatus, sentes cum acutis aculeis super tumulum proiecit. Egressusque clausis ostiis, similiter in ingressu alias collocauit. Nec mora, corripitur perualor à febre: decumbit lectulo, exhorret cibum, fastidit & potum, profert æstuans iuge suspirium. Cui etiam si ab ardore febris interdum sitis accederet, aquam tantum, nihil aliud, hauriebat. Quid plura? in hac ægrotatione integrum ducit annum: sed mens praua non flectitur. Interea labitur cæsaries cuncta cum barba, & ita omne caput remansit nudum, vt putares eum olim sepultum, nuper eiectum fuisse post funera de sepulchro. His & talibus miser afflictus malis, serò recogitat, dicens: Peccaui, eò quòd expoliarem Ecclesiam Dei, atque Episcopo sancto intulerim iniuriam. Nunc autem ite quantocius, & reddita villa, sexcentos aureos super tumulum sancti deponite. Est enim mihi spes, quòd res reddita tribuat ægrotanti medelam. Quod audientes homines eius, accepta pecunia, fecerunt sicut eis fuerat imperatum. Reddiderunt agrum, solidosque super sepulchrum serui Dei posuerunt, sed cum hoc fecissent, statim ille in loco quo erat, spiritum exhalauit: lucratusque est detrimentum animæ per adaptionem acquisitionis iniquæ. Episcopus autem obtinuit vltionem de inimico Ecclesiæ, quam promiserat futuram per athletæ Dei virtutem.
9. **ITEM** libro primo de gloria Martyrum, capite trigesimo octauo: Quia iugiter mens humana turpibus erubescensque cupiditatibus inhiat, subdiaconus quidam viso per fenestram argenteo, cogitat intra se, quod postero die auiditia impellente compleuit. Nocte enim cõsurgens, ingressus est basilicam sanctorum Chrystanti & Dariæ: Deinde per fenestram ingrediens cellulam, ac per obscuritatem noctis palpans manibus, aliquos de vrceis capit: deinde egredi cum præda cupiens, per totam noctem circumiens, nunquam potuit aditum vnde ingressus fuerat, reperire. Dato verò die, dum opera sua obtegi conscius sceleris voluit, iuxta illud Dominici oraculi dictum, quod, Omnis qui malè agit, odit lucem, vt non manifestentur opera eius, occultauit se in angulo cellulæ tota die nè videretur. Sequenti verò nocte quæsiuit iterum aditum, sed reperire non potuit: sic peritrium nocti curricula fecit. Tertia verò die cum iam fame cruciaretur, accessit coram populo ad fenestram, & relicto argento confessus opus suum, egressusque est foras cum magna verecundia, nec latuit scelus quod gesserat, populis qui aderant.
10. **ET** capite septuagesimo secundo: Dionysius Episcopus Parisiorum vrbi datus est martyr: tempore verò quo Sigibertus rex cum exercitu ad vrbum illam venit, & maximam vitorum eius partem incendio cõcremauit, quidam de primoribus eius, ad basilicam antedicti martyris properat, non orationis deuotione, sed tantum vt aliquid fraudaret ab æde: illic ubi referata ostia ac vacuum templum à custodibus reperisset, pallam holocausticam auroque exornatam ex gemmis, quæ sanctum tegebant sepulchrum, temerario ausu diripuit, seculumque sustulit. Veniens autem ad castra, fuit ei necessitas nauigandi. Cumque puer eius quem tunc creditum habebat, suspensis ad collum ducentis aureis,

Pena eius qui præda Ecclesiæ abstulit, & Episcoporum in iustitia.

Restituitio.

Penitentibus in facilius.

De Metria martyre.

Sacra vasa furto subrepta, hinc cupiens, puniuntur a iudice.

Ioan. 3.

Pena in spoliatorem restituta.

nauem cum eodem ascendisset, subito, à nullo ta-

ctus, de nauis ruit, oppressusque aquis, niquam po-

tuit inueniri. Ille quoque iudicium Dei in se cer-

nens, per pueri amissionem & auri, velociter ad lit-

tus de quo digressus fuerat, remeuit: pallamque

sepulcri summa velocitate restituit. Et licet hoc

fecerit, tamen diem in quo hæc admiserat, recur-

rente anni circulo, non attingit.

II. CAPITE septuagesimonono: Ecclesia Aga-

thenensis vrbs, quæ sancti Andreæ Apostoli reliquiis

plaudit, plerunque gloriosus illustratur miraculis,

peruafores rerum suarum sapius arguit. Denique

* Gomacharius comes agrum Ecclesiæ ipsius per-

uadit. Tunc Leo Episcopus huius Ecclesiæ valde

mæstus, concurret ad eum, dicens: Relinque ô fili,

res pauperum quas ordinationi nostræ Dominus

commendauit, nè tibi sit noxium, & à lachrymis

egentium, qui de fructibus eius ali consueuerant,

enecis. Ille verò quia erat hæreticus, paruipen-

capite decimotertio: Cùm ob direptionem Ar-

uernorum Theodericus rex festinaret, & ingre-

diens terminum vastatione cuncta subigeret, pars

aliqua ab exercitu separata, ad Briuatensem vicum

infesta prorupit, fama vulgante quòd in basilica

essent incolæ cum multis thesauris adunati. Cùm-

que peruenissent ad locum, inueniunt multitudi-

nem promiscui sexus, obseratis ostiis in templo ip-

so cum propriis facultatibus residere. Cùmque in-

trare non possent, vnus per effractam ceu fur in al-

tari sancto fenestram vitream ingreditur, quia qui

non intrat per ianuam, hic latro est: dehinc referat-

tis ædis illius valuis, exercitum intromittit. At illi

direpta cuncta pauperum suppellectilia cum mini-

stris ipsius basilicæ, reliquumque populum qui in-

fra erat, educit, foris diuiserunt haud procul à

vico. Quæ cùm ad regem delata fuissent, compræ-

hensos ex his aliquos diuersis mortibus condem-

nauit. Fugiens verò ille qui irrupta æde caput fuit

huius sceleris, igne de cælo dilapso consumptus

Ioan. 10.

Scuera Del
vltio in Ec-
clesiæ dire-
proter.

Prædij eccle-
siæ inu-
for punitur.

Vltio diuina
in sacriego.

* alij, Coma-
tharius.

Catholici ab
hæreticis Ro-
mani appel-
latur.

Hæreticus ec-
clesiæ spolia-
tor à Deo pu-
nitur.

pereunte. Deinde ad exemplum omnium, tan-

quam rogas flammeus ardens, paulatim consume-

batur. Ad quod miraculum populus qui ad beati

felta conuenerat, hæc cernens cum admiratione,

metuebat, factisque illi fuit nè de rebus sancti ali-

quid vltra contingeret. Quod nè fortuito actum

quis putet, cernat inter multos innocios vnum in-

terisse sacrilegum.

15. CAPITE decimosexto: Quid etiam ad Bec-

conis comitis confutandam superbiam beatus mar-

tyr fit operatus, euoluam. Hic cùm actiones ageret

publicas, & elatus iactantia multos contra iusti-

tiam aggrauaret, casu contigit vt dimissum accipi-

rem diu per diuersa vagantem perderet. Similiter

vt vnus de feruentibus basilicæ sancti Iuliani, acci-

pirrem alium dum per viam ambularet, quasi va-

gum inuenit. Erat enim puer ille pincerna in domo

basilicæ. Quod cùm ad Beconem peruenisset,

quòd scilicet puer repertum teneret accipitrem,

rum aliquid
aufert, ipse
sanctis inu-
riam facit.
Lucæ 10.
Math. 10.

Quod vnus de feruentibus basilicæ sancti Iuliani, acci-

pirrem alium dum per viam ambularet, quasi va-

gum inuenit. Erat enim puer ille pincerna in domo

basilicæ. Quod cùm ad Beconem peruenisset,

quòd scilicet puer repertum teneret accipitrem,

calumniari cœpit ac dicere: Meus ille erat, inquit,

& hic furto eum sustulit. Deinde succedente auar-

ritia, misit illum vincum in carcerem, deliberans

eum in sequenti, patibulo condemnare. Tunc fa-

cerdos festus valde ad sepulcrum sancti prope-

rat, referatque cum gemitu causis, apprehensis

decem aureis per fideles amicos Beconi obtulit.

Quòd ille pro nihilo respiciens, cum iuramento ad-

feruit, nunquam se puerum dimissurum, nisi exin-

dè aureos triginta acciperet. Quod presbyter de-

super sepulcro sancti accipiens, Beconi trãsmisit:

quos acceptos satiata auri cupiditate, puerum re-

stituravit incolamem: sed Deus omnipotens qui

permanet ante solem, secundum bonitatis suæ di-

Nota Del
vindictam in
sacrilegum.

Cruce con-
scantibus gē-
mis.

Ornamenta
Ecclesiæ fura-
tus depræhe-
ditur.

Sub Imperio
Iuliani apo-
statae quomo-
dò sacrilegia
cõmilla sunt.

Propter mi-
nistium basi-
licæ martyris
iniuria affe-
ctum punitus
comes.

Qui de do-
mibus sacro-

mandat, quod nullus aditus illis, qui in eo conuentus agere solent, omnino pateret. Hanc Ecclesiam id temporis occupabant Arriani. In sacrosanctum autem templum ad vasa sacra auferenda simul ingrediuntur, Iulianus praefectus Orientis, Felix regij thesauri quaestor, & Elpidius priuatae pecuniae & facultatum Imperatoris procurator, quem Romani Comitum Priuatum appellare consueuerunt. Felicem verò & Elpidium, cum essent Christiani, quod imperatori gratificarentur, à vera religione ac pietate descivisse ferunt. Iulianus autem cum esset in templo, aduersus sacram mensam minxisset: atque Euzoio eum prohibere conanti colaphum infregisse, diuisisque res Christianorum diuina cura ac protidentia prorsus destitutas esse. Felix sacrorum vasorum magnificentiam conspicatus, (Constantinus enim & Constantius splendide & amplè ea conficienda curauerant) Ecce, inquit, quam sumptuosas vasis filio Mariae ministratur.

Iulianus autem Imperatoris aduersus sacra mensam minxit.

Sumptuosas vasa facta videntur à Felice.

Sacrilegium: Nam perna diuinitus infligitur.

Sacrilegium: Nam perna diuinitus infligitur.

Ex ornamentis altaris et vestibus & femoralia faciens, puniuntur.

19. Et capite duodecimo: Sed isti Tyranni pro his impiis & insanis facinoribus non diu potest poenas persoluerunt. Nam Iulianus confestim in grauem morbum delapsus, visceribus putredine exersis interit: atque sterco non amplius per partes illas corporis, per quas naturaliter egeri solet, emisit, sed sceleratum eius os, instrumentum blasphemiae, partis illius ad sterco eiiciens natus, locum obtinuit. Ferunt eius uxorem, mulierem ob fidei praestantiam egregie nobilitatam, haec ad maritum dixisse: Debes merito mi vir Christum Seruatorem laude praedicare, quod tibi hac castigatione suam potentiam ostenderit. Nam quem oppugnantes, plane te praeteriisset, nisi consueta sua lenitate visus, has plagas diuinitus tibi inflisset. Miser igitur partim coniugis oratione, partim cruciatu sibi imposito morbi causam perspicens, orat Imperatorem, vt ecclesiam his quibus erat ablata, redderet. Sed neque ei hoc persuasit, & ipse extemplo migravit à vita. Felix autem derепente flagello etiam calidus impacto oppressus, sanguine dies noctisque ex ore fudit: quippe sanguis ex omnibus vndique corporis, vt ita dicam, vasis quibus continebatur, ad eam partem confluxit. Itaque vniuerso eius sanguine ad hunc modum exhausto, statim extinctus est, & aeternae morti traditus. Has quidem poenas isti pro sua impietate dederunt.

20. VICTOR Episcopus libro primo persecutionis Vandalicae: Accenditur propter haec aduersus Dei Ecclesiam Geisericus. Mittit Proculum quendam in prouinciam Zeugitanam, qui coarctaret ad tradendum ministeria diuina vel libros cunctos Domini sacerdotes, vt primò armis nudaret, & ita facilius inermes hostis callidè captiuasset. quibus se non posse tradere clamantibus, ipse rapaci manu cuncta depopulabatur, atque de palliis altarum (pro nefas) camillas sibi & femoralia faciebat. Qui tamen Proculus huius rei executor, frustatim sibi comedens linguam, in breui turpissima consumptus est morte.

21. Iosvā septimo: Responditque Achan Iosue, & dixit ei: Verè ego peccaui Domino Deo Israël, & sic feci. Vidi enim inter spolia pallium coccineum valde bonum, & ducentos siclos argenti, regulamque auream quinquaginta siclorum: & concupiscens abstuli & abscondi in terra contra me-

dium tabernaculi mei, argentumque fossa humo operui. Misit ergò Iosue ministros: qui currentes ad tabernaculum illius, repperunt cuncta abscondita in eodem loco & argentum simul. Auferentesque de tentorio, tulerunt ad Iosue, & ad omnes filios Israël, proieceruntque ante Dominum. Tollens itaque Iosue Achan filium Zaræ; argentumque & pallium, & auream regulam, filios quoque & filias eius, boues & asinos & oves, ipsūque tabernaculum, & cunctam suppellectilem: (& omnis Israël cum eo) duxerunt eos ad vallem Achor: vbi dixit Iosue, Quia turbasti nos, exturbet te Dominus in die hac. Lapidauitque eum omnis Israël, & cuncta quae illius erant, igne consumpta sunt. Congregaueruntque super eum aerum magnum lapidum, qui permanet vsque in praesentem diem. Et auersus est furor Domini ab eis. Vocatumque est nomen loci illius, Vallis Achor vsque hodie.

22. DANIELIS quinto: Balsasar rex fecit graue conuiuium optimatibus suis mille: & vnusquisque secundum suam bibebat aetatem. Praecepit ergò iam temulentus, vt afferrentur vasa aurea & argentea quae asportauerat Nabuchodonosor pater eius de templo quod fuit in Hierusalem: vt biberent in eis rex & optimates eius, vxores & concubinae. Tunc allata sunt vasa aurea quae adportauerat de templo quod fuerat Hierusalem: & biberunt in eis rex & optimates eius, vxores & concubinae illius. Bibebat vinum, & laudabant deos suos aureos & argenteos, aereos, ferreos, ligneosque & lapideos. In eadem hora apparuerunt digiti quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aulae regiae: & rex adspiciebat articulos manus scribentis. Tunc facies regis commutata est, & cogitationes eius conturbabant eum: & compages renum eius soluebantur, & genua eius ad se inuicem collidebantur. Exclamauit itaque rex fortiter, vt introducerent magos, & c. Et paulò post: Ad quae respondens Daniel, ait coram rege: Munera tua sint tibi, & dona domus tuae alteri datur scripturam autem legam tibi, rex, & interpretationem eius ostendam tibi. Quando eleuatum est cor Nabuchodonosor patris tui, & spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depositus est de solo regni sui, & gloria eius ablata est, & à filiis hominum eiectus est, sed & cor eius cum bestiis positum est, & cum onagris erat habitatio eius: scenum quoque vt bos comedebat, & rore caeli corpus eius infectum est: donec cognosceret quod potestatem haberet altissimus in regno hominum, & quemcunque voluerit suscitabit super illud. Tu quoque filius eius Balsasar, non humiliasti cor tuum cum scires haec omnia: sed aduersum Dominatorem caeli eleuatus es: & vasa domus eius allata sunt coram te: & tu, & optimates tui, & vxores tuae & concubinae tuae vinum bibistis in eis: deos quoque argenteos, & iureos, & aereos, ferreos, ligneosque, & lapideos qui non vident neque audiunt, neque sentiunt, laudasti: porro Deum qui habet statum tuum in manu sua & omnes vias tuas, non glorificasti. Idcirco ab eo missus est articulus manus, qui scripsit hoc quod exaratum est. Haec est autè scriptura quae digesta est: M A N E T H E C E L P H A R E S. Et haec est interpretatio sermonis: M A N E: numerauit Deus regnum tuum, & compleuit istud: T H E C E L:

T H E C E L: appensus es in statera, & inuentus es minus habens: P H A R E S: diuisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis. Eadem nocte interfectus est Balsasar rex Chaldaeus. Et Darius Medus successit in regno, annos natus sexaginta duos.

* Phoenicis

23. SECVNDI Machabæorum tertio: Simon praepositus templi, cum vincere Oniam non posset, venit ad Apollonium Tharsæ filium, qui eo tempore erat dux Cælesyriae & Phoenicis: & nunciauit ei pecuniis innumerabilibus plenum esse ararium Hierosolymis, & communes copias immensas esse, quae non pertinent ad rationem sacrificiorum: esse autem possibile, sub potestate regis cadere vniuersa. Cumque retulisset ad regem Apollonius de pecuniis quae delatae erant, ille accitum Heliodorum qui erat super negotia eius, misit cum mandatis, vt praedictam pecuniam transportaret. Statimque Heliodorus iter est aggressus, specie quidem quasi per Cælesyriam & Phoenicem ciuitates esset peragaturus, reuera autem Regis propositum persequitur. Sed cum venisset Hierosolymam, & benignè à summo Sacerdote in ciuitate esset exceptus, narravit de dato indicio pecuniarum, & cuius rei gratia adesset, aperuit: interrogabat autem, si verè hæc ita essent. Tunc summus Sacerdos ostendit deposita esse hæc, & victualia viduarum & pupillorum: quaedam vero esse Hyrcani Tobiae viri valde eminentis, in his quae detulerat impius Simon: & auri ducenta: decipi verò eos, qui credidissent loco & templo, quod per vniuersum mundum honoratur pro sui veneratione & sanctitate, omnino impossibile esse. At ille pro his quae habebat in mandatis à rege, dicebat omni genere regi ea esse deferenda. Constituta autem die intrabat de his Heliodorus ordinaturus. Non modica verò per vniuersam ciuitatem erat trepidatio. Sacerdotes autem ante altare cum stolis sacerdotalibus iactauerunt se, & inuocabant de caelo eum qui, & c. Et paulò post: Heliodorus autem, quod decreuerat, perficiebat eodem loco ipse cum satellitibus circa ararium, praesens. Sed spiritus omnipotentis Dei magnam fecit suae ostensionis euidentiam, ita vt omnes qui ausi fuerant parere ei, ruentes Dei virtute, in dissolutionem & formidinem conuerterentur. Apparuit enim illis quidam equus terribilem habens sessorem, optimis operimentis adornatus: isque cum impetu Heliodoro priores calces elisit: qui autem ei sedebat, videbatur arma habere aurea. Alij etiam apparuerunt duo iuuenes, virtute decori, optimi gloria, speciosisque amictu: qui circumsteterunt eum, & ex vtraque parte flagellabant, sine intermissione multis plagis verberantes. Subitò autem Heliodorus concidit in terram, eumque multa caligine circumfusum rapuerunt, atque in sella gestatoria positum elecerunt. Et is qui cum multis cursoribus & satellitibus praedictum ingressus est ararium, portabatur nullo sibi auxilio ferente, manifesta cognita Dei virtute, & ille quidem per diuinam virtutem iacebat mutus, atque omni spe & salute priuatus. Hi autem Dominum benedicebant, quia magnificabat locum suum, & templum quod paulò antè timore ac tumultu erat plenum, apparente omnipotente Domino, gaudio & letitia

* Phoenicem.

impletum est. Tunc verò ex amicis Heliodori quidam rogabant confestim Oniam, vt inuocaret Altissimum, & c. Heliodorus autem hostia Deo oblata; & votis magnis promissis ei qui viuere illi concessit, & Oniae gratias agens, recepto exercitu redibat ad Regem. Testabatur autem omnibus ea quae sub oculis suis viderat opera magni Dei. Cui autem rex interrogasset Heliodorum, quis esset aptus adhuc semel Hierosolymam mitti, ait: Si quæ habes hostem, aut regni tui insidiatorem, mitte illic, & flagellatum eum recipies, si tamen euaserit: eò quòd in loco sit verè Dei quaedam virtus. Nam ipse qui habet in caelis habitationem, visitator & adiutor est loci illius, & venientes ad malefaciendum, percurit ac perdit. Igitur de Heliodoro & ararij custodia ita res se habet.

24. Et capite quinto: Ausus est etià (Antiochus) intrare templum vniuersa terra sanctius, Menelao ductore, qui legum & patriae fuit proditor: & sceleratis manibus sumens sancta vasa, quae ab aliis regibus & ciuitatibus erant posita ad ornatum loci & gloriam, contrectabat indignè & cõtaminabat: Ità alienatus mente Antiochus, non considerabat quòd propter peccata habitantium ciuitatem, modicum Deus fuerat iratus: propter quod & accidit circa locum despectio, alioquin, nisi cõtigisset eos multis peccatis esse inuolutos, sicut Heliodorus qui missus est à Seleuco rege ad expoliandum ararium, etiam hic statim adueniens flagellatus & repulsus vti que fuisset ab audacia: Verum non propter locum, gentem: sed propter gentem, locum Deus elegit. Ideoque & ipse locus particeps factus est populi malorum, postea autem fiet socius bonorum, & qui derelictus in ira Dei omnipotentis est, iterum in magni Domini reconciliatione cum summa gloria exaltabitur. Igitur Antiochus mille & octingentis ablatis de templo talentis, velociter Antiochiam regressus est, & c.

25. I T E M capite nono: Elatus autem ira (Antiochus) arbitrabatur se iniuriam illorum qui se fugauerant, posse in Iudæos retorquere: ideoque iussit agitari currum suum, sine intermissione agens iter, caelesti eum iudicio perurgente, eò quòd ita superbe locutus est se venturum Hierosolymam, & congeriem sepulchri Iudæorum eam facturum. Sed qui vniuersa conspicit Dominus Deus Israël, percussit eum insanabili & inuisibili plaga. Vt enim finiuit hunc ipsum sermonem; apprehendit eum dolor dirus viscerum, & amara interiorum tormenta: & quidem satis iuste, quippe qui multis & nouis cruciatibus aliorum torserat viscera, licet ille nullo modo à sua malitia cessaret. Super hoc autem superbia repletus, ignem spirans animo in Iudæos, & praecipiens accelerari negotium, contigit illum impetu euntem de curru cadere, & graui corporis collisione membra vexari. Isque qui sibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, supra humanum modum superbia repletus, & montium altitudines in statera appendere, nunc humiliatus ad terram, in gestatorio portabatur, manifestam Dei virtutem in semetipso contestans: ita vt de corpore impij, vermes scaturirent, ac viuentes in doloribus carnes eius effluerent, odore etiam illius & foetore exercitus grauaretur: & qui paulò antè sidera caeli contingere se arbitrabatur, eum nemò poterat propter intolerantiam fretoris portare:

Hinc igitur cœpit ex graui superbia deductus ad agnitionem sui venire, diuina admonitus plaga, per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus, & cum nec ipse iam fœtorem suum ferre posset, ita ait: Iustum est, subditum esse Deo, & mortalem non paria Deo sentire. Orabat autem hic scelestus Dominum, à quo non esset misericordiam consecutus. Et ciuitatem ad quam festinans veniebat, vt eam ad solum deduceret, ac sepulcrum congestorum faceret, nunc optat liberam reddere: & Iudæos quos nec sepultura quidem se dignos habiturum, sed auibus ac feris diripiendos traditurum, & cum paruulis exterminaturum dixerat, æquales nunc Atheniensibus facturum pollicetur: templum etiam sanctum, quod prius expoliauerat, optimis donis ornaturum, & sancta vasa multiplicaturum, &c.

26. PRIM I Machabæorum sexto: Et vocauit Antiochus omnes amicos suos, & dixit illis: Recessit somnus ab oculis meis, & concidi & corruui corde præ sollicitudine: & dixi in corde meo, In quantam tribulationem deuēni, & in quos fluctus tristitiæ in qua nunc sum, qui iucundus eram & dilectus in potestate mea? Nunc verò reminiscor malorum quæ feci in Ierusalem, vndè & abstuli omnia spolia aurea & argentea quæ erant in ea, & misi auferre habitantes Iudæam sine causa. Cognoui ergò quia propterea inuenerunt me mala ista: & ecce pereò tristitia magna in terra aliena.

27. PSALMO quadagesimonono: Peccatori autem dixit Deus, &c. Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.

28. AVGVSTINVS in psalmū centesimum vigesimumnonum: Quando portas infirmitatem fratris tui, non te onerant peccata ipsius. Planè si consentias, iam tua te premunt, non alterius. Quisquis enim consenserit peccatori, non alienis, sed suis grauatur. Consensio enim ad peccatum alterius, tuum fit peccatum, & non est quare queraris, quod peccata aliena te premant, dicitur enim tibi, Premunt te, sed tua. Vidisti furem, cucurristi cum eo. Quid est hoc? Pedibus ambulasti ad furtum, immò mente coniunxisti te furto. Quod ipsius solum erat, factum est & tuum, quia placuit tibi.

29. ESAIÆ primo: Principes tui infideles, socii furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non iudicant: & causa viduæ non ingreditur ad illos. Propter hoc ait Dominus Deus exercituum, fortis Israël, Heu consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis. Et conuertam manum meam ad te, &c.

30. DEVTERONOMII vigesimotertio: Non offeres mercedem prostibuli, nec precium canis in domo Domini Dei tui, quicquid istud est quod voverint: quia abominatio est vtrumque apud Dominum Deum tuum.

Psalm. 49.
Furtum alieni
num cui consentis, sic tu.

X I.

Quomodo alienum peccatum nostra Defensione committimus?

A. Cum aut malefactoribus patrociamur, aut doctrinam alterius, quamuis peruersam & impiam, tuemur vel spargimus: quum nostra itidem cura vel opera, quod contra fas & æquum instituitur, promouere atque propugnare contendimus. Aduersus hos diuinum intonat oraculum: ^a *Va qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.* Ac rursus: ^b *Non sequeris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio plurimorum acquiesces sententia, vt à vero deuies.*

B. Hæc satis de peccatis, vt vocant, alienis, quæ nunc profectò longe latèque patent, & summa quotidie licentia, à magnatibus præsertim, perpetrantur. Adeòque vulgò ea non cauentur, vt plerique peccata non esse putent ac floccipendant, etià si suas & aliorum sæpe conscientias his criminum fordibus conspurcent, ac perpetuis pœnis obligent. Possunt autem dictæ species omnes in tria fere genera conici, breuitèrque, vt Magnus Basilii^c ostendit, compræhendi. Quòd enim in alieni erroris vel peccati societatem incidimus, id fit aut re & opere, aut voluntate certòve animi proposito tantum, aut supina negligentia, si quando admonendi & emendandi officio nostro alij defraudantur.

C. Sed longe omnium deterrimum peccandi genus est, quo delinquitur in Spiritum sanctum.

TESTI-

TESTIMONIA.

1. A. ESAIÆ quinto: *Va qui dicitis, &c. vt in textu.*

2. Et capite decimo: *Va qui condunt leges ini- quas, & scribentes, iniustitiam scripserunt: vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent caue- re humilium populi mei: vt essent viduæ præda eo-*

rum, & pupillos diriperent.

3. EXODI vigesimotertio: *Non sequeris turbam, &c. vt in textu.*

B. BASILIUS libro siue sermone secundo de baptismo, capite nono, vt supra, quæstione prima de peccatis alienis, testimonio sexto.

DE PECCATIS IN
SPIRITVM SANCTVM.

I.

Quid est peccatum in Spiritum sanctum?

EST, oblatam Dei munificentiam & gratiam, quæ Spiritui sancto, ceu fonti bonorum, tribui peculiariter solet, ex malitia contemptim abiicere. Atque hoc est peccare inexprimibiliter, vt iuxta CHRISTI verbum, *"nec in hoc ipso, neque in futuro seculo talis tantique peccati remissio impetretur.* Hac enim lege nobiscum agit Deus, vt nec gratiam in terris, neque gloriam in cælis tribuat aliis, quàm qui peccatum detestantur agnitum, & præter id bonum sibi proponunt, rectumque eligunt vitæ institutum. Cæterum in hisce peccatis abest tum peccati detestatio, tum boni quod scèdum erat, electio, & abiicitur præterea id, quo Spiritus sanctus pro sua gratia hominem à peccando solet reuocare. Hinc fit, vt ei usmodi peccatis implicati, Dei gratiam aut nunquam, aut rarò & agrè admodum consequatur. Peccatur enim nò ex humana imbecillitate vel fragilitate: quod vocat peccare in Patrem Patrisque potentiam, vt in Petro^b Apostolo CHRISTVM ipsum negante cernimus: neque rursus ex ignorantia, quod est peccare, vt appellant, in Filium Filiique sapientiam, sicut Saulo accidit Ecclesiam persequenti: sed quod longè grauius est, ex malignitate & peruicacia mentis peccatur: vt exemplum præbent peruersissimi & obstinatissimi illi Pharisei.

II.

Quot sunt peccata in Spiritum sanctum?

Eiusmodi sex recensentur, vt vulgò quidem recepta sunt eorum hæc nomina: Præsumptio de misericordia Dei, vel de impunitate peccati, Desperatio, Agnitæ veritatis impugnatio, Fratèrnæ charitatis inuidia, Obstinatio, & Impœnitentia. Significantius autem erit, si quis ita numeret:

- I. Diuina misericordia confidenter abuti.
- II. De gratia Dei vel salute sua prorsus desperare.
- III. Veritatem Religionis aduersus suam ipsius conscientiam hostiliter oppugnare.
- IIII. Pertinaci inuidia concitari grauiter ob alienæ salutis & virtutum fratèrnarum successum.
- V. Obfirmato animo in crimine scienter persistere.
- VI. Absque pœnitentiæ proposito peruersa vitæ finem nullum facere.

V u

^a Esaiæ 5. o. c. 30. a

^b Exo. 23. a

^c Basil. ser. 2. de baptis. cap. 9.

Vide 5. Thom. in 2. 2. quæst. 14.

^a Matth. 23. c. Marc. 3. d. Luc. ca. 12. b

^b Matth. 26. g. vide Gregor. lib. 25. Moral. cap. 16. c. 1. Tim. 2. c. Act. 2. a

Triplex SS. Pa-
tri sententia
de peccato
in Spiritum
sanctum.

In caput 12.
Matthæi.
prima expli-
catio.

Secunda.

* Sermo 11.

Tertia inter-
pretatio.

* Art. sequenti.
& q. 10. & 21.

1. **SANCTVS** Thomas Aquinas in secunda parte secundæ partis summæ theologicæ, quæstione decima quarta, Articulo primo: De peccato seu blasphemia in Spiritum sanctum tripliciter aliqui loquuntur. Antiqui enim Doctores, scilicet Athanasius, Hilarius, Ambrosius, Hieronymus & Chrysostomus, dicunt esse peccatum in Spiritum sanctum, quando ad literam aliquid blasphemum dicitur contra Spiritum sanctum, siue Spiritus sanctus accipiatur, secundum quod est nomen essentiale cõueniens toti Trinitati: cuius qualibet persona & Spiritus, & sanctus est: siue prout est nomẽ personale vnus in Trinitate persone. Et secundum hoc distinguitur Matthei 12. blasphemia in Spiritum sanctum, contra blasphemiam in filium hominis. Christus enim operabatur quædam humanitatis, comedendo, bibendo, & alia huiusmodi faciendo, & quædam diuinitatis, scilicet demones eiiciendo, mortuos suscitando, & alia huiusmodi, quæ quidem agebat & per virtutẽ proprie diuinitatis, & per operationem Spiritus sancti, quod secundum humanitatem erat repletus. Iudæi autẽ primò quidem dixerant blasphemiam in filium hominis, cum dicebãt eum voracem, potatorem vini, & publicanorum amatorẽ, vt habetur Matthei 11. Postmodum autẽ blasphemauerunt in Spiritum sanctum, dũ opera, quæ ipse operabatur virtute proprie diuinitatis, & per operationem Spiritus sancti, attribuebãt principi demoniorum. Et propter hoc dicuntur in Spiritum sanctum blasphemasse. Augustinus autẽ in libro de verbis domini, * blasphemiam vel peccatum in Spiritum sanctum, dicit finalẽ esse impõnitentiam: quando scilicet aliquis perseuerat in peccato mortali vsque ad mortem. Quod quidem nõ solum verbo oris fit, sed etiã verbo cordis & operis, non vno, sed multis. Hoc autẽ verbum sic acceptum, dicitur esse cõtra Spiritum sanctum, quia est cõtra remissionem peccatorum, quæ fit per Spiritum sanctum, qui est charitas & Patris & Filij. Nec hoc Dominus dicit Iudæis, quasi ipsi peccarent in Spiritum sanctum. Nõdum enim erãt finaliter impõnitentes. Sed admonuit eos, ne taliter loquẽtes ad hoc peruenirẽt, quod in Spiritum sanctum peccarẽt. Et sic intelligendum est quod dicitur Marci tertio, vbi postq̃ dixerat, Qui autẽ blasphemauerit in Spiritum sanctum, subiungit Euangelista: Quoniam dicebant, Spiritum immundum habet. Alij verò aliter accipiunt, dicentes peccatum vel blasphemiam in Spiritum sanctum esse, quando aliquis peccat contra appropriatũ bonũ Spiritus sancti: Sic enim Spiritui sancto appropriatur bonitas, sicut & Patri appropriatur potẽtia, & Filio sapientia. Vnde peccatũ in Patre dicunt esse, quãdo peccatur ex infirmitate: peccatũ autem in Filio, quando peccatur ex ignorantia: peccatum in Spiritum sanctum, quando peccatur ex certa malitia, id est, ex ipsa electione mali. Quod quidem contingit dupliciter: Vno modo ex inclinatione habitus vitiosi, qui malitia dicitur, & sic non est idem, peccare ex malitia, quod peccare in Spiritum sanctum. Alio modo contingit ex eo, quod per cõtemptum abiicitur & remouetur id, quod electionem peccati poterat impedire: sicut spes per desperationem, & timor per præsumptionem, & quædam alia huiusmodi, vt infra * dicitur. Hæc autem omnia, quæ peccati electionem impediunt, sunt effectus Spiritus sancti in nobis. Et ided sic ex malitia pec-

care, est peccare in Spiritum sanctum.

2. **E T** articulo secundo: Secundum quod peccatum in Spiritum sanctum, tertio modo accipitur, cõueniẽter sex species ei assignantur: scilicet desperatio, præsumptio, impõnitentia, obstinatio, impugnatio veritatis agnitæ, & inuidia fraternę gratiæ: quæ distinguuntur secundum remotionem vel cõtemptum eorum, per quæ potest homo ab electione peccati impediri. Quæ quidem sunt vel ex parte diuini iudicij, vel ex parte donorum ipsius, vel ex parte ipsius peccati. A uertitur enim homo ab electione peccati ex consideratione diuini iudicij, quod habet iustitiã cum misericordia: & per spem, quæ cõsurgit ex consideratione misericordiæ remittentis peccata, & præmiãtis bona. Et hæc tollitur per desperationem. Et iterum per timorem, qui cõsurgit ex consideratione diuinæ iustitiæ punientis peccata. Et hic tollitur per præsumptionem, dum scilicet aliquis præsumit se gloriam posse adipisci sine meritis, vel veniam sine penitentia. Dona autem Dei, quibus retrahimur à peccato, sunt duo, quorum vnum est agnitio veritatis, cõtra quod ponitur impugnatio veritatis agnitæ, dum scilicet aliquis veritatem fidei agnitã impugnat, vt licentiũs peccet. Aliud est auxilium interioris gratiæ, contra quod ponitur inuidia fraternę gratiæ, dum scilicet aliquis non solum inuidet persone fratris, sed etiã inuidet gratiæ Dei crescenti in mundo. Ex parte verò peccati duo sunt, quæ hominem à peccato retrahere possunt. Quorum vnũ est inordinatio & turpitudine actus, cuius cõsideratio inducere solet in homine penitentiam de peccato commissio. Et contra hoc ponitur impõnitentia, non quidem eo modo, quo dicit permanentiam in peccato vsque ad mortem, sicut supra impõnitentia accipiebatur: (sic enim non esset speciale peccatum, sed quædam peccati circumstantia) sed accipitur hæc impõnitentia, secundum quod importat propositum non penitendi. Aliud autem est paruitas & breuitas boni, quod quis in peccato querit: secundum illud Romanorum sexto: Quem ergò fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Cuius cõsideratio inducere solet hominem ad hoc, quod eius voluntas in peccato non firmetur. Et hoc tollitur per obstinationem, quãdo scilicet homo firmat suum propositum in hoc, quod peccato inhæreat. Et de his duobus dicitur Hierem. 8. Nullus est qui agat penitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci? quantum ad primum. Omnes cõuersi sunt ad cursum, quasi equus impetu vadens ad prælium, quantum ad secundum.

3. **I T E M** articulo tertio: Secundum diuersas acceptiones peccati, peccatum in Spiritum sanctum, diuersimodè irremissibile dicitur. Si enim dicatur peccatum in Spiritum sanctum, finalis impõnitentia: sic dicitur irremissibile, quia nullo modo remittitur. Peccatum enim mortale in quo homo perseuerat vsque ad mortem, quia in hac vita non remittitur per penitentiam, nec etiam in futuro dimittitur. Secundum autem alias duas acceptiones dicitur irremissibile: non quod nullo modo remittatur, sed quia quantum est de se, habet meritum vt nõ remittatur. Et hoc dupliciter: Vno modo, quantum ad penam. Qui enim ex ignorantia vel infirmitate peccat, minorẽ penam meretur. Qui autem

Quomodo
distinguitur
species peccati
in Spiritum
sanctum.

Quomodo
peccatum in
Spiritum san-
ctum dicitur
irremissibile.

* Hom. 43. in
Matth.

* In Trac. quæ
fecit de hoc
dico Euang.
Ezo. 16. & 17.

Exod. 33.

Job 34.

Tribus modis
peccatur.

autem ex certa malitia peccat, non habet aliquam excusationem, vnde eius pena minuitur. Similiter etiam, qui blasphemabat in Filium hominis, eius diuinitate nõdum reuelata, poterat habere aliquam excusationem propter infirmitatem carnis, quam in eo adspiciebat, & sic minorem penam merebatur. Sed qui ipsam diuinitatem blasphemabat, opera Spiritus sancti diabolo attribuens, nullam excusationem habebat, vnde eius pena diminueretur. Et ided dicitur, secundum expositionem * Chrysostomi, Hoc peccatum Iudæis non remitti, neque in hoc seculo, neque in futuro: quia pro eo passi sunt penam & in præsentis vita per Romanos, & in futura vita in pena inferni. Sicut etiam Athanasius * inducit exemplum de eorum parentibus, qui primò quidem contra Moysen contenderunt propter defectum aquæ & panis, & hoc Dominus sustinuit patienter. Habebant enim excusationem ex infirmitate carnis. Sed postmodum grauius peccauerunt, quasi blasphemantes in Spiritum sanctum, beneficia Dei, qui eos de Ægypto eduxerat, idolo attribuentes, cum dixerunt: Hi sunt dii tui Israël, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Et ided Dominus & temporaliter fecit eos puniri: quia ceciderunt in die illa quasi trigintatria millia hominũ, & in futuro eis penam comminatur, dicens: Ego autem in die ultionis visitabo & hoc peccatum eorum. Alio modo potest intelligi quo ad culpam: sicut aliquis dicitur morbus incurabilis secundum naturam morbi per quẽ tollitur id, per quod morbus potest curari, puta cum morbus tollit virtutem naturæ, vel inducit fastidium cibi & medicinæ, licet talem morbum Deus possit curare: ita etiam peccatum in Spiritum sanctum dicitur irremissibile secundum suam naturam, in quantum excludit ea, per quæ fit remissio peccatorum. Per hoc tamen non præcluditur via remittendi & sanandi omnipotentia & misericordia Dei, per quam aliquando tales quasi miraculosè spiritaliter sanantur.

4. **M A T T H E I** duodecimo: Ided dico vobis: Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemiam non remittetur. Et quicumque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro.

5. **M A R C I** tertio: Amen dico vobis, quoniam omnia dimittentur filiis hominum peccata, & blasphemiam quibus blasphemauerint: qui autem blasphemauerit in Spiritum sanctum, non habet remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti: quoniam dicebant, Spiritum immundum habet.

6. **L V C E** duodecimo: Omnis qui dicit verbum in filium hominis, remittetur illi: ei autem qui in Spiritum sanctum blasphemauerit, nõ remittetur.

7. **M A T T H E I** vigesimo sexto: Et post pusillum accesserunt qui stabant, & dicebant Petro: Verè & tu ex illis es: nam & loquela tua te manifestum facit. Tunc cepit detestari & iurare quia non nouisset hominem.

8. **G R E G O R I V S** libro vigesimo quinto Moralium, capite decimo sexto: Sciendum est quod peccatum tribus modis committitur. Nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut studio perpetratur. Et

grauius quidem infirmitate quàm ignorantia, sed multo grauius studio quàm infirmitate peccatur. Ignorantia Paulus peccauerat, cum dicebat: Qui prius fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Petrus verò infirmitate peccauit, quando in eo omne robur fidei quod Domino perhibuit, vna vox puellæ concussit, & Deum quem corde tenuit, voce denegauit. Sed quia infirmitatis culpa vel ignorantia cõsuetudinis tergitur, quod nõ studio perpetratur, Paulus qui ignorauit, sciendo correxit, & Petrus mortam & quasi arescentem iam radicem fidei lachryman- do solidauit. Ex industria verò peccauerunt ij, de quibus ipse per se magister dicebat: Si non venissem, & locutus fuisset eis, peccatum non haberet: nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Et paulò post: Et viderunt & oderunt me & patrem meum. Aliud est enim, bona non facere: aliud, bonorum odisse doctorem: sicut aliud est præcipitationem, aliud deliberationem peccare. Sæpè enim peccatum præcipitationem committitur, quod tamen cõsilio & deliberatione damnatur. Ex infirmitate enim plerunquẽ solet accidere, amare bonum, sed implere non posse. Ex studio verò peccare est, bonum nec facere, nec amare. Sicut ergò nõnunquam grauius est, peccatum diligere quàm perpetrare: ita nequius est odisse iustitiam, quàm non fecisse. Sunt ergò nonnulli in Ecclesia, qui non solum bona non faciunt, sed etiam persequuntur, & quæ ipsi facere negligunt, etiam in aliis detestantur. Horum peccatum scilicet non ex infirmitate vel ignorantia, sed ex solo studio perpetratur, quia videlicet si vellent implere bona, nec tamen possent, ea quæ in se negligunt, saltem in aliis amarent. Si enim ea ipsi vel solo voto appeterent, facta ab aliis non odissent: sed quia bona eadem audiendo cognoscunt, viuendo despiciunt, animaduertendo persequuntur, rectè dicitur: Qui ex industria recesserunt ab eo. Vnde & aprè subiungitur: Et omnes vias eius intelligere noluerunt. Nõ enim ait, Infirmitate non intelligunt: sed, intelligere noluerunt: quia sæpè quæ facere despiciunt, etiam scire contemnunt. Quia enim scriptum est, Seruus nesciens voluntatem Domini sui, & faciens digna plagis, vapulabit paucis, & seruus sciens voluntatem Domini sui, & non faciens iuxta eam, plagis vapulabit multis: impunitatem peccandi, existimant remedium nesciendi. Qui nimirum sola superbiæ caligine tenebescunt, atque ided nõ discernunt, quia aliud est, nescisse: aliud, scire noluisse. Nescire enim, ignorantia est: scire noluisse, superbia. Et tanto magis excusationem non possunt habere quia nesciant, quanto magis eis etiam nolentibus opponitur quod cognoscant.

9. **P R O X I M O** ad Timotheum primo: Qui prius blasphemus fui & persecutor & contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.

10. **A C T O R V M** nono: Saulus adhuc spirans minarum & cædis in discipulos Domini, accessit ad principem Sacerdotum, & petiit ab eo epistolam in Damascum ad Synagogas: vt si quos inuenisset huius viæ viros ac mulieres, vincitos perduceret in Ierusalem.

Ignorantia. 1. Tim. 1.

Infirmitate.

Matth. 16.

Ex industria. Ioan. 15.

Job 34.

Luc. 12.

Aliud est nescire, aliud scire noluisse.

Quænam Præsumptio facit peccatum in Spiritum sanctum?

Gregor. in cap. 3. lib. 1. Regum, & lib. 33. Moral. cap. 15. Item lib. 6. epist. 22. Fulgent. de fide ad petrum, cap. 3. Bernard. ser. 38. ex paruis sermonibus.

a Aug. de fide & operibus, cap. 14. & 21. in Enchirid. cap. 67. & hæret. 54. Hieron. in c. 4. Olee. b loc. i. d. c. 2. per. 2. d. Eccl. 8. c. Concil. Trident. sess. 6. cap. 9. & can. 12. 13. & 14. Hieron. in cap. 4. Danielis.

d Luc. 3. b 13. a. Math. 3. b. A. G. 16. c. Eccl. 2. d.

e Rom. 1. a. Eccl. 8. b. Eccl. 15. d. August. tract. 33. in Ioan. & hom. 50. ex 50. cap. 10. Hieron. de summo bono, lib. 2. cap. 13. Et. Corinth. 13. a.

g Philip. 2. b. Psal. 2. c. Prouerb. 28. c. R. G. In c. 1. Cor. 4. a. 10. c.

h Iacobi 1. c. d. i Galat. 5. a.

k Eccl. 5. a. b. Eccl. 9. a. Vide August. de perfectione iusticie respon. 17. Item de corp. & gratia cap. 13. & hom. 4. ex 59. & ser. 3. de Innocentib. Gregor. lib. 16. Moral. cap. 31.

l Psal. 100. a. Bernard. ser. 72. ex paruis, & ser. 6. in can. Aug. de vit. paup. ca. 16. m Psal. 98. a.

A. Ea, quæ hominem sola Dei misericordia confidentem, & ad peccandum audacem facit, seposita videlicet ac abiecta omni iustitiæ timorisque diuini ratione.

B. Et sic sanè peccant hodiè complures, qui sola fide in Christum sibi blandientes, vel in mediis peccatorum sordibus, vt iumenta, computrescunt, nec sibi solum, sed aliis inidè m polliceri audèt securitatem, modò meritis Christi & Dei gratiæ per fidem apprehensæ fidant, quantumuis interim pœnitentiæ fructus negligantur. Horum verò singulis acclamat gentium Doctor in fide & veritate Paulus: An diuinas, inquit, bonitatis Dei & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Quamobrem ibidem Paulus alibi fidem solam ad eò iactari non vult, vt etiam credentes omnes iubeat cum metu ac tremore salutem suam operari: Fidèmq; commendat, non mortuam & ociosam, vt Iacobus vocat, sed viuam & efficacem, quæ per charitatem legitime operatur.

C. Contra hoc enorme peccatum sic Ecclesiasticus clamat: De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adicias peccatum super peccatum. Et nè dicas, Misericordia Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim ira ab illo citò proximant, & in peccatores ira illius respicit, Rectè igitur Propheta: Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Tum alibi: Honor Regis iudicium diligit.

TESTIMONIA.

1. A. GREGORIVS in caput tertium libri primi Regum, super ea verba: Dominus est quod bonum est in oculis suis, faciat. Qui simplicius quam debet, istam Heli responsionem considerat, tã rectè huc respõdisse, quàm humiliter, putat. Sed profectò ista responsionis humilitas non si subtiliter inspiciatur, vera humilitas nõ est. Verè esset humilis, si sese ad emendationem culpæ, pro qua arguebatur, obtulisset. O quanti sunt adhuc imitatores Heli, qui cum minantem sibi omnipotentem Deum quotidie de sacro eloquio sentiant, & tamè hominibus displicere trepidant, & diuinę indignationis minas incurrere non formidant: & dum inimicitias hominum velut implacabiles metuunt, de Dei misericordia etiam peccato confident. Sed inordinata fiducia apud omnipotentem Deum vindictæ locum habere potest, indulgentiã verò obtinere nõ potest. In correpto enim peccatori, & in culpæ suæ proposito perduranti, quid est de minanti sibi Deo dicere, Dominus est, quod bonum in oculis suis, faciat: nisi de ordinatissima dei misericordia inordinatè confidere? De omnipotentis etenim dei misericordia ordinatè confidit, qui hoc quod peccato delinquit, pœnitendo corrigit, sendo tergit. Peccare ergò, & de Dei creatoris clementia præsumere, pelago iustitię eius exponi est. Sic nimirum peccata perpetrata non tergere pœnitudo; & de Dei misericordia præsumere, in iudicium districtioris

cius offendere est. Dum ergò Heli vita in reprobatorum prædicatorum forma describitur, non solum culpæ lapsus ostenditur, sed etiam culpæ in præcipitatione securitas. Nam qui timore pœnitentię, diuinę indignationis magnitudinẽ placare potuit, dũ neglexit quod audiuit, incurrit quod meruit. Omnipotès enim Deus est æquitate iustus est, abundantiori tamè creditur miseratione pius. Vnde & per Prophetã dicitur: Miserationes eius super omnia opera eius. Hinc est quod per Ionam prophetã Ninuitis minas subuersionis protulit, & tamen pœnam euertendę ciuitatis pœnitentibus indulgit. Hinc est etiã quòd Ezechie regi per prophetã oraculum mortis pœna promittitur: sed quia rex mori metuens corã Domino se pœnitentię lachrymis afflixit, mortem qua moreretur, apud eum quem timuit, non inuenit. Et suprà quidem se Dominũ locutũ fuisse asseruit, vt domus Heli & patris eius in cõspectu suo vsque in sempiternũ ministraret: sed qui de bona agẽte, bona locutus fuerat, de domo reproba iã effecta, sententiã permutauit, dicẽs: Nũc autè ab sit hoc à me. Si ergò bona promissa reuocat omnipotès Deus, quia ij quibus promissus retrahit, eum benè cõuersos eos adspicit, quibus pro admissis iniquitatibus pœnã animaduersionis intimaui? Quid ergò ad hæc dicimus, qui quotidie

1. Reg. 3.

Inordinata fiducia vindictæ locum habet.

1. Reg. 3. Inordinatè confidentes de Dei misericordia.

Dens misericors. Psal. 144. Ion. 3.

Esaia 38.

Nec præsumendum, nec desperandum.

Eccl. 5.

Reuelatione expeditans de remissione peccatorum, te præhenditur.

Cõtra securitatem de remissione peccatorum.

1. Cor. 12.

1. Cor. 6.

Mater negligentię, securitatis.

Prou. 28. Psal. 1.

Eccl. 33.

tidie delinquimus, atque in reat' nostri obligatione securi fumus? hoc igitur ipsum quod districtiorem diuinæ iustitiæ non timemus, nobis valde timendum est: quia ecce, qui diuinæ indignatione proicitur, pro culpa perpetratæ negligentie, nullo timore sollicitus fuisse perhibetur.

2. IDEM libro trigesimo tertio Moralium, capite decimo quinto: Pius ac iustus est cõditor noster. Sed nemo dicat: quia pius est, venialiter pecco. Et nemo qui peccauerit, dicat: quia iustus est, de peccati remissione despero. Relaxat enim Deus facinus quod defletur: sed perpetrare quisque timeat, quod si dignè deflere possit ignorat. Ante culpam ergò iustitiam metuat, post culpam tamen de pietate præsumat: neque itã iustitiam timeat, vt nulla spe consolatione conualecat: neque itã confidat de misericordia, vt adhibere vulneribus suis dignę pœnitentię negligat medicinam: sed quem præsumit sibi piè parcere, semper etiã cogitet, & districtè iudicare. Sub pietate itaque eius spes peccatoris gaudeat, sed sub districtiõne illius pœnitentis correctio contremiscat. Spes igitur præsumptionis nostræ habeat etiam morum timoris: vt ad corrigenda peccata iustitia iudicantis terreat, quem ad fiduciam veniẽ gratia parentis inuitat. Hinc enim per quemdam sapientem dicitur: Nè dixeris, miserationes Domini multę sunt, peccatorum meorum non memorabitur. Pietatem nanque eius protinùs & iustitiam subdit, dicens: Misericordia enim & ira ab illo.

3. ITEM libro sexto Epistolarum, epistola vigesima secunda, ad Gregoriam cubiculariã Augustã: Quod verò dulcedo tua in suis epistolis subiunxit, importunam se mihi existere, quoad usque scribam tibi esse reuelatum quia peccata tua dimissa sunt: rem & difficilem etiam & inutilem postulasti. Difficilem quidem, quia ego indignus sum, cui reuelatio fieri debeat. Inutilem verò, quia secura de peccatis tuis fieri non debet, nisi cum iam in die vitæ tuæ vltimo plangere eadem peccata minimè valebis. Quæ dies quousque veniat, semper suspecta, semper trepida metuere culpas debes, atque eas quotidianis fletibus lauare. Certè Paulus Apostolus iam ad tertium cælum ascenderat: in paradysum quoque ductus fuerat. arcana verba audiuerat, quæ homini loqui non liceret, & tamen adhuc trepidans, dicebat: Castigo corpus meum, & seruituti subijcio, nè fortè aliis predicans, ipse reprobatus efficiar. Adhuc timet qui iam ad cælum ducitur, & iam timere non vult qui adhuc in terra conuersatur? Perpende dulcissima filia, quia mater negligentie solet esse securitas. Habere ergò in hac vita non debes securitatem, per quam negligens reddaris, Scriptum est enim: Beatus vir qui semper est pauidus. Et rursum scriptum est: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. In paucis ergò huius vitæ tempore mentem vestram necesse est vt tremore teneat: quatenùs per securitatis gaudium sine fine postmodum exulter.

4. FVLGENTIVS Ruspenfis Episcopus, de fide ad Petrum Diaconum, capite tertio: In quacunque homo atate veram peccatorum suorum pœnitentiam egerit, & vitam suam Deo illuminante correxerit, non priuabitur indulgentiæ munere: quia Deus, sicut per Prophetam dicit, non vult mortem peccatoris siue morientis, sed magis vt reuertatur

à via sua mala, & viuat anima eius. Verùtamen nullus hominũ debet sub spe misericordiæ Dei in suis diuitiis remanere peccatis, cum etiã in ipso corpore nemo velit sub spe futuræ salutis diuitiis agrotare. Tales enim qui ab iniquitatibus suis recedere negligunt, & sibi de Deo indulgentiam repromittunt, nonnunquã itã præueniuntur repentino Dei furore, vt nec conuersionis tempus, nec beneficium remissionis inueniant. Idèd vnumquemque nostrum sacra scriptura benignè præmonet, dicẽs: Nè tardaueris conuerti ad Deum, & nè differas die in diem: subitò veniet ira eius, & in tempore vindictæ disperdet te. Dicit etiam beatus David: Hodiẽ si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Cui beatus quoquẽ Paulus concordat his verbis: Videte, fratres, nè fortè sit in aliquo vestrum cor malũ incredulitatis discedendi à Deo viuio: sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donè hodiẽ cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Obduratus igitur viuat, siue qui non conuertitur, desperans de indulgentia peccatorum suorum: siue qui sic misericordiam Dei sperat, vt vsque in finem vitæ præsentis in suorum criminũ peruersitate permaneat. Proinde diligẽtes misericordiam Dei, metuentisque iustitiam, nec de remissione peccatorum desperemus, nec remateamus in peccatis: sciẽtes quia illa omnium hominum debita sit exactura æquitas iustissimi iudicis; quæ non dimiserit misericordia clementissimi redemptoris. Sicut enim misericordia suscipit absolutusque conuersos, itã iustitia repellit punietque obduratos. Ij sunt qui peccantes in spiritum sanctum, neque in hoc seculo, neque in futuro remissionem accipient peccatorum.

5. BERNARDVS 8. sermone trigesimo octauo ex paruis sermonibus: Multiplicata sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt: Quid dissimulant homines in vita sua agere pœnitentiam, & extrema de confessione præsumunt? Quomodò sub vnus horæ articulo reuocari posse æstimant omnia animæ membra, cuius concupiscentiæ & desideria per totum mundum sparsa sunt; & vbi què terrarum, velut quodam visco tenentur? Non dico, ait Dominus, quin & talium saluem aliquos: potens sum enim in momento omnia reuocare: sed non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus, id est, qui in sanguine perseuerant, donè multiplicatis infirmitatibus deserantur à peccatis antequàm deserant ea, non magna talium conuenticula congregabo. Si benè memini, in toto canone scripturarum vnum inuenies latronem sic saluatam. Noli ergò huic tam periculosa expectationi credere temetipsum. Et quidem spiritus non modò vbi vult, sed quando vult, spirat: nec ei difficile est de subito perfectam dare contritionem cordis, quam vix multo tempore alij consequuntur: sed vndè seis quòd tunc tibi itã subuenire velit, quem tu interim sic repellis? Benignus quidem est spiritus sapientiæ, sed non liberabit maledictum à labiis suis. Audi quis ille sit: Maledictus qui peccat in spe.

1. B. AVGVSTINVS in libro de fide & operibus, capite decimo quarto: Quare iam illud videamus, quod excutiendum est à cordibus religiosi, nè mala securitate salutem suam perdant, si ad eam obtinendã sufficere solam fidem putauerint:

Sub spe misericordiæ diuinæ non est in peccatis permanendum.

Eccl. 5.

Psal. 94.

Hebr. 3.

Obduratus quis viuat.

Diligẽtia misericordia, & metuenda iustitia.

Matth. 12.

Psal. 15.

Quæ periculosa dilatio conuersionis.

Ibidem.

Nota.

Ioan. 3.

Sapient. 1.

Cõtra eos qui ex sola fiducia salutem pollicentur.

Rom. 5.

Psal. 120. Rom. 5.

Psal. 119. Rom. 3.

Quomodo iustificamur per fidem sine operibus legis.

Epistola catholica contra haeresim de sola fide, scripta sunt.

De quali fide agit Paulus. Galat. 3.

1. Cor. 13.

Rom. 13.

2. Pet. 3.

Iaco. 2.

Marc. 1.

benè autem viuere, & bonis operibus viam Dei tenere neglexerint. Nam etiam temporibus Apostolorum non intellectis quibusdam subobscuris sententiis Apostoli Pauli, hoc eum quidam arbitrati sunt dicere, Faciamus mala, vt veniant bona: quia dixerat, Lex subintravit, vt abundaret delictum: vbi autem abundauit delictum, superabundauit gratia. Quod idèdè verum est, quia legem accipientes homines, qui de suis viribus superbissimè præsumebant, nec diuinum adiutorium vincendarum malorum concupiscentiarum recta fide impetrantes, pluribus grauioribusque delictis etiam lege prauaricata onerati sunt. Ac sic magno reatu compellente cõfugerunt ad fidem, qua misericordiam indulgentiæ mererentur, & auxilium à Domino qui fecit cælum & terram: vt diffusa per Spiritum sanctum charitate in cordibus suis, cum dilectione agerent, quæ contra seculi huius concupiscentias iuberentur, secundum id quod prædictum fuerat in psalmo, Multiplicatae sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt. Cùm ergò dicit Apostolus, arbitrari se, iustificari hominem per fidem sine operibus legis: non hoc agit, vt præcepta ac professa fide opera iustitiæ contemnantur, sed vt sciat se quisque per fidem posse iustificari, etiam si legis opera non præcesserint. Sequuntur enim iustificatum, non præcedunt iustificandum. Vnde in præfenti opere non opus est latius disputare, præsertim quia modò de hac quæstione proximo libro edidi, qui inscribitur, De litera & spiritu. Quoniam ergò hæc opinio tunc fuerat exorta, alia Apostolica Epistola, Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ contra eam maximè dirigunt intentionem, vt vehementer adstruant fidem sine operibus nihil prodesse: sicut etiam ipse Paulus, non qualemlibet fidem qua in Deum creditur, sed eam salubrem planèque Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt: Et fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Vnde illam fidem quæ sufficere ad salutem quibusdam videtur, ita nihil prodesse asseuerat, vt dicat, Si habeam omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Vbi autem hæc fidelis charitas operatur, sine dubio benè viuatur, plenitudo enim legis, charitas. Vnde euidenter in secunda epistola Petrus, cùm ad vitæ & morum sanctitatem hortaretur, mundum què istum transitorium prænunderet, cælos verò nouos & terram nouam expectari quæ iustis inhabitanda tradetur, vt ex hoc attenderent qualiter eos oporteret viuere, vt habitatione illa digni fierent, sciens de Apostoli Pauli quibusdam subobscuris sententiis nonnullos iniquos accepisse occasionem, vt tanquam securi de salute, quæ in fide est, benè viuere non curarent, commemorauit quædam ad intelligendum difficilima esse in Epistola eius, quæ homines peruerterent, sicut & alias scripturas, ad proprium suum interitum: cùm tamen & ille Apostolus de salute æterna, quæ nisi benè viuentibus non daretur, eadem sentiret quæ cæteri Apostoli. Iacobus autem vehementer infestus est eis qui sapiunt fidem sine operibus valere ad salutem, vt illos etiam demonibus comparet, dicens: Tu credis quoniam vnus est Deus: benè facis, & demones credunt, & contremiscunt. Quid verius, breuius, vehementius dici potuit, cùm & in Euangelio legamus hoc dixif-

se demonia, cùm Christum filium Dei confiterentur, & ab illo corripentur, quod in Petri confessione laudatum est? Quid proderit, ait Iacobus, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Dicit etiam, quia fides sine operibus mortua est. Quousque igitur falluntur, qui fide mortua sibi vitam perpetuam pollicentur?

2. Et capite vigesimo secundo: Nequaquam ergò mens incauta fallatur, vt se existimet Deum cognouisse, si eum fide mortua, hoc est, sine bonis operibus, confiteatur more demonum: & idèdè se iam non dubitet ad vitam æternam esse venturum, quia Dominus dicit, Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te vnum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Venire quippe debet etiam illud in mētem, quod scriptum est, In hoc cognoscimus eum, si mandata eius seruauerimus. Qui dicit, quia cognouit eum, & mandata eius nō seruat, mendax est, & in hoc veritas non est. Et nē quisquam existimet mandata eius ad solam fidem pertinere: quanquàm dicere hoc nullus est ausus, præsertim quia mādāta dixit, quæ nē multitudine cogitationes parerent, in illis duobus tota lex pendet & Prophetæ: licet rectè dici possit ad solam fidem pertinere Dei mādāta, si non mortua, sed viua illa intelligatur fides, quæ per dilectionē operatur: tamē postea Ioannes ipse aperuit quid diceret, cū ait, Hoc est mandatum eius, vt credamus nomini filij eius Iesū Christi, & diligamus inuicem. Hoc itaque prodest in Deum recta fide credere, Deum colere, Deum nōsse, vt & benè viuendi ab illo nobis sit auxiliū, & si peccauerimus, ab illo indulgentiam mereamur: non in factis quæ odit securi perseverantes, sed ab eis recedentes, eoque dicentes, Ego dixi, Domine miserere mei, sana animam meā, quoniam peccauit tibi: quod non habent cui dicat, qui non in eum credunt, & frustra dicunt, qui cū tam longè ab illo sint, à gratia mediatoris alieni sunt. Hinc illa verba sunt in libro Sapientia, quæ nescio quomodo intelligi perniciose securitas, Et si peccauerimus, tui sumus: quoniam scilicet bonū & magnum Deum habemus, qui velit atque possit penitentium peccata sanare, non qui minimè audeat permanētes in malignitate disperdere. Denique cū dixisset, Tui sumus, addidit, scientes potentiam tuam: utique potentiam cui se subtrahere nequeat, aut occultare peccator. Ideoque secutus adiunxit, Non peccauimus autem, scientes quoniam tui sumus deputati. Quis enim dignè cogitans habitationem apud Deum in qua omnes prædestinatione sunt deputati, qui secundum propositum vocati sunt, non enitetur ita viuere vt tali habitationi congruat? Quod ergò & Ioannes dicit, Hæc scripsi vobis, vt non peccetis: & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum, & ipse est exoratio pro peccatis nostris: non id ait, vt cum securitate peccemus, sed vt recedentes à peccato, si quod admissum est, propter illum aduocatum, quem non habent infideles, minimè de indulgentia desperemus.

3. I T E M in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimo septimo: Creduntur autem à quibusdam etiam ij qui nomen Christi non relinquunt, & eius lauacro in Ecclesia baptizantur; nec ab ea villo schismate vel hæresi prædicuntur, in quantis libet sceleribus

Math. 16. Iaco. 2.

1. Ioan. 17.

1. Ioan. 2.

Math. 22.

Galat. 3. Iacob. 2. 1. Ioan. 3.

Psal. 40.

Cõtra perniciosa securitas. Sapient. 27.

1. Ioan. 2.

Cõtra eos qui per purgatorium igne saluandos putant Christianos malos.

Sola fides saluat, quæ per charitatem operatur. Galat. 3.

Iaco. 2.

1. Cor. 13.

1. Cor. 6.

Eunomia hæresi de sola fide.

Hæreticorum vox est, Deū nihil nisi fidem requirere.

sceleribus viuant, quæ nec diluant penitendo, nec eleemosynis redimant, sed in eis vsque ad huius vltimum diē pertinacissimè perseverent, salui futuri per ignem: licet pro magnitudine facinorū flagitiorumque diuturno, non tamen æterno igne puniri. Sed qui hoc credunt, & tamen Catholici sunt, humana quadam beneuolentia mihi falli videntur. Nā scriptura diuina aliud consulta respondet. Librum autem de hac quæstione scripsi, cuius titulus est, De fide & operibus: vbi secūdum scripturas sanctas, quantum Deo adiuuante potui, demonstraui eam fidem saluos facere, quam satis euidenter expressit Paulus Apostolus, dicens: In Christo enim Iesu neque circuncisio quicquam valet, neque præputium, sed fides quæ benè per dilectionem operatur. Si autem malè & nō benè operatur, proculdubidè secundum Apostolum Iacobū mortua est in semetipsa. Qui rursus ait, Si fidem dicat se quisquam habere, opera autem nō habeat, nunquid poterit fides saluare eum? Porro autem si homo sceleratus propter fidem solam per ignem saluabitur, & sic est accipiendum quod ait beatus Paulus Apostolus, Ipse autem saluus erit, sic tamē quasi per ignem: poterit ergò saluare sine operibus fides, & falsum erit quod dixit eius coapostolus Iacobus. Falsum erit & illud quod idem ipse Paulus dixit. Nolite, inquit, errare: neque fornicatores, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque malèdici, neque ebriosi, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Si enim etiam in istis perseverantes criminibus, tamen propter fidem Christi salui erunt, quomodò in regno Dei non erunt?

4. Et in libro de hæresibus ad Quod uult deum, hæresi quinquagesima quarta: Aëtiani ab Aëtio sunt vocati, iidemque Eunomiani ab Eunomio Aëtij discipulo, quo nomine magis innotuerunt. Eunomius quippe in Dialectica præualens, acutus & celebrius descendit hanc hæresim, dissimilem per omnia Patri asserens Filium, & Filio Spiritum sanctum. Fertur etiam vsque adeò fuisse bonis moribus inimicus, vt asseueraret, quòd nihil cuique obesset quorumlibet perpetratio ac perseverantia peccatorum, si huius quæ ab illo docebatur fidei particeps esset.

5. Hieronymus in caput quartum Osee: De hæreticis facilis intelligentia est, quòd quāto plures fuerint, tanto magis delinquant Deo, & gloriantur in populis: & ideò decipiant in felices, vt peccata populi comedant, & per dulces sermones deuorent domus viduarum. Cùm enim viderint aliquos delinquentes, aiunt: Nihil aliud querit Deus nisi fidei veritatē: quam si custodieritis, non curat quid agatis. Hæc enim dicentes, in iniquitatibus eorum subleuant animas eorum: vt non solum non agant penitentiam, nec humilientur, sed gaudeant in sceleribus suis, & erecta ceruice gradiantur. Vnde & populus & sacerdos, & hi qui docti sunt, & hi qui docuerunt, pari iudicio constringentur.

6. Iobertus primo: Computruerunt iumenta in stercore suo, demolita sunt horrea, dissipatae sunt apotheca, quoniam confusum est triticum.

7. Seruandæ Petri secundo: Superba enim vanitatis loquentes, pelliciant in desiderijs carnis lu-

xuriam, eos qui paululum effugiūt, qui in errore cõuersantur, libertatem illis promittentes, cū ipsi serui sint corruptionis.

8. Ecclesiastis octauo: Sunt impij, qui ita securi sunt, quasi iustorum facta habeant.

9. Concilium Tridentinum sessione sexta, capite nono: Quauis autem necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa vnquam fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum: nemini tamen fiduciam & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiescenti, peccata dimitti, vel dimissa esse, dicendum est: cū apud hæreticos & schismaticos possit esse, immò nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam catholicam contentione prædicetur vana hæc & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud asserendum est, oportere eos, qui verè iustificati sunt, absque vlla omninò dubitatione apud semetipsos statuere se esse iustificatos, neminemque à peccatis absolui ac iustificari, nisi eum, qui certò credat se absolutum & iustificatum esse, atque hac sola fide absolutionem & iustificationem perfici, quasi qui hoc non credit, de Dei promissis, deque mortis & resurrectionis Christi efficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, deque Sacramentorū virtute & efficacia dubitare debet: sic quilibet, dū seipsum, suamque propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest, cū nullus scire valeat certitudinē fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.

10. In eadem sessione canone duodecimo: Si quis dixerit, fidem iustificantem nihil aliud esse, quā fiduciam diuinæ misericordiæ, peccata remittentis propter Christum: vel eam fiduciam solam esse, qua iustificamur, anathema sit.

11. Et canone decimotercio: Si quis dixerit, omni homini ad remissionem peccatorum assequendā necessariū esse, vt credat certò, & absque vlla hæsitacione propriæ infirmitatis & indispositionis, peccata sibi esse remissa, anathema sit.

12. Item canone decimoquarto: Si quis dixerit, hominem à peccatis absolui ac iustificari ex eo, quòd se absolui ac iustificari certò credat aut neminem verè esse iustificatum, nisi qui credat se esse iustificatum: & hac sola fide absolutionem & iustificationem perfici, anathema sit.

13. Hieronymus in caput quartum Danielis super ea verba, Forsan ignoscet Deus delictis tuis, &c. Cū beatus Daniel præcius futurorū de sententia Dei dubitet, rem temerariam faciunt, qui audacter peccatoribus indulgentiam pollicentur. Et tamen sciendum quòd si Nabuchodonosor bona opera facienti venia repromittitur: multo magis alijs promittitur, qui leuiora peccata commiserunt.

14. Luce tertio: Facite ergò fructus dignos penitentia. Et nē cõperitis dicere, Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham. Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergò arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

15. Et decimotercio capite: Nisi penitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.

Contra certitudinē iustificationis.

De propria infirmitate & indispositione formidamus.

Dan. 4.

Temerè quidam promittunt peccatoribus indulgentiam.

16. MATTHEI tertio: Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ, &c. Omnis arbor quæ nõ facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

17. ACTORVM vigesimosexto: Sed his qui sunt Damasci primùm, & Hierosolymis, & in omnẽ regionem Iudææ, & Gentibus annunciam vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna opera pœnitentiæ facientes.

18. ECCLESIASTICI secundo: Si pœnitentiã non egerimus, in cidemus in manus Domini, & nõ in manus hominum.

19. AD Romanos secundo: An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnitis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iudicij Dei, qui reddet vnique secundùm opera eius, &c.

20. ECCLESIASTIS octauo: Etenim quia non profertur citò contra malos sententia, absque timore vllò filij hominum perpetrant mala. Attamẽ peccator ex eo quòd centies facit malum, & per patientiam sustinetur, ego cognoui quòd erit bonum timentibus Deum qui verentur faciem eius. Non sit bonum impio, nec prolongentur dies eius, sed quasi vmbra transeant, qui non timent faciem Domini.

21. ECCLESIASTICI decimoquinto: Nemini mãdauit impiè agere, & nemini dedit spatium peccandi. Non enim concupiscit multitudinem filiorum infidelium & inutitium.

22. AVGVSTINVS tractatu trigefimotertio in Ioannem: Intendant qui amant in Domino mãsuetudinem, & timeant veritatem: etenim dulcis & rectus Dominus. Amas quòd dulcis est, time quòd rectus est. Tanquã mansuetus dixit, Tacui: sed tã: quã iustus. Nunquid semper tacebo? Misericors & miserator Dominus. Itã planè. Adhuc adde, longanimitas: adhuc adde, & misericors: sed time quòd est in nouissimo, & verax. quos enim modò sustinet peccantes, iudicaturus est contemnentes. An diuitias longanimitatis & mãsuetudinis eius contemnitis? Ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secundùm duritiam cordis tui & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnique secundùm opera sua. Mansuetus Dominus, longanimitas Dominus, misericors Dominus: sed & iustus Dominus, & verax Dominus, largitur tibi spatium correctionis, sed tu plùs amas dilationem quã emèdationem. Malus fuisti heri, hodiè bonus esto: & hodiernum diem in malitia peregisti, vel cras mutare. semper expectas, & de misericordia Dei tibi plurimùm polliceris, quasi ille qui tibi per patientiam promisit indulgentiam, promiserit tibi etiam prolixiorẽ vitam. Vndè scis quid pariat crastin' dies? Rectè dicis in corde tuo, Quãdo me correxero, Deus mihi omnia peccata mea dimittet. Negare non possumus, quòd correctis atque conuersis indulgentiam Deus promisit: nam in quo Propheta mihi legis, quia promisit correcto indulgentiam, non mihi legis, quia promisit tibi Deus longam vitam. Ex vtroque igitur homines periclitantur, & sperando, & desperando: contrariis rebus, contrariis affectionibus. Sperando qui decipitur? Qui dicit, Bonus est Deus, misericors

est Deus, faciam quod mihi placet, quod libet, laxè habenas cupiditatis meis, impleam desideria animæ meæ. Quare hoc? Quia misericors est Deus, bonus est Deus, mansuetus est Deus: spe isti periclitantur. Desperatione autè, qui cum inciderint in grauiã peccata, putantes sibi nõ posse iam ignosci pœnitentibus, & statuentes se ad damnationem sine dubio destinatos, dicunt apud semetipfos, iam dånandi sumus, quare non quod volumus, facimus, animo gladiatorum, ferro destinatorum? Ideò mollesti sunt desperati. Iam enim quòd timeant nõ habent, & vehementer timendi sunt. Istos desperatio necat, spes illos. Inter spem & desperationem fluctuat animus. Metuendum est ne te occidat spes, & cum multum speras de misericordia, incidas in iudicium. Metuendum est rursus ne te occidat desperatio, & cum putas iam tibi nõ ignosci quæ grauiã commisisisti, non agas pœnitentiam, & incurras in iudicem sapientiã, quæ dicit, Et ego vestræ perditioni superridebo. Quid ergò agit Dominus cũ periclitantibus vtroq; morbo? Illis qui spe periclitantur, hoc dicit, Ne tardes cõuertere ad Dominũ, neque differas de die in diem: subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te. Illis qui desperatione periclitantur, quid dicit? In quacunque die iniquus conuersus fuerit, omnes iniquitates eius obliuiscar. Propter illos ergò qui desperatione periclitantur, proposuit indulgentiã portũ: propter illos qui spe periclitantur, & dilationibus illuduntur, fecit diem mortis incertum, quando eniat vltimus dies nefcis.

23. IDEM in libro quinquaginta homiliarũ, homilia quinquagesima, capite decimo: Illud quale est in quo sibi blandiuntur, qui sua se vanitate seducunt, perseverantes in malitia atq; luxuriis suis, cum audiant Apostolum dicentem: Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt? Audent sibi præter regnum Dei salutem quam desiderant, polliceri, atque itã inter se loquuntur, dum recusant agere pœnitentiam pro peccatis suis, & perditos mores aliquando in melius commutare. Regnare nolo, sufficit mihi saluum esse. In quo primũ eos fallit, quia eorum nec salus vlla est, quorũ iniquitas perseverat. Quod enim ait Dominus, Quoniam abũdauit iniquitas, refrigerabit charitas multorum: qui autem perseverauerit vsque in finem, hic saluus erit, salutem vtiq; promisit perseverantibus in charitate, non in iniquitate. Et nonnullis interiectis. Quapropter præsumere qui audeat de nomine Christiano, & non cum omni obedientia & timore audiat Apostolum dicentem, Hoc enim scitote, cognoscetes quòd omnis fornicator, aut immũdus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis: Propter hoc enim venit ira Dei in filios dissidentie. Nolite itaque fieri participes eorum. Latius autem ad Corinthios hæc dicit, Nolite errare: neque fornicatores, neque idolis seruientes, &c. regnũ Dei possidebunt. Sed videte quemadmodum timorem & desperationem salutis abstulerit eis, qui hæc in vita veteri commiserunt. Et hæc quidem, inquit, fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & spiritu Dei nostri. Quisquis ergò post baptismum aliquorum pristinorum malorum opere obligatus tenetur, vsque ad

Deus mãsuetus est: sed tamen etiam iustus est. Psal. 14.

Esa. 24. Psal. 102.

Rom. 2.

Psal. 102.

Deus promisit pœnitentibus indulgentiam, sed non prolixiorẽ vitam. 1. Thim. 23.

Sperando quidã decipitur.

Desperatio ne decipitur alijs.

Prover. 1.

Ecc. 5.

Ezech. 18.

Nota.

Galat. 5.

Illorũ salus nulla est quòd iniquitas perseverat.

Matth. 24. Matth. 10. & 24.

Non est factus esse Christianus.

Eph. 5.

1. Cor. 6.

Rom. 2.

Confusio est Christiano peccatori ad clauas Ecclesiæ. Matth. 26.

Matth. 7.

Galat. 5.

Peccator si ad pœnitentiam conuertatur, potest veniã consequi.

1. Ion. 9.

Hieze. 3.

Contra procrastinitates conuersionis suam.

Esa. 57.

Psal. 44.

Matth. 25.

Reuerti ad mortẽ vsque dilata quã periculosa sit.

Securitate pœnitentibus promittitur. Hier. 6.

ad eò sibi inimicus est, vt adhuc dubitet vitã mutare, dum tempus est, cum itã peccat & viuat. Nam vtiq; quòd itã perseverans peccat, thesaurizat sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei. Quòd autè adhuc viuat, patientiã Dei ad pœnitentiam eum adducit. Implicatus ergò tam mortiferis vinculis peccatorum, detrectat aut differt, aut dubitat confugere ad ipsas clauas Ecclesiæ, quibus soluatur in terra, vt sit solutus in cælo, & audeat sibi post hanc vitam, quia tantùm Christianus dicitur, salutem aliquam polliceri: nec veridicum illud Dominicæ vocis tonitruũ contremiscit, Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum, &c. Quid ad Galatas idẽ Apostolus, Nonne talia enumerans, eodem sine cõcludit? Manifesta sunt, inquit, opera carnis, quæ sunt fornicationes, immunditiæ, contentiones, æmulationes, animositates, dissentiones, hæreses, inuidiæ, ebrietares, commestationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.

24. ISIDORVS de summo bono libro secundo, capite decimo tertio: Quãuis quisque sit peccator & impius, si ad pœnitentiam cõuertatur, consequi posse veniã creditur. Nullus enim de bonitate Dei dubitat, sed sola accipientium prauitas cõferri sibi indulgentiam abnegat. In hac vita tantùm pœnitentiã patet libertas, post mortem verò nullam correctionis esse licentiam. Vndè & Dominus dicit, Me oportet operari opera eius qui me misit donec dies est. Veniet autem nox quando nemo potest operari. Hinc & Propheta. Date, inquit, Domino Deo nostro gloriam antequã contenebreat, id est, antequã mors æterna præueniat. In hac vita dum estis, Deum per pœnitentiam glorificate. Adhuc in hoc seculo pœnitentiam operantibus Dei misericordia subuenit. In futuro autem iam non operamur, sed rationem nostrorum operũ ponimus. Per id deteriorantur plerumquẽ iniqui, quòd per patientiam Dei spatium accipiunt emèdandi: quia illi mora viuendi non vtuntur ad pœnitentiam, sed ad peccandũ vsurpant audaciam. A malo autem in deterius vadit, qui tempus sibi ad pœnitentiam indultum, ad libertatem prauit operis vertit. Festinare debet ad Deum prænitendo vnusquisque dum potest, nõ si dum potest noluerit, cum tardè voluerit, omninò non possit. Proinde Propheta ait: Quarite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est. Et vbi inueniri potest, nisi in hac vita, in qua etiam propè est omnibus inuocantibus se? Nam tunc iam longè erit quãdò dixerit, Ite in ignem æternum. Modò autem non videtur, & propè est: tunc videbitur, & propè non erit: quia & videri poterit, & non poterit inueniri. Si quãdò quisque peccare potest, pœnitent, vitamque suam viuens ab omni crimine corrigat, non dubium quòd moriens ad æternam transeat requiem. Qui autem prauè viuendo pœnitentiam in mortis agit periculo, sicut eius damnatio incerta est, sic remissio dubia. Qui ergò cupit certus esse in morte de indulgentia, sanus pœnitent, sanus perpetrata facinora desinat. Sunt qui pœnitentibus securitatem citò pollicentur, quibus benè per Prophetam dicitur, Curabant contritione filia populi ei cum ignominia, dicentes, pax, & non erat pax. Cum ignominia igitur curat contri-

tionem, qui peccanti, & non legitimè pœnitenti promittit securitatem. Vndè & sequitur, Confusi sunt nõ pœnitẽdo, sed pœnas luendo. Aliter enim confunditur coram iudice reus, dum plectitur: atque aliter qui de malo opere eructens corrigitur. Ille enim, qui reprehensus est, confunditur: iste, quia se malum fecisse memoratur. Quãuis per pœnitentiam propitiatio peccatorum sit, sine metu tamen homo esse non debet, quia pœnitentis satisfactio diuino tantùm pensatur iudicio, non humano. Proinde quia miseratio Dei occulta est, sine intermissione flere necesse est. Nequẽ enim vnquã oportet pœnitentem habere de peccatis se curitatem. Nam securitas negligentiam parit: negligentia autem sæpè incautum ad vitia transacta reducit. Dum per pœnitentiam expulsa fuerit ab homine vitia, si fortè post hæc in tercedente securitate quælibet culpa subreperit, confestim delectationes pristina vitiorum mentem audidius irrepunt: pulsantẽsque hominem in consuetis operibus grauius pertrahunt: itã vt sint nouissima hominis illius peiora prioribus.

25. PRIORIS ad Corinthios decimo tertio: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam: factus sum velut es sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem itã vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. & si distribuero, &c.

26. AD Philippenses secundo: Itaque charissimi mei (sicut semper obedistis) nõ vt in præsentia mei tantum, sed multo magis vunc in absentia mea, cũ metu & tremore vestram salutem operamini.

27. PSALMICO secundo: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.

28. PROVERBIOVM vigesimo octauo: Beatus homo qui semper est pauidus: qui verò mentis est duræ, corruet in malum.

29. AD Romanos vndecimo: Tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time. Si enim, &c.

30. PRIORIS ad Corinthios quarto: Nihil mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum.

31. ET capite decimo: Qui se existimat stare, videat ne cadat.

32. IACOBI secundo: Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Si autem frater aut soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano: dicat autem aliquis ex vobis, illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini: non dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori: quid proderit? Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semet ipsa. Sed dicit quis, Tu fidem habes, & ego opera habeo. Ostende mihi fidem tuam sine operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meã. Tu credis quoniam vnus est deus? Benè facis: & demones credunt, & contremiscunt. Vis autem scire õ homo inanis, quoniam fides sine operibus ociosa est? Abraham pater noster nõne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filiũ super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides cõsummata est. Et suppleta est scriptura, dicens: Credidit Abraham Deo, & reputatũ est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Vi-

Ecc. 5.

Securitas de peccatis nunquã habenda.

detis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum? Similiter autem & Rahab meretrix, nonne ex operibus iustificata est, suscipiens nuncios, & alia via eiiciens? Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.

33. AD Galatas quinto: Nam in Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per charitatem operatur.

1. C. ECCLESIASTICI quinto: Nè dixeris, Peccavi, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor. De propiciato peccato noli esse sine metu, neque adicias peccatum super peccatum. Et nè dicas, Misericordia Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim & ira ab illo cito proximant, & in peccatores respicit ira illius. Non tardes conuerti ad Dominum, & nè differas de die in diem: subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.

2. ECCLESIASTIS nono: Sunt iusti atque sapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo vtrum amore an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta, eò quòd vniuersa æquè eueniant iusto & impio, bono & malo, mudo & immundo, immolanti victimas, & sacrificia contemnenti: sicut bonus, sic & peccator: vt periurus, ita & ille qui verum deierat. Hoc est pessimum inter omnia quæ sub sole fiunt, quia eadem cunctis eueniunt: vnde & corda filiorum hominum implentur malitia & contemptu in vita sua, & post hæc ad inferos deducuntur.

3. AVGVSTINVS de perfectione iustitiæ cõtra Cælestium, responsione decimanona: Nos autem huic respondentes, dicimus id eò secutum esse, Quis gloriabitur castum se habere cbr: quoniam præcessit. Cùm rex iustus sederit in throno. Quantalibet enim iustitia sit præditus homo, cogitare debet ne aliquid in illo quod ipse non videt, inueniatur esse culpandum, cùm rex iustus sederit in throno, cuius cogitationem fugere delicta non possunt, nec illa de quibus dictum est: Delicta quis intelligit? Cùm ergò rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor? Aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Nisi forte isti qui volūt in sua iustitia, non in ipsius iudicis misericordia gloriari.

4. ET libro de correptione & gratia, capite decimotertio: Quis enim ex multitudine fidelium quãdiu in hac mortalitate vivitur, in numero prædestinatorum se esse præsumat, quia id occultari opus est in hoc loco: vbi sic cauenda est elatio, vt etiam per satanæ angelum, ne extolleretur, tantus colaphizaretur Apostolus. Hinc Apostolis dicebatur, Si manseritis in medicente illo, qui illes vtiq; sciebat esse mansuros. Et per Prophetã, Si volueritis & audieritis me: cùm sciret ipse in quibus operaretur & velle. Et similia multa dicuntur propter huius vtilitatem secreti, ne forte quis extollatur, sed omnes etiã qui benè currunt, timeant, dum occultum est quòd perueniant.

5. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, homilia quadagesima prima: Qui egerit veraciter pœnitentiam, & solutus fuerit à ligamẽto quo erat obstrictus, & à Christi corpore separatus, & benè post pœnitentiam vixerit, sicut ante pœnitentiam

viuere debuit, post reconciliationem quancumque defunctus fuerit, ad Deum vadit, ad requiem vadit, regno Dei non priuabitur, à populo diaboli separabitur. Si quis autem positus in vltima necessitate ægritudinis suæ, voluerit accipere pœnitentiam & accipit, & mox reconciliabitur, & hinc vadit, fateor vobis non illi negamus quod petit, sed non præsumimus quia benè hinc exit. Non præsumo, non vos fallo: Fidelis benè viuens, securus hinc exit. Baptizatus ad horam, securus hinc exit. Agens pœnitentiam & reconciliatus cum sanus est, & postea benè viuens, securus hinc exit. Agens pœnitentiam ad vltimum & reconciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus. Vnde securus sum dico, & do securitatẽ: vnde non sum securus, pœnitentiam dare possum, securitatẽ dare non possum. Sed dicat aliquis: bone sacerdos, tu nescire* & nullam securitatem nobis dare possedicis, si ille saluatur & Christum adire meretur, cui morietur pœnitentia datur, qui dum vixit, dum sanus fuit, impœnitens fuit. Instrue ergò nos, rogo, quomodò benè viuere post pœnitentiam debeamus. Dico, abstinete vos ab ebrietate, à concupiscentia, à furto, & multiloquio, ab immoderato risu, à verbo ocioso, vnde redditori sunt homines rationem in die iudicij. Ecce quàm leuia dixi. Omnia tamen grauiã & pestifera. Et aliud dico, Non solum post pœnitentiam ab istis vitis se homo feruare debet, sed & ante pœnitentiam dum sanus est: quia si ad vltimum vitæ steterit, nescit si ipsam pœnitentiam acceperit, ac Deo & Sacerdoti peccata sua confiteri poterit. Ecce quare dixi, quia & ante pœnitentiam benè viuendum est, & post pœnitentiam melius. Quod dico, attendite. Debeo illud planius exponere, ne me aliquis malè intellexisse intelligat. Nunquid dico, damnabitur? Non dico. Sed dico etiam, liberabitur? Non. Et quid dicitis mihi? Nescio: Non præsumo, non promitto, nescio. Vis te de dubio liberare? vis quod incertum est, euadere? Age pœnitentiã dum sanus es. Si enim agis veram pœnitentiam dum sanus es, & inuenierit te nouissimus dies: curre vt reconcilieris, si sic agis, securus es. Quare securus es? Quia egisti pœnitentiam eo tempore, quo & peccare potuisti. Si autem vis agere pœnitentiam ipsam tunc, quando peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. Sed vnde scis, inquis, ne forte Deus dimittat mihi? Verum dicis. Vnde? Nescio. Illud scio, hoc nescio. Nam si scirem tibi nihil prodesse, non tibi darem. Item si scirem tibi prodesse, non te admonerem, non te terrerem. Duæ res sunt: aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur. Quid horum tibi futurum sit, nescio. Ergò tene certum, dimitte incertum.

6. ITEM sermone tertio de Innocentibus, qui est sermo decimus de Sanctis: Si diem mortis suæ cogitare iugiter vellent, animi suum ab omni cupiditate vel malitia cohiberent. Sed quod modò nolunt salubriter cogitare, necesse habent postea sine vilo remedio sustinere. Veniet enim illis dies nouissima, veniet dies iudicij, quando eis nec pœnitentiam licebit agere, nec bonis operibus se ab æterna morte poterunt redimere: quia percussuri etiam hac animaduersione peccator, vt moriens obliuiscatur sui, qui dum viueret, oblitus est Dei.

Periculosa pœnitentia, que ad mortẽ vique differtur.

tc, &

Math. 18.

Deo & Sacerdoti peccata confiteri.

Currendum vt reconcillietur.

Moriens oblitiscitur sui, qui in vita oblitus est Dei.

7. GREGORIUS libro decimosexto Moralium in Iob, capite trigessimoprimo super ea verba capituli vicequartii, Et vsque ad inferos peccatum illius. Peccatum vsque ad inferos ducitur, quod ante finem vitæ præsentis per correptionem ac pœnitentiam non emendatur. De quo videlicet peccato per Ioannem dicitur: Est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis. Peccatum nanque ad mortem, est peccatum vsque ad mortem: quia scilicet peccatum quod hinc nõ corrigitur, eius venia frustra postulat. De quo adhuc subditur: Obluiscatur eius misericordia. Omnipotentis Dei misericordia obliuiscitur eius dicitur, qui omnipotentis Dei iustitiæ fuerit oblitus: quia quisquis eum nunc iustum non timet, postea inuenire non valet misericordem. Quæ nimirum sententia non solum ei intenditur, qui veræ fidei prædicamenta deserit: sed etiam qui in fide recta positus, carnaliter viuunt, quia vltio æternæ animaduersionis non euaditur, vtrum in fide, an in opere peccetur. Nam etsi damnationis dispar esse qualitas, culpæ tamen quæ nequaquam per pœnitentiam tergitur, nulla ab solutionis suppetit facultas.

1. Iob. 5.

Peccatum ad mortem.

Iob 24.

peccatum misericordia obliuiscatur eius, qui iustitiam Dei obliuiscitur.

8. PSALMO centesimo: Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine.

9. BERNARDVS in paruis sermonibus, sermone quinquagesimo secundo: Tria sunt oscula: primum, pedum: secundum, manuum: tertium, oris. Cũ primò cõuertimur, pedes Domini osculamur. Duo autem sunt pedes Domini: misericordia, & veritas. Hunc vtrumque pedem Deus conuertentium cordibus imprimat, & vtrumque pedem peccator quilibet, si verè conuertitur, amplectitur. Si enim solã misericordiã sine veritate reciperet, per præsumptionem caderet. Rursus si veritatem sine misericordia reciperet, nihilominus per desperationem periret. Sed vt fiat saluus, ad vtrumque pedem humiliter prouoluitur, vt per veritatem peccata dantur, & per misericordiam veniam speret.

Vtrumque pedem Domini misericordiam & veritatem osculamur.

Timor iudicij cum spe misericordie diligendus.

Psalm. 146.

Proou. 1.

deris illorum. Porro enim si iam dolore peccati & iudicij timore compungeris, veritatis iudicijque vestigio labia impressisti. Quod si timorem, doloremque diuinæ intuitu bonitatis, & spe consequendæ indulgentiæ temperas, etiam misericordiæ pedem amplecti te nõueris. Alioquin alterum sine altero osculari non expedit, quia & recordatio scilicet iudicij in barathrum desperationis præcipitat, & misericordiæ fallax assentatio pessimam generat securitatem. Datum est & mihi misero nonnunquã federe secus pedes Domini Iesu: & modò hunc, modò illum tota deuotione amplecti, inquantum me sua benignitas dignabatur admittere. At si quando miserationis oblitus stimulantem conscientia, iudicio paulò diutius inharerem: mox metu incredibili ac miserabili confusione deieceris, & tenebroso circumfusis horrore, hoc solum palpans de profundis clamabam: Quis nouit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare? Quod si eo relicto pedem misericordiæ plùs tenere contingeret, tanta econtrariò incuria & negligentia dissoluebar, vt confestim & oratio tepidior, & actio pigrior, & risus promptior, & sermo incautior, & omnis denique vtriusque hominis status inconstantior appareret. Proinde magistra instructus experientia, nõ iudicium iam solum aut solam misericordiam, sed misericordiam pariter & iudiciũ cantabo tibi Domine. In æternum nõ obliuiscar iustificationes istas. Cantabiles mihi erunt ambæ pariter in loco peregrinationis meæ: quousque misericordia superexaltata iudicio, miseria cõticescat, ac sola cãtet tibi deceterò gloria mea, & non compungar.

Psalm. 29.

Psalm. 100. & 118.

Jacob. 2. Psalm. 29.

11. AVGVSTINVS in tractatu de vtilitate pœnitentiæ, capite vltimo: Quomodò re vera auget peccata qui desperauerit, sic potest augere peccata & qui veniam sperauerit, vt dicat sibi, Faciam quod volo: Deus bonus est: quãdo me cõuertero, ignoscet mihi. Ita planè dic tibi, quãdo nec cõuertero, ignoscet mihi, si crastinus dies certus est tibi. Nonne ad hoc te admonet scriptura, dicens: Nè tardes cõverti ad Dominum, neque differas de die in diem: subitò enim veniet ira eius, & in tempore vindictæ disperdet te? Ecce ad vtrumque vigilauit pro nobis prouidentia Dei: ne desperando augeamus peccata, propositus est pœnitentiæ portus: rursus, ne sperãdo augeamus, datus est dies mortis incertus.

Eccl. 5.

Cõtra desperationem in futurum portus cõtra præsumptionem, incerta mortis hora.

12. PSALMO nonagesimo octauo: Honor regis iudicium diligit. Tu parasti directiones: iudicium & iustitiam in Iacob tu fecisti.

III.

Quomodò peccatur in Spiritum sanctum Desperatione?

A. Cùm præsumptioni, de qua dictum est, contrarium prorsus vitium accesserit, vt omnem spem abiiciat homo vel impetrandæ apud Deum veniæ, vel salutis æternæ consequendæ.

B. Hoc modo peccauit desperãdo Cain, vt sua ipse voce testatur, cùm inquit: *Maiores iniquitas mea, quàm vt veniam merear.* Peccauit & Iudas Christi proditor, cùm salutis desperatione commotus, &

Aug. ser. 98. de tempore, & hom. 21. ex 50. Greg. 11. 8. Moral. cap. 14. Iud. 11. 2. de summo bono, ca. 14. Chrysol. hom. 1. in psalm. 10. Bern. ser. 3. de natali Domini.

Gen. 4. b Bern. ser. 11. in Cantica. b Math. 27. a Act. 1. c Ephes. 4. d 2. Reg. 2. f

c. Ezech. 18. efg. 33. cd. 1. Item. 1. cd. 2. a. Hier. 3. a. Ezech. 18. efg. 33. cd. 1. Item. 1. cd. 2. a. d. Luc. 13. f. Aug. 11. r. tract. cap. 19. ite de correp. & gra. ca. 15. & ser. 181. de sep. cap. 16. Leo epist. 91. ad Theod. Concilii Trident. sess. 14. ca. 7.

vita laqueo sibi infelix abruptit. Atqui nulla nimis est fera homini poenitentia, ut Latronis exemplo demonstratur, qui in cruce extremisque vitæ spatiis Christi ingentem gratiam & cælestem gloriam est consecutus.

TESTIMONIA.

Dulgentia divina nemo diffidat.

Ezech. 33. & 18.

Periculis eorum qui lapsius relabuntur.

Rom. 2.

Desperandi non est de Dei misericordia cuiquam peccatori quavis gravissimo.

Non est desperandum.

I. A. A V G V S T I N V S sermone quinquagesimo octavo de tempore: Non qui peccaverit, sed qui in peccatis perseveraverit, odibilis & abominabilis Deo erit Nam ut de indulgentia divina nemo diffidat, Dominus per Prophetam velut pater piissimus consolatur, dicens: Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur & vivat. Et illud: Impietas impij non nocebit ei, in quacunq; die conversus fuerit ab impietate sua. Sed ista tam magna misericordia tunc nobis prodest, si non tardamus converti ad Dominum, nec crimina criminibus superaddimus. Denique etiã in ipsis vulneribus vel fracturis corporum, infirmitates cognoscere possumus animarum. Si enim alicui pes frangatur aut manus, cū labore solet ad pristinum officium reuocari. Si verò loco membra ipsa frangantur, potest intelligere charitas vestra, cum quãtis doloribus vulnera ipsa curanda sunt: & tamen post longas & multas tribulationes vix erit antequam ad pristinum statum membra ipsa valeant reuocari. Similis ratio in animarum fracturis seu vulneribus esse credenda est. Si semel aliquis vel secundò peccaverit, & sine aliqua dissimulatione ad poenitentiam medicamenta confugerit, pristinam incolumitatem sine aliqua mora, & forsitan sine aliqua sceleritate recipiet. Si verò peccatis peccata cœperint addi, & animarum vulnera magis tegendo vel defendendo putrefcere, quàm confitendo & poenitendo curari: timentum est ne in illo impleatur illud quod Apostolus dixit, An ignoras quia benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? Tu autem secundum duritiam cordis tui & cor impoenitens, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. Sed forte cogitat aliquis tam graua se admisisse peccata, ut iam Dei misericordiam promereri nõ possit. Absit hoc à sensibus omnium peccatorum. O homo, quicumque illam peccatorum multitudinem attendis, cur & omnipotentiam cælestis medici non attendis? Cùm enim Deus velit misereri quia bonus est, & possit quia omnipotens est, ipse contra se diuinæ pietatis ianuam claudit, qui Deum sibi misereri, aut non velle, aut non posse credit: eumque aut bonum aut omnipotentem esse diffidit. Nemo ergò nec post centum peccata, nec post mille crimina de misericordia diuina desperet. Sic tamen non desperet, ut sine vlla mora Deum sibi repropitiari festinet, ne fortè, si consuetudinem peccandi fecerit, etiam si velit, de diaboli laqueis liberari non possit. 2. E R homilia vigesima prima ex quinquaginta: Si aliquis iã lapsus hæc audit, & nimio sceleris pondere pressus desperare iam cœpit: attēdat quidem vulneris magnitudinem, sed non desperet medici potestatem. Peccatum cum desperatione, certa mors. Nemo ergò dicat; Ego si iam aliquid mali feci, iam damnandus sum. Deus malis talibus non

ignoscit, cūr non addo peccata peccatis? Fruar seculo in voluptate lasciuia, in cupiditate nefaria: iã per dita spe reparationis, vel hoc habeam quod video, si non possum habere quod credo. Deus enim noster sicut cautos fecit qui nõ ceciderunt, sic desperatos esse non vult qui ceciderunt. 3. G R E G O R I V S libro octauo Moralium in Iob, capite decimo quarto: Potest etiam inferni nomine, peccatoris desperatio designari, de qua per Psalmistam dicitur: In inferno autem quis confitebitur tibi? Vidè rursum scriptum est: Impius cū in profundum venerit peccatorum, contemnit. Quilquis autem impietati succumbit, vitam profectò iustitiæ moriendo derelinquit. Qui verò etiã post peccatum mole desperationis obtuitur, quid aliud quàm post mortem in inferni supplicio sepelitur? Beati ergò dicitur: Sicut consumitur nubes & pertransit, sic qui descendit ad inferos, non ascendet. Quia plerumque et in perpetrato nequitia, etiã desperatio sociatur, & via iam reuersionis abscinditur. Rectè autem corda desperantium nubibus comparatur, quia & caligine erroris obscura sunt, & peccatorum multiplicitate condensata: sed consumpta pertransiunt, quia claritate extremi iudicij irradiata, dissipantur. 4. I S I D O R V S libro secundo de summo bono, capite decimo quarto: Non per locorum spatia, sed per affectum bonum vel malum itur, receditur à Deo. Neque enim gressu pedum, sed gressu operum vel morum elongamus vel propinquamus ad Deum. Perpetrare flagitium aliquod, mors animæ est: contemnere poenitentiam & permanere in culpa, descendere in infernum post mortem est. Ergò peccare, ad mortem pertinet: desperare verò, in infernum descendere. Vidè & scriptura ait: Impius dum in profundum malorum venerit, contemnit. Sæpè diabolus eos quos conuerti ad poenitentiam adspicit, immanitate scelerum percussos ad desperationem deducit: ut subtracta spe veniæ, trahat in dissidentiam, quos non potuit retinere perseverantes in culpa. Sed poenitens prauideri debet callidas contra se hostis insidias, sicque Dei iustitiam metuat, ut tamen quamuis in magnis sceleribus de misericordia eius confidat. Amplius lætatur Deus de anima desperata, & aliquando conuersa, quàm de ea quæ nunquam extitit perdita: sicut de prodigo filio, qui mortuus fuerat & reuixit, perierat & inuentus est, de cuius regressu magnum fit gaudium patris. Non aliter coram Deo & angelis copiosus est gaudium de eo qui à periculo liberatur, quàm de eo qui nunquam nouit peccati periculum. Quanto enim contristat res perditæ, tanto magis si fuerit inuenta, lætificat: sicut in Euangelio, pastor ille exultat, qui perditam ouem inuentam humeris suis gaudens reportat. Nullus desperare debet veniam, etiam si circa finem vitæ ad poenitentiam conuertatur. Vnumquenque enim Deus

Desperatio inferno comparatur. Psal. 6. Prouer. 18.

Iob 7.

Desperare est ad infernum descendere. Prouer. 18.

Poenitens Dei iustitiam metuat, & nihilominus de misericordia eius confidat debet. Luc. 15.

In fine vitæ cœteris, desperatio non debet.

Exod. 34.

Leuit. 7.

Cetera desperationem prodest meminit exemplum peccatorum qui in gratia recepti sunt. Luc. 18. 7. 23. 1. Tim. 1. 16. 1. Cor. 9. 1. 2. Cor. 4.

1. Reg. 1. A. 10. 9.

Diabolus desperationis auctor.

Cetera desperationem in simulo.

Deus de suo sine, non de vita præterita, iudicat. Hoc quippe & legis testimonio edocetur, quòd homo de suo extremo iustificatur, quando Deus pro aini primogenito ouem iussit offerri, hoc est, immunditiam vitæ prioris mutandam per innocentiam boni finis. Vidè & cauda iubetur offerri in hostiam, id est, vita extrema in poenitentiam. Multi superna respersi gratia in extremis suis ad Deum reuertuntur per poenitentiam, & quæcunque mala gesserunt, quotidianis fletibus purgant, atque in bonis factis mala gesta commutant, quibus iussit totum quod deliquerant ignoscitur, quia ipsi quod malè gesserunt, poenitendo cognoscunt. In vita hominis finis quærendus est: quoniam Deus non respicit quales antèa viximus, sed quales circa finem vitæ erimus. 5. C H R Y S O S T O M V S homilia secunda in psalmum quinquagesimum: O grandis misericordia Domini. Cùm omnis mundus conclusus in peccatis esset, venit creator vniuersitatis, & principia peccantium euacuauit, ut nullus postmodum desperaret de sua salute. Si impius es, cogita publicanum: si imundus es, attende meretricem: si homicida es, respice latronem: si iniquus es, cogita blasphemum. Considera Paulum Apostolum prius persecutorem, postea annunciatorem: prius peruersorem, postea dispensatorem: ante hoc zizania, post hoc frumentum: ante lupum, postea pastorem: ante plumbum, postmodum aurum: ante piratam, postea gubernatorem: ante dispersorem ouium, postea dispensatorem Ecclesiæ: primò euellentem vineam, postea plantantem: prius dissipantem, & postea edificatam. Vidisti multimodam malitiam: sed respice ineffabilem misericordiam. Vidisti superbiam seruuli: cõsidera beneuolentiam Domini. Nolo mihi dicas, blasphemus sum: nolo dicas, persecutor sum, immundus sum. Habes omnium ostensiones, in quem vuleris portum con fugito. Vis in nouo, vis in veteri? In veteri David, in nouo Paulus. Nolo excusationes mihi afferas, nolo mihi ignauiam tuam prætendas. Peccasti? poenitere. Millies peccasti, millies poenitere. Hæc assidue infuso medicamenta, & timorem intercipi. Nõui enim multum consentiæ cruciatum, scio quanta est desperatio. Stat diabolus gladium acuens, & dicens in hæc verba: Omnem iuentutem tuam confudisti: omnem vitam tuam perdidisti: Antè eras in teatro cum amicis, in circo cum sodalibus, in lupanari cum meretricibus: Deinde rapuisti, auaritiæ studuisti, periurasti, blasphemasti: quæ iã tibi salutis spes est? Peristi, peristi: frue re ergò iam vel præsentis vitæ voluptatibus, ducito in lætitia cor tuum. Hæc diaboli verba sunt, ista inimici consilia: sed mea contraria sunt verba. Si lapsus es, poteris surgere: peristi, sed poteris saluari: fornicatus es, sed poteris continere: mœchatus es, sed poteris liberari: ad spectacula proruebas, sed poteris reuocare pedem: cum malis hominibus versabaris, poteris recedere, & cum bonis esse. In vtramuis partem liberum habes arbitrium, tantum vel parua incipiat esse cõuersio, paululum poenitere. Fundant oculi lacrymam, redi ad conscientiam tuam, considera temetipsum, propone ante oculos iudicij diem, & paradisi delicias, quæ præparantur sanctis. Occidisti, sed poenitere: mœchatus es, sed confitere: cecidisti, sed resurge: vul-

neratus es, adhibe tibi curam, dum viuis, dum spiras, etiam in ipso lecto positus, etiam, si dici potest, animam efflans, ut iam de hoc mundo exeat, de hæc compede libereris. Poenitere, non impeditur temporis angustia misericordia Dei. Et paulò post: Quid enim est peccatum ad Domini misericordiam? Tela aranæ, quæ vento flante nusquam compareret. Si Deus voluerit, nullus impedit. Hæc dico, non ut negligentiores vos faciam, charissimi, sed ut ad fidem vos salutaris expectationis adducam. Nunquam desperetis de vobis, sed de Dei misericordia confidite. Desperate potius de illo, qui de se desperauerit, qui reuocare pedem non vult, qui Dei præcepta contemnit & despicit, & non se cogitat esse moriturum. 6. B E R N A R D V S sermone quinto in Natali Domini: Benè dicitur Deus pater misericordiarum, cui proprium est misereri semper & parcere. Sed forte quis dicat: Quomodo illi proprium est misereri, cuius iudicia abyssus multa? Neque enim dicitur, Omnes viæ eius sola misericordia, sed misericordia & veritas. Non minus iustus quàm misericors est, cui misericordia & iudicium decætatur. Verum id quidem: cui vult miseretur, & quem vult indurat: sed quòd miseretur, proprium illi est, ex se enim sumit materiam, & velut quoddam seminarium miserendi. Nam quòd iudicat & condemnat, nos eum quodammodo cogimus, ut longè aliter de corde ipsius miseratio quàm animaduersio procedere videatur. Ipsum audi dicentem: Nūquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus, & non magis ut conuertatur & viuat? Rectè igitur non pater iudiciorum vel ultionum dicitur, sed pater misericordiarum: non modò quòd pater videatur misereri potius quàm indignari, & quem admodum pater filiorum miseretur timentium se: sed eo magis quòd miserendi causam & originem sumat ex proprio, iudicandi vel vlciscendi magis ex nostro. 1. B. B E R N A R D V S quarto: Dixitque Dominus ad Cain: quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram: quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinè fratris tui de manu tua. Cùm operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos: vagus & profugus eris super terram. Dixitque Cain ad Dominum: Maior est iniquitas mea, quàm ut veniam merear. Ecce eliis me hodiè à facie terræ, & à facie tua abscondar, & ero vagus & profugus in terra: omnis igitur qui inuenerit me, occidet me. 2. B E R N A R D V S sermone undecimo super Canticum: Hoc freno si infrenatus fuisset Cain, nequam desperado dixisset: Maior est iniquitas mea, quàm ut veniam merear. Absit, absit. Maior enim est eius pietas, quàm quavis iniquitas. 3. M A T T H Æ I vigesimo septimo: Tunc videns Iudas qui eum tradidit, quòd damnatus esset: poenitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus Sacerdotum & senioribus, dicens: Peccavi, tradens sanguinem iustum. At illi dixerunt. Quid ad nos? Tu videris. Et proiectis argenteis in templo, recessit: & abiens, laqueo se suspendit. 4. A C T O R V M primo: Oportet impleri scripturam quam prædixit Spiritus sanctus per os David de Iuda, qui fuit dux eorum qui comprehendebant Iesum: qui connumeratus erat in nobis, &

Etiã animã efflans nõ depreter.

Dei misericordia maior est quàm peccatum.

1. Cor. 1.

Psal. 35. Psal. 24. Psal. 100.

Rom. 9. Deo eue magis proprium misereri quàm demerere.

Ezech. 18.

Non pater iudiciorum, sed misericordiarum Deus.

1. Cor. 1.

Gen. 4. Maior est Dei pietas, quàm quavis iniquitas. Prouer. 18.

fortitus est sortem ministerij huius. Et hic quidē possedit agrum de mercede iniquitatis, & suspensus crepuit medius: & diffusa sunt omnia viscera eius, & notum factum est omnibus habitantibus Ierusalem: ita ut appellaretur ager ille, lingua corū, Hæcaldema, hoc est, ager sanguinis.

5. AD Ephesos quarto: Hoc igitur dico & testificor in Domino, ut iam non ambuletis sicut & gētes ambulat in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à via Dei per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcitatē cordis ipsorum: qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudiciæ, in operationem immūditatē omnis, in auaritiā. Vos autem nō ita didicistis Christum.

6. SECVNDI Regum secundo: Et exclamauit Abner ad Ioab, & ait: An ignoras quōd periculosa sit desperatio?

7. EZECHIELS decimo octauo: Si impius egerit pœnitentiā ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam: vita uiuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor: in iustitia sua quam operatus est, uiuet. Nūquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus Deus, & non ut conuertatur à viis suis, & uiuat? Cū auerterit se impius ab impietate sua quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam, ipse animam suam uiuificabit. Considerans enim, & auertens se ab omnibus iniquitatibus suis quas operatus est, vita uiuet, & non morietur. Conuertimini, & agite pœnitentiā ab omnibus iniquitatibus uestris: & non erit uobis in ruinam iniquitas. Proiците à uobis omnes præuaricationes uestras, in quibus præuaricati estis, & facite uobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israël? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini, & uiuite.

8. ET trigesimal tertio capite: Impietas impij nō nocet ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua. Si dixerit impio, Morte morieris: & egerit pœnitentiā à peccato suo, feceritque iudicium & iustitiam, & pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis uitæ ambulauerit, nec fecerit quicquam iniustum: vita uiuet, & non morietur. Omnia peccata eius quæ peccauit, non imputabuntur ei: iudicium & iustitiam fecit, vita uiuet.

9. PRIMÆ Ioannis primo: Sanguis IESV Christi filij eius emundat nos ab omni peccato. Si confiteamur peccata nostra: fidelis est & iustus, ut remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.

10. ET capite secundo: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.

11. HEBREIÆ tertio: Vulgò dicitur, Si dimiserit uir uxorem suam, & recedens ab eo, duxerit uirum alterum: nunquid reuertetur ad eam ultra: nunquid non polluta & contaminata erit mulier illa? tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus.

12. ESAIÆ primo: Lauamini, mundi estote, aufer-

te malum cogitationum uestrarum ab oculis meis: quiescite agere peruersè, discite benefacere: quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite uiduam. Et uenite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata uestra ut coccinū, quasi nix dealbabitur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, uelut lana alba erunt.

13. PSALMO ceterimo quadragesimo quarto: Miserator & misericors Dominus: patiens & multum misericors. Suauis Dominus uniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius.

14. ECCLESIASTICI decimo septimo: Pœnitentibus dedit Deus uiam iustitiæ, &c. Conuerte ad Dominum, & relinque peccata tua: precare ante faciem Domini, & minue offendicula. Reuerte ad Dominum, & auertere ab iniustitia tua, & nimis odito execrationem, &c. Non demoreris in errore impiorum: ante mortem confitere. A mortuo quasi nihil, perit confessio. Confiteberis uiuēs, uiuus & sanus confiteberis, & laudabis Deum, & gloriaberis in miserationibus illius. Quam magna misericordia Domini, & propitiatio illius cōuertentibus ad se.

15. LVCÆ vigesimal tertio: Unus autē de his qui pendebant latronibus, blasphemabat eum, dicens: Si tu es Christus, saluum fac te metipsum & nos. Respondens autem alter increpabat eum, dicens: Neque tu times Deum, quōd in eadem damnatione es. Et nos quidem iuste, nam digna factis recipimus: Hic uero nihil mali gessit. Et dicebat ad IESVM: Domine, memento mei quādo ueneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso.

16. AUGVSTINVS libro primo Retractionum, capite decimo nono: De quocunque pessimo in hac uita constituto, non est utique desperandum: nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur.

17. ITEM in libro de correptione & gratia, capite decimo quinto: Corripiantur itaque à præpositis suis subditi fratres correptionibus de charitate uenientibus, pro culparum diuersitate diuersis, uel minoribus, uel amplioribus: quia & ipsa quæ damnatio nominatur, quam fecit episcopale iudicium, qua pœna in Ecclesia nulla maior est, potest, si Deo uoluerit, in correptionem saluberrimam cedere atque proficere. Neque enim scimus quid contingat sequenti die: an ante finem uitæ huius de aliquo desperandum est, aut contradici Deo potest nē recipiat & det pœnitentiā, & accepto sacrificio spiritus contribulati cordis que contriti, à reatu quanuis iustę dānationis absoluat, damnatumque, ipse non damnet?

18. ET in sermone ceterimo octogesimo primo de tēpore, capite decimo sexto: Nunquā Deus spernit pœnitentiā, si ei syncerè & simpliciter offeratur: suscipit, libeter accipit, amplectitur, facit omnia quatenus eum ad priorem statum reuocet: quōdque est adhuc præstantius & eminentius, etiā si quis non potuerit explere omnem satisfaciendi ordinem, quantulumcunque tamen & quamlibet breui gestā non respuit pœnitentiā, suscipit etiā ipsam, nec patitur quanuis exiguæ conuersionis perire mercedem. Hoc enim mihi uidetur in dicere Esaias, ubi de populo Iudæorum quædam talia ait: Propter peccatum modicè contristauit, &c.

De nullo ueniente desperandum.

Excommunicationis pœna.

Non desperandum ante finem uitæ de quoquam.

Veram pœnitentiā semper amplectitur Deus, qui uis breuitem.

Esa. 54.

te, & percussit te, & auerti faciem meam à te, & contristatus es, & ambulasti tristis, & consolatus sum te. Hæc igitur habentes exempla pœnitentiæ, non perueueremus in malis, nec desperemus reconciliationem, sed dicamus, Etiam nos redeamus ad patrem, & approximemus Deo. Nunquā, crede mihi, auerfabitur ad se conuersum. Ipse enim dicit, Deus appropians ego sum, & non Deus de longè. Et iterum per eundem Prophetam, Peccata, inquit, separant inter me & vos. Si ergo peccata sunt quæ nos separant à Deo, auferamus medium istud obstaculum, & nihil est quod nos prohibeat coniungi Deo. Propterea enim creauit nos Deus, & esse nos fecit qui non eramus, ut æterna in nos conferat bona, & præstet regna cælorum. Non enim nos ad hoc fecit, ut gehennæ nos tradat, ignique perpetuo. Regnum cælorum propter nos, gehenna propter diabolum facta est. Et hæc ita esse, ex Euangelij doctæ. Ipse enim Dominus dicit his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod uobis paratum est ab origine mundi. Illis autem qui à sinistris eius erunt, dicit: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Si ergo gehenna ignis propter diabolum, propter hominem autem regnum cælorum à constitutione mundi præparatum est: tantum est, nē nosmetipsos ab ingressu bonorum, persistendo in malis pertinaciter, excludamus. Donè enim sumus in hac uita, quantacunque nobis acciderint peccata, possibile est omnia ablui per pœnitentiā. Cū autē abducti fuerimus ab hoc seculo, ibi iam etiā si pœnitebit nos: ualdè enim nos pœnitebit, sed nulla erit utilitas pœnitentiæ: & licet sit stridor dentium, licet uulatus & fletus, licet fundamus preces, & innumeris obsecrationibus proclamemus, nemo audiet, nemo subueniet, nec extremo quidem digito aquam

18. 19.

Cresti sumus ad salutem, non ad pœnā æternam.

Math. 15.

Donec uiuimus, abluuntur peccata per pœnitentiā possunt.

quis infundet linguæ nostræ positæ in flammis: sed audiemus illud quod diues ille audiuit ab Abraham, quia chaos magnū firmatum est inter nos & vos, & neque hinc illuc trāire quis potest, neque inde huc.

19. LEO Magus epist. 91. ad Theodorū Foroiulensem: Multum uile ac necessariū est, ut peccatorū reatus ante ultimum diē sacerdotali supplicatione soluantur. His autē, qui in tēpore necessitatis, & in periculi uigenti instantia, præsidij pœnitentiæ & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda: quia misericordiæ Dei, nec mēsuras possumus ponere, nec tēpora definire, apud quē nullas patitur ueniæ moras vera cōuersio, dicite spiritu Dei per Prophetā: Cū conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et alibi: Dic tu iniquitates tuas prior, ut iustificeris. Et iterū: Quia apud Dominum misericordia est, & copiosa apud eum redēptio. In dispensandis itaque Dei donis non debemus esse difficiles, nec accusantium se lachrymas gemitūque negligere, cū ipsam pœnitentiā ex Dei credamus inspiratione conceptam, dicente Apostolo: Ne fortè det illis Deus pœnitentiā, ut respiciat à diaboli laqueis, à quo capti tenentur ad ipsius uoluntatem.

20. CONCILIVM Tridentinū sessione decima quarta, capite septimo: Hanc delictorum reservationem, consonum est diuinæ auctoritati, non tantum in externa politia, sed etiam coram Deo uim habere, ueruntamen piè admodum, nē hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem Ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis: atque idem omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes à quibusuis peccatis & celsuris absolueri possunt: extra quē articulū sacerdos cū nihil possint in casibus reseruatis, id uñ pœnitentibus persuadere nitantur, ut ad superiores & legitimos iudices pro beneficio absolutionis accedat.

His qui in periculo mortis constituti respiciunt, non est deneganda reconciliatio.

Veræ cōuersio nullas moras patitur. Ezech. 33. Esa. 43. Psal. 129.

2. Tim. 2.

Quislibet sacerdos quilibet pœnitentem potest absolute in articulo mortis, à quibusuis peccatis & celsuris.

V.

Quando ueritatem impugnans peccat in Spiritum sanctum?

A. Quum de fidei & religionis negotio ueritas non exignorātia, sed malitia studiosè oppugnatur, ut hinc ueritatis Catholicæ lædatur synceritas.

B. Huic peccato Pharisæi obnoxij erant, quibus uel præcipuè uidemus curę fuisse, tam malignè, quā falsò, blasphemare Christum, in sectari doctrinam Euangelij, testimonium Apostolorum suppressere, idque contra suam ipsorum conscientia. His non sunt ab similes, qui à Propheta dicuntur sedentes in cathedra pestilentia: à Petro autem, magistri mēdaces, qui introducunt sectas perditionis: à Paulo demum uocatur Hæretici, homines corrupti mente, reprobi circa fidē, attendentes spiritibus erroris subuersi, & suo ipsorum iudicio condemnati. Quibus annumerari potest seductor Elymas, quem Paulus palam obiurgans, mira cum uoluntate dixit: O plene omni dolo & omni fallacia, sili diaboli, inimice omnis iustitiæ, non desinis subuertere uias Domini rectas.

C. Refertur ad hanc quoque classē blasphemia Spiritus: quod peccatum Christus in Iudæis magnoperè taxat, ac reliquis peccatis deterius facit. Atque uinam modò hic non peccaretur. Nam blasphemant Spiritum sanctum & illi, ut scribit Damasus, qui cōtra sanctos Patrum canones Spiritum sanctum & illi, ut scribit Damasus, qui cōtra sanctos Patrum canones Spi-

Leo epist. 10. ad Flavianum ca. 1. Aug. de Gen. ad lit. lib. 7. ca. 9. & tract. 18. in Enig. Ioan. 1. de ueritate cred. cap. 1. & lib. 18. de ciuit. Dei ca. 11. & li. 22. ca. 27. Math. 12. b. 15. 2. 21. d. 22. b. Ioan. 7. g. 12. b.

Acto. 4. d. 7. d.

1. Pet. 2. a. Tit. 3. c. 2. Tim. 3. b. 1. Tim. 4. a.

Tit. 3. c.

Acto. 13.

Math. 12. c.

1. Apud Gratianum 25. q. 1. Violatorum.

orat, ita dicens: In prima mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt. non illis imputetur.

2. Et capite quadragesimo quarto: Hoc fortasse peccare in Spiritum sanctum, id est, per malitiam & inuidiam, fratrem oppugnare charitatem post acceptam gratiam Spiritus sancti: quod peccatum Dominus neque hic, neque in futuro seculo dimittit dicit. Unde queri potest, utrum in Spiritum sanctum Iudæi peccauerint, quando dixerunt, quod in Beelzebub principe dæmoniorum dæmonia Dominus expelleret: utrum hoc in ipsum Dominum dictum accipiamus, quia de se dicit alio loco: Si enim patrem familiam Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? An quoniam de magna inuidia dixerunt, ingrati tam presentibus beneficiis, quamvis nondum Christiani fuerint, tamen propter ipsam inuidiam magnitudinem in Spiritum sanctum peccasse credendi sunt? Non enim hoc colligitur de verbis Domini. Quamuis enim in eodem loco dixerit, Quicumque enim dixerit verbum nequam in Filium hominis, remittetur ei: Qui autem dixerit verbum aduersus Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro: tamen videri potest ad hoc eos monuisse, ut accedant ad gratiam, & post acceptam gratiam non ita peccent ut tunc peccauerunt. Nunc enim in filium hominis dixerunt verbum nequam, & potest eis dimitti, si conuersi fuerint, & ei crediderint, & Spiritum sanctum acceperint: quo accepto, si fraternitati inuidere, & gratiam quam acceperant, oppugnare voluerint, non eis dimitti neque in hoc seculo, neque in futuro. Nam si eos sic haberet condemnatos, ut nullam spem eis reliquisset, non adhuc monendos iudicaret, cum addidit, dicens: Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum: aut facite arborem malam, & fructum eius malum. Sic itaque accipiantur, diligendos inimicos esse, & beneficiendum his qui nos oderunt, & orandum pro his qui nos persequuntur, ut pro quibusdam etiam fratrum peccatis intelligatur non præceptum esse ut ore-

mus: ne per imperitiam nostram diuina scriptura, quod fieri non potest, a se dissentire videatur.

3. IDEM libro primo Retractionum, capite decimo nono: Loco alio (nimirum libro primo de sermone Domini in monte, capite quadragesimo tertio) Peccatum fratris ad mortem, de quo dicit Ioannes Apostolus: Non pro illo dico ut roget quis, ita definiui ut dicerem: Peccatum ergo fratris ad mortem puto esse, cum post agnitionem Dei per gratiam Domini nostri Iesu Christi quisque oppugnat fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam, qua reconciliatus est Deo, inuidentiæ facibus agitur. Quod quidem non confirmari, quoniam hoc putare me dixi, sed tamen addendum fuit, si in hac tam scelerata mentis peruersitate finierit hanc vitam: quoniam de quocumque pessimo in hac vita constituto, non est vitæ desperandum: nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur.

1. B. SAPIENTIÆ secundo: Inuidia diaboli mors introiit in orbem terrarum: imitatur autem illi, qui sunt ex parte illius.

2. APOCALYPSIS duodecimo: Proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte.

3. PRIORIS Petri quinto: Sobrii estote & vigilate: quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret.

4. ACTORVM undecimo: Cum autem ascendisset Petrus Hierosolimam, discipulabant aduersus illum qui erant ex circuncisione, dicentes: Quare introisti ad viros præputium habentes, & manducasti cum illis?

5. ET capite decimo tertio: Sequenti verò Sabbato penè vniuersa ciuitas conuenit audire verbum Dei. Videntes autem turbas Iudæi, repleti sunt zelo, & contradicebant his quæ à Paulo dicebantur, blasphemantes. Tunc constanter, &c.

6. GENESIS quarto: Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Ad Cain autem & munera illius non respexit: iratusque est Cain vehementer, & concidit vultus eius.

Inuidia fratrum charitatis.

Matth. 12. & Marci 3.

Matth. 10.

Matth. 12.

Matth. 12.

Matth. 5.

Aug. in Enchir. ca. 83. & in psal. 58. concione 1. Greg. hom. 11. super Ezech. Berni. lib. 1. de consider. ca. 2. & in ser. de conuersione ad Clericos, ca. 4.

a. Exo. 7. & deinceps. Aug. quæst. 18. & 24. super Exodum, & ser. 88. de tempore. Greg. 31. Moral. ca. 11. & lib. 11. ca. 5.

b. Exod. 14. g.

c. Hieron. 5. a 8. b. Efa. 48. a.

Zach. 7. c. Gen. 49. a.

d. Act. 7. f.

c. Psal. 57. a.

f. Iob 21. b.

V II.

Qua obstinatio facit peccatum in Spiritum sanctum?

A. Ea nimirum, quæ ob firmatum planè animum adfert aduersus benè monentem, ut nullis quidem rationibus ab instituto damnabili se deflecti quis patiatur.

B. Fuit hoc peccato insigniter obstrictus rex Pharao, qui etsi toties moneretur à Moysè, & subindè flagellis Dei grauissimis affligeretur: tamen in proposito tyrannico persistit, & periit obstinatus. Nota est Iudæorum inuicta pertinacia, quos suis veluti coloribus depingens Stephanus, dura ceruice, inquit, & incircuncisis cordibus & auribus, vos semper Spiritui sancto resististis. Nec sunt dissimiles hodiè, qui nouis addicti Sectis, ne audire quidem aut legere sustinent Catholicè docentem, quasi aspidum instar oculos illi contra dulcem melodiam, id est, sanam Ecclesiæ doctrinam auribus, dicere videatur: Recede à nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus. Quod

Quod nihil aliud est, quam ut Paulus loquitur, secundum duritiam & impoenitens cor thesaurizare sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. Nam ut Salomon quoque docet, Viro qui corripientem dura ceruice contemnit, re- pentinus ei superueniet interitus, & eum sanitas non sequetur.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite octogesimo tertio: Qui in Ecclesia remitti peccata non credens, contemnit tantam diuini muneris largitatem, & in hac obstinatione mentis diem claudit extremum, reus est illo irremissibili peccato in Spiritum sanctum, in quo Christus peccata dimittit.

2. ET in psalmum quinquagesimo octauum, cõcõione prima: Ergo nõ miseraris omnium qui operantur iniquitatem: Hoc duobus modis intelligi potest: Siue quia omninõ nulla peccata impunita relinquit Deus, siue quod est quedam iniquitas, quam qui operantur, omninõ eorum Deus nõ miseretur. Secundum istos duos modos breuiter, quantum temporis sufficit, aliquid loquamur charitati vestræ. Iniquitas omnis, parua magnæ sit, puniatur necesse est, aut ab ipso homine penitente, aut à Deo vindicæ. Nam & quem pœnitet, punit seipsum. Ergo fratres pu. iam nostra peccata, si querimus misericordiam Dei. Non potest Deus misereri omnium operantium iniquitatem quasi blandiens peccatis, aut non eradicans peccata. Prorsus aut punit, aut punit. Vis non punit? Puni tu. Nam & illud fecisti quod impunitum esse non possit, sed à te puniatur potius, ut facias quod illo psalmo scriptum est, Præueniamus faciem eius in confessione. Quid est, præueniamus faciem eius in confessione? Antequam ipse attendat ut puniat, tu præueni confitendo, & puni. Nõ ille inueniat quod puniat, quia cum tu punis iniquitatem, facis equitatem. Et ideo tu miserabitur Deus, quia iam te operatæ equitatem inuenit Deus. Quid est, operantem equitatem? Quia hoc in te odisti, quod & odit ille, ut incipias placere Deo, dum hoc in te punis quod displicet Deo. Nam non potest impunitum relinqui peccatum, quia verum est: Non nõ miseraris omnium qui operantur iniquitatem. Sed videamus iam alium modum, quo hæc sententiã possit intelligi. Est quedam iniquitas, quam qui operatur, non potest fieri ut miseretur ei Deus. Queritis forte quenam illa sit? Ipsa est defensio peccatorum. Quando quisque defendit peccata sua, magnam iniquitatem operatur. Hoc defendit quod Deus odit. Et videte quam peruersè, quam iniquè: Si quid boni fecerit, sibi vult imputari: si quid mali, Deo. Nam hoc modo defendunt homines peccata sua ex Dei persona, quod peius est. Quid est hoc? Nemo est qui audeat dicere, bonum est adulterium, bonum est homicidium, bona fraus, bonum perurium: nullus prorsus hominum. Nam qui illa etiam faciunt, clamant mala hæc esse quando patiuntur. Omninõ ergo nõ inuenies animam tam peruersam, tam extorrem à societate generis humani, & à participatione cõmunis sanguinis ex Adam, cui videatur bonum esse adulterium, sicut dixi, fraus, rapina, perurium. Sed quomodo ea defendunt? Si Deus nolisset, non id fecissem. Quid vis faciam fato meo?

3. GREGORIUS homilia undecima super Ezechielem: Distincta sunt omnipotentis Dei iudicia. Et qui peccatorem diu expectat ut redeat, non redeunt atque contemnti ponit adhuc vbi grauius impingat. Peccatum quippe quod per pœnitentiam citius nõ deletur, aut peccatum est, aut causa peccati, simul & pœna peccati. omne enim quod prius committitur, peccatum est. Sed si citius pœnitendo non tergitur, iusto iudicio omnipotens Deus obligatam peccatis mentem etiam in culpam alteram permittit cadere, ut qui stendo & corrigendo noluit mudare quod fecit, peccatum incipiat peccato cumulare. Peccatum ergo quod pœnitentiæ lamento non diluitur, peccatum simul est & causa peccati: quia ex illo oritur, vnde adhuc peccatoris animus altius obligetur. Peccatum verò quod ex peccato sequitur, peccatum simul est & pœna peccati: quia ex crescente cæcitate, ex retributione prioris culpæ generatur, ut quasi iam quedam sint in peccatore supplicia ipsa incrementa vitiorum. Fit verò nonnunquam, ut vnudémque peccatum & peccatum sit, & pœna peccati, simul & causa peccati. Et pauld post: Hoc autem nobis cum tremore cõsiderandum est, quomodo iustus & omnipotens Deus cum præcedentibus peccatis irascitur, permittit ut cæcata mēs etiam in aliis labatur. Vnde Moyses ait: Nondum completa sunt peccata Amorrhæorū. David quoque ait: Appone iniquitatem super iniquitatem ipsorum, ut non intrent in iustitia tua. Propheta etiam alius dicit: Maledictum & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium in undauerunt, & sanguis sanguinem tetigit. Sanguis enim sanguinem tangit, quando peccato peccatum additur, ut ante Dei oculos adiunctis iniquitatibus anima cruentetur. Paulus Apostolus ait: Ut impleant peccata sua semper. Ioanni quoque per angelum dicitur: Qui nocet, noceat adhuc, & qui in sordibus est, sordescat adhuc. Vnde nunc etiam Dominus dicit: Si cõuersus iustus à iustitia sua fecerit iniquitatem, pœnam offendiculum coram eo. Ac si apertè dicat: Quia videre pœnitendo noluit vbi iam impingit, iusto eum iudicio deserens, ponam ei ut & alibi impingat. Quod tamen Domini ponere, est nequam ad peccandum premere, sed nolle à peccato liberare: sicut de Pharaone dicitur: Ego indurabo cor eius. Non enim cor peccantis Dominus obdurat: sed obdurare dicitur, cum ab obduratione nõ liberat. Misericors enim Deus tẽpus nobis ad pœnitentiam relaxat, sed cum eius gratiæ patientiam nos ad augmentum vertimus culpæ, hoc ipsum tẽpus quod ad parcendum piè disposuit, distinctius ad feriendum vertit, ut quia reuerti quis etiã spatio temporis accepto noluerit, per hoc mala sua ad reatum augeat, per quod ea diluere potuit, si conuerti voluisset. Vnde scriptum est: Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? secundum

Contemnit remissionem peccatorum.

Nulla iniquitas impunita manet.

Psal. 94.

Defendete peccata, quia sit iniquitas.

Rom. 2. a. h. prou. 29. a. peccat. ser. 42. in Cantica.

Quam perniciosum sit, in peccatis peccare.

Gen. 15.

Psal. 68.

Osee 5.

1. Tim. 1.

Apoc. 17.

Ezech. 3.

Quomodo Deus dicatur offendiculum ponere. Exod. 4. & 7. Quomodo Deus obdurare corda dicitur.

Rom. 2.

dum duritiam autem tuam & cor impenitens, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. De benignitate ergo omnipotentis Dei iram sibi in die iræ reprobos thesaurizat: quia dum ad poenitentiam tempus accipitur, & ad peccandū exhibetur, ipsum remedium gratiæ vertit in augmentum culpæ. Vnde & omnipotens Deus qui collata remedia conspiciat ad culpæ augmentū trahi, ipsam benignitatem quam contulit, in iudicij distractionem vertit, ut inde post amplius feriat, vnde modò amplius expectat. Et quia homo deserere malū non vult ut viuat, auget vnde moriatur.

4. BERNARDVS libro primo de Consideratione ad Eugenium Pontificem maximum; capite secundo: Nec pergasset quod illud sit: (cor durum videlicet) si non expauisti, tuum hoc est. Solū est cor durum quod semetipsum nō exhorret, quia nec sentit, Quid me interrogas? Interroga Pharaonem. Nemo duri cordis salutem vnquam adeptus est, nisi quem forte miserans Deus, abstulit ab eo, iuxta Prophetam, cor lapideum, & dedi cor carneum. Quid ergo cor durum? Ipsum est quod nec compunctione scinditur, nec pietate molliuit, nec mouetur precibus, minis non cedit, flagellis duratur. Ingratum ad beneficia est, ad consilia infidum, ad iudicia sæuum, inuerecundum ad turpia, impavidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium ad diuina, præteritorum obliuiscens, præsentium negligens, futura non prouidens. Ipsum est cui præteritorum, præter solas iniurias, nihil omnino non præterit præsentium nihil non perit, futurorum nulla nisi forte ad vlciscendum profectio seu preparatio est. Et vt in breui cūcta horribilis mali mala complectar, ipsum est quod nec Deum timet, nec hominem reueretur.

Ezech. 36. Cordis duri egregia descriptio.

Psal. 10.

Rom. 1.

Obstinata peccati voluntas, grauissima phrenesis.

5. IDEM in sermone de conuersione ad Clericos, capite quarto: At forte aliquem moueat illud de psalmo: Qui diligit iniquitatem, odit animam suā. Ego autem dico, odit & carnem. An non odit, cui gehennæ cumulos mercatur in dies, & cui secundum duritiam suam & cor impenitens thesaurizat iram in die iræ? Cæterum hoc odium tam carnis, quam animæ, non in affectu, sed in effectu potius inuenitur. Sic nimirum odit & phreneticus carnē suam, cum sibi ipsi manus inferre laborat, rationis deliberatione sopita. An verò grauior vlla phrenesis iudicatur, quam impenitentia cordis, & peccandi obstinata voluntas? Siquidem manus nefarias iniicit sibi ipsi, nec carnem, sed mentem lacerat & corrodit.

1. B. EXODI septimo hæc summam continentur: Moyses & Aaron ad Pharaonem loquuntur, virgam vertunt in serpentem, & aquam virga percussam in sanguinē, quæ etiam faciunt Magi Pharaonis suis incantationibus: quam ob causam Pharao magis induratur.

2. OCTAVI capitis summa hæc est: Secunda Ægypti plaga est ranarum, pro quarū ablatione promittit Pharao populum dimittere, nec facit: quare additur tertia ciniphum, & quarta muscarum, propter quas rursum promittit Pharao se filios Israël dimissurum quod non facit.

3. NONI verò capitis hæc est: Quinta plaga est pestis in iumentis, sexta vlcium, septima grandinis, ad quam promittit Pharao se dimissurum populum, si cesset: verum nec id complet: nullus autē

filiorum Israël in his malis vllum patitur damnum. 4. ET decimi capitis: Octauum signum est locustarum, quibus ablatis, obduratus Pharao, nescit quidem iuxta conditum dimittere populum, quapropter nonum additur, nempe tenebrarum densissimarum, propter quas dimittit Pharao, ut exeat, sed protinus idem denegat, Moysique minatur.

5. DVODECIMI summa est: Paschalis agni ritu declarato ac celebrato, eiusque sanguine domorū superliminaribus illito, cælis omnibus Ægypti primogenitis, Israëlita cum diuitis Ægypti egrediuntur: de ritu Phasæ esua zymorum, & tempore habitationis Israël in Ægypto.

6. AVGVSTINVS quaestione decima octaua super Exodum: Vt ergo tale cor haberet Pharao quod patientia Dei non moueretur ad pietatem, sed potius ad impietatem, vitij proprii fuit: Quod verò facta sunt ea, quibus cor suo vitio tam malignum resisteret iussionibus Dei: hoc est enim quod dicitur, Induratum, quia non flexibiliter consentiebat, sed inflexibiliter resistebat: dispensationis fuit diuinæ qua tali cordi non solum iusta, sed euidenter iusta pœna parabatur, qua timentes Deum corrigerentur. Proposito quippe lucro, verbi gratia, propter quod homicidium committatur, aliter auarus, aliter pecuniæ contemptor mouentur: ille scilicet ad facinus perpetrandum, ille ad cauendum: ipse autem lucri propositio in alicuius illorum non fuit potestate. Ità causæ veniunt hominibus malis, quæ non sunt quidem in eorum potestate, sed hoc de illis faciunt, quales eos inuenierint iam factos propriis vitis ex præterita voluntate. Videndum sanè est, vtrum etiam sic accipi possit, Ego indurabo, tanquam diceret, quam durum sit demonstrabo.

Quomodo cor pharaonis induratum dicitur.

Altera explicatio.

7. ET quaestione vigesima quarta: Et vidit Pharao quoniam facta est refrigeratio, & ingratum est cor eius, & nō exaudivit eos, sicut dixerat Dominus. Hic apparet, non illas tantum fuisse causas obdurationis cordis Pharaonis, quod incantatores eius similia faciebant, verum etiam ipsam Dei patientiam qua parcebat. Patientia Dei secundum corda hominum, quibusdam vtilis ad poenitentiam, quibusdam inutilis ad resistendum Deo, & in malo perseuerandum: non tamen per se ipsam inutilis est, sed secundum cor malum, sicut iā diximus. Hoc & Apostolus dicit, Ignoras quia patientia Dei ad poenitentiam te adducit? Secundum autem duritiā cordis tui & impenitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui redet vnique secundum opera eius. Nam & alibi cum diceret, Christi bonus odor sumus in omni loco: etiam illud adiunxit, & in iis qui salui sunt, & in iis qui pereunt. Non dixit, Christi bonum se odorem esse iis qui salui sunt, malum autē iis qui pereunt, sed tantum bonum odorem se dixit. Illi verò tales sunt, vt & bono odore pereant secundum sui cordis, vt sæpè dictum est, qualitatem, quæ mūdanda est bona voluntate in Dei gratia, vt incipiant ei prodesse iudicia Dei, quæ malis cordibus nocent.

Exod. 9.

Causæ obdurationis Pharaonice.

Dei poenitentia abulata.

Rom. 1.

2. Cor. 1.

8. ITEM sermone octogesimo octauo de tempore: Primò hoc fideliter & firmiter credat dilectio vestra, quia nunquam prius Deus deserit hominē, nisi prius ab homine deseratur. Cum enim & semel & secundò & tertio vnusquisque grauius peccata commi-

Deus nunquam deserit hominem prius.

Ezech. 31.

Proverb. 18.

Rom. 2.

Ecol. 30.

Ibidem.

Pharaonis obduratio videt.

Exod. 4. & 9.

Iustè permittitur ei obdurari.

Psal. 71.

Heb. 12. Apoc. 3. Prou. 1.

Esai. 63.

Exod. 4. & 7.

commiserit: expectat tamen illum Deus, sicut per Prophetam dicit, vt conuertatur & viuat. Cum verò in peccatis suis cœperit permanere, de multitudine peccatorum nascitur desperatio, ex desperatione obduratio generatur. Dum homines negligentes in primis despiciunt peccata sua quia parua sunt, crescentibus minutis peccatis additur etiam crimina, & cumulum faciunt, & demergunt. Quod cum factum fuerit, impletur hoc quod scriptum est, Peccator cum venerit in profundum malorum, conuertent. De talibus & Apostolus dicit. Ignoras quod patientia Dei ad poenitentiam te adducit? Tu autē secundum duritiam cordis tui, & cor impenitens, thesaurizas tibi iram in die iræ. Et de tali obduratione etiam alibi legitur, Equus indomitus euadit durus, & filius remissus euadit procerus. Et iterum de corrigendo filio scriptura loquitur, vnde ait, Tunde latera filij tui dum infans est, nē induret, & non consentiat tibi. Ista enim testimonia scripturarum ideò charitati vestræ insinuare volui, vt in religatis quia & obduratio non Dei potentia cōpelente perficitur, sed Dei remissione vel indulgentia generatur: ac sic Pharaonem non diuina potentia, sed diuina patientia credenda est obdurasse. Denique quoties eum Dei plaga percussit, afflictus poenituit. At vbi ei remissio diuina indulgentiam dedit, iterum se in superbiam elatus erexit. Hoc ergo definitissimè credite fratres, & hoc intelligite, quia quoties Dominus dixit, Ego indurabo cor Pharaonis: non aliud intelligi voluit, nisi, ego, inquit suspendo plagas meas & flagella, vnde eum per indulgentiam meam contra me obdurari permitto. Sed forte aliquis dicat, Quare illum Deus parcendo indurari fecerit, & quare flagella remouerit? Hoc loco securus ego respondeo: Ideò Deus toties flagella remouit, quia Pharao pro ingenti cumulo peccatorum suorum non tanquam filius ad emendationem meruit corripi, sed tanquam hostis permissus est indurari. Tantæ enim illius iniquitates præcesserunt, & Deum toties sacrilego ausu contempserunt, vt in illo impleteretur quod de talibus Spiritus sanctus dixit, In labore hominum nō sunt, & cum hominibus non flagellabuntur: Ideò tenuit eos superbia, operi sunt iniquitate & impietate sua: Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum. Ecce qualiter obduratur, qui ad correctionem castigari à Domino non meretur. De illis autem quos indurari Dei misericordia non permittit, scriptum est, Flagellat Deus omnem filium quem recipit. Et iterum, Ego quos amo, arguo & castigo. Et iterum, Quem enim diligit Dominus, corripit. De hac obduratione etiam Propheta ex persona populi ad Dominum clamat, dicens: Indurasti cor nostrum nē timeremus te. Quod vtique non est aliud, nisi deseruisti cor nostrum, nē conuerteremur ad te. Quam rem multis præcedentibus sacrilegiis in populo Iudeorum impletam esse cognouimus. Nemo ergo cum Paganis aut Manicheis Dei iustitiam reprehendere aut culpare præsumat: sed certissimè credat, quod Pharaonem non Dei violentia, sed propria iniquitas & indomabilis superbia contra Dei præcepta toties fecerit obdurari. Quid est autem quod dixit, Ego indurabo cor eius, nisi, cum abfuerit gratia mea, obduret illum nequitia sua? Et vt hoc euidentius possit agnosci, aliquam similitudinē de rebus visibilibus charitati vestræ pro-

ponimus. Sicut enim quoties nimio frigore aqua constringitur, solis calore superueniente resoluatur, & discedente eodem sole iterum obduratur: ita nimirum peccatorum frigore refrigerat charitatis multorum, & veluti glacies obduratur, & cum eis iterum calor diuinæ misericordiæ superuenierit, resoluatur. Ille vtique calor de quo scriptum est, Non est qui se abscondat à calore eius. Quod etiā erga Pharaonem impletū esse cognoscimus, à quo quoties flagella remota sunt, contra Deum se obduratus erexit: quoties verò afflictus est, humiliter supplicauit.

Similitudo qua Pharaonis obduratio explicatur. Math. 24.

Psal. 18.

Exod. 4.

9. GREGORIUS libro trigesimo primo Moralium, capite vndecimo: Pharaonis cor Dominus obdurasse describitur, non quod ipse duritiam contulit, sed quod exigentibus eius meritis, nulla illud desuper infusi timoris sensibilitate molliuit.

10. ET libro vndecimo, capite quinto: Ad Moysen dicitur de Pharaone, Ego obdurabo cor eius. Obdurare quippe per iustitiam dicitur Deus, quando cor reprobum per gratiam non emollit.

11. EXODI decimo quarto capite describitur quomodo Pharao Israël persequens, & mare persicuum post illum ingrediens, cum vniverso equitatu ac curribus submersus fuerit.

12. IEREMIA quinto: Quod si etiam, viuit Dominus, dixerint, & hoc falsò iurabunt. Domine, oculi tui respiciunt fidem: percussisti eos, & non doluerunt: attriuisisti eos, & renuerunt accipere disciplinam: indurauerunt facies suas supra petram, & noluerunt reuerti. Ego autē dixi, Forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes viam Domini, iudiciū Dei sui. Ibo igitur ad optimates, & loquar eis: ipsi enim cognouerunt viam Domini, iudiciū Dei sui. Et ecce, magis hi simul confregerunt iugum, ruperunt vincula.

13. ET capite octauo: Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus, Nunquid qui cadit, non resurget? & qui auersus, non reuertetur? Quare ergo auersus est populus iste in Ierusalem auersione contentiosus? Apprehenderunt mendacium, & noluerunt reuerti. Attendi & auscultauim: nemo quod bonum est loquitur, nullus est qui agat poenitentiam super peccato suo, dicens, Quid feci? Omnes conuersi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadens ad prælium.

14. ESAI quadragesimo octauo: Scini enim quia durus es, & neruus ferreus ceruix tua, & frons tua ærea.

15. ZACHARIA septimo: Hæc ait Dominus exercituum, dicens: Iudicium verum iudicate, & misericordiam & miserationes facite vnusquisque cum fratre suo. Et viduam & pupillum, & aduenā, & pauperem nolite calumniari, & malum viri fratri suo non cogitet in corde suo. Et noluerunt attendere, & auerterunt scapulam recedentes, & aures suas aggrauauerunt, nē audirent. Et cor suū posuerunt vt adamantem, nē audirent legem, & verba quæ misit Deus exercituum in Spiritu suo per manum Prophetarum priorum: & facta est indignatio magna à Domino exercituum.

16. GENESIS quadragesimo nono. Simcō & Leui fratres, vasa iniquitatis bellantia. In conspectu eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit gloria mea: quia in furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murū. Mā-

Huic ergo dono gratiæ Dei quicunque resistit & repugnauerit, vel quoquo modo fuerit ab eo alienus vsque in finem huius temporalis vitæ, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro: hoc scilicet tam grande peccatum, vt eo teneatur cuncta peccata, quod non probatur ab aliquo esse commissum, nisi cum de corpore exierit: **Q**uandiu verò hinc viuunt, eum, sicut dicit Apostolus, patientia Dei ad poenitentiam adducit. Sed si ipse perseverantissima iniquitate, sicut consequenter adiungit Apostolus, secundum duritiam cordis sui, & cor impoentens thesaurizat sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro. Isti autem cum quibus agimus, vel de quibus agimus, non sunt desperandi. Adhuc enim sunt in corpore: sed non querant Spiritum sanctum nisi in Christi corpore.

Rom. 2.

Math. 12. Marc. 3.

Quibus remitti possit Spiritus blasphemiam, quibus non possit. 1. Ioan. 5.

Ecclesia quibus peccata remittere potest poenitentibus. Marc. 16. & 18. Ioan. 10.

Blasphemantibus in Spiritum sanctum quando peccatum remittatur.

3. **G**ELASIVS primus in tomo de Anathematis vinculo: Dixit Dominus, quod in Spiritum sanctum peccantibus nec hic esset, nec futuro seculo remittendum. Quantos autem cognoscimus in Spiritum sanctum delinquentes sicut hæreticos diuersos, Arrianos, Eunomianos, Macedonianos, ad fidem catholicam reuertentes, & hic remissionem suæ percepisse blasphemiam, & in futurum spem sumpisse indulgentiæ consequedg? Nec ideo non vera est Domini sententia, aut putabitur esse vllatenus resoluta: cum circa tales, si hoc esse permanente, nunquam omnino soluenda persistat, effectus autem non talibus, non irrogata. Sicut etiã est consequenter & illud B. Ioannis Apostoli: Est peccatum ad mortem: nõ dico vt oretur pro eo. Et est peccatum nõ ad mortem: dico, vt oretur pro eo: Est peccatum ad mortem, in eodem peccato manentibus: est peccatum non ad mortem, ab eodem peccato recedentibus. Nullum est quippe peccatum, pro quo aut non oret Ecclesia remittendo: aut quod, data sibi diuinitus potestate, desistentibus ab eodem, non possit ab soluere, vel poenitentibus relaxare, cui dicitur: Quæcunque dimiseritis super terram, dimissa erunt & in cælis, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis. In quibuscunque, omnia sunt, quantacunque sint, & qualiacunque sint: veraci nihilominus eorum manente sententia, quæ nunquam soluenda esse denunciatur: in eorum tenore consistens, non etiam ab hoc eodem post recedens. Et paulò post: Notandum quod quolibet genere blasphemantibus in Spiritum sanctum, si respiciant & corrigant, & hic eis & in futuro seculo remittatur: nec inde possit Domini nutare sententia, quæ circa tales, utique permanentes, permanere dicta est, non circa non tales effectos. Quandiu autem in hoc manent, tales sunt, qualibus non remittendum esse præfixum est. Cum autem ab hoc recesserint, non tales efficiuntur, qualibus non remittendum esse prædictum est. Et ideo non talibus effectus potest & hic & in futuro seculo iam remitti. Alioquin (quod absit) frustra videretur Ecclesia huiusmodi sua reconciliatione suscipere. Quia autem frustrari non potest, hoc intellectu modis omnibus, salua Domini sententia, prædicandum est, quantum ad nos pertinet, omnino posse.

1. B. P. S. A. L. M. O. trigesimo tertio: Mors peccatorum pessima.

2. **E**S. A. I. E. vigesimo octauo: Propter hoc audite verbum Domini viri illulores, qui dominamini super populum meum qui est in Ierusalem. Dixistis enim, percussimus foedus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans cum transierit, non veniet super nos: quia posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus.

3. **E**T capite tertio: Ruit Ierusalem, & Iudas concidit: quia lingua eorum & adinventiones eorum contra Dominum, vt prouocarent oculos maiestatis eius. Agnitio vultus eorum respondit eis, & peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt. Væ animæ eorum, quoniam reddita sunt eis mala.

4. **P**S. A. L. M. O. quinquagesimo primo: Quid gloriaris in malitia, qui potens es iniquitate? Propterea Deus destruet te in finem: euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viuientium.

5. **P**R. O. V. E. R. B. I. O. R. V. M. secundo: Consilium custodiet te, & prudentia seruabit te, vt eruaris à via mala, & ab homine qui peruersa loquitur: qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebrosas: qui legantur cum mala fecerint, & exultant in rebus pessimis: quorum via peruersa sunt, & infames gressus eorum.

6. **P**R. I. M. I. O. Ioannis quinto: Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis.

7. **A**V. G. V. S. T. I. N. U. S. in libro de Correctione & gratia, capite duodecimo: Est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis. De quo peccato quoniam non expressum est, possunt multa & diuersa sentiri: ego autem dico id esse peccatum, fidem quæ per dilectionem operatur, deserere vsque ad mortem.

8. **I**D. E. M. libro primo Retractionum, capite decimono, vt supra questione sexta, autoritate tertia.

1. **C**A. D. Ephesios quarto: Et nolite contristare spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis.

2. **P**R. I. O. R. I. S. ad Thessalonicenses quinto: Spiritum nolite extinguere.

3. **P**S. A. L. M. O. nonagesimo quarto: Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra: sicut in irritatione secundum diem tentationis in deserto.

4. **A**D. HEBRÆOS tertio: Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus, Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra sicut in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto. Vbi tentauerunt me patres vestri: probauerunt & viderunt opera mea quadraginta annis. Propter quod in sensus sui generationi huic, & dixi, Semper hi errant corde. Ipsi autem non cognouerunt vias meas: quibus iuravi in ira mea, si introibunt in requiem meam. Videte fratres, nõ forte sit in aliquo vestrum cor malum, incredulitatis, discedendi à Deo viuo, sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies donec hodie cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Participes enim Christi effecti sumus: si tamen initium substantiæ eius vsque ad finem firmum retineamus.

5. **E**C. C. L. E. S. I. A. S. T. I. C. I. tertio: Cor durum habebit

bebit malè in nouissimo, & qui amat periculum, in illo peribit. Cor ingrediens duas vias, non habebit successus, & prauus corde in illis scandalizabitur.

Cor nequam grauabitur in doloribus, & peccator adiciet ad peccandum.

DE PECCATIS IN CÆLVM CLAMANTIBVS.

I.

Quæ dicuntur peccata in cælum clamantia.

EA, quæ præ ceteris insignem & manifestam improbitatem habere noscuntur, diuinamque iram & vltionem insigniter accersunt iis, à quibus committuntur.

B. Eiuscemodi quatuor è Scriptura numerantur, Homicidium voluntarium, Peccatum^b Sodomiticum, Oppressio^c pauperum, & Merces^d operariorum defraudata.

Aug. in Enchi. ca. 80. & 116. annot. in Iob cap. 30. & lib. 1. locutionis de Gen. ca. 60. & quest. 5. super Exod. Græc. 3. par. curæ palt. admo. 32. & in 2. psalm. poenitentialem. a Gen. 4. b Gen. 18. c Exod. 22. d Deut. 24. e Iacob. 5. a

TESTIMONIA.

Clamor in Scripturis quid dicatur.

Phil. 9.

Esai. 5.

Gene. 8.

Galat. 4.

Nota.

1. **A.** **A**V. G. V. S. T. I. N. U. S. in Enchiridio ad Laurentium, capite octogesimo: Peccata, quamuis magna & horrenda cum in consuetudinem venerint, aut parua, aut nulla esse creduntur: vsque aded vt non solum non occultanda, verum etiam iam prædicanda ac diffamanda videantur, quædo sicut scriptum est, Laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & qui iniqua gerit, benedicitur. Talis in diuinis libris iniquitas & clamor vocatur. Sicut habes apud Esaiam Prophetam de vinea mala: Expectaui, inquit, vt faceret iudicium, fecit autem iniquitatem, & non iustitiam, sed clamorem. Vndè est illud in Genesi, Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est. Quia non solum iam apud eos non puniebantur illa flagitia, verum etiam publicè velut lege frequentabantur. Sic nostris temporibus ita multa mala, etsi non talia, in apertam consuetudinem iam venerunt, vt pro his non solum excommunicare aliquem laicum non audeamus, sed nec Clericum degradare. Vndè cum exponerem ante aliquot annos Epistolam ad Galatas, in eo ipso loco vbi ait Apostolus, Timeo nõ fortè sine causa laborauerim in vobis: exclamare compulsus sum, Væ peccatis hominum quæ sola inuistata exhorrescimus, vsitata verò pro quibus abluendis filij Dei sanguis effusus est, quamuis tam magna sint, vt omnino claudi contra sese faciant regnum Dei, sæpè videndo omnia tolerare, sæpè tolerando nonnulla etiam facere cogimur. Atque vtiinam, ô Domine, non omnia quæ nõ poterimus prohibere, faciamus. Sed videro, vtrum me immoderatus dolor incautè aliquid compulerit dicere.

2. **I**D. E. M. in libro Annotationum in Iob, super caput trigessimum: Qui insurrexerunt super me fures. Qui ad honores indebitos, qui iustorum sunt proprij, per tenebrosas fallacias perueniunt. Quorum domus erant cauernæ petrarum, qui concupiscentias suas defendebant, & tegebant quibusdam obscuritatibus diuinorum librorum, & inter arbores clamabant. Manifesta erant peccata eorù, quamuis ea scripturarum obscuritate quasi ymbri arborù

tegere conarentur. Hinc est, Clamor Sodomorum ascendit ad me: Et plerisque locis, pro manifestis peccatis clamorem ponit scriptura, vt verbum sit, quicquid corde concipitur: clamor, cum procedit in factum.

3. **E**T libro primo locutionis de Genesi, capite sexagesimo: Dixit autem Dominus, Clamor Sodomorum & Gomorrhæ impletus est, & delicta eorum magna valde. Clamorem scriptura solet ponere pro tanta impudentia & libertate iniquitatis, vt nec verecundia, nec timore abscondatur.

4. **I**T. E. M. questione quinta super Exodum: Et nunc ecce clamor filiorum Israël venit ad me, non sicut clamor Sodomorù, quo iniquitas sine timore & sine verecundia significatur.

5. **G**R. E. G. O. R. I. V. S. in tertia parte curæ pastoralis admonitione trigesima secunda: Cum prauus quisque impudenter innotescit, quo liberius omne facinus perpetrât, eo etiam licitum putat: & quod licitum suspicatur, in hoc proculdubio multipliciùs mergitur. Vndè scriptum est: Peccatum suum sicut Sodoma prædicauerunt: nec absconderunt. Peccatum enim suum absconderet Sodoma, si adhuc sub timore peccaret. Sed funditus frena timoris amiserat, quæ ad culpam nec tenebras requirebat. Vndè & rursus scriptum est: Clamor Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus est. Peccatum quippe cum voce, est culpa cum actione: peccatum verò etiam cum clamore, est culpa cum libertate.

6. **I**D. E. M. in psalmum secundum poenitentialem: Quod peccatum clamor sit, testatur scriptura quæ dicit: Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum ascendit ad me. Et iterum: Descendâ videre, verum clamorem qui venit ad me, opere compleuerint: Peccatum quippe cum voce, culpa est in actione: peccatum cum clamore, est culpa cum libertate.

1. **B.** **G**E. N. E. S. I. S. quarto: Et ait Dominus ad Cain, Vbi est Abel frater tuus? Qui respondit, Nescio: nunquid custos fratris mei sum ego? Dixitque ad

Gene. 8.

Gene. 18.

Clamor in Scripturis.

Exod. 5.

Gene. 8.

Esai. 5.

Gene. 8.

Culpa cum libertate, clamor dicitur.

Gene. 8.

eum, Quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua.

2. **E T** capite decimo octavo: Dixit itaque Dominus: Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatum est nimis. Descendam, & videbo vtrum clamorem qui venit ad me, opere compleuerint: an non est ita, vt sciam.

3. **E X O D I** vigesimo secundo: Aduenam non contristabis, neque affliges eum: aduenæ enim & ipsi fuistis in terra Ægypti. Viduæ & pupillo non nocebitis. Si laſeritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum: & indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, & erunt vxores vestra viduæ, & filij vestri pupilli. Si pecuniam mutuâ dederitis populo meo pauperi qui habitat tecum, non vrgebis eum quasi exactor, nec vfuris opprimes. Si pignus à proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei. Ip-

sum enim est solum, quo operitur indumentum carnis eius, nec habet aliud in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudia eum, quia misericors sum.

4. **D E V T E R O N O M I I** vigesimo quarto: Cum repetes à proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, non ingredieris domum eius vt pignus auferas: sed stabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit: sin autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei ante solis occasum: vt dormiens in vestimento suo, benedicat tibi, & habebas iustitiam coram Domino Deo tuo. Non negabis mercedem indigentis & pauperis fratris tui, siue aduenæ qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est: sed eadem die reddes ei precium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam: ne clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum.

5. **I A C O B I** quinto: Agite nunc diuites &c. Ecce merces operariorum qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit.

II.

Quomodo scriptura vindicari docet Homicidium voluntarium?

Vide Concil. Ancyran. cap. 21. Epaunense can. 31. Triburienſe can. 54. & seq. a Genes. 4. b Ambr. lib. 2. de Cain & Abel, cap. 9.

b Genes. 9. a Erod. 11. b c d Leuit. 24. c Num. 31. b c d Deuter. 19. a b c 1. loan. 3. c c Psal. 54. d

d August. lib. 22. contra Faustum, cap. 70. e Matt. 26. c & Apoc. 13. c

Grauitè sanè, quemadmodum hisce verbis Deus ostendit, quibus Cain primum increpat homicidam: *Quid fecisti? inquit, Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram.* Et alibi vox Diuina testatur: *Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius. Ad imaginem quippe Dei factus est homo.* Concinit *Psaltes Regius: Viri sanguinum non dimidiabunt dies suos.* Summum enim hoc scelus est, & atrocissimam proximo iniuriam adfert, qui vitam ei adimit absque legitima ^d auctoritate. Vndè à **C H R I S T O** etiam dictum est: *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt.*

TESTIMONIA.

Fuena veteris Ecclesie in homicidas constituta.

* secundum edic. veterem

Relaxatio pœnitentia homicidarum.

1. **C O N C I L I V M** Ancyranum capite vigesimo secundo: Qui voluntariè homicidium fecerint, ad pœnitentiam quidem iugiter se submittant. Circa exitum autem vite, communioni digni habeantur. Eos verò, qui non voluntate, sed casu homicidium fecerint, prior quidem regula post septem annorum pœnitentiam, communioni sociari secundum gradus constitutos: Hæc verò humanior definitio, quinque niji tempus tribuit.

2. **C O N C I L I V M** Epaunense tempore Gelasij primi celebratum, canone trigesimo primo: De pœnitentia homicidarum, qui seculi leges euaserunt, hoc summa reuerentia de eis inter eos placuit obseruari, quod Ancyritani Canones decreuerunt.

3. **C O N C I L I V M** Triburienſe canone quinquagesimo quarto: De his qui voluntariè homicidium fecerint, Ancyrano sancto concilio capite * vigesimo primo legitur: Vt pœnitentiæ quidem iugiter se submittant: perfectionem verò, id est, communionem Christi gratiam, circa exitum consequantur. Instituta canonica & sanctorum Patrum decreta, nostro & omnium orthodoxorum iudicio, inuolabilem habeant firmitatem. Nobis autem,

qui pastores Christi ouium sumus, pro moderni temporis qualitate & hominum fragilitate, bonum & vtile videtur, vt his qui voluntariè homicidium fecerint, auctoritate synodali & iudicio generali & modum castigationis imponamus, & certum ac definitum pœnitentiæ tempus præmonstramus: ne prolixum tempus pœnitentiæ, generet fastidium negligentibus: sed cursim exercitatis, accrescat opus salutis.

4. **E T** canone quinquagesimo quinto: Si quis spontè homicidium fecerit, quadraginta diebus ab ingressu Ecclesie arceatur. Et nihil manducet illis quadraginta diebus, præter solum panem & salelem, neque bibat nisi puram aquam. Nudis pedibus incedat. Lineis non induatur vestibus, nisi tantum femoralibus. Secularia arma nõ portet. Nullo vehiculo vtatur. Ad nullam fœminam, nec ad propriam vxorem, his diebus misceatur. Nullam communionem illis quadraginta diebus cum aliis Christianis, nec cum alio habeat pœnitente, in cibo vel potu aut vllis rebus. Si verò sint aliqui vite suæ infidiatores, vt præ illis non possit dignè pœnitere, interim differatur ei eadem pœnitentia, donec ab Episcopo

Pœnitentiæ cordi qui voluntariè peccauerunt homicidium.

* parte 1. ca. 7. Abſtinentia homicidæ annua qualis.

Post septem annorum pœnitentiæ homicidæ ad communionem admittitur.

Episcopo proprio pax ei ab illis sit facta. Si enim aliqua corporali infirmitate detentus sit, vt non possit ritè ieiunare, adhibeatur ei misericordia, quouſque cõualeſcat, & tunc demum pœniteat. Si verò longo tempore eadem sit occupatus infirmitate, ad Episcopum pertinebit, vt prudenter tractet, quomodo infirmum peccatorem curare disponat: quia, vt Gregorius pastoralis commemorat libro, Occultiora sunt vulnera mentium, quàm corporum: & * ars est artium, regimen animarum.

5. **E T** canone quinquagesimo sexto: Post illos quadraginta dies, vnum annum integrum ab introitu Ecclesie suspendatur. Et abſtineat se à carne & caſeo, à vino & medone ac mellita ceruſia, nisi Dominicis diebus & festis, qui per illum Episcopatum publicè celebrantur apud cunctum populum: & nisi vel in hoste, aut in aliquo magno sit itinere, vel longè aut diù ad Dominicam curtem; vel si infirmitate detentus sit: tunc licitum sit ei, tertiam feriam & quintam atque Sabbatum redimere vno denario, vel precio denarij, siue tres pauperes pro nomine Domini pascendo: ita duntaxat, vt vel carne, vel vino, vel medone, id est, de tribus vna re vtatur, non omnibus vescatur. Postquàm autem de itinere domum reuertatur, aut de infirmitate liberetur, prædictas ferias non redimat, sed statuto modo pœniteat. Completo verò vnus eiusdemque anni curriculo, ita castigatus ritè & ordinabiliter more pœnitentium, introducatur in Ecclesiam.

6. **I T E M** canone quinquagesimo septimo: Secundum verò & tertium annu simili modo pœniteat: excepto, quòd prædictas tres ferias redimere ius habeat, vbicumque est, siue in domo, siue in itinere. Cætera per omnia obseruet, vt in primo anno faciebat.

7. **E T** canone quinquagesimo octavo: Quartum enim annum & quintum, sextum & septimum, isto modo obseruet: Ieiunet autem his singulis tres quadragesimas: Vnam autem Pascha Domini, à caſeo & pinguibus piscibus, à vino & medone & mellita ceruſia. Alteram ante natiuitatem S. Ioannis Baptistæ. Si verò defunt quadraginta dies ante natiuitatem, impleantur post natiuitatem. Tertiam quadragesimam ante natiuitatem Domini Saluatoris ieiunet, & abſtineat se à carne & cæteris rebus prædictis: & in his quatuor annis, tertia feria & quinta ac sabbato, manducet & bibat quodcũque libeat. Et secundam atque quartam feriam denario, aut prædicto denarij precio redimere ius habeat. Sextam verò feriam cautè obseruet. His septem annis ritè expletis, reconcilietur, & more pœnitentium sacris altaribus & sanctæ communioni restitatur, atque perfectionem consequatur.

8. **G E N E S I S** quarto: Dixitque Cain ad Abel fratrem suum: Egrediamur foras. Cũque essent in agro, consurrexit Cain aduersus fratrem suum Abel, & interfecit eum. Et ait Dominus ad Cain, Vbi est Abel frater tuus? Qui respondit, Nescio: nunquid custos fratris mei sum ego? Dixitque ad eum, Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Cũ operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos: vagus & profugus eris super terram. Dixitque Cain ad Dominum: Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear.

Ecce eiicis me hodiè à facie terræ, & à facie tua abscondar, & ero vagus & profugus in terra: Omnis igitur qui inuenierit me, occidet me. Dixitque ei Dominus: Nequaquam ita fiet: sed omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur. Posuitque Dominus in Cain signum, vt non interficeret eum omnis qui inuenisset eum. Egrediuſque Cain à facie Domini, habitauit profugus in terra ad orientalem plagam Eden.

9. **A M B R O S I** libro secundo de Cain & Abel, capite nono: Et benè ait, Vox sanguinis fratris tui clamat: non, frater clamat. Hoc innocentia & gratia germanitatis etiam in ipsa monte seruat. Non accusat frater, ne videatur parricida. Non accusat vox ipsius, non anima eius: sed vox sanguinis accusat, quem ipse sudisti. Tuum te ergò facinus, non frater, accusat. Simul querela criminola admittitur. Non potest de alieno testimonio queri, qui crimen proprio facinore cõfiteatur. Minor est sermo quàm factum: est tamen etiam terra testis, quæ cepit sanguinem. Et benè ait, Vox sanguinis fratris tui clamat de terra: non dixit, de fratris clamat corpore, sed de terra clamat. Et si frater parcat, terra non parcat. Si frater tacet, terra condemnat. Ipsa est in te & tellis & iudex. Testis acrior, quæ adhuc parricidij tui sanguine madet: iudex asperior quæ tanto scelere coinquinata est, vt aperiret os suum, & exciperet sanguinem fratris tui de manu tua.

10. **G E N E S I S** capite nono: Sanguinem animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum: & de manu hominis, de manu viri, & de manu fratris eius requiram animam hominis. Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus est homo.

11. **E X O D I** vigesimo primo: Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur. Qui autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus eius, constituam tibi locum in quem fugere debeat. Si quis per industriam occiderit proximum suum & per insidias, ab altari meo euelles eum, vt moriatur. Qui percusserit patrem suum aut matrem, morte moriatur.

12. **L E V I T I C I** vigesimo quarto: Qui percusserit & occiderit hominem, morte moriatur.

13. **N V M E R O R V M** trigesimo quinto: Si quis ferro percusserit, & mortuus fuerit qui percussus est: reus erit homicidij, & ipse morietur. Si lapidem iecerit, & ictus occubuerit, similiter punietur. Si ligno percussus interierit, percussoris sanguine vindicabitur. Propinquus occisi, homicidam interficiet: statim vt apprehenderit eum, interficietur. Si per odium quis hominem impulerit, vel iecerit quippiam in eum per insidias: aut cum esset inimicus, manu percusserit, & ille mortuus fuerit: percussor, homicidij reus erit. Cognatus occisi statim vt inuenierit eum, iugulabit. Quod si fortuitum, & absque odio & inimicitijs quicquam horum fecerit, & hoc audiente populo fuerit cõprobatum, atque inter percussorè & propinquum sanguinis quæstio ventilata: liberabitur innocens de vltoris manu, & reducetur per sententiam in vrbem ad quam confugerat, manebitque ibi, donec sacerdos magnus, qui oleo sancto vnctus est, moriatur. Si interfector extra fines vrbium quæ exilibus

Gen. 4. Quomodo vox sanguinis clamare dicitur.

De terra clamat.

igne & sulphure perirent: quatenus ex iusta pœna discedent, ex iniusto desiderio quid fecissent.

Cen. 19.

16. AVGVSTINVS libro decimo sexto de ciuitate Dei, capite trigesimo: Post hanc promissionem liberato de Sodomis Lot, & veniente igneo imbue de celo, tota illa regio impiæ ciuitatis in cinerem versa est, vbi supra in masculos, in tantam consuetudinem conualuerant, quantam leges solent aliorum factorum præbere licentiam. Verum & hoc eorum supplicium, specimen futuri iudicij diuini fuit. Nam ad quid pertinet, quod prohibiti sunt qui liberabantur ab angelis, retrò respicere, nisi quia non est animo redeundum ad veterem vitam, qua per gratiam regenerationis exuimur, si vltimum iudicium euadere cogitamus: Denique vxor Lot, vbi respexit, remansit: & in salem conuersa, hominibus fidelibus quoddam præstitit condimentum, quò sapiant aliquid, vnde illud caueatur exemplum.

Supplicium Sodomorum, specimen diuini iudicij fuit.

17. TERTVLLIANVS in apologetico aduersus Gentes, capite trigesimo nono: Nondum Iudæum ab Ægypto examen Palestina susceperat, nec iam illic Christianæ sectæ origo confederat, cum regiones ac fines eius Sodoma & Gomorra igneus imber exussit. Olet adhuc incendio terra, & si qua illic arborum poma oriantur oculis tenus, cæterum contacta cinerefcunt.

Tertulliani tempore quæ fuerit factis terræ Sodomorum.

18. EZECHIELIS decimo sexto: Ecce hæc fuit, &c. vt in textu.

1. B. LEVITICI decimo octauo: Cum masculo &c. vt in textu. Mulier non succumbet iumento, nec miscbitur ei: quia scelus est. Nec polluamini in omnibus his, quibus contaminatæ sunt vniuersæ gentes, quas ego eiiciam ante cõspectum vestrum, & quibus polluta est terra: cuius ego scelera visitabo, vt euomat habitatores suos.

Masculorum concubitores sunt detestatioes homicidii.

2. DEVTERONOMII vigesimo septimo: Maledictus qui dormit cum omni iumento. Et dicet omnis populus, Amen.

Peccatũ gr̃uissimũ.

3. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in epistolam ad Romanos, de masculorum concubitoribus loquens: Hos equidem iis etiam, qui sibi ipsi mortem consciscunt, deteriores esse affirmo: præstiterit enim mori, quàm tanta contumelia accepta viuere, nam qui se ipse interimit, is animam à corpore dissociat: at hic animam vnà cum corpore perdit. Quodcunque porro delictum nominaueris, nullum huic peccato par dixeris: quia si facta sua sentirent, qui patiuntur, sexcentas vtique mortes obierint, vt nẽ hoc paterentur: neque enim est, neque inquam est hac iniuria alia vlla nec grauior, nec rationis minus habens. Nam si de scortatione Paulus differens dixit, peccatum omne, quodcunque commiserit homo, extra corpus esse, qui autem scortatur, eum in proprium corpus delinquere: quid de infania hac dixerimus, quæ ipsa tanto est scortatione deterior, quãrum ne verbis quidem exprimere licet? Neq; enim hoc solum dico, quòd fœmina effectus sis, sed quòd perdidideris ipsum hoc, nimirum virum esse, & quòd neque in hanc transieris naturam, neque quam haberes asseruaueris, sed cõmunis vtriusque effectus sis proditor, dignus quem tum viri tum fœminæ lapidibus à se exigant, tanquàm qui vtrumque genus iniuria affeceris. Et paulò post: Quisquis scortum se facit, hoc nihil esse queat inutilius: neque enim anima solum, verum

1. Cor. 6.

Infamia.

& corpus eius, qui hæc patrat, infame est, ac certè dignum quod vndequaquẽ exterminetur: quot tandem, obsecro, gehennæ his plectendis suffecerint? Quòd si auditò gehennæ nomine, irrides, ac fidem non habes: illum ignem recordare Sodomorum. Vidimus enim, vidimus & in præsentibus vita, gehennæ effigiem: quandoquidem enim multi futuri erant, qui iis fidem minimè habituri essent, quæ post resurrectionem futura sunt, nunc quum iidem audiant esse ignem inextinguibilem, à rebus præsentibus illos Deus erudiuit: tale est igitur Sodomorum incendium, & vastatio illa: id quod sciunt ij, qui ad ea loca profecti, plagam illam diuinam, ac cælestium fulminum opus oculis subiecerunt. Cogitato quàm graue illud sit peccatum, vt quod ipsam gehennam etiam ante tempus existere coegerit. Nam posteaquàm permulti verba despicerent, illis Deus per ipsa demum opera, gehennæ effigiem ostendit, noua quadam ratione: erat enim præter omnium opinionem pluuia illa, quoniam quidem & præter naturam ipsa coitio: atque ea quidem pluuia terram exussit, quoniam & illorum animos desiderium, ob quod pluuia eadem ferrebat contra quàm solita illa ac quotidiana ferre soleat: neque enim non excitabat modò terræ veterum ad fructuum generationem, sed & ad feminũ susceptionem, inutilem efficiebat. Talis enim erat ipsa Sodomorum coitio, eiusmodi corpus inutilius reddens. Quid enim viro corpus suum meretricio more prostituentem abominabilis? quid autem scelerius? O infaniam, & stupiditatem. Vnde, malum, hæc debacchata est concupiscentia, humanam naturam hostium in commodis, atque adeò tanto grauioribus afficiens, quanto anima corpore præstantior est? O vos & brutis insipientiores, & canibus impudentiores: nusquam enim huiusmodi congressus apud illos: sed agnoscit proprios terminos natura. Vos autem genus vestrum infamius brutorum genere effecistis, & in his, quæ dico, iniurijs, & per vos inuicem iniurijs. Vnde igitur mala hæc enata sunt? à delicijs, à Dei ignoracione, quum enim excusserit quis Dei timorem, protinus bona omnia pessum eunt.

Ignis Sodomorum, effigies gehennæ.

Canibus impudentiores.

Non sunt delicta, sed monstra.

Vitia contra naturam, semper detestanda ac puniendæ.

4. TERTVLLIANVS in libro de pudicitia: Reliquas autem libidinum furias impias in corpora & in sexus vltra iura naturæ, non modò limine, verum omni Ecclesiæ testio submouemus, quia non sunt delicta, sed monstra.

5. AVGVSTINVS libro tertio Confessionum, capite octauo: Itaque flagitia quæ sunt contra naturam, vbi que ac semper detestanda atque puniendæ sunt, qualia Sodomitarum fuerunt. Quæ si omnes gentes facerent, eodem criminis reatu diuina lege tenerentur, quæ non sic fecit homines, vt se illo vterentur modo. Violatur quippe ipsa societas, quæ cum Deo nobis esse debet, cum eadem natura, cuius ille author est, libidinis peruersitate polluitur.

6. IDEM in epistola centesima nona ad monachas: Non carnalis, sed spiritalis inter vos debet esse dilectio. Nam quæ faciunt pudoris immemores, etiam fœminis fœminæ, iocando turpiter & ludendo, nõ solum à viduis & in taçis ancillis Christi in sancto proposito constitutis, sed omninò nec à mulieribus nuptis, nec à virginibus sunt faciendæ nuptur.

7. IN Codice Instiniani, libro nono, titulo nono: Ad legem Iuliam de adulterijs & stupro, lege trigesima prima Constantij & Constantis Imperatorum. Cum vir nubit, in fœmina viros paritura quid cupiatur, vbi sexus perdidit locum? vbi scelus est id, quod non proficit scire? vbi Venus mutatur in alteram formam? vbi amor quæritur, nec videtur? Iubemus insurgere leges, armari iura gladio vltore: vt exquisitis pœnis subdatur infames, qui sunt, vel qui futuri sunt rei.

supplicio afficiendi.

8. LEVITICI vigesimo: Qui dormierit cum masculo coitu fœmineo, vterque operatus est nefas: morte moriantur, sit sanguis eorum super eos. Qui cum iumento & pecore coierit, morte moriatur, pecus quoque occidit. Mulier quæ succubuerit cui libet iumento, simul interficietur cum eo: sanguis eorum sit super eos. Et paulò post: Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsus sum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt: & abominatus sum eas.

9. EXODI vigesimo secundo: Qui coierit cum iumento, morte moriatur.

10. IOELIS tertio: Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat: & disceptabo cum eis ibi super populo meo, & hæreditate mea Israël, quos disperferunt in nationibus, & terram meam diuiserunt. Et super populum meum miserunt fortem: & posuerunt puerum in prostibulum, & puellam vendiderunt pro vino vt biberent.

11. PRIORS ad Corinthios sexto: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum

concubitores, neque fures, &c. regnum Dei possidebunt.

12. AD Romanos, &c.

13. PRIORS ad Timotheum primo, vt suprà A. testimo. secundo & tertio.

14. AD Galatas quinto: Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c. Et his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

15. GENESIS decimo octauo: Dixit Iudas ad Onan filium suum: Ingredere ad vxorem fratris tui, & sociare illi, vt suscites semen fratri tuo. Ille sciens nõ nasci sibi filios, introiens ad vxorem fratris sui, semen fundebat in terram: ne liberi, fratris nomine nascerentur. Et idcirco percussit eum dominus, eò quòd rem detestabilem faceret.

De peccato molliciti.

16. HIERONYMVS in caput quintum epistolæ D. Pauli ad Ephesios: Nisi philosophorum quidã Cynicus extitisset, qui doceret omnem titillationem carnis, & fluxum seminis ex qualicunque attritu tactuque venientem, in tempore non vitandum: & nonnulli sapientes seculi in hanc turpem & erubescendam hæresim confensissent, nunquam sanctus Apostolus scribens ad Ephesios, ad fornicationem, etiam omnem immunditiam copulasset, & ad immunditiam iunxisset auaritiam: non hanc, qua pecuniam cupimus congregare: sed illam de qua suprà diximus, ne supergrediatur & auarus fraudet in negotio fratrem suum: quòd scilicet infatiabilis & inexpletus, per omnia turpitudinum genera lasciuiaque discurrat.

IIII.

Quid Scriptura de pauperum Oppressione proponit?

Aduenam non contristabis, dicit Dominus, neque affliges eum: aduenam enim & ipsi fuistis in terra Aegypti. Vidua & pupillo non noceritis: si laeseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, erunt vxores vestrae viduae, & filij vestri pupilli. Quapropter Aegyptij tot plagis attriti, & cum suo Rege crudelissimoque tyranno Pharaone, qui ne à paruulis quidem Hebræorum occidendis sibi temperauit, submersi demum fuere, videlicet ob suam in Israelitas plusquam barbaricam immanitatem. Vidi, inquit Dominus, afflictionem populi mei in Aegypto, & clamorem eius audiui, propter duritiam eorum qui præsumunt operibus: & sciens dolorem eius descendi, vt liberem eum de manibus Aegyptiorum. Hinc apud Esaiam quoque interminatur Dominus: Va qui condunt leges iniquas, & scribentes iniustitiam scripserunt: vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent cause humilium populi mei: vt essent viduae præda eorum, & pupillos diriperent. Et apud eundem Prophetam de inhumanis & iniquis Magistratibus extat hæc querimonia: Principes tui infideles, socij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non iudicant, & causa viduae non ingreditur ad illos. Item, Populum meum exaltatores sui spoliauerunt. Nec dubium quin ciuitates & prouincia hoc execrando peccato, quod à tyrannicis Magistratibus perpetratur, in summum sæpè discrimen adducantur.

a Exod. 22. d
Deut. 15. b, 24. c
Ecl. 35. e
Ierem. 21. d &
22. a Malach.
3. a, 2. a, 12. a, b
b Exod. 7. &
c dicitur apud
Exod. 1. e

d Exod. 14. f, g
e Exod. 3. b

f Esa. 10. a
Ecl. 27. c
Iob 24. a
Matth. 23. b

g Esaie 1. c
Ierem. 5. g
Zach. 7. c
Psal. 93. a
Amos 5. c
h Esa. 3. c

TESTIMONIA.

1. **EXODI** vigesimo secundo: Aduenam, &c. vt in textu. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non vrgebis eum quasi exactor, nec vsuris opprimes. Si pignus a proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei. Ipsum enim est solum quo operitur indumentu carnis eius, nec habet aliud in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum.
2. **DEUTERONOMI** decimo quinto: Si vnus de fratribus tuis, qui moratur intra portas ciuitatis tue in terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem deuenerit: non obdurabis cor tuum, nec contrahas manum, sed aperies eam pauperi, & dabis mutuum quo eum indigere perspexeris. Cauene forte subrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo; Appropinquat septimus annus remissionis, & auertas oculos tuos a paupere fratre tuo, nolens ei quod postulat, mutuum commodare: ne clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum. Sed dabis ei: nec ages quippiam callide in eius necessitatibus subleuandis: vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, & in cunctis ad qua manum miseris. Non deerunt pauperes in terra habitationis tue: idcirco ego precipio tibi, vt aperias manum tuam fratri tuo egeno, & pauperi qui tecum versatur in terra.
3. **ET** capite vigesimo quarto: Cum repetes a proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, non ingredieris domum eius vt pignus auferas, sed stabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit. Sin autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei ante solis occasum: vt dormiens in vestimento suo, benedicat tibi, & habeas iustitiam coram Domino Deo tuo. Non peruertes iudicium aduenae & pupilli, nec auferes pignoris loco viduae vestimentum.
4. **ECCLESIASTICI** trigesimo quinto: Non accipiet Dominus personam in pauperem, & deprecatione laesi exaudiet. Non despiciet preces pupilli, nec viduam, si effundat loquelam gemitus. Nonne lachrymae viduae ad maxillam descendunt, & exclamatio eius super deducentem eas? a maxilla enim ascendunt vsque ad caelum, & Dominus exauditor delectabitur in illis.
5. **IEREMIÆ** vigesimo primo: Domus Dauid, haec dicit Dominus, iudicate mane iudicium, & eruite vi oppressum de manu calumniantis: ne forte egrediatur vt ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat propter malitiam studiorum vestrorum.
6. **ET** capite vigesimo secundo: Haec dicit Dominus, facite iudicium & iustitiam, & liberate vi oppressum de manu calumniatoris: & aduenam, & pupillum, & viduam nolite contristare, neque opprimatis inique, & sanguinem innocentem ne effundatis in loco isto. Si enim facientes feceritis verbum istud, ingredientur per portas domus huius reges sedentes de genere Dauid super thronu eius, & ascendentes currus & equos, ipsi & serui, & populus eorum. Quod si non audieritis verba haec, in memetipso iuravi, dicit Dominus, quia in solitudinem erit domus haec.
7. **MALACHIÆ** tertio capite: Accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis & adulteris

& periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, & humiliant viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum.

8. **SECUNDI** Regum duodecimo: Misit ergo Dominus Nathan ad Dauid: qui cum venisset ad eum, dixit ei: Duo viri erant in ciuitate vna, vnus diues, & alter pauper. Diues habebat oues & boves plurimos valde, pauper autem nihil habebat omnino praeter ouem vnam paruulam, quam emerat & nutriuerat, & que creuerat apud eum cum filiis eius simul, de pane illius comedens, & de calice eius bibens, & in sinu illius dormiens: eratque illi sicut filia. Cum autem peregrinus quidam venisset ad diuitem, parcens ille fumere de ouibus & de bobus suis, vt exhiberet conuiuium peregrino illi qui venerat ad se, tulit ouem viri pauperis, & praeparauit cibos homini qui venerat ad se. Iratus autem indignatione Dauid aduersus hominem illum nimis, dixit ad Nathan: Viuit Dominus, quoniam filius mortis est vir qui fecit hoc. Ouem reddet in quadruplum, eo quod fecerit verbum istud, & non pepercerit.

9. **EXODI** septimo, & sequentibus, vt supra de peccatis in Spiritum sanctum, quaestione septima, B. testimo. primo & sequent.

10. **ITEM** primo capite: Surrexit interea rex nouus super Aegyptum qui ignorabat Ioseph, & ait ad populum suum: Ecce populus filiorum Israel multus, & fortior nobis est. Venite, sapienter opprimamus eu, ne forte multiplicetur: & si ingrue rit contra nos bellum, addatur inimicis nostris, expugnatisque nobis, egrediatur de terra. Praeposuit itaque eis magistros operu, vt affligerent eos oneribus: aedificaueruntque vrbes tabernaculorum Pharaoni Phiton & Rameses. Quantoque opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur & cresebant: oderantque filios Israel Aegyptij, & affligebant, illudentes eis: Atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris luti & lateris, omnisque famulatu, quo in terrae operibus premebantur. Dixit autem rex Aegypti obstetricibus Hebraeorum, quarum vna vocabatur Sephora altera Phua, praecipiens eis: Quando obstetricabitis Hebraeas, & partus tempus aduenerit: si masculus fuerit, interficite eum: si foemina, reseruate. Et post pauca: Praecepit ergo Pharaon omni populo suo, dicens: Quicquid masculini sexus natum fuerit, in flumen proicite: quicquid foemini, reseruate.

11. **ET** capite decimo quarto: Cum extendisset Moyses manum contra mare, reuersum est primo diluculo ad priorem locum: fugientibusque Aegyptiis occurrerunt aquae, & inuoluit eos Dominus in mediis fluctibus. Reuersaeque sunt aquae, & operuerunt currus & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui sequentes, ingressi fuerant mare: nec vnus quidem superfuit ex eis.

12. **ET** cap. 3. Vidi afflictionem, &c. vt in textu.

13. **ESAIÆ** decimo: Vae qui condunt, &c. vt in textu. Quid facietis in die visitationis, & calamitatis de longe venientis? Ad cuius confugietis auxilium: & vbi derelinquetis gloriam vestram, ne incuruimini sub vinculo, & cum interfectis cadatis? Super omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta.

14. **DEUTERONOMI** vigesimo septimo: Maleficus qui peruertit iudicium aduenae, pupilli, & viduae. Et dicit omnis populus, Amen.

15. **IOB** vigesimo quarto: Ab omnipotente non sunt abscondita tempora: qui autem nouerunt eum, ignorant dies illius. Alij terminos trassulerunt, diripuerunt greges, & pauerunt eos. Asinum pupillos abegerunt, & abstulerunt pro pignore bouem viduae. Subuerterunt pauperum viam, & oppresserunt pariter mansuetos terrae. Vim fecerunt depradantes pupillos, & vulgum pauperem spoliauerunt. Nudis & incedentibus absque vestitu & esurientibus tulerunt spicas. Inter aceruos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt. De ciuitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorum clamauit, & Deus inultum abire non patitur.

16. **MATTHÆI** vigesimo tertio: Vae vobis Scribae & Pharisei hypocritae: quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes. Propter hoc amplius accipietis iudicium.

17. **ESAIÆ** primo: Principes tui, &c. vt in textu.

18. **IEREMIÆ** quinto: Incrassati sunt & impinguati: & praeterierunt sermones meos pessime. Causam viduae non iudicauerunt, causam pupilli non direxerunt: & iudicium pauperum non iudicauerunt. Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut super gentem huiusmodi non visitetur anima mea?

19. **ZACHARIÆ** septimo: Et factum est verbum

Domini ad Zachariam, dicens: Iudicium verum iudicate, & misericordiam & miserationes facite vnusquisque cum fratre suo. Et viduam & pupillum, & aduenam, & pauperem nolite calumniari: & malum viri fratri suo non cogitet in corde suo. Et noluerunt attendere, & auerterunt scapulam recedentes: & aures suas aggrauauerunt, ne audirent.

20. **PSALMO** nonagesimo tertio: Vsquequod peccatores Domine, vsquequod peccatores gloria buntur? Populum tuum Domine humiliauerunt, & hereditatem tuam vexauerunt. Viduam & aduenam interfecerunt, & pupillos occiderunt. Et dixerunt, Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob. Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite. Qui plantauit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat?

21. **AMOS** quinto: Idcirco, pro eo quod diripiebatis pauperem, & praedam electam tollebatis ab eo: domos quadro lapide aedificabitis, & non habitabitis in eis: vineas plantabitis amantissimas, & non bibetis vinum earum. Quia cognouit multa scelera vestra, & fortia peccata vestra: hostes iusti accipientes munus, & pauperes deprimentes in porta.

22. **ESAIÆ** tertio: Populum meum exactores sui spoliauerunt. Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui, & principibus eius: vos enim depasti estis vineam, & rapina pauperis in domo vestra. Quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis, dicit Dominus Deus exercituum?

V.

Quid postremo Scriptura docet de mercede operariis retenta vel imminuta?

A. Apud Iacobum Apostolum legimus, quam is grauitur diuitibus exprobrat crudellem tenacitatem, summamque in defraudandis operariis iniquitatem. ^a *Ecced merces, inquit, operariorum qui messuerunt regiones vestras, quae fraudata est a vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit.* Ecclesiasticus ^b vero in hunc modum, *Panis egentium, ait, vita pauperis est: qui defraudat illum, homo sanguinis est.* ^c *Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum. Qui effundit sanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres sunt.*

B. Itaque lege diuina sancitum est, ^c *Non negabis mercedem indigentis & pauperis fratris tui, siue aduenae, qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est: sed eadem die reddes ei precium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam: ne clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum.*

TESTIMONIA.

1. A. **IACOBI** quinto: Ecce merces, &c. vt in textu.

2. **ECCLESIASTICI** trigesimo quarto: Panis egentium, &c. vt in textu.

3. **ET** capite septimo: Non laedas seruum in veritate operatorem, neque mercenarium dantem animam suam. Seruus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua: non defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum.

1. B. **DEUTERONOMI** vigesimo quarto: Non negabis, &c. vt in textu.

2. **LEVITICI** decimonono: Non facies calum-

niam proximo tuo, nec vi opprimes eum. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque mane.

3. **IOB** quarto: Quicumque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue, & merces mercenarij tui apud te omnino non remaneat.

4. **MALACHIÆ** tertio: Et accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis & adulteris, & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, & humiliant viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum.

a Iacob, 5. a

b Eccl. 34. d

7. c

c Deut. 24. c

Leuit. 19. c

Tob. 4. c

Matth. 3. a

VI.

Quod referenda est omnis hac de peccatis tractatio, & quis illius usus?

A. Hac tractatio ad priorem spectat Christianae iustitiae partem, quae in malis cognoscendis & fugiendis est posita. Vtus autem ac fructus tractationis est, ea quae verè mala, Deo contraria, hominibus perniciofa sunt, ritè discernere, discreta prorsus cauere, & si quid horum admissum sit, sedulo expiare.

B. Hinc etiam discimus, quo modo sapiens à stulto, iustus ab impio differat. Sapiens enim timet, & declinat à malo: Stultus verò transilit, & confidit. Non enim recipit stultus verba prudentiae, nisi ea dixeris quae versantur in corde eius, teste Salomone, qui hoc etiam scriptum reliquit: Iustorum semina quasi lux splendens, procedit & crescit usque ad perfectam diem. Via impiorum tenebrosa: nesciunt ubi corruant. Plerique certè peccata quae indicauimus, perniciosas illas animorum pestes, tupiter ignorant: alij vt norint maximè, non fugiunt tamen, neque detestantur. Pessimi verò illi sunt, qui peccati consuetudine obduruerunt: de quorum genere dictum est illud: Impius cum in profundum venerit peccatorum, contemnit: sed sequitur eum ignominia & opprobrium. Ea verò imprimis cõtemnit, quae Christiana iustitia non solùm ad vitiorum obseruationem seu differentiam cognoscendam, sed etiam ad eorum deuitationem & expiationem adhibendam postulat.

a. Prou. 14. b. Prou. 18. c. Prou. 4. d. Aug. de gratia & lib. arb. ca. 3. & li. 1. de lib. arb. ca. 1. Bernar. epist. 77. ad Hugonem. Chyfo. homil. 16. in epist. ad Rom. e. Vide sup. de obstinatione & Aug. in Enchirid. ca. 80. f. Prou. 18. a.

TESTIMONIA.

- 1. B. PROVERBIORVM decimoquarto.
2. DECIMOCTAVO &.
3. QVARTO capite, vt in textu.
4. AVGVSTINVS de gratia & libero arbitrio, capite tertio: Nec ipsi sine pœna erunt qui legem Dei nesciunt. Qui enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: qui autem in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Quod mihi non videtur Apostolus ita dixisse, tanquam peius aliquid significauerit esse passuros qui legem nesciunt in peccatis suis, quam illos qui sciunt. Peius enim videtur esse perire, quam iudicari. Sed cum hoc de gentibus & de Iudæis loqueretur, quia illi sine lege sunt, isti autem legem acceperunt: quis audeat dicere, Iudæos qui in lege peccat, non esse perituros, cum in Christum non crediderunt, quadoquidem de illis dictum est, per legem iudicabuntur? Sine fide enim Christi nemo liberari potest, ac per hoc ita iudicabuntur vt pereant. Nam si peior est cõditio nescientium, quam scientium legem Dei, quomodo verum erit quod Dominus in Euangelio ait, Seruus qui nescit voluntatem domini sui, & facit digna plagis, vapulabit pauca: seruus autem qui scit voluntatem domini sui, & facit digna plagis, vapulabit multa. Ecce vbi ostendit grauius peccare hominem scientem quam nescientem: nec tamen ided confugiendum est ad ignorantiae tenebras, vt in eis quisque requirat excusationem. Aliud est enim, nescisse: aliud, scire noluisse. Voluntas quippe in eo arguitur, de quo dicitur, Noluit intelligere vt benè ageret. Sed & illa ignorantia quae non est eorum qui scire nolunt, sed eorum qui tanquam simpliciter nesciunt, neminem sic excusat, vt sempiterno igne non ardeat: si propterea non creditur, quia non audiuit omnino quod crederet, sed for-

- tassis vt mitius ardeat: non enim sine causa dictum, Effunde iram tuam in gentes quae te non nouerunt. Et illud quod ait Apostolus, Cum venerit in flamma ignis dare vindictam in eos, qui ignorant Deum. Veruntamen vt habeamus & ipsam scientiam, nè dicat vnusquisque, nesciui, non audiui, non intellexi: voluntas conuenitur humana vbi dicitur, Nolite esse sicut equus & mulus, quibus non est intellectus: quamuis peior appareat de quo dictum est, Verbis non emedabitur seruus durus: si enim & intellexerit, non obaudiet. Quando autem dicit homo, Non possum facere quod precipitur, quoniam concupiscentia mea vincor: iam quidem de ignorantia non habet excusationem, nec Deum causatur in corde suo, sed malum suum in se cognoscit & dolet: cui tamen dicit Apostolus, Noli vinci à malo, sed vince in bono malum Et vtiqùe cui dicitur, Noli vinci, arbitrium sine dubio voluntatis eius conuenitur: velle enim & nolle, * propriae voluntatis est.
5. IDEM libro tertio de libero arbitrio, capite vigesimo secundo: Non enim quod naturaliter nescit, & naturaliter non potest, hoc animae deputatur in reatum: sed quod scire non studuit, & quod dignam facilitati comparandæ ad rectè faciendum operam non dedit.
6. BERNARDVS epistola septuagesimaseptima ad Hugonem de sancto Victore: Is forsitan qui asserit non posse peccari per ignorantiam, nunquam pro suis ignorantis deprecatur, sed potius prophetam irrideat deprecatè & dicentem: Delicta inuentis meae & ignorantias meas nè memineris. Forsitan & reprehendat Deum exigentem pro peccato ignorantie satisfactionem. Loquitur enim in Leuitico ad Moysem, dicès: Anima si peccauerit per

Ignorantia legis diuinae excusat. Roma. 2. Luc. 12. Aliud est nescisse, aliud scire noluisse. Gal. 3.

Psal. 78. a. Theol. Psal. 51. nouer. 29. Roman. * propriè. Per ignorantiam etiam etiam peccati. Gal. 24. Leuit. 4. per

per ignorantiam, feceritque vnum ex his quae lege Domini prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem suam, offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, iuxta mensuram aestimationemque peccati. Et rursum: Qui orabit pro eo quod nesciens fecerit, & dimittetur ei, quia per errorem deliquit in Domino. Si ignorantia nunquam peccatum est, cur dictum est in epistola ad Hebræos, quia in secundo tabernaculo semel in anno solus pontifex intraret non sine sanguine, quem offerret pro sua & populi ignorantia? Si peccatum ignorantiae nullum est, nõ ergo peccauit Saulus quod persecutus est Ecclesiam Dei, quoniam quidem ignorans hoc fecit, manens in incredulitate Benè itaque faciebat quod erat blasphemus & persecutor, & contumeliosus, quod erat spirans minarum & cædis in discipulos Domini, in hoc ipso quippe abundanter æmulator existens paternarum suarum traditionum. Non ergo debuit dicere, Misericordiam consequutus sum: sed, mercedem recepi, quippe quem ignorantia à peccato reddebat immunem, insuper & æmulatio remunerabilem iudicabat. Si, inquam, ignorantia nunquam peccatum, quid ergo causamur aduersus occisores Apostolorum, quoniam quidem non solùm malum esse nescierunt interficere illos, sed insuper quoque id faciendo arbitrati sunt obsequi se præstare Deo? Sed & frustra in cruce Saluator pro suis orabat crucifixoribus, quippe nesciètibz (ipso teste) quid facerent, & ita nequaquam peccantibus. Neque enim fas est, vllatenus suspicari mentium fuisse Dominum Iesum, apertè perhibentem eos ignorare quid facerent: & si fortè de Apostolo dubitet quis, quod carnem suam emulans, sicut homo mentiri potuerit, vbi ait: Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent. Nunquid non ex his satis apparet, in quantis iaceat ignorantiae tenebris, qui ignorat peccari posse interdum per ignorantiam?
7. CHRYSOSTOMVS homilia vigesima sexta in epistolam ad Romanos: Stadium, præfens hæc vita est, & innumeros oculos, quos circumquaque dirigamus, habere oportet: neque putandum, ad apologiam sufficere ignorantiam: erit enim, erit inquam, quando & ignorantiae pœnas dabimus, quan-

ibidem. Hebr. 9. 1. Tim. 4. Galat. 3. 1. Timo. 4. Ioan. 16. Luc. 23. 1. Cor. 4. Que ignorantia excusationem non habet.

do scilicet & ipsa ignorantia veniam non habebit. Nam & Iudæi ignorarunt, sed ea ignorarunt quorum ignorantia venia non meretur: & Græci ignorarunt, sed excusationem non habent. Quod si ea ignoraueris quae sciri non possunt, præter culpam eris: si verò quae scitu & possibilis sunt & facilia, extremas pœnas merito dabis. Nisi enim vehementer pigri negligentisque fuerimus, sed quæcunque ad nos pertinent, simul attulerimus, & in his quae ignoramus, manum porriget Deus, id quod & Philippensibus scribit Paulus: Et si quid aliter, inquit, sentitis, hoc quoque vobis Deus reuelabit. Si verò nihil eorum quae nostrae sunt potestatis, expedire voluerimus, neque illius potiemur auxilio.
8. AVGVSTINVS in Enchiridio, capite octuagesimo: Peccata quamuis magna & horrenda cum in consuetudinem venerint, aut parua aut nulla esse creduntur: vsque ad eò vt non solùm non occultanda, verum etiam iam prædicanda ac diffamanda videantur: quando sicut scriptum est, Laudatur peccator in desideriis animae suae, & qui iniqua gerit, benedicitur. Talis in diuinis libris iniquitas & clamor vocatur. Sicut habes apud Esaiam Prophetam de vinea mala: Expectaui, inquit, vt faceret iudicium, fecit autem iniquitatem, & non iustitiam, sed clamorem. Vnde est illud in Genesi, Clamor Sodomorum & Gommorrhæorum multiplicatus est. Quia non solùm iam apud eos non puniebantur illa flagitia, verum etiam publicè velut lege frequentabantur. Sic nostris temporibus ita multa mala, etsi non talia, in apertam consuetudinem iam venerunt, vt pro his non solùm excommunicare aliquem laicum non audeamus, sed nec clericum degradare. Vnde cum exponerem ante aliquot annos Epistolam ad Galatas, in eo ipso loco vbi ait Apostolus, Timeo nè fortè sine causa laborauerim in vobis: exclamare compulsus sum, Vt peccatis hominum, quae sola inuisitata exhorrescimus, visita verò, pro quibus abluèdis filij Dei sanguis effusus est, quamuis tam magna sint, vt omnino claudi contra sese faciant regnum Dei, sæpè videndo omnia tolerare, sæpè tolerando nonnulla etiam facere cogimur. Atque vtinam, ô Domine, non omnia quae non poterimus prohibere, faciamus.
9. PROVERB. decimo octauo, vt in textu:

Deus adiuar ignorantes, cum faciunt quod possunt. Philip. 3. Confutendo peccandi facit vt de peccato etiam glorietur. Psal. 9. Esai. 5. Gen. 18. Gala. 4. Sola iustitiae peccatae horretur.

DE PECCATORVM EXPIATIONE.

I.

Quibus verò modis peccata expiantur?

Hic in primis est extra cõtrouersia, Christum nobis esse propitiatorè, & illum Dei agnũ, qui tollit peccata mundi, qui que solus remissionè peccatorum nobis potuerit promereri, & purgationem eorum facere. B. Deindè certum est, Deum fide purificare corda, vt Petrus inquit, quod citra fidem (humanæ salutis ostium ac fundamentum) nullus peccatorum remissionem aut expiationem consequi aut sperare possit. Fide verò destituuntur, qui cum Ecclesiae fide non consentientes, vana quadam fidutia peccati remissionè & iustificationis gratiam propter Christi

Concil. Trident. sess. 5. cap. 3. & sess. 6. cap. 1. & 7. a. Rom. 3. d. 1. Ioan. 2. a. 4. b. c. b. Ioan. 1. d. Mat. 1. ad 1. Cor. 1. d. 1. Timo. 2. a. Heb. 7. a. 9. c. Acto. 4. b. c. Ad. 15. b. Heb. 11. a. b. Gal. 2. c. 1. a. Rom. 3. d. Luc. 7. g. Eph. 1. b. Trid. sess. 6. cap. 8. d. August. tra. 8. 67. in Ioan. Leo ser. 4. de Nariu. Dom. e. Vide suprà de præiudicatione.

stum sibi aliiſque pollicemur

C. Qui verò in Eccleſiæ fide & eius vnitare perſiſtentes, à peccatis cupiunt liberari, multos illi modo ad peccatorum ſuorum expiationem in Scriptura propoſitos habent, inter quos principem tenet locum Pœnitentiæ Sacramentum, quo neglecto, fruſtrà de reliquis lethalium peccatorum remediis adhibendis agitur. Hoc enim vt præſens, ita neceſſarium pharmacum Chriſtus animarum medicus inſtituit, contra omnem peccati lepram valiturum, idque commendans dixit ſacerdotibus: *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.*

D. Secundò purgantur & expiantur elemofyna: quia ſcriptum eſt: *Elemoſyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras,* Monet igitur Propheta: *Peccata tua elemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordias pauperum.*

E. Tertio remittuntur peccata, dum quâtuor ſæſi, fratri offeſam condonamus, dicente Domino: *Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater caeleſtis delicta veſtra.*

F. Quarto idem fit, cum peccantem fratrem corripiendo emendamus ac lucrificamus, ſicuti ſcriptum eſt: *Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore via ſua, ſaluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.*

G. Quintò huc pertinet abundantia ſynceræ charitatis, ad impetranda & conficienda bona omnia præpotentis: ob quam de Magdalena dicitur: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Charitas enim operit multitudinem peccatorum.

H. Sexto ad idem valet contriti cordis ſacrificium, quod nunquam deſpicit Deus, & humilis cognitio ſua, confeſſioque peccatorum. Reſpicit enim Dominus in orationem humilium, & non deſpicit preces eorum. Vt hinc etiam Dauid de ſeipſo teſtetur: *Dixi, confeſitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei.* Ac Ioannes generatim omnibus verè confitentibus hanc gratiam pollicetur. *Si confeſſeamur, inquit, peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate.* Igitur Niniuite quæ humilitatis & pœnitentiæ operibus ſedulò inſiſterent, præſentem Dei iram placauerunt, & iamiam imminens vrbi ac patriæ exitium auerterunt. Quare ſic de illis ſcriptum legimus: *Vidit Deus opera eorum, quia conuerſi ſunt de via ſua mala, & miſertus eſt Deus ſuper malitia quâ locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.*

I. Sic demùm Scriptura teſte diſcimus, his aliisſque modis & officiis veræ pietatis Chriſti gratia editis, hoc effici, vt credentium & pœnitentium in Eccleſia, ſicut diximus, peccata expiantur. Eoque ſpectans Apoſtolus, monet: *Has habentes promiſſiones, chariſſimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perſicientes ſanctificationem in timore Dei.* Nec minùs grauitèr Iacobus: *Emundate,* inquit, *manus peccatores, & purificate corda, duplices animo. Miſeri eſtote, & lugete, & plorate: riſus veſter in luctum conuertatur, & gaudium in mœrorem. Humiliamini in conſpectu Domini, & exaltabit vos.* Etenim non ſufficit mores in melius commutare & à factis malis recedere, vt Auguſtini verbis iterùm vtamur, niſi etiam de iis quæ facta ſunt, ſatiſfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humili-

Orig. homil. 2. in Leuit. Augu. li. 2. cont. Creſc. cap. 12. Chryſoſt. conſeione 4 de Lazaro in fin. & homil. 6. in Ioan. 1. Vide ſup. de Sacramento pœnitentiæ. h Ioan. 20. e. II. Tob. 4. b. 12. b. Eccl. 1. b. d. Prou. 13. b. 15. d. 16. a. Luc. 11. f. k Dan. 4. e. Eſai. 1. e. Hebr. 13. c. Vide inferius de elemoſyna. III. I Matt. 6. b. Luc. 6. e. Marc. 11. c. Eccl. 28. a. IIII. m Iacob 5. d. V. n Luc. 7. g. o Prou. 10. b. 1. Pet. 4. b. VI. p Pſalm. 10. d. Luc. 18. c. Matth. 18. d. Eccl. 11. a. q Pſalm. 101. c. r Pſal. 31. b. f. 1. Ioan. 1. d. t. Ioan. 1. b. c. Matth. 12. d. Luc. 11. d. 3. Reg. 21. 9. Sap. 11. d. Cyp. 1. 40. & 16. u. Ioan. 1. d. Nume. 25. c. d. Pſal. 105. c. x. Prou. 10. a. Act. 8. ad 2. Cor. 7. c. y. 2. Cor. 7. a. 2. Tim. 2. d. z. Iacob. 4. c. Ezech. 18. f. a. Homil. 50. ex 50. cap. 15. Et in Euchir. cap. 70. & Cyprian. de lapſis in fine. & alij vt ſuprà de ſatiſfact.

tatis gemitum, per contriti cordis ſacrificium, coopertibus elemoſynis: K. Alioquin quiſquis de peccatis lethalibus in ſe aliqua dominari cognouerit, vt idem Auguſtinus eſt author, niſi dignè ſe emendauerit, & ſi habuerit ſpatium, longo tempore pœnitentiam egerit, & largas elemoſynas erogauerit, & à peccatis ipſis abſtinuerit, illo tranſitorio igne, de quo dixit Apoſtolus, purgari non poterit, ſed æterna illum flamma ſine villo remedio cruciabit. Non enim capitalia poſt hanc vitam, ſed minuta peccata purgantur expianturque.

TESTIMONIA.

peccata tollit meritum Chriſti mediatoris per Sacramenta applicato. 1. Tim. 2. Rom. 5. 1. Cor. 1. A. A. Concilium Tridentinum ſeſſione quinta, canone tertio: Si quis hoc ad peccatum, quod origine vnum eſt, & propagatione, non imitatione tranſuſum omnibus, in eſt vnicuique proprium, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium aſſerit tolli, quàm per meritum vnius mediatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui nos Deo reconciliauit in ſanguine ſuo, factus nobis iuſtitia, ſanctificatio & redemptio: aut negat ipſum Chriſti Ieſu meritum, per Baptiſmi ſacramentum in forma Eccleſiæ ritè collatum, tam adultis quàm paruulis applicari: anathema ſit, quia non eſt aliud nomen ſub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Vnde illa vox, Ecce agnus Dei, Ecce qui tollit peccata mundi. Et illa: Quicumque baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. 2. E. T. ſeſſione ſexta, capite ſecundo: Quo factum eſt, vt cæleſtis pater, pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, Chriſtum Ieſum, filium ſuum, & ante legem, & legis tempore multis ſanctis patribus declaratum ac promiſſum, cum venit beata illa plenitudo temporis, ad homines miſerit: vt & Iudæos, qui ſub lege erant, redimeret, & gentes, quæ non ſectabantur iuſtitiam, iuſtitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem filiorum reciperent. Huc propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius pro peccatis noſtris, non ſolum autè pro noſtris, ſed etiam pro totius mudi. 3. E. T. capite ſeptimo eiusdem ſeſſionis: Meritoria cauſa iuſtificationis, eſt dilectiſſimus vnigenitus ſuus, Dominus noſter, Ieſus Chriſtus: qui cum eſſemus inimici, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, ſua ſanctiſſima paſſione in ligno crucis nobis iuſtificationem meruit, & pro nobis Deo Patri ſatiſfecit. 4. A. D. Romanos tertio: Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propitiatorem, per fidem in ſanguine ipſius, ad oſtenſionem iuſtitie ſuæ, propter remiſſionem præcedentium delictorum in ſuſtentatione Dei, ad oſtenſionem iuſtitie eius in hoc tempore: vt ſit ipſe iuſtus, & iuſtificans eum qui eſt ex fide Ieſu Chriſti. Vbi eſt ergò gloriatio tua? Excluſa eſt. Per quam legem? Factorum? Non, ſed per legem fidei. Arbitramur enim iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis. 5. P. R. I. M. Ioannis ſecundo: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi.

6. E. T. capite quarto: In hoc eſt charitas, nõ quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe dilexit nos, & miſit filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris. 7. I. T. E. M. capite primo eiusdem epiſtole: Si autem in luce ambulamus, ſicut & ipſe eſt in luce, ſocietate habemus ad inuicem, & ſanguis Ieſu Chriſti filij eius emundat nos ab omni peccato. 8. I. O. A. N. N. I. S. primo: Altera die vidit Ioannes Ieſum venientem ad ſe, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. 9. M. A. T. H. E. I. primo: Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. 10. P. R. I. O. R. I. S. ad Corinthios primo: Ex ipſo autem vos eſtis in Chriſto Ieſu, qui factus eſt nobis ſapientia à Deo & iuſtitia & ſanctificatio & redemptio, vt quemadmodum ſcriptum eſt: Qui gloriatur, in Domino gloriatur. 11. P. R. I. O. R. I. S. ad Timotheum ſecundo: Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus: qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus: cuius teſtimonium temporibus ſuis confirmatum eſt. 12. A. D. Hebræos primo: Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantie eius, portansque omnia verbo virtutis ſuæ, purgationem peccatorum faciens, ſedit ad dexteram maiestatis in excelsis. 13. E. T. capite nono: Chriſtus autem aſſiſtens pōtiffex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id eſt, non huius creationis: neque per ſanguinem hircorum aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta. Si enim ſanguis hircorum & taurorum & cinis vitulæ adſperſus, in quinquatos ſanctificat ad emundationem carnis: quanto magis ſanguis Chriſti, qui per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo, emundauit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis, ad ſeruendum Deo viuenti? 14. A. C. T. O. R. V. M. quarto: Hic eſt lapis qui reprobatus eſt à vobis edificantibus, qui factus eſt in caput anguli, & nõ eſt in alio aliquo ſalus. Nec enim aliud nomen eſt ſub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. 15. A. C. T. O. R. V. M. decimo quinto: Cum autem magna conquiſitio fieret, ſurgens Petrus, dixit ad eos: Viri fratres, vos ſcitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire Gentes verbū Euangelij, & credere. Et qui nouit corda Deus, teſtimonium perhibuit, dans illis Spiritum ſanctum, ſicut & nobis, & nihil diſcreuit inter nos &

illos, fide purificans corda eorum.

2. AD Hebræos vndécimo: Est autē fides sperandarum substantia rerum, argumentū non apparentium. Sine fide autem impossibile est placere Deo.

3. AD Galatas secundo: Scientes autem quod nō iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi, & nos in Christo Iesu credimus, vt iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis: propter quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro.

4. ET capite tertio: Prouidens autem scriptura, quia ex fide iustificat gentes Deus, prænunciauit Abraham, Quia benedicentur in te omnes gentes.

5. AD Romanos tertio, vt supra A. testim. quarto.

6. LV C X septimo: Dixit autem ad mulierem: Fides tua te saluam fecit, vade in pace.

7. AD Ephesios secundo: Gratia enim estis saluati per fidem, (& hoc non ex vobis, Dei enim donum est) non ex operibus, vt nē quis gloriatur. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, capite octauo: Cū verō Apostolus dicit, iustificari hominem per fidem, & gratis: ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesie Catholice consensus tenuit & expressit: vt scilicet per fidem idē iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum, & radix omnis iustificationis: sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius confortium peruenire: gratis autem iustificari idē dicamur, quia nihil eorum, quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiā promeretur: si enim gratia est, iam non ex operibus: alioquin, vt idem Apostolus inquit, gratia iam non est gratia.

9. AVGVSTINVS tractatu sexagesimo septimo in Euangelium Ioannis: Proinde respuendi sunt à corde Christiano, qui putant idē dictum multas esse mansiones, quia extra regnum calorū erit aliquis, vbi maneat beati innocētis, qui sine baptismo ex hac vita emigrarūt, quia sine illo in regnum calorū intrare non potuerunt: hæc fides non est fides, quoniam non est vera & Catholica fides.

10. LV C Magna sermone quarto de natiuitate Domini: Magnum præsidium est fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab vllō quicquam, nec minui potest: quia nisi vna est, fides non est, dicente Apostolo, Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma, vnus Deus & Pater omnium, qui super omnes & per omnia, & in omnibus nobis. Huic vnitati (dilectissimi) inconcussis mentibus in hærete, & in hac omnem sectamini sanctitatem, & in hac præceptis Domini deseruite: quia sine fide impossibile est placere Deo, & nihil sine illa sanctū, nihil castum est, nihil viuum. Iustus enim ex fide viuuit. Quā qui diabolo decipiente perdidit, viuēs mortuus est. Quia sicut per fidem iustitia, ita etiam per fidē verā vita obtinetur æterna, dicēte Domino Salvatore: Hęc est autē vita æterna, vt cognoscāt te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.

11. C. ORIGENES homilia secunda in Leuiticū: Audisti quanta sint in lege sacrificia pro peccatis: audi nunc quanta sint remissiones peccatorum. In Euangelio est ista prima, quā baptizamur in remissionem peccatorū: secunda remissio est in passione

martyrij: tertia est, quæ per eleemosynā datur. Dicit enim Saluator: Veruntamen date quæ habetis, & ecce omnia munda sunt vobis: Quarta nobis sit remissio peccatorum, quando & nos remittimus peccata fratribus nostris. Sic enim dicit ipse Dominus & Saluator: Quia si remiseritis fratribus vestris ex corde peccata, & vobis remittere peccata vestra pater vester: quod si nō remiseritis fratribus vestris ex corde, nec vobis remittet pater vester. Et ipse in oratione nos dicere docuit: Emitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Quinta peccatorum remissio, quā conuerterit quis peccatore ab errore viæ suæ. Ita enim dicit scriptura diuina: Quia qui conuerterit fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluat animam eius à morte, & cooperit multitudinem peccatorum. Sexta quoque sit remissio per abundantiam charitatis, sicut & ipse Dominus dicit: Amen dico tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et Apostolus dicit: Quoniam charitas operit multitudinem peccatorum. Est adhuc & septima, licet dura & laboriosa, per penitentiam remissio peccatorum, quum lauat peccator lacrymis stratum suum, & sunt ei lacrymæ suæ panes die ac nocte: quum non erubescit Sacerdoti Domini indicare peccatum, & querere medicinam, secundum eum qui ait: Dixi, Pronunciabo aduersum me iniustitiam meam, & tu remisisti impietatem cordis mei. In quo impletur & illud, quod Iacobus Apostolus dicit: Si quis autem infirmatur, vocet presbyteros Ecclesie, & imponant ei manus, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & si in peccatis fuerit, remittentur ei. Et tu ergo quum venis ad gratiam Baptismi, vitulum offers, quia in morte Christi baptizaris: cū verō ad martyrium duceris, hircum obtulisti, quia auctorem peccati diabolum iugulasti. Quum autem eleemosynam feceris, & erga indigentes affectum misericordie sollicitate impenderis, altare sacrum hœdis pinguis onerasti. Quod si ex corde peccatū remiseris fratri tuo, & iracundia, & timore depositū, mitem in tra te & simplicem recolleris animum, immolasse te arietem, vel agnum in sacrificium obtulisse confide. Porrō autem si diuini lectionibus instruetus, meditatio sicut colūba, & in lege Domini vigilando die ac nocte, ab errore suo conuerteris peccatorem, & abiecta nequitia ad simplicitatem eum colūba reuocaueris, atque etiā ad hændo sanctis, feceris eum societatem turturis imitari, par turturū aut duos pullos columbarū Domino obtulisti. Quod si illa (quæ & spe & fide maior est) charitas abundauerit in corde tuo, ita vt diligas proximum tuū, non solum sicut teipsum, sed sicut ostendit ille qui dicebat, maiorem hac charitatem nemo habet, quā vt animam suam ponat pro amicis suis: panes simlagineos in charitatis oleo subactos, sine vllō fermento malitiæ & nequitie in azymis sinceritatis & veritatis te obtulisse cognosce. Si autem in amaritudine fletus fueris, lacrymæ & lamentatione confectus, si carnem tuam maceraueris, & ieiuniis ac multa abstinentia aridā feceris, & dixeris, quia sicut in frixorio confixa sunt ossa mea: tunc sacrificiū simillæ à sartagine vel craticula obtulisti. Et hoc modo inuenieris tu verius & perfectius secundum Euangelia offerre sacrificia, quæ

Martyrio, eleemosyna, Luce 12. Cōdonando offensionem. Matth. 6. Marc. 11. Matth. 6. Cōuertendū proximum. Iacob. 5. Charitatis abundantia. Luce 7. 1. Pet. 4. Penitentia & confessio sacramentali. Psal. 9. 40. & 31. Extrema vntione. Iaco. 5. Prædicti modi comparantur ad sacrificia & oblationibus veteris testamenti, quorum mentio fit in Leuitico. 1. Cor. 13. Ioan. 15. 1. Cor. 5. Psal. 103. secun-

Rom. 5. Quomodo per fidem iustificari dicamur.

Rom. 11. Ephes. 2.

Sola Catholica fides, est fides.

Fides nisi integra & vna si fides non est. Eph. 4.

Hebr. 11.

Abac. 2.

Ioan. 17.

Variis modis in noua lege peccata remittuntur. Baptismo,

secundum legem offerre non potest Israël.

2. AVGVSTINVS libro secundo contra Cresconium Grammaticum, capite duodecimo: Ideo vobis non videntur mundari, cū ad nos à vobis transeunt, quia non denud baptizantur, quasi solo baptismo quem repeti non oportet, cū idem atque vnus est, homines ab errore mundantur. Mundantur & verbo veritatis ab illo qui ait, Iam vos mundi estis, propter verbum, quod locutus sum vobis. Mundantur & sacrificio contriti cordis ab illo de quo dictum est: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Mundantur & eleemosynis ab illo qui ait: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Mundantur ipsa, quæ supereminet omnibus, charitate ab illo, qui per Apostolum Petrum dixit, Caritas cooperit multitudinem peccatorum: quæ vna si addit, omnia illa recte fiunt: si autem desit illa, omnia frustra fiunt.

3. CHRYSOSTOMVS concione quarta de Lazaro, in fine: Vt igitur neque puniamur, neque pœnas demus, in suam quisque conscientiam ingrediamur, vitamque explicet: cunctis que commissis diligenter excussis, condemet animam quæ hæc patrauit, puniatque cogitationem, affligat, crucietque suam ipsius mentem, supplicium à seipso exigit pro peccatis, per condemnationem, per diligenter actam penitentiam, per lacrymas, per confessionem, per ieiunium, per eleemosynam, per continentiam ac charitatem, vt possimus omnes omni modo hæc depositis peccatis, multa cum fiducia illuc proficisci.

4. ET homilia sexta in Ioannem: Hac igitur perniciosa inquirendi cura abiecta, nostra conteramus corda, peccata deploremus, vt à Christo nobis præceptum est, & eorum gratia quæ perperam & iniquè egimus, compungamur, & summa cum diligentia, quicquid superiori tempore ausi sumus, quicquid malignè commisimus, animo repetamus, atque abiiciamus. Ad quod multas nobis Deus visus aperuit. Dic enim tu primus iniquitates tuas, vt iustificeris. Et iterum: dixi, Pronunciabo aduersum me iniquitatem meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. Neque enim parū nobis confert ad magnitudinem peccatorum imminuendam frequens eorum memoria & accusatio. Est & alia operosior, vt nemini qui nos offēdit succenseamus, sed iniurias omnes magno & generoso animo obliuioni mandemus. Vis & tertiam? audi Danielelem: Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum. Accedit & alia, iugis scilicet oratio, & in deprecationibus ad Deum cum puritate perseverantia, quæ non paruam nobis affert consolationem, & à peccatis hos abluat. Ieiunium ad hæc cum proximi charitate, maiorem in modum diuinam in nos iram extinguit. Ignem nanque ardentem extinguit aqua, & eleemosynis purgantur peccata. Decursis igitur his viis omnibus & repetitis, in eisdem assidue perseveremus: Hoc pacto non modo præterita abluemus peccata, sed in posterum maximū consequemur emolumentum: quippe qui nullā dabimus diabolo occasione, vt nos in vitæ desidia, vel inextirpalem aliquem affectū pelliciat.

5. IOANNIS vigesimo: Hoc cū dixisset, insufflauit, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum: quo-

rum remiseritis, & c. vt in textu.

1. D. T O B I T quarto: Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri stude. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis, quoniam eleemosyna ab omni peccato & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram summo Deo, eleemosyna omnibus facientibus eam.

2. ET capite duodecimo: Bona est oratio cum ieiunio, & eleemosyna, magis quàm thesauros auri recondere, quoniam eleemosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam & vitam æternam.

3. ECCLESIASTICI tertio: Fili, suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius: & si defecerit sensu, veniam da, & nē spernas eum in virtute tua. Eleemosyna enim patris non erit in obliuione. Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum, & in iustitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tui, & sicut in fereno glacies, soluentur peccata tua. Ignem ardentē extinguit aqua, & eleemosyna resilit peccatis, & Deus prospector est eius qui reddit gratiam.

4. PROVERBIORVM decimotertio: Redemptio animæ viri, diuitiæ suæ.

5. ET capite decimo quinto: Per misericordiam & fidem purgantur peccata.

6. I T E M decimosexto: Misericordia & veritate redimitur iniquitas.

7. LV C X vndécimo: Veruntamen quod superest, date eleemosynā, & ecce omnia munda sunt vobis.

8. DANIELIS quarto: Quamobrem, rex, consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum: forsitan ignoscet delictis tuis.

9. E S A I X primo: Discite benefacere, quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur, & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.

10. AD Hebræos decimotertio: Beneficentiæ autem & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostiis promeretur Deus.

11. E M A T T H X I sexto: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

2. LV C X sexto: Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimitte, & dimitte tibi. Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam & confertam & coagitatam & superfluentem dabunt in sinum vestrum.

3. M A R C I vndécimo: Et cū stabis ad orandum, dimitte si quid habetis aduersus aliquem: vt & pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. Quod si vos non dimiseritis, nec pater vester qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.

4. ECCLESIASTICI vigesimo octauo: Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata soluentur.

F. I A C O B I quinto: Fratres mei, si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum: scire debet, quoniam qui conuerterit fecerit, & c. vt in textu.

Nō solum baptismo à peccatis mundantur. Verbo. Ioan. 15.

Corde conuersione. Psal. 50. Eleemosynis. Luce 11.

Charitate. 1. Pet. 4.

Quibus modis expiamus peccata.

Confessione delictorum peccata. Esai. 43. Psal. 31.

Cōdonando offensionem.

Eleemosynis. Dan. 4.

Oratione assidue.

Ieiunio & charitate.

Ecd. 3.

1. G L V C Æ septimo: Et conuersus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intraui in domum tuam: aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lacrymis rigauit pedes meos, & capillis suis terfit. Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo intrauit, non cessauit osculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxi: hæc autem vnxi pedes meos. Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata.

2. P R O V E R B I O R V M decimo: Odium suscitatur rixas, & vniuersa delicta operit charitas.

3. P R I O R I S Petri quarto: Ante omnia autem mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes, quia charitas operit multitudinem peccatorum.

1. H. P S A L M O quinquagesimo: Sacrificium Deo, spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum, Deus, non despicies.

2. L V C Æ decimo octauo: Et publicanus à longè stans, nolens nec oculos ad caelum leuare: sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo.

3. M A T T H Æ I decimo octauo: Tunc vocauit illum dominus suus, & ait illi: Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me.

4. E C C L E S I A S T I C I vigesimo primo: Fili, peccasti? non adicias iterum: sed & de pristinis deprecare vt tibi dimittantur.

5. P S A L M O centesimo primo: Respexit orationem humilium, & non spreuit precem eorum.

6. E T trigesimo primo: Dixi, & c. vt in textu.

7. P R I M Æ Ioannis primo: Si confiteamur, & c. vt in textu.

8. I O N Æ tertio: Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum, & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt sacco à maiore vsque ad minorem. Et peruenit verbum ad regem Niniue, & surrexit de folio suo, & abiicit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens: Hominines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam, nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur sacco homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, & conuertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate quæ est in manibus eorum. Quis scit si conuertatur, & ignoscatur Deus, & reuertatur à furore ire suæ, & non peribimus?

9. M A T T H Æ I duodecimo: Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam: quia penitentiam egerunt in prædicatione Ionæ. Et ecce plus quàm Ionas hic.

10. L V C Æ vndecimo: Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt illam, quia penitentiam egerunt ad prædicationem Ionæ. Et ecce plus quàm Ionas hic.

11. T E R T I I Regum vigesimo primo: Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui vendatus est vt faceret malum in conspectu Domini: concitauit enim eum Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est, intantum vt sequeretur idola quæ fecerant Amorrhæi, quos consumpsit Dominus à facie filiorum Israël. Itaque cum audisset Achab sermones

illos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauit quæ, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens: Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malum domui eius.

12. S A P I E N T I Æ vndecimo: Misereris omnium, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominum propter penitentiam.

13. C Y P R I A N V S epistola quadragesima ad plebem de quinque presbyteris schismaticis: Nunc se ad lapsorum perniciem venenata sua deceptione verterunt, vt ægros, & saucios, & ad capiendam fortiora cõsilia per calamitatem ruinæ suæ minus idoneos, & minus solidos, à medela vulneris sui auocent, & intermissis precibus & orationibus, quibus Dominus longa & continua satisfactione placandus est, ad exitiosam temeritatem mædacio captiosa pacis inuident. Et paulò post: Eadem nunc ratio, eadem rursus euerio, per quinque presbyteros Felicissimo copulatos, ad ruinam salutis inducitur, vt non rogetur Deus, nec qui negauit Christum, eundem Christum quem negauerat, deprecetur: post culpam criminis tollatur & penitentia, nec per Episcopos & sacerdotes Domino satisfiat, sed relictis Domini sacerdotibus contra Euangelicam disciplinam noua traditio sacrilega institutionis exurgat.

14. E T epistola octaua ad clerum & plebem: Quamquam sciam, fratres charissimi, pro timore, quem singuli debemus Deo, vos quoque illic assiduis orationibus & enixis precibus instanter incumbere: admonéo tamen etiam ipsam religiosam sollicitudinem vestram, vt ad placandum atque exorandum Dominum non voce sola, sed & ieiunijs, & lacrymis, & omni genere deprecationis ingemiscamus. Et paulò post: Virgas igitur & flagella sentimus, qui Deo nec bonis factis placemus, nec pro peccatis satisfacimus. Rogemus de intimo corde & totamente misericordiam Dei.

15. I T E M epistola vigesima sexta, quæ est Moyses & Maximi presbyterorum & aliorum ad Cyprianum. Vbi diuinus motus relinquunt, si tam facile peccantibus venia præstetur? fouendi sunt sanè ipsorum animi, & ad maturitatis suæ tempus nutriendi, & de scripturis sanctis, quàm ingens, & supra omnia peccatum commiserint, instruendi. Nec hoc animentur, quia multi sunt: sed hoc ipso magis reprimantur, quia non pauci sunt. Nihil ad extenuationem delicti numerus impudens valere consuevit, sed pudor, sed modestia, sed patientia, sed disciplina, sed humilitas atque subiectio: sed alienum de se expectasse iudicium, sed alienam de suo actu sustinuisse sententiã. Hoc est quod penitentia probat, hoc est quod impresso vulnere inducit cicatricem: hoc est quod deiectione mentis ruinas erigit & attollit: quod ardentem delictorum extuantium vaporem restinguit & finit. Non ea, quæ sanorum sunt corporum, medicus ægris dabit: ne importunis cibis tempestatè valetudinis sequentis non reprimat, sed accendat: scilicet, ne quod potuisset maturius ieiunio attenuatè sanari, videatur per impatientiam longius pasta cruditate produci. Eludenda sunt igitur, impio sacrificio manus inquinatæ, operi-

Lib. 1. epist. 8.

precibus longè satisfactio. ne Dominus placandus est.

per Episcopos & sacerdotes Domino satisfaciendum, Lib. 4. epi. 4.

Bonis factis Deo placandum, & pro peccatis satisfacendum. Lib. 5. epi. 12.

Delicta expiantur & restinguuntur operibus bonis.

operibus bonis, & nefario cibo ora misera polluta, penitentia sunt veræ sermonibus expianda, & in secretis cordis fidelis, nouellandus & consecrandus est animus: crebris penitentium gemitus audiantur, & iterum fideles ex oculis lacrymarum profundantur: vt illi ipsi oculi, qui malè simulacra conspexerunt, qui illicita commiserant, satisfactibus Deo fletibus delectant.

16. I O N Æ tertio: Vidit, & c. vt in textu.

17. N V M E R O R V M vigesimo quinto: Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis, auertit iram meam à filiis Israël: quia zelo meo commotus est contra eos, vt non ipse deleterem filios Israël in zelo meo. Idcirco loquere ad eum: Ecce do ei pacem federis mei, & erit tam ipsi quàm femini eius pactum sacerdotij sempiternum: quia zelatus est pro Deo suo, & expiauit scelus filiorum Israël.

18. P S A L M O centesimo quinto: Et fletit Phinees, & placauit, & cessauit quassatio, Et reputatum est ei in iustitiam, in generatione & generatiouem, vsque in sempiternum.

1. I. P R O V E R B I O R V M decimo: Nil proderunt thesauri impietatis: iustitia verò liberabit à morte.

2. A C T O R V M octauo: Penitentiam itaque age ab hac nequitia tua, & roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse: ait S. Petrus ad Simonem Magum.

3. P O S T E R I O R I S ad Corinthios septimo: Que enim secundum Deum tristitia est, penitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur.

4. I D E M: Hæc habentes & c. vt in textu.

5. P O S T E R I O R I S ad Timotheum secundo: Cognouit Dominus qui sunt eius, & discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Domini. In magna autem domo non solum sunt vasa aurea & argentea, sed & fictilia, & quedam quidem in honorem, quedam autem in contumeliam. Si quis ergo emundauerit se ab istis, erit vas in honorem sanctificationis & vtile Domino, ad omne opus bonum paratum.

6. I A C O B I quarto: Emundate & c. vt in textu.

7. E Z E C H I E L I S decimo octauo: Et cum auertit se impius ab impietate sua quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam, ipse animam suam viuificabit.

8. A V G V S T I N V S in libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquagesima, capite decimo quinto: siue in libro de penitentia medicina, capite quinto: Non sufficit mores, & c. vt in textu.

9. E T in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimo: Sanè cauendum est, ne quisquam existimet in tanta illa crimina, qualia qui agunt, regnum Dei non possidebunt, quotidie perpetranda, & elemosynas quotidie redimenda. In melius quippe vita est mutanda, & per elemosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus, non ad hoc emendus quodam modo, vt ea semper liceat impunè committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, quanuis miserendo delectat iam facta peccata. si non satisfactio congrua negligatur.

10. C Y P R I A N V S de lapsis: Orare oportet impensius & rogare, diem luctu transigere, vigiliis noctes ac fletibus ducere, tempus omne lacrymosis lamentationibus occupare, stratos solo ad-

Galat. 5.

1. Cor. 6. per elemosynas propitiandus Deus de peccatis.

hære cineri, in cilicio & sordibus volutari: post indumentum Christi perditum nulli hinc iam vellet vestitum, post diaboli cibum malle ieiunium: iustis operibus incumbere, quibus peccata purgantur: elemosynis frequenter insistere, quibus à morte animæ liberantur. Quod aduersarius auferebat, Christus accipiat: nec teneri iam nec amari patrimonium debet, quo quis & deceptus & victus est: Pro hoste vitanda res, pro latrone fugienda, pro gladio metuenda possidentibus & vendenda. Ad hoc tantum profuerit quod remansit, vt in dè crimen & culpa redimatur. Incunctanter & largiter fiat operatio: census omnis in medelam vulneris erogetur: opibus & facultatibus nostris qui de nobis iudicaturus est Dominus, sceneretur. Sic sub Apostolis fides viguit, sic primus credentium populus Christi mandata seruauit, prompti erant, largi erant, distribuendum per Apostolos totum dabant, & non talia delicta redimebant. Si precem toto corde quis faciat, si veris penitentia lamentationibus & lacrymis ingemiscat, si ad veniam delicti sui Dominum iustis & continuis operibus inflectat, misereri talium potest, qui & misericordiam suam protulit, dicens: Cum conuersus ingemueris, tunc saluaberis, & scies vbi fueris. Et iterum: Nolo mortem morientis, dicit Dominus, quantum vt reuertatur & viuat. Et Iohel propheta pietatem Domini, Domino ipso monente, declarat: Reuertimini, inquit, ad Dominum Deum vestrum, quoniam misericors & pius est, & multæ miserationis, & qui sententiam flectat aduersus malitias irrogatas. Potest ille indulgentiam dare, sententiam suam potest ille deflectere. Penitenti, operati, roganti potest elementer ignoscere, potest in acceptum referre quicquid pro talibus & petierint martyres, & fecerint Sacerdotes: vel si quis plus eum suis satisfactionibus mouerit, si eius iram, si indignatis offensam iusta deprecatione placauerit: dat ille & arma rursum, quibus victus armetur: reparat & corroborat vires, quibus fides instaurata vegetetur, Reperet certam suum miles, iterabit aciem, prouocabit hostem, & quidem factus ad prælium fortior per dolorem. Qui sic Deo satisfecerit, qui penitentia facti sui, qui pudore delicti, plus & virtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus & adiutus à Domino: quam contristauerat nupèr, lætam faciet Ecclesiam, nec iam solam Dei veniam merebitur, sed coronam.

1. K. A V G V S T I N V S sermone quadragesimo primo de Sanctis, qui est sermo quartus de animabus fidelium defunctorum: Quicumque aliqua de capitalibus peccatis in se dominari cognouerit, nisi dignè, & c. vt in textu. Latius vide supra de Sacramento penitentia, questione nona, C. testimo, tertio.

2. P R I O R I S ad Corinthios tertio: Si quis superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, scænti, stipulæ, vniuscuiusque opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur, & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.

3. A V G V S T I N V S in libro quinquaginta homiliarum, homilia decimasexta, vt supra de Sacramento

Peccata quibus operibus purgantur, & redimantur.

Act. 1. & 4.

Quorum misericorditer Deo, & quibus ignoscatur.

Exe. 18. & 33.

Iohel 2.

satisfactio: nonis mouetur Deo, & placatur Deus.

Mali catholici non saluabuntur per ignem purgatorij.

1. C. 19.

Sola fides viua saluat Galat. 3.

1. Cor. 1.

1. Cor. 3.

1. Cor. 2.

1. Cor. 6.

to Pœnitentiæ, quæstione nona, C. testimo. secundo. 4. I T E M in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimo septimo. Creduntur autem à quibusdam etiam qui nomen Christi non relinquunt, & eius lauacro in Ecclesia baptizantur, nec ab ea villo schismate vel hæresi præciduntur, in quantilibet sceleribus viuunt, quæ nec diluant pœnitendo, nec elemosynis redimant, sed in eis vsque ad huius vitæ vltimum diem pertinacissimè perseuerent, salui futuri per ignem: licet pro magnitudine facinorum flagitiorumque diuturno, non tamen æterno igne puniri. Sed qui hoc credunt, & tamen Catholici sunt, humana quadam beneuolentia mihi falli videntur. Nam scriptura diuina aliud consulta respondet. Librum autem de hac quæstione scripsi, cuius titulus est, De fide & operibus, vbi secundum scripturas sanctas, quantum Deo adiuuante potui, demonstraui, eam fidem saluos facere, quam satis euidenter expressit Paulus Apostolus, dicens: In Christo enim Iesu neque circûcisio quicquam valet, nec præputium, sed fides quæ (benè) per dilectionem operatur. Si autem malè & non benè operatur, proculdubidè secundum Apostolum Iacobû mortua est in semetipsa. Qui rursus ait: Si fidem dicat se quisquam habere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides saluare eum? Porro autem si homo sceleratus propter fidem solam per ignem saluabitur, & sic est accipiendum quod ait B. Paulus Apostolus, Ipse enim saluus erit, sic tamen quasi per ignem: poterit ergo saluare sine operibus fides, & falsum erit quod dixit eius coapostolus Iacobus. Falsum erit & illud, quod idem ipse Paulus dixit: Nolite, inquit, errare. Neque fornicatores, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque maledici, neque ebriosi, neque rapaces, regnum Dei possidebunt. Si enim etiam in istis perseuerantes criminibus, tamen propter fidem Christi salui erunt, quomodo in regno Dei non erunt?

5. E T in libro de Fide & operibus, capite decimo sexto, vt supra de Sacramento Pœnitentiæ, quæstione nona, B. testimo. sexto.

6. I T E M in libro de octo quæstionibus Dulcitiij, quæstione prima, vt ibidem.

**APPENDIX EX IVDOCI
RAVESTERN TILITANI DO-
ctissimi Theologi Louanienfis confutatione Catholica
prophanæ Confessionis Ministrorum
AntV Vepiem. Capite 6. Vbi confutatur
calumniosissima criminatio doctri-
næ Iesuitarum.**

HA V D temerè in calce tractatus de iustificatione, & fide iustificante, acerbissimâ inuecti-
uam scribunt aduersus detestandam, ethnicam, & impiam (vt aiunt) Iesuitarum doctrinam, quam in Catechismo illo iussu augustissimi felicis recordationis Cæsaris Ferdinandi olim conscripto, & qui per Belgiam ferè omnium Catholicorum manibus teri solebat, tradunt. Sapiunt sanè, sed vt homines sapiunt huius seculi, quod eum libellum vel calûniosissimis mendacijs prorsus ereptum manibus hominum cupiunt. Optimè enim intelligit, apud

eos quibus eius Catechismi doctrina commendata est, nouam suam & commentitiam doctrinam, fidem reperire non posse. Calumniantur itaque Iesuitas, viros religiosos, & instaurandæ Ecclesiæ Christi studiosissimos, dum varios modos expiandi peccatum docent, quod summum est religionis & Christianæ salutis caput, prorsus nihil passioni Christi tribuere, & totâ iustificationis rationem in operibus ac meritis, homines prorsus iustitiæ Christi oblitos, collocare. Animaduerte hîc obsecro, lector, calumniosissimam malitiam. Cùm sex modos congruos ad expiandum perfectè peccatum collegisset author Catechismi ex scripturis, ac singulos illorum per subiectam, euidentè & solidam scripturam probasset, tandè subiecit: His, aliisque modis & officiis veræ pietatis præstamus in Christo Iesu, quod admonet Paulus: Has habentes promissiones charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficiètes sanctificationè in timore Dei. An qui hoc scribit, oblitus tibi prorsus videtur passionis Christi, & iustitiæ eius, cùm officia pietatis in dictis sex modis cõpræhensa, disertè scribat præstari in Christo Iesu, siue per meritum ac gratiâ Iesu Christi, atque per virtutem sanguinis eius, qui in singulis officiis doctorum modorû operatur, & per eos operatur peccatorum expiationem, sicut de singulis hoc certissimè testantur scripturæ? Verùm vide caluniosam malitiam. Cùm tam disertè faciat author, in ipsa conclusionè sermonis de sex modis expiationis, mentionem Christi Iesu, scriptores isti postremam clausulam (in Christo Iesu) non adscribunt: sed dicentes, &c. dolosè eam reticèt. Cùm enim recitassent verba illa Catechismi: his, aliisque modis & officiis veræ pietatis cõparamus atque præstamus, asseribuntur &c. nec addunt quod mox sequitur, etiam in Christo Iesu præstamus: nè si illud fideliter, vt debebant, adderent, malitiosè caluniam conuincerentur. Solida est igitur Catechismi doctrina, quæ ex scripturis colligit varios modos expiandi peccatum: quorû tamè singuli sanguine Christi nitantur, & sine sanguinis applicatione ad peccati expiationè inutiles essent & inefficaces. Quid enim operari possit vel etiam sacramentum absolutionis & pœnitentiæ sine sanguine Christi? Quid contritum cor, & spiritus cõtribulatus, si à sanguine Christi separatus, humanum tantùm opus sit? Sic & de elemosyna, & alijs recitatis modis sentiendû est. Non igitur æquum, vt propter huiusmodi malitiosas calumnias, patiantur Christiani homines synceram & breuem institutionem Christianæ religionis, ex manibus excuti: sed ea institutione & doctrina rectè percepta, atque intellecta, animos suos corroborent, atque confirmet aduersus deceptionum & seductionum improbissimarum pericula.

E T IN APOLOGIA seu defensione Catholicæ confutationis contra inanes cauillationes Illyrici in capite sexto de Iustificatione: Postquam hisce modis & Sophismatibus rectam & sanam de iustificatione, de quæ operibus iustificationum doctrinam proculcauit, (Illyricus videlicet) atque ad bonorû operû studiû homines languidiores ac frigidiores haud dubiè fecit, eò quod neq; ad salutè necessaria ea esse, neq; ad salutis aut iustificationis rationem pertinere, quin potiùs ab ea exclusa esse, mordi-

2. Cor. 7.

Rom. 16.

2. Cor. 10.

In Christo Iesu quid significet in scripturis.

Rom. 6. Ibidem 5.

2. Cor. 1. Philipp. 4.

Colos. 3.

mordicis defedit. Tandem incipit Iesuitarû doctrinam, in Catechismo traditam oppugnare, meque aduocatum seu patronum eorum, vt ait, acriter inuadit. Cùm Confessio mendacissimè & acerbissimè notaret doctrinam in Catechismo traditam de varijs modis expiandi peccata, in capite de expiandis peccatis, tanquam ethnicam, impiam & detestandam, quod in explicatione summi religionis & Christianæ salutis capitis, nullam prorsus Christi, aut Christi sanguinis mentionem facerent: sed totam iustificationis & expiationis peccatorum rationem in operibus & meritis hominum collocarent, prorsus verò nihil Christi passioni tribuere: Prodidit artificiosum mendacium, ostendens illum studiosè sententiam Catechismi mutilasse, ea verba, quæ de Christo Iesu potētissimo peccatorum expiatorè subiecta erant, amputando. quæ sunt hæc: His, aliisque modis & officiis veræ pietatis præstamus in Christo Iesu, quod admonet Paulus: Has habentes promissiones charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficiètes sanctificationem in timore Dei. Hac fraudulencia ac calumnia patefacta, Illyricus de mendacio aperto conuictus, aliud confugit.

Contentionem monet de vi & significatione phrasiss illius (in Christo Iesu) in scripturis, & dicit eam variè in scripturis accipi. Nam aliquando significare tantum baptizatum esse, & Christianum vocari, vt cum Paulus dicit Andronicum aut Timiam fuisse ante se in Christo: aliquando verò mystico Christi corpori insutum esse. Ipsi sanè, inquit, Iesuita non exponunt illam phrasim, quid eis eo loco valeat. & quis eius locutionis propriè sensus sit: In Christo Iesu hæc officia præstamus, aut his modis peccata expiamus. Et rectè, inquit, quis posset dicere, Iesuita fuisse, & sua religionis mysteria egiisse in Moyse, sicut Apostolus dicit omnes in Moyse baptizatos esse: non tamen significatur eius sanguine ipsorum peccata expiari. Quare hæc locutio non potest esse pharumacum, venenata illa dicta corrigens, quod varijs modis ac operibus homines possint sua peccata expiare.

Sed cùm proposuisset Illyricus phrasin illam in scripturis diuinis varijs modis accipi, cur vnici tantum modum, aut, si velit, duos tantum commemorat? Nam alijs præterea modis vsurpari indubitatum est, vt cùm scribit Paulus: Gratia Dei est vita æterna in Christo Iesu Domino nostro. rursus: Itâ & gratia regnet per iustitiam in vitam æternâ per Iesum Christum Dominum nostrum. rursus: Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Iesu. rursus: Omnia possum in Christo, qui me confortat. rursus: In Christo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & estis in il-

lo repleti, hoc est, in Christo Iesu, qui est caput omnis principatus & potestatis, in quo & circumcisi estis, in quo & resurrexistis. rursus: Timeo autem ne sicut serpens Euam seduxit in astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri, & excidant à simplicitate, quæ est in Christo. & in alijs innumeris scripturæ locis. Sanè in his dictis testimonijs sermo ille (In Christo Iesu) non significat esse baptizatum, aut esse Christianum, aut denique esse in mystico corpore Christi: sed designat modò meritum, modò virtutem & operationem Christi Iesu in electis. Quam significationem ego intelligens in sententia Iesuitarum, exposui: In Christo Iesu: per meritum, & gratiam, siue virtutem Christi Iesu. Et quomodo ipse scriptor Catechismi intellexerit, liquidò constat ex capite illo, De satisfactione pœnitentium quid sentiendum sit. Ad quæ quæstionem respondetur: Id videlicet sentiendum est, quod alia sit satisfactio, Christo redemptori propria: alia fidelium pœnitentium communis satisfactio. Illa semel in corpore Christi crucifixi, dum agnus ille mundi peccata tulit, peracta est: vt qui natura sunt filij iræ, Deo reconcilientur. Hæc verò quæ ad pœnitentes pertinet, à Christi membris in Ecclesia quotididè peragitur, cùm pœnitentes post confessionem, ea quæ absolvens Sacerdos iniunxit, faciunt; aut cùm vltro quidem fructus pœnitentiæ edimus. Quæ vindicatoria simul & emendatoria est satisfactio, & redemptoris Christi beneficium, atque satisfactionem ad eò non obsecurat, vt magis etiam commendat, illustrètque. Illa enim præeunte, ac præcipuè cooperante, iudicium facimus & iustitiam, iuxta diuinam scripturam: Delicta nostra contra nos ipsos vindicantes, & residuas in nobis peccatorum reliquias diluentes, Deique gratiam nobis pleniorè conciliantes, atque promerentes. quæ omnia eodem capite per scripturarum testimonia confirmat. Vides Illyricè id quod in capite, quod tu arripis coarguendum, minus expositum est, in antecedentibus locis fuisse plenissimè & clarissimè dictum? Vides quoque falsum esse, authorem libelli, sermonem illum (In Christo Iesu) per hos modos expiare peccata, non accepisse pro esse vel baptizatum, vel Christianum, aut corpori Christi mystico insitum. quasi hoc tantum significatum sit: Is qui non est Christianus, aut baptizatus, potest hæc officia præstare, per suam scilicet sufficientiam & potestatem, & rectè viuere, aut denique peccata sua expiare: sed intellexisse, quod Christi Iesu passione seu satisfactione veluti præeunte, atque præcipuè cooperante, possit homo ea officia præstare, quibus expientur seu mundentur & deleantur peccata. Atque hæc de cauillatione phrasiss illius (In Christo Iesu.)

2. Cor. 5.

Questio 7. de Sacramento pœnitentiæ.

Esa. 16. Ezech. 18. 2. Cor. 7. Plat. 50.

II.

Quid verò de minutis peccatis est sentiendum?

A. Id scilicet, quod eiusmodi leuiora, vti mētis euagatio, verbum ociosum, risus immoderatus, & cõsimilia, quæ quotidiana seu venialia peccata dicuntur, & sine quibus hæc vita non ducitur: *In multis enim offendimus*

Aug. in Enchir. ca. 78. 79. & li. 17. de ciuit. Dei, ca. 27. Ibid. lib. 2. de summo bono, cap. 18. 2. Iac. 1. 1. Ioan. 1. d. Eccl. 7. c. Pro. 24. b. Gal. 3. b

b Aug. de decē chordis, ca. 11. & in psal. 129. serm. 84.4 de tēp. sē tract. 12. in Ioan. c. Ephes. 4. g. Chylosol. hō. 87. in Math. & 8. in 1. Cor. & in ser. de leuī peccator. periculis. Bern. ser. 1. de cō- uer. Pauli, & in tract. de p̄cepto & dispensat. ca. 14. d. Eccl. 19. a. e. Ibi dē 3. c. f. Eccl. 9. d.

omnes, vt antea quoque monuimus, etsi lethalia nō sunt, & in speciem minuta videntur, tamen haudquaquam sunt contemnenda. Siquidem Deo displicent, seu vt Paulus loquitur, contristant Spiritum sanctū, obfuscant conscientiam, Charitatis feruorem imminuunt, virtutumque profectum remorantur, & ad grauiora sēpē vitia periculāque pertrahunt. Vnde scriptum est: *Qui spernit modica, paulatim decidet. Qui amat periculum, peribit in illo. Qui in vno peccauerit, multa bona perdet.*

B. Cauendæ sunt igitur, quantum licet, hæc labe & sordes animæ: quoniā vt legimus, *non intrabit in caelestem Hierusalem aliquid coinquinatum.* Ac nisi in hac vita illæ diluantur, etiam post mortem hominem grauant, nec sine pœnis quidem accerbis Purgatori, ignis expiantur. Qui quidem ignis etsi perpetuus non sit, tamen, si Augustino credimus, grauior est, quam quicquid homo in hac vita potest perpeti.

g Apoc. 21. g. psal. 14. a. 23. a.

h Vide supra de Satisfactioe.

i In psal. 17. & serm. 41. de Sanctis. Greg. in 3. psal. remittentialem.

TESTIMONIA.

Gravū & leuium peccatorum differentiam subinde difficile. 1. Cor. 7.

I. A. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimo octauo: Quæ sint autem leuia, & quæ gratia peccata, non humano, sed diuino sunt pensanda iudicio. Videmus enim quædam ab ipsis quoque Apostolis ignoscendo fuisse concessa, quale illud est quod venerabilis Paulus coniugibus ait: Nolite fraudare inuicem, nisi ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterum ad id ipsum reuertimini, ne vos tentet satanas, propter incontinentiam vestram: quod putari posset non peccatum, misceri scilicet coniugi non filiorum procreandorum causa, quod bonum est nuptiale, sed carnalis etiam voluptas: vt fornicationis, siue adulterij, siue cuiusquam alterius immunditiæ mortiferum malum, quod turpe est etiam dicere, quod potest, tentante satana, libido pertrahere, incontinentium deuiter infirmitas. Posset ergo (vt dixi) hoc putari non esse peccatum, nisi addidisset: Hoc autem dico secundum veniam, non secundum imperium. Quis iam esse peccatum neget, cum dari veniam facientibus Apostolica auctoritas fateatur? Tale quiddam est vbi dicit: Audet quisquam vestrum aduersus alterum negocium habens, iudicari apud iniquos, & non apud sanctos? Et paulo post, Secularia igitur iudicia si habueritis, inquit, eos qui contemptibiles sunt in Ecclesia, hos collocare ad iudicandum. Ad reuerentiam vobis dico. Sic non est inter vos quisquam sapiens, qui possit inter fratrem & fratrem iudicare: sed frater cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles. Nam & hic posset putari, iudicium habere aduersus alterum, non esse peccatum, sed tantummodo id extra Ecclesiam velle iudicari, nisi secutus, adiungeret: Iam quidem omnino delictum est inter vos, quia iudicia habetis vobiscum. Et ne quisquam hoc ita excusaret, vt diceret iustum se habere negocium, sed iniquitatem se pati, quam vellet à se iudicium sententia remoueri: continuo talibus cogitationibus vel excusationibus occurrat, atque ait: Quare non magis iniquitatem patimini? Quare non potius fraudamini? Vt ad illud redeatur quod Dominus ait: Si quis voluerit tunica tuam tollere, & iudicio tecum contendere, dimitte illi & pallium. Et alio loco: Qui abstulerit, inquit, tua, noli repetere. Prohibuit itaque suos

1. Cor. 6.

Math. 4.

Luc. 6.

de secularibus rebus cum aliis hominibus habere iudicium. Ex qua doctrina dicit Apostolus esse delictum. Tamen cum sinit in Ecclesia talia iudicia finiri inter fratres, fratribus iudicantibus, extra ecclesiam verò terribiliter vetat: manifestum est etiam hic, quid secundum veniam concedatur infirmis. Propter hæc atque huiusmodi peccata & alia, licet his minorā, quæ sunt verborum & cogitationum offensionibus, Apostolo Iacobo confitente ac dicente, In multis enim offendimus omnes: oportet vt quotidie crebroque oremus Dominū, atque dicamus: Dimitte nobis debita nostra: nec in eo quod sequitur, mentiamur, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

2. E T capite septuagesimo nono: Sunt autē quædam, quæ leuissima putarentur, nisi in scripturis demonstrarem opinionem grauiora. Quis enim dicentem fratri suo, fatue, reum gehennæ putaret, nisi veritas diceret? Cui tamen vulneri subiecit continuo medicinam, præceptum fraternæ reconciliationis adiungens. Mox quippe ait: Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, & c. Aut quis æstimaret, quam magnum peccatum sit, dies obseruare & menses & annos & tempora, sicut obseruant, qui certis diebus siue mensibus, siue annis volunt vel nolunt aliquid inchoare, eod quod secundum vanas doctrinas hominum, fausta vel infausta existiment tempora: nisi huius mali magnitudinem ex timore Apostoli pensarem, qui talibus ait, Timeo ne forte sine causa laborauerim in vobis?

3. I D E M libro vigesimo primo de ciuitate Dei, capite vigesimo septimo: Sed quis iste sit modus, & quæ sint ipsa peccata, quæ ita impediunt peruenitionem ad regnum Dei, vt tamen sanctorum amicorum meritis impetrent indulgentiam, difficilimum est inuenire, difficilimum desipere. Ego certe vsque ad hoc tempus cum inde fatigerem, ad eorū indaginem peruenire non potui. Et fortassis propterea latent, ne studium proficendi ad omnia peccata cauenda pigrescat. Quoniam si scirentur quæ vel qualia sint delicta, pro quibus etiam permanentibus, nec profectu vitæ melioris absumptis intercessio sit inquirenda & speranda iustorum, eis secura

Iac. 3.

Math. 6.

Ex Scriptura quorū peccatorum grauitatem cognoscimus.

Math. 5.

Galat. 4.

Ibidem.

Difficilis in distinguendis peccatis grauius à leuioribus.

Allorem meritis liberamur à quibus delicta peccatis. Luc. 16.

Sine crimine non tamē sine peccato viuunt.

1. Ioan. 1.

Leuia peccata curviciā, etiam sunt.

cura se obuolueret humana segnitie, nec euolutalibus implicamentis villius virtutis expeditione curaret, sed tantummodo quæret aliorum meritis liberari, quos amicos sibi de mammona iniquitatis eleemosynarum largitione fecisset. Nunc verò dum venialis iniquitatis etiā si perseueret, ignoratur modus, profectū & studium in meliora proficendi, orationi instando vigilantius adhibetur, & faciendi de mammona iniquitatis sanctos amicos cura non spernitur.

4. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite decimo octauo: Multi vitā sine crimine habere possunt, sine peccato non possunt. Nam quis in hoc seculo magna iustitiæ quisque claritate resplendeat, nunquam tamen ad purum peccatorū fordibus caret, Ioanne Apostolo testante, qui ait: Si dixerimus quia quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis nō est. Quædam sunt facta similia peccatis: sed si bono animo fiant, non sunt peccata, vt potest potestas, si non se vlciscendi cupiditate, sed magis corrigēdi studio, vlciscatur in reum qui delinquit. Item sunt peccata leuia, quæ ab incipientibus quotidiana satisfactione purgantur: quæ tamen à perfectis viris velut magna crimina euitantur. Quid autem homines peccatores de magnis sceleribus agere debēt, quando etiam perfecti leuia quoque delicta quasi grauiissima lugent? Non solum grauia, sed & leuia sunt cauēda peccata. Multa enim leuia vnum grāde efficiunt: sicut solent ex paruissimis guttis imensa flumina crescere. Numerositas enim in vñ coacta, exundantem efficit copiam. Peccata quæ incipientibus leuia sunt, perfectis viris reputantur. Tanto enim maius cognoscitur esse peccatum, quanto maior qui peccat, habetur. Crescit enim delicti modulus iuxta ordinem meritiorum: & sēpē quod minoribus ignoscitur, maioribus imputatur.

5. IACOBI tertio: In multis offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir.

6. PRIMÆ Ioannis primo: Si dixerimus quoniā peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.

7. ECCLESIASTIS septimo: Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum & non peccet.

8. PROVERBORVM vigesimo quarto: Septies in die cadet iustus, & resurget. Impij autē corruēt in malum.

9. PSALMO trigesimo primo: Delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meā non abscondi. Dixi, cōstrebore aduersum me iniustitiam meam Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tēpore oportuno.

10. AVGVSTINVS de decem chordis, capite vndecimo: Si quæ delectationes seculi subrepunt in anima, exercete vos in misericordia: exercete vos in eleemosynis, in ieiuniis, in orationibus. His enim purgantur quotidiana peccata, quæ nō possunt nisi surrepere in animam, propter fragilitatē humanam. Noli illa contemnere, quia minorā sunt: sed time, quia plura sunt. Attendite fratres mei, minuta sunt, non sunt magna. Non est bestia quali leo, vt vno morsu guttur frangat: sed bestia plerunque minuta multæ necant. Si proiciatur

Quibus operibus purgantur quotidiana peccata.

Leuia peccata curviciā speranda.

Vide Thomā 1. 2. q. 88. & 89.

quisque in locum pulicibus plenum, nunquid non moritur ibi? Non sunt quidem maiores: sed infirma est natura humana, quæ etiam minutissimis bestiis interiri potest. Sic & modica peccata attendite, quia modica sunt: & caute, quia plura sunt. Quam minutissima sunt grana arenæ? si arenam amplius in nauim mittatur, mergit illam vt pereat. Quam minura sunt guttæ pluuiæ? nonne flumina implent, & domos deliciunt? Ergo ista nolite contemnere. Sed dicturi estis: Et quis potest sine istis? Nè hoc diceret quæ habere nemo potest, Deus misericors videns nostram fragilitatem, posuit contra remedia. Quæ sunt remedia? Eleemosynarum, ieiuniorū & orationū, ipsa sunt tria. Vt autē verū dicas in oratione, perfectæ implendæ sunt eleemosynæ. Quæ sunt perfectæ eleemosynæ? Vt ex quo tibi abundet, des ei qui nō habet: & cum te lædit aliquis, ignoscas illi. Et paulo post: Illa dico quotidiana peccata, quæ aut per linguā fallidē committuntur, vt est verbum durum, aut cum labitur aliquis in risum immoderatum, aut in huiusmodi nugæ quotidianas. In ipsis concessis peccata sunt: Cum ipsa vxore si excedit concumbendi modus procreandis liberis debitus, etiam peccatum est. Ad hoc enim ducitur vxor: nam id etiam tabulæ indicant, vbi scribitur liberorum procreandorum causa: quando tu vt vxore amplius quam necessitas procreandorum liberorum cogit, volueris, iam peccatum est: & ipsa talia peccata quotidianæ eleemosynæ mundant. In ipsis alimentis, quæ utique concessa sunt, si forte excedis modum, & amplius accipis quam necesse est, peccas. Quotidiana sunt ista quæ dico, sed tamen peccata sunt, & non leuia, quia plura. Quia verò quotidiana & plurima, timenda est ruina multitudinis, etsi non magnitudinis. Talia peccata dicimus, fratres, quotidianis eleemosynis posse mundari. Sed facite eleemosynas, & nolite cessare. Attendite vitam vestram quotidianam ipsis peccatis scaturientem, minutis ipsis dico.

11. I D E M in psalmum centesimum vigesimum nonum: Si contemnebas minus peccatum, vel pœnæ magnitudine deterere. Sed dicis, Minora sunt, minuta sunt, sine quibus non potest esse ista vita. Congere minuta, & faciunt ingentem acerrum. Nam & grana minuta sunt, & tamen massam faciunt: & guttæ minutæ sunt, & flumina implent, & moles trahunt.

12. E T sermone ducētesimo quadragesimo quarto de tempore: Sed dicis, peccatum quidem est, sed tamen paruum est. Nec nos dicimus quia capitale peccatum est: sed tamen si frequentius exercetur, & ieiuniis vel eleemosynis non redimatur: nimis immundam animam facit. Noli despiciere peccata tua quia parua sunt. Nam & pluuiarum guttæ sunt, sed flumina implent, & moles trahunt, & arbores cum suis radicibus tollunt. Tu qui dicis quia paruum peccatum est, velim scire quoties tale peccatum admittis, si tot paruulas plagas in corpore, & tot maculas aut scissuras in vestibus tuis fieri velis? Cum ergo in corpore tuo plagas, nec in veste tua scissuras, vel maculas fieri acquiescis, qua conscientia hoc facere in anima tua non metuis?

13. I T E M tractatu duodecimo in Ioannem: Quomodo minuta plura peccata si negligantur, occidunt? Minuta sunt guttæ quæ flumina implent,

Tria possibilia remedia contra leuia peccata.

Quotidiana peccata quæ sunt.

Minuta peccata vitanda.

Veniſſima peccata ieiuniis vel eleemosynis redimēda sunt, & nō par uispeſcēda.

Minuta peccata quomodo occidunt etiā animā. Vide s. Thomā in 1. 2. q. 88. art. 4.

Remedia aduersis minutata peccata.

Principale peccatorum obfundum.

Peccata parua non parui pendenda, & qua obcausam.

Risus importunus quae peccata paruat.

Non negligenda minor peccata.

Eclij.

Tim.

minuta sunt grana arena: sed si multa arena imponatur, premit atque opprimit. Hoc facit sentina neglecta, quod facit fluctus irruens: paulatim per sentinam intrat, sed diu intrando & non exhauriendo, mergit nauem. Quid est autem exhaurire, nisi bonis operibus agere, vt non obruant peccata, gemendo, ieiunando, tribuendo, ignoscendo?

14. AD Ephesios quarto: Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis.

15. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimaseptima in Mattheum: Repellenda igitur malorum initia sunt. Nam etiam si ad maiora prima non progredierentur peccata, non esset tamen negligendum: nunc vero per istam incuriam gradatim semper ascendunt: quapropter omni studio atque opera funditus principia peccatorum sunt euertenda. Non enim vim delicti solum consideres, nec quia paruum sit, cogites: sed illud precipue tene, quia si radice non euulseris, magnum inde peccatum succrescet. Mirabile quiddam atque inauditum dicere audeo. Solet mihi nonnunquam, non tanto studio magna videri peccata esse euitanda, quanto parua & vilia, illa enim vt auersemur, ipsa peccati natura efficit: haec autem hac ipsa re, quia parua sunt, desides reddunt: & dum contemnuntur, non potest ad expulsionem eorum animus generose insurgere. Vnde citò ex paruis maxima fiunt negligentia nostra. Nemo enim repente ad extremam improbitatem insiliit. Habet quippe insitum quandam animam pudorem atque innatum, quem subito calcare atque proicere non potest: sed sensim atque paulatim ex negligentia perit. Consideremus autem, si nimium quidam ac importune risit, reprehensus à quopiam est: respondet alius, nihil esse id mali. Quid enim est risus, aut quid vnquam ex risu mali sequitur? Orta tamè ex immoderato risu paulisper scurrilitas, à scurrilitate turpiloquium, à turpiloquio operatio turpis profecta est.

16. IDEM in priorem epistolam ad Corinthios, homilia octaua: Etenim corpus si parum ab ense diuidatur, corrumpitur: & aedificium si parum fatiscat, dissoluitur: & si vel minimum palmas à radice abscindatur, inutilis redditur. Itaque id parum non est, sed ferè totum existimandum. Cum igitur parum peccauerimus, vel desidia torpuerimus, nolimus vt exiguum despiciere. Siquidem id neglectum quamprimum in immensum euadet: sic & vestis quae scindi coeperit, neglecta tota discinditur: & rectum paucarum tegularum casu contempto, totam domum diruit. Haec nos reputantes, nunquam paruum contemnamus, nè procidamus in maiora.

17. ET in sermone de leuium peccatorum periculis: Neque enim leue dicendum est, quod hominem contemnendo occidit, aut contemptorè transgrediendo decepit, cum scriptum sit: Qui modica spernit, paulatim decedit.

18. BERNARDVS sermone primo de conuersione S. Pauli: Ideò Paulus consecutus est misericordiam, quia ignorans in incredulitate hoc fecit. Di-

scite ex hoc fratres, iustum iudicem Deum, non modò quid fiat, sed & quo animo fiat, considerare: & caute deinceps nè quis parua replet, quamlibet parua scienter delinquere conuincatur. Nemo dicat in corde suo, Leuia sunt ista, non curo corrigere: non est magnum, si in his maneam venialibus minimisque peccatis. Haec est enim, dilectissimi, impenitentia: haec blasphemia in Spiritum sanctum, blasphemia irremissibilis.

19. ITEM in tractatu de praeepto & dispensatione, capite decimo quarto: Esto, sit crimen, cui poenalis illa gehenna vel gehennalis poena assignatur: quale quæso illud definiemus esse crimen, quod veritate iudice reum tantum facit iudicio? Nec tamen dissitebimur esse reatum, quod vel haec non reum statuit. Quod si reatum, & peccatum. Porro omne peccatum, contra Dei mandatum praesumitur. Quod autem contra mandatum praesumitur, inobedientia dicitur. Hinc colligitur quod irasci fratri, & inobedientia sit, & crimen non sit. En vnus inuentum est monacho leue ac veniale peccatum, quodque non humani, sed diuini mandati statuat transgressorem. In hoc genere sunt transgressionis nonnulla stultitia quia seu vaniloquia, & quæque ociose dicta, facta, & cogitata. Huiusmodi enim nunquam nisi contra mandatum, & Dei mandatum vsurpantur. Peccata quippe sunt, & Deus prohibet omne peccatum, & tamen venialia non criminalia reputantur, excepto cum per contemptum vertuntur in usum & consuetudinem: & tunc non peccati species, sed peccantis intentio pensatur. Elatio quippe contemnentis, aut impenitentis obstinatio, in minimis quoque mandatis culpam facit non minimam, & conuertit in crime: grauis rebellionis, nauum satis leuem simplicis transgressionis.

20. ECCLESIASTICI decimonono, & 21. TERTIO, & 22. ECCLESIASTICI nono, vt in textu.

1. B. APOCALYPSIS vigesimoprimum: Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ agni.

2. PSALMO decimo quarto: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam: qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua.

3. ET vigesimotertio: Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo.

4. AVGVSTINVS in psalmum trigesimumseptimum, vt supra de Sacramento poenitentiae, quæst. nona, B. testimonio quarto.

5. ITEM sermone quadragesimoprimum de Sanctis, ibid. C. testimonio tertio.

6. GREGORIUS in tertium psalmum Poenitentialem, ibid. F. testimonio octauo.

Contemne peccata venialia, est peccatum in Spiritu sanctum.

Venialia peccata transeunt per contemptum & consuetudinem in criminalia.

Peccata tunc, & oratio Dominica pro impetranda remissione venialium. Matth. 6.

Remedia quibus purgatur quotidiana peccata. Matth. 6.

Oratio Dominica satisfaciens de leuitibus peccatis. Matth. 6.

Oratio Dominica delect peccata.

Eleemosynis dimittuntur peccata.

Quibus autem remediis peccata leuiora purgantur?

Vt eiusmodi animæ fordes in hac vita diluantur, Ecclesia vetus remedia isthæc agnouit & in vsu habuit, humilem sui accusationem, Dominicam precationem, pectoris tunctionem, & alias id genus pias in Deum ac etiam erga proximum exercitationes, corporisque afflictiones spontè ac religiose susceptas. Quæ quidem remedia tanto lubentius ac studiosius amplectuntur sapientes, quo rectius norunt & diligentius expendunt diuinæ iustitiæ in vindicandis peccatis seueritatem. Quod vel ex illa metuenda Christi sententia planum fieri potest: *Dico vobis, quoniam omne verbum ociosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij.* Itèque ex illo dicto Petri, *Iustus vix saluabitur.* Vt hinc Iob vir alioquin iustus & innocens, dixerit: *Verebar omnia opera mea, sciens quia non parceres delinquenti.* Et Apostolus Paulus: *Horrendum est incidere in manus Dei viuentis.* Quod si nos ipsos diiudicemus, vt idem admonet, *non utique iudicemur.* Beatus igitur homo qui semper est pauidus: qui verò mentis est dura, corruet in malum.

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS epistola centesima octaua ad Seleucianam: Est etiam poenitentia bonorum & humilium fidelium poena quotidiana, in qua peccata tundimus, dicentes: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Neque enim ea nobis dimitti volumus, quæ dimissa non dubitamus in baptismo, sed illa vtique quæ humanæ fragilitati, quanuis parua, tamen crebra subrepunt. Quæ si collecta contra nos fuerint, ita nos grauabunt & oppriment, sicut vnus aliquod grande peccatum. Quid enim interest ad naufragium, vtrum vno grandi fluctu nauis operiatur & obruatur, an paulatim subrepes aqua in sentinam, & per negligentiam derelicta atque contempta, impleat nauem atque mergat? Propter hæc, ieiunia & eleemosynæ & orationes inuigilant, in quibus cum dicimus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus, manifestamus habere nos quod nobis dimittatur, atque in eis verbis, humiliter anipus nostras, quotidianam quodammodo agere poenitentiam non cessamus.
2. ITEM in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimoprimum: De quotidianis autem, breuibus, leuibusque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. Eorum est enim dicere, Pater noster qui es in cælis: qui iam patri tali regenerati sunt ex aqua & Spiritu sancto. Delet omnino hæc oratio minima & quotidiana peccata. Delet & illa, à quibus vita fidelium sceleratè etiam gesta, sed poenitendo in melius mutata discedit, si quemadmodum veraciter dicitur, Dimitte nobis debita nostra, quoniam non desunt quæ dimittantur: ita veraciter dicatur, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, id est, si fiat quod dicitur, quia & ipsa eleemosyna est, veniam petenti homini ignoscere.
3. ET capite septuagesimosecundo: Multa sunt genera eleemosynarum, quæ cum facimus, adiuuamus vt dimittantur nobis nostra peccata.
4. IDEM in tractatu duodecimo in Ioannem, vt supra questione præcedenti, A. testimonio decimotertio.
5. SERMONE quadragesimoprimum de Sanctis, vt supra de Sacramento poenitentiae, questione nona, C. testimonio tertio.
6. IDEM libro vigesimoprimum de ciuitate Dei, capite vigesimo septimo, vt supra questione præcedenti, A. testimonio tertio.
7. ITEM libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquagesima, capite secundo: Piget cuncta colligere, quæ quisque in seipso certus comprehendit atque reprehendit, si diuinarum scripturarum speculum non negligenter attendat. Quæ quanuis singula non lethali vulnere ferire sentiantur, sicut homicidium & adulterium, vel cetera huiusmodi, tamen omnia simul congregata velut scabies, quo plura sunt necant, & nostrum decus ita exterminant, vt ab illius sponsi speciosi forma præ filiis hominum castissimis amplexibus separèt, nisi medicamento quotidianæ poenitentiae dissecetur. Quod si falsum est, vnde quotidie tundimus pectora? Quod nos quoque antistites ad altare assistentes cum omnibus facimus, vnde etiam orantes dicimus, quod in tota ista vita oportet dicamus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Non enim ea dimitti precamur, quæ iam in baptismo dimissa sunt, & nisi dimissa credimus, de ipsa fide dubitamus: sed vtique de quotidianis peccatis hoc dicimus, pro quibus etiam sacrificia eleemosynarum, ieiuniorum, & ipsarum orationum ac supplicationum quilibet pro suis viribus offerre non cessat.
8. CONCILIUM Toletanum quartum Canone nono: Sanctus Augustinus dicit: De quotidianis autem, & c. vt supra testimonio secundo huius questionis, ex Enchiridio eius.

Aug. epist. 108. in enchirid. ca. 71. 72. in Ioan. tract. 12. ser. 47. de sanctis. lib. 21. de ciuit. ca. 27. & hom. 50. ca. 8. conc. Tolet. 4. can. 9.

Iob 24. proser in sententis. Aug. ca. 210. & Aug. in psal. 38. c. Matth. 12. c.

1. pet. 4. d.

Iob 9. c.

Heb. ro. f.

1. Cor. 11. g.

1. prou. 12. b.

Lethali vulnere singula non feriunt.

Psal. 44. Peccata venialia contaminant etiam. Vide S. Thomam in 2. 2. q. 89. art. 1.

Quibus modis expiuntur. Vide etiam De Thom. in 3. par. q. 87. Matth. 6.

9. IOB vigesimoquarto: De ciuitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorum clamauit, & Deus inultum abire non patitur.
 10. PROSPER in sententiis Augustini, sententia vel capite ducesimo decimo: Peccata siue parua, siue magna, impunita esse non possunt: quia aut homine penitente, aut Deo iudicante plectuntur. Cessat autem vindicta diuina, si conuersio praecurrat humana. Amat enim Deus consentibus parcere, & eos qui semetipsos iudicant, non iudicare.

Peccata siue parua, siue magna, impunita esse non possunt.

1. Cor. ii.

11. AVGVSTINVS in psalmum quinquagesimum octauum, vt supra de peccatis in Spiritum sanctum, quaestione septima, A. testim. secundo.
 12. MATTHÆI duodecimo.
 13. PRIORIS Petri quarto.
 14. IOB nono.
 15. HEBRÆORVM decimo.
 16. PRIORIS ad Corinthios vndecimo.
 17. PROVERBIORVM vigesimo octauo, vt in textu.

III.

An ne satis est à peccatis abstinere?

A. Iustitia quidem Christiana, de qua hucusque diximus, duas partes proponit, & velut æquæ necessarias nobis commendat hisce verbis: **DECLINA A MALO, ET FAC BONVM.** Sic & Paulus docet: **ODIENTES MALVM, ET ADHÆRENTES BONO.** Non sufficit igitur, quod Augustinus perspicue dixit, abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est: & parum est nemini nocere, nisi studeas multis prodesse.

B. Quapropter absoluta utcunque Iustitiæ priore parte, quæ mala prohibet, consequens est, vt fauente Christo, de altera porro, quæ in bonis consecrandis est posita, dicere pergamus.

TESTIMONIA.

Bern. ser. 34. ex paruis serm. Chrysostr. in psal. 4. & hom. 16. in epist. ad Ephes. Aug. ser. 19. de temp.

a Psal. 36. e & 33. e & ibid. Aug.

b Rom. 11. c. 1. Pet. 3. b Tob. 4. d. Efa. 1. c. Eccl. 3. d. Coloss. 3. d. Eph. 4. c. f. g. Iac. 4. d. Matth. 3. c. 7. c. e. In sententiis Prosperi. 85. Aug. li. 19. de ciuit. Dei. ca. 14.

Perfecta moralitas in duobus est polita.

Psal. 36.

Psal. 36. Non sufficit à malo abstinere.

Parum est à malo abstinere.

1. A. BERNARDVS sermone trigesimoquarto ex paruis sermonibus: Integra & perfecta moralitas in duobus præcipue consistit, in euitandis vitiis, & appetendis virtutibus, quoniam non sufficit à malo abstinere, si non & bonum faciamus. Inde Psal. 36. Declina à malo, & fac bonum. Fugiamus ergo vitia, amplectamur virtutes.
 2. CHRYSOSTOMVS in psalmum quartum.
 3. ET homilia decimasexta in epistolâ ad Ephesios.
 4. AVGVSTINVS item sermone quinquagesimonono de tempore, vt supra de peccatis, quaest. prima, A. testim. secundo, tertio, & primo.
 5. PSALMO trigesimo sexto, & 6. TRIGESIMOTERTIO, vt supra quaestione prima de peccatis, A. testim. quinto & sexto.
 7. AVGVSTINVS in psalmum trigessimum sextum super illum versum: Declina à malo, & fac bonum: Noli tibi putare sufficere, si non expoliasti vestitum: non expoliando enim vestitum, declinasti à malo: sed noli arefcere & sterilis esse, sic noli spoliare vestitum, vt vestias nudum. Hoc est enim declinare à malo, & facere bonum. Et quid inde habebis, dicturus es? Iam tibi comendauit ille quem sceneras, quid tibi dabit? Vitam æternam dabit tibi, da illi securus. Audi & id quod sequitur: Declina à malo, & fac bonum: Et in habita in secula seculorum.
 8. ET in psalmum trigessimum tertium super versum. Declina à malo: Parum est, nulli noceas, nullum occidas, non fureris, non adulteres, non fraudè facias, nõ falsum testimonium dicas, declina à malo.

Cum declinaueris, dices, securus sum, perfecti omnia, habebis vitam, videbo dies bonos. Non solùm declina à malo: sed & fac bonum. Parum est vt nõ expolies vestitum, vesti nudum: Si non expoliaueris, declinasti à malo: sed non facies bonum, nisi cum peregrinum susceperis in domum tuam. Ergo sic declina à malo, vt facias bonum.
 9. AD Romanos duodecimo.
 10. PRIORIS Petri tertio.
 11. TOBIÆ quarto.
 12. ESAIÆ primo.
 13. ECCLESIASTICI tertio.
 14. AD Colossenses tertio.
 15. AD Ephesios quarto, vt supra quaestione prima de peccatis, testim. septimo & sequentibus.
 16. IACOB I quarto: Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum est illi.
 17. MATTHÆI tertio: Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.
 18. ET capite septimo: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.
 19. PROSPER sententia octogesima sexta ex sententiis decerptis ex Augustino: Nõ sufficit, & c. vt in textu.
 20. AVGVSTINVS libro decimonono de ciuitate Dei, capite decimo quarto. Ordinata concordia hic ordo est: primum, vt nulli noceat: deinde, vt etiam profit cui poterit.

Nulli noceas & profiti cui poteris.

DE TRIPLICI GENERE BONORVM OPERVM.

I.

Iustitia Christiana circa quæ bona versatur?

HÆC Iustitia tam late patet, vt omnia bona, quæ honestè, iustè ac pie fiunt, in se contineat, nobisque expetenda & consecranda proponat. Vnde ita fideles Apostolus commonfacit: **Ambuletis dignè Deo, per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes: prouidentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus.** Hic enim nostræ vocationis, & Christianæ iustitiæ per Christum partæ verus est vfus, ac fructus proprius, Petro teste, **vt peccatus mortui, iustitiæ viuamus.** hoc est, quemadmodum à Paulo explicatum est, **vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè, & iustè, & pie viuamus in hoc seculo.** In eundem sensum nobis proponitur Euangelicum illud: **Vt sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi in sanctitate & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris.** Nam idcirco redemit nos Christus **ab omni iniquitate, vt mundaret sibi populum acceptabilem, scilicet statorum bonorum operum.** **Ipse enim Dei sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis: quæ preparauit Deus, vt in illis ambulemus.**

B. Ità constanter Paulus scribit, omnesque admonet de obseruanda & colenda semper Iustitia Christiana. Proinde Ioannes etiam prudenter admonet, & absolutè definit: **Filioli, nemo vos seducat. Qui facit iustitiam, iustus est, sicut & ille iustus est: qui facit peccatum, ex diabolo est.** Et Iacobus constanter docet: **Ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum. Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.** Tum idem rursum, **Qui per sepe in lege perfecta libertatis, (siue in legem perfectam quæ est libertatis) & permanserit, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit. Nec aliud sanè voluit Paulus, cum diceret: Non audito- res legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.**

TESTIMONIA.

1. A. CHRYSOSTOMVS in psalmum quartum, vt supra de peccatis, quaestione prima, A. testimonio secundo.
 2. IDEM in psalmum decimum quartum: Iustitia constatur ex multis virtutibus, & vna virtus actiua non facit iustitiam, quemadmodum nec vna tabula perficit nauigium, nec vnus lapis domum.
 3. ITEM homilia vigesimatertia in Genesim super ea verba, **Noè homo iustus: Ecce & aliam maximam præconij speciem, iustus: hac appellatione omnem virtutem complectitur.** Hoc enim nomen, iustus, consueuimus dicere de his, qui omnigenam exercent virtutem.
 4. AD Colossenses primo: Ided & nos ex qua die audiuimus, non cessamus pro vobis orantes & postulantes, vt impleamini agnitione voluntatis eius, in omni sapientia & intellectu spirituali: vt ambu-

Iustitia constat ex multis virtutibus.

Iustus dicitur qui omnigenam virtutem exercent.

letis dignè Deo, per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, & crescetes in scientia Dei, in omni virtute confortati secundum potentiam claritatis eius, in omni patientia & longanimitate cum gaudio gratias agentes Deo & Patri.
 5. AD Romanos duodecimo, vt in textu.
 6. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Prouidemus enim bona non solùm coram Deo, sed etiam coram hominibus.
 7. MATTHÆI quinto: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in calis est.
 8. PRIORIS Petri secundo: Conuersationem vestram inter Gentes habentes bonam, vt in eo de quo detrectat de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis. Quia sic est voluntas Dei, AA

a Chrysostr. in psal. 4. & 14. & hom. 23. in Gen.

b Coloss. 1. b

c Rom. 12. d. 1. Cor. 8. d. Matth. 5. b. 1. Pet. 2. c. d.

d 1. Pet. 2. d

e Tit. 2. d. Vide Bern. ser. 11. de resurrect. Domini.

f Luc. 1. g

g Tit. 2. d

h Ephes. 1. b

i 1. Ioan. 3. b

k Iac. 2. d. Aug. in præfati psal. 3. item de fide & operibus. ca. 14. Chrysostr. hom. 11. in Genesim.

l Iacob. 1. d

m Rom. 2. b

vt benè facientes, obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam. Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniustè. Quæ enim est gloria, si peccantes, & colaphizati sustertis? Sed si benefacientes patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti se iniustè, qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus, cuius iuore sanati estis.

9. AD Titum secundo: Apparuit gratia Dei saluatoris nostri omnibus hominibus: erudiens nos, vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem & aduentû gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi. Qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

Tit. 2.

1. Cor. 6.

1. Tim. 3. Act. 14.

Psal. 9.

10. BERNARDVS sermone secundo de resurrectione Domini: apostolus ait: Sobriè, & iustè, & piè viuamus. Hæc enim tria sunt conuersationi nostræ maximè necessaria: quoniam primum debemus nobis, secundum proximo, tertium Deo. Nam qui fornicatur, in corpus suum peccat, magno illud priuans honore, & pauendo addicens, pudendè que dedecori: tollens membrum Christi, & faciens membrum meretricis. Ego autem non ab ea tantum quæ tam abominabilis est, sed ab omni voluptate carnis continendum dico. Ante omnia igitur perfectam hanc continentiam quære, quæ debes tibi ipsi. Nemo enim tibi propinquior est. Dehinc ad misericordiam, quam debes proximo: quia cum eo saluandus es. Omnes enim qui piè volunt viuere in Christo, persecutionem patientur. Et per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum. Vide ergo nè per impatientiam pereas: sed vniuersa pro eo sustine, qui prior pro te maiora sustinuit: & apud quem infructuosa patientia non erit, sicut ait Propheta: Patientia pauperum non peribit in finem.

11. LVCAE primo: Sicut locutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt, prophetarum eius: Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos: Ad faciendam misericordiam cū patribus nostris, & memorari testamenti sui sancti. Iurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis: Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi, In sanctitate & iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris.

12. AD Titum secundo, vt paulò antè testimonio nono.

13. AD Ephesios secundo: Ipsius enim, vt in textu.

1. B. PRIMVS Ioannis tertio.

2. IACOBI secundo, vt in textu.

3. AVGVSTINVS in præfatione in psalmum trigessimoprimum: Quid enim scriptura dicit? id est, vnde dicit scriptura iustificatum Abraham? Credidit autem Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Ergo ex fide iustificatus est Abraham. Iam qui audit, non ex operibus, sed ex fide: obseruet illam voraginem, de qua locutus sum. Vides ergo quia ex fide, non ex operibus, iustificatus est Abraham? Faciam ergo quicquid volo, quia & si bona opera non habuero, & tantum credidero in Deum, deputabitur mihi ad iustitiam. Si dixit & decreuit, lapsus demersus est: si adhuc cogitat & fluctuat, periclitatur. Scriptura autem Dei verusque intellectus, non solum periclitantem à periculo liberat, sed & demersum à profundo eleuat. Respondeo ergo tantquam contra Apostolum, & dico de ipso Abraham, quod inuenimus etiam in epistola alterius Apostoli, qui volebat corrigere homines, qui malè intellexerant istum Apostolum. Iacobus enim in epistola sua, contra eos qui volebant benè operari, de sola fide præsumentes, ipsius Abraham opera commendauit, cuius Paulus fidem. Et non sunt sibi aduersi Apostoli. Dicit autè Abraham opus omnibus notum. Abraham filium suum immolandum Deo obtulit. Magnum opus, sed ex fide. Laudo superædificationem operis, sed video fidei fundamentum. Laudo fructum boni operis, sed in fide agnosco radicem. Si enim hoc præter fidem rectam faceret Abraham, nihil illi prodesset, qualecunque illud opus esset. Rursus si sic teneret fidem Abraham, vt cum ei Deus imperaret offerre sibi immolandum filium suum, diceret apud semetipsum, Non facio, & tamen credo, quia me etiam contemnentem iussa sua liberat Deus: fides sine operibus mortua esset, & tanquam radix sine fructu sterilis atque arida remaneret. Quid ergo? Debemus nulla opera præponere fidei, id est, vt ante fidem quisque dicatur benè operatus? Ea enim ipsa opera quæ dicuntur ante fidem, quantum videntur hominibus laudabilia, inania sunt: ita mihi videntur esse, vt magnæ vires & cursus celerimus præter viam. Nemo ergo computet bona opera sua ante fidem: vbi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit.

4. IDEM in libro de fide & operibus, capite decimo quarto, vt supra de peccatis in Spiritum sanctum, questione tertia, B. testim. primo.

5. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in Genesim: Cum rectæ fidei dogmatibus vitam quoque vestram diligenter curate. Fides enim sine operibus mortua est, & opera sine fide mortua sunt. Quantumuis enim teneamus dogmata, si vitæ negligamus, nihil nobis ea proderunt. Rursus si vitæ curam diligentem gesserimus, in fidei autem placitis claudicauerimus, neque sic nobis aliquid lucriferit.

6. IACOBI primo.

7. AD Romanos secundo, vt in textu.

Gen. 15. Rom. 4. Galat. 3.

In voragine incidunt, qui solum fidem sufficere colunt, & non opus.

Iacobus Apo. Iohannes scripsit contra eos qui Paulum male intellegebant, Iac. 2.

Rom. 4. Non aduersatur Paulus & Iacobus Apo. Iohannes.

Iacob. 1.

Bona opera, ante fidem, sunt veluti cursus extra viam.

Fides sine operibus mortua est, & contra.

Quem fructum pariunt opera Iustitiæ Christianæ?

A. Præclarum sanè atque multiplicem, cum in hac, tum in futura vita. Huc enim spectat Pauli sententiâ, *Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ.* Tum alibi scriptum legimus, *Bonorum laborum gloriosus est fructus.*

B. Primum enim hæc opera ex viuâ fide, id est, per charitatem operante profecta, non modò signa sunt Christianæ vocationis, sed eandem nobis quoque confirmant, certamque faciunt. Quamobrem Petrus Apostolus, qui ad opera bona nusquam non cohortatur, hoc etiam adiecit: *Fratres, magis satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. Hæc enim facientes, non peccabitis aliquando.*

C. Secundò gratiam credentibus augent, atque sanctificationem perficiunt, Apostolo teste: vt hinc etiam Iacobus affirmet, quod Fides, quæ operibus cooperatur, ex iisdem quoque consummetur.

D. Tertio fidutiam bonæ conscientie pariunt, magisque ad orandum & quidlibet à Deo impetrandum animant. Scriptum est enim: *Fidutia magna erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam.* Et rursus: *Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fidutiam habemus ad Deum: & quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo, facimus.* Exemplum extat in Ezechia rege, qui bona conscientia fretus, ac Dei voce in hoc ipso comprobatus, dixit: *Obsecro Domine, memento quaeso, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto: & quod bonum est in oculis tuis, fecerim.*

E. Demum id efficiunt, vt laborantes in vinea Christi, denarium diurnum accipiamus, hoc est, promissam æternæ vitæ mercedem, iustitiæque coronam, quam in Ecclesia Dei mandata seruantes, in Christo promeremur. Ait igitur Dominus, *Voca operarios, & redde illis mercedem.* Ait Dauid, *Seruus tuus custodit ea, diuina scilicet præcepta: in custodiendis illis retributio multa.* Ac iterum, *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem.* Ait & Paulus: *Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus Iudex: non solum autem mihi, sed & ijs, qui diligunt aduentum eius.* Ait denique & ipse Christus: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Et iterum: *Procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicij.* Tum alibi: *Qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum.*

F. Ex quibus fit perspicuum, quanti nostra omnium referat, si vitæ æternam cupimus, Diuinas obseruare voces. *Qui iustus est, iustificetur adhuc: & sanctus sanctificetur adhuc. Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua. Bonum igitur facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus, non deficientes.*

1. Tim. 4. c. Prouer. 11. c. 9. Paral. 15. b. Matth. 10. d. 19. d. Gen. 12. a. 15. a. Eccl. 12. a. 30. c. Hier. 31. c. b. Sap. 3. d. 10. d. Malac. 3. d. 1. Cor. 15. g. Hebr. 6. d.

c. Galat. 5. a.

d. 1. Petr. 1. b. Cypr. epist. 57. ad Cornelium in fine.

e. 1. Cor. 9. c. Coloss. 3. b. 1. Petr. 2. a. f. 2. Cor. 7. a. Rom. 6. d. Apocal. 22. c. Eccl. 18. c. Trident. sess. 6. ca. 10. g. Iac. 2. d. h. Ioan. 3. c. 1. Ioan. 4. c. Iacob. 2. d. Galat. 6. a. 1. Tob. 4. b.

k. 1. Ioan. 3. d. 10. f. 15. a. Aug. in præfat. in psal. 31.

l. Esa. 58. a. 4. Reg. 20. a. psal. 7. b. 16. a. d. 17. b. c. 25. a. c. 34. d. 73. a.

m. Matt. 20. a. Aug. trac. 67. in Ioa. & Greg. 11. 4. dialog. ca. 35. n. 2. Tim. 4. b. Iac. 1. b. o. Matth. 19. c. p. Ioan. 3. c. 15. a. q. Eccl. 16. b. Hebr. 13. c. Sap. 3. a. 2. Thessal. 1. b. Apoc. 3. a. 1. Trid. sess. 6. ca. 16. Cypr. de unitate Eccl. Aug. epist. 101. & h. de morib. eccl. cathol. cap. 25.

r. Matt. 20. a. Sapient. 5. c. 1. Psal. 18. c. Hebr. 11. b. c. Luc. 14. c. Col. 3. d. Eph. 6. b. 2. Cor. 4. d. Aug. in psal. 99. t. Psal. 118. a. Matt. 19. b. Aug. in psal. 120. v. 2. Tim. 4. b. Aug. hom. 74. ex 10. 16. in psal. 83. & 100. & trac. 3. in Ioan. 2. Con. Amulic. c. 38. Math. 5. b. 6. b. 10. d. Apoc. 2. b. c. 3. c. d. 14. c. 2. Matth. 19. c. y. Ioan. 5. c. Matth. 25. b. c. d. Aug. in psal. 49. 2. Matth. 7. c.

a. Apoc. 22. c. Eccl. 18. c.

b. Psal. 61. b. Matt. 16. d. Rom. 2. b. c. 1. Cor. 3. b. c. c. Gal. 6. b. Eccl. 11. d. Aug. in psal. 111. & qua. 11. 4. ad Dulcitiuum.

1. A. P R I O R I S ad Timothæum quarto: Pietas, &c. vt in textu.

2. P R O V E R B I O R V M vndecimo: Benefacit animæ suæ vir misericors: qui autem crudelis est, etiam propinquos abiicit. Impius facit opus instabile: feminanti autem iustitiam merces fidelis.

3. S E C V N D I Paralipomenon decimoquinto: Azarias autem filius Obed, factus in se spiritu Dei, egressus est in occursum Asa, & dixit ei: Audite me Asa & omnis Iuda & Benjamin, Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo. Si quaesieritis eum, inuenietis: si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos. Vos ergo confortamini, & non dissoluantur manus vestra: erit enim merces operi vestro.

4. M A T T H E I decimo: Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet. Et qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Et qui cumque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigida, tantum in nomine discipuli: amè dico vobis, non perdet mercedem suam.

5. E T decimonono: Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo: & veni, sequere me. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

6. G E N E S I S duodecimo: Dixit Dominus ad Abraham: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monstrauero tibi. Faciamque te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, & erisque benedictus. Benedicam benedicientibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi, atque in te benedicentur vniuersæ cognationes terræ.

7. E T decimoquinto: His transactis, factus est sermo Domini ad Abram per visionem, dicens: Noli timere Abram, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis.

8. E C C L E S I A S T I C I duodecimo: Benefac iusto, & inuenies retributionem magnam: & si non ab ipso, certe à Domino.

9. E T trigesimo sexto: Da mercedem sustinentibus te, vt prophetæ tui fideles inueniantur: & exaudi orationes seruorum tuorum.

10. H I E R E M I E trigesimo primo: Hæc dicit Dominus, Qui escat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis: quia est merces operi tuo, ait Dominus, & reuertentur de terra inimici.

11. S A P I E N T I E tertio: Bonorum laborum, &c. vt in textu.

12. E T capite decimo: Sapientia reddidit iustis mercedem laborum suorum, & deduxit illos in via mirabili: & fuit illis in velamento diei, & in luce stellarum per noctem.

13. M A L A C H I E tertio: Inualuerunt super me verba vestra, dicit Dominus, Et dixistis, Quid locuti sumus contra te? Dixistis, vanus est qui seruit Deo: & quod emolumentum quia custodimus præcepta eius, & quia ambulauimus tristes coram Domino exercituum, & erunt mihi, ait Dominus exercituum, in die qua ego facio, in peculium: & parcam eis, sicut parcat vir filio suo seruiti-

ti sibi. Et conuertemini, & videbitis quid sit inter iustum & impium, & inter seruientem Deo, & non seruientem ei.

14. P R I O R I S ad Corinthios decimoquinto: Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote & immobili- es, abundantes in opere Domini semper, scientes quod labor vester, non est inanis in Domino.

15. A D H ebræos sexto: Non enim iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis: quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, & ministratis. Cupimus autem vnumquemque vestrum eandem ostendere sollicitudinem ad expectationem spei vestre in finem: vt non segnes efficiamini, verum imitatores eorum qui fide & patientia hereditabunt promissiones. Abraham nanque promittens Deus, quoniam neminem habuit per quem iurare maior, iurauit per semetipsum, &c.

1. B. A D Galatas quinto: Nos enim spiritus, ex fide, spem iustitiæ expectamus. Nam in Christo Iesu neque circūcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per charitatem operatur.

2. P O S T E R I O R I S Petri primo: Fratres, &c. vt in textu.

3. C Y P R I A N V S epistola quinquagesima septima ad Cornelium Pontificem Romanum: Hortamur planè quantum possumus frater charissime pro charitate mutua, qua nobis inuicem coheremus, vt (quoniam prouidentia Domini monitis instrui- mur, & diuinæ misericordiæ consiliis salubribus admonemur, appropinquare iam certaminis & agonis nostri diem) ieiuniis, vigiliis, orationibus insistere cum omni plebe non desinamus, incumbamus gemitibus assiduis & deprecationibus cre- bris. Hæc sunt enim nobis arma cælestia, quæ stare & perseverare fortiter faciunt. Hæc sunt munimenta spiritualia, & tela diuina, quæ protegunt.

1. C. P O S T E R I O R I S ad Corinthios nono: Qui administrat semen feminanti, & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & auget incrementa frugum iustitiæ vestra: vt in omnibus locupletati, abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo. Quoniam ministerium huius officij non solum supplet ea quæ defunt sanctis, sed etiã abundat per multas gratiarum actiones in Domino, per probationem ministerij huius, glorificantes Deum in obedientia confessionis vestrae in Euangelium Christi, & simplicitate communicationis in illos, & in omnes, & in ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gratiã Dei in vobis.

2. A D Colossenses primo: Vt ambuletis dignè, Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei, in omni virtute confortati secundum potentiam claritatis eius, in omni patientia & longanimitate cum gaudio.

3. P R I O R I S Petri secundo: Deponentes omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modò geniti infantes, rationabiles, sine dolo lac concupiscite, vt in eo crescat in salutem.

4. P O S T E R I O R I S ad Corinthios septimo: Has habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab

Lib. epist.

Admittit bonorum operum quod præstet Christianis

Ephe. 2. Gal. 3. 1. Cor. 4. Coloss. 3. Rom. 6. Accipite iustificationis incrementum.

Apocal. vlt. Ecl. 18. Ica.

ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficietis sanctificationem in timore Dei.

5. A D Romanos sexto: Nunc liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vitæ in sanctificationem, finem verò vitam æternam.

6. A P O C A L Y P S I S vigesimo secundo: Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc: & qui iustus est, iustificetur adhuc: & sanctus sanctificetur adhuc.

7. E C C L E S I A S T I C I decimo octavo: Ne verearis vsque ad mortem iustificari: quoniam merces Dei manet in æternum.

8. C O N C I L I V M Tridentinũ sessione sexta, capite decimo: Sic ergo iustificati, & amici Dei ac domestic facti, euntes de virtute in virtutem, renouantur, vt Apostolus inquit, de die in diem: hoc est, mortificando membra carnis suæ, & exhibendo eam arma iustitiæ in sanctificationem, per obseruationem mandatorum Dei & Ecclesiæ, in ipsa iustitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, crescunt atque magis iustificantur, sicut scriptum est: Qui iustus est, iustificetur adhuc. Et iterum: Ne verearis vsque ad mortem iustificari. Et rursum, Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum? Hoc verò iustitiæ incrementum petit sancta Ecclesia, cum orat: Da nobis Domine fidei, spei & charitatis augmentum.

9. I A C O B I secundo: Vis autè scire ó homo inanis, quoniam fides sine operibus ociosa est? Abraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est?

1. D. I O A N N I S tertio: Omnis qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.

2. P R I M E Ioannis quarto: In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, vt fiduciam habeamus in hoc iudicio: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo.

3. I A C O B I primo: Similiter & Rahab meretrix, nonne ex operibus iustificata est, suscipiens nuncios, & alia via ciuicis?

4. A D Galatas sexto: Si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. Opus autem suum probet vnusquisque, & sic in semetipso tantum gloriam habebit, & non in altero. Vnusquisque enim onus suum portabit.

5. T O B I E quarto.

6. P R I M E Ioannis tertio, vt in textu.

7. I O A N N I S decimo quinto: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis.

8. A V G V S T I N V S in præfatione in psalmũ trigessimũ primum: Finis, inquit, præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Pro spe conscientiam posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat nisi damnationem. Vt ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam: & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit, fidei est: quod operatur, charitatis est. Illo er-

gò loco à fide cepit Apostolus, Fides, spes, charitas. Alio loco ab ipsa charitate cepit: Charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Modò nos à medio cepimus, ab ipsa conscientia & spe. Qui vult, inquam, habere bonam spem, habeat bonam conscientiam: Vt autem habeat bonam conscientiam, credat & operetur. A medio imus ad initium & finem, credat & operetur. Quod credit, fidei est: quod operatur, charitatis est.

9. E S A I E trigesimo octavo: In diebus illis ægrotauit Ezechias vsque ad mortem, & introiit ad eum Esaias filius Amos propheta, & dixit ei: Hæc dicit Dominus, Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues. Et conuertit Ezechias faciem suam ad parietem, & orauit ad Dominum, & dixit: Obsecro Domine, memento quæso quomodò ambulauerim coram te in veritate & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis, fecerim. Et fleuit Ezechias fletu magno. Et factum est verbum Domini ad Isaiam, dicens: Vade, & dic Ezechia: Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui: Audiui orationem tuam, & vidi lachrymas tuas. Ecce ego adiciam super dies tuos quindecim annos, & de manu regis Assyriorum eruam te & ciuitatem istam, & protegam eum. Hoc autem tibi erit signum à Domino, quia faciet Dominus verbum hoc quod locutus est: Ecce ego reuertenti faciam umbram linearum, per quas descenderat in horologio Achaz in sole, retrorsum decem lineis. Et reuersus est sol decem lineis per gradus quos descenderat.

10. Q U A R T I Regum vigesimo: In diebus illis ægrotauit Ezechias vsque ad mortem, &c. Qui conuertit faciem suam ad parietem, & orauit Dominum, dicens: Obsecro Domine, memento quæso, quomodò ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum est coram te, fecerim, &c.

11. P S A L M O septimo: Iudica me Domine secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam super me.

12. I T E M decimo sexto: Exaudi Domine iustitiã meam: intende deprecationem meam. Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo: satiabor cum apparuerit gloria tua.

13. E T decimo septimo: Retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi. Quia custodiui vias Domini, nec impiè gessi à Deo meo: Quoniam omnia iudicia eius in conspectu meo: & iustitias eius non repuli à me. Et ero immaculatus cum eo: & obseruabo me ab iniquitate mea. Et retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius.

14. E T vigesimo quinto: Iudica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum: & in Domino sperans, non infirmabor. Ego autem in innocentia mea ingressus sum: redime me, & miserere mei. Pes meus stetit in directo: in ecclesiis benedicam te Domine.

15. E T trigesimo quarto psalmo: Exurge & intende iudicio meo Deus meus, & Dominus meus in causam meam. Iudica me secundum iustitiam tuam Domine Deus meus, & non supergaudeant mihi.

1. Cor. 13. 1. Tim. 3.

16. **E T** centesimo trigesimo primo: Memeto Domine David, & omnis mansuetudinis eius.

1. **E. MATTHEI** vigesimo: Simile est regnū carolorum homini patrifamiliās, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam. Conuentione autem facta cum operariis ex denario diurno, misit eos in vineam suam. Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro ociosos, & dixit illis: Ite & vos in vineam meam: & quod iustum fuerit dabo vobis. Illi autem abiērunt, & c. Cū serō autem factum esset, dicit Dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à nouissimis vsque ad primos. Cū venissent ergo qui circa vndecimā horam venerant, acceperunt singulos denarios. Venientes autem & primi, arbitrati sunt quōd plus essent accepturi: acceperunt autem & ipsi singulos denarios.

2. **AVGVSTINVS** tractatu sexagesimo septimo in Euangelium Ioannis: Cū audiunt, in domo patris mei mansiones multæ sunt: Si quo minū, dixi vobis, quia vado parare vobis locū. A perturbatione recreantur, certi ac fidentes etiam post pericula tentationum se apud Deum cum Christo esse mansuros, quia etsi alius est alio fortior, alius alio sapiētior, alius alio iustior, alius alio sanctior, in domo patris mei mansiones multæ sunt. Nullus eorum alienabitur ab illa domo, vbi mansionem pro suo quisque accepturus est merito: denarius quidem ille æqualis est omnibus, quem paterfamiliās eis qui operati sunt in vinea, iubet dari omnibus, non in eo discernens, qui minū, & qui amplius laborarunt: quo vtique denario vita significatur æterna, vbi amplius alio nemo viuit, quoniam viuendi non est diuersa in æternitate mensura: sed multæ mansiones diuersas meritorum in vna vita æterna significant dignitates. Alia est enim gloria solis, alia gloria lunæ, alia gloria stellarum: stella enim ab stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorum. Tanquā stella sancti, diuersas mansiones, diuersas claritates, tanquā in cælo sortiuntur in regno, sed propter vnum denarium nullus separatur à regno: atque ita Deus erit omnia in omnibus, vt quoniam Deus charitas est, per charitatem fiat, vt quod habent singuli, cōmune sit omnibus: sic enim quisque etiā ipse habet, cū amat in altero quod ipse non habet: non erit itaque aliqua iniūdia impari claritatis, quoniam regnabit in omnibus vnitas charitatis.

3. **GRÆGORIVS** libro quarto dialogorum, capite trigesimo quinto: Ipse propter electos in Euangelio dicit: In domo patris mei mansiones multæ sunt. Si enim dispar retributio in illa æterna beatitudine non esset, vna potius mansio quā multæ essent. Multæ ergo mansiones sunt, in quibus & distincti bonorum ordines, & propter meritorum consortia communiter lætantur: & tamen vnum denarium omnes laborantes accipiunt. Qui multis mansionibus distinguuntur: quia & vna est beatitudo quā illic percipiunt, dispar retributionis qualitas, quā per opera diuersa consequuntur.

4. **POSTERIORIS** ad Timotheum quartō: In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quā reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solum autem mihi, sed & iis qui diligunt aduetum eius.

Ioan. 14.

Mansionem pro suo quisque merito in vita æterna recipiet. Math. 20.

Denarius significat vitam æternam, in qua tamē diuersæ sunt meritorum dignitates. 1. Cor. 15.

1. Ioan. 4. per charitatem omnia sunt communia.

Ioan. 14. Dispar retributio in vita æterna.

Dispar retributionis qualitas per opera diuersa.

5. **IACOBY** primo: Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam cū probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quā repromisit Deus diligentibus se.

6. **MATTHEI** decimonono: Et ecce vnus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei, Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si autē vis ad vitam ingredi, serua mandata.

7. **IOANNIS** tertio: Qui facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.

8. **E T** decimo quinto: Ego sum vitis vera: & pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plus afferat. Ego sum vitis, vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere.

9. **ECCLESIASTICI** decimo sexto: Omnis misericordia facit locum vnicuique secundum meritum operum suorum, & secundum intellectum peregrinationi ipsius.

10. **AD HEBRÆOS** decimo tertio: Beneficentiæ autem & cōmunionis nolite obliuisci. Talibus enim hostiis promeretur Deus.

11. **SAPIENTIÆ** tertio: In paucis vexati, in multis benè disponentur: quoniam Deus tentauit eos, & inuenit illos dignos se. Tanquā aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos, & in tempore erit respectus illorum.

12. **POSTERIORIS** ad Thessalonicenses primo: Gratias agere debemus semper Deo pro vobis fratres, ita vt dignum est, quoniam super creuit fides vestra, & abundat charitas vniuscuiusque vestrum in inuicem: ita vt & nos ipsi in vobis gloriemur in ecclesiis Dei, pro patientia vestra, & fide in omnibus persecutionibus vestris & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, vt digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini: si tamen iustum est apud Deum, retribuere tribulationem iis qui vos tribulant: & vobis qui tribulamini, requiem nobiscum in reuelatione Domini Iesu de cælo cū angelis virtutis eius.

13. **APOCALYPSIS** tertio: Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinauerunt vestimenta sua: & ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius.

14. **CONCILIUM** Tridentinum sessione sexta, capite decimo sexto: Hac igitur ratione iustificationis hominibus, siue acceptam gratiam perpetuè conseruauerint, siue amissam recuperauerint, proponenda sunt Apostoli verba: Abundate in omni opere bono, scientes quōd labor vester non est inanis in Domino. Non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis, quā ostendit in nomine ipsius. Et, Nolite amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Atque idē benè operatibus vsque in finem, & in Deo sperantibus, proponenda est vita æterna, & tanquā gratia filijs Dei per Christū Iesum misericorditer promissa, & tanquā merces ex ipsius Dei promissione, bonis ipsorum operibus & meritis

1. Cor. 15.

Heb. 6.

Heb. 10. Vita æterna benè operantibus & gratia & merces est, eorum meritis reddenda.

meritis fideliter reddenda. Hæc est illa corona iustitiæ, quā post suum certamen & cursum repositam sibi esse aiebat Apostolus, à iusto iudice sibi reddendam, & non solum sibi, sed & omnibus qui diligunt aduetum eius. Cū enim ille ipse Christus Iesus tanquā caput in membra, & tanquā vitis in palmites, in ipsos iustificatos iugiter virtutem infuset, quæ virtus bona eorum opera semper antecedit, comitatur & subsequitur, & sine quā nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent: nihil ipsi iustificatis amplius deesse credendum est, quo minū plenè illis quidem operibus quæ in Deo sunt facta, diuinæ legi pro huius vitæ statu satisfecisse, & vitam æternam suo etiam tempore, si tamen in gratia decesserint, consequendam, verè promeruisse censeantur, cū Christus Saluator noster dicat: Si quis biberit ex aqua quam ego dabo ei, nō sitiet in æternum, sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Itaque neque propria nostra iustitia, tanquā ex nobis propria, statuitur, neque ignoratur aut repudiatur iustitia Dei. Quæ enim iustitia nostra dicitur, quia per eam nobis inherentes iustificamur, illa eadē Dei est, quia à Deo nobis infunditur per Christi meritum. Neque verò illud omittendum est, quōd licet bonis operibus in sacris literis vsque adeo tribuatur, vt etiam qui vni ex minimis suis potum aquæ frigide dederit, promittat Christus eum non esse sua mercede cariturum, & Apostolus testetur, id quod in præsentem est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternam gloriæ pondus operari in nobis: abit tamē vt Christianus homo in seipso vel confidat, vel gloriatur, & non in Domino, cuius tanta est vera homines bonitas, vt eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona. Et quia in multis offendimus omnes, vnusquisque sicut misericordiam & bonitatem, ita seueritatem & iudicium ante oculos habere debet: neque se ipsum aliquis, etiam si nihil sibi conscius fuerit, iudicare: quoniam omnis hominum vita, non humano iudicio examinanda & iudicanda est, sed Dei qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à Deo, qui, vt scriptum est, Reddet vnicuique secundum opera sua.

15. **CYPRIANVS** de vnitate ecclesiæ, siue in tractatu de simplicitate prælatorum: Iustitia opus est, vt promereri quis possit Deum iudicem. Præceptis eius & monitis obtemperandum est, vt accipiant merita nostra mercedem.

16. **AVGVSTINVS** in epistola centesima quinta ad Sixtum presbyterum: Quæ igitur sua merita iactatur est liberatus, cui si digna suis meritis redderentur, non esset nisi damnatus? Nullane igitur sunt merita iustorum? Sunt planè, quia iusti sunt. Sed vt iusti fierent merita non fuerunt. Iusti enim facti sunt, cū iustificati sunt, sed sicut dicit Apostolus: Iustificati gratis per gratiam ipsius. Et nonnullis interpositis: Quod est ergo meritum hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiā, cū omne bonum meritum nostrum, nō in nobis faciat nisi gratia, & cū Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet quā munera sua? Sicut enim ab initio fidei misericordiam consecuti sumus, non quia fideles eramus, sed vt essemus: Sic in fine quod erit in vita æterna, coronabit nos, sicut scriptum

1. Tim. 4. Cur & quomodo opera iustorum sunt meritoria. Ioan. 15.

Ioan. 3. Diuina legi satisfaciunt iusti & verè merentur vitam æternam. Ioan. 4.

Eadem iustitia & Dei & nostra quomodo dicatur.

Reributio bonis operibus promittitur. Math. 10. 1. Cor. 4.

Merita nostra sunt Dei dona. Iacob. 3. Dei seueritas & iustitia etiā ante oculos habenda.

1. Cor. 4.

Math. 16. Rom. 7.

Iustitia promeretur Deum iudicem. Merita nostra mercedē accipiunt.

Merita iustorum.

Rom. 3.

Omne bonum meritum nostrum à gratia proficitur. Coronantur Dei dona, cū merita coronantur.

est, in miseratione & misericordia. Non itaque frustra Deo cantatur: Et misericordia eius præueniet me: Et misericordia eius subsequetur me. Vnde & ipsa vita æterna quæ vtique in fine sine fine habetur, & idē meritis præcedentibus redditur, tamen quia eadem merita quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nūcupatur, non ob aliud nisi quia gratis datur, nec idē quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur. Vbi autem inuenimus etiam vitam æternam gratiam nūcupari, habemus apud eundem gratiæ magnificentum defensorem Apostolū Paulum: Stipendium, inquit, peccati mors est, gratia autem Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro. Vide, obsecro te, in quanta breuitate quā vigilanter verba posuerit, quibus diligenter consideratis quæstionis huius aliquantulum dilucescat obscuritas. Cū enim dixisset, Stipendium peccati mors, quis non congruentissimè & consequenter addere iudicaret, Stipendium autem iustitiæ vita æterna? Et verum est, quia sicut merito peccati tanquā stipendium redditur mors, ita merito iustitiæ tanquā stipendium vita æterna. Et paulō post: Cui debetur vita æterna, vera iustitia est: Si autem vera iustitia est, ex te nō est, desursum est descendens à patre luminum; vt haberes eam: Si tamē habes eam, profectō accepisti. Quid enim habes quod non accepisti? Quapropter dō homo, si accepturus es vitam æternam, iustitiæ quidem stipendium est, sed tibi gratia est, cui gratia est & ipsa iustitia. Tibi enim tanquā debita redderetur, si ex te tibi esset iustitia cui debetur. Nunc ergo de plenitudine eius accepimus non solum gratiam, qua nunc iuste in laboribus vsque in finem viuimus, sed etiam gratiam pro hac gratia, vt in requiē postea sine fine viuamus.

17. **E T** in libro de moribus Ecclesiæ catholicæ, cap. 25. Diligamus igitur Deū extoto corde, ex tota anima, ex tota mente, quicūque ad vitam æternam peruenire proposuimus. Vita enim æterna est totum præmiū, cuius promissione gaudemus: nec præmiū, potest præcedere merita, & prius homini dari, quā dignus est. Quid enim hoc iniustius, & quid iustius Deo? Non ergo debemus postulare præmiū antequā mereremur accipere.

18. **MATTHEI** vigesimo, vt supra, E. testimo. primo.

19. **SAPIENTIÆ** quinto: Iusti autem in perpetuum viuunt, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud Altissimum: Idē accipient regnum decoris, & diademata speciei de manu Domini: quoniam dextera sua reget eos, & in brachio sancto suo defendet illos.

20. **PSALMO** decimo octauo: Seruus tuus & c. vt in textu.

21. **AD HEBRÆOS** vndecimo: Sine fide autem impossibile est placere Deo: Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Fide, Moyses grandis factus, negauit se esse filium filix Pharaonis: magis eligens affligi cū populo Dei, quā temporales peccati habere iucunditatem: maiores diuitias æstimans, thesauro Ægyptiorum, improprium Christi. adspicere enim in remunerationem.

22. **LVCÆ** decimo quarto: Dicebat autem & c. A A iij

Psal. 101. Vita æterna præcedentibus meritis redditur, & tamen gratia vocatur.

Nō idē gratiæ datur vita æterna, quia meritis non datur. Rom. 6.

Merito iustitiæ redditur vita æterna tanquā stipendium.

Iacob. 1. 1. Cor. 4.

Vita æterna iustitiæ stipendium est atque etiā gratia.

Math. 22. Luc. 10. Vita æterna est totū præmiū, nec datur nisi dignis & promeritis. Non postcedendum præmiū ante meritū.

qui se inuitauerat: Cum facis prandium aut cenam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites: ne forte te & ipsi reuoluerint, & fiat tibi retributio. Sed cum facis conuiuium, uoca pauperes, debiles, claudos, & caecos, & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

23. AD Colossenses tertio: Quodcumque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus: scientes quod a Domino accipietis retributionem hereditatis.

24. AD Ephesios sexto: Cum bona voluntate seruientes, sicut Domino & non hominibus, scientes quoniam unusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet a Domino, siue seruus, siue liber.

25. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: Id enim quod in presenti est momentaneum & leue tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis.

26. AVGVSTINVS in psalmum nonagesimum tertium: Attendis te hic habere laborem? sed attende qualem ille requiem pollicetur. Nunquid cogitare poteris? Si illam posses cogitare, uideres te nihil laborare ad compensationem. Audi eum qui illud ex parte cernebat, qui dixit, Nunc scio ex parte.

Quid ait Apostolus? Etenim quod est ad praesens temporale, & leue tribulationis nostrae, iuxta incredibilem modum, & in incredibilem modum aeternum gloriae pondus operatur nobis. Quibus operatur? Non respicientibus quae uidentur, sed quae non uidentur. Quae enim uidentur, temporalia sunt: quae autem non uidentur, aeterna. Noli esse piger in labore breuiter, & gaudebis incessabiliter. Aeternam vitam tibi daturus est Deus, cogita quanto labore emenda sit. Intendite fratres, uenale est. Venale est quod habeo, dicit tibi Deus, eme illud. Quid habet uenale? Requiem uenalem habet, eme illa. De labore intendite, ut simus in nomine Christi fortes Christiani. Attendite, quodammodo Deus proposuit uenale regnum caelorum. Dicis illi, Quantum ualeat? Precium ipsius labor est, quomodo si diceret, precium illius aurum est. Non sufficeret hoc solum dicere, sed quareret quantum aurum. Nam si solidus aurum est, & semiuncia, & libra, & tale aliquid: idem dixit precium, ne labores quærere quando huius rei precium labor est. Quantum labor est? Iam quare tu, quantum laborandum sit: nondum dicitur tibi, quantum futurus sit labor iste, uel quantum laboris de te exigatur, illud tibi dicit Deus, Ego ostendo quanta sit illa requies tu iudica quanto labore emenda sit. Dicat ergo Deus, quanta futura sit ipsa requies. Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te. Haec est requies sempiterna, sine fine erit requies ista, sine fine erit gaudium hoc, sine fine erit incorruptio. Vitam aeternam habebis, requiem quae non habet finem. Quanto labore digna est requies quae non habet finem? Si uerum vis comparare, & uerum iudicare, aeterna requies aeterno labore recte emittitur. Verum hoc est, sed noli timere, misericors est Deus. Si enim haberes aeternum laborem, nunquam peruenires ad aeternam quietem. Semper laborans quando peruenitur ad illud, quod digne quidem potest tibi sempiterno labore? Quia sempiterna requies est, aqua precium: aeterno certe labore

1. Cor. 13.

1. Cor. 14.

Vita & requies aeterna uenale est, & labore tanquam precio comparatur.

psal. 83.

digna est aeterna requies comparari. Sed si semper laborares, nunquam ad requiem peruenires. Ergo ut aliquando peruenias ad id quod emis, non in aeternum laborandum est, non quia non ualet tantum, sed ut possideatur quod emittitur. Digna est quidem emi labore perpetuo, sed necesse est, ut labore temporali ematur. Certè tantus debuit esse, id est, sempiternus labor pro requie sempiterna. Decies centena millia annorum in labore quid ualeat? Decies centena millia annorum habent finem: quod tibi dabo, dicit Dominus, non habebit finem. Qualis misericordia Dei? Nec dicit, decies centena millia annorum labora: non dicit, uel mille annos labora: non dicit, quingentos annos labora: * Cum uiuis labora in paucis annis. Inde iam requies erit, & finem non habebit.

27. PSALM centesimo decimo octauo: Inclinaui, ut in textu. 28. MATTHEI decimonono: Qui dixit illis: Non omnes capiunt uerbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi qui de matris utero nati sunt, & sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus, & sunt eunuchi qui seipso castrauerunt propter regnum caelorum. 29. AVGVSTINVS in psalmum centesimum vigesimum: Quid est, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua? Id est, quando facis bonum opus, propter vitam aeternam fac. Nam si opus bonum in terra propterea feceris, ut terrena tibi abundant: scit sinistra tua quid faciat dextera tua, miscuisti dexteram sinistram. Noli facere nisi propter vitam aeternam: idem fac, & securus facies: hoc enim mandauit Deus. Si propter solas res humanas, & solam vitam istam facis quod facis, sinistra sola operatur, si autem propter vitam aeternam operaris, dextera sola operatur. Si autem habes intentionem ad vitam aeternam, sed surripit tibi cupiditas uitae temporalis, ut attendas etiam ista quando facis opus bonum, ut hic tibi aliquid retribuatur, miscet se sinistra operibus dexterae. Hoc uetat Deus.

30. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Bonum certamen, &c. ut in textu. 31. AVGVSTINVS in libro quinquaginta homiliarum, homilia decima quarta: Nunc ergo audiamus Paulum Apostolum dicentem, cum passioni suae appropinquaret, de corona sibi parata praesumentem: Bonum, inquit, certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui: Decetero superest mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Non solum autem mihi, sed & omnibus qui diligunt manifestationem eius. Reddet, inquit, mihi Dominus coronam iustus iudex. Debet ergo, Quid reddet? Reddet ergo iustus iudex. Non enim opere inspecto potest negare mercedem qui opus inspicit. Bonum certamen certavi, opus est. Cursum consummaui, opus est. Fidem seruaui, opus est. Superest mihi corona iustitiae, merces est: sed in mercede tu nihil agis, in opere non solus agis. Corona tibi est ab ipso, opus autem abs te, sed non nisi ipso adiuuante.

32. ET in psalmum octogesimum tertium super ea uerba: Misericordiam & ueritatem diligit Deus: Primò Dominus misericordiam in Apostolo Paulum praerogauit, post misericordiam ueritatem. Audi illum iam exigentem ueritatem, Primò ergo, inquit, misericordiam consecutus sum, qui prius fui

Laborem aeterno, sed temporali emittitur sempiterna requies.

* Cum uiuis.

Matth. 6. Propter uiam aeternam bona opera facienda.

1. Tim. 4.

Non potest negare mercedem, qui opus inspicit.

Opera bona uideantur.

1. Tim. 4. 1. Cor. 15.

fui blasphemus & persecutor & iniurius, sed gratia Dei sum id quod sum. Postea dicit cum passioni propinquaret, Bonum agnom certavi, cursum consummaui, fidem seruaui, superest mihi corona iustitiae. Ille qui tribuit misericordiam, seruat ueritatem. Unde seruat ueritatem? Quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Indulgentiam donauit, coronam reddet: donator est indulgentiae, debitor coronae. Unde debitor? accepit aliquid? cui debet aliquid Deus? Ecce uidemus quia tenet eum debitorem Paulus. Consecutus est misericordiam, exigens ueritatem. Reddet mihi, inquit, Dominus in illa die. Quid tibi reddet, nisi quod tibi debet? Unde tibi debet? quid ei dedit? Quis prior dedit illi, & retribuatur ei? Debitorem Dominus ipse fecit se, non accipiendo, sed promittendo: non ei dicitur, Redde quod accepisti: sed, redde quod promissisti.

32. ITEM in psalmum centesimum: Audi quia ille cui donauit, tenet Dominum etiam debitorem. Inuenit eum donatorem tempore misericordiae, tenet debitorem tempore iudicij. Quomodo hoc dicit, uideat. Ego enim iam immolor, dixit, & tempus resolutionis meae proximum est. Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui. Hoc tempore misericordiae: audi de iudicio, De caetero superest mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Non dicit, donat: sed, reddet. Quando donabat, misericors erat: quando reddet, iudex erit, quia misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Sed donando delicta fecit se debitorem coronae, ibi misericordiam consecutus sum. Misericors ergo Dominus primò, hic autem reddet mihi coronam iustitiae. Unde reddet. Quia iustus iudex est. Quare iustus iudex est? Quia bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui. Idem iustus non potest nisi coronare ista. Inuenit enim ista quae coronaret.

33. IDEM tractatu tertio in Euangelium Ioannis: Cum promerueris Deum uiuendo ex fide, accipies praemium immortalitatem, & vitam aeternam, & illa gratia est. Non pro merito quidem accipies vitam aeternam, sed tantum pro gratia. Si enim fides gratia est, & vita aeterna quasi merces eius, uideatur quidem Deus vitam aeternam tanquam debitam reddere. Cui debitam? Fidei, quia promeruit illam per fidem. Sed quia ipsa fides gratia est, & uita aeterna gratia est pro gratia: Audi Paulum Apostolum constitentem gratiam, & postea debitum expotentem. Confessio gratiae quae est in Paulo? Qui prius blasphemus & persecutor & iniurius, sed misericordiam, inquit, consecutus sum. Indignum se dixit qui sequeretur, consecutum tamen non per merita sua, sed per misericordiam Dei. Audi illum iam flagrantem debitum, qui primò indebitam susceperat gratiam. Ego enim, inquit, iam immolor, & tempus resolutionis meae instat: bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui: decetero reposita est mihi corona iustitiae. Iam debitum flagitat, iam debitum exigit. Nam uide uerba sequentia: Quam mihi reddet Dominus in illa die, iustus iudex. Ut autem susciperet gratiam, misericordiam Patrem opus habebat: ut praemium gratiae, iudicem iustum.

34. CONCILIVM Arausicanum secundum, circa tempora Leonis Papae celebratum, capite uel

1. Tim. 4.

Deus donator est indulgentiae, sed debitor coronae. Deus est debitor nos, non accipiendo, sed promittendo. Rom. 11.

Paulus tenet Dominum debitorem tempore iudicij. 1. Tim. 4.

Tanquam inde reddet.

Promeruit Deum uiuendo ex fide.

Vita aeterna fidei debetur, quia promeruit illam per fidem, uita uel scilicet.

1. Tim. 4.

Paulus debitum flagitat a iusto iudice. 1. Tim. 4.

canone decimo octauo: debetur merces bonis operibus, si fiant: sed gratia quae non debetur, praecedit ut fiant.

35. MATTHEI quinto: Beati estis cum maledixerint uobis homines, & persecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduersum uos; mentientes propter me, gaudete & exultate, quoniam merces uestra copiosa est in caelis.

36. ET sexto capite: Ut sit elemosyna tua in abscondito, & pater tuus qui uidet in abscondito, reddet tibi. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito, & pater tuus qui uidet in abscondito, reddet tibi. Tu autem cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam laua: ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscondito, & pater tuus qui uidet in abscondito, reddet tibi.

37. ITEM capite decimo: Qui recipit Prophetam in nomine Prophetae, mercedem Prophetae accipiet, &c.

38. APOCALYPTIS secundo: Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesis: Vincenti dabo edere de ligno uitae, quod est in Paradiso Dei mei. Nihil horum timeas quae passurus es. Ecce misurus est diabolus aliquos ex uobis in carcerem ut tentemini, & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam uitae. Et qui uicerit, & custodierit usque in finem opera mea: dabo illi potestatem super gentes, & reget eas in uirga ferrea, & tanquam uas figuli confringentur, sicut & ego accipi a patre meo, & dabo illi stellam matutinam.

39. ET capite tertio: Ecce uenio cito: tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam. Qui uicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius, & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouae Ierusalem, quae descendit de caelo a Deo meo, & nomen meum nouum. Qui uicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego uici, & sedicum patre meo in throno eius.

40. ET capite decimo quarto: Et audiui uocem de caelo, dicentem mihi, Scribe, beati mortui qui in Domino moriuntur. Amòd iam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illos.

41. MATTHEI decimonono.

42. IOANNIS quinto, ut in textu. 43. MATTHEI vigesimo quinto: Tunc dicit rex his qui a dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, possidere paratum uobis regnum a constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare, &c.

44. AVGVSTINVS in psalmum quadragesimum nonum: Congregate illi iustos eius. Quos iustos, nisi uiuentes ex fide, facientes opera misericordiae? Etenim opera illa, iustitiae opera sunt. Habes Euangelium: Cauete iustitiam uestram facere coram hominibus, ut uideamini ab eis. Et quasi quæreretur, quam iustitiam? cum ergo facis elemosynam, inquit, Ergo elemosynas opera iustitiae esse significauit. Ipsos congregate iustos eius: eos congregate qui compassi sunt inopi, qui intellexerunt super egenum & pauperem. Congregate illos, conseruet eos Dominus, & uiuificet eos. Congregate illi iustos eius. Qui disponunt testamentum eius

bonis operibus merces debetur.

Matth. 6. Elemosynae sunt opera iustitiae. psal. 49. &c.

Matth. 6. Matth. 9.

Matth. 25. Iusti peccipientie nam pro op. ribus misericordie. Esaur. 58.

Matth. 10. Marc. 12. Matth. 4. Luca 19. Regnum Dei tantum valet quantum habes.

super sacrificia. Id est, qui cogitant de promissis eius, super illa quæ operantur. Ipsa enim sunt sacrificia, Deo dicente, Misericordiam volo pliusquam sacrificium. Qui disponat testamentum eius super sacrificia. Et annuntiabunt cæli iustitiam eius. Verè hanc iustitiam Dei, cæli nobis annuntiaverunt, Euangelistæ prædixerunt. Per illos audiuimus futuros quosdam ad dexteram, quibus dicit paterfamilias: Venite benedicti Patris mei, percipite. Quid percipite? Regnum. Pro qua re? Esuriui, & dedistis mihi māducare. Quid tam vile, quid tam terrenum, quàm frangere panem esurienti? Tanti valet regnum cælorum. Frange esurienti panem tuum, & egenum sine tecto induc in domum tuam: Si videris nudum, vesti. Si non habes facultatem frangēdi panem, non habes domum quod inducas, non habes vestem qua cooperias, da calicem aquæ frigidæ, mitte duo minuta in gazophylaciū. Tantum emit vidua duobus minutis, quātum emit Petrus relinquens retia, quantum emit Zachæus dando dimidium patrimonium. Regnum Dei tantum valet, quantum habueris.

45. MATTHÆI septimo: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum.

1. F. APOCALYPSIS vigesimosecundo: Qui iustus est, vt in textu.

2. ECCLESIASTICI decimo octauo: Nè veteris vsque ad mortem iustificari, quoniam merces Dei manet in æternum.

3. PSALMO sexagesimo primo: Semel locutus est Deus, duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.

4. MATTHÆI decimo sexto: Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis, & tunc reddet vnicuique secundum opera eius.

5. AD Romanos secundo: Qui reddet vnicuique secundum opera eius. Iis quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem querunt, vitam æternam, iis autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Tribulatio & angustia in omnem animam ho-

minis operantis malum, Iudei primùm & Græci: gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primùm & Græco. Non enim est acceptio personarum apud Deum: quicumque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt, & quicumque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.

6. PRIORIS ad Corinthios tertio: Qui autem plantat & qui rigat, vnum sunt. Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem: Dei enim sumus adiutores: Dei agricultura estis. Vniuscuiusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur, & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.

7. AD Galatas sexto: Nolite errare: Deus non irridetur: quæ enim seminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui seminât in carne sua, de carne & metet corruptionem. Qui autem seminât in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes, non deficiamus. Tempore enim suo metemus non deficientes. Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei.

8. ECCLESIASTICI quinquagesimo primo: Operamini opus vestrum ante tempus, & dabit vobis mercedem vestram in tempore suo.

9. AVEVSTINVS in psalmum centesimum vndecimum, super ea verba: Potens in terra erit semē eius: Semen futuræ messis, opera esse misericordiarum: Apostolus testis est, qui dicit, Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim proprio metemus, & iterum, Hoc autem, inquit, qui parçē seminât, parçē & metet. Quid autem fratres potentius, quàm vt regnum cælorum, non solum Zachæus emat dimidio rerum suarum, sed & vidua duobus minutis, & tantundē ibi vterque possideant? Quid potentius, quàm vt idem regnum & thesauri diuiti, & calice aquæ frigidæ pauperi valeat?

10. ET de octo Dulcitij questionibus, questione quarta, eadem ex hoc loco desumpta repetit.

Opera misericordie seminis vim habent. Galat. 6. 2. Cor. 9. Regni cælorum quo precio ematur. Luca. 19. Marc. 12. Marc. 10.

III.

Quot sunt genera bonorum operum, in quibus Iustitia Christiana præcipuè cernitur & exercetur?

petrus Chrysologus ser. 41. Leo ser. 1. & 4. de ieiunio 10. mēsis. Bernardus in sententiis, sectione 11. a Aug. de pecc. iustitiæ respons. 16. b Tobias 12. b c In psal. 42. d Matth. 6. a

e Au. ser. 60. de temp.

f Matth. 6. a

g Matth. 5. c h Ibidem b

A. Eiusmodi sunt triplicia, sicut è sacris literis accipimus, videlicet Oratio, Ieiunium & Eleemosyna. Nam reliqua ferè benefacta, quæ ex fide viuâ proficiscuntur, & Iustitiam Christianam commendant, augent atque consummant, ad hosce tres fontes facile referuntur. Hinc illa præclara vox Angeli Raphaëlis, *Bona est Oratio cum Ieiunio, & Eleemosyna magis quàm thesauros auri recondere.* Angustinus verò dilucidè dixit: Hæc iustitia hominis in hac vita, Ieiuniū, Eleemosyna, Oratio.

B. De quibus Christus apud Mattheum singulatim docet, additque promissiones de parata cælesti mercede iis, qui in Ecclesia citra hypocrisin syncerè ieiunant, orant, ac eleemosynam tribuunt. Hinc fidelis illa sponsio toties repetita: *Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.* Et hæc ipsa sunt, in quibus Christus, vt homi-

benè beatèque viuamus, abundare vult nostram iustitiam, & ita lucere coram hominibus, vt videant opera nostra bona, & glorificent Patrem. Ad hæc præstada in Christo creati & destinati sumus, quæ nimirum præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Propter hæc è charitate præstata, iusti in regnum adsciscuntur æternum: ob eadem verò neglecta, iniusti in gehennam ignis præcipitabuntur.

C. Vt verò Pharisaicum ac vanum est, cum aliorum contemptu seipsum iustificare, & suis operibus fidere: ita Christianum est atque legitimum, hominibus cum sui submissione operibus bonis operam sedulam dare, & si quando gloriari velit, in Domino gloriari, vt qui operatur in nobis velle & perficere, Apostolo teste.

TESTIMONIA.

Tria bonorum genera, Oratio, Ieiunium & Misericordia, quid præstent.

Hæc tria coniungi debent.

Patrocinium pro nobis ad Deum sunt.

Reorum veniam precorantur.

Vitia extinguunt, & reddunt corda pura.

Exod. 7. Exod. 14. Exod. 16.

Num. 23.

Exod. 24. 48. g.

I. A. P E T R V S Chrysologus Rauennensis Episcopus in sermone quadragesimo tertio: Tria sunt, tria fratres, per quæ stat fides, constat deuotio, manet virtus: Oratio, Ieiunium, Misericordia. Quod oratio pullat, impetrat ieiunium, misericordia accipit. Oratio, Misericordia, Ieiunium, sunt hæc tria vnum, dant hæc sibi inuicem vitam. Est nanque orationis anima, ieiunium: ieiunij vita, misericordia est. Hæc nemo rescindat: ne cuius separari. Horum qui vnum habet, ista qui simul non habet, nihil habet. Ergo qui orat, ieiunet: qui ieiunat, mereatur: audiat petentem, qui petens optat audiri: auditum Dei aperit sibi, qui suum supplicanti non claudit auditum. Ieiunium ieiunator intelligat, esurientem sentiat, qui vult Deum sentire quod esurit: misereatur, qui misericordiam sperat: pietatem qui querit, faciat, qui præstari sibi vult, præstet. Improbis peritor est, qui quod aliis negat, sibi postulat. Homo, esto tibi misericordiarum forma, sic quomodò vis, quantum vis, quàm citò vis, misericordiam tibi fieri: tam citò alij, tantum, taliter, ipse se miserere. Ergo oratio, misericordia, ieiunium sint vnum patrocinium pro nobis ad Deum, pro nobis hæc aduocatio sit vna, vna hæc pro nobis oratio sit triformis. Hæc sunt, fratres, hæc sunt quæ tenent cæli arcem, quæ secretum Dei iudicis pulsat, quæ ante tribunal Christi causas humani generis exequantur, quæ iniustorum petunt indulgentiam, reorum veniam promerentur. Hæc cui in cælestibus non assistunt, ipse non subsistit in terris: hæc cum teneat in cælestibus principatum, in terris rerum summam moderantur, hæc regunt prospera, hæc aduersa propellunt, vitia extinguunt ista, virtutes ista succedunt, hæc reddunt casta corpora, corda pura, hæc pacem membris, mentibus dant quietem, humanos ista sensus, scholam faciunt disciplina: per hæc in templum Dei pectori humana consurgunt, hæc hominem præstant angelum, homini Deitatis deserunt hæc honorem. Hinc est, quod sit horum suffragio Moyses Deus, & ad triumphos suos militares sibi omnia mandat elementa: lubet mare discedere, durari vndas, profunda sicari, cælum plueret dat frumenta, ventos spargere cogit carnes, noctem splendore solis illustrat, solem nubis temperat velamento, petram percutit, vt de recenti vulnere frigida sitientibus det fluentis primus dat terris legem cæli, scribit vitæ normam, sigit terminos disciplinæ. Per hæc Helias nef-

cit mortem, relinquit terras, cælos intrat, commoratur angelis, conuiuio Deo, & terrenus hospes supernas possidet mansiones. Per ista Ioannes sit angelus in carne, cælestis in terra, & auditu, visu, tactu totam solus capit, tenet, complectitur Trinitatem. Et nos fratres, si volumus Moyse gloriæ, uel ieiunij virtutibus, omnium sanctorum meritis applicari, insistamus orationi, vacemus ieiunio, misericordiam seruamus: qui in his vixerit, qui per ista fuerit communis, iacula peccati, diaboli tela, mundi machinas, vitiorum cuneos, mala carnis, voluptatum laqueos, arma mortis, Christianus armiger, bellator Dominicus non timebit: sed nos qui ad incerta cõsurgimus, qui inter insidias diem ducimus, qui horarum varietates, momentorum motus, verborum lapsus, actuum pericula sustinemus, quid est quod ecclesiam manè nolumus intrare? quid est quod matutina prece totius diei custodiam nolumus postulare? quid est quod homini ad stare toto tempore liber, & Deo assistere nec puncto liber? Non est nostrum, fratres, non est nostrum: inimici est ista surreptio: decipere parat, quos non patitur orationibus communiti. Qui de aduersis queritur, qui sibi prospera non precatur? Audiamus vocem Dei monentem: Orate, nè intretis in tentationem. In tentationem vadit, qui ad orationem non vadit. Hoc sciens Propheta, cantabat: Venite, adoremus, & procidamus ante Deum, & ploremus coram Domino qui fecit nos. Putas ne ante Deum lachrymas fundere dignatur, qui verba non dignatur expromere? Manicemus, oremus vel humano timore, si non amore diuino, si non inuitati bonis, vel coacti malis. Mala tempora facit nobis contemptus Dei, temporum cursus non facit. Quod ergo contemptu perdidimus, ieiuniis conquiramus, animas nostras ieiuniis immolemus: quia nihil est quod Deo præstantius offerre possimus, probante Propheta, cum dicit, Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Homo, offer Deo animam tuam, & offer oblationem ieiunij: vt sit pura hostia, sacrificium sanctum, viuens victima, quæ & tibi maneat, & data sit Deo. Hoc qui non dedit Deo, excusatus non erit: quia daturus, se non potest non habere. Sed accepta vt sint ista, misericordia subsequatur: ieiunium non germinat, si de misericordia non rigetur: siccat ieiunium misericordiarum siccitate: quod imber ter-

1. Ephes. 2. b

k Matth. 25. d Ioan. 5. c

l Luca. 18. b

m Rom. 10. a Trid. c. 6. c. 1. n. 1. Cor. 1. d. 2. Cor. 10. d. o Philip. 2. b

Marc. 1.

Sanctorum meritis applicamus per orationem, ieiunium & misericordiam.

Diabolus impedit orationem.

Matth. 26.

psal. 94.

Ieiunij peccata recuperanda.

psal. 50.

Misericordia iungenda ieiunio.

ris, hoc ieiunio misericordia est. Quauis cor excolat, carnem mudet, eradicet vitia, virtutes lerat, si misericordiam fluente non dederit, fructum non colligit ieiunator. Ieiunator, ager tuus misericordia ieiunante ieiunat: ieiunator, quod tu in misericordia fuderis, tibi in horreo hoc redundat. Homo ergo, ne seruando perdas, collige prorogando: homo, dando pauperi, da tibi: quia quod tu alteri reliqueris, non habebis.

2. LEO sermone primo de ieiunio decimi mensis: Tria verò sunt, quæ maximè ad religiosas pertinent actiones, oratio scilicet, ieiunium, & eleemosyna: quibus exercèdis omne quidem tempus acceptum, sed illud est studiosius obseruandum, quod Apostolicis accipimus traditionibus cõsecratum, sicut etiam decimus hic mensis morem refert veteris instituti, vt tria illa, de quibus locutus sum, diligentius exequamur. Oratione enim propitiatio Dei quæritur, ieiunio concupiscentia carnis extinguitur, eleemosynis peccata redimuntur: simulque per omnia Dei in nobis imago renouatur, si & in laudem eius semper parati, & ad purificationem nostram sine cessatione solliciti, & ad sustentationem proximi indefinenter simus intenti. Hæc triplex obseruantia, dilectissimi, omnium virtutum comprehendit effectus. Hæc ad imaginem & similitudinem Dei peruenit, vt à Spiritu sancto inseparabiles faciat: Quia in orationibus permanet fides recta, in ieiunio innocens vita, in eleemosynis mès benigna. Quarta igitur & sexta feria, ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Apostolum Petrum vigilias celebremus: qui & orationes, & ieiunia, & eleemosynas nostras, precibus suis dignabitur adiuuare per Dominum nostrum.

3. E T sermone quarto de ieiunio decimi mensis: Curandis læsionibus, &c. vt infra quæstione sequenti, B. testimonio trigésimo.

4. BERNARDVS in sententiis sectione vndecima: Et quidem tria sunt, à quibus abstinere debet, quicumque iustificari desiderant. Primò vtique ab operibus prauis, secundò à carnalibus desideriis, tertio à curis seculi. Item tria sunt quibus debent insistere, quæ etiam continet sermo Domini in monte, eleemosyna, ieiunium, oratio. Sic enim adimpletur iustificatio dum ab interdicitis vitis abstinent, & bona quæ præcepta sunt, fideliter exercent. Opponantur ergò prauis operibus opera misericordie, contra carnalia desideria adhibeantur ieiunia, & pro curis seculi, succedat amor Dei, & frequentia orationis.

5. AVGVSTINVS de perfectione iustitiæ, responsione decima septima: Post hanc autem vitam merces perficiens redditur, sed eis tantum, à quibus in hac vita eiusdem mercedis meritum comparatur. Nû enim ad saturitatem iustitiæ, cum hinc exierit, quisque perueniet, nisi ad eam cum hic est, esuriendo & sitiendo cucurrerit. Beati quippe qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Quando ergò peregrinantes à Domino, per fidem ambulamus, non per speciem: vnde dictum est, Iustus ex fide viuit: hæc est nostra in ipsa peregrinatione iustitia, vt ad illam perfectionem plenitudinèque iustitiæ, vbi in specie decoris eius iam plena & perfecta charitas erit, nunc ipsius cursus rectitudine & perfectione tendamus, castigando corpus nostrum & seruituti subiiciendo, & elec-

mosynas in dandis beneficiis, & dimittendis quæ in nos sunt commissa peccatis, hilariter & ex corde faciendo, & orationibus indefinenter insistendo, & hoc faciendo in doctrina sana, qua edificatur fides recta, spes firma, charitas pura. Hæc est nunc nostra iustitia qua currimus, esurientes & sitientes ad perfectionem plenitudinèque iustitiæ, vt ea postea saturemur. Vnde Dominus in Euagelio cum dixisset, Nolite facere iustitiam vestram coram hominibus vt videamini ab eis: nè istum nostrum cursum sine humanæ gloriæ metiremur, non est in expositione iustitiæ ipsius executus, nisi tria ista: ieiunium, eleemosynas, orationes: Ieiunio scilicet vniuersam corporis castigationem significas: eleemosynis omnem benevolentiam & beneficentiam vel dandi, vel ignoscendi, & oratione insinuans omnes regulas sancti desiderij, &c.

6. T O B I A duodecimo, vt in textu.

7. AVGVSTINVS in psalmo quadagesimum secundum: Hæc iustitia hominis in hac vita, ieiunium, eleemosyna, oratio. Vis orationem tuam volare ad Deum? Fac illi duas alas, ieiunium, & eleemosynam.

1. B. MATTHEI sexto: Attendite nè iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem nõ habebitis apud patrem vestrum qui in cælis est. Cum ergò facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in Synagogis & in vicis, vt honorificentur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua: vt sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Et cum oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in Synagogis & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Cum autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes, exterminant enim facies suas, vt pareant hominibus ieiunantes. Amè dico vobis, quia receperunt mercedem suam. Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, nè videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

2. AVGVSTINVS sermone sexagesimo de tempore: Qui ideò facit eleemosynam, vt ab hominibus se laudari desideret, etiamsi occultè fecerit, publicè facit, quia laudem ab hominibus quærit. Qui verò eleemosynam pro solo amore Dei facit, vt ad opus bonum illum reliqui imitentur, & non ipse, sed Dominus collaudetur, etiam si publicè faciat eleemosynam, absconsè facit, quia pro eleemosyna illa non hoc quod videtur, sed quod non videtur, desiderat, nec ab hominibus laudem, sed mercedem à Deo optat accipere. Hoc etiam & de ieiunio debemus accipere. Cum enim ipse Dominus dicat, Vnge caput tuum, & faciem tuam laua, nè videaris ieiunans hominibus: ergò contra Christi præcepta facimus, qui publicè ieiunium indicimus, & vidente toto populo pariter cum ipso ieiunamus? Et in hoc sensu oportet intelligi, vt nemo pro laude humana, sed pro peccatorum indulgentia,

Ad religiosas actiones hæc tria maximè pertinent. Ieiunium Decembris ex Apostolica traditione manat.

Fructus horum bonorum operum.

Quoties ieiunatur in ieiunio 4. temporum. Sanctorum precibus.

Ad iustificationem tibi hæc bonorum operum genera pertinent.

Merces post hanc vitam nõ datur, nisi promeritis.

Matth. 5. 2. Cor. 5.

Abac. 2.

Iustitia Christiani hominis in bonorum operum, quæ ex fide sunt, exercet.

ratione consistit. Iustitia de qua saluator ait, in tribus consistit.

Ad hæc tria omnia alia bona opera reuocantur.

Eleemosyna quis coram hominibus faciat, & qui in abscondito.

Matth. 6. Ieiunium publicè indicit.

Ieiunandum pro peccatorum indulgentia.

gentia, vel pro misericordia diuina. Nesciat sinistra quid faciat dextera, quomodo intelligendum. Eleemosyna danda pro remissione peccatorum. Orare clauso ostio & apertò, quare dicamus. 1. Cor. 4.

tia, vel pro misericordia diuina ieiunet, & vnusquisque interroget conscientiam suam, & si pro solo Deo facit eleemosynam, securus & publicè faciat, vt quicumque viderint, iuniteur. Nam & illud quod dicit Dominus, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua: ad hoc quod supra diximus, pertinere cognoscitur. In dextera enim intelligitur amor Dei, in sinistra vanitas vel cupiditas mundi. Si pro laude humana dederis eleemosynam, totum sinistra facit, dextera omninò nihil facit. Si verò pro remissione peccatorum & amore vitæ æternæ eleemosynam dederis, totum dextera facit. Quid est ergò? Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, nisi, quod facit amor Dei, non corrumpat aut perdat vanitas vel cupiditas mundi? Et paulò post: Si quando oras Deum, & hoc ab illo petis quod videtur, publicè & apertò ostio oras, quia hoc à Deo vis accipere quod videtur. Si verò pro indulgentia peccatorum & pro vita æterna volueris supplicare, etiam si publicè oraueris, clauso ostio oras, quia non petis quod videtur, sed quod non videtur. Quæ enim videtur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.

3. MATTHEI quinto: Dico vobis, quia nisi abundauerit iustitia vestra plus quam scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnũ cælorum. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.

4. AD Ephesios secundo: Ipsi sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus.

5. MATTHEI vigesimo quinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esurui enim, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere. Hospes eram, & collegistis me. Nudus, & operuistis me. Infirmus, & visitastis me. In carcere eram, & venistis ad me, &c. Tunc dicet & his qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Esurui enim, & non dedistis mihi manducare. Sitiui, & non dedistis mihi potum. Hospes eram, & non collegistis

me. Nudus, & non operuistis me. Infirmus, & in carcere: & non visitastis me, &c. Et ibunt hi in supplicium æternũ, iusti autem in vitam æternam.

6. IOANNIS quinto: Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius: & procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

1. C. LVCÆ decimo octauo: Duo homines ascendebant in templum vt orarent: vnus Pharisæus, & alter Publicanus. Pharisæus stans, hæc apud se orabat: Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominũ: raptores, iniusti, adulteri: velut etiam hic Publicanus, &c. Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo, quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

2. AD Romanos decimo: Testimonium perhibeo illis quòd æmulationem Dei habent, sed nõh secundum scientiam. Ignorantes enim iustitiam Dei, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti.

3. CONCILIUM Tridentinum sessione sexta, capite decimo sexto: Neque illud omittendum est, quòd licet bonis operibus in sacris literis vsque aded tribuatur, vt etiam qui vni ex minimis suis potum aquæ frigidæ dederit, &c. absit tamen, vt Christianus homo in seipso confidat vel gloriatur, & non in Domino: cuius tanta est erga omnes homines bonitas, vt eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona, &c. vt supra quæst. secunda, E. testimonio decimo.

4. P R I O R I S ad Corinthios primo: Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo & iustitia & sanctificatio & redemptio: vt quemadmodum scriptum est, Qui gloriatur, in Domino gloriatur.

5. P O S T E R I O R I S ad Corinthios decimo: Qui gloriatur, in Domino gloriatur. Non enim qui seipsum cõmendat, ille probatus est: sed quem Deus cõm mendat.

6. AD Philippenses secundo: Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate.

Matth. 10. Christianus non in se, sed in Domino gloriari debet.

II.

Quid est Ieiunium?

A. Non simplex huius nominis est acceptio. Magnum & generale ieiunium Augustinus vocat, abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus seculi. Deinde Philo-
phicum, vt quidam vocant, ieiunium, est parsimonia illa cibi ac potus, moralisque sobrietas, qua temperatè etiam ab Ethnicis secundum rectam rationem viuunt. Tertio Ec-
clesiasticum est Ieiunium, vtpotè cum iuxta certum Ecclesie morem atque præscriptum, certis diebus & carni-
esum nobis subtrahimus, & vnica duntaxat refectione contenti sumus.

BB

a Augu. tract. 17. in Ioan. & lib. 2. quæst. Euang. cap. 18.
 b Hieron. lib. 2. aduersus Iouinianum.

c Clemens Constit. Apost. lib. 5. cap. 13, 16, 19, 20. & 21. Iusto. lib. 1. de Eccl. off. c. 13, 16. & sequen. Rabanus de institut. cler. lib. 2. cap. 17. & sequen. Iuo parte 4. cap. 25. & sequen. Burchard. lib. 13.

d. Cyr. de ieiunio & continentibus Christi. Athanas. de viing. Chryost. hom. 1. & 2. in Genes. & fer. de ieiun. Basil. orat. 1. & 2. de ieiun. August. de uel. ieiunij. Amb. in lib. 1. de Heliâ & ieiunio. & epist. 82. Leo in ser. de ieiunio 7. & 10. mensis Pentecostes & quadagesimæ.

B. Cuiuscemodi Ieiunium piè & Christianè fuscipitur ad cultum diuinum religiosius exhibendum, ad carnem edomandam spirituque subiiciendam, ad fructus pœnitentiæ dignos præstandos, ad obedientiam exercendam, ac demùm ad quamlibet Dei gratiam consequendam.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS tractatu decimosextimo in Euangelium Ioannis: Ieiunium magnum & generale est, abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus seculi, quod est perfectum ieiunium, vt abnegantes impietatem & seculares cupiditates, temperanter & iuste & piè viuamus in hoc seculo. Huic ieiunio quam mercedem addit Apostolus? Sequitur & dicit, Expectantes illam beatam spem, & manifestationem gloriæ beati Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi. In hoc ergò seculo quasi quadagesimam abstinentiæ celebramus, cum benè viuimus, cum ab iniquitatibus & ab illicitis voluptatibus abstinemus.

2. IDEM libro secundo quæstionum Euangelicarum, capite decimo octauo: Scriptura docet generale ieiunium, non à concupiscentia ciborum tantum, sed ab omni lætitia temporalium delectationum.

3. HIERONYMVS libro secundo aduersus Iouinianum: Dicaarchus in libris antiquitatum, & descriptione Græciæ, refert, sub Saturno, id est, aureo seculo, cum omnia humus funderet, nullum comedisse carnes, sed vniuersos vixisse frugibus & pomis, quæ spontè terra gignebat. Persarum regis Cyri vitam Xenophon octo voluminibus explicat, polenta & cardamo & sale ac pane cibario eos asferens victitare. Lacedæmoniorum mensa frugalitatisque & superscriptus Xenophò, & Theophrastus, & omnes penè scriptores Græciæ, testes sunt. Cheræmon Stoicus, vir eloquentissimus narrat de vita antiquorum Ægypti sacerdotum, quod omnibus mundi negociis curisque postpositis, semper in templo fuerit: & rerum naturas, causasque ac rationes siderum contemplati sint: nunquam mulieribus miscuerint, nunquam cognatos & propinquos, ne liberos quidem viderint: ex eo tempore, quo cœpissent diuino cultui deseruire, carnis & vino se semper abstinerunt, propter tenuitatem sensus, & vertiginem capitis, quam ex paruo cibo patiebantur, & maxime propter appetitus libidinis, qui ex his cibis & ex hac potione nascuntur. Pane raro vescantur, ne onerarent stomachum: & si quando comedebant, tum pariter hyssopum fumebant in cibo, vt escam grauiorem illius calore decoquerent: oleum tantum in oleribus nouerant, verum & ipsum parum propter nauseam & asperitatem gustus leniendam. Quid loquar, inquit, de volatilibus, cum ouum quoque pro carnis vitauerint, & lac? quorum alterum, carnes liquidas: alterum, sanguinem esse dicebant, colore mutato. Cubile eis, de foliis palmarum, quas baias vocant, contextum erat: scabellum accliuæ, & ex vna parte obliquum, in terra pro puluillo capiti supponebant, bidui triduique inedia sustinentes. Humores corporis, qui nascuntur ex ocio, & ex mansione vnius loci, nimia victus castigatione siccabant. Io-

Abstinencia Ethnicorum qualis fuerit Persarum.

Lacedæmoniorum.

Sacerdotum Ægyptiorum.

sephus in secunda Iudaicæ captiuitatis historia, & in octauo decimo antiquitatum libro, & cõtra Apionem duobus voluminibus, tria describit dogmata Iudæorum, Phariseos, Sadducæos, Essænos: quorum nauissimos miris effert laudibus, quod & ab vxoribus, & vino, & carnis semper abstinerint, & quotidianum ieiunium verterint in naturam. Super quorum vita & Philo, vir doctissimus, proprium volumè edidit. Eanthes Cizycenus, Asclepiades Cyprius, ætate, qua Pygmaleon in Oriente regnabat, scribunt esum carni non fuisse. Eubulus quoque qui historiam Mithræ multis voluminibus explicuit, narrat apud Persas tria genera Magorum: quorum primos, qui sint doctissimi & eloquentissimi, excepta farina & olere, nihil amplius in cibo sumere. Apud Eleusinam etiam volucris, & piscibus, & quibusdam pomis abstinere, solene est. Bardefanes, vir Babylonius, in duo dogmata apud Indos gymnosophistas diuidit: quorum alterum appellat Bragmanas, alterum Samanæos, qui tantæ continentiæ sint, vt vel pomis arborum iuxta Gangen fluuium, vel publico orizæ, vel farinæ alantur cibo: & cum rex ad eos venerit, adorare illos solitus sit, pacemque suæ prouinciæ in illorum precibus arbitrari sitam. Euripides, in Creta Iouis prophetas non solum carnis, sed & coctis cibis abstinuisse refert. Xenocrates philosophus de Triptolem legibus apud Athenienses, tria tantum præcepta in templo Eleusinæ residere scribit, honorandos parentes, venerandos deos, carnis non vescendum. Orpheus in carmine suo esum carni detestatur. Pythagoræ, Socratis, Antisthenis & reliquorum frugalitatem referrè in confusione nostrâ, nisi & longum esset, & proprii operis indigeret.

4. CLEMENS Pontifex & martyr Constitutum Apostolicarum libro quinto, capite decimotertio: Post Epiphaniam seruandum est à vobis ieiunium quadagesimæ, continens memoriam conuersationis & legislationis Domini. Celebratur hoc ieiunium ante ieiunium Paschæ, quod incipiens à secunda Sabbati desinat in Parasceuen. Post quos dies soluto ieiunio, aggredimini sanctâ Paschæ hebdomadam: ieiunantes in ea omnes cum timore & tremore, orantes per eos dies pro iis qui pereunt.

5. ET capite decimosexto: Præcepit igitur nobis, vt ieiunarem sex his diebus propter Iudæorum impietatem atque iniquitatē: admonens nos, vt eos ob interitum lugeamus atque deploremus. Etenim ille quoque illachrymatus est, ignorantibus tempus visitationis suæ. In quarta feria & Parasceue nobis ieiunium indixit: in illa ob prodicionem, in hac ob passionem: desinare autem ieiunium in septima die in gallicantu. Iussit in ipso sabbato ieiunare.

6. CAPIT E decimonono: In diebus Paschæ ieiunante,

Essænos.

Orientalium.

Magorum.

Eleusinorum.

Gymnosophistarum.

Prophetarum Iouis.

Esus carnis prohibitus apud Ethnicos.

Quadagesimæ Ieiunium Apostolicum.

Ieiunium ante Pascham.

Hebdomada ante Pascha ieiunium facta.

Ieiunium proximè ante pascha.

Lucæ 19.

Qualis abstinentia.

pena in ieiunio hebdomada sancte. iunante, incipientes à secunda sabbati vsque ad Parasceuen & sabbatum dies sex, solo pane vrentes, sale atque oleribus, & aqua in potum. A vino & carnis vos abstinete in iis diebus: sunt enim dies luctuosi, non festi. Parasceuen tamen & sabbatum integrum ieiunet, qui quidè possunt, nihil gustantes vsque ad gallicantum noctis. Quod si quis non potest duorum dierum ieiunium continuare, seruet saltem sabbatum: ait enim quodam in loco de se Dominus: Quando discedet ab eis sponfus, ieiunabunt in illis diebus, iis igitur diebus sublatus est à falsis Iudæis, & crucifixus est, & cum impiis reputatus.

7. CAPIT E vigesimo: Quare monemus vos, vt ieiunetis per hos dies, quemadmodum nos etiam ieiunauimus, cum nobis ipse ereptus est, vsque ad vesperam. In reliquis verò diebus ante Parasceuen nona hora, vel vesperi quilibet cibum capiat, vel quemadmodum quisque poterit.

8. ET capite vigesimoprimo, eoque vltimo: Post festum Pentecostes celebrate vnam hebdomadam; post quam ieiunante alteram hebdomadam: æquum est enim & lætari Dei dono, & ieiunare post hilaritatem. Etenim Moyse & Heliâ ieiunauerunt per quadraginta dies, & Daniel hebdomadas dierum tres panem cupiditatum non comedit, nec caro, neque vinum in os eius intravit. Et beata Anna, rogans Samuelè, dicebat: Vinum & omne quod inebriat, non bibi, & effundam animam in conspectu Domini. Niniuite quoque, cum per tres dies & tres noctes ieiunasset, iræ Dei periculum effugerunt. Esther quoque, Mardocheus, Iudith impiorum insultationè, id est, Holophernis & Aman, ieiunio declinauerunt. Dauidque dicit, Genua mea infirmata sunt à ieiunio, & caro mea immutata est propter oleum. Vos quoque per ieiunium supplicationes vestras Deo offerte. Post hebdomadam ieiunij, in omni quarta feria & Parasceue præcipimus vobis vt ieiunetis, idque quod à ieiunio superest, pauperibus præbeat.

9. ISIDORVS Hispanensis libro primo de Ecclesiasticis Officiis, capite trigesimo sexto: Ieiuniorum tempora secundum scripturas sacras, quatuor sunt, in quibus per abstinentiam & lamentum pœnitentiæ, Domino supplicandum est: & licet omnibus diebus orare & abstinere conueniat, his tamen temporibus amplius ieiunij & pœnitentiæ seruire oportet. Primum ieiunium quadagesimarum est, quod à veteribus libris cœpit ex ieiunio Moyse & Heliæ, & ex Euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit, monstrans Euangelium non dissentire à lege & Prophetis. In persona quippe Moyse, lex: in persona Heliæ, Prophetæ accipiuntur, inter quos in monte Christus gloriosus apparuit, vt euentius emineret quod de illo dicit Apostolus: Testimonium habens ex lege & Prophetis. In qua ergò parte anni congruentius obseruatio quadagesimæ constitueretur, nisi confinis atque contigua Dominicæ passionis; quia in ea significatur hæc vita laboriosa, cui etiam opus est continentia, vt ab ipsius mundi illecebris ieiunemus; in sola manna viuentes, id est; celestibus spiritualibusque præceptis? In numero autem quadragenario vita ista propterea figuratur, quia denarius est perfectio beatitudinis nostræ: creatura autem septenario figuratur,

10. CAPIT E trigesimo septimo: Secundum ieiunium est, quod iuxta canones post Pentecostè alio die inchoatur, secundum quod & Moyse ait, Initium mensis hordearj facietis vobis hebdomadas septem, &c.

11. CAPIT E trigesimo octauo agit de ieiunio septimi mensis.

12. CAPIT E trigesimo nono & quadagesimo, de ieiunio calendarum Nouembrium & Ianuariarum.

13. CAPIT E quadagesimoprimo: Triduanis autem diebus ieiunare, de exemplo sumptum est Niniuitarum, qui damnatis pristinis vitiis, totos septibus diebus ieiunio ac pœnitentiæ contulerunt, & operi factis, Deum ad misericordiam prouocauerunt.

14. CAPIT E quadagesimo secundo: Præter hæc autem legitima tempora ieiuniorum, omni sexta feria propter passionem Domini à quibusdam ieiunatur, sed & sabbati dies à plerisque, propter quod in eo Christus iacuit in sepulcro, ieiunio consecratus habetur, scilicet nè Iudæis exultando præbeatur, quod Christus sustulit moriendo. Die autem Dominico semper esse rescindendum; vt resurrectionem Christi & gaudium nostrum gentibus prædicemus, præsertim cum Apostolica sedes hanc regulam seruet. Post Pascha autem vsque ad Pentecosten licet traditio Ecclesiarum abstinentiæ rigorem prandiis relaxauerit, tamen si qui monachorum vel clericorum ieiunare cupiunt, non sunt prohibendi, quia Antonius & Paulus & ceteri patres antiqui, etiam his diebus in eremo

Exod. 24. 1. Reg. 19. Math. 4.

Rom. 3. Congruo anni tempore obseruatur.

Ex 8. August. episto. 19. ad Ianuarium, cap. 11.

Myserium quadragenarij ieiunij.

quæ adhæret creatori, in quo declaratur vnitas Trinitatis per vniuersum mundum temporaliter annunciata. Et quia mundus à quatuor ventis delineatur, & à quatuor elementis erigitur, & à quatuor anni temporum vicibus variatur, denarius quater ductus, in quadraginta consummatur: quo numero ostenditur, ab omni temporum delectatione abstinendum ac ieiunandum esse, & castè continentèrque viuendum. Licet & aliud Sacramenti mysterium exprimitur, quod quadraginta diebus eadem ieiunia celebrantur. Lege enim Mosaica vniuerso populo generaliter est præceptum, decimas & primitias Domino Deo offerre. Itaque dum in hac sententia principia voluntatum consummationisque operum nostrorum referre ad Dei gratiam admonemur, in supputatione tamen quadagesimæ, summa ista legalium decimarum expletur: Totum enim anni tempus trigintasex numero dierum decimatur, subtractis enim à quadagesimâ diebus Dominicis, quibus ieiunia resoluuntur, his diebus quasi pro totius anni decimis ad Ecclesiam concurrimus, actumque nostrorum operationem Deo in hostiam iubilationis offerimus. Cuius quidem quadagesimæ legibus, sicut ait noster Cassianus, quique perfecti sunt, non tenentur, nec exigui huius canonis subiectione contenti sunt. Quem profectò illis, qui per totum anni spatium deliciis ac negociis secularibus implicantur; Ecclesiarum principes statuerunt, vt vel hac legali quodammodo necessitate constricti, his saltem diebus vacare Domino cogerentur, ac dierum vitæ suæ, quos totos quosdam fructus fuerant voraturi, vel decimas Domino dedicarent.

10. CAPIT E trigesimo septimo: Secundum ieiunium est, quod iuxta canones post Pentecostè alio die inchoatur, secundum quod & Moyse ait, Initium mensis hordearj facietis vobis hebdomadas septem, &c.

11. CAPIT E trigesimo octauo agit de ieiunio septimi mensis.

12. CAPIT E trigesimo nono & quadagesimo, de ieiunio calendarum Nouembrium & Ianuariarum.

13. CAPIT E quadagesimoprimo: Triduanis autem diebus ieiunare, de exemplo sumptum est Niniuitarum, qui damnatis pristinis vitiis, totos septibus diebus ieiunio ac pœnitentiæ contulerunt, & operi factis, Deum ad misericordiam prouocauerunt.

14. CAPIT E quadagesimo secundo: Præter hæc autem legitima tempora ieiuniorum, omni sexta feria propter passionem Domini à quibusdam ieiunatur, sed & sabbati dies à plerisque, propter quod in eo Christus iacuit in sepulcro, ieiunio consecratus habetur, scilicet nè Iudæis exultando præbeatur, quod Christus sustulit moriendo. Die autem Dominico semper esse rescindendum; vt resurrectionem Christi & gaudium nostrum gentibus prædicemus, præsertim cum Apostolica sedes hanc regulam seruet. Post Pascha autem vsque ad Pentecosten licet traditio Ecclesiarum abstinentiæ rigorem prandiis relaxauerit, tamen si qui monachorum vel clericorum ieiunare cupiunt, non sunt prohibendi, quia Antonius & Paulus & ceteri patres antiqui, etiam his diebus in eremo

* delimitatus.

Aliud mysterium.

Leuit. 27. Num. 5.

Vide B. Greg. homil. 16. in euangelia.

In Quadagesima dantur totius anni decimæ.

* Collat. 21. cap. 29. Pro quibus potissimum se institutum ieiunium Quadagesimæ.

Deut. 26.

Ionæ 3.

Ieiunium ferriæ 6.

Sabbati ieiunium.

Ieiunia extraordinaria non obseruanda.

Teiunij lau-
e iunia ab ef-
fectu.

Ex D. August.
episto. 118. ad
Lamarium,
cap. 1. & 2.

Traditiones
apostolicas,
vniuersales.

De vario ec-
clesiarum vsu
tum in ieiun-
iis, cum in
aliis.

Conformare
nos Ecclesie
debemus, ad
quatuor veni-
mus.

Ieiunij & sta-
tionis differ-
men iuxta
nonnullos.

Luc. 18.

Zachar. 8.

Matth. 9.
Quadrages-
ma obserua-
tur in toto or-
be ex insti-
tione Apo-
stolica.

In caput 8.

Zachar. 8.

leguntur abstinuisse, neque soluisse abstinentiam, nisi tantum die Dominico. Quis enim parsimoniam non laudet, ieiunium non prædicet? Ieiunium res sancta est, opus caeleste, ianua regni, forma futuri, quod qui sanctè agit, Deo iungitur, alienatur mundo, spiritualis efficitur. Per hoc enim prosternuntur vitia, humiliatur caro, diaboli tentamenta vincuntur.

15. **CAPITE** quadragesimotertio: Hæc & alia multa sunt, quæ in Ecclesiis Christi geruntur, ex quibus tamen quædam sunt, quæ in scripturis canonicis commendantur, quædam non quidem scripta, sed tamen tradita custodiuntur. Sed illa quidem quæ toto terrarum orbe seruatur, vel ab ipsis Apostolis, vel ab auctoritate principali Conciliorum instituta intelliguntur: sicut Domini passio, & resurrectio, & ascensio in cælum, & aduentus Spiritus sancti, quæ reuoluto die anni ob memoriam celebrantur: sed & si quid aliud est, quod seruatur ab vniuersis, quæque se diffundit Ecclesia. Alia verò quæ variè per diuersa loca obseruantur, sicuti est, quod aliqui ieiunant sabbato, alij non: alij quotidie communicant, alij certis diebus: aliis nullus dies prætermittitur, quo non offeratur sacrificium: aliis sabbato tantum offertur & Dominico, aliis tantum Dominico: & si quid aliud huiusmodi animaduerti potest, totum hoc genus rerum, vt quibuscumque placuit sacerdotibus Ecclesie, vel regionis cui præerant, instituerunt: nec disciplina in his melior est graui prudentique Christiano, nisi vt eo modo agat, quo agere videtur Ecclesiam, ad quam forte deuenit. Quod enim neque contra fidem, neque contra mores bonos habetur, indifferenter sequendum, & propter eorum inter quos viuunt, societatem seruandum est, nè per diuersitatem obseruationum schismata generentur.

16. **RABANVS** Maurus de institutione Clericorum libro secundo, capite decimo septimo: Ieiunium res est sancta, &c. ex Isidoro libro primo, capite quadragesimosecundo, vt supra testimonio decimo quarto.

17. **CAPITE** decimo octauo assignat differentiam inter ieiunium & stationem. Discernunt quidam, inquit, inter ieiunium & stationem. Nam ieiunium in differenter cuiuslibet diei est abstinentia, non per legem, sed secundum propriam voluntatem: Statio, obseruatio statutorum dierum vel temporum: dierum, vt quartæ feriæ & sextæ feriæ ieiunium, ex vetere lege præceptum, de qua statione in Euangelio dixit ille: Ieiuno bis in sabbato, id est, in quarta & sexta sabbati: Temporum autem, quæ legalibus aut prophetis institutionibus, terminatis temporibus statuta sunt, vt ieiunium quarti, ieiunium quinti, ieiunium septimi, & ieiunium decimi: vel sicut in Euangelio dies illi, in quibus ablatum est sponsum: vel sicut obseruatio quadragesimæ, quæ in vniuerso orbe institutione Apostolica obseruatur circa consinium Dominicæ passionis.

18. **CAPITE** decimonono agit de ieiunio quarti, quinti, septimi, & decimi mensis, ex Hieronymi Commentariis in Zachariam prophetam: Sed quia, inquit, hæc ieiunia magis in veteri testamento, quam in nouo celebrata sunt, nè penitus illa prætermisere videremur, (quia in propheta Zacharia commemorata sunt) breuiter adnotabimus, ad noui testa-

menti ieiunia exponenda transeuntes.

19. **CAPITE** vigesimo: Primum enim ieiunium quadragesimæ est, quod à veteribus libris cæpit, &c. ad verbum, vt supra testimo. mono, Isidorus libro primo, capite trigesimo sexto.

20. **CAPITE** vigesimo primo & vigesimo secundo agitur de ieiunio Pentecostes, & noni ac decimi mensis.

21. **CAPITE** vigesimo tertio: Præter hæc autem & alia legitima tempora ieiuniorum sunt: sicut est omnis sexta feria, in qua propter passionem Domini à fidelibus ieiunatur: & sabbati dies, qui à plerisque, propter quod in eo Christus iacuit in sepulchro, ieiunio consecratus habetur, sicut in decretis Innocentij Papæ constitutum inuenimus: scilicet nè iudæis exultando præbeatur, quod Christus sustulit moriendo. Nam vtique constat, Apostolos biduo isto & in mœreore fuisse, & propter metum Iudæorum se occultasse, quod vtique non dubium est, & ieiunasse eos biduo memorato, quæ forma vtique per singulas tenenda est hebdomadas, propter id quod commemoratio illius diei semper est celebranda. Quod si putant, semel atque vno tantum sabbato ieiunandum, ergò & Dominicum, & sexta feria, semel in Pascha erit vtique celebrandum.

22. **CAPITE** vigesimo quarto: Sunt quoque & quatuor sabbata, in quatuor mensibus, singula per singulos, in quibus specialia ieiunia sunt constituta, & officia his diebus maiora orationum & lectionum in Ecclesia celebrantur, id est, in Martio mense, primo sabbato, & in secundo sabbato quarti mensis, id est, Iunij, in septimo quoque mensis, id est, Septembris, tertio sabbato, & in quarto sabbato decimi mensis, id est, Decembris. Quorum primum iuxta obseruationem quadragesimæ vno tempore celebratur, quando mensis nouorum apud Iudæos habebatur. Secundum autem in Iunio post Pentecosten ætatis tempore, quando apud Iudæos dies primitiarum ex legis præcepto custodiebatur, id est, de frugibus primi panes Deo offerebantur, & ocium legitimum ipsius diei celebratur. Tertium est in septimo mense, Autumni videlicet tempore, qui totus in lege variis solennitatibus Deo dicatus erat, in quo dies expiationum erat, dicente Domino ad Moysen: Decima die mensis huius septimi, dies expiationum erit celebraturus, & vocabitur sanctus, affligetisque animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino. Omne opus non facietis in tempore diei huius, quia dies propitiationis est, vt propitietur vobis Dominus Deus vester. Omnis anima quæ afflictæ non fuerit die hoc, peribit de populis suis, & reliqua. In quo & dies scenopegiæ fuerat, id est, tabernaculorum. Nam quintadecima die mensis huius veteres solennitates Tabernaculorum celebrabant, septem diebus eandem solennitatem exigentes. Quo quidem ieiunio vsos fuisse antiquos, Esdræ liber meminit. Postquam enim redierunt, inquit, filij Israel in Hierusalem, & fecerunt sibi tabernaculorum lætitiā magnam, dehinc conuenerunt in ieiunio, in facis, & humus super eos, & steterunt, & confitebantur peccata sua & iniquitates patrum suorum, & confurrexerunt ad stantem in die, & quater in nocte conitebantur, & adorabant

Ieiunium 6.
feriæ & sab-
bati.

Innocent. 7.
epist. ad De-
centium, cap. 4.

Ioan. 10.

De ieiunio 4.
sabbatorum in
quatuor tem-
poribus.

Trimum.

Leuit. 23.
Secundum.

Tertium.

Leuit. 23.

1. Esdr. 9.

Quartum.

adorabant Dominum Deum suum. Quartum verò est ieiunium sabbati in decimo mente ante diem Natalis Domini, quando venturi Saluatoris salubris in sacris lectionibus prædicatur aduentus; vt fideles quæque hac religione instructi; & medicina sanctarum orationum simul cum sacro ieiunio confirmati, natiuitate redemptoris læti expectent. Ante hæc videlicet quatuor sabbata in eadem hebdomada, semper quarta & sexta feria legitima ieiunia fieri, & canon orationum & lectionum in iisdem feriis ad sacrarum Missarum solennia constitutus indicat, & exempla præcedentium Patrum confirmant. Sacras autem ordinationes his diebus oportere fieri, decreta Gelasij Papæ testantur, in quibus ita scriptum continetur: Ordinationes autem presbyterorum diaconorumque, nisi certis temporibus & diebus exercere non debeant; id est, in quarti mensis ieiunio, septimi, & decimi, sed & etiam quadragesimalis initij: ac mediana quadragesimæ die, sabbati ieiunio circa vesperam nouerint celebrandas. Officia autem horum quatuor sabbatorum, vulgò duodecim lectiones vocantur; eò quod cum lectionibus quæ leguntur, & cū psalmis qui canuntur, duodenarius numerus adimpletur; qui bene lectiones possunt vocari, eò quod inter canonicas scripturas connumerantur.

23. **CAPITE** vigesimo quinto: Præterea vnicuique licet, vt libet, ieiuniorum modum habere, seu in diem extendere, seruata præ omnibus constitutione legitimorum ieiuniorum, quæ supra memorauimus, quæ generaliter sancta & Apostolica seruata Ecclesia. Necnon & illa omnimodò custodire oportet vnumquemque, quæ communiter omnibus facere, siue pro tribulatione, siue pro gratiarum actione propriis Ecclesie mandat Episcopus: quia cui constituta atque demandata ieiunia seruare neglexerit, peccat: qui autem expletis legitimis, priuata superexponderit, propriam mercedem habebit. Nam leguntur aliqui Sanctorum per biduanas siue per triduanas, siue etiam per totam hebdomadam ieiunium extendere: plerique quod nec vinum nec ficeram biberint, nec aliquid manducauerint, præter panem siccum & olea: alij, quod ab omni carne se abstinerint: alij, quod tantum se abstinerint, quod nec pane in cibo vsi sunt, sed paucis carycis corpus suum sustentauerint. Et alia plurima sunt genera abstinentiarum: Sed ante omnia cauere debet, qui se abstinerere vult ab aliquo cibo vel potu, nè mens eius occulta cogitatione polluat, ita vt aliquam creaturam Dei damnet, Iudaica superstitione seductus, dicens, hoc licere, illud autem non: hoc mundum, illud autem immundum esse, cogitet: Quem huiusmodi cogitatio pulsat, videat Apostolum dixisse, Omnis creatura Dei munda est, & nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. & Malum est homini qui per offendiculum manducat.

24. **I V O** Carnotensis Episcopus, parte quarta decretorum, capite vigesimo quinto ex Theophoro septimo à Petro, in primo decreto suo ad omnes Episcopos, hæc verba citat: Cognoscite à nobis & cunctis Episcopis in hac sancta & Apostolica sede congregatis statutum esse, vt septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha, omnes Clerici in sorte Domini vocati; à carne ieiunent: quia

ficut discreta debet esse vita Clericorum à laicorum conuersatione, ita & in ieiunio fieri debet discretio. Has ergò septem hebdomadas omnes Clerici à carne & deliciis ieiunent; & hymnis & vigiliis atque orationibus Domino inhaerere die noctæque studeant.

25. **CAPITE** vigesimo sexto ex Calixto Papa & Martyre, qui fuit de cimus quintus à Petro, ad Benedictum fratrem suum & coepiscopum: Ieiunium quod ter in anno apud nos celebrari didicisti; conuenientius nunc per quatuor tempora fieri decernimus: vt sicut annus per quatuor voluitur tempora, sic & nos quaternum solenne agamus ieiunium, per quatuor anni tempora.

26. **CAPITE** vigesimo octauo ex Innocentio primo ad Decentium Eugubinum Episcopum, capite quarto: Sabbato verò ieiunandum esse ratio euentissima demonstrat. Nam si diem Dominicum, ob venerabilem resurrectionem Domini nostri Iesu Christi, non solum in Pascha celebramus, verumetiam per circulos hebdomadarum, ipsius diei imaginem frequentamus, ac sicut sexta feria propter passionem Domini ieiunamus, Sabbatum prætermittere non debemus, quia inter tristitiam & lætitiā temporis illius videtur inclusum. Nam vtique constat, Apostolos biduo isto & in mœreore fuisse, & propter metum Iudæorum se occultasse. Quod vtique non dubium est intantum eos ieiunasse biduo memorato, vt traditio Ecclesie habeat; isto biduo sacramenta penitus non celebrari. Quæ vtique forma per singulas tenenda est hebdomadas, propter id commemoratio illius diei semper est celebranda. Quod si putant semel atque vno sabbato ieiunandum, ergò & Dominica & sexta feria semel in Pascha erit vtique celebrandum.

27. **CAPITE** vigesimo nono ex Gregorio ad Augustinum Anglorum Episcopum: Denique sacerdotes, & diaconi, & reliqui omnes quos dignitas Ecclesiastica gradus exornat, à quinquagesima propositum ieiunandi suscipiant, quo & aliquid ad pensum sanctæ institutionis adiciant, & eorum qui in laicali ordine consistunt, obseruantiam, sicut loco, ita & religione præcellant. Et post pauca: Par autem est, vt qui his diebus à carnibus animalium abstinemus, ab omnibus quoque quæ se mentium carnis trahunt originem, ieiunemus, à lacte videlicet, caseo, & ouis.

28. **CAPITE** trigesimo primo ex Elibertino concilio, capite vigesimo tertio: Ieiunia seu abstinentias per singulos menses placuit celebrari; exceptis diebus duorum mensium Iulio & Augusto, & hoc ob eorum infirmitatem.

29. **CAPITE** trigesimo secundo ex dictis sancti Apollonij: Ieiunia verò legitima, id est, quarta & sexta feria, non sunt soluenda, nisi grauis aliqua necessitas fuerit, quia quarta feria Iudas de traditione Domini cogitauit, & sexta feria crucifixus est Saluator. Videbitur ergò qui in his diebus sine aliqua necessitate soluerit statuta Ieiunia, vel cum tradente tradere Saluatorem, vel cum crucifixus crucifigere.

30. **CAPITE** trigesimo tertio ex concilio Saleguntstadiensi, vt supra de Præceptis Ecclesie, quæ sunt decima quarta, testimonio sexto de ieiunio.

31. **CAPITE** trigesimo quarto ex epistola Grego-

BB iij

Quarta & sexta feria præcedenti etiam ieiunatur. Ordinationes ministrorum Ecclesie in sabbatis 4. temporum.

In epist. ad episcopos per Lucaniam & Brutium & Siciliam constitutos, ca. 13. Officia 4. sabbatorum eadem vigesima.

De priuatis ieiuniis.

Ieiunia festa Ecclesie ante omnia seruanda sunt.

Item ab Episcopo indicata.

Peccant qui Ecclesiastica ieiunia violant.

Pro priuatis ieiuniis merces accipitur.

Admiranda quorundam ieiunia.

Ciborum delictus & abstinentia mira.

Non abstinentia à cibo ex superstitione Iudaica, vel hereticæ.

1. Timo. 4.

Rom. 14.

Ieiunium quadragesimale accuratius à Clero obseruandum.

Abstinencia à carnibus.

Apud Grecos dicit. 76. cap. Ieiunium.

Ieiunium 4. temporum.

De cõfco. dist. 3. c. Sabbato.

Ieiunium sabbati, vnde nota sabbati abstinentia profecta videtur.

Ieiunium sabbati.

Ioan. 20. Biduo ante pascha non celebrantur sacramenta.

Nam officium sabbati paschalis ad noctem sequentem pertinet potius.

Cap. Denique sacerdotes.

dist. 4. Ecclesiasticorum ieiunia quadragesimale estis inchoata.

In Quadragesima ab ouis & lactibus abstinentum.

Abstinencia à carnibus.

Apud Grecos dicit. 76. cap. Ieiunium.

Ieiunium 4. temporum.

De cõfco. dist. 3. c. Sabbato.

Ieiunium sabbati, vnde nota sabbati abstinentia profecta videtur.

Ieiunium sabbati.

Ioan. 20. Biduo ante pascha non celebrantur sacramenta.

Nam officium sabbati paschalis ad noctem sequentem pertinet potius.

Cap. Denique sacerdotes.

dist. 4. Ecclesiasticorum ieiunia quadragesimale estis inchoata.

In Quadragesima ab ouis & lactibus abstinentum.

Ieiunium 4. & 6. feriæ.

Quantum erimè violantia ieiunia ecclesiastica.

Cap. Quadra-

gestis, de
confer. dist.
Quadragesi-
malis ieiunij
obseruatio.
Infirmis
excusat.

Cur ante Do-
minicā primā
Quadragesi-
mā inchoa-
mus Quadra-
gesimale ie-
iunium.

Decime anni
danda sunt
in quadra-
gesima.

Vnde ieiunij
Rogationum
originem ha-
beat.
Vide Gregor.
Turon. histo-
ria Francoru
lib. 2. cap. 34.

Quomodo
Rogationum
ieiunia cele-
brari iussa
sunt in galli.

Pro quibus re-
bus orandum
in Rogationi-
diebus.

Ieiunium sab-
bati paschalis.

Burchardus
lib. 13. cap. 12. hanc
tribuit Silue-
rio Papæ.

rij Papæ, vel libro quadraginta homiliarum, homi-
mila decimafexta: Quadragesima summa obserua-
tione est obseruanda, vt ieiunium in ea præter dies
Dominicos qui de abstinentia subtrahuntur, nisi
quem infirmitas impeditur, nullatenus tollatur,
quia ipsi dies, decime sunt anni. A prima igitur Do-
minica quadragesimæ vsque in Pascha Domini, sex
hebdomadæ computantur: quarum videlicet dies
quadragintadu sunt. Ex quibus dum sex Domi-
nici dies subtrahuntur abstinentiæ, non plûs in ab-
stinentia quàm triginta & sex dies remanent. Ver-
bi gratia: Si per trecentos sexagintaquinque dies
annus ducitur, & nos per triginta sex dies affligi-
mur, quasi anni decimas Deo damus: & vt facer
numerus quadraginta dierum adimpleatur, quem
Saluator noster suo sacro ieiunio consecrauit, qua-
tuor dies prioris hebdomadæ ad supplementum
quadraginta dierum tolluntur, id est, quarta feria,
quæ caput ieiunij subnotatur, & quinta feria se-
quens, & sexta, & sabbatum. Nisi quatuor istos dies
superioribus triginta & sex adiunxerimus, quadra-
ginta dies in abstinentia non habemus. Iubemur
etiam ab omnipotente Deo omnium bonorum no-
strorum decimas dare. Quapropter vt omnis deci-
ma à nobis ritè persoluatur, tollamus decimam an-
ni, & in ea peccata nostra confitendo, corrigendo
nos, ieiunando, vigilando, orando, eleemosynas
dando, abstergamus, & carnem nostram decime-
mus, vt ad sanctū Pascha securi peruenire possimus.
32. **CAPITE** trigesimoquinto & trigesimo septi-
mo ex Concilio Mogutino, vt supra de Præceptis
Ecclesiæ, quæst. decimaquarta, testimo. quarto &
sequenti de ieiunio.
33. **CAPITE** quadragesimo ex Aurelianensi
concilio, capite sexto: Cum exigentibus peccatis,
Galliarum populi, luporum rabie acriter interir-
merentur, nec illius flagelli aliquod remedium in-
uenire possent: congregati traduntur Galliarum
Episcopi apud Viennam vrbem, atque in cōmune
stauerunt, vt triduanum ieiunium facerent. Cū-
que Dominus pestem misericorditer abstulisset, hi
dies in consuetudinem annuæ celebritatis venerūt,
vt per Galliarum prouincias ante Ascensionis Do-
mini diem celebrarentur. Agamus & nos hos dies
cum summa reuerētia & deuotione, cum abstinen-
tia carnis, & humilitate mentis & cordis, vt non so-
lùm visibilium luporum rabiem euadamus, sed vt
inuisibilium, id est, spirituum immundorum tenta-
menta vincere valeamus. Nullus autem his diebus
vestimentis preciosis induatur, qui in sacco & ci-
nere lugere debemus. Prohibeantur ebrietates &
comestationes, quæ sunt in vulgari plebe. Nemo
ibi equitare præsumat, sed discalceatis pedibus
omnes incedant. Nequaquam muliercula choros
ducant, sed omnes in commune Kyrieieison de-
cantent, & cum contritione cordis, Dei misericor-
diam exorent pro peccatis, pro pace, pro peste, pro
conseruatione frugum, & pro cæteris necessitati-
bus: dies enim sunt abstinentiæ, non lætitiæ.
34. **CAPITE** quadragesimosecundo ex Concilio
Arausico, capite secundo: Vt in sabbato sancto, hoc
est, in vigilia Paschæ, ieiunium ante noctis initium,
nisi à paruulis aut infirmis, non soluatur.
35. **CAPITE** quadragesimoquinto ex concilio
Cabilonensi, capite quinto: Solent plures qui se
ieiunare putant, in quadragesima mox vt signum

audierint ad horam nonam, manducare. Qui nulla-
tenus ieiunare credendi sunt, si ante manducaue-
rint, quàm vespertinum celebretur officium. Con-
currendum est enim ad Missam, & auditis Missa-
rum solennibus & vespertinis officiis, legitis elee-
mosynis, ad cibum accedendum est. Si verò aliquis
necessitate constrictus fuerit, vt ad Missam venire
non valeat, æstimata vespertina hora, completa
oratione sua, ieiunium soluat.
36. **CAPITE** quadragesimonono ex decretis
Eusebij Papæ, capite tertio: Vt in Ecclesia à facer-
dotibus ieiunia constituta sine necessitate ratio-
nabili non soluantur.
37. **CAPITE** quinquagesimo ex eisdem, capite
secundo: Si euenerit fames, aut pestilentia, aut in-
qualitas aeris, vel alia qualiscunque tribulatio, sta-
tim ieiunij & eleemosynis & obsecrationibus mi-
sericordia Domini preceperit.
38. **BURCHARDVS** Vuormatiensis Episcopus
decretorum libro decimotertio, capite primo ex
Gregorio, de obseruatione quadragesimæ, vt supra
apud Iuonem, capite quadragesimoquarto.
39. **CAPITE** secundo & quarto, vt apud Iuonē,
capite trigesimoquinto & trigesimo septimo.
40. **CAPITE** quinto ex Concilio Gangrensi, vt
apud Iuonem, capite trigesimo octauo, & infra qua-
stione sequenti, D. testimo. quadragesimoquarto.
41. **CAPITE** septimo de ieiunio Rogationum, ex
concilio Aurelianensi, capite sexto, vt supra apud
Iuonem capite quadragesimo.
42. **CAPITE** nono de Sabbato sancto, ex concilio
Arausico, capite secundo, vt supra apud Iuonem
capite quadragesimosecundo.
43. **CAPITE** duodecimo ex decretis Siluerij Pa-
pæ, capite primo: Solent plures &c. vt supra apud
Iuonem capite quadragesimoquinto.
44. **CAPITE** decimosecundo ex concilio Aurelia-
nensi, capite primo: Presbyteri cūm sacras festiui-
tates populo annunciant, etiam ieiunium vigilia-
rum eos omnimodis seruare moneant.
45. **CAPITE** decimoseptimo ex dictis Eusebij
Papæ, vt supra, capite quadragesimonono apud
Iuonem.
46. **CAPITE** decimo octauo ex decretis Liberij
Papæ, capite secundo: Si euenerit, &c. vt apud
Iuonem capite quinquagesimo.
1. **B. CYPRIANVS** de ieiunio & tentationibus
Christi: Ieiunij vitiorum sentina siccatur, petulan-
tia marcet, concupiscentiæ languent, fugitiuæ abe-
unt voluptates. Extinguitur ardentis Aetnæ incē-
dium, & flammiumi fornax Vulcani extincta in-
trinsecus, montes conterminos non adurit. Ieiunium
si discretionem regatur, omnem carnis rebel-
lionem edomat, & tyrānidem gulæ spoliatur & exar-
mat. Ieiunium extraordinarios motus in cippo
claudit & arctat, & appetitus vagos distringit &
ligat. Ieiunium si humilitate ornatur, seruos Dei,
mundi efficit contemptores. Ieiunium carnes azy-
mas mundat & solidat: & putredines quæ ex adipe
prodeunt, consumit & siccatur. Ieiunium scriptura-
rum deliciis pascitur, contemplatione reficitur,
gratia stabilitur, cælesti pane nutritur. Danieli in-
terpretatio somniorum reuelatur ieiunio, & tres
pueri de Babylonia illæsi egrediuntur incendio.
Moyfes in monte quadraginta diebus cum Domi-
no perseuerans, & Dei familiare colloquium, &
legis

Ante vesper-
tinum officij
manducare
non licebit in
Quadragesima.

Aduersitatis
tempore, qui-
bus modis
exorandus &
placandus
Deus.

Ieiunium p̄
gilliam.

Ieiuniorū v̄
& efficacit.

Danieli. &
Exod. 24. 24.

Reg. 19.
Frequens iei-
unium apud
Christianos,
& quia eius
vtilitas.

Tob. 12. & 4.

Ieiunium
reducitur in pa-
radisum.

Diffusiores
frequentatio-
nij subor-
nantur à dia-
bolo.
Daniel. 1.

Ieiunij effe-
ctus.

Math. 17.

Mat. 24.

legis ministerium ieiunio promeretur. Helias quo-
quæ eodem dierum numero abstinens, in eremo
cōuersatur. Vtilitas ieiuniorum temporibus Chri-
stianis clariùs patuit, & à multis frequentata, in
plurimos se effudit. Quotquot viros virtutum vi-
dimus, sine ieiunio non legimus ascendisse: nec ali-
quid magnū moliti sunt, nisi priùs abstinentia præ-
cessisset. Quoties aliquid à Deo obtinere conati
sunt, ieiunij incubere & lacrymis, & perno-
ctantes in orationibus, ciliis carni harentibus
supplices beneficia postulauerunt. Nec defuit pro-
uentus, vbi ad pedes Dei sacrificium contriti cor-
dis offerens se prostravit humilitas, sed propè fuit
inuoantibus se Deus, & porrexit manum naufragis,
& subuenit afflictis.
2. **ATHANASIVS** in libro de virginitate siue de
meditatione: Amplectamur valdè ieiunium. Mag-
num enim munimentum est ieiunium, oratio item
& eleemosyna, quum ex morte hominem liberent.
Vt enim ob escam & inobedientiam proturbatus
est Adam ex Paradiso, ita rursus per ieiunium &
obedientiam in Paradisum, qui voluit, rediit. In
hac virtute cultum corporis tui ornamentaque
quare, o virgo, & placebis cælesti sp̄so. Nam quæ
tuum mundo coalescunt & conferuntur, & vnguentis,
aromatibus, & fragrantis, & amictu precioso,
& auro venustant sua corpora, vt placeant homi-
nibus, Deo placere non possunt: Christus autem
nihil horum à te requirit, nisi solum cor mundum,
& os incontaminatum, ieiunioque liuidum. Quod
si accedat aliqui, & dicant tibi, Nè frequenter ie-
iunies, nè imbecillior fias, nec illis credas, nec au-
scultes: Istos enim diabolus subornauit. Remini-
scere eius quod scriptum est, quòd quum Daniel
& tres pueri capti essent à rege Babylonia Nabucho-
donosore, & alij pueruli vnà cum illis, iussimque
esset ab eo, vt de sua regia mensa comederent, &
de suo vino biberent, Daniele & tres pueros no-
luisse saturari ex mensa regia, & ad eunuchū dixisse,
qui eos curabat: Da nobis de seminibus terre, &
vescetur. Quibus responsum est ab eunuchō, Tineo
ego regem, qui hunc cibum vobis & potum
imperauit dari, nè facies vestræ regi præ cæteris
pueris, qui regia mensa aluntur, appareant squali-
diores, & puniat me. Cui ita responderunt, Expe-
rire id in seruis tuis plûs minùs decem diebus. Et
dedit eis legumina ad cibum, & aquam ad potum.
Et produxit eos ad regem, & visæ sunt species il-
lorum eximia super eos, qui ex regia mensa vesce-
bantur. Vide igitur quid faciat ieiunium: morbos
sanat, distillationes exsiccatur, dæmones fugat, ma-
lisque cogitationes expellit, & mentem nitidior
reddit, & cor purgatius & corpus salubrius, &
ad thronum Dei hominem sistit. Sed nè putes ista
temerè dici, habes eius rei testimonium in Euan-
geliis, ab ipso Christo prolatur: Sciscitatis sunt ab
eo discipuli, dicentes, Domine, declara nobis,
quoniam pacto immundi spiritus propelluntur?
Quibus responsum est à Domino: Hoc genus non
eiicitur nisi ieiunij & orationibus. Quisquis igitur
per ab immundo spiritu vexatur, certum habere
debet, hoc pharmaco, ieiunio inquam, statim spi-
ritus malos afflictos abscedere, vim ieiunij metuen-
tes. Valdè enim dæmones oblectantur crapula &
ocio corporis. Magna vis in ieiunio, & magna &
præclara sunt per illud. Alioqui vnde fieri posset,

vt homines tam mirifica præstent, vt Dominus pax
eos vel signa faciat, vel sanitatem laborantibus do-
net, nisi planè ob deuotas meditationes, & humili-
tatem animi, & conuersationem bonam? Ieiunium
enim, angelorum cibus est: & qui eo vitatur, ordinis
angelici censendus est. Sed nè, mi dilecta, simplex
quiddam & promiscuum ieiunium putes. Non
enim qui à cibis ieiunat solummodo, probè se ges-
serit, sed qui abstinet ab omni opere malo.
3. **CHRYSOSTOMVS** homilia prima in Gene-
sim: Eapropter & ipse hodiè ingenti alacritate
surrexi, vnà vobiscum lætitiæ illius spiritualis par-
ticeps futurus, & volens aduentus sanctæ Qua-
dragesimæ, remedij, inquam, animarum nostrarum,
vobis annunciator esse. Communis enim nos-
tri omnium Dominus, veluti pater filios indul-
genter amans, cupiens ea quæ vnquam peccau-
imus nos abluere, hanc nobis quæ per ieiunium fit,
curationem adinuenit. Nullus igitur sit mœstus,
&c. Hæ veræ feriæ sunt, vbi animarum salus, vbi
pax & concordia est, vbi omnis huius vitæ appa-
tus abigitur, vbi clamor & tumultus, coquorum
discursus, & pecudum maculationes è medio tollun-
tur, &c. Vellem etiam vos purificata vestra men-
te, valèque deliciis & voracitati dicto, matrem om-
nium bonorum, & pudicitia aliarumque virtutum
omnium magistram, ieiunium inquam, explicitis
vestræ mentis finibus suscipere, vt & vos maiori
fructu voluptate, & illud congruam vobis suam
medicinam conferat. Nam si medici, pharmaca da-
re volentes, vt putridum & corruptum humorem
expurgent, à corporali hac voluptate abstinere
præcipiunt, ita vt pharmaci efficaciam desit obsta-
culum, & operari, suamque vim illa declarare pos-
sint: multo magis nobis spirituale hoc remedium,
hoc est, vtilitatem quæ ex ieiunio est suscepturis,
tenuitate victus nostram mentem expurgare, & le-
uiorem reddere conuenit, vt nè ebrietate demersa
infrugiferam & inutilem vtilitatem quæ ex illo est,
efficiat. Enimuerò sicut crapula humano generi
innumerorum malorum causa est & adductrix, ita
etiam ieiunium ventrisque neglectus omnium no-
bis bonorum semper causa fuit. Nam Deus quum
ab initio hominem condidisset, & sciret quòd hoc
remedio ad animæ salutem multum haberet opus:
statim & in principio hoc mandatum protoplasto
dedit, dicens: De omni ligno quod est in paradiso,
comedendo comedes, de ligno autem scientiæ bo-
ni & mali nè comedatis de ipso. Iam dicere, Hoc
comede, hoc nè comedas: ieiunij figura erat. Et
adductis exemplis Moyfi, Helie, Danielis, Nini-
uitarum & ipsius Christi, ita subiungit: Cæterum
quoniam nobis manifestum factum est, quàm ma-
gna sit ieiunij vis, & quàm multiplex ex illo vti-
litas, idque per seruos ac Dominum est ostensum:
proindè obsecro charitatem vestram, vt scientes,
quantum ex illo sit lucrum, nè vtilitatem tantam
quæ ex illo paratur, per desidiam repellatis: ne-
que contristemini propter illius aduentum, sed
gaudete & exultate, iuxta beatum Paulum, dicen-
tes: Quanto externus noster homo corrumpitur,
tanto internus innouatur. Ieiunium enim, animæ
nostræ alimentum est: & sicut corporalis iste cibus
impinguat corpus, ita & ieiunium animam habi-
tatiorem efficit & valentorem. Leues ei pennas præ-
ducit, vt in sublimem feratur, & summa contemplari

Angelorum
cibus.

Remediū ani-
marum Qua-
dragesimæ.

Ieiunio eu-
antur peccata.

Remediū ma-
tationes ces-
sant, in Qua-
dragesima.
Ieiunium ma-
ter omnium
bonorum, &
magistra vir-
tutum.

Ieiunij om-
nium bono-
rum causa.

Remedio iei-
unij opus ha-
bet homo ad
animæ salutē,
Gen. 2.

Ieiunij vtili-
tas non negli-
genda, nec co-
tristam adprop-
ter eius ad-
uentum.
2. Cor. 4.

Animæ cibus
ieiunium.

Mentem ele-
uat.

queat, voluptatibusque & omnibus quæ in hoc mundo habentur suavia, ipsa sit superior. Et quæ admodum leuiore naues maria velocius transeunt, contra multis oneribus grauatæ submerguntur: ita ieiunium quidem leuiorem reddens mentem, efficit vt facilius huius vitæ pelagus transeat, & in cælum ac ea quæ in cælis sunt respiciat, & nihili faciat præsentia, sed vt vmbra & si quid minus, diffugere censeat.

Ieiunij laus.

Carnium editiones cessant ieiunij tempore.

Tempus ieiunij est tempus propitiacionis.

Ad ieiunij fructum attendendum.

Magnum ieiunij lucrum.

Gen. 3.

3. Reg. 13.

Propheta, quia ieiunij violauit, à leone interfecit.

Ieiunij angelorum imitatio.

Effectus ieiunij.

4. Et homilia secunda in Genesim: Ieiunium est animarum nostrarum tranquillitas, senum decus, adolescentum pædagogus, continentium magister, quod omnem ætatem & sexum quasi diademate quodam ornat. Nusquam hodie tumultus, vel clamor, vel carnum concisiones, vel coquorum discursus: sed omnia illa abierunt, & imitatur hæc ciuitas honestam quandam, continentem & sobriam matrem familiam.

5. IDEM in sermone primo de Ieiunio: Propitiacionis tempus adest, temporis opportunitatem ne contemnamus: abiiciendorum peccatorum tempus est, gratiam ne negligamus, sed ieiunemus à cibis, sed primùm à peccatis. Bonum ieiunij lupatū, his qui diligunt ieiunij utilitatem. Ne attendas ad solum laborem, sed etiam ad fructum. Nisi enim ad vsum spectaret, non semetem faceret qui ferit, vt ne reposita dispergere videretur. Respiciens autem in spem, seminavit quæ habuit, vt quæ non habuit merat. Dolet in ieiuniis caro, sed epulatur anima. Quid melius in nobis, anima, vel corpus? Hæc accepit vt non doleat. Nutritur autem & hoc pulchritudis & melius. Oportet nos esse in ieiunio, nec est propterea corpori corruptio, sed medicina & cura. Nam qui ieiunant, & à fluxibus corporis liberantur: & qui se præparant, superfluitatem carnum liquefaciunt, & animam deficientem nutriunt. Ne putetis paruam quoddam lucrum esse ieiunium. Ab vno ligno si abstinuit Adam, si ab vno ieiunasset, mortua fuisset mors, immò non fuisset mortua quæ non erat. Vides si hoc pharmaco fuisset vsus Adam, non fuisset mortale nostrum genus. Quantæ gratiæ fuit vsus, vt resoluatur quod inuenit Adam per intemperantiam? Quando vides, quid mali operatum sit contrarium, hoc est quod non abstinuit ab vno ligno Adam: cognosce, quantum bonum ieiunium & abstinentia ab his, quæ licita sunt, afferant. Et adducis exemplis Moyfi; Saluatoris, & Daniëlis, de propheta verba faciens, qui ad Ieroboam missus, contra Dei mandatum manducauerat, & idcirco à leone occisus fuerat, ita ait: Et videre licebat de hoc triplici mirabilia. Iacebat propheta, declarans inobedientiam: assidebat leo, declarans obedientiam: ad stabat asina, neque leonis naturam timens, neque recedens, neque aliquid à leone patiens: vt clarum esset, non propter explendum ventrem accessisse leonem, vt accesserat, sed ideò quia ieiunium non seruauit ille cui præceptum erat. Et paulò post: Ieiunium, Angelorum imitatio est pro nostra virili, contemptus præsentium, schola precum, alimonia animæ, frenum oris: & mitigat concupiscentias: sciunt qui ieiunant: & mitigat voluptates, & non ignorant qui tentantur: mollit furorem, compescit iram, sedat fluctus naturæ, excitat rationem, clarum facit animam, alieuiat carnem; fugat fœdas intemperantias no-

cturnas, liberat ab ebrietate, tollit capitis dolores, claros affert & colores & ad spectus. Bene compositi ieiunij sunt gestus, facilis lingua: abest risus ebriorum, recta est cogitatio: non enim effunduntur concupiscentiæ: hilaris est contentia, serenitas inualecit. Homo enim exterior ociosus est. In ebrietate ea quæ patimur, non recordamur: à quibus liberati sumus, in ieiuniis habemus memoriam. Ieiunium enim & seipsum scit, & quæ sibi sunt aduersaria: ebrietas autem & seipsum ignorat, & bona quæ ex ieiunio proueniunt. Cuius gratia occisi sunt filij Aaron sacerdotes? Nonne quia in ministerio vinum gustarunt? Quæ erat lex Nazaræorum? Nonne abstineret à vino, & omnibus quæ inebriant? Daniel cum suis legumina comedebant contemnentem mensam tyranni Nabuchodonozor. Ieiunauit Daniel triginta sex dierum hebdomadas: & vir ille desideriorum, quia à concupiscentiis sibi temperabat, cognomen sortitus est. Et quomodo ieiunauit non vnum Iudaicum diem & breuem, sed triginta sex dierum hebdomadas? Et ipse præfigurabat Ecclesiæ consuetudinem. Patrem, ait, delicatum non comedebam. Alij autem pro voluptate sua aliquando bibunt. Vinum & caro non intravit in os meum, à quibus ieiunat Ecclesia. Vide in veteri Christianam vitam. Figuræ enim in his qui infirmi & imperfecti: in prophetis autem iam veritatis vestigia. Ieiunium sententiam Dei reuocauit. Dixit enim Deus, Subuertetur Ninue: & non subuersa est. Adhibuerunt enim ieiunium, & effugerunt. Ibidem: Ieiuna, quia peccasti: ieiuna, vt non pecces: ieiuna, vt accipias: ieiuna, vt & permancat quæ accepisti. Hæc enim ieiunij genera sunt. Peccauit alius, ieiunauit seipsum castigans, vt effugiat pœnam. Ieiunemus, ne insurgant in nos concupiscentiæ. Vides vt ieiunij peccata sequatur; hoc est, quia peccata admittuntur, sit ipsum propter conuersionem & pœnam. Aliud ieiunium peccata præcedit, non vt auferat peccatum quod commissum sit, sed vt tollat quod futurum, ni ieiunaretur. Aliud ieiunium, vt qui legem quærit, legem accipiat. Etenim qui petit, ieiunat vt Moyses ieiunauit, vt acciperet legem. Iterum alius ieiunat, vt ne amittat iure quæ assecutus fuit. Ecclesia autem simul ob gratiam ieiunat, Iesu opus agnoscens, vt potè vt cum crucifixo crucifixa, & vt dum patitur cum Domino, & cum Domino glorificetur: non vt Dominum lugeamus: viuit enim viuens filius, sed dispensationis confiteamur beneficium. & si lugemus quod crucifixerunt ipsum, non propter ipsum, sed propter audaciæ eorum qui ausi fuerunt: surrexit ex mortuis, stat in gloria, in qua ante cū patre fuit. Simul erat cum patre, à quo & erat. Nō est luctu digna victoria Iesu: sed ieiunemus, nos ipsos curantes, operamque dantes, vt passionum illius participes simus.

Propriet gratiam vinum filij Aaron iniecerunt.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Daniel. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

præstat vultibus sanitate.

Ieiunium excingit peccata.

Gen. 2.

Math. 9.

Penitentia sine ieiunio infugifera est.

Ieiunij effectus.

Num. 6.

Leuit. 10.

Per ieiunium ad vitam Deo dignam instituitur.

Ad fugienda mala venturi seculi vitæ.

1. Cor. 4. & 11.

Math. 17. Marc. 9.

Ieiunium spirituale.

vulneribus sanitate. Et cum ante conflictum ad resistendum libidinosi voluptatibus, clypeus nobis abstinentiæ necessarius fuit: multò magis in ipso nostro certamine, ieiunij auxilium ad nostram victoriam flagitandum est.

7. BASILIVS Magnus in homilia prima de laudibus ieiunij: Quemadmodum vermes qui in puerorum intestinis germinat, pharmacis quibusdam vehemèter acerbis & amaris excutuntur, ita peccatum in intimis secessibus habitas, extinguit, enecatque, simulatque in animam superuenerit ieiunium, ob hoc ipsum suo dignum nomine, quod inedia purget animæ viscera. Quicquid vetustate præcellit, idem venerabile est. Reuerere igitur ieiunij canitiam. Tam vetus est, vt simul cum homine condito coeperit. In paradiso præscriptum est. Primum illud præceptum accepit Adam, ne de ligno scientiæ boni ac mali ederet. Hoc autem verbum, Non edetis, ieiunij & abstinentiæ lex est. Si à ligno ieiunasset Eua, nequaquam hoc nunc ieiunio opus haberemus. Neque enim qui valent egent medico, sed qui malè habent. In morbum incidimus per peccatum, sanemur per penitentiam. Sed penitentia sine ieiunio ociosa & infrugifera est. Maledicta terra, spinas & tribulos progignet tibi. In tristitia viuere iussus es, non indulgere deliciis. Per ieiunium satisfactio Deo. Quoniam non ieiunauimus, exulamus è paradiso. Ieiunemus igitur, vt ad illum postliminio reuertamur. Et paulò post, ostendens scripturæ exemplis ieiunij vim: Ieiunium, inquit, prophetas generat, potentibus addit robur. Ieiunium legumlatoribus subministrat sapientiam, bona animæ custodiam, corpori tutus conuictor, armatura fortiter belligerantibus, athletis exercitium. Hoc tentationes depellit, hoc vngit ad pietatem, vigiliæ familiaris comes, sobrietatis architectus. In bellis addit fortitudinem, in pace docet quietem. Nazarum sanctificat, sacerdotem reddit sacris idoneum. Neque enim fieri potest, vt is absque ieiunio sanctum ministerium cum fiducia peragat, non tantum in mystico horum temporum veròque cultu, veruètam in eo qui iuxta legem in figuris peragebatur. Atque vt semel omnia dicam, reperies quotquot fuere sancti, omnes per ieiunium ad vitæ Deo dignam fuisse institutos. Ieiunium restinxit vim ignis, obturauit ora leonum. Ieiunium preces nostras subuehit in cælum, dum illis alarum vice fit, quò sursum ferantur. Ieiunium, familiarum est incrementum, sanitate mater, iuuetutis pædagogus, ornamentum senibus, bonus comes viatori, tutus conuictor coniugatis. Adde, quòd non solum ad venturi seculi fugienda mala, & assequenda bona vitæ est ieiunium, sed hic interim ipsi carni conducibilis est. Si cupis mentem reddere validam, fac carnem domes ieiunio. Hoc enim est quod ait Apostolus, quòd quantum externus homo corrumpitur, tantum internus renouatur. Item illud: Cum infirmor, tunc potens sum. Ieiunium armatura est ad confliendum cum impiis spiritibus. Nam hoc genus non eiicitur nisi per deprecationem ac ieiunium. Tam multa bona proueniunt è ieiunio. Carne tamen, ne ieiunij utilitatem sola escaram abstinentia metiaris. Verum enim ieiunium est, ab omnibus vitis esse alienum. Solue omne vinculum iniquitatis, condona proximo, si quid dolet animo,

remitte illi debita. Nolite ad contentiones ac lites ieiunare. Carnes non edis? sed comedis fratrem tuum. A vino abstines, sed ab iniuriis tibi non temperas. Expectas vesperam, vt cibum capias, sed diem totum absumis apud tribunalia. Væ his qui ebrij sunt, non à vino. Ira, mentis est temulentia, eamque à sobrietate excutit, haud aliter quam vinum, &c.

8. Et homilia secunda: Quemadmodum oleum oblinat athletam, ita ieiunium robur addit ei qui ad pietatem exercet sese. Itaque quantum subtraheris carni, tanto reddes animam habitudine spirituali nitidiorum. Nam robur aduersus inuisibiles hostes non superat corporis distensione, sed fortitudine spiritus, & erga afflictiones tolerantia. Ità ieiunium per omne quidem tempus vitæ est iis, qui illud spontè suscipiunt: (Neque enim astutus dæmonum quicquam audeat aduersus ieiunantem, ac vitæ nostræ custodes angeli diligentius adstant iis, qui ieiunio purgatam habent animam) sed multo magis hoc tempore, quo per vniuersum terrarum orbem vndique denunciatur ieiunij præconium. Nec vlla est insula, nec vlla terra continens, non ciuitas, non gens vlla, non extremus mundi angulus, vbi nō sit auditum ieiunij edictum. Quin & exercitus, & viatores, & nauæ, & negotiatores, omnes pariter audiunt edictum, & summo gaudio excipiunt. Ne quis igitur semet excludat à numero ieiunantium, in quo omne hominum genus, omnis ætas, omnes dignitatum formæ censentur. Angeli sunt, qui in singulis ecclesiis describunt ac recensent ieiunantium capita. Et post pauca: Ieiunium seruat paruulos, sobrium reddit iuuenem, venerabilem facit senem. Venerabilior enim est canities ieiunio decorata. Ieiunium forminis ornatus est congruentissimus, ætate ac robore vigentibus, pro freno est. Ieiunium, matrimonij custodia est, virginitatis nutritius. Atque hæc quidem commoda adfert priuatim ieiunium, in singulis ædibus in quibus colitur. At publicè quomodo vitam nostram gubernat? Totam semel ciuitatem, totumque populum ad tranquillitatem componit, consopit clamores, sedat lites, conuictis imponit silentium. Excipite hoc pauperes cõtubernale vobis ac mensæ socium. Excipite serui, vt respirationem à perpetuis seruitij laboribus. Excipite diuites, quod noxæ è luxu contractæ medeatur, quòdque vicissitudine & nouitate vobis iucundiora reddat ea, quæ nunc ob assuetudinem fastidiuntur. Excipite malè valentes sanitatis matrem. Qui bona estis habitudine, excipite bonæ habitudinis custodem. Interroga medicos, ac dicent tibi, nihil esse periculosius habitudine corporis extremè bona. Eoque qui peritissimi sunt artis, per ieiunium detrahunt redundantiam, ne vis naturæ pondere corpulentia fracta succubat. Attamè ad hoc, vt laudem promereatur ieiunium, non est per se satis temperare à cibis, sed ieiunium ieiunemus acceptabile, Deo gratum. Verum ieiunium est, à vitis immunem esse, contentia linguæ, iræ cohibitio, concupiscentiarum amputatio, obtrectationis, mendacij, periurij. Ab his abstinerere, verum est ieiunium.

Ieiunio purgatis angeli diligentius adstant.

Vniuersa ieiunium quadragesimæ.

Angeli describunt ieiunantium.

Ieiunij priuati fructus.

Publicè ieiunij fructus.

Sanctis malè ter & bonæ habitudinis custos ieiunium.

Ieiunij à vitis, alteri coniungendum.

Ieiunij à vitis, alteri coniungendum.

Ieiunij à vitis, alteri coniungendum.

Ieiunij à vitis, alteri coniungendum.

Ieiunij à vitis, alteri coniungendum.

Ieiunij à vitis, alteri coniungendum.

Ieiunij à vitis, alteri coniungendum.

Ieiunij à vitis, alteri coniungendum.

Ieiunij à vitis, alteri coniungendum.

que delectatur superiore vita sua, tantum deponit de terrena sarcina sua. Eccè quod agimus ieiunantes. Non vobis ergò videatur leuis res aut superflua, nec quisquam fortè hoc faciens Ecclesiæ cõfuetudine, cogitet apud se, & dicat sibi ipsi, vt fugerentem in trinecundis audiat tentatorem: Quid facis quia ieiunas? defraudas animam tuam, non ei das quod eam delectat, tibi ipsi ingeris pœnã? tuus ipse tortor & cruciator existis. Deo ergò placet, quia te crucias? Ergò crudelis est qui delectatur pœnis tuis. Responde huiusmodi tentatori: excrucio me planè, vt ille parcat: do de me pœnas, vt ille subueniat, vt placeam oculis eius, vt delectem suauitatem eius. Nam & victima excruciat, vt in aram imponatur. Minus premet mentem meam caro mea. Et tali dissuasiore malo seruo ventris responde per hanc similitudinem, & dic: Si iumento fortè infideres, si equo vtereris, qui te * gestiendo posset præcipitare, nõne vt securus iter ageres, cibaria ferocienti subtraheres, & fame domares, quem freno non posses? Caro mea iumentum meum est, iter ago in Hierusalem, plerumquè me rapit, & de via conatur excludere: Via autem mea Christus est. Ità exultantem non cohibebo ieiunio? Si quis hoc sapit, etiam ipso experimento probat quàm vtiliter ieiunetur. Nunquid enim caro ista; quæ nunc domatur, semper domabitur? Dum temporaliter fluitat, dum mortalitatis conditione prægrauatur, habet exultationes suas manifestas, & periculosas menti nostræ. Caro est enim adhuc corruptibilis, nondum resurrexit. Nam non semper sic erit, nondum habet statum proprium celestis habitudinis. Nondum enim facti sumus æquales angelis eius.

10. AMBROSIVS in libro de Helia & ieiunio, capite secundo: Magna virtus est ieiunij. Denique tam speciosa familia est, vt ieiunare delectaret & Christum: tam valida, vt ad cælum homines eleuaret. Et vt humanis magis quàm diuinis vtar exemplis, Helia ieiunio ore vox emissa cælum clausit facit illego populo Iudæorum. Quid eius reliqua cõtextam? Ieiunus filium viduæ ab inferis resuscitauit. Ieiunus pluuia ore deposuit, ieiunus ignes de cælo: ieiunus curru raptus est ad cælum, & quadraginta dierum ieiunio diuinam acquisiuit præsentiam. Tunc denique plus meruit, quando plus ieiunauit. Ieiuno ore statuit fluuenta Iordanis, & redūdantem fluminis aluam repente siccatam, puluerulento transmigrat vestigio. Meritò illum dignū cælo diuina iudicauit sententia, vt cum ipso raperetur corpore, quoniam cælestem vitam viuebat in corpore, ac superna vsum conuersationis exhibebat in terris.

11. CAPITE tertio: Quid est ieiunium, nisi substantia & imago cælestis? Ieiunium, refectio anime, cibis mentis est. Ieiunium, vita est angelorum: ieiunium, culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, fundamentum est castitatis. Hoc ad Deum gradu citius peruenitur.

12. CAPITE quarto: Gula nudos facit, ieiunia operiunt & exutos. Vnde Dominus ait: Operui ieiunio animam meam. Bonum operimentum, quod animam tegit, ne à tentatore depræhendatur, ne à tentatore nudetur. Bonum velamen, quod tegit culpam, tegit abstinentia, tegit gratia. Beati enim quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta

sunt peccata. Tegit gratia, dum remittit, & omnem abolet errorem. Tegit abstinentia, dum abluat vitium, & mæsto abscondit affectu, atque extenuat pœnitendo. Etenim ieiunium & elemosyna à peccato liberant.

13. CAPITE septimo: Ieiunium virtutem ignis extinxit, ieiunium ora obstruxit leonum, ieiunium maris fluuenta solidauit, ieiunium petram soluit in fontes aquarum. Virtute ieiunij, contra suam mutata natura & fluctus obrigit, & petra in undauit.

14. CAPITE octauo: Ieiunium, continentia magisterium est, pudicitia disciplina, humilitas mentis, castigatio carnis, forma sobrietatis, norma virtutis, purificatio anime, miseracionis expensa, lenitatis institutio, charitatis illecebra, fenilis gratia, custodia iuuentutis. Ieiunium est infirmitatis alleuamentum, alimentum salutis.

15. CAPITE nono: Est ergò ieiunium reconciliacionis sacrificium, virtutis incrementum, quod fecit etiam scæmas fortiores augmento gratiæ.

16. CAPITE decimo: Mystica quoque mensa ieiunio comparatur. Illa mensa, de qua dicit Dauid: Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. Mensa ista famis acquiritur precio, & poculum illud inebrians sobrietate, cælestium sacramentorum liti quæritur. Ergò si ad mensam illam venerabilem, ieiunia sancta nos perducunt, si hac fame illa quæ sunt æterna mercamur, quid de his dubitamus quæ in vsu humano sunt, quod etiã suauiora hæc nobis faciat ieiunium? Non autè omnis fames acceptabile ieiunium facit, sed fames quæ Dei timore suscipitur. Nemo in ieiunio culpam includat, præferat innocentiam. Ieiunium etenim, culpæ interfecto est.

17. CAPITE vndecimo: Nemo amarioribus præoptet dulciora. Dulcis voluptas videtur, amarum ieiunium. Hoc amaro illud dulce tollatur. Solent amara etiam ipsis plus prodesse corporibus. Sicut enim cum in intimis puerorum visceribus vermes ex cibi indigestione nascuntur, extingui nõ queunt nisi cum amarior potus infunditur, aut medicamentorum vis inolefcit asperior, quorum odore morantur: ita profundum anime virtus ingressa ieiunij, culpam latentem interficit.

18. IDEM in epistola octogesima secunda ad ecclesiam Vercellensem, quorundam Iouinianistarum errorem confutans: Audio homines * qui dicunt, nullum esse abstinentiæ meritum, nullum frugalitatis, nullam virginitalis gratiam, pari omnes æstimari precio, delirare eos qui ieiuniis castigant carnem suam, vt menti subditam faciant. Quod nunquam fecisset, nunquam scripsisset ad instruendum alios Paulus Apostolus, si deliramentum putasset. Gloriarur itaque, dicens: Sed castigo corpus meum, & seruituti redigo, ne aliis prædicans, ipse reprobis inueniar. Ergò qui nõ castigant corpus suum, & volunt prædicare aliis, ipsi reprobi habentur. An quicquam tam reprobum, quàm quod ad luxuriã, ad corruptelam, ad lasciuam prouocat, quàm incitamentum libidinis, in continentia fomes, incendium cupiditatis? Quæ istos Epicureos noua schola misit, non philosophorum, vt ipsi aiunt, sed imperitorum, qui voluptatem prædicent, delicias suadeant, castimoniam nullius esse dicant vtilitatis? Fuerunt nobiscum, sed nõ fuerunt ex nobis. Neque enim pudet dicere quod dicit Euangelista Ioãnes.

Sed

Quid tentatori respondit, quando ieiunij afflictionem exaggerat.

Similitudo, gestando.

Nota cur ieiunio carnem affligamus.

Ieiunij magna virtus. Math. 4. 3. Reg. 17. & c.

4. Reg. 22. 3. Reg. 19. Elias plus meruit quando plus ieiunauit. 4. Reg. 2.

Ieiunij commendatio.

Culpæ mors, excidium delictorum.

Psalm. 68.

Ieiunij culpam tegit. Psalm. 31.

Abstinentia abluat vitium.

Daniel. 1. 6. & c. 1. 17.

Ieiunium purificatio anime. Alimento salutis.

Reconciliatio, nis sacrificium. Iudith. 8. Eith. 4.

Psalm. 22.

Mercamur æterna.

Ieiunij culpa interfecto.

Ex D. Basilio de summo sacrificio.

Culpæ latentem interficit.

Abstinentia nullum esse meritum, hærese antiqua. * alias, Audi uenisse ad nos Sarmatione & Barbarianum vaniloquos homines qui dicunt, Confutatio. 1. Cor. 9.

Ex Epicureorum schola profecti.

1. Ioan. 2.

1149

Hereticus ista ad apostolicis monachis iunij cepit.

Ieiunio & abstinentia reuerentiam ad paradysum, non per voluptatem.

Math. 4.

Christus idem ieiunauit, vt nobis esset exemplo.

Math. 17.

Apost. 10. sancti per ieiunium præstantiores sunt. Erod. 14.

Daniel. 14. 9. & 10.

Tob. 4. 12.

Gentilibus comparantur ei qui detrahunt merito ieiunij. 1. Cor. 15.

* Iamnis 4. Reg. 4. 1. Ed. 8. 2. Cor. 11.

Ieiunij vicia purgantur. Eia. 58.

Pinguetate anima.

Psalm. 22.

Ieiunia quædam voluntaria, sunt vtilitatis, quædam legitima, sunt vtilitatis, sunt iudicia & conuicia.

Sed hic positi, primò ieiunabant, intra monasterium continerantur: nullus erat luxuriæ locus, interdita ludibrosæ disputacionis licentia. Hoc delicti non potuerunt ferre. Abierunt: deinde volentes redire, non recepti. Pleraque enim audierã, quæ debere cauere. Monueram, nihil profeceram, Efferuescentes itaque disseminare talia cœperunt, quibus in centores essent vitorum omnium. Miserabiles, perdidit vique quod ieiunauerunt: Perdiderunt, quod se aliquo continerunt tempore. Nunc itaque diabolico studio inuidet aliorum operibus bonis, quorum ipsi fructu exciderunt. Et paulò post: Quomodo igitur voluptas ad paradysum reuocare nos potest, quæ sola nos paradiso exiit? Vnde & Dominus Iesus volens nos aduersus diaboli tentamenta fortiores reddere, certaturus ieiunauit, vt sciremus quia aliter illecebras mali non possumus vincere. Denique ipse diabolus primum tentamentorum suorum spiculũ de voluptate intorsit, dicens: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Vnde ait Dominus: Non in pane solo viuit homo, sed in omni verbo Dei. & noluit facere, cum posset, vt magis lectiois studio quã voluptatis, intederet nos salutari præcepto doceret. Et quia isti ieiunandum negant, qua causa Christus ieiunauerit, adstruant, nisi vt nobis exemplo esset eius ieiunium? Denique in posterioribus docuit, non facile malum posse nisi nostro vinci ieiunio, dicens: Hoc genus non eiicitur, nisi in oratione & ieiunio. Quid etiam sibi vult scriptura, quæ docet ieiunasse Petrus, & ieiunanti atque oranti de baptizandis Gentibus reuelatum mysterium, nisi vt ostenderet etiam ipsos sanctos, cum ieiunã, tunc fieri præstantiores? Denique Moyses cum ieiunaret, edoctus est noui testamenti gratiam. Daniel quoque ieiunij merito ora clausit leonum, futurorumque temporum vidit negocia. Aut quæ nobis salus esse potest, nisi ieiunio eluerimus peccata nostra: cum scriptura dicat: Ieiunium & elemosyna à peccato liberat? Qui sunt ergò hi præceptores noui, qui meritum excludant ieiunij? Nõne Gentilium vox ista est, dicentium: Manducemus & bibamus? Quos bene irridet Apostolus, dicens: Si secundum hominem pugnaui xphesi ad bestias, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Et quibusdam interiecit: O stultum Helisæum qui syluestribus * ramis & amaris pascebat prophetas: Immemorem scripturarũ Eldram, qui memoria scripturas reddidit: In sapientem Paulum, qui gloriatur ieiuniis, si nihil profunt ieiunia. Sed quomodo nõ profunt, quibus vitia purgantur? Quæ si deferat cum humilitate, cum misericordia, vt Elias spiritu diuino locutus est, Ossa tua pinguescent, & eris sicut hortus ebrius. Pinguescit igitur anima tua virtutisque eius, spiritali adipe ieiunij, & fructus tui multiplicantur vbertate mentis tuæ, vt sit in te sobria ebrietas, sicut illud est poculum de quo ait Propheta: Et poculum tuum inebrians quàm præclarum est.

19. LEO Magnus sermone primo de ieiunio septimi mensis: Obseruantiam quidem vestram, dilectissimi, itã nouimus esse deuotam; vt animas vestras, non solum legitimis, sed etiam voluntariis ieiuniis excolatis. Veruntamen adicienda est huic

studio etiam nostræ admonicionis exhortatio, vt si qui sunt in hoc exercitio tardiores, in his saltem diebus communi abstinentiæ se obedienter adiungant, in quibus nos oportet sacratissimam confuetudinem attentius celebrare, vt per humilitatem ieiunij, contra omnes hostes nostros, diuinum mereamur auxilium. Res enim est præcipui operis, quã ex autoritate indicimus, & ex charitate suademus, vt paululum edendi libertate compressa, castigacioni corporũ & pauperum studeamus alimentariæ. Et ideò, dilectissimi, quia septimi mensis ieiunium nos celebrare conuenit, sanctitatem vestrã monemus, vt quarta & sexta feria ieiunemus: sabbato verò apud beatum Petrum Apostolum pariter vigilemus, cuius suffragantibus meritis, ab omnibus tribulationibus mereamur absolui per Christum Dominum nostram.

20. SERMONE secundo: Misericordissimus rex saluberrimæ nos obseruantia ratione informauit, præficiens nobis per temporum recursum, quosdam ieiuniorum dies, in quibus castigacione corporum virtus roboraretur animorum. Huius autem remediij munus, dilectissimi, etiam in isto qui septimus est, mense dispositum est, quod nos prompta conuenit alacritate suscipere, vt præter abstinentiam, qua quisque se peculiariter atque priuatim secundum modum suæ possibilitatis exercet, hæc ipsa, quæ omnibus simul inducitur, animosius celebretur. Nam in omni agone certaminis Christiani, vtilitas continentia plurimum valet, itã vt quidam sanctissimorum spiritus demonum, qui ab obfessis corporibus nullis exorcizantium fugantur imperiis, sola ieiuniorum & orationum virtute pellantur, dicente Domino: Hoc genus demoniorum non eiicitur, nisi in ieiunio & oratione. Grata ergò est Deo, & terribilis diabolo ieiunantis oratio, nec latet quantum acquirat suæ salutis, quæ tantum præstat aliena. In hac sanè obseruantia dilectissimi, quanuis nos omnes vnanimiter oporteat esse deuotos, si qui tamen sunt, quorum voluntati aliqua obstat infirmitas, laborem, qui supra vires est corporum, redimant impendiis facultatum.

21. SERMONE tertio: Ad exorandam, dilectissimi, misericordiam Dei, & ad renouandum statum fragilitatis humanæ; quantum valeant religiosa ieiunia, sanctorum prophetarum prædicatione cognoscimus, qui diuinæ iustitiæ commotionem, quã frequenter populus Israël merito iniquitatis inciderat, non nisi ieiunio protestantur posse placari. Vnde & Ioel propheta admonet, dicens: Hęc dicit Dominus Deus vester: Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, in fletu, & planctu, & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & conuertimini ad Dominum Deum vestrum, quia misericors est, & patiens, & magnanimus, & multum misericors. Et iterum: Sanctificate ieiunium, prædicate curationem, congregate plebem, sanctificate Ecclesiam. Quæ cohortatio, dilectissimi, nostris quoque est amplectenda temporibus, quia huius curationis remedia, etiam à nobis sunt necessariè prædicanda, vt in obseruantia sanctificationis antiquæ, quod perdidit Iudaica præuaricatio, acquirat Christiana deuotio. Diuinum namque reuerentia sanctorum, inter quælibet spontaneæ obseruantia studia, habet semper priuilegium suum, vt sacratius sit, quod publica lege cele-

Per ieiunium contra omnes hostes diuinum mereamur auxilium.

Ex autoritate indicimus, & ex charitate suademus, vt paululum edendi libertate compressa, castigacioni corporũ & pauperum studeamus alimentariæ.

Ieiunij quatuor temporum comprehedit feriatum. 4. 6. & sabbatum. Sanctorum merita.

Statu ieiuniorum dicitur.

Ieiunium 7. mensibus omnibus simul indicitur.

Math. 17. Marc. 9. Terribilis diabolo ieiunantis oratio, nec latet quantum acquirat suæ salutis.

Ieiunij vicia purgantur.

Ioel. 2.

Ibidem.

Ieiunium priuilegium suum, vt sacratius sit, quod publica lege cele-

Ieiunium 4. & 6. feriae sabbati in 4. temporibus. Merita & orationes sancti Petri.

2. Cor. 3.

Obedientia mollit imperium.

Alla Christianorum atque Iudeorum ieiunia.

Ieiunium generale & publicum praefertur priuato.

Cur certa ieiuniorum tempora instituta.

bratur,quam quod priuata institutione dependitur. Exercitatio enim continentiae,quam sibi quisque proprio arbitrio indicit, ad vtilitatem cuiusdam pertinet portionis. Ieiunium verò, quod vniuersa Ecclesia suscipit, neminem à generali purificatione se iungit: & tunc fit potentissimus Dei populus, quando in vnitatem sanctae obedientiae, omnium fidelium corda conueniunt, & in castris militiae Christianae, similis ex omni parte praeparatio, & eadē est vbique munitio. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud beatissimum Petrum Apostolum pariter vigiliam celebremus, cuius meritis & orationibus nobis per omnia misericordiam Dei nostri esse praestendam.

22. Et sermone quarto: Praedicationem nostrā, dilectissimi, familiaris vobis adiuuat consuetudo, & ratiotemporis commendat officium sacerdotis, nē aut onerosum videatur aut arduum, quod & praecipuum exigit legis, & deuotio temperat voluntatis. Quae cum in vnum, gratia Dei auxiliante, conueniunt, non litera occidit, sed spiritus viuificat. Vbi autem spiritus Dei, ibi libertas, quae legem non timore exequitur, sed amore. Obedientia enim mollit imperium: nec dura ibi necessitate feruitur, vbi diligitur, quod iubetur. Cum ergo vos, dilectissimi, ad quaedam quae etiam in veteri testamento instituta sunt, cohortamur, non Iudaicā vos obseruantia iugo subdimus, nec consuetudinē vobis carnalis populi indicimus. Excellet super illorum ieiunia continentia Christiana, & si quid nobis atque illis commune est in temporibus, non concordat in moribus. Habeant illi nudipedalia sua, & in tristitia vultum ostendant ociosa ieiunia: nos in nullo ad habitus nostri honestatem dissimiles, nec à iustis & necessariis operibus abstinentes, edendi licentiam simplici parcitate cohibemus, vt in vsu ciborum modus eligatur, non creatura damnetur. Quamuis enim vnicuique nostrum liberum sit, voluntariis castigationibus proprium corpus afficere, & nunc moderatius, nunc verò districtius, repugnantem spiritui carnales concupiscentias edomare, quibusdam tamen diebus ab omnibus oportet pariter celebrare generale ieiunium, & tunc est efficacior sanctiorque deuotio, quando in operibus pietatis, totius Ecclesiae vnus animus & vnus est sensus. Publica enim praeferenda sunt propriis: & ibi intelligenda est praecipua ratio vtilitatis, vbi vigilat cura communis. Teneant igitur diligentiam suam obseruantiae singulorum, & contra nequitiae spiritalis insidias, implorato diuinā protectionis auxilio, caelestia quisque arma arripiat. Sed Ecclesiasticus miles, etiam si specialibus praeliis possit fortiter facere, tutius tamen & felicius dimicabit, si contra hostem palam in acie steterit, vbi non suis tantum viribus certamen ineat, sed sub inuicti regis imperio, fraternis consociatus agminibus, bellum vniuersale cōficiat. Minore enim discrimine plures configunt cum hoste, quam singuli: nec facile patet vulneri, quem opposito scuto fidei, non sua tantum, sed etiam aliorum fortitudo defendit, vt vbi est vna omnium causa, sit vna victoria. Et paulò post: Et cum nos oporteat semper studere virtutibus, quidam tamen dies sunt ad castigationem communis obseruantiae consecrati, vt anima, quae terrenis adhuc desiderijs

implicatur, & curis seculi impeditur, ex intervallo saltem ad diuinā respiret, & quia portio diuini agri est, dignos caelestibus horreis adferat fructus. Ibi enim spes est metendi, vbi fuerit diligentia seminandi. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: Sabbato verò ad beatissimum Petrum Apostolum vigiliam celebremus, sperantes nos ita eius orationibus adiuuandos, vt Deus misericordiarum, ieiunij nostri sacrificio placatus exaudiat.

23. SERMONE quinto de eodem ieiunio septimemensis: Sanctum, dilectissimi, in septimo mense ieiunium, ad communis deuotionis exercitia praedicamus, fidenter vos paternis cohortationibus incitantes, vt quod fuit antè Iudaicum, vestra fiat obseruantia Christianum. Est enim omni tempore aptum & testamento vtrique conueniens, vt per castigationem mentis & corporis, misericordia diuina quaeratur: quia nihil est efficacius ad exorandum Deum, quam vt homo ipse se iudicet, & nunquam desinat à venia postulanda, qui se scit nunquam esse sine culpa. Et in fine: Quod ergo & sanctificationi corporum, & reparationi profit animarum, quarta & sexta feria ieiunemus, sabbato autē apud beatissimum Petrum Apostolum vigiliam celebremus, eius orationibus adiuuandi, vt sanctorū desideriorum consequamur affectum.

24. SERMONE septimo: Apostolica institutio, dilectissimi, quae Dominum Iesum Christum ad hoc venisse in hunc mundum nouerat, vt legem non solueret: ita veteris Testamenti sacramenta distinxit, vt quaedam ex eis, sicut erant condita, Euangelicæ eruditioni profutura decerneret, & quae dudum fuerant consuetudinis Iudaicæ, fieret obseruantia Christiana. Quamuis enim varietates hostiarum, differentiae baptismatum, & oia fabricatorum, cum ipsa carnis circumcisione cellauerint, manent tamen ex ipsis voluminibus, & apud nos praecipua plurima moralia. Quod igitur, dilectissimi, ex veteris praedicatione doctrinā ad purificationem animarum corporumque nostrorū ieiunij septimi mensis adsumimus, nō legalibus nos oneribus subiicimus, sed vtilitatem continentiae, quae Christi Euangelio seruit, amplectimur: Quia in hoc potest esse ieiunia, qualia erant illorū, quibus Esaias propheta, Spiritu sancto in se loquente, dicebat: Neomenias vestras, & sabbata, & diē magnum nō sustineo, ieiunium & ferias, & diēs festos vestros odit anima mea. Vnde Dominus ieiunandi formam discipulis tradens: Cum ieiunatis, inquit, nolite fieri sicut hypocritae tristes. Et in fine: Quarta & sexta feria ieiunemus: sabbato autē apud beatum Petrum vigiliam celebremus, cuius nobis orationes suffragabuntur & merita, vt quantumcunque fidelibus tribuitur bonum velle, tantum doneatur & posse.

25. SERMONE octauo: Felicitas semper parca temperantia, quam profusa luxuria: maiorque est lux humilibus, quam superbis, & sublimior mens, quae inter prohibita atque permissa certius habet sperare caelestia, quam amare terrena. Vt autē in hoc prouectu animus religiosus excellat, & ius suae dominationis obtineat, subigendo corpori castigatio

Quarta & sexta feria & sabbatum ieiunij quatuor temporibus. Orationes s. Petri. Ieiunij sacrificio placatur Deus.

Ieiunia vtrique testamento congruunt.

Reparationem animarum prodest ieiunium. 4. & 6. feriae ieiunij cum sabbati vigiliis. Orationes s. Petri.

Ex veteri lege quoniam Ecclesiae obedientia retinetur, quae non.

Ad purificationem animarum alimur ieiunium.

Math. 5.

Esaias 1.

Math. 6. 4. & 6. feriae ieiunij cum vigiliis sabbati. Orationes & merita D. Petri suffragantur nobis.

Ieiunij proinde ad edendum diminiuitur, nō refertur.

Ieiunij 4. temporibus ab Apostolis institutum.

Remissio peccatorū praestatur oratione, ieiunio & elemosyna.

Traditio & consuetudo ieiunij septembris.

Cur 4. temporibus ieiunia instituta.

Ad delendum peccata.

Feria 4. & 6. sabbati ieiunij & vigiliis s. Petri orationibus s. Petri adiuuamur.

Nota ieiunij efficaciam.

Feria 4. & 6. ieiunium est sabbati vigiliis. Merita s. Petri.

Plum est agere ieiunium non indicat, sed impium negligere praedicatum.

est adhibenda ieiunij. Quod licet generali nomine ad omnem continentiam pertinere videatur, proprie tamen ad edendi diminutionem refertur, vt profit nunc voluntate non sumere, quod ab initio contra veritatem nocuit vsurpasse, vt sicut illic concupiscentia vulneri, ita hic abstinentia sit salutis. Cui medicina, dilectissimi, cum omne tempus sit congruum, hoc tamen habemus aptissimum, quod Apostolicis & legalibus institutis videmus electum, vt sicut in aliis anni diebus, ita in mense septimo, spiritalibus nos purificationibus emundemus. Conuenientibus autem in vnum propositum tribus studiis, oratione scilicet & elemosyna atque ieiunio, praestabitur nobis à misericorde Deo & cohibito peccitatum, & exauditio precum, & remissio peccatorum, per Dominum nostrum Iesum Christum.

26. SERMONE nono: Quod dudum & traditio decreuit, & consuetudo firmavit, nec eruditio ignorat, nec pietas praetermittit. Sed quia sacerdotalis officij est, erga omnes Ecclesiae filios curam habere communem, in id quod & rudibus profit & doctis, quos simul diligimus, pariter incitamus, vt ieiunium quod nobis septimi mensis recursum indicit, fide alacri per castigationem animi & corporis celebremus. Et post pauca: ideo enim continentiae obseruantia, quatuor est assignata temporibus, vt in idipsum totius anni redeunte decursu, cognosceremus nos indefinenter purificationibus indigere, semperque esse nitendum, dum huius vite varietate iactamur, vt peccatū, quod fragilitate carnis & cupiditatu pollutione contrahitur, ieiuniis atque elemosynis deleatur. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato verò apud beatū Petrum Apostolū vigiliam celebremus, cuius nos meritis & orationibus credimus adiuuandos, vt misericordiae Deo ieiunio nostro & deuotione placeamus.

27. IDEM Leo de ieiunio decimi mensis, sermone primo: Tria verò sunt, & c. vt supra quaestione praecedenti, A. testimo. secundo.

28. SERMONE secundo de ieiunio decimi mensis: Quid potest esse efficacius ieiunio? cuius obseruantia appropinquamus Deo, & resistentem diabolo, vitia blanda superamus. Semper virtuti eibus, ieiunij fuit. De abstinentia prodeunt castae cogitationes, rationabiles voluntates, salubria consilia. Et per voluntarias afflictiones caro concupiscentiis moritur, virtutibus spiritus innouatur. Sed quia nō solo ieiunio animarum nostrarum salus acquiritur, ieiunium nostrum misericordiam pauperū supplicamus. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatum Petrum Apostolum pariter vigilemus, cuius suffragantibus meritis, quae poscimus, impetrare possimus.

29. SERMONE tertio: Enecato omni semine vitiatorū, conualecat seges lecta virtutum. Ad quā diligentia omni quidem nos tempore pietatis magister adhortatur: sed in his diebus, qui huic operi sunt specialius praestituti, maior animositas & cura est excitanda feruentior, nē quod piū est agere nō indicium, impium sit negligere praedicatum. Decimi itaque mensis ieiunij, ad quod charitatem vestra religio proposita nouimus praeparata, vnanimiter auxiliante Christo celebrantes, hortamur monentes, vt vnusquisque secundum mensurā pos-

sibilitatis, quam accepit à Deo, in bonis operibus enitescat: quia & inimici nostri, qui nostra sanctificatione torquentur, in his diebus, quos ad maiorem obseruantia nobis dispositos esse nouerunt, vehementius squaiunt, & subtiliore insidiatur astutia, vt aliis immittendo metum inopiē de largitatis expensis, aliis immittendo tristitiam de labore ieiunij, quā plurimos à cōsortio huius deuotionis abducant. 30. SERMONE quarto: Curandis igitur Iegionibus, quas saepe incidunt, qui cum inuisibili hoste configunt, trium maximè remediorum est adhibenda medicina: in orationis instantia, in castigatione ieiunij, in elemosynae largitate. Quae cum pariter exercentur, Deus propitiatur, culpa deletur, tentator eliditur. Et iis quidem praesidiis semper fidelis anima debet accingi, sed tunc studiosius praeparari, cum ij adfuit dies, qui proprie sūt ad hanc pietatis officia praestituti. De quorum ordine est etiā decimi huius mensis solenne ieiunium: quod non ideo negligendum est, quia de obseruantia veteris legis adsumptum est, tanquam hoc de illis sit, quae inter discretionem ciborum, inter baptismatū differentias, & auium peccatūque hostias esse deliterant. Illa enim quae rerum futurarum figuram gerunt, impletis quae significauerunt, finita sunt. Ieiuniorum verò vtilitatem, noui Testamenti gratia non remouit, & continentiam corpori atque animae semper profuturam, pia obseruatione suscepit. Quoniam sicut permanet apud intelligentia Christianam, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias, & Diliges proximum tuū sicut teipsum, & cetera talium mandatorum: ita quod in eisdem libris de ieiuniorum sanctificatione & curatione praecipit, nulla interpretatione vacuatur. In omni enim tempore omni que vita huius seculi, ieiunia nos contra peccata faciunt fortiores, ieiunia contra concupiscentias vincunt, tēta tiones repellunt, superbiam inclinant, iram mitigant, & omnes bonae voluntatis affectus, ad maturitatem totius virtutis enutriunt: si tamē in societatem sibi beniuolentiam charitatis assumant, & in operibus misericordiae se prudenter exerceant: Haec itaque, vt adiuuante Deo, pia deuotione curentur, quarta & sexta feria ieiunemus: sabbato verò apud beatum Petrum Apostolum vigiliam celebremus, cuius orationibus adiuti, in omnibus misericordiam Dei mereamur.

31. SERMONE quinto de eodem ieiunio: Huic autem operi (elemosynarum) cum omnia opportuna sint tempora, hoc nūc praecipue aptum atque conueniens, in quo sancti Patres nostri diuinitus inspirati, decimi mensis sanxere ieiunium, vt omnium fructuum collectione conclusa, rationabilis Deo abstinentia dicaretur, & meminisset quisque ita vt abundantia, vt circa se abstinentior, & circa pauperes esset effusior. Efficacissima enim pro peccatis deprecatio est in elemosynis atque ieiuniis, & velociter ad diuinā cōscēdit aures talibus oratio eleuata suffragiis. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud praesentē beatissimum Petrum vigiliam celebremus: qui sicut experimur & credimus, pro cōmendatis sibi ouibus indefinēter pastorales praetendit excubias, exoraturus deprecationibus suis, vt Ecclesia Dei, quae ipsius est praedicationibus instituta, ab omni errore sit libera, per Christum Dominum nostrum.

Diabolus hene agencibus magis insidiatur.

Per ieiunij, orationem & elemosynā, Deus propitiatur, culpa deletur, tentator eliditur.

Præcepta caeremonialia veteris legis cur abrogata.

Quomodo ieiunium, quod in veteri lege praecipitur, ad Christianos pertinere ieiunij vis & energia.

Feria 4. & 6. ieiunij cum vigiliis sabbati. Orationibus s. Petri adiuti, misericordiam Dei mereamur.

Efficax vnde fiat pro peccatis oratio.

Feria 4. & 6. ieiunij cum vigiliis sabbati. Perit cura & intercessio pro Ecclesia Romana.

32. SERMONE sexto de ieiunio decimi mensis: Euangelicis sanctionibus, dilectissimi, multum auctoritatis præbet doctrina legalis, cum quadam de mandato veteri ad nouam obseruantiam transferuntur, & ex ipsa Ecclesiastica deuotione demonstratur, quod Dominus Iesus Christus non venit legem soluere, sed adimplere. Cessantibus enim significationibus, quibus Saluatoris nostri nunciabatur aduentus, & peractis figuris, quas abstulit ipsa presentia veritatis, ea quæ ad regulas morum, vel ad simplicem Dei cultum, ratio pietatis instituit, in eadem apud nos forma, in qua sunt condita, perseverant, & quæ vtrique testamento erant congrua, nulla sunt commutatione variata. Ex iis autem est etiã decimi mensis solenne ieiunium, quod à nobis nunc est annua consuetudine celebrandum: Quia plenum iustitiæ est atque pietatis, gratias agere diuinæ largitati pro fructibus, quos in vñs hominũ secundum summæ providentiæ temperamentum terra produxit. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Apostolum Petrum vigilemus, cuius orationibus nobis per omnia obtineatur diuina protectio.

33. SERMONE septimo: Subegit luxuriam continentia, humilitas arrogantiã propulsauit, & qui impudicitia forduerant, castitate nituerunt. His autẽ conuersionibus, dilectissimi, providente gratia Dei, addita sunt sancta ieiunia, quæ in quibusdam diebus, ab vniuersa ecclesia deuotione obseruantia generalis exigeret. Quauis enim pulchrum sit atque laudabile, vt singula quæque membra corporis Christi, proprijs ornentur officijs, excellentioris tamen est actionis sacratiorisque virtutis, cum in vnũ propositũ, pie plebis corda concurrunt: vt illi cui sanctificatio nostra supplicium est, non solũ à patre, sed etiam à soliditate superetur. Cui nunc operi, dilectissimi, decimus mensis offertur, admones quodãmodo pro qualitate temporis sui, nẽ quisquã frigore infidelitatis obtorpeat, sed potius charitatis spiritu cõcalescat. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autẽ apud beatissimum Petrum Apostolũ vigiliã celebremus.

34. Et sermone octauo: Ecclesiastica ieiunia ex doctrina sancti Spiritus ita per totius anni circulũ distributa sunt, vt lex abstinentiæ omnibus sit adscripta tẽporibus. Si quidem ieiunium vernum in quadragesima, æstiuum in pentecoste, autumnale in septimo, hyemale autem in hoc, qui est decimus, celebremus, intelligentes diuinis nihil vacuum esse præceptis, & verbo Dei ad eruditionem nostrã, omnia elementa seruire, dum per ipsius mundi cardines, quasi per quatuor Euangelia, incessabili tuba discimus, quod & prædicemus, & agamus. Cum ergo vniuersa vitia per continentiam destruantur, & quicquid avaritia fitit, quicquid superbia ambit, quicquid luxuria concupiscit, huius virtutis soliditate superetur: quis non intelligat, quantum nobis per ieiunia conferatur, in quibus indicitur, vt non solũ à cibis, sed etiam ab omnibus carnalibus desiderijs temperetur? Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Apostolum Petrum vigiliã celebremus, qui & orationes & ieiunia & eleemosynas nostras precibus suis dignabitur adiuuare.

35. IDEM de ieiunio Pẽtecoste sermone primo: Hodiernam, dilectissimi, festiuitatem descensione

Spiritus sancti consecratam, sequitur, vt nõstis, solenne ieiunium, quod animis corporibusque curãdis salubriter institutum, deuota nobis est obseruantia celebrandum. Repletis nanque Apostolis virtute promissa, & in corda eorũ Spiritu veritatis ingresso, non ambigimus inter cetera cælestis sacramenta doctrinæ, hanc spiritualis continentie disciplinam de paracleti magisterio primitus fuisse conceptam, vt sanctificatã ieiunio mentes, conferendis sibi charismatibus fieret aptiores. Ij itaque doctores, qui exemplis & traditionibus suis omnes Ecclesiæ filios imbuerũt, tyrocinium militie Christiane sanctis ieiunijs inchoarunt, vt cõtra spiritualis nequitias pugnaturi, abstinentiæ arma raperet, quibus incentiua vitiorum truncarent. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Petrum Apostolum vigiliã celebremus, cuius nos orationibus, & à spiritualibus inimicis, & à corporeis hostibus cõfidim⁹ liberari.

36. SERMONE secundo: Dubitandũ non est, dilectissimi, omnem obseruantiam Christianam eruditionis esse diuinæ, & quicquid ab Ecclesia in cõsuetudinem est deuotionis receptum, de traditione Apostolica & de sancti Spiritus prodire doctrina, qui nunc quoque cordibus fidelium suis prædicit institutis, vt ea omnes & obedienter custodiant, & sapienter intelligant. Nam cum in die Pẽtecoste, quem à Pascha Domini quin quagesimum celebramus, promissus à Domino Spiritus sanctus, expectantium mentes maiori quã vnquam copia & clariore presentia suã maiestatis impleuerit: manifestissimẽ, patet inter cetera Dei munera, ieiuniorum quoque gratiam, quæ hodiernam festiuitatem indiuisa subsequitur, tunc fuisse donatam, vt sicut fuit concupiscentia initium peccatorum, ita sit continentia origo virtutum.

37. SERMONE quarto: Inter omnia, dilectissimi, Apostolicæ instituta doctrinæ, quæ ex diuinã institutionis fonte manarunt, dubium non est, influente in Ecclesiæ principes Spiritu sancto, hanc primũ ab eis obseruantiam fuisse conceptam, vt sancti obseruatione ieiunij, omnium virtutũ regulas inchoarent, quia multum ad præcepta Dei exequenda prodesset, si Christiana militia contra incentiua omnium vitiorum continentia se sanctificatione muniret. Et in fine: Vndẽ charitatem vestram solerter admonemus, vt per castigationem corporis & per opera pietatis, mundari ab omnium peccatorum sordẽ cupientes, quarta & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud beatissimum Petrum Apostolum vigiliã celebremus, cuius meritis & orationibus ita nos per omnia credimus adiuuandos, vt misericordia Dei & ieiunijs nostris adsit & votis, per Christum Dominum nostrum.

38. IDEM Leo Magnus de quadragesima sermone primo: Scientes dæmones agere nos sacratissimos Quadragesimæ dies, in quorum obseruantia omnes præteritæ desidie castigantur, omnes negligentia diluuntur, ad hoc totam vim suã malignitatis intendũt, vt celebraturi sanctum Pascha Domini, in aliquo inueniamur indigni, & vndẽ nobis obtinenda erat propitiatio, inde contrahatur offensio. Accedentes ergo, dilectissimi, ad Quadragesimæ initium, id est, ad diligentiorẽ Domini seruitutem, quia quasi ad quendam agonem sancti operis introimus, ad pugnas tentationum animos

Qui obseruationes iudiciorum abrogat, & quæ nõ.

Ieiunium decembris.

Feria 4. & 6. ieiunij vigilijs Sabbati. S. Petri orationes.

Ieiunij generalis maioris.

Feria 4. & 6. ieiunium.

Ieiunia 4. tẽporum ex doctrina Spiritus sancti profecta.

Per continentiam vniuersa vitia superantur.

4. & 6. feria ieiunij cum vigilijs Sabbati.

S. Petri præcepta.

Ieiunium Pẽtecoste ad curandam animas & corpora salubriter institutum magisterio Spiritus sancti.

Feria 4. & 6. ieiunium et sabbatum vigilijs. S. Petri orationes.

Extraditione Apostolica quædam proficiscantur.

Continentia virtutum origo.

Ieiunij via.

Feria 4. & 6. ieiunij cum sabbatis vigilijs. S. Petri meritis & orationibus adiuuatur.

Quadragesimalis obseruatia ieiunij diluuntur negligentia.

Obtinetur propitiatio.

præparemus, & intelligamus quanto studiosiores pro nostra salute fuerimus, tãto nos vehemētius ab aduersarijs impetendos. Sed fortior est, qui in nobis est, quã qui aduersum nos est, & per ipsum validi sumus, in cuius virtute cõfidimus: qui ob hoc Dominus se tentari à tentatore permittit, vt cuius munimur auxilio, eiusdem erudiremur exẽplo.

39. SERMONE secundo: Parũ religioſus alio tempore demonstratur, qui in his diebus religiosior non inuenitur. Vndẽ opportunẽ auribus nostris lectio Apostolicæ prædicationis insonuit, dicens: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nũc dies salutis. Quid enim acceptius hoc tempore? quid salubrius his diebus in quibus, vitis bellum indicitur, & omnium virtutum profectus augetur?

40. SERMONE tertio: Quia dum mortali carne circundamur, non desinit nobis antiquus hostis laqueos peccati vbique præterdere, & tunc maximẽ aduersus Christi membra fœuire, quando ab eis sunt celebranda sacratiora mysteria, meritò doctrina Spiritus sancti hac eruditione imbuit populum Christianum, vt ad paschale festum quadragesima dierum continentia se prepararet. Cuius purificationis ratio etiam nos ad obseruatiam suę salubritatis inuitat, & diligentiam nobis propõsitæ castigationis indicit. Quanto enim sanctius quisque hos dies inuenietur egisse, tanto probabitur Pascha Domini honorasse religiosus. In diebus igitur sanctorũ ieiuniorum pietatis opera, quibus semper studendum est, abundantius exequamur.

41. SERMONE quarto: Prædicaturus vobis (dilectissimi) sacratissimum maximumque ieiunium, quò aptius vtar exordio, quã vt verbis Apostoli, in quo Christus loquebatur, incipiam, dicamque quod lectum est: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Quauis enim nulla sint tẽpora, quæ diuinis nõ sint plena muneribus, & semper nobis ad misericordiam Dei per ipsius gratiam præteritur accessus: nunc tamen omnium mentes maiori studio ad spirituales profectus moueri, & ampliori fiducia oportet animari, quando ad vniuersã pietatis officia, illius nos diei, in quo redẽpti sumus, recurſus inuitat, vt excellens super omnia passionis Dominicæ sacramentum purificatis & corporibus & animis celebremus. Debeatur quidem tantis mysterijs ita ineffabilis deuotio, & continuata reuerentia, vt tales permaneremus in cõspectu Dei, quales nos in ipso Paschali festo dignum est inueniri. Sed quia hæc fortitudo paucorum est, & dum carnis fragilitate austerior obseruantia relaxatur, dũque per varias actiones, vitę huius sollicitudo distenditur, necessẽ est de mundano puluere etiam religiosa corda sordescere: magna diuinæ institutionis salubritate prouisum est, vt ad reparandam mentium puritatem, quadragesima nobis dierum exercitatio mēderetur, in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia casta decoquerent. Ingressuri igitur, dilectissimi, dies mysticos, & purificandis animis atque corporibus sacratius institutos, præceptis Apostolicis obedire curemus, emundantes nos ab omni inquinamento carnis ac spiritus. Et in fine: Secunda igitur & quarta & sexta feria ieiunemus: sabbato autẽ apud S. Petrum vigiliã celebremus, qui commendati sibi gregis curam habere non desinens, custodiam nobis de suis precibus obtinebit, auxiliante

Deo nobis per omnia.

42. SERMONE quinto: Quando opportunus, dilectissimi, ad remedia diuina recurrimus, quã cum ipsa nobis sacramenta redemptionis nostræ temporum lege referuntur? quæ vt dignius celebremus, saluberrimẽ nos quadragesima dierum ieiunio præparemus. Non enim ij tantum, qui per mortis Christi resurrectionisque mysteriũ in nouam vitam baptismo sunt regenerante venturi, sed etiam omnes populi renatorum vtiliter sibi & necessariẽ præsidium huius sanctificationis adsumunt: illi, vt quæ nondum habent, accipiant: isti, vt accepta custodiant. Dicente nanque Apostolo: Qui itat, videat ne cadat: nemo est tanta firmitate sustentus, vt de stabilitate sua debeat esse securus. Vtatur igitur, dilectissimi, saluberrimi temporis venerabilibus institutis, & sollicitiore cura, cordis nostri piacula tergamus.

43. SERMONE sexto: Quod ergo, dilectissimi, in omni tempore vnumquẽ conuenit facere Christianum, id nũc sollicitius est & deuotius exequendum, vt apostolica institutio quadragesima dierum ieiunijs impleatur, non ciborum parcitate tantummodò, sed priuatione maximẽ vitiorum.

44. SERMONE nono: In omnibus solennitatibus Christianis non ignoramus paschale sacramentum esse præcipuum, cui condignẽ & congruẽ suscipiendo totius quidem nos temporis instituta reformant, sed deuotionem nostram presentes vel maximẽ dies exigunt, quos illi sublissimò diuinæ misericordie sacramento scimus esse cõtiguos. In quibus meritò à sanctis apostolis per doctrinam Spiritus sancti maiora sunt ordinata ieiunia, vt per commune consortium crucis Christi etiam nos aliquid in eo, quod propter nos gessit, agerem⁹, sicut Apostolus ait: Si compatimur, & conglorificabimur. Certa atque secuta est expectatio promissæ beatitudinis, vbi est participatio Dominicę passionis.

45. SERMONE decimo: Considerantes autem, quid per crucem Domini adepta est vniuersitas mundi, cognoscimus ad celebrandum paschæ diẽ, meritò nos quadragesima dierum ieiunio præparari, vt digni possimus diuinis interesse mysterijs.

46. SERMONE vndecimo de Quadragesima: Appropinquante autem festiuitate paschali, adest maximum sacratissimumque ieiunium; quod obseruantiam suã vniuersis fidelibus sine exceptione denunciat: quia nemo tam sanctus est, vt non sanctior: nemo tam deuotus, vt non debeat esse deuotior.

47. Et sermone duodecimo: Appropinquante, dilectissimi, solennitate paschali, sic est præcurrẽda consuetudo ieiunij, vt nos quadragesima dierum numerus ad sanctificationem corporis & mentis exerceat. Suscepturi enim festorum omnium maximum festum, ea nos debemus obseruantia præparare, vt in cuius sumus resurrectione conresuscitati, in ipsius inueniamur passione cõmortui. Et paulò post: Continentia nutriendis atque seruandis animi & corporis bonis, & incrementa præber, & roborat. Vndẽ in cælestibus Ecclesiæ disciplinis, multum vtilitatis adferunt diuinitus instituta ieiunia, vt dum continentia legibus carnalis subijcitur appetitus, motus quoque interior temperetur, vt sicut corp⁹ à cibis, ita mēs ab iniquitate ieiunet.

Quadragesimæ ieiunium cur ab omnibus suscipiendum.

1. Cor. 10.

Apostolica institutio.

A sanctis Apostolis curante passionem Domini. Quia dragagesimale ieiunium institutum. Rom. 8. Nota.

Quadragesimæ ieiunium vniuersale.

Diuinitus institutum ieiunium vtilitas.

V.

Quid verò his respondendum est, qui legem Ecclesiastici Ieiunij conuellunt atque contemnunt?

a1. Tim. 4. a Coloss. 2. c. d Deut. 14. ab Can. Apolt. 50. & 52. Concil. Gangrenf. can. 2. 1. Toler. in assertione fidei. Bracar. 2. can. 14. & 32.

b lib. 30. contra Faust. cap. 5. & demorib. Manich. cap. 13. & 14. Cont. Adimant. ca. 14. Item Theodor. in Epitome diuino- rum decret. cap. de abstinent. Bern. serm. 66. in Cantica. Idor. lib. 1. de off. Eccl. cap. 44. Gene. 7. d. 2. c. 9. a Leu. 10. b Num. 6. a Iudic. 13. a Hier. 35. a b d Dan. 1. b c 10. a Matth. 3. a Marc. 1. a Luc. 1. b Act. 1. r. de Roma. 14. d. 1. Corin. 8. d. 1. Tim. 5. d. Sexta syn. Constantinop. can. 56. Greg. ad Aug. Anglor. Episc. teste Grat. diff. 4. & Iuo par. 4. c. 19. Athan. in vita Ant. Hier. in vita Pauli eremite, & Hilarionis. Epiph. 1. a compend. oct. Eccl. Cathol.

c Hæres. 75. & Aug. h. h. 53. Item Damascanus de hæresibus.

d Hieron. in Epist. ad Galat. cap. 4. Leo serm. 3. & 4. de Ieiunio 7. mensis, & serm. 4. de quadragesima. Basil. orat. 2. de Ieiunio.

e Lib. 2. Aug. h. h. 82. & Ambros. epist. 82.

f Aug. epist. 118. ad Ianuar. cap. 2.

g Roman. 14. b

h Aug. epist. 86. Epiph. in compendiar. doct. Callist. epist. 1. ad Benedictum. Leo ser. 1. & 2. de pentecoste. It. ser. 8. & 9. de Ieiunio 7. mensis, & sermo. 8. de Ieiunio 10. mensis. Raba. lib. 2. de institut. cleric. cap. 24. Concil. Mogun. cap. 34. Salign. stud. can. 2. Bernard. in vigil. Andreæ. Ignat. ad Phil. Epiph. in compendiar. doct. Theophilus Alex. li. 3. Paschal. Maximus in ser. de quadrag. It. Ambr. Aug. Leo & Bernard. de eadem. Orig. hom. 10. in Leuit. Idor. 1. off. Eccl. ca. 56. Aug. epist. 119. cap. 15. & in psalm. 110. k Canon. 68.

l Laodic. ca. 50. 2. Bracar. can. 9. 4. Cartha. can. 63. Tibur. can. 35. Agath. can. 12. m Ca. 19. Item Mogun. ca. 35. n 8. Toler. can. 9. Vide Teleph. in epist. ad vniuersos. Theophilus Alex. lib. 3. Paschal. Augustin. serm. 64. de tempore. Niceph. lib. 17. cap. 32. Chrysoft. homil. 6. ad psalm. Item 1. & 2. in Genes.

o Basil. homil. 2. de Ieiunio. Aug. serm. 2. de temp. Ambros. ser. 23. 35. 36. & 37. p Hieron. epist. 54. contra Montanum, ad Marcellam.

A. Primum admonendi sunt isti, nè falsò Catholicis affingant, quòd Apostolus ^a dicitur, & Ecclesia semper damnauit in Iudæis, Manichæis & Priscillianistis: quòd videlicet aut secundum legem Mosaicam, aut ex superstitione à cibus quibusdã abstineat. Catholici enim, sicut Augustinus Fausto Manichæo ^b responder, quòd à carnibus abstinent, edomandi corporis causa id faciunt, propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliadam, non quòd carnes esse immundas credant. Nec solùm à carnibus, verùm à quibusdam etiam terræ fructibus abstinent, vel semper, sicuti pauci, vel certis diebus atque temporibus, sicuti per Quadragesimam feruè omnes. Sic Augustinus. Atque ante illum id ipsum etiam docet Epiphanius: vbi confutat Aerianam ^c hæresim, quæ stata Ecclesiæ Ieiunia cuique libera esse vult, atque ad ea neminem obligari.

B. Quòd autem in publicis ^d ieiuniis, sicut & in precationibus & feriis, ratio temporis obseruatur, id ordinem & concordiam publicam in Ecclesiã confirmat, illustrat ac promouet. Deindè priuata ieiunia non ita multi quidem imponerent sibi, vt potè naturali carnis amore ventrisque studio ad suscipienda seã impediti.

C. Iam quòd magni momenti, & certi meriti sit, eiusmodi ieiunia reuerenter amplecti, seduloque obseruare, tam apertè probat Hieronymus ^e contra Iouinianum, hac de re amplius vt à nullo possit dubitari. Quibus addenda sunt, quæ suprà docuimus de præceptis Ecclesiæ obseruandis, idque ad scandalum ^f euitandum, & ob disciplinam publicam retinendam, neque modò propter iram, sed etiam propter conscientiam, vt Apostolus ^g dixit.

D. Constat autem, sicut omnium ætatum ^h scriptores comprobant, Ecclesiæ disciplinam, consuetudinem, traditionem, sanctionem hanc & esse constantem, & indè ab initio fuisse, vt diebus quibusdam, præsertim ⁱ Quadragesimæ, Ieiunium hoc Ecclesiasticum obseruaretur. Ità docent Canones ^k Apostolorum & Sacrosanctæ ^l Synodi. Gangrensis quidem ^m Anathemate eos ferit, qui communia totius Ecclesiæ Ieiunia contemnunt Toletana ⁿ verò communione eos priuari iubet, qui sine inuitabili necessitate & euidenti languore carnibus in Quadragesima vescuntur.

E. Et singularis Patrum est ardor in commendando, vrgendo, & exigendo ^o ieiunio, præsertim Quadragesimæ, quod quidem ab ^p Apostolis institutum videri volunt. Ab hoc Patrum spiritu

spiritu sunt alieni, qui ieiuniorum legem sibi aliisque relaxant, & carnis licentiæ, non libertati Euangelicæ, patrocinantur. Hi ^q carnem cum vitiiis & concupiscentiis nolunt crucifigi, ac proindè quæ sunt ^r spiritus, non sapiunt: sed spiritum potius extinguunt, aduersus doctrinam Apostolicam. Deindè palam obfistunt Ecclesiæ matri, immò etiam ^s CHRISTO in Ecclesiã sponfa ^t loquenti atque præcipienti: vndè sibi certam ^u damnationem acquirunt, quando sanctum & salutiferum, & ab Ecclesiã nobis vsque commendatum ieiuniorum institutum, abrogant repudiãntve.

q Galat. 3. d

r 1. Cor. 2. d
s 1. Theti. 5. c Maximus in Litanias

t Aug. in epist. 86. ad Casulanum.
v Luc. 10. e Math. 18. c. 1. Corinth. 14. g
1. Theti. 2. e Act. 15. e Hierem. 35. b d
2. Machab. 6. de 17. a
x Rom. 13. a Leui. 25. e 1. Reg. 14. d f 3. Regum 13. e Concil. Trident. sess. vlt. Aug. tractat. 73. in Ioan. Ambros. serm. 25. & 36. Chrysoft. hom. 12. in ad Timo. 1. Raba. lib. 2. de instit. cleric. ca. 25.

TESTIMONIA.

1. A. P R I O R I S ad Timotheu quarto: Spiritus autè manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidã à fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis demoniorum, in hypocrisi loquẽntium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere, abstinerè à cibus, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiaru actione fidelibus, & iis qui cognouerit veritatem. Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur, sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.

2. A D Colossenses secundo: Nemo ergo vos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt vmbra futurorum, corpus autem Christi. Si ergò mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi, quid adhuc tanquam viuentes in mundo, decernitis? Ne tetigeritis, neque gustaueritis, neque contrectaueritis: quæ sunt omnia in interitum ipso vsu, secundum præcepta & doctrinas hominum, quæ sunt rationem quidem habentia sapiẽtiæ in superstitione & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

3. D E V T E R O N O M I I decimoquarto: Nè comedatis quæ immunda sunt. Hoc est animal quod comedere debetis: Bouem, & ouẽ, & caprã, ceruũ & capream, bubalum & tragelaphum, pygargum, orygem, camelopardalum. Omne animal quod in duas partes findit vngulam, & ruminat, comedetis. De his autem quæ ruminant, & vngulam non findunt, hæc comedere non debetis, camelum, leporem, chærogyllum: quia ruminant, & non diuidunt vngulam, immunda erunt vobis. Sus quoquẽ, quoniam diuidit vngulã, & non ruminat, immunda erit, carnibus eoru non vescemini, & cadauera non tangetis. Hæc comedetis ex omnibus quæ morantur in aquis. Quæ habent pinnulas & squamas, comedite: quæ absque pinnulis & squamis sunt, nè comedatis, quia immunda sunt. Omnes aues mundas comedite. Immundas nè comedatis: aquilam scilicet, & gryphum, & halietum, ixon, & vulturum ac milium iuxta genus suum, & omne coruini generis, & struthionem, ac noctuam, & larũ, atque accipitrem iuxta genus suum: herodium ac cygnũ, & ibin, ac mergulũ, prophyrionẽ, ac nycticoracẽ, onocrodalum, & charadriu, singula in genere suo: pupam quoquẽ, & vespertilionẽ. Et omne quod reptat & pennulas habet, immundũ erit, & non comedetur. Omne quod mundũ est, comedite. Quic-

quid autem morticinum est, nè vescamini ex eo.

4. C A N O N E quinquagesimo Apostolorum: Si quis Episcopus, presbyter, vel diaconus, vel omnino ex sacerdotali numero, à nuptiis, carnibus & vino, non propter exercitationem, sed propter abominationem abstinet, oblitus quòd omnia valdè bona, & quòd masculinum & fœmininum fecit Deus hominem: sed blasphemã calumniatur opificium, vel corrigatur, vel deponatur, & ex Ecclesiã eijciatur. Similiter & laicus.

5. E T canone 52. Si quis Episcopus, vel presbyter, vel diaconus in festis diebus carnem & vinum non sumit abhorrens, & non propter exercitationem, deponatur: vt qui habeat inultam conscientiam propriam, & sit multis offensionis causa.

6. C O N C I L I V M Gangrense canone secundo: Si quis eum, qui carnem, præter sanguinem & idolythum & suffocatum, cum pietate & fide comedit, condemnat, tanquam eò quod ea vescatur, spem non habeat, sit anathema.

7. C O N C I L I V M primum Toletanum in assertione fidei: Si quis dixerit vel crediderit, carnes autũ seu pecudũ, quæ ad estã datæ sunt, nõ tantum procastigatione hominũ abstinentas, sed execrandas esse, anathema sit. Si quis in errore Priscilliani sectã sequitur, vel profitetur, vt aliud in salubri baptismo cõtra sedẽ sancti Petri faciat, anathema sit.

8. C O N C I L I V M primum Braccarense canone decimoquarto: Si quis immundos putat cibos carniũ, quos Deus in vsu hominum dedit, & non propter afflictionem sui corporis, sed quasi immunditiam putans, ita abstineat ab eis, vt nec olera cocta cum carnibus prægustet, sicut Manichæus & Priscillianus docuerunt, anathema sit.

9. E T canone trigesimo secundo: Item placuit, vt quicumque in clero cibo carniũ non vitetur, pro amputanda suspitione Priscillianæ hæresis, vel olera cocta cum carnibus tamen prægustare cogantur. Quod si contempserint, secundum quod de talibus sancti Patres antiquitũ statuerunt, necesse est pro suspitione hæresis huius, hos excommunicatos, ab officio omnimodè remoueri.

10. A V G V S T I N V S libro trigesimo contra Faustum Manichæum, capite quinto: Audi quod cõsiteris te nõ videre, qua mente & cõsilio hoc aduersum vos capitulũ proferamus: nõ quòd à carnibus abstineatis: nam hoc à quibusdam & primi patres nostri fecerunt, sicut commemoras: non tamen ea damnandi, sed significandi gratia, quod non in intel-

Abstinentes à cibus propter abominationem.

Gen. 1.

Tim. 4.

Cur Catholici abstinent à carnibus &c.

Qua insecione Manichæi abstinent, &c.

1. Tim. 4.

Quo fine quidque fiat inuendum.

Abstinentia probatur, quæ coarctat de libidine & parumonia causa suscipiunt.

ligi. is: & vndè iam quantum sufficere videbatur, in superioribus partibus operis huius locutus sum, & Christiani, non hæretici, sed catholici, edomandi corporis causa propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliandâ, non quod illa esse immunda credant, non solum à carnibus verum à quibusdam etiam terræ fructibus abstinent: vel semper, sicut pauci: vel certis diebus atque temporibus, sicut per quadragessimam ferè omnes, quanto magis quisque vel minus seu voluerit seu potuerit. Vos autem ipsam creaturam negatis bonam, & immundam dicitis, quod carnes diabolus operetur feculentiore materia mali: ac per hoc eas, tãquam immundiora & truculentiora Dei vestri vincula, exhortentes abijcitis. Et paulò post: Cùm enim Apostolus dixisset, Abstinentes à cibus quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus: secutus, ait: Et iis cognouerunt veritatè: quoniam omnis creatura Dei bona est, & nihil abijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per verbum Dei & orationem. Hæc sunt quæ negatis: hoc animo, hac voluntate, hac opinione ab eis huiusmodi temperatis, quod non significatione, sed natura malæ & immundæ sint. Quia in re creatorem earum sine dubio blasphematis: hoc est quod pertinet ad doctrinam demoniorum. Nolite ergo mirari hoc de vobis tantò antè à sancto Spiritu prophetatum.

11. I D E M in libro de moribus Manichæorum, capite decimo tertio: Nisi fortè quod non vescimini carnibus, & vinum non bibitis, signaculum oris mirandum & laudandum putatis. Quod quæro à vobis quo fine faciatis. Finis enim, quod referuntur ea quæ facimus, id est, propter quem facimus quicquid facimus: si non solum inculpabilis, sed etiam laudabilis fuerit, tunc demùm etiam facta nostra laude aliqua digna sūt: sin ille iure merito que culpatur, quem spectamus & inuemus, cùm in aliquo versamur officio, id quoque officium nemo improbandum vituperandumque dubitauerit. De Catilina memoriæ proditum est, quod frigus, sitim famem ferre poterat. Hæc erant illi spurco sacrilegòque etiam cum apostolicis nostris cõmunia. Vndè ergo discernitur particida iste ab Apostolis nostris, nisi sine illo, quem diuersissimum sequebatur? Namque ille ista tolerabat, vt immoderatissimas & immanissimas expleret cupiditates: illi econtrà, vt eas premerent, & dominanti rationi seruire cogerent. Soletis & vos, cùm catholice vobis virginum multitudo prædicatur, dicere: Etiam mula virgo est. Temerè id quidem, propter imperitiã Catholicæ disciplinæ, sed tamen significantes vanam esse continentiam istam, nisi ad aliquem rectissimum finem certa ratione referatur. Possunt & Catholici Christiani vestram à vino & carnibus abstinentiam, iumentis & multis passeribus, postremo etiam innumerabilibus generibus vermium comparare. Sed nè in vestram incidam temeritatem, non id præproperè faciam; sed discutiam primò, quo ista fine faciatis. Iam enim constat inter vos, vt opinor, huiuscemodi moribus nihil aliud esse querendum. Si ergo parumonia gratia & coarctanda libidinis, qua estis talibus & potu delectamur & capimur, audio & probò. Sed non ita est.

12. E T capite decimo quarto: Apparet igitur,

vt opinor, quo sine à carnibus & à vino sit abstinentum. Is finis est triplex: Ad comprimendam delectationem, quæ in his maxime cibus haberi solet, atque in tali potu vique ad ebriositatem peruenire. Ad tuendam inirmitatem, propter illa quæ sacrificantur atque libantur. Et quod maxime commendandum est, propter charitatem, nè imbecilliorum ab his continentium offendantur infirmitas. Vos autem immunda esse obsonia dicitis, cùm dicat Apostolus: Omnia munda esse, sed ei malum esse, qui per offensionem manducet. Et prorsus credo vos istis epulis inquinari, eo ipso quo immunda esse arbitramini. Ait enim: Credo & confido in Domino Iesu, quia nihil commune per se ipsum, sed ei qui existimat aliquid commune illum immundum & inquinatum vocasse.

13. E T in libro contra Adimantum Manichæi discipulum, capite decimo quarto: De carne autem non manducanda, & non bibendo vino, quod ait Apostolus non quia illa immunda arbitratus est, hoc præcepit, sicut isti existimant, & errantes in errore præcipitant, quibus talia persuaserunt: sed cùm ipse posuerit causam, cur hoc dixerit, non est nobis hæc interpretanda vel exponenda sententia. Sufficit enim ipsum de Apostoli epistola totum locum huic sermone contexere, vt & causa manifestè appareat, cur hoc Apostolus dixerit, & istorum fraus, qui particulas quasdam de scripturis eligunt, quibus decipiant imperitos, non connectentes quæ suprâ & infrâ scripta sunt, ex quibus voluntas & intentio scriptoris possit intelligi. Sic ergo Apostolus ait: Infirmum autem in fide recipite, non in disceptationibus cogitationum &c. Nunquid eget cuiusquam interpretatione, vt intelligatur cur hoc Apostolus dixerit, & quanta illi malitia de scripturis certa quæque discerpunt, quibus circoueniunt imperitos? Nam & munda esse omnia dixit Apostolus secundum fidem, & ei esse immunda, qui putat immunda, & tunc esse ab eis temperandum, cùm per offensionem accipiuntur: id est, cùm aliquis infirmus putat sibi ab omnibus carnibus temperandum, & incidat in carnem immolatiã, & idè eum qui manducat, potest arbitrari in honorem idolorum id facere, & ex eo grauius offendi, cùm ipsa immolatiã caro, si ex fide à nesciente accipiat, neminem maculet. Vndè alio loco idem Apostolus interrogare vetat, cùm quid de macello emitur, vel ab aliquo infideli quisquam vocatus, in mensa eius exhiberi sibi carnes videt, quas isti immundas arbitrantur, non propter immolationem, sed quia carnes sunt, cùm Apostolus clamet omnia munda esse, & omnem creaturam Dei bonam esse, & omnia sanctificari per verbum & orationem, & tamen temperandum ab eis, si quis fortè infirmus offenditur. Et quodam loco apertissimè istos significauit, cùm dicit, In nouissimis temporibus futurus quosdam, prohibentes nubere, abstinentes à cibus quos Deus creauit. Hos enim proprie designat, qui non propterea temperant à cibus talibus, vt aut concupiscentiam suam refrenent, aut infirmitati alterius parcant: sed quia ipsas carnes immundas putant, & earum creatorem Deum esse negant.

Ad comprimendam delectationem cibus potus, ad tuendam inirmitatem, propter charitatem, Rom. 14.

Rom. 14.

Hæreticorum fraus in citatis scripturis.

Rom. 14. Expofitio ca. 14. ad Rom.

1. Cor. 10.

Rom. 14. 1. Tim. 4.

De quibus loquitur Paulus in epist. ad Tim. ca. 4.

Qua insecione hæretici, Encratites, & quæ Ecclesia à cibus abstinet.

Monachorum abstinentia sicut & vitæ liberè suscipitur. Rom. 14.

1. Tim. 4.

1. Cor. 10.

Matth. 23.

Matth. 26.

Joan. 1.

1. Tim. 4. vs abstinentes, sed hæreticè abstinent, hæreticè faciunt. Abstinent Bernardus, vt satisfactiæ pro peccatis. 1. Cor. 9. Ephes. 5. A carnibus cur abstinentur Diuus Bernardus.

Leuit. 26. Eia. 23.

Alacritatis oris, &c. quomodo Christiani abstinentur.

14. THEODORETUS in epitome diuinorum decretorum, capite de Abstinentia: A vino autem, & ab elu carnium, & ab aliis eiusmodi abstinentiam, non similiter ac hæretici amplectitur Ecclesia. Illi enim ab iis, tanquam abominandis, abstinent dum esse censent. Ecclesia autem nihil horum decernit: neque enim coram prohibet participationem, & idè alij quidem permittit à lege bonis & voluptatibus securi fruuntur, alij verò ab eis abstinent: nullus autem qui sapit, & rectè sentit, condemnat eum qui comedit. Nam & abstinentia & esus participatio, sunt in mentis potestate. Porrò autem vitæ monastica non est ex necessitate, sed libera animi voluntate suscepta. Et hoc ex Apostolicis legibus didicimus. Qui comedit, inquit, non comedentè non spernat: & qui non comedit, comedentem non iudicat. Et rursus: Omnia munda, sed malum est homini, qui per offendiculum comedit. Itaque ipsos impios in epistola ad Timothæum reprehendens, hæc scripsit: Spiritus autem manifestè dicit, quod in nouissimis temporibus aberrabunt quidam à fide, &c. Et Corinthiis etiam iussit, quicquid in macello venditur, comedere, nihil interrogantes propter conscientiam, & eum qui ab aliquo infideli vocatur ad conuiuium, eorum quæ apponuntur, securè participè esse iussit, nisi fortè aliquis significauerit, aliqua ex obsoniis, fuisse immolata. Tantum abfuit vt diuinus ille vir carnibus vesci prohiberet. Iam verò ipse quoque Dominus de seipso dixit: Venit filius hominis, comedens & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax, & vini potor, publicanorum amicus & peccatorum. Et cùm pascha perageret, agnum comedit, scilicet cum discipulis: & ad nuptias vocatus, non solum non prohibuit bibere, sed etiam conuiuantibus vinum admirabiliter fabricatus est. Encratitarum ergo seu Abstinentium errorem diuina etiam decreta pulchrè conuincunt. Dei autem Ecclesia aduersatur quidem fabulis hæreticorum, diuina verò decreta sequitur.

15. BERNARDUS sermone sexagesimo sexto in Cantica: Superest vt & de residuo Apostolicæ prophetiæ istos aliquantulum exagitemus. Abstinent nanque hi (vt prædixit ille) à cibus quos creauit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione: hinc quoque hæreticos se probantes, nõ sanè quia abstinent, sed quia hæreticè abstinent. Nam & ego interdum abstineo, sed abstinentia mea satisfactio est pro peccatis, non superstitiõ pro impietate. Nũ redarguimus Paulum quod castigat corpus suum, & in seruitutem redigit? Abstineo à vino, quia in vino luxuria est: aut si infirmus sum, modico vtor, iuxta consilium Pauli. Abstineo à carnibus, nè, dum nimis nutriunt carnem, simul & carnis nutriant vitia. Panem ipsum cum mensura frudebo fumere, nè onerato ventre stare ad orandũ tgeat, & nè impropere etiam mihi propheta quia panem meum comederim in saturitate. Sed ne simplici quidem aqua ingurgitare me aluescam, nè distentio sanè ventris vsque ad titillationem pertingat libidinis. Hæreticus aliter. Nempe horret lac, & quicquid ex eo conficitur: postremo omne quod ex coitu procreatur. Rectè & Christianè, si nõ idcirco quia ex coitu, sed nè ad coitum prouocent. Cæterum quid sibi vult, quod ita generaliter omne quod ex coitu generatur, vitatur? Suspicionem

generat mihi obseruatio ista ciborum tam signanter expressa. Veruntamen si de regula Medicorum hæc profers nobis, non reprehendimus curam carnis, quam nemo vnquam odio habuit, si tamen non nimia fuerit. Si de disciplina abstinentium, id est, spiritualium medicorum schola: etiam virtutem approbamus, quæ carnem domas, frenas libidinem. At si de insania Manichæi præscribis besipientiã Dei, vt quod ille creauit & donauit ad percipiendum cum gratiarum actione, tu non modò ingratus, sed & censor temerarius, immundum decernas, & tanquam à malo abstineas: non plane abstinentiam collaudabo, sed execrabor malitiam & blasphemiam: te magis immundũ dixerim, qui immundum quid putas.

16. ISIDORUS in Hispanensis libro primo de officiis Ecclesiasticis, capite quadagesimo quarto: Carnes autem & vinum post diluuium hominibus in usum concessa sunt. Nam in initio permittum non fuerat, nisi tantum illud, vt scriptum est, Eignum fructiferum & herbam seminalem dedi vobis in escam. Postea verò per Noè data sunt in escam cuncta animalia, vini quoque tunc attributa licentia est. Sed postquam Christus, qui est principium & finis, apparuit, hoc quod in principio suspenderat, etiam in temporum sine retraxit, loquens per Apostolum suum: Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum. Et iterum: Qui infirmus est, olera māducet. Non igitur quia carnes malæ sunt, idè prohibentur, sed quia earum epulæ carnis luxuriam gignunt, fomes enim ac nutrimentum omnium vitiorum sunt. Esca ventri, & venter escis: Deus autem & hunc & hæc destruet. Pilcem sanè, quia eum post resurrectionem accepit Dominus, possumus māducare. Hunc enim nec Saluator nec Apostoli prohibuerunt.

17. GENESIS primo: Dixitque Deus, Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & vniuersa ligna quæ habent in semetipsis mentem generis sui, vt sint vobis in escam.

18. E T capite secundo: Præcepitque ei dicens: Ex omni ligno paradisi comede: De ligno autem sciētiae boni & mali nè comedas. In quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.

19. CAPITE nono: Et omne quod mouetur & viuut, erit vobis in cibum: quasi olera virentia tradidi vobis omnia: Excepto, quod carnem cum sanguine non comedetis.

20. LEVITICI decimo: Dixitque Dominus ad Aaron: Vinum & omne quod inebriare potest, nõ bibetis tu & filij tui, quando intrabis in tabernaculum testimonij, nè moriamini: quia præceptum sempiternum est in generationes vestras. Et vt habeatis scientiam discernedi inter sanctum & profanum, inter pollutum & mundum: doceat vsque filios Israël omnia legitima mea, quæ locutus est Dominus ad eos per manum Moyli.

21. NUMERORVM sexto: Loquere ad filios Israël, & dices ad eos: Vir siue mulier cùm fecerint votum vt sanctificentur, & se voluerint Domino consecrare: à vino & omni quod inebriare potest, abstinebunt. A cetum ex vino, & ex alia qualibet potione, & quicquid ex vna exprimitur, non bibet: vnas recentes siccasque non comedet cunctis diebus quibus ex voto Domino consecrantur: quicquid ex vinea esse potest, ab vna passa vsque ad

Ephes. 5.

Ad domandam carnem & libidinem frenandam. 1. Tim. 4. Manichæi cur abstinent à cibus.

Carnis esus ac vini potus quando caperit. Gen. 1.

Gen. 9.

Rom. 14.

Cur esus carnis prohibetur ab Ecclesia certis temporibus.

1. Cor. 6.

Ioan. 11.

acinum, non comedent.

22. **IUDICVM** decimotertio: Erat quidam vir de Saraa & de stirpe Dan, nomine manuë, habes uxorem sterilem. Cui apparuit angelus Domini, & dixit ad eam: Sterilis es & absque liberis: sed concipies & paries filium. Caue ergo ne bibas vinum ac ficeram, nec immundum quicquam comedas. Et paulo post: Dixitque angelus Domini ad Manuë: Ab omnibus quæ locutus sum uxori tuæ, abstineat se: & quicquid ex vinea nascitur, non comedat: vinum & ficeram non bibat, nullo vescatur immundo: & quod ei præcepi, impleat atque custodiat.

23. **HERMIÆ** trigesimo quinto: Verbū quod factum est ad Ieremiam à Domino in diebus loacim filij Iosæ regis Iuda, dicens: Vade ad domum Rechabitarum: & loquere eis, & introduces eos in domum Domini in vnam exedram thesaurorum, & dabis eis bibere vinum. Et assumpsit Iozoniam filium Ieremiæ filij Hasania, & fratres eius, & omnes filios eius, & vniuersam domum Rechabitarū. Et introduxi eos in domum Domini, ad gazophylacium filiorū Hanan filij Iegedelie hominis Dei, quod erat iuxta gazophylacium principum, super thesaurum Maasie filij Selum, qui erat custos vestibuli. Et posui coram filiis domus Rechabitarum scyphos plenos vino & calices: & dixi ad eos, Bibite vinum. Qui responderunt, Non bibemus vinum: quia Ionadab filius Rechab, pater noster, præcepit nobis, dicens: Non bibetis vinum vos & filij vestri vsque in sempiternum. Et domum non ædificabitis, & sementem non feretis, & vineas non plantabitis, nec habebitis: sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris, vt viuatis diebus multis super faciem terræ, in qua vos peregrinamini. Obediuimus ergo voci Ionadab filij Rechab, patris nostri, in omnibus quæ præcepit nobis: ita vt non biberemus vinum cunctis diebus nostris: nos & mulieres nostræ, filij & filie nostræ: & non ædificaremus domos ad habitandum: & vineam & agrum & sementem non habuimus: sed habitauimus in tabernaculis, & obedientes fuimus iuxta omnia quæ præcepit nobis Ionadab pater noster, &c. Domui autem Rechabitarum dixit Ieremias: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Pro eo quod obediistis præcepto Ionadab patris vestri, & custodistis omnia mandata eius, & fecistis vniuersa quæ præcepit vobis: Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

24. **DANIELIS** primo: Proposuit autem Daniel in corde suo, ne pollueretur de mensa regis, neque de vino potus eius, & rogauit eunuchorum præpositum, ne contaminaretur. Dedit autem Deus Danieli gratiam & misericordiam in conspectu principis eunuchorum. Et ait princeps eunuchorū ad Daniele: Timeo ego dominum meum regem, qui constituit vobis cibum & potum: qui si viderit vultus vestros macilentiores præ cæteris adolescentibus coæuis vestris, condemnabit caput meum regi. Et dixit Daniël ad Malasar, quem constituerat princeps eunuchorum super Daniëlem, Ananiam, Misaelëm & Azariam: Tanta nos, obsecro, seruos tuos diebus decem, & dentur nobis legumina ad vescendum, & aqua ad bibendum: &

contemplare vultus nostros, & vultus puerorum qui vescuntur cibo regio: & sicut videris, facies cum seruis tuis. Qui audito sermone huiusmodi, tentauit eos diebus decem. Post dies autem decem apparuerunt vultus eorum meliores & corpulentiores præ omnibus pueris qui vescabantur cibo regio. Porro Malasar tollebat cibaria, & vinum potus eorum: dabatque eis legumina. Pueris autem his dedit Deus scientiam & disciplinam in omni libro & sapientia: Danieli autem intelligētiam omnium visionum & somniorum.

25. **ET** capite decimo: In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comēdi, & caro & vinum non introierunt in os meum, sed neque vnguento vinctus sum, donec complerentur trium hebdomadarum dies.

26. **MATTHEI** tertio: Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: Esca autem eius erat locustæ & mel syluestre.

27. **MARCI** primo: Et erat Ioannes vestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius, & locustas & mel syluestre edebat.

28. **LVCAE** primo: Ait autem ad illum angelus, Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua: & vxor tua Elizabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem: & erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt. erit enim magnus coram Domino: & vinum & ficeram nō bibet: & Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ.

29. **ACTORVM** decimo quinto: Propter quod ego iudico (ait Iacobus) non inquietari eos, qui ex Gentibus conuertuntur ad Deum: sed scribere ad eos, vt abstineant se à contaminationibus simulationum, & fornicatione: & suffocatis, & sanguine. Et paulo post: Visum est Spiritui sancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris quàm hæc necessaria: vt abstineatis vos ab immolatis simulationum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione: à quibus custodientes vos, benè ageatis.

30. **AD ROMANOS** decimo quarto: Itaque quæ pacis sunt, sectemur, & quæ ædificationis sunt, inuicem custodiamus. Noli propter escam destruere opus Dei. Omnia quidem sunt munda: sed malum est homini qui per offendiculum manducat. Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur.

31. **PRIORIS** ad Corinthios octauo: Videte autem ne forte hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis. Si enim quis viderit eum qui habet scientiam, in idolis recumbentem: nōne conscientia eius cum sit infirma, ædificabitur ad manducandū idolothyta? Et peribit infirmus in tua conscientia frater, propter quem Christus mortuus est? Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis. Quapropter si esca scandalizat fratrem meum, nō manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.

32. **PRIORIS** ad Timotheum quinto: Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino vttere propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates.

33. **CANON** quinquagesimus sextus sextæ Synodi Constantinopolitanæ: Accipimus in Armeniorum regione & in aliis locis, in Sabbatis & Dominicis sanctæ Quadragesimæ quosdam oua & caseū comedere. Vitum est ergo & hoc, vt omnis Dei Ecclesia, quæ est in vniuerso terrarum orbe, vnum ordinem sequens ieiunium perficiat, & abstineat sicut ab omni macabili, sic ab ouis & caseo, quæ quidem sunt fructus & fœtus eorum à quibus abstinemus. Si autem hoc non serauerint, si sint quidem Clerici, deponantur: siu autem Laici, segregentur.

34. **GREGORIVS** Magnus ad Augustinum Anglorum Episcopum, teste Gratiano distinctione quarta, & luone parte quarta, capite vigesimo nono, vt supra quæstione præcedēti, A. testim. vigesimo septimo.

35. **ATHANASIUS** in vita Diui Antonij: Inedixit autem & vigiliam intantum patiens erat, vt eruditatem viribus vinceret. Pernoctabat in oratione sapissimè, edebat semel in die post solis occasum, nonnunquam biduo, triduoque sic permanens, quarta demum die resiciebatur. Sumebat verò panem & sal, potumque aquæ perparuum. De carnibus verò & vino melius tacere puto, quàm quiddam dicere, quoniam nec apud plurimos quidem Monachorum istiusmodi esca in vsu habeantur. Ibidem: Sic Antonius impenebilla motum, & deserti interiora captanti, orationibus etiam dedito, introeuntes fratres magnis vix precibus extorserunt, vt oliuas, & legumen, & oleum, quod post menses aliquot ministrabant, dignaretur accipere, & senili modicum laxaret ætati.

36. **HERONYMVS** in vita Pauli eremitæ: Cibum & vestimentum ei palma præbebat. Quod ne cui impossibile videatur, Iesum testor & sanctos angelos eius, in ea eremi parte, quæ iuxta Syriam Saracenis iungitur, vidisse me monachos, de quibus vnus, per triginta annos clausus, hordeaceo pane & lutulenta aqua vixit: alter in cisterna veteri, quæ gentili sermone Syri cubam vocant, quinque caricis per singulos dies sustentabatur. Hæc igitur incredibilia esse videbuntur iis, qui non crediderint: quia omnia possibilis sunt credentibus.

37. **IDEM** in vita sancti Hilarionis: Erat autem tunc annorum quindecim, &c. Igitur sacco tantum membra coopertus & pelliceum habens pendyten, quem illi beatus Antonius proficiscētī dederat, sagumque rusticum, inter mare & paludem, vasta & terribili solitudine fruebatur, quindecim tantum caricas post solis occasum comedens. Et paulo post: A vicefimo primo anno vsque ad vicefimum septimum, tribus annis dimidium lentis sextarium madefactum aqua frigida comedit, & aliis tribus panem aridum cum sale & aqua. Porro à vicefimo septimo vsque ad tricesimum, herbis agrestibus, & virgultorum quorundam radicibus crudis sustentatus est. A tricesimo autem primo vsque ad tricesimum quintum, sex vncias hordeacei panis & coctū modicè olus absque oleo in cibo habuit. Sentiens autem caligare oculos suos, & totum corpus impetigine & pumicea quadam scabredine cōtrahi, ad superiorem victum adiecit oleum: & vsque ad sexagesimum tertium vitæ suæ annum hoc continentia cucurrit gradu, nihil extrinsecus aut pomorum, aut leguminis, aut curuilibet rei gustas. Indè cum se videret corpore defatigatum, & pro-

Abstinentia ab ouis & caseo, sicut ab omni macabili, comitanti Ecclēsiæ in Quadragesima.

Antonij abstinentia.

Delectus ciborum apud antiquos monachos.

Admirabilis abstinentia monachorū quorundam, esca incredibilis ita qui non credunt. Marcio.

Hilarionis esca, adolescentis abstinentia & delectus ciborū.

Post 27. annū.

Post 27. annū.

Post 35. annū.

Ab anno sexagesimo quarto vsque ad octogésimū.

pinquam putaret imminere mortem, à sexagesimo quarto anno vsque ad octogésimū pane abstinuit, incredibili feruore mētis, vt eo tempore quasi nouus accederet ad seruitutem Domini, quo ceteri solent remissius viuere. Fiebant autē ei de farina & comminuto olere forbituncula, cibo & potu vix quinq; vncias appendentibus: sicq; cōplens ordinē vitæ, nunquàm ante solis occasum, nec in diebus festis, nec in grauissima valetudine soluit ieiuniū.

38. **EPIPHANIUS** in compendiaria vera doctrina fidei Catholica & Apostolica Ecclesia: Sunt præterea alia præminentes vitæ conuersationes, quæ in eadem sancta Catholica Ecclesia seruantur, eorum inquam, qui ab omnibus carnibus abstinent, quadrupedibusque & volatilibus ac piscibus, ouo item ac caseo, & alia diuersa vitæ instituta. Nam vnusquisque secundum proprium laborem accipiet mercedem. Et quidam sanè abstinent ab omnibus his, aliqui verò à quadrupedibus solū, volatilibus verò & reliquis vescuntur. Alij verò à volucris abstinent, vtuntur, autem ouis & piscibus. Alij neque ouis vescuntur, alij piscibus solis. Alij etiam à piscibus abstinent, caseo verò vescuntur. Alij autem neque caseum sumunt. Iam verò adhuc alij etiam à pane abstinent, alij etiam ab arborum fructibus duris ac nucibus, & à coctis.

39. **IDEM** hæresi septuagesima quinta contra Aërium: Erat Aërio sermo furiosus magis, quàm humanæ conditionis, & dicebat: Quid est Episcopus ad presbyterum? &c. Sed neque ieiunium, inquit, erit ordinatum. Hæc enim Iudaica sunt, & subiugo seruitutis. Iusto enim lex non est posita, sed patricidis ac matricidis & reliquis. Si verò omnino volo ieiunare, qualemcunq; eligam diem à meipso, & ieiunabo propter libertatem. Vnde apud ipsos studium est, vt potiùs in die Dominica ieiunent, quarta verò & profabbato edant. Sæpè verò etiam quarta ieiunant, non ex statuto, sed ex propria, vt inquit, voluntate. In diebus autem Paschatis, quando apud nos fiunt humi dormitiones, castitates, afflictiones, siccorum esus, preces, vigilia, ac ieiunia, & omnes animarum salutes per sanctas afflictiones: ipsi à summo manè obsonantur, carnèque ac vino venas suas explentes, cachinnantur, ridentes ac subsannantes eos qui sanctum hūc cultum hebdomadis Paschatis perficiunt. Tamen si enim renunciatorum habeant hi vitæ modum, non tamen exercetur apud ipsos, sed multo plūs carnis esus & vini potus: nisi fortasè rari aliqui in medio ipsorum ex propria voluntate hoc velint, verum plerique ipsorum magis vtuntur largis eduliis, carnis esu & vini potu, velut sæpè dixi. Hæc sunt quæ Aërius in mundo euomit. Et paulo post confutans eius sententiam, ait Epiphanius: A quo verò non assensum est in omnibus orbis terrarum regionibus, quod quarta & profabbato ieiunium est in Ecclesia decretum? Si verò etiam oportet constitutionem Apostolorum proferre, quomodò illic decreuerunt quarta & profabbato ieiunium: per omnia, excepta Pentecoste, & de sex diebus Paschatis, quomodò præcipiūt nihil omnino accipere, quàm panē & salē & aquā, qualèmcunq; diem agere, & quomodò dimittere in illucescentem Dominicam, manifestum est. Quis autem magis de his nouit? hic ne seductus homo, qui etiam nunc superest, & hucusque in

Nunquàm ante solis occasum soluit ieiuniū.

Abstinentia & delectus ciborum in Ecclesia variis. 1. Cor. 1.

Certus ieiuniorum dies oppugnat Aëriana hæresis, istem argumentis quibus Luterana, &c.

Abstinentia hebdomada sancta.

Attendant ad patres suos, qui in parascisæ curant eunt.

Ieiunium fer. 4. & 6.

Citat cōstitutiones Apostolorum, lib. 5. cap. 22.

Delectus es. horū in hebdomada sancta. Ca. 12. lib. 5. Constit. Apostol.

Traditio Ecclēstia.

mundo versatur, aut qui ante nos testes fuerunt? Habentes ante nos traditionem in Ecclesia, quae etiam à patribus traditum acceperunt, quemadmodum etiam hi à suis patribus didicerunt, qui ante ipsos fuerunt, quomodo Ecclesia acceptam à patribus suis veram fidem vsque huc continet, itemque traditiones. Deinde verò si non de eodē argumento quararum & profabbatorum iidem Apostoli in constitutione dixissent, etiam aliter vndique demonstrare possemus. Attamen de hoc exactè scribunt. Assumpsit autem ecclesia, & in toto mundo assensus factus est, antequàm esset Aërius, & qui ab ipso appellantur Aëriani. Fortassis enim & ob hoc iustissimum nomē accepit: Aërium enim spiritum habebat ex immunditia, quod ab aëriis spiritibus prauitatis, in ipso contra Ecclesiam habitauit.

Ca. 21. lib. 5.

Aëriana hæresis.

Statos ieiuniorum dies abrogat Aërius, & voluit ieiunia esse libera.

Prohibet Aërius ieiunium 4. & 6. ferie, ac Quadragesimam. Abstinēciam à carnibus nihil licet. Lege teneri nō vult hæreticus.

Argumentum contra certos ieiuniorum & feriarum dies.

Responsio vna.

Alterā.

40. AVGVSTINVS in libro de hæresibus ad Quodvultdeum, hæresi quinquagesimatercia: Aëriani ab Aërio quodam sunt nominati, qui cum esset presbyter, doluisse fertur, quod Episcopus nō potuisset ordinari, & in Arrianorum hæresim lapsus, propria quoque dogmata addidisse nonnulla, dicens, orare vel offerre pro mortuis oblatione non oportere, nec statuta solēniter esse celebranda ieiunia, sed cum quisque voluerit, ieiunandum, nē videatur esse sub lege.

41. IOANNES Damascenus in libro de hæresibus: Aëriani ab Aërio Pontico dicti sunt. Fuit autem sacerdos Eustachij episcopi eius, cui Arianae hæreseos crimen obiectum est, filius. Cumque sibi episcopatum denegatum videret, multa cōtra Ecclesiam docere instituit, Arrianorum nulli secundus. Adiecit autem quædam de suo. Negat enim quicquam offerendum esse pro mortuis. Ieiunium feria quarta & sexta, & quadraginta diebus seruari, & pascha celebrari prohibet. Stata hæc damnat omnia. Carnibus & cibis omnis generis vsus est sine religione. Quod si quis ieiunium seruare velit, id ab eo certis statisque diebus seruari negat oportere, sed quando volet. Negat enim se lege teneri, negat etiam quicquam inter presbyterum & episcopum interesse.

1. B. HIERONYMVS in caput quartum epistolæ ad Galatas: Dicat aliquis: Si dies obseruare non licet, & menses, & tempora, & annos: nos quoque simile crimen incurrimus, quartam sabbati obseruantes, & pascheuē, & diem Dominicā, & ieiuniū Quadragesimæ, & Paschæ festiuitatē, & Pentecostes lætitiā, & pro varietate regionum, diuersa in honore martyrum tempora constituta. Ad quod qui simpliciter respondebit, dicet, non eosdem Iudaicæ obseruationis dies esse quos nostros. Nos enim non azymorum Pascha celebramus, sed resurrectionis & crucis. Nec septē iuxta morē Israël numeramus hebdomadas in Pentecoste: sed spiritus sancti veneramur aduentum. Et ne inordinata congregatio populi fidē minueret in Christo, propterea dies aliquot constituti sunt, vt in vnum omnes pariter veniremus. Non quo celebrior sit dies illa, qua cōuenimus: sed quo quacunque die cōueniendū sit, ex conspectu mutuo lætitia maior oriatur. Qui verò oppositæ quæstioni acutiū respondere conatur, illud affirmat, omnes dies æquales esse, nec per pascheuē tantum Christum crucifigi, & die Dominica resurgere: sed semper sanctum

resurrectionis esse diem, & semper eum carne vesci Dominica, ieiunia autem & congregationes interdies propter eos à viris prudentibus constitutos, qui magis seculo vacant quàm Deo: nec possunt, immò nolunt toto in Ecclesia vitæ suæ tempore congregari, & ante humanos actus, Deo orationū suarum offerre sacrificium. Quotus enim quisque est, qui saltem hæc pauca quæ statuta sunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi, semper exerceat? Itaque, sicut nobis licet vel ieiunare semper, vel semper orare, & diem Dominicā accepto Domini corpore indefinenter celebrare gaudentibus: Non ita & Iudæis fas est omni tēpore immolare agnū, pentecosten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidie.

2. I. E. O sermone tertio & quarto de ieiunio septimi mensis, vt supra quæstione præcedenti, B. testimo. vigesimoprimum & sequenti.

3. I. T. E. M sermone quarto de quadragesima, ibidem B. testimo. quadragesimoprimum.

4. B. A. S. I. L. V. S. in oratione secunda de ieiunio, vt quæstione præcedenti, B. testimo. octauo.

1. C. HIERON. lib. 2. aduersus Iouinianum: Sequar ergo vestigia propositionis expositæ: & antequàm ad scripturas veniā, doceamque ex eis Deo grata ieiunia, & acceptabilem cōtinentiā, argumentis philosophorū argumēta cōponam: & probabo, non Empedoclis & Pythagoræ nos dogma sectari, qui, propter μετεμίσχουσι, omne quod mouetur & viuunt, edendum non putant: & eiusdem criminis reos arbitrantur, qui abietem quercūque succiderint, cuius parricidæ sunt & venefici: sed venerari conditorem nostrum, qui in vsus hominum cuncta creauit. Et post nonnulla: Hæc de argumentis Philosophorum, exemplisque disserui, nūc ad exordium generis humani, id est, ad nostra transiens, docebo primum Adam in paradiso accepisse præceptum, vt, cætera poma comedens, ab vna arbore ieiunaret. Beatitudo paradisi absque abstinentia cibi nō potuit dedicari. Quædiū ieiunauit, in paradiso fuit: comedere, & eiectus est: eiectus, statim duxit uxorem. Qui ieiunus in paradiso virgo fuerat, satur in terra matrimonio copulatur: & tamen eiectus, non protinus accepit licentiam carniū vescendarum: sed tantum poma arborum, & fruges segetum, & herbarum olera ei traduntur in cibum: vt exil quoque paradisi, non carnibus, que in paradiso non erant, sed similitudine frugum paradisi vesceretur. Postea verò videns Deus, quod diligēter appositum esset ad malitiam cor hominis ab adolescentia, & spiritus eius in his permanere non posset, quia erant caro, opera carnis diluio condemnauit, & auidissimam hominum gulam probans, dedit eis licentiam comedendarum carniū: vt, dum sibi intelligunt licere omnia, non desiderant magno opere quod licebat, nē mactatum in causam verterent præuaricationis. Quanquàm & tunc ex parte imperatū ieiuniū sit. Nā cū alia munda dicantur, alia immunda: & in arca Noë de immundis bina, de mundis introducuntur imparia: & vtiq; immundorum esus ablati sit, nē sine causa diceretur immunda: ex parte ieiuniū dedicatum est, docēs abstinentiam omnium in quorundam recessione. Cur perdidit Elias primogenita sua? Nōne propter cibum impatiētiāque gulæ lachrymis emendare non potuit. Eiectus de Ægypto populus Israël, & in

Ieiuniorum dies proprie quos possunt immunditia.

Ieiunia Deo grata esse scripturis docet Hieronymus.

Gen. 1.

Gen. 4.

Gen. 1.

Gen. 6.

Ibidem.

Gen. 7.

Gen. 37.

Exod. 16.

Num. 11.

1. Reg. 17.

Exod. 16.

Deut. 8.

1. Reg. 17.

Exod. 16.

Deut. 10.

Deut. 8.

Math. 13.

Exod. 16.

Math. 17.

Deut. 14.

1. Reg. 17.

Ero. 16.

Deut. 9.

Per ieiunium reddunt ad paradysum.

Exod. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

in terram repromissionis lacte & melle manantem introducendus, Ægyptias carnes, & pepones, aliaque desiderat. Vtinam, inquit, obissemus percussit à Deo in terra Ægypti, quando super ollas carniū sedebamus. Et iterum: Quis nos pascet carnibus? Venerunt in mentem nobis pisces, quos in Ægypto comedebamus gratis, & cucumeres, & pepones, & porri, & cepæ, & allia: at nunc anima nostra arida, nihil nisi manna oculi nostri conspiciunt. Angelorum cibum contemntes, carnes Ægyptias suspirabant. Moyfes quadraginta diebus & noctibus ieiunus in monte Sina, etiam tunc probans non in pane solo viuere hominem, sed in omni verbo Dei, cum Domino loquitur: populus autem satur idola fabricatur. Ille, vacuo ventre, legem accipit, scriptam digito Dei: iste, manducans & bibens consurgensque ludere, aurum conflat in vitulum, & Ægyptiū bouem præfert Domini maiestati, tot dierum labor, vnus horæ saturitate perit. Frangit audacter Moyfes tabulas: sciebat enim Dei sermonem non posse audire temulentos. Incrassatus est, & pinguefactus, & dilatatus, & recalcitrauit dilectus, & dereliquit Dominum qui fecerat eum, & abscessit à Deo salutari suo. Vnde & in eodem Deuteronomio præcipitur: Nē, cum manducaueris & biberis, & domos optimas ædificaueris, ouibus, & bobus tuis multiplicatis, & argento, & auro, extollatur cor tuum, & obliuiscaris Domini tui. Denique manducauit populus, & incrassatus est cor eius, nē videret oculis, & audiret auribus, & corde conuiceret: & vultum ieiunantis Moyfi, & iuxta Hebraicam veritatem, Dei confabulatione cornutum, pastus & pinguior populus sustinere nō potuit. Quamobrē & Dominus noster atq; Saluator, nō ob differentiam virginittatis & nuptiarum, vt quidam putant, sed ob ieiuniorum confortia, Moyfen & Eliam, transfiguratus in monte, secum ostendit in gloria. Quanquàm Moyfes & Elias typum propriè legis prophetarūq; monstrauerint, sicut manifestè Euangelij scriptura testatur: Dicebant ei exitum, quem completurus erat in Hierusalem. Passionem enim Domini non virginittas & nuptiæ, sed lex nunciatur, & propheta. Quod si contentiosè in moyse nuptias, in Elia virginittatē dixerint demonstrari: breuiter audiant Moyfen mortuum & sepultum, Eliam igneo curru raptum, antè immortalē esse coepisse, quā mortuum. Sed nec secunda conscriptio tabularum absque ieiunio potuit impetrari, quod ebrietatis perdidit, inedia reuolit. Ex quo ostenditur, posse nos per ieiuniū redire in paradysum, vnde per saturitatē fueram? eiecti. In Exodo aduersus Amalech, oratione Moyfi & totius populi, vsq; ad vesperā ieiunio dimicatum est. Iesus, filius Naue, stationē imperauit soli & lunæ: & in ediam plus quàm vnus diei, victoris exercitus protelauit. Saul, sicut in regnorum primo libro scribitur: Maledictus, inquit, qui edērit panē vsque ad vesperam, donēc viciscar me de inimicis meis. Et non gustauit omnis populus eius, & tota terra predebatur. Tanti que fuit autoritas stationis semel Domino destinata, vt Ionathas, qui causa victoriæ extiterat, depræhēderetur sorte, & ignorantia crimen declinare non posset, patrisque ini se concitaret manum, & vix populi precibus saluaretur. Elias, quadraginta dierum ieiunio præparatus; Deum vidit in monte Oreb, & audit ab eo:

Quid tu hinc Elia? Multo familiarior ista vox, quā illa in Genesi: Adam, vbi es? Illa enim pastum terrebatur. Cōgregatum Samuel populum in Masphat, indicto ieiunio roborauit, & fecit hostibus fortioem. Assyriorum impetum & potentiam Sennacherib, Ezechie regis lachrymæ, saccus, & humiliatio victus, fregit, prostrauit, & vicit. Et econtrariō ciuitas Ninive imminentem iram Domini ieiuniorum miseratione detorsit: quā & Sodoma placasset, & Gomorrha, si voluissent agere penitentiam, & lachrymas penitentiae patrocinate conciliare ieiunio. Ahab, rex impiissimus, vt sententiam Dei subterfugeret, & euerio domus eius differretur in posteros, ieiunio impetrauit & facco. Anna, vxor Helcana, inanem cibō ventrem, filio meruit implere. Periclitantur in Babylone Magi, omnis coniecto & hariolus & haruspex cæditur. Daniel & tres pueri reuelationem merentur ieiunio: & pasti leguminibus, pulchriores sunt & prudentiores sunt iis, qui de mensa regis carnibus vesciebantur. Deinde scriptum est, quod Daniel tribus hebdomadibus ieiunauerit, panem suauem non manducauerit, caro & vinum non intrauerit in os eius, oleo vnctus non sit, & venerit ad eum angelus, dicens: Daniel, homo miserabilis es. Qui Deo miserabilis apparuerat; post ieiunium leonibus in lacu fuit horribilis. Quam pulchra res, quæ placat Deum, leones mitigat, dæmones terret? Mittitur ad eum (licet hoc in Hebraicis voluminibus non inuenerimus) Habacuc, messorum prandium portans; talem enim discophorum inedia meruerat hebdomadis. Dauid, periclitante filio post adulterium, & γινωσκ in cinere & ieiunio facit, dicens: Quia cinerem tanquàm panem manducabam, & potum meum cum fetu miscebam. Et infirmata sunt in ieiunio genua mea. Et certè iam audierat à Nathan: Dominus abstulit à te hoc peccatū. Samson & Samuel vinum & siceram non bibunt: erant enim filij repromissionis, & per abstinentiam ieiuniorumque concepti. Aaron & cæteri sacerdotes ingressuri templum, omne quod potest inebriare, non potat, nē moriantur, ex quo intelligimus, mori eos, qui in Ecclesia non sobrii ministrarint. Quamobrem exprobratur Israël: Potum dabatis Nazaræis meis, vt non biberent vinum vsque in æternum. Quibus cum offerret Hieremias vinum, vt biberent: & illi bibere nolissent: loquitur Dominus per Prophetam: Quia obedistis præcepto Ionadab patris vestri, non deficiet vir de stirpe Ionadab, filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus. In foribus Euangelij Anna, filia Phanuelis, vniura inducitur, sempèrque ieiunans. Et Dominus virginem longa castitas longaque ieiunia suscepere. Præcursor eius, & præco Ioannes locustis alitur, & siluestri melle, non carnibus: habitatioque deserti, & incunabula monachorum, talibus inchoantur alimentis. Sed & ipse Dominus baptisma suum quadraginta dierum ieiunio dedicauit; & acriora dæmonia docuit non nisi oratione & ieiuniis posse superari. Cornelius centurio, vt spiritum sanctum acciperet antè, quàm baptisma, eleemosynis meruit: crebrisque ieiuniis. Paulus Apostolus post famem & sitim, & ceteros laborēs

Gen. 1.

1. Reg. 7.

2. Para. 12.

Eia. 37.

1. Reg. 17.

2. Reg. 21.

2. Reg. 21.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

2. Cor. 11. suos, & pericula latronum, naufragia, solitudines, crebra ieiunia enumerat. Et discipulo Timotheo dolenti stomachum, & infirmitates plurimas sustinenti, suadet vini modicam portionem. Iam noli, inquit, aquam bibere. Cui autem dicit, Iam noli aquam bibere, offendit eum aquam antè potasse, quod non concederet, nisi crebræ infirmitates, & dolor stomachi postulassent. Reprobat quidem Apostolus eos, qui prohibebant nuptias, & iuebant cibis abstineri, quos Deus creauit ad vtendum cum gratiarum actione: sed Marcionem designat, & Tatianum, & cæteros hæreticos, qui abstinentiam indicunt perpetuam, ad destruenda & contemnenda, & abominanda opera creatoris. Nos autem & creaturam omnem laudamus Dei, & maciem saginæ, abstinentiam luxuriæ, ieiunia præferimus saturitati. Vir quippe in laboribus laborat sibi, & vim facit in interitum suum. Et à diebus Ioannis Baptistæ, ieiunatoris & virginis, regnum cælorum vim patitur, & violenti diripiunt illud. Timemus enim ne ab aduentu æterni iudicis, sicut in diebus diluuii, & euerfionis Sodome & Gomorrhæ, deprehendamur manducantes, & bibentes, & nubentes, & nuptui tradentes, nam & diluuium, & ignis de cælo saturitatem pariter & nuptias, quas deleret, inuenit. Nec mirum, si omne quod in macello venditur, Apostolus emi iubeat, & comedi: cum idololatriæ, adhuc in templis idolorum, quasi idolothyta vescentibus, pro summa abstinentia fuerit, eibis tantum abstineri gentilium. Quod si loquitur ad Romanos: Is, qui manducat, non manducantem non spernat: & qui non manducat, manducantem non iudicat: non inter ieiunia & saturitatem æqualia merita dispensat, sed contra eos loquitur, qui in Christum credentes, adhuc Iudaizabant, & eos, qui ex gentibus crediderant, monet, vt ne scandalizent illos cibo suo, qui adhuc in fide infirmiores erant. Denique & in consequentibus hoc ipsum sonat: Scio, & confido in Domino Iesu, quod nihil commune per seipsum est, nisi ei, qui existimat quid commune esse, illi commune est, si enim propter cibum frater tuus contristatur, iam non secundum charitatem ambulat, noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est. Non ergo blasphemetur bonum nostrum. Non est enim regnum Dei esca & potus. Ac, ne quis putaret hoc de ieiuniis dici, & non de superstitione Iudaica, statim edisserit: Alius credit manducari omnia: qui autem infirmus est, olera manducat. Et rursus: Alius iudicat diem plus, quam diem, alius iudicat omnem diem. Vnusquisque in suo sensu abundet. Qui sapit diem, Domino sapit. & qui manducat, Domino manducat: gratias enim agit Deo. & qui non manducat, Domino non manducat: & gratias agit Deo. Qui enim adhuc infirmi erant in fide, & alias carnes mundas, alias arbitrabantur immundas: & inter diem & diem esse aliquid existimabant, verbi gratia, sanctius esse sabbatum, & neomenias, & scenopægiam, quam reliquos dies, iubentur olera manducare: quæ indifferenter comeduntur ab omnibus, qui verò firmiores erant fidei, omnes carnes & dies omnes, æquales esse credebant. Illud autem, quod proponere aduersarius ausus est, Dominum voratorem, & potatorem vini à Phariseis appellatum: & quia ad epulas ierit nuptiarum, & conuiuia non desepexerit peccatorum: existimo quod nobiscum

faciat. Iste est Dominus, vt arbitraris, vorator: qui quadraginta diebus Christianorum ieiunium sanctificauit: qui beatos appellat esurientes & sitientes: qui escam habere se dicit, non quam discipuli suspicabantur, sed quæ in perpetuum non periret: qui de die crastino cogitare prohibet: qui cum esurisse & sitisse dicitur, & iste frequenter ad prandia, excepto mysterio, quod in typum suæ passionis expressit, & probandi corporis veritate, nec gulæ scribitur seruasse, nec ventri: qui diuitem purpuratum propter epulas narrat in tartaro, & Lazarum pauperem ob inedia dicit esse in sinu Abraham: qui, quando ieiunamus, vngi caput & lauare faciem præcipit, vt non gloriæ hominum, sed Domino ieiunemus: qui comedit quidem post resurrectionem partem piscis assi, & fauim, non propter esuriam, & gutturis suauitatem, sed vt veritatem sui corporis cõprobaret, nam, quotiescunque mortuum suscitauit, iussit ei dare manducare, ne resurrectio phantasma putaretur. Et Lazarus, post resurrectionem, ob hanc causam scribitur cum Domino inisse conuiuium. Nec hoc dicimus, quod negemus pisces & cætera, si voluntas fuerit, in cibo esse sumenda: sed quomodo nuptiis virginitatem, ita saturitati & carnibus ieiunia spiritumque præferimus. Si autem Petrus hora sexta pransurus ascendit in cenaculum, fortuita esuriam non facit præiudicium ieiuniorum. hoc enim modo & Dominus, quia ad puteum Samariæ hora sexta fessus refedit, & bibere voluit: omnibus incumbet necessitas, velint nolint, hoc tempore bibendi. Potuit autem fieri, vt vel sabbatum esset, vel dies Dominicus, & post bidui, triduique ieiunium hora sexta esurierit. nunquam enim crediderim Apostolum, si ante vnam diem cœnauerat, epulisque distentus fuerat, alterius diei esurisse meridie. quod si cœnauit pridie, & sequenti die esuriuit ante prandium: non existimo, quod vsque ad satietatem comederit, qui tam cito potuit esurire. Porro, si per Esaiam loquitur Deus, quod non tale ieiunium elegerit, dicens. In diebus ieiuniorum vestrorum inueniuntur voluntates vestre: & subiectos percutitis: & in iudicio, & in lites ieiunatis, & cæditis pugnis: non tale ieiunium elegerit, dicit Dominus: quale elegerit, docet: Frange esurienti panem tuum, & pauperes sine tecto, induc in domum tuam. Si videris nudum, vesti: & domesticos seminis tui ne despicias. Nō igitur ieiunium reprobat, sed, quale vellet, ostendit. Neque enim ventris esuriam accepta est Deo, quam lites & rapinæ & luxuria destrunt. Si non vult ieiunium Deus, quomodo in Leuitico præcipit, vt septimo mense, decima mensis, omnis populus ieiunet vsque ad vespere: & qui non afflixerit animam suam, moriatur, & exterminetur de populo suo? Quare sepulchra concupiscetis, vbi carnis deditus populus ruit, vsq; hodie in solitudine perseuerat, & crassus populus ortyometra scribitur ad cholera vsque ructasse? Cur homo Dei, ad cuius prophetiam manus aruerat regis Hieroboã, quia manducauit contra edictum Dei, illico percussus est? & leo qui afinam custodiuit intactam, propheta leuanti se de prandio nō pepercit? Qui ieiunus miracula fecerat, præsus, illico saturitatis pœnas luit. Sed & Iohel clamat: Sanctificate ieiunium: prædicate curationem: vt monstraretur, ieiunium sanctificari cæteris operibus, & sanctificatum ieiunium curationi

Matth. 4. Christus ieiunium quadraginta diebus sanctificauit.

Luc. 16. Luc. 14. Matth. 6.

Matth. 5.

Ioan. 12.

Ioannes 4.

Esa. 58.

Apud Esaiam non reprobat ieiunium.

Leuit. 16.

Num. 11.

Reg. 19.

Iohel. 2. Ieiunium sanctificatur ceteris operibus bonis, & curationi peccatorum proficit.

curationi proficere peccatorum. Quomodo autem virginitati veræ non præiudicat imitatio virginum diaboli: ita nec veris ieiuniis cõsuetum Iphis & Cybeles, & quorundam ciborum in æternum abstinentia: maxime cum apud illos ieiunium panis, sagina carnis compensetur. Et, sicut signa quæ faciebat Moyses, imitabatur signa Ægyptiorum, sed non erant in veritate: nam virga Moysi virgas Magorum deuorabat: ita per omnia, quæ in amulationem Dei facit diabolus, non religionis nostræ superstitio, sed nostra arguitur negligentia, id nō lentum facere, quod bonum esse, etiam seculi homines non ignorant.

2. AVGVSTINVS in libro de hæresibus ad Quod uult eum, hæresi octogesima secunda: A Iouiniano quodam monacho hæresis Iouinianistarum orta est ætate nostra, cum adhuc iuuenes essemus. Hic omnia peccata, sicut Stoici philosophi, paria esse dicebat, nec posse peccare hominem lauacro regenerationis accedo, nec aliquid prodesse ieiunia, vel à cibis aliquibus abstinentiam.

3. AMBROSIVS epistola octogesima secunda ad Vercellenses, vt supra questione præcedenti, B. testim. decimo octauo.

4. AVGVSTINVS epistola centesima decima octaua ad Ianuarii, capite secundo: Alia verò quæ per loca terrarum regionisque variatur, sicuti est quod alij ieiunant sabbato, alij verò nō: Alij quotidie communicant corpori & sanguini Dominico, alij certis diebus accipiunt: Alibi nullus dies intermittitur quo non offeratur, alibi sabbato tantum & Dominico, alibi tantum Dominico. Et si quid aliud huiusmodi animaduerti potest, totum hoc genus rerum liberat obseruationem. nec disciplina vlla est in his meliori graui prudentique Christiano, quam vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam ad quamcunque forte deuenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum inter quos viuunt, societate seruandum est. Credo te aliquando ex me audisse, sed tamen etiam nunc commemoro: Mater mea Mediolanum me consecuta, inuenit Ecclesiam sabbato non ieiunantem: cœperat perturbari, & fluctuare quid ageret, cum ego talia non curabam: sed propter ipsam consului de hac re beatissimæ memoriæ virum Ambrosium. Respondit se nihil docere me posse, nisi quod ipse faceret, quia si melius nō esset, id potius obseruaret. Cumque ego putassem, nulla reddita ratione, autoritate sua sola nos voluisse admonere, ne sabbato ieiunaremus, subsecutus est, & ait mihi: Cum Romam venio, ieiuno sabbato: cum hic sum, non ieiuno. Sic etiam tu, ad quam fortè Ecclesiam ueneris, eius morem serua, si cuiquã nō vis esse scandalosus, nec quenquam tibi. Hoc cum matri renunciassem, libenter amplexa est. Ego verò de hac sententia etiam atque etiam cogitans, ita semper habui, tanquam eam cælesti oraculo susceperim.

5. Ad Romanos decimo tertio: Omnis anima potestatis sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo, quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt, nam principes nō sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim mini-

Exod. 7.

Iouiniani hæresis nihil prodesse ieiunia, verà cibis aliquibus abstinentiam.

In ieiuniis & similibus ac commodate se quibus debet ut Ecclesiam ad quæ dixerit.

Ambrosij sententia.

ster est, tibi in bonum. Si autem malum feceris, time, non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

1. D. AVGVSTINVS epistola octogesima sexta ad Casulanum presbyterum: Quod ergo me consulis, vtrum sabbato liceat ieiunare: Respondeo, si nullo modo liceret, profecto quadraginta continuos dies nec Moyses, nec Helias, nec ipse Dominus ieiunasset. Verum ista ratione concluditur, etiam Dominico die non illicitum esse ieiunium. Et quisquis tamen hunc diem ieiunio decernendum putauerit, sicut quidam ieiunantes sabbatum obseruant, non paruo scandalo erit Ecclesiæ. Nec imitandum: In his enim rebus de quibus nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei, vel instituta Maiorum pro lege tenenda sunt. Et post multa: Si autem quoniam huic, quantum potui, sufficienter respondi me puto, de hac sententiam meam quaeris, ego in Euangelicis & Apostolicis literis, totoque instrumento quod appellatur testamenti nouum, animo id reuoluens, video præceptum esse ieiunium. Quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apostolorum non inuenio definitum. Et paucis interiectis: Et de die quidem sabbati facillior causa est: quia & Romana ieiunat Ecclesia, & alia nonnulla, etiam pauca, siue illi proxima, siue longinqua. Die autem Dominico ieiunare, scādalum est magnū, maxime postquã innotuit detestabilis multumque fidei Catholice, scripturisque diuinis apertissime contraria hæresis Manichæorum, qui suis auditoribus ad ieiunandum istum tantum constituerunt legitimum diem, per quod factum est, vt ieiunium diei dominici horribilius haberetur. Nisi forte aliquis idoneus sit, nulla refectione interposita, vltra hebdomadam perpetuare ieiunium, vt ieiunio quadraginta dierum, quantum potuerit, appropinquet, sicut aliquos fecisse cognouimus. Nam & ad ipsum quadragenarium numerum peruenerit se quendam, à fratribus fide dignissimis nobis asseratum est. Quemadmodum enim veterum patrum temporibus Moyses & Helias nihil contra prandia sabbatorum fecerunt, cum diebus quadraginta ieiunauerunt: ita qui potuerit septem dies ieiunando transire, non sibi ad ieiunandum eligit Dominicum diem, sed in iis eum inuenit, quos ieiunaturum se vout plurimos dies. Ieiunium tamen etiam continuatur, si in hebdomade soluendum est, nullo congruentius quam Dominico die soluitur. Si autem post hebdomadam corpus reficitur, non vti que ad ieiunandum dies Dominicus eligitur, sed in numero quem vouerit placuit, inuenitur. Rursus post nonnulla: Cur autem quarta & sexta maxime ieiunet Ecclesia, illa ratio reddi videtur, quod considerato Euangelio, ipsa quarta sabbati, quam vulgò quartam feriam vocant, consilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi. Intermissio autem vno die, cuius vespera Dominus Pascha cum discipulis manducauit, qui finis fuit eius diei, quem vocamus quintam sabbati: deinde traditus est ea nocte, quæ iam ad sextam Sabbati, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat. Hic dies primus azymorum fuit, à vespera incipiens. Sed

De ieiunio Sabbati.

Consuetudo Ecclesiæ.

Ieiunij præceptum in nouo testamento.

Ieiunium Sabbati.

Diei Dominici ieiunium.

Ieiunium inter quod quadraginta dierum.

Vout ieiunij.

Ieiunij 4. & 6. ferie cur vsitatum. Matth. 16.

Ioan. 19.

Matth. 26.

Matthæus Euangelista quintam sabbati dicit fuisse primam diem azymorum, quia eius vespera sequēte, futura erat cœna Paschalis, quæ cœna incipiebat azymum & ouis immolatio manducari. Ex quo colligitur, quartam sabbati fuisse, quando ait Dominus: Scitis quia post bidduum Pascha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur. Ac per hoc dies ipse ieiunio deputatus est: quia sicut Euangelista sequitur & dicit, Tunc congregati sunt principes sacerdotum & seniores populi in atriū principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas: & consilium fecerunt, vt Iesum dolo tenerent & occiderent. Intermisso autem vno die, de quo dicit Euāgelium: Prima autem azymorum acceperunt discipuli ad Iesum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere pascha? Hoc ergo die intermisso, passus est Dominus, quod nullus ambigit, sexta sabbati: quapropter, & ipsa sexta recte ieiunio deputatur. Ieiunia quippe humilitatem significant. Vnde dictum est: Et humiliabā in ieiunio animā meā. Sequitur sabbatum, quo die caro Christi in monumento requieuit, sicut in primis operibus mūdi requieuit Deus illo die ab omnibus operibus suis. Hinc exorta est ista in regia illa veste varietas, vt alij, sicut maximē populi Orientis, propter requiem significandam mālent relaxare ieiunium: alij propter humilitatem mortis Domini ieiunare, sicut Romana & nonnullæ Occidentis ecclesiæ. Quod quidem vno die quo Pascha celebratur, propter renouandam rei gestæ memoriam, quia discipuli humanitatis mortem Domini doluerunt, sic ab omnibus ieiunatur, vt etiam illi sabbati ieiunium deuotissimē celebrent, qui cæteris per totum annum sabbatis prandent, vtrunque videlicet significantes, & in vno anniuersario die lectum discipulorum, & in cæteris sabbatis quietis bonum. Duo quippe sunt, quæ iustorum beatitudinem & omnis miseræ finem sperari faciunt, mors & resurrectio mortuorum. Sed quoniam non inuenimus, vt iam supra commemoravi, in Euangelicis & Apostolicis literis, quæ ad noui testamenti reuelationem propriè pertinent, certis diebus aliquibus euidenter præceptum obseruanda esse ieiunia: & idē res quoque ista, sicut alia plurimæ, quas enumerare difficile est, inuenit in veste illius filie regis, hoc est, Ecclesiæ varietatis locum, indicabo tibi quid mihi de hoc requirenti responderit venerandus Ambrosius, à quo baptizatus sum, Mediolanensis Episcopus. Nam cum in eadem ciuitate mater mea mecum esset, & nobis adhuc catechumenis, parū ista curantibus, illa sollicitudinem gereret, vtrum secundum morem nostræ ciuitatis sibi esset sabbato ieiunandum, an ecclesiæ Mediolanensis more prandendum, vt hac eam cūctatione liberarem, interrogauit hoc supradictum hominem Dei. At ille, Quid possum, inquit, hinc docere amplius quàm ipse facio? Vbi ego putaueram nihil eum ista responsione præcepisse, nisi vt sabbato pranderemus. Hoc quippe ipsum facere sciebam, sed ille secutus adiecit: Quando hinc sum, non ieiuno sabbato: quando Romæ sum, ieiuno sabbato: & ad quamcunque Ecclesiam veneris, inquit, eius morem seruare, si pari scandalum non vultis aut facere. Hoc responsum retuli ad matrem, eque suffecit, nec dubitauit esse obediendum, hoc etiam nos secuti sumus.

Psal. 34.

Cur quodam Ecclesiæ sabbato ieiunā, quodam non ieiunā.

Sabbatū paschale ubique ieiunatur.

Ambrosij responsio de ieiunio sabbati.

Sed quoniam contingit, maximē in Aphrica, vt vna Ecclesia vel vnius regionis Ecclesiæ, alios habeant sabbato prandentes, alios ieiunantes, mos eorum mihi sequendus videtur, quibus eorum populorum congregatio regenda commissa est.

2. EPIPHANIVS in compendiaria vera doctrina de fide Catholice & Apostolice Ecclesiæ: Communiones autem siue synaxes fieri ordinatæ sunt ab Apostolis quarta, & pro sabbato, & Dominica. Quarta verò & pro sabbato ieiunium statutum est vsque ad horam nonam. Nam illucescente quarta, assumptus est Dominus, vt in his diebus ieiunia fierent: ita vt impleatur dictum hoc Quam ablatus fuerit ab ipsis sponsum, tunc ieiunabunt in illis diebus. Et nō vt gratiam aut beneficium exhibeamus ei qui pro nobis passus est, ieiunium nobis constitutum est: sed vt confiteamur ad nostram salutem Domini passionem, quam pro nobis ipse suscepit: & vt pro peccatis nostris, ieiunia nobis apud Deum suppulentur. Et per totum quidem annum ieiunium hoc seruatur in eadem sancta Catholica Ecclesia, quarta, inquam, & pro sabbato, vsque ad horam nonam, excepta sola Pentecoste, per totos quadraginta dies, in quibus neque gentia fleantur, neque ieiunium imperatum est. Cæterum pro communionibus, quæ quarta & pro sabbato ad horam nonam sunt, in die Dominica matutinis horis communiones fiunt. Insuper verò, in quinquaginta diebus Pentecostes, de quibus dixi, non est ieiunium: neque in die Epiphaniarum, hoc est, apparitionis & aduentus, quando natus est in carne Dominus, ieiunare licet, etiamsi contingat vt sit quarta aut pro sabbato. Verum ex bono proposito, peccatis exercitatores in ipsa Ecclesia semper ieiunant, excepta Dominica & Pentecoste, semper item vigiliis agunt. At verò Dominicas omnes delicatas ducit sancta hæc Catholica Ecclesia, & communiones manè perficit, & non ieiunat. Incōsentaneum enim est in Dominica ieiunare. Porro quadagesimam ante septem dies sancti Paschatis, similiter seruari solet eadem Ecclesia, in ieiuniis perseuerans, Dominicis verò omnino non, neque in ipsa quadagesima. Cæterum per sex dies ipsius Paschatis, omnes populi in siccorū esu perseuerant, pane, inquam, & sale & aqua tunc vntes ad vesperam. Sed & pietatis studiosi duplas & triplas ac quadruplas transmittunt, & aliqui totam hebdomadam, vsque ad gallicinium dominicæ illucescentis.

3. CALIXTVS primus Pōtifex & martyr in epistola prima ad Benedictum episcopum, capite primo: Ieiunium, quod ter in anno apud nos celebrare didicisti cōuenientius nunc per quatuor tempora fieri decernimus, vt sicut annus per quatuor voluitur tempora, sic & quaternum solenne agamus ieiunium, per anni quatuor tempora. Et sicut replemur frumento, vino & oleo ad alenda corpora, sic repleamur ieiunio ad alendas animas, iuxta prophetæ Zachariæ vocem, qui ait: Factum est verbum Domini ad me, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Sicut cogitavi vt affligerem vos, quum ad iracundiam prouocasset me patres vestri, & non sum misertus: sic conuersus cogitavi in diebus istis, vt beneficiam Hierusalem & domui Iuda, Nolite timere. Hæc sunt verba quæ facietis: Loquimini

Ieiunium 4. & 6. feria ab Apostolis institutum.

Matth. 9. Marc. 1. Luc. 5.

Pro peccatis supplicantur apud Deum ieiunia.

Monachorū ieiunia.

Quadagesimæ ieiunium.

Arctior abstinentia per sex dies ante pascha, & ciborum delectus.

Ieiunium 4. temporū, & cur institutum.

Ieiunium ad alendas animas confert. Zach. 8.

Loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, veritatem & iudicium pacis iudicate in portis vestris, & vnusquisque malum contra amicum suū ne cogitetis in cordibus vestris, & iuramentū mendax ne diligatis. Omnia enim hæc sunt, quæ odiui, dicit Dominus exercituum. Et factum est verbum Domini exercituum ad me, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium septimi, & ieiunium decimi erit domui Iudæ in gaudium, & in lætitiā, & in solennitates præclaras: veritatem tantum & pacem diligite, dicit Dominus exercituum. In hoc ergo omnes nos vnanimes oportet esse, vt secundum Apostolicam doctrinam, id ipsum dicamus omnes, & nō sint in nobis schismata. Simus autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia, in cuius operis deuotione gratulamur dilectionem tuam esse confortem. Non decet enim, à capite membra dissidere: sed, iuxta sacræ scripturæ testimonium, omnia membra caput sequantur. Nulli verò dubium est, quod Apostolica Ecclesia mater sit omnium Ecclesiarum, à cuius regulis nullatenus conuenit deuiare. Et sicut Dei filius venit facere voluntatē patris, sic & vos voluntatem vestræ impleatis matris, quæ est Ecclesia, cuius caput (vt prædictū est) Romana existit Ecclesia. Quicquid ergo sine discretione iustitiæ contra huius disciplinam actum fuerit, ratum haberi ratio nulla permittit.

4. LEO Magnus sermone primo de Pentecoste: Ipse enim spiritus veritatis, facit domum gloriæ suæ luminis sui nitore fulgere, & in templo suo nec tenebrosū aliquid vult esse, nec tepidum: De qua ope atque doctrina etiam ieiuniorum nobis atque elemosynarum est collata purgatio. Nam hunc venerabilem diem sequitur saluberrimæ obseruantie consuetudo, quam vtilissimam sibi omnes sancti semper experti sunt, & ad quam sedulo celebrandam, pastoralis vos sollicitudine cohortamur, vt si quid macularum proximis diebus negligentia incauta contraxerit, id & ieiunij celsura castiget, & deuotio pietatis emendet. Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato autem in id ipsum consueta deuotione vigiliis celebremus.

5. ET sermone secundo de Pentecoste: Ad præsentem autem solennitatem etiam ista nobis est adsumenda deuotio, vt ieiunium, quod ex Apostolica traditione subsequitur, sancta obseruantia celebremus: quia & hoc inter maxima sancti Spiritus dona numerandum est, quod nobis aduersum illecebras carnis & insidias diaboli, ieiuniorum sunt collata præsidia, quibus omnes tentationes, Deo adiuuante, vincamus. Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud beatum Petrum Apostolum vigiliis celebremus, patrocinate eodem spiritu orationibus nostris, vt in omnibus misericordiam Dei obtinere mereamur.

6. IDEM sermone octauo de ieiunio septimi mensis, vt supra quæstione præcedenti, B. testim. vigesimo quinto & sequenti.

7. ITEM sermone octauo de ieiunio decimi mensis, vt ibidem, B. testim. trigesimo quinto.

8. RABANVS Maurus libro secundo de institutione clericorum, capite vigesimo quarto, vt supra quæstione præcedenti, A. testim. vigesimo secundo.

9. CONCILIVM Moguntinum capite trigesi-

mo quarto.

10. SALEGVNSTADIENSIS canone secundo.

11. BERNARDVS in vigilia S. Andree, vt supra de præceptis Ecclesiæ, quæstione decima quarta, testim. quarto & sequentibus.

12. IGNATIVS in epistola ad Philippenses: Quadagesimam verò nolite pro nihilo habere: imitationem enim continet Dei conuersationis. Hebdomadam etiam passionis nolite despiciere. Quarta verò, & sexta feria ieiunare, reliquias pauperibus porrigentes.

13. EPIPHANIVS in compendiaria vera doctrina, & c. vt paulò superius D. testim. secundo.

14. THEOPHILVS Alexandrinus libro tertio Pascali ad totius Ægypti Episcopos: Iustum est, cunctos Domini timore purgatos, dignam peragere solennitatem, continentis quoque ac ieiunij redimere castitatem, & dormientem sensum vigiliis suscitare fide, imitarique sapientissimum Danielem, de quo scribitur: Est vir in regno tuo, in quo est spiritus Dei, & in diebus patris tui vigilantia & sapientia inuenta sunt in eo. Qui enim curam suam gerunt, vt ad meliora proficiant, habentes legem quasi fortissimum ducem, parent imperis eius, & venientia cōtra se peccata subuertunt, splendore operum illustrantes Paschæ festiuitatem: & securitate conscientie, perturbationum iacula negligentes, spe anticipant victoriam. Qui autem horum imitatores sunt, antequam ineanat prælium, desiderio virtutis palmam occupant triumphorum, coronamque victores lubricæ voluptatis in caelestibus possident reuelata facie, animo contemplantur vociferantur & dicent: Dominus Deus fortitudo mea, & ponet pedes meos in consummationem, super excelsa statuens me, vt vincam in cantico eius. Nec putemus, fratres charissimi, certamen esse perpetuum, vt idcirco lassemus, sed sciamus finem huius coronæ esse iustitiā, quam nulla secularū corrumpit ætas. Studium vitæ istius & certaminis, temporale est: qui autem inoffenso cucurrerint gradu, & ad calcem venerint præmiorum, nouas inuenient mansiones, victoriam canonicis demonstrantes. Itaque gratia Domini triumphos nobis de sceleratissimis demonibus pollicente, ieiunia ritè celebremus, vt solennitatis quoque ritè participes simus. Nequaquam diebus quadagesimæ, sicut luxuriosi diuites solent, vini poculum suspiremus: neque in procinctu & prælio, vbi labor & sudor est necessarius, carniū edulio delectemur. Qui autem legum præcepta custodiunt, ignorant vinum in ieiuniis, carniū esum repudiant, & insatiabilem auaritiā Dei timore compescunt. Vnde ad continentes scriptura quotidie clamitat: Vinum & siceram non bibent. Et econtrariò Iudæi ob culpam audiunt: Dabitur liberè sanctis vinum & Prophetis. Non possunt suscipere correptionē, qui luxuriæ oblectatione capiuntur, neque ventris ingluuiē ratione & consiliis refrenare amore ieiunij. Qui desidia & peritura citò voluptate studiū virtutis infamant, non erubescētes vinū clam bibere, & auidis faucibus, arbitros declinantes, in cubiculis multa potare, vt in edjā & ieiunia, quæ vltro appetere debebāt, ieiuniorū tempore luxuria & ebrietate commutent: nescientes quod etiam si hominum conscientiam fugiant, & clausis parietibus, vescantur carniū, atque aues altiles

Quadagesimæ ieiunium D. Ignacij idem. Ieiunium hebdomadae sanctæ. Item 4. & 6. feria.

Qualis debet esse Quadagesimæ obseruatio.

Daniel. 5.

Habacuc 3.

A vino & carniū abstinentiam olim in quadagesima.

Leuit. 10.

Amos 2.

In eos qui clā vescuntur carniū in diebus ieiuniorum.

Non decet ieiunantes vesci carnibus. Leuit. 23.

Daniel. 2.

Heb. 13.

Exemplo Danielis & triu pueroru docet abstinendum à supradictis.

Machabæoru exemplo idè docet. 2. Machab. 7.

Conuersatio angelica in terris, ieiunium Rom. 14.

Quale ieiunium esse claudit, & cū quibus operibus coniundum.

diebus quadragesimæ, & propinquate Pascha, immundis manibus lacerent, tristi vultu foris ieiunia promittentes, corripiat huiuscemodi Dominus, & dicat: Iniquitates magnas faciunt isti, vt recedant à sanctis meis. Non decet ieiunantes tempore agonis & prælij vesci carnibus, monente scriptura: A fligētis animas vestras. Neque Phasides aues sollicito labore perquirere, & garrulas volucres, earumque pinguedinē hianti ingerere gulæ. Nec inuestigare magni precij coquos, qui ventris rabiem iure multiplici, & carnibus contusione mutatis, diuersis que ciborum sapore demulceant: fumantibus pateris & nidore sui, furori gutturis blandientibus, cū in iniuriam continentia diuersi saporis & coloris vina quærantur. Docet nos sancti Danielis historia, & trium puerorum virtus, consona appetere & honorare ieiunia. Et paulò post: Hæc idcirco, fratres charissimi, replicauimus, vt Pauli Apostoli de Sanctorum virtutibus prædicantis, verba noscentes, in quibus ait: Quorum considerantes exitum conuersationis, imitamini fidem: Suademus eis qui tempore ieiuniorum esu carniū delectantur, imitari Sanctorū continentiam: qui nulla vi superari potuerunt, vt rigorem virtutis amitterēt, vt Babyloniorum imperia formidantes, captiuiam in se ostenderent voluptatem: sed manserunt liberi, ventrisque desideria ratione superarunt, titillantes gulæ vicē luxuriam, nobisque suæ fortitudinis exempla reliquerūt, habitantes in Babylone corporibus, sed sensu & fide cum angelis in cælesti Hierusalem morantes, vt omnem deinceps ætatem docerent, ieiuniorum tempore à vino & carnibus abstinendum, sumere de terra femina, & potandam aquam, quibus comitibus vitur pudicitia. Quid memorē insignes Machabæorum victorias? qui nē illicitis carnibus vescerētur, & communes tangerent cibos, corpora obtulere cruciatibus: totiusque orbis in Ecclesiis Christi laudibus prædicantur, fortiores pœnis, ardentiores quibus comburebantur ignibus. Ergò qui ieiunia, id est, conuersationem angelicam imitantur in terris, meminerūt illius dicti: Regnum Dei non est cibus & potus, sed iustitia, & gaudiū, & pax, & lætitia. Isti per continentiam, breui & paruo labore magna sibi & æterna conciliant præmia: & multo plus accipiunt, quàm offerunt, & futuri temporis gloria præsentis angustias mitigant.

15. **M A X I M V S** Taurinensis Episcopus scripsit homilias quatuor de ieiunio quadragesimæ, in quibus frequenter monet, vt bonis operibus sanctificemur quadragesima dierum ieiunium, & nō solū à cibis, sed etiā à vitiiis ieiunemus. Inter alia sic ait homilia tertia: nos verò, fratres, quibus propugnator inuictus hanc venerabilē quadragesimā dedicauit, repudiantes carnalia desideria, sic castigemus membra ieiunans, vt animas virtutibus saginemus. Ieiunet in nobis perniciofa luxuries, ieiunet omnis iniquitas, ieiunet odiosa cōtētio: abstineamus ab epulis, magis abstineamus à vitiiis: sic nos tēperemus, sic sobrii simus à vino, vt nulla nobis voluptatū dominetur ebrietas. Quid enim prodest, obseruatione quadragesima dierū ieiunandi nos tēpora custodire, & legē nō tenere ieiunij? Quid prodest vobis, vacare à cōiuiuijs, & diē litibus occupare? Quid prodest, propriū non edere panē, & victū diripere mi-

serorū? Ieiunium Christiani, egentis debet esse refectio. Ieiunium Christiani pacē debet nutrire, non iurgia. Quale illud est autē, quod nō vesceris carnibus, & de ore tuo omnia sordidius egreditur maledictum? Quale est, quod sanctificatur venter ieiunio, & polluitur lingua mēdacijs? Rectē sanē, frater, frequentabis Ecclesiā, si gressus tuos lethalius laqueis atida illa nō implicet & inuoluat vira. Rectē orabis Dominū tuum, si precibus tuis obuia tibi cordis tui non obstat inuidia. Rectē contundes manibus pectus, si omnē in dē furorem malignæ voluntatis excusseris. Iustē etiā dabis denarium pauperi, si alij illud pauperi non tulisti. Hæc ergò est, charissimi, religiosa esurics, hic fidelium passus animarum, vt ieiunium nostrum sanctificet castitas, ornet patientia, benignitas foueat, misericordia lactificet, commēdet humilitas. His quadragesimam Christi, prout possumus, virtutibus subsecquamur, vt gemino quodam corporis animique ieiunio, diuinæ nos semper gratia commendemus.

16. **A M B R O S I V S** agit de 40. serm. 23. & sequentibus. Quo quidē vigesimo tertio sermone sic ait: Sanctæ quadragesimæ rationem, cuius hodiē initiū celebramus, frequenter edidimus, & cur tot dierum numero ieiunemus, sæpè docuimus. Diximus enim quod Dominus Iesus Christus hunc eundem numerum ieiunij consecrauit, & continuatis diebus noctibusque non capiens cibum, vnum ieiunij corpus effecerit: hoc est, licet diei ordo noctis interrupteretur aduentu, non tamen interruptus est ordo ieiunij. Vndē erant apud eum plura tēporū curricula, sed abstinentiæ dies vna, ostendens nobis itā nos hunc numerū integrum ieiunare debere, vt quia totā quadragesimam cōplecti non possumus solido & vno ieiunio, vel quotidianis eandē sine intermissione ieiunij celebremus: vt si quisquam vnam diem abstinendo prætermiserit, totam quadragesimam violārit, & propter modici temporis cibum, magni fructum laboris amiserit. Et post pauca: Eodem, inquam, numero Moyses per mansiones peruenit ad requiem, quo & nos per ieiunia properamus ad cælum. Ieiunia enim nostra mansiones quedam sunt, per quæ iter spiritualiter faciētes, animæ virtutibus ambulamus, & diurno profectu repromissæ nobis terræ viciniore efficiamur, itā vt citiùs perueniat qui deuotiùs ieiunārit. Pedes enim quidam animæ pernices sunt, fides atque ieiunium, qui citò de humilibus ad altiora conscendunt, citò de terrenis ad cælestia gradiuntur.

17. **E T** sermone vigesimo quinto: Sic ergò & nos propositum nobis quadragesima dierum iter debemus omni labore conficere, & quibusdam quasi castris nos ieiuniorum deuotione munire. Castra enim nobis sunt nostra ieiunia, quæ nos à diaboli oppugnatione defendūt. Denique stationes vocantur, quod stantes & commorantes in eis inimicos insidiātes repellamus. Castra planē sunt ieiunia Christianis, à quibus si quis aberrauerit, à spirituali Pharaone inuaditur, aut peccatorum solitudine deuoratur. Peccatorum autem solitudinem patitur, qui deseritur societate sanctorum. Murus igitur quidam est Christiano ieiunium, in expugnabilis diabolo, intransgressibilis inimico. Quis enim vnaquam Christianorum ieiunauit, & captus est? **Quis**

Abstinētia à carnibus.

Corporis ieiunio animi ieiunium ieiundum.

Cur 40. diebus ieiunent Christiani. Math. 4.

In Quadragesima quoridie ieiunandum est. Num. 33.

Per ieiunium celijs peruenitur ad terram promissionis.

Castris comparantur ieiunia.

Murus quidā est Christiano ieiunium aduersus diabolum.

1. Cor. 13.

Math. 27. Ieiunium etiā alijs prodest.

Cur Christus diabolo victor esse voluit, & ante ieiunium postea cæcietur.

Nō leue peccatum est, indictum à Domino quadragesimale ieiunium violare. 1. Ioh. 2.

Nō leue peccatum est, indictum ieiunium violare, exempte Ionathas & ceteri. 1. Reg. 14.

Quis sobrius mansit, & victus est? Temulentum aggreditur diabolus, luxuriosum oppugnat inimicus. Vbi autem ieiunium viderit, fugit, metuit, perterritus, terretur pallore eius, debilitatur inedia, infirmitate prostermitur. Prostermitur, inquam, infirmitate, quia Christiana infirmitas, fortitudo est: Vndē ait Apostolus: Cū infirmor, tunc fortior sum. Sed requirit aliquis, quemadmodum fortis infirmitas? Tunc est fortis infirmitas, quando carotabescit ieiunans, anima puritate pinguefcit. Quantum enim illi ciborum succus subtrahitur, tantum huic iustitiæ virtus augetur. Tunc igitur homo imbecillis quidem est ad secularia, sed fortis est ad diuina opera. Tunc enim magis de Deo cogitat, tunc iudicium metuit, tunc vincit inimicum. Ait enim saluator de diabolo: Hoc genus non eiecitur nisi in ieiunio & orationibus. Dicit vtique, à diabolo energumenum non nisi ieiunans posse purgari. Videret ergò quæ ieiunij virtus sit, quantam homini suo præstet gratiam, quod tantam præstet alteri medicinam: quemadmodum proprium sanctificet hominem, quod itā purificet alienum. Mira enim res est, alter ieiunat, & alteri prodest ieiunantis utilitas, ergò, fratres, abstinentiæ arma minime deponamus, & quadragesima dierum ieiunia sine intermissione curemus. Hic est enim perfectus numerus ad vincendum. Dominus enim diabolum postea quàm quadragesima dies ieiunauit, euicit: non quod non & ante ieiunia eum vincere potuisset: sed vt ostenderet nobis, tunc nos diaboli posse esse victores, cū per quadragesima dies victores ieiunando desideriorum carnalium fuisset. Eum autem qui hunc numerum consecratum gulæ intemperantia violāset, tanquàm imbecillum & miserum, facile eum ab inimico posse superari. Quomodo enim potest in altero diaboli improbitatem vincere, qui gulæ intemperantiam in seipso non vincit? Prius ergò homo tui victor esto, vt possis esse victor alterius. Sūt enim intra te proprii tibi hostes, qui quotidie te oppugnant. Ecce enim avaritia te diuitiarum ambitione circunuenit, luxuria epularum suauitate captiuat, hæresis scientiæ peruersitate peruertit. Vince ergò inimicos proprios, vt vincere possis alienos. Non enim fratres leue peccatum est, fidelibus indictam quadragesimam à Domino violare, & ieiunia consecrata ventris voracitate dissoluere. Scriptum est, Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Si vis ergò Christianus esse, debes, quod Christus, facere. Ille qui peccatum non habebat, Quadragesimam ieiunauit: tu non vis quadragesimam ieiunare qui peccas? Ille, inquam, peccatum non habebat, sed pro nostris ieiunauit peccatis. Qualis ergò apud cōscientiam tuam Christianus es, cū Christo proteferente tu prandes? Cū Saluator pro te ieiunante tu refeceris? Non igitur, sicut dixi, leue peccatum est, indictum violare ieiunium. Nam vt hoc exemplis breuiter approbemus, legimus in libris Regnorum, cū Saul rex Israël bellum contra Allophylos gereret, vniuerso eum exercitui indixisse ieiunium, & abstinētibz cunctis, eum cōtra aduersarios pugnare cepisse. Bonus planē rex, qui hostes suos non tam armis quàm deuotione vincebat, & plūs dimicabat religione quàm telis. Cū ergò Saul abstinētiā diei suis omnibus indixisset, & Ionathas eius filius præcepti nescius inter

medias hostium acies victor incedens fauorem mellis in tincta sceptri summitate gustasset, tanta indignatio repente commota est, vt & differretur victoria, & diuinitas læderetur. Denique nec bello finis imponitur, nec regi responsum propheticum datur. Vndē intelligimus, quod Saul hostes non tam virtute militum, quàm militum abstinētia superabat. Denique vnius culpa cunctis confertur ignauia, & vnius delicto omnibus generatur infirmitas. Deficit enim virtus in exercitu, vbi deficit in obseruatione ieiunium. Quod vt peccatū Saul ex ipsa diuinitatis offensione cognouit, statim Ionathas dixit non esse parcendum, sed peccatum admissum effusione eius sanguinis expiandū. Videte quanta apud Saul regem fuerit religionis obseruantia, qui offensionem Deum optauit etiam parricidio mitigare. Et quanta sit resoluti culpa ieiunij, quæ non nisi sanguinis effusione punitur. Et si ignorans Ionathas indictum à patre ieiunium quia resoluert, morti additur: qui sciens indictum à Christo resoluert ieiunium, quid meretur? Ergò fratres statutum nobis custodiamus obseruatione ieiunium, vt hostes nostros spirituales carnalēsq; vincamus. Habemus enim, sicut nō stis, carnales hostes. Ieiunemus igitur vt eos & exercitus noster & Saul superet & obtineat. Nec in abstinētia positi declinemus ad fauū. Fauus enim quidam mundi est voluptas seu vitia, quæ, sicut scriptum est; ad tempus quidem impinguant fauces, nouissima amariora sunt felle.

18. **S E R M O N E** vigesimo septimo in fine: Igitur & nos, fratres dilectissimi, ieiunemus continuè & deuotè hoc spatio temporis; vt propitietur nobis Dominus, pateant nobis cæli, inferna contra nos non valeant.

19. **S E R M O N E** trigesimo tertio: Diximus superiore Dominica hoc esse fidei nostræ opus primitū, vt horum quadragesima dierum curriculo deuotissimè ieiunemus, & istam esse causam salutis nostræ, si hoc tempore abstinētiæ operam commoedemus. Atque ideo fratres dilectissimi inspicere debemus quæ sit huius forma ieiunij, vt respiciamus quæ sit eius utilitas. Est enim interdum inuitile ieiunium, quod licet ventrem & omnia viscera succo saturitatis exhaurit, nō tamen acceptum est Deo, quia mentem & intimos sensus minime vinculo iniquitatis euacuat. Et paulò post: Hæc voluntas est Domini, vt ieiunemus à cibis pariter & à peccatis. Abstinētiā indicamus corpori, vt à vitiiis magis animam abstinere possimus. Frenū enim quoddam est luxuriatæ animæ corpus exhaustum. Et quibusdam interiectis: Hos est enim salutare ieiunium, vt sicut abstinētur corpus ab epulis, ita & anima refrenetur à vitiiis. Illud etiam fratres ad perfectionem ieiunij tacendum non est, vt qui abstinemus & minime prandemus, hoc tempore prædica nostra pauperibus prærogemus.

20. **S E R M O N E** trigesimo quarto: Bonū est quidem cunctis temporibus ieiunare, sed melius quadragesimā ieiunare cum Christo. Hanc enim Quadragesimam nobis Dominus suo ieiunio consecrauit. Quod dixi ieiunio, nō ieiunans. Vnum enim ieiunium Domini fuit, quia continuatis quadragesima diebus & noctibus cibum omnino non sumpsit. Quisquis ergò Christianus consecratam ieiunando non impleuerit Quadragesimam, prauaricationi, & contumaciæ reus tenebitur, quod legem diuinam

Pronerb. 5.

Ieiunandum vt propitietur nobis Dominus.

Ieiunium gemitum.

Quadragesimā Christus suo ieiunio consecrauit.

Violator ieiunij quadragesimalis praevaricationis & contumaciae reus tenetur obsequium legis diuinitatis constituam.

In quadragesima olim non prandebatur.

Quadragesima dicitur ieiunandum.

Voluntatis ieiunij primum debetur iudiciali violatis peccant.

Quadragesimalis numerus.

Gen. 7. Ioseph.

Diuinitatis consecratus numerus quadragesimalis & caelestis maiestatis praeceptus.

Non tamen ex sacerdotum, quod Dei praeceptum quadragesimam obseruamus.

rūs pro salute sua datam prandendo ipse rescindit. Rescindis enim legem, qui exemplum ieiunij Dominici non custodis. Qualis autem Christianus es, cū domino ieiunāte tu prandes? Qualis Christianus es, cū Christo esuriente tu reficeris? Ille pro salute tua famem sustinet, tu pro peccatis tuis ieiunare formidas? Dicite enim mihi, interrogo vos qui in Quadragesima prandetis, si non in conscientia vestris rei estis, quod abstinentes toto populo vos soli contra praeceptum Domini deuoratis: si non vobis rubor est cū exitis in publicum, ne quis vobis ieiunus occurrat: aut si non cogitatis cū ad Ecclesiam proceditis, quemadmodum pacem Episcopo porrigatis, ne forte ipso spiritu osculi vestri vos reprobet? Quod si haec non cogitatis forsitan, vehementer erratis. Scire enim debetis, cū in quadragesimā diebus ieiuno pransus occurrit, non bene de illo iudicat qui ieiunat. Hoc enim idē dico, quia audio complures, quod grauius est, fideles, alternis in quadragesima hebdomadis abstinerē, & consecratum illum dierum numerum gula intemperanti violare, hoc est, prandere septem dierum curriculo, & septem dierum spatio ieiunare. Quibus hoc dico, cur etiam per illos septem dies fraudem sibi faciant ieiunando, cū illis ieiunium tale non proficit? Quāuis enim abstineat quis certis diebus, quāuis ciborum dulciora alimenta nō sumat, non tamen illi accepto fertur quadragesimā ieiunium, quod non diebus quadragesima ieiunat. Pudet dicere, senes & ancilē quadragesimam faciunt, iuuenes & iuuenulā non faciunt. Omnī igitur sollicitudine tempus sacratissimum celebremus, non praeterat nos dies absque ieiunio, non nos transeat vna hebdomada absque vigiliis. Ille enim facit quadragesimam, qui ieiunando & vigilando ascendit ad Pascha. Nam sicut reliquo anno ieiunare praemium est, ita in quadragesima non ieiunare peccatum est. Illa enim voluntaria sunt ieiunia, ista necessaria: illa de arbitrio veniunt, ista de lege: ad illa inuitamur, ad ista compellimur. Et post pauca: Bonus ergo numerus, qui semper caelum aperit. Bonus, inquam, numerus, per quem iustitia Noë saluatur, & Israel filij saginantur. Vnde & nos obseruemus hunc numerum, vt aperiantur nobis caeli, quatenus & pluuia nos gratiae spiritualis irroret, & spiritualium sacramentorum manna reficiat.

21. SERMONE trigesimo sexto eiusdem Ambrosij: Ante dies deuotionem sanctae quadragesimae praedicantes, sacrarum literarum exempla protulimus, quibus approbaremus hunc quadragesimariū numerum non esse ab hominibus constitutum, sed diuinitus consecratum: nec terrena cogitatione inuentum, sed caelestis maiestatis praeceptum. Atque idē qui constitutum numerum vna die manducando praeterit, non vt vnus diei violator accusatur, sed vt totius quadragesimae transgressor arguitur. Vnde bonum est homini, vt dictum numerum sine labore ieiunet, & totius quadragesimae consequatur pariter sanctitatem. Haec autem non tam sacerdotum praecepta quam Dei sunt. Atque idē qui spernit, non sacerdotem spernit, sed Christum qui in suo loquitur sacerdote. Videamus igitur quo tempore hanc obseruantiam nobis indixerit Dominus, si non veluti per istam deuotionem cuncta elementa voluerit habere profectum,

Eccē enim indicta quadragesima, constricta hymali gelu terra resoluitur, & aquarum fluenta meatus suos glacie liquefacta recipiunt: sic quoque corporum nostrorum hoc eodem tempore contracta sceleribus peccata soluntur, & vitae nostrae purior cursus liquefacto rigore diaboli meatum suum pristinum recognoscit. Terra, inquam, indicta quadragesima asperitate deponit hymis, ego indicta Quadragesima asperitate reiicio delictorum. Illa terra aratri scinditur, vt mundanis sit congrua frugibus: mea terra ieiunis exaratur, vt caelestibus sit apta feminibus. Sicut enim reditum, & c.

22. SERMONE trigesimo septimo: Si bene retinet, fratres, vestra dilectio, hac superiore Dominica praedicauimus, quod sanctam Quadragesimam abstinento ipse Dominus consecrauerit, & tot dierum noctiumque curriculo cibum omnino non capiens, vnum ac solidum ieiunij corpus effecerit, quod in totum non obseruare, sacrilegum est: ex parte violare, peccatum est. Hoc enim fecit causa salutis nostrae, vt rem vtilem non solum doceret verbis, sed etiam exemplis instrueret, vt iisdem vestigiis quibus ad fidem currimus, ad abstinentiam graderemur. Sed videamus quae causa steterit vt ieiunia Saluator indiceret, & ipse sibi primum vt bonus humani generis medicus ieiunaret, Bonus enim medicus poculum quod aegro daturus est, prior gustat, vt peritiam artis suae ante in se ipse demonstret, & experimentum aeger accipiens, securus sit de poculo, securior de salute. Deinde, quo loci hoc ipsum tempus ieiunij procuraret. Dicit enim Euangelista, abstinuisset Dominum quadraginta diebus & noctibus in deserto. Arbitror itaque causam hanc esse ieiunij, vt quia primus Adam in paradiso constitutus per intemperantiam gulae gloriam immortalitatis amiserat, eandem immortalitatem secundus Adam Christus per abstinentiam repararet. Et quia contra mandatum Dei gustans de interdita arbore peccatum mortis inciderat, nunc secundum mandatum Domini ieiunans, vitam iustitiam mereretur. Hoc enim agit Saluator, vt iisdem vestigiis quibus admissa fuerint delicta, purgentur, hoc est, vt quia homo manducando deliquerat, corrigat abstinento: vel quia epulando mulierem cognouerat, nunc eandem ieiunando despiciat. Adam enim Euam non nisi intemperantia prouocante cognouit. Quando autem mansit in illis intemera parcitas, mansit & impoluta virginitas: & quando ieiunauerunt ab interdicitis epulis, tandiu & a pudendis ieiunauerunt peccatis. Fames enim amica virginitatis est, inimica lasciuiae. Saturitas vero castitatem prodigit, nutrit illecebram. Igitur, sicut dixi, hoc agit Dominus, vt iis preiudicatis quibus homo obnoxius peccato fuerat, liberetur.

23. SERMONE trigesimo octauo: Propitia diuinitate eccē iam penē transegimus quadragesimae indicta ieiunia, & praecepta Christi Domini abstinentiae deuotione compleuimus. Superest nunc vt quemadmodum famuli eius Moyses & Helias huc sacratissimum numerum obseruando, gratiam meruerunt: ita & nos hoc ipsum tempus custodiendo mereamur, sitque similis remuneratio in perceptioe praemij, quorum similis labor est in obseruatione ieiunij.

Totore quadragesimae diebus ieiunium in totum non obseruare, ex parte violatis peccatum.

Quadragesimalis mandatum contumaciae Dominus. Sacrilegum est Quadragesimae ieiunium in totum non obseruare, ex parte violatis peccatum.

Math. 4. Cur in deserto Christus ieiunauit.

Gen. 4.

Indicta Quadragesimae ieiunia ex Christi praecepto. Dent. 19. Observatio ieiunij quadragesimalis meretur.

Ion. 3.

Abstinentia dei lenit.

Mat. 7.

Non nisi ieiunij, orationibus & elemosinis Deo propinquamus.

Ion. 3.

Pro salute sua quisque ieiunare debet.

1. Cor. 13.

Matth. 17.

Diebus quadragesimae corporibus salubres & animae medicinales ita cum Dei adiutorio sancte ac spiritaliter celebremus, vt obseruatio sanctae quadragesimae non nobis iudicium pariat, sed profectum. Et post pauca. Infelix enim voluptas, infelicior cupiditas atque luxuria, per transitoriam dulcedinem praeparat sempiternam amaritudinem: Abstinentia vero, vigiliae, orationes atque ieiunium;

Abstinentia vigiliae & orationes.

24. SERMONE quadragesimo: Legimus in Prophetis cū Niniue ciuitati subuersio diuinitus immineret, & iuxta sententiam Dei, destruendi illam tepus ingrueret, cōsistentes in ea aliud nō habuisse praesidium, nisi vt abiectis crapulosis epulis, ieiunia continuata susciperent, & diuitiarum ambitione seposita, humilitate se paupertatis induerēt: scilicet vt exinde remedium perciperent, vnde his perditio contingebat, hoc est, vt iram diuinitatis quam luxuriando prouocauerant, abstinento lenirent, & offensam quam in eos superbia contraxerant, humilitas mitigaret. Et paulo post: Solent quidam homines quotiescunque necessitatem arduam nimis patiuntur, ad proximas gentes auxiliij causa destinare legatos. Nos, quod est melius, legationē ad Deum per ieiunia destinemus, ab ipso imploremus auxiliā, ad ipsum nos corde & orationibus commiferamus. Auxiliū enim illi non aliunde rogando petierunt, sed de suis ieiunando visceribus exierunt. Cur enim petar ab altero, qui intra se potest inuenire quod quaerit? Quanto enim Deo vitiores fuerimus, tanto aduersarij nostri a nobis longius repellentur: Oportet igitur proximos nos fieri Deo, quoniam dicit Propheta: Eccē qui elongant se a te, peribunt. Quod si a Deo qui longē sunt, peribunt: vtique, qui sunt proximi, saluabuntur. Aliter ergo proximi Deo esse non possumus, nisi ad eum ieiuniis & orationibus & elemosynis propinquemus. Deus enim ipse misericors, ieiunus & sanctus est. Atque idē qui vult proximis deo esse, debet imitari hoc esse quod est Deus. Tota igitur in tribulatione Ninuitarum ciuitas ieiunauit. Bene dixi, tota: non solum enim senes, iuuenes & infantes, sed etiam pecudes legitimus ieiunasse. Mirari ieiunant pro ciuitatis peccato, quae peccati conditio non constringit. Vnde & nos, fratres, temporum angustias sustinentes, omnes pariter ieiunare debemus, & misericordiam Dei cunctorum abstinentia deplorare. Nam quale sit, hoc Christianum pro salute sua nō facere, quod pecudes pro hominum salute fecerunt? nisi quod stolidior pecudē est, qui indictio pro se a sacerdote ieiunio nō ieiunat. Nonne enim pecus est, qui non intelligit quid illi imminet, quid illi incumbat? Et pecus quidem vidēs declinat foueam, cauet precipitia: tu autem non vis ieiunando periculum declinare quod certis? Desperationis enim genus est, tunc te manducare cū abstinere debeas: tunc gaudere, cū debeas deplorare. De hac desperatione Apostolus dicit, quod a nobis auertat Deus: Manducemus & bibamus: crās enim moriemur. Ieiunemus ergo fratres sine intermissione, vt hostes hostros orationibus & abstinentia superare possimus.

25. AYGUSTINVS sermone quinquagesimo quinto de tempore & multis sequentibus agit de quadragesimali ieiunio: eo vero sermone quinquagesimo quinto sic ait: Eccē, fratres charissimi, Deo propitio, tempus quadragesimae venit, & idē rogo dilectissimi, vt dies istos corporibus salubres & animae medicinales ita cum Dei adiutorio sancte ac spiritaliter celebremus, vt obseruatio sanctae quadragesimae non nobis iudicium pariat, sed profectum. Et post pauca. Infelix enim voluptas, infelicior cupiditas atque luxuria, per transitoriam dulcedinem praeparat sempiternam amaritudinem: Abstinentia vero, vigiliae, orationes atque ieiunium;

per breuissimas angustias perducunt ad paradisi delicias, quia non mentitur veritas, quae in Evangelio dicit, Arcta & angusta via est quae ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam.

26. SERMONE sexagesimo de tempore: Vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris ieremans hominibus: Ergo contra Christi praecepta facimus, qui publice ieiunium indicimus, & videntes toto populo pariter cum ipso ieiunamus? Et in hoc sensu oportet intelligi, vt nemo pro laude humana, sed pro peccatorum indulgentia vel pro misericordia diuina ieiunet.

27. SERMONE sexagesimo secundo de tempore: Rogo vos, fratres charissimi, & admonco, vt in isto legitimo ac sacratissimo tempore, exceptis Dominicis diebus, nullus prandere praesumat, nisi forte ille, quem ieiunare infirmitas non permittit: quia aliis diebus ieiunare, remedium est aut praemium: in Quadragesima non ieiunare, peccatum est. Alio tempore qui ieiunat, accipiet indulgentiam: in quadragesima qui non ieiunat, sentiet poenam, & tamē qui ieiunare non prauelet, secretus sibi soli, aut si est alius infirmus cum ipso, in domo sua praeparat quod accipiat, & illos qui ieiunare prauelet, ad prandium non inuitet: quia si hoc fecerit, non solum Deus, sed etiam homines possunt intelligere, illum non pro infirmitate non posse, sed pro gula ieiunare non velle. Sufficiat illi quod ipse ieiunare non prauelet, & magis cum gemitu & suspirio & animi dolore manducet, pro eo quod aliis ieiunantibus ille abstinere non potest. Pro eo tamē quod non potest ieiunare, amplius debet erogare pauperibus, vt peccata quae non potest ieiunando curare, possit in elemosynis dandis redimere. Bonum est ieiunare, fratres: sed melius est, elemosynam dare. Si aliquis vtrunque potest, duo sunt bona. Si verō non potest, melius est elemosynam dare.

28. SERMONE sexagesimo quarto de tempore: Omne vitae nostrae tempus, stadium quoddam debemus putare virtutum, & ad caeleste brauium tota virtute contendere. Sed hoc praecipue in quadragesimae diebus implendum est, qui abstinentiae ac ieiunij dedicati: tantum nobis ad virtutem animi conferunt, quantum & de corpore voluptatē decerpunt. Est autem legitimus numerus iste ieiunij, & qui in sanctis celebratur exemplis. Moyses legem accepturus a Deo; quadragesima dies ac noctes absque cibo potuque transiit, & ad suscipiendam Domini voluntatem ieiunus praeparatus est. Helias post quadragesima dierum ieiunia; curru igneo ad superna caelorum de hoc mundo translatus est. Ipse quoque Dominus ac saluator noster quadragesima diebus ieiunans, de diaboli tentatione triumphauit, vt ad praedicationem Euangelij iam victor accederet. Merito verō etiam nos hunc dierum numerum custodire debemus ieiunij, quae per talia exempla legitimus consecratum. Celebramus ergo hos dies cum omni alacritate mentis & gaudio, & eos omnibus epulis & corporalibus delictis praeferamus. In his enim praecipue diebus ad implendam Domini voluntatem accendamus, quando maxime per abstinentiam voluptas carnis extinguitur. Sed & illa est in quadragesimae diebus grandis utilitas, quod dum etiam a licitis abstinemus, magis ac magis admonemur illicita vitare. Qui enim abstinemus nos a carnibus, quibus aliis

tionem perducunt ad paradisi delicias. Mat. 7. Luc. 13. Mat. 6.

Publice indicium ieiunij.

Ieiunandum pro peccatorum indulgentia.

Soli dies Domini in Quadragesima excipiuntur a ieiunio. In Quadragesima non ieiunantes, peccant.

Peccata ieiunando curantur.

Quadragesimalis ieiunij quod exemplis consecratum sit. Exod. 24. Reg. 19.

Matth. 4.

Obseruandum a nobis quadragesimale ieiunium, & quo fructu.

Abstinentia a carnibus.

Quadragesima & a vino.

Ieiunandum & a cibis, & a vitis, ut meamur operum retributione satiari. Matth. 5.

Medicinale tempus Quadragesimæ ad curandam peccatorum vulnera. Exemplis ostendit ieiunij vim & efficaciam. Exod. 24. Deut. 9.

Exod. 31.

Genes. 3.

Genes. 4.

Ieiunium dicitur ad paradisi sum.

3. Reg. 17. Iaco. 5. 4. Reg. 1.

3. Reg. 19.

Daniel. 14.

Dan. 9. 10.

Matth. 3.

diebus ut licet: qui nos abstinemus à vino, quo moderatè ut licet: qui ergò ista vitamus, quæ aliquando licent, imprimis peccata fugiamus, quæ omninò nunquam licent. Itaque si volumus benè ieiunare à cibis, ante omnia ieiunemus & à vitis. Sic ergò, ut dixi, ieiunemus à cibis, ut multo magis ieiunemus à vitis, ut sanctorum morum vberitate saturemur, ut & in futuro mereamur ipsorum operum retributione satiari, sicut in Euangelio legimus: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

29. SERMO NE sexagesimo quinto de tempore: Ad est nobis venerabile & medicinale tempus Quadragesimæ, charissimi, per quod ieiunantes, peccatorum nostrorum vulnera curare debemus. Quantum sit ergò bonum ieiunij, breui sermone exemplis additis disseramus. Moyses primus quadragesima diebus ac noctibus cum ieiunasset, legem Domini accipere meruit, per quam populis imperaret. Impetraverunt vnus hominis ieiunia, quod totius populi saturitas desperauerat. Aduertamus ergò quanta sit inter ieiunium & saturitatem distantia, inter ventrem vacuè & pulmones epulis estuantes. Moyses ergò quia ieiunauit, Dominum vidit: populus quia manducauit & bibit, idola fabricatus est. Sed quid de Moyse & Israelitica multitudo loquar? Princeps ille humani generis Adam, quando ieiunauit seruans mandatum, in paradiso fuit. Vbi verò comedit, eiectus est de paradiso. Et qui in paradiso Dei virgo fuerat, eiectus de paradiso, cognouit vxorem. Semper enim iuncta est saturitati lasciuia. Vicina sibi sunt venter & genitalia, & pro membrorum ordine, ordo vitiorum intelligitur. Eiecit ergò nos de paradiso cibus; reducat esuriam, reducat ieiunium. Diximus ergò quid sanctus Moyses meruit ieiunando: deinde & cunctos videamus. Sancto Helix ieiunanti etiam elementa famulata sunt. Hic denique tribus annis & sex mensibus cælum clausit: ad cuius vocem etiam supernum descendit incendium. Et cum eum Iezabel regina vellet occidere, & sessus sub arbore frondosa iaceret in solitudine, angelus ad eum mittitur, & dicit ei: Sume paululum panis & aquæ. Videte quanta sit Dei clementia erga ieiunantes, charissimi: Nò sufficiebat quia angelum Dominus miserat, qui eum ut cibum sumeret iuberet, sed etiam præcepit ut longius fugiat persequentem. Ait ergò: Sume paululum panis & aquæ, quadragesima enim dierum ieiunio perreçturus erat per desertum vsque ad montem Sina. Nunquid enim Dominus qui cælum & terram fecerat, cuius omnis est creatura, non potuit in eremo per angelum prædium mittere, sicut Danieli in lacum leonum per Abacuc misit? Sed sciebat Deus, prophetam suum tentantem diabolum aliter superare non posse, nisi ieiunij cruditus, insidiantis inimici tentamenta repelleret. Daniel quoque ille futurorum gnarus, & aduentus Domini conscius, & euerfionis Ierusalem manifestissimus prædicator, idè vir desideriorum appellatus est, quia panem desiderij non comedit, & potum concupiscentiæ non bibit, quia magis Christum quam opulas desiderabat. Ioannes quoque præcursor Domini locustis in eremo & agresti melle nutritur, non animalium carnibus, non volucrum suauitatibus pascitur, poterat utriq; iuxta Iordanem positus, piscium

sibi exhibere delicias: sed penitentiam prædicaturus, rigorem ieiunij exemplo suo magis debuit & factis ostendere, quam voce. In Euangelio quoque cum quidam de mone plenus Domino fuisset oblatas, quem Apostoli curare nequiverant, interrogantes audiunt à Domino, istiusmodi genus non posse eijci nisi orationibus & ieiuniis. Videte ergò charissimi, quanta sit ieiuniorum virtus, ut id facere ieiunia valeant, quod Apostoli nequiverant. Omitto cætera: sed vnusquisque consideret, quanta sit inter ieiunium & saturitatem distantia, inter ventrem vacuum & refertum, inter rubentem faciem & ora pallentia, inter os ieiunium & labia crapula dissoluta, inter oppressum epulis & inedia tenuitate vigilantem. Non dico hebdomadas, non duplicata, non multiplicata ieiunia, sed vel singulos dies abque ciborum nimietate transeamus. Cessent lauacra, vina vel carnes, non quòd creaturam Dei iudicemus esse damnandam, sed qui toto anno nobis viximus, saltem vel paucos dies viuamus Domino. Sed ieiunia nostra ut plena sint & suffarata, misericordiæ pinguedine saginetur, demus esuriensibus prandium nostrum. Nec putes ieiunia sola sufficere ad sananda vulnera peccatorum, nisi medicamento elemosynæ recreentur. Ieiunium ergò tuum te castiget, sed lætificet alterum; & ita fructuose erunt angustia tuæ, si alteri latitudinem præstent. Sic ieiuna, ut in alio manducante prandisse te gaudeas. Hilarem enim datorem diligit Deus. Nam manducante paupere de bonis tuis, prædet Christus, qui se in paupere esurire testatur. 30. SERMO NE sexagesimo nono de tempore: Hos sanctæ Quadragesimæ dies, fratres charissimi; debemus omni eum veneratione suscipere, nec longiorem numerum huius temporis fastidire: quia quanto plures dies sunt ieiunij, tanto maior est causa remedij. Quanto prolixior abstinentiæ cursus, tanto redemptio copiosior est salutis. Quanto austerior cura vulnerum, tanto medicina est salubrior peccatorum. Deus enim, qui est nostrorum medicus animarum, congruens tempus instituit, quod & iustis satis sit ad orandum, & peccatoribus sufficiat ad rogandum. Illi requiem postulantes, hinc veniam deprecantes. Congruens enim tempus est Quadragesimæ, nec breue est ad exorandum, nec longum est ad promerendum. Quadragesima enim dierum ieiunij, quæuis iniquitas peccatoris exorari potest, & quantuis seueritas iudicis mitigari. Illi longum & fastidiosum fortè sit tempus, qui nec orat de culpa, nec sperat de venia. Desperatio enim nec confiteri de scelere, nec indulgentiam nouit sperare de iudice. Sanctus igitur & salutaris quadragesimæ cursus est, quo adducitur ad misericordiam peccator per penitentiam, iustus ad requiem. His enim diebus solito amplius & diuinitas miseretur, & delinquentia deprecatur, & iustitia promeretur. Patent enim omnia, & cæli ad indulgentiam, & peccator ad confitendum, & lingua ad postulandum. Salutaris, inquam, & mysticus est quadragenarius numerus. Nam primum cum mudi faciem iniquitas hominum possideret, tot dierum curriculo Deus effusus de cælo imbris, vniuersam terram diluuio superfudit. Vides ergò iam illo tempore mysterium in figura dispositum. Nam sicut tunc quadragesima diebus pluit ad purgandum mundum, ita & nunc quadragesima diebus miseretur ad

Matth. 7.

Cur à carnibus & abstinendum.

Ad sananda peccatorum vulnera coadueniunt elemosynæ iudicia. 2. Cor. 9.

Matth. 23.

Ieiunium est repletio salutis medicina & remedium peccatorum.

Ieiunia iniquitates reddunt, & dei placatur.

Quam salutare sint dies quadragesimæ.

Quadragesimæ numeri mysterium. Gene. 7.

In quadragesima dicitur: ieiunium bonis malis, & inuertitur à fidelibus.

Quadragesimalis ieiunij observatio ad omnes Christianos pertinet.

Medietatem ieiunium corporis & vulneribus animi.

Tempore Bernardi in quadragesima ieiunabant reges & principes, clerici & populus & vniuersa Ecclesia vsque ad vespertinam.

Dent. 9. Exod. 31. 3. Reg. 19. 4. Reg. 1.

Moyse, Helias & Christus commemorant ieiunium Quadragesimæ. Matth. 4.

hominem ieiunandum. Et paulò post: Per hos quadragesima dies separatur mali à bonis, hoc est, luxuriosus à casto, à ieiunio intemperas, à Christiano gemitibus. Separatur, inquam, malus à bono, hoc est, peccator à iusto, diabolus à sancto, hæreticus à fidei. 31. SERMO NE septuagesimo septimo de tempore: omnia, ut supra ex sermone trigesimo septimo Ambrosij, D. testimo. vigesimo primo. 32. LEO Magnus scripsit de Quadragesima sermones duodecim. Vide supra quæst. præcedenti, B. testimo. trigesimo octauo & sequentibus. 33. BERNARDVS habet sermones septem de Quadragesima, in quorum primo sic ait: Hodie, dilectissimi, sacrum quadragesimæ tempus ingrediemur, tempus militiæ Christianæ. Non nobis singularis est hæc observatio: vna omnium est, quicunque in eadem fidei conueniunt vnitatem. Quidni commune sit Christi ieiunium omnibus Christianis? Quidni caput suum membra sequantur? Si bona suscepimus ab hoc capite, mala autem quare non sustineamus? An respuere tristitia volumus, & communicare iucundis? Si ita est, indignos nos capitibus huius participatione probamus. Omne enim quod patitur ille, pro nobis est. Quod si in opere salutis nostræ ei collaborare piget, in quo deinceps coadiutores nos exhibebimus illi? Non est magnus, si ieiunet cum Christo, qui sessurus est ad mensam patris cum ipso. Non est magnum, si compatitur membrum capiti, cum quo & glorificandum est. Et in fine: Est ergò ieiunium corporis, capitibus vitio & carnis inedia, refectio cordis. Quidni dixerim vñtionem, quæ & medetur vulneribus, & exasperat conscientias lenit? 34. SERMO NE tertio de Quadragesima: Rogo vos, dilectissimi, tota deuotione suscipite quadragesimale ieiunium, quod non sola abstinentia commendat, sed multo magis sacramentum. Nam si deuotè vsque modo ieiunauimus, utique sancto hoc tempore ieiunandum nobis est multo deuotius. Si quid enim additur ad solitum abstinentiæ modum, nunquid non valde id dignum est, ut nobis onerosum sit, quod Ecclesia portat vniuersa nobiscum? Hactenus vsque ad nonam ieiunauimus soli: nunc vsque ad vespertinam ieiunabunt nobiscum vniuersi reges & principes, clerici & populus, nobiles & ignobiles, simul in vnum diues & pauper. Sed quid de his loquor, quos habemus in hac ieiunij obseruatione consortes, quasi non multo excellentiores habeamus in ea duces, immò & cõsecratos? Quarta deuotione suscipiendum est nobis, quod à sancto Moyse tanquam hæreditario iure traditur, cui speciali præ ceteris prophetis prerogatiua, facie ad faciem Dominus loquebatur? Quanto feruore amplectendum est, quod Helias ille cõmendat, igneo curru raptus in cælum? Ecce enim quàm multa millia à diebus illis generalis conditio mortis inuasit: Helias tamen vsque adhuc conseruante Domino manus eius euasit. Iam verò si commendat ieiunium præsens Moyses & Helias, quanuis magni, tamen conferui nostri: quantum commendat illud Iesus Dominus noster, qui & ipse diebus totidem ieiunauit? Qualis ille est, non dicam monachus, sed Christianus, qui minus deuotè ieiunium suscipit, quod ei tradit ipse Christus? Denique tãto deuotius imitandum nobis est, dilectissimi, Christi ieiunantis exemplum, quanto certius est, pro-

pter nos eum ieiunasse, non propter seipsum. Et post pauca: Ergò quia toto hoc tempore misericordiæ proximus est: quarite Dominum charissimi, dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est. Veruntamen præsentis quadragesimæ maiore nobis est seruire querendum, quæ non solum pars: sed & sacramentum est totius temporis huius. Propterea si fortè diebus cæteris studia vestra aliquatenus intemperant, dignum est ut nunc in seruire spiritus recalcant. Quòd si gula sola peccauit, sola quoque ieiunet, & sufficit. Si verò peccauerunt & membra cætera, cur non ieiunet & ipsa? Ieiunet ergò oculus qui depradatus est animam: ieiunet auris, ieiunet lingua, ieiunet manus, ieiunet etiam anima ipsa. Ieiunet oculus à curiosis aspectibus & omni petulatiã, ut benè humiliatus, coereatur in penitentia, qui malè liber vagabatur in culpa. Ieiunet auris nequiter pruriens, à fabulis & rumoribus, & quæcunq; ociosa sunt, & ad salutem minimè pertinentia. Ieiunet lingua à detractione & murmuratione, ab inutilibus, vanis atque scurrilibus verbis: interdum quoque ob grauitatem silentij, & ab ipsis quæ videri poterant necessaria. Ieiunet manus ab ociosis signis, & ab operibus omnibus, quæcunq; non sunt imperata. Sed & multo magis anima ipsa ieiunet à curiosis & propria voluntate sua. Etenim sine ieiunio hoc, cætera à Domino reprobantur, sicut scriptum est: quia in diebus ieiuniorum vestrorum voluntates vestræ inueniuntur. 35. SERMO NE quarto de Quadragesima ait idè Bernardus: Quia ieiunij Quadragesimalis tempus aduenit, quod tota deuotione suscipere moneo charitatem vestram: dignum reor aliquatenus exponere quo fructu & quemadmodum oporteat ieiunare. Primum quidem fratres, pro eo quòd ab ipsis quoque licet abstinentiam, ea nobis quæ prius commissimus illicita condonantur. Quid verò est condonari commissa, nisi ieiunio breui, ieiunia reddimur sempiterna? Gehennam enim meruimus, vbi nullus vnquam cibus est, consolatio nulla, terminus nullus: vbi guttam aquæ diues postulat, & accipere non meretur. Bonum ergò & salutare ieiunium, quo redduntur æterna supplicia, dum remittuntur hoc modo peccata. Non solum autem abolitio est peccatorum, sed extirpatio vitiorum: non solum obtinet veniam, sed & promeretur gratiam: non solum delet peccata præterita quæ commissimus, sed & repellit futura quæ committere poteramus. Dicam vnum adhuc quod facillè capiatis, sepius, nisi fallor, experti: Ieiunium orationi deuotionem & fiduciam donat. Et vide quemadmodum sibi inuicem ieiunium & oratio socientur, sicut scriptum est: Frater adiuuans fratrem, ambo consolabuntur. Oratio virtutem impetrat ieiunandi, & ieiunium gratiam promeretur orandi. Ieiunium orationem roborat, oratio sanctificat ieiunium, & Domino repræsentat. Quid enim ieiunium nobis proderit, si relinquantur in terra? quod absit. Subleuetur ergò ieiunium penna quadam orationis. Verum huic nè fortè minus sufficiat, alteram quoque necessè est sociari. Oratio iusti, ait scriptura, penetrat cælum. Sicut ergò ieiunio nostro, ut facillè cælum penetret, alæ duæ, orationis scilicet atque iustitiæ. Iustitia verò quæ est, nisi quæ cuique reddit quod suum est? Noli ergò quasi solum attendere Deum,

Esa. 57.

Quadragesimalis deliquit vice uos: tu tempus.

Ieiunare debet non solum gula, sed cætera membra. Thron. 3.

Esaie 58.

Condonatur illicita peccata, per abstinentiam à licitis. Ieiunio breui ieiunia sempiterna redduntur. Lucae 16. Extirpantur ieiunio vitia, & gratia promeretur. Delet præterita peccata & repellit ieiunium quod committimus. Quid ieiunium quod ieiunium præterit & confert oratio. Eccl. 35. Gratiam orandi promeretur ieiunium, & oratio sanctificat ieiunium.

Eccl. 35. Alæ ieiunij, oratio & iustitia.

debitor enim es etiam praelatis, etiã fratribus tuis: nec vult Deus vt paruipendas, quos ipse minimẽ paruipendit.

1. Tim. 4. Indatẽ abstinere a cibis Deo non est acceptum.

March. 9. Habet Christiani Quadagesimã dies ieiunij consecratos. Ieiunium 4. & 6. ferie.

Abstinentia Christiana fructus.

Quadragesimale ieiunij & ex veteribus libris & ex Euangelio auctoritas habet.

Matth. 17. Tempus quadragesimalis ieiunij quam opportune constitutum.

Quadragesima designat vitam presentem.

Vita presentis error per Quadragesimam significatur.

Exod. 34. 3. Reg. 19. March. 4. Ieiunij Quadragesimalis præceptum ex lege, Prophetis & Euangelio. March. 17.

36. ORIGENES homilia decima in Leuiticum: Abstinerẽ a cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & hoc facere cum iis qui Christum crucifixerunt, acceptum esse non potest Deo. Indignati sunt aliquãdo Pharisæi Domino, curnon ieiunarent discipuli eius, quibus ille respondit: Quia non possunt filij spõsi ieiunare, quandiu cum ipis est sponsus. Illi ergo ieiunant, qui perdidērunt sponsum. Nos habentes nobiscum sponsum, ieiunare non possumus. Nec hoc tamen idẽ dicimus, vt abstinentia Christiana frena laxemus. Habemus enim quadragesimã dies ieiunij consecratos, habemus quartam & sextam septimanã diem, quibus solẽnter ieiunamus. Et certẽ libertas Christiano per omne tempus ieiunandi, non obseruantia superstitione, sed virtute continentia. Nam quomodo apud eos castitas incorrupta seruat, nisi arctioribus continentia fulta subsidiis? quomodo scripturis operam dabunt, quomodo scientia & sapientia studebunt? nõne per continentiam ventris & gulæ? Quomodo quis seipsum castrat propter regnum cælorum, nisi ciborum affluentiam refecet, nisi abstinentia vtatur ministra? Hæc ergo ieiunandi Christianis ratio est.

37. ISIDORVS Hispanensis libro primo de officiis Ecclesiasticis, capite trigesimo sexto, vt supra quæstione præcedente, A. testimo. nono.

38. AVGVSTINVS epistola centesima decimã nona ad Ianuarium, capite decimo quinto: Quadragesima sanẽ ieiuniorum habet auctoritatem & in veteribus libris ex ieiunio Moyfi & Helia, & ex Euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit, demonstrans Euangelium non dissentire a lege & Prophetis. In persona quippe Moyfi lex, in persona Helia Propheta accipiuntur, inter quos & in monte gloriosus apparuit, vt euidentius eminet, quod de illo dicit Apostolus, testimonium habens a lege & a Prophetis. In qua ergo parte anni congruentius obseruatio quadragesimæ constitueretur, nisi confini & contigua Dominicæ passioni? quia in ea significatur hæc vita laboriosa, cui opus est continentia, vt ab ipsius mundi amicitia ieiunetur, quæ utique fallaciter blandiri, & illecebrarum fucos conspergere atque iactare non cessat. Numero autem quadragesimam vitam istam propterea figurari arbitror, quia denarius &c.

39. IDEM in psalmum centesimum decimum: Sicut dies isti Paschales præteritis diebus Quadragesimæ, quibus ante resurrectionem Domini corporis vitæ huius significatur mœror, solẽnter gratia hilaritate succedunt: sic dies illi qui post resurrectionem dabitur plenario corpori Domini, hoc est, sanctæ Ecclesiæ, eundem vitæ huius ærumnis atque doloribus exclusis, perpetua beatitudine succeder. Hęc autem vita de nobis exigit continentia, vt etiam cum labore & luctamine ingemiscentes grauati, & habitaculum nostrum, quod de cælo est, superindui cupientes, a secularibus delectationibus temperemus, & significatur quadragesimario numero, quo & Moyfès & Helias, & ipse Dominus ieiunauerunt. Præcipitur enim nobis & ex lege & prophetis, & ex ipso Euangelio, quod testimo-

nium habet a lege & prophetis, (vndẽ etiam in monte & inter vttranque personam medius Saluator effulfit) vt ab omnibus mundi illecebris, quibus captiui homines obliuiscuntur Deum, auiditatem nostram tanquam ieiunio temperatiæ refrenemus, quandiu perfectio decalogi legis, tanquam psalterium decem chordarum per quatuor eiusdem mundi partes, id est, toto orbe prædicatur, vt decẽ quater ducta, quadragesimam numerum signent. Quinquagenario verò numero post resurrectionem Domini, quo cantamus halleluia, non cuiusdam temporis finis & transitus, sed beata illa significatur æternitas, quia denarius additus quadragesimario, laborantibus in hac vita fidelibus merces illa persoluitur, quam & primis & nouissimis patrum familiis præparauit æqualem.

40. CANON sexagesimus octauus Apostolorum: Si quis Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel lector, vel cantor sanctam Paschæ Quadragesimã non ieiunat, vel quartum diem, vel parasceuen, præterquam si propter imbecillitatem corporalem impediatur, deponatur: Si sit autem laicus, segregetur.

41. CONCILIVM Laodicenum canone quinquagesimo: Non oportet in quadragesimæ quinta feria vltimã hebdomadæ ieiunium dissolui, & totam quadragesimam in honorari, sed per totos hos dies ieiunare, & eis ab abstinentia conuenientibus, id est, aridioribus vt.

42. CONCILIVM Braccarense secundum canone nono: Placuit, vt postquam omnia in concilio sacerdotum fuerint ordinata, illud omnibus modis obseruetur vt superuenturum ipsius anni Pascha, quata Kalẽdarum die, vel quata luna debeat suscipi, a Metropolitano episcopo nunciatur. Quod ceteri episcopi vel clerici reliquos breuiculo subnotantes, vnusquisque in sua ecclesia, adueniente natalis Domini die, adstante populo post lectionem Euangelicam nuncient. In cuius principio conuenienter in vnum vicinã Ecclesiæ, per triduum cum Psalmis, per Sanctorum basilicas ambulantes, celebrent litanias. Tertio autem die, celebratis hora nona siue decima Missis, dimisso populo, præcipiant Quadragesimã seruare ieiunia, & mediante Quadragesima, ex viginti diebus baptizandos infantes: ad exorcismi purgationem offerre.

43. CONCILIVM Carthaginense quartum, canone sexagesimo tertio: Clericum qui tempore ieiunij, absque inuitabili necessitate ieiunium rumpit, minorem habendum.

44. TRIBVRIENSE concilium canone trigesimo quinto: Secundum sanctorum statuta Patrum, in hoc sancto præiudicamus concilio, vt nullus comes, nullusque omnino secularis, diebus Dominicis vel Sanctorum in festis, seu Quadragesimæ aut ieiuniorum, placitum habere, sed nec populum illo præsumat coercere: Quia indẽ irascitur Deus, cum tantum suo sancto seruitio debet populus desuadere, inueniatur lites & contentiones frequentare. Diebus Quadragesimæ & ieiuniorum, summa deuotione ieiunandum, & omni intentione est orandum, atque vnicique pro facultatibus suis cleemosynæ tribuendæ, & nullæ lites vel contentiones habendæ.

45. AGATHENSE concilium, canone duodecimo:

Per quinquagesimam, hoc est, dies Paschales, via æterna designatur.

Ieiunij Quadragesimæ & ferie 4. & 6. violantes.

Quadragesimæ integra seruanda. Abstinentia sanctæ hebdomadæ.

Indistinctio ieiunij Quadragesimalis.

Ieiunij violatores.

Quadragesimale ieiunium quo transgredendum.

1197

Omni diebus Quadragesimæ, exceptis Dominicis, eundem ieiunandum.

Ieiuniorum ecclesiasticorum violatores anathemate feriuntur.

Indistinctum ieiunium violantes anathematizantur.

Ecl. 19.

Quadragesimæ dies totius anni deinde deputantur.

Contra violatores ieiunij Quadragesimalis.

Carnibus vesceres in quadragesima siue in ieiunio siue necessitate rei existit Dominice resurrectionis.

Dispensatio sacerdotis est necessaria illi qui coguntur veteris cibis vt.

Clericorum abstinentia quadragesimalis, a laicorum abstinentia olim distincta.

Septẽ hebdomadarum a carnibus abstinentia.

mo. Placuit etiã, vt omnes Ecclesiæ filij (exceptis diebus Dominicis) in quadragesima, etiam die sabato, sacerdotali ordinatione & distinctionis comminatione ieiuent.

46. GANGRENSIS synodus canone decimonono: Si quis eorum, qui exercetur, absque corporali necessitate se insolenter gerat, & tradita ieiunia, quæ communiter feruntur ab Ecclesiã, dissoluat, perfecta in eo residente ratione, sit anathema.

47. MOGVNTINVM concilium sub Carolo Magno celebratũ canone trigesimo quinto: Quod si quis indistinctum ieiunium superbiendo contempserit, & obseruare cum cæteris Christianis noluerit, in Gangrensi concilio præcipitur, vt anathematizetur, nisi emendare se studeat.

48. TOLENTANVM concilium octauum canone nono: Nouæ intentionis admonitu detecta est ingluuies horrida voracium, quæ dum freno pietatis non adstringitur, religioni contraire monstratur. Dicente enim scriptura, Qui spernit minima, paulatim decidit: illi tanta edacitatis improbitate grassantur, vt cælestia & penẽ summa contemnere videantur. Et enim cum Quadragesimæ dies, anni totius decimã deputentur, quæ & in oblatione ieiunij Domino consecrantur, quibus etiam saluberrimẽ conditio humani generis expiatur, dum a quatuor mundi partibus ad hanc hominem religionẽ crediturus adducitur, & ex quatuor elemẽtis formatus, propter transgressionem decalogi quater decies conuenienter affligitur: illis qui ausu temerario hæc omnia contemnunt, nec voracitatis ingluuiem srenant, & (quod peius est) Paschalia festa illicitorum esum perceptione prophanant, ex hoc adeo acerrimẽ interdicitur, vt quisquis absque inuitabili necessitate atque fragilitate, & euidenti languore, sed etiam impossibilitate ætatis, diebus Quadragesimæ esum carniũ præsumpserint attentare, non solum reus erit resurrectionis Dominicæ, verum etiam alienus ab eiusdem diei sancta communionẽ, & hoc illi cumuletur ad penam, vt ipsius anni tempore ab omni esu carniũ abstinentia gulum, quia sacris diebus abstinentia oblitus est disciplinam. Illi verò, quos aut ætas incuruat, aut languor extenuat, aut necessitas arctat, non antè prohibita violare præsumant, quàm a sacerdote permissum percipiant.

49. TELESPHORVS Pontifex & martyr in epistola ad omnes vniuersaliter capite primo: Cognoscite a nobis, & a cunctis episcopis in hac sancta & Apostolica sede congregatis, statutum esse, vt septem hebdomadas plenas ante sanctũ Pascha, omnes clerici in sortem Domini vocati, a carne ieiunent: quia sicut discreta esse debet vita clericorum a laicorum conuersatione, ita & in ieiunio debet fieri discretio. Et sicut laici & seculares homines, nolunt eos recipere in accusationibus & infamationibus suis, ita nec clerici debent eos recipere in impulsationibus suis, quoniam in omnibus discreta debet semper esse & segregata vita & conuersatio clericorum, ac secliarum laicorum. Et sicut hi amplius sunt applicati diuinis cultibus, & familiares Domini dicuntur Saluatoris, ita moribus & conuersatione atque sanctitate debent esse distincti. Has ergo septem hebdomadas omnes clerici a carne & deliciis ieiunent, & hymnis & vigiliis atque orationibus Domino inherere die noctuque

studeant.

50. THEOPHILVS Alexandrinus libro tertio Paschali, vt supra hac eadem quæstione, D. testimo. decimotertio.

51. AVGVSTINVS sermone sexagesimo quarto de tempore, vt supra, D. testimo. vigesimo septimo.

52. NICEPHORVS Callistus libro decimo septimo historiarum Ecclesiasticarum, capite trigesimo secundo: Et cum fames Byzantij increuisset, rerum necessarium inopia, Imperator Iustinianus secunda statim ieiunij hebdomade, carnes in foro venales proponendas promulgauit. Et hoc quidem sic per vim actum. Populus autem, qui pietatem sibi consecrandam statuisset, neque eas emebat, neque edebat: mortem sibi potius adeundam esse censes, quàm vt quidquam de patris moribus & traditionibus mutaret.

53. CHRYSOSTOMVS homilia sexta ad populum Antiochenum: Consuetudo res est tam facilis & expedita, vt adueniente ieiunio, etiam millies quis exhortetur, & infinita crucient, & cogant vinum delibare, vel aliud quid, ieiunij lege non concessum gustare, omnia quis mallet pati, quàm prohibitum tangere nutrimentum.

54. ITEM homilia prima.

55. ET secunda in Genesim, vt supra quæstione præcedente, B. testimo. tertio & quarto.

1. E. BASILIVS Magnus homilia secunda de ieiunio, vt supra quæstione præcedente, B. testimo. octauo.

2. AVGVSTINVS sermone sexagesimo secundo de tempore, vt supra in hac quæstione, D. testimo. vigesimo sexto.

3. AMBROSIVS sermone vigesimo tertio.

4. VIGESIMO QVINTO.

5. TRIGESIMO QVARTO.

6. TRIGESIMO SEXTO.

7. ET trigesimo septimo, vt supra hac eadem quæstione, D. testimo. decimo quinto & sequentibus.

8. HERONYMVS in epistola quinquagesima quarta ad Marcellã, aduersus Montanũ: Nos vnam quadragesimam secundum traditionem Apostolorum; toto anno, tempore nobis congruo, ieiunamus? illi tres in anno faciunt quadragesimas, quasi tres passi sint saluatores, nõ quod & per totum annum, excepta Pentecoste, ieiunare non liceat: sed quod aliud sit necessitate, aliud voluntate munus offerre.

9. AD Galatas quinto: Qui autẽ sunt Christi, carnẽ suam crucifixerunt cum vitis & concupiscentiis;

10. PAVLVS ad Corinthios secundo: Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, stultitia enim est illi, & non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur.

11. PAVLVS ad Thessalonicenses quinto: Spiritum nolite extinguere.

12. MAXIMVS Taurinensis Episcopus in homilia in litanis & de ieiuniis Ninuitarum, quæ eadem est cum sermone quadragesimo D. Ambrosij, vt supra D. testimo. vigesimo tertio.

13. AVGVSTINVS epistola octogesima sexta ad Casulanum presbyterũ, vt supra hac eadem quæst. D. testimo. primo.

14. LVCÆ decimo: Qui vos audit me audit, & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui misit me.

15. MARTINVS decimo octauo: Quod si non au-

Mortẽ potius adire, quàm carnibus vesci statuit populus Christianus, etiam maxima esset anno annæ caritas.

Christiani olim quidam pati malebant, quàm cibis veteris vitæ ieiunij reponere.

Quadragesimale ieiunium ex traditione Apostolorum obseruatur.

dierit eos, dic Ecclesiam: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Amen dico vobis, quaecumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in caelo, & quaecumque solueritis super terram, erunt soluta & in caelo.

16. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Si quis videtur Propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quae scribo vobis, quia Domini sunt mandata.

17. PRIORIS ad Thessalonicenses secundo: Ideo & nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud non ut verbum hominum, sed (sicut est verum) verbum Dei, qui operatur in vobis qui credidistis.

18. ACTORVM decimoquinto: Visum est spiritui sancto & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris quam haec necessaria, &c.

19. HIEREMIAE trigesimoquinto, ut supra A. testimo. vigesimo tertio.

20. SECUNDI Machabaeorum sexto: Eleazarus vnus de prioribus scribarum, vir aetate prouectus, & vultu decorus, apertore hians compellebatur carnem porcinam manducare. At ille gloriosissimam mortem magis quam odibilem vitam complectens, voluntarie praebat ad supplicium. Intuens autem quemadmodum oporteret accedere, patienter sustinens, destinavit non admittere illicita propter vitae amorem. Hi autem qui adstant, iniqua miseratione commoti propter antiquam viri amicitiam, tollentes eum secretò, rogabant afferri carnes, quibus vesci ei licebat, ut simularetur manducasse, sicut rex imperauerat, de sacrificij carnibus: ut hoc factò à morte liberaretur, & propter veterem viri amicitiam, hanc in eo faciebant humanitatem. At ille cogitare coepit aetatis ac senectutis suae eminentiam dignam, & ingenitae nobilitatis canitiem, atque à puero optimae conuersationis actus, & secundum sanctae & à Deo conditae legis constituta, respondit cito, dicens praemitti se velle in infernum. Non enim aetati nostrae dignum est, inquit, fingere: ut multi adolescentes, arbitantes Eleazarum nonaginta annorum transisse ad vitam alienigenarum, & ipsi propter meam simulationem, & propter modicum corruptibilis vitae tempus decipiantur, & per hoc maculam atque execrationem meae senectuti conquirant. Nam etsi in praesenti tempore supplicij hominum eripiar, sed manum omnipotentis nec uiuus, nec defunctus effugiam. Quamobrem fortiter vita excedendo, senectute quidem dignus apparebo: adolescentibus autem exemplum forte relinquam, si prompto animo, ac fortiter pro grauissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar.

21. ET capite septimo: Contigit autem septem fratres vnà cum matre sua apprehensos, compelli à rege edere contra fas carnes porcinas flagris & tauris cruciatos. Vnus autem ex illis qui erat primus, sic ait: Quid queris, & quid vis discere à nobis? Parati sumus mori magis, quam patrias Dei leges preuaricari. Iratus itaque rex, iussit sartagine & ollas aeneas succendi. Quibus statim succensis, iussit ei qui prior fuerat locutus, amputari linguam, & cute capitis abstracta, summas quoque manus & pedes ei praescindi, caeteris eius fratribus & matre inspicentibus, &c.

22. AD Romanos decimotertio, ut supra C. testimo. quinto.

23. LEVITICI vigesimo tertio: Decimo die mensis huius septimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus: affligetisque animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino. Omne opus seruale non facietis in tempore diei huius: quia dies propitiationis est, ut propitietur vobis Dominus Deus vester. Omnis anima quae afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis, & quae operis quippiam fecerit, delebo eam de populo suo.

24. PRIMII Regum decimoquarto: Viri Israël sociati sunt sibi in die illa: adiuravit autem Saul populum, dicens: Maledictus vir qui comederit panem usque ad vesperam, donec viciscar de inimicis meis. Et non manducavit vnuerfus populus panem: omneque terrae vulgus venit in saltum, in quo erat mel super faciem agri. Ingressus est itaque populus saltum, & apparuit fluens mel, nullusque applicuit manum ad os suum, timebat enim populus iuramentum. Porrò Ionathas non audierat cum adiuraret pater eius populum: extenditque summitatem virgae, quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis, & conuertit manum suam ad os suum, & illuminati sunt oculi eius, &c. Et consuluit Saul Dominum, dicens: Num persequare Philisthim? si trades eos in manus Israël? Et non respondit ei in die illa. Dixitque Saul: Applicite huc vnuerfos angulos populi, & scitote, & videte per quem acciderit peccatum hoc hodie. Viuit Dominus saluator Israël, quia si per Ionathan filium meum factum est, absque retractatione morietur. Ad quod nullus contradixit ei de omni populo. Et ait ad vnuerfum Israël: Separamini vos in partem vniam, & ego cum Ionatha filio meo ero in parte altera. Responditque populus ad Saul: Quod bonum videtur in oculis tuis, fac. Et dixit Saul ad Dominum Deum Israël: Domine Deus Israël da indicium, quid est quod non responderis seruo tuo hodie? Si in me aut in Ionatha filio meo est iniquitas haec, da ostensionem: aut si haec iniquitas est in populo tuo, da sanctitatem. Et deprehensus est Ionathas & Saul, populus autem exiuit. Et ait Saul: Mittite fortem inter me, & inter Ionathan filium meum. Et captus est Ionathas. Dixit autem Saul ad Ionathan: Indica mihi quid feceris. Et indicauit ei Ionathas, & ait: Gustans gustauit in summitate virgae, quae erat in manu mea, paululum mellis, & ecce ego morior? Et ait Saul: Haec faciat mihi Deus, & haec addat, quia morte morieris Ionathas. Dixitque populus ad Saul: Ergone Ionathas morietur, qui fecit salutem hanc magnam in Israël? Hoc nefas est, &c.

25. TERTII Regum decimotertio: Dixitque (propheta qui habitabat in Bethel) ad virum Dei de Iuda: Veni mecum domum, ut comedas panem. Qui ait, Non possum reuerti, neque venire tecum, nec comedam panem, neque bibam aquam in loco isto: quia locutus est Dominus ad me in sermone Domini, dicens: Non comedes panem, & non bibes aquam ibi, nec reuertes per viam qua ieris. Qui ait illi: Et ego propheta sum similis tui, & angelus locutus est mihi in sermone Domini, dicens: Reduc eum tecum in domum tuam, ut comedat panem, & bibat aquam. Fefellit eum, & reduxit secum: comedit ergo panem in domo eius, & bibit aquam. Cumque sederet ad mensam, factus est sermo Domini ad prophetam qui reduxerat eum. Et exclamauit ad virum Dei, qui venerat de Iuda, dicens: Haec

26. CONCILIVM Tridentinum sessione vltima, quae est vigesima quinta, in decreto de delectu ciborum, ieiunij, & diebus festis: Insuper hortatur sancta Synodus, & per sanctissimum Domini nostri atque Saluatoris aduentum Pastores omnes obtestatur, ut tamquam boni milites, illa omnia, quae sancta Romana Ecclesia, omnium Ecclesiarum mater & magistra, statuit, necnon ea, quae tam in hoc concilio, quam in aliis aecumenicis statutae sunt, quibuscunque fidelibus sedulo commendent: omnique diligentia vtantur, ut illis omnibus, & iis praecipue sint obsequentes, quae ad mortificandam carnem conducunt, ut ciborum delectus & ieiunia, vel etiam quae faciunt ad pietatem augendam, ut dierum festorum deuota & religiosa celebratio: admonentes populos crebro obedire praepositis suis: quos qui audiunt, Deum remuneratorem audient: qui vero contemnunt, Deum ipsum ultorem sentient.

27. AVGVSTINVS tractatu septuagesimotertio in Euangelium Ioannis: Non est malum carne vesci, cum de hac re loquens Apostolus dicat: Omnis creatura Dei bona est, & nihil abiiciendum quod cum gratiarum actione accipitur: sed quia, sicut idem ipse ait, Malum est homini qui per offendiculum manducat. Et si per hominis offensio-

nem, quantum magis Dei? Cuius in Israëlitis non

Ciborum delectus & ieiunia obseruanda.

Prepositis non obtemperantibus, Deum sentient ultorem.

1. Timo. 4.

Rom. 14.

Haec dicit Dominus, Quia non obediens fuisti ori Domini, & non custodisti mandatum quod praecipit tibi Dominus Deus tuus: & reuersus es, & comedisti panem, & bibisti aquam in loco in quo praecipit tibi ne comederes panem, neque biberes aquam, non inferetur cadaver tuum in sepulcrum patrum tuorum. Cumque comedisset & bibisset, strauit asinum suum propheta quem reduxerat. Qui cum abiisset, inuenit eum leo in via, & occidit, & erat cadaver eius proiectum in itinere: asinus autem stabat iuxta illud, & leo stabat iuxta cadaver.

28. AMBROSIVS sermone vigesimo quinto: 29. ET trigesimo sexto, ut supra hac eadem quaestione, D. testimonio decimosexto, & vigesimo.

30. CHRYSOSTOMVS homilia duodecima, in priorem epistolam ad Timotheum, in ea verba scribens: Omnis creatura Dei bona est, &c. Duo igitur capita ponit: vnum quidem, quod creatura nulla communis est: secundò, quod etiam communis sit, medicamentum in promptu est. Signum illi crucis imprime, gratias age, Deo gloriam refer, & protinus immunditia omnis abscissit. Num, verò, inquires, & quod idolis immolatum fuerit, eadem possumus ratione mundare? Licet, si quidem neficias idolothyrum esse: sin verò sciens ac prudens illud percipias, immundus iam eris, non idèò quia idolothyrum est, sed quòd, cum tibi imperatum sit non communicare daemoniis, per id communicasse conuinceris: Itaque neque illud natura huiusmodi est, verum ex sententia tua atque inobedientia immundum fit. Num siuilla caro immunda est? non, si cum gratiarum actione percipitur, crucisque signaculo: nec aliud quicquam immundum est. Sola quippe voluntas erit immunda, quae gratias non exhibet Deo.

31. RABANVS libro secundo de institutione clericorum, capite vigesimo quinto, ut supra, quaestione praecedenti, A. testimonio vigesimo tertio.

parua erat offensus, repudiare quod dabat sapientia, & petere id quod inhiabat concupiscentia, quae illi nec pererent, sed quia deerat, murmuraret: sed ut sciremus, non Dei creaturam esse culpabilem, sed inobedientiam contumacem, & inordinatam cupiditatem: non propter porcum, sed propter pomum mortem primus homo inuenit: & Esau primatus suos non propter gallinam, sed propter lenticulam perdidit.

Idolothyrum non maculatur per se hominem, sed inobedientia.

V I.

Quid de Ieiunio sacra scriptura tradit?

Diuina vox est, quae per Ioëlem ad peccatores clamat: *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu & planctu.* Nec multò post: *Canite tuba in Sion, inquit, sanctificate ieiunium, vocate caeterum, congregate populum, vel sicut alij legunt: Sanctificate ieiunium, praedicate curationem: Vt hinc discamus, Ieiunium sanctificari caeteris bonis operibus, & sanctificatum curationi proficere peccatorum, ut Hieronymus interpretatur. Nam ut idem è sacris literis colligit, per ieiunia Daniel vir desideriorum futura cognouit: & Niniuitarum iram placauerunt Dei: & Elias ac Moyses quadraginta dierum esurie, Dei familiaritate saturati sunt: & ipse Dominus totidè diebus in solitudine ieiunauit, ut nobis solennes ieiuniorum dies relinquere: & acriora daemonia docuit non nisi oratione & ieiuniis posse superari: & Apostolus frequenter se ieiunasse dicit, & in psalmis poenitens loquitur: *Manducabam sicut cinerem panem meum, & potum meum cum fletu miscebam.* Et, *Cum mihi molesti essent, inducbar in cilicio, humiliabam in ieiunio animam meam.* Demum quid eo manifestius, quae quòd Christus affirmat fore, ut cum ipse sponsus, disci-*

Iudic. 20. d. 1. Reg. 7. b. 31. d. 2. Reg. 1. h. 3. g. 12. d. 3. Reg. 21. g. 1. Paralip. 10. d. 2. Paral. 20. a. e. 1. Esdr. 8. d. 2. Etd. 1. a. a. Joel. 1. c. & 1. c. b. Ibidem. Gregor. homil. 16. in Euangel. Maximus homil. 1. de ieiunio Quadragesimae.

c. August. ser. 60. 61. 69. 230. de temporè. Bernart. ser. 4. de quadrag. Hieron. in cap. 6. Daniel. d. Lib. 2. aduersus Iovinian. e. Ibid. Vide & Aug. ser. 61. de temporè. & Chrysost. in homil. de Iona. f. Daniel. 9. a. f. g. 10. b. c. g. Ione. 3. d. h. 3. Reg. 19. b. i. Exod. 24. d. 34. d. Deut. 9. b. k. Matth. & Luc. 4. a.

1. Matth. 17. c. Mar. 9. d.

m. 2. Corinth. 11. f.

n. Psal. 101. b.

o. Psal. 34. b.

p. Luc. 7. g. Mar. 2. c. Matth. 9. b. & ibidem Hieron.

E E

r 1. Cor. 6. a Luc. 2. f. Marth. 6. b Tob. 3. b.
Iudith 4. b c 8 a Ethier 4. a d 14. a Ierem.
36. b Baruch 1. a. 1. Mach. 3. f. 1. Machab. 13.
c. d
f Galat. 7. d

pulis suis maxime dilectus, ablati sit, tunc illos, licet Spiritu sancto plenos, ieiunatuos esse? Itaque Paulus fideles omnes hortatur, *Exhibeamus nosmetipsos, sicut Dei ministros, in multa patientia, in vigiliis, in ieiuniis, in castitate. Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.*

TESTIMONIA.

1. IUDICVM vigesimo: Cùmque filij Israël altera die contra filios Benjamin ad prælium processissent, eruperunt filij Benjamin de portis Gabaa: & occurrerent eis; tanta in illos cæde bacchati sunt, ut decem & octo millia virorum educentium gladium prosternerent. Quamobrè omnes filij Israël venerunt in domum Dei, & sedentes, flebant coram Domino: ieiunaueruntque die illo vsque ad vespèram, & obrulerunt ei holocausta atque pacificas victimas, & super statu suo interrogauerunt. Eo tempore erat ibi arca fœderis Domini, & Phinees filius Eleazari filij Aaron præpositus domus. Consuluerunt igitur Dominum, atque dixerunt: Exire vltra debemus ad pugnam contra filios Benjamin fratres nostros, an quiescere? Quibus ait Dominus: Ascendite, cràs enim tradam eos in manus vestras.

2. PRIMVM Regum septimo: Dixit Samuel, Congregate vniuersum Israël in Masphath, ut orè pro vobis Dominum. Et conuenerunt in Masphath: hauseruntque aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino. Iudicauitque Samuel filios Israël in Masphath. Factum est autem cùm Samuel offerret holocaustum, Philisthiim inière prælium contra Israël. Intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim, & exterruit eos, & cæsi sunt à filiis Israël. Egressi que viri Israël de Masphath, persecuti sunt Philisthæos, & percusserunt eos vsque ad locum qui erat subter Bethchar. Et humiliati sunt Philisthiim, nec apposuerunt vltra ut venirent in terminos Israël. Facta est itaque manus Domini super Philisthæos cunctis diebus.

3. ET capite trigésimoprimum: Quod cùm audissent habitatores Iabes Galaad, quæcunq; fecerant Philisthiim Saul, surrexerunt omnes viri fortissimi, & ambulauerunt tota nocte, & tulerunt cadaver Saul, & cadauera filiorum eius de muro Bethsan: veneruntque Iabes Galaad, & combusserunt ea ibi igni: & tulerunt ossa eorum, & sepelièrunt in nemore Iabes, & ieiunauerunt septè diebus Samuelis.

4. SECUNDO Regum primo capite: Apprehendens autem Dauid vestimèta sua scidit, omnesque viri qui erant cum eo, & planxerunt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vsque ad vespèram super Saul, & super Ionathá filium eius, & super populum Domini, & super domum Israël, eò quòd corruissent gladio.

5. ITEM capite tertio: Dixit Dauid ad Ioab & ad omnem populum qui erat cum eo: Scindite vestimèta vestra, & accingimini sacco, & plangite ante exequias Abner. Porro rex Dauid sequebatur phœretrū. Cùmque sepelissent Abner in Hebron, leuauit rex Dauid vocem suam, & fleuit super tumulum Abner. Fleuit autem & omnis populus, &c. Cùmque venisset vniuersa multitudo cibum capere cum Dauid, clara adhuc die, iurauit Dauid,

dicens: Hæc faciat mihi deus, & hæc addat, si ante occasum solis gustauero panem vel aliud quicquid. 6. ET capite duodecimo: Et reuersus est Nathan in domum suam. Percussit quoque dominus paruulum quem pepererat vxor Vriæ, dauid, & desperatus est. Deprecatusque est dauid dominum pro paruulo: & ieiunauit dauid ieiunio, & ingressus seorsum, iacuit super terram. Venerunt autem seniores domus eius, cogentes eum ut surgeret de terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum. Et paulò post: Dixerunt autem ei serui sui: Quis est sermo quem fecisti? propter infantem cùm adhuc viueret, ieiunasti & flebas: mortuo autem puero, surrexisti & comedisti panem. Qui ait: Propter infantem, dum adhuc viueret, ieiunauit, & fleui. dicebam enim: Quis scit, si forte donet eum mihi dominus, & viuat infans? nunc autem quia mortuus est, quare ieiunio? Nunquid potero reuocare eum amplius? ego vadam magis ad eum, ille verò non reuertetur ad me.

7. TERTIO Regum vigésimoprimum: Factus est igitur sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens: Surge, & descende in occursum Achab regis Israël, qui est in Samaria: ecce ad vineam Naboth descendit, ut possideat eam: & loqueris ad eum, dicens: Hæc dicit dominus: Occidisti, in super & possidisti. Et post hæc addes: Hæc dicit dominus, In loco hoc in quo linxerunt canes sanguinem Naboth, lambent quoque sanguinem tuum. Et ait Achab ad Eliam: Num inuenisti me inimicum tibi? Qui dixit: Inueni, eò quòd venundatus sis, ut faceres malum in conspectu Domini. Ecce ego inducam super te malum, & demetam posteriora tua, & interficiam de Achab mingentem ad parietem, & clausum, & vltimum in Israel. Et dabo domum tuam sicut domum Ieroboam filij Nabat, & sicut domum Baasa filij Ahia: quia egisti, ut me ad iracundiam prouocares, & peccare fecisti Israel. Sed & de Iezabel locutus est Dominus, dicens: Canes comedent Iezabel in agro Iezrahel. Si mortuus fuerit Achab in ciuitate, comedent eum canes: si autem mortuus fuerit in agro, comedent eum volucres cæli. Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est ut faceret malum in conspectu Domini: Concitauit enim eum Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est intantum, ut sequeretur idola quæ fecerant Amorrhæi, quos consumpsit Dominus à facie filiorum Israël. Itaque cùm audisset Achab sermones istos: scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauitque, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Heliã Thesbiten, dicens: Nónne vidisti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus est me causa, nõ inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malum domui eius.

8. PRIORIS Paralipomenon decimo: Arma Saul

Saul consecrauerunt in fano Dei sui, & caput affixerunt in templo Dagon. Hoc cùm audissent viri Iabes Galaad, omnia scilicet quæ Philisthiim fecerant super Saul, confurrexerunt singuli virorum fortium, & tulerunt cadauera Saul & filiorum eius: attuleruntque ea in Iabes, & sepelièrunt ossa eorum subter quercum quæ erat in Iabes, & ieiunauerunt septem diebus.

9. POSTERIORIS Paralipomenon vigesimo: Post hæc congregati sunt filij Moab & filij Ammon, & cum eis de Ammonitis ad Iosaphat, ut pugnarent contra eum. Veneruntque nuncios, & indicauerunt Iosaphat, dicentes: Venit contra te multitudo magna de his locis quæ trans mare sunt, & de Syria, & ecce consistunt in Asafonthamar, quæ est Engaddi. Iosaphat autem timore perterritus, totum se contulit ad rogandum Dominum: & predicauit ieiunium vniuerso Iuda. Congregatusque est Iudas ad deprecandum Dominum: sed & omnes de vrbibus suis venerunt ad obsecrandum eum. Cùmque stetit Iosaphat in medio cœtu Iudæ & Ierusalem, in domo Domini ante atrium nouum, ait: Domine Deus patrum nostrorum, tu es Deus in cælo &c.

10. PRIMVS Esdræ octauo: Et prædicauit ibi ieiunium iuxta fluuium Ahana, ut affligeremur coram Domino Deo nostro, & peteremus ab eo viam rectam nobis & filiis nostris, vniuersæque substantiæ nostræ. Erubui enim petere regem auxilium & equites, qui defenderent nos ab inimico in via, quia dixeramus regi: Manus Dei nostri est super omnes qui quærunt eum in bonitate: & imperium eius & fortitudo eius, & furor super omnes qui derelinquant eum. Ieiunauimus autem, & rogauimus Deum nostrum pro hoc: & euenit nobis prosperè.

11. SECUNDO Esdræ primo: Verba Nehemiæ filij Helchiæ: Et factum est in mense Casleu, anno vicefimo, & ego eram in Susis castro. Et venit Hanani vnus de fratribus meis, ipse, & filij Iuda: & interrogauit eos de Iudeis, qui remanserant & supererant de captiuitate, & Ierusalem. Et dixerunt mihi: Qui remanserunt, & derelicti sunt de captiuitate ibi in prouincia, in afflictione magna sunt, & in opprobrio: & murus Ierusalem dissipatus est, & portæ eius combustæ sunt igni. Cùmque audissem verba huiusmodi, sedi, & fleui, & luxi diebus multis, & ieiunabam, & orabam ante faciem Dei cæli. Et dixi: Quæso Domine Deus cæli fortis, magne atque terribilis, qui custodis pactum & misericordiam cum his qui te diligunt, & custodiunt mandata tua, &c.

12. IOELIS secundo: Nunc ergò dicit Dominus: Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in stetu, & in planctu. Et scindite corda vestra, & non vestimenta vestra: & conuertimini ad Dominum Deum vestrum: quia benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia. Quis scit, si conuertatur, & ignoscat, & relinquat post se benedictionem, sacrificium & libamen Domino Deo nostro? Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate populum, sanctificate Ecclesiam, coadunate senes: congregate paruulos, & sugentes vbera: egrediatu sponfus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Inter vestibulum & altare plorabunt sacerdotes ministri Domini, & dicent, Parce

Domine, parce populo tuo: & nõ des hereditatem tuam in opprobrium, ut dominantur eis nationes. Quære dicunt in populis, Vbi est Deus eorum? Zelatus est Dominus terram suam, & pepercit populo suo. Et respondit Dominus, & dixit populo suo: Ecce ego mittam vobis frumentum, & vinum, & oleum, & replebimini eis: & non dabo vos vltra opprobrium in gentibus, &c.

13. ET capite primo: Sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate senes, omnes habitatores terræ in domum Dei vestri: & clamate ad Dominum. 14. REGORVS homilia decimasexta in Euangelia: Per Iohelèm dicitur: Sanctificate ieiunium. Ieiunium quippe sanctificare, est adiunctis bonis aliis, dignam Deo abstinentiam carnis ostendere. Cesset ira, sopiantur iurgia. Incaustum enim caro atteritur, si à prauis suis voluptatibus animus non refrenatur.

15. MAXIMVS homilia prima de ieiunio Quadragesimæ: Ieiunia nostra religionis sanctificemus obsequiis. Quid autem est aliud, sanctificare ieiunium, nisi ieiunij causa sancta velle, iusta facere, iniqua vitare? Sanctificat ille ieiunium, cuius cor adulatio potentum, amicorum parentumque gratia, clientum etiam parua magnæve munuscula, à recti tramite non auertunt. Sanctificat ieiunium suum, cuius iustitia precio non vilescit. Sanctificat ille ieiunium, qui flammam sœuientis iracundiæ, mansuetæ mentis placabilitate restinguit. Sanctificat ieiunium, qui lasciuietis oculos turpi ab adpectu habentis castitatis auertit. Sanctificat ieiunium, qui conuiciorum iacula, scuto patientiæ repercussa, dispersit. Sanctificat ieiunium, qui litigantium tumultus pacifici sanitate sermonis, & linguæ prudentioris arte compefcit. Sanctificat ieiunium, qui cõsurgentes in semetipso vanarum cogitationum spinas, euangelico sulcante vomere, velut quidam peccatoris sui arator excidit. Sanctificat ieiunium, qui inopias egenorum pro quantitate substantiæ suæ, miserantis manus humanitatis solarur. Adprimè sanctificat ille ieiunium, qui per omnia præceptis diuinæ legis intètus, diabolica à corde suo respuit tentamenta. Et ideò, fratres charissimi, si volumus Deo placita exhibere ieiunia, simus in fide fortes, in iudiciis iusti, in amicitia fideles, in iniuriis patientes, in contentionibus moderati, refugientes turpiloquia, aduersus iniqua constantes, in conuiciis sobrii, in voluptatibus continentis, in charitate simplices, inter subdolos cauti, condolentes tristibus, contumacibus resistentes, in suspitionibus parci, inter maliloquos taciti, inter humiles coæquales. Si huiusmodi virtutibus nostra voluerimus sanctificare ieiunia: tribuente Domino, ad festiuitatem Paschalis gratiæ & ad gaudia cælestium promissionum indubitata fiducia, & conscientia lætiore veniemus.

16. AVGVSTINVS sermone sexagesimo.

17. SEXAGESIMO SECUNDO, &

18. SEXAGESIMONONO de tempore, ut suprâ quæstione præcedenti, D. testimo. vigésimo quinto, vigésimosexto & vigésimonono.

19. ET sermone ducentesimo trigésimo de tempore: Aduersus dæmonum nequitiam quæ nobis Dominus arma ostèdit, debemus vtiq; retinere. Hoc, ait, genus in nullo eiicitur, nisi oratione & ieiunio. Hæc cùm plena fide exercentur, pietas est. Pietas

Ioel. 2.
Ieiunij quo
modò sancti-
ficatur.

Sanctificare
ieiunium.

Matth. 17.
1. Tim. 4.

promissionē autem ad omnia utilis est, * professionem habens vitæ præsentis & futuræ. Inspeciamus ergo vtiliter orationis fructus & ieiunij, quia ipsa sunt arma aduersus improbas cogitationes. Ieiunium purgat mentem, subleuat sensum, carnem spiritui subicit. Ieiunium cor facit contribulatum & humiliatum, quod Deus non spernit. Ieiunium concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinum ardores extinguit, castitatis verum lumen accedit. Ieiunium verborum non amat, diuitias, superfluitatem iudicat, superbiam spernit, humilitatem commendat, præstat homini seipsum intelligere, quod est infirmum & fragile, atque dum ita se intelligit imbecillum, aptiorem virtutem Dei adiutorem querit & accipit. Querit autem per frequentes orationes, & obsecrationes.

20. BERNARDVS sermone quarto in quadagesima, vt supra quæstione præcedenti, D. testim. trigesimo quarto.

21. HIERONYMVS in caput sextum Danielis, super ea verba: Et abiit rex in domum suam, & dormiuit in cœnatus. Quanta regis beneuolentia, vt cibum nec die nec nocte caperet, somnum oculis non cederet, sed cum periclitante propheta ipse penderet affectu. Si autem rex nesciens Deum, hoc facit pro altero, quem vult de discrimine liberari: quanto magis nos pro peccatis propriis inedia & vigiliis debemus Deum ad clementiam flectere?

22. IDEM libro secundo aduersus Iouinianum, vt in textu, & supra quæstione præcedenti, C. testimonio primo.

23. AVGVSTINVS sermone sexagesimo quinto de tempore, vt supra quæstione præcedenti, D. testimo. vigesimo octauo.

24. CHRYSOSTOMVS in homilia de Iona propheta: Ebrietas & luxuria stantem euertunt ciuitatem: commotam, ieiunium solidauit. Cum ieiunio Daniel in lacum leonum ingressus est. Et paulo post: Mirare igitur ieiunium, & illud cum omni auditate tuis amplexibus festina suscipere. Quando enim & in flamma prodest, & in lacu leonum subuenit, & spiritus propulsat immundos, & diuinam sententiam mitigare nouit, & ad libertatem reuocare consuevit: quis huius infantiæ reperitur, qui velit ieiunij tantorum bonorum materiam declinare? Sed dicis: Corporibus exinde generatur infirmitas. Sed quantum exterior conteritur, tantum interior renouatur de die in diem. Immo si diligenter scrutari volueris, inuenies ieiunio corpora validius roborari. Et si meum sermonem respicis, medicorum te doceat disciplina: qui parcitatem, salutis nominant matrem. Nam pedum dolores, capitis vertiginem, subitaneas mortes & cætera, quibus febris atque languores corporis comparantur, ex luxuriis atque voluptatibus aiunt generari, & tanquam de fonte noxio riuos ad corporum læsionem, & ad animarum perturbationem commutare testantur.

25. DANIELIS nono: Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in ieiuniis, sacco & cinere. Et orauit Dominum Deum meum, & confessus sum, & dixi: Obsecro Domine Deus magne & terribilis, custodiens pactum & misericordiam diligentibus te, & custodientibus mandata tua, &c. Adhuc me loquente in oratione, ecce

Pro peccatis propriis inedia &c. Deus ad clementiam flectendus.

Ionaz 3.

Dan. 6. & 14. Ieiunij fructus.

Matth. 17. Ionaz 3.

2. Cor. 4. Ieiunio non animam tantum, sed etiam corpora roborari. Ex medicorum etiam sententia.

vir Gabriël, quem videram in visione à principio, citò volans tetigit me in tempore sacrificij vesperini. Et docuit me, & locutus est mihi, dixitque: Daniel, nunc egressus sum vt docerem te, & intelligeres. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo: Ego autem veni vt indicarem tibi, quia vir desideriorum es: tu autem animaduerte sermonem, & intellige visionem. Septuaginta hebdomades abbreviata sunt super populum tuum & super urbem sanctam tuam, vt consummetur præuaricatio, &c.

26. ET capite decimo: In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, sed neque vnguentum vnctus sum: donec complerentur trium hebdomadarum dies. Die autem vicefima, &c. Et ecce manus tetigit me, & erexit me super genua mea, & super articulos manuum mearum. Et dixit ad me: Daniel, vir desideriorum, intellige verba quæ ego loquor ad te, & ita in gradu tuo: nunc enim sum missus ad te. Cùmque dixisset mihi sermonem istum, steti tremens. Et ait ad me: Noli metuere Daniel, quia ex die primo quo posuisti cor tuum ad intelligendum, vt te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua: & ego veni propter sermones tuos. Veni autem vt docerem te, quæ ventura sunt populo tuo in nouissimis diebus, quoniam adhuc visio in dies.

27. IONAZ tertio: Et surrexit Ionas, & abiit in Niniuen iuxta verbum Domini: & Niniue erat ciuitas magna itinere trium dierum. Et cepit Ionas introire ciuitatem itinere diei vnus: & clamauit & dixit: Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur. Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum, & predicauerunt ieiunium, & vestiti sunt sacco: & maiore vsque ad minorem. Et peruenit verbum ad regem Niniue: & surrexit de solio suo, & abiicit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam, nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur facies homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine: & cœuertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate quæ est in manibus eorum. Quis scit, si conuertatur & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala, & misericors est Deus super malitia, quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.

28. TERTII Regum decimonono: Proiecitque se (Elias) & obdormiuit in vmbra Iuniperi: & ecce angelus Domini tetigit eum, & dixit illi: Surge & comede. Respexit, & ecce ad caput suum subcineritius panis, & vas aquæ: comedit ergo & bibit: & rursùm obdormiuit. Rursusque est angelus Domini secundò, & tetigit eum, dixitque illi: Surge, comede, grandis enim tibi restat via. Qui cùm surrexisset, comedit & bibit: & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus, vsque ad montem Dei Horeb.

29. EXODI vigesimo quarto: Cùmque ascendisset Moyses, operuit nubes montem, & habitauit gloria Domini super Sinai, tegens eum nube sex diebus: septimo autem die vocauit eum de medio caliginis.

*profundo.

caliginis. Erat autem species gloriæ Domini, quasi ignis ardens super verticem montis in conspectu filiorum Israël. Ingressusque Moyses medium nebulæ, ascendit in montem: & fuit ibi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

30. ET capite trigesimo quarto: Dixitque Dominus ad Moysen: Scribe tibi verba hæc, quibus & tecum & cum Israël pepigi fœdus. Fuit ergo ibi cum Domino quadraginta dies & quadraginta noctes: panem non comedit, & aquam non bibit, & scripsit in tabulis verba fœderis decem.

31. DEUTERONOMII nono: Nam & in Horeb prouocasti eum, & iratus delere te voluit, quando ascendisti in montem, vt acciperem tabulas lapideas pacti quod pepigit vobiscum Deus: & perseveraui in monte quadraginta diebus ac noctibus, panem non comedens, & aquam non bibens. Deditque mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas digito Dei, continentis omnia verba quæ vobis locutus est in monte de medio ignis, quando concio populi congregata est. Cùmque transissent quadraginta dies, & totidem noctes, dedit mihi Dominus duas tabulas lapideas, tabulas fœderis. Cùmque de monte ardente descenderem, & duas tabulas fœderis vtraque tenerem manu, vidissemque vos peccasse Domino Deo vestro, & fecisse vobis vitulum constabilem, ac deseruisse velociter viam eius quam vobis ostenderat: proieci tabulas de manibus meis, confregique eas in conspectu vestro. Et prociidi ante Dominum sicut prius, quadraginta diebus & noctibus panem non comedens, & aquam non bibens, propter omnia peccata vestra quæ gestistis contra Dominum, & eum ad iracundiam prouocastis: timui enim indignationem & iram illius, qua aduersum vos concitatus, delere vos voluit. Et exaudiuit me Dominus etiam hac vice.

32. MATTHÆI quarto: Et cùm ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esurii.

33. LVCÆ quarto: Iesus autem plenus spiritu sancto, regressus est à Iordane, & agebatur à spiritu in deserto, diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo. Et nihil manducauit in diebus illis: & consummatis illis, esuriit.

34. MATTHÆI decimo septimo: Tunc accesserunt discipuli ad Iesum secretò, & dixerunt: Quare nos non potuimus eiicere illum? Dixit illis Iesus: Propter incredulitatem vestram. Amen qui perpedico vobis, si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, Transi hinc illuc: & transibit, & nihil impossibile erit vobis. Hoc autem genus non eiicitur nisi per orationem & ieiunium.

35. MARCI nono: Et cùm introisset in domum, discipuli eius secretò interrogabant eum: Quare nos non potuimus eiicere eum? Et dixit illis: Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione & ieiunio.

36. POSTERIORIS ad Corinthios vndecimo: Ter virgis castus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte & die in * profundo maris fui, in itineribus sæpè, periculis fluminum, &c. in labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in ieiuniis multis, in frigore & nuditate.

37. PSALMO cetero primo: Quia cinerem tanquam panem manducabam, & potum meum cū fletu miscebam.

38. ET trigesimo quarto, vt in textu.

39. LVCÆ quinto: Quibus ipse ait: Nunquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere ieiunare? Venient autem dies: & cùm ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus.

40. MARCI secundo: Venient autem dies cùm auferetur ab eis sponsus: & tunc ieiunabunt in illis diebus.

41. MATTHÆI nono: Et ait illis Iesus: Nunquid possunt filij sponsi lugere quandiu cum illis est sponsus? Venient autem dies cùm auferetur ab eis sponsus: & tunc ieiunabunt.

42. HIERONYMVS in caput nonum Matthæi, scribens in præcedentia verba: Sponsus, (ait) Christus: sponsa ecclesia est. De hoc sancto spirituali connubio, Apostoli sunt procreati: qui lugere non possunt quandiu sponsam in thalamo vident: & sciunt sponsum esse cum sponsa. Quando vero transierint nuptiæ, & passionis ac resurrectionis tempus aduenerit, tunc sponsi filij ieiunabunt. Nonnulli putant idcirco post dies quadraginta passionis ieiunia debere committi, licet statim dies Pentecostes & Spiritus sanctus aduentens, indicet nobis festiuitatem. Et ex huius occasione testimonij, Montanus, Prisca, & Maximilla, etiam post Pentecosten faciunt quadagesimam: quod ablatò sponso, filij sponsi debeant ieiunare. Ecclesiæ autem consuetudo ad passionem Domini & resurrectionem per humilitatem carnis venit: vt spirituali sagina, ieiunio corporis præparemur.

43. ACTORVM decimo tertio: Erant autem in Ecclesia, quæ erat Antiochia, propheta & doctores, in quibus Barnabas, & Simon qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, & Saulus. Ministrantibus autem illis Domino & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidè missi à Spiritu sancto, abierunt Seleuciam, & inde nauigauerunt Cyprum.

44. ET capite decimo quarto: Circundantibus autem eum discipulis, surgens intrauit ciuitatem, & postera die profectus cum Barnaba in Derben. Cùmque euangelizasset ciuitati illi, & docuissent multos, reuersi sunt Lystram & Iconium, & Antiochiam, confirmantes animas discipulorum, exhortantesque vt permanerent in fide, & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Et cùm constituisset illis per singulas ecclesias presbyteros, & orasset cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino in quem crediderunt.

45. POSTERIORIS ad Corinthios sexto, vt in textu.

46. LVCÆ secundo: Et erat Anna Prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser. Hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua. Et hæc vidua vsque ad annos octoginta quatuor: quæ non discedebat de tēplo ieiunij & obsecrationibus seruiens nocte ac die.

47. MATTHÆI sexto: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab

Post passionem & resurrectionem filij sponsi ieiunabunt.

Montani erant.

Ieiunij quadagesimæ autem ante pascha tenent.

eis: alioquin mercedē non habebitis apud patrem vestrum, qui in cælis est. Cum autē ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes, exterminant enim facies suas, ut parent hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam. Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam lava: nē videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

48. T O B I T A E tertio: Eadem itaque die contigit ut Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum, & ipsa audiret improperium ab vna ex ancillis patris sui, quoniam tradita fuerat septem viris, & dæmonium nomine Asmodæus occiderat eos, mox ut ingressi fuissent ad eam. Ergo cum pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens: Amplius ex te non videamus filium aut filiam super terram, interfecit virorum tuorum. Nunquid & occidere me vis, sicut iam occidisti septem viros? Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculum domus suæ: & tribus diebus & tribus noctibus non manducauit, neque bibit: sed in oratione persistens cum lachrymis, deprecabatur Deum, ut ab ipso improperio liberaret eam.

49. I V D I T H quarto: Et fecerunt filij Israel secundum quod constituerat eis sacerdos Domini Eliachim. Et clamauit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliauerunt animas suas in ieiuniis & orationibus, ipsi & mulieres eorum. Et induerunt se sacerdotes ciliciis, & infantes prostrauerunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio: Et clamauerunt ad Dominum Deum Israël vnanimiter, nē darentur in prædam infantes eorum, & vxores eorum in diuisionem, & ciuitates eorum in exterminium, & sancta eorum in pollutionem, & fierent in opprobrium Gentibus. Tunc Eliachim sacerdos Domini magnus circūiit omnem Israël, allocutusque est eos, dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in ieiuniis & orationibus in conspectu Domini. Memores estote Moyfi serui Domini, quia Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando deiecit, sic erunt vniuersi hostes Israël, si perseueraueritis in hoc opere quod cœpistis. Ad hanc igitur exhortationē eius deprecantes Dominum, permanebant in conspectu Domini, ita ut etiam hi qui offerebant Domino holocausta, præcincti ciliciis, offerrent sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorum. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, ut visitaret populum suum Israël.

50. E T capite octauo: Erat Iudith relicta eius vdua iam annis tribus & mensibus sex. Et in superioribus domus suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quocum puellis suis clausa morabatur: & habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter Sabbata, & Neomenias, & festa domus Israël.

51. E S T H E R quarto: Quæ cum audisset Mardocheus, scidit vestimenta sua, & indutus est sacco, spargens cinerem capiti: & in platea mediæ ciuitatis voce magna clamabat, ostendens amaritudinem animi sui, & hoc eiulatu vsque ad fores pa-

latij gradiens. Non enim erat licitum, indutum sacco, aulam regis intrare. In omnibus quoque prouinciis, oppidis ac locis, ad quæ crudele regis dogma peruenerat, planctus ingens erat apud Iudæos, ieiunium, vlulatus, & fletus, sacco & cinere multis prostratu ventibus. Et paulò post: Rursusque Esther hæc Mardocheo verba mandauit: Vade, & congrega omnes Iudæos, quos in Susan repereris, & orate pro me. Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus: & ego cum ancillis meis similiter ieiunabo, & tunc ingrediar ad regem, contra legem faciens, non vocata, tradensque me morti & periculo. Iuit itaque Mardocheus, & fecit omnia quæ ei Esther præceperat.

52. E T capite decimo quarto: Esther quoque regina confugit ad Dominum, pauens periculum quod imminerebat. Cùmque deposuisset vestes regias, fletibus & luctu apta indumenta suscepit, & pro vnguibus variis, cinere & stercore impluit caput, & corpus suum humiliavit ieiuniis: omniaque loca, in quibus antea lætari consueuerat, crinium laceratione compleuit. Et deprecabatur Dominum Deum Israël, &c.

53. I E R E M I A E trigésimo sexto: Et fecit Baruch filius Nerie, iuxta omnia quæ præceperat ei Ieremias propheta, legens ex volumine sermones Domini in domo Domini. Factum est autem in anno quinto Ioachim filij Iosæ regis Iuda, in mense nono: prædicauerunt ieiunium in conspectu Domini omni populo in Ierusalem, & vniuersæ multitudini quæ confluerat de ciuitatibus Iuda in Ierusalem. Legitque Baruch ex volumine sermones Ieremie in domo Domini in gazophylacio Gamariæ filij Saphan scribæ, in vestibulo superiori, in introitu portæ nouæ domus Domini, audiente omni populo.

54. B A R V C H primo: Et legit Baruch verba libri huius ad aures Iechonias filij Ioachim regis Iuda, & ad aures vniuersi populi venientis ad Ierusalem: & ad aures potentium filiorum Regum, & ad aures presbyterorum, & ad aures populi, à minimo vsque ad maximum eorum omnium habitantium in Babylonia ad flumen Sodi. Qui audientes, plorabāt & ieiunabant, & orabāt in cōspectu Domini.

55. P R I M I Machabæorum tertio: Et congregatus est conuentus, ut essent parati in prælium: & ut orarent & peterēt misericordiam & miserationes. Et Ierusalem non habitabatur, sed erat sicut desertum: non erat qui ingrederetur & egrederetur de natis eius: & sanctum conculcabatur: & filij alienigenarum erant in arce, ibi erat habitatio gèrium: & ablata est voluptas à Iacob, & defecit ibi tibia & cithara. Et congregati sunt, & venerunt in Maspha cōtra Ierusalem: quia locus orationis erat in Maspha antè in Israël. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se ciliciis, & cinerem imposuerunt capiti suo: & disciderunt vestimenta sua, & expanderunt libros legis, de quibus scrutabantur gentes similitudinem simulacrorum suorum: & attulerunt ornamenta sacerdotalia, & primitias, & decimas, & suscitauerunt Nazaræos, qui impleuerant dies, & clamauerunt voce magna in cælis, dicentes: Quid faciemus istis, & quod eos ducemus? & sancta tua conculcata sunt, & contaminata sunt, & sacerdotes tui facti sunt in luctum & in humilitatē: & ecce

& ecce nationes conuenerunt aduersum nos ut nos disperdant: tu scis quæ cogitant in nos. Quomodo poterimus subsistere ante faciem eorum, nisi tu Deus adiuues nos? E T capite sequenti: Et exierunt de castris in prælium, & tuba cecinerunt hi qui erant cum Iuda. Et congressi sunt, & contrite sunt Gentes, & fugerunt in campum. Nouissimi autem omnes ceciderunt in gladio, & persecuti sunt eos vsque Gezeron, & vsque in campos Idumææ: & Azoti, & Iamniæ: & ceciderunt ex illis vsque ad tria millia virorum. Et reuersus est Iudas, & exercitus eius, sequens eum.

56. S E C V N D I Machabæorum decimotertio. Sed rex (Antiochus) mente effrenatus veniebat, nequiores se patre suo Iudæis ostensurus. Quibus Iudas cognitis, præcepit populo, ut die ac nocte Dominum inuocarent, quod sicut semper, & nunc adiuuaret eos: quippe qui lege & patria, sanctoq; templo priuari vererentur, ac populum, qui nupèr paululum respirasset, nē fineret blasphemis rursus

nationibus subdi. Omnibus itaque simul id facientibus, & petentibus à Domino misericordiam cum fletu & ieiuniis, per triduum continuum prostratis, hortatus est eos Iudas, ut se præpararent. Ipse verò cum senioribus cogitauit prius quàm rex adiuuaret exercitum ad Iudæam, & obtineret ciuitatem: exire, & Domini iudicio committere exitum rei. Dans itaque potestatem omnium Deo mundi creatori, & hortatus suos ut fortiter dimicerent, & vsque ad mortem pro legibus, templo, ciuitate, patria, & ciuibus starent: circa Modin exercitum constituit. Et dato signo suis Dei victoria, iuuenibus fortissimis electis, nocte aggressus aulam regiam, in castris interfecit viros quatuor millia, & maximum elephantorum cum his qui superpositi fuerant, summoque metu ac perturbatione hostium castra repleuerunt, rebûque prosperè gestis abiērunt.

57. A D Galatas quinto, ut in textu.

V I I.

Quid est Oratio?

A. Est^a pius nostræ mentis in Deum affectus, quo petuntur fideliter, quæcunque sunt nobis aut aliis salutaria: quo diuinam quoque gratiam & virtutem celebramus, aut qualicumque ratione coram summa & æterna illa maiestate nos^b deuotos testamur: Ut huc sectet non solum precatio, sed etiam^c adoratio, oblatio seu sacrificium, inuocatio, laudatio, gratiarum actio.

B. Modum autem precandi & formulam singularem Christus præscripsit, sicut supra declarauimus. Et nullum est sanè opus magis in scriptura^k commendatum, nullum piis sanctisque hominibus familiarius, nullum quod à pluribus & sæpius, & diligentius, magisque necessariò in hac vita sit exercendum, atque precatio. Verè dictum illud: *Oratio humiliantis se, nubes penetrabit.* Item, *Oportet semper orare*, ardenti scilicet cordis affectu, & citra hypocrisim, & absque laudisⁿ humanæ respectu, hoc est, in spiritu & veritate.

C. Interim orantes, externum corporis gestum & habitum, ritusque nonnullos adhibent sæpè. Et rectè quidem, ut exempla scripturæ commonstrant. Nam & Christus Dominus, nunc^q subleuatis in cælum oculis, nunc^r elata voce, nunc in terram^s prostratus Patrem orauit. Tum^t Danielis ac^u Niniuitarum precatio, quia non sine ieiuniis, sacco & cinere instituta fuit, magis commendatur. Nec frustra de Publicano^x dictum est, quod humili facie, depressis oculis, pectorisque tusione suam in templo precationem instruxit. Quæ quidem licet externa videantur, & ab impiis etiam fieri ac ostentari queant, tamen hætenus laudem illa merentur, quatenus & piè corpus exercent, rediguntque in obsequium creatoris, & animum excitant, fulciunt ac promouent in cultu interiore. Præterea sunt hæc testimonia quedam fidei, humilitatis atque pi-

a Damasc. lib. 3. orthod. fidel. c. 24. Aug. lib. 2. de ferm. Domini in monte, cap. 7 & ser. 230. de temp. Basil. in Iulianum martyrem. Chryl. hom. 30. in Genes. Nylleus in libro de Oratione. b Exodi 35. c d 2. Paralip. 29. g

c Math. 4. b d Malach. 1. c Efaiz 56. c Ioan. 4. c e Roman. 10. c f Psal. 17. a 145. a g Efaiz 56. c 1. Timoth. 2. a August. epist. 59. ad Paulinum.

h Aug. tract. 73. in Euang. Ioan. Basil. cap. 2. cont. monast. Bern. ser. 4. & 5. de quadrag. & in ser. de 4. modis orandi. i Math. 6. b Lucæ 11. a Vide supra de oratione Dominica. k Psal. 140. a Tob. 12. c Acto. 10. a Exo. 37. c Psal. 105. d Ierem. 7. c 27. d. & Iulian. Hierony. Item epist. 12. ad Gaudentium.

l Eccl. 35. d Psal. 101. c 36. a Iudith 9. d

m Lucæ 18. a Eccl. 18. e i. Thesal. 5. d

n Math. 6. a

o Ioan. 4. c

p Tertul. in apologetico aduersus gentes cap. 30. Aug. in lib. de cura pro mortuis gerenda, cap. 5. Hieron. aduersus Luciferianos, & in vita Pauli Eremitæ. Item de viris illust. in Iacobo.

q Ioan. 17. a 17. a

r Math. 27. c Lucæ 23. f

s Math. 26. d Mar. 14. d Lucæ 22. d

t Daniel. 9. a

u Ione 3. c d Iudith 4. b c d 9. a

x Lucæ 18. c Exod. 9. f g 17. c Dent. 9. c d Num. 20. a Psal. 87. b 140. a 2. Paral. 6. b

Math. 2. b Act. 7. g 9. g 20. g 21. a Ephe. 3. c 1. Cor. 11. a Damasc. lib. 2. orthod. fidel. cap. 13. De certis orandi temporibus videatur August. hæres. 77. Bedæ in cap. 18. Luc. Auct. in cap. 5. epist. 1. ad Thesal. Clemen. constitut. Apol. lib. 8. cap. 40. Tertul. in apologetico cap. 1. Cyr. de orat. Dom. Athan. de virgin. Basil. ser. 1. de instit. monach. & cap. 37. in regulis longioribus. Chryl. hom. 59. ad pop. Hiero. in c. 6. Dan. & ad Eustocho. epist. 22. & in epist. Paulæ epist. 27. Concil. Aquic. gran. cap. 126. & sequent. Psal. 118. 5. a 54. e Daniel. 6. c Acto. 13. a 10. b 16. e

tatis non negligenda, vt quæ non solum spectanti proximo, sed etiam Ecclesiæ adferunt adificationem.

TESTIMONIA.

1. A. DAMASCENVS libro tertio orthodoxæ fidei, capite vigesimo quarto: Oratio est ascensio mentis ad Deum, aut decentium à Deo petitio.

2. AVGVSTINVS libro secundo de sermone Domini in monte, capite septimo: Primò hic respondetur, non verbis nos agere debere apud Deum, vt impetremus quod volumus, sed rebus quas animo gerimus & intentione cogitationis cum dilectione pura & simplici affectu. Sed res ipsas verbis nos docuisse Dominum nostrum, quibus memoriæ mandatis, eas ad tempus orandi recordaremur. Et post pauca: Fit ergò in oratione conuersio cordis ad eum, qui semper dare paratus est, si nos capiamus quod dederit.

3. IDEM sermone ducetesimo trigesimo de tempore: Oratio refectio est ieiuniorum, aduocat gratiam Spiritus sancti. Oratio duritiam cordis molit, austeritatem temperat, ieiunium dulcificat. Sicut enim sine potu non est plena refectio, sic & ieiunium sine oratione non potest animam perfecte nutrire. Quid autem oratio, nisi ascensio animæ de terrestribus ad cælestia, inquisitio supernorum, inuisibilem desiderium? Abeat dissensio secularium morum, quibus premitur mens humana quotidie. Oratio coniunctio Spiritus sancti, si tamen orationi intentus sit animus: sicut clamat Propheta, Sitiuit in te anima mea quam multipliciter tibi, & caro mea. Quid autem sitiendum est, sequitur: Vt videat virtutem Dei, plenè sitiunt animæ humanæ substantiæ, nec fastidio victa dissimulet, replebitur adipe & pinguedine spiritali. Et sitiens illam Dei visitationem sensu proprio, cum fide clamabit: Adhæsit anima mea post te, suscepit me dextera tua. Ieiunium inertiam tollit de anima, impedimenta carnalia auferit. Oratio verò perseverans iungit Deo, atque ita gaudes assistere se Domino gloriatur. Adhærens autem anima mea Domino, incipit securitatem habere & libertatem, nec pauores sustinet timoris. Suscepta anima tanto patrocinio dexteræ Dei, quomodo poterit noceri ab aliqua potestate? Sicut scriptum est, quòd nemo illud rapit de manu patris: hoc præstat ieiunium, hoc præstat oratio.

4. BASILIVS Magnus homilia in Martyrem Iulianam, quæ est quinta inter homilias variorum argumentorum: Oratio est boni cuiuspiam petitio, quæ ad Deum à piis effunditur. Sanè eiusmodi petitionem neutiquam statuimus in sola verborum præcisione. Ipsi enim credimus, Deo nihil opus esse verbis, quibus commonefiat nostræ petitionis: magis verò dicimus eum perspicacissimè scire, quæ nobis nec petentibus etiam profutura sint. Quid ergò, quod ipsi dicimus? Nimium, orationem non oportere nos plenè in syllabis constituere, quin potius ipsam suas vires plenius explicare, expleré in animæ orationis libera electione ac proposito, simul & in actionibus quæ per omnem vitam intento studio perficiuntur ad præscriptam virtutis, iuxta Paulum: Siue comeditis, siue

quid facitis, omnia ad gloriam Dei facite. Accumbens mensæ, ora: esitans panem, largitori gratiam repedito. Sufficiens firmansque infirmas corporis vires vino, eius fac memineris, qui hoc te dono impartit ad inferendam, & ad multiplicium infirmitatum non mediocrem solam. Nulla tibi est sumendi edulij necessitas? Caue, ne pretereat eius memoria, cuius liberali beneficio ventrem explèti. Tunicam indueris? gratias agito benigno datori. Amicris pallio? fac, in te augecat intentior erga Deum charitas, qui integumenta gratuito largitus est hyemi citatque accommodata, quibus & vita conseruetur, & obueletur rupitudo. Tibi ne dies expletus abiit? Illi referto gratiam, qui solem quidem nobis nihil tale commertis indulgit in diurna operationis ministerium: signem verò cõtulit illustrandæ nocti, vt que subseruiat reliquis vitæ commoditatibus. Ipsa rursus nox alias ad orationem suggerere possit conciliariæ occasiones. Etenim si quando in cælum suspexeris, quum in eximiam siderum pulchritudinem oculorum aciem defixeris pressius: horum visibilibus supplica Domino, vniuersorum longè optimo artificio procide Deo, & cole eum qui cuncta hæc in sapientia condidit. Sanè ad eum modum indiuisè & continenter oraueris, nõ quidem si verbis modò orationem expleueris tuam: verius ubi omnis prorsus vitæ tuæ ratio atque institutum diuinæ te conformare voluntati, sic vt vita ipsa dici & esse promereatur continens quædam & indiuisa oratio.

5. CHRYSOSTOMVS homilia trigesima in Genesim: Magna arma sunt preces, magna securitas, magnus thesaurus, magnus portus, refugij locus, modò sobrius & vnde quaque mète nostra collecta, inimicoque nostræ salutis nullo aditu permisso, Dominum adeamus. Et paulò post: Magnum bonum sunt preces. Nam si homini quis loquatur virtute prædico, non paruum inde fructum percipiet: quantis bonis fruatur is, cui cum Deo colloquium fuerit? Oratio enim colloquium est cum Deo. Quod vt scias, audi prophetam dicentem: Iucundum sit Deo eloquium meum: hoc est, sermo meus appareat Deo. An non enim præstare potest priusquam petamus? Verum propter hoc differt & expectat, vt occasionem accipiat, qua iuste nos sua cura dignos faciat. Siue autem consequamur quod petimus, siue nõ consequamur, perseveremus semper in oratione. Et non solum gratias agamus si consequamur, sed etiam si repulsam passi fuerimus. Nam cum Deus aliquid nobis denegat, non minus est quam si concessisset. Nescimus enim nos, quæ nobis conducant, sicut ipse nouit.

6. GREGORIUS Nyssenus in libro de oratione, circa principium: Et quid attinet singulatim exponere, quibus rebus multipliciter, multisque modis peccatū humanæ vitæ committetur: cuius peccati nulla alia causa est, quam quòd ad ea, quæ in manibus habent, & studiosè tractant negocia, diuinum etiam auxilium homines non simul adhibent & assument.

Oratio quid sit.

In oratione sit mentis ad Deum conuersio.

Orationis vis & utilitas.

Oratio quid sit, & que bona præstet.

Psal. 62.

Ioan. 10.

Oratio quid sit.

Oratio non solum verbis constitatur præstatur.

1. Cor. 10.

Colof. 3. Oratio frequenter ante refectio. nem. Necl. 31. Prou. 31. 1. Tim. 2.

Mand. post formam in vestiendo se.

Vesper ante formam.

Ipsi nocte.

Tota vita oratio quædam esse potest.

Orationis est mandatio.

Oratio est colloquium cum Deo. Psal. 103.

Cur Deus differat ea dare, quæ postulat: minus.

Cilm denegat postulat, bene sciam prestat.

assument. Quòd si oratio negotium præcesserit, peccatum aduersus animam aditum non inueniet. Dei enim memoria in corde fixa atque fundata, irrita consilia aduersarij manent, iniustitia sese mediam vbique controuersis interponente. Prohibet item agricolâ à peccato, oratio in exiguo agri modo fructus multiplicans, ne postea amplius vnâ cum plus habendi cupiditate peccatū ingrediatur. ita viator, ita qui expeditione vel nuptias parat: ita quicumque animû ad aliquod negotium adiecit, si cum oratione quodlibet agat, prospero atque felici successu negotiorum à peccando abducetur, nullo aduersario animam ad vitium trahente, sin autem relicto Deo, negotio totus intentus fuerit, omninò necessè est, vt à Deo remotus cum aduersario prorsus versetur, recedit autem à Deo, qui per orationem sese Deo non coniungit. Ergò hoc prius oratione docendi estis, quòd semper orare & non defatigari oporteat. Per orationem enim cum Deo esse contingit, at qui cum Deo est, ab aduersario remotus est. Oratio pudicitia præsidium atque tutamen est, iræ moderatio, superbia sedatio atque repressio, iniuriarum tenacis memoriæ expurgatio: inuidiæ profligatio, iniustitia sublatio, impietatis correctio. Oratio corporum robur est, abundantia domus, recta iuris ac legum in ciuitate constitutio, regni vires, belli trophæum, pacis securitas, dissidentium conciliatio, coniunctorum conseruatio. Oratio virginitatis sigillum est, matrimonij fides, viatoribus scutum, dormientium custos, vigilantium fiducia, agricolarum fertilitas, nauigantium salus. Oratio reorum & causam dicentium patrona, nexorum ac vincitorum relaxatio atque solutio, fatigatorum requies, mœrentium consolatio, gaudentium animi delectatio, Iugentium solatium, nuptias contrahentium corona, natalitij festi celebratio, morientium funus. Oratio, conuersatio sermocinatioque cum Deo est: visum effugientium contemplatio: eorum, quæ concupiscuntur, certa fides: eiusdem cum angelis honoris conditio, bonorum progredium & incrementum: malorum subuersio, peccatorum emendatio, præsentium fructus, futurorum repræsentatio. Oratio, Ionæ quidem cetum domum effecit: Ezechiam verò ex portis mortis ad vitam reduxit: tribus autem adolescentibus in ventum rorantem, flammam conuertit: Israëlitis, aduersus Amalechitas trophæum erexit, & centum octoginta quinque millia Assyriorum vna nocte gladio inuisibili prostrauit. Atque sexcenta præter hæc ex iis, quæ iam acciderunt, exempla licet inuenire: quibus palam sit, nihil ex iis, quæ per hanc vitam coluntur & in precio sunt, orationi præstare. Et postea: Προσευχη, id est, oratio, est petitio bonorum, quæ Deo cum supplicatione offertur.

7. EXODI trigesimo quinto: Egrediaque omnis multitudo filiorum Israël de cõspectu Moysi, obtulerunt mente promptissima atque deuota primitias Domino, ad faciendum opus tabernaculi testimonij. Quicquid ad cultum & ad vestes sanctas necessarium erat, &c. Et paulò post: Omnes viri & mulieres mente deuota obtulerunt donaria, vt fierent opera quæ iusserat Dominus per manum Moysi. Cuncti filij Israël voluntaria Domino dedicauerunt.

8. SECVNDI Paralipomenò vigesimonono: Eze-

chias autem etiam hæc addidit, Implètis manus vestras Domino: accedite, & offerre victimas, & laudes in domo Domini. Obtulit ergò vniuersa multitudo hostias, & laudes, & holocausta, mentè deuota.

9. MATTHEI quarto: Tunc dicit ei Iesus: Vade Satana: scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias.

10. MALACHI primo: Ab ortu solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnû est nomen meum in Gentibus dicit Dominus exercituum.

11. ESAIÆ quinquagesimo sexto, vt infra testimonio decimosexto.

12. IOANNIS quarto Dicit ei mulier: Domine, video quia propheta es tu. Patres nostri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Hierosolymis est locus ubi adorare oportet. Dicit ei Iesus: Mulier, crede mihi, quia veniet hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitur Patrem. Vos adoratis quod nescitis: nos adoramus quod scimus, quia salus ex Iudæis est. Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.

13. AD ROMANOS decimo: Non enim est distinctio Iudæi & Greci: nam idem Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant illum. Omnis enim quicumque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Quomodo ergò inuocabunt, in quem non audierunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante?

14. PSALMO decimo septimo: Laudans inuocabo Dominum, & ab inimicis meis saluus ero.

15. ET PSALMO centesimo quadagesimo quinto: Lauda anima mea Dominum laudabo Dominum in vita mea, psallam Deo meo quandiu fuero.

16. ESAIÆ quinquagesimo sexto: Adducam eos in montem sanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ: holocausta eorum & victimæ eorum placebunt mihi super altari meo: quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis.

17. PRIORI ad Timotheum secundo: Obscuro igitur primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in sublimitate sunt: vt quietam & tranquillâ vitam agamus in omni pietate & castitate, hoc enim bonum est & acceptum coram saluatore nostro Deo.

18. AVGVSTINVS epistola quinquagesimo nona ad Paulinum, quæstione quinta: Illa sanè difficillimè discernuntur, ubi ad Timotheum scribens Apostolus ait: Obscuro itaque primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, interpellationes, gratiarum actiones. Secundum Græcum enim eloquium discernenda sunt. Et post pauca: Multa quippe hinc dici possunt, quæ improbanda non sint: sed eligo in his verbis hoc intelligere, quod omnis vel penè omnis frequenter Ecclesia, vt preces accipiamus dictas, quas facimus in celebratione sacramentorum, antequam illud quod est in Domini

Orationis neglectio quæ multorum malorum causa, in rebus etiam separabilibus.

A Deo recedat, qui orare negligit. Luc. 18.

Orationis hinc à fructu & veritate multiplici.

Oratio est cõuersatio & colloquium cum Deo.

Ionæ 2. 4. Reg. 20. Daniel. 3. Ezecl. 17. 4. Reg. 19.

Oratio est petitio bonorum, quæ Deo cum supplicatione offertur.

Locum hinc inter præcatur Augustinus de precibus que in Missæ sacrificio fiunt.

18. ECCLESIASTICI trigesimoquinto: Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur, & deprecatio illius vsque ad nubes propinquabit. Oratio humiliantis se, nubes penetrabit, & donec propinquet, non consolabitur, & non discedet donec Altissimus adspiciat.

19. PSALMO centesimo primo: Respexit in orationem humilium, & non spreuit precem eorum.

20. ET trigesimo sexto: Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Reuela Domino viam tuam, & spera in eo, & ipse faciet. Et educet quasi lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum tanquam meridiem: subditus esto Domino, & ora eum.

21. IVDITH nono: non enim in multitudine est virtus tua Domine, neque in equorum viribus virtus tua est, nec superbi ab initio placuerunt tibi: sed humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Deus caelorum, creator aquarum, & Dominus totius creaturae, exaudi me miseram deprecantem, & de tua misericordia praesumentem.

22. LVCÆ decimo octavo: Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare, & non deficere.

23. ECCLESIASTICI decimo octavo: Non impediatis orare semper, & ne veteris vsque ad mortem iustificari: punctionam merces Dei manet in eternum. Ante orationem prepara animam tuam, & non li esse quasi homo qui tentat Deum.

24. PRIORIS ad Thesalonicensis quinto: Sine intermissione orate: In omnibus gratias agite: Haec est enim voluntas Dei in Christo Iesu in omnibus vobis.

25. MATTHÆI sexto: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum qui in caelis est. Et cum oratis, non eritis sicut hypocritae, qui amant in synagogis & in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus: Amendico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

26. IOANNIS quarto, ut supra A. testimo. duo decimo.

DE EXTERNIS GESTIBVS ORANTIVM.

I. C. TERTVLIVS in Apologetico aduersus gentes capite trigesimo: Illuc (in caelum) suspicientes Christiani manibus expansis, quia innocuis, capite nudo, quia non erubescimus, denique sine monitore, quia de pectore oramus, precantes fumus omnes semper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quaecunque hominis & Caesaris vota sunt. Haec ab alio orare non possum, quam a quo scio me consecuturum: quoniam & ipse est qui solus praestat, & ego sum cui impetrare debetur, famulus eius, &c. Sic itaque nos ad Deum expansos vngulae fodiant, cruces suspendant, ignes lambant, gladij guttura detruncet, bestiae insiliant: paratus est ad omne supplicium ipse habitus orantis Christiani. Hoc agite boni praefi-

Veteres Christiani orantibus & ceteris in orando.

des, extorquete animam Deo supplicentem pro Imperatore: Hic erit crimen, ubi veritas & Dei devotio est.

2. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite quinto: Orantes de membris sui corporis faciunt quod supplicantibus congruit, cum genua figunt, cum extendunt manus, vel etiam prosternuntur solo, & si quid aliud visibiliter faciunt: quavis eorum invisibilis voluntas, & cordis intentio Deo nota sit: nec ille indigeat his indicijs, ut humanus ei pandatur animus: sed his magis spiritum excitat homo ad orandum gemendumque humilium atque feruentium. Et nescio quomodo, cum hi motus corporis fieri, nisi motu animi praecedente, non possint, eisdemque rursus exterius visibiliter factis, ille interior invisibilis, qui eos fecit, augetur: ac per hoc cordis affectus, qui, ut fierent ista, praecessit, quia facta sunt, crescit. Veruntamen si eo modo quique teneatur, vel etiam ligetur, ut haec de suis membris facere nequeat, non ideo non orat interior homo, & ante oculos Dei in secretissimo cubili ubi compungitur, sternitur.

3. HIERONYMVS in dialogo aduersus Luciferianos: Indubitata in Deum fides arduè reperitur. Verbi gratia dictum sit, ut, quod volumus, perspicuum fiat: ad orationem affilio: non orarem, si non crederem: sed, si verè crederem, illud cor, quo Deus videtur, mundarem, manibus tunderem pectus, genas lachrymis rigarem, corpore inhorrescerem, ore pallerem, iacerem ad Domini mei pedes, eoque fletu perfunderem, crine tergerem, harerem certè trunco crucis, nec prius amitterem, quam misericordiam impetrarem: nunc verò creberimè in oratione mea aut per porticus deambulo, aut de fenore computo: aut abductus turpi cogitatione, etiam quae dictu erubescenda sunt, gero. Vbi est fides? Siccine putamus orasse Ionam? sic tres pueros? sic Daniele inter leones? sic certè latronem in cruce?

4. ET in vita Pauli Eremitae: Introgressus speluncam Antonius, vidit genibus complicatis, erecta ceruice, extensisque in altum manibus, corpus exanimè: Ac primùm & ipse viuere eum credens, pariter orabat. Postquam verò nulla, ut solebat, suspiria precantis audiuit, in flebile osculum ruens, intellexit quòd etiam cadaver sancti, Deum, cui omnia viuunt, officioso gestu precabatur.

5. IDEM in libro de viris illustribus, siue in catalogo Scriptorum ecclesiasticorum, de Iacobo fratre Domini: Hegesippus vicinus Apostolicorum temporum, in quinto commentariorum libro de Iacobo narrans ait: Suscepit ecclesiam Hierosolymae post Apostolos frater Domini Iacobus, cognomento iustus, multi siquidem Iacobi vocabantur. Hic de vtero matris sanctus fuit, vinum & liceram non bibit, carnem nullam comedit, nunquam attonsus est, nec vnctus vnguento, nec vsus balneo. Huic sollicitum erat ingredi sancta sanctorum. Si quidem vestibus laneis non utebatur, sed lineis, solusque ingrediebatur templum, & flexis genibus pro populo deprecabatur: intantum, ut camelorum duritiam traxisse eius genua crederentur.

6. IOANNIS decimo septimo: Hec locutus est Iesus, & subleuatis oculis in caelum, dixit: Pater, venit hora, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te.

7. ET capite vndecimo: Iesus autem eleuatis fursum

Orantis gestus externi.

Externis gestibus caput magis excitar homo ad orandum, & augetur devotio.

Si verè & perfecte crediderimus, quibus externis exercitijs nobis videretur, in oratione.

Ionae 2, Dan. 3, & 14, Lucae 23.

Mortui Pauli Eremitae cadaver officioso gestu Deum precabatur.

Sancti Iacobi genua camelorum duritiam contraxisse videbatur.

fursum oculis, dixit. Pater, gratias ago tibi quoniam audisti me.

8. MATTHÆI vigesimo septimo. Et circa horam nonam clamavit Iesus voce magna, dicens. Eli, Eli, lammasabaçhani? hoc est, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Iesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum.

9. LVCÆ vigesimo tertio: Et clamans voce magna Iesus, ait. Pater in manus tuas commendo spiritum meum.

10. MATTHÆI vigesimo sexto. Et progressus pusillum, procidit in faciem suam, orans & dicens: Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste. Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu?

11. MARCI decimo quarto: Et cum processisset paululum, procidit super terram, & orabat, ut si fieri posset, transiret ab eo hora.

12. LVCÆ vigesimo secundo: Et ipse auulsus est ab eis, quantum iactus est lapidis, & positus genibus, orabat, dicens: Pater, si vis, transfer calicem istum a me. Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.

13. DANIELIS nono: Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum, rogare & deprecari in ieiuniis, sacco & cinere.

14. IONAE tertio: Et crediderunt viri Ninivitarum Deum, & praedicauerunt ieiunium, & vestiti sunt sacco a matore vsque ad minorem. Et peruenit verbum ad regem Ninivè, & surrexit de folio suo, & abiicit vestimentum suum a se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamavit, & dixit in Ninivè ex ore regis & principum eius, dicens. Homines & ieiumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam, nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur sacco homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, &c.

15. IVDITH quarto: Et clamavit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliauerunt animas suas in ieiuniis & orationibus, ipsi & mulieres eorum. Et induerunt se sacerdotes ciliciis, & infantes prostrauerunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio. Et clamauerunt ad Dominum Deum Israël vnanimiter, ne darentur in praedam infantes eorum, & vxores eorum in diuisionem, & ciuitates eorum in exterminium, & sancta eorum in pollutionem, & fierent in opprobrium Gentibus. Tunc Eliachim sacerdos Domini magnus circuiuit omnem Israël, allocutusque est eos, dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in ieiuniis & orationibus in conspectu Domini. Memores estote Moyfi serui Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando deiecit. Sic erunt vnuerfi hostes Israël, si perseueraueritis in hoc opere quod cepistis. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum, permanebant in conspectu Domini, ita ut etiam hi qui offerebant Domino holocausta, praecincti ciliciis offerrent sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorum. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, ut visitaret populum suum Israël.

16. ET capite nono: Quibus ascendebat, Iudith ingressa est oratorium suum, & induens se cilicio,

posuit cinerem super caput suum, & prosternens se Domino, clamabat ad Dominum, dicens: Domine Deus patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione sua, & denudauerunt femur virginis in confusionem, &c.

17. PRIMI Machabaeorum tertio: Et congregati sunt, & venerunt in Maspha, contra Ierusalem: quia locus orationis erat in Maspha ante in Israël. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se ciliciis, & cinerem imposuerunt capiti suo, & disciderunt vestimenta sua.

18. LVCÆ decimo octavo: Et publicanus a longe stans, nolebat nec oculos ad caelum leuare: sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo: quia omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.

19. EXODI nono: Orate Dominum, ut desinant tonitrua Dei, & grando: ut dimittam vos, & nequaquam hinc vltra maneatis. Ait Moyses: Cum egressus fuero de vrbe, extendam palmas meas ad Dominum, & cessabunt tonitrua, & grando non erit: ut scias quia Domini est terra. Egressusque Moyses a Pharaone ex vrbe, tetedit manus ad Dominum, & cessauerunt tonitrua & grando, nec vltra stillauit pluuia super terram.

20. ET capite decimo septimo: Fecit Iosue ut locutus erat Moyses, & pugnavit contra Amalec: Moyses autem & Aron & Hur ascenderunt super verticem collis. Cumque leuaret Moyses manus, vincebat Israël: sin autem paululum remisisset, superabat Amalec. Manus autem Moyfi erant graues: sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo fedit: Aron autem & Hur sustentabant manus eius ex vtraque parte. Et factum est ut manus illius non lassarentur vsque ad occasum solis. Fugauitque Iosue Amalec, & populum eius in ore gladij.

21. DEUTERONOMII nono: Et procidante Dominum sicut prius, quadraginta diebus & noctibus panem non comedens, & aquam non bibens: propter omnia peccata vestra quae gessistis contra Dominum, & eum ad iracundiam prouocastis. Et iacui coram Domino quadraginta diebus ac noctibus, quibus eum suppliciter deprecabar, ne deleteret vos ut fuerat comminatus, & orans dixi, &c.

22. NUMERORVM vigesimo: Ingressusque Moyses & Aaron, dimissa multitudine, in tabernaculum foederis, corruerunt proni in terram, clamaueruntque ad Dominum, atque dixerunt: Domine Deus, audi clamorem huius populi, & aperi eis thesaurum tuum fontem aque viuae, ut satiati cesset murmuratio eorum. Et apparuit gloria Domini super eos.

23. PSALMO octogesimo septimo: Clamaui ad te Domine tota die: expandi ad te manus meas.

24. ET centesimo quadagesimo: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

25. SECUNDI Paralipomenon sexto: Stetit ergo coram altari Domini ex aduerso vnuerse multitudinis Israël, & extendit manus suas. Si quidem fecerat Salomon basim aneam, &c. Stetitque super eam, & deinceps flexis genibus contra vnuerfam multitudinem Israël, & palmis in caelum leuatis, ait, Domine Deus &c.

26. **E**T capite vigesimo nono: Confurgensque diluculo Ezechias rex, adunavit omnes principes civitatis, & ascendit in domum Domini &c. Cunque finita esset oblatio, incurvatus est rex, & omnes qui erant cum eo, & adoraverunt.

27. **TERTII** Regum octavo: Factum est autem, cum compleret Salomon orans Dominum omnem orationem, & deprecationem hanc, surrexit de conspectu altaris Domini: vtrunque enim genu in terram fixerat, & manus expenderat in cælum.

28. **DANIELIS** sexto: Quod cum Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam, & fenestris apertis in cenaculo suo, contra Ierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebaturque coram Deo suo, sicut & antè facere consueverat.

29. **PRIMI** Esdræ nono: Et in sacrificio vespertino surrexi de afflictione mea, & scisso pallio & tunica, curvavi genua mea, & expandi manus meas ad Dominum meum.

30. **MATTHÆI** secundo: Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & proidentes, adoraverunt eum.

31. **ACTORVM** septimo: Et lapidabant Stephanum invocantem, & dicentem: Domine Iesu, suscipe spiritum meum. Postis autem genibus, clamavit voce magna, dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum.

32. **E**T capite nono: Eiecit autem omnibus foras, Petrus ponens genua oravit, & conuersus ad corpus, dixit: Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos, & viso Petro, resedit.

33. **E**T capite vigesimo: Et cum hæc dixisset (Paulus): postis genibus suis, oravit cum omnibus illis.

34. **E**T vigesimo primo: Et expletis diebus, profecti ibamus, deducuntibus nos omnibus cum vxoribus & filiis vsque foras civitatem, & postis genibus in litore, orauimus.

35. **A**D Ephesios tertio: Propter quod peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis, quæ est gloria vestra. Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi.

36. **PRIORIS** ad Corinthios vndecimo: Omnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput suum. Omnis autem mulier orans aut prophetans nona velato capite, deturpat caput suum: vnum enim est ac si decaluetur. Vos ipsi iudicate: decet mulierem non velatam orare Deum? Si quis autem videtur contentiosus esse: nos talem confiteri non habemus, neque Ecclesia Dei.

37. **DAMASCENVS** libro quarto de orthodoxa fide, capite decimo tertio: Non simpliciter & fortuito ad Orientem adoramus, sed quia ex visibili & invisibili, id est, intellectuali & sensibili conflati sumus natura, duplicem adorationem conditori nostro offerimus: vt & mente psallimus, & corporalibus labiis, & baptizamus aqua, & spiritu, & dupliciter Domino vnimur, mysteriis participantibus, & gratia spiritus. Quia igitur Deus est lux intelligibilis, & sol iustitiæ, & Oriens in scripturis nominatur Christus: dedicandus illi Oriens est ad adorationem. Nam omne præstantius magisque bonum, Deo offerendum, à quo omne bonum benignè largitur. Dicit autem diuinus Dauid: Regna terræ cantate Deo, psallite Domino qui

Circa Orientem versus adoramus.

Adorandus Deus animo & corpore.

Zach. 3. & 6. Luc. 1.

Psal. 67.

ascendit super cælum cæli ad Orientem. Et quia dicit scriptura: Plantauit Deus paradysum in Eden ad Orientem, vbi hominem quam plasmauit, posuit: quem transgredientem, exilio multauit, & erigione paradisi ipsum habitare fecit, ab Occidente videlicet. Antiquam igitur patriam requirentes, & ad ipsam suspirantes, Deum adoramus. Et Moisaicum tabernaculum ad Orientem habebat velum, & propitiatorium, & tribus Iuda, vt honorabilissima, ad Orientem castra ponebat, & in famigerato Salomonis templo, porta Domini ad Orientem statuebatur. Verum etiam & Christus crucifixus, ad Occidentem respiciebat. Et sic adoramus ad ipsum suspirantes. Et assumptus, ad Orientem ferebantur, & sic ipsum Apostoli adorauerunt. Et sic veniet, quemadmodum intuebantur ipsum euntem in cælum, vt angeli dixerat ad Apostolos, & vt ipse Dominus dixit: quemadmodum fulgur egreditur ab Oriente, & peruenit vsque ad Occidentem, sic erit aduentus filij hominis. Ipsum igitur expectantes, ad Orientem adoramus. Non scripta autem est hæc Apostolorum traditio: nam multa sine scripto nobis tradita sunt.

DE CERTIS HORIS ORATIONIS.

38. **AUGUSTINVS** in libro de hæresibus ad Quoduultdeum, hæresi quinquagesima septima: Psallianorum postremam ponit Epiphanius hæresim, quod nomen ex lingua Syra est. Grecè autem dicuntur *εὐχῆρας*, ab orando sic appellati. Tatum enim orant, vt eis qui hoc de illis audiunt, incredibile videatur. Nam cum Dominus dixerit, Oportet semper orare, & non deficere: Et Apostolus, Sine intermissione orate: quod sanissime sic accipitur, vt nullo die intermittantur certa tempora orandi: hæc ita nimis hoc faciunt, vt hinc iudicentur inter hæreticos nominandi.

39. **BEDA** in caput decimum octauum Luca: Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare, & non deficere. Dicit & Apostolus: Semper gaudete, sine intermissione orate. Quis autem potest ita semper orare, & sine defectu vel intermissione precibus insistere, vt nec alimentum sumendi, aut dormiendi tempus habeat? Aut ergo dicendum est, eum semper orare, & non deficere, qui canonicis horis quotidie iuxta ritum ecclesiasticæ traditionis, psalmodiis, precibusque consuetis Dominum laudare & rogare non desistit, & hoc esse quod Psalmista dicebat: Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Aut certe omnia quæ iustus secundum Deum gerit & dicit, ad orationem esse reputanda. Quia enim iustus sine intermissione quæ iusta sunt agit, per hoc sine intermissione quæ iustus orabit nec vnquam ab oratione cessabit, nisi iustus esse desistat.

40. **ANSELMVS** Cætuarië Archiepiscopus in caput quintum prioris epistolæ D. Pauli ad Thessalonicenses: Sine intermissione orate, id est, vt nullo die intermittatis certa tempora orandi. Sed & continuum cordis desiderium, continua oratio est. Nūquid enim sine intermissione possum genu flectere, corpus prosternere, vel manus leuare, vt de hoc nobis dicatur, sine intermissione orate? Sed quæ nunc vult intermittere orare, non intermittere desiderare. Sic enī orabat moyses, cui taceti dixit dominus: Quid clamas ad me? Clama-

1233

Exod. 14. Clamabat enim corde, quauis nihil diceret ore. Ita iuge desiderium & incessabilis amor, assidua est oratio Sanctorum.

41. **CLEMENS** Pontifex & martyr libro octauo cõstitutionum Apostolicarum, capite quadragesimo, Preces vestras facite diluculo, tertia hora, sexta, nona, vespere, & in gallicatu: diluculo gratias agentes, quoniam illuminauit nos Dominus ex pulsa nocte, & inducto die: hora tertia, quoniam illa hora Dominus sententiam Pilati accepit: sexta, quoniam tunc crucifixus est: nona, quoniam omnia cõmotum sum crucifixo Domino, perhorrescentia impiorum audaciam, & non ferètia ignominiam Domini: vespere gratias agentes, quod dedit nobis noctem diurnorum laborum quietem: in gallicatu, quoniam illo tempore nunciatur aduentus diei ad exercenda opera lucis.

42. **TERTVLIVS** in Apologetico aduersus gentes, capite secundo: Plinius Secundus, cum prouinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsus, ipsa tamen multitudine perturbatus, quid de cæteris ageret, consuluit tunc Traianum Imperatorem, allegans præter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacris eorum comperisse, quàm cõtus antefucanos ad canendum Deo, & ad confederandum disciplinam: homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam & cetera scelera prohibentes. Tunc Traianus rescripsit, hoc genus inquirendos quidem non esse, oblatos verò puniri oportere.

43. **CYPRIVS** de Oratione Dominica: In orationibus celebrandis inuenimus obseruasse cum Daniele tres pueros in fide fortes & in captiuitate victores, horam tertiam, sextam, nonam, sacramentum scilicet Trinitatis: quæ in nouissimis temporibus manifestari habebat. Nam & prima hora in tertiam veniens, consummatum numerum Trinitatis ostendit. Itémque ad sextam quarta procedens, declarat alteram Trinitatem. Et quando à septima nona completur, per ternas horas Trinitas perfecta numeratur: quæ horarum spatia iam pridem spiritualiter determinantes adoratores Dei, statutis & legitimis ad preces temporibus seruebant, & manifestata postmodum res est, sacramenta olim fuisse, quod antè sic iusti precabantur. Nam super discipulos hora tertia descendit Spiritus sanctus, qui gratiam Dominicæ repromissionis impleuit. Item Petrus hora sexta in tectum superius ascendens, signo pariter & voce Dei momentis instructus est, vt omnes ad gratiã salutis admitteret, cum de emundandis gentilibus antè dubitaret. Et Dominus hora sexta crucifixus, ad nonam peccata nostra sanguine suo abluit, & vt redimere & viuificare nos posset, tunc victoriam suam passione perfecit. Sed nobis fratres dilectissimi, præter horas antiquitatis obseruatas, orandi nunc & spatia & sacramenta creauerunt. Nam & manè orandum est, vt resurrectione Domini matutina oratione celebretur, quod olim Spiritus sanctus designabat, in psalmis dicens: Rex meus & Deus meus, quoniam ad te orabo Domine, manè exaudies vocem meam: manè assistam tibi, & contemplantor te. Et iterum per Prophetam loquitur Dominus: Diluculo vigilabunt ad me, dicentes: Eamus & reuertamur ad Dominum Deum nostrum. Recedente item sole ac die cessante, necessarium rursum orandum est. Nam quia Christus

Ab Ecclesia exortio quæ diei horæ orationi designatæ fuerint, & quibus de causis.

Ceteris antelucani ad canendum Deo.

Daniel. 6. Hora tertia, sexta & nona iam olim ad orationem designata, & quæ de causis.

Act. 2.

Act. 10.

Luc. 23.

In nona lege plures horæ orationis quæ in veteri. Marc. 16.

Psal. 5.

Os. 6.

Exod. 14.

sol verus, & dies est verus, sole ac die seculi recedente, quando oramus & petimus, vt super nos lux denuò veniat, Christi precamur aduentum, lucis æternæ gratiam præbiturum.

44. **ATHANASIVS** in libro de virginitate siue de meditatione: Meditare in sacris scripturis: habet psalterium, & psalmos discite. Oriens sol videat librum in manibus tuis. Post tertiam synaxen conficies, quoniam ea hora defixum est lignum crucis. Sexta hora absolues deprecationes cum psalmis, ploratu, & supplicationibus: quoniam hac hora pendit filius Dei in cruce. Non a hora rursum in hymnis & glorificationibus eris, cum lachrymis & confessione peccatorum tuorum Deo supplicabis, quoniam hac hora Dominus in cruce pendens reddidit spiritum suum.

45. **BASILIVS** Magnus sermone primo de institutione Monachorum: qui alijs est sermo quartus exercitamentorum pietatis: Cum autem ad orationem nulla non vitæ pars opportuna habenda sit: quia tamè datis quibusdam interuallis ab illa psalmodiæ genique flexionis acri contentione nunquam est interquiescendum, is est maximè horarum modus tenendus, qui à veteribus olim sanctis viris ad orationem descriptus est. Etenim eximius ille Dauid ait: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ: quem sanè Paulus quoque & Silas secuti reperiuntur, cum in carcere positi, circiter mediam noctem Deum ambo collaudarent. Addit deinde idem Propheta: Vespere, manè, & meridie. Quin & Spiritus sancti aduentus circiter horam diei tertiam fuit, sicut ex Actis accepimus, quo tempore cum propter varam illam linguarum efficacem vim Pharisei discipulos irridesent, negauit Petrus eos ebrios esse, qui ea loquerentur: siquidem horam illam tertiam fuisse. Porro nona Dominicæ passionis memoriam refert, illius quæ vitæ nostræ causa suscepta est. Verum quoniam item hoc est apud eundem Dauid, Septies in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ: tempora autem illa, quæ diximus, neutiquam septenarium orationis numerum conficiunt: bipartitò diuidenda meridiana oratio est, ita videlicet, vt pars vna cibum præcedat, altera subsequatur, quod perpetua hæc nobis formula sit Deum septies per singulas dierum conuersiones laudibus celebrandi.

46. **IRÈM** in regulis fusiùs disputatis, in interrogatione trigesima septima: Neque verò tamen, quantum hanc assidua, atque adeò omnibus momentis adhiberi oportere gratiarum actionem, & lex ipsa præcepit, & nos eam vitæ nostræ necessariam esse, cum natura, tum ratione docuimus, propterea illæ statis temporibus præscriptæ orationes negligendæ veniunt, quas obseruari in conuentibus solenne est & quotidianum. Siquidem ea re à nobis necessarium huiusmodi tempora delecta sunt, quod in eorum singulis peculiaris quædam Dei in nos beneficiorum est commemoratio. Ac matutinum quidem, vt primi animi ac mentis nostræ motus consecratur Deo, neque vllius rei curæ antè aditum ad nos demus, quàm nos in cogitatione de Deo oblectauerimus, sicut scriptum est: Memor fui Dei, & delectatus sum. Neque corpus priùs ad functionem muneris aliquis moueamus, quàm illud fecerimus, quod dictum est: Orabo ad te Domine: manè exaudies vo-

Quæ horæ diei orationi psalmis cõstitutæ sint, & quibus de causis.

Horarum cænonicarum approbatio.

Hora noctis orationi destinata, Psal. 118.

Act. 16. Vespertina, matutina, & meridiana. Psal. 74. Hora tertia. Act. 2.

Hora nona.

Psal. 118. Septem horæ canonicæ.

Circa institutionem orationis huiusmodi. Matutinum, & obsecratio quare sit.

Psal. 76.

Psal. 5.

Tertiam. cem meam. Manè adstabo tibi. Tertia verò hora, vt in ea ad orationem surgatur, fratresque omnes in vnum congregentur, licet diuersis in locis, alij in alijs operibus sint occupati: idque ea re, vt admoniti doni spiritus, quod circiter hanc ipsam horam Apostolis datum fuit, vno eodèque animo cuncti illum venerentur, ab eoque petant, vt & ipsi digni sint, qui sanctificatione suscipiant: simulque vt salutaris sibi doctrina, & recti itineris dux esse, & author velit, illi imitantes, qui dixit: Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis: Ne projicias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi letitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Et alio in loco: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: atque ita denuò ad intermissa opera redeatur. Quòd si fors aliquos vel propter operum, vel propter locorum naturam eo tempore abesse longius contigerit, quam vt nã cù reliquis prestò esse possint: ij vbicunquè fuerint, ea necessariò ibi excipi debent, quæ cõmuniter statuta sunt, nihil hæsitantes omninò. Quia vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, inquit Dominus, ibi in medio eorum sum. Porro sexta hora, sanctorum exèplo, necessariam esse orationem iudicauimus, apud quos est: Vespere & manè & meridie narabo, & annuntiabo, & exaudiet vocem meam. In qua quidè, vt liberemur ab incurfu & dæmonio meridiano, nonagesimus etiam psalmus recitetur. De nona verò, quòd ea ad orationem nobis necessaria sit, id Apostoli ipsi declarauerunt in Actis, in quibus est, quòd Petrus & Ioanes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. Completo verò iam die, pro iis omnibus, quæ in eo data nobis fuerint, felicitèrue nobis euenerint, gratiarum actio succedat: eorūque quæ vel per cõsensum, aut seorsus contra animi sententiam prætermissa sint, cõfessio: ac sicubi latens delictum aliquod admisum fuerit verbis, operibusve, aut etiam corde, pro his omnibus oratione adhibita veniam nobis à Deo precabimur. Siquidem ad similia peccata iterum euitanda, valde vtilis est præteritorum consideratio. Idcirco David dicit: Que dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini. Tum autem primis se iam noctis intendentibus tenebris, sequetur petitio, vt quies, quam sumus capturi, inoffensa & ab omni perturbatione ac vitio libera sit: qua hora etiam necessariò nonagesimus recitari psalmus debet. De tempore autè dimidiæ noctis, quòd id ad orationem necessarium sit, traditum nobis est à Paulo & Sila in Actis. Scriptum est enim sic, Circiter autem mediã noctem Paulus & Silas laudabant Deum. Atque hoc quidam etiam concentur psalmorum confirmat, sic dicens: Media nocte surgebam ad confitendum tibi: super iudicia iustitiæ tuæ. Post auertendum diluculum est, & ad orationem surgendum, cauendumque nè dies nos in lectulo dormientes opprimat: & ille imitandus, qui dixit: Præueniunt oculi mei diluculum, vt meditarer eloquia tua. Porro ex his omnibus, quæ diximus, stans temporibus, nullum ab iis prætermitti debet, quorum vitæ propositum est, vt quæ acturi sunt, omnia ad laudem Dei & Christi eius referat. Atque vtilis etiã, meo quidè iudicio, hæc in orationibus, & psalmorū decantationibus, quæ certis temporibus fiunt diuersitas est atque varietas, ob eam causam, quòd in

perpetua similitudine & æqualitate rerum animo nescio quo modo torpedo quædam plerunque oboritur atque tædium, eaque re aliud agens, ad futiles & vagas cogitationes aberrat. In vicissitudine autem varietatèque cum psalmodiæ, tum singularum horarum orationis, & studium ipsum renouatur, & attentio instauratur.

47. CHRYSOSTOMVS homilia quinquagesima nona ad populum Antiochenum: Dies lucefcit, immò verò ante diem gallus cantauit, & non sicut domi, stertunt ferui, ianua clausa, omnes mortuis similes sunt dormientes, multo tintinabula concutit. Illic huiusmodi nihil, sed omnes statim cum reuerentia somnum deponentes exurgunt, excitante eos prælato, & consistunt, sanctum constituentes chorum, & statim manus extendentes, sacros hymnos decantant. Et post pauca: Neque cithara, neque fistulæ, nec vllum aliud musicum instrumentum talem emittit vocem, qualem audire licet in profunda quiete & solitudine, sanctis cantantibus illis. At & ipsa cantica commoda, & in Deum charitate plena. In noctibus, inquit, extollite manus vestras ad Deum. Et de nocte vigilauit spiritus meus ad te Deus, quoniam lux præcepta tua super terram. Et Dauidica cantica, multos mouentia fontes lachrymarum. Quippe cum cantet, dicens: Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Et iterum: Quia cinerem tanquam panem mādūcabam. Et iterum: Quid est homo, quia innotuisti ei: aut filius hominis, quia reputas eum? Homo vanitati similis factus est, & dies eius sicut ymbra prætereunt, & nè timueris cum diues factus fuerit homo, vel cum multiplicata fuerit gloria domus eius. Et rursum: Qui habitare facit vnius moris in domo, & Septies in die laudauit te super iudicia iustitiæ tuæ. Et iterum: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Facto autè die quisque nostrum alterum vocat, egressorū ratione agit, in forū educit, assistit magistratui, remiscit, & pœnas metuit. Alius in tabernaculo, ad suum aliud opus. Illi verò cum rursum matutinas orationes celebrauerint & hymnos, ad scripturarum lectionem conuertuntur. Sunt autem & qui libros transcribere docti, assignatum quisque sumes habitaculum, semper agit quietem, nugante nemine, quicquam dicente. Tertiam, sextam, nonam, & vespertinas orationes celebrant. Et in quatuor partes diem dispartiti, dum singulæ partes implentur, psalmodiis & hymnis Deum venerantur.

48. HERONYMVS in caput sextum Danielis: Tria autem sunt tempora, quibus Deo flectenda sunt genua: tertiam horam, sextam, & nonam, ecclesiastica traditio intelligit. Denique tertia hora descendit Spiritus sanctus super Apostolos: Sexta volens Petrus comedere, ad orationem ascendit in cœnaculum. Nona, Petrus & Ioannes pergebant ad templum.

49. IDEM ad Eustochiū de custodia virginitatis, epistola vigesima secunda: Quanquam Apostolus orare nos semper iubeat, & sanctis etiã ipse sit somnus oratio: tamè diuisas orandi horas debemus habere, vt, si forte aliquo fuerimus opere detenti, ipsi nos ad officium tempus admoneat. Horam tertiam, sextam, nonam, diluculum quoque & vespertinam, ne mo est qui nesciat, nec cibi sumantur, nisi oratione

Astor. 2.
Psal. 59.
Psal. 142.
Math. 18.
Sextæ horæ observatio.
Psal. 54.
Psal. 90.
Nonam.
Astor. 3.
Vespertinum.
Psal. 4.
Completorij.
Mediæ noctis.
Astor. 16.
Psal. 118.
Laudum, vel aurore.
Psal. 118.
Ad quid præterea cõferat ista horarum varietas & distinctio.

Horæ actem. Porro orationis apud mo. Chrysofomi tempore distinctura.
Psal. 133.
Psal. 6.
Psal. 101.
Psal. 143.
Psal. 48.
Psal. 67.
Psal. 118.
Ibidem.
Tertiam, sextam & nonam horam orationis ex ecclesiastica traditione. Act. 2. 10. & 3.
Theol. 7.
Distillasorandi horas cui habere debemus.

præ-

præmissa: nec recedatur à mensa, nisi referatur creatori gratia. Noctibus bis terque surgendum, reuoluenda, quæ de scripturis memoriter retinemus. Egredientes de hospitio, armet oratio: regredientibus de platea, oratio occurrat antequam iessio: nec prius corpulculū requiescat, quam anima pascatur. Ad omnem actum, ad omnem incessum manus pingat crucem.

50. AD eandem in Epitaphio Paulæ matris, epistola vigesima septima, de monasteriis virginum, quas illa fundauerat, agens: Manè, hora tertia, sexta, nona, vespere, noctis medio, per ordinem psalterium cantabant.

51. A QVISGRANENSE Concilium sub Ludouico Pio Imperatore primo, capite centesimo vigesimo sexto, ex capite decimonono libri primi de officiis ecclesiasticis Isidori: Horam tertiam & sextam & nonam, Daniel & tres pueri supplicationibus deuouerunt, scilicet, vt ab ortu diei in tempus supplicationis tres horæ porrectæ, Trinitatis nobis reuerentiam declararēt, pariter à tertia ad sextam, atque inde ad nonam, per paria lucis interualla ratis dimensionibus terminata, Trinitas ter in die rogata coleretur. Illud etiam occurrit ad probationem venerabilis Trinitatis, quòd Spiritus sanctus hora tertia, hoc est, suo loco & numero & tempore, descendit ad terras, impleturus gratiam, quam Christus promisit. Nam & sexta hora Christus passus, in nonam patibuli cruciamenta porrexit. Tali enim sacramento legitimis ad precem temporibus, per ternas horas Trinitatis perfectio aut laudatur celebritatibus, aut precibus impetratur: & si computetur diurna celebritas, per quaternarium vsque in vespertinum officium, hoc est, quater ternis significatur: quia mundus quadrifariò diuisus, in Trinitate saluatur. Siquidem & in nocte stationes & vigiliæ militares, in quatuor partes diuisæ, ternis horarum spatiis discernuntur, vt & in ipsis nocturnis mundialibusque officiis, Trinitatis mysterium veneretur.

52. CAPITALE centesimo vigesimo septimo, ex capite vigesimo eiusdem libri Isidori: Vespertinum diurni finis officium, diurnæ & alternæ lucis occasus est, cuius ex veteri testamento solennis celebratio est. Denique hoc tempore veterum sacrificia offerri, adolerisque altario aromata & thuram mos erat. Testis est hymnicus ille, regio ac sacerdotali perfunctus officio, dicens: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. In nouo quoque testamento eo tempore Dominus & Saluator noster, cœnantibus Apostolis mysterium sui corporis & sanguinis inuitè tradidit, vt tempus ipsum sacrificij, vespertinum ostenderet sculculi. Proinde in honore ac memoria tantorum sacramentorum, his temporibus adesse nos decet Dei conspectibus, & personare in eius cultibus, orationum nostrarum illi sacrificium offerentes, atque in eius laudibus pariter exultantes. Vespertinum autem nominatur à sidere, quod vesper vocatur, & decedente sole exoritur. De quo Propheta dicit: Et vespertinum super filios hominum confurgere facis.

53. CAPITALE centesimo vigesimo octavo, ex vigesimo primo capite Isidori: De Completis autem celebrandis, id etiam in patrum inuenitur exem-

plis. David Propheta dicente: Si ascendero in lectum strati mei, si dederò somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Quis non stupeat, tantam in Dei amore animi deuotionem, vt sonum sibi, sine quo vtique corpora humana deficiunt, penitus interdixerit, donec locum ac templum Domino fabricandum in pectore suo rex & Propheta reperiret? Quæ res nos debet fortiter admonere, vt si ipsi locus Domini esse volumus, & tabernaculum eius aut templum cupimus haberi, in quantum possumus, exempla sanctorum imitemur, nè de nobis dicatur, quod legitur: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis.

54. CAPITALE centesimo vigesimo nono, ex vigesimo tertio capite eiusdem libri secundi Isidori: De matutinarum antiquitate & autoritate, testis est idem David propheta, dicens: In matutinis meditabor in te, quia fuisti adiutor meus. Et alibi: Præueniunt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer eloquia tua. Diluculo autem proinde oratur, quòd resurrectio Christi celebratur. Matutina autem luce radiante, Dominus & Saluator noster ab inferis resurrexit, quando cepit oriri fidelibus lux, quæ oriente Christo occiderat peccatoribus. Siquidem & eo tempore cunctis spes futuræ resurrectionis creditur, cum iusti & omnes ab hac temporaria morte, quasi à sopore somni resurgentes, euigilabunt.

55. CAPITALE centesimo trigesimo, ex vigesimo secundo capite libri primi Isidori: Antiqua est vigiliarum deuotio, familiare bonum omnibus sanctis. Esaias denique Propheta exclamat ad Dominum, dicens: De nocte vigilat spiritus meus ad te Deus, quia lux præcepta tua sunt super terram. Item David & regio & propheticis sanctificatus vnguento, ita canit: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Hoc nante tempore ualut angelus transiens, primogenita Ægyptiorum percussit. Vnde & nos vigilare oportet, nè periculo Ægyptiorum admisceamur. Isdem etiam horis venturum se esse, in Euangelio Saluator asseruit: vnde & ad vigilandum auditores suos exuscitans, dicit: Beati serui illi, quos, cum venerit Dominus, inuenerit vigilantes. Et si vespertina (inquit) hora venerit, & si media nocte, & si in gallicantu, & inuenerit eos vigilantes, beati sunt serui illi. Itaque & vos estote parati, quia nescitis, qua hora filius hominis venturus est. Si quidem nec verbis solum docuit vigilias, sed etiam confirmauit exemplo. Nam testatur Euangelium, quia erat Iesus pernoctans in oratione Dei. Paulus quoque & Silas in custodia publica circa medium noctis orantes, hymnum audientibus cunctis, vincti dixisse memorantur: vbi repente terramotu facto, & concussis carceris fundamentis, & ianua spontè aperta, & omnium vincula sunt soluta. Vnde oportet his horis psallendi, orandi que frequentiam nos in sanctis habere officiis, finemque nostrum, vel si aduenerit sub tali actu, expectare securius. Est autem quoddam genus hæreticorum, superfluas existimantium sacras vigilias, & spiritali operi instructuosas, dicentium iura temerari diuina, qui noctem fecit ad requiem, sicut diem ad la-

Horæ canonicæ decantantur sacre virginis D. Hieronymi aetate.
Tertiam, sextam & nonam horam orationis consecrata. Daniel. 6.
Astor. 2.
Math. 27.
Luce 23.
Vespertina hora orationis cõsecrata.
Exod. 19.
Psal. 140.
Math. 26.
Marc. 14.
Luce 22.
Iob 38.
Completorij.
Psal. 131.

Psal. 71.
Matutina preces. Psal. 62. Psal. 118.
Nocturnæ preces. Esai. 2. 6.
Psal. 118.
Exod. 12.
Marc. 13.
Luce 6. Act. 16.
Hæretici reprehendentes nocturnas preces sine Christianis vigilias.

borem. Qui hæretici Græco sermone Nyctazon-tes, hoc est, somniculosi vocantur.

56. ET capite centesimo trigesimo primo: Studeant summopere canonici prædictas horas vigilantissima cura custodire, & in his diuinum officium humiliter ac deuotè persolvere.

57. VIDE de horis Canonicis plura apud Rabanum libro secundo de institutione Clericorum, capite primo & sequentibus: item apud Rupertum Tuitiensem libro primo de diuinis officiis, capite primo & sequentibus.

58. PSALM centesimo decimo octauo: Memor fui nocte nominis tui Domine, & custodiui legem tuam. Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustificationis tuæ. Septies in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ.

59. ET quinto: Quoniam ad te orabo Domine, manè exaudies vocem meam: Manè adstabo tibi

& videbo: quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

60. ITEM quinquagesimo quarto: Vesperè, & manè, & meridie narrabo & annuntiabo, & exaudiet vocem meam.

61. DANIELIS sexto, vt supra, C. testim. vigesimo octauo.

62. ACTORVM tertio: Petrus autem & Ioannes ascendebant in templum, ad horam orationis nonam.

63. ET capite decimo: Postera autem die iter illis facientibus, & appropinquantibus ciuitati, ascendit Petrus in superiora, vt oraret circa horam sextam.

64. ITEM capite decimo sexto: Media autem nocte, Paulus & Silas orantes, laudabant Deum. Et audiebant eos qui in custodia erant.

V III.

Cur in orando seduli & assidui esse debemus?

Primum, ob maximas & infinitas eorum, qui ritè precantur, utilitates. Deinde, quòd oratio proprium & necessarium sit fidei exercitium. Habet præterea præceptum in diuinis literis passim: neque modò frequentem, sed etiam eximiam plenamque consolationis & suauitatis promissionè. Dico vobis, inquit ipsa veritas Christus: omnia quaecunque orantes petitis, credite quia accipietis, & euentient vobis. Et rursùm: Ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: querite, & inuenietis, pulsate, & aperietur vobis: Omnis enim qui petit, accipit: & qui querit, inuenit: & pulsanti aperietur. Atque iterum: Si vos cum sitis mali, nostris bona dare filiis vestris: quanto magis Pater vester qui in celis est, dabit bona petentibus se? Talibus quidem dictis, vt rectè colligit Chrysostomus, ac tali spe prouocauit nos ad orandum vniuersorum Dominus. Nos verò decet obtemperantes Deo, semper omnem vitam in laudibus Dei, precibusque transigere, maiore studio curam agentes diuini cultus, quàm vitæ nostræ. Sic enim contigerit semper viuere vitam homine dignam. Hæc ille.

TESTIMONIA.

I. ISIDORVS libro tertio de summo bono, capite septimo: Hoc est remedium eius, qui vitiorum tentamentis exarsuat, vt quoties quolibet tangitur vitio, toties se ad orationem subdat; quia frequens oratio vitiorum impugnationem extinguit. Tamen perseueranter intendere oportet animum nostrum oratio atque pulsando, quousque importunas desideriorum carnalium suggestiones, quæ nostris obstrepunt sensibus, fortissima intentione superemus; ac tam diu insistere, quousque persistendo vincamus. Nam negligentes orationes, nec ab ipso homine impetrare valent quod volunt. Quando quisque orat, sanctum ad se spiritum aduocat: At ubi aduenerit, confestim tentamenta dæmonii, qui se mentibus humanis immergunt, præsentiam eius ferre non sustinentes effugiunt. Oratio, cordis est, non labiorum. Neque enim verba deprecatur.

tis Deus intendit, sed orantis cor adspicit. Quòd si tacitè cor oret, & vox fileat: quauis homines lateat, Deum latere non potest, qui cõscientiæ præsens est. Melius est autem cum silentio orare corde sine sono vocis, quàm solis verbis sine intuitu mentis. Nunquam est sine gemitu orandum. Nam peccatorum recordatio mœrorè gignit. Dum enim oramus, ad memoriã culpam reducimus, & magis tunc reos nos esse cognoscimus. Ideò que cum Deo affistimus, gemere & flere debemus, reminiscetes quæ graui sunt scelera quæ commisimus, quàmque dira inferni supplicia quæ timemus. Mens qualem se in oratione offert, talem post orationem se conferuet. Nam nihil proficit oratio, si denuò committitur; vnde iam iterum venia postuletur. Ille enim precis desideratum effectum sine dubio percipit, qui quod orando ablu postulat, delinquendo non iterat.

Isidor. de summo bono. li. 3. ca. 7. Aug. ser. 226. & 230. de t. ep. & epist. cap. 8. & seq. Item ser. 5. de verb. Do. Cyp. de orat. Do. Amb. li. 3. de virginib. & ser. 93. de Nazario & Celso. a. Matt. 26. d. Mar. 13. d. Luc. 18. a. 11. a. b. 21. g. Eccl. 18. c. 21. a. Rom. 12. c. Phil. 4. b. Col. 4. a. 1. Petr. 4. b. 1. Thell. 5. c. Eph. 6. c. 1. Tim. 4. a. Heb. 4. d. Jac. 1. a. 4. a. 5. d. b. Mar. 11. c. Mar. 11. b. 18. c. d.

c. Luc. 11. b. Mar. 7. b. Ioan. 14. b. 15. a. 10. d. 1. Ioan. 3. d. 5. c. Psal. 49. c. 144. d. Prou. 15. d. 2. par. 7. c. Eccl. 2. b. 3. a. 38. a. Leuit. 4. f. 8. 5. c. d. 6. a.

d. Math. 7. b. Luc. 11. c.

e. Lib. de orando Deum. Vide etiam lib. 2. item hom. 5. de incomprehensib. Dei natura, & ad populum Antioch. hom. 71. & 79. Greg. hom. 17. in Euang. & in psal. m. 6. penitentialium.

Oratio remedium est tentationum.

Perseuerantia opus est.

Spiritum sanctum aduocat feruens oratio.

Cum gemitu orandum.

Alienæ curæ & cogitationes attendit.

Demon orationes nostras impeditur cogitatur. Similia habet Gregor. li. 10. Moralium, cap. 17. & 18. Geminus orationis impedimentum.

Math. 5.

Fiducia impetrandi addit.

Tac.

Diffidentia causa qua fit.

Prout a. 8. Orationi iungenda est bona operatio. Thren. 3.

Greg. 18. Moral. cap. 3. & Hier. in ca. 3. Thren. de dicunt.

iterat. Mens nostra cælestis est, & tunc oratio Deum benè contèplatur, quando nullis terrenis curis aut erroribus impeditur. Apta est enim ad bonum in sua natura, in alienaverè turbatur. Pura est oratio, quæ in suo tempore seculi non interueniunt curæ: longè autem est à Deo animus, qui in oratione cogitationibus seculi fuerit occupatus. Tunc ergò veraciter oramus, quando aliud non cogitamus. Sed valde pauci sunt qui tales orationes habeant. Et licet in quibusdam sint, difficile tamen est vt semper sint. Mens quæ ante orationem vacans à Deo, in illicitis cogitationibus occupatur, dum in oratione venerit, confestim illi imagines rerum, quas nupèr cogitauit, occurrunt, aditumque precis obstruunt, nè se mens libera ad cæleste desiderium erigat. Purgatus est ita que primum animus, atque à temporalium rerum cogitationibus segregandus, vt pura acies cordis ad Deum verè & simpliciter dirigatur. Nam reuerà tunc impetranda diuina munera credimus: quando simplici affectu assistimus, cum oramus. Multis modis interruptitur orationis intentio, dum se per incuriam vana mundi ingerunt in cuiuscunque orantis animo. Tunc autè diabolus magis cogitationes curarum secularium humanis mētibus ingerit, quando orantè adspexerit. Duobus modis oratio impeditur, ne impetrare quisque valeat postulata: hoc est, si aut quisque adhuc mala committit, aut si delinquenti sibi debita non dimittit. Quod geminum malum dum quisque à semetipso absterferit: protinus securus studio orationis incubit, & ad ea quæ impetrare precibus cupit, mentem liberè erigit. Qui leditur, non desistat orare pro se ledētibus: alioquin iuxta Domini sententiã peccat, qui pro inimicis non orat. Sicut nullum proficit in vulnere medicamentum, si adhuc ferrū in eo sit: ita nihil proficit oratio illius, cuius adhuc dolor in mēte, vel odium manet in pectore. Tātus debet esse orantis erga Deum affectus, vt nõ desperet precis effectum. Inaniter autem oramus, si spei fiduciam non habemus. Petat ergò, vt Apostolus ait, vnusquisque in fide nihil dubitans: nã qui dubitat, similis est vndæ maris, quæ à vento fertur atque dispergitur. Diffidentia nascitur impetrandi orata, si se adhuc animus sentiat circa peccandi affectionem versari. Non enim potest habere precis certam fiduciam, qui adhuc in præceptis Dei pigritat, & peccandi recordatione delectatur. Qui à præceptis Dei auertitur, quod in oratione postulat, accipere nõ meretur, nec impetrat ab illo bonum quod postulat, cū legi nõ obedit. Si enim id quod Deus præcepit, facimus: id quod petimus, sine dubio obtinemus. Nam sicut scriptum est, Qui auertit aurem suam nõ audiat legem, oratio eius execrabilis erit. Multum apud Deum vtraque sibi necessarium commendatur, vt oratione operatio, & opere fulciatur oratio. Vnde etiam Hieremias ait: Leuemus corda nostra cum manibus ad Deum. Cor enim cum manibus leuat, qui orationem cum opere subleuat. Nam quicumque orat & non operatur, cor leuat, & manus non leuat. Quisquis verò operatur, & non orat, leuat manus, & cor nõ leuat. Sed quia operari necesse est & orare, benè iuxta vtunque dictum est, Leuemus corda nostra cum manibus ad Dominum, nè de negligentia mandatorum corde reprehendamus, dum salutem nostram obtinere aut sola oratione, aut sola operatione con-

tendimus. Postquam bonum opus agimus, lacrymæ orationum fundantur, vt meritum actionis humilitas impetret precis. Culpabiliter manus ad Deum expandit, qui facta sua orando iactanter prodit, sicut Phariseus in templo iactanter orabat, seque magis quàm Deum de operibus iustis laudari volebat. Quorundam oratio in peccatum conuertitur, sicut de Iuda proditore scribitur. Qui enim iactanter orat, laudem appetendo humanam, non solum eius oratio non delet peccatum, sed etiam ipsa vertitur in peccatum. Sic Iudæi & Hæretici qui licet ieiunare & orare videantur, eorum tamen oratio non delet peccatum, nec ad purgationis proficit meritum, sed mutatur potius in peccatum. Ideò interdum oratio electorum in pressuris eorum differtur, vt impiorum peruersitas augeatur. Verum dum iusti temporaliter audiuntur, pro eorum sit salute, qui eos affligunt: vt dum illis temporali remedio subuenitur, prauorum oculi ad conuersionem aperiantur. Vnde & triumphorum frigidus ignis fuit, vt Nabuchodonosor Deum verum agnosceret. Sicut & Propheta in psalmis ait: Propter inimicos meos eripe me. Proinde tardius exaudiuntur quorundam orationes, vt dum differuntur, fortius excitati, maioribus præmiis cumulentur, exemplo pruinarum & repressione mellium, in quibus quanto tardius fata semina exeunt, tanto ad frugem cumulatius crescunt. Quoties orantes non citò exaudimur, nõstra nobis facta in oculis proponam, vt hoc ipsum quod differtur, diuinæ reputetur iustitiæ, & culpæ nostræ. Interdum, quòd perseueranter orantes, non citò exaudimur, vtilitatis nostræ est, non aduersitatis. Sæpe enim multos Deus non exaudit ad voluntatem, vt exaudiat ad salutem. Multi orantes non exaudiuntur, quia prouidendo illis Deus meliora quàm petunt, referuat, sicut cõtingere solet paruulis, qui nè in scholis vapulent, Deum exorant: sed nõ datur illis postulationis effectus, quia impeditur talis auditio ad profectum. Non aliter Deum pro nonnullis vitæ huius commodis vel aduersis. Prouidentia verò diuina temporaliter eorum desiderio minimè consulit: quia meliora illis in æternum promittit. Oratio priuatis locis opportunis funditur, magisque obtentum impetrat, dum Deo tantum teste depromitur. Proprium autem hypocritarum est, offerre se in oratione videntibus, quorum fructus est non Deo placere, sed gloriam ab hominibus comparare. Non in multiloquio exaudiuntur homines à Deo, quasi plurimis eum verbis conentur inflectere. Neque enim cõciliat eum multiplex orantis sermo, sed pura sinceræque orationis intentio. Bonum est, corde semper orare: bonum etiã, & sono vocis Deum spiritalibus hymnis glorificare. Nihil est, sola voce canere sine cordis intentione: sed sicut ait Apostolus, Cantates in cordibus vestris, hoc est, non solum voce, sed & corde psallentes. Vnde & alibi: Psallã spiritu, psallam & mente. Sicut orationibus regimur, ita psallimur studiis delectamur. Psallendi enim vtilitas tristia corda consolatur, gratiores mentes facit, fastidiosos oblectat, inertes exuscitat, peccatores ad lamenta inuitat. Nam quauis dura sint carnalium corda, statim vt psalmi dulcedo infonuerit, ad affectum pietatis animum eorum inflectit. Dum Chri-

facta iactantia in oratione. Luc. 18.

Psal. 108.

Daniel. 3.

Psal. 68. Cur quidam tardius exaudiuntur.

Orare in abscondito.

Math. 6.

Oratio vocis.

Eph. 5. 2. Cor. 14.

Psallendi vtilitas.

stianum non vocis modulatio, sed tantum verba diuina, quæ ibi dicuntur, debeant commouere: nescio tamen quo pacto modulatione canentis maior nascitur compunctio cordis. Multi enim reperiuntur, qui cantus suauitate commoti, sua crimina plangunt, atque ex ea parte magis flectuntur ad lachrymas, ex qua psallentis insonuerit dulcedo suauissima. Oratio in præfenti tantum vita pro remedio peccatorum effunditur: psalmodum autem decantatio, perpetuam Dei laudem demonstrat in gloria sempiternam, sicut scriptum est. Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. Cuius operis ministerium quicumque fideliter intendatque mente exequitur, quodammodo angelis sociatur.

2. **AVGVSTINVS** sermone ducentesimo vigesimo sexto de tempore. Oratio iusti, clavis est cæli. Ascendit precatio, & descendit Dei miseratio. Licet alta sit terra, altum cælum, audit tamen Deus hominis linguam, si mundam habeat conscientiam.

3. **IDEM** sermone ducentesimo trigesimo de tempore. Oratio refectio est ieiuniorum, aduocat gratiam Spiritus sancti. Oratio duritiam cordis molit, auferitatem temperat, ieiunium dulcificat. Sicut enim sine potu non est plena refectio, sic & ieiunium sine oratione non potest animam perfecte nutrire. Quid autem oratio, &c. vt supra quæstione præcedenti, A. testimonio tertio.

4. **ET** epistola centesima vigesima prima ad Probam, capite octauo. Propter hanc adipiscendâ vitâ beatam, ipsa vera vita beata nos orare docuit non in multiloquio, tanquam eò fiat, vt exaudiamur, quo loquaciores sumus, cum eum oremus, qui nouit, sicut ipse Dominus ait, quid nobis necessarium sit, priusquam petamus ab eo. Vnde mirum videri potest, quâuis multiloquium prohibuerit, cur nos sic orare adhortatus sit, qui nouit quid nobis necessarium sit priusquam petamus ab eo, vt diceret. Oportet semper orare, & non deficere, viduæ cuiusdam proposito exemplo, quæ de suo aduersario cupiens vindicari, iudicem iniquum sæpè interpellando flexit ad audiendum, non iustitia nec misericordia permotum, sed tædio superatum: vt hinc admoneremur, quanto certius nos exaudiat misericors & iustus Dominus Deus sine intermissione orantes, quando illa nec ab iniquo & impio iudice potuit assidua interpellatione contemni: & quam libens atque placatus bona desideria impleat eorum, à quibus aliena peccata nouit ignosci, si quod cupiebat illa peruenit, quæ voluit vindicari. Ille quoque, cui amicus de via venerat, nec quod ei apponeret habebat, ab amico sibi tres panes cupiens commodari, quibus fortasè ipsa Trinitas vnus substantiæ figurata est, iam cum suis seruis dormientem petitor instantissimus & molestissimus excitauit, vt daret ei quantos volebat, magis & ipse vitæ dædium quam beneuolentiam cogitâdo: vt hinc intelligeremus, si dare cogitur, qui cum dormiat, à petente excitatur inuitus: quanto det benignius, qui nec dormire nouit, & dormientes nos excitat vt petamus. Hinc est & illud. Petite, & accipietis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & quæres, inuenit: & pulsanti aperietur. Aut quis est ex vobis homo, à quo filius suus panem petit, nunquid lapidè por-

Psal. 83.

Oratio iusti clavis est cæli.

Ieiunio ad se debet oratio.

Matth. 6.

An repugnet semper orare, & in oratione multiloquium esse. Luc. 18.

Explicatio parabole de iniquo iudice.

Luc. 11. De amico dormiente, & tribus panibus.

Matth. 7. Luc. 11.

De pane, pite & oleo.

rigit ei? Aut si piscem petit, nunquid serpentè porrigit illi? Aut si ouem petit, nunquid porrigit ei scorpionem? Si ergò vos, cum sitis mali, nôstis bona dare filiis vestris, quanto magis pater vester cælestis dabit bona petentibus se? Cum ergò secundum tria illa, quæ commendat Apostolus, fides significetur in pisce, vel propter aquâ baptisimi, vel quòd in huius seculi fluctibus integra est: cui contrarius est ille serpens, qui vt non crederetur Deo, venenosa fraude persuasit. Spes in ovo, quia vita pulli nondum est, sed futura est: nec iam videtur, sed adhuc speratur: Spes enim quæ videtur, nõ est spes: cui contrarius est scorpionem, quoniam qui sperat æternam vitam, quæ retrò sunt obliuiscitur, & in anteriora se extendit: cui noxium est retrò respicere: scorpionem autem ex ea parte cauendus est, qua venenatam & aculeatam caudam retrorsum habet. Caritas, in pane. Maior enim horum charitas, & in cibis vtique vincit cætera panis utilitas: cui contrarius est lapis, quoniam dura corda respuunt charitatem. Siue aliud aliquid congruentius ista significant, tamen qui nouit bona data dare filiis suis, petere nos & quærere & pulsare compellit. Quod quare faciat, qui nouit quid nobis necessarium sit priusquam petamus ab eo, mouere animum potest, nisi intelligamus quòd Dominus & Deus noster non voluntatem nostram sibi velit innoscere, quam non potest ignorare: sed exerceri in orationibus desiderium nostrum, quòd possimus capere quod præparat dare. Illud enim valde magnum est, sed nos ad accipiendum parui & angustissimi sumus. Idèd nobis dicitur. Dilatamini, nè sitis iugum ducentes cum infidelibus. Tanto quippe illud quod valde magnus est, quod nec oculus vidit, quia non est color: nec auris audiuit, quia non est sonus: nec in cor hominis ascendit, quia cor hominis illuc debet ascendere, sumemus capaciùs, quâto id & fidelius credimus, & speramus firmius, & desideramus ardentius.

5. **CAPITE** nono. In ipsa ergò fide & spe & charitate, continuo desiderio semper oramus. Sed idèd per certa intervalla horarum & tæporum etiã verbis rogamus Deum, vt illis rerum signis nos ipsos admoneamus: quantumque in hoc desiderio profecerimus, nobis ipsi innotescamus, & ad hoc agendum nos ipsos acriùs excitemus. Dignior enim sequetur effectus, quem feruentior præcedit affectus. Ac per hoc & quod ait Apostolus. Sine intermissione orate: quid est aliud, quam beatam vitâ, quæ nulla nisi æterna est, ab eo qui solus eam dare potest, sine intermissione desiderare? Semper ergò hanc à Domino Deo desideremus, & oremus semper. Sed idèd ab aliis curis atque negociis, quibus ipsum desiderium quodammodo tepescit, certis horis ad negocium orâdi mentem reuocamus, verbis orationis nos ipsos admonentes in id, quod desideramus, intendere: nè quod tepescere cœperat, omninò frigescat, & penitus extinguatur, nisi crebris inflammetur. Vnde & illud quod idem Apostolus ait: Postulationes vestræ innotescant apud Deum: non sic accipiendum est, tanquam Deo innotescant, qui eas & antequàm essent vtique nouerat, sed nobis innotescant apud Deum per tolerantiam, non apud homines per iactantiam. Aut fortè etiam innotescat angelis, qui sunt apud Deum, vt quodammodo eas offerant Deo, & de his con-

Rom. 8. Philipp. 1.

1. Cor. 13.

Cur Deus orari velit, & tam nõ ignoret quæ sint nobis necessaria.

1. Cor. 6.

1. Cor. 1.

Cur verbis oram, idque certis horis interuallis.

1. Thess. 5.

Coloss. 4.

Angeli offerunt orationes nostras Deo.

fulant, & quod eo iubente implendum esse cognouerint, sicut oportere ibi cognouerint, hoc nobis vel euidenter, vel latenter oportent. Dixit enim angelus homini: Et nunc quando orabas tu & Sara, ego obtuli orationem vestram in conspectu claritatis Dei.

6. **CAPITE** decimo: Quæ cum ita sint, etiam cum diu orare vacat, id est, cum alia bonarum & necessariorum actionum non impediuntur officia, quâuis & in eis, vt dixi, desiderio illo semper orandum sit, non est improbum nec inutile. Neque enim, vt nonnulli putant, hoc est orare in multiloquio, si diutius oretur. Aliud est sermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam & de ipso Domino scriptum est, quòd pernoctauerit in orando, & quòd prolixius orauerit: vbi quid aliud quam nobis præbebat exemplum, in tempore precator opportunus, cum Patre exauditor æternus? Dicuntur fratres in Ægypto crebras quidè habere orationes, sed eas tamen breuissimas & raptim quodammodo iaculatas, nè illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimum necessaria est, per productiores moras euanescat atque hebetetur intentio. Ac per hoc etiam ipsi fatent ostendunt, hanc intentionem, sicut non est obtundenda, si perdurare non potest, ita si perdurauerit, non citò esse rumpendam. Absit enim ab oratione multa locutio, sed non desit multa precatio, si feruè perseuerat intentio. Nam multum loqui, est in orâdo rem necessariam superfluis agere verbis. Multum autem precari, est ad eum quem precamur, diuturna & pia cordis excitatione pulsare. Nam plerumque hoc negocium plus gemitibus quam sermonibus agitur, plus fletu quam affatu. Ponit autem lachrymas nostras in conspectu suo, & gemitus noster non est absconditus ab eo, qui omnia per verbum condidit, & humana verba nõ querit.

7. **CAPITE** vndecimo: Nobis ergò verba necessaria sunt, quibus commoneamur, & inspiciamus quid petamus, non quibus Dominum seu docendū seu flectendum esse credamus. Cum ergò dicimus, Sanctificetur nomen tuum: nos ipsos admonemus desiderare, vt nomè eius quod semper sanctum est, etiam apud homines sanctum habeatur, hoc est, nõ contemnatur, quod non Deo, sed hominibus prodèst. Et in eo quod dicimus, Adueniat regnum tuum, quod, seu velimus, seu nolimus, vtique veniet: desiderium nostrum ad illud regnum excitamus, vt nobis veniat, atque nos in eo regnare mereamur. Cum dicimus, Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra: nobis ab illo precamur ipsam obedientiam, vt sic in nobis fiat voluntas eius, quemadmodum fit in cælestibus ab angelis eius. Cum dicimus, Panè nostrum quotidianum da nobis hodiè: per id quod dicitur, Hodie, significatur, hoc tempore: vbi vel illam sufficientiam petimus, à parte quæ excellit, id est, nomine panis totam significantes, vel sacramentum fidelium, quod in hoc tempore necessarium est, non tamen ad huius temporis, sed ad illam æternam felicitatem, assequendam. Cum dicimus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: nos admonemus & quid petamus, & quid faciamus, vt accipere mereamur. Cum dicimus, Ne nos inferas in tentationem: nos admonemus hoc petere, nè deserti eius adiutorio, alicui tentationi vel cõsentiamus

decepti, vel cedamus afflicti. Cum dicimus, Libera nos à malo: nos admonemus cogitare, non dùm nos esse in eo bono, vbi nullum patiemur malum. Et hoc quidem vltimum, quod in Dominica oratione positum est, tam latè, tamque euidenter & manifestè patet, vt homo Christianus in qualibet tribulatione constitutus, in hoc gemitus edat, in hoc lachrymas fundat, hinc exordiat, in hoc immoretur, ad hoc terminet orationem. His enim verbis res ipsas memoriæ nostræ commendari oportebat.

8. **CAPITE** duodecimo: Nam quilibet alia verba dicamus, quæ affectus orantis vel præcedendo format vt clareat, vel consequendo attèdit vt crescat, nihil aliud dicimus, quam quod in ista Dominica oratione positum est, si rectè & congruenter oramus. Quisquis autem id dicit, quod ad istam Euangelicam precem pertinere non possit, etiam si non illicite orat, carnaliter orat: quod nescio quemadmodum non dicatur illicite, quando quidè spiritu renatos nõ nisi spiritualiter decet orare. Qui enim dicit, verbi gratia: Clarificetur in omnibus gemitibus, sicut clarificatus es in nobis, & prophetæ tui fideles inueniantur: quid aliud dicit, quam, Sanctificetur nomen tuum? Qui dicit, Deus virtutū conuertere nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus: quid aliud dicit, quam, Veniat regnum tuum? Qui dicit, Itera mea dirige secundum verbum tuum, & ne dominetur me omnis iniquitas: quid aliud dicit, quam, Fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in terra? Qui dicit, Paupertatem & diuitias ne dederis mihi: quid aliud dicit, quam, Panè nostrum quotidianum da nobis hodiè? Qui dicit, Memòto Domine Dauid & omnis mansuetudinis eius: aut, Domine, si feci istud, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuentibus mihi mala: quid aliud dicit, quam, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris? Qui dicit, Aufer à me concupiscentias ventris, & desiderium concubitus ne apprehendat me: quid aliud dicit, quam, Nè nos inferas in tétationem? Qui dicit, Erue me de inimicis meis Deus, & ab insurgentibus super me libera me: quid aliud dicit, quam, Libera nos à malo? Et si per omnia precationum sanctarum verba discurras, quantum existimo, nihil inuenies quod non ista Dominica contineat & concludat oratio. Vnde liberum est, aliis atque aliis verbis, eadem tamen in orando dicere, sed non debet esse liberum alia dicere. Hæc & pro nobis, & pro nostris, & pro alienis, atque pro ipsis inimicis sine fluctu dubitationis oranda sunt: quanuis alius pro isto, alius pro illo, sicut se habent propinquitates vel lóginquitates necessitudinum, in corde orantis oriat, aut extollat affectus. Qui autem dicit in oratione, verbi gratia: Domine, multiplica diuitias meas: aut, da mihi tantas quantas illi vel illi dedisti: aut, honores meos auge: aut, fac me in hoc seculo præpotentem atque clarentem: vel si quid huiusmodi est, & hæc dicit, eorum habens concupiscentiam, non id attendens, vt ex his secundum Deum proficit hominibus: puto eum non inuenire in oratione Dominica, quòd possit hæc vota coaptare. Quamobrem pudeat saltem petere, quæ non pudet cupere: ut si & hoc puderet, sed cupiditas vincit: quanto melius hoc petitur, vt etiam ab isto cupiditatis malo liberet, cui dicimus, Libera nos à malo?

Septimius

Quæcumque postulantur sunt à Deo, oratione Dominica continentur.

Ad primam petitionem cuiusmodi precæ referantur. Eccl. 36. Ad secundam. Psal. 79. Ad tertiam. Psal. 118.

Ad quartam. Prover. 30.

Ad quintam. Psal. 131. Psal. 79.

Ad sextam. Eccl. 23.

Ad septimam. Psal. 118.

Non sunt alia postulanda, quanuis aliis atque aliis verbis vt illa ceat.

9. **CAPITE** decimoquarto: Nonnullis impatientibus Domini s: Deus, quod petebant, concessit iratus, sicut contra Apollolo negavit propitius. Nam legimus, Israëlitæ quid & quomodo rogauerint & acceperint: sed expleta concupiscentia, impatientia est grauius castigata. Dedit & regem petentibus secundum cor eorum, sicut scriptum est, non secundum cor suum. Dedit etiam quod diabolus postulauit, vt probandus eius famulus tentaretur. Exaudiuit rogantes & immundos spiritus, vt in multos suos legio demonum mitteretur. Hæc scripta sunt, nè forte se quisque magni pendat, si fuerit exauditus, cum aliquid impatienter petit, quod non impetrare plus proffit: aut se abiiciat, & de diuina erga se miseratione desperet, si non exaudiat, cum forte aliquid petit, quo accipiendo affligatur atrocius, vel à prosperitate corruptus penitus euertatur. In talibus ergò, quid oremus sicut oportet, nescimus. Vndè si aliquid contra, quàm oramus, acciderit: patienter ferendo, & in omnibus gratias agendo, hoc potius oportuisse, quod Dei, non quod nostra voluntas habuit, minime dubitare debemus. Nam & huiusmodi exemplum præbuit nobis ille mediator, qui cum dixisset: Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste: humanam in se voluntatem ex hominis susceptione transformans, contumud subiecit: Verum non quod ego volo, sed quod tu vis pater. Vndè non immeritò per vnus obedientiam iusti constituuntur multi.

10. I D E M Augustinus sermone quinto de verbis Domini: Si vis habere iustitiam, esto medicus Dei, qui te paulò antè ex Euangelio, vt peteres, quæres, pulsares, monebat. Mendicum suum sciebat, & ecce pater familiaris & magnus diues, diuitiarum scilicet spiritualium & æternarum, hortatur, & dicit tibi: Pete, quære, pulsa. Qui petit, accipit: quærens inueniet, pulsanti aperietur. Hortatur vt petas: negabit quod petis? Attende à contrario similitudinem vel comparatione, de illo diuite iniquo, hortantem nos ad orationem, quando ait Dominus: Erat quidam iudex in ciuitate, qui nec Deum timebat, nec hominem reuerbatur. Quædam vidua interpellabat eum quotidie, & dicebat: Vindica me. Nolebat ille per tempus. Illa interpellare non desinebat: & fecit tædio, quod nolebat beneficio. Sic enim à contrario nos admonuit vt petamus. Venit, inquit, ad amicum suum, cui hospes venerat, & cœpit pulsare & dicere: Hospes mihi venit, cõmoda mihi tres panes: respondit ille, iam requiesco, & mecum serui mei requiescunt. Ille non cessat, adstat, instat, pulsat, & tanquã amicus ab amico mendicat. Et quid ait? Dico vobis, quia surgit, & non propter amicitiam eius, sed propter improbitatem dat illi quantos voluerit. Non propter amicitiam, quia amicus eius sit, sed propter improbitatem. Quid est, propter improbitatem? Quia pulsare non destitit, quia & cum esset negatũ, non se auertit. Ille qui nolebat dare, quod petebatur fecit, quia ille in petendo non defecit. Quanto magis dabit deus bonus, qui nos hortatur vt petamus: cui displicet, si non petamus: sed cum aliquando tardius dat, commendat dona, non negat. Diu desiderata dulcius obtinentur, citò autem data vilescunt: Pete, quære, insta. Petendo & quærendo crescis vt capias. Seruat tibi Deus quod non vult citò dare, vt & tu discas magna magnè desiderata,

re. Indè oportet semper orare, & non deficere. Sed petitur & à nobis: mendici enim Dei sumus; Vt agnoscat ille mendicos suos, agnoscamus nos nostros.

11. CYPRIANVS de oratione Dominica: Cum Christum habeamus apud Patrem aduocatum pro peccatis nostris: quando peccatores pro delictis nostris petimus, aduocati nostri verba promamus. Nam cum dicat, quia quodcunque petierimus à patre in nomine eius, dabit nobis: quanto efficacius impetramus, quod petimus in Christi nomine, si petamus ipsius oratione? Sit autem orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continentens & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare: placendum est diuinis oculis & habitu corporis, & modo vocis. Et post pauca: Qualia autem sunt, fratres dilectissimi, orationis Dominicæ sacramenta: quàm multa, quàm magna, breuiter in sermone collecta, sed in virtute spiritaliter copiosa? vt nihil omnino prætermisum sit: quod non in precibus atque orationibus nostris celestis doctrinæ compendio comprehendatur. Ibidem: Nec verbis tantum, sed & factis Dominus orare nos docuit, ipse orans frequenter & deprecans, & quid facere nos oporteret, exempli sui contestatione demonstrans, sicut scriptum est: Ipse autem fuit sedens in solitudine, & adorans. Et iterum: Exiuit in montem orare, & fuit pernoctans in oratione Dei. Quod si ille orabat qui sine peccato erat, quanto magis peccatores oportet orare? Et si ille per totam noctem iugiter vigilans continuis precibus orabat: quãto nos magis in frequentanda oratione debemus nocte vigilare? Orabat autem Dominus, & rogabat non pro se: quid enim pro se innocens precaretur? sed pro delictis nostris, sicut & ipse declarat, cum dicit ad Petrum: Ecce satanas expetiuit, vt vos vexaret quomodo triticum: ego autem rogavi pro te, nè deficiat fides tua. Et postmodum pro omnibus patrem deprecatur, dicens: Non pro his autem rogo solis, sed & pro illis qui credituri sunt per verbum ipsorum in me, vt omnes vnus sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnus sint. Magna Domini propter salutem nostram benignitas pariter & pietas, vt non contentus quod nos sanguine suo redimeret, adhuc pro nobis amplius & rogaret. Quando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis carnalis & secularis abscedat, nec quicquam tunc animus, quàm id solum cogitet quod precatur. Ideò & sacerdos ante orationem præfatione præmissa, parat fratrum mentes, dicendo: Sursum corda, vt dum respondet plebs, Habemus ad Dominum, admoneatur nihil aliud se quàm Dominum cogitare debere. Claudatur contra aduersarium pectus, & soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei, tempore orationis adire patiatur: obrepit enim frequenter & penetrat, & subtiliter fallens, preces nostras à Deo auocat, vt aliud habeamus in corde, & aliud in voce, quando intentione sincera Dominum debeat non vocis sonus, sed animus & sensus orare. Quæ autem segnitia est, alienari & rapi neptis cogitationibus & prophanis, cum Dominum deprecaris, quasi sit aliud quod magis debeas cogitare, quàm quod cum Deo loqueris? Quomodo te audiri à Deo potest,

Impetrare quod petitur nõ est semper salutare. Num. 11.
1. Reg. 8.
Iob 1. & 2.
Lu. 8.
Rom. 8.
Matth. 26.
Rom. 5.
Deus monet vt petamus. Matth. 7.
Luc. 18.
Luc. 11.
Cur differat dare nonnullum.

Sumus Dei mendici.
Quantũ vim habeat apud Deum patet oratio Dominica. Ioan. 16.
Oratione Dominica omnia alla precationum genera cõprehenduntur.
Exemplo suo ad orandum Saluator nos excitauit.
Mar. 1. Luc. 6.
Christus non pro se, sed pro nobis orabat. Luc. 22.
Ioan. 17.
Quam anteo animo incumbendum sit orationi.
Sursum corda.

stulas, cum te ipse non audias? Vis esse Deum memorem tuũ cum rogas, quando tu ipse memor tuũ non sis? Hoc est, ab hoste in totum non cauere: hoc est, quando oras Deum, maiestatem Dei negligentia orationis offendere: hoc est, vigilare oculis & corde dormire, cum debeat Christianus, & cum dormit oculis, corde vigilare: sicut scriptum est ex persona Ecclesiæ loquentis in Cantico Cantorum: Ego dormio, & cor meũ vigilat. Quapropter sollicitè & caute Apostolus admonet, dicens: Instate orationi, vigilantes in ea: docens scilicet & ostendens, eos impetrare quod postulant de Deo posse, quos Deus videat in oratione vigilare. Orantes autem, nõ in fructuosis, nec nudis precibus ad Deum veniant, inefficax petitio est, cum precatur Deum sterillis oratio. Nam cum omnis arbor non faciens fructum, excidatur & in ignem mittatur: vtique & sermo non habens fructum, promereri Deum non potest, qui nulla est operatione fructuosus. Et ided scriptura diuina instruit, dicens: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna. Nam qui in die iudicij præmium pro operibus & eleemosynis redditurus est, hodiè quoque ad orationem cum operatione venienti benignus auditor est. Sic denique Cornelius Centurio cum oraret, meruit audiri: Fuit faciens multas eleemosynas in plebè, & semper orãs Deum: huic circa horam nonam oranti additit angelus, testimonium reddens sui operis, & dicens: Corneli, orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt ad memoriam coram Deo. Citò orationes ad Deum ascendunt, quas ad Deum merita nostri operis imponunt. Sic & Raphaël angelus Tobie oranti semper, & semper operanti, testis fuit, dicens: Opera Dei reuelare & confiteri, honorificum est. Nam quando orabas tu & Sara, ego obrulit memoriam orationis vestræ in cõspectum claritatis Dei.

12. A M B R O S I V S libro tertio de virginibus: Oratio quoque nos Deo crebra cõmendet. Si enim Propheta dicit, Septies in die laudem dixi tibi: qui regi erat necessitatibus occupatus, quid nos facere oportet qui legimus, Vigilate & orate, nè intretis in tentationem? Certe solennes orationes cum gratiarum actione sunt deferenda: cum è somno surgimus, cum prodimus, cum cibum paramus sumere, cum sumpserimus, & hora incensi, cum denique cubitum pergimus. Sed etiam in ipso cubili volo psalmos cum oratione Dominica frequenti contexas vice, vel cum euigilaueris, vel antequàm corpus sopor irriget, vt te in ipso quietis exordio rerum secularium cura liberam, diuina meditante somnus inueniat. Denique etiam ille philosophiæ ipsius qui nomen inuenit, quotidie priusquam cubitum iret, tibicinem iubebat molliora canere, vt anxia curis secularibus corda mulceret. Sed ille, sicut is qui laterè lauat, secularia secularibus frustra cupiebat abolere. Magis enim se oblinebat luto, qui remedium à voluptate quærebat. Nos autem terrenorum vitiorum colluione deterfa, ab omni inquinamento carnis mentium interna mundemus. Symbolum quoque specialiter debemus, tanquàm nostri signaculum cordis, antelucanis horis quotidie recensere. Quò etiam, cum horremus aliquid, animo recurrendum est. Quando enim sine militiæ sacramento miles in tentorio, bellator in prælio?

13. I D E M in sermone nonagesimotertio in natalibus,

li sanctorum martyrum Nazarij & Celsi, (qui aliis est nonagesimus secundus:) Oratio quæ castitatis, iustitiæ, eleemosynarum operibus adiuuatur, excedit mundum, penetrat paradysum, euolat vsque ad ipsam summam maiestatis, angelo conferente, conspectum, sicut quodam loco vox testatur angelica: Et cum tu, inquit, orares, ego obtuli orationem tuam in conspectu claritatis Dei. Beata anima, charissimi, cuius votum, cuius compunctionis incensum, cuius supplicationis holocaustum, nulla infidelitate fumidum, nullo carnalis illecebræ fœtore pollutum, nulla sæuitia cruentũ, nulla odij similitate maculatum, sed fide igneum, conscientia nitidum, sinceritate cordis odoriferum, concordia & charitate perfectum, vsque ad Dei vultum per cælestium nunciorum desertor obsequia.

14. M A T H Æ I vigesimosexto: Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem.

15. M A R C I decimotertio: Videte, vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit.

16. L V C Æ decimo octauo: Dicebat autem & parabolas ad illos, quoniam oportet semper orare, & non deficere, dicens: Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui Deum non timebat, & hominem non reuerbatur. Vidua autem quædam erat in ciuitate illa: & veniebat ad eum, dicens: Vindica me de aduersario meo. Et nolèbat per multum tempus. Post hæc autem dixit intra se: Etsi Deum non timeo, nec hominem reueor: tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, nè in nouissimo veniens fugillet me. Ait autem Dominus: Audite quid iudex iniquitatis dicit: Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, & patientiam habebit in illis? Dico vobis, quia citò faciet vindictam illorum.

17. E T cap. 11. Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice, cõmoda mihi tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod ponam ante illum: & ille deintus respondens, dicat: Noli mihi molestus esse, iam ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili: non possum surgere & dare tibi. Et si ille perseverauerit pulsans, dico vobis, etsi non dabit illi, surgens eò quòd amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius surget, & dabit illi quotquot habet necessarios. Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit, & pulsanti aperietur. Quis autem ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Aut pisces: nunquid pro pisce serpentem dabit illi? Aut si petierit ouum, nõquid porriget illi scorpionem? Si ergò vos, cum sitis mali, nõstis bona dare filiis vestris: quanto magis pater vester de cælo dabit spiritum bonum petentibus se?

18. I T E M cap. 21. Vigilate itaque, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, & stare ante filium hominis.

19. E C C L E S I A S T I C I 18. Non impediari orare semper, & nè veteris vsque ad mortem iustificari, quoniam merces Dei manet in æternum.

20. E T vigesimoprimum: Fili, peccasti? nõ adicias iterum: sed & de pristinis deprecare, vt tibi dimittantur.

Matth. 12.
Tobia 12.
Orationi operum adiun-genda sunt.
Matth. 3. & 7.
Tobia 12.
Ador. 10.
Merita nostri operis.
Tobia 11.
Oratio sit frequens.
Psal. 118.
Matth. 26. Quibus horis quotidie orandum.
Symboli quod tiliana recitatio.

Vis orationis operibus bonis cõfida.
Tobia 12.

21. AD Romanos duodecimo: Orationi instates.
 22. AD Philippenses quarto. Nihil solliciti sitis: sed in omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestras innotescat apud Deum.
 23. AD Colossenses quarto: Orationi instate, vigilantes in ea, in gratiarum actione, orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi, (propter quod etiam vincit sum) vt manifestem illud ita, vt oportet me loqui.
 24. PRIORIS Petri quarto: Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus.
 25. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Sine intermissione orate. In omnibus gratias agite. Hęc est enim voluntas Dei in Christo Iesu in omnibus vobis.
 26. AD Ephesios sexto. In omnibus sumetes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite, & gladium spiritus, (quod est verbum Dei) per omnem orationem & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu: & in ipso vigilantes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis: & pro me, vt detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Euangelij.
 27. PRIORIS ad Timotheum quinto: Quę autem verę vidua est & desolata, speret in Deum, & instet obsecrationibus & orationibus nocte & die.
 28. AD Hebręos quarto: Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratię, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio oportuno.
 29. IACOBI primo: Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet a deo, qui dat omnibus affluenter, & non impropert: & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hęsitans. Qui enim hęsitat, similis est fluctui maris, qui a vento mouetur & circumfertur. Non ergo æstimet homo ille quod accipiat aliquid a Domino.
 30. CAPITIS quarto: Nō habetis, propter quod non postulatis. Petitis, & non accipitis, eō quod malę petatis, vt in concupiscentiis vestris infumatis.
 31. ET capite quinto: Confitemini ergo alterutrum peccata vestra: & orate pro inuicem, vt saluemini. Multum enim valet deprecatio iusti assidua. Helias homo erat similis nobis passibilis: & oratione orauit vt non plueret super terram, & nō pluuit annos tres & menses sex. Et rursum orauit, & cęlum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum.
 32. MARCI vndecimo: Propterea dico vobis, omnia quęcunq; orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis. Et cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquem: vt & pater vester qui in cęlis est, dimittat vobis peccata vestra. Quod si vos non dimiseritis, nec pater vester qui in cęlis est, dimittet vobis peccata vestra.
 33. MATTHEI vigesimoprimo: Et omnia quęcunq; petieritis in oratione credetes, accipietis.
 34. ET capite decimo octauo: Si duo ex vobis cōsenserint super terram, de omni re quęcunq; petierint, fiet illis a patre meo qui in cęlis est. Et paulo post: Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me: nōne ergo, &c.
 35. LVCE vndecimo: vt suprà testim. decimose-

ptimo, & in textu.
 36. MATTHEI septimo: Petite, & dabitur vobis: quęrite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quęrit, inuenit: & pulsanti aperietur. Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, nunquid lapidem porriget ei? Aut si piscem petierit, nunquid serpentem porriget ei? Si ergo vos, cum sitis mali, nōstis bona dare filiis vestris: quāto magis pater vester qui in cęlis est, dabit bona petentibus se?
 37. IOANNIS decimo quarto: Et quodcunq; petieritis in nomine meo, hoc faciam: vt glorificetur pater in filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.
 38. ET capite decimo quinto: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcunq; voleritis petitis, & fiet vobis.
 39. ITEM capite decimo sexto: Amen amen dico vobis, si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Vsq; modō nō petistis quicquam in nomine meo. Petite, & accipietis: vt gaudium vestrum sit plenum.
 40. PRIMÆ Ioānis tertio: Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fidutiam habemus ad Deum: & quicquid petierimus accipiemus ab eo quoniam mandata eius custodimus, & ea quę sunt placita coram eo, facimus.
 41. ET capite quinto: Et hęc est fiducia quā habemus ad eum: Quia quodcunq; petierimus fecundum voluntatem eius, audit nos. Et scimus quia audit nos quicquid petierimus: scimus quoniam habemus petitiones quas postulamus ab eo.
 42. PSALMO. quadagesimonono: Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. Et inuoca me in die tribulationis: & eruam te, & honorificabis me.
 43. ET centesimo quadagesimo quarto: Propē est dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in veritate. Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & saluos faciet eos.
 44. PROVERBORVM decimo quinto: Longē est dominus ab impiis, & orationes iustorum exaudiet.
 45. SECUNDI Paralipomenon septimo: Compleuitque Salomon domum domini, & domum regis, & omnia quę disposuerat in corde suo vt faceret in domo Domini, & in domo sua, & prosperatus est. Apparuit autem ei Dominus nocte, & ait: Audiui orationem tuam, & elegi locum istum mihi in domum sacrificij. Si clausero cęlum, & pluuia non fluxerit, & mandauero & pręcepero locustę vt deuoret terram, & misero pestilentiam in populum meum: conuersus autem populus meus, super quos inuocatum est nomen meum, deprecatus me fuerit, & exquiserit faciem meam, & egerit pœnitentiam a viis suis pessimis: & ego exaudiam de cęlo, & propitijs ero peccatis eorum, & sanabo terram eorum. Oculi quoque mei erunt aperti, & aures meę erectę ad orationem eius qui in loco isto orauerit. Elegi enim, & sanctificau locum istum, vt sit nomen meum ibi in sempiternum, & permaneant oculi mei & cor meum ibi cunctis diebus, &c.

46. ECCLESIASTICI secundo: Respicite filij nationes hominum: & scitote quia nullus sperauit in Domino, & confusus est.
 47. ET capite tertio: Qui diligit Deum, exorabit pro peccatis, & continebit se ab illis, & in oratione dierum exaudietur.
 48. ITEM capite trigesimo octauo: Fili, in tua infirmitate nē despicias teipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te.
 49. LEVITICI quarto: Adipem verō adolebit suprà, sicut in victimis pacificorum fieri solet: rogabitque pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Omnem autem adipem auferens, sicut auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare in odorem suauitatis Domino, rogabitque pro eo, & dimittetur ei. Omnem quoq; adipē auferēs, sicut auferri solet adeps arietis qui immolatur pro pacificis, cremabit super altare incensum Domini: rogabitque pro eo & pro peccato eius, & dimittetur ei.
 50. ET capite quinto: Alterum verō in holocaustum adolebit, vt fieri solet: rogabitque pro eo sacerdos & pro peccato eius, & dimittetur ei. Ipsumque quod intulit damni restituet, quintam partem ponet suprà tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo offerens arietem, & dimittetur ei.
 51. CAPITIS sexto: Qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur illi pro singulis quę faciedo peccauit.
 52. MATTHEI septimo.
 53. LVCE vndecimo, vt suprà testim. trigesimo sexto, & decimo septimo.
 60. CHRYSOSTOMVS lib. 1. de orando Deum: Quemadmodum sol lucē prębet corpori, sic anima lumē est peccato. Proinde si cęco damnosum est, non intueri solem: quanto grauius damnus est homini Christiano, si non assidue deprecetur, neq; Christi lucem orando in animi suum inducat? Iam verō quis non obstupescat & admiretur tantā benignitatem ac beneuolentiā, quam in nos homines declarat deus? qui mortalibus tantum honoris largiatur, vt dignos nos habuerit, qui cum ipso colloquamur, nostręque vota apud ipsum deponamus. Nam verē profectō cum Deo confabulamur, quotiēs vacamus deprecationi: per quam simul & angelis copulamur, & societate, quā cū brutis animalibus habebamus, procul effugere videmur. Angelorum enim opus est deprecatio, superans interim etiā illorū dignitatē, si tamen maius est angelorum dignitate, colloquiū miscere dū Deo. Atqui quod id sublimius sit, ipsi nos docēt, multo quidē cū tremore vota sua offerētes, cęterū nobis exēplū prębentes, vñdē sciamus aut discamus, quod quisquis Deum adit, multo cū gaudio, multoque rursum cū tremore id facere oporteat. Tremore quidē, dum metuimus, nē videamur indigni, qui Deū precibus alloquamur: rursus gaudio replēamur, reputantes honoris magnitudinē, quod Deus mortalium genus tanta ac tali sua cura dignatus sit, vt assiduo diuino colloquio frui liceat: per quod etiā illud assequimur, vt & mortales tēporarij esse desinamus, natura quidē mortales, sed colloquio cōiuncti: quem agimus cū Deo, ad immortalē vitā trāsēuntes. Et enim si qui cum Cęsare miscēt sermonēs, familiariterque cum eo versantur, & hoc honoris ab illo sunt adepti, nō possunt esse pauperes: multo minis

fieri potest, vt qui Deum deprecantur, cū eo familiariter colloquentes, animas habeat mortales. Nā mors animę est impietas, ac vita pugnans cū lege diuina. Ex quo cōsequitur, animę vitā esse dei cultū, ac vitā eo cultu dignā. Porro vitā piām, ac dei cultu dignam, miris modis oratio conciliat, conciliatā auget, ac ceu thesaurum recondit animis nostris. Neque enim fieri potest, non potest, inquam, fieri, vt qui postulant a Deo pudicitiam, iustitiā, mansuetudinem ac benignitatem, non assequantur id quod petunt. Petite enim, inquit dominus, & dabitur vobis: quęrite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Quisquis enim petit, accipit: & qui quęrit, inuenit: & pulsanti aperietur. Et rursus alibi: Quis est, inquit, ex vobis, a quo si filius petat panem, det illi lapidē? aut si piscem postulet ille, porrigat ei serpentem? Quod si vos cum sitis mali, nōstis bona munera dare filiis vestris: quanto magis pater vester cęlestis dabit spiritum sanctū his qui nunc ab ipso petunt? Talibus quidem dictis, ac tali ipse prouocauit nos ad orandum vniuersorum dominus. Nos verō decet obtemperātes deo, semper omnem vitam in laudibus dei, precibusque transigere, maiore studio curam agentes diuini cultus, quām vitę nostrę. Sic enim contigerit, semper viuere vitam homine digna. Quisquis enim nō orat Deū, nec diuino colloquio cupit assidue frui, is mortuus est, & vitā carens, expersque sanę mentis. Nam hoc ipsum euidentissimum est argumentū amentię, non intelligere magnitudinem huius honoris, nec amare deprecandi studium, nec hoc habere persuasum, quod anima mors sit, nō prouolui ad dei genua. Quin insuper quod oporteat quauis morte tristius existimare, si quis deprecatione priuetur, pulchrē nos docet Daniel ille propheta magnus, qui maluerit emori, quā triduo duntaxat arceri ab orando. Nec enim hoc ab eo exigebat rex Persarum, vt impietate admitterer: tantum illud obseruabat, si quis intra triduum quicquam petere deprehenderetur ab illo deorum aut hominū, pręterquam ab ipso. Sed propheta ne tantulum quidem temporis sustinuit ab orando cessare: propterea quod nisi Deus propensus sit in nos, nihil omnino honorum in animas nostras venire possit: dei verō propensio simul adiuuat labores nostros, hōsq; pulchrē subleuat, si conspexerit nos amare precandi studium, si continenter orare Deum, si viderit expectantes omnia bona nobis illinc defluxura. Itaque cum videro quem iudiciū Chry: sustomi de- iam non amantem orandi studium, nec huius rei feruida vehemensque cura teneri: continuo mibi palā est, eum nihil egregię dotis in animo possidere. Rursus vbi quem conspexero, insatiabiliter adhærentem cultui diuino, idque in summis damnis Deus qui amantem orandi studium, Eccl. 19. numerantem, si non continenter orauerit, coniecto talem omnis virtutis firmum esse meditatorem, ac Dei templum. Etenim si vestitus hominis, si pedū incessus, si risus dentium declarat qualis sit, quemadmodum sapiēs dixit Salomon: multo magis deprecatio cultusque Dei, signū est totius iustitię, cum sit ornatus spiritualis ac diuinus, multā pulchritudinem ac decorem concilians mentibus nostris, dum vniuersęque vitam componit, nec sinit quicquā sordidū aut absurdū dominari nostro animo, dū persuadet reuereri Deum, & honorem quem illi debemus pręstare, dum docet vniuersam mali spi-

Oratio lumē est animę.

Colloquiū est Deo.

Quomodo ad orationē accedendum.

Honor quo afficiuntur orantes.

Quantū conseruat ad vitā piām oratio.

Math. 7.

Luc. 11.

Amēs est, qui orare negligit.

Morte tristius est ab oratione arceri.

Dan. 6.

Iudiciū Chry: sustomi de- iam, qui precandi desiderio nō tenentur.

Deus qui amantem orandi studium, Eccl. 19.

AAcor.12.

Sanctorum orationes quibus potissimum proficiunt.

Jerem. 7. 1. Reg. 15.

1. Reg. 12.

Ezech. 14.

Quibus proficiunt.

Acto. 9. & 10. 4. Reg. 19. & 20. Eia. 37.

4. Reg. 25.

1. Reg. 7. In eos qui putant se non indigere precibus aliorum. Rom. 15. Eph. 6. Coloss. 4. 1. Thess. 5. 2. Thess. 3. Heb. 13. Acto. 12.

Ioan. 16.

1. Cor. 12.

Si naque Petrum Ecclesia adiuuit oratio, & illam ex carcere columnam eduxit, quomodo tu ipsius potentiam contemnis? Sicut enim charitatis virtus interuallo non arceatur, ita nec orationis efficacia: sed sicut illa inter se distantes coniungit, ita & hæc, & procul positos plurimum adiuuare potest. Et paulo post: Bonum est igitur, sanctorum oratione frui, sed cum & nos simus cooperatores: quod si non adfuerit, nihil aliorum prodest auxilium, verum & cum illo perimus. Quid enim Iudæis profuit Ieremias? Nonne ter ad Deum accessit, & ter audiuit: Ne ores, neque petas pro populo isto, quoniam te non exaudiam? Quid Sauli profuit Samuel ad vltimum usque diem orans, & pro eo iugens? Quid autem & Israëlitis profuit? Nonne dicebat, Mihi autem absit peccare pro vobis orare cessanti? Nonne cuncti perierunt? Nam Deum audi dicentem per Prophetam: Si steterint Noë, Iob, & Daniel, non liberabunt filios suos & filias: quonia inualuit eorum malitia. Quid ergo? Nihil profuit orationes? Profunt, & quam plurimum: sed cum nos quoque cooperamur. Et si vis discere quantum contulerint, cogita mihi Cornelium, & Thabitam: audi quoque Deum dicentem: Protegam ciuitatem istam propter me, & propter David puerum meum. Sed quando? Tempore iusti Ezechie. Alioquin si malorum quoque valebant preces, quare Nabuchodonosor regi quoque Deus hoc non dixit, sed ciuitatem tradidit? quonia inualuerat peccatum. Et hic ipse rursum Samuel pro Israëlitis orauit, & obtinuit: sed quo tempore? Cum & ipsi Deo grati fuerunt, tunc hostes in fugam verterunt. Et quid est, ait ille, mihi opus alienis orationibus, cum ego gratus sim? Quid ais homo? Paulus non dixit, Mihi non est opus oratione, licet orantes eo digni non essent: immo nec ipsi pares, & tu dicis, Quid mihi opus est oratione? Petrus non dixit, Quid mihi opus est oratione? ait enim: Oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo: & statim liberavit eum ex vinculis: & tu dicis, Quid mihi est opus oratione? Propter hoc & indiges, quoniam indigere non te credis. Nam si Deus nostrum in orationibus torporem & negligentiam exquirat, & quod in eius conspectu positi, & orantes, neque tantum ei præbimus honorem, quantum dominis serui, quantum ducibus milites, quantum amicis amici: amicum enim alloquens, hoc cum attentione facis: Deo autem pro peccatis occurrens, pro totque criminibus veniam petens, & rogans tibi remissionem fieri, torpes, & genibus tuis humi prostratis, circa forum & domum mentem tuam vagari frequenter dimittis, ore tuo frustra nugante & incassum: nec hoc semel & bis, verum & frequenter patimur. Si hoc tantum exquirere Deus voluerit, nunquid veniam habebimus? nunquid excusationem assequi poterimus?

65. GREGORIUS homilia vigesima septima in euangelia: Si omne quod petimus in nomine filij, dat nobis pater: quid ergo est, quod Paulus ter Dominum rogauit, & exaudiri non meruit, sed dictum est illi: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur? Nunquid ille tam egregius prædicator in filij nomine non petiit? Quare autem non accepit quod petiit? Quomodo ergo verum est, quia quicquid petierimus patrem in no-

mine filij, dat nobis pater, si auferri à se angelum fatanæ petijt, A postolus in nomine filij, & tamen quod petijt, non accepit? Sed quia nomen filij Iesus est, Iesus autem saluator vel etiam salutaris dicitur: ille ergo in nomine Saluatoris petijt, qui illud petit, quod ad veram salutem pertinet. Nam si id, quod non expedit, petitur, non in nomine Iesus petitur pater. Vnde & eisdem Apostolis adhuc infirmantibus Dominus dicit: Usque modo non petistis quicquam in nomine meo. Ac si aperte diceretur: Non petistis in nomine Saluatoris, qui nescitis quærere æternam salutem. Hinc est quod & Paulus non exauditur: quia si liberaretur à tentatione, ei non prodesset ad salutem. Ecce vidimus fratres charissimi, quam multi ad solennitatem martyris conuenistis, genua flectitis, pectus tunditis, voces orationis ac confessionis emittitis, faciem lacrymis rigatis. Sed pensate, quæso, petitiones vestras: videte si in nomine Iesu petitis, id est, si gaudia salutis æternæ postulatis. In domo enim Iesu, Iesum non quæritis, si in æternitatis templo importunè pro temporalibus oratis. Ecce alius in oratione quærit uxorem, alius petit villam, alius postulat vestem, alius dari sibi deprecatur alimentum. Et quidem cum hæc defunt, ab omnipotente Deo petenda sunt. Sed meminisse cõtinuò debemus, quod ex mandato eiusdem nostri redemptoris accepimus: Quærite primùm regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Et hæc itaque à Iesu petere, non est errare: si tamen nominis petantur. Sed adhuc, quod est grauius, alius postulat mortem inimici, eumque quem gladio non potest persequi, persequitur oratione. Et viuunt adhuc qui maledicunt, & tamen is qui maledicit, iam de morte illius reus tenetur. Iubet autem Deus vt diligatur inimicus, & tamen rogatur Deus vt occidat inimicum. Quisquis itaque sic orat, in ipsis precibus contra conditorem pugnat. Vnde & sub Iudæ specie dicitur: Fiat oratio eius in peccatum. Oratio autem in peccatum est, illa petere que prohibet ipse qui petitur. Hinc veritas dicit: Cum stas ad orandũ, remitte si quid habetis in cordibus vestris. Quam virtutem remissionis apertius ostendimus, si vnum testimonium testamenti veteris proferamus. Certè cum Iudæa conditoris sui iustitiam culpis exigentibus offendisset, prophetam suum ab oratione Dominus prohibet, dicens: Non assumes laudem & orationem pro eis. Si Moyses & Samuel steterint coram me, non est anima mea ad populum istum. Quid est, quod intermissis relictisque tot patribus, soli Moyses & Samuel ad medium deducuntur: quorum mira obtinendi virtus ostenditur, dum nec ipsi posse intercedere dicuntur? Ac si aperte Dominus dicat: Nec illos audio, quos propter magnum petitionis suæ meritum minimè contemno. Quid est ergo, quod Moyses & Samuel cæteris patribus in postulatione præferuntur: nisi quod hi duo tantummodò in cuncta Testamenti veteris ferie etiam pro inimicis suis leguntur exorasse? Vnus à populo lapidibus impetitur, & tamen pro lapidatoribus suis Dominum deprecatur. Alter ex principatu eijcitur, & tamen petitus vt exoraret, fatetur dicens: Absit à me hoc peccatum in Domino, quo minùs cessem orare pro vobis. Si Moyses & Samuel steterint coram me, non est anima mea ad populum istum. Ac si aperte dicat: Nec il-

In nomine Saluatoris qui petere dicantur.

Ioan. 16. 2. Cor. 12.

Temporalla quomodo petenda sint.

Matth. 6.

Postulantes inimicorum mortem.

Matth. 5.

Psal. 108.

Matth. 22.

Hier. 15.

Orationes Moyses & Samuelis cur magis efficaces.

Exod. 17.

1. Reg. 12.

Matth. 11. Persecutio orationis Deo gratia est.

los modo pro amicis audio, quos magnæ virtutis merito, orare etiam pro inimicis scio. Virtus ergo veræ orationis, est celsitudo charitatis. Et tunc quisque quod rectè petit, adipiscitur, cum eius animus in petitione, nec inimici odio fuscatur. 66. IDEM in psalmo sextimo pœnitentialem: Vult Deus rogari, vult cogi, vult quadam importunitate vinci. Idèd tibi dicit: Regnum Dei vim patitur, & violenti rapiunt illud. Esto ergo sedulus in oratione, esto in precibus importunus: caue nè

ab oratione deficias. Si dissimulat audire quem rogas, esto raptor, vt regnum cælorum accipias: esto violentus, vt vim etiam ipsis inferas cælis. Quid hac rapina locupletius? quid hac gloriosius violentia? Bona violentia, qua Deus non offenditur, sed placatur; proximum non læditur, sed iuuatur: peccatum minuitur, non multiplicatur. Bona inquam violentia, qua non quæritur lucrum cito periturum, sed regnum acquiritur sine fine mansurum.

IX.

Quibus exemplis vim Orationis & fructuum colligemus?

A. Iacobus Apostolus, vt orationis virtutem explicaret exemplo, ita scripsit: *Elias homo erat similis nobis, passibilis: & oratione orauit, vt non plueret super terram, & non pluit annos tres, & menses sex. Et rursum orauit, & cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum.* Pluribus exemplis Augustinus rem eandem comprobat: Orante Moysè & Samuele, vincuntur à Iudæis hostes Amalechite & Philisthe. Orans Hieremias confortatur in carcere. Orans Daniel inter leones exultat. Orantes tres pueri in fornace triumphant. Orans de cruce Latio, inuenit paradysum. Susanna per orationem inter senes falsò accusantes defenditur: Stephanus orans, in cælum suscipitur, & inter lapidantes pro Saulo exauditur.

B. Quibus exemplis non modò fructus Orationis ostenditur, sed etiam precandi studium ac sedulitas nobis commèdatur. Quare Scriptura quocquè Apostolica cohortatur: *Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite.* Et rursus: *Orate pro inuicem vt saluemini: multum enim valet deprecatio iusti assidua.* Item, *Hæc est fiducia quam habemus ad Deum, quia quodcumque petierimus secundum voluntatem eius, audit nos.* Præterea: *Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita.*

TESTIMONIA.

1. A. IACOBI quinto: Orate pro inuicem vt saluemini: multum enim valet deprecatio iusti assidua. Elias homo erat similis nobis, passibilis, & c. vt in textu.
2. TERTII Regi decimo septimo: Et dixit Elias Thebites de habitatoribus Galaad ad Achab: Viuit Dominus Deus Israël, in cuius conspectu sto: si erit annis his ros & pluuia, nisi iuxta oris mei verba. Ibdem: Et exaudiuit Dominus vocem Eliæ, & reuersa est anima pueri intrà eum, & reuixit.
3. ET CAPITÈ decimo octauo: Et accedens Elias propheta, ait: Domine Deus Abraham & c. Cecidit autem ignis Domini, & vorauit holocaustum. Et paulo post: Et ait Elias ad Achab, Ascende, comede, & bibe: quia sonus multæ pluuiæ est. Ascendit Achab vt comederet & biberet. Elias autem ascendit in verticem Carmeli, & pronus in terram posuit faciem suam inter genua sua, & dixit ad puerum suum: Ascende, & prospice contra mare. Qui cum ascendisset, & contemplatus esset, ait: Non est quicquam. Et rursus ait illi: Reuerte te septem vicibus. In septima autem vice, ecce nubecula parua quasi vestigium hominis ascèdebat de mari. Qui ait: Af-

cende, & dic Achab: Innge currum tuum, & descende, nè occupet te pluuia. Cumque se verteret huc atque illuc, ecce cæli contenebrati sunt, & nubes, & ventus, & facta est pluuia grandis.
4. LVCAE quarto: In veritate dico vobis multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Israël, quando clausum est cælum annis tribus & mensibus sex, cum facta esset fames magna in omni terra, & ad nullam illarum missus est Elias, nisi in Sarepta Sidoniæ, ad mulierem viduam.
5. ECCLESIASTICI quadragesimo octauo: Et surrexit Elias propheta quasi ignis, & verbum ipsius quasi facula ardebat, Qui induxit in illos famem, & imitates illum inuidia sua, pauci facti sunt, Non enim poterant sustinere præcepta Domini, Verbo Domini continuit cælum, & deiecit à se ignem terræ, sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis. Et quis potest similiter se gloriarì tibi?
6. AVGVSTINI sermone vigesimo secundo ad fratres in eremo: Valdè seruis Dei & solitariis, est necessaria ipsa oratio, per quam Deus placatur, per quam Deus ad nos inclinatur. Adorauerat enim populus Iudaicus vitulum conflatum, & ait Do-

1. Iacob. 5. d. 3. Reg. 17. a. d. & 18. f. g. Luc. 4. d. Eccl. 48. a.

b August. serm. 22. ad fratres in eremo. c Exod. 17. ed Iudith 4. c. d. 1. Reg. 7. c. d. e Hiero. 32. c. d. f.

f Daniel. 6. e. g. Daniel. 3. c. h. Luc. 23. f. i. Daniel. 13. e. k. Acto. 7. g. Hieron. contra Vigilantium. Aug. serm. 1. & 4. de sanctis.

1 Gen. 25. e. Exo. 8. e. g. 9. p. 10. e. 14. c. d. 32. e. f. N. d. 11. a. 12. d. 14. c. 16. e. e. 21. b. 1. Reg. 1. b. d. 12. c. 4. Reg. 19. c. g. 20. a. 2. Para. 20. a. c. e. 33. c. 1. Efd. 8. e. Tob. 3. a. d. Iudith. 9. a. d. 23. a. Psal. 17. a. 119. a. Ion. 2. a. 1. Mach. 3. e. 4. ab Act. 12. a. n. Theoph. c. n. Iacob. c. d. o. Ioan. 3. c. p. Ioan. 5. d.

Orationis vis per exempla ostenditur. Exod. 31.

Exod. 17.

4. Reg. 20. Act. 7. 9.

Hier. 20. Dan. 3. & 6. Job 2. Luc. 23. Daniel. 13. Act. 10. 7.

Orationis Iam.

minus Moyfi: Dimitte vt irascatur furor meus contra eos, cui Moyfes: Quoſo, o Domine, quiescat irascatur tua, & esto placabilis super malitiam populi tui. Et ecce placatus est Dominus. O quam grandis est ipsius orationis causa, o quam grande mysterium. Ecce Moyfes orabat in monte, & Iosue Amalech deincebat. Per orationem Ezechias sanatur, & salutem animæ & corporis adipiscitur. Per orationem Saulus efficitur Paulus, & doctor gentium, & prædicator orbis terræ. Et post pauca: Nec in oratione locutio tantum queritur, quantum sensus. Ecce enim Hieremias confortatur in carcere, Daniel inter leones exultat, tres pueri in fornace tripudiant, Iob in sterquilino nudus triumphat, paradifum de cruce latro inuenit, Susana inter senes defenditur, Stephanus de corrette in cæli suscipitur, & inter lapidantes pro Saulo exauditur. Non est igitur locus in quo orare non debeamus, quia Deus ubique est & ubique nos exaudire dignatur. Orate igitur semper, & in omni loco, vt saluemini. Non solum vnusquisque pro se, sed pro omnibus orare debemus. Nam vt ait pater Ambrosius, Si pro te tantum rogaueris, solum tuum meritum possidebis: sed si pro omnibus rogaueris, omnes pro te rogabunt. Oratio sancta, columna sanctarum virtutum, Deitatis scala, viduarum maritus, angelorum cognata, fundamentum fidelium, monachorum corona, coniugatarum leuamen. Beatus qui te amat, beator qui te frequentat. Beatus qui te adstringit, sed beator qui in te perseverat. Beatus qui tecum lachrymas fundit, quoniam holocaustum sanctum Deo & immaculatum offerre non dubitamus.

7. Exod. 17. decimo septimo: Venit autem Amalec, & pugnabat contra Israël in Raphidim. Dixitque Moyfes ad Iosue: Elige viros, & egressus, pugna contra Amalec: cras ego stabo in vertice collis, habens virgam Dei in manu mea. Fecit Iosue, vt locutus est Moyfes, & pugnavit contra Amalec: Moyfes autem & Aaron, & Hur ascenderunt super verticem collis. Cumque leuaret Moyfes manus, vincebat Israël: sin autem paululum remississet, superabat Amalec. Manus autem Moyferat graues: sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit: Aaron autem & Hur sustentabant manus eius ex vtraque parte. Et factum est vt manibus illius non lassarentur, vsque ad occasum solis. Fugauitque Iosue Amalec, & populum eius in ore gladij. Dixit autem Dominus ad Moysem: Scribe hoc ob monumentum in libro, & trade auribus Iosue: delebo enim memoriam Amalec sub celo.

8. Iud. 1. 1. quarto: Tunc Eliphim sacerdos Domini magnus eiecit omnes Israël, allodurumque effecit eos, dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in ieiuniis & orationibus in conspectu Domini. Mentores estote Moyfi serui Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando deiecit, hoc erunt vnuerſi hostes Israël, si perseveraueritis in hoc opere, quod cepistis. Adhanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum, permancebant in conspectu Domini ita, vt etiam hi qui offerrebant Domino holocausta, præcincti ciliis, offerrent sacrificia Domino, & erat cibus super capita eorum. Et ex toto corde suo omnes ora-

bant Deum, vt visitaret populum suum Israël.

9. PRIM. Regum septimo: Dixit autem Samuel, Congregate vnuerſum Israël in Masphath, vt orem pro vobis Dominum. Et conuenerunt in Masphath: Hauseruntque aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi, Peccauimus Domino. Iudicauitque Samuel filios Israël in Masphath. Et audierunt Philisthim quod congregati essent filij Israël in Masphath, & ascenderunt Satrapæ Philisthinorum ad Israël. Quod cum audissent filij Israël, timuerunt a facie Philisthinorum. Dixeruntque ad Samuelem: Ne censes pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, vt saluet nos de manu Philisthinorum. Tulit autem Samuel agnum lactantem vnum, & obtulit illum holocaustum integrum Domino, & clamauit Samuel ad Dominum pro Israël, & exaudiuit eum Dominus. Factum est autem cum Samuel offerret holocaustum, Philisthim iniere prelium contra Israël: intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthim, & exteruit eos, & cæsi sunt a filiis Israël. Egressique viri Israël de Masphath, persecuti sunt Philisthos, & percusserunt eos vsque ad locum qui erat subter Bethchar. Tulit autem Samuel lapidem vnum, & posuit eum inter Masphath & inter Sen, & vocauit nomen loci illius, Lapis adiutorij. Dixitque, Hucusque auxiliatus est nobis Dominus. Et humiliati sunt Philisthim, nec apposuerunt vltra vt venirent in terminos Israël. Facta est itaque manus Domini super Philisthos, cunctis diebus Samuelis.

10. Hierem. 51. trigesimo secundo: Tunc exercitus regis Babylonis obsidebat Ierusalem, & Ieremias propheta erat clausus in atrio carceris, qui erat in domo regis Iuda. Clauserat enim eum Sedecias rex Iuda, dicens: Quare vaticinaris, dicens: Hæc dicit Dominus, Ecce ego dabo ciuitatem istam in manu regis Babylonis, & capiet eam? Et paulo post: Et orauit ad Dominum postquam tradidit librum possessionis Baruch filio Neri, dicens: Heu, heu, heu Domine Deus: ecce tu fecisti celum & terram in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento: non erit tibi difficile omne verbum, & c. Et factum est verbum Domini ad Ieremiam, dicens: Ecce ego Dominus Deus vnuerſe carnis: nunquid mihi difficile erit omne verbum? Propterea hæc dicit Dominus & c. Et nunc propter ista hæc dicit Dominus Deus Israël ad ciuitatem hanc, de qua vos dicitis, quod tradatur in manus regis Babylonis in gladio, & in fame, & in peste: Ecce ego congregabo eos de vnuerſis terris ad quas eieci eos in furore meo, & in ira mea, & in indignatione grandi, & reducam eos ad locum istum, & habitare eos faciam confidenter. Et erunt mihi in populum, & c.

11. DANIELIS sexto: Quod cum Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam, & fenestris apertis in cenaculo suo contra Ierusalem, tribus temporibus in die flecebat genua sua, & adorabat, confitebaturque coram Deo suo, sicut & ante facere consueuerat. Viri ergo illi curiosius inquirentes, & c. Et Daniel regi respondens, ait: Rex, in æternum viue. Deus meus misit angelum suum, & conclusit ora leonum, & non nocuerunt mihi: quia coram eo iustitia inuenta est in meis, & coram te, rex, delictum non feci. Tunc vehementer rex gauisus est super eo, & Danielem præ-

Lactentem.

iffraclis orationis sancti domini. Irod. 11.

Act. 7.

Act. 17.

Act. 7.

Nisi Stephanus orasset, Ecclesia Paulum non haberet.

præcepit educi de lacu, eductusque est Daniel de lacu, & nulla læsio inuenta est in eo quia credidit Deo suo.

12. Et capite tertio: Viri autem hi tres, id est, Sadrach, Misach & Abdenago, ceciderunt in medio camino ignis ardentis, colligati. Et ambulabant in medio flammæ, laudantes Deum, & benedicentes Domino. Stans autem Azarias, orauit sic, aperientique os suum in medio ignis, ait: Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum, & laudabile & gloriosum nomen tuum in secula, & c. Angelus autem Domini descendit, cum Azaria, & focis eius in fornacem, & excussit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem, & non tetigit eos omnino ignis, neque contristauit, nec quicquam molestie intulit. Tunc hi tres quasi ex vno ore & c.

13. LVCÆ vigesimotertio: Dicebat ad Iesum: Domine, memento mei cum ueneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus: Amen dico tibi. Hodie mecum eris in paradiso.

14. DANIELIS decimotertio: Credidit eis multitudine quasi senibus & iudicibus populi, & condenuauerunt eam ad mortem. Exclamauit autem voce magna Susanna, & dixit: Deus æterne, qui absconditor es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant tu scis quoniam falsum testimonium tulerunt contra me, & ecce morior, cum nihil horum fecerim quæ isti malitiose composuerunt aduersum me. Exaudiuit autem Dominus vocem eius, & c.

15. ACTORVM septimo: Cum autem esset plenus Spiritu sancto, intendens in caelum, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem a dextris Dei. Et lapidabant Stephanum inuocantem, & dicentem: Domine Iesu, suscipe spiritum me. Postis autem genibus, clamauit voce magna, dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Et cum hoc dixisset, dormiuit.

16. HEBRONYMVS aduersus Vigilantium: Si Apostoli & martyres, adhuc in corpore constituti, possunt orare pro cæteris, quando pro se adhuc debent esse solliciti: quanto magis post coronas, victorias & triumphos? Vnus homo Moyfes sexcentis millibus armatorum impetrat a Deo veniam, & Stephanus imitator Domini sui, & primus martyr in Christo, pro persecutoribus veniam deprecatur, & postquam cum Christo esse ceperint, minus ualent? Paulus Apostolus ducentas septuaginta sex sibi dicit in nauis animas condonatas, & postquam resolutus esse ceperit cum Christo, tunc ora clausurus est, & pro iis, qui in toto orbe ad suum euangelium crediderunt, mutire non poterit?

17. AVGVSTINVS sermone primo de sanctis qui est etiam primus de sancto Stephano: Olim quidem debui perdere te, sed Stephanus meus orauit pro te. Saule Saule, quid me persequeris? Sed quia insanis contra nomen meum, ego te faciam seruum meum. O Saule lupe rapax, comedisti: expecta paululum, & digeres. Dicam planè, elifus est filius perditionis. Nam si sanctus Stephanus sic non orasset, Ecclesia Paulum non haberet. Sed ideò erectus est Paulus, quia in terra inclinatus exauditus est Stephanus. Sic ergo exauditus est sanctus Stephanus, vt eius orationibus deleteretur peccatum quod commiserat Saulus. Commendemus ergo nos orationibus eius. Multo magis enim nunc exauditur

pro bene oratoribus suis.

18. Et sermone quarto de sanctis, sine de sancto Stephano: Illi lapides mittebant, ille orationes premittebat, tanquam dixisset: Domine, si istos modo occideris inimicos, quos postea facies amicos? Denique fratres, vt noueritis quantum ualuerit oratio sancti martyris Stephani, recurrite nobiscum ad illum adolescentem nomine Saulum. Qui, cum sanctus Stephanus lapidaretur, omnium vestimenta seruabat, & tanquam manibus omnium lapidabat. Elifus est filius perditionis, erectus est vas electionis. Elifus est Saulus, erectus est Paulus. Nã si martyr Stephanus non sic orasset, Ecclesia Paulum non haberet. Sed ideò de terra erectus est Paulus, quia in terra inclinatus exauditus est Stephanus.

1. B. GENESIS vigesimo quinto: Deprecatusque est Isaac Dominum pro vxore sua, eò quod esset sterilis: qui exaudiuit eum, & dedit conceptum Rebecca.

2. Exod. 17. octauo: Egressique sunt Moyfes & Aaron a Pharaone, & clamauit Moyfes ad Dominum pro sponſione ranarum, quam condixerat Pharaoni. Fecitque Dominus iuxta uerbum Moyfi, & mortuæ sunt ranæ de domibus, & de villis, & de agris. Egressusque Moyfes a Pharaone, orauit Dominum: Qui fecit iuxta uerbum illius, & abstulit mufcas a Pharaone, & a seruis suis, & a populo eius: non superfuit ne vna quidem.

3. Et capite nono: Egressusque Moyfes a Pharaone ex vrbe, tetendit manus ad Dominum, & cessauerunt tonitrua, & grando, nec vltra stillauit pluuia super terram.

4. Item capite decimo: Egressusque est Moyfes de conspectu Pharaonis, & orauit Dominum. Qui flare fecit uentum ab occidente uehementissimum, & arreptam locustam proiecit in mare rubrum: non remansit ne vna quidem in cunctis sinibus Ægypti.

5. CAPIT. decimo quarto: Dixitque Dominus ad Moysem: Quid clamas ad me? Loquere filiis Israël vt proficiantur. Tu autem eleua uirgam tuam, & extende manum tuam super mare, & diuide illud: vt gradiantur filij Israël in medio mari per siccum. Cumque extendisset Moyfes manum super mare, abstulit illud Dominus, flante uento uehementi & vrte tota nocte, & vertit in siccum: diuisaque est aqua. Et ingressi sunt filij Israël per medium sicci maris: erat enim aqua quasi murus a dextra eorum & læua.

6. CAPIT. trigesimo secundo: Rursusque ait Dominus ad Moysem: Cerno quod populus iste dura ceruicis sit: dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciâque te in gentem magnam. Moyfes autem orabat Dominum Deum suum, dicens: Cur Domine irascitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de terrâ Ægypti, in fortitudine magna, & in manu robusta? Ne, quæſo, dicant Ægyptij, Callide eduxit eos, vt interficeret in montibus, & deleteret e terra: quiescat ira tua, & esto placabilis super nequitiam populi tui. Recordare Abraham, Isaac, & Israël seruorum tuorum: quibus iurasti per temetipsum, dicens: Multiplicabo semen uestrum sicut stellas cæli, & vnuerſam terram hanc, de qua locutus sum, dabo semini ueſtro, &

Act. 7.

possidebitis eam semper. Placatusque est Dominus ne faceret malum quod locutus fuerat aduersus populum suum. Et paulo post: Facto autem altero die, locutus est Moyses ad populum: Peccastis peccatum maximum: ascendam ad Dominum, si quo modo quivero eum deprecari pro scelere vestro. Reuersusque ad Dominum, ait: Obsecro, peccauit populus iste peccatum maximum, feceruntque sibi deos aureos: aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Cui respondit Dominus: Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo: tu autem vade, & duc populum istum quod locutus sum tibi, angelus meus praecedet te. Ego autem in die ultionis visitabo & hoc peccatum eorum. Percussit ergo Dominus populum pro reatu vituli, quem fecerat Aaron.

7. NUMERORVM vndecimo: Interea ortum est murmur populi, quasi dolentium pro labore, contra Dominum. Quod cum audisset Dominus, iratus est. Et accensus in eos ignis Domini, deuorauit extremam castrorum partem. Cumque clamasset populus ad Moysen, orauit Moyses ad Dominum, & absorptus est ignis.

8. CAPITULUM duodecimo: Clamauitque Moyses ad Dominum, dicens: Deus, obsecro, sana eam. Cui respondit Dominus: Si pater eius spuisset in faciem illius, nonne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi? Separerit septem diebus extra castra, & postea reuocabitur. Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus, & populus non est motus de loco illo, donec reuocata est Maria.

9. CAPITULUM decimoquarto: Et dixit Dominus ad Moysen: Vtiquequid detrahet mihi populus iste? Quousquam non crederet mihi in omnibus signis quae feci coram eis? Feriam igitur eos pestilentia, atque consumam: te autem faciam principem super gentem magnam & fortioerem quam haec est. Et ait Moyses ad Dominum: Vt audiant Aegyptij, de quorum medio eduxisti populum istum & c. Dimitte, obsecro, peccatum populi tui huius secundum magnitudinem misericordiae tuae, sicut propitius fuisti egredientibus de Aegypto usque ad locum istum. Dixitque Dominus: Dimisi iuxta verbum tuum. Vno ego, & implebitur gloria Domini vniuersa terra & c.

10. CAPITULUM decimo sexto: Iratusque Moyses valde, ait ad Dominum: Ne respicias sacrificia eorum: turcis quod nec asellum quidem vnquam acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum. Et paulo post: Confestim igitur ut cessauit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum, deuorauit illos cum tabernaculis suis, & vniuersa substantia eorum: descenderuntque viui in infernum operiti humo, & perierunt de medio multitudinis. Ibidem: Cumque iaceret in terra, dixit Moyses ad Aaron: Tolle thuribulum, & hausto igne de altari, incense super eos, & pergens citò ad populum, ut roges pro eis: iam enim egressa est ira à Domino, & plaga desauit. Quod cum fecisset Aaron, & circumfisset ad mediam multitudinem, quam iam vastabat incendium, obtulit thymiama, & stans interfecit mortuos ac viuentes, pro populo deprecatus est, & plaga cessauit.

11. CAPITULUM vigesimo primo: Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum plagas & mortes plurimorum, venerunt ad

Moysen, atque dixerunt: Peccauimus: quia locutus sumus contra dominum & te: ora ut tollat à nobis serpentes. Orauitque Moyses pro populo, & locutus est dominus ad eum: Fac serpentes aeneum, & pone eum pro signo: qui percussus adspexerit eum, viuet.

12. PRIMUM Regum primo: Cum esset Anna amaro animo, orauit ad Dominum, stens largiter, & votum vouit, dicens: Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famulae tuae, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillae tuae, dederis seruae tuae sexum virilem: dabo eum domino omnibus diebus vitae eius, & nouacula non ascendet super caput eius. Et paulo post: Respondens Anna, Nequaquam, inquit, Domine mi: nam mulier infelix nimis ego sum, vini que & omne quod inebriare potest, non bibi, sed effudi animam meam in conspectu Domini: Ne reputes ancillam tuam quasi vnam de filiabus Belial: quia ex multitudine doloris & mæroris mei locuta sum usque in praesens. Tunc Heli ait ei: Vade in pace, & Deus Israël de tibi petitionem tuam, quam rogasti eum. At illa dixit: Vtinam inueniat ancilla tua gratiam in oculis tuis. Et abiit mulier in viam suam, & comedit, vultuque illius non sunt amplius in diuersa mutati.

13. CAPITULUM duodecimo: Nunquid non messis tritici est hodie? inuocabo Dominum, & dabit voces & pluias, & scietis & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos regem. Et clamauit Samuel ad Dominum, & dedit dominus voces & pluias in illa die.

14. QUARTUM Regum decimonono: Itaque cum accepisset Ezechias literas de manu nunciorum, & legisset eas: ascendit in domum domini, & expandit eas coram Domino, & orauit in conspectu eius, dicens: Domine Deus Israël, qui sedes super Cherubim, tu es Deus solus regum omnium terrae: tu fecisti caelum & terram & c. Factum est igitur in nocte illa, venit angelus domini, & percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia. Cumque diluculo surrexisset, vidit omnia corpora mortuorum. Eadem habentur Isaia: trigesimo septimo.

15. CAPITULUM vigesimo: In diebus illis aegrotauit Ezechias usque ad mortem, & venit ad eum Isaia filius Amos, propheta, dixitque ei: Haec dicit Dominus Deus: Praeceptum domui tuae: morieris enim tu, & non viues. Qui conuertit faciem suam ad parietem, & orauit Dominum, dicens: Obsecro Domine, inemento queso quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum est coram te, fecerim. Fleuit itaque Ezechias fletu magno, & antequam egrederetur Isaia mediam partem atrij, factus est sermo domini ad eum, dicens: Reuertere, & dic Ezechiae duci populi mei: Haec dicit Dominus Deus Dauid patris tui, Audiui orationem tuam, & vidi lachrymam tuam, & ecce, sanauit te, die tertio ascendes templum Domini. Et addidit diebus tuis quindecim annos: sed & de manu regis Assyriorum liberabo te & ciuitatem hanc, & protegam urbem istam propter me, & propter Dauid seruum meum. Eadem habentur Isaia: trigesimo octauo.

16. SECUNDUM Paralipomenon vigesimo: Post haec congregati sunt filij Moab & filij Ammon, & cum eis de Ammonitis ad Iosaphat, ut pugnarent contra eum. Iosaphat autem timore perterritus, to-

tum se contulit ad rogandum Dominum, & praedixit ieiunium vniuerso Iuda. Congregatusque est Iudas ad deprecandum Dominum: sed & omnes de vrbibus suis venerunt ad obsecrandum eum. Cumque steterisset Iosaphat in medio castru Iudae & Ierusalae, in domo Domini ante atrium nouum, ait: Domine Deus & c. Deus noster, ergo non iudicabis eos? In nobis quidem non est tanta fortitudo, vt possimus huic multitudini resistere, quae irruit super nos. Sed cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Omnis verò Iuda stabat coram domino cum paruulis & vxoribus & liberis suis, cumque cepissent laudes canere, vertit Dominus insidias eorum in semetipsos, filiorum scilicet Ammon, & Moab, & montis Seir, qui egressi fuerant vt pugnarent contra Iudam, & percussi sunt. Namque filij Ammon & Moab consurrexerunt aduersum habitatores montis Seir, vt interficerent & deleteret eos: cumque hoc opere perpetrassent, etiam in semetipsos versis, mutuis concidere vulneribus.

17. CAPITULUM trigesimo tertio: Igitur Manasses seduxit Iudam & habitatores Ierusalem, vt facerent malum super omnes gentes, quas subuerterat Dominus à facie filiorum Israël. Locutusque est Dominus ad eum, & ad populum illius, & attendere noluerunt. Idcirco superinduxit eis principes exercitus regis Assyriorum: ceperuntque Manasses, & vincum catenis atque compedibus, duxerunt in Babylonem. Qui postquam coangustatus est, orauit dominum deum suum, & egit poenitentiam valde coram deo patrum suorum. Deprecatusque est eum, & obsecrauit intentè, & exaudiuit orationem eius, reduxitque eum Ierusalem in regnum suum, & cognouit Manasses quod dominus ipse esset Deus.

18. PRIMUM Esdrae octauo: Ieiunauimus autem, & rogauimus deum nostrum pro hoc, & euenit nobis prosperè.

19. TERTIUM: Tunc Tobias ingemuit, & cepit orare cum lachrymis, dicens: Iustus es Domine, & omnia iudicia tua iusta sunt, & omnes viae tuae, misericordia & veritas & iudicium. Et nunc Domine memor esto mei, & ne vindicam sumas de peccatis meis, neque reminiscaris delicta mea, vel parentum meorum, & c. Eadem itaque die contigit vt Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum, & ipsa audiret improperium ab vna ex ancillis patris sui: Nunquid & occidere me vis, sicut iam occidisti septem viros? Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculum domus suae, & tribus diebus & tribus noctibus non manducauit, neque bibit: sed in oratione persistens cum lachrymis, deprecabatur deum, vt ab isto improperio liberaret eam. Factum est autem die tertia, dum completeret orationem, benedixit dominum, & c. In illo tempore exaudita sunt preces amborum in conspectu gloriae summi dei, & missus est angelus domini sanctus Raphael, vt curaret eos ambos, quorum vno tempore sunt orationes in conspectu Domini recitatae.

20. IUDITH nono: Quibus ascendentibus, Iudith ingressa est oratorium suum, & induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum, & prosternens se domino, clamabat ad dominum, dicens: Domine deus patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione sua, & denuda-

uerunt femur virginis in confussionem, & c. Non enim in multitudine est virtus tua Domine, neque in equorum viribus voluntas tua est, nec superbè ab initio placuerunt tibi: sed humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Deus caelorum, creator aquarum, & Dominus totius creaturae, exaudi me miseram deprecantem, & de tua misericordia praesumentem.

21. CAPITULUM decimo tertio: Stetitque Iudith ante lectum, orans cum lachrymis & labiorum motu in silentio, dicens: Confirma me Domine Deus Israël, & respice in hac hora ad opera manuum mearum, vt sicut promissisti, Ierusalem ciuitatem tuam erigas, & hoc quod credens per te posse fieri cogitavi, perficiam. Et cum haec dixisset, accessit ad columnam, quae erat ad caput lectuli eius, & pugione eius qui in ea ligatus pendebat, exoluit. Cumque euaginasset illum, appropinquauit comam capitis eius, & ait: Confirma me Domine Deus in hac hora, & percussit bis in ceruicem eius, & abscidit caput eius, & abstulit conopoeum eius à columnis, & euoluit corpus eius truncum.

22. PSALMUS decimo septimo: In tribulatione mea inuocaui Dominum, & ad Deum meum clamaui. Et exaudiuit de templo sancto suo vocem meam, & clamor meus in conspectu eius, introiuit in aures eius.

23. ET centesimo decimonono: Ad Dominum, cum tribularer, clamaui, & exaudiuit me.

24. IONAE secundo: Et orauit Ionas ad Dominum Deum suum de ventre piscis. Et dixit: Clamaui de tribulatione mea ad Dominum, & exaudiuit me: de ventre inferi clamaui, & exaudisti vocem meam. Cum angustaretur in me anima mea, Domine recordatus sum: vt veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum. Qui custodiunt vanitates frustra, misericordiam tuam derelinquunt. Ego autem in voce laudis immolabo tibi: quaecumque voui, reddam pro salute Domino. Et dixit Dominus pisci, & euouit Ionam in aridam.

25. PRIMUM Machabaeorum tertio: Et elegit Lyfias Ptolemaum filium Dorymini, & Nicanorem & Gorgiam, viros potentes ex amicis regis, & misit cum eis quadraginta millia virorum, & septem millia equitum: vt venirent in terram Iuda, & disperderent eam secundum verbum regis. Et processerunt cum vniuersa virtute sua, & venerunt, & applicuerunt Emmaum in terra campestri. Et audierunt mercatores regionum nomen eorum, & acceperunt argentum & aurum multum valde, & pueros, & venerunt in castra, vt acciperent filios Israël in seruos, & additi sunt ad eos exercitus Syriae & terrae alienigenarum. Et vidit Iudas, & fratres eius, quia multiplicata sunt mala, & exercitus applicabant ad fines eorum, & cognouerunt verba regis quae mandauit populo facere in interitum & consummationem, & dixerunt vnusquisque ad proximum suum. Erigamus deiectionem populi nostri, & pugnemus pro populo nostro & sanctis nostris. Et congregatus est conuentus, vt essent parati in praelium, & vt orarent & peterent misericordiam & miserationes. Et Ierusalem non habitabatur, sed erat sicut desertum: non erat qui ingrederetur & egrederetur de natis eius, & sanctum conculcabatur, & filij alienigenarum erant in arce, ibi erat habitatio gentium, & ablata est voluptas à Iacob, &

defecit tibi tibia & cithara. Et congregati sunt, & venerunt in Maspha contra Ierusalem: quia locus orationis erat in Maspha ante in Israël. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se ciliciis, & cinerem imposuerunt capiti suo, & disciderunt vestimenta sua, &c.

26. CAPITE quarto: Et cum dies factus esset, apparuit Iudas in campo cum tribus millibus virorum tantum: qui tegumenta & gladios non habebant, & viderunt castra Gentium valida, & loricatorum, & equitatus in circuitu eorum, & hi docti ad praelium. Et ait Iudas viris qui secum erant: Nè timeatis multitudinem eorum, & impetum eorum nè formidetis. Mementote qualiter salui facti sunt patres nostri in mari rubro, cum sequeretur eos Pharo cum exercitu multo. Et nunc clamemus in celum, & miseretur nostri Dominus, & memor erit testamenti patrum nostrorum, & conteret exercitum istum ante faciem nostram hodie, & scient omnes Gentes, quia est qui redimat & liberet Israël. Et eleuauerunt alienigenae oculos suos, & viderunt eos venientes ex aduerso. Et exierunt de castris in praelium, & tuba cecinerunt hi qui erant cum Iuda. Et congressi sunt, & contrita sunt gentes, & fugerunt in campum. Nouissimi autem omnes ceciderunt in gladio, & persecuti sunt eos vsque Gezeron, & vsque in campos Idumaeae, & Azoti, & Iamnia, & ceciderunt ex illis vsque ad tria milla viro-

rum. Et reuersus est Iudas, & exercitus eius, sequens eum. Et sequenti anno congregauit Lysias viro- rum electorum sexaginta millia & equitum quinque millia, vt debellarent eos. Et venerunt in Iudaeam, & castra posuerunt in Bethoron, & occurrit illis Iudas cum decem millibus viris. Et viderunt exercitum fortem, & orauit, & dixit: Benedictus es saluator Israël, qui contriisti impetum potentis in manu serui tui Dauid, & tradidisti castra alienigenarum in manu Ionathae filij Saul & armigeri eius. Conclude exercitum istum in manu populi tui Israël, & confundatur in exercitu suo & equitibus. Da illis formidinem, & tabefac audaciam virtutis eorum, & commoueantur contritione sua. Deijce illos gladio diligentem te, & collaudet te omnes, qui nouerunt nomen tuum, in hymnis. Et commiserunt praelium, & ceciderunt de exercitu Lysiae quinque millia virorum. 27. ACTORVM duodecimo: Et Petrus quidem seruabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo. Et ecce angelus Domini adstitit, & lumen refulsit in habitaculo: percussitque latere Petri, excitauit eum, dicens: Surge velociter. Et ceciderunt catenae de manibus eius &c. 28. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto. 29. IACOBI quinto. 30. PRIMAE Ioannis quinto, vt in textu.

DE ELEEMOSYNA ET OPERIBVS MISERICORDIAE.

X.

Quid est Eleemosyna.

Vide Chrysost. homil. 13. in 1. Cor. & Aug. serm. 30. de verbis Domini.

1. Tob. 12.

b De Opere & Eleemosynis. Item Petr. Chrysol. ser. 43. Leo ser. 3. de ieiun. Penteco. Ofew 6. c. Math. 9. b. 12. a. prou. 21. a. Phillip. 4. d. Feb. 13. c. c. Lib. 1. Ofew. e. 11. Chryf. homil. 36. ad pop. Antioch. Aug. 11. ser. 76. de temp. & hom. 19. ex 19. Leo ser. 4. & 10. de quadrag. Greg. Nyf. sen de beatitud. d. Luc. 6. d. 141. 12. a. 118. b. 144. b. c. e. Luc. 10. f. f. Act. 10.

EST beneficium seu munus, quo alterius miseriae ex nostro commiserationis affectu subuenitur. Quod spectat id, quod apud Tobiam Raphael Angelus testatur: *Bona est oratio cum ieiunio & Eleemosyna: Vt intelligamus, sicut Cyprianus admonet, orationes nostras ac Ieiunia minus posse, nisi Eleemosynis adiuuentur. Bona misericordia, inquit Ambrosius, quae & ipsa perfectos facit, quia imitatur perfectum Patrem. Nihil tam commendat Christianam animam, quam misericordia. Sic ille: Estote ergo misericordes, sicut & Pater vester misericors est, vt sitis filij Patris vestri qui in caelis est, qui Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Ita Christus Saluator & Samaritanus noster, omni gratia & misericordia plenus, qui pertransijt beneficiando, & sanando omnes oppressos a diabolo.*

TESTIMONIA.

Luc. 11.

1. CHRYSOSTOMVS homilia decimatertia in posteriorem epistolam ad Corinthios: Eleemosyna est, non dare opes, sed cum misericordia illas dare. 2. AVGVSTINVS sermone trigesimo de verbis Domini: Quid est, facite eleemosynam? Facite misericordiam. Quid est, facite misericordiam? Si intelligis, a te incipe. Quomodo enim es misericors

alteri, si crudelis sis tibi? Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Facite veram eleemosynam. Quid est eleemosyna? Misericordia. 3. TOBIAM duodecimo: Bona est oratio cum ieiunio, & eleemosyna magis, quam thesaurus auri recondere. Secundum Septuaginta verò: Bonum est oratio cum ieiunio & eleemosyna & iustitia. Bonum parum cum iustitia, quam multum cum iniustitia.

1. Iustitia. Bonum, facere eleemosynam: quam thesaurizare aurum. 4. CYPRIANVS de opere & eleemosynis: Raphael quoque angelus paria testatur, & vt eleemosyna libenter ac largiter fiat, hortatur, dicens: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna: quia eleemosyna a morte liberat, & ipsa purgat peccata. Offendit orationes nostras ac ieiunia minus posse, nisi eleemosynis adiuuentur. Deprecationes solas parum ad impetrandum valere nisi factorum & operum accessione farciantur. Reuelat angelus & manifestat, & firmat eleemosynis petitiones nostras efficaces fieri, eleemosynis vitam de periculis redimi, eleemosynis a morte animas liberari. 5. PAVLVS Chrysologus sermone quadragesimo tertio, vt supra quaestione tertia de bonis operibus, A. testimo. primo. 6. LEO Magnus sermone tertio de ieiunio Pentecostes: Tunc demum ad animae curationem proficit medicina ieiunij, cum abstinentia ieiunantis esuriam reficit indigentis. Quia ergo scimus apud misericordem Deum ieiunij praecellere eleemosynae largitatem, dicente ipso Domino: Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis: si animas nostras a peccatorum sordibus cupimus emundari, eleemosynam pauperibus non negemus, vt in die retributionis ad promerendam Dei misericordiam, misericordiae operibus adiuuemur. 7. OSEAE sexto: Quia misericordiam volui, & non sacrificium, & scientiam Dei plus, quam holocausta. 8. MATTHAEI nono: Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus. Eunt autem, discite, quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium. 9. ET capite duodecimo: Si autem sciretis quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium: nunquam condemnassetis innocentes. 10. PROVERBORVM vigesimoprimo: Facere misericordiam & iudicium, magis placet Domino, quam victima. 11. AD PHILIPPENSES quarto: Habeo autem omnia, & abundo: repletus sum, acceptis ab Epaphrodito quae misisti, odorem suauitatis, hostiam acceptam, placentem Deo. 12. AD HEBRAEOS decimotertio: Beneficentiae autem & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostis promeretur Deus, 13. AMBROSIVS libro primo officiorum, capite vndecimo: Bona etiam misericordia, quae & ipsa perfectos facit, quia imitatur perfectum patrem. Nihil tam commendat Christianam animam, quam misericordia. Primum in pauperes, vt communes iudices partus naturae, quae omnibus ad vsum generat fructus terrarum: vt quod habes, largiaris pauperi, & confortem & conformem tuum adiuues. Tu nummum largiris, ille vitam accipit. Tu pecuniam das, ille substantiam suam aestimat. Tuus denarius, census illius est. Adhuc plus ille tibi confert, cum sit debitor salutis. Si nudum vestias, te ipsum induis iustitiam. Si peregrinum sub lectum inducas tuum, si suscipias egentem: ille tibi acquirit sanctorum amicitias & aeterna tabernacula. Non mediocri ista gratia. Corporalia seminas, & recipis spiritualia. Miraris iudicium Domini de sancto Iob? mirare virtutem eius, qui poterat dice-

Tob. 12.

Orationi & ieiunio eleemosynae iungenda sunt.

Ieiunium si comitem habeat eleemosynam ad animae curationem proficit. Luc. 11.

Misericordia perfectos facit.

Iustitiam induit seipsum, qui nudum vestit.

1. Cor. 9.

Tob. 13.

re: Oculum eram caecorum, & pes claudorum. Ego eram infirmorum pater, velleribus agnorum meorum calefacti sunt humeri eorum. Foris non habitabat peregrinus: ostium meum omni venienti patebat. Beatus plane, de cuius domo nunquam vacuo sinu pauper exiit. Neque enim quisquam magis beatus, quam qui intelligit super pauperis necessitatem, & infirmi atque inopis aegrumnam. In die iudicij habebit salutem a Domino, quem habebit suae debitorem misericordia.

14. CHRYSOSTOMVS homilia trigesima sexta ad populum Antiochenum: Non dixit, Si ieiunetis similes eritis patri vestro: neque dixit, Si suppliciter oraueritis, similes eritis patri vestro: neque, Si virginitatem illam seruaueritis, similes eritis patri vestro. Nihil enim horum est circa Deum, nec horum quicquam Deus operatur. Sed quid? Estote misericordes, sicut & pater vester qui in caelis est. Hoc Dei est opus. Hoc si non habeas, quid habes? Misericordiam volo, inquit, & non sacrificium. Fecit caelum Deus, fecit terram, mare: magna haec, & ipsius digna sapientia. Sed horum nullo tantum humanam attraxit naturam, quantum misericordia & clementia: ait enim, Hoc quidem opus est sapientiae & potentiae, & bonitatis, multo magis autem quod seruus factus est. Nonne magis in hoc eum admiramur? Non in hoc magis acceptamur? Nihil ita Deum attrahit sicut misericordia. Et multa de hoc passim omnes prophetae loquuntur. 15. AVGVSTINVS sermone septuagesimo sexto de tempore: Facile curatur a vulneribus peccatorum, qui necessitatem curauerit pauperum, & misericordiam accipiet, qui proximo pietatis non degenat officia. Denique cui dare praecipitur, gaudeat quod non ea forte natus sit vt indigeat. Sufficit ad gloriam dantis, quod alterius miseria in pauperem locuples donando existat, quod misericordia fuerat Deum, quod paschat in paupere Christum, quod per alterius inopiam peccatorum accipiat indulgentiam. Obiurgantis Domini vox est, Si in alieno mamona fideles non fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis? Talem enim se exhibere quis pauperi debet, qualem sibi alium exhibere vellet, si pauper ipse fuisset. Ceterum dispendium magnum est, si Deum de Dei dono promereri nolueris, aut cum tibi Dominus ad hoc dederit vt dispenses, eius delegata non serues. Semper enim sua Dominus tibi dispensanda interim commendauit, de re sua pauperibus te dare praecipit. Cur dantis iussa contempnis? Cur pactum destituis? Cur Dominum iubentem dare non audis? Facile enim poterit pecuniam acceptam amittere, qui quod accepit, in lucrum noluerit erogare. Estote misericordes, sicut & pater vester caelestis misertus est vestri. Similitudinem patris, actus indicent sobolis. Similitudo operis, similitudinem indicet generis. Actus nomen confirmet, vt nomen genus demonstrat. Quod contulit pater, filius seruet, vt & filio pater promissa praemia repraesentet. Patrimonium quod habes, si operaris, tuum est, si cessas, alienum est. Pecunia quae seruatur, casibus seruit: quae in misericordia referuatur, praemium futurum acquirit. Quid veris Christo committere, quod a latronibus vix poteris referuare? Qui dat, inquit, pauperi, non egebit. Diuidis praetrimonium tuum haeredi, & Christus est indignus de tuo aliquid tecum tollere,

Psal. 40.

Misericordia reddit nos Deo similes.

Luc. 6.

Ofew 6. Math. 9. & 12.

Misericordia in illis peccatorum non est: sed in illis misericordiam habentibus.

Dei promeretur de Dei dono.

Adhuc plus ille tibi confert, cum sit debitor salutis.

Luc. 6.

Prou. 23.

aliqua tecum in futura secula deportare? Quid heredi feruas, quo si vtatur ignoras? Quid subititiam cumulas, quam fortassis ingrato relinquis? Forsitan illi præstabis, quicquid misericordiae causa de eius portione dextraxeris. Quare fac primò quod iubetur, vt possis accipere quod promittitur. Non potest vsuras accipere, qui Dominum noluerit fecerare. Qui dat, inquit, pauperibus, Deum fecerare. Nec enim potest diuina promissa percipere, qui præcepta caelestia noluerit obseruare.

16. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, homilia trigesima nona, exponens illud Psalms, Beatus qui intelligit super egenum: Felix operarius cultor eleemosynarum, eò quod are suo comparauerit caelum, & dans panem esurientibus, delictorum suorum prescit incendium. Cui Propheta tale exhibet testimonium, & patronum habet Spiritum sanctum. In tali causa operarius felix uiuit, & securus iam moritur, cum quo ambulat patrimonium in immortale horreum, in quo debitorem fecit Dominum, dum pascit alterum dando. Si accepit in se modicum panis in pera, comparauit in se vitam caelestem, se faciens haeredem in die iudicij. Nullam poterit incurrere perniciem, qui comparauerit eleemosynis pietatem. Et post pauca: Perfecta est ergò misericordia, fratres charissimi, vt ante occurrat esurienti cibus, quam roget mendicus. Non enim est perfecta misericordia quæ precibus extorquetur. Sed si tacet mendicus, loquitur pallor in facie, penè lassus, fessus est, caelisque suspectus. Festina pietas succurrere, nè audias rogantem: nè quod debetur Domino, vendices tibi. Imitare Deum tuum, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Et ecce venit tibi pluuia antequam roges, descendit vbertas nocte dum stertis, dum adhuc in lecto es, ex præcepto vigilat dies, excubant elementa, fructus te nesciente effunduntur. Iactat caelum & parturit terra, rot cellaria messium dum nescimus sic accipimus, & itas opes comedimus antequam rogemus. Et tu homo, modicus est ipse panis, & precibus vendis? Non rogauerunt quatuor millia Iesum in deserto septè panes & paucos pisces, vt infinita agmina pranderent, quo prandio vicisset saltem vsura mensuram. Qui cum erogasset, Colligite, inquit, fragmenta, nè quid deperdat: quia sanctum fuerat totum quod ipse consecerat. Redigantur septem sportæ bucellarum, saturata sunt tanta millia, & nihil minoratum est. Et creuit eis cibus dum impenditur victus, sic & eleemosyna si indigentibus erogetur. Magni opus est eleemosyna, fratres charissimi, vt faciat homo quod fecit Deus, quia hos paucos esurientes in terra dimisit, qui vno vasculo orbem caeli pascit, per quem & nobis liceat erogare. Sed si vbiq; fuisse abundans, perierat misericordia, dedit nobis Deus secundum baptismum. Quis enim sine peccato? Nam sicut aqua extinguit ignem, sic & eleemosyna extinguit peccatum. In horreis nostris habeamus abundantiam, quæ flammis nostras oblatione vnus panis extinguat, & ante fores gehennæ stat misericordia, & neminem permittit in carcerem mitti. Et quicumque misertus fuerit, miseretur ei, & si quis non fuerit misertus, non miseretur ei. Da panem cum potes quia nemo esuriet in inferno, nec habebis post mortem frumentum, nec inuenies illic aliquando mendicum, quia

Psal. 40.
Felicis eius
cultor elemo-
synas elargi-
tur.

Misericordia
prompte &
citò præste-
tur. Dei patris
exemplum.

Math. 7.

Math. 25.

Eleemosyna
est veluti se-
culus bap-
tismus.
Ecl. 3.

non erit tempus miserendi. Bonorum enim malorumque discretio & in suis actibus permanebit, ipso Christo Domino nostro rege ac iudice secernente agnos ab hæcdis, dexteræ ac sinistram sequetur, qui esurisse & sitisse se dicit, & cetera in suis ministris perpeffum fuisse se asserit. Date ergò omnibus, dilectissimi fratres, date præcipue ad domesticos fidei, date omnibus, nè cui non dederitis, ipse sit Christus, cui uere dederitis, ipse est Christus.

17. LEO sermone quinto de quadragesima: Clementes & mites animos etiam largitas decet. Nihil est enim dignius, quam vt homo sit sui authoris imitator, & secundum modum propriæ facultatis, diuini sit operis executor, nam cum aluntur esurientes, vestiuntur nudi, fouentur infirmi, nõne auxilium Dei manus explet ministri, & benignitas serui, munus est Domini? Qui cum ad effectus misericordiae suæ adiutore non egeat, ita suam omnipotentiam temperauit, vt & laboribus hominum per homines subueniret, & meritò Deo gratiæ referrentur de pietatis officij cuius opera viderentur in famulis. Propter quod ipse Dominus discipulis ait: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & magnificent patrem vestrum qui est in caelis.

18. ET sermone decimo de quadragesima: In pauperes quoque & diuersis debilitatibus impletos benignior nunc largitas exeratur, vt gratiæ Deo multorum voce referantur, & icinijs nostris egentium refectio suffragetur. Nulla enim deuotione fidelium magis Dominus delectatur, quam ista, quæ pauperibus eius impenditur, & vbi curam misericordiae inuenit, ibi imaginem suæ pietatis agnoscit. Non timeatur in iis expensis defectio facultatum, quoniam ipsa benignitas, magna substantia est: nec potest largitatis deesse materies, vbi Christus & pascit, & pascitur. In omni hoc opere illa interuenit manus, quæ panem frangendo auget, erogando multiplicat. Securus & hilaris sit eleemosynæ distributor, quia tunc maximum lucrum habebit, quando sibi minimum reseruauerit, dicente beato Apostolo Paulo: Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & auget incrementa frugum iustitiæ vestrae in Christo Iesu Domino nostro.

19. GREGORIUS Nyssenus in libro de beatitudinibus, exponens illud Christi dictum: Beati misericordes: Scio, inquit: in multis locis diuinæ scripturae, nomine misericordis sanctos viros diuinam potentiam appellare: sic Dauid in Psalms: sic Ionas in sua prophetia: ita magnus Moyses in multis locis suæ sanctionis nominat numen diuinum. Si ergò misericordis appellatio Deum decet: ad quid aliud te sermo hortatur, nisi vt Deus fias, tanquam formatus & insignitus propria nota deitatis? Nam si Deus misericors à diuina scriptura nominatur: quod autem verè beatum iudicandum sit, id deitas est: perspicuum fuerit, quid ex consequenti intelligatur, videlicet, si vel ex hominibus aliquis existat, qui misericors sit, beatitudine diuina dignus habeatur, quippe quam id affectus sit quo numen diuinum denominatur. Misericors Dominus & iustus, & Deus noster miseretur. Qui ergò non beatum est illud & fieri & vocari hominem, quo Deus ex eo, quod facit, denominatur? Et

Math. 25.

Per largitas
sic homo sui
authoris imi-
tator.

Math. 5.

Imago diuinæ
pietatis agnos-
citur in ope-
ribus misericor-
diae.

1. Cor. 9.

Math. 4.

Psal. 81, 101.
110, 116.
Iouæ 4.
Exod. 34.
Deut. 4.
Misericordia
deitatis nota
est, & hominè
quod ammo-
do Deit facit.

Psal. 114.

Et

Et paulopost. Vt igitur ea pars, cui deest, ad eandem commoditatem perueniat cum ea, cui quid superest, & suppleatur id quod deest, ab eo quod redundat: misericordiam aduersus tenuiores & inferiores hominibus præscribit. Nam nisi misericordia animam ad eiusmodi motum emolliuerit, non poterit alioqui quis in animum inducere, & impelli, vt in calamitate proximum subleuet, ex contrario enim, videlicet, in humanitate, misericordia intelligitur. Vt igitur ferus, saeuus, & immitis appropinquantibus inaccessus est: ita & misericors est, & in commodis proximi condolefcit, affectione quasi contemperatur cum eo, qui vel rogat, vel aliqua re opus habet, ad id sese dolenti atque sollicito accommodans, quod mens anxia molestissime circumuenta requirit.

20. LVCA sexto: Sed vobis dico qui auditis, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos. Benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos. Et qui te percutit in maxillam, præbe & alteram. Et ab eo qui auferit tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. Omni autem petenti te, tribue, & qui auferit que tua sunt, nè repetas. Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter. Et si diligitis eos qui vos diligunt, quæ vobis est gratia? nam & peccatores diligentes se diligunt. Et si benefeceritis his qui vobis benefaciunt, quæ vobis est gratia? si quidem & peccatores hoc faciunt. Et si mutuum dederitis his, à quibus speratis recipere: quæ gratia est vobis? nam & peccatores peccatoribus scenerantur, vt recipiant æqualia. Veruntamen diligite inimicos vestros: benefacite, & mutuum date, nihil

indè sperantes, & erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos. Estote ergò misericordes, sicut & pater vester misericors est. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittite, & dimittentini. Date, & dabitur vobis. Mesuram bonam & confertam & coactam & superfluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.

21. PSALMO trigesimo secundo: Diligit misericordiam & iudicium: misericordia Domini plena est terra.

22. ET centesimo decimo octauo: Misericordia tua Domine plena est terra.

23. PSALMO centesimo quadragesimo quarto: Misericors & misericors Dominus, patiens & multum misericors: Suauis Dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius: Alletur Dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos. Oculi omnium in te sperant, & tu das escam illorum in tempore oportuno. Aperis tu manum tuam, & implet omne animal benedictione.

24. LVCA decimo: Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum, & videns eum, misericordia motus est, &c.

25. ACTORVM decimo: Ait Petrus, Vos scitis quod factum est verbum per vniuersam Iudæam: incipiens enim à Galilæa, post baptismum quod prædicauit Ioannes, Iesum à Nazareth, quomodo vnxit eum Deus Spiritu sancto & virtute, qui pertransiit benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo.

XI.

Quo pacto nobis scriptura commendat Eleemosynam?

Multis quidem & apertis præceptis, promissionibus & exemplis. Quin Cyprianus docet, in Euangelio nihil præcipi frequentius, quam vt insistamus eleemosynis dandis: nec terrenis possessionibus incumbamus, sed caelestes thesauros potius recondamus. Hinc illæ Christi sententiæ: *Quod superest, date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Veditate quæ possidetis, & date eleemosynam. Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum nõ deficientem in caelis.* Atque alibi: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in eterna tabernacula.* Breuiter: *Date, & dabitur vobis.* Proinde Daniel Propheta impio regi consulit: *Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum.* Tum alibi legitur: *Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis.* Neque hominis verò, sed Angeli vox ea fuit, *Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam & vitam eternam.* Quin & Christus ipse pronunciat: *Quicumque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidae, tantum in nomine discipuli, Amen dico vobis, non perdet mercedem suam.* Beati igitur misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. E contrario autem, vt Iacobus affirmat, *Iudiciũ sine misericordia illi, qui nõ facit misericordiam.*

à Deut. 15. b. 2. Ed. 8. c. Tob. 4. b. 7. 40. a. Prou. 11. c. 24. c. 19. c. 22. b. 25. c. 28. d. Ecl. 4. a. b. d. 7. a. d. 12. a. 17. c. 29. b. Ezech. 18. b. c. Math. 25. de Luc. 14. c. b. De opere & eleemosynis. Vid. etiam Aug. serm. 50. & 227. de tem. Item hom. 18. 19. 29. & 47. ex quinquag. Nazian. de paup. amore. Chryl. hom. 32. ad pop. & sequentibus. c. Luc. 11. Hieron. ad Hedibiam epist. 150. quaest. 1. d. Aug. in Enchir. cap. 75. & 76. & ser. 30. de verbis Domini. e. Luc. 12. d. 3. c. Math. 6. a. c. 19. c. d. Mar. 10. c. d. 1. Tim. 6. d. f. Luc. 16. c. Aug. serm. 25. & 35. de verbis Domini. g. Luc. 6. f. 25. Cor. 8. b. c. 9. b. 1. Tim. 4. c. Rom. 12. c. d. Iac. 1. d. h. Dan. 4. b. Prou. 13. b. Ambros. serm. 30. & 31. Item de Heliæ & Iouisio, cap. 20. Leo in sermonibus, de cothecis. Chryl. hom. 25. in Act. Apostolorum. i. Ecl. 3. d. Ambros. serm. 15. Chryl. hom. 34. in Genes. Propter. p. a. de promiss. & quaest. 10. b. c. 7. k. Tob. 12. b. 4. b. Ecl. 1. c. Prou. 15. d. 16. a. 10. b. 1. Pet. 4. b. Iaco. 5. d.

1. Math. 10. d. Greg. hom. 5. in Euangelio. Ambros. in lib. de Viduis. Leo serm. 4. & c. de quadrag. serm. 6. de ieiun. 10. ment. m. Math. 7. a.

n. Iac. a. b. Prouen. 21. b.

HH ij

1. DEUTERONOMII decimoquinto: Si vnus de fratribus tuis, qui moratur intra portas ciuitatis tuæ in terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem deuenit: non obdurabis cor tuum, nec contrahas manum, sed aperies eam pauperi, & dabis mutuum quo eum indigere perpexeris, &c. Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcirco ego præcipio tibi, vt aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum verfat in terra.

2. SECUNDI Esdræ octauo: Et legerunt in libro legis Dei distinctè & apertè ad intelligendum, & intellexerunt, cum legeretur. Dixit autem Nehemias (ipse est Athesata) & Esdras sacerdos & scriba, & Leuitæ interpretantes vniuerso populo, Dies sanctificatus est Domino Deo nostro, nolite lugere, & nolite flere. Flebat enim omnis populus, cum audiret verba legis. Et dixit eis: Ite, comedite pinguis, & bibite mulsam, & mittite partes his qui don præparauerunt sibi, quia sanctus dies Domini est, & nolite contristari, gaudium etenim Domini est fortitudo nostra.

3. TERTII quarto: Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem tuam ab illo paupere: ita enim fiet, vt nec à te auertatur facies Domini. Quo modo poteris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis, quoniam eleemosyna ab omni peccato & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram summo Deo, eleemosyna omnibus facientibus eam.

4. PSALMO quadragesimo: Beatus vir qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Dominus conferuet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in animam inimicorum eius. Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius: vniuersum stratam eius versabit in infirmitate eius.

5. PROVERBIORVM vndecimo: Benefacit animæ suæ vir misericors: qui autem crudelis est, etiam propinquos abiecit. Impius facit opus instabile: seminanti autem iustitiam merces fidelis. Alij diuidunt propria, & ditiores fiunt: alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput vendentium.

6. CAPITIS decimoquarto: Qui despicit proximum suum, peccat: qui autem miseretur pauperis, beatus erit. Qui credit in Domino, misericordiam diligit. Qui calumniatur egentem, exprobrat factori eius: honorat autem eum, qui miseretur pauperis.

7. CAPITIS decimonono: Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis, & vicissitudinem suam reddit ei.

8. CAPITIS vigesimosecundo: Qui pronus est ad misericordiam, benedictur: De panibus enim suis dedit pauperi.

9. CAPITIS vigesimoquinto: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da ei aquam bibere: prunas enim congregabis super caput eius, & Dominus reddet tibi.

10. CAPITIS vigesimo octauo: Qui dat pauperi, non indigebit: qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam.

11. ECCLESIASTICI quarto: Fili, eleemosynam pauperis nò defraudes, & oculos tuos nò trahas ad pauperem. Animam esurientem nò despexeris, & non exasperes pauperem in inopia sua. Cor inopis nò afflixeris, & non protrahas datum angustianti. Rogatione contribulati nò abijcias, & non auertas faciem tuam ab egeno. Ab inope nò auertas oculos tuos propter iram: & non relinuas querentibus tibi retrò maledicere. Maledicentis enim tibi in amaritudine animæ exaudietur deprecatio illius, exaudiet autè eum qui fecit illum. Congregationi pauperum affabilem te facito, & presbytero humilia animam tuam, & magnato humilia caput tuum: declina pauperi sine tristitia aurem tuam, & redde debitum tuum, & responde illi pacificè in mansuetudine. Libera eum qui iniuriam patitur, de manu superbi: & non acide feras in anima tua. In iudicando esto pupillis misericors vt pater, & pro viro matri illorum, & eris tu velut filius Altissimi obediens, & miserabitur tuam magis quam mater. Non sit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandum collecta.

12. CAPITIS septimo: Exorare, & facere eleemosynam nò despicias. Pauperi porrige manum tuam, vt perficiatur propitiatio, & benedictio tua. Gratia datus in conspectu omnis viuientis, & mortuo non prohibeas gratiam. Non desis plorantibus in consolatione, & cum lugentibus ambula. Non te pigeat visitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaberis.

13. CAPITIS duodecimo: Si benè feceris, scito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa. Benefac iusto, & inuenies retributionem magnam, & si non ab ipso, certè à Domino. Non est enim ei benè qui assiduus est in malis, & eleemosynas non dandi: quoniam & Altissimus odio habet peccatores, & misertus est pœnitentibus. Da misericordiam, & nò suscipias peccatorem, & impiis & peccatoribus reddet vindictam, custodiens eos in diem vindictæ. Da bono, & non receperis peccatorem. Benefac humili, & non dederis impio: prohibe panes illi dare, nò in ipsis potentior te sit.

14. CAPITIS decimosextimo: Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabit, & postea resurget, & retribuet illis retributionem, vnicuique in caput ipsorum, & conuertet in interiores partes terræ.

15. CAPITIS vigesimo nono: Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabit: & postea resurget, & retribuet illis retributionem vnicuique in caput illorum.

16. EZECHIELIS decimo octauo: Et vir, si fuerit iustus, & fecerit iudicium & iustitiam, &c. Et hominem non contristauerit, pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit, panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento: in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit, vt faciat veritatem: hic iustus est, vita viueta, ait Dominus Deus. Quòd si genuerit filium, qui videt omnia peccata patris sui quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis, &c. Et virum non contristauerit pignus

pignus non retinuerit, & rapinam non rapuerit, panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento: à pauperis iniuria auerterit manum suam, vltimam & superabundantiam non acceperit, iudicia mea fecerit, in præceptis meis ambulauerit: hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita viueta.

17. MATTHEI vigesimoquinto: Tunc dicit rex his qui à dextris eius erunt, Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esurium enim, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere. Hospes eram, & collegistis me. Nudus, & operuistis me. Infirmus, & visitastis me. In carcere eram, & venistis ad me. Tunc respondebunt ei iusti, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, & pauimus: sitientem, & dedimus tibi potum: Quando autem te vidimus hospitem, & collegimus te? aut nudum, & cooperuimus te? aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere, & venimus ad te? Et respondens rex, dicit illis: Amen dico vobis, quando uisistis vni ex his fratribus meis minimis: mihi fecistis. Tunc dicit & his qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Esurium enim, & non dedistis mihi manducare. Sitiui, & non dedistis mihi potum. Hospes eram, & non collegistis me. Nudus, & non operuistis me. Infirmus, & in carcere, & non visitastis me. Tunc respondebunt ei & ipsi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministrauimus tibi? Tunc respondebit illis, dicens: Amen dico vobis, quando uisistis vni de minoribus his, nec mihi fecistis. Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

18. LUCÆ decimoquarto: Dicebat autem ei qui se inuitauerat: Cùm facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites: nò forte te & ipsi remittent, & fiat tibi retributio. Sed cùm facis cœnam, uoca pauperes, debiles, claudos, & carcos, & beatus eris, quia non habent retribuere tibi, retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

19. CYPRIANVS de opere & eleemosynis: Cùm Dominus adueniens sanasset illa quæ Adam portauerat vulnera, & venena antiqui serpentis curasset, legem dedit sano, & præcepit nò vltrà iam peccaret, nò quid peccanti grauius eueniret. Coarctati eramus, & in angustum innocentie præscriptione conclusi. Nec haberet quid fragilitatis humanæ infirmitas atque imbecillitas faceret, nisi iterum pietas diuina subueniens, iustitiæ & misericordie operibus ostensis, viam quandam tuendam salutis aperiret, vt sordes postmodum quascunque contrahimus, eleemosynis ablueremus. Loquitur in scripturis diuinis Spiritus sanctus & dicit: Eleemosynis & fide delicta purgantur. Non vti que illa delicta, que fuerant ante contracta: nà illa Christi sanguine & iustificatione purgantur. Itè denuò dicit: Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccatum. Hic quoque ostenditur & probatur, quia sicut lauacro aquæ salutaris gehennæ ignis extinguitur, ita eleemosynis atque operibus iustis delictorum flamma sopitur. Et quia semel in baptismo remissio peccatorum datur, assidua & iugis operatio, baptismi

instar imitata, Dei rursus indulgentiam largitur. Hoc & in Euangelio Dominus docet: nam cum denotarentur discipuli eius, quòd ederent, nec prius manus abluissent, respòdit & dixit: Qui fecit quòd intus est, fecit & quòd foris est: verum date eleemosynam, & ecce vobis munda omnia: docens scilicet & ostendens non manus lauandas esse, sed peccata & sordes intrinsecus potius quam extrinsecus detrahendas: verum qui purgauerit quòd est intus, eum quoque id quòd foris est repurgasse, & emundata mente, cute quoque & corpore mundum esse expisse. Porro autè monens & ostendens vnde mundi & purgati esse possimus, addidit eleemosynas esse faciendas. Misericors monet misericordiam fieri, & quia seruire querit, quos magno precio redemit, post baptismi gratiæ sordidatos docet denuò posse purgari. Agnoscimus itaque, fratres charissimi diuinæ indulgentiæ munus salubre, & emundandis purgandisque peccatis nostris, qui sine aliquo conscientie vulnere esse non possumus, medelis spiritalibus vulnera nostra curemus. Nec quisquam sic sibi de puro atque immaculato corde bladiatur, vt innocencia sua fretus medicinam non putet adhibendam esse vulneribus: cum scriptum sit: Quis gloria bitur castu se habere cor, aut quis gloria bitur mundu esse esse à peccatis? Et iterum in epistola sua Ioannes ponat & dicat: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, & veritas in nobis nò est. Si autè confessi fuerimus peccata nostra, fidelis & iustus est Dominus, qui nobis peccata dimittat. Si autem nemo esse sine peccato potest, & quisquis se inculpatum dixerit, aut superbus, aut stultus est: quam necessaria, quam benigna est diuina clementia? que cùm sciat non deesse sanatis quædam postmodum vulnera, dedit curandis denuò sanandi que vulneribus remedia salutaria. Nunquam denique, fratres dilectissimi, admonitio diuina cessauit, nunquam & tacuit, quo minus in scripturis sanctis tam veteribus, quam nouis semper & vbique ad misericordie opera Dei populus prouocaretur, & carente atque exhortante Spiritu sancto quisquis ad spem regni caelestis instruitur, facere eleemosynas iubetur. Mandat & præcipit Esaiæ Deus: Exclamat, inquit, in fortitudine, & noli parcere: sicut tuba exalta vocem tuam, & annuncia plebi meæ peccata ipsorum, & domui Iacob facinora eorum. Et cùm peccata eis sua exprobari præcepisset eum; coru facinora pleno indignationis impetu protulisset, dixissetque eos, nec si orationibus & precibus & ieiuniis vterentur, satisfacere pro delictis posse, nec si in cilicio & cinere voluerentur, iram Dei posse lenire, in nouissima tamen parte demòstrans solis eleemosynis Deum posse placari, addidit dicens: Frange esurienti panem tuum, & egenos sine recto induc in domum tuam. Si videris nudum, vesti eum, & domesticos seminis tui non despicias. Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, & vestimenta tua citò orientur, & præbit ante te iustitia, & claritas Dei circudabit te. Tunc exclamabis, & deus exaudiet te: dū adhuc loqueris, dicit: ecce adfui. Remedia propitiando Deo ipsius Dei verbis data sunt: quid deberet facere peccates, magisteria diuina docuerunt: operationibus iustis Deo satisfieri, misericordie meritis peccata purgari. Et apud Salomonem legitur: Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Et iterum: Qui

Luc. 11.

Eleemosyna: rum tenetis indic. ut omnis mortales post baptismum. Prouer. 20.

1. Ioan. 1.

Eccl. 8.

Ibidem.

Ad propitiandum Deum & satisfaciendum pro peccatis remedia.

Eccl. 29.

Prouer. 25.

obturat aures nē audiat imbecillum & ipse inuocabit Deum, & non erit qui exaudiat eum. Neque enim promereri misericordiam Domini poterit, qui misericors ipse non fuerit: aut impetrabit de diuina pietate aliquid in precibus, qui ad precē pauperis non fuerit humanus. Quod item in psalmis Spiritus sanctus declarat & probat, dicens: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Quorum præceptorum memor Daniel, cum rex Nabuchodonosor aduerso fomni terribus æstaret, pro auertendis malis, ad diuinam opem impetrandam remedium dedit, dicens: Propterea rex, consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniustitias, tuas miserationibus pauperum, & erit Deus patiens peccatis tuis. Cui rex non obtemperans, aduersa quæ viderat & infesta perpeffus est, quæ euadere & vitare potuisset, si peccata sua eleemosynis redemisset. Raphaël quoque angelus paria testatur, & vt eleemosyna libenter ac largiter fiat, hortatur, dicens: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna, quia eleemosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata. Ostendit orationes nostras ac ieiunia minus posse, nisi eleemosynis adiuuentur. Deprecationes solas parum ad impetrandum valere, nisi factorum & operum accessione farciantur. Reuelat angelus & manifestat, & firmat eleemosynis petitiones nostras efficaces fieri, eleemosynis vitam de periculis redimi, eleemosynis à morte animas liberari. Nec sic, fratres charissimi, ista proferimus, vt non quod Raphael angelus dixit, veritatis testimonio comprobemus. In Actibus Apostolorum facti fides posita est, & quod eleemosynis non tantum à secunda, sed à prima morte animæ liberentur, gestę & impletę rei probatione compertum est. Tabitha operationibus iustis & eleemosynis præstandis plurimum dedita, cum infirmata esset & mortua, ad cadaver exanime Petrus accitus est. Mors suspenditur, & spiritus redditur, & mirantibus ac stupentibus cunctis, ad hanc mundi denuò lucem rediit corpus animatur, tantum potuerunt misericordiæ merita, tantum opera iusta valuerunt. Quæ laborantibus viduis largita fuerat subsidia viuendi, meruit ad vitam, viduarum petitione reuocari. Itaque in Euangelio Dominus, doctor vitæ nostræ, & magister salutis æternæ, viuificans credentium populum, & viuificatis consulens in æternum, inter sua mandata diuina & præcepta cælestia nihil crebrius mandat & præcipit, quàm vt instilamus eleemosynis dandis: nec terrenis possessionibus incubemus, sed cælestes thesauros potius recondamus. Vendite, inquit, res vestras, & date eleemosynam. Et iterum: Nolite vobis condere thesauros super terram, vbi tinea & comestura exterminat, & vbi fures effodiunt & furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo, vbi neque tinea, neque comestura exterminat, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Vbi enim fuerit thesaurus tuus, ibi erit & cor tuum. Et cum obseruata lege perfectum & consummatum velle ostendere: Si vis, inquit, perfectus esse, vade, & vende omnia tua, & da egenis, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me. Item alio loco negociatorem cælestis gratiæ, & comparatorem salutis æternæ, distractis omnibus rebus suis, preciosam margaritam, hoc est, vitam æternā Christi cruore preciosam, de quantitate patrimonij sui dicit debere mercari. Simile est, inquit, regnum cælorum homini negociatori quærenti bonas margaritas. Vbi autem inuenit preciosam margaritam, abiit, & vendidit omnia quæ habuit, & emit illā. Eos denique & Abraham filios dicit, quos in iuandis alendisque pauperibus operarios cernit. Nam cum Zachæus dixisset. Ecce dimidium ex substantia mea do egenis: & si cui quid fraudauit, quadruplum reddo: respondit Iesus & dixit: Quia salus hodie huic domui facta est, quoniam & hic filius est Abraham. Nam si Abraham credidit Deo, & deputatum est ei ad iustitiam? vtique qui secundū præceptum Dei eleemosynas facit, Deo credit: & qui habet fidei veritatem, seruat Dei timorem: qui autem Dei timorem seruat, in miserationibus pauperum Deum cogitat. Operatur enim ideò, quia credit, quia scit vera esse quæ prædicta sunt verbis Dei, nec scripturam sanctam posse mentiri: arbores infructuosas, id est, steriles homines excidi, & in ignem mitti, misericordes autem ad regnum vocari. Qui & alio in loco operarios & fructuosos, fideles appellat: infructuosos verò & sterilibus fidē derogat, dicens: Si in iniusto mammona fideles nō fuistis, quod est verum, quis credet vobis? Et si in alieno fideles nō fuistis, quod est vestrum, quis dabit vobis? Si vereris & metuis, ne si operari plurimum cœperis, patrimonio tuo larga operatione finito, ad penuriam fortē redigaris: esto in hac parte intrepidus, esto securus: finiri non potest, vnde in vsus Christi impenditur, vnde opus cælestē celebratur. Nec hoc tibi de meo spondeo, sed de sanctarum scripturarum fide, & diuinæ pollicitationis autoritate promitto. Loquitur per Salomonē Spiritus sanctus, & dicit: Qui dat pauperibus, nūquam egebit: qui autem auerit oculum suum, in magna penuria erit: ostendens misericordes atque operantes egere non posse: magis parcos & steriles ad inopiam postmodum deuenire. Itē beatus Apostolus Paulus Dominicæ inspirationis gratia plenus: Qui administrat, inquit, semen feminanti, & panem ad edendum præstabit, & multiplicabit seminacionem vestram, & auget incrementa frugū iustitiæ vestræ, vt in omnibus locupletemini. Et iterum: Administratio huius officij non tantū supplebit ea quæ sanctis defunt, sed & abundabit per multam gratiarum actionem in Deum. Quoniam dum gratiarum actio ad Deum pro eleemosynis atque operationibus nostris pauperum oratione dirigitur, census operatis, Dei retributione cumulatur. Et Dominus in Euangelio iam tunc eiusmodi hominum corda considerans, & perfidis atque incredulis precia voce denunciatis, contestatur & dicit: Nolite cogitare dicentes: quid edemus, aut quid bibemus, aut quid vestiemur? hæc enim nationes quærunt. Scit autem pater vester quia omnium horum indigetis. Quærite primum regnum Dei, & omnia ista apponentur vobis. Eis omnia apponi dicit & tradi, qui regnum & iustitiam Dei quærunt. Eos enim Dominus, cum iudicij dies venerit, ad percipiendum regnum dicit admitti, qui fuerint in Ecclesia eius operati. Metuis nē patrimonium tuum fortē deficiat, si operari ex eo largiter cœperis: & nescis miser, quia dum times nē res familiaris deficiat, vita ipsa & salus deficiat: & dum, nē quid de rebus tuis minuat, attendis, non respicis quod ipse minuaris: amator magis mammonæ,

næ, quàm animæ tuæ: vt dum times nē pro te patrimonium tuum perdas, ipse pro patrimonio tuo pereas. Et ideò benè Apostolus clamat & dicit: Nihil intulimus in hunc mundum, verum nec auferre quid possumus: habentes itaque exhibitionē & tegumentum, his contēti simus. Qui autem volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in mulpulam, & desideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes naufragauerunt à fide, & inferuerunt se doloribus multis. Metuis nē patrimonium tuum fortē deficiat, si operari ex eo largiter cœperis? quando enim factum est vt iusto possent deesse subsidia vitæ, cum scriptum sit: Non occidet fame Dominus animam iustam. Helias in solitudine coruis ministrantibus facitur: & Danieli in lacu ad leonum prædam iussu regis incluso, prandiū diuinitus apparatur: & tu metuis nē operati tibi & Dominum promerenti defit alimentum? quando ipse in Euangelio ad exprobrationem eorum, quibus mens dubia est & fides parua, contestetur & dicat: Aspiciete volatilia cæli, quoniam non seminant, neque metunt, neque colligunt in horrea, & pater vester cælestis alit illa: nōne vos plures illis estis? Volucres Deus pascit, & passeribus alimenta diuina præstatur, & quibus nullus diuinæ rei sensus est, eis nec potus, nec cibus deest: tu Christiano, tu Dei seruo, tu operibus bonis dedito, tu Domino suo charo aliquid existimas defuturum? Nisi si putas quia qui Christum pascit, à Christo ipse nō pascitur: aut eis terrena deerunt, quibus cælestia & diuina tribuuntur. Vnde hæc incredula cogitatio? Vnde impia & sacrilega ista meditatio? quid facit in domo fidei perfidū peccus? quid qui Christo omninō non credit, appellatur & dicitur Christianus? Pharisei tibi magis congruit nomen. Nam cū Dominus in Euangelio de eleemosynis disputaret, & vt nobis amicos de terrestribus lucris prouida operatione faceremus, qui nos postmodum in tabernacula æterna susciperent, fideliter ac salubriter præmoneret, addidit post hæc scriptura, dicens: Audiebant autem hæc omnia Pharisei qui erant cupidissimi, & irridebant eum. Et paulopost: Cupiditiis tuis solus incubas? quid in penam tuā patrimonij tui pondus exaggeras, vt quo locupletior seculo fueris, pauperior Deo fias? Reditus tuos diuide cum Domino Deo tuo: fructus tuos partire cū Christo: fac tibi possessionum terrestrium Christū participem, vt & ille te sibi faciat regnorum cælestium cohæredē. Et nonnullis interiectis, de vidua loquens quæ Heliam pauit: Et illa, inquit, nondum Christum sciebat, nondum præcepta eius audierat: non cruce & passione eius redempta, cibum & potū pro sanguine rependebat: vt ex hoc appareat quantum in Ecclesia peccet, qui se & filios Christo anteponēs, diuitias suas seruat, nec patrimonium copiosum cum indigentium paupertate communicat. Sed enim multi sunt in domo liberi, & retardat te numerositas filiorū, quo minus largiter bonis operibus insistas: atquin hoc ipso amplius operari debes, quo multorum pignorum pater es. Plures sunt pro quibus Dominum deprecaris: multorum delicta redimenda sunt, multorum purgandæ conscientiæ, multorum animæ liberandæ. Vt in hac vita seculari alendis sustinendisque pignoribus quo ma-

Psal. 40.

Dan. 4.

Tob. 12.

Orationes & ieiunia sine eleemosynis minus possunt.

Act. 9.

Christus nihil frequenter præcipit quàm eleemosynas.

Luce. 12.

Matth. 6.

Matth. 19.

Matth. 17.

Luce. 19.

Gen. 17.

Matth. 3. Matth. 23.

Luce. 16.

Non timendum nē eleemosynarum causa, tenemur necessarium penuriam laborari simus.

Prouer. 18.

1. Cor. 9.

Matth. 6.

1. Tim. 6.

Prouer. 19. 1. Reg. 17. Dan. 14.

Matth. 6.

Phariseis eoparant qui promissionibus diuitiis non credunt.

Luce. 16.

1. Reg. 17.

Illorum multitudo nō excusat parentes ab eleemosynarum largitione.

ior est numerus, hoc maior & sumptus est: ita & in vita spiritali atque cælesti, quo amplior fuerit pignorum copia, esse & operum debet maior impensa. Sic & Iob sacrificia numerosa pro liberis offerebat: quantūque erat in domo pignorum numerus, tantus dabatur Deo & numerus hostiarum. Et quoniam quotidie deesse non potest quod peccetur in conspectu Dei, sacrificia quotidiana non deerant, quibus possent peccata tergi. Qui studeo terreno magis quàm cælesti patrimonio, filios tuos diabolo magis cōmendare quàm Christo, bis delinquis, & geminum ac duplex crimen admittis: & quod non præparas filiis tuis Dei patris auxilium, & quod doces filios patrimonium plūs amare quàm Christum. Esto potius liberis tuis pater talis, qualis Tobias extitit. Et post pauca: Quid potuit nobis maius Christus edicere? quo modo magis potuit iustitiæ ac misericordiæ nostræ opera prouocare, quàm quod præstari dixit sibi, quicquid egēti præstetur & pauperi? & se dixit offendit, nisi egēti præstetur & pauperi, vt qui respectu fratris in Ecclesia non mouetur, vel Christi contemplatione moueatur: & qui non cogitat in labore atque egestate conferuum, vel Dominum cogitet in ipso illo, quē despicit, contumeliosum. Et sub finem: Qui possessor in terris redditus ac fructus suos cum fraternitate partitur, dum largitionibus gratuitis cōmunis est iustus, & Dei patris imitator est. Quæ illa erit, fratres charissimi, operantium gloria, quæ grandis & summa lætitia, cum populum suum Dominus cœperit recedere: & meritis atque operibus nostris præmia promissa contribuens, pro terrenis cælestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna præstare, offerre nos patri, cui nos sua sanctificatione restituit: æternitatem nobis immortalitatemque largiri, ad quam nos sanguinis sui viuificatione reparauit: reduces ad paradisum denuò facere, regna cælorum fide & veritate suæ pollicitationis aperire? Hæc hæreant firmiter sensibus nostris: hæc intelligantur plena fide: hæc corde toto diligantur: hæc indefinētium operum magnanimitate redimantur. Præclara & diuina res, fratres charissimi, salutaris operatio, solatiū grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, munimentum spei, tutela fidei, medela peccati: res posita in potestate facientis, res & grandis & facilis, sine periculo persecutionis, corona pacis: verum Dei munus & maximum, in firmis necessariū, fortibus gloriosum, quo Christianus aditus perfert gratiā spiritalem, promeretur Christum iudicem, Deum computat debitorem.

20. A V G V S T I N V S sermone quinquagesimo de tempore: Quid sunt pauperes quibus damus, nisi laturarij nostri, per quos in cælum de terra migramus? Da, laturario tuo das, ad cælum portat quod das. Quomodò, inquit, ad cælum portat, & video quia manducando consumit? Prorsus non tenendo, sed manducando transportat. An excidit tibi? Venite benedicti, percipite regnum. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: Et cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Et paulopost: Quam multa posset in impios dicere, quoniam si quærent, quare imus in ignem æternum? quare quæris adultèr, homicida, fraudator, sacrilege, blasphemator, infidelis? Nihil horum, sed quia esuriui, & non dedistis mihi manducare. Video vos moueri,

1. Tim. 6.

Prouer. 19. 1. Reg. 17. Dan. 14.

Matth. 6.

Phariseis eoparant qui promissionibus diuitiis non credunt.

Luce. 16.

1. Reg. 17.

Illorum multitudo nō excusat parentes ab eleemosynarum largitione.

liberalitas Dei similem facit.

Rebuitio bonis operum & eleemosynarum.

Operum bonorum numerus.

Pauperes sūt laturarij nostri.

Matth. 25.

Cur in die iudicij tantum fiet meritum operum misericordiarum.

Iob. 1.

Tob. 4.

Matth. 23.

Liberalitas Dei similem facit.

Rebuitio bonis operum & eleemosynarum.

Operum bonorum numerus.

Pauperes sūt laturarij nostri.

Matth. 25.

Cur in die iudicij tantum fiet meritum operum misericordiarum.

sicut moueor. Et verè mira res. Huius autem admirabilis rei rationem colligo vt possum, quam vos non celabo. Scriptum est: Sicut aqua extinguit ignem, ita elemosyna extinguit peccatum. Item scriptum est. Include elemosynam in corde pauperis, & ipsa pro te deprecabitur Dominum. Item scriptum est. Consilium meum, audi rex, & peccata tua elemosynis redime. Et alia multa sunt diuini eloquij documenta, quibus ostenditur multum valere elemosynam ad extinguenda & delenda peccata. Proinde illis quos damnaturus est, immò plus illis quos coronaturus, solas elemosynas imputabit, tanquam dicens: Difficile est, vt si examinem vos, & appendam vos, & scruter diligentissime facta vestra, non inueniam vnde vos damnem: Sed ite in regnum. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Non ergò itis in regnum, quia nò peccastis, sed quia vestra peccata elemosynis redemistis. Rursus & illis: Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Et illi tanquam noxij, olim rei, serò trementes, attendentes peccata sua, quando auderent dicere, immeritò se damnari, immeritò in se hanc depromi à iudice tam iusto sententiam? Considerando conscientias suas, considerando omnia vulnera animæ suæ, quando auderent dicere, iniuste damnamur? De quibus antè in Sapientia dictum est: Traducunt eos ex aduerso iniquitates eorum. Sine dubio videbunt se iuste damnari pro sceleribus & criminibus suis: & quasi eis diceret. Non indè, vnde putatis: sed quia esuriui, & non dedistis mihi manducare. Si enim ab illis omnibus vestris factis auersi, & ad me cõuersi, illa omnia crimina atque peccata elemosynis redemissetis ipsæ elemosynæ modò liberarent vos, & à reatu tantorum criminum absoluerent. Beati enim misericordes, quoniam ipsis misericordia præstabitur. Modò autem ite in ignem æternum. Iudicium sine misericordia ei qui non fecit misericordiam. Breuiter ergò audiant homines, dignè que considerent, quantum sit meritum Christum pauisse esurientem, & quale sit crimen Christum contempsisse esurientem. Mutat quidè hominem in melius pœnitentia peccatorum, sed nec ipsa videtur aliquid profutura, si ab operibus misericordiæ sterilis fuerit. Testatur hoc veritas per Ioannem, qui venientibus ad se dicebat: Generatio viperarum, quis vobis ostendit fugere ab ira ventura? Facite ergò dignos fructus pœnitentiæ, &c. Omnis enim arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in igne mittetur. De hoc itaque fructu superius ait. Facite fructus dignos pœnitentiæ. Quisquis itaque hos fructus non fecerit, sine causa putat per sterilem pœnitentiam se mereri veniã peccatorum. Qui sunt autem isti fructus, ipse consequenter ostendit. Nam post hæc eius verba, interrogabant eum turbæ, dicentes: Quid ergò faciemus? id est, qui sunt isti fructus quos vt faciamus hortaris & terres? Respondens autem dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det vnã non habenti: & qui habet escas, similiter faciat. Quid manifestius fratres mei? Quid certius? Quid expressius? Quid ergò aliud sonat, quod superius ait. Omnis arbor non faciens fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur: nisi quod sinistri audituri sunt. Ite in ignem æternum: Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare? Parum est itaque recedere à peccatis,

Eccl. 3.

Eccl. 29.

Dan. 4.

Elemosyna valere multum ad delenda peccata facere licet committunt.

Matth. 15.

Sap. 4.

Matth. 5.

Iac. 2.

Pœnitentiæ ab operibus misericordiæ, nò sic sterilis. Luc. 3.

Ad pœnitentiæ fructus, pertinent opera misericordiæ.

Matth. 15.

si præterita curare neglexeris. 21. ITEM sermone ducentesimo vigesimo septimo de tempore: Sed dicit aliquis. Pauper sum, idè elemosynam dare nò possum. Vt nullus se pauper excusare possit, Dominus & Saluator noster pro calice aquæ frigidæ mercedem se redditurum esse promisit. Dicit ergò. Pauper sum. Si nihil amplius habes in substantia tua, quam tibi aut in victu aut vestitu rationabili aut mediocri sufficiat, sola tibi potest bona voluntas sufficere. Sed rogo te, diligenter conscientiam tuam interroga, ne aliquoties per ebrietatem perdas, quod per elemosynam dare poteras, ne forte per gulã studeas in terra consumere, quod per elemosynam debueras in cælum recondere. Ne forte delicias præparando, ornamenta ad luxuriam comparando, non habeas quod pro remedio animæ tuæ possis pauperibus erogare. Et cum preciosæ vestes nostræ à tineis soleant deuorari, pauperes nec vilia vestimenta merentur accipere. Si ergò ista omnia impedimenta non agrauant animam nostram, & hoc solum habemus quod nobis vel nostris sufficere possit, non apparebimus rei, si elemosynam pauperibus non erogamus. Si verò, vt iam dictum est, frequenter luxuria deuorat quod misericordia in cælo thesaurizare potuerat, corrigamur dum tempus est, & quod hucusquè aur non fecimus, aut fortè minus quam oportuit fecimus, implere totis viribus studeamus. Et in fine. Quam diu fecistis vni ex minimis meis, mihi fecistis. Nõne ego quæ accepi, terrenam accepi? Cælestia reddam, dabo æternum præmium, & ad partem dexteram regnum. Non quia non peccastis, sed quia peccata vestra elemosynis redemistis. 22. Et homilia decima octaua libri quinquaginta homiliarum: Nemo tibi dicitur esse post resurrectionem mortuorum in regno Dei. Frange esurienti panem tuum, &c. In isto autem tempore, vt nouerimus, quantum nobis cõmendat Deus opera misericordiæ, etiam ipsos suos sanctos egere fecit: vt cum sunt hîc amici de mammona iniquitatis, recipiant & ipsi amicos suos in æterna tabernacula: id est, cum serui Dei pii, dum iugiter Deo vacat, aliquoties indigēt, illi qui habent mundi diuitias, elemosynas largiantur. Quomodò eos participes faciunt in terrena substantia, sic cum illis partem habere merebuntur in vita æterna. Videtis nempe, & manifestum est, quòd aliquando serui Dei idèd non habent, vt probentur qui habent. Hîc bonorum operum messem cum labore serimus, sed in futuro fructus illius cū gaudio colligemus, secundum illud quod scriptum est, Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua. Venientes autem venient cū exultatione, portantes manipulos suos. Illud enim pro signo factum est, non pro dono. Nã si vidua illa quod pauit hominem Dei, hîc recepit, non est magnum quod seminavit, quia non magnã segetem mesuit. Temporale est enim quod accipit, non deficientem farinam, nec diminutum oleum, quousque daret Deus pluuiam super terram, ac sic tunc magis cœpit egere, quando dignatus est deus pluere. Tunc enim laboratura erat, expectatura agri fructus & collectura. Quando autem nò pluebat, victus eius facillè veniebat. Signum hoc ipsum quod Deus illi ad paucos dies præstiterat, signum erat futuræ vitæ, vbi merces nostra deficere nesciet

Matth. 10.

Bona voluntas sufficit, cum facultates desint.

In iudicio solum opera misericordiæ quare cõmendantur.

Quibus ad delenda peccata proficit elemosyna.

Elemosynæ sacrificium Christianorum quo fit Deus precibus propitiis. Duo elemosynarum genera.

Matth. 15.

Esa. 9.

Luc. 16.

Cur aliquando probi egent.

1. Cor. 8.

Quæ nò dantur, en sola pœnitentiæ.

Luc. 6.

Retributio elemosynarum. Psal. 125.

3. Reg. 17.

sciet, vbi farina nostra Deus erit. Quomodò illa per illos non deficit dies, sic ille dies non deficit in æternum. Talem mercedem speremus quando bona facimus, ne forte aliquis vestrum têtetur tali cogitatione, vt dicat, Palcham aliqueum seruorum Dei esurientem, vt lagena mea non deficiat, & in culpa mea semper vinum inueniam. Nolj hoc hîc querere. Semina securus, mellis tua seruus veniet, tardius veniet, sed cum venerit, sinem non habebit. 23. ITEM homilia decimanona: Tacuit omnia mala facta iniquorum, & solam sterilitatè elemosynæ increpandam esse iudicauit, non nisi ad nos commonendos. Quare hoc? Quia omnia crimina elemosynis redimuntur. Idèd illam laudauit fecunditatem, istam culpauit, & damnauit ariditatè. Sed audistis, omnia male facta elemosynis redimi, nolite sic intelligere, vt intelligunt quidam peruersè. Elemosynæ enim possunt tibi prodesse ad delenda peccata præterita, si mores mutaueris. Si autem in eisdem malis perseveraueris, elemosynis tuis non corrumpes iudicium Dei. Ego dico propter illa scelera & crimina, quæ omnes modò vitare debent, qui accipiunt corpus Christi & sanguinem. 24. Et homilia vigesima nona ex eodem libro quinquaginta homiliarum: Sacrificium Christiani, est elemosyna in pauperem. Hinc enim fit Deus peccatis propitiis. Nisi autem peccatis, propitiis fiat Deus, quis remanebit nisi reus? Ab eis peccatis & delictis, sine quibus vita ista non ducitur, mundantur homines per elemosynas. Quæ sunt duorum generum, erogando & remittendo. Erogando quod habes bonum, remittendo quod pateris malum. Hæc duo genera elemosynarum. Dominus magister bonus, qui verbum breuiavit super terram, vt esset fructuosum, & non onerosum, quam breuiter fuerit complexus audite. Remittite, inquit, & remittetur vobis: pertinet ad ignoscendũ. Date, & dabitur vobis: pertinet ad erogandum. Ex illa elemosyna qua ignoscis homini, nihil perdis. Ecce statim veniam petit, ignouisti, nihil amisisti. Charitate amplior domum redisti. Illud aliud genus elemosynarum, vbi iubemur erogare indigentibus, graue videtur, quia quod quisque dederit, hoc ipsum quod dabit, non habebit. Equidem & hinc securos nos facit Apostolus, qui dixit, Prout quisque habet, non vt aliis sit refectio, vobis angustia. Metiatur ergò vnusquisque, vires suas, non thesaurizare attendat in terra: det, non perit quod dat, Non dico, hoc non perit: sed dico, hoc solum non perit. Alia verò quæ non dederis, & abundat tibi, aut cum viuis amittis, aut cum morieris dimittis. Deindè, fratres mei, tanta promissio quem non hortatur? Dimitte, inquit, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis. Quando dicit, date, & dabitur vobis, attendite cui dicat: Homini dicit Deus, mortali dicit immortalis, mendico dicit tantus paterfamilias. Neque enim hoc reuocaturus est quod dedimus, inuenimus quem sceneremur. Demus in vsuram, sed Deo, non homini. Ei damus qui abundat, ei damus qui dedit quod demus, & pro modicis rebus profert nobis, pro mortalibus, pro putribilibus, pro terrenis, quæ æterna sunt & incorruptibilia, & sine fine manentia. Quid multa dicitur sum? Se promittit, qui pro mit tit. Si

amas illum, eme illum ab illo. Et vt noueris te ipsi dare, audi illum dicentem, Esuriui, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi potum. Hic spes fui, & suscepistis me, &c. Et dicent illi, Quando te vidimus in his necessitatibus constitutum, & ministravimus tibi? Et ille, Quando vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Dat de cælo, accipit in terra. Ipse dat, ipse accipit, quasi scenus trajectitium facis. Hic das, ibi recipis. Hic das res perituras, ibi recipis res sine fine manuras. 25. HOMILIA quadragesima septima eiusdem libri: Remedia peccatorum, fratres, medicina elemosyna. Elemosyna enim à morte liberat, & non patitur hominem ire in tenebras. Patrocinatur in die iudicij homini, vt flammam æternam non timeat. Sicut Iacobus in epistola sua dicit, Super exaltat misericordia iudicium: Et iudicium sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam. Sed talis debet esse ipsa misericordia, fratres, quæ suscipiatur, non quæ repellatur. Quæ peccata purget, non quæ animam grauet. De bono de iusto labore, de propria facultate, non de pauperum ægestate. Fratres, non vult Deus hominem à misericordia cessare, nec libenter adspicit Deus quenquam de fraudibus dantem, sicut Salomon propheta dicit, Honoram Dominum Deam tuam de tua substantia, ac de iustis laboribus tuis. De iustis laboribus iustitiam dari, de iniustis verò rapinis prohibuit dari. Sed cum iudicare cœperit Deus, dicitur sunt hi qui de fraudibus viuunt, & de spoliis miserorum elemosynam faciunt: Domine, præcepta tua seruauimus, & in nomine tuo misericordias fecimus, pauperes pauimus, nudos operuimus, & peregrinos hospitio suscepimus. Quibus dicitur est Deus, Quod dedistis dicitis, quod rapuistis non dicitis. Quos pauistis memoramini, quare non recordamini quos necastis, vt esset fructuosum, & non onerosum, quam breuiter fuerit complexus audite. Remittite, inquit, & remittetur vobis: pertinet ad ignoscendũ. Date, & dabitur vobis: pertinet ad erogandum. Ex illa elemosyna qua ignoscis homini, nihil perdis. Ecce statim veniam petit, ignouisti, nihil amisisti. Charitate amplior domum redisti. Illud aliud genus elemosynarum, vbi iubemur erogare indigentibus, graue videtur, quia quod quisque dederit, hoc ipsum quod dabit, non habebit. Equidem & hinc securos nos facit Apostolus, qui dixit, Prout quisque habet, non vt aliis sit refectio, vobis angustia. Metiatur ergò vnusquisque, vires suas, non thesaurizare attendat in terra: det, non perit quod dat, Non dico, hoc non perit: sed dico, hoc solum non perit. Alia verò quæ non dederis, & abundat tibi, aut cum viuis amittis, aut cum morieris dimittis. Deindè, fratres mei, tanta promissio quem non hortatur? Dimitte, inquit, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis. Quando dicit, date, & dabitur vobis, attendite cui dicat: Homini dicit Deus, mortali dicit immortalis, mendico dicit tantus paterfamilias. Neque enim hoc reuocaturus est quod dedimus, inuenimus quem sceneremur. Demus in vsuram, sed Deo, non homini. Ei damus qui abundat, ei damus qui dedit quod demus, & pro modicis rebus profert nobis, pro mortalibus, pro putribilibus, pro terrenis, quæ æterna sunt & incorruptibilia, & sine fine manentia. Quid multa dicitur sum? Se promittit, qui pro mit tit. Si

Matth. 25.

Tob. 4. In die iudicij patrocinatur elemosyna. Iac. 2.

De iusto labore & propria facultate dandæ elemosyna.

Prover. 3.

Qui ex rapinis elemosynas largitur. Matth. 25.

In eos qui liberaliter expendunt sita in cõmuniã & res superfluas. Luc. 14.

Prover. 21.

Adhortatur ad elemosynas faciendas.

Luc. 16.

Tob. 4. v. 16. Misericordie vis.

Eccl. 3.

Cnr in frugibus flagellamur.

Charitas in qua repositum est natur.

Misericordie laus.

Psal. 84. 38. Iacob. 2.

Bene mereri de aliis, diuini est.

Pro suis quicque viribus eleemosynam præbet qualemque.

Deut. 22. Exod. 23.

maliter satureris, sed vnde spiritaliter gloriaris: nō vnde vētrē repleas, sed vnde flammās extinguas, quia scriptum est, Eleemosyna à morte liberat, & non patitur hominem ire in tenebras. Misericordia est, fratres, quæ iram Dei auertit, & peccata dimittit, ignes futuros extinguit, sicut Salomon dicit: Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna resistit peccatis. Da ergo egenti, confer non habenti, succurre famē perēnti. Crudele est, vt de quo habes, non des ei quem scis non habere. Graue est, vt de tua abundantia non sustentent egentes inopiam. Vnde semper flagellamur in frugibus, quia bene egentibus non facimus. Reuerà si consideres hominem vnde damna, vnde pericula, vnde calumnie, nisi de sterilitate nostra. Tu non das indigenti quod potes, quod te non grauat: venit vna calumnia, & perdes quod non habes. Ventre pleno ambulas, & vadium pauperis ventrem non consideras. Bene est tibi de bonis Dei, nihil indiges, honestis vestibus uteris, & nudum & trementem frigore non vestis.

26. GREGORIUS Nazianzenus in oratione de pauperum amore: Si ex Pauli atque ipsius etiam Christi sententia & autoritate charitatem, vt legis & prophetarum caput, præceptorum omnium primum maximumque censendum est: huius potissimum partem in eo sitam esse comperio, vt pauperes amore & benevolentia complectamur, atque eorum, qui nobis cognationis iure sunt coniuncti, calamitate moueamur atque doleamus. Neque enim vlla omnino res est, quæ Dei benevolentiam perinde conciliet, ac misericordia: (quandoquidem nec quicquam est, quod Deo congruentius offerri possit, vt potest quem misericordia & veritas antecedant, etque misericordia ante iudicium offerenda sit) nec vlli alij rei potius, quam humanitati & commiserationi commiseratio & humanitas ab eo rependi solet, qui summa æquitate quenque remunerat, atque in lance & mensura misericordiam constituit. Et post multa: Cura, vt proximo tuo idcirco præstantior sis, quia benignior: fac calamitoso sis Deus, Dei misericordiam imitando. Nihil enim tam diuinum homo habet, quam de alijs bene mereri: tamen illi maiora, hic minora beneficia conferat, vterque nimirum pro suis viribus. Egenti paruum aliquid dato: neque enim paruum est ei, qui omnibus rebus caret, immo ne ipsi quidem Deo, si viribus tuis par sit. Summi muneris loco alacritatem dona: si nihil habes, collachryma. Magnum est infortunato remedium, miseratio ex animo collata: ac sincere condolecere, calamitatem magnopere leuat. Nè sit tibi iumento vilior homo, o homo, quod in foueam lapsum, aut oberas erigere, ac reducere tibi lex præscribit. In quo quidem profundiusne aliquid & magis arcanum occulte, (cuiusmodi pleraque veteris legis obsecritas sensuumque varietas habet) non est meum scire, verum Spiritus sancti omnia perscrutantis & cognoscentis: quantum autem ipse ratione atque intelligentia assequi possum, hoc ideo sanxit, vt nos ab humanitate, quam in rebus paruis adhibemus, ad maiorem pleniorémque benignitatem exerceat. Et quibusdam interiecit: Ceterum multo magis mandato diuino atque exemplo moueri debemus. Quodnam porro hoc mandatum est? At videte quæso, quam constans sit minimeque fugarum. Neque enim hominibus Spiritu

sancto afflatis fuit satis; semel atque iterum de pauperibus sermonem habuisse: nec quidam duxat de his rebus verba fecerunt, reliqui minime aut alij copiosius, alij parcius, velut de re non ita magna, nec admodum necessaria: verum & omnes in vniuersum, & sedulo quisque, vel primis, vel in primis ad eam rem nos inhortantur, nunc admodum, nunc comminantes, nunc exprobrantes, nonnunquam per eos, qui hanc virtutem assequuntur, laudibus effeferentes: nimirum vt assidua commotione nos ad præcepti huius expletionem inflamment. Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus: Quis est ingentem Dominum non extimescens? Et alio loco: Exurge Domine Deus meus, exaltetur manus tua, nè obliuiscaris pauperem: Elationem huiusmodi deprece-mur, nec nobis in mentem veniat, videre velle manum illam aduersus contumaces & rebelles homines sese effere: quodque eo grauius est, in duros atque præfractos immittam: Et rursus: Nè est oblitus clamoris pauperum. Et, Non in sinem obliuioni erit pauper. Et: Oculi eius ad pauperem respiciunt, (quod quidem palpebris melius est, & efficacius) palpebræ autem eius explorant filios hominum, id est, minor, vt ita dicam, ac secundaria inspectio. Verum dixerit fortasse aliquis, Hæc de pauperibus & egentibus illis dicitur, qui per iniuriam laesi fuerint. Sit ita sanè, nam de hoc litem nullam mouebo. Ac hoc quoque tamen ad colenda humanitatis officia te extimulet. Nā quorum iniuria affectorum tanta ratio habetur, quid afferri potest, qui in istis beneficiis affectibus magis oblectetur Deus? Nā cū is, qui pauperem aspiciatur, ipsius creatorem ad iram con-citetur non dubium est, quin Creatorem honore afficiat, qui creaturam ipsius complectitur. Rursus cum audis, Pauper & diues inuicem sibi occurrunt, vt trunque autem creauit Dominus: ne illum quidem pauperem, hunc autem diuitem ab eo creatum intelligas, ex eoque inspectandi pauperis ansam arripias. Neque enim constat, an à Deo huiusmodi diuisio profecta sit: verum Dei figmentum, inquit ille, vterque æque est, tamen quod ad res externas attinet, dispari conditione sunt. Hoc te ad condolentiam & charitatem pudore pertrahat: vt cum cogitatio illa tibi animos extulerit, hæc eosdem demittat, teque moderatiorem efficiat. Quid præterea? Qui miseretur pauperis, inquit, deo fœneratur. Quis huiusmodi debitorem recuset, æs alienum in tempore non sine scœnore redditurum? Et rursus, Misericordia & fide peccata purgantur. Ergo misericordione purgemur, animique labes & inquinamenta egregia illa herba detergamus, ac dealbemus, alij vt lana, alij vt nix, pro misericordie vide-licet proportione. Atque, vt formidabilius aliquid dicam, si nulla est in te comminatio, nec liuor, nec plaga tumens, nec vlla animæ lepra, aut significationis tactus, aut candor, quæ lex præca leuiter curabat, ac medicam Christi manum requirunt: at eum certè, qui salutis nostræ causâ vulneribus & languore affectus est, venerare. Veneraberis autem, si te Christi membro benignum atque humanum præbeas. Quod si te fortasse animarum nostrarum prædo ac tyrannus vel à Hierusalem in Hiericho descendente, vel alibi vspiam inermem & imparatum nactus, vsque ad eum sauciauit, vt meritò his verbis uti queas, Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices,

De eleemosynis curatâ cura vniuersa in facris libris.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

ces à facie insipientia meæ. siquidem ita es affectus, vt ne medicinam quidem postules, nec morbi curandam rationem intelligas: heu plagam sanè grauisimam, calamitatēque altissimè grassantem. Sin autem salus tua nondum prorsus deplorata est, nec immedicabili morbo laboras, ad medicum accede, obsecra, vulneribus per vulnera medere: idem eodem acquirere, vel potius minoribus remedijs grauioribus morbos depelle. Dicit animæ tuæ, Salus tua ego sum. Et, Fides tua te saluum fecit. Et, Ecce fanus factus es: atque humanissimis quibusque verbis te alloquetur: modò te afflictis hominibus benignum & clementem esse videat. Beati, inquit, misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur: Non in postremis beatitudinum partibus est misericordia. Et, Beatus qui intelligit super ege-nium & pauperem. Ac rursus, Benignus vir, qui miseretur, & comodatur. Et alio loco, Tota die iustus miseretur, & comodatur. Benedictionem arripiamus, intelligentes vocemur, benigni simus, nè nox quidem misericordie officia interrumpat. Nè dixeris, Rediens redi, & crastino die dabo tibi: nè quid interpropositum tuum & beneficentiam intercedat. Vna enim est beneficentia, quæ moram non patitur. Frange esurienti panem tuum, & egenos ac te-cto carentes induc in domum tuam, idque læto atque alacri animo. Qui enim miseretur, inquit ille, cum hilaritate miseretur: ac beneficij gratia pròpitudine & celeritate congeminetur. nam quod mæsto animo defertur, aut necessitate extorquetur, ingratum est, parumque gloriosum. Latèdum est autem, non lugendum, cum beneficium damus. Si vinculum & electionem sustuleris, inquit ille, hoc est, tenacitatem & explorationem animiq; dubitationem, ac querulam orationem, quid futurum est: quàm magnum & admirandum, quantaque huius rei merces? Erumpet matutinum lumen tuum, & sanitas tua citò coorietur. Quis ergo est, qui lucem & sanitatē non expetat? Quin me mouet quocumque Christi crumena, qua nos ad pauperes alendos exhortatur, Paulique etiam & Petri conuentio, qui ita inter se Euangelij promulgationem partiti sunt, vt pauperes interim communiter complexi sint: ac denique vitæ perfectio Adolenscenti illi in eo definita & constituta, vt facultates suas pauperibus erogaret. An tu beneficentia officium tibi liberum esse, ac non necessarid præstandum existimas, ac non legis, sed consilij ratione habere? Hoc quoque ipse magnopere vellem & existimarem: sed me sinistra illa manus exteret, hædi, & probra ea quæ in sceleratos homines ab eo, à quo in ea parte collocati sunt, coniciuntur, non quia man- parte alienis bonis attulerunt, nec quia sana diripuerunt, aut adulterium admiserunt, aut aliud quiddam ex iis, quæ interdita sunt, perpetrarunt, hoc ordine condemnati: sed quia Christum per pauperes minime curarunt. Quocirca si quid mihi auscultandum putabitis, serui Christi, & fratres, & cohæredes, Christum, quandiu licet, inuisamus, Christum curemus, Christum alamus, Christum induamus, Christum colligamus, Christum honoremus non mensa solum, vt quidam, nec vnguentis, vt Maria, nec sepulcro duntaxat, vt Ioseph Arimathæus, nec rebus ad sepulturam accommodatis, vt ille dimidia tantum ex parte Christum amas Nicodemus, nec denique auro, thure & myrrha,

Dei misericordiam imitanda.

In immiserationibus hominum.

In immoderatum veltitum.

Arts omnium artium quaestuosissima eleemosyna.

Vtilitas eleemosynarum.

Est. Luc. 16.

Facilitas in conferendis eleemosynis.

mēda, sed in Abraham sinu deducit. Et artium quidē secularium vnaquæque vnū habet, quod accipit, meritum. Verbi gratia, Agricultura pascit, textoria vestit, immo verò nec hoc vlla potest à semet ipsa vobis conferre. Et si libet, agriculturam examinemus primam. Nam nisi cuforiam habuerit, à qua ligonem & vomerem, falcem, securim & alia plura mutuetur: & carpentarium, vt aratrum pangat, & iugum pareat & plaustrū, vt spicas excutiat: & coriariam, vt & lorum faciat: & ædificatoriā, vt & arantibus tauris stabulum ædificet, & serētibus agricolis domum: & succiforiam, vt ligna secētur: & pistoriam: post hæc omnia nusquam apparebit. Similiter & textoria, cum aliquid faciat, multas secum artes conuocat, vt propofita secum expediāt: quod si non accesserint, & manum porrexerint, hæc quoque similiter vt illa remanebit inops. Et artium quæque alterius indiget artis. Cum autem oporteat misereri, nihil aliud nobis opus est, sed sola voluntas est necessaria. Quod si dicas, quod pecunia opus est, & habitationibus, & vestimentis, & calceamentis: illa lege Christi verba, quæ de vidua dixit: & ab angustia desiste, licet valde sis pauper, & mendicantibus pauperior, si duo minuta contuleris, totum explēti. Et si des panem, eum habens solum, ad perfectionem artis venisti. Hanc itaque suscipiamus artem & scientiam. & obeamus. Melius enim est hanc scire, quam esse regem, & diademate coronari. Non enim est hæc sola eius præcellentia, quod aliarum non indiget, verum & diuersarum rerum est expeditoria, & multarum quidem & omnigenarum. Domos enim ædificat in cælis semper mansuras, & qui se consecuti fuerint, docet quemadmodum immortalē fugiant mortem: & tibi thesauros donat, qui nunquam absumuntur, sed omne damnum effugiūt, tam à latronibus, quā à vermibus & tempore. Si quis circa frumentorum conseruationem hoc solum te docuisset: quid non reddidisses, vt inabsumptum multos annos posses conseruare frumentum? Ecce autem hæc non in frumento tantum, verum & in omnibus docet, & quomodò parat, & anima & corpus indimuta cōseruentur, ostendit. Et quid opus est omnia particulatim dicere artis huius merita? Hæc nanque te docet, quomodò possis Deo similis fieri, quod est omnium summa bonorum. Vides quomodò non vnum huius est opus, sed multa? non alterius indigēs artis domos ædificat, textit vestes, inabsumptos parat thesauros, facit vt mors superetur, diabolus cohibet, Deo reddit similes. Quid igitur hac arte fuerit vtilius? Nam aliæ quidem cum dictis, & cum præsentī soluantur vita, & morbo laborātibz artificiofibus nusquam apparent, & earum opera durare non possunt, & laboris indigent, & tēporis multi, & aliorum mille: hæc autem cum mundus præterierit, maximè tunc apparet, cum fuerimus mortui, maximè tunc coruscet, & opera monstrat à se gesta, nec laboris indiget: nec alterius huiusmodi cuiuspiam operationis: verum & ægrotante te fructū affert, & annis confecto, & ad futurā tecū vitā emigrat, nec vnquam te deserit. Hæc & sophistis & oratoribus te potentiorē efficit. Nam illi quidē in suis præcellentes artibus, multos habēt æmulos: hæc autē pollentes, infinitos habent pro se orātes. Et illi quidē hominū assistunt tribunalibus, iniuriam patientibus exhibentes patrociniū, at &

Luc. 11.

Melius est hanc artem scire, quam regem esse.

Quam mira operetur eleemosyna.

Dicit hæc ars Deo similes fieri.

Post mortem maximè apparet eleemosynæ vis: quod tribunal iudicis.

frequenter iniuriam facientibus: hæc autē Christi adstat tribunali, non tantū patrocinians, verum & ipsi persuadens iudici, vt reo patrociniū præstet, & pro eo sententiam ferat: & licet millies peccauerit, coronat, & victorem promulgat: ait enim, Date eleemosynam, & omnia erunt munda. Et quid de futuris loquor? In præsentī vita si homines interrogemus, quid malint, sopheritas se esse magnos & oratores, an eleemosynarios & humanos? audies eos secundum eligētes: & meritò. Sublata nanque dicendi facultate, vita nihil lædetur. Nam & ante hanc multum stetit temporis. Sed si misericordiam auferes, omnia trāsibunt & perierint. Et sicut mare non potest navigari, portubz & stationibus obrutis: ita nec hæc vita constare, si misericordiam & veniam tollas ac humanitatem. Quamobrem non tantum eam rationi Deus mādauit, verum & multas ipsius partes insperfit naturæ tyrannidi. Sic & filiorum patres miserentur, ita matres, ita parentū geniti. Nec verò tantū in hominibus, verū in omnibus brutis: ita fratrum fratres, & cōsanguinei, & necessarii, sic hominis homo. Habemus enim aliquid ad misericordiam inclinatum & à natura. Et propterea pro patientibus iniuriam indignamur, & iugulatos cernentes flectimur, & lugentes aliquos videntes lachrymas impendimus. Quoniam enim id vult Deus præstari, naturam ad hoc multum conferre mandauit, ostendens quod hoc est sibi valde gratum. Hæc itaque cogitantes, & nos ipsos, & filios, & necessarios, in eleemosynæ disciplinam ducamus. Et hoc super omnia discat homo, quoniam & hoc est homo. Magnum enim homo, & preciosum vir misericors. Itaque nisi hoc habeat, esse desit homo. Hoc sapientes præstat. Et quid admiraris, si hoc est Deus, & hoc homo? Ait enim: Estote misericordes, sicut pater vester. Discamus itaque misericordes esse omnium causa, maximè quoniam & nos multæ indigemus misericordiæ, & neque viuere putemus per id temporis, quo nō miseremur. Eleemosynam autē dico ab auaritia puram: nam si suis contentus, & aliis non impertiens, non est misericors: aliena rapiens, quomodò misericors? Non est misericors profecto, licet infinita largiatur. Nam si propriis frui simpliciter, est inhumanitatis: multo magis, alios expilare. In eadē homilia trigesima tertia ad populum Antiochenū: Hic quidem quæcunq; dederis, recipere non liceat: illic verò cum multo rursū honore recipies, & maiora lucraberis, & spiritualiora lucra. Hæc quæ hic erogas, illic sunt repetitio, mutuū, & cōtinuus, & debitum. Nam chirographa tibi Deus fecit. Ait enim, Qui miseretur in opis, cōgenerat Deo. Arrhabonem tibi dedit & vades, & hæc cum Deus sit. Quem arrhabonem? Præsentis vitæ sensibilia, spiritualia futurorum primordia. Quid itaque differes & torpes, cum iam tanta recepēris, & tot expectes? Quæ nanque accepisti, sunt ista: Corpus tibi formauit, animā ipse intulit, honorauit te ratione solū ex animalibus terrenis: omniū tibi visibiliū vsū contulit, sui præstitit scientiā, pro te tradidit filiū, baptisma tot plenum bonis donauit, sacram tibi dedit mensam, regnum promisit, & arcana bona. Cum igitur tot acceperis, tot itidem accepturus, (iterum enim idem referam) circa pereuntes pecunias pusillanimitè agit. Et quam habebis veniam? 29. ITÆM homilia trigesima quarta ad populum Antio-

Sine misericordia vita consistere nequit.

Innata est nobis & infra misericordia.

Qui misericors non est, homo esse desit.

Luc. 6.

Eleemosynæ fructus & utilitas.

Prou. 19.

Beneficentia dei in hominē.

Dispensatio pecuniarum sumis constituit à Deo.

Antiochenum, & homilia septuagesima quarta in Matthæum: Tuarum es o homo pecuniarū dispensator, non minū quam qui Ecclesiæ bona dispensat. Sicut igitur ille potestatem non habet, ea quæ propter pauperes à vobis erogantur, temerè, & vt casu venit dispergendi, quoniam in pauperum data sunt alimentum: ita neque tu tua. Et si nanque paternam accepisti hæreditatem, & ita possides quæcunq; tibi sunt, ita quoque tamen Dei sunt omnia. Post eā verò tu quod erogasti quidem, tali vis dispensari diligentia: Deum verò sua non cēses maiori nos repetiturum vehementia, sed ea simpliciter passurum pereuntia? Nō ita est, nequaquam. Hæc enim propterea tibi concessit, vt dares illis escam in tempore opportuno, egenis, esurientibus: sicut tu confersuo dispensanda dedisti, itidem & Deus te vult hæc in congrua erogare. Propterea quoque cum auferre posset, ea dimisit, vt exhibendæ virtutis occasionem habeas, vt alterum alterius indigentem constituens, mutuum charitatem redderet feruentiorē. Non enim ad hoc accepisti, vt in deliciis absumeres, sed vt in eleemosynam erogares. Nunquid enim tua possides? Res pauperum tibi sunt creditæ, siue ex laboribus flectis, siue ex hæreditate paterna possideas. Nunquid enim non potuit tibi Deus hæc auferre? Verum hoc non facit, in potestate tua ponens liberam in pauperes liberalitatem. Tu verò, quæso, considera quomodò per omnes parabolas non suis congruè pecuniis vtentes punit. Nec enim virgines aliena rapuerant, sed propria non dederunt. Neque qui talentum in terram defodit, iniustum vsū sibi vendicauit, sed quia non geminauit: nec esurientem despicientes, quod aliena rapuerint, puniuntur, sed quoniam sua non disperferunt, sicut & hic seruus. Audiamus itaque quotquot ventri indulgemus, quotquot in opiparas cœnas expendimus diuitias, nihil nobis pertinentes, sed indigentibus debitas: non enim quoniā ex benignitate multa de tuis erogare iussus es, hæc idēd putes esse tua. Tibi mutauit, vt laudabilis fieri posses: nē tua igitur esse putes, ei sua præbens: nec enim sic cui tu mutuāsses, vt abiens aliquis posset quæstum occasione inuenire, illius pecunias esse diceres. Igitur & tibi Deus tradidit, vt cælum lucrari posses: ergo benignitatis excessum nē facias ingratitudinis materiam. Cogita quantis dignum votis posse post baptisma viam inuenire peccata lauante, nisi dixisset, Da eleemosynam: quot dixissent, Vtinam posset fieri, vt pecuniæ darentur, & futuris malis absolueremur? Sed quoniam hoc possibile factum est, rursū redditi sunt supini. Et post pauca: Ieiunare quidē, & humi cubare, & exercere virginitatem, & temperanter agere, solis hæc obeuntibus vtilitatē afferunt: quæ verò proximis à nobis exhibentur, vt eleemosyna, doctrina & charitas: hæc & nobis ipsis, & proximis ad quos à nobis transeunt, profunt. Has quæramus virtutes, quæ præter salutē nostram proximis quoque plurimum prodesse possint: tale quid est eleemosyna, tale oratio, quin potius & hæc ab altera sit potens, & eleuatur: ait enim, Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriā coram Deo. Nec verò solum oratio, verum & ieiunium hinc nertus habet. Et si absque eleemosyna ieiunes, nec bonum opus ieiunium censetur, sed crapulante & ebrio peior est huiusmodi, & tanto peior,

Cur non auferat Deus à diuitibus opes quas possident.

Matth. 21.

Facilitas & opus nō sunt nostre, sed pauperum, quod ad vtilitatem attinet.

Via abluendi peccata post baptismum.

Opus misericordie diligitur ad fructum.

Abeleemosynis roboratur oratio & ieiunium. Actoz. 10.

quanto deliciis crudelitas grauior. Et quid dico ieiunium? Et si nanque continens degas, siue virginitatem serues, charitatem non habens, extra sponsi thalamum remanes. Et quid par virginitati, quæ nec in nouo testamento propter excellentiam sub legis venit necessitatem? Et tamen expellitur, si eleemosynam non habeat. Si verò virgines excluduntur, eò quod hanc congrua non habuerint cum largitate, quis absque ea veniam assequi poterit? Nemo, sed hanc non habentem omnino perire necessarium est. Si enim in secularibus sibi viuunt nemo, verum & artifex, & miles, & agricola, & mercator, ad communem & proximorum vtilitatem omnes operantur: multo magis in spiritualibus oportet hoc facere: hoc enim est maximè viuere. Qui nanque sibi viuunt soli, & omnes negligit, superfluous est, & nec homo, nec generis nostri. In eadem homilia trigesima quarta ad populum Antiochenum, & homilia quinquagesima quinta in Genesim de eleemosyna loquens: Nē simpliciter, quæso, animarum nostrarum pertranseamus emolumentum, nostrorum medicinarum vulnerum. Hoc enim medicamen, hoc maximè tantum nobis præstabit remedium, & tantum animarum nostrarum vulnera delebit, vt neque vestigium, neque cicatrix relinquatur: quod in corporalibus fieri non potest vulneribus. Sed licet infinita quis medicorum imponat remedia, cicatricem in corpore remanere necessarium est: & meritò: corpus enim est quod curatur. Hic verò quoniam est anima, cum propriam præ se tulerit gratitudinem, validam suscipit in melius mutationem: & sic omnia tolluntur vlcera, sicut vento puluis excitatus vehementi. Et his omnibus exemplis plenæ sunt nobis scripturæ. Videamus autem & huius vim mandati, & quantam potentie superabundantiam habeat liberalis eleemosyna, vt lucrum ex ea nobis conflatum agnoscentes, eam promptè tranfigamus. Nam forte tanta est ipsius facultas, vt non tantum peccata detergat, verum & ipsam effuset mortem. At iniquies: Quis eleemosynam exhibens, morte superior factus est? omnes enim videmus sub mortis imperio positos. Nē tumultueris amice, sed ipsis ex rebus discet, quomodò eleemosynæ virtus & huius superauit imperium. Tabitha quædam mulier fuit, quæ Dorcas dicitur interpretata, &c. Vidisti medicaminis virtutem? hoc omnes nobis comparemus: nec enim preciosum est, licet tantam habeat potentiam, sed valde vili venale, nec multa opus habet impensa. Nam eleemosynæ magnitudo non in pecuniarum multitudine iudicatur, sed in dantium promptitudine. Et propterea qui calicem aquæ frigidæ dederit, factus est acceptabilis: & quæ duo minuta erogauit: vt discamus quod vbiq; mentem Dominus inquirat. Licet & habentem pauca, magnam exhibere largitatem, cum efficax fuerit promptitudo: & multa possidentem, pauca habentibus inferiorem videri propter mentis pusillanimitatem. Et post pauca: Et quid dico, quod ea multiplicans illa manus præbet? Non enim ea solum, verum & cum his regnum donat calorū, & prædicat, & coronat, & infinita largitur bona, si quid ex rebus ab eo datis paruū erogare velimus. Nunquid enim graue quippiam &

Quam sint necessaria opera misericordie.

Qui sibi tollit vitam, disperdit eam, & nec homo, nec generis nostri.

Eleemosyna talis medicina vulnerum, vt nec cicatrix relinquitur.

Mortem profligat.

Acto. 9.

Eleemosynæ vis nō ex magnitudine vel multitudine, sed ex promptitudine iudicatur. Matth. 10. Luca 21.

Restitutio eleemosynæ.

onerofum à nobis inquit? Necessitatem excedētia vult nos facere necessaria, & quæ nequicquam & inutiliter reposita sunt, hæc vult bene distribuī, vt hinc occasione sumpta nos coronet: festinat enim & properat, & omnia facit, vt nos his quæ pollicitus est, dignos constituat. Nē nos itaque tot bonis priuemus. Nam si circa terram laborantes, horrea exhaurientes, terræ femina mandant, & congregata dispergunt, & hoc faciunt cum voluptate, se ampliorum spe consolantes: & hæc cum sciant quod frequenter & aëris inæqualitas, & sterilitas terræ, & alij multi incurfus, vel locustarum exercitus, vel rubiginis impetus ab expectatione decidere facit, bonis tamen se pascentes expectationibus, in horreis congregata terræ committunt: multo magis nos inaniter reposita in cibos pauperum dispergere cōgruum est, vbi nunquam accidit aberrare, nec infortunium, quod in terra fit, v ereri: ait enim, Disperfit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi. Breui tēpore distributionem fecit, & perenni æuo permanet eius iustitia. Quid hoc vnquam possit esse beatius? Propterea cohortor, per eleemosynam attrahamus iustitiam, vt & de nobis hoc dicatur: Disperfit, dedit pauperibus. Postquam enim dixit, Disperfit, nē putares quod dispersa perissent, propterea statim intulit, Iustitia eius manet in seculum seculi. Ex illis, inquit, dispersis iocōsumpta manet iustitia, cum omnibus pariter seculis extensa. Et cum eleemosyna reliquarum quoque virtutum multam geramus curam, & carnis vitia corrigamus.

30. **E**T homilia trigesima quinta ad populum Antiochenum, & in sermone de misericordia: Amabile sanctorum omne genus, charissimi, propterea que Paulus dicebat: Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem. Vides verbi virtutem, & quomodo nos semper vult esse misericordes? Non enim dixit, Misere mini, simpliciter: sed, induite vos, vt sicut vestimentum semper nobiscum est, sic & eleemosyna. Nec simpliciter dixit, misericordiam: sed, viscera misericordiæ, vt naturalem imitemur amorem. At nos contraria facimus, & si quis vnum quidem petens obolum accedat, contumeliosus & conuiciis insectamur, ac impostorem vocamus. Non horres homo & erubescis, impostorem propter panem vocas? Si verò talis & imposturam facit, propterea cui misericordia tribuatur dignus est, quod d' ita fame premitur, vt talem subeat personam. Quin hoc & nostræ crudelitatis est redargutio. Nam quoniam facile dare non sustinemus, innumeras coguntur artes excogitare, vt inhumanitatem nostram fallere possint, & emollire facultiam.

31. **I**DEM homilia trigesima sexta ad populum Antiochenum: Magnum est & pulchrum & preciosum, eleemosyna: donum est magnum, immo verò magnum bonum, si pecunias contemnere discamus, alia quoque discemus. Hinc enim intueri quot bona pariantur. Dans eleemosynam, sicut oportet dare, discit aspernari diuitias: qui pecunias didicit aspernari, malorum radicē excidit: itaque non minus accipit quàm præstat beneficium, non eò solum, quod debitum & retributio sit eleemosynæ reposita, verum & quod anima sapiens & alta fiat, & diues, qui dat eleemosynam, discit non ad-

mirari pecunias, neque aurum. Hoc autem instructa mente maximum in cælum ascendendi principium accepit, & innumeris contentiones & litis & inuidiæ ac tristitiæ sustulit occasiones. Nōtis enim, nōtis & vos, quod omnia propter pecunias, & infinita propter pecunias bella: qui autem has contemnere didicit, semetipsum in tranquillitate constituit, non amplius iacturam formidat, hoc enim docuit eleemosyna, non amplius res proximi concupiscit. Quomodo nanque, qui sua dispergit, & largitur? Non vltra locupletari inuidet: quomodo nanque, cum velit pauper fieri? suæ purgat oculum animæ. Et hæc quidem in hoc seculo: quæ verò sunt in illo, nec dicere licet quanta consequetur bona. Non extrinsecus cum fatuus manebit virginibus, sed cum prudentibus ingreditur cum sponso, ardentes habens lampadas, & in virginitate tabefactis, qui nec illos quidem gustauit labores, erit melior. Tanta vis est eleemosynæ, cum multa fiducia suos introducit alumnos: est enim cali nota ianitoribus, sponsalis thalami fores obseruantibus, quin & venerabilis, & quos sui cultores agnouerit, cum multa introductet libertate, & contradicet nemo, sed omnes cedent. Nam si Deum in terram deduxit, & hominem fieri persuasit, multo magis in cælum hominem poterit reducere: magna enim est ipsius potentia. Si igitur ex misericordia & clementia Deus homo factus est, & vt seruus fieret, persuasum: multo magis seruos in ipsius inducet domum. Hanc amemus, hanc diligamus, non vno die vel altero, sed in omni tempore, vt nos agnoscat. Si ipsa nos agnouerit, & Dominus agnoscat: si non agnouerit ipsa, ignorabit & Dominus, & dicit: Nescio vos: ait enim, Magna res, homo: & preciosa, vir misericors. Hæc maior est gratia, quàm mortuos resuscitare. Multo nanque maius est, quàm in nomine Iesu mortuos suscitare, esurientem pascere Christum. Nam hic quidem tu de Christo bene mereris, illic autem ipse de te. At merces est in bene gerendo, non in bene patiendo. Hic enim, insignis inquam, ipse Deo debes, in eleemosyna verò Deum habes debitorem. Est autem eleemosyna, cum promptè præstatur cum largitate: cum non dare, sed accipere te putaueris: cum tanquàm beneficium accipiens, & quæstum faciens, non autem iacturam. Et paulò post: Absque eleemosyna sterilis oratio, omnia immunda absque hac, omnia inutilia, maior virtutis pars est amputata. Qui non diligit fratrem suum, inquit, Deum non nouit: tu verò quomodo diligis, neque parua hæc & vilia volens ei communicare? Si propterea rapis vt miserearis, nihil hac petus eleemosyna. Cum enim ex rapina nascatur, hoc eleemosyna non est: facultia quædam est & crudelitas, hoc est, in Deum contumelia. Si suorum deteriora Cain offeres sic offendit, aliena offerens quomodo non offendit? Oblatio non aliud est quàm sacrificium, non immunditia. Et post nonnulla: Consuetudinis vis & in bonis, & in malis magna: ipsa nos trahente, laboris iam non indigebimus. Multi sunt in se signandi consuetudine confirmati, nec iam cōmonente opus habent: quin & mente frequenter aliò vagante, tanquàm à quodam animato præceptore manus spontè trahitur ad signum faciendum. In consuetudine quidam se constituerunt nē iurent, & hoc neque volentes, nec

Ex superfluis vult Deus eleemosynam præberi.

Perennis iustitia comparatur ex eleemosyna. Psal. lxxv.

Coloss. 3.

In exagitatores pauperum.

Quomodo sit vile eleemosynam dare.

Matth. 27.

Eleemosyna nota est cali ianitoribus.

Matth. 25.

In eleemosyna habemus Deum debitorem.

Sine eleemosyna sterilis oratio, &c.

1. Ioan. 4.

Eleemosyna ex rapina, nō est eleemosyna.

Gene. 4.

Consuetudo cruce se signandi.

nec inuiti patientur. Igitur & in hac eleemosynā nos ipsos consuetudine constituamus. Quot opus erat nobis laboribus, vt hoc inueniretur remediū? Dic enim mihi, nisi foret eleemosynæ subsidium, cum multis criminibus admisis nos vltionis reos statuissemus, nōne multum doleremus? nōne diceremus, vtinam per pecunias à peccatis ablui liceret, & omnia daremus? Vtinam pecunias Dei liceret iram expellere, neque rebus vllis parcere-mus. Nam si hoc in ægritudine facimus, & in morte dicimus, Si mors redimi posset, ille omnia sua dissipet, multo magis hoc. Et vide quanta sit Dei misericordia: temporalem redimere mortem tibi non concessit, sed concessit æternam mortem. Nē breuiærem: illam tibi vendo, non hanc, non illud tibi.

32. **I**TEM homilia trigesima septima ad populum Antiochenum: Furor est, & manifesta dementia, vestibus quidem arcas parare, ad Dei verò factum imaginem & similitudinem, nudum & tremement præ gelu, vixque stantem rectum, negligere. At iniquies: Simulat tremorem & infirmitatem. Non times nē fulmen ab hoc verbo cælitus accensum inferatur? Disrumpor enim ab hac indignatione, parcite. Tu quidem ventre tumēs & pinguis, & ad profundam potum proditans vesperam, & mollibus calefcens stragulis, non te dignum dare pœnas censēs, cum tam iniquē Dei muneribus vtaris: (nec enim vt inebriemur, est vinū: nec vt crapulemur, esca fuit facta: nec vt ventrem disrumpamus, cibi) pauperem verò miserum, nihilo meliūs mortuo habentem, exquisitas exigis rationes? Nec Christi times tribunal illud horrendum & terribile? Nam & si simulat, ex necessitate simulat, & egestate, propter facultiam & inhumanitatem tuam, quæ talibus personis supplicatibus ad misericordiam non flectitur. Quis enim tam miser & ærumnosus, vt nulla premente necessitate, pro solo pane vel ita deturpari & plangere, talēque pœnam sustinere? Igitur illius simulatio fertur inhumanitatis tuæ præco. Et post pauca: Si parum argenti dederitis, tanquàm totum exolueritis, ita vos geritis: nescientes quod non dare, sed cum copia dare, præsertim hoc est eleemosyna. Propterea que Propheta non dantes simpliciter prædicat, & beatificat, sed copiosè præbentes. Nec enim simpliciter dixit, dedit: sed quomodo? Disperfit, dedit pauperibus. Quid enim vtilitatis, cum tantum abundans dederis, quantum si quis ex mari cyathum hauserit, & neque generosum viduæ mulieris animum imitatus sis? Quomodo verò dices: Misere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam: cum secundum eius misericordiam ipse non miserearis, forte verò neque secundum paruum? Sed solent dicere, habent communia bona Ecclesiæ. Et quid hoc ad te? Nec enim si ego dederō, saluaberis ipse: neque si Ecclesia præbuerit, tu peccata tua deleueris. Nam si propterea non erogas, quod egenis Ecclesia dare debeat: quoniam orant sacerdotes, tu nunquam orabis? Et quoniam alij ieiunant, tu iugiter ebrius eris? Nescis quod non tam propter pauperes eleemosynam Deus, quàm propter ipsos impendentes instituit?

Consuetudo inuēdi eleemosynam paranda est.

Mors æterna admittit eleemosynam.

In eos qui dicit pauperes simulat tremorem, &c.

Large abundanter & copiosè dandi.

Psal. lxx.

Lucæ 21. Psal. 50.

Excusatio ditium.

Eleemosyna Deus instituit non tam propter pauperes quàm propter ditites & impendentes eam.

33. **L**VCÆ vndecimo: Nunc vos Pharisei quod deforis est calicis & catini, mundatis: quod autem intus est vestrum, plenum est rapina & iniquitate. Stulti, nōne qui fecit quod deforis est, etiam id quod deintus est, fecit? Veruntamen quod superest, date eleemosynam: & ecce omnia munda sunt vobis.

34. **H**IERONYMVS epistola centesima quinquagesima ad Hedibiam quæstione prima: Vis esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis? fac, quod fecerunt Apostoli: vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere saluatorem, & nudam solamque crucem nuda sequaris & sola. Non vis esse perfecta, sed secundum vis tenere gradum virtutis: dimitte omnia, quæcunque habes, da filiis, da propinquis. Nemo te reprehendit, si inferiora fecteris: dummodò illam scias tibi iure prælatam, quæ elegerit prima. Dices: Hoc Apostolorum est, & virosum: mulierem autem nobilem non posse omnia vendere, quæ multis adiumentis huius vitæ indigeat. Audi igitur Apostolum commonentem: Non vt aliis refrigerium, vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate, vestra abundantia illorum sustentet inopiam: vt & illorum abundantia, vestra inopiæ sit supplementum. Vndè inquit Dominus: Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti. Quid si Scythiæ frigora sint, & Alpinæ niues, quæ non duabus & tribus tunicis, sed vix pecudum pellibus repelluntur? Quidquid ergo corpori nostro sufficere potest, & humanæ succurrere imbecillitati, quos nudos natura profudit, hoc vna appellanda est tunica: & quicquid in præsentibus alimentis necessarium est, hoc vnus diei victus appellatur. Vndè præceptum est: Non cogitatis de crastino, hoc est, de futuro tempore. Et Apostolus: Habentes, inquit, victum & vestitum, his contenti sumus. Si plus habes, quàm tibi ad victum vestitumque necessarium est: illud eroga, & in illo debitricem esse te noueris.

35. **A**VGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimo quinto: Sanè qui scelestissime viuunt, nec curant talem vitam morēsque corrigere, & inter ipsa facinora & flagitia sua eleemosynas frequentare non cessant: frustra sibi ideo blandiuntur, quoniam Dominus ait, Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Hoc enim quàm latè pateat, non intelligunt. Sed vt intelligant, attendant quibus dixerit. Nempe in Euangelio sic scriptum est: Cum loqueretur, rogauit illum quidam Phariseus, vt pranderet apud se: & ingressus recubuit. Phariseus autem cepit intra se reputans dicere, quare non baptizatus esset ante prandium. Et ait Dominus ad illum: Nunc vos Pharisei quod deforis est calicis & catini, mundatis: quod autem intus est vestrum, plenum est rapina & iniquitate. Stulti, nōne qui fecit quod foris est, etiam id quod intus est fecit? Videte vt etiam id quod intus est mundum fiat. Veruntamen quod superest, date eleemosynā, & ecce omnia munda sunt vobis. Itane hoc intellecturi sumus, vt Phariseis non habentibus fidem Christi, etiam si non in eum crediderint, nec renati fuerint ex aqua & Spiritu sancto, munda sint omnia, tantum si eleemosynas dederint, sicut isti eas dandas putant: cum sint immundi omnes, quos non mundat

Ad perfectiōnem via summa, omnia dare pauperibus.

2. via, dare amicis omnia.

3. eleemosynas dare de suis facultatibus ex eo quod superest. 2. Cor. 8.

Lucæ 3.

Matth. 6. 1. Tim. 6. Vide B. Thom. 2. 2. quæst. 32. arti. 5. & 6.

An sine fide & baptismo vel penitentia mundet hominē eleemosyna.

Lucæ 12.

Ioan. 3.

Apo. 13. Tit.

fides Christi, de qua scriptum est, Mundans fide corda eorum: & dicat Apostolus, Immundis autem & infidelibus nihil est mundum, sed polluta sunt eorum & mens & conscientia? Quomodo ergo Phariseis omnia munda essent, si eleemosynas darent, & fideles non essent? Aut quomodo fideles essent, si in Christum credere, atque in eius renasci gratia nolissent? Et tamen verum est quod audierant, Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.

Lucæ 11.

Nobis ipsi animæque nostræ primū danda est eleemosyna. Eccl. 30.

36. E T capite septuagesimo sexto: Qui autem vult eleemosynam ordinatē dare, à seipso debet incipere, & eam sibi primū dare. Est enim eleemosyna opus misericordiæ, verissimèque dictum est, Miserere animæ tuæ placens Deo. Propter hoc renascimur, vt Deo placeamus, cui meritō displicet quod nascendo contraximus. Hæc est prima eleemosyna quam nobis dedimus. E T capite septuagesimo septimo: Non ergo se fallant, qui per eleemosynas quaslibet largiuntur fructuum suorum vel cuiusque pecuniæ, impunitatem se emere existimant, in facinorum suorum immanitate ac flagitiorum nequitia permanendo. Non solum enim hæc faciunt, sed ita diligunt, vt in eis semper optent tantum si possint impune versari. Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam: & qui odit animam suam, non est misericors, sed crudelis. Diligendo eam quippe secundum seculum, odit eam secundum Deum. Si ergo vellet ei dare eleemosynam, per quam munda illi essent omnia, odisset eam secundum seculum, & diligeret eam secundum Deum.

Psal. 10.

Lucæ 11.

Eleemosyna non mundat non credentes, aut impenitentes.

Animæ propriæ primū danda est eleemosyna.

Eccl. 30.

Iudicium & misericordiā facere, ad eleemosynā animæ pertinet. Math. 22.

37. IDEM sermone trigésimo de verbis Domini: Quomodo eis dicit, Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis? Si audirent illum Pharisei, & darent eleemosynas, iam secundum verbum eius munda illis essent omnia, quid opus esset vt crederent in eo? Si autem mundari non possent, nisi crederent in eum qui fide mundat cor, quid est, Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis? Quid est, facite eleemosynam. Facite misericordiam. Quid est, facite misericordiam? Si intelligis, à te incipe. Quomodo enim es misericors alteri, si crudelis sis tibi? Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Facite veram eleemosynam. Quid est eleemosyna? Misericordia. Audi scripturā, Miserere animæ tuæ placens Deo. Fac eleemosynam, miserere animæ tuæ placens Deo. Mendicat à te anima tua, redi ad conscientiam tuam. Quicumque malè viuus, quicumque infideliter viuus, redi ad conscientiam, & ibi inuenis mendicantem animam tuam, inuenis egentem, inuenis pauperem, inuenis ærumnosam, inuenis fortè nec egentem, sed egestate obmutescentem. Nam si mendicat, esurit iustitiam. Quando inueneris animam tuam talem, intus in corde tuo sunt illa. Fac prius eleemosynam, da illi panem. Quem panem? Si Phariseus interrogaret, diceret illi Dominus: Fac eleemosynam cum anima tua. Hoc enim illi dixit, sed ille non intellexit, quando illis enarrauit eleemosynas quas faciebant, & putabant latere Christum, & ait illis, Notui quid facitis: decimatis mentham & anethum, cyminum & rutam. Sed ego alias eleemosynas loquor, Contemnitis iudicium & charitatem. In iudicio & charitate fac eleemosynam cum anima tua. Quid est iudicium? Respice &

inueni, displice tibi, pronuncia in te. Et quid est charitas? Dilige Dominum in toto corde tuo, & tota anima tua, & tota mente tua, Dilige proximū tāquā teipsum, & fecisti misericordiā prius cum anima tua, in conscientia tua. Hanc autem eleemosynam si præmittis, de quanto vis dona, quantum vis retrahere de fructibus tuis, non decimas, sed dimidias: nouem partes da, & vnam tibi dimitte: nihil facis, quando tecum non facis, & tecum pauper es.

38. L V C X capite duodecimo: Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam. Facite vobis sacculos qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cælis: quod fur non appropriat, neque tinea corrumpit. Vbi enim thesaurus vestester est, ibi & cor vestrum erit.

39. I T E M capite tertio: Et interrogabant eum (Ioannem) turbæ, dicentes: Quid ergo faciemus? Respondens autem, dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat.

40. M A T T H X I sexto: Attendite nè iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum qui in cælis est. Cum ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis & in vicis, vt honorificentur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tè autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera, vt sit eleemosyna tua in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra: vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo: vbi neque ærugo, neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt nec furantur. Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.

41. C A P I T E decimonono: Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrē, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

42. M A R C I decimo: Iesus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei: Vnum tibi deest: vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. Respondens Iesus, ait: Amen dico vobis, nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrē, aut matrem, aut filios, aut agros propter me & propter Euangelium: qui non accipiet centies tantum nunc in tempore hoc: domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros, cum persecutionibus: & in seculo futuro vitam æternam.

43. P R I O R I S ad Timotheum sexto: Diuitibus huius seculi præcipe, non sublimè sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, (qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum) benè agere, diuites fieri in bonis operibus, facillè tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam.

44. L V C X decimosexto: Facite vobis amicos de

de mammona iniquitatis: vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est: & qui in modico iniquus est, & in maiori iniquus est. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis: quod verum est, quis credet vobis? Et si in alieno fideles non fuistis: quod vestrum est, quis dabit vobis?

Diues & pauper sine sibi munda necessaria.

45. A V G V S T I N V S sermone vigesimo quinto de verbis Domini: Diues & pauper duo sibi sunt contraria, sed iterum duo sunt sibi necessaria. Nullus indigeret, si inuicem se supportarent: & nemo laboraret, si inuicem iuuarent. Diues propter pauperem factus est, & pauper diuitem. Pauperis est orare, & diuitis erogare. Dei est pro paruis magna pensare. De misericordia eius parua, magna nascitur copia. Fœcundus est ager pauperum, citò reddit donantibus fructum. Via cæli est pauper, per quam venitur ad patrem. Incipe ergo erogare, si non vis errare. Patrimonij tui, quo es ligatus, compedem in hac vita resolu, vt liberè non vis flammis exuri. Da in terra Christo, quod tibi reddat in cælo. Obluiscere quod es, & attende quid futurus es. Præfens vita fragilis est, & in mortem procliuus. Nemo potest stare, sed omnes cogimur transire. Nolentes imus, inuiti eximus, quia mali sumus. Si autem ante nos aliquid mitteremus, non ad inane hospitium veniremus. Quod enim pauperi damus, ante nos præmittimus: quod autem rapimus, hæc totum dimittimus.

Pauper est vis gelli.

Lucæ 16.

Qui non recipiunt in æterna tabernacula. Math. 25. Minimi qui dicantur.

46. S E R M O N E trigésimo quinto de verbis Domini: Recens euangelica lectio admonuit facere amicos de mammona iniquitatis, vt eos qui faciunt recipiant & ipsi in æterna tabernacula. Qui sunt qui habebunt tabernacula æterna, nisi sancti Dei? Et qui sunt qui ab ipsis accipiendi sunt in tabernacula æterna, nisi qui eorum indigentia seruiunt, & quod eis opus est, hilariter ministrant? Quando vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Minimi ergo qui sunt Christi? Hi illi sunt, qui omnia sua dimiserunt, & secuti sunt eum, & quicquid habuerunt, pauperibus distribuerunt, vt Deo sine seculi compede expediri seruirent, & ab oneribus mundi liberatos, velut pennatos sursum humeros tollerent. Quod Hebræi dicunt mammona, Latine diuitia vocantur. Vt ergo Latine totum dicamus, hoc ait Dominus noster Iesus Christus. Facite vobis amicos de diuitiis iniquitatis. Hoc quidam male intelligendo rapiunt res alienas, & aliquid inde pauperibus largiuntur, & putant se facere quod præceptum est. Dicunt enim: rapere res alienas, mammona est iniquitatis: erogare inde aliquid, maxime egentibus sanctis, hoc ita est facere amicos de mammona iniquitatis. Intellectus iste corrigendus est, immò de tabulis cordis vestri omnino delendus est. Nold sic intelligatis. De iustis laboribus facite eleemosynas, ex eo quod rectè habetis date. Non enim corrupturi estis iudicè Christum, vt non vos audiat cum pauperibus quibus tollitis. Noli velle eleemosynas facere de fenore & vsuris. Et post pauca: Ait Zachæus: Dimidium rerum mearum do pauperibus. Ecce quomodo currit, qui currit facere amicos de mammona ini-

Lucæ 16.

Mammona iniquitatis.

De iustis laboribus eleemosyna facienda. Nò de vsuris & iniustis acquisitione eleemosyna facienda, sed de fructibus. Lucæ 19. Vide B. Thib. 22. quest. 37. artic. 7.

quitatis. Et nè reus aliudè teneretur: Si cui aliquid tuli, ait, quadruplum reddam. Infixit sibi condemnationem, nè incurreret damnationem. Ergo qui habetis de malo, facite inde bonum. Qui non habetis de malo nolite acquirere de malo. Esto bonus tu qui bonum facis de malo, & cum cœperis boni aliquid facere de malo, noli remanere tu malus. Nummi tui conuertuntur in bonum, tu autem remanes malus? Est quidem & alius intellectus, nec ipsum tacebo. Mammona iniquitatis, diuitia sunt seculi omnes, vndeunque sint. Vndeunque cõgregentur, mammona iniquitatis est, id est, diuitia sunt iniquitatis. Quid est, diuitia sunt iniquitatis? Pecunia est, quam nomine diuitiarum appellat, iniquitatis. Si enim veras diuitias quæris, aliæ sunt. Talibus Iob nudus abundabat, quando in Deum cor plenum habebat, & laudes Deo perditis omnibus rebus tāquā gemmas preciosissimas proferebat. Habes illas diuitias, non reprehendo, hæreditas venit, pater tuus diues fuit, & dimisit tibi. Honestè acquisiisti, de iustis laboribus plenam domum habes, non reprehendo. Tamen etiam sic non illas dices diuitias, nam si dices illas diuitias, amabis illas. Et si amaueris illas, peribis cum illis. Perde nè percas, dona vt acquiras, semina vt metas. Has diuitias noli appellare, quia veræ non sunt. Paupertate plene sunt, & semper obnoxia casibus. Quales diuitia sunt, propter quas latronem times, propter quas times seruum tuum, nè te occiso auferat & fugiat? Si veræ diuitia essent, securitatem tibi darent. Ergo illæ sunt veræ diuitia, quas cum habuerimus, perdere non possumus. Et nè fortè propter illas furem timeas, ibi erūt, vbi nullus auferet. Audi Dominum tuum: Thesaurizate vobis thesauros in cælo, quod fur non accedat. Tunc erunt diuitia, quando eas migraueris. Quadiū in terra sunt, diuitia non sunt: sed diuitias vocat illas mundus, iniquitatis vocat Deus: ideò mammona iniquitatis, quia diuitias vocat iniquitatem.

Mammona iniquitatis.

Iob 1. & 2.

Diuitia sicè iuste acquiruntur, veræ diuitia non sunt.

Quæ sint veræ diuitia.

Math. 6.

47. L V C X sexto: Date, & dabitur vobis, mensuram bonam & confertam, & coagitatam & superfluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis.

48. P O S T E R I O R I S ad Corinthios octauo: Et consilium in hoc do: hoc enim vobis vtile est, qui nò solum facere, sed & velle cœpistis ab animo priorem: verè & factò perficite, vt quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit & perficienda ex eo quod habetis. Si enim voluntas prompta est: secundum id quod habet, accepta est, non secundum id quod non habet. Non enim vt aliis sit remissio, vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate. In præfenti tempore vestra abundantia, illorum inopiam suppleat: vt & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, vt fiat æqualitas.

49. E T capite nono: Necessarium ergo existimauit rogare fratres, vt perueniant ad vos, & præparent repromissam benedictionem hæc paratam esse se, quasi benedictionem, non tanquā avaritiā. Hoc autem dico: Qui parè seminat, parè & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia aut ex necessitate. Hilarè

enim datorē diligit Deus. Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis, vt in omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum, sicut scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in æternum. Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestre: vt in omnibus locupletati, abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo. Quoniam ministerium huius officij non solum supplet ea quæ defunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino.

50. **PRIORIS** ad Timotheum quarto: Ineptas autem & aniles fabulas deuota: exerce autem te ipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vilis est: pietas autem ad omnia vilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ.

51. **AD ROMANOS** duodecimo: Necessitatibus sanctorum communicantes, Hospitalitatem sectâtes. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius.

52. **IACOBI** primo: Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc est, Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum: & immaculatum se custodire ab hoc seculo.

53. **DANIELIS** quarto: Quamobrem, rex, consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum forsitam ignoscet delictis tuis.

54. **PROVERBIORUM** decimotertio: Redemptio animæ viri, diuitiæ suæ: qui autem pauper est, increpationem non sustinet.

55. **AMBROSIVS** sermone trigésimo, & Maximus Episcopus sermone primo de eleemosynis: Dicit scriptura diuina: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum. Magna planè & cunctis ambienda sententia, quæ hominibus iam mortuis, & peccatorum suorum incendio arefactis redituum quoddam beneficium pollicetur, vt interueniente eleemosyna, sicut aqua inter mortuis, succus refrigerium arefcentibus infundatur, hoc est, vt miseri homines qui in mortis peccatis aruerant, ad vitam eleemosynis reuiuiscant, sitque illis misericordia fons salutis, quibus auaritia fuerat mortis incendium, vt flammæ quas sibi peccando incenderant, largiendo restinguant, atque vitio re commercio, qui pecuniam quondam dederat vt adulterium perpetraret, nunc pecuniam erogat vt adulter esse iam desinat, & emat sibi quodammodo innocentiam, qui sibi emerat aliquando peccatum. Dicit enim Dominus ad discipulos suos: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Quamuis ergo pollutus, quamuis multis criminibus circumseptus, si eleemosynas feceris, innocens esse cæpisti. Abstergit enim eleemosyna quod auaritia polluebat, & maculam quam res alienas diripiendo contraxeras, tuas erogando purificas. Vide ergo quæ sit misericordiæ gratia, quæ viua, & sola virtus, cunctorum est redemptio peccatorum.

56. **ITEM** sermone trigésimo primo, & Maximus sermone secundo de eleemosynis: Mundus planè

miseri cordia quam puteus detergit maculas: quia putei aqua tantum corporis cutem abluunt, misericordiæ autem bonitas animæ interna purificat. Et sub finem: Itaque igitur eleemosyna extinguit peccata, sicut aqua baptismi gehennæ extinguit incendium. Ergo eleemosyna quodam modo animarum aliud est lauacrum, vt si quis fortè post baptismum humana fragilitate deliquerit, superfit ei vt iterum eleemosynis emundetur, sicut ait Dominus: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Nisi quòd, salua fide dixerim, indulgentior est eleemosyna, quam lauacrum. Lauacrum enim semel datur, & semel veniam pollicetur. Eleemosynam autem quoties feceris, toties veniam promereris. Hi ergo duo misericordiarum fontes sunt, qui & vitam tribuunt, & peccata condonant. Qui vtunque custodierit, regni cælestis honore ditabitur. Qui autem maculato fonte viuo, ad misericordiæ se fluuenta contulerit, & ipse misericordiam consequetur.

57. **IDEM** in libro de Helia & ieiunio, capite vigesimo: Habemus etiã plura subsidia, quibus peccatum tuum. Non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es. Peccatis tuis venundatus es, redime te operibus tuis, redime te pecunia tua. Vilis pecunia, sed preciosa est misericordia. Eleemosyna, inquit, a peccato liberat. Et alibi dicit: Redemptio viri, diuitiæ eius. Et in Euangelio Dominus dicit: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Et veneno frequenter antidoton temperatur, hoc est, venenum veneno excluditur. Veneno mors repellitur, vita seruatur. Fac & tu quasi bonus dispensator de instrumento auaritiæ subsidium misericordiæ, sinceritatis gratiam de corruptionis illecebra.

58. **LEO** Magnus sermone primo de collectis: Multis diuinarum scripturarum testimoniis edocemur, quantum eleemosynarum meritum, & quantitas sit virtus. Certum est enim, vnumquenque nostrum anime suæ benefacere, quoties misericordia sua inopiæ succurrit alienæ. Prompta ergo & facilis, dilectissimi, apud nos largitas esse debet, si credimus sibi vnumquenque id præstare, quod indigentibus tribuit. Thesaurum enim suum condit in cælo, qui Christum pascit in paupere. Benignitatem itaque in hoc & dispensationem diuine pietatis agnosce. Idcirco enim te abundare voluit, vt per te alius non egeret, & per ministerium operis tui, pauperem ab egestatis labore, teque a peccatorum multitudine liberaret. Omnia prouidentia & bonitas creatoris, vt vno facto duobus velle esse succursum.

59. **SERMONE** secundo: Sciens præter illud regenerationis lauacrum, in quo vniuersorum abluta sunt macula peccatorum, hoc remedium infirmitati humanæ diuinitus esse donatum, vt si quid culpæ in hac terrena habitatione contrahitur, eleemosynis deleatur: Eleemosyna enim opera charitatis sunt, & scimus quòd charitas operit multitudinem peccatorum.

60. **SERMONE** tertio: Et si non est omnium æqualis facultas, debet esse par pietas: quoniam fidelium largitas non de muneris pensusur pondere, sed de beneuolentiæ quantitate. Habeant in hoc misericordiæ commercio etiam pauperes lucrum, & ad sustentationem egentium de quantacunque substantia

Eccl. 1.
Peccatorum remedium eleemosyna.

Lucæ 11.

Miseri cordia opus est ma purgati.

Eleemosyna aliud quod est lauacrum animarum.

Lucæ 11.

Eleemosyna peccata condonantur, & redimuntur.

Tob. 4.
Pro. 13.
Lucæ 16.

Eleemosyna velut alter baptismus est.

1. Pet. 4.

Largitas fidelium non est quantitate muneris aestimatur.

substantia aliquid, quod eos non contristet, excerpant. Sit diues munere copiosior, dum pauper animo non sit inferior. Quamuis enim maior speretur reditus de maiore semente, potest tamen de exigua satione multus fructus prouenire iustitiæ. Iustus enim est iudex & verax, qui neminem fraudat mercede meritorum.

61. **SERMONE** quarto: Misereantur pauperum, qui sibi volunt parcere Christum. Faciles sint in alimenta miserorum, qui cupiunt ad societatem peruenire fidelium. Non sit vilis homini homo, nec in quòdquam despiciatur illa natura, quam rerum conditor suam fecit. Cui enim laborantium licet negare, quod Christus sibi proficitur impendit? Iuuatur conseruus, & gratiam refert Dominus. Cibus egeni, regni cælestis est precium: & largitor temporalium, hæres efficitur æternorum. Vnde autem exigua ista impendia, tanta aestimari taxatione meruerunt, nisi quia pondera operum charitatis lance pensantur, & quam amatur ab homine, quod Deus diligit, meritò in eius ascenditur regnum, in cuius transitu affectum? Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Ad quem intelligendum, dilectissimi, solita benignitate vigilandum est, vt quem modestia tegit, & verecundia præcedit, inuenire possimus. Sunt enim qui palam poscere ea, quibus indigēt, erubescunt, & malunt miseria tacita egestatis affligi, quam publicæ petitione confundi. Intelligendū ergo isti sunt, & ab occultata necessitate subleuandi, vt hoc ipso amplius gaudeant, quum & paupertati eorum cōsultum fuerit & pudori. Rectè enim in egeno & paupere, ipsius Iesu Christi Domini nostri persona sentitur, qui cum esset diues, sicut dicit Apostolus, inops factus est, vt nos sua paupertate ditaret. Et nē deesse nobis sua præsentia videretur, ita humilitatis & gloriæ suæ temperauit mysteriū, vt quem regem & Dominum in maiestate patris adoramus, eundem in suis pauperibus pascere, liberandi ab hoc in die mala à damnatione perpetua, & pro intellectu pauperis cura, regni cælestis consortiis inferendi.

62. **SERMONE** quinto de collectis: Non solum spirituales opes & dona caelestia Deo donante capiuntur, sed etiam terrenæ & corporeæ facultates ex ipsius largitate proueniunt, vt meritò rationem eorum quaeriturus sit, quæ non magis possidenda tradidit, quam dispensanda commisit. Muneribus igitur Dei iustus & sapienter vtendum est, nē materia boni operis fiat causa peccati. Nam diuitia quidem, quantum ad ipsas species earum atque substantias pertinet, bonæ sunt, & humanæ societati plurimum profunt, cum à beneuolis habentur & largis, nec illas aut luxuriosus prodigit, aut auarus abstrudit, vt tam pereant male conditæ, quam insipienter. Sed fortè sunt aliqui diuitum, qui licet nullis largitionibus pauperes Ecclesiæ soleant adiuuare, alia tamen mandata Dei custodiunt, & inter diuersa fidei & probitatis merita, venialiter sibi aestimant vnam deesse virtutem. Verum hæc tanta est, vt sine illa cætere, etsi sint, prodesse non possint. Quamuis enim quis fidelis sit, & castus, & sobrius, & aliis moribus ornatus insignibus, misericors tamen si non est, misericordiam non meretur. Ait enim Dominus: Beati misericordes, quoniam ipsorum miseretur Deus. Illo magno summòque

Mercede meritorum nemo fraudatur.

Ad eleemosynam horaturus.

Operum pondus, charitatis lance pensantur.

Psalm. 40.
Quid sit intelligere super egenum & pauperem.

1. Cor. 1.

Talitates diuitibus non tam possidenda, quam diuites cōmittunt Deo.

Diuitia per se male non sunt.

Sine misericordia virtutes prodesse non possunt.

Matth. 5.
Quantum aestimatur misericordia in die iudicij.

iudicio tanti estimabitur vel largitatis benignitas, vel tenacitatis impietas, vt pro plenitudine omnium virtutum, & pro summa omnium commissorum, & per vnum bonum isti introducantur in regnum, & per vnum malum illi mittatur in ignem æternum. Nemo igitur, dilectissimi, de vllis sibi bonæ vitæ meritis blandiatur, si illi defuerint opera charitatis: nec de sui corporis qualitate securus sit, qui nulla eleemosynarum purificatione mundatur. Eleemosynæ enim peccata delent, mortem perimunt, & poenâ perpetui ignis extinguunt. Sed qui ab earum fructu fuerit vacuus, erit ab indulgentia retribuetis alienus, dicente Salomone: Qui obturat aures nē audiat imbecillum, & ipse vocabitur dominum, & non erit qui exaudiat eum. Vnde & Tobias filium suum præceptis pietatis instituit: Ex substantia, inquit, tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem tuam ab vlllo paupere: ita fiet, vt nec à te auertatur facies Dei. Hæc virtus omnes facit viles esse virtutes, quæ ipsam quoque fidem, ex qua iustus viuic, & quæ sine operibus mortua nominatur, sui admixtione viuificat. Quia sicut in fide operum ratio est, ita in operibus fidei fortitudo. Dum ergo tempus habemus, sicut ait Apostolus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei. Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemur. Præsens itaque vita tempus est satiationis, & retributionis tempus est messis, quando vnusquisque seminum fructus secundum satiationis suæ percipiet quantitatem. De prouentu autem istius segetis nemo fallatur, quia animorum ibi magis, quam impendiorum mensura taxabitur: & tantum reddent exigua de exiguis, quantum magna de magnis.

63. **CHRYSOSTOMVS** homilia vigesima quinta in Acta Apostolorum: Nunc autem & nos & pauperes fame laboramus, nam illi quidem necessario alimento egent, nos verò rarissime misericordiæ sumus dediti. Hoc autem alimento nullum magis necessarium. Nihil pulchrius, nihil suauius anima quæ sic pascitur, omni superior est morbo, omni fame, omni intemperie & ægritudine, nullus illam poterit rapere, sed sicut adamantinum corpus, nec ferrum cedere valet, nec aliud quiddam, ita & animam ob eleemosynam consummatam nihil tollere potest. Quid enim, dic oro, hanc rapere vnquam posset? Paupertas? minimè. Habitat enim in regalibus promptuariis. Num latro & fur? sed illos parietes nullus per fodere valet. Num vermis? sed etiam hoc incommodo superiorè habet thesaurum. Nū inuidia & odium? sed neque ab illis capitur. Num calumniæ & insidiæ? neque illa. Indeprehensibilis enim thesaurus est, sed scdum fuerit, si hæc sola demonstratio quæ eleemosynæ accidit, & nō contraria. Nō enim ab inuidia solum libera est, sed etiam multa benedictione fruitur etiam ab his, quibus non est benefactum. Nam quemadmodum crudeles ac inhumani non eos dumtaxat habent aduersarios, quos afflixerunt, sed etiam eos qui nihil passi illis condolent: nam & isti accusant & vituperant: sic qui multa bona fecerunt, non solum eos quibus benefecerunt, sed etiam eos quibus nullum beneficium impenderunt, inueniunt laudatores. Quid dicam liberos ab inuidia & insidiarum sibus, & latronibus, & parietum effractoribus? Non hoc solum bonum habet, sed adhuc cumeo quòd non

Peccata delent & poenâ perpetui ignis extinguunt eleemosynæ. Pro. 21.

Tob. 4.

Iacobi 2.

Gala. 6.

Animorum magis quam impendiorum mensura taxabitur.

Anima misericordiæ nihil pulchrius & fortius.

Eleemosynæ præstantia.

imminuntur, crescunt etiam opes, & multiplican-
tur. Quid Nabuchodonozore turpius? quid de-
formius? quid iniquius? Impius homo erat, plurima
signa & iudicia vidit, & noluit respicere, sed ser-
uos Dei in caminum iniecit, & postea adoravit.
Quid igitur propheta? Rex, ait, consilium meum
placeat tibi: peccata tua eleemosynis redime, & ini-
quitates tuas miserationibus pauperum: forsan erit
venia delictis tuis. Hoc sic dixit, non ambigens: val-
de enim persuasum erat propheta, sed volens illum
amplius terrere, & cogere ut hoc faciat. Si enim af-
firmo hoc dixisset, negligentior factus esset il-
le. Ita & nos tunc maxime quosdam vrgemus, quan-
do dicimus, obsecra illum: & non adjicimus omni-
nò auditurum, sed fortè auditurum. Metus enim à
dubitatione profectus, magis impellit, & propter
hoc, certum & manifestum istud non fecit. Quid
dicitis? tantisne impietatibus erit venia? Etiam, non
est peccatum quod non possit purgare eleemofy-
na, quòdve non possit extingui. Omne pecca-
tum infra illam stat. Remedium est ad omne vul-
nus vitale. Quid publicano deterius? omnis iniusti-
tiæ fomes est avaritia, sed hanc omnem abluit Za-
chæus. Vide quomodo Christus hoc monstrat, dū
curavit & marsupium habere, & portare ea quæ im-
mittebantur. Paulus autem dicit: Tantum ut me-
mores pauperum essemus. Et per omnem vbi què
scripturam super hac re sermo est. Precium animæ
viri, inquit, diuitiæ propriæ. Et Christus: Si vis per-
fectus esse, vende tuas facultates, & da pauperibus,
& veni, sequere me. Hæc meritò perfectio est.

64. ECCLESIASTICI tertio: Ignem ardentem
extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis, &
Deus prospector est eius qui reddit gratiam. Mem-
init in posterum, & in tempore casus sui inueniet
firmamentum.

65. AMBROSIVS sermone decimoquinto: Si
mulierculæ solent aliquas suscepturæ, maculas ve-
stium suarum aqua diluere, cur non magis nos ac-
cepturi natalem Domini, maculas animarum nostra-
rum sletibus abluamus? Et illæ quidem si adeo in-
fectæ & obscuræ sordibus fuerint, ut maculas sola
aqua non purget, adducant mollitiem olei, saponis
etiam acrimoniam, nos quoquè si tam graue pecca-
tum fuerit, ut minimè solis sletibus abluatur, adda-
mus misericordiæ oleum, acrimoniamque ieiunij.

Nullum enim tam graue delictum est, quod non
purgetur abstinentia, eleemosynis extinguitur. Ait
enim sanctus Propheta: Sicut aqua extinguit ignem,
ita eleemosyna extinguit peccatum. Magna ergò
est eleemosyna, quæ ardentium criminum globos
beniuolentiæ suæ fonte refrigerat, & quodam irri-
gato largitatis obruit incendia delictorum: ut quæ-
uis offensus Deus, quauis criminibus provocatus,
cogatur liberare eleemosynis, quem disposuerat
puniro peccatis. Cogitur enim à nobis quodammo-
dò, dum compellitur pro actibus nostris mutare
sententiam, & in vno eodemque homine nunc sen-
tentia iudicis permoueri, nunc patris pietate blâ-
diti. Pater enim nobis Deus est, cum benè agimus:
iudex noster est, cum peccamus. Compellitur ergò
operimus nostris Dominus, ut nobis suam miseri-
cordiam largiatur: atque idè ipse in Euangelio
sancto dicit: A diebus Ioannis Baptistæ regnum cæ-
lorum cogitur.

66. CHRYSOSTOMVS homilia trigésimaquar-

ta in Genesim: Hic erudiamur, ut magna in dandis
eleemosynis largitate vtamur, quò datis paruis,
adipiscamur magna. Quomodo enim paria sunt,
dic obsecro, dare parum argenti, & obtinere pec-
catorum remissionem? pasceres esuriètem, & in die
illa horribili fiduciam assequi, & audire verba nul-
li regno conferenda: Esuriui, & dedistis mihi quod
comedere? Num qui tibi tantam rerum dedit
vbertatem, potuit & illius inopiam leuare & sola-
ri? Hac de causa reliquit illum inopia vexari, ut &
ipse patientia multum mercedis acquireret, & tu
per eleemosynam tibi fiduciæ materiam illum præ-
mitteres. Vidisti misericordiam Domini, quomo-
dò propter nostram salutem dispensat omnia. Ita-
que dum cogitas, quòd propter te & propter tuam
vtilitatem, ille cum inopia conflitans fame perit,
ne absque misericordia transeas, sed esto fidelis,
eorum quæ tibi à Domino concessa sunt, bonorù
dispensator, ut adiutus illius penuria, tibi supernâ
concilies gratiam. Et glorifica Dominum tuum,
quòd propter te & propter salutem tuam permit-
tat illum in paupertate versari, ut tibi via pateat,
per quam peccata possis abluere. & dispensatis bene-
nè iis quæ à Domino tibi sunt concessa, laudes il-
las mereare, quæ omnem sermonem & rationem
transcendunt. Audies enim: Euge serue bone & fi-
delis, super pauca fuisi fidelis, super multa te con-
stituam: ingredi in gaudium domini tui. Talia
animaduertentes, ita respiciamus pauperes, quasi
operarios, qui occasione salutis dare nobis pos-
sunt, & eis largiter, hilarisque promptitudine com-
municemus, nunquam renuentes dare, sed magna
lenitate cum eis colloquentes, & multam mansue-
tudinem declarantes. Inclina, inquit, pauperi aurè
tuam, & responde ei pacificè in mititate, ut & an-
tequam des, verborum clementia deiectionem eius
animum erigas. Ad eò etiam verbum animam robo-
rare, consolationemque multam afferre solet. Igi-
tur non tantum attendentes eum qui accipit, in
dandis eleemosynis simus liberales: sed ratiocinâ-
tes potius quis ille sit, qui ea quæ in pauperem col-
locata ut sibi facta vindicat, & pro datis solutionè
pollicetur. Atque ita animo illum inuolentes, mag-
na promptitudine dare studeamus, & largam, dū
adhuc tempus est, sement faciamus, ut & vbertim
metamus. Nam qui seminat parçè, inquit, parçè &
metet. Manu igitur minimè parçæ, semina illa bo-
na spargamus, ut suo tempore multum metamus.
Nunc enim seminandi tempus est, quod nè præter-
eamus, obsecro: ut in die retributionis pro iis quæ
hic seminauimus, fructus percipiamus, & Domini
misericordiam assequamur. Nullum enim omnino
aliud bonum sic poterit restinguere peccatorum
nostrorum incendium, ut eleemosynæ largitas: ista
& peccatorum nostrorum abolitionem operatur,
& magnam nobis fiduciam conciliat & præparat,
ut ineffabilibus illis bonis frui tunc liceat.

67. PROSPER in libro de promissionibus & præ-
dictionibus Dei parte secunda, capite septimo: Scri-
bis & Phariseis singulare sacrificium ostendit, di-
cens: Veruntamen dico vobis, date eleemosynam,
& ecce vobis munda sunt omnia. O quam breue
compensatio quæ sacrificium, quod intrinsecus
atq; extrinsecus totumque hominè mundat. Elee-
mosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata.
Eleemosyna munus bonum est omnibus facien-
tibus

Daniel. 4.

Cur dixit Da-
niel, Postquam
Deus igno-
scer delictis
tuis.

Non est pec-
catum quod
non possit
purgare ele-
emosyna.
Luc. 18. & 19.

Ioan. 12.

Galat. 2.

Prouet. 13.

Matth. 19.

Nullum tam
graue delictum
quod non
purgetur ab-
stinentia, &
eleemosynis
extinguitur.
Ecl. 5.

Cogitur quo-
dammodo à
nobis Deus
operibus no-
stris.

Matth. 11.

Peccatorum
remissio ob-
tinetur esse
molybd.

Matth. 11.

Peccata ablu-
endi via.

Matth. 15.

Benignitas &
clementia in
pauperes.

Ecl. 5.

2. Cor. 9.

Incedit pec-
catorum restin-
guat eleemo-
synæ largitas.

Eleemosynæ
vis.

Lucæ 11.

Tob. 4.

tibus eam coram summo Deo. Hæc est quæ perpe-
tuus ignes extinguit: hæc est quæ resistit peccatis.
Hæc est quæ Christum pascit esurientem in pau-
pere. Hæc vestit nudum: hæc visitat infirmum: hæc
peregrinum hospitio accipit: hæc, quæ omnem an-
gustiam carceris tollit: hæc omnem inopiam finit:
hæc diuitibus confert remedia: hæc vitam æter-
nam comparat: hæc scenerat Deum: hæc continet
regnum cælorum: hæc est quæ discernit agnos ab
hædis: hæc est quæ ad dexteram collocat iudicis,
hæc angelis sociat: hæc ex seruis Dei fieri præ-
stat. Concurrite omni ex genere peccatores: con-
currite omnes ex vitiis erroribusque leprosi: con-
currite omnes quolibet flagitio maculati atque
immundi pœnitentes vouentisque: concurrite ad
tam magnum, compediolum, vitæque sacrificium,
cum omni lætitia offerentes. Hilarem enim dato-
rem diligit Deus. Prout quisquè quod offerat ha-
buerit, hoc offerat munus. Quod ita videri prin-
cipis sacerdotum instituit, acceptumque præ om-
nibus esse mandauit, ut vsque ad duo minuta cali-
cémque aquæ frigidæ mensuras huius perduxerit
sacrificij: pacem promittens, & si hæc defunt, ho-
minibus bonæ voluntatis.

68. ТОВИÆ duodecimo, ut in textu.
69. ET capite quarto, ut supra testimo. tertio.
70. ESAIÆ primo: Lauamini, mundi estote, au-
ferite malum cogitationum vestrarum ab oculis
meis: quiescite agere peruersè, discite benefacere:
querite iudicium, subuenite oppresso, iudicate
pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me,
dicit Dominus: si fuerint peccata vestra ut cocci-
num, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra
quasi vermiculus, velut lana alba erunt.

71. PROVERBIO RVM decimoquinto: Contur-
bat domum suam qui scaturit avaritiam: qui au-
tem odit munera, viuere. Per misericordiæ & fidem
purgantur peccata: per timorem autem Domini
declinat omnis à malo.

72. ET decimo sexto: Misericordia & veritate re-
ducitur iniquitas: & in timore Domini declinat
à malo.

73. ITEM capite decimo: Odium suscitatur rixas:
& vniuersa delicta operit charitas.

74. PRIORIS Petri quarto: Ante omnia mu-
tuam in vobismetipsis charitatem continuam ha-
bentes: quia charitas operit multitudinem pecca-
torum.

75. IACOBI quinto: Fratres mei, si quis ex vo-
bis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum:
scire debet, quoniam qui conuerterit fecerit pecca-
torem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à
morte, & operiet multitudinem peccatorum.

76. МАТТНÆ I decimo, ut in textu.

77. ГРИГОРИVS homilia quinta in Euange-
lia: Exteriora nostra Domino quamlibet parua
sufficiunt: cor nanque & non substantiam pensat.
Nec perpendit quantum in eius sacrificio, sed ex
quanto proferatur. Nam si exteriorem substan-
tiam perpédamus, ecce sancti negotiatores nostri
perpetuam angelorum vitam, datis retibus & nauis
mercati sunt. Abstimationem quippe precij rectè
non habet: sed tamen regnum Dei tantum valet,
quantum habes. Valuit nanque Zachæo dimidium
substantiæ: quia dimidium aliud ad hoc quod iniu-
stè abstulit, restituendum in quadruplum referua-

Voluntas bo-
na & animus
pauis spe-
ctatur quam
eleemosynæ
quantitas.

Lucæ 19.

uit. Valuit Petro & Andree dimissis retibus & na-
ui. Valuit viduæ duobus minutis. Valuit alteri ca-
lice aquæ frigidæ. Regnum itaque Dei, ut dixi-
mus, tantum valet, quantum habes. Pensate igitur
fratres, quid vilius, cum emitur: quid carius, cum
possidetur? Sed fortassè nec calix aquæ frigidæ
suppetit qui indigenti præbeatur: etiam tunc se-
curitatem nobis promittit sermo diuinus. Redem-
ptore etenim nato, cæli ciues ostensi sunt, qui cla-
marent: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax
hominibus bonæ voluntatis. Ante Dei nanque
oculos nunquam est vacua manus à munere: si fue-
rit arca cordis repleta bona voluntate. Hinc ete-
nim Psalmista dicit: In me sunt, Deus, vota tua:
quæ reddam laudationes tibi. Ac si apertè dicat:
Et si exteriùs munera offerenda non habeo, intra
memeripsum tamen inuenio quod in ara tuæ lau-
dis impono: quia qui nostra datione non pasceris,
oblatione cordis melius placaris. Nihil quippe of-
fertur Deo ditius voluntate bona.

8. AMBROSIVS in libro de viduis: Non profes-
sione, sed merito videtur vnaquæque præstare, &
hospitalitatis apud Deum gratiam non perire, qui
potum aquæ frigidæ, sicut in Euangelio ipse me-
morauit, præmio æternitatis remuneret amplissi-
mo, & farinæ breuis oleique mensuram in deficien-
ti affluentium copiarum vbertate compenset. Et
postea: Liberalitas non cumulo patrimonij, sed lar-
gitalis definitur affectu. Denique Dominica voce
illa vidua omnibus antefertur, de qua dictum est:
Vidua hæc plus omnibus misit. In qua moraliter
Dominus instituit vniuersos, nè quis à collatione
ministerij, paupertatis pudore reuocetur: nec sibi
diuites blandiantur, quòd plus videatur conferre
quam pauperes. Vberior est enim nummus è par-
uo, quam thesaurus è maximo: quia non quantum
detur, sed quantum resideat, expenditur. Nemo
plus tribuit, quam qui sibi nihil relinquit. Quid
tu diues egeni comparatione te iactas, & cum tota
onereris auro, preciosam per humum trahens ve-
stem, quasi inferior tuis & parua diuitiis, honorari
desideras, quia inopem collatione vicisti? Et flu-
mina superfluunt, cum redundant: gratior tamen
haustus è riuiulo est. Spumant & multa dum feruèr,
nec damnus putat agricola quod defluerit. Ge-
mentibus areis dum cæditur messis, frumenta de-
sollunt: sed deficientibus messibus non deficit
hydria de farina, & plena olei testa defudat. Exi-
nauit tamen dolia diuitum siccitas, cum viduæ
pauillulum olearium redundaret. Non ergò
quid fastidio expuas, sed quantum deuotione con-
feras, astimandum est. Denique nulla plus tribuit,
quam illa quæ de filiorum alimentis pavit Pro-
phetam. Et idè quia nulla plus contulit, nulla
plus meruit.

79. LEO Magnus sermone quarto de Quadra-
gesima: Non timeatur inter opera misericordiæ
terrenarum diminutio facultatum. Semper diues
est Christiana paupertas, quia plus est quod habet,
quam quod non habet. Nec pauet in isto mundo
indigentia laborare, cui donatum est, in omnium
rerum Domino omnia possidere. Operantibus er-
gò quæ bona sunt, non est omnino metuendum, nè
eis defit facultas operandi, quæ & in duobus num-
mis euangelicæ illius viduæ sit laudata deuotio, &
pro calice aquæ frigidæ præmium habeat gratuita

Matth. 4.
Lucæ 21.
Matth. 10.
Regnum Dei
tantum valet
quantum ha-
bes.

Lucæ 2.

Psalm. 135.

Nihil ditius
bona voluntate
offerunt
Deo.

Matth. 10.

Ex affectu &
animo iudi-
catur libera-
litas.
Lucæ 21.

3. Reg. 17.

Lucæ 21.
Matth. 10.

Ex affectu be-
nignitatis
mentura ta-
xatur.
3. Reg. 17.

Roma volun-
tas.
Luc. 2.

Luc. 21.
Mar. 12.

Mar. 10.

largitio. Ex affectibus enim piorum, benignitatis
mensura taxatur, & nunquam eum miserendi effi-
cacia deserit, in quo misericordia ipsa non deficit.
Experta est hoc vidua de Sarepta.
80. E T sermone sexto: Rationabilibus sanctis-
que ieiuniis nulla vtilius, quam eleemosynarum,
opera copulantur, quæ vno misericordiae nomine
multas laudabiles pietatis continent actiones, vt
omnium fidelium pares animi esse possint etiam
inter impares facultates. Dilectio enim quæ simul
Deo hominisque debetur, nullis vnquam impedi-
tur obſta culis, vt non ei semper benè velle sit libe-
rum. Dicentibus quippe angelis, Gloria in excelsis
Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis:
non solum virtute benevolentiae, sed etiam pacis
bono beatus efficitur, quicumque aliis quacunque
miseria laborantibus, charitate compatitur. Latif-
sima enim sunt opera pietatis, quæ ipsa sui varietate
id veris conferunt Christianis, vt in distributio-
ne eleemosynarum non solum diuites & abundan-
tes, sed etiam mediocres & pauperes, suas habeant
portiones: & qui largitatis sunt viribus inæquales,
mentis tamen affectione sint similes. Nam cum sub
oculis Domini multi in gazophylacio ex opulenta
sua multa conferrent, vidua quædam duos intur-
lit nummos, & tali Iesu Christi testimonio meruit
coronari, vt in tam paruo muneris modo, omnium
fuerit collationi condigna præferri: quia inter ma-
gna eorum dona, quibus multa residebant, illius
quod fuit exiguum, fuit totum. Si verò aliquis
tantæ paupertatis coarctatur angustiis, vt nec ad
duo æra inopi imparianda sufficiat, habet in præ-
ceptis Domini, vnde impleat bonæ voluntatis of-
ficium. Si quidem qui sicuti pauperi calicem aquæ
frigidæ ministrarit, mercedem est sui operis ade-
pturus: tanta seruis suis Domino ad obtinendum
regnum suum præparante compendia, vt etiam
præbitione aquæ, cuius vsus gratuitus atque commu-
nis est, premio non careret. Quod nè vlla include-
ret difficultas, de aqua frigida forma est proposita

pietatis, nè putaret se mercede cariturum, cui de
calefactione potus lignorum impedium defuisset.
De quo tamen calice frustra non admonet Do-
minus, vt in nomine ipsius præbeatur: quia hæc,
quæ per se sunt vilia, fides efficit preciosa: & quæ
ab infidelibus ministrantur, & si fuerint sumptu
magna, omni tamen iustificatione sunt vacua.
81. I T E M sermone sexto de ieiunio decimi men-
sis: Efficacissima est ad exorandum Deum postula-
tio, cui pietatis opera suffragantur. Quoniam qui
suum ab inope non auertit animum, citò ad se Do-
mini conuerit auditum, dicente Domino: Estote
misericordes, sicut & pater vester misericors est.
Dimittite, & dimittetur vobis. Quid hac iustitia
benignius? Quid hac retributione clementius, vbi
sententia iudicatur, in potestate ponitur iudican-
di? date, inquit, & dabitur vobis. Quam citò diffi-
dentia sollicitudo & auaritia est amputata cum cæ-
tatio, vt quod reddituram se promittit veritas, secu-
ra expendat humanitas. Constans est Christiane
largitor: da quod accipias, sere quod metas, sparge
quod colligas. Noli metuere quod pendium, noli de
dubio suspirare prouentu. Substantia tua cum be-
nè erogatur, augetur: & concupiscere iustum mi-
sericordiae lucrum, æterni quæritus est sectari com-
mercium. Munerator tuus vult te esse munificum,
& qui dat vt habeas, mandat vt tribuas, dicens: Da-
te, & dabitur vobis. Amplectenda est tibi promif-
sionis istius gratulanda conditio. Quauis enim
non habeas, nisi quod acciperis, non potes tamen
non habere, quod dederis. Qui ergò pecunias
amat, & multiplicare opes suas immodicis optat
augmentis, hoc potius sanctum scænus exerceat, &
hac vsurarum arte ditescat.
82. М А Т Н Я I quinto.
83. I А С О В I secundo, vt in textu.
84. П Р О В Е Р Б I О Р V M vigesimoprimo: Qui
obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse
clamabit, & non exaudietur.

Fides efficit
preciosa que
ver se inuui-
lia.

Luc. 6.

X I I.

Quibus exemplis Eleemosynæ virtus & fructus declaratur?

In sacris quidem literis Abraham^a & Lot propter hospitalitatē
& Deo placuisse, & angelos^b hospitio excepisse dicuntur. Tobias^c
& Centurionis eleemosynæ tantum valuerunt, vt in memoriam
ascenderint in conspectu Dei, & non solum testes, sed etiam col-
laudatores habuerint sanctos Angelos. Zachæus Christi verbis
permotus, & ex principe Publicanorum speculum misericordiae
factus, dimidium bonorum dat pauperibus, & mox Abrahamæ filius
à Christo ipso^e pronuntiatur. Tabitha, f vt plena operibus bonis
& eleemosynis, quas viduis præsertim faciebat, à Luca celebratur.
Sic piæ matronæ laudem habent in^g Euangelio singularem, quæ
cum Magdalena & Martha Christo Domino eiusque pauperibus
discipulis liberaliter de suis facultatibus inferuebant, Et de^h Lau-
rentio Leuita & martyre iustissimè canitur: *Dispersit, dedit pauperi-
bus: iustitia eius manet in seculum seculi.*

TESTI-

a Genes. 18. a 29. a
b Hebra. 13. a
c Tob. 12. c. 11.
d Act. 10. a. Exempla Iohannis Eleemo-
synarij & aliorum. vide apud Leonium
in eius vita: Martini apud Sulpitium
Paulæ apud Hier. Paulini apud Turonens.
de gloria Confess. c. 107. & apud Gregor.
3. dial. c. 1. Tiberij apud Turon. lib. 6. hist.
Franc. c. 19. Benedij apud Grego. 1. dial. c.
18. & 19. Martij apud eundem hom. 19.
in euangel. Greg. apud Ioan. disc. lib. 1.
vitæ eius cap. 10. & lib. 2. cap. 22. & 23.
Oual. apud Bedam hist. Angl. lib. 3. c. 6.
e Luc. 19. a b
f Act. 9. f. g. Vide etiam Pratum Spiritu-
ale Sophronij cap. 17. f. 85. 195. & 201.
g Luc. 8. a & 10. g. Ioan. 12. a. 3. Reg. 17.
h c. d. 4. Reg. b c f

h Ambros. lib. 1. offic. cap. 18.

i Psal. 111. b. Chrysost. hom. 33. in Gen.

TESTIMONIA.

1. GENESIS decimo octauo: Apparuit autem ei
(Abraham) Dominus in conualle Mambre sedenti
in ostio tabernaculi sui in ipso seruore diei. Cum-
que eleuasset oculos, apparuerunt ei tres viri stan-
tes prope eum: quos cum vidisset, cucurrit in oc-
cursum eorum de ostio tabernaculi sui, & adora-
uit in terram. Et dixit: Domine, si inueni gratiam
in oculis tuis, nè transeas seruum tuum: sed affe-
ram pauxillum aquæ, vt lauentur pedes vestri, &
requiescat sub arbore. Ponamque buccellam pan-
nis, & confortetur cor vestrum: postea transibitis:
idcirco enim declinasti ad seruum vestrum. Qui
dixerunt: Fac vt loquutus es. Festinauit Abrahâ in
tabernaculum ad Saram, dixitque ei: Accelera, tria
sata similia commisce, & fac subcineritios panes, &c.
2. E T capite decimonono: Veneruntque duo
angeli Sodoman vespere, sedente Lot in foribus
ciuitatis. Qui cum vidisset eos, surrexit, & iuit ob-
uiam eis: adorauitque pronus in terram, & dixit:
Obsecro, Domini, declinate in domum pueri ve-
stri, & manete ibi, lauare pedes vestros, & manè
prohiscemini in viam vestram. Qui dixerunt: Mi-
nimè, sed in platea manebimus. Compulit illos op-
pidò vt diuenterent ad eum: ingressisque domum
illius, fecit conuiuium, & coxit azyma, & comede-
runt, &c.
3. A D Hebræos decimotertio: Caritas fraterni-
tatis maneat in vobis. Et hospitalitatē nolite obli-
uisci: per hanc enim placuerunt quidam, angelis
hospitio receptis.
4. Т О В I Я duodecimo: Quando orabas cum la-
chrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas
prandium tuum, & mortuos abscodebas per diem
in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli
orationem tuam Domino.
5. E T capite primo: Tobias quotidie pergebat
per omnem cognationem suam, & consolabatur
eos, diuidebatque vnicuique, prout poterat, de
facultatibus suis. Esurientes alebat, nudisque ve-
stimenta præbebat, & mortuis atque occisis sepul-
taram sollicitus exhibebat.
6. А С Т О Р V M decimo: Vir autem quidam erat
in Cæsarea, nomine Cornelius, centurio cohortis
quæ dicitur Italica, religiosus, ac timens Deum
cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas
plebi, & deprecans Deum semper: is vidit in visu
manifestè, quasi hora diei nona, angelum Dei in-
troëuntem ad se, & dicentem sibi: Corneli. At il-
le intuens eum, timore correptus, dixit: Quis es
Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ & eleemo-
synæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspe-
ctu Dei, &c.
E X P A T R I B V S E X E M P L A.
7. L E O N T I V S Episcopus Neapoleos in sulæ
Cypri, in vita S. Iohannis Eleemosynarij patriar-
chæ Alexandrini: Humilis Zacharia, (inquit patri-
archa ad ministrum suum) esto misericors, & ver-
bum promissionis habe ex Deo per infirmitatem
meam, quia neque in vita mea, neque post mortem
deerit tibi Deus, quod seruat vsque hodie. Multas
enim benedictiones mittit ei Deus, sed non dimit-
tit quidquam, quod non statim det pauperibus,
propemodum constringens & in nihilum redigens
domum suam. Multoties in exultatione inuenerunt
cum quidam, dicentem Deo: Sic sic, aut tu mitten-

do, aut ego dispergendo, videbimus quis vincat.
Liquet enim quoniam tu diues Domine, & vitæ
nostræ miserator es. Porro autem quando iuxta
euentum non habet, ad horam aliquid quod det à
se petenti, contristatus, dicit ad tabernarium aut
negociatorè, Da mihi vnum tremissem, id est, ter-
tiam partem solidi aurei, & seruiam tibi vno men-
se vel duobus, vt vis, & vbi vis, quoniam esurium
valde qui in domo mea sunt. Et sumens dat egenti,
rogas vt nemini dicat. Ibidem: Non iustum est (ait
ipse Iohannes in die, cum in patriarcham electus es-
set) ó fratres, antè alterius cuiusquam curam ha-
bere, quam Christi. Omni verò multitudine quæ
cõuenerat, audito verbo compuncta ac sustinente,
dicit iterum ille beatus: Euntes ergò per totam ci-
uitatem, conscribite mihi vsque ad vnum omnes
dominos meos. Illis autè non intelligentibus qui hî
domini essent, sed rogatibus dicere, & mirantibus,
quinam patriarchæ domini existerent, respondit
rursus angelicum illud os, & ait: Quos vos egenos
& mendicos vocatis, illos ego dominos & auxiliã-
tores prædico. Ipsi enim nobis verè & auxiliari, &
cælorum regnum donare poterunt. Et cum hoc
multa velocitate vidisset factum Christi imitator,
præcepit eis, per singulos dies stipendia tribui, &
per proprium dispensatorem præberi eis sufficien-
tem necessitatem: plus autem erant, quam septem
millia quingenti. Tunc quasi pastor verus & non
mercenarius, cum sacrosancto ouili, & cum conue-
nientibus sanctis viris episcopis ad Ecclesiam san-
ctam pergens, consecratus est de diuino iudicio.
C V M essem (inquit patriarcha) adhuc in Cypro
iuuenis quasi annorum quindecim, vidi vna no-
ctium in somnis puellam quædam, cuius species su-
pra Solem splendebat, ornatam supra omnem hu-
manum sensum, quæ venit & stetit ante lectum meum,
& pulsauit me in latere. Expergestus verò, vidi
eam in veritate stantem, & æstimauit eam esse mu-
lierem. Figura igitur crucis signatus, dixi ei: Quæ
es tu? & quomodo ausa es intrare ad me dum dor-
mirem? Habebat autem & coronam de oliuarum
ramis super caput suum. Tunc illa hilari vultu &
subridendo dicit mihi, Ego sum prima filiarum
Regis. Cum hæc audissem, statim adorauit eam. Tunc
dicit mihi: Si me possides amicam, ego te ducam in
conspetu Imperatoris. Etenim nemo habet po-
testatem apud eum, sicut ego. Ego quippe feci eum
in terris hominem fieri, & saluare homines. Et hæc
dicens, disparuit. Ego verò in memetipsum reuer-
sus, intellexi visionem, & dixi: Credo, compassio
ac eleemosyna est, & ided habet in capite ex oliuæ
foliis coronam. Etenim veraciter compassio & be-
nignitas erga homines, Deum carne vestiri fecit.
Statim ergò vestij me, & nullum domus meæ exci-
tans, in Ecclesiam abij. Erat enim iam aurora. Et
cum irem obuiam fratri frigore vexato, expoliati
me indumento caprino, & dedi ei, dixique intra
me: Eccè in hoc sciam, si vti que vera est visio
quam vidi, an dæmoniaca. Et veritate testante, nõ-
dum Ecclesiam comprehenderam, & subito ob-
uians mihi quidam, albis indutus vestimentis, dat
mihi ligaturam centum numismatum, dicens: Ac-
cipe hæc frater, & dispensa vt vis. Ego autem præ
gaudio statim hæc suscipiens, reuersus sum, volens
reddere ei ligaturam illam, quasi nihil indigens, &

Iohannis eleemo-
synarij cur-
ta & sollicitu-
do erga pau-
peres.

Visio eius.

Vide authoris
emendatio-
nem a. symo-
do Nicæni,
actioe 4.

Zacharie ele-
emosynarij
exemplum.

amplius non vidi aliquem. Tunc dixi, veraciter non esse phantasmam. Ex illa verò hora sepè dabam confratri aliquid, & dicebam: Videbo si mittat Deus mihi, vt dixit, centupla. Et cum tentassem Dominum, malè faciens, & satisfactum mihi esset diuersis modis per eas res, dixi: Cessa misera anima, tentando intentabilem. Ad rione existente eadem populi multitudine in ciuitate, quidam peregrinorum videns tantam compassionem eius, voluit tentare eum, & indutus vestimenta vetera, accessit ad eum, euntem ad visitandos qui in Nosocomio, id est, in Infirmario iacebant: (bis enim per hebdomadà vel ter ibat illuc) Et dicit ad eum: Miserere mei, quoniam captiuus sum. Dicit datori, da ei sex numismata. Deindè cum hæc accepisset, vadit & mutat habitum, & obuiat ei aliundè, & procidit ei, dicens: Miserere mei, quia coarctor. Dicit denuò patriarcha datori: Da ei sex nummos aureos. Cum verò ïffet, dicit ille distributor ad aurem illius patriarchæ: Per orationes tuas Domine, idem ipse accepit secundò. Fecit verò seipsum patriarcha tanquam nesciret. Venit itaque tertio iterum accipere, & terigit dator patriarcham qui aurum ferebat, significans quòd ipse esset. Tunc respondit ei Dei amicus, ille veraciter misericors: Da ei duodecim numismata, nè fortè Christus meus sit, & tentet me. Referebat semel coram omnibus iste sanctus, dicens: Habebam, inquit, quòdam ministrum in apotheca mea in Cypro, fidelem valdè, & virginem vsq; ad obitum suum. Hic ergo narrabat mihi, quia in Africa existente me, facta est res huiusmodi: Permanebam enim, ait, cum quodam Telonario, diuite vehementer & immisericordi. Semel ergò pauperibus in hyeme sedentibus ad solem, seque calefacientibus, cœperunt singuli domos Eleemosynatorum collaudare, & pro eis orare per singulos eorum: similiter & domos eleemosynarum non facientium vituperare. Inter quæ venit in medium eorum & nomen senioris mei Telonarij, & cœperunt singuli interrogare proximum: Verè tu frater accepisti aliquando de domo illa benedictionem? Et omnibus interrogantibus inuicem, nullus inuentus est accepisse aliquando de domo eius aliquid. Dicit ergò vnus ex eis: Quid dabitis mihi, & ego accipiam hodie ex eo benedictionem? Et facientibus cum eo pactum, venit, & stat foris portam domus, expectans quando ad domum suam reuertetur. Ex dispensatione Dei peruenerunt simul, ipse ingrediens portam, & animal portans filigines à mancipio causa prandij ipsius. Videns igitur egenum, non inueniens lapidem, per furorem arripit filiginem de clitella, & iactauit in faciem eius. Ille verò susceptus eam, & abiit vt satisfaceret confratribus suis, quòd ex eiusdem manibus accepisset eam. Itaque post duos dies ægrotauit infirmitate ad mortè idem Telonarius, & vidit in somnis seipsum rationem ponentem, & omnes actus suos super stateram appendi. In vna quidem acie congregabantur mauri quidam deformes, altera autem acies aliorum quorundam erat candidatorum & terribilium specie. Qui nihil inuenientes boni, vt & ipsi appenderent econtra aduersum mala opera, quæ collecta erant à mauris, in acie ipsorum nimis turbabantur & tristabantur, & mente consternabantur ad alterutrum, & dicebant: Ergò nihil nos hîc habemus? Tunc dicit vnus eorum:

Verè nihil habemus, nisi vnam * filiginem, quam dedit ante duos dies Christo, & ipsam non voluntariè. Et mittentibus eis filiginem, æqualitas facta non est. Tunc dicunt Telonario hi, qui apparuerant ei candidati: Vade, & auge ad filiginem hanc: aliàs verò mauri isti te apprehendent. Euigilans ergò, agnouit, quæ visa sunt ab eo, non esse mendacia, sed vera. Omnia verò quæ à iuuentute sua commiserat, & quorum ipse erat oblitus, videbat Æthiopes illos congregare, & deportare ad librà, & dicebat: Papè, si vna filigo quam iactaui per furorem, ita profuit: à quantis malis se liberat, qui dat in simplicitate sua bona indigentibus? Et deceterò ita modestus & prudens atque summus eleemosynator factus est, vt etiam corpori proprio non parceret. Hæc sunt beatissimi à Deo honorati Ioannis Patriarchæ narrationes. Non solum enim de vita sua contentus erat volentem proficere edificare, verum etiam de Deo acceptis & veracibus relationibus suis, & dicebat semper hæc audientibus: Si proprio sanguini non pepercerunt quidam hominum, sed hunc dederunt in manus fratrum, immò Christi, quomodo putas nos cum alacritate & humilitate debemus de facultatibus nostris dare Christo, & egenis atque pauperibus, vt recompensationem recipiamus à iusto & mercedum redditore Deo, in illa timenda & horrenda retributionis die? Qui nunc seminat parçè, parçè & metet: quòd qui seminat in benedictionibus, id est, largè & magnanimiter, multipliciter & metet, hoc est, bona illa hæreditabit, quæ omnem mentem transcendent.

POSTEA de Troilo episcopi author, qui à Ioanne monitus, inuitus eleemosynam dederat, & idè cœperat ægrotare: Igitur (inquit) cum hoc audisset Patriarcha, mox agnouit causam, quia propter exitum viginti librarum infirmatus est ille inuitus eleemosynator. Erat enim (vt prædictum est) valdè immisericors, & amator pecuniæ. Non sufferes ergò beatus se quidem super mensam reficere, illum autem super lectum cruciari grauiter, peruenit celeriter ad eum ille verè sine superbia, & dixit ad eum hilari vultu: Fac charitatem fili Troile. Æstimans quòd in veritate dixerim tibi, fratribus huiuscemodi dare, crede mihi, per iocum dixi tibi dare. Ego enim volui prestare eis singula numismata propter sanctam festiuitatem: sed quia non habebat distributor meus secum sufficientem quantitatem, huius rei gratia mutuum dedisti eam mihi, & ecce attuli tibi illas triginta libras. Vt verò vidit quantitatem Episcopus amator pecuniæ, in honorabili manu sapientis existentis medici & pastoris, febris quidem subito disperebat, frigus etiam recedebat, fortitudo quoquè, & corporis eius calor ad eum reuertebantur, vt ex hoc non posset latere, hanc esse causam repente comprehendentis eum commutationis. Suscipiens verò aurum ab honorandis manibus Patriarchæ, & nihil omninò contradicens, expectabat ab eo Patriarcha conscriptionem abrenunciacionis mercedis earum, quæ data sunt, triginta auri librarum. Fecit autem hoc cum gaudio Troilus episcopus, scribens propriis manibus ita: Deus, Domino meo Ioanni beatissimo Patriarchæ huius Alexandrinorum magnæ ciuitatis, da mercedem triginta librarum, quæ data sunt tibi, quoniam ego recepi mea. Hoc scriptum

scriptum ita que sanctus accipiens, sumpsit secum & eundem Episcopum ad prandium. vt enim iam dictum est, statim sanus factus est. Volens ergò mercedis redditor Deus corripere eum, simul autem & ad miserationem contriulorum & compassionem erigere, ostendit ei eadem die dormienti post prandium Patriarchæ in somnis, qua mercede priuatus esset. Vidit enim (vt ait) domum, cuius pulchritudinem atque magnitudinem non potest ars hominum imitari, & ianuam huius totam aureâ, & super ianuam titulum cõscriptum. Mansio æterna, & requies Troili episcopi. Cùmque hoc, inquit, legissem, gauisus sum: sciebam enim donandam mihi ab Imperatore talis domus epulatione. Nondum autem huiusmodi tituli superscriptione perlegeram, & ecce quidam regius cubicularius, habens secum & alios obsequij diuini, & cum peruenisset ad talem nitentis domus ianuam, dixit ad proprios officiales: Deponite titulum istum. Et cū deposuissent, iterum dixit: Mutate eum, & ponite quem misit orbis terrarum rex. Et attulerunt, & affixerunt aliud, adspiciete me, superscriptum ita, Mansio æterna ac requies Archiepiscopi Alexandriæ, empti libris triginta. Et cum hoc vidisset, surrexit à somno, & magno summoque pastori, quæ visa sunt ei in somnis, enarrauit, proficiens ea de causa Troilus episcopus, factus ex tunc eleemosynator magnificus.

Ad extremam paupertatem peruenienti cuidã de domesticis ministris, propria manu iste sanctus, vt nullus sciret, duas libras auri dedit: & audiens ab accipiente, quoniam hæc accipiens, domine (inquit) vltèrius non habeo vultum intendendi in honorabilem & angelicam faciem tuam: verè dignum laude, vt fangens, locutus est verbum: Nondum, inquiens, sanguinem meum pro te frater effudi, sicut madauit mihi Dominus meus Christus.

Si verò aliquando audiebat sapientissimum quoniam eleemosynarius est talis, adducebat eum in hilaritate seorsum, & dicebat ei: Quomodo factus es eleemosynator? naturabiliter, an te ipsum cogens? Vnde quidam eorum qui ab eo interrogabatur, verecundati, occultabant se: quidam autem dicebant ei. Propter quòd vnus interrogatus à sancto, respondit ita: Crede mihi Domine, quia nihil do aut facio boni, veruntamen ipsum quod facio & præbeo, ex quibus & orationes tuæ largiuntur, ita facere assueui. Eram prius valdè immisericors & crudelis, & semel damna pertuli, & in subtilitatem deueni: Cœpit autem cogitatio mea dicere mihi: Verè si esses eleemosynator, non relinqueret te Deus. Statui ergò per singulos dies dare quinque greos nummos pauperibus, & cùm cœpisssem dare, statim satanas prohibebat me, dicens: Verè quinque nummi sufficiunt domui tuæ ad olera aut ad balneum percipiendum: & statim, tanquam sicut de faucibus natorum meorum priuarem eos, nihil dabam. Cùm verò vidissem quòd superaret à vitio, dico puero meo: Per singulos dies furare, me nesciente, quinque nummos, & da eleemosynam. Sum enim ego trapezita, Domine. Ille verò, benè faciens, cœpit furari denarios. Erat autem aliquando & filiqua. Cum ergò vidisset, quia benedicebatur, & diuitiis abundabamus, cœpit & tremisses furari & dare. Semel itaque admirans benedictiones Dei, dixi ei: Verè multum profuerunt fili quin-

que nummi illi, volo ergò vt des decem. Tunc dicit mihi & puer subridendo: Vade, ora furtis meis. Nam verè hodiè non habemus quem manducāsemus panem, sed si est fur iustus, ego sum. Tunc ergò dixit, quoniam tremisses dabat & filiquas, & iam ex fide illius, affueui domine ex animo dare. Ædificatus ergò sanctus valdè, dixit ad eum: Crede mihi, multas conuersationes patrum legi, tale aliquid non audiui.

8. SEVERVS Sulpitius in vita sancti Martini: Quodam tempore cùm iam nihil præter arma & simplicem militiæ vestem haberet media hyeme, quæ solito asperior inhorruerat, (adeò vt pleròque vis algoris extingueret) obuuii habuit in porta Ambianensium ciuitatis pauperem nudum. Qui cùm prætereuntes, vt sui miserentur, oraret, omnesque miserum præterirent, intellexit vir Deo plenus sibi illum, aliis misericordiam non præstantibus, referuari. Quid tamen ageret? Nil præter chlamydem, qua indutus erat, habebat. Iam enim reliqua in opus simile consumperat. Arrepto itaque ferro, quo erat accinctus, mediam diuidit, partemq; eius pauperi tribuit: reliqua rursus induit. Interea de circumstantibus ridere nonnulli, quia deformis esset, & trûcatus habitu videretur, multi tamen quibus erat mès sanior, altiùsgemere, qui simile nihil fecisset, cū vtiq; plus habètes, vestire pauperè sine sua nuditate potuisset. Nocte igitur suscûta, cū se sopori dedisset, vidit Christum, chlamydis suæ, qua pauperè texerat, parte vestitū. Intueri diligentiùsimè Dominū, vestiq; quæ dederat, iubet agnoscere. Mox ad angelorū circumstantiū multitudinem audiuit Iesum clara voce dicentem: Martinus adhuc catechumenus hac me veste contexit. 9. HERON. ad Eustochiū in epitaphio Paulæ, epist. 27. Si pauperè videbat, sustetabat: si diuitem, ad benefaciendū hortabatur. Liberalitas sola excedebat modū. Et vsuras tribuens, versurã quoq; sapius faciebat, vt nulli stipè rogatiū denegaret. Patet error meū. Cū in largiendò esset profusus, arguebã, illud pferes de Apostolo: Nò vt aliis refrigeriū, vobis aut tribulatio: sed ex equalitate in hoc tempore, vt vestra abundantia sit ad illorū inopiã, & illorū abundantia sit ad vestrã inopiã. Et hoc de euãgelio Saluatoris: Qui habet duas tunicas, det alterã nò habèti. Et prouidendū esse, nè quæ libèter faceret, semper facere nò posset: multaq; huiuscemodi, quæ illa mira verecūdia & sermone parcissimo dissoluebat, testè inuocãs Deū, se pro illi nomine cūcta facere: & hoc habere voti, vt medicas ipsa moreretur, & vnū nummū filia nò dimitteret, & in finere suo aliena sindone inuolueretur. Ad extremū inferebat: Ego si petiero, multos inueniã, qui mihi tribuant: iste medicans si à me nò acceperit, quæ ei possum etiã de alieno tribuere, & mortuus fuerit, à quo ei anima requiretur? Ego cautiorè in re familiaris esse cupiebat: sed illa ardètiore fide, toto Saluatori animo iugebatur: & pauperè Dominū pauper spiritu sequebatur, reddès ei quod acceperat, pauper pro ipso effusa. Deniq; cõsecuta est quæ optabat, & in grandi ære alieno filia dereliquit: quod hucusq; debens, nò suis viribus, sed Christi se cõfidit misericordia redditurã. Solè pleræque matronarū buccinatoribus suis dona conferre, & in paucos largitate p̄fusa, manū à cæteris retrahero: quo illa omninò carebat vitio. Ita enim singulis suam

Ab aduena quodam tentatur Ioannes eleemosynarius.

Historia de Petro publicano siue telonario.

Actus hominum vel in turina ponderantur. Vide Damasce. num in oratione de defunctis.

panem.

2. Cor. 9.

Troillum episcopi auctori quomodo ab avaritia morbo curat Ioanna.

Modus quo trapezita qui amittente de avaritia demouetur pernit.

Liberalitas S. Martini.

Paula vidua liberalitas erga pauperes.

2. Cor. 8.

Luc. 3.

KK

pecuniam diuidebat, vt singulis necessarium erat, non ad luxuriam, sed ad necessitatem Nemo ab ea pauperum vacuus reuerfus est. Quod obtinebat non diuitiarum magnitudine, sed prudentia dispēfandi: illud semper replicans. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequuntur. Et, Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum. Et, Facite vobis amicos de iniquo mammona, qui vos recipiant in æterna tabernacula. Et, Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Et verba Danielis, regem Nabuchodonozor monentis, vt eleemosynis redimeret peccata sua.

Math. 5.

Ecd. 3.

Luc. 16.

E. 12. 11.

Dan. 4.

S. Paulini No
iani exēplum.

Math. 18.

io. GREGORIVS Turonensis in libro de gloria Confessorum, capite centesimo septimo: Fuit vir venerabilis Paulinus Nolanæ vrbis ex nobili stirpe ortus. Tarasiam similem sibi fortitus est coniugem, habens diuitias multas: & tam in fundorum possessione, quam in præsidio domorum valde diues erat ac locuples. Sed cum primis aures eius euangeliorum lectio illa penetravit, in qua Dominus adolescentem pro diuitiis arguit, dicens: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo: & veni, sequere me: facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem introire in regnum Dei: statim venditis omnibus quæ habebat, pauperibus erogauit. Exoneratus à cunctis cupiditatibus, magistrum liber sequitur, per hæc se putans paradisi diuitiis locupletari, si videretur nihil de transitoriis possidere. Cui Maestas diuina tribuit, vt quod impossibile dixerat per euangelium, hic possibiliter adimplere mereretur per actum. Quadam verò die venit ad eum qui stipem peteret, & ait coniugi: Vade, & da ei quod habet necessarium: quæ respondit, Non est nobis amplius quam vnus panis: cui ille, vade, inquit, porrige eum: Dominus enim dabit nobis victum: sed illa quasi strenua reseruari cupiens, nè aliquid deesset, porrigere noluit. Interea adueniunt quidam, dicentes, missos se à dominis suis, vt illi annonæ ac vini deferrent speciem: sed per hoc se moratos, quòd orta tempestas, vnam eis cū tritico abstulerit nauem. Tunc vir Dei conuersus ad mulierem, ait: Intellige te nunc pauperi vnum panem fuisse furatam: & idèd hanc nauem esse mercam. Perrexit ergò cum coniuge quasi peregrinaturus in aliam regionem, nihil habens præter statum proprium.

Huiusdem Paulini exēplum aliud.

Semetipsum donat.

lium tuum recipias, me vice illius in seruitium trade. Quod illa ex ore tanti viri audiens, irrisionem potius credidit, quam compassionē. At ille vt erat vir eloquentissimus, atque apprime exterioribus quoque studiis eruditus, dubitanti scemina citius persuasit, vt audita crederet, & pro receptione filij sui in seruitium Episcopum tradere non dubitaret. Perrexere igitur vtrique ad Africam. Procedente autem regis genero, qui eius filium habebat, vidua rogata se obtulit, ac prius petiit vt ei filium donare debuisset. Quod cum vir barbarus, typo superbiæ turgidus, gaudio transitorie prosperitatis inflatus, non solum facere, sed etiam audire despiceret, vidua subiunxit, dicens: Ecce hunc hominem pro eo vicarium præbeo, solummodò pietatē in me exhibe, mihi que vnicum filium reddes. Cūque ille venusti vultus hominem conspexisset, quæ artē nōisset, inquisiuit. Cui vir Dei Paulinus respondit, dicens: Artem quidem aliquam nescio, sed horum bene excolere scio. Quod vir gentilis valde libenter accepit, cum in nutriendis oleribus quia peritus esset, audiuit. Suscepit itaq; seruum, & roganti viduæ reddidit filium. Quo accepto, vidua ab Africana regione discessit. Paulinus verò excolendi horti suscepit curam. Cūque idem regis gener crebro ingrederetur hortum, suumque hortulanum quædam requireret, & sapientem valde hominem videret, amicos cepit familiares deferere, & sæpius cum suo hortulano colloqui, atque eius sermonibus delectari. Cui Paulinus quotidie ad mensam olera; virentesque herbas deferre cōsueuerat, & accepto pane ad curā horti remeare. Cūque hoc diuitius ageret, quadam die suo domino secum secretius loquenti ait: Vide quid agas, & Vuandalorū regnum qualiter disponi debeat, prouide: quia rex citius & sub omni celeritate est moriturus. Quod ille audiens, quia ab eodem rege præceteris diligebatur, ei minimè tacuit, sed quid à suo hortulano, sapienti scilicet viro, agnouisset, indicauit. Quod dum rex audisset, ilicò respondit: Ego vellem hunc de quo loqueris hominem videre. Cui gener eius, venerabilis Paulini temporalis dominus respondit, dicens: Virentes herbas mihi ad prandium deferre consuevit. Has itaque ad mensam eum deportare facio, vt quis sit, qui mihi hæc est locutus, agnoscas. Factumque est. Et dum rex ad prandendum discubuit, Paulinus ex suo opere olera quæque & virētia delaturus aduenit. Cūque hunc rex subito conspexisset, intremuit, atque accersito eius domino sibi per filiam propinquo, ei secretum, quod prius absconderat, indicauit, dicens: Verum est quod audisti. Nam nocte hac in somnio, sedentes in tribunalibus contra me iudices vidi, inter quos iste etiam simul sedebat, & flagellum quod aliquando acceperam, eorum mihi iudicio tollebatur. Sed percontare quisnam sit, nam ego hunc tanti meriti virum, popularem, vt conspiciatur, esse non suspicor. Tunc regis gener secretò Paulinum tulit, & quisnam esset, inquisiuit. Cui vir Domini respondit: Seruus tuus sum, quem pro filio viduæ vicarium suscepisti. Cūque instantè ille requireret, vt non quis esset, sed quis in terra sua fuisset, indicaret, atq; hoc ab eo iteratione frequentis inquisitionis exigeret, vir Domini cōstrictus magnis coniurationibus, iam non valens negare quid esset, Episcopū se fuisse testatus est. Quod possessor

Paulinus captiuos dicitur liberari in seruitute sua.

Tiberij erga pauperes clementia.

Math. 6.

Thesaurum reperit.

* ex Italia ed

possessor eius audiens, valde pertimuit, atque humiliter obtulit, dicens: Pete quod vis, quatenus ad terram tuam à me cum magno munere reuertaris. Cui vir Domini Paulinus ait: Vnum est, quod mihi impendere beneficium potes, vt omnes ciuitatis meæ captiuos relaxes. Qui cuncti protinus in Africana regione requisiti, cum onustis frumento nauibus pro venerandi viri Paulini satisfactione, in eius comitatu laxati sunt. Post non multos verò dies Vuandalorum rex occubuit, & flagellum quod ad suam perniciem dispensante Deo pro fidelium disciplina tenuerat, amisit. Sicutque factum est, vt omnipotentis Dei famulus Paulinus verà prædiceret: & qui se in seruitium solū tradiderat, cum multis à seruitio ad libertatem rediret: illum videlicet imitatus, qui formam serui assumpsit, nè nos essemus serui peccati. Cuius sequens vestigia Paulinus, ad tempus voluntariè seruus factus est solus, vt esset postmodum liber cum multis.

12. GREGORIVS Turonensis historia Francorum libro quinto, capite decimonono: Cū Iustinus Imperator amissio sensu amens effectus esset, & per solam Sophiam Augustam eius imperium regeretur, populi Tiberium Cæsarem elegerunt, vtilem, strenuum, atque sapientem, eleemosynarium, in opumque optimum defensorem. Qui cum multa de thesauris quos Iustinus aggregauit, pauperibus erogaret, & Augusta illa cum frequentius increparet, quòd rempublicam redegisset in paupertatem: diceretque, Quod ego multis annis congregari, tu infra paucum tempus prodigè dispergis, aiebat ille: Non deerit fisco nostro: tantū pauperes eleemosynam accipiant, aut captiuo redimantur. Hic est enim magnus thesaurus, dicente Domino: Thesaurizate vobis thesauros in celo, vbi neque arugo, neque tinea corrumpit, & vbi fures non effodiunt, nec furatur. Ergò de quo Deus dedit, congregemus per pauperes in celo, vt Dominus nobis augere dignetur in seculo. Et quia, vt diximus, magnus & verus Christianus erat, dum hilari distributione pauperibus opem præstat, magis ac magis ei Dominus subministrat. Nam deambulans per palatium, vidit in pavimento domus tabulam marmoream, in qua crux Dominica erat sculpta, & ait: Cruce tua Domine frontem nostrā munimus & pectora, & ecce crucem sub pedibus cœculamus. Et dicto citius, iussit eam auferri, de fossâque tabula atque erecta, inueniunt subter & aliam hoc signum habentem. Nunciantesque iussit & illam auferre. Qua amota, reperit & tertiam: iussitque eius & hæc auferatur. Qua ablata, inueniunt magnum thesaurum habentem supra mille auri centenaria. Sublatumque aurum, pauperibus adhuc abundantius, vt consueuerat, subministrat: nec ei Dominus aliquid deficere permittebat pro bona voluntate sua. Quid ei in postero Dominus transmisit, non omittam. Narfes ille dux Italiae, cū in quadam ciuitate domum magnam haberet, * in Italiam cum multis thesauris egressus, ad suprâ memoratam urbem aduenit: ibique in domo sua occultè cisternam magnam fodit, in qua multa millia centenariorum auri argenti que reposuit: ibique interfectis confcis, vni tantummodò seni per iuramentum condita commendauit. De functione Narfete, hæc sub terra latebant. Cūque supradictus senex, huius eleemosynas assidue

cerneret, pergit ad eum, dicens: Si, inquit, mihi aliquid prodest, magnâ rē tibi Cæsar edicā, Cui ille, dicit, ait, quod volueris. Proderit enim tibi, si quiddā nobis profuturū narraueris. Thesaurum, inquit, Narfetes reconditū habeo, quod in extremo vitæ positus celare non possum. Tunc Cæsar Tiberius gauisus, mittit vsque ad locum pueros suos. Precedente verò sene, hi sequuntur artoniti. Peruenientesque ad cisternam, deopertamque ingrediuntur, in qua tantum aurum argētumque reperiūt, vt per multos dies vix euacuaretur à deportantibus. Ex hoc ille amplius hilari erogatione dispēsauit egenis.

13. GREGORIVS Magnus libro secundo dialogorū, in vita sancti Benedicti, capite vigesimo octauo: Eo quoque tempore quo alimenterum inopia Campaniam grauitè affligebat, vir Dei diuicis indigentibus monasterij sui cuncta tribuerat, vt penè nihil in cellario nisi parū quid olei in vitreo vase remaneret: Tunc quidam subdiaconus Agapitus nomine, aduenit, magnopere postulans, vt sibi aliquatulum olei dari debuisset. Vir autem Domini qui cuncta decreuerat in terra tribuere, vt in celo omnia reseruaret, hoc ipsum parū quod remanserat olei iussit petenti dari. Monachus verò qui cellarium tenebat, audiuit quidem iubentis verba, sed implere distulit. Cūque post paululū, si id quod iusserat datum esset, inquireret, respondit monach⁹ se minimè dedisse: quia si illud ei tribueret, omninò nihil fratribus remaneret. Tūc iratus, aliis præcepit vt hoc ipsum vas vitreū, in quo parū olei remāssisse videbatur, per fenestram proiceret, nè in cella aliquid per inobedientiā remaneret. Factumque est. Sub fenestra autem eadem ingens præcipitium patebat saxorum molibus asperum. Proiectum itaque vas vitreum venit in faxis, sed sic māsi incolume, ac si proiectum minimè fuisset, ita vt neque frangi, neque oleum effundi potuisset. Quod vir Domini præcepit leuari, atque vt erat integrum petenti tribui. Tunc collectis fratribus, inobedientem monachum de infidelitate sua & superbia coram omnibus increpauit.

S. Benedicti misericordia & liberalitas in egenos.

Miraculosa.

Miraculum.

14. Et capite vigesimo nono: Qua increpatione completa, sese cum eisdem fratribus in orationem dedit. In eo autem loco vbi cum fratribus orabat, vacuum erat ab oleo dolium & coopertum. Cūque sanctus vir in oratione persisteret, cepit operimentum eiusdem dolij oleo excrefcente subleuari. Quo commoto atque subleuato, oleum quod excreuerat, ora dolij transiens, pavementum loci in quo incubuerat, inundabat. Quod Benedictus Dei famulus vt adspexit, protinus orationem compleuit, atque in pavementum oleum defluere cessauit. Tunc diffidentem inobedientemque fratrem latius admonuit, vt fidem habere disceret & humilitatem. Idè verò frater salubriter correptus erubuit: quia venerabilis pater virtutem omnipotentis Dei, quam admonitione intimauerat, miraculis ostendebat, nec erat iam vt quisquam de eius promissionibus dubitare posset: qui in vno eodèque momento pro vitreo vase penè vacuo plenum oleo dolium reddidisset.

15. I D E M homilia trigesima nona in euāgelia: Sed quia ad amorem Dei & proximi plerūque corda audientium plus exempla quam verba excitant, charitati vestrę indicare studeo, quod is qui præsto

Martij mifericordia erga egrotos.

Christus in forma leprosi paratur.

S. Gregorij eleemosynas.

Angelus in forma naufragi eleemosynam flagitat.

est filius meus, Epiphanius Diaconus, Isauria provincia exortus, in vicina factum terra Lycaonica solet narrare miraculum. Ait enim, quod in ea quidam Martyrius nomine, vitæ valde venerabilis monachus fuit, qui ex suo monasterio visitationis gratia ad aliud monasterium tendebat, cui spiritalis pater præerat. Pergens itaque, leprosum quendam, quem densis vulneribus elephantinus morbus per membra sædauerat, inuenit in via, volentem ad suum hospitium redire, sed præ lassitudine non valentem. In ipso verò itinere se habere perhibebat hospitium, quod idem Martyrius monachus ire festinabat. Vir autem Dei eiusdem leprosi lassitudinis miseratus, pallium quo vestiebatur, in terrâ protinus proiecit & expandit, ac desuper leprosum posuit, eumque suo pallio vndique cõstructum super humerum leuauit, secumque reuertens detulit. Cùmque iam monasterij foribus propinquaret, spiritalis pater eiusdem monasterij magnis vocibus clamare cõcepit: Currite, ianuas monasterij citius aperite, quia frater Martyrius venit Dominum portans. Statim verò vt Martyrius ad monasterij aditum peruenit, is qui leprosus esse putabatur, de collo eius exiliens, & in specie apparès, quæ recognosci ab hominibus solet redemptor humani generis, Deus & homo Christus Iesus, ad cælum Martyrio adspiciente rediit, eique ascendens dixit: Martyri, tu me non erubuiisti super terram, ego te non erubescã super cælus. Qui sanctus vir mox, vt est monasterium ingressus, ei pater monasterij dixit: Frater Martyri, vbi est quem portabas? Cui ille respondens dixit: Ego si scissem quis esset, pedes illius tenuissem. Tunc idem Martyrius narrabat: quia cùm eum portasset, pondus eius minime sensisset. Nec mirum: quomodo enim pondus sentire poterat, qui portantem portabat?

16. IOANNES Diaconus in vita Diui Gregorij Papæ, libro primo, capite decimo: Hunc de more quædam scribentem angelus Dei reperiens, misereri sibi flebiliter sub habitu naufragi postulabat. Cui Gregorius ex intimo corde compatiens, bis ternis numismatib' datis, abire præcepit. Nec multo post eadem die idem naufragus rediit, scq; multa perdidisse, pauca verò suscepisse perhibuit: à quo pari modo senis numismatibus sumptis, lætæ abscessit. Sed die tertia rediens, identidem adiutorium naufragus importunis vocibus inquirebat. Cui liberalissimus pater, accessito vestiario, alia sex numismata dari præcipiens, cognouit in vestiario nihil numismatum, vnde posset consolari naufragum, remansisse. Quid faceret, nesciebat. Æstuebat Deo deuoti pectoris pietas, non sufficiens vacuam proximi reliquisse miseriam. Rursus vestiarium suum, si fortè vas quodlibet aut vestimentum haberet interrogans, audiuit nil penitus remansisse præter matris argenteam, quæ cum infusis leguminibus mitti solita erat, scutellam. Mox alacrior factus, Ergò, inquit, frater hanc deseruisti abeat, qui cõsolari queritur pauper. Itaque delatam scutellam Gregorio satis hilariter largiente, pauper qui putabatur, lætus amplectitur, non iam ad expetenda, sed ad conferenda suffragia rediturus. A quo videlicet angelicæ visitationis tempore tantis miraculis, tantis est virtutibus publicatus, vt omnibus secum viuentibus exemplo fuerit & terrori: quippe qui non solus, sed socialiter

cũ beato Andrea Apostolo, suo monasterio signis euidentibus sit præfuisse putatus.

17. E T libro secundo, capite vigesimo secundo: Tantæ hospitalitatis Gregorius in ipso etiam Patriarchio permansit, vt exceptis his quos tam per diuersas regiones, quàm Romæ quoque Longobardorum perfidia gladios fugientes, ecclesiastica stippe misericorditer nutrebat, ad mensam suam quotidie peregrinos quoslibet inuitaret. Inter quos die quadam vnus accessit, in cuius manibus dum ipse ex humilitatis ministerio aquam funderet, vgllet, conuersus vrceum accepit: sed repente eum, in cuius manibus aquam funderet voluerat, inuenire nõ potuit. Cùmque hoc factum se cū ipse miraretur, eadem nocte Dominus ei per visionem dixit: Cateris diebus me in membris meis, hesterno autem die me in memetipso suscepisti.

18. I T E M capite vigesimo tertio: Alio quoque tempore idem Gregorius iuxta consuetudinẽ suã præcepit sacellario, vt duodecim peregrinos inuitaret. Qui pergens iussa compleuit, eoque ad mensam pariter ordinauit. Dum autem simul discumberent, intuens Papa tredecim numerauit, & accessito sacellario, cur contra iussionem suam tertiumdecimum inuitare præsumpsit, inquisiuit. Ille obstupefactus, conuiuantes peregrinos curiosus numerauit: & duodecim solos inueniens, veluti securus respondit: Crede mihi honorabilis pater, non sunt nisi duodecim, sicut ipse iussisti. Ergò dum conuictus sapiens duodecim identidem numeraret, ac tertiumdecimum, quem solus Papa videre poterat, non videret: animaduertit spiritalis pater Gregorius virum propius discumbentem vultus crebrò conuertente, & nunc adolecentem, nunc verò se vetulum veneranda quadam canitie simulare. Finito conuiuio, duodecim quidem abire permisit: tertiumdecimum verò manu suscipiens, in cubiculum suum induxit, vehementer adiurans, vt ei se nomẽque suum simpliciter prodere dignaretur. Qui respondens, dixit: Et cur interrogas de nomine meo, quod est mirabile? Verum tamen scito memoria recognoscens, quia ego sum naufragus ille, qui quondam veni ad te quando scribebas in cella monasterij tui ad cliuum Scauri, cui dediisti duodecim numismata, & argenteam scutellam, quam tibi miserat cum infusis leguminibus beata Syluia mater tua. Et hoc tibi pro certo sit cognitum, quia ab illo die quo mihi hæc hilari animo tribuisti, destinauit te Dominus fieri præfulem sanctæ suæ Ecclesiæ, pro qua & proprium sanguinem sudit, & esse te successorem atque vicarium Apostolorum principis Petri, cuius & virtutem imitatus es, cùm substantiam offerentium diuideret, prout euique opus erat. Hæc audiens Gregorius, dixit: Et tu quomodo nosti quod tunc me Dominus præesse sanctæ suæ Ecclesiæ destinari? At ille inquit, quoniam ego angelus eius sum, & tunc ab eo ad tuum inquirendũ propositũ destinatus. Tunc Gregorius, quia nondũ manifestè viderat angelum, prorsus expauit: sibi que hunc taliter dicentem audiuit: Nè timeas neque formides. Ecce enim remisit me Dominus, vt sim tibi custos, quando fueris in isto mortali seculo: quatenus quantum rem petieris, per me apud eum fiducialiter valeas impetrare. Illicò Gregorius in faciem suam corruit, dicens: Si propter meã paruitatis munusculum

Hospitalitas Gregorij.

Christus in forma hospitalis inuitatur.

Angelus fuit conuiui.

Regis Osmali mifericordia in pauperibus.

Manus in corpore manet.

sculũ tanta mihi retribuit omnipotentissimus Dominus, vt & pontificem me sanctæ suæ Ecclesiæ faceret, & custodem mihi suum angelum deputaret: quanta putem mihi restitui, si in præceptis eius totis viribus permanens, plura studerem de pluribus erogare? Vide etiam sequentia capita.

19. B E D A libro tertio Anglicanæ historiæ, cap. sexto: Huius antistitis Aidani doctrina rex Osmuald cum ea, cui præerat gente Anglorum instituitur: & nõ solum incognita progenitoribus suis regna cælorum sperare didicit, sed & regna terrarum plusquam vllus Maiorum suorum, ab eodem vno Deo, qui fecit cælum & terram, consecutus est. Denique omnes nationes & provincias Britannicæ, quæ in quatuor linguas, id est, Britonum, Pictonum, Scotorum, & Anglorum diuisæ sunt, in ditione accepit. Quo regni culmine sublimatus, nihilominus (quod mirum dictu est) pauperibus & peregrinis semper humilis, benignus, & largus fuit. Denique fertur quod tempore quodam, cùm die sancto Paschæ cum præfato episcopo confedisset ad prandium, positusque esset in mensa coram eo discus argenteus regalibus epulis refertus, iamque essent manus ad panem benedicendum missuri, intravit subitò minister ipsius, cui suscipiendorum inopum erat cura delegata, & indicauit regi, quia multitudo pauperum vnde cunq; adueniens maxima, per plateas federet, postulas aliquid eleemosynæ à rege. Qui mox dapes sibi met appopositas deferri pauperibus iussit: sed & discum confringi, atque eisdem minutatim diuidi præcepit. Quo viso pontifex qui assidebat, delectatus tali facto pietatis, apprehendit dexteram eius, & ait: Nunquam inueterascat hæc manus. Quod & ita iuxta votum benedictionis eius prouenit. Nam cùm interfecto illo in pugna, manus cum brachio à cætero essent corpore resectæ, contigit vt hæctenus incorruptæ perdurent. Denique in vrbe Regia, quæ à Regina quadam nomine Debba cognominatur, loculo inclausæ argenteo, in Ecclesia sancti Petri seruantur, ac digno à cunctis honore venerantur.

20. L V C A decimonono: Et ingressus, perambulabat Iericho. Et ecce vir nomine Zachæus, & hic princeps erat publicanorũ, & ipse diues, & c. Stans autem Zachæus, dixit ad Dominum: Ecce dimidiũ bonorum meorum, Domine, do pauperibus: & si quid aliquid defraudaui, reddo quadruplum. Ait Iesus ad eum, Quia hodiè salus domui huic facta est, eò quod & ipse filius sit Abraham.

21. A C T O R V M nono: In Ioppe autem fuit quædam discipula nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis & eleemosynis quas faciebat. Factum est autẽ in diebus illis, vt infirmata moreretur. Quam cùm lauisissent, posuerunt eam in cœnaculo. Cùm autem propè esset Lydda ab Ioppe, discipuli audientes quia Petrus esset in ea, miserunt duos viros ad eum, rogantes: Nè pigriteris venire vsque ad nos. Exurgens autem Petrus, venit cum illis. Et cùm aduenisset, duxerunt illum in cœnaculum: & circumsteterunt illum omnes viduæ stantes, & ostendentes ei tunicas & vestes, quas faciebat illis Dorcas. Eiectis autem omnibus foras, Petrus ponens genua, orauit: & conuersus ad corpus, dixit: Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos: & viso Petro, resedit. Dans autem illi manum, erexit eam. Et cùm vo-

casset sanctos & viduas, assignauit eam viuam.

22. I N Prato spiritali Sophronij Archiepiscopi Hierosolymorum, capite ceterimo septuagesimo quinto: Narratit nobis quidam patrum de Zenone Imperatore, dicens: quod mulierem quandam in filia ipsius iniuriosè tractauerit. Hæc autem vacabat in templo Domine nostræ sanctæ Dei genitricis, orans eam & deprecas, & cum lachrymis dicens: Vindica me de Zenone imperatore. Cũ ergò multis diebus hoc faceret, apparuit ei sancta Dei genitrix, dicens: Crede mihi, mulier, vt tionẽ tuam sæpè facere volui, sed manus eius prohibet me. Erat enim valde misericors, & eleemosynas faciens.

23. C A P I T E centesimo octogesimo quinto: Cũ in Samo insula essemus, narrabat nobis venerabilis pauperum cultrix Maria mater domini Pauli candidari, dicens: Cũ essem in ciuitate Nisibe, erat ibi Christiana mulier virum habens gentilem. Erant autem pauperes, habebant tamen quinquaginta numismata. Die verò quadam ait vir vxori suæ: Demus hæc numismata fœneratori, vt aliquid solatium ex eis capiamus. Ea enim singulatum consumimus, & deficiunt. Respondens autẽ illa bona vxor, ait viro: Si placet ea fœnerari: veni, demus illa sub fœnore Deo Christianorũ. Dicit ei vir eius: Et vbi est Deus Christianorum, vt demus ei? Ait illa: Ego tibi ipsum ostendam. Si enim huic dederis illa, non solum non illa perdes, sed & vsuras tibi persoluet, & capitale duplum reddet. Qui ait illi: Eamus, ostende mihi illum, & demus ei. Illa verò assumens virum suum, duxit in sanctam ecclesiam. Habet autẽ ecclesia illa quinque magnas ianuas. Cũ ergò induxisset illũ in ecclesiæ porticũ, ostendit ei pauperes, dicens: Iste si præberis, Deus Christianorum ipsa accipit. Iste enim omnes sui sunt. Qui mox cum gaudio numismata cepit erogare pauperibus. Reuersusque sunt in domũ suam. Cũ verò post menses tres necessitate sumptuum angustiarẽtur, ait vir vxori suæ: Soror, nihil, vt video, daturus est nobis Deus Christianorum ex debito illo, & nunc angustiamur inopia. Respondit mulier, & ait illi: Profectò dabit. Vade vbi illa dedisti, & exhibebit ea tibi cum omni alacritate. Quo audito, ille currens abiit in sanctam ecclesiam, veniensque in loco, vbi erogauerat numismata pauperibus, & circumiens totam ecclesiam, neminẽ vidit, qui sibi debitum redderet, nisi solos pauperes denud sedẽtes. Cũ ergò cogitaret in se ipso, cui diceret aliquid, vel à quo exigeret, adspexit ante pedes suos in marmore iacere numisma vnum ex illis, quæ pauperibus ipse erogarat: inclinansque se, & accipiens illud, abiit in domum suam, & ait coniugi suæ: Ecce profectus sum in Ecclesiam, & crede mihi, mulier, quia Deum Christianorum non vidi, vt dixisti: nullusque mihi aliquid dedit, nisi quod hoc numisma tibi positum vidi, vbi ego prius erogaueram. Tunc ait ad eum mulier illa mirabilis: Ipse est, qui hoc tibi inuisibiliter præstitit. Ille enim inuisibili potestate manus suæ disponit hunc mundum. Sed vade, domine mi, eme nobis aliquid, vt comedamus hodiẽ, rursumque ipse prouidebit nobis. Abiit ille, & emit sibi panem, & vinum, & piscem, & veniens domum, dedit vxori. Quæ accipiens piscem, cepit ipsum purgare, exenteransque illum, inuenit in visceribus eius lapidem valde mirabilem, ita vt miraretur mulier illius

Huius libelli meminit Damascenus, li. 7. de imagin. & Synodus 2. Nicæna actio. ne 4. & plures alij.

Zeno Imperator eleemosynas natus.

Festina historia de iis qui fœnerari desiderant: eam dicit suam Deo Christianorum.

pulchritudinem. Non tamē sciebat quid esset. Seruatū autem ostendit reuertenti viro, dicens: Ecce hunc lapidem in pisce reperi. Videns autem & ipse miratus est quidem ipsius pulchritudinem, ignorabat tamen, quid esset. Cū autem comedisset, ait vxori: Da mihi lapidem, vt vadam, & vendā illum, si quid fortassis precij de illo accipere contingat. Neque enim, vt dixi, nouerat & ipse, quid esset, vt potē simplex & rudis. Tulit itaque lapidē, & abiit ad trapezitā, cuius erat proprium talia emere, & vendere, inuenitque illum iam clausis omnibus egredientem (ad vesperum enim iam dies erat) & ait illi: Vis emere hunc lapidē? Ille verō considerans lapidē, dixit ei: Quid vis, vt tibi pro eo soluam? Ait autem ille: Da quicquid vis. Ad quē ipse: Accipe, inquit, quinque numismata. Putans autem venditor quia illuderet sibi, dicit ei: Et tūcum vis pro illo persoluere? Existimans trapezita, quod ita ille per ironiam loqueretur, ait ipsi: Accipe decem pro eo numismata. Venditor iterum se irrideri arbitrans, tacuit. Dicit illi trapezita: viginti numismata accipe. Ille autem tacebat, nihil respondens, cū verō ad triginta, quadraginta, & quinquaginta numismata emptor ascenderet, & daturum ea iuramento affirmaret, cepit ille amplius lapidē aestimare: paulatim verō emptor ascendens, vsque ad trecenta numismata peruenit, deditque illa vendenti. Ipse igitur, dato lapide, acceptaque pecunia, venit ad vxorem suam gaudens. Quæ cū videret illum exultantem, dixit: Quanti illum vendidisti? Putabat autem, quod illum quinque vel decē minutis vendidisset. Tunc ille trecenta numismata proferens, dedit illa vxori suæ, dicens, tanto se illum vendidisse. Illa verō summam diuinæ bonitatis clementiam admirans, dixit ei: Ecce Deus Christianorum qualis est, quā bonus, quā gratus, quā diues. Vides quia non solum quinquaginta numismata tibi reddidit, quæ tu illi muruisti, sed paucis diebus ipsa tibi sexcuplicata restituit? Agnosce igitur, quia non est Deus alius, neque in terra, neque in cælo, nisi ipse solus. Ille verō miraculo admonitus, cū experimento didicisset & ipse veritatem, effectus est repente Christianus, & glorificauit Deum, & Saluatorem nostrum Christum cum Patre & Spiritu sancto, plurimas referens gratias prudentissimæ vxori suæ, per quam vera Dei notitia ipsi in veritate cōcessa est.

23. **CAPITE** centesimo nonagesimo quinto Prati spiritualis: Cū Alexandria essemus, Leontius Apameensis vir religiosus, ac fidelissimus, venit ex Pentapoli. multis enim iam annis Cyrenæ moratus fuerat. Venit autem diebus Eulogij sancti Alexandrini Patriarchæ, eiusdem Cyrenensis vrbs futurus Episcopus. Cūque in familiari colloquio essemus, narrauit nobis, dicens: Fuit temporibus Theophili beatissimi Patriarchæ Alexandrini, Cyrene Episcopus Synesius Philosophus. Qui cū venisset Cyrenen, reperit illic philosophum quendam, Euagriū nomine, qui sodalis suus in studiis liberalibus fuerat, amicum sibi charissimum, sed religione gentilem, & culturæ idolorum maximè deditum. Eum Episcopus Synesius ab idololatria transferre ad culturam Christi satagebat, curamque ingentem eius rei sibi assumpserat pro charitate, quam erga ipsum à principio habuerat.

Pulchra historia de Philosopho qui chirographū ab Episcopo postulauit, quo restitutum retribuitur nem futurū eleemosynarum in vita æterna.

Ille verō minimè id patiebat, neque illius doctrinam admittere volebat. Episcopus tamen prænimo ad illum amore, ne sic quidem tædio victus desisteret diebus illis singulis hortari, & instruere, ac inducere, vt Christo crederet, ipsiusque sacramenta suscipere. Cūque illi quotidie ista monita dare persisteret, dixit ad eum semel Philosophus: Verè, mi Domine Episcope, cum cæteris, quæ mihi displicent in Christianis, hoc est, quod consummationem seculi istius futuram dicunt, & post consummationem omnes, qui ab initio seculi fuerunt, homines, in isto corpore resurrecturos, carnemque hanc incorruptibilem recepturos, & immortalem, atque ita in perpetuum victuros, sicque eorum, quæ in corpore gesserunt, præmia percepturos: eum etiam, qui miseretur pauperi, feneratori Deo: & qui dispergit in pauperes & inopes, in cælo sibi thesauros reponere, & centuplicata, quæ erogauerit, in regeneratione cum æterna vita à Christo esse reddenda. Quæ omnia cū dicitur, deceptio & irrisio & fabula mihi videntur. Episcopus autem Synesius asseuerabat omnia Christianorum vera esse, nihilque omnino habere falsum, vel veritati contrarium, idque multis documentis asseuerabat, & persuadere illi nitebatur. Post multū verō tēporis, cū illum induxisset Christianum fieri, baptizauit ipsum, & filios eius, cunctosque domesticos illius. Cæterum non multo postquam baptizatus fuerat, dedit Episcopo auri tria centenaria in vsum pauperum, dicens: Accipe aurū illud, & distribue illud pauperibus, & fac mihi cautionē manu tua, quod Christus mihi ipsum reddet in futuro seculo. Qui suscepto auro, promptè illi, vt petebat, cautionem fecit. Vixit itaque post baptismum annos aliquot philosophus, ac tandem infirmatus est ad mortē. Cū verō morti proximus esset, dixit filiis suis: Quando curabitur funus meū, chartam istam in meis manibus ponite, & me cū illa sepelite. Mortuo autem illo, fecerunt filii, sicut eis ipse præceperat, sepelieruntque eum cum chirographo. Tertia verō post sepulturam die, apparuit Episcopo Synesio nocte quiescenti, dicens: Veni ad sepulchrū, vbi iaceo, & accipe chirographū tuū. Accepi enim debitū, satisfactumque mihi est, atque vt certior eius rei fias, propria mea subscripsi manu. Ignorabat autē Episcopus, quod chirographū illud conspexissent ei. Manē autē facto, accessit filii eius, dixit: Num aliquid cum patre vestro in monumento posuistis? Illi putantes, quod eos de pecuniis interrogaret, dixerunt ei: Nihil, Domine, præter pannos consuetos. Quid igitur? Nunquid vel chartā aliquam conspexistis ei? Tūc recordati illi (ignorabant enim, quod de chirographo diceret) dixerunt ei: Ita sanè, Domine. Chartā enim quandam moriens dedit nobis, & ait: Quando sepelietis me, chartam istam mihi in manibus date, nullo penitus sciente. Tunc dixit illis Episcopus somnium, quod nocte illa viderat: sumēnsque illos, cum clericis ac primariis ciuitatis accessit ad philosophi tumulum. Quo aperto, inueniunt iacentem philosophum, chirographumque manu Episcopi cōscriptum, suis manibus tenentē. Accipientes autem chirographum ex illius manibus, aperuerunt, inueniuntque in eo nouiter manu philosophi subscriptū ita: Ego Euagrius philosophus tibi sanctissimo Domino Synesio Episcopo salutem:

salutem: Accepi debitum in his literis manu tua cōscriptum, satisfactumque mihi est, & nullum contra te habeo ius propter aurum, quod dedi tibi & per te Christo Deo & Saluatori nostro. Qui verō conuenerant, hoc videntes obstupuerunt, & per multas horas clamauerunt, Kyrie eleison, glorificantes Deum, qui facit mirabilia, talēque, ac tantam promissionum suarum euidentiam dat seruis suis. Asserebat autem & hoc idem dominus Leontius, cautionem illam manu philosophi subscriptā, feruari vsque hodiē, atque in sacrario sanctæ Cyrenensis Ecclesiæ custodiri, & quicumque sacrarij custos ingrederetur, hanc illi cum cæteris vasis sacris assignari custodiendam cum omni diligentia, atque eum deinceps successori suo integram illam, inuolutamque reconstituere.

24. **E T** capite ducentesimo primo: Narrauit quidam patrum, dicens: Ascendi aliquando Constantinopolim cuiusdam necessitatis gratia. Cūque in Ecclesia federem, ingressus est quidam secularis, maximè illustris atque fidelissimus. Is cū adspexisset me, accedens salutauit cum omni charitatis officio. Et post salutationem sedit iuxta me, & cepit interrogare de his, quæ pertinent ad animæ salutem. Cūque ego illi dicerem, quod his, qui ritè terrena disponunt, cælestia quoque donantur: Bene, inquit, pater dixisti. Nam verè beatus est, qui spem suam in Deum ponit, & seipsum totum committit Deo. Et dicebat: Ego filius fui cuiusdam secularis gloria clarissimi. Erat autem ipse pater meus eleemosynis maximè deditus, & plurima pauperibus distribuēbat. Die ergo quadam vocauit me, & ostendit mihi omnes pecunias, dicens: Fili, quid tibi gratius est, vt dimittam tibi pecunias istas, an Christum curatorem tuum? Ego, cū placerent mihi, quæ faciebatur, respondi me Christum malle. Ista enim omnia prætereunt, & hodiē sunt, & cras non erunt, Christus autem manet in æternū. Quod ille cū audisset, omnia iam liberè & larga manu pauperibus erogabat, ita vt moriens pauca addidit mihi relinqueret. Ego autem iam pauper effectus, humilis procedebam, & spem meam habens in Christum, cui me ille reliquerat. Erat autem alius quidam diues valdè & primarius, habens vxorem fidelem Christo, & timentem Dominum: Habebat autem & filiam vnicam. Dixit ergo illa viro suo: Hanc solam habemus filiam, tantaque bona nobis largitus est Deus: cuius ergo rei indiget? Si quæserimus dare illam alicui primario & diuiti, qui non sit bonis moribus, affliget eam semper. Quæramus illi virum humilem, & timentem Dominum, qui secundum Deum illam diligit, & foueat. Qui dixit illi: Rectè dixisti. Perge ergo in Ecclesiam, & ora intermissimè, atque illic reside, & qui primus ingressus fuerit, hic illi à Domino missus est sponsus. Fecit igitur, vt iusserat vir eius. Cūque orasset & sederet, ingressus sum ego primus. Mittens ergo illa seruum suum, continuò accessit me, cepitque interrogare, dicens: Vndè es? Ego autem dixi illi: Ex hac ciuitate sum talis filius. Dixit autem mihi: Illius eleemosynarij? Et dixi: Ita, illius sum filius. Tunc ait mihi: Habes vxorem? Et dixi, Non. Narrauique illi, quæ mihi dixerat pater meus, & quæ ego responderam ipsi. Illa verō glorificans Dominum, ait: Ecce bonus curator tuus misit tibi vxorem & pecunias, vt vtaris vtrisque cum timore Dei. De-

Illius eleemosynarij ad pauperem redacti, quomodo diuina providentia diues effectus sit.

ditque mihi filiam suam & pecunias. Ego autem oro, vt patris mei viam vsque in finem teneam.

25. **L V CÆ** octauo: Et factum est deinceps, & ipse iter faciebat per ciuitates & castella prædicans & euangelizans regnum Dei, & duodecim cum illo, & mulieres aliquæ quæ erant curatæ à spiritibus malignis & infirmitatibus, Maria quæ vocatur Magdalene, de qua septem dæmonia exierant, & Iohanna vxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ quæ ministrabant ei de facultatibus suis.

26. **E T** capite decimo: Factum est autē dum irent, & ipse intrauit in quoddam castellum, & mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum suam, &c.

27. **IOANNIS** duodecimo: Iesus ergo ante sex dies Bethaniam venit, vbi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitauit Iesus. Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha ministrabat. Lazarus verō vnus erat ex discumbentibus cum eo.

28. **T E R T I I** Regum decimo septimo: Factus est ergo sermo Domini ad Eliam, dicens: Surge, & vade in Sareptha Sidoniorum, & manebis ibi: præcepi enim ibi mulieri viduæ vt pascat te. Surrexit, & abiit in Sareptha. Cūque venisset ad portam ciuitatis, apparuit ei mulier vidua colligans ligna, & vocauit eam, dixitque ei: Da mihi paululum aquæ in vase, vt bibam. Cūque illa pergeret vt afferret, clamauit post tergum eius, dicens: Affer mihi, obsecro & bucellam panis in manu tua. Quæ respondit: Viuit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, nisi quantum pugillum capere potest farinæ in hydria, & paululum olei in lecytho: en colligo duo ligna, vt ingrediar, & facia illud mihi & filio meo, ut comedamus, & moriamur. Ad quam Elias ait: Noli timere, sed vade, & fac sicut dixisti: veruntamen mihi primum fac de ipsa farinula subcineritium panem paruulum, & affer ad me: tibi autem & filio tuo facies postea. Hæc autem dicit Dominus Deus Israël, Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur vsque ad diem in qua Dominus daturus est pluuiam super faciem terræ. Quæ abiit, & fecit iuxta verbum Eliæ, & comedit ipse, & illa, & domus eius, & ex illa die hydria farinæ non defecit, & lecythus olei non est imminutus, iuxta verbum Domini quod locutus fuerat in manu Eliæ, &c. Et post pauca: Et exaudiuit Dominus vocem Eliæ, & reueria est anima pueri intra eum, & reuixit. Tulitque Elias puerum, & deposuit eum de cœnaculo in inferiorem domum, & tradidit matri suæ, & ait illi: En viuit filius tuus.

29. **Q V A R T I** Regum quarto: Facta est autem quædam dies, & transibat Eliseus per Sunam: erat autem ibi mulier magna, quæ tenuit eum vt comederet panem: cūque frequenter inde transiret, diuertebat ad eam, vt comederet panem. Quæ dixit ad virum suum: Animaduerto quod vir Dei sanctus est iste, qui transit per nos frequenter. Faciamus ergo ei cœnaculum paruum, & ponamus ei in eo lectulum, & mensam, & sellam, & can delabrum, vt cū venerit ad nos maneat ibi, &c. Et concepit mulier, & peperit filium in tempore, & in hora eadem qua dixerat Eliseus. Creuit autem puer. Et cū esset quædam dies, & egressus esset ad patrem suum ad messores, ait patri suo: Caput meum doleo, caput meum doleo. At ille dixit puero: Tolle,

Eleemofynę
vis in Hele-
do iudice ca-
lefi.

claudi, cæci, vel debiles isti sunt, qui domos illas ædificant, & non mireris. Siquidem per istos nobis & regnum cælestę prouidetur, per istos etiam fiduciam accipimus apud Deum. Eleemofyna quippe artifex magna consistit, & auxiliatrix eorum, qui ipsam faciunt. Amica nanque Dei consistit, & semper ei propinqua est: pro quibuscunque uoluerit, facit gratiæ munus impetrat, tantum si à nobis nõ lædatur, si nullam patiatur iniuriam. Iniuriam autem patitur, cum ex rapinis eam volumus operari. Si uero fuerit munda, magnam præstat confidentiam tribuentibus eam, interuenit etiam pro delinquentibus. Tanta est eius uirtus, tantaque potentia. Sed etiam vincula peccatorum ipsa dissoluit, fugat tenebras, extinguit ignem, mortificat uermem, expellit fridorem dætiũ. Sic etiam misericordia, regina nanque est, uerè regina, similes faciens homines Deo. Estote, inquit, misericordes, sicut & pater uester cælestis misericors est. Pennata nanque est & ualde leuis, habens alas aureas & uolutũ, qui angelos ipsos deceat. Scriptum est enim: Pennę tuę, sicut pennę columbæ deargentatę, & collum eius in fulgore auri. Sicut columba quędam nitens, & aurea uenustate decorata, mites & affabiles oculos habens, per cuncta peruolat: sic & misericordia nitet magno decore festiua: nihil est illis oculis melius. Pulcher quidem est pauo, sed in illius comparatione deformis apparet. Ita enim hæc auis quędam pulchra est & mirabilis, ab ipso initio per tempora cuncta perdurans, & multa diuina gloria decoratur. Virgo est habens alas aureas, circumspecta per omnia, uenusteque succincta, uultum habens candidum atque mansuetum: pennata est, & leuis, & semper ante folium regale consistit. Quando iudicamur, repente subuenit, & nos à supplicii liberat imminentibus, alis suis nos contegens. Hanc amplius desiderat Deus, quàm sacrificia numerosa: multa de illa loquitur, sic eam diligit. Scriptum est enim: Viduam & pupillum & pauperem suscipiet Dominus. Ex eius uocabulo Deus desiderat appellari miserator & misericors, Deus longanimis & multum misericors, & uerax. Misericordia nanque Dei super omnem terram. Ista est quę salutem humano generi contulit. Si enim non miseretur nostri Deus, irent prorsus cuncta perditum. Ipsa nos quippe, cum inimici essemus, reconciliatos reddidit: ipsa plura bona perfecit, ipsa filio Dei persuasit, ut fieret seruus, & exinaniret semetipsum. Hanc igitur æmulemur, per quam nos constat esse saluos. Hanc diligamus, hanc pecuniis præponamus uniuersis, & sine pecuniis uel diuitiis habeamus animam misericordem. Nihil ita exprimit Christianum, sicut misericordia: nihil sic & fideles & infideles simul admirantur, sicut quando nos uident eleemofynas impendere. In multis enim & nos indigemus misericordia. Nam & ad Dominum clamamus: Secundum magnam misericordiam tuam miserere nostri. Nos ergo initium faciamus, quantum nos non facimus initium, quando quidem iam nos ipse antecessit, & suam in nobis misericordiam reddidit manifestam: saltem posteriores sequamur. Si enim homines eius qui misericors est, etiã innumera pec-

Misericordia
regina est, si-
miles faciens
homines
Deo.
Luca 6.

Psal. 67.

Misericordia
pulchritudo,
& commen-
datio.

Psal. 145.

Psal. 102.

Psal. 50.

cata commiserit, miserentur: multo amplius Deus. Aduerte prophetam dicentem: Ego autem sicut oliua fructifera in domo Domini. Tales ergo efficiamur: sicut oliua fructifera, ex omnibus partibus misericordias germinemus. Non enim sufficit oliuam esse, sed opus est eam esse fructiferam. Sunt enim misericordes, sed modica per totum annum tribuentes, aut per singulas septimanas, aut si quãdo fortè fortuna progrediuntur: isti oliuę quidem sunt, sed non fructifera, quoniam arida, & quando quidem miserentur, oliuę sunt: quoniam uerò non largè, neque magnificè, non sunt fructifera. Nos efficiamur oliuę fructifera. Sæpius iam dixi, & nunc quoque dico, quoniam non mensura uel quantitate datorum iudicatur misericordię magnitudo, sed ex uoluntate largientis. Scitis enim illius uiduę factum. Commodum quippe est, hoc proferre semper exemplum, ut neque pauper de opere suo desperet, respiciens ad uiduam duo minuta conferentem: neque diues gloriatur, cum de magnis parua largitur. Obtulerunt quidam etiam setas, & pilos, & capillos, in templi constructionem, & sprei penitus non sunt: sed hi, si aurum habentes, capillum munera deportassent, maledicti protinus extitissent. Si uero istud tantum habentes obtulerunt, acceptabiles in suo munere facti sunt. Propterea & Cain culpatus est, non quia abiecta obtulit, sed quia omnium quę habebat, abiectiora obtulit Deo. Maledictus, inquit scriptura, qui habet meliora, & sacrificat corrupta Deo: non absolute dixit, qui sacrificat corrupta Deo: sed qui habet, inquit, & auidia compellente reuocatur. Si igitur quisquam non habet, omni culpa caret, liber est: magis autem mercedem facitè conquirat. Quid enim duobus minutis abiectius, uel quid capillis uilius, uel quid inferius parua simillagine? Et tamen inuenies ista similiter approbata, sicut uulos & aurum quod diuites obtulerunt. Secundum quod quis habet, secundum hoc acceptabilis efficitur, non secundum quod non habet. Quantum habet manus tua, inquit, benefacito. Propterea obsecro, ut euacuemus cum alacritate substantias nostras in pauperes: etiã si parua sint quę habemus, mercedem similem consequimur illis, qui plura uidentur offerre. Vel potius maiorem, quàm illi, qui offerunt multitudinem talentorum. Si hæc igitur faciamus, inestimabiles Dei thesauros adipiscimur: si tamen non solum audiamus, uerum etiam faciamus: si non tantum laudemus, sed etiam ipsis operibus ostendamus.

2. IDEM homilia nona de penitentia: Agè, quartam proferamus penitentię uiam: Et quoniam ea est? Eleemofyna, regina illa uirtutum, homines celerimè ipsorum in cælorum axes adducet, aduocati optimi loco fungens. Magna res eleemofyna, præcidit aerem, transit lunam, solis radios cædit, ad ipsum uenit cælorum culmen: ipsos pertransiens cælum, & angelorum populos decurrens, archangelorumque choros, & omnes superiores potestates, ipsi assistit regali throno. Quod ex ipsa discit scriptura. Corneli, eleemofynę, inquit, & orationes tuę ascenderunt in conspectu Dei. Tamen si multa habueris peccata, aduocatrix eleemofyna est, nõ timetas. Nulla enim super omnibus uirtutibus huic sese opposuerat, Christum requirit, quem ipsa lucrificat propriis in manibus baiulans. Ipsi enim Domini est uox: Si quis fecerit uni ex minimis his,

Psal. 11.
Oliuę fructi-
fere esse de-
bemus.

Misericordia
nõ spectatur
ex datorum
quantitate.
Mar. 12.
Luca 21.

Exod. 35.

Gen. 4.

Luca 21.

Ecc. 1.

Eleemofyna
inter penitenti-
ę fructus
annumeratur.

Vis eleemo-
fynę apud
Deum.

Acto. 10.
Peccata delicta
eleemofynę.

Matth. 25.

ibidem.

Quantum emat
cælum.

Matth. 10.

For. quod uel-
les alius.
fi.
inopia non
excusat ab
eleemofyna.
1. & 2. 17.

Quod pauper
subsistit
in hoc tri-
butum Chri-
sti.
Matth. 25.

Peccata delicta
eleemofynę,
& iudicium
propulsi.

mihifecit. Itã ergo quotquot talia habueris peccata, eleemofyna tua omnibus est grauior. Aut non intellexistis in Euangelio decem uirginum parabolam, quod eleemofynam non habentes, uirginariati indulgentes, à nuptiis exclusi sunt? Ab euntes, inquit, emite uobis à uenditibus, qui nanque sunt mercatores olei huius? Pauperes ad eleemofynam sedentes, & quanti emitur? quanti liberit. Precium non appono, nõ obijcias inopiam. Quanti potes, tanti eme: habes denarium, eme cælum: non quod uenale sit cælum, sed quod clemens sit Dominus. Non habes denarium, da calicem frigidę aquę. Inquit enim: Quicumque dederit uni ex minimis istis calicem aquę frigidę propter me, non perdet mercedem suam. Mercatura negotioque cælum est, atque ipsi pigritamus. Da panem, & accipe paradisum: parua da, & magna suscipe. Da mortalia, & immortalia recipe: da corruptibilia, & incorruptibilia accipe. Si celebritas adesset epulum habens, atque in ea ciborum abundantia, multaque paru emerentur, num substantiam uendentes, cunctaque postponentes, in partem eius negotiationis ueniretis? Et ubi quidem corruptio, tanto studio laboratis: ubi immortalis est negotio, pigritatis, atque aded conciditis. Da inopi, quantum tu tacueris, orare pro te, respondebunt infinita. Eleemofyna tua itante & declinante, precium redemptionis animæ eleemofyna est. Præterea pelues & lauacra cū aqua sunt, quod manus laues, * qua uestes, aqua: sic & eleemofyna, quod per eam animæ manus diluas. Nõ inopiam proferas. Vidua in ultimo cœnaculo Heliam hospitabatur, ac paupertas non affuit impedimento, sed eximio cum gaudio suscepit eum, quare & dignos recepit fructus, & merens eleemofynę spicam legit. Sed fortasse auditor dicet, Da & mihi Heliam. Quis quærís Heliam? Dominum Heliam do tibi, nec ipsum cibis: Heliam si inuenieris, quomodo hospitaberis? Christi Domini sententia est: Quicumque uni ex minimis fecerit, mihi fecerit. Si forte rex quempiam de populo appellauerit, atque ad seruos dixerit: Reddite gratias huic meo nomine quamplures, qui me inopia laborantē nutriunt, qui mihi beneficia in tempore permulta contulit: num certatim quisque pecunias eius omnes præhenderit, cui rex gratias dederit? Si ergo in hominem regem tantum honoris res ipsa tribuit, cogita Christum in illa die ad angelos dicentem: Hic me in terra suscepit hospitio, hic mihi innumera contulit beneficia, hic me peregrinum existētem contulit inducens. Cogita de cæteris fiduciam, inter angelorum populos gaudium. Igitur qui testimonium Christi perhibet, non fiduciam super angelos habuerit? Magna igitur res eleemofyna, fratres. Hanc amando faciamus, cui nihil æquale: potens est enim peccata alia delere, iudiciumque propulsare. Te tacente, infinita pauperum ora gratias referunt: immò uerò minus uerbo aut ore necesse est, rebus ipsis clamantibus. Tam aded exuberans, tamque magnum est eleemofynę bonum, & ipsi pigritamus & concidimus. Da panem pro posse: non habes panem, da denarium, da uel frigidę aquę calicem: atqui neque id habes, uel malis oppresso compatere, atque appensam mercedem habes.

3. ET homilia quinta uigesima tertia in Mattheum, ut supra homilia trigesima tertia ad populum Antiochenum, testimonia uigesimo octauo, quaestione

undecima.

4. ITEM homilia trigesima sexta ad populum Antiochenum, ut supra testimonio trigesimo primo ibidem.

5. IDEM in homilia de misericordia & duabus mulieribus uiduis: Tria sunt quę in misericordię opere optanda sunt Christiano, ut possit facere, ut uelit, ut compleat. Ut possit, id est, ut substantia facienda non desit: ut uelit, hoc est, uoluntas adit qua faciat, quia substantia non deest qua fiat. Tertium est, ut compleat, id est, quę possit & uelit, sine dilatione perficiat, his enim tribus opus tantum, tamque præclarum impletur. Nam sunt qui possunt facere, sed nolunt: sunt qui uolunt, & non possunt: sunt & qui uolunt & possunt, sed differendo non faciunt. Cæterum qui potest facere, oret ut uelit, & qui uult facere oret ut possit, & qui in utroque paratus est, det operam ut misericordiam instanter efficiat, nõ quod uult & potest, differendo non compleat. Est enim misericordia salutis præsidium, fidei ornamentum, propitiatio peccatorum. Hęc est quę iustos probat, sanctos roborat, Dei cultores ostentat: cuius exercitium lætum efficit Dominum, placatum exhibet Christum, dum cernit subsidiis huiusmodi foueri pauperem, inopem subleuari. Hęc misericordia cum à cunctis impleri præcipitur, tum maxime ab his qui signati sunt, ut dent quam accipiant, tribuant quam sumant, donent aliis qua ipsi indigeant.

6. AMBROSIVS in caput quartum epistolę prioris ad Timotheum, ea D. Pauli uerba exponens: Pietas ad omnia uilis est, &c. Si quis ergo, quia misericordia magna res est, lubricum tamen carnis patiat, huiusmodi quid fiet? sine dubio vapulabit, quia illud oportuit fieri, & hoc minime prætermitti. Si autem solum corporis habuit exercitium, perennes pœnas patietur, sicut in Euangelio Dominus re promittit. Omnis enim summa disciplinæ nõstrę, in misericordia & pietate est.

7. IDEM in Luca caput tertium: Singulis quoque generibus hominum cõueniens tribuit sanctus Baptista Ioannes responsum, unum omnibus ita: Publicanis, nõ ueltra præscriptum exigant: militibus, nõ calumniam faciant, nõ prædam requirant. Docens idcirco stipendia constituta militiæ, nõ, dum sumptus quærunt, prædo grassetur. Sed hæc & alia officiorum præcepta, propria singulorum, misericordię communis est usus. Ided commune præceptum omnibus officiis, omnibus ætatibus necessaria, & ab omnibus deferenda. Non publicanus, non miles excipitur, non agricola uel urbanus, diues & pauper: omnes in commune admonentur, ut conferrant non habenti. Misericordia enim plenitudo uirtutum est. Et ided omnibus est proposita perfectę forma uirtutis, nõ uestimentis alimētisque suis partant. Misericordię tamen ipsius pro possibilitate conditionis humanę mensura seruatur, ut non sibi unusquisque totum eripiat, sed quod habet, cum paupere partiat.

ANNO TATIO. Quando Scriptura sacra uel S. Patres supra adducti, tribuunt eleemofynę, ieiunio, aliisque pietatis operibus uim delendi aut redimendi peccata, præsertim leuialia, (nam de uenialibus nulla est controuersia) aut aliquid simile: id accipiendum est & intelligendum, quatenus iis præparatur & dispo-

Tria in opere
misericordię
requiruntur.

Misericordię
cõmendatio.

Summa disci-
plinæ Chri-
stianę in mi-
sericordia &
pietate consi-
stet.

Misericordię
ad omnes
pertinet.

nitur peccator ad remissionem peccatorum in Sacramento penitentiae consequendam, & amissam iustificationis gratiam recuperandam. Est enim hoc Sacramentum lapsis post Baptismum ad salutem necessarium, iuxta S. Tridentini Concilij sententiam, ut nondum regeneratis ipse Baptismus: Vel quatenus per ea opera post reconciliationem factam satisfacimus pro peccatis, quod ad poenam temporalem, quae sepe redimenda restat post culpam remissam. Quod S. Thomas his verbis expressit: Actus misericordiae operatur circa peccatum vel per modum satisfactionis, & sic sequitur iustificationem: vel per modum preparationis, in quantum misericordes misericordiam consequuntur: & sic

sec. 14. cap. 2.
1. 2. q. 113. art. 4. ad 1.

a Aug. lib. de morib. Ecclesiae Cathol. c. 27. & 28. Item in Enchirid. cap. 72. & ltr. 203. de tempore.

b Iob 31. & b ibid. Greg.

c Iob 29. c

d Iob 31. d

Quia partim animo, partim corpore bene facimus idcirco duplicia sunt opera misericordiae. Corporalia.

Misericordiam videtur dici.

iustificationem concurrere simul cum aliis virtutibus requisitis, secundum quod misericordia includitur in dilectione proximi. Et alio loco: Per opera pietatis illi qui lubricum carnis patitur, liberatur a perditione aeternae: etiam potest praecedere iustificationem, vel etiam ad ea, in quantum per huiusmodi opera disponitur ad hoc, quod gratia consequatur per quam poeniteat: & in quantum per huiusmodi opera satisfaciatur de lubrico carnis commisso. Non autem ita, quod si in eo peccato perseveret impoenitens usque ad mortem, per pietatis opera liberetur. Huc pertinet B. Aug. doctrina in Enchirid. cap. 75. 76. & 77. & in ser. 30. de verbis Domini, quam habes supra quaest. 11. auctorit. 16. 17. & 18.

2. 2. q. 114. art. 2. ad 5.

XIIII.

Sunt ne unius generis misericordiae opera?

A. Duplicis ea generis esse inveniuntur: cum alia sint corporalia, alia spiritualia. Corporalia quidem dicta, quoniam ad corporalem miseriam proximi subleuandam exercentur: Spiritualia vero, quod in his salutem proximi spirituali bene consulamus atque operam demus.

B. Huius multiplicis misericordiae clarum praebet exemplum Iob benignissimus, qui de seipso testatur: *Ab infantia mea crevit mecum miseratio, & de utero matris meae egressa est mecum. Oculus fuit caeco, & pes claudus: pater eram pauperum, & causam quam nesciebam, diligentissime inuestigabam. Conterebar molas iniqui, & de dentibus illius auferebam praedam. Item, Foris non mansi peregrinus, ostium meum viatori patuit.*

TESTIMONIA.

I. A. AVGVSTINVS in libro de moribus Ecclesiae Catholicae, capite vigesimo septimo: Homo igitur ut homini appareat, anima rationalis est, mortali atque terreno utens corpore. Partim ergo corpori, partim vero animae hominis benefacit, qui hominem diligit. Ad corpus quod pertinet, medicina nominata est: ad animam autem, disciplina. Sed medicinam nunc voco, quicquid omnino corporis vel tuetur, vel instaurat salutem. Ad hanc itaque pertinent non ea tantum, quae ars eorum exhibet, qui proprie medici nominantur: sed etiam cibus & potus, tegmen & tectum, defensio denique omnis atque munio, qua nostrum corpus adversus etiam externos ictus actusque servatur: nam & fames & sitis, & frigus & aestus, & quicquid extrinsecus grauius infligitur, salutem de qua nunc agitur, manere non sinunt. Quare illa omnia, quibus huiusmodi malis incommodisve resistitur, qui officiose atque humaniter praebent, misericordes vocantur, etiam si sapientes usque adeo sint, ut iam nullo animi dolore turbentur. Nam quis ignoret ex eo appellatam esse misericordiam, quod miserum cor faciat condolentis alieno malo? Et quis non concedat ab omni miseria liberum esse debere sapientem, cum subuenit inopi, cum esurienti cibum praestat, potumque sitienti, cum vestit nudum, cum peregrinum testro recipit, cum oppressum liberat, cum denique

humanitatem suam usque ad sepulturam porrigit mortuorum? Etiam si id faciat mente tranquilla, uullis aculeis doloris instinctus, sed adductus officio bonitatis, misericors tamen vocandus est. Huius enim nihil obest nomen, cum absit miseria.

2. Et capite vigesimo octavo: Quod autem attinet ad disciplinam, per quam ipsi animo sanitas instauratur, quae si absit, nihil ad depellendas miseriae salutis ipsa corporis valet, difficillima omnino res est. Atque ut in corpore dicebamus, aliud esse morbos & vulnera curare, quod pauci homines bene facere possunt, aliud autem famem sitimque sopire, & caetera in quibus subuenire hominem homini vulgo passimque conceditur: Sic in animo sunt quaedam, in quibus excellentia illa & rara magisteria non admodum desiderantur: ut cum hortamur & monemus, ut haec ipsa indigentibus exhibeantur, quae corpori exhibenda esse diximus. Cum enim haec facimus, ope corpori: cum autem docemus ut sint, disciplina animo subuenimus. Sunt vero alia, quibus multimodi varijque morbi animorum magna quadam & prorsus ineffabili ratione sanantur. Haec tamen disciplina, de qua nunc agimus, quae animi medicina est, quantum scripturis ipsis diuinis colligi licet, in duo distribuitur, coeercitione, & instructione. Coeercitio timore, instructio vero amore perficitur, eius dico cui per disciplinam subuenitur: nam qui subuenit, nihil horum duorum habet, nisi amare. Qui ergo

Spiritualia misericordiae opera.

Animi medicina coeercitio & instructio perficitur.

ergo diligit proximum, agit quantum potest, ut sanus corpore, sanusque animo sit: Sed cura corporis ad sanitatem animae referenda est. Agit ergo his gradibus quod ad animum pertinet, ut primo timeat, deinde diligat Deum. Hi mores sunt optimi, per quos nobis etiam ipsa prouenit, ad quam omnino studio rapimur, agnitio veritatis.

3. Idem in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimo secundo: Non solum qui dat esurienti cibum, sitienti potum, nudo vestimentum, peregrinanti hospitium, fugienti latibulum, agro vel incluso visitationem, captiuo redemptionem, debili subuectionem, caeco deductionem, tristi consolationem, non sano medicinam, erranti viam, deliberranti consilium, & quod cuique necessarium est indigenti: verum etiam & qui dat veniam peccanti, elemosynam dat: & qui emendat verberare in quem potestas datur, vel coeercet aliqua disciplina, & tamen peccatum eius quo ab illo laesus est aut offensus, dimittit ex corde, vel orat ut ei dimittatur: non solum in eo quod dimittit atque orat, verum etiam in eo quod corripit, & aliqua emendatoria poena plectit, elemosynam dat: quia misericordiam praestat. Multa enim bona praestantur inuitis, quando eorum consulitur utilitati, non voluntati: quia ipsi sibi inueniuntur esse inimici, amici vero eorum potius illi quos inimicos putant, & reddunt errando mala pro bonis, cum reddere mala Christianus non debeat pro malis. Multa itaque sunt genera elemosynarum, quae cum facimus, adiuuamur ut dimittantur nobis nostra peccata.

Opera misericordiae corporalia.

Spiritualia.

Multa bona inuitis praestantur.

Dimittere in nos peccantibus. Math. 25. Spiritualia opera misericordiae.

Peregrinum.

Quanta diu Iob misericordiam fecit erga pauperes & afflictos.

uisse. Sed quid si ipsa vellent pauperes, quae fortasse accipere non expediret? An quia in scriptura sacra dici pauperes humiles solent, ea sola estimandi sunt accipere pauperes, quae humiles petunt. Et proculdubio oportet ut incunctanter detur, quicquid cum vera humilitate requiritur, id est, quod non ex desiderio, sed ex necessitate postulatur. Penitentem se viduam expectare noluit, ut non solum ex munere, sed ex celeritate quoque muneris bonorum operum merita auget. Vnde alias scriptum est: Ne dicas amico tuo, vade & reuertere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare. Sed nonnulli solent exterius multa largiri, communis autem vitae gratiam repellentes, habere pauperes socios in domestica conuersatione refugiunt. Vnde beatus Iob ut non solum se infinet exterius multa praebuisse, sed apud se quosque inopes etiam in domestica conuersatione recepisse, protinus adiungit: Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea. Scilicet pietati se praedudicium facere estimas, si solus comederet, quod Dominus omnium communiter creasset. Quae profecto conuicio conuersationis esse cum talibus intra domesticos parietes debet, ex quibus aeternae proficiant merita retributionis. Vnde sanctus vir non quemlibet, sed ad manducandum, socium pupillum se habuisse perhibet: sed tanta haec pietatis viscera, utrum ad semetipso habuerit, an conditoris sui gratia sit consecutus, innotescit: Quia ab infantia mea creuit mecum miseratio, & de utero matris meae egressa est mecum. Miseratio etenim etiam eius fuerit arbitrij, ut cum ipso proficeret: liquet tamen quia eius arbitrij non fuit, ut cum ipso de utero exiret. Constat ergo quia suae virtuti nil tribuit, qui profecto testatur, quia hoc ex conditoris munere accepit. Bonum igitur quod a conditore habuisse se intimit, liquet proculdubio, quia ad laudem conditoris narrat, indicans ab ipso se accepisse ut pius esset, ad quo accepit ut esset: quia sicut suo opere in utero conditus non fuit, ita nec sua virtute ab utero pius fuit.

Bonorum operum merita. Prouer. 3.

Consiuetudo cum pauperibus.

Merita aeternae retributionis.

Iob 31.

Pietas humilitatis socius.

Contumelias excipientes pauperes anserunt quodammodo.

Ecl. 18.

3. Et capite decimotertio: Quod pauperem non despexit, virtutem humilitatis exhibuit: quod autem operuit, pietatis. Duae quippe istae virtutes ita sibi met connexae esse debent, ut vicario semper opere fulciantur, quatenus nec humilitas cum veneratur, proximum, largitatis gratiam deferat, nec pietatis cum largitur, intumescat. Erga indigentiam itaque proximi humilitatem pietas fulciat, humilitas pietatem: ut cum indigentem rebus necessariis naturae tuae consortem videris, nec per impietatem desinas tegere, nec per superbiam negligas venerari quem tegis. Nam sunt nonnulli qui mox ut ab egenis fratribus fuerint necessaria postulati, post dona largituri, in eos prius contumeliosa verba iaculantur. Qui etiam rebus ministerium pietatis perficiunt, verbis tamen gratiam humilitatis perdunt, ita ut plerumque videantur, quia illata iam iniuria satisfactionem soluunt, cum post contumelias dona largiuntur. Nec magni est operis quod postulata tribuunt, quia ipso donationis suae munere, vix eundem excessum sermonis tegunt. Quibus bene per Ecclesiasticum librum dicitur: Omni dato non des tristitiam verbi mali. Et rursum: Adde verbum super datum bonum & vtraque cum homine iustificato: videlicet ut datum

Verbis tantum misericordiam praestantes. Iac. 2.

1. Ion. 3.

Lucæ 16.

Patronis potius munera largimur, quam egenis. 2. Cor. 3.

Iob humilitatem cum misericordia coniunxit. Iob. 3.

Quid cogitatis cum egenis intuemur.

a Matth. 23. d.

b Tob. 1. d. 2. a. b. 12. c. 1. Reg. 2. a. August. lib. 2. de ciuit. Dei, cap. 13. de cura pro mortuis cap. 3.

exhiberi debeat per pietatem, & bonum verbum tribui per humilitatem. At contra alij egenos fratres non student rebus fulcire cum possint, sed blâdis tantum sermonibus fouere. Quos vehementer Iacobi prædicatio sancta reprehendit, dicens: Si autem frater aut foror nudi sunt, & indigent victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefiamini & saturamini: non dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori, quid vobis proderit? Quos Ioannes quoque Apostolus admonet, dicens: filioli mei, non diligamus verbo, nec lingua, sed opere & veritate. Dilectio nanque nostra semper exhibenda est, & veneratione sermonis, & ministerio largitatis.

4. CAPITE decimoquarto: Multum verò ad edomandam dantis superbiam valet, si cum terrena tribuit, verba sollicitè magistri cælestis penset, qui ait: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Si enim eorum amicitias eterna tabernacula acquirimus, dantes proculdubio pensare debemus, quia patronis potius munera offerimus, quam egenis dona largimur. Hinc per Paulum dicitur: Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, vt & illorum abundantia vestra inopia sit supplementum. Vt videlicet sollicitè perpédamus, quia eos quos nunc inopes cernimus, abundantes quandoquæ videbimus: & qui abundantes adspicimur, si largiri negligemus, quandoquæ inopes erimus. Qui itaque nunc temporale subsidium pauperi tribuit, ab eo postmodum perpetua recepturus, vt ita dicam, quasi ad frugem terram excolit, quæ quod accepit, vberius reddit. Restat ergo vt nunquam elatio furgat ex munere, quando videlicet diues ex eo quod pauperi tribuit, agit vt in perpetuum pauper non sit. Beatus igitur Iob, vt diligenter ostenderet, humilitas atque misericordia quanta in eo fuerit consideratione sociata, ait: Si despexi prætereuntem, eò quod non habuerit indumentum, & absque operimento pauperem, si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus est. Ac si aperte diceret: In amore proximi, vno eodemque ordine & superbia vitium, & impietatis premens, prætereuntem quempiam, & humiliter adspiciens non despexi, & misericorditer calefeci. Quisquis enim super eum cui aliquid tribuit, fastu se elationis extollit, maiorem culpam intrinsecus superbiendo peragit, quam extrinsecus largiendo mercedem: fitque ipse bonis interioribus nudus, cum nudum despicit vestitus, eoque agit vt seipso deterior fiat, quo se indigenti proximo meliorem putat. Minus quippe inops est qui vestem non habet, quam qui humilitatem: Vndè necesse est, vt cum naturæ nostræ confortes exteriora non habere conspicimus,

quàm multa nobis desint bona interiora pensamus, quatenus sese super inopes cogitatio nostra non eleuet, cum solerter videt, quia nos tanto vberius, quanto & interius indigentes sumus. Et quia sunt nonnulli qui pietatis suæ viscera tendere vsque ad incognitos nesciunt, sed solis quos per assiduitatem notitiæ didicerint, misereantur, apud quos nimirum plus familiaritas quam natura valet, dum quibusdam necessaria, non quia homines, sed quia noti sunt, largiuntur, benè nunc per beatum Iob dicitur: Si despexi prætereuntem, eò quod non habuerit indumentum. Ignosce enim proximo misertum se indicat, quem prætereuntem vocat, quia videlicet apud piam mentem plus natura valet, quam notitia. Nam & vnusquisque qui indiget, eo ipso quo homo est, ei iam incognitus non est. Sequitur: Si leuauit super pupillum manum meam, etiam cum viderem me in porta superiorem. Mos apud veteres fuit, vt ad portam seniores sederent, qui certantium iurgia iudiciali examinatione discernere, quatenus urbem in qua concorditer oporteret viuere, discordes minime intrarent. Vndè & per Prophetam Dominus dicit: Constituite in porta iudicium. Hoc itaque loco quid portæ nomine exprimitur, nisi id quod agebatur in porta? Sicut enim pugnare castra dicimus, pro eo quod pugnatur ex castris, ita iudicium quod in porta agi consueuerat, porta nominatur. In porta ergo se superiorem videt, qui se melioris partis esse in iudicio æquitatis merito conspicit. Beatus igitur Iob, quia nec tunc contra pupillum manum exercuit, cum se etiam per iustitiæ meritum potentior vidit, nobis timoris regulam insinuans, dicit: Si leuauit super pupillum manum, cum viderem me in porta superiorem. Ac si patenter dicat: Neque tunc utilitatis meæ negocia virtute contra pupillum exequi volui, quando me in iudicio etiam ex iustitia potior vidi.

5. IOB capite vigesimo nono: Auris audiens beatificabat me, & oculus videns, testimonium reddebat mihi. Eò quod liberâsem pauperem vociferantem, & pupillum cui non esset adiutor. Benedictio perituri super me veniebat, & cor viduæ consolatus sum. Iustitia indutus sum: & vestiui me, sicut vestimento & diademate, iudicio meo. Oculi mei caeco, & pes claudo. Pater eram pauperum: & causam quam nesciebam, diligentissimè inuestigabam. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius aufereram prædam. Si voluissem ire ad eos, sedebam primus: cumque sedere m quasi rex circumstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator.

6. ET trigesimo primo, vt supra B. testimonio primo.

Ignosce enim misericordiam exhibenda.

Misericordia Iob erga pupillos, in iudicio causa cadentes.

Amos 5.

Amos 5.

Corpora defunctorum fidelium quare cum honore sepelienda.

XV.

Quot sunt opera misericordiarum, tum corporalia, tum spiritualia?

A. Septem in vtroque genere numerantur. Ac primùm quidem corporalia hæc sunt: Esurientes pascere, potum dare sitientibus, operire nudos, captiuos redimere, agrotos inuisere, hospitio peregrinos suscipere, mortuos sepelire.

B. Spi-

B. Spiritualia verò hæc: Peccantes corrigere, ignorantés docere, dubitantibus rectè consulere, pro salute proximi Deum orare, consolari mœstos, ferre patienter iniurias, offensam remittere. Quæ humanæ pietatis officia, hominibus præsertim Christianis, nec barbaris planè, tam aperta sunt, vt longa tractatione neutiquam egeant.

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI vigesimo quinto: Tunc dicit rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus, & operuistis me: infirmus, & visitastis me: in carcere eram, & venistis ad me, &c.

2. TOBIÆ primo: Tobias quotidie pergebat per omnem cognitionem suam, & consolabatur eos, diuidebatque vnicuique, prout poterat, de facultatibus suis: esurientes alebat, nudis quoque vestimenta præbebat, & mortuis atque occisis sepulturam sollicitus exhibebat.

3. ET capite secundo: Post hæc verò cum esset dies festus Domini, & factum esset prandium bonum in domo Tobia, dixit filio suo: Vade, & adduc aliquos de tribu nostra, timentes Deum, vt epuletur nobiscum. Cumque abiisset, reuersus nunciavit ei, vnum ex filiis Israël iugulatum iacere in platea. Statimque exiliens de accubitu suo, relinquens prandium, ieiunus peruenit ad corpus: tollensque illud, portauit ad domum suam occultè, vt dum sol occubuisset, cautè sepeliret eum. Cumque occultasset corpus, manducauit panem cum lactu & tremore, memoras illum sermonem quem dixit Dominus per Amos Prophetam, Dies festi vestri conuertentur in lamentationem & luctum. Cum verò sol occubuisset, abiit, & sepeliuit eum. Arguebant autem eum omnes proximi eius, dicentes: Iam huius rei causa interfici iussus es, & vix effugisti mortis imperiū, & iterum sepelis mortuos? Sed Tobias plus timens Deum quam regem, rapiebat corpora occisorum, & occultabat in domo sua, & mediis noctibus sepeliebat ea.

4. CAPITE duodecimo ait Raphaël: Quando orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscedebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.

5. SECUNDO Regum secundo: Veneruntque viri Iuda, & vixerunt ibi Dauid, vt regnaret super domum Iuda. Et nunciatum est Dauid, quod viri Iabes Galaad sepelissent Saül. Misit ergo Dauid nuncios ad viros Iabes Galaad, dixitque ad eos: Benedicti vos domino, qui fecistis misericordiam hanc cum domino vestro Saül, & sepelivistis eum. Et nunc retribuatur vobis quidem Dominus misericordiam & veritatem: sed & ego reddam gratiam, eò quod fecistis verbum istud.

6. AVGVSTINI libro primo de ciuitate Dei, capite decimo tertio: Non idè tamen contemnenda & abiicienda sunt corpora defunctorum, maximeque iustorum atque fidelium, quibus tanquam

organis & vasis ad omnia bona opera sanctus vsus est Spiritus. Si enim paterna vestis & annulus, ac si quid huiusmodi, tanto charius est posteris, quanto erga parentes maior extitit affectus: nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ vti què multo familiarius atque coniunctius, quam qualibet indumenta, gestamus. Hæc enim non ad ornamentum vel adiutorium, quod exhibetur extrinsecus, sed ad ipsam naturam hominis pertinent. Vndè & antiquorum iustorum funera officiosa pietate curata sunt, exequiæ celebratæ, & sepultura prouisa: ipsique dum viuerent, de sepeliendis vel etiã transferendis suis corporibus filiis mandauerunt. Et Tobias sepeliendo mortuos, Deum promeruisse, teste angelo, commendatur. Ipse quoque Dominus die tertio resurrecturus, religiosæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumque commendat, quod vnguentum preciosum super membra eius effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum, diligenter atque honorificè tegendum sepeliendumque curarunt. Verùm istæ authoritates non hoc admonent, quod insit vllus cadaveribus sensus: sed ad dei providentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoque mortuorum pertinere significant, propter fidem resurrectionis adstruendam. Vbi & illud salubriter discitur, quanta possit esse remuneratio pro eleemosynis, quas viuentibus & sentientibus exhibemus, si neque hoc apud Deum perit, quod exanimis hominum membris officij diligentiaque persoluitur. Sunt quidem & alia, quæ sancti Patriarchæ de corporibus suis vel condendis, vel transferendis, prophético spiritu dicta intelligi voluerunt.

7. IDEM in libro de cura pro mortuis gerenda, capite tertio, repetit eadem ad verbum ex supra dicto libro de ciuitate Dei.

1. B. MATTHÆI decimo octauo: Si autem peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratri tuo: si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum.

2. PRIORIS ad Timotheum quinto: Peccantes, coram omnibus argue, vt & ceteri timorem habeant.

3. ECCLESIASTICI decimo octauo: Qui misericordiam habet, docet & erudit quasi pastor gregem suum. Misereatur accipiens doctrinam miserationis, & qui festinat in iudiciis eius.

4. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Prædica verbum, instat oportune, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.

c Matth. 18. b. 1. Tim. 5. c. d. Eccl. 18. b. 2. Timoth. 4. a. Esa. 51. b. Hier. 15. b. Dan. 12. a. Iacob. 5. d. Gal. 6. a. Chryl. hom. 3. & 10. in Gencl. Clemens Alex. lib. 1. Stromatum. Bern. serm. 36. in Cant. Greg. homil. 17. in Euang. e. Proverb. 27. b. Eccl. 5. c. f. Matth. 5. g. Iacob. 5. d. g. Eccl. 7. d. 2. Corinth. 1. a. h. Tit. 3. a. 1. Thell. 5. c. Rom. 15. a. i. Mat. 5. d. 6. b. 18. c. d. Mar. 11. c. Eccl. 28. a.

Gen. 23. & 25. Sepultura & exequi iustorum.

Tob. 2. & 12.

Matth. 26. Ioan. 12.

Ioan. 19.

Deo placent officia pietatis, quæ exhibentur mortuis.

Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt: sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros, prurientes auribus.

5. **ESAIÆ** quinquagesimo secundo: Quam pulchri super montes pedes annunciantis & prædicantis pacem, annunciantis bonum, prædicantis salutem, dicentis Sion, Regnabit Deus tuus?

6. **HIEREMIÆ** decimo quinto: Propter hoc hæc dicit Dominus: Si conuerteris, conuertam te, & ante faciem meam stabis: & si separaueris preciosum à vili, quasi os meum eris. Conuertentur ipsi ad te, & tu non conuertèris ad eos.

7. **DANIELIS** duodecimo ait angelus: Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt: alij vt vitam æternam, & alij in opprobrium vt videant semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui adiutitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

8. **IACOBI** quinto: Fratres mei, si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum: scire debet, quoniam qui conuertit fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum.

9. **AD GALATAS** sexto: Fratres, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, nè & tu teneris.

10. **CHRYSOSTOMVS** homilia tertia in Genesim: Nihil ita gratum est Deo, & ita curæ, vt animarum salus, sicut clamat Paulus, dicens: Qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Et iterum Deus ipse ait: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat. Et propter hoc etiam creaturam hæc omnem produxit, & nos formauit, non vt pereamus, neque vt supplicii nos torqueat: sed vt saluet, & ab errore liberatis, regno frui nobis concedat. Talem igitur habentes Dominum, tam misericordem, tam benignum, tam mansuetum: cum nostræ, tum fratrum nostrorum salutis curam geramus. Nam & hoc nostræ salutis argumentum erit & occasio, si non solum pro nobis ipsi solliciti, sed & proximo vtilis fuerimus, ipsum ad viam veritatis manucentes. Et vt sciat quantum bonum sit, cum salute nostra & alios lucrari, audi prophetam ex persona Dei dicentem: Qui educit preciosum à vili, quasi os meum erit. Quid hoc est? Qui ab errore ad veritatem, ait, manu duxerit, vel à peccato ad virtutem proximum induxerit: pro virili humano me imitatur. Etenim ipse cum Deus sit, propter nihil aliud nostram induit carnem, & alia omnia humana sustinuit, & crucem quoque suscepit, nisi vt nos peccato obnoxios à maledicto liberaret. Et hoc quoque Paulus clamat, dicens: Christus nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Si igitur ipse, qui Deus est ineffabilis essentia, ob misericordiam ineffabilem hæc omnia propter nos & salutem nostram suscepit: cur non & nos erga fratres iusti sumus, agnoscentisque eos vt membra nostra, & eripientes ex diaboli faucibus, in viam virtutis inducimus? Nam vt anima corpore melior est: ita his qui indigentibus pecunias & facultates suppeditat, maioribus præmiis digni sunt hi qui admonendo & continue docendo in viam rectam supinos & desides inducunt, monstrando

Animarum salutem quasi faciat Deus. 1. Tim. 2. &zech. 18.

Proximi ad salutem perducere, quam præclarè sit.

Hierem. 15.

Gala. 3.

Animarum lucrum quanti faciendum.

eis diuinarum virtutum fragrantiam, & vitiorum maleolentiam. Hæc omnia cum sciamus, præ omnibus aliis huius vitæ curis, de salute animarum loquamur proximis, eandem illis sollicitudinem ingerentes.

11. **ET** homilia decima in Genesim: Cuius studium est docere proximum, is non tam illi benefacit, quam sibi ipsi magnam mercedem parat: duplicique augetur lucro, dum maiorem à Deo retributionem assequitur, & dum fratrem docere aggreditur, docendo interim sibi ipsi memoriam eorum quæ audiuit renouat. Igitur cogitantes tantum lucrum vestrum, nè iniudeatis fratribus vestris, sed à vobis discant quæ nunc à nobis dicuntur.

12. **CLEMENS** Alexandrinus libro primo Stromatum, in principio: Iam autem cernitur ipse Seruator, qui ex redundanti copia, pro eius qui accipit viribus, quæ ex exercitatione seruis augentur, facultates distribuerat, reuersus cum eis rationem ponere, quando iis quidem qui eius pecuniam auxerant, qui in modico fuerat fideles, exceptis, eos super multa constitutum pollicitus, in Domini gaudium iussit ingredi: ei autem qui pecuniam ad scenerandum creditam occultauerat, & eam ipsam quam acceperat, absque vilo emolumento reddebat: Serue, inquit, nequam & ignaue, oportebat te pecuniam meam dare nummulariis, & ego veniens meam recepisse. Propter hæc seruis inutilis inicietur in tenebras exteriores. Tu ergò fortis esto, ait quoque Paulus, in gratia quæ est in Christo Iesu, & quæ audiisti à me per multos testes, ea committe fidelibus hominibus, qui quidem idonei erunt alios quoque docere. Et rursus: Stude teipsum Deo probum exhibere operarium, inconfusibilem, rectè tractantem verbum veritatis. Si ambo ergò verbum prædicant, hic quidem scripto, ille verò voce: quomodo non sunt ambo admittendi, qui effecerunt, vt fides operetur per dilectionem? A culpa autè eius, qui quod est optimum, non elegit, Deus est prorsus alienus, & inimicè eius causa. Iam verò illorum quidem munus est, verbum scenerari: horum autem probare, & aut accipere, aut non. Iudicium autem in ipsis iudicatur. Sed prædicandi quidem scientia, est quodammodo Angelica, vt trouis modo iuuans, seu per manum, seu per linguam operetur: quoniam qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Et paulò post: Operamini, inquit Dominus, non cibum qui perit, sed qui manet in vitam æternam. Sumitur autem nutrimentum & per cibos, & per verba: & reuera beati sunt pacifici, qui eos qui in hac vita & errore, ab ignorantia oppugnantur, contraria docendo transmouent, & traducunt ad pacem quæ est in Verbo, & vita quæ est ex Deo, & eos qui esuriunt iustitiam, panis distributione nutriunt.

13. **BERNARDVS** sermone trigesimo sexto in Cantica canticorum: Videar forsitan nimis in suggestionatione scientiæ, & quasi reprehendere doctos, ac prohibere studia literarum. Abiit. Non ignoro quantum Ecclesiæ profuerint & profint literati sui, siue ad refellèdos eos qui ex aduerso sunt, siue ad simplices instruendos. Denique legi: Quia tu repulisti scientiam, repellam & ego te, vt non fungaris mihi sacerdotio. Legi: Qui docti fuerint, fulgebunt

Docere proximum.

Luca 19. Marth. 25. Talia nobis ob creditam, hunc collocata sunt, & expenseda in vilitatem aliorum.

2. Tim. 1.

Ibidem.

Prædicandi verbi Dei scientia est quodammodo angelica. Ionæ 6.

Ab errore ad veritatem reducere alios.

Scientia literarum, Ecclesiæ multum prodest.

Osee 4.

Daniel. 12.

1353
Quædam re-
sum scientia
& cognitio
impulsi
quærenda.

1. Cor. 8.

Modus scien-
di est prius
necessarius.

Quo sine scien-
tia apperece
debetur.
Abusus scien-
tiæ. 1.

Perfusus saty-
ra 1.

Reop. vlt. 8.

Philim. 10.
Iacob. 4.
Similitudo
accomodata.

Scientia per se
laude digna.

Ad pastores
& conuicia.

fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Et paulò post: Est autem (quod in se est) omnis scientia bona, quæ tamen veritate subnixæ sit: sed tu qui cum timore & tremore tuâ ipsius operari salutem pro temporis breuitate festinas, ea scire prius ampliusque curato, quæ senseris viciniora salutem. Nonne medici corporum medicinæ portionem diffiniunt, eligere in sumendis cibis quid prius, quid posterius, & quemadmodum quidque sumi oporteat? Nam etsi bonos constat esse cibos, quos Deus creauit, tu tamen ipsos tibi, si in sumendo modum & ordinem non obserues, reddis planè non bonos. Ergò quod dico de cibis, hoc sentite & de scientiis. Sed melius mitto vos ad magistrum. Non est enim nostra ista sententia, sed illius: immò & nostra, quoniam veritatis. Qui se, inquit, putat aliquid scire, nondum scit quomodo oporteat eum scire. Vides quoniam non probat multa scientem, si sciendi modum nescierit? Vides inquam, quomodo fructum & vtilitatem scientiæ in modo sciendi constituit? Quid ergò dicit modum sciendi? Quid? nisi vt scias, quo ordine, quo studio, quo fine quæque nôsse oporteat? Quo ordine? vt id prius, quod maturius ad salutem. Quo studio? vt id ardentius, quod vehemètius ad amorem. Quo fine? vt non ad inanem gloriam, aut curiositatem, aut aliquid simile, sed tantum ad ædificationem tuam vel proximi. Sunt namque qui scire volunt eo sine tantum, vt sciant: & turpis curiositas est. Et sunt qui scire volunt, vt sciatur ipsi: & turpis vanitas est. Qui profectò non euadent substantiæ Satyrici, & ei qui eiusmodi est decantant: Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter. Et sunt item qui scire volunt, vt scientiam suam vendant, verbi causa, pro pecunia, pro honoribus: & turpis quaestus est. Sed sunt quoque qui scire volunt, vt ædificent: & charitas est. Et item qui scire volunt vt ædificentur, & prudentia est. Horum omnium soli vltimi duo non inueniuntur in abusione scientiæ, quippe qui ad hoc volunt intelligere vt benefaciant. Denique intellectus bonus omnibus facientibus eum. Reliqui omnes audiât: Scienti bonum & non scienti, peccatum est ei, Ac si per similitudinem dicat: Sumentibus cibum & non digerentibus, perniciosum est ei. Cibus siquidem indiget, & qui bonam non habet decoctionem, malos generat humores, & corrumpit corpus, & non nutrit. Ità & multa scientia ingesta stomacho animæ, quæ est memoria, si decocta igne charitatis non fuerit, & sic per quosdam artus animæ, mores scilicet atque actus, transfusa atque digesta quatenus ipsa de bonis quæ nouerit, vita attestante & moribus bona efficiatur: nonne illa scientia reputabitur in peccatum, tanquam cibus conuersus in prauos noxiisque humores? Et initio sermonis trigesimalseptimi: Non tamen dico contemendam aut negligendam scientiam literarum, quæ ornat animam, & erudit eam, & facit vt possit etiam alios erudire. Sed duo illa (nôsse Deum & seipsum) oportet & expedit vt præcedant, in quibus summa salutis constituitur.

14. **GREGORIUS** homilia decima septima in Euangelia: Pensemus ergò, qui vnquam per linguam nostram conuersi, qui de peruerso suo opere nostra increpatione correpti, pœnitentiam ege-

runt: quis luxuriam ex nostra eruditione deseruit, quis avaritiam, quis superbiam declinavit? Pensemus quod lucrum Dei fecimus nos, qui accepto talento, ab eo ad negocium missi sumus. Etenim dicit: Negociamini dum venio. Ecce iam venit, ecce de nostro negotio lucrum requirit. Quale ei animarum lucrum de nostra negociatione monstrabimus? Quot eius conspectui animarum manipulos de prædicationis nostræ segete illaturi sumus? Ponamus ante oculos nostros illum tantæ distinctionis diem, quo iudex veniet, & rationem cum seruis suis, quibus talenta credidit, ponet. Ecce in maiestate terribili, inter angelorum atque archangelorum choros videbitur. In illo tanto examine, electorum omnium & reproborum multitudo deducetur, & vnusquisque quid sit operatus ostendetur. Ibi Petrus cum Iudæa conuersa, quam post se traxit, apparebit. Ibi Paulus conuersum, vt ita dixerim, mundum ducentem. Ibi Andreas post se Achaiam, ibi Ioannes Asiam, Thomas Indiam, in conspectum sui iudicis conuersam ducet. Ibi omnes Dominici gregis arietes, cum animarum lucris apparebunt, qui sanctis suis prædicationibus Deo post se subditum gregem trahunt. Cum tot pastores cum gregibus suis ante æterni pastoris oculos venerint, nos miseri quid dicturi sumus, qui ad Dominum nostrum post negocium vacui redimus, qui pastorum nomen habuimus, & oves quas ex nutrimento nostro debeamus ostendere, non habemus? Hic pastores vocati sumus, & ibi gregem non ducimus.

15. **PROVERBIORVM** vigesimo septimo: Vnguento & variis odoribus delectatur cor: & bonis amici consiliis anima dulcoratur.

16. **ECCLESIASTICI** quinto: Si est tibi intellectus, responde proximo: sin autem, sit manus tua super os tuum, nè capiaris in verbo indisciplinato, & confundaris.

17. **MATTHEI** quinto: Ego autem dico vobis. Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos: vt sitis filij patris vestri qui in calis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.

18. **IACOBI** quinto: Confitemini ergò alterutrum peccata vestra: & orate pro iniuicè vt saluemini. multum enim valet deprecatio iusti assidua.

19. **ECCLESIASTICI** septimo: Non desis plorantibus in consolatione, & cum lugentibus ambula. Non te pigeat visitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaberis. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.

20. **POSTERIORIS** ad Corinthios primo: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: vt possimus & ipsi consolari eos qui in omni pressura sunt, per exhortationem qua exhortamur & ipsi à Deo.

21. **AD TITUM** tertio: Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse, neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.

22. **PRIORIS** ad Thesalonicenses quinto: ROLL iij

corez qui multas animas Deo lucrificerant.

Luc. 19.

Apostoli quos populos conuertet, in die iudicij videbitur.

gamus autem vos fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Videte ne quis malum pro malo alicui reddat: sed semper quod bonum est, sectamini inuicem & in omnes.

23. AD Romanos decimoquinto: Debemus autem nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. Vnusquisque uestrum proximo suo placeat in bonum ad aedificationem. Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est, Impropria impropertium tibi, ceciderunt super me.

24. МАТТНÆI quinto: Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens, offeres munus tuum.

25. САРІТЕ sexto: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester caelestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis ho-

minibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

26. САРІТЕ decimo octauo: Sic & pater meus caelestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus uestris.

27. МАРСІ vndecimo: Et cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquem: ut & pater vester qui in caelis est, dimittat vobis peccata uestra. Quod si vos non dimiseritis, nec pater vester qui in caelis est, dimittet vobis peccata uestra.

28. ЕССЕСІАСТІСІ vicesimo octauo: Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini reseruat iram: & à Deo querit medelam? In hominem similem sibi non habet misericordiam: & de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit, reseruat iram: & propitiationem petit à Deo? Quis exorabit pro delictis illius?

XVI.

Quomodo isthaec Scripturis ostenduntur?

A. Pulchrè quidem ac passim, sicut in primis illa Esaiæ verba, aut potius Dei praecepta commonstrant: *Frange, inquit, esurienti panem tuum, egenos vagosque induc in domum tuam. Cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Quorum officiorum ingens quoque fructus ibidè subijcitur: Tunc anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria Domini colliget te. Et Ioannes, qui in charitate & misericordia fraterna nobis commendanda totus est, inter cætera docet: Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauerit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate. In hoc cognoscimus, quoniam ex veritate sumus.*

B. Hæc sunt fidelium, verèque iustorum opera, quæ in extremo illo iudicio Christus agnoscat, & palam approbabit: propter quæ regnum promissum decernet, iustitiæque coronam reddet misericordibus, quos & ipse iustos prædicat.

C. Quæ quidem opera tanto plùs veræ laudis æternique præmij porrigunt, quanto sunt ab animo Christiano sincerius, alacrius, liberalius, nimirum ut in illis humanæ vanitati atque cupiditati quam minimum loci relinquatur: ea verò ad Dei gloriam proximique, cui seruiunt, comòdum propriè referantur. Hinc illæ scripturæ voces obseruandæ: *Qui tribuit in simplicitate: qui miseretur in hilaritate. Noli auertere faciem tuam ab illo paupere. Quomodo potueris, ita esto misericors. Hilaris datorem diligit Deus. In omni dato hilarem fac vultum tuum. Iucundus homo qui miseretur & commodat, Certe Christus apud Lucam talem depingit Samaritanum, qui præclarum exemplum præbeat summæ humanitatis perfectæque misericordiæ, ignotis etiam & immerentibus vltro præstande. Qui verò parce seminat, parce & metet, Apostolo teste. Satis autem hæcenus de corporalibus præcipue operibus misericordiæ.*

TESTI-

a Esaiæ 58. b

b Ibidem c

c 1. Ioan. 3. e. Iac. 2. c. Basil. hom. 7. in diuites auaros. Ambr. ser. 81. & apud Grat. dist. 86. Idem lib. 3. offic. c. 6. & 7. Greg. 3. p. curæ past. admonit. 22. Item Grego. Turon. in glor. cõfess. c. 108.

d Matth. 25. d. Lucæ 14. c

e Gregor. curæ past. part. 3. admonit. 21. Ambr. lib. 1. offic. cap. 30. & lib. 2. c. 21. & 25. Chryf. hom. de misericordia & duabus viduis. Item hom. 30. in 1. epist. ad Corinth.

f Rom. 12. b

g Tob. 4. b

h 2. Cor. 9. b
i Eccl. 35. b
k Psal. 111. a

l Lucæ 10.

m Nazian. in orat. de finere patris. Chryf. hom. 21. in epist. ad Rom. Item hom. 35. & 37. ad pop. Antioch. n 2. Cor. 9. b

TESTIMONIA.

1. A. ESAIÆ quinquagesimo octauo: Clama, nè cesses: quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum. Me etenim de die in diem quarunt, & scire vias meas volunt: quasi gens quæ iustitiam fecerit, & iudicium Dei sui non dereliquerit, rogat me iudicia iustitiæ, appropinquare Deo volunt. Quare ieiunauimus, & non adspexisti? humiliuimus animas nostras, & nescisti? Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas uestra, & omnes debitores vestros repetitis. Ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugna impiè. Nolite ieiunare sicut vsque ad hanc diem, ut audiatur in excelso clamor vester. Nunquid tale est ieiunium quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? Nunquid cõtorquere quasi circulum caput suum, & faccum & cinerem sternere? Nunquid istud vocabis ieiunium, & diem acceptabilem Domino? Nõne hoc est magis ieiunium quod elegi? dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimètes, dimitte eos qui cõfracti sunt, liberos, & egenos vagosque; induc in domum tuam. cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Tunc erumpet quasi manè lumen tuum, & sanitas tua citius orietur, & anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria Domini colliget te. Tunc inuocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet, Ecce adsum. si abstuleris de medio tui catenam, & desieris extèdere digitum, & loqui quod non prodest. Cum effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris: orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt sicut meridies. Et requiem tibi dabit Dominus semper, & implebit splendoribus animam tuam, & ossa tua liberabit, & eris quasi hortus irriguus, & sicut fons aquarum, cuius non deficient aquæ. Et aedificabuntur in te deserta seculorum: fundamenta generationis & generationis suscitabis: & vocaberis aedificator sepium, auertens semitas in quietem.

2. PRIMÆ Ioannis tertio, ut in textu.

3. IACONI secundo: Iudicium sine misericordia illi qui non facit misericordiam. Superexaltat autem misericordia iudicium. Quid prodest, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Si autem frater aut soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano: dicat autem aliquis ex vobis, illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini: non dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori: quid proderit? Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa.

4. BASILIUS homilia in diuites auaros, quæ est septima inter homilias variorum argumentorum, ut supra de peccatis capitalibus, quæstione quarta A. testimonio secundo.

5. AMBROSIVS sermone octogesimo primo, qui est idem cum homilia sexta Basilij in ditescentes auaros: Quod si difficile tibi putas, o homo, magnificentiã diuinæ largitionis imitari, imitare terram: si leuare sursum oculos non potes, saltem ea quæ deorsum sunt, & in pedibus tuis, intueri. Affer tu fructum sicut terra. noli esse deterior insensibili elemento. Illa enim fructus quos affert, non su is visibus vindicat, sed tuis ministrat obsequijs.

Tu verò fructus illius solus inuadis, & tibi soli concludis. Quod si tantum auiditatis te moribus adstringit, ut tua velis facere omnia, accipe & ad hoc salutare remedium. Beneficiũ largientis præbenti magis permanet quam suscipienti. Nam misericordia quidem ad indigentem peruenit, gratia autem multiplicatè mercedis permanet tribuenti. Esurienti dedisti panem: ille quidem passus est & refectus, sed ad te redit, quod dedisti, cum fructibus & vsuris. Quod si difficile putas, cõsidera frumentum quod seminatur in terra, si non ad seminantis potius quam ad suscipientis lucra cedit: ita etiam dum cibus tribuitur indigentibus, cum multo fœnore diuinæ gratiæ restituetur in posterum. Sit ergo tibi finis agriculturæ huius initium celestium sationum. Seminate enim, inquit, vobis ad iustitiam. Quid ergo afflictaris? quid temetipsum exercitas, luto & lateribus concludens humanæ vitæ subsidia. Scriptum non legis: Melius est nomen bonum super diuitias multas? Si ergo & tu gloriam ex diuitiis quæris, cognosce quia melius est mille filiorum, quos per misericordiam filios acquisieris, patrem vocari, quam mille aureorum dominum dici. Facultates nanque relinquuntur, hinc etiam si nolumus, bonorum verò operum conscientia nobiscum pariter pergit ad Deum. Et cõsidera quanta tibi tum erit gloria, cum te omnis ille populus, qui ex promptuariis tuis passus est & refectus, pro tribunali magni illius & iustissimi iudicis caterua constipante circundabit, pastorem te suum, ac tutorem pium, & misericordem patrem omni gratiarum voce testabitur. Quod si magistratus in theatris, mimis & athleticis & gladiatoribus, aliisque huiusmodi generibus hominum totum penè patrimonium suum largitur ac prodigit, ut vnus horum fauorem vulgi nimirum acquirat, nihil sibi vltèrùs profuturum: tu dubitas & cõctaris munificus esse in huiusmodi largitionibus, in quibus iudex residet Deus, fauentium & acclamantium vulgus est angeli: vbi omnes qui à seculo fuerunt sancti, laudatores & prædicatores tui sunt: vbi laus & fauor nõ simul cum die cessat, sed cum seculis permanet: vbi corona tibi non auri, sed iustitiæ dabitur: vbi non honores vnus vrbis, sed cælorum regna mereberis. Et hæc omnia acquiruntur per misericordias pauperum, per dispensationes indigentium, in quibus cibi corruptibilis precio, incorruptibilem regni cælorum gloriam, æternamque mercaris. Et post pauca: Sicut ij qui per insaniam mente translati sunt, non iam res ipsas, sed passionis suæ phantasias vident: ita etiam mens avari semel vinculis cupiditatis adstricta, semper aurum, semper argentum videt, semper redditus computat. Gratius aurum intuetur, quam solem videt. Ipsa eius oratio & supplicatio ad Dominum, aurum quærit, & vellet atque optaret ut omnia ei in aurum conuerterentur. Vos autem fratres si mihi auscultatis, referate aditus promptuariorum uestrorum, & largior diuitiis uestris atque fluentior exitus procuretur, quam dudum fuerat quæsitus ingressus, tanquam affluentissimus fluuius ad segetes rigandas multis deriuationibus trahitur per omnem terram misericordiæ affluentia. An nescitis, quia puteorum aqua si frequentius hauriatur, & salubrior effici-

fructus autem misericordiarum in diuitiis non reduntur.

Gratia & iustitia acquiruntur. Osee 10.

Prouer. 22.

Gloriam parant elemosinæ in futura vita.

Corona iustitiæ dabitur & cælorum regna mereberis.

Auarorum cogitationes quæ sunt.

Facultates nostræ erogando multiplicantur.

Similitudo pulchra.

Luc. 12.

Auaritia auaros accendit coram summo iudice.

Luc. 7.

Act. 9.

Matth. 5. Luc. 6.

In eos qui difficiles se prebent ad largiendum.

In eos qui se propria licite seruare dicunt.

1. Tim. 6.

Iob. 2.

tur, & abundantior: quod si ociosa remanserit & immobilis, inutilior & corruptior fit: si moueatur & operetur, communem omnibus & vtilem profert fructum? Mete ergo vberes pecuniarum fructus, orationes dico pauperum, intercessionemque sanctorum, qui pro te, officiorum tuorum memores apud iustum iudicem Deum dignis operum tuorum allegationibus postulent. Cauemus exemplum diuitis istius, qui dum presentes diuitias concludit, & de futuris sollicitudinem gerit, diuitiis pariter abreptus & vita, protrahitur ad tribunal horrificum, in quo accusatrix quidam huius assistit ipsa illa quae & totius vitae eius comes exitit avaritia: defensor vero & intercessor nusquam vllus apparet. Circumspectat nanque sanctorum multitudinem diuinis tribunalibus assistentem, & intentis ac sollicitis oculis circumlufrat si quem forte videat charum sibi ac familiarem in hac vita obsequio suo factum, nec vsquam tamē vllum inuenit. Nullus est qui dicat: Domine, dignus est cui ignoscas: dilexit enim gentem nostram, & ecclesiam ipse edificauit. Nulla viduae quae procidentes & flentes rogent Petrum, ostendentes vestimenta sua, quae eis largitus est diues. Nullus ergo miseribitur ei qui non est misertus. Scriptum est enim: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et iterum: Date, & dabitur vobis. Et: Qua mensura mensi fueritis, eadem remetietur vobis. Et paulo post: Non te oportebat gratias agere Deo, exultare & letari quod non ipse mendicans alienas circuis fores, sed alij ante tuas ianuas sedent à te misericordiam postulantem? Tu vero difficilis es ad praevidendum, contritarius ac declinans ne quis tibi paulo molestior, cogente necessitate paupertatis, existat: quasi non potuisset fieri vt effes vnus ex iis qui ante ianuam tuam fame perdit iacent, & tu quidem satis dignè: nam voto, mente, ac proposito pauper es, & totius boni egenus. Cum enim non habes charitatem, cum tibi desit humanitas, desit fides, desit spes in Deo, cum tibi desit misericordia, quid te egestuosus, quidve mendicius? Pars tua cum tineis & muribus horreorum tuorum rosoribus erit. Qui vtique si talia non videres, si non corrumper ea cerneres & consumi, quis tibi suadere posset aliquid inde largiri? Sed ais: Quid iniustum est, si cum aliena non inuadā, propria diligentius seruo? O impudens dictum, propria dicitis? quae ex quibus receditis in hunc mundum detulisti? Quando in hanc ingressus es lucem, quando de ventre matris existi, quibus quae-so facultatibus, quibusque subsidiis stipatus ingressus est? Aduetum tuum in hunc mundum discere ab Apostolo Paulo dicente: Nihil enim intulimus in hunc mundum, sed nec auferre quidem quid possumus: habentes autem victum & vestitum, his contenti sumus. Terra communiter omnibus hominibus data est: proprium nemo dicat, quod è communij plus quam sufficeret sumptum, & violenter obtentum est. Veruntamen nudus ex ventre matris existi, nudus nihilominus reuertēris in terrā. Et si quidem terrae elementum putas fortuitò substitisse, impius es qui ignoras conditorem Deum: si verò agnoscis beneficium largitoris, gratus esse creatori, & require apud temetipsum rationem cur plus tibi quam ceteris praestitit. Nunquid iniustus est Deus, vt nobis non aequaliter distribuat

vita subsidia, & tu quidem esses affluens & abundans, aliis verò deesset, & egerent? An idcirco magis, quia & tibi voluit benignitatis suae experimēta conferre, & alium per virtutem patientiae coronare: tu verò susceptus Dei muneribus, etsi in sinu tuum redactis, nihil te putas agere iniquum, si tam multorum vitae subsidia solus obtines? Quis enim tam iniustus, tam audax, tam avarus, quam qui multorum alimenta, suum non vsurum, sed abundantiam & delicias facit? Neque enim minus est criminis, habenti tollere, quam cum possis & abundes, indigentibus denegare. Esurientium panis est quem tu detines: nudorum indumentum est quod tu recludis: miserorum redemptio est & absolutio, pecunia quam tu in terram desodis. Tot te ergo scias inuadere bona, quot possis praestare quod velis.

6. IDEM Ambrosius apud Gratianum distinctione octogesima sexta: Pasce fame morientem, quisquis enim pascendo hominem seruare poteris, si non pascas, fame occidisti.

7. Et libro tertio Officiorum, capite sexto: Nō vincat honestatē vtilitas, sed honestas vtilitatem. Hanc dico vtilitatem, quae estimatur secundum vulgi opinionem. Mortificetur avaritia, moriatur concupiscentia. Sanctus in negociatione introisse se negat: quia preciorum captare incrementa, non simplicitatis, sed versutiae est. Et alius ait: Captans precia frumenti, maledictus in plebe est. Et post pauca: Cur ad fraudem conuertis naturae industriam & indulgentiam? Cur inuides vsibus hominum publicos partus? Cur populis minus abundantiam? Cur affectas inopiam? Cur optari facis à pauperibus sterilitatem? Cum enim non sentiant beneficia fecunditatis, te auctonante precium, te condente frumentum, optant potius nihil nasci, quam te de fame publica negociari. Ambis frumentorum indigentiam, alimentorum penuriam, vberis soli partus ingemiscis, fles publicam fertilitatem, horrea frugum plena deploras, exploras quādo sterilior prouentus sit, quando exilior partus. Votis tuis gaudes arrisisse maledictum, vt nihil vsquam nasceretur. Tunc messem tuam venisse letaris, tunc tibi de omniua miseria cogeris opes, & hanc tu industriam vocas, hanc diligentiam nominas, quae calliditatis versutia, quae astutia fraudis est: & hoc tu remedium vocas, quod est commentum nequitiae. Latrocinium hoc, an scenus appellem? Captantur tanquam latrocinij tempora, quibus in viscera hominum durus insidiator obrepas. Augetur precium tanquam sorte cumulatam scenoris, quo periculum capitis aceruat. Tibi conditae frugis multiplicatur vsura, tu frumentum quasi fenerator occultas, quasi venditor auctonaris. Quid imprecaris malè omnibus, quia maior futura sit fames, quasi nihil frugum superfit, quasi infaecundior annus sequatur? Lucrum tuum, damnatum publicum est. Ioseph sanctus omnibus aperuit horrea, non clausit: nec precia captauit annonae, sed perenne subsidium collocauit: nihil sibi acquisiuit, sed quemadmodum fames etiam in posterum vinceretur, prouida ordinatione disposuit. Legisti quemadmodum hunc frumentarij precij captatorē exponat in Euangelio Dominus Iesus, cuius possessio diuites fructus attulit, & ille quasi egens dicebat: Quid faciam? non habeo quo congregem. Destruam horrea mea, & maiora faciam

Cur Deus a. hos dicit, alios pauperes esse voluit.

Diuitum bona sunt pauperum quo ad vsu. Vide S. Tho. 2. 2. q. 32. art. 5.

Occidit hominem, qui pre fame morientem non pascit cum potest.

Famis tepore subueniendum communitati.

Pro. 11.

In eos qui frumenta concondunt.

Latrocinis comparatur ea mercatorum industria.

Exemplum Iosephi.

De diuite Euangelico. Luc. 12.

Pro. 11.

Peregrinos tempore famis vrbe non accendos.

Senis cuiusda oratio, qua peritiae non esse eos peccatores.

Deut. 8. Matth. 4.

ciam: cum scire non posset, vtrum sequenti nocte anima sua ab eo repereretur. Nesciebat quid faceret: quasi ei alimenta deessent, habebat ambiguo. Non capiebant horrea annonam, & ille se egere credebat. Rectè igitur Salomon: Qui continet, inquit, frumentum, relinquet illud nationibus, non haeredibus: quoniam avaritiae emolumentum ad successorum iura non peruenit. Quod non legitime acquiritur, quasi ventis quibusdam ita extraneis diripientibus dissipatur. Et addidit: Captans annonam, maledictus in plebe est: benedictio autē in capite eius qui participat. Vides ergo quod largitorem frumenti esse deceat, nō precij captatorem. Non est igitur ista vtilitas, in qua plus honestati detrahitur, quam vtilitati adiungitur.

8. CAPITE septimo eiusdem libri: Sed & illi qui peregrinos vrbe prohibent, nequaquam probandi: expellere eo tempore quo deberent iuuare, separare à commerciis communis parentis, fusos omnibus partus negare, inita iam consortia viuendi auerruncare: cum quibus fuerint communia iura, cum his nolle in tempore necessitatis subsidia partiri. Ferā non expellunt feras, & homo excludit hominem? Ferā ac bestiam communem putat omnibus victum, quem terra ministrat. Illa etiam conformem sui generis adiuuant: homo impugnat, qui nihil à se alienum debet credere, quicquid humani est. Quanto ille rectius, qui cum iam proeecta processisset aetate, & famem tolleraret ciuitas, atque (vt in talibus solet) peterent vulgò, vt peregrini vrbe prohiberētur, praefectura vrbanae curam ceteris maiorem sustinens, conuocauit honoratos, & locupletiores viros poposcit, vt in medium consulerent, dicens: Quam immane esset peregrinos eiici, quam hominem exuere, qui cibum morienti negare? Canes ante mensam impactos esse non patimur, & homines extrudimus? Quam inutile quoque tot populos mundo perire, quos dira conficeret tabes: quantos vrbi suae perire, qui solerent adiumentum esse, vel in conferendis subsidiis, vel in celebrandis commerciis: neminem fame aliena iuuari: protrahere vt plurimum diem posse, nō inopiam repellere: immò tot cultoribus extinctis, tot agricolis occidentibus, occasura in perpetuum subsidia frumentaria. Hos igitur excludimus, qui victum nobis inferre conseruerunt? Hos nolumus in tempore necessitatis pascere, qui nos omni aetate pauerunt? Quanta sunt quae ab ipsis nobis hoc ipso tempore ministrantur? Non in solo pane viuunt homo. Nostra illic familia, plerique etiam nostri parentes sunt. Reddamus quod accepimus. Sed veremur, nē cumulemus inopiam. Primum omnium misericordia nunquam destituitur, sed adiuuatur. Deinde subsidia annonae, quae his impartienda sunt, collatione redimamus, reparemus auro. Nunquid his deficientibus, non alij nobis redimendi cultores videntur? Quanto vilis est pascere quam emere cultores? Vbi etiam repares? Vbi inuenias quem ignarum, & alieni vsus: numero possis substituere, non cultui. Quid plura? Collato auro, coacta frumenta sunt. Itā nec abundantiam vrbi minuit, & peregrinis alimoniam subministravit. Quanta hoc commendationis apud Deum fuit sanctissimo seni? Quanta apud homines gloriae? Hic magnus verè probatus, qui verè

potuit Imperatori dicere, demonstrans provinciae totius populos: Hos tibi omnes referuavi, hi viuunt beneficio tui senatus, hos tua curia iam morti abstulit.

9. GREGORIUS Magnus in tertia parte curae pastoralis, admonitione vigesima secunda: Admonedi sunt qui nec aliena appetunt, nec sua largiuntur: vt sciant sollicitè, quod ea de qua sumpti sunt, cunctis hominibus terra communis est: & idcirco alimenta quoque omnibus communiter profert. Incautum ergo se innocentes putant, qui commune Dei munus sibi priuatum vendicant: qui cum accepta non tribuunt, in proximorum nece grassantur: quia tot penè quotidie perimunt, quot morientium pauperum apud se subsidia abscondunt. Nam cum quaelibet necessaria indigentibus ministramus, sua illis reddimus, non nostra largimur: iustitiae debitum potius soluimus, quam misericordiae opus implemus. Vnde & ipsa veritas, cum de misericordia cautè exhibenda loqueretur, ait: Attendite, nē iustitiam vestram faciatis coram hominibus. Cui quoque sententiae etiam Psalmista concinens dicit: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in aeternum. Cum enim largitatem impensam pauperibus praemississet, non hanc vocare misericordiam, sed iustitiam maluit: quia quod à communi Domino tribuitur, iustum profectò est vt qui accipiunt, eo communiter vtantur. Hinc etiam Salomon ait: Qui iustus est, tribuit: & non cessabit. Admonendi sunt quoque vt sollicitè attendant, quod ficulnea quae fructum non habuit, contra hanc districtus agricola queritur quod etiam terram occupauit. Terram quippe ficulnea sine fructu occupat, quando mens tenacium hoc quod prodesse multis poterat, inutiliter seruat. Terram ficulnea sine fructu occupat, quando locum quem exercere alius per solem boni operis valuit, stultus per desidiae vmbra premit. Hi autem dicere nonnunquam solent: Concessis vtimur, aliena non quaerimus: & si digna misericordiae retributione non agimus, nulla tamen peruersa perpetramus. Quod idcirco sentiunt: quia videlicet aurem cordis à verbis caelestibus claudunt. Neque enim diues in Euangelio, qui induebatur purpura & bysso, qui epulabatur quotidie splendide, aliena rapuisse, sed infructuosè propriis vsus fuisse perhibetur: eumque post hanc vitam vltix gehenna suscepit, nō quia aliquid illicitum gessit, sed quia immoderato vsu totū se licitis tradidit. Admonendi sunt tenaces, vt nouerint quod hanc primam iniuriam faciunt Deo: quia danti sibi omnia, nullam misericordiae hostiam reddunt. Hinc etenim Psalmista ait: Non dabit Deo placationem suam, nec precium redemptionis animae suae. Precium nanque redemptionis dare, est opus bonum praeniēti nos gratiae reddere. Hinc Ioannes exclamat, dicens: Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Omnis arbor quae non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Qui ergo se innocios, quia aliena nō rapiunt, aestimant: ictum securis vicinae prauideant, & torporē improvidae securitatis amittant: nē cum ferro fructum boni operis negligūt, à praesenti vita funditis quasi ex viriditate radicis exsecentur.

10. GREGORIUS Turonensis in libro de gloria Confessorum, capite centesimo octauo: Sic &

Ad eos qui sua non largiuntur.

Perimunt pauperes morientes. Opus misericordiae est iustitiae etiam opus.

Matth. 6.

Psalm. 112.

Pro. 22.

Luc. 12. Per ficulneam infructuosam tenaces homines designantur.

Non est facta ab alienis abstinerere, sed etiam sua eroganda alii. Luc. 16.

Ad tenaces.

Psalm. 48.

Luc. 9.

Esulcra omnia vertuntur in preceione pauperis in lapides.

quodam loco in portu maris gestum fuisse multorum confirmat relatio. Quidam pauper & senex maris superius oneratus, venit ad litus maris: & accedens ad portum, petere eleemosynam a naucleris cepit. Atque illi, qui primus carinæ erat, importunior adfuit, dicens: Da mihi aliquid. Tunc ille commotus ait: Abfiste quæso decrepite, & noli à nobis quærere quicquam: nihil enim hæc aliud præter lapides habemus. At ille ait: si lapides dicis esse quæ in tuis ditioribus nauis hæc continet, omnia vertantur in lapides, & statim cunctum nauis onus quod mandati potuit, in saxum conuersum est. Ego enim ex his & dactylos vidi, & oliuas est: marmore duriores. Nam cum in lapidis duritiam conuersa fuissent, nunquam tamen colorem quem habuerunt, perdididerunt, nisi eadem forma eademque species erat. Dominus autem nauis pœnitentia motus, inquisitum senem nunquam potuit reperire: & sicut ferunt, per multas ciuitates de iis quæ in saxum mutata fuerant, ad videndum direxit, vt scilicet exemplum esset omnibus, ne similia perpetraret. Ecce quid agis impudens auaritia: fecisti hominem pauperem, qui non porrigendo pauperi, putauit se posse fieri ditioerem.

1. B. МАТТНЖ I vigesimo quinto: Tunc dicit rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: Sitiui, & dedistis mihi bibere: Hospes eram, & collegistis me, &c. Tunc respondebunt ei iusti, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, & pauperem: sitientem, & dedimus tibi potum? &c. Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

2. LVCÆ decimo quarto: Dicebat autem ei qui se inuitauerat: Cum facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites: ne forte te & ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio: sed cum facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos, & beatus eris, quia non habent retribuere: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

Quid in eleemosynarum largitione oblectandum, quid cauendum.

1. C. GREGORIUS Magnus parte tertia curæ pastoralis, admonitione vigesima prima: Admonendi sunt qui iam sua misericorditer tribuunt, vt à cœlesti Domino dispensatores se positos subsidiolorum temporalium agnoscant, & tanto humiliter præbeant, quæto & aliena esse intelligunt quæ dispensant. Cumque in illorum ministerio quibus accepta largiuntur, constitutos se esse cõsiderant, nequaquam eorum mentes tumor subleuet, sed timor premat. Vndè & necessè est, vt sollicitè perpendant, ne commissa indignè distribuunt, ne quædam quibus nulla, ne nulla quibus quædam, ne multa quibus pauca, ne pauca præbeant quibus impendere multa debuerunt: ne præcipitatione hoc quod tribuunt, inutiliter spargant: ne tarditate petentes nociuè crucient, ne recipiendæ hæc gratiæ intentio subrepat, ne dationis lumen laudis transitoria appetitio extinguat, ne oblatum munus coniuncta tristitia absorbeat, ne in benè oblato munere animus plusquàm decet hilarescat, ne sibi quicquam, cum totum restè impleuerint, tribuant, & simul omnia postquam peregerit, perdât. Ne enim sibi virtutem suæ liberalitatis deputent, audiant quod scriptum est: Si quis administrat, tanquam

Scripturis singula probat. 1. Petr. 4.

ex virtute quam administrat Deus. Ne in beneficiis immoderatiùs gaudeant, audiant quod scriptum est: Cum feceritis hæc omnia, quæ præcepta sunt vobis: dicite, serui inuitiles sumus: quæ debimus facere, fecimus. Ne largitati tristitia corrumpat, audiât quod scriptum est: Hilarem enim datorem diligit Deus. Ne ex impèfo munere transitoriam laudem quærant, audiant quod scriptum est: Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, id est, piæ dispensationi nequaquam se gloria vitæ præsentis admisceat, sed opus rectitudinis, appetitionem ignoret fauoris. Ne impensæ gratiæ vicissitudinem requirant, audiant quod scriptum est: Cum facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites, ne forte te ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio. Ne quæ præbenda sunt citius, serò præbeantur, audiant quod scriptum est: Ne dixeris amico tuo, Vade & reuertere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare. Ne sub obtentu largitatis ea quæ possident, inutiliter spargant, audiant quod scriptum est: Sudet eleemosyna in manu tua. Ne cum multa necesse sunt, parua largiantur, audiant quod scriptum est: Qui parçè feminat, parçè & metet. Ne cum pauca oportet, plurima præbeant, & ipsi postmodum nimie inopiam tolerant ad impatientiam erumpant, audiant quod scriptum est: Non vt aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate vestra abundantia illorum inopiam suppleat, vt & illorù abundantia vestra inopia sit supplementum. Cum enim dantis mens ferre inopiam nescit, si multa sibi subtrahit, occasionem contra se impatientiæ exquirat. Priùs nanque præparandus est patientiæ animus, & tunc aut multa sunt, aut cuncta largienda, ne, dum minus æquanimiter inopia irruens fertur, & præmissæ largitatis merces pereat, & adhuc mentem deterritùs murmuratio subsequens perdat. Ne omnino nihil eis præbeant, quibus conferre aliquid paruum debent, audiant quod scriptum est: Omni petenti te tribue. Ne saltem aliquid præbeant, quibus omnino conferre nihil debent, audiant quod scriptum est: Da bono, & noli recipere peccatorem. Benefac humili, & non dederis impio. Et rursum: Panem tuum & vinum super sepulturam iusti constitue, & noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus. Panem enim suum & vinum peccatoribus præbet, qui iniquis subsidia, pro eo quod iniqui sunt, impendit. Vndè & nonnulli huius mundi diuites, cum fame crucientur Christi pauperes, effusis largitatibus nutriunt histriones. Qui verò indigenti etiam peccatori panem suum, non quia peccator, sed quia homo est, tribuit, nimirum non peccator, sed iustum pauperem nutrit, quia in illo non culpam, sed naturam diligit. Admonendi sunt etiam, qui iam sua misericorditer largiuntur, vt sollicitè custodire studeant, ne, cum commissa peccata eleemosynis redimunt, adhuc redimenda committant. Ne venalem Dei iustitiam æstiment, si cum curant pro peccatis numeros tribuere arbitrentur se posse inultè peccare. Melior quippe est anima quam esca, melius corpus quam vestimentum. Qui ergo escam aut vestimentum pauperibus largitur, sed tamen animæ vel corporis iniquitate polluitur, quod minus est iustitiæ, obtulit: & quod maius est culpæ, commi-

Luc. 6.

Ecc. 11.

Tob. 4.

Non idèd tribuendæ eleemosynæ, vt illi beneficiis peccentur.

Luc. 12.

Math. 6.

Mat.

Non satis est benè velle, sed etiam bene facere ex bona voluntate. 1. & 2. Cor. 9.

Dare oportet repositis, non vobis.

Est alieno non largiendum.

Luc. 19.

Sine fraude largiendum.

Act. 5.

Non iactantia causa.

Math. 6.

Ordinata sit liberalitas.

Domestici fidei præferantur.

Iustus magis benè facientem quam alium.

Iob 29.

fit, sua enim Deo dedit, & se diabolo.

2. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite trigesimo: Sed iam de beneficentia loquamur, quæ diuiditur etiam ipsa in benevolentiam & liberalitatem. Ex his igitur duobus constat beneficentia, vt sit perfecta. Non enim satis est benè velle, sed etiam benefacere. Nec satis est iterum benefacere, nisi id ex bono fonte, hoc est, ex bona voluntate proficiscatur. Hilarem enim datorem diligit Deus. Nam si inuitus facis, quæ tibi merces est? Vndè Apostolus generaliter inquit: Si volēs hoc ago, mercedem habeo: si inuitus, dispensatio mihi credita est. In Euangelio quoque multas discipulis accepimus iustæ liberalitatis. Pulchrum est igitur benè velle, & eo largiri consilio, vt profis, non vt noceas. Nam si luxurioso ad luxuriæ effusionem, adultero ad mercedè adulterij largiendum putes, non est beneficentia ista, vbi nulla est benevolentia. Officere enim istud est, non prodesse alteri: si largiaris ei qui conspiret aduersus patriam, qui congregare cupiat tuo sumptu perditos, qui impugnet Ecclesiam. Non est hæc probabilis liberalitas, si adiuues eum qui aduersus viduam & pupillos graui decernit iurgio, aut vi aliqua possessiones eorum eripere conatur. Non probatur largitas, si quod alteri largitur, alteri quis extorqueat: si iniuste quærat, & iuste dispensandum putet: nisi forte, vt ille Zachæus, reddas quadruplum priùs ei quem fraudaueris: & gentilitatis vitia, fidei studio & credentis operatione compenses. Fundamentum igitur habeat liberalitas tua. Hoc primum quæritur, vt cum fide conferas, fraudem non facias oblati, ne dicas te plus conferre, & minus conferas. Quid enim opus est dicere? Fraus promissi est: in tua potestate est largiri, quod velis. Fraus fundamentum soluit, & opus corruit. Nunquid Petrus ita indignatione efferbuit, vt Ananiam extingui vellet, vel vxorem eius? Sed exemplo eorum noluit perire cæteros. Nec illa perfecta est liberalitas, si iactantia causa magis quam misericordiæ, largiaris. Affectus tuus nomen imponit operi tuo. Quomodo à te proficiscitur, sic æstimatur. Vides quam moralem iudicem habeas? Te consulit, quomodo opus tuum suscipiat, mentem tuam priùs interrogat. Nesciat, inquit, sinistra tua quid faciat dextera tua. Nō de corpore loquitur, sed etiã vnam tuum, frater tuus, quod facis, nesciat: ne dum hæc quæris mercedem iactantia, illic remunerationis fructum amittas. Perfecta autem est liberalitas, vbi silentio quis tegit opus suum, & necessitatibus singulorum occultè subuenit: quem laudat os pauperis, & non labia sua. Deindè perfecta liberalitas, fide, causa, loco, tempore commodatur, vt primum opereris circa domesticos fidei. Grandis culpa, si sciente te fidelis egeat, scias eum sine sumptu esse, fame laborare, ærumnam perpeti, qui præsertim egere erubescat: si in causam ceciderit, aut captiuitatis suorum, aut calumniæ, & non adiuues: si sit in carcere, & pœnis & suppliciis propter debitum aliquod iustus ex crucietur: (nam & si omnibus debetur misericordia, tamen iusto amplius:) si tempore afflictionis suæ nihil à te impetret, si tempore periculi quo rapitur ad mortem, plus apud te pecunia tua valeat, quam vita morituri. De quo pulchrè Tob dixit: Benedictio perituri in me veniebat. Personarum quidem Deus acceptor non

est, quia nouit omnia. Nos autem omnibus quidem debemus misericordiam. Sed quia plerique fraude eam quærunt, & fingunt ærumnam, idèd vbi causa manifestatur, persona cognoscitur, tempus vrget, largiùs se debet profundere misericordia. Non enim auarus Dominus est, vt plurimum quærat. Beatus quidem qui dimittit omnia, & sequitur eum. Sed & ille beatus, qui quod habet, ex affectu facit. Deniquè duo æra viduæ illius, diuitum muneribus prætulit: quia totum illa quod habuit contulit, illi autem ex abundantia partem exiguam contulerunt. Affectus igitur diuitem collationem aut pauperem facit, & precium rebus imponit. Ceterum Deus non vult simul effundi opes, sed dispensari: nisi forte vt Helisæus qui boues suos occidit, & pauit pauperes ex eo quod habuit, vt nulla cura teneretur domestica, sed relictis omnibus in disciplinam se propheticam daret. Est etiam illa probanda liberalitas, vt proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas. Melius est enim vt ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab aliis sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati, non tamen vt illi ditiores eo fieri velint, quod tu potes conferre inopibus. Causa enim præstat, non gratia. Neque enim propter eam te Domino dicasti, vt tuos diuites facias, sed vt vitam tibi perpetuam fructu boni operis acquiras, & precio miserationis peccata redimas tua. Putant se parum poscere? precium tuum quærunt, vitæ tuæ fructum ad mercedem contendunt. Et accusat quod eum diuitem non feceris, cum te ille velit æternæ vitæ fraudare mercede. Et post quædam: Consideranda etiam in largiendo ætas atque debilitas, nonnquam etiam verecundia, quæ ingenuos prodit natales: vt senibus plus largiaris, qui sibi labore iam non queunt victum quærere. Similiter & debilitas corporis: hæc iuuada promptius. Tum si quis ex diuitiis cecidit in egestatem, & maxime si non vitio suo: sed aut latrocinii, aut proscritione, aut calumniis, quæ habebat, amisit. Sed forte dicat aliquis: Cæcus vno loco sedet & præteritur, & iuuenis validus frequenter accipit. Verum est, quia obrepit propter importunitatem. Non est illud iudicij, sed te diij. Nam & Dominus ait in Euangelio, de eo qui iam clauerat ostium suum, si quis ostium eius procius pulsset, quia surgit & dat illi propter importunitatem.

3. ET libro secundo officiorum, capite vigesimo primo: Adiuuat hoc quoque ad profectum bonæ existimationis, si de potentis manibus eripias inopem, de morte damnatum eruas, quantum sine perturbatione fieri potest: ne videamur iactantia magis causa facere, quam misericordiæ, & grauiora inferre vulnera, dum leuioribus mederi desideramus. Iam si oppressum opibus potentis, & factione magis quam sceleris sui precio grauatum liberaueris, egregiæ conualescit opinionis testimonij. Commédât plerofque etiam hospitalitas. Est enim publica species humanitatis, vt peregrinus hospiti non egeat, suscipiatur officiosè, pateat aduentanti ianua. In officiis autem hospitalibus omnibus quidem humanitas impartienda est, iustis autem vberior deferenda honorificentia. Quicquid enim iustum receperit in nomine iusti, mercedem iusti accipiet, vt Dominus pronunciauit. Tãta autem est apud Deum hospitalitatis gratia, vt ne po-

Munus ex affectu, non ex quantitate spectatur.

March. 19. Luc. 21. Marc. 12.

An liceat omnia simul cogitare.

1. Reg. 19.

Cognatorum etiam habenda est ratio, si egeant.

Non propter eam se Deo dicant religioſi, vt suis amicos diuites faciant, sed facultatum in pauperes distributione peccata redimant, & vitæ æternam acquirant.

Consideranda etiam verecundia & verecundia in pauperibus.

Luca. 11.

Ex operibus misericordiæ vera laus cõparatur.

Ex hospitalitate.

Math. 10.

tribidem.

Gen. 18.
Gen. 19.
Matth. 5.

tus quidem aque frigide à premiis remunerationis immunis sit. Vides quia Abraham Deum recepit hospitiu, dum hospites quaerit? Vides quia Loth angelos suscepit? Qui scis an & tu cum suscipis hospitem, suscipias Christum? Licet in hospite sit Christus, quia Christus in paupere est, sicut ipse ait: In carcere erā, & venistis ad me: nudus erā, & operuistis me. Suauē est igitur nō pecuniā, sed gratiā studere. Et post pauca: Pulchra liberalitas, erga ipsos quoque pauperes mensurā tenere, vt abundes pluribus, non conciliandi fauoris gratia vltra modum fluere. Quicquid ex affectu puro ac sincero promittitur, hoc est decorum. Nō superfluas aedificationes aggredi, nec pretermittere necessarias. Et maximē Sacerdoti hoc conuenit, ornare Dei templum deore congruo, vt etiam hoc cultu aula Domini resplendeat, impensas misericordiā frequētare, quātm oporteat largiri peregrinis, non superflua, sed competentia: non redundantia, sed cōgrua humanitati: nē sumptu pauperū alienam sibi quaerat gratiam, ne restrictiorem erga clericos aut indulgentiorem se praebat. Alterum enim inhumanum, alterum prodigum: si aut sumptus desit necessitati eorum, quos à sordidis negociationis aucupis retrahere debeas, aut voluptati superfluat.

Beneficia magis in pauperes, quam diuites conferenda.

Lucæ 14.

4. CAPITV vigesimo quinto: Quid autem tibi prodest fauere diuiti? An quia citius amantem remuneret. His enim fauemus frequentius, à quibus referendā vicem speramus gratiā. Sed eo magis infirmo & inopi nos studere conuenit, quia pro eo qui non habet, remunerationem speramus à Domino Iesu: qui sub specie conuiuij generalem virtutis edidit formam, vt his potius nostra conferamus beneficia, qui nobis ea non possunt repraesentare, dicens: ad conuiuium atque epulas nos eos qui diuites sunt, sed pauperes inuitandos. Diuites enim rogari videtur, vt ipsi quoque nobis reddant conuiuium: pauperes (quia non habent quod restituant) cum acceperint, remuneratorem nobis faciunt Dominum, qui se pro paupere obligadum obtulit. Ad ipsum quoque seculi vsum, collatio beneficij facta in pauperes, magis quā in locupletes, plus iuuat: quia diues dedignatur beneficium, & pudet eum debitorem esse gratiā. Quinetiam id quod collatum est sibi, meritis suis arrogat, quod vel vt debitum acceperit, vel ided datum sit, ed quod is qui dedit, reddendum sibi à diuite vberius existimauerit. Itā in accipiēdo beneficio, eo ipso quod acceperint diuites, dedisse se magis quā accepisse existimāt. Pauper verō & si non habeat vnde reddat pecuniā, refert gratiam. In quo certū est, quod plus reddat quā accepit. Pecunia enim nummo soluitur, gratia nūquā exinanitur. Reddendo vacatur pecunia, gratia autem & habēdo soluitur, & soluēdo retinetur. Deindē quod diues refugit, pauper fatetur, quod si obligatus debito, sibi que subuentum, non honori suo delatū putat: donatos sibi arbitratur filios, vitam redditā, seruata familiā. Quāto igitur melius, apud bonos, quā apud ingratos locare beneficium? Vnde Dominus ad discipulos ait: Nolite possidere aurū, neque argentum, neque pecuniā: qua velut falce pullulantem in pectoribus humanis succidit auaritiā. Petrus quoque claudo (qui ex vtero matris suae portabatur) ait: Argentum & aurum non habeo, sed quod habeo, do tibi. In nomine Iesu Chri

Matth. 10.

Actor. 1.

sti Nazareni, surge & ambula. Itaque pecuniā non dedit, sanitatē dedit. Quāto melius est salutem habere sine pecunia, quā pecuniā sine salute? Surrexit claudus, quod non sperabat: pecuniā non accepit, quā sperabat. Sed hęc vix in sanctis Domini reperiuntur, vt diuitiā contemptui sint. 5. CHRYSOSTOMVS in homilia de misericordia & duabus viduis, vt suprà quaestione decimā tertia B. testimonio quinto. Ibidem: Nullus miser est, nisi qui misereri noluerit: quia nec quisquam misereri desiderans, poterit non habere quod tribuat: nullus petentem pauperem poterit inanem relinquere, nisi qui ei noluerit commodare. Non enim misericordiā definita sunt precia, aut nisi quis multum dederit, acceptabile esse quod datur, non poterit: aut inopes tantum à quoquam exposcunt, quantum qui poscuntur dare non possunt: aut ex modico multum, aut de exiguo plurimum dare quispiam cogitur, cum libenter ex modico modicū attributum diuina pietas grateletur. Dominus diuitum & viduā operationes expendens, non quātm quisque obtulerit, sed quantum quis fecerit, singulorum animos & facultates ostendit, & viduam in opere perfecto laudauit. Certabat enim animo cum diuitibus vidua, cum locupletibus pauper, mediocriū cum opulentissimis, fide ac deuotione certabat: sed vincit animo, deuotione superat, denique inuenitur potior, melior conspicitur, maior omnibus à iudice pronunciat. Amē, inquit, dico vobis, vidua ista plus omnibus fecit. Prouocaris Christiane, prouocaris, & à vidua in certamen deducaris. 6. IDEM homilia trigesima in priorem epistolā ad Corinthios: Mendicis quid esse vilius potest? sed illi tamen ipsi, vsum Ecclesie, templorum foribus admoti, pulcherrimum quandam, & ornamentum maximum praestant, vt his sine plenitudo Ecclesie perfecta esse non possit. Quod & Apostoli principiō statim intelligentes, vt cætera quidem omnia, itā isthuc quoque viduā vt essent, praclarē constituerunt, tantam in ea re diligentiam collocantes, vt illis ministros septem praesicerent. Neque verō medicus quisquam ferro manūve admodum accurate putrida vulnera secat, vt pauper egena manu porrecta stipem flagitando vulnerum cicatrices tollit. Et quod mirum, citra dolorem, citra suspitum, pulcherrimam conferunt medicinam. Neque minū ille, per silentium, soloque cōspectu, pro templi foribus mendicus sedens, suadendo potest, quā qui populum moderatur, & pro concione quotidie declamamus. Quid enim aliud nos vobis inculcamus quotidie docendo; nisi vt nē altum sapias o homo? Res est subitō incli-nans, & omnigenis casibus quā maximē obnoxia hominum natura: ad senectam iuuentus festinat, dilabitur gratia in deformitatem, ad imbecillitatem robur decrescit, sanitas in languorem deficit: in contemptum gloria, diuitiā in penuriam, honor in despectum abit: praecipiti flumini nec vltimā consistenti, sed ad prona continuē & per omnia ruenti, nostra similia sunt. Hęc & his plura mendicus ille, non verbis & oratione ad hoc concinnata, sed re ipsa, & vero vultu (quod genus hortationis potentissimum est) assidue contestatur. 7. AD Romanos duodecimo.

Miser illi. solus est, qui misereri non vult.

Non sunt definita precia misericordiae.

Mendici Ecclesiae ornamentum.

Actor. 6.

Mendici autem fores ecclesie sedentes, quid concionantur.

8. TOBIÆ quarto.
9. POSTERIORIS ad Corinthios nono.
10. Ecclesiastici trigesimo quinto.
11. PSALMO centesimo vndecimo, vt in textu.
12. LVCÆ decimo: Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum: & videns eum, misericordia motus est. Et appropians, alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum: & imponens illum in iumentum suum, duxit in stabulum, & curam eius egit. Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe: & quodcumque supererogaueris, ego cum rediero, reddam tibi.

Liberalitas pauperis Gregorij Nazianzen.

Lucæ 22. Matth. 26.

Exploratio pauperum reprehenditur.

Belu. 11.

Act. 4.

13. GREGORIUS Nazianzenus in oratione de funere patris: Quis pauperibus, hoc est, naturā pari honore praeditā contemptissimā parti vel animo condolentior, vel manu liberalior ac munificentior? Sic enim haud dubiē quasi alienorum bonorum procurator de bonis suis existimabat, pauperum inopiam, quantum poterat, subleuans, nec superflua duntaxat, sed necessaria amice in eam rem infumens, (id quod hominis amicissimē erga pauperes affectū clarissimum est argumentum) partemque dans, non septem duntaxat, sicut Salomonis lex ferebat, sed ne octauo quidem accedente, sordidi tamen perparcēque animi specimen vllum edens, verū libentius sua profundens, quā alij amplificent, vinculum & electionem tollens, hoc est, vt quidem interpretor, illiberalitatem, atque eius qui stipem accepturus est, explorationem, sine videlicet ea dignus, an indignus, nec murmuris verbum cum largitione cōiungens. Quo vitio plerūque laborant, qui quauis largiantur, nequam tamen promptē & libenter tribuunt: quod quidem erogatione ipsa maius est & excellentius. Multū enim praestat ob eos, qui opem merentur, immerentibus quoque porrigere, quā dum metumimus, nē in indignos beneficium conferamus, dignis etiam misericordiā officia denegare. Atque eō pertinere videtur, quod Scriptura inquit, panem in aquam quoque mittendum esse: vt potē nec defluxurum nec periturum apud iustum harum rerum ponderatorem, sed eō peruenturum, vbi omnia nostra collocabuntur, ac tempestiuē occurrerent, vt cūque aliter existimemus. 14. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimā prima in epistolam ad Romanos, & in sermone, Nē scrutemur pauperes curiosē: Quā multi diuites erant temporibus prophetā Elia, & tamen sola Sunamitis hospitalitatis fructum vindemiauit. Quē admodum & Abraham suo tempore largiter ac promptē fecit. Et profectō potissimum est quod quis

admiretur, quod ista fecerit cum ignoret, qui est, qui aduenerant peregrini. Itaque neque tu pauperes curiosē inquiras. Propter Christum enim illos suscipis. Quod si perpetuō curiosē scrutaturus es pauperes, fiet, vt saepenumero probatum coram Deo virum praetergrediare, mercedemque quam ex eo habiturus eras, perdas. At qui etiam is qui reprobum recipit, sine culpa erit, immo & mercedem habebit. Prophetam enim in nomine prophetā recipiens, mercedem prophetā accipiet. Qui verō intempestiua sua curiositate praecipuum quēquam neglexerit, pœnas etiam dabit. Nē scrutaris igitur curiosē pauperum vitam atque negocia: nam extremā illud insolentiā est, pro vno pane totam hominis miseri vitam curiosē inquirere. Nā etiam si homicida, si latro, aut aliud huiusmodi fuerit: an non videtur tibi vel pane, vel modico argento dignus? Et tamen Dominus tuus solem suum illi producit: tu verō quotidiano cibo indignum iudicas? Dominus tuus diligit, labisque osculando excipit eum, qui statim sanguinem illum suum preciosum fusurus erat: tu verō pauperem neque pane dignaris, neque legem quam Christus dedit reuereris? Per hęc enim, quæ recentius, satis ostendit, quod non solum pauperes, sed & eos qui nos ad mortem vsque impellunt, auerari non oporteat. Nē dicas igitur mihi, quod vel illud operatus sit mali: sed perpende quid Christus fecerit, qui ad crucem vsque proditorem suum osculo, quo tradendus erat, emendare studebat. Et in fine: Non succurris paupertati? Quid & contemnis? Non erigis iacentem? vt quid & deicis? Non tollis pauperis tristitiam? Quid & auges? Non das pecuniā? Cur verbis etiam conuiciaris? Non audisti quantam daturū sint pœnam, qui pauperes non pascent? Quibus supplicis condemnandi sint? Ire, inquit, in ignem praeparatum diabolo, & angelis illius. Si ergo non pascentes itā condemnabuntur, quam putas pœnam dabunt, qui non solum nō pascent, sed & conuiciantur? Quantum patientur supplicium? quantam gehennam? Nē itaque tanta mala erga nos ipsos incendamus: donēc facultas est, malum hunc morbum corrigamus, linguæque frenum imponamus, non solum non conuiciantes, sed & consolantes tam verbis quā factis, quatenus multa nobis recondita in futurum misericordia, promissa bona apprehendamus. 15. IDEM homilia trigesima quinta & 16. TRIGESIMA SEPTIMA ad populum Antiochenum, vt suprà quaestione vndecima, testimonio trigesimo & trigesimo secundo. 17. POSTERIORIS ad Corinthios nono, vt in textu.

Pauperes nō curiosē inquirendi.

Matth. 10.

Matth. 5.

Lucæ 22. Matth. 26.

In eos qui pauperes offendunt.

Matth. 25.

XVII.

De spiritualibus quid porrō Scriptura testatur?

A. Debemus, inquit, nos firmiores imbecillitatem infirmorum sustinere, & non nobis placere. Vnusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum ad aedificationem. Etenim Christus non sibi placuit. Ac rursus: Estote inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit vobis. Item: Estote ergo imitatores Dei sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos. Praeterea, Induite vos sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiae

a Rom. 15. a

b Ephes. 4. g

c Ephes. 5. a

d Coloss. 3. b

e August in Enchir. cap. 73. & 74. homil. 6. 29. & 40. ex quinquaginta, & ferm. 201. de temp. Grego. 4. dialog. cap. vlt. fi. Theil. f. c

g 1. Cor. 9. d

h 1. Cor. 11. g

i Rom. 9. a

k 1. Cor. 12. c

benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportantes inuicem, & donantes vobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam: sicut Dominus donauit vobis, ita & vos. Iterum vero: Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes.

B. Hec aliaque id genus permulta passim inculcat Paulus: qui, vt omnes faceret saluos, omnibus omnia factus est: vt hinc ipse testetur: Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror? Et iterum: Tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis. Tum alibi: Ego libentissimè impendam, & superimpendar ipse pro animabus vestris, licet plus vos diligens, minus diligar.

TESTIMONIA.

1. A. AD Romanos decimoquinto.

2. AD Ephesios quarto.

3. ET quinto.

4. AD Colossenses tertio: vt in textu.

5. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimo tertio: Postquam in fine præceditis capitis dixisset, multa esse genera Eleemosynarum, quæ cum facimus, adiuuamur vt dimittatur nobis nostra peccata: Sed ea, inquit, nihil est maius, qua ex corde dimittimus, quod in nos quisque peccauit. Minus enim magnum est erga eum esse beneuolum, siue etiam beneficium, qui tibi malum fecerit. Illud multo grandius & magnificentissimæ bonitatis est, vt tuum quoque inimicum diligas, & ei qui tibi malum vult, & si potest, facit, tu bonum semper velis, faciasque cum possis, illius memor exempli, qui in cruce pendens pro suis exorat persecutoribus, suosque admonuit dicens: Diligite inimicos vestros, benefacite eis qui vos oderunt, & orate pro eis qui vobis persequuntur. Sed quoniam perfectorum sunt ista filiorum Dei, quod quidem se debet omnis fidelis extendere, & humanum animu ad hunc affectum orando Deum secumque agendo luctandoque perducere: tamen quia hoc tam magnum bonum tantæ multitudinis non est, quantum credimus exaudiri, cum in oratione Dominica dicitur, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: proculdubid verba sponsonis huius implentur, si homo qui nõdum ita profecit vt iam diligat inimicum, tamen quando rogatur ab homine qui peccauit in eum, vt ei dimittat, dimittit ex corde: quia etiam sibi roganti vult vtique dimitti, cum orat & dicit, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: id est, sic dimitte nobis debita nostra rogantibus nobis, sicut & nos dimittimus rogantibus debitoribus nostris.

Matth. 5.

Maxima eleemosyna est, offensam remittere.

Matth. 5.

Contentendum ad perfectam dilectionem, que ad inimicos vsque se extendat.

Matth. 6.

Vt minimum veniam petenti condonanda est culpa.

Ioan. 14.

Matth. 6.

6. ET capite septuagesimo quarto: Iam verò qui eum in quem peccauit hominem rogat, si peccato suo mouetur vt roget, non est adhuc deputandus inimicus, vt eum diligere sit difficile, sicut difficile erat quando inimicitias exercebat. Quisquis autem roganti & peccati sui penitenti non ex corde dimittit, nullo modo existimet a Domino sua peccata dimitti, quoniam mentiri veritas non potest. Quem verò lateat Euangelij auditorè siue lectorè, quis dixit erit, Ego sum veritas? Quicum docuisset orationem, hanc in ea postam sententiam vehementer comendauit, dicens, Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater ve-

ster cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Ad tam magnum tonitruum qui non expergiscitur, non dormit, sed mortuus est, & tamen potens est ille etiam mortuos suscitare.

7. LIBRO quinquaginta homiliarum, homilia sexta: Potes mihi dicere, non habeo quod tribuam indigentibus, non possum ieiunare frequenter, & a vino & carnibus abstinere non possum. Nunquid potes mihi dicere, charitatem te habere non posse? Ipsa est cuius possessio tanto plus augetur, quanto amplius erogatur. Dimitte ergò quod tenebas, nõ aduersus te ille teneat aliquid, cui non habes quod dimittas. Dimittite, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis. Scitote fratres charissimi, quia duæ sunt eleemosynæ, vna cordis, alia pecuniæ. Eleemosyna cordis est, dimittere ei a quo læsus es. Nam dare aliquid indigentibus, aliquando quaris, & non habes. Indulgere peccanti quantum volueris, redundabit tibi. Aurum & argentum, vestem, frumentum, vinum & oleum potest fieri vt aliquoties non habeas, vnde pauperibus tribuas: vt autem omnes homines diligas, & hoc aliis, quod tibi ipse velis, & inimicis tuis indulgeas, nunquam te poteris excusare. Quia si in cellario vel in horreo non habes quod dare possis, de thesauro cordis tui potes proferre quod tribuas. Et quod omnibus hominibus, etiam si sola sit bona voluntas sufficiat, & eleemosyna cordis multo maior sit, quam eleemosyna corporis, quis est qui vel vmbra excusationis possit præterdere? Et illud attendite fratres, quia charitatis eleemosyna sine terrena substantia sufficit sibi: illa verò quæ corporaliter datur, si non benigno corde tribuitur, omnino non sufficit. Et quia sicut ipsi videtis fratres charissimi, ad remissionem omnium peccatorum, si substantia terræ non fuerit, charitas & dilectio inimicorum satis abundeque sufficiunt, nulla nobis excusatio de hac re in die iudicij remanebit: nec dicere aliquis poterit, non se habuisse vnde sua peccata redimeret. Et ideo omnes homines studeamus toto corde diligere, orantes, vt qui boni sunt, meliores fiant, & in opere bono permanent: qui mali sunt, citò se corrigant: timentes illud quod Dominus comminatus est dicens: Si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Sed magis eum ipsius adiutorio laboremus, vt illud in nobis possit impleri, Date, & dabitur vobis: dimittite, & dimittetur vobis.

Magno tonitruo comparatur Christi examinatio.

Ab hoc opere remissionem dicit nihil nos excusat.

Luce 6. Eleemosyna cordis & pecuniæ.

Eleemosyna cordis facillè tribuitur.

In nostra potestate politè ut qualiter iudicemur.

De eo qui petiit ab alio remissionem, nõ acquiescit.

De eo qui offensus est ab alio qui veniam non deprecatur.

Ad eos qui subiecit veniam petere.

An ab infirmis suspicanda sit venia.

Matth. 6.

Cum ergò secundum præfatam Domini sententiam, qua dixit, Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis pater vester cælestis peccata vestra: in potestate nostra positum sit, qualiter in die iudicij iudicemur: dimittamus omnibus inimicis nostris, vt libera conscientia possimus in oratione Dominica dicere, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

8. ET homilia vigesima nona: Ex illa eleemosyna qua ignoscis homini, nihil perdis. Ecce statim veniam petit ignouisti, nihil amisisti. Charitate amplior domum redisti. Illud aliud genus eleemosynarum vbi iubemur erogare indigentibus, graue videtur: quia quod quique dederit, hoc ipsum quod dabit, non habebit.

9. ITEM homilia quadagesima: Si mordet conscientia fragilitatis, & in hoc seculo vbi quæ abundant iniquitates: dic ergò, Dimitte nobis debita nostra. Sed quod sequitur vide, Noluisti enim dimittere peccatum fratri tuo, & dicitur es, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. An non es diciturus? Si non es diciturus, nihil es accepturus, si falsum es diciturus. Ergò dic, & verum dic. Quomodo diciturus es verum, quia fratri tuo noluit laxare peccatum? Illum admonui, modò consulo. O quisquis es, si tam es, qui dixisti fratri tuo, Dimitte mihi quod in te peccaui: si dixisti ex toto corde tuo, si vera humilitate, non ficta charitate, quomodo Deus videt in corde, vnde dixisti: sed ille noluit tibi dimittere, noli esse sollicitus: Serui estis ambo, habetis Dominum, conseruo tuo debes, noluit tibi dimittere, interpella Dominum amborum. Quod tibi dimiserit Dominus, si potest, exigit seruus. Dico aliud, Admonui ergò eum qui noluit dimittere fratri suo, cum petat ille dimitti, vt sibi faciat quod nolebat, nõ quando orat non accipiat quod desiderat. Admonui & illum qui petiuit veniam peccati sui a fratre suo, & non accepit, vt in eo quod non impetrauit a fratre suo, securus sit de Domino suo. Est & illud quod moneam: Peccatum in te frater tuus, & noluit tibi dicere, Dimitte mihi quod peccaui in te. Si abundant verba ista, vtiam Deus eradicet illa de agro suo, hoc est, de cordibus vestris. Quam multi enim qui sciunt se peccasse in fratribus suis, & nolunt dicere, Dimitte mihi. Non erubuerunt peccare, & erubescunt rogare. Ipsos ergò imprimis admoneo quicumque habeatis discordiam cum fratribus vestris, & reuocatis ad vos, & consideratis vos, & iustum iudicium fertis in vobis, intrus in cordibus vestris, & inuenietis vos non debuisset facere quod fecistis, non debuisset dicere quod dixistis. Petite veniam fratres a fratribus vestris, facite fratribus quod ait Apostolus, Donantes vobismetipsis, sicut & Deus in Christo donauit vobis: facite, nolite erubescere veniam petere. Proinde omnibus dico viris & sceminis, minoribus & maioribus, laicis & clericis: dico & mihi ipsi. Omnes audiamus, omnes timeamus, si peccauimus in fratres nostros. Et post pauca: Sunt personæ humiles per ordinem seculi huius, a quibus si petamus veniam, extolluntur in superbiam: hoc est quod dico, aliquando dominus peccat in seruum suum, quia si ille dominus est, ille seruus: ambo tamen alieni serui sunt, quia ambo Christi sanguine redempti sunt. Tamen durum videtur vt etiam iubeam, hoc præcipiam, vt si forte domi-

nus homo peccat in seruum suum iniuste litigando, iniuste cadendo, dicat ille, Ignosce mihi, da mihi veniam, Non quia non debet facere, sed nõ ille incipiat superbiere, si peniteat eum. Quid ergò? Ante oculos Dei peniteat eum, ante oculos Dei puniat cor suum, & si non potest dicere seruo suo, quia nõ oportet, Da mihi veniam, blandè illum alloquatur. Blanda enim appellatio, veniæ est postulatio. Fortè cogitando loquimini, & dicitis vobis, Volo concordare: Sed ille me læsit, ille in me peccauit, & non vult veniam postulare. Quid ergò diciturus sum? Vade ad illum, & tu pete veniam: Absit. Nolo mentiaris. Nolo dicas, Da mihi veniam, qui te nõsti non peccasse in fratrem tuum. Quid enim prodest tibi, cum tu fueris tuus accusator? Quid expetis tu tibi ignosci ab eo, quem non læsisti, aut in quo non peccasti? Nihil tibi prodest, nolo facias, nõsti bene, discussisti, scisti, quia in te peccauit, non tu in illum. Scito, inquam, in tua scientia, scit tua scientia, nõli venire ad fratrem tuum qui in te peccauit, & vltro ab illo petere veniam. Debet inter vos esse alij pacifici qui illum obiurgent, vt à te prius veniam petat, tu tantum paratus esto ignoscere, prior paratus esto ex toto corde dimittere. Si paratus es dimittere, iam dimisisti, habes adhuc quod ores. Ora pro illo, vt petat a te veniam, quia scis ei nocere, si non petat. Ora pro illo vt petat, dic Domino in oratione tua, Domine scis me non peccasse in illum fratrem meum: sed illum potius peccasse in me, & obesse illi quod peccauit in me, si veniam nõ petat a me: Ego bono animo peto vt ignoscas ei. Ecce dixi vobis, quod maxime per istos dies ieiunioru vestrorum, obseruationum quoque vestrarum continentia vestrae mecum agere debeatis, vt cum fratribus vestris concordetis. Gaudeam & ego de pace vestra, qui cõtristor litibus vestris, vt omnes donantes vobismetipsis, si quis habet aduersus aliquem querelam, securi agamus pascha, securi celebremus eius passionem qui nihil cuiquam debebat, & precium, quod pro debentibus soluit Dominus Iesus Christus, dico qui in neminè peccauit, & propè in illum omnis mûdus peccauit, nec exigit supplicia, sed promisit præmia. Habetis ipsum testem in cordibus vestris, quia si in aliquem peccauimus, vero corde veniã postulemus: si aliquis in nos peccauit, veniam dare parati sumus, & pro inimicis nostris oremus, non expectemus vindicari fratres. Quid est vindicari, nisi malo alieno pasci? Scito quotidie venire hominem, genua figere, fronte terram concutere, aliquando vultum suum lachrymis rigare, & in ista tanta humilitate ac perturbatione dicit, Domine vindica me, occide inimicu meum. Planè ora vt occidat inimicum tuu, & saluet fratrem tuum. Occidat inimicitias, saluet naturam. Sic ora vt vindicet te Deus, pereat qui te persequabatur, sed maneat qui tibi reddatur.

Blanda appellatio, veniæ est postulatio.

An qui læsus vel offensus est, offendentem accipere tenetur.

Repetitio breuis.

De expentibus vindictam.

Remittenda est offensio.

Operibus misericordie inuamur ad

promerenda
Dei misericordiam.

Indulgentiam
aliam.
Lucæ 6.

Matth. 5.

Ecdl. 15.

Coloss. 3.

Rom. 12.
Ibidem.

Prover. 22.

Miseratione
donamur ut
dimittantur
nobis peccata.

a Galat. 6 a

b Rom. 13. c
Galat. 5. c
1. Pet. 4. b

d Ecdl. 17. b

e Matth. 7.
Lucæ 6. o

qui crudelis est in seruos suos? Si quis cupiat Deum sibi misereri, ita & misereatur debitoribus suis. Certissime indulgentiam sperare poterit, qui aliis indulgere nouit. Ad misericordiam opus optime nos in Euangelio Dominus exemplo roborauit, ubi ait: Estote ergo misericordes, sicut pater vester caelestis misericors est: Qui solem suum ori facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Omnis misericordia faciet locum vnicuique secundum meritum operum suorum. Et paulo post: Igitur ex nostro iudicio iudicat nos Deus. Quodammodo in potestate nostra est, quomodo iudicemur a iudice. Si misericorditer iudicemus in nos delinquentibus, misericorditer iudicat Deus de nobis in se peccantibus. Intendamus ergo in exemplum illius: sicut doctor gentium nos admonens ait: Donate vobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam, sicut Deus in Christo donauit vobis, ita & vos facite: hoc est, quomodo Deus in Christo nobis peccata donauit, sic etiam nos qui in nos peccant, dimittamus. Item alibi idem Apostolus ait: Nulli malum pro malo reddentes. Et alio loco: Noli vinci a malo, sed vince in bono malum. Sciendum est certissime, quod vnusquisque talem indulgentiam accepturus est a Deo, qualem & ipse dederit proximo suo. Tunc oratio nostra pro peccatis nostris ad aures omnipotentis Dei cito perueniet, si delinquentium preces in nostris auribus acceptabiles erunt. Qui clementer peccantibus ignoscere nouit, clementiam diuinae pietatis certissime accipiet. Vnde & scriptum est: Qui pronus est ad misericordiam, benedictus a Domino. Sic enim remittitur nobis, ut nos remiserimus eis, qui nobis quacunq; malignitate nocuerunt. Multa itaque genera sunt miserationum, quae cum facimus, adiuuamur ut dimittantur nobis nostra peccata. Sed ea nihil est maius, quae ex corde dimittimus quod quisque peccauit.

II. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorum, capite sexagesimo, eoque vltimo: Sed inter

XVIII.

Quae summa est doctrinae omnis de misericordia operibus praestandis?

Apostolus rem omnem hoc quasi vnico verbo complexus est, *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi*, puta legem charitatis. De qua lege rursus idem: *Si quod est mandatum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum*. Et Petrus Apostolus: *Ante omnia, inquit, mutua in vobismetipsis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum*. Quod charitatis misericordiaeque praestandae praecipuum ac officium, ut est naturae ac rationi maxime consentaneum: sic ad omnes etiam se porrigit, ut hinc scriptum legamus, *Vnicuique mandauit Deus de proximo suo*. Ita vero mandauit, veluti Christus interpretatur: *Omnia quaecunq; vultis ut faciant vobis homines, ita & vos facite illis*. Haec est enim lex & propheta.

TESTIMONIA.

- 1. AD Galatas sexto.
- 2. AD Romanos decimo tertio, ut in textu.
- 3. AD Galatas quinto: Omnis enim lex in vno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut teipsum.
- 4. PRIORIS Petri quarto.
- 5. ECCLESIASTICI decimo septimo.
- 6. MATTHAEI septimo, ut in textu.
- 7. LUCÆ sexto: Et prout vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.

DE

haec sciendum est, quia ille recte sui delicti veniam postulat, qui prius hoc quod in ipso delinquitur, relaxat. Munus enim non accipitur, nisi ante discordia ab animo repellatur, dicente veritate. Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens, offeres munus tuum. Qua in re pensandum est, cum omnis culpa munere soluat, quam grauis est culpa discordiae, pro qua nec munus accipitur. Debemus itaque ad proximum, quamuis longè positum, longèque distans, mente ire: cuique animum subdere, humilitate illum ac benevolentia placare: ut scilicet conditor noster dum tale placitum nostrae mentis adspexerit, a peccato nos soluat, qui munus pro culpa sumit. Veritatis autem voce attestante didicimus, quia seruus qui decem millia talenta debebat, cum poenitentiam ageret, absolutionem debiti a domino accepit. Sed quia seruo suo centum sibi denarios debent, debitum non dimisit, & hoc est iustus exigi, quod ei fuerat iam dimissum. Ex quibus videlicet dictis constat, quia si hoc quod in nos delinquitur, ex corde non dimittimus, & illud rursus exigitur, quod nobis iam per poenitentiam dimissum fuisse gaudebamus. Igitur dum per indultis temporis spatium licet, dum iudex sustinet, dum conuersionem nostram is qui culpas examinat, expectat: constemus in lachrymis duritiam mentis: formemus in proximis gratiam benignitatis. Et aunder dico, quia saluari hostia post mortem non indigebimus, si ante mortem Deo ipsi hostia fuerimus.

- 11. PRIORIS ad Thessalonicenses, quinto, ut in textu.
- 1. B. PRIORIS ad Corinthios nono.
- 2. POSTERIORIS ad Corinthios vndecimo.
- 3. AD Romanos nono.
- 4. POSTERIORIS ad Corinthios duodecimo, ut in textu.

DE VIRTUTIBVS
CARDINALIBVS.

I.

Quid sibi vult nomen & ratio Cardinalium virtutum?

CARDINALES quaedam virtutes idcirco dicuntur, quod sint tanquam aliarum fontes & cardines, & quemadmodum ostium in cardine, sic omnis honestae vitae ratio in illis versetur, ac boni operis vniuersa structura eisdem inniti quodammodo videatur. Eiusmodi vero quatuor numerantur: Prudentia, Iustitia, Temperantia, & Fortitudo, de quibus ita scriptum extat: *Sobrietatem & prudentiam docet, & iustitiam, & virtutem: quibus vitium nihil est in vita hominibus*. Vbi per sobrietatem temperantia, per virtutem fortitudo haud obscure designatur: omnesque illae nobis ita commendantur, ut ab aeterna Sapientia, qui Deus est, eas proprie conferri, & ingenti cum fructu humanae salutis accipi atque exerceri, certo intelligamus. Quae virtutes etiam officiales dictae sunt, quoniam ab iis, ut Ambrosius annotauit, nascuntur officiorum genera, cunctaque communis vitae officia secundum suam cuiusque vocationem deriuantur.

TESTIMONIA.

1. AMBROSIVS in caput sextum Lucæ: Quatuor tantum beatitudines sanctus Lucas Dominicas posuit, octo vero sanctus Mattheus: sed in istis octo illae quatuor sunt, & in quatuor istis illae octo. Hic enim quatuor velut virtutes amplexus est cardinales, ille in illis octo mysticum numerum referauit. Pro octaua enim multi scribuntur psalmi, & mandatum accipis, octo illis partem dare fortasse benedictionibus. Sicut enim spei nostrae octaua perfectio est, ita octaua summa virtutum est. Et post multa: Nunc dicamus quemadmodum in quatuor benedictionibus sanctus Lucas benedictiones octo sit complexus. Et quidem scimus virtutes esse quatuor cardinales, Temperantiam, Iustitiam, Prudentiam, Fortitudinem. Qui pauper est spiritu, avarus non est. Qui flet, non superbit: sed mitis est & pacatus. Qui luget, humiliatur. Qui iustus est, non negat quod sit omnibus ad vsum communiter datum. Qui miseretur, largitur de suo. Qui suum donat, non querit alienum, nec dolum proximo suo struit. Connexae igitur sibi sunt concatenataeque virtutes, ut qui vnam habet, plures habere videatur, & sanctis vna competit virtus, sed eiusque fuerit vberior, vberius est praemium. Quanta hospitalitas in Abraham, quanta humilitas, quanta sanctitas, ut fratris filium ab hoste serualet? & quanta abstinentia, ut nihil de preda quaereret? Sed quia fide praestitit, fidei praeteris meruit principatum. Ergo vnicuique plura praemia, quia plura incentiua virtutum. Sed quod in aliquo merito copiosius, hoc etiam in praemio redundanti. Beati igitur pauperes spiritu. Habes temperantiam, quae a peccato abstinet, seculum calcas, illecebrosa non que-

rit. Beati qui esuriunt & sitiunt. Qui enim esurit, esurienti compatitur, compatiendo largitur, largiendo fit iustus: quia iustitia eius manet in aeternum. Vnde & in Mattheo sitim & famem intelligimus spiritalem, qua cibus iustitiae desideratur, aut potus: quae virtus quasi materia quaedam virtutum est, ut iustus aequalem se inferioribus praestet, dolum excludat, veritatem requirat. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. Habes prudentiam, cuius est flere occidua, ea quae aeterna sunt querere, lugere secularia, quae seipsa compugnent: Deum pacis inquirere, qui stulta mundi elegit, ut confundat sapientes, & qui ea quae non sunt destruat, ut quae sunt possit adipisci. Beati eritis cum vos oderint homines. Habes fortitudinem, sed eam quae non odium mereatur ex crimine, sed persecutionem patiatur ex fide. Sic enim ad passionem peruenitur coronam, si gratiam hominum negligas, diuinam sequaris. Denique ut scias consumptionem esse fortitudinis, passionem: Secundum haec, inquit, faciebant prophetis patres eorum, quia prophetas Iudaei vsque ad mortem corporis persecuti sunt. Est etiam fortitudinis, iram vincere, indignationemque cohibere: ac per hoc fortitudo animum iuxta corpusque confirmat. Nec perturbari sinit timore aliquo vel dolore, quibus vel prauis interpretibus plerumque percellimus. Ergo temperantia cordis habet, animique munditiam, iustitia misericordiam, pacem prudentia, mansuetudinem fortitudo.

2. IDEM libro primo officiorum, capite vigesimo quarto: Quod his viris (Abraham, Iacob, Ioseph, Dauid) principalium virtutum officium defuit?

M M iij

a Vide Amb. in c. 6. Luc. & lib. 1. off. c. 24. Item Prop. de vita contemplatiua lib. 3. cap. 18.

b Greg. lib. 2. mo. rat. in lob cap. 36.
c Ambros. lib. 3. de virginib. & lib. 2. off. cap. 9.
d Snp. 8. b

e Aug. lib. 1. retract. cap. 7.

f Prover. 8. b c d Ecdl. 24. ac

g lib. 1. off. cap. 15.

Temperantia
Iustitia
Matth. 5.

Prudentia

Fortitudo

Principales
virtutes.

Quatuor virtutes Cardinalium.

Connexae virtutes.

Gen. 18. 14.

Genes. 15.
Rom. 4.
Galat. 3.
Merito praemium respiciet.
Comparatur
4. Virtutes est beatitudinibus 4.

Prudentia.
Iustitia.
Fortitudo.
Temperantia.

Quarum primo loco constituerunt prudentiam, quæ in veri inuestigatione versatur, & sciētīæ plenioris infundit cupiditatem. Secundo iustitiam, quæ suum cuique tribuit; alienum non vendicat: vtilitatem propriam negligit, vt communem æquitatem custodiat. Tertio fortitudinem, quæ & in rebus bellicis excelsi animi magnitudine & domi eminent, corporisque præstat viribus. Quarto temperantiam, quæ modum ordinemque seruat omnium, quæ vel agenda, vel dicenda arbitramur.

Principales virtutes 4.

Quaternarij numeri mysterium.

Gen. 2. Ezech. 1.

Omnem perfectionem in se comprehendunt 4. ista virtutes.

Sunt Dei dona.

3. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite decimo octauo: Videamus nunc, an vera sit philosophorum illa sententia, qua quatuor virtutes, velut quosdam virtutum omnium fontes: vitia quoque quatuor, velut quasdam origines omnium malorum definiunt. Principales quatuor esse virtutes, non solum philosophi sentiunt, sed etiam nostri consentiunt. Sed quare quatuor, vel quæ sint opera singularum, hoc Domino illuminante debemus breuiter demonstrare. Quaternarium numerum perfectioni sacrum, penè nullus ignorat. Sciquidem totus orbis Oriente & Occidente, Aquilone & Meridie, quatuor determinari partibus siue angulis inuenitur: & ipse Adam qui est humani generis pater, vel generale nomen, quod dicitur homo, quatuor literis explicatur. Corpus quod quatuor elementis extructum, quaternarij numeri in se continet sacramentum. Ipsi etiam animæ quatuor esse affectiones, quibus vel ad bona utimur, vel ad mala, & antiqui subtiliter inuenerunt, & eorum inuenta probantes posterius susceperunt. Sed & quatuor Euangelia, diuini cursus rotæ quatuor & animalia, æque eorum quatuor ac facies, dignitatem numeri huius abundè commendant, & ided virtutes istæ, quæ tantum continent perfectionis in numero, sollicitè considerare debemus, quantum sanctitatem conferant animo Christiano, & quam nihil perfectionis vsquam sit, quod in illis virtutibus non sit. Nam si temperantia facit temperantem, prudentia prudentem, iustitia iustum, fortitudo fortem: eo qui temperanter & iuste & prudenter agit ac fortiter, nescio quid possit esse perfectius. Itaque difficile quidem est nobis, nomina virtutum, quæ ex illis quatuor, quas principales diximus, oriuntur, ostendere: sed cum proprietates & actus earum cœperint aperiri, ex ipsis affectionibus singularum, quæ virtutes ex quibus existant, forsitan apparebit. Veruntamen hoc in primis nosse, & tenere debemus, quod istæ quatuor virtutes, vel omnes quæ ex illis existunt, dona sint Dei: & quod nullus eas habet, habuit, aut habebit, nisi cui Deus, qui est omniū virtutum proprietatis & origo, contulerit: quoniam quicumque, quocumque tempore, in quacumque gente in Deum credentes ex fide vixerunt, illius dono temperantes ac prudentes, iusti ac fortes fieri vixque potuerunt. Qui autem nescientes Deum, vel etiam blasphemantes, sine fide vixerunt, nihil earum virtutum à Deo accipere, vel habere potuisse credendi sunt.

4. GREGORIUS Magnus libro secundo Moralium in Iob, capite trigesimo sexto de tranquillitate conscientie loquens: In quatuor verò angulis domus ista consistit: quia nimirum solidæ mentis nostre edificium, prudentia, temperantia, fortitudo,

iustitia sustinet. In quatuor ergò angulis domus ista subsistit: quia in his quatuor virtutibus tota boni operis structura confurgit. Vnde & quatuor paradisi flumina terram irrigant: quia dum his quatuor virtutibus, cor infunditur, ab omni desideriorum carnalium estu temperatur. Sed nonnunquam dum menti ignauia surrepit, prudētia frigiditate: nam cum fessa torpet, ventura non prouidet. Nonnunquam dum nonnulla menti delectatio surrepit, temperantia nostra marcescit. In quantum enim ad delectationem præsentium ducimur, in tantum minus ab illicitis temperamus. Nonnunquam se timor cordi insinuat, & vires nostre fortitudinis turbat, & eo minores contra aduersa existimus, quo quædam perdere immoderatus dilectio formidamus. Nonnunquam verò amor sui se menti ingerit, eamque latenti motu à rectitudine iustitiæ diuertit, & quo se totam authori reddere negligit, eo in se iustitiæ iuri contradicit. Ventus ergò vehemens quatuor angelos domus concutit, dum fortis tentatio occultis motibus quatuor virtutes quatit, & quasi quassatis angulis domus obtuitur, dum pulsatis virtutibus conscientia turbatur. Intra hos autem quatuor domus angelos filij conuiuantur: quia intra arcana mentis, quæ principaliter his quatuor virtutibus ad summam rectitudinis culmen erigitur, virtutes cæteræ quasi quædam cordis soboles se inuicem pascunt. Donum quippe spiritus, quod in subiecta mente, ante alia prudentiam, temperantiam, fortitudinem, iustitiam format: eandem mentem, vt contra singula quæque tentamenta erudiat, in septem mox virtutibus temperat: vt contra stultitiam, sapientiam: contra hebetudinem, intellectum: contra præcipitationem, consilium: contra timorem, fortitudinem: contra ignorantiam, scientiam: contra duritiam, pietatem: contra superbiam, det timorem.

5. AMBROSIVS libro tertio de virginibus: In omni sapiente viro prudentes Græciæ esse memorauerunt λογιστικὴν, φρονετικὴν, ἐπιθυμητικὴν, διορατικὴν. Latini verò Prudentiam, Fortitudinem, Temperantiam, atque iustitiam, Prudētia enim rationis humanæ est. Fortitudo vim quandam ferocientis virtutis habet, mortisque contemptum. Temperantia sacratæ vinculo charitatis, mysteriorumque contemplatione, cælestium negligit corporis voluptates. Iustitia in alto quodam suggestu locata videt exploratque omnia: quæ alijs potius nata quam sibi, non tam suas vtilitates, quam publicæ emolumenta rimatur.

6. ET libro secundo Officiorum, capite nono: Est ergò indiuiduum sapientiæ atque iustitiæ contubernium, sed vulgi vsu diuiditur vna quædam forma virtutum, vt temperantia sit in despicientibus voluptatibus: Fortitudo spectetur in laboribus & periculis, prudentia in delectu bonorum, sciens commoda & aduersa distinguere: iustitia quæ sit bona custos iuris alieni, & vindex proprietatis, suum cuique conseruans. Sit igitur nobis communis opinionis gratia, quadripartita hæc facta diuisio.

7. SAPIENTIA Octauo: Et si diuitiæ appetuntur in vita, quid sapientia locupletius, quæ operatur omnia? Si autem sensus operatur: quis horum quæ sunt, magis quam illa est artifex? Et si iustitiam quis diligit, labores huius magnas habet virtutes:

In 4. virtutibus tota boni operis structura consistit.

Prudentia quando frigidat. Temperantia quando marcescit.

Fortitudinis vires quomodo turbatur.

Iustitia quando enervatur.

Dona spiritus sancti mentem informant.

Prudentia. Fortitudo. Temperantia.

Iustitia.

Temperantia, fortitudo, & in quibus consistant.

Sap. 8.

Sap. 8.

Virtus est summus amor Dei.

tutes: sobrietatem enim & prudentiam docet, & iustitiam, & virtutem, quibus vtilius nihil est in vita hominibus.
8. AVGVSTINVS libro primo retractationum, capite septimo: Codices veriores habent: Sobrietatem enim & sapientiam docet, & iustitiam & virtutē. His enim nominibus Latinus interpres quatuor illas virtutes, quæ maximè in ore Philosophorum esse assolent, nominauit, sobrietatem appellans temperantiam, & prudentiæ imponens nomē, sapientiam: fortitudinem verò, virtutis vocabulo enuncians, solam iustitiam suo nomine interpretatus est. Has autem quatuor virtutes in eodem libro Sapientia suis nominibus appellatas, sicut à Græcis vocantur, longè postea reperimus in codicibus Græcis.
9. PROVERBIORVM octauo: Ego sapientia habito in consilio, & eruditus inter sum cogitationibus. Timor Domini odit malum: arrogantiam & superbiam & viam prauam, & os bilingue detestor. Meum est consilium & æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Per me prin-

cipes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio. Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret, & c.
10. ECCLESIASTICI vigesimo quarto: Ego ex ore altissimi prodiiui, primogenita ante omnem creaturam. Ego feci in cælis vt oriretur lumen indeficiens, & sicut nebula texti omnem terram. Ego in altissimis habitavi, & thronus meus in columna nubis: gyrum cæli circuiui sola, & profundū abyssi penetraui, & in fluctibus maris ambulavi, & in omni terra steti. Et in omni populo & in omni gente primatum habui. Ab initio & ante secula creata sum, & vsque ad futurum seculum non desinam, & in habitatione sancta coram ipso ministraui. Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctæ spei. In me gratia omnis vitæ & veritatis, in me omnis spes vitæ & virtutis.
11. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite vigesimo quinto: Ab his quatuor virtutibus nascuntur officiorum genera.

II.

Quomodo Cardinales virtutes definiuntur?

A. Prudentia est virtus, quæ secundum honesti rationem quid expetendum, quid ve fugiendum sit, homini præscribit. Iustitia est virtus, qua cuique sua tribuuntur. Temperantia est virtus, voluptatum carnis, quæ gustu atque tactu percipiuntur, moderatrix. Fortitudo est virtus, qua labores mortisque pericula constanter & suscipiuntur, & perferuntur.
B. Hæc est nobilis quadriga Virtutum, qua in cælum vehimur: hæc flumina quatuor paradisi, vt Augustinus vocat, cuius & hoc dictum extat memorabile: Illa est, inquit, humanarum rerum scientia, quæ nouit lumen prudentiæ, temperantiæ decus, fortitudinis robur, iustitiæ sanctitatem. Hæc enim sunt, quæ nullam fortunam metuentes, verè nostra dicere audeamus.

Definit eadē Aug. lib. 1. de libero arbitrio, ca. 23. & l. de morib. Eccl. Catholice, ca. 17. De his in libris offic. et flor. Ambr. Prosp. l. 3. de vita contempl. ca. 8. & seq. Bern. ex Parisiis terminib. serm. 35. & in Cant. ser. 22.

a Genes. l. 1. b. Lib. 1. de Genes. contra Manich. ca. 10. Item Ambr. lib. 11. de paradiso, ca. 3. c. Lib. 1. contra Academicos, ca. 7.

TESTIMONIA.

Prudentia quid sit.

Fortitudo.

Temperantia.

Iustitia.

Virtus est summus amor Dei.

1. A. AVGVSTINVS libro primo de libero arbitrio, capite decimo tertio: Considera nunc, vtrū tibi videatur esse prudentia appetendarum & vitandarum rerum scientia. E V O I V S. Videtur. A V G. Quid fortitudo? Nonne illa est animæ affectio, qua omnia incommoda & damna rerum, non in nostra potestate constitutarum, contemnimus? E V O. Ità existimo. A V G. Porro temperantia est affectio coércens & cohibens appetitum ab iis rebus, quæ turpiter appetuntur. An tu aliter putas? E V O. Immo ità, vt dicis, sentio. A V G. Iam iustitiam quid dicamus esse, nisi virtutem, qua sua cuique tribuuntur. E V O. Nulla mihi alia iustitiæ notio est.
2. E T in libro de moribus Ecclesiæ Catholice, capite decimo quinto: Quod si virtus ad beatam vitam nos ducit, nihil omnino esse virtutem affirmauerim, nisi summum amorem Dei. Nanque illud quod quadripartita dicitur virtus, ex ipsis amo-

ris vario quodam affectu, quantum intelligo, dicitur. Itaque illas quatuor virtutes, quarum vtiā ità sit in mentibus vis, vt nomina in ore sint omnium, sic etiam definire non dubitō, vt temperantia sit amor, integrum se præbens ei quod amatur: fortitudo amor, facile tolerans omnia propter quod amatur: iustitia amor soli amato seruientis, & propterea rectè dominans: prudentia amor, ea quibus adiuuatur, ab eis à quibus impeditur, sagaciter seligens. Sed hunc amorem non cuiuslibet, sed Dei esse diximus, id est, summi boni, summæ sapientiæ, summæque concordie. Quare definire etiam sic licet, vt temperantiam dicamus esse amorem, Deo sese integrum incorruptumque seruantem: fortitudinē, amorem omnia propter Deum facile perferentem: iustitiam, amorem Deo tantum seruientem, & ob hoc benè imperantem cæteris, quæ homini subiecta sunt: prudentiam, amorem benè discernentem ea, quibus adiuuatur in Deum; ab iis

Quædā duplex virtus.

Temperantia Fortitudo.

Iustitia.

Definitiones eandem.

Ad consilium impiorum 4. modis itur.

Fortitudo quibus necessaria. Temperantia

Prudentia.

Iustitia.

Vbi sedem habeat virtutes singula.

Prudentia quid sit.

Iustitia quid sit.

Ethnici cur frustra de his virtutibus Cardinalibus distulerint. 1. Cor. 12.

Temperantia sanctificatio quaedam est.

Thes. 4.

Ibidem.

quibus impediri potest.

3. PROSPER vt supra, quæstione prima, testimo-
tertio.

4. BERNARDVS in paruis sermonibus, sermone trigesimo quinto: Ad consilium impiorum (dæmonis scilicet suggerentis, carnis sese oblectantis, & spiritus consentientis) itur quatuor modis. Quidam enim trahuntur inuiti, alij attrahuntur illecti, alij seducuntur ignari, alij sequuntur spontanei. Istis necessariæ sunt quatuor virtutes, per quas armati resistent, nè in consilio eant. Inuitis necessaria est fortitudo, qua resistent vsque ad mortem minis, cruciatibus, & damnis. Illi qui attrahuntur illecti, indigent temperantia, quæ reprimat illicita desideria, nec cedit promissionibus, nec emollitur blanditijs. Illis qui seducuntur ignari, est opus prudentia, quæ ab vtilibus inutilia discernit, & docet quid tenendum, quidve reiiciendum sit. Iustitia indigent illi qui sequuntur spontanei. Iustitia est rectitudo voluntatis, quæ nec amat peccare, nec peccato consentire. Iustitia & fortitudo sedem habent voluntatem: quia voluntas iusta debet esse & fortis. Est autem iustitia ordinata hoc modo, scilicet mala respuens, bonis meliora præponens. Hanc non videtur habuisse Adam, qui malo consentiens, quod vtile erat deseruit. Prudentia & temperantia sedem habent in ratione, quia ratio prudens debet esse & temperata. Est quippe prudentia, ratio docta, scilicet à gratia, vitare contagia iniustitiæ propter iustitiam. Vitat quidem non solum iniustitiam apertâ, sed etiam illa quæ sunt aliquo modo contra iustitiam, attendens non quod licet, sed magis quod expedit: vitans diuitias & quædam alia, non quia illicita, sed quia iustitiæ solent esse impedimenta. Sed propter quosdam, qui ex hypocrisis hoc faciunt, additur, propter iustitiam. Iustitia est perfectio animæ rationalis, Aliæ virtutes sunt ad eius acquisitionem vel conseruationem, fortitudo, temperantia, prudentia: quæ iustitiam conseruant, nè amittatur aut minuat. Postquam verò perfecta est iustitia, & trāsit in affectum cordis, idem est: quod illa tria: quia fortis est, prudens, temperata.

5. IDEM sermone vigesimo secundo in Cantica canticorum: Frustrâ huius seculi sapientes de quatuor virtutibus tam multa disputauerunt, quas tamen apprehendere omnino nequuerunt, cum illum nescierint qui factus est nobis à Deo sapiētia, docens prudentiam: & iustitia, delicta donans: & sanctificatio, in exemplum temperantiæ continenter viuens: & redemptio, in exemplum patientiæ fortiter moriens. Forsitan dicit aliquis: Cætera benè conueniunt, sed sanctificatio ad temperantiam minus propriè referri videtur. Ad quod respondetur primum, id esse continentiam, quod temperantiam. Deinde, vsitatum in scripturis, sanctificationem pro continentia seu munditia poni. Denique quid illæ apud Moysen tam crebræ sanctificationes aliud erant, quam quædam purificationes hominum, temperantium se à cibo, à potu, à concubitu, hisque similibus? Sed audi ipsum præcipuè Apostolum, quâ familiare habeat vel vti, vel vsurpare sanctificationem in hoc sensu: hæc est, inquit, voluntas Dei, sanctificatio vestra, vt sciat vnusquisque vestrum suum vas possidere in sanctificatione, & non in passione desiderij. Item: Non enim

vocauit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. Liqueat quod sanctificationem pro temperantia ponit. Educto itaque in lucem quod sub-
obscurum videbatur, redeo ad id vnde digressus eram. Quid vobis cum virtutibus, qui Dei virtutem Christum ignoratis? Vbinam quæso vera prudentia, nisi in Christi doctrina? Vnde vera iustitia, nisi de Christi misericordia? Vbi vera temperantia, nisi in Christi vita? Vbi vera fortitudo, nisi in Christi passione? Soli ergo qui eius doctrina imbuti sunt, prudentes dicendi sunt: soli iusti, qui de eius misericordia veniam peccatorum consecuti sunt: soli temperantes, qui eius vitam imitari student: soli fortes, qui eius patientiæ documēta fortiter in aduersis tenent. In casum proinde quis laborat in acquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas putat, quam à Domino virtutum, cuius doctrina, seminarium prudentiæ: cuius misericordia, opus iustitiæ: cuius vita, speculum temperantiæ: cuius mors, insigne est fortitudinis.

1. B. GENESIS secundo: Et fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradysum, qui indè diuiditur in quatuor capita, Nomen vni Phison: ipse est qui circuit omnem terram Heuila, vbi nascitur aurum: & aurum terræ illius optimum est, hisque inuenitur bdellium, & lapis onychinus. Et nomen fluuij secundi Gehon. Ipse est qui circumit omnem terram Æthiopiæ. Nomen verò fluminis tertij, Tigris: ipse vadit contra Assyrios. Fluuius autem quartus, ipse est Euphrates.

2. AVGVSTINVS libro secundo de Genesi contra Manichæos, capite decimo: Flumē autem quod procedebat ex Eden, id est, ex delicijs & voluptate & epulis, quod flumen à Propheta significatur in psalmis, cum dicit: Torrente voluptatis tuæ potabis eos: hoc est enim Eden, quod Latine voluptas dicitur: diuiditur in quatuor partes, & quatuor virtutes significat: prudentiam, fortitudinē, temperantiam, iustitiam. Prudentia ergo quæ significat ipsam contemplationem veritatis, ab omni ore humano alienam, quia est ineffabilis: quam si eloqui velis, parturis eam potius, quam paris, quia ibi audiuit & Apostolus ineffabilia verba, quæ nō licet homini loqui. Hæc ergo prudentia terræ circumit, quæ habet aurum, & carbunculum, & lapidē prasinum, id est, disciplinam viuendi, quæ ab omnibus terrenis sordibus quasi decocta nitescit, sicut aurum optimum & verum, quod nulla falsitas vincit, sicut carbunculi fulgor nō est non vincitur: & vitam æternam, quæ viriditate lapidis prasini significatur, propter vigorem qui non arefcit. Fluuius autem ille, qui circumit terram Æthiopiā multum calidam atque seruetem, significabat fortitudinem calore actionis alacrem atque impigrā. Tertius autem Tigris, vadit contra Assyrios, & significat temperantiam, quæ resistit libidini, multum aduersantī consilijs prudentiæ. Vnde plerumque in scripturis Assyrij aduersariorum loco ponuntur. Quartus fluuius, nō dictum est, cōtra quid vadat, aut quam terram circumeat: iustitia enim ad omnes partes animæ pertinet, quia ipse ordo & æquitas animæ est, qua sibi ista tria cōcorditer copulantur, prima prudentia, secūda fortitudo, tertia temperantia, & in ista tota copulatione atque ordinatione perficiunt iustitiam.

3. AMBROSIUS in libro de paradiso, capite tertio:

Soli Christa. ni sunt prudentes, iusti, fortes, aut temperantes.

4. flumina paradij 4. virtutes significant.

Prudentia dei signatur per Phison.

1. Cor. 12.

Fortitudo per Gehon.

Temperantia per Tigrim.

Iustitia per Euphratem.

Sapientia veluti fons est virtutum.

Ethnici scripserunt 4. virtutum defectum ex nomine ex notis vbi libris haurire.

Prudentiam designat Phison. Temperantiam Gehon, iustitiam Tigrim, fortitudinem Euphratem.

1385

rio: Sicut ergo fons vitæ est sapientia, fons gratiæ spiritualis: ita fons virtutū est cæterarū, quæ nos ad æternæ cursum dirigunt vitæ. Ex hac igitur anima quæ culta est, non ex ea quæ inculta est, fons iste procedit, vt irriget paradysum, hoc est, quædam diuersarum fluenta virtutum, quarum sunt quatuor initia, in quæ sapientia ista diuiditur. Quæ sunt quatuor initia virtutum, nisi vnā prudentiæ, aliud temperantiæ, tertium fortitudinis, quartum iustitiæ? quæ etiam sapientes istius mundi ex nostris assumpta, in suorum scripta librorum transtulerunt. Itaque sicut fons sapientiæ, ita etiam flumina ista quatuor, quædam ex illo fonte manantia sunt fluenta virtutum. Phison igitur prudentia est, &c. Sic per Gehon temperantiam, per Tigrim fortitudinem, & per Euphratem iustitiam intelligi docet Ambrosius. Et paulò post: In his ergo fluminibus quatuor, virtutes principales quatuor exprimuntur, quæ veluti mundi istius incluserunt tempora: Pri-

mum igitur tempus ex mundi principio vsque ad diluuium, prudentiæ fuit: quo in tempore iusti numerantur, Abel à Deo iustus dictus, &c.

4. AVGVSTINVS libro primo contra Academicos, capite septimo, agens de definitione Sapientiæ, qua dicitur, Sapientiam esse rerum humanarū diuinarūque scientiam, ait: Res humanas esse vt concedam res hominum, quicquam tu existimas nostrum esse, quod nobis vel dare, vel eripere casus potest? Aut cum rerum humanarum scientia dicitur, ea dicitur, qua quisquam nouit vel quot, vel quales fundos habeamus: quid auri, quid argenti, quidque denique aliorum carminum cogitemus? Illa est humanarum rerum scientia, quæ nouit lumen prouidentie, temperantiæ decus, fortitudinis robur, iustitiæ sanctitatem. Hæc enim sunt, quæ nullam fortunam metuētes, vera nostra decere audemus, &c.

Humanarum rerū scientia.

III.

Quo pacto Prudentia nobis sacris literis commendatur?

Prudenter monet Ecclesiasticus in hunc modum: *Fili, sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis.* Item, *Sapient cor & intelligibile abstinebit se à peccatis, & in operibus iustitiæ successus habebit.* Tum fons omnis sapientiæ prudentiæque Christus, verus ille Salomō, ita docet: *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ: vt intelligamus, ad perfectam prudentiam vtrunque coniunctim requiri, columbinam videlicet simplicitatem, quæ innocentes mitēsque facit: & serpentinam prudentiam, quæ homines cautos ac prouidos reddit; vt nec fallant ipsi, neque ab villo fallantur.* Id fiet, si Paulinæ doctrinæ nos accommodemus: *Videte fratres, inquit, quomodo caudè ambuletis: non quasi insipientes, sed vt sapientes, redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes, quæ sit voluntas Dei, bona scilicet beneplacens & perfecta.* Atque huc pertinet dictum Salomonis, *Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit: amicus stultorum similis efficietur.* Et illud, *In facie prudens lucet sapientia.* Demum quod idem affirmat, *Cor prudentis possidebit scientiam, & auris sapientum querit doctrinam.*

Basil. in consil. monast. ca. 15. & hom. 11. in principij Prouerborum Bern. ser. 49. in Cantica.
a. Ecl. 12. d. 17. c. Prouer. 12. c. 13. b.
b. Ecl. 12. d. 18. d. 33. a. Prouer. 14. b. Job 28. d. Deut. 4. a. 31. d. Vide Prouer. 3. b. 8. b. Sap. 6. a. c. d. 7. a. b. d.
c. Ecl. 1. a.
d. Matth. 12. d. Luc. 11. d.
e. Matth. 10. b. & ibidem Theophylact. & Hier. 16. Aug. quest. 8. ex Math. 20. Greg. 2. moral. cap. 2. & hom. 30. in Euang. Pro. 1. per. 13. de vita contempl. ca. 29. & 30.

f. Ephes. 5. d. Coloss. 4. a. 1. Pet. 4. b. Pet. 1. uer. 4. d. Ecl. 2. c.

g. Rom. 12. a. 1. Thes. 4. a.

h. Prouer. 17. d. Ecl. 6. d.

i. Prouer. 17. d. Ecl. 8. a.

k. Prouer. 18. c.

TESTIMONIA.

Prudentia quid sit in omni actione necessaria.

1. BASILIVS in constitutionibus monasticis, capite decimo quinto: Cæterum in omni, quæ suscipitur, actione antecedere prudentia debet. Nam prudentia remota, nihil cuiusvis generis est, quod licet bonum videatur, non in vitium recidat, si aut alieno tempore, aut nō adhibita moderatione fiat. Ratio verò & prudentia vbi rebus bonis idoneum tempus ac modum definiunt, mirabile est, quantus ex earum vsu cum in dantes, tum in accipiētes fructus redundet.

2. ET homilia in principium Prouerborū, quæ est duodecima inter homilias variorum argumen-

torum: Prudentiam igitur vnā ex virtutibus præclaris existere palam est, qua bonorum & malorum & indifferentium nos homines scientes reddimur. Prudens verò vtiq; à prudentia per denominationem dictus est. Sed quando ferarum prudentissimus serpens esse Domini testimonio dicitur: Estote, inquit, prudentes sicut serpentes: item prudens œconomus iustitiæ: manifestum, quod duplex est Prudentiæ nomen. Vna quidem proprii commodi custos, & alieni doli obseruatrix, qualem serpens habet. Ille si quid periculi incurere viderit, caput ante omnia custodit. Ea videtur esse versu-

Matth. 26.

Luc. 16. Prudentia carnis sicut munda.

Prudentia vera.

tia illa, quæ prona est ad proprium commodum, & simpliciores defraudandos. Quali prudentia fuit ille seculi prudens & iniustitiæ æconomicus apud Euangelium. Vera autem prudentia, eorum quæ agenda & non agenda sunt, cognitio est: quam si quis ritè sectatus fuerit, nunquam ab officio virtutèque abscedet, nunquam vitiorum pestem incurret.

D. C. retio quæ sic necessaria.

3. BERNARDVS sermone quadragesimonono in Cantica: Importabilis absque scientia est zelus. Vbi ergò vehemens æmulatio, ibi maximè discretio est necessaria, quæ est ordinatio charitatis. Semper quidem zelus absque scientia minùs efficacis minùsque utilis inuenitur, plerunque autem & perniciosus valde sentitur. Quo igitur zelus feruidior, ac vehementior spiritus, profusiorque charitas: eo vigilantiori opus scientia est, quæ zelum supprimat, spiritum temperet, ordinet charitatem. Discretio quippe omni virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit & decorem, etiam & perpetuitatem. Denique ait: Ordinatione tua perseuerat dies: diem, virtutem appellans. Est ergò discretio non tam virtus, quam quædam moderatrix & aurgiva virtutum, ordinatrixque affectuum, & morum doctrix. Tolle hanc, & virtus vitium erit, ipsaque affectio naturalis in perturbationem magis conuerteretur, exterminiumque naturæ.

PAL. 118.

4. ECCLESIASTICI trigesimo secundo, vt in textu.

5. ET trigesimo septimo: Ante omnia opera verbum verax præcedat te, & ante omnem actum consilium stabile.

6. PROVERBIORVM duodecimo: Via stulti recta in oculis eius: qui autem sapiens est, audit cõsilia.

7. ET capite decimotertio: Inter superbos semper iurgia sunt: qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia.

8. ECCLESIASTICI tertio, vt in textu.

9. CAPITE decimo octauo: Homo sapiens in omnibus metuit, & in diebus delictorum attendet ab inertia.

10. CAPITE trigesimo tertio: Sapiens non odit mandata & iustitias, & non illidetur quasi in procella navis. Homo sensatus credit legi Dei, & lex illi fidelis.

11. PROVERBIORVM decimo quarto: Sapiens timet, & declinat à malo: stultus transilit & confidit.

12. IOB vigesimo octauo: Et dixit homini, Eccè timor Domini, ipsa est sapientia: & recedere à malo, intelligentia.

13. DEUTERONOMII quarto ait Moyses: Scitis quoddò docuerim vos præcepta atque iustitias, sicut mandauit mihi Dominus Deus meus: sic facietis ea in terra quam possessuri estis, & obseruabitis, & implebitis opere. Hæc est enim vëstra sapientia, & intellectus coram populis, vt audientes vniuersi præcepta hæc, dicant: En populus sapiens & intelligens, gens magna.

14. ET trigesimo secundo: Gens absque consilio est, & sine prudentia, Vtinàm saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent.

15. PROVERBIORVM tertio: Beatus homo qui inuenit sapientiam, & qui affluit prudentia: melior est acquisitio eius negotiatione auri & argenti: pri-

mi & purissimi fructus eius. Preciosior est cunctis opibus: & omnia quæ desiderantur, huic non valèt comparari. Longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra illius diuitiæ & gloria. Viæ eius viæ pulchræ, & omnes semitæ illius pacificæ.

16. CAPITE octauo: Melior est sapientia cunctis opibus preciosissimis: & omne desiderabile ei non potest comparari. Ego sapientia habito in consilio, & eruditus intersum cogitationibus. Meū est consilium & æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Ego diligentes me, diligo: & qui manè vigilant ad me, inuenient me. Mecum sunt diuitiæ & gloria, opes superba & iustitia. Melior est enim fructus meus auro & lapide precioso, & gemina mea argento electo.

17. SAPIENTIÆ sexto: Melior est sapientia, quam vires: & vir prudens, quam fortis. Clara est, & quæ nunquam marcescit sapientia, & facilè videtur ab his qui diligunt eam, & inuenitur ab his qui quærunt illam. Præoccupat qui se cõcupiscit, vt illis se prior ostendat. Qui de luce vigilauerit ad illam, non laborabit: assidètem enim illam foribus suis inueniet. Cogitare ergò de illa, sensus est consummatus: & qui vigilauerit propter illam, citò securus erit. Si ergò delectamini sedibus & sceptris, o reges populi, diligit sapientiam, vt in perpetuū regnetis. Diligite lumè sapientiæ omnes qui præestis populis. Multitudo autem sapientium, sanitas est orbis terrarum: & rex sapiens, stabilitum populi est.

18. CAPITE septimo: Propter hoc optaui, & datus est mihi sensus: & inuocaui, & venit in me spiritus sapientiæ: & præposui illam regnis & sedibus, & diuitias nihil esse duxi in comparatione illius. Nec comparauit illi lapidem preciosum: quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua, & tanquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius. Super salutem & speciem dilexi illam, & proposui pro luce habere illam: quoniam inextinguibile est lumen illius. Venerunt autè mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius, & lætatur sum in omnibus: quoniam antecedebat me ista sapientia, & ignorabam quoniam horum omnium mater est. Omnibus enim mobilibus mobilior est sapientia: attingit autem vbique propter suam munditiam. Vapor est enim virtutis Dei, & emanatio quædam est claritatis omnipotentis Dei sincera: & idèd nihil inquinatum in eam incurrit. candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius. Et cū sit vna, omnia potest: & in se permanens, omnia innouat, & per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei & prophetas constituit. Neminem enim diligit Deus, nisi eum qui cum sapientia inhabitat. Est enim hæc speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum, luci comparata, inuenitur prior. Illi enim succedit nox, sapientiam autem non vincit malitia.

19. ECCLESIASTICI primo: Omnis sapientia à Domino Deo est, & cum illo fuit semper, & est ante æuū. Sapientiam Dei præcedentem omnia, quis inuestigauit? Prior omnium creata est sapientia, & intellectus prudentiæ ab æuo. Fons sapientiæ verbum

verbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna. Vnus est altissimus creator omnipotens, & rex potens & metuendus nimis, sedens super thronum illius & dominans Deus. Ipse creauit illam in Spiritu sancto, & vidit, & dinumerauit, & mensus est. Et effudit illam super omnia opera sua, & super omnem carnem secundum datum suum, & præbuit illam diligentibus se.

20. MATTHÆI duodecimo: Regina austri surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam: quia venit à finibus terræ audire sapientiã Salomonis, & ecce plusquam Salomon hïc.

21. LVCA Æ vndecimo: Regina Austri surget in iudicio cum viris generationis huius, & condénabit illos: quia venit, &c. vt apud Matthæum.

22. MATTHÆI decimo: Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Estote ergò prudètes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.

Math. 10.

23. THEOPHYLACTVS in caput decimū Matthæi: Volo vos mansuetos esse, sicut oues, & sic magis vincere. Estote igitur prudentes sicut serpentes, & simplices velut columbæ. Vult discipulos etiam prudentes. Idcirco cūm audieris Christianos dici oues, non intelligas quod oporteat eos stupidos esse. nam & prudètes oportet esse, & scire quomodo versandum sit in medio lutorum inimicorū. Sicut enim serpens totum corpus obicit vt percutiatur, caput autem seruat: ita & Christianus, inquit, omnia sua det, atque etiam corpus suum, percutientibus: caput autem quod est Christus, & fidem in illum seruet. Et sicut serpens in angustam quandam cauernam circungyrat se, & transiens pellem veterem expoliat: ita & nos per angustam viam incedamus, vt veterem exuamus hominem. Veruntamen quia & serpens nociuus est, iubet nos simplices esse, hoc est, synceros, & absque malitia, nullumque offendentes, sicut columbæ. illæ enim, cūm auferuntur eis foetus, & persecutionè patiuntur, rursus ad dominos suos reuertuntur. Esto igitur prudens sicut serpens, ita vt nè deridearis ob vitam ab alijs, sed omnia tua citra labem perficias. Erga alios autem, nè illis noceas, sis velut columbæ, hoc est, neutiquam malignus.

Serpentis prudentia in quo imitanda.

Simplicitas columbæ in quo imitanda.

24. HIERONYMVS in caput decimum Matthæi: Estote ergò prudentes, &c. Vt per prudentiam deuient insidias, per simplicitatem non faciant malum. Serpentis astutia ponitur in exemplum: quia toto corpore occultat caput: & illud in quo vita est, protegit. Ita & nos toto periculo corporis caput nostrum, qui Christus est, custodiamus. Simplicitas columbarum ex Spiritu sancti specie demonstratur. Vndè dicit & Apostolus: Malitia paruuli estote.

Serpentis astutia & columbæ simplicitas imitanda.

1. Cor. 14.

Math. 10.

Serpentis astutia.

Math. 7. Ephes. 4.

Math. 10. Columbæ simplicitas.

25. AVGVSTINVS in libro quæstionū ex Matthæo, quæstione octaua: Estote ergò prudentes sicut serpentes: ad cauendum malum, in capite custodiendo, quod est Christus. Nam serpens totum corpus pro capite obicit persequenti. Vel quod per angustias se coarctans, veteri tunica exutus in nouetur. Quod imitantur quibus dictum est, Intrate per angustam portam, cūm vterè homine exuuntur. Nam si cauendum malum ita moneret, vt violenter resistendum esset malis, non supra dixisset, mitto vos sicut oues in medio luporum. Simpliciter autem sicut columbas esse voluit, ad nullum nocendum. Nam hoc genus auis nullum omninò

animalium necat, non solum grandium, cõtra quæ vires non habet, sed etiam minutissimorum, quibus etiam perparui passeris aluntur. Est autem omnibus irrationalibus animantibus vna quædam inter se societas, sicut etiam rationalibus sua, id est, hominibus, non solum secum, sed etiam cum angelis. Discunt ergò ex similitudine columbarum nulli prorsus nocere ad societatem suam pertineti participatione rationis.

26. GREGORIUS libro primo Moralium in Iob, capite secundo: Nonnulli ita sunt simplices, vt rectum quid sit, ignorent: sed eò verè simplicitatis innocentiam deserunt, quo ad virtutem rectitudinis non assurgunt: quia dum cauti esse per rectitudinem nesciunt, nequaquam innocentes persistere per simplicitatem possunt. Hinc est quod Paulus discipulos admonet, dicens: Volo vos simplices esse in bono, simplices autem in malo. Hinc rursus dicit: Nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote. Hinc per semetipsum veritas discipulis præcipit, dicens: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Vtraque enim necessariò in admonitione coniunxit: vt & simplicitatem columbæ astutia serpentis instrueret, & rursus serpentis astutiam columbæ simplicitas temperaret. Hinc est quod sanctus Spiritus præsentiam suam hominibus, non in columba solummodo, sed etiam in igne patefecit. Per columbam quippe simplicitas, per ignem verò zelus indicatur. In columba ergò, & in igne, sanctus Spiritus ostenditur: quia quicumque illo pleni sunt, sic mansuetudini simplicitatis inseruiunt, vt contra culpas delinquentium etiam zelo rectitudinis accendantur.

Simplicitati coniungenda est prudentia.

Rom. 12. 1. Cor. 14.

Math. 10.

Act. 2.

Math. 10.

1. Cor. 14.

Iob 1.

27. IDEM homilia trigesima in Euangelia: In columba Spiritus sanctus & in igne mostratus est: quia omnes quos repleuerit, simplices & ardentes facit. Simpliciter puritate, ardentes æmulatione. Neque enim placere Deo, aut simplicitas sine zelo, aut zelus sine simplicitate potest. Hinc ipsa veritas dicit: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut colubæ. Quia in re notandum est, quod discipulos suos, nec de columba sine serpente, nec de serpente sine columba voluit Dominus admonere: quatenus & columbæ simplicitatem astutia serpentis accenderet, & serpentis astutiam colubæ simplicitas temperaret. Hinc Paulus ait: Nolite pueri effici sensibus. Ecce prudentiam serpentis audimus, nunc de simplicitate columbæ moneamur. Sed malitia paruuli estote. Hinc de beato Iob dicitur: Erat vir simplex & rectus. Quæ est autem rectitudo sine simplicitate, aut quæ simplicitas sine rectitudine? Quia ergò & rectitudinem docet ipse spiritus, & simplicitatem, & in igne monstrari debuit, & in columba, quatenus omne cor quod eius gratia tangitur, & mansuetudinis lenitate tranquillum, & zelo iustitiæ accensum fiat.

28. PROSPER libro de vita contemplatiua, capite vigesimo nono: Prudentiam ac sapientiam plerique in indagacione veri & inuentione constituent: Credo propterea, quod nec sapiens ritè dici possit, cui prudentia, nec prudens, cui sapientia desit. Quapropter, si nihil aliud prudentiæ ac sapientiæ munus accipitur nisi inquisitio & compræhensio veritatis: qui veritatem prudenter quærere, & sapienter inuenire poterit, is prudens, is sapiens iu-

Prudentia sapientia con nexa.

re vocabitur. Hoc idcirco premissum, ut quicquid de prudentia fuerit disputatum, id totum etiam de sapientia dictum possit intelligi: quia ita sibi hæc duæ virtutes implicatæ sunt & vnitæ, vt vnacquelibet earum sine altera non possit esse: vt nec imprudens sapientia, nec insipiens possit dici prudentia. Si ergo tota humanæ vitæ perfectio in actione & cognitione consistit: sicut in plerisque actionem temperantiæ, ac fortitudinis, atque iustitiæ consummatione probauimus: ita cognitionem rerum, prouenire consecutione prudentiæ comprobemus. Cognitio rerum, quæ de prudentiæ fonte conferitur, spirituales omnes à carnalibus vitiis defœcatis illustrat, & ab omni delectatione noxiæ curiositatis auersos, desiderio contemplandæ virtutis inflamat, vt humanarum rerum, diuinarumque scientiâ consecuti, prudentes ac sapientes veraciter fiant, prospiciant imminetia mala simul & caueant: nec putent vlla esse mala, nisi ea quæ malos efficiant: nec eis vllæ perturbationes, velut ignaris earum, modestiæ aliquid, aut tranquillitatis excutiant: inter fallentia & solida bona discernant: nihil in hoc mundo casu aut iniussu, sed omnia, Deo volente ac permittente fieri, prudenter accipiant: aliter intelligentes aut doceant sapienter, aut arguant: dolores varios ac diuersas infirmitates, quæ mortaliter viuentes affligunt, non semper peccatis præcedentibus sequi, sed plerunque ex ipsa conditione mortalitatis accidere corruptibiliter natis intelligant: & scientes se non damnari aduersis præsentibus, sed probari ex ipsa tolerantia passionum, occasionem comparandæ sibi patientiæ viriliter agentes arripiant: nec ipsi aliis noceant, nec sibi nocere permittant. Tales Dominus in Euangelio fieri præcepit: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices circumuenire aliquos possunt, nec prudentes se circumueniri permittunt. Cæterum si in contractu quolibet, siue in colloquio, vel in alia quaque re, se decipi quisque non sinit, & alium tamen ipse decipiat: iste non habet prudentiam, quæ salutis magis quam perditionis est causa, sed simulat. Quoniam quidem hæc virtus à vitio distat, quod illud corrupti fana, hæc sanat vitij accessione corrupta: ac sic, aut omnibus potest, prodesse festinat veraciter prudens, vt eius meritis omnium, qui per eum Deo adquirentur, fructus accrescat: aut si cogitat de perditione cuiuspiam, vel de casu pereuntis exultat, necesse est vt prius pereat ipse, quâ aliu perdat: & ab ipso ea perditio, qua perire alium cupit, incipiat.

Rectum de rebus iudicium ad prudentiam pertinet.

Math. 10. Simpliciter & prudentes nos esse oportet.

Prudentia simulata.

ex eorum perfecta prudentia, sicut in illa vita erit, vbi perfectè viuentibus vllus error obrepere omnino non poterit, etiam prudentes aliquoties peccatis fallentibus acquiescunt: non voluntate deprauati, sed humano errore, vt homines, lapsi, nec adhuc tota prudentiæ ac sapientiæ perceptione perfecti, sicut ibi erunt, vbi nec ignorare aliquid, nec peccare iam poterunt.

30. AD Ephesios quinto, vt in textu.

31. AD Colossenses quarto: In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt, tempus redimētes. Sermo vester semper in gratia sale sit cõditus: vt sciatis quomodo oporteat vos vniciuque respondere.

32. PRORIS Petri quarto: Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus.

33. PROVERBIORVM quarto: Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos.

34. ECCLESIASTIS secundo: Transiui ad cõtēplandam sapientiam, errorēque & stultitiam, (quid est, inquam, homo, vt sequi possit regem factorem suum?) & vidi quod tantum præcederet sapientia stultitiâ, quantum differt lux à tenebris. Sapientis oculi in capite eius: stultus in tenebris ambulat.

35. AD Romanos duodecimo: Et nolite conformari huic seculo: sed reformamini in nouitate sensus vestri, vt probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta.

36. PRORIS ad Thessalonicenses quarto: Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: vt abstinatis vos à fornicatione.

37. PROVERBIORVM decimotertio, vt in textu.

38. ECCLESIASTICI sexto: Fili, si attenderit mihi, discas: & si accommodaueris animum tuum, sapiens eris. Si inclinaueris aurem tuam, excipies doctrinam: & si dilexeris audire, sapiens eris. In multitudine presbyterorum prudentium sta, & sapientiæ illorum ex corde coniungere, vt omnem narrationem Dei possis audire, & prouerbia laudis non effugiant à te. Et si videris sensatum, euigila ad eum, & gradus ostiorum illius exterat pes tuus. Cogitatum tuum habe in præceptis Dei, & in mandatis illius maxime assiduus esto: & ipse dabit tibi cor, & concupiscentia sapientiæ dabitur tibi.

39. PROVERBIORVM decimosextimo: In facie prudentis lucet sapientia: oculi stultorum in finibus terræ.

40. ECCLESIASTIS octauo: Sapientia hominis lucet in vultu eius, & potentissimus faciem illius commutabit.

41. PROVERBIORVM decimo octauo, vt in textu.

In hac vita non habetur omnino perfecta prudentia.

I III.

De Iustitia quid porro Scriptura tadit?

Iustitia est: uat gentem: Iustitia firmatur solium. Melius est parum cum iustitia, quam multi fructus cum iniquitate. Cuius quidem iustitiæ officium nobis per Apostolum his verbis explicatur: Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui uectigal,

a Prouer. 14. d. 11. b 21. c Eccl. 4. d. 1. e. Aug. 11. 4. de ciuitate Dei, ca. 4. & 11. 19. ca. 11. Greg. 11. 7. epist. 120. ad reges Franciæ Theodorici & Theoberti. c. Rom. 13. c. Math. 23. c. 17. d. Luc. 23. c. 1. Tim. 5. c. Bern. 1. ser. 3. de aduentu Domini. Aug. 1. ser. 19. de verb. Domini. & 11. 1. contra Iulianum, cap. 74. & 75. Theophylactus in cap. 11. ad Roman.

Etigal, uectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Huc spectant iusti & beati viri partes, sic in psalmo decantatæ: Qui nõ egit dolum in lingua sua, nec fecit proximo suo malum, & opprobrium non accepit aduersus proximos suos: Qui iurat proximo suo, & non decipit: qui pecuniam suam non dedit ad usuram, & munera super innocentem non accepit. Ex quo facile constat, iustitiæ nomen contractius hinc accipi, quam vbi generatim de Iustitia Christiana differimus.

d Psal. 14. a b Math. 5. a Chrysof. hom. 17. in Math. Ambr. lib. 1. offic. ca. 28. & 29. & ser. 16. in Psal. 118. & in lib. de paradiso, ca. 7. Aug. 11. 4. de doct. Chrifti. cap. 18. Vide septimum & octauum præceptum Decalogi.

e Exod. 22. d. Leuit. 25. e Deut. 23. c. Ezech. 18. b c d 22. e Luc. 6. e Leo ser. 6. de ieiunio decimi mens. Bern. epist. 322. ad Spirites. Ambr. de Tobia, ca. 14. & 15. Hieron. in 18. cap. Ezech. Concil. Lateranen. sub Alexandro 11. 1. parte 1. ca. 25.

TESTIMONIA.

1. PROVERBIORVM 14. vt in textu.

2. CAPIT 15. Abominatio est Domino via impij: qui sequitur iustitiam, diligitur ab eo.

3. CAPIT 21. Gaudium iusto est facere iudiciũ & pauor operantibus iniquitatem. Qui sequitur iustitiam & misericordiam, inueniet vitam, iustitiã & gloriam.

4. ECCLESIASTICI quarto: Pro iustitia agonizare pro anima tua, & vsque ad mortẽ certa pro iustitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.

5. PROVERBIORVM 16. Melius est parum cum iustitia, quam multi fructus cum iniquitate. Abominabile regi qui agunt impiẽ: quoniam iustitia firmat solium. Voluntas regũ, labia iusta: qui recta loquitur, dirigitur.

6. CAPIT 25. Aufer impietate de vultu regis, & firmabitur iustitia thronus eius.

7. AVGVSTINVS lib. 4. de ciuitate Dei, cap. 4. Remota iustitia, quid sunt regna, nisi magna latrocinia? Quia & ipsa latrocinia quid sunt, nisi parua regna? Manus etenim ipsa hominum cum imperio principis regitur, pacto societatis adstringitur, placiti lege præda diuiditur. Hoc malum si intantũ perditorum hominum accessibus crescit, vt & loca teneat, sedes cõstituat, ciuitates occupet, populos subiuguet, euidentiũs regni nomen assumit, quod eiam in manifesto confert non adempta cupiditas, sed addita impunitas. Eleganter enim & veraciter Alexandro illi Magno quidam comprehensus pirata respondit: Nam eum idem rex hominem interrogasset, quid ei videretur, vt mare haberet infestum? Ille libera contumacia, quid tibi, inquit, vt orbem terrarũ? Sed quia id ego exiguo nauigio facio, latro vocor: quia tu magna classe, Imperator.

Regna sunt latrocinia, si remouetur iustitia.

Ex Cicero, lib. de republ. refert Nomico Marcello de genere nauigiorum.

Vbi iustitia nõ est Republica nõ est.

iustitiæ fonte manuerit: falsũque esse, quod à quibusdã non rectè sentientibus dici solet: id esse ius, quod ei, qui plus pot, vile est. Quocirca vbi non est vera iustitia, iuris consensu sociatus cõsensus hominũ non potest esse, & idẽ nec populus: iuxta illam Scipionis vel Ciceronis definitionem. Et si non populus, nec res populi: sed qualiscunq; multitudinis, quæ populi nomine digna non est: ac per hoc si Respublica res populi est, & populus nõ est, qui consensu non sociatus est iuris. Non est autem ius, vbi nulla iustitia est: proculdubio colligitur, vbi iustitia non est, non esse Rempublicam. Iustitia porro ea virtus est, quæ sua cuique distribuit. Quæ igitur iustitia est hominis, quæ ipsum hominem Deo vero tollit, & immundis dæmonibus subdit? Hõccine est sua cuique distribuere? An qui fundum auferit eius, à quo emptus est, & tradit ei, qui nihil in eo habet iuris, iniustus est: & qui se ipsum auferit dominantẽ Deo, à quo factus est, & malignis seruit spiritibus, iustus est?

9. GREG. Magnus, lib. 7. epist. 120. ad Theodorici & Theoberti reges Franciæ: Summum in regibus bonum est, iustitiam colere, ac sua cuique iura seruare: & subiectis non sinere quod potestatis est fieri, sed quod æquum est custodire.

10. AD Romanos decimotertio, vt in textu.

11. MARTINI vigesimo secundo: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.

12. ET capite decimosextimo: Et cum venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrũ, & dixerunt ei: Magister vester nõne soluit didrachma? Ait, Etiam. Et cum intrasset in domum, præuenit eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? à filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergo liberi sunt filij. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamũ: & eum piscem qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies scutum illum sumens, da eis pro me & te.

13. LVCE secundo: Factum est autem, in diebus illis exiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. Hæc descriptio prima, facta est à præside Syriæ Cyrino. Et ibat omnes vt profiteretur, singuli in suã ciuitatem. Ascendit autẽ & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth, in Iudæã, ciuitatẽ David, quæ vocatur Bethlehem: eod quod esset de domo & familia David, vt profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore, prægnante.

14. ET cap. 3. Venerunt & publicani vt baptizarentur, & dixerunt ad Ioannem: Magister, quid faciemus? At ille dixit ad eos: Nihil amplius quam quod constitutum est vobis, faciatis. Interrogabãt

Apud eruditos non est vera iustitia.

Regũ officium maxime proprium.

autē eum & milites, dicētes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniā faciatis; & contenti estote stipendiis vestris.

15. **PRIORIS** ad Timotheum quinto: Qui benē præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximē qui laborant in verbo & doctrina. Dicit enim scriptura: Non infrenabis os boui triturāti. &. Dignus est operarius mercede sua.

16. **BERNARDVS** serm. de Aduentu Domini: Beatus, in quo sapientia edificat sibi domum, excidens columnas septem: beata anima quæ sedes est sapientiæ. Quænam est illa? Anima utiq; iusti. Meritò planè, quia iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ. Quis in vobis est, fratres, qui desiderat in anima sua sedem parare Christo? Ecce quænam illi serua, quæ tapetia, quod puluinar oporteat præparari. Iustitia, inquit, & iudiciū præparatio sedis tuæ. Iustitia virtus est, quod suum est, vnicuiq; tribuens. Tribue ergò tribus quæ sua sunt. Redde superiori, redde inferiori, redde æquali, cuiq; est quod debes, & dignè celebra aduentum Christi, parans ei in iustitia sedem suam. Redde, inquam, reuerentiam prælato & obedientiam, quarum altera cordis, altera corporis est. Nec enim sufficit exterius obtemperare Maioribus nostris, nisi ex intimo cordis affectu sublimiter sentiamus de eis. Quod est tam manifestè innotuerit indigna prælati alicuius vita, vt nihil omnino dissimulationis, nihil excusationis admittat: propter eum tamen à quo est omnis potestas, ipsum quem modò talem nouimus, excelsum reputare debemus, non presentibus personæ meritis, sed ordinationi Diuinæ, & dignitati ipsius officij deferentes. Sic & fratribus nostris inter quos viuimus, ipso iure fraternitatis & societatis humanæ, cōsiliij sumus & auxiliij debitores. Hęc enim volumus vt & ipsi nobis impendant, cōsiliium quo erudiatur ignorantia nostra, auxilium quo iuuetur infirmitas nostra. Sed fortè erit inter vos qui tacitus respondeat, dicens: Quod ego cōsiliium dabo fratri, cui nec vnum quidem dicere verbum fas est absque licentia? Quod ei auxilium impendere est, cum nec minimum aliquid agere liceat absque obedientia? Ad quod ego: Non deerit certè quod facias, tantummodò charitas fraterna non desit. Nullum ego consilium melius arbitror, quam si exemplo tuo fratrem docere studeas, quæ oporteat, quæ non oporteat fieri, prouocans eum ad meliora, & consulens ei non verbo neq; lingua, sed opere & veritate. An verò vtilius aut efficacius auxiliū aliquid est, quam vt ores deuotè pro eo, vt nō dissimules redarguere culpas eius: vt non modò nulli ei offendiculum ponas, sed & sollicitus sis, quā prauales, tanquam angelus pacis, de regno Dei scandala tollere, & occasiones scandalorū penitus dimouere? Si talem te fratri auxiliarium & consiliarium exhibes, reddis ei quod debes, nec habet vnde causetur. Porrò si cui fortè prælatus es, huic sine dubio teneris debitor sollicitudinis amplioris. Exigit à te & ipse custodiam & disciplinam. Custodiam quidem, vt possit cauere peccatum: disciplinam verò, vt quod minus cauit, minus maneat impunitum. Quod est nisi fratri præesse videris, habes tamen sub te cui custodiam hæc & disciplinam oporteat exhiberi. Dico autem corpus tuum, quod sine dubio regendum accepit spiritus tuus. Debes ei custodiam, vt non regnet in

Pro er. p. iustitia & iudicio paratur de sapientia. Paul. 88.

Iustitia in quo consistit.

Quid superio ri reddendū.

Rom. 13.

Quid reddendum æqualibus.

Quid reddendum inferioribus.

eo peccatum, nec membra tua arma fiant iniquitati. Debes & disciplinam, vt dignos faciat penitentia fructus castigatum, & subditum seruituti. Longè tamen grauiori & periculosiori debito tenetur adstricti, qui pro multis animabus reddituri sunt rationem. Quid ego infelix, quò me vertam, si tantum thesaurum, si preciosum depositum istud, quod sibi Christus sanguine proprio preciosius iudicauit, contigerit negligentius custodire? Si stillatē in cruce domini sanguinem collegissem, essetque repositus penes me in vase vitreo, quod & portari sæpius oporteret, quid animi habiturus essem in discrimine tanto? Et certe id seruandum accepi pro quo mercator non insipiens (ipsa vitæ que sapientia) sanguinem illum dedit. Sed & habeo thesaurum istum in vasis fictilibus, & quibus multo plura quam vitreis imminere pericula videantur. Accedit sane & sollicitudinis cumulum, & pondus timoris, quod cum & meā & proximi conscientiam seruare necesse sit, neutra mihi satis est nota. Vtraque abyssus est imperscrutabilis, vtraq; mihi nox est, & nihilominus exigit à me vtriusque custodia, & clamatur: Custos qui de nocte, custos qui de nocte: non est mihi dicere cum Cain: nunquid custos fratris mei sum ego? sed est fateri humiliter cū propheta. Quia nisi dominus custodierit ciuitatem frustra vigilat qui custodit eā. In eo tamē excusabilis ego videor si, vt prædixi, debita exhibeo custodia, pariter & disciplinā. Quod si propria quoque quatuor nō defuerint: dico autem erga prælatos reuerentiā & obediētiā, cōsiliū, & auxiliū erga fratres: quod ad iustitiā pertinet, nō imparatā sedē inueniet sapientia. Et fortassis hæc videantur sex colūnae, quas excidit in ipsa domo quæ edificauit sibi, & septima quoq; quæreda est, si forte & eā nobis notā facere ipsa dignetur. Quid verò prohibet, sicut sex in iustitia, septimā quoque intelligi in iudicio. Neque enim iustitia sola, sed iustitia inquit & iudiciū præparatio sedis tuæ. Deniq; si prælatis & æqualibus & inferioribus reddimus quod oportet, nihil nē accipiet Deus? At ei plane quod debet retribuere nemo potest, quod tā copiose accumulauerit super nos misericordiā suā, quod tā multa deliquerim⁹ ei, quod tā fragiles & nihili sumus, quod tā plenus & sufficiens illic sibi, & bonorū nostrorū omnium nō egēs. Audiui tamē dicentē eū, cui incerta & occulta sapientiæ suæ reuelauerat, quia honor regis iudicium diligit. Nihil quod in se est à nobis exigit amplius, tantū dicamus iniquitates nostras, & iustificabit nos gratis, vt gratia cōmēdetur. Diligit enim animā quæ in cōspectu eius & sine intermissione cōsiderat, & sine simulatione diiudicat semetipsam. Idq; iudiciū, non nisi propter nos à nobis exigit, quia si nosmetipsos iudicauerimus, non vtiq; iudicabimur. Propterea sapiēs veretur omnia opera sua, scrutatur, discutit, & diiudicat vniuersa: Honorat quippe veritatem: qui & se, & sua omnia in eo statu quo veritas habet & agnoscit veraciter, & humiliter consistetur. Audi denique manifestius à te iudicium exigi post iustitiā. Cum feceritis, inquit, omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus. Hęc planè, quod ad hominem, est digna sedis præparatio Domino maiestatis: vt & iustitiæ mandata studeat obseruare, & semper indignum sese & inutilem arbitretur.

16. **ET** serm. 4. in Epiphania domini. Est autē Iustitia

Es. 40. Gen. 4. Psal. 145.

Psal. 27.

Psal. 28.

Quomodo dicere nos ipsos debemus. Luc. 17.

Iustitia de finio.

Admonitio ad iustitiam.

Militare vel Rem. admittit quædo cum peccato sit coniuncta.

Exercitio militum quædo de rapinis & aliis criminibus reprobantur. Amur.

Luc. 3.

Vestigia iusta.

Iniqua exactio datur.

Matth. 22.

stitia quædā stricta & angusta valde: ita vt quæ cito pedē verteris, in peccati fouea cadas, nec preponere se æquali, nec æquare præposito. Huius definitio est, reddere vnicuiq; quod suū est. Altera latior & amplior iustitia nec æquare se pari, nec inferiori præponere. Sicut enim gradus & grauis est superbia, præferre se æquali, aut æquare prælato, ita magnæ humilitatis est inferiorē se exhibere æquali aut equalē inferiori. Maxima & plena iustitia est se inferiorē exhibere etiā ipsi inferiori. Sicut enim summa & intolerabilis superbia est superiori se præponere: ita inferiori se subdere, summa & plena iustitia est. Quod Ioānes ait, Ego à te debeo baptizari: de prima fuit, quia superiori se subdidit, quod autē Christus fecit, de plena iustitia fecit: siquidē ille seruuli sui, manibus se inclinauit. Videat autē nunc quisque quem imitetur, hunc an eum, qui extollitur super omne quod creditur. Deus aut colitur. Studeamus & nos obsecro fratres adimplere omnem iustitiam. Ipsa enim est via per quā ad lætitiā venitur. Nam lætitiā præmiū est, iustitia vero meritum & materia. Nam de ipsa iustitia erit lætitiā nostra quando Christus apparebit vita nostra & nos apparebimus cum ipso in gloria: quoniam ipse est qui factus est nobis à Deo patre iustitia.

17. **AVGVSTINVS** serm. 19. de verbis domini, (& Ambrosius serm. 7.) Non militare delictū est, sed propter prædā militare peccatū est. Nec rempublicā, gerere criminofum est, sed ideo agere rempublicā vt rē familiarē potius dāneas, videtur esse dānabile. Propterea enim prouidētia quādā militantibus sunt stipēdia cōstitutā, nē, dum sumptus quæritur, prædā grassetur. Illud autē quale est, cū ob errore aliquē à senioribus arguuntur, & imputatur alicui de illis cur ebrius fuerit, cur res alienas peruaferit, cædē cur turbulentes admiserit: statim respōdeat, Quid habebam facere, homo secularis aut miles? nūquid monachū sum professus aut clericū? Quasi omnis qui clericus non est aut monachus, possit ei licere quod non liceat. Cunctis igitur officijs sacris literis præscribitur norma viuendī, omnis ad benē viuendū prouocatur sexus, ætas & dignitas. Igitur nemo se excuset publicis actibus, nemo de occupatione militiæ conqueratur. Apud omnē Christianū prima honestatis debet esse militia. Nā vt id quod dicimus, authoritatē euangelicā cōprobemus, videamus lectionem quæ paulò antè decursa est. ait enim Euangelium: Venerunt autē & publicani ad Ioannē, vt baptizarentur ab eo, & dixerunt ad eū: Magister, quid faciem⁹? At ille dixit: Nihil amplius exigatis, quā quod constitutum est vobis. Honesta planè publicanorū interrogatio, ac sancti Prophetæ iusta responsio. Illi enim sollicitè interrogat, ne aut ignorātes plus exigēdo in peccatū incidat, aut cessantes publicā decipiant functionē. Hic autem moderatè præcipit, vt & iniquitas locum non habeat, & constitutum habeat vestigial effectum. Nō enim dixit, nihil exigatis: sed, nihil amplius exigatis. Vnde intelligimus quod apud Deum non tam exactio quā exactio iniqua damnatur. dicit enim ipse Dominus: Reddite quæ Dei sunt, Deo: & quæ Cæsaris, Cæsari. Igitur quod Cæsar præcipit, ferēdū est: quod Imperator indicit, tolerādum est: sed sit intolerabile, dum illud prædā exactio accūmulat. Et post pauca: Interrogauerunt illum & mi-

lites, Quid faciemus & nos? Ait illis Ioānes: Neminē concutiatis, neque calumniā faciatis, sed cōtenti estote stipendiis vestris. Hic iam cognoscere se debet omnis homo qui militat. Non enim tantū de his militantibus scriptura loquitur, qui armata militia detinetur, sed quisque militiæ suæ cingulo vtitur, dignitatis suæ miles adscribitur, atque ideo hæc sententia potest dici: Verbi gratia, militibus, protectoribus, cunctisque rectoribus: Quicumque stipendia sibi publicè decreta consequitur, si amplius quærit, tanquā calūniator & concussor Ioānis sententia condēnatur. Hęc autē diuina sententia quæ ad milites loquitur, potest etiam ad Clericos retorqueri, quia etiā nō militare videamur seculo, tamen Deo & Domino militamus, sicut ait Apostolus: Nemo militās Deo, obligat se negociis secularibus. Videmur, inquam, non militare remissis ac fluctibus tunicis, sed habemus militiā nostræ cingulum, quo castimoniam interiora constringimus: de quo cingulo domin⁹ ait ad discipulos suos: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Milites igitur Christi sumus, & stipēdiū ab ipso donūmq; percipim⁹, sicut dicit apostolus: Qui dedit nobis pignus spiritus, hoc est, qui Spiritus sancti nos remuneratione ditauit. Si quis ergò Christianorum hoc donatiuo contentus fortè non fuerit, & quærit amplius, incipit hoc ipso carere quod meruit. Et in fine: Nec interest apud deū, vtrum vi an circunūctioe quis res alienas occupet, dummodò quoquo pacto teneat alienum.

18. **IDEM** lib. 22. cōtra Faustū Manichæum, cap. 74. Quid culpatur in bello? An quia moriuntur quādoque morituri, vt dominētur in pace victuri? Hoc reprehēdere, timidorū est, nō religiosorum: nocēdi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, fœditas rebelladi, libido dominadi, & si qua similia, hæc sunt quæ in bellis iure culpantur, quæ plerunq; ita culpantur, vt etiam iure puniantur. Aduersus violentiam resistentium, siue Deo, siue aliquo legitimo imperio iubente, gerenda ipsa bella suscipiuntur à bonis, cum in eo rerum humanarum ordine inueniuntur, vbi eos vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire iuste ordo ipse constringit. Alioquin Ioānes, cum ad eum baptizandi milites venirent, dicentes, Et nos quid faciemus? responderet eis, Arma abiicite, militiam istam deserite, neminem percutite, vulnerate, prosternite neminem. Sed quia sciebat eos, cum hæc militando facerent, non esse homicidas, sed ministros legis, & non vltiores iniuriarum suarum, sed salutis publicæ defensores, respondit eis: Neminem concusseritis, nulli calumniā feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrū. Sed quia Manichæi Ioannē aperte blasphemare cōsueuerunt, ipsum Dominum Iesum Christum audiant, hoc stipendium iubentē reddi Cæsari, quod Ioannes dicit debere sufficere militi: Reddite, inquit, Cæsari quæ Cæsaris sunt, & Deo quæ Dei sunt. Ad hoc enim tributa præstatur, vt ppter bella necessario militi stipendium præbeatur. Merito & illius Centurionis, dicētis: Et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic, vade, & vadit: & alij, veni, & venit: & seruo meo, fac hoc, & facit: fidem laudauit, non illius militiæ desertionem imperauit. Sed de iustis quidē

Milites sunt vaxj.

Clerici etiam sunt milites.

2. Tim. 2.

Luc. 12.

2. Cor. 1.

Aliena restituentia sunt.

An bellū genere licitū sit.

Luc. 3.

In iusto bello qui occidunt homines, nō sunt homicidæ.

Luc. 3.

Matth. 22.

Cur tributa principibus præstentur. Matth. 22. Luc. 7.

De iustis bel-
lis.

iniustis que bellis nunc disputare longum est, & nō necessarium.

19. **E** r capite septuagesimo quinto: Interest enim quibus causis, quibusque authoribus homines gerenda bella suscipiant: ordo tamen ille naturalis, mortalium paci accommodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli authoritas atque consilium penes principem sit: exequendi autem iussa bellica ministerium, milites debeant paci salutē que communi. Bellum autem, quod gerendum Deo auctore suscipitur, rectē suscipi, dubitare fas non est: vel ad terrendam, vel ad obterendam, vel ad subiugandam mortalium superbiam: quādo ne illud quidē, quod humana cupiditate geritur, non solum incorruptibili Deo, sed nec sanctis eius obesse aliquid potest: quibus potius ad exercendam patientiam, & ad humiliandam animam, ferendamque paternam disciplinam etiam prodesse inuenitur. Neque enim habet in eos quisquam vllam potestatem, nisi cui data fuerit desuper. Non est enim potestas, nisi à Deo, siue iubente, siue sinente. Cū ergo vir iustus, si fortē sub rege homine etiam sacrilego militet, rectē possit, illo iubente, bellare ciuicę pacis ordinē seruans: cui, quod iubetur, vel non esse contra Dei præceptum, certum est, vel vtrū sit, certum non est: itā vt fortasse reum regem faciat iniuitas imperandi, innocentem autem militē ostendat ordo seruendi: quāto magis in administratione bellorum innocentissimē diuersatur, qui Deo iubente belligerat, quem malē aliquid iubere non posse, nemo qui ei seruit, ignorat?

20. **T** H E O P H Y L A C T V S in caput decimum tertium epistolę ad Romanos: Plurimum profunt rebus publicis magistratus: per ipsos enim vita nostra consistit. Qui nisi essent, iam olim omnia periissent, potentioribus imbecilliores deuorantibus. Conscientia igitur tua persuadeat tibi, vt suo honore tanta tibi bona donantes nunquā non digneris. Idē enim & tributa præstatis. Tū, inquit, testaris, quod à magistratu beneficio afficeris, quatenus mercedem ei pendis, vt ei videlicet qui rebus tuis prospiciat. Non enim principid tributum soluissemus, nisi agnouissemus, nostrum nobis lucrū, adeoque commodum ex huiusmodi præfectura sanē accrescere. Siquidem ipsi nos citra curam ducentes vitam, principes habemus pro nobis excubias agētes. Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum incumbentes. Quare Deo etiam placet vt ipsius ministris tributa pendamus: vult enim Deus pacem in republica versari, necnon virtutem, virtum autem profligari. Atque in hoc principes ministrant voluntati Dei, pro communi constitutione & salute laborantes, in quē id ipsum perseueranter incubentes, vt nos in pace ac tranquillitate atatem quisque suam transigamus. Sin quisquam malē magistratu suo & publica functione abutatur, id nihil aduersus rei ipsius pulcherrimā elegantiam facit. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Irrefragabiliter, inquit, debes impositam tibi erga magistratum gratitudinem & beneuolentiam. Redde igitur quę debes iis quibus varij magistratus sunt commissi: cui tributum debetur, siue exactio, capitūve confus, ei tributum da: cui vectigal, vectigal: vel pro

Ioan. 19.
Rom. 13.

An milites in
omnibus sic
duci obtem-
perare debeant.

Magistratus
quantū profici-
t. Reipub.

Tributorum
solucio.

terra censum. Nec solum pecunias reddite, sed timorem etiā, hoc est, reuerentiam & verecundiam atque eximium honorem. Quare infert, Cui honorem, honorem. Est enim duplex metus: alter, quo terrentur scelera patrantes, ex mali conscientia profluens, quem iam antea reiecit Apostolus: alter verō, quo diligentes erga dilectos rapiuntur, hoc est, excellens & eximius honor, quemadmodum dictum est: Non est inopia timentibus eum. & Timor Domini permanens in seculum seculi. Pietatem enim hęc siue reuerentiam subindicat.

21. **P** S A L M O decimo quarto, vt in textu.

22. **M** A T T H E I quinto: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

23. **C** H R Y S O T O M V S homilia decima quinta in Matthæum: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Quam verō iustitiam? an in genere virtutem ipsam, an speciem illam iustitię, quę ex aduerso auaritię collocatur? Quia enim commendaturus erat misericordiam, ostendens quo modo misereri oporteat: id est, non ex auaritia, nec rapina, opportunē beatificat iustitiam acquirētes. Et confidera quanta id ipsum exaggeratione cumulauerit. Non enim dixit, Beati qui iustitiam seruiant: sed, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: vt non vitique mediocriter, sed cum omni illam cupiditate teneamus. Quia enim hoc est auaritię proprium, neque sic cibum desideramus ac potū, vt possidere latius, induique preciosius: concupiscentiam istā quę habendi amore flagrat, iubet in meliora conuerti: deinde rursus sensibile præmium statuens, ait: Quoniam ipsi saturabuntur. Quia enim plurimos diuites facere putat auaritia, dicit hoc esse contrarium, magisque id præstare iustitiam. Noli igitur iustitiam exercens formidare pauperiem, neque famem timere, cū certē illi magis omnibus bonis excidant, qui aliena diripiunt: vt ex aduerso ille qui iustitiam diligit, tutissimē omnia bona possidet. Si verō qui aliena non inuadunt, tanta rerum vbertate potiuntur: quanto magis, qui propria fideliter largiuntur?

24. **A** M B R O S I V S libro promo officiorum, capite vigesimo octauo: Magnus iustitię splendor, quę aliis potius nata quā sibi, communitatem & societatem nostram adiuvat, excelsum tenet, vt suo iudicio omnia subiecta habeat, opem aliis ferat, pecuniam conferat, officia non abnuat, pericula suscipiat aliena. Quis non cuperet hanc virtutis arcem tenere, nisi prima auaritia infirmaret atque inflecteret tantę virtutis vigorem? Et enim dum augere opes, aggerare pecunias, occupare terras possessionibus cupimus, præstare diuitiis: iustitię formam exuimus, beneficentiam communem amittimus. Quomodo enim potest iustus esse, qui studet eripere alteri, quod sibi querat? Potentia quoque cupiditas: formam iustitię virilem effeminat. Quomodo enim potest pro aliis interuenire, qui alios sibi subiecere conatur, & infirmo aduersus potentes opem ferre, qui ipse grauem libertati affectat potentiam?

25. **E** r capite vigesimo nono: Quanta autem iustitia sit, ex hoc intelligi potest, quod nec locis, nec personis, nec temporibus excipitur: quę etiam hostibus reseruatur: vt si constitutus sit cum hoste aut locus aut dies prelio, aduersus iustitiā putetur,

Phil. 3. & 28.

Iustitię no-
men aliis ge-
nerat, aliis
minis laie
patens.

Iustitię præ-
mium.

Magnus iusti-
tię splendor.

Auaritię iusti-
tiam eorum
pik.

Iustitię di-
gnitas.

aut

Num. 31.

101e 9.

4. Reg. 6.

Belli æquē ac
pacis tempo-
re iustitiā ser-
uanda.

Iustitiā in
quo carere
virtutibus
prestat.

Iustitię fru-
ctus vberes.

aut loco præuenire, aut tempore. Interest enim, vtrū aliquis pugna aliqua & conflictu graui capiatur, an superiore gratia, vel aliquo euentu. Siquidem vehementioribus hostibus & infidis, & his qui amplius læserint, vehementior referatur vltio: vt Madianitis, qui per mulieres suas plerosque peccare fecerant ex plebe Iudæorum, vnde & Dei in populum patrum iracundia effusa est. Et ideo factū est, vt nullum Moyse victor superesse pateretur: Gabanonitas autē qui fraude magis quā bello tentauerant plebem Patrum, non expugnaret Iesus, sed conditionis impositę afficeret iniuria: Syros verō Helifæus, quos obsidentes in ciuitate duxerant momēanea cæcitate percussos, cū quō indigerentur videre nō possent, volenti regi Israel percutere non acquiesceret, dicens: Nō percuties quos non captiuāsti in lancea & in gladio tuo. Pone eis panem & aquam, vt manducet & bibant, & remittantur, & eant ad dominum suum: vt humanitate prouocati, gratiam representarent. Denique postcā in terram Israel venire piratę Syrię desituerunt. Si ergo etiam in bello iustitiā valet, quanto magis in pace seruanda est? Et post pauca: Liqueat igitur, etiā in bello fidem & iustitiam seruari oportere, nec vllum decorū esse posse, si violetur fides.

26. **I** T E M in psalmum centesimum decimo octauum, sermone decimosexto: Hoc est ergo, Feci iudicium & iustitiam: in iudicio non contempsi pauperem, non oppressi viduam, personam diuitis non recepi, in omnibus operibus iustitiam seruauit. Iudicij finis iustitia est. In altero veritatis custodia, in altero fructus æquitatis: vtraque tamen non priuata, virtus, sed publica. Nam immaculatū corpus à virili permixtione seruare, & palmam castimonie limoso in corpore vsque ad angelorū conuersationem custodia integritatis euehere, vtilitas priuata, laus publica est. Frugi esse ac modestum, & sobrię parcitatis tenere mēsurā: probatur à pluribus, sed sibi soli proficit. Fortitudo in præliis eminet, in ocio friget: cuius opus in tempore necessarium, in voto aduersum. Mālunt enim homines non pugnare, quā vincere. Sola iustitiā est, quę omnibus temporibus aliis potius nata quā sibi, quotidiano vltu & fructu, publico suo damno alienas custodit vtilitates, quę nihil habeat vtilitatis, & plurimum laudis.

27. **I** D E M in libro de paradiso, capite tertio: Quartus est fluuius Euphrates, qui Latine fecunditas atque abundantia fructuum nūcupatur, præferens quoddam insigne iustitię: quę omnem partem animam. Nulla enim abundantiores videtur habere fructus virtus, quā equitas atque iustitia, quę magis aliis quā sibi prodest, vtilitates suas negligit, communia emolumenta præponens. Plerique Euphratē ἀπὸ τοῦ εὐφραίνεσθαι dictū putāt, hoc est, à lætando, eō quod hominum genus nullo magis quā iustitiā & æquitate lætetur. Causam autem, cur ceteri quā commeant fluuij, describuntur regiones locorum: quā Euphrates commeat, non describatur: illam accipimus, quia aqua eius vitalis asseritur, & quę foueat atque augeat. Vnde Auxen eum Hebræorum & Assyriorum prudētes dixerunt: contra autem fertur esse aqua aliorum fluminum. Deinde quia vbi prudentia, ibi & malitia: vbi fortitudo, ibi iracundia: vbi temperantia, ibi intemperantia plerunque est, aut alia vitia sunt. Vbi

autem iustitia, ibi concordia virtutum est cæterarum: idē non ex locis quā fluit, hoc est, nō ex parte, cognoscitur. Non enim pars est iustitię, sed quasi mater est omnium.

28. **A** V G V S T I N V S libro quarto de doctrina Christiana, capite decimo octauo: In istis autē nostris (negociis Ecclesiasticis) quandoquidem omnia; maxime quę de loco superiore populis dicimus, ad hominum salutem, nec temporariam, sed æternam referre debemus, vbi etiam cauendus est æternus interitus, omnia magna sunt quę dicimus: vsque ad eō, vt nec de ipsis pecuniariis rebus vel acquirendis, vel amittendis parua videri debeant, quę doctōr Ecclesiasticus dicit, siue sit illa magna, siue parua pecunia. Neque enim parua est iustitiā, iustitiā custodia est: in parua pecunia custodire debemus, dicere Dominus: Qui in minimo fidelis est, & in magno fidelis est. Quod ergo minimum est, minimum est: sed in minimo fidelem esse, magnum est. Nam sicut ratio rotunditatis est, vt à puncto medio omnes lineę pares in extrema ducantur, eadem est & in magno disco, quę in nūmulo exigua: itā vbi parua iustē geruntur, non minuitur iustitię magnitudo. De iudiciis denique secularibus, quibus vti que pecuniariis cū loqueretur Apostolus, Audeat quisquam vestrū, inquit, aduersus alterum habens negocium, iudicari ab iniquis, & non apud sanctos? &c. Quid est quod sic indignatur Apostolus, sic corripit, sic exprobrat, sic increpat, sic minatur? Quid est quod sui animi affectum tam crebra & tam aspera vocis mutatione testatur? Quid est postremō, quod de rebus minimis tam granditer dicit? Tantūmne de illo negocia secularia meruerunt? Absit. Sed hoc facit propter iustitiā, charitatem, pietatem, quę nulla sobria mēte dubitante, etiam in rebus quamlibet paruulis magna sunt.

Vbi iustitiā,
ibi concordia
est cæterarum
virtutum.

Iustitiā custo-
dienda est etiā
in parua pecu-
nia.
Luc. 16.
In minimo fi-
delem esse,
magnum est.

1. Cor. 6.

Iustitiā, chari-
tas, pietas, etiā
in rebus paruis
magna sunt.

DE VSVRA.

29. **E** X O D I vigesimo secundo: Si pecuniam mutuum dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non vrgebis eum quasi exactor, nec vsuris opprimes.

30. **L** E V I T I C I vigesimo quinto: Si attenuatus fuerit frater tuus & infirmus manu, & susceperis eum quasi aduenā & peregrinum, & vixerit tecū, ne accipias vsuras ab eo, nec amplius quā dedisti. Time Deū tuum, vt viuere possit frater tuus apud te. Pecuniam tuam non dabis ei ad vsuram, & frugum superabundantiam non exiges. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti, vt darem vobis terram Chanaan, & essem vester Deus.

31. **D** E V T E R O N O M I I vigesimo tertio: Nō sceneraberis fratri tuo ad vsuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem: sed alieno. Fratri autem tuo absque vsura id quo indiget, commodabis: vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo in terra ad quam ingredieris possidentiam.

32. **E** Z E C H I E L I S decimo octauo: Et vir si fuerit iustus, & fecerit iudicium & iustitiam, &c. ad vsuram non commodauerit, & amplius non acceperit: ab iniquitate auerterit manum suam, & iudicium verum fecerit inter virum & virum: in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit, vt faciat veritatem: hic iustus est, vita viuet, ait Dominus Deus. Quod si genuerit filium latronē, effun-

dentem sanguinem, & fecerit vnum de istis, &c. ad vsuram dantem, & amplius accipientem: Nunquid viuere non viuere. Cum vnuerfa hæc detestanda fecerit, morte morietur: sanguis eius in ipso erit. Quod si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis, &c. à pauperis iniuria auerterit manum suam, vsuram & superabundantiam non acceperit, iudicia mea fecerit, in præceptis meis ambulauerit: hæc non morietur in iniquitate patris sui, sed vita viuere.

33. Er vicefimo secundo: Viri detractores fuerunt in te ad effundendum sanguinem, & super mōtes comederunt in te, scelus operati sunt in medio tui, &c. Munera acceperunt apud te ad effundendum sanguinem: vsuram & superabundantiam acceperunt, & auarè proximos tuos calūniabaris: meque oblita es, ait Dominus Deus. Ecce, complofi manus meas super auaritiam tuam quam fecisti, & super sanguinem qui effusus est in medio tui. Nunquid sustinebit cor tuum, aut præualebunt manus tuæ in diebus quos ego faciam tibi? Ego Dominus locutus sum, & faciam. Et dispergā te in nationes, & ventilabo te in terras, & deficere faciam immūditiam tuam à te.

34. Lvcæ sexto: Veruntamen diligite inimicos vestros: benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filij altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos.

35. LEO Magnus sermone sexto de Ieiunio decimi mensis: Iniusta & impudens auaritia, quæ beneficiū se dicit præstare cum decipit, non credit Deo veraciter promittenti, & credit homini trepidè pacifcenti: dumque certiora exultimat præsentia, quam futura, meritò in hoc frequenter incurrit, vt ei cupiditas iniusti lucri, non iniusti causa sit damni. Vnde quilibet sequatur euentus, mala semper est ratio fœnerantis, cui pecuniam & minuisse & auxisse peccatum est: vt aut miser sit, amittendo quod dedit, aut miserior, accipiendo quod non dedit. Fugienda prorsus est iniquitas scœnoris, & lucrum, quod omni caret humanitate, vitandum est. Multiplicatur quidem facultas iniustis & tristibus incrementis, sed mentis substantia contabescit: quoniam scœnus pecuniæ, finis est animæ. Quid enim de huiusmodi sentiat deus, sacratissimus propheta Dauid manifestat. Qui cum diceret: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? responsio diuinæ vocis instruitur, & eū ad æternam requiem pertinere cognoscit, qui inter alias piæ conuersationis regulas, pecuniā suā non dedit ad vsurā: & à tabernaculo Dei ostenditur alienus, & à sancto monte eius extraneus, qui dolosum quæstum de pecuniæ suæ captat vsuris: & dum per aliena cupit damna ditari, æterna dignus est egestate puniri.

36. BERNARDVS epistola trecentesima vigesima secunda ad Episcopum, clerum & populū Spirensem: Sicubi defunt Iudæi, peius iudaizare dolemus Christianos fœneratores, si tamen Christianos, & non magis baptizatos Iudæos conuenit appellari.

37. AMBROSIVS in libro de Tobia, capite decimo quarto: Non nouum, nec perfunctorium hoc malum est, quod veteris atque diuinæ præscripto

legis inhihetur. Populus qui despoliauerat Ægyptum, qui pete transferat mare, monetur à scœnoris pecunia cauere naufragia. Et cum de aliis peccatis semel aut multum iterata admonitione præscripserit, de scœnore sæpius intimaui. Habes in Exodo: Quod si pecuniam fœneraueris pupillo, orphano, pauperi apud te, non suffocabis eum, nõ impones ei vsuram. Ostendit quid sit suffocare, id est, vsuram imponere. Strangulat enim, & quod peius est, animam laqueat creditoris. Quo sermone & prædonis violentiam, & deformis nodū mortis expresserit. Quod si pignus acceperis vestimentum proximi tui, ante solis occasum restitues. Ilud est enim opertorium eius tantum, hoc vestimentum turpitudinis eius in quo dormiet. Quod si itaque proclamauerit ad me, exaudiam eum, Audistis fœneratores quid lex dicat, de qua dixit Dominus: Non veni legem soluere, sed adimplere? Quæ Dominus non soluit, vos soluitis? Vsuram, inquit, petere, suffocare est. Hoc quoque foris sero est dictū à quibusdam eorum prudentibus. Quid est, inquit, fœnerare? Hominem, inquit, occidere. Sed vtique non Cato prior quā Moyses qui legē accepit. Multo ille posterior. In Deuteronomio quoque scriptum est: Non exiges à fratre tuo vsuram pecuniæ, & vsuram escarum, & vsuram omnium rerum quascunque fœneraueris fratri tuo. Si alienigenæ credideris, vsuram exiges ab eo, à fratre autem tuo nõ exiges. Vides quantum pondus in verbis sit. Noli, inquit, exigere vsuram à fratre tuo, hoc est, cū quo habere debes omnia communia, ab eo tu vsuram exiges? Frater tuus confors naturæ, & cohæres gratiæ. Noli ab eo exigere amplius, à quo durum est repetere quod dederis, nisi cum habuerit vnde dissoluat. Et plerique refugientes præcepta legis, cū dederint pecuniam negociatoribus, non in pecunia vsuras exigunt, sed de mercibus eorum tanquā vsurarum emolumenta percipiunt, idè audiant quid lex dicat: Neque vsuram, inquit, escarum accipies, neque omnium rerum quas fœneraueris fratri tuo. Fraus enim ista & circumscriptio legis est, non custodia. Et putas te piè facere, quia à negociatore velut mutuum suscipis? Indè ipse fraudem facit in mercium precio, vnde tibi soluit vsuram. Fraudis illius tu author, tu particeps: tibi proficit quicquid ille fraudauerit. Et esca vsura est, & vestis vsura est, & quodcunque sorti accedit, vsura est. Quod velis ei nomen imponas, vsura est. Si licitum est, cur vocabulum refugis? cur velamen obtexis? Si illicitum est, cur incrementum requiris?

38. Er capite decimo quinto: Sed forte dices, quia scriptum est: Alienigenæ fœnerabis: & non consideras quid Euangelium dicat, quod est plenius. Sed hoc interim sequestremus. Legis ipsius verba considera: Fratri tuo, inquit, nõ fœnerabis ad vsuram, sed ab alienigena exiges. Quis erat tunc alienigena, nisi Amalech, nisi Amorrhæus, nisi hostes? Ibi, inquit, vsuram exige. Cui meritò nocere desideras, cui iure inferuntur arma, huic legitime indicantur vsuræ. Quem bello non potes facile vincere, de hoc citò potes centesima vindicare te. Ab hoc vsuram exige, quem non sit crimen occidere. Sine ferro dimicat, qui vsuram flagitat sine gladio & de hoste vlcisitur, qui fuerit vsurarius & exactor inimici. Ergò vbi ius belli, ibi etiā ius vsuræ.

frater

Iniquitas scœnoris. Lucro omni humanitate carens.

Nora. Fœnus pecuniæ, finis est animæ. Psal. 14.

Vsurarij, rectè baptizati Iudæi appellantur.

Psal. 11. Leuit. 25. Omne sortis augmentum prohibetur. Psal. 41.

Maledictus qui ad vsuram dat.

Ezech. 18. Iustus est, qui superabundantiam non accipit.

Morte morietur, qui superabundantiam accepit.

Fœnus cum idolatria comparatur.

Psal. 14.

Deut. 18, & 23. In Ezechiele prohibetur vsura nõ tantum à fratribus, sed ab omnibus. Luca 6.

Quicquid fori accedit, vsura est.

Deut. 23.

An permittit fuerit Iudæis exigere vsuram à gentibus? propter dicitur cordis dicitur & intractabilem animam ipsorum, vnde fideles gaudent vsuris.

Frater autem tuus omnis, fidei primùm, deinde Romani iuris est populus. Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesie laudabo te. Denique in Leuitico præscripsit etiam lex, vsuram à fratre non esse poscendam. Sic enim habes: Et viuere frater tuus tecum, pecuniam tuam non dabis illi in vsuram, & in amplius recipiendum non dabis illi escas tuas. Generaliter hæc sententia Dei omne sortis excludit augmentum. Vnde & Dauid & benedictum æstimauit, & dignum habitatione cælesti, qui pecuniam non dedit in vsuram. Si ergò qui non dedit, benedictus: sine dubio maledictus qui ad vsuram dedit. Cur ergò maledictionem potius eligis, quàm benedictionem? Potestis enim benedicti esse, si velitis, potestis iusti esse. Homo enim iustus, secundum Ezechiel, qui pignus debitori reddiderit, & pecuniam suam in vsuram non dederit, & superabundantiam non acceperit, & ab iniustitia auerterit manum suam. Iustus est, inquit, iste: vita viuere, dicit Dominus. Qui autem pignus non reddidit, & in simulacra appoiuit oculos suos, iniquitatem fecit, cum vsura dedit, & superabundantiam accepit, hic vita non viuere. Omnes iniquitates istas fecit, morte morietur, sanguis eius super ipsum manet. Vide quomodo scœneratore cum idolatra copulauit, quasi crimen æquaret.

39. HIRONYMVS in caput decimum octauum Ezechielis: Duodecimum numerum in catalogo virtutum patris tenet: Et ad vsuram non commodaerit, siue vt LXX. transferunt, pecuniam suā ad vsuram non dederit. In Hebraico, cunctarum specierum vsura prohibetur: in LXX, tantum pecuniæ. Iuxta quod & in quartodecimo psalmo scriptum est: Qui pecuniam suam nõ dedit ad vsuram. Et quomodo dicitur, Fratri tuo non fœnerabis, alieno autem fœnerabis. Sed vide profectum: In principio legis, à fratribus tantum scœnus tollitur: in propheta ab omnibus vsura prohibetur, dicente Ezechiele: Pecuniam suam non dedit ad vsuram. Porro in Euangelio virtutis augmentum est, præci-

piente Domino: Fœneramini his à quibus non speratis recipere. Sequitur in terdecimo loco: Et amplius non acceperit. Putant quidam vsuram tantum esse in pecunia. Quod præuidens scriptura diuina, omni rei aufert superabundantiam, vt plus non recipias, quàm dedisti. Solent in agris frumenti & milij, vini & olei, cæterarumque specierum vsuræ exigi: siue (vt appellat sermo diuinus) abundantia: Verbi gratia: vt hyemis tempore decem decem modios, & in messe recipiamus quindecim, hoc est, amplius partem mediam. Qui iustissimum se putauerit, quartam plus accipiet portionem, & solent argumentari ac dicere: Dedi vnum modium, qui satus, fecit decem modios. Nonne iustum est, vt medium modium de meo plus accipiam, cum ille mea liberalitate nouem & semis de meo habeat? Nolite errare, inquit Apostolus, Deus non irridet. Respondeat enim nobis breuiter scœnerator misericors, vtrum habenti dederit, an non habenti. Si habenti, vtique dare non debuerat, sed dedit quasi non habenti. Ergò quare plus exigit quasi ab habente? Alij pro pecunia scœnerata solent murmurare accipere diuersi generis, & non intelligunt vsuram appellari & superabundantiam, quicquid illud est, si ab eo quod dederint, plus acceperint.

40. CONCILIVM Lateranense sub Alexandro tertio celebratum, parte prima capite vigesimo quinto: Quia in omnibus ferè locis tantum vsurarum ita inoleuit, vt multi alij negociis prætermisiss, quasi licitè vsuras exerceant, & qualiter vtriusque testamenti pagina condemnentur, nequaquam attendant: idè constituimus, vt vsurarij manifesti nec ad communionem admittantur altaris, nec Christianam (si in hoc peccato decesserint) accipiant sepulturam. Sed nec eorum oblationem quisquam accipiat. Qui autem acceperit, aut eos Christianæ tradiderit sepulturæ, & ea quæ acceperit reddere compellatur, & donec ad arnitrium sui Episcopi satisfaciatur, ab officij sui maneat executione suspensus.

V.

Quomodo Temperantiam Scriptura docet?

A. Ad vitandam intemperantiam, hoc Scriptura nobis iniungit, nè carnis curam in desiderijs faciamus, nève per gulam corda nostra in crapula & ebrietate aliquando grauemus. Cæterum ad exercitandam temperantiam hortatur, vbi vult nos esse sobrios & vigilare, hoc est, sacris vigilijs & orationibus aptos esse, vt nullum Sathanæ locum demus: Monet igitur & Ecclesiasticus: *Vtere quasi homo frugi his, quæ tibi apponuntur, vt non cum manducas multum, odio habeatis. Neque tacet idem de fugienda ebrietate. Vinum quippe multum potatum, irrationem, & iram & ruinas multas facit. Quinetiam, vt idem ait, Vinum & mulieres apostatate faciunt sapientes. Igitur de potu vini temperatè sumendo, hoc etiam addit: Exultatio animæ & cordis, vinum moderatè potatum. Sanitas est animæ & corpori sobrius potus. Quare alibi quoque scriptum legimus: Beata terra, cuius principes comedunt in tempore suo ad reficiendum, & non ad luxuriam. Qui autem abstinentes est, adijciet vitam.*

B. Sed hæc temperantiæ virtus etiam latius, quàm ad moderatam cibi

Vsuram est tantum in pecunia.

Non est amplius recipiendum, quàm mutuo datum est.

Galat. 6.

Vsura & superabundantia nomine appellatur, quicquid recipitur amplius supra sortem.

Vsura prohibita in nouo & veteri testamento. Vtriusque manifestis & qualiter vtriusque testamenti pagina condemnentur, nequaquam attendant: idè constituimus, vt vsurarij manifesti nec ad communionem admittantur altaris, nec Christianam (si in hoc peccato decesserint) accipiant sepulturam. Sed nec eorum oblationem quisquam accipiat. Qui autem acceperit, aut eos Christianæ tradiderit sepulturæ, & ea quæ acceperit reddere compellatur, & donec ad arnitrium sui Episcopi satisfaciatur, ab officij sui maneat executione suspensus.

a Rom. 13. d. 1. Pet. 2. c. Galat. 6. c. 1. Cor. 9. d. b Luc. 21. g Vide supra de gula, & de Ieiunio.

c 1. Petr. 5. c. 1. Thess. 5. b. 1. Tim. 3. a. c. 2. Tim. 4. a. Tit. 1. c. 2. a. b. c. Leuit. 10. b. d. Eph. 4. f. e. Eccl. 31. b.

f Ibidem d.

g Eccl. 19. a.

h Eccl. 31. d.

i Eccl. 10. c.

k Eccl. 37. d.

l Vide propp. 1. 3. de Vita cõtemp. c. 19. & Amb. lib. 1. 4. s.

Jacob & vita beata, cap. 1. Hier. in c. 44. Ezechielis, in Matth. 3. 11. & Marc. 1. 4. Luc. 7. 36. & Bernard. in ser. de nativ. Ioan. Baptist. & Grego. hom. 6. in Evang.

potusque sumptionem, se porrigit: ^m Ioannes Baptista, si quis vnquam alius, temperantiae, abstinentiae, immo, & continentiae omnis exemplum se nobis absolutum praebuit, cum luxum omnem in victu habitusque sibi praescidit; & summa frugalitate contentus, vitam in eremo traduxit.

TESTIMONIA.

1. A. AD Romanos decimotertio: Sicut in die honeste ambulemus: non in comestationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitis, non in contentione & aemulatione: sed induimini Dominum Iesum Christum, & carnis curam ne feceritis in desideris.

2. PRIORIS Petri secundo: Charissimi, obsecro vos tanquam aduenas & peregrinos, abstinere vos a carnalibus desideriis quae militant aduersus animam.

3. AD Galatas quinto: Dico autem: Spiritu ambulante, & desideria carnis non perficietis. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem. Haec enim sibi inuicem aduersantur: ut non quaecunque vultis, illa faciat.

4. PRIORIS ad Corinthios nono: Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, & illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aërem verberans: sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum aliis praedicauerim, ipse reprobus efficiar.

5. LVCAE vigesimoprimum: Attendite autem vobis, ne forte grauentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis huius vitae, & superueniat in vos repentina dies illa, tanquam laqueus enim superuenit in omnes qui sedent super faciem omnis terrae. Vigilate itaque, omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia quae futura sunt, & stare ante filium hominis.

6. PRIORIS Petri quinto: Sobrii estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quaerens quem deuoret. Cui resistite fortes in fide.

7. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Omnes enim vos, filij lucis estis, & filij diei: non sumus noctis neque tenebrarum. Igitur non dormiamus sicut & ceteri, sed vigilemus & sobriissimus. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt, & qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt. Nos autem qui diei sumus, sobriissimus, induci loriceam fidei & charitatis, & galeam spem salutis.

8. PRIORIS ad Timotheum tertio: Oportet ergo Episcopum irreprehensibilem esse, vnus vxoris virum, sobrium & c. Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe luctum sectantes. Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.

9. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelista, ministerium tuum imple. Sobrius esto.

10. AD Titum primo: Oportet enim Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non superbum, non iracundum, non vinolentum, & c. sed hospitalem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem.

11. CAPITALE secundo: Tu autem loquere quae decent sanam doctrinam. Senes, ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia. Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino seruientes: bene docentes, ut prudentiam doceant adolescentulas, ut viros suos ament, filios suos diligant, prudentes, castas, sobrias & c. Iuuenes similiter hortare ut sobrii sint.

12. LEVITICI decimo: Dixitque Dominus ad Aaron: Vinum, & omne quod inebriare potest, non bibetis tu & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonij, ne moriamini, quia praecceptum sempiternum est in generationes vestras. Et ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum & profanum, inter pollutum & mundum: doceatisque filios Israel omnia legitima mea, quae locutus est Dominus ad eos per manum Moysi.

13. AD Ephesios quarto: Nolite locum dare diabolo.

14. ECCLESIASTICI trigesimoprimum: Supra mensam magnam dedisti? non aperias super illam faucem tuam prior. Non dicas, si multa sunt, quae super illam sunt. Ne extendas manum tuam prior, & inuidia contaminatus erubescas. Ne comprimaris in conuiuio. Vtere quasi homo frugi his quae tibi apponuntur, ut non cum manducas multum, odio habearis. Cessa prior, causa disciplinae, & noli nimius esse, ne forte offendas. Et si in medio multorum sedisti, prior illis ne extendas manum tuam: nec prior poscas bibere. Quam sufficiens est homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non senties dolorem. Diligentes in vino noli prouocare: multos enim exterminauit vinum. Ignis probat ferrum durum: sic vinum corda superborum arguet in ebrietate potatum. Aqua vita hominibus, vinum in sobrietate: si bibas illud moderatè, eris sobrius. Quae vita est quae minuitur vino? Quid defraudat vitam? Mors. Vinum in iucunditatem creatum est, & non in ebrietatem ab initio. Exultatio animae & cordis, vinum moderatè potatum. Sanitas est animae & corpori sobrius potus. Vinum multum potatum, irritationem, & iram, & ruinas multas facit. Amaritudo animae, vinum multum potatum. Ebrietatis animositas, imprudentis offensio, minorans virtutem, & faciens vulnera. In conuiuio vini non arguas proximum, & non despicias eum in iucunditate illius: verba improprij non dicas illi, & non premas illum in repetendo.

15. CAPITALE decimonono: Operarius ebriosus non locupletabitur, & qui spernit modica, paulatim decidet. Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguunt senatos.

16. CAPITALE trigesimoprimum, ut supra.

17. ECCLESIASTIS decimo: Vae tibi terra, cuius rex puer est, & cuius principes mane comedunt. Beata terra, cuius rex nobilis est, & cuius principes veseuntur in tempore suo, ad reficiendum, & non ad

ad luxuriam. 18. ECCLESIASTICI trigesimoseptimo: Noli audis esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam, in multis enim escis erit infirmitas, & auditas appropinquet vsque ad choleeram. Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinentes est, adiuret vitam.

19. B. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite decimonono: Temperantia temperantem facit, abstinentem, parcum, sobrium, moderatum, pudicum, tacitum, ferium, verecundum. Haec virtus si in animo habitat, libidines frenat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, omnia intra nos confusa ordinat, ordinata corroborat, cogitationes prauas remouet, inserit sanctas, ignem libidinosae voluptatis extinguit, animi teporem desideria futurae remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, & totam semper ab omni vitiorum tempestate defendit. Temperantia intemperantiam nostram ad honestum modum redigit in cibo ipso vel potu, ut contenti simus appositis, ne poscamus impudenter, quod aut ille qui poscitur, forte non habeat: aut alios, quod desiderio nostro placet, offendat: aut gulae nostrae intemperans appetitus appareat: nec iudicemus eos, qui volunt cibis, quos ipsi percipiunt, abstinere: nec eis verecundiam faciamus, qui ea quibus ipsi abstinemus, forte percipiunt, & Deo gratias agunt: certi quod fati miserum sit, aliquos de cibi vel potus perceptione damnare, aut nobis arrogare per abstinentiam sanctitatem. Temperantiae est, quod reuerentiam senioribus exhibemus, aequales germanitatis honoramus, iunioribus gratiam paternae dilectionis impendimus, quod praestamus loquenti seniori silentium, quod ipsius ad loquendum praestolamur imperium, quod non atrollimus immoderatum in colloquutionibus sonum, quod risui prorumpere non permitimus in cachinnum, quod nulli detrahimus, nec detrahentes aequanimiter sustinemus: scientes quod tam illi qui detrahunt, quam illi qui detrahentibus acquiescunt, vanitatis morbo corrupti sunt, qui ad hoc alios viles videri volunt, ut se commendent eorum comparatione quos capunt, & videantur ea vitia non habere, quae malitiosè in aliis reprehendunt: quod malum temperantia tollit: cui qui seruire voluerit, non quod reprehendat in fratribus, sed vnde Deum laudet, attendit. Ac per hoc, ipse temperantiae est, quod non solum temperantes in omnium membrorum officiis sumus: sed etiam quod omnia libenter, quae nos moderatos ac sobrios faciunt, obseruamus.

20. AMBROSIVS libro primo de Iacob & vita beata, capite secundo: Passionum autem velut duces sunt naturalis delectatio & dolor, quas sequuntur ceterae. Illae enim complectuntur vniuersas, quarum vtraque non solum corporis, sed etiam secundum animam passiones sunt. Et quia diximus fuisse his alias passiones, ante delectationem concupiscentia, post delectationem gratulatio est. Ante dolorem autem est timor, post dolorem tristitia. Commotio autem animi, communis passio & delectationis & doloris est. Transcurram alias, id est, superbia, auaritiam, ambitionem, contentionem, inuidiam, quae sunt secundum animam passiones: transcurram etiam inexplibilem vorandi libidinem, effusionemque luxuriae atque lasciuiae, quae vitia nexa sunt corpori, & secundum illud operantur. Meritoque temperantia quam maximè istarum passionum restinguit ardorem, quae primum sobrietate atque moderamine animum temperat, mentem informat. Deinde etiam deliciarum abstinentia restinguit habenas corporalis ferocitatis. Ideo lex recedit ciborum licentiam, epularum copias, non solum ut refecaret luxuriam, verum etiam ut inhibentis contemplatione praeccepti viam tractationi rationis aperiret, quae iritamenta gulae ceterasque recideret cupiditates, corporeas passiones motusque cohiberet. Temperantia est igitur correctionis praeuia, disciplinae magistra. Ab hac profectus Iacob sanctus, primatus a fratre quos non habebat, accepit: eiusque praelatus assensu, docuit in reliquum intemperantes proprio sibi viles esse iudicio. Ab hac profectus Ioseph & calore iuuentutis edomuit, & tentatum adulterinis animum illecebris, rectae rationis inductione firmavit. Et post pauca: Nam de excludendo vel mitigando iniuriae dolore quis melior magister quam patriarcha Iacob, qui proprios coarguens filios Simeon & Leui, ait: Odiosum me fecistis, ita ut saeuus videar. Et utique vlti fuerant fororis iniuriam, quae contra instituta patriaria violato fuerat pudore temerata, nec potuit Iacob praecceptor disciplinae, custos pudoris, stuprum probare commissum, sed maluit insolentes ratione cohiberi, sciens quod indignationem ratio temperare posset. Temperantia est igitur, quae refecat cupiditates. Hanc primis hominibus tenendam mandauit Deus, dicens: De fructu autem ligni quod est in paradiso, non edetis, neque tangetis illud, ne moriamini. Et quia non est retenta, ideo transgressores virtutis egregiae, paradisi exules facti sunt, & immortalitatis exortes. Hanc lex docet, & vniuersorum in fundit affectibus.

21. HERONYMVS in caput quadagesimumquarum Ezechielis super ea verba: Omnis alienigena incircuncisus corde, & incircuncisus carne, non ingredietur sanctuarium meum: Sin autem coeperint Iudaei & Hebraei circuncisionem aurium interpretari, quando nihil turpe & inhonestum audire nos patimur, & circuncisionem labiorum, quando nihil indecens loquimur: dicamus eis; Eandem expositionem etiam in corde & in carne seruare debetis. Cor circuncidimus cultello Dei, & auferitur de corde nostro preputium: quando turpes cogitationes nequaquam exeunt de corde nostro, nec de nobis dicitur: Impinguatum est cor populi huius, & auribus suis grauitè audierunt. Ergo & caro similiter circunciditur, ut nequaquam faciamus terrena opera, quae pro necessitate corporis facere compellimur: cibum capere, & potum, & somnum, & vti vestibus: quae tunc circuncidimus, si non ad delicias, & ad luxuriam & ad inertiam, sed ad necessitatem naturae & corporis istius sustentaculum cuncta faciamus. Qui bibit vinum modicum propter stomachum & frequetes infirmitates, & odit ebrietatem, circuncidit carnem suam. Qui dormit quantum natura patitur, audiet à Salomone: Si sederis, absque timore eris: si dormieris, sua uiter dormies, & non timebis pauorem superuenientem tibi, neque impetus impiorum superuenientes. Et qui fugit fornicationem, & vxori debitum reddit, reuertens ad id ipsum, ne tentet eum satanas: audiet cum

Temperantia quas passiones potissimum sedet.

Genes. 25. Temperantia Iacob & Ioseph.

Genes. 39.

Genes. 34.

In paradiso praeccepta temperantiae. Genes. 2.

Circuncisio & moderatio aurium, labiorum, cordis & carnis quomodo fiat.

Acto. 28.

Temperantia cibi, potus, somni, & vestimentorum.

Tim. 5.

Prover. 31.

1. Cor. 6.

Passiones sine affectu praecipui.

Iosue 5.

populo Israël, in hac die abstuli opprobrium Ægypti à vobis. Vestibus quoque vtetur, quæ frigus repellant, non quæ tenuitate suã corpora nuda demofrent. Attenuata ieiuniis caro & circuncisa continentia, fugit opprobrium Ægyptiorum qui sunt magnis carnibus, & illud potest dicere, quod in plerisque iuxta editionem Septuaginta legitur: Quomodo contabuit caro mea: in terra deserta, inuisa, & in aquosa sic in sancto apparui tibi. Si quãdo ergo alienigenas introducere voluerimus in templum Dei, circuncidamus aures eorum, & labia, & cor, & omnem carnem, oculosque, gustũ & odoratum, vt omnia cũ Dei timore & ratione faciamus.

Psal. 62.

4. MATTHÆI tertio: Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem eius erat locustæ & mel syluestre.

5. CAPITV vndecimo: Sed quid existis videre? hominem mollibus vestitum? Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Venit Ioannes neque manducans, neque bibens, & dicunt, Demonium habet. Venit filius hominis manducans & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax & potator vini, & publicanorum & peccatorum amicus. Et iustificata est sapientia à filiis suis.

6. MARCI primo: Et erat Ioannes vestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius, & locustas & mel syluestre edebat.

7. LVCAE primo: Erit enim magnus coram Domino, & vinum & siceram non biberet, & Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ, & multos filiorum Israël conuertet ad Dominum Deum ipsorum, & ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Eliæ: vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iustorum, parare Domino plebem perfectam. Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in desertis vsquo in diem ostensionis suæ ad Israël.

8. CAPITV septimo: Sed quid existis videre? hominem mollibus vestimentis indutum? Ecce, qui in veste preciosa sunt & deliciis, in domibus regũ sunt. Venit Ioannes Baptista neque manducans panem, neque bibens vinum, & dicitis, Demonium habet. Venit filius hominis manducans & bibens, & c.

Lucæ 11.

9. BERNARDVS in sermone de natiuitate sancti Ioannis Baptiste: Considera hominem angelico promissum oraculo, conceptum miraculo, sanctificatum in vtero, & nouum in nouo homine penitentia mirare feruorem. Victum & vestitum (ait Apostolus) habentes, his contenti sumus. Apostolica perfectio ista est, sed Ioannes etiam hæc contem-

psit. Denique audi Dominum in Euangelio: Venit (inquit) Ioannes non manducans, nec bibens, plane nec vestiens. Sicut enim non est locusta, cibum nisi aliquorum fortè irrationabilium animalium, sic nec pilus cameli humanum est indumentum. Quid tu pilos tuos camele deposuisti? Vtinam gibbum magis deposuisses. Quid vos irrationabiles feræ & reptilia deserti, cibos exquiritis delicatos? Ioannes sanctus homo missus à Deo, immò angelus Dei, sicut ait pater: Ecce mitto angelum meum ante te. Hic ergo Ioannes, quo nullus maior in natis mulierum, innocentissimum illud corpus sic castigat, sic extenuat, sic affligit: vos indui festinatis bysso & purpura, & splendide epulari? Heu hic est præsentis totus honor diei, hæc Baptiste reuerentia tota: hæc natiuitatis eius prophetata quondam lætitia est? Cuius enim memoriam agitis, & nimis delicati cultores? Cuius celebratis natalem? Nonne illius, qui in eremo fuit hirsutus veste, confectus inedia? Quid existis in desertum videre filij Babylonis? arüdinem vento agitatam? Quid igitur? Hominem mollibus vestitum? Nutritum mollibus? In his nempe tota versatur hæc vestra celebritas: in popularis fauoris aura sectanda, in gloria vestiti, & voluptate ciborum. Sed quid hæc ad Ioannem? Neque enim Ioannes fecit sic, aut talibus vnquam potuit delectari. Multi (inquit angelus) in natiuitate eius gaudebunt. Verum id quidem: multi in natiuitate eius gaudent, & pagani ipsi (vt audiuius) læta est & solennis. Illi celebrant quod ignorant, sed non ita debuerant Christiani. Nunc verò & ipsi in hac beati Ioannis baptiste natiuitate gaudent: sed vtinam de natiuitate, non de vanitate.

Lucæ 7. Malach. 3.

In eos qui fecerunt natiuitatis Ioannis male celebrant.

Lucæ 11.

10. GREGORIVS homilia sexta in Euangelia: Camelorum pilis contextis, vt scitis, vestitus Ioannes fuisse describitur. Et quid est dicere, Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt: nisi aperta sententia demonstrare, quia non celesti, sed terreno regi militant hi, qui pro Deo perpeti aspera fugiunt, & solis exterioribus dediti, præsentis vitæ molliem & delectationem querunt? Nemò ergo existimet in fluxu atque studio preciosarum vestium peccatum deesse: quia si hoc culpa non esset, nullo modo Ioannem Dominus de vestimenti sui asperitate laudasset. Si hoc culpa non esset, nequaquam Paulus Apostolus per epistolam scæminas à preciosarum vestium appetitu compesceret, dicens: Non in veste preciosa. Pensate ergo quæ culpa sit, hoc etiam viros appetere, à quo curauit Pastor Ecclesiæ & scæminas prohibere.

Math. 11.

In precioso vestitu nõ deest peccatum.

1. Tim. 4.

1. Pet. 3.

VI.

De Fortitudine quid Scriptura monet?

A. Ad hanc colendam satis hortatur, cum timorem improbum nobis adimit, & Christianæ mentis fidutiam, alacritatem, constantiam atque magnanimitatem commendat. Fugit impius nemine persequente, inquit Salomon: Iustus autem quasi leo confidens absque terrore erit. Et Petrus de fidei ac pietatis hostibus hoc admonet: Timorem eorum nõ timueritis, neque conturbemini. Quis est, inquit, qui vobis nocet,

a Math. 10. c. 8. e. Lucæ 12. a. d. b. c. 13. a. 41. c. d. 43. a. 44. a. s. c. d. Hier. 10. a. Eccl. 7. 23. 4. b. Prouerb. 1. c. 12. b. 21. a. 26. a. 35. b. 17. a. b. 12. a. Heb. 11. a. b. c. d. e. f. g. h. i. j. k. l. m. n. o. p. q. r. s. t. u. v. w. x. y. z. 1. Cor. 1. c. Matt. 11. a. Gal. 3. a. Prouerb. 15. a. 27. b. Eccl. 27. b. c. 1. Pet. 3. e. d. Ibidem & 2. d. 4. c.

ceat si boni emulatores fueritis? Sed & si quid patimini propter iustitiam, beati. Paulus verò, cum esset ipse Christi miles inuictus, ad veram & Christianam fortitudinem alios sæpè excitat: Fratres, inquit, mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundantes in omni opere Domini semper. scientes quod labor vester non est inanis in Domino. Ac rursùm: Fratres, confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius. Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias Diaboli, & resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.

B. Fortis viri voces hæc sunt propriæ: In Deo speravi, non timebo quid faciat mihi caro. Dominus protector vitæ meæ: à quo trepidabo? Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si ambulauero in medio umbrae mortis, nõ timebo mala, quoniam tu mecum es. Quis nos separabit à charitate Christi? Omnia possum in eo qui me confortat. Hoc est quod Rex fortissimus Dauid ad omnes Dei filios suosque commilitones, veluti classicum canens, dixit: Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino. In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.

C. Ea verò demum vita homine Christiano digna est, qua prudenter, iuste, temperatè, fortiterque viuatur. Hinc aurea mediocritas constat, vt nõ quid nimis, & nõ quid minùs. Hoc est, quod Scriptura loquitur: Nè declines ad dexteram, neque ad sinistram.

e Math. 5. a. Lucæ 6. c. fr. Cor. 4. c. 21. Col. 4. b. c. 6. ab 11. fr. 2. c. Acto. 20. e. 21. c. 2. Tim. 4. b. Rom. 8. f. g. 1. Cor. 15. g. 16. c. 9. d. Rom. 11. c. Gala. 6. c. 2. Thef. 3. c. Tob. 2. c. Eccles. 10. a. Eccl. 4. d. 5. c. 11. c. 2. Paral. 15. b. Iacob. 1. b. Heb. 10. f. Mattha. 10. c. 24. b. Bern. epist. 11. 9. ad la-nuenses. h. Ephe. 6. b. Efa. 40. g. Prou. 14. c. 2. Par. 16. c. Iaco. 4. b. 1. per. 5. c. Vide Prop. lib. 3. de vita contempl. cap. 20. & Ambr. lib. 7. of. fic. cap. 35. & sequentib.

i Psal. 55. a. c. k. Psal. 26. a. l. Psal. 22. m. Rom. 8. g. n. Phillip. 4. c. o. 1. Reg. 17. d. 2. Reg. 14. d. 16. b. c. 17. b. 23. a. Psal. 17. e. p. Psal. 30. d. q. Psal. 107. d. Heb. 11. f. Daniel. 3. b. 1. Machab. 2. b. 1. g. 2. Mach. 7. a. f. Act. 4. c. 3. 1. g. Apoc. 2. b. c. 3. a. c. d.

Bernard. lib. 2. de consideratione ca. 10.

Prouer. 4. b.

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI decimo: Et nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.

2. ET capite octauo: Et accesserunt ad eum, & suscitauerunt eum, dicentes: Domine, salua nos, perimus. Et dicit eis: Quid timidi estis modicæ fidei? Tunc surgens imperauit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna.

3. LVCAE duodecimo: Dico autem vobis amicis meis, Nè terreamini ab his qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius quid faciant. Ostendam autem vobis quem timeatis: timeate eum qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam.

4. LSAI octauo: Hæc ait Dominus ad me: Sicut in manu forti erudiuit me, nõ irem in via populi huius, dicens: Non dicatis, coniuratio, omnia enim quæ loquitur populus iste, coniuratio est, & timorem eius nõ timeatis, neque pauca. Dominum exercituum ipsum sanctificate: ipse pauor vester, & ipse terror vester.

5. CAPITV trigesimoquinto: Confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate. Dicitè pusillanimitis: confortamini, & nolite timere. Ecce Deus vester vltionem adducet retributionis: Deus ipse veniet, & saluabit vos.

6. CAPITV quadagesimoprimum: Et tu Israël serue meus, Iacob quem elegi, semen Abraham amici mei, in quo apprehendi te ab extremis terræ, & à longinquis eius vocaui te, & dixi tibi: Seruus meus es tu, elegi te, & non abieci te. Nè timeas, quia ego tecum sum: nè declines, quia ego Deus

tuus: confortauit te, & auxiliatus sum tibi, & suscepit te dextera iusti mei. Quia ego Dominus Deus tuus apprehendens manum tuam, dicensque tibi: Nè timeas, ego adiuui te. Noli timere vermis Iacob, qui mortui estis ex Israël: ego auxiliatus sum tibi, dicit Dominus, & redemptor tuus sanctus Israël.

7. CAPITV quadagesimotertio: Et nunc hæc dicit Dominus, creans te Iacob, & formans te Israël: Noli timere, quia redemi te, & vocaui te nomine tuo: meus es tu. Cùm transferis per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: cùm ambulaueris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te. Ex quo honorabilis factus es in oculis meis & gloriosus, ego dilexi te, & dabo homines pro te, & populos pro anima tua. Noli timere, quia ego tecum sum: ab Oriente ducam semen tuum, & ab Occidente congregabo te.

8. CAPITV quadagesimoquarto: Hæc dicit Dominus, faciens & formans te, ab vtero auxiliator tuus: noli timere serue meus Iacob, & rectissime quem elegi. Et paulopost: Noli timere, neque conturbemini.

9. CAPITV quinquagesimoprimum: Audite me qui scitis iustũ, populus meus, lex mea in corda eorum, nolite timere opprobrium hominum, & blasphemias eorum nõ metuatis. Sicut enim vestimentum, sic comedit eos vermis, & sicut lanam, sic deuorabit eos tineæ: Salus autem mea in sempiternum erit, & iustitia mea in generationes generationum.

10. HIEREMIE decimo: Hæc dicit Dominus, iuxta vias Gentium nolite discere, & à signis cæli nolite metuere, quæ timeant Gentes: quia leges po-

- pulorum vanæ sunt.
11. **ECCLESIASTICI** septimo: Noli esse pusillanimis in animo tuo.
12. **CAPITE** trigesimoquarto: Qui timet Dominum, nihil trepidabit, & non pauebit, quoniam ipse est spes eius.
13. **PROVERBIORVM** tertio: Nè paueas repentino terrore, & irruentes tibi potentias impiorum. Dominus enim erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum nè capiaris.
14. **PSALMO** tertio: Non timebo millia populi circumstantis me: exurge Domine, saluum me fac Deus meus. Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa: dentes peccatorum cõtriuisti.
15. **ET** vigesimo secundo: Nam etsi ambulauero in medio vmbrae mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es.
16. **ITEM** vigesimo sexto: Dominus illuminatio mea & salus mea: quem timebo? Dominus protector vitæ meæ: à quo trepidabo? Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersum me praelium, in hoc ego sperabo.
17. **ET** quinquagesimo quinto: In Deo speraui, non timebo quid faciat mihi homo.
18. **PSALMO** centesimo decimo septimo: Dominus mihi adiutor: non timebo quid faciat mihi homo. Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos.
19. **ESAIÆ** duodecimo: Ecce Deus saluator meus, fiducialiter agam, & non timebo: quia fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem.
20. **HEBRÆORVM** duodecimo: Ideoque & nos tantam habentes impositam nubem testium: deponentes omne pondus & circumstantes nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, adspicientes in authorem fidei & consummatorẽ Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei feder. Recogitate enim eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersum semetipsum cõtradictionem: vt nè fatigemini, animis vestris deficientes. Nondum enim vsque ad sanguinem restitistis, aduersus peccatum repugnantes, & oblici estis consolationis, quæ vobis tanquam filiis loquitur, dicens: Filii mi, noli negligere disciplinam Domini: neque fatigeris dum ab eo argueris. Omnis autem disciplina in presentia quidem videtur non esse gaudij, sed meroris: postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam, reddet iustitiæ. Propter quod remissas manus & soluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris: vt non claudicans quis erret, magis autem fanetur.
21. **PROVERBIORVM** vigesimo octauo, vt in textu.
22. **ION** decimo quinto: Cunctis diebus suis impius superbit, & numerus annorum incertus est tyrannidis eius. Sonitus terroris semper in auribus illius, & cum pax sit, ille semper insidias suspicatur. Non credit quod reuerti possit de tenebris ad lucem, circumspiciens vndique gladium. Terrebit eum tribulatio, & angustia vallabit eum, sicut regem qui preparatur ad praelium.
23. **CAPITE** sexto: Qui timent pruinam, irruet super eos nix.
24. **PROVERBIORVM** vigesimo nono: Qui ti-

- met hominem, citò corruet: qui sperat in Domino, subleuabitur.
25. **ECCLESIASTICI** vigesimo secundo: Cogitatus sensati in omni tempore vel metu non deprauabitur. Sicut palea in excelsis, & cementsa sine impensa posita contra faciem venti non permanebunt: sic & cor timidum in cogitatione stulti contra impetum timoris non resistet. Sicut cor trepidum in cogitatione fatui, omni tempore non metuet: sic & qui in præceptis Dei permanet semper.
26. **PSALMO** decimo tertio: Dominum non inuocauerunt, illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.
27. **IOANNIS** duodecimo: Veruntamen & ex principibus multi crediderunt in eum: sed propter Phariseos non confitebantur, vt è synagoga non eijcerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei.
28. **APOCALYPSIS** vigesimo primo: qui vicerit, possidebit hæc, & ero illi Deus, & ille erit mihi filius. Timidis autè & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatriis, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.
29. **POSTERIORIS** ad Corinthios primo: Cum ergò hoc voluissem, nunquid leuitate vsus sum? Aut quæ cogito, secundum carnem cogito, vt sit apud me Est, & Non? Fidelis autem Deus, quia sermo noster qui fuit apud vos, non est in illo Est, & Non. Dei enim filius Iesus Christus, qui in vobis per nos prædicatus est, per me & Sylluanum & Timotheum, non fuit Est & Non, sed Est in illo fuit.
30. **MATTHEI** vnde cimo: Illis autem abeuntibus, cepit Iesus dicere ad turbas de Iohanne: Quid existis in desertum videre? ariditatem vtro agitatis?
31. **AD GALATAS** tertio: Sic stulti estis, vt cum spiritu ceperitis, nunc carne consummemini?
32. **PROVERBIORVM** decimo quinto: Domus iusti plurima fortitudo, & in fructibus impij cõtributio.
33. **CAPITE** vigesimo septimo: Sicut auis transmigra de nido suo, sic qui derelinquit locum suum.
34. **ECCLESIASTICI** vigesimo septimo: Homo sanctus in sapientia manet sicut sol: nam stultus sicut luna mutatur.
35. **PRIORIS** Petri tertio, vt in textu.
36. **CAPITE** secundo: Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniustè. Quæ enim est gloria, si peccates, & colaphizari suffertis? Sed si benè facientes patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.
37. **CAPITE** quarto: Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis: quoniam quod est honoris, gloriae, & virtutis Dei, & qui est eius Spiritus, super vos requiescet. Nemo autem vestrum patietur vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem vt Christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine.
38. **MATTHEI** quinto: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum celorum. Beati estis cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos metientes, propter me: gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis, sic enim persecuti sunt prophetae, qui fuerunt ante vos.

39. **LVCÆ** sexto: Beati eritis cum vos oderint homines, & cum separauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomẽ vestrum tanquam malum, propter filium hominis. Gaudete in illa die & exultate: ecce enim merces vestra multa est in caelo. Secundum hæc enim faciebant Prophetis patres eorum.
40. **PRIORIS** ad Corinthios quarto: Puto enim quod Deus nos Apostolos nouissimos, ostendit tanquam morti destinatos: quia spectaculum facti sumus mundo, & angelis, & hominibus. Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles. Vsque in hæc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris, maledicimur, & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus: blasphemamur, & obsecramus, tanquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium perisema vsque adhuc.
41. **POSTERIORIS** ad Corinthios quarto: In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur, aperiatur, sed nõ desistimur: persecutionem patimur, sed non derelinquimur: deijcitur, sed nõ perimus: semper mortificationem Iesu in corpore nostro circumferentes, vt & vita Iesu manifestetur in corporibus nostris. Sæper enim nos qui viuimus, in mortem tradimur propter Iesum: vt & vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali.
42. **CAPITE** sexto: Adiuuantes autem exhortamur, nè in vacuum gratiam Dei recipiatis, nemini dantes vllam offensionem, vt non vituperetur ministerium nostrum: sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in Spiritu sancto, in caritate non ficta, in verbo veritatis, in virtute, dei, per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam: vt seductores, & veraces: sicut qui ignoti, & cogniti: quasi morientes, & ecce viuimus: vt castigati, & nõ mortificati: quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tanquam nihil habentes, & omnia possidentes.
43. **CAPITE** vndecimo: Ministri Christi sunt, & ego: (vt minus sapiens dico) plus ego: in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. A Iudæis quinquies quadragenas, vna minus, accepi. Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte & die in profundum maris fui, in itineribus sæpè, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus, in labore & æritudine, in vigiliis multis, in fame & siti, in ieiuniis multis, in frigore & nuditate, præter illa quæ extrinsecus sunt: instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium ecclesiarum.
44. **CAPITE** duodecimo: Libenter glorabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus christi. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo. Cum enim infirmor, tunc potens sum.
45. **ACTORVM** vigesimo: Et nunc ecce (ait Paulus) alligatus ego spiritu, vado in Ierusalem: quæ in ea ventura sint mihi ignorans, nisi quod Spiritus sanctus per omnes ciuitates mihi protestatur, dicens: quoniam vincula & tribulationes Hierosolymis manent. Sed nihil horum vereor: nec facio animam meam preciosiorẽ quàm me, dummodo consummem cursum meum & ministerium quod accepi à Domino Iesu, testificari euangelium gratiæ Dei.
46. **ET** capite vigesimo primo: Tunc respondit Paulus, & dixit: Quid facitis flentes & affligentes cor meum? Ego enim non solum alligari, sed & mori in Ierusalem paratus sum propter nomẽ Domini Iesu.
47. **POSTERIORIS** ad Timotheum quarto: Ego enim iam delibor, & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certauit, cursum consummaui, fidem seruauit. In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solum autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius.
48. **AD ROMANOS** octauo: Quid ergò dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis contra nos? Quis ergò nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? (sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die: estimati sumus sicut oves occisionis.) Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.
49. **PRIORIS** ad Corinthios decimo quinto, vt in textu.
50. **CAPITE** decimo sexto: Vigilate, stete in fide, viriliter agite, & confortamini, omnia vestra in charitate fiant.
51. **CAPITE** nono: Nescitis quod ij qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? Sic currite, vt comprehendatis.
52. **AD ROMANOS** vndecimo: Vide ergò bonitatem & seueritatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt, seueritatem: in te autem bonitatem Dei, si permanferis in bonitate, alioquin & tu excideris.
53. **AD GALATAS** sexto: Bonum autem facientes, non deficiamus. Tempore enim suo metemur: non deficientes.
54. **POSTERIORIS** ad Thesalonicenses tertio: Vos autem fratres nolite deficere benefacientes.
55. **TOMÆ** secundo: Filij sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his qui fidem suam nunquam mutant ab eo.
56. **ECCLESIASTIS** decimo: Si spiritus potestatis habentis ascenderit super te, locum tuum nè dimiseris: quia curatio faciet cessare peccata maxima.
57. **ECCLESIASTICI** quarto: Pro iustitia agonizare pro anima tua, & vsque ad mortem certa pro iustitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.
58. **CAPITE** quinto: Non ventiles te in omnem ventum, & non eas in omnem viam. Sic enim omnis peccator probatur in duplici lingua. Esto firmus in via Domini, & in veritate sensus tui & scientiæ, & prosequatur te verbum pacis & iustitiæ.

59. **CAPITE** vndecimo: Sta in testamento tuo, & in illo colloquere, & in opere mandatorum tuorum veterasce. Nè manseris in operibus peccatorum. Confide autem in Deo, & mane in loco tuo.

60. **SECVNDI** Paralipomeno 15. Azarias autè filius Obed, factus in se spiritu dei, egressus est in occursum Asa, & dixit ei: Audite me Asa, & omnis Iuda & Benjamin: dñs vobiscū, quia fuistis cū eo. Si queritis eū, inuenietis: si autè dereliqueritis eū, derelinquet vos, &c. Vos ergo cōfortamini, & nō dissoluatur manus vestre: erit enī merces operi vestro.

61. **IACOBI** 5. Patiētes igitur estote, fratres, vsque ad aduētū Domini. Ecce agricola expectat preciosum fructū terræ, patienter ferens donē accipiat temporaneū & serotinū: Patientes estote & vos, & cōfirmate corda vestra: quoniam aduētus Domini appropinquabit. Nolite ingemiscere fratres in alterutrū, vt non iudicemini. Ecce, iudex ante ianuā assistit. Exemplū accipite, fratres, laboris & patientiæ, Prophetas: qui locuti sunt in nomine Domini. Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis, & finem Domini vidistis, quoniam misericors Dominus est & miserator.

62. **AD** Hebræos decimo: Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est: vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionē.

63. **MATHÆI** decimo: Et eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

64. Et capite vigesimo quarto: Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

65. **BERNARDVS** epist. 129. ad lanuēses: Et nūc quid restat, charissimi, nisi vt admoneamini de perseuerantia, quæ sola meretur viris gloriā, coronā virtutibus? Prorsus absque perseuerantia, nec q̄ pugnat, victoriā nec palmā victor cōsequitur. Vigor viriū, virtutū cōsummatio est, nutritrix ad meritū, mediatrix ad prēmium. Soror est paciētiæ, cōstantiæ filia, amica pacis, amicitiarū nodus, vnanimitatis vinculū, propugnaculū sanctitatis, rolle perseuerantiæ: nec obsequiū mercedē habet: nec beneficiū gratiā: nec laudē fortitudo. Denique nō qui cœperit, sed qui p̄steterit vsque in finē, hic saluus erit. Saul cū esset parū in oculis suis, rex est super Israël constitutus: nō perseueras in humilitate, & regnū amisit & vitā. Si cautela Samson, si Salomonis deuotio perseuerantiā retinuisset: nec is profectō priuaretur sapiētia, nec ille viribus, hoc summę honestatis insigne, hanc totius probitatis vnicam fidāque custodiē: cūstodiā vobis firmiter hortor & precor.

66. **AD** Ephesios sexto, vt in textu.

67. **ERIA** 40. Nūquid nescis, aut non audisti? Deus sempiternus Dominus, qui creauit terminos terræ, nō deficiet, neque laborabit, nec est inuestigatio sapiētiæ eius. Qui dat lassō virtutē, & his qui nō sunt, fortitudinē & robur multiplicat. Deficiēt p̄uerti, & laborabunt; & iuuenes in infirmitate cadēt. Qui autē sperant in Domino, mutabunt fortitudinē, assument pennas sicut aquilę, current & nō laborabunt, ambulabunt & non deficient.

68. **PROVERBIA** decimo quarto: In timore Domini fiducia fortitudinis, & filijs eius erit spes.

69. **SECVNDI** Paralipomenon decimo sexto ait Hanaan propheta ad Asam regem Iuda. Oculi Domini contemplantur vniuersam terram, & præbent fortitudinem his qui corde perfectō credunt

Perseuerantia laus.

Math. 10. & 24.

1. Reg. 15.

Judic. 16. 3. Reg. 11.

in eum. Stultē igitur egisti, & propter hoc ex præfenti tempore aduersum te bella consurgent.

70. **IACOBI** quarto: Subditi estote Deo, resistite autem diabolo, & fugiet à vobis.

71. **PRIORIS** Petri quinto: Sobrij estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanquā leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Cui resistite fortes in fide: scientes eandem passionem ei quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri. Deus autem omnis gratiæ, qui vocauit nos in æternam suam gloriam in Christo Iesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque.

72. **PROSPER** libro tertio de vita contemplatiua, capite vigesimo: Animi fortitudo ea debet intelligi, quæ non solum diuersis pulsata molestis, inconcussa permaneat, sed etiam nullis voluptatum illecebris resoluta succumbat. Alioquin si impetus quidem malorum sæuientium frangat, si calamitatibus quibuslibet impactis obstat, si inter iniuriarum sæua, inter procellas angentium pressurarum, inter inimicitias ac damna præsentia, atque multimodas persecutiones infatigata persistat, & tamen de ipsa se aduersariorum sustinentia iactet, nec de dono dei, quo illustratur, exultet: sed carnaliter se de vulgi fauore, quo prædicatur, oblectet: plusque gaudeat ex eo quod laudatur, quàm ex eo quod habet vnde laudetur, & per hoc humanam laudem diuinis muneribus anteponat: quis dubitet, hanc animi intentionem virtutem dici non posse? Quæ si virtus esset, fortiter etiam blandimentis talibus repugnaret, nec acquiesceret mollibus, quæ adiuuante Domino, dura queque vel aspera superāset. Quosdam nanque in superabiles asperis passionibus facit mundi cupiditas: in quibus non patientia laudanda est, sed miranda duritia. Eos verò quos ad tolerantiam passionum fortes Dei charitas reddit, nulla delectatio carnis, nulla voluptas malè blanda corrumpit: quoniam non quid, sed propter quod patiamur, plurimum refert, non in eis patientia est, qui æquanimiter patiuntur angētia, sed in eis tantum, quos fortiter facit sustinere iustitia. Veniq; Dominus nō ait, Qui persecutionē patitur, & tacuit: sed adiecit, Propter iustitiā: vt euidenter ostenderet, quod paciētiā veram non facit p̄na, sed causa, & ideo beatitudinē, non persecutionē patiētibus, sed propter iustitiā patiētibus, repromisit. Quod si ita est, superandorū malorū sustinentia, tunc est vera paciētia, si fuerit iusta, & in eis iusta est paciētia, quorum nec doloribus, nec voluptatibus cedit mentis inuictæ constantia. Sed hæc animi fortitudo ab illo est nobis, cui cum Propheta cantamus: Fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutē. Fortitudo nostra est, quia ita nos cōtra omnia vitia inuicta protectione corroborat, vt animū nostrū nec blanda dissoluat, nec aduersa deiciant, & tunc laus nostra Dominus fit, si nō nos de muneribus Dei, sed diuina in nobis cupiamus munera prædicari. Nec illi suam possunt iactare virtutem, quibus Dominus factus est in salutem. Is ergo cui Dominus est animi fortitudo, nullis carnalibus desiderijs cedat, nullis voluptatibus acquiescat, ambitionem ac popularem gloriam vincat. Non eum pecunię amor addicat, non acerbitas passionū damnorumque subijciat. Sit illi Deus laus tota, perfecta gloria, delectatio pura, spes certa, securitas firma, possibilitas sana, sanctas incorrupta: vt ei quic-

Ad animi fortitudinē quid pertinet.

Allud est paciētia, aliud duritia.

Math. 11.

Veram paciētiā non facit p̄na, sed causa.

Author vsq; fortitudinis Esaię 11.

Verè fortes quales esse debeant.

Rem labētium concenpuit.

quicquid carnalibus placet in hoc mundo displiceat: quicquid preciosum videtur esse, vilescat: quicquid nitidum, futurorum cōtemplatione hordefcat: nec ab his quæ iam per gratiam Dei elidit, se patiat elidi: quia & turpius videtur, animum ab his vitiis vinci, quæ vicerat, & nihil ei profit aliqua superāsse, si alicui, quod neglexerit superare, subiaceat: quando non ille fortis haberi solet, qui in adeundis laboribus periculisque claruerit, aut frenandis voluptatibus ac demandis institerit: sed ille magnus & sublimis, ille potens atque dignus fortitudinis appellatione censendus est, qui nihil sibi vitij rebellare, aut dominari permiserit, modò absit ignauia, nè nos id desperemus posse, quod possumus: absit præsumptio vitiosa, nè nobis hoc quod per Dei gratiam possumus, ascribamus: quia siue de munere Dei, quo fortes efficiuntur, despere: siue nos de nostra possibilitate iactemus, idonei ad resistendum vitiis esse non possumus. Et vitique animi fortitudo tam desperandi ignauiam debet excutere, quàm iactantiæ contraire.

73. **AMBROSIVS** libro primo Officiorum, capite trigesimo quinto: Nunq; de fortitudine tractemus, quæ velut excelsior cæteris, diuiditur in res bellicas & domesticas. Sed bellicarum rerum studium à nostro officio iam alienum videtur, quia animi magis quàm corporis officio intendimus, nec ad arma iam spectat vsus noster, sed ad pacis negotia. Maiores nostri, vt Iesus Naue, Hierobaal, Sāson, Dauid, summam rebus quoque bellicis retulere gloriam. Est itaque fortitudo velut excelsior cæteris, sed nunquàm in comitata virtus. Sed non hæc sola præclara fortitudo est, sed etiam illorum gloriosam fortitudinem accipimus, qui per fidem magnitudine animi obstruxerunt leonum ora, extinxerunt virtutem ignis, effugerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate fortes, qui non comitatu & legionibus succincti, communem cum multis victoriā, sed nuda virtute animi singularem de perfidis retulerunt triumphum. Quàm insuperabilis Daniel, qui circa latera sua rugietes nō expauit leones? Fremebat bestia, & ille epulabatur.

74. **CAPITE** trigesimo sexto: Non igitur in viribus corporis & lacertis tantummodò fortitudinis gloria est, sed magis in virtute animi. Neque in infirmitate, sed in depellenda iniuria lex virtutis est. Qui enim non repellit à socio iniuriam, si potest, tam est in vitio, quàm ille qui facit. Et paulò post: Et reuera iure ea fortitudo vocatur, quando vnusquisque seipsum vincit, iram continet, nullis illecebris emollitur atque inflectitur, non aduersis perturbatur, non extollitur secundis, & quasi veno quodam variarum rerum circumsertur mutatione. Quid autem excelsior & magnificentius, quàm exercere mentem, afficere carnem & in seruitu tem redigere, vt obediatur imperio, consilijs obtemperet, vt in adeundis laboribus impigrè exequatur propositum animi ac voluntatem? Hæc igitur prima vis fortitudinis, quoniam in duobus generibus fortitudo spectatur animi. Primo, vt externa corporis pro minimis habeat, & quasi superflua despicienda magis quàm expetenda ducat. Secundo, vt ea quæ summa sunt, omnesque res in quibus honestas & illud πρῆπον cernitur, præclara animi intentione vsque ad effectum persequaretur. Quid enim tam præclarum, quàm vt ita animum tuum

Fortitudinis virtus.

Heb. 11.

Dan. 14.

Fortitudinē maximē in animo sitam esse.

Seipsum vincere, vni fortis est.

Duobus generibus fortitudo.

informes, vt neque diuitias, neque voluptates, neque honores, in maximis constituas, neque in his studium omne conteras? Quod cum ita affectus animo fueris, necesse est vt illud honestum ac decorum preponendum putes, illique mentem ita intendas tuam, vt quicquid acciderit quo frangi animi solent, aut patrimonij amissio, aut honoris imminutio, aut obretractio infidelium, quasi superior nō sentias. Deinde vt te salutis ipsius pericula pro iustitia suscepta non moueant. Hæc vera fortitudo est, quam habet Christi athleta: qui nisi legitime certauerit, non coronatur.

75. **CAPITE** trigesimo septimo: Sed quia in omnibus quæ agimus, non solum quid honestum, sed etiam quid possibile sit quærimus, nè fortè aggrediamur aliquid quod non possumus exequi: vnde nos tempore persecutionis de ciuitate in ciuitatē cedere: immò vt ipsius verbo vtar, fugere vult Dominus: nè temerè aliquis dum martyrij desiderat gloriā, offerat se periculis, quæ fortasè caro infirmior, aut remissior animus, ferre ac tolerare non queat.

76. **CAPITE** trigesimo octauo: Nec rursus propter ignauiam cedere quis ac deferere fidem debet metu periculi. Quæ gratia præparatus est animus, exercenda mens, stabilienda ad constantiam: vt nullis perturbari animus possit terroribus, nullis frangi molestiis, nullis suppliciis cedere. Quæ difficile quidem sustinentur. Sed quia omnia supplicia grauiorum suppliciorum vincuntur formidine, ideo si consilio firmes animū tuū, nec à ratione discededū putes, & proponas diuini iudicij metū, perpetui supplicij tormenta, potes animi subire tolerantiam.

77. **CAPITE** trigesimo nono: Non est mediocris nec discreta à cæteris animi fortitudo, quæ bellum cum virtutibus gerat, sed quæ sola defendat ornamenta virtutum omnium, & iudicia custodiat, & quæ inexpiabili prælio aduersus omnia vitia discernat, inuicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersus voluptates, dura aduersus illecebras, quibus aurem deferre nesciat, nec (vt dicitur) Aue dicat, pecuniam negligat, auaritiā fugiat tanquàm labem quandam, quæ virtutem effeminet. Nihil enim tam contrarium fortitudini, quàm lucro vinci. Fortitudo igitur tam immanem pestē repellat & proterat, nec tēctur cupiditatibus, nec frangatur metu, quia virtus sibi cōstat, vt fortiter omnia persequaretur vitia, tanquàm virtutis venena: iracundiam velut quibusdam propulser armis, quæ tollit consilium, & tanquàm ægritudinem vitet. Gloriæ quoque caueat appetentiam, quæ frequenter nocuit immoderatiū appetita, semper autem vrsurpata. Quid horum sancto Iob, vel in virtute defuit, vel in vitio obrepit? Quomodò laborem ægritudinis, frigoris, famis perulit? Quomodò despectit salutis periculum? Nunquid rapinis diuitiæ coaceruata, de quibus tanta inopibus affluebant? Nunquid auaritia, census aut voluptatis studia cupiditatesque excitauit? Nunquid trium regum iniuriosa contentio, vel seruorum cōtumelia in iram excussit? Nunquid gloria sicut leuē extulit, qui imprecabatur graua sibi, si vnquàm vel non voluntariam celauisset culpam, vel reueritus esset multitudinē plebis, quò minus annūciaret eā in conspectu omnium? Neque enim cōsentaneę sunt

Peritorum dispiciencia.

2. Tim. 2.

Fortitudo nō sit temeraria.

Math. 10.

Media quibus animi cōstantia paratur.

Fortitudo aduersus omnia vitia dimicare debet, & præcipue contra auaritiā.

Fortitudo beati Iob.

Iob 1. & seq.

Iob 31.

vitiis virtutes, sed sibi constant. Quis igitur tā fortis, quā sanctus Iob? Cui secundus adiudicari potest, qui parem vix reperit?

78. **CAPITE** quadragesimo & quadragesimo primo profert ex sacris literis petita exempla fortitudinis bellicæ, & eius quæ in tolerandis rebus aduersis cernitur.

1. **B. PSALMO** quinquagesimo quinto.

2. **VIGESIMOSEXTO.**

3. **VIGESIMOSECVNDO.**

4. **AD Romanos** octauo.

5. **AD Philipenses** quarto, vt in textu.

6. **PRIMI** Regum decimosextimo: Audita sunt autem verba quæ locutus est Dauid, & annuntiata in conspectu Saul. Ad quem cum fuisset adductus, locutus est ei: Non concidat cor cuiusquam in eo: ego seruus tuus vadam, & pugnabo aduersus Philisthæum. Et ait Saul ad Dauid: Non vales resistere Philisthæo isti, nec pugnare aduersus eum: quia puer es, hic autem vir bellator est ab adolescentia sua. Dixitque Dauid ad Saul: Pascebat seruus tuus patris sui gregem, & veniebat leo vel vrsus, & tollebat arietem de medio gregis, & persequere eos, & percutiebam, eruebamque de ore eorum, & illi consurgebant aduersum me, & apprehendebam mentum eorum, & suffocabam, interficiebamque eos. Nam & leonem & vrsum interfeci ego seruus tuus: erit igitur & Philisthæus hic incircuncisus, quasi vnus ex eis. Nunc vadam & auferam opprobrium populi: quoniam quis est iste Philisthæus incircuncisus? qui ausus est maledicere exercitui Dei viuētis. Et ait Dauid: Dominus qui eripuit me de manu leonis, & de manu vrsi, ipse me liberabit de manu Philisthæi huius. Dicit autem Saul ad Dauid: Vade, & Dominus tecum sit, &c.

7. **SECVNDI** Regum decimoquarto, ait mulier Thecutis ad Dauid: Dicat ergo ancilla tua, vt fiat verbum domini mei regis sicut sacrificium. Sicut enim angelus Domini, sic est dominus meus rex, vt nec benedictione, nec maledictione moueatur: vnde & Dominus Deus tuus est tecum.

8. **CAPITE** decimosexto: Venit ergo rex Dauid vsque Bahurim, & ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, procedebatque egrediens, & maledicebat. Mitebatque lapides contra Dauid, & contra vniuersos seruos regis dauid: omnis autem populus & vniuersi bellatores à dextro & à sinistro latere regis incedebant. Itā autem loquebatur Semei, cum malediceret regi: Egredere, egredere vir sanguinum, & vir Belial. Reddidit tibi Dominus vniuersum sanguinem domus Saul: quoniam inuastisti regnū pro eo, & dedit Dominus regnum in manu Absalom filij tui, & ecce premunt te mala tua, quoniam vir sanguinum es. Dixit autem Abisai filius Saruiz, regi: Quare maledicit hic canis moriturus domino meo regi? vadam, & amputabo caput eius. Et ait rex, Quid mihi & vobis est filij Saruiz? dimitte eum vt maledicat: Dominus enim præcepit ei, vt malediceret Dauid, & quis est qui audeat dicere, quare sic fecerit? Et ait rex Abisai, & vniuersis seruis suis: Ecce filius meus qui egressus est de vtero meo, querit animam meam: quanto magis hic filius Iemini? dimitte eum, vt maledicat iuxta præceptum Domini, si forte Dominus respiciat afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro

maledictione hac, die hodierna. Ambulabat itaque Dauid & socij eius per viam cum eo. Semei autem per iugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens, & mittens lapides aduersum eum, terramque spargens.

9. **CAPITE** decimosextimo: Non est bonū consilium quod dedit Achitophel hac vice. Et rursum intulit Chufai: Tu nō sili patrem tuum, & viros qui cum eo sunt, esse fortissimos & amaro animo, veluti si vrsa raptis catulis in saltu sæuiat: sed & pater tuus vir bellator est, nec morabitur cum populo.

10. **CAPITE** vigesimotertio: Hæc nomina fortium Dauid. Dauid sedens in cathedra sapientissimus princeps inter tres, ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu vno. Post hūc Eleazar filius patris eius Ahohites inter tres fortes, qui erant cum Dauid, quando exprobrauerūt Philisthæum, & congregati sunt illuc in prælium, &c.

11. **PSALMO** decimosextimo: Quoniam in te eripiar à tētatione, & in Deo meo transgrediar murū.

12. **ET** trigésimo.

13. **ITEM** centesimo septimo, vt in textu.

14. **AD Hebræos** vndecimo: Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de Geodeon, Barac, Samson, Iethe, Dauid, Samuel, & Prophetis: qui per fidem deiecerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repositiones, obtinuerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugauerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum: acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos: alij autem distenti sunt, non suscipientes redemptionē, vt meliorē inuenirent resurrectionē. Alij verò ludibria & verbera, experti, insuper & vincula & carceres: lapidati sunt, secti sunt, tētati sunt, in occisione gladij mortui sunt, circueuerunt in melotis, in pellibus caprinis, egenes, angustiati, afflicti, quibus dignus nō erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus & speluncis, & in cauernis terræ.

15. **DANIELIS** tertio: Respondentes Sidrach, Misach & Abdenago, dixerunt regi Nabuchodonosor: Non oportet nos de hac re respondere tibi. Ecce enim Deus noster quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, o rex, liberare. Quod si noluerit, notum sit tibi, rex, quia deos tuos non colimus, & statuā aureā quā crexisti, non adoramus.

16. **PRIMI** Machabæorum secundo: Et respondit Mathathias: Et dixit magna voce: Etsi omnes gentes regi Antiocho obediunt, vt discedat vnusquisque à seruitute legis patrum suorum, & consentiant mandatis eius: ego & filij mei, & fratres mei obediemus legi patrum nostrorum, propitius sit nobis Deus: non est nobis vtile relinquere legem & iustitias Dei, non audiemus verba regis Antiochi, nec sacrificabimus transgredientes legis nostræ mandata, vt eamus altera via, &c. Et appropinquauerunt dies Mathathias moriendi, & dixit filiis suis. Nunc confortata est superbia, & castigatio, & tempus euerisionis, & ira indignationis. Nūc ergo, o filij, amulatores estote legis, & date animas vestras pro testamento patrū vestrorū, & mementote operum patrū, quæ fecerūt in generationibus suis: & acci-

& accipietis gloriam magnam, & nomen æternum. Abraham nōne in tentatione inuentus est fidelis, & reputatum est ei ad iustitiam? Ioseph in tempore angustie suæ custodiuit mandatū, & factus est dominus Ægypti. Phinees pater noster zelando zelū Dei, accepit testamentū sacerdotij æterni. Iesus dū impleuit verbū, factus est dux in Israël. Caleb dum testificatur in ecclesia, accepit hæreditatē. Dauid in sua misericordia consecutus est sedē regni in secula. Elias dū zelat zelū legis, receptus est in cælū. Ananias & Azarias & Misael, credētes, liberati sūt de flamma. Daniel in sua simplicitate liberatus est de ore leonū. Et itā cogitate per generationē & generationē: quia omnes qui sperant in eū, non infirmantur. Et à verbis viri peccatoris nō timueritis: quia gloria eius, stercus & vermis est: hodiē extollitur, & cras non inuenietur: quia cōuentus est in terrā suā, & cogitatio eius perijt. Vos ergo filij cōfortamini, & viriliter agite in lege: quia in ipsa gloriose eritis.

17. **SECVNDI** Machabæorum septimo: Contigit autem septem fratres vnā cum matre sua apprehētos, compelli à rege edere contra fas carnes porcinas, flagris & tauris cruciatis. Vnus autem ex illis qui erat primus, sic ait: Quid queris, & quid vis dicere à nobis? parati sumus mori magis quā patrias Dei leges præuaricari. Iratus itaque rex, iussit sartagine & ollas æneas succendi, &c. Ait mater adolescentiori: Peto te nate, vt adspicias ad cælum, & terram, & ad omnia quæ in eis sunt, & intelligas quia ex nihilo fecit illa Deus & hominum genus: itā fiet vt nō timeas carnificem istum, sed dignus fratribus tuis effectus particeps, suscipe mortem, in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam. Cū hæc illa adhuc diceret, ait adolescens: Quem sustinetis? non obedio præcepto regis, sed præcepto legis, quæ data est nobis per Moysen. Tu verò qui inuentor omnis malitiæ factus es in Hebræos, non effugies manum Dei, &c.

18. **ACTORVM** quarto: Videntes autem Petri constantiam & Iohannis, comperto quod homines essent sine literis & idiotæ, admirabatur, & cognoscebat eos quoniam cum Iesu fuerant: hominem quoque videntes stantem cum eis qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere. Et vocantes eos, denunciauerunt, nō omnino loquerentur, neque docerent in nomine Iesu. Petrus verò & Iohannes respondētes, dixerūt ad eos: Si iustum est in conspectu Dei, vos potius audire quā Deū, iudicate. Nō enim possumus que vidimus & audiimus, nō loqui.

19. **CAPITE** quinto: Et cū adduxissent illos, statuerunt in concilio. Et interrogauit eos princeps sacerdotum, dicens: Præcipiendo præcepimus vobis, nō doceretis in nomine isto, & ecce replētis Ierusalē doctrina vestra, & vultis inducere super nos sanguinem hominis istius. Respondens autem Petrus & Apostoli, dixerunt: Obedire oportet Deo magis, quā hominibus, &c. Et conuocantes Apostolos, cæcis denunciauerunt, nō loquerentur in nomine Iesu, & dimiserunt eos. Et illi quidem ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habitū sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.

20. **APOCALYPSIS** secundo: Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat. Ecce ecclesiis: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei. Et angelo Smyrnæ ecclesiæ scribe: Hæc dicit primus & nouissimus, qui fuit mortuus, & viuuit: Scio

tribulationem tuam & paupertatem tuā, sed diues es, & blasphemaris ab his, qui se dicūt Iudæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga satanæ. Nihil horum timeas quæ passurus es. Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem, vt tētmini, & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronā vitæ. Qui habet aurē, audiat quid Spiritus dicat ecclesiis: Qui vicerit, non lædetur à morte secunda. Et qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea, dabo illi potestatem super Gētes, & reget eas in virga ferrea, & tāquā vas figuli confringētur, sicut & ego accepi à patre meo, & dabo illi stellam matutinam.

21. **ET** capite tertio: Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ, & cōstetbor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius. Ecce venio cito: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & forās nō egredietur amplius, & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Ierusalem, quæ descendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno eius.

1. **C. BERNARDVS** libro secundo de consideratione, capite decimo: Tene mediū, si non vis perdere modum. Locus mediū tutus est. Medium, sedes modi, & modus, virtus. Omnem extra modum habitationem, sapiens exilium reputat. Propterea nō est illi habitare in longo, quod vltra modum sit: sed nec in lato quidē, quod extra sit: porrò nec in alto, vel imo, quod alterum supra, alterum infra sit. Denique & longitudo exterminium habere solet, & dilatatio scissuram, & altitudo ruinam, & profundum absorptionem. Dico hæc planius, nō me putes ea loqui quæ Apostolus compræhendere hortatur cum omnibus sanctis, longitudinem, latitudinem, sublimitatem, & profundum: quod alterius erit & disputationis, & temporis. Nunc autem longum dico, cū sibi homo longiorem promittit vitam. Latum, cū in superfluis animus distēditur curas. Altum, cū de se plus præsumit. Profundū, cū se plus deijcit. Qui ergo longa sibi metitur tempora, nōne verè ingreditur iter exterminij, transiens vitæ terminos productiori sollicitudine? Indē est quod homines in præsetia sese exules per obliuionem, in alia per inanem sollicitudinem migrant secula, non profutura, immò nec futura. Similiter animus distentus in multa, multis lacertur curis necesse est. Nemo immoderata extensio extenuationem, & extenuatio nimia scissionem facit. Tam verò alta præsumptio, quid nisi ruinosa præcipitatio est? Legisti nanque: Ante ruinā exaltatur cor. Quid è regione nimie pusillanimitatis deiectio, nisi desperata quædam absorptio est? In hanc fortis non deijcietur. Prudens longioris vitæ non abducetur incerto. Modestus moderabitur curas, temperabit à superfluis, non deerit necessariis. Porrò iustus altiora se non præsumet, sed loquetur cum iusto: Si iustus fuero, non leuabo caput. Tu ergo in hac consideratione tuā cautē ambules, & tota æquitate verferis: vt nec plus vero tibi tribuas, nec plus iusto parcas.

2. **PROVERBIO** quarto, vt in textu.

OO iij

Ephes. 3.

Prover. 16.

Qui fortis, prudens, temperans & iustus est, medium facile tenet. Iob. 10.

DE DONIS ET FRUCTIBVS SPIRITVS SANCTI.

I.

Quot sunt dona Spiritus sancti?

a Esa. 11. a & ibidem Hier. Ambr. lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 10. Aug. Item. 209. de temp. & 17. de Sanctis. Item lib. 1. de serm. Dom. in monte, cap. 9. & lib. 2. de doctr. Christ. c. 7. Greg. homil. 19. in Ezech. & lib. 1. moral. c. 28. & lib. 35. c. 7. Ber. in ser. de dō. Spī. san. b Orig. homil. 3. in Esa. & homil. 6. in Numeros. c Ioan. 1. b d Coloss. 2. b e Ioan. 1. b f I. Ioan. 4. c g Rom. 8. b

EA septem apud Esaiam^a Prophetam & Ecclesie Patres inueniuntur: Spiritus sapientie, Intellectus, Consilij, Fortitudinis, Scientie, Pietatis, ac demum Spiritus timoris Domini.

B. Quae quidem dona, vel Spiritus in Christo Iesu Domino nostro perfectius, quam in vlllo alio, reperiuntur. Is enim plenus^e est gratiae & veritatis: *In illo inhabitat omnis plenitudo Diuinitatis corporaliter. De plenitudine eius nos omnes accipimus:*^f qui & de Spiritu sancto suo dedit nobis.^g *Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est eius, si Apostolo credimus.*

TESTIMONIA.

Colof. 2. Spiritus sanctus aliter in Christo, quam in ceteris sanctis habitat. 2. Cor. 3.

Matth. 12.

Ioan. 1.

Spiritus sapientie. Ioan. 1. Psal. 103.

1. Cor. 1. Prout. 3.

1. **A.** **E**SAYAE vndecimo: Et egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientie & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientie & pietatis. Et replebit eum spiritus timoris Domini.
2. **H**ERONYMVS in caput vndecimum Esaiæ prophetae: Super hunc florem, qui de trunco & radice Iesse per Mariam virginem repente cōsurget, requiescet Spiritus Domini, quia in ipso complacuit omnem plenitudinē diuinitatis habitare corporaliter: nequaquam per partes, vt in ceteris sanctis, sed iuxta euāgelium eorum quod Hebræo sermone conscriptum legunt Nazaraei: Descendet super eum omnis fons Spiritus sancti. Dominus autem spiritus est, & vbi spiritus Domini, ibi libertas. In eodem Matthæi volumine legimus illud, quod in consequentibus scribitur: Ecce puer meus quem elegi: electus meus in quo complacuit animæ meæ: ponam spiritum meum super illum: iudicium gentibus proferet: ad faluatoris referri intelligentiā, in quo requieuit spiritus Domini, id est, æterna habitatione permansit: non vt auolaret, & rursūm ad eum descenderet: sed iuxta Ioannis Baptiste testimonium: iugiter permaneret, qui ait: Vidi spiritum descendentem quasi columbam de cælo, & manentem in eo, & ego nesciebam illum: sed qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris spiritum descendentem, & manentem in eo, ipse est qui baptizat in spiritu sancto. Porro in Euangelio, cuius supra fecimus mentionem, hæc scripta reperimus: Factum est autem cum ascendisset Dominus de aqua, descendit fons omnis Spiritus sancti, & requieuit super eum, & dixit illi: Fili mi, in omnibus prophetis expectabam te, vt venires, & requiescerem in te. Tu es enim requies mea, tu es filius meus primogenitus, qui regnas in sempiternum. Qui spiritus Domini appellatur & spiritus sapientie: Omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est. Et in psalmis canitur: Quam magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti. Et Apostolus scribit: Christus Dei virtus & Dei sapientia. Et in prouerbis legitur: Deus in sapientia sua fundauit

terram, & parauit cælos in prudentia. Et quomodo idem sermo Dei vocatur lux, & vita, & resurrectio: sic spiritus sapientie & intellectus, consilij & fortitudinis, & scientie, & pietatis, & timoris Domini nuncupatur: non quod diuersus sit iuxta differentias nominum, sed vnus atque idem cunctarū virtutum fons sit atque principium. Absque Christo igitur nec sapiens quis esse potest, nec intelligens, nec consiliarius, nec fortis, nec eruditus, nec pius, nec plenus timoris Dei. Et hoc notandum, quod spiritus Domini sapientie & intellectus, consilij & fortitudinis, & scientie, & pietatis, & timoris Domini: id est, septenarius numerus, qui septem oculi in vno lapide dicuntur in Zacharia: requiescat super virgam & florem, qui de Iesse, ac per hoc Dauid stirpe surrexit: Specialiter autem spiritus timoris Domini impleuerit eum, propter eos qui timore Domini indigent: quia paruuli sunt, quem fors mittit perfecta dilectio. Qui enim timet, penam habet, & non est perfectus. Vnde & Apostolus loquitur ad credentes: Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore: sed accepistis spiritum adoptionis in quo clamamus, abba pater. Et in Malachia legimus: Si pater ego sum, vbi est gloria mea? & si Dominus ego sum, vbi est timor meus? de quo cantatur in psalmo: Venite filij, audite me: timorem Domini docebo vos.
3. **A**MBROSIYS libro primo de Spiritu sancto, capite vigesimo: Discant non solum aquam, sed etiam flumen dictum, spiritum sanctum, secundum quod lectum est: Flumina de ventre eius fluent aqua viua. Hoc autem dicebat de Spiritu sancto, quem accepturi erant qui credituri erant in eo. Ergo flumen est Spiritus sanctus, & flumen maximum, quod secundum Hebræos de Iesu fluxit in terris, vt ore Esaiæ sæpè accepimus prophetatum. Magnum hoc flumen quod fluit semper, & nunquam deficit. Nec solum flumen, sed etiam profusus impetus, & magnitudinis redundantis, sicut etiam Dauid dixit: Quia fluminis impetus latificat ciuitatem Dei. Neque enim ciuitas Dei illa Ierusalem meatu alicuius fluij terrestris abluuit, sed ille ex vite fonte procedens Spiritus sanctus, cui nos breui fatiamur haustu, in illis cælestibus, thronis, domin

Vnus idem, que spiritus est spiritus scientie, intellectus &c.

Sine Christo nemo spiritus intelligit &c.

Zacha. 3.

Spiritus timoris Domini cur est implens dicitur, 1. Ioan. 4.

Rom. 8.

Malachi. 3.

Ioan. 7.

Spiritus sanctus flumini comparatur.

Psal. 45.

Esa. septem spiritus virtutum plenitudo.

Multi spirituum donorum mensus in vno flumine. Ioan. 6. Matth. 4.

Matth. 11.

1. Cor. 12.

Esa. 40.

Act. 4.

Septiformis Spiritus sancti gratia.

Matth. 11.

Matth. 11.

Ordo inter septem dona Spiritus sancti.

Matth. 11.

minationibus, & potestatibus, angelis & archangelis redundantiū videtur effluere, pleno septem virtutum spiritalium feruens meatu. Si enim fluitius riparum editis superfluis exundat, quanto magis Spiritus omnem supereminens creaturam, cum reliqua tanquam inferiora nostræ mentis arua perstringat, cælestem illam creaturarum naturā effusore quadam sanctificationis vbertate latificat? Nec moueat quod vel hinc dixit, flumina: vel alibi, septem spiritus: his enim sanctificationibus septem spiritalium (sicut Esaias dixit) significatur plenitudo virtutum, spiritus sapientie & intellectus, spiritus consilij atque virtutis, spiritus cognitionis atque pietatis, spiritus timoris Dei. Vnum ergo flumen, sed multi spiritalium donorum meatus.

4. **A**VGVRINVS sermone ducentesimo nono de tempore: Ibi quinque panes fuerunt, hoc est, quinque libri Moyfi. Hic verò septem panes, qui sunt septiformis spiritus dona, sicut ait sanctus Esaias propheta: Spiritus sapientie & intellectus, spiritus scientie & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Ibi duodecim cophini pleni spiritu sancto, hinc septem Ecclesie, siue septem candelabra aurea. Ibi duo pisces, qui sunt duo testamenta, siue vnus liber omniū prophetarū, vel sancti Ioannis prædicatio: hic indefinitus numerus ponitur, quæ sunt dona gratiarum, sicut ait Apostolus, alij per spiritum datur sermo sapientie, alij sermo scientie, alij prophetia, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum, omnia verò hæc operatur vnus atque idem Spiritus. Ibi super scænum recumbunt, & hic super terram. Vtrinque vna conuersaria, vna gratia, vna virtus, vna Deitas. Ibi super scænum discumbunt, hoc est, mortificata opera carnis: quia omnis caro scænum, ait propheta. Hic super terram discumbunt, id est, opera terrena conculcat. Ibi quinque millia refecti, qui numerus pertinet ad Iudæos. Nam post ascensionem Domini loquente sancto Petro, quinque millia sunt baptizati. Hic autem quatuor millia, hoc est, de tota terra omnes gentes à quatuor cardinibus cæli, de septiformis sancti Spiritus gratia esse repletas in vitam æternam. Et ideò, dilectissimi, nos qui non per legem, sed per fidem credimus in Domino nostro Iesu Christo, qui non ex operibus, sed ipse gratia sumus redempti, qui non ex quinque panibus, id est, ex quinque libris Moyfi, sed ex septiformis gratia Spiritus sancti sumus repleti, sicut beatus Esaias prophetauerat, dicens: Spiritus sapientie & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientie & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. In hac ergo septiformi Spiritus sancti gratia maneamus, in qua vocati sumus, repleti dono spiritus sancti.

5. **E**T sermone decimo septimo de sanctis, qui est primus de annūciatione Dominica: Esaias propheta cum septem illa notissima dona spiritalia commendaret, incipiens à sapientia, peruenit ad timorē Dei, tanquam de sublimi descendens ad nos, vt nos Dominus doceret ascendere. Inde ergo cœpit, quò volumus peruenire: & illuc peruenit, vnde debemus incipere. Requiescet in eo, inquit, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientie & pietatis, spiritus timoris Domini. Sicut ergo ille non deficient, sed docendo à sapientia vsque ad timorem de-

scendit, sic nos non superbiendo, sed proficiendo à timore vsque ad sapientiam oportet ascendere. Initiū enim sapientie timor Domini. Ipsa est enim illa conuallis plorationis, de qua psalmus dicit: Ascensiones in corde eius disposuit in conualle plorationis. Per conuallē quippe humilitas significatur. Quis est autem humilis, nisi timens Deum? & eo timore conterens cor in lachrymis confessionis & penitentie, quia cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Ergo ille cum præposuisset sapientiam, lumen scilicet mentis indeficiens, adiunxit intellectum, tanquam quærentibus, vnde ad sapientiam veniretur, responderet, ab intellectu: vnde ad intellectum, à consilio: vnde ad consilium, à fortitudine: vnde ad fortitudinem, à scientia: vnde ad scientiam, à pietate: vnde ad pietatem, à timore. Ergo ad sapientiam à timore, quia initiū sapientie timor Domini.

6. **I**DEM libro primo de sermone Domini in morte, capite nono, comparans beatitudines cum donis Spiritus sancti: Septem sunt, inquit, quæ perficiunt: nam octaua clarificat, & quod perfectum est, demonstrat, vt per hos gradus perficiantur & ceteri, tanquam à capite rursūm exordiens. Videtur ergo mihi etiam septiformis operatio Spiritus sancti, de qua Esaias loquitur, his gradibus sententiis congruere. Sed interest ordinis. Nam ibi enumeratio ab excellentioribus cœpit, hic verò ab inferioribus. Ibi namque incipit à sapientia Dei, & definit ad timorem Dei: sed initium sapientie timor Domini est. Quapropter si gradatim tanquam ascendentes numeremus, primus ibi est timor Dei, secunda pietas, tertia scientia, quarta fortitudo, quintum consilium, sextus intellectus, septima sapientia. Timor Dei congruit humilibus, de quibus hic dicitur: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum: id est, non inflati, nō superbi, de quibus Apostolus dicit: Noli altum sapere, sed time: id est, noli extolli. Pietas congruit mitibus. Qui enim piè quærit, honorat sanctam scripturam, & non reprehendit quod nondum intelligit, & propterea non resistit, quod est mitem esse. Vnde hic dicitur: Beati mites, quoniam ipsi hereditate possidebunt terram. Scientia congruit lugentibus, qui iam cognouerūt in scripturis, quibus malis vinciti teneantur, quæ tanquam bona & vtilia ignorantes appetierunt, de quibus hic dicitur: Beati qui lugent nunc. Fortitudo congruit esurientibus & sitientibus. Laborant enim desiderantes gaudium de veris bonis, & amorem à terrenis & corporalibus auertere cupientes. De quibus hic dicitur: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Consilium cōgruit misericordibus: hoc enim vnū remedium est de tantis malis euadendi, vt dimittamus sicut nobis dimitti volumus: & adiuuemus, in quo possumus alios, sicut & nos, in quo non possumus, cupimus adiuuari. De quibus hic dicitur: Beati misericordes, quoniam ipsorum miserebitur Deus: & reliqua. Intellectus congruit mundis corde, tanquam purgato oculo, quo cerni possit quod corporeus oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. De quibus hic dicitur: Beati mundicordes, & reliqua. Sapientia congruit pacificis, in quibus iam ordinata sunt omnia, nullusque motus aduersus rationem rebellis est, sed cuncta obtemperant spiritui hominis, cum & ipse

Eccle. 1.

Psal. 85.

Psal. 50.

Eccle. 1.

Matth. 5.

Septiformis operatio Spiritus sancti, gradibus beatitudinum respondet. Esa. 11.

Eccle. 1. & Psal. 110.

Pauperibus timor respon det. Rom. 11.

Mitibus pietas.

Lugentibus congruit scientia.

Esurientibus fortitudo.

Misericordibus consilium.

Mundis corde intellectus. Esa. 64. 1. Cor. 2.

Pacificis sapientia.

obtemperet Deo, de quibus hic dicitur, Beati pacifici: vnum autem primum quod est regnum celorum, pro his gradibus variè nominatum est. In primo, sicut oportebat, positum est regnum celorum, quod est perfectè summæque sapientiæ animæ rationalis. Sic itaque dictum est, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum: tanquam diceretur, Initium sapientiæ timor Domini.

7. LIBRO secundo de doctrina Christiana, capite septimo: Ante omnia igitur opus est dei timore conuerti ad cognoscendam eius voluntatem, si quid nobis appetendum fugiendumque præcipiat. Timor autem iste cogitationem de nostra immortalitate, & de futura morte necessè est incutiat, & quasi clauatis carnibus omnes superbie motus ligno crucis affigat. Deinde opus est mitemere pietate, neque contradicere diuinæ scripturæ, siue intellectæ, si aliqua vitia nostra percutit, siue non intellectæ, quasi nos meliùs sapere meliùsque percipere possimus: sed cogitare potius & credere id esse melius & verius quod ibi scriptum est, etiam si lateat, quam id quod nos per nosmetipsos sapere possumus. Post istos duos gradus timoris atque pietatis, ad tertium venit scientiæ gradum, de quo nunc agere statui. Nam in eo se exercet omnis diuinarum scripturarum studiosus, nihil aliud in eo inueniens, quam diligendum esse Deum propter Deum, & proximum propter Deum: & illum quidem ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente diligere, proximum verò tanquam seipsum, id est, vt tota dilectio proximi, sicut etiam nostri, referatur in Deum. Necessè est ergò, vt primò se quisque in scripturis inueniat amore huius seculi, hoc est, temporalium rerum implicatum, longè seiunctum esse à tanto amore Dei, & tanto amore proximi, quantum scriptura ipsa præscribit. Tum verò ille timor quo cogitat de iudicio Dei, & illa pietas qua non potest nisi credere & cedere authoritati sanctorum librorum, cogit eum seipsum lugere. Nam ista sciëntia, bonæ spei hominem se non iactantem, sed lametantem facit. Quo affectu impetrat sedulis precibus consolationem diuini adiutorij, nè desperatione frangatur, & esse incipit in quarto gradu, hoc est fortitudinis, quo esuritur & sititur iusticia. Hoc enim affectu ab omni mortifera iucunditate rerum transeuntium sese extrahit, & inde se auertens conuertit ad dilectionem æternorum, incommutabilem scilicet vnitatem, eandemque trinitatem. Quam vbi adspexerit quantum potest, in longinqua radiantem, sui que ad spectus infirmitate sustinere se illam lucem non posse persenferit, in quinto gradu, hoc est, in cõsilio misericordiæ purgat animam tumultuantem quodammodo atque obstrepentem sibi de appetitu inferiorum conceptis fordibus. Hinc verò se in dilectione proximi gnauiter exercet, in eaque perficitur, & se iam plenus atque integer viribus cum peruenerit vsque ad inimici dilectionem, ascēdit in sextum gradum, vbi iam ipsum oculum purgat quo videri deus potest quantum potest ab iis qui huic seculo moriuntur quantum possunt. Non intantum vident, in quantum moriuntur huic seculo. In quantum autem huic viuunt, non vident. Et idèd quoniam iam certior & non solum tolerabilior, sed etiam iucundior species lucis illius incipiat apparere, in ænigmate tamè adhuc &

per speculum videri dicitur, quia magis per fidem quam per speciem ambulatur, cum in hac vita peregrinamur, quoniam conuersationem habeamus in cælis. In hoc autem gradu ita purgat oculum cordis, vt veritati ne ipsum quidem præferat aut conserat proximum: ergò nec seipsum, quia nec illum quem diligit sicut seipsum. Erig ergò iste sanctus tam simplici corde atque mundato, vt neque hominibus placendi studio detorqueatur à vero, nec respectu deuitandorum quorumlibet incommo-
8. GREGORIVS Magnus homilia decimona- na in Ezechielem: Septem gradibus ad portam ascenditur, quia per sancti Spiritus septiformem gratiam aditus nobis regni celestis aperitur. Quam septiformem gratiam Esaias in ipso nostro capite, vel in eius corpore quod sumus, enumerans dicit: Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Quos gradus de celestibus loquens, descendendo magis quam ascendendo numerauit: videlicet sapientiam, intellectum, consilium, fortitudinem, scientiam, pietatem, timorem. Et cum scriptum sit: Initium sapientiæ timor Domini: constat proculdubio, quia à timore ad sapientiam ascenditur: non autem à sapientia ad timorem reditur, quia nimirum perfectam habet sapientia charitatem. Et scriptum est: Perfecta charitas foras mittit timorem. Propheta ergò, quia de celestibus ad ima loquebatur, cœpit magis à sapientia, & descendit ad timorem. Sed nos qui à terrenis ad celestia tendimus, eodem gradus ascendendo enumeramus, vt à timore ad sapientiam peruenire valeamus. In mente etenim nostra primus ascensionis gradus est timor Domini: secundus, pietas: tertius, scientia: quartus, fortitudo: quintus, consilium: sextus, intellectus: septimus, sapientia. Est enim timor Domini in mente. Sed qualis est iste timor, si cum eo pietas non est? Qui enim misereri proximo ignorat, qui compati eius tribulationibus dissimulat: huius timor ante omnipotentis Dei oculos nullus est, quia non subleuatur ad pietatē. Sed sepe pietas per inordinatam misericordiam errare solet, si fortasse pepercerit, quæ parcenda non sunt. Peccata etenim quæ ferri gahennæ ignibus possunt, disciplina verbere sunt corrigenda. Sed inordinata pietas, cum temporaliter parcat, ad æternum supplicium pertrahit. Vt ergò vera & ordinata sit pietas, ad gradum est alium subleuanda, id est, ad scientiam, vt sciat vel quid ex misericordia puniat, vel quid ex pietate dimittat. Sed quid si sciat quid agere quis debeat, virtutem verò agendi non habeat? Scientia ergò nostra crescat ad fortitudinē: vt cum videt quid agendum sit, hoc agere per metis fortitudinem possit, nè timore trepidet, & pauore collapsa, non valeat bona defendere quæ sentit. Sed sepe fortitudo si improvida fuerit, & minus circa vitia circumspecta, ipsa sui præsumptione in casum ruit. Ascendat ergò ad consilium, vt prouidendo præmuniat omne quod agere fortiter potest.

Ecl. 1.

Timor impi-
mis necessa-
rius.

Tum pietas.

Deinde scien-
tia incedit.

Summa diui-
narum litera-
rum.
Matth. 22.
Luc. 10.

Eccl. 11.

Scientia tunc
dilatans natu-
ram tantum
facit.

Fortitudo.

Consilium.

Intellectus.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.
Philipp. 1.

Sapientia.

Per septiformem
gratiã aditus
regni celestis
aperitur.
Esai. 11.

Prouer. 9.

1. Ioh. 4.

Gr idus sepe
per quos scilicet
dicitur.

Timor inuen-
genda est pie-
tas.

Deinde scien-
tia.

Fortitudo.

Consilium.

Test.

rest. Sed esse consilium nõ potest, si intellectus defest: quia qui non intelligit malum quod agentem grauat, quomodo potest bonum solidare quod adiuuat? Itaque à consilio ascendamus ad intellectum. Sed quid si intellectus magno acumine vigilet, & moderari se nesciat per maturitatem? Ab intellectu ergò ascendamus ad sapientiam: vt hoc quod acutè intellectus inuenit, sapientia maturè disponat. Quia igitur per timorem surgimus ad pietatē, per pietatem ad scientiam ducimur, per scientiam ad fortitudinem roboramur, per fortitudinem ad consilium tendimus, per consilium intellectu proficimus, per intellectum ad maturitatem sapientiæ peruenimus: septem gradibus ad portam ascendimus, per quã nobis aditus vitæ spiritualis aperitur.

9. ITEM libro primo Moralium, capite vigesimo- octauo: Nati sunt Iob septem filij & tres filiæ. Septem quippe filij nobis nascuntur, cum per cõceptionem bonæ cogitationis, sancti Spiritus septem in nobis virtutes oriuntur. Hanc namque internam prolem Propheta dinumerat, cum spiritus metem fecundat, dicens: Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Cum ergò per aduentum Spiritus sancti, sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas ac timor Domini in animo vnicuique nostrum gignitur: quasi mansura posteritas in mēte propagatur, quæ supernæ nobis nobilitatis genus eo ad vitam longius seruat, quo amor æternitatis sociat. Sed habent in nobis septem filij, tres proculdubio sorores suas, quia quicquid virile hi virtutum sensus faciunt, spei, fidei, charitatisque coniungunt. Neque enim ad denarij perfectionem septem filij perueniunt: nisi in fide, spe, & charitate fuerit omne quod agunt.

10. ITEM libro trigesimo quinto Moralium, capite septimo: Septenario numero sanctæ Ecclesiæ vniuersitas designatur. Vnde Ioannes in Apocalypsi septem Ecclesiis scribit, sed per eas quid aliud quam vniuersalē Ecclesiam intelligi voluit? Quæ nimirum vniuersalis Ecclesia vt plena septiformis gratiæ spiritu signaretur, Heliæus super puerum mortuum septies oscitasse describitur. Super extinctum quippe populum Dominus veniens, quasi septies oscitat: quia ei dona spiritus septiformis gratiæ misericorditer tribuit. Quia igitur sepe septenario numero sanctæ Ecclesiæ vniuersitas figuratur, veniant ad beatum Iob amici illius, & iustum diuinitus offerant holocaustum. Sed vigilanter omnino septenarij numeri arcana custodiant, vt videlicet hi qui extrã sunt positi, priùs se vniuersitati sanctæ Ecclesiæ misceant, & tunc demum veniã de reatu pristinæ relationis exquirant: pro culpa sua septem sacrificia offerant, quia reatus sui abluitionem non accipiunt, nisi gratiæ septiformis spiritu vniuersali paci, à qua excisi fuerant, aggregentur.

11. BERNARDVS in sermone seu tractatu de donis Spiritus sancti, capite primo: prima gratia est timor Domini. Qui hanc habet gratiam, omnem odit iniquitatem, iuxta illud Psalmistæ: Iniquitatē odio habui, & abominatus sum. Et alio loco: Omnem viam iniquitatis odio habui. Scriptum namque est: Timor domini odit malum. Et iterum: Time

Deum, & recede à malo. Et de Iob dicitur: Vir timens Deum, & recedens à malo. Sine hac gratia prima gratiarum, quæ totius religionis exordium est, nullum bonum pullulare vel manare potest. Sicut enim securitas vel desidia causa est & mater omnium delictorum, sic timor Domini radix est & custos omnium bonorum. Vnde scriptum est: Si non in timore Domini tenueris te instanter, citò subuertetur domus tua. Omne namque virtutum ædificium ilicò vergit in præcipitium, si huius gratiæ amiserit præsidium. Vnde Salomon ait: In timore Domini esto quotidie, quia habebis spem in nouissimo, & præstolatio tua non auferetur. Hinc & Apostolus: Cum metu & tremore vestram salutem operamini. Et quid plura? Connexa sunt timor & religio, nec manere potest alterum a se altero. Vnde Cornelius vir religiosus ac timens Deum, & Simeon iustus & timoratus. Vnde Salomon: Deum, inquit, time, & mandata eius obserua. Hunc verò sic habere debemus, quomodo se afferit habuisse Iob beatissimus. Semper quasi tumentes super se fluctus Deum timuit. Per hunc timorem Dei vniuersa deserimus, mundo abrenūciamus, nõsque ipsos, sicut Dominus ait, abnegamus nobis: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum. Iste ergò diuinus timor qui eum quem perfectè imbuat, paupertati subiicit, & à malo diuidit, ita est primus in ordine gratiarum, sicut paupertas in serie beatitudinum: de qua Dominus in cæterarum fundamentorum virtutum eam ponens, ait: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum.

E T capite secundo: Secundum charisma est spiritus pietatis, illi secundæ quæ in Euangelio ponitur beatitudini simile, de qua Dominus sic ait: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. De talibus Dominus in Esaiã ait: Spiritus Domini super me, ad annunciandum mansuetis misit me. Moyses quoque mitissimus erat super omnes homines qui morabantur in terra. De talibus Iob dicit: Dominus ponit humiles in sublime, & mœrentes erigit sospitate. Vnde illud de Domino dicitur: Humiles spiritu saluabit. Econtra de superbis dicitur: Dominus superbis resistit. Ante ruinam exaltatur cor. Superbia de supernis ad ima præcipitat, humilitas de imis ad superna eleuat. Angelus enim in cælo superbiens, ad tartara corruit: homo in terra se humilians, ad cælos ascendit. Tanto verò quicquid debet esse humilior, quanto est sublimior. Vnde scriptum est: Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Hinc ipse Dominus ad discipulos ait: Qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus. Item cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis: dicitur: Serui inutiles sumus. Item ipse dicit: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Sine hac humilitatis virtute reliquæ virtutes nequeunt prodesse. Vnde beatus Gregorius ait: Qui virtutes sine humilitate congregat, est quasi qui in ventum puluerem portat. Sicut enim pulvis venti validi flatu dispergitur, sic omne bonum sine humilitate inaniter vento gloriæ rapitur. Multo etiam melius est, peccatorem esse humilem, quam iustum arrogantem. Quod à Domino euidenter ostenditur, vbi publicanus & pharisæus in exemplum adducuntur, sicut quidã sapiens ait: Melior est in malis factis humilis confessio, quam in bonis factis superba gloriatio.

Iob 1.
Tunc 1. Domi-
ni quàm ne-
cessarius.

Ecl. 17.

Prouer. 23.

Philipp. 2.

Act. 10.
Luc. 2.
Ecl. 12.

Iob 31.

Matth. 16.
Luc. 9.

Congruit pri-
mum domini
primæ beati-
tudinis.
Matth. 5.

Secundū do-
num secundæ.

Matth. 5.

Esai. 61.

Num. 12.

Iob 5.

Psal. 33.
Iac. 4.
Prouer. 16.

Ecl. 13.

Matth. 20.
Luc. 17.

Matth. 23.

Hom. 7. in
euangelia.

Luc. 18.

Primum do-
num Spiritus
sancti.
Psal. 118.

Prouer. 8.
Prouer. 1.

Scientie donum 3. beatitudini congruens. Ecl. 11.

Math. 5.

Luc. 6.

Prouer. 14.

Donū fortitudinis cum 4. beatitudine. Math. 5.

Prouer. 28.

Prouer. 12.

Eccl. 11.

Rom. 8.

Cant. 6.

Cōsiliū donū cum quatuor. Math. 5.

Prouer. 22.

Math. 23. Ephes. 4. Colos. 3. 1. Thess. 5.

Phillip. 2.

Gal. 1.

1. Tim. 4.

1. Cor. 11.

Lib. de vniuersitate. Eccles. 11.

Donū intellectus cum 6. Math. 5.

CAPVT tertium: Tertium donum est spiritus scientiæ, de quo Salomon ait: Qui addit scientiam, addit & dolorem. Vera nanque scientia est, scire nos mortales & caducos & fragiles esse, & in hoc exilio, & in hoc ergastulo, & in hac peregrinatione, in hac valle lachrymarum dolendum, & lugendum esse. Vnde dicitur in tertia beatitudine, huic tertio dono congruenti: Beati qui lugent, quoniã ipsi consolabuntur. Item: Væ vobis qui nunc ridetis, quia plorabitis. Hinc Salomon ait: Ritus dolere miscebitur, & extrema gaudij lætus occupat.

CAPVT quartum: Quarta gratia est spiritus fortitudinis, quartæ in euangelio beatitudini similibus, de qua dicitur: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Qui enim iustitiam esurit & sitit, contra quælibet aduersa fortis, insuperabilis, & imperterritus existit. Vnde Salomon ait: Iustus vt leo confidit, & absque terrore erit. Item: Non contristabitur iustus quicquid ei acciderit. Hoc spiritu erant præditi omnes de quibus loquitur Apostolus: Sancti ludibria & verbera experti, in sup̄ & vincula & carceres, lapidati sunt, sciti sunt, tætiati sunt, in occisione gladij mortui sunt. Circuierunt in melotis, in pellibus caprimis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in mōtibz & spelæis, & in cauernis terræ. Hæc & Apostolus ipse, qui ait: Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? &c. Ille spiritus omnem alienam malitiam sustinet, & aduersus hostiles insidias instruit & munit. Vnde sponsus in sp̄sa p̄conio ait: Pulchra est amica mea, suavis & decora sicut Hierusalem, terribilis vt castrorum acies ordinata.

CAPVT quintum: Quintum donum est consilij spiritus, qui aliis facit compati & misereri, illi cōpetēs, de qua dicitur, quintæ beatitudinis: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Hinc & Salomon ait: Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur. Hanc principaliter trifariam exercemus, vel quando sex eius, quæ in euangelio leguntur, opera implemus, vel quādo delinquentes corrigere & ad bonum reducere studemus, vel quando iniurias nobis illatas facile indulgemus. Ille secundus clementiæ modus, siue consilij spiritus, Deum fecit semetipsum exinanire, formã serui accipere, scilicet vt sic posset ouem errantem corrigere, & ad proprium ouile reducere. Vnde Apostolus ait: Semetipsum dedit pro peccatis nostris, vt nos eriperet de præsentī seculo nequam. Huic consulendi modo sic oportet insistere, vt iungitur ab Apostolo monente: Insta opportunè, importunè. Est & alius consulendi modus, scilicet discretionis virtus, qua veras à palliatis atq; simulatis virtutibus discernimus, qua etiam ipsum satanam hypocritis authorem dignoscimus. Ipse enim satanas vt ait Apostolus transfiguratur se in Angelū lucis: & iuxta beati Cypriani dictum, ministros institit subornat, noctem afferentes pro die, interitum pro salute. Ista quidem cæterarum virtutum magistra ac domina, omnes alias proinde tēperat, ac superne gubernat, & nē vltra vel citrà euagetur licenter, imperialiter ac discretè cōseruat. Vnde Boethius: Virtutes medium tenent. Si vel vltra vel infra quàm oportuerit fiat, à virtute discenditur.

CAPVT sextum: Sexta gratia est spiritus intelligentiæ, illi sextæ beatitudini congruus: Beati mū-

do corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Nisi enim mentis intuitus diligenter purificatus fuerit, mystica ac diuina liquidè intelligere nequit. Nā scriptum est: Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictū, & auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu. Vnde Salomon: Abominatio Domini, cogitationes malæ. Peruersæ cogitationes separāt à Deo. Qui ergò vult sincerum ac lucidum intellectum habere, prauarum cogitationum phantasias ac nebulas studeat effugare, & omni diligentia & cautela cor seruare. Vnde Salomon: Omni custodia serua cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit.

CAPVT 7. Septimū donū est spiritus sapietiæ quidā internus sapor, ac suauissim⁹ gustus. Vnde Psalmita: Gustate & videte quoniam iuuauis est Domin⁹. Et itē: Vacate & videte. Et iterū: Accedite ad eū, & illuminamini. Hoc diuinæ sapietiæ interno gustu superna prælibamus, videlicet contēplātes quā amonū sit angelicis corib⁹ interesse, vbi nil poterit quod displiceat esse, nil quod placeat abesse. Ista septima gratia illi veræ beatitudini congruit, de qua ait Domin⁹: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabūtur. Qui enim mentē pacificā & serenā habēt, de supernis dulciūs sapiūt, & subtiliūs vidēt. Nam quisquis patiētior, eo probatur esse sapiētior. Vnde Salomon: Doctrina viri per patientiā dignoscitur. De talibus alibi dicitur: Pax multa diligentibus legē tuam, & nō est illis scandalū. Hæc septē gratiæ sunt septem mulieres virum vnum apprehendētes, septem spiritus super florem requiescentes, septē in candelabro lucernæ fulgentes, septem in lapide oculi, septem spiritus ante thronum Dei.

1. B. ORIGENES hom. 3. in Esaiā: Septē mulieres patiūtur opprobriū, & circueunt quærentes eū recipere, qui possit auferre opprobriū earū. Septē mulieres vna sunt. Spiritus enim Dei sunt. Et ista vna, septem sunt. Spiritus enim Dei est spiritus sapietiæ & intellectus, spiritus cōsiliij & virtutis, spiritus scientiæ & pietatis, spiritus timoris Domini. Ista sapiētia patitur opprobriū à multis sapiētis insurgētibus in se. Ille verus intellectus sustinet opprobriū ab intellectibus falsis. Istud magnū cōsiliū opprobriatur à multis consiliis non bonis. Ista virtus maledicatur à quadā, quæ eū non sit virtus, repromittit se esse virtutem. Ista scientia patitur opprobriū à quasi falsi nominis scientia, nomen suum surripiente. Ista pietas exprobratur ab ea, quæ cum se dicat esse pietatem, impietas est, & impios instruit. Ille timor patitur opprobriū ab eo qui putatur esse timor. Multi enim pollicentur diuinum metum, sed non cum scientia metuunt. Exiit virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendit, & requiescit super eum septem mulieres spiritus Domini, spiritus sapietiæ & intellectus requiescit super eum. Spiritus enim sapietiæ non requieuit in Moysē, spiritus sapietiæ nō requieuit in Iesu Naue, spiritus sapietiæ nō requieuit in singulis prophetarū, in Esaiā, in Hieremia. Nec verò quasi blasphemātem me lapidētis, dum velim glorificare Dominum meum Iesum Christum: sed sustinentes considerate quod dicitur, & videbitis quia in nullo eorum requieuit spiritus, nō quod ad nullum eorum venerit, sed quod in nullo requieuerit. Venit super Moysen, & non credidit Moyses post spiritum sapietiæ qui venit ad eum. Audite enim, ait, contumaces. Nunquid ex petra

Sapient. 1.

Prouer. 15. Sapient. 1.

Prouer. 4.

Donū sapiētiae cum 7. beatitudine congruens. Psal. 33. Psal. 41. Psal. 33.

Math. 5.

Prouer. 19.

Psal. 118.

Septem donorum figura. Esai. 4. 11. Exod. 33. 37. Apoc. 1.

Esai. 4. Per septē mulieres designantur septē spiritus. Esai. 11.

Esai. 11.

In solo Christo proprie re quiuit Spiritus Dominus.

Num. 20.

Ista

Esa. 6.

Iob 15. Ecl. 7. Iob 14. Iuxta LXII.

Gen. 6.

Ioan. 1.

Num. 11. Quomodo Dominus auferes de spiritu qui erat in Moysē, dederit septuaginta viuis.

In quibus Spiritus sanctus requiescit. Sapient. 1.

Ephes. 4.

ista educam vobis aquam? Venit super omnes iustos, venit & super Esaiam, sed quid ait? Immunda labia habens, & in medio populi immunda labia habentis, ego habito. Venit spiritus sapietiæ post illam forcipem, & ignem, venit ad immunda labia habentem, sed non requieuit. Ministro quidem eo vsus est, non autem requieuit. Tribulatur ad quæcunque venerit hominem. Peccat enim omnis homo, nec est iustus super terram qui faciat bonum, & non peccet. Nemo mundus à fordibus, neque si vna dies sit vita eius, numerati autem menses eius. Igitur super nullum requiescit. Possumus & de Euangelio probare, quia venit spiritus super multos, & non mansit in eis. Ante paululum lectū est: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis in æternum. Non ait, Non erit: sed, Non permanebit. Vnde vidit Ioannes solū in quo permansit, & signum hoc erat: Super quem videris spiritū descendente, & manente in eo, ipse est filius Dei. Et in fine: Reuerā abstulit opprobrium Iesus. Idcirco surgentes, oremus Deum qui hunc misit hominem, vt septem mulierum spiritus in eo requiesceret, vt & nobis iste homo tribuat communionem harum mulierum: vt affumentes eas, fiamus sapientes, intelligentes in Deo & hominibus, virtutibus adornantes animam nostram in Christo Iesu.

2. ITEM hom. 6. in librum Numerorū: Quod dixit, quia assumens de spiritu Moysi, dedit septuaginta senioribus spiritum: non ita intelligas, quasi materiale aliquam corporeamque substantiā auferens Deus à Moysē, in septuaginta seuerit portiones, & ita vnicuique seniorum exiguum particulam dedit. Impium est ita intelligere naturā Spiritus sancti. Sed hoc modo figurā mystici hui⁹ sermonis aduerte, quasi Moyses, & spiritus qui erat in Moysē, clarissimi cuiusdam luminis fuerit lucerna, ex qua alias septuaginta lucernas accenderit Deus, ad quas ita principalis illius luminis splendor peruenerit, vt origo ipsa luminis nihil dāni ex commercio deriuationis acceperit. Et hoc modo piè intelligitur quod scriptum est, quia abstulit Dominus de spiritu Moysi, & dedit septuaginta senioribus. Sed videamus quid est quod ait in cōsequētibus: Et requieuit, inquit, super eos spiritus, & prophetarunt omnes. Requiescere spiritū non in quibuscunque hominibus legitur, sed in sanctis & beatis. Requiescit enim spiritus Dei in iis qui mūdo sunt corde, & in iis qui purificant animas suas à peccato: sicut econtrariū non inhabitat in corpore subdito peccatis, etiam si habitauit aliquādo in eo. Non enim potest Spiritus sanctus consortiū pati & societatem spiritus mali. Certū est enim, peccati tempore adesse in corde vniuscuiusque spiritum malum, & agere partes suas. Cui vtique cū locus datur, & recipitur à nobis per cogitationes malas, & concupiscentias pessimas, contristatus, & (vt ita dicam) coangustatus fugatur de nobis Spiritus sanctus. Propter quod & Apostolus sciens hæc ita accidere, mōnebat, dicens: Nolite contristare Spiritum sanctum, in quo signati estis in die redēptionis. Igitur peccantes, contristamus Spiritū sanctū: iuste verò agentes & sanctē, requiem ei paramus in nobis: Vnde & quod nunc ait de septuaginta presbyteris, quia requieuit in eis spiritus, laudem vitæ

eorū, & virtutes exposuit. Denique quia pro puritate cordis eorū, & sinceritate mētis, atque intelligentiæ capacitate requieuit Spiritus sanctus, cōtinuò & operatur in eis, nec ociū patitur, vbi operandi materia digna suppeditat. Ait enim scriptura: Et requieuit in eis spiritus, & prophetarunt. In omnibus ergò qui prophetarunt, requieuit Spiritus sanctus, nec tamē in aliquo ipsorum ita requieuit, sicut in Salvatore. Propter quod & scriptū est de eo, quia exiit virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendit, & requiescit super eum Spiritus Dei, spiritus sapietiæ & intellectus, spiritus cōsiliij & virtutis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Sed fortasse dicit aliquis: Nihil amplius ostendisti scriptū de Christo, quàm de reliquis hominibus. Sicut enim de cæteris dictum est, quia requieuit super eos spiritus, ita & de Salvatore dictū est, requiescit super eum spiritus Dei. Sed vide quia super nullū alium spiritus Dei requieuisse septēplici hac virtute describitur, per quod sine dubio ipsa illa diuini spiritus substantia, quæ quia vno nomine non poterat, diuersis vocabulis explanatur, requiescere super virgam, quæ de stirpe Iesse procederet, prophetatur. Habeo & aliud testimonium, quo docere possum, in Domino & Salvatore meo Spiritum sanctū eximio quodā genere, & longè aliter requieuisse, quā refertur in cæteris. Dicit enim Ioānes Baptista de eo: Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendētem, & manentem in eo, ipse est. Si dixisset spiritum descendente, & non addidisset, manentem in eo: nihil præcipuum præ cæteris habere videretur. Nunc autem addidit, & manentem in eo, vt esset hoc signum in Salvatore, quod in nullo alio posset ostendi. De nullo enim scriptum est, quia mansit in eo Spiritus sanctus. Et nē quis me putet in hoc derogare prophetis, sciunt ipsi quia nō eis derogō, præferens eis Dominum meum Iesum Christum. Recolunt enim singuli dicta sua, & inueniunt quod de nullo alio dictum est, quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Et post nonnulla: Sed in hæc per excessum quendam incurrimus, dum ostēdere volumus, super solum Dominum & Salvatore meum Iesum, mansisse semper Spiritum Dei: in cæteris autem omnibus sanctis, sicut & in septuaginta senioribus, à quibus verbi hui⁹ processit exordium, requieuisse tantum spiritum Dei, & operatum esse in tempore eo, quo expediebat iis, per quos operabatur, & vtile erat iis, quibus ministrabatur.

3. IOANNIS primo: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis, (& vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre) plenum gratiæ & veritatis.

4. AD Colossenses secundo: Videte nē quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam: secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum, quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.

5. IOANNIS primo: Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia: quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.

Aliter in Salvatore quàm in aliis requieuit spiritus sanctus. Num. 11. Esai. 11.

Ioan. 1.

1. Pet. 2. Esai. 53.

6. PRIMÆ epistolæ Ioannis quarto: In hoc cognoscimus quoniam in eo manemus, & ipse in nobis: quoniam de Spiritu suo dedit nobis.

II.

Quot sunt fructus Spiritus?

Ab eodem Apostolo Paulo duodecim numerantur: Primus est CHARITAS, fructus quidem generosissimus, ac radix etiam bonorum omnium: sine qua non possunt prodesse cætera bona, & quæ ipsa non potest haberi sine cæteris bonis, quibus homo efficitur bonus, ut inquit Augustinus. Alter fructus est GAVDIVM, hoc præstans, ut homo spiritualis alacriter lætæque seruiat Deo. Tertius PAX, quæ eò spectat, ut in huius mundi procellis animi seruetur tranquillitas. Quartus PATIENTIA, quæ in duris ferendis est sita. Quintus LONGANIMITAS, quæ magnitudinem animi in futuris bonis expectandis declarat. Sextus BONITAS, quæ nulli nocet, sed benè vult omnibus. Septimus BENIGNITAS, inuitans ad familiaritatem, dulcis alloquio, moribus temperata. Octauus MANSVETVDO, quæ omnes iræ motus sedat & mitigat. Nonus FIDES in proximum, ut fideles, pactorumque ac promissorum obseruatores simus. Decimus MODESTIA, quæ omnem fastus & arrogantia suspicionem excludit. Undecimus CONTINENTIA, qua non solum ab escis, sed etiam ab omni nequitia abstinemus. Duodecimus CASTITAS, quæ mentem castam in corpore casto conseruat.

TESTIMONIA.

1. AD Galatas quinto: Fructus autem Spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Aduersus huiusmodi non est lex. 2. AD Colossenses tertio: Super omnia autem hæc, charitatem habetis, quod est vinculum perfectionis. 3. PRIMÆ Ioannis quarto: Et nos cognouimus, & credimus charitati, quam habet Deus in nobis. Deus charitas est: & qui manet in charitate, in deo manet, & Deus in eo. 4. AVGVSTINVS tractatu octuagesimo septimo in euangelium Ioannis: Posuit nos ut fructum afferamus, hoc est, inuicem diligamus: quem fructum sine illo afferre non possumus, sicut palmites facere sine vite nihil possunt. Charitas ergo est fructus noster, quem desinit Apostolus, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Hac diligimus inuicem, hac diligimus Deum: neque enim vera dilectione diligemus inuicem, nisi diligentes Deum. Diligit enim vnusquisque proximum suum tanquam seipsum, si diligit Deum: nam si non diligit Deum, non diligit seipsum. In his enim duobus præceptis charitatis, tota lex pendet & prophetæ: hic est fructus noster. De fructu itaque nobis mandans, Hæc mando, inquit, vobis, ut diligatis inuicem: vnde & Apostolus Paulus, cum contra opera carnis commendare fructum spiritus vellet, à capite hoc posuit: Fructus, inquit, spiritus charitas est: ac deinde cætera tanquam ex isto capite exorta & religata contextuit, quæ sunt, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia, castitas. Quis autem benè gaudet, qui bonum non diligit vnde gaudet? Quis pacem veram nisi cum illo potest habere, quæ veraciter diligit? Quis est longanimis in bono opere perseveranter manendo, nisi ferueat diligendo? Quis est benignus, nisi diligit cui opitulatur? Quis bonus, nisi diligendo efficiatur? Quis salubriter fidelis, nisi ea fide quæ per dilectionem operatur? Quis utiliter mansuetus, cui non dilectio moderetur? Quis ab eo continet vnde turpatur, nisi diligit vnde honestatur? Merito itaque magister bonus dilectionem sic sæpè commendat, tanquam sola præcipienda sit, sine qua non possunt prodesse cætera bona, & quæ non potest haberi sine cæteris bonis, quibus homo efficitur bonus. 5. HIERONYMVS in quintum caput ad Galatas: Quæ alia inter fructus spiritus debuit tenere primatum, nisi charitas: sine qua virtutes cæteræ non reputantur esse virtutes: & ex qua nascuntur vniuersa quæ bona sunt? Siquidem & in Lege, & in Euangelio, ipsa obtinet principatum: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua: & diliges proximum tuum sicut teipsum. 6. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Si linguis

a Gal. 5, d vide ibid. Hier. Theophylact. &c. b Coloss. 3, c 1. Ioan. 4, c Aug. tract. 87, in euag. Ioan. Hier. in ca. 1. ad Gal. c 1. Cor. 13, a Aug. in epist. Ioan. tract. 8, f. d In Euang. Ioan. tract. 87, e Philip. 4, a f Luc. 2, b Philip. 4, b Psal. 138, x g Luc. 21, d Iac. 1, a h Abacuc 2, a 2. Cor. 6, b Matth. 10, c i Ephes. 7, b k Colos. 3, b l Matth. 7, a 11, d Prou. 11, d m 1. Tim. 3, c Prou. 12, d n Philip. 4, a o Eccl. 37, d Tobie 1, b 1. Thel. 5, d p Sap. 4, a 1. Cor. 7, f

Galat. 5.

Charitas quæ fit vtilis & necessaria.

Charitas eorum primatum tenet inter fructus Spiritus.

Dent. 6. Matth. 22.

Charitas est primarius fructus Spiritus.

guis hominum loquar & angelorū, charitatem autem non habeam: factus sum veluti æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperū omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero: nihil mihi prodest. 7. AVGVSTINVS in epistolā primam Ioannis, tractatu quinto: In hoc manifestati sunt filij Dei & filij diaboli: Omnis qui non est iustus, non est à Deo, & qui non diligit fratrem suum. Certè iam manifestus est vnde dicat, Et qui non diligit, inquit, fratrem suū. Dilectio ergo sola discernit inter filios Dei & filios diaboli. Signent se omnes signo crucis Christi: Respondeant omnes, Amen. Cantent omnes halleluia: Baptizentur omnes, intrēt omnes ecclesias, faciant parietes basilicarum, non discernuntur filij Dei à filiis diaboli nisi charitate. Qui enim diligit alterum, legē impleuit, ait Apostolus: & plenitudo legis, charitas. Puto istam margaritam esse illam. Homo negociator describitur in euangelio, qui inuenit vnā margaritam, & vendidit omnia quæ habebat, & emit eam: hæc est margarita preciosa charitas, sine qua nihil tibi prodest quodcunque habueris. Quam si solam habeas, sufficit tibi. 8. ITEM in Euangelium Ioannis tractatu octuagesimo septimo, ut supra testimonio tertio. 9. AD Philippenses quarto: Gaudete in Domino semper: iterum dico, gaudete. 10. LVCE secundo: Gloria in altissimis Deo: & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. 11. AD Philippenses quarto: Et pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras in Christo Iesu. 12. PSALMO centesimo decimo octauo: Pax multa diligentibus legem tuā: & non est illis scandalū. 13. LVCE vigesimo primo: In patientia vestra possidebitis animas vestras. 14. IACOBI primo: Omne gaudium existimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis: scientes quod probatio fidei vestra patientiā operatur. Patientia autem opus perfectum habet, ut sitis perfecti & integri, in nullo deficientes. 15. ABACVC secundo: Et respondit mihi Dominus, & dixit: Scribe visum, & explana eū super tabule: ut percurrat qui legerit eum. Quia adhuc visus procū, & apparebit in finem, & non mentietur. si moram fecerit, expecta illum: quia veniens veniet, & non tardabit. Ecce, qui incredulus est,

non erit recta anima eius in semetipso: iustus autem in fide sua viuere. 16. POSTERIORIS ad Corinthios sexto: Sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta. 17. MATTHÆI decimo: Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Qui autem perseverauerit vsque in finem, hic saluus erit. 18. AD Ephesios quinto: Eratis aliquando tenebræ, nunc autē lux in Domino. Ut filij lucis ambulare (fructus enim lucis est in omni bonitate, & iustitia, & veritate) probates quid sit beneplacitum Deo. 19. AD Colossenses tertio: Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiā, patientiam. 20. MATTHÆI quinto: Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram. 21. CAPITE vndecimo: Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris. 22. PROVERBIORVM tertio: Ipse deludet illudores, & mansuetis dabit gratiam. 23. PRIORIS ad Timotheum tertio: Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus. 24. PROVERBIORVM duodecimo: Abominatio est Domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placent ei. 25. AD Philippenses quarto: Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Dominus prope est. 26. ECCLESIASTICI trigesimo septimo: Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinentes est, adiiciet vitam. 27. TOBIÆ primo: Cum verò Tobias factus fuisset vir, accepit uxorem Annam de tribu sua: genuitque ex ea filium, nomen suum imponens ei, quem ab infantia timere Deum docuit, & abstinere ab omni peccato. 28. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Ab omni specie mala abstinete vos. 29. SAPIENTIÆ quarto: O quam pulchra est casta generatio cum claritate: immortalis est enim memoria illius, quoniam & apud Deum nota est, & apud homines. Cum præsens est, imitatur illum. 30. PRIORIS ad Corinthios septimo: Et mulier innupta & virgo, cogitat quæ Domini sunt: ut sit sancta & corpore & spiritu.

Dilectio sola discernit inter filios Dei & filios diaboli.

Rom. 13.

Matth. 13.

sine charitate nihil prodest, sola sufficit.

III.

Quomodo doctrina de donis & fructibus Spiritus ritè utemur?

A. Ità videlicet, si gratis animis, vnde illa nobis proueniant, agnoscamus, ac eorum virtutem & vsum in nobis efficacem sentiamus, exprimamus, atque conseruemus. Proueniunt certè ab omni gratiæ fonte Patre illo luminum, qui nobis suam bonitatē & charitatem immensam in his commendat, dū per Christum in nos tam abundè Spiritum suum effundit. Charitas enim Dei, ut Apostolus testatur, diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, secundum hanc gratiam scilicet septiformem, Christo nobis ita promerete. Qui credit in me, inquit, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aqua viua. Hoc autem dixit de

a Iacob. 1, c

b Tit. 3, b c Rom. 5, a

d Ioan. 7, f

In cap. Esa. 11.

Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum, vt ipse explicat Euangelista. Alioquin absque Christo, sicut Hieronymus dixit, nec sapiens quis esse potest, nec intelligens, nec consiliarius, nec fortis, nec eruditus, nec pius, nec plenus timoris Dei.

f Psal. 142. c. 50. c. Sapien. 1. a. b. g. Psal. 118. d. h. Rom. 8. c.

B. Virtus autem & vsus horum donorum spiritualium eò spectat, vt virtutes Theologicę simul & Cardinales, quas diximus, suam in nobis vim & operatione legitimam expediant, & expedite perficiant. Efficiunt quoque, vt homines prorsus lubentes & habiles, ducem Spiritum sanctum vbique sequantur, atque eodem incitati & confirmati, in via mandatorum Dei indefesse procurret, veręque spirituales & Dei filij efficiantur. Quicunque enim Spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei, Apostolo teste.

i Psal. 118. c.

k Math. 7. c. Hier. in cap. 5. ad Galat.

l Galat. 5. c.

m Rom. 8. c.

C. De his donis prolixum esset nunc agere singulatim: Indè porrò suauissimi fructus Spiritus consequuntur, qui nos veluti frugiferas arbores in Ecclesię agro commendant atque ostendunt, secundum illud: Omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit. Igitur ex fructibus eorum cognosceris eos. Qui fructus etiam illud commodi afferunt, vt homo Christianus aduersus carnis opera, veluti spirituali quadam armatura, sit instructus & confirmatus. Nunquam enim fallit Canon Apostolicus: Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficeris. Et alibi scriptum est: Si spiritu facta carnis mortificaueritis, viuētis.

TESTIMONIA.

- 1. A. IACOBI primo: Omne datum optimum, & omne donum perfectum, defersum est, descendens à patre luminum, apud quem non est transmutatio, neque vicissitudinis obumbratio.
- 2. AD TITUM tertio: Non ex operibus iustitię quę fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quę effudit in nos abunde per Iesum Christum saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitę æternę.
- 3. AD ROMANOS quinto.
- 4. IOANNIS septimo, vt in textu.
- 5. HIERONYMVS in caput vndecimum Esaie, vt in textu, & supra questione prima A. testimonio secundo.

- 1. B. PSALMO centesimo quadragesimo secundo: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.
- 2. ET quinquagesimo: Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum in noua in visceribus meis. Nè proicias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi lætitiã salutaris tui, & spiritu principali confirma me.
- 3. SAPIENTIE primo: Quoniam in maleuolã animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim sanctus disciplina effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus, quę sunt sine intellectu, & corripietur à superueniente iniquitate. Benignus est enim spiritus sapientię, & non liberabit maledictum à labiis suis:

III.

Quę sunt carnis opera?

a Galat. 5. c. d. Vide August. lib. 14. de ciuit. Dei cap. 1. & 3. b libidam d.

Ea sunt, de quibus Apostolus ita differit: Manifesta sunt opera carnis: quę sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitia, contentiones, emulationes, ira, rixa, dissensiones, secta, inuidia, homicidia, ebrietates, comestiones, & his similia: quę prædico vobis, sicut prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Et subiungit: Qui autem Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis

Secundū carnem viuere, agere aut luxurie desideria solum conueniat.

Galat.

Intra opera carnis numerantur etiam animi vitia.

Quomodo carnis opera dicuntur ea quę Apostolus enumerat.

Galat.

piscentiis. Tum alibi: Qui in carne sunt, vt secundum carnis videlicet desideria ambulent, Deo placere non possunt. Monet igitur idem Apostolus: Nolite errare: Deus non irridetur. Quę enim seminauerit homo, hæc & metet: quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem. Qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam.

c Rom. 8. b. August. 1. de vrb. Apoll. serm. 6. d Galat. 6. b.

TESTIMONIA.

- 1. AD GALATAS quinto, vt in textu.
- 2. AVGVSTINVS libro decimo quarto de ciuitate Dei, capite secundo: Cùm igitur multis modis, quos perferuari & colligere longum est, diuina scriptura nuncupet carnem, quid sit secundum carnem viuere: quod profectò malum est, cùm ipsa carnis natura non sit malum, vt indagare possumus: inspicimus diligenter illum locum epistolę Pauli Apostoli, quam scripsit ad Galatas, vbi ait: Manifesta autem sunt opera carnis, quę sunt adulteria, fornicationes, immunditię, luxurię, idolorum seruitus, veneficia, inimicitia, contentiones, emulationes, animositates, dissensiones, hæreses, inuidia, ebrietates, comestiones, & his similia, quę prædico vobis, sicut & prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Ille totus epistolę Apostolicę locus, quantum ad rem præsentem factus esse videbitur, consideratus, poterit hanc dissoluere questionem, quid sit secundum carnem viuere. In operibus namque carnis, quę manifesta esse dixit, eaque commemorata damnauit, non illa tantum inuenimus, quę ad voluptatem pertinent carnis: sicut sunt fornicationes, immunditię, luxurię, ebrietates, comestiones: verum etiam illa, quibus animi vitia demonstrantur à voluptate carnis aliena. Quis enim seruitutem, quę idolis exhibetur, veneficia, inimicitias, contentiones, emulationes, animositates, dissensiones, hæreses, inuidias, non potius intelligat animi vitia esse, quàm carnis? Quandoquidem fieri potest, vt propter idololatriam, vel hæresis alicuius errorem à voluptatibus carnis temperetur: & tamen etiam tunc homo, quãuis carnis libidines continere atque cohibere videatur, secundum carnem viuere hac Apostolica auctoritate conuincitur: & in eo quod abstinet à voluptatibus carnis, damnabilia opera carnis agere demonstratur. Quis inimicitias non in animo habeat: aut quis ita loquitur, vt inimico suo, vel quę putat inimicum, dicat: malam carnem, ac non potius, malum animum habes aduersum me? Postremò sicut carnalitates, vt ita dicam, si quis audisset, non dubitaret carni tribuere: ita nemo dubitat animositates ad animum pertinere. Cur ergò hæc omnia, & his similia, doctor gentium in fide & veritate, opera carnis appellat, nisi quia eo locutionis modo quo totum significatur à parte, ipsum hominẽ vult nomine carnis intelligi?
- 3. ET capite tertio: Hęc autem vitia (superbia & inuidia) quę tenent in diabolo principatum, carni tribuit Apostolus, quam certum est diabolus non habere. Dicit enim inimicitias, contentiones, emulationes, animositates, inuidias, opera esse carnis: quorum omnium malorum caput & origo superbia est, quę sine carne regnat in diabolo. Quis autem illo est inimicior sanctis? Quis aduersus eos contentiosior, animosior, & magis emulus, atque inuidus inuenitur? Et hæc omnia cùm habeat sine

carne, quomodo sunt ista opera carnis, nisi quia opera sunt hominis: quem, sicut dixi, nomine carnis appellat? Non enim habedo carnem, quam non habet diabolus, sed viuendo secundum seipsum, hoc est, secundum hominem, factus est homo similis diabolo: quia & ille secundum seipsum viuere voluit, quãdo in veritate non stetit, vt non de dei, sed de suo mendacium loqueretur, qui non solum mendax, verum etiam mendacij pater est. Præmus est quippe metus, & à quo peccatum, ab illo occipit esse mendacium.

4. AD ROMANOS octauo, vt in textu.

5. AVGVSTINVS sermone sexto de verbis Apostoli: Quid est secundum carnem ambulare? Carnalibus concupiscentiis consentire. Quid est secundum spiritum ambulare? Adiuuari spiritu in mente, & concupiscentiis carnis non obedire. Sic ergò impletur in nobis lex, impletur in nobis iustitia Dei: modò interim impletur, Post concupiscentias tuas non eas. Post concupiscentias tuas cùm audis, illicitas accipe. Post concupiscentias tuas non eas, debet impleri ex voluntate nostra. Adiuua gratia dei debet impleri, Post concupiscentias tuas non eas. Quicquid enim illa concupiscentia carnis egit in nobis præteritorum peccatorum, siue in factis, siue in dictis, siue in cogitationibus, totum deletum est sacro baptisate, omnia debita deleuit vna indulgentia. Restat ergò cum carne conflictus, quia deleta est iniquitas: sed manet infirmitas, inest, titillat delectatio illicitę concupiscentię, pugna, resistit, noli consentire, & impletur hic, Post concupiscentias tuas non eas: quia & si quãdo surrepuit, & vsurpant sibi oculum, aurem, linguam, volaticã cogitationem, nec sic desperemus de salute nostra. Et post pauca: Qui autem in carne sunt, id est, qui in carne confidunt, qui concupiscentias suas sequuntur, qui in his habitant, qui earum voluptatibus oblectantur, qui in earum delectationibus beatam felicemque vitam constituunt, ipsi sunt in carne, Deo placere non possunt. Non enim sic dictum est, Qui autem in carne sunt, Deo placere nõ possunt: quasi dictum esset, in hac vita cùm sunt homines, Deo placere non possunt. Ergò non placuerunt sancti Patriarchę? Ergò non placuerunt sancti Prophete? Ergò non placuerunt sancti Apostoli? Non placuerunt sancti martyres, qui antequam corpus patiendo deponerent Christum confitendo, non solum voluptatem contemnebant, sed dolores quoque patientissimè perferebant? Placuerunt, sed in carne non fuerunt. Portabant carnem, non portabantur à carne. Iam enim paralytico dictum erat, Tolle grabatum tuum. Qui enim in carne sunt, quemadmodum dixi, quemadmodum iam exposui, non in hoc seculo viuendo, sed carnis concupiscentiis consentiendo, Deo placere non possunt.

6. AD GALATAS sexto, vt in textu.

Opera carnis dicitur, quia sunt opera hominis.

Ioan. 8.

Ecc. 18.

Baptismi via.

Concupiscentia post baptismum.

Qui dicuntur esse in carne apud Paulum.

Ioan. 19.

DE OCTO BEATITVDINIBVS.

I.

Quenam sunt Euangelicæ legis Beatitudines?

Ille sanè sunt, quas & Dominicas Beatitudines & Benedictiones Ambrosius^a vocat, quæ apud^b Matthæum Euangelistam octonario numero recensentur in hunc modum:

Vide Aug. lib. 1. de ser. Domini in monte cap. 2. & seq. Chromatium Episcopum in declamatione de octo Beatitud. Greg. Nyf. sc. de beatiud. Leonem in hom. omnium Sanctorum. Item Bern. ser. 1. de Festo omnium Sanctorum & serm. 4. de Aduentu Domini.

a Ambros. in 7. cap. Lucæ.
b Mar. 7. a & ibid. Hilari. Chryf. Hier. Chromatius. Theophyl. Euthym. Anselmus, &c.
c Lucæ 6. c. Efa. 66. a. Luc. 2. a. Mat. 8. a.
d Psal. 96. b. Mat. 11. d. Psal. 16. d.
e Luc. 6. c. 16. f. 1. Reg. 15. g. Ioan. 16. e. Efa. 61. a. Mar. 26. g.
f Sap. 1. a. Psal. 17. b. 16. d. Efa. 61. b.
g Psal. 40. a. Prouer. 11. c. Eccli. 29. b. Luc. 6. e.

h Psal. 23. a. Psal. 50. e.

i Psal. 36. d. Ioan. 14. d.

k Luc. 6. c. 1. Pet. 3. e. 2. Tim. 3. c. Act. 14. d. Aug. de ser. Domini in monte lib. 1. cap. 9.

1. *Beati^a pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum celorum.*
2. *Beati^b mites: quoniam ipsi possidebunt terram.*
3. *Beati qui^c lugent: quoniam ipsi consolabuntur.*
4. *Beati qui^d esuriunt & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur.*
5. *Beati^e misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur.*
6. *Beati^f mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt.*
7. *Beati^g pacifici: quoniam filij Dei vocabuntur.*
8. *Beati qui^h persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum celorum.*

TESTIMONIA.

Matth. 5. Octo benedictiones.

Merebitur sempiterna, qui secularia contemnit.

I. AMBROSIVS in caput sextum Lucæ: Quatuor tantum beatitudines sanctus Lucas dominicas posuit, octo verò sanctus Matthæus: sed in istis octo illæ quatuor sunt, & in quatuor istis illæ octo, &c. Beati, inquit, pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum celorum. Primam benedictionem hanc vterque Euangelista posuit. Ordine enim prima est, & parens quædam generatioque virtutum: quia qui contempserit secularia, ipse merebitur sempiterna: nec potest quisquam meritum regni celestis adipisci, qui mundi cupiditate possessus, emergendi non habet facultatem. Secunda benedictio: Beati, inquit, mites. Tertia: Beati qui lugent. Quarta: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Quinta: Beati misericordes. Sexta: Beati mundo corde. Septima: Beati pacifici. Et bene septima, quoniam eo die ab omnibus mundi operibus requieuit Deus. Dies enim quietis & pacis est. Octava: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam.

2. **MATTHÆI** quinto: Videns autem turbas, ascendit in montem: & cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius: & aperiens os suum, docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum celorum, &c. vt in textu.

3. **LVCÆ** sexto: Et ipse eleuatis oculis in discipulos suos, dicebat: Beati pauperes: quia vestrum est regnum Dei.

4. **ESAÏÆ** sexagesimo sexto: Omnia hæc manus mea fecit, & facta sunt vniuersa ista, dicit Dominus, ad quem autem respiciam, nisi ad pauperem, & cõtritum spiritu, & tremementem sermones meos?

5. **IACOBI** secundo: Audite fratres mei dilectissimi: nõne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se?

6. **MATTHÆI** decimo octauo: Quicumque humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno celorum.

7. **PSALMO** trigesimo sexto: Mafueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.

8. **MATTHÆI** vndecimo: Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris.

9. **PSALMO** vigesimo sexto: Credo videre bona Domini in terra viuientium.

10. **LVCÆ** sexto: Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis.

11. **ET** capite decimo sexto: Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris.

12. **PRIMI** Regum decimo quinto: Et non vidit Samuël vltra Saül vsque ad diem mortis suæ: veruntamen lugebat Samuël Saülem, quoniam Dominum pœnitebat quòd constituisset regem Saül super Israël.

13. **IOANNIS** decimo sexto: Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora eius: cum autem peperit puerum, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Et vos igitur, nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum: & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.

14. **ESAÏÆ** sexagesimo primo: Spiritus Domini super me, eò quòd vnxit Dominus me: ad annunciandum mansuetis misit me, vt mederer cõtritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & clausis apertionem: Vt prædicarem annum placabilem Domino, & diè vltionis Deo nostro: vt consolaret omnes lugentes. Vt ponerè lugentibus Sion, & darem

& darem eis coronam pro cinere, oleum gaudij pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris: & vocabuntur in ea fortes iustitiæ, plantatio Domini ad glorificandam. Pro confusione vestra duplici & rubore laudabunt partem eorum: propter hoc in terra sua duplicia possidebunt, lætitia sempiterna erit eis.

15. **MATTHÆI** vigesimo sexto: Et egressus Petrus foras, fleuit amare.

16. **SAPIENTIÆ** primo: Diligite iustitiam, qui iudicatis terram. Sentite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum.

17. **PSALMO** decimo quinto: Notas mihi fecisti vias vitæ: adimplebis me lætitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua vsque in finem.

18. **ET** decimo sexto: Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo: satiabor cum apparuerit gloria tua.

19. **ESAÏÆ** sexagesimo quinto: Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Ecce serui mei comedent, & vos esurietis: ecce serui mei bibent, & vos sitiētis: ecce serui mei lætabuntur, & vos confundemini: ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis: & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus vlulabitis.

20. **PSALMO** quadragesimo: Beatus vir qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Dominus conferuet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in animam inimicorum eius.

21. **PROVERBIO** vndecimo: Benefacit animam suam vir misericors: qui autem crudelis est, etiam propinquos abicit. Impius facit opus instabile: seminanti autem iustitiam merces fidelis. Clemētia præparat vitam: & sectatio malorum mortem.

22. **ECCLESIASTICI** vigesimo nono: Conclude elemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Elemosyna viri quasi facculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupilam conseruabit: & postea resurget, & retribuet illis retributionem vnique in caput illorum.

23. **LVCÆ** sexto: Estote misericordes, sicut & pater vester misericors est. Date, & dabitur vobis. mensuram bonam & confertam & coagitatam & superfluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis.

24. **PSALMO** vigesimo tertio: Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundo corde, qui non accipit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo. Hic accipiet benedictionem à Domino,

& misericordiam à Deo saluari suo.

25. **ET** quinquagesimo: Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis.

26. **ET** trigesimo sexto: Custodi innocentiam, & vide æquitatem: quoniam sunt reliquiae homini pacifico. Iniusti autem disperibunt simul: reliquiae impiorum interibunt.

27. **IOANNIS** decimo quarto: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. non quomodo mundus dat, ego do vobis. Non turbetur cor vestrum, neque formidet.

28. **LVCÆ** sexto: Beati eritis cum vos oderint homines, & cum separauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen vestrum tãquam malum, propter filium hominis.

29. **PRIORIS** Petri tertio: Et quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis? Sed & si quid patimini propter iustitiam, beati.

30. **POSTERIORIS** ad Timotheum tertio: Et omnes qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur.

31. **ACTORVM** decimo quarto: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei, aiunt Paulus & Barnabas.

32. **AVGVSTINVS** de sermone Domini in monte, libro primo, capite nono: Non ista perpeti fructuosum est, sed ista pro Christi nomine nõ solum æquo animo, sed etiam cum exultatione tolerare. Nam multi heretici, nomine Christiano animas decipientes, multa talia patiuntur. Sed ideò excluduntur ab ista mercede, quia non dictum est tantum, Beati qui persecutionem patiuntur: sed additum est, propter iustitiam. Vbi autem sana fides nõ est, non potest esse iustitia. Quia iustus ex fide viuuit. Neque schismatici aliquid sibi ex ista mercede promittant, quia similiter vbi charitas non est, non potest esse iustitia. Dilectio enim proximi malum nõ operatur. Quam si haberent, non dilaniarent corpus Christi quod est Ecclesia. Et post pauca: Quid est sanè quòd etiam hoc non est nudè positum, vt diceretur, Et dicent omne malum aduersum vos: sed additum est, mētientes: additum est etiam, propter me? Propter eos additum puto, qui volunt de persecutionibus & de famæ suæ turpitudine gloriari: & ideò dicere ad se pertinere Christum, quia multa de illis dicuntur mala: cum & vera dicantur, quando & de illorum errore dicuntur: etsi aliquando etiam nonnulla facta iactantur, quòd temeritate hominum plerumque accidit, non tamen propter Christum ista patiuntur. Non enim Christum sequitur, qui non secundum veram fidem & Catholicam disciplinam Christianus vocatur.

Heretici & schismatici non patiuntur persecutionem propter iustitiam.

Vbi sana fides non est, non potest esse iustitia. Abacuc 2. Rom. 1. Rom. 13.

Charitatem non habent, qui Ecclesiam dilaniant.

Heretici non propter Christum male audiunt.

II.

Quare hac de Beatitudinibus doctrina est obseruanda?

Quoniam prima & maxima pars est legis Euangelicæ, quam Christus^a Legifer noster in monte tradidit ore suo sacrosancto, vt considerarent omnes, quid Christiana iustitia vltra fidem complectatur & postulet: deinde sciret, quomodo iustis corona iustitiæ, vt Paulus^b vocat, vel merces^c plena æternaque non sine^d labore obueniat. Nam hinc etiam Iacobus affirmat. *Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ.*

a Efa. 51. d. Luc. 4. c. Mat. 5. a.

b 2. Tim. 4. b. c. 2. Ioan. epist. c. Lucæ 6. c. d. 1. Cor. 3. b. Mat. 11. b. Luc. 16. d. c. b. Luc. 1. b.

- 1. **ESAIÆ** trigesimaltertio: Dominus iudex noster: Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse saluabit nos.
- 2. **IACOBI** quarto: Vnus est enim legislator, & iudex qui potest perdere & liberare.
- 3. **MATTHÆI** quinto: Videns autem turbas, ascendit in montem: & cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius, &c.
- 4. **POSTERIORIS** ad Timotheum quarto: In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quæ reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solum autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius.
- 5. **IN** secunda epistola Ioannis: Videte vosmet ipsos, ne perdati quæ operati estis: sed ut merce-

- dem plenam accipiatis.
- 6. **LVCÆ** sexto: Date, & dabitur vobis: mensuram bonam & confertam & coagitatam & superrefluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.
- 7. **PRIORIS** ad Corinthios tertio: Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.
- 8. **MATTHÆI** vndecimo: A diebus autem Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.
- 9. **LVCÆ** decimosexto: Lex & Prophetæ, vsque ad Ioannem: ex eo regnum Dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit.
- 10. **IACOBI** primo, vt in textu.

II.

Quid verò circa hanc de Beatitudinibus doctrinam præcipue notandum est?

Ambr. in 6. c. Lucæ.

A. Primum quidem obseruari debet, gradus inter eas distinctos esse, vt ex ipso tum numero, tum ordine perspicitur.

B. Deinde quolibet in gradu coniunctim duo proponuntur, quorum alterum ipse sit actus virtutis, seu meritum, & Beatitudo (vt nūcupant) huius vitæ: alterum verò, æternæ vitæ præmium suo merito cōgruens, quam beatitudinem patriæ licet appellare. Sicuti autem prior pars laborem & difficultatem offert creditibus: ita posterior quæ statim in singulis gradibus adiicitur, magnitudine propositi præmij consolationem admiscet, lenitque labores, sudores & agones in Christiana militia omnibus perferendos. ^a Non enim coronabitur, nisi qui legitime certauerit. ^b Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Quæ seminauerit homo, hæc & metet, vt constanter gentium doctor affeuerat. Quamobrem Dominus priusquam ^d tremendum se iudicem orbi sistat, ad expectationem aduētus sui nos omnes his verbis excitat: ^e Ecce venio cito, inquit, & merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua. ^f Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: quæ demum summa, æterna & absoluta est Beatitudo.

a 1. Tim. 2. a

b 1. Cor. 3. b c Gal. 6. b

d Hebr. 10. e g Act. 17. g e Apoc. 22. c

f Apoc. 3. d Matth. 19. d Luc. 12. c.

g Eccl. 2. a b c in. ed Psal. 143. d Sap. 1. a b.

h Lucæ 6. d Esa. 5. b c d e f e Amos 6. a b

i Esa. 3. c k Psal. 143. d m. c Et ibidē Aug. con. 2. & in Psal. 118. concione 1.

Ordo beatitudinum.

A. **AMBROSIVS** in caput sextum Lucæ: Veni Domine Iesu, doce nos ordinem beatitudinum tuarum. Neque enim sine ordine dixisti, primò beatos pauperes spiritu, secundò beatos mites, & tertio beatos qui lugent. Et post nonnulla: vsque ad finem te ducit, vsque ad martyrium profequitur, & constituit beatitudinum palmam. Vide igitur ordinem. Oportet te pauperem fieri spiritu. Humilitas enim spiritus, diuitiæ virtutū sunt. Nisi pauper fueris, mitis esse nō poteris. Qui mitis est, potest lugere præsentia: qui inferiora luget, potest desiderare meliora: qui superiora quærit, infe-

riora deuitat, vt & ipse à superioribus adiuuetur: qui miseretur, cor suum mundat. Quid enim est mundare animū, nisi sordem mentis abluere? Eleemosyna enim à morte liberat: patientia verò, perfectio est charitatis. Qui, autem patitur persecutionem, in vltimo certamine constitutus probatur aduersis, vt cum legitime certauerit, coronetur. Hos quidem gradus volūt esse virtutum, per quos ab vltimo ad superiora possimus ascendere. Denique sicut incrementa virtutum, ita etiam sunt incrementa præmiorum. Plus est enim, Dei esse filiū, quàm possidere terram, & consolationem mereri.

Tob. 12. 2. Tim. 2.

Præmiorum incrementa respondent incrementis virtutum.

Sed

Philip. 1. 1. Theil. 4. Dan. 12. Duplex status regni cælorum: alter statim post mortem, alter post generalem resurrectionem.

- Sed quia & primum præmium regnum cælorum est, & vltimum præmium regnum cælorum est: nūquid æquale præmium incipientibus atque perfectis est? Num fortè mysticè docemur, quia est primum regnum cælorum, illud Apostolicum, Dissolui & esse cum Christo? Habes primum regnum, quando sancti rapiuntur in nubibus obuiam Christo in aëra. Multi enim dormientium surgent, isti in vitam æternam, illi in opprobrium. Primum ergò regnum cælorum sanctis propositum, est in absolute corpore: secundum regnum cælorum est, post resurrectionem esse cum Christo. Cùm fueris in regno cælorum, tunc processus est mansionum: & si vnum regnum, diuersa tamē merita sunt in regno cælorum. Post resurrectionem terram tuā incipies possidere, absolutus à morte. Absolutus per Dominicam crucem, si tamen intra iugum Domini fueris inuentus, consolationem in ipsa possessione reperies: consolationem sequitur delectatio, delectationem diuina miseratio. Quem autem miseratur Dominus, & vocat: qui vocatur, videt vocantem: qui Deum viderit, in ius diuinæ generationis assumitur: tunc demum quasi Dei filius, celestis regni diuitiis delectatur. Ille igitur incipit, hic repletur. Nam & intra hoc seculum multi in imperio Romano sunt: sed maiorem imperij gratiam, qui propiores imperatori sunt, consequuntur.
- 1. **B. POSTERIORIS** ad Timotheum secundo,
- 2. **PRIORIS** ad Corinthios tertio.
- 3. **AD** Galatas sexto capite, vt in textu.
- 4. **AD** Hebræos decimo: Teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem, (fidelis enim est qui repromisit) & consideremus iniucem in prouocationem charitatis & bonorum operum: non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam: sed consolātes, & tanto magis quāto videritis appropinquante diē. Voluntariē enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quædam expectatio iudicij & ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios. Mihi vindictam, ego retribuam. Et iterum: Quia iudicabit Dominus populum suum. Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patiētia enim vobis necessaria est: vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem. Adhuc modicum aliquantulumque, qui venturus est, veniet, & non tardabit.
- 5. **ACTORVM** decimosextimo ait Paulus: Et tempora quidē huius ignorantia despiciens Deus, nunc annunciat hominibus, vt omnes ubique penitentiam agant, eò quòd statuit diem, in quo iudicaturus est orbem in æquitate, in viro in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum à mortuis.
- 6. **APOCALYPSIS** vigesimosecundo.
- 7. **ET** capite tertio, vt in textu.
- 8. **MATTHÆI** decimonono: Iesus autem dixit illis, Amē dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, in regeneratione cūm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet,

- & vitam æternam possidebit.
- 9. **LVCÆ** vigesimosecundo: Vos autem estis qui permanistis mecum in tentationibus meis. Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus, regnum: vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeat super thronos iudicantes duodecim tribus Israël.
- 1. **C. ECCLESIASTIS** secundo: Dixi ergò in corde meo, Vadam & affluam deliciis, & fruar bonis. Et vidi quòd hoc quoquē esset vanitas. R. I. sum reputavi errorem: & gaudio dixi, Quid frustra deciperis? Cogitavi in corde meo abstrahere à vino carnem meam, vt animum meum trāfferem ad sapientiam, deuitaremque stultitiam, donèc viderem quid esset vtile filiis hominum, quo factò opus est sub sole numero dierum vitæ suæ. Magnificauit opera mea, edificauit mihi domos, & plātaui vineas: feci hortos & pomaria, & conserui ea cuncti generis arboribus. Et extruxi mihi piscinas aquarum, vt irrigarem sylvam lignorum germinatium. Possedi seruos & ancillas, multamque familiam habui: armenta quoquē & magnos ouium greges vltra omnes qui fuerunt ante me in Ierusalem. Coaceruavi mihi argentum & aurum, & substantias regū & prouinciarum. Feci mihi cantores, & cantatrices, & delicias filiorum hominum, scyphos, & vrceos in ministerio ad vina fundenda. Et supergressus sum opibus omnes qui ante me fuerunt in Ierusalem, sapientia quoquē perseuerauit mecum. Et omnia quæ desiderauerunt oculi mei, non negaui eis: nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur, & oblectaret se in his quæ præparauerat: & hanc ratus sum partem meam, si vterer labore meo. Cūmque me conuertissem ad vniuersa opera quæ fecerant manus meæ, & ad labores in quibus frustra sudaueram, vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi, & nihil permanere sub sole.
- 2. **CAPITE** quinto: Auarus non impletur pecunia: & qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. & hoc ergò vanitas. Vbi multæ sunt opes, multi & qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quòd cernit diuitias oculis suis?
- 3. **CAPITE** vndecimo: Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, & dierum multorum: cūm venerint, vanitatis arguentur præterita. Lætare ergò iuuenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ, & ambula in viis cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum: & scito quòd pro omnibus his adducet te Deus in iudicium. Aufer iram à corde tuo, & amoue malitiam à carne tua. Adolescentia enim & voluptas, vana sunt.
- 4. **PSALMO** ceterimo quadagesimotertio: Erripe me, & erue me de manu filiorum alienorū, quorum os locutum est vanitatem: & dexterā eorum dextera iniquitatis. Quorum filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua. Filia eorum compositæ, circumornatæ vt similitudo templi. Promptuarum eorum plena, eructantia ex hoc in illud: Oues eorum foetose, abundantes in egressibus suis: boues eorum crassæ. Non est ruina maceræ, neque transitus, neque clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt: beatus populus, cuius Dominus Deus eius.
- 5. **SAPIENTIÆ** secundo: Dixerunt impij, com-

gitantes apud se non rectè: Exiguum, & cum tædio est tempus vitæ nostræ, & non est qui agnitus sit reuerfus ab inferis: quia ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquam non fuerimus: quoniam fumus status est in naribus nostris, & sermo scintillæ ad commouendum cor nostrum: quia extinctus cinis erit corpus nostrum, & spiritus diffundetur tanquam mollis aër, & transibit vita nostra tanquam vestigium nubis, & sicut nebula dissoluetur, quæ fugata est radiis solis, & à calore illius aggrauata: & nomen nostrum obliuionem accipiet per tempus, & nemo memoriam habebit operum nostrorum. Vmbræ enim transitus est tempus nostrum, & non est reuersio finis nostri: quoniam consignata est, & nemo reuertitur. Venite ergo, & fruamur bonis quæ sunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter. Vino precioso & vnguentis nos impleamus, & non prætereant nos flos temporis: Coronemus nos rosis, ante quam marcescât: nullum pratum sit quod non pertranseat luxuria nostra. Nemo vestrum exors sit luxuriæ nostræ: vbi quæ relinquamus signa lætitiæ: quoniam hæc est pars nostra, & hæc est fors nostra.

6. **LVCÆ** sexto: Veruntamen vobis diuitibus, quia habetis consolationem vestram. Væ vobis qui saturati estis: quia esurietis. Væ vobis qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis. Væ cum benedixerint vobis omnes homines. secundum hæc enim faciebant pseudoprophetae patres eorum.

7. **ESAIÆ** quinto: Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vsque ad terminum loci. Nūquid habitabit vos soli in medio terræ? In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum. Nisi domus multæ defertæ fuerint grandes & pulchræ, absque habitatore. Decem enim iugera vinearum faciunt lagūculam vnam, & triginta modij sementis faciunt modios tres. Væ qui cōsurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuetis. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in cōiuiis vestris: & opus Domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, & nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius siti exaruit, &c. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis yanitatis, & quasi vinculum plaustrum iniquitatis. Qui dicitis, Festinet, & citò veniat opus eius vt videamus: & appropriet & veniat consilium sancti Israel, & sciemus illud. Væ qui dicitis malū bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. Qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiā iusti aufertis ab eo. Propter hoc sicut deuorat stipulam lingua ignis, & calor flammæ exurit: sic radix eorum quasi fanilla erit, & germen eorum vt puluis ascendet. Abiecerunt enim legem Domini exercituum, & eloquium sancti Israel blasphemauerunt, &c.

8. **CAPITRE** sexagesimo quinto: Numerabo vos in gladio, & omnes in cæde corruetis: pro eo quod vocaui, & non respondistis: locutus sum, & non audistis, & faciebatis malum in oculis meis: & quæ nolui, elegistis. Propter hoc hæc dicit Dominus

Deus: Ecce serui mei comedent, & vos esurietis: ecce serui mei bibent, & vos sitietis: Ecce serui mei lætabuntur, & vos confundemini: Ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis: & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus vlulabitis.

9. **AMOS** sexto: Væ qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ: optimates capita populorum, ingredientis pompatice domum Israel. Qui separati estis in diem malum, & appropinquatis folio iniquitatis. Qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti. Qui canitis ad vocem psalterij: sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici. Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur super contritione Ioseph. Quapropter, &c.

10. **ESAIÆ** tertio.

11. **ET** psalmo centesimo quadragesimo tertio, vt in textu.

12. **PSALMO** trigesimo secundo: Beata gēs cuius est Dominus, Deus eius, populus quem elegit in hæreditatem sibi.

13. **AVGVSTINVS** in psalmo trigesimo secundum concione secunda: Amant omnes beatitudinem, & ideò peruersi sunt homines, qui mali volunt esse, miseri nolunt. Et cum sit malitiæ in diuidua comes miseria, isti peruersi non solum mali esse volūt, & miseri nolunt, quod fieri non potest: sed ideò volunt mali esse, nè miseri sint. Quid est hoc quod dixi, ideò volūt mali esse, nè miseri sint? Considerate hoc paululum in omnibus hominibus qui malè faciunt, beati semper esse volunt. Furtum facit, queris quare? propter famem, propter necessitatem. Ergò nè miser sit, malus est: & ideò miserior est, quia malus est. Depellendæ ergò miseriæ causa, & acquirendæ beatitudinis causa, faciunt omnes homines quicquid vel boni faciunt, vel mali. Semper ergò beati esse volunt. Siue malè viuēt, siue benè viuēt, beati esse volunt, & non cōtingit omnibus quod omnes esse volunt. Omnes enim beati esse volunt, non autem erūt nisi illi, qui iuste esse voluerint. Et ecce nescio quis vt malè faciat, beatus vult esse. Vndè? Ex pecunia, ex argento & auro, ex prædiis, fundis, domibus, mancipiis, pompa seculi, honore volatico & perituro, habendo aliquid volūt beati esse. Quare ergò quid habeas, vt beatus sis. Cum enim beatus fueris, melior vtique eris, quàm cum miser es. Fieri autem non potest, vt res deterior te faciat meliorem. Homo es: deterius te est, quicquid cupis quo beatus esse desideras. Aurum, argentum, quælibet corpora, quibus inhias acquirendis, possidendis, fruendis, inferiora sunt te. Tu melior es, tu fortior es: & vtique vis melior esse quàm es, cum beatus esse vis, quia miser es. Melius est enim vtique, beatus esse, quàm miserum. Vis esse melior te: & quæris & perquiris, per quæ id fiat, deteriora sunt te. Quicquid quæsieris in terra, deterius est quàm tu. Hoc omnis homo optat amico suo, sic eum adiurat: sic melior sis, sic meliorem te videamus, sic de te meliorem gaudemus. Quod optat, hoc & ipse vult. Accipe ergò fidele cōsilium. Melior te vis esse, noui: omnes nouimus, omnes volumus: quare quod est melius te, vt inde efficiaris melior te. Intuere nunc cælum & terram: non tibi sic hæc pulchra corpora placeant,

Beatitudinē amat omnes, & mali, quia boni.

Omnia ad hanc humana in-finitur vel beatitudinis acquirendæ causa, vel miseriæ depellendæ. Beatitudinē autem in quo consistunt filij huius seculi. Id in quo beatitudo ponenda est, oportet vt sit homine melius.

ceant, vt eis fieri beatus velis. In animo est quod quæris. Beatus enim esse vis. Ipso animo tuo quæres quid sit melius. Cum enim duo sint quædā, hoc est, animus & corpus, eò quod istis duobus illud melius sit, quod animus dicitur, potest corpus tuū melius fieri per meliorem, quia subiectum est corpus animo. Potest ergò melius fieri corpus tuū per animum tuum, vt cum fuerit iustus animus tuus, sit postea immortale etiā corpus tuū. Per animi enim illuminationem meretur corpus incorruptionem, vt fiat inferioris reparatio per meliorem. Si ergo corporis tui bonum animus est, quia corpore tuo melior est, cum quæris bonum tuum, illud quære quod melius est animo tuo. Quid est autē animus tuus attende, nè forte contemnens animum tuum, & putas nescio quid esse vile & abiectum, & viliora quæras quibus beatificetur animus tuus. In animo tuo est imago Dei, mēs hominis caput eam. Accepit eam, & inclinando se ad peccatum, decolorauit eam. Ipse ad eam venit reformator, qui erat eius antè formator: quia per verbum facta sunt omnia, & per verbum impressa est hæc imago. Venit ipsum verbum, vt audiremus ab Apostolo: Reformamini in nouitate mentis vestræ. Iam ergò superest, vt quæras quid sit melius quàm animus tuus. Quid erit, obsecro, nisi Deus tuus? Nō inuenis aliquid melius animo tuo, quia cum fuerit perfecta natura tua, angelis æquabitur. Iam supra non est nisi creator. Erige te ad illum, noli desperare, noli dicere, multum est ad me. Magis multum est ad te, habere aurum quod quæris. Aurum & si volueris, fortè non habebis: Deum, cum volueris, habebis: quia & antequam velis, venit ad te: & cum auersa voluntate es, vocauit te: & tunc conuersus es, terruit te: & cum territus confitereris, consolatus est te. Iste qui tibi præstitit omnia, iste qui fecit te vt esses, qui his qui tecum sunt, etiam malis, præstat solem, præstat pluuiam, præstat fructus, fontes, vitam, salutem, tantas cōsolationes, seruat tibi aliquid quod non det, nisi tibi. Quid est autem quod tibi seruat Deus. Auare, quid inhias cælo & terræ? Melior est qui fecit cælum & terram: ipsum visurus, ipsum habiturus es. Quæris vt tua sit illa villa, & trāsieris per illam, dicitis: Beatus cuius est possessio ista. Hoc dicunt quàm multi qui transeunt per illam, & tamen cum dixerint & transeunt per illam, possunt caput agitare & suspirare, nunquid & possidere? Sonat cupiditas, sonat iniquitas, sed non concupiscas rem proximi tui. Beatus cuius est villa illa, cuius est domus ista, cuius est ager iste. Compece iniquitatem, audi veritatem. Beata gens cuius est. Quid? Iam nōstis quid diciturus sum. Ergò desiderate vt habeatis, tunc demum beati eritis.

Corpus sit melius per animum.

Genes. 1.

Ioan. 1.

Rom. 12.

Math. 22.

Deum, cum volueris habebis.

Math. 5.

Inanasos.

Sola re meliore nobis erimus beati.

Nemo non vult esse beatus.

mus? Nam profectò qui exhortatur, id agit, vt excitetur voluntas eius cum quo agit, ad illud propter quod exhortationis adhibetur alloquium. Vt quid ergò nobiscum agitur, vt velimus quod nolle non possumus, nisi quia omnes quidem beatitudinem cōcupiscunt, sed quomodò ad eam perueniatur, plurimi nesciunt? Ideò que hoc docet iste qui dicit: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Tanquam diceret: Scio quid velis: beatitudinem quæris. Si vis ergò esse beatus, esto immaculatus. Illud enim omnes, hoc autem pauci volunt, sine quo non peruenitur ad illud quod omnes volunt. Sed vbi erit quisque immaculatus, nisi in via? in qua via, nisi in lege Domini? Ac per hoc, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini: non superflud vobis dicitur, sed exhortatio necessaria vestris mentibus adhibetur. Quid enim boni sit, ad quod multi pigri sunt, id est, immaculatos ambulare in via quæ lex est Domini: sic ostenditur, cum beatos esse qui hoc faciunt, indicatur, vt propter illud quod omnes volūt, etiam hoc fiat quod plurimi nolūt. Beatum quippe esse, tam magnum est bonū, vt hoc & boni velint, & mali. Nec mirum est, quod boni propterea sunt boni: sed illud est mirum, quod etiam mali propterea sunt mali, vt sint beati. Nam quisquis libidinibus deditus, vt luxuria stuprisque corrumpatur, in hoc malo beatitudinem quærit, & se miserum putat, cum ad suæ concupiscentiæ voluptatem, latitiām que non peruenit: beatum verò nō dubitat se iactare, cum peruenit. Et quisquis auaritiæ facibus inardescit, ad hoc congregat quocunque modo diuitias, vt beatus sit. Quicunque molitur inimicorum sanguinem fundere, quicunque desiderat dominationē, quisquis affectat crudelitatem suam explere, quisquis alienis cladibus pascitur, in omnibus sceleribus beatitudinem quærit. Hos igitur errantes, & vera miseria falsam beatitudinem requirentes, reuocat ad viam: si audiatur vox ista diuina, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini: tanquam dicens, Quò itis? Peritis, & nescitis. Non illic itur quò pergitis, quò peruenire desideratis. Nam vtique beati esse cupitis, sed misera sunt, & ad maiorem miseriam ducunt itinera ista quæ curritis. Tam magnum bonum quærere per mala nolite. Si ad illud peruenire vultis, huc venite, hæc ite. Viæ peruersæ relinquit e malignitatem, qui nō potestis relinquere beatitudinis voluntatem. Frustrā tendendo fatigamini: quò perueniendo inquinamini. Non autem beati inquinati in errore, qui ambulant in peruersitate seculi: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Et paulò post: Quomodò ergò iam beati, cum adhuc testimonia eius scrutantur, & exquirunt eum, cum hoc facere possint & impij & iniqui? Beatos autem esse impios & iniquos, quis vel impius dixerit aut iniquus? Ergò spe beati, sicut, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: non propter quod adest, quandiū mala patiuntur, sed propter quod aderit, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Et, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: non quia esuriunt & sitiunt, sed propter quod sequitur, quoniam ipsi saturabuntur: & Beati qui plorant, non quia plorant, sed propter quod sequitur, quia ridebunt. Proinde, Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum

Quomodò perueniamus ad beatitudinem ignorat multi. Psal. 118.

Mali propterea sunt mali, vt sint beati.

Vera miseria falsam beatitudinem requirunt.

Spe beati firmam in hac vita. Math. 5.

non quia scrutantur & exquirunt, sed quia inveniuntur sunt quod exquirunt. In toto enim corde, non negligenter, exquirunt.

DE CONSILIIIS EVANGELICIS.

I.

Quæ dicuntur Evangelica consilia?

EA videlicet, quæ cum ad salutem consequendam simpliciter necessaria non sint, tamen ut parandæ salutis ratio expeditior habeatur ac facilior, à Christo proponuntur atque consuluntur.

B. Vndè discrimen, quod Scriptura inter præcepta, & consilia statuit, esse vidè retinendum, ut illa quidem, tanquam obseruata necessaria, præscribi: hæc verò, ut perfectam præceptorum obseruationem promouentia, suaderi ac spon- tē suscipi intelligamus. Hinc Apostolus, quum de obseruando cælibatu docere vellet, ita pronunciat: *De virginibus præceptum Domini non habeo: Consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Deo, ut sim fidelis.*

C. Quò spectat quod Augustinus perspicuè dixit: *Aliud est consilium, aliud præceptum. Consilium datur, ut virginitas cōseruetur, ut à vino & à carnibus abstineatur, ut vendatur omnia, & pauperibus erogentur: Præceptum verò datur, ut iustitia custodiatur, ut omnis homo diuertat à malo, & faciat bonum. Et rursum: Consilium qui libenter audierit, & fecerit, maiorem habebit gloriam: Præceptum qui non impleuerit, nisi pœnitentia subuenerit, euadere pœnam non poterit.*

D. Augustino consonat Ambrosius, cum ita scribit: *Non præcipitur quod supra legem est, sed magis dato suadetur consilio, & quod tutius est, demonstratur. Item: Consilium inuitat voluntarios: præceptum etiam adstringit inuitos.*

E. Neque aliter sensit Hieronymus, ut hæc eius verba declarant: *Vbi consilium datur, offerentis arbitrium est: vbi præceptum, necessitas seruientis. Sed maioris est mercedis, inquit, quod non cogitur, & offertur.*

TESTIMONIA.

1. A. AUGUSTINVS sermone sexagesimo primo de tempore: *Aliud est consilium, aliud præceptum. Consilium datur, ut virginitas cōseruetur, ut à vino & à carnibus abstineatur, ut vendantur omnia, & pauperibus erogentur. Præceptum verò datur, ut iustitia custodiatur, ut omnis homo diuertat à malo, & faciat bonum. Denique de virginitate dicitur: Qui potest capere, capiat. De iustitia verò non dicitur: Qui potest facere, faciat: sed, Omnis arbore quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Consilium qui libenter audierit, & fecerit, maiorem habebit gloriam. Præceptum qui non impleuerit, nisi pœnitentia subuenerit, euadere pœnam non poterit.*

2. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite centesimo vigesimo primo: *Quæcunque ergò mandat Deus, ex quibus vnum est, Non mœchaberis: & quæcunque non iubentur, sed speciali consilio moneantur, ex quibus vnum est: Bonum est homini mulierem non tangere: tunc rectè sunt, cum referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum.*

3. ITEM libro primo de adulterinis coniugijs ad Pollentium, capite decimo quarto: *Multa sunt autem facienda non iubente lege, sed libera charitate: & ea sunt in nostris officijs gratiora, quæ cum licerent nobis etiam non impendere, tamen causa dilectionis impèdimus. Vndè prior ipse Dominus cum se tributum non debere monstrasset, soluit tamen, ne scandalizaret eos, quibus ad æternam salutem gerens hominem consulebat. Iam verò Apostolus quemadmodum ista commendat, eius verba testantur, vbi dicit: Cum enim liber sim ex omnibus, omnium seruum me feci, ut plures lucrifacerem. Cum paulò superius dixisset, Nunquid non habemus potestatem manducandi & bibendi? Nihil quid non habemus licentiam sororem mulierem circumducendi, sicut & cæteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas? An ego solus & Barnabas non habemus potestatem hoc operandi? Quis militat suis stipendijs vnquam? Quis plantauit vineam, & de fructu eius non edit? Quis paciscit, &c. Item alio loco de quibusdam, quæ ad escam pertinent: Omnia, inquit, mihi licita sunt, sed non omnia expediunt:*

a Aug. ser. 61. de temp. & in Enchirid. cap. 121. f. 1. de adulterinis coniugijs cap. 14. & lib. de sancta virginitate cap. 14. Item lib. 2. quæst. c. 19. & Paulinus ad Seneru epist. 4. b 1. Cor. 7. d. Mat. 19. c. 16. d. Luc. 10. f. c. a. Cor. 9. b. e. Mat. 26. a. Mar. 14. a. j. Reg. 8. b. Genes. 8. d. Num. 6. a. d. 1. Cor. 7. d. Cypris. in ser. de natiuitate Christi. e Ser. detep. f Ibidem.

g Amb. epist. 18. ad Ecclesiã. Vercell. serm. Vide eundem in libro de viduis. h Lib. 1. aduersus Iouinianum. i Epist. 22. ad Eustochiũ de virginitatis custodia.

Consilij & præcepti discrimen. 1. Cor. 7. Rom. 14. Mat. 19. 2. Tim. 2. Plal. 33. Mat. 19. Mat. 3. & 7.

Erod. 20. Consilia à mandatis distincta. 1. Cor. 7. Finis consiliorum.

Gratiora sunt quæ nō temerè impèduntur, & tamen impenduntur ex charitate. Mat. 17. Exempla scripturæ de operibus liberis. 1. Cor. 9.

Ibidem.

1. Cor. 6.

pediunt: Omnia mihi licita sunt, sed ego sub nullius redigar potestate. Esca ventri, & venter escis: Deus autem & hunc & has euacuabit. Item alibi de hoc ipso: Omnia licita sunt, sed non omnia expediunt. Omnia licita sunt, sed non omnia ædificant. Nemo quod suum est quærat, sed id quod alterius est. Atque ut ostenderet vendè loqueretur: Omne, inquit, quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Et tamen alibi dicit, Non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem. Itémque alibi, Omnia quidem munda, sed malum est homini qui per offensionem manducat. Quid est, omnia licita sunt? ipsum est, omnia quidem munda. Et quid est, sed non omnia expediunt? ipsum est, sed malum est homini qui per offensionem manducat. Ità ostendit ea quæ licita sunt, id est, nullo præcepto Domini prohibentur, sicut expedit potius esse tractanda, non præscripto legis, sed consilio charitatis. Hæc sunt quæ amplius erogantur faucio, qui curandus ad stabulum Samaritani illius miseratione perductus est. Et ideo dicuntur non à Domino præcipi, quauis à Domino moneantur offerri, ut tanto intelligantur esse gratiora, quanto magis ostenduntur indebita.

4. Et libro de sancta virginitate, capite decimo quarto: *De virginibus, inquit, præceptum Domini non habeo. Præcepto enim quisquis non obtemperat, reus est & debitor pœnæ. Proinde quia vxorem ducere vel nubere, peccatum non est: si autem peccatum esset, præcepto veteretur: propterea præceptum Domini de virginibus nullum est. Sed quoniam deuitatis remissio peccatis, ad eunda est vita æterna, in qua est quædam egregia gloria, non omnibus in æternum vicisuris, sed quibusdam ibi tribuenda, cui consequendæ parum est, liberatum esse à peccatis, nisi aliquid ipsi liberatori voueatur, quod non sit criminis non vouisse, sed vouisse ac reddidisse sit laudis. Consilium, inquit, do, tanquam misericordiam consecutus à Deo, ut fidelis essem. Neque enim inuidere debeo fidele consiliũ, qui nō meis meritis, sed Domini misericordia sum fidelis. Existimo itaque hoc bonum esse propter presentem necessitatem. Hoc est, inquit, vendè præceptum Domini non habeo: de consilio do, hoc est, de virginibus existimo bonũ esse propter presentem necessitatem. Noui enim quid presentis temporis, cui coniugia seruiunt, necessitas cogat, ut ea quæ Dei sunt, minus cogitentur, quam sufficit adipiscendæ illi gloriæ, quæ non erit omnium, quauis in æterna vita ac salute manentium. Stella enim ab stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorum. Bonum est ergò homini sic esse.*

5. Idem libro secundo quæstionum euangelicarum, capite decimo nono: *Stabulum est Ecclesia, vbi reficiuntur viatores de peregrinatione redeũtes in æternam patriam. Altera dies est post resurrectionem Domini. Duo denarij, sunt duo præcepta charitatis, quam per Spiritum sanctum acceperunt Apostoli ad Euangelizandum cæteris, vel promissio vitæ presentis & futuræ. Secundum enim duas promissiones dictum est, Accipiet in hoc seculo centies tantum, & in seculo futuro vitam æternam cōsequetur. Stabularius ergò est Apostolus. Quod supererogat aut illud est consilium quod ait, De virginibus autem præceptum Domini non habeo,*

consilium autem do: aut quod etiam manibus suis operatus est, ne infirmorum aliquem in nouitate Euangelij grauaret, cum ei liceret pasci ex Euangelio. **6.** PAVLINVS Nolanus epistola quarta ad Senerum Sulpitium: *Hic Samarites hominem suum prætermisum præuuis, nec curatum, miseratus accessit, & iumento suo, hoc est, verbi incarnatione suscepit, & oleo gratiæ & vino passionis suæ commendatum stabulario, profecto illi magistrõ gentium in duobus testamentis denarij mercede sanauit, redditurus illi & beatæ virginitatis de numeris huius boni fructibus vberes gratias, & innumerabiles coronas, quia hoc consilium præcepto adiciens, de suo supererogauit.*

1. B. PRIORIS ad Corinthios septimo: *De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, &c. Beatior autem erit, si sic permanferit secundum meum consilium.*
2. MATTHÆI decimo nono: *Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, &c.*
3. Et capite decimo sexto: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, &c.*
4. LVCAE decimo: *Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habeo: & quodcunque supererogaueris, ego cum rediero, reddam tibi.*

5. PRIORIS ad Corinthios nono: *Si nos vobis spiritalia seminauimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus? Si alij potestatis vestræ participes sunt: quare non potius nos? Sed non vli sumus hac potestate: sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Euangelio Christi. Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt: & qui altari deseruiunt, cum altari participant? Ità & Dominus ordinauit eis qui euangelium annunciant, de Euangelio viuere. Ego autem nullo horum vfus sum. Non autem scripsi hæc, ut ita fiant in me: bonum enim est mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis euacuet. Nam & si euangelizauero, nō est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit: Væ enim mihi est, si non euangelizauero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatio mihi credita est. Quæ est ergò merces mea? Ut Euangelium prædicans, sine sumptu ponam Euangelium, ut non abutar potestate mea in Euangelio. Nam cum liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci, ut plures lucrifacerem.*

6. MATTHÆI vigesimo sexto: *Cum autem Iesus esset in Bethania in domo Simonis leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrum vnguenti preciosi, & effudit super caput ipsius recumbentis. Videntes autem discipuli, &c. Sciens autem Iesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata est in me. Nam semper pauperes habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis. Mittens enim hæc vnguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me, fecit. Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit, in memoriam eius.*

7. MARCI decimo quarto: *Iesus autem dixit: Sinite eam, quid illi molesti estis? Bonum opus operata est in me. Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit Euangelium istud in vniuerso*

1. Cor. 10.

1. Cor. 8. Rom. 14.

Opera supererogationis. Luc. 10. Tiro gratior, quanto magis indebita.

1. Cor. 7. Consilij & præcepti discrimen.

Malore gloriam consequuntur, qui amplectuntur consilia. Vouere rem liberam, consilij est. 1. Cor. 7.

Virginitatis gloria in vita æterna. 1. Cor. 7.

Luc. 10.

Mat. 19.

Opera supererogationis. 1. Cor. 7.

1. Theof. 3. Luca 10.

Virginitatis opus supererogationis.

mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius.

8. TERTII Regum octavo ait Salomon: Voluitque David pater meus ædificare domum nomini Domini Dei Israël: & ait Dominus ad David patrem meum, Quod cogitasti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene fecisti, hoc ipsum mente tractans.

9. GENESIS octavo: Ædificavit autem Noë altare Domino: & tollens de cunctis pecoribus & volucris mundis, obtulit holocausta super altare. Oloratusque est Dominus odorem suavitatis, & ait ad eum: Nequaquam ultra maledicam terræ propter homines.

10. NUMERORVM sexto: Locutusque est Dominus ad Moïsem, dicens: Loquere ad filios Israël, & dices ad eos: Vir siue mulier cum fecerint votum ut sanctificentur, & se voluerint domino consecrare: à vino & omni quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino, & ex alia qualibet portione, & quicquid ex vva exprimitur, non bibent: vvas recentes siccasque non comedent cunctis diebus, quibus ex voto Domino consecrantur: quicquid ex vinea esse potest, ab vva passa vsque ad acinum, non comedent.

11. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt in textu, vt paulò antè B. testimonio, primo.

12. CYPRIANVS in sermone de natiuitate Christi: De virginibus, ait Apostolus, præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus. Vult & laudat ex imperio Domini, vt quæ nupserint, sic permaneant: quæ verò virgines sunt Dei, cumulatione castitatis integritatem exhibeant Christo: & in hunc modum quæcunque autoritate diuina immobilia constant, sic maneant: quæ verò in alterutrum potest libertas arbitrij flectere, locum eligant priorem: quia est bona sunt, & à Deo instituta cõiugia, melior tamen est continentia, & virginitas excellentior: quam non cogit necessitas aut mandatum, sed perfectionis suadet cõsiliu. Quod si diuini consilij obuiauerint tentamenta, & libera mentes ad carnales reuocauerint appetitus, adest Deus fortis, nec spem ponat homo in homine, nec in brachio carnis suæ confidat, quia qui mundum vicit, victoriam suis promittit militibus: & qui victores sunt sui, cælo vim inferunt, quoniam sicut scriptum est: Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

C. AVGVSTINVS sermone sexagesimo primo de tempore, vt in textu, & vt supra A. testimonio primo.

1. D. AMBROSIVS epistola octogesima secunda ad Ecclesiam Vercellensem: Qua reuerentia virginitatis locutus est sanctus Apostolus, De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino. Præceptum non habet, consilium habet. Non enim præcipitur quod supra legem est, sed magis dato suadetur consilio. Nec autoritas præsumitur, sed demonstratur gratia: nec à quocunque demonstratur, sed ab eo qui misericordiam Dei meruit. Horum ergò meliora, quàm Apostolorum, consilia? Apostolus dicit, Consilium do. isti dissuadendum putant, nè qua studeat virginitati. Et paulò post: Bonum ergò consilium, quia in

1. Cor. 7.

Cõiugio melior & excellentior virginitas. Virginitatem suadet perfectioris consilium.

Matth. 21.

1. Cor. 7.

Consilium nõ præcipitur virginitas.

1. Cor. 7.

consilio vitilias est, & in præcepto laqueus. Consilium inuitat voluntarios, præceptum adstringit inuitos. Si qua ergò secuta fuerit consilium, & eam non pœnituerit, acquisiuit vitilitatem. Si quam verò pœnituerit, non habet quod accuset Apostolum. Ipsa enim de infirmitate sua iudicare debuit, & idè sibi voluntatis suæ rea est, cuius grauiore, quàm ferre posset, laqueo se ac nodo ligauit. Itaque tanquam bonus medicus, qui & fortibus stabilitatem virtutis conseruare cupiat, & infirmis salubritatem dare, aliis dat consilium, alijs demonstrat remedium. Qui infirmus est, olera mæducat, accipiat vxorem: qui validior est, fortiozem virtutis cibum exspectet. Meritoque adiunxit: Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginitatem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Mulier vincita est legi, quanto tempore vir eius viuuit. Quod si dormierit vir eius, libera est: cui vult nubat, tantum in Domino. Beatior autem erit, si sic permanferit, secundum meum consilium. Puto enim quod & ego spiritum Dei habeo. Hoc est consilium Dei habere, explorare diligenter omnia, & quæ meliora sunt suadere, & quæ tutiora demonstrare. Prouidus doctor multas ostendit vias, vt qua vult vnusquisque, quam sibi accommodatã arbitrat, incedat, dummodò occurrat quod possit incaptus prætereundere. Bona virginitatis via, sed sublimis & ardua, validiores requirit. Bona etiam viduitatis, non tam difficilis vt superior, sed confragosa & aspera cautiores exigit. Bona etiam matrimonij, plana & directa, longiore circuitu ad castra sanctorum peruenit: ea plurimos recipit. Sunt ergò virginitatis præmia, sunt merita viduitatis, est etiam coniugali pudicitia locus. Gradus singularum sunt & incrementa virtutum.

2. IDEM in libro de viduis: Honorabile coniugium, sed honorabilior integritas: nam & qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Quod igitur bonum est, non vitandum est: & quod est melius, eligendum est. Itaque non imponitur, sed præponitur. Et idè bene Apostolus dixit: De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Etenim præceptum in subditos fertur, consilium amicis datur. Vbi præceptum est, ibi lex est: vbi cõsiliu, ibi gratia est. Præceptum, vt ad naturam reuocet: consilium, vt ad gratiam prouocet. Et idè lex Iudæis lata est, gratia autem electioribus seruata est: lex, vt à naturæ finibus culpæ studio de-meantes, ad naturæ obseruantiam pœnæ terrore reuocaret: gratia autem, vt electos tum studio bonorum, tum propositis etiam præmiis prouocaret. Et vt intelligas distantiam præcepti atque consilij, illum recorderis, cui in Euangelio antè præscribitur, nè homicidium faciat, nè adulterium admittat, nè falsum testimonium dicat. Præceptum etenim ibi est, vbi est pœna peccati. At verò cum se præcepta legis memorasset implisse, consilium ei datur, vt vendat omnia, & sequatur Dominum. Hæc enim non præcepto imperantur, sed pro consilio deferuntur. Duplex namque forma mandati est: vna præceptiua, altera voluntaria. Vnde & Dominus in

Rom. 14. 1. Cor. 7.

Mellora suadet & tutiora demonstrat Paulus, cum virginitatem cõsiliu, & matrimonium permittere, & pœnæ virginitatis cum viduitatis & matrimonij via. Per viam matrimonij longiore circuitu ad castra sanctorum peruenitur. Heb. 11. 1. Cor. 7.

1. Cor. 7. Virginitatis & continentia consilium. Præcepti & consilij discrimen.

Matth. 19.

Consilium voluntarie paupertatis. Duplex forma mandati.

in

liber est à præcepto, cuius defertur arbitrio. Luc. 17.

Luc. 18. Matth. 19.

Rom. 7. Discretio & prudencia D. Pauli.

1. Cor. 7.

in alia dicit: Non occides. vbi præcepit. In alia: Si vis perfectus esse, vende omnia tua. Ergò hic liber est à præcepto, cuius defertur arbitrio, itaque qui præceptum impleuerint, possunt dicere: Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Hoc virgo non dicit. Non dicit ille, qui bona sua vendidit, sed quasi reposita expectat præmia, sicut sanctus Apostolus ait: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Quid ergò nobis erit? Sunt enim spadones, qui seipfos castrauerunt propter regnum cælorum. Sed hoc non omnibus imperatur, sed ab omnibus flagiturat. Etenim qui madata dat decretorum, semper tenere debet mësuras: & qui pœna distribuit, æquitatè debet examinis referuare. Et ità diuidet virtutem, vt vires æstimet singulorum. Et idè dicit: Qui potest capere, capiat. Scit enim creator omnium, affectus esse varios singulorum. Et idè præmiis virtutem prouocauit, non infirmitatem vinculis alligauit. Scit & ille gënum doctor, bonus morum auriga nostrorum, & quidã interiorum rector affectuum, qui de seipso didicerat, legi mentis legem corporis repugnare, eandem tamen Christi gratia cedere. Scit, inquit, varios cursus mentium repugnare. Et idè neque intantum adhortationem integritatis intendit, vt aboleret gratiam nuptiarum: neque ità cõiugium prætulit, vt studia integritatis extingueret. Sed à continentia persuasionem incipiens, ad incontinentia remedia descendit. Et cum brauium supernæ vocationis fortioribus demonstrasset, deficere ta-

men in via neminem passus est, ità plaudens prioribus, vt non despiceret & sequentes: Didicerat enim & ipse, quia Dominus Iesus aliis panem hordeaceum, nè in via deficerent, aliis corpus suum, vt ad regnum contenderent, ministravit. Nec Dominus ipse præceptum imposuit, sed voluntatem inuitauit. Nec Apostolus præceptum statuit, sed consilium dedit. Virgo prouocatur consiliis, non vinculis alligatur. Sed nec vidua præceptum accipit, sed consilium: consilium autem non semel datum, sed sæpè repetitum. Et primò dixit: Bonum est enim mulierem non tangere. Et iterum: Volo sic omnes homines esse, sicut & meipsum. Et terciò: Bonum est illis, si sic maneant sicut & ego. Et quartò: Bonum est propter instantem necessitatè: & hoc placere Domino, & hoc honestum est. Postremò beatiorem esse in viduitate perseuerantè, non tantum suo consilio, sed etiam Dei spiritu definiuit. Quenam igitur talis consiliarij benignitatem recusat, qui & voluntati habenas indulgeat, & id suadeat aliis, quod in se expertus vile iudicauit, non facillè comprehendit, nec fastidiosius æquari? Quam igitur refugiat sancta fieri corpore & spiritu, cum supra laborem sit præmium, supra vsum gratia, supra opus merces?

Ioan. 6. Matth. 26. Christus turbæ panem hordeaceum, Apostolis verò corpus suum ministravit. Consilium D. Pauli de continentia. 1. Cor. 7.

Supra laborem præmium, & supra vsum gratia.

II.

Quot sunt Euangelica consilia?

A. Omnia enumerare hoc loco non attinet: principalia verò tria sunt, de Paupertate, Castitate, & Obedientia complectenda, sicut è sacris literis Patres intellexerunt. ^a Paupertas ad eos pertinet, qui semel omnia relinquunt, vt Christum exemplo Petri & Apostolorum perfecte sequantur. ^b Castitas eorum est, qui seipfos castrauerunt propter regnum cælorum, & vt Tertullianus dixit, se voluntarios probant spadones. Obedientiam verò præstât, qui vt seipfos plenè ^c abnegent, non solum à cupiditatibus, verumeriam voluntate sua, quod Scriptura ^d admonet, prorsus auertuntur, dum eius, quem sibi superiorem Christi loco elegerunt, voluntati sese totos subiiciunt. B. Huiusmodi consilia Christus perfectionis Euangelicæ absolutum exemplar, non verbo tantum docuit, vti mox ostendemus, sed etiam exemplo vitæ suæ sanctissimæ confirmavit: qui cum ^e diues esset, propter nos pauper factus est, non ^f habens vbi caput reclinaret: qui virgo etiam ex virgine ^g natus, & sanctorum virginum ^h sponsus perseuerat: qui tam sedulus demùm in præstanda obedientia fuit, vt matri ⁱ virgini adeoque fabro subditus, & ad mortem vsque crucis obediens factus, de seipso testetur: ^m Descendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me.

^a Matth. 19. e d Ad. 4. g Vide vitam S. Marci, Cypriani, Antonij, Hilario, Chrysostomi, Paulini, Augustini, Gregorij, Iosaphar, Damasceni, &c. ^b Matth. 19. b Euseb. lib. 2. hist. cap. 6. & Nicepho. lib. 2. cap. 16. ex Philone de vita contemp. ^c Lib. 1. ad vxorem.

^d Matth. 26. d Luc. 9. e

^e Eccl. 18. d Galat. 1. c Basil. in regulis breuioribus, quæst. 96.

^f 1. Corinth. 8. b

^g Matth. 3. e

^h Esa. 7. c

ⁱ Hier. epist. 22. ad Eustoch. Amb. li. 1. de Virginibus, & fer. 90. ^k Luc. 2. g Matth. 17. d ^l Phillip. 2. b Matth. 26. d Rom. 5. d ^m Ioan. 6. d. 4. c. 5. e

QQ

1. A. MATHÆI decimonono: Si vis perfectus esse, &c. vt infra quæstione tertia, A. testimo. primo: Ecce nos reliquimus omnia, &c.

2. A. C. T. O. R. V. M. quarto: Quotquot enim possessores agrorum, &c. vt infra quæstione tertia, D. testimo. primo.

3. S. A. N. C. T. I. Marci vitam habes apud Hieronymum in catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum: vbi inter cætera sic ait de Marco, Assumpto Euangelio, quod ipse confecerat, perrexit Ægyptum, & primus Alexandria Christum annuncians, constituit Ecclesiam, tanta doctrina & vitæ continentia, vt omnes sectatores Christi, ad exemplum sui cogeret. Denique Philo, disertissimus Iudæorum, videns Alexandria primam ecclesiam adhuc iudaizantem, quasi in laudem gentis suæ librum super eorum cõuersatione scripsit. Et quomodo Lucas narrat, Hierosolymæ credentes omnia habuisse communia sic & ille, quod Alexandria sub Marco fieri doctorem cernebat, memoriæ tradidit. Latius autem hæc profequitur Hieronymus in eodem catalogo, cū Philonem describens, ait: Philo Iudæus, natione Alexandrinus, de genere Sacerdotum, idcirco à nobis inter Scriptores Ecclesiasticos ponitur, quia librū de prima Marci Euangelicæ apud Alexandria scribens Ecclesia, in nostrorum laude versatus est, non solum eos ibi, sed in multis quoque prouinciis esse memorans, & habitacula eorum dicēs monasteria. Ex quo apparet, talem primo Christo credentium fuisse Ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, vt nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos diues, nullus pauper, patrimoniam egentibus diuidantur, orationi vacetur & psalmis, doctrinæ quoque & continentia, quales & Lucas refert, primum fuisse Hierosolymæ credentes.

4. C. Y. P. R. I. A. N. I. vitam conscripsit Pontius eius Diaconus, in qua sic ait: Inter fidei suæ prima rudimenta nihil aliud credidit Deo dignum, quàm si continentiam tueretur: tunc enim posse idoneum fieri peccus, & sensum ad plenam veri capacitatem peruenire, si concupiscentiam carnis robusto atque integro sanctimoniam vigore calcaret. Quis vnquam tanti miraculi meminit? Nondum secunda natiuitas nouum hominem splendore toto diuinæ lucis oculauerat, & iam veteres ac pristinas tenebras solalucis paratura vincebat. Deinde quod maius est, cum de lectione diuina quædam iam non pro conditione nouitatis, sed pro fidei festinatione didicisset: statim rapuit quod inuenit promerendo domino profuturum. Distractis rebus suis ad indigentiam pauperum sustentandam, tota prædia precio dispensans, duo bona simul iunxit, vt & ambitione seculi sperneret, qua perniciosus nihil est, & misericordiam, quam Deus etiam sacrificiis suis prætulit, quam nec ille qui legis omnia mandata seruasse se dixerat, fecit, implet: & præpropere velocitate pietatis, penè ante cæpit perfectus esse, quã dixeret.

5. I. N. vita sancti Antonij beatus Athanasius: Post mortem parentum, annorum circiter decem & octo, seu viginti, cū sorore admodum paruula derelictus, & domus & sororis honestam curã gerebat. necdum verò sex fluxerant menses, quibus ad Ecclesiam (vt solebat) occurrēs, recordabatur quomodo & Apostoli, omnibus spretis, secuti fuissent Saluatorē: &

multi, vt legitur in Actis Apostolorum, facultatibus suis venditis, precia ad pedes eorum detulissent egētibz partienda, quæ ve, aut quãta spes iisdē repõsita esset in cælis. Talia secum voluens, intrauit ecclesiam: & accidit vt tunc legeretur Euangelium, in quo Dominus dicit ad diuitem: Si vis perfectus esse, vade: vende omnia tua, quæcunque habes, & da pauperibus: & veni, sequere me, & habebis thesaurum in cælo. Quo audito, quasi diuinitus huiusmodi antè memoriã concepisset, & veluti propter se hæc esset scriptura recitata, ad se Dominicum traxit imperium: statimque regressus, possessiones, quas habebat, vendidit. Erant autem ei trecentæ palmæ vberes, & valde optimæ, quas vicinis largitus est, nè in aliquo aut sibi aut forori molestia gigneretur. Cætera verò, quæ in mobilibus possidebat, vniuersa vendidit, & aggregato non exiguo precio, indigentibus dedit, paucis tamen ob sororem reseruat, quæ & sexu, & ætate videbatur infirmior. Rursus autem ecclesiam ingressus, cum audisset Dominum in Euangelio dicentem, Nolite cogitare de castino, reliquam quoque portionem pauperibus distribuit: neque se versari passus est domi, sed sorore fidelibus ac notis virginibus cõmendata, vt earum nutrireretur exemplo, ipse iã omnibus seculi vinculis liber, asperum atque arduum arripuit institutum.

6. I. N. vita sancti Hilarionis Hieronymus: Parentibus iam defunctis, partem substantiæ fratribz partem pauperibus largitus est, nihil sibi omnino reseruans, timēs illud de Actibus Apostolorum, Ananix & Saphiræ vel exemplum, vel supplicium, maximeque Domini memor, dicens: Qui non renunciauerit omnibus quæ habet, non potest meus esse discipulus. Erat autem tunc annorum quindecim. Sic nudus & armatus in Christo, solitudinem, quæ in septimo milliario à Maioma, Gazæ emporio, per litus euntibus Ægyptum, ad læuam flecitur, ingressus est.

7. I. N. vita sancti Ioannis Chrysostomi Georgius Patriarcha Alexandrinus: Excursio non ita multo post tempore, & ipsius beata mater vitæ finem accepit, reliquæ ei diuitiis permultas in auro, argento, veste preciosa, prædiis, mæcipiis, iumentis, aliisque id genus pecuniis, ac perquam multis facultatibus. Matrem igitur vt primum decenti funere ac religiose extulit, in conditorio deposuit beati patris iuxta sanctæ matris præscriptum. Sanè quidem aurum in pauperes & indigos incunctanter dilargitus est, quod autem nulla insigni nota erat percussum, in ecclesias dispertit, ac finitima monasteria proximè adiacentia ciuitati ad exornandas preciosas reliquias. Seruos & ancillas ad vnum omnes seruitutis vinculo emancipatos asseruit libertati. His tandem exolutus vinculis negociorum, superfluum mentem vrgentiū, quicquid resederat è suis facultatibus, in vsum ciuitatis distribuit, vt vacuus maxime esset ab omni intemperie & molestia exactorū publici tributi. Veritatis concertator hic sua hæc omnia ad hunc modum dispensabat. Proinde in perquam amœna requie vitam trans mittebat, iugimeditationi & assidue lectioni diuinarum scripturarum aduigilans, custos per uigil sui ipsius corporis factus, studio fugitans & à se quam longissimè submotens irritamenta gulæ, turpiumque concupiscentiarum indecoras

Math. 4. Act. 4.

Ibidem.

Dominicum imperij sine consilio ad se traxit Antonius & possessiones suas vendidit, & precium pauperibus distribuit.

Math. 6.

Hilarionis exemplum.

Act. 6. Luc. 14.

Ex hac vita Damascenus citat ad verbum historiam de imagine D. Pauli lib. 1. de veneratione SS. Imaginū aduersus Iconomachos. Visit foris aethor circa annum Domini 630. videtur que is esse Georgius qui successit Iohanni Eleemosynario. Chrysostomus sua partem in pauperes distribuit, partem ad vsum ecclesiarum & omnium SS. reliquiarum cõferret.

Omnia communia inter discipulos S. Marci. Act. 2. & 4.

Philonis liber.

Monasteria tempore S. Marci. Nihil proprium apud Monachos, sicut & apud S. Marci discipulos & primos Christianos.

Continentia Cypriani.

Math. 19.

Cyprianus ex euangelio edodus, sua pauperibus distribuit.

Offic. 6. Matt. 9. & 12. Math. 19.

Math. 19.

indecoras permissiones propellens, in corpore suo quasi in templo quopiam sancto locum tribuebat: capaxem virginum ac sanctimoniarum. Porro id cum probè nõderet extimulante conscientia, præsertim vigente ætate flore, (tameñ saluo esset & incolumi sensu præditus) se haudquaquam esse parem tot sustinentis molestiis, quas faceret Respublica suis administratoribus, finitima ciuitati inuisit monasteria: A suæ cognationis hominibus, à ciuitate quæ se sequestrasset, in numerum adscitus ciuium super-næ Hierusalem, studio festinabat, ac flagranti desiderio vrebatur, vt vel ibi innotesceret. Illic igitur cœpit primordia iacere monasticæ exercitationis, ac tenacius tueri.

8. I. N. vita sancti Paulini Nolani episcopi Gregorius Turonensis libro in gloriam Confessorum, capite centesimo septimo: Fuit vir venerabilis Paulinus Nolani vrbs, ex nobili stirpe ortus. Tarasiam similem sibi sortitus est coniugem, habens diuitias multas, & tam in fundorum possessione, quàm in præsidio domorum valde diues erat ac locuples. Sed cum primum aures eius euangeliorum lectio illa penetravit, in quo Dominus adolescentem pro diuitiis arguit, dicens: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me: facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem introire in regnum Dei: statim venditis omnibus quæ habebat, pauperibus erogauit. Exoneratus à cunctis cupiditatibus, magistrum liber sequitur, per hæc se putans paradisi diuitiis locupletari: si videretur nihil de transitoriis possidere. Cui maiestas diuina tribuit, vt quod impossibile dixerat per Euangelium, hic possibiliter adimplere mereretur per actum.

9. D. E. eodem ita scribit D. Ambrosius epist. 36. ad Sabinum episcopum: Paulinū splendore generis in partibus Aquitanix nulli secundum, venditis facultatibus tam suis quam etiã coniugalibus, in hos se induisse cultus ad fidem comperi, vt ea in pauperes conferat: quæ redegit in pecuniam & ipse pauper ex diuite factus, tãquam deoneratus graui sarcina, domui, patrie, cognationi quoque vale dicat, quo impediens Deo seruiat. Eligisse secretum affirmatur Nolani vrbs, vbi tumultum fugitans ætate exigit. Matriona quoque virtuti & studio eius proximè accedit, neque à proposito viri discrepat. Denique: transcriptis in aliorum iura suis prædiis, virum sequitur, & exiguo illic cõiugis cõtenta cespite, solatur se religionis & charitatis diuitiis. Soboles eis nulla, & ideo meritorum posteritas desiderata. Hæc vbi audierint proceres viri, quæ loquatur? Ex illa familia, illa profapia, illa indole, tanta præditū eloquentia migrasse à Senatu, interceptam familiæ nobilitate successione: ferri hoc non posse. Et cum ipsi capita & supercilia sua radant, si quando Ildis suscipiunt sacra, si fortè Christianus vir attentior sacrosanctæ religioni vestem mutauerit, indignum faciunt appellat. Equidè doleo tantam esse in mædacio obseruantiam, in veritate negligentiam, vt cõfundantur plerique attentiores ad sacrosanctam religionem videri, non considerantes vocem dicentis: Qui me confusus fuerit coram hominibus, &c. 10. E. T. de sancto Martino scribit Seuerus Sulpitius: Sermo Martini non alius apud nos fuit, quàm mudi huius illecebras, & seculi onera relinquenda, vt Dominum Iesum liberi expeditis se sequeremur.

Chrysostomus monachus factus.

Math. 19. Paulinus, audito euangelio, facultates suas pauperibus erogauit.

Ambrosij testimonium de Paulino.

Luc. 9.

Præstantissimumque nobis præsentium temporum illustri viri Paulini exemplum ingerebat, qui summis opibus abiectis, Christum secutus, solus penè his temporibus euangelica præcepta cõplèsser. Illi nobis sequendū, illum clamabat imitandum, beatumque esse præsens seculum tantæ fidei, virtutisque documento: cum secundum sententiam Domini diues, & possidens multa, vendendo omnia & dâdo pauperibus, quod erat factio impossibile, possibile fecisset exemplo.

11. I. N. vita sancti Augustini Possidonius, vel Possidius Calamensis episcopus, capite secundo: Mox (post baptismum) ex intimis cordis medullis ad Deum conuersus, spem omnem quam habebat in seculo, dereliquit: iam non vxorem, non filios carnis, non diuitias, non honores seculi quarens: sed soli Deo cum suis seruire statuit, & in illo & ex illo pusillo grege esse studens, quem Dominus alloquitur, dicens: Nolite timere pusillus grex, quoniam complacuit patri vestro dare vobis regnum: Vendite quæ possidetis, & date elemosynam: Facite vobis sacculos non veterascentes, thesaurum non deficientem in cælis. Et illud quod iterum dicit Dominus, idem vir sanctus facere cupiens: Si vis esse perfectus, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis: & veni, sequere me, &c. D. E. capite quinto: Factus ergo presbyter, monasterium intra ecclesiam mox instituit, & cum Dei seruis viuere cœpit secundum modum & regulam sub sanctis Apostolis constitutam: Maxime, vt nemo quicquam proprium in illa societate haberet, sed eis essent omnia communia, & distribueretur vnicuique prout cuique opus erat, quod iam ipse prior fecerat, dum de transmarinis ad sua remeasset. E. T. capite trigesimo primo: Testamentum nullum fecit, quia vendè faceret, pauper Christi non habuit.

12. I. T. E. M. de seipso scribens Augustinus, ait epistola octogesima nona ad Hilarium: Ego qui hæc scribo, perfectionem de qua Dominus locutus est, quando ait diuiti adolescenti: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me, vehementer adamaui, & non meis viribus, sed gratia ipsius adiuuante sic feci. Neque enim quia diues non fui, ideo minus mihi imputabitur. Nam neque ipsi Apostoli, qui priores hoc fecerunt, diuites fuerunt. Sed totum mundum dimittit, qui & illud quod habet, & quod optat habere, dimittit. Quatum autem in hac perfectionis via profecerim, magis quidem noui ego, quàm quisquam alius homo: sed magis Deus quàm ego. Et ad hoc propositum quantis possum viribus alios exhortor, & in nomine Domini habeo cõfortes, quibus hoc per meum ministerium persuasum est: sic tamen, vt præcipue sana doctrina teneatur, nec eos qui ista non faciunt, vana contumacia iudicemus.

13. I. N. vita sancti Gregorij Magni Ioannes Diaconus libro primo, capite quinto: Tandè patre orbatus, vbi liberam disponendarum rerum suarum nactus est facultatem, sex monasteria in Sicilia fabricans, sufficientibus fratribz cumulauit: quibus tantum prædiorum contulit, quantum posset ad vitam quotidianam Deo illic militantium sine indigentia suffragari. E. T. capite sexto: Septimum intra Romanæ vrbs mœnia sub honore sancti

Martini testimonium de eodem Paulino.

Math. 19.

Mundum cõstituit Aug.

Luc. 12.

Augustinus de amplexanda perfectione euangelicæ cogitauit. Monasterium instituit Aug. Leg. vt quæque sermones de cõmuni vniuersi Clericorum. Act. 2. & 4. Omnia communia in societate Aug. Renunciavit Augustinus proprietati. Pauper Christi.

Math. 19. Augustinus factus se consilio euangelico de paupertate voluntaria amplexus fuisse.

Alios totis viribus ad idè propositum exhortatur.

Gregorius Magnus ex suis facultatibus sex aut septem monasteria fabricauit.

QQ ij

Omnibus relictis, monasticam vitam & habitum monasticum adsumit.

Turonensis aequalis Gregorius, id est de eo refertur.

Iosaphat rex cuncta indigentibus distribuit.

Votum de relicto, quando seculo emiserat rex.

Damascenus sua pauperibus distribuit antequam mundum relinquere.

Andreas Apostoli iuxta basilicam sanctorum Ioannis & Pauli ad elium Scauri, monasterium in proprio dogmate fabricavit. In quo, relictis fericis, auro gemisque radiantibus togis, simulque suppellectilibus reliquis, in vsum pauperum erogatis: ex huius mundi naufragio nudus euasit, diuque desideratum monasticum capiens indumentum, primo sub Hilarionis, deinde sub Maximiani venerabilium patrum regimine, multis sibi sociatis fratribus, regulari tramite militavit. Post vero, cum subesse mallet, fratrum vota concordia imminente, praesse non renuit.

14. SIMILITER Gregorius Turonensis libro decimo historiae Francorum, capite primo: Gregorius de senatoribus primis, ab adolescentia deuotus Deo, in rebus propriis sex in Sicilia monasteria congregauit: septimum intra vrbs Romae muros instituit, quibus tantam delegans terrarum copiam, quanta ad vsum quotidianum praebendum sufficeret, reliqua vendidit cum omni praesidio domus, ac pauperibus erogauit: & qui ante serico contextu ac gemmis micantibus solitus erat per urbem procedere trabeatus, nunc vili contextu vestitu, ad altaris Dominici ministerium consecratur, septimumque leuita ad adiutorium Papae adsciscitur.

15. IN vita Iosaphat & Barlaam duorum Christi militum Ioannes Damascenus de rege Iosaphat, Auenniri regis filio Indiae loquitur: Octaua die (post mortem patris) ad palatium regressus, cunctas diuitias & pecunias indigentibus distribuit, ita vt nullus iam relinqueretur inopiam patientem. In paucis ergo diebus huiusmodi perficiens ministerium, & omnes thesauros euacuans, quatenus per angustiam intraturum portam, non impediret pondus pecuniarum: quadraginta dies obitus patris sui memoriam ei perficiens, conuocat omnes principes & militari praecinctos balteo, & vrbsani populi non paucos, sedensque pro tribunali, ait in audientia omnium: Ecce sicut videtis, rex Auenniri pater meus, quasi vnus de pauperibus mortuus est: neque diuitiae, neque regalis gloria, neque ego dilectus filius illius, neque aliquis de ceteris amicis suis & cognatis, adiuuare illum praualuerunt, vt ineuitabilem sententiam praeriret: sed abiit ad illa iusta iudicia, rationem redditurus conuersationis praesentis vitae, nullum de omnibus ducens secum adiutorem, nisi tantum, quae egit opera, qualiacunque sint. Et post pauca: Iam ergo tempus est, vt de cetero compleam, quae promisi Deo, opera. Tempus est eundi, quod ipse deducet me, & reddam vota mea, quae voui ei. Nunc ergo vos considerate, quemcunque velitis praesse vobis & regnare.

16. IN vita Ioannis Damasceni Ioannes Patriarcha Hierosolymitanus: Verum cum duo in manibus haberet, vnum, vt iuxta mandatum Domini venderet omnem substantiam suam, & distribueret pauperibus: alterum, vt dimitteret agros, domos, & alia omnia propter nomen Domini, in vtroque diligens fuit, & circa primum quidem, ne mora in periculo esset: circa secundum vero, ne (vt fieri solet) praetextu aliquo iuris orirentur lites ac pugnae consanguineorum, dum varias quisque causas afferunt, quasi iusti haeredes sint ipsi. Facultates enim, vt potuit, diuisit pauperibus, captiuis, seruis suis, quos cognatis, templisque sanctis obtulit, libertateque donauit. Ipse vero sicut exiit nudus

de ventre matris suae, ita nudus exiit mundum, exceptis hiis quae maxime necessaria erant. Et primum profectus Hierosolymas, factaque in venerabilibus locis adoratione decenti, mox velut ceruus sitiens deum, in desertum abiit, & ad beati Sabbae monasterium perrexit, comite, eiusdemque instituti socio, beatissimo Cosma, qui ei antea & conuictus, & disciplinam coniunctus fuit. Recte diceret ipsos sacrum par, currere ad iugum Dei, ceruicibus suis ferendum.

17. MATTHEI decimonono: Sunt enim Eunuchi, & c. vt infra quaestione quarta, A. testimonio primo.

18. EUSEBII Caesarensis libro secundo historiae Ecclesiasticae, capite decimo sexto, ex libro Philonis Iudaei de vita contemplatiua siue de supplicibus, quaedam commemorans de Christianis Alexandriae degentibus sub disciplina diui Marci, ait: Cum temperantiam quasi quoddam fundamentum in animis suis iecerint, alia virtutum genera supra aedificant. Ista Philonis tam perspicua tamque rata testimonia, de nostrae religionis viris solu tradita esse pro certo arbitramur. Quod si quicumque adeo oblitinato animo sit, vt hisce etiam voluerit refragari, sic tamen euidentioribus argumentis (quae apud nullos alios praeterquam solos Christianos, religionis euangelicae professores reperiuntur) obsecutus, de contumacia & incredula mentis sententia tandem desistat. Nam Philo cum illis viris, de quibus habetur oratio, mulieres etiam vna viuere ait: quarum coplures ad extremam senectutem virgines permanent. Quae quidem non necessitate, (sicut non pauca Graecarum ac gentiliu sacerdotum faciunt) sed sua voluntate adductae, castitatem propter incredibilem sapientiae cupiditatem & desiderium, quo incenduntur, summa cura & cogitatione amplexantur obseruantque. In cuius peruestigatione, dum aetatem terere studet, voluptates, quibus corpus titillari solet, penitus respuunt: neque mortales fetus & caducos, sed immortales & perpetuo duraturos edere cupiunt: quos quidem certe sola anima, Dei amore inflammata, ex se potest procreare.

19. NICEPHORVS libro secundo historiae Ecclesiasticae, capite decimo sexto, eadem quae Eusebius ex Philone recitat.

20. TERTULLIANVS libro primo ad uxorem: Voluntariis spadonibus pro cupiditate caelesti saluo matrimonio, abstinentia toleratur, quanto magis adempto? & c.

21. MATTHEI decimo sexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & c. vt infra quaestione quinta, B. testimonio primo.

22. LVCÆ nono: Si quis vult post me venire, & c. ibidem testimonio secundo.

23. ECCLESIASTICI decimo octauo: Post concupiscentias tuas non eas, & a voluntate tua auertere. Si praestes animae tuae concupiscentias eius, facies te in gaudium inimicis tuis.

24. AD Galatas quinto: Vt non quaecunque vultis, illa faciatis.

25. BASILIVS in regulis breuioribus, quaestione nonagesimasexta: Cum Apostolus dicat, vt non quaecunque vultis, illa faciatis: in vnaquaque re quicquid ex voluntate propria optabile est, id si alicuius arbitrio permittatur, calamitosum est. Contrarium quicquid

Peregrinatio ad loca sancta.

Temperantia tanquam virtutum fundamentum.

Philonem Iosaphat qui de Christianis.

Virgines anus, voluntarie amplectentes castitatem.

Gal. Abnegatio propriae voluntatis.

quicquid antistites rectum statuerint, in eo manere vnusquisque debet, etiam si contra voluntatem ipsius sit.

1. B. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Scitis enim gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset diues: vt illius inopia vos diuites effecisset.

2. MATTHEI octauo: Vulpes foueas habent, & volucres caeli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet.

3. ESAIAE septimo: Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel.

4. HIERONYMVS epistolae 22 ad Eustochium virginem: Haec idcirco, domina mihi Eustochium scribo, (dominam quippe vocare debeo sponsam Domini mei) vt ex ipso principio lectionis agnosceres, & c. Ibidem: Nolo habere consortium matronarum: nolo ad nobilium domos accedere: nolo te frequenter videre, quod contemnens, virgo esse voluisti. Sic sibi solent applaudere mulierculae de iudicibus viris, & in aliqua positus dignitate. Si ad Imperatoris uxorem concurrat ambitio salutantum, cur tu facis iniuriam viro tuo? Ad hominis copium Dei sponsa quid properas? Disce in hac parte superbiam sanctam: scito te illis esse meliorem.

5. AMBROSIVS libro primo de virginibus: Nec immerito virginitas viuendi sibi vsum quaesuit in caelo, quae spem sibi inuenit in caelo. Haec nubes, aera, angelos, sideraque transgrediens, verbum Dei in ipso sinu patris inuenit, & toto hausit pectore. Nam quis tantum, cum inuenit, relinquit bonum? Vnguentum enim exinanitum est nomen tuum. Propterea adolescentulae dilexerunt te, & attraxerunt te. Postremo non meum est illud, quoniam quae non nubunt neque nubentur, erunt sicut angeli Dei in caelo. Nemo ergo miretur, si angelis comparantur, quae angelorum Domino copulantur. Quis igitur neget hanc vitam fluxisse de caelo, quam non facile inuenimus in terris? Nisi postquam Deus in haec terreni corporis membra descendit, tunc in vtero virgo concepit, & verbum caro factum est: vt quod caro factum est, caro fieret Dei. Et post nonnulla: Quod nupturae praeter ceteris concupiscunt, vt spem decore se iactent, eo necesse est impares sacris se faciant esse virginibus, quibus solis contingit dicere: Speciosus forma praefiliis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis. Quis est iste sponsus? Non vilibus adiectus obsequiis, non caducis superbus diuitiis, sed cuius sedes in seculum secum, filii regum in honore eius. Adstitit regina a dextris eius in vestitu deaurato, varietate circumamicta virtutum. Audi igitur filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui, quoniam concupiuit rex speciem tuam, quia ipse est Deus tuus. Et aduerte quantum tibi Spiritus sanctus scripturae diuinae testificatione detulerit: Regnum, aurum, pulchritudinem. Regnum, vel quia sponsa es regis aeterni, vel quia inuictum animum gerens, ab illecebris voluptatum non captiua haberis, sed quasi regina dominaris. Aurum, quia si illa materies examinata igne preciosior est, ita corporis species virginalis spiritu consecrata diuino, formae suae acquirat augmentum. Pulchritudinem vero quis potest maiore existimare decore eius, quae amatur a rege, probatur a iudice, dicatur Do-

mino, consecratur Deo, semper sponsa, semper in nupta, vt nec amor sine habeat, nec damnus pudor? Haec profecto vera pulchritudo est, cui nihil deest.

6. ITEM in ferm. 90. dum agit de passione beatae Agnetis virginis: Discede a me, (ait B. Agnes ad praefecti filium) quia iam ab alio amatore perque sum, qui mihi satis meliora te obtulit ornamenta, & annulo fidei suae subarravit me, longè te nobilior & genere & dignitate. Ornauit me inestimabili dextrocherio. Dextram meam & collum meum cinxit lapidibus preciosis. Tradidit auribus meis inestimabiles margaritas, & circumdedit me vernantibus atque coruscantibus gemmis. Posuit signum in facie mea, vt nullum praeter ipsum, amatorem admittam. Induit me cyclade auro texta, & immensis monilibus ornauit me. Ostendit mihi thesauros incomparabiles, quos mihi se daturum, si ei perseverauero, repromisit. Non ergo poterò ad contumeliam prioris amatoris vel aspiciere alium, & illum derelinquere, cum quo sum charitate deuincta. Cuius generositas celsior, possibilitas fortior, ad specus pulchrior, amor suauior, & omni gratia elegantior. A quo mihi iam thalamus collocatus est, cuius mihi organa modulatis vocibus cantant. Iam mel & lac ex ore eius suscepi: Iam amplexibus eius castis adstricta sum, iam corpus eius corpori meo sociatum est, & sanguis eius ornauit genas meas. Cuius mater virgo est, cuius pater femina nescit. Cui angeli seruiunt, cuius pulchritudine sol & luna mirantur, cuius odore reuiuiscit mortuus, cuius tactu fouetur infirmus, cuius opes nunquam deficiunt, cuiusque diuitiae non decrescunt. Ipsi soli seruo fidei, ipsi me tota deuotione committo. Quem cum amauero, casta sum: cum tetigero, munda sum: cum accepero, virgo sum. Nec deerunt nuptiis filij, vbi partus sine dolore succedit, & fecunditas quotidiana cumulat. Audiens haec insanus iuuenis, amore corripitur caeco, & c. Abnegat Agnes beatissima, & se nullo pacto prioris asserit sponsi foedera violare. Cumque pater diceret, in fascibus praefecture se agere, & idcirco non sibi quemuis illusterrimum virum etiam posse praeferrere: cepit tamen vehemētissime inquirere, quis esset sponsus, de cuius se Agnes potestate iactaret. Tunc extitit quidam ex parasitis eius, qui diceret hanc Christianam esse ab infantia, & magicis artibus ita occupatam, vt dicat Christum suum sponsum.

7. LVCÆ secundo: Et descendit cum eis, & venit Nazareth: & erat subditus illis.

8. MATTHEI decimo septimo: Et cum venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: magister vester non soluit didrachma? Ait, Etiam. Et cum intrasset in domum, praue nit eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terrae a quibus accipiunt tributum vel censum? a filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit, Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergo liberi sunt filij. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscem qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumens, da eis pro me & te.

9. AD Philippenfes secundo: Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.

10. MATTHEI vigesimo sexto: Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste. Veruntamen non

Virgo facta, sponsa est Domini: sed Iustus in spiritu suo Epithama appellatur: non dubitatur sponsum diaboli.

De sponsa.

Virgo sponsum habet in caelo.

Cent. 1.

Math. 22.

Angelorum Domino copulantur virgines.

Ioan. 3.

Sacerdotum vtrumque sponsum quis sit.

Mal. 44.

Sponsa regis aeterni.

Sponsus 8. Agnetis virginis, nis quis & qualis sit.

Christus sponsus 8. Agnetis

ficut ego volo, sed sicut tu. Iterum secundo abiit, & oravit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum: fiat voluntas tua. 41. AD Romanos quinto: Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita & per vnius obediionem, iusti constituentur multi.

12. IOANNIS sexto, vt in textu. 13. CAPIT E quarto: Dicit eis Iesus: Meus cibus est vt faciam voluntatem eius qui misit me, vt perficiam opus eius. 14. CAPIT E quinto: Iudicium meum, iusti est: quia non quero voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.

III.

Vbi consilium Paupertatis Evangelicæ à Christo docetur?

A. Apud Mattheum eo in loco ostenditur, qui sequitur diuinorum præceptorum enumerationem: de quibus præceptis vnicique citra exceptionem dictum est: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Ac deinde consilium de voluntaria paupertate sectanda proponitur, addita verborum formula singulari, quæ illud capeffentis arbitrio relinqueret. Ait enim Dominus: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me.

B. Vbi non solum ita consulit Dominus, verum etiam quasi calcar addit, & vt homines ad consilium hoc amplectendum lubentiores faciat, præmij proponit magnitudinem, quo eos alliciat atque consoletur. Sic enim fore promittit, vt qui omnibus propter Christum relictis, pauper est, is habeat thesaurum in cælo, accipiat centuplum, & possideat vitam æternam, quæ diuitibus alioquin aditu est perdifficilis.

C. Huiusmodi paupertatis cultores ac professores erant Apostoli, quorum nomine fidenter dixit Petrus ad Christum: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.

D. His accedunt nascentis Ecclesiæ Christiani, qui, vt Lucas testatur, vendebant possessiones, & pecuniam ex his conflata, in communem vsum conferebant, ita vt nemo suum esse diceret aliquid, quoniam indiscreta & communia apud ipsos manebant omnia.

E. Quæ paupertas demum requirit, vt voluntaria plenaque sit abdicatio facultatum, quarum nulla proprietas retineatur.

F. Atque hic locum habet celebris & antiquis probata sententia: Bonum est, facultates cum dispensatione pauperibus erogare: melius est, pro intentione sequendi Dominum insimul donare, & absolutum à sollicitudine, cum Christo egere.

TESTIMONIA.

1. A. MATTHEI decimonono: Et ecce vnus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi: Quæ? Iesus autem dixit: Non homicidium facies. Non

a. Math. 19. c

b. Hieron. epist. ad Heliod. Item in cap. 19. Math. & ad Demetriadem de seruanda virginitate. Quest. 1. ad Eudibiam epist. 190. & ad Pama-chium super obitu Pauli. Naz. epist. 2. c. Basil. quæst. 9. in regulis futuri disputationis. Damascen. in hist. Barlaam & Iosaphat. Chryso. in illud Pauli, Salutate Priscam & Aquillam. c. Ibidem. Luc. 18. e. Marci 10. d. & ibid. Beda & Theophylact.

d. Math. 19. d. & ibid. Hier. Euthym. & Anselmus. Item Theoph. & Beda in Marcum, & Lucam, Cassian. collat. 24. ca. 6. Greg. hom. 18. in Ezech. Bern. in declaratione de defendendis facultatibus. Damianus in serm. de S. Benedicto. c. Math. 19. c. f. Luc. 6. c. & ibid. Amb. Leo in serm. de omnib. Sanctis. Chromat. in cap. 5. Math. Bern. serm. de festo omnium Sanctorum. Tertul. li. 4. contra Marcionem. g. Aug. li. 17. de ciuitate Dei, ca. 4. h. Math. 19. d.

i. Act. 4. g. Hier. epist. 8. ad Demetriadem, & in catalogo victorum illust. de Marco, Aug. in epist. 89. ad Hilarium. Possidon. in vita Aug. ca. 5. Cassian. li. 7. ca. 14. 17. & collat. 3. ca. 6.

k. Act. 4. g. Hier. epist. 8. ad Demetriadem. Basil. serm. de instit. monachorum. & in consil. monast. ca. 19. & 35. Item quæst. 81. in regulis breuioribus. Aug. epist. 109. & serm. de communi vita cler. Item lib. de morib. eccl. cathol. ca. 31. Hier. epist. 12. ad Euloch. Greg. 4. dial. cap. 37. & lib. 10. epist. 22. l. Lib. de eccl. dogmatib. ca. 71. Amb. 1. Offic. cap. 30. & Hier. aduersus Vigilantium. Euseb. serm. li. 2. de vita contemplat. ca. 9. Aug. li. de bono coniug. cap. 4.

Non adulterabis, Non facies furtum, Non falsum testimonium dices, Honora patrem tuum & matrem tuam, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dicit illi adolescens: Omnia hæc custodiui à iuuetute mea: quid adhuc mihi deest? Ait illi Iesus: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me. Cum audisset autem adolescens verbum, abiit tristis: erat enim habens multas possessiones. Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia diues difficile intrabit in regnum cælorum. Et iterum dico vobis: facilius est, camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum cælorum. Auditis autem his, discipuli mirabantur valde, dicentes: Quis ergo poterit saluus esse? Aspiciens autem Iesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia possibilia sunt. Tunc respondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? Iesus autem dixit illis: Amé dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede matris suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

2. Hieronymus ad Heliodorum epistola prima: Sed forsitan dicitur es: Quid ergo? quicumque in ciuitate sunt, Christiani non sunt? Non est tibi eadem causa, quæ cæteris. Dominum auscultant dicentem: Si vis perfectus esse, vade: vende omnia tua, & da pauperibus, & veni, sequere me. Tu autem perfectum te fore pollicitus es, nam cum derelicta militia, te castrasti propter regnum cælorum: quid aliud quam perfectum secutus es vitam? Perfectus autem seruus Christi, nihil præter Christum habet: aut si quid præter Christum habet, perfectus non est, & si perfectus non est, cum se perfectum fore Deo pollicitus sit, ante Deum mentitus est. Os autem quod mentitur, occidit animam. Igitur vt concludam: si perfectus es, cur bona paterna desideras? Dominum sefellisti, si perfectus non es. Diuinis Evangelij vocibus contonat: Non potestis duobus dominis seruire, & audet quisquam mendacem Christum facere, mammonæ & Domino seruido? Vociferatur ille sæpè: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Et ego onustus auro, arbitror me Christum sequi? Qui dicit se in Christum credere, debet, quo modo ille ambulauit, & ipse ambulare. Quod si nihil habes, vt te respondurum scio: cur, tam bene paratus ad bella, non militas?

3. Idem in caput decimum nonum Matthæi super ea verba, Si vis perfectus esse &c. In potestate nostra est, vtrum velimus esse perfecti, Tamen quicumque perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet, & non ex parte vendere, sicut Ananias fecit & Sapphira, sed totum vendere, & cum totum vendiderit, omne dare pauperibus, & sic sibi præparare thesaurum in regno cælorum. Et hoc ad perfectionem non sufficit, nisi post contemptas diuitias saluatorem sequatur: id est, relictis malis, faciat bona: Facilius enim sacculus contemnitur, quam vo-

luptas. Multi diuitias relinquentes, Dominum non sequuntur. Sequitur autem Dominum, qui imitator eius est, & per vestigia illius graditur. Et in illud: Ecce nos reliquimus &c. Grandis fiducia: Petrus piscator erat, diues non fuerat: cibos manu & arte quærebat, & tamen loquitur confidenter, reliquimus omnia. Et quia non sufficit tantum relinquere, iungit quod perfectum est, & secuti sumus te. recimus quod iussisti, quid igitur nobis dabis præmij? Iesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit, &c. Non dixit, qui reliquistis omnia: hoc enim & Socrates fecit philosophus, & multi alij diuitias contempserunt: sed, qui secuti estis me: quod propriè Apostolorum est atque credentium. Deinde in illud, Et omnis qui reliquerit domum &c. Locutus iste cum illa sententia congruit, in qua Saluator loquitur: Non veni pacem mittere, sed gladium. Veni enim separare hominem à patre suo, & matrem à filio, & nurum à socro, & inimici hominis, domestici eius. Qui ergo propter fidem Christi, & prædicationem Euangelij omnes affectus contempserint, atque diuitias & seculi voluptates: isti centuplum recipient, & vitam æternam possidebunt.

4. Item ad Demetriadem de seruanda virginitate epistola octaua: Apostolici fastigij est, perfectæque virtutis, vendere omnia, & pauperibus distribuere, & sic leuè atque expeditum, cum Christo ad cælestia subuolare. Nobis, immò tibi, diligens credita est dispensatio, quantum in hoc omni ætati omnique personæ libertas arbitrij relicta sit. Si vis, inquit, esse perfectus. Non cogo, non impero: sed propono palmam, ostendo præmia: tuum est eligere, si volueris in agone, atque certamine coronari. Et consideremus quàm sapienter sapientia sit locuta: Vende quæ habes. Cui ista præcipiuntur? nempe illi, cui dictum est: Si vis esse perfectus. Non partem bonorum tuorum vende, sed omnia. Cumque vendideris, quid sequitur? Et da pauperibus: Non diuitibus, non propinquis, non ad luxuriam, sed ad necessitatem. Siue ille sacerdos sit, siue cognatus, & affinis, nihil in illo aliud consideres, quàm paupertatem. Laudet te esurientium viscera, non ructantium opulenta conuiuia. In Actis Apostolorum, quâdo Domini nostri adhuc caelebat eror, & seruebat recens in creditibus fides, vendebant omnes possessiones suas, & precia eorum ad Apostolorum deferebant pedes, vt ostenderent pecunias esse calcandas: dabaturque singulis, prout cuique opus erat. Ananias & Sapphira dispensatores timidi, immò corde duplici, & ideo condemnati, quia post votum obtulerunt quasi sua, & non eius, cui semel ea vouerant: partemque sibi iam alienæ substantiæ reseruauerunt, metuentes famem, quam vera fides non timet: præsentem meruere vindictam, non crudelitatem sententiæ, sed correptionis exemplo. Denique & Apostolus Petrus nequaquam imprecatur eis mortem, vt stultus Porphyrius calumniatur, sed Dei iudicij propheticum spiritu annunciat, vt pœna duorum hominum sit doctrina multorum. Ex eo tempore, quo virginitati perpetuæ consecrata es, tua non sunt, immò verè tua, quia Christi esse ceperunt, quæ a via ueniente vel matre, ipsarum arbitrio dispensanda sunt. Sin autem obierint, & somno sanctorum requierint: scio enim & hoc illas optare, vt te habeant

Math. 19.

Votum perfectum.

Sup. 1.

Math. 6.

Luc. 9.

In nostra potestate est perfectio.

Act. 4. Non pars, sed totum vendendum, & pauperibus dandum.

Math. 19.

Non satis est omnia relinquere, sed & Christus sequendus est.

Math. 10.

4. ostendit fastigij perfectæque virtutis.

Libertas relinquitur circa defensionem facultatum. Math. 19. Proponitur palma, & ostendantur præmia.

Non partem, sed omnia vende. Da pauperibus, non diuitibus, aut propinquis, nisi sint pauperes.

Act. 4. Act. 1. Votum partem vendit, non partem vendit Ananias & Sapphira.

Ibidem.

Virginitati perpetuæ consecrata es, tua non sunt, immò verè tua, quia Christi esse ceperunt, quæ a via ueniente vel matre, ipsarum arbitrio dispensanda sunt.

superstitem, cum ætas maturior fuerit, & voluntas grauior, firmiterque sententia: facies quod tibi vi-

Match. 19.

Non dixit, da filius, da fratris, da propinquus, sed pauperibus. 2. Cor. 8. Marc. 10. Match. 19.

Pro patris magna recedere, & habere Dominum debitorem.

Vidua dicitur Chabillon, quæ dicitur liberandam heredem.

Math. 19. Nō precipit nec iugum necessitatis imponit Christus.

Primū dignitatis saluū omnia pariter dantur.

Secundū virtutis gradum dare propinquis &c.

Lucæ 3. & 6.

Ador. 5. Ananias &

Ananias & Sapphira Apostoli meruere sententiam, quia sua timide reseruauerunt. Ergone, iniquis, puniendus est, qui sua non dederit? Minime. Ideo puniti sunt, quia mentiri voluerunt Spiritui sancto, & reseruantes necessaria victui suo, quasi perfecte seculo renunciantes, vanam gloriam sectabantur. Alioqui licet liberè dare, vel non dare, quamquam ei, qui cupiat esse perfectus, præfens paupertas futuris diuitiis compensanda sit.

Sapphira cur puauit.

6. IDEM in consolatione ad Pammachium super obitu Paulinæ vxoris, epistola vigesima sexta: Parua dimisimus, & grandia possidemus. Centuplicato scenore Christi promissa redduntur. In tali & Isaac quondam agro fuerat: qui paratus ad mortem, ante euangelium euangelicam portauit cruce-

Centuplicato scenore Christi promissa redduntur. Genes. 26. Match. 19.

cem. Si vis, inquit, perfectus esse, vade: vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me. Si vis perfectus esse, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me. Itaque & ego tibi Domini nostri respondebo sermonibus: Si vis esse perfecta, & tollere crucem tuam, & sequi Dominum saluatorem, & imitari Petrum dicentem: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te: vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere saluatorem. Non dixit, da filiis, da fratribus, da propinquis: quos etiam si haberes, iure iis Dominus preferretur: sed da pauperibus, immò da Christo, qui in pauperibus nascitur: Qui cum diues esset, pro nobis pauper factus est. Et paulò post: Dicunt Apostoli se omnia quæ sua fuerat, dimisisse, & mercedem pro hac virtute audacter exposcunt. Quibus respondit Dominus: Omnis qui reliquit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter æternam possidebit. O quanta beatitudo, pro paruis magna recipere, æterna pro breuius, pro morte æternam viuentia, & habere Dominum debitorem. Si qua autem vidua habet liberos, & maxime si nobilis familia est, egentes filios non dimittat, sed ex æqualitate eos amet, vt & meminerit primum animæ suæ, & ipsam putet esse de filiis, & partiat: potius cum liberis, quam omnia filiis derelinquat: immò Christum liberorum suorum faciat cohæredem. Respondetis: Difficile est, durum est, & contra naturam. Sed Dominum audies tibi respondentem: Qui potest capere, capiat. Et si vis esse perfecta, non tibi iugum necessitatis imponit, sed potestati tuæ liberum concedit arbitrium. Vis esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis, fac, quod fecerunt Apostoli: vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere Saluatorem, & nudam solamque crucem nuda sequaris & sola. Nō vis esse perfecta, sed secundum vis tenere gradum virtutis, dimitte omnia, quæcunque habes da filiis, da propinquis, nemo te reprehendit, si inferiora seceris, dummodò illam scias tibi iure prælatam, quæ elegerit prima. Dices: hoc Apostolorum est, & virorum: mulierem autem nobilem non posse omnia vendere, quæ multis adiumentis huius vitæ indigeat. Audi igitur Apostolum commonentem: Non vt alius refrigerium, vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate, vestra abundantia illorum sustentet in opam, vt & illorum abundantia, vestra inopia sit supplementum. Vnde, inquit, Dominus: Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti.

In audierum arbitrio grandia ponitur, consilia pauperis scilicet & castitatis. 1. Cor. 7. Match. 19. Rom. 9.

Vende non partem substantiæ. Ador. 5. Da pauperibus, non locupletibus.

Ethnici philosophi contempserunt pecuniam.

Thesaurus.

Math. 13. Deut. 21. Secularium iteratū vni.

Hier. 2. Cant. 2.

Phil. 15.

Match. 19.

Lucæ 12. Quanta diligentia patrimonium diluendum ei, qui cõsiliū

monij sua nullo modo oportere negligere, contraque illud accurrere, vt cum eam omnem diligentissimè secum abstulerit, eam veluti rem iam Domino consecratam, summa cum religione distribuatur, vel ipse per se, si huiuscemodi muneri scienter administrando esse ipse par possit, vel per alios, quos antè maxima adhibita diligentia delegerit, qui que certissima dederint documenta, posse se illam fideliter ac prudenter distribuere, cum illud perusum sit, non vacare periculo, siue propinquis suis illam relinquat, siue in ea distribuenda, cuiusuis, nulla adhibita delectatione, opera vasa sit. Etenim si, qui perfectus est procuranda regie pecuniæ, esto de rebus iis, quæ partæ iam sunt, nihil interuerit omnino, ad seque transferit: is tamè, si quæ præterea acquiri poterant, vindicantia sua non acquisierit, sed passus sit deperire, nihilominus tamen vtique in crimine est: quàm graue tãdem censere debemus iudicium illis imminere, qui in rebus Dei nomini iam consecratis, vindicandis, lentè ac negligenter se gesserint? An non in eadem cum illis iudicij causa futuros, de quibus scriptum est, Maledictus homo, qui facit opera Domini negligenter?

Hier. 48.

Doctrina de consilio pauperis enigmata, vt recens an antiqua sit.

Math. 19.

Christi cõsiliū Sanderi.

Cur non ita multi amplectantur.

Math. 7.

8. DAMASCENVS in historia duorum Christi militum Barlaam & Iosaphat: Iosaphat verò ait: Cuncta ergò despiciere, & istam laboriosissimam affumere vitam (sicut dixisti superius) traditio est antiqua, ab Apostolorum descendens doctrina: an modò nouiter vobis sic visum est, mentis vestræ scientia quasi melius eligentibus istud? Respondens fenex, ait: Non legem recentem introduxisti doceo te, (absit hoc à me) sed ab antiquo nobis traditam. Dixit enim Deus cuidam diuiti, qui interrogabat eum, quid faciendo, vitam æternam possideret, & glorianti omnia se custodisse quæ scripta erant in lege: Vnum (inquit) tibi deest. Vade, & quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me, tollendo crucem. Ille verò hoc audiens, tristis effectus est. Erat enim diues valdè. Videns eum contristatum Dominus, dixit: Quàm difficile, qui pecunias habent, intrant in regnum cælorum. Facilius enim est, camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. Hoc ergò mandatum cuncti audiuerunt sancti, & separari ab omni tali diuitiarum difficultate studuerunt, cuncta sua dispergentes in pauperum erogatione, & diuitias sibi æternas reponentes, tulerunt crucem, & secuti sunt Christum. Alij quidem martyrio, sicut iam dixi tibi, consummati sunt. Alij verò eremiticè agonizantes, & nihil eorum quæ ad conuersationem huius veracis philosophiæ pertinent, omiserunt. Mandatū igitur hoc esse noueris Christi regis nostri & Dei, quod nos ab amore temporalium retrahit, & æternorum participes efficit. Cum igitur, inquit Iosaphat, sic antiqua & necessaria huiusmodi sit philosophia, cur non hodiè hanc multi sequuntur? Senex verò ait: Multi quidem imitati sunt, & imitantur: plurimi verò pigri remanent, & negligentes. Pauci enim sunt (sicut ait Dominus) qui strictam & arctam sententiam, amplam verò & latam plures. Qui enim semel ab avaritia & voluptate malorum capiuntur, inani ac vana dediti gloriæ, inextricabiliter ipsis adstricti remanent, & quasi seruos semetipsos voluntariè ve-

nundantes alieno domino, & exaduersò stantes ista præcipienti Deo, & vindicti ab eo tenentur. Anima enim quæ semel de sua salute desperat, habebitque suas irrationabilibus laxat cupiditatibus, ubique fertur.

Math. 19. consilium Dominus, non precipit facultatem distributionem.

9. CHRYSOSTOMVS homilia in locum Pauli ad Romanos, Salutate Priscam & Aquilam. Cum dicit, Si vis perfectus esse: consulèdo, & admōnendo dicit. Non est autem idem consulere, & legem ponere. Nam qui legem statuit, modis omnibus fieri vult, quod præcipit. Qui verò consulit & adhortatur, sententiæ & arbitrio auditoris permittit, vt eisdem quod voluerit eligat, sicque faciendorum dominus auditor relinquitur. Propterea non simpliciter dixit, Vade, vende facultates tuas: sed vt discas, quòd in arbitrio audientium res sita sint.

10. LVCÆ decimo octauo: Et interrogauit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo? Dixit autem ei Iesus: Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus. Mandata nosti: Non occides, Non nisi ocharberis, Non furtum facies, Nō falsum testimonium dices, Honora patrem tuum & matrem. Qui ait: Hæc omnia custodiui à iuuentute mea. Quo auditus, Iesus ait ei: Adhuc vnum tibi deest, omnia quæcunque habes, vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me. His ille auditis contristatus est: quia diues erat valdè. Videns autem Iesus illum tristem factum, dixit: Quàm difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei intrant. Facilius enim, camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Et dixerunt qui audiebant: Et quis potest saluus fieri? Ait illis: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Ait autem Petrus: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Qui dixit eis: Amen dico vobis, nemo est qui reliquit domum aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei, & non recipiat multa plura in hoc tempore, & in seculo venturo vitam æternam.

11. MARCÆ decimo: Et cum egressus esset in via, procurrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum: Magister bone, quid faciam, vt vitam æternam percipiam? Iesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi vnus Deus. Præcepta nosti, Nè adulteres, Nè occidas, Nè fureris, Nè falsum testimonium dixeris, Nè fraudem feceris, Honora patrem tuum & matrem. At ille respondens, ait illi: Magister, hæc omnia obseruaui à iuuentute mea. Iesus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei: Vnum tibi deest: vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me. Qui contristatus in verbo, abiit mœrens, erat enim habens multas possessiones. Et circumspectus Iesus, ait discipulis: Quàm difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt: discipuli autem obstupescerant in verbis eius. At Iesus rursus respondens, ait illis: Filiioli, quàm difficile est, confidentes in pecuniis, in regnum Dei introire. Facilius est, camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Qui magis admirabantur, dicentes ad semetipsos: Et quis potest saluus fieri? Et intuens illos Iesus, ait: Apud homines impossibile est, sed non apud Deum, omnia enim possibilia sunt apud

Deum. Et cepit ei Pettus dicere: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Respondens Iesus, ait: Amen dico vobis, nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut forores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me & propter Evangelium: qui non accipiet centies tantum nunc in tempore hoc: domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, & in seculo futuro vitam æternam.

Nō esse mentitum ad lescensentem diuitem ac obseruatione mandatorū, probat ex Marco, Marc. 10.

Confilia sunt supra mandata.

Actor. 5.

Respiciendū corū sententiam ex Evangelio, qui alunt, adolefcentem fuisse mentitum de obseruatione mandatorum.

Perfectionē appetentibus offēdit, quod in lege minus erat.

Paupertas caput omnium virtutum.

Distribue nō diuitibus cognatis, sed pauperibus.

12. B E D A in caput decimum octauum Lucæ: Non est putandus hic princeps, cum legis se mandata custodisse dicebat, esse mentitus, sed simpliciter, vt vixerit, esse confessus. Quia si mendacij noxa reus teneretur, nequaquam Marcus Euangelista de illo scribens diceret: Iesus autem intuitus eum, dilexit eum. Et dixit illi: Vnum tibi deest. Vade, quæcunque habes, vende, &c. Diligit enim Dominus eos, qui legis mandata, quauis minora, custodiūt: sed nihilominus quod in lege minus fuerat, iis qui perfecti esse desiderant, ostendit. Omnia quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me. Quicunque perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet, & non ex parte videri, sicut Ananias fecit & Sapphira, sed totum vendere, & cum vendiderit, dare omnia pauperibus, & sic sibi præparare thesaurum in regno cælorum. Nec hoc ad perfectionem sufficit, nisi post contemptas diuitias Saluatorem sequatur, id est, relicta malis, faciat bonum: Facilius enim faculus contemnitur, quam voluntas.

13. I T E M in caput decimum Marci: Non est putandus homo iste vel vototētantis (vt quidam putant) Dominum interrogasse, vel de sua esse vita mentitus, cum se legis mandata custodisse dicebat, sed simpliciter, vt vixerit, esse confessus: Quia si mendacij aut simulationis noxa reus teneretur, nequaquam intuitus arcana cordis eius, eum diligere diceretur Iesus. Diligit enim Dominus eos, qui mandata legis quauis minora custodiunt: sed nihilominus quod in lege minus fuerat, iis qui perfecti esse desiderant, ostendit: quia non veni solvere legem aut prophetas, sed adimplere. Ad quam profectō adimplerem pertinet, quod hęc consequenter adiungatur: Vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me.

14. T H E O P H Y L A C T V S in caput decimum octauum Lucæ: Postquam autem adolefcentem se omnia hæc seruasse dixit à iuuentute, præscripsit ei Dominus paupertatem, caput omnium virtutum. Vnde autem legem Christiana vita dignam: Omnia quæcunque habes, vende, inquit. Nam si quid reliqueris, illius seruus es. Et distribue non diuitibus cognatis, sed pauperibus. Habet autem & distribuendi verbum emphasim quandam, vt cum dijudicatione, & nō fortuito, dispergantur bona. Quoniam autem cum paupertate & alias habere virtutes Christianum oportet, propterea dicit: Et veni, sequere me: hoc est, & in omnibus alius esto discipulus meus, & semper sequere, non hodie quidem, cras autem non. Et paulopost: Postquam diues adijt abijciendas diuitias, mœrore affectus est. Vnde dicit Dominus admirabili figura, quomodo difficile sit, habentes pecunias in regnum cælorum ingredi. Non dicit quod impossibile sit eos ingredi, sed difficile. Non enim impossibile est saluari tales,

possibile enim expendere pecuniam, & superna assequi. Et difficile quidem hoc. Tenaciores enim visco adherent pecuniæ, & difficile abstrahitur, qui à talibus est compræhensus. Ibidem: Quæ impossibilia apud homines sunt, possibilia sunt apud Deum. Qui enim habent mentem humanam, quæ ad inferiora vergit, & terrena desiderat, saluari non possunt, sicut dictum est. Deo autem possibile hoc est, quando quis consiliarum habet Deum, & iustificationes Dei, & mandata Magistrī de paupertate suscipit, & illius inuocat auxilium. Possibile enim est hoc. Nostriū est enim velle hoc: Dei autem perficere. Et aliter, si quidem transcendimus humanam illam infirmitatē diuitum, & voluerimus nobis facere amicos ex mammona iniustitiæ, saluabimur per eas, & recipiemur in æterna tabernacula. Nam melius quidem fuerit, dimittere omnia: Hoc autem si minus, saltem facere partiaros pauperes, & sic impossibile fiet possibile. Impossibile quidem esset non omnibus dimissis saluari, veruntamen & est propter misericordiam Dei, si partes dederimus in vsum congruum.

1. B E D A in caput decimum octauum, vt supra A. testimonio primo.

2. H I E R O N Y M V S in caput decimum nonum Matthæi, in ea verba, Centuplum accipiet: Ex occasione huius sententiæ, quidam introducunt milia annos post resurrectionem, dicentes tunc nobis centuplum omnium rerum quas dimisimus, & vitam æternam esse reddendam: non intelligentes, quod si in cæteris digna sit repositio, in vxoribus appareat turpitudine: vt qui vnam pro Domino dimiserit, centum recipiat in futuro. Sensus ergo iste est: Qui carnalia pro saluatore dimiserit, spiritalia recipiet: quæ comparatione & merito sui ita erunt, quasi si paruo numero centenarius numerus comparatur. Vnde dicit & Apostolus, qui vnam tantum domum & vnius prouinciæ paruos agros dimiserat: Quasi nihil habentes, & omnia possidentes.

3. E V T H Y M I V S in caput decimum nonum Matthæi: Marcus & Lucas manifestius de his recitant, centuplam retributionem hoc tempore rependi dicunt, in hoc videlicet seculo, vitam autem æternam in venturo siue futuro. Centupla verò, hoc est, variè multiplicata, aut multo plura, sicut dixit Lucas. Sed quomodo variè multiplicatam accipiet quis hanc retributionem in præsentī seculo? Quomodo? Sicut acceperunt Apostoli & Martyres, cæteri que omnes iusti. Vide enim quod omnium fidelium domus sibi habebat apertas: fratres etiam & sorores parauerunt omnes sanctos & sanctas: patres verò, omnes ipsos colētes, ipsorumque curam habentes, ac erga ipsos compassionis affectu tactos: nā hæc sunt propria patris: matres quoque, omnes pari modo se habentes: vxores verò, omnes ministrantes, subseruientes ac curantes eos: hæc siquidem vxoris sunt opera: filios prætereā omnes discipulos. Adhæc omnes fidelium agros in sua potestate habebant: quodque omnium est maxime admirabile, omnia hæc habebant cum persecutionibus, prout addidit Marcus, hoc est, à fidei inimicis persecutionem sustinentes. Potest etiā esse multiplicatio, gratia sanitarum, aut prophetia, aut aliud quippiam simile.

4. A N S E L M V S in caput decimum nonum Matthæi:

Prior modus quo diuites possunt ingredi in regnum cælorum, nimirum dimittendo omnia.

Alter modus per elemosinas. Melius est dimittere omnia quam per partes ex bonis suis elemosinas dare.

Per centuplū quid intelligatur.

Spiritualia ad carnalia comparatur, sicut centenarius numerus ad paruum numerum.

Cæpula retributio in præsentī seculo.

Apostolus quos domos in hac vita receperunt.

Fratres & sorores. Patres & matres.

Quas vxores.

Quos filios & agros.

Cum persecutionibus.

Dona spiritalia nomine centupli etiam intelliguntur.

Spiritualia nomine centupli intelliguntur.

Voluntate nihil habendi, nomine centupli intelligi potest.

Cognatos quos recipiet.

Pietas erga Deum omnibus carnalibus preferenda est.

Quomodo centum mutuum recipiunt Apostoli.

Matres & patres Apostolorum. Domos quas receperunt.

Domus Apostolorum sunt templa.

Spiritualia bona quæ in hac vita pro carnalibus recipiuntur. Caritas spetena. Actor. 4.

thæi: Sic illud centuplum intelligendum est: qui reliquerit carnalia, recipiet spiritalia Centenarius enim numerus ad cælestia pertinet, quia centenarius de leua in dexteram translatus est in computatione: sicut autem leua ad temporalia, sic dextera ad cælestia refertur. Cum ergo centenarius dextera accidat, meritò cælestia significat. Quod autem subdit, & vitam æternam possidebit: expositio est & determinatio: vel centuplum accipiet, id est, voluntatem nihil habendi.

5. T H O P H Y L A C T V S in caput decimum nonum Matthæi: Nē quis suspicetur quod dictum est, solis congruere discipulis: dilatat promissionem ad omnes qui similia faciūt. Habebunt enim pro carnalibus cognatis, familiaritatem & fraternitatem cum Deo, pro agris paradisum, & pro lapideis edificibus supernam Hierusalem, pro matre presbyteriam ecclesiam, pro patre presbyteros, pro vxore omnes fideles mulieres: num nuptiis? absit, sed spiritali affectione, & misericordia erga se cura.

6. E T in Marci caput decimum: Cumque solus Petrus rogasset, omnibus generaliter loquitur Christus, dicens: Omnis qui reliquerit vxorem vel patrem. Hęc dicit, non vt velit parentes auxilio destitui, & ab vxoribus separari, sed docet nos preferre pietatem erga Deum omnibus carnalibus. Quia enim verè bellum à prædicatione accensum erat, & negaturi erant pueri parentes propter pietatem, dicit: Quisquis reliquerit cognatos quos sibi natura dedit, & in summa, corporalia omnia propter Euangelium: centupla omnia accipiet in præsentī seculo, & in futuro vitam æternam. Nunquid ergo & mulieres centum accipiet? Etiam. Tamen maledictus Iulianus hoc irriserit. Quid cōfert vxor domui viri? Omnino curat, vt vir habeat quod edat, quibus induatur, & horum omnium curam adimit viro. Vide itaque hoc etiam in Apostolis. Quot mulieres fuit, quibus cura erat de amictu & estu illorum, & quæ ministrarunt eis, qui nihil horum curabant, sed solum sermonem & doctrinam? Similiter matres & patres multos habuerunt Apostoli, qui diligerent, & amico affectu erga se essent. Et Petrus qui vnam domum reliquerat postea omnium discipulorum suorum domos habebat. Et nunc quoque vbique terrarum erecta sunt templa in nomine eius, quæ sunt clare domus. Et quod maius, hæc omnia in persecutionibus, id est, persecutionem passi, & male affecti atque afflicti.

7. I N Lucæ caput decimum octauum: Tuguriola quidem reliquerant Apostoli omnes, & nunc habent fulgentissima tēpla, & res familiares, & agros, & vxores multas, quæ illis feruore fidei adherent, aliæque omnia. In futuro autem seculo, non agros tales multiplices & corporales retributiones, sed vitam æternam.

8. B E D A in caput decimum Marci: census iste est: Qui propter Euangelium Christi carnalia reliquerit, spiritalia bona recipiet: quæ comparatione & merito sui ita erunt, quasi paruo numero centenarius numerus comparatur. Quia nimirum à fratribus atque confortibus propositi sui, qui ei spiritali glutino colligantur, multo gratiorem etiā in hac vita recipiet charitatem. Lege Actus Apostolorum, quod multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna, & erāt illis omnia communia,

nullusque egens erat inter eos, qui sua pro Domino reliquerant. De quibus & Apostolus ait: Tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Potest sanè hoc quod ait, Accipiet centies tantum nunc in tempore hoc, domos, & fratres & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, per significationem altius intelligi. Centenarius quippe numerus de leua translatus in dexteram, licet eandem in flexu digitorum videatur tenere figuram quam habebat denarius in leua, nimirum tamē quantitatis magnitudine super creuit: Quia videlicet omnes qui propter regnum Dei temporalia spernunt, etiam in hac vita persecutionibus plenissima, eiusdem regni gaudium fide certa degustant, atque in expectatione patriæ cælestis (quæ iure in dextera significatur) omnium pariter electorum sincerissima dilectione perfruuntur.

9. E T in caput decimum octauum Lucæ: Sensus iste est: Qui propter regnum Dei acquirendum omnes affectus contempserit, omnes seculi delicias luxuræque calcauerit, multo plura in præsentī recipiet, quia à fratribus atque confortibus propositi sui, qui ei spiritali glutino colligantur, multo gratiorem etiam in hac vita recipiet charitatem. Hanc siquidem quam inter parentes, ac filios, atque germanos, coniuges vel propinquos, siue societas copulæ, seu consanguinitatis necessitudo coniungit, satis breuem esse constat ac fragilem. Denique interdum etiam honesta causa interueniente diuellitur. Solum perpetuæ coniunctionis retinet vnitatem, atque indiscretè possident viuere, qui omnia sua esse quæ fratrum, omnia fratrum credunt esse quæ sua sunt. Lege Actus Apostolorum, quia multitudinis credentium erat cor & anima vna, & erant illis omnia communia, nullusque egens erat inter eos, qui sua pro Domino reliquerunt. De quibus & Paulus ait: Tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Recipietur sanè etiam de continentia coniugali multo maior suauitas ab illa, quæ eis inuicem per commixtionem sexuum præbatur. Vxorem autem in lasciuia passione desiderij possidebam, hanc eandem in honore sanctificationis & veræ Christi dilectione possideo. Vna est mulier, sed centuplum creuit meritum castitatis. Nam quod secundum Marcum dicitur, accipiet centies tantum nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros, cum persecutionibus: potest altius accipi. Centenarius quippe numerus, &c. vt supra in Marco.

10. C A S S I A N V S collatione vigesima quarta Ababatis Abraham, capite vigesimo sexto: Multo credibilis, multoque manifestius est, eū qui aliquid secularium vel affectuum vel bonorū Christo suadente contempserit à fratribus atque confortibus propositi sui, qui ei spiritali glutino colligantur, cætuplo gratiorem etiam in hac vita recipere charitatem. Hanc siquidem quam inter parentes ac filios atque germanos, coniuges vel propinquos, siue societas copulæ, seu consanguinitatis necessitudo coniungit, satis breuem esse constat ac fragilem. Denique etiam boni ac pij cum adoleuerint filij, à parentum domibus nonnunquam ac substantiis excluduntur, communio quoque consortij coniugalis interdum etiam honesta causa interueniente diuellitur, fratrum dirimit charitatem contentiosa diuisio. Monachi soli perpetuæ con-

1. Cor. 6.

Alia expositio de centuplo.

Degustatio gaudij cælestis, & expectatio cælestis patriæ.

Gratiō charitatis recipitur in hac vita.

Actor. 4.

1. Cor. 6.

Centuplum creuit meritū castitatis.

Cætuplo gratior charitas recipitur ab eo, qui secularem affectum propter Christum reliquit.

iunctionis retinet unitatem, atque indiscretè possident vniuersa, qui omnia sua esse quæ fratrum, omnia fratrum credunt esse quæ sua sunt. Si ergò istis diebus quibus carnalis copulatur affectio, dilectionis nostræ gratia conferatur, profectò centuplo hæc diuor atque sublimior est. Recipietur sanè etiam de continentia coniugali maior centuplo suauitas, ab illa quæ eis inuicem per commixtionem sextum præbebatur, Pro lætitia quoque illa, quæ in vniuersi agri ac domus possessione quis habuit, centuplo maiore diuitiarum gaudio perfruetur, in adoptionem transiens filiorum Dei, vniuersa quæ æterni sunt patris, vt propria, possidebit, & affectu atque virtute ad imitationem veri illius filij proclamabit: omnia quæ habet pater, mea sunt: nec iam cum vlla pœnali distentione ac sollicitudinis cura, sed securus ac lætus velut in propriis vbiq̃ succedit, au diés quotidie sibimet ab Apostolo prædicari, Omnia enim vestra sunt, siue mundus, siue præsentia, siue futura. Et à Salomone: Fidelis viri totus mundus diuitiarum est. Habes ergò istam cētupli retributionem, in magnitudine meriti, & in distentione tam incomparabilis qualitatis expressam. Neque enim si pro æris, aut ferri, aut vilioris cuiusquam metalli certo pondere, tantundem ponderis, sed auri quisquam reddidisset, non etiam amplius quam cētuplum reddidisset videretur: ita cum pro contemptu voluptatum atque affectuum terrenorum, spirituale gaudium & preciosissimæ charitatis iocunditas repensatur, etiam ipse sit numerus, centuplo tamen hæc maior atque præclarior est. Et post pauca: Nunc ad quantitatem earum rerum, quas pro contemptu mundalium commodorum nobis in hoc seculo Christus restituit, trāscamus, præcipuè secundum euangelium Marci ita dicentis: Nemo est qui reliquit domum, aut fratres, aut sorores, aut matrē, aut filios, aut agros propter me & propter euangelium, qui non accipiat centies tantum hunc in tempore hoc, domos, fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum perfectionibus, & in seculo futuro vitam æternam. Centuplam namque fratrum, parentumve recipiet quantitatem, quisquis patris vnius vel matris seu filij pro Christi nomine charitate contempta, in omnium quæ Christo deseruiunt, dilectionem sincerissimam transit, pro vno scilicet tot inueniens patres fratresque, feruentiore ac præstantiore sibi affectione deuinctos. Multiplicata etiam domorum atque agrorum possessione ditabitur, quisquis vna domo pro Christi dilectione reiecta, innumera nonasteriorum habitacula tanquam propria possidebit, in quacunq̃ orbis parte velut in suæ domus iure succedens. Quomodò enim non centuplum, & si Domini nostri sententiæ superadijci aliquid fas est, plus quam centuplum recipit, qui decem vel viginti seruorū ministeria infida & coactitia derelinquens, tot ingenuorum ac nobilium spontaneo fulcitur obsequio? Quod ita esse etiam vestris experimentis probare potuistis, qui singulis patribus matribusque ac domibus derelictis, quamlibet mundi partem fueritis ingressi, patres, matres, fratresque innumeros, domos, quoque & agros seruosque fidelissimos, absque villo sollicitudinis labore conquiritis, qui vos vt proprios dominos summis suscipiunt, amplectuntur, fouent, venerantur officiis. Sed hoc, inquam, sancti ministri-

Pro agrorum & domorum possessione quid recipiatur.

Ioan. 17.

1. Cor. 3.

Centupli retributio in magnitudine meriti.

Gaudium spirituale pro contemptu terrenarum voluptatum repensatur.

Marci. 10.

Centupla retributio monachorum & religiosorum, pro partem & fratrum dimissione.

Pro dimissis possessionibus.

Pro dimissio nō seruorum & ministrorum.

rio merito ac fiducialiter perfruentur, qui prius in seruitutem fraternitatis semetipsos suaque omnia voluntaria deuotione subdiderint. Quisquis autem hæc humilitate sincera confortibus suis non detulerit, quomodò deferri sibi ab aliis patienter admittit, cum grauari se eorum obsequiis intelligat potius quam foueri, qui accipere mauult fratrum, quam deferre, famulatum? Hæc tamen omnia non cum remissa securitate, nec cum inerti oblectatione percipiet, sed secundum verbum Domini, cum persecutionibus, id est, cum pressuris seculi huius, ac summis angoribus passionum. Et sub finem: Postremò, vt iam disputationis huius sermo claudatur, nōne obsecro etiam in hoc centuplam gratiam euidentissimè, qui fideliter Christo deseruiunt, consequuntur, dum pro nomine eius à summis principibus honorantur, ac licet ipsi humanam gloriam non requirant, venerabiles tamen etiam in persecutionum angustiis iudicibus cunctis ac potestatibus fiunt, quorum vilitas etiam mediocribus forsitan despicibilis esse potuisset, vel pro obscuritate natalium, vel pro conditione seruili, si in seculari conuersatione mansissent.

Cum persecutionibus.

II. GREGORIUS homilia decima octaua in Ezechielem: Denarius numerus per semetipsum multiplicatus, in centenarium surgit. Vnde rectè per centenarium magna perfectio designatur, sicut de electis dicitur: Omnis qui relinquit domū vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomē meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Neque etenim sanctus quisque idèò terrena deserit, vt hæc possidere in hoc mundo multiplicius possit: quia quisquis tereno studio terram relinquit, terram non relinquit, sed appetit. Nec qui vnam uxorem deserit, centum recepturus est, sed per centenarium numerum perfectio designatur. Quia quisquis pro Dei nomine temporalia atque terrena contemnit, & hæc perfectionem mentis recipit, vt iam ea non appetat, quæ contemnit, & in sequenti seculo ad æternæ vitæ gloriam peruenit. Ceteris itaque recipit quod dedit, qui perfectionis spiritum accipiens, terrenis non indiget, etiam si hæc non habet. Ille autem pauper est, qui eget eo quod nō habet. Nam qui & non habens, habere non appetit, diues est. Paupertas quippe in inopia mentis est, non in quantitate possessionis. Nam cui in paupertate bene conuenit, non est pauper.

Matth. 19.

Nō sunt terrena deserenda vt terrena recipiantur.

Per centenarium numerum perfectio mentis designatur.

Voluntas & desiderium nihil habendi.

Paupertas in quo consistat.

Apostolus à Religionem accepit centupli pro dimissis parentibus &c.

Matth. 19.

12. BERNARDVS in declamationibus de deserendis facultatibus super Euangelium, Ecce nos reliquimus omnia: Sed audiui, ait homo, qui perditionis sumit occasionem, & (vt vulgo dicitur) festucam quærit, vnde sibi eruat oculum: audiui, inquit, de illo & illo, qui reliquerant omnia, & ad vomitum suum sunt reuersi: quomodò illi acceperant centuplum? Exurge Domine, iudica causam tuam, & istorum nempe calumniam, & murmur ipsorum qui fortè omnia relinquere visi sunt, & minime tamen centuplum acceperunt, non contra nos, sed contra te est, qui dixisti: Omnis qui reliquerit patrem &c. centuplum accipiet. Quid tamen dicimus: An ex collegio discipulorum reprobari quis potest, nisi oculos habens? Sunt enim loculi nō modò pecuniæ, sed propriæ voluntatis. Scrutetur proinde vias suas & studia sua, qui promissam centu-

Proprium voluntatem nō relinquentes, non dimittit omnia. Matth. 8.

1. Cor. 3.

Consolatio diuina non tribuitur admittentibus alienam.

Indignus apostolus saluus.

Quid postea deserunt centuplum quod acceperunt. Galat. 3.

Sup. 10.

Phil. 11.

Quid dicatur centuplum.

centupli gratiam sibi deesse caufatur: nec dubium quin inueniat angulum & diuersorium reclinatumque, nō quidem filij hominis, sed aut foueam vulpis, aut volucris nidū. Magis autem perfectus, obsecro, relinquit omnia: & solum sequatur Christum, iactans cogitatum suum in Deo, enutriendum ab eo, & centuplum sine dubio percepturus. Neque enim potest solui scriptura, quæ tam certa veritate subnixta, omnibus id sine exceptione promittit. Nihil sibi retineat, nihil suis, nē modicum fermentum totam massam corrumpat. Sunt enim qui sibi retinent aliquid, Dominicæ vocis obliui, qui non suam venit facere voluntatem: & in ipsis quoque sanctorum collegiis proprio ad desiderio, aut fortassè consilio importunius adherentes, sciolos sese faciunt, de se sibi aliquid retinentes: quos penitens abnegasse, & diuinæ providentiæ, ac obediētis patrum, consiliis quoque spiritualium virorum debuerant commississe. Sunt enim qui propinquis retinent & amicis, quod abiiciunt à seipis, pro eorum prosperitate præsentis, inani prorsus & seculari sollicitudine æstuantes. Crudeles planè, qui nequaquam proximos diligant tanquam se. crudelēs, inquit, vel in se, vel in suos: immò quod verius est, in vtrosque. Nemo ergò cum se videt non omnia reliquisse, centuplum non accepisse miretur. Preciosa siquidem diuina consolatio est, nec omnino tribuitur admittentibus alienam. Et post pauca: Sic nimirum, sic vsque hodiè, dilectissimi, cuius ad alias consolationes mens inhiat, & penitens in caducis & transitoriis non renuit consolari, ipse sibi profectò celestis subtrahit gratiam consolationis. Quam si digna deuotione, pleno affectu, desiderio vehementi petere, querere, pulsare satageret, sine dubio petens acciperet, quærens inueniret, pulsantem aperiretur. Alioquin si fortè (quod absit) pendendum illum apostasiæ saltum præsumperit, certum omnino sit testimonium veritatis accipientibus, aut nunquam eum omnia reliquisse, aut ipsum quoque postea deseruisse centuplum quod acceperit. Nonnulli siquidem cum spiritu cœperint, heu carne postea consummantur. Centupli, inquit, accipiet, & vitæ æternæ possidebit. Illud enim in via, hæc in patria est. Immò hæc patria, illud via. Illud consolatio præsentis laboris: hæc futuræ felicitatis consummatio est. Sic nimirum & operarius huius seculi solet cibis in opere, merces in sine dari. sic militibus & stipendia ministrantur pro necessitate laboris, & nouissimè donatium maius erogatur pro quantitate laboris. Sic & filii Israël donèc terram promissionis intrarent, in deserto manna non defuit: & ab Ecclesia post quæsitum regni celestis aduentum, quotidianus panis petitur in oratione quam ipse Saluator instituit. Habes hanc duplicem promissionem & in propheta euidenter expressam, vbi ait: Reddet Deus mercedem laborum sanctorum suorum, & deducet illos in via mirabili. Ipsa est enim via testimoniorum Domini, in qua propheta alius sicut in omnibus diuitiis delectatum se esse testatur. Vt quid ergò in incredulitate moriemini filij hominum? At fortè adhuc secularis ad hæc quispiam dicat: Ostende mihi centuplum quod promittis, & libens vniuersa relinquo. Vt quid ostendam? Fides enim non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. An potius homini ostend-

enti, quam veritatis credere promittenti? Desicis scrutans scrutinio. Nisi credideris, non intelliges. Manna absconditum est, quod in Apocalypsi Ioannis victori promittitur. Nouum nomen est, quod nemo scit nisi qui accipit. Videtur enim fortè nonnullis, præsentem sanctorum communionem facultatum pariter & voluntatum hoc loco centupli nomine designari. Et magna quidem hæc ipsa consolatio, sed non aded generalis, vt possit vniuersaliter omnibus conuenire. Quantos enim sanctorum aut voluntariè eam deseruisse, vt anachoretas, aut violentia persecutionis, vt martyres exilio relegatos, humana consolatione nouimus caruisse? Datum optimum est centuplum hoc, desursum descendit à patre luminum. An non denique omnia possidet, cui omnia cooperatur in bonum? An non centuplum habet omniū, qui impletur Spiritu sancto, qui Christum habet in pectore? Nisi quòd longè plus quam centuplum est visitatio paraclæti spiritus, & præsentia Christi. Quàm magna, inquit, multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te, perfecisti eis qui sperant in te. Vides quomodò memoriam abundantis suauitatis huius eructet anima sancta, quomodò exprimere gestiens verba multiplicet? Quàm magna, inquit, multitudo. Hoc ergò cētuplum, adoptio filiorum est, libertas & primitiæ spiritus, delicia charitatis, gloria conscientia, regnum Dei quod intra nos est, nō vtique esca vel potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Gaudium sanè non modò in spe gloria, sed etiam in tribulationibus. Hic est ignis quem voluit Christus vehementer accendi. Hæc virtus ex alto, quæ Andream fecit amplecti crucem, Laurentium ridere carnificem, Stephanū pro lapidatibus flectere genua ad orationem. Hæc illa pax quam suis reliquit Christus, quando dedit & suam. Siquidem donū & pax est electis Dei: pax vtique præsentis, & donū futuræ. Illa superat omnem sensum, sed & huic quicquid sub sole placet, quicquid in mundo concupiscitur, non poterit comparari. Hæc gratia deuotionis, & vnctio docēs de omnibus quæ expertus nouit, in expertis ignorat: quoniam nemo scit, nisi qui accipit.

13. PETERS Damianus in sermone de S. Benedicto Abbate: Quid est centuplum istud, nisi consolationes, visitationesque, & primitiæ Spiritus, qui super mel dulcis est, nisi testimonium conscientia nostræ, nisi læta & iucundissima expectatio iustorum, nisi memoria abundantis suauitatis Dei, & magna verè multitudo dulcedinis eius, quam nec expertis necesse est dicere, nec in expertis vllis verbis exprimere quisquam potest?

14. MATTHÆI decimonono, vt paulò superius A. testimonio primo.

1. C. LVCÆ sexto: Et ipse (Iesus) eleuatis oculis in discipulos suos, dicebat, Beati pauperes: quia vestrum est regnum Dei.

2. AMBROSIVS in caput sextum Luca: Beati, inquit, pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnū cælorum. Primā benedictionem hæc vterque Euāgelista posuit. Ordine enim prima est, & parens quædam generatioque virtutum: quia qui cōtempserit secularia, ipse merebitur sempiterna: nec potest quisquam meritum regni celestis adipisci, qui mundi cupiditate possessus, emergendi non habet facultatē. Et paulopost: Nō omnes beati pauperes.

Esa. 7. Iuxta LXX. Apo. 2. Non tē externa quam interna consolatio & visitatio Spiritus sancti, nomine centupli intelligitur.

Jacob. 1.

Rom. 8.

Phil. 30.

Scriptura facta quā varis modis appellat hoc centuplum. Rom. 8. Luc. 17. Rom. 14.

1. Cor. 3. & 1. Luc. 12.

Act. 7.

Sap. 3.

1. Ioan. 2.

Expertus nouit, in expertis ignorat.

Centuplum quid significet.

Per pauperes spiritu, quos intelligat Ambrosius.

Qui cōtempserit secularia, merebitur æternam.

Prouet. 19. Pfal. 33.

2. Cor. 8.

Math. 5.

Math. 5. Qui pauperes beati.

Apostoli tates fuisse pauperes. Math. 4.

Item uascens Ecclesie Christiani. Act. 4.

illi pauperes beati, qui contemptis diuitiis, student Deo fieri diuites. Exemplum paupertatis dederit Apostoli, omnia propter Christum relinquentes. Act. 4. Et primi Christiani.

1. Cor. 6.

Act. 3.

Paupertas enim media est, possunt & boni esse & mali pauperes. Nisi forte ille intelligendus pauper beatus, quem Propheta describit, dicens: Quia melior pauper iustus, quam diues mendax. Beatus pauper qui clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Pauper à crimine, pauper à uitiis, pauper in quo mundi princeps nihil inuenit. Pauper illius amulus pauperis, qui cum diues esset, propter nos pauper factus est. Vnde plenè Matthæus aperuit, dicens: Beati pauperes spiritu. Pauper enim spiritu non inflatur, non extollitur mente carnis suæ. Quid enim mihi prodest carere secularibus, nisi fuero mitis atque mansuetus?

3. LEO Magnus in sermone de festo omnium Sanctorum: De quibus pauperibus Veritas loquere, forte esset ambiguum, si dices: Beati pauperes, nihil adderet de intelligenda pauperum qualitate: & sufficere videretur ad promerendum regnum celorum ea sola inopia, quam multi sub graui & dura necessitate patiuntur. Sed cum dicit, Beati pauperes spiritu: ostendit eis regnum celorum tribuendum, quos humilitas commendat animorum, magis quam indigentia facultatum. Dubitari autem non potest, quod humilitatis istius bonum facilius pauperes, quam diuites assequantur, dum & illis in tenuitate amica est mansuetudo, & istis in diuitiis familiaris elatio. Beata illa paupertas, quæ rerum temporalium amore non capitur, nec mundi opibus augeri appetit, sed cælestibus bonis distercere concupiscit. Huius nobis magnanimæ paupertatis exemplum primi post Dominum Apostoli præbuerunt, qui omnia sua sine differentia relinquentes, ad vocem cælestis magistri, à captura piscium in piscatores hominum alacri conuersione mutati sunt, & multos sui similes fidei suæ imitatione fecerunt, quando illis primitiis Ecclesie vnum cor omnium & anima vna erat creditum, qui vniuersis suis rebus possessionibusque distractis, per deuotissimam paupertatem bonis ditabantur æternis, & ex Apostolica prædicatione gaudebant nihil habere de mundo, & omnia possidere cum Christo.

4. CROMATIUS Romanus, episcopus Aquileiensis in dissertatione super caput quintum Matthæi: Hos utiq; pauperes significat esse beatos, qui contemptis mundi diuitiis, speratæque seculi facultate, vt Deo fierent diuites, mundo esse pauperes voluerunt. Hi tales, pauperes quidem seculo videtur, sed Deo diuites sunt, egentes seculo, sed Christo locupletes. Cuius beatæ paupertatis exemplum nobis primum se Apostoli præbuerunt, qui contempta omni facultate, statim sequuti Domini vocem, ipsius esse discipuli meruerunt. Hos tales pauperes etiam Apostolorum temporibus inuenimus, qui primi credentes, vniuersis rebus suis possessionibusque distractis, sub hac deuota paupertate Domini diuitias quasi seruerunt. Vnde & Apostolus in tali paupertate diuitias inesse cælestes ostendit, dicens: Tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Indè denique Petrus, cum ascendens ad templum, à claudo eleemosynam peteretur, ait: Arguetum & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do, in nomine Domini Iesu Christi. surge & ambula. O verè beata paupertas, quæ cum nihil de mundi facultate habeat, tantum de cælo largitur: Non dat quidem argentum vel aurum, sed quod plus est diuitiis omnibus, reddit corporis sanitate:

imaginem Cæsaris in nummo, quam dare non habuit, sed Christi imaginem in homine reformauit. De huiusmodi pauperibus in presenti loco Dominus loquitur, de quibus & David multis locis testatur, dicendo: Edent pauperes, & saturabuntur, & viuunt cor eorum in seculum seculi. Et iterum: Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperum: iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Talium ergo pauperum Dominus docet esse regum celorum, qui se causa religionis ac fidei, seculo pauperauerunt, vt locupletem sanctum Spiritum possiderent: vel certè beatos pauperes dicit, qui nulla superbia diaboli inflantur, nulla ambitione seculi extolluntur, sed humilitatem spiritus cum fidei deuotione custodiunt.

5. BERNARDVS sermone primo in festo omnium Sanctorum: Aperiens os suum docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu. Verè apertum est os eius, in quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ sunt reconditi. Et verè eius hæc doctrina, qui in Apocalypsi loquitur: Ecce noua facio omnia, qui per prophetam antè prædixerat: Aperiam os meum, eruclabo abscondita à constitutione mundi. Quid enim tam absconditum, quam paupertas esse beatam? Attamen veritas loquitur, quæ nec falli nec fallere potest: & ipsa est quæ dicit, quoniam beati pauperes spiritu. Sic vos insensati filij Adam diuitias queritis, diuitias desideratis vsq; adhuc: cum iam beatitudo pauperum diuinitus commendata, prædicata mundo, credita sit ab hominibus? Quærat ea paganus, qui sine deo viuunt. Quærat Iudeus, qui terrenas promissiones accepit. Sed qua fronte, magis aut qua mente Christianus diuitias querit, postquam Christus beatos esse pauperes prædicauit? Quousque filij alieni, quousque vanitatem loquetur os vestrum, vt beatu dicatis populum cui hæc sunt, hæc visibilia, hæc præsentia: cum filius Dei os suum aperiens, locutus sit veritatem, beatos esse pauperes, & vae diuitibus? Sed diligenter attendè quod non simpliciter pauperes nominat, propter plebeios pauperes necessitate miserabili, non laudabili voluntate. Spero equidem profuturam eis apud diuinæ bonitatis misericordiam hanc ipsam afflictionis suæ miseriam: scio tamè Dominum hoc in loco nõ de huiusmodi fuisse locutum, sed de his qui possunt dicere cum propheta: Voluntariè sacrificabo tibi. Attamen nec voluntaria quidè paupertas omnis laudem habet apud Deum. Nam & Philosophi omnia sua reliquisse leguntur, vt expediti mundalibus curis, studio vanitatis possent vacare liberius: & nolebant censu abundare terreno, vt abundarent magis in sensu suo. Hos discernit quod dictum est, spiritu, id est, spiritali voluntate. Beati verò pauperes spiritu, spiritali scilicet intentione, desiderio spiritali, propter solum beneplacitum Dei, & animarum salutem: quoniam ipsorum est regnum celorum. Et attende quam sapienter ordinauerit sapientia, cõtra peccatum primum, remedium primum opponens. Ac si apertius dicat: Vis obtinere cælum quod perdidit superbiens angelus, qui confusus est in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum? Paupertatis vilitatem amplectere, & tuum erit. Et in fine sermonis: Veruntamen quid sibi vult, quod eadem promissio facta est pauperibus & martyribus, nisi quia verè martyrij genus paupertas voluntaria est:

Beatus

Pfal. 27.

Pfal. 77.

Pfal. 33.

Quisq; pauperum est regnum celorum.

Paupertate enim regni celorum.

Christus appellat apud Lucam cap. 6. mendicos beatos: uocatur diu gen. 1. Pfal. 44.

Apoec. 1. Pfal. 77.

In ece qui ad huc diuitias querunt, pauperes habent prædicium.

Pfal. 44. Luc. 6.

Soli voluntarij pauperes beati.

Pfal. 51. Non omni voluntaria paupertas beatus efficit, sed voluntaria paupertas spiritus siue euangelica.

Paupertas voluntaria, martyrij genus est.

Eccl. 31.

Paupertate enim regni celorum.

Christus appellat apud Lucam cap. 6. mendicos beatos: uocatur diu gen. 1. Pfal. 44.

Pfal. 119.

Math. 19. Reg. 4. Apostoli uocant uocem paupertatis.

Beatus vir, ait propheta, qui post aurum non abiit, nec sperauit in thesauris pecuniæ. Quis est hic, & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita sua. Quid mirabilius, aut quod martyrium grauius est, quam inter epulas esurire, inter vestes multas & preciosas algere, paupertate premi inter diuitias, quas offert mundus, quas ostentat malignus, quas desiderat noster iste appetitus? An non meritò coronabitur qui sic certauerit, mundum abiiciens promittentem, irridens inimicum tentantem, & (quod gloriosius est) de semetipso triumphans, & crucifigens concupiscentiam prurientem? Denique propterea pauperibus pariter, & martyribus regnum celorum promittitur, quia paupertate quidè emittitur: sed in passione pro Christo absque omni dilatione percipitur.

6. TERTULLIANVS libro quarto aduersus Marcionem: Beati mendici (sic enim exigit interpretatio uocabuli, quod in Græco est) quoniam illorum est regnum Dei. Iam hoc ipsum quod à benedictionibus cœpit, creatoris est: qui vniuersa prout edidit, nulla alia uoce quam benedictionis dedicauit. Eructauit, inquit, cor meum sermonem optimum. Hic erit sermo optimus, benedictionis scilicet, qui & noui quoque testameti initiator agnoscutur de veteri exemplo. Quid ergò mirum, si & ab effectibus creatoris ingressus est per huiusmodi diuinitatem, semper mendicos, & pauperes, & humiles, ac uiduas, & pupillos vsque diligentis, consolantis, asserentis, vindicantis? vt hanc Christi quasi priuatam benignitatem, riuulum credas de fontibus saluatoris.

7. AVGVSTINVS libro decimo septimo de ciuitate Dei, capite quarto: De terra ergò suscitatus est supra omnes diuites ille pauper, & de illo stercore erectus est supra omnes opulentos ille inops, vt sedeat cum potentibus populi, quibus ait: Sedebitis super duodecim sedes. Et sedem gloriæ hereditatem dans eis. Diuerant enim potentes illi: Ecce nos dimissimus omnia, & secuti sumus te: hoc uotum potentissimi uouerant. Sed vnde hoc eis, nisi ab illo, de quo hic continuè dictum est: Dans uotum uouenti? Alioquin ex illis essent potentibus, quorum infirmatus est arcus. Dans, inquit, uotum uouenti. Non enim Domino quisquam quicquam ratum uouerit, nisi qui ab illo acciperet quod uouerit.

8. MATTHEI decimonono, vt supra A. testim. primo.

1. D. ACTORVM quarto: Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna: nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri: & gratia magna erat in omnibus illis. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant precia eorum quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum. Diuidebatur autem singulis prout cuique opus erat. Ioseph autem qui cognominatus est Barnabas ab Apostolis, (quod est interpretatum, filius consolationis) Leuites, Cyprius genere, cum haberet agrum, vendidit eum, & attulit precium, & posuit ante pedes Apostolorum.

2. ET capite secundo: Omnes etiam qui crede-

bant, erant pariter, & habebant omnia communia. Possessiones & substantias vendebant, & diuidebant illa omnibus, prout cuique opus erat. 3. HIERONYMVS epistola octaua ad Demetriadem de uirginitate seruanda, vt supra A. testimon. quarto.

4. ITEM in catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum siue in libro de uiris illustribus, vt supra quaestione secunda, A. testimon. tertio.

5. AVGVSTINVS in epistola octogesima nona ad Hilarium, quaestione quarta: Audi iam pauca de diuitibus, quod in epistola tua sequitur inquirendum. Hoc enim posuisti quosdam dicere: Diuitem manentem in diuitiis suis, regnum Dei non posse ingredi, nisi omnia sua vendiderit: nec ei prodesse, si fortè ex ipsis diuitiis mandata fecerit. Magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit. Ibi enim dixit: Si vis venire ad vitam, serua mandata: hic autem, Si vis perfectus esse, uade: vende omnia quæ habes, &c. Cur ergò negamus diuites, quanuis ab illa perfectione ab sint, venire tamen ad vitam, si mandata seruauerint, & dederint, vt detur illis, & dimiserint, vt dimittatur illis? Et post nonnulla: Hac lege & conditione, non illi tantum qui mentis excellentia perfectionis consilium receperunt, vt vendita sua, pauperibus distribuerent, & humeris ab omni seculi huius sarcina liberioribus leuem Christi sarcinam ferrent: sed etiam quisquis infirmior, & illi gloriosissimæ perfectioni minus idoneus, qui tamen se meminit ueraciter esse Christianum, cum audierit sibi proponi, quod nisi hæc omnia dimiserit, dimissurus est Christum: apprehendet potius turrim fortitudinis à facie inimici, &c. Ac profectò renunciat etiam diuitiis suis, si quas habet: aut sic, vt eas omnino non diligens, totas distribuat indigentibus, & superfluis exoneret sarcinis: aut sic, vt pius diligens Christum, spem ab eis transferat in ipsum, atque ita vtatur illis, vt faciliè tribuè & communicans, thesaurizet in celo: paratissime sit quemadmodum parentes & filios & fratres & uxorem, hoc modo & istas relinquere, si talis conditio proposita fuerit, vt nisi dimisso Christo, eas habere non possit. Nam si aliter huic seculo renunciat, quando accedit ad fidei sacramentum, facit quod de lapsis beatus Cyprianus ingemuit, dicens: Seculo solis uerbis renunciantes, & non factis. Et post pauca: Multi quos rerum suarum uenditione piguerat antè perfici, Christi imitata passione, sunt repente perfecti: & qui nonnullam infirmitatem carnis & sanguinis suis diuitiis perfecerunt, subito aduersus peccatum pro fide vsque ad sanguinem certarunt. Quibus autem non prouenit corona martyrij, neque illius perfectionis de uendendis rebus suis, consilium tam grande, tamque præclarum receperunt, & tamen à damnabilibus immunes criminibus, esurientem Christum pauerunt, sitientium dederunt, nudum uestierunt, peregrinantes susceperunt: non sedebunt quidem cum Christo sublimiter iudicaturi, sed ad ipsius dexteram stabunt misericorditer iudicandi. Beati enim misericordes, quoniam ipsorum miserabitur Deus. Et iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecit misericordiam. Superexultat autem misericordia iudicio. Proinde isti desinant contra scripturas loqui, & in suis exhortationibus ad maiora sic excitent, vt minora

Contra eos que asserunt esse præceptum omnibus diuitibus, vt omnes facultates vendant. Math. 19. Luc. 6.

Consilium perfectionis.

Math. 11.

Quo casu tenentur uisitare quosque Christianus omnia sua dimittere.

Martyrium perfectio.

Martyrium, & euangelicam paupertatem amplectentium primum regnum.

Contra grada & præclarum de uendendis rebus suis Mat. 23. & 19. Diuites Christiani & boni, nõ iudicabunt cum Christo, sed iudicabuntur. Math. 5. Jacob. 2.

Ad maiora sic excitent, vt minora nõ dampnent.

Proprietarij meditantur & deflectione a ceteris.

Animę mortem meditantur.

Iudę proditori cõparantur Religioſi proprietarij.

In fratruſſocietate priuatiõem nihil poſſidendum. Act. 4.

Ioan. 15. Rom. 5.

Regula B. Auguſtini.

Nihil proprij habere poterat: Sãctimoniales D. Auguſtini tempore.

Act. 2. & 4.

laborare, & cum Christo eſſe, quã diſunctos ab eius ſocietate, in rerum vitã huius omnium afluẽtia verſari. Porrõ incommodum, quod ex iſtiusmodi poſſeſſione naſcitur, nequaquam hęc tantũ reſtitit, ſed vterius etiam progreditur. Etenim qui proprium habere aliquid ſtudet, iſtine dubio nihil aliud, quã diſunctionem, ac defectionem a ceteris meditat. Nam cui hoc in animo nõ eſt, quid eſt tãdem quod ipſe poſſidere feorsũ velit? cũ id certum ſciat, Chriſti beneficio ſeruos ipſius in neceſſariarum rerum copia aſſiduẽ verſari. Proinde perſpicuum eſt, qui talis ſit, eum de præcedenda ac morte aſſicienda anima ſua meditari, qui exiguus obolis ſalutem ſuã addicere ac prodere paratus ſit, & (liceat mihi quãrõ per vos aliquantulum loqui audaçter, quod ſentio) alter ludas efficiatur, nempe qui à furto exordiat (Furtum eſt enim priuata poſſeſſio) & in proditionem deſinat: quando vt ille Dominum, ſic iſte etiam veritatis verbum prodit. Quando enim inſtituti noſtri regula hoc habet, non licere nobis neque priuatam vllam pecuniam acquirere, neque denique clancularium quiduis moliri, aut eiufmodi, quod exempli peruerſitate reliquorum fratrum ſaluti poſſit obefſe, dum neglecto aliquis Dei timore, & legibus Spiritus ſancti violatis, ſocietatem primũ explicare (ſocietatis enim expilatio eſt, rei cuiuſcũque & vndecunquẽ in priuatum vſum ſeuocatio) deinde defectionem etiam ac ſeparationem cogitauerit: qui deſendi poteſt, hunc non verbum veritatis prodidiſſe, & alterum ludam factum eſſe? qui, quantum in ipſa re ſit, veritatem prodat? Quo circa omnimodo fugiendum nobis eſt, ne priuatim quicquam poſſideamus, præter ea, quã promiſcũ omnibus ſimul comparatur. neque hac ratione ſolum integram ab omni labe mentem noſtram conſeruemus, ſed internam etiam hominem ab omnibus ſordibus expurgemus: nimirũ impuris ac prauis primũ cogitationibus, quã interius ſpiritus domicilium ſua intemperie exagitant & conturbant, idque contingit à dolo, ſimulatione, inuidẽtia, contentione, quã vitia & charitatem radicũs euellunt, & Deũ ex eorum animis, in quibus ſunt, fugant.

6. I T E M quẽſtione octogefima quinta in regulis breuioribus: Nunquid priuatim aliquid haberi cõueniat in ſocietate fratrum? Reſponſio: Hoc contrarium eſt teſtimoniis hiſ, quã habentur in Actis, de iis qui crediderant: in quibus ſcriptum eſt. Neque quiſquam eorum, quã poſſidebat, aliquid ſuũ eſſe dicebat. Quare qui dicit ſuum aliquid eſſe, iſtẽ ſeipſum alienum reddit ab eccleſia Dei & charitate Domini: qui quidem & verbo & rẽ docuit ponendam eſſe animam pro amicis, nedũm res externas.

7. AVGVSTINVS in epiftola cẽteſima nona ad Monachos: Hęc ſunt quã vt obſeruetis præcipimus in monaſterio conſtituta. Primũ propter quod eſtis in vnum congregata, vbi vnanimis habitetis in domo, & ſit vobis cor vnum & anima vna in Deo. Et non dicatis aliquid proprium, ſed ſint vobis omnia communia, & diſtribuat vnicuique veſtrum à Præpoſita veſtra victus & tegumentum: non æqualiter omnibus, quia non æqualiter valeatis omnes, ſed vnicuique ſicut opus fuerit. Sic enim legitis in Actibus Apoſtolorum: Quia erãt eis om-

nia cõmunia, & diſtribuebatur ſingulis prout cuique opus erat. Quã aliquid habebant in ſeculo, quãdo ingreſſa ſunt monaſterium, libenter velint illud eſſe commune. Quã autem non habebant, non ea quærant in monaſterio, quã nec foris habere poterũt: ſed tamen earum infirmitati quod opus eſt tribuat, & ſi pauperes earum quando foris erant, nec ipſa neceſſaria poterant inuenire.

8. I T E M in ſermone primo de diſquiſitione & communi vita Clericorum ſuorum, ad populum Hipponenſem: Nõ ſtis omnes aut penẽ omnes, ſic nos viuere in ea domo, quã dicitur domus epiſcopi, vt quantum poſſumus, imitemur eos ſanctos, de quibus loquitur liber Actuum Apoſtolorum: Nemo dicebat aliquid proprium, ſed erant illis omnia communia. Quia forẽ aliqui veſtrum nõ ſunt tam diligentes vitã noſtrã ſcrutatores, vt hoc ſic nouerint quomodõ volo vos nõſſe: dico quod frequẽter dixi. Ego, quem Deo propitio videtis Epiſcopum veſtrum, iuuenis veni ad iſtam ciuitatem, vt multi veſtrum nouerunt, & quãrebam vbi conſtituerem monaſterium, & viuerem cum fratribus meis. Spem quippe omnem ſeculi reliqueram, & quod eſſe potui, eſſe nolui: nec tamen quãſiui eſſe quod ſum. Et poſt pauca: Et quia hęc diſponebam eſſe in monaſterio cum fratribus, cognito inſtituto & voluntate mea, beatã memoriã ſenex Valerius dedit mihi hortum illum, in quo nunc eſt monaſterium. Cœpi boni propoſiti fratres colligere compares meos nihil habentes, ſicut nihil habebã, & imitantes me: vt quomodõ ego tenuem paupertatem meam vendidi, & pauperibus erogauĩ, ſic facerent & illi qui mecum eſſe voluiſſent, vt de communi viueremus. Commune autem nobis erat magnum & vberriſimum prædium ipſe Deus. Perueni ad Epiſcopatum, & vidi neceſſe habere Epiſcopũ exhibere humanitatem aſſiduam quibusque veniẽtibus ſiue trãſeuntibus. Quod ſi non feciſſem, epiſcopus inhumanus dicerer. Si autem conſuetudo iſta in monaſterio permiſſa eſſet, indecens eſſet. Et idẽd volui habere in iſta domo Epiſcopi mecum monaſterium clericorum. Ecce quomodõ viuimus. Nulli licet in ſocietate noſtra habere aliquid proprium: ſed ſi forẽ aliquid habent, nulli licet: & qui habuerint, faciunt quod non licet. Et paulõ poſt, plangens Ianuarius preſbyterum, qui reſervatam pecuniam moriens Eccleſiã legauerat, ait: Teſtamentum fecit preſbyter, ſocius noſter, nobiſcum manens, de Eccleſia viuens, communem vitam proſtens: teſtamẽtum fecit, hæredes inſtituit. O dolor illius ſocietatis: õ fructus natus non de arbore quam plantauit Dominus, ſed eccleſiam ſcripſit hæredem. Nolo munera iſta: non amo amaritudinis fructum. Ego illum Deo quãrebam, Deo ſocietatem profeſſus erat: hanc teneret, hanc exhiberet, nihil haberet, teſtamentum non faceret: habet aliquid, nõ ſe noſtrum ſocium quaſi Dei pauperem ſingeret. Magnus inde mihi dolor eſt, fratres. Et in eodem ſermone: Qui ſocietatem communis vitã iam ſuſceptam, quã laudatur in Actibus Apoſtolorũ, deſerit, à voto ſuo cadit, & à profeſſione ſanctã cadit, obſeruet iudicẽ, ſcilicet Deũ, non me. Ego ſcio quantum mali ſit, proſiteri ſanctum aliquid, nec implere: Vouete, inquit, & redite Domino Deo veſtro. Et melius eſt non vouere, quãm vouere, & non reddere. Virgo & ſi nunquam

Eundem ſermonẽ habet in Concilio Aſiaticũ celebrato anno 816. tẽpore Ludouici Imperatoris, filij Caroli Magni. Act. 1. & 4.

Auguſtino monaſterium conſtituit.

Pauperes eſſe geſta, in cõmuni viuunt.

Nulli licet in ſocietate Auguſtini habere aliquid proprium. Eum plangit, qui tanquam proſerium aliquid reſeruat.

Societatem cõmunis vitã deſerentes, à voto & profeſſione ſanctã cadunt. Act. 1. & 4. Votum pauperum rativõd. Luce. Phil. 75. Eccleſ. 5.

Virgini ſaceri uoluerit non licet.

Dei. 33. Clerici Auguſtini profeſſionem conſtituunt vitam. Phil. 132.

Clerici Auguſtini nõ debent habere aliquid proprium.

Canonicos monachi nihil proprij poſſidebant.

Mat. 26.

Nota ponam monacho proprietario ſpiritus ſancti inſtitutum inſtitum.

Act. 2.

Aliud exemplum de monacho proprietario, quã ille de decore reſectus eſt ante mortem B. Gregorij illius.

quã ſuit in monaſterio, & virgo ſacrata eſt, illi nubere non licet, quanuis eſſe in monaſterio non compellitur. Si autem cœpit eſſe in monaſterio, & deſeruit, & tamen virgo eſt, dimidiata ruit. Sic & clericus duas res profeſſus eſt, & ſanctitatem, & clericatum: Interiũ ſanctitatem: nam clericatum propter populum ſuum Deus impoſuit ceruicibus ipſius, cui magis onus eſt quã honor. Sed quis ſapiens, & intelliget hæc? Ergõ profeſſus eſt ſanctitatem, profeſſus eſt communiter viuendi ſocietatem: & profeſſus eſt, quã bonum & quã iucundum habitare fratres in vnum. Si ab hoc propoſito cecidit, & extrã manens clericus fuerit, dimidius & ipſe cecidit. Quid ad me? non eum iudico. Si forã ſeruat ſanctitatem, dimidius cecidit. Si verbõ intũ habuerit ſimulationem, totus cecidit. Nolo quod habeat neceſſitatem ſimulandi. Scio quomodõ homines ament clericatum, nemini eum tolli nolenti mecum communiter viuere, ſed habet neũ qui mecum manere vult. Si paratus eſt paſci à Deo per Eccleſiã ipſius, non habere debet aliquid proprium, ſed aut erogare pauperibus, aut in commune mittere: maneat mecum. Qui hoc non vult, habeat libertatem, & videat vtrum habere poſſit felicitatis æternitatem.

9. I D E M Auguſtinus in libro de moribus Eccleſiã Catholicã, capite trigefimo primo de monachis cõnobitis agens: Contemptis, inquit, atque deſertis mũdi huius illecebris, in communem vitam caſtiſſimam ſanctiſſimãque congregati, ſimul ætatem agunt, &c. Nemo quicquam poſſidet propriũ.

10. H I E R O N Y M V S ad Eutochium de custodia virginittatis, epiftola vigefima ſecunda: Quid ante non plures annos Nitriã geſtũ ſit, referemus. Quidam ex fratribus parciõs magis quã auarior, & neſcians triginta argenteis Dominum venditũ, centum ſolidos, quos ſino texedo acquirerat, moriens dereliquit. Initum eſt inter monachos conſilium (nam in eodem loco circiter quinq millia diuiſis cellulis habitabant) quid factõ opus eſſet. Alij pauperibus diſtribuendos eſſe dicebant, alijs dandos eccleſiã, nonnulli parentibus remittẽdos. Macarius verbõ, & Pambo, & Iſidorus, & ceteri, quos patres vocant, ſancto in eis loquente ſpiritu, decreuerunt infodiendos eſſe cum eodem, dicentes: Pecunia tua tecum ſit in perditionem. Nec hoc crudeliter quiſquam putet factum. Tantus cunctos per totam Ægyptum terror inuaſit, vt vnum ſolidum dimiſiſſe ſit criminis.

11. G R E G O R I V S Magnus libro quarto Dialogorum, capite quinquageſimo quinto: Neque hoc ſilendum puto, quod actum in meo monaſterio ante hoc triennium reminiſcor. Quidam nãque monachus, Iuſtus nomine, medicinali arte fuerat imbutus, qui mihi in eodem monaſterio cõſtituto ſedulẽ obſequi, atque in aſſiduis ægritudinibus meis excubare conſueerat. Hic itaque languore corporis præuentus, ad extremum deductus eſt. Cui in ipſa ſua moleſtia frater germanus, nomine Copioſus, ſeruiebat, qui ipſe quoquẽ nũc in hac vrbe per eandem medicinã artem temporalis vitã ſtipendiã ſectatur. Sed prædictus Iuſtus cũ iã ſe ad extremum perueniſſe cognouiſſet, eidem Copioſo fratri ſuo, qui occultatos tres aureos haberet, innotuit. Quod nimirũ fratribus non potuit celari, ſed ſubtiliter indagantes, atque illius omnia me-

dicamenta perſcrutantes, eoſdem tres aureos inueniunt abſconſos in medicamine. Quod mox vt mihi nunciatum eſt, tãtum malum de fratre, qui non biſcum cõmuniter vixerat, æquanimiter ferre non valui: quippe quia euſdem mei monaſterij ſemper regula fuerat, vt cuncti fratres itã communiter viuerent, quatenũ eis ſingulis nulla habere propria liceret. Tunc nimio mœrore percuſſus cogitare cœpi, vel quid ad purgationem moriẽtis facerem, vel quid ad exemplum viuentibus fratribus prouiderem. Precioſo igitur euſdem monaſterij præpoſito ad me acceſſito dixi: Vide vt nullus ex fratribus ſe ad eum morientem iungat, nec ſermonem conſolationis ex cuiuſlibet eorum ore percipiat: ſed cũ in morte conſtitutus fratres exquiſerit, ei ſuus carnalis frater dicat: quia propter aureos quos occultatos habuit, à cunctis fratribus abominatus ſit: vt ſaltem in morte de culpa ſua mentem ipſius amaritudo tranſerberet, atque à peccato quod perpetravit, purget. Cũ verbõ mortuus fuerit, corpus illius cum fratrum corporibus non ponatur, ſed quolibet in ſterquilinio ſoſtam facite, & in ea corpus eius prolicite: ibique ſuper eum tres aureos, quos reliquit, iactate, omnes ſimul clamãtes: Pecunia tua tecum ſit in perditione, & ſic eum terra operite. In quibus vtriſque rebus, vnã morienti, alterã verbõ volui prodeſſe fratribus viuentibus: vt & illum amaritudo mortis à culpa ſolubilem faceret, & iſtos auaritiã tanta damnatio tereretur, atque à culpa prohiberet: quod itã factum eſt. Nam cũ idem monachus perueniſſet ad mortem, atque anxie ſe quæreret commendari fratribus, & nullus è fratribus ei applicari & loqui dignaretur, ei carnalis frater, cur ab omnibus fratribus eſſet abominatus, indicauit. Qui protinũs de reatu ſuo vehementer ingemuit, atque in ipſa ſua triſtitia è corpore exiuit. qui itã eſt ſepultus vt dixeram. Sed fratres omnes ex eadem eius ſententia conturbati, cœperunt ſinguli extrema quãque & vilia, & quã eis habere regulariter ſemper licebat, ad medium proferre, vehementerque formidare, ne quid apud eos eſſet, vnde reprehendi potuiſſent.

12. I D E M libro decimo, epiftola vigefima ſecunda ad Ioannem Subdiaconum Rauennã: Cognoui quod Constantius peculiaritã ſtudeat. Quã res maxime teſtatur, eum cor monachi non habere. Et paulõ poſt: Hoc autem prædictõ fratri & Cœpiſcopo noſtro omninõ dicere ſtude, vt peculiaritatem à quatuor aut quinque monaſterij monachis, in quibus corrigi hæctenũs minime potuit, ſtudioſiſſimẽ compeſcat, & hoc ipſum monaſterium à tali peſte mundare ſtinet: quia ſi ibi peculiaritas à monachis habetur, nec concordia, nec charitas in congregatione eadem poterit permanere. Quid eſt autem habitus monachi, niſi contemptus mundi? Quomodõ igitur mundum deſpiciunt, qui in monaſterio poſiti aurum quærunt?

1. F. L I B E R de Eccleſiaſticis dogmatibus, capite ſeptuageſimo primo, vt in textu.
2. A M B R O S I V S libro primo Officiorum, capite trigefimo: Beatus quidem qui dimittit omnia, & ſequitur eum: &c. Affectus diuitem collationẽ aut pauperem facit, & precium rebus imponit. Ceterũ Deus non vult ſimul effundi opes, ſed diſpenſari: niſi forẽ vt Helifæus, qui boues ſuos occidit,

Monaſterij regula prohibebat proprium.

Act. 8. Cauſa facti.

Peculiaritã Auguſtini, cor monachi nõ habet.

Incommoda quã ſequuntur.

Relinqueret omnia. Lucã 21.

Reg. 19.

& pauit pauperes ex eo quod habuit, vt nulla cura teneretur domestica, sed relicta omnibus, in disciplinam se prophetica daret. Est etiam illa probanda liberalitas, vt proximis feminis tui non despicias, si egere cognoscas. Melius est enim, vt ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab aliis sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati, non tamen vt illi ditiores eo fieri velint, quod tu potes conferre inopibus. Causa enim prestat, non gratia. Neque enim propterea te Domino dicasti, vt tuos diuites facias, sed vt vitam tibi perpetuam fructu boni operis acquiras, & precio miserationis peccata redimas tua. Putat se parum poscere precium tuum quærunt, vitæ tuæ fructu adimere contédunt. Et accusat quod eum diuitem non feceris, cum te ille velit æternæ vitæ fraudare mercede?

3. **HIERONYMVS** aduersus Vigilantium: Quod autem asseris eos melius facere, qui vtuntur rebus suis, & paulatim fructus possessionum suarum pauperibus diuidunt, quam illos, qui possessionibus venduntis, semel omnia largiuntur: non à me eis, sed à Domino respondebitur: Si vis esse perfectus, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & veni, sequere me. Ad eum loquitur, qui vult esse perfectus qui cum Apostolis patrem, nauiculam & rete dimittit. Ille quem tu laudas, secundus & tertius gradus est: quem & nos recipimus, dum modò sciamus, prima secundis & tertiis perferenda. Nec à suo studio monachi deterrèdi sunt à te lingua viperæ, & morsu sauiissimo, de quibus argumētis, & dicis: Si omnes se clauserint, & fuerint in solitudine, quis celebrabit Ecclesiæ? quis seculares homines lucrifaciet? quis peccantes ad virtutes poterit cohortari? Hoc enim modo, si omnes tecum facti sunt, sapiēs quis esse poterit? & virginitas non erit

In distribuendo seruandus est ordo.

Non ideo dimittunt sua religioſi, vt amicos dicat.

Vigilantiana doctrina de facultatum distributione.

Math. 19.

Matr. 4. Melius est omnia simul relinquere, quam paulatim in vitiis pauperum facultates dispergere.

Apta responsio.

a Math. 19. b Eſa. 55. & ibidem Hieron. Item lib. 1. aduersus Iouinian. Basil. de virginit. Epiphani. hæref. 58. contra Valerios. August. de sancta virginitate, cap. 24. & 25.

b Hieron. in cap. 19. Matth. & lib. 1. aduersus Iouinianum Cyprian. in tract. de disciplina, & habitu virginu.

c Sapient. 8. d Ibidem & Origen. tract. 7. in Matth. Augustin. lib. 6. confess. cap. 11. Chryſ. homil. 63. in Matth. Nazianzen. in orat. in dictum Euangelij. e Math. 7. a Luc. 11. b Trident. sess. 24. canon. 9.

f Sapient. 3. c. 4. a Eccl. 10. e Math. 13. a c 22. c Marc. 11. c Luc. 20. f Apoc. 14. a Eſa. 55. b Psal. 4. c d Cyril. catech. 4. 12. & 14. illumin. Martialis in epist. ad Tolosan. cap. 8. 9. & 10. Cyprian. in tract. de disciplina & habitu virginu. Hieron. in epist. ad Philemonem. August. in lib. de sancta virginitate, cap. 14. 17. & sequentibus Gregor. in 3. parte cure post. admonit. 19.

h 1. Corinth. 7. a

approbata. Si enim omnes virgines fuerint, nuptiæ non erunt: interibit humanum genus: infantes in cunis non vagient: obstetrices absque mercedibus mendicabunt, & grauissimo frigore, solus, atque contractus Dormitanti vigilabit in lectulo. Rara est virtus, nec à pluribus appetitur. atque vitam hoc omnes essent, quod pauci sunt, de quibus dicitur. Multi vocati, pauci autem electi. v. cui essent carceres.

Manth. 29.

4. **PROSPER** libro secundo de vita contemplatiua, capite nono: Quisquis omnibus quæ habuit, dimissis aut venditis, sit rei suæ contemptor, cum præpositus fuerit factus Ecclesiæ, omnium quæ habet Ecclesiæ, efficitur dispensator. Deinde sanctus Paulinus (vt ipsi melius nōstis) ingētia prædia, quæ fuerunt sua, vendita pauperibus erogauit: sed cum postea factus esset Episcopus, non contempfit Ecclesiæ facultates, sed fidelissimè dispensauit. Quo facto satis ostendit, & propria debere propter perfectionem contemni, & sine impedimento perfectionis, posse quæ sunt communia Ecclesiæ, possideri. Quid sanctus Hilarius? nonne & ipse omnia bona sua aut parentibus reliquit, aut vendita pauperibus erogauit? Is tamē cum merito perfectionis suæ fieret Ecclesiæ Arelatensis Episcopus, quod illa tunc habebat ecclesia, non solum possedit, sed etiam acceptis fidelium numerosis hæreditatibus ampliauit.

Episcopi qui omnia dimiserant, ecclesiasticorum bonorum dispensatores fiebant.

Luc. 8. Melius fecerunt qui omnia dimiserunt, quam qui Christo de suis facultatibus ministrarunt.

5. **AVGVSTINVS** in libro de bono coniugali, capite octauo: Bonum erat quod faciebant, qui de substantia sua Christo ac discipulis suis necessaria ministrabant: sed melius, qui omnem substantiam suam dimiserunt, vt expeditiores eundem Dominum sequerentur.

III.

Vbi Castitatis consilium commendatur?

A. Tum in Euangelicis, tum in Apostolicis literis. Laudat enim Christus illud genus Eunuchorum, qui propter regnum cælorum seiplos castrauerunt. Et nē præceptum hoc esse magis quam consilium putarem, mox subiicit: *Qui potest capere, capiat. Quæ vox quasi hortantis est Domini, vt rectè Hieronymus interpretatur, & milites suos ad pudicitæ præmium concitantis: perinde ac si dicat, Qui potest pugnare, pugnet, superet, ac triumphet. Id ille potest, cui datum est: datur autem omnibus, qui, vt Hieronymus idem testatur, petierint, qui voluerint, qui, vt accipiant, laborauerint. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur.*

B. Cui quidem castitati præmium Diuina scriptura discernit, singulare autem virginum castitati. Etenim qui cū mulieribus non sunt coinquinati, sed virgines permanserunt, sine macula ante thronum Dei assistunt, cantantque nouum canticum coram Deo & Agno, ac sequuntur Agnū quocunque ierit.

C. Apostolus verò planissimè dixit *Bonum est homini mulierem*

liorem non tangere: Ac rursùm: De virginibus præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Deo, vt sim fidelis. Existimo enim hoc bonum esse propter instantem necessitatem: quoniam bonum est homini sic esse. Atque iterum de vidua scribens, Cui vult, inquit, nubat, tantum in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit secundum meum consilium: Puto autem, quod & ego Spiritum Dei habeam.

D. Apostolo pulchrè suffragatur Ambrosius, vbi in hæc verba scribit: Iure laudatur bona vxor, sed melius pia virgo præfertur, dicente Apostolo: *Qui iungit virginem suam, benè facit: & qui non iungit, melius facit:* Hæc enim cogitat quæ Dei sunt, illa quæ mundi: illa coniugalibus vinculis colligata est, hæc libera vinculorum: illa sub lege, ista sub gratia. Bonum coniugium, per quod est inuenta posteritas successiōis humanæ: sed melior virginitas, per quam regni cælestis hæreditas acquisita, & cælestium meritorum reperta successiō. Per mulierem cura successit, per Virginem salus euenit. Ità Ambrosius.

E. Requirit autem isthęc Castitas, vt quis consilio delibato atque constanti ab omni carnis sordē, seu Venerea voluptate, incorruptus viuere studeat, atque vitam cælestem agat continenter: vt sit sanctus, & corpore, & spiritu propter Christum. Eoque spectans Apostolus dixit: *Qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc indicat in corde suo seruare virginem suam, benè facit.*

1 Ibidem e Vide Hier. lib. 1. aduersus Iouinianū Ambros. in 1. Cor. 7. & ibidem Theodorētum. Item eund. in epist. diuin. decret. cap. de vir. Chryſ. in lib. de virginitate, cap. 10. & sequentibus.

k Ibidem g Iudith. 8. a 15. c Luc. 2. c

l Ambros. in epist. 83. ad Syricum Papam, & 82. ad Verellenſes.

m 1. Cor. 7. g Legatur idem Ambros. de viduis, & in 3. libris de virg. Item in exhortat. ad virgines, & in instit. virginis, c. 6. 15. 17. Et Damasceus lib. 4. orth. fidei, cap. 25. Præterea Athanasius, Basilus, Nazianzenus, Augustinus de virginitate. Item fulgentius epist. 3. ad Probanum, cap. 9. & 10. Hier. epist. 22. ad Eust. & lib. 1. contra Iouinianum. Item in apologia pro libris contra Iouin. Ignatius ad Philadelphien. Cyprian. de bono pudicitia. Iulianus lib. 2. de summo bono, cap. 40.

n Basilus in præfatione in Aſcetica, & in constitutionibus monasticis, c. 1. Cassian. colla. 1. 8. cap. 4. 7.

o 1. Cor. 7. f

p 1. Cor. 7. g Basilus homil. in Psal. 44.

TESTIMONIA.

1. **A.** **MARTHÆ** decimonono: Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, & qui dimissam duxerit, mœchatur. Dicunt ei discipuli eius: Si ita est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi qui de matris vtero sic nati sunt: & sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi qui seiplos castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat.

2. **ESAIÆ** quinquagesimo sexto: Et non dicat eunuchus, Ecce ego lignum aridum. Quia hæc dicit Dominus eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum: dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.

3. **HIERONYMVS** in caput quinquagesimum sextum Esaiæ, vt supra de sacramento Matrimonij, quæstione quinta, B. testimonio octauo.

4. **IDEM** libro primo aduersus Iouinianū, qui docebat virgines, viduas & maritatas, quæ semel in Christo lotæ sunt, si non discrepent cæteris operibus, eiusdem esse meriti: Dominus tentatus à Pharisæis, vt rùm secundum legem Moyſi vxores liceret dimittere, omninò fieri prohibuit, quod discipuli considerantes, dixerunt ei: Si talis est causa ho-

minis cum vxore, non expedit nubere. Quibus ille respondit: Non omnes capiunt verbum, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi, qui de vtero matris ita sunt: & sunt eunuchi, qui ab hominibus eunuchizati sunt: & sunt eunuchi qui se castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat. In propatulo est, cur Apostolus dixit: De virginibus autè præceptum Domini non habeo, profectò quia præmiserat Dominus: Non omnes capiunt verbum, sed quibus datum est: & qui potest capere, capiat. Proponit ἀγορεύς præmium: inuitat ad cursum: tenet in manu virginitatis brauiū: ostendit purissimum fontem, & clamitat: Qui sitit, veniat, & bibat: qui potest capere, capiat. Non dicit, velitis, nolitis, bibendum vobis est, atque currendum: sed qui voluerit, qui potuerit currere, atque potare, ille vincet, ille satiabitur. Et ideo plūs amat virgines Christus, quia spontè tribuit, quod sibi non fuerat imperatum. Maiorſque gratiæ est, offerre quod non debeas, quam reddere quod exigeris. Apostoli, vxoris onera contemplati, si talis est, inquiunt, causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Quorum Dominus sententiam probas, Rectè quidem sentitis, ait, quod non expedit homini, ad cælorum regna tendenti, accipere vxorem: sed difficilis res est, & non omnes capiunt verbum istud, verum quibus datum est. Alios eunuchos natura facit, alios vis hominum: mihi illi eunuchi pla-

Math. 19.

1. Cor. 7. f

Qui potest percipere, capiat: quomodo intelligatur.

Ioan. 7.

Macro.

cent, quos castravit non necessitas, sed voluntas. libenter illos in meos sinus recipio, qui se castraverunt propter regnum celorum: & ob mei cultum noluerunt esse, quod nati sunt. Similiter tractanda sententia: Qui se, inquit, castraverunt propter regnum celorum. Si castrati mercedem habent regnum celorum: ergo, qui se non castraverunt, locum non possunt accipere castratorum. Qui potest, inquit, capere, capiat. Grandis fidei est, grandisque virtutis, dei templum esse purissimum, totum se holocaustum offerre Domino: & iuxta eundem Apostolum, esse sanctum corpore & spiritu. Hi sunt Eunuchi, qui se lignum aridum ob sterilitatem putantes, audierunt per Esaiam, quod pro filiis & filiabus locum habeat in caelis paratum. Horum typus est Abdemelech eunuchus in Hieremia, & spado ille regine Candaces in Actis Apostolorum: quod ob robur fidei, viri nomen obtinuit. Ad hos & Clemens, successor Apostoli Petri, cuius Paulus Apostolus meminit, scribit epistolas, omnemque penes sermonem suum de virginitatis puritate contexit: & deinceps multi Apostolici, & martyres, & illustres tam sanctitate quam eloquentia viri, quos ex propriis scriptis nosse per facile est.

5. BASILIVS in libro de vera virginitate, ut supra de Sacramento Matrimonij, quaest. quinta, B. testimonio nono.

6. EPIPHANIVS haeresi quinquagesimo octava contra Vaesios: Et sunt, inquit, eunuchi qui seipso castraverunt propter regnum. Quinam igitur hi fuerunt, quam generosi Apostoli, ac monastica vitam degentes, & deinceps virgines? Ioannes quidem & Iacobus filij Zebedaei, qui manserunt in virginitate, neque tamen propriis manibus membra refecerunt, neque nuptias contraxerunt, sed proprio corde decertarunt, & mirabiliter gloriam coronae huius certaminis abstulerunt. Post ipsos vero quot millia in mundo solitariam vitam degentes, & a monasteriis, & a virgineis conuentibus huius certaminis gloriam abstulerunt? qui corporibus mulierum non mixti sunt, sed in perfectissimo certamine decertauerunt. Velut etiam Helias in veteri testamento reperitur, & Paulus dum dicit: Dico autem in coniugatis, bonum est ipsis si manserint sic, ut & ego. Si vero se non continent, contrahant matrimonium. Quomodo igitur ipse mansit? Siquidem enim relictus erat, & secundum ipsum manserunt assimilati ipsi, ut implerent hoc, sicut & ego. Quomodo exectus aliquis potest matrimonium contrahere, si se non continet? Sed & matrimonium contrahant, & ne vrantur: vides quomodo de continentia dicit, & non de membrorum ablacione?

7. AVGVSTINVS in libro de sancta virginitate, capite vigesimo quarto & vigesimo quinto, ut supra de Sacramento matrimonij, quaest. quinta, testimonio decimo & vndecimo.

8. HIERONYMVS in caput decimum nonum Matthaei, ut ibidem C. testimonio octavo.

9. IDEM libro primo adversus Iovinianum, ut supra in hac quaestione, A. testimonio quarto.

10. CYPRIANVS in tractatu de disciplina & habitu virginum: Prima sententia crescere & generare praecipit: secunda continentiam suavit. Cum adhuc rudis mundus & inanis est, copiam fecunditate generantes, propagamur & crescimus, ad humani generis augmentum. Cum iam refertus est or-

Impar praemium continentium & incontinentium.

1. Cor. 7.

Esias 56. Esias de eunuchis Evangelicis agit. Hierem. 38. Act. 8. Clemens pontifex scripsit de virginitate, & praeterea multi alij. Philip. 4.

Mat. 19. Eunuchi Evangelici fuerunt Apostoli & monachi. Ioanes & Iacobus virgines.

Multitudo continentium & virginum.

Helias & Paulus celibes & continentis. 1. Cor. 7.

Gen. 3.

bis, & mundus impletus, qui capere continentiam possunt, spadonum more viuentes, castratur ad regnum. Nec hoc iubet Dominus, sed hortatur: nec iugum necessitatis imponit, quando maneat voluntatis arbitrium liberum. Sed cum habitationes multas apud Patrem suum dicat, melioris habitaculi hospitia demonstrat: habitacula ista meliora vos petitis, carnis desideria castrantes, maioris gratiae praemium in caelestibus obtinetis.

11. SAPIENTIA octavo: Et ut sciri, quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientia, scire cuius esset hoc donum: adij Dominum, & deprecatus sum illum, & dixi ex totis precordis meis, &c.

12. ORIGENES tractatu septimo in Matthaei caput decimum nonum, ut supra de Sacramento Matrimonij, quaest. quinta, C. testimonio septimo.

13. AVGVSTINVS libro sexto Confessionum, capite vndecimo: Ibidem C. testimonio nono.

14. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimatertia in Matthaeum: Ibidem C. testimonio nono.

15. GREGORIUS Nazianzenus in dictum illud Evangelij: Quomodo consummasset Iesus hos sermones, &c. Non omnes, inquit, capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Cum audis hoc, Datum est, ne haeretica vlla opinione inficiaris, ne naturas comminiscaris & introducas, ne terrenas, & spirituales, & medios. Sunt enim quidam ita peruersi affecti, ut alios omnino perditae naturae esse, alios beatos & saluandos, alios autem, prout eos vel ad virtutem, vel ad vitium libera voluntas duxerit, ita se habere arbitrentur. Ego vero aptitudinem quidem alios alius vel maiore, vel minorem habere fateor: ceterum ad perfectionem adificandam nequam aptitudinem solam sufficere contendo: rationem enim esse, quae ea excitet, ut natura in opus prodeat, quemadmodum filex ferro pulsatus, atque ita ferrum fiat. Cum audieris, Quibus datum est: adde, Volentibus datum est, atque his qui animi inclinatione ita feruntur. Etenim cum illud audis, Non est volentis, neque currentis, sed miserantis Dei: idem tibi exillimandum censeo. Quonia enim nonnulli sunt, qui ob recte facta ita animis effertur, ut id totum sibi ipsis asseribant, nec quicquam Creatori, sapientiaeque eorum auctori, ac bonorum omnium suppeditatori, his verbis eos docet Paulus, quod ipsum etiam recte velle, diuino auxilio indiget: immo, ut rectius loquar, propositum quoque ipsum atque electio eorum, quae recta & cum officio coniuncta sunt, diuinum quoddam beneficium est, atque a Dei benignitate manans. Idcirco ait, Non volentis, id est, non solum volentis, nec currentis solum, sed etiam miserantis Dei. Ita quonia velle quoque ipsum a Deo est, optimo iure totum Deo assignauit. Et paulo post: Illic quoque his verbis, Et quibus datum est: hoc adiunge, qui digni sunt, quique ut tales sint, non modo a Patre acceperunt, sed sibi ipsis etiam dederunt. Ibidem paulo ante: Bonum est matrimonium: sed quod virginitate praestantius sit, dicere non possum. Neque enim magnum aliquid esset virginitas, nisi realiqua bona melior & praeclearior esset. Nolite hoc molestae ferre, qui matrimonij iugo subditae estis. Obedire oportet Deo magis quam hominibus. Quae coniugio mancipata est, aliqua ex parte Christi sit: quae virginitatem amplexata est, tota Christi sit.

Mundo laico. facto hominibus, suadetur continentia. Matth. 19. Ioan. 14.

Mainus praemium virginum in caelestibus.

Matth. 19. Explicat illud, Non omnes capiunt verbum illud, sed quibus datum est.

Volentibus datum est. Rom. 9.

Volentis cum Dei gratia cooperatio.

Matrimonij non est virginitate praestantius.

Astor. 1.

fit. Illa mundo non prorsus adstringatur: haec nullo modo animum mundo addicat. Quod enim coniugate est pars, id virgini totum est. Angelorum vitam elegisti, in eorum ordine te aggregasti, qui iugum nesciunt: ne in carnem prolabar, ne in materiam crassitiamque deiiciaris, ne cum materia matrimonio iungaris, etiam si alioqui in celibatu perfectus. An non plane angelicum, eam, quae carnis vinculis alligata sit, non secundum carnem viuere, sed natura ipsa excelliorem esse?

16. MATTHEI septimo: Petite, & dabitur vobis: quaerite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quaerit, inuenit: & pulsanti aperietur.

17. LVCÆ vndecimo: Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quaerite, & inuenietis: pulsate, &c. ut apud Matthaeum.

18. CONCILIVM Tridentinum sessione vicequarta, canone nono: Si quis dixerit, Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares, castitatem solenniter professos, posse matrimonium contrahere, contra scriptumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica, vel voto: & oppositum nil aliud esse, quam damnare matrimonium, possitque omnes contrahere matrimonium, qui non sentiant se castitatis, etiam si eam voverint, habere donum: anathema sit. cum Deus id recte petentibus non denegat, nec patiat nos supra id, quod possumus, tentari.

1. B. SAPIENTIAE tertio: Felix est sterilis & incoquinata, quae nesciit torum in delicto, habebit fructum in respectu animarum sanctarum, & spado qui non operatus est per manus suas iniquitatem, nec cogitavit aduersus Deum nequissima, dabitur enim illi fidei donum electum, & fors in templo Dei acceptissima. Bonorum enim laborum gloriosus est fructus, & quae non eodidit radix sapientiae.

2. CAPITE quarto: O quam pulchra est casta generatio cum claritate: immortalis est enim memoria illius: quoniam apud Deum nota est, & apud homines. Cum praesens est, imitantur illam: & desiderant eam cum se eduxerit, & in perpetuum decorata triumphat, incoquinatorum certaminum praemium vincens.

3. ECCLESIASTICI vigesimo sexto: Omnis autem ponderatio non est digna continentis animae.

4. MATTHEI decimo tertio: Alia autem ceciderunt in terram bonam: & dabant fructum, aliud ceterum, aliud sexagesimum, aliud tricesimum. Et post nonnulla: Qui vero in terram bonam seminatus est: hic est qui audit verbum, & intelligit, & fructum affert: & facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud vero tricesimum.

5. CAPITE vigesimo secundo: In resurrectione neque nubent, neque nubentur: sed sunt sicut angeli Dei in caelo.

6. MARCI duodecimo: Cum enim a mortuis resurrexerint, neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut angeli in caelis.

7. LVCÆ vigesimo: Et ait illis Iesus, Filij huius seculi nubunt, & traduntur ad nuptias: illi vero qui digni habebuntur seculo illo & resurrectione ex mortuis, neque nubunt, neque ducunt uxores, neque vltra mori poterunt: quales enim angeli sunt: & filij sunt Dei, cum sint filij resurrectionis.

8. APOCALYPSIS decimo quarto: Et vidi, &

Angelorum vitam eligunt virgines.

Celibatus clericorum & religiosorum.

Castitatis donum non habentes. Matth. 7. 1. Cor. 10.

eccē Agnus stabat supra montem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor millia, habentes nomen eius, & nomen Patris eius scriptum in frontibus suis. Et audivi vocem de caelo, tamquam vocem aquarum multarum, & tamquam vocem tonitruum: & vocem quam audivi, sicut citharatorum citharizantium in citharis suis. Et cantabant quasi canticum novum ante sedem & ante quatuor animalia, & seniores, & nemo poterat dicere canticum, nisi illa cetum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati. Virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum quocunque ierit.

9. ESAIAE quinquagesimo sexto, ut supra A. testimonio secundo.

10. PSALMO quadagesimo quarto: Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam: & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui, Et concupiscet rex decorem tuum: quonia ipse est Dominus Deus tuus, & adorabunt eum. Et filij Tyri, in muneribus vultuum tuum deprecabuntur, omnes diuites plebis. Omnis gloria eius filiae regis abintus, in simbris aureis circumamicta varietatibus. Adducuntur regi virgines post eam: proxima eius afferentur tibi. Afferentur in letitia & exultatione: adducuntur in templum regis.

11. CYRILLVS Hierosolymitanus catechessi quarta illuminatorum: Ac praecipue de temperantia sermonem audito, secundum ordinem solitariae vitam agentium, ac virginum vitam aequalem angelis ducunt. Corona nuptiarum. Magna nobis reposita est, fratres, corona. Ne parua voluptate vendatis magnam dignitatem. Audite quid dicat Apostolus: Estne aliquis impurus sicut Esau, qui pro esca vendidit primogenita sua? Sed tu in libros Evangelicos inscriptus cum sis, propter institutum continentiae, caue igitur, ne delearis propter scortationem. Neque rursum cum magnopere studeas temperantiae, sis inflatus aduersus illos, qui occupati sunt nuptiis: nam & hi mundi sunt. Honorabile enim coniugium, & totus immaculatus, dicit Apostolus. & tu quid ignoras, nunquid non ex nuptiis natus es? Non ergo idcirco, quod aurum possides, argeremur reprobos.

12. CATECHESI duodecima illuminatorum: Adoretur qui de virgine natus Christus, & agnoscant virgines sui status vel dignitatis coronam. Agnoscat eorum ordo & institutum, qui vitam solitariam agunt, castitatis gloriam: neque enim priuamur castitatis dignitate. In ventre enim Virginis fuit nouem mensium tempore Saluator. Itaque si veneratur virgo propter nouem mensium tempus, multo magis nos, propter multorum annorum tempus. Omnes autem castitatis cursum, Dei gratia curramus iuuenes & virgines, senes cum iunioribus: non intemperantias exercentes, sed laudantes nomen Domini. Non ignoremus castitatis gloriam: angelica enim est corona, & supra hominem haec perfectio: parcamus corporibus, quae letura debet sicut sol. Ne propter paruum voluptatem, tantum ac tale corpus polluamus. Paruum enim est ad horam peccatum, longeva autem est ex eo & aeterna verecundia. Angeli obambulantes in terra, sunt castitatis operatores. Virgines cum Maria virgine habebunt partem.

13. CATECHESI decima quinta illuminatorum: Inscripta est omnis tua oratio: & psalmodia: i def-

Virgines vitam aequalem angelis ducunt. Corona nuptiarum. Heb. 12.

Heb. 12.

Virginitatis coronam. Castitatis monachorum gloria.

Angelica corona. Heb. 12.

Virgines vitam aequalem angelis ducunt. Heb. 12.

cripta est tua omnis elemosyna: inscriptum est omne ieiunium: inscriptum est omne coniugium recte custoditum: inscripta est continentia, propter Deum instituta. Præcipuam enim coronam in scripturis habet virginitas & castitas, cuius gratia lucebis sicut angelus.

14. MARTIALIS Apostolus in epistola ad Toloſanos, capite octauo: Virgo Valeria sponsa regis terreſtris, sed melius sponsa regis cælestis, quæ per meam prædicationem virginitatem mentis & corporis Deo deuouerat, gladio decollata, dum vitam temporalem contempſit, æternam inuenit, & temporalem mortem pro Christo suscipere non recusans, æternam mortem deuicit. Et paulò post: Sponsus autem virginis adeo est effectus testis passionis Christi, vt in corpore suo cælestem conuersationem iam præbeat subditis, desideria carnis sue crucifigens, regnum diaboli minuens: nec solum Christo cui credidit, Ecclesias per suum regnum, secundum quod Spiritui sancto & nobis visum est disponere, & fabricare gaudeat, sed antiqua templa dæmoniorum, & spurcissima fana idolorum destruere perfectus in fide videatur. Cui etiã obedire debetis in omnibus, quia princeps à Deo vobis est constitutus, à quo omnis potestas & paternitas in cælis & in terra originem ac fortitudinem sumpsit. Quæ principem bonum ad hoc tantum munus perduxit grauem & nouellæ fidei, per quam nouus homo factus, nouo homini coniunctus est, vt pro sua uitate quoque præmij futuri electus, copulam carnalium nuptiarum deuiterit per meam prædicationem, quatenus liberior Deo famulari possit, & multas cæteruas populorum subdere fonti regenerationis.

15. CAPITENO: Nec ideò tamen prohibemus nubere legitimo connubio, cum & hoc coniugium honestum concessum sit & constitutum à Deo ab initio mundi in multiplicatione generis humani. Ultra hunc autem gradum homini licitè concessum, uidiuitatem in præmio maiori constituit. Sed & tertium excellentem gradum honestatis in uirginitate demonstrauit nobis perfectum, & per omnia similem angelicæ dignitati. Ad quem inuitabat nos, dicens: Non omnes capiunt uerbum hoc: sed qui potest capere, capiat.

16. CAPITENO decimo: Ideò prædico uobis, quicumque in uobis uidiuitatem propter recompensationem elegerint, non fraudabuntur munere claritatis Dei. Qui uero in sublimitate excellenti permanserint, uirgines esse eligentes, centuplicatam in perpetua benedictione gloriam consequentur. Nã qui in uirginitate singulari uirginitate matris suæ elegit, qui mortuus & resurrexit primogenitus ex mortuis, magnificentius secum, qui tales esse elegerint, in benedictione & regno patris exaltabit.

17. CYPRIANVS in tractatu de disciplina & habitu uirginum: Nunc nobis ad uirgines sermo est, quarum quo sublimior gloria est, maior & cura est. Flus est ille ecclesiastici germinis, decus atque ornamentum gratiæ spiritualis, læta indoles, laudis & honoris opus integrum atque incorruptum, Dei imago respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi, &c. Quæ se Christo dicauerint, & à carnali concupiscentia recedentes, tam carne quam mente se Deo uouerint, consummentur opus suum magno præmio destinatum: nec ornari iam aut placere cuiquam, nisi Domino suo,

studeant, à quo & mercedem uirginitatis expectant, dicente ipso: Non omnes capiunt uerbum, sed illi quibus datum est. Sunt enim spadones, &c. Denuò quoque per hanc angeli uocem continentia munus ostenditur, uirginitas prædicatur: Hi sunt qui cum mulieribus se non coinquauerunt, uirgines enim permanserunt: hi sunt qui sequuntur Agnum quocumque ierit. Ibidem: Si præmium pollicitationis attendas, minus est quod laboras. immortalitas perseveranti datur, perpetua uita promittitur, regnum Dominus pollicetur. Seruate uirgines, seruate quod esse coepistis, seruate quod eritis. Magna uos merces manet, præmium gradus uirtutis, munus maximum castitatis. Domini uox est illa, dicentis: Filij seculi huius generant & generantur: qui autem habuerint dignationem seculi illius & resurrectionis gloriam in isto seculo iam tenentis: per seculum sine seculi contagione transitis. Cum castè perseveratis & uirgines, angelis Dei estis æquales: tantum maneat & duret solida & illæsa uirginitas, & ut coepit fortiter, iugiter perseveret.

18. HIERONYMVS in commentariis super epistolam ad Philemonem: Si autem Philemon hæc ad hominis præceptum facit: quanto magis faciet ob dilectionem Dei? Unde merito Apostoli uoce laudatur, quod mandata eius opere præuertat, & possit dicere: Voluntaria oris mei complacent tibi Domine: plusque faciens quam præceptum est, uincant eos qui tantummodò imperata fecerunt, & iubetur dicere: Serui inutiles sumus: quod debemus facere, fecimus. Uirginitas quoque propterea maiori præmio coronatur, quia præceptum Domini non habet: & ultra imperata se tendit.

19. AUGUSTINVS in libro de sancta uirginitate, capite decimo quarto: Sed quoniam deuotatis remissis peccatis, ad eandem est uita æterna, in qua est quædam egregia gloria, non omnibus in æterni uicturis, sed quibusdam ibi tribuenda, cui consuetudine parum est liberatum esse à peccatis, nisi aliquid ipsi liberatori uoueat, quod non sit criminis non uouisse, sed uouisse ac reddidisse sit laudis. Consilium, inquit, do. Noui enim quid præsentis temporis, cui coniugia seruiunt, necessitas cogat, ut ea quæ Dei sunt minus cogitentur, quam sufficit adipiscendæ illi gloriæ, quæ non erit omnium, quæ uis in æterna uita ac salute manentium. Stella enim ab stella differt in gloriâ, sic & resurrectio mortuorum. Bonum est ergò homini sic esse.

20. ET capite 27. Pergite itaque sancti Dei, pueri ac puellæ, mares ac femine cælibes & innuptæ, pergitte perseveranter in finem. Vos afferetis ad nuptias agni canticum nouum, quod catabitis in citharis uestris, hoc est, in cordibus dicatis laudibus. Nò utique tale, quale cætat uniuersa terra, cui dicitur: Cætat domino canticum nouum, cætat Domino uniuersa terra: sed tale, quale nemo poterit dicere nisi uos. Et post pauca: Quò ire putamus huc agnum? Quò nemo eum sequi ualeat, vel ualeat, nisi uos. Quò putamus eum ire? In quos saltus & prata? Vbi credo sunt gramina gaudia, nò gaudia seculi huius uana, infantiæ mendaces, nec gaudia qualia in ipso regno Dei

Valeria sponsa regis cælestis, uirginitatem uouit.

Ecclesiarum fabricatio.

Castitas sponsæ sanctæ Valeriæ.

Castitas conjugalis.

Uiduali uirginitas si milis angelicæ dignitati.

Uirginum centuplicata gloria.

Uirginum gloria sublimior laus uirginum.

Deo se uouit uirgines. Quæ magno premio destinatum.

Apoc. 14.

Præmium uirginitatis cuiusmodi sit.

Luc. 20.

Psal. 18. Plus faciens quam præceptum est.

Uirginitas cuius maiori præmio coronatur.

Singularis gloria eorum in cælis, qui Deo uirginitatem uouerunt.

Quædam gloria non erit omnium bonorum.

Apoc. 14. Canticum uirginum non singulare.

gaudia

Cassid uirginum in cælo à cæteris uirginibus distinctum.

Votum uirginitatis.

Voti perpetuitas non propter præfens seculum, sed propter regnum cælorum.

Eccl. 30.

Superiora operis uouere castitatem.

Transuolare coniugia.

Præmia castitatis.

Eccl. 30.

Eunuchi eunuchis qui sine.

Continentiam & uirginitatem in uita æterna.

Canticum singulare.

Dei cæteris non uirginibus erunt, sed à cæterorum omnium gaudiorum sorte distincta: gaudium uirginum Christi, de Christo, in Christo, cum Christo, post Christum, per Christum, propter Christum: gaudia propria uirginum Christi: Non sunt eadem non uirginum, quanuis Christi. Nam sunt aliis alia, sed nullis talia.

21. CAPITENO vigesimo octauo: Sequantur itaque agnum cæteri fideles, qui uirginitatem corporis amiserunt: non quocumque ille ierit, sed quocumque ipsi potuerint. Possunt autem ubique, præter cum in decore uirginitatis incedit.

22. CAPITENO vigesimo nono: Vos itaque sequimini eum, tenedo perseveranter quod uouistis, ardentè facite cum potestis, ne uirginitatis bonum à uobis pereat, cui facere nihil potestis ut redeat. Videbit uos cætera multitudo fidelium, quæ agnum ad hoc sequi non potest: uidebit, nec inuidebit, & collatando uobis, quod in se non habet, habebit in uobis. Præsumite itaque, fideite, roboramini, permanete qui uouistis & redditis Domino Deo uestro uota perpetuæ continentia, non propter præfens seculum, sed propter regnum cælorum.

23. CAPITENO trigesimo: Vos etiam qui hoc nondum uouistis, qui potestis capere, capite: perseveranter currite, ut comprehendatis. Tollite hostias quicquæ suas, & introite in atria Domini, non ex necessitate, sed potestate habentes uestre uoluntatis. Neque enim, sicut, Non mæchaberis, Nò occides: ita dici potest, Non nubes. Illa exiguntur, ista offeruntur. Si fiant ista, laudantur: nisi fiant ista, damnantur. In illis Dominus debitum imperat uobis: in his autem si quid amplius supererogaueritis, in redeundo reddet uobis. Cogitate quicquid illud est, in muro eius locum nominatum, meliorem multo quam filiorum atque filiarum. Cogitate illic nomen æternum. Quis explicat quale nomen erit? Quicquid tamen erit, æternum erit. Hoc credendo & sperando, & amando, potuistis coniugia non deuicare prohibita, sed transuolare concessa.

24. GREGORIUS in tertia parte curæ pastoralis, admonitione uigesima nona: Admonendi sunt peccata carnis ignorantes, ut incessanter præmia suscipiant, & libetè proculdubidè tentationum quas tolerant, labores calcabunt. Si enim attendatur felicitas, quæ sine transitu attingitur, leue sit quod transeundo laboratur. Audiant quod per Prophetam dicitur: Hæc dicit Dominus eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ uolui, & fœdus meum tenuerint: dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus. Eunuchi quippe sunt, qui compressis motibus carnis, affectum in se prauis operis abscindunt. Quo autem apud patrem loco habeantur, ostenditur, quia in domo patris, uidelicet æterna mansione, etiam filij præferuntur. Audiant quod per Ioannem dicitur: Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati: uirgines enim sunt, & sequuntur agnum quocumque ierit. Et quòd canticum cantant, quod nemo potest dicere, nisi illa centum quadraginta quatuor millia. Singulariter quippe canticum agno cantare, est cum eo in perpetuum præ cunctis fidelibus etiam de incorruptione carnis gaudere. Quod tamen electi cæteri canticum audire possunt, licet dicere nequeant: quia per charitatem quidem in illorum celsitudi-

ne læti sunt, quanuis ad eorum præmia non assurgant.

1. C. PRIORIS ad Corinthios septimo: De quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini, mulierem non tangere. Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæque suum uirum habeat. Volo autem omnes homines esse sicut me ipsum: sed unusquisque proprium domum habet ex Deo, alius quidem sic, alius uero sic. Dico autem non nuptis & uiduis: bonum est illis, si sic permaneant, sicut & ego. Quòd si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quam uiri. Iis autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à uiro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut uiro suo reconciliari, &c. De uirginibus autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino, ut sim fidelis. Existimo ergò hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. Alligatus es uxori? Noli querere solutionem. Solutus es ab uxore? noli querere uxorem. Si autem acceperis uxorem, non peccasti. Et si nupsit uirgo, non peccauit, tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autem uobis parco. Volo autem uos sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodò placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodò placeat uxori, & diuifus est. Et mulier innupta & uirgo, cogitat quæ Domini sunt: ut sit sancta & corpore, & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodò placeat uiro. Porro hoc ad utilitatem uestram dico: non ut laqueum uobis iniiciam, sed ad id quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obseruandi. Si quis autem turpem se uideri existimat super uirgine sua, quòd sit superadulta, & ita oportet fieri: quòd uult faciat, non peccat, si nubat. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ uoluntatis, & hoc iudicat in corde suo, seruare uirginem suam: bene facit. Igitur & qui matrimonio iungit uirginem suam, bene facit, & qui non iungit, melius facit. Mulier alligata est legi quanto tempore uir eius uiuit, quòd si dormierit uir eius, liberata est: cui uult, nubat: tantum in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit secundum meum consilium. Puto autem quòd & ego spiritum Dei habeam.

2. HIERONYMVS libro primo aduersus Iouinianum, explicaturus caput septimum epistolæ prioris ad Corinthios, inter cætera inquit: Corinthij per literas quaesierant, utrum post fidem Christi cælibes esse deberent, & continentia causa, quas habebant, uxores dimittere: an si uirgines credidissent, inirent matrimonia, & cum è duobus ethnicis unus credidisset in Christum, & si essent ducendæ uxores, Christianas tantum accipi iuberet, an & ethnicas? Et post nonnulla: Noli igitur admirari, si inter titillationem carnis, & incientia uitiorum, angelorum uitam non exigimur, sed docemur. Quia ubi consilium datur, offerentis arbitrium est: ubi præceptum, necessitas est seruientis. Præceptum, inquit, Domini non habeo,

obsecrati.

Scopus capituli 7. prioris epistolæ ad Corinthios.

Consilium uirginitatis, non præceptum datur.

1. Cor. 9.

1. Cor. 7. Cogitate quæ Domini sunt, magna dignitas est.

Differetia & distantia inter nuptias & virginitatem.

Eccle. 7. Monogamia melior digamia.

1. Cor. 7.

1. Tim. 5.

Digamus eligi non potest in Clerum. 1. Tim. 5.

consiliū autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino. Si non habes præceptum Domini, quare audes dare consiliū, de quo nō habes iussione? Respondet mihi Apostolus: Et vis ut ego iubeam quod Dominus obrulit potius, quam præcepit? Ille creator est figulus, sciens fragilitatem vasculi, quod operatus est virginitatem in audientis potestate dimisit, & ego doctor gentium, qui omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrificerem, onus perpetuæ castitatis statim in principio credentium imponam ceruicibus infirmorum? Et postea: Quid ergo cogitat innupta & virgo? Quæ Domini sunt: ut sit sancta & corpore, & spiritu. Ut nihil aliud esset, ut nulla merces virginum amplior sequeretur: sufficeret ei hæc sola prælatio, cogitare quæ Domini sunt. Statimque docet, quæ sit ipsa cogitatio, ut sit sancta & corpore, & spiritu. Nonnullæ quippe sunt virgines carne, non spiritu: quarum corpus integrum est, & anima corrupta. Sed illa virginitas hostia Christi est, cuius nec mentem cogitatio, nec carnem libido maculauit. Ac, ne forsità putaretur onus grauissimum castitatis nolentibus imponere, statim iungit causas suadendi, & ait: Hoc autem ad vtilitatem vestram dico: non ut laqueum vobis injiciam, sed ut ad id, quod honestum est, & intentè facit seruire Domino absque vlla distractione, vos adhorter. Et paulò post: Et qui non iungit, melius facit. Nisi illaturus esset, melius facit: nūquam præmississet, bene facit. Vbi autem bonum, & melius est, ibi boni & melioris non vnum est præmium, & vbi non est vnum præmium, ibi vti quæ dona diuersa. Tantum igitur est inter nuptias & virginitatem, quantum inter non peccare & benefacere: immò ut leuius dicam, quantum inter bonum & melius. Finita disputatione coniugiorum, & virginitatis, & inter vtrunque cauto moderamine præceptorum, ut nec ad sinistram, nec ad dexteram diuenteret, sed via regia graderetur, & illud impleteret: nē sis iustus multum rursū monogamiam digamiae comparat, & quomodo nuptias subdidit virginitati, ita digamiam primis nuptiis subijcit, & ait: Mulier alligata est, quanto tempore vir eius viuat, quod si dormierit vir eius, libera est: cui vult nubat, tantum in Domino. Beatior autem erit, si sic permanferit, secundum cōsiliū meum. Puto autem, quod & ego spiritum Dei habeam. Concedit secundas nuptias, sed volentibus, sed iis quæ se cōtinere non possunt, nē luxuriatæ in Christo, nubere velint, habentes damnationem, quod primam fidem irritam fecerint, & hoc concedit, quia multa abiērunt retrò post fathanam. Cæterum beatiore, inquit, erunt, si sic permanferint: continuoque subiungit Apostolicam auctoritatem, secundum meum consiliū. Porro nē auctoritas Apostoli, quasi hominis, leuior videretur, addidit: Puto autem, quod & ego spiritum Dei habeam. Vbi ad continentiam prouocat, ibi non hominis, sed spiritus Dei consiliū est: vbi autem nubendi concedit veniam, spiritum Dei non nominat, sed prudentiæ librat consiliū, ita singulis relaxans, ut vnusquisque ferre potest. Quam sancta sit digamia, hinc ostenditur, quod digamus in Clericum eligi nō potest, & ideò Apostolus ad Timotheum: Vidua, inquit, eligatur, non minus sexaginta annorum, quæ fuerit vnus viri vxor. Hoc omne præceptum de his est viduis, quæ

ecclesiæ pascuntur eleemosynis. Non damno digamos, immò nec trigamos, & si dici potest, octogamos, plus aliquid inferam, etiam scortatorem recipio poenitentem. Quicquid æqualiter licet, æqualiter lance pensandum est.

I B I D E M : Ac de Adam quidem & Eua illud dicendum, quod ante offensam in paradiso virgines fuerint, post peccatum autem & extra paradysum protinus nuptiæ. Nuptiæ terram replent, virginitas paradysum. Sicut legimus, quod Moyse, id est, lex, habuerit vxorem: ostende mihi Iesum Naue vel vxorem habuisse, vel filios, & si potueris monstrare, victum me esse ferebre. Item: Obsecro te Ioseph, & idipsum sæpè commoneo, ut scias me, quæ loquor, necessitate dicere: nec detrahare iis, qui in lege præcesserint, sed seruasse eos temporibus & conditionibus suis, & illam Domini implēsentiam: Crescite & multiplicamini, & replete terram, & quod his maius est, futurorum typos præbuisse: nobis autem, quibus dicitur, Tempus in collecto est: superest, ut qui habent vxores, sic sint, quasi non habeant, aliud præcipi, & virginitatem à saluatore virgine dedicari. Eliam, & Elisæum quàm stultè Iouinianus in catalogo posuerit maritorum, me tacente, manifestum est. Si enim Ioannes Baptista venit in spiritu & virtute Eliæ, & Ioannes virgo est: vti quæ non solum in spiritu eius venit, sed etiam in corporis castitate. Superfluum autem est de Daniele dicere, cum Hebræi vsque hodiè autument, & illum, & tres pueros fuisse eunuchos ex illa Dei sententia, quæ Elias loquitur ad Ezechiam: Et de filiis tuis, qui nascuntur ex te, tollent, & facient eunuchos in domo regis. Et post pauca: Venit Iouinianus ad Euangelium, & proponit nobis Zachariam & Elizabeth, & Petrum & socrum eius, & consueta vecordia nō intelligit istos quoque inter eos, qui legi seruierint, debuisse numerari, neque enim euangelium ante crucem Christi est, quod passione & sanguine ipsius dedicatur. Iuxta quam regulam Petrus, & ceteri Apostoli, ut ei ex superfluo interim cōcedam, habuerunt quidem vxores, sed quas eo tempore acceperant, quo euangelium nesciebant, qui assumpti postea in apostolatū, relinquunt officium coniugale. Nam cum Petrus ex persona Apostolorum dicit ad Dominum: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: respondet ei Dominus, Amen dico vobis, quoniam nemo est, qui dimiserit domum, aut parentes, aut fratres, aut vxorē, aut filios, propter regnum dei, qui non accipiat multo plura in seculo isto, & in seculo futuro vitam æternam. Si autem illud nobis opposuerit, ad probandū quod omnes Apostoli vxores habuerint: Nūquid nō habemus potestatem mulieres, vel vxores circumducendi, (quia γυνή apud Græcos vtrūque significat) sicut ceteri Apostoli, & Cephas & fratres Domini? iūgat & illud, quod in Græcis codicibus est: Nūquid nō habem⁹ potestatem sorores, mulieres, vel vxores circumducendi? Ex quo apparet, eū de aliis sanctis dixisse mulieribus, quæ iuxta morē Iudaicū, magistris de sua substantia ministrabant, sicut legimus ipsi quoque Domino factitatum, nam & ordo verborū hoc significat. Nunquid non habemus potestatem mādudcādi, & bibēdi, aut sorores mulieres circumducēdi? Vbi de comedendo, & bibendo, ac de administratione sumptuum præmittitur, & de mulieribus

bigamia non damnat Hieronymus.
Ioseph cælebs vixit.
Cur in lege vereri non iū viguit celibatus & continentia.
Gene. 1. 1. Cor. 7.
Eliā & Elisæ cælebē fuisse.
Lucæ 1.
Danielem fuisse.
Eliā 19.
Apostoli ante euangeliū vxores suas duxerant: postea vero reliquunt officium coniugale.
Matth. 19. Marc. 10. Lucæ 18.
1. Cor. 9. An ex Pauli verbis colligatur, omnes Apostolos vxores habuisse.
Lucæ 8.
An vxores circumducēbant Apostoli foro-

4. Reg. 4.

Vox Græca non admittit hoc loco significationē vxoris. Vide etiam Aug. in lib. de opere monach. cap. 4. Lucæ 1.

Ioannes baptista virgo.
Lucæ 4. Ioannes Apostolus virgo.
Ioan. 1. Ioan. 11.

Virginitas nō mortuit.

Ob virginitatem Ioannes plus amatur.

Castitas viduarum super castitatem coniugum, & virginitate superatur.

Obiectio de clericis natis ecclesiæ.
1. Tim. 5. 1. Cor. 7. Paulus in primo capite omnia agit, ut virginitatem præferat matrimonio.

Cur in initio Ecclesiæ in Episcopos eliguntur etiam ordinabatur. Inceptū est asserere non nisi maritos episcopos esse debere.
1. Cor. 7.

Virginitas tamen geminis ornatur Ecclesiæ.
Rara virginitas.

1517
sororibus infertur: perspicuū est, nō vxores debere intelligi, sed eas ut diximus, quæ de sua substantia ministrabant. quod & in veteri lege de Sunamitide illa scribitur, quod solita sit Elisæum recipere, & ponere ei mensam & panem, & candelabrum & c. Aut certè, si γυναῖκες vxores accipimus, nō mulieres: id quod additur, sorores, tollit vxores, & ostēdit, eas ceu germanas in spiritu fuisse, non coniuges. Quanquàm excepto Apostolo Petro non sit manifestè relatum de aliis Apostolis, quod vxores habuerint, & cum de vno scriptum sit, ac de ceteris tacitū, intelligere debemus, sine vxoribus eos fuisse, de quibus nihil tale scriptura significet. Et tamen ille, qui nobis obiecit Zachariam & Elisabeth, Petrum & socrum eius: sciat de Zacharia & Elisabeth Ioannem fuisse generatum, id est, de nuptiis virginem, de lege euangelium, de matrimonio castitatem: ut à propheta virgine, virgo Dominus & annuncietur, & baptizaretur. Ioannes vnus ex discipulis qui minimus traditur fuisse inter Apostolos, & quæ fides Christi virginem repererat, virgo permanfit, & ideò plus amatur à Domino, & recumbit super pectus Iesu. Et quod Petrus qui vxorem habuerat, interrogare non audeat, illum rogat, ut interroget & c. Dicit Petro Dominus: Si eum sic volo esse, quid ad te? Vndè & sermo exiit inter fratres, illum discipulum non moriturum. Ex quo ostenditur, virginitatem non mori, nec sordes nuptiarum abluere cruore martyrij, sed manere cum Christo, & dormitionem eius transitum esse, non mortem. Si autem obnoxè contenderit, Ioannē virginem non fuisse, & nos amoris præcipue causam, virginitatem diximus: exponat ille, si virgo non fuit, cur cæteris Apostolis plus amatus sit.

I B I D E M : Non nego beatas esse viduas, quæ ita post baptismum manserint: nec illarum detractio merito, quæ cum viris in castitate perdurat: sed, sicut hæ maioris apud Deum præmij sunt, quàm nuptæ coniugali officio seruientes, ita & ipsæ æquo animo patientur virginitatem sibi præferri. Si enim illas fera pudicitia, post despumatas corporis voluptates, erigit contra maritatus: cur non infra perpetuam castitatem esse se nouerint? Frustrā, inquit, hæ loqueris: quia & Episcopi, & Presbyteri, & Diaconi vnus vxoris viri, & habentes filios, ab Apostolo constituuntur. Quo modo de virginitate Apostolus dicit se non habere præceptum, & tamen dat consiliū, quasi misericordiam consecutus à Domino, & hoc agit in omni illa disputatione, ut virginitatem præferat matrimonio, & suadet, quod imperare non audeat, nē inijcere videatur laqueum, & plus imponere ponderis, quàm hominum potest sustinere natura: ita & in Ecclesiastico ordine constituendo, quia rudis ex gentibus constituebatur Ecclesia, leuiora nuper credentibus dat præcepta: nē territi ferre non possent. Sed & ipsa episcopalis electio mecum facit. Non enim dicit, Eligatur episcopus qui vnam ducat vxorem & c. ut supra de Sacramento Matrimonij, quæst. 4. C. 15. Alioqui si iuxta sententiam Apostoli, non erunt episcopi nisi mariti, ipse Apostolus episcopus esse non debuit, qui dixit: Volo autem omnes sic esse, sicut ego sum. Et Ioannes indignus hoc gradu existimabitur, & omnes virgines & continentes, quibus quasi pulcherrimis gemis Ecclesiæ monile decoratur. Noli metuere, nē

omnes virgines fiant, difficilis res est virginitas, & ideò rara, quia difficilis: Multi vocati, pauci electi, incipere, plurimorum est: perseverare paucorum. Vndè & grande præmiū eorum, qui perseverauerint. Si omnes virgines esse possēt, nūquam & Dominus diceret: Qui potest capere, capiat: & Apostolus in suadendo non trepidaret: De virginitate autem præceptū Domini non habeo. Et post multa ex Paulo allata testimonia: Dies, inquit, me deficiet, si volucro omnia castitatis de Apostolo præcepta memorare. Ista sunt, de quibus ad Apostolos Dominus loquebatur: Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis ea portare modò. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Transseamus ad Iacobum, qui fratrem Domini dicebatur, tantæ sanctitatis, tantæque iustitiæ, & perpetuæ virginitatis, ut Iosephus quoque, historicus Iudæorū, propter huius necem Hierosolymam subuersam referat. Et ex Apocalypsi citans: Si virgines, inquit, primitiæ Dei sunt: ergò viduæ, & in matrimonio continētēs, erunt post primitias, id est, in secundo & tertio gradu: ne oprius perditus populus saluari poterit, nisi tales hostias castitatis Deo obrulerit, & immaculatum agnum purissimis victimis recōciliauerit. Infinitum est, de euangelio decem virginum exponere sacramentū, quinque stultarum, & quinque sapiētum. Hoc solum nūc dico, quod quo modo absque ceteris operibus virginitas sola non saluat, sic omnia opera absque virginitate, puritate, continētia, castitate, imperfecta sunt. Et cōcludens ait: Satis abunde quæ Christianæ pudicitie & virginitatis angelicæ de diuinis libris exempla præbimus: sed quoniam intellexi in commentariis aduersarij, prouocari nos etiam ad mundi sapientiam, quod nunquàm hoc genus in seculo sit probatum, & nouū dogma contra naturam religio nostra prodiderit, percurram breuiter Græcas, & Latinas, barbarasque historias, & docebo virginitatem semper tenuisse pudicitie principatum. Referunt fabulæ, & c.

3. AMBROSIVS in caput septimum prioris epistolæ ad Corinthios: Non diceret, Bonum est innuptis ut sint sicut & ego, nisi esset integer corpore. Nec diceret, Omnes homines volebam esse sicut meipsum. Si enim habuerit vxorem, & hoc dixit, virgines esse noluit: sed abst. Sic enim à pueritia spiritui seruiuit, ut huius rei studium non haberet: quippe cum iuuenulus anticipatus sit à gratia Dei. Et paulò post: Bonum dicit esse, virginem permanere. Et ut hoc absolutius ostenderet, propter præsentem necessitatem, ait: quia optimū est, ut inter bonum & optimum nihil tam præclarum atque vtile esse cognosceretur, quàm est virginitas: quia non solum apud Deum virginitatem commendatiorem docet, sed & apud vitam præsentem, dum necessitates temporis nescit, quas patitur coniugatio & meroris partus, simulque orbitates filiorum ignorat. Ut ergò ad hanc affectandam hortaretur, præsentis necessitatis exitia lucrari docet has quæ illā dilexerint, ut cum non solum hæc apud Deum locum meliorem habere discunt, verumetiam in præsentem, omni industria hæc appeteret. Et in fine: Apostolus his loquitur, qui mira deuotione obsequi desiderat celestibus præceptis, ostendēs & docēs quo compendio citius itur ad Deum: quia qui propter Deum promerendum virgo manere vult, sciens

Math. 20.
Math. 19. 1. Cor. 7.
Castitatis præcepta. Ioan. 16.
Iacobus perpetuæ virginitatis fuit.
Apo. 14. Gradus continentie coniugum, viduarum, & virginum.
Math. 25.
Opera omnia absque continētia imperfecta sunt.
Ex profanis auctoribus probat virginitatem semper tenuisse pudicitie principatum.
Pauli castitatis & continentia.
1. Cor. 7. Virginitas & apud Deum & apud vitam præsentem commendatiorem.
Per virginitatem tanquam

compedium quodam et ita ad Deum.

Matth. 19.

Preceptorum & consilij discernimen.

Consiliarius fide dignus.

Virginitas bonorum optimum ac prestantissimum.

Theodororus scripsit orationes de virginitate.

Pauli calibatus.

Matth. 19.

1. Cor. 7.

quale primum possit accipere, qui a licito temperat. Ut melior fiat, simul omnia impedimenta carnis spernit, non nefcius hæc esse, quæ gressum currentis velut oneribus compedum detinent.

4. THEODORUS in caput septimum prioris ad Corinthios: De virginibus autem præceptum Domini non habeo. Dominus enim, cum dixisset Apostoli, Si ita est lex vxoris, expedit vxorē non ducere: respondit, Non omnes capiunt verbum hoc, & rursus, qui potest capere, capiat. Propterea diuino quoque dixit Apostolus, Præceptum Domini non habeo. Si ergo legē non accepisti, quid sibi vult, quod dicis, Consiliū autem do: Non legem fero, sed consiliū affero. Etenim Deus cum quæ sunt secundum naturam præcepisset, adhortatur ad ea quæ sunt supra naturam. Quoniam autem verisimile erat futurū vt quidā huic rei tanquam rei nouæ contradicerent, consilio adiecit: Tanquam misericordiā cōsecutus à Domino, vt sim fidelis. Cum solita modestia Apostolicā auctoritatem ostendit. Sum cōsiliarius fide dignus, inquit, per multā Domini misericordiā vocatus, & cui credita est prædicatio. Quid autē consiliū? Existimo enim hoc bonū esse propter instantē necessitatem, quoniam bonum est sic esse, Alligatus es vxori? noli querere solutionē. Solutus es ab vxore? noli querere vxorē. Illud, existimo, adiecit, nō dubitans virginitatē esse bonū & bonorum optimū ac præstantissimum: sed nē adhortatio lex fieret, adiecit dubitationē. Legem enim consequitur obseruatio & transgressio, & eorū qui transgreduntur, punitio, & ideo quæ magna sunt, non præcipit, sed ad ea hortatur. Et paulo post in ea verba, Qui sine vxore est, &c. Ostendit breuiter differentia sollicitudinē eius qui eligit iugū matrimonij, & eius qui calibatus amplectitur. Facile autē scire potest qui vult, eorū qui in vita versantur, labores & sollicitudines. Eas autē nos quoque fusiū ostendimus, dum de virginitate orationes scriberemus, & ad eius opes bonorum amatores adhortaemur.

IBIDEM super ea verba: Volo autem omnes esse sicut me ipsum: In continentia & perfectionem indicauit, & quæ minora sunt, concessit, & imbecillitati quidem opē ferentia medicamenta oratio protulit, ad ea autem quæ sunt optima & præstantissima eligenda, archetypum exemplar excitat: se ipsum autē exemplar proposuit, suæ castitatis thesaurum nobis reuelare coactus. Dico autē non nuptis & viduis: Bonum est illis, si sic permanferint sicut ego. Ostendit rursus se esse ex ordine calibum & eorum qui vxores non duxerunt. Neque enim quis cum iure inter viduos collocet, cum adhuc esset adolescens, quando vocatione dignus est habitus.

5. IDEM in epitome diuinorum decretorum, capite de virginitate: Dominus autē Deus non tulit quidem leges de virginitate: intellexit enim esse re supra naturam: eam autē laudibus prosequēdo, eos qui vellent, ad certamen adhortatus est. Cum enim dixisset Apostoli: Si ita est causa hominis cū vxore, non expedit vxorem ducere: respondens Dominus, dixit: Non omnes &c. & sunt Eunuchi qui castrati sunt seipos propter regnū Dei. Hoc autem non de castitatis, sed de prauarum cogitationum dicit amputatione, deinde subiunxit: Qui potest capere, capiat. Quæ de causa diuina etiā Apostolus, de virginitate loquens, dixit: Præceptum autē Domini non habeo. De virginitate enim legem nō tu-

lit Dominus. Consiliū autem do, &c. Huic nempe, sic esse, addidit illud, existimo: non dubitans de iis quæ consuebat, sed orationem moderans, vt non esset lex. Lex enim habet etiam transgressionem, transgressio autem inducit etiam supplicium. Ea autem de causa adiecit illud, Puto, vt ostenderet id quod dicitur, non esse legem, sed consiliū. Hoc autem, Non peccat si nubat: dicit de iis, quæ virginitatis pacta conuenta seu vota nondum fecerant.

6. CHRYSOSTOMVS in libro de virginitate, capite decimo: Mihi ipse persuadeo, virginitatem coniugio multo esse præstantiorem, neque tamen propterea connubium in malis pono, quin etiam ipsum magnis laudibus afficio.

7. CAPITULUM vndecimo: Virginitas est bonum, id ego quoque fateor. At qui nuptias etiam melior & istud tibi assentior: ac, si libet, illud adiungam, tanto nuptiis eam præferre, quanto calum terræ, quāto hominibus angeli antecellunt: ac, si quid præterea audendum est, etiam magis. Nam si neque nubunt angeli, neque vxorem ducunt, non etiam carne & sanguine coagmentati sunt, in terris præterea non commorantur: non cupiditatem aut libidinum perturbationibus sunt obnoxij, non cibi indigent aut potus: non sunt eiusmodi, vt eos dulcis sonus, aut cantus mollire, aut præclara species possit allicere: nulla denique eius generis capiuntur illecebra: sed, quemadmodum cælum summo meridie, nullis perturbatum nubibus, purum & lucidum apparet, sic angelorum natura, nullis commota perturbationibus, necessariō clara permanet, & illustris.

8. CAPITULUM duodecimo: At humanum genus, cum natura beatissimis mentibus inferius sit, omni vi, studioque contendit, vt quoad eius fieri potest, illas assequatur: quomodo? non nubunt angeli, neque vxorem ducunt: at neque etiam virgo, assistentes illi semper ad Deum, eidem inferuiunt, & istud ipsum virgo. Quamobrem Paulus ab omnibus curis eas auocat, vt attentē & assidue Deo seruire, neque vlla indē re distrahi possint. Vidēne virginitatis præstantiam? quomodo terrarum incolæ sic afficiant, vt eisdem illi, quibus cælestes, muneribus perfungantur, & qui corpore vestiti sunt, eos incorporeis mentibus exæquet, & homines ipsos æmulos studij efficiat angelorum? Piis autem virginibus multa & maxima præstō erunt bona, & planē ea, quæ non modō supra sunt oculorum & aurium sensum, sed omnem hominum mentem & cogitationem superant.

9. CAPITULUM vigesimoprimum: Quid virginitate suauius? quid pulchrius? quid illustrius? etenim ipsi Solis radiis fulgore splendidiore emittit: nos verō ab omnibus terrenis rebus auocans, sic afficit, vt Solem iustitiæ puris & intētis oculis intueamur.

10. CAPITULUM vigesimooctauo: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier, quæ cum de nuptiis videatur dicere, re tamen vera tanquam hamum vsitata piscator esca circumuestiens, sic ipse in audientium aures inserit orationem, eo consilio, vt illo ipso sermone de nuptiis, eosdem a nuptiis deterreat, nā qui illud audit, se per coniugium non in sua, sed in vxoris esse potestate, confestim operam dabit, vt ab acerbissima seruitute liberetur, vel potiūs id primū cauebit, nē ipsum subeat iugum

Cur dicit, existimo.

Virginitas quæ voto adstricta non sunt, numero licet.

Meminit huius libri Nicoph. lib. 13. h. Ro. ecclesiast. cap. 2.

Virginitas coniugio præstantior.

Angelis præferuntur virgines.

Luce 20.

Virgines quæ in re angelorum imitentur mores.

Inexplicabilis virginitatis merces.

Pulchritudo virginitatis.

1. Cor. 7.

Nuptias oculis distinet Paulus.

iugum seruitutis.

11. CAPITULUM trigesimo quarto: Etiam ne, quæso, nuptias quisquam cum virginitate conferre, vel omnino in eius conspectu ponere audeat? at non id permittit diuus Paulus, qui magnum inter vtrūque ponit interuallum, hæc enim, inquit, cogitat, quæ Domini sunt: illa autē cogitat, quæ sunt mundi. Et paulo post: Quo magis virginitas, inquit, quæ seruat, eo maiorem habet laudem: coniugio verō cum quis ad satietatem aburitur, tum maxime omni laude priuatur. Hoc autem, inquit, dico secundum indulgentiam, at cui indulgentia tribuitur, nullus ipsi ea in re locus ad laudē relinquatur. De virginibus autem cum differeret, Præceptum, inquit, Domini non habeo, cōsiliū autem do. An igitur coniugium propterea virginitati cōferat minime is quidem: nam de virginitate consiliū dat, hęc tribuit indulgentiam, neutrum certē iubet. Quod si eius sententiam nō esse vis, audi quæ dicat ipse: Volo, inquit, omnes homines, sicut me ipsum, continentes esse. Si igitur vis, omnes vt se continent, neminem vis iungi cōiugio. At enim eos qui cōnubio iūgi volunt, neque propterea prohibeo, nec accuso: omnes tamen oro, & exopto ab omnibus, vt similes mei sint, concedo illis connubium propter fornicationes: quod verō illud mihi optatus est, propterea dixi in initio, Bonum esse homini mulierem non tangere.

12. CAPITULUM trigesimo sexto: Cum illud accepisset ab eo, Vnusquisque proprium donum habet, nē concidas animo, nē ve sic tecum loquaris: nihil mihi ad hanc rem labore aut studio meo opus est: donum enim eam Paulus vocauit. Neque enim ita dixit, quod continentiam in numerum cælestium munerum vellet referre, sed modestiæ causa donum appellauit, nō enim adeo & se ipse, & à Christo dissentiret, cuius illud est, Sunt eunuchi, qui seipos castrauerunt propter regnum cælorum. & illud, Qui potest capere, capiat. Sibi certē, iis condemnatis quæ, cum viduitatem elegerint, non miferunt in sententia, minus ipse cōstaret. nam si donum id est, quid ipsis eo minaris? Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, nūquam enim Christus in eos animaduertit, qui dona non habuerunt: at illos semper poena afficit, qui honeste vitam non agunt. Atque illud, quod ab ipso maxime queritur, optima vitæ ratio est, & actiones eiusmodi, quæ nullam habeant ansam reprehensionis: partes verō facere diuinorum munerum, eaque distribuere, non accipientis est optio, sed dantis iudicium. Non miraculis, sed honestis actionibus tribuuntur beatitudines, quemadmodum nec cessationi, sed prauis actibus supplicia proponuntur. Sed quid opus fuit in eiusdem rei admonitione permanere, si nostri illa non sit arbitrij, si, præter diuinæ gratiæ momenta, non etiam opera ac studium nostrum nobis sint ad eius facultatem necessaria? Cum enim dixisset, Volo omnes homines, sicut ego sum, continentes esse: rursus inquit, Dico autem non nuptis, & viduis: bonum est ipsis, si sic permanferint, sicut & ego.

13. CAPITULUM trigesimo nono: Cum dixit virginē, quia nupserit, non peccare, de ea non est locutus, quæ coniugium renunciarit, quippe quæ deliquisset, & intollerabili scelere se adstrinxisset perspicuū est omnibus, sed de illa, quæ expers adhuc nuptiarum

Inter nuptias & virginitatē magnum interuallum.

Pauli calibatus.

Virginitatis donū non ita dicitur, vt homo pro eo adquirendo aut cōsecrando laborare non debeat.

Matth. 19.

1. Tim. 5.

Bonam vitam requirit Christus.

Matth. 5.

1. Cor. 7.

Quam virginē si nubar, non peccat.

Cui viduæ licet ducere nuptias.

rum, nihil dum statutum habet, verum etiam nunc inter vtrunque accipiti cogitandi cura distrahitur. Et post pauca: viduæ omnino, si voluerit, potestatem nubendi faciat: eam, quæ coniuge mortuo, se in reliquum tempus Deo castam fore professā sit, postea nupserit, vehementer accusat, vt quæ pacta, quæ cum Deo fecerat, tanquam obtrita neglexerit, non his ergo, sed illis dixit, Si se non continent, nubant: melius est enim nubere, quam vri. Non dixit, si quadam libidinis vi coguntur, si transuersi aguntur, si non possunt: nihil omnino posuit eiusmodi, quod aut vim allatam ostendat, aut venia dignum sit: verum quid is inquit? Si verō se non continent, nubant, quod eorum voluntati tribuendum est, qui propter pigritiam nolunt elaborare. Demonstrat enim ipsos rei facultatem habentes, ob id minus eam pericere, quod laborem defugiunt.

14. CAPITULUM quadagesimo: Quemadmodum virgini, viuo eius viro (immortalis autem is est) nunquam licet nubere: sic nuptiæ, tantum coniuge mortuo.

15. CAPITULUM quadagesimoprimum: Illud, Qui potest capere, capiat, liberam dat auditori optionem eligendi.

16. CAPITULUM quadagesimonono: Virgo, si nupserit, non illa quidem peccauit, sed ipsa se virginitatis corona priuauit, nempe magnis muneribus, & inexplicabilibus. Quod verō bona non exposuit ea, quæ certamine confecto, ipsis sunt reuerata: quo modo sponso obuiam prodeunt, quo modo gloriosè admodum, fidenterque vnā cum Rege sponso in thalamum introeant, quo modo ad regium solium accedentes, omnium maxime fulgeant? At de illis ne verbum quidem fecit, passim verō meminit vacuitatis molestiarum, quas vita hæc habet. Ad Corinthios loquebatur, apud quos se nihil scire iudicauit, præter Christum, & eum crucifixum: quibus cum agere tanquam cum iis, qui rebus cælestibus dediti essent, minime potuit: ac, quod haberent in corpore, & in cura terrenarum rerum essent defixi, lac etiam tum illis adhibuit: ad quos cum illa mitteret, sic est locutus: Lac vobis potum dedi, nō escam: nondum enim poteratis: sed ne nunc quidem potestis: adhuc enim carnales estis, & secundum hominem ambulatis. Idcirco terrenarum rerum commemoratione, & eorum, quæ sub oculos & sensus cadunt, eos & ad virginitatem cohortatur, & à coniugio deterret. At non idem fecit Dominus noster Iesus Christus, cum de virginitate disseruit: sed in illis quidem cælestis regni meminit: Sunt enim eunuchi, qui seipos castrauerunt propter regnum cælorum.

17. CAPITULUM septuagesimooctauo: Christum loquentem attende: Neque nubent, neque vxorem ducunt, sed sunt sicut angeli in cælo. Vide interuallum, quàm in excelsum locum virginitas, cum eiusmodi est, mortale corpus extollat.

18. CAPITULUM septuagesimonono: Qua enim, quæso, re differēbat ab angelis Helias, elisæus, Ioānes, veri virginitatis amatores? nulla, nisi quod a mortali natura cōstabant. nā cetera si quis diligētē inquirat, hi nihilo minus affecti reperientur, quàm beatæ illæ mentes, & id ipsum, quo inferiore conditione videntur esse, in magna esse eorum laude

1. Tim. 5.

Nemo cogitur ad incontinentiam.

Quod a quibus se non continent, voluntati tribuendum & pigritiæ.

Virgini sacre nubere non licet.

Matth. 19.

Corona virginitatis inexplicabilis.

Cor Paulus non meminit coronæ virginis, sed tantum vacuitatis molestiarum huius vitæ.

1. Cor. 2.

1. Cor. 3.

Christus verō meminit. Matth. 19.

Luce 20.

Helias, Helisæus & Ioānes, veri virginitatis amatores, siquidem angelis confertur.

ponendum. Vt enim terrarum in colas, & ij, qui essent mortali natura, possent ad illam virtutem vi & contentione peruenire, vide, quanta eos fortitudine, quanta vitæ ratione præditos fuisse oporteat. Virginitatem autem fuisse, quæ tales eos reddiderit, ex eo perspicuum est, nã si vxores habuisset & liberos, haud facillè adducti essent, vt & in solitudine viuerent, & suas familias contemneret, & reliqua, quæ necessaria essent ad vitam, non compararent. Nunc verò his omnibus soluti vinculis, tanquam in cælo, sic in terris diuersantes, non parietibus, non tecto, non lecto, non mensa, non aliis eius generis indigebant: quin illis cælum erat pro tecto, solum pro lecto, pro mensa solitudo, & quæ sterilitas solitudinis, aliis famis effectrix videtur, sanctis illis viris suppeditabat rerum omnium copiam.

19. **CAPITE** octogesimo tertio: Quod initio dixi, id repetam etiam in præsentia, non eundem à nobis, & ab illis virtutis modum requiri, neque enim nunc quisquam perfectus esse potest, nisi vendiderit omnia, nisi omnibus renunciauerit, neque pecuniæ solum, aut domus, sed propriæ etiam vitæ curam abiecerit, at nullum tantæ perfectionis tum specimè fuit. Quid ergò est? perfectior ne, inquit, nostræ huius vitæ ratio est, quam tum Patriarchæ Abraham fuerit? deberet quidem, & ea lege sumus adstricti: sed hac viuendi regula non vtimur.

20. **IVDITH** octauo: Erat autem Iudith relicta eius (Manassis) vidua iam annis tribus, & mensibus sex. Et in superioribus domus suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur, & habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter sabbata & neomenias, & festa domus Israël.

21. **CAPITE** decimo quinto: Ioachim autem summus pontifex de Ierusalem, venit in Bethliam cum vniuersis presbyteris suis, vt videret Iudith. Quæ cum exisset ad illum, benedixerunt eam omnes vna voce, dicentes: Tu gloria Ierusalem, tu lætitia Israël, tu honorificentia populi nostri, quia fecisti viriliter, & confortatum est cor tuum, eò quod castitatem amaueris, & post virum tuum, alterum nescieris: ideò & manus Domini confortauit te, & ideò eris benedicta in æternum.

22. **LVCÆ** secundo: Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel; de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua. Et hæc vidua erat vsque ad annos octoginta quatuor: quæ non discedebat de templo, ieiunans & obsecrationibus seruens nocte ac die.

D. AMBROSIVS epistola octogesima prima ad Syricium Papam: Agrestis vularis est, nullam virginitatis gratiam, nullum castitatis ordinem seruare, promiscuè omnia velle confundere, diuersorum gradus abrogare meritorum & paupertatem quãdam cælestium remunerationum inducere, quasi Christo vna sit palma quam tribuit, ac non plurimi abundant tituli præmiorum. Simulant se ista donare coniugio. Sed quæ potest laus esse coniugij, si nulla est virginitatis gloria? Neque verò nos negamus sanctificatum à Christo esse coniugium, diuina voce dicente: Erunt ambo in carne vna, & in vno spiritu. Sed prius est quod nati sumus, quam quod effecti, multo quæ præstantius diuini operis mysterium, quam humanæ fragilitatis

Virginitas eos exuerit.

Nò idem virtutis modus in veteri & nouo testamento.

Inter castitatis & meritorum gradus nondiffringere, agrestis vularis est.

Gene. 2. Math. 19.

remedium. Iure laudatur bona vxor & c. vt in textu. Et in fine: Iouinianum, Auxentium, Germinatorem, Felicem, Protinum, Genialem, Martianum, Ianuarium, & Ingeniosum, quos sanctitas tua damnauit, scias apud nos quoque secundum iudicium tuum esse damnatos.

2. **IDEM** in epistola octogesima secunda ad Ecclesiam Vercellensem: Audio venisse ad vos Sarmationem & Barbatianum vaniloquos homines, qui dicunt nullum esse abstinentiæ meritum, nullum frugalitatis, nullam virginitatis gratiam, pari omnes æstimari precio. Et post nonnulla: Quid autem loquar quanta sit virginitatis gloria, quæ meruit à Christo eligi, vt esset etiam corporale Dei templum, in qua corporaliter (vt legimus) habitauit plenitudo diuinitatis? Virgo genuit mundi salutem, virgo peperit vitam vniuersorum. Sola ergò non debet esse virginitas, quæ omnibus in Christo profuit? Virgo portauit, quem mundus iste capere aut sustinere nò potest. Denique qua reuerentia virginitatis locutus est sanctus Apostolus, & c. vt supra, quæstione prima D. testimonio primo.

3. **PRIORIS** ad Corinthios septimo, vt supra C. testimo. primo.

4. **AMBROSIVS** libro de viduis, vt supra quæstione prima, D. testimonio secundo.

5. **IDEM** in libro primo de virginibus: Inuitat: nunc integritatis amor, & tu foror sancta vel mutis tacita moribus, vt aliquid de virginitate dicamus: nò veluti transitu quodam præstricta videatur, quæ principalis est virtus. Non enim ideò laudabilis virginitas, quia in martyribus reperitur, sed quia ipsa martyres faciat. Quis autem humano eam possit ingenio comprehendere, quam nec natura suis inclusit legibus? Aut quis naturali voce complecti, quod supra vsu naturæ sit? E cælo accersit quod imitaretur in terris. Nec immeritò viuendi sibi vsu & c. vt supra quæst. 2. B. 2. Dicit aliquis: Sed etiam Helias nullis corporei coitus fuisse permixtus cupiditatibus inuenitur: Ideò ergò curru raptus ad cælum, ideò cum Domino apparet in gloria, ideò Dominici venturus est præcursor aduersus. Et post nonnulla: Ego licet laudationem non susceperim virginitatis, sed expressionem, ad rem tamen pertinere arbitror, vt quæ sit ei patria, quis author, appareat. Ac prius vbi sit patria definiamus. Si enim ibi est patria, vbi genitale domicilium: in cælo profectò est patria castitatis. Itaque hæc aduena, ibi incola est. Quid autem est castitas virginialis, nisi expers contagionis integritas? Atque eius auctorem quem possumus existimare, nisi immaculatum Dei filium, cuius caro non vidit corruptionem, diuinitas non est experta contagionem? Videte igitur quanta virginitatis merita sint. Conferamus, si placet, bona mulierum cum vltimis virginum. Iactet licet fecundo se mulier nobilis partu: quo plùs generauerit, plùs laborat. Numerat solatia filiorum, sed numeret pariter & molestias. Nubit, & plorat. Qualia sunt vota quæ flentur? Et post pauca: Audistis parentes, quibus erudire virtutibus, quibus instituere disciplinis filias debeatis, vt habere possitis quarum meritis vestra delicta redimantur. Virgo Dei donum est, munus parentum, sacerdotium castitatis. Virgo matris hostia est, cuius quotidiano sacrificio vis diuina plantatur. Non vtique dissuadeo nuptias, si fructus sa-

Iouinianus & c. damnati.

Virginitatem deprimit vaniloqui homines.

Virginitatis gloria.

Virginitas principalis est virtus.

4. Reg. 2. Helias virgo. Malach. 4.

Virginitatis & castitatis patria in cælo est. Virginitas castitas quid sit.

Author eius est Dei filius.

Confer virginum felicitatem cù bonis coniugi.

Meritis filiarum virginum redimantur parentum delicta.

cræ

cræ virginitatis enūmero. Paucarum quippe hoc munus est, illud omnium. Nec potest esse virginitas, nisi habeat vnde nascatur. Bona cum bonis comparo, quòd facillius, quid præstet, eluceat. Neque meam sententiã affero, sed eam repeto, quam edidit spiritus sanctus per Prophetam: Melior est, inquit, sterilitas cum virtute. Vobis virginis sanctæ speciale præsidium est, quæ intemerato pudore sacrum domini seruat cubile. Neque mirum, si pro vobis angeli militant, quæ angelorum moribus militatis. Meretur eorum præsidium castitas virginalis, quorum vitam meretur. Et quid pluribus exequar laudem castitatis? Castitas enim angelos facit. Qui eam seruauit, angelus est: qui perdidit, diabolus. Nam de resurrectione quid dicam, cuius præmia iam tenetis? In resurrectione autem neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut angeli, inquit, in cælo. Quod nobis promittitur, vobis præstitum est, vtorumque nostrorum vsus apud vos est. Dicit aliquis: Tu nobis quotidie virginum canis laudes: quid faciam, qui eadem quotidie cantito, & proficior nihili? Sed non mea culpa. Denique de Placentino sacrandæ virginis veniunt, de Bononiensi veniunt, de Mauritania veniunt, vt hic videntur: magnam rem videris: hic tracto, & alibi persuadeo. Si ita est, alibi tractemus, vt vobis persuademus. Quid, quòd etiam qui me non audiunt, sequuntur: qui audiunt, non sequuntur? Nam plebsque virgines cognoui velle, & prohiberi etiam prodire à matribus, & quod grauius est, viduis, cù quibus hic mihi sermo est. Nempe si hominẽ amarent filia vestra, per legem possent eligere quem vellent. Quibus igitur hominem eligere licet, Deum non licet? Contuemini quàm dulcis pudicitia fructus sit, qui Barbaricis quoque inoleuit effectibus. Ex vltimis infra vltimæ Mauritanie partibus deductæ virgines hic sacri gestiunt. Bonum est, si virgini studia parentum quasi flabra pudoris adspirant. Sed illud gloriosus, si teneræ ignis ætatis, etiam sine veteribus nutrimentis spontè se rapiat in fomitem castitatis. Dotem negabunt parentes? sed habes diuitem sponsum, cuius contenta thesaurorum, patriæ successione emolumenta non quæras. Quanto dotalibus præstat compendij casta paupertas? Vince prius puella pietatem. Si vincis domum, vincis & seculum. Memoria nostræ puella dudum nobilis in seculo, nunc nobilior Deo, cum virgeretur ad nuptias à parentibus & propinquis, ad sacrosanctum altare confugit. Quòd enim melius virgo recurreret, quam vbi sacrificium virginitatis offertur? Ne is quidem finis audacia. Stabat ad aram Dei pudoris hostia, victima castitatis: nunc capiti dexteram sacerdotis imponens, precem poscens, nunc iustæ impatiens moræ, ac summum altari subiectans verticem. Num melius, inquit, mater tu me quàm altare velabis, quod sanctificat ipsa velamina? Plùs talis decet flammeus, in quo caput omnium Christus quotidie consecratur. Quid agitis vos propinqui? quid exquirèdis adhuc nuptijs sollicitatis animum? Iam dudum profusas habeo. Sponsus offertis? meliorẽ repèri. Quasi libet exagere diuitias, iactate nobilitatem, potèriam prædicare. Habeo eum cui nemo se comparet, diuitem mundo, potentem imperio, nobilẽ cælo. Si talem habetis, non refutò optionem: si non reperitis, nò prouideris mihi, sed inuidetis. Silenti a teris,

bus c

vnus abruptus: Quid si, inquit, pater tuus viueret, innuptam te manere pateretur? Tum illa maiori religione, moderatiore pietate: & ideò fortassè defecit, nò quis impedimentum posset afferre. Quod ille responsum de patre, de se oraculum, maturo sui probauit exitio. Ità ceteri eadem quisque metuentes, fauere ceperunt qui impedire quærebant: nec dispendium debitarum attulit virginitas facultatum, sed etiam emolumètum integritatis accepit. Habetis puellæ deuotionis præmium, parètes caute offensionis exemplum.

6. **ET** libro secundo de virginibus: Superiore libro, quantum virginitatis munus sit, euoluimus, (non enim potuimus explicare) vt per se cælestis gratia muneris inuitet legentẽ. Secundo libro virginem institui decet, & tanquam competentium præceptorum magisterijs erudiri.

7. **LIBRO** tertio de virginibus: At certè ipsis gentilibus inter aras & focos venerabilis solet esse virginitas: & in quibus nulla est meritorum pietas, nulla mentis integritas, in iis tamen carnis virginitas prædicatur. A prophanis igitur ceremonijs virginis nemo prohibebit, ab Ecclesia Dei virginitas arcebitur? Illic coguntur, quod non docentur: hic interdicitur, quod non licet non doceri. Illic præmia reuocantur à nuptiis, hic ad nuptias coarctantur iniuriis? Illic violentia fit vt capiantur, hic fiet violentia ne profiteantur? Et potest esse patientia sacerdotum, vt non vel morte oblata, si ita necessè est, integritatis sacrificium vindicetur. Accusati sumus: & nisi fallor, accusatores nostri plerique de vobis sunt. Horu ego affectus redarguere nãlo, quàm personas prodere. Criminis autem inuidia hæc est, quia suadeo castitatem. Qui hoc nò libenter accipit, ipse se prodit. Virginitatem, inquit, doces, & persuades plurimis. Vtinam conuinceret, vtinam tanti criminis probaretur effectus. Non vereretur inuidiam, si efficaciam recognosceret. Atque vtinam me exemplis potius argueretis, quàm sermonibus caderetis. Sed vereor nò præuaricatores mihi apposuisse videar, qui me alienis commendent laudibus. Inuitas, inquit, sacris mysterijs, & consecratas integritati puellas nubere prohibes. Vtinam potuisses reuocare nupturas. Vtinam possem flammeum nuptiale pio integritatis velamine mutare. An indignum videtur, vt sacratae virginis à sacrosanctis altaribus nò abducantur ad nuptias? Et quibus licet sponsum eligere, nò licet Deum præferre? In me ergò facti cõditio mutatur, vt pro opprobrio mihi cedat, quod semper spectauit ad gratiam sacerdotum, iacere femina integritatis, & virginitatis studia prouocare. Quæro enim, vtrum quasi improbu hoc, an quasi nouum, an quasi inuitile reprehendatur? Si quasi improbum, improba ergò vota sunt omnium, improba vita est angelorum, quam gratia resurrectionis imitantur. Qui enim non nubunt neque nubentur, erunt sicut angeli in cælo: qui hoc vtique reprehendit, resurrectionis vota condemnat. Itaque improbum videri non potest, quod hominibus pro præmio constitutum est. nec potest eius rei species displicere, cuius veritas & in fructu est, & in voto. Sed esto, non sit improbum, nunquid nouum est? Nòs enim noua omnia quæ Christus non docuit, iure damnamus, quia fidelibus via Christus est. Si igitur Christus non docuit quod docemus, etiam nos id detestabi-

Nota vindictam Dei.

Virginitatis munus quòd dãmò dõ in-explicabile.

Virginitas venerabilis apud Gentiles.

Contra eos qui prohibent virginitatem, aut impediunt virginitatis oblationem.

Ambrosius ac ceteri sunt eò quòd virginitatẽ suaderet.

Responso ac commodat.

Ad Sacerdotes pertinet virginitatis studia prouocare.

Vita angelorum. Math. 22. Luc. 20.

Nò est nouu docere vel cõsistere castitatem.

SS iiii

Christus con-
sulit integri-
tatem.
Matth. 19.

le iudicamus. Discutiamus ergo, vtrum Christus integritatem docuerit, an repudiandam putauerit. Et sunt, inquit, spadones, qui seipfos castrauerunt propter regnum caelorum. Est ergo praecleara militia, quae regno caelorum militat. Itaque iam tunc Dominus docuit, esse debere intemerata studia castitatis. Vnde & Apostoli eam caeteris praeminere cernentes, si ita est causa, aiunt, viri cum vxore, non expedit nubere. Quo dicto & grauiora iudicauerunt onera vinculi coniugalis, & verae integritatis gratiam praetulerunt. Sed Dominus qui sciret praedicandam omnibus integritatem, imitandam paucis: Non omnes, inquit, capiunt verbum istud, sed quibus datum est. hoc est, non est communis plurimis, & vulgaris integritas: nec pro infirmitate permittitur, sed pro virtute conceditur. Denique cum dixisset, Et sunt spadones qui seipfos castrauerunt propter regnum caelorum: vt ostenderet hoc non mediocris esse virtutis, Qui potest, inquit, capere, capiat. Et ideo post hoc verbum offeruntur pueri ad benedicendum, qui corruptelae expertes, integritatis munus immaculata aetate seruaerent. Taliu enim est regnum caelorum, qui in puerilem castimoniam tanquam in naturam infantium corruptelae ignoratione remeauerint. Est ergo etiam caelestis voce probata virginitas, Dominiciisque expectanda praecipis. Et post nonnulla: Si quis putat consecratione virginum minui genus humanum, consideret quia vbi paucae virgines, ibi etiam pauciores homines: vbi virginitatis studia crebriora, ibi numerum quoque hominum esse maiorem. Discite, quatas Alexandria, totiusque Orientis & Africana ecclesia quotannis sacrare consueuerint. Pauciores hinc homines prodeunt, quam illic virgines consecrantur. Aiunt etiam plerique maturioris aetatis virgines esse velandas. Neque ego abnuo, sacerdotalis esse cautionis debere, vt non temere puella veletur. Spectet planè, spectet aetate sacerdos, sed fidei vel pudoris. Spectet & maturitate, recudique, examinet grauitatis canonicè, moru senectia, pudicitiae annos, animos castitatis. Tum deinde si matris cura custodia, comitum sobria sedulitas, si hac praestò sunt, non deest virgini longaeu canities. Si haec defunt, differatur puella moribus qua annis adolescentior. Non ergo aetas reicitur florentior, sed animus examinatur. Et certe Teclam non senectus, sed virtus probauit. Et hinc quid plura contexam, cum omnis aetas habilis Deo, perfecta sit Christo? Denique non virtutem aetatis appendicem dicimus, sed virtutis aetatem. Nec mirere in adolescentulis professionem, cum legeris in paruulis passionem, &c.

8. I T E M in exhortatione ad virgines, cum citasset D. Paulum de virginitate, Esaiam & Matthaeum de eunuchis. Audistis, inquit, filiae, quantum sit praemium integritatis. Regnum acquirit, & regnum caeleste, vitam angelorum exhibet. Hoc vobis suadeo, quo nihil pulchrius, vt inter homines angeli sitis, qui nulla sibi ligantur nuptiali copula. Quoniam quae non nubunt, & vxores non ducunt, sicut angeli in terris sunt, vt tribulationem carnis non sentiant, seruitutem ignorant, a mundana cogitationis ableuentur contagio, diuinis rebus mente intendant: vt tanquam exuti corporis infirmitate, non quae hominis sunt, sed quae Dei sunt, cogitent. Quis vobis potest melius consilium dare, & quia ille

Cur pueri be-
nedicendi of-
feruntur post
consilium ca-
stitatis.

Virginum co-
secratione no-
minatur ge-
nus humanu.

Multitudo sa-
crarum virgi-
nu in Oriente,
Aegypto, &
Africa.
De aetate vir-
ginum quae
consecrande
sunt & velan-
da.
Vide eccliu
Tridenitum,
sess. 15. de Re-
gularibus &
Monial. c. 17.

1. Cor. 7.
Esai. 56.
Matth. 19.

Inter homi-
nes angeli.
Luc. 20.
1. Cor. 7.

vas Dominicæ electionis? Quid igitur dicat, percipite auribus: Volo autem omnes homines esse sicut me ipsum. Et iterum dicit de non nuptis & viduis: Bonum est illis, si sic maneant sicut & ego. Volo vos imitatrices esse tanti Apostoli, vt vitam eius sequamini, qui coniugij vinculum refugit, vt vinctus esset Christi Iesu. Non potuisset ad tantam Apostolatus sui peruenire gratiam, si fuisset alligatus coniugij contubernio. Quod si ille qui & doctrina praestantissimus erat, & tantum Christi donum habebat, iudicauit tanti momenti esse, si abstineret ab vsu copulae coniugalis, & ideo sic mansit, ne plurimum suo muneri decerperetur: quod neque orationi vacare semper liceret, neque semper diuinis intendere mandatis, quem coniugij cura reuocaret vt placere vxori esset necessè: quid vtiue vos eligere oportet, quibus sola virginitas potest libertatem dare? Quoniam quae nupserit, ad seruitutem pecunia sua venditur.

9. I N institutione virginis, capite sexto: Nulli Dominus vberiora quam virginitati deputauit munera, sicut scriptura nos docet. Sic enim per Esaiam Dominus locutus est: Ne dicat spado, &c.

10. C A P I T E decimoquinto: Christi lilia sunt specialiter sacrae virgines, quarum est splendida & immaculata virginitas.

11. C A P I T E decimo septimo: In virginibus sacris angelorum vitam videmus in terris, quam in paradiso quondam amiseramus. Haec quoque famula tua ad huiusmodi virtutis gratiam lacessita, tuis affisit altaribus, non rutilanti caesarie flauu deferens crinem, flammeo nuptiali dicatum: sed illum crinem, quo euangelica illa mulier sancta maria pedes Christi sedula pietate deterfit, & domum totam effuso impleuit vnguento, sacro offeres velamine consecrandum.

12. I O A N N E S Damascenus libro quarto orthodoxae fidei, capite vigesimo quinto: Petra est carnalis virginitati, & in testimonio citat voluptatis adamatores, quod maledictus omnis homo qui non suscitatur semen in Israel. Nos autem respondemus, Deo verbo ex virgine incarnato freti, quod virginitas desuper est, & a principio insita naturae hominum. Ex virgine enim terra, homo plasmatus est: ex solo Adam, Eua creata est. Dicit enim diuina scriptura, &c. Helias qui igneo curru in caelum sublatu est, nonne nuptias valere permisit, & in sublimatione super homines testimonium accepit? Quis caelos clausit? quis mortuos suscitauit? quis Iordanem diuisit? nonne virgo Helias? Helisaeus verò huius affectator, aequalem virtutem praefereus, nonne cum duplari gratiam spiritus sancti petiisset, hereditauit? Quid autem, nonne tres pueri virginitatem colentes, igne superiores euasere, per virginitatem corporibus ab igni inexpugnabilibus factis? Nonne Danielis corpori, virginitate solidato, ferarum dentes infigi non potuerunt? Nonne cum videndus esset Deus ab Israeliticis, castum corpus esse praecipit? Nonne etiam sacerdotes seipfos castos seruabant, & ita adyta intrabant, offererantque hostias? Nonne lex magnum votum castitatis appellauit? Virginitas angelorum conuersatio est, haec omnis incorporeae naturae proprietates. Haec enim dicimus, non nuptiis derogantes: Absit enim. Nam scimus, Dominum praesentia sua nuptias benedixisse: & eum qui dixit, Honorabiles nuptiae, &

1. Cor. 7.

S. Pauli casti-
tatis.

Virginitas
vberiora
deputa-
ta.

Angeloru vi-
ta & Sancto-
rum corona.

Luc. 7.
Ioan. 12.
Sacro velam-
to consecran-
dum.

Contra Iou-
nianos,
Deut. 32.

Virginitas
desuper est.

Gen. 1.

4. Reg. 2.
3. Reg. 17.
4. Reg. 19.
Helias & He-
lisaeus virgi-
nes ac casti-
tas.

4. Reg. 2.
Tres pueri vir-
gines.
Daniel 3.
Daniel virgo.
Daniel 6.
Exo. 19.

Exod. 18.
Virginitas an-
gelorum co-
uersatio.
Ioan. 2.

Heb. 11.
Celibatus
angelorum
imitatio.

tortus

Virgo conti-
nis Domino
soli aggluti-
nari debet.

Continentia,
castitas &
virginitas
luc.

Angeloru vi-
ta & Sancto-
rum corona.

Virginitas ho-
minu inco-
rporabili Deo
similimum
facit.

Virgines an-
gelicam vitam
implectuntur.
Matth. 22.
Luc. 10.

Virginitas no-
n est praecipit.

Virginitas
preciosissima
omniu est ma-
ximaeque poi-
tissimae
praemia sunt
reposita.

Esai. 56.
Praemium vir-
ginum in cae-
lis.

torus immaculatus. Sed bonis nuptiis meliore virginitatem agnoscesimus: in virtutibus enim & intentionibus, & remissiones sunt: similiter & in vitis. Ceterum angelorum est (ceu diximus) imitatio. Quanto igitur angelus hominibus superior, tanto virginitas nuptiis honorabilior.

13. A T H A N A S I V S de virginitate siue de meditatione: Si illi qui se mundo copulant, relinquuntque patrem & matrem, mortalibus hominibus copulantur: quanto magis virgo continens relinquere debet terrestria omnia, & Domino soli agglutinari? A quo tempore statuisti Deo casta esse, corpus tuum sanctificatum, & templum Dei est. Et in fine: Magna virtus continentia, ingens gloriatio puritas, magna encomia virginis: o virginitatis opulentia indeficiens, o virginitas corona immarcescibilis, o virginitas templum Dei, & domicilium sancti Spiritus: o virginitas margarita speciosa, vulgo inconspicua, & quae non nisi a paucis inuenitur: o continentia amica Dei, & a Sanctis depraedicata: o continentia apud multos odiosa, sed apud dignos spectata: o continentia immortalitate possidetur: o continentia gaudium Prophetarum, & Apostolorum gloriatio: o continentia, Angelorum vita, & Sanctorum corona: Beatus est qui te tenet, beatus qui obdurat in tolerantia, quoniam paucillulum fatigatus, multum in te gaudebit.

14. B A S I L I V S in libro de vera virginitate, in principio: Magnum reuerat quiddam ac praclaru, virginitas est: quae (vt totum simul explicem) hominem incorruptibili Deo simillimum facit. Haec autem profectio non a corporibus ad animas manat: sed cum incorporalis anima propria & praecipua sit, eius preciosissima integritate corpora quoque incorrupta seruantur. Et post libri medium: Virginitas vitam nostram de corruptione ad sanctitatis gloriam colligit. Praeoccupat ut virtutis opere virgines, quod in regeneratione per eam corporum mutationem, quae in resurrectione continget, in ipsis Dei virtute perficiendum est: hinc enim angelorum insita, neque nubent, neque nubentur: verum & virtute animae, & corporis integritate angelis aequales sunt. Nusquam Dominus virginitatem inter veteris & noui testamenti mandata constituit. Voluit quippe proximae virtutis meritum non iustionis necessitati obnoxium fieri: sed egregij ac singularis animi specimen atque indicium esse, du sponte sua, nulla imperij necessitate cogente, quod mandata omnia excellit, & supra humanam naturam modum est, desiderio affectuque virtutis efficeret. Coniugium quippe naturale est, vbi etiam lex conuenientia naturae disponit. Virginitas verò supergressa naturam, legis vinculis non tenetur adstricta, quae incorruptionis excellentem virtutem creatori & auctori legis iure precioso muneris offert. Et post multa: Quocirca quoniam haec integerrima castitas preciosissima omnium est, maximaeque possessio, hisque qui hanc fuerint adepti, reposita sunt gloriosissima praemia, doctrinae Domini obtemperantes, ea ratione sabbatizare studeamus, impollutamque & ab omni macula intactam assidue naturale diuinæ effigiei seruemus pulchritudinem. Et Esaiam verba de eunuchis interpretatus, ait: Pro humano, inquit, nomine, angelorum immortalium eis nomen dabo, quod non deficiet,

vt caelum & caeli pulcherrimam partem habeant ad immorandum, atque in caeli pulcherrima sede, hoc est, in domo mea intra septa habitantes, non angelorum iam naturam tantum, ac dignitatem perpetuae successionis accipiant, ipsi sibi in aeterna vita pro successione generis sufficientes, verum & locum inter angelos habeant illustrem, atque insignissimum, nomenque pro proximae virtutis splendore indelebile.

15. GREGORIVS Nazianzenus in carmine de virginitate:

*Salve virginitas, diuino tradita dono,
Mater inoffensa vitae, bona maxima fundens,
Christi pars, & spiritibus sociata supernis
Ignaris thalami: nam magnus coniugis expertus
Est Deus, atque Dei rutilans chorus omnipotentis.*

16. A V G V S T I N V S in libro de sancta virginitate, capite secundo: Cum ipsa igitur vniuersa Ecclesia virgo sit, desponsata vni viro Christo, sicut dicit Apostolus: quanto digna sunt honore membra eius quae hoc custodiunt, etiam in ipsa carne, quod tota custodit in fide? Proinde cum Ecclesia vniuersa sit sancta & corpore & spiritu: nec tamè vniuersa sit corpore virgo, sed spiritu: quanto sanctior est in his membris, vbi virgo est & corpore & spiritu? C A P I T E quarto: Quomodo, inquit Maria, fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quod profectio non diceret, nisi Deo virginem se ante vouisset. Virginitatem Deo dicauit, cum adhuc quid esset conceptura, nesciret: vt in terreno mortalique corpore, caelestis vitae imitatio, voto fieret, non praecipito, amore eligendi, non necessitate seruendi: ita Christus nascendo de virgine, quae antequam sciret, quis de illa fuerat nasciturus, virgo statuerat permanere, virginitatem sanctam approbare maluit, quam imperare. Ac sic etiam in ipsa femina in qua formam serui accepit, virginitatem esse liberam voluit. C A P I T E octauo: Nulla carnis fecunditas sanctae virginitati etiam carnis comparari potest. Neque enim & ipsa quia virginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur: quae licet in carne seruetur, spiritus tamen religione ac deuotione seruetur. Ac per hoc spiritualis est etiam virginitas corporis, quam vouet & seruat continentia pietatis. C A P I T E vndecimo: Nec nos hoc in virginibus praedicamus, quod virgines sunt, sed quod Deo dicatae pia continentia virgines. C A P I T E decimotertio: Virginalis integritas & perpiam continentiam ab omni concubitu immunitas, angelica portio est, & in carne corruptibili incorruptionis perpetuae meditatio. Cedat huic omnis fecunditas carnis, omnis pudicitia coniugalis: illa non est in potestate, illa non est in aeternitate: fecunditatem carnalem non habet liberum arbitrium, pudicitiam coniugalem non habet caelum. Profectio habebunt magnum aliquid praeter caeteros in illa communi immortalitate, qui habent aliquid iam non carnis in carne. Vnde mirabiliter desipiunt, qui putant huius continentiae bonum non esse necessarium propter regnum caelorum, sed propter praesens seculum: quod scilicet coniugia terrenis curis pluribus atque arctioribus distenduntur, qua molestia virgines & continentes carere: quasi ob hoc tantum melius sit non coniugari, vt huius tem-

1. Cor. 11.
Inter Eccle-
sia membra
dignitate
praesant vis-
gines.

Luc. 1.
Virginitatem
vouerat B.
Maria.

Virginitas
quia Deo di-
cata est, hono-
ratur.

Virgines Deo
dicatae, potis-
simu com-
mendantur.
Virginalis in-
tegritas ange-
lica portio
est.

Praemiu vir-
ginitate.

Virginitas
propter re-
gnum caeloru
seruatur, non
autè propter
vacuatum
molestiarum
tantum huius
vita.

Vana sententia.

1. Cor. 7. Math. 19. Esa. 56.

Doctrina sana de continentia virginum, viduarum & coniugum.

Nuptia non expedit, nisi eis qui se non continent. 1. Cor. 7.

Dementia est veritati contraria dicere virgines & coniugatos meritis pares esse.

Innocentia virginum factum dicit Augustinus.

1. Tim. 1.

Math. 19. Votum castitatis.

An quis virgo cuius coniugata praeforenda sit, quem ad modum secute praefertur virginitas castitas etiam nuptiis. Math. 13. Luc. 4.

Sandimoniales a sanctitate dicuntur.

Inter virginitatem & castitatem nuptias quanta differentia.

poris relaxentur angustiae, non quod in futurum seculum aliquid proficit. Hanc vanam sententiam ne cordis propria vanitate protulisse videatur, adhibent ex Apostolo testimonium, vbi ait, &c. Confutat autem postea Augustinus ex professo hanc sententiam capite vigesimo secundo, & sequentibus: & contrarium probat ex his scripturae verbis: quomodo placeat Deo: castrauerunt seipsos propter regnum caelorum. **CAPITE** vigesimo primo: Nos secundum scripturarum sanctorum fidem sanamque doctrinam, nec peccatum esse dicimus nuptias, & carum tamen bonum non solum infra virginalem, verum etiam infra vidualem continentiam constitutum: praesentemque necessitate coniugatorum, non quidem solum ad vitam aeternam, verum etiam ad excellentem gloriam & honorem, qui perpetuae continentiae reseruat, impedit eorum meritum dicimus, neque hoc tempore, nisi eis qui se non continent, nuptias expedit: & tribulationem carnis ex affectu carnali venientem, sine quo nuptiae incontinentium esse non possunt, nec tacere voluisse Apostolum vera praemonentem, nec plenius explicare hominum infirmitati parentem. **CAPITE** vigesimo quarto: Itane tanta dementia quisquam est contrarius veritati, vt in carne factos eunuchos meliorem quam coniugatos locum in domo Dei habere credat, & pio proposito continentes, corpus vsque ad contemptas nuptias castigantes, seipsos non in corpore, sed in ipsa concupiscentiae radice castrantes, caelestem & angelicam vitam in terrena mortalitate meditantes, coniugatorum meritis pares esse contendant? **CAPITE** trigesimo sexto: Respice agmina virginum, puerorum puellarumque sanctorum: in Ecclesia tua eruditum est hoc genus, illic tibi a maternis vberibus pullulauit, nomen tuum ad loquendum linguam soluit, nomen tuum velut lac infantiae suae fluxit in sulcum. Non potest quicumque ex hoc numero dicere, Qui prius sui blasphemus & persecutor & iniurius, sed misericordiam consecutus sum, quoniam ignorans feci in incredulitate: immo etiam quod non iussisti, sed tantummodò volentibus arripiendum proposuisti, dicens: Qui potest capere, capiat: arriperunt, vouerunt, & propter regnum caelorum seipsos, non quia minatus es, sed quia hortatus es, castrauerunt. **CAPITE** quadragesimo quarto: Quis nesciat obedientem mulierem, inobedienti virgini praeponebam? Sed cum ambae sint obediens praecipis Dei, itane trepidabit sanctam virginitatem etiam castis nuptiis, & continentiam praefere conubio, fructum centenum praefere tricenno? Immo verò non dubitet, hanc rem illi rei praepone. Hic tamen vel haec virgo obediens & Deum timens, illi vel illi mulieri obediens & Deum timentem se anteferre non audeat: alioquin non erit humilis, & Deus superbis resistit. **CAPITE** quinquagesimo sexto, eoque ultimo: Pro modulo itaque nostro & de sanctitate qua sanctimoniales proprie dicimini, & de humilitate qua conseruatur quicquid magni dicimini, satis locuti sumus.

17. **FVLGENTIVS** Ruspensis episcopus epistola tertia ad Probam, capite nono: Veruntamen vtriusque rei congrua discretionem momenta pensantes, tantum dicimus a sanctis nuptiis, vbi nubunt qui se continere non possunt, sanctam virginitatem merito

potiore distare, quantum distat a bonis meliora, ab humilibus celsa, a terrenis caelestia, a beatis beatoria, a sanctis sanctiora, a mundis mundiora, a mortali conubio immortale conubium, a carne spiritus, ab infirmitate virtus: a foetu transitiva prolis, permanens germen fructus: a tribulatione securitas, a perturbatione tranquillitas, a bono quod est cum angustia momentaneum, melius quod est cum laetitia sempiternum.

18. **ET** capite decimo: Nec dubitamus dicere, tantum a sancta virginitate carnis & spiritus, fidelium coniugatorum (licet a Deo concessum) infirmam mortalisque carnis huius distare concubium, quantum similitudo pecorum, ab imitatione discernitur angelorum.

19. **HERONYMVS** epistola vigesima secunda ad Eustochium de custodia virginitatis: Dicit aliquis: Et aude nuptias detrahare, quae a Deo benedictae sunt? Non est detrahare nuptias, cum illis virginitas anteferatur. Nemo malum bono comparat. Gloriantur & nuptiae, cum a virginibus sint secunda: Crescite, ait, & multiplicamini, & replete terram. Crescat, & multiplicetur ille, qui impletur est terram. Tuum agmen in caelis est. Laudo nuptias, laudo coniugium: sed quia mihi virgines generat, lego de spinis rosam, de terra aurum, de concha margaritum. De virginibus, inquit, Apostolus, praecipit Domini non habeo. cur? quia & ipse vt esset virgo, non fuit imperij, sed propriae voluntatis. Neque enim audiendi sunt, qui eum uxorem habuisse confingunt: cum de continentia differens, & suadens perpetuam castitatem, intulerit: Volo omnes esse sicut me ipsum. Et infra: Dico autem innuptis, & viduis: Bonum est illis, si sic permaneant, sicut & ego. Et in alio loco: Nunquid non habemus potestatem circumducendi mulieres, sicut & ceteri Apostoli? Quare ergo non habet Domini de virginitate praecipitum? Quia maioris est mercedis, quod non cogitur, & offertur: quia, si fuisset virginitas imperata, nuptiae videbantur ablatae: & durissimum erat contra naturam cogere, angelorumque vitam ab hominibus extorquere, & id quodam modo damnare, quod conditum est. Alia fuit in veteri lege felicitas, ibi dicitur beatus, qui habet semen in Sio, & domesticos in Hierusalem. Et maledicta sterilis, quae non pariebat. Et filij tui sicut nouellae oliuarum in circuitu mensae tuae. Nunc eunuchis dicitur: Ne te lignum arbitris aridum. Habes locum pro filiis & filiabus in caelestibus sempiternum. Virgo Helias, Haelis virgo, virgines multi filij prophetarum. Statim vt filius Dei ingressus est super terram, nouam sibi familiam instituit, vt, qui ab angelis adorabatur in caelo, haberet angelos in terris.

20. **ET** libro primo contra Iouinianum: Neque verò nos Marcionis & Manichaei dogma sectantes, nuptias detrahimus: nec Tatiani principis Encratarum errore decepti, omnem coitum spurcum putamus: qui non solum nuptias, sed cibos quoque quos Deus creauit ad vtendum, damnat, & reprobat. Scimus in domo magna non solum vasa esse aurea & argentea, sed & lignea, & fictilia: & super fundamentum Christi, quod Paulus architectus posuit, alios aedificare, aurum, argentum, lapides preciosos, alios e contrario solum ligna, stipulam. Non ignoramus honorabiles nuptias & torum im-

maculatum. Legimus primam Dei sententiam: Crescite, & multiplicamini, & replete terram: sed ita nuptias recipimus, vt virginitatem, quae de nuptiis nascitur, praferamus. Nunquid argentum non erit argentum, si aurum argenteo pretiosius est? aut arboris & segetis contumelia est, si radice & folijs, culmo & arboris, poma praferantur & fructus? Vt poma ex arbore, frumentum a stipula, ita virginitas a nuptiis. Centesimus & sexagesimus & tricesimus fructus, quantum de vna terra & de vna semente nascitur, tamen multum differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias. Nam & ipsa digitorum coniunctio, quasi molli se complexans osculo & foederans, maritum pingit & coniugem. Sexaginta verò ad viduas, eo quod in angustia & tribulatione sunt positae: vnde & superiori digito deprimentur: quantoque maior est difficultas expertae quondam voluptatis illecebris abstinere, tanto maius est praemium. Porro ceteris numerus, diligenter quae lector attende, de sinistra transferatur ad dexteram, & eisdem quidem digitis, sed non eadem manu, quibus in laeva nuptiae significantur & viduae, circulum faciens, exprimit virginitatis coronam.

21. **IDEM** in apologia pro libris aduersus Iouinianum ad Pammachium: Repraehendunt me quidam, quod in libris, quos aduersus Iouinianum scripsi, nimis fuerim vel in laude virginum, vel in suggestione nuptiarum: & aiunt condemnationem quodam modo esse matrimonij, intantum pudicitiam praedicare, vt nulla videatur inter uxorem & virginem comparatio derelinqui. Ego si bene problematis memini, inter Iouinianum & nos ista contentio est, quod ille exaquet virginitati nuptias, nos subiciamus ille parum, vel nihil, nos multum interesse dicamus. Denique idcirco, te post Dominum faciente, damnatus est, quod ausus sit perpetuae virginitati matrimonium comparare. Et paulo post: Aurum virginitatem, argentum diximus matrimonium. centesimus & sexagesimus & tricesimus fructus de vna terra exposuimus, & de vna semente generari, licet multum differat in numero, & quicumque tam iniquus lector erit, vt non ex meis dictis, sed ex suo me sensu iudicet? Et certe multo clementiores erga coniugia fuimus, omnibus penè Latinis & Graecis tractatoribus: qui centesimum numerum ad martyres referunt, sexagesimum ad virgines, tricesimum ad viduas. atque ita fit iuxta illorum sententiam, vt de bona terra, & de patrisfamilias semine excludantur mariti. Et in fine: Igitur hoc extrema voce protestor, me nec damnasse nuptias, nec damnare: respondisse aduersario, non meorum insidias formidasse. Quando aliquid tibi asperum videtur in nostro opusculo, non ad mea verba respicias, sed ad scripturam, vnde mea tracta sunt verba. Christus virgo Maria, vtriusque sexus virginitatem dedicauit. Apostoli vel virgines, vel post nuptias continentes: Episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certe post sacerdotium in aeternum pudici.

22. **IGNATIVVS** in epistola ad Philadelphenses: Virgines, solum Christum pra oculis habete, & c. Vtinam fruar vestra sanctitate, sicut Heliae, sicut Iesu Naue, sicut Melchisedec, Heliis, Hieremiae, Iouannis Baptistae, dilecti illius discipuli, sicut Ti-

maculatum. Legimus primam Dei sententiam: Crescite, & multiplicamini, & replete terram: sed ita nuptias recipimus, vt virginitatem, quae de nuptiis nascitur, praferamus. Nunquid argentum non erit argentum, si aurum argenteo pretiosius est? aut arboris & segetis contumelia est, si radice & folijs, culmo & arboris, poma praferantur & fructus? Vt poma ex arbore, frumentum a stipula, ita virginitas a nuptiis. Centesimus & sexagesimus & tricesimus fructus, quantum de vna terra & de vna semente nascitur, tamen multum differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias. Nam & ipsa digitorum coniunctio, quasi molli se complexans osculo & foederans, maritum pingit & coniugem. Sexaginta verò ad viduas, eo quod in angustia & tribulatione sunt positae: vnde & superiori digito deprimentur: quantoque maior est difficultas expertae quondam voluptatis illecebris abstinere, tanto maius est praemium. Porro ceteris numerus, diligenter quae lector attende, de sinistra transferatur ad dexteram, & eisdem quidem digitis, sed non eadem manu, quibus in laeva nuptiae significantur & viduae, circulum faciens, exprimit virginitatis coronam.

23. **CYPRIVS** in libro de disciplina & bono pudicitiae: Pudicitia est honor corporum, ornamentum morum, sanctitas sexuum, vinculum pudoris, fons castitatis, pax domus, concordiae caput. Haec nos commendat Domino, connectit Christo: haec expugnat omnia de membris illicita desideriorum praelia, pacem nostris corporibus inducit: beata ipsa, & beatos efficiens apud quoscumque habitare dignatur. Sed enim pudicitia locum primum in virginibus tenet, secundum in continentibus, tertium in matrimoniis. Et post pauca: Virginitas aequat se angelis: si verò exquiramus, etiam excedit, dum in carne luctata, victoriam etiam contra naturam refert, quam non habent angeli. Virginitas quid aliud est, quam futurae vitae gloriosa meditatio? Virginitas neutri sexus est: virginitas est perseuerans infantia: virginitas est voluptatum triumphus: virginitas filios non habet, sed quod plus est, filiorum contemptum habet: non habet fecunditatem, sed non habet orbitatem. Et sub finem: Nihil animum fidelem sic delectat, quam integra immaculati pudoris conscientia. Voluptatem vicisse, voluptas est maxima: nec vlla maior est victoria, quam ea quae de cupiditatibus refertur. Qui hostem vicit, fortior fuit, sed altero: qui libidinem repressit, seipso fortior fuit: qui inimicum prostravit, externum hostem percussit: qui cupiditatem depressit, hostem domesticum superauit. Malum omne facilius vincitur, quam voluptas: quia illud quicquid est, horridum est: hoc blandum est.

24. **ISIDORVS** libro secundo de summo bono, capite quadragesimo: A Deo datur continentia, sed petite, inquit, & accipietis. Tunc autem tribuitur, quando Deus gemitu interno pulsatur. Praelatum virginitatem esse nuptiarum coniugio. Illud enim bonum, hoc optimum. Coniugium concessum est, virginitas admonita tantum, non iussa. Sed ideo tantum admonita, quia nimis excelsa: Geminum est bonum virginitas, quia & in hoc mundo solitudinem seculi adimit, & in futuro aeternum castitatis praemium percipit. Virgines feliciores sunt in vita aeterna, Esaja testante: Haec dicit Dominus eunuchis: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum: & nomen melius a filiis & filiabus, nomen sempiternum dabo eis quod non peribit. Nec dubium, quod qui casti perseuerant & virgines, Angelis Dei efficiuntur aequales. A manda est pulchritudo castitatis, cuius degustata delectatio dulcior inuenitur, quam carnis. Castitas enim fructus suauitatis est, & pulchritudo inuoluta sanctorum. Castitas securitas mentis est, & sanitas corporis: vnde & aliquos gentilium gymnicos legimus perpetuam Venere abstinendam exercuisse, ne virtutem libidine frangerent. Luxuriosa namque vita carnem cito debilitat, fractamque celeriter ducit ad senectutem. Omne peccatum per poenitentiam recipit vulneris sanitatem: Virginitas autem si labitur, nullatenus reparatur. Nam quauis poenitendo veniae fructum percipiat, incorruptione tamen nullatenus recipit pristinam.

1. E. **BASILIVS** Magnus in praefatione in Asceetica (aliis est sermo primus exercitamentorum pietatis) sic ait: Non te vlla impediatur, illigeturque de-

Non detrahit nuptias, qui anteponit illi virginitatem. Gen. 1.

1. Cor. 7. Paulus virgo.

1. Cor. 9. Angelorum vita. Esa. 31. Psal. 127. Esa. 56. Helias & Heliis cum multis filiis prophetae virgines fuerunt. re.

1. Tim. 4. 2. Tim. 2. 1. Cor. 3. Heb. 11.

Gen. 1.

Per centesimum fructum virginitas, per sexagesimum viduitas, per tricesimum vero coniugium significatur.

Purgat se hinc xonymus.

Iouiniani & Hieronymi sententiae discrepantes de nuptiis & virginitate. Hieronymus non damnat se nuptias. Math. 13.

Antiquiores patres minus tribuisse vili suae nuptiis, quam Hieronymus tribuit.

Hieronymi protestatio.

Ex scriptura habuit virginitatis commendationem tantum. Continentia Apostolorum & Clericorum.

Virgines veteris & noui testamenti.

mothei, Titi, Euodij, Clementis, qui in castitate de vita exierunt.

23. **CYPRIVS** in libro de disciplina & bono pudicitiae: Pudicitia est honor corporum, ornamentum morum, sanctitas sexuum, vinculum pudoris, fons castitatis, pax domus, concordiae caput. Haec nos commendat Domino, connectit Christo: haec expugnat omnia de membris illicita desideriorum praelia, pacem nostris corporibus inducit: beata ipsa, & beatos efficiens apud quoscumque habitare dignatur. Sed enim pudicitia locum primum in virginibus tenet, secundum in continentibus, tertium in matrimoniis. Et post pauca: Virginitas aequat se angelis: si verò exquiramus, etiam excedit, dum in carne luctata, victoriam etiam contra naturam refert, quam non habent angeli. Virginitas quid aliud est, quam futurae vitae gloriosa meditatio? Virginitas neutri sexus est: virginitas est perseuerans infantia: virginitas est voluptatum triumphus: virginitas filios non habet, sed quod plus est, filiorum contemptum habet: non habet fecunditatem, sed non habet orbitatem. Et sub finem: Nihil animum fidelem sic delectat, quam integra immaculati pudoris conscientia. Voluptatem vicisse, voluptas est maxima: nec vlla maior est victoria, quam ea quae de cupiditatibus refertur. Qui hostem vicit, fortior fuit, sed altero: qui libidinem repressit, seipso fortior fuit: qui inimicum prostravit, externum hostem percussit: qui cupiditatem depressit, hostem domesticum superauit. Malum omne facilius vincitur, quam voluptas: quia illud quicquid est, horridum est: hoc blandum est.

24. **ISIDORVS** libro secundo de summo bono, capite quadragesimo: A Deo datur continentia, sed petite, inquit, & accipietis. Tunc autem tribuitur, quando Deus gemitu interno pulsatur. Praelatum virginitatem esse nuptiarum coniugio. Illud enim bonum, hoc optimum. Coniugium concessum est, virginitas admonita tantum, non iussa. Sed ideo tantum admonita, quia nimis excelsa: Geminum est bonum virginitas, quia & in hoc mundo solitudinem seculi adimit, & in futuro aeternum castitatis praemium percipit. Virgines feliciores sunt in vita aeterna, Esaja testante: Haec dicit Dominus eunuchis: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum: & nomen melius a filiis & filiabus, nomen sempiternum dabo eis quod non peribit. Nec dubium, quod qui casti perseuerant & virgines, Angelis Dei efficiuntur aequales. A manda est pulchritudo castitatis, cuius degustata delectatio dulcior inuenitur, quam carnis. Castitas enim fructus suauitatis est, & pulchritudo inuoluta sanctorum. Castitas securitas mentis est, & sanitas corporis: vnde & aliquos gentilium gymnicos legimus perpetuam Venere abstinendam exercuisse, ne virtutem libidine frangerent. Luxuriosa namque vita carnem cito debilitat, fractamque celeriter ducit ad senectutem. Omne peccatum per poenitentiam recipit vulneris sanitatem: Virginitas autem si labitur, nullatenus reparatur. Nam quauis poenitendo veniae fructum percipiat, incorruptione tamen nullatenus recipit pristinam.

1. E. **BASILIVS** Magnus in praefatione in Asceetica (aliis est sermo primus exercitamentorum pietatis) sic ait: Non te vlla impediatur, illigeturque de-

maculatum. Legimus primam Dei sententiam: Crescite, & multiplicamini, & replete terram: sed ita nuptias recipimus, vt virginitatem, quae de nuptiis nascitur, praferamus. Nunquid argentum non erit argentum, si aurum argenteo pretiosius est? aut arboris & segetis contumelia est, si radice & folijs, culmo & arboris, poma praferantur & fructus? Vt poma ex arbore, frumentum a stipula, ita virginitas a nuptiis. Centesimus & sexagesimus & tricesimus fructus, quantum de vna terra & de vna semente nascitur, tamen multum differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias. Nam & ipsa digitorum coniunctio, quasi molli se complexans osculo & foederans, maritum pingit & coniugem. Sexaginta verò ad viduas, eo quod in angustia & tribulatione sunt positae: vnde & superiori digito deprimentur: quantoque maior est difficultas expertae quondam voluptatis illecebris abstinere, tanto maius est praemium. Porro ceteris numerus, diligenter quae lector attende, de sinistra transferatur ad dexteram, & eisdem quidem digitis, sed non eadem manu, quibus in laeva nuptiae significantur & viduae, circulum faciens, exprimit virginitatis coronam.

21. **IDEM** in apologia pro libris aduersus Iouinianum ad Pammachium: Repraehendunt me quidam, quod in libris, quos aduersus Iouinianum scripsi, nimis fuerim vel in laude virginum, vel in suggestione nuptiarum: & aiunt condemnationem quodam modo esse matrimonij, intantum pudicitiam praedicare, vt nulla videatur inter uxorem & virginem comparatio derelinqui. Ego si bene problematis memini, inter Iouinianum & nos ista contentio est, quod ille exaquet virginitati nuptias, nos subiciamus ille parum, vel nihil, nos multum interesse dicamus. Denique idcirco, te post Dominum faciente, damnatus est, quod ausus sit perpetuae virginitati matrimonium comparare. Et paulo post: Aurum virginitatem, argentum diximus matrimonium. centesimus & sexagesimus & tricesimus fructus de vna terra exposuimus, & de vna semente generari, licet multum differat in numero, & quicumque tam iniquus lector erit, vt non ex meis dictis, sed ex suo me sensu iudicet? Et certe multo clementiores erga coniugia fuimus, omnibus penè Latinis & Graecis tractatoribus: qui centesimum numerum ad martyres referunt, sexagesimum ad virgines, tricesimum ad viduas. atque ita fit iuxta illorum sententiam, vt de bona terra, & de patrisfamilias semine excludantur mariti. Et in fine: Igitur hoc extrema voce protestor, me nec damnasse nuptias, nec damnare: respondisse aduersario, non meorum insidias formidasse. Quando aliquid tibi asperum videtur in nostro opusculo, non ad mea verba respicias, sed ad scripturam, vnde mea tracta sunt verba. Christus virgo Maria, vtriusque sexus virginitatem dedicauit. Apostoli vel virgines, vel post nuptias continentes: Episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certe post sacerdotium in aeternum pudici.

22. **IGNATIVVS** in epistola ad Philadelphenses: Virgines, solum Christum pra oculis habete, & c. Vtinam fruar vestra sanctitate, sicut Heliae, sicut Iesu Naue, sicut Melchisedec, Heliis, Hieremiae, Iouannis Baptistae, dilecti illius discipuli, sicut Ti-

Vnde & quomodo obicitur continentia. Virginitas praestat nuptiis.

Virginitas & castitatis commendatio. Esa. 56.

Angelis aequales efficiunt. March. 22. Luc. 20.

Pudicitia laus.

Triplex castitas.

Virginitatis laus.

Victoria virginum.

Vnde & quomodo obicitur continentia. Virginitas praestat nuptiis.

Virginitas & castitatis commendatio.

Esa. 56.

Angelis aequales efficiunt. March. 22. Luc. 20.

coniuge cupiditas: non de filiis sollicitudo, quando alienum hoc est penitus à celestis militiæ disciplina. Siquidem arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo. Corporis te natura non vincit, neque vim affert inuito: Non te de soluto confectum facit. Non enim tu id quæris, vt sobolem in terris relinquant, sed vt in cælum fursum educas: non vt attingentibus te corpus connubiis adglutines, sed vt quæ spiritui conuenientia sunt, persequare: vt animabus videlicet præsis, & spiritualiter liberos gignas. Imitare sponsum cælestis: insurgentes aduersum te crebrè inuisibiles hostes in fugam dato: bellum cum potestatis illis ac principibus gerito: studet quoque vt eos ex animo primum expellas tuo, neque omnino illis quicquid sit apud te loci.

Propositum eorum qui castitatem & continentiam amplecti volunt.

Castitas propositum quid sibi propositum habeat.

Ad Dei similitudinem perducit perfecta castitas.

De his qui ad carnis vitia relabuntur.

Castitas perfecta an solis operibus comparari possit.

2. **I D E M** in Constitutionibus Monasticis, capite primo (secundum alios in præfatione Constitutionum exercitatoriarum) ita ait: Qui à mundi vinculis esse liber gliscit, hic coniugium veluti compedes quasdam profugit, & Deo vitam suam consecrauit, & castitatem professus est, ea re, nè sibi amplius liberum esset uxorem ducere, sed adidue vique pro tenenda castitate aduersus naturam decertaret, & nature impetus illos, qui omnium habentur acerrimi. Qui enim eiusmodi est, hic cum Deum vnicè sibi amandum proposuerit, & eius ab omnibus perturbationibus vacuitatem aliquatenus saltem, quantum possit, cupiat consequi, & spirituales puritatem, tranquillitatemque mentis & ab omni intemperie submotam placiditatem, & quæ ex his nascuntur, lætitiâ & gaudiû optet degustare, in eo elaborat, vt ab omni cõcreatione materiæ, corporalisque affectione animum turbulenter exagitante, longissimè cogitationes abducatur suas, & cælesti lumine citra vllam satietatem largiter hausto, puro, neque vmbra vlla præpedito mentis oculo res diuinas vndique contemplantur. Is autè vbi ad huiusmodi habitum, statimque hoc modo animum suum iugi exercitijs deduxerit: Deo, quatenus Dei similitudinem mortalis potest attingere, similis efficitur, ab eoque summè & diligitur, & charus cum primis habetur: vt qui factû difficillimum certamen confecerit, & mente ab omni penitus materiæ contagione ac corporea labe expedita, atque pura affectionum istarum effecta, familiariter cum Deo congregari potuerit. Proinde qui per eam, quam dixi, exercitationem, ad huiusmodi habitum peruenerit, hic flagitiosissimè ac perniciosissimè fecerit, si voluptatum bladiitiis delinitus, ad carnis vitia denuò delabatur, & si suscipiendis quæ inde fursum ascendunt exhalationibus animi oculos sibi veluti crassissima quadâ nebula offusos esse patiat, vellicatâque ab libidinum fumo mentis acie, excidat à contemplatione rerum diuinarum.

3. **C A S S I A N V S** in collatione duodecima, quæ est Abbatis Cheremonis, capite quarto: Certos tamen esse nos conuenit, quod licet omnem continentia districcionem, famem scilicet ac sitim, vigi-

lias quoque & operis iugitatem, atque incessabile subeamus studium lectionis, perpetuam tamen castimoniam puritatem horum laborum merito conringere nequeamus, nisi in his iugiter desudantes, experientia magisterio doceamur incorruptionem eius diuinæ gratiæ largitate concedi. Ob hoc sanè solummodò se vnusquisque infatigabiliter in his exercitijs perdurare debere cognoscat, vt per illorum afflictionem misericordiam Domini cõsecutus, de impugnatione carnis ac dominatione præpotentium vitiorum diuino mereatur munere liberari, non quo adepturum se per illa confidat istam, quam cupit, inuolatam corporis castitatem. Tanto autem erga acquisitionem castimoniam desiderio atque amore inflammemur, quanto quis pecuniarum cupidissimus appetitor, vel qui summa honorum ambitione distenditur, vel qui intolerabili pulchræ mulieris amore raptatur, desiderium suum impatientissimo ardore optat expleri.

Desiderium acquirendum castitatis.

4. **E T** capite septimo: Primus pudicitia gradus est, nè vigilans impugnatione carnali monachus elidatur. Secundus, nè mens illius voluptuariis cogitationibus immoretur. Tertius, nè femineo nec tenuiter ad concupiscentiam moueatur adpectu. Quartus, nè vigilans vel simplicem carnis perferat motum. Quintus, nè cum memoriâ generationis humanæ, vel tractatus ratio, vel necessitas lectionis ingesserit, subtilissimum mentem voluptaria actionis perstringat assensus, sed velut opus quoddam simplex ac ministerium humano generi necessariò contributum, tranquillo ac puro cordis contempletur intuitu, nihilque amplius de eius recordatione concipiat, quam si operationem laterum vel cuiuslibet alterius officinæ mente pertractet. Sextus castimoniam gradus est, nè illecebrosis phantasmatis feminarum vel dormiis illudatur.

Castitatis gradus sex.

5. **P R I O R I S** ad Corinthios septimo, vt suprâ C. testimonio primo.

6. **B A S I L I V S** Magnus homilia in psalmum quadragesimum quartum: Audiant hæc quæ virginitatem Domino vouerunt, quod virgines regi adducentur, virgines planè quæ proximæ sunt Ecclesiæ, nempe ponè ipsam affectantes, nusquam aberrantes ab Ecclesiastica disciplina. Hæc porrò virgines in lætitiâ & exultatione adducentur, ducentur in templum regis. Non quæ virginitatis voto se subtrauerunt vi adactæ, non item quæ ex tristitia aut necessitate vitæ virginalis sanctimoniam susceperunt: sed quæ in lætitiâ & exultatione gaudent, & se exhilarant, tali officio perficiendæ virtutis addictæ: hæc demum adducentur regi, & adducentur, non in vnum plebeium & vulgarem locum, sed in templum regis. Vasa namque sacerdotalia, quæ humanus vsus nõ commaculauit, in sancta sanctorum adducentur, & ad adyta accedendi potestatem habebunt, vbi contaminati pedes non ambulabunt.

Votum virginitatis libè nuncupari Deo debet.

Singularis virginum locus in celo.

Quomodò

Quomodò consilium Euangelicum de Obedientia nobis proponitur?

A. Christus Dominus primùm exemplo vitæ sanctissimæ, sicut antè meminimus, deindè verbo suo huius Obedientia rationem perfectam nobis proposuit atque commendauit. Venit enim non suam facere voluntatem, sed Patris, & eorû quibus fuisse subditus legitur: venit idem ministrare, & nõ ministrari, adeò vt humiliarit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem Crucis.

De Obedientia laude & perfectione vide Aug. lib. 14. de ciuitate Dei, ca. 12. Hier. epist. 8. ad Demetriad. Greg. li. 35. moral. ca. 12. Item in primum Regum, li. 2. cap. 4. li. 4. ca. 5. & li. 6. ca. 2. Cass. li. 4. cap. 10. collat. 2. cap. 11. & collat. 4. cap. 20. Bernard. in sermone de 3. ordinibus Ecclesiæ. Item ad milites templi, cap. 13. & in ser. de virtute obed. a Ioan. 6. d. 4. e. 5. e. b Lucæ 2. g. Bernard. sermone 3. de circumsione Domini. c Math. 20. d. Lucæ 22. e d Philip. 2. b

B. Tum ad sui imitationem nos verbo excitans, dixit: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Quæ verba, vt generatim ad omnes dicta, rectè quidè possunt accipi, sed peculiariter tamen atque perfectius ad eos pertinent, qui pro suo modulo se Christo ita conformant, vt nulla in re sui esse iuris velint, & alieno potius, quam suo arbitratu viuere satagunt, dum alterius, quem Christi loco sibi præposuerunt, voluntatem & imperium vltro sequuntur.

c Math. 16. d. Lucæ 9. c Hieron. ad Rusticum monachum, epist. 4. Basi. in sermone de abdicatione rerum, & in sermone de institutione monachorum. & questio. 96. in regulis breuioribus. Item in constitutionibus monasticis, ca. 13. Greg. lib. 32. moral. ca. 21. Niceph. lib. 11. ecclesiast. hist. ca. 37.

C. Horum præfectus, vt Basilus docet, Christi personam obtinet, ac veluti mediator Dei & hominum factus, salutè obedientium, Deo sacrificat. Vndè quemadmodum oues pastori obediunt, ea pergentes via, qua pastor ipsas duxerit: ita conuenit huiusmodi pietatis exercitatores suis obedire præfectis, non curiose inuestigando præcepta, vbi à peccato aliena fuerint, sed cum omni alacritate ac studio explendo ea quæ demandantur. De quo præfecto sic etiam post Basilium Bernardus affirmat: Ipsum quem pro Deo habemus, tanquam Deum in his, quæ non sunt aperte contra Deum, audire debemus.

f Basilus in constitutionibus monasticis, cap. 23. r. Reg. 15. e Eccles. 4. d. Lucæ 10. c. Ephes. 6. a. Col. 3. d

D. Huiusmodi autem fideles & excellentes Christi imitatores, qui dictis consilijs obseruandis serio vacarent, vt veteres ostendunt annales, Ecclesia semper habuit, & in his delectos probatosque cœtus piorum ac religiosorum hominum, qui supra vulgi morem ac exemplum, abdicatis semel bonis omnibus & relictis carnis illecebris, ex professo studerent sanctæ obedientiæ: eò videlicet spectantes, vt ad Christi obedientis exemplar, & ad Euangelicæ normæ perfectionem sese totos componerent, nullumque propriæ voluntati locum relinquerent.

h Philo in lib. de vita contemplatiua, & ex eodem Euseb. & Niceph. Iosephus, lib. 18. aniquit. cap. 2. & lib. 2. de bello Iudaico, cap. 7. Epiphanius heresi. 29. Hieron. epist. 22. ad Eustoch. de custod. virg. Item de vitis illustr. in Philone, & Marco Dionys. de ecclesiast. hierarch. ca. 6. Euseb. li. 1. de demonstr. euang. cap. 8. Aug. in Psal. 132. & de morib. eccl. cath. c. 31. & 33. Itè li. 8. confess. ca. 6. Amb. epist. 82. Cass. collat. 18. ca. 4. & sequentibus. Nazian. in vita Basil. Athan. in vita Antonij. Sulpit. in vita Martinij. Ildo. lib. 2. de eccl. offi. ca. 15. Sozom. li. 1. hist. cap. 12. Greg. li. 2. dial. & lib. 1. epist. 33. Chrysost. aduersus vitup. monast. vitæ, & hom. 50. ad pop. eum sequentibus. Item hom. 41. in 1. ad Timo. Bern. in apol. ad Guill. Abb. & hom. de bonis margæ.

E. Cuius rei testes perquam idoneos habemus Basilium, Augustinum, Hieronymum, Benedictum, Gregorium, Cassianum, Bernardum, aliòsque innumeros Euangelicæ perfectionis professores, & monastici instituti tum defensores, tum obseruatores integerrimos.

T T

Obedientia mater est & custos virtutum omnium.

Obedire maioribus.

Obedientia dignitas. 1. Reg. 15.

Obedientia cæca.

Obedientia non impugnat tantum, sed etiam vincitur ab demonibus.

Inobedientia vitium.

Obedientia postponenda aliis operibus.

Obedientia perfecta autem quorum in religionem.

Vide cap. 24. & sequentia eiusdem, li. 4.

1. A. A V G V S T I N V S libro decimoquarto de civitate Dei, capite duodecimo: Obedientia commendata est in præcepto, quæ virtus in creatura rationali mater quodammodo est omnium custodique virtutum.

2. H I E R O N Y M V S epistola octava ad Demetriadem de servanda virginitate: Bonum est obedire maioribus, parere præceptis, & post regulas scripturarum, vitæ suæ tramitem ab aliis discere, nec præceptori vti pessimo, scilicet præsumptione sua.

3. G R E G O R I V S Magnus libro trigesimoquinto Moralium in Iob, capite duodecimo: Sola virtus est obedientia, quæ virtutes cæteras menti inserit, insertasque custodit. Obedientia victimis iure præponitur: quia per victimas aliena caro, per obedientiam verò voluntas propria macatur.

4. I T E M in librum primum Regum, libro secundo, capite quinto: Vera Obedientia nec præceptorum intentionem discit, nec præcepta discernit: quia qui omne vitæ suæ iudicium maiori subdidit, in hoc solo gaudet, si quod sibi præcipitur, operatur. Nescit enim iudicare, quisquis perfectè didicerit obedire.

5. E T libro quarto, capite quarto: Victimæ sunt obsequia obedientium, quia cum hominibus pro Deo subiicimur, superbos spiritus superamus. Cæteris quidem virtutibus demones impugnamus, per obedientiam vincimus. Victores ergò sunt qui obediunt: quia dum voluntatem suam aliis perfectè subiiciunt, ipsi lapsi per obedientiam angelis dominantur.

6. L I B R O sexto in eundem primum librum Regum, capite secundo: Inobedientes dum tumentis corde Maiorum iussa non faciunt, cum meliorare, quod eis iniungitur, conantur, sua opera Deo offerre dum cupiunt, semetipsos tollunt. Nam per alias virtutes nostra ei impendimus, per obedientiam nosmetipsos exhibemus. Omnia bona opera postponenda sunt his bonis quæ iubentur. Melior est obedientia quam victimæ, &c. Quia longè altioris meriti est, propriam voluntatem alienæ semper voluntati subiicere, quam magnis ieiuniis corpus atterere: aut per compunctionem se in secretiori sacrificio macrare: quia qui perfectè voluntatem præceptoris sui implere didicit, in cælesti regno & abstantibus & flentibus excellit.

7. C A S S I A N V S libro quarto de institutis cœnobiorum, capite decimo, loquens de Tabennensiorum monachorum, in Thebaide commorantium obedientia: Post hæc rãta (inquit) observantia obedientia: regula custoditur, ut iuniores absque præcepti sui scientia vel permissu non solùm non audeant extra cellam progredi, sed ne ipsi quidem communi ac naturali necessitati satisfacere sua auctoritate præsumant. Sicque vniuersa complere, quæcunque fuerint ab eo præcepta, tanquã si à Deo sint cælitus edita, sine vlla discussione festinant, ut nonnunquam etiam impossibilia sibi imperata, ea fide ac deuotione suscipiant, ut virtute ac sine vlla cordis hesitatione, perficere ea aut cõsummare nitantur, & nec impossibilitatem quidè præcepti pro senioris sui reuerentia metiantur. De quorum obedientia speciatim nunc dicere prætermittitur. Exemplis enim eam ipsi paulò post tradere suo loco disponimus.

8. I T E M in Collatione secunda, quæ est Abbatis Moylis, capite vndecimo: Hoc igitur modo ad scienciam discretionis verè peruenire facillimè poterimus, ut seniorum vestigia subsequentes, neque agere quicquam noui, neque discernere nostro iudicio præsumamus: sed quemadmodum nos vel traditio eorum, vel vitæ probitas informãrit, in omnibus gradiamur. Qua institutione firmatus, non modò ad perfectam discretionis rationem quisque peruenit, verumetiam munitus à cunctis insidiis inimici & tutissimus permanebit. Nullo nanque alio vitio tam præcipitem diabolus monachum pertrahit ac perducit ad mortem, quam cum negligens consiliis seniorum, in suo iudicio persuaserit ac definitione doctrinæ confidere.

9. C O L L A T I O N E quarta, quæ est Danielis Abbatis, capite vigesimo: Vnum sanè atque idem inobedientia genus est, vel propter operationis instantiam, vel propter ocij desiderium, senioris violare mandatum: tamque dispendiosum est pro sumno, quam pro vigilantia monasterij statuta contumelare: Tantum denique est, Abbatis transire præceptum ut legas, quantum si contempnas ut dormias. I O. B E R N A R D V S in sermone de tribus ordinibus Ecclesiæ, ad patres in Capitulo factis: Quisquis vel apertè vel occultè sagat, ut quod habet in voluntate, hoc ei spiritualis pater iniungat, ipse se seducit, si fortè sibi, quasi de obedientia blandiatur. Neque enim in ea re ipse prælati, sed magis ei prælati obedire.

11. I N sermone ad milites templi, capite decimo tertio: Sanè non omninò debeo transire silenter domum obedientia, Bethaniam videlicet, castellum Mariæ & Marthæ, in quo Lazarus est resuscitatus, vbi nimirum & vtriusque vitæ figura, & Dei erga peccatores mira clementia, nec non & virtus obedientia: vnà cum fructibus poenitentia commendatur. Hoc ergò in loco breuiter intimatum sufficiat, quòd quidem nec studium bonæ actionis, nec ocium sanctæ contemplationis, nec lacryma poenitentis, extra Bethaniam accepta esse poterunt illi, qui tantam habuit obedientiam, ut vitam, quæ ipsam, perdere maluerit, factus obediens patri usque ad mortem.

12. I T E M sermone de virtute obedientia, & eius gradibus: Inter summè mala & summè bona, quædam media sunt, ad alterutrum se habentia, & boni mali que nomen assumunt. Media sunt, ambulare, sedere, loqui, tacere, comedere, ieiunare, vigilare, dormire, & si quæ sunt similia: quæ si pastoris licentia sicut, summam expectant retributionem. In his igitur mediis subditi esse & obedientes debemus ad nutum præpositorum, nihil interrogantes, propter conscientiam: quia in his nullum præfixit opus Deus, sed prælatorum dereliquit imperio disponenda. Non autem te moueat magister imperitus, indiscreta potestas, sed memento quia non est potestas nisi à Deo: & qui resistit potestati, resistit Dei ordinationi. Hæc est propria hominis obedientia, quæ homini debemus, qui homini subditi sumus. Cõmunis est etiã ista inter Deum & hominè, quia quicquid obedientia prælati exhibetur, ei exhibetur qui dicit: Qui vos audit, me audit. Cum magna igitur cautela hoc transire dicimus incedèdum: quia & multi

Discretionem veram parandi ratio.

Iudicij proprii abnegatio quam sit Religio necessaria.

Neque in spiritualibus & pijs operibus discendum est à voluntate Superiorum.

Voluntas subditi, voluntati Superioris subiecta & conformis esse debet.

Ioan. 11. & 12.

Sine obedientia nihil acceptum Christo.

Circa quæ actiones verè sunt potissimum obedientia que præstat homini.

Luc. 10.

Obedientia gradus. Præmissus.

Secundus. Prout. 10.

Gen. 12. 22.

Psal. 71.

Tertius.

1. Cor. 9.

Quartus.

Quintus. Psal. 130.

Sextus & Septimus.

Math. 10. & 24.

Perferentia laus.

Obedientiæ exemplo Christi.

Psal. 63.

Ioan. 11.

Luc. 2.

& multi gradus ibidem delitescunt, quorum qui vnum reliquerit, cæteros sine retributione tenebit. Primus gradus obedientia est, obedire libenter. Hoc est libenter obedire, prælatorum voluntatem voluntariè adimplere. Secundus obedientia gradus est, obtemperare simpliciter. Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter. Multos videmus post præcipientis imperium multas facere quaestiones: cur, quare, quam obrem, sapius interrogare: crebras ingeminare querelas, quærere, quare hoc præcipit, vnde hoc venit, quis hoc adinuenit consiliū. Indè murmuratio, indè verba murmurationem & indignationem sonantia, & redolentia amaritudinem. Indè frequens excusatio, simulatio impossibilitatis, aduocatio amicorū. Non sic Abraham. Audi quid Dominus de simplici populo protestetur: In auditu (inquit) auris obediuit mihi, ut videlicet ostenderet vno eodemque momento profecisse & imperantis imperium, & obsequium obsequentis. Tertius gradus est, hilariter obedire. Hilarem enim datorem diligit Deus. Non ex tristitia (inquit Apostolus) aut ex necessitate. Serenitas in vultu, dulcedo in sermonibus, multum colorant obedientiam obsequentis. Quartus gradus est, obsecundare velociter. Fidelis obediens nescit moras, fugit crastinum, ignorat tarditatem, præcipit præcipitem, parat oculos visui, aures auditui, linguam voci, manus operi, itineri pedes, totū se colligit, ut imperantis colligat voluntatem. Quintus gradus est, adimplere viriliter. Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino. Sextus gradus est, humiliter obedire. Septimus gradus est, indefinenter obtemperare. Nō qui inceperit, sed qui perseuerauerit, saluus erit. Incipere, multorum est: perseuerare, paucorum. Perseuerantia, singularis est filia summi regis, virtutum fructus, earumque cõsummatio, totius boni repositum, virtus sine qua nemo videbit Deum, nec à Deo videbitur. Sola est quæ amator obedientia ad regis cubiculum introducit, ut eum videat in decore suo, in què desiderant angeli prospicere. 13. I O A N N I S sexto, ut supra quaestione secunda, B. in textu. 14. E T capite quarto, ibidem testimonio decimotertio. 15. C A P I T E quinto, ibidem testimonio decimoquarto. 16. L V C Æ secundo, ibidem testimonio septimo. 17. B E R N A R D V S sermone tertio de circumscriptione Domini: Cum eligit homo esse in congregatione multorum, nunquid eligit esse magister, qui nondum discipulus fuit, & docere quod didicit nunquàm? Eligit abiectus esse in domo Dei sui, & subiectus esse magistro, sub quo frangatur eius voluntas, & obedientia freno concupiscentia reprimatur: sitque quod ait propheta: Imposuisti homines super capita nostra. Nec dedignandum seruo, quod præcessit in Domino. Siquidè non est seruus maior domino suo. Ille enim cum iam creuisset ætate & sapientia, & gratia apud Deum & homines: cum iam duodecim annorum esset, & remansisset in Hierusalem: inuentus à beata virgine & Ioseph, cuius filius putabatur, in medio doctorū, audiens illos & interrogans: tamen descendit cum illis, & erat subditus illis. Et tu ergò subditus esto

propter illum. Sed iam tibi in ipsa obedientia via, aliqua fortassis dura & aspera occurrere possunt, ut accipias interdum præcepta nonnulla, quæ licet salubria sint, minus tamen suaui videantur. Hæc si molestè cœperis sustinere, si diiudicare prælatū, si murmurare in corde: etiam si exterius impleas quod iubetur, non est hæc virtus patientia, sed velamētū malitia. Neceste est ergò ut illucescat dies patientia, per quam omnia dura & aspera tacita amplectaris conscientia. Et in fine: Ergò nē incurrat qui currit, illuminari neceste est lumine discretionis, quæ mater virtutum est, & consummatio perfectionis. Hæc nimirum docet, ne quid nimis. At verò, quia omninò rara ista auis est in terris, huius discretionis locū in vobis fratres suppleat virtus obedientia: ut nihil plūs, nihil minūs, nihil aliter quàm imperatum sit, faciatis. 18. M A T T H Æ I vigesimo: Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suã redemptionem pro multis. 19. L V C Æ vigesimo secundo: Quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat. 20. A D Philippenses secundo, ut supra quaestione secunda, B. testim. nono. 1. B. M A T T H Æ I decimosexto, ut in textu. 2. L V C Æ nono: Dicebat autè ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me. 3. H I E R O N Y M V S ad Rusticum monachū epistola quarta: Nulla ars absque magistro discitur. Etiam muta animalia, & ferarum greges, ductores sequuntur suos. In apibus principes sunt. Grues vnam sequuntur ordine literato. imperator vnus, iudex vnus prouincia: Roma, ut condita est, duos fratres simul habere reges non potuit, & parricidio dedicatur. In Rebecca vtero Esau & Iacob bella gesserunt. Singuli ecclesiarum Episcopi, singuli Archipresbyteri, singuli Archidiaconi, & omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus nititur. In nauis vnus gubernator: in domo vnus dominus: in quauis grãdi exercitu, vnus signum expectatur. Et, nē plura replicando fastidium legenti faciam, per hæc omnia ad illud tēdit oratio, ut doceam te, non tuo arbitrio dimittendum, sed viuere debere in monasterio sub vnus disciplina patris, confortioque multorum, ut ab alio discas humilitatem, ab alio patientiam: hic te silentium, ille doceat mansuetudinem, nō facias quod vis, comedas quod iuberis, vestiare, quod acceperis, operis tui pensum perfoluas, subiiciaris cui non vis, lassus ad stratum venias, ambulansque dormites, & necdum expleto somno, surgere compellaris. Dicas psalmum in ordine tuo, in quo non dulcedo vocis, sed mentis affectus quaeritur, dicente Apostolo: Psallam spiritui, psallam & mente. Et, Cantantes in cordibus vestris Domino. Legerat enim esse præceptum: Psallite sapienter. Seruias fratribus, hospitum laudes pedes, passus iniuriam taceas: præpositum monasterij timeas ut dominum, diligas ut parentem. Credas tibi salutare, quicquid ille præceperit, nec de maiorum sententia iudices, cuius officij est obedire, & implere quæ iussa sunt, dicente Moyse: Audi Israël, & tace. 4. B A S I L I V S in sermone de abdicatione rerū, siue renunciatione seculi istius & spirituali perfe-

Contra murmuratores.

Discretionem supplet virtus obedientia.

Vnus rector, &c.

Gen. 21.

Obedientia monastica.

1. Cor. 4.

Eph. 5.

Psal. 46.

De malorum sententia non iudicandum. Deut. 6. 7.

Nihil præter
sententiam facien-
dum.

Matth.ii.

Voluntatem
propriam ab-
negatis, vim
faciant regno
cælorum.
Matth.ii.

Obedientia
perfectio in
quo consistit.

Ne bona qui-
dem opera
præter Super-
ioris senten-
tiam faciendâ.

Rom. xj.
Obedientia
præmium.

Galat. j.

Propria vo-
luntatis ab-
negatio.

Matth. xj.

Luce. xj.
Qui vos au-
dit, me audit;
perinet ad
omnes mode-
ratos alio-
rum.

Obedientia
Apostolorum
quàm perfe-
ctâ fuerit.

Matth. xj.

Matth. xj.

atione: qui aliis est sermo secundus exercitamen-
torum pietatis: Si igitur Dei munere talem quem-
piam virum inuenieris (prorsus autem si peruesti-
gare volueris, inuenies) magistrum bonorum ope-
rum, hoc apud te constanter teneto, vt nihil omni-
nò quicquam præter illius sententiam facias. Quic-
quid enim eo nesciente facis, id furtum ac sacrile-
gium est, tibi que exitium, nò autem vilitatem vl-
lam apportat. Esto, tu id bonum iudices. Et in fine:
Violentorum est regnum cælorum, & violenti rapi-
unt illud. Verba hæc euangelij sunt. Violentiam
appellauit assiduum & acrem corporis in labori-
bus fatigationem: quod nullius impulsu, suapte
sponte, Christi discipuli faciunt: cum & voluntatem
propriam, & corporis laxamentum abnegant omne,
& magistri sui præcepta omnia conseruant. Quo-
circa si tibi in animo est rapere regnum Dei,
violentiæ te dato, ceruices tuas Christi seruitus
iugo submitte & eius ioris collū tuum arcè cir-
cunquaque cohibeto.

5. ITEM in sermone de institutione Monacho-
rum, qui aliis est sermo quintus exercitamento-
rum pietatis: Vera perfectaque subiectorum ad-
uersus moderatorem ordinis obedientia in eo cerni-
tur, si quis ex eius consilio non à rebus modò fla-
gitiosis abstinere, sed si, ne ea quidem, quæ lauda-
bilia sunt, sine sententia illius faciat. Nam absti-
nentia, & omnis corporis incommodorum perpe-
ssio, vtiliter hæc quidem comparata ad aliquid
sunt: at si quis propriæ obsequens voluntati, spre-
tis consiliis antistitis sui, id facere voluerit, quic-
quid ipsi collibitum sit, hic plus erit, quod faci-
et mali, quàm quod boni. Qui enim potestati
resistit, Dei ordinationi resistit: & præmium obe-
dientiæ magis debetur, quàm rectè factò cum con-
tinentia.

6. IN regulis breuioribus, in interrogatione nona-
gesimasexta: Cùm Apostolus dicat, vt non quæ-
cunque vultis, illa faciatis: in vnaquaque re quic-
quid ex voluntate propria optabile est, id si alicui
arbitrio permittatur, calamitosum est. Contra-
que, quicquid antistites rectum statuerint, in eo
manere vnusquisque debet, etiam si contra volun-
tatem ipsius sit.

7. IN constitutionibus monasticis, capite vigesi-
motertio: Animaduerte quid in Euangelij Domi-
nus dicat, cum de obedientia aduersum seruos suos
adhibenda legem sanciret: Qui vos recipit, inquit,
me recipit. Et item alio in loco: Qui vos audit, me
audit: & qui vos spernit, me spernit. Quod Apo-
stolus dixit, intelligendus est in commune legem
sanxisse in posteros, qui aliorum futuri erant mo-
deratores. id ex multis, iisdemque certissimis diui-
narum literarum testimoniis, manifestissimisque
argumentis probari potest. Et paulò post, de obe-
dientia Apostolorum loquens, ait: Dixit eis Iesus,
cùm rudes adhuc in eius disciplina essent, ac tan-
tùm non iam iam regnaturum illum putarent, & in
ea spe essent, se nullis laboribus aditis, nullisque
periculis susceptis, ac se nullis molestiis exantla-
tis, Christi regni confortes futuros, atque in regali
gloriæ cultus, honorisque societatem venturos.

Quid igitur hæc expectantibus illis & sperantibus
dixit? Ecce ego mitto vos, sicut oues in medio lu-
porum. Porro illi, re audita spei suæ summè contra-
ria, nequaquam dixerunt: Alia adducti spe ad te

accesseramus, & tu contraria nobis, atque sperauimus,
imperas? Nos quietem sperauimus, & tu nos in pericula
protudis: honores nobis proposuimus, & tu ex transuerso
ignominias ingeris: regnum expectaueramus, & tu vt
exagitemur, & omnium serui simus, iubes. Horum nihil
omnino dixerunt, licet his, quæ memorauimus, plura &
grauiora etiam audissent, veluti illud, Tradent vos in
tribulationes, & occident vos, & eritis odio omnibus
gentibus propter nomen meum. Et ad præfides & reges
ducemini propter me. His igitur illi omnibus auditis,
submissa mentis ceruice, obedientiæ iugum subi-
erunt, alacrisque animo in pericula, in foras, in contumelias,
in lapidationes, in ignominias, in cruces, in varias
neces processerunt: tantæque hæc alacritate sustinebant,
vt magnificè læticia efferrerent, cum digni habiti sunt,
qui pro Christi nomine illa paterentur. Gaudebant enim,
inquit, quòd digni habiti sunt pro nomine ipsius contumeliam
pati. Hanc obedientiam is qui secundum Deum verè est
monachus, antistiti suo præstet, oportet. Siquidè (vt iam
diximus) discipulos Christus in hoc elegit, qui hoc vitæ
institutum amularentur, vt per eos formam relinqueret
eamdem securæ posteritati. Nihil est enim aliud antistes,
(qui modò diligenter munus exequatur, cui præpositus sit,
pietatem videlicet) quàm is qui personam Christi sustinet,
& sequestratus est inter Deum & homines, eorumque
in ipsius officio sunt, salutem sacrificans Deo. Et post
pauca: Quemadmodum igitur pastori suo oues obtemperant,
& viam quæcunque ille vult, ingrediuntur: sic qui ex Deo
pietatis cultores sunt, moderatoribus suis obsequi debent,
nihil omnino illorum iussa curiosè perscrutantes, quando
libera sunt à peccato: contraque, ea summa animi alacritate,
summòque studio conseruare. Quemadmodum enim faber
ædificatorve singulis artis instrumentis pro arbitrio
vtitur suo, neque vnquam vllum inuentum est instrumentum,
quod ad quemcunque ille vsum voluisset, non se facile
tractandum præberit, ac moderatoris manui cesserit:
ita quoque, conuenit verum pietatis cultorem, perinde
vt instrumentum quoddam vtile opifici: ad complendam
spiritualem fabricam, omnibus in rebus parere, in quibus
vt operam suam nauet, rectum esse antistes iudicabit,
nè si id facere recusauerit, impedimento sit, quo minùs
spirituale opus compleatur. Et vt instrumentum non sibi
ipsi deligit, quod factò vsum sit ad artem iuuantem: eodè
modo pietatis cultorem quoque nequaquam conuenit
ipsum esse, qui sibi iudicio suo opus deligat, sed gubernationem
sui, artificis prudentiæ debet consilioque concedere.

8. GREGORIUS libro trigesimo secundo Moralium,
capite vigesimo primo, agens de astutis consiliis &
callidis tentationibus dæmonis: Alius quoque (inquit)
non solum decreuit terrena commoda non querere, sed
etiam cunctis quæ possidet, renunciare, vt in discipulatu
cælestis magisterij tanto se liberior exerceat, quanto
& expeditior redditus, ea quæ possidentem premere poterant,
defrens calcat. Huius cor hostis insidians occulta
suggestione alloquitur, dicens: Vndè hæc temeritas
tantæ surrexit audacia, vt credere audeas, quòd omnia
relinquendo subsistas? Aliter te creator condidit,
atque aliter tu teipsum disponis: valentior

Mat. 24. & 26

Act. 5. Obedientia Monastica.

Personæ Christi sustinet antistes.

Superiorum iussu simplici ter obsequendum siue ditione quædam à peccato libera sunt.

Verè obedientia comparatur instrumenti artificis.

Tentatio dæmonis, quæ aggrèditur eum qui delibet omnia relinquere.

Job 40.

Inimicus voluntatis faci-
ge.
Tentatio dæ-
monis aduer-
sus eum qui con-
stituit se obe-
dientie Super-
ioris totum committere.

Vult se non
vultum pro-
prium: ali-
quum.

Monachorum
obedientia.

valentior te robustiorque faceret, si sequi te
sua vestigia cum inopia necessitate voluisset. An
non plerique & terrena patrimonium nequaquam
deserunt, & tamen ex his per misericordiæ operâ
superne fortis bona æterna mercantur? Hæc blandi-
ens suggerit, seorsum verò in eisdem rebus quas
retinere admonet, ante retinentis oculos delecta-
tiones pestiferas decipiens apponit, quatenus se-
ductum cor ad blandimenta exteriora pertrahat,
& intima perfectionis vota peruertat. Ossa itaque
eius sicut fistulæ aris sunt, quia dolosa eius consilia
dum blandum de exterioribus sonum reddunt,
perniciosum dispendium de interioribus inge-
runt. Alius relictis omnibus quæ exterius polle-
derat, vt ordinem sublimioris discipulatus apprehen-
dat, etiam intimas frangere voluntates parat,
vt rectoribus se alterius voluntatibus subdens,
non solum prauis desiderijs, sed ad perfectionis
cumulum etiam in bonis votis sibi metipsum renun-
ciat: & cuncta quæ sibi agenda sunt, ex alieno
arbitrio obseruet. Hunc hostis callidus tanto
molliùs alloquitur, quanto ab excellentiori loco
deicere ardentius conatur, moxque virulenta
suggestione blandiens dicit: O quanta per temet-
ipsum miranda agere poteris, si nequaquam te iudicio
alterius subdis. Cur profectum tuum sub studio
meliorationis imminus? Cur intentionis tuæ
bonum, dum vitra quàm necesse est, extendere
niteris, frangis? Quæ enim dum voluntate propria
vltus es, peruersa perpetrasti? Qui ergo tibi
plenè ad bene viuendum sufficis, alienum super te
iudicium cur requiris? Hæc blandiès intimat, seorsum
verò in voluntatibus eius propriis exercenda
superbiæ causas parat: & dum laudat cor de intre-
sina rectitudine, inuestigat callidè vbi subruat in
prauitate.

9. NICEPHORVS libro vndecimo Ecclesiasticæ
historiæ, capite trigesimo septimo: Pior admodum
adolens monasticam philosophiam complexus,
quum paternam relinqueret domum, votum Deo
nuncupauit, nunquam se propinquorum suorum
cuiquam in conspectum venturum esse. Postquam
verò quinquagesimo anno pòst soror eius viuere
illum accepit, continere se ipsam non potuit: atque
indicio, quod ei præter opinionem omnem acciderat,
in immensam sublata lætitiâ, summo perè, vt eum
videret, expetiuit. Quapropter loci eius episcopus
flens atque vociferans rogauit, vt in sectin literas
daret, quibus efficeret, vt frater ad eam mitteretur.
Ille fœminæ senectutem miseratus, monachorum
antistitibus, vt Pior veniret, scripsit. Is, vt hoc
faceret, iussu, quum etiam alijs monachis fas est,
imperata non facere) in patriam venit, fratre alio
secum ducto. Atque vbi pro foribus paternarum
ædium fuit, præsentiam suam sorori insinuauit.
Et quum strepitum pedum eius sentiret, & ianua
aperta strideret, oculis conueniens, de nomine
sororem compellans: Ego, inquit, Pior sum,
frater tuus: conspectu meo, sicuti visum tibi est,
frueri. Atq; illa quidè fratrem satis inuita,
Deo, qui desiderium eius impleuisset, gratias
egit: ipse autè ad fores precatione habita, rursum
discessit, & in regionem solitam reuertit.

1. C. BASILIVS in constitutionibus monasticis,
capite vigesimo tertio, vt in textu, & vt supra pau-

lò antè, B. testim. septimo.
2. PRIMVS Regum decimo quinto: Et ait Samuel:
Nunquid vult Dominus holocausta & victimas,
& non potius vt obediatur voci Domini? Melior est
enim obedientia quàm victimæ: & auscultare, magis
quàm offerre adipem arietum: quoniam quasi
peccatum ariolandi est, repugnare: & quasi scelus
idololatriæ, nolle acquiescere.
3. ECCLESIASTIS quarto: Multo melior est
obedientia, quàm stultorum victimæ, qui nesciunt
quid faciunt mali.
4. LVCE decimo: Qui vos audit, me audit: &
qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit,
spernit eum qui misit me.
5. AD Ephesios 6. Serui, obedite dominis carnalibus,
cum timore & tremore in simplicitate cordis
vestri, sicut Christo: non ad oculum seruientes, quasi
hominibus placentes: sed vt serui Christi, scientes
voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate
seruientes, sicut Domino, & non hominibus:
scientes quoniam vnusquisque quod cūque fecerit
bonū, hoc recipiet à Domino, siue seruus, siue liber.
6. AD Colossenses tertio: Filij, obedite parentibus
per omnia, Hoc enim placitum est in Domino. Serui,
obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum
seruientes, quasi hominibus placentes, sed in
simplicitate cordis, timentes Deum: Quodcunque
facitis, ex animo operamini, sicut Domino, & non
hominibus: scientes quòd à Domino accipietis
retributionem hæreditatis. Domino Christo seruite.

6. BERNARDVS in tractatu de præcepto & dispensatione,
capite duodecimo: Siue Deus, siue homo vicarius
Dei mandatum quodcunque tradiderit, pari profectò
obsequendum est cura: pari reuerentia deferendum:
vbi tamen Deo contraria non præcipit homo. Quod
si contigerit, pergendum indubitanter consulo in
Petri sententiâ: quia obedire oportet Deo magis
quàm hominibus. Quicquid vice Dei præcipit homo,
quod non sit tamen certum displicere Deo: haud
secus omnino accidendum est, quàm si præcipiat
Deus. Quid enim interest vtrum per se, an per
suos ministros, siue homines, siue angelos, hominibus
innotescat sūū placitum Deus? Sed homines,
in quibus, facile falli in Dei voluntate de rebus
dubis percipienda, & in præcipienda fallere
possunt. Sedenim quid hoc referret tua, qui
conscijs non es: præsertim cum teneas de scripturis,
quia labia sacerdotis custodiunt scientiam, &
legem ex ore eius requirunt: quia angelus
Domini exercituum est? Requiritur, dixerim,
legem: non quam vel authentica vlla scriptura
traderit, vel ratio manifesta probauerit. De
huiusmodi quippe nec præceptor expectandus,
nec prohibitor auscultandus est: sed quod ita
latere aut obscurum esse cognoscitur, vt in
dubium venire possit, vtrumnam Deus sic aut
aliter fortè velit, si non de labijs
custodientibus scientiam, & ex ore
angeli Domini exercituum certum reddatur.
A quo denique diuina potius consilia
requirentur, quàm ab illo cui credita est
dispensatio mysteriorum Dei? Ipsum
proinde quem pro Deo habemus, tanquam
Deum in his, quæ apertè non sunt cõtra
Deum, audire debemus.

7. ET capite decimo tertio: Imperfecti cordis, &
infirmæ prorsus voluntatis iudicium est, statuta

Non minus homini quàm Deo obtemperandum, quando nihil Deo cõtrariū præcipit. Act. 5.

Nisi certū sit Deo displicere, ita Superioris est mandatum, ac si præcipiat Deus. Obedire, quòd homines circa Dei voluntatem falli possunt. Resp. Malacta.

seniorum studiosius discutere, hærere ad singula quæ iniunguntur, exigere de quibusque rationem, & malè suspicari de omni præcepto, cuius causa latuerit, nec vnquam libenter obedire, nisi cum audire contigerit quod fortè libuerit, aut quod non aliter licere seu expedire monstrauerit vel aperta ratio, vel indubitata auctoritas. Delicata satis, immò nimis molesta est huicmodi obedientia. Nā planè hæc illa est, quæ ex regula traditur, obedientia sine mora.

8. I T E M capite vigesimotertio, respondens ad quæstionem quandam: Audire, inquit, & hoc vultis à me, vnde inter cætera pœnitentiæ instituta, monasterialis disciplina meruerit hanc prærogatiuam, vt secundum baptismam nuncupetur. Arbitror ob perfectam mundi abrenunciationem, ac singularem excellentiam vitæ spiritualis, qua præmines vniuersis vitæ humanæ generibus huicmodi conuersatio, professores & amatores suos angelis similes, dissimiles hominibus facit, immò diuinā in honore reformat imaginem, configurans nos Christo inslar baptismi. Et quasi denique secundo baptismamur, dum per id quod mortificamus membra nostra, quæ sunt super terram, rursum Christū induimus, complantati denuò similitudini mortis eius. Sed & quomodo in baptismo eruiur de potestate tenebrarum, & in regnum trāsferimur claritatis æternæ: ita & in sancti huius secunda quadā regeneratione proposti, de tenebris æquè non vnus originalis, sed multorum actualium delictorum, in lumen virtutum euadimus, reaptaentes nobis illud Apostoli: Nox præcessit, dies autè appropinquauit.

9. I D E M in epistola septima ad Adam monachū: Igitur facere malum quolibet etiam iubente, constat non esse obedientiam, sed potius inobedientiā. Sanè hoc aduertendum, quod quædam sunt pura bona, quædam pura mala, & in his nullam deberi hominibus obedientiam: quoniam nec illa omitteuda sunt etiam cum prohibentur, nec ista vel cū iubentur committenda. Porrò inter hæc sunt media quædam, quæ pro modo, loco, tempore vel persona, & mala possunt esse, & bona: & in his lex posita est obedientiæ, tanquam in ligno scientiæ boni & mali, quod erat in medio paradisi. In his profectò fas non est, nostrū sensum sententiæ præscribere magistrorum. In his omninò prælatorum nec iussio, nec prohibitio contemnenda. Videamus nè fortè tale fuerit, quod arguimus in vobis: & ob hoc forsitan argui non debuerit. Quod euidentius elucebit, si præmissa diuisionis exempla subiero. Fides, Spes, Charitas, & cætera huicmodi, pura sunt bona: quæ quia malè non possunt vel iuberi, vel teneri, benè non possunt vel prohiberi, vel non teneri. Pura mala sunt, furtum, sacrilegiū, adulterium, & cætera talia, quæ vtique nec vel benè præcipi, vel perfici possunt, nec malè prohiberi, vel non fieri. Aduersus huicmodi non est lex. Nullius quippe prohibitio valet obuiare præceptis, nullius iussio præiudicare prohibitis. Sunt deindè media, quæ quidem per se nec bona esse noscuntur, nec mala: possunt tamen indifferentè & benè pariter & malè vel prohiberi vel iuberi, sed malè nullatenus in his à subditis obediri. Ex his sunt, vt exempli gratia ponam, ieiunare, vigilare, legere, & quæque talia. Sciendum verò, quia media

Contra eos qui dicuntur & examinat ma iord iussu curiose.

Cur monasterialis disciplina secundum baptismam nuncupetur à maioribus.

Rom. ij.

In quibus non sit hominibus obedientiam.

In quibus obedientia videtur.

Pura bona.

Pura mala.

Media.

A subditis nullatenus potest malè obediri in mediis.

quædam in purorum plerunque bonorum seu malorum transeunt rationem. Nam coniugium cū & fieri liceat, & non fieri: factum iam solui non licet. Quod ergò ante nuptias medium esse liquebat, in iam coniugatis puri boni vim obtinet. Item propria possidere, seculari quidem homini mediū est, quoniā & non possidere licet: monacho verò quia possidere non licet, purum malum est.

1. D. P H I L O Iudæus in libro de vita contemplatiua, siue de supplicum virtutibus: Postquam de Essæis differuimus, qui vitam actiuam exercent omnibus, aut quod minùs inuidiosum dictū est, plerisque felicius: ordo postulat vt deinceps dicamus, quæ dicenda sunt de contemplationi deditis, nihil affingendo rei ornandæ gratia, sicut poëtæ, & c. quæ ex eodem libro Eusebius & alij summam compræhensa citarunt, & ad Christianos & religiosos D. Marco quidem sic scribit Eusebius Cæsarensis libro secundo Ecclesiasticæ historiæ, capite decimoquinto: Aiunt hunc Marcum primū in Ægyptum traiecisse, & euangelium, quod ipse conscripserat, illic prædicasse, primūque ecclesiarum Alexandriæ institutarum authorem extitisse. Atque tāta hominum & mulierum fidē Christi amplexantium ex prima aggressionē & conatu, per graue in primis sanctum & seuerum eius viuendi exēplum ibi cogebatur multitudo, vt Philo ipse eorum studia, exercitationes, mores, frequētes congressus, communem inter ipsos victus rationē, omnem denique viuendi institutionem, suis scriptis persequi operæ precium existimaret. Quem Romæ sub Claudij dominatu, fama est in colloquum Petri, qui Romanis eodem tēpore verbum Dei prædicabat, venisse. Atque illud quidem est planè verisimile: quippe opus, quod deinceps post aliquod temporis spatium ab eo dicitur elaboratum, ecclesiæ reuerà canones, ad nostram vique memoriam obseruatos, complectitur.

2. E V S E B I V S Cæsarensis libro secūdo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimosexto de Philone agens: Iam verò, cum eorum viuendi rationem, qui apud nos *δονταί*, id est, monachi, religiosique, virtutis studio & exercitationi maxime dediti appellati sunt, quam accuratissime percenseat, cumque eos viros, qui eius tate tam piā, tamque Apostolicam vitam agerent, quique ab Hebræis, vt videtur, ducerent originem, & propterea multa vetera instituta propriū ad Iudæorū consuetudinem accedentia obseruaret, diuina laude & prædicatione efferat: satis constare poterit, illum eandem non oculis vidisse solum, sed sententia, & opinione vehementer approbasse. Primū ergò in eo libro, quem de vita in contemplatione posita, siue de supplicibus inscripsit, simulatque se nihil à veritate alienum, nihil suo Marte & suo ingenio confictum his rebus, quas esset narraturus, adiecturum asseuerarit, eos curatores vel cultores nuncupatos, atque mulieres eadem cum illis vitæ consuetudinem secutas, curatrices vel cultrices vocatas tradit: talisque eius appellationis causas refert: vel quod tanquam medici, curatione adhibita, eorū mentes, qui ipsos adirent, à vitij & turpitudinis morbo ereptas, ad integrā valetudinē restitueret: vel quod sincero ac puro cultu, religio- neque erga sacrum Dei numen ipsi imbuerentur. Siue igitur

Quædam nō manet media siue indifferētia.

Monacho nō licet possidere proprium.

Philo scripsit de Essæis secularibus & religiosis.

Philo descripsit instituta Christianorū Alexandriæ cum.

Philonis cum D. Petro colloquium.

Philo descripsit monachorū & religiosorū mores.

Christiani ex Iudæis cōuertēti ad hunc iudaizantem multiti.

Summa cordi quæ Philo in libro de vita contemplatiua tradit eum de vitæ eum de famulati religioſi.

Cur deprecaturus & deprecaturus appellauerit.

igitur Philo ipse, dum propriam & appositam hominum moribus appellationem attribuere volebat, suo ipsius arbitratu & iudicio illis illud nomen imposuerit: siue reuerà ab initio authores eius religionis, cum adhuc Christianorū appellatio nūquam penè locorum diuulgata esset, eos ita nominarit, longa oratione disquirere non est opus. Verum vt ad rem redeamus, principio istos facultates suas opesque abijcere, & simulac in hanc diuinam viuendi rationem se abdere incipiunt, suis se bonis & fortunis omnibus prorsus exuere testatur: deinde quibusque vitæ curis depositis depulsisque, extra vrbium mœnia progressos, in locis solitariis, & hortis à populi conspectu remotis, domicilia rerum suarum collocat. Deinceps vbi eorum domicilia quænam sint, descripsit: de ecclesiis in variis locis extractis sic loquitur: Est in quoque ferè agro ædes sacra, quæ appellatur *συνειοσι*, id est angustum templum, vel *μοναστήριον*, quod Latine locus solitarius separatusque dici potest: in quo illi ab aliis separati se iunguntque, vitæ piæ, & propter virtutem augustinæ mysteria obeunt, nihilque eo vel cibi, vel potionis, vel aliarum rerum, quæ ad corporis vsus necessaria sunt, omninò secum apportant: sed leges & oracula à prophetis diuinitus edita, hymnosque ibi recolunt, & alias denique res, quibus diuina scientia, & vera erga Deum pietas crescat & perficiatur. Post ista, alia etiam subiungit: Totum temporis spatium, quod inter auroram & vesperam intercedit, in pia quadam exercitatione collocant. Nam sacras literas inter se perlegere, auitumque sapientiæ studium commentari aggrediuntur & c. Cum temperantiam quasi quoddam fundamentum in animis suis iecerint, alta virtutum genera supra edificat. Cibum aut potionem ante solis occasum nemo illorum capit. Quippe diuinæ sapientiæ studium, quo se inuoluunt, lucem promereri indicant: corporis autem necessitates, tenebras solum meritò sibi vendicare. Vnde illis quidem totum diem, his autem exiguam quandam noctis particulam largiuntur. Quidam porò, quorum animis ardentius scientiæ desiderium insidet, vix semel toto triduo cibi recordantur. Nonnulli illecebris sapietiæ (quæ salubria virtutis & doctrinæ præcepta tam assatim & copiose suppeditat) quodammodò inuitati, sic oblectantur, indeque tales carpunt delicias, vt duplo plus temporis in eadem faciliè sustineant, & vix tantum sex diebus expletis, alimentum necessarium degustent. Ista Philonis tam perspicua & c. vt supra, quæstione secunda, A. testimo. decimo octauo.

3. N I C E P H O R V S libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimosexto ex Philone refert eadem quæ Eusebius.

4. I O S E P H V S libro decimo octauo antiquitatum Iudaicarum, capite secundo: Miranda etiam est Essæanorum iustitia, quæ omnes Græcos & Barbaros longè superant, multis iam seculis triti in eius continuis studiis. Facultates in commune possident, nec aliquis diues magis vititur suis bonis, quam quibus nihil possidens. Atque hoc instituto viuunt virorum supra quatuor millia, nec vxores habentium, nec seruos, quod alterum ad iniuriam communis naturæ pertinere sentiant, alterum tranquillitati vitæ patrū commodum. Quare per se ipsi viuentes, inuicem sibi ministrant. Quæstos creat

viros probos ex sacerdotum numero, qui ex agrorum redditibus & frugum prouentu cibos eis conficiant, & c.

5. E T libro secundo de bello Iudaico, capite septimo: tria sunt apud Iudæos genera philosophiæ. Horum vnum Pharisei profitentur: alterum Sadducei, tertium verò, quod etiam probabilius habetur, Essæi colunt, gens quidem Iudæa, verum inter se mutuo amore coniunctissimi, & qui præter cæteros, voluptates quidem quasi maleficia vitarent: continentiam verò seruare, neque cupiditati succumbere, virtutem maximam ducunt. Ita que nuptias quidem fastidiunt, alienos verò filios, dum adhuc molles sunt, eruditioni traditos, pro cognatis habentes, suis moribus diligenter instituant, non quia coniugia vel humani generis successiōnem censeant perimendam: sed quia cauendam putent intemperantiā sceminarum, nullam earum vni viro fidem seruare credentes. Quin & diuitiarum contemptores sunt, rerumque apud eos communicatio admirationi habetur, neque inuenias alteri alterum opulentiā præstare: legemque sibi dixerunt, vt qui disciplinam suam sectari vellent, bona contubernio publicarent. Ita enim fore, nè vel paupertatis humilitas, vel diuitiarum dignitas apparet: sed permixtis facultatibus, velut inter fratres, vnus esset omnium patrimonium. Et post nonnulla: Sectæ verò suæ studiosis non statim cum eis vna collectio: sed per annum integrum extrinsecus commoranti cuique eundem victus ordinem tribuunt: dolabellam quoque, & quod prædictum est perizoma, & albam vestem tradentes. Cum verò processu temporis experimentum continentiæ dederit, accedit etiam ad communem cibum, & purioribus, ob castificationem scilicet, aquis participat: neque tamen in conuictum assumitur. Post ostensionem quippe continentię duobus annis aliis mores eius probatur. Cūque dignus apparuerit, tunc demum in cōsortium assumitur. Viuunt autè quàm longissimè, ita vt plurimi eorum vsque ad centenariam proferantur ætatem, propter simplicitatem victus, vt equidem puto, & institutionem benè in omnibus ordinatam. Sunt etiam contemptores aduersorum & c.

6. E P I P H A N I V S hæresi vigesimanona Nazoræorum: Et tunc sanè omnes Christiani Nazoræi similiter vocabantur. Contigit autem vt modico tempore appellati sint Iessæi, priusquam in Antiochia initium sumerent discipuli, vt appellarentur Christiani. Vocabantur autem Iessæi, propter Iesse opinor. Quando quidem Dauid ex Iesse, ex Dauid autem per successionem seminis Maria. Et siue ex Iesse, siue ex nomine Iesu Domini nostri, appellati sunt Iessæi, propterea quod ex Iesu procederent, quum discipuli eius essent, aut propter nominis Domini etymologiam: Iesus enim in Hebraica lingua curator appellatur, aut medicus, & saluator: nihilominus hoc nomen habuerunt, priusquam ipsi Christiani vocarentur. Ab Antiochia autem, velut supra meminimus, & sicut veritatis ratio habet, discipuli & vniuersa ecclesia Dei, Christiani vocari cœperunt. Repereris autem o studiosè, etiā hoc argumentum in commentariis Philonis, in libro de Iessæis ab ipso inscripto. Qui horum conuersationem, & laudes horum exequens, & monasteria ipforum in vicinia circum Mariam paludem

Facultatem desertio.

Secressus ab hominū aliorum confusione.

Ecclesiæ & oratoria ipsorum. Monasterii.

Exercitatione eorum.

Temperantia.

Abstinencia.

Essænorū viuendi modus in communi.

Calibes viuunt.

Essæniuales sunt.

Calibatus eorum.

Viuunt in communi.

Probatio nouitiorum.

Iessæi dicitur sunt primi Christiani vel à Iesse, vel à Iesu. Actoz. ij.

Actoz. iij.

Philo scripsit de Iessæis Christianis, eorumque monasteria.

Tria monachorum genera in Aegypto.

Cenobitarum viuendi ratio.

Obedientia.

Præfecti cotum.

Habitatio.

Conuentus cuius rei gratia fiant.

Psal. 54.

Refectionis modus.

Quibus occupationibus & exercitiis diem tranfigant.

Cura & charitas presideotum.

recensens, nō de aliis quibusdam narrauit quā de Christianis &c. Tunc igitur vocabantur Iesgi per modicum tempus, post assumptionem Saluatoris, & Marco in Aegyptiorum regione Euangelium prædicantē.

7. **HIERONYMVS** ad Eustochium de custodia virginittis epistola vigesima secunda: Tria sunt in Aegypto genera monachorum. Primum Cenobitarum, quod illi Saufes gentili lingua vocant: nos, in communi viuentes, possumus appellare. Secundum Anachoritarum, qui soli habitant per desertum, & ab eo, quod procedit ab hominibus recesserint, nuncupantur. Tertium genus est, quod Remoboth dicunt, deterrimum, atque neglectum, & quod in nostra prouincia aut solum, aut primum est &c. His igitur, quasi quibusdam pestibus, exterminatis, veniamus ad eos qui plures sunt, & in commune habitant, id est, quos vocari Cenobitas, diximus. Prima apud eos confederatio est, obedire maioribus, & quicquid iusserint, facere: diuisi sunt per decurias atque centurias, ita vt nouem hominibus decimus præsit, & rursus decem præpositos sub se centesimus habeat. Manent separati, sed iunctis cellulis, vsque ad horam nonam, vt institutum est, nemo pergit ad alium, exceptis his decanis, quos diximus, vt, si cogitationibus fortè quis fluctuat, illius consoletur alloqui, post horam nonam in commune concurrunt: psalmi resonant, scripturæ recitantur ex more, & completis orationibus, cunctisque residentibus, medijs, quem Patrem vocant, incipit disputare: quo loquente, tantum silentium fit, vt nemo alium respicere, nemo audeat excreare; dicentis laus in fletu est audientium, tacitæ voluunt per ora lachrymæ, & ne in singultus quidem erumpit dolor. Cum verò de regno Christi, & de futura beatitudine, & de gloria cœperit annũciare futura, videas cunctos moderato suspirio & oculis ad cælum leuatis, intra se dicere: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Post hæc consilium soluitur, & vnaquæque decuria cum suo parente pergit ad mensam, quibus per singulas hebdomadas vicissim ministrant. Nullus in cibo strepitus est: nemo comedens loquitur, viuitur pane, leguminibus, & oleribus, quæ sale solo condiuntur: vinum tantum senes accipiunt, quibus & paruulis sæpè fit prandium: vt aliorum fessa sustentetur ætas, aliorum non frangatur incipiēs. De hinc confurgunt pariter, & hymno dicto, ad præsepia redeunt: ibi vsque ad vesperam cum suis vnusquisque loquitur, & dicit: Vidistis illum, & illum? quanta in ipso sit gratia? quantum silentium? quā moderatus incessus? Si infirmum viderint, conso-lantur: si in Dei amore feruentem, cohortantur ad studium. Et quia nocte extra orationes publicas, in suo cubili vnusquisque vigilat, circumeunt cellulas singulorum, & aure apposita, quid faciant, diligenter explorant: quem tardiores depræhenderint, non increpant, sed dissimulato quod nō runt, eum sæpius visitant, & prius incipiēs, prouocant magis orare, quā cogunt. Opus diei statum est: quod Decano redditum, fertur ad œconomum: qui & ipse per singulos menses patri omnium cum magno tremore reddit rationem, à quo etiam cibi, cum facti fuerint, prægustantur, & quia non licet dicere cuiquam: Tunicam, & sagum, textaque iunctis strata non habeo: ille ita vniuersa moderatur, vt

nemo quid postulet, nemo non habeat. Si quis verò cœperit ægrotare, transfertur ad exedram latiore, & tanto senum ministerio consoletur, vt nec delicias vrbium, nec matris quarat affectum. Dominicis diebus orationi tantum & lectionibus vacat: quod quidem & omni tempore, completis opusculis, faciunt. Quotidie aliquid de scripturis discitur. Ieiunium totius anni æquale est, excepta quadragesima, in qua sola conceditur districtius viuere, à pascha ad pentecosten cœng mutantur in prandia: quo & traditioni ecclesiasticæ satisfiat, & ventrem cibo non onerent duplicato. Tales Philo, Platonici sermonis imitator, tales Iosephus, Græcus Lilius, in secunda Iudæia captiuitatis historia Essenos refert. Verum quia nunc, de virginibus scribens, penè superfluum de monachis disputauit, ad tertium genus veniam, quos Anachoritas vocant, qui & de cenobijs exeuntes, excepto pane & sale, ad desertum sequeuntur amplius. huius vitæ author Paulus, illustrator Antonius, & vt ad superiora conscendam, princeps Ioannes Baptista fuit. Talem verò virum Hieremias quoque propheta describit, dicens: Bonum est viro cum porterit iugum ab adolescentia sua. Sedebit solitarii, & tacebit, quoniam sustulit super se iugum, & dabit percipienti se maxillam: saturabitur opprobrijs: quia non in sempiternum abijciet Dominus.

8. **IDEM** in libro de viris illustribus, siue in catalogo Scriptorum ecclesiasticorum, de Philone sic scribit: Philo Iudæus, natione Alexandrinus, de genere sacerdotum, idcirco à nobis inter scriptores ecclesiasticos ponitur, quia librum de prima Marci Euangelistæ apud Alexandriam scribens ecclesiæ, in nostrorum laude versatus est, non solum eos ibi, sed in multis quoque prouincijs esse memorans, & habitacula eorum dicens monasteria. Ex quo apparet, talem primum Christo credentiũ fuisse ecclesiã, quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, vt nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos diues, nullus pauper, patria egentibus diuidantur, orationi vacetur & Psalmis, doctrinæ quoque & continentia, quales & Lucas refert, primũ Hierosolymæ fuisse credentes. Aiunt hunc sub Cajo Caligula Romæ periclitatum, quod legatus gentis suæ missus fuerat. Cum secunda vice venissent ad Claudium, in eadem locutum esse eũ Apostolo Petro, eiusque habuisse amicitias, & ob hanc causam etiam Marci, discipuli Petri, apud Alexandriam sectatores ornasse laudibus.

9. **ET** de Marco: Assumpto itaque Euangelio, quod ipse confecerat, perrexit Aegyptum, & primus Alexandria Christum annuncians, constituit ecclesiã, tanta doctrina, & vitæ continentia, vt omnes sectatores Christi ad exemplum suũ cogeret. Denique Philo, disertissimus Iudæorum, videt Alexandria primam ecclesiã adhuc iudaizantẽ, quasi in laudem gentis suæ librum super eorũ conuersatione scripsit. Et quomodo Lucas narrat Hierosolymę credentes omnia habuisse communia: sic & ille, quod Alexandria sub Marco fieri doctore cernebat, memorię tradidit.

10. **DIONYSIVS** Areopagita ecclesiasticę Hierarchię capite sexto, parte prima: Porro in initiandorum omnium excellentior ac sublimior ordo, monachorum est sancta distinctio, expiatione omni,

Ielunij quadragesima.

Philo & Iosephus sub Effenorum nomine cenobitarum vitam describere. Anachoritarum vita quoque auctores habuit.

Tren. 3.

Philo de Christianis scripsit.

Vitam primorum Christianorum imitatur monachi.

Astor. 4.

Cum Petro locutus dicitur Philo.

Philo de quibus scripsit.

Astor. 2. & 7.

Monachorum ordo laudatur.

tota

Apostoli vocant eos partem Therapeutarum Monachos.

Modus benedicti & ceterorum natiuum.

Renunciatio vitæ secularis, & profectio vitæ perfectioris.

Tondetur, & alia veste induitur.

Apostolorum indultia.

Duo viuendi modi in Ecclesia ab Apostolis instituti.

Quid sit totius Deo cõfessio, & ceteros viuunt.

tota virtute, atque exactissima suarum operationũ castitate mundata: omnis item (quantum sibi licet inspicere) sacra operationis spiritualiter speculatrix & particeps facta, pontificumque consummantibus virtutibus tradita: quorum diuinis fulgoribus & pontificalibus traditionibus, conspecta pro ordine suo sanctorum mysteriorum sacrificia edicens, à sacra eorum scientia ad exactissimam perfectionem diuina ratione subuehitur. Vnde sancti præceptores nostri, diuinis eos appellationibus sunt profecti, partim therapeutas, id est, cultores, à sincero Dei famulatu atque cultu: partim monachos, ab indiuidua & singulari vita appellantes, vt quæ illos sanctis diuisibilium complicationibus, in diuinam & Deo gratam monadem perfectionemque promoueat. Et parte secunda: Stat quidẽ sacerdos ante sacrum altare, monasticã imprecationem psallens: ille autem post sacerdotem adstat, non vt nunque ponens genu, non alterum, non habens imposita sacra eloquia capiti, verum soli sacerdoti adstans, mysticam super illum inuocationem profectenti. Ea verò finita, sacerdos ad eum accedens, interrogat primum, an renunciet diuisibilibus omnibus, non solum vitis, verum etiam imaginibus quoque ac phantasijs. Deinde exponit illi perfectissimam vitam, illud aperte contestans, oportere illum medio longè antecellere. Vbi verò ille ista omnia intentè promiserit, consignans eum crucis signo sacerdos tondet, trinas diuinæ beatitudinis personas in clamans: exutumque veste omni, aliam induit, & cum sanctis alijs (qui adstant) viris ipsum salutans, diuinorum mysteriorum participem efficit.

EVSEBIVS Cæsarensis libro primo de demonstratione euangelica, capite octauo: Christi discipuli ad magistrum sui nutum auribus multorum doctrinam suã comodantes, quæcunque quidẽ veluti vltra habitum progressis, à perfecto ipsorum magistro præcepta fuerant, ea iis qui capere poterant, tradiderunt: quæcunque verò iis conuenire arbitrabatur, qui animas adhuc affectibus obnoxias gererent, curationisque indigentes, ea ipsa ad imbecillitatem multorum se demittentes, partim literis, partim sine literis, quasi iure quodam non scripto seruanda, commendauerunt. Quocirca in ecclesia Dei duo etiam viuendi modi instituti sunt: alter quidem naturam nostram, & communem hominum vitæ rationem excedens, non nuptias, non sobolem, non substantiam, non opum facultatem requirens: totus autem prorsus à communi & consueta cunctorum hominum vita abhorrens, & solo diuino cultui, ex immenso rerum cælestium amore adductus. Qui hunc modum amplexi sunt, quasi ab hac mortali vita se iuncti, ipsamque duntaxat corpus in terra gerentes, cogitatione verò atque animo in ipso cælo degentes, quasi quidam cælitates, reliquorum hominum vitam despiciunt: quippe qui pro vniuerso genere, supremo omnium Deo sacra sunt: idque non bonum maculationibus, non crucoribus, non libationibus, aut nidere villo, neque fumo, aut ignis deuoratione, consumptione ue corporum, sed rectis vere pietatis sententijs, & purgati animi affectione, ad hæc operibus quoque ac verbis, quæ à virtute proficiscantur: quibus rebus diuinitatem ipsam placantes, suum & pro seipsis, & pro alijs, qui eisdem sunt generis, administrant fa-

cerdotium. Et talis quidem existit in Christianismo perfectus vitæ modus. Alter verò remissior atque humanior, hic & modesto coniugio, & sobolis procreatione implicatur, & rei familiaris curam assumit, & iuste militantibus, quæ sint agenda, describit: agros quoque, & mercaturam, aliumque magis ciuilem viuendi morem, adiuncta religione, non negligit.

12. **AVGVSTINVS** in psalmum centesimum trigessimum secundum: Ista verba psalterij, Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum, iste dulcis sonus, ista suavis melodia, tam in cætico quàm in intellectu, etiam monasteria peperit. Ad hunc sonum excitati sunt fratres, qui habitare in vnum concupierunt. Iste versus fuit tuba ipsorum. Ipsi primò habitauerunt in vnum, qui omnia quæ habebant vendiderunt, rerumque suarum precia ad pedes Apostolorum posuerunt. Ex voce huius psalmi appellati sunt & monachi, nè quis vobis de isto nomine insultet Catholicis. Dicere consueuerunt: quid sibi vult nomen monachorum? Quanto melius dicimus nos: quid sibi vult nomen Circellionum? Fortè Circuncelliones vocantur, non Circelliones. Planè si hoc vocantur, exponant quid sint. Nam Circuncelliones dicti sunt, quia circum cellas vagantur. Solent enim ire hac atque illac, nusquam habentes sedes, & facere quæ nõstis, & quæ illi nõrunt, velint nolint. Veruntamen charissimi, sunt & qui monachi falsi sunt. Et nos nouimus tales, sed nõ perit fraternitas pia propter eos qui profitentur quod nõ sunt. Tam sunt enim monachi falsi, quàm clerici falsi, & fideles falsi. Fortasse dicturi sunt, Nostri non vocantur Circuncelliones: vos illos ita appellatis conumelioso nomine: nam nos eos ita non vocamus. Dicant quid eos vocent, & audietis, Agonisticos eos vocant. Fate-mur & nos honesto nomine, si & res conueniret. Sed interim illud videat sanctitas vestra: Qui nobis dicunt, ostendite vbi scriptum sit nomen monachorum, ostendant vbi scriptum sit nomen Agonisticorum. Hi etiam insultare nobis audent, quia fratres cum vident homines, Deo gratias dicunt. Quid est, inquiunt, Deo gratias? Itane furdus es, vt nescias quid sit Deo gratias? Qui dicit, Deo gratias, gratias agit Deo. Vide si non debet frater Deo gratias agere, quando videt fratrem suum. Num enim non est locus gratulationis, quando se inuicem vident qui habitant in Christo? Et tamen vos, Deo gratias nostrum ridetis, Deo laudes vestrum plorant homines. Sed certè redditori estis rationem de nomine, quare appelletis Agonisticos. Ita fiat vt appellatis: ita fiat, omnino fauemus. Præstet Dominus, vt illi contra diabolum certent, & non contra Christum, cuius persequuntur ecclesiã. Tamen quia certant, dicitis Agonisticos, & inuenistis vnde appelletis, quia dixit Apostolus, Bonum agnom certauit. Quare ergo & nos non appellemus monachos, cum dicit Psalmus, Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum? *monos* enim vnus dicitur, Et non vnus quomodo-cunque: nam & in turba est vnus, sed vnã cum multis vnus dici potest: *monos* non potest: id est, solus: *monos* enim vnus solus est. Qui ergo sic viuunt in vnum, vt vnum hominem faciant, vt sit illis verè quomodo scriptum est, vna anima & vnum cor, multa corpora, sed non multæ animæ: multa cor-

Alij coniugio iunguntur, & ecclesiasticis negotijs vacant.

Psal. 134.

Monasteria vnde excitata.

Astor. 4. Monachorum nomen ex sacris literis manauit. Contra hereticos qui nomen monachorum indelantur.

Non propter malos monachos monachismus improbandus est.

Heretici querebant, vbi scriptum sit nomen monachorum? Deo gratias.

1. Tim. 6.

Monachus vnde dicitur.

Astor. 4.

pora, sed non multa corda, rectè dicitur *μῶνος*, id est, vnus solus. Vndè & ille vnus sanabatur in piscina. Respondeant nobis & exponant, qui insultant nomini monachorum, quare ille qui inuentus est triginta octo annos habens in infirmitate, hoc respondisset Domino: Cùm commota fuerit aqua, non habeo qui me deponat, alius ante me descendit. Descenderat vnus, iam alius non descendebat. Vnus solus sanabatur, vnitatem Ecclesiæ figurabat. Meritò insultat nomini vnitatis, qui se ab vnitatem præciderunt. Meritò illi displicet nomen monachorum, quia illi nolunt habitare in vnum cum fratribus, sed sequentes Donatum, Christum dimiserunt.

Ioan. 5.

Hæreticis merito displicet nomen monachorum, quod est nomen vnitatis.

Perfecti Christiani.

Anachoretarum vita.

Quid profuit aliis Anachoretæ.

Cœnobitarum vita.

Nemo possidet proprium.

Perfectionis.

Obedientiæ præputatio.

13. **I**DEM in libro de moribus Ecclesiæ Catholice, capite trigesimo primo: iam accipite Manichæi perfectorum Christianorum, quibus summa castitas non laudanda tantum, sed etiam capeffenda visa est, mores & continentiam singularem: nè vos impudenter iactare apud animos imperitorum quasi difficillima rerum abstinentia, si quid in vobis pudoris est, audeatis. Nec ea dicam, quæ vos ignoratis, sed quæ nobis occultatis. Quis enim nescit summæ continentie hominum Christianorum multitudinem per totum orbem indies magis magisque diffundi, & in Oriente maximè atque Ægypto, quod vos nullo modo potest latere? Nihil de his dicam, quos paulò antè commemoravi, qui secretissimi penitus ab omni hominum conspectu, pane solo qui eis per certa intervalla temporum affertur, & aqua contenti, desertissimas terras incolunt, perfuentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæserunt, & eius pulchritudinis contemplatione beatissimi, quæ nisi sanctorum intellectu percipi non potest. Nihil, inquam, de his loquar, videntur enim nonnullis res humanas plusquàm oporteret deseruisse, non intelligentibus quantum nobis eorum animus in orationibus profuit, & vita ad exemplum, quorum corpora videre non sinimur. Sed si hoc excedit nostram tolerantiam, quis non illos miretur & prædicet, qui contemptis atque desertis mundi huius illecebris, in communem vitam castissimam, sanctissimamque cõgregati, simul etate agunt, viuèntes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus, nulla superbia tumidi, nulla pernicacia turbulenti, nulla inuidencia liuidi: sed modesti, verecundi, pacati, concordissimam vitam & intentissimam in Deum, gratissimum munus ipsi offerunt, à quo ista posse meruerunt. Nemo quicquam possidet proprium, nemo cuiquam onerosus est. Operatur manibus ea, quibus & corpus pasci possit, & à Deo mens impediri non possit. Opus autem suum tradunt eis, quos decanos vocant, eò quod sint denis præpositi, vt neminem illorum cura sui corporis tangat, neque in cibo, neque in vestimento, neque si quid aliud opus est vel quotidianæ necessitati, vel mutata, vt assolet, valetudini. Illi autem decani cum magna sollicitudine omnia disponentes, & præstò facientes quicquid illa vita propter imbecillitatem corporis postulat, traditionem tamen etiam ipsi reddunt vni, quem Patrem vocant. Hi verò patres non solum sanctissimi moribus, sed etiam diuina doctrina excellentissimi, omnibus rebus excelsi, nulla superbia consulunt iis quos filios vocant, magna sua in iubendo authoritate, magna illorum in obtemperando voluntate. Conueniunt

autem diei tempore extremo de suis quisque habitaculis, dum adhuc ieiuni sunt, ad audiendum illum Patrem, & conueniunt ad singulos patres tera, vt minimum, hominum millia: nam etiam multo numerosiores sub vno agunt. Audiunt autem incredibili studio, summo silentio, affectione animorum suorum, prout eos populerit differens oratio, vel gemitu, vel fletu, sed modesto & clamore vacuo, gaudium significates. Corpus deinde reficitur, quantum saluti & salubritati sat est, coercente vnoquoque concupiscentiam, nè se profundat vel in ea ipsa quæ præstò sunt, parca & vilissima. Ità non solum à carnibus & vino abstinent pro sufficientia domandarum libidinum, sed ab iis etiã, quæ tanto concitatus ventris & gutturis prouocant appetitum, quanto quasi mundiora nonnullis videntur. Et paulò post: Non opus est plura de re notissima dicere. Hæc est etiam vita sceminarum Deo sollicitè castèque seruicium, quæ habitaculis segregatæ ac remotæ à viris, quàm longissimè decet, pia tantum illis charitate iunguntur & imitatione virtutis: ad quas iuuenum nullus accessus est, neque ipsorum quantum grauissimorum & probatissimorum senum, nisi vsque ad vestibulum necessaria præbendi, quibus indigent, gratia. Lanificio nanque corpus exercet atque sustentant, vestesque ipsas fratribus tradit, ab iis inuicem quod victui opus est refumentes. Hos mores, hanc vitam, hunc ordinem, hoc institutum si laudare velim, neque dignè valeo, & vereor nè indicare videar per seipsum tantummodò expositum placere non posse, si super narratoris simplicitatem cothurnum etiam laudatoris addendum putauero. Hæc Manichæi reprehendite, si potestis. Nolite cæcis hominibus & discernere inualidis ostentare nostra zizania.

Terna hominum millia.

Refectio.

Abstinentia vino & carnibus.

Monacharum vita.

Contra hæreticos Manichæos.

14. **C**APITE trigesimo tertio: Nec ided tamen laudabile Christianorum genus cõtempserim, eorum scilicet qui in ciuitatibus degunt, à vulgari vita remotissimi. Vidi ego diuersoria Sanctorum Mediolani, non paucorum hominum, quibus vnus presbyter præerat vir optimus & doctissimus. Romæ etiam plura cognoui, in quibus singuli grauitate atque prudentia & diuina scientia præpollentes, cæteris secum habitantibus præfunt, Christiana charitate, sanctitate & libertate viuuntibus. Ne ipsi quidem cuiquam onerosi sunt, sed Orientis more & Pauli Apostoli authoritate, manibus suis se transigunt. Ieiunia etiam prorsus incredibilia multos exercere didici, nõ quotidie semel sub noctem reficiendo corpus, quod est vsquequaque vntatissimum, sed continuum triduum vel amplius septissimè sine cibo ac potu ducere. Neque hoc in viris tantum, sed etiam in feminis. Quibus item multis viduis & virginibus simul habitantibus, & lana ac tela victum queritantibus, præfunt singulæ grauissimæ probatissimeque, non tantum in instituentis componendisque moribus, sed etiam instruentis mentibus peritæ ac paratæ.

Religiosorum collegia in ciuitatibus.

Abstinentia mirabilis.

Monasteriũ sub Ambrosio.

15. **L**I B R O octauo Confessionum, capite sexto: Indè sermo Fotitiani deuolutus est ad monasteriorum greges, & mores sua uolentia tua, & vbera deserta eremi, quorum nos nihil sciebamus. Et erat monasterium Mediolani plenum bonis fratribus extra vrbs moenia sub Ambrosio nutritore, & non noueramus.

16. **A**M B R O S I V S epistola octogesima secunda ad ecclesiam Vercellensem: Quod si in aliis ecclesiis tanta suppetit ordinandi sacerdotis consideratio, quanta cura expeditur in Vercellensi Ecclesia, vbi duo pariter exigi videntur ab episcopo, monasterij continentia, & disciplina ecclesiæ? Hæc enim primus in Occidentis partibus diuersa inter se Eusebii sanctæ memoriæ coniunxit, vt & in ciuitate positus instituta monachorum teneret, & ecclesiam regeret ieiunij sobrietate. Multum enim adiumenti accedit ad sacerdotis gratiam, si ad studium abstinentiæ, & normam integritatis, iuuentutem adstringat, & versantes intra vrbes, abdicet vsu vrbs & conuersatione. Hinc illi processerunt viri, Helias, Helifæus, Ioannes, Elizabeth, qui pelliceis &c.

5. Eusebius Vercellensis primus in occidentem introduxit monasteria in ciuitates.

Tria monachorum genera in Ægypto.

Cœnobitarum vita vnde scripta.

Ado. 4. & 2.

Ado. 19. Censura cur non omnes Christiani primonum Christianorum, qui ex iudicis cõuicti erant, vestigia imitari sint.

Cœnobitarum origo.

17. **C**A S S I A N V S collatione decimo octaua, que est Abbatis Pyamoni, capite quarto: Tria sunt in Ægypto genera monachorum, quorum duo sunt optima, tertium tepidum atque omnimodis euitandum. Primum est cœnobitarum, qui scilicet in congregatione pariter consistentes, vnus senioris iudicio gubernantur, cuius generis maximus numerus monachorum per vniuersam commemoratur Ægyptum. Secundum Anachoretarum, qui prius in cœnobis instituti, iamque in actuali conuersatione perfecti, solitudinis elegere secreta, cuius professionis nos quoque optamus esse participes. Tertium reprehensibile Sarabatarum est: de quibus singularem per ordinem plenius differemus.

18. **C**A P I T E quinto: Itaque Cœnobitarum disciplina à tempore prædicationis Apostolicæ sumptit exordium. Nam talis exiit in Hierosolymis omnis illa credentium multitudo, quæ in actibus Apostolorum ita describitur: Multitudinis credentium &c. Talis inquam erat tunc omnis ecclesia, quales nunc per paucos in cœnobis inuenire difficile est. Sed cum post Apostolorum recessum tepescere cœpisset credentium multitudo, ea vel maximè quæ ad fidem Christi de alienigenis ac diuersis gentibus constuebat, à quibus Apostoli propriis fidei rudimentis ac inueterata gentilitatis cõuetudine nihil amplius expectebant, nisi vt ab immolatiuicis idolorum & fornicatione & suffocatis & sanguine temperarent: atque ista libertas quæ gentibus propter infirmitatem primæ credulitatis indulta est, etiam illius ecclesiæ quæ Hierosolymis consistebat, perfectionem paulatim contaminare cœpisset, & crescentem quotidie vel indigentiarum numero, vel aduenarum, primæ illius fidei frigiditate seruator, nõ solum hi qui ad fidem Christi confluxerant, verum etiam illi qui erant ecclesiæ principes, ab illa disciplina laxati sunt. Nonnulli enim existimantes id quod videbant gentibus pro infirmitate concessum, sibi etiam licitum, nihil se detrimenti perpeti crediderunt, si cum suis stantibus ac facultatibus suis fidem Christi cõfessionemque sequerentur. Hi autem quibus adhuc apostolicus inerat seruator, memores illius pristinæ perfectionis, discedentes à ciuitatibus suis, illorumque consortio qui sibi vel ecclesiæ Dei remissioris vite negligentiam licitam esse credebant, in locis suburbanis ac secretioribus commanere, & ea quæ ab Apostolis per vniuersum corpus ecclesiæ generaliter meminerunt instituta, priuatim ac peculiariter exercere cœperunt: atque ita incaluit ista,

quam diximus, discipulorum, qui se ab illorum contagio sequestrauerant, disciplina. Qui paulatim tempore procedente segregati à credentium turbis, ab eo quod à coniugis abstinerent, & à parentum se consortio mundi que istius conuersatione fecerent, monachi siue monozentes, à singulari ac solitaria vitæ districtione, nominati sunt. Vndè consequens fuit, vt ex communionem consortij, cœnobitæ: cellæque ac diuersoria eorum, cœnobita vocarentur. Istud ergo solum fuit antiquissimum monachorum genus, quod non modò tempore, sed etiam gratia primum est, quodque per annos plurimos solum inuolabile vsque ad Abbatis Pauli vel Antonij duravit ætatem. Cuius etiam nunc in districtis cœnobis cernimus residere vestigia.

Cur monachi dicti.

19. **C**A P I T E sexto de Anachoretis, capite septimo de Sarabaitis, & capite octauo de quarto quodam genere monachorum agit.

20. **G**R E G O R I V S Nazianzenus in oratione funebri in laudem Basilij Magni: Nobiscum ex patria profugus, in Pontum secedit, pietatisque gymnasia, quæ in illis locis erant; moderatur: atque cum Helia & Ioanne summis philosophis solitudinem amplectitur. Et post multa: Eximia res est virginitas & cælibatus, atque in angelorum naturæque singulari ordine censeri. Quis igitur vel virginitatem maiori honore prosecutus est, vel carnem legibus frenauit, idque non suo tantum exemplo, sed iis etiam studiis, quibus incubuit? Cuius sunt virginitas cœnobitæ? cuius præcepta illa literis consignata, quibus cum omnes sensus coerebat, tum membra omnia componebat, ac virginitatem verè seruare per suadebat. Ergò cum solitaria vita, & ea quæ societate gaudet, vt plurimum inter se dissiderent, ac pugnant, neutraq; omninò vel commoda vel incommoda sua pura & inmixta haberet, verum illa tranquillior quidem esset, magisque sedata & constituta. Deoque coniugens: ceterum quia in eo instituto nec explorari, nec ex comparatione cognosci virtus poterat, factus non omnino expers esset: hæc contra occupator quidem & fructuosior, verum à tumultibus minus libera: præclare eas inter se reconciliauit, ac permiscuit, pietatis nimirum gymnasia & monasteria extrués, non tamen longo intervallo ab iis, qui in sodalitiu viuunt, remota, nec velut muro quopiam interiecto ea distinguens, atque à se inuicem separans, verum propè coniugens ac dirimens: vt nec contemplatio communicationis expers esset, nec actio tranquillitate & speculatione careret: sed quemadmodum terra & mare, ita etiam hæc due vitæ commoda inter se communicantes, ad vnicam Dei gloriam concurrerent.

Basilij cœnobitæ moderatur.

Virginitatis & cælibatus laus.

In libro de vera virginitate.

Basilij cœnobitæ vitam solitariam cum sociali vita.

Monasteria fabricauit. De hoc Basilij testatur Hieronymus in Cap. 1. quod inter ceteros libros elaboretur etiam, quæ dicitur.

Monasteria tempore Antonij, & quæ monachorum vita.

21. **A**T H A N A S I V S in vita Diui Antonij: Erant igitur in monte monasteria tanquam tabernacula plena diuinis choris psallentium, legentium, orantium, tantumque ieiunandi & vigilandi ardorem cunctorum mentibus sermo eius afflauerat, vt futuræ spei auiditate, ad charitatem mutuum & misericordias indigentibus exhibendas, iugis studio laborarent, qui in finitima regionem quandã, & oppidum à mundana conuersatione se iunctum, plenum pietatis & iustitiæ videbantur incolere. Quis tantum monachorum agmen adspiciens, quis virile illud cõcordie cætum cernens, in quo nullus nocens,

Num. 24.

nulla detractio susurrionis, sed multitudo abstinentiu & certamen officiorum erat, non in hanc statim erumperet vocem? Quam bono domus tuę Jacob, tabernacula tua Israel, tanquam nemora obubran- tia, tanquam paradisi super fluuios, tanquam ta- bernacula, que fixa sunt a Domino, tanquam cedi Libani circa aquas. Et post multa: Postulanti duci vt paulo largius Antonius eidem suam presentiam indulgeret, ait, non posse se diutius ibidem morari, grato vsus exemplo, quod sicuti pisces ab aqua ex- tracti, mox in arenam terra morentur: ita & mona- chos cum secularibus retardantes, humanis statim resolu confabulationibus. Ob id ergo, inquit, co- uenit vt pisces ad mare, ita nos ad montem festine- mus, ne tardantibus nobis aliqua propositi succe- dat obliuio.

S. Martinus monasteriu sibi statuit Mediolani.

Apud Plata- nonum vrbē similiter.

Tertium mo- nasterium.

Habitatio fra- trum qualis fuerit.

Nemo quic- quā propin- quum habebat.

Abstinentia.

Cenobitarii origo & vita.

22. SEVERVS Sulpitius in vita Diui Martini: Cum intra Gallias quoque discessu sancti Hilarij, quem ad exilium hereticorum vis coegerat, turbam ecclesiam comperisset, Mediolani sibi mona- sterium statuit. Ibi quoque eum Auxentius, auctor & princeps Arrianorum, grauissimē insectatus est: multisque affectum iniurijs de ciuitate exturbauit. Cūque ab Hilario iam reuerso gratissimē esset sus- ceptus, haud longē sibi ab oppido monasteriu col- locauit. Iam verō sumpto episcopatu Turonico, qualem se, quantumque prestiterit, non est nostrę fa- cultatis euoluere. Idem enim constantissimē perse- uerabat, qui prius fuerat. Eadē in corde eius humi- litas, eadē in vestitu eius vilitas erat. Atque ita ple- num autoritatis & gratię, implebat episcopij digni- tatem, vt non tamen propositum monachi, virtutē- que desereret. Aliquando ergo adherenti ad ecclē- siam cellula vsus est. Deinde cum inquietudinē se frequentantium ferre non posset, duobus ferē extra ciuitatem millibus monasterium sibi statuit. Qui locus tā secretus, & remotus erat, vt eremi so- litudinē non desideraret. Ex vno enim latere præ- cisa montis excelsi rupe ambiebat, reliquā plani- tię Liger fluius reducto paululum sinu cluserat. Vna tantū eadēque arcta admodum via adiri pote- rat. Ipse ex lignis contextā cellulam habebat, mul- ti que ex fratribus in eundē modū. Plerique faxo su- periecti motis cauato receptacula sibi fecerāt. Di- scipuli verō octoginta erant, qui ad exemplum beati magistri instituebantur. Nemo ibi quicquā propriu habebat omnia in mediū conferebantur. Nō emere, aut vendere (vt plerisque monachis moris est) cui- quam licebat. Ars ibi, exceptis scriptoribus, nulla habebatur, cui tamen operi minor ætas deputaba- tur: maiores orationi vacabant. Rarus cuiquam ex- tra cellulam suam egressus, nisi cum ad locum ora- tionis conueniebant. Cibum vnā omnes post ho- ram ieiunij accipiebant. Vinum nemo nouerat, ni- si quem infirmitas coegisset. Plerique camelorum seris vestiebantur: mollior ibi habitus pro crimine erat. Quod eō magis sit mirum, necesse est, quod multi inter eos nobiles habebantur, qui longē ali- ter educati, ad hanc se humilitatem & patientiam coegerant. Pluresque ex his postea episcopos vidi- mus. Quę enim esset ciuitas, aut ecclesia, quę non sibi de Martini monasterio cuperet sacerdotem?

23. ISIDORVS Hispanensis episcopus de ecclē- siasticis officiis libro secundo, capite decimo quin- to: Primum genus monachorū est Cenobitarum, id est, in commune viuentium, instar sanctorum

illorum, qui temporibus Apostolorum Hieroso- lymis vendita ac distributa omnia sua dabant in- digentibus, qui habitabant in sancta communione vitę, non dicentes aliquid proprium, sed erant il- lis omnia communia, & anima vna, & cor vnum in Deum. Horum igitur institutione monasteria sum- psere principium. Secundum genus est Eremita- rum, qui procul ab hominibus recedentes, deser- ta loca, & vastas solitudines sequi atque habitare perhibentur, ad imitationem scilicet Helię & Ioannis Baptista, qui eremi secessus penetraue- runt. Hi quippe incredibili mundi contemptu so- la solitudine delectantur, herbis tantum arescenti- bus victitantes, aut pane solo (qui eis per certa tem- porum interualla defertur) vel aqua contenti: sic- que secretissimi penitus & ab omni hominum con- spectu remoti, diuino tantum colloquio perfruun- tur, cui puris mentibus inhaerent, cuius amore non solum mundum, sed etiam hominum consortia reliquerunt. Tertium genus est Anachoritarum, qui iam cenobitali conuersatione perfecti, inclu- dunt semetipsos in cellis, procul ab hominum con- spectu remotis, nulli præbentes accessum, sed in sola contemplatione diuina viuentes perseverant, id est, theoria. Sed isti examinatione cenobiorum probati in omnibus disciplinis monasterij per tri- ginta annos, ad hanc contemplationem, per obe- dientiam eliguntur.

Eremita.

Anachorita.

Vitę mona- stica institutio prim.

Philo quid scribat de Christianis Alexandinis.

Virginatam perpetuā ser- uantes.

24. SOZOMENVS historia Ecclesiastica libro primo, capite duodecimo, cum monachorum vi- uendi rationem mirificē commendasset, ita subiun- git: Hanc præclaram viuendi rationem primus, vt quidam memorant, instituit propheta Helias, & Ioannes Baptista. Philo porrō Pythagoreus tradit, Hebræorum facilē præstantissimos vndique in lo- cum ad lacum Mariam in colle situm coactos, se- pio & seuerō vitę generi dicasse. Quorum domi- cilia, victus rationem & institutionem vitę talem perhibet, qualem nos etiam hoc tempore a mo- nachis in Ægypto obseruatam videmus. Scribit enim eos, cum in hoc sanctum & seuerum vitę ge- nus primū ingrediuntur, sua bona cognatis con- cedere, & quo commercia cum hominibus, aut consuetudinem habere deuitent, extra muros vr- bium in agris solitariis & hortis ætatem degere: sacras ædes illis esse, quę vocantur monasteria: in quibus ab alijs separati, sanctę & seuerę vitę my- steria obeunt: Deum præterea psalmis & hymnis assiduē colere, & ante solis occasum nullum gu- stare cibum. Nonnullos eorum toto triduo aut amplius nihil comedere: statis diebus humi cuba- re, a vino prorsus & carnibus animalium, que san- guinem habent, abstinere. Obsonia illis esse, pa- nem, salem, & hyssopum: potum autem, aquam. Mulieres porrō cum illis viuere, quę virgines ma- non ad extremam vsque senectutem, easque pro- pter amorem pietatis & sapientię suę sponte vitam cælibem excolere. Quę dum ad hunc modum nar- rat Philo, videtur eos significare Hebræos, qui sua græte religionem quidem Christianam professi fuerant, adhuc tamen morem Iudeorū aliquan- tum in vita sequebantur, & eorum instituta ser- uabant. Nam apud alios hoc genus vitę non repe- ritur. Vndē conijcio apud Ægyptios ex eo tem- pore hoc ipsum floruisse.

25. GREGORIUS Magnus libro secundo dia- logorum,

Habitus mo- nasticus.

Monasteriu reliquere vni- uersum, qui ad deonate co- labatur.

Monachorū regulam scripsit Beatus Benedictus.

Legant hanc epistolā apostolice Monachorū & Religio- nis. Ezech. 1. Act. 20.

Mat. 24.

Quid sit fi- gere in Sab- bato aut hyeme.

Ecl. 9.

Matth. 23.

logorum, describit vitam sancti Benedicti Abba- tis. Et capite primo quidē ait: Romanum mona- chum ei sanctę conuersationis habitum tradidit- se. CAPITE vigesimo quinto autem ita scribit: Quidam eius monachus mobilitati mentis deditus erat, & permanere in monasterio nolebat. Cū- que eum vir Dei assiduē corripere, & frequenter admoneret, ipse verō nullo modo consentiret in congregatione persistere, atque importunis preci- bus vt relaxaretur innueret, quadam die idem venerabilis pater nimietatis eius tædio affectus, iratus iussit vt discederet. Qui mox vt monasterium exiit, contra se assistere aperto ore draconem in itinere inuenit. Cūque eum idem draco qui ap- paruerat, deorare vellet, cæpit ipse tremens & palpitans magnis vocibus clamare, dicens: Succur- rite, succurrite: quia draco iste me deorare vult. Currentes autem fratres draconem minimē vide- runt, sed tremement atque palpitantem mona- chum ad monasterium reduxerūt. Qui statim pro- misit nunquam se esse a monasterio recessurum, at- que ex hac hora eadem in sua promissione perman- sit. Quippe qui sancti viri orationibus contra se assistere draconem viderat, quem prius non viden- do sequebatur. CAPITE trigesimo sexto: Hoc autem nolo te lateat, quod vir Dei inter tot mira- cula quibus in mundo claruit, doctrinæ quoque verbo non mediocriter fulsit. Nam scripsit mona- chorum regulam, discretionem præcipuam, sermo- ne luculentam. Cuius si quis velit subtilius mores vitęque cognoscere, potest in eadem institutio- ne regulę omnes magisterij illius actus inuenire: quia sanctus vir nullo modo potuit aliter docere quam vixit.

26. IDEM libro primo, epistola trigesimalter- tia ad Venantium Italiae Cancellarium, qui habi- tum monasticum dimiserat: Multi hominum stul- ti putauerunt, quod si ad ordinem Episcopatus euherer, vos alloqui ac per epistolas frequenta- re recusarem. Sed non ita est, quia ipsa iam loci mei necessitate compellor, vt tacere non debeam: scriptum quippe est, &c. Hac igitur consideratio- ne compulsus, velis nolis locuturus sum, quia om- ni virtute aut te cupio saluari, aut de tua morte me eripi. In quo enim habitu fueris, recolis, & su- pernæ districtiōnis animaduersione propolita, ad quid sis delapsus, agnoscis. Culpam ergo tuam pensa, dum vacat: districtiōnem futuri iudicis, dum vales, exhorresce: nē tunc illam amaram senten- tiam audias, cum iam nullis fletibus euadas. Pensa quod scriptum est: Orate nē fiat fuga vestra hyeme vel sabbato. Ad ambulandum quippe in hyeme torpor frigoris obsistit, & iuxta præceptum leg- is, ambulare in sabbato non licet. In hyeme ergo vel sabbato fugere conatur, qui iram districti iudicis tunc appetit fugere, quando ei iam non licet ambulare. Dum vacat ergo, dum licet, animaduersionem tanti terroris fuge. Pensa quod scriptum est: Omne quod potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia, sunt apud inferos, quō tu properas. Teste Euangelio, scis quia diuina seueritas de ociofo sermone nos arguit, & de verbo inutili ra- tiones subtiliter exquirat. Pensa ergo quid factu- ra est de peruerso opere, si quosdam in iudicio suo reprobat de sermone? Anantas pecunias Deo vo-

uerat, quās post diabolica victus persuasione, sub- traxit. Sed qua morte mulctatus est, scis. Si ergo il- le mortis periculo dignus fuit, qui eos quos dede- rat nummos Deo abtulit: considera, quanto peri- culo in diuino iudicio dignus eris, qui non num- mos, sed temetipsum Deo omnipotenti, cui te sub monachali habitu deuoueris, subtraxisti? Consi- dera iudicium Dei quod mereatur qui temetip- sum Deo vouit, continuoque mundi desiderijs ir- retitus, mentitus est quod vouit. Simihi credide- ris, si correptionis meę verba secuturus audieris, quā sint blanda & dulcia in fine cognosces. Ec- cē fateor, mærens loquor, & facti tui tristitia ad- strictus, edere verba vix valeo, & tamen animus tuus actionis suę conscius, vix sufficit ferre quod audit: erubescit, confunditur, auersatur. Si ergo non valet verba ferre pulueris, quid facturus est ad iudicium conditoris? Fateor tamen, quia super- nę gratiæ esse misericordiam maximam credo, quod te effugere vitam conspiciat, & tamen ad vi- tam adhuc reseruat: quod superbientem te videt: & tolerat, quod per indignos famulos suos verba tibi increpationis & admonitionis administrat. Tantum est vt pensare sollicitē debeas, quod Pau- lus ait: Exhortamur vos fratres, nē in vacuum gra- tiam Dei recipiatis. ait enim: Tempore accepto exaudiat te, & in die salutis adiuui te. Ecce nunc tempus acceptabile: ecce nunc dies salutis. Sed scio cum epistola mea suscipitur, protinus amici conueniunt, literati clientes vocantur, & de causa vitę consilium a fautoribus mortis quaeritur, qui dum non te, sed res tuas diligunt, nulla tibi nisi que ad tempus placeant loquuntur. Tales enim fue- runt, sicut ipse reminisceris, dudum consiliarij qui te ad tanti facinus perduxerunt delicti. Vt tibi ali- quid secularis authoris loquar: Cum amicis om- nia tractanda sunt, sed prius de ipsis. Si verō in causa tua hominem consiliarium quaeris, consilia- rium rogo me suscipe. Nullus tibi fidelior esse ad consilium potest, quā qui non tua, sed te dili- git, &c.

27. CHRYSOSTOMVS edidit tres libros ad- uersus vituperatores monasticę vitę. In secūdo sic ait: Non sum ignarus complures esse, qui patribus quidem ita affectis facile ignoscendum putāt, nec propterea valde admirari dicunt: suffocari autem se ac penē dirumpi iracūdia, cum videant eos, qui neque patres sunt, neque amici, neque propinqui, neque vlla penitus alia ex parte necessarij, quin & frequenter ignoti, aduersus eos qui philo sophari instituunt, hoc ipsum pati, atque ipsis patribus ma- gis angi & dolere, eōsque qui illos hortati sunt, & ad eius vitę amorem traduxerunt, oppugnare, in- simulare, ac maledictis omnibus persequi. Mihi ve- rō longē alia mens est. Eos enim qui nullum pater- ni affectus priuilegium, nullum ius amicitię ac fa- miliaritatis habent, alienis in bonis angi, nihil pro- secto nouum, aut mirum videri debet, partim inui- dię stimulis concitatos, partim malitię suę, atque vitij aliorum perditionem solatio, & excusationi esse arbitantes. Miserē id quidem & infelicitate arbitantes tamen. At verō qui genuerūt, qui edu- cauerunt, qui diebus singulis natos suos proficere, sibi que ipsis & ad virtutem, & ad gloriam præcel- lere & cupiunt, & optant: qui propterea cuncta & patiuntur & faciunt, eos quadam veluti ebrietate

Act. 5. Semetipsos Deo subtra- hunt Aposto- ta.

Dei in eos benignitas.

1. Cor. 6.

Consiliarij quales adhi- beri ab illis solent.

Facinus tanti delicti.

Quis sit fide- lis consilia- rius.

Vtrum magis mirandum sit, quod amici & parentes a Monastica vita aut tel- ligunt pro- pter hanc reserant, an quod aliquid faciunt.

corruptos repente mutari, angique, ac dolore vehementius, cum ab se liberi ad Philosophiam abducuntur: hoc profectò est, quod vnum omnium ego maxime admiror, quòdque omnia iam corrupta sint & perita, satis firmum & validum argumentum esse duco. Hoc enim prioribus temporibus vnquam còtingisse, nemo qui possit dicere, &c.

Gradus malitiæ.

Exod. 23. Deut. 22.

Primus gradus.

Secundus.

Tertius.

Quartus.

Quintus.

Sextus.

Septimus.

Octauus.

Nonus.

Christianis malis quare maiora debentur quam Iudeis.

lus hoc ad eò immane sit & vehemens, còsidera iam quantas flammæ, quagrosque cruciatus in eorum capita, qui id perpetrare non metuunt, exaggerabit. Et postea de monachis loquens: Conuersationem planè cælestem elegerunt, nihilque deterius angelis affecti sùt. Vt enim illis nulla inest inæqualitas, nec alij successibus, secundisque rebus elati gloriantur, alij extremis malis & incommodis oppressi gemunt, sed omnes pariter in gaudio & quiete, summæque illa & cælesti gloria exultant: ita fieri quoque perspicias in monasteriis, nullus ibi paupertatem exprobrat, nullus diuitiis honestior est. Indè id quod omnia peruertit & perturbat, Meum & Tuum, penitus eliminatum est. Cuncta quippe illis communia sunt, mensa, domus, indumentum, & quod sanè mirabilius est, vnus etiam idemque animus omnibus est, &c.

De monacho tum vita.

Med & Tuum eliminata sunt.

Religiosorum ordo primus in Ecclesia & angelicis ordinibus persimilis.

Apostoli institutores. Rom. 15. 1. Cor. 16. 2. Cor. 9.

A. 2. & 4.

Religiosorum & ceterorum communitate.

28. Et libro tertio aduersus vituperatores monasticæ vitæ: Primus malitiæ gradus est, amicos aspernari, quin vt ad inferiora sermonem reducamus: nescio enim quo pacto id penè me effugerat: prior illa lex Iudæis tradita, ne iumenta quidem inimicorum despici permittit: sed siue illa deciderint, siue erigere: siue aberrauerint, reducere iubet. Est itaque primus malitiæ & crudelitatis gradus, ab infimis ascendendo, iumenta & pecora inimicorum & errantia, vel lapsa negligere. Secundus illo superior, inimicos ipsos negligentius curare. Quanto enim homo mutis animantibus ad honorem præstat, tanto peccatum istud maius, quam illud est. Tertius deinceps, fratres aspernari, si fuerint ignoti. Quartus, familiares quoque despiciere. Quintus, cum non solum corpore, verum anima quoque fratrum pereunte, desidemus. Sextus, si non familiaribus modò, verum ipsis quoque liberis nostris pereuntibus, negligimus. Septimus, cum nec alios quibus illi curæ esse possint, prouidemus. Octauus, cum & eos, qui id à seipsis facere instituit, arcemus atque prohibemus. Nonus, cum non tantum prohibemus, verum oppugnamus quoque. Itaque si primus & secundus, & tertius eiusce facinoris gradus tanto supplicio afficiendus est: quanto ille meretur ignes, qui cunctos eos gradus ascendit? Quod profectò modò vos facitis, qui nouum illud à primo gradum transcendistis: quinimodò si quis eum non tantum nonum, verum & decimum & vndecimum dixerit, profectò non peccabit. Cur id? Quia non natura solum id peccatum multo maius est, verum ex ipsa quoque ratione temporum durius multo & grauius sit. Quid ita? Quia eodem modo peccantibus nobis, quæ vetus lex damnat, non eadem supplicia debentur: verum tanto acerbiora & diriora, quanto maiori gratia potiti, excellentiorisque doctrinæ participes effecti, maioribus itè honoribus affecti sumus. Cum igitur & natura, & tẽpore sce-

29. Ad pop. Antioch. hom. 56. & sequ. describit & commendat egregiè vitam monachorum.

30. Item hom. 14. in 1. ad Timotheum, quæ eadem habentur hom. 59. ad populum Antiochenum.

31. BERNARDVS in apologia ad Guillelmum Abbatem: Heu me miserum qualemcunque monachum. Cur adhuc viuo? videre ad id deuenisse ordinem nostrum, ordinem scilicet qui primus fuit in ecclesia, immò à quo cœpit Ecclesia, quo nullus in terra similior angelicis ordinibus: nullus vicinior ei quæ in cælis est Hierusalem mater nostra, siue ob decorem castitatis, siue propter charitatis ardorem: cuius Apostoli institutores, cuius hi quos Paulus tam sæpè sanctos appellat, inchoatores extiterunt? Et quidem inter illos, cum nihil quod suum esset, quispiam retinisset, diuidebatur (vt scriptum est) singulis prout cuique opus erat.

32. IDEM in homilia super iis verbis Domini: Simile est regnum cælorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas. Sed quæ est ista, quæso, fratres mei charissimi, hæc tã præciosa margarita, pro qua vniuersa dare debemus, id est, nosmetipsos: quia totum Deo dedit qui seipsum obtulit, vt possimus eam habere? Nõne hæc est religio sancta, pura & immaculata, in qua homo viuunt purius, cadit rariùs, surgit velociùs, incedit cautiùs, irroratur frequentiùs, quiescit securiùs, moritur fiduciùs, purgatur citiùs, præmiatur copiosiùs?

V I.

Quid summam de Consiliis Evangelicis est sentiendum?

A. Hoc nimirum, quòd sint incitamenta, & subsidia quædam commoda admodum, quæ infirmis aduersus mundi: carnisque illecebras arma præbeant: quæ bonorum conatus in cursu veræ pietatis ad meliora prouehant: quæ spiritum ad præstada Religionis Diuinique cultus officia expeditio- rem reddant, & quæ insuper, vt ostendimus, ad æternæ vitæ mercedem, ac gloriam in cælo pleniorẽ consequendam conferant.

B. Ac summa quidem Euangelicæ perfectionis in eo versatur, vt, quàm maxime possis, ad charitatem contendas, Christumque imiteris. Imitaris autem, si Christo & pauperi, & virgini, & aliis subdito, & ad mortem vsque Crucis obediens, pro tua virili te studeas conformare: si cum Apostolo itidem Paulo, neglectis iis, quæ retrò sunt, indefesso labore ad anteriora cõtendas, & ad supernæ vocationis brauium te extedas in dies, voluntate interim propria in totum, quoad eius fieri potest, abdicata, ac homini

a 1. Ioan. 2. c. Luc. 14. d. e. f. g. 8. b. Matt. 19. b. c. 13. c. 1. Cor. 7. f. Eccl. 31. a. Prouer. 29. c. Iudic. 17. c. 21. d. Gal. 5. b.

b Mat. 19. b. c. d. Greg. lib. 26. Moral. cap. 25.

c 1. Cor. 13. a. 1. Ioan. 2. a. 4. c. Coloss. 3. c. Aug. de monib. Eccl. Cathol. cap. 33.

d Luc. 9. c. e 1. Cor. 8. b. Matth. 8. c. f. 1. Pet. 1. c. g. Luc. 1. g. h. Philipp. 2. b. i. 1. Pet. 2. d.

k Phil. 3. c. Psal. 83. c. Bernar. epist. 253. ad Gatinum Abbatem, & epist. 341. ad monachos S. Bertrici. Item ser. 2. de purific. B. Mariæ. Aug. epist. 137. ad Hipponenses.

homini propter Deum subiecta, vt æmuleris vsque meliora Charisma- ta, partemque optimam tum eligas, tum bona fide in finem vsque conserues.

1. Cor. 12. d. m. Luc. 10. g. n. Apoc. 2. c.

TESTIMONIA.

1. A. PRIMÆ epistolæ Ioannis secundo capite: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo: quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est. Et mundus transiit, & concupiscentia eius. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.

2. LVCÆ decimoquarto: Et cœperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam: rogo te, habe me excusatum. Et alter dixit: Iuga bouum emi quinque, & eo probare illa: rogo te, habe me excusatum. Et alius dixit: Vxorẽ duxi, & idèd non possum venire. Si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem, & uxorem, & filios, & fratres & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Et qui non baiulat crucem suam, & venit post me: non potest meus esse discipulus. Sic ergo omnis ex vobis qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.

3. ET capite octauo: Quod autem in spinas cecidit, hi sunt qui audiuerunt, & à sollicitudinibus & diuitiis & voluptatibus vitæ, euntes suffocantur, & non referunt fructum.

4. MARTHÆI decimonono: Dicunt ei discipuli eius: Si ita est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est, &c. Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia diues difficile intrabit in regnum cælorum. Et iterum dico vobis: Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum cælorum.

5. ET capite decimo tertio: Qui autem seminatus est in spinis: hic est qui verbum audit, & sollicitudo seculi istius & fallacia diuitiarum suffocat verbum, & sine fructu efficitur.

6. PRIORIS ad Corinthios septimo: Volo autè vos sine sollicitudine esse. Qui sine vxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodò placeat Deo. Qui autem cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodò placeat vxori: & diuisus est. Et mulier innupta & virgo, cogitat quæ Domini sunt: vt sit sancta & corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ mundi sunt: quomodò placeat viro.

7. ECCLESIASTICI trigessimoprimo: Beatus diues qui inuentus est sine macula: & qui post aurum non abiit, nec sperauit in pecunia & thesauris. Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua.

8. PROVERBIO RVM vigesimonono: Virga atque correptio tribuit sapientiam: puer autem qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam.

9. IUDICVM decimosextimo.

10. ET vigesimoprimo: In diebus illis non erat rex in Israël, sed vnusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

11. AD Galatas quinto: Vos enim in libertatè vo-

cati estis fratres: tantum nõ libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem spiritus seruite inuicem.

12. MARTHÆI decimonono, vt supra quæstione tertia A. testimonio primo, & quæstione quarta, A. testimonio primo.

13. GREGORIVS Magnus libro vigesimosexto Moralium, capite vigesimoquinto: Alij non iudicantur, & regnant: qui etiam præcepta legis perfectione virtutum transcendunt, qui nequaquam hoc solum quod cunctis diuina lex præcipit, implere contenti sunt, sed præstantiori desiderio plus exhibere appetunt, quam præceptis generalibus audire potuerunt. Quibus Dominica voce dicitur: Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israël. Et de quibus propheta ait: Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui. Et de quibus Salomon, cum de sanctæ Ecclesiæ sponsa loqueretur, intulit, dicens: Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terræ. Hi itaq; in extremo iudicio non iudicantur, & regnabunt: quia cum auctore suo etiam iudices veniunt. Relinquentes quippe omnia, plus præcepta deuotione exsecuti sunt, quam iuberi generaliter audierunt. Speciali namque iussione paucis perfectioribus, & non generaliter omnibus dicitur hoc, quod adolescens diues audiuit: Vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & habebis thesaurum in cælo: & veni, & sequere me. Si enim sub hoc præcepto cunctos iussio generalis adstringeret, culpa profectò esset aliquid nos de hoc mundo possidere. Sed aliud est, quod per sacram scripturam omnibus generaliter præcipitur: aliud, quod specialiter perfectioribus imperatur. Hi ergo rectè sub generali iudicio non tenentur, qui & præcepta generalia viuendo vicerunt. Sicut enim non iudicantur, & pereunt: qui suadente perfidia legem tenere contemnunt: ita non iudicantur & regnant, qui suadente pietate etiã vltra generalis diuinæ legis præcepta proficiunt. Hinc est quòd Paulus etiam specialia præcepta transcendens, plus opere exhibuit, quam institutione permissionis accepit. Cum enim accepisset vt Euangelium prædicans, de Euangelio viueret, & Euangelium audientibus contulit, & tamen Euangelij sumptibus sustentari recusauit. Cur ergo iste iudicetur, vt regnet, qui minus quod seruaret, accepit: sed maius quod viueret, inuenit? Dicitur igni rectè: Iudicium pauperibus tribuit: quia quanto huic mundo magna humilitate despecti sunt, tanto tunc, acceptis sedibus maiore culmine potestatis excrefcunt.

14. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatè autem non habeam: factus sum velut æsonans, aut cymbalum tinniens, &c.

15. PRIMÆ epistolæ Ioan. 2. Qui autem seruat verbum eius, verè in hoc charitas dei perfecta est: in hoc scimus quoniam in ipso sumus. Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulauit, & ipse

Singularis honor eorum qui vltra præcepta seruauerunt, etiã consilia.

March. 19.

Esa. 31. Prouer. 31.

Pauperatis & perfectionis Euangelicæ iudicantes cum Christo iudicabant, & nõ iudicabantur iudicio diuisionis. Matt. 19. Marc. 10. Luc. 18.

Vltra generalis diuinæ legis præcepta quidam proficiunt. 1. Cor. 9.

Tob 36.

ambulare. Nolite diligere mundum, neque ea quae in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo.

3. Et capite quarto: In hoc perfecta est charitas dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die iudicii: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo.

4. Ad Colossenses tertio: Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti, & dilecti viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, &c. Super omnia autem haec, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.

5. AVGVSTINVS de moribus Ecclesiae Catholicae, capite trigesimo tertio, loquens de religiosis simul viventibus Mediolani, Romae & alibi: Charitas precipue custoditur: charitati victus, charitati sermo, charitati habitus: charitati vultus aptatur: coeitur in vnam conspiraturque charitatem: hanc violare tanquam Deum nefas ducitur: huic si quis resistit, expurgatur atque vitatur: hanc si quis offendit, vno die durare non sinitur. Sciunt haec ita commendatam esse a Christo & Apostolis, ut si haec vna absit, inania: si haec assit, plena sint omnia.

6. LVCA nono: Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.

7. POSTERIORIS ad Corinthios octavo.

8. MATTHEO octavo.

9. LVCA secundo.

10. AD Philippenses secundo, ut supra quaestione secunda B. testim. primo, secundo, septimo, & nono.

11. PRIORES Petri primo: Scientes quod non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paterna traditionis: sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati.

12. ET capite secundo: In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius.

13. AD Philippenses tertio, Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Vnum autem: quae quidem retri sunt obliuiscens, ad ea vero quae sunt priora, extendens me ipsum, ad destinatum persequor, ad brauium supernae vocationis Dei in Christo Iesu.

14. PSALMO octogesimo tertio: Etenim benedictiones dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus Deorum in Sion.

15. BERNARDVS epistola ducentesima quinquagesima tertiam ad Abbatem Garinum Alpensem: Itaque indefessum proficiendi studium, & iugis conatus ad perfectionem, perfectio reputatur. Quod si studere perfectioni, esse perfectum est: profectio nolle proficere, deficere est. Vbi ergo sunt qui dicere solent, Sufficit nobis, nolumus esse meliores quam patres nostri? O monache, non vis proficere? Non vis ergo deficere? Nequaquam. Quid ergo? Sic mihi, inquis, viuere volo, & manere in quo perueni, nec peior fieri patior, nec melior cupio. Hoc ergo vis, quod esse non potest. Quid enim stat in hoc seculo? Et certe de homine specialiter dictum est: Fugit velut umbra, & nunquam in eodem statu permanet. Ipse denique hominis seculi auctor, quando in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est, nunquid stetit? Et quidem, teste scriptura, pertransiit benefaciendo & sanando omnes. Pertransiit ergo sicut non infructuose, ita non remissè: non pigre, non lento gressu, sed quemad-

Ad Charitatem omnia referuntur. Videt Thomam Aquinat in 2. 2. q. 184. & 186. & in opusculo de perfectione vitae spiritualis.

Studere perfectioni, est esse perfectum. Continenter proficiendum est: alioqui enim deficiamus.

Iob. 14.

Acton. 10.

modum item de eo scriptum est: Exultauit ut gigas ad currendam viam. Porro currentem non apprehendit, qui & ipse pariter non currit. Et quid prodest Christum sequi, si non contingat consequi? Idem Paulus aiebat: Sic currite, ut comprehendatis. Ibi tu Christiane fige tui cursus profectusque metam, vbi Christus posuit sua. Factus est, inquit, obediens usque ad mortem. Quantumlibet ergo cucurreris: si usque ad mortem non peruenieris, brauium non apprehedis. Brauius Christus est. Quod si illo currente, tu gradum sistis; non Christo appropias, sed te magis elongas: timendumque tibi est quod ait Dauid: Ecce qui elongant se a te Domine, peribunt. Itaque si proficere currite est: vbi proficere, ibi & currere desinis. Vbi vero non currite, ibi & deficere incipis. Hinc planè conigitur, quia nolle proficere, non nisi deficere est. Vidit scilicet Iacob, & in scala angelos, vbi nullus residens, nullus subsistens apparuit, sed vel ascendere, vel descendere videbantur vniuersi: quatenus palam daretur intelligi, inter profectum & defectum in hoc statu mortalis vitae nihil mediū inueniri: sed quomodò ipsum corpus nostrum continuè aut crescere constat, aut decrescere, sic necesse sit & spiritum aut proficere semper, aut deficere.

16. IDEM in epistola trecentesima quadagesima prima ad monachos sancti bertini: Discipulus proficiens, gloria est magistri. Quisquis in schola Christi non proficit, eius indignus est magisterio, praeferrim tamen vbi sumus, vbi nihil in eodem statu permanet: & non proficere, sine dubio deficere est. Nemo proinde dicat, satis est: sic volo manere: sufficit mihi esse sicut heri & nudius tertius. Via refidet qui eiusmodi est: in scala subsistit, vbi neminè patriarcha vidit non ascendere aut descendere. Dico ergo: Qui se existimat stare, videat ne cadat. Ardua & angusta est via: & non hic, sed in domo patris mansiones sunt multae. Itaque qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Iesus enim (ut ait euangelista) crescebat & proficiebat sapientia & etate & gratia apud eum & homines. Ille non resistit ergo, sed exultauit ut gigas ad currendam viam: & nos quoque si non desipimus, curremus post eum: trahemur in odore vnguentorum ipsius. Alioquin si elongari contigerit, erit pigritati animae & laboriosior & periculosior via: dum nec odore recreari, nec certa possit agnoscere vestigia longius abeuntis. Sic ergo currite fratres, ut comprehendatis. Quod sanè ita fiet, si nequaquam arbitramini vos comprehendisse: sed obliti quae retrò sunt, extenditis vos in anteriora: si apprehendatis disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta. Qui edit me (ait sapientia) adhuc esuriet: & qui bibit me, adhuc sitiet: ut nouerit piger, qui digne prorsus lapidatur stercoribus bouum, fastidium sibi non de fatietate, sed de inedia generari. Denique quia omnia cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt sancti: moueat nos ipsum quoque secularis cupiditatis exemplum. Què enim ambitiosum vidimus aliquando contentum adeptis dignitatibus ad alias non anhelare? Sic & curiosi cuiusque non sariatur oculis visu, nec auris impletur auditu. Quid eorum qui auaritia seruiunt, aut amatores sunt voluptatum, seu vanas sectantur hominum laudes: nonne & ipsorum insatiabilia desideria arguunt

Psalm. 18.

1. Cor. 9.

Phil. 1.

Psalm. 77.

Gen. 28.

Scala Iacob.

Non proficere, deficere est.

Gen. 28.

1. Cor. 10.

Ioan. 14.

1. Ioan. 2.

Luc. 2.

Psalm. 78.

De continuo proficiendi studio.

1. Cor. 9.

Phil. 13.

Psalm. 2.

Ecc. 14.

Ibidem 22.

Rom. 8.

Diligentia si bonum huius seculi, arguit

peiorum negligentiam.

nos

nos negligentiae & tepiditatis? Pudeat certe spiritualium nos bonorum minus cupidos inueniri. Erubescat anima conuersa ad Dominum, minori affectu sectari iustitiam, quam iniquitate antea sectaretur. Est enim causa quoque valde dissimilis. Stipendium quippe peccati, mors: fructus autem spiritus, vita aeterna. Pudeat proinde negligentius nunc in vitam, quam prius in mortem ire: & minori studio salutis acquirere, quam perditionis, augmentum. Nam ut omnino sumus inexcusabiles, in via vitae quo citius, eo facilius curritur: & leue salutaris onus quo crescit amplius, eo portabilius est. Nonne & auiculas leuat, non onerat, pennarum siue plumarum numerositas ipsa? Tolle eas, & reliquum corpus ponderis suo fertur ad ima. Sic disciplinam Christi, sic suauis iugum, sic onus leue, quo deponimus, eo deprimimur ipsi: quia portat potius, quam portatur.

17. SERMO secundo in purificatione beatae Mariae: Si quis forsitan proficere dissimulat, & proficisci de virtute in virtutem, nouerit quisquis huiusmodi est, in statione, non in processione se esse, immò verò & in regressione: quoniam in via vitae non progredi, regredi est, cum nihil adhuc in eodem statu permaneat. Porro profectus noster in eo consistit (ut saepius me dixisse memini) ut nunquam arbitremur nos apprehendisse, sed semper extendamur ad anteriora, incessanter conemur in

Rom. 6.

Similitudo pulchra. Iugum Domini leue.

In via vitae non progredi, regredi est.

melius, ut imperfectum nostrum diuinae misericordiae obtutibus iugiter exponamus.

18. AVGVSTINVS epistola centesima tricemesima ad Hipponenses: Simpliciter autem factorum charitati vestrae coram Domino Deo nostro, qui testis est super animam meam, ex quo Deo feruire coepi, quomodò difficile sum expertus meliores quam qui in monasteriis profecerunt, ita non sum expertus peiores, quam qui in monasteriis ceciderunt, ita ut hinc arbitrer in Apocalypsi scriptum: Iustus iustior fiat, & sordidus sordescat adhuc. Quapropter etsi contristamur de aliquibus purgamentis, consolamur tamen etiam de pluribus ornamentis. Nolite ergo propter amurcam, quam oculi vestri offenduntur, torcularia detestari, vnde apothecae Dominicae fructu olei luminosioris impleantur. Domini Dei nostri misericordia vos aduersus omnes insidias inimici, in sua pace custodiat dilectissimi fratres.

Qui in monasteriis proficiunt, optimi euadunt: sic cetera qui deficiunt. Apoc. 22. In eos qui propter quosdam malos religiosos, alios excruntur.

19. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Emulamini autem charismata meliora. Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.

20. LVCA decimo: Et respondens, dixit illi Dominus: Martha, Martha, sollicita es, & turbaris erga plurima. Porro vnum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quae non auferetur ab ea.

21. APOCALYPSIS secundo: Esto fidelis usque ad mortem: & dabo tibi coronam vitae.

DE QUATVOR HOMINIS NOVISSIMIS.

I.

Quae dicuntur quatuor hominis nouissima?

Haec videlicet: Mors, Iudicium, Infernus & Regnum caelorum: dicta quidem nouissima, quod inter caetera omnia quae homini accidere possunt, extremum planè locum sibi vendicent. Mors enim, ut dici solet, est vltima rerum linea. Mortem sequitur Iudicium Dei, sicut & Paulus his verbis ostendit: *Statutum est hominibus semel mori: post hoc autem Iudicium, tum singulare scilicet, quod vnusquisque moriens excipit, tum illud extremum & vniuersale, quod omnes ad mundi finem expectant, ut supra indicauimus.*

a Eccl. 7. d. 28. a 38. b Deut. 32. d. Proter. 19. c Bernar. in ser. de primordiis, mediis & nouissimis.

b Heb. 9. g

c Aug. lib. 2. de anima & eius origine cap. 4. Itē mac. 4. 9. in Ioan. Chryl. hom. 14. in Marth. d. in Symbolo.

e Luc. 16. e. Mat. 25. d

f Marth. 22. b Aug. lib. post collat. cōtra Donat. cap. 20. Greg. hom. 38. in Euangel. g Ioan. 5. e. Mat. 25. d h Mat. 16. d

B. Iudicatur autem alij, quos in mortali peccato mors opprimit, ut poenis apud inferos perpetuis addicantur: alij, quos ex hac vita migrantes ornata nuptialis illa vestis charitas, ut vita in caelesti regno perbeata fruatur. Hoc est quod Euangelica veritas asserit: *Procedet qui bona fecerunt, in vitam aeternam: qui vero mala, in supplicium aeternum. Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis: & tunc reddet unicuique secundum opera eius.*

TESTIMONIA.

- 1. A. ECCLESIASTICI septimo: Gratia datus in conspectu omnis viuētis, & mortuo non prohibeas gratiam. Non desis plorantibus in consolatione, & cum lugētibus ambula. Non te pigeat vi-
- fitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaberis. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in aeternum non peccabis.
- 2. CAPITULUM vigesimo octauo: Memento nouissimi

morum, & desine inmicari.

3. **CAPITE** trigesimo octavo: Memento nouissimorum, noli obliuisci. neque enim est conuersio, & huic nihil proderis, & te ipsum pessimabis. Memor esto iudicij mei: sic enim erit & tuum. Mihi heri, & tibi hodie. In requie mortui requiescere fac memoriam eius, & consolare illum in exitu spiritus sui.

4. **DEYTERONOMI** trigesimo secundo: Gēs absque consilio est, & sine prudentia. Vtinam saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent.

5. **PROVERBIORVM** decimonono: Audi consilium, & suscipe disciplinam, vt sis sapiens in nouissimis tuis.

6. **BERNARDVS** in sermone de primordiis, medijs, & nouissimis nostris: Habes jam primordia, habes etiam media: sed nouissima quæ sunt? Nam de eis dicitur, quod eorum memor non peccabis. Ipsa sunt mors, iudicium, gehenna. Quid horribilius morte? quid iudicio terribilius? Nam gehenna nihil potest intolerabilius cogitari. Quid metuet, si quis ad ista non trepidat, non expauescit, non timore concutitur? O homo, si pudorem perdideras ad nobilem creaturam pertinentem, si dolorem nō sentiebas afflictionis, quod est etiam carnaliū: vel timorem non omittas, quoniam ille est etiam iumentorum. Oneramus asinum & fatigamus in laboribus plurimis, & non curat, quia asinus est. At si in ignem impellere, si in foueam precipitare velis, cauet quantum potest, quia vitam diligit, & mortem timet. An non tibi ergo iustum videtur, vt qui non modo iumentis insensibilior fuerit, post iumenta ipsa compellatur abire, & in tormentis positus, locum teneat posteriorem? Time ergo o homo, quod in morte separandus es à bonis omnibus huius corporis, & tam dulce carnis & animæ vinculum amarissimo secandum diuortio erit. Time quod in terribili iudicio ei præsentandus es, in cuius manus horrendum est incidere: & eo examinante quem nihil latet, si quidem inuenta fuerit in te iniquitas, alienandus ab vniuersitate quietis & gloriæ, & segregandus à numero beatorū. Time quod in gehenna cruciatibus æternis & immensis exponendus es, in forte diaboli & angelorū eius, in igne æterno, qui præparatus est eis. Hic ergo timor initium sapientiæ dicitur, non pudor, non dolor: quia neuter eorum sic inquit ad sapientiam, neuter tantam habet efficaciam. Vnde est quod non dicitur, memorare primordia, aut media, sed nouissima, & non peccabis. Validior enim est & vehementior spiritus timoris ad resistendum peccato, quam pudor & dolor, quia pudor de multitudine, & dolor de qualicunq; huius mundi consolatione capit solatium, timor verò non inuenit vnde consoletur. Nam in morte non magnum, non paruum aliquid de bonis huius mundi tecum delaturus es: in iudicio nec fallere nec resistere possibile erit: in gehenna penitus nulla consolatio, sed perpetuum vā, vlulatus, & fletus & stridor dentium.

7. **AD** Hebræos nono, vt in textu.

8. **AVGVSTINVS** libro secundo de anima & eius origine, capite quarto: Rectissime & valde salubriter creditur, iudicari animas cum de corporibus exierint, antequam veniant ad illud iudicium, quo eas oportet iam redditis corporibus iudicari, atque in ipsa qua hinc vixerunt, carne torqueri, siue

Eccles. 7. Tria nouissima que meti inueniunt, mors, iudicium, gehenna.

Asini exemplum.

Mors curtienda.

Cur iudicium metuendum.

Gehenna curi metuenda.

Timor nouissimorum, est initium sapientiæ.

Timor plus valet ad resistendum peccato, quam pudor aut dolor.

Iudicium præuati animarum quando de corporibus exierint.

gloriari. Quis aduersus Euangelium tanta obstinatione mentis obduruit, vt in illo paupere qui post mortem oblatus est in sinum Abrahamæ, & in illo diuite, cuius infernus cruciatus exponitur, ista non audiat, vel audita non credat?

9. **ITEM** tractatu quadragesimo nono in Euangelium Ioannis: in ea verba scribens, Lazarus amicus noster dormit, &c. Dormit omnis mortuus, & bonus & malus: sed quomodo interest in ipsis qui quotidie dormiunt & exurgunt, quid quisque videat in somnis, alij sentiunt læta somnia, alij tormentia, ita vt euigilans dormire timeat, ne ad ipsa iterum redeat: sic vnusquisque hominū cum causa sua dormit, cum causa sua surgit, & interest quali quisque custodia recipiatur, ad iudicē postea producendus: nam & receptiones in custodia pro meritis causarum adhibentur: alios iubentur custodire lictores, humano & miti officio atque ciuili: alij traduntur optionibus: alij mittuntur in carcerem, & in ipso carcere non omnes, sed pro meritis causarum in ima carceris contruduntur. Sicut ergo diuersæ custodiæ agentium in officio, sic diuersæ custodiæ mortuorum, & diuersa merita resurgentium: receptus est pauper, receptus est diues: sed ille in sinu Abrahamæ, ille vbi sitiret, & guttam non inueniret. Habent ergo omnes animæ, vt ex hac occasione instruat charitatem vestram, habent omnes animæ cum de seculo exierint, diuersas receptiones suas: habent gaudium boni, & mali tormenta. Sed cum facta fuerit resurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum corpore torquebuntur. Recepti sunt in pace sancti patriarchæ, propheta, Apostoli, martyres, boni fideles, omnes tamen ad huc in sine recepturi sunt, quod promisit Deus: promissa enim est resurrectio etiam carnis, mortis consumptio, vita æterna cum angelis, hoc omnes simul accepturi sumus: nam requiem quæ continuo post mortem datur, si ea dignus est, tunc accipit quisque cum moritur. Priores acceperunt patriarchæ, videte ex quo requiescunt. Posteriores sancti martyres, quotidie boni fideles: & alij in ista requie tam diu sunt, alij non tandiū, alij paucioribus annis, alij recenti tempore.

10. **CHRYSOSTOMVS** homilia decima quarta in Matthæum: Sicut illi qui de carceribus educuntur, vnā cum ipsis catenis ad iudicium protrahuntur: sic omnes animæ, cum hinc emigrauerint, variis peccatorum catenis implicatæ, ad terribile illud ducentur tribunal.

11. **B. LVCÆ** decimosexto: Factum est autem vt moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in sinum Abrahamæ. Mortuus est autem & diues: & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos cum esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius: & ipse clamans, dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

2. **MATTHÆI** vigesimo quinto: Tunc dicet & his qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.

3. **ET** capite vigesimo secundo: Intrauit autem rex, vt videret discumbentes: & vidit ibi hominem non

Luce 16.

De statu animarum post mortem.

Diuerse custodiæ mortuorum.

Luce 16. Post mortem recipiunt gaudium boni & tormenta mali: quod non nisi iudicio Dei præcedente fieri potest.

Post resurrectionem maiora recipiunt.

Requies animæ post mortem non equatur diuina omnibus.

Post mortem animæ ad tribunal iudicis educuntur.

non vestitum veste nuptiali. Et ait illi: Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris: Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium.

4. **AVGVSTINVS** in libro contra Donatistas post collationem, capite vigesimo: Postquam dixit, Ligate illi manus & pedes, & proiците eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium: continuo subiecit, Multi enim sunt vocati, pauci verò electi. Quomodo hoc verum est, cum potius vnus è multis fuisset proiectus in tenebras exteriores, nisi quia in illo vno grande corpus figurabatur omnium malorum ante Domini iudiciū cōiunio dominico permixtorum? A quibus se boni corde interim ac moribus separant, simul manducantes & bibentes corpus & sanguinem Domini, sed cum magna distinctione: quia isti in honore sponsi induti sunt veste nuptiali, non sua quærentes, sed que Iesu Christi: illi autem non habent vestem nuptialem, hoc est, fidelissimam sponsi charitatem, sua quærentes, non quæ Iesu Christi.

5. **GREGORIVS** homilia trigesimo octaua in Euangelia: Si vestem nuptialem, baptisma vel fidē dicimus, quis sine baptisinate & fide has nuptias in-

Matth. 22.

Boni & mali simul bibunt corpus & sanguinem Domini. Philip. 2. Vestis nuptialis charitas significat.

Veste nuptiali inepti significamus fidem aut baptismum. Charitas significat vestem nuptialis.

trauit? Eo enim ipso foris est, quo necdum credit. Quid ergo debemus intelligere vestē nuptialem, nisi charitatem? Intra enim ad nuptias, sed cū nuptiali veste non intrat, qui in sancta Ecclesia assistens, fidem habet, sed charitatem non habet. Recte enim charitas, nuptialis vestis vocatur, quia hanc in se conditor noster habuit, dum ad associandæ sibi Ecclesiæ nuptias venit. Sola quippe dilectione Dei actum est, vt eius vnigenitus mentes sibi electorum hominum vniret. Vnde & Ioānes dicit: Sic enim dilexit Deus mundum, vt filium suum vnigenitum daret pro nobis. Qui ergo per charitatem venit ad homines, eandem charitatem innouit vestem esse nuptialem.

6. **IOANNIS** quinto: Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius: & procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

7. **MATTHÆI** vigesimo quinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi, &c. Et ibunt hi in supplicij æterni: iusti autem, in vitam æternam.

8. **ET** decimosexto, vt in textu.

Ioan. 3.

I I.

Quomodo nos Scriptura de Morte docet?

A. Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, ita in omnes homines mors pertransiit, vt Paulus affirmat. Igitur et si hora mortis nihil sit nobis incertius, Nescit enim homo finem suum: morte tamen ipsa certius nihil esse potest. Vnde scriptum est, & res ipsa quotidie docet: Omnes morimur, & quasi aque dilabimur in terrā, quæ non reuertuntur. Idque confirmans Ecclesiasticus, Et Rex hodie est, inquit, & cras morietur. Cum morietur autem homo, hereditabit serpentes, & bestias & vermes.

B. Cū verò plurimum referat, quomodo & quā parati moriamur, toties in Euangelio nobis repetitur illud: **VIGILATE.** Item, **Estote parati: quia quæ hora non putatis, filius hominis veniet.** Parati verò & vigilantes mortem excipiemus, si serio & in omni vita pro se quisque meditetur quod scriptum est, **Ante obitum operare iustitiam, quoniam non est apud inferos inuenire cibum: sicut & Christus dixit, Venit nox quando nemo potest operari. Ambulate dum lucem habetis, vt non vos tenebræ comprehendant.**

C. Pulchrè autem Propheta inter iustorum malorumque mortem discreuit. Nam de his quidem dicit, **Mors peccatorum pessima, illorum scilicet, qui velut peruicaces Iudæi, in peccato sine penitentia moriuntur, ac proinde sic perierunt, vt semper apud inferos cum epulone diuite sint excruciantur.** De illis verò testatur: **Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.** Talibus quippe mors ista corporis ni-

a Rom. 5. b Sapient. 1. de Concil. Mileuita. can. 1. Aug. de prædest. & gratia, cap. 3.

b Gregor. hom. 13. in euang. Aug. in psal. 144. hom. 27. ex 50. & cap. 2. soliloquiorum animæ. Hugo Victorin. lib. 1. de anima, cap. 3.

c Eccles. 9. c lac. 4. d Eccles. 1. c 14. b Luc. 12. c d 2. Reg. 14. c Eccles. 2. c Psal. 89. b 101. a b 102. c Iob 8. b 1. 4. a 1. Pet. 1. d Aug. lib. 13. de ciuit. Dei, cap. 20. & 11. Sermon. 21. de verbis Domini. Innocent. III. de contemptu mundi lib. 1. cap. 24.

e Eccl. 10. b. Iob 17. d Psal. 8. b d Baruch 3. b Eccl. 4. a Aug. sentent. vit. apud Prosperum.

f Matth. 25. a 24. d Marc. 13. d Aug. epist. 80. ad Heclychium, & quæst. 59. lib. 83. quaestio 111.

g Luc. 12. c Apoc. 3. a 16. c Cyprian. epist. 51. ad Antonianum, Aug. serm. 3. de Innocentibus, & tract. 33. in Ioan. Gregor. lib. 16. moral. cap. 31.

h Eccl. 14. c Eccles. 9. c 12. a Galat. 6. c Aug. de disciplina Christiana. cap. 2. Cœcil. Lateran. cap. 22. Trident. sess. 14. Nannerens. cap. 4. Gregorius 4. dialog. cap. 58. Posidon. in vita Augustini.

i Ioan. 9. a Augustin. in enchir. cap. 110. & traç. 44. in Ioannem.

k Ioan. 12. e Luc. 19. c

l Psal. 33. d Prou. 12. a Sapient. 5. b c Psal. 10. b Aug. serm. 47. & 59. ad fratres in eremo. Hugo Victorianus lib. 1. de anim. cap. 23. & lib. 4. cap. 13. Innocent. 11. 1. de contemptu mundi lib. 2. cap. 42.

m Luc. 16. c f Gregorius 4. dial. cap. 38. & homil. 12. in euang. Beda lib. 5. hist. Anglorum, cap. 14. & 15.

n Psal. 115. a o 2. Corinth. 5. a b Gregor. 4. dial. cap. 31. & sequitur.

hil est aliud, quam terrenę huius peregrinationis & ærumnarũ mortalıs vitę terminus, somnus quietus, & secura obdormitio, verę vitę principium, & optabilis transitus ad beatam immortalitatē: Cuius desiderio Apostolus flagrans, & huius vitę peritus, *Cupio inquit, dissolui, & esse cum Christo.* *Beati serui illi, quos, cum venerit Dominus, inuenerit vigilantes.* Et, *Beati mortui, qui in Domino moriuntur.* *Iustus autem si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.*

TESTIMONIA.

- 1. **A.** AD Romanos quinto, vt in textu.
- 2. **SAPIENTIÆ** primo: Deus mortem nõ fecit.
- 3. **CONCILIUM** Mileuitanum canone primo: Quicumque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ita vt siue peccaret, siue non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate nature, anathema sit.
- 4. **AVGVSTINVS** in libro de prædestinatione & gratia, capite tertio: Mors non nature conditio, sed pœna peccati est.
- 5. **GREGORIUS** homilia decimatertia in euangelia: Horam vltimam Dominus noster idcirco voluit nobis esse incognitam, vt semper possit esse suspensa: vt dum illam præuidere non possumus, ad illam sine intermissione præparemur. Proinde fratres mei in conditione mortalitatis vestrę mentis oculos figite, venienti vos iudici per fletus quotidie & lamenta præparate. Et cum certa mors maneat omnes, nolite de temporalis vitę prouidentia incerta cogitare. Audite quid sapiens Salomon dicat: *Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec scientia, nec ratio, nec sapientia erunt apud inferos, quod tu properas.* Quia ergo & venturę mortis tempus ignoramus, & post mortem operari non possumus, superest, vt ante mortem tempora indulta rapiamus. Sic enim, sic mors ipsa cum venerit, vincetur: si priusquam veniat, semper timeatur.
- 6. **AVGVSTINVS** in psalmum centesimũ quadragesimum quartum: Magna est Dei misericordia & in hoc quod diem vitę tibi incertũ fecit, vt neficias quando hinc emigrabis, & cum quotidie speras, te aliquando conuertas: & in hoc eius magna misericordia. Cæterum si statuisset diem, omnibus faceret abundare peccata de securitate. Dedit ergo ipse veniã, nõ desperando amplius pecces. Deus conuersioni tuę indulgentiam promisit, sed dilationi tuę diem crastinum non promisit.
- 7. **IDEM** libro quinquaginta homiliarum, homilia vigesima septima, siue in tractatu de vtilitate pœnitentię, in fine: Nõ desperando augeamus peccata, propositus est pœnitentię portus. Rursus, Nõ sperando augeamus, datus est dies mortis incertus.
- 8. **I**N libro soliloquiorum animę ad Deum, capite secundo: Importuna mors mille modis quotidie miseris homines rapit. Huc necat febribus, illum opprimat doloribus: hunc consumit fames, illum fitis extinguit: hunc suffocat aquis, illum interimit laqueo: illum perimit flammis, alium dentibus bestiarum ferocium vorat: hunc trucidat ferro, illum

- veneno corrumpit, alterum tantum repentino terrore miseram vitam finire compellit. Et nõc super hæc omnia magna miseria, quia cum nihil sit certius morte, ignorat tamen homo finem suũ. Et cum stare putat, colliditur & perit spes eius: nescit enim homo quando vel vbi, vel quomodo moriatur: & tamen certum est quod eum mori oporteat.
- 9. **HVG O** a sancto Victore, libro primo de anima, capite tertio: Certum est quod morieris: sed incertum est quando aut quomodo, vel vbi. Quoniam mors te vbiq̃ expectat: tu quoq̃, si sapiens fueris, vbiq̃ eam expectabis. Idẽ habet D. Bernardus cap. 3. meditationũ: Nam illi tribuunt nonnulli hunc I. librum.
- 10. **ECCLESIASTIS** nono: Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aues laqueo comprehenduntur: sic capiuntur homines in tempore malo, cum eis exemplõ superuenerit.
- 11. **IACOBI** quarto: Ecce nunc qui dicitis, Hodiẽ aut crastinõ ibimus in illam ciuitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus (qui ignoratis quid erit in crastino. Quę est enim vita vestra? Vapor est, ad modicum parens, & deinceps exterminabitur) pro eo vt dicatis: Si Dominus voluerit: & si vixerimus, faciemus hoc aut illud.
- 12. **ECCLESIASTICI** vndecimo: Est qui locupleatur parce agendo, & hæc est pars mercedis illius in eo quod dicit: Inueni requiem mihi, & nõc manducabo de bonis meis solus. & nescit quod tempus prætereat, & mors appropinquet, & relinquat omnia aliis, & morietur.
- 13. **CAPITE** decimo quarto: Memor esto, quoniam mors non tardat, & testamentum in ferorom quia demonstratum est tibi: testamentum enim huius mundi morte morietur. Omnis caro sicut scenu veterascet, & sicut folium fructificans in arbore viridi. Alia generantur, & alia deiciuntur: sic generatio carnis & sanguinis, alia finitur, & alia nascitur. Omne opus corruptibile in fine deficiet: & qui illud operatur, ibit cum illo.
- 14. **LVCÆ** duodecimo: Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis cuiusdam diuitis haberes fructus ager attulit: & cogitabat intra se dicens: Quid faciam, quia non habeo quod cõgregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam, destrua horrea mea, & maiora faciam: & illuc congregabo omnia quę nata sunt mihi, & bona mea, & dicam animę meę: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem

p Phil. 1. d. Lucę 1. d. Psal. 47. a. 83. a. 141. b. Num. 23. b.
q Luc. 12. c.
r Apoc. 14. c.
s Sap. 4. b.

Peccatum est causa mortis corporalis.

Mors pœna peccati est.

Mortis hora cur incerta.

Eccles. 9.

Præparatio ad mortem.

Quod mortis tempus incertũ sit, magna est Dei misericordia.

Incertus dies mortis cõtra presumptionem valet. Quam variis modis homines tollit a medio.

Nihil certius morte, & tamen vitę terminus ignoratur.

Incerta mortis conditio.

Tempus vitę nostrę nihil est aliud quam cursus ad mortem.

Mortis molestia inexplicabilis.

Verbũ mori, apud Grammaticos non declinatur, cætera talia verba.

- autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te: quę autem parasti, cuius erunt?
- 15. **SECUNDI** Regum decimo quarto ait mulier Thecuis ad Regem Dauid: Omnes morimur, & c. vt in textu.
- 16. **ECCLESIASTIS** secundo: Moritur doctus simul & indoctus.
- 17. **PSALMO** octogesimo nono: Quoniam omnes dies nostri defecerunt: & in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditantur: dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni: Si autẽ in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum, labor & dolor.
- 18. **ITEM** centesimo primo: Quia defecerunt sicut fumus dies mei: & ossa mea sicut cremiũ aruerunt. Dies mei sicut vmbra declinauerunt, & ego sicut scenum arui.
- 19. **ET** centesimo secundo: Quoniam ipse cognouit figmentum nostrum. Recordatus est quoniam pulvis sumus, homo sicut scenum dies eius: tãquam flos agri sic effloreat. Quoniam spiritus pertransibit in illo, nõc subsistet: & non cognoscat amplius locum suum.
- 20. **IOB** octauo: Ait Baldad Subites: Hesterni quippe sumus, & ignoramus quoniam sicut vmbra dies nostri sunt super terram.
- 21. **CAPITE** decimo quarto: Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miseriis. Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquã in eodem statu permanet. Breues dies hominis sunt, numerus mensium eius apud te est: constituisti terminos eius qui præteriri non poterunt.
- 22. **PRORS** Petri primo: Quia omnis caro vt fenum, & omnis gloria eius tanquã flos sceni, exaruit scenum: & flos eius decidit.
- 23. **AVGVSTINVS** libro decimotertio de ciuitate Dei, capite decimo: Ex quo enim quisque in isto corpore morituro esse cœperit, nunquã in eo non agitur, vt mors veniat. Hoc enim agit eius mutabilitas, toto tempore vitę huius, si tamen vita dicenda est, vt veniat in mortem. Nemo quippe est, qui non ei post annum sit, quã ante annum fuit, & cras quã hodiẽ, & hodiẽ quã heri, & paulõ post quã nunc, & nunc quã paulõ antẽ propinquior: quoniam quicquid temporis viuatur, de spatio viuendi demitur: & quotidie fit minus minũsq; quod restat: vt omninõ nihil sit aliud tempus vitę huius, quã cursus ad mortem.
- 24. **ET** capite vndecimo: Vtinã in paradiso benẽ viuendo egissemus, vt re vera nulla esset mors. Nunc autem non solum est, verum etiã tam molesta est, vt nec vlla explicari locutione possit, nec vlla ratione vitari. Et post pauca: Non importunẽ, neque incongruẽ arbitror accidisse, etsi non humana industria, iudicio fortasse diuino, vt hoc verbum quod est, moritur, in Latina lingua nec Grammatici declinare potuerint, ea regula qua cætera talia declinantur. Nanque ab eo quod est, oritur, sit verbum præteriti temporis, ortus est: & si qua similia sunt, quę per temporis præteriti participia declinantur. Ab eo verõ quod est, moritur, si queramus præteriti temporis verbum, responderi solet, mortuus est, v. litera geminata: Sic enim dicitur mortuus, quomodo fatuus, arduus, carduus, conspicuus, & si qua similia, quę non sunt præteri-

- ti temporis: sed quoniam nomina sunt, sine tempore declinantur. Illud autem quasi vt declinatur, quod declinari nõ potest, pro participio præteriti temporis ponitur nomen. Conuenienter itaque factum est, vt quemadmodũ id quod significat, non potest agendo, ita ipsum verbum declinari loquendo non possit. Agi tamen potest in a diuotio gratię redemptoris nostri, vt saltem secundam mortem declinare possimus. Illa enim est grauior & omnium malorum pessima, quę non fit separatione animę & corporis, sed in æternam pœnã potius vtriusque complexu. Ibi ẽ contrariõ notũ erunt homines ante mortem atque post mortem, sed semper in morte: ac per hoc nunquã viuentes, nunquã mortui, sed sine fine morientes. Niquã enim erit homini pœnis in morte, quã vbi sine fine morietur, erit mors ipsa sine morte.
- 25. **IDEM** de verbis Domini, sermone vigesimo primo: Quis nescit quia pœna est, necesse esse vt moriamur, & quod est grauius, quando nescimus? Pœna certa est, hora incerta: & de ista pœna sola certi sumus in rebus humanis. Cætera nostra & bona & mala incerta sunt, sola mors certa est. Quid est quod dico? Conceptus est puer, fortẽ nascitur, fortẽ abortum facit. Itã incertum est, fortẽ crescit, fortẽ non crescit. Fortẽ senescit, fortẽ nõ senescit. Fortẽ diues erit, fortẽ pauper. Fortẽ honoratus, fortẽ humiliatus. Fortẽ habebit filios, fortẽ nõ habebit. Fortẽ ducet vxorem, fortẽ non ducet. Quicquid aliud nominaueris in bonis, respice & ad mala. Fortẽ ægrotat, fortẽ non ægrotat. Fortẽ a serpente percutitur, fortẽ non percutitur. Fortẽ a deuoratur, fortẽ non deuoratur. Et respice omnia mala, vbiq̃ est, fortẽ erit, fortẽ non erit. Nunquid potes dicere, fortẽ moritur, fortẽ non moritur?
- 26. **INNOCENTIVS** tertius de contemptu mundi, siue de miseria humanę cõditionis libro primo, cap. 24. vel iuxta alios 22. Semper vltimus dies primus, & nunquã primus dies vltimus reputatur: cum tamen itã semper viuere deceat, tãquam mori semper oporteat. Scriptum est enim: Memor esto, quia mors non tardat. Tempus præterit, & mors appropinquat. Mille anni ante oculos morientis, tãquam dies hesterni, quę præterit. Semper enim futura nascuntur, semper præsentia moriuntur, & quicquid est præteritum, est mortuum totum. Morimur enim, dum viuimus, semper: & tunc tantum definimus mori, cum definimus viuere. Melius est ergo mori vitę, quã viuere morti. Quia nihil est vita mortalıs, nisi mors viuẽs. Vnde Salomon: Laudauit magis mortuos quã viuentes, & vtroque feliciorẽ iudicauit qui necdũ natus est. Vita velocitẽ fugit, & retineri non potest: mors autem instanter occurrit, & impediri non valet: hoc est illud mirabile, quod quanto plũs crescit, tãto magis decrescit: Quia quanto plũs vita procedit, tanto magis ad finem accedit.
- 27. **ECCLESIASTICI** decimo: Omnis potentatus breuis vita. Languor prolixior grauat medicum. Breuem languorem præcidit medicus: sic & rex hodiẽ est, & cras morietur. Cum enim morietur homo, hæreditabit serpentes & bestias, & vermes.
- 28. **IOB** decimo septimo: Putredini dixi, Pater meus es: Mater mea, & soror mea, & vermibus.

Mors declinari non potest, sicut nec verbũ mori. Mors secũda quę pessima est, declinari potest.

Nunquã mortui & sine fine morientes.

Necessitas mortis pœna est. Pœna certa hora incerta. Cũ fore alia omnia fortũta sunt, mors tamen certa est.

De vicinitate mortis.

Eccles. 14.

Vita mortalıs nil aliud quã in aora viuens.

29. **PSALMO 48.** Simul insipiens & stultus peribit. Et relinquet alienis diuitias suas: & sepulcra eorum domus illorum in æternum. Ne timueris cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius: quoniam cum interierit, non sumet omnia: neque descendet cum eo gloria eius.

30. **BARUCH tertio:** Vbi sunt principes gentium, & qui dominatur super bestias quæ sunt super terram? qui in aubus cæli ludunt, qui argentum thesaurizant, & aurum in quo confidunt homines, & non est finis acquisitionis eorum? qui argentum fabricant, & solliciti sunt, nec est inuentio operum illorum? exterminati sunt, & ad inferos descendunt, & alij loco eorum exurrerunt.

31. **ECCLESIASTICI** quadragesimo primo: O mors quam amara est memoria tua homini pacem habenti in substantiis suis: viro quieto, & cuius vigi directæ sunt in omnibus, & adhuc valenti accipere cibum? O mors, bonum est iudicium tuum homini indigenti, & qui minoratur viribus, defecto ætate, & cui de omnibus cura est, & incredibili qui perdit sapietiam. Noli metuere iudicium mortis. Memento quæ ante te fuerunt, & quæ superuentura sunt tibi: hoc iudicium à Domino omni carni: & quid superueniet tibi in beneplacito Altissimi? siue decem, siue centum, siue mille anni. Non est enim in inferno accusatio vitæ.

32. **AVGVSTINVS** in sententiis à Prospero collectis, sententia vltima: Diuitis flores, & maiorum nobilitate te iactas, & exultas de patria & pulchritudine corporis, & honoribus qui tibi ab hominibus deferuntur? respice teipsum, quia mortalis es, & quia terra es, & in terram ibis. Circumspice eos qui ante te similibus splendoribus fulsere. Vbi sunt quos ambiabant ciuium potetatus? Vbi insuperabiles Imperatores? Vbi qui conuentus disponebāt, & festa? Vbi equorum splendidi inuectores, Exercituum duces, Satrapæ, Tyranni? Non omnia puluis? non omnia fauilla? nõ in paucis ossibus eorum vitæ memoria est? Respice sepulcra, & vide quis seruus, quis Dominus, quis pauper, quis diues? Discerne, si potes, vinculum à rege, sortem à debili, pulchrum à deformi. Memor itaque naturæ, non extollaris aliquando. Memor autem eris, si teipsum respexeris.

1. **B. MATTHEI** vigesimo quinto: Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam.

2. **ET** capite vigesimo quarto: Vigilate ergo, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. Illud autem scitote, quoniam si sciret pater familiæ qua hora fur venturus esset, vigilaret utique, & nõ fineret perfodi domum suam. Ideo & vos estote parati: quia qua nescitis hora filius hominis venturus est. Quis putas, est fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus suus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore? Beatus ille seruus, quæ, cum venerit Dominus eius, inuenerit sic facientem. amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum. Si autem dixerit malus seruus ille in corde suo, Moram facit Dominus meus venire: & cæperit percutere seruos suos, manducet autem & bibat cum ebriosis: veniet Dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemque eius ponet cum hypocritis. illic erit fletus & stridor dentium.

3. **MARCI** decimo tertio: Videte, vigilate, &

Mors memoria superbiam calcet.

In ossibus mortuorum nulla diuitis & pauperis, &c.

orate, nescitis enim quædo tempus sit. Sicut homo qui peregrè profectus reliquit domum suam: & dedit seruis suis potestatem cuiusque operis, & ianitori præcepit ut vigilet. Vigilate ergo (nescitis enim quando Dominus domus veniat: sero, an media nocte, an gallicantu, an mane) nõ, cum venerit repente, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate.

4. **AVGVSTINVS** in epistola octogesima ad Hefychium: Vnusquisque debet etiam de die huius vitæ suæ nouissimo formidare. in quo enim quæ inuenerit suus nouissimus dies, in hoc eum comprehendit mundi nouissimus dies: quoniam qualis in die isto quisque moritur, talis in die illo iudicabitur. Ad hoc pertinet quod in euangelio secundum Marcum ita scriptum est: Vigilate ergo, quia nescitis quando Dominus domus veniat: sero, an media nocte, an gallicantu, an mane: nõ, cum venerit repente, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate. Quibus enim omnibus dicit, nisi electis & dilectis suis ad corpus eius pertinentibus, quod est Ecclesia? Non solum ergo illis dixit, quibus tunc audientibus loquebatur, sed etiam illis qui fuerunt post illos ante nos, & ad nos ipsos, & qui erunt post nos vsque ad eius nouissimum aduentum. Nunquid autem omnes inuenturus est dies ille in hac vita, aut quisquam dicturus est, quod ad defunctos etiã pertineat quod ait: Vigilate, nõ, cum repente venerit, inueniat vos dormientes? Cur itaque omnibus dicit, quod ad eos solos pertineat qui tunc erunt, nisi quia eo modo ad omnes pertinet, quo modo dixit? Tunc enim vnicuique veniet dies ille, cum venerit ei dies, ut talis hinc exeat, qualis iudicandus est illo die. Ac per hoc vigilare debet omnis Christianus, nõ imparatum inueniat eum Domini aduentum. Imparatum autem inueniet ille dies, quem imparatum inuenierit suæ vitæ huius vltimus dies. Certe enim hoc saltem manifestum erat Apostolis, nõ eorum temporibus cum hinc in carne viueret, Dominum esse venturum: & tam quis dubitet eos præcipuè vigilasse & seruasse, quod omnibus dixit, nõ imparatos repente veniens inueniret?

5. **LIBRO** octogintarum quæstionum, quæstione quinquagesima nona: Vigilate, inquit, quia nescitis diem neque horam. Non modò illius vltimi temporis quo venturus est sponfus, sed suæ quisque diem dormitionis & horam nescit. Quisquis autem paratus est vsque ad somnum, id est, vsque ad mortem quæ omnibus debetur, paratus etiam inuenietur, cum illa vox media nocte sonuerit, qua omnes euigilaturi sunt.

6. **LVCÆ** duodecimo: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, & vos similes hominibus expectantibus dominum suum quædo reuertatur à nuptiis: ut cum venerit & pulsauerit, confestim aperiat ei. Beati serui illi, quos, cum venerit Dominus, inuenerit vigilantes. Amen dico vobis, quod præcinget se, & faciet illos discubere, & transiens ministrabit illis. Et si venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit, & ita inuenierit: beati sunt serui illi. Hoc autem scitote, quoniam si sciret pater familiæ qua hora fur veniret, vigilaret utique, & nõ fineret perfodi domum suam. Et vos estote parati: quia qua hora non putatis, filius hominis veniet. Ait autem ei Petrus: Domine,

Nõ solum de die nouissimo, sed etiam de huius vitæ nouissimo die quem formidare debere.

Quomodo præcipiunt omnibus ut vigilent & parati sint ad Domini aduentum.

Imparatus inueniet Dominum aduentum, quæ dies mortis suæ inueniet imparatus.

Matt. 27.

Qui inuenitur paratus in hora mortis, inueniet etiam paratus in die resurrectionis.

mine, ad nos dicit hanc parabolam: an & ad omnes? Dixit autem Dominus: Quis, putas, est fidelis dispensator & prudens, quem constituit dominus supra familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram? Beatus ille seruus, quem, cum venerit dominus, inuenerit ita facientem. Verè dico vobis, quoniam supra omnia quæ possidet, constituet illum. Quod si dixerit seruus ille in corde suo, Moram facit dominus meus venire: & cæperit percutere seruos & ancillas, & edere & bibere, & inebriari: veniet dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua nescit, & diuidet eum, partemque eius cum infidelibus ponet.

7. **APOCALYPSIS** tertio: In mente ergo habet, qualiter acceperis & audieris: & serua, & pœnitentiam age. Si ergo non vigilaueris, veniam ad te factam fur, & nescies qua hora veniam ad te.

8. **CAPITE** decimo sexto: Ecce venio sicut fur: Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua, nõ nudus ambulet, & videant turpitudinem eius.

9. **CYPRIANVS** Epistola quinquagesima secunda ad Antonianum: Nec dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitauit esse moriturum.

10. **AVGVSTINVS** sermone tertio de sanctis Innocentibus, qui est decimus de Sanctis: Percutitur etiã hac animaduersione peccator, ut moriens obliuiscatur sui, qui dum viueret, oblitus est Dei.

11. **ET** tractatu trigesimo tertio in Euangelium Ioannis: In quo Propheta mihi legis, quia promisit Deus correctio indulgentiam: non mihi legis, quia promisit tibi Deus lögam vitam. Propter illos qui desperatione periclitantur, propositum indulgentie portum: propter illos qui spe periclitantur, & dilationibus illuduntur, fecit diem mortis incertum.

12. **GREGORIUS** libro decimo sexto Moralium in Iob, capite trigesimo primo: Omnipotens Dei misericordia obliuisci eius dicitur, qui omnipotentis Dei iustitiæ fuerit oblitus: quia quisquis eum nunc iustum non timet, postea inuenire non valet misericordem.

13. **ECCLESIASTICI** decimo quarto: Ante mortem benefac amico tuo, & secundum vires tuas exporrigens da pauperi. Non defrauderis à die bono, & particula boni doni non te prætereat. Nonne aliis relinques dolores & labores tuos in diuisione fortis? Da & accipe, & iustifica animam tuam. Ante obitum tuum operare iustitiam: quoniam nõ est apud inferos inuenire cibum.

14. **ECCLESIASTIS** nono: Quodcunque facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapietia, nec scientia erunt apud inferos, quod tu properas.

15. **CAPITE** duodecimo: Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis, & appropinquet anni, de quibus dicas, non mihi placent, antequam tenebrescat sol, & lumen, & luna, & stellæ, reuertantur nubes post pluiam, &c.

16. **AD GALATAS** sexto: Bonum autem facientes, non deficiamus. tempore enim suo metemus non deficiemus. Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei.

17. **AVGVSTINVS** in libro de disciplina Christiana, vel de domo disciplinæ, capite secundo: Quomodo stimulat, quomodo metus iste mortis interpellat? Quomodo nomē ipsum à me comme-

lib. 4. epist. 2. Indigui in morte solatium accipere qui sint.

Ezech. 18.

Curdier mortis incertus.

Matt. 27.

Mortem non timere terrorem incit & metum.

mora tum, omnium corda percussit? Quomodo timorem vestrum teste gemitu declarastis? Audiui, audiui, gemitistis, mortem timetis. Si timetis, quare non cauetis? Mortem timetis. Quid timetis? Ventura est. Timeam, an non timeam, ventre habet: sero an citò, ventura est. Si timeas, non efficies ut nõ sit quod times. Illud potius time, quod si nolis, nõ erit. Quid? Peccare. Peccare time, quia si amaueris peccata, in aliam mortem irrues, quod posses non venire, si non amares peccata. Modò autem peruersus plüs amas mortem, quàm vitam? Absit, inquis. Quis est hominum, qui plüs amet mortem, quàm vitam? Fortè conuincio te, quia plüs amas mortem quàm vitam. Ecce vndè te conuincio: Amas tunicam tuam, bonam eam vis. Amas villam tuam, bonam eam vis. Amas filium tuum, bonum eum vis. Amas domum tuam, bonam eam vis. Quid est quod etiam bonam vis habere mortem? Quotidie enim rogas, ut quoniam mors ventura est, bonam mortem det tibi Deus, & dicitis: Deus auertat à me malam mortem. Plüs ergo amas mortem tuam, quàm vitam tuam. Mori malè times, & malè viuere non times. Corrige malè viuere, time malè mori, sed noli timere: Non potest malè mori qui benè vixerit. Prorsus confirmo, audeo dicere, Credidi propter quod locutus sum: non potest malè mori qui benè vixerit. Num multi iusti naufragio perierunt? Certè non potest malè mori qui benè vixerit. Num multos iustos gladius peremit hostilis? Certè non potest malè mori qui benè vixerit. Num multos iustos latrones occiderunt? Num multos iustos bestia lanauerunt? Certè non potest malè mori qui benè vixerit. Et ego respondeo. Hæc enim tibi videtur mala mors, naufragio perire, gladio percuti, à bestiis lanari, mors tibi mala esse videtur? Nonne has mortes martyres subierunt, quorum natalitia celebramus? Quod genus mortis nõ subierunt? Et tamen si Christiani sumus, si in domo disciplinæ nos esse meminimus, vel cum hinc sumus, vel cum hinc audimus, si exeuntes hinc non obliuiscimur, si meminimus quod hinc audimus, nonne martyres beatificamus? Quare mortes martyrum. Oculis carnis interroga: Malè mortui sunt. Oculis fidei interroga: Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Quicquid ergo est quod exhorret in morte, omnino non exhorreas, si eos imitaris. Id age ut bonam vitam habeas, & quæcunque occasio fuerit, ut ex eas de hoc corpore, exis ad requiem, exis ad beatitudinem, quæ non habet timorem nec finem. Nam quasi bona mors diuitis in purpura & bysso, sed mala mors siccitatis & inter tormenta guttam aquæ desiderantis. Quasi mala mors iacentis pauperis ante ianuam diuitis, inter linguas canum, in fame & siti micæ de mensa desiderantis. Mala mors, auerfanda mors, finem respice: Christianus es, fidei oculum intède. Contigit mori inopem illum, & deferri ab angelis in sinum Abraham. Quid proderat diuiti sepulcrum marmoreum, siccanti apud inferos? Quid oberant pauperi panni cum sanie vlcerum eius, requiesceti in sinu Abraham? Longè vidit eum requiescentem, quem contempserat iacentem. Modò elige mortem. Dic mihi, Quis benè mortuus est? quis malè? Puto quia meliùs ille pauper, quàm ille diues. An vis aromatibus sepeliri, & apud inferos sitire? Respondeo: Absit à me. Puto quod hoc dices. Disces ergo be-

Vtrum mors timenda est.

Quidam plüs amant mortem, quàm vitam.

Cõtra eos qui cupiunt benè mori, & tamè malè viuere non reformidant.

Malè viuere & benè mori pugnant.

Martyres partim malè, partim benè mortui sunt.

Luc. 16. Mors diuitis & Lazari qualis.

nè mori, si didiceris benè viuere. Merces enim bonæ vitæ æterna est.

18. CONCILIVM Lateranense sub Innocentio tertio, capite 22. Cùm infirmitas corporalis nonnunquam ex peccato proueniat, dicente Domino languido quem sanauerat: Vade, & amplius noli peccare, nè deterius aliquid tibi contingat: decreto præfenti statuimus, & districtè præcipimus medicis corporum, vt cùm eos ad infirmos vocari cõrgerit, ipsos ante omnia moneat & inducat, quòd medicos aduocet: animarum, vt postquam infirmis fuerit de spiritali salute prouisum, ad corporalis medicinæ remediũ salubrius procedatur, cùm causa cessante cesset & effectus. Hoc quidem inter alia huic causam dedit edictò, quòd quidam in ægritudine lecto iacentes, cùm eis à medicis suaderet, vt de animarum salute disponant, in desperationis articulum incidunt, vnde facilius mortis periculum incurrunt. Si quis autem medicorum huius nostræ constitutionis, postquam per prælatos locorũ fuerit publicata, transgressor extiterit, tam diũ ab ingressu Ecclesiæ arceatur, donè pro transgressione huiusmodi satisfecerit competèter. Ceterum cùm anima sit multo preciosior corpore, sub interminatione anathematis prohibemus, nè quis medicorũ pro corporali salute aliquid ægroto suadeat, quod in periculum animæ conuertatur.

19. CONCILIVM Tridentinum sessione decima quarta in doctrina de Sacramento extreme Vnctionis: Clementissimus redemptor noster, qui seruis suis quouis tempore voluit de salutaribus remediis aduersus omnia omnium hostium tela esse prospectũ, quemadmodum auxilia maxima in Sacramentis aliis præparauit, quibus Christiani conseruare se integros, dum viuerent, ab omni grauio re spiritus incommodo possint, ita extreme Vnctionis Sacramento, finem vitæ, tanquam firmissimo quodam præsidio, muniuit. Nam etiam aduersarius noster occasiones per omnem vitam quærat & capter, vt deuorare animas nostras quoquo modo possit: nullum tamen tempus est, quo vehemētius ille omnes suæ versutiæ neruos intendat ad perdēdos nos penitus & a fiducia etiam, si possit, diuinæ misericordiæ deturbandos, quàm cùm impendēre nobis exitum vitæ perspicit. Et capite secundo: Res & effectus huius sacramenti, gratia est Spiritus sancti: cuius vñctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, & egroti animam alleuiat, & confirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciam excitando: qua infirmus subleuatus, & morbi incommoda, ac labores leuius fert, & tentationibus dæmonis, calcaneo insidiantis, facilius resistit, & sanitatem corporis interdum vbi saluti animæ expeditur, consequitur.

20. CONCILIVM Nannerense capite quarto: Cùm sacerdos audierit aliquẽ infirmari in sua plebe, quàm citius ad eum pergat: & ingressus cubiculum, a quam benedictam super eum & per omne cubiculum adspersit cum antiphona, Asperges me Domine: & versu, Exurgat Deus. Deindè dicat orationem, Deus qui sacerdotibus tuis totam præceteris gratiam contulisti, &c. Deindè cantet septem psalmos cum precibus pro infirmis. Post hæc omnes iubeat extra cubiculum secedere, & appropinquans lecto quo infirmus decumbit, eum blandè lenitèrque alloquatur, vt omnem spem suam in

Deo ponat, vt flagellum Dei patienter toleret, vt hoc ad purgationem & castigationem suam prouenire credat, vt peccata sua confiteatur, vt emendationem promittat, si Dominus vitam concesserit: pœnitentiam pro culpis commissis spondeat: vt substantiam suam, dum adhuc sensus & ratio in eo vigent, disponat: vt peccata sua elemosynis redimat: vt his qui in se peccauerunt, indulgeat: vt rectam fidem & credulitatem teneat: vt de Dei misericordia nunquam desperet. Cùm his & huiusmodi allocutionibus fuerit mens infirmæ releuata, data benedictione recedat sacerdos, non post multum reuersurus, detque locum, vt ægrotus de peccatis suis possit cogitare.

21. GREGORIVS libro quarto dialogorũ, capite quinquagesimo octauo: Turius est via, vt bonum quod quisque post mortem suam sperat agi per alios, agat ipse dum viuuit, per se. Beatius quippe est liberum exire, quàm post vincula libertatem quaerere.

22. POSSIDONIVS vel Possidius in vita sancti Augustini, capite trigessimoprimo: Dicere nobis inter familiaria colloquia consueuerat, post perceptum baptismum etiam laudatos Christianos & sacerdotes absque digna & competenti pœnitentia exire de corpore non debere. Quod etiam ipse fecit vltima qua defunctus est ægritudine. Nam sibi iusserat psalmos Davidicos, qui sunt paucissimi de pœnitentia scribi, ipsorũque quaterniones iacens in lecto contra parietem positos diebus suæ infirmitatis intuebatur, & legebat, & iugiter ac verterem flebat. Et nè intentio eius à quoquam impeditur, cauebat. Ante dies ferme decem quàm exiret de corpore, à nobis postulatit præsentibus, nè quis ad eum ingrederetur, nisi iis tantum horis quibus medici ad inspiciendum intrarent, vel cùm ei inferretur refectio. Et ita obseruatum ac factum est, & omni illo tempore orationi vacabat. Et capite vigesimo septimo: Indicauerat quoquẽ nobis, se prædicti beati viri Ambrosij in vltimo vitæ cõstituti audisse sapientissimũ & piissimum responsum, & multum laudabat ac prædicabat. Nam cùm ille, inquit, venerabilis vltima iaceret ægritudine, & a fidelibus honoratis lecto eius adstantibus, & videntibus eum de seculo migraturum ad Deum, & ob hoc mœrentibus, tanti scilicet ac talis Antistitis morte Ecclesiæ posse priuari verbi & sacramenti Dei dispensatione, & rogaretur cum lachrymis, vt sibi à Domino vitæ posceret commearum, eum illis dixisse: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: sed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. Et hæc noster Augustinus senex climata ac librata admirabatur & laudabat verba. Idè enim eum dixisse intelligendum est, nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus, nè crederetur præfidentis de suis purgatissimis moribus præsumpsisse: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere. Hoc enim dixerat ad illud, quod homines de homine nõsse poterant. Nam sciens examen æquitatis diuinæ, de bono Domino se dicebat magis, quàm de meritis suis, confidere. Cui etiam in oratione quotidiana dicebat: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Cuiusdam quoquẽ Coepiscopi & familiarissimi sui amici in extremis vitæ de talibus frequentissimum referebat dictum. Ad quem cùm

Peccatorum confessio. Testamentum.

Sine pœnitentia nõ migrat. dum ex hac vita.

Orationi potissimũ vacat Augustinus moriturus.

Ambrosij dictum in morte.

Matth. 6.

Ioan. 5. Medicorũ officium apud ægrotantes, vt medicos animarum vocari cõrgerent

Nihil pro corpore salutem suscipiendum vel agendum, quod vergat in animæ periculum.

Mortuus prospexit Deus Vnctionis sacramentum.

Dæmonis importunitas circa horam mortis.

Effectus extreme Vnctionis. Iac. 5.

Ægroti à parochio visitatio. Atque benedictio aspersio.

Septem psalmorũ lectio.

Exhortatio ad infirmum.

visitandum iam morti propinquantem venturũ esset, & ille manuum gestu se de seculo exiturum significaret, atque à se illi esset responsum, adhuc eum Ecclesiæ necessarium viuere posse: illum, nè putaretur huius vitæ teneri cupiditate, respondisse ei: Si nunquam, benè: Si aliquando, quidem non modò? Et talem sententiam mirabatur & laudabat hominem protulisse, Deum quidem timentem, veruntamen in villa natum & nutritum, sed non multa lectiois eruditum scientia. Illud etiam cuiusdam ægrotantis dictum afferebat Episcopi, de quo sanctus in epistola sua quam de mortalitate scripsit, martyr Cyprianus ita retulit, dicens: Cùm quidam de collegis & confacerdotibus nostris infirmitate defessus, & de appropinquante morte sollicitus commeatum sibi precaretur, adstitit deprecanti & iam penè morienti iuuenis honore & maiestate venerabilis, statura celsus, & clarus adpectu, & quem adstantem sibi vix posset humanus adpectus oculis carnalibus intueri, nisi quòd talem videre iam poterat de seculo recessurus. Atque ille non sine quadam animi & vocis indignatione infremuit & dixit, Pati timeatis, exire nõ vultis: quid faciam vobis?

23. IOANNIS nono, vt in textu. 24. AVGVSTINVS in enchiridio ad Laurentiũ, capite centesimo decimo: Quocirca hęc omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam releuari quispiam vel grauari. Nemo autem se speret quod hęc neglexerit, cùm obierit, apud Deum promereri.

25. ET tractatu quadragesimo quarto in Euangelium Ioannis, super ea verba, Venit nox quando nemo potest operari: Quid igitur? quid dicemus de nocte ista? quando erit, quando nemo poterit operari? Nox ista impiorum erit, nox ista eorum erit, quibus in fine dicetur, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: sed nox dicta est, non flamma, non ignis? Audi quia & nox est: de quodam seruo dicit, Ligatè illi manus & pedes, & projicite eum in tenebras exteriores. Operetur ergo homo dum viuuit, nè illa nocte præueniatur, vbi nemo possit operari. Modò est vt operetur fides per dilectionem, & si modò operamur, hęc est dies, hęc est Christus: audi promittentem, & nè arbitris absentem. Ipse dixit, Ecce ego vobiscum sum. Quàm diũ? non sit in nobis sollicitudo qui viuimus, si fieri posset, de hac etiam voce posteros qui futuri sunt, securissimos faceremus: Ecce, inquit, ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Dies iste, qui circumitus solis huius adimpletur, paucas horas habet: dies præsentia Christi, vsque in consummationem seculi extenditur. Post resurrectionem verò viuorum & mortuorum, & cùm positus ad dexteram dixerit, Venite benedicti patris mei, percipite regnum: positus autem ad sinistram dixerit, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: ibi erit nox, ibi nemo potest operari, sed recipere quod operatus est. Aliud est tempus operationis, aliud receptionis: reddet enim Dominus vnique secundũ opera sua, cùm viuus & mortuus sic facturus est: erit enim tunc nox valida, quæ inuoluat impios. Sed & modò omnis infidelis quando moritur, illa nocte suscipitur, & non est vt illic aliquid operetur. In illa nocte diues ardebat, & stillam aquæ de digi-

to pauperis requirebat, dolebat, agebatur, fatebatur, nec ei subueniebatur, & conatus est benefacere: ait enim Abrahæ, Pater Abraham, mitte Lazarum ad fratres meos, vt dicat illis quid hęc agatur, nè & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. O infelix, quando viuebas, tunc erat tempus operandi: modò iam in nocte es, in qua nemo possit operari.

26. IOANNIS duodecimo, vt in textu. 27. LVCÆ decimonono: Negociamini dum venio.

1. C. PSALMO trigessimotertio, vt in textu. 2. PROVERBIO RVM vndecimo: Mortuo homine impio nulla erit vltra spes, & expectatio sollicitorum peribit.

3. SAPIENTIAE quinto: Quid nobis profuit superbia? aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transferunt omnia illa tanquam vmbra, & tanquam nuncius præcurrrens, &c. Sic & nos nati continuo desinimus esse, & virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere, in malignitate autem nostra consumpti fumus. Talia dixerunt in inferno hi qui peccauerunt: quoniam spes impij tanquam lanugo est, quæ à vento tollitur, & tanquam spuma gracilis, quæ à procella dispergitur, & tanquam fumus qui à vento diffusus est, & tanquam memoria hospitii vnus diei prætereuntis.

4. PSALMO decimo: Dominus interrogat iustum & impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam suã. Pluet super peccatores laqueos: ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum.

5. AVGVSTINVS sermone quadragesimo octauo ad fratres in eremo: Cùm in extrema ægritudine fueritis, o quàm forte, o quàm durum, o quàm penosum, o quàm lachrymabile erit vobis pœnitere & dolere de malis commissis, & de bonis omisissis. Quare hoc erit, nisi quia illic capitur tota intentio mentis, vbi est vis doloris? Multa enim occurrunt impedimenta cordi. Nam corpus dolet, pœna affligit: quia mors appropinquat, intrare filios quos patres summè dilexerunt, pro quibus etiam se damnatos existimant, tenebroso oculo adspiciunt: vxores iam lachrymantes considerant, mundus adhuc eis fiduciam præstat: Diabolus, nè de peccatis doleat, fidem tribuit, & chirographum infirmantibus præbet: caro non deficere adhuc satis sperat: medici, vt lucrentur, ipsum confortant: parentes applaudunt, sacerdotes alliciunt, & sic diuites moriuntur in inferno. O homo, audisti quid locutus sum: omninò crede quòd hæc omnia citò experieris. Obsecro igitur te, vt antequàm infirmitate graueris, agas pœnitentiam, disponas domũ tuam. Fac quod fiendum est, fac testamentum dum sanus es, dum sapiens es, dum tuus es: Nam si expectaueris infirmitatem, omninò minis vel blandimentis duceris quòd tu non vis.

6. ET sermone quinquagesimo septimo: Item in libro de vanitate seculi, capite primo: Quòd si vultis scire charissimi, quàm magno metu magnisque doloribus anima separatur à corpore, diligenter advertite. Veniunt enim angeli assumere eam ante Deum, vt perducant illam ante tribunal iudicis metuendi, & tunc illa memoras opera sua mala & peruersa, quæ die nocteque gessit, contremiscit, &

Lucæ 16.

De differentiis pœnitentiarum vsque ad horam mortis. Impedit verò conversionem dolor. Alia conuersionis impedimenta.

Tempore cõuersionis institucenda est, & condendum testamentum.

De separatione animæ à corpore.

Culius dicitur aliter morientis dictum ab Augustino laudatum.

Ex Cypriano viro quoddam.

In eos qui inuiti moriuntur.

Ante mortem omne meritum comparatur.

Nox in qua nemo potest operari, est impiorum post iudicium extremum. Matth. 25. Matth. 22.

Matth. 8.

Matth. 25.

Matth. 16.

Est etiam malis statim post mortem nox in qua nemo potest operari.

Mors peccatoris & iustorum qui distent.

quærit ea fugere, induciâque petere, dicens: Date mihi vel vnus horæ spatium. Tunc quasi loquentia simul opera eius, dicent: Tu nos egisti, opera tua fumus, non te deseremus, sed tecum semper erimus, tecumque pergemus ad iudicium. Hæc quidem cum peccatoris anima aguntur, quæ cum horrendo timore separatur à corpore, & pergit plena peccatis & ingenti confusione: iusti verò anima cum separatur à corpore, non timet, nec expauescit, sed magis cum magno gaudio egreditur, & cum exultatione pergit ad Deum, deducens se sanctis angelis. Illam horam fratres modò timete, vt non tunc timeatis: illam nunc præcaute, vt tunc securi esse possitis.

Eadem habet Bernard. c. 2. meditationi.

7. H y c o à sancto Victore, libro primo de anima, capite secundo: Dum libenter ac iucundè moratur homo in mundo, diuque se victurum arbitratur, ac multa in longum disponit tempus agenda: subitò rapitur in mortem, & ex improuiso anima auferitur à corpore: tuncque cum magno metu magnisque doloribus anima separatur à corpore. Veniunt enim angeli assumere illam, vt perducant eam ante tribunal iudicis metuendi, & tunc illa memorans opera sua mala & pessima, quæ die noctûque gessit, contremiscit, & quærit illa fugere, induciâque petere, dicens: Date mihi vel vnus horæ spatium. Tunc quasi loquentia simul opera dicent: Tu nos egisti: opera tua fumus: non te deseremus, sed tecum semper erimus: tecum pergemus ad iudicium. Vitiâ quoque multis & multiplicibus criminibus eam accusabunt: multaque falsa testimonia aduersus illam inuenient, quanquam vera ad damnationem eius possent sufficere. Demones verò terribili vultu & horribili adpectu eam terrebunt: ingenti furore eam persequuntur & comprehendunt tā terribiliter quàm horribiliter, volentes eam retinere & pollidere, nisi sit qui eripiat. Tunc anima inueniens oculos clausos, & os alioque corporis sensus per quos solebat egredi & delectari in his exterioribus, reuertitur ad se, & videns se solam & nudam, ingenti horrore concussa, desperatione deficiet in se, & cader sub se, quia enim pro amore mudi & carnis voluptate Dei amorem dereliquerat, derelinquetur à Deo misera in hora tantæ necessitatis, atque demonibus tradetur in inferno crucianda. Sic anima peccatoris in die qua ignorat, & hora qua nescit, rapitur à morte & segregatur à corpore: pergitque miseris plena, tremens & dolens, & cum nullam excusationem habeat, quam pro peccatis suis possit obtendere, contabescit & pertimescit ante Deum apparere. Ingenti horrore concutitur, & multiplicibus cogitationum æstibus agitur: cum vrgente solutione carnis & subductis medio omnibus, se & illum terminum considerat cui appropinquat: & post paululum hoc inuenit, quod in perpetuum mutari non poterit. Considerat planè, quàm districtus veniat æternus iudex, & ante seueritatem tantæ iustitiæ quas rationes vitæ suæ ponat. Si enim cuncta opera quæ intelligere potuit, deuittauit: ventura tamen coram districto iudice, illam magis quæ in semetipsa non intelligit, pertimescit. Crescit pavor cum cogitat, quod viam vitæ huius nequaquam sine culpa transire potuit.

Anima peccatricis timor & miseria in hora mortis.

Habet eadem Bernardus in libro de interiori domo, cap. 38.

8. E t libro tertio, capite vigesimotertio: Considera quomodò morieris, quando aliqua graui infirmitate vexatus, & ad extrema deductus, & ibi ad

terram proiectus inter longa suspiria & difficiles singultus, inter diuersos dolores & timores animam expirabis. Tunc veniet corpus in pallorem & horrorem, in faniem & fetorem: erit vermis & cibus vermium: animam verò mox capient & rapiunt laruæ illæ facies, quæ eam in exitu præstolantur. Et ex omni parte terrebunt eam demones terribiles & horribiles. Cogita quis eam defenderet ab illis rugientibus, præparatis ad escam: quis consolabitur eam, cum terribilla illa monstra demoniorum occurrant sibi cateruatim ruere videbit: aut quis deducet per ignotam regionem?

Consideratio mortis hominis.

Demonum præsentia.

9. E t libro quarto de anima, capite decimotertio: Introducere debet prudentia aliquos nuncios qui aliqua narrent, quæ ad exercitationem valeant. Itaque nuncius mortis ingressus postulans, admittitur. Qui rogatus vt dicat quis sit, vnde veniat, quid viderit: se respondet non aliter quicquam dicentem, nisi summum fiat silentiū. Quo impetrato, sic incipit: Ego sum timor mortis, & mortem vobis venite nuncio. Prudentia loquitur pro omnibus, & interrogat, sic dicens, Vbi est mors? M E M O R I A M O R T I S. Scio quia non tardat venire & propè est. Sed diem & horam aduentus eius ego nescio. P R V D E N T I A. Et qui veniunt cum illa? M E M O R I A. Mille demones ferentes secum libros grandes & vncos ferreos, & igneas catenas. P R V D E N T I A. Quid prætentant his omnibus? M E M O R I A. In libris scripta sunt omnia peccata hominum: & quorum ibidem peccata scripta sunt, illos sui esse dicunt iuris. Vncos ferunt, vt quos sui esse iuris conuicerint, eorum animas violenter extrahant, & ligatas catenis in infernum pertrahant.

Colloquium inter Prudentiam & timorem vel memoriam mortis.

In morte præsentem sunt demones, libros, vncos & catenas habentes.

10. I N N O C E N T I V S tertius libro secundo de contemptu mundi, siue de miseria humanæ conditionis, capite quadagesimosecundo: Mali quatuor dolores patiuntur in morte. Primus dolor est angustia corporea, tanta & tam grauis, quanta vel qualis nec fuit, nec est in præsentia vita ante dissolutionem illam. Quod in quibusdam, etsi non in omnibus apparet, præ nimio dolore seipsos discerpentibus. Fortis enim & incomparabilis est violentia, quando nexu illi & vitales nodi inter corpus & animam dirumpuntur. Vnde propheta lamentando ait: Circundederunt me dolores mortis. Nō enim est membrum, nō articulus in corpore, quod penitus non inuoluatur illo inexplicabili dolore.

Quid duplex dolor quem in morte sustinent mali corporis dolor quantus.

Psal. 114.

Secundus dolor est, quādo iam penè fatigato corpore & suis exhausto viribus, anima multo liberius videt tunc in momento occurrere omnia opera bona, vel mala quæ fecit, quæ omnia reducuntur ante oculos interiores. Dolor iste est tantus, & retractatio ista tam grauis est, quod anima plurimum turbata, cogitur quasi seipsam odifese. Vnde dicitur in psalmo: Torrentes iniquitatis conturbauerunt me. Nam torrentes cum multo impetu veniunt, & videntur diruere omnia: ita in morte videbit malus omnia subitò, quæ fecit opera bona vel mala. Tertius dolor est, quando anima iam incipit tam tristè dijudicare, & sibi pro suis iniquitatibus singulis omnia & debita gehennæ tormenta videt imminere. Vnde dicitur in psalmo: Circundederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me. Quartus dolor est, quando anima adhuc in corpore posita, videt spiritus malignos, ad rapiendū se paratos: vbi

Consideratio gehennæ.

Psal. 114.

Adpectus demonum.

Sophon. 1.

vbi tantus dolor est timor, quod misera anima licet à corpore egressura, quādiū potest refugiat, vt tempus suæ captiuitatis redimat, antequam de corpore exeat. Propter quod dicit Sophonias propheta: A prima porta exit clamor, & à secunda vllatus. Prima porta dicitur, quādo anima mala quāmodò egreditur à corpore, tam citò rapitur à malignis spiritibus ad æterna supplicia. Secunda porta dicitur, quando post diem iudicij puniuntur in corpore & anima sine fine. Puniunt enim mali in anima tantum in prima separatione corporis & animæ, post iudicium verò in anima & corpore puniuntur. Vnde dicitur: Duplici contritione contere eos.

Hierem. 17.

11. L v c i a decimosexto: Homo quidam erat diues, & induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide, &c. Mortuus est autem & diues, & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos cum esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius, & ipse clamans, dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma, &c.

Terribile exemplum.

12. G R E G O R I V S libro quarto dialogorum, capite trigesimo octauo: Chrisorius, sicut Probus propinquus illius, cuius iam superius memoriam feci, narrare consuevit, vir in hoc mundo valde idoneus fuit, sed tantum plenus vitiis quantum rebus, superbia tumidus, carnis suæ voluptatibus subditus, inquirendis rebus avaritiæ facibus accensus. Sed cum tot malis Dominus sinem ponere decreuisset, corporali hunc molestia percussit. Qui ad extremum veniens, eadem hora qua iam de corpore erat exiturus, apertis oculis vidit terribissimos viros & nigerrimos spiritus coram se assistere, & vehementer imminere, vt ad inferni claustra eum raperent. Cœpit tremere, pallefcere, sudare, & magnis vocibus inducias petere, siliumque suum nomine Maximum, quem ipse iam monachus monachum vidi, nimis & turbatis vocibus vocare, dicens: Maximè curre. Nunquam tibi mali aliquid feci, in fide tua me suscipe. Turbatus mox Maximum adfuit, lugens ac perstrepsens familia conuenit. Eos autem quos ille insistentes sibi grauius tolerabat, ipsi malignos spiritus videre non poterant, sed eorum præsentiam, in confusione, & pallore, & tremore illius qui trahebatur, videbant. Pauore autè tetra eorum imaginis huc illucque vertebatur in lectulo: iacebat in sinistro latere, adpectum eorum ferre non poterat: vertebatur ad parietem, ibique aderant. Cumque constrictus nimis, relaxari se iam posse desperaret, cœpit magnis vocibus clamare: Inducias vel vsque manè, inducias vel vsque manè. Sed cum hæc clamaret, in ipsis vocibus de habitaculo suæ carnis euulsus est.

Demonum adpectus.

De quo nimirum constat: quia pro nobis ista non pro se viderit, vt eius visio nobis proficiat, quos adhuc diuina patientia longanimitè expectat. Nam illi tetros spiritus ante mortem vidisse, & inducias petisse, quid profuit, qui easdem inducias quas petijt, non accepit.

Nostri causa hæc vidit Chrysostomus.

13. I D E M in homilia duodecima in euangelia, eandem refert historiam de Chrisorio.

Aliud terribile exemplum de diffegenti.

14. B E D A libro quinto historiarum Anglorum, capite decimo quarto: Fuit quidam in prouincia Mer-

ciorum, cuius visiones ac verba, nec non & conuersationem ad mortem vsque. Fuit autem temporibus Coenridi, qui post Edilredum regnauit, vir in laico habitu atque officio militari positus: sed quantum pro indultoria exteriori Regi placens, tantum pro interna suimet negligentia displicens. Admonebat ergò illum sedulo, vt confiteretur, & emendaret ac relinqueret scelera sua, priusquam subito mortis superuentu tempus omne penitendi & emendandi perderet. Verum ille frequenter licet admonitus, spernebat verba salutaris, seseque tempore sequenti penitentiam acturum esse promittebat. Hæc inter, tactus infirmitate, decidit in lectum, atque acri cœpit dolore torqueri. Ad quem ingressus rex, qui diligebat eum, multum hortabatur, vt vel tunc antequam moreretur, penitentiam ageret commissorum. At ille respondit, nō se tunc velle confiteri peccata sua, sed cum ab infirmitate sua resurgeret, ne exprobrarent sibi sodales, quod timore mortis faceret ea, quæ sospes facere nolebat, fortiter quidem, vt sibi videbatur loquutus, sed miserabiliter, vt post patuit damnosissima fraude seductus. Cumque morbo ingravescente, denud ad eum visitandum ac docendum rex intraret, clamauit statim miserabili voce: Quid vis modò: quid huc venisti? non enim mihi aliquid utilitatis, aut salutis potes vltra conferre. At ille, nolens ita loqui. Vide vt sanum sapias. Non, inquit, insano, sed pessimam mihi conscientiam certus præ oculis habeo. Et quid, inquit, hoc est? Paulo antè, inquit, intrauerunt domum hanc duo pulcherrimi iuuenes, & resederunt iuxta me, vnus ad caput, & vnus ad pedes, protulitque vnus libellum perpulchrum, sed vehementer modicum, ac mihi legendū dedit, in quo omnia quæ vnquam bona feceram, intuens scripta reperi, & hæc erant nimium pauca & modica. Receperunt codicem, neque aliquid mihi dicebant. Tunc subito mihi superuenit exercitus malignorum & horrendorum vultu spirituum, domumque hanc & exterius obfedit, & intus maximam parte residens impleuit. Tunc ille qui & obscurè tenebrosæ faciei, & primatu sedis maior esse videbatur eorum, proferens codicem horrendæ visionis, & magnitudinis enormis, & ponderis penè importabilis, iussit vni ex satellitibus suis mihi ad legendum deferre. Quem cum legissem, inueni omnia scelera, non solum quæ opere & verbo, sed etiam quæ tenuissima cogitatione peccauit, manifestissimè in eo tetris esse descripta literis. Dicebatque ad illos, qui mihi adfecerant, viros albatos & præclaros: Quid hic sedetis, scientes certissimè quia noster est iste? Responderunt, Verum dicitis, accipite, & in cumulum damnationis vestræ ducite. Quo dicto, statim disparuerunt surgentesque duo nequissimi spiritus, habentes cultros in manibus, percusserunt me, vnus in capite, & alius in pede: qui videlicet modò cum magno tormento transfodiunt viscera mea, & interiora corporis mei penetrant, moxque ad inuicem peruenient, moriar, & paratis ad rapiendum me demonibus in inferni claustra pertrahar. Sic loquebatur miser desperas, & non multò post defunctus, penitentiam, quam ad breue tempus cū fructu venie facere supersevit, in æternum sine fructu penis subditus facit. De quo constat, quia, sicut B. Papa Gregorius de quibusdam scribit, nō pro se ista,

bus conuersationem ad mortem vsque.

Admonitio ad confessionem & vici emendationem.

In 4. dialog. cap. 38.

De codicibus quos angeli tunc boni tunc mali morituro exhibuerunt.

Phil. 31.

Exemplum terribile de eo qui vidit infernum apertum, & locum apud inferos sibi paratum.

Act. 7.

cui non profuere, sed pro aliis viderit: qui eius interitum cognoscentes, differre tempus penitentia, dum vacat, timerent, ne improviso mortis articulo praeventi, impenitentes perirent. Quod autem codices diuersos per bonos siue malos spiritus sibi vidit offerri, ob id superna dispensatione factum est, vt meminerimus facta & cogitationes nostras, non in ventum diffuere, sed ad examen summi iudicis cuncta seruari, siue per amicos angelos in sine nobis ostendenda, siue per hostes. Quod vero prius candidum codicem protulerunt angeli, deinde atrum daemones, illi perparum, isti enormem, animaduertendum est, quod in prima aetate bona aliqua fecit, quae tamen vniuersa prauè agendo iuuenis obnubilauit: Quasi è contrario errores pueritiae corrigere in adolescentia, ac benefaciendo à Dei oculis abscondere curasset, posset eorum numero sociari, de quibus ait psalmus: Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Hanc historiam, sicut à venerabili antistite Pethelmo didici, simpliciter ob salutem legentium siue audientium, narrandam esse putauit.

15. Et capite decimoquinto: Noui autem ipse fratrem, quem vtinam non nosses cuius etiam nomen, si hoc aliquid prodesset, dicere possem, positum in monasterio nobili, sed ipsum ignobiliter viuentem. Corripiebatur quidem sedulo à fratribus, ac à maioribus loci ad castigatorem vitam conuerti admonebatur: Et quauis eos audire nolisset, tolerabatur tamen ab eis longanimitè ob necessitatem operum ipsius exteriorum, erat enim fabrilis arte singularis. Seruiebat autem multum ebrietati, & ceteris remissioris vitae illecebris, magisque in officina sua die, noctuque residere, quam ad psallendum aut orandum in ecclesia, audiendumque cum fratribus verbum vitae consueuerat. Vnde accidit illi, quod solent dicere quidam: Quia qui non vult Ecclesiae ianuam spontè humiliatus ingredi, necesse habeat ianuam inferni non spontè damnatus introduci. Percussus enim languore, atque ad extrema perductus, vocauit fratres, & multum mœres ac damnato similis, cepit narrare, quia videret inferos apertos, & Sathã demersum in profundum tartari. Caiphãque cum ceteris, qui occiderant Dominum, iuxta eum flammis vltreibus contraditum. In quorum vicinia, inquit, heu misero mihi locum adspicio aeternae perditionis esse paratum. Audientes hæc fratres, ceperunt diligenter exhortari, vt vel tunc positus adhuc in corpore, penitentiam ageret. Respondebat ille desperans: Non est mihi modò tempus mutandi vitam, cum ipse viderim iudicium meum iam esse completum. Talia dicens, sine viatico salutis obiit, & corpus eius in vltimis est monasterij locis humatum: neque aliquis pro eo Missas facere, vel psalmos cantare, vel saltem orare praesumebat. O quam grandi distantia diuisit Dominus lucem à tenebris. Beatus protomartyr Stephanus passurus mortem pro veritate, vidit celos apertos, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei, & vbi erat futurus ipse post mortem, ibi oculos mentis ante mortem misit, quò latior occumberet in morte. At contra faber iste tenebrose mentis & actionis, imminente morte, vidit aperta tartara, vidit damnationem diaboli, & sequacium eius, vidit etiam suum infelix

inter tales carcerem, quo miserabilius ipse desperata salute periret, sed viuentibus, qui hæc cognouissent, causam salutis sua perditione relinquere. Factum est hoc nuper in prouincia Berniciorum, ac longè lateque diffamatum, multos ad agendam, & non differendam scelus suorum penitendum prouocauit. Quod vitinam ex hac etiam nostrarum lectione literarum fiat.

16. PSALMO centesimo decimoquinto, vt in textu.

17. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam aeternam in caelis, &c. Audentes igitur semper, & scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino (per fidem enim ambulamus, & non per speciem) audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & praesentes esse ad Dominum.

18. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite vndecimo mortem Vrsini presbyteri describens: Cum magna cepit lætitia clamare: dicens: Bene veniant Domini mei, bene veniant Domini: quid ad tantillum seruulum vestrum estis dignati conuenire? Venio, venio. Gratiã ago, gratias ago. Cumque hoc iterata crebro voce repeteret, quibus hoc diceret, nori sui qui illum circumsteterant, requirebant. Quibus ille admirando respondit, dicens: Nunquid hæc conuenisse sanctos Apostolos non videtis? beatum Petrum & Paulum primos Apostolorum non adspicitis? Ad quos iterum conuersus, dicebat: Ecce venio, ecce venio: atque inter hæc verba animam reddidit. Et quia vnicuique sanctos Apostolos viderit, eos etiã sequendo testatus est. Quod plerumque contingit iustis, vt in morte sua sanctorum præcellentium visiones adspiciant, nè ipsam mortis suae penalem sententiam pertimescant, sed dum eorum menti interiorum ciuium societas ostenditur, à carnis suae copula sine doloris & formidinis fatigatione soluantur.

19. SEQUENTIBVS capitibus plures alias similes apparitiones iustorum commemorat.

20. CYPRIANVS in libro de mortalitate, inter alia quae adfert de non timenda morte: Quae cæcitas, inquit, animi, quæue dementia est, amare praesuras & penas, & lachrymas mundi, & non festinare potiùs ad gaudium quod nunquam possit auferri? Hoc autem fit, fratres dilectissimi, quia fides deest, quia nemo credit vera esse quae promittit Deus. Apostolus Paulus in epistola sua ponit & dicit: Mihi viuere Christus est, & mori lucrum. Lucrum maximum computans iam seculi laqueis non teneri, iam nullis peccatis & vitis carnis obnoxium fieri, exemptum pressuris argentibus & venenatis diaboli faucibus liberatum, ad lætitiã salutis aeternae, Christo vocante, proficisci. Et post nonnulla: Mori planè timeat, sed qui ex aqua & spiritu non renatus, gehennae ignibus mancipatur: mori timeat, qui non Christi cruce & passione censeatur: mori timeat, qui ad secundam mortem de hac morte transibit: mori timeat, quem de seculo recedentem pereunibus penis aeterna flamma torquet: mori timeat, cui hoc mora longiore conferitur, vt cruciatus eius & genit* interim differatur. Qualem te inuenit Dominus cum vocat, & taliter

In morte quidam videntur Apostolorum.

Cur quidam in morte sanctorum videntur praesentes.

Amare vitam praesentem, quam facit sit.

Philipp. 1. Per mortem à quibus calamitatibus & periculis liberemur.

Quibus sit meritò mors timenda.

Quales moritur, tales

1593 Inducitur Voluntas Dei parentis est.

Percinacibus sensus coparatur illi, qui moritur inuiti.

Exemplum cuius etiam meminit Pofidonius in vita D. Augustini.

Non sibi, sed nobis audit.

Per mortem transitur ad immortalitatem.

Philipp. 3.

Cuius sit desiderare & vitæ amare vitam praesentem.

Per mortem reditur in patriam.

Sæti in cellis sunt de nobis solliciti.

& iudicat. Meminisse debemus voluntatem nos, non nostram, sed dei facere debere, secudum quod nos Dominus quotidie iussit orare. Quam praeposteram est, quæque perueris, vt cum Dei voluntatè fieri postulemus, quando euocat nos & accersit de hoc mundo Deus, non statim voluntatis eius imperio pareamus. Obnitimur & reluctamur, & peruicaciamore seruatorum ad conspectum Domini cum tristitia & mœre perducimur, exiutes istinc necessitatis vinculo, non obsequio voluntatis, & volumus ab eo præmiis caelestibus honorari, ad quem venimus inuiti? Quid ergo oramus & petimus vt adueniat regnum caelorum, si captiuitas terrena delectat? Quid precibus frequenter iteratis rogamus & poscimus, vt acceleret dies regni, si maiora desideria, & vota potiora sunt seruire istic diabolo, quam regnare cum Christo? Denique vt manifestius diuinæ prouidentie indicia clarescerent, quòd Dominus praescius futurorum suis consulat ad veram salutem, cum quidam de collegis & sacerdotibus nostris iam infirmitate desessus, & de appropinquante morte sollicitus comestum sibi precaretur, adstitit deprecanti, & iam penè morientiuuuenis honore & maiestate venerabilis, statu celsus, & clarus ad spectum, & quem assistentem sibi vix posset humanus ad spectum oculis carnalibus intueri, nisi quòd talem videre iam poterat de seculo recessurus. Atque ille non sine quadam animi & vocis indignatione infremuit & dixit: Pati timetis, exire non vultis, quid faciam vobis? Incepant vox & monentis est: qui de persecutione sollicitus, de accersitione securis non cõsentit ad praesens desiderium, sed consulit in futurum. Audiuit frater noster & collega moriturus, quod ceteris diceret. Nam qui moriturus audiuit, ad hoc audiuit vt diceret: audiuit non sibi ille, sed nobis. Nam quid diceret iam recessurus? Didicit immò nobis remanentibus, vt dum sacerdotè Dei qui comestum petebat, increpitum esse comperimus, quid cunctis expediat agnosceremus. Et paucis interiectis: Quod interim morimur, ad immortalitatem morte transgredimur: nec potest vita aeterna succedere, nisi hinc contingerit exire: nõ est exitus iste, sed transitus, & temporali itinere decurso ad aeterna transgressus. Quis non ad meliora festinet? Quis non mutari & reformari ad Christi speciem, & ad caelestis gratiae dignitatem venire citius exoptet? Paulo Apostolo praedicante: Nostra autem conuersatio, inquit, in caelis est, vnde & Dominum expectamus &c. Eius est in mundo diu velle remanere, quem mundus oblectat, quem seculum blandiens atque decipiens, illecebris terrenae voluptatis inuitat. Porro cum mundus oderit Christianum, quid amas eum qui te odit, & non magis sequeris Christum, qui te & redemit & diligit? Et sub finè: Quis non peregrè constitutus properet in patriam regredi? Quis non ad suos nauigare festinans, ventum prosperum cupidius optaret, vt velociter charos liceret amplecti? Patriam nostram paradysum computamus, parentes patriarchas habere iam ceperimus, quid non properamus & currimus, vt patriam nostram videre, vt parentes salutare possitimus? Magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum, frequens nos & copiosa turba desiderat, iam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute sollicita.

21. AMBROSIVS in libro de bono mortis, capite secundo: Mortis tria sunt genera. Vna mors peccati est, de qua scriptum est: Anima quae peccat, ipsa morietur. Alia mors mystica, quando quis peccato moritur, & Deo viuunt, de qua ait idem Apostolus: Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem. Tertia mors quae cursum vitae huius & munus explemus, id est, animæ corporisque secessio. Aduertimus igitur quòd vna mors sit mala, si propter peccatum moriamur: alia mors bona sit, quæ is qui fuerit mortuus, iustificatus est à peccato. Tertia mors media sit. Nam & bona iustis videtur, & plerisque metuenda. Quæ cum absoluat omnes, paucos delectat. Sed nõ hoc mortis est vitium, sed nostrae infirmitatis, qui voluptate corporis, & delectatione vitæ istius capimur, & cursum hunc consummare trepidamus, in quo plus amaritudinis quam voluptatis est. Et post pauca: Quid tantopere vitam istam desideramus, in qua quanto diutius quis fuerit, tanto maiore oneratur sarcina peccatorum? Ipse Dominus ait: Sufficit diei malitia sua.

22. CAPITTE tertio: Mors igitur solutio est animæ & corporis. Denique & in Apostolo docuimus lectum, Dissolui & cum Christo esse, multo melius. Solutio autem ista quid aliud agit, nisi vt corpus resoluatur & quiescat, anima autem conuertatur in requiem suam, & sit libera, quæ si pia est, cum Christo futura sit? Quid igitur in hac vita aliud iusti agunt, nisi vt exuant se huius corporis cogitationibus, quæ velut vincula nos ligant, & se ab his molestiis separare contendant, renuncient voluptatibus suis atque luxuriæ, fugiant flammam libidinum?

23. CAPITTE quarto: Omnifariam igitur mors est bonum, & quia compugnantiã diuidit, nè se inuicem impugnent, & quia portus quidam eorum qui magno vitæ istius iactati salo, siq̃ quietis stationem requirunt. Et quia deteriore statum non efficit, sed qualem in singulis inuenit, talem iudicio futuro referuat, & quiete ipsa fouet, & praesentium inuidiæ subducit, & futurorum expectatione componit. Accedit eò, quòd frustra homines mortem timent, quasi finem naturæ. Nam si recolamus quòd Deus mortem non fecerit, sed postquam homo lapsus in flagitiu est, prauaricationis & fraudis sententia comprehenderit, vt in terram suam terra remearet, inueniemus mortem finem esse peccati, ne quo esset vita diuturnior, eo fieret culpa numerosior.

24. CAPITTE septimo: Non amara mors, sed impio amara, & tamen amarior vita quam mors. Grauius est enim ad peccatum viuere, quam in peccato mori, quia impius quam diu viuunt, peccatum auget: si moriatur, peccare desinit. Plerumque criminum suorum absolutione lætantur: si emendaturi sunt, rectè: si perseueraturi in eis, stultè: quia longè illis plùs damnatio profuisset, nè incrementa facerent peccatorum.

25. CAPITTE octauo: Quòd si terribilis apud viuetes estimatur, nõ mors ipsa terribilis est, sed opinio de morte, quæ vnusquisq̃ pro suo interpretatur affectu, aut pro sua cõsciẽtia perhorrescit. Super igitur vnusquisque cõsciẽtiæ vulnus accuset, nõ mortis acerbitatè. Denique iustis mors quietus est portus, nocetibus naufragiu putatur. Certè iis quibus

Mortis tria sunt genera. Ezech. 18.

Rom. 6.

Quaedam mors mala, quæ dicitur bona, & quædam media.

Cur mors paucos delectet vniu infirmitatis est.

Math. 6.

Philipp. 1.

Anima post mortem ad Christum vadit. Mors mystica iustorum.

Mortem esse bonam, & timendam non timendam.

Sap. 11.

Mors est finis peccati.

Mors quibus amara sit.

Mors impio: tum quòdam modo bona est.

Nõ tam mors quam opinio de morte, terribilis est.

Timor mortis potius generat, quam mors ipsa.

Vita inculpa-
ta mortem non
timet.

gravis est timor mortis, non est graue mori, sed graue est viuere sub metu mortis. Non ergo mors grauis, sed metus mortis. Non habemus quod in morte metuamus, si nihil quod timendum sit, vita nostra commisit. Inspicientes autem mortem quali summum malorum reformidant, sapientes quasi requiem post labores & finem malorum expetunt.

26. **CAPITE** duodecimo: His igitur freti, intrepidè pergamus ad redemptorem nostrum Iesum, intrepidè ad patriarcharum concilium, intrepidè ad Abraham patrem nostrum, cum dies aduenierit, proficiscamur: intrepidè pergamus ad illum sanctorum cœtum, iustorumque conuentum. Ibi mus enim ad patres nostros, ibimus ad illos nostræ fidei præceptores, vt etiam si opera desint, fides optuletur, defendatur hæreditas.

27. **AD** Philippenfes primo, vt in textu.

28. **LVCÆ** secundo: Nunc dimittis seruum tuum Domine secundum verbum tuum in pace.

Per mortem
iust ad san-
ctorum con-
fortia.

29. **PSALMO** quadragesimoprimo: Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei.

30. **ITEM** octogesimo tertio: Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit & deficit anima mea in atria Domini.

31. **ET** centesimo quadragesimoprimo: Educ de custodia animam meam, ad confitendum nomini tuo: me expectant iusti donec retribuas mihi.

32. **NUMERORVM** vigesimo tertio ait Balaams: Moriatur anima mea morte iustorum, & fiant nouissima mea horum similia.

33. **LVCÆ** duodecimo, vt in text. & B. testim. sexto.

34. **APOCALYPSIS** decimo quarto.

35. **SAPIENTIA** quarto, vt in textu.

III.

Quomodo Scriptura de Iudicio admonet?

a Hebr. 10. f Bernard. ser. 3. in psalmum, Qui habitat.
b 1. Cor. 5. b
c Rom. 14. b. Luc. 16. a. 12. f. 19. d
d Eccles. 12. d. 11. d. 1. Cor. 4. a. Rom. 2. a. b. c. Sap. 1. c. Eccl. 11. c. Matth. 12. c. 16. d. Apoc. 20. d. 22. c. Psal. 61. b. 2. Tim. 4. b. Damasc. in serm. de defunctis. Cyril. de exitu animæ. Leonius in vita Iohannis Eleemosynarij
e 1. Pet. 4. d. Soph. 1. c. Psal. 74. a. Bernard. ser. 55. in Cantica. Greg. lib. 8. moral. cap. 13.
f Heb. 10. c
g Psal. 141. a
h Job 1. a
i Job 31.
k Ibidem c Greg. 21. moral. cap. 15. & 16.
e Job 9. d. 24. b. Eccl. 9. a. 1. Cor. 4. a

m Aug. in lib. de decem chordis cap. 1. & 2. Prosper lib. 3. de vita contemp. cap. 12. Bernard. epist. 1. Innocentius 3. lib. 3. de contemptu mundi, cap. 15.
n Prouer 6. d
o Psal. 74. a. Bernard. serm. 55. in Cant.
p Hieronim. 17. b. 11. d. 20. c. 32. c. Prouer. 16. a. Job. 4. d. 1. Para. 18. b. Mal. 3. a. Psal. 71. b. 43. d
q Es. 66. f. Iudæ. Apost. c. Matth. 10.
r Aug. 20. de ciuitate Dei cap. 1. 2. 30. & lib. 18. cap. 53. Item epist. 78. & 80. ad Helych. Hippol. de confum. mundi. Damasc. lib. 4. oratio fidel. cap. 27.
s Soplira. Iohel. 1. a. c. 3. a. Esai. 3. b. c. 24. c. d. 66. e. Hier. 23. d. Mal. 3. a. 4. a. b. Dan. 7. c. d. Apoc. 20. d. 6. d. Psal. 96. 3. 5. a. Matth. 24. & 25. d. 13. f. c. Sap. 5. a. d. 1. 2. Pat. 4. a. August. lib. 10. de ciuit. Dei cap. 16. & 18. Chrysof. hom. 46. ad pop. Antioch. & ser. Ephremia lib. de iudicio extremo, & lib. de vera penitentia. Aug. serm. 67. de temp. Ildoms de summo bono lib. 1. cap. 30. Cyril. cæcæ. 15. Illum. Hieron. epist. 1. ad Heliodo. Grego. hom. 1. & 12. in Euang. Iren. lib. 26. moral. cap. 2. 4. & 25. Aug. cap. 4. meditar. Ansel. de miseria hom. n. Bernard. de interiori domo cap. 38.

A. *Horrendum est incidere in manus Dei uiuentis, Christi que iudicis, ante cuius tribunal nos omnes oportet manifestari, & vnumquenque rationem pro seipso reddere. Cuncta enim que sunt, adducet Deus in iudicium pro omni errato, siue bonum, siue malum sit. Quare non modo peccatoribus, sed etiam sapè sanctis iudicij huius terribilis est expectatio. Timuit hinc Dauid, vt sollicitè roget: Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine. Timuit & Iob, quantumuis innocens, suumque timorem his verbis ostendit: Quid faciam, cum surrexerit ad iudicandum Deus? & cum quaeserit, quid respondebo illi? Semper quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui. Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti.*

B. *Ac verò metuendus est Iudex ille, cuius non licet potestatem effugere, sapientiam fallere, æquitatem flectere, iudicium retractare. De quo ita scriptum extat, Zelus & furor viri (Christi iudicis scilicet) non parcat in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima. Qui de seipso etiam suoque iudicio (nè quis sit infcius) hoc omnibus prænuñciauit: Cum accepero tēpus, ego iustitias iudicabo. Ego Dominus scrutans cor & probans renes: qui do unicuique iuxta viam suam, & iuxta fructum adinventionum suarum. Ego opera eorum & cogitationes eorum venio vt congregem, cum omnibus gentibus & linguis: & venient, & videbunt gloriam meam.*

C. *Ceterum de Iudicij extremi die, qui & dies Domini, dies iræ, dies magnus & horribilis in scriptura dicitur, Apostolus Petrus docet in hunc modum: Adueniet dies Domini sicut fur, in quo cali magno impetu transient, elementa verò calore soluentur: terra autem & omnia que in ipsa sunt opera, exurentur. Cum igitur hæc omnia dissoluenda sint, quales oportet vos esse*

esse in sanctis conuersationibus & pietatibus: expectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem cali ardentis soluentur, & elementa ignis ardore tabescent?

D. *Vt verò tunc clementem iudicem Christum, ac diem illum, quo cali & terra transibunt, nobis lætum habeamus, præclarum hoc est consilium Sapientis, Ante languorem adhibe medicinam, & ante iudicium interroga teipsum, & in conspectu Dei inuenies propitiationem. Si enim nosmetipsos diiudicemus, non utique iudicemur. Timenti Dominum benè erit in extremis, & in die defun-ctiois sua benedicetur.*

v Luc. 21. f. i. Cor. 7. f. Apoc. 21. a
x Eccl. 18. c. 2. Pet. 3. e. Lucæ 21. g. Tit. 2. d. 1. Thess. 5. a. 21. c. 17. f. Chrysof. hom. 5. de penitentia.
y 1. Cor. 13. g
z Eccl. 11. b. Gregor. lib. 31. moral. cap. 21. August. serm. 120. de temp.

TESTIMONIA.

1. **A.** **AD** Hebræos decimo vt in textu.

2. **BERNARDVS** sermone octauo in psalmum, Qui habitat in adiutorio altissimi: Quid tam pauendum, quid tam plenum anxietatis, & vehementissimæ sollicitudinis excogitari potest, quam iudicandum ad stare illi tam terrifico tribunali, & incertam adhuc expectare sub tam districto iudice sententiam? Horrendum est (ait Apostolus) incidere in manus Dei uiuentis. Iudicemur interim fratres, & terribilem illam expectationem præsentati studeamus declinare iudicio. Nō iudicabit deus bis in idipsum. Sanè vt quorundam peccata, sic & quorundam studia bona manifesta sunt præcedentia ad iudicium: vt illi quidem non expectatē sententiam, proprio statim pondere criminum in tartara deiiciantur: isti verò è regione paratas sibi sedes tota libertate spiritus sine vlla cūctatione cōscendant. Felix paupertas voluntaria omnia relinquentiū, & sequentium te Domine Iesu. Felix plane quæ tam securos, immò tam gloriosos faciat in illo singulari fragore elementorum, & in illo tremendo examine meritum, in illo tanto discrimine iudiciorum.

3. **POSTERIORIS** ad Corinthios quinto: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.

4. **AD** Romanos decimo quarto: Omnes stambimus ante tribunal Christi. scriptum est enim, Vno ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu: & omnis lingua confitebitur Deo. Itaque vnusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo.

5. **LVCÆ** decimo sexto: Redde rationem villicationis tuæ: iam enim non poteris villicare.

6. **ET** capite duodecimo: Omni autem cui multum datum est, multum quæretur ab eo: & cui commēdauerunt multum, plus petent ab eo.

7. **CAPITE** decimo nono: Et alter venit, dicens: Domine, ecce mna tua fecit quinque mnas. Et huic ait: Et tu esto super quinque ciuitates. Et alter venit, dicens: Domine, ecce mna tua quam habui repositam in sudario. Timui enim te, quia homo aulterus es: tollis quod nō posuisti, & metis quod non seminasti. Dicit ei: De ore tuo te iudico serue nēquam. Sciebas quod ego homo austerus sum, tollens quod non posui, & metens quod non seminavi: & quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego veniens cum vsuris vtique exegissem illam? Et adstantibus dixit, Aufer te ab illo

mnam, &c.

8. **ECCLESIASTIS** duodecimo, vt in textu.

9. **CAPITE** vndecimo: Lætare ergo iuuenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ, & ambula in viis cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum: & scito quod pro omnibus his adducet te Deus in iudicium.

10. **PRIORIS** ad Corinthios quarto: Itaque nolite ante tempus iudicare, quoad usque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo.

11. **AD** Romanos secundo: Propter quod inexcusabilis es o homo omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas. Eadem enim agis quæ iudicas. Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt. Existimas autem hoc o homo, qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudicium Dei? An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad penitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam & impoenitens cor, thesaurizas tibi iram, in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuique secundum opera eius: iis quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitæ æternam. iis autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Tribulatio & angustia in omnē animam hominis operantis malum, Iudæi primum & Græci, gloria autem & honor & pax, omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco. non enim est acceptio personarum apud Deum. Quicumque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & quicumque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum: sed factores legis iustificabuntur. Cum enim Gentes quæ legem non habent, naturaliter eam quæ legis sunt, faciunt: eiusmodi legem nō habentes, ipsi sibi sunt lex: qui ostendant opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis consciētia ipsorum, & inter se inuicem cogitationum acusanantium, aut etiam defendentium, in die cum iudicabit Deus occulta hominum, secundum Euangelium meum per Iesum Christum.

12. **SAPIENTIA** primo: In cogitationibus impij interrogatio erit: sermonum autem illius auditio ad Deum veniet, ad correptionem iniquitatum illius.

Iudicij Dei
tribulatio.

Hebr. 10.

Quomodo
desolentur
Cor. 11.
1. Tim. 5.
Ioh. 3.

Matth. 23.
Paupertatis
voluntarie
privilegium
iudicij.

13. ECCLESIASTICI vndecimo: Facile est coram Deo in die obitus retribuere vnicuique secundum vias suas. Malitia horæ obliuionem facit luxuriæ magnæ, & in fine hominis denudatio operû illius.

14. MATTHEI duodecimo: Dico autem vobis, quoniam omne verbum ociosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

15. CAPITULE decimosexto: Filius hominis venturus est in gloria patris sui cū angelis suis: & tunc reddet vnicuique secundum opera eius.

16. APOCALYPTIS vigesimo: Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est vitæ: & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum, & dedit mare mortuos qui in eo erant, & mors & infernus dederunt mortuos suos qui in ipsis erant, & iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum.

17. CAPITULE vigesimo secundo: Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere vnicuique secundum opera sua.

18. PSALMO sexagesimo primo: Semel locutus est Deus, duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.

19. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Ego enim iam delibor: & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruauit. In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex, non solum autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius.

20. IOANNES Damascenus in sermone de defunctis, siue in sermone quod qui in fide hanc migrarunt, sacris operationibus & viuorum beneficiis multum iuuentur: Aiunt viri diuinitus illustrati, quod cum exhalamus spiritum, quasi in libra humana opera probantur. Et si lanx dextera alteram superexcedat, manifestum quod is cuius opera examinantur, in dextris refocillabitur. Sin utraque æqualiter pendeat, vincet tamen omnino diuina misericordia: quoniam ut Theologi referunt, si sinistra parum vergat, misericordia Dei totum adimplebit. Ecce tria diuina Domini iudicia, primum iustum, secundum verò misericors, tertium denique plus quam misericors. Addere licet ad hæc quartum, quando mala opera multum præponderant. Et paulo post: In iis temporibus, in quibus venerabilis imprimisque sanctus Ioannes Eleemofynarius vixit, Petrus Telonearius aliquando & durus pauperibus ex plurimis opibus, ex inuidia, ex immisericordia, ad consummatam misericordiam & sanctitatem peruenit. Nam ut est in libro beatissimi illius vitæ, dicitur quod factus in ecclasi, viderit opera sua ponderari, & inter cætera filigineum panem, quem pro lapide aliquando in facie pauperis iracundus miserit, in dextra libræ lance: eaque visione comonitus, tam pius postea euaserit.

21. CYRILLVS Alexandrinus in oratione de exitu animæ, ut supra de extrema vñctione, quaestione tertia, C. testim. primo.

22. LEONTIVS Neapolitanus in vita Ioannis

Examinantur velut in libra opera hominum.

De Petro Teloneario.

Apud Leoncium.

Eleemofynarij: Multum de memoria mortis & exitu animæ disputabat semper ille beatus, ita ut frequenter quidam ad eum superbo schemate intrarent, & ridente vultu, & inconsiderato oculo, & exirent humili more, & compuncta facie, & lachrymantibus oculis. Propter quod & dicebat, Quia (ut æstimo ego humilis) sufficit ad salutem assidue & dolenter cogitare, & sollicitudinem habere de morte, quoniam nemo nobis in illa hora compatiatur, aut comitabitur ex vita ista, nisi opera bona nostra. Et quomodo angelis venientibus & proferatibus non turbatur tunc anima, si inuenta fuerit bene præparata? aut quomodo rogat, ut addatur sibi modicum tempus vitæ, si audierit, Tempus quod vixisti, bene non consumpsisti? Et iterum dicebat tanquam de semetipso: Quomodo humilis Ioannes transire poteris bestias arundineti, quando obuiabunt tibi exactores? Væ qualis timor & tremor obtinet animam tunc amaram ponentem, tantis exquisitoribus, tam amaris & immisericordibus? Etenim sanctus iste in memoria semper retinebat, quod sancto Simeoni, qui in columnis stetit, per reuelationem factum est notum, quia (ut ait) ex eunte anima è corpore, obuiant ei, cum ascenderit à terra in cælum, chori demonum, singuli in proprio ordine. Obuiat & chorus demoniorum superbiæ, inuestigat eam si habeat opera eorum. Obuiat chorus spirituum detractionis, adspiciunt si quando oblocuta sit, & penitentiam non egerit. Obuiat iterum superius demones fornicationis, scrutantur si recognoscant in ea voluptates suas. Et quando à terra vsque ad cælum misera anima positura rationem peruenerit, seorsum ab ea sancti angeli stabunt, & non adiuuabunt eam nisi bonitates suæ.

23. PRIORIS Petri quarto: Quoniam tempus est ut incipiat iudicium à domo Dei. Si autem primum à nobis, quis finis eorum qui non credunt Dei euangelio?

24. SOPHONIAE primo: Et erit in tempore illo scrutabor Ierusalem in lucernis, & visitabo super viros defixos in scæcibus suis: qui dicunt in cordibus suis, Non faciet benè Dominus, & non faciet malè.

25. PSALMO septuagesimo quarto: Cum accipero tempus, ego iustitias iudicabo.

26. BERNARDVS sermone quinquagesimo quinto in Cantica: Verum tu qui aduentum desideras saluatoris, time scrutinium iudicis, time oculos capræ, time illum qui per prophetam dicit: Et erit, in die illa & ego scrutabor Ierusalem in lucernis. Acuto visu est, nihil in scrutatum relinquet oculus eius. Scrutabitur renes & corda, ipsaque cogitatio hominis confitebitur illi. Quid tutum in Babylone, si Ierusalem manet scrutinium? Puto enim hoc loco prophetam Ierusalem nomine designasse illos, qui in hoc seculo vitam ducunt religiosam, mores supernæ illius Ierusalem conuersatione honesta & ordinata pro viribus imitantes, & non veluti hi, qui de Babylone sunt, vitam in perturbatione vitiorum scelerumque confusione vastates. Denique illorum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium, & non egent scrutinio, sed supplicio. Mea autem (qui videor monachus & Hierosolymita) peccata certè occulta sunt, nomine & habitu monachi adumbrata. Et idcirco necessè

Memoria mortis quam sit fructuosa.

Vexatio demonum in morte, & statim post mortem.

Iudicium in examinandis seueritas timenda.

Psal. 7.

Quid sit scrutinium Ierusalem in lucernis.

1. Tim. 5.

necessè erit subtili ea inuestigari discussione, & quasi admotis lucernis de tenebris in lucem prodire. Possimus afferre aliquid de psalmo ad confirmandum id quod dicitur de scrutanda Hierusalem. Ait nanque sub persona Domini: Cum accipero tempus, ego iustitias iudicabo. Vias iustorum (ni fallor) & actus eorum discussurum se & examinatum dicit. Verendum valde cum ad hoc ventum fuerit, nè sub tam subtili examine multæ nostræ iustitiæ (ut putantur) peccata appareat. Vnum est tamen, si nosmetipsos diiudicauerimus, non vtique diiudicabimur. Bonum iudicium, quod me illi districto diuinoque iudicio subducit & abscondit. Prorsus horreo incidere in manus Dei viuentis. Volo vultui iræ iudicari presentari, non iudicatum. Spiritus homo omnia diiudicat, & ipse à nemine iudicatur. Iudicabo proinde mala mea, iudicabo & bona. Mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiunijs, cæterisque sanctæ laboribus disciplina. In bonis de me humiliter sentiam, & iuxta præceptum Domini, seruum me in utilè reputabo, qui quod facere debui, tatum feci. Dabo operam nec lola pro granis, nec paleas cum granis offerre. Scrutabor ego vias meas & studia mea: quod is qui scrutaturus est Hierusalem in lucernis, nihil in scrutatum in me siue indiscussum inueniat. Neque enim iudicaturus est bis in idipsum.

27. GREGORIVS libro octauo Moralium in Iob, capite decimo tertio: Iustorum mens semper sollicita venturo examini intendit. Omne enim quod agunt metuunt, dum cautè considerant, ante quantum iudicem stabunt. Intuentur potentiam illius magnitudinis, & pensant quanto reatu constructi sunt propriæ infirmitatis. Enumerant mala proprii operis, & contra hæc exaggerant bona gratiæ conditoris. Considerant prauam quam districte iudicet, bona opera quam subtiliter penset, & perituros se absque ambiguitate præsciunt, si remota pietate iudicentur, quia hoc ipsum quoque quod iuste videmur viuere, culpa est, si vitam nostram cum iudicat, hanc apud se diuina misericordia non excusat. Hinc enim in hoc eodem libro scriptum est: Altra non sunt munda in conspectu eius. Quia apud eum districte iudicati, ipsi quoque maculas iniquationis habent, qui per munditiam sanctitatis lucent.

28. AD Hebræos decimo: Voluntariè peccantibus nobis post acceptam noticiam veritatis, iam nõ relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quadam expectatio iudicij & ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios.

29. PSALMO centesimo quadagesimo secundo: Et non intres in iudicium cum seruo tuo: quia nõ iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.

30. IOB primo: Vir erat in terra Hus, nomine Iob: & erat vir ille simplex & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo.

31. CAPITULE trigessimoprimo, ut in textu.

32. GREGORIVS libro vigessimoprimo Moralium, capite decimo quinto: Scitum sancti, quia omnis humana iustitia, iniustitia esse deprehenditur, si diuinitus districte iudicetur.

33. CAPITULE decimosexto: Benè subditur: Et pondus eius ferre nõ potui, quoniam qui extremi iudicij aduentum intenta mente considerat, pro-

Psal. 74.

Quid sit iustitias iudicare.

Quomodo Dei iudicium & ferreum examen non effugere liceat.

1. Cor. 3.

Luce 7.

Soph.

Iustitiam Dei iudicij.

Iob 25.

fectò videt, quia tantus pavor imminet, quantum non solum tunc videre, sed se etiam nunc præuidere pertimescat. Consideratione namque tanti terroris metu animus palpitat, & intentionis suæ oculos declinans, intueri quod præuidet, recusat. Benè ergò dicitur: Et pondus eius ferre non potui, quia cum supernæ maiestatis vim ad iudicium ventis, terrorèque tanti examinis considerando animus conatur exquirere, mox ad seipsum refugiens, sese expauescit inuenire.

34. IOB nono: Si fortitudo quæritur, robustissimus est: si æquitas iudicij, nemo audeat pro me testimonium dicere. Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me: si innocentem ostendero, prauum me comprobabit. Etia si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea, & tædebit me vitæ mea: Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti.

35. CAPITULE vigesimo quarto: Deus inultum ire non patitur.

36. ECCLESIASTIS capite nono: Nescit homo vtrum amore an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta.

37. PRIORIS ad Corinthios quarto: Mihi autè pro minimo est vt à vobis iudicet, aut ab humano die: sed neque me ipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me, dominus est.

1. B. AVGVSTINVS in libro de decem chordis, capite primo: Gaudeamus ad misericordiam Domini, sed timeamus ad iudicium Domini. Parcit dum tacet. Tacet, sed non semper tacebit. Audi dum nõ tacet in verbo, nè non tibi vacet audire, dum non tacebit in iudicio.

2. CAPITULE secundo: Modò enim licet tibi causam tuam componere. Ante vltimum iudicium Dei tui compone causam tuam. Nõ est vnde præsumas, cum ille venerit, nec falsos testes adduces, quibus ille fallatur, nec patronos fraudulentis circumuentionibus & linguosis artibus adhibebis, nec ambies aliquo modo, vt iudicem possis corrumpere. Quid ergò ages apud talem iudicem, què nec fallere, nec corrumpere poteris, & tamen est quod agas? Tunc enim ipse erit iudex causæ tuæ, qui modò est testis vitæ tuæ.

3. PROSPER libro tertio de vita contèplatiua, capite duodecimo: Age cum ad illud vltimum iudicium venerimus, ab eo iudice iudicandi, qui nec falli occultatione criminum potest, nec ad impunitatem promerendam muneris alicuius oblatione corrumpi: cum cõperint omnium secreta reuelari, & non solum actus ac verba, sed etiam ipsæ cogitationes ostendi: quid faciemus sub tanti iudicis maiestate? quid excusationis obtèdere poterimus? quæ nos defensionis arte purgabimus? quæ nobis subuentura est penitentia, quam in hac carne cõtempnimus? Quæ nos defensura sunt opera bona, quæ in hac vita non fecimus? Ad quos Apostolos, aut ad quos alios sanctos confugituri sumus, quorum exempla simul ac verba despeximus? An fortè aliquos ibi fragilitas corporis excusabit? Sed excusationi eorum reclamabunt omnium sanctorum exempla, qui cum fragilitate carnis in carne viuètes, fragilitatem carnis in carne vincètes, quod fecerunt, vtique fieri posse docuerunt: maxime, quia nec ipsi peccato sua virtute, sed Domini miserantiss

Iudicij consideratio morti affert.

Iob 31.

Timendum Dei iudicij.

Falli in iudicio Deus non poterit, aut corrumpi.

Index falli aut corrupti non poterit.

Sera in iudicio penitentia. Frustrà implorabuntur sancti.

Excusationi nullus erit locus in iudicio.

auxilio restiterunt: qui se & non quarentibus, vt queratur, atque in eum credatur, ostendit: & credentes in se, nē à peccato vincantur, inuisita protectione defendit. Quid ergo responsuri sunt, si eis Dominus dicat, Si potuistis, quare non restitistis desideris peccatorum? si non potuistis, quare meū contra peccata non quæstistis auxilium? aut vulnerati, quare penitendo non adhibuistis vulneri vestro remedium? Nōne ad hæc obmutescetes, & quid excusationis referant, non habentes, dicit: Ligat eos manibus & pedibus, & mittite in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentiū: vbi vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur?

Math. 22.

Marc. 9. Eia. 6.

Indicabitur illi iudicatus, Psa. 147. Eia. 11.

Psa. 74.

Conscientie puræ vis in iudicio.

4. BERNARDVS epistola prima ad Robertum: Veniet, veniet, qui malè iudicata re iudicabit: illi citè iurata confutabit: qui faciet iudicium iniuriæ patientibus: qui iudicabit in iustitia pauperes: arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Veniet pro certo, qui per prophetā minatur in psalmo, dicens: Cū accipero tempus, ego iustitias iudicabo. Quid faciet de iniustis iudiciis, qui ipsas quoque iustitias iudicabit? Veniet, inquam, veniet dies iudicij: vbi plus valebunt pura corda, quàm astuta verba: & conscientia bona, quàm marsupia plena: quandoquidem iudex ille nec fallatur verbis, nec flectetur donis.

Tob 26.

Eia. 33.

1. Pet. 4. Psa. 142.

Psa. 129.

Iudex potentissimus, sapientissimus, & iustissimus, merito timendus est. Tob 9.

Psa. 12. 148.

Bar. 3.

Psa. 103. Rom. 9. Luc. 2. Phil. 2. Hunc iudicem nihil latet. Psa. 138. Hier. 17. Heb. 4. Eccl. 1.

1. Reg. 2.

Hebr. 4.

Psa. 7.

5. INNOCENTIVS tertius libro tertio de contemptu mundi, siue de miseria humanæ conditionis, capite decimo quinto: O quantus tunc erit timor & tremor, quantus erit fletus & gemitus? Nā si columnæ cæli contremiscunt, & pavent ad nutū eius, & angeli pacis amarè flebunt: peccatores autè quid facient? Si iustus vix saluabitur, impius & peccatores vbi parebunt? Propterea clamat Propheta: Nē intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Si enim iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Quis enim non timeat iudicem potentissimum, sapientissimum, & iustissimum? Potentissimum, quem nemo potest effugere: sapientissimum, quem nemo potest latere: iustissimum, quem nemo potest corrumpere. Si fortitudo quæritur, robustissimus est, sapiens corde, & fortis robore. Si æquitas iudicij, nemo audebit pro me testimonium reddere. Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me. Si innocentem ostendero, prauum me comprobabit, etiam si simplex fuero. Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit & creata sunt. Qui vocat stellas, & dicunt: Adsumus. Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Cuius voluntati nihil omnino resistit. Cui nullum verbum est impossibile, cui flectitur omne genu cælestium, terrestrium, & infernorum. Hunc ergo nemo potest fugere, sicut dicit Propheta: Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero ad infernum, ades. Ipse scrutatur renes & corda: cuius oculis omnia nuda sunt & aperta. Qui pluriè guttas & arenam maris dinumerat. Deus scientiarum Dominus, præcius omnium, & conscius singulorum, occultus occultorum omnium indagator. Hunc ergo nemo potest latere, sicut dicit Apostolus: Non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Ipse est iudex iustus, fortis & longanimis, qui nec prece, nec precio, nec amore, nec odio declinat à semita rectitudinis, sed via regia semper

incedens, nullum malum præterit impunitū, nullū bonum irremuneratum relinquit. Hic ergo nemo potest corrumpere, iuxta quod dicit psalmus: Tu reddes singulis secundum opera sua.

6. PROVERBIORVM sexto.

7. PSALMO septuagesimo quarto, vt in textu.

8. BERNARDVS sermone quinquagesimo quinto in Cantica, vt supra A. testimonio vigesimo sexto.

9. HIEREMIE decimosextimo, vt in textu.

10. ET capite vndecimo: Tu autem Domine Sabbath, qui iudicas iuste, & probas renes & corda, &c.

11. CAPIT E vigesimo: Et tu Domine exercituum probator iusti, qui vides renes & cor, &c.

12. CAPIT E trigesimo secundo: Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinu filiorum eorum post eos. Fortissime, magne & potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu: cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, vt reddas vnicuique secundum vias suas, & secundum fructum adinventionum eius.

13. PROVERBIORVM decimosexto: Omnes viæ hominis patent oculis eius: spirituum ponderator est Dominus.

14. AD Hebræos quarto: Et non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius: omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius, ad quem nobis sermo.

15. PRIMI Paralipomenon vigesimo octauo: Tu autem Salomon fili mi, scito Deum patris tui, & serui ei corde perfecto, & animo voluntario: Omnia enim corda scrutatur Dominus, & vniuersas mentium cogitationes intelligit. Si quaesieris eum, inuenies: si autem dereliqueris eum, proiciet te in æternum.

16. MALACHI tertio: Et accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis & adulteris, & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum: Ego enim Dominus, & non mutor: & vos filij Iacob nō estis consumpti.

17. PSALMO septimo: Consumetur nequitia peccatorum, & diriget iustum, scrutans corda & renes Deus.

18. ET quadragesimo tertio: Si obliti sumus nomen Dei nostri, & si expandimus manus nostras ad Deū alienum? Nōne Deus requirit ista? Ipse enim nouit abscondita cordis.

19. ESAIE sexagesimo sexto, vt in textu.

20. IN epistola Iudæ Apostoli: Prophetauit autè de his septimus ab Adam, Enoch, dicens: Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis, facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios, de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impiè egerunt, quæ locuti sunt contra eum peccatores impij.

21. MATTHÆI decimo: Nihil est opertum quod non reuelabitur: & occultum, quod non sciatur.

1. C. AVGVSTINVS libro vigesimo de ciuitate Dei, capite primo: Non igitur in hoc libro de illis primis, nec de istis medijs Dei iudiciis, sed de ipso nouissimo iudicio, quantum ipse tribuerit, disputabo:

Nullum malum præterit impunitū, & nullum bonū irremuneratū relinquit. Psa. 67.

Ante & circa iudicium exitum gentium continentur: Malach. 4. Rom. 9. 11. 1. Theil. 3. Dan. 7. 11. 12. Apoc. 11. 13. 10. 11. Math. 24. 2. Pet. 3.

Incertis annorum numero vixit ad idem iudicij. Act. 1.

In eos qui committunt iniquitatem mundi prænumere.

Act. 1.

Act. 1.

Scire velle si non fecerit quid sit. Non veniet dies iudicij nisi quæ euangelij annuntietur toto orbe. Math. 24.

tabo: quando Christus de cælo venturus est viuos iudicaturus & mortuos. Iste quippe dies iudicij propriè iam vocatur, eò quod nullus ibi erit inperitæ querelæ locus, cur iniustus ille sit felix, & cur iustus ille infelix. Omnium nanque tunc non nisi bonorum vera & plenissima felicitas, & omnium non nisi malorum digna & summa infelicitas apparebit.

In die iudicij cognoscemus quo iudicio hæc illa Deus modo faciat vel permittat.

2. CAPIT E secundo: Quauis nesciamus quo iudicio Deus ista vel faciat, vel fieri sinat: apud quæ summa virtus est, & summa sapientia, summæque iustitia: nulla infirmitas, nulla temeritas, nulla iniuquitas: salubriter tamen discimus non magni penèdere seu bona seu mala, quæ videmus esse bonis malisque cōmunia: & illa bona quærere, quæ bonorū: atque illa mala maximè fugere, quæ propria sunt malorum. Cū verò ad illud Dei iudicij venimus, cuius tempus iam propriè dies iudicij, & aliquando dies Domini nuncupatur: non solum quæcunque tunc iudicabuntur, verum etiam quæcunque ab initio iudicata, & quæcunque ad illud tempus adhuc iudicanda sunt, apparebunt esse iustissima. Vbi hoc quoque manifestabitur, quàm iusto iudicio Dei fiat, vt nunc tam multa ac penè omnia iusta iudicia Dei sensus mentisque mortalium lateant, cū tamen in hac re priorum fidem nō lateat, iustum esse quod latet.

3. CAPIT E trigesimo siue vltimo: In illo itaque iudicio, vel circa illud iudicium, has res didicimus esse futuras: Heliam Thebiten, fidem Iudæorum, Antichristum persecuturum, Christum venturum iudicaturum, mortuorum resurrectionem, bonorum malorumque diremptionem: mundi conflagrationem eiusdemque renouationem. Quæ omnia quidem ventura esse credendum est. Sed quibus modis, & quo ordine ventant, magis tunc doceret rerum experientia, quàm nunc valet confessio ad perfectum hominum intelligentia. Existimo tamen eo, quo à me commemorata sunt, ordine esse ventura.

4. ET libro decimo octauo de ciuitate Dei, capite quinquagesimo tertio: Frustrā annos, qui huic seculo remanent, computare ac definire conamur, cū hoc scire nō esse nostrum, ex ore veritatis audiamus. Quos tamen alij quadringentos, alij quingentos, alij etiam mille ab ascensione Domini vsque ad eius vltimum aduentum compleri posse dixerunt. Quemadmodum autem quisque eorum adstruat opinionem suam, longum est demonstrare, & non necessarium. Coniecturis quippe vtuntur humanis, non ab eis certum aliquid de scripturæ canonicæ veritate profertur. Omnium verò de hac re calculantiū digitos resoluit, & quiescere iubet ille qui dicit: Non est vestrum scire tempora, quæ pater in sua posuit potestate.

5. IDEM in epistola septuagesimo octaua ad Hesygium: Tunc audierunt Apostoli: Nemo potest cognoscere tempora quæ pater posuit in sua potestate. Tempora ergo computare, hoc est, *χρόνος*, vt sciamus quando sit finis huius seculi vel aduentus Domini, nihil mihi aliud videtur, quàm scire velle, quod ipse ait neminem scire posse. Opportunitas verò illius temporis profectò non erit antequàm prædicetur Euangelium in vniuerso orbe in testimonij omnibus gētibus. Aperitissima enim de hac re legitur sententia Saluatoris dicentis: Et

prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Tunc veniet, quid est, nisi antè non veniet? Quanto potèst ergo veniat, incertum nobis, est: antè tamen non esse venturum, dubitare vtiq; non debemus. Si ergo susciperent hunc laborem serui Dei, vt peragrato orbe terrarum, quātum possent colligerent, quod remansit gentium, vbi nondum est Euangelium prædicatum, hinc aduerrere vtiq; que possimus, quantum hoc tempus longè sit à fine seculi. Quod si propter quædam loca inaccessibilia & inhospita fieri posse non creditur, vt à seruis Dei peragretur orbis, & quot quantæque sint adhuc gentes sine Christi Euangelio, fideliter renuncietur: multo minùs existimo in scripturis posse comprehendere, quanta vsque ad finem futura sint tempora, quando quidem in eis legimus: Nemo potest cognoscere tempora, quæ pater posuit in sua potestate. Vndè si iam nobis certissimè nunciatum fuisset omnibus gentibus euangelium prædicari, nec sic possemus dicere quantum temporis remaneret vsque ad finem, sed magis magis que iam appropinquare meritò diceremus.

Act. 1. Quis euangelium toto orbe vtiq; annuntiaretur, incertis vniuersis remaneret iudicij dies. Non tantum noluit Christus ab Apostolis prædicari certum tempus aduentus sui, sed ne sciri quidem.

6. ET ad eundem Hesygium epistola octogesima: Non quidem ille ait: Non est vestrum prædicari tempora, sed non est vestrum nōsse. Verum si ita vis intelligi quod ait: Non est vestrum scire: ac si diceret, non est vestrum scientes facere, id est, non est vestrum hoc docere: quis nostrum docere audeat, vel scire præsumat, quod velle magister nec eos discipulos docuit, à quibus præsentibus interrogatus est præfens, nec illi tam sancti magnique doctores Ecclesiam docere potuerunt? Et post pauca: Noluit prædicari quod videbat nō vtiliter sciri. Et post multa: Nescio tamen vtrum intueri aliquid certius in hac quæstione possemus, si vlla ratione seu facultate possemus, quàm illud quod in epistola priore iam posui, quādo Euangelio mundus vniuersus impleatur. Quod enim putat venerabilitas tua, iam hoc per ipsos Apostolos factum, non ita esse, certis documentis probauit. Sunt enim apud nos, hoc est, in Aphrica, Barbaræ innumerabiles gentes, in quibus nondum esse prædicatum Euangelium, ex his qui ducuntur indè captiui, & Romanorum seruitiis iam miscentur, quotidie nobis ad discere in promptu est.

Noluit prædicari quod non vtiliter sciebatur.

Tempore Augustini nondum erat euangelij vbi que prædicatum.

7. HIPPOLYTUS Episcopus & martyr, in oratione quæ inscribitur de consummatione mundi, Antichristo, & secundo Aduentu Domini, in primis adfert testimonia prophetarum: quibus producit, ait inter cætera: Templum diuina domorum instar erunt: locis omnibus euerfiones sient ecclesiarum: scripturæ contemnentur: hostis illius cantica vbi que decantabunt. Post hæc supra, adulteria, periuria, in cantationes, diuinationes magno impetu studioque sequentur. In summa, ex iis qui Christiani videntur, tunc exurgent falsi prophetae falsique Apostoli, homines impostores, corruptores malefici, mentietes alius in aliū, adulteri, stupratores, rapaces, auari, periuri, detractores. Pastores sient quasi lupi: monachi expetent quæ sunt mundi: diuites animum expertem misericordie inducunt: pauperi non succurrent principes &c. Deindè post Euangelij & Apostolorum testimonia Daniele citat, Antichristum describentem. Quem ex tribu Dan nasciturum docet Hippolytus, & Hierosoly-

Eia. 13. Amos 5. Mich. 3. Antichristi tempore templa Christianorum destruantur & iniquitates inualescent.

Monachi expetent quæ sunt mundi. Math. 24. Luc. 21. 1. Ioan. 3. 4. Iudas. Phil. 3. Coloss. 2. Dan. 7. Antichristus oriatur ex tribu Dan.

Luc. 7. Enoch, Elias & Ioannes. Etiam illa precedit ad uenitū Christi.

Antichristus conignatio- nem crucis in fronte pro- hibebit. Apoc. 11.

Character an- tichristi loco uiuificæ cru- cis Christi.

Lectus Ecce- lesiarum Chri- stianarū pro- pter abrogat- ionem sacri- ficij Milia, & Eucharistie &c. antichri- sti tempore.

Signi crucis superabit in celo ante Christi adue- tum.

Impij cur dā- nentur in d. e. iudicij.

Matth. 7.

Matth. 25.

Iudicium Dei ante oculos ponendum.

Luc. 7. Matth. 25.

mis suscitaturum templum lapideum. Ibidē: Prior Christi aduentus, inquit, præcurforem habuit Ioā- nem Baptistam, posterior autem, quo venturus est in gloria, Enoch, Eliam & Ioannem Theologum exhibebit, quos interficiet bestia de mari ascen- dens. Describit deinde Antichristi mores, hypo- crisin, falsa miracula, fraudes, arrogantiam, ambi- tionem, regnum, quod tres annos & dimidium perdurabit, credulitatem & grauissimam persecu- tionem. Qua inualecente, mox cuncti, inquit, ob ciborum penuriam accedent, atque adorabunt eū, quibus dabit characterem in dextra manu & fron- te, nē quis dextra sua preciosam illam crucem pin- gat in fronte. Ex quo tempore non poterit vllum signare membrorum suorum, sed adhærebit sedu- ctōri, eque seruiet, neque ducetur pœnitidine. Et post nonnulla: Lugebunt montes & colles, ac ligna campi propter genus humanum: eō quōd omnes defecerint à sancto Deo, & crediderint im- postori illi, suscepto caractere impuri illius & hostis Dei, loco uiuificæ crucis Seruatoris. Luge- bunt etiam ecclesiæ luctum magnū: quia nec obla- tio, nec suffitus fiat, nec cultus Deo gratus. Sed ec- clesiarum ædes sacræ tugurij instar erunt, precio- sūque corpus & sanguis Christi non exabit in diebus illis, liturgia extinguetur, psalmorum de- cantatio cessabit, scripturarum recitatio non au- dietur. Sed erunt apud homines tenebræ, lamen- tatio super lamentationem, vā super vā. Postre- mō describens Christi aduentum ad iudicium: Orietur, inquit, ab Oriente ad Occidentem vsque signum crucis superantis splendorem solis, denun- tians aduentum & apparitionem iudicis: vnde reddat cuique secundum opera sua. Et inducens iudicem alloquentem impios, ait: Omnes qui neglexerint, nec misericordiam exercuerint hīc benē meren- do, nihil eis debetur, nisi ignis qui non extingui- tur: Humanus enim sum, at iustus quoque iudex. Nam omnes pro dignitate remunerabo, omnibus pro cuiusque labore mercedem præstabo, omni- bus pro suo certamine præmia rependam. Misereri volo: sed oleum in vasis vestris non video. Con- fessi estis me Dominum: sed verbis meis nō paru- istis. Signo crucis meę notati estis: sed hoc animi du- ritia deleuistis. Baptisma meum recepistis: at præ- cepta mea non seruastis, at odium fraternum ex animis vestris non excussistis. Non enim omnis qui dicit mihi, Domine, domine, saluabitur: sed qui fa- ciet voluntatem meam. Et discedent hi in suppli- cium æternum: iusti verō in vitam æternam. Audi- stis dilecti responsonem Domini, cognouistis sen- tentiam iudicis, didicistis quā horrendum iudi- cium & dies & hora nos maneant: de eo solliciti co- gitemus quotidie: hoc diū noctūque meditemur, in domibus, in plateis, in ecclesiis: nē in horrendo illo iudicio, in quo nulla est personarum acceptio, abiecti ac tristes adstemus condemnati: sed cum actione, vita, conuersatione, confessione pura: vt nobis quoque dicat ille misericors hominūque amans Deus, Fides tua te saluum fecit: vade in pa- ce. Itē illud, Eugē serue bone & fidelis, super pau- ca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui.

8. IOANNES Damascenus libro quarto ortho- doxæ fidei, capite vigesimo septimo: Nōsse oportet, oportere antichristum venire. Omnis enim qui

non confitetur filium Dei, & Deum venisse in car- ne, & esse Deum perfectum, & factum esse homi- nem perfectum, cum hoc ipso quod Deus est, anti- christus est. Attamen peculiari modo ac præcipuo, antichristus dicitur, qui in consummatione seculi venturus est. Oportet ergo primū prædicari euā- gelium omnibus gentibus, quemadmodum inquit Dominus, & tunc veniet in redargutionem aduer- sariorum Dei Iudæorum. Dixit enim illis Domi- nus: Ego veni in nomine patris mei, & non recep- istis me: veniet alius in nomine proprio, & illum recipietis. Et Apostolus: Pro eo quōd dilectionem veritatis non susceperunt, vt ipsi saluarentur, pro- pter hoc mittet eis Deum operationem erroris ad credendum mendacio: vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed approbauerunt in- iustitiam. Iudæi igitur filium Dei, qui est Dominus Iesus Christus & Deus, non receperunt: seductōrē, seipsum dicentem Deum, suscipient. Quōd autē seipsum vocabit Deum, angelus Daniele docēs, sic inquit: Aduersus Deos patrum suorum nen in- telliget. Et Apostolus: Nē quis vos seducat vllō modo: quoniam nisi venerit discessio primū, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollitur super omne quod di- citur Deus, aut quod colitur, itā vt in templo Dei sedeat, demonstrans seipsum quōd sit Deus. In tē- plo quidem Dei, non nostro, sed veteri Iudaico. Non enim nobis, sed Iudæis veniet: nō pro Chri- sto, sed aduersus Christum, & eos qui sunt Christi: propter quod & Antichristus dicitur. Oportet igitur primū prædicatum esse euangelium in om- nibus gentibus, & tunc reuelabitur iniquus, cuius aduentus secundum operationem Sathanæ in om- ni virtute & signis & prodigiis mendacij, & in om- ni fallacia in iustitiā, iis qui pereunt: quem Domi- nus interficiet verbo oris sui, & dissoluet aduentu superapparitionis suæ. Non ipse igitur diabolus fiet homo, instar Domini humanationis, (absit enim) sed nascetur homo ex fornicatione, & suscipiet omnem operationem sathanæ. Nam præscies Deus irrationabilitatem futuræ eius voluntatis, permittet vt illum inhabitet diabolus. Nascetur igitur ex fornicatione (ceu diximus) & educabitur occultē, & repente insurget, & eleuabit se, & re- gnabit. Et in exordiis regni sui, seu potius tyranni- dis, simulabit bonitatem: cum verō dominator fa- ctus fuerit, persequetur ecclesiam Dei, & manife- stabit omnem malitiam suam. Et veniet in signis & prodigiis mendacij fictis, & non veracibus. Et eos qui debile & infirmum fundamentum mentis ha- bent, decipiet & separabit à Deo viuente, itā vt scandalizentur, si fieri potest, electi. Mittentur au- tem Enoch & Helias Thebitas, & conuertēt cor- da patrum in filios, hoc est, synagogam ad Domi- num nostrum Iesum Christum, & Apostolorum prædicationem, & ab illo interficientur. Et veniet Dominus ex celo, quemadmodum Apostoli eum intuiti sunt euntem in cælum, Deus perfectus, & homo perfectus, cum gloria & virtute, & interfi- ciet hominem peccati, filium perditionis spiritu oris sui.

9. SOPHONIAE primo: Iuxta est dies Domini magnus, iuxta est & velox nimis: vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiae, dies calamitatis & miseriae,

Antichristus cōmuni mo- do. 1. Ioan. 2.

Antichristus propriis quis sit. Matth. 24.

Matth. 24.

Ioan. 5.

2. Theff. 2. Iudæos decip- ient Antichri- stus.

Seipsum vo- cabit Deum. Dan. 11.

2. Theff. 2.

In templo Iu- daico sedebit Antichristus.

Matth. 24. 2. Theff. 2. Erit magus & diabolus homo.

Antichristus erit verus ho- mo, non autē diabolus in- carnatus.

Nascetur ex fornicatione. Regnum An- tichristi.

Prodigiis mendacis.

Matth. 24. Prædicatio Enoch & He- liae. Apoc. 11. Malach. 4.

Agor. 1. Interit Antichristi. 2. Theff. 2.

miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebula & turbini: dies tubæ & clangoris super ciuitates munitas & super angulos excelsos. Et tribulabo homines, & ambulabunt vt cæci, quia Domino pec- cauerūt, & effundetur sanguis eorum sicut humus, & corpora eorum sicut stercorea. Sed & argentum eorum, & aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ Domini: in igne zeli eius deorabitur om- nis terra, quia consummationem eorum festinatione faciet cunctis habitantibus terram.

10. IOELYS secundo: Venit dies Domini, quia propē est dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & turbini: quasi manē expansum super montes populus multus & fortis: similis ei non fuit à prin- cipio, & post eum non erit vsque in annos genera- tionis & generationis. Ante faciem eius ignis vorans, & post eum exurens flamma: quasi hortus voluptatus terra coram eo, & post eum solitudo deserti, neque est qui effugiat eum. A facie eius contremuit terra, moti sunt cæli: sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum. Et Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitus sui: quia multa sunt nimis castra eius, quia fortia & facientia verbum eius. magnus enim dies Domini, & terribilis valdē, & quis sustinebit eum? Et dabo prodigia in celo, & in terra sangui- nem, & ignem, & vaporem fumi. Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem: antequam veniat dies Domini magnus & horribilis.

11. CAPITRE tertio: Congregabo omnes gen- tes, & deducam eas in vallem Iosaphat, & disce- ptabo cum eis ibi super populo meo, & hæredita- tē mea Israël, quos disperferunt in nationibus, & terram meam diuiserunt. Et pauld post: Confur- gant, & ascendant gentes in vallem Iosaphat: quia ibi sedebō, vt iudicem omnes gentes in circui- tu. Mittite falces, quoniam maturauit messis: venite, & descendite, quia plenum est torcular, exu- berant torcularia: quia multiplicata est malitia eorum. Populi populi in valle concisionis: quia iuxta est dies Domini in valle concisionis. Sol & luna obtenebrati sunt: & stellæ retraxerunt splen- dorem suum. Et Dominus de Sion rugiet, & de Ierusalem dabit vocem suam: & mouebuntur cæ- li & terra, & Dominus spes populi sui, & fortitu- do filiorum Israël.

12. ESAIÆ decimotertio: Ecce dies Domini ve- niet, crudelis, & indignationis plenus, & iræ, furorisque, ad ponendam terram in solitudinem, & peccatores eius conterendos de ea. Quoniam stellæ cæli, & splendor earum non expandent lu- men suum: obtenebratus est sol in ortu suo, & luna non splendebit in lumine suo. Et visitabo su- per orbis mala, & contra impios iniquitatem eo- rum, & quiescere faciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo. Preciosior erit vir auro, & homo mundo obrizo. Super hoc cæ- lum turbabo, & mouebitur terra de loco suo, pro- pter indignationem Domini exercituum, & pro- pter diem iræ furoris eius.

13. CAPITRE vigesimoquarto: Cataractæ de excelsis apertæ sunt, & concutientur fundamen- ta terræ. Confractioe confringetur terra, con- tritione conteretur terra, commotione commo- uebitur terra: agitatione agitabitur terra sicut ebrius, & auferetur quasi tabernaculum vnus no-

ctis, & grauabit eam iniquitas sua, & corruet, & non adiciet vt resurgat. Et erit: in die illa visita- bit Dominus super militiam cæli in excelsis, & su- per reges terræ qui sunt super terram. Et congre- gabuntur in congregatione vnus fascis in lacum, & claudentur ibi in carcere, & post multos dies vi- sitabuntur. Et erubescet luna, & confunderetur sol, cum regnauerit Dominus exercituum in monte Sion, & in Ierusalem, & in conspectu senum suo- rum fuerit glorificatus.

14. CAPITRE sexagesimosexto: Ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius: red- dere in indignatione furorem suum, & increpatio- nem suam in flamma ignis: quia in igne Dominus dijudicabit, & in gladio suo ad omnem carnem, & multiplicabuntur interfecti à Domino, &c.

15. HEREMIAE vigesimotertio: Ecce turbo dominicæ indignationis egredietur, & tempestas erumpens: super caput impiorum veniet. Non re- uertetur furor Domini, vsque dum faciat, & vsque dum compleat cogitationem cordis sui, in nouissi- mis diebus intelligetis consilium eius.

16. MALACHIÆ tertio: Ecce venit, dicit Do- minus exercituum, & quis poterit cogitare diem aduentus eius? & quis stabit ad videndum eum? Ip- se enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullo- num: & sedebit conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum & quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacri- ficia in iustitia. Et placebit domino sacrificium Iu- da & Ierusalem sicut dies seculi & sicut anni antiqui.

17. CAPITRE quarto: Ecce enim dies veniet suc- censa quasi caminus: & erunt omnes superbi, & om- nes facientes impietatem stipula, & inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicem & germen. Et post pauca: Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & horribi- lis. Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filio- rum ad patres eorum: nē forte veniam, & percu- tiam terram anthemate.

18. DANIELIS septimo: Aspiciebam dondē throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: vesti- mentum eius candidum quasi nix, & capilli capitis eius quasi lana munda: thronus eius, flammæ ignis: rotæ eius, ignis accensus. Fluiuis igneus rapidusque egrediebatur à facie eius: millia mil- lium ministrabant ei, & decies millies centena mil- lia assistebant ei: iudicium sedit, & libri aperti sunt. Et pauld post: Aspiciebam ergō in visione noctis, & ecce cum nubibus cæli quasi filius homi- nis veniebat, & vsque ad antiquum dierum perue- nit: & in conspectu eius obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ ipsi seruiunt: potestas eius potestas æterna quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.

19. APOCALYPTIS vigesimo: Et vidi thronum magnum candidum, & sedentem super eum, à cuius conspectu fugit terra & cælum, & locus non est in- uentus eis. Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt, & alius liber apertus est, qui est vita, & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secun- dum opera ipsorum. & dedit mare mortuos qui in eo erant, & mors & infernus dederunt mortuos suos

qui in ipsis erant, & iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum. Et infernus & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda. Et qui non inuentus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

20. CAPITE sexto: Et vidi, cum aperuisset sigillum sextum: & ecce terræ motus magnus factus est, & sol factus est niger tanquam saccus cilicinus: & luna tota facta est sicut sanguis: & stellæ de cælo ceciderunt super terram, sicut ficus emittit grossos suos cum à vento magno mouetur: & cælum receffit sicut liber inuolutus: & omnis mons, & insula de locis suis motæ sunt, & reges terræ, & principes, & tribuni, & diuites, & fortes, & omnis seruus, & liber absconderunt se in speluncis & in petris montium, & dicunt montibus & petris: Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira Agni: quoniam venit dies magnus iræ ipsorum, & quis poterit stare?

21. PSALMO nonagesimo sexto: Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Alluxerunt fulgura eius orbis terræ: vidit, & commota est terra. Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini, à facie Domini omnis terra. Annūciauerunt cæli iustitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius.

22. ET quinquagesimo nono: Deus repulisti nos, & destruxisti nos: iratus es, & misertus es nobis. Commouisti terram, & conturbasti eam: sana contritiones eius, quia commota est.

23. МАТТÆI vigesimo quarto: Sedente autem super montem Oliueti, acceperunt ad eum discipuli secretum, dicentes: Dic nobis, quando hæc erunt? & quod signum aduentus tui, & consummationis seculi? Et respondens Iesus, dixit eis: Videte ne quis vos seducat: multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus: & multos seducent. Audiri enim estis prælia & opiniones præliorum. Videte ne turbemini, oportet enim hæc fieri: sed nondum est finis, consurget enim gens in gentem, & regnum in regnum: & erunt pestilentia, & fames, & terræ motus per loca, hæc autem omnia initia sunt dolorum, &c. Et multi pseudo-propheta surgent, & seducent multos. Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. qui autem perseverauerit vsque in finem, hic saluus erit. Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio, &c. Orate autem, vt non fiat fuga vestra in hyeme vel sabbatho. erit enim tunc tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi vsque modo, neque fiet. Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro: sed propter electos breuiabuntur dies illi. Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, aut illie: nolite credere. Surgent enim pseudo-christi, & pseudopropheta: & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi, &c. Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, & luna non dabit splendorem suum, & stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur: & tunc parebit signum filij hominis in cælo, & tunc plangent omnes tribus terræ: & videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa & maiestate. Et mittet angelos suos cum

tuba, & voce magna: & congregabunt electos eius à quatuor ventis, à summis cælorum vsque ad terminos eorum, &c. Tunc duo erunt in agro: vnus assumetur, & vnus relinquetur. duæ molentes in mola: vna assumetur, & vna relinquetur. Vigilate ergo, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit.

24. ITEM vigesimo quinto: Cum autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicem, sicut pastor segregat oves ab hædis: & statuet oves quidem à dextris suis, hædos autem à sinistris. Tunc dicit rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. esuriui enim, & dedistis mihi manducare. sitiui, & dedistis mihi bibere. hospes eris, & collegistis me, &c. Tunc respondebunt ei iusti, dicentes: Domine, quando te vidimus esuriem, & pauimus: sitientem, & dedimus tibi potum? &c. Et respondens rex, dicit illis: Amen dico vobis, quando fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tunc dicit & his qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. esuriui enim: & non dedistis mihi manducare. sitiui: & non dedistis mihi bibere, &c. Tunc respondebunt ei & ipsi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere: & non ministravimus tibi? Tunc respondebit illis, dicens: Amen dico vobis, quando non fecistis vni de minoribus his, nec mihi fecistis. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem, in vitam æternam.

25. CAPITE decimo tertio: Sicut ergo colligitur zizania, & igni comburuntur: sic erit in consummatione seculi. mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & stridor dentium. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat. Sic erit in consummatione seculi. exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus & stridor dentium.

26. CAPITE tertio: Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam: & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

27. SAPIENTIÆ quinto: Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione in sperata salutis, dicentes intra se, poenitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes: Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati, vitam illorum aestimabamus insaniam, & finem illorum sine honore: ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors illorum est, &c. Et accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturam ad vltionem inimicorum. Induet pro thorace iustitiam, & accipiet pro galea iudicium certum: sumet scutum in expugnabile æquitatem: acuet autem diram iram in lanceam, & pugnabit cum illo

igne conflagrationis quæ sit hæc mundi purgatio.

1. Pet. 1.

Callærij interpretis, & quoniam.

Gen. 7.

Questio de beatis, vbi illi fuerunt sine tempore conflagrationis.

Corpora beatorum.

Daniel. 5.

lo orbi: terrarum contra insensatos.

28. POSTERIORIS Petri tertio: Latet enim eos hoc volentes, quod cæli erant prius, & terra, de aqua, & per aquam, consistens Dei verbo: per quæ ille tunc mundus aqua inundatus periit. Cæli autem qui nunc sunt, & terra eodem verbo repositi sunt, igni reseruari in diem iudicij & perditionis impiorum hominum. Vnum verò hoc non lateat vos, charissimi, quia vnus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies vnus. Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant: sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reuerti. Adueniet autem dies Domini vt fur: in quo cæli magno impetu transierint, elementa verò calore soluentur, terra autem & quæ in ipsa sunt opera, exurentur, &c.

29. AVGVSTINVS libro vigesimo de ciuitate Dei, capite decimo sexto: Tunc figura huius mundi mundanorum ignium conflagratione præteribit: sicut factum est mundanarum aquarum inundatione diluuij. Illa itaque, vt dixi, conflagratione mundana, elementorum corruptibilitatem qualitates, quæ corporibus nostris corruptilibus congruebant, ardens penitus interibit: atque ipsa substantia eas qualitates habebit, quæ corporibus immortalibus mirabili mutatione conueniant: vt scilicet mundus in melius innouatus, apte accommodetur hominibus, etiam carne in melius innouatis.

30. CAPITE decimo octauo: Apostolus Petrus commemorans factum ante diluuium, videtur admonuisse quodammodo, quatenus in fine huius seculi mundum istum periturum esse credamus. Nā & illo tempore perisse dixit, qui tunc erat, mundum: nec solum orbem terræ, verum etiam cælos, quos vtique istos aërios intelligimus, quorum locum, ac spatium, tunc aqua crescendo superaerant. Ergo totus, aut penè totus aër iste ventosus, quod cælum vel potius cælos vocat: sed istos vtique imos, non illos supremos, vbi sol, & luna, & sidera constituta sunt, conuersus fuerat in humidam qualitatem: atque hoc modo cum terra perierat, cuius terræ vtique prior facies fuerat deleta diluuiio. Qui autem nunc sunt, inquit, cæli & terra, eodem verbo repositi sunt, igni reseruari in diem iudicij & perditionis hominum impiorum. Proinde, qui cæli, & quæ terra, id est, qui mundus, pro eo mundo, qui diluuiio periit, ex eadem aqua repositus est: ipse igni nouissimo reseruetur in diem iudicij & perditionis hominum impiorum. Nam & hominum propter magnam quandam commutationem, non dubitat dicere perditionem futuram, cum tamen eorum, quantum in æternis pœnis sit mensura natura. Quærat forsitan aliquis, si post factum iudicium mundus iste ardebit, antequam pro illo cælum nouum, & terra noua reponantur, eo ipso tempore conflagrationis eius vbi erunt sancti, quæ eos habentes corpora in aliquo corporali loco esse necesse sit? possumus respondere, futuros esse in superioribus partibus, quod ita non ascendet flamma illius incendij, quemadmodum nec vnda diluuij. Talia quippe illis inerunt corpora, vt illic sint, vbi esse voluerint: sed nec ignem conflagrationis illius pertimescent immortales, atque incorruptibiles facti: sicut viuorum trium corruptibilia cor-

pora, atque mortalia, in camino ardenti viuere illæsa potuerunt.

31. CHRYSOSTOMVS homilia quadagesima sexta ad populum Antiochenum: Ipsius itaque misericordia confidamus, & sollicitam exhibeamus poenitentiam, priusquam ingruat hora, quæ nos ex hoc lucrari non permittat. Nam nunc quidem in nobis totum est positum, tunc verò iudicans solus est sententiæ dominus. Præoccupemus itaque faciē eius in confessione, ploremus & lugeamus. Si nanque Dominum orare possumus ante rationis diem peccata nobis remittere, nec ingressu iam erit opus. Sicut vicissim, nisi hoc fiat, palam præfente terrarum orbe, nostrorum vnusquisque introducetur, & nulla iam nobis supererit venig spes. Nullus enim eorum qui hæc peccata non dissoluerit, illuc migrans, eorum pœnas effugere poterit: sed sicut ex terrenis carceribus cum catenis ad tribunal adducuntur: sic omnes animæ cum hinc migrauerint variis peccatorum catenis circumdatæ, ad tremendum aguntur tribunal. Et sub finem: Nec ab omnibus hæc pœnas exigit, ne resurrectionem desperes, & iudicium definas expectare: quasi omnes hæc reddant rationē. Nec omnes rursum abire permittit impunitos, ne rursus omnia prouidentia carere putes: verum & punit, & non punit. Et in quantum punit, ostendit quod hæc punitos & illic rationem exposcet: in quantum autem non punit, facit vt credas quod est aliquid post præsentem peregrinationem tremendum tribunal.

32. HOMILIA quadagesima septima: Assistemus tribunali Christi, & omnium erit acris examinatio. Si quis verò futurum non credit iudicium, quæ sunt hæc, videat, in vinculis positos, in metallis, in stercore, & demonibus obsessos, errantes, incurabilibus laborantes morbis, cum continua certante paupertate, in fame viuentes, irreparabilibus confternatos luctibus, in captiuitate positos. Nō enim hi nūc passi essent, nisi & omnes alios, qui talia peccarunt, vltio maneret atque supplicium.

33. HOMILIA quadagesima octaua ad populum Antiochenum, & homilia quinta in epistolam ad Romanos: Vnusquisque vestrum, charissimi, suam ingressus conscientiam, & peccata reputans, diligenter à semetipso pœnas exigit, ne quandoque cum orbe terrarum condemnemur. Tremendum enim illud subfellium, horrendum tribunal, tremore plena iudicia, ignis funditur fluius, frater non redimit, redimet homo? Recordare siquidem quæ dicuntur in Euangelio, circumcurrentium angelorum, spōsalis thalami clausi, extinctarum lampadarum, potestatum in fornaces detrahentium. Et illud pensa, quod si cuius ex nobis factum occultum in medium hodiè coram sola produceretur ecclesia: quomodo non perire, & sibi terram hiscere precaretur, potius quam totæ malitiæ testes habere? Quid tunc ergo patiemur, cum in medium coram mundo cuncta promentur, in teatro tā claro & illustri, & nobis notis & incognitis omnia spectantibus? Et post nonnulla in eadem homilia quadagesima octaua: Si mille dixeris gehēnas, nihil illius par dicis doloris, quem sustinet anima dum totus terrarum orbis conuoluit, canentibus tubis, angelis præcurrentibus primis, rum secundis, mox tertiis, demum innumeris ordinibus in terram se fundentibus; insuper autem & Cherubin (multa verò sunt hæc &

Poenitentia agenda ante diem iudicij.

Psal. 94.

Animæ migrantes à corpore ante tribunal Christi stantur.

Cur quosdam non punit Deus in hac vita.

Vnde colligitur futurum Dei iudicium.

Horrendum Dei iudicium.

Matt. 13. 25.

Omnium peccata detegentur.

Timor & dolor animæ in iudicio æterni.

infinita) & Seraphin, in illa ineffabili gloria ipso veniente, occurrentibus his qui venerint, vt in medium electos agant: Paulo cum sociis omnibus, & quicumque probabiles apud eum fuerunt, coronas, præconia, & honores à rege suscipientibus coram toto caelesti exercitu. Nam si neque gehenna censetur hos quidem honorari, illos verò contemni, quantum est? Intolerabilis gehenna, confiteor, & multum intolerabilis: tamen intolerabilior hæc regni amissio, hoc cogitare. Cogitemus quanta priuamur gloria, cum liceat non priuari. Hoc enim graue est, quòd cum domini simus ne hoc patiamur, patimur, cum hoc quidem suscipiat, & ad patrem in caelos perducat: hos autem relinquat, & captos angeli quidam inuitos trahât, & lachrymis perfusos, & deorsum tuentes in gehennâ flammâ, prius coram toto terrarum orbe ac decedat productos: quantum dolorem esse putas?

34. **E P H R A M** Syrus in libro de iudicio extremo, capite primo: Nec quicumque nobis prodesse poterit in illa iudicij die, nisi conuersatio sancta & bona opera, quæ hinc detulerimus nobiscum. Futurum est namque, vt vnusquisque nostrum & actus suos & cogitationes ante tribunal tremendi iudicij deferat. Contremiscit cor meum, & renes mei resoluuntur, quotiescumque recogito, quòd reuelanda sint cogitationes & sermones atque actus nostri in die iudicij. Arbores fructiferae tempore suo primum intrinsecus proferunt, secundum suam naturam & fructum & folia. Sic in die illa terribili, omnes homines quicumque in hoc seculo quasi in tempore suo occulte intrinsecus siue bona siue mala gesserint, ibi quasi fructus proprios ante tribunal Domini proferent. Tunc iusti bonos & iucundos proferent fructus: sancti similiter fructus suauissimos, & omnibus gratiarum floribus exornatos: martyres verò suppliciorum & poenarum fructus patientiæ gloriosos: monachi autem sanctæ conuersationis suæ, id est, continentie, humilitatis, vigiliarum, orationum atque obedientiæ, immarcescibiles proferent fructus. Peccatores verò, impij ac prophani, proferent fructus turpissimos & execrandos, plenos confusione, opprobrio, vlularu, & luctu, vermium quoque immortalium, & ignis inextinguibilis cum gemitu. Tremendum est, dilectissimi fratres, ibi iudicium, in quo sine testibus omnia manifesta sunt. Ibi assistunt millia millium, & decies dena millia angelorum & archangelorum, Cherubin & Seraphin. Ibi iustorum chori circumstant, patriarcharum, prophetarum, apostolorum, & martyrum, & omnium omnino agmina sanctorum.

C A P I T U M quinto: Beatus homo, qui inuenit fiduciam in hora illa, & qui audierit beatam vocem illam: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Tunc iusti cum se in lumine viderint in illa memorabili gloria, intra semetipsos singuli obstupescunt, & dicunt: Putas ipse ego sum? Et quomodo hæc gloriæ dignus inuentus sum? Angeli etiam accedentes cum gaudio magno ad sanctos, enarrant eis conuersationem eorum immaculatam, continentiam, vigilias, orationes, voluntariam paupertatem, frugalitatem perfectam, patientiam suis, tolerantiam famis, orationis instantiam, & omnia quæcumque propter Christi perfectam charitatem æquanimiter pertulerunt. Hæc autem omnia sanctis an-

Intolerabilis regni celestis amissio.

In futuro iudicio profantissimi in bona opera.

Reuelatio omnium cogitationum, verborum & actionum.

Fructus iustorum in die iudicij.

Peccatorum fructus.

Tremendum iudicium.

Tempus & admiratio beatorum de sua gloria.

gelis dicentibus cum exultatione, respondebunt omnes iusti, dicentes: Omnino constituti in terris, nec vnâ diem perfectæ correctionis viximus, nec vllum opus bonum à nobis gestum est. Iterum verò angeli commemorare eos faciunt locum & tempus: & admirantes eorum humilitatem, gloriantur Deum, videntes in caelis corpora sanctorum super lumen fulgentia.

35. **I T E M** in libro de vera poenitentia, capite tertio: Sancta crux rursus in consummatione seculi, cum secundus illuxerit Domini Saluatoris aduentus, prima, cum gloria ingenti & angelicorum exercituum infinita multitudine, apparebit in caelo, inimicos quidem terrenis ac vexans, fideles autem illuminans atque lætificans, aduentumque celestis imperatoris annuncians. **C A P I T U M** quarto: Quæ verò post hæc futura sunt, cum illa radiare in caelis cœperit, putas qualia erunt? Tanta enim & tam ingentia, tamque horrenda mirabilia, neque facta sunt in omnibus à seculo generationibus, neque futura sunt. Et modò quidem sæpè cū sit coruscatio & tonitrus vastior, omnes sui formidine terret, cunctique horrore percussis, solo procumbunt. Quomodò ergo sustinebimus, cum audierimus tubæ vocem de caelo nimio cum metu resonantem, omnésque à seculo defunctos iustos & iniustos, bonos & malos, pios atque impios excitantem? Tunc omnia ex tumulis humanæ conditionis ostia, vbi vox tubæ infonuerit, exilient, atque discurrent, artus suos iuncturisque cum festinatione requirentia. Cum viderimus omne hominum genus exturgere, quemlibet ex loco suo, congregarique ad iudicium: Cælestis nempe regis iussu, terra suos mortuos reddet, mare itidem suos, quicquid ite humanorum corporum vel bestia rapuit, vel vorauit piscis, aut siue discerpit, in priorem statum remeabit, omnésque in sicca oculi resurgent, & ante tribunal adstant, ita vt ne vnus quidem capillus capitis desit: cum viderimus igneum flumen ab ortu solis, vsque ad occasum emanantem, ac veluti seuiens fluctibus mare, montes ac valles deuorantem, terramque omnem, & quæcumque sunt in illa, exurentem: tunc dilectissimi mei, ab illo igne deficient fontes, vanescunt flumina, mare siccabitur, agitabitur aer, sidera vt folia de caelo cadent, deficient sol, luna vertetur in sanguinem, cæli vt liber cõplicabitur: cum viderimus angelos missos hinc inde cum festinatione discurrere, electosque Dei seruos ab ortu solis vsque ad occasum, in vnum cogere: cum viderimus caelum nouum & terram nouam, in quibus iustitia inhabitat: cum viderimus terribile solium, sedentemque super illud omnium Deum, in finitaque angelorum millia cum tremore circumstantia: cum viderimus signum filij hominis, preciosam scilicet ac viuificam cratem in caelo lucentem, omnésque fines orbis terræ, vltra solis claritatem illustrantem. Vbi verò viderint omnes regium istud ac tremendum sceptrum in caelo reuelari, iam tunc agnoscent singuli contumud ipsum quoque regem reuelandum, qui in illo clauis affixus est. In illa hora quisque pauidus trahabit, quomodò iterum sit obuiam Christo, quam rationem redditurus. Ac si quidem peccatorum cõscientia prematur, stabit tristis, mœrens, afflictus, atque anxius, expectans sententiam contra se ferendam. Vnusquisque enim cernet ante faciem suam

Humilitas iustorum.

Crucis apparitio in die iudicij.

Quam horrida continget in die iudicij.

1. Theff. 4. 1. Cor. 15. Resurrectio mortuorum.

Apoc. 20. 1. Cor. 15.

Ignis conflationis. 2. Pet. 3.

Apoc. 6. 1. Cor. 15. Efa. 34. Math. 13. 24. 25.

Apoc. 22.

Math. 25.

Math. 24. Crucis in caelo splendor.

Timor hominum in iudicij aduentu.

Operum demeritatio.

exposita

exposita opera sua, siue bona illa, siue mala præmissit. Et post nonnulla: Magnus in hora illa pavor erit, fratres mei, grandis tremor, cum libri illi formidabiles aperientur, in quibus scripta sunt opera nostra, & actus, & verba, & quæcumque egimus in hac vita putantes latere Deum, qui scrutatur renes & corda. Illic enim non solum actus, verum & cogitationes & intentiones cordis scriptæ erunt. O quantus erit gemitus, quam miserabiles lachrymæ, quam oculis nostris intuebimur hinc ineffabile caelorum regnum, inde rursus æterna supplicia, pauendosque cruciatu reuelari, medium verò admittere omne mortaliu genus, à primo Adam vsque ad vltimum hominum, omnesque cadentes in faciem atque adorantes. Tunc omne humanum genus inter caeleste regnum æternumque cruciatum, inter gaudium & mœsticiam, omnes demissis in humum vultibus adstant, metu & expectatione solliciti. **C A P I T U M** quinto: Tunc requiretur in singulis Christianis baptismatis sigillum illibatam, exigeturque ab vnoquoque fides integra, & nulla hæretica colluione maculata. Tunc o fratres mei & Christi amatores, omnis humanitatis effigies media inter iudicium & regnum, vitam ac mortem, gaudiumque ac mœrorem, statuetur. Et requiretur à quolibet regium signum, ex qua die Catholicam & orthodoxam Ecclesiam ad fidem nostram per baptismum suscepit: exigeturque à singulis fides in pace illibata, sigillumque intactum, & tunica incoquinata, secundum pulchram illam confessionem quam coram multis testibus professi sunt, dicentes: Abrenuncio tibi satana & omnibus operibus tuis. Huiusmodi clara abrenunciatio, requiretur à nobis in illa hora. Hanc abrenunciationem angeli in hora baptismatis scribunt. Hæc à nobis omnibus Christianis confessio exigitur iudicij tempore. Examinantur Pastores, Episcopi scilicet de conuersatione sua, eflagitanturque à singulis rationales oues, quas à pastore summo Christo acceperant. Ac si vnus per pastoris negligentiam, quem deesse contigerit, sanguis eius de manu illius requiretur. Similiter & abbas pro seipso & pro grege suo rationem reddet. Pari ratione & presbyter, pro sibi credita Ecclesiæ populo rationem redditurus est. Diaconi item ac lectores, fidelésque omnes, rationem pro animabus, quæ sunt in domo sua, reddent, pro vxore, pro filiis, pro seruis & ancillis. An illos enutrierint in timore & disciplina & correctione Domini, sicut admonet Apostolus Paulus. Tunc & reges & principes, & diuites & pauperes, pusilli ac magni, interrogabuntur de operibus propriis. Scriptum enim est, quia omnes sistemur ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque secundum opera sua quæ per corpus gestit siue bona, siue mala. Item alio in loco scriptum est: Quia non est qui eruat de manibus meis. **C A P I T U M** octauo: Tunc segregantur ab iniuicem, iterumque conficiunt, omni spe reuersionis destitutum. Quis adeò lapideo corde sit, qui iam hinc diem illam non amarissimè fleat? Tunc separantur episcopi à cõpiscopis, diaconi à condiaconis, subdiaconique atque lectores à sociis suis. Tunc separabuntur hi, qui aliquando reges fuerunt, plorabuntque velut infantes, atque vt mancipia pellentur. Tunc ingemiscunt principes & diuites & immisericordes, perguntque nudi atque desolati, huc illucque in-

Libro d' apertio. Apoc. 10.

Hier. 17.

Exigetur fides integra & nulla hæretica colluione maculata.

Professio in baptismo facta.

Examinatio Episcoporum, presbiterorum, diaconorum, etc.

Singuli rationem dabunt sui officij.

Ephes. 6.

1. Cor. 5.

Deut. 32.

Separatio Iudicij.

tuentes. Angustiabuntur querentes adiutorium, & nullus erit adiutor. Neque enim diuites, & c. Vt autem breuiter dixerim, tunc iam impelluntur miserabiles, perguntque ad mugientes ac stridentes dentibus, crebriusque post tergum adspicientes, si quo pacto iustos & illud gaudium, vnde ipsi separati sunt, intueri queant. Vident autem lucem illam ineffabilem. Adspiciunt amœnitates paradisi, vident magna illa & præclara munera, quæ perceperunt à rege gloriæ, qui legitime certarunt. Intuetur notos dudum ac familiares suos æternis illis gaudiis fructes, quæ ipsi percipere non meruerunt, & lamentantur, ingemiscuntque grauitur. Deinde paulatim sequestrantur à sanctis omnibus & notis suis, atque à Deo ipso absconduntur, ita vt iam retrò adspicere non possint, neque intueri gaudium illud immensum & meracissimam lucem, cum iam loco illi mœroris ac doloris appropinquauerint, vbi repositi sunt illis æterni cruciatu. Illic autem rursus disseminantur atque disperguntur, dirimunturque ab iniuicem miseri, variisque deputantur cruciatibus, quisque scilicet iuxta operum suorum merita. Vide plura in sermone de resurrectione & iudicio futuro. Item in libro de resurrectione, iudicio, regno caelorum, & mundicia animæ.

36. **A V C V S T.** serm. 67. de tempore: Quid faciemus, charissimi, in illo metuendo iudicij die, cū tremet mundo, Dominus præcipientibus angelorum buccinis, in illo maiestatis suæ throno circumdatæ caelestis militiae luce cõfederit: ibi que de terræ gremio & antiquo puluere sulcitate humano genere, adstante testimonio cõscientiæ singulorum, positus in cõspectu peccatorum poenis iustorumque; præmissis, ratione vite cœperit postulare, & plus iam iustus quam misericors, seueritate iudicij cõtẽptæ misericordiæ reos cœperit accusare & dicere: ego te, o homo, de limo manibus meis feci, ego terrenis artibus, & c. Irridibit palmis & spuma suscepi, acetum cū felle bibi: flagellis caesus, verberibus coronatus, cruci affixus, vulnere perfoffus, vt tu eripereris morti, animam in tormentis dimisi. En clauorum vestigia, quibus affixus pependi. En perfoffum vulneribus latus. Suscepi dolores tuos, vt tibi gloriam darem: Suscepi mortem tuam, vt in æternam viueres. Conditus iacui in sepulchro, vt tu regnares in caelo. Cur quod pro te pertuli, perdidisti? Cur ingratis redemptionis tuæ munera renuisti? Et quia post omnia mala tua ad medicamenta poenitentiae confugere noluisti, ab auditu malo non mereberis liberari. Qui tunc erit stridor dentium, cum sanctorum multitudine ad dexteram regis & ad gloriam segregati, peccati populus in profundo tartari sine vlla miserationis ac veniæ spe demersus, excludi se tenebriis suis à beata sanctorum luce viderit, & in profundo sinum sine fine descendens, vrgente os suum puteo, æterna supplicia & perpetuam mortem non moriturus adspexerit? Vt ergò hæc tam dura & tam terribilia ante illud tribunal æterni iudicij audire non mereamur, dum adhuc licet, & cū Dei adiutorio in potestate nostra est, consideremus cõscientias nostras, & si aliqua crimina vel peccata capitalia necdum elemosynis & orationibus purgata, nobis adhuc dominari cognoscimus, portum poenitentiae deuictis peccatorum fluctibus, Christo iuuante, festinemus intrare: & si quid in

A demonibus impelluntur mali.

Cruciatu & poenarum in inferno diuersitas.

Iudicij extremi terribilis memoria.

Ingratitudo maioru erga Saluatorem.

Segregati boni à malis.

Psal. 68.

Adhortatio ad poenitentiam.

Y Y iij

naucula animæ nostræ multis tempestatibus peccatorum, aut per superbiam fractum, aut per auaritiam ruptum, aut per luxuriam resolutum esse cognoscimus, componere vel reparare bonis operibus festinemus.

Diem iudicij noluit Christus indicare. Eia. 63.

Impij diuinitatem Christi non videbunt.

Apparebitis & terribilis pro diuersitate conscientiarum.

Differentia hominum in iudicio.

37. **ISIDORVS** libro primo de summo bono, capite trigesimo: Iudicij diem nouit Christus, sed in Euangelio dicere & scire discipulos noluit. Nam dum dicit idem Dominus per Prophetam: Dies ultionis in corde meo, indicat se non nescire, sed nolle indicare. In iudicio reprobi humanitatem Christi in qua iudicatus est, videbunt, vt doleant: diuinitatē eius verò non videbunt, ne gaudeant. Quibus enim diuinitas eius ostenditur, vtrique ad gaudium demonstratur. Pro diuersitate conscientiarum, & mitis apparebit in iudicio Christus electis, & terribilis reprobis. Nam qualem quisque conscientiam tulerit, talem & iudicem habebit: vt manente in sua tranquillitate Christo, illis solis terribilis appareat, quos conscientia in malis accusat. Duæ sunt differentie vel ordines hominum in iudicio, hoc est, electorum & reproborum, qui tamē diuiduntur in quatuor. Perfectorum ordo vnus est, qui cum Domino iudicatur, & alius qui iudicatur: vtrique tamen cum Christo regnabunt. Similiter ordo reproborum partitur in duobus, dum hi qui intra Ecclesiam sunt mali, iudicandi sunt & damnandi: qui verò extra Ecclesiam inueniendi sunt, non sunt iudicandi, sed tantum damnandi.

38. **CYRILLVS** Hierosolymitanus catechesi decima quinta illuminatorum: Sicut cum antea ipse incarnari deberet, & nasci de virgine, expectatus deus, decipiebat diabolus, malus artifex in idololatria, proferens deos falsos, generantes & genitos de mulieribus, vt præmissa falsitate, non credatur postea veritati: sic cum verus Christus secundò venturus sit, prætextum capiens simplicium expectationem, ille aduersarius, & maxime eorum, qui sunt ex circuncisione, inducet quendam magnum hominem, beneficis & incantationibus, & malis artibus instructissimum: vsurpantem sibi potestatem Romani Imperij, falsò autem Christum se ipsum vocantem: ac per hanc Christi appellationē Iudæos, qui venturū expectant, decipientem: Genes verò per magicas imposturas seducunt em. Veniet autem hic prædictus Antichristus, cum impleta fuerint tempora imperij Romani, & mundi consummatio appropinquabit. Decem simul reges Romanorum excitabuntur in diuersis quidem locis, eodem tamen tempore regnantes: Post istos autem vndecimus Antichristus, per magicum maleficium Romanorum potestatem rapiens. Tres quidem ante se reges deprimet, reliquos autem septem sibi subiiciet. Ac primū quidem tanquam prudēs aliquis ac intelligens, temperantiam & humilitatē simulabit, signisque & portentis, magica impostura decipiet Iudæos, tanquam is esset Christus ab illis expectatus. Deceptos verò, deinceps omnis generis in humanitatis & iniquitatis malis, omnes circunscrubit: ita vt omnes, qui ante illum improbi & impij fuerant, excellat malitia. Mentēque habebit homicidariam, præfractam, immisericordem, & variam, cum contra alios omnes, tum verò maxime contra nos Christianos. Tribus autem annis & sex mensibus talia audens, à secundo de cælis glorioso aduentu vnigeniti filij Dei, & Domi-

Antichristus precedet Christum aduentum.

Quando veniet.

Iniudet Romanum imperium.

Eius fraudes & hypocritis.

Improbis quanta.

Tribus annis & sex mensibus.

no saluatorēque nostro Iesu Christo deprimetur. Qui tollens Antichristum spiritu oris sui, igni gehennæ illum tradet. Hæc autem docemus, non cōminiscentes, sed de scripturis diuinis colligentes, & ex ea maxime, quæ nupèr lecta est, ex Daniele propheta edocēt: sicut Gabriel Archangelus interpretatus est, dicens sic: Quarta bestia, quartum est regnum in terra, quod maius erit aliis omnibus regnis: hoc autem esse Romanorum, Ecclesiastici interpretes tradiderunt. Primum enim erat regnum Assyriorum: alterum Medorum simul & Persarū: tertium postea Macedonum: Quartum est nunc regnum Romanorum. Deinceps verò Gabriel interpretans dicit: Decem cornua ipsius, decem regna consurgent: post ista alter consurget, qui omnes ante se, malis vincet: neque solum illos decem reges, sed omnes qui ante se fuerunt. Et tres reges deprimet. Manifestum autem est, quòd ex istis decem tres opprimet prorsus, vt ipsemet octauus regnet: & verba faciet contra altissimum, vir blasphemus & iniquus: non à patribus accipiens regnum, sed arte magica principatum vsurpabit. Et paulopòst: Idola odio habiturus est antichristus, vt ipse in templo Dei sedeat. Quale autem templum dicit? In templo quod reliquum est Iudæorum. Absit enim, vt in hoc id fiat, in quo sumus. Et post nonnulla: Sed quod tandem aduentus illius signum est, quod non audeat virtus contraria imitari? Et tunc, inquit, apparebit signum filij hominis in cælo. Signum autem verum & proprium Christi, est crux. Lucidum crucis signum præcedens regem, atque demonstrans eum qui prius fuerat crucifixus: vt videntes qui antea illum pupugerunt, & illi insidiati sunt Iudæi, certent tribus cū tribubus, dicentes: Hic est alapis percussus: hic est in cuius faciem spuebant illi: hic est, quem ligarūt: hic est, quem antea crucifixum spreuerūt: quòd fugiemus à facie iræ illius, dicēt. cum angelicis exercitibus circundabuntur, nusquam sanè fugere poterunt. Tremor est inimicis, signum crucis, & gaudium amicis in illum credentibus, vel qui prædicarunt, vel qui passi pro illo. Et post quædam: Iam igitur incipe hæc operari, & perseueres in fide: ne, sicut stultæ virgines, empturus oleum, excludaris. Non in hoc confidas, quòd solum lapidem habes, sed custodi illam ardentem. Non in hoc solum confidas, quòd credis, sed fidem ardentem conferua, vt luceat lux tua coram hominibus per bona opera, ne blasphemetur propter te Christus. Feras quoque indumentum incorruptionis in operibus bonis, quod te deceat, & quod accipis à Deo, vtiliter gerens negotium: pecuniæ tibi creditæ sunt, dispensa benè.

Interitas eius, 2. Theff. 2. Apoc. 19. Doctrina lego de Antichristo in scripturis fundata est. Dan. 7.

Quartum regnum apud Danielem est imperij Romanorum, quod Antichristus sub fine mundi adiuuadet.

In templo Iudæorum sedebit Antichristus. Matth. 24.

Cruis signum aduentus Domini. Apoc. 19.

Matth. 24. Non facis est habere fidē.

Matth. 5. Rom. 14.

1. Cor. 15. Luc. 12.

Iudicij horror.

& pauper exultabis, & ridebis, & dices: Ecce crucifixus Deus meus: ecce iudex, qui obuolutus pannis in præsepio vagijr. Hic est ille operarij & quæstuaria filius: hic, qui matris gestatus sinu, hominem fugit Deus in Ægyptum: hic vestitus coccyo: hic lentibus coronatus: hic Magus, dæmonium habes, & Samarites. Cerne manus Iudæe quas fixeras: cerne latus Romanæ, quod foderas. Videte corpus an idem sit, quod dicebatis clam nocte sustulisse discipulos.

40. **GRÆGORIVS** homilia prima in euangelia: Distinctionem venturi iudicis Paulus considerans, ait: Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Hanc Psalmista exprimit, dicens: Deus manifestè veniet, Deis noster, & non filebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tempestas valida. Distinctionem quippe tanti iudicis, tempestas ignisque comitabuntur, quia tempestas examinat, quos ignis exurit. Illum ergò diem fratres charissimi, ante oculos ponite, & quicquid modò graue creditur, in eius comparatione leuigatur. De illo etiam die per prophetam dicitur: Iuxta est dies Domini magnus, iuxta & velocis nimis. Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis: dies iræ, dies illa; dies tribulationis & angustie, dies calamitatis & miserie, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulae & turbinis, dies tubæ & clangoris. De hac die Dominus iterum per prophetam dicit: Adhuc semel, & ego mouebo non solum terram, sed etiam cælum. Ecce, vt prædiximus, aera mouit, & terra non subleuit. Quis ergò ferat, cum cælum mouerit? Quid autem terrores quos cernimus, nisi sequentis iræ præcones dixerimus? Vnde & considerare necesse est, quia ab illa tribulatione vltima tanto sunt istæ tribulationes dissimiles, quantum à die fratres charissimi tota intentione cogitate, vitam corrigite, mores mutate, mala tentantia resistendo vincite, perpetrata autem sceleribus punite. Aduentum namque æterni iudicis tãto securiores quandoquæ videbitis, quanto nunc distinctionem illius timendo præuenitis.

41. **ET** homilia duodecima in euangelia: Pensate fratres charissimi, ante conspectum tanti iudicis, qui in illo die terror erit, quando iam in pœna remedium non erit? Quæ illa confusio, cui reatu suo exigente contingeret in conuentu omnium angelorum hominumque erubescere? Qui pauor, eum quem & tranquillum mens humana capere non valet, etiam iratum videre? Quem diem benè propheta intuens ait: Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustie, dies calamitatis & miserie, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulae & turbinis, dies tubæ & clangoris. Pensate ergò fratres charissimi, extremi diem iudicij super corda reproborum qua asperitate vidit propheta amarefcere, quem tot appellationibus non valet explicare. Quanta verò tunc erit electorum lætitia, qui de eius merentur visione gaudere, de cuius conspectu vident & elementa omnia contremiscere, cum eo simul ad nuptias intrare: qui & in sponsi nuptiis gaudent, & tamen ipsi sunt sponsa, quia in illo æterni regis thalamo visioni nostræ Deus coniungitur. Quæ scilicet visio nunquam iam in perpetuum ab amoris sui amplexibus euellatur. Tunc regni ianua luctibus claudetur, quæ modò quætidie pœnitentibus aperitur. Erit namque & tunc pœnitentia, sed fructuosa iam non erit: quia nequaquam tunc veniam inuenit, qui modò aptum tempus veniæ perdit. Hinc etenim Paulus dicit: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Hinc propheta ait: Querite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est.

Hebr. 10. Psal. 46.

Dies iudicij ante oculos ponendus.

Sophon. 1.

Agg. 2.

Terror, pudor, & pauor malorum in die iudicij.

Sophon. 1.

Electorum lætitia.

42. **ITEM** libro vigesimo sexto. Moralium in Iob, capite vigesimo quarto: Vel certè iudicium pauperibus tribuit: quia hi qui nunc nequiter opprimuntur, ipsi tunc super oppressores suos iudices veniunt. Duæ quippe sunt partes, electorum scilicet, atque reproborum. Sed bini ordines eisdem singulis partibus continentur. Alij namque iudicantur & pereunt, alij non iudicantur & pereunt. Alij iudicantur, & regnant, alij non iudicantur & regnāt. Iudicantur & pereunt, quibus Dominica vocem in damnatione dicitur: Esuriui, & non dedistis mihi manducare: sitiuui, & non dedistis mihi potum: hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non operuistis me: æger & in carcere, & non visitastis me. Quibus præmittitur: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Alij verò in extremo iudicio non iudicantur & pereunt, de quibus Propheta ait: Non resurgunt impij in iudicio, & de quibus Dominus dicit: Qui autem non credit, iam iudicatus est, & de quibus Paulus ait: Qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Resurgunt ergò etiam omnes infideles, sed ad tormentum, non ad iudicium. Non enim eorum tunc causa discutitur: quia ad conspectum iudicij iam cum damnatione suæ infidelitatis accedunt. Professionem verò fidei retinentes, sed professionis opera non habentes, redarguantur vt pereant. Qui verò nec fidei sacramenta retinuerunt, increpationem iudicis in extrema examinatione non audiunt: quia præiudicati infidelitatis suæ tenebris, eius quem despexerant, inuectione redargui non merentur. Illi saltem iudicis verba audiunt: quia eius fidei saltem verba tenuerunt. Isti in datione sua æterni iudicis nec verba percipiunt: quia eius reuerentiam nec verbotenus seruare voluerunt. Illi legaliter pereunt: quia sub lege positi peccauerunt, isti in perditione sua de lege nihil dicitur: quia nihil legis habere conati sunt.

Pœnitentia inutilis. 1. Cor. 6. Eia. 55.

Iob 36.

Electorum & reproborum varia distinctio in iudicio.

Iudicantur & pereunt. Matth. 25.

Non iudicantur & pereunt. Psal. 1. Ioan. 3. Rom. 2.

Quomodo infideles ad iudicium non resurgere dicantur.

Rom. 2.

Aliter eius aliter puniuntur hostis.

Iudicantur & regnant.

Matth. 25.

me: nudus, & operuistis me: infirmus, & visitastis me: in carcere eram, & venistis ad me. Quibus præmittit, dicens: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Alij autem non iudicantur & regnent: qui etiam præcepta legis perfectione virtutum transcendunt, qui nequaquam hoc solum quod cunctis diuina lex præcepit, implere contenti sunt, sed præfatori desiderio plus exhibere appetunt, quam præceptis generalibus audire potuerunt. Quibus Dominica voce dicitur: Vos qui reliquistis &c. vt supra de cõsiliis euãgelicis, quæstione sexta, A testimo. decimo tertio.

Non iudicatur & regnat.

Matth. 19.

Psal. 49.

De testimo. peccatorum.

Impius in die iudicij vult que adligetur & terretur.

Accusatores in iudicio Dei.

Operum denudatio.

Vndique angustia & terror.

Conscientie testimonium & vermis.

Terribilis sententia expectatio.

pensus ad grauissimam sententiam in angusto periculo, & in periculosa angustia: tanquam illic recepturus quod in perpetuum amittere non poteris. Iudex tunc erit vehementer iratus, & terribiliter districtus: sententia eius semel lata, erit immutabilis: tortores horribiles, qui nunquam miserentur, erunt parati, vt data sententia te damnatum ad tormenta rapiant. Tormenta erunt sine intervallo & sine temperamento: timor cõturbit te, cum terra aperitur coram te, & tu ruas & cades in stagnũ sulphuris ardentis & scæteris. Ignis externus carnẽ tuam cõburet: vermis interius conscientiam corrodet: ibi eris sine fine, sine spe veniẽ & misericordia. Omnia verò gehennæ supplicia superabit, Deum nõ videre, & bonis carere, quæ in potestate habuisti obtinere.

Parati tortores ad executionem latæ sententia.

Cruciatu ferri.

1. D. LVCAE vigesimoprimum, vt in textu.
2. PRIORIS ad Corinthios septimo: Præterit enim figura huius mundi.
3. APOCALYPTIS vigesimoprimum: Et vidi cælum nouum & terram nouam. Primum enim cælum, & prima terra abiit, & mare iam non est.
4. ECCLESIASTICI decimo octauo, vt in textu.
5. POSTERIORIS Petri tertio: Nouos verò cælum & nouam terram secundum promissam ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat. Propter quod charissimi hæc expectantes, satagite, immaculati & inuolati oi inueniri in pace.

6. LVCAE vigesimoprimum: Attendite autem vobis, ne forte grauentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis huius vitæ, & superueniat in vos repentina dies illa, tanquam laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciem omnis terræ. Vigilate itaque, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, & stare ante filium hominis.

7. AD Titum secundo: Erudiens nos, vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobrii, & iusti, & pie viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi.

8. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. Cum enim dixerint, pax & securitas: tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habenti, & non effugient. Vos autem fratres, non estis in tenebris: vt vos dies illa tanquam fur comprehendat, omnes enim vos, filij lucis estis, & filij diei: non sumus noctis neque tenebrarum. Igitur non dormiamus sicut & cæteri: sed vigilemus & sobrii simus.

9. LVCAE decimo septimo: Et sicut factum est in diebus Noë, ita erit & in diebus filij hominis. Edebant & bibebant, vxores ducebant, & dabantur ad nuptias, vsque in diem qua intrauit Noë arcam, & venit diluuium, & perdidit omnes. Similiter sicut factum est in diebus Lot: Edebant & bibebant, emebant & vendebant, plantabant & edificabant: qua die autem exijt Lot à Sodomis, pluit ignem & sulphur de cælo, & omnes perdidit: secundum hæc erit qua die filius hominis reuelabitur.

10. CHRYSOSTOMVS homilia quinta de penitentia: Responde iudici priusquam in prætorium veniat. Aut ignoras eos qui iudicem mitigare volunt? non ipso in examine causæ, sed priusquam iudicij

Frequentand est iudicium Dei.

iudicij iugrediatur locum, beneuolum sibi faciunt, vel amico mediatore vel præfule, aut modo alio sibi iudicem conciliant? Igitur & Deo non sessionis tempore suadendum erit iudici, ante verò iudicij præoccupemus faciem eius. Illic magnum iudicem ars rhetoris nulla decipiet, & nullius potentia mitigatur, dignitati non condescendit, non venatur personam, sed tremendum & implacabile præoccupemus faciem eius. Hic verò iudicem exorabimus, & placabimus, non pecunia: magis autem (si verum dicere oportet) clemens ipse piusque pecunia suadetur, non ipse manu, sed per inopes accipiens. Da inopi pecuniam, & iudicem mitigaueris.

psal. 94. Iudex flebit & accipiet nequit.

11. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Quod si nosmetipsos &c. vt in textu.

12. ECCLESIASTICI primo, vt in textu. Ibidem: Timent Dominum bene erit, in diebus con summationis illius benedicetur.

Iusti expectant iudicem, cuius aduentum timeant impij.

13. GREGORIVS libro trigesimoprimum Moralium, capite vigesimoprimum. Visionem districti iudicis, quam iustus vehementer expectat, iniustus venire formidat. Iste nanque labores suos confiderans, mercedem retributionis quaerit, & causæ suæ meritum sciens, præsentiam iudicis expetit: eumque vt veniat in flamma ignis dans vindictam impii, & contemplationis suæ speciem in retributio-

ne deserens pissimo ardore concupiscit. Ille verò qui iniustitiam suam meminit, venire iudicium perhorrescit, actusque suos examinari metuit: quia damnari, si examinetur, nouit. Gloria ergò narium eius, terror est: quia iustus indè gloriatur, vnde peccator pœnæ addicitur. Videamus equum, quomodo de his quæ adhuc non videt, iam per nares spiritum trahit. Videamus quanta gloria attollitur, cum iam futura præstolatur: Ecce labores suos intuens prædicator egregius, dicit: Ego iam delibor, & tempus meæ resolutionis instat. Bonum certamen certavi: cursum consummaui: fidem seruauit. De reliquo reposita est mihi corona iustitiæ: quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Vbi & aptè subiungit: Non solum autem mihi, sed & his qui diligunt aduentum eius. Ac sic dicat: Sed & omnibus qui sibi de bona operatione sunt conscij. Aduentum enim iudicis non diligunt, nisi qui in causâ sua se habere iustitiæ meritum sciunt.

Iob 29.

2. Tim. 4.

Iustitiæ meritum.

14. AVGVSTINVS sermone centesimo vigesimo de tempore: Irremediabile periculum est, sic aliquem vitiiis & cupiditatibus frenâ laxare, vt rationem Deo non meminerit redditurum. Puto quia magna sit iam peccati pœna, metum ac memoriam futuri perdidisse iudicij.

Memoriam iudicij deponisse, quum periculo sum.

III.

Quid verò de Inferno eiusque pœnis?

A. Vt morte quidem nihil miserabilius, vt iudicio etiam nihil est terribilius, præsertim filiis huius seculi obstinate peccantibus: sic Inferno eiusque pœna nihil intolerabilius ac infelicius potest excogitari. Ibi enim (teste Scriptura diuina) *fletus est & stridor dentium: ibi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur: ibi terra tenebrosa & operata mortis caligine: ibi umbra mortis & nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat: ibi pars illorum in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda: ibi cruciabantur die ac nocte in secula seculorum.* Ibi demum verum esse comperietur, quod omnibus apud inferos torquendis iustus Iudex his verbis prædixit: *Eccè serui mei comedent, & vos esurietis: Eccè serui mei bibent, & vos sitietis: Eccè serui mei latibuntur, & vos confundemini: Eccè serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus ululabitis.*

Vide Chrysost. epist. 3. ad Theod. Iapsum, & Cyrill. Alex. de exiit. anime. Prop. lib. 3. de vita contempl. cap. 12. Item Greg. lib. 4. dial. cap. 23. 29. 42. & seq. Ili. de summo bono lib. 1. cap. 31. & 32.

a Matth. 8. b 13. f. g. 22. b. 24. d. 25. e. Luc. 13. f.

b Marc. 9. g. Esaiæ 66. g. 14. e. Eccl. 7. b. Ind. 10. d. Iude. c. Greg. lib. 9. moral. cap. 45. & seq. Cassian. in consell. 17. theolog. 3. P. 3. Ephram. in lib. de vera penitent. cap. 7. & 8. d. Apoc. 21. c. 14. b. c. 18. b. 19. d. 20. e. d. Psal. 10. b. 20. b. Dicit. 32. c. Iob 24. c. Rom. 2. b. Esaiæ 13. d. Proverbi. 19. d. Eccl. 1. b. e. Apoc. 20. c. 9. a. Iob 7. b. 20. c. d. Psal. 4. b. e. Esai. 33. b. Matth. 13. c. 25. d. 2. Thim. 1. c. 2. Ver. 2. a. b. f. Esai. 65. e. Luc. 6. d. 16. f. Cyrill. Alex. in orat. de exitu anime. August. in euang. cap. 111. & seq. Item fer. 1. de temp. cap. 18. lib. de respit. habitaculo. cap. 2. Cyprian. ad Demetrian. & in form. de Acten. Christi. Bernard. epist. 25. & meditat. cap. 3. Item fer. 8. in psal. Qui habitatur Hugo lib. 4. de anima. ca. 13. Iunio. c. 11. li. 3. de contemp. mundi cap. 2. & seq. Concil. Florent.

g Psal. 2.

h Sapient. 6. a. b. Esaiæ 5. d.

i Lucæ 12. a. Matth. 10. c. Chrysost. lib. 1. de prouidentia Dei. Item homil. 5. & 55. ad populum Antioch. Aug. in psal. 49. Bernard. in ser. de conuersione ad Clericos cap. 5.

B. Itaque Propheta regius Reges & Principes omnes compellat, atque futuras malorum pœnas illis proponit cū hac graui admonitione: *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. (Fortioribus enim fortior instat cruciatio, & iudicium durissimum in his qui presunt, fiet.) Seruite Domino in timore, & exultate ei cum timore: Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta, cum exarserit in breui ira eius.* Hinc & Christus ipse dictum omnibus voluit, *Timere eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam: ita dico vobis, hæc timete.* Vt enim est momentaneum quod in hac vita delectat, ita sempiternum est quod

in gehenna ex cruciat.

TESTIMONIA.

I. A. CHRYSOSTOMVS in epistola quinta ad Theodorum lapsus: Hic habent tam iucunda quam tristia finem, eumque celerimum: illic feculis extenduntur vtraque immortalibus, nec dici potest quantum virtute & potentia differant à rebus presentibus. Cum ignem audis, nè arbitreris esse similem huic igni: accensus enim deferuefcit, & muratur: ille aurem semel in flammam exurgens, ardet perpetuò, nunquam intermoritur. Qui peccauerunt, necesse est vt immortalitatem induant, non tamen ad honorem sibi, verum vt continuum superfit viaticum illius supplicij: quod quam sit horrendum, oratio nequit vnquam explicare. Ab experimento rerum tenuium fieri potest vt accipiamus de magnis aliquid coniecturæ. Si quando in balneo fueris nimium effervescente, tum gehennæ recorderis, & rursus si quando febre acriore conflagraueris, ad flammam quæ tunc est, progredere: tum probe intelliges, quia balneum & febres adeò nos afflictant ac territant: quo animo futuri sumus, quando in fluuiù ignis inciderimus, qui ducitur ab illo horrendo tribunali? Profectò fren-demus dentibus propter labores & cruciatus illos indicibiles, nemo suppetias feret. Plorabimus omnes tristissimè, flamma nobis vehementius incumbente. Neminem videbimus præter condemnatos nobiscum, & immanem solitudinem. Quis potest verbis consequi, quam formidabiles pauores à tenebris exorientur, quæ in animis nostris extabunt? Quemadmodum ignis illic non habet vim resol-uendi, sic nec lucere potest: alioqui non essent tenebræ. Huiusmodi igitur pauorem à tenebris, tremorem, solutionem membrorum attonitum stuporem adducere sufficit vna illius temporis ratio. Multa illic variæque tormenta, grumuli pœnarum ceu niuis inundant. Cæterum si quis fortè dubitat quo pacto satis esse, ac æternum durare immortalis queat anima confecta tanta vi pœnarum, is cognoscat quæ hic sunt: quomodo non raro multi ad morbum non minùs acrem, quam diuturnum suffecerint, nec anima dissoluta est, sed corpus est constrictum ac depressum, anima afflicti remanente in negotio, non aliter, atque si corpori non indita foret. Quare postquam incorruptibile corpus insolubileque acceperit, nihil prohibet in infinitum protendi supplicium. Hic quidem non simul contingunt vehementia pœnarum, & earum diuturnitas. Altera enim cù altera pugnat, propter conditionem corruptibilis illius corporis non ferentis ea: immortalitate autem succedente soluitur hæc pugna, & magna potentia nos in infinitum vtraque mala possidebunt, nec excessus vllus tormentorum perimet animam nostram. Sic, inquam, licet nos esse persuasos: neque enim hoc corpus poterit in illo tempore consumi cruciatibus: afflictum permanebit cum anima, nec finis vllus erit. Quam exquisitas igitur delicias appetis, & quantum temporis opponi cupis illi supplicio & pœnæ? Vis ne cætum annos, aut bis centum? Verum quid hi sunt ad secula interminabilia? quod enim est somnium vnus diei per omnem vitam, id est fructus rerum presentium comparatus ad statum fu-

turorum bonorum. Est ne qui propterea vt suauem somnium videat, per omnem vitam eligat ferre cruciatum, & quis sic stultus est, vt vltro ad talè mercedem aduolet? Nihil dum equidem delicias, nec amaritudinem quæ in eis occultitur, aperio: quandoquidem loqui de his rebus adhuc est intempestiuum: vbi eas effugere valebis, tum locus erit huiusmodi tractandi. Nunc quia morbo illo detineris, videbimur tibi nugas agere, si quando voluptatem amarum nominauero: liberatus olim à morbo Dei beneficio, mox planè intelliges malitiam. Quare sermones illos in aliud tempus differamus, hoc nunc dicemus. Fingamus delicias esse delicias, & voluptatem voluptatem, nihilque habere fellis: sed quid obsecro, dicemus de imminente pœna? quid tum faciemus? qui modò læti gestimus velut in vmbra & imagine, opere quidem alibi perfoluimus pœnam, & præterea quia exiguo tempore quæ tum futura diximus, aut etiam absurdiora effugere licet, fruique bonis adjacentibus. Hoc est enim opus clementiæ diuinæ, quod nobis certamina non in longum tempus præscripsit, breui quidem & in momento, & in istu oculi finientur: nam tantula est præsens vita, quæ omnino bello debetur, si eam ad infinita secula conferas. Num id animas damnatorum contristabit, quando meminerint quod occasione emendandi per hos paucos dies non vsi, se tradiderint malis immortalibus? Surgamus ergo, nè simile quiddam patiamur, dum tempus est acceptum, dum est salutis dies, dum est vis magna pœnitentiæ. Siquidem malis ignauiter coherentes, quæ dicta sunt omnia excipient, multoque illis duriora. Ea enim quæ in gehenna noxiis parantur, multò sunt molestiora: à tantis excidisse bonis tantum habet dolorem, tantam afflictionem, tantam angustiam, quantum vllum esse potest aliud flagellum, certè hic debitum peccantibus, cuiusmodi per se sufficere, & quam tormenta reliqua gehennæ acerbibus mordere, contereréque animas nostras videtur.

2. CYRILLVS Alexandrinus in oratione de exitu animæ: Mihi amarulentam timeo gehennam, quippè interminatam. Exhorreo tartarum, vt cui nimium insit calor: Paucos tenebras, quoniam nihil admittunt lucis. Formido pestiferum vermem, quoniam est perennis. Et post nonnulla: At qui si anima in ociofo luxu vixisse fuerit depræhensa, durissimam illam vocem audit: Tollatur impius, durissimam illam vocem audit: Tollatur impius, nè videat gloriam Domini. Tunc eam detinet dies iræ, tribulationis, necessitatis, angustiar, dies tenebrarum & caliginis. Tunc à sanctis Dei angelis destitutam inuadunt Æthiopes illi dæmones, eamque ferientes crudeliter, in terrarum opaca deducunt, & aperta tellure solidissimis compedibus reuinctam in terram tenebrosam & fuliginosam, in infimas inferorum carcerum partes, ac Erebi custodias deiciunt. Huc demerguntur animæ peccatorum, in omne æuum crematuræ, quemadmodum Iob tradidit: In terram atram & obscuram, in terram noctis æternæ: Vbi non lumen, vbi nulla mortalibus vita, sed iugis ægritudo, sed mœror incessabilis, sed fletus iniquus, sed dentium stridor,

Ignis in femi nostro igni dissimilis.

Immortalitas misera daturatur.

Cruciatus in femi.

Stridor dentium.

Fletus, Societas demonum & damnatorum.

Tenebræ interiores. Tenebræ exteriores.

Varietas & copia pœnarum.

Animas quomodo perquirat queat in tantis pœnis.

Corpus cruciatibus non consumetur.

Auocat à delictis huius mundi consideratio hanc tam potentem sine carentia.

Tristabantur animæ damnatorum potissimum de pœnitentiæ tempore neglecto. 1. Cor. 6.

Excidisse à celestibus bonis, maximum dolorem afficit.

Gehennæ metus.

Esaiæ 26.

Sopho. 4. A dæmonibus rapitur anima ad inferos.

Iob 10. Cruciatibus inferorum.

Clamant, & non exaudiuntur.

Terribilis fentitæ prolatio. Math. 27.

Psal. 9.

Fletus & stridor dentium.

Ignis ardens & non lucens. Verbis immortalis. Tenebræ exteriores. Tortores.

Clamor damnatorum.

Separatio à Deo & sanctis. Math. 22.

Lucæ 16.

Carceris infernalis descriptio.

Math. 22. Quid sit obmutescentem ligari, & in tenebras exteniores mitti. Fletus & stridor.

nullo silentio intermissus, sed planctus pernoctes. Væ væ illic æternū. Illic heu me, heu me. Illic proclamant, & non est qui suppetias ferat: vociferantur, & nemo redimit. Non est illam commemorare necessitatem, linguæ non datur assequi cruciatus illic detentorum animarum, os nullum humanum potest horridum illum timorem planum facere, nequeunt hominis labia verbis vllis infortunium & ploratum earum exprimere. Ingemiscunt assidue, nec vllus miseretur. Clamant è profundis, at nemo fleat. Lamentantur, at nullus eripit. Exclamât, & plangunt, at nemo compatitur. Tunc vbi mundi huius iactantia? Vbi gloria inanis, vbi delicia, vbi voluptas, vbi petulantia, vbi ambitio? &c. Quam densa obducitur caligine, quando in ira sua verba ad eos faciet? quando in furore suo perterrebit eos, inquit: Itè à me maledicti in ignem æternum, diabolo & eius nuncijs præparatum. Eheu, quanta cum tribulatione, quanta mœstia, quanta anxietate, timore, tremore implicabuntur spiritus eorum, cum cælestes vniuersæ potestates sublata voce clamabunt: Auertantur peccatores in tartarum. Væ væ, quale melos succinunt? colligentes, vluantes, plangentes, dum saeuissimis tormentis nunquam non excarnificandi abducuntur. Hei hei qualis illius loci facies? Vbi fletus & stridor dentium, quem tartarum appellat, quem ipse quoque diabolus expauet. Væ væ, qualis est gehenna ignis inextincti, ardentis quidem, sed non lucentis, sed & luce carentis. Hei qualis est infomnis & virulentus vermis? Væ væ, quam graues exteriores illæ tenebræ & assidua? heu heu quales sunt angeli infligendis pœnis destinati, truculenti & immites? etenim conuiciantur fortiter & increpant. Tunc rei clamant vehementer, & nemo eximit. Conclamabunt enim ad Dominum, & non exaudiet eos. Tunc cunctas vitæ vanitates fluxas fuisse ac caducas cognoscent, quæque hic bona esse gaudijque plena videbantur, ea selle & veneno amariora reperientur. O temporis illius tribulatione, & necessitate, & tempestatem. A sanctis graue dirimi, grauius à Deo dissociari. Ignominiosum tum manibus, tum pedibus colligari. Durum in exterioribus tenebras amandari, horridum fremere, dentibus stridere, contabescere, acerbum iugibus pœnis atteri, laboriosum lingua flammam sustinere. Miserrimum est aquæ poscere guttulam, & repulsam accipere, peramarum in ignibus esse & vociferari, nec tamen subleuari: inaccessæ fauces, & immensum chaos. Neque fuga se subtrahere, quoniam occluditur, abitum parare non potest, quoniam coercetur. Custodiæ murus insuperabilis, inhumani ergastuli, tenebricosus carcer, insolubilia vincula, vi nulla refringendæ catenæ. Feri & intractabiles flammæ illius ministri, graues illæ quæ ad supplicium adhibentur scuticæ, firmi vngues & infraçti, prædura flagella, pix nebulosa & strepitans, sulphur fragæ olens, atra cubilia, pyra semper ardens, fœdus & olens vermis, tetricum prætorium.

3. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite duodecimo: Et quid est, obmutescentes manibus & pedibus ligari, nisi in inferno, vbi Deo nemo confitetur, & aione priuari: sicut in exteriores tenebras mitti, nihil aliud erit, nisi à Domino, qui est mentium lumen, expelli? Fletus autem

& stridor dentium acerrimos eorum dolores ostendunt, qui supplicio æternæ mortis addicti, non videndi sensum habituri sunt, sed dolendi. Quorum continuus gemitus, cruciatus æternus, dolor summus, pœnalis sensus, torquent animas, nec extorquent, puniunt corpora damnata, nec finiunt. Quos idè sibi deputatos ignis inextinguibilis non extinguit, vt permanente sentiendi vita, pœna permaneat, & ad dolendum magis quam ad viuendum æternis corporibus compeditos habeat, quos in flammis viuacibus immortalitas secundæ mortis occidat. Iam verò quod dicit: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, ad totam refertur damnati hominis pœnam, quem inefficacis pœnitentiæ ignis exurit, & confumentis conscientia vermis immortallyter rodit. Proindè omnes qui in gehenna dicuntur occidi, non id cum illis agitur, vt maximis consumpti doloribus, aliquando deficiant, sed vt in illis pœnaliter viuant. Hæc & his familia libenter audire vel legere, iugiter ante oculos mentis adducere, futura credere, sine vlla perturbatione metuere, cogitare quale malum sit, ab illo gaudio diuinæ contemplationis excludi; beatissima sanctorum omnium societate priuari, fieri patriæ cælestis extorrem, mori vitæ beatæ, morti viuere sempiternæ, in æternum ignem cum diabolo & angelis eius expelli, vbi sit mors secundæ damnatis exilium, vita supplicium, non sentire in illo igne quod illuminat, sentire quod cruciat, exundantis incendij terribiles crepitus pati, barathri fumantis amara caligine oculos obcæcari, profundo gehennæ fluctuantis immergi, edacissimis in æternum dilaniari vermibus, nec fini. Hæc & multa similia cogitare, nihil est aliud, quâ vitiis omnibus repudium dare, & omnia blandimenta carnalia refrenare. Sed nos iam, si videtur, ab his terribilibus malis, quæ fidelium mentes salubri terrore concutunt, atque ab omnibus vitiosis delectationibus abducunt, & quæ amatores voluptatum suarum tunc suæ damnationis experimentum probabunt, quando iam, quod omni infelicitate est miserius, se emendare non poterunt: ab his inquam terrificis ac tristibus malis ascendamus ad illa sublimia, quibus proficientium mentes in spem promerendæ beatitudinis assurgunt, aburati que terrenis, cælestia concupiscunt, & quoniam proficere cupientes à salubri timore incipiunt, & ad charitatem proficendo perueniunt, nos quoque sufficere iudicantes, quod de incipientium timore tractauimus, etiam de charitate, quod ipse, cuius munus est, donauerit, disputemus.

4. GREGORIUS libro quarto dialogorum, capite vigesimo octauo. Si esse sanctorum animas in celo sacri eloquij satisfactione credidisti, oportet vt per omnia esse credas & iniquorum animas in inferno: quia ex retributione æternæ iustitiæ, ex inuisti crucientur. Nam sicut electos beatitudo lætificat, ita credi necesse est, quod à die exitus sui ignis reprobos exurat. **Petrus**: Et qua ratione credendum est, quia rem incorpoream tenebris ignis corporeus possit?

5. CAPITIS vigesimo nono: **GREGORIUS** Si incorporeus spiritus tenetur in igne corpore, cur nõ post mortem, cum incorporeus sit

dor dentium quid desiguet

Cruciatus inferni.

Calamitosa immortalitas.

Marc. 9. Vermis eorum quomodo nõ morietur.

Recordatio suppliciorum gehennæ quâ fructuosa sit.

Non sentiunt in igne quod illuminat, sed quod cruciat.

Salubris timor iudicij & gehennæ.

Iniquorum animæ sunt in inferno.

Incorporeus spiritus possit ab igne corpore teneri.

spiritus, etiā corporeo igne teneatur? **P E T R V S:** In viuēte quolibet idcirco incorporeus spiritus teneatur in corpore, quia viuificat corpus. **G R E G O R I V S:** Si incorporeus spiritus Petre in hoc teneri potest quod viuificat: quare non pœnaliter & ibi teneatur vbi mortificatur? **Teneri** autem spiritum per ignem dicimus, vt in tormento ignis, videndo atque sentiendo puniatur. Ignem nanque eo ipso patitur quod videt, & quia cremari se adspicit: crematur. Sicque fit, vt res corporea incorporeā exudum ex igne visibili ardor ac dolor inuisibilis trahitur: vt per ignem corporeum mens incorporea etiam incorporea flamma crucietur: quauis colligere ex dictis Euāgelicis possumus, quia incendiū anima non solum vidēdo, sed etiam experiendo patitur. Veritatis enim voce diues mortuus in inferno dicitur sepultus. Cuius anima quia in igne teneatur, insinuat voce diuitis, quia Abraham deprecatur, dicens: Mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti tui in aquā, & refrigeret linguam meā: quia crucior in hac flamma. Dum ergo peccatorem diuitem damnatum veritas in ignem perhibet, quisnam sapiēs reproborum animas teneri ignibus neget? **P E T R V S:** Ecce ratione ac testimonio ad credulitatē flectitur animus, sed dimissus iterū ad rigorē redit. Quomodō enim res corporea incorporeā teneat, atque affligere possit, ignoro. **G R E G O R I V S:** Dic, quæso, te, apostatas spiritus à celesti gloria delectos, esse corporeos, an incorporeos sulphuraris? **P E T R V S:** Quis sanum sapiens, esse spiritus corporeos dixerit? **G R E G O R I V S:** Gehennæ ignem esse incorporeum, an corporeum fateris? **P E T R V S:** Ignē gehennæ corporeum esse non ambigo, in quo certū est corpora cruciari. **G R E G O R I V S:** Certē reprobis veritas in fine dictura est: Ite in ignem æternū, qui paratus est diabolo & angelis eius. Si igitur diabolus eiusque angeli, cum sint incorporei, corporeo sunt igne cruciandi: quid mirum, si animæ, & antequam recipiant corpora, possint corporea sentire tormētā? **P E T R V S:** Patet ratio, nec debet animus de hac vltimū questione dubitare.

6. CAPITĒ quadragesimosecundo eiusdem libri quarti dialogorū: Cū ergo ad aperiendū librum nullus sub terra inuentus dignus dicitur, quid obster non video, vt sub terra, infernus esse credatur.

7. CAPITĒ quadragesimotertio: Vnus quidem est gehennæ ignis, sed non vno modo omnes cruciat peccatores. Vniuscuiusque etenim quantum exigit culpa, tanta illic sentitur pœna. Nam, sicut in hoc mundo sub vno sole multi consistunt, nec tamen eiusdem solis ardorem æqualiter sentiunt: quia alius plus æstuat, atque alius minus: ita illic in vno igne non vnus est modus incendi: quia quod hęc diuersitas corporum, hoc illic agit diuersitas peccatorum, vt & ignem non dissimilem habeant, & tamen eisdem singulos dissimiliter exurat.

8. CAPITĒ quadragesimoquarto: Cū veritas dicat, Ibiunt impij in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam, quia verum est quod promissit, falsum proculdubio non erit quod minatus est Deus. **P E T R V S:** Quid si quis dicat: Idcirco peccantibus æternam pœnam minatus est, vt eos à peccatorū perpetratiōe cōpesceret? **G R E G O R I V S:** Si falsum est quod minatus est, vt ab

Corporeus ignis cruciat animam peccatoris: si que tanquam diuina iustitię instrumentum.

Luc. 16.

Matth. 25. Sicut damnones incorporei igne corporeo cruciantur, ita & animæ damnatorum.

Apo. 9. Infernus sub terra esse creditur.

Gehennæ ignis nō vno modo omnes cruciat.

Matth. 25. Tormenta impiorum perpetuū damnatura sunt.

Non comminandi causā vocauit Sator ignem.

iniustitia corrigeret, etiam falsa est pollicitus, vt ad iustitiam prouocaret. Sed quis hoc dicere vel insanus præsumat? Et si minatus est quod non erat impleturus, dum asserere eum misericordem volumus, fallacem, quod dici nefas est, prædicare compellimur. **P E T R V S:** Scire velim quomodō iustum sit, vt culpa quæ cum sine perpetrata est, sine fine puniatur. **G R E G O R I V S:** Hoc rectē diceretur, si districtus iudex non corda hominum, sed facta pensaret. Iniqui enim idēd cum sine deliquerunt, quia cum sine vixerunt. Nam voluissent vtique, si potuissent, sine fine viuere, vt potuissent sine fine peccare. Ostendunt enim quia in peccato semper viuere cupiunt, qui nunquā desinunt peccare dum viuūt. Ad magnam ergo iustitiam iudicantis pertinet, vt nunquā careant supplicio, qui in hac vita nunquā voluerunt carere peccato. Omnipotens Deus, quia pius est, miserorum cruciatu non pacitur: quia verō iustus est, ab iniquorum vltione in perpetuum non sedatur. Sed iniqui omnes eterno supplicio deputati, sua quidem iniquitate puniuntur, & tamen ad aliquid ardebunt, scilicet vt iusti omnes & in Deo videant gaudia quæ percipiunt, & in illis respiciant supplicia quæ euaserūt: quatenus tanto magis in æternum gratiæ diuinæ debentur se esse cognoscant, quanto in æternum mala puniri conspiciunt, quæ eius adiutorio vicerunt. **P E T R V S:** Et vbi est quod sancti sint, si pro inimicis suis, quos tunc ardere vident, non orabunt: quibus vtique dictū est: Pro inimicis vestris orate? **G R E G O R I V S:** Pro inimicis suis orant eo tempore, quo possunt ad fructuosam pœnitentiam eorum corda conuertere, atque ipsa conuersatione saluare. Quid enim aliud pro inimicis orandum est, nisi hoc quod Apostolus ait: Vt det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendum veritatem, & respiciant à diaboli laqueis, à quo capti tenentur ad ipsius voluntatem? **P E T R V S:** Placet quod dicis: Et quomodō pro illis tunc orabunt, qui iam nullatenus possunt ad iustitiæ opera ab iniquitate commutari? **G R E G O R I V S:** Eadem itaque causa est, cur non oretur tunc pro hominibus igni æterno damnatis, quæ nunc etiam causa est vt non oretur pro diabolo angelisque eius æterno supplicio deputatis. Quæ nunc etiam causa est, vt non orent sancti homines pro hominibus infidelibus, impiisque defunctis: quia pro eis vtique quos æterno deputatos supplicio iam nouerunt, ante illum iudicis iusti conspectum orationis suæ meritum cessari refugiunt. Quod si nunc quoque viuentes iusti, mortuis & damnatis iniustis minime compatiuntur, quando adhuc aliquid iudicabile de sua carne sese perpeti etiam ipsi nouerunt, quanto districtius tunc iniquorum tormenta respiciunt, quando ab omni vitio corruptionis exuti, ipsi iam iustitiæ vicinūs atque arctius inhærebūt? Sic quippe eorum mentes per hoc quod iustissimo iudici inhærent, vis districtiōnis absorbet, vt omnino eis non libeat, quicquid ab illius æternæ regulæ subtilitate discordat.

9. ISIDORVS libro primo de summo bono, capite trigesimo primo: Duplex damnatorum pœna est in gehenna, quorum & mentem vrit tristitia, & corpus flamma * iuxta vicissitudinem: vt qui mente tractauerunt quod perficerent corpore: simul & animo puniantur & corpore. Ignem gehennæ ad aliquid

æternum, sed ex veritate.

Cur culpa peccatoris perpetuū puniatur.

Iustus & pius est Deus.

Fructus quos percipiunt iusti ex supplicio impiorū.

Matth. 9. Cur sancti non orant pro damnatis.

1. Tim. 2.

Non oratur pro infidelibus impiisque defunctis.

Miser corda minime mouentur sancti erga damnatos.

Duplex damnatorum pœna. * aliis iuxta vicissitudinem ignis gehennæ an lumen habeat.

aliquid lumē habere, & ad aliquid non habere, hoc est, habere lumen ad damnationem, vt videant impij vndē doleant: & non habere ad consolationem, nē videant vndē gaudeant. Apra fit comparatio de camino trium puerorum ad exemplum ignis gehennæ. Nam sicut ille ignis non arsit ad trium puerorum supplicium, * sed arsit ad comburenda ligamina vinculorū: ita ignis gehennæ & lucebit miseris ad augmentum pœnarum, vt videāt vndē doleant: & non lucebit ad consolationem, nē videāt vndē gaudeant. Inter huius vitæ & futuræ infelicitatis miseriam, multa discretio est. Illic enim & miseria est propter cruciationem dolorum, & tenebræ propter lucis auersionem: quorum vnum in hac vita, id est, miseria est, aliud non est: in inferno autem vtrunque est.

10. CAPITĒ trigesimo secundo: Sicut fasciculi lignorum ad combustionem de similibus colligantur, ita in iudicij die similes culpæ rei, suis similibus iungētur: vt ex æquo pœna constingat quasi in fasciculum, quos actio similes fecit in malum. Sicut vnusquisque sanctus in futuro iudicio pro quantitate virtutum glorificabitur: & vnusquisque impius pro quantitate facinorum condemnabitur: nec deerit in supplicio futuro damnationis ordo, sed iuxta qualitatem criminum, Propheta affirmāte, discretio erit pœnarum. De charorum quoque suorum supplicii, additur etiam pœna defunctis, sicut apud inferos diuitis sermo prædicat. Euangelicus, sicut pro augendo Iudæ supplicio, dicit etiā Psalmista: Commotione moueātur filij eius & mendicant: Impij durius hoc in iudicio puniendi sunt mentis dolore, ex quo visuri sunt iustos glorię beatitudinem meruisse.

11. MATTHEI octauo: Dicit autem vobis, quod multi ab Oriētē & Occidente venient, & recumbēt cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cælorum: filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium.

12. CAPITĒ decimotertio: Sicut ergo colliguntur zizania, & igni cōburuntur: sic erit in consummatione seculi. mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem: & mittēt eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & stridor dentium. Et paulo pōst: Iterum simile est regnum cælorū saganæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congregāti, &c. Sic erit in consummatione seculi. exhibūt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. ibi erit fletus & stridor dentium.

13. CAPITĒ vigesimo secundo: Intrauit autem rex vt videret discumbentes: & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali. Et ait illi: Amice, quomodō huc intrāsti non habens vestem nuptiā? At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris: Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium. Multi enim sunt vocati, pauci verō electi.

14. CAPITĒ vigesimo quarto: Si autem dixerit malus seruus ille in corde suo, Morā facit dominus meus venire: & cœperit percutere conseruos suos, manducet autē & bibat cum ebriosis: veniet dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua ignorat: & diuidet eū, partēque eius ponet cum hypocritis. illic erit fletus & stridor dentium.

Dan. 3. * alius &

Miseria & tenebræ sunt in inferno.

Alligabuntur in fasciculos similes culpæ rei.

Discretio & differentia pœnarum. Apo. 18. Luc. 16.

Phil. 108. De gloria beatorum dolebit damnati.

15. CAPITĒ vigesimo quinto: Et inutile seruum eiicient in tenebras exteriores. Illic erit fletus & stridor dentium.

16. LVCÆ decimotertio: Et dicit vobis, Nescio vos vndē sitis: tūc incipietis dicere, Manducauimus coram te & bibimus, & in plateis nostris doeuisti. Et dicit vobis, Nescio vos, vndē sitis: discedite à me omnes operarij iniquitatis. Ibi erit fletus & stridor dentium: cū videritis Abraham & Isaac & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli forās. Et venient ab Oriente & Occidente & Aquilone & Austro: & accumbent in regno Dei.

17. MARCI nono: Et si scandalizauerit te manus tua, abscinde illam. bonum est tibi debilem introire in vitam, quā duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non exinguitur. Et si pes tuus te scandalizat, amputa illum. bonum est tibi claudum introire in vitam æternā, quā duos pedes habentem, mitti in gehennam ignis inextinguibilis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non exinguitur. Quod si oculus tuus scandalizat te, eice eum, bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quā duos oculos habentem, mitti in gehennam ignis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non exinguitur.

18. ESAIÆ sexagesimo sexto: Veniet omnis caro vt adoret coram facie mea, dicit Dominus. Et egredientur, & videbunt cadauera virorū qui preuaricati sunt in me: vermis eorum non morietur, & ignis eorum non exinguetur: & erunt vsque ad saturationem visionis omni carni.

19. CAPITĒ decimo quarto: Detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadauer tuum: subter te sternetur tineā, & operimentū tuum erunt vermes. Quomodō cecidisti de cælo lucifer qui manē oriebaris: corruisti in terrā, qui vulnerabas gētes? qui dicebas in corde tuo, In cælū conscendā, super astra Dei exaltabo solū meum, sededo in mōte testamenti, in lateribus Aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Veruntamen ad infernum detraheris in profundum lacu.

20. ECCLESIASTICI septimo: Humilia valdē spiritum tuum: quoniam vindicta carnis impij, ignis & vermis.

21. IVDITH decimo sexto: Vē genti insurgētī super genus meum: Dominus enim omnipotens vindicabit in eis, in die iudicij visitabit illos. Dabit enim ignem & vermes in carnes eorum, vt vrantur & sentiant vsque in sempiternum.

22. IOB decimo: Dimitte ergo me, vt plangam paululū dolorem meum. Antequam vadam, & nō reuertar, ad terram tenebrosam, & operam mortis caligine, terram miseræ & tenebrarum, vbi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

23. IN epistola Iudæ Apostoli: Hi sunt in epulis suis, maculæ, conuiantes, & c. quibus procella tenebrarum seruata est in æternum.

24. GREGORIVS magnus libro nono moralium in Iob, capite quadragesimo quinto: Quid terrę tenebrosæ nomine, nisi terra tartari claustra signantur? Quę eterne mortis caligo operit, quia dānatos quosque in perpetuū à vitę luce disungit. nec immeritō infernus terra dicitur: quia quicumque ab

Iob. 10. Infernus dicitur terra tenebrosa, &c.

Ecclesi.

Non est trāg-
toria val phā-
taſtica pœna
inferni.

Eze. h. 16.

Job 10.
Terra miſeric
& tenebrarū.

Flamma ignis
inferni lumē
non habet.
Matt. 25.

Matt. 22.

Quomodo in
inferno nul-
lus ſit ordo,
cū tamē ſit
ordinata pœ-
narū per cul-
parum diuer-
ſitate diſtin-
ctio.
ſap. 6.
Apoc. 8.

Matth. 13.

Pares paribus
ſociabuntur.

Ioan. 14.
Diuerſitas pœ-
narū in infer-
no reperitur.

eo capti fuerint, ſtabiliter tenētur. Scriptum quip-
pe eſt: Generatio præterit, & generatio aduenit,
terra verò in æternum ſtat. Rectè igitur inferni
clauſtra, tenebroſa terra nominatur: quia quos puni-
endos accipiunt, nequaquam pœna tranſitoria, vel
phantaflica imaginatione cruciant, ſed vltione ſo-
lida perpetuæ damnationi ſeruant. Quæ aliquādo
tamen laci appellatione ſignantur, propheta atte-
ſtante, qui ait: Portauerunt ignominiam ſuam cum
his qui deſcendunt in lacum. Infernus ergò & ter-
ra nominatur, quia ſuſceptos ſtabiliter tenet: & la-
cus dicitur, quia hos quos ſemel ceperit, ſemper
fluſtuantes & trepidos tormentis circumfluentibus
abſorbet. Nequaquam vltiā miſericordia parcentis
liberat: quos ſemel in locis pœnalibus iuſtitia
iudicis damnat.

25. CAPITE quadrageſimofexto: Quæ adhuc
ſubtiliùs loca deſcribuntur, cum dicitur: Terram
miſeriæ & tenebrarum. Miſeria ad dolorem pertinēt,
tenebræ ad cæcitatē. Ea ergò quæ à conſpe-
ctu diſtricti iudicis expulſos tenet, miſeriæ & tene-
brarū terra perhibetur: quia foris dolor cruciat,
quos diuiſos à vero lumine, intus cæcitas obſcurat.
Natura ignis eſt, vt ex ſeipſo & lucem exhibeat &
concremationem. Sed tranſactōrū vltix illa flama
vitiōrum, concremationem habet, & lumen nō
habet. Hinc eſt enim quod reprobis veritas dicit:
Deſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui
paratus eſt diabolo & angelis eius. Quorū rursūm
omnium corpus in vniſa perſona ſignificans, dicit:
Ligate ei manus & pedes, & mittite eum in tene-
bras exteriores. Si itaque ignis qui reprobos cruciat,
lumen habere potuiſſet, is qui repellitur, ne-
quaquam mitti in tenebras diceretur.

26. CAPITE quadrageſimoſeptimo: Quomodo
in ſuppliciiſ ordo non erit, dum dānatorum quē-
que iuxta modum criminis, retributio ſequitur vlti-
onis? Hinc quippe ſcriptum eſt: Potentes poten-
ter tormenta patiētur, & fortioribus fortior inſtat
cruciatio. Hinc in Babylonis damnatione dicitur:
Quantum exaltauit ſe, & in deliciis fuit, tātum date
illi tormentum & luctū. Si igitur iuxta modum
culpæ, pœna diſtinguitur: conſtat nimirum, quod
in ſuppliciiſ ordo ſeruetur. Et niſi tormentorum
ſummam, meritōrum acta dirimerent, nequaquam
iudex veniens diciturum ſe meſſoribus eſſe perhi-
beret: Colligite primūm zizania, & ligate ea in faſ-
ciculos ad comburēdum. Si enim nullus in ſuppli-
ciis ordo ſeruetur, cur comburenda zizania in
faſciculos ligantur? Sed nimirum faſciculos ad cō-
burendum ligare, eſt hos qui æterno igni tradendi
ſunt, pares paribus ſociare: vt quos ſimilis culpa in-
quinat, par etiam pœna conſtringat: & qui nequa-
quam diſpari iniquitate polluti ſunt, nequaquam
diſpari tormento crucientur: quatenus ſimul dam-
natio cōterat, quos ſimul elatio ſubleuat, quōſque
non diſſimiliter dilatauit ambitio, non diſſimilis
angueſtæ afflictio: & par cruciet flamma ſupplicij,
quos in igne luxuriæ par ſuccendit flamma peccati.
Sicut enim in domo patris māſiones multæ ſunt
pro diuerſitate virtutis, ſic dānatos diuerſo ſup-
plicio gehennæ ignibus ſubiicit diſparitas crimi-
nis. Quæ videlicet gehenna quanuis cunctis vna
ſit, non tamen cunctos vna eadēque qualitate
ſuccendit. Nam ſicut vno ſole omnes tangimur,
nec tamen ſub eo vno ordine omnes æſtuamus:

quia iuxta qualitatem corporis ſentitur etiam pō-
dus caloris: ſic damnatis & vna eſt gehenna quæ
afficit, & tamen nō vna omnes qualitate comburit:
quia quod hīc agit diſpar valetudo corporum, hoc
illic exhibet diſpar cauſa meritōrum. Quomodo
ergò nullus in eſſe ordo ſuppliciiſ dicitur, in qui-
bus profectò quiſque iuxta modū culpæ cruciatur?

27. CAPITE quadrageſimooctauo: Quia ipſa
quoque ſupplicia quæ ordinata per iuſtitia veniūt,
ordinata proculdubio in corde morientium non
ſunt. Vt enim, &c. Infernum verò & vmbra mortis
obſcurat, & ſempiternus horror inhabitat: quia
eius ignibus traditi, & in ſuppliciiſ dolorem ſenti-
unt, & in doloris anguſtia pulſante ſe ſemper pa-
uore feriūt: vt & quod timēt tolerant, & rursūm
quod tolerant, ſine ceſſatione pertimeſcant. De his
etenim ſcriptum eſt: Vermis eorum non morietur,
& ignis eorum non extinguetur. Hīc flamma quæ
ſuccendit, illuminat: illic, vt ſuperiùs verbis Pfal-
miſtæ docuimus, ignis qui cruciat, obſcurat. Hīc
metus amittitur, cūm tolerari iam ceperit quod
timebatur: illic & dolor dilaniat, & pauor angu-
ſtat. Horrendo igitur modo, erit tunc reprobis dol-
lor cum formidib, flamma cum obſcuritate. Sic ſic
videlicet à damnatis ſentiri pondus ſummæ æqui-
tatis debet: vt qui à voluntate conditoris nequa-
quam ſunt veriti diſcrepare dum viuerēt, in eorum
quandoquē interitu ipſa à ſuis qualitibus etiam
tormenta diſcordent: quatenus quo ſe impugnat,
cruciatuſ augeant, & cūm variè prodeunt, multi-
pliciter ſentiantur. Quæ tamen ſupplicia in ſe de-
merſos & vltiā vires cruciant, & in eis vitæ ſubſi-
dium extinguentes ſeruant: vt ſic vitam terminus
puniat, quatenus ſemper ſine termino cruciatuſ vi-
uat, qui & ad finem per tormenta properat, & ſine
fine deſiciēſ durat. Fit ergò miſeris mors ſine mor-
te, ſinis ſine fine, defectuſ ſine defectu: quia & mors
viuit, & ſinis ſemper incipit, & deſicere defectuſ
neſcit. Quia igitur & mors perimit, & non extinguit:
dolor cruciat, ſed nullatenus pauorem fugat: flamma
comburit, ſed nequaquam tenebras diſcutit: quantum
per notitiam præſentis vitæ colligitur, ſupplicia
ordinem non habent, quæ non ſuam per omnia
qualitatem tenent, quanuis illic ignis & ad conſo-
lationem non lucet, & tamē vt magis torqueat,
ad aliquid lucet.

28. CAPITE quinquageſimo: Et quanuis an-
gelorum atque hominum longè ſit natura diſſimi-
lis, vna tamen pœna implicat, quos vnus in crimine
reatuſ ligat. Sed quid prodeſt iſta prænoſſe, ſi non
contingat euadere? Tota ergo intentione curan-
dum eſt: vt cūm vacationis tempus accipimus, bene
viuendi ſtudio, malorum vlticia tormenta fugia-
mus: Hinc quippe per Salomonem dicitur: Quod-
cumque poteſt manus tua facere, inſtanter operare:
quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia
erit apud inferos, quod tu properas. Hinc Eſaias
ait: Quærite Dominum dum inueniri poteſt, in-
uocate eum dum propè eſt. Hinc Paulus dicit: Ecce
nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis.
Hinc rursūm ait: Dum tempus habemus, opere-
mur bonum.

29. IOANNEſ Caſſianus in confeſſione Theolo-
gica, parte tertia: Sed dicere quis valeat, quæ im-
piis & malè viuētib, tormenta ſint præparata?
In ipſo enim cōtinuè mortis loco, qui infernus ap-
pellatur

Diſpar cauſa
meritorū ad-
fert ſupplicio-
rum diſcrepan-
tiam.

Reſponſio.

Vmbra mortis
& ſempiternus
horror.

De iuſtitia &
proſpectu in
puniſione dā-
natorum.

Mors ſine
morte, ſinis
ſine fine, de-
fectuſ ſine
defectu.

Vna pœna im-
plicat, quos vnus
reatuſ ligat.

Recordatio
ſuppliciorum
infernalium,
ad quid nos
permouere
debet.
Eccleſ. 9.

Eſai. 55.
2. Cor. 6.
Galat. 6.

Deſcriptio pœ-
narum inferni
egregia.

Demomum
quoniam terra &
hæc forma

Quis ſit
mors in in-
ferno.

Blaphemo-
rum pœna.

Quis ſym-
phonia.

Perpetuiſ
ſuppliciorū.

Matt. 22.
Eſai. 66.
Mat. 9.

Dolor, lan-
guor, peſtis,
tenebræ.

Non immor-
dit.

Locorum &
ſuppliciorum
veritates in
inferno.

Matt. 13.
Mar. 9.
Eſai. 66.
Apoc. 19, 20.
21.

Matt. 13.
Luc. 13.
Mar. 9.
Prover. 27.
Eſai. 4.
Phil. 3.
Prover. 9.
Eſai. 7.

Prover. 5.

Luc. 12.

Ioan. 7.
Eſai. 66.
Iuxta
I. X.

pellatur, quid aliud niſi iugis flamma, perſeuerans
tribulatio, & perpetua pœna, atque infinita totius
mali calamitas eſſe poteſt? Igneus autem fluuius, &
fœda palus complet omnia. Ibi ſanè atroces angeli
commorantur: quorum brachia ſunt vt capita dra-
conum: quorū oculi igneus ex ſe ſagittas emittunt:
quorum dentes vt elephantis prominent, & ſtimu-
lant ad tormentum, vt caudæ ſcorpionum. Quorū
adſpectuſ tremorem inducit, & dolorē atque mor-
tem. Atque vltimam mors poſſit in his ſubuenire an-
guſtiis: ſed, quod eſt horribilius, ad hoc viuit in
tormentis poſitus, vt cruciatibus gubernetur. Ad
hoc redintegratur, vt roſus ſerpentibus, & iteratis
ſubindè iterumque repetitis morſibus attrectetur.
Ibi dracones blaſphemantium labia vorant, & Re-
gulus diris morſibus miſerorum pectora lacerat:
atque horribiles diuerſi generis beluæ incredulo-
rum animas multipliciter ſine ceſſatione cruciant.
Illic vltulatus & planctus, gemitus & mugitus con-
tinuè ſonant: ſimulque clamor vbique cōſuſus at-
tollitur: quem dura vis tormentorum exagitat, &
incendij arſura extorquet. Hæc autem ipſa tribu-
latio, quæ illic excipiet miſeros, nullo termino ſi-
nitur, nullo ſine concluditur, ſed flammatur atro-
ci aduſtione conſumitur, & ad rediuiua incendia
iterum qui aduſus fuerit, reparabitur. Ibi enim
vermis qui non moritur, & ignis qui nunquam ex-
tinguitur, atque ſtridor ſemper dentium ſentitur.
Gehennæ lethale frigus, & glacies indeficiens. Fa-
mes peſſima, & ſitis immenſa. Dolor perpetuus, &
continuus languor. Sæua peſtis & indiciibilis lues.
Tenebræ denſiſſimæ, & nox obſcuritatis horren-
da. Nulla requies datur miſeris, omnia ibi mala, &
cuncta tormentorum genera. Mors immortalis, de-
fectuſ indeficiens, ſinis infinitus. Quis ergò fidelū
hæc audiens, & talia ſciens, non contremiſcat?

30. EPHRAIM in libro de vera pœnitentia, ca-
pite ſeptimo: Interrogatio: In vnum omnes ſuppli-
cium abibunt, an varij cruciatuſ ſunt? Reſponſio:
Varia ſunt tormentorum loca, ſicut in Euangelio
audiuimus. Sunt enim tenebræ exteriores, haud du-
bium, quin & alia interiora ſint. Gehennæ ignis
locus alius, ſtridor dentium proprius locus eſt, ver-
mis item immortalis alio in loco eſt. Stagnum ignis
locus eſt proprius, ſubque itidē loco, ignis in ex-
tinguibilis eſt. Inferi atque perditio ſuis terminis
conſtant, & inferiora terræ alius locus. Infernus
quod, mittuntur peccatores, & inferni profundum
atrocior locus. Inter hæc ſuppliciorū loca, diſtri-
buuntur inſeliciffimi, vnus quiſque pro peccatorū
ſuorum modo, ſive mitiùs ſive vehementiùs, ſicut
ſcriptum eſt, quoniam ſpinis peccatorum ſuorum
vnus quiſque conſtringitur. Hoc autem eſt: & id
quod dicitur, Vapulabit multis & paucis. Sicut au-
tē ſunt peccatorum differentia, ita ſunt & cru-
ciatum varietates. Dic, inquit, nobis, præcamur,
quæ ſit cruciatuſ differentia. Et ille: Aliter, inquit,
cruciatuſ adulter, aliter fornicator, aliter homici-
da, aliter fur, aliter ebriofus, aliter mendax, & ali-
tēperiuſ. Qui autem odit fratrem ſuum, cum ve-
nereſcit & homicida iudicatur. Qui hæreſibus in-
quinatur, audituſ ſunt: Tollatur impius, nō videat
gloriam Domini.

31. CAPITE octauo: Tunc ſegregantur ab iniqui-
tate, iterumque conſciunt, omni peccatorū reuertiōnis de-
ſtitutum. Quis adeo lapideo corde ſit, qui tā hinc
illud

diem illam non amariffimè fleat? Tunc ſeparantur
Epifcopi à Coepifcopis, diaconi à condiaconis, Separatio mi-
ſerabilis.
ſubdiaconi que atque lectores à ſociis ſuis. Tūc ſe-
parabuntur hi, qui aliquando reges fuere, plora-
buntque velut infantes, atque vt mancipia pellen-
tur. Tunc ingemifcent principes & diuites & im-
miſericordes, pergentque nudi atque deſolati, huc
illucque intuentes. Anguſtiabuntur quærentes ad-
iutorium, & nullus erit adiutor. Neque enim diui-
tiæ, &c. Vt autem breuiter dixerim, &c. vt quæ-
ſtione præcedenti, C. teſtimonio trigefimo-
quinto.

32. APOCALYPSIS vicefimo primo: Timidis
autem & incredulis, & execratis, & homicidis, &
fornicatoribus & veneficis, & idololatriſ, & omni-
bus mendacibus, pars illorum erit in ſtagno arden-
ti igne & ſulphure, quod eſt mors ſecunda.

33. CAPITE decimo quarto: Et tertius angelus
ſecutus eſt illos, dicens voce magna: Si quis adora-
uerit beſtiam & imaginem eius, & acceperit charac-
terem in fronte ſua, aut in manu ſua: & hīc bibet
de vino iræ dei, quod miſtum eſt mero in calice ig-
niſ, & cruciabitur igne & ſulphure in conſpectu
angelorum ſanctorum, & ante conſpectum Agni.
& ſumus tormentorum eorum aſcendet in ſecula
ſeculorum: nec habent requiem die ac nocte, qui
adorauerunt beſtiam, & imaginem eius: & ſi quis
acceperit characterem nominis eius.

34. CAPITE decimo octauo: Quoniam perue-
nerunt peccata Babylon vſque ad cælum, & recor-
datus eſt Deus iniquitatem eius. Reddite illi ſicut
& ipſa reddidit vobis: & duplicata duplicata ſecun-
dum opera eius. In poculo quod miſcuit, miſcete illi
duplū. Quantum gloriſicauit ſe, & in deliciis ſiuit:
tātum date illi tormentum & luctum: quia in corde
ſuo dicit, Sedeo regina, & vidua non ſum, & lu-
ctum non videbo. Ided in vna die venient plagæ
eius, mors, & luctus, & fames, & igne comburentur:
quia fortis eſt Deus qui iudicabit illam.

35. CAPITE decimo nono: Et appræheſa eſt be-
ſtia, & cum ea Pſeudopropheta: qui fecit ſigna cor-
ram ipſo, quibus ſeducit eos qui acceperunt charac-
terem beſtiæ, & qui adorauerūt imaginem eius.
Vini miſi ſunt hi duo in ſtagnum ignis ardentis, &
ſulphure.

36. CAPITE vigefimo: Et diabolus qui ſeducer-
bat eos, miſſus eſt in ſtagnum ignis & ſulphuris, vbi
& beſtia & pſeudopropheta cruciabuntur die ac
nocte in ſecula ſeculorum. Et in ſerpens & mors mi-
ſi ſunt in ſtagnum ignis. Hæc eſt mors ſecunda. Et
qui non inuentus eſt in libro vitæ ſcriptus, miſſus
eſt in ſtagnum ignis.

37. PſALM O decimo: Pluet ſuper peccatores la-
queos: ignis, & ſulphur, & ſpiritus procellarum,
pars calicis eorum.

38. IſAIAH vigefimo: Lauentur manus tuæ, om-
nibus inimicis tuis: dextera tua inueniat omnes qui
te oderunt. Pones eos vt clibanum ignis in tempo-
re vultus tui: Dominus in ira ſua conturbabit eos,
& deuorabit eos ignis.

39. DEUTERONOMIO I trigefimo ſecundo: Ignis
ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad
inferni houiffima: deuorabitque terram cum ger-
mine ſuo, & montium fundamenta comburet.

40. IOB vicefimo quarto: Ad nimum calorem
tranſeat ab aquis niuiū, & vſque ad inferos pecca-
torū.

tum illius. Obliviscatur eius misericordia: dulcedo illius, vermes: non sit in recordatione, sed conteratur quasi lignum infructuosum.

41. AD Romanos secundò: Qui reddet unicuique secundum opera eius: iis quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam: iis autem qui sunt ex contumelia, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum.

42. ESAYÆ decimotertio: Et requiescent ibi bestię, & replebuntur domus eorum draconibus: & habitabunt ibi struthiones, & pilosi saltabunt ibi: & respondebunt ibi vultus in ædibus eius, & firenes in delubris voluptatis.

43. PROVERBIORUM decimonono: Parata sunt derisoribus iudicia: & mallei percutiētes stultorum corporibus.

44. ECCLESIASTICI vigesimoprimo: Stupa collecta synagoga peccantium, & consummatio illorum flamma ignis. Via peccantium complantata lapidibus, & in finem illorum inferi, & tenebrę, & pœna.

45. APOCALYPSIS vigesimo, vt supra, testimonio trigesimosexto.

46. CAPITIBUS nono: Et in diebus illis quærant homines mortem, & non inuenient eam: & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.

47. IOB septimo: Sicut consumitur nubes, & pertransit nix qui descenderit ad inferos, non ascendet.

48. CAPITIBUS vigesimo: Respondens autem Sophar Naamathites, dixit: Hoc scio à principio, ex quo positus est homo super terram, quod laus impiorum brevis sit, & gaudium hypocritę ad instar pũcti. Panis eius in vtero illius vertetur in fel aspidum in intrinsecus diuitias quas deuorauit, euomet, & de ventre illius extrahet eas Deus. Caput aspidum fuget, & occidet eum lingua viperę. Luet quę fecit omnia, nec tamen consumetur iuxta multitudinem adinventionum suarũ sic & sustinebit. Cum satiatus fuerit, arctabitur, æstuiabit, & omnis dolor irruet super eum. Omnes tenebrę abscondite sunt in occultis eius: deuorabit eum ignis qui non succeditur, affligetur relictus in tabernaculo suo. Reuelabunt cęli iniquitatem eius, & terra confurget aduersus eum. Apertum erit germen domus illius, & trahetur in die furoris Dei. Hęc est pars hominis impij à Deo, & hæreditas verborum eius à Domino.

49. PSALMICO quadragesimo octauo: Sicut oues in inferno positi sunt: mors depascet eos.

50. ESAYÆ trigesimotertio: Concipietis ardorem, parietis stipulam: spiritus vester vt ignis vorabit vos. Et erunt populi quasi de incendio cinis, spinę congregatę igni comburentur. Audite qui longę estis, quę fecerim, & cognoscite vicini fortitudinem meam. Conterriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas. quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?

51. MARTINUS tertio: Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor quę non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Ego quidem baptizo vos in aqua in penitentiam, qui autem post me uerturus est, & fortior

me est, cuius non sum dignus calceameta portare) ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni. Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam: & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

52. CAPITIBUS vigesimo quinto: Tunc dicit & his qui à sinistris erunt, Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem, in vitam æternam.

53. POSTERIORIS ad Theffalonicenses primo: In flamma ignis dantis vindictam iis qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt euangelio Domini nostri Iesu Christi, qui penas dabunt in interitu æternas à facie Domini & à gloria virtutis eius.

54. POSTERIORIS Petri secundo: Si Deus angelis peccantibus non pepercit: sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium referuari. Et originali mudo non pepercit, sed octauum Noë iustitę præconę custodiuit, diluuium mundo impiorum inducens. Et ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens, eyerione damnauit, exemplum eorum qui impię acturi sunt ponens, & c. Nouit Dominus pios de reteratione eripere, iniquos verò in diem iudicij referuare cruciandos.

55. ESAYÆ sexagesimo quinto, vt in textu.

56. LVCÆ sexto: Veruntamen vobis diuitibus, quia habetis consolationem vestram. Vobis qui saturati estis, quia esurietis. Vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Vobis cum benedixerint vobis omnes homines.

57. CAPITIBUS decimo sexto: Mortuus est autem & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos cum esset in tormentis, vidit Abraham à longę, & Lazarum in sinu eius: & ipse clamans, dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter malum: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris. & in his omnibus, inter nos & vos chaos magnum firmatum est: vt hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transire.

58. CYRILLVS Alexandrinus in oratione de exitu animę: Vobis peccatoribus, quoniam iusti glorificantur, & peccatores condemnantur. Vobis peccatoribus, quoniam iusti in existimatione habentur, & peccatores probris impetuntur. Iusti in sanctificatione, peccatores in incendio: Iusti laudibus euehantur, peccatores miseria deprimuntur: Iusti in sanctorum statione, peccatores in continuo exilio: Iusti quidem audiant illud, Venite benedicti patris mei, possidete regnũ vobis ab æterno paratũ: Peccatores autẽ illud, discedite à me maledicti in ignem æternũ, diabolo & eius nunciis paratũ: Iusti autem in paradiso, peccatores in igne viuacissimo & inextincto: Iusti deliciis affluunt, peccatores labore conficiuntur: Iusti choros agitant, peccatores sunt in vinculis: Iusti concinunt, peccatores lugent: Iusti ter felices, peccatores ter miseri: Iusti in cętu, peccatores in specu: Iusti in sinu Abraham, peccatores in estu Belial: Iusti in quiete, peccatores in pœnis: Iusti in fulgore, peccatores in caligine procellarum: Iusti

Differentia iustorum & peccatorum in futura vita.

Matth. 23.

Beatorum & damnatorum differentia.

Premiorum & suppliciorum imparitas.

Contra eos qui humano quodam affectu putant cruciatum malorum non fore perpetuos.

Separari à Deo & regno eorum, quam gēne supplicium sit.

Vide etiam Chrysolomi sententias supra de peccatis in genere.

Quæst. 4. Sicut beati viuent in æterna, ita manebit sine finem esse pœna damnatorum.

Gehennę recordatio prodest eorũ libidinis flammam.

Ignis gehennę nec extinguitur, nec exiguere potest eos quos cruciat.

1. Cor. 13.

Iusti cum angelis plaudunt, peccatores cum demonibus lugent: Iusti in medio lucis, peccatores in medio tenebrarum: Iustos paracletus consolatur, peccatores cum demonibus pœnas luunt: Iusti adstant solio Domini, peccatores adstant vltimicibus tenebris: Iusti sine vlla temporis intermissione faciem Domini intuentur, peccatoribus vultus diaboli semper aduersus: Iusti cum angelis viuunt, peccatores adfoctantur demoniis: Iusti preces effundunt, peccatores iuge lamentũ: Iusti fursũm peccatores deorsũm: Iusti in cęlo, peccatores in abyfso: Iusti in perenni vita, peccatores in morte perditionis: Iusti in manu Dei sunt, peccatores in loco diaboli: Iusti cum Deo, peccatores cum Satana.

59. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite cętesimo vndecimo: Post resurrectionem verò facto vniuerso cõpletõque iudicio, suos fines habebunt ciuitates duę, vna Christi, altera diaboli: vna malorum, altera bonorum, vtraque tamen angelorum & hominum. Istis voluntas, illis facultas non poterit vlla esse peccandi, vel vlla conditio moriendi. Istis in æterna vita verè felicitęque viuētibus, illis infelicitę in æterna morte sine moriendi potestate durantibus, quoniam vtrique sine fine. Sed in beatitudine isti alius alio præstabilibus, in miseria verò illi, alius alio tolerabilibus permanent.

60. CAPITIBUS cętesimo duodecimo: Frustrã itaque nonnulli, immò quã plurimi æternam damnatorũ pœnam, & cruciatum sine intermissione perpetuos, humano miserantur affectu, atque itã futurum esse non credunt: non quidem scripturis aduersando diuinis, sed pro quomodo dura quęque molliendo, & in leniore flectendo sententiam, quę putant in eis terribilius esse dictã quã veritũ. Et post pauca: Si pœna sola esse, quãta in inferno minima cogitari potest, perire à regno Dei, exultare à ciuitate Dei, carere tam magna multitudine dulcedinis Dei, quã abscondi timentibus se, perfecit autem sperantibus in se, tam grandis est pœna, vt ei nulla possint tormenta quę nouimus comparari, si illa sit æterna, ista autem sint quamlibet multis seculis longa finienda.

61. CAPITIBUS centesimo decimotertio: Manebit ergo sine fine mors illa perpetua damnatorum, id est, alienatio à vita Dei, & omnibus erit ipsa communis, quamlibet homines de varietate pœnarum, de dolorum reuelatione vel intermissione pro suis humanis motibus suspicentur, sicut manebit communiter omniũ vita æterna sanctorum, quamlibet bonorum distantia concorditer fulgeant.

62. ITEM sermone centesimo octogesimo primo de tempore, siue sermone primo in vigilia Petrecostes, capite decimo octauo: Hęc recordare, & ignem illum gehennę his qui se nunc exagitant flammis libidinis & cupiditatis, opponere. Ignis hic qui in presenti est vita, absumit cuncta quę recipit: ille verò quos susceperit, semper cruciat, & pœnæ suę semper integros seruat. Propterea enim & inextinguibilis dicitur, non solum quia ipse nõ extinguitur, sed quia nec eos quos susceperit, extinguet aut perimet. Scriptura enim dicit, quia & peccatores induent incorruptionem, scilicet non ad honorem vitę, sed ad diuturnitatem supplicij profuturam. Huius autem pœna & ignis illius potentiam, nulla vox exponere, nullus poterit sermo

explanare. Nihil est enim in rebus corruptibilibus quod cõferri possit incorruptibilibus siue bonis siue malis. Ibi quid agemus? Quid respondebimus? Nihil erit nisi stridor dentium, nisi vultus & fletus, & sera penitẽtia, cessantibus vndiquę auxiliis, & vndiquę inualefcentibus pœnis: sed solatiũ quidem nullum. Nullus ibi occurret oculis nostris, nisi soli pœnarũ ministri, & facies dira tortorũ. Verũm has pœnas, hos cruciatum non solum euadere, sed etiam æternam beatitudinem, si modò de malis nostris penitentiam agimus, possumus acquirere.

63. LUCO de triplici habitaculo, capite secundo: Principalia duo sunt tormenta in inferno, frigus intolerabile, & calor ignis inextinguibilis: vnde in Euangelio legitur, Illic erit fletus & stridor dentium. Fletus nanque & liquefactio oculorũ ex calore nascitur. Stridor verò dentium ex frigore nascitur: hinc etiam beatus Iob: De aquis, inquit, niuium transibunt ad calorem niuium. De quibus duobus innumera pœdenat genera, videntur sitis intolerabilis, pœna famis, pœna fetoris, pœna horrois, pœna timoris, pœna angustię, pœna tenebrarum, seueritas tortoris, præsentia demonum, ferocitas bestiarum, crudelitas ministrantiũ, dilaceratio immortalũ vermium, vermis conscientię, ignitę lachrymę, suspiria miserię, dolor sine remedio, vincula sine solutione, mors æterna, pœna sine fine, absentia Christi quo ad visionem eius, quę sola omnia supradicta superat, & omnibus pœnis intolerabilior. Vẽ igitur illis qui perennẽ subire hæc omnia mala etiam sine fine meretur pro delectabili vnius horę somnio. Tanta etenim & talis est omnis huius mundi gloria, ad æternam comparata gloriam. Melius erat eis, quod dictum est de infelice Iuda, non nasci, quã malis suis meritis plagas inferni sustinere.

64. CYPRIANVS in libro ad Demetrianum: Cremabit addictos ardens semper gehenna, & viuacibus flammis vorax pœna: nec erit vnde habere tormenta vel requiem possint aliquãdo vel finem. Seruabuntur cum corporibus suis animæ infinitis cruciatibus ad dolorem.

65. ITEM in sermone de ascensione Christi: Continuus erit & superfluis illarum lachrymarum decursus, stridorem illum dentium flammę inextinguibiles agitabunt. Immortales miseri viuēt inter incendia, & inconsumptibiles flammę nudum corpus allambent. Ardebit purpuratus dies, nec erit qui æstuantis linguę stillam aquę infundat. In proprio adipe frige libidines bullient, & inter sartagine flammęas miserabilia corpora cremabuntur: & omni tormento atrocitũ desperatio condemnatos affliget. Non miserebitur vltra Deus, neque tunc audiet penitentes, sera erit illa confessio: & cum clausa fuerit ianua, frustra carentes oleo, acclamabunt exclusi. Nullum ibi refrigerium, nullum remedium: semel Christus descendit ad inferos, vltorius non descendet. Non vltra videbunt Deum in tenebris sigillati: irrefragibilis erit illa sententia, & immutabile iudicium, & stabit damnationis huius immobile constitutum.

66. BERNARDVS epistola ducentesima quinquagesimatertia ad Garinũ abbatem: Ob hoc procludubid inflexibilis & obstinata mentis punitur æternaliter malum, licet temporaliter perpetratũ: quia quod breue fuit tempore vel opere, longum

Inferni supplicia.

Per penitentiam has pœnas effugere licet.

Duo principalia tormenta in inferno. Mat. 8. 13. 22. 24. 27. Luc. 13.

Tob. 24. Alia pœnarũ genera ex his duobus pœdenat.

Privatio aspectus diuini pœna quarta sit.

Mat. 26.

Cruciatum perpetuum.

Immortalitas damnatorũ, Luc. 16.

Sartagine.

Desperatio. Sera penitentia. Mat. 25.

Immutabilis sententia. Mel. lac.

Peccatũ teporaliter perpetratum, cui in æternum puniatur.

esse constat in pertinaci voluntate: ita vt si nunquam moreretur, nunquam velle peccare desineret: immo semper viuere vellet, vt semper peccare posset.

67. E t in libro meditationum capite tertio, siue libro primo de anima apud Hugonem, capite tertio: Procul à beata paradisi patria exulati, cruciabantur in gehenna perpetua, nunquam lucem visuri, nūquam refrigerium adepturi, sed per millia millium annorum in inferno cruciandi, nec inde vnquam liberandi. Vbi nec qui torquet, aliquando fatigatur: nec qui torquetur, aliquando moritur. Sic enim ignis ibi consumit, vt semper reseruet: sic tormenta aguntur, vt semper renouentur. Iuxta verò qualitatem culpæ pœnā sustinebit vnusquisque gehennæ: & similis culpæ rei, suis similibus iungentur cruciandi. Nihil aliud ibi audietur nisi fletus, & planctus, gemitus & vlulatus, mœrores, atque stridores dentium: nihilque ibi videbitur nisi vermes, & laruales facies tortorum, atque teterrima monstra dæmonum.

Vermes crudeles mordebunt intima cordis. Hinc dolor, inde paup, gemitus, stupor, & timor horrens.

Ardebuntque miseri in igne æterno in æternum & vltra. In carne cruciabantur per ignem, in spiritu per conscientie vermem. Ibi erit dolor intolerabilis, timor horribilis, fœtor incomparabilis, mors animæ & corporis, sine spe veniæ & misericordiæ. Sic tamen morientur, vt semper viuant: & sic viuunt, vt semper moriatur. Ità anima peccatoris aut in inferno pro peccatis cruciatur, aut in paradiso pro bonis meritis collocatur. Nunc ergò alterum è duobus eligamus, aut semper cruciari cum impiis, aut perpetuo lætari cum sanctis. Bonum siquidem & malum, vita & mors, ante nos sunt posita, vt ad quod voluerimus, manum extendamus. Si tormenta non terrent nos, saltem inuident præmia.

68. IDEM Bernardus sermone octauo in psalmum, Qui habitat in adiutorio altissimi: Attamen sicut videbit peccator & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet: (prius enim benedicti vocabuntur in regnum, quàm maledicti in caminum deiiciantur ignis æterni, quò videlicet acris dolent videntes quid amiserint) sic iusti quoque videbunt & lætabuntur considerantes quid euaserint. In illa ergò tanta separatione quemadmodum hæc electis è regione consideratio reproborum, immèsa quædam materia gratiarum actionis & laudis. Vnde enim iusti tam magnificè gratias agerent, nisi cū illa inexcogitabili felicitate, qua perfruuntur, ipsam quoque retributionem cererent iniustorum, à quibus equidem sola misericordia redemptoris segregatos sese esse fidelissimè & deuotissimè recordantur? Vnde verò impij tanto animi furore tabescerent, nisi in regnū summæ beatitudinis coram sese vidissent alios introduci, & tunc demum in illos sese fœtores, in illos horrores, in illos æterni incendij cruciatus, in illas denique immortalis mortis miseras gemerent esse damnatos? Fletus quidem ob ignem qui non extinguitur, stridor verò ob vermem qui nō moritur. Planè fletus ex dolore, stridor dētiū ex furore. Fletum nempe tor-

mentorum immanitas, stridorem dentium vehementia ipsa tabescentis inuidiæ, & obstinata malignitas extorquebit. Ità ergò retributionem peccatorum videbis, nē videlicet ignarus tāti periculi, ingratus aliquando liberatori posse fieri videaris. Non solum autem, sed & securitas perfecta iustorum, erit visa retributio peccatorum: quo videlicet nec humanam aliquando, nec diabolicam vltra vereri malignitatem possint. Et post pauca: Nō igitur tibi durū videatur fore quod dicitur, Oculis tuis considerabis: quādo & ridebis in eorum interitu: non quòd velut quadam immanitate crudelitatis in ipsa tibi vltione complacat, sed quòd modus ipse pulcherrimus diuinæ ordinationis vltra quàm credi possit, iustitiæ zelatorem & amorem æquitatis oblectet. Vbi optimè omnia constituta, & suum cuique cessisse locum, immò in suum quemlibet cessisse, plenius & perfectius illustrante veritate cognosces: quomodò non omnia considerare, & in omnibus omnium moderatorem magnificare licebit? Itaque oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis. Primò quidem ob tuam euasione, secundò ob omnimodam securitatem, tertio quoque ob comparisonem, quarto ob ipsius iustitiæ perfectam æmulationem. Erit enim iam tunc non misericordiæ, sed iudicij tempus: nec vlla omnino credenda est erga impios futura illic miseratio, vbi nec vlla speranda est correctio.

69. HVG O à sancto Victore, libro quarto de anima, capite decimotertio: Infernus laus est sine mensura, profundus sine fundo, plenus ardore incomparabili, plenus fœtore intolerabili, plenus dolore innumerabili. Ibi miseria, ibi tenebræ, ibi ordo nullus, ibi horror æternus, ibi nulla spes boni, nulla desperatio mali. Omnis qui est in eo, odit se & omnes alios. Ibi omnia genera tormentorum: quorum minimum est maius omnibus his tormentis quæcunque in hoc seculo fieri possunt. Ibi est fletus & stridor dentium: ibi transitur à frigore niuium ad calorem ignium: & vtrunque intolerabile. Ibi omnes comburuntur, & vermibus corro-duntur, nec consumuntur. Vermis quorū non moritur, & ignis non extinguitur. Nulla ibi vox, nisi vñ vñ: vñ habent, vñ sonant: tortores diabolici torquent pariter & torquentur, & eorum nunquam finis erit aut remedium. Talis est infernus, & milliès peior.

70. INNOCENTIVS tertius libro tertio de contemptu mundi, siue de miseria humanæ conditionis, capite secundo: Vindicta carnis impij, vermis & ignis. Vterque duplex: interior & exterior. Interior, qui rodit & vrit cor: exterior, qui rodit & vrit corpus. Vermis, inquit, eorum nō morietur, & ignis non extinguetur. Dabit Dominus ignem & vermes in carnes eorum, vt vrantur & sentiant vique in sempiternum. Vermis conscientie * tripliciter lacerabit. Affliget memoria; fera turbabit penitentia, torquebit angustia. Venient enim in cogitationem peccatorum suorum timidi, & traducent illos ex aduerso iniquitates eorum, dicentes: quid profuit nobis superbia? & iactantia diuitiarum quid consulit nobis? Transierunt illa omnia tanquàm vmbra, & sicut nauis quæ pertransit fluctuantem aquam; cuius quum præterierit, non est inuenire vestigiū. Sic & nos nati, cōtinuò de-

Egregia descriptio suppliciorū gehennæ.

Quid ibi audiatur.

Quid videatur.

Qualis mors.

Alterutrum eligendum nobis.

In separatione iustorum & impiorum quid fiet.

Iusti ex malorum supplicis occasio nem sument agendi gratias.

Impij furore tabescēt proptor infortunium gloriā.

Fletus & stridor dentium vnde.

Quomodo gaudebunt beati de malorū supplicis.

Nulla miseratio erga impios.

Inferni & peccatorum eius breuis descriptio.

Odium sui & omnium aliorum.

Vñ, vñ illic perpetuo audiatur.

Eccl. 7. Vermis & ignis duplex. Esai. 64. Vltimo iudith. 16.

* alia tempore raliiter.

Sap. 4.

Sap. 11.

suum esse. Virtutis quidem signum nullum valeamus ostendere, sed in malignitate nostra consumpti sumus. Cum ingenti turbatione recogitantur, quæ cum nimia delectatione gesserunt, vt stimulus memoriæ pungat ad pœnam, quos aculeus nequitiae stimulauit ad culpam.

Sap. 5.

Luc. 23. Apoc. 6.

Pœnitentiæ infra duos.

Diuersitas peccatorum.

Ignis. Frigus. Mactis. Fœtor. Psal. 10. Vermes.

Esai. vltimo. Mallei percussiones. Prouer. 14. Alia descriptio.

Tenebræ palpabiles. Job 10.

Psal. 48. 1. Reg. 2. Cōfessio peccatorum. Dan. 7.

Horribilis visio dæmonum. Ignis catenæ. Nouè prædictæ pœnæ, quibus peccatoribus conueniant.

Psal. 5.

Qualis sit ignis gehennæ. Ezech. 10. Job 10. Infernus sub terris esse creditur. Esai. 14.

Ezech. 8. Ignis gehennæ an luceat.

tas, infinita miseriarum æternitas. Ligatis (inquit) manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stridor dentium. Singula membra pro suis peccatis propria sustinebunt tormenta, vt in eo puniantur, in quo peccauerunt. Scriptum est enim: Per quæ peccat homo, per hæc & torquebitur. Vnde qui in lingua peccauerat, cruciabitur in lingua. Propier quod ipse clamabat: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Per digitos intelligitur operatio. Digitis enim operamur. Quasi dicat: Si minimum operum Lazari haberem, minorem pœnam sentirem.

Matt. 22. Singula membra pro suis peccatis propria tormenta sustinebunt.

Luc. 16.

72. CAPIT V quarto: Pœnæ autem infernales secundum diuersa peccata sunt diuersæ. Prima pœna est ignis. Secunda frigiditas. De his dixit Dominus: Ibi erit fletus & stridor dentium. Fletus, propter fumum ignis. Stridor dentium propter frigus. Tertia erit fœtor. De his tribus dicitur in psalmo: Ignis, sulphur & spiritus procellarum, pars calicis eorum. Quarta, vermes indeficentes. Vnde Esaias: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Quinta, mallei percussiones. Vnde dicit Salomō: Parata sunt damnationis iudicia * blasphematoribus, & percussiones mallei fulforum corporibus. Sexta, tenebræ palpabiles exteriores & interiores. Vnde Job: Terra miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, &c. Vadam ad terram tenebrosam & operam mortis caligine. Et in psalmo: In æternum non videbunt lumen. & alibi: Impij in tenebris conticescent. Septima, cōfessio peccatorum. Tunc enim (vt legitur in Daniele) erunt libri aperti, id est, conscientie hominum erunt omnibus manifestæ. Octaua, horribilis visio dæmonum, qui videbuntur in excussione scintillarum de igne ascendētium. Nona, igneæ catenæ, quibus impij singulis membris confringentur. Prima pœna est concupiscentium: secunda inuidiosorum: tertia luxuriosorum: quarta inuidorum & odium habentium: quinta eorum qui in hoc seculo per flagella non meruerunt castigari, quia tentauerunt & exacerbauerunt Dominum in multitudine iniquitatum suarum. Vnde scriptū est: Exacerbauit Dominum peccator, secundum multitudinem iræ suæ non requirit. Sexta, eorum qui in tenebris ambulantes, ad lumen verum, scilicet Christum, venire contempserunt. Septima, cōfessio peccata sua, & pœnitentiæ contemnentium: Octaua, illorum qui in hoc seculo libenter vident mala, & faciunt: Nona, illorum qui per singula vitia sunt defluxi, qui ambulans in desiderijs suis, & eunt post concupiscentias suas.

Duplices tenebræ dantur. Esai. 26. 60.

Præ dolore vix aliquid quam pœnæ cogitare poterunt.

Quæstio quæ apud inferos mouetur. Eccles. 9.

Obliuio quæ in inferis.

Eccl. 17.

Psal. 113.

Esai. 38.

Job 10.

An in inferno futurus sit aliquis ordo. Luc. 6.

Ordo nō est in qualitate, sed in quantitate.

Job 24. Psal. 48.

Mors immortalis. Mors immortalis.

75. CAPIT V octauo: Dimitte me Domine (dicit Job) vt plangam paululum dolorem meum, antequàm vadam ad terram tenebrosam & operatā mortis caligine: terram miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Ordo quidem erit in quantitate pœnarum, quoniam in qua mēsurā mensi fuerint; remittetur eis, vt qui grauius peccauerunt, grauius puniantur. Potentes enim potenter tormenta patientur. Sed ordo non est in qualitate rerum, quia de aquis niuium transibunt ad calorem niuium, vt subita contrariorum mutatio grauiorem inferat cruciatum. Experimento cognoui, quòd adustus, si frigidum statim adhibeat, ardentiorē sentiat cruciatum.

76. CAPIT V nono: Sicut oves in inferno positi sunt, & mors depascet eos. Dicitur est hoc à similitudine iumentorum, quæ non radicibus euellunt herbas, sed summitates solummodò carpunt, vt iterum herbæ renascantur ad pastū. Sic & impij quasi morte pasti, reuiuiscunt ad mortem, vt æternaliter moriantur. Ouidius:

Sic in consumptum Titij semperque renascens, Sic perit, vt possit sepe perire, secur.

Tunc erit mors immortalis, tūc viuunt mortui, qui vitæ sunt mortui. Quærent mortem, & non inue-

Apoc. 9.

Optabunt mortem, qui hanc vitam solam abhoruerunt. Obsecro. Psal. 102.

Psal. 144. Sap. 11.

Esai. 24.

Responsio de nūquam remittendis poenit.

Exponit locū Esai.

Psal. 88. Heb. 12.

Psal. 102. Cur peccatū quod breui temporis spatium occupat, in aeternū puniatur.

Psal. 137. Damnatū blasphemant Deum.

Apos. 16.

Habent voluntatem peccandi, potestatem non habent. Vnde Aug. in enclit. cap. 111.

Quorum animae ad purgatorium migrarent.

nient: quia vitam habuerunt, & perdidit. Audi Ioannem in Apocalypsi dicentem: In diebus illis quaerent homines mortem, & non inuenient eam: desiderabunt mori, & fugiet mors ab illis. O mors quam dulcis es tuis quibus tam amara fuisti. Te solam desideranter optabunt, qui te solam vehementer abhoruerunt.

77. CAPITULUM decimo: Nullus ergo sibi blandiatur, & dicat, quia Deus non in finem irascetur, neque in aeternū indignabitur: sed miserationes eius super omnia opera eius. Quia cum iratus est, non obliuiscitur misereri, nec quicquam eorum quae fecit Deus, odiuit. Assumens in arguendum erroris, quod ait Dominus per Esaiā Prophetam: Congregabuntur in congregatione vnius fascis in lacum, & claudentur in carcerem, & post multos dies visitabuntur. Homo namque peccauit ad tempus, nō ergo Deus puniet in aeternum. O spes inanis, o falsa praesumptio. Nō credat frustra errore deceptus, quod aliquo precio sit redimendus, quoniam in inferno nulla est redemptio. Congregabuntur ergo peccatores in lacum, & claudentur in carcerem, scilicet in inferno, in quo sine corporibus vsque in diem iudicij torquebuntur, & post multos dies, postquam videlicet resurgēt cum corporibus suis in nouissimo die, visitabuntur, non ad salutem, sed ad vindictam: quia post diem iudicij grauius punientur. Sic & alibi dicitur: Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Praedestinatis ergo Deus irascitur temporaliter, quia flagellat omnem Deum filium quem recipit, de quibus illud accipitur: Nō in finem irascetur, & c. Reprobis autem Deus irascitur aeternaliter, quia iustum est, vt quod impius in suo praeruaricatur aeterno, Deus vlciscatur in suo aeterno. Nā licet peccandi facultas illum dimittat, ipse tamen non dimittit voluntatem peccandi. Scriptum est enim: Superbia eorum qui te oderūt, ascendit semper. Nam non humiliabuntur reprobi iam desperati de venia, sed malignitas odij tātum in illis excreuit, vt velint illum omnino non esse, per quem sciunt se tam infelicitate esse. Maledicent altissimo, & blasphemabunt excelsū, conuerentes eum esse malignum, qui creauit illos ad poenam, & nūquam inclinatur ad veniam. Audi Ioannem in Apocalypsi dicentem: Grando magna descendit de caelo in homines, & blasphemauerunt homines Deum propter plagam grandinis, quoniam magna facta est vehementer. Voluntas ergo dānat, licet amiserit potestatis effectum, semper tamen habebit malignitatis affectum, & ipsa erit in inferno supplicium, quae fuerat in mundo peccatum: licet forsā & ibi peccatum sit, sed non meritū poenae. Impius ergo quia semper habebit in se reatum ex culpa, semper sentiet cōtra se esse cruciatum ex poena: quia quod ipse per poenitentiam non deleuit, Deus per indulgentiam non remittet. Ad magnā ergo pertinet iustitiā iudicantis, vt nunquam careant in gehenna supplicio, qui nunquam carere voluerunt in vita peccato. Obsecro enim quod in peccato semper viuere volunt, qui nunquam desinunt peccare dū viuunt.

78. CONCILIUM Florentinum in conclusione, siue in literis vnionis. Item desinimus, si verē poenitentes in Dei charitate decesserint, antequam dignis poenitentiae fructibus de commissis satisfecerint, & omisit, eorū animas poenis purgatoris post

mortem purgari, & vt à poenis huiusmodi releuentur, prodesse eis fidelium viuorum suffragia, Misericordiam scilicet sacrificia, orationes & elemosynas, & alta pietatis officia, quae à fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueuerunt, secundum Ecclesie instituta: illorumque animas, qui post baptismum susceptum, nullam omnino peccati maculam incurserunt, illas etiam, quae post cōtractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdē exutae corporibus (prout superius dictum est) sunt purgatae, in caelum mox recipi, & intueri clarē ipsum Deum trinum & vnum, sicuti est, meritorum tamē diuersitate alium alio perfectiū: illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, poenis tamen disparibus puniendas.

1. B. PSALMO secundo, vt in textu.

2. SAPIENTIA sexto: Audite ergo reges, & intelligite, discite iudices finium terrae. Praebete aures vos qui cōtinētis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cum essetis ministri regni illius, non reētē iudicāstis, nec custodistis legem iustitiā, neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrendē & citō apparebit vobis, quoniam iudicium durissimum in his qui praesunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cuiusquam deus, nec verebitur magnitudinem cuiusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & aequaliter cura est illi de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio.

3. Esai. quinto: Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque vllō termino: & descendit fortes eius & populus eius, & sublimes glorioseque eius ad eum.

4. LVCA duodecimo, vt in textu.

5. MATTHEI decimo: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum qui potest animam & corpus perdere in gehennam.

6. CHRYSOSTOMVS libro primo de prouidentia Dei: Quid autem dicam pressuras huius temporis, cum non minūs ipsa quoque gehennae comminatio, quam promissio regni, ineffabilem ipsius clementiam commendat? Nisi enim ille gehennam minatus esset, non facile quispiā caelestibus bonis potiretur. Neque enim sufficit sola gaudiorū re promissio ad excitandos ad virtutem animos, nisi etiam eos poenarum timor impellat, qui negligentius ad illam affecti sunt.

7. IREM homilia quinta ad populum Antiochenum: Itaque si quis gehennae semper meminisse laboret, omnem mortem deridebit: & non praesentium angustia liberabitur, sed & ab illa flamma eripietur. Gehennam enim continē timens, nunquam in Gehennae ignem decedet, continē hoc castigatus metu.

8. ET homilia quinquagesima quinta ad populum Antiochenū: Et propterea de gehenna iugiter ediamus, vt ex huius minis & timore multum emolumentum capiamus. Nam si Deus peccantes in ea deiecerit huius minas non praemississet, in eam multi deciderent. Si nūc enim timore animas nostras cō-

Quomoda inuenitur.

Quorum animae ad caelum migrarent.

Ad inferos quorum animae descendunt, suppliciorū impatiatas.

Comminatio gehennae quam fructuosa.

Gehennae memoria quā vilitatem fecit cum ferat.

Comminatio gehennae, Deī circa nos misericordiam & prouidentiam ostendit.

cutiente,

cutiente, sunt aliqui tam facile peccantes, tāmquam nec ipsa sit: si nihil horum dictum fuisset, neque intentatum, quid mali non fecissemus? Itaque quod semper dico, gehenna non minūs, quam regnum, Dei circa nos curam ostendit. Gehenna namque cū regno cooperatur, ad ipsum homines timore compellens: ne scititiae, neque crudelitatis rem esse censeamus, sed misericordiae, multaque benignitatis & curae, & dulcis erga nos amoris. Nisi per Ionam subuersio denunciata fuisset, non fuisset prohibita subuersio. Nisi dixisset, quod subuertetur Ninive, Ninive non stetit: nisi fuisset intentata gehenna, in gehennam omnes cecidissimus: nisi praenunciatus ignis fuisset, ignem fugisset nemo. Eorum quae facere vult, contraria dicit, vt quae vult faciat. Non vult mortem peccatoris & dicit mortem peccatoris, nō mittat in mortem.

9. AVGVSTINVS in psalmum quadragesimum nonum: Si possemus facere, fratres, vt dies iudicij non veniret, puto quia nec sic erat malē viuēdum. Si non veniret ignis diei iudicij, & sola peccatoribus immineret separatio à facie Dei, in qualibet essent affluentia deliciarum, non videntes à quo creati sunt, & separati ab illa dulcedine ineffabilis vultus eius, in qualibet aeternitate & impunitate peccati, plāgere se deberent. Sed quid loquar, aut quibus loquar? Hęc amantibus poena est, non contententibus. Qui dulcedinem sapientiae & veritatis vt unquē sentire cōeperunt, nouerūt quod dico, quanta poena est, tantummodō à facie Dei separari. Qui autem illam dulcedinem non gustauerunt, si nondum desiderant Dei faciem, timeant vel

ignem: supplicia terreant, quem praemia non inuitant. Vile tibi est quod Deus pollicetur? contremisce quod minatur. Veniet dulcedo praesentiae, non mutaris, non excitaris, non suspiras, non desideras, amplexaris peccata tua, & delicias carnis tuae, si pulas ad te congeris? veniet ignis. Ignis in conspectu eius ardebit. Nō erit iste ignis sicut focus tuus: quō tamen si manum mittere cogaris, facies quicquid voluerit qui hoc minatur. Si tibi dicat, scribe contra caput patris tui, scribe contra capita filiorum tuorum: nam si non feceris, manum tuam mitte in focū tuum: facies nō ardeat manus tua, nō ardeat ad tempus membrum tuum, nō semper in dolore futurū. Minatur ergo inimicus tam leue malum, & facis malum? minatur Deus aeternum malū, & non facis bonum? Ad malum faciendum, nec minae te compellere deberent, à bono faciendo, nec minae te terere deberent. Minis enim dei, minis aeterni ignis prohiberis à malo, inuitaris ad bonum.

10. BERNARDVS in sermone de conuersione ad clericos, capite quinto: Habet malus hoc ipsum quod nunc ponit, quandoquē recipere corpus, non tamen ad poenitentiam, sed ad poenam. Vbi nimirum peccati ipsius & carnis quodammodō similis videbitur esse conditio, vt quemadmodum culpa semper puniri poterit, nec vnquam poterit expiari: si nec in corpore aliquando tormenta finire, nec corpus ipsum exinaniri valeat in tormentis. Meritū quidem vltio sempiterna defauit, quōd nūquam possit culpa deleri: & nec substantia carnis deficit, nē simul cogatur etiā afflictio carnis terminari. Hęc fratres mei qui pauet, cauet: nā q̄ negligit, incidit.

Supplicia terreant quem praemia non inuitant.

Psal. 49.

Quam grauis sit ignis ille. Poena perpetua.

Separati à facie Dei, grauis poena.

V.

De regno Caëlorum quid ex Scriptura discimus?

A. Parauit hoc Regnum Deus electis ab origine mundi, regnum caëste, regnum aeternum, regnū beatissimum, de quo Paulus aperte fatetur: Non sunt condignae passionibus huius temporis ad futurā gloriam. Oculis non vidit: nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quae praepraeparauit Deus his qui diligunt illum. O sancta ciuitatem Hierusalem nouam, descendentem de caelo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. De qua Ioannes diuinorum optimē conscius, hęc caelitus audiuit & scripsit: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis: & ipsi populus eius erunt: & ipse Deus cum eis erit eorum Deus: & absterget omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit: neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quae prima abierunt. Illic auditur vox tubae magne, & sicut vox aquarū multarum, & sicut vox tonitruorū magnorum dicentium, Alleluia: quoniam regnauit Dominus Deus noster omnipotēs. Gaudeamus & exultemus, & demus gloriam ei, quia uenerunt nuptiae Agni.

B. Beati qui ad cœnā nuptiarum Agni vocati sunt: Beatiores verò, qui ad eam cœnam vocati, submotis impedimentis omnibus, accedunt, vltimūque nuptialem adferunt, vt in

a Matth. 25. c. b 2. Timor. 4. d. c. 2. Petr. 1. c. d. Luc. 14. d. Aug. ser. 37. de sanct. Cypr. de mortalitate. e Rom. 8. d. 1. Cor. 4. d. Act. 14. d. 2. Tim. 2. a. b. 4. b. f 1. Cor. 2. c. Esai. 64. b.

g Apoc. 21. a. d. e. f. g. 22. a. Matth. 13. f. 2. c. Sap. 3. a. b. 5. c. Daniel. 12. c. 1. Cor. 15. e. f. g. Phil. 3. d. Ioan. 14. a.

h Apoc. 21. a. 7. d. 1. Cor. 15. d. 1. Ioan. 3. a. Esai. 25. c. 33. e. d. 49. c. 51. a. d. 60. d. 65. c. 66. d. Psal. 16. d. 2. 6. d. 30. c. 35. b. 86. a. 114. b. 149. a. Chrys. epist. 5. ad Theodor. lapsur. Ansel. epist. 2. & in libro de similitudinibus cap. 47. & seq. Hugo libr. 4. de anima, c. 15. & 16.

i Apoc. 19. a. Psal. 82. a. b. d. & ibid. August. item lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 16. & lib. 2. cap. 29. & 30. Item lib. 9. de libero arbitrio, cap. vlt. & lib. 9. de symb. ad Catech. cap. 11. lib. de Trin. cap. 11. & de catech. an. 1. lib. 1. c. 2. Tract. 4. in epist. Ioan. lib. Medit. cap. 22. & 23. Soliloqui. cap. 21. 35. & 36. Mammal. cap. 6. 7. 16. 17.

k Apoc. 19. b.

l Luc. 14. d. Greg. Hom. 36. & 37. in Euang. Prop. de vita contempl. lib. 2. cap. 2. & sequ. item lib. 3. cap. 32. Bernard. in ser. de tripl. gaudeo bono. & c. 4. medit. m. Matth. 22. b.

n. Mat. 8. b. Luc. 13. f. 12. e. 22. c. Greg. hom. 13. in Euang. o. Pfil. 14. a. 23. a. Egeiz. 33. c. Rom. 1. b. c. Mat. 5. a. Bernar. in ser. de conversione ad Clericos cap. 25.

p. Mat. 7. e. 19. e. 25. b. c. Apoc. 1. b. e. g. 3. b. c. d. 7. d. Bernar. ser. 2. de verb. Apostoli. Non est regnum Dei cœca & potus.

q. Apocal. 1. g.

regno Dei, cum Abraham, Isaac & Iacob recumbant. Nec opus est rogare: ° Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Expedita est responsio, Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam. Aut si verbo Christi magis delectaris, ° Qui facit voluntatem Patris mei qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum. Sancta hæc est ciuitas, & sanctos etiam ciues requirit: ° non intrabit in eam aliquid coinquinatum.

TESTIMONIA.

1. A. MATHÆI vigesimo quinto: Tunc dicit rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem, in vitam æternam. 2. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Liberabit me Dominus ab omni opere malo: & saluū faciet in regnum suum cœleste. 3. POSTERIORIS epistolæ Petri capite primo: Sic enim abundanter ministrabit vobis introitus in æternum regnum Domini nostri & Saluatoris Iesu Christi. 4. LVCÆ decimo quarto: Hæc cum audisset quidam de simul discumbentibus, dixit illi: Beatus qui manducabit panem in regno Dei. 5. AUGUSTINVS sermone trigesimo septimo de sanctis, siue sermone primo de feilo omnium Sanctorum, quem nonnulli tribuunt Alcuino: Dei ineffabilis & immensa bonitas etiam hoc prouidit, vt laborum tempus & agonis non extenderet, nec lōgum faceret aut æternum, sed breue, & vt ita dicā, momentaneum: vt in hac breui & exigua vita agones essent & labores: in illa verò, quæ æterna est, coronæ & præmia meritorum sine fine durarent: vt labores quidē citò finirentur, meritorū verò præmia sine fine manerēt. Et post pauca: Cōsideremus ergò in clytā vrbis illius felicitatem, in quantum cōsiderare possibile est. Vt enim verè est, comprehendere nullus sermo sufficet. Dicitur de ea in quodam loco sic, quod aufugiet ibi dolor, & tristitia, & gemitus. Quid hac vita beatus, vbi nō est paupertatis metus, nō egrotudinis imbecillitas, nemo læditur, irascitur nemo, inuidet nemo: cupiditas nulla exardescit, nullum tibi desiderium, nullius honoris aut potestatis pulsat ambitio, nullus ibi diaboli metus, invidia demonum nulla, terror gehennæ procul: ibi mors neque corporis erit neque animæ, sed immortalitatis munere vita iucūda. Nulla erit tunc discordia, sed cuncta cōsona, cuncta conuenientia: quia erit omnium sanctorum vna concordia. Pax cuncta & lætitia continet, trāquillia sunt omnia & quæta, atque iugis splendor: non iste qui hunc est, sed tanto clarior quāto felicior, quia ciuitas (vt legitur) illa non egebit lumine solis & lunæ, sed Deus omnipotens illuminabit eam, & lucerna eius est Agnus: vbi sancti fulgebunt vt stellæ in perpetuas æternitates, & sicut splendor firmamenti, qui ad iustitiam erudiunt multos. Quapropter nox ibi nulla, nulla tenebræ, cōcurfus nubium nullus, nec frigoris siue ardoris asperitas vlla: sed talis erit quædam rerum temperies, quā nec oculis vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis

Labores breues sunt, meritorum verò præmia æterna.

Mat. 35. Eadē ad verbum habet in inuasi c. 17. Que non sint in vita eterna.

Pax & concordia omnium in beata vita, claritas & splendor. Apoc. 24.

Daniel. 12.

ascendit, nisi illorum qui ea perfrui digni inueniuntur, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ, qui & laurunt stolas suas in sanguine agni, & sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte. Nō est senectus ibi, nec senectutis miseria, dum omnes occurrunt in virū perfectum, in mensuram grætis plenitudinis Christi. Verū super hæc omnia est cōfociari angelorum & archangelorū cœtibus, thronis etiam & dominationibus, principatibus & potestatibus, omniumque cœlestium supernarūque virtutum contuberniis perfrui, & intueri agmina sanctorum splendidis sideribus micantia, patriarcharum fide fulgentia, Prophetarum spe latantia, Apostolorum in duodecim tribubus Israël orbem iudicantia, martyrum purpureis victoriæ coronis lucentia, virginūque choros candentia ferta gestantes inspicere. De rege autem, qui horum agminū medius residet, dicere vox nulla sufficit. Effugit enim omnem sermonem, atque omnem sensum humanæ mentis excedit decus illud, illa pulchritudo, illa virtus, illa gloria, illa magnificentia, illa maiestas. Vltra enim omnem sanctorum est gloriam, ipseus inæstimabilem adipisci conspectum, & splendore maiestatis eius irradiari. Si enim quotidie cporteret nos tormenta perferre, si ipsam gehennā paruo tempore tolerare, vt Christum videre possemus in gloria venientem, & sanctorum eius numero sociari, nō erāt dignum pati cuncta quod mœstū est, vt tātæ bonitatis gloriæ participes haberemur? Quæ erit illa, fratres charissimi iustorum gloria, quā magna sanctorū lætitia, cum vnaquæque facies lucebit vt sol, cum ordinibus distinctis populū suum Dominus in regno patris sui cœperit recēdere, & meritis atque operibus singulorum præmia restituere, pro terrenis cœlestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna præstare, adducere sanctos in visionem paternæ gloriæ, & facere in cœlestibus confedere, vt sit Deus omnia in omnibus, æternitatemque suis amatoribus & immortalitatem largiri, ad quam eos sanguinis sui vniuersificatione reparauit, denū ad paradysum reducere, & regna cœlorum in fide & veritate sue pollicitationis aperire? Hæc hæreant firmiter sensibus nostris, hæc intelligantur plena fide, hæc toto corde diligantur, hæc indefinentium operum magnanimitate acquirantur. Res posita est in potestate facientis, quia regnum cœlorū vim patitur. Res ista dō homo, id est, regnū cœleste aliud non querit præcium, nisi teipsum. Tantum valet, quantum es tu. Te dā, & habebis illam. Quid turbaris de precio? Christus semetipsum dedit, vt acquireret te regnū Dei patris, ita & tu teipsum dā, vt sis regnum eius, ac

Apoc. 7.

Ephes. 4.

Societas beatorum.

Dei pulchritudo & conspectus.

Gaudii beatorum.

Restitutio præmiorum pro meritis.

Item in manuali cap. 16.

Mat. 11. Precium quo comparatur Regnum cœlorum. 1. Cor. 13. Rom. 6.

ac

ac nō regnet peccatum in mortali tuo corpore, sed spiritus in acquisitionem vitæ. 16. CYPRIANVS in libro de mortalitate: patriā nostram paradysum computamus, parētes patriarchas habere iam cœpimus, quid non properamus & currimus, vt patriam nostrā videre, vt parentes salutare possimus? magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum, frequēs nos & copiosa turba desiderat, iā de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute sollicita. Ad horū conspectū & amplexū venire, quāta & illis & nobis in cōmune lætitia est? qualis illic cœlestium regnorū voluptas sine timore moriendi, & cū æternitate viuendi? quā summa & perpetua felicitas? Illic Apostolorū gloriosus chorus: illic prophetarū exultantium numerus: illic martyrum innumeralis populū ob certaminis & passionis victoriā coronatus: triūphantis illic vires, quæ cōcupiscentiā carnis & corporis, cōtinentiæ robore subegerūt: remunerati misericordes, qui alimētis & largitionibus pauperū iustitiæ opera fecerūt, qui Dominica præcepta seruantes, ad cœlestes thesauros terrena patrimonia transtulerunt. Ad hos, fratres dilectissimi, auida cupiditate properemus. 17. AD Romanos octauo, vt in textu. 18. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: Id enim quod in præsentī est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternam gloriā pondus operatur in nobis, non cōtemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. 19. ACTORVM decimo quarto: Confirmantes animas discipulorum, exortantēque vt permanerent in fide, & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. 20. POSTERIORIS ad Timotheum secundo: Et quæ audisti à me per multos testes, hæc cōmenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Labora sicut bonus miles Christi Iesu. Nemo militans Deo, implicat se negociis secularibus: vt ei placeat cui se probauit. Nā & qui certat in agone, non coronatur nisi legitime certauerit. Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere. Fidelis sermo. Nā si cōmortui sumus, & coniuuemus: si sustinebimus, & conregnabimus. 21. ET capite quarto: Bonum certamen certauī, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solum autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius. 22. PRIORIS ad Corinthios secūdo: Sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinauit Deus ante secula in gloriā nostram, quam nemo principum huius seculi cognouit: si enim cognouissent, nunquā Dominum gloriæ crucifixissent. Sed sicut scriptū est, Quod oculus nō vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascēdit, quæ præparauit Deus iis qui diligunt illum, nobis autem Deus reuelauit per spiritū suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiā profunda Dei. 23. ESAYÆ sexagesimo quarto: A seculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus nō vidit Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te. 24. APOCALYPTIS vigesimo primo: Et ego Ioannes vidi sanctam ciuitatem Hierusalē nouam,

properandum est ad vitam æternam tantū ad patriam, vbi patres, fratres, & amici nos expectant, & de nobis sunt solliciti.

Societas sanctorum.

descendentem de cœlo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. Et venit vnus de septem angelis habentibus phialas plenas de septem plagis nouissimis, & locutus est mecum, dicens: Veni, & ostēdam tibi sponsam, vxorem Agni. Et sustulit me in spiritu in montem magnum & altum: & ostēdit mihi ciuitatem sanctam Hierusalem descēdentem de cœlo à Deo, habentem claritatem Dei, & lumen eius simile lapidi precioso tāquā lapidi iaspidis, sicut crystallum. Et habebat murū magnum & altum, habentem portas duodecim, & in portis angelos duodecim, & nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israël, & c. Et erat structura muri eius ex lapide iaspide ipsa verò ciuitas aurum mundum, simile vitro mundo. Et fundamenta muri ciuitatis, omni lapide precioso ornata. Fundamentum primum, iaspis: secundum, sapphirus: tertium, chalcidionius: quartum, smaragdus, & c. Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt, per singulas: & singulæ portæ, erant ex singulis margaritis: & platea ciuitatis aurum mundū, tāquā vitrum perlucidum. Et templum non vidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens templū illius est & Agnus. Et ciuitas non eget sole neque luna, vt luceant in ea, nam claritas Dei illuminauit eam, & lucerna eius est Agnus. 25. ET capite vigesimo secūdo: In medio plateæ eius, & ex vtraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum. Et folia ligni sanitatem Gentium. Et omne maledictū non erit ampliūs: & sedes Dei & Agni in illa erunt, & serui eius seruiunt illi. Et videbunt faciem eius, & nomen eius in frōtibus eorum. Et nox vltra nō erit: & non egebūt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminat illos, & regnabunt in secula seculorum. 26. MATHÆI decimo tertio: Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. 27. CAPITIS vigesimo secūdo: In resurrectione neque nubent, neque nubentur: sed sunt sicut angeli Dei in cœlo. 28. SAPIENTIÆ tertio: Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormētum mortis. Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est. Fulgebunt iusti, & tanquā scintillæ in arundinetis discurrent, Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit Dominus illorum in perpetuum. 29. CAPITIS quinto: Iusti autem in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud Altissimum. Ideo accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini: quoniam dextera sua reget eos, & in brachio sancto suo defendet illos. 30. DANIELIS duodecimo: Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt: alij in vitam æternam, & alij in opprobrium vt videant semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. 31. PRIORIS ad Corinthios decimo quinto: Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum. Stella enim à stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorū. Seminatur in corruptione: surgit in incorruptione. Seminatur in ignobili-

tate: furgit in gloria. Seminatur in infirmitate, furgit in virtute. Seminatur corpus animale: furgit corpus spiritale. Si est corpus animale, est & spiritale, &c. Ecce mysterium vobis dico. Omnes quidem resurgemus: sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba, (canet enim tuba) & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors stimulus tuus?

32. **A D** Philippenfes tertio: Nostra autem conuersatio in caelis est: vnde etiam Saluatorem expectamus, Dominum nostrum Iesum Christum, qui refectur corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae, secundum operationem qua etiam possit subiacere sibi omnia.

33. **I O A N N I S** decimoquarto: In domo Patris mei mansiones multae sunt. si quo minus, dixissem vobis. Quia vado parare vobis locum.

34. **A P O C A L Y P S I S** vigesimoprimum: Et audiui vocem magnam de throno, dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipsi populus eius erunt: & ipse Deus cum eis erit eorum Deus, &c. vt in textu.

35. **C A P I T E** septimo: Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stollas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni. Ideo sunt ante thronum Dei, & seruunt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos. non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque ullus aestus. quonia Agnus qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitae fontes aquarum, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.

36. **P R I O R I S** ad Corinthios decimotertio: Videmus nunc per speculum in aenigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum.

37. **P R I M A E** epistolae Iohannis tertio: Charissimi, nunc filij Dei sumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est. Et omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est.

38. **E S A I A E** vigesimoquinto: Praecipitabit mortem in sempiternum, & auferet Dominus Deus lachrymam ab omni facie, & opprobrium populi sui auferet de vniuersa terra: quia Dominus locutus est. Et dicet in die illa, Ecce Deus noster iste, expectauimus eum, & saluabit nos: iste Dominus, sustinuumus eum, exultabimus & letabimur in saluati eius.

39. **C A P I T E** trigesimotertio: Regem in decore suo videbunt oculi eius, cernent terram de longè. Respice Sion ciuitatem solennitatis nostrae: oculi tui videbunt Hierusalem habitationem opulentam, tabernaculum quod nequaquam transferri poterit nec auferentur clauis eius in sempiternum, & omnes funiculi eius non rumpentur: quia solummodo ibi magnificus est Dominus noster: locus fluuio-rum riuu latissimi & patentes: non transibit per eum nauis remigum, neque triseris magna transgredietur eum.

40. **C A P I T E** quadragesimo nono: Non esurient, neque sitient, & non percutiet eos aestus & sol: quia

miserator eorum reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos.

41. **C A P I T E** quinquagesimoprimum: Consolabitur ergo Dominus Sion, & consolabitur omnes ruinas eius: & ponet desertum eius quasi delicias, & solitudinem eius quasi hortum Domini. Gaudium & letitia inuenietur in ea, gratiarum actio & vox laudis. Et nunc qui redempti sunt a Domino, reuertentur, & venient in Sion laudantes, & letitia sempiterna super capita eorum, gaudium & letitiam tenebunt, fugiet dolor & gemitus.

42. **C A P I T E** sexagesimo: Non audietur vltra iniquitas in terra tua, vastitas & contritio in terminis tuis, & occupabit salus muros tuos, & portas tuas laudatio. Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunae illuminabit te: sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam. Non occidet vltra sol tuus, & luna tua non minuetur: quia erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & complebuntur dies luctus tui. Populus autem tuus omnes iusti, in perpetuum haereditabunt terram, germen plantationis meae, opus manus meae ad glorificandum. Minimus erit in mille & paruulus in gentem fortissimam: ego Dominus in tempore eius subitò faciam istud.

43. **C A P I T E** sexagesimo quinto: Ecce enim ego creo caelos novos, & terram nouam: & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor. Sed gaudebitis & exultabitis vsque in sempiternum in his quae ego creo: quia ecce ego creo Hierusalem exultationem, & populum eius gaudium. Et exultabo in Hierusale, & gaudebo in populo meo, & non audietur in eo vltra vox fletus & vox clamoris.

44. **C A P I T E** sexagesimo sexto: Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos, & in Hierusalem consolabimur. Videbitis, & gaudebit cor vestrum, & ossa vestra quasi herba germinabunt, & cognoscentur manus Domini seruis eius, & indignabitur inimicis suis.

45. **P S A L M O** decimo sexto: Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo: satiabor cum apparuerit gloria tua.

46. **I T E M** vigesimo sexto: Credo videre bona Domini in terra viuentium.

47. **E T** trigesimo: Quam magna multitudo dulcedinis tuae Domine, quam abscondisti timentibus te. Perfecisti eis qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum. Abscondes eos in abscondito faciei tuae a conturbatione hominum. Proteges eos in tabernaculo tuo a contradictione linguarum.

48. **I T E M** psalmo trigesimo quinto: Inebriabuntur ab hubertate domus tuae, & torrente voluptatis tuae potabis eos. Quoniam apud te est fons vitae, & in lumine tuo videbimus lumen.

49. **E T** octogesimo sexto: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. Sicut latantium omnium habitatio est in te.

50. **P S A L M O** centesimo decimo quarto: Conuertere anima mea in requiem tuam: quia Dominus benefecit tibi. Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos a lachrymis, pedes meos a lapsu. Placebo Domino in regione viuorum.

51. **I T E M** centesimo quadragesimo nono: Exultabunt sancti in gloria, letabuntur in cubilibus suis. Exultationes Dei in gutture eorum, & gladij ancipites in manibus eorum. Ad faciendam vindictam in nationibus.

nationibus, increpationes in populis: Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis: Vt faciant in eis iudicium conscriptum: gloria haec est omnibus sanctis eius.

52. **C H R Y S O S T O M V S** epistola quinta ad Theodorum lapsum: Concipe animo statum vitae illius, quantum homini concipere datur: nam iuxta rei dignitatem nobis sermo nullus adesse potest: ex iis tamen quae audimus, ceu per aenigmata coniecturam quantum admodum faciemus. Abiit, inquit, dolor, & tristitia, & gemitus. Quid igitur ea vita beatus erit? Non est cur illic pauperiem metuas & morbum. Nemo videbit contumeliosum, nec inique oppressum, nec exasperatum, aut irascentem, aut inuidem: nemo ardentem absurda concupiscentia, aut morentem propter sumptum necessarium, aut a magistratu vapulantem. Omnis enim affectuum turba, quae hic sedata est, perimetur: omnia erunt pax, letitia, gaudium, omnia serenitas & tranquillitas, omnia dies & splendor & lux: lux non quae nunc est, sed plane alia, quae hanc tantum excedit fulgore, quantum ea lumen lychni: neque enim occultitur illic aut nocte, aut congressu nubium, nec vrit, neque inflammata corpora: nam nox non obumbrat, nec aderit vespera, nec frigora, nec aestus, nec alia huius generis immutatio: sed omnino alia est conditio, quam demum ad hoc idonei reperiri intelligunt: non est illi senium, nec senectae mala, quaeque obnoxia sunt corruptioni, a medio & a pedibus, quod aiunt, tollitur. Omnia occupabit vbi que incorruptibilis gloria, & quod omnium longe est maximum, continua fruenter conuersatione cum Christo, vna cum angelis, cum archangelis, cum superioribus per testatibus. Contemplantur caelum, animaduerte permutatum fore habitum totius creaturae: nihil enim huiusmodi, vt nunc est, manebit, sed multo pulchrius erit ac preclarior, & quantum plumbo aurum vibrans aera, tantum hac rerum praesentium specie futurus ille decor illustrior erit, quae admodum beatus Paulus ait: Quonia & ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis. Et enim nunc ceu corruptionis participes multa patitur, quae ferrè corpus contingit: tum vero haec vniuersa reiciet, nobisque exhibebit elegantem & incorruptibilem habitum. Incorruptibile nascetur anima corpus, quae & ipsa in melius formabitur. Vnde putas tu similtas? vnde pugna? Lucundus nimirum contentus erit in hoc, quod omnes sancti perpetuo in ter se consentient: nullus illic calumniator timendus, nullè demonum insidig, nullè ming, nulla mors, nec ea qua hic extingimur, nec altera quae hac multo est acerbior: omnis harum rerum expectatio desit. Et quae admodum puellus regis primum alitur cibo non admodum splendido, terretur minis paedagogi, ne per indulgentiam lapsus, paterna se indignè reddat hereditate: mox regia nactus potestate, omnia haec mutat, praesidet cum magna libertate, vestitus purpura diademateque ornatus, & stipatus numeroso satellitio, abiectis ab anima rebus humilibus ac subamaris, in quorum tunc locum omnia magnifica, omnia iucunda successerunt: sic tu eueniet omnibus sanctis. At qui sermonis elegantia, & vires nihil possunt: ad montem illi oratione pergamus, vbi dominus transformatus est: contempler eum splendorem, sicut replenduit, quantum ne sic quidem vniuersum nobis futuri seculi splendor exhibuit, quia fuit quod tum appa-

ruit, attemperatio quaedam pro captu nostro, ne utriquam accurata rei demonstratio, quod a verbis Euangelistae manifestum est. Quidam ait? Splenduit, inquit, sicut sol. Ceterum incorruptibile corporum gloria non tantam lucem demittit, quam illud corruptibile corpus: neque talem eiusmodi oculi mortales capere sufficiunt. Ad hanc quidem visionem oculi requiruntur incorruptibiles & immortales. Verum in monte tum aperuit tantum lucis, quantum ferre potuerunt citra lationem aciei, atque afflictionem oculorum contentium in illud, quod tamen aliter cecidit: procciderunt enim in faciem. Dic, obsecro, si quis te in theatrum induceret, vbi magna multitudo hominum sederet amicta stolis aureis, & in medio omnium ostenderet alium quendam adornatum eximie gemmis, regio vestitu insignem, coronam habentem in capite, deinde polliceatur te assumpturum in numerum eorum, num omnia faceres quae ipse iusserit? Euola nunc in caelos animo, in illud intende theatrum, quod non coit ex huiusmodi vitis. Conuentus est illic eorum qui exuperant omne precium auri, lapidum preciosorum, radiorum solis, & omnis visibilis formae, non hominum solum, sed eorum qui hominibus antecellunt, angelorum, archangelorum, thronorum, dominationum, principatum, potestatum. De rege ipso nihil satis idoneum dici potest, adeo sermone & mentem excedit eius pulchritudo, formositas, splendor, gloria, maiestas, magnificentia. Tantum ne bonorum a nobis ipsis submouebimus, quo declinemus exigui temporis labore? Quod si quotidiè foret infinitis moriendum, ferendum tamen esset. Praeterea gehennam tormenta quae omnia contemnit sustinere, vt videat quae Christum venientem in gloria sua, & conscribi ordini Sanctorum. Audi quid Petrus dicit, Bonum est nos hic esse. Si Petrus qui vidit obscuram quandam imaginem futurorum, omnia continuo reiecit ab animo, propter voluptatem inditam animae a tali adspectu: quid dicemus, quando rerum veritas erit, quando regis cubiculis adaperis contueri licebit ipsum Regem, non per aenigma, nec per speculum, sed facie ad faciem, non amplius, inquam, per fidem, sed per speciem? Et post nonnulla: Quis vel delineabit voluptatem quae ex conuictu Christi extabit, aut utilitatem, aut gaudium? Etenim anima quae in propriam redijt naturam, quae in reliquum tempus multa libertate Dominum suum suscipit, quantum ea fructum capiat, quantum dulcedinis, quantum lucrum, haud quisquam vnquam satis explicabit: nec solum laeta bonis praesentibus, sed securam tutamque erit, quod tanta gaudiorum semina nequaquam desitura sint. Eam itaque iucunditatem vniuersam sermone quis effinget, quis attinget cogitatione? Quod si haec fluxa suos possessores in tanta gaudia sustollunt, & animum, licet incerta subitaque sint, in iugem effundunt letitiam: quid putas futurum de animis illis accersitis ad infinita bona, quae in caelis pios manent, quae fixa semperque duratura sunt, quae virtute quoque his praesentibus longe praestant, nedum constantia sua nunquam desitura, & cuiusmodi haud quaquam ascenderunt in cor hominis?

53. **A N S E L M V S** in epistola secunda ad Hugonem: Sic aliquem illiteratum & qui altiora non possit capere, ad beatitudinis aeternae desiderium existit.

Vicere aeternae qualemque describit.

Epist. 35. Quae ab hinc a via beata.

Inceda & laeta omnia.

Societas Christi & sanctorum. Corporis castissimi qualitas possit dicij diem.

Rom. 8.

Nulla aduersa timenda.

Similitudo.

Transfiguratio Domini representauit nobis splendorem futurum seculi.

Math. 17.

Descriptio coelestis beatorum a similit.

Dei pulchritudo.

Math. 17.

Gaudij beatitudo.

Epist. 35.

Ad amorem vite beatorum quomodo ex ceta.

ut illiteratus possit.

Quicquid volens adit, quicquid nolens abest. Voluntatum conformitas, & charitas mutua.

Singuli erunt perfecti reges.

Principiū regni caelestis quomodo hic habeatur.

Quid respōdendum sit, qui querunt de premio & mercede, quae Deo sententibus debetur. Prima respōsio generalior. 1. Cor. 2. Secunda minus generalis & distinctior. Sufficiens omnium commensuranda voluntatem, sine omni indigentia.

Simile à pueris deducunt.

Ex his quae in hac vita mens humana participat, de qua postea dicitur.

mo posse incitari, Frater charissime, regnum caelorum clamāt Deus se habere venale. Quod quidem regnum caelorum tale est, vt eius beatitudinem & gloriam, nec oculus hominis mortalis possit videre, nec auris audire, nec cor cogitare. Vt tamen aliquo modo illud possis cogitare, quicquid ibi regnare meruerit, quicquid ipse volet, hoc erit in caelo & in terra: quicquid verò nolent, non erit in caelo & in terra. Tanta enim erit dilectio inter Deum & eos qui ibi erunt, & inter seipso inuicem, vt omnes se inuicem diligant sicut seipso, sed plūs amet omnes Deum quā seipso. Et propter hoc nullus ibi volet nisi quod Deus, & quod volent vnus, hoc volent omnes, & quod vnus vel omnes, hoc ipsum volet Deus. Quapropter quicquid vnusquisque volet, hoc erit & de seipso, & de omnibus aliis, & de tota creatura, & de ipso Deo. Et sic singuli erunt perfecti reges, quia quod singuli volent, hoc erit, & omnes simul cū Deo vnus rex & quasi vnus homo, quia omnes vnus volent, & quod omnes volent, erit. Et post pauca: Ama Deum plūs quā teipsum, & iam incipis tenere quod ibi perfectē vis habere. Concorda cum Deo & hominibus, si tantum ipsi à Deo non discordent, & iam incipis cum Deo & cum omnibus sanctis eius regnare. Nam secundum quod tu concordabis modò cum Deo & cum hominibus in voluntate illorum, concordabit tunc Deus & omnes sancti tecum in tua voluntate. Si ergò vis esse rex in caelo, ama Deum & homines sicut debes, & mereberis esse quod optas. Hic amorem non poteris habere perfectum, nisi euacaueris cor tuum ab omni alio amore.

54. In libro de similitudinibus, capite quadragesimo septimo: Multi homines quibus nonnullam boni morēs & iusta opera proponuntur, vt & se in eis, seculi postposita vanitate, exerceant, admonentur, inquirere solent, quā obrem, quo premio, qua retributione. Respondetur itaque illis quod scriptū est: Quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quae preparauit Deus diligentiibus se. Quod cum illi non clarè, quid sit, aduertere possunt, repetitur hoc ipsum aliis verbis, & dicitur eis: premium quod his qui in hac vita Deo seruiunt, in futura vita recompensatur vita aeterna, beatitudo aeterna, aeterna iucunditas, sufficientia simul omnium commodorum secundum voluntatem, & sine omni indigentia. Haec ergò cum illis hoc modo dicuntur, bona quidem & magna, vt sunt, videntur: sed quia non intelligunt, quid in ipsa vita habituri sint, nec subitò quid sit omnium commodorum secundum voluntatem sufficientia, & sine omni indigentia, percipere possunt, haerent animo, nec multum efficacis sapore ad audita trahuntur. Quid igitur agendum, vt haec illis aliquatenus sapiant, & sic ad bona opera euigilent? Priorum more cibandos astimo eos, qui si aliquando grossum aliquod pomum edendum percipiunt, illud ob dentium teneritudinem & oris angustiam assumere nequeunt, si pro illorum capacitate prius non fuerit particulatim diuisum. Itaque diuidamus in partes magna quae diximus, vt inde possint ad vitam nutriri, de quibus agimus. Quae vt melius eluceant, consideremus quae in hac vita mens auditiua amet humana, & ex his prout possumus, coniectemus illa eos habituros in vita aeterna multo excellentius, si quidem inter multi-

moda mundi pericula constituti, Domini fuerint praecepta secuti: atque cum ipsi illius adepti fuerint plenitudinē desiderij sui, se nequaquam fraudatos percipient. Hoc igitur vt praetaxauimus, faciamus, & à minimis paulatim progrediamur. Quatuordecim igitur sunt beatitudinis partes, quas finito generali examine, perfectius omnes electi habebunt, totidemque miseriarum genera, quae malitunc sustinebunt. Haec autem beatitudinis partes atque miseriarum, sic sibi inuicem omnino sunt contrariae, quomodo & ipsi qui eas accipiunt, in remuneratione.

55. CAPITALE quadragesimo octauo: Partes verò beatitudinis sunt, pulchritudo, agilitas, fortitudo, libertas, sanitas, voluptas, longaeuitas, sapientia, amicitia, concordia, honor, potestas, securitas, gaudium. Partes verò miseriarum, quatuordecim praelibatis beatitudinibus contrariae, haec sunt.

56. CAPITALE quadragesimo nono: Turpitudine, ponderositas, imbecillitas, seruitus, infirmitas, anxietas, vitæ breuitas, insipientia, inimicitia, discordia, dedecus, impotentia, timor, tristitia. Notandum quòd sicut septem priores illius beatitudinis partes ad corporis beatitudinem, septemque posteriores ad animam pertinent beatitudinem: sic quoque septem priores huius miseriarum partes, corporis: septemque vltimae, miseriam perficiunt mentis. Quicunque ergò illas omnes beatitudinis partes habere poterit, perfectam corporis & animae beatitudinem possidebit. Quemcumque verò has omnes miseriarum partes tolerare contigerit, summam corporis & animae miseriarum subiacebit. Verum in hac vita, nec vnā illius beatitudinis & huius miseriarum partem quisquam potest habere, nec rursus ex toto ea carere. In alia verò vita aut perfectam habens beatitudinem, miseriarum nullatenus subiacebit: aut summam subiaceans miseriarum, omnino beatitudinē carebit.

57. CAPITALE quinquagesimo: In illa siquidem vita pulchritudo iustorum, solis pulchritudini, qui septempleriter, quam modò sit, splendidior erit, adaequabitur. Vnde scriptum est: Fulgebunt iusti sicut sol in conspectu Dei. Si verò iniustus fuerit, caeno & omni cadauere foetidior erit, omni que fuligine turpior erit.

58. CAPITALE quinquagesimo primo: Velocitas quae pulchritudine non minus amatur, tanta nos comitabitur, vt ipsi angelis dei eque celeres simus qui à caelo ad terras & econuersò dicto citius dilabuntur. Malus verò tanto penarum pondere premetur, vt nec pedē quidem, vel manus vel aliquid sui corporis possit mouere. Vnde & illud in Euangelio: Ligatis manibus & pedibus mittite eum in tenebras exteriores.

59. CAPITALE quinquagesimo secundo: In futuro sic iustus fortis erit, vt etiam, si velit, terram commouere possit, & sic econuersò iniustus imbecillus, vt nec etiam vermes amouere queat ab oculis suis.

60. CAPITALE quinquagesimo tertio: Sicut angelis nihil obstitit, nec aliquid eos impedire potest, vel cōstringere, quin pro velle suo cūcta penetrēt liberrimè, ita non erit aliquod obstaculū quod nos retardet, nulla clausula quae nobis vllatenus obstat, non elementum, quod nobis ad velle nostrum paruum omnino non exerceat. In illa etenim vita si bonus fuerit, nihil patietur quod nolit, sed age-

gustionem qualemcumque eorum quae sunt in vita aeterna.

Partes beatitudinis quatuordecim.

Miseriae partes totidem.

Septem pertinent ad corpus, & alii 7 ad animam.

Solum in vita futura perfectē habetur praedictae partes beatitudinis & miseriarum.

Pulchritudo quae beatitudinis, & est diuerso quanta de formitas datorum. Matth. 13.

Velocitas iustorum.

Gravitas & pondus corporum damnatorum. Matth. 22.

Fortitudo beatorum. Imbecillitas damnatorum.

Libertas beatorum.

Seruitus reprobatorum.

Sanitas sanctorum.

Mala valetudinis damnatorum.

Voluptas & miseria sanctorum.

Voluptas beatorum quanta, & est diuerso miseria damnatorum.

Longeuitas beatorum.

Sapientia. Vita breuitas malorum. Haec sunt de beatitudinis & miseriarum corporis. Sapientia sanctorum quanta.

Scientia iustorum.

Ignorantia & insipientia damnatorum.

Amicitia beatorum.

Inimicitia malorum.

re permittetur quaecumque voluerit. Si verò fuerit malus, ad omnia quae noluerit, cogetur, & ab omnibus quae voluerit, prohibebitur.

61. CAPITALE quinquagesimo quarto: Incunctanter, vt mea quidē fert opinio, adstruere, licet, sanitatem vitæ futuræ ita vigere, & immutabile ac inuolabilem fore, vt ineffabili quadā dulcedine suauitatis totum hominem repleat, & omne quod aliquis in se vicissitudinis, mutabilitatis aut laesionis suspicionē praetendere queat, procul arceat atque repellat. Sic igitur iustus erit sanus. At verò quilibet iniustus tāta ibi infirmitate scias infirmari, vt nullo postmodum medicamine queat medicari.

62. CAPITALE quinquagesimo quinto: Post hanc vitam aut in omnimoda voluptate sunt, aut omnino replebuntur anxietate.

63. CAPITALE quinquagesimo sexto: In illa futura vita delectatio quaedam ineffabilis bonos inebriabit, & inestimabili dulcedine suis totos eos inenarrabili abundantia satiabit, quid dixi totos? oculi, aures, nares, os, manus, guttur, cor, iecur, pulmo, ossa, medullae, exta etiam ipsa & cuncta singulatim, singulaque membra eorum, in communi tam mirabili delectationis & dulcedinis sensu replebuntur, vt verè totus homo torrente voluptatis Dei poterit, & ab vbertate domus eius inebrietur. Verum econtrario, vt dictum est, credimus de iniusto. Sit enim ante oculos cordis positus exempli causa, homo aliquis, qui tam in ipsis oculorum suorum pupillis, quā in singulis membris ferrum ignitum & candens infixum habeat: ita vt nec medullae, nec intellina, nec omnino quicquam in toto ipso cruciatu, immanitate illius careat vel eam leuius quā in oculis aliquatenus sentiat. Quid dicam angustiatu? Quis hunc aestimet sanæ mentis inter ista?

64. CAPITALE quinquagesimo octauo: Si benè vixerit nunc, tūc viuere quantum & Deus. Vnde scriptum est: Iusti autem in perpetuum viuunt. Si verò malè vixerit, non nisi moriendo tunc viuere poterit. Nihil ergò breuius illa vita, cui mors fuerit semper iuncta.

65. CAPITALE quinquagesimo nono: Sapientia quam omnes in hac vita non vtiliter amant, tanta in futura vita bonis erit, vt eorum quae scire voluerint, nihil sit quod ignorent. Bonus enim perfecta, quae Deus est, sapientia replebitur, eamque facie ad faciem intuebitur. Quam dum ita perspexerit, creaturae totius naturam videbit, quae in Deo melius quā in seipsa consistit. Tunc etenim iusti omnia scient, quae Deus fecit scienda, tam ea quae praeterita, quā ea quae postmodum sunt futura. Ibi à singulis omnes, ibi ab omnibus singuli cognoscuntur, nec quaequam omnino latebit, qua patria, qua gente, qua stirpe quis editus fuerit, vel quid etiam in vita sua fecerit.

66. CAPITALE sexagesimo primo: Si autem fueris malus, vera omnino sapientia priuatus, tantis vrgeberis doloribus, vt non solum insipiens, verum omnino fias & amens.

67. CAPITALE sexagesimo secundo: Bonum queneque sic Deus omnesque alij diligunt boni, vt eum habere odio vltra non possint. Quantum nanque quisque seipsum, tantum & tam diu diliget & alterum. Malum autem queneque sic Deus omnesque boni habebunt odio, vt nec filius quidem

pietatem habeat de patre in pœnis conspecto. 68. CAPITALE sexagesimo tertio: Corpus & anima cuiusque sancti, immò concordia tantæ erunt omnes iusti, quantæ in praesenti sunt oculi nostri. Sicut enim oculus vnus verti non potest, quò non vertatur & alius, sed in eadem partem semper voluuntur: sic etiam corpus & anima, vel societas illa iustorum nihil poterunt velle diuersum, sed eadem semper voluntatem habebunt. Corpus enim vnus erimus, ecclesia vna erimus, sponsa Christi erimus, quicumque ibi erimus. Ipsa Dei voluntas non erit à tua diuersa, sed sicut tu quod ille, ita & ille volet in cunctis quod tu: caput nanque à suo corpore quomodo discerpere?

69. CAPITALE sexagesimo quarto: In illa admirabili & glorificata dispositione & aequè disposita glorificatione beatæ ciuitatis Dei, ita quisque quod adeptus fuerit, amabit, vt statum suum potiori gradu immutari non velit. Quare? quia cuique satis erit sua felicitas & beatitudo, sibi pro meritis suis misericorditer impartita. Mali verò in discordia tanta persistunt, vt statum suum & anima semper dissideant. Nam & corpus animam odio habebit, eò quòd malè vnquam cogitauerit, & anima corpus, eò quòd malè cogitata opere compleuerit, pro quibus omnibus torquentur in pœnis.

70. CAPITALE sexagesimo septimo: In illa beata supernorum ciuium societate quemadmodum hi qui summae Deitati sunt propinquiores, & ob hoc aliis praestantiores, dii dicuntur, ita & qui illis sunt inferiores, quoniam vna & eadem qua & ipsi summae Deitati pro sua capacitate participant, simili nomine deos dicendos esse necesse est. Talis honor, vt praelibauimus, iustis pro modo meritorum exhibebitur. Quisquis verò malus econtrario sic exhorabitur, vt in omni factore deiectus, vermium etiam dominio subiiciatur.

71. CAPITALE sexagesimo octauo: In futuro, aut verè praepotens, aut erit quisque omnino semperque impotens. Bonus autem quicquid voluerit facere poterit, quoniam ipsum omnipotentem in omnibus suae voluntati concordantem habebit. Malus verò nihil quod velit, agere quibit.

72. CAPITALE sexagesimo nono: In futuro aut securitatem perfectam, aut econtrario summum habebit timorem. Bonus autem quicquid voluerit habebit, & nihil ex eo se amissurum timebit.

73. CAPITALE septuagesimo: Malus verò & semper tormenta quae patietur, pauebit, & nunquam ex eis euadere poterit.

74. CAPITALE septuagesimo primo: In seculo futuro aut letitia, aut tristitia quisque replebitur summa. Bonus enim quisque omnino tūc poterit gaudere, quia praedictas omnes beatitudinis partes obtinebit perfectè. Quid ergò beati? isto, quo tūc replebitur iustus gaudio? adhuc tamē ad cumulū beatitudinis suae aliud habebit, vnde magis possit gaudere: quia enim quisque sic, vt se, alterū amabit: pater quia sic de illius felicitate, vt de sua gaudebit. O quot igitur & quanta gaudia quisque obtinebit, qui de tot & tātis beatitudinibus sanctorū iubilabit? Quòd si tantū de aliis, quos vt se diliget, gaudebit: quantum de Deo, quem supra se diliget, exultabit? Gaudiū enim erit ei intus & extra, gaudiū sursū atque deorsū, gaudiū circumcirca, vbique

Concordia quanta sit in vita aeterna.

Discordia quanta in inferno.

Honor in aeterna vita.

Quito dedecore afficiantur damnati.

Potestas beatorum. Impotentia malorum.

Securitas beatorum.

Timor damnatorum.

Gaudium beatorum perfectum & plenum.

Tristitia ma-
loru summi.

Septiformis
actio beato-
rum.

Ioan. 17.

Sapiunt.

Amant.

Gaudent.

Math. 23.
Laudate
Psal. 83.

Veloces simt.
Securi sunt.

Quid sit invi-
ta eterna, &
quid ablit.

gaudium plenum, malus verò econtrà tristitia re-
plebitur summa, quia omnes miseræ partes, qui-
bus nihilominus se circumseptum sentiet, in euita-
biliter sine fine patietur, & indefinenter.

75. H V G O libro quarto de anima, capite deci-
mo quinto: Beatorum omnium simul in communi
actio septiformis est. Viunt, sapiunt, amant, gau-
dent, laudant, veloces sunt, securi sunt. Viunt vi-
ta sine fine, sine molestia, sine diminutione, sine
omni aduersitate. Vita eorù visio & cognitio bea-
tæ Trinitatis. sicut Dominus ait: Hæc est vita æter-
na, vt cognoscant te Deum verum, & quem misisti
Iesum Christu. Sapiunt consilia atque iudicia Dei,
quæ sunt abyssus multa! Sapiunt causas & naturas
& origines omnium rerum. Amant Deum incom-
parabiliter: quia sciunt vnde & ad quid eos Deus
prouexit. Amant singuli singulos sicut seipsos.
Gaudent de Deo ineffabiliter. Gaudent de tanta
sua beatitudine. Et quia vnusquisque vnumquen-
que diligit sicut seipsum, tatum gaudium quisque
habet de bono singulorù, quantum de suo: quoniã
bonum quod non habet in seipso, possidet in alte-
ro. Constat igitur quod singuli tot gaudia habet,
quot socios, & singula gaudia tanta sunt singulis,
quãtum proprium singulorum. Cùm autè quisque
plùs amet Deum, quàm seipsum, & omnes alios se-
cum: plùs gaudet de Dei felicitate, quàm de sua &
omnium aliorum secù. Si ergò cor vnus cuiusque
vix capit suum gaudium, quomodo capit tot & ta-
ta gaudia? Ideò dicitur: Intra in gaudium Domini
tui non, Intret gaudium Domini tui in te: quia ca-
pi non posset. Inde laudent Deum sine fine: sine fa-
stidio, sicut scriptum est: Beati qui habitant in do-
mo tua Domine: in secula seculorum laudabunt
te. Veloces sunt, quia vbicunquè esse vult spiritus,
ibi est etiã corpus. Omnes securi sunt. Securi sunt
de tali vita, de tanta sapientia, de tanto amore, de
tãto gaudio, de tali laude, de tali velocitate, quod
nullum finem, nullam diminutionem, nullum de-
trimentum habebunt.

76. C A P I T E decimo sexto: In ea cælesti patria
est vita sine morte, Iuuentus sine senectute, Sanitas
sine infirmitate, Requies sine labore, Gaudiu sine
tristitia, Pax sine discordia, Delectatio sine fasti-
dio, Lux sine tenebris, Pulchritudo sine turpitudi-
ne, Agilitas sine pöderositate, Fortitudo sine imbe-
cillitate, Libertas sine seruitute, Voluptas sine an-
xietate, Lögæuitas sine vitæ termino, Sapiëntia sine
insipientia, Amicitia sine inimicitia, Cõcordia, sine
discordia, Honor sine dedecore, Securitas sine ti-
more.

77. A P O C A L Y P S I S decimonono: Et audiui
quasi vocem tubæ magnæ, & sicut vocem aqua-
rum multarum, & sicut vocem tonitruorum ma-
gnorum, dicentium: Alleluia: quoniam regnauit
Dominus Deus noster omnipotès, & c. vt in textu.

78. P S A L M O octogesimo tertio: Quàm dilecta
tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit &
deficit anima mea in atria Domini. Cor meum &
caro mea exultauerunt in Deum viuum. Beati qui
habitant in domo tua: in seculum seculorum lauda-
bunt te. Etenim benedictiones dabit legislator,
ibù de virtute in virtutem: videbitur Deus Deo-
rum in Sion. Quia melior est dies vna in atris tuis
super millia. Elegi abiectus esse in domo Dei mei:
magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum.

Quia misericordiam & veritatem diligit deus: gra-
tiam & gloriam dabit Dominus. Non priuabit bo-
nis eos qui ambulant in innocentia: Domine vir-
tutum, beatus homo qui sperat in te.

79. A V G V S T I N V S in psalmum octogesimo ter-
tium: Beati qui habitant in domo tua. Possident
Hierusalem cælestem sine angustia, sine pressura,
sine diuersitate & diuisione limitum: omnes habet
eam, & singuli habent totam. Magna illa diuitia,
non angustat frater fratrem, nulla ibi indigentia
est. Quid ergò ibi acturi? In secula seculorum lau-
dabunt te. Hoc erit totum negotium nostrum, sine
defectu, Alleluia. Non vobis fratres videatur, qua-
si fastidium ibi futurum: quia si modò hoc diu di-
catis, nõ duratis ab illo gaudio necessitas vos auer-
tit. Securi ergò simus fratres, non nos satiabit nisi
laus Dei. Si deficiat ab amore, deficiet à laude: si
autem amor sempiternus erit, quia illa insatiabilis
pulchritudo erit, noli timere nõ non possis semper
laudare, quem semper poteris amare.

80. I D E M libro decimo de ciuitate Dei, capite
decimo sexto: Illa visio Dei tantæ pulchritudinis
visio est, & tanto amore dignissima, vt sine hac, qui-
buslibet aliis bonis præditum atque abundantem,
non dubitet Plotinus infelicissimum dicere.

81. E T libro vigesimo secundo de ciuitate Dei,
capite vigesimo nono & trigésimo: Item libro ter-
tio de libero arbitrio, capite vltimo, & libro ter-
tio de simbolo ad Catechumenos, capite vltimo, vt
suprà de fide & simbolo, quæstione vicesima pri-
ma, A. testimonio decimonono & sequentibus.

82. L I B R O primo de Trinitate, capite decimo-
tertio: Illa visio Dei, qua contemplabimur nõ com-
mutabilem atque humanis oculis inuisibilem Dei
substantiam, quæ solis sanctis promittitur, quam
dicit Apostolus Paulus, Facie ad faciem, & de qua
dicit Apostolus Ioannes, Similes ei erimus, quon-
iam videbimus eum sicuti est, & de qua dicitur,
Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt com-
templer delectationem Domini, & de qua dicit
ipse Dominus: Ego diligam eum, & ostendam mei-
psum illi, & propter quam solam fide corda mun-
damus, vt simus beati mundicordes, quoniam ipsi
Deum videbunt, & si qua alia de ista visione dicta
sunt, quæ copiosissime sparsa per omnes scripturas
inuenit, quisquis ad eam querendam oculum amo-
ris intendit: sola est summum bonum nostrum, cu-
ius adipiscendi causa præcipimur agere quicquid
rectè agimus.

83. I T E M in libro de catechizandis rudibus, ca-
pite vigesimo quinto: Fuge frater illa tormenta,
vbi nec tortores deficiunt, nec torti moriuntur,
quibus sine fine mors est, non posse in cruciatibus
mori: & exardece amore, atque desiderio sempit-
ernæ vitæ sanctorum, vbi nec operosa erit actio,
nec requies desidiosa: laus erit Dei sine fastidio,
sine defectu: nullum in animo tedium, nullus labor
in corpore, nulla indigentia, nec tua cui subueniri
desideres, nec proximi cui subuenire festines. Om-
nes deliciae Deus erit, & societas sanctæ ciuitatis
in illo & de illo sapienter beatæque viuentis. Effi-
ciemur enim, sicut ab illo promissum speramus &
expectamus, æquales angelis Dei, & cum eis pari-
ter illa Trinitate perfruemur iam per speciem, in
qua nunc per fidem ambulamus.

84. T R A C T A T V quarto in epistolam Ioannis:
Beati

Quid agere
beati in vita
æterna.
Laudabunt
Deum sine fasti-
dio & labore

Deficiens ab
amore, defi-
cit à laude.

Visio Dei
quantæ pul-
chritudinis.

De vita æter-
na.

Visio Dei est
summum bo-
num nostrum.

1. Cor. 13.
1. Ioan. 3.
Psal. 26.

Ioan. 14:
Math. 5.

Laudant Deū
sancti sine la-
bore & fasti-
dio.

Math. 22.
2. Cor. 3.

Matth. 5.

1. Cor. 13.

Visio Dei
quàm amo-
ra & iucunda.

Vita beata
quali vita sit.

Dispar glo-
ria.
Plena chari-
tas.

Omne opus
laudare Deū.

Si Deus tam
multa tribuit
meritoris,
qualia &
quanta largie-
tur in æternū
cum eo victu-
ri.

Matth. 22.
Psal. 30.

Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt.
Ergò visuri sumus quandam visionem fratres,
quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in
cor hominis ascendit. Visionem quandam, visio-
nem præcellentem omnes pulchritudines terre-
nas, auri, argenti, nemorum atque camporum,
pulchritudinem maris & aëris, pulchritudinem
solis & lunæ, stellarum, angelorum, omnia su-
perantem, quia ex ipso pulchra sunt omnia. Quid
ergò erimus, quando videbimus quod nobis pro-
missum est? Similes ei erimus, quoniam videbi-
mus eum sicuti est.

85. I D E M in libro meditationum capite vige-
simosecundo: O tu vita, quam præparauit Deus
his qui diligunt eum, vita vitalis, vita beata, vita
secura, vita tranquilla, vita pulchra, vita munda,
vita casta, vita sancta, vita ignara mortis, nescia
tristitiæ, vita sine labe, sine dolore, sine anxietate,
sine corruptione, sine perturbatione, sine va-
rietate & mutatione, vita totius elegantia & di-
gnitatis plenissima, vbi non est aduersarius impu-
gnans, vbi nulla peccati illecebra, vbi est amor
perfectus, & timor nullus, vbi dies æternus, &
vnus omnium spiritus, vbi Deus facte ad facie cer-
nitur, & hoc vitæ cibo mens sine defectu satiatur.
O tu vita felicissima, õ regnum verè beatum, ca-
rens morte, vacans sine, cui nulla tempora suc-
cédunt per æuum, vbi continuus sine nocte dies,
nescit habere tempus, vbi victor miles illis hymni-
dicis angelorum sociatus choris, cantat Deo sine
cessatione canticum de canticis Sion.

86. C A P I T E vigesimo quinto: Dispar est gloria
singulorum, sed communis est lætitia omnium. Ple-
na & perfecta ibi regnat charitas, quia Deus est ibi,
omnia in omnibus, quem sine fine vident, & sem-
per videndo in eius amore ardent, amant & laudant,
laudant & amant. Omne opus eorum laus Dei sine
fine, sine defectione, sine labore.

87. S O L I O Q V I O R V M animæ ad Deum ca-
pite vigesimo primo: Si pro hoc corpore ignobili
& corruptibili tam magna & innumera beneficia
præstas à cælo & aëre, à terra & mari, à luce & te-
nebris, à calore & vmbra, ore & imbre, ventis &
pluuiis, volucribus & piscibus, bestiis & arbori-
bus, & multiplicitate herbarù & germinum terræ,
& cunctarum creaturarum tuarum ministerio no-
bis successiue per sua tempora ministerium, vt
alleues fastidium nostrum: qualia, quæso, & quàm
magna & innumerabilia erunt illa bona, quæ præ-
parasti diligentibus te, in illa cælesti patria, vbi te
videbimus facie ad faciem? Si tanta facis nobis in
carcere, quid ages in palatio? Magna & innume-
rabilia sunt opera tua Domine rex cælorum. Cùm
enim sint hæc omnia valde bona & delectabilia,
quæ bonis pariter malisque communia tradidisti,
qualia futura sunt illa, quæ solis bonis recondi-
disti? Si tam innumera & varia dona tua, quæ
nunc amicis pariter tribuis & inimicis, quàm ma-
gna & innumerabilia, quàm dulcia & delectabilia,
quæ solis tuis es largiturus amicis? Si tanta solatia
in hac die lachrymarum, quanta conferes in die nu-
ptiarum? Si tanta delectabilia continet carcer quan-
ta, quæso, continet patria? Oculus non vidit Deus
absque te, quæ præparasti diligentibus te. Secun-
dum enim magnam multitudinem magnificentia
tuæ, est etiam multitudo magna dulcedinis tuæ,

quam abscondisti timentibus te: magnus enim tu es
Domine Deus meus & immensus, nec est finis ma-
gnitudinis tuæ, nec est numerus sapientia tuæ, nec
est mensura benignitatis tuæ, nec est finis, nec nu-
merus, nec mensura retributionis tuæ: sed sicut
magnus es tu, ita magna sunt donaria tua, quoniam
tu ipse præmium & donum omnium legitimorum
tuorum pugnatorum.

88. C A P I T E trigesimo quinto: Intra in gau-
dium sine tristitia, quod continet æternam læti-
tiam, vbi erit omne bonum, & non erit aliquid ma-
lum: vbi erit quicquid voles, & non erit quicquid
noles: vbi erit vita vitalis, dulcis & amabilis, sem-
perque memorialis: vbi non erit hostis impugnantis,
nec vlla illecebra, sed summa & certa securitas, se-
cura tranquillitas, & tranquilla iucunditas, id eun-
da felicitas, felix æternitas, æterna beatitudo, &
beata trinitas, & trinitatis vnitas, & vnitatis dei-
tas, & deitatis beata visio, quæ est gaudium Domi-
ni Dei tui. O gaudium super gaudium, gaudium
vincens omne gaudium, extra quod non est gau-
dium: quando intrabo in te, vt videam Deum meum
qui habitat in te? O æternum regnum, regnum om-
nium seculorum, vbi lumen indeficiens, & pax Dei
quæ exuperat omnem sensum, in quo sanctoru ani-
mæ requiescunt, & lætitia sempiterna super capita
eorum; gaudium & exultationem obtinebunt, &
fugiet dolor & gemitus. O quàm gloriosum est re-
gnum, in quo tecum Domine regnat omnes sancti,
amicti lumine sicut vestimento, habentes in capite
suo coronam de lapide precioso. O regnum beati-
tudinis sempiternæ, vbi tu Domine spes sancto-
rum & diadema gloriæ, facie ad facie videris à san-
ctis, lætificans eos vndique in pace tua, quæ exupe-
rat omnem sensum. Ibi gaudium in finitum, lætitia
sine tristitia, salus sine dolore, via sine labore, lux
sine tenebris, vita sine morte, omne bonum sine
omni malo: vbi iuuentus nunquam senescit, vbi vi-
ta terminum nescit, vbi decor nunquam pallefcit,
vbi amor nunquam tepescit, vbi sanitas nunquam
marcescit, vbi gaudium nunquam decrefcit, vbi
dolor nunquam sentitur, vbi gemitus nunquam
auditur, vbi triste nihil videtur, vbi lætitia semper
habetur, vbi malum nullum timetur, quoniam ibi
summum bonum possidetur, quod est videre sem-
per faciem Domini virtutum.

89. C A P I T E trigesimo sexto: Quid est videre
facie ad faciem, nisi quod ait Apostolus, cognosce-
re sicut & cognitus sum, cognoscere veritatem tuã
& gloriam tuam, hoc est cognoscere faciem tuam?
Cognoscere patris potentiam, filij sapientiam,
Spiritus sancti elementiam, ipsius summæ Trinita-
tis vnã & indiuiduam essentiam. Videre enim
faciem dei viui, hoc est summum bonum, gaudium
angelorum atque omnium sanctorum, præmium
vitæ æternæ, gloria spirituum, lætitia sempiterna,
corona decoris, brauium felicitatis, requies opu-
lenta, pulchritudo pacis, intimum & externum gau-
dium, paradisu Dei, Hierusalem cælestis, vita bea-
ta, plenitudo beatitudinis, gaudium æternitatis,
pax Dei quæ exuperat omnem sensum. Hæc est ple-
na beatitudo, & tota glorificatio hominis, videre
facie Dei sui, videre eum qui fecit cælum & terram:
videre eum qui fecit eum, qui saluauit eum, &
qui glorificauit eum. Videbit eum cognoscendo, ama-
bit diligendo, laudabit possidendo. Ipse enim erit

Gaudium
uale.

Regni cæle-
stis defici-
pio.
Philip. 4.

Videre facie
Dei.
1. Cor. 13.

Philip. 4.

Gene. 15.

Vitio Dei, tota merces & gaudium quod expectamus. Ioan. 17.

Symphonia celestis.

Quæ à regno calorum ab sint.

Vitæ beatæ delictio.

Ioan. 17.

Siderum in cælis confortium.

hereditas populi sui, populi sanctorum, populi quem redemit. Ipse possessio felicitatis eorum, ipse præmium & merces expectationis. Ero, inquit, merces tua magna nimis: magnum enim magna decet. Et post pauca: Visio ergo tua, tota merces est, totum præmium, & totum gaudium quod expectamus. Hæc est enim vita æterna, hæc est, inquam, sapientia tua: Hæc est vita æterna, vt cognoscamus te solum verum Deum, & quæ misisti Iesum Christum.

90. IN Manuali capite sexto: Sonant ibi semper melliflua hymnorum organa, suauissima angelorum melodia, cantica canticorum, mira, quæ ad gloriam & laudem tuam à supernis ciuibus decantantur. Amantudo & omnis felix asperitas in regione tua locum non habent. Non enim est ibi malus neque malitia, non est aduersarius & impugnans, nec est vlla peccata illecebra, nulla est ibi indigentia, de decus nullum, rixa nulla, nullum improprium, causatio nulla, nullus timor, nulla inquietudo, nulla pœna, nulla dubietas, nulla violentia, nulla discordia: sed est ibi pax summa, charitas plena, iubilatio & laus Dei æterna, sine fine securæ requies, & gaudium semper in spiritu sancto.

91. CAPITIBUS septimo: O vita vitalis, vita sempiterna, & sempiternæ beatæ, vbi gaudium sine merore, requies sine labore, dignitas sine tremore, opes sine amissione, sanitas sine languore, abundantia sine defectione, vita sine morte, perpetuitas sine corruptione, beatitudo sine calamitate. Vbi omnia bona in charitate perfecta, vbi species & visio facie ad faciem, vbi plena scientia in omnibus & per omnia, vbi summa Dei bonitas cernitur, & lumen illuminans à sanctis glorificatur, vbi præfens maiestas Dei conspicitur, & hoc vitæ cibo sine defectu mens intuentium satiatur. Vident semper & videre desiderant, sine anxietate desiderant, & sine fastidio fatiantur. Vbi verus sol iustitiæ, mira suæ pulchritudinis visione omnes reficit, & ita vniuersos cælestis patriæ ciues illuminat, vt luceat ibi, lumen videlicet illuminatum, per diuinum lumen illuminans vltra omnem solis nostri splendorem, atque cætarum stellarum claritatem, immortalis adherentes Deitati, ac per hoc immortales & incorruptibiles facti, iuxta promissionem Domini saluatoris: Pater quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum, vt videant claritatem meam, & omnes vnū sint, sicut tu pater in me, & ego in te, & ipsi in nobis vnū sint.

92. CAPITIBUS decimo sexto: O felix iucunditas, & iucunda felicitas, sanctos videre, cum sanctis esse, & esse sanctum, Deum videre & Deum habere in æternum & vltra. Hæc sedula mente cogitemus, hæc toto desiderio desideremus, vt ad eos citò peruenire valeamus. Si quæras quomodo istud potest fieri, vel quibus meritis, quibusve auxiliis? Audi: resista posita est in potestate facientis, quoniam regnum &c. vt supra in sermone trigesimo septimo de Sanctis.

93. CAPITIBUS decimo septimo: Quid hæc vita beatius? vbi non est paupertatis metus &c. vt supra in eodem sermone trigesimo septimo. Verum super hæc omnia est, confociari choris angelorum & archangelorum, atque omnium cælestium virtutum, intrueri Patriarchas & Prophetas, videre Apostolos atque omnes sanctos, videre etiam parentes no-

stros. Gloriosa sunt hæc: sed multo gloriosius est, præsentem Dei vultum cernere, in circumscriptionum lumen videre. Superexcellens gloria erit, cum deū videbimus in seipso, videbimus & habebimus in nobis, quem cernere finis non erit.

1. B. APOCALYPTIS decimonono, vt in textu: 2. LVCÆ decimo quarto: Homo quidam fecit cenam magnam, & vocauit multos. Et misit seruū suum hora cenæ dicere inuitatis vt venirent, quia iam parata sunt omnia: Et ceperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei, Villam emi, & necesse habeo exire & videre illam: rogo tē, habe me excusatum, &c.

3. GREGORIVS homilia trigesima sexta in Euāgelia: Hoc distare, fratres charissimi, inter delicias corporis & cordis solet, quod corporales deliciae cum non habentur, graue in se desiderium accendunt: cum verò auidē eduntur, comedentem protinus in fastidium per fatietatem vertunt. At contra spiritalis deliciae cum non habentur, in fastidio sunt: cum verò habentur, in desiderio: tantoque à comedente amplius esuriuntur, quanto & ab esuriēte amplius comeduntur. In illis appetitus fatiuratem, saturitas fastidium generat. In istis autem appetitus saturitatem, saturitas appetitum parit. Augent enim spiritalis deliciae desiderium in mente, dum satiant: quia quanto magis earum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur quod auidius ametur. Et idcirco non habitæ, amari non possunt: quia earum sapor ignoratur. Et post pauca: Et quia gustare intus nolumus paratam dulcedinem, amamus foris miserī famem nostram. Sed vberna nos pietas nec deferentes se deserit. Contemptas enim illas delicias ad memoriæ nostræ oculos reuocat, easque nobis proponit: in promissionē torporem excutit, atque vt fastidium nostrum repellere debeamus, inuitat. Ait nanque: Homo quidam fecit cenam magnam, & vocauit multos. Quis iste homo est, nisi ille de quo per prophetam dicitur: Et homo est, & quis cognouit eum? Qui fecit cenam magnam: quia fatietatem nobis dulcedinis internæ præparauit. Qui vocauit multos, sed pauci veniunt: quia nonnunquam ipsi qui ei per fidem subiecti sunt, æterno eius conuiuio malè viuendo contradicunt. Et post nonnulla: Ad cenam ergo nos æterni conuiuij summus paterfamilias inuitat, sed dum alius auaritiæ, alius curiositatis, alius voluptatis carnis est deditus, nimirum reprobis simul omnes excusant. Dum hunc terrena cura occupat, illum alieni actus sagax cogitatio deuastat, alterius etiam mentem voluptas carnalis inquinat, fastidiosus quisque ad æternæ vitæ epulas non festinat. Et in fine: Nihil sit quod desiderium vestræ mentis retardet: nullius vos rei in hoc mundo delectatio implicet. Si bonum diligitur, mens in bonis melioribus, id est, in cælestibus, delectetur. Si malum metuitur, mala animo æterna proponantur: vt dum illic esse cōspicit, & amplius quod diligat, & amplius quod pertimescat, hinc omninō non hæreat.

4. HOMILIA trigesima septima: Si consideremus, fratres charissimi, quæ & quanta sunt, quæ nobis promittuntur in cælis: vilescunt animo omnia quæ habentur in terris. Terrena nanque substantia supernæ felicitati comparata, pondus est, non

Dei vultum cernere.

Differentia inter delicias corporales & cordis.

Lucæ 14.

Cena magna quæ præparata est.

Cōsideratio bonorum celestium adfert terrenarum rerum contemptum.

non

non subsidium. Temporalis vita æternæ vitæ comparata, mors est potius dicenda quā vita. Ipse enim quotidianus defectus corruptionis, quid est aliud quā quædam prolixitas mortis? Quæ autem lingua dicere, vel quis intellectus capere sufficit, illa supernæ ciuitatis quanta sint gaudia: angelorum choris interesse, cum beatissimis spiritibus gloriæ conditoris assistere, præsentem Dei vultum cernere, in circumscriptionum lumen videre, nullo mortis metu affici, in corruptionis perpetuæ munere lætari? Sed ad hæc audita inardescit animus, iamque quælibet cupit assistere, vbi se sperat sine fine gaudere: sed ad magna præmia perueniri non potest, nisi per magnos labores. Vnde & Paulus egregius prædicator dicit: Non coronabitur nisi qui legitime certauerit. Delectat ergo mentem magnitudo præmiorum, sed non deterreat certamen laborum.

5. PROSPER de vita contemplatiua libro primo, capite secundo: Futura vita creditur beatè sempiterna, & sempiternè beata: vbi est certa securitas, & securæ tranquillitas, & tranquilla iucunditas: felix æternitas, æterna felicitas: vbi est amor perfectus, nullus timor, dies æternus, alacer motus, & vnus omnium spiritus de contemplatione Dei sui, ac de sua cum illo permanens securus: vbi ipsa ciuitas, quæ est angelorum sanctorum & hominum congregatio beata, meritis fulgentibus micat, & æterna salus exuberat, veritas regnat, vbi nec fallit quisque, nec fallitur: vnde nullus eiicitur beatus, quod nullus miser admittitur.

6. CAPITIBUS tertio: Angeli summum solidumque gaudium quo infatigabiliter perfruuntur, de diuina contemplatione percipiunt, ac Deo suo infatigabiliter & amanter inseruiunt, ita perfectè beati, vt nec cupiant beatiores fieri vltra, nec valeant.

7. CAPITIBUS quarto: Hæc est contemplatiua vita beata, ad quam qui bonorum operum consummatione peruenierint, beatis angelis similes erunt, & simul cum Deo suo sine fine regnabunt. Quod hic crediderant, ibi videbunt sui creatoris substantiam mundis cordibus contemplantes: æterna exultatione gaudebunt, diuina ac mutua dilectione possessi, Deo suo in æternum & inuicem sibi feliciter adhaerebunt: receptis cum incorruptione atque immortalitate corporibus municipatum patriæ celestis accipient, atque eius in æternum quis effecti, promissa præmia reportabunt. Ibi eis exuberabit tanta læticia, tanta cælestium gratia gaudiorum, vt & remuneratori suo pro tantis muneribus gratias agant, & nullum fastidium ex ipsa affluentium bonorum perceptione sustineant. Ibi ita patebunt singulorum singulis mentes, sicut corporalibus oculis subiacent facies corporales: quia humanorum peccatorum tanta ibi erit & tam perfecta munditia, vt habeant vnde mundatori suo Deo gratias agant, non vnde offensi, aliquibus peccatorum fordibus erubescant: quia nec vlla peccata ibi nec peccatores erunt, & qui ibi fuerint, iam peccare non poterunt. Nec latebit iam perfectè beatos aliquid secretorum, qui, quod est longè præstantius, ipsum visuri sunt mundis cordibus Deum: quandoquidē humana creatura ita perfecta erit, vt in melius aut deterius vltra mutari non possit. Cuius humanæ substantiæ ad conditoris sui similitudinem sublimata, omnia bona, quæ naturaliter accepta pecca-

Gaudium celestis superpetuæ.

2. Tim. 4.

Vitæ futuræ qualitas.

Gaudium angelorum permanet ex diuina contemplatione.

Bonorum operum consummatione peruenitur ad vitam beatam.

Quarta beatitudinum læticia.

Cognitio beatorum.

Reparatio omnium donorum, quæ per peccatum amissa aut corrupta fuerant.

to corruerat, reparabuntur in melius: id est, intellectus sine errore: memoria sine obliuione: cogitatio sine peruagatione: charitas sine simulatione: sensus sine offensione: incolumitas sine debilitate: salus sine dolore: vita sine morte: facilitas sine impedimento: saturitas sine fastidio, & tota sanitas sine morbo: quoniam quidem quicquid hic corporibus humanis vitandis aut ferarum morsus ademerint, aut improuisi casus abstulerint, aut malarum valetudinum genera diuersa discerperint, aut humana crudelitas amputauerit, aut si ignis, vel quælibet alia res aliquid debilitatis intulerit, aut ipsa senectus etiam sanis onerosa negauerit, hæc & his similia corporum damna vna ibi resurrectio reparabit, atque ea corpora membris omnibus instaurata, incorruptibilis sanitas obtinebit. Propter id quicunque ibi erunt, & si differentibus meritis ab inuicem distabunt, omnes tamen vna perfectione beati erunt: quia singulis præmia sua sufficientia erunt, & capere amplius præmia suis iam perfecti non poterunt. Sicut enim corporalis saturitas omnes saturos æqualiter habet, quauis singuli cibum non æqualiter, sed pro possibilitate perceperint: ita omnes sancti & si fuerint aliqua graduum suorum diuersitate distincti, vna beatitudine perfecti erunt: quia & vna perfectione beati futuri sunt. Cæterum in illa tantæ beatitudinis regione nec maioris meriti sibi aliquid quisque arrogabit, quia arrogancia ibi nulla erit: nec superior inferior iniudebit, quia ibi inuidus nullus esse poterit. Et idcirco ibi erit distantia mansionum, summa in illis erit vnus perfectionis æqualitas, quibus erit regni cælestis vna felicitas.

8. CAPITIBUS quinto: Cui felicitati promerendæ ille suspirat, qui præsentibus omnibus futurorum contemplatione renunciat, atque à domesticis occupationibus, quæ nonnunquam perfectè viuere cupientium processum impediunt, in illam diuinæ sublimitatem contemplationis euectus, ipsos etiam suæ carnis affectus exuperat: qui & infra se vniuersa despiciens, quæ plerumque animas de præteritæ vitæ sanctitate securas in terrena deiciunt, ipsi etiam cælestibus appropinquat, tanto diuinis vicinior factus, quanto supra humana omnia studio perfectionis ascendit, certus quod si contemplatiuam vitam hic incertis honoribus, diuitiis anxius, & caducis delectationibus plena voluntate prætulit, veros honores, securas diuitias, & delectationes æternas inueniat, cum ad perfectionem contemplatiuæ virtutis, in illa beatæ vitæ vbi futura est, Deo remuneratè peruenierit. Et reuerà quid erit honoratius eo, quem diuina clementia angelicæ dignitatis æqualitate beauerit? Quid ditius eo, quem regni cælestis ineffabiliter affluens beatitudo ditauerit?

9. ET libro tertio de vita contemplatiua, capite trigesimo secundo: In illa vita beata, ad quam cōsumpta omni corruptibilitate ac mortalitate perueniunt, quicunque ibi futuri sunt, vbi nec fletus vllus potest esse, nec gemitus, habebunt omnes sancti amorem perfectum, timorem nullum, & gaudium sempiternum. Ibi eis erit voluntas recta, cupiditas nulla, quoniam fruendo cælestibus bonis, ad quæ peruenire cupiebant, nihil eis deerit quod vltius concupiscant: & in illa regione perpetuæ securitatis ac pacis perfectè beati, nec timoris stimulos pas-

Corporum humanorum vna resurrectio in resurrectione.

Meritori dignitas.

Præmia singulis sufficientia, licet inæqualis.

Inuidia nulla.

Qui promeretur omnem felicitatem.

Ad Angelicæ dignitatem euectus.

Amor perfectus, timor nullus, gaudium sempiternum.

Voluntas recta, cupiditas nulla. Ioan. 4. Pals. 18.

furi sunt, nec doloris. Sed timor ille, non quæ charitas foras mittit, sed quem charitas nutrit, ideò fortassis in seculum seculi permanebit: quia in seculum seculi permanebunt illa, ad quæ timor ipse perduxerit.

Desiderare debemus cõspicium sanctorum.

IO. BERNARDVS in sermone de triplici genere bonorũ & vigilantia super cogitationibus: Sanctis animabus non iam imitationem, nec à sanctis angelis tantummodò querere debemus auxilium, sed ardentè desiderare conspectum eorum, & esse cum illis, & videre quæ sint illæ columnæ cæli quæ sustinent orbem terrarum, in quibus rutilat & refulcet tantum & tam excellens diuinitatis insigne.

Ætærorum bonorum descriptio. 1. Cor. 2. Abundantia quantum.

Et post pauca: Porro quidem æterna bona, illa bona sunt, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, & quæ nunquam exeunt ab illa patria, quæ nescit nisi gaudium & iubilatiõem. Ibi nihil deest: ecce abundantia qua impletur humana cupiditas. Quæ est ista copia, vbi nihil quod nolis sit, totum sit quod velis? Fiat pax (ait propheta ad Hierusalem) in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. In illis inquam turribus, quæ iuxta prophetam alium gemmis ædificabuntur, vbi adipe frumenti, non cortice sacramenti, satiabit nos Deus. Quod si nihil erit nobis, aliquid autem nos latuerit, nõ quid erit gloria consummata? Ideò nihil latebit nos, & ecce sapientia qua curiositas hominis satiatur. O sapientia, qua tunc omnia quæ in cælo & quæ in terra sunt, perfectissimè cognoscemus, in ipso fonte sapientiæ rerum omnium cognitionem bibentes. Non metuem suspiciones, non timebo consilia, quia ciuitas illa (iuxta Ioannem) purissimo vitro similis erit, vt sicut per vitrum lucidissimè cernimus, sic aliorum conscientias clarissimè videamus. Quid si & nihil defuerit, & nihil latuerit, maneat autem timor & anxietas amittendi? Ideò nihil roberet, & ecce potentia qua humana infirmitas roberetur. Qui posuit, inquit, fines tuos pacem, & confortauit leras portarum tuarum, ita vt nullus inimicus intret, nullus exire possit amicus. Vbi ergò summa abundantia, summa sapientia, summa potentia est, puto quòd nihil desit plenitudini beatitudinis, quantum spectat ad summam felicitatis humanæ.

Psal. 121.

Qualis sapientia & scientia erit in cælo.

II. IDEM in meditationibus capite quarto, eadẽ que habet Hugo Victorinus libro primo de anima, capite quarto: Præmium est videre Deum, viuere cum Deo, esse cum Deo, esse in Deo, qui erit omnia in omnibus: habere Deum, qui est summum bonum. Et vbi est summum bonum, ibi est summa felicitas, summa iucunditas, vera libertas, perfecta charitas, æterna securitas, & secunda æternitas: ibi est vera lætitia, plena scientia, omnis pulchritudo, & omnis beatitudo.

Apoc. 21.

Potentia qua sit. Psal. 147.

Præmiũ piõrum.

Descriptio beatitudinis æternæ.

Est tibi pax, pietas, bonitas, lux, virtus, honestas, Gaudia, lætitiæ, dulcedo, vita perennis: Gloria, laus, requies, amor, & concordia dulcis.

Sic cum Deo homo beatus erit, in cuius conscientia peccatum inuentum non fuerit. Videbit Deum ad voluntatem, habebit ad voluptatem, fruetur ad iucunditatẽ. In æternitate vigeat, in veritate fulgebit, in bonitate gaudebit. Sicut habebit permanenti æternitatem, sic cognoscendi facilitatem, & requiescendi felicitatem. Cuius siquidem erit illius sanctæ ciuitatis, cuius angeli ciues sunt, Deus pa-

Ciuitatis cælestis & incolarũ eius descriptio.

ter templum, filius eius splendor, spiritus sanctus charitas. O ciuitas cælestis, mansio secunda, patria fertilis & ampla, totum continens quod delectat, populus sine murmure, incolæ quieti, homines nullam indigentiam habentes. Quam gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei: sicut lætantium omnium habitatio est in te. Omnes lætantur in lætitiâ & exultatione, omnes delectantur de Deo, cuius aspectus pulcher, facies decora, eloquiũ dulce. Delectabilis est ad videndum, suavis ad habendũ, dulcis ad perfruedum. Ipse per se placet, & per se sufficit ad meritum, sufficit ad præmium, nec extra illum quicquam queritur: quia totum in illo inuenitur quicquid desideratur. Semper libet eum adspicere, semper habere, semper in illo delectari, & illo perfrui. In illo clarificatur intellectus, & purificatur affectus ad cognoscendam & diligendam veritatem. Et hoc est totum bonum hominis, nõ se scilicet & amare creatorẽ suum. Quæ ergò nos angit vesania, vitiorum sitire absinthium, huius mundi sequi naufragium, vitæ labentis parti infortunium, impiæ tyrannidis ferre dominium, & non magis conuolare ad sanctorum felicitatem, ad angelorum societatem, ad solennitatem supernæ lætitiæ, & ad iucunditatem contemplatiuæ vitæ, vt possimus intrare in potentias Domini, & videre superabundantes diuitias illas bonitatis eius? Ibi vacabimus & videbimus quæ dulcis est Dominus, & quam magna multitudo dulcedinis eius. Videbimus gloria decorum, sanctorum splendorem, & regiæ potestatis honorem: cognoscemus patris potentiam, filij sapientiam, spiritus sancti benignissimam clementiam: & ita habebimus notitiam illius summæ Trinitatis. Nunc corpora per corpus videamus: imagines etiam corporum spiritu cernimus: tunc verò ipsam Trinitatem puro mentis intuitu videbimus. O beata visio, videre Deum in seipso, videre in nobis, & nos in eo felici iucunditate, & iucunda felicitate. Quicquid desiderabimus, totũ habebimus, nihil amplius desiderantes. Et quicquid videbimus, amabimus, ipso amore beati. Beati dulcedine amoris, & suauitate contemplationis. Hæc erit summa illius cõtemplationis, hæc erit summa illius felicitatis, quoniam intelligetur in suo puro esse sincera diuinitas, comprehendetur in ea incomprehensibilis Trinitas. Patebunt arcana diuinitatis, videbitur & amabitur Deus: & hæc visio & delectatio totum cor hominis implens & satians, tota erit illius beatitudinis consummatio. Vna erit omnium lingua, iubilatio indefessa, vnus affectus, amor æternus. Patebit veritas, implebitur charitas, & erit integra corporis & animæ societas. Fulgebit sicut sol humanitas glorificata. Quæta erit & concors carnis & spiritus societas. Angelorum & hominum vnus erit gaudium, vnus colloquium, vnus conuiuium. Non languebit amor, nec liquefiet dilectio. Presentibus omnibus bonis, nulla erit dilationis afflictio, quoniam beatifica diuinæ maiestatis præsentia omnibus erit omnia, & erit communis omnium omnipotentia, sapientia, pax, iustitia, & intelligentia. Non erit in illa pace diuersitas linguarum, sed pacifica & concors concordia morum & affectuum. In torrente illius voluptatis nihil vltra appetet cumulata satietas, tantã erit felicitas. Ibi siquidem erit cumulus felicitatis, supereminens gloria, & superabundans lætitia.

Psal. 86.

Frui Deo.

Totid hominis bonum.

Quid speremus & videbimus in cælo.

Videte Deũ.

Iucunditas & charitas quæ erit in vita æternæ.

Quis idoneus ad consequendum vitam æternam bona.

tia. Sed ad hæc quis idoneus? Profe cõd verus peccitens, bonus obediens, amabilis socius, fidelis seruus.

12. MATTHEI vigesimo secundo: Intrauit autem rex vt videret discumbentes: & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali. Et ait illi: Amice, quomodò huc intrasti non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit, &c.

13. CAPITIS octauo: Dico autem vobis, quòd multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cælorum.

14. LVCÆ decimotertio: Ibi erit fletus & stridor dentium: cum videritis Abraham & Isaac & Iacob, & omnes prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. Et venient ab Oriente & Occidente & Aquilone & Austro, & accumbent in regno Dei.

15. CAPITIS duodecimo: Beati serui illi, quos, cum venerit Dominus, inuenit vigilantes. Amen dico vobis, quòd præcinget se, & faciet illos discubere, & transiens ministrabit illis.

16. CAPITIS vigesimo secundo: Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus, regnum: vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedetis super thronos iudicantes duodecim tribus Israël.

17. GREGORIVS homilia decimatertia in euangelia: Sed veniens Dominus quid seruis vigilantibus exhibeat, audiamus. Amen dico vobis, quòd præcinget se, & faciet eos discumbere, & transiens ministrabit illis. Præcinget se, id est, ad retributionem præparabit. Et faciet eos discumbere, id est, æterna quiete resoueri. Discumbere quippe nostrum, in regno quiescere est. Vnde rursum Dominus dicit: Venient & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob. Transiens autem Dominus ministrat, quia lucis suæ illustratione nos satiat. Transire verò dictum est, cum de iudicio ad regnum redit. Vel certè Dominus nobis post iudicium transsit, quia ab humanitatis forma, in diuinitatis suæ contemplationem nos eleuat. Et transire eius, est in claritatis suæ speculationem nos ducere, cum eum quem in humanitate in iudicio cernimus, etiam in diuinitate post iudicium videmus. Ad iudicium quippe veniens, in forma serui omnibus appareat, quia scriptum est: Videbunt in quẽ transfixerunt. Sed cum reprobi in supplicium corruunt, iusti ad claritatis eius gloriam pertrahuntur, sicut scriptum est: Tollatur impius, nõ videat gloriam Dei.

Inc. 11. Quid sit ministrare & discumbere in regno cælorum.

Manh. 8.

Ioan. 19. Zach. 12.

Isa. 26.

18. PSALMO decimo quarto, vt in textu.

19. ET vigesimo tertio: Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo.

20. ESAIÆ trigesimo tertio: Qui ambulat in iustitiis, & loquitur veritatem, qui proicit auaritiã ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere, qui obturat aures suas nõ audiat sanguinem, & claudit oculos suos nõ videat malum. Ille in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas eius: panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt. Regem in decore suo videbunt oculi eius.

21. AD Romanos secundo: Qui reddet unicuique;

secundum opera eius, iis quidem qui secundum patriam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam, &c. Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum.

22. MATTHEI quinto: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

23. BERNARDVS in sermone de conuersione ad clericos, siue de persecutione sustinenda, capite vigesimo quinto: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Magna promissio, fratres mei, & totis desideriis affectanda. Hæc enim visio, confirmatio est, sicut Ioannes Apostolus ait: Nunc filij Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus. Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus: quia videbimus eum sicuti est. Hæc visio vita æterna est, sicut ipsa in euangelio veritas ait: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Odibilis macula, quæ beatam nobis admittit visionem, & execrabilis negligentia, qua dissimulamus interim illius oculi mundationem. Vt enim corporeus nobis visus aut humore interiori, aut exterioris iniectione pulueris impeditur: sic & intuitus spiritualis interdum quidem propriæ carnis illecebra, interdum curiositate seculari & ambitione turbatur. Et in fine: Beati ergò mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Nunc quidẽ per speculum in ænigmate, in futuro autem facie ad faciem, vbi nimirum faciei nostræ fuerit consummata mundities, vt sibi eam exhibeat gloriosam, non habentem maculam neque rugam.

Math. 5. Visio Dei quæ magna res sit.

1. Ioan. 3.

Ioan. 17.

Nota.

1. Cor. 13.

Eph. 5.

24. MATTHEI septimo, vt in textu.

25. CAPITIS decimonono: Ecce vnus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam, vt habeã vitam æternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si vis autem ad vitam ingredi, serua mandata.

26. CAPITIS vigesimo quinto: Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine, quinque talenta tradidisti mihi: ecce alia quinque superlucratum sum. Ait illi dominus eius: Eugè serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituã: intra in gaudium domini tui. Accessit autem & qui duo talenta acceperat, & ait: Domine, duo talenta tradidisti mihi: ecce alia duo superlucratum sum. Ait illi dominus eius: Eugè serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituã: intra in gaudium domini tui.

27. APOCALYPSIS secundo: Qui habet aurẽ, audiat quid Spiritus dicat ecclesiis, Vincetẽ dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei. Esto fidelis vsque ad mortẽ: & dabo tibi coronã vitæ. Qui vicerit, non lædetur à morte secunda. Vincenti dabo manna absconditum, & dabo illi calculum candidum: & in calculo, nomen nouum scriptum, quod nemo scit nisi qui accipit. Et qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea: dabo illi potestatem super Gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à patre meo: & dabo illi stellam matutinam.

28. CAPITIS tertio: Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non debeo nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius. Qui vicerit, faciam illũ co-

lumnam in templo Dei mei: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Ierusalem, quæ descendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cū patre meo in throno eius.

29. CAPITULE septimo: Et dixi illi: Domine mi, tu scis. Et dixit mihi, Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerūt eas in sanguine Agni. Ideo sunt ante thronum Dei, & seruiūt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos.

30. BERNARDVS sermone secundo de verbis Apostoli, Non est regnum Dei esca & potus: Quid ergo? Sed iustitia & pax & gaudium in spiritu sancto. Attendis & intendis, quia gaudium in fine est? Sic fatui filij Adam, & præcipiti saltu iustitiam transilientes & pacem, rem finalem in principium conuere re & peruertere vultis? Nemo enim est qui gaudere non velit. Non stabit, & non erit istud: quia sicut non est pax impiis, sic nec gaudere impiis, dicit Dominus. Non sic impij, non sic. Prius est iustitiam facere, inquirere pacem, & persequi eam, & sic demum apprehendere gaudium: immo à gaudio comprehendendi. Sic angelicus ille conuentus prius iustitiam fecit, cū itet in veritate, & veritatis deseruit desertorem. Post hæc illa pace

Rom. 14.

Præposteriorum studium filiorum huius seculi.

Esa. 48.

Psal. 33.

Pax cælestis.

firmati sunt, quæ exuperat omnem sensum: quia cū diuersis honoris primatibus ambiantur, nullus qui murmuret, qui inuideat nullus. Lauda tu Hierusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion, quoniam confortauit seras portarum tuarum, benedixit filiis tuis in te, qui posuit fines tuos pacem. Lauda & laudes replica, quia munissimis vectibus & inconuulsibilibus seris clausæ sunt portæ tuæ, nullus inimicus intrat, nullus exit amicus, benedixit filij tui in te, omni benedictione spiritali in cælestibus cum Christo. Iam non est timor in finibus tuis, quia posuit fines tuos pacem: nullæ tibi tentationes, nulla sese tentationum turba confundit, quia versipellis ille & tortor longè est à muris tuis & à filiis tuis. Et ille qui idem est, omnia in identitate consolidat atque coniungit. Cuius participatio, inquit, in idipsum. Hoc iam tertio hauriunt aquas in gaudio de fontibus saluatoris, & nudis (vt ita dicam) oculis diuinitatis intuentur essentiam, nulla corporeorum phantasmatum imaginatione decepti. Ecce gaudium in fine, sed sine fine.

Psal. 147.

Gaudium in fine, sed sine fine.

31. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

VI.

Quis est usus & fructus doctrinæ totius de quatuor nouissimis?

Vide Chrysostr. epist. 5. ad Theod. lapsum & Damasc. in histor. Barlaam & Iosaphat. ca. 7. 12. 13. & 14. 1. Eccl. 1. a & ibi Hier. Item Greg. 11. 9. ca. 2. in 1. Regum. b Ibidem c

e Aug. 11. 2. de Genesi contra Manich. ca. 28. & serm. 120. de temp. reg. hom. 39. in Euang. Ili. lib. 3. de summo bono. ca. 16. d Eccl. 7. d Bern. serm. 1. in festo omnium sanctorum. Item in serm. de primordis, medietate & nouissimis nostris.

e Deut. 32. d

f Prouer. 4. d

g Eccl. 1. b Psal. 110. b Prou. 1. a 9. b Job 28. d Eccl. 7. c Prou. 14. c Chrysostr. hom. 35. ad pop. Antioch. Item ho. 2. in secundam ad Theosal. Aug. tract. 9. in epist. Ioan. & in psal. 127. h Eccl. 1. c i Eccl. 2. d Aug. serm. 13. & 18. de verb. Apost. Item lib. de sanct. vitæ. cap. 38. & ser. 214. de tempore. k Ibidem.

l Psal. 44.

A. Primum hæc ipsa cognoscere ac seriò meditari, eò confert, vt à cura, studio & amore illarum rerū, quæ caducæ, fluxæ & vanæ sunt in hoc mūdo, facilius auocemur. Vanitas enim vanitatum, dixit Ecclesiastes: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Vidi cuncta quæ sunt sub sole, & ecce vniuersa vanitas & afflictio spiritus.

B. Deinde non solum à cogitationibus vanis curis que terrenis hæc animaduersa hominem reuocant, verum etiam ab omni peccandi licentia, consuetudine & procliuitate deterrent. Hinc aurea illa sententia: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.

C. Præterea monent sapientem, vt cunctis in rebus nihil temerè faciat, sed extrema primum omnium sibi proponat, sine que prospecto, via regia progrediatur, vt neque ad dexteram, neque ad sinistram à recto deflectat.

D. Præcipue verò huiusmodi rerum memoria & cõtemplatio id efficit, vt diuinus timor, qui veræ sapientiæ fons, totius virtutis custos, ac in omni hominis vita necessarius est Pædagogus, in æqui bonique studio nos confirmet ac prouehat. Nam timor Domini expellit peccatum: & qui sine timore est, non poterit iustificari. Qui timent Dominum, inquirent quæ beneplacita sunt ei: preparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas. Demum qui timent Dominum, custodiunt mandata illius, & patientiam habebunt vsque ad inspectionem illius, dicentes: Si penitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini.

E. Caterum filij seculi huius, qui vanitatem diligunt, & quærent mendacium:

dacium: qui lætatur cū malè fecerint, & exultant in rebus pessimis, ante quorum oculos non est timor Dei, nihil minùs illi quàm his de rebus cogitationem suscipiunt. Gens absque consilio est, & sine prudentia: vtinam saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent. His videmus, quod Iob sanctus aiebat, quotidie vsuenerit: Tenent tympanum & citaram, & gaudent ad sonitū organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Sic risus dolore miscetur, & extrema gaudij luctus occupat.

In Prouer. 1. c in Psal. 73. b

Deut. 32. d Bern. serm. 2. in die Apost. Petri & Pauli. Itē epist. 292.

Job 21. b

Prou. 14. b

TESTIMONIA.

1. A. CHRYSOSTOMVS epist. quinta ad Theodorum lapsam, vt supra questione quarta A. testimonio primo, & questione quinta A. testimonio quinquagesimo secundo.

2. DAMASCENVS in historia duorum militum Barlaam eremitæ & Iosaphat filij regis Indorū, capite quinto: Vidit regis filius die quadam, clā ministris, duos viros, quorum vnus quidem leprosus, cæcus verò alter erat. Quos videns, contristatus est animo, & dicit his qui secū erant: Qui sunt isti, & qualis horum scdus ad spectus? Illi non valentes quod ad ad spectum illius venerat, occultare, dixerunt: Passiones istæ sunt humanæ, quæ ex materia corrupta, & corporis mala complexionem, hominibus solent accidere, Et ait adolefcens: Omnibus hominibus nūquid ista contingere solent? Dicūt illi: Non omnibus, sed quibus subuertitur sanitas ex humorum malorum abundantia. Rursus ergo interrogauit puer: Si non omnibus hominibus istud contingere solet, sed quibusdam: ergo noti sunt quos apprehensura sunt ista mala, an indefinitè & improuise superueniunt? Respondent illi: Et quis hominum futura prævidere potest, & diligenter cognoscere? Hoc enim humanam naturam supergreditur, solisque hæreditarium est diis immortalibus. Et cessauit quidem regis filius interrogare. Super hoc verò quod viderat, doluit corde, & immutata est species vultus eius propter in consuetudinem rei. Post multos verò dies, rursus progrediens, reperit senem inueteratum, dierum multorum, rugosam habentem faciem, dissolutis brachiis, & dorsum inclinatum, & toto capite cano, carentem dentibus, & balbutiendo loquentem. Stupefactus igitur assumpsit eum, & propius adducens, interrogat, discere cupiens visionis miraculum. Præfates autem dixerunt: Iste iam plurimorum existit annorum, paulatimque imminuta sibi virtute, & ægrotantibus membris, ad hanc, quam cernis, peruenit miseriam. Quis est, inquit, huius finis? Illi autem dixerunt: Nihil aliud quàm mors istū suscipiet. Sed, & omnibus, inquit, hominibus istud imminet, an aliquibus tantum? Responderunt ei: Nisi mors præueniens hinc transferat hominem, impossibile est annis succedentibus, non ad istius venire statum experientiam. Et ait puer: Igitur in quot annis superuenit alioqui? & si penitens mors imminet, & non est ars hanc euadendi, quin ad hanc perueniatur miseriam? Dicunt rei: In octoginta quidem vel centum annis ad hanc senectutem deueniunt homines, deinde moriuntur: nec aliter fieri potest. Debitum namque naturale mors est, ab initio inditum hominibus, & inuitabilis huius aduentus est. Hæc omnia vt vidit & cogitauit sapiens il-

le & prudens iuuenis, ingemiscens de profundo cordis, ait: Amara est vita ista, & omni dolore & amaritudine plena. Si hæc ita se habent, quomodo securus poterit esse aliquis, mortem incertam præstolando, cuius aduentus non tantum inuitabilis, sed & incertus est, sicut dicitis. Et abiit, ista intra se seruans, & incessanter cogitans, & frequenter habens de morte memoriam: & ob hæc in doloribus & defectibus iuuenis continuam habebat tristitiam. Dicebat enim in semetipso: Ergo ne aliquando me mors apprehendet? Et quis erit memoriam meæ faciens post mortem, tempore obliuioni omnia tradente? & si moriens in nihilum dissoluatur: aut est aliqua vita alia, aut alius mundus? Hæc & his similia incessanter cogitans, pallidus tabescebat.

Incertus mortis aduentus.

Mortis memoria à mundi voluptatibus auocatur.

3. CAPITULE duodecimo: Ait Barlaam: Diuina promissio à peccandi voluntate nos retrahit, & ad incorruptionem, quæ nobis in diuino mysterio baptismate data est, nos adstringit. Vnde sermone beatorum illorum sequentes, valde abhorremus corruptibilia hæc & mortalia vitæ negocia, in quibus nihil potest inueniri firmum, neque planū, neque stabile in seipsis, sed vanitas sunt omnia & afflictio spiritus, multas in puncto ferentes transmutationes. Somno enim & vmbra, & aura per ærem flante sunt fragiliora, minimaque in eis gratia, & neque gratia, sed error quidam & seductio malitiæ mūdi, quæ nõ diligere, sed potius odire ex corde, præcipimur. Et est secundum veritatem odibilis iste mundus & abominabilis. Nā quantacunque donat amicis suis, cū ira denudè diripit ea, nudat osque omni bono, & confusione indutos, omnibusque grauibus prægrauatos, æternæ transmittit tribulationi. Quos modò exaltat, subito vltima miseria humiliat, subdens eos pedibus omnium inimicorum suorum. Tales ergo gratia ipsius, talia sunt & dona. Inimicus enim est amicorum suorum, & hostis omnium qui faciunt eius voluntatē. Diripit crudeliter incumbentes super se, enervat illos qui confidunt in se. Fœdus posuit cū insipientibus, & promissiones falsas eis pollicitus est, ad hoc tantum, vt trahat eos ad se. Illis sibi acquiescentibus ingratus ipse & fallax demonstratur, nihil eorum complendo quæ promiserat. Hodie regem aliquem constituit, & crās seruitutis iugo supponit. Hodie multis affluentem bonis, crās mendicantem reddit. Hodie coronam gloriæ eius verticem imponit, sed vultum illius crās in terram deprimit. Hodie exornat collum illius splendidis gemmis, dignitatum torquibus, crās humiliat ferris vincum compedibus. Amabilem hunc ad modicum omnibus facit, odibilem verò paulò post facit &

Nihil stabile in rebus mundanis.

Eccl. 1.

Cur mundus odibilis.

Mundus quæ inuidet, & ingratus sit ac fallax.

Cæci & leprosi ad spectus occasionem philosophandi præbet regis filio.

Senis ad spectum, mortis & nouissimum ingerit cogitationem.

Mortis vicinitas, & mortis necessitas.

abominabilem. Hodie legitur, & cras lamentis eū & fletibus afficit. Qualem verò & his finem imponit, audi: Habitatores gehennæ, dilectores suos perficit miseriam. Talem habet intentionem semper, talèque propositum, Neque recedentes hinc lamentatur, neque remanentium miseretur. Illos enim malè seduxit, & retibus conclusit: ad istos verò rursus artem suam transferre conatur, nolens aliquem suos suos effugere laqueos. Itaque qui tali feruiunt duro & maligno domino, ac à bono & benigno mente perditam semetipsum elongant, & presentibus inhiant negociis, & iis tenentur adstricti, & nullam futurorum habent memoriam, sed delectationes corporales incessanter desiderant: animas verò suas dimittentes fame tabescere, & innumerabilibus affici malis, similes esse arbitror homini fugienti à facie furentis unicornis, qui non ferens sonum vocis illius & terribilium mugitum, fortiter fugiebat, nè deuoraretur ab eo. Dum ergò velociter curreret, in magnum quoddam decidit barathrum. Dum autem caderet, manibus extensis arbusculam quandam apprehendit, & fortiter tenuit, & in basi quadam pedibus impressis, visum est sibi in pace dereliquit fore & stabilitate. Respicens ergò vidit duos mures, album quidem vnū, alterum verò nigrum, corrodescentes incessanter radicem arbusculæ, quam apprehenderat, & ià propè erat vt eam abscinderent. Considerans etiam ipsius barathri fundum, vidit draconem ad specum terribilem, ignem spirantem, & feralibus oculis adspicientem, & que terribiliter aperire, & deuorare eum cupientem. Intuens verò rursus basim illam, super quam pedes habebat firmatos, contemplatus est quatuor aspidum capita de pariete procedentia, vbi consistebat. Eleuans autè fursum oculos, vidit de ramis arbusculæ illius exiguum mel distillans. Dimittens ergò considerare quæ circumdederunt eum mala, scilicet quomodò fursum quidem unicornis horribiliter infans, quærebat hunc deuorare: deorsum verò amarissimus draco inhiabat deglutire eum: arbuscula verò quam apprehenderat, post modicum erat excidenda: pedes super lubricam & infidelem basem statuerat: & tantorum ac talium malorum oblitus, seipsum dulcedini modici illius mellis tradidit. Hæc similitudo est eorum, qui seductioni presentis seculi adhæserunt. Cuius expositionem mox dicam tibi: Unicornis quidem figuram tenet mortis, quæ semper persequitur & comprehendere desiderat genus humanum. Barathrum verò mundus est iste, plenus omnibus malis & mortiferis laqueis. Arbuscula autem, quæ à duobus muribus incessanter incidebatur, quam apprehendimus, vitæ vniuscuiusq; nostram mensura est, quæ consumitur & diminuitur per horas, dies & noctis, & incisioni paulatim appropriat. Quatuor verò aspides, de quatuor fragilibus & instabilibus elementis, constitutionem humani corporis significant: quibus inordinatis & conurbatis, cõpago dissoluitur. Cum his & igneus ille atque crudelissimus draco, terribilem figurat ventrem inferni, cupiens suscipere eos, qui presentes delectationes futuris praponunt bonis. Stilla verò mellis, dulcedinem significat delectationum mundi, per quam seductor ille suos amicos nõ sinit propriam videre salutem.

4. CAPIT. decimotertio: Hac ergò Iosaphat

valde libenter suscepta parabola, ait: Quam verus est iste sermo, & quam benè coaptatus. Nè, quæso, pigriteris tales semper mihi typos subrogare, vt sciam diligenter qualis est presens vita nostra, & quorum amicis suis author malorum sit. Senex verò dixit: Rursus similes sunt amatores secularium delectationum, & qui harum dulcedine illiciuntur, atque futuris & stabilibus fluida & fragilia præferunt, homini qui tres amicos habuit, quorum quidem duos præcordialiter & affectuosè honorabat, ac vehementer eorum charitate afficiebatur, vsq; ad mortem pro ipsis agonizans, & periclitari desiderans. Aduersus tertium verò multo ferebatur despectu, neque honore, neque decenti eum aliquando gratificans dilectione, nisi modicum quandam & exiguam ad eum simulans amicitiam. Venierunt ergò die quadam terribiles quidam ac precipui milites, festinantes celeritate multa hunc ad imperatorem ducere, rationem redditurum pro debito decem millium talentorum. Coarctatus verò ille, quærebat adiutorem ad subueniendum sibi in terribili rationis positione apud regem. Currens igitur ad primum suum, & præ omnibus aliis charissimum amicum, dicit ei: Nõ isti õ amice, quomodò animam meam semper pro te posui: nunc autem indigeo auxilio tuo in die ista, detinente me necessitate. Quomodò ergò promittis mihi nunc auxiliari? Et quæ apud te reposita mihi spes est dilectissime? Respondens ergò ille, ait: Non sum amicus tuus, õ homo, neque scio quis sis. Habeo enim alios amicos, cum quibus oportet me hodie lætari, & amicos istos amodò possidebo. Præbeo tantum eccè tibi cilicicola duo, vt habeas ea in via qua ambulas: quæ tamen nihil tibi proderunt, & nullam spem à me præstoleris. Hæc audiens ille, & diffidens de auxilio quod sperauerat ab eo, ad secundum perrexit amicum. Cui ait: Recordare amice, quantum à me recepisti honoris & gratiæ. Hodie verò in tribulationem corruens & aduersitatem maximam, auxiliatore opus habeo. Quantum igitur vales mihi subuenire nunc, indica mihi. Ille verò ait: Non vacat mihi hodie, vt tecum subeam agonem. Curis enim & sollicitudinibus circumdor, & in tribulatione sum. Modicum tamen tecum pergam, quantum non sit tibi profuturum, & statim domum reuersus, propriis vacabo negociis. Vacuis ergò manibus homo inde reuersus, & vndique destitutus, lamentabatur seipsum de vana spe ingratorum suorum amicorum, & de inutilibus laboribus, quos pro illorum sustinuit dilectione. Pergit etiam ad tertium amicum, de quo nunquam curam habuit, nec socium lætitiæ suæ aduocauit. Et ait ad eum, confuso & in terram vultu demisso: Non habeo os loquendi ad te. cognosco enim diligenter quod nunquam tibi benefeci, nec amicabiliter erga te me habui. Sed quoniam aduersitas me apprehendit dirissima, & nullam spem salutis in cæteris meis amicis reperi, veni ad te, rogans, si est tibi possibile, quodlibet auxilium vel modicum impendere, nè tardes, memor ignorantia meæ. Tunc ille respondit ei hilari & sereno vultu: Certè amicum meum charissimum conseruare te esse, & modici illius beneficii tui non immemor, cum vsuris retribuam tibi. Nè timeas ergò, neque formides. Ego enim præcedam te. Ego interueniam pro te apud regem, & non tradam te in manus inimicorum tuorum. Cõfide

Quibus similes
les incarnatores
secularium delectationum.

Explicatio
præcedentis
similitudinis.

Bonorum operum
auxiliu in morte &
post mortem.

Vanas mundi
depingitur.

fide ergò, dilectissime, & nè tristeris. Tunc compunctus ille, dicebat cū lachrymis: Heu mihi, quid prius lamentabor, aut quid potius plangam? Vanum affectum meum repræhendam, quæ ingratis illis & falsis exhibui amicis: an amentiam meam plangam, quod huic vero & germano amico nullam ostendi familiaritatem? Iosaphat autem & istum cum admiratione sermonem suscipiens, expositionem requirebat. Tunc ait Barlaam: Primus amicus vtique est diuitiarum possessio & amor pecuniarum, pro quibus homo multis subiacet periculis, & plurimas sustinet miseria: veniente verò vltimo mortis termino, nihil ex omnibus illis, nisi qui ad sepulturam pertinent, inutiles accipit panniculos. Secundus autem amicus vocatur vxor, & filii & cognati, & cæteri amici, quorum affectui adherentes inseparabiliter tenemur, ipsam animam & corpus propter illorum spernentes amorem. Sed nullam aliquis ex eis vilitatem consequitur in hora mortis, nisi quod tantummodò vsque ad monumentum secum pergunt: deinde mox reuertentes, suis curis ac sollicitudinibus, nõ minùs obliuione memoriam, quam corpus aliquando amici operientes sepulcro. Amicus verò tertius despectus & grauis, non familiaris, sed exotus & quasi aduersus, iustorum operum chorus est: videlicet spes, charitas, fides, elemosyna, humanitas, & cætera virtutum congregatio, quæ potest præcedere nos cum eximus de corpore, & pro nobis apud Deum interuenire, & de inimicis crudelibus exactoribus liberare, qui calumniam & amarum rationis exactorem nobis commouent, in acre nos comprehendere tentantes. Ille est gratus amicus & bonus, qui & modicum bonum opus nostrum in memoria fert, & cum vsura nobis integrum restituit.

5. CAPIT. decimo quarto: Rursus ergò Iosaphat ait: Benè sit tibi à Domino Deo tuo, õ sapientissime hominum. Lætificasti nanque animam meam congruis ac dignis sermonibus tuis. Rogo etiam te, vt depingas mihi imaginem vanitatis mundi, & quomodò cum aliquis liber ac sine impedimento transire valeat. Assumpto verò sermone Barlaam ait: Ciuitatem quandam didici fuisse magnam, cuius ciues talem habebant consuetudinem antiquitatis, vt assumerent extraneum aliquem & ignotum virum, nihil legum ciuitatis suæ & traditionum penitus scientem, & huc sibi regem cõstituebant. Qui omnem potestatem accipiebat, & suarum voluntatum perficiendarum facultatem habebat, vsque ad completionem vnus anni. Deinde in omni securitate eo permanente, delicisque ac suauitatibus sine vlla formidine, & secum semper mansuerunt regnum existimante, repente surgentes ciues illi contra eum, regali ablata stola, nudum per totam trahentes ciuitatem, exulem transmittabant in magnam ac longius remotam insulam: in qua neque cibum inueniens, neque vestimentum, in fame ac nuditate malè atterebatur, præter spem concessis sibi deliciis & gaudio, in tristitia rursus præter spem omnem & expectationem transmutatus. Interea iuxta morem consuetudinum ciuium illorum, ordinatus est quidam vir in regno, qui non exiguo mentis intellectu vigeat. Qui tanta ac tali ex improuiso accedente sibi abundantia, mox non est dissolutus, nec ab ea raptus, neque eorum, qui ante eum regnauerunt & miseriam eie-

cti fuerunt, incuriam secutus est, sed sollicitudinem gerebat, & laborabat animo, quomodò se & sua benè disponderet. Dum ergò assidua meditatione diligentius ista pertractaret, cognouit per quendam sapientissimum consiliarium suum, consuetudinem ciuium, & locum perennis exilij: & quomodò oporteret semetipsum custodire sine errore, edoctus est. Hoc ergò vt agnouit, & quia oporteret eum post paululum ad illam applicare insulam, hoc quoque caducum regnum & peregrinum alienigenis rursus derelinquere: apertis thesauris suis, quorum tuac liberam habebat facultatem, & de illis quod vellent facere, accepit pecuniarum multitudinem, auri videlicet & argenti, & lapidum preciosorum amplissimum pondus, & fidelissimis committens famulis, in illam præmisit, ad quam ducendus erat, insulam. Peracto igitur anni termino, in seditionem versi ciues, nudum (sicut & illos qui ante eum fuerunt) in exilium transferunt. Tunc cæteri stulti & temporales reges malè fame cruciabantur. Ille verò qui diuitias antè ibi deposuerat, in abundantia perpetua viuens, & delicias infinitas habens, timorèq; prorsus incusso infidelibus & malignis ciuibus, sapientissimo seipsum beatificauit consilio. Ciuitatem ergò intellige vanum istum & deceptorem mundum. Ciues autem, principes & potestates demonum, mundi rectores tenebrarum seculi huius, qui illiciunt nos dulcedine voluptatum, & suggerunt vt corruptibilia & mortalia, ceu immortalia & semper nobiscum matura consideremus. Sic ergò nobis seductis, & nullam sollicitudinem de stabilibus & æternis generantibus, neque nobis ipsis aliquid in illa vita reconducentibus, repente nobis imminet perditio mortis. Tunc iam nudos nos hinc maligni & amari suscipientes tenebrarum ciues, cum quibus totum expendimus tempus, ducunt nos in terram tenebrarum & caliginosam, in terram tenebrarum æternarum, vbi non est lux, nec vita hominum. Consiliarium autem bonum, qui omnia vera fecit nota, & salutaria edocuit studia sapientem & prudentem regem, meam æstima paruam, qui bonam & rectam viam veni demonstrare tibi, introducens te in æterna & infinita bona, ibique te omnia confutens reponere, abstractum ab errore mundi huius, quem & ego aliquando infeliciter diligebam, & ipsius delectationibus detinebar atque iucunditatis, donèc veracibus mentis oculis considerauit, quomodò in istis omnis hominum vita atteritur, aliis quidem venientibus, aliis verò discedentibus, & nullis firmum statum habentibus, neque diuitibus in diuitiis, neque potètibus in potentia, neque qui prosperantur in prosperitate sua, neque qui deliciis affluunt in iucunditate sua, neque putantibus firmiter se viuere in vana sua & infirma stabilitate, neq; in aliquo alio eorum, quæ laudantur in hac vita: sed omnia similia sunt torrenti, impetu magno in profundum maris ruenti. Fluida nanque sic sunt omnia presentia & temporalia. Vide etiam capite sexto similitudinem de rege, qui tubam mortis misit ante domum fratris sui, à quo repræhensus fuerat, quod ex regali curru desiliens, duos viros vilibus vestimentis indutos ceu mortis præcones, osculatus fuisset.

6. ECCLESIASTIS primo, vt in textu.

7. HIERONYMVS in caput primum Ecclesiæ.

Mi amatores
& ferui cui
comparatur.

Expositio
similitudinis.

Explicatio
antecedentis
similitudinis.

Vanitas vanitatum.

Pfal. 38.

Exod. 34.

1. Cor. 3.

חבל חבלים

2. Cor. 4.

Rom. 8.

1. Cor. 13.

Vanitas vanitatum.

Luc. 12.

Ecl. 1. Quomodo omnia vana.

sta, in ea verba, Vanitas vanitatum, &c. Si cuncta quae fecit Deus, sunt valde bona, quomodo omnia vanitas: & non solum vanitas, verum etiam vanitas vanitatum? Vt sicut in Cantico canticorum inter omnia carmina, excellens carmen ostenditur: ita in vanitate vanitatum, vanitatis magnitudo monstratur. Tale quid & in psalmo scriptum est: Veruntamen vniuersa vanitas, omnis homo viuens. Si viuens homo, vanitas est: ergo mortuus, vanitas vanitatum. Legimus in Exodo, glorificatum vultum Moysi intantum, vt filij Israel in eum adspicere non possent. Quam gloriam Paulus Apostolus, ad comparationem euangelicæ gloriæ, dicit esse non gloriam. Nam nec glorificatum est, inquit, quod glorificatum fuit in hac parte propter excellentem gloriam. Possimus igitur & nos in hunc modum cælum, terram, maria & omnia quae in hoc circulo continentur, bona quidem per se dicere: sed ad Deum comparata, esse pro nihilo. Et quomodo si signiculum lucernæ videns, contentus essem eius lumine, & postea orto sole non cernerem quod lucebat, stellarum quoque lumina iurare viderem solis abscondi: ita adspiciens elementa & rerum multiplicem varietatem, admiror quidem operum magnitudinem: recogitans autem omnia pertransire, & mundum suo sine senescere, solumque Deum illud semper esse quod fuerit: compellor dicere non semel, sed bis: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. In Hebræo pro vanitate vanitatum Hauer hauerim scriptum est: quod, exceptis Septuaginta interpretibus, omnes similiter translulerunt, ἀτμός ἀτμών: quod mihi possumus vaporem sumi & auram tenuem, quae citò resoluitur, appellare. Caducum itaque non nihil ex hoc verbo vanitatis ostenditur. Quae enim videntur, vt ait Apostolus, temporalia sunt: quae autem non videntur, aeterna. Siue quia vanitati creatura subiecta est, & ingemiscit, & parturit, & praestolatur reuelationem filiorum Dei: & nunc ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Tamdiu enim omnia vana sunt, donec veniat quod perfectum est. Quid superest, &c. Post generalem sententiam quod vana sint omnia, ab hominibus incipit: quod frustra in mundi illius labore desident, congregantes diuitias, crudientes liberos, ambientes honorem, aedificia construentes: & in medio opere subita morte subtrahunt, audiunt: Inspiciens, hac nocte auferetur anima tua à te: quae autem parasti, cuius erunt? maximè cum ex omni labore nihil secum ferant; sed nudi in terram redeant, de qua sumpti sunt.

8. GREGORIVS Magnus libro quinto, capite secundo in librum primum Regum: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. In comparatione etenim aeternorum bonorum, vana sunt omnia, etià bona temporalia. Quicquid enim in hoc seculo latum, delectabile, sublime, aut prosperum cernitur, vanum profectò est: quia difficilè habetur, & citò amittitur. Repentè quidem alta seculi corruunt, pulchra transeunt, lata & prospera euanescent. Nam cum stare in his floribus suis mundus blandiens cernitur, repentina fortuna turbatur: aut festina, & omnia deturbante morte cõcluditur. Vana ergo sunt gaudia seculi, quae quasi manetia blandiuntur: sed amatores suos citò transeundo decipiunt.

1. B. AVGVSTINVS lib. secundo de Genesi cõ-

tra Manichæos, capite vigesimo octavo: Nihil sic reuocat homines à peccato, quemadmodum imminentis mortis cogitatio.

2. IDEM sermone centesimo vigesimo de tempore. Irremediabile periculum est, sic aliquem vitiiis & cupiditatibus frena laxare, vt se rationem Deo non meminerit redditurum. Puto quia magna sit iam peccati pena, metum ac memoriam futuri perdidisse iudicij. Et post pauca: Sed nè fortè charissimi aliquem nimis securum faciat aut remissum tam noua felicitas credulitatis, nè fortè dicat aliquis in corde suo, Non me vsque adeò conturbet & cruciet rea cõscientiã nõ me vsque adeò cõtristet culpabilis vita: video sub momento, video sub exiguo spatio latroni crimina sua donata, & mihi resoluta mente concipiuntur: Primùm considerandum in latrone illo, non solum credulitatis compendium, sed deuotio, sed temporis illius sub quo hæc agebantur occasio, quo iustorum legitur titubasse perfectio. Deinde antè mihi fidem latronis ostende, & tunc tibi latronis beatitudinem pollicere. Immittit diabolus securitatè, vt inferat perditionem, neque dinumerari possunt, quantos hæc inanis spei vmbra deceperit. Deterreat, quæso, nos ab hac persuasione innumerabiles populi, sub tali securitate nudi & vacui bonis, & malis pleni, ex hac luce prærepti. Quotidiè expauescendo transitis nostri & commigrationis incerta, quæ & modò vel in sperata vel subita sunt, & in aeternum remediis caritura sunt. Præueniendus est dies, qui præuenire consuevit. Ipse se seducit, & de morte sua ludit qui hoc cogitat, potest mihi extremi temporis indulgentia subuenire. Nõ est hoc, primùm, quia periculosissima est in vltimum diem promissa securitas: Deinde stultissima est, vt causa quæ de necessitatibus agitur aeternis, inutilitatibus vitæ deficientis committatur extremis. Odibile est apud Deum, quando homo sub fiducia pœnitentiæ in senectutem referuatã liberius peccat. Credite, charissimi, difficile est, vt callida dissimulatio ordinandæ consummationis obtinere digna sit facultatem. Apud illum cordis interpretem, ars non admittetur ad salutem. Ille autem de quo locuti sumus, beatus latro, beatus inquam, non iam iuxta viam insidias tẽdens, sed viam ipsam in Christo tenens, ac vitæ prædam subitò rapiens, immutato genere, & noua spolia de morte propria reportans, ille nec salutis tempora sciens distulit, nec remedia status sui in momenta vltima infelici fraude posuit, nec redemptionis suæ spem in desperationis nouissimum referuauit, nec religionem antè, nec Christum sciuit. Quod si scisset, fuisset forsitan inter Apostolos non postremus in numero, qui prior factus est in regno. Ergo etiam ex hoc in extremo placuit Deo, quis ad consequendam fidem, non fuit extrema hora illa, sed prima. Opus est ergo, vt sibi homo quotidiano actu prouideat, & procuret consummationem: opus est, vt tota vita nostra talis sit in conuersatione, vt liberi mereamur esse in fine. Incessabiliter diem transitus nostri & tempus iudicij cogitantes, nos quoque cum latrone iugiter proclamemus: Memento mei Domine cum ueneris in regnum tuum.

3. GREGORIVS homilia trigesima nona in Euangelia: Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis, Suam

Memoria mortis à peccato reuocat maxime.

Iudicij memoria & metum depositis se, magna peccati pena est.

Cõtra eos qui latronis cõcepto ad securitatem abutuntur, & ad dissolutionem penitentia.

Timor mortis & ad eam preparatio.

Ohlilo nouissimum quàm perniciosa.

Ecl. 11.

1. Cor. 7.

Amaritudo iudicij a memoria non recedat.

Prover. 28.

Nouissima in memoriam reuocanda. Ecl. 7.

Hora mortis terribilis.

Preparatio ad mortem.

Luc. 13.

Luc. 19.

Suam

Suam hinc diem habet anima peruersa, quæ transitorie gaudet in tempore. Cui ea quæ assunt, ad pacem sunt: quia dum rebus temporalibus lætatur, dum honoribus extollitur, dum in carnis voluptate resoluitur, dum nulla venturæ pœnæ formidine terretur, pacem habet in die sua, quæ graue damnationis suæ scandalum in die habebit aliena. Ibi enim affligenda est, ubi iusti lætabuntur: & cuncta quæ modò ei ad pacem sunt, tunc in amaritudinè rixæ vertentur: quia rixari secum incipiet, cur damnationem quam patitur, non expauit: cur à prospiciendis malis sequentibus oculis mentis clausit. Vndè ei dicitur: Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Peruersa quippe anima rebus præsentibus dedita, in terrenis voluptatibus resoluta, abscondit sibi mala sequentia, quia prouidere futura refugit, quæ præsentem lætitiã perturbant: dumque in præsentis vitæ oblectationibus se deserit, quid aliud quàm clausis oculis ad ignem vadit? Vndè benè scriptum est: In die bonorum nè immemor sis malorum. Et inde per Paulum dicitur: Qui gaudent, tanquàm non gaudentes sint: quia & si qua est præsentis temporis, ita est agenda lætitia, vt nunquàm amaritudo sequenti iudicij recedat à memoria: quatenus dum mens pauida extremæ vltionis timore transfigitur, quantum nunc præsens lætitia, tantum post ira subsequens temperetur. Hinc nãque scriptum est: Beatus homo qui semper est pauidus. Qui verò mentis est duræ, corruet in malum. Sequentis enim ira iudicij tanto tunc districtior portabitur, quanto nunc & inter culpas minimè timetur. Sciendum nobis est, quia veritatis verbis veraciter erudimur, si extrema mala nostra formidolosè & indefinenter adspicimus: iuxta hoc quod per quemdam sapientem dicitur: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in aeternum non peccabis. Pensare quippe quotidie debemus, quod ex eiusdem voce nostri redemptoris audiimus: Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Dum enim districtus iudex sustinet, & adhuc manum non exerit in percussione: dū à retributione vltionis vltimæ esse quæ dā tẽporis securitas videtur: debemus pensare malū quod sequitur, pensantes gemere, gementes ea quæ commissimus peccata indefinenter adspicere, adspicientes flere, & flentes abstergere. Nulla nos prosperitas transitorie laudis lætitiæque dissoluat, nec mentis nostræ oculos ea quæ sunt transitoria obstruant, nè cæcos ad ignem ducant. Si enim districtè pensetur, cuius sit ponderis improprietu, ex ore veritatis agnoscitur: cum negligenti & futura non prospiciendi dicitur: Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Nam cogitandum valde est, quantum nobis erit terribilis hora nostræ resolutionis, & c. vt supra de Sacramẽto extremæ vltionis, quæst. tertia, C. testim. quarto.

4. ISIDORVS libro tertio de summo bono, capite vltimo: Quauis sancti ab huius vitæ ærumnis liberari se cupiant, citò volentes exire de corpore, Dei tamen dispensatione plerunque diu in hac vita versantur: vt per longa tolerantia experimenta, solidius eorum patientia roboretur. Multi odio vitam habent, & tamè mori timent: quod plerumque in angustia contingere solet: sicque cõtrario

affectu, & viuendi habent tædiu, & moriendi metum. Sollicitè debet vnusquisque viuere, & semper terminum vitæ suæ considerare, vt de contemplatione illius, animus se semper ad alta sustollat, & huius seculi blanditias cum timore caueat. Scriptum est enim: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in aeternum non peccabis. Venturi exitus ignorantia incerta est, & dum mori quis nõ existimat, tollitur. Vndè vnusquisque festinet, nè in iniquitatibus suis rapiatur, simulque finiatur vita cum culpa. Nam incensor diabolus eos, quos viuentes accendit ad vitia, subitò morientes pertrahere molitur ad tormenta. Sæpè diuites in hac fallaci vita, dum de potentia gloria, vel reru abundantia gestiunt, ab his repente, hora qua nesciunt, improviso exitu rapiuntur: atque absorbente profundo, cruciandi aeternis gehennæ incendiis deputantur. De quibus benè per prophetam dicitur: Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Iniquus moriens qui imitatione sua multos ad culpam traxerat, delectatione peccati: multos à culpa reuocat terrore tormenti. Quod etiam Psalmista testatur, dicens: Lætabitur iustus cum viderit vindictam impiorum, manus suas lauabit in sanguine peccatorum. In peccatorum enim morietium sanguine iusti lauant manus: quia dum eorum pœna conspiciunt, conspicientis vita mundatur. Cuius enim talis tam crudelis exitus cernitur, non solum qui viderit, refugit, sed alios etiã ab imitatione illius, quanta valuerit exhortatione, compescit. In exitu vitæ, animæ electorum nimio terrentur metu, incerti vtrum ad præmium, an ad supplicium transeant. Quidam autem electi in fine suo purgantur à leuibus quibusdam peccatis: quidam verò in ipso exitu suo hilarescunt ex aeternorum contemplatione bonorum. Quauis quis in hac vita sit iustus, tamen dum ex corpore illo egreditur, pertimescit, nè dignus supplicio sit. Nullus est enim homo absque peccato, nec aliquis potest de Dei securis esse iudicio, cum etiam & de ociosis verbis reddenda sit ratio. Finem iustorum optimum, vocatio tranquilla commendat, vt ex eo intelligantur sanctorum habere consortium angelorum, ex quo ab hoc corpore sine vexatione dura tollitur. Prouos homines apostata: angeli excipiunt morientes, vt eis sint ipsi tortores in pœnis, qui fuerunt suafiores in vitis. Et si pietas pro defunctis fidelibus flere iubeat, fides tamen pro eis lugere vetat. Illi enim deplorandi sunt in morte, quos miseros infernus ex hac vita recipit: non quos cælestis aula Christi lætificadus includit.

5. ECCLESIASTICI septimo, vt intextu.

6. BERNARDVS sermone primo in festo omnium sanctorum: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, mortis horrorem, iudicij tremendum discrimen, ardentis gehennæ metum ab oculis cordis tui elongari nullatenus patiaris. Cogita peregrinationis tuæ miseriam, recogita annos tuos in amaritudine animæ tuæ: cogita vitæ humanæ pericula, cogita fragilitatem propriam: & in huiusmodi cogitatione si perseueraueris, dico tibi, parum senties quicquid foris videtur esse molestum, dum toto corde circa interiorem molestiam occuparis. Sed nec patietur Dominus sine consolatione te esse, quoniam pater misericordiarum

Cur habet da est mortis memoria.

Ecl. 7.

Hora mortis incerta.

Mors repentina & improbita.

Job 21. Iniquorum mors & pœna quomodo aliis proficit.

Psal. 17.

In hora mortis timet etiã iusti quandoque.

Matth. 12. Differentia inter mortem bonorum & malorum hominum.

Tortores.

Mortui an lugendi.

Ecl. 7. Nouissima memoria habenda.

Math.5.

Ecl.7.

est, & Deus totius consolationis, & complebitur omnino quod veritas pollicetur: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Concordat autem huic sententia etiam illud quod in Salomone legitur: Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum conuiuij.

7. **E T** in sermone de primordiis, medijs, & nouissimis nostris, vt supra quaestione prima, A. testimonio sexto.

I. C. **D E V T E R O N O M I** trigesimo secundo, vt supra quaestione prima, A. testim. quarto.

2. **P R O V E R B I O R V M** quarto: Ne declines ad dexteram, neque ad sinistram: auerte pedem tuum a malo.

I. D. **E C C L E S I A S T I C I** primo: Initium sapientia, timor Domini.

2. **P S A L M O** centesimo decimo: Initium sapientia timor Domini.

3. **P R O V E R B I O R V M** primo: Timor Domini principium sapientia. Sapientiam atque doctrinam stulti despiciunt.

4. **E T** capite nono: Principium sapientia, timor Domini: & scientia sanctorum prudentia.

5. **I O B** vigesimo octavo: Et dixit homini, Ecce timor Domini, ipsa est sapientia: & recedere a malo, intelligentia.

6. **E C C L E S I A S T I S** septimo: Qui timet Deum, nihil negligit.

7. **P R O V E R B I O R V M** decimo quarto: In timore Domini fiducia fortitudinis, & filiis eius erit spes. Timor Domini fons vita, vt declinet a ruina mortis.

Timor pena & gehenna qua sit vitis.

8. **C H R Y S O S T O M V S** homilia decima quinta ad populum Antiochenum: Nisi bonus esset timor, filii patres paedagogos non praeponerent, non legiflatores ciuitatibus villos magistratus. Quid gehenna grauius? Sed huius metu nil vtilius. Gehenna namque timor, regni nobis adfert coronam. Vbi timor est, liuor non est: vbi timor est, pecuniarum amor non vexat: vbi timor est, extinctus furor est, cupiditas improba correpta, omnis irrationabilis passio exterminata. Et sicut in domo stante milite semper armato, non latro, non fur, non alius quis talia mala patrantium apparere propius audebit: sic & metu animas nostras detinente, illiberalium nulla perturbationum facile nobis subrepat, sed omnes fugiunt, & pelluntur, timoris imperio vndique exacta. Nec hoc solum est quod ex timore lucratur, verum & aliud hoc multo maius. Non enim improbas tantum nostras expellit passiones, sed & omnem cum multa facilitate virtutem inducit. Vbi timor est, ibi & eleemosyna studium, & orationis intentio, & lachrymae feruentes & continua, & gemitus multam habentes compunctionem. Nihil enim tantum peccata quidem consumit, virtutem vero crescere facit & germinare, quantum continui timoris natura. Propterea qui non viuunt in timore, recte illum agere non est facile: sicut vicissim cum timore viuente, est impossibile peccare. Audi verum & Salomonem omnibus innutritum delicijs, & multa potitum libertate. Quid igitur inquit ille? Melius est ire in domum luctus, quam in domum conuiuij. Quid est, quaeso, quod ait? Vbi luctus, & lachrymae, & gemitus, & dolor, & tristitia tanta, melius accedere, quam vbi choreae, & cymbala, & risus, & deliciae, & crapula,

Omnem virtutem inducit & a peccato auocat timor

Ecl. 7. Ire ad domum luctus cur melius sit.

& ebrietas. Verum inquis, Quae de causa, quaeso, & quapropter quoniam illinc quidem demetia, hinc vero modestia nascitur. Lugentium domum ingressus, statim lachrymis defunctum prosequitur, etiam si sit inimicus. Vidisti quanto melior haec quam illa domus? Ille enim, etiam si amicus sit, inuidet: hic autem, etiam si inimicus sit, lachrymas dat: id quod omnium maxime deus exquirat, vt non insultemus his qui nos contristauerunt. Non haec autem sola datur hinc bona capere, verum & alia his non minor. Etenim peccatorum quisque suorum reminiscitur, & tremendi tribunalis, & poenarum, & iudicij, licet sit infinita ab alijs passus mala, & domi tristitia habeat, omnium ipsorum capiens medicinam, ita reuertitur. Cogitans enim quod & ipse paulo post hoc patietur, & quod transitoria cuncta praesentia sunt, siue suauiua sint, siue tristitia, tristitia & inuidiam omnem deponens, & leue reddens animam, & releuatus sic domum reuertitur: & hinc mansuetior erit in omnes iam & humanior, benignior & sapientior, futurorum timore ipsius animam subingresso, & omnes spinas absumente. Et haec omnia cognoscens ille, dicebat quod melius est ire ad domum luctus, quam ad domum conuiuij. Illinc torpor, hinc anxietas nascitur: illinc contemptus, hinc timor ad omnem nos virtutem deducens. Nisi bonum esset timor, non multos impendisset Christus sermones & longos, de illa poena & supplicio loquens. Timor nil aliud est, quam murus, & munimentum, & turris inexpugnabilis.

9. **I D E M** homilia secunda in posteriorem epistolam ad Thessalonicenses: Intuitu regni Dei incitemur ad virtutem. Qui quidem animo est vehementer dextro virtutis dedito, neque timoris, neque regni Dei intuitu ad virtutem inducitur ac permouetur, sed propter ipsum Christum, quem admodum Paulus fecit. Nos vero vel hoc pacto consideremus, quae in regno dei sint bona, & quae in gehenna mala, atque ita nos ipsos corrigamus & instruamus, ita nos ipsos ad ea quae facienda sunt, incitemus & permoueamus. Si videris in praesenti vita iucundum quid ac magnificum, cogita regnum Dei, & istud nihil esse putabis: si terribile quid videris, cogita gehennam, & illud etiam deridebis. Si quando te ceperit concupiscentia corporalis, cogita gehennam ignem: cogita quam plane nullius aestimanda sit peccati voluptas, quam ne voluptatem quidem habeat. Si enim earum legum quae in hoc seculo positae sunt, tantum potest metus, vt a malis nos actibus cohibeat: multo magis poterit hoc recordatio futurorum, supplicium immortale, poena sempiterna. Si metus terreni regis a tantis nos malis abducit, quanto magis regis aeterni? Vnde poterimus ergo continuum habere timorem? Si continuè scripturas audierimus. Etenim si ad spectus duntaxat mortui hominis mentem nostram ad eum paore contrahit, quanto magis gehenna & ignis ille inextinguibilis? quanto magis vermis non moriens? Si perpetuo gehennam recogitaremus, non statim in illam incideremus. Propterea supplicium minatus est Deus. Nisi aliquid profectus in se haberet gehennae reputatio, vtique iam non esset illam minatus Deus: Verum quoniam ipsius recordatio magna potest efficere, propterea comminationem illius quasi salutarem quoddam pharmacum animis nostris impouit. Ne contemnamus itaque tantum lucrum quod

Timor munit & tunc inexpugnabilis.

Cuius rei intuitu recte agendum sit, praemiorum, an supplicij.

Vititas memoria noui, timorum.

Timor gehennae quam fruendus sit.

Timor quomodo aequatur.

Gehennae cogitatio vtilissima est.

Inter epulas de gehenna discendum.

Memoria gehennae a peccato auerget. Ecl. 7.

Timor supplicij vtilior promissione praemiorum.

Nota.

Ioan. 3.

Gen. 7.

Gen. 19.

De gehenna loquente est admodum. Psal. 17.

Contra delictis auribus praedicos.

quod hinc generatur, sed hanc gehennae comminationem indefinenter versemus in prandijs & in conuiuijs. Sermocinatio quippe quae de rebus est iucundis, nihil prodest animae, sed debiliorem eam reddit: quae vero de tristibus est & austeris, quicquid in illa dissolutum ac fluxum fuerit, amputat & immutat, laxamque illam ac mollem contrahit. Nihil eam iuuerit de theatris differens ac mimis, sed magis incenderit & petulantiores effecerit. Qui aliena curat & curiosè scrutatur, etiam pericula illi ex ea curiositate saepenumero infligit: qui vero de gehenna sermocinatur, is neque periculum aliquod habeat, & animam castigatorem reddit. Sed vereris verborum grauitatem & molestiam? Num si de gehenna tacueris, hinc illam extinxisti? An incendiisti, si de ea locutus fueris? Siue locutus de illa fueris, siue minus, seruebit omnino incendium. Indefinenter de illa dicitur, ne quandoque in eam incidas. Non potest fieri, vt anima de gehenna sollicitè cogitans, cito peccet. Etenim audi admonitionem optimam: Memor, inquit, esto nouissimorum tuorum, & in aeternum non peccabis. Nequit anima poenas metuens non esse ad delinquendum cunctabunda. Timor enim, si quidem robustus fuerit in animo ac flagrans, nihil in eo mundani relinquet. Si enim sermo de gehenna factus, ita humiliat & pauidum reddit, an cogitatio de illa animis perpetuo immorata, animam non quouis igne magis expurgabit? Regni enim promissione potentior est & efficacior. Et noui complures innumera bona promissa contempnutos fuisse, si de supplicio securi fuissent ac liberati, quandoquidem & nunc mihi fatis est, supplicio aut poena non affici. Nemo eorum qui gehennam ob oculos habent, in gehennam incidit: nemo gehennam contemnitium, gehennam effugiet. Quem admodum enim apud nos qui quidem iudicia metuunt, iudicijs non damnantur: qui vero contemnunt, illi potissimum in ea incidunt: ita & hic. Nisi subuersionem veriti fuissent Niniuitae, vtique subuersi fuissent. Quia vero illam metuebant, non subuertebantur. Si diluuium veriti fuissent qui temporibus Noe vixerunt, submersi sane non fuissent. Et Sodomitae si incendium metuissent, combusti non fuissent. Magnum malum est, contemnere minas. Qui minas contemnit, confestim re ipsa sentiet experientiam. Nihil ita est vtile, atque de gehenna sermocinari. Quouis argento mundiores nobis animas facit. Audi namque quid propheta dicat: Quoniam iudicia tua, inquit, in conspectu meo sunt semper. Et Christus quoque de illa differit. Nam etiam si molestum sit auditori, plurimum tamen illi prodest. Sunt enim talia, quaecunque vtilia sunt. Etenim & pharmaca & reliqua medicamenta aegrotum primum male habent, & tunc demum vtilitatem adferunt. Si vero verborum grauitatem & molestiam non ferimus, manifestum est quod rerum ipsarum afflictionem non feremus. Si nemo sermones eos qui de gehenna dicuntur, sustinet: liquet neminem, si persecutio nos occupasset, ad intentatum ignem ac ferrum nunquam periturum fuisse. Exerceamus auditum nostrum, ne adeo mollescat. Nam ex eo & ad res ipsas veniemus. Si assueuerimus audire terribilia, assuescemus etiam terribilia sustinere: si vero ita molles ac fracti fuerimus, vt ne verba qui-

dem feramus, quando aduersum res ipsas perfisteremus? Et post pauca: Quapropter admonens quidam dicit: Omnis narratio tua sit in lege altissimi. Proinde obsecro, receptos a nutricibus liberos non anilibus fabulis assuefaciamus, sed ex primaeva mox aetate discant esse iudicium Dei, infigatur animis eorum esse supplicium. Hic metus si radices egerit, magna bona operabitur. Animus enim ab ineunte aetate hac futurorum expectatione ad demissionem imbutus, non statim hunc metum excutiet, sed quasi quidam obsequens equus, velut fessorem habens gehennae cogitationem, compositè ingrediatur, & quae vtilia sunt loquetur ac dicet, & neque iuuetus, neque diuitia, neque orphaniam, neque aliud quicquam illi nocere poterunt, adeo robustam habenti cogitationem, & omnibus resistere valentem. His sermonibus componamus & nos ipsos, & uxores, & seruos, & liberos, & amicos, si fieri queat, & inimicos: poterimus enim istis sermonibus multa peccata amputare. Et melius fuerit tristibus immorari, quam iucundis. Ne fugiamus quae de gehenna dicuntur, vt gehennam ipsam effugiamus. Ne fugiamus supplicij memoriam, ne supplicio puniamur. Si diues ille ignem hunc cogitasset, vtique non deliquisset: quia vero nunquam eius in mentem illi venit, propterea in illum incidit. Dic mihi homo: Tribunali Christi cum sitendus sis, omnia magis loqueris quam de isto? Et quidem si quando tibi cum iudice causa est, plerumque verbotenus duntaxat, non nocte, non die, non aliquo temporis articulo, non aliqua hora aliud quid loqueris, sed semper de causa illa quam agendam habes. Cum vero de omni vita tua rationem redditurus, & poenas daturus sis, neque alios etiam pateris qui te iudicij huius admoneant? Atqui propterea cuncta perire semper & intercedere, quod humano quidem tribunalis temporalium rerum gratia sistendi, neminem non mouemus, neminem non rogamus, indefinenter de illo solliciti sumus, omnia huius gratia facimus: ad tribunal vero Christi venturi, idque breui, neque per nos ipsos aliquid, neque per alios facimus, iudicem non rogamus, quauis multum nobis spatij ante iudicium permittat, nec in medijs nos abripiat peccatis, sed permittat vt illa exuere aggrediamur, & nihil eorum quae ad ipsum recidunt, praetermittat bonitate illa sua & benignitate. At nihilo plus efficitur. Propterea maius erit supplicium. Sed absit vt hoc fiat. Proinde obsecro, vel amodò resipiscamus. Habeamus gehennam ob oculos, cogitemus poenas illas inuitabiles, vt his reputatis & malitiam fugiamus, & virtutem eligamus, bonaque diligentibus Deum promissa consequi valeamus.

Ecl. 9. Pueris inculcandum Dei iudicium & gehennae supplicia.

Memoria gehennae & iudicij habenda. Luc. 16.

Sermones habendi de iudicio.

10. **A V G V S T I N V S** tractatu nono in epistolam Ioannis: Caept aliquis credere diem iudicij: si caepit credere, caepit & timere: sed quia timet, adhuc nondum habet fiduciam in die iudicij, nondum est in illo perfecta charitas. Nunquid tamen desperandum est? In quo vides initium, cur desperas finem? quod initium video, inquis, ipsum timorem: audi scripturam, Initium sapientia timor Domini. Caept ergo timere diem iudicij, timendo corrigit se, vigilat aduersus hostes suos, id est, peccata sua, incipit reuiuiscere interitum, & mortificare membra sua quae sunt super terram: sicut Apostolus dicit, Mortificate membra vestra quae

Ecl. 1. Timor iudicij quid efficiat boni.

Coloss. 3.

sunt super terram: spiritalia nequitia dicit membra super terram: nam sequitur & exponit, Avaritiam, immunditiam, & cetera quae illic exequitur. Quantum autem mortificat iste, qui timere coepit diem iudicii, membra sua super terram, tatum surgunt & corroborantur membra caelestia. Membra autem caelestia, omnia opera bona. Surgentibus caelestibus membris, incipit desiderare quod timebat: timebat enim ne veniret Christus, & inueniret impiu quem damnaret: desiderat ut veniat, quia inuenturus est pium quem coronet. Iam cum coeperit desiderare venientem Christum casta anima, quae desiderat amplexus sponsi, renunciat adultero, fit virgo interius ipsa fide, spe & charitate. Et post nonnulla: Timor non est in charitate. Quid ergo dicemus de illo, qui coepit timere diem iudicii? Si perfecta in illo esset, charitas, non timeret: perfecta enim charitas faceret perfectam iustitiam, & non haberet quare timeret, immo haberet quare desideraret ut transeat iniquitas, & veniat regnum Dei: ergo timor non est in charitate. Sed in qua charitate? non in inchoata. In qua ergo? Sed perfecta, inquit, charitas foras mittit timorem. Ergo incipiat timor: quia initium sapientiae timor Domini. Timor quasi locum praeparat charitati. Cum autem coeperit charitas habitare, pellitur timor qui ei praeparavit locum: quantum enim illa crescit, ille decrescit: & quantum illa fit interior, timor pellitur foras. Maior charitas, minor timor: minor charitas, maior timor. Si autem nullus timor, non est quae intret charitas. Sicut videmus per fetam introduci linum, quando aliquid fuit: seta prius intrat, sed nisi exeat, non succedit linum: sic timor primo occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideo intravit, ut introduceret charitatem.

11. IN psalmum centesimum vigesimum septimum: Non de omni timore dicitur, quod mittitur foras a charitate: Habes enim psalmum dicentem, Timor Domini castus, permanens in seculum seculi. Alius ergo timor Domini permanet, alius excluditur. Timor qui excluditur, castus non est: qui autem permanet, castus est. Quis est timor qui excluditur? Dignamini advertere. Aliqui propterea tantum timent, ne aliquid mali in terra patiantur, ne illis aegritudo accedat, ne damnum, ne orbitas, ne alicuius admisso criminis, ne alicuius amissio chari, ne exilium, ne damnatio, ne carcer, ne aliqua tribulatio, propterea timent & tremunt. Adhuc timor iste non est castus. Adhuc audi: alius non in hac terra pati timer, sed gehennam timet. Vnde terruit & Dominus: Audistis cum Euangelium legeretur, Vbi vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Audiunt haec homines, & quia vere futura sunt impiis, timent, & continent se a peccato. Habent timorem, & per timorem continent se a peccato. Timent quidem, sed non amant iustitiam. Cum autem per timorem continent se a peccato, fit consuetudo iustitiae, & incipit quod durum erat amari, & dulcescit Deus: & iam incipit homo iuste vivere, propterea non quia timet poenas, sed quia amat aeternitatem. Exclusus est ergo timor a charitate, sed successit timor castus. Et post pauca: Castus ergo timor, fratres mei, hoc habet, quia venit de amore. Ille autem timor nondum castus, praesentiam Domini & po-

1. Ioan. 4.

Ecd. 1. Timor praeparat locum charitati.

Nota similitudinem.

Timor castus manet cum charitate. 1. Ioan. 4. Psal. 18.

Timor mundanus & humilis.

Timor servilis aut diuinae iustitiae. Esai. 66. Marc. 9.

Vilitas eius timoris.

Timor castus & servilis, in quo differat.

nas timet, timore facit quicquid boni facit, non timore amittendi bonum illud, sed timore patiendo illud malum. Non timet ne perdat amplexus pulcherrimi sponsi, sed timet ne mittatur in gehennam. Bonus est & iste timor, vtilis est: non quidem permanebit in seculum seculi, sed nondum est iste castus, permanens in seculum seculi.

12. ECCLESIASTICI primo.

13. ET secundo, vt in textu.

14. AVGVSTINVS sermone decimo tertio de verbis Apostoli: Iam ergo non in timore, sed in dilectione, vt non serui, sed filij simus. Qui enim adhuc ideo bene agit, quia & poenam timet, Deum non amat, nondum est inter filios: vtinam tamen vel poenam timeat. Timor seruus est, charitas libera est: & vt sic dicamus, timor est seruus charitatis. Ne possideat diabolus cor tuum, praecedat seruus in corde tuo, & seruet dominae venturae locum. Fac fac vel timore poenae, si nondum potes amore iustitiae. Veniet domina, & seruus abcedit, quia consummata charitas foras mittit timorem.

15. ET sermone decimo octavo de verbis Apostoli: Cum mihi dicit, Gehennam timeo, ardere timeo, in aeternum puniri timeo: Quid dicitur sum? Male times? vanè times? Non audeo, quando quidem ipse Dominus, ablato timore, subiicit timorem, & ait, vbi dixit: Nolite timere eos qui corpus occidunt, & postea non habent quid faciant: sed eum timete, qui habet potestatem & corpus & animam mittere in gehennam ignis: ita dico vobis, hunc time. Cum ergo Dominus timorem inculserit, & vehementer inculserit, & repetendo verbum, conuincationem ingeminauerit, dicitur ego sum, male times ista? Non dicam, plane time, nihil melius times, nihil est quod magis timere debeas. Sed in terro te: Si non te videret Deus, quando facis, nec quisquam te conuinceret in iudicio illius, faceres? Tu te vide. Non enim potes ad verba omnia mea respondere, inspice te ipsum. Faceres? Si faceres, ergo poenam times, charitatem nondum habes, seruuliter times: formido est mali, nondum delectatio boni, sed time etiam vt ista formido custodiat te, vt perducatur ad dilectionem. Timor enim iste quo gehennam times, & ideo mala non facis, continet te, & sic volentem peccare animo interiore non finit: est quidam custos timor, quasi paedagogus legis, litera est minans, nondum gratia iuuans. Custodiat tamen timor iste dum non facis timendo, & veniet charitas, intrat in cor tuum, & quantum illa intrat, tantum timor exit. Timor enim id agebat, ne faceres: charitas hoc agit, vt nolis facere etiam si impunè possis admittere.

16. IN libro de sancta virginitate, capite trigesimo octavo: Timor quidem non est in charitate, sed perfecta, sicut scriptura dicit, charitas foras mittit timorem, sed timorem hominum, non Dei timorem, temporalium malorum, non diuini in fine iudicii. Noli altum sapere, sed time. Ama Dei bonitatem, time seueritatem: vt trunque te superbum esse non finit. Amando enim times, ne amatum & amantem grauer offendas. Nam quae grauior offensio, quae vt superbia illi displiceas, qui propter te superbis displicuit.

17. SERMONE ducentesimo decimo quarto de tempore: Cum timetur poena quae Deus minatur, discitur amari praemium quod pollicetur, ac sic

Psal. 18.

Timor seruus charitati dominae locum seruat.

Timor gehennae & suppliciorum non est malus.

Matth. 10. Luc. 12.

Christus hortatur ad timorem poenae.

Timor gehennae est quidam custos & paedagogus legis.

1. Ioan. 4. Timor qui sem expellat charitatem per secula. Rom. 11.

Timor poenae vtilis est.

per

per timorem poenae bona vita retinetur. Per bonam vitam bona conscientia comparatur, vt per bonam conscientiam nulla poena timeatur. Quapropter discat timere, qui non vult timere. Dicit ad tempus esse sollicitus, qui semper vult esse securus: vt enim dixit Iohannes, Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Dixit sanè, & veraciter dixit. Si ergo habere non vis timorem, prius vide vt rùm iam perfectam habeas charitatem, quae foras mittit timorem. Si verè ante istam perfectionem timor excluditur, superbia inflat, charitas edificat. Nam sicut in bona valetudine famem non fastidio, sed cibo pellitur: ita in bona mente timor non vanitate, sed charitate pellendus est.

1. E. PSALMO quarto: Filij hominum vsque quo graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quiritis mendacium?

2. PROVERBIO RVM secundo: Si intrauerit sapientia cor tuum, & scientia animae tuae placuerit: consilium custodiet te, & prudentia seruabit te, vt eruaris a via mala, & ab homine qui peruersa loquitur: qui relinquunt iter rectum, & ambulat per vias tenebrosas: qui laetantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis: quorum viae peruersae sunt, & infames gressus eorum.

3. PSALMO decimo tertio: Contritio & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognouerunt: non est timor Dei ante oculos eorum.

4. DEUTERONOMII trigesimo secundo, vt in textu.

5. BERNARDVS sermone secundo in die Apostolorum Petri & Pauli: Studeamus fratres viuere vita iustorum, sed morte eorum mori multo magis desideremus. Sapientia enim iustorum nouissima praesert: ibi nos iudicans, vbi nos inuenit. Omnino necesse est, vti praesentis finem futurae coherere principio, nec ibi tolerabilis dissimilitudo est. Sicut enim si quis duo sibi (vt ita dixerim) cetera confuere aut colligare voluerit, minus de reliquis partibus curans, ipsa quae sibi copulanda sunt capitauiformiter parat, ne dissideant a seipsis. ita dico vobis, quantum libet extiterit conuersatio spiritalis, si carnalis fuerit consummatio nostra, vitæ illi spiritali penitus non coheret, nec caro & sanguis regnum Dei poterunt possidere. Fili, (ait sapiens) memorare nouissima tua, & non peccabis. Nimirum quod haec maxime recordatio faciat timoratum: timor expellat peccatum, negligentia non admittat. Hinc & Moyses de quibusdam: Vtinam (ait) saperet & intelligeret, ac nouissima prouiderent. In quibus vtique verbis tria nobis video commendari, sapientiam, intelligentiam, prouidentiam. Arbitror sanè tribus eas assignari posse temporibus, vt aeternitati quaedam imago reformari videatur in nobis, praesentia moderantibus per sapientiam, praeterita per intelligentiam diu-

1. Ioan. 4.

De bono fine maxime sollicitos nos esse oportet.

1. Cor. 15. Ecd. 7.

Deut. 32. Consideratio praesentium, praeteritorum & futurorum.

dicantibus, nouissima prouidentibus ad cautelam. Haec nempe spiritalis est exercitij summa: haec forma studij spiritalis, vt sapienter disponamus praesentia nostra, recogitemus in amaritudine animae nostrae praeterita, futura quoque sollicitè prouideamus. Sobriè, & iuste, & pie viuamus in hoc seculo, (ait Apostolus) vt videlicet in praesenti sobrietas obseruetur, vt iusta satisfactione praeterita, quae nobis sine fructu salutis praeterire, tempora redimantur, vt pietatis clypeum imminenti-bus de futuro periculis opponamus. Sola est enim quae ad omnia valet pietas, cultus scilicet Dei humilis & deuotus: nec aliter nobis est prouidere nouissima, nisi vt vniuersa quae nobis imminere videntur pericula, sedula nobiscum cogitatione versantes, discamus de nostra omnino industria, magis autem de nostris diffidere meritis, & soli diuinæ nos protectioni committere pio quodam mentis affectu pia intentionis in ipsum, cuius datum optimum, & donum perfectum est, consummatio felix, & mors preciosa. Habes in Euangelio tria haec ipso tibi sermone Domini commendata. Beati (inquit) pauperes, beati mites, beati qui lugent. Beati qui futura sapiunt, praedese-ratio caelestium interno quodam sapore mentis praesentia respicientes. Beati qui nouissima prouident, in mansuetudine suscipientes infitum verbum, quod eorum saluare animas potest, & pietate cordis ad futuram tendunt haereditatem. Beati qui pristinum intelligentes errorem, crebris lauant lachrymis lectum suum. Vides quid optat vir sanctus, quid obtinere cupit eis, pro quibus orat: Vtinam (inquit) saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Ac si manifestius dicat, Vtinam esset in eis spiritus sapientiae & intelligentiae atque consilij. Vtinam haec in nobis inueniantur, fratres, vt suauiter omnia nostra per sapientiam disponamus, vt intellectu praeterita peccata damnemus, vt prouideamus futura consilio. Vtinam sapiamus ad praesentis vitae moderationem: vtinam intelligamus ad praeteritae correctionem: vtinam deuota in Deum fide prouideamus vt felicem habeamus (ipso miserante) consummationem. Hic enim est funiculus triplex quo trahimur ad salutem, ordinata conuersatio, rectum iudicium, fides deuota.

6. ITEM in epistola ducentesima nonagesima secunda ad quemdam, qui ausus est nouitium dehortari a proposito religionis: O vtinam saperes, & intelligeres, ac nouissima prouideres. Saperes quae Dei sunt, intelligeres quae mundi sunt, prouideres quae inferni sunt. Profecto inferna horreres, superna appeteres, quae sunt ad malum, contemneres.

7. IOB vicesimo primo.

8. PROVERBIO RVM decimo quarto, vt in textu.

Tit. 2.

1. Tim. 4.

Iacob. 3.

Math. 5.

Iacob. 4.

Deut. 32.

Deut. 32.

VII.

Quae est summa eorum quae in hoc libro continentur?

A. Summa totius operis duabus rebus continetur. **SAPIENTIA ET IUSTITIA CHRISTIANA.** Ad Sapientiam haec capita, videlicet de Fide & Symbolo Fidei, de Spe & Oratione Dominica, de Charitate & De-

BBb iiii

^a Lib. 2. retractat. cap. 61. & in Enchi. cap. 2. & 1.

calogo referuntur. Nam *FIDES, SPES, CHARITAS*, illę virtutes sunt, quibus veram hominis sapientiam, vt Augustinus^a annotauit, Diuina scriptura concludit. Accessit porro de præceptis Ecclesię, & de Sacramentis tractatio. Sicut enim prædictę virtutes absque Sacramentis & præceptis Ecclesię rectę obseruatis subsistere non possunt, ita eorum accessione efficaciter nobis inferuntur, infertę confirmantur, augentur, & perficiuntur. Itaque in iis, quę ad Sapientiam referimus, explicandis, prior libri pars absoluta est.

^b Psal. 33. c. 16. c.

^c Chrysostom. in psal. 4. Plura vide supra.

Tob. 4. d.

Eccles. 3. d.

B. Posterior, quę circa Iustitiam versatur, duas eius partes tum^b ad mala fugienda, tum ad bona conseruanda spectantes, breuiter enucleat. Etenim abstinere a malis, Chrysostom^c teste, non satis est nobis ad salutem, nisi adsit etiam bonorum possessio & virtutis actio. Vtrique igitur parti capita nonnulla, quę præcipue ad malorum bonorumque discrimen obseruandum pertinent, accommodata sunt. Totius autem Iustitię vim & amplitudinem, Tobias vir æquę sapiens ac iustus, succinctę comprehendit, vbi suum filium, adeoque in illo filios Dei omnes sigillatim admonet in hæc verba: *Noli timere fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus bene.* Itã demum discimus Christiani hominis integrum officium, quod non modò fidem, sed vitam etiam, quę secundum Sapientiam & Iustitiam Christianam instituta sit, omninò requirat. *Sapiens autem cor & intelligibile, vt scriptura testatur, abstinebit se à peccatis, & in operibus iustitię successus habebit.*

Eccles. 12. d.

C. Verum enim uerò, nè institutę breuitatis terminos prætereamus, doctrinę huius ad Christianos, eosque in primis simpliciores instituendos pertinentis, hic modus & finis esto. Quę omnia vno Ecclesiasticis verbo, tanquam totius humanę vitę illustri Sigillo, consignabimus, itã concludentes: *DEVM TIME, ET MANDATA EIUS OBSERVA. HOC EST ENIM OMNIS HOMO.*

PSALMO LXVII.

Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro secundo retractationum, capite sexagesimotertio.
2. ET in Enchiridio, capite secundo.
3. ET tertio, vt in quæst. secunda de fide & symbolo, testimo. secundo, tertio, & quarto.
1. B. PSALMO trigessimotertio.
2. ET trigessimosexto, vt supra quæstione pri-

- ma de peccatis, A. testimonio quinto & sexto.
3. CHRYSOSTOMVS in psalmum quartum, vt supra quæst. prima de peccatis, A. testimo. secundo.
4. TOBIÆ quinto.
5. ECCLESIASTICI tertio, vt in textu.
- C. ECCLESIASTIS duodecimo, vt in textu.

FINIS.

APPENDIX

APPENDIX DE HOMINIS LAPSV ET IUSTIFICATIONE SECVNDVM SENTENTIAM ET DOCTRINAM CONCILII TRIDENTINI.

I.

De statu & lapsu primi hominis.

Ex sess. 5. Concilij Tridentini can. 1.

PRIMVS homo Adam^a mandatum Dei in paradiso fuisse transgressus, statim sanctitatem & iustitiam in qua fuerat constitutus, amisit: ac prætereà per huiusmodi præuaricationis offensam, iram & indignationem Dei, atque adeo mortem^b, quam antea comminatus illi fuerat Deus, incurrit: & cum hac ipsa morte in^c diaboli, qui mortis^d deinde habuit imperium, captiuitatem incidit: demumque totus^e Adam per illam præuaricationis offensam, secundum corpus & ipsam animam in deterius commutatus fuit.

^a Genes. 2. c. 3. c. Aug. lib. 14. de ciuit. Dei, cap. 17. lib. 6. de Gen. ad lit. cap. 2. 6. & 27. in concione ad catechum. cont. Iudeos. &c. cap. 2. Fulgent. de incarn. & gratia Christi, cap. 12. 13. Benard. ser. 1. de Annuntia. Prosper. contra Collator. cap. 21.

^b Gen. 2. c. 3. d. Rom. 6. c. Concil. Mileuit. can. 1. Aug. lib. 1. de ciuit. Dei, c. 12. lib. 1. de pecca. meri. cap. 2. 4. 6. Chryl. hom. 17. in Gen. Bernard. ad nulli. templi cap. 11. c. Aug. lib. 13. de Trinit. cap. 12. lib. 3. Hypog. Bernard. epist. 190. d. Hebr. 1. d. c. Concil. 2. Araucan. 1. lib. de Eccles. dogmat. cap. 38. Aug. lib. 13. de Trinit. cap. 12. lib. 14. de ciuit. Dei, cap. 25.

TESTIMONIA.

1. GENESIS secundo capite: Tulit ergò Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradysum voluptatis, vt operaretur & custodiret illum: præcepitque ei, dicens: Ex omni ligno paradysi comedere: De ligno autem scientiæ boni & mali nè comedas. In quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris. Et infra: Erat autem vterque nudus, Adam scilicet & vxor eius, & non erubescerant.

2. IBIDEM capite tertio: Vidit igitur mulier quòd bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuque delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit: deditque viro suo, qui comedit. Et aperti sunt oculi amborum: cumque cognouissent se esse nudos, consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata. Et cum audissent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem, abscondit se Adam & vxor eius à facie Domini Dei in medio ligni paradisi. Vocauitque Dominus Deus Adam, & dixit ei, Vbi es? Qui ait: Vocem tuam audiui in paradiso; & timui, eò quòd nudus essem, & abscondi me. Cui dixit Dominus: Quis enim indicauit tibi quòd nudus esses, nisi quòd ex ligno de quo præceperat tibi nè comederes, comediti? Dixitque Adã: Mulier quã dedisti mihi sociã, dedit mihi de ligno, & comedi. Et dixit Dominus Deus ad mulierem, Quare hoc fecisti? Quę respondit, Serpens decepit me, & com-

di. Mulieri quoque dixit: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Adę verò dixit, Quia audisti vocem vxoris tuę, & comediti de ligno, ex quo præceperam tibi nè comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitę tuę. Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terrę. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuertaris. Et vocauit Adam nomen vxoris suę, Heua: eò quòd mater esset cunctorum viuentium. Fecit quoque Dominus Deus Adę & vxori eius tunicas pelliceas, & induit eos. Et ait, Ecce Adã quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum & malum, nunc ergò nè forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitę, & comedat, & viuat in æternum. Emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram de qua sumptus est. Eiecitque Adã, & collocavit ante paradysum voluptatis cherubim, & flammeum gladius atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitę.

3. AVGVSTINVS libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite decimoseptimo: Nudi erant, & nõ confundebantur, non quòd eis sua nuditas esset incognita, sed turpis nuditas nondum erat: quia nondum libido membra illa præter arbitrium cõ-

Vulgi error Genes. 3.

mouebat: nondum ad hominis inobedientiam redarguendam sua inobedientia caro quodammodo testimonium perhibebat. Neque enim ceci creati erant, vt imperitum vulgus opinatur: quando quidem & ille vidit animalia, quibus nomina imposuit, & de illa legitur: Vidit mulier quia bonum est lignum in escam, & quia placet oculis ad videndum. Patebant ergo oculi eorum, sed adhuc non erant aperti, hoc est, non attenti, vt cognoscerent, quid eis indumento gratia praestaretur, quando membra eorum voluntati repugnare nesciebant. Qua gratia remota, vt poena reciproca inobedientia plecteretur, extitit in motu corporis quaedam impudens nouitas, vnde esset indecens nuditas, & fecit attentos, reddiditque confusos. Hinc est, quod postea quam mandatum Dei aperta transgressione violarunt, scriptum est de illis: Et aperti sunt oculi amborum, & cognouerunt quia nudi erant, & confuerunt folia fici, & fecerunt sibi campestria. Aperti sunt, inquit, oculi amborum, non ad videndum: nam & antea videbant, sed ad discernendum inter bonum quod amiserat, & malum in quod ceciderant. Vnde & ipsum lignum eo quod dicitur factum ceret dignoscantiam, si ad vescendum contra vetitum tangeretur, ex ea re nomen accepit, vt appellaretur lignum scientiae boni & mali. Experta enim morbi molestia, euidentior fit etiam iucunditas sanitatis. Cognouerunt ergo quia nudi erant: nudati scilicet ea gratia, qua fiebat, vt nuditas corporis nulla eos lege peccati menti eorum repugnante confunderet. Hoc itaque cognouerunt, quod felicius ignorarent, si Deo credentes & obediētes non committerent, quod eos cogere experiri, infidelitas & inobedientia quid nocerent.

Genes. 3.

Lignum scientiae boni & mali cur sic dictam.

Ephes. 4.

4. I T E M libro sexto de Genesi ad litteram, capite vigesimo sexto: Dicit Apostolus, Sicut est veritas in Iesu deponere vos secundum priorem conuersationem hominem veterem, eum qui corrumpitur secundum concupiscentias deceptionis, hoc est factus Adam per peccatum. Vide ergo quid sequatur: Renouamini autem spiritu mentis vestrae, & induite nouum hominem qui secundum Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Ecce quod perdidit Adam per peccatum.

1. Cor. 15.

Coloss. 3.

5. E T capite vigesimo septimo: In hoc ergo renouamur secundum id quod amisit Adam, id est, secundum spiritum mentis nostrae. Secundum autem corpus quod seminatur animale, & resurget spiritale, in melius renouabimur, quod nondum fuit in Adam. Dicit item Apostolus, Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, induite nouum, qui renouatur in agnitionem Dei secundum imaginem eius qui creauit eum. Hanc imaginem in spiritu mentis impressam perdidit Adam per peccatum, quam recipimus per gratiam iustitiae: non spiritale atque immortale corpus, in quo ille nondum fuit, & in quo erunt omnes sancti resurgentes a mortuis. Hoc enim primum est illius meriti quod amisit.

Adam qualis à Deo creatus.

6. I D E M in concione ad catechumēnos contra Iudaeos, Paganos & Arianos, capite secundo: Diabolus dum illum primum hominem à Deo factum, Adam scilicet, patrem omnium nostrum intrueretur, videretque hominem ex limo terrae ad imaginem Dei factum, pudicitia ornatum, temperantia compositum, charitate circumdatum, immortalita-

te vestitum, æmulus atque inuidus hoc hominem terrenum accepisse, quod ipse dum esset angelus per superbiam cognoscitur amisisse, inuidit statim insatiabilis homicida, eoque nostros primos parentes illis donis actantis bonis expoliavit, in super & peremit. Nanque, dilectissimi, cum tanta bona homini diabolus abstulisset, pudicitiam, continentiam, charitatem, immortalitatem, eumque turpe ac nudum reddidisset, obitum suis pannis deridens, eum suo dominio obstrinxit, atque ex illo vinculo omnem prolem eius sibimet obligauit. Turpes enim pannos suscepit Adam, quando à diabolo expoliatus pudicitia, accinctus esse impudicitia: amissa temperantia, in temperans effectus est: perdita charitate, malus inuentus est: expoliatus immortalitate, morti propinatus est. Quid perdidit, & quid accepit? Ad hoc enim per turpissimos pannos suos posteros obligauit.

Qualis diabolus fraude factus.

7. FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus in libro de incarnatione & gratia Domini nostri Iesu Christi, capite duodecimo: Quisquis Christianae religionis non vult inaniter immo damnabiliter portare vocabulum, credat firmissimè Deum nostram, id est, sanctam Trinitatem, quae vnus summus & verus est Deus, primo homini quae ad suam imaginem gratuita bonitate bonum fecit, cui facultatem quoque suae cognitionis ac dilectionis inseruit, non solum bonae voluntatis donum, quin etiam ad habendam custodiendamque iustitiam integrum sanumque creasse libertatis arbitrium, vt facultas atque motus indita libertatis, si iuuantem se gratiam Dei non desereret, primum vitam aeternam tribueret Dei bonitas homini: si autem iustitiam diuinam contemnens, à gratia excidisset, supplicia retribueret iustitia peccatori. Proinde à bono iustoque creatore illi homini, quem in corpore animali conditum ditauit intelligentiae ac iustitiae dono, iusta est vtriuque statuta conditio, vt scilicet, si obedientiam, quae prima virtus est, custodiret, ex animali in qua creatus erat corporis qualitate, ad spirituales immortalisque statum sine corporis morte (quia sine animae iniquitate) transiret, accepissetque diuino munere, si praepcepta seruasset, non solum perfectam atque inamissibilem corporis immortalitatem, verum etiam in anima talem gratiam sanctae iustitiae viuendi, vt peccare deinceps omnino non posset, si non peccaret donec peccare potuisset, Creatus ergo primus homo de terra terrenus, accepit quidem gratiam, qua non posset peccare, si peccare nollet: nondum tamen tantam acceperat gratiam, qua nec peccare vellet omnino, nec posset: vt scilicet à bono iustoque Domino post esset illud munere largiendum, si voluntarie fuisset hoc à seruo prius in opere custoditum. Quod si bono iustoque neglexisset obedire mandato, post mortem animae, quam delinquendo ipse sibi noxius intulisset, etiam per corporis mortem vitae praesentis mutaretur incommo-

Libero arbitrio in prima creatione homo donatus.

In obedientia perseverans immortalis futurus sine corporis morte.

Et impeccabilis.

Inobediens post animae mortem corporis morte sibi conficeret.

do, nec tenere sineretur iugiter in carne peccati damnabilem vitam, qui nolisset in corde seruare iustitiam, essetque poenaliter etiam corpore mortis deinceps necessitate constrictus, qui contumaciter salubria iussa transgrediens, spiritali morte sponte fuisset obnoxius.

8. E T capite decimotertio: Peccans ille qui sine peccandi necessitate creatus est, in eo quod animae sanitatem

55. Ier.

Rom. 6.

Homo quatuor virtutibus in prima creatione ornatus.

Misericordia.

11. Veritas.

111. Iustitia.

1111. Pax.

Luc. 10.

Idem spoliatus, recuperare ea nisi per Christum non potuit.

Imago Dei & similitudo ad quam homo factus in quibus consistit.

sanitatem delinquendo perdidit, etiam illa cogitandi quae ad Deum pertinent, amisit protinus facultatem. Oblitus est enim manducare panem suum, & expoliatus vestimento fidei, carnaliumque concupiscentiarum vulneribus sauciatus, sic iacuit oppressus ditone peccati, vt nullatenus aliquid bonae voluntatis initium habere potuisset, nisi hoc Deo gratis donante sumpsisset. Seruus quippe factus peccati, liber factus iustitiae. Et ideo à iustitia factus est alienus, qui sponte dominio est iniquitatis addictus.

9. BERNARDVS sermone primo de Annunciatione beatae Mariae: Videre mihi videor, dilectissimi, quatuor virtutibus his amictum primum hominem ab ipso suae creationis exordio, & (vt propheta meminit) vestimento salutis indutum. Est enim in his quatuor illa salutis integritas: nec sine his omnibus potest constare salus: praesertim cum nec possint esse virtutes si ab inuicem separentur. Acceperat ergo homo misericordiam, custodem scilicet atque pedissequam, vt ipsa praeviret, ipsa & sequeretur eum, ipsa quoque protegeret & conseruaret vbique. Vides qualem nutrimentum contulit paruulo suo Deus, qualem dedit pedissequam homini recens orto. Sed erat illi necessarius etiam eruditor tanquam ingenuae & rationabili creaturae, vt non sicut iumentum aliquid custodiretur, sed tanquam paruulus educaretur. Cui sane magisterio nemo poterat aptior inueniri, quam veritas ipsa quae eum in agnitionem summam perduceret aliquando veritatis. Interim verò ne sapiens inueniretur vt malum faceret, essetque peccatum ei tanquam scienti bonum, & minimè facienti: iustitiam quoque qua regeretur accepit. Adhuc autem & pacem qua foueretur & delectaretur, addidit manus benignissima creatoris, Pacem vtrique duplicem, vt nec intus pugnae, nec foris timores, id est, nec caro concupisceret aduersus spiritum: nec esset ei creatura vlla formidini. Nam & bestiis omnibus liberè imposuit nomina, & serpens ipse, qui violentia non praesumpsit, fraude magis cum aggressus est. Quid huic deerat, quem misericordia custodiebat, docebat veritas, regebat iustitia, pax fouebat? Sed heu homo iste ad multam perniciem & insipientiam sibi, descendit de Hierusalem in Hierico. Siquidem incidit in latrones, à quibus & ante omnia legitur despoliatus. An non despoliatus, qui Domino veniente nudum se esse cõqueritur? Nec verò poterat reuestiri, vel ablata sibi recipere vestimenta, nisi Christus amitteret sua. Sicut enim viuificari in anima nisi interueniente corporali morte christi non potuit, ita nec reuestiri sine eius despoliatione. Et vide si non propter has quatuor partes vestimenti quod amiserat primus & vetus homo, in totidem quoque diuisa sunt secundi & noui hominis vestimenta. An fortè quaeris & tunicam inconfutibilem, quae non diuiditur, sed forte prouenit? Ego diuinam arbitror esse imaginem, quae nimirum non affluta, sed insita atque ipsi impressa naturae, diuidi scindique non potest. Ad imaginem nempe & similitudinem Dei factus est homo: in imagine arbitrij libertatem, virtutes habens in similitudine. Et similitudo quidem perit, veruntamen in imagine pertransit homo. Imago siquidem in gehenna ipsa vri poterit, non exuri: ardere, sed non deleri. Haec ergo non scinditur, sed

forte prouenit. Et quocumque perueniat anima, simul & ipsa erit. Nam similitudo non sic, sed aut manet in bono: aut si peccauerit anima, mutatur miserabiliter, iumentis insipientibus similita. Sed quia spoliatum virtutibus quatuor hominem diximus, quonam modo singulis sit spoliatus, congruum est vt dicamus. Perdidit homo iustitiam, cum Eua serpentis; Adam mulieris voci obediuit potius quam diuinæ. Erat tamè residuum aliquid, quod apprehendere possent, idque Dominus suo illo scrutinio innuebat: sed abiecerunt etiam illud, conuersi in verba malitiae ad excusandas excusationes in peccatis. Prior enim iustitiae portio, non peccare: secunda, per poenitentiam damnare peccatum. Perdidit & misericordiam, cum sic exarsit Eua in concupiscentia sua, vt nec sibi, nec viro, nec filiis parceret nascituris, simul omnes terribili maledictio & necessitati mortis addicens. Adam quoque indignationi diuinæ mulierem pro qua peccauerat, obiecit: quasi post tergum eius volens declinare sagittam. Vidit enim mulier lignum quod esset pulchrum visu, & ad vescendum suaue, & à serpente audierat tanquam deos se futuros. Funiculus triplex difficile rumpitur, curiositatis, voluptatis, & vanitatis. Haec sola mundus habet, concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitae. His abstracta & illecta misericordiam omnem crudelis mater abiecit. Sic & Adam qui mulieri malè misertus est vt cum ea peccaret, benè noluit misereri vt poenam sustineret pro ea. Priuata est etiam mulier veritate, primò quidem malè detorqueus quod audierat, Morte morieris, & dicens, Nè fortè moriamur: demum serpenti credens penitus abneganti & dicenti, Nequaquam moriemini. Priuatus est & Adam veritate, vbi eam cõfiteri erubuit, folia, hoc est, excusationum operimenta pretendens. Siquidem ipsa dicit: Qui erubuerit me coram hominibus, erubescam & ego eum coram patre meo. Pacem quoque protinus amiserunt, quia non est pax impiis, dicit Dominus. Nonne enim contrariam legem inuenerant in mēbris suis, quos de nouo pudere ceperat nuditatis? Timy ego, inquit, eò quòd nudus essem. Non sic miser non sic paulò antè timebas, non quærebas folia, licet corpore nudus sicut & modò.

Iustitia quomodo amissa.

Iustitiae duo membra.

Misericordia quo sit amissa.

Veritas vt est perdita.

Luc. 9. Pax etiam in impietatem prolapsos deseruit.

Genes. 3.

Luc. 8. Ioan. 8. 1. Pet. 2.

Rom. 6.

10. PROSPER contra Collatorem, capite vigesimo primo: Scientiam boni Adam tunc habebat, quando bonum sanctumque mandatum Dei fideliter seruabat, & erat iustus manens in imagine creatoris sui, legisque eius non obliuiscens. Postquam autem se, hoc est, imaginem & templum Dei deceptoris suo subdidit, perdidit boni scientiam, quia perdidit bonam conscientiam. Iustitiam enim iniquitas depulit, humilitatem superbia destruxit, continentiam concupiscentia elisit, infidelitas rapuit fidem, captiuitas abstulit libertatem: nec potuit illis vlla portio residere virtutum, quò tanta irruerat turba vitiorum. Nemo enim potest duobus dominis seruire. Et, Qui facit peccatum, seruus est peccati. Et, A quo quis superatus est, ei seruus additus est. Nemo autem seruit nisi cum aliqua libertate, & nemo liber est, nisi cum aliqua seruitute, dicente Apostolo: Cum enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiae. Quem ergo fructum habuistis tunc, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est: Nunc autem liberi à peccato

to, ferui autem facti Deo, habetis fructum in sanctificationem, finem verò vitam æternam. Qui itaque seruit diabolo, liber est à Deo.

11. GENESIS secundo capite.

12. ET tertio, vt suprâ testimonio primo & secundo.

13. AD Romanos quinto capite: Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt.

14. CONCILIVM Mileuitanum canone primo: Placuit ergò omnibus Episcopis, qui fuerunt in hac sancta Synodo, cõstituire hæc, quæ in præsentis concilio definita sunt: vt quicumque dicit, Adâ primum hominem mortalem factû, ita vt siue peccaret, siue nõ peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito sed necessitate naturæ, anathema sit.

15. AVGVSTINVS libro decimotertio de ciuitate Dei, capite duodecimo: Cùm requiritur, quâ mortem Deus primis hominibus fuerit comminatus, si ab eo mandatum transgredierentur acceptû, nec obedientiam custodirêt: vtrum animæ, an corporis, an totius hominis, an illam quæ secunda dicitur: respondendum est, omnes. Prima enim constat ex duabus: secunda ex omnibus tota. Sicut enim vniuersa terra ex multis terris, & vniuersa Ecclesia ex multis constat ecclesiis, sic vniuersa mors ex omnibus: quoniam prima constat ex duabus: vna animæ, altera corporis, vt sit prima totius hominis mors, cùm anima sine Deo & sine corpore ad tempus pœnas luit: secunda verò, vbi anima sine Deo cum corpore pœnas aternas luit. Quando ergò dixit Deus primo illi homini, quem in paradiso cõstituerat, de cibo vetito: Quicumque die ederitis ex eo, morte moriemini: non tantum primæ mortis partem priorem, vbi anima priuatur Deo: nec tantum posteriorem, vbi corpus priuatur anima: nec solum ipsam totam primam, vbi anima & à Deo & à corpore separata punitur, sed quicquid mortis est, vsque ad nouissimam, quæ secunda dicitur, & qua est nulla posterior, comminatio illa complexa est.

16. ET libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite secundo: Qui dicunt Adâ sic creatum, vt etiam sine peccati merito moreretur, non pœna culpæ, sed necessitate naturæ, profectò illud quod in lege dictum est, Qua die ederitis, morte moriemini: non ad mortem corporis, sed mortem animæ quæ in peccato fit, referre conantur. Qua morte mortuos significauit Dominus infideles de quibus ait, Sine mortuos sepelire mortuos suos. Quid ergò respondebunt, cùm legitur hoc Deum primo homini etiam post peccatum increpando & damnando dixisse, Terra es, & in terram ibis? Neque enim secundum animam, sed quod manifestum est secundum corpus terra erat, & morte eiusdem corporis erat iturus in terram. Quamuis enim secundum corpus terra esset, & corpus in quo creatus est animale gestaret, tamen si non peccasset, in corpus fuerat spiritale mutadus, & in illam incorruptionem quæ fidelibus ac sanctis promittitur, sine mortis periculo transiturus. Cuius rei desiderium nos habere non solum ipsi sentimus in nobis, verum etiam admonente Apostolo cognoscimus, vbi ait: Etenim in hoc ingemiscimus, habitaculum

Adam mortalis peccati merito, non naturæ necessitate.

Quamuis Deum mortem trisgressori Adâmo sit comminatus.

Genes. 1.

Math. 8.

Luc. 9.

Genes. 1.

Immortalis futurus sine corporis morte Adâmo si peccasset.

nostrum, quod de cælo est, superindui cupientes, si tamen induti, non nudî inueniamur. Etenim qui sumus in hac habitatione, ingemiscimus grauati, in quo nolumus expoliari, sed superuelescere, vt absorbeatur mortale à vita. Proindè si non peccasset Adam, nõ erat expoliandus corpore, sed superuelescens immortalitate, & incorruptione, vt absorberetur mortale à vita: id est, ab animali in spirituale transiret.

17. ITEM capite quarto: Sunt & alia testimonia quibus euidentissimè appareat, non tantum spiritum, sed etiam corporis mortem propter peccatum meruisse genus humanum. Ad Romanos Apostolus dicit: Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem vita est propter iustitiam. Si ergò spiritus eius qui suscitauit Iesum à mortuis, habitabit & mortalia corpora vestra, per inhabitantem spiritum eius in vobis. Puto quòd non exposito rem, sed tantum lectorem opus habet tam clara & aperta sententia. Corpus, inquit, mortuum est, nõ propter fragilitatem terrenam, quia de terræ puluere factum est, sed propter peccatum. quid amplius quærimus? Et vigilantissimè non ait, mortale: sed, mortuum.

18. IVDICIVM capite sexto: Mirum si aliquid queritur hac manifestatione liquidius, nisi fortè audiendum est, quòd huic perspicuitati contradicitur, vt mortuum corpus secundum illum modum hinc intelligamus quo dictû est, Morti hæc membra vestra quæ sunt super terram. Sed hoc modo corpus propter iustitiam mortificatur, non propter peccatum. Vt enim operemur iustitiam, mortificamus membra nostra quæ sunt super terram. Aut si putant ideò additum propter peccatum, vt non intelligamus quia peccatum factum est, sed vt peccatum non fiat, tanquam diceret, corpus quidem mortuum est, propter non faciendum peccatum: Quid sibi ergò vult quod cùm adiunxisset, Spiritus autem vita est: addidit, propter iustitiam? Sufficeret enim si adiungeret, vita spiritus, vt etiã hinc subaudiretur propter non faciendum peccatum: vt sic vtrunque propter vnam rem intelligeremus, & mortuum esse corpus, & vitam esse spiritum propter non faciendum peccatum. Itã quippe etiam si tantummodò veller dicere, propter iustitiam, hoc est, propter faciendam iustitiam, ad vtrunque posset hoc referri, & mortuum esse corpus, & vitam esse spiritum propter faciendam iustitiam. Nunc verò & mortuum dixit esse corpus propter peccatum, & spiritum vitam esse propter iustitiam, diuersa merita diuersis tribuens rebus, morti quidem corporis, meritum peccati, vitæ autem spiritus, meritum iustitiæ. Quocirca si, vt dubitari non poterit, spiritus vita est propter iustitiã, hoc est, merito iustitiæ: profectò corpus mortuum propter peccatum, quid aliud quàm merito peccati intelligere debemus aut possumus, si apertissimum scripturæ sensum non pro arbitrio peruertere ac detorquere conamur? Huc etiam verborum consequentium lumen accedit. Cùm enim præsentis temporis gratiam determinans diceret, mortuum quidem esse corpus propter peccatum, quia in eo nondum per resurrectionem renouato, peccati meritum manet, hoc est, necessitas mortis:

spiritum

2. Cor. 5.

Corporis mortis peccati merito se obnoxiiu fecerit. Rom. 8.

Coloss. 3.

Rom. 8.

Mors corporis, peccati meritum vitæ, spiritus iustitiæ.

licet adhuc corpore mortis huius oneremur, iam secundum interiorem hominem cœpta renouatione in fidei iustitiam respiramus: tamen nõ humana ignorantia de resurrectione corporis nihil speraret, etiam ipsum quod propter meritum peccati in præsentis seculo dixerat mortuum, in futuro propter meritum iustitiæ dicit viuificandum, nec sic vt tantum ex mortuo viuum fiat, verum etiam ex mortali immortale.

19. CHRYSOSTOMVS homilia decima septima in Genesim: Quæstio hinc nascitur. Dixit, inquit, Deus, Quodcumque die comederitis ex eo, morte moriemini: multorum autem annorum numero ostenditur vixisse illos post inobedientiam, & cibi vetiti esum. Et quæstio quidem aliqua esse videtur his qui à superficie salutât diuinas literas: At si quis magno studio aures adhibeat, manifestû est quod dicitur, neque quæstio fuerit attendenti. Nam licet multos annos vixerint, attamen à quo tempore audierunt, Terra es, & in terram abibis: & sententiam acceperunt mortis, mortales fuerunt: & ex illo tempore fuerunt perindè ac si quis illos dicat mortuos fuisse. Hoc igitur & scriptura significans, dixit, Quodcumque die comederitis, morte moriemini: hoc est, sententiam accipietis, mortales posthac vos futuros. Sicut in humanis iudiciis, quãdo quis sententia lata vt capite mulsetur, iterum in carcerem conuicitur, & licet ibi multo tempore agat, nihil melius tamen habet defunctis & mortuis, vt potè tam per sententiã mortuus: eodem modo & illi, ab eo die à quo mortalitatis sententiã acceperunt, tametsi longo tempore durauerint, nihilominus sententia mortui erant.

20. BERNARDVS in sermone ad milites templi, capite vndecimo: Peccatum præcessit, vt sequeretur mors: quod sanè si cauisset homo, mortem non gustasset in æternum. Peccando itaque vitam amisit, & mortem inuenit, quoniam quidem & Deus itã prædixerat, & iustum profectò erat vt si peccaret homo, moreretur. Quid nanque iustum poterat quàm recipere talionem? Vita siquidem Deus animæ est, ipsa corporis. Peccando voluntariè volens perdidit viuere, nolens perdat & viuificare. Spontè repulit vitam, cùm viuere noluit, non valeat eam dare cui vel quatenus voluerit. Noluit anima regi à Deo, non queat regere corpus. Si non paret superiori, inferiori cur imperet? Inuenit conditor suam sibi rebellem creaturam, inueniat anima suam sibi rebellem pedisequam. Transgressor inuentus est homo diuinæ legis, inueniat ipse aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & captiuam tem se in legem peccati. Porro peccatum (vt scriptum est) separatur inter nos & Deum, separatur proindè etiam mors inter corpus nostrum & nos. Non potuit diuidi à Deo anima nisi peccando, nec corpus ab ipsa nisi moriendo. Quid itaque austerius pertulit in vltione, id solum passa à subdito, quod præsumperat in authorem? Nihil profectò congruentius quàm vt mors operatã sit mortem, spiritualis corporalem, culpabilis pœnalem, voluntaria necessariam.

21. AVGVSTINVS libro decimotertio de Trinitate, capite duodecimo: Quadam iustitia Dei in potestatem diaboli traditum est genus humanum peccato primi hominis in omnes vtrius-

que sexus communiõne nascentes originaliter transeunte, & parentum primorum debito vniuersos posteros obligante. Hæc traditio prius in Genesi significata est, vbi cùm serpenti dictum esset, Terram manducabis: homini dictum est, Terra es, & in terram ibis. Eo quod dictum est, in terram ibis: mors corporis prænunciata est, quia nec ipsam fuerat experturus, si permanisset vt factus est rectus. Quod verò viuenti ait, Terra es: ostendit totum hominem in deterius commutatum. Tale est enim, Terra es: quale istud, Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniam caro sunt. Tunc ergò demonstrauit eum ei traditum, cui dictum fuerat, terram manducabis. Apostolus autem apertius hoc prædicat, vbi dicit: Et vos cùm essetis mortui delictis & peccatis vestris, in quibus aliquando ambulastis secundum seculum mundi huius, secundum principem potestatis aëris huius, spiritus qui nunc operatur in filiis diffidentia, in quibus & nos omnes aliquando conuersati sumus in desiderijs carnis nostræ, facientes voluntates carnis & affectionum, & eramus natura filij iræ, sicut & cæteri. Filij diffidentia sunt infideles, & quis hoc non est antequàm fidelis fiat? Quocirca omnes homines ab origine sub principe sunt potestatis aëris, qui operatur in filiis diffidentia. Et quod dixi ab origine: hoc est quod dicit Apostolus, natura & se fuisse sicut cæteros: natura scilicet vt est deprauata peccato, non vt re-creata ab initio. Modus autem iste quo traditus est homo in diaboli potestatem, non itã debet intelligi, tanquàm hoc Deus fecerit, aut fieri iusserit, sed quòd tantum permiserit, iuste tamen. Illo enim deserente peccantem, peccati author illicò inuasit. Nec itã sanè Deus deseruit creaturam suã, vt non se illi exhiberet Deum createm & viuificantem, & inter pœnalia mala etiam bona malis multa præstantem.

22. ET libro tertio Hypognosticon: Quid est autem: Et reliquit illum in manu consilij sui: nisi dimisit eum in possibilitate liberi arbitrij sui? In manu enim possibilitas intelligitur. Ipsa est prima gratia qua primus homo stare potuisset, si seruare mandata Domini voluisset. Hac ergò per inobedientiam desolatus homo, iudicio iusto factus est serpenti, id est, diabolo cui maluit obedire quàm Deo, captiuus. Et ideò scriptum est: A quo enim quis superatus est, huic & seruus additus est. Et iterum: Omnis qui facit peccatum seruus est peccati.

23. BERNARDVS epistola centesima nonagesima ad Innocentium Pontificem contra hæresim Petri Abailardi: Mysterium nostræ redemptionis tæmerarius scrutator maiestatis aggrediens, in ipso statim suæ disputationis exordio Ecclesiasticorum doctorum vnam omnium de hac re dicit esse sententiam, & ipsam ponit, ac spernit, & gloriatur se habere meliorem: non veritus, contra præceptum Sapientis, transgredi terminos antiquos quos posuerunt patres nostri. Sciendum est, ait, quòd omnes doctores nostri post Apostolos in hoc conueniunt, quòd diabolus dominium & potestatem habebat super hominem, & iure eum possidebat, ideò scilicet quòd homo ex libertate arbitrij quã habebat, spontè diabolo consensit. Aiunt nanque quòd si quis aliquem vicerit, victus iure

Genes. 3.

Genes. 6.

Ephe. 2.

Homo Deum peccando deseruit, iuste ab eodem delectus in diaboli potestatem venit.

1. Pet. 2.

Ioan. 8.

Hæreticus homo omnium Patrum sententiam suam arroganter præferit.

Post lapsum quamvis non esset mortuus, ac mortalis tamè esse cepit hominem.

Non mortuus homo nisi peccasset.

Vltionem iustitiam ac talionem homo post peccatum recepit.

Rom. 6.

Eccl. 19.

Iuste in diaboli potestatem traditum genus humanum.

victoris seruus constituitur. Ideò, inquit, sicut dicunt doctores, hac necessitate incarnatus est filius Dei, vt homo qui aliter liberari non poterat, per mortem innocentis iure liberaretur à iugo diaboli. Sed vt nobis videtur, ait, nec diabolus vquam ius aliquod in homine habuit, nisi fortè Deo permittente, vt carcerarius: nec filius Dei vt hominem liberaret, carnem assumpsit. Quid in his verbis intolerabilius iudicem, blasphemiam, an arrogantiam? Quid damnabilius, temeritatem, an impietatem? An non iustus os loquens talia sustulit tunderetur, quàm rationibus refelleretur? Nōne omnium meritò in se prouocat manus, cuius manus contra omnes? Omnes, inquit, sic: sed non ego sic. Et paucis interiectis: Ad Prophetas te ducam. Loquitur sub typo Hierusalem, ad populum acquisitionis, non propheta, sed in propheta Dominus, dicens: Saluabo te, & liberabo te, noli timere. Queris à qua potestate? Non enim vis vt diabolus in hominem habeat vel habuerit potestatem. Fateor nec ego. Non tamen idcirco non habet, quia ego & tu hoc nolimus. Si non confiteris tu, nec cognoscis: cognoscunt & dicunt qui redempti sunt à Domino, quos redemit de manu inimici. Quod minime negares & tu, si non esses sub manu inimici. Non potest gratias agere cum redemptis, qui redemptus non es. Nam si redemptus esses, redemptorem agnosceres, & non negares redemptionem. Nec querit redimi, qui se nescit captiuum. Qui autem scierunt, clamauerunt ad Dominum, & Dominus exaudiuit eos, & redemit eos de manu inimici. Et vt intelligas hunc inimicum qui sit, Quos redemit ait, de manu inimici: de regionibus congregauit eos. Et infra: Redemit & congregauit, redemit autem de manu inimici. Non dicit inimicorum, sed inimici. Inimicus vnus, regiones multæ. Siquidem non de regione, sed de regionibus congregauit eos, à solis ortu & occasu, ab Aquilone & mari. Quis iste vnus tam potens dominus, qui non vni præfuit regioni, sed omnibus? Non alius, vt arbitror, quàm ille qui ab alio propheta dicitur absorbere fluuium, id est, genus humanum, & non mirari: habere autem fiduciam quòd & Iordanis, hoc est electio ipsa influat in os eius. Beati qui sic influunt vt effluant, qui sic intrant vt exeant. Sed quid? nōdum fortè credis prophetis sic sibi concinētibz de diaboli potestate in hominem. Veni mecum, & ad Apostolos. Dixisti nempe te non sentire cum illis qui post Apostolos venerunt: assentias vel Apostolis: si fortè & tibi contingat quod vnus eorum loquitur de quibusdam: Nequando, inquit, det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, vt respiciant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem. Paulus est iste, qui homines à diabolo captiuos teneri asserit ad eius voluntatem. Audis, ad eius voluntatem, & negas potestatem? Si & Paulo non credis, veni iam ad ipsum Dominum. si fortè audias & quiescas. Nempe ab ipso appellatur princeps huius mundi, & fortis armatus, possessorque vasorum: & dicit eum non habere potestatem in homines? Nisi ru aliud putas hoc loco intelligi atrium quàm mundum, vasa quàm homines. Quòd si atrium diaboli mundus erat, & homines vasa eius: quomodo non do-

Soph. 17

Phil. 106. Diabolus in hominem potestatem accepit afficitur.

Iob 40.

1. Tim. 2.

Ioan. 14.

minabatur in hominibus? Ait item Dominus captiuus se? Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum. Potestas ista non latuit illum qui dicebat: Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij claritatis sue. Hanc ergò Dominus nec in se quidem negauit diaboli potestatem, sicut nec Pilati, qui membrum erat diaboli. Ait si quidem: Non haberes potestatem in me vllā, nisi data tibi fuisset desuper. Quòd si in viride lignum intantum grassata est ista desuper potestas, aridum quomodo non fuit ausa contingere? Nec iniustam puto iste. causabitur potestatem datam desuper. Dicitur ergò diabolus non solum potestatem, sed & iustam habuisse in homines, vt consequenter & hoc videat, venisse vtique in carne Dei filium propter liberandos homines. Ceterum etsi iustam dicimus diaboli potestatem, non tamen & voluntatem. Vndè non diabolus qui inuasit, non homo qui meruit, sed iustus Dominus qui exposuit. Non enim à potestate, sed à voluntate iustus iniustusque quis dicitur. Hoc ergò diaboli quoddam in hominem ius etsi non iure acquisitum, sed nequiter vsurpatum, iuste tamen permixtum. Sic itaque homo iuste captiuus tenebatur, vt tamen nec in homine nec in diabolo illa esset iustitia, sed in Deo. Iuste igitur homo additus, sed misericorditer liberatus.

24. AD Hæbreos secūdo capite: Quia ergò pueri communicauerunt carni & sanguini: & ipse similiter participauit eisdem: vt per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est diabolus.

25. CONCILIVM Arausicanum secundum, capite primo: Si quis per offensam præuaricationis Adæ, non totum (id est secundum corpus & animam) in deterius dicit hominem commutatum, sed animæ libertate illæsa durante, corpus tantummodo corruptioni credit obnoxium, Pelagij errore. Ezech. 18. Rom. 6.

26. GENNADIVS, vel quisquis author est, libro de Ecclesiasticis dogmatibus, capite trigesimo octauo: Si quis per offensam, &c. vt capite illo secundum concilij Arausicani.

27. AVEVSTINVS libro decimo tertio de Trinitate, capite duodecimo: Quod viuenti ait, Terra esset ostendit totum hominem in deterius commutatum.

28. Et libro decimo quarto de ciuitate Dei, capite decimo quinto: Quia contemptus est Deus iubens, qui hominem creauerat, qui ad suam imaginem eum fecerat, qui ceteris animalibus præposuerat, qui in paradiso constituerat, qui rerum omnium copiam salutisque præstitit, qui præceptis nec pluribus, nec grandibus, nec difficilibz onerauerat, sed vno breuissimo atque leuissimo ad obedientiam salubritatem adminiculatus fuerat, quo super eam creaturam, cui libera seruitus expediret, se esse Dominum commonebat, iusta damnatio subsequuta est, talis quidem damnatio vt homo qui custodiendo mandat futurus fuerat etiam carne spiritalis, feret etiam mente carnalis: & quia sua superbia sibi placuerat, Dei iustitiâ sibi donaretur, nec

Luc. 22. Coloss. 1.

Ioan. 19.

Diaboli iusta potestas, non voluntas.

Totus Adam secundum corpus & animam in deterius commutatus. Pelagij error. Ezech. 18. Rom. 6.

1. Pet. 2.

Miserabilis metamorphosis.

Ex can. 2. c. clus dem fell. 7.

1. Ex can. 3. fell.

2. Ex can. 1. fell.

3. Ex append. fell. 7.

nec sicut affectabat, in sua esset omnimodò potestate, sed à seipso quoquò dissentiens, sub illo cui peccando consensuit, pro libertate quàm concupiscerat, duram miseramque ageret seruitutem, mor-

tuus spiritu volens, & corpore moriturus inuitus: desertor æternæ vitæ, etiam æterna (nisi gratia liberaret) morte damnatus.

II.

De peccato Adæ in omnes homines transfuso.

A. NEQVE verò Adæ præuaricatio sibi soli, sed etiam eius propagini, & toti posteritati nocuit, vt qui acceptam à Deo sanctitatē & iustitiam sibi nobisque perdidit, & per inobedienciæ peccatum inquinatus, non mortem & pœnas corporis tantum verum etiam peccatum (quod mors est animæ) in omne genus humanum transfudit. Id quod Apostolus confirmans dixit, *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt.*

B. Vndè Adæ peccatum, quod origine vnum est, & propagatio- ne, non imitatione transfusum omnibus, inest vnicuique proprium, aliquo remedio expiari necessè est ad vitam æternam consequendam. Nam ex eo immundi, & vt Apostolus inquit, natura filij iræ, tum serui peccati, diaboli & mortis omnes efficiuntur, excepta interim Beata & immaculata virgine Maria Dei genitricis, quam hoc loco vbi de peccato originali agitur, non comprehendimus.

a Rom. 5. c. 12. Cor. 15. c. Eccl. 5. d. Cœcil. 2. Anan. can. 2. Aug. in Enchirid. cap. 2. 9. lib. 2. Hyp. lib. 13. de ciuit. Dei. 6. 1. 14. & lib. 14. cap. 1. Prosp. lib. 1. de vocat. gent. cap. 7. & ad capitula Gallorum cap. 8. b Prosp. cont. Collator. cap. 19. & ad tria prima dub. Genesii. Fulg. de incar. & gratia Christi, cap. 13. c Lib. de Eccl. dog. cap. 39. Aug. in Ench. cap. 26. lib. 15. de ciuit. Dei, cap. 1. & prud. & grat. cap. 3. lib. 6. cont. Iul. c. 4. 9. 11. 13. Epig. de incar. & gratia Christi, ca. 14. 15. de fide ad Petr. c. 25. Prosp. lib. 2. de vit. contemp. cap. 20. & cont. Collat. c. 20. lib. de ingrat. cap. 40. & 47. Petrus Diacon. de incar. & gratia Christi, cap. 6. d Rom. 6. h e Aug. lib. 2. cont. Pelag. & Celest. cap. 15. 16. lib. 4. de pec. mer. cap. 9. 10. 11. 12. & 13. lib. 3. Hyp. Epist. 86. quest. 3. lib. 6. c. 68. Iul. cap. 12. Item, 14. de verb. Apoll. f Idem lib. 3. de peccat. merit. cap. 8. lib. 6. cont. Iul. cap. 4. g Ephes. 2. a Fulg. de fide ad Petr. cap. 2. 6. h Aug. de nat. & gratia cap. 36. Vide extracta, ed. lib. 3. de relig. & venerat. Saue. Cone. Triden. sess. 5. in fine decreti de pecc. origin.

TESTIMONIA.

1. A. AD Romanos quinto capite: Propterea sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Vtique ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset. Sed regnavit mors ab Adam vsque ad moysen, etiã in eos qui non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ, qui est forma futuri. Sed non sicut delictum, ita & donum. si enim vnus delicto multi mortui sunt: multò magis gratia Dei & donum, in gratia vnus hominis Iesu Christi in plures abundauit. Et non sicut per vnum peccatum, ita & donum, nam iudicium quidem ex vno, in condemnationem: gratia autem ex multis delictis, in iustificationem. Si enim in vnus delicto mors regnavit per vnum: multò magis abundantiam gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Iesum Christum. Igitur sicut per vnus delictum, in omnes homines in condemnationem: sic & per vnus iustitiam, in omnes homines in iustificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnus hominis, peccatores constituti sunt multi: ita & per vnus obedientiam, iusti constituentur multi. 2. PRIORIS ad Corinthios decimo quinto. capite: Quoniam per hominem mors: & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur: ita & in Christo omnes viuificabuntur. 3. ECCLESIASTICI vigesimo quinto: A muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur.

4. CONCILIVM Arausicanum secundum canonice secundo: Si quis soli Adæ præuaricationem suam non & eius propagini, asserit nocuisse, aut certe mortem tantum corporis, quæ pœna peccati est, non autem & peccatum, quod mors est animæ, per vnum hominem in omne genus humanum transiisse statatur, iniustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt. 5. AVEVSTINVS capite vigesimo sexto Enchiridij ad Laurentium: Post peccatum exul effectus, (loquitur de Adam) stirpem quoquò suam, quam peccando in se tanquam in radice vitauerat, pœna mortis & damnationis obstrinxit: vt quicquid prolis ex illo & simul damnata per quam peccauerat coniuge, per carnalem concupiscentiam in qua inobedienciæ pœna similis retributa est, nasceretur, traheret originale peccatum, quo traheretur per errores doloresque diuersos ad illud extremum cum desertoribus angelis vitiarioribus & possessoribus & confortibus suis sine fine supplicium. Sic per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Mundum quippe appellauit eo loco Apostolus vniuersum genus humanum. 6. Et libro secundo Hypognosticon contra Pelagianos & Celestianos: Peccatum Adæ, aiunt, neminem nocuit, nisi solum ipsum. Respondemus, si peccatum primorum hominum solis obfuit illis, &

Adæ præuaricatio præter corporis, etiam animæ mortem, id est, peccatum in posteris transiit. Rom. 5. Originalis peccatum omnibus Adæ posteris contrahunt cum pœna. Rom. 5.

nemini nostrum: quemadmodum quæ in illos pro peccato lata est, in nos sententia pertransiuit, in quos non transiuit & culpa? Nisi forte secundum vos iniustus Deus qui expertes eorum delicti, passus est nos eorum pœnæ adstringi vinculo. Hæc est enim in illis post peccatum diuina sententia, postquam scilicet sua for ad præuaricandum maledictus est serpens. Mulieri autem dixit Deus, Multiplicans multiplicabo mœores tuos, & gemitum tuum. In tristitia paries filios, & ad virum tuum conuersio tua, & ipse dominabitur tui. Et Adæ dixit, Quoniam audisti vocem mulieris tuæ, & manducaisti de ligno, de quo præceperam tibi de hoc solo ne manducares: maledicta terra in operibus tuis. in mœroribus manducabis ex illa omnibus diebus vitæ tuæ: Spinas & tribulos germinabit tibi, & edes fœnum agri. In sudore vultus tui edes panem tuum, donec reuertaris in terram de qua sumptus es, quia terra es, & in terram ibis. Hæc nos pœnæ sententia colligatos, ipsa sibi humana natura totum per orbem terrarum diffusa testimonium perhibet, dum se paternis cruciatibus sanctæ legis testimonio peruideret laborare. Quod qua iustitia, si hæredes parentum peccati non sumus patimur? Si vobis solis æquitas suppeditat naturalis, qua iustiora sint iudicia vestra quam Dei inter nos & Deum residentes in superbia folio iudicate. Nullum enim hominem tam amatorem vel defensorem sui erroris, ad Dei iudicia reprehendenda vel etiam refellenda diabolus potuit inuenire, nisi Pelagium & Celestium nouæ legis iura tradentes. Adam igitur factus est absque peccato natura: cum verò peccauit homo, natura peccauit, & facta est natura iam peccatrix, id est vitium habens peccati, non ipsa effecta vitium vel peccatum. Post peccatum ergò homo peccator dictus est, non homo peccatum. Peccator enim à peccando, non homo à peccando dicitur. Et ideò peccator homo genuit hominem, sine dubio peccatorem: quia de natura vt dixi peccato vitata, non nisi natura nascitur vitiosa, id est peccatrix: secundum quod ait Apostolus Paulus, Qualis terrenus, tales & terreni. Et hoc quomodo, nisi per feminis sparsionem? Sed ait mihi de diuerso veniens, Ergo semen peccatum est? Iam superius dixi, quia cum peccauit homo, natura peccauit, cuius sunt femina: & semen ergò vitatum est, non vitium, sicut scriptum est, Semen enim maledictum erat ab initio: Maledictum videlicet post peccatum, quia maledicta, inquit, terra in operibus tuis. Sed vitium trahi non potest protoplasti, neque esse homini sine feminis effusione. Quod confirmat Apostolus dicens, Per vnum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiuit, in quo omnes peccauerunt. Solus autem Dominus Iesus Christus absque semine ex virgine factus est homo, & expers delicti natus est Deus & homo. Audis itaque per vnum hominem peccatum intrasse in mundum, & per peccatum mortem, & ita in omnes homines pertransisse, in quo omnes peccauerunt: & audes dicere hæretice, Adæ peccatum nulli nisi soli nocuit ipsi? Et verè tunc soli nocuit, cum solus esset ipse, & Eua mulier eius. Sed in illis vnus omnes eramus, quia natura humani gene-

ris erant, sicut in nobis omnibus illi vni sunt, quia natura eorum sumus. Sed respondentes, dicitis, vt dicere consueuistis: Apostolus si voluisset intelligi, quia per feminum conceptionem dicebat peccatum in omnes homines pertransisse, non per vnum hominem dixisset, sed per duos homines, quia sine femina de solo masculo homo nasci non potest. Si cordis oculos non amissistis, attendite dictum esse, Iam non sunt duo, sed vna caro: Et iterum, Erunt duo in carne vna. Nam ideò per vnum hominem dixit Apostolus, quia cum in viro suo mulier vna sit caro, in femine progenies imputatur. Audite adhuc & alium sapientissimum, dicentem ad vestram cõsulationem: Ex muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur. Ecce hæretice, factum est tibi fatis, per duos homines in humanum genus peccatum vel mortem pertransisse.

7. I T E M libro decimotertio de ciuitate Dei, capite tertio: Fatendum est, primos quidem homines ita fuisse institutos: vt si non peccauissent, nullum mortis experirentur genus: sed eosdem primos peccatores ita fuisse morte mulctatos, vt etiã quicquid eorum stirpe esset exortum, eadem pœna teneretur obnoxium. Non enim aliud ex eis, quam quod ipsi fuerant, nasceretur: pro magnitudine quippe culpæ illius naturam damnatio mutauit in peius: vt quod pœnaliter præcessit in peccantibus hominibus primis, etiam naturaliter sequeretur in nascentibus cæteris. Neque enim homo ita ex homine, sicut homo ex puluere. Puluus nanque homini faciendo materies fuit, homo autem homini gignendo parens. Proinde quod est terra, non hoc est caro: quauis ex terra facta sit caro. Quod est autem parens homo, hoc est & proles homo. In primo igitur homine per sceminam in progeniem transiturum vniuersum genus humanum fuit, quando illa coniugum copula diuinam sententiam suæ damnationis excepit. Et quod homo factus est: non cum crearetur, sed cum peccaret & puniretur, hoc genuit, quantum quidem attinet ad peccati & mortis originem. Non enim ad infantilem hebetudinem, & infirmitatem animi & corporis, quam videmus in paruulis, peccato vel pœna ille redactus est, quæ voluit Deus esse tanquam primordia catulorum, quorum parentes in bestialem vitam mortalẽque deiecerat: sicut scriptum est, Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est pecoribus non intelligentibus, & similis factus est illis. Nisi quod infantes infirmiores etiam cernimus in vsu mortuque membrorum & sensu appetendi atque vitantipi, quam sunt aliorum tenerrimi fœtus animalium: tanquam se tanto attollat excellentiùs supra cætera animantia vis humana, quanto magis impetum suum velut sagitta cum arcus extenditur retrorsum reducta distulerit. Non ergo ad ista infantilia rudimẽta præsumptione illicita, & damnatione iusta prolapsus vel impulsus est primus homo, sed hætenus in eo natura humana vitata atque mutata est, vt repugnantem pateretur in membris inobedientiam concupiscendi: & ob id obstringeretur necessitate moriendi, atque ita id quod vitio pœnæque factus est, id est, obnoxius peccato mortique generaret.

8. I B I D E M

Eccl. 7.

8. I B I D E M capite decimoquarto: Deus creauit hominem rectum, naturarũ author, non vtrique vitiorum, sed spontè deprauatus iusteq̃e damnatus, deprauatos damnatosq̃e generauit. Omnes enim fuimus in illo vno, quando omnes ille vnus corripuit, qui per sceminam lapsus est in peccatum, quæ de illo facta est ante peccatum. Non dũ erat nobis figillatim creata & distributa forma, in qua singuli viueremus, sed iam natura erat feminialis, ex qua propagaremur: qua scilicet propter peccatum vitata, & vinculo mortis obstricta, iusteq̃e damnata, non alterius conditionis homo ex homine nasceretur: ac per hoc à liberi arbitrij malo vsu feries huius calamitatis exorta est, quæ humanum genus origine deprauata, velut radice corrupta, vsque ad secundæ mortis exitium, quæ non habet finem: solis eis exceptis, qui per gratiam Dei liberantur, miseriarum cõnexionem perducit.

Liberi arbitrij malus vitus, fons omnium calamitatum.

Ex vno homine cur D. voluerit homines institueret.

Natura peccato Adæ in deterius mutata, posterique sic peccato ac morti obnoxij reddidit.

Ex præuacatione primi hominis quæ mala in nos deriuata.

Gratia Dei & ad cognoscendam & ad faciendam iustitiam adiuuat.

In Adam omnes peccauimus.

9. E T libro decimoquarto capite primo: Diximus in superioribus libris ad humanum genus non solum naturæ similitudine sociandum, verum etiam quadam cognationis necessitudine in vnitatem concordem pacis vinculo colligandum, ex homine vno Deum voluisse homines instituire: neque hoc genus fuisse in singulis quibusque moriturum, nisi duo primi, quorum creatus est vnus ex nullo, alter ex illo, id inobedientia meruissent, à quibus admissum est tam grande peccatum, vt in deterius eo natura mutaretur humana, etiam in posteris obligatione peccati & mortis necessitate transmissa.

10. P R O S P E R libro primo de vocatione gentium, capite septimo: Omnes homines in primo homine sine vitio conditi sumus, & omnes naturæ nostræ incolunitatem, eiusdem hominis præuaricatione perdidimus. Inde tracta mortalitas, inde duplex corporis animique corruptio, inde ignorantia & difficultas, curæ inutiles, illicitæ cupiditates, sacrilegi errores, timor vanus, amor noxius, iniusta gaudia, pœnitenda consilia, & nõ minor miseriarum multitudo quam criminum. His ergò atque aliis malis in naturam humanam irruentibus, hinc perdita, spe relicta, intelligentia obcæcata, voluntate captiua, nemo in se vendè repararetur inuenit.

11. E T in responsionibus ad capitula obiectionum Gallorum, capite octauo: Cum ducentis quatuordecim sacerdotibus, quorum constitutionem contra inimicos gratiæ Dei totus mundus amplexus est, veraci professione, quemadmodum ipsorum habet sermo, dicamus, gratiam Dei per Iesum Christum Dominum, non solum ad cognoscendam, verum etiam ad faciendam iustitiam nos per actus singulos adiuuare, ita, vt sine illa nihil veræ sanctæque pietatis habere, cogitare, dicere, agere valeamus. Neque hæc dona ita ex Deo esse opinemur, vt quia ipse naturæ nostræ author est, per cõditionem iam hæc contulisse videatur. Quia dedit quidem ab initio hanc homini facultatem: sed omnes eã in illo amisimus, in quo omnes peccauimus. Vnde alia creatione, alioque principio renouari egemus in Christo: in quo sumus noua creatura, nouumque signentum, & per quem nobis, nullis bonis, & multis malis meritis præcedentibus, donatur, vt sumus ex vasis iræ, vasa misericordiæ.

12. I D E M contra Collatorem capite decimonono: Fuit Adam, & in illo fuimus omnes. Perijt Adã, & in illo perierunt omnes. Quod ita non falso dixit beatus Ambrosius, sicut non falso ipsa veritas ait: Venit filius hominis querere & saluare quod perierat. Naturæ enim humanæ, in illa vniuersali præuaricationis ruina, nec substantia erepta est nec voluntas, sed lumen decusque virtutum, quibus fraude inuidentis exuta est. Perditis autem per quæ ad æternam atque inamissibilem corporis animæque incorruptionem poterat peruenire, quid ei remansit, nisi quod ad temporalem pertinet vitam, quæ tota est damnationis & pœnæ? Propter quod, natos in Adam renasci oportet in Christo, nõ in illa quis inueniatur generatione, quæ periit. Nam si posteris. Adæ in illis virtutibus naturaliter ageant, in quibus Adam fuit ante peccatum, non essent natura filij iræ, non essent tenebræ, nec sub potestate tenebrarum: saluatoris denique gratia non egerent: quia non frustra boni essent, nec iustitiæ præmio fraudarentur: habentes ea bona, quorum amissione primi patres de paradiso exulare meruerunt. Nunc autem, cum sine sacramento regenerationis æternam mortem nemo possit euadere: nõne ex ipius remedij singularitate apertissime patet, in quam profundum malum totius humani generis natura demersa sit, illius præuaricatione, in quo omnes peccauerunt, & quicquid ille perdidit, perdidit? Perdidit autem primitus fidem, perdidit continentiam, perdidit charitatem, spoliatus est sapientia, & intellectu, caruit consilio & fortitudine, & impiè altiora sectando, à veritatis scientia, & obedientiæ pietate deiectus est: nec ipso saltè timore sibi reliquo, vt ab interdictis vel metu caueret pœnæ * qui ablinebat amore iustitiæ. Liberum ergò arbitrium, id est, rei sibi placitæ spontaneus appetitus, vbi vsus bonorum quæ acceperat fastidiuit, & vilescitibus sibi felicitatis suæ præsidis, insanam cupiditatem, ad experientiam præuaricationis intendit, bibit omnium vitiorum venenum, & totam naturam hominis in temperantiæ suæ ebrietate madefecit.

Amb. lib. 7. in Lucam in illud cap. 15. Filius perierat & inueniatur est. Luc. 15.

Ephes. 2. Ephes. 5. Colos. 1.

Rom. 5. Adam, & in illo nos quæ perdidimus.

al. * qui non ablinebat amore iustitiæ.

In Adam omnium hominum natura vitata.

Sap. 8. Rom. 5.

Esa. 12.

1. Cor. 15.

Rom. 5.

13. I T E M ad excerpta Genuensium, in responsione ad tria prima dubia: Hoc qui asserit, fatetur, credo, nobiscum quod in primo Adam omnium hominum natura vitata sit: nec negat eam in illo lapsu, suas amississe virtutes, quas, nisi per gratiã recipiat, habere non possit. Quid est autem quod eadem naturæ solam fidem non vult esse præreptam, quam nisi primam amisisset, cæteris bonis omnibus non careret? Credendo enim Adam diabolo, non credidit Deo, & cum spiritu superbiæ inebriatus esset, discessit à Domino cor eius, & factus est seruus apostatæ, dum liber vult esse iustitiæ. Cum itaque non haberemus continentiam, nisi Deus daret: nec haberemus dilectionem sanctam, nisi charitas Dei diffunderetur in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis: cum potremò nemo haberet sapientiam & intellectum, consilium & fortitudinem, scientiam & pietatem ac timorẽ Domini, nisi has virtutes spiritus sanctus daret: quomodo fides in Adam perdita, in quo quæ filiorum eius inueniretur, nisi eam idem spiritus, qui omnia in omnibus operatur, infunderet? Vnde si quod Adam perdidit, posteritas non amisit, ipsum solum læsit peccatum eius, & nõ genus humanum.

Fides ut prima peccata, ita prima re-
cuperaanda.

Rom. 7.

In Adam om-
nes peccate-
runt, qui non-
dum nati per
seipfos pecca-
re nequie-
runt.

Ecccl. 40.

Iob 14.

Originalis
peccati vin-
culo nos gra-
tia medica-
tis Christi
necessè est
absoluit.

Rom. 5.

Peccatum ab
Adâ nos tra-
here ex eo est

num. Sed omnes in vno peccauerunt, & præuari-
cationis merito, tota eius propago dñata est. Om-
nes igitur, quod Adâ perdidit, perdidit. Perdi-
dit autē primitiū fidem, quam omnes, quia primam
potuimus amittere, primam habemus accipere.

14. **FVLGENTIVS** de incarnatione & gratia
Christi, capite decimo tertio: Venundatus sub pec-
cato (loquitur de primo hominum parente) cun-
ctam in se prolem de carnis concubitu nascituram,
nexibus mortiferæ seruitutis obstrinxit. Quod
beatus Paulus euidenter his verbis insinuat: Per
vnum hominem peccatum in hunc mundum intra-
uit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines
mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Hoc
in illo, qui primus factus est, patre orbis terrarum
vniuersi pertulimus, in quo omnes peccauerūt an-
tequam nati essent, qui per seipfos peccare non
potuerunt. Hinc factum est, vt iam filios iræ pro-
pagaret massa dñata, quæ in illius hominis poste-
ros & iniquitatem simul transfudit & mortem, vt
cunctis qui per legem peccati (quam certū est mor-
talibus vsque ad mortem inesse corporibus) de
peccatoris semine nasciturus, in ipso conceptionis
exordio excepsisset peccati parentalis maculam,
exindē sub iugo graui quod est super filios Adam
à die exitus de vêtre matris eorum, vsque in diem
sepulturæ in matrem omnium, ducturus esset ærū-
nosam in feliciter vitam, breuitati scilicet, pecca-
to, mortique subiectam. Scriptum est enim: Ho-
mo natus de muliere, brevis vitæ, & plenus iræ.
Quæ ad secundam quoque mortem natum mor-
taliter trahere, si quem alienum à gratia Dei re-
demptoris vitæ huius miserabilis obitus inueniret.
Vt ergo peccati originalis vinculo, quo per homi-
nem primum tenebamur obstricti, miserantis Dei
gratia solueremur, vnus extitit mediator Dei &
hominum homo Christus Iesus. Nam quia Deus
immortalis & iustus est, nos autem iniquos & mor-
tales primi hominis transgressio fecerat, vt con-
grua nostris adhiberetur medela vulneribus, na-
tus est de homine homo vnigenitus Deus, qui de
patre natus est immortalis & iustus.

15. **AVGVSTINVS** aut Gennadius libro de Ec-
clesiasticis dogmatibus, capite trigesimo nono: Si
quis soli Adâ & c. vt supra testimonio quarto hu-
ius capituli.

16. **IDEM** Augustinus in Enchiridio ad Laurentium
capite vigesimo sexto, vt pauld ante testimo-
nio quinto.

17. **ITEM** libro decimo quinto de ciuitate Dei,
capite primo: Vnusquisque quoniam ex damnata
propagine exoritur, primò sit necesse est ex Adam
malus atque carnalis, quòd in Christo renascendo
profecerit, postea erit bonus & spiritalis.

18. **ET** libro de prædestinatione & gratia, capite
tertio: Vitiata radice macula ita propaginis tra-
duce per generationū sarmenta diffusa est, vt nec
infans quidem vnus diei à culpa sit primæ præuari-
cationis alienus, nisi per indebitam saluatoris gra-
tiā fuerit liberatus. Quòd si nec hic quidem sine
peccato est, qui proprium habere non potuit, cõfi-
citur vt illud traxerit alienum, de quo Apostolus
dicit, Per vnū hominem peccatum intrauit in mū-
dum, & per peccatū mors, & ita in omnes pertransiit,
in quo omnes peccauerūt. Quod qui negat, negat
profectò primum nos esse mortales. Si enim, vt di-

cit Apostolus, per vnum hominem peccatum in-
trauit in mundum, & per peccatum mors: mors in-
trare non potuit, nisi intrante peccato. Et quoniam
mors non naturæ conditio, sed pœna peccati
est, sequatur necesse est pœna peccati. Quia
verò in omnes homines mors pertransiit, in omnes
necesse est pertransisse peccatum. Peccatum quo-
modo cum paruulis originale nascatur, carnis ocu-
lis videre non possumus: Quia verò omnes ex
Adam carnaliter natos, & si illi iam etiam qui in
Christo renati suunt, videmus mortis lege constri-
ngi: per hoc quod videmus semper paruulos mori,
cogimur confiteri semper paruulos nasci cum pec-
cato originali. Facilius enim fieri posset, vt quāuis
transiente peccato, pœna minimè sequeretur, quā
vt nulla communicatione peccati partem sumat
pœnæ, qui non habet culpæ. Si ergo, vt apparuit, de
præuaricatoris semine omnes nascimur debitores,
quoniam in ipso omnes, vt ait Apostolus, pecca-
uerunt, & ipsa iam in principio vndè descendi-
mus, massa damnata est, nullus de duritia sua, nul-
lus de pœna sua conqueri audeat, quæ etiam non
existentibus peccatis propriis, sola nascendi
conditione debetur.

19. **LIBRO** item sexto contra Iulianum Pelagia-
num, capite quarto: Ego per vnum hominem in
mundum intrasse peccatum, & per peccatum mor-
tem, & ita in omnes homines pertransisse, in quo
peccauerunt omnes, ab initio conuersionis meæ sic
tenui semper vt tenco. Extāt libri quos adhuc lai-
cos recentissima mea conuersione conscripsi, & si
nondum sicut postea sacris literis eruditus, tamen
nihil de hac re iam tunc sentiens, & vbi disputan-
di ratio poposcerat dicens, nisi quod antiquitus
discit & docet omnis Ecclesia, in has videlicet ma-
gnas manifestasque miseras, in quibus homo vani-
tati similis factus est, vt dies eius sicut vmbra præ-
tereant, & sit vniuersa vanitas omnis homo viuens,
merito peccati originalis genus humanum fuisse
collapsū, vndè non liberat nisi qui dixit, Veritas
liberabit vos, & Ego sum veritas. & Si vos filius
liberauerit, tunc verè liberi eritis.

20. **ET** capite nono: His verbis meis ex libro
meo abs te positus, ita resistendum putāsi, vt dice-
res hanc formam etiā in homine malo debuisse ser-
uari, quæ seruatur in diabolo, nè quisquā dānetur
nisi ex vitiiis propriæ voluntatis, atque idèd nullum
sit originale peccatum. Alioquin opus eius, vt di-
cis, qui etiam diabolus bonum condidit, non po-
tèst approbari. Nec attendis quòd diabolus non
ex alio diabolo creauit Deus, nec ex aliquo ange-
lo licèt bono, cuius tamen lex esset in membris re-
pugnans legi mentis, per quam & cum qua, de ho-
mine nascitur omnis homo. Adiuuaret itaque te
fortasè hoc argumentum, si vt homo ita diabolus
gigneret filios, eodēq; paterno peccato negaremus
obnoxios. Nunc verò aliud est ille, qui homicida
erat ab initio, quia hominem ab initio quo est ho-
mo institutus, occidit per scemine seductionem, &
in veritate per liberum arbitriū non stetit, cadens-
que deiecit hominē, & aliud est quod per vnum
hominem peccatum intrauit in mundum, & per
peccatum mors, & in omnes homines pertransiit, in
quo omnes peccauerunt. Vbi euidentè expressum
est, exceptis cuiusque hominis propriis, commune
omnibus hominibus originale peccatum.

euidens, quia
penam tra-
ximus.

Pœna luens
etiam culpæ
est affinis.

Rom. 5.

Originalis
peccati vin-
culo in omnes
suas miseras
pulsatus
homo.

Ioan. 8.
Ioan. 4.
Ioan. 8.

Ioan. 8.

Originale
peccatū com-
mune omni-
bus.

Ephes. 2.
Hier. 20.
Iob 3.

Iob 14.

Ecccl. 14.

Ecccl. 25.

Ecccl. 40.

Ecccl. 1.

Rom. 8.

Psal. 8.

Psal. 89.

Ioan. 5.

Job 15. & 25.

Psal. 50.

Galat. 3.

21. **ITEM** capite duodecimo: Commendat, in-
quit Apostolus, suam Charitatem Deus in nobis,
quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus
pro nobis mortuus est: multò magis iustificati nūc
in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum.
De hac ira dicitur, Erasmus & nos natura filij iræ
sicut & ceteri. De hac ira dicit Hieremias Pro-
pheta, Maledictus dies ille in quo natus sum. De
hac ira dicit sanctus Iob, Pereat dies ille in quo na-
tus sum. De hac ira autem dicit idem ipse, Homo
enim natus ex muliere, breuis vitæ, & plenus ira-
cundiæ, sicut flos fœni decidit, fugit autem sicut
vmbra, & nō stabit. Nonne & huius curam fecisti,
& hunc fecisti intrare in conspectu iudicium? Quis
enim erit mūdus à sordibus? Ne vnus quidem, etiā
si vnus diei fuerit vita eius super terram. De hac
ira dicit liber Ecclesiasticus, Omnis caro sicut ves-
tis veterascit, testamentum enim à seculo, morte
moriens. Itemque ipse, A muliere, inquit, initium
est peccati, & propter illam morimur omnes. Et
alio loco, Occupatio magna creata est omni ho-
mini, & iugum graue super filios Adam à die exi-
tus de ventre matris eorum vsque in diem sepul-
turæ in matrem omnium. De hac ira dicit Ecce-
siastes, Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Quæ
abundantia hominis in omni labore suo, quo ipse
laborat sub sole? De hac ira vox Apostolica est,
Omnis creatura vanitati subiecta est. De hac ira
plangit Psalmista, Ecce veteres posuisti dies meos,
& substantia mea tanquam nihil ante te, verunta-
men vniuersa vanitas omnis homo viuens. De hac
re plangit & alius, Quæ pro nihilo habentur, eorū
anni erunt: Manè sicut herba transeat, manè flo-
reat & prætereat, vespere decidat, dureseat, & are-
scat: Quoniam defecimus in ira tua, & in indigna-
tione tua conturbati sumus. Posuisti iniquitates
nostras in conspectu tuo, seculum nostrum in illu-
minatione vultus tui. Quoniam omnes dies nostri
defecerunt, & in ira tua defecimus. Anni nostri sicut
aranea meditantur. Nemo liberabitur ab
hac ira Dei, nisi per mediatorem reconcilietur Deo.
Vndè dicit etiam ipse mediator: Qui non credit
filio, non habebit vitam, sed ira Dei manet super
eum. Non dixit, veniet, sed, manet super eum.

23. **FVLGENTIVS** de incarnatione & gratia
Christi, capite decimo quarto: Hi qui mortem so-

lam vt non etiam peccatum ex homine primo tran-
sisse in genus humanum nituntur asserere, mirum
si non intelligunt quibus sententiæ suæ laqueis
obligentur. Primò, quia Deum dicunt iniustum,
in eo quòd mori facit paruulos, quos nulla volun-
tate originali peccati contagione pollutos, quòs-
que manifestè constat infantili ætate aliquid
actualis peccati, propria non posse voluntate con-
trahere, cū mortem stipendiū Apostolus esse pec-
cati definiat, & rursum, aculeum mortis dicat esse
peccatum, quo vtique pungente mors illigata est
homini. Sic enim peccatū aculeus mortis dicitur,
non quia peccatum per mortem, sed quia per pec-
catū mors in mundum intrauit: sicut virulentū po-
culū mortis poculū dicimus, nō quod à morte po-
culū detur, sed quòd mors poculo illi cõparetur.
Qua igitur iustitia paruulus subiicitur peccati sti-
pendio, si nulla est in eo peccati pollutio? Vel quo-
modo videmus morte punctū, si non sensit aculeū?
Et cū non sit iniquitas apud Deum, qui fecit ho-
minem ad imaginem suam, quæ iustitia est, vt ima-
go Dei, quæ nihil potuit per seipfam delinquere, si
non redimatur sanguine filij Dei, in regnum Dei
nō permittatur intrare? Et pauld post: Si ergo no-
lunt in ipsius Dei contumeliam mortifera impie-
tate versari, fateantur hominem primum in omnes
homines cum morte transmisisse peccatum.

24. **ET** capite decimo quinto: Negātes in paru-
lis nascentibus originale peccatum, humanam eos
carnem habere non negant, filium autem Dei car-
nem humanā de virgine sine peccato accepisse cõ-
cedunt: consequens igitur est, vt inter carnem na-
scentis ex virgine vnigeniti Dei, & cuiuslibet al-
terius paruuli nihil distare fateantur. Vndè confi-
citur, vt oēs paruulos quos nasci asserunt sine pec-
cato, dicant non egere saluatoris auxilio: atque ita
laqueum Pelagiani erroris incurrit, dum fidei ca-
tholica infideliter contradicunt. Si enim sine pec-
cato infantes nasci asserunt, quid restat, nisi vt di-
cant nihil esse in eis quod debeat spiritali rege-
neratione mundari? Et si remouent peccati origi-
nalis maculam à nascentibus paruulis, quid aliud
nituntur, nisi diuinæ veritati succentere menda-
cium, quando eos in remissionem peccatorum, vi-
dent baptismatis accipere sacramentū? Quod idèd
vniformiter infantibus, maioribusque confertur,
vt omnibus originalis inesse peccati macula cog-
noscat. Quisquis igitur salutem veram sempiternāq;
desiderat adipisci, sensum hæreticæ præ-
uicitatis abiiciens, quos cum pœna peccati natos vi-
det, cū peccato quoq; natos non dubitet, audiātq;
beatū Iob dicentē: Quia nō est mūdus à sorde, nec
infans, cuius vnus diei vita est super terram. Beati
quoq; David fluctus pij cordis humilitate cõfide-
ret, dicētis: Ecce in iniquitatibus cõceptus sum, &
in delictis peperit me mater mea. Sancto quoque
Abrahæ videat circuncisionis sacramentū nō sine
tremēda paruuli cõminatione mādātū. Ibi quippe
Deus fidelis & iustus, qui non infert irā, vbi culpā
nō inuenit, patri nostro Abrahæ sic loquitur: Ma-
sculus qui non fuerit circuncisus carnem præputij
sui octauo die, exterminabitur anima illa de popu-
lo suo, quia testamentū meū transgressus est. Quis-
quis itaque negat in paruulis secundū carnē na-
scentibus originale peccatum, dicat in quo potuit
infans octo dierum testamentum Dei transgredi, si

Originale
peccatū pe-
catis inest,
qui negant
Deum ini-
stum faciunt.

Rom. 6.

Saluatore eos
non indigere
neque bapti-
smo conclu-
dunt.

Baptismus in
sanctus non
indignus quibus
adultis tribu-
tus arguit eos
peccato ob-
noxios.

Iob 15.

Psal. 50.

Gen. 17.

Rom. 9. non in illo transgressus est, in quo omnes peccaverunt, cum & antequam nascerentur asserat Apostolus infantes nihil egisse boni vel mali, & videamus iam natos non solum intra octavam die natiuitatis suæ, quo tunc tempore circumcidi iuebatur infantes, sed etiam post ipsum diem toto infantia suæ tempore in tantum non posse testamentum Dei transgredi, vt eis nec eiusdem testamenti cognitio valeat intimari. An illo quisquam beati Pauli sermone in paruulis euacuare nititur originale peccatum, quo dicit regnasse mortem ab Adâ vsque ad Moysen etiã in eos, qui non peccauerunt in similitudine præuaricationis Adæ? Cui si fuerit illud & contrario replicatum, quod idẽ Apostolus ait: Per vnus delictum in omnes homines in condemnationem, quod pauld post exponens ait: Per inobedientiam vnus hominis peccatores constituti sunt multi: Et cum de ludæis atque Græcis loqueretur, generaliter intulit, Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu Domino nostro, nõnne illic in magnas trudetur angustias, si non vtrunque sensum secundum professionem catholicæ credulitatis acceperit, vt scilicet infantes propriis quidẽ operibus nihil deliquisse dicat, in illo autẽ primo homine omnes homines generaliter peccasse cognoscat?

Rom. 5. 25. I T E M de fide ad Petrũ capite vigesimo quinto: Firmissime tene, & nullatenus dubites, primos homines, id est, Adã & mulierem eius, bonos & rectos, & sine peccato creatos esse cum libero arbitrio, quo possent, si vellent, humili & bona voluntate seruire atque obedire: quo arbitrio etiam possent, si vellent, propria voluntate peccare: eõsq; non necessitate, sed propria voluntate peccasse: illoq; peccato sic in deterius mutatam humanã naturã, vt non solũ in ipsis primis hominibus per peccatum mors obtineret regnum, sed etiam in omnes homines transiret peccati mortisque dominium.

Rom. 5. 26. P R O S P E R lib. 2. de vita cõtemplatiua, cap. 20. Sicut quando in Adã fuimus omnes, ipso cadente occidimus: itã quia in Christo iã esse cepimus, qui pro nobis omnibus dignatus est mori, & nos peccata nostris illi commortui, cum illo spiritualiter resurgamus. In illo omnia bona quæ potuimus habere perdidimus: in hoc etiam maiora, & sine fine habenda recepturi sumus, si perseueranter eius vestigia teneamus. Adã nos* sub noxa habuit malis omnibus per propriam culpam, à quibus nos liberavit aduentus Christi per gratiam. Ille in nos culpam suã transmisit, & pœnam: hic qui culpã nostrã suscipere, vtpotẽ conceptus & natus sine peccato, nõ potuit, de susceptione pœnæ nostræ culpã nostrã simul aboleuit, & pœnã: vt & totũ dicam, Adã nobis eripuit paradysum, Christus donauit cælum.

Rom. 5. 27. E T contra Collatorem cap. 20. Quid peccato læsum est, si id læsum non est, vnde peccatũ est? (intelligit liberum arbitrium) nisi fortẽ dicatur in Adã posteros pœnam transisse, non culpam: quod omni modo falsò dicitur, & ob hoc fortẽ nõ dicitur. Nimis enim impiũ est hoc de Dei sentire iustitia, quod à præuaricatione liberos, eũ reis voluerit esse damnatos. Patet ergò culpa, vbi non latet pœna, & societas peccati conuincitur de cõmunionem supplicij: vt quod est humanæ miseris, non de institutione creatoris, sed de retributione sit iudicis.

Rom. 9.

Rom. 5.

Ibidem.

Rom. 5.

Primi partēs quales creati.

Peccatum & mors in posteris Adæ simul transfusa.

Primi & secundum Adã autem.

Adã subnoxiuit Adã in nos culpã & pœnam transmisit.

Pœnam cum sentiamus, etiam culpã affines esse cõmunicatur.

28. I T E M libro de ingratis cõtra Pelagianos capite quadagesimo:

Nemo etenim nemo est, qui non cum vulnere primi
Sit patris genitus: quo vulnere mens prius intus
Percussa est, quam membra foris: cum mente receptum est,
Quod regione poli disiecta superbia suscit.

29. E T capite vigesimo septimo:

Inviolata Dei quondam & sublimis imago
In primo cõcti fuimus patre, dum nemore almo
Degit, & edicto parens cauet arbore ab vna.
At postquam rupta mandati lege superbum
Consilium mixtum inuidiæ de fonte recepit,
Corruit, & cuncti simul in genitore cadente
Corruimus: transcurrit enim vniuersa per omnes
Peccati ebrietas, corrupti & cordis in aluo
Perstitit, cruda feruet carbunculus esca.

30. P E T R V S Diaconus & reliqui in causa fidei à Græcis ex Oriente Romam missi in libro de incarnatione & gratia Christi, ad Fulgētium & alios Episcopos Africæ, capite sexto: (habetur inter opera Fulgentij) Adã serpentis astutia deprauatus, sponte diuinæ legis præuaricator effectus est, & idẽ secundum quod ei prædictum fuerat iusto iudicio Dei, mortis pœna damnatur, totũque, id est, secundum corpus, & secundum animam, in deterius commutatus, amissa libertate propria, sub peccati seruitio micipatur. Ex hoc nullus est hominũ qui non huius peccati vinculo nascatur astrictus, præter eum qui ad hoc vinculum peccati soluedum, nouo generationis modo natus est, mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Quid enim aliud potuit aut potest nasci ex seruo, nisi seruus? neque enim eũ esset liber Adã, filios procreauit, sed postquã seruus peccati factus est. Idẽ sicut omnis ab illo est, itã & omnis homo seruus peccati per ipsum est. Hinc & Apostolus, Ex vno, inquit, in omnes homines in condemnationem. & rursus: Per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mundum, & per peccatum mors, & itã in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Falluntur ergò omnimodò qui dicunt mortem solam, non & peccatum transisse in genus humanum. Cũ Apostolus & peccatum & mortẽ mundo per eum testetur illatum.

31. A D Romanos quinto capite: Per vnum, &c. vt in textu.

1. B. A V G V S T I N V S libro secundo contra Pelagium & Celestium, qui est de peccato originali, capite decimo quinto, loquens de Pelagio, qui in synodo Palestina anathema dicere coactus erat illis qui docent, Adã peccatum ipsi soli obfuisse, non generi humano. Quid (inquit beatus Augustinus) ad rẽ de qua nunc agimus pertinet, quod discipulis suis responderet, Idẽ se illa obiecta damnasse, quia & ipse dicit, non tantum primo homini, sed etiam humano generi primum illud obfuisse peccatum, non propagine, sed exẽplo: id est, non quod ex illo traxerint aliquod vitium, qui ex illo propagati sunt, sed quod eum primum peccantẽ imitati sunt omnes, qui postea peccauerunt. Aut quia dicit idẽ infantes non in eo statu esse, in quo fuit Adã ante præ-

28. I T E M

29. E T

30. P E T R V S

31. A D

1. B.

Corruimus cum corruente Adamo.

Omnes peccati Adami vinculo obstricti nascimur.

Christo excepto.

Rom. 5. Ibidem.

Et peccatũ & mors mundo illata per Adã.

præuaricationem, quia isti preceptum capere nondum possunt, ille autem potuit, nondumque vtuntur rationalis voluntatis arbitrio, quo ille nisi vteretur, non ei preceptum daretur? Quid hoc ad rem pertinet, quia verba sibi obiecta sic exponendo, recte se putat damnasse, quod dicitur, peccatum Adẽ ipsi soli obfuisse & non generi humano, & infantes qui nascuntur, in eo statu esse in quo Adã fuit ante peccatum: & tamen his damnatis non mendaciter tenere, quod in eius postea conscriptis opusculis inuenitur, sine villo malo, sine villo vitio paruulo nasci, & hoc solum in eis esse quod Deus cõdidit, non vulnus quod inimicus influxit?

2. E T capite decimo sexto: Nunquid hæc dicendo verba propter aliud obiecta, aliter exponendo id agit, vt se iudices nõ sefellisse demõstret? Provisus non id efficit. Tanto enim iudices sefellit ocultius, quanto exponit ista versutius. Episcopi quippe catholici, quando audiebant hominem anathematizantem eos, qui dicunt Adã peccatum ipsi soli obfuisse, non generi humano, nihil aliud eum sapere existimabant, quã id quod catholica Ecclesia prædicare consueuit. Vnde veraciter paruulos in peccatorum remissionem baptizat, non quæ imitando fecerunt, propter primi peccatoris exemplum, sed quæ nascendo traxerunt, propter originis vitium. Et pauld in seruiũ: Quando tibi illa damnanda obiecebantur, non ea catholici Episcopi sic intelligebant, idẽ cũ illa damnaret, catholicum te esse credebant. Propterea ergò quod te illi sapere existimabant, absoluendum fuit: quod verò tu sapiebas, damnandum fuit. Non ergò tu absolutus es, qui damnanda tenuisti: sed illud absolutum est, quod tenere debuisti. Vt autem tu absolutus putareris, creditus es sentire laudanda, cũ te iudices non in intelligerent occultare damnanda.

3. I N D E M libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite nono: Hoc Apostolicũ testimonium in quo ait, Per vnum hominem intrauit peccatum in mundum, & per peccatum mors: conari eos (Pelagianos intelligit) quidem in aliam nouam detorquere opinionem, cuius literis intimasti, sed quidnam illud sit, quod in his verbis opinetur, tacuisti. Quantum autem ex aliis comperi, hoc ibi sentiunt, quod & mors ista quæ illic cõmemorata est, non sit corporis, quam nolunt Adã peccato meruisse, sed animæ, quæ in ipso peccato sit, & ipsum peccatũ non propagatione in alios homines ex primo homine, sed imitatione transisse. Hinc enim etiã in paruulis nolunt credere per baptismũ solui originale peccatum, quod in nascentibus nullum esse omnino contendunt. Sed si Apostolus peccatum illud commemorare voluisset, quod in hunc mundũ non propagatione sed imitatione intrauerit, eius principem nõ Adã, sed diabolũ diceret, de quo scriptum est, Ab initio diabolus peccat. De quo etiam legitur in libro Sapientia. Inuidia autem diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Nam quoniam ista mors sic à diabolo venit in homines, non quod ab illo fuerint propagati, sed quod eum fuerint imitati, continuo subiunxit, Imitantur autem eum qui sunt ex parte eius. Proinde Apostolus cũ illud peccatum ac mortem commemoraret, quæ ab vno in omnes propagatione transisset, eum principẽ posuit, à quo propagatio generis humani sumptis exordium. Imitatur quidem Adã quõs quõs

Catholicæ Fidei de peccatorum peccato sententia.

Rom. 5.

Pelagianus negant Adã peccato mortem corporis meruisse.

Et peccatum eius propagatione in paruulos transiit. 1. Ioan. 3. Sap. 2.

per inobedientiam transgrediuntur mandatũ Dei: sed aliud est quod exemplum est voluntate peccatoribus, aliud quod origo est cũ peccato nascitur.

4. I T E M capite decimo: Deinde quod sequitur, In quo omnes peccauerunt: quã circumspicere, quã proprie, quã sine ambiguitate dictũ est. Si enim peccatum intellexeris quod per vnum hominem intrauit in mundum, in quo omnes peccauerunt: certum manifestũque est, alia esse propria cuique peccata, in quibus hi tantum peccant; quorum peccata sunt, aliud hoc vnum, in quo omnes peccauerunt, quando omnes ille vnus homo fuerunt. Si autem non peccatum, sed ille vnus homo intelligitur, in quo vno homine omnes peccauerunt: quid etiam ista manifestatio manifestius?

5. C A P I T E I T E M I I. Ergò & in eis qui nõ peccauerunt in similitudine præuaricationis Adã: i. qui nondum sua & propria voluntate sicut ille peccauerunt, sed ab illo peccatum originale traxerunt, qui est forma futuri, quia in illo constituta est forma cõdemnationis futuris posteris qui eius propagine crearentur, vt ex vno omnes in condemnatione nascerentur, ex qua non liberat nisi gratia saluatoris.

6. D E I N D E M capite duodecimo: Verũ illud diligentiũs intueri, quod ait, ob vnus delictum multos mortuos. Cur enim ob vnus illius, & nõ potius ob delicta sua propria, si hoc loco intelligenda est imitatio, non propagatio? Sed attende quod sequitur, Et non sicut per vnum peccatẽ, itã est & donum. Nam iudicium quidem ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Nunc dicant, vbi locum habeat in his verbis illa imitatio. Ex vno, inquit, in condemnationem: quo vno, nisi delicto? Hoc enim explanat, cũ adiungit, Gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Cur ergò iudicium ex vno delicto in cõdemnationem, gratia verò ex multis delictis in iustificationem? Nõnne si nullum est originale delictum, non solum ad iustificationem gratia, sed etiam iudicium ad cõdemnationem ex multis delictis homines ducit? Neque enim gratia multa delicta donat, & non etiam iudicium multa delicta cõdemnat. Aut si propterea ex vno delicto in cõdemnationem ducuntur, quia omnia delicta quæ cõdemnantur, ex vnus illius imitatione cõmissa sunt, eadem causa est, cur ex vno delicto etiam ad iustificationem duci intelligantur, quia omnia delicta quæ iustificatis remittuntur, ex illius vnus imitatione commissa sunt. Sed hoc videlicet non intelligebat Apostolus, cũ dicebat: Iudicium quidem ex vno delicto in cõdemnationem, gratia verò ex multis delictis in iustificationem? Immo verò nos intelligamus Apostolum, & videamus idẽ dictum iudicium ex vno delicto in cõdemnationem, quia sufficeret ad cõdemnationem, etiam si non esset in hominibus nisi originale peccatum.

7. E T capite decimo tertio: Cur ob vnus delictum mors regnauit per vnũ, nisi quia mortis vinculo tenebantur in illo vno in quo omnes peccauerunt, etiã si propria peccata non adderent? Alioquin non solum ob vnus delictum mors per vnum regnauit, sed ob delicta multa multorum per vnum quæque peccatẽ. Nam si propterea ceteri ob alterius hominis delictũ mortui sunt, quia illũ in delinquẽdo præcedẽtẽ, subsequẽtes imitati sunt, ille quoque & multò magis ob alterius delictũ mortuus est; quã

Rom. 5.

Rom. 5.

Originale peccatum cõdemnatũ ad cõdemnationem ducit.

diabolus delinquendo ita præcesserat, ut ei delictum etiam ipse suaderet: Adã verò nihil suavit imitatoribus suis, & multi qui eius imitatores dicuntur, eum fuisse & tale aliquid commississe, vel non audierunt, vel omnino non credunt. Quãto ergò rectius, sicut iam dixi, diabolum principem constituisse Apostolus, à quo vno peccatum & mortem per omnes transisse diceret, si hoc loco non propagationem, sed imitationem dicere voluisset. Multo enim rationabilius Adam dicitur imitator diaboli, quem suam forem habuit peccati, si potest quicquid imitari etiam illum, qui nihil ei tale suavit, vel omnino quem nescit. Quid est autem quòd abundantiam gratiæ & iustitiæ accipiunt, nisi quòd non ei tantum peccato in quo omnes peccaverunt, sed eis etiam quæ addiderunt, gratia remissionis datur, eisque hominibus tanta iustitia donatur, ut cum Adam consenserit ad peccatum suadenti, non cedant isti etiam cogenti. Et quid est, multo magis in vita regnabunt, cum mortis regnum multo plures in æternam pœnam trahat, nisi intelligamus eos ipsos in vitroque dici qui transeunt ab Adã ad Christum, id est, à morte ad vitam, quia in vita æterna sine fine regnabunt, magis quàm in eis mors temporaliter & cum fine regnavit. Itaque sicut per vnus delictum in omnes homines ad condemnationem, ita & per vnus iustificationem in omnes homines ad iustificationem vitæ. Hoc vnus delictum, si imitationem attedamus, non erit nisi diaboli: sed quia manifestum est de Adam non de diabolo dici, restat intelligenda non imitatio, sed propagatio peccati. Vide plura ibidem capite decimoquinto.

8. IDEM libro secundo Hypognosticon contra Pelagianos: Peccatù protoplasti omnes trahimus, non morum imitationem, sed seminis cõceptione, sicut scriptum est: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Constant etiam & imitatione morum peccata, imitando scilicet malos. Sed ut quis imitetur malos, naturæ est vitium depravata: qua factus est malus & malitiosus, non natura à Deo cõditus malus. Ob hoc enim & natura filij iræ ab Apostolo iam baptizati fuisse dicimur. Omnis enim carnaliter nascens, natura filius iræ rectè dicitur: quia natura est protoplasti, quæ prior in illo propter delictum iram iudicis Dei iuste suscepit. Si enim delictum eius per quod, ut dixi, ad iram Dominum prouocauit, non traheremus, nunquàm natura filij iræ diceremur. Et idèd peccatum eius non solum ipsum, sed omne nocuit genus humanum, cum eius damnatione simul & culpam suscepimus. Eius enim nos vulneratos esse delicto, vas probat electionis, cum dicit, Non enim est distinctio. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Dicendo, omnes, nullum excipit, quinimò totum declarauit genus humanum. Peccauerunt enim omnes, cum ex vno peccatore omnes nascimur peccatores. Propter quod iterum idem dicit Apostolus: Nam iudicium ex vno in cõdemnationem. Ex quo vno, nisi ex Adam, vel eius vno peccato? In qua condemnatione, nisi in culpa eius, qui ille est condemnatus? Quid est autem, & egent gloria Dei: nisi gratia Dei patris, per Iesum Christum qui est gloria Dei patris?

9. ITEM epistola octuagesimanona ad Hilarium, questione tertia: Quapropter si non audent resistere Apostolo, (loquitur de Pelagianis) exponat nobis quare iudicium ex vno delicto ducat in cõdemnationem, cum ex multis delictis homines damnandi veniant ad iudicium? Aut si propterea ita dictum putant, quia initium peccati ex Adam factum est, quod imitati ceteri sunt, ut sic ex vno illo delicto in iudicium condemnationemque traherentur, qui eum imitando multa peccauerunt, Cur non etiam de gratia & iustificatione dictum est? Cur non dixit similiter: Et gratia ex vno delicto in iustificationem? Sicut enim hominum multa delicta, inter illud vnus quod imitati sunt, & iudicium quo puniuntur, media reperiuntur: ab vno quippe ad multa venerunt, ut à multis ad iudicium damnationemque ducerentur: sic eadem multa delicta inter hoc ipsum vnum, cuius imitatione commissa sunt, & gratiam qua dimittuntur, eodem modo media sunt, quoniam ex illo vno ad multa venerunt, ut ex multis ad gratiam iustificandi venirent. Cum ergò in vitroque, id est, & iudicio & gratia, quod attinet ad vnum & multa delicta, vna eadèmq; ratio sit, dicat isti nobis quare iudicium dixerit ex vno delicto ducere in condemnationem, gratiam verò ex multis delictis in iustificationem: aut acquiescant idèd sic esse dictum, quia in hac causa duo constituuntur homines: Adã, ex quo consistit generatio carnalis: & Christus, ex quo regeneratio spiritalis. Sed quia tantum ille homo, iste autem & Deus & homo, non quomodò illa generatio vno delicto obligat, quod est ex Adã, ita ista regeneratio vnum delictum solum soluit, quod est ex Adam. Sed illi quidèd generationi sufficit ad condemnationem vnus delicti connexio: quicquid enim postea homines ex malis operibus suis addunt, non pertinet ad illam generationem, sed ad humanam conuersationem: huic autem regenerationi non sufficit illud delictum tantummodò solvere, quod ex Adã trahitur, sed quicquid etiã postea ex iniquis operibus humanæ conuersationis accedit. Idèd iudicium ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem.

10. LIBRO item sexto contra Iulianum, capite duodecimo: De illis quoque Apostolicis verbis in quibus impudentia mirabili, immò dementia resistitis fundatissimæ fidei, ubi ait. Per vnum hominè peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt, frustra sensum alium nouum atque distinctum, & à vero abhorrentem moliris exculpere, affirmans ea locutione dictum esse, in quo omnes peccauerunt, ac si diceretur, propter quod omnes peccauerunt: sicut dictum est, In quo corrigit iunior viã suam: ut scilicet, non in vno homine omnes homines peccasse intelligantur originaliter, & tanquàm in massa vnione cõmuniter, sed propterea quia primus hominum ille peccauit, id est, cum imitantur illum, non cum generantur ex illo. Non ergò huic sensui conuenit illa locutio, ita dictum esse, in quo, velut dictum esset, propter quod. Nam propter hoc quisque peccat, quod sibi proponit ut peccet, vel quoquo modo quod illi est causa peccandi. Quis verò ad omni humano sensu tam sit absurdus, ut dicat, propter hoc fecit homo iste homicidium, quia in paradiso Adam de ligno prohibito cibum sumpsit: cum iste latrocinando occiderit hominem nihil de Adam cogitans, sed propter hoc ut aurum quod ferebat, auferret? Sic & cetera cuncta peccata, quæ propria quisque committit,

11. E T sermone decimoquarto de verbis Apostoli: Cum cõperint vrgeri Pelagiani verbis Apostoli dicentis, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt: quæ verba nescio quis non intelligat, in quibus verbis nescio vtrum quisquam expositore requirat, conatur respondere & dicere, idèd dictum est hoc ab Apostolo, quia primus peccauit Adam, & qui postea peccauerunt, illum imitando peccauerunt. Hoc quid est aliud, quàm conari tenebras aperto lumini ostendere? Peccatum per vnum hominem intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Propter imitationem dicis, quia primus peccauit Adam. Respondeo prorsus, non primus peccauit Adam. Si primus peccatorem requiris, diabolum vide. Sed humani generis massam volens ostendere Apostolus de origine venenatam, idèd eum posuit vnde nati sumus, non eum quem imitati sumus. Dicitur quidem & pater tuus, quæ fueris imitatus. Filij mei, inquit, quos iterum parturio. Qui identidem dicit. Imitatores mei estote. Et propter ipsam imitationem dicitur impiis, Vos à patre diabolo estis. Nam cõstat in catholica fide, quòd diabolus nec generauit nostram naturam nec condidit: sola in illa seductio est præcedentis, imitatio consequentis. Denique quo modo dictum est de Adam, in quo omnes peccauerunt, legatur mihi alicubi, omnes in diabolo peccauerunt. Aliud est illo præcedente & seducente peccare, aliud in illo peccare. Quia secundum propaginem carnis in illo eramus omnes ante quàm nati essemus tanquàm in parente, tanquàm in radice ibi eramus, sic venenata est ista arbor, ubi eramus. Nam quia ad diabolum, hoc est, principem peccati, & verè primus peccatorem non pertinet origo, sed imitatio, cum de illo scriptura loqueretur, Inuidia, inquit, diaboli, mors intrauit in orbem terrarum. Imitatur autem eum qui sunt ex parte ipsius. Imitando eum fiunt ex parte ipsius. Nunquid dictum est, in illo peccauerunt? Cum verò de Adam diceretur propter originem, propter posteritatem, propter propaginem viscerum, in quo omnes, inquit, peccauerunt. Nã si propterea primus constitutus est Adam, quia primus peccauit, tanquàm in exemplo sit, non in origine: ut quid tam in longinquo, post tam proluxa tempora contra Adam quaritur Christus? Si omnes peccatores ad Adam propterea pertinent, quia primus peccator, omnes iusti, debuerunt ad Abel pertinere, quia primus iustus. Quare Christus queritur? Expergiscere frater, quare Christus queritur, nisi quia in Adam damnata est generatio, in Christo queritur regeneratio? Proinde nemo nos fallat. Scriptura euidentis est, autoritas fundatissima est, fides Catholicissima est. Omnis generatus damnatus, nemo liberatus, nisi generatus.

12. LIBRO item tertio de peccatorum meritis &

Gratie abundantia ex quibus perspicitur.

Rom. 5.

Originale peccatum trahimus conceptione feminis. Psal. 50.

Ephe. 2.

Natura cur filij iræ dicamur.

Rom. 3.

Rom. 5.

Rom. 5. Originale peccatum nos ex patribus trahere, ex Pauli loco exiit.

bis quare iudicium ex vno delicto ducat in cõdemnationem, cum ex multis delictis homines damnandi veniant ad iudicium? Aut si propterea ita dictum putant, quia initium peccati ex Adam factum est, quod imitati ceteri sunt, ut sic ex vno illo delicto in iudicium condemnationemque traherentur, qui eum imitando multa peccauerunt, Cur non etiam de gratia & iustificatione dictum est? Cur non dixit similiter: Et gratia ex vno delicto in iustificationem? Sicut enim hominum multa delicta, inter illud vnus quod imitati sunt, & iudicium quo puniuntur, media reperiuntur: ab vno quippe ad multa venerunt, ut à multis ad iudicium damnationemque ducerentur: sic eadem multa delicta inter hoc ipsum vnum, cuius imitatione commissa sunt, & gratiam qua dimittuntur, eodem modo media sunt, quoniam ex illo vno ad multa venerunt, ut ex multis ad gratiam iustificandi venirent. Cum ergò in vitroque, id est, & iudicio & gratia, quod attinet ad vnum & multa delicta, vna eadèmq; ratio sit, dicat isti nobis quare iudicium dixerit ex vno delicto ducere in condemnationem, gratiam verò ex multis delictis in iustificationem: aut acquiescant idèd sic esse dictum, quia in hac causa duo constituuntur homines: Adã, ex quo consistit generatio carnalis: & Christus, ex quo regeneratio spiritalis. Sed quia tantum ille homo, iste autem & Deus & homo, non quomodò illa generatio vno delicto obligat, quod est ex Adã, ita ista regeneratio vnum delictum solum soluit, quod est ex Adam. Sed illi quidèd generationi sufficit ad condemnationem vnus delicti connexio: quicquid enim postea homines ex malis operibus suis addunt, non pertinet ad illam generationem, sed ad humanam conuersationem: huic autem regenerationi non sufficit illud delictum tantummodò solvere, quod ex Adã trahitur, sed quicquid etiã postea ex iniquis operibus humanæ conuersationis accedit. Idèd iudicium ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem.

Rom. 5.

Idem locus excutitur, ut originale peccatum generatione contrahi non imitacione doceatur. Psal. 50.

Absurditas expositionis Pelagianæ.

Genes. 4.

Rom. 5.

Pelagianorum falsa expositio.

Diabolus primus peccator.

Gal. 4. 1. Cor. 4. & 11.

Ioan. 8.

In Adam omnes eramus: tanquàm in patre, in radice.

Sep. 2.

Rom. 5.

In Adã generatio damnata.

mittit, habet causas propter quas fiant, etiam, si nemo cogitet quod ille primus homo commisit, neque illud sibi ad peccandum proponat exemplum. Propter hoc itaque, id est, quoniam peccauit Adam, nec ipse Cain peccasse dicendus est, qui eundem patrem suum nouerat. Propter quid enim fratrem suum occiderit, notum est: quia non propter hoc quod perpetravit Adam, sed quia bono eius inuidit.

11. E T sermone decimoquarto de verbis Apostoli: Cum cõperint vrgeri Pelagiani verbis Apostoli dicentis, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt: quæ verba nescio quis non intelligat, in quibus verbis nescio vtrum quisquam expositore requirat, conatur respondere & dicere, idèd dictum est hoc ab Apostolo, quia primus peccauit Adam, & qui postea peccauerunt, illum imitando peccauerunt. Hoc quid est aliud, quàm conari tenebras aperto lumini ostendere? Peccatum per vnum hominem intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Propter imitationem dicis, quia primus peccauit Adam. Respondeo prorsus, non primus peccauit Adam. Si primus peccatorem requiris, diabolum vide. Sed humani generis massam volens ostendere Apostolus de origine venenatam, idèd eum posuit vnde nati sumus, non eum quem imitati sumus. Dicitur quidem & pater tuus, quæ fueris imitatus. Filij mei, inquit, quos iterum parturio. Qui identidem dicit. Imitatores mei estote. Et propter ipsam imitationem dicitur impiis, Vos à patre diabolo estis. Nam cõstat in catholica fide, quòd diabolus nec generauit nostram naturam nec condidit: sola in illa seductio est præcedentis, imitatio consequentis. Denique quo modo dictum est de Adam, in quo omnes peccauerunt, legatur mihi alicubi, omnes in diabolo peccauerunt. Aliud est illo præcedente & seducente peccare, aliud in illo peccare. Quia secundum propaginem carnis in illo eramus omnes ante quàm nati essemus tanquàm in parente, tanquàm in radice ibi eramus, sic venenata est ista arbor, ubi eramus. Nam quia ad diabolum, hoc est, principem peccati, & verè primus peccatorem non pertinet origo, sed imitatio, cum de illo scriptura loqueretur, Inuidia, inquit, diaboli, mors intrauit in orbem terrarum. Imitatur autem eum qui sunt ex parte ipsius. Imitando eum fiunt ex parte ipsius. Nunquid dictum est, in illo peccauerunt? Cum verò de Adam diceretur propter originem, propter posteritatem, propter propaginem viscerum, in quo omnes, inquit, peccauerunt. Nã si propterea primus constitutus est Adam, quia primus peccauit, tanquàm in exemplo sit, non in origine: ut quid tam in longinquo, post tam proluxa tempora contra Adam quaritur Christus? Si omnes peccatores ad Adam propterea pertinent, quia primus peccator, omnes iusti, debuerunt ad Abel pertinere, quia primus iustus. Quare Christus queritur? Expergiscere frater, quare Christus queritur, nisi quia in Adam damnata est generatio, in Christo queritur regeneratio? Proinde nemo nos fallat. Scriptura euidentis est, autoritas fundatissima est, fides Catholicissima est. Omnis generatus damnatus, nemo liberatus, nisi generatus.

12. LIBRO item tertio de peccatorum meritis &

remissione, capite octauo: Nulla (inquit Pelagiani) ratione conceditur, ut Deus qui propria peccata remittit, imputet aliena. Remittit, sed spiritu regeneratis, non carne generatis. Imputat verò non iam aliena, sed propria: Aliena quippe erant, quando hi qui ea propagata portarent, nondum erant, nunc verò carnali generatione iam eorum sunt quibus nondum spiritali regeneratione dimissa sunt.

13. IDEM libro sexto contra Iulianum, cap. 4. Quod dicis, alienis peccatis obnoxium non teneri, inter est quatenus rectè possit intelligi. Neque nunc ago quòd peccauit Dauid, & pro peccato eius tot hominum millia ceciderunt: & quòd de anathemate contra interdictum quia vsurpauit vnus, in eos qui hoc non fecerant, nec factum fuisse nouerant, vindicta processit. Alia disputatio est, neque nunc terrere nos debet, de hoc genere peccatorum sue penarum. Parèrum autem peccata modo quodam dicuntur aliena, & rursus modo quodam reperiuntur & nostra. Aliena quippe proprietate sunt actionis, & nostra sunt cõtagione propaginis. Quod si falsum esset, profectò graue iugum super filios Adam à die exitus de ventre matris eorum, nullo modo iustum esset. Quod autem Apostolus dixisse commemoras: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut reportet vnusquisque propria corporis sui prout gessit siue bonum siue malum, quo modo in paruulis accipis? Vtrum & ipsi ante tribunal Christi manifestabuntur, an non? Si non manifestabuntur, quid te adiuuat ista sententia, quando ad eos non pertinet, quorum nunc agitur causa? Si autem manifestabuntur, quo modo reportat eorum quisque quod gessit, qui nihil gessi: nisi quia pertinet ad eos, quod per corda & ora gestatum, siue credunt, siue non credunt? Propria corporis sui enim dixit, quod ad vnumquenque in seipso iam viuentem pertinet.

14. AD Ephesios secundo capite: Erasmus natura filij iræ sicut & ceteri.

15. FVLGENTIVS de fide ad Petrum, capite vigesimo sexto: Firmissime tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubium viri & mulieris concipitur, cum peccato originali nasci, impietati subditum, mortisque subiectum, & ob hoc natura iræ filium nasci. De qua dicit Apostolus, Erasmus enim & nos natura filij iræ sicut & ceteri.

16. AVGVSTINVS de natura & gratia cõtra Pelagianos, cap. 36. Excepta sancta virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullã prorsus, cum de peccatis agitur, habere volo quæstionem, Vnde enim scimus, quòd ei plus gratiæ collatũ fuerit ad vincendum omni ex parte peccatũ, quæ concipere ac parere meruit eum quem constat nullũ habuisse peccatũ: Hac ergò virgine excepta, si omnes illos sanctos & sanctas cum hęc viuerent, cõgregare possemus, & interrogare vtrum essent sine peccato, quid fuisse responsuros putamus: vtrum hoc quod iste dicit, an quod Ioannes Apostolus? Rogo vos quælibet fuerint in hoc corpore excellentia sanctitatis, si hoc interrogari potuissent, vna voce clamassent, Si dixerimus quia peccatũ non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. An illud humiliter responderent forsã se quàm verius?

17. SIXTVS quartus libro tertio extrauagantiũ communium, titulo de reliquiis & veneratione Sãctorum, capite primo. Cum præ excelsa meritorum

Pelagianorum ratio refutata.

Generacione Adæ peccatũ sit cuiusque proprium.

2. Reg. 14. 10. 7.

Primorũ parèrum peccata quomodo aliena & quomodo nostra. Ecl. 4. 9.

1. Cor. 9.

Paruuli per corda & ora gestantium credunt.

Ob peccatum orig. natura filius iræ omnis homo nascitur. Ephe. 2.

S. Maria sine peccato.

1. Ioan. 1.

S. Mariae gloria.

insignia, quibus regina calorū virgo Dei genitrix glorioſa ſedibus prælata æthereis, ſyderibus quaſi ſtella matutina prærutilans, deuotæ conſiderationis indagine perſcrutamur, & intra pectoris arcana reuoluimus quod ipſa (vtpote via miſericordiæ, mater gratiæ & pietatis, amica humani generis, conſolatrix) pro ſalute fidelium, qui delictorum onere grauat̃ur, ſedula oratrix & peruigil ad Regem quem genuit intercedit: dignum (quin potius debitum) reputamus vniuerſos Chriſti fideles, vt omnipotenti Deo (cuius prouidentia eiſdem virginis humilitatem ab æterno reſpiciens pro reconcilianda ſuo authori humana natura, lapſu primi hominis æternæ morti obnoxia, eam ſui vni- geniti habitaculum ſancti ſpiritus præparatione conſtituit, ex qua carnem noſtræ mortalitatis pro redemptione populi ſui aſſumeret, & immaculata virgo niſi hominũ poſt partum remaneret) de ipſius immaculatę virginis mira conceptione gratias & laudes referant, & inſtituta propterea Dei Eccleſia miſſa & alia diuina officia dicant, & illis interſint, in indulgentiis & peccatorum remiſſionibus inuitare: vt exinde fiant eiſdem, virginis meritis & interceſſione diuinę gratiæ aptiores.

B. Marię mira conceptio. Fellicultatio.

18. Idem eodem loco, capite ſecundo: Sanẽ cum ſancta Romana Eccleſia de intemeratę ſemp̃r que virginis Marię conceptione publicẽ feſtum ſolen- niter celebret, & ſpeciale ac proprium ſuper hoc officiu ordinauerit: nonnulli (vt accepimus) diuerſorum ordinum prædicatores in ſuis ſermonibus ad populum publicẽ per diuerſas ciuitates & terras affirmare hæcendũ non erubuerunt, & quotidie prædicare non ceſſant, omnes illos qui tenent aut aſſerunt eandem glorioſam & immaculatam Dei genitricem abſque originali peccati macula fuiſſe conceptam, mortaliter peccare, vel eſſe hæreticos: eiſdem immaculatę conceptionis officium celebrantes, audientẽs que ſermones illorum qui eam ſine huiusmodi macula conceptam eſſe affirmant, peccare grauiter. Sed & præſatis prædicationibus non contenti, cõſectos ſuper his ſuis aſſertionibus libros in publicum ediderunt: ex quorum aſſertionibus & prædicationibus non leuia ſcandala in mētib; fidelium exorta ſunt, & maiora merito exoriri formidantur in dies. Nos igitur huiusmodi temerariis aſſertionibus ac peruerſis aſſertionibus ac ſcandalis quę exinde in Dei Eccleſia exoriri poſſunt (quantum nobis ex alto conceditur) obuiare volẽtes, motu proprio, non ad alicuius nobis ſuper hoc

De conceptio- ne B. Marię diuerſa ſententię cum poſt Sixtũ, ne aliter alteros hæreticos edem- nent aut de remiſſione Eccleſiæ.

oblata petitionis inſtãtiam, ſed de noſtra mera de- liberatione & certa ſcientia huiusmodi aſſertiones prædicatorum eorundem, & aliorum quorumlibet qui affirmare præſumerent, eos qui crederent aut teneret eandem Dei genitricem ab originali peccati macula in ſua cõceptione præſeruatam fuiſſe, propterea alicuius hæreſis labe pollutos fore, vel mortaliter peccare, aut huiusmodi officium conceptionis celebrantes, ſeu huiusmodi ſermones audientes, alicuius peccati reatum incurrere: vtpote falſas & erroneas, & à veritate penitus alienas, editõsque de ſuper libros prædictos id continentes, quo ab hoc authoritate Apoſtolica tenore præſentium reprobamus & damnamus: Ac motu ſcientia & authoritate prædictis ſtatuiſſus & ordinamus, quod prædicatores verbi Dei, & quicumque alij cuiuſcunque ſtatus, gradus, aut ordinis, ac conditionis fuerint, qui de cetero aſſu temerario præſumpſerint in eorum ſermonibus ad populum, ſeu aliã quomodolibet affirmare huiusmodi ſic per nos improbatas & damnatas aſſertiones veras eſſe, aut dictos libros pro veris legere, tenere, vel habere poſtquam, de præſentibus ſcientiam, habuerint, excommunicationis ſententiã eo ipſo incurrant: à qua ab alio quã à Romano Pontifice (niſi in mortis articulo) nequeant abſolutionis beneficiũ obtinere. Item motu ſcientia & authoritate ſimilibus ſimili poenę ac cenſurę ſubiicientes eos qui aſſeruerint aſſerere contrariam opinionem tenentes, videlicet glorioſam virginem mariam cum originali peccato fuiſſe conceptam, hæreſis crimen vel peccatum incurrere mortale: cum nondũ ſit à Romana Eccleſia & Apoſtolica ſede deciuſum. Non obſtantibus conſtitutionibus & ordinationibus Apoſtolicis contrariis quibuſcunque, quibus communiter vel diuiſim à ſede Apoſtolica indultum exiſtat quod interdici, ſuſpendi, vel excommunicari non poſſint per literas Apoſtolicas non facientes plenam ac expreſſam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem.

A Romana Eccleſia niſi certi de conceptione B. Marię deciuſum.

19. CONCILIUM Tridentinum ſeſſione quinta in fine decreti de peccato originali: Declarat tamen hæc ipſa ſancta Synodus, non eſſe ſuã intentionis, compræhendere in hoc decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam Dei genitricem virginem Mariam, ſed obſeruandas eſſe conſtitutiones felicis recordationis Sixti Papę quarti, ſub poenã in eis conſtitutionibus contentis quas innouat.

III.

De remedio originalis peccati.

A. PECCATUM hoc originis, quod in eſt vnicuique proprium, vt diximus, neque per humanã naturã vires, neque per aliud remedium tollitur, quã per meritum vnus mediator Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui nos Deo reconciliauit in ſanguine ſuo, factus nobis iuſtitia, ſanctificatio & redemptio: Huius verò meritum per baptiſmi ſacramentum in forma eccleſiæ ritẽ collatum, tam adultis quã paruulis applicatur: quia non eſt aliud nomen ſub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Vnde illa vox, *Eccẽ Agnus Dei eccẽ qui tollit peccata mũdi*. Et illa, *Quicumque baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis*.

Ex can. 3. ſeſſ. 5.

a Aug. epiſt. 28. Enchir. cap. 48. Fulg. de incar. & gratia Chriſti, cap. 16. b 1. 1. i. moth. 2. b c Rom. 7. b Petrus. Diacon. de incar. & gratia Chriſti, cap. 16. d 1. Cor. 1. d Bern. ſer. 1. de Puniſſicat. e Tit. 3. b f Act. 4. b

g Ioan. 1. d h Gal. 3. d Aug. lib. 6. cont. Iulian. cap. 3.

B. Vnde

Ex can. 4. ſeſſ. 5.

B. Vnde errant grauiter, qui negant paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos eſſe, etiam ſi fuerint à baptizatis parentibus orti. Baptizantur certẽ etiam hi in remiſſionem peccatorum, vt qui ex Adamo peccatum traxerint originale, quod regenerationis lauacro expiari neceſſe eſt ad vitam æternam confequendam, quoniam non aliter intelligendum eſt, *Per vnum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors: & itã in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt*: niſi quemadmodum Eccleſia Catholica vbique diuſa ſemper intellexit. Propter hanc enim regulã fidei ex traditione Apoſtolorum, etiam paruuli, qui nihil peccatorum in ſemetiſſis adhuc committere potuerunt, idẽ in remiſſionem peccatorum veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mũdetur, quod generatione contraxerunt. *Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei*.

Conc. Mill. can. 8. Aphric. can. 77.

k Aug. libr. 1. de pec. merit. c. 16. lib. 4. c. 6. 2. epiſt. Pelag. cap. 4. l Rom. 5. b. Aug. lib. 4. cor. 2. epiſt. Pelag. cap. 4. lib. 2. cont. Pelag. & Celeſt. c. 4. d.

m Ioan. 3. a.

TESTIMONIA.

Ahima ſua culpa lapſa, ſola Dei gratia reſtauitur.

Mediator Chriſtus omnibus ad liberationem neceſſarius.

Liberatio vt omnibus neceſſaria, itã nulla niſi per Chriſtum.

Originale peccatum nõ niſi per mediatorẽ Chriſtu ſoluitur.

Nec naturę vires nec lex à peccato originali liberat.

Iphes.

I. A. AVGVSTINVS epiſtola vigefimoſtaua ad Hieronymum: Certus ſum animam nulla Dei culpa, nulla Dei neceſſitate vel ſua, ſed propria voluntate in peccatum eſſe collapſam: nec liberari poſſe de corpore mortis huius vel ſuę voluntatis virtute tanquã ſibi ad hoc ſufficiente, vel ipſius corporis morte, ſed gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum: nec omninõ eſſe animam vllam in genere humano, cui non ſit neceſſarius ad liberationem mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Quęcunque autem ſine gratia mediatoris & ſacramento eius in qualibet corporis etate de corpore exierit, & in poenã futuram, & vltimo iudicio recepturam corpus ad poenã. Si autem poſt generationem humanam, quę facta eſt ex Adam, regeneretur in Chriſto, ad eius pertinens ſocietatem, & requiem poſt mortem corporis habituram, & corpus ad gloriam recepturam. Hęc ſunt quę de anima firmiſſimẽ teneo, Et paulõ poſt: Excepto hæreticę opinionis errore, ex quatuor reliquis opinionibus, quęnam ſit eligenda ſcire deſidero. Quęcunque enim eligenda eſt, abſit vt impugnet hanc fidem, de qua certi ſumus, omni anime etiam paruuli in ſentis neceſſariam eſſe liberationem ex obligatione peccati, eãque nullam eſſe niſi per Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum?

vtique, ex quo omnes dies deſecerunt, & in ira Dei deſecimus, lumine ſimul & virtute, priuata, intãtũ natura cæca ſine lege peccat, vt peccare ſe neſciat. Propter quod dicitur: Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces? Rom. 7.

Phal. 89.

4. PRIORIS ad Timotheum ſecundo capite: Vnus Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus: qui dedit redemptionẽ ſemetipſum pro omnibus, cuius teſtimonium temporibus ſuis confirmatum eſt.

5. AD Romanos quinto capite: Iuſtificati ergõ ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: per quem & habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtam in qua ſtamus, & gloriamur, in ſpe glorię filiorum Dei. Et inſtrã: Vt quid enim Chriſtus, cum adhuc infirmi eſſemus, ſecũdũ tempus pro impiis mortuus eſt? Vix enim pro iuſto quis moritur: nam pro bono forſitã quis audeat mori. Commendat autem charitatem ſuam Deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Multõ igitur magis nunc iuſtificati in ſanguine ipſius, ſalui erimus ab ira per ipſum. Si enim cum inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius: multõ magis reconciliati, ſalui erimus in vita ipſius. Non ſolum autem ſed & gloriamur in Deo per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

6. POSTERIORIS ad Corinthios quinto capite: Si qua ergõ in Chriſto noua creatura: vetera tranſierunt, eccẽ facta ſunt omnia noua. Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit ſibi per Chriſtu: & dedit nobis miniſterium reconciliationis, quoniam quidem Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, non reputans illis delicta ipſorum, & poſuit in nobis verbum reconciliationis. Et inſtrã: Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos eſſiceremur iuſtitia Dei in ipſo.

7. PETERS Diaconus in libro de incarnatione & gratia Chriſti ad Fulgẽtium & reliquos, capite ſexto: Ab hac damnatione & morte (per Adã peccati mũdo illata) nullus omninõ liberatur, niſi gratia redemptoris. Qui cum eſſet Dominus, vtpote Deus, vt nos à ſeruitute perpetua, & poteſtate diaboli liberaret, atque ad verã libertatem educeret.

VDD

c Rom. 8. c

f Aug. lib. 2. de peccat. merito. cap. 28. g Idem lib. 2. cont. Iulian. lib. 1. de peccat. merito. cap. vlt. h Idem lib. 1. de iust. Dei. cap. 25. lib. 5. contra Iulian. cap. 3. i 2. Timoth. 2. a k Rom. 7. b

l Aug. lib. 6. cont. Iulian. cap. 11. lib. 6. de ver. Apost.

terem hominem exuentes, & nouum qui secundum Deum creatus est in-
duentes, innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti sunt:
hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, ita vt nihil prorsus eos
ab ingressu cæli remoretur. Ac interim fateri oportet, manere in baptiza-
tis concupiscentiam vel fomitem: quæ cum ad agonem relicta sit, nocere
non consentientibus, & viriliter per Christi Iesu gratiam repugnantibus
non valet: quinimmo qui legitime certauerit, coronabitur. Hanc
concupiscentiam quam aliquando Apostolus peccatum appellat, Ec-
clesia Catholica nunquam intellexit peccatum appellari, quod verè &
proprie in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est, & ad peccatum in-
clinat.

TESTIMONIA.

1. **AVGVSTINVS** libro primo contra duas epi-
stolas Pelagianorum, capite decimo tertio: Dicunt
etiam (Iulianus scilicet & Pelagianus) baptismum nõ
dare omnem indulgentiam peccatorum, nec aufer-
re crimina, sed radere, vt omnium peccatorum ra-
dices in mala carne teneantur, quasi rasorum in ca-
pite, capillorum, vnde crescant iterum refecanda
peccata. Nam & istam similitudinem comperi suæ
illos adhibere calumniæ, tanquam hoc nos sentia-
mus atque dicamus. Sed de ista concupiscentia car-
nis falli eos credo vel fallere, cum qua necesse est
vt etiam baptizatus, & hoc si diligentissime proficit,
& spiritu Dei agitur, pia mente confligat.

2. **ET** capite decimo quarto: Nullus in Ecclesia
rectè posset ordinari minister, si dixisset Apostolus,
Si quis sine peccato: vbi ait, Si quis sine crimine est.
Aut si dixisset, nullum peccatum habentes: vbi
ait, Nullum crimen habentes. Multi quippe bap-
tizati fideles sunt sine crimine, sine peccato autem in
hac vita neminem dixerim, quantalibet Pelagiani,
quia hæc dicimus, aduersum nos inflentur & diru-
pantur insania: non quia peccati aliquid remaneat,
quod in baptismo non remittatur, sed quia in nobis
in huius vitæ infirmitate manentibus quotidie
fieri non quiescunt, quæ fideliter orantibus & mi-
sericorditer operantibus quotidie remittantur. Hęc
est fidei Catholice sanitas, quam sanctus vbique se-
minat spiritus, non prauitatis hæreticæ vanitas &
præsumptio spiritus.

3. **IDEM** libro sexto contra Iulianum, capite quin-
to: Iam nunc illam tuam discutiamus calumniam,
qua me dixisse, criminari, baptizatos ex parte mû-
dari. Et infra: Dixisse me affirmas, quod gratia
non perfecte hominem nouum faciat. Non hoc
dico. Attende quod dico. Gratia perfecte homi-
nem nouum facit, quando quidem & ad corporis
immortalitatem plenamque felicitatem ipsa per-
ducit. Nunc etiã perfecte innouat hominem, quan-
tum attinet ad liberationem, ob omnibus omnino
peccatis, non quantum ad liberationem attinet ab
omnibus malis, & ab omni corruptione mortalita-
tis, qua nunc corpus aggrauat animam. Et interie-
cis nonnullis: Quauis iam peccato mortui, Deo
viuamus: est tamen quod in nobis mortificemus,
vt non regnet peccatum in nostro mortali corpo-
re, ad obediendum concupiscentiis eius, à qui-
bus nos soluit nõ his essemus obnoxij plena atque

Pelagianus error, baptis-
mo radi pec-
cata, nõ tolli.

Concupiscentia remanet
in baptizatis.

1. Tim. 3.

Nihil peccati
baptismus re-
linquit.

Baptismus li-
berat ab om-
nibus pecca-
tis.

Rom. 6.

perfecta remissio peccatorum, & remanserunt in
nobis cum quibus generatur bella castrorum. Nec
ita multo post: Quauis itaque sacro baptismate
sanctificetur & corpus, ad hoc tamen sanctificatur,
vt per remissionem peccatorum non solum præter-
itis peccatis omnibus, verum etiam ipsi quæ inest
carnis concupiscentiæ nõ sit obnoxium, cui necesse
est obnoxius omnis homo nascatur, etiam mori-
turus obnoxius, si non renascatur. Vbi ergo me au-
disti siue legisti dicentem, non innouari homines
per baptismum, sed quasi innouari, non liberari,
sed quasi liberari: non saluari, sed quasi saluari: ab-
sit vt ego inanem dicerem gratiam lauacri illius in
quo renatus sum ex aqua & spiritu, qua liberatus
sum à reatu omnium peccatorum, vel quæ nascen-
do traxeram, vel quæ malè viuendo contraxeram?
Qua gratia liberor, vt scio, nõ in reatu in tentatio-
nem, à concupiscentia mea abstractus & illectus,
atque vt exaudiar dicens cum confortibus meis,
Dimitte nobis debita nostra. Qua liberabor, vt
spero, in æternũ, vbi iam nulla lex in membris meis
repugnet legi mentis meæ. Non igitur ego inanem
facio Dei gratiam: sed tu eius inuicem inanè qua-
sisse videris iactantiam. Item infra: Quapropter
dimittantur in baptismo cuncta peccata, & ori-
ginaliter tracta, & ignoranter vel scienter adiecta.
Sed cum dicit Apostolus Iacobus, Vnusquisque tẽ-
tatur à concupiscentia sua abstractus & illectus:
deinde concupiscentia cum conceperit, parit pec-
catum: profectò in his verbis partus à pariente dis-
cernitur. Pariens enim est concupiscentia, partus
peccatum. Sed concupiscentia non parit, nisi con-
ceperit: non concipit nisi illexerit, hoc est, ad malũ
perpetrandum obtinuerit volētis assensum. Quod
ergo aduersus eam dimicatur, hoc agitur, nõ concipi-
at, pariatq; peccatũ. Dimissis itaque in baptismo
peccatis omnibus, id est, omnibus concupiscentiæ
sartibus, si illic etiam ipsa cõsumpta est, quo modo
contra eã nõ cõcipiat, dimicet sancti liuore corpo-
ris, pedore mēbrorũ, cõtritione carnis. Deniq; post
nonnulla inferta: Tu qui putas, quod si malũ esset cõ-
cupiscentia, careret ea qui baptizatur, multũ erras.
Omni enim peccato caret, non omni malo. Quod
planius ita dicitur, Omni reatu omnium malorũ ca-
ret, non omnibus malis. Nũquid enim caret corru-
ptione corporis? An non est malum quod aggrauat
animam, & errauit qui dixit, corpus enim corru-
ptibile

Plena & per-
fecta remissio
peccatorum
in baptismo.

Calumniæ
Iuliani.
Baptismus in-
nouat, libe-
rat, saluat.

Matth. 6.
Rom. 7.

Iac. 1.

Concupiscentia remanens
non est pec-
catum.

Omne pecca-
tum omnis ren-
tus baptismo
tollitur.
Sap. 9.

tribile aggrauat animam?

4. **IDEM** libro secundo contra Pelagium & Ce-
lestium, seu libro de gratia & peccato originali cõ-
tra eoldẽ, capite trigesimo nono: Ad beatam perfe-
ctionem huius, quod nõ datur, sancti lauacri gra-
tia peruenitur. Quia enim regeneratione spiritus
modò fit, vt peccata omnia præterita remittantur,
eius merito fiet etiam regeneratio carnis in æternam
vitam, qua in ipsa carne incorruptibiliter re-
surgente peccatorum omnium incitamenta sanen-
tur. Sed ea salus adhuc in spe facta est, non tenetur
in re, neque possidetur per præsentiam, sed expe-
ctatur per patientiam.

5. **ET** capite quadragesimo: Ac per hoc non so-
lum peccata omnia, quorum nõ remissio fit in ba-
ptismo, quæ reos faciunt, dũ desideris vitiosis con-
sentitur atque peccatur, verum etiam ipsa deside-
ria vitiosa, quibus si nõ consentitur, nullus peccati
reatus contrahitur, quæ non in ista, sed in alia vita
nulla erunt, eodem lauacro baptismatis vniuersa
purgantur. Reatus itaque vitij eius de quo loqui-
mur, in regeneratione prole carnali tantũ manebit,
donec & illic lauacro regenerationis abluatur.
Plura vide de hac re testimonia, questione tertia de
sacramento Baptismi, A. & B.

6. **AD** Romanos octauo capite: Nihil ergo nunc
damnationis est iis qui sunt in Christo Iesu: qui nõ
secundum carnem ambulant. Lex enim spiritus vi-
tæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati &
mortis.

7. **ET** capite sexto: Quid ergo dicemus? Perma-
nebimus in peccato vt gratia abundet? Absit. Qui
enim mortui sumus peccato, quomodò adhuc vi-
uemus in illo? An ignoratis quia quicumque bap-
tizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius bap-
tizati sumus? Cõsepulti enim sumus cum illo per ba-
ptismum in mortem: vt quomodò Christus surrexit
à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate
vitæ ambulemus.

8. **AD** Ephesios quarto capite: Deponite vos, se-
cundam pristinam conuersationem, veterem homi-
nem, qui corrumpitur secundum desideria erroris.
Renouamini autem spiritu mentis vestræ: & induite
nouum hominem qui secundum Deum creatus
est in iustitia, & sanctitate veritatis.

9. **AD** Colossenses tertio capite: Mortificate ergo
membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem,
immunditiam, libidinem, concupiscentiam
malam, & auaritiam, quæ est simulachrorum serui-
tus, propter quæ, venit ira Dei super filios incre-
dulitatis, in quibus & vos ambulastis aliquando, cum
vlueritis in illis. Nunc autem deponite & vos om-
nia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam,
turpem sermonem de ore vestro. Nolite mentiri
inuicem: expoliantes vos veterem hominem cum
actibus suis, & induentes nouum eum qui renouatur
in agnitionem, secundum imaginem eius qui
creauit illum.

10. **AD** Romanos octauo capite: Quicumque spi-
ritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Nõ enim accepi-
stis spiritum seruitutis iterum in timore: sed accepi-
stis spiritum adoptionis filiorum, in quo clama-
mus: Abba, (Pater.) Ipse enim spiritus testimonium
reddit spiritui nostro quod sumus filij Dei. Si autẽ
filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes
autem Christi: tamen comparatur, vt & cõglor-

rificemur.
11. **AVGVSTINVS** libro secundo de peccatorum
meritis & remissione, capite vigesimo octauo: Hæc
lex peccati, quod etiam peccatum appellat Aposto-
lus, cum dicit, Non ergo regnet peccatum in ve-
stro mortali corpore ad obediendum desiderijs eius:
non sic manet in mēbris eorũ, qui ex aqua & spiritu
renati sunt, tanquam non sit eius facta remissio, vbi
omnino plena & perfecta sit remissio peccatorum,
omnibus inimicitijs interfectis quibus separaba-
mur à Deo, sed manet in vetustate carnis tanquam
superatum & preemptum, si non illicitis cõsensio-
nibus quodam modo reuiuiscat, & in regnum pro-
priũ dominationemq; reuocetur. Ab hac autẽ ve-
tustate carnis, in qua est lex ista peccati vel pecca-
tum iam remissum, vsque ad eũ spiritus vita discer-
nitur, in cuius nouitate baptizati per Dei gratiam
renascuntur, vt parũ fuerit Apostolo dicere, tales
non esse in peccato, nisi etiam diceret in ipsa illos
carne nõ esse antequam ex hac mortali vita migra-
rent. Qui enim in carne, inquit, sunt, Deo placere
non possunt: vos autem nõ estis in carne, sed in spi-
ritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Verum-
tamen sicut ipsa carnẽ quauis corruptibili benè
vruntur qui membra eius ad opera bona cõuertit,
in qua carne non sunt, quia non secundum eam sa-
piunt neque viuunt: sicut denique etiam morte,
quæ primi peccati pœna est, benè vtuntur qui eam
pro fratribus, pro fide, pro quacunque vera & san-
cta iustitia fortiter & patienter impendunt: sic illa
etiam lege peccati, quod iam remissum in vetusta-
te carnis manet, benè vtuntur cõiugati fideles, qui
ex eo quod sunt in Christi nouitate, dominari sibi
libidinem minimè patiuntur, ex eo autem quod ad-
huc trahunt Adæ vetustatem, regenerandos im-
mortaliter filios mortaliter generant cum ea pro-
pagine peccati, qua illi qui renati sunt, obnoxij nõ
tenentur, & qua illi qui nascuntur, renascendo solu-
uuntur. Et paulò post: Nec mireris, quod dixi, man-
ente concupiscentia lege peccati, reatum eius
solui per gratiam sacramenti. Sicut enim facta &
dicta & cogitata iniqua, quantum ad ipsos motus
animi & corporis pertinet, iam præterierunt & nõ
sunt, eis tamen præteritis & non iam existentibus,
reatus eorũ manet, nisi peccatorum remissione
soluatur: sic contra in hac non iam præterita, sed
adhuc manente lege concupiscentiæ, reatus eius
soluitur & non erit, cum sit in baptismo plena re-
missio peccatorum. Denique si continuo cõse-
quatur ab hac vita migratio, nõ erit omnino quod
obnoxium hominem teneat, solutus omnibus quæ
tenebant. Sicut ergo nõ est mirum præteritorũ
dictorum, factorũ, atque cogitatorum reatum ma-
nere ante peccatorum remissionem: sic contra non
debet esse mirum manentis concupiscentiæ rea-
tum præterire post peccatorum remissionem.

12. **IDEM** libro secundo contra Iulianum, ante
finem: In hac vita humanam iustitiam in quadã mi-
lizia bellõque cõstituit, non solum aduersus emu-
las aëreas potestates, sed aduersus ipsas nostras cupi-
ditates, per quas & illi exteriores inimici nos
deicere, vel penetrare moliantur. In hoc bello &
ipsam carnem aduersariam grauem dicit, cuius vti-
quæ natura sicut primitus condita est, nõbiscũ con-
cordissimã permaneret, nisi primi hominis præuari-
catione vitata; suo nobiscũ languore confligeret.

Rom. 6.

Inimicitia
plene subie-
ta in bap-
tismo.

Rom. 6.

Concupiscentia manet, re-
tus eius subie-
tus.

Concupiscentia
reatus plene
expers.

In hoc bello ille vir sanctus monet nos seculum effugere, & in ea fuga quanta sit difficultas, immo impossibilitas, nisi Dei gratia opituletur, ostendit. Dicit mortua quaedam vitia per remissionem in baptisate omnium peccatorum, sed eorum nos curare debere quodam modo sepulturam. Et in hoc ipso opere talem describit cum vitis mortuis nos habere confictum, vt non quod volumus, agamus, sed quod odio habemus, hoc faciamus. multa in nobis peccatum nobis reluctatibus operari, rediuiuas plerunq; resurgere voluptates. Luctandum nobis esse aduersus carnem, aduersus quam luctatus est Paulus, quando dicebat, Video alia legem in membris meis repugnantem legi mentis meae. Praecipit ne carni nostrae confidamus, ne nos ei credamus, cum Apostolus clamet, Scio quia non habitat in me, id est, in carne mea bonum: Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Ecce quantum nos pugnam cum mortuis habere peccatis, ille strenuus Christi miles, & Ecclesiae fidelis doctor ostendit. Quo modo enim peccatum mortuum est, cum multa operetur in nobis, reluctatibus nobis. Quae multa? nisi desideria stulta & noxia, quae consentientes mergunt in interitum & perditionem: quae vtiq; perpeti, esseque non consentire, certamen est, confictus est, pugna est. Quorum pugna? nisi boni & mali, non naturae aduersus naturam, sed naturae aduersus vitium iam mortuum, sed adhuc sepeliendum, id est, omnino sanandum. Quo modo ergo mortuum dicimus hoc peccatum in baptisate, sicut etiam iste vir dicit, & quo modo habitare in membris fatemur, & multa operari desideria reluctatibus nobis, quibus non consentiendo resistimus, sicut etiam hic vir fatetur, nisi quia mortuum est in eo reatu quo nos tenebat, & donec sepulture perfectione sanetur, rebellat & mortuum? Quamuis iam non eodem modo appelleretur peccatum, quo facit reu, sed quod sit reatu primi hominis factum, & quod rebellando nos trahere nititur ad reatum, nisi adiuuet nos gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, ne sic etiam mortuum peccatum rebellet, vt vincendo reuiuifcat & regnet. In hoc bello laborantes, quandiu vita humana tentatio est super terram, non ideo sine peccato non sumus, quia hoc quod eo modo peccatum dicitur, operatur in membris repugnans legi mentis, etiam non sibi ad illicita consentientibus nobis. Quantum enim ad nos attinet, sine peccato semper essemus, donec sanaretur hoc malum, si ei nunquam consentiremus ad malum. Sed in quibus ab illo rebellante, etsi non lethaliter, sed venialiter, tamen vincimur, in his contrahimus, vnde quotidie dicamus, Dimitte nobis debita nostra.

13. **E T** libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite ultimo: In paruulis certe gratia Dei, &c. vt quaestione tertia de sacramento Baptismi, C. testimonio decimo septimo, & plura ibidem.

14. **I T E M** libro primo de ciuitate Dei, capite vigesimo quinto: Absit a mente Christiana, quae in Deo suo fidit, in eoque spe posita, eius adiutorio nititur: absit, inquam, vt mens talis quibuslibet carnis voluptatibus ad consensum turpitudinis cedat. Quod si illa concupiscentialis inobedientia, quae adhuc in membris moribundis habitat, praeter nostrae voluntatis legem quasi lege sua mouetur: quan-

Mortuum per baptismum viciis curanda sepultura.

Rom. 7.

Cum mortuis peccatis pugna habenda. Ambrosius est. Tim. 5.

Concupiscentia remanens quo sensu peccatum vocetur. Ad agone relicta concupiscentia.

Concupiscentia nisi consentiremus, absque peccato remanemus. Matth. 6.

Concupiscentia sine consensu culpa caret.

to magis absque culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est in corpore dormientis?

15. **I T E M** libro quinto contra Iulianum Pelagianum, capite tertio: Quid plus factum est, obsecro te, aut vt quid diceret, Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, si iam erant possessi quodam modo malis desiderii cordis sui? Nunquid autem consequens est, vt si habet aliquis cordis desideria mala, iam etiam consentiat eis ad committenda eadem mala? Ac per hoc aliud est habere mala desideria cordis, aliud tradi eis, vtiq; vt consentiendo eis possideatur ab eis, quod fit cum diuino iudicio traditur eis. Alioquin frustra dictum est, Possit concupiscentias tuas non eas, si iam quisque reus est, quod tumultuantes & ad mala trahere nitentes sentit eas, nec eas sequitur, si non eis traditur, exercens aduersus eas gloriosa certamina, si viuunt in gratia. Quid tibi enim videtur, qui obseruat quod scriptum est, Si praestes animae tuae concupiscentias eius, quod quid est aliud, quam desideria eius mala, faciet te gaudium inimicis & inuidis tuis? Nunquid iam iste reus est habendo tales animae concupiscentias, quas ei praestare non debet, ne in gaudium veniat diabolo & angelis eius, qui sunt inimici atque inuidi nostri? Cum ergo dicitur homo tradi desiderii suis, in deo sit reus, quia desertus a Deo cedit eis atque consentit, vincitur, capitur, trahitur, possidetur. A quo enim quis denictus est, huic & seruus addictus est.

16. **P O S T E R I O R I S** ad Timotheum secundo capite: Nam & qui certat in agone: non coronatur nisi legitime certauerit.

17. **A D** Romanos septimo: Quid ergo dicemus? lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognouit, nisi per legem. nam concupiscentiam nesciebat, nisi lex diceret: Non concupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem vivebam sine lege aliquando. Sed cum venisset mandatum: peccatum reuixit. Nam peccatum occasione accepta per mandatum, seduxit me, & per illud occidit. Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, vt apparet peccatum, per bonum operatum est mihi mortem: vt fiat supra modum peccans peccatum per mandatum. Nunc autem iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Non enim volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio: iam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum.

18. **A V G U S T I N U S** libro sexto contra Iulianum, capite vndecimo: Quod verba Apostolica, vbi dicit, Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum: & cetera vsque ad illud, vbi ait, Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius: me affirmas aliter intelligere quam eorum ipsum caput debet intelligi, nesciens mihi plurimum tribuis. Non enim ego solus aut primus sic istum locum intellexi, quo eueritur haeresis vestra, quem admodum verum intelligendus est, immo verum ego prius cum aliter intellexeram, vel potius non intellexeram, quod mea quaedam illius temporis scripta testantur. Non mihi enim videbatur Apostolus & de seipso dicere potuisse, Ego autem carnalis sum, cum esset spiritualis, & quod captiuus duceretur sub

Rom. 4.

Ecc. 1. 8.

Ecc. 1. 8.

2. Pet. 2.

Rom. 7.

sub lege peccati, quae in membris erat eius. Ego enim putabam dici ista non posse, nisi deus quos ita haberet carnis concupiscentia subiugatos, vt facerent quicquid illa compelleret, quod de Apostolo dementis est credere, cum etiam innumerabilis multitudo sanctorum, ne concupiscentias carnis perficiat, contra carnem spiritu concupiscat. Sed postea melioribus & intelligentioribus cessi, vel potius ipsi, quod fatendum est, veritati, vt viderem in illis Apostoli vocibus gemitum esse sanctorum, contra carnales concupiscentias dimicantium. Qui cum mente sint spirituales, adhuc tamen isto corruptibili corpore quod aggrauat animam, recte intelliguntur esse carnales, qui erunt & corpore spirituales, quando seminum fuerit corpus animale, & resurget corpus spiritale. Et recte adhuc intelliguntur ea parte captiuus sub lege peccati, quae desideriorum quibus non consentiunt, motibus subiaceret. Hinc factum est vt sic ista intelligere, quem admodum intellexit Hilarius, Gregorius, Ambrosius, & ceteri Ecclesiae sancti notique doctores, qui & ipsum Apostolum aduersus carnales concupiscentias quas habere volebat, & tamen habebat, strenue conflixisse, eundemque conflictum suum illis suis verbis contestatum fuisse senserunt. Contra quos motus prius vtiq; debellandos ne dominantur, & postea sanandos vt penitus extinguantur, etiam ipsa gloriosa certamina sanctos exercere confessus es. Simul itaque cognoscimus verba pugnantium, si pugnamus. Hoc enim modo non viuimus nos, sed viuunt Christus in nobis, si & ad pugnam contra concupiscentias exercendam, & ad

Sap. 9.

1. Cor. 15.

Caput 1. s. 5.

V.

De naturae & legis ad iustificandos homines imbecillitate.

Vt iam propius ad Iustificatio nis doctrinam probe & sincere intelligenda accedamus, illud vnusquisque agnoscat & fateatur oportet, quod cum omnes homines in praeruaricatione Adae innocentiam perdidissent, facti immundi, & (vt b Apostolus inquit) natura filij irae, quae admodum est dictum, vsque adeo serui erant peccati, & sub potestate diaboli ac mortis, vt non modo gentes per vim naturae, sed ne Iudaei quidem per ipsam etiam literam legis Moysi, inde liberari aut surgere possent: tamen si in eis liberum arbitrium minimè extinctum esset, viribus licet attenuatum & inclinatum.

TESTIMONIA.

Innocentiam omnes in Adae praeruaricatione perdidimus.

1. **C A E L E S T I N U S** primus, epistola prima ad episcopos Galliae, canone quarto: In praeruaricatione Adae omnes homines naturalem possibilitatem & innocentiam perdidisse, & neminem de profundo illius ruinae per liberum arbitrium posse consergere, nisi eum gratia Dei miserentis erexerit: pronunciantem beatae memoriae Innocentio Papa atque dicente in epistola ad Carthaginense concilium, liberum enim arbitrium olim ille perpeffus, dum suis inconsultis vtitur bonis, cadens in praeruaricatione

victoriam vsque ad consumptionem eorundem hostium capeffendam, in illo fidimus, non in nobis. Ipse quippe factus est nobis sapientia a Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio, vt quem admodum scriptum est, Qui gloriatur, in Domino gloriatur. Non est ergo contrarium, sicut putas, vt, qui dicit, Viuo non ego iam, viuunt verò in me Christus: dicat etiam, Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum. In quantum quippe in illo viuunt Christus, intantum expugnat & superat quod non habet bonum in eius carne, sed malum. Neque enim recte cuiusquam spiritus concupisceret aduersus carnem suam, nisi habitaret in illo spiritus Christi. Absit ergo vt dicamus, quod nos dicere in simulas, Apostolum sic ista dixisse, quasi qui se vellet intelligi renitentem, in scorto aliqua manu pessiferae voluptatis abduci: cum dicat, Non ego operor illud: ostendens concupiscentias carnis solum impulsu libidinis operari, sine consensione peccati.

19. **E T** sermone sexto de verbis Apostoli: Demonstrauit Apostolus ad hoc se dixisse quae supra dixerat, iam non ego operor illud, sed id quod in me habitat peccatum, quia non mente operabatur consentiendo, sed carne concupiscendo. Hoc enim peccati nomine appellat, vnde oriuntur cuncta peccata, id est, ex carnali concupiscentia. Quicquid enim est peccatorum in dictis, in factis, in cogitationibus, non exoritur nisi ex mala cupiditate, non exoritur nisi ex illicita delectatione. Huic ergo illicitae delectationi si resistamus, si non consentiamus, si membra velut arma non ministremus, non regnat peccatum in nostro mortali corpore.

1. Cor. 8.

Hier. 9.

Gal. 2.

Rom. 7.

Rom. 7.

Concupiscentia peccatum vocata, quod ex ea illa proliciscantur.

a Caelest. 1. epist. 1. c. 4. 1. Cor. 15. c. Roth. 5. c. d
b Ephes. 2. a
c Rom. 6. c
d Prop. cont. Col. c. 2. Aug. epist. 95.
e Iul. de incar. & gratia Christi, cap. 16.
f Aug. lib. 1. cont. 1. epist. Pelag. c. 2. & lib. 2. c. 5. contra Fortun. monach. disputat. 2. lib. 3. de libero arb. cap. 1. 3. lib. 3. de gratia & libero arb. cap. 2. lib. 5. de ciuitate Dei, cap. 10. in expos. cap. 5. ad Galatas quae lib. 2. 4. ex 93. lib. 3. Hypog. Origen. Philocal. cap. 21. Item. 2. ex dicitur in cap. 13. Mat. Chryl. hom. 3. 0. in Mat. hom. 9. & 11. in Ioan. Cyril. Hierosol. cate. 4. illum. Hieron. in prohem. lib. cont. Pelagianos. lib. 2. contra Iouinian. g Conc. 2. Acaustic. can. 13. 25. Aug. epist. 95. Prop. lib. 1. de vocat. gent. cap. 8.

nis profunda demersus est, & nihil quem admodum in nobis nihil est quo resurgere queamus. Quoniam quidem per hominem mors: & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam DD iiii

omnes moriuntur: ita & in Christo omnes viuificabuntur.

3. AD Romanos quinto capite: Propterea sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Usque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset. Sed regnavit mors ab Adam vsque ad Moysen, etiam in eos qui non peccauerunt in similitudinem prauaricationis Adæ, qui est forma futuri. Sed non sicut delictum, ita & donum. si enim vnus delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei & donum, in gratia vnus hominis Iesu Christi in plures abundauit. Et non sicut per vnum peccatum, ita & donum. nam iudicium quidem ex vno, in cõdemnationem: gratia autem ex multis delictis, in iustificationem. Si enim in vnus delicto mors regnavit per vnũ: multo magis abundantiam gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Iesum Christum. Igitur sicut per vnus delictum, in omnes homines in cõdemnationem: sic & per vnus iustitiam, in omnes homines in iustificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnus hominis, peccatores constituti sunt multi: ita & per vnus obediõtionem, iusti constituentur multi.

4. AD Ephesios secundo capite: Eramus natura filij iræ, sicut & ceteri.

5. AD Romanos sexto capite: Peccatum enim vobis non dominabitur. non enim sub lege estis, sed sub gratia. Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. Nescitis quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obeditis, siue peccati ad mortem, siue obediõtionis ad iustitiam? Gratias autem Deo quod fuistis serui peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ in qua traditi estis. Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ. Cum enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ.

6. PROSPER contra Collatorem capite vigesimo secundo: Si de illis ista dicuntur (loquitur de illis verbis ad Romanos secundo capite, Cum enim gentes quæ legem non habent, &c.) qui alieni à gratia Christiana, quædam ad similitudinem lagallum mandatorum proprio iudicio sanciebant, intelligentes, mores ciuitatum concordiamque populorum non posse aliter contineri, nisi vt recte factis præmia, & peccatis pœnæ decernerentur: quis ambigat, hanc sapientiam humano generi ad temporales vitæ utilitates, ex naturæ à Deo conditæ superesse reliquiis? Si enim nec ad ista terrena ordinanda rationalis animi vigeret ingenium, nõ vitiata esset, sed extincta natura. Quæ tamen etiam si excellentissimis artibus, & cunctis mortalium eruditionum polleat disciplinis, iustificari ex se non potest, quia bonis suis malè vitur, in quibus bene cultu veri Dei impietatis immunditiæque conuincitur, & vnde se defendi existimat, accusatur. Cum ergo Paulus definiat, quod non ex operibus legis iustificatur omnis caro: & quoniam in Christo neque circumciso neque preputium valeat aliquid, sed noua creatura: quid iste impiam infidelium libertatem naturalibus instruit bonis, & propriis vult iustificare principis? Qui ad renouationem miseræ viciatæ, idoneam definit prauaricatricis scientiæ

Vitiata non extincta natura. Natura etiam excellentissima non sufficit sibi ad iustificationem. Rom. 7. Galat. 6.

nuditatem? Quasi ista scientia vel ex naturæ opibus residua, vel ex legalis doctrinæ eruditione quesita, possit sui perceptione præstare, vt quod faciendum nouerimus, etiam facere diligamus: aut vllus sit bonæ voluntati motus, nisi quem creauerit diffusæ per spiritum sanctum charitatis afflatus.

7. AVGVSTINVS & reliqui Episcopi epistola nonagesima quinta ad Innocentiam Papam: Cum de hac gratia Christianis fidelibus catholicisque notissima, illi obiiceretur quæstio, vt eam oppugnare desineret, quid est quod cum hæc sibi in libro suo vnus aduersante personam ipse obiecit, vt se respondendo purgaret, nihil aliud respondit, nisi naturam creati hominis referri gratiam creatoris: atque ita se dicere sine peccato implere posse iustitiam per liberum arbitrium cum aduatore diuinæ gratiæ, quod Deus hoc dederit homini ipsa possibilitate naturæ? Cui meritò respondetur, Ergo euacuatum est scandalum crucis, ergo Christus gratis mortuus est. Non enim si nõ moreretur propter delicta nostra, & resurgeret propter iustificationem nostram, nec ascendens in altum captiuans captiuitatem daret dona hominibus, ista naturæ possibilitas quam defendit, in hominibus nõ esset. An fortè Dei mandatum deerat, & ideò Christus mortuus est: immo iam & hoc erat sanctum & iustum & bonum. Iam dictum fuerat: Non concupisces. Iam dictum fuerat. Diliges proximum tuum tantquam teipsum. In quo sermone Apostolus omnem legem dicit impleri. Et quoniam nisi diligat Deum nemo diligit seipsum: ideò Dominus in his duobus præceptis, totam legem prophetasque dicit pendere. Quæ duo præcepta iam erant hominibus diuinitus data. An æternum præmium iustitiæ promissum non dùm erat? Hoc ipse nõ dicit, qui in suis literis posuit etiam in vetere testamento regnum cælorum esse promissum. Si ergo ad faciendam perficiendamque iustitiam iam erat naturæ possibilitas per liberum arbitrium, iam erat legis Dei sanctum & iustum bonumque mandatum, iam erat promissum præmium sempiternum, ergo Christus gratis mortuus est. Ergo neque per legem iustitia, neque per naturæ possibilitatem, sed ex fide & dono Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, vnum mediatorem Dei & hominum: qui nisi in plenitudine temporis mortuus esset propter delicta nostra, & resurrexisset propter iustificationem nostram, profectò & antiquorum fides euacuaretur, & nostra. Fide verò euacuata, quæ homini iustitia remaneat, cum iustus ex fide viuat? Ex quo enim per vnum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt, proculdubio à corpore mortis huius, vbi alia lex repugnat legi mentis, neminè liberavit aut liberat sua possibilitas, quæ perditã redemptore indiget, faucia saluatore: sed gratia Dei per fidem vnus mediatoris Dei & hominũ, hominis Christi Iesu, qui & Deus cum esset, hominem fecit, & manens Deus, homo factus refecit ipse quod fecit. Et infra post medium: Quapropter si & ante tempus legis & tempore ipso legis iustos patres, & ex fide viuentes, non possibilitas naturæ infirmæ & indignæ ac vitiatæ & sub peccato venudata, sed Dei gratia per fidem iustificat, & nunc eadem in apertum iam veniens reuelata iustificat.

Psal. 67.

Exod. 20. Leuit. 19. Math. 22.

Iustitia neque per legem neque per naturæ vim.

A hanc. 4. Rom. 7.

Naturæ possibilitas indiget redemptore, ac saluatore ad iustitiã consequendam.

A peccato originali nec vis naturæ nec libera leges liberat.

Eph. 5.

Rom. 7.

Lex non liberat nos de peccatis tenebrarum.

Rom. 4.

Galat. 3.

Rom. 8.

Libertatem arbitrium Adæ peccato perierit, Catholice sentit, per calumniam impingit Iulianus.

Ioan. 8.

8. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimo sexto: Ab hoc peccato quod originaliter carnalis natiuitas trahit, neminem facultas naturalis, neminem libera sanctæ legis, sed sola fides eripit Iesu Christi filij Dei, qui venit querere & saluũ facere quod perierat. Pro impiis mortuus est, offerens semetipsum pro nobis, sicut Apostolus dicit: Oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. In hoc mediatore Dei & hominum, & humanæ naturæ status reparatus est, & implendæ legis est consummatus effectus, quia nec sibi ad virtutem sufficere vllatenus potuit naturalis infirmitas, quæ vtique ex quo vnus dies defecerit, & in ira Dei deficiamus, lumine simul & virtute priuata, intantum natura cæca sine lege peccat, vt peccare se nesciat. Propter quod dicitur: Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. Legalis quoque auditus non solum neminem de potestate tenebrarum eripuit, quin etiam peccatoribus cumulum prauaricationis adiecit. Sine gratia quippe fidei grauius lex agnita quàm ignota condemnat. Vbi quantum ignorantia peccati minuitur, tantum reatus peccatoris augetur. Ideò Apostolus ait: Lex enim irã operatur, vbi enim non est lex, nec prauaricatio. Idem quoque dicit: Quia lex propter transgressionem posita est. Et quia conclusit scriptura omnia sub peccato, vt iustificatio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Quomodo igitur de possibilitate solius liberi arbitrij (si nõ proueniatur adiutorio gratiæ Dei, per quã bona voluntas reparatur, & seruatur in homine natura tato magis superba, quãto magis dominio peccati mortis quæ subiecta) quãtuluncquæ sibi bonæ voluntatis & operis exordium repromittit, quæ nec sana potuit Dei seruare mandatum, nec vulnerata quantumluncunque curationis sumpsit de lege remedium, sed in super auxit peccatum cognitione mandati. Lex enim subintravit, vt abundaret peccatum, de quo liberari nemo potest, nisi per agnum Dei qui tollit peccatum mundi. De corpore enim mortis huius non liberum hominis arbitrium, neque legis sanctum iustum bonumque mandatum, sed sola nos liberat gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberavit nos à lege peccati & mortis.

9. AVGVSTINVS libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, capite secundo: Dicunt, inquit, (Iulianus scilicet) illi Manichæi, quibus modo non cõmunicamus, id est, toti isti cum quibus dissentimus, quia primi hominis peccato, id est, Adæ, liberum arbitrium perierit, & nemo iam potestatem habeat bene viuendi, sed omnes in peccatũ carnis suæ necessitate cogatur. Manichæos appellat catholicos, more illius Iouiniani, qui ante paucos annos hæreticus nouus, virginitatem sanctæ Mariæ destruebat, & virginitati sacræ nuptias fidelium coæquabat. Et paucis interiectis: Quis autem nostrum dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem periit per peccatum, sed illa quæ in paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate iustitiam, propter quod natura humana diuina indiget gratia, dicente Domino. Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis: vtique liberi ad benè iustèque viuendum. Nam liberum arbitrium

vsque adeò in peccatore nõ perisit, vt per illud peccent, maxime omnes qui cum delectatione peccant, & amore peccati, hoc eis placet quod eis libet. Vnde & Apostolus, Cum essetis, inquit, serui peccati, liberi fuistis iustitiæ. Ecce ostenduntur etiam peccato minime potuisse, nisi alia libertate seruire.

10. ET libro secundo, capite quinto: Peccato Adæ arbitrium liberum de hominum natura perisse non dicimus, sed ad peccandum valere in hominibus subditis diabolo: ad benè autè pièque viuendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratia fuerit liberata, & ad omne bonum actionis sermonis cogitationis adiuta.

11. ITEM contra Fortunatum Manichæum disputatione secunda, post principium. A V G. Ego dico peccatum non esse, si non propria voluntate peccetur: hinc esse & præmium, quia propria voluntate recta facimus. Aut si pœnam meretur qui peccat inuitus, debet & præmium mereri qui benè facit inuitus. Quis autem dubitet non deferri præmium, nisi ei qui bona voluntate aliquid fecerit. Ex quo intelligimus & pœnam inferri ei, qui voluntate mala aliquid fecerit.

12. ITEM libro tertio de libero arbitrio, capite primo: A V G. Credo meminisse te in prima disputatione satis esse compertum, nulla re fieri metem seruam libidinis, nisi propria voluntate: Nam, neque à superiore, neque ab æquali eam posse ad hoc dedecus cogi, quia iniustum est: neque ab inferiore, quia non potest. Restat igitur vt eius sit proprius iste motus, quo fruendi voluntatem ad creaturam à creatore conuertit: Qui motus si culpa deputatur, vnde qui dubitat, irrisione dignus tibi visus est, non est vtique naturalis, sed voluntarius: In eoque similis est illi motui quo deorsum versus lapis fertur, quod sicut iste proprius est lapidis, sic ille animi. Veruntamen in eo dissimilis, quod in potestate non habet lapis cohibere motum quo fertur inferius, animus verò dum non vult, nõ ita mouetur, vt superioribus desertis inferiora diligat: Et ideò lapidi naturalis est ille motus, animo verò iste voluntarius. Hinc est quod lapidè si quis dicat peccare, quod pondere suo tendit in infima, non dicam ipso lapide stolidior, sed profectò demens iudicatur. Animum verò peccati arguimus, cum cum cõuincimus superioribus desertis ad fruendum inferiora praponere. Propterea quid opis est querere vnde iste motus existat, quo voluntas auertitur ab incommutabili bono ad cõmutabile bonum, cum cum non nisi animi, & voluntarium, & ob hoc culpabilem esse fateamur, omniisque de hac re disciplina vtilis ad id valeat, vt eo motu improbato atque colubito, voluntatem nostram ad fruendum sempiterno bono, & lapsu temporalium conuertamus. E V O D. Video, & quodam modo tango ac tenco vera esse quæ dicis. Non enim quicquam tam firmè atque intimè sentio, quàm me habere voluntatem, eaque me moueri ad aliquid fruendum: quid autem meũ dicam prorsus nõ inuenio; si voluntas, quæ volo & nolo, nõ est mea. Quapropter cui tribuendum est, si quid per illam malè facio, nisi mihi? Cum enim bonus Deus me fecerit, nec benè aliquid faciam, nisi per voluntatem; ad hoc potius datã esse bono Deo satis apparet. Motus autè quo huc atque illuc voluntas cõuertitur, nisi esse voluntarius, atque in nostra positus potest.

Libero arbitrio etiã peccatores peccant.

Rom. 6.

Libertatem arbitrij ad peccandum valere per se, ad piè operandum gratia adiutorium.

Retract. c. 16.

Retract. c. 9.

Homo si non voluntate ageret, nec laudandus, nec culpandus, nec monendus esset.

state, neque laudandus, cum ad superiora: neque culpandus homo esset, cum ad inferiora detorquet quasi quendam cardinem voluntatis: neque omnino monendus esset, ut istis neglectis aeterna vellet adipisci, atque ut male nollet viuere, vellet autem bene. Hoc autem monendum non esse hominem, quisquis existimat, de hominum numero exterminandus est.

13. E r capite tertio: Negare non possumus habere nos potestatem, nisi cum nobis quod volumus deest. Dum autem volumus, si ipsa voluntas deest nobis, non vti que volumus. Quod si fieri non potest, ut dum volumus non velimus, ad est vti que voluntas volentibus. Nec aliud quicquam est in potestate, nisi quod volentibus adest. Voluntas igitur nostra nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate. Porro quia est in potestate, libera est nobis. Non enim est nobis liberum quod in potestate non habemus, aut potest non esse quod habemus. Ita fit ut & Deum non negemus esse praesentem omnium futurorum, & nos tamen velimus quod volumus. Cum enim sit praesentis voluntatis nostrae, cuius est praesentis, ipsa erit. Voluntas ergo erit, quia voluntas est praesentis. Nec voluntas esse poterit, si in potestate non erit. Ergo & potestatis est praesentis. Non igitur per eius praesentiam mihi potestas admittitur, quae propterea mihi certior aderit, quia ille cuius praesentia non fallitur, affuturam mihi esse praesentem.

Voluntas libera, quia in potestate nostra.

Praesentia Dei non admittit nobis potestatem.

Libertatem arbitrii in homine.

Nisi esset, frustra essent praeccepta.

Ioan. 15.

Iac.

Eccles. 15.

14. L I B E R O item de gratia & libero arbitrio, capite secundo: Reuelauit nobis (Deus) per scripturas suas sanctas esse in homine liberum voluntatis arbitrium. Quo modo autem reuelauerit commemoro vos, non humano eloquio, sed diuino. Primum quia ipsa diuina praeccepta homini non prodessent, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens ad promissa praemia perueniret: Ideo enim data sunt, ut homo excusationem de ignorantia non haberet: sicut Dominus dicit in Euangelio de Iudaeis, Si non venissem & locutus eis fuisset, peccatum non haberent. Nunc autem excusatione non habent de peccato suo. Et post pauca: Sed sunt homines qui etiam de ipso Deo se excusare conantur, quibus dicit Apostolus Iacobus, Nemo enim tentatur, dicat quoniam a Deo tentor. Deus enim intemptator malorum est: ipse autem neminem tentat: unusquisque verò tentatur a concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum. Peccatum verò cum consummatum fuerit, generat mortem. Item de ipso Deo se excusare volentibus respondet liber Prouerborum Salomonis, Insipientia viri violat vias eius, Deum autem causatur in corde suo. Et liber Ecclesiasticus dicit, Ne dixeris, quia propter Deum recessi: quae enim odit non facias. Ne dixeris, quia ipse me induxit: non enim opus habet viro peccatore: omne execrumentum odit Dominus, & non est amabile timentibus eum. Ipse ab initio fecit illum, & reliquit illum in manu consilij sui. Si volueris, conseruabis mandata, & fidem bonam placiti. Apponet tibi ignem & aquam, ad quodcumque volueris extendere manum tuam. In conspectu vita & mors, & quodcumque placuerit dabitur ei. Ecce appertissimè videmus expressum liberum humanae voluntatis arbitrium. Quid illud quod tam multis locis omnia mandata sua custo-

diri & fieri iubet Deus? Quo modo iubet, si non est liberum arbitrium? Quid beatus ille, de quo psalmus dicit, quod in lege Domini fuit voluntas eius, nonne satis indicat voluntate sua hominem in lege Dei consistere? Deinde tam multa mandata quae ipsam quodam modo nominatim conueniunt voluntatem: sicut est, Noli vinci a malo: & alia similia: sicut sunt, Nolite fieri sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus: Et, Noli repellere consilia matris tuae: Et, Noli esse sapiens apud teipsum: Et, Noli deficere a disciplina Domini: Et, Noli negligere legem: Et, Noli abstinere benefacere egenti: Et, Noli fabricare in amicum tuum mala: Et, Noli intendere fallaci mulieri: Et, Noluit intelligere ut bene ageret: Et, Noluerunt accipere disciplinam: & innumerabilia talia in veteribus libris diuinorum eloquiorum, quid ostendunt, nisi liberum arbitrium voluntatis humanae? In libris etiam nouis Evangelicis, & Apostolicis, quid aliud ostenditur vbi dicitur, Nolite vobis condere thesauros in terra: Et, Nolite timere eos qui occidunt corpus: Et, Qui vult venire post me, abneget semetipsum: Et, Pax in terra hominibus bonae voluntatis: Et quod dicit Apostolus Paulus, Quod vult faciat, non peccat si nubat: qui autem statuit in corde suo non habens necessitatem, potestatem autem habens suae voluntatis, & hoc statuit in corde suo seruare virginem suam, bene facit. Item dicit: Si autem volens hoc facio, mercedem habeo. Et alio loco: Sobrius estote, iusti, & nolite peccare. Et iterum: Ut quemadmodum propter est animus voluntatis, ita sit & perficiendi. Et ad Timotheum dicit: Cum enim in deliciis egerint in Christo, nubere volunt. Et alibi: Sed & omnes qui pie volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur. Et ipsi Timotheo: Noli negligere gratiam quae in te est. Et ad Philemonem: Ne bonum tuum velut ex necessitate esset, sed ex voluntate. Seruos etiam ipsos monet, ut dominis suis ex animo seruiant cum bona voluntate. Item Iacobus: Nolite itaque errare fratres mei, & nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Iesu Christi, & nolite detrahere de alterutro. Item Ioannes in epistola sua: Nolite diligere mundum: & cetera huiusmodi. Nepe vbi dicitur: Noli hoc, & noli illud, & vbi ad aliquid faciendum, vel non faciendum in diuinis monitis opus voluntatis exigitur, satis liberum demonstratur arbitrium. Nemo ergo Deum causatur in corde suo, sed sibi imputer quisque cum peccat. Neque cum aliquid secundum Deum operatur, alienet hoc a propria voluntate. Quando enim volens facit, tunc dicendum est opus bonum, tunc speranda est boni operis merces ab eo, de quo dictum est, Qui reddet unicuique secundum opera sua.

Phil.

Rom. 12. Psal. 31. Prouer. 1. Prouer. 13.

Math. 6. Math. 10. Math. 16. Luc. 11. 1. Cor. 7.

1. Cor. 9. 1. Cor. 10. 1. Cor. 13. 1. Tim. 4. 1. Tim. 5. 1. Tim. 6.

Iac. 2.

1. Ioan. 2.

Math. 16. Rom. 12.

Stoici necessitati voluntates nostras exemerunt.

15. I D E M libro quinto de ciuitate Dei, capite decimo: Stoici laborauerunt causas rerum ita distinguere, ut quasdam subtraherent necessitati, quasdam subderent: atque in his quas esse sub necessitate noluerunt, posuerunt etiam nostras voluntates, ne videlicet non essent liberae, sed subderentur necessitati. Si enim necessitas nostra illa dicenda est, quae non est in nostra potestate, sed etiam si nolumus, efficit quod potest, sicut est necessitas mortis: manifestum est voluntates nostras, quibus recte, vel perperam viuunt, sub tali necessitate non esse.

16. E r in expositione capitis quinti epistolae ad Galatas: Quod autem ait, Caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem. Haec enim inuicem aduersantur, ut non ea quae vultis faciat: putant hinc homines liberum voluntatis arbitrium negare Apostolum nos habere. Nec intelligunt hoc eis dictum, si gratiam fidei susceptam tenere nolunt, per quam solam possunt spiritu ambulare, & concupiscentias carnis non perficere. Si ergo nolunt eam tenere, non poterunt ea quae volunt facere. Voluit enim operari opera iustitiae quae sunt in lege, sed vincuntur concupiscentia carnis, quam sequendo deserunt gratiam fidei.

17. L I B E R O octogintarium quaestionum, quaestione vigesima quarta: Deus quouis homine optimo & iustissimo longè atque incomparabiliter melior & iustior est. Iustus autem regens & gubernans vniuersa, nullam penam cuiquam finit immerito infligi, nullam praemium immerito dari. Meritum autem tenent, peccatum: & meritum praemij, rectè factum est. Nec peccatum autem nec rectè factum imputari cuiquam iuste potest, qui nihil fecerit propria voluntate. Est igitur & peccatum & rectè factum in libero voluntatis arbitrio.

18. I D E M libro tertio Hypognostricon: Ait Paulus apostolus, Et spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Nam quid oremus sicut oportet nescimus, sed ipse spiritus postulat pro nobis, id est, spiritus postulare nos facit, gemitibus inenarrabilibus. Est igitur liberum arbitrium, quod quisquis esse negauerit, catholicus non est: Et quisquis sic esse dixerit, quod sine Deo bonum opus, id est, quod ad eius sanctum propositum pertinet, nec incipere, nec perficere possit, catholicus est. Quibus enim dicitur in Psalmis, nisi liberum arbitrium habentibus, Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos? Item a Domino in Euangelio discipulis, Omnis qui audit verba mea haec, & faciet ea. Et item, Vos amici mei estis, si feceritis quae ego mando vobis. Et ab Apostolo Corinthiis, Hoc enim vobis vtile est, qui non solum facere, sed & velle cepistis ab anno priore: nunc verò & facto perficite, ut

Iac. 2.

1. Ioan. 2.

Math. 16. Rom. 12.

Stoici necessitati voluntates nostras exemerunt.

Quislibet necessitas liberum arbitrium non adimat.

Omnipotens Deus faciendo quod vult, non patiendo quod non vult.

Libertatem arbitrii gratia fidei repulsa, ad bene operandum inualidum.

Peccatum & rectè factum est in libero arbitrio.

Rom. 8.

Libertatem catholici continent, sed quod sine Deo ad sancta opera sit inualidum. Psal. 33.

Matth. 7.

Ioan. 15.

1. Cor. 8.

esse. Multa enim facimus, quae si nollemus, non vti que faceremus. Quod primitus pertinet ipsum velle: nam si volumus, est: si nolumus, non est. Non enim vellemus, si nollemus. Si autem illa definitur esse necessitas, secundum quam dicimus necesse esse, ut ita sit aliquid, vel ita fiat, nescio cur ea timeamus, ne nobis libertatem auferat voluntatis. Neque enim & vitam Dei & praesentiam Dei sub necessitate ponimus, si dicamus necesse esse Deum semper viuere, & cuncta praescire: sicut nec potestas eius minuitur cum dicitur mori falli que non posse. Sic enim hoc non potest, ut potius si posset, minoris esset vti que potestatis. Rectè quippe omnipotens dicitur: qui tamen mori & falli non potest. Dicitur enim omnipotens faciendo quod vult, non patiendo quod non vult. Quod si ei accideret, nequaquam esset omnipotens. Vnde propterea quaedam non potest: quia omnipotens est. Sicut etiam cum dicimus, necesse esse, ut cum volumus, libero velimus arbitrio: & ipsae faciunt quicquid volendo facimus, quod non fieret, si nollemus.

16. E r in expositione capitis quinti epistolae ad Galatas: Quod autem ait, Caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem. Haec enim inuicem aduersantur, ut non ea quae vultis faciat: putant hinc homines liberum voluntatis arbitrium negare Apostolum nos habere. Nec intelligunt hoc eis dictum, si gratiam fidei susceptam tenere nolunt, per quam solam possunt spiritu ambulare, & concupiscentias carnis non perficere. Si ergo nolunt eam tenere, non poterunt ea quae volunt facere. Voluit enim operari opera iustitiae quae sunt in lege, sed vincuntur concupiscentia carnis, quam sequendo deserunt gratiam fidei.

17. L I B E R O octogintarium quaestionum, quaestione vigesima quarta: Deus quouis homine optimo & iustissimo longè atque incomparabiliter melior & iustior est. Iustus autem regens & gubernans vniuersa, nullam penam cuiquam finit immerito infligi, nullam praemium immerito dari. Meritum autem tenent, peccatum: & meritum praemij, rectè factum est. Nec peccatum autem nec rectè factum imputari cuiquam iuste potest, qui nihil fecerit propria voluntate. Est igitur & peccatum & rectè factum in libero voluntatis arbitrio.

18. I D E M libro tertio Hypognostricon: Ait Paulus apostolus, Et spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Nam quid oremus sicut oportet nescimus, sed ipse spiritus postulat pro nobis, id est, spiritus postulare nos facit, gemitibus inenarrabilibus. Est igitur liberum arbitrium, quod quisquis esse negauerit, catholicus non est: Et quisquis sic esse dixerit, quod sine Deo bonum opus, id est, quod ad eius sanctum propositum pertinet, nec incipere, nec perficere possit, catholicus est. Quibus enim dicitur in Psalmis, nisi liberum arbitrium habentibus, Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos? Item a Domino in Euangelio discipulis, Omnis qui audit verba mea haec, & faciet ea. Et item, Vos amici mei estis, si feceritis quae ego mando vobis. Et ab Apostolo Corinthiis, Hoc enim vobis vtile est, qui non solum facere, sed & velle cepistis ab anno priore: nunc verò & facto perficite, ut

quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit & perficiendi. Et multa alia quae tam in veteri quam in nouo testamento continentur, quoniam propter fastidium lectionis, longum est enarrare. Quo modo autem unicuique secundum opera sua redderetur in die iudicij, nisi liberum esset arbitrium? Et ideo non est personarum acceptio apud Deum. Quicumque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & quicumque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. In omni itaque opere sancto prior est voluntas Dei, posterior liberi arbitrij, id est, operatur Deus, cooperatur homo.

19. O R I G E N E S Philocalij capite vicesimo primo: Res extrinsecus obiectas accusare, & seipsum culpa liberare, se similes lignis lapidibusque ab externis motoribus tractis declarantes, neque verum est, neque consentaneum: sed haec oratio hominis est cupientis notionem liberi arbitrij corrumpere. Nam si ipsum interrogemus, quid liberum arbitrium, respondebit, si nihil extrinsecum occurrat, quod nos in contrarium prouocet. Rursum imbecillum corporis constitutionem accusare, contra rationem est perspicue. Nam ratio atque doctrina in temperantes & agrestissimos conuertit, si monita sequantur: & ita mutat in melius, ut sapienter ex incontinentissimis castissimi euadentes, non iidem videantur esse qui prius. Sic ex moribus agrestissimis quidam ad tatem mansuetudinem perueniunt, ut qui nunquam agrestem vitam egerint, agrestes esse videantur comparatione huius, qui ad mansuetudinem est immutatus. Contra alios cernimus compositissimos & honestissimos, deterioribus colloquiis deprauatos, compositam & honestam vitam excutere, adeo ut in intemperantiam, vitamque confusionem incidant media saepe aetate, postquam iuuentutis instabilitas, quae tum est maxima, praeteriit. Ratio igitur ostendit extrinsecus incidentia non esse in nostra potestate. Ut autem hoc vel contra ratio modo istis ratio vtatur, disceptans & indicans qui oporteat externis obiectis occurrere, nostrum est munus. Quod autem munus officiumque sit nostrum, non autem ipsius, honestè viuere, & id a nobis postulet Deus, neque ex iis quae extrinsecus accidunt, vel ut quidam putant, fato cogamur, testatur Michaeas propheta, dicens: Si annunciatum est, o homo, quid bonum, aut quid Dominus requirat a te, nisi ut facias iudicium, & diligas misericordiam, & paratus sis ire cum Domino Deo tuo. Et Moyses, Posui ante faciem tuam viam vitae & viam mortis, ut eligas quod bonum est, & incedas cum eo. Et Esaias, Si volueritis & audieritis me, bona terrae comedetis. Si nolueritis neque audieritis me, gladius exedet vos. Os enim Domini locutum est hoc. Et in psalmis, Si populus meus audisset me, & Israel in viis meis ambulasset, in nihilum inimicos eorum humiliasset, & in affligentes eos iniecisset manum meam. Quibus ostendit, in populi fuisse potestate, audire & incedere in viis Dei. Sed & Saluator, dicens: Ego autem dico vobis non resistere malo. Et, Quicunque iratus fuerit fratri suo, reus erit iudicio. Et, Quicumque inspexerit mulierem ad concupiscendam eam, moechatus iam est in corde suo. Et cum dat caetera quaeque mandata, quid aliud indicat, nisi quod in nostra potestate est obseruare quae mandantur? Et propter hoc rectè rei efficiuntur iudicio, si prauaricemur. Vnde &, Omnis qui

Rom. 2.

In sancto opere prior voluntas Dei posterior liberi arbitrij.

Honestè viuere, nostrum munus.

Mich. 6.

Deut. 30.

Esai. 1.

Psal. 80.

Matth. 5.

Matth. 7.

audit, inquit, verba mea, & facit ea, similis est viro prudenti, qui edificauit domum suam super petram, & cetera. Qui autem audit hæc, & non facit, similis est viro stulto, qui edificauit domum super arenam, & reliqua. Et illud quod dicit his, qui à dextris eius sunt, Venite patris mei, &c. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: euidenter ostendit se his dare promissiones, velut laudis suæ authoribus, & è contrario aliis, tanquam vituperandis ex sese, ait, Discedite maledicti in ignem æternum. Videamus quomodo etiã Paulus velut potestatem arbitrij habentibus nobis loquitur, & tanquam in nobis ipsis vel salutis, vel perditionis habentibus causam, ait: Aut diuitias bonitatis ac patientiæ ac longanimitatis contemnis, ignorans, quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum duritiam autem tuam, & cor impœnitens thesaurizas tibi iram in die iudicij & reuelationis iustitij Dei, qui reddet unicuique secundum opus eius, his quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloria & incorruptio, qui quærunt vitam æternam: his autem qui ex contentione, & qui non credunt quidem veritati, credunt autem iniquitati, ira, indignatio, tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæo primum & Græco. Infinita quidem alia in sanctis scripturis inuenies arbitrij libertatem constituentia: At quoniam in contrarium, id est, citra liberum arbitrium, licere seruare mandata, & saluari, item ea transgredi & perire, quædam è veteri & nouo testamento dicta continentur, agè aliqua ex parte proferentes ea, illorum solutiones inspiciamus, quò ex his quæ proposuerimus, etiam cæterorum quæ similiter arbitrij libertatem videntur tollere, absolutio fiat euidentis. Adfert deinde sex scripturæ loca, & diluit quæ contra arbitrij nostri libertatem obiciuntur.

20. **E T** homilia secunda ex diuersis: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, credentibus in nomine eius. Iam diuiditur non humanitas rationalis mundi, sed voluntas, segregatur receptoris incarnationis à respicientibus eam: fideles credunt aduentum verbi, & libenter recipiunt Dominum suum: impij negant, & contumaciter renunt, Iudæi per inuidiam, Pagani per ignorantiam. Recipientibus dedit eis potestatem filios Dei fieri, non recipientibus dat adhuc spatium recipiendi. A nullo enim auferitur possibilitas credèdi Dei filium, & possibilitas essendi Dei filium. Hoc enim in arbitrio hominis, & cooperatione gratiæ constitutum est. Quibus dedit potestatem filios Dei fieri? Recipientibus se videlicet, & credentibus in nomen eius.

21. **I T E M** in caput decimum tertium Euangelij secundum Matthæum: Et hæc igitur regnum cælorum simile est saganæ missæ in mare, non quemadmodum quidam opinantur, qui docent verbo naturas subiectas esse diuersas, malorum scilicet ac iustorum qui sub rete venerunt, vt ex eo quod scriptum est, ex omni genere congreganti, credamus iustorum diuersas ac varias esse naturas, similiter autem & malorum. Nam huic intellectui repugnât omnes scripturæ, declarâtes esse liberum arbitriũ, dum & accusant eos qui delinquit, & probant eos qui rectè faciunt, haud quaquàm meritò in eos cõpetente vel reprehensione, qui ex mali generis natura

Matth. 25.

Rom. 2.

Ioan. 1.

In arbitrio hominis & cooperatione positum est, credere.

tales sunt, vel laude in eos, qui tales sunt ex genere meliore. Siquidè vt pisces boni sint ac mali, causa non est in animabus piscium, sed secundum illud, quod verbum omnia sciens, dixit, Producant aquæ reptilia animarum viuentium. Quo tempore & fecit Deus cete grãdia, omnẽque animam animalium reptilium, quæ prodixerunt aquæ iuxta genus suum. Illic igitur aquæ prodixerunt omnem animam animatum reptilium iuxta suum quanque genus, quum causa non esset penès illam. Hic verò nos sumus in causa, vt sint bona genera, dignaque vasis quæ vocantur, aut mala dignaque quæ proiciantur. Non enim in nobis natura causa est malitiæ, sed voluntas quum sit libera, propensa est ad malefaciendum. Sic nec iustitiæ causa est natura, tanquam quæ non recipiat iniustitiã, sed verbum quod accepimus est quod reddit nos iustos. Nam inter genera degentium in aquis, non videbis quæ transmuentur à malis, vt in piscium generibus, in bona, aut à melioribus ad deteriora: in hominibus contrã bonos ac malos semper videre licet, qui vel ex malitiã peruenerint ad virtutem, vel à profectu virtutis ad malitiã dissolutionem reciderint. In hoc autem quod scriptum est: Si iustus auersus fuerit à iustitiã sua feceritque iniustitiã, ac cetera quæ sequuntur, vsque ad illud, & in peccatis suis quæ peccauit in his morietur, aut dicant nobis qui ex saganæ parabola naturas inducunt: In iustus qui post auertit se ab iniustitiã suis quas fecit, ac seruat præcepta Domini, factique iustitiã ac misericordiam, cuius erat naturæ quum esset iniustus? non sanè laudandæ, ergò vituperandæ. Et cuius naturæ meritò dicitur, quò auertit se ab omnibus iniustitiã suis quas fecit? Nam si propter ea quæ priùs fecit erat malæ naturæ, quomodo bonæ naturæ quæ esset, erat iniustus? In simili re prætereà dubitabis & de iusto qui se auertit à iustitiã sua, factique iniustitiã & omnes iniquitates. Priuquam enim se auerteret à iustitiã, in iustis operibus versans, non erat malæ naturæ. Mala siquidem natura nequam quàm possit esse in iustitiã, quoniam non potest mala arbor, videlicet malitiã, fructus bonos facere, qui à virtute proficiscuntur. Rursus è diuerso, qui bonæ naturæ sit & immutabilis, nequaquam auertere se possit à bono, posteaquam semel habitus est iustus, à iustitiã sua ad faciendum iniustitiã, iuxta omnes iniquitates suas quas fecit. His autem dictis, existimandum est, regnum cælorum esse simile saganæ missæ in mare, & ex omni genere congreganti, ad probãdam varietatum voluntatem in hominibus, quamplurimum inter se discrimen habentium, vt quod dicit, congreganti ex omni genere, significet laudabiles ac vituperabiles in applicationibus animorum ad virtutum aut vitiorum species.

22. **C H R Y S O S T O M V S** homilia trigesima in Matthæum: Multi certè tanta pœnitentiã computati sunt, vt cum antea peruersi essent, electissimi postea inueniretur: vt Paulus, vt publicanus, vt latro, qui cum priùs zizania essent, in optimum triticum mutati sunt: quæ quidem mutatio in seminibus impossibilis est, at in voluntate facilis, atque procliuia. Non enim naturæ terminis ad bonum aut ad malum voluntas alligatur, sed libero honoratur arbitrio. Quare cum inimicum veritatis aliquem videris, omni studio atque cura conare ad virtutè reducere,

Genes. 1.

Natura in nobis non est causa malitiæ, contra Manichæos.

Ezech. 18.

Matth. 23.

Matth. 13.

Voluntas libera.

Multi ex peccatis boni facti.

reducere, primùm viuendi exemplis, deinde orationis grauitate, ac postremùm patrociniij & auxiliij copia. Non graueris omnia emendationis generâ percurrere.

23. **E T** homilia nona in Ioãnem, tractans ea verba Ioannis primo capite, Dedit eis potestatem filios Dei fieri: Vbi què (inquit) non violentum, non coactum, sed voluntariũ penitus & liberum nobis ostendit arbitrium, quod in hoc loco significauit.

24. **I T E M** homilia vndecima: Magna sanè corporis præstantia, anima tamen tanto præstantior, quanto corpore melior. Neque hæc tantum ratione, sed quoniam corporis natura, quocũque ipsam opifex ducere velit, eò sequitur, neque resistit: anima autem sui iuris vim in se habet operandi, neque vlla in re Deo, nisi velit, obtemperat: inuitam enim & coactam minimè vult Deus bonam, & virtutibus præditam reddere: neque id animæ virtuti esset adscribendum, sed sponte sua bona sit, & sibi virtutem complectendã persuadeat oportet. Quã obrem difficilior huius est, quàm illius cura.

25. **C Y R I L L V S** Hierosolymitanus catechessi quarta illuminatorum: Cognosce animam esse sui iuris, seu voluntatis liberã, opus Dei pulcherrimum, secundum factoris imaginem immortale per eum, qui immortalitate illud donauit, animal rationale, incorruptibile per eum, qui gratiam illi contulit, potestatem habens facere quæ velit. Neque enim ex generationis natura peccas: neque propter animam fornicaris: neque (vt nõnulli fingunt) astrorum inclinationes, ad amplectendã impietatem te cogunt. Cur tua ipsius mala confiteri detrectas? cur innocuis astris culpam adscribis? Et paulò inferius: Ex nostro arbitrio peccamus. Nè quem audias differentem malè. Scis hoc dicere: Quod nolo, hoc facio: sed memineris etiam dictis, Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis Et, Sicut exhibuisti mēbra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatē, ita & nunc exhibete mēbra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Et paucis interiectis: liberum arbitriũ habet anima: & potest quidem diabolus incitare, cogere autem præter voluntatem, omninò nõ potest. Subiicit tibi scortationis cogitationes, si vis, probas, si nolis, improbas. Si enim ex necessitate scortareris, cuius gratia uolueris Deum parãstet? Et si naturã & non voluntate iuste ageres, cur Deus coronã pararet? Mansuetum est animal ouis, neque tamen illa propter mansuetudinem coronatur: quoniam illa mansuetudo non ex voluntate, sed à natura illi inest.

26. **H I B E R O N Y M V S** in proœmio librorum aduersus Pelagianos: Breuiter calumniatoribus respondemus, qui sua in nos maledicta conferunt, Manichæorum esse hominum damnare naturam: & liberum auferre arbitrium, & adiutorium Dei tollere. Rursumque apertissimè in sania, hoc hominem dicere, quod Deus est. Et sic ingrediendum via regia, vt nec ad sinistram, nec ad dextram declinemus: Appetitumque propriæ voluntatis Dei semper credamus auxilio gubernari.

27. **E T** libro secundo aduersus Iouinianum: Liberi arbitrij nos cõdidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia, necessitate trahimur. Alioquin vbi necessitas est, nec damnatio, nec corona est. Sicut in bonis operibus perfectior est Deus: non est enim volẽ

Anima quia libera, nõ inuita agit, corpore præstat.

Anima sui iuris.

Nõ astris sed voluntati nõ sit peccata nostra adscribenda.

Rom. 7.

Esa. 1.

xom. 6.

Diabolus incitare potest, cogere non item.

Manichæorum errores circa liberum arbitrium.

Vbi necessitas, ibi nec dñatio nec corona. Rom. 9.

tis, neque currentis, sed miserentis & adiuuantis Dei, vt peruenire valeamus ad calcem: sic in malis atque peccatis semina nostra sunt inducentia, & perfectio diaboli.

28. **C O N C I L I V M** Arausicanum secundum canone decimotertio: Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatum, nisi per gratiam baptisimi, non potest reparari.

29. **E T** canone vicesimo quinto: Secundum supra scriptas sanctarum scripturarum sententias, vel antiquorum patrum diffinitiones, hoc Deo propitiante & prædicare debemus & credere, quòd per peccatum primi hominis, ita inclinatum & attenuatum fuerit liberum arbitrium, vt nullus postea aut diligere Deum sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum, quod bonũ est, possit, nisi gratia eũ & misericordia diuina prouenerit.

30. **A V G V S T I N V S** epistola nonagesima quinta, quam cum reliquis Episcopis scripsit ad Innocentium Pontificem: Oramus vt peccatorum tentationem superare possimus, vt spiritus Dei, vnde pignus accepimus, adiuuet infirmitatem nostram. Qui autem orat & dicit, Nè nos inferas in tẽtationem: non utique id orat vt homo sit, quod est natura: neque id orat, vt habeat liberum arbitrium, quod iam accepit cum crearetur ipsa natura: neque orat remissionem peccatorũ, quia hoc superius dicitur, Dimitte nobis debita nostra: neque orat vt accipiat mandatum. Si enim in tentationem inductus fuerit, hoc est, in tẽtatione defecerit, facit utique peccatũ, quod est contra mandatum. Orat ergò vt non peccet, hoc est, nè quid faciat mali, quod pro Corinthiis orat Apostolus Paulus, dicẽs: Oramus autem ad Dominum nè quid faciatis mali. Vnde satis apparet quòd ad non peccandum, id est, ad non malefaciendũ, quantum esse non dubitetur arbitrium voluntatis, tamen eius potestas non sufficiat, nisi adiuuetur infirmitas. Ipsa igitur oratio, clarissima est gratiæ restificatio. Hanc ille confiteatur, & cum gaudebimus siue rectum siue correctum. Distingueda est lex & gratia. Lex iubere nouit, gratia iuuare. Nec lex iuberet nisi esset voluntas. Et post pauca: Iubetur vt non faciamus malum, vbi dicitur: Declina à malo: & tamen oratur vt nõ faciamus malum, vbi dicitur: Oramus autẽ ad Dominum nè quid faciatis mali. Inbetur vt faciamus bonum, vbi dicitur: Et fac bonum: & tamen oramus vt faciamus bonum, vbi dicitur, Non cessamus pro vobis orãtes & postulantes. Atque inter cetera pro illis orans dicit: Vt ambuletis dignè Deo in omne placitũ, in omni opere & sermone bono. Sicut ergò agnoscimus voluntatem cum hæc præcipiuntur, sic & ipse agnoscat gratiam cum peritur.

31. **P R O S P E R** lib. 1. de vocatione gẽtium, cap. 8. Non ergò fidat de viribus suis, quæ etiam cum essent integræ, non steterunt: sed per illum quærat victoriam, qui solus non est victus, & omnibus vincit. Et si quærat, non dubitet quærendi affectum ab illo se accepisse quem quærat. Nec quia spiritu dei agitur, id eò se putet liberum arbitrium non habere: quod ne tunc quidem perdidit, quando diabolus voluntate se dedit, à quo iudicium voluntatis deprauatũ est, non ablatũ. Quod ergò non intersectũ est per vulneratẽ, non tollitur per medetẽ vulneris sanatur, nõ natura remouetur. Sed quod in natura perit, non restituitur nisi ab authore naturæ.

Liberum arbitrium attenuatum.

Matth. 6.

2. Cor. 13.

Liberum arbitrium nisi adiuuetur, nõ sufficit ad nõ peccandum.

Psal. 36.

Coloss. 1.

Rom. 8. Liberum arbitrium permissit in hominẽ etiam à diabolo seductu.

VI.

De dispensatione & mysterio aduentus Christi.

QVO factum est, vt cælestis pater, pater misericordiarum & Deus totius consolationis, CHRISTVM IESVM filium suum, & ante legem, & legis tempore multis sanctis patribus declaratum ac promissum, cum venit beata illa plenitudo temporis, ad homines miserit: vt & Iudæos qui sub lege erant, redimeret, & gentes quæ non sectabantur iustitiam, iustitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem filiorum reciperent. Hunc proposuit Deus propitiorem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris, non solum autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi.

a 2. Cor. 1. a
b Gal. 4. a
c Rom. 9. g
d Gal. 4. a
e Rom. 3. d
f 1. Tim. 2. b
g 1. Ioan. 2. a

Caput 2.
f. 6.

TESTIMONIA.

1. **POSTERIORIS** ad Corinthios primo capite: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.
2. **AD** Galatas quarto capite: At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege: vt eos qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem estis filij: misit Deus spiritum filij sui in corda vestra clamantem: Abba, Pater. Itaque iam non est seruus, sed filius. Quod si filius: & hæres per Deum.
3. **AD** Romanos nono capite: Quid ergo dicemus? Quod Gentes quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam, iustitiam autem quæ ex fide est.
4. **AD** Galatas quarto capite, vt paulò antè.
5. **AD** Romanos tertio capite: Omnes enim peccauerunt: & egent glória Dei. Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatione, per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum,

in sustentationem Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore: vt sit ipse iustus, & iustificans eum qui est ex fide Iesu Christi.
6. **ET** capite quinto: Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multò igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: multò magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius. Non solum autem: sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.
7. **PRIORIS** ad Timotheum secundo capite: Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus: qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, cuius testimonium temporibus suis confirmatum est.
8. **PRIMÆ** epistolæ Ioannis capite secundo: Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.

VII.

Qui per Christum iustificentur.

VERVM ceteri ille pro omnibus mortuus est, non omnes tamè mortis eius beneficium recipiunt: sed ij duntaxat, quibus meritum passionis eius communicatur. Nam sicut re vera homines, nisi ex femine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur iniusti, cum ea propagatione per ipsum, dum concipiuntur, propriam iniustitiam contrahant: ita nisi in Christo renascerentur, nunquam iustificarentur, cum ea renascentia per meritum passionis eius gratia qua iusti fiunt, illis tribuatur. Pro hoc beneficio Apostolus gratias nos semper agere hortatur Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, & eripuit de potestate tenebrarum, transtulitque in regnum filij dilectionis suæ: in quo habemus redemptionem & remissionem peccatorum.

a 2. Cor. 5. a
Prof. ca. 9. ad
obica. Gall.
b Aug. epist.
89. quæst. 3. lib.
7. de peccat.
merito. cap. 28.
de nat. & gen.
tin. ca. 41. lib.
6. cont. Iul.
cap. 1. 12.
c Coloss. 3. b

Caput 3.
f. 6.

TESTIMONIA.

1. **POSTERIORIS** ad Corinthios quinto capite: Charitas enim Christi vrget nos: æstimantes

hoc, quoniam si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. & pro omnibus mortuus est

est Christus: vt & qui viuunt, iam non sibi viuunt, sed ei qui pro ipsis mortuus est: & resurrexit.
2. **PROSPER** in responsionibus ad capitula obiectionum Gallorum, capitulo nono: Deus ergo dei filius, mortalitatis humane particeps factus abique peccato, hoc peccatoribus & mortalibus contulit, vt qui natiuitatis eius confortes fuissent, vinculum peccati & mortis euaderent. Sicut itaque non sufficit hominum renouationi, natum esse hominem Iesum Christum, nisi in ipso eodem de quo ipse ortus est, spiritu renascantur: sic non sufficit hominum redemptioni, crucifixum esse dominum Christum, nisi commoriantur ei, & conspeliuntur in baptismo. Alioquin nato saluatore in carne substantiæ nostræ, & crucifixo pro omnibus nobis, non fuisset necessarium, vt renasceremur, & similitudine mortis eius complantaremur: sed cum sine hoc sacramento, nemo hominum consequatur vitam æternam, non est saluatus cruce Christi, qui non est crucifixus in Christo. Non est autem crucifixus in Christo, qui non est membrum corporis Christi, qui non per aquam & spiritum sanctum induit Christum. Qui ideo infirmitate nostra communionem subiit mortis, vt nos in virtute eius haberemus consortium resurrectionis. Cum itaque rectissime dicatur saluator pro totius mundi redemptione crucifixus, propter veram humanam naturam assumptionem, & propter communem in primo homine omnium perditionem: potest tamen dici pro his tantum crucifixus, quibus mors ipsius profuit. Dicit enim Euangelista: quia Iesus moriturus erat pro gente, non tantum pro gente, sed etiam vt filios Dei dispersos congregaret in vnu. In sua enim venit, & sui eum non receperunt. Quotquot autè receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.
3. **AVGVSTINVS** epistola octogesima nona ad Hilarium, quæstione tertia: Itaque sicut per vnus delictum in omnes homines ad condemnationem, de qua condemnatione paruuli per sacramentum baptismi liberandi sunt, ita per vnus iustificationem in omnes homines ad iustificationem vitæ. Et hæc omnes dixit, & ibi, non quia omnes homines venissent ad gratiam iustificationis Christi, cum tam multi alienati ab illa, in æternum moriantur: sed quia omnes qui renascuntur in iustificationem, non nisi per Christum renascuntur: sicut omnes qui nascuntur in condemnationem, non nisi per Adam nascuntur. Nemo quippe est in illa generatione, præter Adam: nemo in ista regeneratione præter Christum: ideo omnes & omnes. Eisdem autem omnes etiam multos postea dicit, adiungens: Sicut enim per inobedientiam vnus hominis peccatores constituti sunt multi, sic & per vnus hominis obedientiam iusti constituntur multi. Qui multi nisi quos iam paulò antè omnes dixerat. Vide quemadmodum commendat vnum & vnum, id est, Adam & Christum: illum ad condemnationem, hunc ad iustificationem, cum tanto post Adam venerit Christus in carne, vt sciamus etiam antiquos iustos, quicunque esse potuerunt, non nisi per eandem fidem liberatos, per quam liberamur & nos, fidem scilicet incarnationis Christi, quæ illis prænuñciabatur, sicut à nobis facta annunciat.

In cruce Christi non saluatus, qui non est crucifixus in Christo.

1. Ioan. 11.

1. Ioan. 1.

Rom. 5.

Antiqui iusti per eandem fidem iustificati per quos & nos.

4. **ET** libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite vigesimo octauo: Ad vitam æternam, quam promittit non mendax Deus sanctis & fidelibus suis, cuius vitæ participes omnes non viuificabuntur nisi in Christo, sicut in Adam omnes moriuntur. Quemadmodum enim omnes omnino pertinentes ad generationem voluntatis carnis, non moriuntur nisi in Adam, in quo omnes peccauerunt, sic ex his omnes omnino pertinentes ad regenerationem voluntatis spiritus, non viuificantur nisi in Christo, in quo omnes iustificantur. Quia sicut per vnum omnes ad condemnationem, sic per vnum omnes ad iustificationem.
5. **ITEM** de natura & gratia capite quadagesimo primo: Sicut per vnus delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per vnus iustitia in omnes homines in iustificationem vitæ. Cum per Christi, inquit, iustitiam, non omnes, sed eos tantum qui illi obedire voluerunt, & baptismi eius ablutione purgati sunt, sanctificatos esse non dubium sit, non planè illo testimonio probat quod vult. Nam sicut dictum est, Sicut per vnus delictum in omnes homines in condemnationem, vt nullus prætermittetur, sic & in eo quod dictum est, per vnus iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ, nullus prætermittitur, non quia omnes in omni credunt, & baptismi eius abluuntur, sed quia nemo iustificatur nisi in eum credat, & baptismi eius abluatur. Itaque omnes dictum est, nè aliquo modo alio præter ipsum quisquam saluus fieri posse credatur.
6. **IDEM** contra Iulianum libro sexto, capite primo: Itaque sicut per vnus, inquit, delictum in omnes homines ad condemnationem, ita & per vnus iustificationem in omnes homines ad iustificationem vitæ. Ideò & ibi omnes, & hæc omnes, quia nemo ad mortem nisi per illum, nemo ad vitam nisi per istum. Sicut enim per inobedientiam vnus hominis peccatores constituti sunt multi, ita per vnus obedientiam iusti constituentur multi.
7. **CAPITE** item duodecimo: Nemo liberabitur ab hac ira Dei, nisi per mediatorem reconcilietur Deo. Vnde dicit etiam ipse mediator: Qui non credit filio, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum. Non dixit, veniet: sed, manet super eum. Ideò ergo credunt atque consentunt & maiores per cor & os proprium, & paruuli per alienum, vt reconcilientur Deo per mortem filij eius, nè ira Dei maneat super eos, quos etiam origo vitia efficit reos. Et infra: Cum dictum est, Per vnum in omnes transisse peccatum, & postea per vnus inobedientiam peccatores constitutos multos: ipsi sunt multi qui & omnes. Similiter cum dictum est, Per vnus iustificationem in omnes homines, ad iustificationem vitæ: & rursus dictum est, Per vnus obedientiam iusti constituentur multi: non aliquibus exceptis, sed eosdè multos, omnes oportet intelligi, non quia omnes homines iustificantur in Christo, sed quia omnes qui iustificantur, non aliter possunt iustificari quam in Christo. Sicut possumus dicere, in aliquam domum per vnã ianuam intrare omnes; non quia omnes homines intrant in eandem domum, sed quia nemo intrat nisi per illã. Omnes ergo ad mortem per Adam, omnes ad vitam per Christum. Quia sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificantur.

1. Cor. 15.

Rom. 5.

Rom. 5.

Nemo iustificatur nisi credat in Christum & baptizetur.

Rom. 5.

Ad mortem nemo aliter quam per Adam: ad vitam nemo nisi per Christum.

1. Ioan. 3.

Paruuli per alienum os consentiunt fidem.

Rom. 5.

1. Cor. 15.

Pelagianus intelligit.

id est, ex prima origine generis humani, nemo ad mortem nisi per Adam, & nemo per Christum nisi ad vitam. Vos autem dum non omnes, sed multos, siue per Adam condemnatos esse, siue per Christum liberatos vultis intelligi, horrenda peruersitate Christianæ religioni estis infesti. Si enim salui erunt aliqui sine Christo, &

iustificantur aliqui sine Christo, ergo Christus gratis mortuus est. 8. AD Colossenses primo capite: Gratias agentes Deo & Patri qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum, in lumine: qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem, remissionem peccatorum.

VIII.

Descriptio iustificationis impij, & modus eius in statu gratiæ.

a Gal. 4. a Tit. 3. b

QUIBUS verbis iustificationis impij descriptio insinuat, vt sit translatio ab eo statu, in quo homo nascitur filius primi Adæ, in statum gratiæ, & adoptionis filiorum Dei per secundum Adam Iesum Christum, saluatorem nostrum. Quæ quidem translatio post Euangelium promulgatum, sine lauacro regenerationis, aut eius voto fieri non potest, sicut scriptum est: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

Caput 4. sect. 6.

b Ioan. 3. a

TESTIMONIA.

- 1. AD Galatas quarto capite: At vbi venit, & c. vt supra capite sexto, testimonio secundo.
- 2. AD Titum tertio capite: Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum saluatorem no-

strum: vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. 3. IOANNIS tertio cap. Nisi quis, & c. vt in textu. Testimonia de necessitate baptismi habes supra quæstione prima de sacramento Baptismi. Reliqua verò testimonia ad descriptionem Iustificationis pertinentia, quæ infra capite vndecimo.

IX.

De necessitate preparationis ad iustificationem in adultis, & vnde illa sit.

a Aug. lib. 2. cont. 2. epist. Pelag. cap. 9. de præd. & gratia, cap. 10. de præd. sanct. cap. 2. Lib. de Eccl. dog. cap. 44. Fulg. de incar. & gratia Christi, cap. 18.

PRÆTEREA ipsius iustificationis exordium in adultis, à Dei per Christum Iesum præueniente gratia sumendum est: hoc est, ab eius vocatione, qua nullis eorum existentibus meritis, vocantur: vt qui per peccata à Deo auersi erant, per eius excitantem atque adiuuantem gratiam, ad conuertendum se ad suam ipsorum iustificationem, eidem gratiæ liberè assentiendo & cooperando, disponantur: ita vt tangente Deo cor hominis per spiritus sancti illuminationem, neque homo ipse nihil omninò agat, in inspiratione illam recipiens, quippe qui illam & abicere potest: neque tamen sine gratia Dei mouere se ad iustitiam coram illo libera sua voluntate possit. Vndè in sacris literis cum dicitur: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos: libertatis nostræ admonemur. Cum respondemus: Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur: Dei nos gratia præueniri confitemur.

Caput 5. sect. 5.

b 1. Cor. 3. b 1. b 2. Cor. 6. a 7. a 2. Tim. 2. d Heb. 12. d Ier. 7. a Ezech. 18. e f Prouer. 16. a Eccl. 2. d Sap. 9. b Psal. 136. c Ibidem Aug. enar. 2. & ser. 13. de verb. Apost. lib. 1. re. trach. cap. 22. Leo ser. 5. de quadages. Fulg. de incarn. & gratia Christi, cap. 20. e Aug. de gratia & liber. arb. cap. 2. 9. 15. de spir. & liter. cap. 34. lib. 2. de pec. mer. cap. 5. de præd. & gratia. cap. 9. ser. 4. & 15. de ver. Apost. tract. 4. in epist. Ioan. lib. 1. de prædest. sine. cap. 3. Chryst. hom. 9. in Ioan. Bern. de gratia & libero arb. Prop. lib. 2. de voca. gent. cap. 26. 27. 28. cont. Collat. cap. 26. d Math. 23. d Act. 13. g Ierem. 18. b 25. a b 32. f 35. c Zach. 1. b e Cypri. de orat. Dom. Aug. de natur. & gratia. cap. 18. lib. 2. cont. 2. epist. Pelag. cap. 10. Hieron. epist. 139. f Zach. 1. a Malach. 3. b Act. 13. c Ephes. 5. c lac. 4. c Math. 11. d Ier. 3. a d 4. d 18. b Esa. 1. d 40. a 45. d 46. c 55. a b Baru. 4. a Ezech. 18. g 1. Reg. 7. a g Thren. 3. d Ier. 31. c

TESTIMONIA.

Psal. 136. Psal. 20.

1. AVGVSTINVS libro secundo contra duas epistolas Pelagianorum, capite nono: Auertat Deus hanc amentiam, vt in donis eius nos priores facia-

mus, posteriorem ipsum, quoniã misericordia eius præueniet me, & ipse est cui fideliter veraciterque cõtatur, quoniam præuenisti eum in benedictione dulcedinis,

Deus prior in nostra iustificatione.

Psal. 38. & 22.

Pelagianus error.

Gratia præcedens. Gratia subsequens.

1. Cor. 8.

Rom. 9.

Exod. 33.

1. Cor. 3.

Credere ex nobismetipsis non sumus idonei.

Hominem nihil posse sine Deo in salutis negotio.

dulcedinis. & quid hæc aptius intelligitur, quàm ipsa de qua loquimur cupiditas boni? Ergò benedictio dulcedinis, & gratia Dei, qua fit in nobis vt nos delectet & cupiamus, hoc est, amemus quod præcipit nobis, in qua si nos non præuenit Deus, non solum non perficitur, sed nec inchoatur ex nobis. Si enim sine illo nihil possumus facere, profectò nec incipere, nec perficere: quia vt incipiamus, dictum est, Misericordia eius præueniet me. vt perficiamus, dictum est, Misericordia eius subsequetur me. Quid est ergò quod in consequentibus vbi ea quæ ipsi sentiunt, commemorant, dicunt se confiteri gratiam quoque adiuuare vniuscuiusque bonum propositum, non tamen reluctati studium virtutum immittere? Hoc quippe ita dicunt, velut homo à seipso sine adiutorio Dei habeat propositum bonum studiumque virtutis, quo merito præcedente dignus sit adiuuari Dei gratia subsequente. Et post pauca: Hominis autem propositum bonum adiuuat quidem subsequens gratia, sed nec ipsum esset nisi præcederet gratia. Studium quoque hominis quod dicitur bonum, quanuis cum esse coeperit, adiuuetur gratia, non tamen incipit sine gratia, sed ab illo inspiratur, de quo dicit Apostolus, Gratias autem Deo qui dedit idem studia pro vobis in corde Titii. Si studium quisque vt pro aliis habeat Deus dat, vt pro seipso habeat, quis alius est daturus?

2. Et de prædestinatione & gratia, capite decimo: A Deo homines nullis exitibus meritis vocari, & vocatos vt boni aliquid operentur, Dei adimniculis indigere, sumpto de veteribus literis Apostolus monstrat exemplo, postquam illa de duobus geminis electionem omni repulsa laude meritorum, ad Dei gratiam iudiciumque cõtulerat, videns quid impia posset blasphemare garrulitas, dixit, Nunquid iniquitas est apud Deum? Et sequitur, Absit. Et quasi diceretur ei, vndè probas? parù putauit auctoritatem sui valere doctrinæ, nisi sententiam suam etiã legis doceret exemplo. Sic enim intelligi voluit quod Moyses dixerat, Misereor, cuius miserebor, & misericordiã præstabo, cui misericors fuero. vt primam misericordiam vocatione credamus hominibus prærogari, quæ sola ad rectè viuendum non sufficit, si deserat qui vocauit.

3. ITEM libro de prædestinatione sanctorum, capite secundo: Quod ergò pertinet ad religionem atque pietatem, de qua loquebatur Apostolus: Si non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est: profectò non sumus idonei credere aliquid quasi ex nobismetipsis, quod sine cogitatione non possumus, sed sufficientia nostra qua credere incipimus, ex Deo est. Quocirca sicut nemo sibi sufficit ad incipiendum vel perficiendum quodcumque opus bonum, quod iam isti fratres, sicut vestra scripta indicant, verum esse consentiunt: vndè in omni opere bono & incipiendo & perficiendo, sufficientia nostra ex Deo est, ita nemo sibi sufficit vel ad incipiendam vel ad perficiendam fidem, sed sufficientia nostra ex Deo est: quoniam fides si non cogitur, nulla est, & non sumus idonei cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est.

4. LIBRO de Ecclesiasticis dogmatibus, capite

quadragesimoquarto: Si quis per naturæ vigorem bonum aliquid quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare vt expedit aut eligere, siue salutaris, id est, Euangelicæ prædicationi contentire posse cõfirmat, absque illuminatione & inspiratione spiritus sancti, qui dat omnibus suauitatem in confitendo, & in credendo veritatem, hæretico fallitur spiritu, non intelligens vocem Dei in Euangelio dicentis: Sine me nihil potestis facere. Et illud Apostoli: Non quòd idonei sumus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.

5. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimo octauo: Si secudum opinionem illorum, nostrum est velle credere, priusquam nos Dei gratia incipiat adiuuare, iniuste gratia dicitur, quia non gratis datur homini, sed bonæ retribuitur voluntati. Hanc enim (sicut illi volunt) gratia in nobis inuenit, quam ipsa non dedit: inuò si sic est, nos priores Deo voluntatem damus, atque ita gratiam non miseratione tribuentis, sed æquitate Dei retribuentis accipimus. Veritatem quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Nemo vitæ, quæ non potest homo accipere quicquam, nisi datum fuerit de cælo. Quid enim habet quod nõ accepit? Si autem accepit, quid gloriatur quasi nõ accepit? Non autem misericordia Dei aliquando præuenit hominem, si nunquam bonam fecit, sed expectat vt inueniat voluntatem. Et vbi est quod David dicit, Deus meus, misericordia eius præueniet me. In quo autem Dei nos misericordia præueniat, vel præueniens quales inueniat, non in quolibet alio, sed in se nobis gentium magister ostendit, dicens: Qui prius fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus, sed misericordiam cõsecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.

6. PRIORIS ad Corinthios tertio capite: Dei enim sumus adiutores. (συνεργηστέες) cooperatores.) 7. ET capite decimo quinto: Gratia autem Dei sum id quod sum: & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui: non ego autem, sed gratia Dei mecum.

8. POSTERIORIS ad Corinthios sexto capite: Adiuuantes autem exhortamur, nõ in vacuum gratiam Dei recipiatis. (Ait enim: Tempore accepto exaudiui te: & in die salutis adiuui te.) 9. ITEM capite septimo: Has ergò habentes promissiones charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.

10. POSTERIORIS ad Timotheum secundo capite: Si quis ergò emundauerit se ab istis: erit vas in honorem sanctificatum & vile domino, ad omne opus bonum paratum.

11. AD Hebræos duodecimo capite: Propter quod remissas manus & soluta genua erigite: & gressus rectos facite pedibus vestris: vt non claudicans quis erret, magis autem sanetur.

12. IEREMIA septimo capite: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël, Bonas facite vias vestras, & studia vestra: & habitabo vobiscum in loco isto. Quoniam si benedixeritis vias vestras, & studia vestra: si feceritis iudicium inter virum & proximum eius, & c.

13. EZECHIELIS decimo octauo capite: Si autem impius egerit penitentiam ab omnibus peccatis E E e iij

Ioan. 15. 2. Cor. 3.

Gratia prior nostro velle.

Rom. 11.

1. Cor. 4.

Psal. 38.

1. Tim. 4.

fuis quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor: in iustitia sua quam operatus est, viuet. Nunquid volutatis meæ est mors impij, dicit Dominus Deus, & non ut oëuertatur à viis suis, & uiuat? Et cum auerterit se impius ab impietate sua quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam: ipse animam suam viuificabit. Considerans enim, & auertens se ab omnibus iniquitatibus suis quas operatus est, vita viuet & non morietur. Idcirco vnumquenque iuxta vias suas iudicabo domus Israël, ait Dominus Deus. Conuertimini, & agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Prolicite à vobis omnes præuaricationes vestras in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israël? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini, & viuite.

14. PROVERBIORVM decimosexto capite: Hominis est animam præparare, & Domini gubernare linguam. Abominatio Domini est omnis arrogans, etiam si manus ad manum fuerit, non est innocens. Initium viæ bonæ, facere iustitiam: accepta est autem apud Deum magis, quam immolare hostias.

15. ECCLESIASTICI secundo capite: Qui timeant Dominum, præparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas.

16. SAPIENTIAE nono capite: Mitte illam (sapientiam tuam) de cælis sanctis tuis & à sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit & mecum laboret, ut sciam quid acceptum sit apud te.

17. PSALMO vicesimosexto: Nè auertas faciem tuam à me: declines in ira à seruo tuo. Adiutor meus esto: nè derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris noster.

18. AVGVSTINVS in enarratione secunda eiusdem psalmi vigesimifexti: Adiutor meus esto, nè derelinquas me. Ecce enim in via sum: petiui à te vnam, habitare in domo tua per omnes dies vitæ meæ, contemplari delectationem tuam, protegi à templo tuo. Hanc petiui vnam: sed ut ad illam perueniam, in via sum. Fortè dices mihi ut irem, ambula, liberum arbitrium tibi dedi, voluntatis tuæ es, prosequere viam, quare pacem & sequere eam. Noli à via declinare, noli ibi remanere, noli retrò respicere. Perseuera in ambulando, quoniam qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Iam tu accepto libero arbitrio quasi præsumis vnde ambules. Noli de te præsumere, si te dereliquerit, in ipsa via deficies, cades, aberrabis, remanebis. Dic ergò illi, Voluntatem quidem liberam mihi dedisti, sed sine te nihil est mihi conatus meus. Adiutor meus esto, nè derelinquas me. Neque despicias me Deus salutaris meus. Tu enim adiuuas qui condidisti, tu non deseris qui creasti.

Psalm. 33.

Mat. 10. & 24.

Rom. 8.

Ioan. 4.

solum enim Deus spiritus est, sed & anima tua spiritus est, & mens tua spiritus est. Et cum dicis, Me te seruo legi Dei, carne autem legi peccati, quia spiritus concupiscit aduersus carnem, & caro aduersus spiritum. Ergò nè ad carnis actiones mortificandas de spiritu tuo præsumas, & superbia percas, & tibi superbo resistatur, non humili gratia concedatur. Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Nè fortè ergò suboriretur tibi ista superbia, vide quid sequatur: Cum enim dixisset, Si spiritu actiones carnis mortificaueritis, viuētis: nè hinc se extolleret humanus spiritus, & ad hoc opus se idoneum firmumque iactaret, subiecit, & ait: Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei. Qui te ergò iam volebas extollere, vbi audisti, Si spiritu actiones carnis mortificaueritis, viuētis? Dicitur enim eras, Hoc potest voluntas mea, hoc potest liberum arbitrium meum. Quæ voluntas? Quod liberum arbitrium? Nisi ille regat, cadis: nisi regat, iaces. Quomodo ergò spiritu tuo, cum audias Apostolum dicentem, Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei? Tu te vis agere, à te ipso vis agi ad actiones carnis mortificandas? Quid tibi prodest quia non eris Epicureus & eris Stoicus? Siue Epicureus eris, siue Stoicus eris, inter filios Dei non eris. Quotquot enim spiritu dei aguntur, hi filij sunt Dei, non qui secundum carnem viuunt suam, non qui secundum spiritum suum viuunt, non qui carnis voluptate ducuntur, nè qui spiritu suo aguntur: sed quotquot spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei. Dicit mihi aliquis, Ergò agimur, non agimus. Respondeo, Immo & agis & ageris. Et nunc bene agis, si à bono agaris. Spiritus enim Dei qui te agit, agentibus adiutor est: ipsum nomen adiutoris præscribit tibi, quia & tu ipse aliqui agis. Agnosce quid possas, agnosce quid confitearis, quando dicis, Adiutor meus esto, nè derelinquas me. Adiutorem utique inuocas Deum. Nemo adiuuatur, si ab illo nihil agatur. Quotquot enim, inquit, spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei, non litera, sed spiritu, non lege præcipiente, minante, promittente, sed spiritu exhortante, illuminante, adiuuante. Scimus, inquit, idem Apostolus, quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Si non esses operator, ille non esset cooperator. Sed hinc fortiter vigilate, nè fortè dicat spiritus vester, si subtraxerit se cooperatio Dei, & adiutorium Dei, spiritus meus facit hoc, & si cum labore, & si cum aliqua difficultate, potest tamè implere. Non potest. Quomodo si aliquis dicat, Remis quidem peruenimus, sed cum aliquo labore: ò si ventum habeamus, facilius perueniemus. Non sic est adiutorium Dei, non sic est adiutorium Christi, non sic est adiutorium spiritus sancti. Prorsus si defuerit, nihil boni agere poteris, agis quidem illo non adiuuante libera voluntate, sed malè. Ad hoc idonea est voluntas tua, quæ vocatur libera, & malè agendo fit damnabilis ancilla. Cum dico tibi, sine adiutorio Dei nihil agis, nihil boni dico. Nam ad malè agendum habes sine adiutorio Dei liberam voluntatem, quanquam non est illa libera. A quo enim quis deuictus est, huic & seruus additus est: & omnis qui facit peccatum, seruus est peccati: & si vos filij liberauerit, tunc veri liberi eritis. Prorsus hoc credite, sic vos agere bona voluntate, quia viuitis utique agitis: non enim adiutor est ille, si nihil agatis, non

Rom. 7. Galat. 5.

Iac. 4.

Rom. 8.

Liberum arbitrium nisi regat Deus, cadimus.

Agimus & agimur

Psalm. 36. Rom. 8.

ibidem

Dei adiutorium si abfuerit, nihil agens boni.

1. Petr. 2. Ioan. 8.

Rom. 8.

Ephesa.

Mat. 22.

Ioan. 1.

Voluntas à Deo preparatur.

Cooperamus Deo.

Gratia adiutorium liberum arbitrium, nè admittit.

Phillip. 2.

Agit etiam ipse homo aliquid.

nò enim cooperator est ille, si nihil operamini. Sic vos tamen scitote agere bona, ut sit rector spiritus adiutor: qui si verò defuerit, nihil boni omnino agere valeatis. Et paulò post: Iam nunc cum audis, Quotquot spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei, nolite vos demittere. Neque enim templum suum sic de vobis edificat Deus quasi de lapidibus, qui non habent motum suum: leuatur, ab instructore ponuntur. Non sic sunt lapides viui, & vos tanquam lapides viui coedificamini in templum Dei. Ducimini, sed currite, & vos ducimini, sed sequimini, quia cum secuti fueritis, verum erit illud, quia sine illo nihil facere potestis.

20. E T libro primo retractationum, capite vigesimo secundo: Alio loco: nesci quisque, inquam, voluntatem mutauerit, bonum operari non potest, quod in nostra potestate esse positum alio loco Dominus docet, vbi ait: Aut facite arborem bonam & fructum eius bonum, aut facite arborem malam & fructum eius malum. Quod non est contra gratiam Dei quæ prædicamus. In potestate quippe hominis est mutari in melius voluntatem: sed ea potestas nulla est nisi à Deo detur, de quo dictum est: Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Cum enim hoc sit in potestate quod cum volumus facimus, nihil tam in potestate quam ipsa voluntas est, sed præparatur voluntas à Domino. Eo modo ergò dat potestatem. Sic intelligendum est, & quod dixi postea: In nostra potestate esse, ut vel inseri bonitate Dei, vel excidi eius seueritate mereamur, quia in potestate nostra non est, nisi quod nostram sequitur voluntatem. Quæ cum fortis & potens præparatur à Domino, facile sit opus pietatis, etiam quod difficile atque impossibile fuit.

21. LEO Magnus sermone quinto de quadragesima: Quauis artificium nostrum sine opere sui non subsistat artificis, nec fabrica nostra possit esse incoluina, nisi ei protectio præferat conditoris: tamen quia rationabiles lapides sumus & viua materies, sic nos authoris nostri extruxit manus, ut cum opifice suo etiam is, qui reparatur, operetur. Gratia igitur dei obedientia se humana non subtrahat, nec ab illo bono, sine quo non potest bona esse, deficiat.

22. FVLGENTIVS in libro de incarnatione & gratia Christi, capite vigesimo: Gratia humanum non auferunt, sed sanatur, non adimitur, sed corrigitur, non remouetur, sed illuminatur, non euacuatur, sed adiuuatur atque seruat arbitrium: ut in quo infirmitatem homo habuit, in eo habere incipiat sanitatem. Quo errabat, eodem in via redeat. In quo cæcus fuit, in eo accipiat lumen. Et vbi fuit iniquus seruientis immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ibi gratia præuentus atque adiuuus seruiat iustitiæ in sanctificationem.

23. AVGVSTINVS de gratia & libero arbitrio, capite secundo, ut supra capite quinto, testimonio decimotertio.

24. I B I D E M capite nono: Non enim quia dixit, Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate: ideo liberum arbitrium abstulisse purandus est. Quod si ita esset, non superius dixisset, Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Quando enim iubetur ut operentur, liberum eorum conuenitur arbitrium: sed ideo cum timore & tremore, nè sibi tribuendo

quod bene operantur, de bonis tanquam suis extollantur operibus.

25. E T capite decimoquinto: Cum ergò ipse semper sit sanctus, sanctificatur tamen in eis quibus largitur gratiam suam, auferendo ab eis cor lapideum, per quod nomen Domini profanauerunt. Nè autè putetur nihil ibi facere ipsos homines per liberum arbitrium, ideo in psalmo dicitur, Nolite obdurare corda vestra. Et per ipsum Ezechielem, Proiците à vobis omnes impietates vestras quas impiè egistis in me, & facite vobis cor potum & spiritum nouum, & facite omnia mandata mea. Ut quid moriamini domus Israël, dicit Dominus: quia nolo mortem morientis, dicit Adonai Dominus sed conuertimini & viuētis: meminerimus Deum dicere, sed conuertimini & viuētis: cui dicitur, Conuerte nos Deus. Meminerimus Deum dicere, Proiците à vobis omnes impietates vestras: cum ipse iustificet impium. Meminerimus ipsum dicere, Facite vobis cor nouum & spiritum nouum: qui dicit, dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum dabo vobis. Quomodo ergò quod dicit, facite vobis: hoc dicit, dabo vobis? Quare iubet, si ipse daturus est? Quare dat, si homo facturus est, nisi quia dat quod iubet, & adiuuat ut faciat cui iubet?

Psalm. 94. Ezech. 18.

Psalm. 94. Ezech. 18.

26. I T E M libro de spiritu & litera, capite trigesimoquarto: Visorum iustificationibus agit Deus ut velimus, & ut credamus: siue extrinsecus per Evangelicas exhortationes, vbi & mandata legis aliquid agunt, si ad hoc admonent hominem infirmitatis suæ, ut ad gratiam iustificantem credendo consurgat: siue intrinsecus, vbi nemo habet in potestate quid ei veniat in mentem, sed consentire vel dissentire propriæ voluntatis est. His ergò modis quando Deus agit cum anima rationali ut ei credat, neque enim credere potest quolibet (libero) arbitrio si nulla sit suasio vel vocatio cui credat: profecto & ipsum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus misericordia eius præuenit nos: consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, sicut dixi, propriæ voluntatis est. Quæ res non solum non infirmat quod dictum est, Quid enim habes quod non accepisti: verum etiam confirmat. Accipere quippe & habere anima non potest dona, de quibus hoc audit, nisi consentiendo: ac per hoc quid habeat, & quid accipiat, Dei est: accipere autem & habere utique accipientis & habentis est.

Consentire Dei vocationi vel dissentire, propriæ est voluntatis.

27. L I B E R O item secundo de peccatorum meritis & remissione, capite quinto: Nec ideo tamen de hac re (ut scilicet aut iustitiam qua caremus, aut plenam habeamus) solis votis agendum est, ut non subinferatur adnitendo etiam nostræ efficaciam voluntatis. Adiutor enim noster Deus dicitur. Nec adiuuari potest, nisi qui aliquid spontè conatur, quia non sicut in lapidibus insensatis, aut sicut in eis in quorum natura rationem voluntatemque non condidit, salutem nostram Deus operatur in nobis.

Adiuuante Deo nobis etiam spontè aliquid conandum.

28. I T E M libro de prædestinatione & gratia, capite nono: Nè homo in vltimam faciem desiderii resolutus, arduum virtutis iter, & quauis adiuuante gratia Dei, non nisi labore gradiendū, inerti sibi crederet posse deferri, & nullius laboris industria studio sui profectus adhiberet, ita inter se atque homines Deus tempora officiaque distribuens ordinauit, ut vocatione ipsius bonorum principia sumeremus, vocati autem atque illuminati vias man-

datorum eius boni ingenij intelligentia nosceremus, & eas libero vel eligeremus, vel relinquere-

Ephes. 3.

29. **E**T sermone septimo de verbis Apostoli: Peto, inquit, vos non infirmari id est, ut non infirmemini, quando audistis me pati pro vobis tribulationes, quia hæc est gloria vestra. Peto ergo eos ut non infirmetur, quod non faceret, nisi eorum vellet excitare voluntatem. Si enim responderet, Quid nos petis quod in potestate non habemus? nunquid nõ viderentur sibi iustum reddidisse responsum? Et tamen Apostolus nisi sciret esse in eis voluntatis propriæ consensionem, vbi & ipsi aliquid agerent, non diceret, peto. Et si diceret, iubeo, nisi eos nõffet adhibere posse iussioni suæ voluntatem, sine causa hoc verbum de eius ore procederet.

Voluntas cõfensio in nobis est.

1. Cor. 15.

30. **I**BIDEM sermone decimoquinto: Hanc iustificationem & habeamus in quantum habemus, & augeamus in quantum minores sumus, & perficiamus cum illuc venerimus, vbi dicitur, Vbi est mors victoriam tua? vbi est mors aculeus tuus? Sed totum ex Deo, non tamen quasi dormientes, non quasi ut non conemur, non quasi ut non velimus. Sine voluntate tua, non erit in te iustitia Dei. Voluntas quidem non est nisi tua, iustitia non est nisi Dei. Esse potest iustitia Dei sine voluntate tua, sed in te esse non potest, nisi per voluntatem tuam. Demonstratum est quid agere debeas. Iussit lex, non facias illud, non illud, fac hoc atque illud. Demonstratum est tibi, iustum est tibi, apertum est tibi, si tibi est cor, intellexisti quid facias, roga ut facias, si cognoscis virtutem resurrectionis Christi. Traditus est enim propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Quid est, propter iustificationem nostram? ut iustificet nos, & iustos faciat nos. Eris opus Dei, non solum quia homo es, sed etiam quia iustus es. Melius est enim iustum esse, quam te hominem esse. Si hominem te fecit Deus, & iustum tu te facis, melius aliquid facis quam fecit Deus, sed sine te fecit te Deus. Non enim adhibuisti aliquem cõsensum ut te faceret Deus. Quomodo cõsentiebas qui non eras? Qui ergo fecit te sine te, non te iustificat sine te. Ergo fecit nescientem, iustificat volentem.

Voluntas nostra est, iustitia Dei.

Rom. 4.

Iustificat Deus, sed volentem.

31. **T**RACTATV item quarto in epistolam beati Ioannis: Et omnis qui habet spem hanc in ipso, castificat semetipsum, sicut & ipse castus est. Vide te quemadmodum nõ abstulit liberum arbitrium, ut diceret, castificat semetipsum. Quis nos castificat nisi Deus? Sed Deus te nolentem non castificat. Ergo quod adiungis voluntatem tuam Deo, castificas te ipsum. Castificas te, non de te, sed de illo qui venit ut habitet in te. Tamen quia agis ibi aliquid voluntate, id est & tibi aliquid tributum est: id est autem tibi tributum est, ut dicas sicut in psalmo: Adiutor meus esto, nõ derelinquas me. Si dicis, adiutor meus esto, aliquid agis: nam si nihil agis, quomodo ille adiuuat? Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit. Nemo dicat, aliud est peccatum, aliud iniquitas. Nemo dicat, ego peccator homo sum, sed iniquus non sum.

Voluntas nostra requiritur.

Phil. 2.

32. **D**ENIQUE libro primo de prædestinatione sanctorum capite tertio: Quod dixi: Dicit enim idẽ

Apostolus, Idem Deus qui operatur omnia in omnibus: nusquam autem dictum est, Deus credit omnia in omnibus. ac deinde subiunxi: Quod enim credimus, nostrum est: quod autem operatur bonum, illius est, qui creditur dat spiritum sanctum: profectõ nõ dicerem, nisi iam scirem etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem spiritu. Vtrunque ergo nostrum est, propter arbitrium voluntatis, & vtrunque tamen datum est per spiritum fidei & charitatis: Neque enim sola charitas, sed sicut scriptum est, charitas cum fide à Deo patre & Domino Iesu Christo. Et quod paulõ nõ dixi: Nostrum est enim credere & velle: illius autem dare credentibus & volentibus facultatem bene operandi per spiritum sanctum, per quem charitas diffunditur in cordibus nostris verum est quidem, sed eadem regula & vtrunque ipsius est, quia ipse præparat voluntatem: & vtrunque nostrum, quia non fit nisi volentibus nobis. Ac per hoc quod etiam postea dixi: Quia neque velle possumus, nisi vocemur: & cum post vocationem voluerimus, non sufficit voluntas nostra, & cursus noster, nisi Deus & vires currentibus præbeat, & perducat quod vocat. Ac deinde subiunxi: Manifestum est ergo non volentis neque currentis, sed miserentis Dei esse quod bene operamur: omninõ verissimum est.

Fides charitatisque quomodo Dei & quomodo nostra. Ephes. 6.

33. **C**HRYSTOMVS homilia nona in Ioannẽ: Clementissimus & benignissimus Deus, dilectissimi, omnia & facit & molitur, ut nos ad sectandas virtutes illuminet, & vnumquemque bonum esse vult, neminem tamẽ cogit. Suadendo autem & benefaciendo voluntarios quoscumque & vltro sequentes allicit & ad se trahit. Propterea cum veniret in mundum, alij eum receperunt, alij neglexerunt. Nullum enim seruorum Deus vult inuitũ, nullum coactum: sed eos tantũ, qui sponte sua ipsum optant, ipsum amplectuntur, & gratiam se ei seruitutis habere intelligunt. Homines enim, ut potẽ quibus necessariõ seruorum opera & seruitio opus est, improbos & dictõ non audientes seruos, possessionis iure cõercent. Deus autem cum sibi ipsi sufficiat, & nullius indigeat, nostræ duntaxat salutis gratia omnia operatur, nõque ipsos nostri arbitrij & iuris esse liberẽ permittit. Idcirco cogit neminem, ad nostram enim tantummodõ spectat vtilitatem. Quod si nolentes ad seruiendum traheret, non secus eos haberet, ac si nullum præstitissent seruitium.

Voluntarios trahit Deus.

Deus neminẽ cogit.

34. **B**ERNARDVS tractatu vel libro de gratia & libero arbitrio: Ipsa (gratia scilicet) liberum excitat arbitrium, cum seminat cogitatum, sanat cum immutat affectum, roborat ut perducat ad actum, seruat nõ sentiat defectum. Sic autem ista cum libero arbitrio operatur, ut tantum illud in primo præueniat, in cæteris comitetur. Ad hoc utique præueniens, ut iam sibi deinceps cooperetur. Itã tamen quod à sola gratia cõceptu est, pariter ab vtroque perficitur, ut mixtim non sigillatim, simul non vicissim per singulos profectus operetur. Non partim gratia, partim liberum arbitrium, sed totum singula opere in diuino peragunt. Totum quidem hoc, & totum illa: sed ut totum in illo, sic totum ex illa.

35. **P**ROSPER libro secundo de vocatione gentium, capite vigesimo sexto: Hanc abundantiorẽ gratiam

Gratia potest, ac non violenta.

gratiam itã credimus atque experimur potentem, ut nullo modo arbitremur esse violentã, quõ quicquid in saluandis hominibus agitur, ex sola dei voluntate peragatur, cum etiam ipsis paruulis per alienã voluntatis subueniatur obsequium. Gratia quidem Dei in omnibus iustificationibus principaliter præeminet, suadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, cõrque ipsum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo: sed etiam voluntas hominis subiungitur ei atque coniungitur, quæ ad hoc prædictis est excitata prædidiis, ut diuino in se cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritum, quod superno semine concepit ad studium, de sua habens mutabilitate si deficit, de gratiæ opitulatione si proficit. Quæ opitulatione per innumeros modos, siue occultos siue manifestos, omnibus adhibetur, & quod à multis refutatur, ipsorum est nequitia: quod autem à multis suscipitur, & gratiæ est diuinæ, & voluntatis humanæ. Siue igitur initia, siue profectus fidelium, siue vsque in finem perseverantium cogitemus genus, nulla species cuiusquã virtutis occurrit, quæ vel sine dono diuinæ gratiæ, vel sine cõsensu nostræ voluntatis habeatur. Ipsa enim gratia hoc omni genere medendi atque auxiliandi agit, ut in eo quem vocat, primam sibi receptricẽ & famulam donorum suorum prepararet voluntatẽ. Nam virtus nolentium nulla est, nec potest asseri vel fidem, vel spem, vel charitatem eis inesse, quorum ab his bonus consensus alienus est.

Gratiæ voluntas, ab excitata, consurgit.

Gratia quod suscipitur, & gratiæ est & voluntatis.

Joan. 6.

Matth. 6.

Matth. 6.

1. Cor. 1.

2. Tim. 2.

36. **I**BIDEM capite vigesimo septimo: Dicit quidem Dominus: Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me, attraxerit eum. Sed hoc idẽ dictum est, ut illam fidem, sine qua nemo ad Christum venit, ex patris haberi munere nouerimus, secundum illud quod Apostolo dicitur: Beatus es Simon bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cælis est. Qui in cordibus trahendorum hoc egit ut crederet, hoc effecit ut vellet. Non enim esset vnde traherentur, si sequaces fide & voluntate non essent: quoniam qui non credunt, nec trahuntur omninõ, nec veniunt, neque accedunt qui dissentiunt, sed recedunt. Qui ergo veniunt, amore ducuntur, dilecti enim sunt, & dilexerunt, qualiti sunt & quasi erunt: & quod eos voluit Deus velle, voluerunt.

37. **E**T capite vigesimo octauo: Meritõ nõ solum ab incipientibus, verum etiam à prouectissimis sanctis vniformiter domino supplicatur & dicitur: Nõ nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Vniuersis enim qui in fide & dilectione permanet, ab ipso donatur nõ in tẽtatione superentur, ut qui gloriatur, in Domino gloriatur. Ipsamque gloriã iisdem quibus eam impertit adscribit: ut quauis auxilio Dei steterint, tamen quia in se habebant vnde caderent, ipsorum sit meritum quod steterunt. Igitur sicut qui crediderunt, iuantur ut in fide maneat: sic & qui nondum crediderunt, iuantur ut credant. Et quemadmodum illi in sua habent potestate ut exeant, itã & isti in sua habent potestate ne veniant. Fitque manifestum quod diuersis atque innumeris modis omnes homines vult Deus saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire, sed qui veniunt, Dei auxilio diriguntur: qui non veniunt, sua pertinacia reluctantur.

38. **I**TEM contra Collatorem, capite vice simo sexto: Bonam igitur voluntatem, eam scilicet qua adhæretur Deo, nec negandum est hominis esse propriam, & confitendum est Deo inspirante conceptam. Et paulõ post: Si ergo quis de arumosis vanitatibus & insaniis fallacibus erubescens, tenbras esse & mortem, quicquid pro lumine ac vita amplectebatur, intelligit, & ab his se conatur abstrahere: non est ab ipso, quauis non sine ipso sit, ista conuersio: nec propria virtute ad principia salutis enititur: sed agit hoc occulta & potens gratia Dei, quæ dimotis terrenarum opinionum & operum mortuorum fauillis, torrem obruti cordis exagitat, & desiderio veritatis inflamat: non ut inuitum hominem subigat, sed ut subiectionis cupidum faciat: nec ut ignorantem trahat, sed ut intelligentem, sequentemque præcedat. Manens enim liberum arbitrium, quod utique cum ipso homine Deus condidit, à vanitatibus & cupiditatibus suis, in quas neglecta Dei lege defluxit, non à seipso, sed à creatore mutatur, ut quicquid in eo in melius reficitur, nec sine illo sit qui sanatur, nec nisi ab illo sit qui medetur, cuius sumus noua creatura, nonumque signum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, ut in illis ambulemus.

bona voluntas, & propria hominis, & à Deo inspirata.

Ephes. 8.

39. **M**ATTHEI vice simo tertio capite: Ierusalem Ierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluit?

40. **A**C T O R V M decimo tertio capite: Tunc cõstanter Paulus & Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primũ loqui verbum Dei: sed quoniam repellistis illud, & indignos vos iudicatis æternę vitę: ecce conuertimur ad Gentes.

41. **I**EREMIÆ decimo octauo capite: Nũc ergo dic viro Iuda, & habitatoribus Ierusalem, dicens: Hæc dicit Dominus, Ecce egoingo cõtra vos malum, & cogito contra vos cogitationem: reuertatur vnusquisque à via sua mala, & dirigite vias vestras & studia vestra. Qui dixerunt, Desperauimus: post cogitationes enim nostras ibimus, & vnusquisque prauitatem cordis sui mali faciemus.

42. **E**T capite vice simo quinto: Et misit Dominus ad vos omnes seruos suos prophetas, consurgens diluculo, mittensque: & non audistis, neque inclinastis aures vestras ut audiretis, cum diceret, Reuertimini vnusquisque à via sua mala, & à pessimis cogitationibus vestris: & habitabitis in terra quam dedit Dominus vobis, & patribus vestris, à seculo vsque in seculum. Et non audistis me, dicit Dominus, ut me ad iracundiam prouocaretis in operibus manuum vestrarum in malum vestrum.

43. **I**TEM trigesimo secundo capite: Et verterunt ad me terga & nõ facies: cum docerem eos diluculo & erudirem, & nolent audire ut acciperent disciplinam.

44. **I**BIDEM capite tricesimo quinto: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Vade, & dic viris Iuda & habitatoribus Ierusalem, Nunquid non recipietis disciplinam, ut obediat verbis meis, dicit Dominus? Præualuerunt sermones Ionadab filij Rechab, quos præcepit filiis suis ut non biberent vinum: & non biberunt vsque ad diem hanc, quia obedierunt præcepto patris sui: ego autem locu-

tus sum ad vos, de manè confurgens & loquens, & non obedistis mihi. Misique ad vos omnes seruos meos prophetas, confurgens diluculo, mittensque, & dicens: Conuertimini vnusquisque à via sua pessima, & bona facite studia vestra: & nolite sequi deos alienos, neque collatis eos, & habitabitis in terra quam dedi vobis & patribus vestris: & nõ inclinastis aurem vestram, neque audistis me. Firmauerunt igitur filij Ionadab filij Rechab præceptum patris sui quod præceperat eis: populus autem iste non obediuit mihi Idcirco hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israël: Ecce, ego adducam super Iudam & super omnes habitatores Ierusalem vniuersam afflictionem quam locutus sum aduersum illos: eò quod locutus sum ad illos, & non audierunt: vocaui illos, & non responderunt mihi.

45. ZACHARIÆ primo capite: Nè sitis sicut patres vestri, ad quos clamabát prophetæ priores, dicentes, Hæc dicit Dominus exercituum, Conuertimini de viis vestris malis, & de cogitationibus vestris pessimis: & non audierunt, neque attende-runt ad me, dicit Dominus.

46. CYPRIANVS de oratione Dominica: Ad-dimus, quòquè & dicimus: Fiat voluntas tua, sicut in celo & in terra: non vt Deus faciat quod vult, sed vt nos facere possimus, quod Deus vult. Nam Deo quis obstitit, quo minùs quod velit faciat? Sed quia nobis à diabolo obstititur, quo minùs per omnia noster animus atque actus Deo obsequatur, o-ramus & petimus, vt fiat in nobis voluntas Dei, quæ vt fiat in nobis, opus est Dei voluntate, id est, ope eius & protectione: quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentia & misericordia tutus est.

Dei volunta-rem sine eius ope non possumus facere.

47. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite decimo octauo: Diuinitus esse explanda peccata commissa, & pro eis Dominum exorandum esse fa-teretur, propter veniam scilicet promerendam, quia id quod factum est, facere infectum multum ab isto laudata potentia naturæ & voluntas hominis etiam ipso fatente non potest: quare hac necessitate restat vt oret ignosci: vt autem adiuetur nè peccet, nusquam dixit, non hic legi. Mirum de hac re om-ninò silentium, cum oratio Dominica vtrunque perendum esse commoncat, & vt dimitatur nobis debita nostra, & vt non inferamur in tentationem: illud vt præterita expientur, hoc vt futura vitentur. Quod licet non fiat nisi voluntas adsit, tamen vt fiat voluntas sola nõ sufficit, idè pro hac re nec superflua, nec impudens Domino immolatur ora-tio. Nam quid stultius, quam orare vt facias quod in potestate habeas?

Vt nõ peccemus, Dei opè petere necesse est.

48. E T libro secundo contra duas epistolas Pelagianorum, capite decimo: Nihil in scripturis sanctis hominis à Domino video iuberi propter probandum liberum arbitrium, quod non inueniatur vel dari ab eius bonitate, vel posci propter adiutorium gratiæ demonstrandum. Nec omninò incipit homo ex malo in bonum per initium fidei commutari, nisi hoc in illo agat indebita & gratuita misericordia Dei. De qua suam cogitationem recolens quidam, sicut legimus in Psalmis, Nunquid obliuiscetur, inquit, miseri Deus, aut continebit in ira sua misericordias suas? Et dixi, nunc cœpi, hæc mutatio dextera excelsi. Cum ergò dixisset, nunc cœpi: non ait, hæc mutatio arbitrij mei: sed, dextera excelsi. Sic itaque Dei gratia cogitetur, vt ab initio

Psal. 76.

bonæ mutationis suæ vsque in finem cõsummati-onis, qui gloriatur, in Domino gloriatur. Quia sicut nemo potest bonum inchoare sine Domino, sic nemo perficere sine Domino.

Hierem. 5.

49. HIERONYMVS epistola centesima trigesi-manona ad Cyprianum in explicatione psalmi octo-gesimionni: Si scissima bestia hominis sanguinem sitiat, cupit & nititur, vt cūquè poterit, præfens vi-tare discrimen. Ita & homo à principio conditi-onis suæ Deo vtitur adiutore: & cum illius sit gra-tiæ, quod creatus est, illiusque misericordie, quod subsistit & viuunt: nihil boni operis agere potest abs-que eo: qui ita concessit liberum arbitrium, vt sua per singula opera gratiam non negaret: nè libertas arbitrij redundaret ad iniuriam conditoris, & ad eius contumaciam, qui idè liber conditus est, vt absque Deo nihil esse se nouerit.

Abique Deo nihil boni agere possu-mus.

50. ZACHARIÆ primo capite, vt in textu.

51. MALACHIÆ tertio capite: A diebus enim patrum vestrorum recessistis à legitimis viis, & nõ custodistis. Reuertimini ad me, & ego reuertar ad ad vos, dicit Dominus exercituum.

52. ACTORVM secundo capite: Pœnitentiã, in-quit, agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum.

53. E T capite tertio: Pœnitimini igitur & con-uertimini, vt deleantur peccata vestra.

54. AD Ephesios quinto capite: propter quod dicit: Surge qui dormis & exurge à mortuis: & il-luminabit te Christus.

55. IACOBI quarto capite: Subditi ergò estote Deo: resistite autem diabolo, & fugiet à vobis. Ap-propinquate Deo, & appropinquabit vobis. Emu-date manus, peccatores, & purificate corda, dupli-ces animo.

56. MATTHEI vndecimo capite: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiã vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris.

57. IEREMIE tertio capite: Tu autem fornica-ta es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus. Vade, & clama sermones istos contra Aquilonem, & dices, Reuertere auerfatrix Israël, ait Dominus, & non auertam faciem meam à vobis: quia sanctus ego sum, dicit Dominus, & nõ irasceam in perpetuum. Conuertimini filij reuertentes, & sanabo auersiones vestras. Ecce nos veni-mus ad te: tu enim es Dominus Deus noster.

58. E T capite quarto: Laua à malitia cor tuum Ie-rusalem, vt salua fias: vsquequò morabuntur in te cogitationes noxiæ?

59. ITEM decimo octauo capite: Nunc ergò dic viro Iuda, & habitatoribus Ierusalem, dicens: Hæc dicit Dominus, Ecce ego fingo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationem: reuertatur vnusquisque à via sua mala, & dirigite vias vestras & studia vestra.

60. ESAIÆ primo capite: Lauamini, mudi esto-te, auferite malum cogitationum vestrarum ab ocu-lis meis: quiescite agere peruersè, discite behefa-cere: quærite iudicium, subuenite oppresso, iudi-cate pupillo, defendite viduam. Si volueritis & au-dieritis me, bona terræ comedetis.

61. CAPITVM item quadragesimo: Vox claman-tis

tis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri.

62. E T quadragesimo quinto capite: Conuertimini ad me, & salui eritis omnes fines terræ: quia ego Deus, & non est alius.

63. ITEM capite quadragesimo sexto: Memento istud & confundamini: redite præuicator-es ad cor.

64. DEMVM capite quinquagesimo quinto: Omnes sitientes venite ad aquas: & qui non habetis argentum, properate, emite & comedite: venite, e-mite absque argento, & absque vlla commutatio-ne vinum & lac. Inclinate aurem vestram, & vene-te ad me: audite, & viuet anima vestra, & feriã vo-biscum pactum sempiternum, misericordias Da-uid fideles. Quærite Dominum dum inueniri po-tesit, inuocate eum dum propè est. Derelinquat im-pius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & reuertatur ad Dominum, & miserebitur eius, & ad Deum nostrum: quoniam multus est ad ignoscen-dum.

65. BARVCH quarto capite: Hic liber manda-torum Dei, & lex quæ est in æternum: omnes qui tenent eam, peruenient ad vitam: qui autem dere-liquèrunt eam, in mortem. Conuertere Iacob, & apprehende eam, ambula per viam ad splendorem

eius contra lumen eius. Nè tradas alteri gloriam tuam, & dignitatem tuam genti alienæ.

66. EZECHIELIS decimo octauo capite: Con-uertimini & agite pœnitentiã ab omnibus iniqui-tatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniqui-tas. Projicite à vobis omnes præuarcationes ves-tras in quibus præuarcati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israël: Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini & viuite.

67. PRIMI Regum capite septimo: Ait autem Samuel ad vniuersam domum Israël, dicens: Si in toto corde vestro reuertimini ad Dominum, au-ferite deos alienos de medio vestri, Baalim & Astaroth: & præparate corda vestra Domino, & serui-te ei soli, & eruet vos de manu Philisthim.

68. THERORVM quinto capite: Annunciate hoc domui Iacob, & auditum facite in Iuda, dicen-tes: Audi popule stulte, qui non habes cor: qui ha-bentes oculos non videris: & aures, & non auditis.

69. IEREMIE trigesimo primo: Audiens audiui Ephraim transigran tem. Castigasti me, & erudi-tus sum quasi iuuenulus indomitus. conuerte me, & conuertar: quia tu Dominus Deus meus. Post-quàm enim conuersisti me, egi pœnitentiã: & postquàm ostendisti mihi, percussisti femur meum.

X.

Modus præparationis ad iustificationem quis.

cap. 6. sect. 6.

DISPONUNTUR autem ad ipsam iustitiam, dum excitati diui-na gratia & adiuti, fidem ex auditu concipientes, liberè mouen-tur in Deum: credentes vera esse, quæ diuinitus & reuelata & promif-sa sunt, atque illud in primis, à Deo iustificari inpium per gratiam eius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu: & dum peccato-res se esse intelligentes, à diuinæ iustitiæ timore, quo viliter con-cutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se conuertendo, in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore: illumque tanquam omnis iustitiæ fontem diligere incipiunt: ac propterea mouentur aduersus peccata per odiũ aliquod & de-stitutionem: hoc est, per eam pœnitentiã, quam ante Baptismum agi oportet: denique dum proponunt suscipere Baptismum, in-choare nouam vitam, & seruare diuina madata. De hac dispositio-ne scriptum est: *Accedentem ad Deum oportet credere quia est, & quod inquirentibus se remunerator sit. Et, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et, Timor Domini expellit peccatum. Et, Pœnitentiã agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem pecca-torum vestrorum, & accipietis donum Spiritus sancti. Et, Eantes ergò docete omnes gētes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, docentes eos seruare quacunque mandaui vobis. Denique, Præparate corda vestra Domino.*

a August. lib. 2. cont. a. epist. Pelag. cap. 9 de prædestin. sancti. cap. 20. Concl. a. A-raul. can. 5. 6. 7. & 25. Fulgent. de incar. & gratia Christi. cap. 17. & 18.
b Rom. 10. ed.
c Augustin. tract. 2. 6. in Ioan. de prædest. sancti. cap. 11. de spiritu & litera. cap. 11. 32. in exposit. propos. 44. ex epist. ad Rom. lib. 1. quest. ad simplic. quest. 2. Prop. lib. 2. de vocat. gent. cap. 27. 28. Euseb. in cap. 1. Ioan. Isidor. lib. 2. de summo bono. cap. 2.
d Rom. 3. d Aug. de natur. & grat. c. 44.
e Fulgent. lib. 1. de remiss. pecc. cap. 8. 9. in Prop. lib. 2. de vocat. gent. cap. 27. lib. 3. de vita contempl. cap. 12. Aug. tract. 9. in epist. Ioan. de catechiz. rudib. cap. 5.
f Eccl. 2. d Augustin. homil. 50. cap. 2. ex 50. de vilis. punit. cap. 1. Chrysostr. ho-mil. 21. ad Antioch.

g Hebr. 11. b

h Matth. 9. a

i Eccl. 1. c

k Actor. 2. f

l Matth. 28. d

m 1. Reg. 7. a

TESTIMONIA.

Deus prior, deinde nos. Psal. 58.

I. AVGVSTINVS libro secundo contra duas e-pistolas Pelagianorum, capite nono: Auertat Deus

hanc amentiam, vt in donis eius nos priores facia-mus, posteriorem ipsum, quoniã misericordia eius

præueniet me: & ipse est cui fideliter veraciterque castatur, quoniam præuenisti eum in benedictione dulcedinis. Et paulò post: Ergò benedictio dulcedinis, est gratia Dei, qua fit in nobis vt nos delectet & cupiamus, hoc est, amemus quod præcipit nobis: in qua si nos non præuenit Deus, non solum non perficitur, sed nec inchoatur ex nobis. Si enim sine illo nihil possumus facere, profectò nec incipere, nec perficere; quia vt incipiamus, dictum est, Misericordia eius præueniet me. vt perficiamus, dictum est, Misericordia eius subsequetur me.

2. ITEM de prædestinatione sanctorum, capite vicefimo: Illud etiam initium fidei hominum donum. Dei esse nos admonet, cum hoc significet Apostolus in epistola ad Colossenses, Orationi instante, vigilantes in illa in gratiarum actione, orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium verbi sui ad loquendum mysterium Christi, propter quod etiam vincit sum, vt manifestem illud ita vt oportet me loqui. Quomodo aperitur ostium verbi, nisi cum sensus aperitur audientis vt credat, & initio fidei factò, ea quæ ad edificandam salubrem doctrinam prædicantur & disputantur, admittat, nè per infidelitatem corde clauso ea quæ dicuntur, improbet ac repellat? Quid est enim, Orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium verbi: nisi apertissima demonstratio etiam ipsum initium fidei esse donum Dei? Non enim orando peteretur ab eo, nisi ab ipso tribui crederetur. Hoc donum cælestis gratiæ in illam purpurariam descendit, cui sicut scriptura dicit in Actibus Apostolorum, Deus aperuerat sensum eius, & intendebat in ea quæ à Paulo dicebantur, sic enim vocabatur vt crederet.

3. CONCILIVM Arausicanum secundum canonem quinto: Si quis, sicut augmentum, ita etiam initium fidei ipsum credulitatis affectum, quo in eum credimus, qui iustificat impium, & ad regenerationem baptismatis peruenimus, non per gratiæ donum, id est, per inspirationem spiritus sancti corrigentem voluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad impietatem, & naturaliter nobis ineffe dicit, Apostolicis dogmatibus aduersarius approbatur, beato Paulo dicente: Cõfidimus, quia qui cœpit in vobis bonum opus, perficiet vsque in diem Domini nostri Iesu Christi. Et illud: Vobis datum est pro Christo, non solum vt in eum credatis, sed etiam vt pro illo patiamini. Et, Gratia salui facti estis per fidem, nõ ex vobis: Dei enim donum est. Qui enim fides, qua in Deum credimus, dicunt esse naturalem, omnes eos qui ab Ecclesia Christi alieni sunt, quodammodo fideles esse diffiniunt.

4. Et canone sexto: Si quis sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, studentibus, petentibus, querentibus, pulsantibus, nobis misericordiam dicit conferri, non autem diuinitus vt credamus, velimus, vel hæc omnia, sicut oportet, agere valeamus, per infusionem & inspirationem sancti spiritus in nobis fieri cõfiteretur, aut humilitati, aut obedientiæ humanæ subiungit gratiæ adiutorium, nec vt obediens & humilimus, ipsius gratiæ donum esse consentit, resistit Apostolo, dicenti: Quid habes quod non accepisti? Et, Gratia Dei sum id quod sum.

5. ITEM septimo canone: Si quis Per naturam vigorem bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare, aut eligere, siue salutari (id est, euangelizanti) prædicationi consentire posse confirmat, absque illuminatione & inspiratione spiritus sancti, qui dat omnibus suauitatem in consentiendo & credendo veritati, hæretico fallitur spiritu, non intelligens vocem Dei, in Euangelio dicentis: Sine me nihil potestis facere. Et illud Apostoli: Nunquid idonei sumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis? sed sufficentia nostra ex Deo est.

6. CANONE denique vicefimo quinto: Hoc etiam salubriter profitemur & credimus, quod in omni opere bono non nos incipimus, & postea per Dei misericordiam adiuuamur: sed ipse nobis, nullis præcedentibus bonis meritis, & fidem & amorem suum prius inspirat, vt & baptismi sacramenta fideliter requiramus, & post baptismum cum ipsius adiutorio ea quæ sibi sunt placita, implere possimus. Vnde manifestissime credendum est, quod & illius latronis, quem Dominus ad paradisi patriam reuocauit, & Cornelij Centurionis, ad quem angelus Domini missus est, & Zachari, qui ipsum Dominum suscipere meruit, illa tam admirabilis fides nõ fuit de natura, sed diuinæ largitatis donum.

7. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimo septimo: Adiutorio atque munere gratiæ sibi fidem dari vnusquisque non dubitet, ne dũ initium fidei nititur assignare. Penitentiam quoque quam Deus ad vitam dat, sibi homo non sanitate validus, sed infirmitate præiudicatus assignet, tantique medicaminis beneficio careat, cuius gratiam contumax atque ingratus oppugnat, cum cordis humilitas diuinis sit eloquiis admonenda, vbi principaliter ipsa bona voluntas, qua incipimus velle credere, à Domino præparari demonstratur ac dirigi, Salomone dicente: Præparatur voluntas à Domino. Et David canit in psalms: A Domino gressus hominis dirigentur, & viam eius cupiet nimis.

8. Et capite decimo octauo: Dignè in Paulo assignatur præuenientis misericordiæ dono, nõ solum credulitatis initium, sed etiam ipsius incredulitatis agnitio. Quam ei propterea dei misericordia contulit, vt incredulitatem suã illuminatus atque adiutus & agnosceret & vitaret. Dominus enim est illuminatio nostra, & salus nostra, qui nos illuminat, vt peccata nostra cognoscamus: & sanat, vt à peccatis nostris separati cum iustitia viuamus. Ob hoc ipse qui vt fidelis esset, fatetur se misericordiã cõsecutum, salubriter nos instruit, dicens: Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Quia re vera & vt velimus, misericordiæ præuenientis illuminamur dono, & vt curramus, misericordiæ subsequenti fulcimur auxilio.

9. AD Romanos decimo capite: Quomodo ergò inuocabunt in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo verò prædicabunt nisi mittantur? Ergò fides ex auditu: auditus autem per verbum Christi.

10. AVGVSTINVS tractatu vicefimo sexto in Euangelium Ioannis: Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Magna gratiæ commendatio. Nemo venit nisi tractus. Quem trahat,

Psal. 20.

Initium fidei Dei donum. Coloss. 4.

Coloss.

Act. 16.

Phillip. 1.

Ibid.

Ephes. 2.

Gratia nostris conantibus pñon.

1. Cor. 4. Ibidus.

Ioan. 5. 2. Cor. 3.

Deus salutaria opera præuenit & adiuuat.

Lucæ 21. Act. 10.

Lucæ 6.

Fidei initium nõ nobis, sed gratiæ tribuendum. Item penitentiam.

Psal. 136.

1. Tim. 2.

Rom. 9.

Credimus volentes, non coacti. Rom. 10.

1. Cor. 12.

Fides donum Dei, & volentiam tamẽ nõ sine subiecta.

1. Cor. 10.

Gen. 1. Rom. 4.

Credimus volentes.

Rom. 13.

Credimus liberè à gratia præuenit.

hat, & quem non trahat: quare illum trahat, & illi non trahat, noli velle iudicare, si non vis errare: semel accipe & intellige. Non traheris? ora vt traharis. Quid hæc dicimus fratres? si trahimur ad Christum, ergò inuiti credimus, ergò violentia adhibetur, non voluntas excitatur. Intrare quicumque Ecclesiam potest nos, accedere ad altare potest nolens, accipere potest sacramentum nolens, credere non potest nisi volens. Si corpore crederetur, fieret in nolentibus: sed non corpore creditur ad iustitiam. Apostolum audi dicentem. Corde creditur ad iustitiam.

11. ET de prædestinatione sanctorum, capite vndecimo: Omnia autem hæc operatur vnus atque idem spiritus, diuidens propria vnicuique prout vult. Inter quæ omnia sicut scitis, nominauit & fidem. Sicut ergò quauis donum Dei fit facta carnis mortificare, exigitur tamen à nobis proposito præmio vitæ: ita donum Dei est & fides, quauis & ipsa cum dicitur. Si credideris, saluus eris: proposito præmio salutis exigitur à nobis. Idem enim hæc & nobis præcipiuntur, & dona Dei esse monstrantur, vt intelligatur quòd & nos ea faciamus, & Deus facit vt illa faciamus: sicut per Prophetam Ezechielem apertissime dicit: quid enim apertius quam vbi dicit, Ego faciam vt faciatis? Locum ipsum scripturæ fratres charissimi attendite, & videntis illa Deum promittere facturum se vt faciant, quæ iubet vt fiant.

12. ITEM de spiritu & litera, cap. 31. Secundum hanc fidem qua credimus, fideles sumus deo: secundum illã verò qua fit quod promittitur, etiã Deus ipse fidelis est nobis. Hoc enim dicit Apostolus, Fidelis Deus, qui non vos permittit tentari super id quod potestis. De illa itaque fide querimus, vtrum in potestate sit, qua credimus deo, vel credimus in Deum. Hinc enim scriptum est, Credidit Abraham Deo, & deputatum est illi ad iustitiam. Et credenti in eum qui iustificat impium, deputatur fides ad iustitiam. Vide enim vtrum quisque credat si noluerit, aut non credat si voluerit. Quod si absurdum est: quid est enim credere nisi consentire verum esse quod dicitur? consentio autem vtique volentis est: profectò fides in potestate est. Sed sicut Apostolus dicit, Non est potestas nisi à Deo.

13. CAPITIBUS etiam tricesimo secundo: Cum ergò fides in potestate sit: quoniam cum vult quisque credit: & cum credit, volens credit.

14. IDEM in expositione propositionis quadragesimæ quartæ ex epistola ad Romanos: Quod autem ait, Non enim quod volo hoc ago, sed quod nolo hoc facio. Si autem quod nolo hoc facio, consentio legi quoniam bona est. Satis quidem lex ab omni criminatione defenditur. Sed canendum nõ quis arbitretur his verbis auferri nobis liberum voluntatis arbitrium, quod non ita est. Nunc enim homo describitur sub lege positus ante gratiam. Tunc enim peccatis vincitur, dum viribus suis iustè viuere conatur sine adiutorio liberantis gratiæ Dei. In libero autem arbitrio habet vt credat liberè & accipiat gratiam, vt iam illo qui eam donat liberate & adiuuante non peccet: atque ita definit esse sub lege, sed cum lege vel in lege implens eam charitate Dei, quod timore non poterat.

15. DEMVM libro primo quæstionum ad Simplicianum, quæstione secunda: Si Iacob idem credi-

dit quia voluit, non ei Deus donauit fidem, sed eam sibi ipse volendo præstitit, & habuit aliquid quod non accepit. An quia nemo potest credere nisi velit, nemo velle nisi vocetur, nemo autem sibi potest præstare vt vocetur, vocando Deus prællat & fidem: quia sine vocatione non potest quisquam credere, quauis nullus credat inuitus. Quomodo enim credent ei quem non audierunt? Aut quomodo audient sine prædicante? Nemo itaque credit non vocatus, sed omnis credit vocatus. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi. Vtique ij qui vocantem non contempserunt, sed credendo secuti sunt, volentes autem sine dubio crediderunt.

16. PROSPER libro secundo de vocatione gentium, capite vigesimo septimo: Dicit quidem Dominus: Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me, attraxerit eum. Sed hoc idem dictum est, vt illam fidem, sine qua nemo ad Christum venit, ex patris haberi munere nouerimus, secundum illud quod Apostolo dicitur: Beatus es Simon bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cælis est. Qui in cordibus trahendorum hoc egit vt crederent, hoc effecit vt vellent. Non enim esset vnde traherentur, si sequaces fide & voluntate non essent: quoniam qui non credunt, nec trahuntur omnino, nec veniunt, neque accedunt qui dissentiant, sed recedunt. Qui ergò veniunt, amore ducuntur, dilecti enim sunt, & dilexerunt, quæ sita sunt & quæsierunt: & quod eos Deus voluit velle, voluerunt.

17. ET capite vigesimo octauo: Deus ad obediendum sibi, ipsum velle sic donat, vt etiam à perseueraturis illam mutabilitatem qua potest nolle, non auferat. Alioquin nemo vnquam fidelium recessisset à fide.

18. EUTHYMIVS in caput primum Euangelij secundum Ioannem in verba illa, Vt omnes crederent per illum: Ioannes testimonium perhibuit vt omnes crederent, non omnes tamen crediderunt. Fides enim non est coacta sed voluntaria.

19. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite secundo: Fides nequaquam vi extorquetur, sed ratione atque exemplis suadet. A quibus autem exigitur violentè, perseuerare in eis non potest, exemplo, vt ait quidam, nouellæ arboris, cuius si quis cacumen violentè imprefferit, & demit dum laxatur, in id quod fuerat, confestim reuertitur. Sicut homo libero arbitrio conditus sua sponte diuertit à Deo: ita ex propria mentis conuersione credendo recurrit ad Deum, vt libertas agnoscat arbitrij per propriam voluntatem, & beneficium gratiæ per acceptam fidei veritatem.

20. AD Romanos tertio capite: Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem qua est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatione, per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum.

21. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite quadragesimo quarto: Sicut ipse dicit ad quod nunc agit non pertinere vt queratur vtrum fuerint vel sint aliqui homines in hac vita sine peccato, sed vtrum esse potuerint suo possint: ita ego etiã si fuisse, vel esse consentiam, nullo modo tamen potuisse vel posse confirmo, nisi iustificatos gratia Dei per

Rom. 10.

Math. 20.

Ioan. 6.

Math. 16.

Fides voluntaria est.

Iesum Christum Dominum nostrum, & hunc crucifixum. Ea quippe fides iustos sanauit antiquos, quæ sanat & nos, id est, mediatoris Dei & hominû hominis Iesu Christi, fides sanguinis eius, fides crucis eius, fides mortis & resurrectionis eius. Habentes ergo eundem spiritum fidei & nos credimus, propter quod & loquimur.

22. FVLGENTIVS libro primo de remissione peccatorum, capite octauo: Diuini indefinenter eloquiis mali salubriter admonentur, ne remaneat in seruitute peccati: sed misericordiam iusti Dei dum sunt in hac vita requirant. Bonis quoque præcipitur, vt seruientes Domino in timore, & exultantes ei cum tremore, apprehendant disciplinam: ne quando irascatur Dominus, & pereant de via iusta. Ipse itaque Deus qui est misericors & iustus, sicut admonet, vt propter iustitiam & misericordiam timeatur & diligatur a malis, vt conuersi careant pœna quam iustitia minatur, & accipiant indulgentiam quam misericordia pollicetur: sic admonet vt propter iustitiam & misericordiam diligatur & timeatur a bonis, quo possint qui eius pœnæ misericordia boni sunt, & dilectione misericordiam in bonis operibus permanere, & timore iustitiæ a peccatis semetipsos sollicitè custodire: & cõsideratione propriæ infirmitatis instructi nunquam de suis viribus confidant, sed diuinæ virtutis auxilium iugiter & humiliter poscant. Debet ergo & a bonis & a malis tã misericordia diligere quàm iustitia formidari: ne vel boni diligentes misericordiam Dei, iustitiam non timeant, & laqueos diaboli seducens incurrant: vel mali solam iustitiæ seueritatem considerantes, non quærant (cum inuenire possunt per conuersionem) misericordiam beneficium, ac sic obdurati non solum remissionem peccatorum denegent, quin etiã peccata multiplicare non cessent.

23. E T capite nono: Hoc enim bicipiti laqueo frequenter diabolus captiuat incautos: vt aut spe vana futuræ remissionis obtusi, nolint iustitiæ timore conuerti: aut remissionem omnimodis desperantes, conuersionem negligant, & habenas iniquitatibus relaxantes, dum desperat indulgentiam, currant præcipites in gehennã. Ac sic ille callidus humani generis inimicus, alios desperationis temeritate præcipitat, alios autem fallacis spei deceptione supplantat. Propter quod B. Paulus, in quo locutus est Christus, benè videntibus scribens, sic eorum commendat obedientiam, vt cum metu & tremore salubris operatiõis iubeat talibus inesse cautelam. Dicit enim Philippensibus: Itaque charissimi mei sicut semper obedistis, non vt in præsentia mea tantum, sed multò magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate. His verbis B. Paulus iustum vtique Deum insinuat, cum metum tremorẽque seruandum fidelibus præcipit in operibus bonis. Misericordem quoque prædicat, què in eis operari dicit, & velle & perficere pro bona voluntate. Neque enim a benè operantibus iuste timeretur, si iustus nõ esset. Nec omne bonum voluntatis & operis ipse in eis operaretur, si misericors non fuisset. Hic iustitiæ diuinæ timorẽ, terribili denuo prædicatione iustus vehemẽter Apostolus Paulus inculcat, dicens: Qui se existimat stare, videat ne cadat.

24. I T E M vndecimo capite: Innumerabilia sunt

diuinarum testimonia scripturarum, quibus Deus misericors prædicatur & iustus, nec est aliud quod omnis textus celestis eloqui agat, nisi vt malos ammonet timore iustitiæ Dei celeriter malis operibus finem ponere, & bonos in bonis operibus sollicitè atque humiliter permanere: Vt scilicet & omnibus iniquis æquitatem Dei metuens, ad misericordiam currat iustæ bonitatis, & omnem iustus de Dei misericordia gaudens, iudicium benignissimæ non negligat æquitatis. Quia vbi est misericordia iustitiæque perfecta, nec fauorem potest iustus peccatis impendere, nec indulgentiam conuersis misericors abnegare.

25. P R O S P E R libro secundo de vocatione gentium, capite vicesimo septimo: Hunc autem cõsensum (bonus ad fidem, spes & charitatem scilicet) non solum cohortatio prædicantium & incitamenta doctrinæ, sed & metus gignit, propter quod scriptum est, Principium sapientiæ timor Domini. Qui quantilibet terroribus inferatur, non aliud agit, quam vt quem fecerit timentem, faciat & volentem, nec solum volentem, sed etiam sapientem. Vnde & illud scriptum est: Beatus cui donatũ est habere timorem Dei. Quid enim tam beatificum, quàm hic timor, qui genitor eruditõrque sapientiæ est? In cuius vtique deuotione deuota est & voluntas, quæ authore gratiæ eodẽ proficit timore quo cepit. Cum ergo hic timor etiam per quandam vim magni terroris immittitur, non ibi ratio extinguitur, nec intellectus aufertur, sed illa potius quæ mentem premebat caligo discutitur, vt voluntas deprauata prius atque captiua, recta efficiatur & libera. Vnde sicut animus nihil virtutis capit, nisi radium veri accepit luminis: ita gratia nihil ei quem vocat cõfert, nisi oculos in eo aperuerit voluntatis.

26. E T libro tertio de vita contemplatiua, capite duodecimo. Postquam multa attulit de terrore iudicij extremi, & de gemitate ac qualitate gehennæ: Hæc (inquit) & his similia libet audire vel legere, iugiter ante oculos captiua, recta efficiatur, futura credere, sine vlla perturbatione metuere, cogitare quale malum sit ab illo gaudio diuinæ contemplationis excludi, beatissima sanctorum omnium societate priuari, fieri patriæ celestis extorrem, mori vitæ beatæ, morti viuere sempiternæ, in æternũ ignem cõ diabolo & angelis eius expelli, vbi sit mors secunda damnatis exilium, vita supplicium, non sentire in illo igne quod illuminat, sentire quod cruciat, exundantis incendij terribiles crepitus pati, barathri fumantis amara caligine oculos obcæcari, profundo gehennæ fluctuantis immergi, edacissimis in æternũ dilaniari vermibus, nec finire: Hæc & multa similia cogitare, nihil est aliud, quàm vitis omnibus repudium dare, & omnia blandimenta carnalia refrenare. Sed nos iam, si videtur, ab his terribilibus malis, quæ fidelium mētēs salubri terrore cõcutiunt, atq; ab omnibus vitiosis delectationibus abducunt, & quæ amatores voluptatũ suarũ tunc suę damnationis experimẽto probabunt, quando iã, quod est omni in felicitate miserius, se emẽdare nõ poterunt ab his inquam terrificis ac tristibus malis ascẽdamus ad illa sublimia, quibus proficientium mētēs in spẽ promerendæ beatitudinis affurgunt, ab iuratisque terrenis, cælestia cõcupiscunt: & quoniã proficere cupientes a salubri timore incipiunt, & ad charitatem proficendo perueniunt, nos quoque

Timore iustitiæ proposito ad querendum Dei misericordiam scriptura maios incitat.

Prou. 9.

Vtilis terror Eccl. 1. Timor genitor eruditõrque sapientiæ.

Extremi iudicij & gehennæ metus salubri nos terrore conuocant.

A timore incipiunt proficere cupientes.

1. Tim. 2. 2. Cor. 4.

Phil. 2.

Misericordia diligenda, iustitia formidanda bonis & malis.

Laqueus diaboli: Desperatio & fallax spes.

1. Cor. 13.

Philipp. 2.

1. Cor. 10.

sufficere iudicantes, quod de incipientium timore tractauimus, etiam de charitate, quod ipse, cuius munus est, donauerit, disputemus.

27. A V G V S T I N V S in epistolam primam beati Ioannis, tractatu nono: Cœpit aliquis credere diem iudicij? Si cœpit credere, cœpit & timere. Sed quia timet adhuc, nondum habet fiduciam in die iudicij, nondum est in illo perfecta charitas. Nunquid tamen desperandum est? In quo vides initium, cur desperas finem? Quod initium video, inquit? Ipsum timorem. Audi scripturam, Initium sapientiæ timor Domini. Cœpit ergo timere diem iudicij: timendo corrigit se, vigilat aduersus hostes suos, id est, peccata sua: incipit reuiuiscere interior, & mortificare membra sua quæ sunt super terram, sicut Apostolus dicit, Mortificate membra vestra quæ sunt super terram: nam sequitur & exponit, Auaritiã, immunditiã, & cætera quæ illic exequitur. Quantum autem mortificat iste, qui timere cœpit diem iudicij, membra sua super terram, tantum surgunt & corroborantur membra cælestia. Membra autem cælestia, omnia opera bona. Surgentibus cælestibus membris, incipit desiderare quod timebat: timebat enim ne veniret Christus, & inueniret impium quẽ damnaret. desiderat vt veniat, quia inuenturus est pium quem coronet. Iam cum cœperit desiderare venientem Christum casta anima, quæ desiderat amplecti sponsi, renunciat adulterio, sit virgo interior ipsa fide, spe & charitate. Et paulo post: Ergo incipiat timor, quia initium sapientiæ timor Domini. Timor quasi locum preparat charitati. Cum autem cœperit charitas habitare, pellitur timor qui ei præparauit locum. quantum enim illa crescit, ille decrescit: & quantum illa fit interior, timor pellitur foras. Maior charitas, minor timor: minor charitas, maior timor. Si autem nullus timor, non est quã intret charitas. Sicut videmus per setam intro duci linum, quãdo aliquid sinitur: seta prius intrat, sed nisi exeat, non succedit linum: sic timor primò occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia idẽ intrat, vt introduceret charitatem.

28. I T E M de catechizandis rudibus, capite quinto: De ipsa etiam seueritate Dei qua corda mortaliũ saluberrimo terrore quatitur, charitas adificanda est, vt ab eo quem timet, amari se gaudens, eum redamare audeat, eiusque in se dilectioni, etiã si impune posset, tamen displicere vereatur. Rarissime quippe accidit, immò verò nunquam, vt quisquam veniat volens fieri Christianus, qui non sit aliquo timore Dei percussus.

29. E C C L E S I A S T I C I secundo capite: Qui timet Dominum, custodiunt mandata illius, & patientiam habebunt vsque ad inspectionem illius, dicentes: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus

in manus Domini, & non in manus hominum. 30. A V G V S T I N V S homilia quinquagesima libri quinquaginta homiliarum, capite tertio: Omnis qui iam arbitere voluntatis suæ constitutus est, cum accedit ad sacramenta fidelium, nisi eum pœniteat vitæ veteris, noua non potest inchoare. Ab hac pœnitentia cum baptizantur soli paruuli sunt immunes. Nondum enim vt possunt libero arbitrio.

31. E T de vtilitate pœnitentiæ, capite primo: Cùm spina illa recordationis compuncti (Iudæi) diceret Apostolis: Quid ergo faciemus? ait illis Petrus: Agite pœnitentiã, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Domini nostri Iesu Christi, & remittentur vobis peccata. Ergo interim non si forte adfuit ex eo numero qui baptizari disponunt, (credimus enim eos adesse tãto ad verbum studiofius, quanto ad indulgentiam vicinius) hos primùm paucis alloquimur, vt erigant mentes in spem, ament fieri quod non sunt, oderint quod fuerunt. Nouum hominem nascituri iam voto concipiant, quicquid de vita præterita remordebat, quicquid angebat conscientiam, quicquid omnino vel magnum vel paruum, vel dicendum vel non dicendum, non dubitent posse dimittere: ne forte quod vult dei miseratio dimittere, contra se teneat humana dubitatio.

32. C H R Y S O S T O M V S homilia vicesima prima ad populum Antiochenum, quæ est catechesis ad illuminandos: Quod oporteat prius pœnituisse, & a prioribus destitisse malis, & sic ad gratiam accedere, audi quid Ioannes dicat, quid verò summus Apostolorum baptizari debentibus. Ille nempe dicit: Facite fructum dignum pœnitentiæ: & ne incipiat dicere intra vos, Patrem habemus Abraham. Hic autem interrogantibus rursus aiebat: Pœnitentiã agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Domini nostri Iesu Christi. Pœnitentiã agens autem non amplius eadem attingat negocia, quorum pœnituit. Propterea quæ iubemur dicere: Abrenuncio tibi satana; ne amplius ad ipsum reuertamur.

33. A D Hebræos vndecimo capite: Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

34. M A T T H Æ I nono capite, vt in textu. 35. E C C L E S I A S T I C I primo capite: Timor Domini expellit peccatũ. nam qui sine timore est, non poterit iustificari, iracundia enim animositatis illius, subuersio illius est.

36. A C T O R V M secundo capite.

37. M A T T H Æ I vigesimo octauo capite.

38. P R I M I R E gum septimo: vt in textu.

XI.

Quid sit iustificatio impij, & quæ eius causa.

A. H A N C dispositionem seu præparationem iustificatio ipsa consequitur: quæ non est sola peccatorum remissio, sed & sanctificatio, & renouatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ & donorum, vnde homo ex iniusto fit iustus, & ex inimico amicus, vt sit hæres secundum spem vitæ æternæ.

Pœnitentia ad baptismũ accedentis.

Act. 2.

Luc. 3.

Act. 2.

Solenia in baptisimo vrb. b.

a Aug. lib. 6. cont. Iulian. c. 11. lib. 1. retract. cap. 13. epist. 105. 106. Conc. Mileuit. cap. 3. & 4. Chrysol. homil. 3. de pœnitent. Theophyl. 1. p. c. 2. Marc. Vide quæst. 3. de sacramen. Baptisimũ A. 3. b Tit. 2. b

c Ibidem.
d 1. Cor. 6. e
e Eph. 1. c.

f Rom. 5. b
g Eph. 2. a
h Rom. 4. d
i Vide quæst. de Sacram.
Baptismi.
k Aug. de spir & litera c. 9.
l In Psal. 110. tract. 26. in
Joan. epist. 120. c. 30. de na-
tur. & grat. cap. 63. libro 1.
m Pelag. & Celest. cap. 30.
n Lib. 1. de pecc. merit. c. 9. 10.
o Concil. Vienn. in Clement.
lib. 1. tit. de summa Trinit.
& fide Cathol.
p Eph. 4. c
q Aug. epist. 19. ser. 16.
de verb. A post. lib. 1. tract.
c. 31. de spirit. & lit. cap. 26.
& 27.
r 1. Cor. 11. b. Eph. 4. a
s Aug. epist. 17. quæst. 1.
t Rom. 5. a. 2. Cor. 1. d. Au-
gust. de spiritu & litera cap.
17. 18. de nat. & grat. c. vlt.

p Jac. 2. d
q Gal. 5. a Chrysof. hom. 5.
in Joan. Aug. lib. 3. cont. 2.
epist. Pelag. cap. 5. hom. 17.
ex 10. lib. 15. de Trinit. c. 18.
Gregor. lib. 6. epist. 15. Fulg.
epist. 2. cap. 8. de incarnat. &
gratia Christi, cap. 26.

r Mat. 19. 8.

Rom. 7.
Gratia per
Christi col-
lata non in-
sola peccato-
rum remis-
sione verifi-
catur.

B. Huius iustificationis causæ sunt: Finalis quidem, gloria Dei & Christi, ac vita æterna: Efficiens verò, misericors Deus, qui^o gratuito abluit & sanctificat, ^o signans & vnguens Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ: Meritoria autem, dilectissimus vnigenitus suus Dominus noster Iesus Christus, qui cum^f essemus inimici, ^o propter nimiam charitatem qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificatione^h meruit, & pro nobis Deo Patri satisfecit. Instrumentalis item, Sacramentumⁱ Baptismi, quod est sacramentum fidei, sine qua nulli vnquam contigit iustificatio: demum vnica Formalis causa est iustitia Dei, non qua^k ipse iustus est, sed qua nos iustos facit: qua videlicet ab eo donati, ⁱ renouamur spiritu mentis nostræ: & non modò reputamur, sed verè^m iusti nominamur & sumus, iustitiã in nobis recipientes, vnusquisque suam, secundum mensuram, quam Spiritus sanctus partiturⁿ singulis prout vult, & secundum propriã cuiusque dispositionem & cooperationem. Quanquam enim nemo possit esse iustus, nisi cui merita passionis Domini nostri Iesu Christi communicatur: id tamen in hac impij iustificatione fit, dum eiusdem sanctissimæ passionis merito per spiritum sanctum^o Charitas Dei diffunditur in cordibus eorum qui iustificatur, atque ipsis inhæret. Vndè in ipsa iustificatione cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum cui inferitur, Fidem, Spem & Charitatem. Nam fides nisi ad eam spes accedat & charitas, neque vnit perfectè cum Christo, neque corporis eius viuum membrum efficit. Qua ratione verisimè dicitur, ^p fidem sine operibus mortuam & ociosam esse: & ^q In Christo Iesu neque circumcisionem aliquid valere, neque præputium: sed fidem, quæ per charitatem operatur. Hanc fidem ante Baptismi Sacramentum ex Apostolorum traditione Catechumeni ab Ecclesia petunt, cum petunt fidem, vitam æternam præstantem: quam sine spe & charitate fides præstare non potest. Vndè & statim verbum Christi audiunt: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Itaque verã & Christianam iustitiã accipientes, eam ceu primam stolam, pro illa quam Adam sua inobedientia sibi & nobis perdidit, per Christum Iesum illis donatam, candidam & immaculatam iubetur statim renati conseruare, vt eam perferant ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, & habeant vitam æternam.

TESTIMONIA.

1. A. A VGVS T I N V S libro sexto contra Iulianum, capite vndecimo: Vtinam ipsa dona Christi saltem ita saperes, vt ad vincendam concupiscentiam valere aliquid crederes. Sed idedò dicis à Iudæis fuisse contempta, quòd veniam daret ille peccatis, quæ ipsi legis admonitione vitassent. Quasi hoc conferat homini remissio peccatorum, vt caro non concupiscat aduersus spiritum, vndè illa verba nata sunt, Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum: & cætera eiusmodi. Verum tu à vestro dogmate non recedis, quo putatis gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum sic in sola peccatorum remissione versari, vt non adiuuet ad vitanda peccata, & desideria vin-

cenda carnalia, diffundendo charitatem in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui ab illo datus est nobis. Neque consideras eum qui dicit, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: & ab hoc malo non se liberari clamat, nisi gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, nec Iudæum esse, nec quia peccauit, sed nè peccet potius laborare.
2. I D E M libro primo retractationum, capite decimotertio: Gratia Dei, non solum reatus omnium peccatorum* soluitur in omnibus qui baptizantur in Christo, quod fit spiritu regenerationis, verum etiam in grandibus voluntas ipsa sanatur, & praparratur à domino, quod fit spiritu fidei & charitatis.

3. E P I

Matth. 11.

Joan. 3.

Rom. 5.

Phil. 202.

1. Cor. 5.

Phil. 93.

1. Joan. 4.

In iustiam in-

ferit Deus cõ-

peccata dele-

uerit.

3. EPISTOLA cætesima quinta ad Sixtum: Post remissionem peccatorum, nisi mundatam domum habitat spiritus sanctus, nonne cum aliis septem redit spiritus immundus, & erunt nouissima hominis illius peiora quàm erant prima? Vt autem habitat spiritus sanctus, nonne ubi vult spirat, & charitas Dei (sine qua nemo benè viuunt) diffunditur in cordibus nostris, non à nobis, sed per spiritum sanctum qui datus est nobis? Et post multa: Neque ab illo quod originaliter contrahitur, neque ab iis quæ vnusquisque in vita propria, vel intelligendo, vel nolendo intelligere mala congregat, vel etiam in-structus ex lege additamento præuaricationis exaggerat, quinquam liberatur & iustificatur, nisi gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum, non solum remissione peccatorum, sed prius ipsius inspiratione fidei & timoris Dei, impartito salubriter orationis affectu & effectu, donèc sanet omnes languores nostros, & redimat de corruptione vitam nostram, & coronet nos in misericordia & misericordia.
4. I T E M epistola centesima sexta ad Paulinum: Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum (quod fides vera & Catholica tenet semper Ecclesia) pusillos cum magna à morte primi hominis ad vitam secundi hominis transfert: non solum peccata delendo, verum etiam ad non peccandum re-ctèque viuendum, eos qui iam vt possunt voluntatis arbitrio, sic adiuuando, vt nisi adiuuet, nihil pietatis atque iustitiæ, siue in opere, siue etiam in ipsa voluntate habere possimus.
5. CONCILIVM Mileuitanum canone tertio: Item placuit vt quicumque dixerit gratiam Dei, in qua iustificamur per Iesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum vale- re, quæ iam commissa sunt, non etiam ad adiutorium, vt non committantur, anathema sit.
6. E T Canone quarto: Item quisquis dixerit ead- dem gratiam Dei, per Iesum Christum Dominum nostrum, propter hoc tantum nos adiuuare ad non peccandum, quia per ipsam nobis reuelatur & aperitur intelligentia mandatorum, vt sciamus quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præstari, vt quod faciendum cognouerimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema sit. Cum enim dicat Apostolus, Scientia inflat, charitas verò ædificat: valde impiu est, vt credamus ad eam quæ inflat, nos habere gratiam Christi: ad eam quæ ædificat, non habere: eum sit vtrū- que donum Dei, & scire, quod facere debeamus: & diligere, vt faciamus, vt ædificante charitate, scientia non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptu est, Qui docet hominem scientiam: ita etiam scriptum est, Charitas ex Deo est.
7. C H R Y S O T O M V S homilia tertia de pœnitentia: Deus cum deleuerit peccata, sic delet, vt neque cicatrix, neque cicatricis superstit indicium, non vestigium quodquam, sed & cum sanitate de- corem elargitur. Post pœnæ liberationem, & iustitiam inserit, atque peccatam cor qualem facit non peccanti.
8. T H E O P H Y L A C T V S in caput secundum Euangelij secundum Marcum: Surge & tolle grabatum tuum, ad maiorem miraculi cõfirmationem, quòd non apparenter sanatus sit: & ad declarandū quòd non solum sanarit, sed & virtutem indiderit. Sic

quoque facit & in morbis animæ. Non solum liberat: nos ab infirmitatibus, sed etiam virtutem infundit, vt operemur mandatum. Reliqua hæc de re testimonia vide supra quæstione tertia de sacramento Baptismi, A. B.
9. A D Titum tertio capite: Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ.
1. B. P R I O R I S ad Corinthios sexto capite: Et hæc quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.
2. A D Ephesios primo capite: In quo & credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius.
3. A D Romanos quinto capite: Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multò igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus, reconciliati, sumus Deo per mortem filij eius: multò magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius.
4. A D Ephesios secundo capite: Deus autem (qui diues est in misericordia) propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, & cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, (cuius gratia estis saluati) & conuersificauit, & cõsedere sedit in cælestibus in Christo Iesu. Et paulò post: Nunc autem in Christo Iesu vos qui aliquando eratis longè, facti estis propè in sanguine Christi. Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnū, & medium parietem maceris soluens, inimicitias in carne sua: legem mandatoru decreuit euacuã: vt duos condat in semetipso in vnum nouum hominem, faciens pacem, & reconciliet ambos in vno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso.
5. A D Romanos quarto capite: Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Baptismum esse causam instrumentalem nostræ iustificationis satis confirmatum est testimoniis supra citatis in quæstione prima de sacramento Baptismi.
6. A VGVS T I N V S de spiritu & litera, capite nono: Iustitia, inquit, Dei manifestata est: non dixit, iustitia hominis, vel iustitia propriæ voluntatis, sed iustitia Dei, non qua Deus iustus est, sed qua induit hominem, cum iustificat impium. Et paucis interiectis: Iustitia autè Dei, per fidem Iesu Christi, hoc est, per fidem, qua creditur in Christum. Sicut autem ista fides Christi dicta est, non qua credit Christus: sic & illa iustitia Dei, non qua iustus est Deus. Vtrunque enim nostrum est, sed idedò Dei & Christi dicitur, què eius nobis largitate donatur.
7. I D E M capite vndecimo: Hec est iustitia Dei quæ in testameto veteri velata, in nouo reuelatur, quæ idedò iustitia Dei dicitur, quòd impertiendo eam iustos facit: sicut Domini est salus, qua saluos facit: & hæc est fides ex qua & in qua reuelatur, ex fide scilicet annunciantiu in fide obedientiu: qua fide Iesu Christi, id est, quã nobis contulit Christus,

Virtutem infundit, peccatis tollit.

Iustitia Dei, nõ qua Deus iustus est.

Rom. 4. Rom. 3.

Iustitia Dei dicitur, quia eam ipse impertit. Psalm. 3.

F F f iij

credimus ex Deo nobis esse, pleniusque futurum esse quod iustus viuimus, vnde illi ea pietate qua solus colendus est, gratias agimus.

8. ET in expositione psalmi ceteris quinquagesimi: Aliter intelligitur iustitia qua est ipse (Deus) iustus, aliter quam in nobis facit, vt nos simus iustitia eius.

9. ITEM tractatu 26. in Euangelium Ioannis: Quid est hoc, iustitia Dei, & iustitia hominis? Iustitia Dei hinc dicitur, no qua iustus est Deus, sed qua dat homini Deus, vt iustus sit homo per Deum.

10. IDEM epistola centesima vigesima ad Honoratum, capite trigesimo: Illa iustitia Dei commendatur in eo quod dicitur, Ignorantes Dei iustitiam, qua nos ex eius gratia iusti sumus, vt ipsa Dei iustitia nos simus, cum iustus viuimus, credentes in eum qui iustificat impium: non illa qua ipse iustus est aeterna sua & incommutabili iustitia. Hinc itaque iustitia, qua nos Dei munere iusti sumus, significatur in psalmo illo, vbi scriptum est: Iustitia tua sicut montes Dei. Montes quippe Dei, sancti eius sunt. Et infra: Sicut ergo quod legitur, Domini est salus, no ea salus intelligitur qua Dominus saluus est, sed qua salui sunt quos ipse saluos facit: sic cum legitur Dei iustitia, in eo quod scriptum est, Ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere, non est illa intelligenda, qua Deus iustus est, sed qua iusti sunt homines quos gratia sua iustificat. Indè enim salui vnde iusti.

11. LIBRO item de natura & gratia, capite sexagesimo tertio: Ex fide Christi ante eius passionem iustus vixisse non dubium est, qui praestat spiritum sanctum qui datus est nobis, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, qua vna iusti sunt quinqueque iusti sunt.

12. ET libro primo contra Pelagium & Celestium, seu libro de gratia Christi contra praedictos, capite trigesimo: Illam gratiam qua iustificamur, id est, qua charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis, in Pelagij & Celestij scriptis quaecumque legere potui, nusquam eos inueni, quemadmodum constat est, constiteri.

13. ITEM libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite nono: Christum imitantur sancti eius ad sequendam iustitiam. Vnde & idem Apostolus dixit: Imitatores mei estote sicut & ego Christi. Sed praeter hanc imitationem gratiae eius, illuminationem iustificationemque nostram etiam intrinsecus operatur illo opere de quo idem praedicator eius dicit, Neque qui plantat est aliquid neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Hinc enim gratia baptizatos quoque paruulos suo inserit corpori, qui certe imitari aliquem nondum valent. Sicut ergo ille in quo omnes viuificabuntur, praeterquam quod se ad iustitiam exemplum imitantibus praebuit, dat etiam sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruulis: sic & ille in quo omnes moriuntur, praeterquam quod eis qui praecipuum Domini voluntate transgrediuntur, imitationis exemplum est, occulta etiam tabe carnalis concupiscentiae suae tabificauit in se omnes de sua stirpe venientes.

14. CAPITIS decimo eiusdem libri: Legimus iustificari in Christo qui credunt in eum, propter occultam communicationem, & inspirationem gra-

tiae spiritualis, qua quisquis haeret Domino vnus spiritus est, quantum eum & imitentur sancti eius.

15. CONCILIVM Viennense sub Clemete quinto celebratum, vt habetur in Clemetinis libro primo, titulo primo de summa Trinitate & fide Catholica, capite vnico: Quia quantum ad effectum baptismi in paruulis reperitur doctores quidam theologi opinioniones contrarias habuisse: Quibusdam ex ipsis dicentibus, per virtutem baptismi paruulis quidem culpam remitti, sed gratiam non conferri. Aliis contra asserentibus, quod & culpa eisdem in baptismo remittitur, & virtutes ac informans gratia infunduntur quo ad habitum, etsi non pro illo tempore quo ad usum. Nos autem attendentes generalem efficaciam mortis Christi (qua per baptismum applicatur pariter omnibus baptizatis) opinionem secundam (qua dicit tam paruulis quam adultis conferri in baptismo informantem gratiam & virtutes) tanquam probabilior, & dictis sanctorum, ac doctorum modernorum Theologiae magis consonam & concordem, sacro approbante concilio duximus eligendam.

16. AD Ephesios quarto capite: Renouamini autem spiritu mentis vestrae, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis.

17. AVGVSTINVS epistola vigesima nona ad Hieronymum: Absit vt quisquam fidelis existimet tot milia seruorum Christi, qui veraciter dicunt se habere peccatum, ne seipsum decipiant, & veritas in eis non sit, nullam habere virtutem, cum virtus magna sit sapientia. Dixit autem ipsa sapientia homini: Ecce pietas est sapientia. Absit ergo vt dicamus tot ac tantos fideles & pios homines Dei non habere pietatem, quam Graeci vel εὐσέβεια, vel expressius & plenius θεοσεβεία vocant. Quid autem est pietas nisi Dei cultus? Et vnde illi colitur nisi charitate? Charitas igitur de corde puro & conscientia bona & fide non ficta, magna & vera virtus est, quia ipsa est & finis praecipui. Et post pauca: Proinde mihi videntur Stoici falli, quia proficentem hominem in sapientia nolunt omnino habere sapientiam: sed tunc habere, cum in ea omnino perfectus fuerit: non quia illum perfectum negant, sed nisi ex profundo quodam emergendo repente emicet in auras sapientiae liberae, nulla ex parte esse sapientem. Sicut enim nihil interest ad hominem praefocandum, vtrum aquam stadiis multis super se habeat altam, aut vnum palmum aut digitum, sic illos qui tendunt ad sapientiam, proficere quidem dicunt, tanquam ab imo gurgitis surgentes in aërem, sed nisi totam stultitiam velut opprimentem aquam proficendo velut emergendo euaserint, non habere virtutem, nec esse sapientes. Vbi autem euaserint, mox habere totam, nec quicquam stultitiae remanere, vnde omnino vllum peccatum possit existere. Hinc similitudo vbi stultitia velut aqua, & sapientia velut aer ponitur, vt animus a praefocatione stultitiae tanquam emergens in sapientiam repente respiceret, non mihi videtur satis accommodata nostrarum scripturarum auctoritati: sed illa potius, vt vitium vel stultitia tenebris, luci autem virtus & sapientia comparetur, quantum ista similia de corporalibus ad intelligibilia duci possunt. Non itaque sicut de aquis in aërem surgens, vbi earum summum transierit, repente quantum sufficit inspiratur, sed sicut de

Paruulis etiam virtutes & informans gratia infunduntur, quo ad habitum.

1. Tim. 4.

de tenebris in lucem procedens, paulatim procedendo illuminatur. Quod donec plenissime fiat, iam eum tamen dicimus tanquam de abditiissima spelunca egredientem, vicinia lucis afflatum tanto magis, quanto magis propinquat egressui: vt illud quod in eo lucet, sit vtique ex lumine quod progreditur: illud autem quod adhuc obscurum est, sit ex tenebris vnde egreditur. Itaque & non iustificabitur in conspectu Dei omnis viuens, & tamen iustus ex fide viuut. Et induti sunt sancti iustitia, alius magis, alius minus. Et nemo hinc viuut sine peccato, & hoc alius magis, alius minus. Optimus autem est, qui minimum.

18. ET sermone decimo sexto de verbis Apostoli: Ecce baptizati sunt homines, omnia illis peccata dimissa sunt, iustificati sunt a peccatis, negare non possumus, restat tamen lucta cum carne, restat lucta cum mundo, restat lucta cum diabolo. Qui autem luctatur, aliquando ferit, aliquando percutitur, aliquando vincit, aliquando perimitur, quomodò de stadio exeat attendatur. Nam si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Item si dixerimus quia iustitiae nihil habemus, aduersum dei dona mentimur. Si enim iustitiae nihil habemus, nec fidem habemus. Si fidem non habemus, Christiani non sumus. Si autem fidem habemus, iam aliquid habemus iustitiae. Ipsum aliquid vis nolle quantum sit? Iustus ex fide viuut: iustus inquam ex fide viuut, quia credit quod non videt. Patres, arietes, sancti duces, Apostoli, quando annunciauerunt non solum viderunt oculis, sed etiam manibus tractauerunt, & tamen Dominus seruans nobis donum fidei, cuidam discipulorum suorum tractanti, palpanti, veritatem digitis inquirenti & inuenienti, exclamanti, Dominus meus & Deus meus, ait ipse Dominus & Deus, Quia vidisti credidisti, & nos futuros intuens, Beati, inquit, qui non viderunt, & crediderunt. Non vidimus, audiuimus, & credidimus. Beati praedicti sumus, & de iustitia nihil habemus? Venit Dominus carnaliter ad Iudaeos, & occisus est, non venit ad nos, & acceptus est, Populus quem non cognoui, seruauit mihi, in obauditu auris obaudiuit mihi. Nos sumus, & de iustitia nihil habemus? Omnino habemus. Grati sumus ex eo quod habemus, vt addatur quod non habemus, & non perdamus quod habemus. Ergo & hoc tertium iam agitur in nobis. Iustificati sumus, sed ipsa iustitia cum proficimus crescit. Et sub finem: Et vbi est? Beati qui non viderunt & crediderunt? Ecce vbi est. In te est, quia & fides ipsa in te ipso est. An fallit nos Apostolus, qui dicit habitare Christum per fidem in cordibus nostris? Modò per fidem, tunc per speciem, modò per fidem quandiu in via, quandiu in peregrinatione. Quandiu enim sumus in corpore, peregrinamur a Domino.

19. IDEM libro secundo retractationum, capite trigesimo tertio: Scripsi libros tres, quorum titulus est, De peccatorum meritis & remissione. vbi maxime de baptizato disputatur paruulorum propter originale peccatum, & de gratia Dei qua iustificamur, hoc est, iusti efficiuntur.

20. ITEM de spiritu & litera, capite vicimo sexto: Quid aliud est, iustificati, quam iusti facti, ab illo scilicet qui iustificat impium, vt ex impio fiat iustus?

21. ET capite vicimo septimo: Per vnum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiuit, in quo omnes peccauerunt. Et idè quia non est distinctio, egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius. Qua gratia in interiore homine renouato iustitia scribitur, quae culpa deleuerat: & haec misericordia super genus humanum per Christum Iesum Dominum nostrum.

22. PRORIS ad Corinthios duodecimo capite: Haec autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult.

23. ET ad Ephesios quarto capite: Vnicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi.

24. AVGVSTINVS epistola quinquagesima septima ad Dardanum, quaestione prima: Cum (Deus) qui vbiqùe est, non in omnibus habitat, etià in quibus hebitat, non aequaliter habitat. Nam vnde est illud quod Helixus poposcit, vt dupliciter in eo fieret spiritus Dei, qui erat in Helia? Et vnde in omnibus sanctis sunt alij alijs sanctiores, nisi abundantius habendo habitatorum Deum? Et infra: Deus natura incorporea & immutabiliter viuua, qui non sicut sonus per moras temporum tendi & diuidi potest, nec spatio aëreo tanquam loco suo indiget, vbi praesentibus praesto sit, sed aeterna stabilitate in seipso manens, totus adesse rebus omnibus potest, & singulis totus: quantum in quibus habitat, habeat eum pro suae capacitatis diuersitate, alij amplius, alij minus, quos ipse sibi dilectissimum templum gratiae suae bonitatis aedificat: Et donationum quidem dictae sunt diuisiones tanquam per partes & membra vnus corporis, vbi & simul omnes vnus templum, & singuli singula templa sumus, quia non est Deus in omnibus quam in singulis maior. Et sit plerunquè vt plures eum minus capiat, vnus amplius. Sed cum dixisset Apostolus, Diuisiones autem donationum sunt, continuò subiicit, idem autem spiritus. Item cum ipsas donationum diuisiones commemorasset, Omnia autem haec, inquit, operatur vnus atque idem spiritus, diuidens propria vnicuique prout vult. Diuidens ergo non ipse diuisus, quia ipse vnus atque idem.

25. AD Romanos quinto capite: Spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per spiritum sanctum qui datus est nobis.

26. POSTERIORIS ad Corinthios primo capite: Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, & qui vnxit nos, Deus: qui & signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris.

27. AVGVSTINVS de spiritu & litera, capite decimo septimo: Cum ipsa charitas diffunditur in corde credentium, lex est fidei, & spiritus viuificas dilectorem. Vide nunc quemadmodum consonet ista discretio illis Apostolicis verbis quae paulò antè ob aliud commemorata & diligentius pertractanda distuleram. Manifestati, inquit, quoniam estis epistola Christi ministrata per nos, scripta non aramento, sed spiritu dei viuui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Ecce quemadmodum ostendit quia illud extra hominem scribitur, vt eum forinsecus terrificet: hoc in ipso homine, vt eum intrinsecus iustificet.

28. ET capite trigesimo secundo: Vnde dilectio, id est, charitas, per quam fides operatur, nisi vnde

Rom. 5.

Rom. 8.

1. Tim. 2.

Deus in omnibus aequaliter habitat.

1. Reg. 3.

1. Cor. 12.

1. Cor. 13.

Psal. 36.

Rom. 10.

Rom. 5.

1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

Paruulis etiam occultissima spiritus sui gratiam infundunt.

Gal. 3.

1. Cor. 6.

Psal. 142. Abac. 2.

Lucta etiam iustificatis restat. 1. Ioan. 8.

Iustitia nos habere confirmatur. Heb. 11. Rom. 7.

Ioan. 20.

Psal. 7.

Ioan. 20.

Ephes. 3.

1. Cor. 5.

Rom. 4.

illa fides ipsa impetrauit? Neque enim esset in nobis quantacunque sit in nobis, nisi diffunderetur in cordibus nostris, per spiritum sanctum qui datus est nobis. Caritas quippe Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos, sicut iustitia Dei, qua iusti eius munere efficitur: & Domini salus, qua nos saluos facit: & fides Iesu Christi, qua nos fideles facit. Hæc est iustitia Dei, quam non solum docet per legis præceptum, verumetiam dat per spiritus donum.

Charitas Dei qua dilectores nos suos facit.

1. Tim. 1.

Rom. 1. Caritas per spiritum sanctum diffunditur.

29. I T E M de natura & gratia, capite vltimo: Caritas inchoata, inchoata iustitia est: caritas prouecta, prouecta est iustitia: caritas magna, magna iustitia est: caritas perfecta, perfecta iustitia est. sed caritas de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta: quæ tunc maxima est in hac vita, quando pro illa ipsa contemnitur vita. Sed maior si non habet quod crescat cum de mortali excesserit vita: Vbiunque autem & quodocunque ita plena sit, vt ei non sit quod adiciatur, non tamen diffunditur in cordibus nostris vel naturæ vel voluntatis operibus quæ sunt in nobis, sed per spiritum sanctum qui datus est nobis, qui & infirmitati nostræ opitulatur, & sanitati cooperatur: Ipsa est enim gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum.

30. I A C O B I secundo capite: Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere: opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Si autem frater aut soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano: dicat autem aliquis ex vobis, illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini: non dederitis autem eis quæ necessaria corpori: quid proderit? Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa. Sed dicit quis: Tu fidem habes, & ego opera habeo. ostende mihi fidem tuam sine operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. Tu credis quoniam vnus est Deus. Bene facis: & dæmones credunt: & contremiscunt. Vis autem scire o homo inanis, quoniam fides sine operibus ociosa est? Abraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides consummata est? Et suppleta est scriptura, dicens. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo: & non ex fide tantum? Similiter autem & Rahab meretrix, nonne ex operibus iustificata est, suscipiens nuncios, & alia via eiiciens? Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est: ita & fides sine operibus mortua est.

Gen. 15.

ros. 2.

Fides etiam firmissima vobilitate destituta à geniana non liberat.

31. A D Galatas quinto capite: Nam in Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque preputium: sed fides quæ per charitatem operatur.

32. C H R Y S O S T O M V S homilia quinta in Ioannem: Oremus vt cum horum sensuum reuelatione, & doctrinæ huius veritate pura nobis adsit vita, & conuersatio honesta atque illustris. Siquidem nullus eorum vsus est, nisi bonis illustrentur operibus. Quauis enim fidem firmissimam, quauis enim scripturarum sensus haberemus, à vitæ autem patrocínio & deserti essemus, & nudi, nihil nos à gehennæ ignibus eriperet, quin perpetua & inextinguibili flamma combureremur. Quemadmodum

enim qui bene operantur, resurgent in vitam æternam: ita qui male, in supplicium æternum, quod nullo vnquam sine præscribitur. Quare omni diligentia curaque adhibita contendamus, ne quod ex vera & firma fide lucrum accepimus, operum prauitate perdatur: sed in hac vita totis viribus Christi sectemur vestigia, cui beatitudini nihil est conferendum. Atque vtinam purè & sanctè viuentes, quæcunque dicta sunt, ad Dei gloriam referamus.

33. A V G V S T I N V S libro tertio contra duas epistolas Pelagianorum, capite quinto: Fides licet sine operibus neminem saluat, ipsa enim est non reproba fides, quæ per dilectionem operatur, tamen per ipsam etiam peccata soluntur, quia iustus ex fide viuunt.

Galat. 5.

34. E T homilia decima septima ex quinquaginta: Audi Apostolum ipsum, fidei disputatorem, & gratiæ magnum defensores: audi eum dicentem, Pax fratribus & caritas cum fide magna. Tria dixit, Pax caritas, fides. A sine cœpit, ad initium terminauit. Initium est enim in fide, finis in pace, quia enim credimus, ipsa est fides: Sed fides debet esse Christianorum, non dæmoniorum. Nam sicut dicit Iacobus Apostolus, Et dæmones credunt & contremiscunt. Et dæmones dixerunt Christo, Tu es filius Dei. Constitutebantur dæmones, quod non credebant homines. Illi tremuerunt, illi occiderunt. Quid enim? Quia dixerunt dæmones, Tu es filius Dei, scimus qui sis, idè regnaturi sunt cum filio Dei? Absit. Discernenda est ergò fides dæmonum à fide sanctorum. Planè discernenda vigilanter & diligenter. Nam & Petrus hoc dixit Domino dicenti, Quem me esse dicitis; Tu es Christus filius Dei viuit. Et Dominus, Beatus es Simon bar Iona. O Domine hoc tibi dixerunt & dæmones: Quare ipsi non sunt beati? Quare? Quia dæmones hoc dixerunt timore, Petrus amore, idè initium est à fide. Sed quali fide? Quam definiuit Apostolus, Neque circumcisio aliquid valet, neque preputium, sed fides. Dic quæ fides? Quæ per dilectionem operatur. Hanc dæmones non habent fidem quæ per dilectionem operatur, sed soli serui Dei, soli sancti Dei, soli fide filij Abraham, soli filij dilectionis, filij promissionis. Idè est & caritas dicta. Tria illa dicta sunt ab Apostolo, Pax fratribus & caritas cum fide. Vnde pax & caritas? Vnde caritas cum fide? Si enim non credas, non amas. Dixit ergò Apostolus, sic incipiens à fine, & veniens ad initium, Pax caritas, cum fide. Nos dicamus: Fides, caritas, pax. Crede, ama, regna. Si enim credis & non amas, adhuc non discernisti fidem tuam ab eis qui tremebant & dicebant, Scimus quia sis filius Dei viui. Ergò tu ama, quia caritas cum fide ipsa te perducit ad pacem. Quam pacem? Veram pacem, plenam pacem, solidam pacem, securam pacem, vbi nulla pestis, nullus hostis. Ipsa pax est finis omnium desideriorum bonorum. Caritas cum fide, & si sic dicas, benè dicis, fides cum caritate.

Abac. 2.

Ephes. 6. Fides Christianorum sit, non dæmoniorum.

Jac. 2.

Matc. 3.

Math. 16.

Galat. 5.

Fides Christianorum.

Matth. 13.

35. I D E M libro decimo quinto de Trinitate, capite decimo octauo: Nullum est isto Dei dono (dilectionis seu charitatis) excellentius. Solum est quod diuidit inter filios regni æterni, & filios perditionis æternæ. Dantur & alia per spiritum sanctum munera, sed sine caritate nihil profunt. Nisi ergò tantum impartiatur cuique spiritus sanctus, vt eum Dei

Charitatis donum nullis excellentius.

1. Cor. 13.

Dei & proximi faciat amatorè, à sinistra non transfertur ad dexteram. Nec spiritus propriè dicitur donum nisi propter dilectionem: quam qui non habuerit, si linguis hominum loquatur & angelorum, sonans æramentum est, & cymbalum tinniens. Et si habuerit prophetiam, & scierit omnia sacramenta, & omnem scientiam, & si habuerit omnem fidem, ita vt montes transferat, nihil est. Et si distribuerit omnem substantiam suam, & si tradiderit corpus suum vt ardeat, nihil ei prodest. Quantum ergò bonum est, sine quo ad æternam vitam neminem bona tanta perducunt: Ipsa verò dilectio siue caritas, (nam vnus rei est vtunque nomen) si habeat eam qui non loquitur linguis, nec habet prophetiam, nec omnia scit sacramenta, omnemque scientiam, nec distribuit omnia sua pauperibus, vel non habendo quod distribuat, vel aliqua necessitate prohibetur, nec tradit corpus suum vt ardeat, si talis passionis nulla têtatio est, perducit ad regnum, ita vt ipsam fidem non faciat vtilem nisi caritas. Sine caritate quippe fides potest quidem esse, sed non & prodesse. Propter quod & Apostolus Paulus; In Christo, inquit, Iesu neque circumcisio, neque preputium aliquid valet, sed fides quæ per dilectionem operatur: sic eam discernens ab ea fide, qua & dæmones credunt & contremiscunt.

Fidem vtilem caritas facit Gal. 5.

Jac. 2.

Vita fidel. Tit. 1. 1. Ioan. 2.

Jac. 4.

Matth. 13.

36. G R E G O R I V S libro sexto epistola decima quinta ad Grægorium presbyterum, & Theodoru diaconum Ecclesiæ Constantinopolitana: Descendens (Christus) ad inferos, solos per suam gratiam liberauit, qui eum & venturum esse crediderant, & præcepta eius viuendo tenerant. Constat autem quia post incarnationem Domini nullus ex his etiam saluari potest: qui fidem illius tenent, & vitam fidei non habent: quia scriptum est: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant: & Ioannes ait: Qui dicit quia noluit eum, & mandata eius non custodit, mendax est. Iacobus quoquè frater Domini scribit dicens: Fides sine operibus mortua est. Si ergò fideles nunç sine operibus bonis non saluantur, & infideles ac reprobi sine bona actione Domino ad inferos descendente saluati sunt, meliori illorum fors fuit, qui incarnationem Domini minime viderunt, quam horum qui post incarnationis eius mysterium nati sunt. Quod quantæ fatuitatis sit dicere vel sentire, ipse Dominus testatur discipulis dicens: Multi reges & prophete voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt.

37. F V L G E N T I V S epistola secunda ad Gallam, capite octauo: Recta fides & misericors operatio post hanc vitam desinent, cum per speciem videbi-

tur, quod nunc cum creditur non videtur. Nec inter beatos erit aliquis miser, cui misericordia prærogetur. Hæc autem duo, id est, fides & operatio, ita post huius vitæ finem non sunt necessaria, vt ante finem non sint vllatenus deferenda. Quisquis enim ante finem vitæ præsentis à fide recta siue bona operatione discesserit: etiam si in his antea strenuè vigilantèrque cucurrerit, pro eo quod ab itinere recto desisit, perdit meritum totius itineris quod cucurrit.

Fides & operatio per totam vitam non deferenda.

38. I D E M libro de incarnatione & gratia Iesu Christi, capite vicefimo sexto. Scientia in qua sic Deus agnoscitur, vt peccatorum remissio diuinæ propitiationis munere tribuatur, longè aliena est ab illa cognitione illorum, qua cognoscunt Deum non sicut Deum glorificauerunt aut gratias egerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis, qui dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt, & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis. Isti enim quia sine gratia fidei, quæ per charitatem operatur, Deum cognouerunt, ipsa sua cognitione inexcusabiles facti sunt. Hi verò, qui Deum perceptione fidei cognoscunt, inexcusabiles sunt. Quis enim accusabit electos Dei? Nemo vtique, diligentibus enim eis Deum omnia cooperatur in bonum. Et idè eos nullus accusat, quia Deus eos secundum propositum præcitos & prædestinatos vocatosque iustificat atque glorificat, vt gloriatione legis factorum qua se homo superbus extollit excludat, per legem fidei quæ per charitatem operatur, qui gloriatur in Domino gloriatur. Et infra: Ipse est enim pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Hæc autem pax sine caritate & fide Christi non potest possideri, quia iustificatio ex fide, pacem habemus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem & accessum habemus per fidem in gratia ista, in qua stamus & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Quos spes idè non confundit, quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis.

Rom. 1.

Rom. 8.

Ephes. Rom. 5.

39. M A T T H E I decimonono capite: Et ecce vnus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam. Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi: Quæ? Iesus autem dixit: Non homicidium facies, Non adulterabis, Non facies furtum, Non falsum testimonium dices: Honora Patrem tuum & Matrem tuam, Diliges proximum sicut teipsum.

XII.

Quomodo intelligatur, impium per fidem & gratis iustificari.

C V M verò Apostolus a dicit, iustificari hominem per fidem & gratis, ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus ecclesiæ Catholicæ consensus tenuit & expressit: vt scilicet per fidem idè iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum & radix omnis iustificationis: sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire: gratis autem iustificari idè dicamur, quia nihil eorum quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam

a Rom. 3. d. Aug. de præd. sanct. c. 7. Item 3. d. de temp.

Cap. 3. sect. 6.

b Hebr. 11. b c Aug. lib. 6. Hypognost. lib. 1. quest. ad simplicitatem. quæ est. 2. lib. 1. cont. Pelag. & Celest. c. 31. Item 1. de verb. Apost. de spirit. & lit. c. 26.

Prosp. ad tria prima dub.
Gen. Haym. in c. 3. ad rom.
d. rom. 11. a

iustificati gratiam promeretur. Si enim gratia est, iam non ex operibus: alioquin, vt idem Apostolus, inquit, gratia iam non est gratia.

TESTIMONIA.

Ephes. 2.

1. AD Romanos tertio capite: Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu. Arbitramur enim iustificari hominẽ per fidem sine operibus legis.

2. AVGVSTINVS de prædestinatione sanctorum, capite septimo: Ex fide dicit (Apostolus) iustificari hominem, non ex operibus: quia ipsa prima datur, ex qua impetrentur cætera, quæ propriè opera nuncupantur, in quibus iustè viuunt. Nam dicit etiam ipse, Gratia salui estis facti per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est: id est, & quod dixi per fidem, non ex vobis, sed Dei donum est.

Hebr. 11.

3. IDEM sermone trigesimo octavo de tempore: Tota sancta series scripturarum nos à terrenis ad cælestia erigi adhortatur, vbi vera & sempiterna est beatitudo, ad quam nisi per fidem catholicæ pacis cooperante charitate Dei & proximi neminem peruenire certissimum est. Denique ad veram beatitudinem peruenire volentibus, primò omnium fides necessaria est, sicut Apostolica docet auctoritas dicens, Sine fide impossibile est placere Deo. Constat ergò neminem ad veram peruenire posse beatitudinem, nisi Deo placeat, & Deo neminem posse placere nisi per fidem. Fides namque est bonorum omnium fundamentum. Fides est humanæ salutis initium. Sine hac nemo ad filiorum Dei consortium potest peruenire, quia sine ipsa nec in hoc seculo quisquam iustificationis exequitur gratiã, nec in futuro vitam possidebit æternam. Et si quis hęc non ambulauerit per fidem, non perueniet ad speciem beatæ visionis Domini nostri Iesu Christi. Reliqua testimonia pro commendatione fidei, vide quæstione quarta de Fide & Symbolo.

2. Cor. 5.

4. AD Hebræos v. decimo capite: Sine fide autè impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

Deus præueni-
entiam
voluntatem.

Psal. 8.
Hier. 17.
Rom. 3.

5. AVGVSTINVS libro sexto Hypognofticon: Deus est qui iustificat impium, non præuentus humana voluntate, sed ipse præueniens hominis voluntatem misericordia sua. Deus enim, inquit, meus, misericordia eius præueniet me. Audi & aliũ prophetam dicentem, Conuerte me Domine, & conuertar: sana me Domine, & sanabor. Vnde Apostolus, Iustificati, inquit, gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu. Audi, gratis, & tace de meritis.

Pauli intentio
in epistola ad
Rom.

6. IDEM libro primo quæstionum ad Simplicianum, quæstione secunda: Primò intentionem Apostoli quæ per totam epistolam (ad Romanos scilicet) viget, tenebo quam consulam. Hęc est autem, vt de operũ meritis nemo gloriatur de quibus audebant Israëlita gloriari, quòd datæ sibi legi seruissent, & ex hoc Euangelicam gratiam tanquam debitam meritis suis percepissent, quia legi seruiebant: vnde nolebant eandem gratiam dari gentibus tanquam indignis, nisi Iudaica sacramenta suscipere. Quæ orta quæstio, in Apostolorum Actibus soluitur: Non enim intelligebant, quia eo ipso

Act. 17.
Rom. 11.

quòd gratia est Euangelica, operibus non debetur: Alioquin gratia iam non est gratia. Et multis locis hoc sæpè testatur, fidei gratiam præponens operibus, non vt opera extinguat, sed vt ostendat non esse opera præcedentia gratiam, sed consequentia: vt scilicet non se quis arbitretur idèd percepisse gratiam, quia benè operatus est, sed benè operari non posse, nisi per fidem perceperit gratiam. Incipit autem homo percipere gratiam, ex quo incipit Deo credere, vel interna vel externa admonitione motus ad fidem. Et paulò post: Fiant ergò inchoationes quædam fidei, conceptionibus similes, non tamen solum concipi, sed etiam nasci opus est, vt ad vitam perueniatur æternam. Nihil horum tamen sine gratia misericordiæ Dei: quia & opera quæ sunt bona, consequuntur, vt dictum est, illam gratiam, non præcedunt. Quam rem persequere. Apostolus volens, quia sicut alio loco dicit, Gratia enim Dei salui facti sumus, & non ex nobis, sed Dei donum est, non ex operibus, nè fortè quis extollatur: de his qui nouùm nati erant, documentum dedit. Item post multa: Quæritur autem, vtrum vel fides mereatur hominis iustificationem, an verò nec fidei merita præcedant misericordiam Dei, sed & fides ipsa inter dona gratiæ numeretur: quia & hoc loco cum dixisset, Non ex operibus: non ait, sed ex fide dictum est ei, quia maior seruiet minori: Ait autem, sed ex vocante. Nemo enim credit qui non vocatur. Misericors autem Deus vocat, nullis hoc vel fidei meritis largiens, quia merita fidei sequuntur vocationem potius quam præcedant. Quomodo enim credent ei quem non audierunt? Et quomodo audient sine prædicante: Nisi ergò vocando præcedat misericordia Dei, nec credere quisquam potest, vt ex hoc incipiat iustificari, & accipiat facultatem benè operandi. Ergò ante omne meritum est gratia. Etenim Christus pro impijs mortuus est.

Opera gratiæ
sequuntur, non
præcedunt.

Ephes. 2.

rom. 10.

Gratia ante
omne meritum.

rom. 5.
Ephes. 2.

Fide sine merito
accipimus.

rom. 11.

Phillip. 1.

7. ET libro primo contra Pelagium & Celestium, capite trigesimo primo: Cum eos remunerandos dicit (Pelagius) qui benè vtuntur libero arbitrio, & idèd mereri Domini gratiam, debitum eis reddi fatetur: Vbi est ergò illud Apostoli, Iustificati gratis per gratiam ipsius? Vbi est & illud: Gratia salui facti estis? Et nè putarent per opera, addidit, per fidem. Rursus nè ipsam fidem sine Dei gratia sibi putarent esse tribuendam, Et hoc, inquit, non ex vobis, sed Dei donum est. Nempe ergò illud vnde incipit omne quod meritò accipere dicimur, sine merito accipimus, id est, ipsam fidem. Aut si negatur dari, quid est quod dictum est, Sicut vnique Deus partitus est mensuram fidei? Si autem sic dicitur dari, vt reddatur meritis, non dicitur: quid est hoc quod iterum dicit, Vobis donatũ est pro Christo, non solum vt credatis in eum, verum etiam vt patiamini pro eo? Vtrumque enim donatum esse testatur est, & quòd credit in Christum, & quòd patitur quisque pro Christo. Isti autem libero arbitrio sic applicant fidem, vt fidei vicelicet reddi videatur non gratuita, sed debita gratia, ac per hoc

Rom. 11.

hoc id nec gratia, quia nisi gratuita, non est gratia. 8. ET sermone decimo quinto de verbis Apostoli: Traditus est enim propter peccata nostra, & surrexit propter iustificationem nostram. Iustificatio tua, circumcisio tua, non est à te. Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est. Non ex operibus, nè fortè dicas, Promerui, & idèd accepi, non putes te promerendo accepisse, qui nõ promereres nisi accepisses. Gratia præcessit meritum tuum, non gratia ex merito, sed meritum ex gratia. Nam si gratia ex merito, emisti, nõ gratis accepisti. Pro nihilo, inquit, saluos facies eos. Quid est, Pro nihilo saluos facies? Nihil in eis inuenis vnde salues, & tamen saluas. Gratis das, gratis saluas. Omnia merita præcedis, vt dona tua consequantur merita tua. Prorsus gratis das, gratis saluas, qui nihil inuenis vnde salues, & multum inuenis vnde damnes.

Psal. 55.

Gratia omni merito prior.

Rom. 3.

9. ITEM de spiritu & litera, capite vigesimo sexto: Omnes peccauerunt & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius. Vnde autem factorè legis Græcum iustificari diceret, sine gratia saluatoris? Neque enim cõtra seipsum diceret, quod ait: Factores legis iustificabuntur: tanquam per opera, non per gratiam iustificentur: cum dicat gratis iustificari hominem per fidem sine operibus legis, nihilque aliud velit intelligi in eo quod dicit, gratis, nisi quia iustificationem opera non præcedunt. Apostolus quippe alibi dicit, Si gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia non est gratia.

Rom. 11.

10. PROSPER ad excerpta Genensium, in responsione ad tria prima dubia: Intelligo quòd vnũ atque eandem causam scriptor exequitur: de eis loquens, qui dicebant eum (Augustinum intelligit) primo conuersionis suæ tempore meliora sensisse,

Cap. 9. sect. 6.

QUANVIS autem necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa vnquam fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum: nemini tamen fidutiam & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiescenti, peccata dimitti, vel dimissa esse dicendum est: cum apud Hæreticos & Schismaticos possit esse, immò nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam Catholicam contentione prædicetur vana hæc, & ab omni pietate remota fidutia. Sed neque illud asserendum est, oportere eos, qui verè iustificati sunt, absque vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere se esse iustificatos, neminemque à peccatis absolui & iustificari, nisi eum qui certò credat, se absolutũ & iustificatum esse, atque hac sola fide ab solutionem & iustificationem perfici: quasi qui hoc non credit, de Dei promissis, de quemortis & resurrectionis Christi efficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, de que Sacramentorum virtute & efficacia dubitare debet: si quilibet dum seipsum, suamque propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest: cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.

XIII.

Contra inanem hæreticorum fidutiam.

1. Cor. 4.

quando æstimabat, quòd fides qua Christiani sumus, nõ esset ex gratia, nec ex dono haberetur Dei, sed esset ex ipso homine, & ex arbitrij libertate: Modò autè errare eũ, quia assereret ipsam etiã fidẽ Dei esse donum: & ad hanc quoquẽ pertinere quod dictum est: Quid autem habes quod non accepisti? Neque rectè eum nunc electionem Iacob ad propositum Dei referre, quam prius ad præscientiam retulisset. Ad hanc ergò obiectionem respondet, se, antequam cognosceret gratiæ veritatem, & antequam regendã præponeretur ecclesiæ, in hac opinione ignoranter erãsse: sed in ipso Episcopatus sui exordio, sanctæ memoriæ Simpliciano Mediolanensium Antistite, de Iacob electione & de Esau refectione consulto, totam quæstionem ad hos geminos pertinentem, sagaciorè diligentia ventilãsse: & omnibus ratiocinandi viribus hoc indubitanter agnouisse, quòd electione gratiæ nulla merita humana præcedant: & quòd fides, vnde incipiunt omnia merita, donum sit Dei: nè gratia non sit gratia, si aliquid eam, propter quod tribuatur, antequam sit. HAYMO in caput tertium epistolę beati Pauli ad Romanos: Iustificati gratis per gratiam ipsius per redemptionem quæ est in Christo Iesu. Gratia dicit, id est, sine vllis præcedentibus meritis. Verbi gratia: Qui ab baptismum venit, nihil vnquam boni fecit, baptizatur, statimque iustificatur. Ecce gratis iustificatur per gratiam, id est, per donũ Dei, & hoc per redemptionem quæ est in Christo Iesu, non in operibus legis.

Electionem
gratiæ nulla
merita huma-
na præcedit.

12. AD Romanos vndecimo: Sic ergò & in hoc tempore, reliquæ secundum electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Si autem gratia iam nõ ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia.

1. Job 9. d. Psal. 18. e. Eccl. 9. a
Ecc. 1. b. Prover. 20. b. 1. Cor.
4. 2. Aug. de pers. lut. resp.
19. in Psal. 4. lib. 10. confes.
cap. 22. Hier. epist. 127. ad
Fabianum. Chrystostomus,
11. in 1. ad Cor. Theodor. in
cap. 4. ad Cor. Bern. epist.
42. 85. Ser. 2. in oct. Pathe.
Haym. in cap. 4. 1. ad Corin.
Gregor. lib. 6. epist. 12. Vide
plura test. quæ 3. de pecc.
in spir. sanct.

1. Iob nono capite: Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti. Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint velut mundissimæ manus meæ: Tameñ sordibus in tinges me, & abominabuntur me vestimenta mea. Neque enim viro qui similis mei est respondebo: nec qui mecum in iudicio ex æquo possit audiri.

2. PSALMO decimo octauo: Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo. Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero, & emundabor à delicto maximo.

3. ECCLESIASTÆ nono capite: Sunt iusti, atque sapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo vtrum amore, an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta, eo quod vniuersa æquè eueniunt iusto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas, & sacrificia contemneri, sicut bonus, sic & peccator: vt periturus, ita & ille qui verum deierat.

4. ECCLESIASTICI quinto capite: De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adicias peccatum super peccatum. Et ne dicas, Misericordia Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miseretur. Misericordia enim, & ira ab illo cito proximant, & in peccatores respicit ira illius.

5. PROVERBORVM vigesimo capite: Quis potest dicere, mundum est cor meum, purus sum à peccato?

6. PRIORIS ad Corinthios quarto capite: Mihi autem pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die: sed neque me ipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum: qui autē iudicat me, Dominus est. Itaque nolite ante tempus iudicare, quoad usque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo.

7. AVGVSTINVS de perfectione iustitiæ in responsione ad ratiocinationem decimanonam: Dicimus idē secutum esse, quis gloriabitur castum se habere cor? quoniam præcessit, cum rex iustus sederit in throno. Quælibet enim iustitia sit præditus homo, cogitare debet ne aliquid in illo quod ipse non videt inueniatur esse culpandum, cum rex iustus sederit in throno, cuius cogitationem fugere delicta non possunt, nec illa de quibus dictum est: Delicta quis intelligit? Cum ergo rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor? Aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Nisi forte isti qui volunt in sua iustitia, non in ipsius iudicis misericordia gloriari. Tamen etiam illa vera sunt quæ respondēdo subiecit, quod Saluator ait in Euangelio, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt: Et quod Dauid dicit: Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus, & mundo corde. Et alibi: Benefac Domine bonis & rectis corde. Item apud Salomonem, Bona est substantia, cui non est peccatum in conscientia. Item illic: Auerte te à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum. Item in epistola Ioannis: Si cor nostrum nos non reprehendat, fiduriam habemus ad Deum, & quæcunque petierimus, accipie-

mus ab eo. Hoc enim agitur voluntate, credendo, sperando, diligendo, corpus castigando, eleemosynas faciendo, iniurias ignoscendo, instanter orando, & proficiendi vires peccando, veraciterque dicendo: Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus, & ne inferas nos in tentationem, sed libera nos à malo. Hoc prorsus agitur vt cor mundetur, & peccatum omne tollatur, & quod iudex iustus cum in throno sederit occultum inuenit, minusque mundatum, eius misericordia remittatur, vt Deo videndo totum sanum mundumque reddatur. Iudicium enim sine misericordia est, sed illi qui non fecit misericordiam. Super exaltat autē misericordia iudicio. Quod si non esset, quæ spes esset? Quandoquidem cum rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato?

8. ET in psalmum quadragesimum primum: Ad me ipsum anima mea turbata est. Nunquid à Deo turbatur? Ad me turbata est, sed illi qui non fecit misericordiam, ad mutabile perturbabatur: noui quia iustitia Dei mei mar et, vtrum mea maneat nescio. Terret enim me Apostolus, dicens: Qui se putat stare, videat ne cadat. Ergo quia non est in me firmitas mihi, nec est mihi spes de me, ad me ipsum turbata est anima mea. Vis non conturbetur: non remaneas in teipso, & dic, Ad te Domine leuavi animam meam. Hoc planius audi, Noli sperare de te, sed de Deo tuo: nam si speras de te, anima tua conturbatur ad te, quia nondum inuenit vnde sit secura de te. Ergo quoniam ad me conturbata est anima mea, quid restat nisi humilitas, vt de se ipsa anima non præsumat? Quid restat nisi vt omnino minimam se faciat, nisi vt se humiliet, vt exaltari mereatur? Nihil sibi tribuat, vt ei ab illo quod vtile est tribuatur? Et paulò post: Vt noueris quia abyssus & ipsi, (prædicatores videlicet) Apostolus ait, Minimū est vt à vobis diiudicet aut ab humano die. Quanta autem abyssus sit, audite amplius, Neque enim ego me ipsum diiudico. Tātāne profunditatem creditis esse in homine, quæ lateat ipsum hominem in quo est? Quanta profunditas infirmitatis latebat in Petro, quando quid in se ageretur intus nesciebat, & se moriturum cum domino vel pro Domino temerè promittebat. Quanta abyssus erat: Quæ tamen abyssus nuda erat oculis Dei. Nam hoc illi Christus prænucciabat, quod in se ipse ignorabat. Ergo omnis homo licet sanctus, licet iustus, licet in multis proficiens, abyssus est, & abyssum inuocat, quando homini aliquid fidei, aliquid veritatis propter vitam æternam prædicat.

9. ITEM libro decimo confessionum, capite trigesimo secundo: De illecebra odororum non satago nimis. Cum absunt, non requiro: cum adsunt, non respuo: paratus etiam eis semper carere. Itā mihi videor, forsitan. Sunt enim & istæ plangende tenebræ, in quibus me latet facultas mea, quæ in me est, vt animus meus de viribus suis ipse se interrogans, non facile sibi credendum existimet, quia & quod inest, plerumque occultum est, nisi experientia manifestetur. Et nemo securus esse debet in ista vita, quæ tota tentatio nominatur, vt qui fieri potuit ex deteriore melior, non fiat etiam ex meliore deterior.

Prover. 20.

Psalm. 8.

Math. 5.

Psalm. 24.

Psalm. 124.

Eccl. 13.

1. Ioan. 3.

Math. 4.

Iacobi 2.

1. Cor. 10.

Psalm. 24.

Anima de se ipsa non præsumat.

1. Cor. 4.

Latet ipsi hominem quod in se est.

Math. 26.

Iob 7.

Nemo debet esse securus in hac vita.

rrior. Vna spes, vna fiducia, vna firma promissio, misericordia tua.

10. HIERONYMVS epistola centesima vigesima septima ad Fabiolam, mansione vicefimatertia: Vicefimatertia māsio potest & subterintelligi, sed melius pauorem interpretabimur. Venisti ad Ecclesiam, ascendisti ad montem pulcherrimum, stupore & miraculo Christi magnitudinem confiteris, vides ibi multos virtutis tuæ socios: noli altum sapere, sed time, dominus enim superbis resistit, humilibus dat gratiam. Et qui se exultat, videat ne cadat. Potentes potenter tormenta patientur. Timor virtutū custos est: securitas ad lapsum facilis. Vnde & in quodam psalmo, postquam propheta dixerat: Dominus regit me & nihil mihi deerit, in loco pasceat ibi me collocavit: iungit timorem, qui custos est beatitudinis, & infert: Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt, & est sensus, dum tormenta formido, seruauit gratiam quam acceperam.

11. CHRYSOSTOMVS homilia vndecima in priore epistola ad Corinthios: Sed non in hoc iustificatus sum. Quid igitur, non oportet vt homines & se & peccatores iudicent? Sanè quidem. Et maiorem profecto in modum quum peccamus. Verum Paulus nihil peccarat. Nihil enim, inquit, mihi conscius sum. Quodnam igitur iudicandum erat peccatum, quum nihil sibi conscius esset? Hic autem non ait se iustificatum esse. Nos igitur qui innumeris vulneribus conscientiam confectam habemus, ac nullius boni nobis sumus conscij, sed prorsus contra: quidnam sumus dicturi? Et quid tandem, si nullus sit sibi conscius, non iustificatus est? Quid igitur dicemus? Quod accidit hominem in quibusdam peccare, quæ peccata esse ignorat: hinc considera, quanta sit futuri iudicij diligentia. Et nonnullis interiecit: Duabus igitur rationibus, vel tribus potius incertum est nostrum iudicium. Prima quidem, quod est nihil nobis ipsi conscij sumus, eius tamen indignemus, qui peccata nostra certa ratione corrigat. Altera, quod multa opera nostra nos latent. Tertia præterea, quod multa aliorum opera nobis bona videntur, quæ non recta sunt sententia. Quid igitur dicitis, quod neque ab illo peccator, neque hic illo melior? Hoc enim ostendi non potest neque de illo, qui nihil sibi conscius est: sed qui abscondita iudicat, ille certè iudicat. Ecce igitur, Neque ego aliquid mihi conscius sum, sed neque sic iustificatus sum, hoc est, non sum propterea liber à crimine, quin redditurus sim rationem. Non enim dicit, quod iustis adnumeratus sum, sed quod non sum mundus à peccatis. Et tenim alio in loco, inquit: Qui autem moritur, iustificatus est peccato, hoc est, liberatus. Multa quoque facimus bona, non tamen recta sententia.

12. THEODORVS in caput quartum epistolæ prioris ad Corinthios: Sed neque me ipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Qui autem iudicat me, dominus est. Quid enim, inquit, loquor de aliis? Ego qui quæ ad me pertinent rectè scio, etsi nullius mihi sum sceleris iniquitatisque conscius, non potero in animum inducere, vt me ipsum iudicem, nec vt me à peccato immunem pronunciem, expectabo autem Dei sententiam. Nemo autem existimet hoc, non in hoc iustificatus sum, illi esse contrariū, Nihil mihi conscius sum. Non est enim contrariū, sed consequens.

Iac. 4.

Sap. 6. Timor virtutum custos. Securus lapsum exponit. Psal. 22.

Nostrū iudicium quare incertum.

Etiā nullius sibi conscius, non se à crimine liberū pronunciet.

Rom. 6.

Dei sententia expectanda.

Sapē enim euenit vt etiam ignorantes peccent, aequum esse & iustum existimantes. Sed hoc aliter videt vniuersorum Deus.

13. BERNARDVS epistola quadragesima secunda ad Henricum Senonensem Archiepiscopū: Beati qui in veritate dicere possunt: Gloria nostra hec est, testimonium conscientia: nostræ. Non potest dicere nisi humilis, qui iuxta vulgare & oculos campi metuere, & sylvarum aures soleat semper habere suspectas. Beatus nempe homo qui semper est pauidus. Non potest dicere arrogans & præsumptor, qui seipsum impudenter ostēans passim & vbiq; tanquam per campum incedens, totus fertur in gloriam. Gloriatur etiam cum malefecerit, & exultat in rebus pessimis. Æstimat se non videri, dum plures habeat imitatores, quam reprehenses, cæcus dux cæcorū. Sed habet hic campus oculos, sanctorum proculdubio angelorum, quos semper offendere solet indisciplinata cōuersatio. Non dicit hypocrita. Gloria mea est testimonium conscientia: meæ: quia etli iudicantium secundum faciem, verbo, vultu, habitu simulatorio eludat opinionem, sed non eius qui scrutatur renes & corda, fallit vel euadit iudicium. Si quidem Deus nō irridetur. Timeat ergo & iste memoris aurem. Lingua licet manūque cessantibus, auri tamen vbiq; præsentis de quacunque sylua latebrosæ duplicitatis & spinosæ calliditatis, tacentis & quiescentis cor loquitur, cogitatio confitetur. Præuam est cor hominis & imperferutabile, ita vt nemo sciat quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui in eo est: sed nec ipse plenè. Nam cum Apostolus diceret. Mihi pro minimo est vt à vobis iudicet, aut ab humano die: adiecit, Sed nec ego me ipsum iudico. Quare? Quoniam non possum, ait, ratam vel ipse de me proferre sententiam. Ego enim nihil mihi conscius sum, non tamen in hoc iustificatus sum. Nō ex toto credo me vel ipsi conscientia: meæ, quippe cum ne ipsa quidem queat me comprehendere totum. Nec potest iudicare de toto, qui totum non audit. Qui autem iudicat me, Dominus est. Dominus, inquit, cuius utique scientiam non effugit, sententiam non subterfugit etiam quod propriam latet conscientia. Audit Deus in corde cogitantis, quod non audit vel ipse qui cogitat. Aderat auris prophetæ absentis ori furtiuè poscentis pecuniam: & ego quantumlibet in occulto lædere cogitans, aut proximum nequiter, aut turpiter me ipsum, non verear aurem nusquam absentem? Tremenda prorsus auris & reuerenda, cui non cessat quies, non tacet silentium. Et post pauca: Veruntamen delicta quis intelligit? Nam si possem dicere cum Paulo, quod quidem longè est à me: Nihil mihi conscius sum: non tamen in hoc esse iustificatum oporteret me gloriari. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat. Si applauserit mihi iustitiam humanus dies, pro minimo habeo, quia ille tacet tātum in facie. Homo enim videt in facie, deus autem intuetur cor. Propter hoc Hieremias nō satis popularibus sententiis velut quibusdam humani diei radiis mouebatur, sed sidenter loquebatur Deo: Diem hominis non concupiui, tu scis. Si meus mihi arripserit dies, neque me ipsum, inquit, iudico: quia nec ipse me satis intelligo. Solus meritò constitutus est iudex viuorum & mortuorū, qui sinit sigillatim corda vniuersorum, & intelligit omnia

Prover. 28.

Hier. 7.

1. Cor. 4.

Conscientiam etiam nos habet quæ lateat in nobilibus.

1. Cor. 4.

Hier. 17.

opera eorum. Solum attendo iudicem, quem & solum iustificatorem agnosco. Pater dedit ei iudiciū facere: quia filius hominis est. Nō vsurpo mihi vel super me feruus filij potestatem: nec me annuero illis de quibus ita conqueri solet: Tulerunt homines à me iudicium. Pater non iudicat quēquam, sed omne iudicium dedit filio. Et ego mihi præsumam quod nec ipse pater sibi assumit? Velim nolim, ipsi me astare necesse est: ipsi horum quæ gesserim in corpore, reddere rationem, cui nec verbū præteruolat, nec subterfugit cogitatio. Sub tam quo librator meritorum, sub tam intimo secretorum inspectore, quis gloriabitur castum se habere cor? Sola profectō quæ non solet gloriari, non nouit præsumere, contendere non cōsuevit, gratiam inuentura est in oculis pietatis humilitas. Deus nāque superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Non contendit iudicio, nec præterdit iustitiā, qui verē humilis est, sed dicit: Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine.

14. I T E M epistola octuagesima quinta ad Vvilhelmum Abbatem sancti Theodorici: Fortē verum est quod dicis, minūscilicet à me amari te, quāme diligis: sed certē certus sum, certum non esse tibi. Quomodō ergō pro certo affirmas, de quo certum est quia certus minime sis? Mirum. Paulus se suo iudicio non credit: sed neque (inquiens) me ipsum iudico. Petrus luget suā quæ se fefellerat præsumptionem, cū de se loqueretur, dicens: Et si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Discipuli de prodicione Domini, nec in suis fidentes conscientijs, singuli respondebant: Nunquid ego sum Domine? Dauid suam de se ignorantiam fatetur orans & clamans: Et ignorantias meas nē memineris. Et paulō pōst: Tu Domine qui dedisti, scis quātum dedisti, vel illi me, vel mihi illū amare. Et quomodo aliquis nostrūm cui tu non dixisti, audet dicere: Plus amans, minūscilicet diligor: nisi fortē qui iam in lumine tuo videat lumen suum, id est, in lumine tuæ veritatis agnoscat quantum ardeat igne charitatis? Ego autem Domine interim contentus vide re in lumine tuo tenebras meas, quoad usquē visi-

tes sedentem in tenebris & vmbra mortis, & per tē reuelentur cogitationes cordium, & manifesta fiāt abscondita tenebrarum, fugatisque tenebris iam non videatur in lumine tuo nisi lumen: sentio quidem de munere tuo quoddam diligā, sed necdū video in lumine tuo si vel satis diligam. Neque enim scio si iam peruenerim ad illam, qua nemo maiorem habet dilectionem, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Nam quis gloriabitur castum se habere cor: nedūm perfectum? O domine qui illuminas lucernam meam, qua iam video & horreo tenebras meas: Deus meus illumina ipas tenebras meas, vt videam & gaudeam ordinatam in me charitatem, sciens & diligens quæ diligenda sunt, & quantum, & ad quid diligēda sunt: me quoque nō lens diligi nisi in te, & quantum diligendum sum.

15. E T sermone secundo in octaua Paschæ: Nouit Dominus qui sunt eius, & solus ipse seit quos elegerit à principio. Quis verō scit hominum, si est dignus amore vel odio? Quod si, vt certum est, certitudo nobis omninō negatur, nunquid non tanto delectabiliora erunt, si qua fortē electionis huius signa possimus inuenire?

16. H A Y M O in caput quartum prioris epistolę ad Corinthios: Sed non in hoc iustificatus sum, subaudi, apud me, vel apud Deū. ac si diceret aliis verbis: Licet ego in me nihil mali, nihilque repræhensione dignum inueniam, vt quidam mihi detraherent iniuste, quidam extollāt suis fauoribus, tamen non ideō iustificatus sum apud me, neque iustificatum esse credo per hoc apud Deum, quia nescio vtrum placeant ei quæ ago, aut qualiter ea accipiat, qui meliūs cognoscit quid sit in me quāme ego: quoniā etsi in maximis operibus peccatorum non deliqui, saltē in cogitationibus deliqui & peccauī.

17. G R E G O R I V S libro sexto epistolarum, epistola vicefimasecunda ad Gregoriam cubiculariam Augustæ: vt suprā quæstione tertia de peccatis in spiritum sanctum, testimonio tertio.

Plures hac de re aliorum Patrum & scripturæ sacræ sententias vide eadem quæstione illa tertia.

XIIII.

De accepta iustificationis incremento.

S I c ergō iustificati, & amici Dei ac domestici facti, cuntes de virtute in virtutem, renouantur, vt Apostolus inquit, de die in diem: hoc est, mortificando membra carnis suæ, & exhibendo ea arma iustitiæ in sanctificationem, per obseruationem mandatorum Dei & Ecclesiæ, in ipsa iustitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, crescunt atque magis iustificantur: sicut scriptum est: *Qui iustus est, iustificetur adhuc. Et iterum: Nē verearis vsque ad mortem iustificari. Et rursus: Videtur quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum.* Hoc verō iustitiæ incrementum petit sancta Ecclesia, cū orat: *Da nobis Domine fidei, spei & charitatis augmentum.*

TESTIMONIA.

1. A D Ephesios secundo capite: Iam non estis hospites & aduenæ: sed estis ciues sanctorum &

domestici Dei.

2. P S A L M O octogesimo tertio: Beatus vir cuius est

est auxilium abs te: ascensiones in corde suo disposuit, in valle lachrymarum in loco quē posuit. Et enim benedictiones dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus Deorum in Sion.

3. P O S T E R I O R I S ad Corinthios quarto capite: Propter quod non defecimus: sed licet qui foris est noster homo corrumpitur: tamen is qui intus est renouatur de die in diem.

4. A D Colossenses tertio capite: Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiā malam, & auaritiā, quæ est simulachrorum seruitus.

5. A D Romanos sexto capite: Itā & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato: viuentes autem Deo in Christo Iesu Domino nostro. Non ergō regnet peccatum in vestro mortali corpore vt obediat concupiscentiis eius. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tanquā ex mortuis viuentes: & membra vestra arma iustitiæ Deo.

6. A V G V S T I N V S libro de moribus Ecclesiæ Catholice, capite vltimo: Illo sacrosancto lauacro inchoatur inuolutio noui hominis, vt proficiendo perficiatur; in aliis citius, in aliis tardius: à multis tamē proceditur in nouam vitam, si quisquam non inimicē, sed diligenter intendat. Ipse quippe sicut ait Apostolus, Etsi exterior noster homo corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. Apostolus de die in diem interiorem hominem renouari dicit, vt perficiatur, & vos (Manichæos alloquitur) à perfectione vultis incipiat.

7. E T libro decimo quarto de Trinitate, capite decimo septimo: Sanē ista renouatio non momento vno fit ipsius conuersionis, sicut momento vno fit illa in baptismo renouatio remissione omnium peccatorum, neque enim vel vnum quantumcunque remanet quod non remittatur: sed quemadmodum aliud est carere febribus, aliud ab infirmitate, quæ febribus facta est, reualefcere: itēque aliud est infirmum vel de corpore demere, aliud vulnus quod eo factum est secunda curatione sanare: itā prima curatio est, causam languoris, quod per omnium fit indulgentiam peccatorum, secunda ipsam sanare languorem, quod fit paulatim proficiendo in renouatione huius imaginis: Quæ duo demonstrantur in psalmo, vbi legitur: Qui propitius sit omnibus iniquitatibus tuis: quod fit in baptismo. Deinde sequitur, Qui sanat omnes languores tuos: quod fit quotidianis accessibus, cū hæc imago renouatur. De qua re Apostolus apertissime locutus est, dicens: Etsi exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. Renouatur autem in agnitione Dei, hoc est, iustitia & sanctitate veritatis: sicut sese habent Apostolica testimonia quæ paulo antē cōmemorauī. In agnitione igitur Dei, iustitiæque & sanctitate veritatis qui de die in diem proficiendo renouatur, transfert amorem à temporalibus ad æterna, à visibilibus ad intelligibilia, à carnalibus ad spiritalia, atque ab istis cupiditatem frenare atque minuire, illisque se charitate alligare diligenter insidit.

8. I T E M libro secundo de peccatorum meritis & remissione, capite septimo: In eo quod scriptū est. Qui natus est ex Deo, non peccat, & non potest peccare, quia semen eius in ipso manet: & si quid aliud eo modo dictum est; multum falluntur (Pela-

giani) minūscilicet considerando scripturas. Non enim aduertunt eo quosque fieri filios Dei, quo esse incipiūt in nouitate spiritus, & renouari in interiorem hominem secūdū imaginem eius qui creauit eos: Non enim ex qua hora quisque baptizatur omnis vetus infirmitas eius absumitur, sed renouatio incipit à remissione omnium peccatorum. Et in quantum quisque spiritalia sapit, qui iam sapit, intantum renouatur. Cætera verō in spe facta sunt, donc etiam in re fiant vsque ad ipsius corporis renouationem in meliorem statum immortalitatis & incorruptionis, qua induemur in resurrectione mortuorum. Et paucis interiectis: Nam in baptismo quantum tota & plena fiat remissio peccatorum, tamen si continuō tota & plena etiam hominis in æternam nouitatem mutatio fieret, non dico & in corpore, quod certē manifestum est adhuc in veterem corruptionem atque in mortem tendere, in sine postea renouandum, quādo verē tota nouitas erit: sed excepto corpore, si in ipso animo, qui est homo interior, perfecta in baptismo nouitas fieret, non diceret Apostolus, Etsi exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. Profectō enim qui de die in diem adhuc renouatur, nondū totus est renouatus: & in quātum nondū est renouatus, intantum adhuc in veritate est.

9. I D E M capite decimo tertio: Fratres, ego me ipsum non arbitror apprehēdisse: vnum autem quæ retrō oblitus, in ea quæ antē sunt, extensus secundū intentionem sequor, ad palmam supernæ vocationis Dei, in Christo Iesu: Ipse se confitetur nondū accepisse, nondū esse perfectum in plenitudine iustitiæ quam adipisci dilexit in Christo, sed adhuc secundū intentionem sequi, & præterita obliuiscens in ea quæ antē sunt extendi, vt nouerimus etiā ad ipsum pertinere illud quod ait. Etsi exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem, quāuis iam esset perfectus viator, etsi nondū erat ipsius itineris perfectione peruenitor. Deniquē tales vult secum in isto cursu comites rapere, quibus cōtinuō subiungit & dicit, Quotquot ergō perfecti hoc sapiamus, & si quid aliter sapitis, hoc quoque Deus vobis reuelabit, verumtamen ait Apostolus, in quod peruenimus, in eo ambulemus. Ambulatio ista non corporis pedibus, sed mentis affectibus & vitæ moribus geritur, vt possint esse perfecti iustitiæ possessores, qui recto itinere fidei de die in diem sua renouatione proficientes, iam perfecti facti sunt eiusdem iustitiæ viatores.

10. I T E M capite viceesimo septimo: Attendere ac meminisse debemus, tãrummodō peccatorum omnium plenam perfectamque remissionem baptismo fieri, hominis verō ipsius qualitatem nō totam cōtinuō commutari, sed spirituales primitias in benè proficientibus de die in diem nouitate crescente commutare in se quod carnaliter vetus est, donc totum itā renouetur, vt animalis etiam infirmitas corporis, ad firmitatem spiritalem incorruptionēque perueniat.

11. I D E M lib. 6. cont. Iul. cap. 7. Si cōtinuō sit bonus, & vtiq; bona qualitate sit bonus, qui fornicationi vinolentiæque; reniciās ab huiusmodi operibus sese abstinere, nōne rectē audit. Ecce san' factus es, iā noli peccare: rectēque; appellatur cast' & sobri' in cōfide si puectū cōcupiscentiæ bonę, qua cōcupiscentiās

Renouatio in capite à remissione peccatorum, iudicis verō accessio nem accipit.

1. Cor. 4.

Philip. 3.

1. Cor. 4.

Philip. 3.

Renouationis in baptismo capite quotidianum fit augmentum.

1. Ioan. 5.

1. Cor. 4.

Phil. 1. 4.

1. Cor. 4. Matth. 2. 6.

Ibidem.

Phil. 1. 4.

a Ephes. 2. d
b Phil. 1. b
c 1. Cor. 4. d

d Coloss. 3. a
e Rom. 6. b Augus. de mor.
Feclef. Cath. e. vlt. lib. 14. de
Trin. cap. 17. lib. 1. de pecc.
mer. e. 7. 1. & 2. lib. 6. con.
Iul. c. 7. 1. 2. de ver. Apof.
Fulg. epist. 4. c. 3. Bern. epist.
91. Conc. Vien. in Clem. ad
nostrum. de heret.
f Apoc. 11. c
g Eccl. 1. 8. c
h Iac. 1. d

i In oratione Domini. 1. post Pentecost.

Prover. 11.

Inuolutio per baptismū inchoata proficiendo perficitur.

1. Cor. 4.

Phil. 1. 2.

Quotidiani accessus ad renouationem.

1. Cor. 4.

Coloss. 3.

Ephes. 4.

1. Ioan. 5.

malas fornicandi potandique debellat, talis effici-
tur qualis recenti conuersione nondum fuit, vt il-
lorum in eo desideria peccatorum minus minusq;
moueantur, vt aduersus ea mala non tanta quanta
prius exerceat, sed minora certamina, non virtutu
diminutione, sed hostium, nec deficiente pugna, sed
crescente victoria, dubitabis eum pronunciare me-
liorem? Vnde obsecro, nisi quia bona qualitas au-
cta, & mala minuta est? Auctum est igitur quo bo-
nus esse cepit, minutum est quo malus fuit, & hoc
egit post baptismum, non peregit in baptismo. Ita
quauis ibi peracta fuerit plena peccatorum remis-
sio: remansit tamen qua proficeretur in melius, ad-
uersus cateruas desideriorum malorum in nobis-
metipsis vtique tumultuantium vigilanter exer-
enda, & instanter exercenda luctatio, propter quam
dicitur etiam baptizatis, Mortificate membra ve-
stra quae sunt super terram: & Si spiritu facta car-
nis mortificaueritis, viueticis: & Exuite vos veterē
hominem. Nullo modo reprehenditur baptismus,
quia asseritur curatio quae fit post baptismum: quia
potius totum hoc per baptismum actum est, id est, vt
& à praeertis languoribus sanaretur, & à futuris
incipiat, studeat, mereatur sanari. Ita baptismus to-
tius fit causa sanitatis, per quod & incipitur omnis
sanitas & impletur.

12. **ET** sermone decimosexto de verbis Aposto-
li: Iustificati sumus, sed ipsa iustitia dum profici-
mus crescit. Et quomodo crescit dicam, & vobis-
cum quodammodo conferam, vt vnusquisque ve-
strum iam in ipsa iustificatione constitutus, accepta
scilicet remissione peccatorum per lauacrum rege-
nerationis, accepto spiritu sancto, proficiens de die
in diem, videat vbi sit, accedat, proficiat & crescat
donec consummetur, non vt finiatur, sed vt perfici-
atur.

13. **FVLGENTIVS** epistola quarta ad Probam,
capite tertio: Sicut, qui ad patriam tendit, donec
perueniat, semper habet vbi ambulet: sic etiam nos
quandiu in hoc mortali corpore constituti peregrina-
mur à Domino, praesens vita nobis est via, in qua
semper habemus vbi possumus proficere, donec
Deo perducente, ad illam valeamus beatæ immor-
talitatis aeternam patriam peruenire.

14. **BERNARDVS** epistola nonagesima prima ad
Abbatē Sueuionē congregatos: Nemo esse bo-
nus plusquam oportet potest. Bonus erat iam Pau-
lus: & tamen nequaquam contentus, libenter se ad
ea quae ante se sunt extendebat, posteriora obliui-
scens, & seipso semper melior effici studens. Solus
Deus melior seipso esse idcirco non vult, quia non
valet. Recedant à me & à vobis qui dicunt: Nolu-

mus esse meliores quam patres nostri: tepidorum
& dissolutorum se filios protestantes. Quorum me-
moria in maledictione est, quia mādūcauerūt vvas
acerbas, quibus dentes filiorum obstupuerūt. Aut
si de sanctis & bonae memoriae patribus gloriantur,
imitentur certē sanctitatem, quorum indulgentias
dispensationēque pro lege defendūt. Quamquam
sanctus Helias, Non sum, inquit, melior quam pa-
tres mei. & non dixit se nolle patribus esse melio-
rem. Vidit Iacob in scala angelos ascendentes & de-
scendentes. Nunquid stantem quempiam suae se-
dentem? Non est stare omnino in pendulo fragilis
scalae, neque in incerto huius mortalis vitae quic-
quam in eodem statu permanet. Non habemus hic
manentem ciuitatem, nec futuram adhuc posside-
mus, sed inquirimus. Aut ascendas neceesse est, aut
descendas. Si attentas stare, ruas neceesse est. Mini-
mè pro certo est bonus, qui melior esse non vult.
Et vbi incipis nolle fieri melior, ibi etiam desinis
esse bonus.

15. **CONCILIUM** Viennense sub Clemēte quin-
to in Clemētinis, libro quinto, titulo tertio de He-
reticis, capite tertio: Ad nostrum (qui desiderant
in votis gerimus, vt fides Catholica nostris prospe-
retur temporibus, & prauitas haeretica de finibus
fidelium extirpetur) non sine displicentia grandi
peruenit auditum, quod secta quaedam abominabi-
lis quorūdam hominum malignorum, qui Beguar-
di, & quorūdam infidelium mulierum quae Begui-
nae vulgariter appellātur, in regno Alemaniae (pro-
curante fatore malorum operum) damnabiliter in-
surrexit: tenens & asserens doctrina sua sacrilega
& peruersa inferius designatos errores. Primò vi-
delicet, quod homo in vita praesenti tantum & ta-
lem perfectionis gradum potest acquirere, quod
reddetur penitus impeccabilis, & amplius in gra-
tia proficere non valebit. Nam (vt dicunt) si quis
semper posset proficere, posset aliquis Christo pre-
fectior inueniri. Et in fine capituli: Nos sacro ap-
probante concilio sectam ipsam cum praemissis er-
roribus damnamus & reprobamus omnino, inhi-
bentes districtius, ne quis ipsos decetero teneat,
approbet vel defendat. Eos autē qui secus egerint,
animaduersione canonica decernimus puniendos.

16. **APOCALYPSIS** vicesimosecundo capite:
Qui iustus est, iustificetur adhuc, & sanctus sancti-
ficetur adhuc.

17. **ECCLESIASTICI** decimo octauo: Nè im-
pediaris orare semper, & nè veteris vsque ad mor-
tem iustificari.

18. **IACOBI** secundo capite, vt supra capite vn-
decimo, B. testimonio trigesimo.

XV.

De obseruatione mandatorum, deque illius necessitate & possibilitate.

a Mat. 23. d. Hier. Beda, & Theop. libid.
Aug. libr. 3. cont. 2. epist. Pel. c. 4. Cyp. de
vnt. Eccl. Conc. Vien. in Clem. ad nostr.
de har. Vide quae ff. 5. de Dec. & quae ff.
de praecip. Eccl.
b Hier. in expl. symb. ad Dam. Copell. 2.
Arauc. can. 4.
c Aug. de nat. & grat. c. 43. lib. 3. de pecc.
mer. c. 6. de gra. & liber. arb. c. 16. Chryl.
hom. 8. de pna. Leo fer. 5. de quinq. Vide
quae ff. 6. de Dec. log. C.
d 1. Ioan. 5. 4

NEMO autem quantumuis iustificatus, liberum se esse ab ob-
seruatione mandatorum putare debet, nemo temeraria illa & à Pa-
tribus sub anathemate prohibita voce vt, Dei praecipia homini
iustificatio ad obseruandum esse impossibilia, Nam Deus impossi-
bilia non iubet, sed iubendo monet & facere quod possis, & pete-
re quod non possis, & adiuuat vt possis. Cuius mandata grauiora non
sunt,

Caput 11.
sect. 6.

sunt, cuius iugum suauē est, & onus leue. Qui enim sunt filij Dei,
Christum diligunt: qui autem diligunt eum, vt ipsemet testatur,
seruat sermones eius: quod vtique cū diuino auxilio praestare pos-
sunt. Licet enim in hac mortali vita, quantumuis sancti & iusti, in
leuia saltem & quotidiana, quae etiā venialia dicuntur, peccata quā-
doque cadant: non propterea desinunt esse iusti. Nam iustorum illa
vox est & humilis & verax: *Dimitte nobis debita nostra. Quo fit vt iu-
sti ipsi eo magis se obligatos ad ambulandum in via iustitiae sentire
debeant, quo liberati iam à peccato, serui autem facti Deo, sobrie,
iuste, & pie viuentes, proficere possunt per Christum Iesum, per
quem accessum habuerunt in gratiam istam. Deus nanque sua gra-
tia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur.*

B. Itaque nemo sibi in sola fide blandiri debet, putans fide sola
se haeredem esse constitutum, haereditatemque consecuturū, etiam
si Christo non compatiatur, vt & conglorificetur. Nam & Christus
ipse (vt inquit Apostolus cum esset filius Dei, didicit ex iis quae passus
est, obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi
causa salutaris aeternae. Propterea Apostolus ipse monet iustificatos, di-
cens: *Nescitis, quod dñi qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed
vnus accipit brauium? sic currite vt comprahendatis. Ego igitur sic curro,
non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aërem verberans: sed castigo cor-
pus meum, & in seruitutem redigo: ne forte cum aliis praedicauerim, ipse re-
probus efficiar. Item princeps Apostolorum Petrus: Satagite, vt per
bona opera, certam vestram vocationem & electionem faciatis. Hac enim
facientes, non peccabitis aliquando.*

C. Vnde constat, eos orthodoxae religionis doctrinae aduersari,
qui dicunt iustum in omni bono opere saltem venialiter peccare:
aut, quod intolerabilius est, poenas aeternas mereri: atque etiā eos,
qui statuunt in omnibus operibus iustos peccare, si in illis suam ip-
sorum socordiam excitando, & sese ad currendum in stadio cohor-
tando, cum hoc, vt in primis glorificetur Deus, mercedem quoque
intuentur aeternam, cum scriptum sit: *Inclinani cor meum ad facien-
das iustificationes tuas propter retributionem. Et de Moyse dicat Apo-
stolus, quod respiciebat in remunerationem.*

TESTIMONIA.

1. **A. MATTHÆI** vicesimo octauo capite: Eun-
tes ergo docete omnes gentes: baptizantes eos in
nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docen-
tes eos seruare omnia quaecunque mandauī vo-
bis.

2. **HIERONYMVS** in caput vltimum Matthæi:
Docentes eos seruare omnia quaecunque manda-
ui, &c. Ordo praecipuus: Iussit Apostolis vt pri-
mum docerent vniuersas gentes, deinde fidei in-
tingerent sacramento: & post fidem ac baptismum
quae essent obseruanda praeciperent. Ac ne pute-
mus leuia esse quae iussa sunt & pauca, addidit: Om-
nia quaecunque mandauī vobis. Vt quicumque cre-
derint, qui in Trinitate fuerint baptizati, omnia
faciant quae praecipia sunt.

3. **BEDA** in eadem verba capitis vltimi Euange-
lij secundum Matthæum: Prius ergo docere gen-
tes, id est, scientia veritatis instituire, ac si baptiza-
re praecipit, quia sine fide impossibile est placere
Deo. & Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu
sancto, non potest introire in regnum Dei. Ad ex-
tremum verò subiungit. Docentes eos seruare om-
nia quaecunque mandauī vobis: quia sicut corpus
sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus
mortua est.

4. **THEOPHYLACTVS** in eundem locum:
Docentes eos seruare omnia quaecunque praecipit
vobis, non vnum vel duo, sed omnia mandata mea.
Horrescamus & timeamus fratres, quia si vnum no-
bis defecerit, non erimus perfecti serui Christi.

Baptismus tin-
ctus praecipia
seruanda.

e Mat. 1. d. Aug. de nat. & gratia cap. 69.
Bern. epist. 141. Chryl. in psal. 111.
f Ioan. 1. 4. c.
g Aug. ser. 67. de temp. lib. 3. cont. Cresc.
Gram. cap. 4.
h Idem de vera & falsa poenit. cap. 5. de
spir. & lit. c. 18. Gregor. lib. 6. in 1. Reg. c. 2.
Beda in cap. 26. Prover. v. 1. 4. Vide de
pec. in genere quest. 3. D. & de exp. pecc.
quest. 2. & 3.
i Conc. Mil. can. 7. & 8.
k Matth. 6. b

l Rom. 6. c
m Tit. 2. d
n Rom. 5. a
o Aug. de nat. & grat. cap. 36. Prop. Ant.
7. ad cap. Gal. & ad 7. obiect. Viuc.

p Chryl. hom. 3. & 9. in Ioan. hom. 70. in
mat. in psal. 110. lib. 1. cont. vitup. monast.
vita. Fulg. lib. 2. de remiss. pecc. c. 1. Greg.
hom. 29. in Euan. & lib. 33. mor. c. 7. Aug.
de grat. & lib. arb. c. 8. Cyr. lib. 10. in Ioan.
c. 16. Vide quae ff. 1. de pec. in spir. sanct. B.
& quae ff. 1. de bonis oper. B.
q Rom. 8. c
r Heb. 7. c

s 1. Cor. 9. d
t 2. Petr. 1. b

x 1. Cor. 9. d. Heb. 11. b. et 1. c. Celos. 1. 3. d.
Mat. 23. c. 1. 10. d. Luc. 6. 14. c. 16. b. 1. Tim.
c. 1. Paris. 1. b. Eccl. 12. a. 18. Ephes. 6. b. 3.
Theob. Gal. 6. b. Aug. praefat. in psal. 31. &
in psal. 97. 110. Cyp. epist. 9. 16. 56.
y Psal. 118. o
z Heb. 11. c

Omnia mandata ut seruare-
mus exiguntur.

Omnia enim exiguntur ut seruentur. Vide autem Domini sermonem, quomodo utrunque Christianismi caput complectatur, contemplatiuam & practicam virtutem. Dicendo quidem quod oporteat baptizari in nomine Trinitatis, contemplatiuam nobis tradidit: dicendo autem quod oporteat docere & mandata tenere, practicam introduxit.

3. AVGVSTINVS libro tertio contra duas epistolas Pelagianorum, capite quarto: Exceptis librorum veterum sacramentis, que sola significanti ratione precepta sunt, quaquam & in eis spiritaliter intelligenda sunt, recte lex dicitur spiritalis. Cetera certe que ad pietatem bonisque mores pertinentia, non ad aliquam significationem vlla interpretatione referenda, sed prorsus ut sunt dicta, facienda sunt. Profecto illam Dei legem, non solum illi tunc populo, verum etiam nunc nobis ad instituendam recte vitam necessariam nemo dubitauerit. Si enim Christus nobis abstulit illud grauissimum multarum obseruationum iugum, ne carnaliter circuncidamur, ne peccatorum victimas immolemus, ne sabbato septeno dierum volumine redeunte ab operibus etiam necessariis quiescamus, & cetera huiusmodi, sed ea spiritaliter intellecta teneamus, remotaque vmbra significantibus in rerum ipsarum que significantur luce vigilemus, nunquid propterea dicturi sumus, non ad nos pertinere quod scriptum est, ut alienum quodcunque perditum quisquis inuenerit reddat ei qui perdidit, & alia multa similia, quibus pie recteque vivere dicitur, maximeque ipsum decalogum, qui duabus illis lapideis tabulis continetur, excepta sabbati obseruatione carnali, que spiritali sanctificatione quietemque significat? Quis enim dicat non debere obseruare Christianos, ut vni Deo religionis obsequio seruatur, ut idolum non colatur, ut nomen Domini non accipiatur in vanum, ut parentes honorentur, ne adulteria, homicidia, furta, falsa testimonia perpetrentur, ne vxor, ne omnino res vlla concupiscatur aliena? Quis est tam impius, qui dicat ideo se ista legis non custodire precepta, quia est ipse Christianus, nec sub lege, sed sub gratia constitutus?

6. CYPRIANVS de vnitae Ecclesie: Prophetare, & demonia excludere, & virtutes magnas in terris facere, sublimis vti que & admirabilis res est: non tamen regnum caeleste consequitur, quisquis in his omnibus inuenitur, nisi recti & iusti itineris obseruatione gradiatur. Denunciat dominus & dicit: Multi mihi dicent in illo die: Domine Domine, nonne in tuo nomine prophetauimus? & in tuo nomine demonia excludimus? & in nomine tuo virtutes magnas fecimus? Et tunc dicam illis: Nunquam vos cognoui, recedite a me qui operamini iniquitatem. Iustitia opus est, ut promereri quis possit Deum iudicem. Preceptis eius & monitis obtemperandum est, ut accipiant merita nostra mercedem. Dominus in Euangelio cum spei & fidei nostrae viam compendio breuiante dirigeret: Dominus Deus tuus, inquit, Deus vnus est. & Diliges dominum Deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua. Hoc est primum mandatum: & secundum simile huic: Diliges proximum tuum tanquam te. In his duobus preceptis tota lex pendet & propheta. Vnitatem simul & dilectionem magisterio suo docuit: prophetas om-

nes & legem preceptis duobus inclusit.

7. CHRYSOSTOMVS homilia septuagesima in Mattheum: Ne fideles sola se fide saluari posse confidant, de pena malorum disserit. Ita infideles ad fidem, fideles vero ad recte viuendum cohortatur. Indumentum enim viuentis actio est. Verum cum per gratiam vocati simus, quam obrem hac ita accurate disputat? Quia videlicet vocatio & purgatio ipsa ex gratia sunt, ut vero vocatus iam, & candida indutus veste seipsum non maculet, ad diligentiam quoque pertinet vocatorum. Nam si non quia dignus, sed quia gratia tibi largita est, vocatus fuisti, oportebat te vicissim pro gratia non nihil reddere, & non tantam nequitiam ac ingratitude post acceptum honorem ostendere. Sed non ita magna ut Iudaeis, inquit, mihi concessa sunt: immo vero multo maiora. Nam quae longo tempore illis parabantur, ea tibi, quanuis indignus esses, vno temporis momento vniuersa largita sunt: ideo Paulus scribit, Gentes autem pro misericordia glorificare Deum. Tu enim quae illi expectabant accepisti, propterea magna negligentibus imminet poena: nam sicut illi, quia non venerunt, contempsisse recte dicuntur, pariter tu si perperam viuendo recumbere audebis, nequitiae accusaberis crimine. Ingressi namque cum sordidis vestibus, significat cum vita impura hinc abire: quocirca & obmutuisse scribitur.

8. CONCILIVM Viennense sub Clemente quinto, in Clementinis libro quinto, titulo de Haereticis, capite, Ad nostrum, errorem hunc tertium Beguardorum & Beguinarum damnat: Tertio, quod illi qui sunt in praedicto gradu perfectionis, & spiritu libertatis, non sunt humanae subiecti obedientiae, nec ad aliqua precepta Ecclesiae obligantur: quia (ut asserunt) vbi spiritus Domini, ibi libertas.

Reliqua testimonia de obseruatione mandatorum Dei & Ecclesiae, vide supra quaestione quinta de Decalogo, & quaestione prima de preceptis Ecclesiae.

9. HIERONYMVS in explanatione symboli ad Damasum: Execramur etiam eorum blasphemiam, qui dicunt impossibile aliquid homini a Deo preceptum esse: & mandata Dei non a singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari. Eadem habet Augustinus sermones centesimo nonagesimo primo de tempore. Vide supra quaestione sexta de Decalogo, C. testimonio decimo.

10. CONCILIVM secundum Arausicanum, canone vigesimo quinto: Hoc enim secundum fidem catholicam credimus, quod accepta per baptismum gratia, omnes baptizati, Christo auxiliante & cooperante, quae ad salutem pertinent, possint & debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere.

11. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite quadragesimo tertio: Non igitur Deus impossibilia iubet, sed iubendo admonet, & facere quod possis, & petere quod non possis.

12. IDEM libro secundo de peccatorum meritis & remissione, capite sexto: Itinera mea, inquit, dirige secundum verbum tuum, & non dominetur mihi omnis iniquitas. Ab huius execrandae dominationis seruitute liberamur, quibus Dominus Iesus eum recipientibus dedit potestatem filios Dei fieri. Ab ista horrenda dominatione liberandi fuerat quibus dicit, Si vos filius liberauerit, tunc vere liberi

Fidelibus etiam recte viuendum, ut saluentur.

Rom. 15.

Beguardorum & Beguinarum error.

Blasphemia est Deum impossibilem precepisse sententiam.

Psal. 118.

Ioan. 1.

Ioan. 8.

Homo a Deo adiuuus potest esse sine peccato, si velit.

beri eritis. His atque huiusmodi aliis innumerabilibus testimoniis dubitare non possum, nec Deum aliquid impossibile homini precepisse, nec Deo ad opitandum & adiuuandum, quo fiat quod iubet impossibile aliquid esse, ac per hoc potest homo si velit, esse sine peccato, adiuuus a Deo.

13. ET de gratia & libero arbitrio, capite decimo sexto: Magni aliquid Pelagiani se scire putant, quando dicunt, Non iuberet Deus quod sciret non posse ab homine fieri. Quis hoc nesciat? Sed ideo iubet aliqua quae non possumus, ut nouerimus quid ab illo petere debeamus. Ipsa est enim fides, quae orando impetrat quod lex imperat. Denique ipse qui dixit, Si volueris, conseruabis mandata: in eodem libro Ecclesiastico aliquanto post dicit, Quis dabit in ore meo custodiam, & super labia mea signaculum astiturum, ne forte cadam ab eo, & lingua mea perdat me? Et infra: Certum est nos facere cum facimus, sed ille facit ut faciamus, praebendo vias efficacissimas voluntati, qui dixit, Faciam ut in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis, & faciatis.

Ecc. 17.
Ecc. 22.

Ezech. 36.

14. CHRYSOSTOMVS homilia octaua de penitentia: Quicquid ergo fortasse dixeris, id erit quod diximus, laboriosa lex. Quid igitur impossibilia mandat nobis Deus? non, inquam, obmutescere, neque Domino succubere. Non enim hic responsi modus, sed peccati additamentum priori peius. Quod autem peccatorum plurimi conluerunt in Dominum suas accusationes retorquere, audi: Accessit ille cui talenta quinque tradita fuerat, & alia quinque attulit: accessit qui duo, & alia duo attulit: accessit cui vnium fuit creditum, & quoniam non habuit talentum quod ferret, pro talento accusationem attulit. Quomodo? Noui, inquit, quoniam austerus sis. O serui proteruiam, non contentus peccato, etiam contra dominum statuit accusationem. Metens vbi non seminasti, & tollens quod non posuisti. Sic & in praesenti vita quotquot nihil operantur boni, additamentum malorum faciunt accusationem aduersus Dominum. Nequaquam igitur dominum in cuses: haud mandat impossibilia, multi & ipsa superant mandata. Ergo si impossibilia fuissent, minus sua sponte superassent. Vnigenitatem, in bonis que nihil possidere nusquam madat, atque a se propriam substantiam multi abiciunt, ipsis operibus reddentes testimonium legibus mandatorum inesse multum facilitatis. Nequaquam ergo superassent ea, nisi facilia approbassent. Et paulo post: Hec a me omnia non inuacuum dicta sunt, sed diuinae legis gratia, ut ostendam grauem non esse, non esse onerosam, non laboriosam, neque impossibilem. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo. Vidit simul & id ipsum Christus multos legis difficultate accusatos: quapropter haud nudam, neque simplicem induxit, neque a semetipso: sed antiquae legis memoriae rediit a comparatione, felicitatemque illius atque humanitatem ostedit. Item infra: Cuius ergo rei gratia veterem ipsis legem reperit? dicit enim ipsis: Audistis quoniam dictum est antiquis, Non moechaberis. Cognouit difficile esse mandatum, non suapte natura, sed audientium desidia. Multa enim quae natura facilia sunt, difficilia fiunt cum pigritamus: veluti difficilia quae sunt, leuia & facilia fiunt nobis accurate prospicientibus: non e-

nim difficultas rerum naturae inest, sed exercitium proposito. Quod verissimum esse vel ex eo patet. Nam vel natura dulcedinem habet, atque eandem iucundissimam, sed agrotis amarum quid atque illicitum est, non propria, sed illorum agritudinis natura: sic lex tametsi videatur onerosa, non sua natura, sed nostra sit pigritia. Haud etenim mihi multum laboris, ostendere factum facile esse: nam id ipsum difficile aliud dicere oportuerat. Nunc enim dicit, fuge mulieris visum, a luxuria recede. Quod aut peius oppositum dicere fuerat, exquire mulieres, scrutare alienas formas, atque sic libidine vincere. Id ergo difficile fuerat: nam dicere fornacem fuge, recede longius ab igne, flammam propius non accesseris, quod sis innocuus, multum facilitatis habet.

15. LEO sermone quinto de Quadragesima: Gratia Dei obedientia se humana non subtrahat, nec ab illo bono, sine quo non potest bona esse, deficiat. At si quid sibi impossibile aut arduum in mandatorum effectibus experitur, non in se remaneat, sed ad iubentem recurrat: qui ideo dat preceptum, ut excitet desiderium, & praestet auxilium, dicente Propheta: lacta in Deum cogitatum tuum, & ipse te enutriet, Reliqua testimonia de possibilitate & facilitate mandatorum Dei, vide supra quaestione sexta de Decalogo, C.

16. PRIMVS Ioannis quinto capite, vide loco citato, testimonio secundo.

17. MATTHEVS undecimo capite, ibidem testimonio primo.

18. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite sexagesimo nono, ibidem testimonio octauo.

19. BERNARDVS epistola tredeciesima quadragesima prima: Pudeat negligentis nunc in vitam, quam prius in mortem ire, & minori studio salutis acquirere quam perditionis augmentum. Nam ut omnino sumus inexcusabiles, in via vite quo citius, eo facilius curritur: & leue Saluatoris onus quo crescit amplius, eo portabilis est. Nonne & auxilium leuat, non onerat pennarum sine plumarum numerositas ipsa? Tolle eas, & reliquum corpus pondere suo fertur ad ima. Sic disciplinam Christi, sic onus leue, quo deponimus, eo deprimimur ipsi, quia portat potius quam portatur.

20. CHRYSOSTOMVS in psalmum ceterimum undecimum: In mandatis eius volent nimis. Qui enim eum metuit ut oportet, suscipit eius precepta cum magna auiditate: & ideo amor in legislatorem, facilem & gratam facit legem, etsi videatur aliquam habere difficultatem. Nemo autem quod dico reprehendat, si tali exemplo usus sum. Nam Paulus quoque eo usus est, sic dicens: Sicut exhibuistis membra vestra serua immunditiae, ita exhibete iustitiae. Qui meretricis itaque amore captus est, etiam si afficiatur probro & contumelia, etiam si verberetur, etiam si se turpiter & indecore gerat, etiam si expellatur a patria, etiam si bonis paternis eueratur, etiam si patris beneuolentia priuetur, etiam si grauiora patitur, ea fert iucunde & libenter propter amorem impudicum. Quod si illa cum voluptate suscipiunt, quomodo non multo magis Dei precepta, quae sunt salutaria, & gloriae plena, & magnam nobis praebent philosophiam, & animam meliorem efficiunt, oportet cum magna voluptate suscipere, & nihil esse difficile in eis existimare?

Difficultas preceptorum Dei, si quis sit, Dei auxilio superatur. Psal. 144.

Onus Christi quo magis crescit eo portabilius.

Amor legis facit legem faciliorem.

Rom. 6.

Christianis precepta Decalogi obseruanda.

Precepta & monitis Dei obtemperandum. Marc. 11.

Difficultatem enim non natura præceptorum, sed multorum solet foecordia efficere. Itaque si quis ea cum studio & alacritate animi suscipiat, videbit ea esse leuia & facilia. Quocirca dicebat Christus, Iugum meum suauis est, & onus meum leue. Et vt scias ea hoc modo se habere, & multorum foecordiam ea que sunt facilia, facere difficilia: studium autem ac diligentiam facillima, ea quæ alioqui difficilima: quando manna fruebantur Iudæi, id & ægrè ferebant, & mortem exoptabant: Paulus autem cum fame conflictans gaudebat, & exiliebat. Et illi quidem dicebant: Anima nostra arida est in manna. Eduxisti nos vt interficeres, eò quòd non essent monumeta in Ægypto? Paulus autem, Gaudeo in passionibus meis, & suppleo ea quæ desunt afflictionibus Christi, in carne mea. Quibusnam passionibus fame, siti, nuditate, & aliis omnibus. In mandatis eius volet nimis.

21. IOANNIS decimoquarto: Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet: quia ego ad patrem vado. Et, si quis diligit me, sermonem meum seruet, & pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus, qui non diligit me, sermones meos non seruat.

22. AVGVSTINVS sermone sexagesimo primo de tempore: Cum tam magnum sit verè & perfectæ charitatis remediũ, nullus tamen inuenitur qui eam cum Dei adiutorio non possit habere. In reliquis operibus bonis interdum potest aliquis qualemcumque excusationem prætere, in habenda verò dilectione nullus se poterit excusare. Et post pauca: Sed dicit aliquis, nulla ratione possum inimicos meos diligere. In omnibus scripturis Deus tibi dicit, quia potes. Tu è contrariò respondes, non posse. Considera nunc vt rùm tibi an Deo debeat credi. Et idè quia veritas mentiri non potest, iam vanas excusationes suas relinquat humana fragilitas: quia nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est: nec damnatus est hominem pro eo quod non potuit vitare, qui pius est. Quid tergiversamur in casum? Nemo enim quantum possumus melius nouit quàm qui nobis ipsum posse donauit. Tot viri, tot mulieres, clerici, pueri, tantæ & tam delicatæ puellæ flammæ & ignes & bestias æquanimiter pertulerunt, & nos stultorum hominum conuicia dicimus tolerare non posse, quæ nobis malorum hominum nequitia inferuntur, si possumus etiam vsque ad mortem illorum nostras iniurias vindicamus: Vndè nescio qua fronte vel qua conscientia cum omnibus sanctis in æterna beatitudine partem habere desideramus, quorum exempla sequi in rebus minimis non acquiescimus.

23. E T libro tertio cõtra Cresconium Grammaticum, capite quarto: Boni mores vitam bonorum malorumque discernunt, & ad diuersa perducunt. Nec quicquid iusto licet, potest & iniustus implere, quia iustus implet legem Christi per dilectionem Christi, vndè iniustus alienus est.

24. I D E M de vera & falsa pœnitentia, capite quinto: Apostolus dixit, Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Scimus enim & iustus peccata solere contingere. Non se cõfirmabat absque peccato, qui se nouit indissolubili vinculo charitatis Christo coniunctum. Nisi enim sciret sepe iustus ad veniam venire, quomodò dubitaret se

peccare, qui se sciebat spiritum Dei habere, & intentione mundissima ei seruire: Cur enim Dominus Petri pedes lauisset, & Ecclesiam hoc idem docuisset, nisi quia quotidiana est offensio, oportet vt quotidiana sit remissio? Cur docuisset ipse Dominus orantes dicere, Dimitte nobis debita nostra: nisi ipse misericors perseueraret, qui nos ab hac peccatione non vult deficere?

25. I T E M de spiritu & litera, capite vice simoo octauo: Sicut non impediunt à vita æterna iustum quædam peccata venialia, sine quibus hæc vita non ducitur: sic ad salutem æternam nihil profunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficilimè vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur.

26. GREGORIUS libro sexto in librum primũ Regum capite secundo, in illa verba capitis decimiquinti, Pœniter me quòd constituerim Regem Saül. Quasi dicat: Quem præesse aliis tunc volui, modò nolo: quia quem humilem prætuli, nunc superbientem & elatum transgressorem cerno. Quod nimirum de quibuslibet lapsis non dicitur: sed de his quorum lapsus ostenditur, & pœnitentia nequam præuidetur. Nam de iustorum casu scriptum est: Septiès in die cadit iustus, & refurgit. Eorum certè casus quodammodò status eorum est: quia aliquando permittuntur cadere, vt semper valeant fortius stare. Permittuntur vt in malis corruant, ne summa virtutum dona per elationem perdant. Hi profectò & si verba Domini quadoquè non implent, à Domino non recedunt, quia ad tempus relinquantur, vt æternaliter teneantur, & in modico desipiunt, sed post modicum respiscunt.

27. B E D A in caput vice simum quartum Prouerborum, vel iuxta ipsius diuisionem, in caput vice simum sextum in ea verba, Septiès in die cadit iustus, &c. Quomodò autem iustus appellatur, qui cadere, id est, peccare memoratur? nisi quia de leuibz quotidianisque loquitur peccatis, sine quibus nec iustorum quispiam esse in hac vita potuit. Quia nimirum per ignorantiam, per obliuionem, per cogitationem, per sermonem, per surreptionem, per necessitatem, per fragilitatem carnis, singulis diebus, vel inuiti vel volentes frequenter reatum incurrimus. Et tamè refurgit iustus, videlicet quia iustus est, nec iustitiæ eius præiudicat lapsus fragilitatis humanæ.

Vide plura hac de re testimonia supra de peccatis in genere, quæstione tertia, D. Et de expiatione peccatorum, quæstione secunda & tertia.

28. CONCILIVM Mileuitanum canone septimo: Item placuit, vt quicumque dixerit, in oratione Dominica idèd dicere sanctos, Dimitte nobis debita nostra, vt non pro seipsis hoc dicant, quia non est eis iam necessaria ista petitio, sed pro aliis, qui sunt in suo populo peccatores: & idèd non dicere vnumquemque sanctorum, Dimitte mihi debita mea, sed, Dimitte nobis debita nostra, vt hoc pro aliis potius, quàm pro se iustus petere intelligatur, anathema sit. Sanctus enim & iustus erat Apostolus Iacobus, cum dicebat: In multis enim offendimus omnes. Nam quare additum est, omnes, nisi vt ista sententia conueniret & psalmo, vbi legitur: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens? Et in oratione sapiētissimi Salomonis: Non est homo qui non peccet. Et in libro Iob: In manu omnis hominis

hominis signat, vt sciat omnis homo infirmitatem suam. Vndè etiam Daniel sanctus & iustus, cum in oratione pluraliter diceret, Peccauius, iniquitatem fecimus, &c. que ibi veraciter & humiliter cõfiteretur, nè putaretur, quemadmodum quidam sentiunt, hæc non de suis, sed de populi sui potius dixisse peccatis, postea dixit: Cum orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Domino Deo nostro: noluit dicere, peccata nostra, sed & populi sui dixit, & sua: quia futuros istos, qui tam malè intelligerent, tanquam propheta præuidit.

29. E T canone octauo: Item placuit, vt quicumque verba ipsa Dominicæ orationis, vbi dicimus, Dimitte nobis debita nostra: ita volunt à sanctis dici, vt humiliter, non veraciter, hoc dicatur, anathema sit. Quis enim ferat orantem, & non hominibus sed ipsi Domino mentientem, qui labiis sibi dicit dimitti velle, & corde dicit, quæ sibi dimittantur, se debita non habere?

30. M A T T H E I sexto capite: Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

31. A D Romanos sexto capite: Gratias autè Deo quòd fuistis serui peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ in qua traditi estis. Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ.

32. A D Titũ secundo capite: Apparuit enim gratia Dei saluatoris nostri omnibus hominibus: erudiens nos vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè, & iuste, & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei & saluatoris nostri Iesu Christi.

33. A D Romanos quinto capite: Iustificati ergò ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum: per què & habemus accessum per fidem in gratiam istam in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.

34. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite vice simo sexto: Ipse Deus, cum per mediatorè Dei & hominum hominem Iesum Christum spiritaliter sanat ægrum, vel viuificat mortuum, id est, iustificat impium, & cum ad perfectam sanitatè, hoc est ad perfectam vitam iustitiæque perduxerit, non deserit si non deseratur, vt piè semper iustèque viuatur.

35. P R O S P E R sententia septima ad capitula Gallorum: Qui dicit, quòd Deus quibusdam filiis suis quos regenerauit in Christo, quibus fidem, spem, dilectionem dedit, ob hoc perseuerantia non dederit, quia à massa perditionis præscientia Dei, & prædestinatione non sint discreti: Si hoc vult firmare, quòd Deus huiusmodi homines in bonis que donauerat noluerit permanere, & ipse eis causa auersionis extiterit, contra iustitiã Dei sentit. Quânis enim omnipotentia Dei potuerit vires standi præbere lapsuris: gratia tamen eius non prius eos deseruit, quàm ab eis desereretur. Et quia hoc ipsos voluntaria facturos defectione præuidit, idèd in prædestinationis electione illos non habuit.

36. I D E M ad septimam obiectionem Vincentianam, hanc videlicet, Quòd hæc scit voluntas Dei, vt magna pars Christianorum salua esse nec velit, nec possit. sic respondet: Si de his hoc dicitur, qui pietatem Christianæ conuersationis & fidei deserentes, in prophanos errores, aut in damnabiles mores irreuocabiliter transierunt, non dubium est,

quòd talem voluntatem habentes salui esse noluit: & quando salui esse noluit, salui esse non possunt. Sed nullo modo credendum est huiusmodi homines, in hanc desperationem ex Dei voluntate cecidisse, cum potius alleuet Dominus omnes qui corruunt, & erigat omnes elisos. Nemo enim nisi illius gratia erigitur, nemo nisi illius gratia stabilitur. Dei ergò voluntas est, vt in bona voluntate maneat: qui & prius quàm deseratur neminem deserit: & multos desertores sæpè conuertit.

1. B. C H R Y S O S T O M V S homilia tertia in Ioannem: Deo gloriam demus, vt à parentibus & à maioribus nostris accepimus, demus, inquam, gloriam & fide, & operibus. Nulla enim nobis bonorum dogmarum ad salutem utilitas, si vita vitiorum fordibus scateat, & inquinetur. Quamobrem eam ita formemus & erudiamus, vt deo placeat, omni turpitudine, iniquitate, auaritia longè abiecta, & tanquam hospites & aduenas, & à terrenis rebus alienos nos exhibeamus.

2. E T homilia nona: Ad animæ puritatem seruandam, non satis est baptizari duntaxat & credere: sed si perpetuò ea frui munditia & pulchritudine volumus, dignam se vitam exhibere oportet. Item post pauca: Maiorem in modum nobis formidandum est, nè pulchra hac stola, segnitie postmodum & sceleribus nostris sordidata, è cubiculo thalamoque eiiciamur: vt quinque illæ virgines fatuæ, & is qui nuptialem vestem non habebat: siquidem ille ex conuiuio erat, Inuitatus enim & ipse fuerat, sed quoniam inuitatus, & tanto acceptus honore, Dominum qui se inuitauerat contumelia affecit, audi quàm miseram, quàm luctuosam penam dederit. Cum enim ad tam splèdidam, & tam lautam mensam veniret, non modò conuiuio prohibitus est, verum & manibus ligatis & pedibus in tenebras mittitur exteriores, vbi & perpetuus fletus est, & stridor dentium. Nolimus igitur, nolimus inquam dilectissimi, fidem nobis ad salutem fati esse existimare. Nam nisi vitam purã exhibuerimus, & hac cœlesti vocatione digna nos induerimus vestimenta, quibus ad nuptias admittamur: nihil nos eripiet, quin eodem quo miser ille afficiamur supplicio.

3. I D E M homilia septuagesima in Matthæũ: Nè fideles sola se fide saluari posse confidant, de pœna malorum differit. Ità infideles ad fidem, fideles verò ad rectè viuendum cohortatur. Indumentum enim viuentis actio est.

4. I D E M in psalmum centesimum decimum: Nè quis existimaret sapientiam non procedere vltra cognitionem, subiunxit, Intellectus bonus omnibus facientibus eum. Non sufficit enim fides, nisi adit etiam vitæ institutio fidei conueniens. Quomodò est autem initium sapientiæ timor Domini? Ab omni vitio liberat, omnem virtutè dirigit. Dicit autem sapientiam, non quæ in verbis, sed quæ in rebus sita est. Nam externi quoque philosophi definerunt sapientiam diuinarum & humanarum rerum cognitionem. Hanc autem artem docet Dei timor, improbitatem auferens, & virtutem inferens, vt præsentia contemnantur efficiens & in celum traducens. Quid est hæc anima sapiētius? Non quærit autem hic solum auditorem, sed etiam factorem. Intellectus enim bonus omnibus facientibus eum. Hoc est, iis qui faciunt sapientiam, & eam

Matth. 11.

Num. 11.

Coloss. 1.

Charitatem cum Dei adiutorio habere omnes possumus.

Pet dilectionem iustus legem impleat potest. 1. Cor. 4.

Iustus etiam peccata contingit.

Ioan. 13.

Vt quotidiana offensio, ita quotidiana remissio. Matth. 6.

Sine leuibz peccatis vita non ducitur.

Prouer. 24.

Casus iustorum quodammodo status illius sunt.

Fragilis est plur iusticie non præiudicat.

Matth. 6.

Iustus pro se ipso dicit, Dimitte nobis debita nostra.

1. Cor. 5.

Psalm. 142. 1. Reg. 8. 2. Paral. 6. Eccl. 7. Iob. 17.

Dan. 9.

Dan. 9.

Matth. 6. A sanctis veraciter dicitur, Dimitte nobis debita nostra.

Dens nõ deserit, nisi prius deseratur.

Dens nulli causa auersionis.

Psalm. 44.

Dens neminẽ deserit prius, quàm deseratur.

Fide & operibus Deus colendus.

Matth. 22.

Fides ad salutem fati non est.

Vita fidei sit contentiens.

factis ostendunt, bonus est intellectus.

5. LIBRO primo contra vituperatores monasticæ vitæ: Quid, quæso, fides conferet emolumentum, si vita sincera non fuerit & pura? Verum vos & ista fortassis nescitis, quibus nostra ferè omnia & ignota sunt & inaudita. Itaque vobis necessariò Christi sententiâ summam numerabo: vos autem cautè & diligenter obseruate, vtrumne semper de fide & dogmatibus disputet, pròque his tantum supplicia decernat, nisi integra seruentur: an verò vitam ipsam quoquè, ac mores conscendisset, videns innumeram circumfluentem, ac se circumstantem multitudinem, talia monita edebat: Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem patris mei. Item: Multi dicent mihi in illa die: Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo daemonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc cõfitebor illis: recedite à me, qui operamini iniquitatem, non noui vos. Eum verò qui audit sermones meos, & non facit, similem esse dixit homini fatuo, qui domum suam super arenam construit, eam ventis & fluminibus & pluuiis labefactandam ac diruendam parat. Item cum alio in loco concionaretur: Sicut, inquit, piscatores cum sagem traxerint, malos pisces abiciunt: ita erit in illa die, angelis eos omnes qui peccauerint in fornacem iactatibus. De flagitiosis quoquè, & impuris hominibus cum loqueretur, aiebat: Et illuc abibunt, vbi nec vermis eorum moritur, nec ignis extinguitur. Et rursum: Rex, inquit, fecit nuptias filio suo, & cum vidisset hominem indutũ vestibus fordibus, ait ad eum: Amice, quomodò huc intrasti, non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dicit ministris suis: Ligatis eius manibus & pedibus, eiciite illum in tenebras exteriores. Impudicus ista, vt dictum est, & flagitiosus atque impuris comminatur. Virgines quoque quæ exclusæ à sponsi thalamo fuerunt, propter crudelitatem atque immanitatem id passæ sunt: alique rursus eadem ex causa eunt in ignem æternũ, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Et hi quoque qui frustrà, & sine causa loquuntur, punientur. Ex verbis enim, inquit, tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. Ergone tibi videtur inaniter, ac sine ratione vitæ nostræ cautè, timidèque ratione habere, eisque philosophiæ parti, quæ mores instruit propensius studere? Minimè equidem id puto, nisi fortè Christum hæc superuacue dixisse velis asserere, atque his plura etiam: neque enim hæc omnia inserere visum est. Quod nisi vereretur librum prolixius extendere, & ex prophetis ipsis atque ex beato Paulo, aliisque Apostolis ostēderem profectò, quantum studij in hac parte emendandæ vitæ, morumque componendorum nos Deus poneret voluit.

6. FVLGENTIVS libro secundo de remissione peccatorum, capite primo: Cõstat peccatorum remissionem non tribui, nisi conuersis intra Ecclesiã Catholicam constitutis. Ibi enim potest conuersio esse vera, vbi fides vera comitatu sanctæ conuersationis ornatur, & benè viuendi studium nulla prauæ credulitatis maculatione polluitur. Vita enim bona non veraciter dicitur, quæ peruersæ credulitatis vitio deprauatur: neque sufficit ad salutem fides recitè credentis, si conuersatio moribus atque

operibus turpatur obscenis. Propter quod sicut mortuam sine operibus fidẽ B. Iacobus prædicat: sic omne quod non est ex fide, peccatum esse Paulus sua prædicatione confirmat.

7. GREGORIUS homilia vicefimanona in Euãgelia: Fortasse vnusquisque apud semetipsum dicit: Ego iam credidi, saluus ero. Verum dicit, si fidem operibus tenet. Vera etenim fides est, quæ in hoc quod verbis dicit, moribus non contradicit. Hinc est enim quod de quibusdam falsis fidelibus Paulus dicit: Qui cõfitentur se nõsse Deum, factis autem negant. Hinc Ioannes ait: Qui dicit se nõsse Deum: & mandata eius non custodit, mendax est. Quod cum ita sit, fidei nostræ veritatẽ in vitæ nostræ consideratione debemus agnoscere. Tunc enim veraciter fideles sumus: si quod verbis promittimus, operibus complemus. In die quippe baptismatis omnibus nos antiqui hostis operibus, atque omnibus pompis abrenunciare promissimus. Itaque vnusquisque vestrum ad considerationem suam mentis oculos reducat: & si seruat post baptismum quod ante baptismum spondit, certus iam quia fidelis est, gaudeat.

8. E T libro trigésimotertio moralium, capite septimo: Alios à rectitudine fidei nequaquam deuiat (loquitur de Behemoth) sed ad vsum prauæ operationis inclinat. Alios quantum vult in operatione immunditię inflectere non valet, sed apud semetipsum intus in studio intentionis intorquet: vt dum à charitate mentem diuidunt, rectum non sit quicquid extrinsecus operentur. Et vitam fidei non tenent: quia aut aperte illicita faciunt, aut ex peruerso corde quæ agunt, praua sunt, etiam si sancta videantur. Quia enim nonnulli confitendo fideles sunt, non viuendo: hinc est quod voce veritatis dicitur: Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnũ cælorum. Hinc rursum ait: Quid autem vocatis me Domine, Domine, & non facitis quæ dico? Hinc Paulus ait: Confitentur se nõsse Deum: factis autem negant. Hinc Ioannes dicit: Qui dicit se Deum nõsse, & mandata eius non custodit, mendax est. Hinc est quod de ipsa sua prima plebe Dominus conqueritur, dicens: Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longè est à me. Hinc etiam Psalmista ait: Dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mētiti sunt ei. Item post pauca: Nemo igitur sibi fidem sine operibus sufficere posse confidat, cum scimus quòd scriptum sit: Fides sine operibus mortua est. Nullus Behemoth morsum ex sola confessione fidei plenè euasisse se existimet: quia iam quidem fluuium absorbit, sed adhuc Iordanem sitit, & toties in os illius Iordanis fluit, quoties Christianus quisque ad iniquitatem de fluit. Os quidem eius iam fide nos subleuante fugimus: sed magno studio curadum est, nè in hac lubrica operatione dilabatur. Si ambulandi cautela negligitur, incassum credẽdo rectum iter tenetur: quia via quidem fidei ad cælestem patriam proficit, sed offendentes minimè perducit.

9. AVGVSTINVS de gratia & libero arbitrio, capite octauo: Apostolus cum dixisset, Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, nè fortè quis extollatur: vidit vtique putare posse homines hoc ita dictum, quasi necessaria non sint opera bona credentibus, si eis fides sola sufficiat: & rursus posse homines

fac. 5. Rom. 14. Non vultis asserere S. Fulgentius omnia opera facta ab infidelibus esse peccata prope dicta, sed quòd nõ sint opera merito ratiua æternæ, aut talia que eos iustificat. Concedendum ca. 26. libri de incarnatione & gratia Christi, illos posse habere quaedam bona opera. Ad Tit. 1. 1. Ioan. 2. Fideles veri qui dicendi.

Fides & vitæ fidei simul tenenda.

Math. 7.

Ad Tit. 1.

1. Ioan. 2.

Marc. 7.

Psal. 77.

Iac. 2.

Ephes. 2.

nes de bonis operibus extolli, vel ut ad ea facienda sibi sufficiant: mox itaque addidit, Ipsius enim sumus signum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ preparauit Deus, vt in illis ambulemus.

10. CYRILLVS libro decimo in Ioannem, capite decimosexto, in hæc verba: Manete in me, & ego in vobis. Sicut palme, &c. Manifestus iam ex hoc loco discimus, sincera fide palmites insertos viti fideles fieri. Sed non est minoris curæ iugiter per charitatem, id est, mādati seruationem Christo inhærere, illud Psalmistæ clamantes, Inhæsit anima mea post te. Non igitur sufficit ad perfectionem, id est, ad sanctificationem, quæ per Christũ in spiritu est, in numero palmium recipi: sed oportet ardentem charitatem, atque continuè immaculate Christum sequi. Quia in re maximè spiritualis cõfuctio nis virtus seruat.

Plura de hac re testimonia vide supra de peccatis in spiritum sanctum, quæstione tertia B. testimonium primum cum sequentibus. Item de bonis operibus quæstione prima B. testimonium secundum & subsequenta.

11. AD Romanos octauo capite: Ipse enim spiritus, testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autè filij: & hæredes, heredes quidem Dei: cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

12. AD Hebræos quinto capite.

13. PRIORIS ad Corinthios nono capite.

14. POSTERIORIS Petri primo capite, vt in textu.

1. C. IOB primo capite: In omnibus his non peccauit Iob labijs suis: neque stultum quid contra Deum locutus est.

2. E T capite secundo: Qui ait ad illam, Quasi vna de stultis mulieribus locuta es, si bona suscipimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus? In omnibus his non peccauit Iob labijs suis.

3. MATTHEI sexto capite: Lucerna corporis tui, est oculus tuus: Si oculus tuus fuerit simplex: totum corpus tuum lucidum erit.

4. LV CÆ vndecimo capite: Cum immundus spiritus exierit de homine, perambulat per loca iniquosâ, quaerens requiem. Et non inueniens dicit, Reuertar in domum meam vndè exiui. Et paulò post: Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus nequiores se, & ingressi habitet ibi. Et sunt nouissima hominis illius peiora prioribus.

5. PRIORIS ad Corinthios septimo capite: De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino vt sim fidelis. Et paulò post: Existimo ergò hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est hominis sic esse. Si autem acceperis uxorem: non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccauit. tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autè vobis parco. 6. POSTERIORIS Petri primo capite, vt in textu, B.

7. PRIMÆ Ioannis tertio capite: Omnis qui in eo manet, non peccat.

8. E T capite quinto: Scimus quia omnis qui natus est ex illo, non peccat: sed gubernatio Dei conseruat eum, & malignus non tangit eum.

9. AMBROSIVS in caput primum Lucæ, in illa verba: Erant, inquit, ambo iusti ante Deum, in cedẽ

tes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini sine querela. Quid ad hoc referunt qui peccatis suis solatia præferentes, sine peccatis frequentibus hominem putant esse non posse, & vtiuntur versiculo, quia scriptum est in Iob: Nemo mundus à forde, nec si vnus diei vitæ sit in terra, nūmerosi

menses ab ipso: Quibus respondendum est, prius vt quid sit hominem sine peccato esse, definiant, vt trũ nunquam omninò peccasse, an desisse peccare. Si enim hoc putant sine peccato esse, desisse peccare, & ipse consentio. Omnes enim peccauerunt, & egressi sunt gloria Dei. Sin autem eum qui veterem errorem correxit, & in eam se vitæ transformauerit qualitatem, vt temperet à peccato, negat abstinere delictis: non possum in eorum cohære sententiam, eum legamus: Quia sic Dominus dilexit Ecclesiam vt exhibeat sibi ipse gloriosam, & non habentem maculam aut rugam, aut aliquid eiusmodi, sed vt siti sancta & immaculata. Et post pauca. Et benè iustos ante Deum. Non enim omnis qui iustus est ante homines, iustus est ante Deum. Aliter vident homines, aliter Deus: homines in facie, Deus in corde. Et idè fieri potest vt aliquis affectata bonitate populari, iustus videatur mihi, iustus autem ante Deum non sit: si iustitia non ex mentis simplicitate formetur, sed adulatione simuletur. Abscondita enim in ea homo non poterit deprehendere. Perfecta igitur laus est, ante Deum iustum esse. Vnde & Apostolus, Cuius laus, inquit, non ex hominibus, sed ex Deo est. Beatus ille de quo nominus dignatus est dicere: Ecce verè Israëlita, in quo dolus non est. Verus enim Israëlita, qui Deum videt: & videri se nouit à Deo, & ipsi exhibet cordis occulta. Solus enim perfectior, qui ab eo probatur qui non potest falli. Iudicia enim Domini vera, iudicia autem hominum sæpè falluntur: vt & iniustis iustitiæ gratiam frequenter adscribant, & iustum aut odio persequantur, aut mendacio decolorent. Nouit autem Dominus immaculatum vias, nec pro peccatore laudabilem, nec pro laudabili peccatorem, sed vnumquemque pro competetium iudicat ratione meritorũ. Idem est enim arbiter meritis & facti. Diuina nanque iudicia meritum iusti ex mentis habitu, non aliquo factorum exitu mētiantur.

10. ORIGENES homilia secunda in Lucam eadem habet ferè ad verbum, quæ Ambrósus.

11. PRIORIS ad Corinthios nono capite: Nescitis quòd ij qui in stadio currunt, omnes quidè currunt: sed vnus accipit brauium? Sic currite vt comprehendatis. Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere, & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam.

12. AD Hebræos vndecimo capite: Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquietantibus se remunerator sit. Et nonnullis interiectis: Fide, qui vocatur Abraham obediuit in locum exire quem accepturus erat in hereditatẽ: & exiit, nesciens quòd iret. Fide, demoratus est in terra repromissionis, tanquam in aliena, in casulis habitando cum Isaac & Iacob cohæredibus repromissionis eiusdem. Expectabat enim fundamenta habentem ciuitatem: cuius artifex & conditor Deus. Itè post pauca: Fide, Moyses grandis factus negauit se esse filium filia Pharaonis: magis eligens affligi cum po-

Iob 13.

1. Rom. 8.

Ephes. 2.

Rom. 2.

Ioan. 1.

Fides sine vita pura non prodest.

Math. 7.

Marc. 9.

Math. 22.

Et fides sincera & vitæ si oportet.

pulo Dei,quam temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias estimans thesauro Aegyptiorum,improperium Christi, aspiciebat enim in remunerationem.

13. E T capite decimotertio:Beneficentia autem & communionis nolite obliuisci. talibus enim hominibus promeretur Deus.

14. A D Colossenses primo capite: Audientes fidem vestram in Christo Iesu, & dilectionem quam habetis in sanctos omnes, propter spem qua reposita est vobis in caelis,quam audistis in verbo veritatis Euangelij.

15. C A P I T V item tertio:Serui,obedite per omnia dominis carnalibus,non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes deum. Quodcumque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus: scientes quod a Domino accipietis retributionem hereditatis. Domino Christo seruite.

16. M A T T H A I quarto capite: Exinde cepit Iesus praedicare, & dicere, Penitentiam agite: appropinquet enim regnum caelorum.

17. E T capite quinto: Beati estis cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos mentientes, propter me: gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis.

18. I T E M capite decimo: Qui recipit prophetam in nomine prophetae: mercedem prophetae accipiet. & qui recipit iustum in nomine iusti: mercedem iusti accipiet. Et quicumque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquae frigidae, tantum in nomine discipuli: amen dico vobis non perdet mercedem suam.

19. L V C A sexto capite: Veritatem diligite inimicos vestros: benefacite & mutuum date, nihil inde sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos. Et infra: Date, & dabitur vobis. mensuram bonam & confertam & coagitatam & superfluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis.

20. C A P I T V decimoquarto: Sed cum facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & caecos, & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

21. I T E M capite decimosexto: Et ego vobis dico, facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula.

22. P R I O R s ad Timotheum quarto capite: Exercere teipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est: pietas autem ad omnia utilis est promissionem habens vitae quae nunc est, & futurae.

23. S E C V N D I Paralipomenon decimoquinto capite: Vos ergo confortamini, & non dissoluetur manus vestra: erit enim merces operi vestro.

24. E C C L E S I A S T I C I duodecimo capite: Si benefeceris, scito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa. Benefac iusto, & inuenies ttributionem magnam: & si non ab ipso, certe a Domino.

25. E T capite decimo octauo: Non impediaris orare semper, & ne veteris vsque ad mortem iustificari: quoniam merces Dei manet in aeternum.

26. A D Ephesios sexto capite: Cum bona volun-

tate seruientes, sicut Domino & non hominibus scientes quoniam vnusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet a Domino, sicut seruus, sicut liber.

27. P O S T E R I O R I S ad Thessalonicenses primo capite: Ita vt & nos ipsi in vobis gloriamur in Ecclesis Dei, pro patientia vestra, & fide in omnibus persecutionibus vestris & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, vt digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini.

28. A D Galatas sexto capite: Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes.

29. A V G V S T I N V S in praefatione enarrationis psalmi trigessimiprimi: Finis, inquit, praecipit est charitas de corpore puro & conscientia bona, & fide non ficta. Pro spe conscientiam posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem vero pungit mala conscientia, retrahit se a spe & non fibi sperat nisi damnationem. Vt ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam: & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit fidei est, quod operatur charitatis est. Illo ergo loco a fide cepit Apostolus, Fides, spes, charitas: Alio loco ab ipsa charitate cepit, Charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Modò nos a medio cepimus ab ipsa conscientia & spe. Qui vult, inquam, habere bonam spem, habeat bonam conscientiam: Vt autem habeat bonam conscientiam, credat & operetur. A medio imus ad initium & finem, credat & operetur, Quod credit fidei est, quod operatur charitatis est. Et infra: Iacet etiam impius opera sua & dicat, Do pauperibus, nihil alicui aufero, non uxorem alienam concupisco, non quenquam occido, nulli fraudem facio, depositum apud me nullo teste represento. Haec omnia dicat. Quæro vtrum pius sit an impius? Et quomodo sum impius, inquit, ista facies? Quomodo illi de quibus dictum est, Et seruerunt creaturam potius quam creatori, qui est benedictus in secula. Ecce quomodo es impius. Quid si de his omnibus bonis operibus, aut illud speras quod sperandum est, sed non ab illo a quo sperandum est: aut hoc speras quod sperandum non est, etiam ab illo a quo aeterna vita speranda est. Pro bonis operibus speras tibi terrenam quandam felicitatem, impius es. Non est ista merces fides. Chara res est fides, vili illam addixisti. Impius ergo es, & nulla sunt ista opera tua. Moneas licet in bonis operibus laetent, & videaris nauim optime gubernare, in saxa festinas. Quid si quod sperandum est speras, id est, vitam aeternam, sed non a Domino Deo per Iesum Christum, per quem solum datur vita aeterna: si putas te ad vitam aeternam posse peruenire per militiam caeli, per Solem & Lunam, per potestates aeris, & maris, & terrae, & syderum: impius es. Sed crede in eum qui iustificat impium, vt possint & bona opera tua esse opera bona.

30. E T in psalmum nonagesimum tertium, in cum versum: Nūquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui singis laborem, &c. Labor est hic tuus, & requies tibi promittitur. Attendis te hic habere laborem, sed attende qualem ille requiem pollicetur. Nunquid cogitare poteris? Si illam posses cogitare, videres te nihil laborare ad compensationem. Audi eum qui illud ex parte cernebat, qui dixit, Nunc scio

1.Tim.1.

Conscientiam bonam vnde quis habeat.

1.Cor.13. 1.Tim.1.

Rom.1. Impij bona opera curant, la cœcauunt.

Pro bonis operibus vita aeterna speranda. Fides merces ampla.

Opera bona vt bona sint, fides requiritur.

1.Cor.13. 2.Cor.4.

scio ex parte: Quid ait Apostolus: Etenim quod est ad praesens temporale & leue tribulationis nostrae iuxta incredibilem modum, & in incredibilem modum, aeternum gloriae pondus operatur nobis. Quid est, aeternum gloriae pondus operatur nobis? Quibus operatur? Non respicientibus quae videntur, sed quae non videntur. Quae enim videntur, temporalia sunt: quae autem non videntur, aeterna. Noli esse piger in labore breuiter, & gaudebis ineffabiliter. Aeternam vitam tibi daturus est deus, cogita quanto labore emenda sit. Intédite fratres, venale est quod habeo, dicit tibi Deus, eme illud. Quid habet venale? Requiem venalem habet, eme illam. De labore intendite, vt simus in nomine Christi fortes Christiani.

31. I T E M in psalmum centesimum viceesimum: Quid est, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua? Id est, quando facis bonum opus, propter vitam aeternam fac. Nam si opus bonum in terra propterea feceris vt terrena tibi abundant, scit sinistra tua quid faciat dextera tua: misculisti dexteram sinistram. Noli facere nisi propter vitam aeternam: idem fac, & securus facies: hoc enim mandauit Deus. Si propter solas res humanas, & solam vitam istam facis quod facis, sinistra sola operatur. Si autem propter vitam aeternam opereris, dextera sola operatur.

32. C Y P R I A N V S epistola nona ad martyres & confessores: Istum nunc beatissimum martyrem (Mappalicum) & alios participes eiusdem confessionis, & comites in fide stabiles, in dolore patientes, in quaestione victores, vt ceteri quoque sectemini, & opto pariter, & exhortor: vt quos vinculum confessionis & hospitium carceris simul iungat, iungat etiam consummatio virtutis, & corona caelestis: vt lachrymas matris Ecclesiae, quae plangit ruinas & funera plurimorum, vos vestra letitia tergeatis, & ceterorum quoque stantium firmitatem vestri exempli prouocatione solidetis. Si vos acies vocauerit, si certaminis vestri dies venerit, militate fortiter, dimiccate constanter, scientes vos sub oculis praesentis Domini dimicare, confessione nominis eius ad ipsius gloriam peruenite: qui non sic est, vt seruos suos tantum spectet: sed & ipse luctatur in nobis, ipse congregatur, ipse in certamine agonis nostri & coronat pariter, & coronatur. Quod si ante diem certaminis vestri de indulgentia Domini pax superuenerit, vobis tamen manet voluntas integra, & conscientia gloriosa.

33. E T epistola decimasexta, ad Moysen & Maximimum presbyteros: Sed & vestra non minor gloria, qui adhuc in certamine constituti, & comitum glorias secuturi, pugnam diu geritis, immotaque & inconcussa fide stabiles, quotidie spectaculum Deo vestris virtutibus exhibetis. Quo longior vestra pugna, hoc corona sublimior. Agon vnus, sed multiplici praeliorum numerositate congestus. Famem vincitis, & sitim spernitis, & squalorem carceris ac receptaculi poenalis horrorem roboris vigore calcatis. Poena illi subigitur, cruciatus obteritur, nec mors metuitur, sed optatur, quae scilicet immortalitatis praemio vincitur, vt vitae aeternitate, qui vicerit, honoretur. Qui nunc in vobis animus, quam sublime, quam capax pectus, vbi talia & tanta voluuntur? Vbi non nisi Dei praecipia &

Christi praemia cogitantur, voluntas est illic tantum Dei: & in carne adhuc licet vobis positus, vitam viuatur non praesentis seculi, sed futuri.

34. I T E M epistola quinquagesimasexta ad Thibaritanos: Beati, inquit, eritis, cum odio vos habuerint homines, & separauerint vos & expulerint, & maledixerint nomini vestro quasi nequam, propter filium hominis: gaudete in illa die & exultate, ecce enim merces vestra multa in caelis. Gaudere nos & exultare voluit in persecutionibus dominus, quia quando persecutiones sunt, tunc dantur coronae fidei, tunc probantur milites Dei, tunc martyribus patens caeli. Et infra: Sit ante oculos fratres dilectissimi, quod qui omne iudicium a patre solus accepit, & qui venturus est & iudicaturus, iam iudicij sui & cognitionis futurae sententiam protulerit, praenuncians & contestans: confessurum se coram patre suo confitentes, & negaturum negantes. Si mortem possemus euadere, merito mortem timeremus. Porro autem cum mortalem mori necesse sit, amplectamur occasionem de diuina promissione & dignatione venientem, & fungamur exitu mortis cum praemio immortalitatis: nec vereamur occidi, quos constat quando occidimur coronari.

35. I D E M epistola octuagesimas prima ad Rogatianum & ceteros: Nemo mortem cogitet, sed immortalitatem: nec temporariam poenam, sed gloriam sempiternam, cum scriptum sit: Preciosa est in conspectu Domini mors iustorum eius. Et iterum: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, contritum & humiliatum Deus non despicit. Et iterum vbi loquitur scriptura diuina de tormentis quae martyres Dei consecrant, & in ipsa passionis probatione sanctificant: Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes eorum immortalitate plena est. Et in paucis vexati, in multis bene disponuntur, quoniam Deus tentauit illos, & inuenit illos dignos se. Tanquam aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos, & in tempore erit respectus illorum. Fulgebunt iusti, & tanquam scintillae in arundinetis discurrent. Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit eorum Dominus in perpetuum. Quando ergo iudicatos vos & regnatos cum Christo Domino cogitatis, exultetis necesse est, & futurorum gaudio praesentia supplicia calcetis. Et infra: Addit etiam (Paulus) comparisonem praesentis temporis, & futurae claritatis, dicens: Non sunt condigna passiones huius temporis ad superuenturam claritatem, quae reuelabitur in nobis. Cuius claritatis gloriam cogitantes, pressuras omnes & persecutiones tolerare nos conuenit, quia etsi sunt multae pressurae iustorum, ex omnibus tamen liberantur, qui in Deum fidunt. Et in fine: Quam fidem nos quoque retinentes, & die ac nocte meditates toto corde ad Deum prompti, contemptu praesentium futura tantummodo cogitemus, fructum regni aeterni, complexum & osculum Domini, conspectum Dei.

36. P S A L M O centesimo decimo octauo: Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in aeternum propter retributionem.

37. A D Hebraeos vndecimo capite: vt paulò antè C. testimonio duodecimo.

FFFF

Vita aeterna labore emenda.

Mat. 6. bona opera propter vitam aeternam faciendia.

Lib. 2. epist. 6.

Corona post victoriam.

Confessione hominis Christi, ad gloriam peruenitur.

Lib. 2. epist. 4.

Quo longior pugna, hoc corona sublimior.

Victoriae, vitae aeternitatis honorandus.

Lib. 4. epist. 6. Luc. 6.

Corona fidei cœlestis confessioni retribuitur.

Matth. 10. Mortem pro Christi confessione tolerans praemium immortalitatis sequitur.

Lib. 4. epist. 1.

Phil. 1. 1. Dial. 50.

Sap. 3.

Rom. 8.

Prædestinationis temerariam præsumptionem cauendam esse.

Nemo quoque quam diu in hac mortalitate viuatur, de

arcano diuine prædestinationis mysterio vsque ad præsumere debet, vt certò statuatur, se omnino esse in numero prædestinatorum: quasi verum esset, quod iustificatus aut amplius peccare non possit: aut si peccauerit, certam sibi resipiscen-

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro sexto Hypognosticon: Nouimus aliquos etiam perfectos ex labore multorum annorum, prolapsos in ultimo vitæ suæ peruisse. Aliquos verò ab ineunte ætate sua in omni scelere & damnabilitate vsque ad decrepitam ætatem perdurasse, & repente cælitus inspirata salute, raptos esse ad requiem regni cælorum. Nouimus etiã paruulos, quibus vsus liberi arbitrii non est, vt de bonis aut malis eorum meritis iudicemus, parètum manibus ad gratiam sacri baptismatis deportatos, & cum in vno eorum per manus sacerdotis mysterium fidei adimpleretur, aliquoties alterum in partem manibus factum exanimem, fraudatum gratia saluatoris. Quis sapiens & intelligens hæc? Aut quis idoneus erit horum reddere rationem? Dicamus cum Dauid; Iustus Dominus in omnibus viis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Et, Quam magnificata sunt opera tua Domine, nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. Dicamus etiã cum Apostolo Paulo: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Et post pauca: Nemo gloriatur, nemo desperet. Solus enim Dominus scit qui sunt eius. In quantum autem possumus, omnes homines ad bonum opus exhortemur, nulli desperationem demus, pro inuicem oremus, in conspectu Dei nos humiliemus dicentes: Fiat voluntas tua. Ipsius erit potestatis, iudicium in nobis debitum mutare damnationis, & gratiam prædestinationis indebitam prærogare.

2. Et de corruptione & gratia, capite decimo tertio: Quis ex multitudine fidelium quam diu in hac mortalitate viuatur, in numero prædestinatorum se esse præsumat, quia id occultari opus est in hoc loco, vbi sic cauenda est elatio, vt etiam per sathanæ, angelum ne extolleretur, tantus colaphizaretur Apostolus. Hinc Apostolis dicebatur, Si maueritis in me: dicente illo qui illos vtique sciebat esse manuros. Et per prophetã, Si volueritis & audieritis me: cum sciret ipse in quibus operaretur & velle. Et similia multa dicuntur propter huius utilitatẽ secreti, ne forte quis extollatur, sed omnes etiã qui bene currunt timeant, dum occultum est quod perueniant: propter huius ergo utilitatẽ secreti credendum est quosdam de filiis perditionis, non accepto dono perseuerandi vsque in finem, in fide quæ per dilectionem operatur incipere viuere, & aliquandiu fideliter ac iuste viuere, & postea cadere, neque de hac vita priusquam hoc eis contingat auferri.

3. IDEM ad articulos sibi falsò impositos, in responsione ad articulum duodecimum: Prædestinatio Dei est apud nos, qui dum presentis vitæ periculis versamur incerta est, apud illum tamẽ qui fecit quæ futura sunt, incommutabilis permanet.

4. GREGORIUS homilia trigesima octaua in Euangelia: Multi sunt vocati, pauci verò electi. Tremendum est valde fratres charissimi quod audiui. Ecce nos omnes iam vocati per fidem ad cælestis regis nuptias venimus, incarnationis eius mysterium & credimus & confitemur, diuini verbi epulas fumimus, sed futuro die iudicii rex intraturus est. Quia vocati sumus, nouimus: si sumus electi, nescimus. Tantò ergò necesse est vt vnusquisque nestrum in humilitate se deprimat, quãdò si sit electus ignorat. Nonnulli enim bona nec incipiunt, nonnulli verò in bonis quæ inceperunt, minimè persistunt. Alter penè totam vitam ducere in prauitate conspicitur, sed iuxta finem vitæ ad prauitatem suam per districtam penitentiam læmẽta reuocatur. Alter electam viderit vitam ducere, & tamen hunc cõtingit ad erroris nequitiam iuxta finem vitæ declinare. Alius bonum benè inchoat, meliùs cõsummat. Alius in malis actibus ad primam ætatem se exercet, & in eisdem operibus semper seipso deterior consummatur. Tanto ergò sibi vnusquisque sollicitè metuat, quanto ignorat quod restat: quia quod sæpè dicendum est, & sine obliuione retinendum multi sunt vocati, pauci verò electi. Et in fine: Nemo ergò scit quid de se in occultis Dei iudiciis agatur, quia multi sunt vocati, pauci verò electi. Quia ergò nulli de se certum est electum se esse, restat vt omnes trepidet, omnes de sua actione formident, omnes in sola diuina misericordia gaudeant nullus de suis viribus præsumat.

5. BERNARDVS sermone secundo in octaua Paschæ: Est & aliud (testimonium) quod datur in terra, ad discernendos vtique qui in ea sunt exules ab indigenis, hoc est, cæli ciues à ciuibus Babylonis. Quando enim sine testimonio electos suos deserat Deus? Aut certè quænam eis esse poterat cõsolatio inter spem & metum solitudinis? Nouit Dominus qui sunt eius, & solus ipse se scit quos elegerit à principio. Quis verò scit hominum, si est dignus amore vel odio? Quod si, vt certum est, certitudo nobis omnino negatur, nunquid non tãto delectabiliora erunt si qua fortè electionis huius signa possimus inuenire?

6. MAT.

6. MATTHEI vicessimo quarto capite: Et multi pseudoprophetae surgent, & seducunt multos. Et quoniam abundabit iniquitas: refrigescet charitas multorum.

7. EZECHIELIS decimo octauo capite: Si autè auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes quas operari solet impius, nunquid viuet? omnes iustitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur: in prauaricatione qua prauaricatus est, & in peccato suo quod peccauit, in ipsis morietur. Cum enim auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: in iniustitia quam operatus est morietur.

8. AVGVSTINVS de hæresibus ad Quoduultedum, hæresi octogesimasecunda: A Iouiniano quodam monacho ista hæresis (Iouinianitarum) orta est ætate nostra cum adhuc iuuenes essemus. Hic omnia peccata, sicut Stoici philosophi, paria esse dicebat, nec posse peccare hominem lauacro regenerationis accepto.

9. HIERONYMVS libro secundo aduersus Iouinianum: Secunda propositio (Iouiniani scilicet) est, Eos qui fuerint baptizati, à diabolo non posse tentari. Et ne hoc stultè dicere videretur, adiecit: Quicumque autem tentati fuerint, ostendit eos aqua tantum & non spiritu baptizatos, quod in Simone Mago legimus. Vnde & Ioannes dicit: Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quia ex Deo natus est. Et in hoc sunt manifesti filij Dei, & filij diaboli. Et in fine epistolæ: Omnis qui natus est ex Deo, non peccat, sed generatio dei conseruat eum, & malignus non tangit eum. Renera fortis obiectio, & quæ indissolubilis permaneret, nisi ipsius Ioanis testimonio solueretur. Statim enim intulit: Filijlii custodite vos à simulachris. Si omnis qui natus est ex Deo, non peccat, & à diabolo tentari non potest, quomodò precipit, vt caueat ne tentetur? Et in eadem rursus epistola: Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Si confiteamur peccata nostra, fidelis & iustus est, vt remittat nobis peccata, & mudeat nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quia non peccauimus, mendacem facimus eum, & verbu eius non est in nobis. Existimo quod Ioanes baptizatus ad baptizatos scripsit, & quod omnne peccatu à diabolo sit. Ille peccatorem se confitetur, & sperat remissionem post baptismum peccatoru: & Iouinianus meus dicit: Ne tangas me, quoniam mundus sum. Quid ergò? contraria sibi Apostolus loquitur? Minime. In eodẽ quippe loco cur hoc dixerit, statim edisserit: Filijlii mei, hæc scribo vobis, vt non peccetis. Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christu iustu, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Et in hoc scimus, quod cognouimus eum, si mandata eius obseruamus. Et post pauca: Ex quibus liquidò comprobatur, post baptismum posse peccari. Frustrà enim habemus aduocatum Iesum Christu, si peccari nõ potest. Petrus Apostolus ad quem dictu fuerat: Qui lotus est, non necesse habet vt iterum lauet: Et, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: ab ancilla perterritus negat. Et ipse Dominus Simon Simõ, ecce, inquit, sathanas postulauit vos, vt cribraret sicut triticu:

Ego autem rogavi pro te, ne deficeret fides tua. Et in eodem loco: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem: spiritus quidem promptus est, caro autè infirma. Quod si ante crucem dictum responderis, certè post crucem in oratione Dominica dicimus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: & ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Si nõ peccamus post baptismum, cur nobis possemus peccata dimitti, quæ in baptismo iam dimissa sunt? quid oramus ne intremus in tentationem; & vt liberemur à malo, si diabolus tentare non potest iam baptizatos? Aliud autem est, si ad catechumenos hæc oratio pertinet, & non cõuenit fidelibus & Christianis. Paulus electionis vas castigat corpus suum, & in feruitutẽ redigit, ne aliis prædicans, ipse reprobos inueniatur. Et datus est mihi, inquit, stimulus carnis, angelus sathanæ, qui me colaphizet. Et ad Corinthios: Timetis, inquit, ne sicut serpens decepit Euam in astutia sua, ita corrumpanur sensus vestri à simplicitate quæ est in Christo. Et alibi: Cui autè aliquid donastis, & ego. Nam & ego quod donauimus, si quid donauimus, propter vos, in persona Christi, vt non circūueniamur à sathana. Nõ enim eius ignoramus astutias. Item nonnullis in teriectis: Et existimat aliquis securos & dormientes nos esse debere post baptismum? Necnon ad Hebræos: Impossibile est enim eos qui semel sunt illuminati, & gustauerunt donu cælestis, & participes facti sunt spiritus sancti, gustaueruntque nihilominus bonu Dei verbum, virtutisque seculi futuri, & prolapsi sunt, renouari iterum ad penitentiam, rursus crucifigentes sibi metipsos filium Dei, & ostentui habentes. Certè eos qui illuminati sunt, & gustauerunt Dei donum cælestis, & participes facti sunt spiritus sancti, gustaueruntque bonum Dei verbum, negare non possumus baptizatos. Si autè baptizati peccare non possunt, quomodò nunc Apostolus dicit, & prolapsi sunt? His & aliis plurimis sacrarum literarum testimoniis hunc errorem ibidem Hieronymus confutat, quæ nimis longum foret hic adscribere.

10. AVGVSTINVS de correptione & gratia, capite septimo: Nullo dubitante, quisquis à Domino vt in bono perseueret precatur, donum eius esse talem perseuerantiam confitetur. Quæ cum ita sint, corripimus tamen eos, iusteq; corripimus, qui cum benè viuerent, non in eo perseuerarunt. Ex bona quippe in malam vitam sua voluntate mutati sunt, & idè corripuntur: & si nihil in eis corruptio profuerit, sed in vita perditã vsque ad mortẽ perseuerauerint, etiam diuina in æternam damnatione sunt digni.

11. Et capite sexto: Si regeneratus & iustificatus in malam vitam sua voluntate relabatur, certè iste non potest dicere, non accepit, quia acceptam gratiam Dei suo in malum libero amisit arbitrio.

12. Item libro de bono perseuerantiæ capite sexto: Non dicant homines perseuerantiam cuiquam datam vsque in finem, nisi cum ipse venerit finis, & perseuerasse, cui data est, repertus fuerit vsque in finem. Dicimus quippe castum quem nouimus castum, siue sit, siue non sit in eadem castitate mansurus: & si quid aliud diuini muneris habeat, quod teneri & amitti potest, dicimus eum habere quãdiucunquẽ habet: & si amisit, dicimus habuisse.

13. IDEM, ad articulos sibi falsò impositos, in re-

HH h ij

a Aug. lib. 6. Hypog. de cor. & grat. cap. 13. ad artic. sibi falsò imposit. art. 12. Gregor. homil. 38. in Euang. Bern. serm. 2. in oct. Paschæ. b Mat. 24. b Ezech. 18. f Aug. har. 82. Hier. lib. 2. aduers. Iouin. Aug. de correptione & grat. cap. 7. & 6. de bono perf. cap. 6. ad artic. sibi falsò imposit. art. 14. lib. 6. de Gen. ad lit. c. 28. Ber. epist. 42. Cyril. lib. 10. in Ios. cap. 16. Theophyl. in cap. 16. Mat. Con. Vie. in Clem. ad no. de her.

c Fulgen. de fide ad Petr. cap. 3. Bern. serm. 18. ex parulis. August. tract. 33. in Ioan. Hæc & plura vide quest. 3. de pecc. in Spiritum sanctum.

Perfecti non nunquam in vite extremo prolapsi perierunt. Improbis non nunquam, in vite extremo resipiscentes salute donantur.

Psal. 144. Psal. 91.

rom. 11.

Neque præsumendum, neque desperandum.

Mat. 6.

2. Cor. 13. Ioan. 15.

Mat. 1.

Cap. 12. sect. 2.

Prædestinatio Dei apud nos incerta, apud ipsum incommutabilis.

Matth. 22.

Vocatos nos nouimus, electos esse ignoramus.

Certitudo electionis nostre nobis negata.

Iouiniani hæresis, baptizatos non posse peccare.

1. Ioan. 3.

1. Ioan. 5.

Ibidem.

1. Ioan. 1.

1. Ioan. 2.

Baptizatos peccare posse. Ioan. 13.

Matth. 16.

Luc. 22.

1. Cor. 15.

1. Cor. 11.

1. Cor. 2.

Heb. 6.

Perseuerantiam Dei donum.

Iustificatum in vitam malam relabi posse.

Nonne à bonitate sua excidere potest?

sponte ad articulum decimumquartū: Si in sanctitate uiuatur, si in virtute proficitur, si in bonis studiis permanetur, manifestum est munus Dei, si ne quo nullius boni operis fructus acquiratur. Si autem ab his receditur, & ad vitia atque peccata transitur, nihil tibi Deus malæ tentationis immitterit, & recessurum non deserit antequam deserat, & facit plerumque ne deserat, aut eum si discesserit ut redeat. Cur autem illum retineat, illum non retineat, nec possibile est comprehendere, nec licitū inuestigare, cum scire sufficiat, & ab illo esse quod statur, & non esse ab illo quod dicitur.

14. LIXRO denique sexto de Genesi ad literam, capite vigesimo octauo: Apostoli & omnes iusti animi male vti quæ corpus habebant, sed tamen spiritaliter intus vivebant, renouati scilicet in agnitione Dei secundum imaginem eius qui creauit eos: non idem tamen peccare non poterant, si consentirent iniquitati. Nam & spiritales posse cadere in tentatione peccati, ostendit Apostolus, vbi ait, Fratres si preoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, intendens reipsum ne & tu teateris. Hoc dixi ne cuiquam impossibile videatur quod peccauit Adam, si spiritalis erat mente, quantum animalis esset corpore.

15. BERNARDVS epistola quadragesimæ secunda ad Henricum Senonensem Archiepiscopum: Interroga eos qui dicunt charitatem à quo semel accipitur, nequaquam vltra recedere. Ait veritas de quibusdam: Et hi radices non habent, quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Vnde & quod recedunt? Vtique à fide in infidelitatem. Item quæro: Poterantne in illa fide saluari, an non poterant? Si non poterant, quæ iniuria saluatori, quæve tentatori lætitia, quod hinc recedant vbi salus non sit? Si quidem nec saluator zelatur nisi salutem, nec malignus inuidet nisi salutem. Si autem poterant, quomodo aut sine charitate sunt, quando in illa fide sunt, cum sine charitate salus esse non possit: aut deserentes fidem, non etiã deserunt charitatem, cum charitas & infidelitas simul esse non possint? Recedunt ergo quidem à fide, quia veritas asserit. Consequenter & à salute, quia saluator redarguit. Indè nos colligimus, quod & à charitate, sine qua salus esse non potuit. Et hi, inquit, radicem non habent. Nec negat eos habere bonum, sed in bono potius radicatos non esse causatur. Denique sequitur, & ait: Quia ad tempus credunt. Bonum est, sed vti nam duraturum. Non enim qui cœperit,

sed qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Non autem durant, quoniam in tempore tentationis recedunt. Beati si interim rapti fuissent, antequam malitia mutaret corda eorum. Et infra: Vasa figuli, ait, probat fornax, & homines iustos tentatio, illos videlicet qui ex fide viuunt. Iustus nempe ex fide viuunt, sed ex fide qua viuunt. Neque enim que mortua est, vitam dare potest. Solam vti que iustorum fidem, id est, viuorum viam, fornax tentationum suscipit examinandam. Sed non omnium iustitia manet in seculum seculi: quoniam sunt qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Et paucis interiectis? Liqueat ex his satis vt (arbitror) non omnes qui habuerint charitatem, habere & perseuerantiam in charitate. Alioquin frustra commoneret discipulos Dominus. Mane, inquit, in dilectione mea: Aut enim si necdum diligebant, non debuissent dicere, Mane, sed esto te in dilectione mea. Aut si iam diligebant, necesse non erat moneri de perseuerantia, qua secundum istos priuari non poterant.

16. CYRILLVS Alexandrinus libro decimo in Ioannem, capite decimo sexto: Quonia dictum est, mundos illos fuisse propter sermonem Christi: ne quis putet nequaquam se posse, si semel purgatus fuerit, ad peiora delabi, in eo permanere impouit. Quod nihil aliud est, vt mihi videtur, quam illud Pauli, Qui putat se stare, videat ne cadat. Milles nanque pericula, nisi vigilanter studeamus, etiam statibus imminet. Quare oportet omni cura, operam, studio, ad maiora semper niti.

17. THEOPHYLACTVS in caput vigesimum sextum Matthæi: Vnus autem ex duodecim, dicit Euangelista, admirans quod ex primis & electis esset, diabolusque se tradidisset. Vnde homo & tu time licet ex familiarissimis sis, ne vnquam de fidiæ vaces & excidas.

18. CONCILIVM Viennense sub Clemente quinto, in Clementinis libro quinto, titulo de hæreticis, capite tertio: Ad nostrum, vt supra capite decimo quarto testimonio decimo quinto.

19. FVLGENTIVS de fide ad Petrum Diaconum capite tertio, vt supra questione tertia de peccatis in spiritum sanctum, A. testimonio quarto.

20. BERNARDVS sermone trigesimo octauo ex paruis sermonibus, vt ibidem testimonio quinto.

21. AVGVSTINVS tractatu trigesimo tertio in Ioannem, vt in eadem questione B. testimonio vigesimo secundo. Vide etiam plura eadem de re testimonia in prædicta illa questione tertia.

XVII.

De perseuerantiæ munere.

SIMILITER de perseuerantiæ munere, de quo scriptum est: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit: quod quidè aliundè haberi non potest, nisi ab eo qui potens est, cum qui stat, statuere, vt perseueranter stet: & eum qui cadit, restitueret: nemo sibi certi aliud absoluta certitudine polliceatur: tamen in Dei auxilio firmissimam spem collocare & reponere omnes debent. Deus enim, nisi ipsi illius gratiæ defuerint, sicut cœpit opus bonum, ita perficit,

A virtute ad vitia si transiunt, a nobis hoc & non a Deo est.

Spirituales etiam cadere possunt. Galat. 6.

Luc. 8.

Recedit quidam à fide, à fide, & quod hinc colligitur à charitate.

Luc. 8. Matth. 10.

a Matth. 10. c. 24. b

b Aug. de bono perseuer. c. 1. & 13. de corrept. & gratia c. 6. & 7. c Rom. 14. e Aug. hom. 35. ex 10. lib. 11. de ciuit. Dei, cap. 12. & lib. 20. cap. 7. epist. 121. c. 2. Chrysostr. hom. 11. in epist. ad Philip. Ambr. in psal. 37. Bern. serm. de duplici baptismo.

e Philip. 1. a

Ecc. 27. Rom. 1. Abac. 2.

Non omnes charitatè habentes, etiam perseuerantiã habent. Ioan. 15.

Purgatus semel ad peiora delabi potest. 1. Cor. 10.

ciet, operans velle & perficere. Veruntamen qui se existimant stare, videant ne cadant: & cum timore ac tremore salutem suam operentur in laboribus, in vigiliis, in eleemosynis, in orationibus & oblationibus, in ieiuniis & castitate. Formidare enim debent, scientes quod in spem gloriæ, & nondum in gloriam renati sunt, de pugna quæ superest cum carne, cum mundo, cum diabolo: in qua victoria esse non possunt, nisi cum Dei gratia Apostolo obtemperent, dicenti: Debitorum sumus non carni, vt secundum carnem viuamus. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuuetis.

TESTIMONIA.

1. MATTHÆI decimo capite. 2. ET capite vicequarto, vt in textu. 3. AVGVSTINVS de bono perseuerantiæ, capite primo: Afferimus donum Dei esse perseuerantiã qua vsque in finem perseueratur in Christo: finem autem dico quo vita ista finitur, in qua tantummodo periculum est ne cadatur. Itaque vtrum quisque hoc munus acceperit, quandiu hæc vitam ducit, incertum est. Si enim priusquam moriatur cadat, non perseuerasse vtiq; dicitur, & verissimè dicitur.

4. ET capite decimo tertio: Ipsos quoque regeneratos, alios perseuerantes vsque in finem hinc ire: alios quousque decidat hinc teneri, qui vtiq; non decidissent, si antequam laborerent hinc essent: & rursus quosdam lapsos quousque redeant non exire de hac vita, qui vtiq; perirent si antequam redirent, exirent. Vnde satis dilucidè ostenditur, & inchoandi & vsque in finem perseuerandi gratiam Dei non secundum merita nostra dari, sed donari secundum ipsius secretissimam eandemque iustissimam, beneficentissimam, sapientissimam voluntatem.

5. IDEM de correptione & gratia, capite sexto: Si dixerimus istam perseuerantiã tam laudabilem tamque felicè sic esse hominis, vt ei non sit ex Deo: illud primitus euacuamus, quod ait Dominus Petro, Rogauit pro te, ne deficiat fides tua. Quid enim ei rogauit, nisi perseuerantiã vsque in finem? Quæ profectò si ab homine homini esset, à Deo postcedenda non esset. Deinde cum dicat Apostolus. Oramus autem ad Deum ne quid faciatis mali: proculdubio perseuerantiã eis orat ad Deum. Neque enim nihil mali facit qui bonum deserit, & à quo declinare non debet, inclinatur in malum, non perseuerans in bono. Illo etiam loco vbi dicit, Gratias ago Deo in omni memoria vestri, semper in omni precatione mea pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens, super communionem vestram in Euangelio à prima die vsque nunc, confidens hoc ipsum, quoniam qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vsque in diem Christi Iesu. Quid aliud eis quam perseuerantiã in bono vsque in finem de Dei misericordie promittit? Itemque vbi dicit, Salutar vos Epaphras, qui ex vobis est seruus Christi Iesu, semper certans pro vobis in orationibus, vt stetis perfecti & pleni in omni voluntate Dei, quid est, vt stetis: nisi, vt perseueretis? Vnde dictum est de diabolo, In veritate non stetit: quia fuit ibi, sed non permansit. Nã vtiq; isti in fide iam stabant. Nec aliud

oramus, cum oramus, vt qui stat stet, nisi vt perseueret. Item Iudas Apostolus cum dicit, Ei autem qui potens est conseruare vos sine offensione, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in lætitia: nonne aperitissimè ostendit donum Dei esse in bono perseuerare vsque in finem? Quid enim aliud donat qui conseruat sine offensione, vt constituat ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in lætitia, nisi perseuerantiã bonam? Quid est etiam quod in Apostolorum Actibus legimus, Audientes autem gentes gauisæ sunt, & exceperunt verbum Domini, & crediderunt quotquot erant ordinati in vitam æternam. Quis in æternam vitam potuit ordinari, nisi perseuerantiæ dono? Quandoquidè qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Quia salute, nisi æterna? Cum verò in oratione Dominica Deo patri dicimus, Sanctificetur nomen tuum quid aliud dicimus, quam vt nomen eius sanctificetur in nobis? Quod cum iam per lauariæ regenerationis effectum sit, quare quotidie à fidelibus postcitur, nisi vt in eo quod factum est in nobis, perseueretur à nobis? Nam & B. Cyprianus hoc sic intelligit: exponens quippe eandem orationem. Dicimus, inquit, sanctificetur nomen tuum: non quod opremus Deo vt sanctificetur orationibus nostris, sed quod petamus à Deo vt nomen eius sanctificetur in nobis. Cæterum à quo Deus sanctificatur qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit, Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum: id petimus & rogamus, vt qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus perseueremus. Ecce gloriosissimus martyr hoc sentit, quod in his verbis quotidie fideles Christi petunt, vt perseuerent in eo quod esse cœperunt.

6. ITEM capite septimo: Nullo dubitante, quisquis à Domino, vt in bono perseueret, precatur: donum eius esse talem perseuerantiã constituitur. 7. AD Romanos decimo quarto capite: Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat aut cadit: stabit autem: potens est enim Deus statuere illum.

8. AVGVSTINVS homilia trigesima quinta, ex quinquaginta: Quandiu viuimus hic, de nobis ipsis nos ipsi iudicare non possumus, non dico quid cras erimus, sed quid hodie simus.

9. ET libro vndecimo de ciuitate Dei, capite duodecimo: Quis primos illos homines in paradiso negare audeat beatos fuisse ante peccatum: quantum de sua beatitudine quã diuturna vel vtrum æterna

PH h hj

Perseuerantiã Dei donum.

Perseuerantiã ex Dei est munere. Luc. 23.

1. Cor. 13.

Philip. 1.

Coloss. 4.

Ioan. 8.

f Phil. 2. b g 1. Cor. 10. Rom. 10. e Aug. epist. 107. de bono perseuer. c. 3. Chryl. lib. 2. de com. cord. h Philip. 2. b Aug. de nat. & gratia c. 27. de bono perseuer. c. 1. 1. Cor. 6. a b

1 Bern. serm. 3. in vig. Nat. Domini. serm. 5. in Psal. Qui habit. in c. 14. 15.

in Rom. 8. c

Act. 13.

Matth. 10. a. 4.

Matth. 6. Luc. 11.

Leuit. 19.

effet in certos? Eset autem æterna nisi peccassent: cum hodie non imprudenter beatos vocemus, quos videmus iuste ac pie cum spe futuræ immortalitatis hanc vitam ducere sine crimine vastante conscientiam, faciliè impetrantes peccatis huius infirmitatis diuinam misericordiam. Qui licet de suæ perseverantiæ præmio certi sint, de ipsa tamen perseverantia sua reperiuntur incerti. Quis enim hominum se in actione profectûque iustitiæ perseveraturum vsque in finem sciat, nisi aliqua reuelatione ab illo fiat certus, qui de hac re iusto latentique iudicio, non omnes instruit, sed neminem fallit.

10. I T E M libro vigesimo, capite septimo: Significasse mihi videtur, (loquitur de illis verbis Apocalypsis 20. Et clausit & signavit super illum, vt nõ seducat amplius gentes) quodd occulturn esse voluit, qui pertineant ad partem diaboli, & qui non pertineant. Hoc quippe in seculo isto prorsus latet: quia & qui videtur stare, vtrum sit casurus: & qui videtur iacere, vtrum sit resurrecturus, incertum est. Et post pauca: Nouit Dominus qui sunt eius: ex his in æternam damnationem neminem ille seducit. Sic enim nouit eos Dominus, vt Deus, quem nihil latet etiam futurorum: non vt homo, qui hominem ad præsens videt, si tamen videt, cuius cor non videt: qualis autem postea fit futurus, nec seipsum videt.

11. I D E M epistola centesima vigesima prima ad Probam, capite secundo: Quotusquisque talis inuenitur de cuius animo & moribus sit in hac vita certa securitas? Nam sicut sibi quisque, nemo alter alteri notus est, & tamen nec sibi quisque ita notus est, vt sit de sua crastina cõuersatione securus. Proinde quantis ex fructibus suis multi cognoscantur, & alij quidem bene viuendo proximos lætificent, alij malè viuendo contristent, tamen propter humanorum animorum ignota & incerta, rectissime Apostolus admonet, vt non ante tempus quicquam iudicemus donec veniat Dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis, & tunc laus erit vnique à Deo. In his igitur vitæ huius tenebris, in quibus peregrinamur à Domino, quã diu per fidem ambulamus, non per speciem, desolatam debet se Christiana anima putare, nõ desistat orare, & scripturarum diuinarum, sanctarumque sermoni discat tanquam lucernæ in obscuro loco positæ fidei oculum intendere, donec dies luceat, & lucifer oriatur in cordibus nostris.

12. C H R Y S O S T O M V S homilia vndecima in epistolam ad Philippenses: Si quo pacto pertingam, inquit, ad resurrectionem mortuorum. Qui dicit? Atqui omnes illam assequuntur. Nam non quidem omnes, inquit, obdormiemus, immutabimur verò omnes: & non solum resurrectionem omnem, sed & incorruptionem consequentur: illi quidem ad honorem, illi verò ad ingressum & viaticum supplicij. Si ergo resurrectionem assequuntur omnes, & non solum resurrectionem, sed & incorruptionem: quomodo tãquam præcipuum quicquam adepturus dixit: si quo pacto pertingam? Propterea, inquit, ista patior, vt aliquo pacto ad resurrectionem ex mortuis pertingam. Nisi enim mortuus fueris, non resurges. Quid est igitur? Videtur enim magnum quidd hic innuere. Erat enim ad eod magnum, vt liquidd definire non ausus sit, sed dixerit, si quo pa-

cto. Credidi in illum & resurrectionem eius, immo & patior propter ipsum, sed nondum possumus de resurrectione confidentes esse & securi. Quam hinc ergo resurrectionem dicit? Eam scilicet quæ ad ipsum Christum ducit. Dixi me in ipsum credidisse, & potentiam resurrectionis eius, confortemque passionum ipsius factum, & conformatum morti eius: veruntamen post ista omnia nondum securus sum. Quod & alibi dicit: Qui stare videtur, videat nõ cadat. Et iterum: Metuo nõ cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Nõ quod iam apprehenderim, aut iam perfectus sim. Persequor autem, si quoque apprehendam, quatenus & apprehensus sum à Christo Iesu. Non quod iam apprehenderim. Quid est, iam apprehenderim? Brauium dicit. Si ergo qui tanta passus est, si persecutionem tulit, si qui mortificationem habebat, nondum de resurrectione illa securus fuit, quid sanè nos dicemus? Quid est, si apprehendam? Resuscitationem ex mortuis, resurrectionem eius, inquit, si apprehendam: hoc est, si tanta pati poterò, si poterò ipsum imitari, si poterò cõformis ipsi fieri: Vt ipse multa passus est Christus, palapis percussus est, flagellatus est, postremò passus est. Quæ quidem passus est, istud est stadium. Per omnia ista ad resurrectionem eius pertingere oportet quauis certamina ferentes.

13. A M B R O S I V S in psalmum trigessimum septimum: Etsi innocens quisquis sit, securus esse non potest, cui sint aduersus grauissimos hostes quotidiana certamina. Et ideo hæc licet læta sit conscientia, tamen pugna lachrymabilis.

14. B E R N A R D V S in sermone de duplici baptismo, & de relinquenda propria voluntate: Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Nec verò inanis est aut infirma potestas, quia nimirum certi sumus continuò & nos quoniã neque mors, neque vita, neque virtutes, neque angeli, neque altitudo, neque profundum poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu. Sed attende quanta enumerat Apostolus, (eius enim verbo sunt) minimè tamen adiciens, nec nos ipsi. Nimirum hæc est libertas qua Christus nos liberavit, vt nulla penitus creatura auellere nos, aut vim facere possit. Soli id deserere possumus propria voluntate, abstracti & illecebrati à propria concupiscentia. Præter hanc enim nihil est quod timeamus. Denique donèc voluntatis vsus, & facultatè deliberandi renatus quisque recipiat, à charitate Dei separari omnino non potest. Securus interim degit sub protectione & aduocatione domini Dei sui, non est quod vereatur ex omnibus. At vbi sanè discretionis annos ingrediens redditur sibi, cætorum vtique violentiam nec tunc quidem formidare necesse est: sed ab ea quæ dormit in sinu caueat, propria scilicet voluntate. Erit fortè peccatû in foribus, sed appetitus eius sub eo est, tantum ipse aperire renuat, consentire recuset.

15. A D Philippenses primo capite: Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, cõfidens hoc ipsum quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vsque in diem Christi Iesu.

16. E T capite secundo: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate.

17. P R I O R I S ad Corinthios decimo capite: Itaque

Securi esse nõ possumus de nostra salute.

1. Cor. 10. 1. Cor. 9.

Philip. 3.

Ob incertum belli est grauius hostibus exitum etiam innocens securus esse nõ potest. Ioan. 1.

Rom. 8.

Nulla nos vis à charitate auellit, sola hæc voluntas deserit.

que qui se existimat stare, videat nõ cadat.

18. A D Romanos vndecimo capite: Dicis ergo: Fracti sunt rami, vt ego inserar. Bene: propter incredulitatem fracti sunt, tu autem fide itas: noli alium sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: nõ fortè nec tibi parcat. Vide ergo bonitatem & seueritatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt, seueritatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin & tu excideris.

19. A V G V S T I N V S epistola centesima septima ad Vitalem: Iam verò vt perseverent in eo quod esse cœperunt, etiam pro seipsis orant fideles: vtile est quippe omnibus vel penè omnibus propter humilitatem saluberrimam, vt quales futuri sint scire non possint. Ad hoc dicitur: Qui videtur stare, videat nõ cadat. Propter huius timoris vtilitatem, nõ regenerati & pie viuere incipientes, tanquam securi alta sapiamus, quidam non perseveraturi perseveraturis Dei permissione vel prouisione ac dispositione miscntur, quibus cadentibus territi cum timore & tremore gradiamur viam iustam, donèc ex hac vita, quæ tentatio est super terram, transeamus ad aliam, vbi iam non sit elatio comprimenda, nec contra eius suggestiones tentationè que luctandum.

20. E T de bono perseverantiæ, capite octauo: Homnibus videtur, omnes qui boni apparent fideles, perseverantiam vsque in finem accipere debuisse. Deus autem melius esse iudicauit miscere quosdã non perseveraturos certo numero sanctorum suorum, vt quibus non expedit in huius vitæ tentatione securitas, non possint esse securi: multos enim à perniciose elatione reprimat, quod ait Apostolus. Quapropter qui videtur stare, videat nõ cadat. Voluntate autem sua cadit, qui cadit: & volutate Dei stat, qui stat. Potens est enim Deus statuere illum: non ergo ipse seipsum, sed Deus. Veruntamen bonum est non alium sapere, sed timere. In cogitatione autem sua, vel cadit quisque vel stat.

21. C H R Y S O S T O M V S libro secundo de compunctione cordis: Sufficit naturam peccati cogitare velocem, rapidam, subreptiuam, & ob hoc incerta esse quæ futura sunt, & valde dubia, & tum periculosa, vt ea etiam magnus ille metuat Paulus. Hoc enim indicat, cum dicit se timere nõ fortè cum alijs prædicarit, ipse reprobus fiat. Et iterum cum ait: Qui se putat stare, videat nõ cadat. Si caute & beatus David beneficiorum Dei munerumque eius memoriam recolens, compuncti onem cordis quarebat, in quo dicit: Quid est homo, quod memor es eius, aut filius hominis, quoniam visitas eum? Minuisti eum paulò minus ab angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.

22. A D Philippenses secundo capite: itaque charissimi mei, (sicut semper obedistis) non vt in præsentia mei tantum, sed multò magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutem operamini.

23. A V G V S T I N V S de natura & gratia, capite vigesimo septimo: Cætera vitæ tantum in male factis valent, sola autem superbia etiam in rectè factis cauenda est. Vnde admonetur illi, nõ dona Dei suæ potestati tribuendo seseque extollendo grauius pereant, quàm si nil operarentur boni, quibus

dicitur: Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Deus enim est qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Quare ergo cum timore & tremore, & non potius cum securitate, si Deus operatur, nisi quia propter voluntatem nostram, sine qua bene non possumus operari, citò potest fabrepere animo humano, vt quod bene operatur, suum tantummodò existimet, & dicat in abundantia sua, non mouebor in æternum? Ideo qui in voluntate sua præliterat decori eius virtutem, auertit paululùm faciem suã, vt qui hoc dixerat, fieret conturbatus, quoniam ipse est ille tumor sanandus doloribus.

24. E T de bono perseverantiæ, capite decimo tertio: In hac vita humana, quæ tentatio est super terram, qui videtur stare, videat nõ cadat. Ideo quippe, sicut iam supra diximus, non perseveraturi, perseveraturis prouidentissima Dei voluntate miscntur, vt esse discamus non alta sapientes, sed humilibus sentientes, & cum timore & tremore nostram ipsorum salutem operemur.

25. P O S T E R I O R I S ad Corinthios sexto capite: Sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma iustitiæ, à dextris, & à sinistris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam: vt seductores & veraces: sicut qui ignoti & cogniti.

26. A D Romanos quinto capite: Per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.

27. B E R N A R D V S sermone tertio in vigilia Natiuitatis Domini: Iam verò sic ardens & lucens nõdum in domo se esse confidat, vbi sine omni timore ventorũ accensum lumen soleat deportari, sed meminerit se esse sub dio, & vtraque manu studeat operire quod portat, nec credat æri, etiam si videat esse tranquillum. Repente enim & hora qua non putauerit mutabitur, & si vel ad modicum manus remiserit, lumen extinguetur. Quod etsi etiam ardor portantis manus (vt quandoquæ fieri solet) adusserit, eligat potius pati, quàm retrahere manus suas, quia in momẽto, in ictu oculi poterit exufflari. Si essemus in domo illa non manu facta æterna in cælis, vbi nullus inimicus intrat, nullus exit amicus, nihil esset timendum. Nunc verò tribus malignissimis & validissimis ventis expositi sumus, carni, diabolo, & mundo, qui conscientiam illuminatã moluntur extinguere, insistentes in cordibus nostris desideria mala, motus illicitos, & itã te repente turbates, vt vix prænocere valeas vnde venias, aut quò vadas. Ex quibus etsi duo sæpius intermittunt, à tertio tamen nemo vnquam sufflandi inducias extorsit. Ideo vtrisque manibus & cordis & corporis anima est tegenda, nõ fortè quæ iam illuminata fuerat, extingatur, nec cedendum vel recedendum, etiam si grauis tentationum feritior vtriusque hominis statum vehementer affligerit, sed dicendum cum sancto: Anima mea in manibus meis semper. Eligamus potius ardere, quàm credere. Et sicut quod in manibus nostris tenemus, non faciliè obliuiscimur: sic nõquàm obliuiscimur negotium

Perseuerantiæ præmium certum, ipsa incerta.

Reuelatione Dei certus de sua perseverantia fieri quis potest.

Quales futuri simus, minimè cognoscimus.

Securitas in hac vita, qualis de minimi futurus sit.

1. Cor. 4.

1. Cor. 9.

1. Pet. 1.

Philip. 3.

1. Cor. 15.

Vile nos ignorare quales simus futuri. 1. Cor. 10.

Cum timore & tremore viam iustam, perficere non perseverantibus calus admoneat.

Securitas nobis minimè expedit. 1. Cor. 10.

Rom. 11.

1. Cor. 9. 1. Cor. 10.

Mal. 6.

Superbia etiam rectè facta odiorum.

Philip. 2.

Securitas perniciose. Timor vtilis.

Psal. 29. Job 7. 1. Cor. 10.

Non perseveraturi, perseverantibus vtiliter mixti.

Hostes quibus nobis sunt atrocissimi, caute & cum timore illos obseruare oportet.

Tertius inter hostes nobis inducias concedit.

Psal. 18.

animarum nostrarum, & illa cura principaliter videat in cordibus nostris. Cum ergo sic lumbi nostri accincti fuerint, & lucernae ardent, custodientur sunt vigiliae noctis supra gregem cogitationum & actionum nostrarum: ut si in prima vigilia, vel secunda, vel tertia Dominus venerit, paratos nos inueniat.

28. Et sermone quinto in psalmum, Qui habitat: Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem. Et quis hoc dixerit, scitis: & tempus scitis, Domini enim est verbum istud instante iam passione sua. Et attendite quoniam ipse quidem erat passurus, & non discipuli: nec tamen pro se dicebat orandum, sed pro illis. Vnde ad Petrum: Ecce satanas expetuit vos ut cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua: & tu aliquando correberis timere in passione Domini, quantum nobis timendum est, fratres, in passione nostra? Vigilate proinde & orate, ut non intretis in tentationem: quoniam vndique circumdati estis tentationibus. Vnde & legistis, quia tentatio est vita hominis super terram. Itaque si tot tentationibus plena est vita nostra, ut non immerito tota ipsa tentatio debeat appellari: per vigiliam circumspectionem opus est & orationem ne inducamur in ea. Vnde est & illud in oratione Dominica: Et ne nos inducas in tentationem. Et infra: Hoc praemonitio vos esse volo, neminem super terram absque tentatione victurum, ut cui forte tollitur aliqua, alteram securus expectet: aut forte non securus, sed pauidus magis, & sic petat ab ea liberari, ut nunquam sibi in corpore mortis huius libertatem perfectam seu requiem audeat polliceri.

29. In eodem capite decimoquarto meditationum: Adiuua me Domine Deus meus, quoniam inimici mei animam meam circumdederunt: corpus scilicet, mundus, & diabolus. A corpore fugere non possum: nec ipsum a me fugare. Circumferre illud necessesse est, quoniam alligatum est mihi. perimere non licet, sustentare cogor: & cum illud impinguo, hostem meum aduersum me nutrio. Si enim satis comedere, & id robur fuerit, sanitas & fortitudo eius mihi aduersantur. Mundus vero circumcingit, & obsidet me vndique: & per quinque portas, videlicet per quinque corporis sensus, scilicet visum, auditum, gustum, odoratum, & tactum, sagittis suis me vulnerat, & mors intrat per fenestras meas in animam meam. Respicit oculus, & mentis sensum auerit. Audit auris, & intentionem cordis inflectit. Odoratus cogitationem impedit. Os loquitur, & fallit. Per tactum ardor libidinis pro aliqua parua occasione excitatur, & nisi illico respiciatur, subito totum corpus occupat, vrit, & incendit. Primum carnem cogitatione modicam titillat: deinde delectatione turpi mentem maculat, & ad extremum per consensum prauitatis sibi mentem subiugat. Porro diabolus quem videre non possum, & ideo minus ab eo mihi cauere, tetedit arcum suum, & in eo parauit sagittas suas ut vulneret repente. narravit ut absconderet laqueos suos, & dixit: Quis videbit

eos? laqueum posuit in auro & argento, & in omnibus quibus abutimur, cum illis male delectamur & illaqueamur. Nec solum laqueum posuit, sed & viscum. Viscum est amor possessionis, affectus cogitationis, cupiditas honoris, & carnis voluptas: quibus anima inuiscatur & irretitur, ne pennis contemplationis per plateas supernae Sion volare possit. Sagittae diaboli sunt ira, inuidia, luxuria, & caetera quibus anima vulneratur. Et quis est ille qui iacula eius ignea extinguere possit? Proh dolor, his telis superatur saepe anima fidelis. Huius mihi quia vndique bella mihi video: vndique tela volat: vndique tentamenta, vndique pericula. Quocumque me vertam, nulla securitas est. Et quae mulcent, & quae tristant vel molestant, omnia timeo: esuriae & refectio, somnus & vigilia, labor & quies pugnant contra me. Non minus suspectus est mihi iocus quam ira: multos siquidem iacando scandalizavi. Nec minus prospera vereor quam aduersa. Prospera namque suauitate sua incautum me faciunt, & decipiunt: aduersa vero quia aliquid amaritudinis habent, velut potiones amarae me suspectum & timidum faciunt.

30. CAPITUM decimoquinto: Caro mea deluto est, & ideo lutosas & voluptuosas cogitationes ab illa habeo: vanas & curiosas a mundo: a diabolo malas & malitiosas. Isti tres inimici me impugnant & persequuntur, nunc quidem aperte, nunc vero occulte: semper autem malitiose. Diabolus namque plus confidit in adiutorio carnis: quoniam magis nocet domesticus hostis. Illa vero ad subuersionem meam cum illo foedus iniit, ut pote de peccato nata, & in peccato nutrita, vitis corrupta ab ipsa origine: sed multo amplius vitata praua consuetudine. Hinc est quod tam acriter concupiscit aduersus spiritum: quod assidue murmurat, & impatiens est disciplinae: quod illicita suggerit, nec rationi obtemperat, nec inhibetur villo timore. Huic accedit, hanc adiuuat, hanc vitur tortuosus ille serpens hostis humani generis, cui nullum aliud est desiderium, nullum negocium, nullum studium, nisi perdere animas nostras. Hic est qui iugiter malum machinatur, argute loquitur, artificiose suggerit, callide decipit. Illicitos motus insufflat, & venenatas cogitationes inflammat, mouet bella, nutrit odia, incitat gulam, mouet libidinem, desideria carnis instigat, & peccati occasiones parat, & mille nocendi artibus corda hominum pulsare non cessat. Hinc est quod baculo nostro nos caedit, & manus nostras proprio cingulo ligat: ut caro quae data est nobis in adiutorium, fiat nobis in ruinam & scandalum. Grauis lucta, & graue periculum est aduersus domesticum hostem pugnare, maxime cum nos aduenamus, & ille ciuis. Ille suam inhabitat regionem, nos exules sumus & peregrini. Magnum quoque discrimen est aduersus diabolicam fraudis astutiam tam crebos, immo continuos sustinere conflictus: quae astutum fecit tam natura subtilis, quam longa exercitatio malitiae huius.

31. AD Romanos octauo capite, ut in textu.

XVIII.

De lapsis & eorum reparatione.

Qui vero ab accepta iustificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus iu-

Mat. 7. 1.

Luc. 22. 1.

Iob. 7. 1.

Mat. 6. 1. Sine reatione nemo mortaliu viuat.

Hostes nostri

Corpus.

Mundus.

Phil. 9. 1.

Diabolus reatus inimicus. Phil. 7. 1. Diaboli laquei.

Viscus.

Sagitta.

Hostes nostri cuiusmodi in nobis cogitationes excitant.

Domesticus noster hostis nocentissimus, cum quo contra nos foedus facit diabolus.

Periculosissima bellum, quod cum domestico nostro hoste incensate gerendum est.

Cap. 15. sect. 6.

stificari poterunt: cum excitante Deo, per poenitentiae Sacramentum merito Christi, amissam gratiam recuperare procurauerint. Hinc enim iustificationis modus est lapsi reparatione: quam secundam post naufragium deperditae gratiae tabulam, sancti Patres apte nuncuparunt. Etenim pro iis qui post Baptismum in peccata labuntur, Christus Iesus Sacramentum instituit Poenitentiae, cum dixit: *Accipite spiritum sanctum: quorum remisit peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* Vnde dicendum est, Christiani hominis poenitentiam post lapsum, multo aliam esse a Baptismali: eaque contineri non modo cessationem a peccatis, & eorum detestationem, aut cor contritum & humiliatum, verum etiam eorum confessionem saltem in voto, & suo tempore faciendam, & sacerdotalem absolutionem, itemque satisfactionem per ieiunia, elemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitae exercitia: non quidem pro poena aeterna, quae vel sacramento, vel sacramenti voto vna cum culpa remittitur: sed pro poena temporali, quae, ut sacrae literae docent, non tota semper, ut in baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiae Dei quam acceperunt, ingrati, Spiritum sanctum contristauerunt, & templum Dei violare non sunt veriti. De qua poenitentia scriptum est: *Memor esto vnde excideris: age poenitentiam, & prima opera fac.* Et iterum: *Quae secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur.* Et rursus: *Poenitentia agite.* Et, *Facite fructus dignos poenitentia.*

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquaginta, capite decimoquarto: Si iam de sanitate desperans addis peccata peccatis, sicut scriptum est, Peccator cum venerit in profundum malorum contemnet, noli contemnere, noli desperare, clama etiam de profundo ad Dominum, & dic ei, De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meam. Fiant aures tuae intendentes in vocem obsecrationis meae. Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Quoniam apud te propitiatio est. De tali profundo Ninivitarum clamauerunt, & hanc propitiationem inuenerunt, faciliusque est euacuata comminatione prophetae, quam humiliatio poenitentiae. Hic fortasse dicis, Sed ego iam baptizatus sum in Christo, a quo omnia mihi peccata praeterita dimissa sunt, vilis factus sum nimis iterans vias meas, & carnis horribilis oculis Dei conuersus ad vomitum suum, Quod abibo a spiritu eius, & a facie eius quod fugiam? Quod frater, nisi ad eius misericordiam poenitendo, cuius potestatem peccando contempseras? Nemo enim recte fugit ab illo, nisi ad illum, ab eius seueritate ad eius bonitatem. Quis enim locus te excipiet fugientem, ubi eius praesentia te non inueniat? Si ascenderis in caelum, ibi est: si descenderis ad infernum, adest. Recipe ergo pennas tuas in directum, & habita in spe in extremo huius seculi. Etenim illuc manus sua deducet te, & perducet te dextera sua. Quicquid enim feceris, quaecumque peccaueris, adhuc in hac vita es, vnde te Deus, si sanare nollet, auferret. Cur ergo ignoras, quia patientia Dei ad poenitentiam te adducit? Qui enim clamando tibi persuasit ut non recederes, parcendo clamat ut redeas.
- Lapsi post baptismum, per sacramentum poenitentiae, gratiam iustificationis posse restitui, multis aliis testimoniis confirmatum est, quaestione prima de sacramento Poenitentiae, & quaestione secunda, A. A. quibus Patribus vocetur Poenitentia secunda post naufragium deperditae gratiae tabula, vide eadem quaestione secunda, B.
- IOANNIS vigesimo capite, ut in textu, quem Scripturae locum quo pacto Patres intellexerint, videre potes quaestione prima de sacramento Poenitentiae, B.
- PSALMO quinquagesimo: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies.
- CONTRITIONEM ad hanc lapsorum restorationem necessariam esse, probatum est quaestione tertia & quarta de sacramento Poenitentiae. De Confessione vero agitur quaestione quinta & sexta: sicut & de Satisfactione, quaestione septima & octaua.
- NUMERORVM duodecimo capite, vide supra quaestione septima de sacramento Poenitentiae, B. testimonio secundo.
- SECVNDI Regum duodecimo capite, ibidem testimonio sexto.
- ET capite vigesimoquarto: eodem in loco, testimonio decimo. Plures etiam hac de re & sacrae scripturae, & Patrum inuenies sententias, praedicta quaestione septima, B.
- AD Ephesios quarto capite: Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in die redemptionis.
- PRIORIS ad Corinthios tertio capite: Nescitis quia templum Dei estis: & spiritus Dei habitet in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est: quod estis vos.
- APOCALYPTIS secundo capite: Sed habeo aduersum te pauca; quod charitatem tuam prima

Prouer. 18.

Phil. 12. 9.

Prouer. 26. Phil. 13. 8.

Peccatori ad Dei misericordiam confugiendum.

Rom. 1.

a Aug. hom. 50. ex 10. c. 14. Vide quaest. 1. de sac. Poen. & quaest. 1. A.

b Vide de sac. Poenit. quaest. 1. B. c Ioan. 20. c. 1. Ibid. quaest. 1. de sac. Poen. 2.

d Psal. 10. d. Ibid. quaest. 7. & 4. c. Vide quaest. 5. & 6. Ibid. f. quaest. 7. & 8. de Poenit. sacram.

g Num. 14. d. 2. Reg. 12. c. 24. b. Vide praed. quaest. 7. b. h Ephes. 4. g. i 1 Cor. 3. d. k Apoc. 2. b. l 1 Cor. 7. c. m Matth. 4. e.

n Luc. 3. e.

reliquisti. Memor esto itaque vnde excideris: & age poenitentiam, & prima opera fac. sin autem: venio tibi, & movebo caedelabrum tuum de loco suo, nisi poenitentiam egeris.

nitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur.

11. MATTHEI quarto capite: Tunc reliquit eum diabolus: & ecce, Angeli accesserunt, & ministrabant ei.

12. LVCÆ tertio capite, vt in textu:

XIX.

Quolibet mortali peccato amitti gratiam, sed non fidem.

ADVERSUS etiam hominum quorundam callida ingenia, qui per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium asserendum est non modo infidelitate, per quam & ipsa fides amittitur: sed etiam quocumque alio mortali peccato, quanuis non amittatur fides, acceptam iustificationis gratiam amitti: diuinæ legis doctrinam defendendo, quæ à regno Dei non solum infideles excludit, sed & fideles quoque fornicarios, adulteros, molles, masculorum concubitores, fures, auaros, ebriosos, maledicos, rapaces, cæterosque omnes, qui læthalia committunt peccata: à quibus cum diuinæ gratiæ adiumento abstinere possunt, & pro quibus à Christi gratia separantur.

TESTIMONIA.

1. AD Romanos decimosexto capite: Rogo autem vos fratres, vt obseruetis eos qui dissensiones & offencicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, & declinare ab illis. Huiusmodi enim Christo Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri: & per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium.

2. IACOBI secundo capite: Quicumque autem totam legem seruauerit, offendat autem in vno: factus est omnium reus.

3. BASILIVS libro primo de Baptismo, parte secunda: Modica quædam ex illis quæ de regno cælorum sunt dicta, adiciam, ne quouis pacto in acquirendo illo deficiamus. In vitæ nanque negotio paululum non est quod paululum abest, ac ferè dicitur, vt quidam nostrorum sapientum admonuit. Et hoc ex ipsis rebus potissimum liquet, immò & ex absoluta illa sacerorum & ad oblationem destinatorum animalium integritate satis habet fidei, quod dico, in quibus vbi modica quædam reperiebatur macula vel mutilatio, non integri alicuius membri, sed partis tantum ipsius, quemadmodum scriptum est, mutilatio auriculæ, siue homo erat, æl sacerdotium ineptus iudicabatur, siue animal, reprobum habebatur ad sacrificium, cum Apostolus dixerit, Hæc quidem illis in figura contigerunt, scripta verò sunt ad nostram admonitionem, in quos fines seculorum venerunt: & Dominus aperte declarauerit, quæ à nobis exigantur iustitiæ præstantia, vbi dixit, templo maius aliquid est hic, & abundantius nos animæ curam habere debere ostenderit, dicens: Cui multum concreditum est, ab illo & multum repetent, Et infra: De quibus vna est sententia, liquet quòd idem sit & periculi omnibus, si vnum aliquid ex ipsis defuerit. Si nanque Dominus dicit, Iota vnum, aut apex vnus haud quaquam præteribit à lege, donèc omnia fiant, quanto magis ab Euangelio, dicente Domino ipso, Cælum ac terra transibit, sermones verò mei nequaquam tran-

sibunt. Vnde Iacobus Apostolus confidenter denunciat, dicens: Quisquis fecerit totam legem, offendat autem in vno, erit omnium reus. Hoc autem ex eo didicit, quòd post beatitudines Dominus testimoniis ac promissionibus Petro propter homines datis, comminatus est, dicens: Nisi lauerote, non habebis partem mecum. Paulus verò Apostolus afflictiones illas Christi quæ adhuc deerant, pro corpore ipsius, quod est Ecclesia, adimplens, & in Christo loquens cõtestatur, quænam illa sint, quorum potissimum gratia quis regno cælorum non potiat, & mortis condemnationi subiiciatur, aliquando quidem definitè, dicens, quòd qui talia faciunt, digni sint morte. Quare verò non dixit, qui ista faciunt, sed, qui talia faciunt cælorum non possidebunt? Et iterum generalitè, quoniam iniusti regnum Dei non possidebunt. Et alibi similiter. Ipse verò Dominus noster Iesus Christus in Euangelio Lucæ ita definiuit, dicens: Nemo manu ad aratrum posita, & retrò postea auersus, aptus est ad regnum Dei. Est autem hæc necessariò obseruandum, quòd non de multis peccatis, sed de vno est horrendum aded & ineuitabile iudicium, idque ex concessis ac licitis, & si moram duntaxat, eamque modicam obedientiæ illi quis, quæ absque vilo prætextu, velocissimè & sine suspensione Domino præstanda est, iniecerit.

4. ITEM libro secundo de Baptismo, capite nono: Iniquus quidem est quisquis legem non integram seruauerit, aut etiam, qui vnum illius mandatum transgressus fuerit. In modicæ nanque particulæ defectu, totum periclitatur. Quod enim prope factum est, nondum factum est. Nam quemadmodum qui prope mortuus est, non est mortuus, sed adhuc viuus: & qui prope vixisset, non viuus, sed mortuus est: & qui ferè ingressus est, non est ingressus, vtpotè quinque illæ virgines: ita & qui prope seruauit legem, non seruauit legem, sed est iniustus ac transgressor legis. Quapropter & necessarium

1. Cor. 5.

rium est de iniquis, etiam si germani ac sinceri videantur, Apostolo credere dicenti, aliquando quidem, Si quis frater nominatus, aut fornicator fuerit, aut auarus, aut vinolentus, aut contuiciator, aut raptor, cum huiusmodi ne cibum quidem sumite: (obiter autem hæc notandum est, quòd non eum tantum, qui in his omnibus culpabilis est, à communi Christianorum cõiuctu abarceat, sed & eum, qui vel in vno tantum istorum reprehensibilis est, cum non dicit, cum isto, sed, cum huiusmodi) aliquando verò, Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, affectionem, concupiscentiam prauam, & auaritiam, quæ est idolorum seruitus, propter quæ venit ira Dei (& generalitè adiungens) super filios, inquit, immorigeros: nè sitis ergò consortes ipsorum.

Coloss. 3.

5. MATTHEI septimo capite: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnũ cælorum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nõne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc consitebor illis, Quia nunquam noui vos: discedite à me qui operamini iniquitatè. Et post pauca: Et omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto qui edificauit domum suam super arenam: & defecit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.

6. ET capite vigesimo quinto: Tunc simile ei regnum cælorum decem virginibus: quæ accipientes lampades suas exierunt obuiam sponso & sponsæ. Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes. sed quinque fatuæ, & acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum. Et paucis interiectis: Nouissimè verò veniunt & reliquæ virgines, dicentes, Domine, Domine, aperi nobis. At ille respondens ait, Amen dico vobis, nescio vos. Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam.

7. LVCÆ duodecimo capite: Ille autem seruus qui cognouit voluntatem domini sui, & non se præparauit, & non fecit secundum voluntatem eius, plagis vapulabit multis.

8. IOANNIS duodecimo capite: Veruntamen & ex principibus multi crediderunt in eum: sed propter Phariseos non constebantur, vt è synagoga non eicerentur. dilexerunt enim gloriam hominũ magis, quàm gloriam Dei.

9. PRIORIS ad Corinthios decimotertio capite: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam: factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tintinnans. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero: nihil sum.

10. IACOBI secundo capite: Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere: opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Et paulò post: Tu credis quoniam vnus est Deus. Bene facis: & dæmones credunt, & contremiscunt. Vis autem scire quòd homo inanis, quoniam fides sine operibus ociosa est?

11. AVEVSTINVS libro decimo quinto de Tri-

nitate, capite decimo octauo: Ipsam fidem non facit vtilem nisi charitas: sine charitate, &c. vt supra capite vndecimo, B. testimonio trigesimo quinto.

12. ET tractatu decimo in primam epistolam Ioannis: Multi dicunt, Credo, sed fides sine operibus non saluat. Opus autem fidei ipsa dilectio est, dicente Paulo Apostolo, Et fides quæ per dilectionem operatur. Et post pauca: Hoc est credere, quòd Iesus Christus est, quomodo credunt Christiani, qui non solum nomine Christiani sunt, sed factis & vita: non quomodo credunt dæmones: Nam & dæmones credunt & contremiscunt: sic dixit scriptura. Quid potuerunt dæmones plus credere, quàm vt dicerent, Scimus qui sis, Tu es filius Dei: Quod dixerunt dæmones, hoc dixit & Petrus, cum Dominus quaereret, quis esset, quem illi dicerent homines. Et infra: Aliud est ergò confiteri Christum vt teneas Christum, aliud confiteri Christum vt repellas à te Christum. Ergò videtis, quia quomodo hæc dicit, Qui credit, propria quædam fides est, non quomodo cum multis. Itaque fratres, nemo hæreticorũ dicat vobis, Et nos credimus. Ideò enim de dæmonibus exemplum proposui, nè gaudeatis ad verba credentium, sed exploretis facta viuentiũ. Videamus ergò quid est credere in Christum, quid credere quia Iesus ipse est Christus. Sequitur, Omnis qui credit quòd Iesus sit Christus, ex Deo natus est. Sed quid est credere illud? Et omnis qui diligit qui genuit eum, diligit eum qui genitus est ab ipso. Statim fidei coniungit dilectionem, quia sine dilectione fides inanis est. Cum dilectione fides Christiani, sine dilectione fides dæmonis. Qui autem non credit, peiores sunt quàm dæmones, & tardiores quàm dæmones. Nescio quis non vult credere in Christum, adhuc ne dæmones imitatur. Iam credit aliquis in Christum, sed odit Christum, habet confessionem fidei in timore poenæ, non in amore coronæ: nam & illi puniri timebant. Adde huic fidei dilectionem, vt fiat fides qualem dicit Apostolus Paulus, Fides quæ per dilectionem operatur. Inuenisti Christianum, inuenisti ciuem Hierusalem, inuenisti ciuem Angelorum, inuenisti in via suspirantem peregrinum, adiuuge te illi, comes tuus est, curre cum illo, si tamen & tu hoc es.

13. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Iesu Christi, capite vicesimo sexto: Fieri potest, vt quisquam Deum esse credat, qui Deum non diligit: vt autem quisquam Deum diligit, qui in Deum nõ credit, fieri nullatenus potest: quia potest vnusquisque credere aliquid esse quod non diligit, diligere verò nemo potest quod esse non credit. Apostolus autem dicit: Sine charitate fidem cæteraque bona opera cuiquã prodesse non posse, dicit enim: Si habuero omnem fidem ita vt montes transferã, & si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest.

14. PRIORIS ad Corinthios sexto capite: Sed vos iniuriam facitis & fraudatis: & hoc fratribus. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare, Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque que masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Et hæc quidem

a Rom. 16. e
b Iac. 2. b
lib. 1. de bapt. par. 2. & lib. 2. c. 19.
c Math. 7. c. d. 25. a Luc. 12. f. Joann. 12. g. 1. Cor. 13. a Iac. 2. c. d. Aug. lib. 15. de Trin. c. 18. Tract. 10. in epist. Joan. Fulg. de Inca. & gran. Christi. c. 26. d. 1. Cor. 6. b Gal. 5. c. d. Eph. 5. b Apoc. 21. c

Cap. 15. de fide

Iac. 2.

Joan. 19. Coloss. 1.

Rom. 1.

1. Cor. 6.

Gal. 5. Lucæ 9.

In modicæ particulæ defectu totum periclitatur.

Mat. 25.

Fides cum dilectione Christi, sine dilectione hæc, dæmonis est.

Fides sine charitate esse potest, non conuenit.

1. Cor. 13.

fuitis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.

15. AD Galatas quinto cap. Quod si spiritu ducimini: non estis sub lege. Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, diffensiones, seclæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, commestrationes, & his similia. quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

16. AD Ephesios quinto capite: Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hereditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis. propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentia. Nolite ergo effici participes eorum.

17. APOCALYPSIS vigesimoprimum capite: Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatriis, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.

XX.

De fructu iustificationis, hoc est, de merito bonorum operum, deque ipsius meriti ratione.

A. Hac igitur ratione iustificatis hominibus, siue acceptam gratiam perpetuò conseruauerint, siue amissam recuperauerint, proponenda sunt Apostoli verba: *Abundate in omni opere bono, scientes quod labor vester non est inanis in domino.* Non enim iniustus est Deus, ut obliuiscatur operis vestri & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius. Et, *Nolite amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem.* Atque ideò benè operantibus vsque in finem, & in Deo sperantibus, proponenda est vita æterna, & tantquam gratia filiis Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, & tantquam merces^d ex ipsius Dei promissione, bonis ipsorum operibus & meritis fideliter reddenda. Hæc est enim illa corona iustitiæ, quam post suum certamen & cursum reposita sibi esse agebat^a Apostolus, à iusto iudice sibi reddendam: non solum autem sibi, sed & omnibus qui diligunt aduentum eius. Cum enim ille ipse Christus Iesus tantquam caput in membra, & tantquam vitis in palmites, in ipsos iustificatos iugiter virtutem influat: quæ virtus bona eorum^f opera semper antecedit, comitatur & subsequitur, & sine qua nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent: nihil ipsis iustificatis amplius deesse credendum est, quo minus plenè illis quidem operibus quæ^e in Deo sunt facta, diuinæ legi pro huius vitæ statu satisfecisse^h, & vitam æternam suo etiam tempore, si tamen in gratia decesserint, consequendam, verè promeruisse censentur, cum Christus Saluator noster dicat: *Si quis biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: sed fiet in eum fons aquæ salientis in vitam æternam.* Ità neque propria nostra iustitia, tantquam ex nobis propria, statuitur, neque ignoratur aut repudiatur iustitia Dei. Quæ enim iustitia nostra dicitur, quia per eam nobis inhærente iustificamur, illa eadem Dei est, qui à Deo nobis infunditur per Christi meritum.

B. Neque verò illud omittendum est, quod licet bonis operibus in sacris literis vsqueadè tribuatur, ut etiam qui^k vni ex minimis suis potum aquæ frigidæ dederit, promittat Christus eum non esse sua mercede cariturum: & Apostolus^l testetur, id quod in præsentem est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operari in nobis: absit tamen ut Christianus homo in seipso^m vel confidat, vel gloriatur, & non in Domino: cuius tanta est erga omnes homines bonitas, ut eorum velit esse merita^o, quæ sunt ipsius dona. Et quia^p in multis

a 1. Cor. 15, g
b Heb. 6, b
c Heb. 10, g

d Aug. de grat. & lib. arbit. cap. 2, 9. Epist. 105, & 12. lib. 1. cont. aduers. leg. & prop. cap. 16. de morib. secl. c. 11. c. 25. de cor. & grat. c. 13. fet. 5. c. ex dicitur. Cypri. de oper. & elem. Epist. 66. Chyff. hom. 4. in Gen. hom. 13. in 1. ad. Cor. Greg. hom. 17. in Euang. e 2. Tim. 4. b Aug. hom. 14. ex 50. in psal. 83. tract. 3. in Ioan. Theoph. & Occum. in c. 4. epist. 2. ad Tim. f Con. 2. Araf. can. 18. Aug. de cor. & grat. cap. 13. de grat. & lib. arbit. cap. 6. fet. 13. de verb. Apof. Fulg. lib. 1. ad Mon. cap. 11. 12.

g Ioan. 3, c
h Aug. sent. 35, Prosp.

i Ioan. 4, b

k Mat. 10, d

l 1. Cor. 4, d

m Aug. de præd. sanc. cap. 1. de grat. & lib. arbit. cap. 6. n 1. Cor. 1. d 2. Cor. 10, d o Celest. 1. epistol. r. can. 12. Aug. in ench. cap. 107. epist. 105. de grat. & lib. arbit. c. 6. Lib. de Eccl. dogmat. c. 32. p Jac. 3, a

Cap. 16. fet. 6.

multis offendimus omnes, vnusquisque sicut misericordiam & bonitatem, ita seueritatem & iudicium ante oculos habere debet: neque seipsum aliquis, etiam si nihil sibi conscius fuerit, iudicare: quoniam omnis hominum vita, non humano iudicio examinanda & iudicanda est, sed Dei: qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo, qui, ut scriptum est, reddet vnicuique secundum opera sua.

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto capite, ut in textu.
2. AD Hæbreos sexto capite: Non enim iniustus Deus, ut obliuiscatur operis vestri & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, & ministratis.
3. ET capite decimo, ut in textu.
4. AVGVSTINVS de gratia & libero arbitrio, capite octauo: Si vita æterna bonis operibus redditur, sicut apertissimè dicit scriptura. Quoniam Deus reddet vnicuique secundum opera eius: quomodo gratia est vita æterna, cum gratia non operibus reddatur, sed gratis detur, ipso Apostolo dicente, Ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum meritum. Et in frâ: Ista questio nullo modo mihi videtur posse dissolui, nisi intelligamus & ipsa bona opera nostra: quibus æterna redditur vita, ad Dei gratiâ pertinere: propter illud quod ait Dominus Iesus, Sine me nihil potestis facere. Et in fine: Itaque charissimi, vita bona nostra nihil aliud est quam Dei gratia: sine dubio & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est: ipsa enim gratis datur, quia gratis data est illa cui datur. Sed illa cui datur, tantummodò gratia est, hæc autem quæ illi datur, quoniam præmium eius est, gratia est pro gratia, tantquam merces pro iustitia, ut verum sit, quoniam verum est, quia reddet vnicuique Deus secundum opera eius.
5. ET capite nono: Qui coronat te in miseratione & misericordia. Nunquid non corona bonis operibus redditur? Sed quia ipsa bona opera ille in bonis operatur, de quo dictum est, Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate, ideò dixit psalmus, Coronat te in miseratione & misericordia, quia eius miseratione bona operamur, quibus corona redditur.
6. ITEM epistola centesima quinta ad Sixtum Presbyterum: Sicut ab initio fidei misericordiam consequuti sumus, non quia fideles eramus, sed vt essemus: sic in fine quod erit in vita æterna, coronabit nos, sicut scriptum est, in miseratione & misericordia. Non itaque frustra Deo cantatur, Et misericordia eius præueniet me: Et, Misericordia eius subsequetur me. Vnde & ipsa vita æterna quæ vti quæ in fine sine fine habebitur, & ideò meritis præcedentibus redditur, tamè quia eadem merita quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud nisi quia gratis datur, nec ideò quia meritis nõ datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur. Vbi autem inuenimus etiam vitam æternam gratiam nuncupari, habemus apud eundem gratiæ magnificum defensorem Apostolum Paulum: Stipendium, inquit, peccati mors est, gratia autem Dei vita æterna in

Christo Iesu Domino nostro. Vide, obsecro te, in quanta breuitate, quam vigilanter verba posueris, quibus diligenter consideratis, quæstionis huius aliquantulum dilucescat obscuritas. Cum enim dixisset, Stipendium peccati mors: quis non congruentissimè & consequenter addere iudicaret: Stipendium autem iustitiæ vita æterna? Et verum est, quia sicut meri peccati tantquam stipendium redditur mors, ita merito iustitiæ tantquam stipendium vita æterna. Aut si nollet dicere iustitiæ, diceret fidei: quoniam iustus ex fide viuit. Vnde etiam & merces appellatur plurimis sanctarum scripturarum locis: nusquam porò dicta est merces iustitiæ vel fides, quia iustitiæ vel fidei redditur merces. Quod est autem merces operanti, hoc militanti stipendium. Sed beatus Apostolus aduersus elationem quæ vique adè magis tentat irrepere, vt & sibi propter ipsam dicat datum angelum Sathana, à quo colaphizaretur, ne verticem præsumptionis erigeret. Aduersus hanc ergo elationis pestem, vigilantiissime militans, Stipendium, inquit, peccati mors. Rectè stipendium, quia debetur, quia dignè retribuitur, quia merito redditur. Deinde ne iustitia de humano se extollere bono merito, sicut humanum meritum malum non dubitatum esse peccatum, non à contrario reculit, dicens: Stipendium iustitiæ vita æterna, sed gratia, inquit, Dei vita æterna. Et hæc ne præter mediatorem aliqua alia via quæretur, adiecit, In Christo Iesu Domino nostro.

7. EPISTOLA item quinquagesima secunda ad Macedoniæ: His virtutibus (quatuor scilicet, prudentiæ, fortitudini, temperantiæ, & iustitiæ) diuinitus impartitis, & bona vita nunc agitur, & postea præmium eius, quæ nisi æterna esse nõ potest, beata vita persoluitur. Hæc enim sunt eadem virtutes in actu, ibi in effectu: hic in opere, ibi in mercede: hic in officio, ibi in fine.

8. IN IEREMIA libro primo contra aduersarium legis & Prophetarum, capite decimosexto: Perparum est quod in eleemosynis datur: sed cum pie datur, æternum inde meritum comparatur.

9. LEBRO item de moribus Ecclesiæ catholice, capite vigesimo quinto: Diligamus Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, quicumque ad uitam æternam peruenire proposuimus. Vita enim æterna est totum præmium, cuius promissione gaudemus: nec præmium potest præcedere merita, & prius homini dari, quam dignus est. Quid enim hoc iniustus, & quid iustus Deo. Non ergo debemus poscere præmium antequam mereamur accipere.

10. ET libro de correptione & gratia, capite decimo tertio: Etiam ibi Dei misericordia necessaria est, qua fiet beatus, cui non imputauit Dominus peccatum: sed tunc pro bonorum operum meritis

Matth. 16, Rom. 2, Apoc. 22.

Rom. 4.

Bona etiam opera nostra ad Dei gratiâ referenda.

Ioan. 15, Et vita etiam æterna quæ bonæ vitæ redditur.

Apoc. 22, Psal. 102.

Bona opera in bonis operatur Deus, Philipp. 2.

Psal. 102.

Psal. 98.

Psal. 11.

Vita æterna & meritis datur & gratis.

Rom. 6.

1. Cor. 4, a

ibidem.

1. Matth. 16, d Rom. 2, a Psal. 61, b

Abac. 2.

1. Cor. 12.

Vita æterna præmium.

Psal. 31.

Iac.

iusto iudicio etiā ipsa misericordia tribuetur. Cum enim dicitur, iudicium sine misericordia illi qui nō fecit misericordiam: manifestatur in his in quibus inueniuntur bona opera misericordiae, iudiciū cum misericordia fieri, ac per hoc etiā ipsam misericordiam meritis bonorum operum reddi. Non sic est nunc, quando non solum nullis bonis, sed etiam multis malis operibus praecedentibus, misericordia eius praevēnit hominem ut liberetur a malis, & quae fecit, & quae facturus fuerat, nisi Dei gratia regeneraretur, & quae passurus fuerat in aeternum, nisi erueretur a potestate tenebrarum, & transferretur in regnum filij charitatis Dei. Verū tamē quia & ipsa vita aeterna, quam certum est bonis operibus debitam reddi, a tanto Apostolo gratia Dei dicitur, cum gratia non operibus reddatur, sed gratis detur, sine vlla dubitatione confitendum est idēō gratiam vitam aeternā vocari, quia his meritis redditur, quae gratia contulit homini. Recte quippe ipsa intelligitur, quae gratia in Evangelio legitur, Gratiam pro gratia, id est, pro his meritis quae contulit gratia.

Vita aeterna gratia, & bonis operibus tamen ut debitum reddatur.

Joan.

11. **I T E M** sermōne quinquagesimo sexto, ex dicitur ad Vimerio adiecit: Beata vita merces bonorum est; bonitas opus est, beatitudo merces est. Deus opus iubet, mercedem proponit. Dicit, hoc fac, & hoc accipies.

Operibus & meritis nostris premia promissa tribuet Deus.

Salutaris operum praemia.

Operatio bona Dei munus.

Corona in pace vincetibus candida, in persecutione purpurea.

12. **C Y P R I A N V S** de opere & elemosynis: Quae illa erit fratres charissimi, operantium gloria, quam grandis & summa laetitia: cum populum suum Dominus coepit recedere: & meritis atque operibus nostris premia promissa contribuens, pro terrenis caelestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna praestare: offerre nos patri, cui nos sua sanctificatione reparavit: reducere ad paradysum denuo facere, regna caelorum fide & veritate suae sollicitudinis aperire? Haec haereant firmiter sensibus nostris: haec intelligantur plena fide: haec corde toto diligantur: haec indefessum operum magnanimitate redimantur. Praeclara & divina res, fratres charissimi, salutaris operatio, solatium gradus credentium, securitatis nostrae salubre praesidium, munimen spei, tutela fidei, medela peccati: res posita in potestate facientis, res & grandis & facilis: sine periculo persecutionis, corona patris: verum Dei munus & maximum, in firmis necessarium, fortibus gloriosum, quod Christianus adiutus perfert gratiam spiritualem, promeretur Christum iudicem, Deum computat debitorem. Ad haec operum, salutarium palmam libenter ac prompte certemus: omnes in agone iustitiae Deo & Christo spectante curramus: & qui saeculo & mundo maiores esse iam cepimus, cursum nostrum nulla seculi, & mundi cupiditate tardemus. Si expeditos, si celeres, si in hoc operis agone currentes, dies nos vel reditionis, vel persecutionis inuenit: nūquam Dominus meritis nostris ad praemium deerit: in pace vincetibus coronam candidam pro operibus dabit, in persecutione purpuream pro passione geminabit.

13. **I D E M** epistola quinquagesima sexta ad Thibarranos: Armemus dexteram gladio spirituali, ut sacrificia funesta fortiter respuat, & Eucharistiae memorem, quae Domini corpus accepit, ipsum com-

plectatur, postea a Domino sumptura praemium celestium coronarum. O dies ille qualis & quantum adueniet fratres dilectissimi, cum coeperit populum suum Dominus recensere, & divina cognitionis examine singulorum merita recognoscere, mittere in gehennam nocentes, & persecutores nostros suae pœnalis perpetuo ardore damnare, nobis vero mercedem fidei & devotionis exolvere. Quae erit gloria, & quanta laetitia, admitti, ut Deum videas: honorari, ut cum Christo Domino Deo tuo salutis ac lucis aeternae gaudium capias? Et infra: Haec fratres dilectissimi haereant cordibus vestris. Haec sit armorum vestrorum praeparatio, haec diurna ac nocturna meditatio, ante oculos habere, & cogitatione semper ac sensibus voluere iniquorum supplicia, & premia ac merita iustorum: quid negantibus Dominus comminetur ad pœnam, quid contra contentibus promittat ad gloriam. Si haec cogitantibus ac meditantibus nobis supervenerit persecutionis dies, miles Christi, praecipit eius & monitis eruditus, non expauescit ad pugnam, sed paratus est ad coronam.

Merces fidei & devotionis

14. **E T** epistola sexagesima ad Episcopos Numidas: Cum dominus in Evangelio suo dicat, Infirmus fui, & visitastis me: quanto nunc quoque cum maiore operis nostri mercede dicitur est: Captivus fui, & redemistis me? Et cum denuo dicat, in carcere fui, & venistis ad me: quanto plus est, cum coeperit dicere, In carcere captivitas fui, & clausus, & vincus apud Barbaros iacui: & de carcere illo servitutis liberastis me, cum iudicij dies venerit praemium de Domino recepturi?

Lib. 7. epist. 8. Matt. 25.

15. **C H R Y S O S T O M V S** homilia quadragesima secunda in Genesim: Si voluerimus superna frui gratia, imitemur patriarcham, (Abraham & ne cūctemur ad obeundam virtutem: sed quotidie ita eam exerceamus ut oculum illi qui sopiri nescit, conciliemus nobis ad mercedem tribuendam. Et enim qui scit arcana mentis nostrae, cum viderit sanam mentem nostram, & nos conari & eniti ad virtutis agones, statim & manu suo nos adiuvat, simul & labores nostros allevians, & infirmitatem nostrae naturae confirmans, vberisque retributiones suppeditas. Sanè in Olympicis certaminibus neutiquam quis tale quid inueniet: sed subsistit adornator & magister, sitque spectator tantum certatum ut ceteri, neque in vlla re potest adiuuare, sed expectat ut fiat victoria. Dominus autem noster non sic, sed simul nobiscum certat, & manum porrigit, & simul adiuvat, & quasi vnde quaquē aduersarium nostrum nobis tradit, & omnia facit satagens ut in certamine dūremus, & vincamus, quod nobis immarcescibile imponat coronam. Coronam enim, inquit, gratiarum accipies in capite tuo. Iam in mediis illis Olympicis certaminibus corona post victoriam nihil aliud est, quam folia lauri, quam applausus & acclamatio vulgi, quae tamen omnia vespera ingruente marcescunt & pereunt: at corona quae pro virtute & eius sudoribus datur, nihil habet sensibile, neque in hoc saeculo nobiscum dissolvitur, sed perpetua est, immortalis, extendens se in omnia saecula. Et labor quidem est parvi temporis: merces autem laborum, finem nō habet, neque cedit tempori, neque marcescit.

Deus incertamine nos adiuuat, & coronam postea largitur.

16. **E T** homilia quadragesima tertia in priorem epistolā ad Corinthios: Per magnum quidem est, in secundo

Corona pro virtute & sudoribus qualis nobis retribuetur.

Corona hic non petenda.

Et propter bona opera, & propter afflictiones mercedem Deus tribuet.

Corona alia alia maior.

Luce 10.

Merces duplex debetur vni nostro operi.

secundo prosperoque rerum statu, & misericordiam exercere, & virtuti esse deditum: verum longè tamen maius illud, aduersitatum afflictionibus, ab opere isto pulcherrimo non deturbari, ac is est qui propter Deum haec maxime facit. Vtrumque igitur, siue periclitemur fratres, siue quicquid patimur, ardentiores reddamur ad virtutis studium. Neque est enim hoc retributionis nostrae tempus. Quare hic coronas non petamus, ne si aduenerit ipsum coronationis tempus, imminuerimus nobis praemia. Nam quemadmodum artificibus accidere videmus, qui quidem si ipsi se alant & operentur, maiorem accipiunt mercedem: si vero apud conductores ipsos videntur, non parum illis a mercede sua detrahatur: Ita & cum sanctis agitur. Si quis enim & innumera bona fuerit operatus, tum vero & innumera mala peressus, integram habet mercedem, & plenissimam retributionem, non bonorum tantum quae fecerit gratia, sed malorum etiam quae tulerit. Qui autem requie hinc, & felicitate fruitus est, tam splendidam isthuc coronam non est consecutus. Ea propter hoc in saeculo retributionem non quaeramus, sed tum gaudeamus potissimum, si recte viuentis mali, affligamur. Quonia quidem non propter bona tantum opera, verum & afflictiones, mercedem nobis isthuc Deus retribuet. Ut autem quod loquor fiat clarius, agite constituamus diuites duos, misericordes illos & largientes pauperibus. Deinde vero alter quidem in diuitis permaneat, & omni felicitate fruatur: alter vero in paupertate incidat, morbos, & calamitates, qui tamè gratias agat Domino. Iam illi si isthuc peruenerint, uter putatis, maiorem accepturus est coronam? An non manifestum, eum assecuturum, qui aget, calamitosus, bene faciens, male patiens, nihil hinc erat humani passus? Et quidem istud planè indubitatum. Ille enim verè virilis, adamantinus, & beneuolus erat Dei seruus.

17. **G R E G O R I V S** homilia decima septima in Evangelia: Notandum quod subditur: Dignus est operarius mercede sua. Quia iam de mercede operis, sunt ipsa alimenta sustentationis, ut hinc merces de labore praedicationis inchoetur, quae illic de veritate visione pericitur. Quia in re confiderandum est, quod vni nostro operi duae mercedes debentur: vna in via, altera in patria: vna quae nos in labore sustentat, alia quae nos in resurrectione remunerat. Merces itaque quae in praesenti accipitur, hoc in nobis debet agere, ut ad sequentem mercedem robustius tendatur. Verus ergo quisque praedicator non ideo praedicare debet, ut in hoc tempore mercedem recipiat: sed ideo mercedem recipere, ut praedicare subsistat. Quisquis nanque ideo praedicat, ut hic vel laudis vel muneris mercedem recipiat, aeterna proculdubio mercede se priuat. Quisquis vero vel ea dicit ideo placere hominibus appetit, ut dum placet quod dicitur, per eadem dicta non ipse, sed Dominus ametur: vel idcirco terrena stipendia in praedicatione consequitur, ne praedicationis voce per indignitatem lassetur: huic proculdubio ad recipiendam mercedem nihil obstat in patria, quia sumptus sumptum in via.

18. **P O S T R I O R I S** ad Timotheum quarto capitulo: Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo, reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die,

iustus iudex: non solum autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius.

19. **A V G V S T I N V S** homilia decima quarta, libri quinquaginta homiliarum: Audiamus Paulum Apostolum dicentem, cum passioni suae appropinquaret, de corona sibi parata praesumentem, Bonum, inquit, certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui. De cetero superest mihi corona iustitiae, quae reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Non solum autem mihi, sed & omnibus qui diligunt manifestationem eius. Reddet, inquit, mihi Dominus coronam iustus iudex. Debet ergo. Quid reddet? Reddet ergo iustus iudex. Non enim opere inspecto potest negare mercedem qui opus inspicit. Bonum certamen certavi, opus est. Cursum consummaui, opus est. Fidem seruaui, opus est. Superest mihi corona iustitiae, merces est, sed in mercede tu nihil agis, in opere non solus agis. Corona tibi est ab ipso, opus autem abs te, sed non nisi ipso adiuuante.

20. **E T** in psalmum octogesimo tertium: Audi illum (Paulum intelligit) iam exigentem veritatem. Primum ergo, inquit, misericordiam consecutus sum, qui prius fui blasphemus & persecutor & iniurius: sed gratia Dei sum id quod sum. Postea dicit cum passioni propinquaret, Bonum agonem certavi, cursum consummaui, fidem seruaui, superest mihi corona iustitiae. Ille qui tribuit misericordiam, seruat veritatem. Vnde seruat veritatem? Quam reddet mihi Dominus in illo die iustus iudex. Indulgentiam donauit, coronam reddet: donator est indulgentiae, debitor coronae, Vnde debitor? accipit aliquid? cui debet aliquid Deus? Ecce videmus quia tenet eum debitorem Paulus. Consecutus est misericordiam, exigens veritatem. Reddet mihi, inquit, Dominus in illo die. Quid tibi reddet, nisi quod tibi debet? Vnde tibi debet? quid ei dedit? Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Debitorem Dominus ipse fecit se, non accipiendo sed promittendo: non ei dicitur, Redde quod accepisti, sed, redde quod promissisti. Misericordiam mihi erogauit, inquit, ut faceret me innocētem: Nam prius fui blasphemus & iniurius, sed ex illius gratia factus sum innocens. Ille autem qui praerogauit misericordiam, negare poterit debitum? Diligit misericordiam & veritatem Gratiam & gloriam dabit. Quam gratiam, nisi de qua ipse dixit, Gratia Dei est id quod sum? Quam gloriam, nisi de qua ipse dixit, Superest mihi corona iustitiae?

21. **I D E M** tractatu tertio in Evangelium Iohannis: Audi Paulum Apostolum confitentem gratiam, & postea debitum expectantem. Confessio gratiae quae est in Paulo? Qui prius fui blasphemus, & persecutor & iniurius: sed misericordiam, inquit, consecutus sum. Indignum se dixit qui consequeretur, consecutum tamen non per merita sua, sed per misericordiam Dei. Audi illum iam flagitantem debitum, qui primo in debitam suscepit gratiam. Ego enim inquit, iam immolor, & tempus resolutionis meae instat: Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui: de cetero reposita est mihi corona iustitiae. Iam debitum flagitat, iam debitum exigit. Nam vide verba sequentia, Quam mihi reddet Dominus in illa die iustus iudex. Ut autem susciperet gratiam, misericordiae patrem opus habebat: ut praemium gratiae, iudicem iustum. Qui non damnauit impium, damnabit fidelem.

2. Tim. 4.

In opere non solum, in mercede nihil agimus.

1. Tim. 2.

1. Cor. 15.

1. Tim. 4.

Dens indulgentiae donator, coronae debitor.

Rom. 11. Debitorem se fecit Deus non accipiendo, sed promittendo.

1. Tim. 1.

Psalm. 12.

1. Cor. 15.

2. Tim. 4.

1. Tim. 7.

2. Tim. 4.

22. **THOPHYLACTVS** in illa verba capitis quarti posterioris epistolae ad Timotheum, Quam reddet mihi, & c. Non dixit dabit, sed reddet veluti debitum quoddam. Iustus enim cum sit, omnino laboribus mercedem definit. Debitum itaque est corona, propter iudicium iustitiam.

23. **OBCEMENS** in eundem locum: Considera, quod tanquam debitum expetit illud, cum ait, Reddet mihi, & non dicit, Dabit, significans etiam hoc ex eo quod ait, iustus iudex.

24. **CONCILIUM** secundum Arafricanum canone decimo octavo: Debetur merces bonis operibus, si fiant: sed gratia, quae non debetur, praecedit, ut fiant.

25. **AVGVSTINVS** de correptione & gratia, capite decimo tertio: ut supra hoc eodem capite, testimonio decimo.

26. **ET** de gratia & libero arbitrio, capite sexto: Paulum inuenimus sine vllis meritis bonis, immo cum multis meritis malis Dei gratiam consecutus, reddentis bonum pro malis: videamus quid dicat sua iam propinquante passione, scribens ad Timotheum. Ego enim iam immolor, inquit, & tempus resolutionis meae instat. Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruavi. Ita utique iam merita sua bona commemorat, ut post bona merita consequatur coronam, qui post merita mala consecutus est gratiam. Denique attendite quid sequatur, Superest, inquit, mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Cui redderet coronam iustus iudex, si non donasset gratiam misericors pater? Et quomodo esset ista corona iustitiae, nisi praecessisset gratia quae iustificat impiu? Quomodo ista debita redderetur, nisi prius illa gratuita donaretur?

27. **ITEM** sermone decimo quinto de verbis Apostoli: Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est. Non ex operibus, ne forte dicas, Promerui, & ideo accepi. Non putes te promerendo accepisse, qui non promereres nisi accepisses. Gratia praecessit meritum tuum, non gratia ex merito, sed meritum ex gratia. Nam si gratia ex merito, emilli, non gratis accepisti. Pro nihilo, inquit, saluos facies eos. Quid est, Pro nihilo saluos facies? Nihil in eis inuenis vnde salues, & tamen saluas. Gratis das, gratis saluas. Omnia merita praecipis, ut dona tua consequantur merita tua. Prorsus gratis das, gratis saluas, qui nihil inuenis vnde saluas, & multum inuenis vnde damnes.

28. **FVLGENTIVS** libro primo ad Monimum, capite vnde decimo: Hanc gratiam non solum in praesentis vitae iustificatione, sed etiam in futuri seculi remuneratione, dicit gratiam permanere, & super nos, hoc est, super omnia bona cuiuslibet hominis merita in Dei bonitate asserit abundare, dicens: Ut ostendat in seculis superuenientibus abundantes diuitias gratiae suae in bonitate super nos in Christo Iesu. Gratia est igitur retributio pia, qua Deus in praesentis tempore malis bona retribuit, Illis videlicet, quos iustificat impios, ut deputetur fides ad iustitiam. De qua retributione David dicit: Quid retribuam Domino, pro omnibus quae retribuit mihi? Gratia est & illa iusta retributio, qua bonis suis meliora retribuens, Deus glorificaturus est iustos. Et hoc enim gratia opus erit. Quia ut hoc mereatur, ipsa praeniendo misericorditer incipit: Ipsa

subsequendo custodit. Ista gratia in scripturis etiam misericordia nominatur. De qua dicit David: Deus meus, misericordia eius praegenit me. Et alio loco: Misericordia tua subsequitur me, per omnes dies vitae meae. Praeuenit igitur impiu, ut fiat iustus: subsequitur iustum, ne fiat impius. Praeuenit caecum, ut lumen quod non inuenit donet: subsequitur videtur, ut lumen quod contulit seruet. Praeuenit elisum, ut surgat: subsequitur eleuat, ne cadat. Praeuenit donans homini bonam voluntatem: subsequitur benevolentem, operando in illo boni operis facultatem. Hoc igitur ista misericordia Dei in homine subsequitur, quod praeniens ipsa largitur. Et ideo non solum errantem iustificando ad viam reuocat, sed etiam bene ambulanti custodit & adiuvat, ut ad donum glorificationis aeternae perducatur.

29. **ET** capite duodecimo: In hac ergo iustificatione, sancti euntes eunt & sicut, mittentes semina sua: In illa vero glorificatione, venientes venient in exultatione, portantes manipulos suos. In hac operarij patris familias in vinea operantur: in illa autem denarij mercede sine dubio potiuntur. Ista Deus nunc donat, ut initium meriti boni gratis indignus accipiat: Illam vero in futurum repositam seruat, qua boni meriti praemium accipere dignus possit, qui boni meriti principium, cum esset indignus accepit.

30. **IOANNIS** tertio capite: Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.

31. **AVGVSTINVS** sententia trecentesima decimatertia apud prosperum: Iustitia secundum quam iustus ex fide viuit, quoniam per spiritum gratiae homini ex Deo est, vera iustitia est: quae licet non immerito in aliquibus iustis pro huius vitae capacitate perfecta dicatur: parua tamen est ad illam magnam, quam capit aequalitas angelorum: quam qui nondum habebat, & propter illam quae iam inerat, perfectum: & propter ista quae adhuc deerant, imperfectum se esse dicebat. Sed plane minor ista iustitia facit meritum: maior illa facit praemium. Vnde qui istam non sequitur, illam non assequitur.

32. **IOANNIS** quarto capite, ut in textu.

1. **B. MATTHEI** decimo capite: Qui recipit prophetam in nomine prophetae: mercedem prophetae accipiet. & qui recipit iustum in nomine iusti: mercedem iusti accipiet. Et quicumque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquae frigidae, tantum in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

2. **POSTERIORIS** ad Corinthios quarto capite: Id enim quod in praesenti est momentaneum & leue tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternae gloriae pondus operatur in nobis, non videntur. Quae enim videtur temporalia sunt: quae autem non videntur, aeterna sunt.

3. **AVGVSTINVS** de praedestinatione sanctorum, capite quinto: Quid autem habes quod non accepisti? Posses quippe dicere homo inflatus aduersus alteru: discernit me fides mea, iustitia mea, vel si quid aliud. Talibus occurrens cogitationibus bonus doctor: Quid autem habes, inquit, quod non accepisti? A quo, nisi ab illo qui te discernit ab alio, cui

Gratia quae & misericordia, quanta nobis praestet. Psal. 124. Hic operatur, illic mercedem conferremur.

Ex libro 1. contra duas epistol. Pelag. cap. 7.

Iustitia quam habent in hac vita iusti, vera est iustitia. Minor illa aeterna, quam in altera vita consequemur. Minor iustitia facit meritum, maior praemium.

1. Cor. 4.

cui non donauit, quod donauit tibi. Si autem & accepisti, ait, quid gloriaris quasi non acceperis? Numquid quaelo ait aliud, nisi ut qui gloriatur in domino gloriatur? Nihil autem huic sensui tam contrarium est, quam de suis meritis sic quaequam gloriari, tanquam ipse sibi ea fecerit, non gratia Dei: sed gratia quae bonos discernit a malis: non quae communis est & bonis & malis. Sit ergo gratia naturae attributa, qua sumus animantia rationabilia, discernimurque a pecoribus: sit etiam gratia naturae attributa, qua in ipsis hominibus a deformibus pulchri, vel ingeniosi discernuntur a tardis, ac si quid eiusmodi est. Sed non se ille quem coeorcebat Apostolus aduersus pecus inflabat, nec aduersus hominem alterum, & aliquo naturali munere quod inesse posset & pessimo, sed aliquod bonu quod pertineret ad vitam bonam, sibi non Deo tribuens, inflabatur, quando audire meruit. Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti?

4. **ET** de gratia & libero arbitrio, capite sexto: His & talibus testimoniis diuinis probatur gratia Dei non secundum merita nostra dari, quandoquidem non solum nullis bonis, verum etiam multis meritis malis praecedentibus videmus datam: & quotidie dari videmus. Sed plane cum data fuerit, incipiunt esse etiam merita nostra bona, per illam tamen: nam si illam subtraxerit, cadit homo non erectus sed praecipitatus libero arbitrio. Quapropter quando coeperit homo habere merita bona, non debet sibi tribuere illa, sed Deo, cui dicitur in psalmo: Adiuutor meus esto, ne derelinquas me, ostendit quia si derelictus fuerit, nihil boni valet ipse per se.

5. **PRIORIS** ad Corinthios primo cap. Et ignobilis mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quae non sunt, ut ea quae sunt destrueret: ut non gloriaretur omnis caro in conspectu eius. Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia a deo & iustitia & sanctificatio & redemptio: ut quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur, in domino gloriatur.

6. **POSTERIORIS** ad Corinthios decimo capite: Qui autem gloriatur in domino gloriatur. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat.

7. **CALISTIVS** primus, epistola prima ad Episcopos Galliae, canone duodecimo: Tanta erga omnes homines est bonitas Dei, ut nostra velit esse merita quae sunt ipsius dona, & pro his quae largitus est aeterna praemia sit donaturus: agit quippe in nobis, ut quod vult & volumus & agamus. Nec otiosa in nobis esse patitur quae exercenda, non negligenda donauit, ut & nos cooperatores simus gratiae Dei.

8. **AVGVSTINVS** cap. 107. Enchiridij ad Laurentium: Intelligendum est etiam ipsa hominis bona merita esse Dei munera, quibus cum vita aeterna redditur, quid nisi gratia pro gratia redditur?

9. **ET** epistola 105. ad Sixtum presbyteru: Quod est ergo meritum hominis ante gratiam quo merito percipiat gratiam, cum omnne meritum nostrum, non in nobis faciat nisi gratia, & cum deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet quam munera sua? Sicut enim ab initio fidei misericordia consequuntur

Gloriandum minimum de operibus nostris: tanquam illa a nobis sint.

Post gratiam incipiunt esse merita nostra

Et subtracta, minuit.

Psal. 124.

De mira bonitate nostra vult esse merita, quae sua sunt dona.

Meritum nostrum non nisi gratia facit. Merita nostra Deus coronat, sua munera coronat.

sumus, non quia fideles eramus, sed ut essemus: sic in fine quod erit in vita aeterna, coronabit nos, sicut scriptu est, In miseratione & misericordia. Non itaque frustra deo cantatur: Et misericordia eius praegenit me. Et misericordia eius subsequetur me. Vnde & ipsa vita aeterna quae utique in fine sine fine habebitur, & ideo meritis praecedentibus redditur, tamen quia eadem merita quibus redditur, non a nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud nisi quia gratis datur, nec ideo quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur.

10. **ITEM** de gratia & libero arbitrio, cap. 6. Cui dicunt Pelagianus hanc esse sola, non secundum merita nostra gratiam, qua homini peccata dimittuntur: illam vero quae datur in fine, id est, aeterna vitam meritis nostris praecedentibus reddi: Respondendum est eis: Si enim merita nostra sic intelligerent, ut etiam ipsa dona dei esse cognoscerent, non esset reprobanda ista sententia: quoniam verum merita humana sic praedicat, ut ea ex se merito habere homines dicant, prorsus rectissime respondet, Apostolus, Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Prorsus talia cogitanti verissime dicitur: Dona sua coronat Deus, non merita tua, si tibi a teipso, non ab illo sunt merita tua: Haec enim si talia sunt, mala sunt: quae mala sunt, non coronat Deus: si autem bona sunt, Dei dona sunt. Quia si cut dicit Apostolus Iacobus, Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens a patre luminu. Vnde dicit & Ioanes praecursor, Domini nostri. Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de celo: utique de celo, vnde etiam venit spiritus sanctus, quando Iesus ascendit in altu, captiuauit captiuitatem, dedit dona hominibus.

11. **LIBER** de Ecclesiasticis dogmatibus, capite trigesimo secundo: Tanta est erga omnes homines, & c. ut paulo ante Caesarius testimonio septimo.

12. **IACOBI** tertio capite: In multis enim offendimus omnes.

13. **PRIORIS** ad Corinthios quarto capite: Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me, Dominus est. Itaque nolite ante tempus iudicare, quoad usque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifesta bit consilia cordium: & tunc laus erit unicuique a Deo.

14. **MATTHEI** decimo sexto capite. Filius enim hominis venturus est in gloria patris sui cum angelis suis: & tunc reddet unicuique secundum opera eius.

15. **AD ROMANOS** 2. cap. Secundum autem duritiam tuam & impenitentem cor, thesaurizas tibi iram, in die irae & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet unicuique secundum opera eius. Iis quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriae & honorem & incorruptionem quaerunt, vitam aeternam: iis autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio.

16. **PSALMO** 61. Semel locutus est deus, duo haec audiui, quia potestas Dei est, & tibi domine misericordia: quia tu reddes unicuique iuxta opera sua.

Merita nostra etiam Dei dona. Pelagianus error. 1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

INDEX LOCORVM SCRIPTVRÆ

SACRÆ QVÆ IN HOC OPERE

SPARSIM EXPLICANTVR.

GENES.

- 2.c Quacūq; die ederitis ex eo; morte moriemini 1703
3.b Et aperti sunt oculi amborū, & cognouerunt quia nudi erant, & confuerunt, &c. 1697
3.b Timui ego, eō quōd nudus essem 1702
3.c Terra es, & in terram ibis 1703.1706
4.b Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra, 1059

- 6.a Non permanebit spiritus meus in homine, quoniam caro est 1706
12.a Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui 1497
17.b Masculus, cuius pręputij caro circumcisā non fuerit, delebitur anima illa, &c. 1718

EXODI.

- 7.a Ego indurabo cor Pharaonis 1046.1047.1048.1049
12.g In domo vna comedetur, nō efferetis de carnibus eius foras 76.750
14.f Filij Israēl perrexerunt per medium sicci maris, & aqua eis erant, &c. 128
22.d Diis non detrahes 702
34.c Primogenitum afini redimes oue 1033

LEVIT.

- 2.a Si rectē offeras, rectē autē non diuidas, peccasti 974
7.a Offerent ex ea caudam 1033
13.a Sancti estote, quia ego sanctus sum 1812
22.b Adde quintam partem cum eo, quod comedit 482

NVMEROR.

- 11.c Quia assumes de spiritu Moyfi 1438

I. REG.

- 3.d Dominus est, quod bonum in oculis suis, faciat 1015

IIII. REG.

- 2.b Obsecro, vt fiat in me duplex spiritus tuus 1768

TÖB.

- 4.c Panem tuum & vinum super sepulturam iusti constitue, &c. 1363

IOB.

- 3.a Perēat dies ille, in quo natus sum 1717
5.a Virum stultum interficit iracundia 919
7.b Sicut consumitur nubes, & pertransit, sic qui descendit ad inferos, non ascendet 1032
9.b Sciens quōd non parceres delinquenti 642
10.d Terram miserię & tenebrarum 1614
14.a Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miseris 1717
14.d Siue nobiles fuerint filij eius siue ignobiles, non intelliget 189
24.d Obluiscatur eius misericordia 1029
24.d Dulcedo illius vermes 872
28.d Ecce pietas est sapientia 3.383
40.c Ecce absorbebit fluium, & non mirabitur 1707

DAVID.

- 1.a Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum. 932.934
1.a Sed in lege Domini voluntas eius 1748
2.c Seruite Domino in timore, & exultate ei cum timore 983
3.b Domini est salus 1765
4.a Irascimini, & nolite peccare 922

- 4.b Sacrificate sacrificium iustitię, & sperate in Domino 813
6.a In inferno autem quis confitebitur tibi? 1032
15.a Non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus 1018
15.b Quoniam non derelinques animam meam in inferno, &c. 42
20.a Quoniam pręuenisti eum in benedictione dulcedinis 1755
21.a Eripe a framea animam meam, & de manu canis vnicam meam 654
21.d Edent pauperes, & saturabuntur, &c. Māducauerunt & adorauerunt omnes diuites terrę, &c. 512
22.a Parasti in cōspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me 1148
22.b Misericordia eius subsequetur me 1559.790
26.c Adiutor meus esto, nē derelinquas me 1765.790
35. a Iustitia tua sicut montes Dei 1775
36.c Declina a malo 813.1752
37. c Ecce veteres posuisti dies meos, & substātia mea, & cætera. 1717

- 40.a Beatus qui intelligit super egenum & pauperem 1309
44.d Pro patribus nati sunt tibi filij 328.714
48.b Non dabit Deo placationem suam, nec præcium redemptionis animę suę 1361
49.a Congregate illi sanctos eius, qui ordinant testamentum eius super sacrificia 1122
49.c Vidisti furem, cucurristi cum eo 1008
50.a In peccatis concepit me mater mea 434
50.d Sacrificium Deo, spiritus contribulatus cor contritum & humiliatum, &c. 1804
55.b Pro nihilo saluos facies eos 1759.790
58.b Misericordia eius præuenies me 1759.790
74.a Cū accepero tēpus, ego iustitias iudicabo 160x
75. b Dormierunt somnum suum, & nihil inuenierunt omnes viri diuitiarum in manibus suis 862
75.c Vouete & reddite Domino Deo vestro 781
76.b Nunc cœpi, hæc mutatio dextrę excelsi 1769
81.b Dij estis 15
89.a Quę pro nihilo habentur eorum anni erunt 1717
94.a Præueniamus faciem eius in confessione 1045
98.a Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctus est 516
98.a Moyfes & Aaron in sacerdotibus eius 317
103.d Iucundum sit Deo eloquium meum 12.6
104.b Nolite tangere Christos meos 443
106.a Redemit eos de manu inimici: de regionibus congregauit eos 1707
108.a Fiat oratio eius in peccatum 1260
118.a In quo corrigit adolescentior viam suam 1724
118.b Ordinatione tua perseuerat dies 1387
128.a Euntes ibāt & flebāt, mittentes semina sua 790
129.a De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meam 1819
131.a Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, &c. 441
138 a Quōd ibo a spiritu tuo? aut quōd a facie, &c. 1819
144.c Alleuat Dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos. 1796

PRO.

INDEX SCRIPTVRARVM.

PROVERB.

- 7.a Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem 61. b Cap. 14. d Vita carniū, sanitas cordis: putredo ossium, inuidia 882. 836
20. d Gloria senum canicies 724

ECCLESIASTIS.

- 1.a Vanitas vanitatum, & omnia vanitas 1683. 1717
7. d Deus creauit hominem rectum 1713
11. a Qui obseruat ventum, non seminat: & qui confiderat nubes, nunquā metit. 923

SAPIENT.

12. b Semen enim maledictum erat ab initio. 1711

ECCLESIASTICI.

1. b Initium sapientię timor Domini 1759
14. c Omnis caro sicut fenum veterascet 1717
18. d Post concupiscentias tuas non eas. 1446. 1740
19. a Qui credit cito, leuis est corde. 7

ESAIÆ.

1. e Si volueritis, & audieritis me, bona terrę comedetis 1805
32. c Accingite lūbos vestros, super vbeta plangite 868
63. d Indurasti cor nostrum, nē timeremus te. 1049

IEREM.

7. c Tu ergō noli orare pro populo hoc, nec assumes pro eis, &c. 1226
9. f Ascendit mors per fenestras nostras 1817
13. c Date Domino Deo vestro gloriam antequā cõtenebreseat 1025
15. a Si Moyfes & Samuël steterint coram me, non est anima mea ad populum istum 1260

15. d Qui educit preciosum a vili, quasi os meum erit, 1351
20. d Maledictus dies ille, in quo natus sum 1717
22. f Omnes pastores tuos pascet ventus 849
27. d Et si prophete sunt, & est verbum Domini in eis, occurrant Domino exercituum 1226
31. f Ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi plebs 95
52. c Princeps cocorum destruxit muros Hierusalem. 891

THREN.

3. e Leuemus corda nostra cum manibus ad Deum 1241

EZECHIEL.

3. d & 33. b Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israēl 969
3. d Si dicente me ad impium, Morte morieris, non annunciaueris ei, &c. 973
3. e Si conuersus iustus a iustitia sua fecerit iniquitatē, ponam offendiculum coram eo 1046
9. b Signa Tau super frontes virorum gemētium & dolentium 33
18. d Anima quę peccauerit, ipsa morietur 839
18. f Projicite a vobis omnes pręuaricationes vestras, in quibus præuaricati estis 1764
36. f Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis 816
44. a Porta hæc clausa erit: non aperietur, & vir non pertransibit per eam 26

DANIEL.

4. e Forfan Deus ignoscet delictis tuis 1311
7. c Tunc erunt libri aperti 1645
9. b Cū orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi Israēl, &c. 1795

OSEÆ.

4. a Et sanguis sanguinem tetigit 1046
4. b Populi mei peccata comedent 553
13. d Ero mors tua o mors, ero morsus tuus inferne. 42

IOEL.

2. c Sanctificate Ieiunium 1206

AMOS.

3. d Constituite in porta iudicium 1348

SOPHON.

1. b A prima porta exit clamor, & a secunda ululatus, 1589
3. d Saluabo te, & liberabo te, noli timere. 1707

MALACH.

2. b Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore eius req. 353

MATTH.

4. a Si filius Dei es, mitte te deorsum, &c. 367
5. a Beati misericordes 1276
5. a Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam 983
5. b Non veni soluere legem, sed adimplere 260
5. c Nisi abundauerit iustitia vestra plus quā Scribarum & Phariseorum, &c. 442
5. d Qui dixerit fratri suo, Racha, &c. 812
5. d Mitti in carcerem, non exibis inde, dondē perforaueris vltimum quadrantem 671
5. d Qui viderit mulierem ad concupiscendū eam, &c. 833. 1791
6. a Nolite facere iustitiam vestram coram hominibus, vt videamini ab eis 1128
6. a Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua 1120
1129. 1803
6. b Sanctificetur nomen tuum, & reliquę petitiones, 1246. 1812
6. b Dimitte nobis debita nostra, &c. 436. 1739
1794
6. b Nē nos inferas in tentationem 1752. 1767
1817
6. d Non cogitatis de crastino 1302
7. a Nolite sanctum dare canibus, &c. 701
7. c Attendite vobis a pseudoprophetis, qui vepiūt ad vos in vestitu ouium 368
7. c Non potest arbor bona malos fructus afferre 1444
8. c Sine mortuos sepelire mortuos suos 1703
10. b Estote ergō prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ 1839
10. c Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit 1812
11. b Regnum calorum vim patitur, & violenti rapiūt illud 1543
12. a Templo maior est hic 1811
13. d Colligetes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum 1752
13. f Inuenta vna preciosa margarita, abiit, &c. 1283
16. c Tu es Christus filius Dei viui 1770
16. c Beatus es Simon Bar-Iona, &c. 308. 310. 311
16. c Tibi dabo clauis regni calorum, &c. 308
16. d Reddet vnicuique secundū opera eius 787
13. b Quicumque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur 776
19. b Non omnes capiunt verbum istud, & Qui potest capere, capiat 808
19. d Centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit 1488. 1490
20. a Conuentione facta cum operariis ex denario diurno 1115

20. b Multi sunt vocati, pauci verò electi 1756
 22. a Et vidit hominem non vestitū veste nuptiali 1797
 22. b Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores 1573
 22. d Multi sunt vocati, pauci verò electi 778
 23. a Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei 307.745
 24. b Orate ne fiat fuga vestra in hyeme vel sabbato, 1561
 24. b Ecce hic est Christus, ecce illic 325
 25. a Prudentes acceperunt oleum in vasis suis 159
 25. a Ite potius ad vendentes, & emite vobis 1328
 25. a Amen dico vobis, nescio vos 1796
 25. c Statuet hædos à sinistris 21
 25. d Quando vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis 1305
 26. d Orate, ne intretis in tentationem 1226
 26. e Reconde gladium: qui enim gladium acceperit, Cap. gladio peribit 456

M A R C.

7. d Oblatus ei est surdus & mutus, & tetigit aures ei, & os eius 408.409
 9. g Vermis eorum non morietur 1630
 13. d Quod vobis dico, omnibus dico, Vigilate 180
 14. c Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. 1789
 14. d Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem 1817.

L V C Æ.

1. b Vinum & siceram non bibit 894
 8. b Hi radices non habet: quia ad tempus credit, &c. 1809
 9. g Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno Dei 780.1822
 10. a Dignus est operarius mercede sua 789
 10. c Qui vos audit, me audit 1543.300
 10. e Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Ierico, & incidit in latrones, &c. 1701. Cap.
 10. f Duxit in stabulum, & curâ eius egit. Et altera die protulit duos denarios, &c. 1461
 11. a Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illū media nocte, & dicit illi, &c. 1247.1243
 12. b Dico vobis, abstinete ab omni avaritia 861
 12. c Stulte, hæc nocte animam tuā abs te repetent 855
 12. e Præcinget se, & faciet eos discumbere, & transiēs ministrabit illis 1673
 13. b Vt quid etiam (siculnea) terram occupat? 1361
 16. b Facite vobis amicos de mamona iniquitatis 1288
 16. c Si in iniusto mammona fideles nō fuistis, quod est verum, quis credet vobis? 2284
 16. c Nemo potest duobus dominis seruire 1702
 18. a Oportet semper orare, & non deficere 1231
 18. a Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui Deum non timebat, &c. 1243
 19. a Zachæe, festinans descende 1550
 19. b Venit filius hominis querere & saluare quod perierat 1714
 22. d Simon, Simon, ecce sathanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum, &c. 1807
 23. f Domine memento mei, cum veneris in regnū tuū, 1754
 23. f Hodie mecum eris in paradiso 42
 24. e Accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis 565

I O A N.

1. b Gratiam pro gratia 1829
 1. g Ecce verè Israelita, in quo dolus non est 1800
 3. a Nisi quis renatus fuerit denuò, non potest videre regnum Dei 1788
 3. c Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cælo 1836
 3. d Qui non credit filio, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum 1756.1717
 6. e Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me traxerit eum 1767.1756
 6. g Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt 478
 8. d Qui facit peccatum, seruus est peccati 1702
 8. d Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis 1745
 8. f In veritate non stetit 1811
 8. f Homicida erat ab initio 1716
 10. b Mercenarius videt lupum veniētē, & fugit 970
 11. f Lazare, veni foras 607.608
 12. e Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me 42
 13. a Non lauabis mihi pedes in æternum 772
 13. a Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus 428
 14. a In domo patris mei mansiones multæ sunt 1115
 14. b Quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam 1219
 14. d Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam 1707
 15. c Posui vos, vt eatis, & fructum afferatis 1439
 16. d Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis 1269
 20. f Quorum remisistis peccata, remittuntur eis 1054
 20. g Quia vidisti me Thoma, credidisti 9
 21. c Paice oues meas. 349

A C T. A P O S T.

2. d Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni 41.42
 10. a Cornelius vidit in visu manifestè, quasi hora diei nona, angelum Dei introeuntem ad se 1754
 10. f Quoniam vnxit eum Deus Spiritu sancto 455
 13. g Audientes autem gentes gauisæ sunt, & glorificabant verbum Domini 1812
 14. c Paulus & Barnabas conscissis tunicis suis exilierunt in turbas, &c. 183
 16. c Lydia purpuraria colēs Deum, audiuit: cuius Dominus aperuit cor intendere his, &c. 1755

R O M A N.

1. b Iustus autem ex fide viuit 1810
 1. d Quod qui talia agunt, digni sunt morte 1822
 2. a Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? 1819
 2. a Reddet vnicuique secundum opera eius 1748.787
 2. c Qui enim sine lege peccarunt, sine lege peribunt, & cætera. 1075
 3. c Iustitia Dei per fidem Iesu Christi 1764
 3. c Omnes peccarunt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius 1723.1775
 3. d Arbitramur hominē iustificari per fidem sine operibus legis 1019.1083
 4. a Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, &c. 787
 4. d Resurrexit propter iustificationem nostram 1765
 5. c Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatū mors, &c. 413.415.1710
 1722.1724.1734.1756
 6. a Qui mortuus est, iustificatus est à peccato. 1779

II. CORINTH.

6. b Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius 1738
 6. d Cum enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ 1702.1746
 6. a Stipendia enim peccati mors 1718.1827
 7. b Peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam 432.435
 7. c Scio enim, quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum, &c. 1742.1761
 7. d video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ 1739
 7. d Captiuū me duceret in legē peccati, quæ in membris meis erat 836
 8. b Si Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, &c. 1704
 8. c Si spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis, &c. 1761.1762.1785
 8. f Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia, &c. 1814
 9. c Nunquid iniquitas apud Deum? 1759
 10. a Ignorantes iustitiam Dei, & suam querentes statuere 1765
 11. c Noli altum sapere, sed time 1430
 14. a Infirmum autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum, &c. 1166.1175
 15. a Vos qui firmiores estis, imbecillitates infirmorum portate 631
 16. b Quem dicunt homines esse filium hominis? 1823

I. CORINTH.

3. c Si quis superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos, &c. 659.660.663
 4. a Mihi autem pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die 1778
 4. a Nihil mihi cōscius sum, sed in hoc iustificatus non sum 1221.1793
 4. b Quid autem habes, quod non accepisti? 1834
 5. d Si is qui frater nominatur, est fornicator, aut auarus, aut idōlis seruiens, &c. 1813
 6. d Membra Christi estis: templum estis Spiritus sancti 870
 6. d Precio empti estis, non sicut serui hominum 33
 7. b Melius est nubere, quàm vri 779.784.792.793
 7. g Mulier alligata est legi, &c. cui vult nubat in Domino 762.804
 9. d Ne fortè cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar 1815
 10. c Qui se existimat stare, videat ne cadat 1814
 10. e Non potestis mensa Domini participes esse, & mensa demoniorum 540
 10. f Omne quod in metallo venit, manduc. 1166.1175
 11. f Probet autem seipsum homo, & sic de, &c. 594
 12. a Divisiones veterū quædam sunt eisdem autem spiritus 1175
 12. d Et quædam quidē posuit Deus in Ecclesia Apostolos, secundò prophetas, &c. 341
 13. b Charitas patiens est, benigna est, &c. 183
 13. d Nunc cognosco ex parte 1802
 13. d Videmus nunc per speculum in ænigmate, tūc autem facie ad faciem 94
 15. c Stūtem Adam omnes moriuntur: ita & in Christo omnes viuificabuntur 1756
 15. d Deus omnia in omnibus 95
 15. f Seminat autem corpus animale: surgit corpus, &c. 1741
 15. g Omnes quidem dormiemus: sed nō omnes immutabimur 86.1813
 15. g Stimulus autem mortis, peccatum est. 1734

1. a Deus pater misericordiam 1034
 3. a Manifestati quod epistola estis Christi, ministrata à nobis 1768
 4. d Is qui foris est noster homo, corrumpitur: sed qui intus est, renouatur de die in diem 1783
 4. d Id quod in præsentī est momentaneum & leue tribulationis nostræ, &c. 1803
 5. a Nam qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati, &c. 1704
 5. b Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, &c. 1726
 9. b Qui parçè seminat, parçè & metet 1320
 12. b Datus est mihi stimulus carnis meæ: angelus sathanæ, vt me colaphizet 1827
 13. b Oramus autem Deum, vt nihil mali faciatis. 1811

G A L A T.

2. d Viuo iam non ego, viuit verò in me Christus 1742
 4. b Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos 25
 5. a Neque circumcisio aliquid valet, neque præputiū, sed fides, quæ per charitatem operatur. 1770

E P H E S.

1. c In quo credentes signati estis spiritu promissionis sancto 450
 2. a Spiritus, qui nunc operatur in filiis diffidētia 1706
 2. b Eramus & nos natura filij iræ sicut & cæteri 1717
 3. c Peto vos non infirmari 1765
 4. b Descendit primū in inferiores partes terræ 41
 4. b Et ipse dedit quosdā quidem Apostolos, &c. 714
 4. c In mensuram ætatis plenitudinis Christi 89
 4. d Sicut est veritas in Iesu deponere vos secundum pristinam cōuersationem veterem hominē, &c. 1699
 5. a Fornicatio autem & omnis immunditia aut auaritia, &c. 871
 5. c Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum 936
 5. d Cantantes in cordibus vestris Domino 1242
 5. f Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam 757.765
 5. g Quoniam membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius 470
 6. a Serui, obedite carnalibus dominis 181
 6. d Pax fratribus & charitas cum fide magna 1579

P H I L I P P E N S.

2. b Sicut semper obedistis, non vt in præsentia mei tantum, sed multo magis, &c. 1757
 2. b Cum metu & tremore vestram salutem operamini, 1816
 2. d Fratrem & commilitonem meum, vestrum autem Apostolum 604
 3. b Si quo modo occurram ad resurrectionem, quæ est ex mortuis 1813
 3. b Quicumque ergò perfecti sumus, hoc sentiamus: & si quid aliter sapitis, &c. 1784
 3. c Sequor autem, si comprehendam in quo & comprehensus sum 1785.1814
 4. b Postulationes vestræ innotescant apud Deū. 1245

A D C O L O S S E N S E S.

1. a Gratias ago, Deo meo in omni memoria, &c. 1811
 3. a Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram 1704.1759.1785
 3. b Expoliantes vos veterem hominē cum actibus suis, induite nouum, &c. 1699.1785
 3. b Renouatur autem in agnitionem Dei 1783
 4. a Orantes simul & pro nobis, vt Deus adaperiat nobis ostium verbi. 1755

I. THESSALON.

Cap. 5. d. Sine intermissione orate. 1232. 1233. 1244
I. TIMOTH.
1. d. Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona & fide non ficta 107. 113. 1802
1. c. Prius blasphemus fui & persecutor, & contumeliosus, sed misericordiam Dei, &c. 1832
2. a. Obsecro itaque primum omnium fieri obsecrationes, orationes, interpellationes. 1218
2. c. Volo vos orare in omni loco 705
3. a. Oportet enim episcopum sine crimine esse 724
3. a. Vnius vxoris virum 797. 803
Cap. 3. c. Nullum crimen habentes 1735
4. a. In nouissimis temporibus discedent quidam a fide, prohibentes nubere, abstinere, &c. 1166. 1175
4. d. Ne negligas donum quod in te est, quod datum est per impositionem. 714
5. b. Habentes damnationem, quia primam fidem irrita fecerunt 781. 793
5. a. Manus cito nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis 715
6. b. Desideria inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. 1739

II. TIMOTH.

1. b. Si compatimur, & conregnabimus 637
4. a. Argue, obsecra, increpa, cum omni patientia, &c. 974
4. b. Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui, &c. 1220. 1832. 1833

TIT.

Cap. 20. d. Argue cum omni imperio. 974

HEBRÆOR.

6. a. Impossibile enim est, eos qui semel illuminati sunt, renouari in penitentia, &c. 419. 430
6. b. Impossibile est eos, qui semel illuminati sunt, gustauerunt etiam donum caeleste, &c. 1808
11. a. Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparen. 7

IACOB.

1. b. Vnusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus & illectus, &c. 1736
1. c. Peccatum cum consummatum fuerit, generat mortem 836
2. b. Iudicium sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam 1778. 1819
2. d. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam 1108
3. a. In multis enim offendimus omnes 1794
5. c. Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiam, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, &c. 681. 683.

I. PETR.

Cap. 2. b. Vos autem genus electum, tegale sacerdotium. 444

I. IOAN.

1. d. Si dixerimus nos peccatum non habere, nos ipsos seducimus 819
2. a. Filioli mei, hæc scribo vobis vt non peccetis, &c. 1807
3. a. Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit 818
3. b. Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, &c. 1807
5. d. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis 1029. 1044. 1055
5. d. Omnis qui natus est ex Deo, non peccat: sed generatio Dei conseruat eum. 1807

APOCAL.

14. a. Canticum nouum cantabitis in citharis vestris 1511
15. b. 22. b. Conseruus tuus sum & fratrum tuorum, &c. 183
20. a. Et vidi sedes & sedentes super eas, & iudicium datum est. 604

IN PRÆCEDENS OPVS CATECHISTICVM D. PETRI CANISII,

SCRIPTURÆ TESTIMONIIS ET PATRVM

sententiis illustratum, rerum ac sententiarum INDEX.

Aaronis filij quas vini gustati poenas dederint. 1144
aaronem Episcopi formam prætulisse: filios Aaronis presbyterorum 711
abagaro cur suam imaginem Christus auerit 235. 243
abel quomodo electa Deo munera obtulerit 164
ablutio exterior cuius sit symbolum 385. 386. cur tet repetatur 412. vbi conferatur 433
Aphorismi 1734
abnegatio propriæ voluntatis quibus à viris quætopere laudata 1472
abraham quomodo ad offerendum Isaac permotus 164
abrahamus quid 189
abrenunciatio 403. 406. 409
abrenunciatio triplex 1496
abrenunciatio voce cur frequenter vtendum 440
abrenunciatio in baptismo factæ memoria quod valeat, 439. 441
abrenunciationes paruulorum in baptismo, quomodo, & per quem fiant 439
sine Absolutione sacramentali mori, quam periculosum 634
abstinentia toti Ecclesie iam olim communis quæ 1169
abstinentia & delectus ciborum in Ecclesia varius 1170
abstinentia hebdomadæ sanctæ 1132. 1170. 1196
abstinentia arctior per sex dies ante pascha, & ciborum delectus 1180
abstinentia feriarum quartæ & sextæ cuius sit traditionis 295. 357
abstinentia monachorum, sicut & vita, liberè suscipitur 1167
abstinentia admirabilis quorundam monachorum 1169. 1556
abstinentia à carnibus & vino, cœnobitis olim quam familiaris 1556
abstinentia à carnibus quæ, qualis 1184
abstinentia

IN PRÆC. OPVS CATECH. RER. AC SENTENT. INDEX.

abstinentia Antonij 1169
abstinentia Manichæorum qualis 1169
abstinentia & delectus ciborum Hilarionis adhuc adolescentis 1169
abstinentia Ethnicorum qualis fuerit 1131. 1132
abstinentiæ maioris, quàm quæ iussa aut indicta sit, libertas seu ratio quæ 358
abstinentiæ quod duplex finis 1165
abstinentiæ sanctorum Dei quis sit finis 790
abstinentiæ Christianæ fructus 359. 1195
abstinentiæ catholicæ & hæreticæ differentia 1167
abstinentiæ nullum esse meritum, hæresis antiqua 1448
abstinentiam à carnibus nihil facit Aërius 1171
per abstinentiam à licitis condonantur illicitè perpetrata 1194
abstinentia, vigiliæ, & orationes perducunt ad paradisi delicias 1189
de abstinentia ciborum quos Apostolus Paulus notet 1175
abstinere Iudicè à cibis, Deo non est acceptum 1195
abstinere ab alienis non est satis, sed etiam sua eroganda aliis 1361
non abstinere, sed hæreticè abstinere, hæreticum facit 1167
quomodo abstinere Christianè à lacticiis, ouis, &c. 1167
cur abstineant à cibis Manichæi 1168
cur abstineant Catholici à carnibus, &c. 1165
abstinuit Bernardus, vt satisfaceret pro peccatis 1167
abstinendum non à cibo ex superstitione Iudæica, vel hæreticè 1137
cur abstinentum à carnibus, &c. 1192
abstinendo ira Dei lenitur 1189
acedia quid sit, & quana illius filia 926. 851. 928. Vide Tepiditas.
Achab sua quid penitentia consecutus 613. 646
acolytus quomodo ordinetur 717
acolyti officium 722
actio omnis humana quàm diuerso instituat sine 1456
actus hominum velut in trutina ponderantur 319
ex terra adhuc virgine formatus 136
qualis à Deo creatus 1699
qualis sit factus diaboli fraude 1700
quid peccando amiserit, & in illo nos totus & animo & corpore lapsus in deterius 1708
peccati merito, non naturæ necessitate mortalis, 1703
Adam nisi peccasset, nunquam corpore moriturus fuisset 1703
omnes posteros tanquam radix arborem complexus est 1725
in nos culpam & poenam transmisit 1719
mundo peccatum & mortem simul inuexit 1720
adam, Eva, & serpens, quibus tribus peccati gradibus apte conferantur 831
ada; Eva, & serpentis inter se aliquis conuentio & collusio 832
quid posteris mali aduexerit 1713
posterorum omnium in se innocentiam perdidit 1741
& corporis simul & animæ mortem ad posteros transmisit 1710
adami peccato omnes, excepto Christo, obnoxij nascimur, 1720
adami peccatum corporis morte puniendum, & in posteros deriuatum Pelagiani negant 1721
adami primi & secundi antithesis 1719
adamo transgressori quana interminata sit à Deo mors 1703
adamo corrueute, tota posteritas corruiit 1720

omnes fuimus 1714
quasi in massa omnes peccauimus 1713. 1734
in adamo vitata omnium hominum natura 1714
peccarunt omnes etiam nondum nati, qui per se adhuc peccare non poterant 1715
adamum ex inferno liberatum credit Ecclesia 41
Aphorismi quid 297
adiaphora, si diis placet, quibusnam sint apostolicæ traditiones 297
adorari carnem Christi in mysteriis 510
scabellum pedum Dei, quid sit 509
adorare imaginem, vide Imago, & Crux.
versus Orientem, traditio Apostolica 1232
cur adoremus Orientem versus 1232
adorandus Deus animo & corpore 1231
adorantium non debemus gerere speciem, opere verò inimici esse 513
aduentus Domini quibus sit imparatus 1180
aduentus sui certum tempus cur non tantum noluerit Christus ab Apostolis prædicari, sed ne sciri quidem aduentum Christi qui præcessuri sint 1607
adulatio peccatum alienum 955
adulatione nutriuntur delicta 955
adulator blandus inimicus 962
Vide etiam, Detractio & Laudatio.
Adulterum omni excusatione carere 764
adultera viuente, non licet aliam ducere 773
adulteram qui dimittit, ei non licet aliam ducere 773
adulteram qui dimittens, contrahit, etiam moechatur 773
adulteri quatuor sunt ex duobus coniugibus; si cum alia contrahant 773
adulterij prohibitione quæ alia vetentur vitia 267
adulterij rei sunt lege Euangelij, qui coniuge viuente contrahunt cum alia persona 755
adulterio spirituali obnoxie aut obnoxij qui 784
adulteris peior est lapsus à voto castitatis 782
Ægroti quomodo visitandi 1583
Ægyptiorum mirus aliquando in cruce Christi zelus 35
Æquali quid sit reddendum 1396
Aërij hæreses 674. 726. 1171
Aërij hæretici aduersus defunctorum memoriam argumenta quomodo confutata 550
affinitas ex fornicatione, quousque se extendat 760
agathi Episc. Panormitani mira de sacrificio Missæ relatio, 526
agimus in iustificatione & agimur 1762
agnes martyr ac virgo, quomodo à Prudentio laudata & inuocata 207. 208
S. agnetis auxilium & beneficia 207
S. agnetis virginis sponsus quis, & qualis sit 1474
agni paschalis vna in domo comestio, mysticè quid 76
agnum immaculatum quotidie sumi & immolari, nec tamen sumptum consumi 494
altare esse sedem corporis & sanguinis Christi, in eoque per certa momenta habitare 483
altare Stephano protomartyri dedicatum 532
altari assistentes antistes Deo offerunt, non martyribus 523
altaris sacrificium, vide Sacrificium.
altaria Apostolorum tempore dedicata fuisse martyribus 539
altaria soli Deo constituuntur, quauis in memoria martyrum 183
altaria Dei frangere, sacrilegium esse 482
ex altaris ornamentis carnis & femoralia faciens, punitur, 1003
Amatores secularium delectationum quibus similes sunt, 168 0

IN PRÆCEDENS OPVS CATECHISTICVM

Ambrosius Christum in Eucharistia adorat 517. quomodo
 Crucis virtutem extulerit 38
 Ambrosij iamiam moritur apophthegma 1584
 Ambrosium de nimia virginis commedatione accusatum fuisse 1526
 Ambrosium Rom. Ecclesie formam in omnibus sequi cupere 315
 Amentia iridentium sobrios 897
 Amen, simplex aut geminatum, quid sit aut sonet 96.126
 Amicitiam Dei non dissoluendam 162
 Amor legislatoris facilem efficit legem 1792
 Amor verus meretur premium 161
 Amor pecunie, Dei amorem tollit 865
 Amoris in nos Christi singularis specimen 465.494
 Amatur 419
 Anabaptismus: est diabolicæ præsumptionis 420
 iuxta Cæsareas leges gladio castigandus 422
 Anabaptista cur iuste damnati 411
 Anabaptistarum & Ismaëlis collatio 420
 Anabaptistas esse illusores vti Ismaël, recteque persecutores pati 420
 Anachoretæ qui 1560
 Anachoretæ quid prosint aliis 1555
 Anachoretarum vita 1555
 Anachoretarum vita quos authores habuerit 1552
 Ananias votum paupertatis fecit 786
 Ananias & Sapphira cur puniti 1479
 Ananias & Sapphira exemplum cur merito ob oculos ponendum 1495
 Andrea apostoli reliquiæ Constantinopolim translatae 217
 Angelus in forma naufragi elemosynam flagitat 135. cuius conuiuia fuerit 1316
 Angeli obsecrandi: quomodo pro Africa implorati 230
 Angeli quatuor argentei à Constantino in templo positi 240
 Angeli & Sancti animæ nostra norunt, ac pro nobis & nobiscum precantur 191
 Hierarchia in celo 709
 Ministerium 1244
 Angelorum in officio missæ præsentia & minister 515. 517. 518
 Eius quis 1142
 Vita mysticæ quid 1532
 Angelorum vita & Sanctorum corona mysticæ quid 1529
 Angelicus hymnus vnde in Missa cæteri aut dici statutus 541
 Angelica quibus obuentura dignitas 1670
 Angeli quid Gregorio Magno debeant 547
 Angustia & terror qualis tandem aliquando futurus 1623
 Animum
 quia libera, non inuita agit, corpore præstat 1751
 post mortem ad Christum vadit 1594
 quomodo perdurare queat in tot tantisque pœnis 1467
 Animum a demonibus ad inferos 1628
 Anima sua culpa lapsa, sola Dei gratia restauratur 1729
 Anima de seipso non presumat 1778
 vnica diuinitati ad inferos statim descendit 43
 Anima electos inde liberavit 42
 Christi impios non liberavit, ibid.
 principem tenebrarum alligavit 42
 vestes ferreos confregit, ibid.
 Anima a corpore recedentes dolor, tremor & certamen 687
 689. 1587. 1588.
 Anima requies post mortem nõ aequè diuturna omnibus 1572
 migrantes à corpore ante tribunal Christi sistuntur 1572. 1594
 Anima quorum statim ad celum euolent, aut in infernum descendant 665

quorum ad purgatorium migrent 1647
 quomodo iuuentur 1648
 quorum ad celum migrent 1648
 quorum ad inferos descendant 1648
 Anima piorum defunctorum ad Ecclesiam pertinent, & eius communionem 72
 Anima piorum ex inferno per Christi descensum liberatae 42
 Anima defunctorum Sanctis commendantur tanquam patronis 202
 Anima defunctorum quomodo per Missas à pœnis soluantur 527
 Anima damnatorum tristabuntur potissimum de pœnitentiæ tempore neglecto 1628
 Anima Sanctorum, vide Sancti.
 medici in Ecclesia 616
 iudices Apostoli & Episcopi constituti 603
 Animarum: lucrum quanti faciendum 1351
 salutem quanti faciat Deus 1351
 timor & dolor in iudicio extremo 1614
 status post mortem 1572
 Animas ex inferno Christus abduxit 43
 Animas iniquorum esse in inferno 1630
 Animi medicina coërcitione & instructione perficitur 1344
 Anniuersariæ solennitates vnde instituta: 255
 communi modo quis sit 1608
 proprie quis sit 1608
 nascetur ex fornicatione 1608
 oritur ex tribu Dan 1606
 quando venturus 1619
 præcedet Christi aduentum 1619
 consignationem crucis in fronte prohibebit 1607
 Iudæos decipiet 1608
 seipsum vocabit Deum 1608
 in templo Iudaico sedebit 1608. 1620
 erit magnus & diabolicus homo 1608
 erit verus homo, non autem diabolus incarnatus 1608
 inuadet Romanum imperium 1619
 character loco viuificæ crucis Christi 1607
 regnum 1608
 Antichristi: fraudes & hypocrisis 1619
 improbitas quanta 1619
 dominatus quàm brevis 1619. 1620
 interitus 1608. 1620
 Antichristi tempore templa Christianorum deustabuntur, & iniquitas inualescet 1606
 Antichristi synagogæ quales, quæ ad ea spectent 62. 69
 Antichristo qui principes per Athanasium collati 331
 Antichristum Liturgiam ablaturum 333. 334
 Antiquitatis sequendæ ratio, modus ac vsus 69
 Antistes personam Christi sustinet 1344
 Antistes quid 476. 479
 Antonius quomodo Dominicum ad se præceptum seu confilium traxerit 1468
 cur, quando, & quomodo Symbolum condiderint 9
 cur signis visibilibus & externis vsi cæremoniis, 410
 Chrismatism inunctionem, perfectionem vocabunt 453
 quot viuendi modos in Ecclesia instituerint 1553
 religiosorum in ecclesia ordinis institutores 1564
 Apostoli: quos populos conuerterint, in die iudicij videbitur 1354
 quales fuerint pauperes 1491
 quale

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

quale paupertatis exemplum dederint 1491
 quid pro hic derelicto adepti, seu habituri 1484
 quas domos in hac vita receperint 1484
 an vxores circumduxerint 1516
 quando & quatenus vxoribus vsi 1516
 quomodo centum mulieres receperint 1485
 quomodo pro Africa inuocati 230
 apostolorum: inter se discretio 314
 industria 1553
 genera quot 712
 vicarij qui 711
 apostolorum locum in Ecclesia tenentes, cuius sacramenti soli sint ministri 445. 452
 apostolorum officium erat baptizare 425
 apostolorum domus esse templa 1484
 apostolorum dogmata partim scripta, partim non scripta, 289. 290
 apostolorum sepulcra & natalitia clara sunt 200
 apostolorum ossa, veneranda 218
 apostolorum & ecclesie collatio 607
 apostolorum & martyrum inuocatio 215. 230
 apostolos quando, & quibus verbis sacerdotes Christus instituerit 541
 voluisse paruulos baptizari 413
 vouisse votum paupertatis 1493
 mortuorum in sacrificio Missæ commemorationem instituisse 529. 549
 omnes vxores habuisse, an ex Pauli verbis conuincatur 1516
 apostolos & monachos fuisse eunuchos euangelicos 1507
 apostolos pro nobis orare 199
 apostolis duodecim articuli duodecim respondent 13
 apostolis quanta potestas donata sit 602
 apostolis que dicta, ad successores eorum pertinere 300. 301
 apostolica doctrina vbi sincera & immaculata seruata 337
 apostolica sedes, cardo & caput omnium Ecclesiarum à Christo constituta est 317
 apostolicæ sedis autoritas 318. 319. 334. 335. 710
 apostolicæ sedis autoritas in hæresibus anathematizad. 313
 apostolicæ traditiones, Vide Traditiones.
 apostolici fastigij, perfectæque virtutis quid sit 1478
 ad apostolicam sedem causæ maiores referendæ 316. 318. 319
 que ex iussu & Instituto Apostolorum 316
 apostata & hostes admitti nequeunt ad Ecclesie pacem 77
 apostata: à religione, an acceperint cæduplum pro dimissis parentibus, &c. 1488
 semetipsos Deo subtrahunt 1562
 quales consiliarij adhiberi soleant 1562
 apostasia: pudendus saltus 1489
 aqua ad baptismum perficiendum necessaria 421
 aquæ baptismalis sanctificatio 404. 404. 409
 aquæ benedictæ vis & vsus 1583
 aquis in qualibus olim baptizaretur 404
 archite Tarentini dictum de ira 922
 armis quibus opus sit ad resistendum 933
 arrius hæresiarca, scintillæ non oppressæ comparatur 989
 non sunt Christiani 2
 quæ in re diabolò peiores 226
 quid martyribus negæt à demonibus cõfessus, ibid.
 quos Nicenæ synodi canones combusserint 319
 athanasij quæ honorificè de Rom. Pontific. & Apostol. &c. 318
 athanasij commendatio 549. inuocatio 198
 attritio quale sit donum Dei 619
 Auaritia: quid sit, & quas procreet filias 855. 851
 peior omni peccato 860
 auaros accusat coram summo iudice 1358

auaritiæ studentium excusatio propter liberos suos 858
 auaritiæ febris quanta, & quàm mirè aliquando curata 1320
 auaritiæ nomen generale est 861
 auaritiæ morbus quoduplex 1495
 de auaritia tentantem diabolum quàm mirè trapezita quidam superarit 1321
 auarus est etiam, qui cupidè seruat sua 861
 auari quo plus habent, eo plus appetunt 862
 auari diuites alienum panem manducant 862
 auari plurimi in inferno 866
 auari quomodo sint pauperes 857
 auarorum liberis carentium increpatio 858
 vox qualis 856
 cogitationes quæ sint 1357
 in pauperes techæ seu strophæ quales 858
 audiant hæretici quomodo peccata remittant 654
 auersanus episcopus quàm sedulò de Berengarianismo scripsit 494. 507. 508
 quanti faciat successionem Episcoporum in se de B. Petri 311
 quanti Patrum testimonia æstimet 342
 de amplectenda perfectione Euangelica cogitauit 1470
 renunciauit proprietati 1470
 fatetur se consilium euangelicum de voluntaria paupertate amplexum fuisse 1470. 1494
 alios totis viribus ad idem propositum exhortabatur 1470
 monasterium instituit 1470. 1500
 mundum contemnit 1470
 quæ Cypriani sententiã cur non acceptet 324
 iamiam moriturus, cui potissimum rei vacarit 1584
 Augustini dubitatio de modo, quo Sancti in diuersis locis adsint 190. oratio pro mortuis, ibid.
 Augustini sententia de præceptis tabularum duarum 219
 in Augustini societate omnia communia 1470
 Augustinum commouit Ecclesie autoritas ad credendum Euangelio 7386
 Augustinum quæ in Ecclesia catholica teneant 67
 aurum inunctio & per saluam illitio 405
 aurum & narium attractus 406
 auribus delicatis præditorum increpatio 1689
 aurum, argentum, lapides preciosos, &c. edificare quid sit 660
 B
 Babilæ martyris laus 223
 Balsamum quomodo pro salute animarum consecratur 449.
 quid sit, & an omnibus necessarius 411
 quando verum Sacramentum sit 424
 aqua & spiritu constat 429
 cur potius dicatur lauacrum regenerationis, quàm purificationis 431
 quid præstet 431
 hominem animo ac mente mutat 433
 renouat, liberat, saluat 1739
 nihil peccati relinquit 1735
 quicquid proprie peccati rationem habet, tollit 432. 436
 plenam peccatorum remissionem confert 1736
 omne peccatum, omnemque reatum tollit 1735
 eruit nos à potestate demonis 417
 sanitatis totius causa 1785
 iterari non debet 411. 422
 baptismus Ioannis, alius à baptismo Christi 433
 baptismus verus etiam extra Ecclesiam confertur 424
 K K k

baptismus hæreticorum quando sit verum Sacramentū	424	S. Basilij inuocatio	198
baptismus paruulis adhiberi solitus, eos peccato obnoxios arguit	1718	basilij Imperatoris pia & egregia de Synodis sententia	329
baptismus paruulorum, Vide Paruuli.		beatus nemo non vult esse	1457
baptismus & ordo non amittuntur	695	beati spe fumus in hac vita	1458
baptismi	neccitas quomodo per scripturas & patres asserita	411.412.413.414.415.416.417.418.419	426
	minister ordinarius		426
	minister in necessitate		426
baptismi aqua prius consecratur	verbum, elementum, & minister	421.422	422
	figura	399.400	428
baptismi	vis & effectus	425.426.427.430.432.798.1446.	427
	vis admirabilis	1739	427
	solemnia verba		1760
	ceremoniæ 289. Vide Ceremoniæ		
	decem munera		430
	iteratio quàm sit necessaria	411.412.418.419	
	nihil confert ministri conditio		395
	quid in nobis fiat		385.386
	proficitur in melius		1785
	non solum à peccatis mundamur		1085
baptismo	& peccata & desideria vitiosa purgantur		1737
	tolluntur omnia peccata	425.426	427
	aufertur crimina, & non raduntur	425.426	427
peccata prorsus dimittuntur & abluuntur		427	
ægrî mens mutatur		432.584	
baptismo plenè sublata sunt inimicitia		1738	
in baptismo professio facta, quando exigenda		1617	
baptismum etiam per fornicatores & adulteros collatum, efficacem esse		389	
Baptisma quibus olim ritibus conferretur		402.403	
Vide Ceremoniæ			
baptismatis vnici assertio		418.419	
baptismalis fontis benedictio quomodo iam olim fieri solita		402.403.404	
baptizandi hominis trina immersio vndenam sit		295	
baptizandi Deo & angelis conscribentibus quid dicat		440	
baptizandis quomodo susceptor eligendus		402	
baptizatus recens, solis radiis mundior		431	
baptizati pueri ante rationis vsum mortui, sine purgatorio saluantur		668	
baptizati Chriſmate, Vide Chriſma.			
non baptizati, an baptizare possint		424	
baptizatorum proprium quid		425.426	
baptizatos peccare posse		1807	
baptizatis omnibus quæ beneficia præstanda		676	
baptizatis seruanda præcepta		1787	
de baptizatis per ludum & iocum qui sentiendum		424	
baptizare omnes, de quorum baptismo non constat, etiam si baptizati sint, licere		421	
baptizare per ministrum, & baptizare per potestatem, &c.		397	
cur baptizetur in nomine S. Trinitatis trina mersione		407	
Basilij	cœnobiorum moderator		1558
	copulauit vitam solitariam cum sociali vita		1558
	chriſmate inunctus		456
iam iam moriturus quomodo Eucharistiam sumpsit		567	
in cœlis pro nobis offert sacrificia, & pro populo precatur		198	

beneficia summa Christi erga nos quæ	462	cæli symphonia qualis	1667	
beneuolentiæ & charitatis officium est, peccantes apud superiorem deferre	967	cæli aerei interituri, & quousque	1613	
benignitas Dei in apostatas	1562	in cælo acturi visurive quid simus	1672	
berengarius quomodo ignem accenderit, quo dogmata sua peruersa exurerentur	496	in cælorum regnum cum lignis, scæno & stipula non, &c.	660	
Berengarij	in synodo Turonensi confessio catholica	496	à cælorum regno separari, quàm luctuosum	618
	in Pontificem & episcopos alios scommata	495	cælestis ciuitatis & incolarum eius descriptio	1671
	palinodiæ quot, & quoties ipse ad vomitum redierit	495.496	à cælestibus bonis excidisse, maximum dolorem affert	1628
simulatio & inconstantia	496	ceremoniæ ecclesiasticæ	398.399	
confessio secunda palinodica in synodo, &c.	496	ceremoniæ quid, & quomodo habendæ	399.400.401.402.403.404	
berengarianæ hæresis initium	495	ceremoniæ vnde	289.290.291.292	
berengarianismus sub quibus & quot synodis damnatus,	494.495	quàm sint antiquæ	399	
bernardi de Rom. Pontificis autoritate assertio	82	cur præcipue obseruandæ	399	
bibacium qui non inebriantur, increpatio	901	quomodo à Patribus descriptæ	402.403.404	
bibendum quantum	899	405.406.407.408.409.410		
ad bibendum nemo cogendus	896	ceremoniæ & ornatus Missæ qui adhibentur	519	
bigamus ad sacerdotium inhabilis	798	ceremonias baptismi, traditionis apostolicæ esse	289.290.291.292	
bigami aut viduarum mariti ad sacerdotium non admittendi	732	ceremonias Missæ spernentes, anathemate notari	544	
bigami non ordinandi	790	ceremoniarum Missæ qui potissimum auctores mentionem faciunt, aut de iis scripta reliquerint	544	
bigamiam non damnari à Hieronymo	1516	ceremoniarum sacri Ordinis assertio	698	
blasphemia in Spiritum sanctum cur grauior iudicetur, quàm in Patrem aut Filium	1054	ceremoniarum apud infirmos vtendarum catalogus	1583.1584	
blasphemia Spiritus quibus remitti possit, quibus non possit	1055	ceremoniarum & rituum plurium significatio nobis obscurata	399.400.410	
blasphemia certa quædam in Spiritum sanctum, non remittitur vnquam	1055	ceremoniarum vtilitas	398.399	
blasphemum est sentire, impossibile quid à Deo præceptam	1790	calicis indifferentia olim licita, cur hodie	559.560.561.562	
blasphemi pueri mirum & horrendum exemplum	990	calices sacri reuerenter tractandi, &c.	546	
blasphemorum apud inferos poena	1637	calices Christi sanguinis portatores frangere, immane scelus	483.545.546	
blasphemantibus in Spiritum sanctum quâdo peccatum remittatur	1055	canes & porci qui vocentur à Christo	701	
bonus nequaquam est, qui melior esse non vult	1786	canones Synodi Nicenæ integri Romæ asseruati	320. qui ab Arrianis combusti	519
bonus à bonitate sua potest excidere	1808	canonum contemptores grauius peccare	1042	
bona tribus modis prouidentur coram Deo	839	canonicæ epistolæ contra hæresim de sola fide scriptæ sunt,	1019	
bona multa inuitis præstanda	1345	canonicæ horæ, vide Horæ	808	
bona aliorum quomodo nostra fiant	881	capere qui potest, capiat, quid significet	808. quib' hoc verbum datum sit,	ibid.
bonum hominis totum, quid	1672	capharnaitæ quàm crasse Christi verba intellexerint	477	
bonorum perfectum & plenum gaudium	1662	capharnaitarum de carne Christi edenda crassa imaginatio,	478.493	
bonorum potestas	1662	capitalia vitia quo ordine ex se mutuo generentur	851	
bonorum celestium consideratio adfert terrenarum rerum contemptioem	1668	capitalium vitiorum diuisio	851	
bonorum æternorum descriptio	1671	caro vera erit post resurrectionem sine carnali tamen concupiscentia	89	
bonorum & malorum segregatio quando futura	1618	caro Christi participantes viuificat	492. cur nobis sub aliena specie præbeatur	472
boni omnis author Deus agnoscendus	848	carnis Christi sumptionem, nisi cum adoratione præuia, dignè fieri non posse	509	
boni nihil facere, est malè facere	814	Vide infra, Christus, Communio, & Corpus.		
C				
Cæci & leprosi ad spectus, cui occasionem philosophandi præbuerit	1677	carnis humanæ materiam, etsi omnino consumptam, Deo non perire	89	
Cædes vbi per Moſen laudabiliter facta	710	carnis opera quæ	1443	
cælibatus	commendatio	1503.1504	carnis opera quomodo dicantur ea, quæ Apostolus enumerauit	1445
	angelorum imitatio	1528	carnis opera dicuntur, quia sunt opera hominis	1446
matrimonio præstat	758	inter carnis opera numerantur etiam animi vitia	1445	
cælibatus & continentia cur in lege veteri non ita, &c.	1516	carnis & corporis differentia	87	
cælibatus & continentia Pauli	1518.1519.1521	carnis esus ac vini potus quando ceperit	1168	
ad cælibatum amplectendum nemo inuitus cogitur	795	carnem, in qua ambulauit Christus, nobis ad manducandum datam esse	492	
cælibatum nemo cogitur, nisi qui eum vltro suscepit	777	carnem Verbi nunc non in ænigmate esse cibum	490	
cælibes, quasi cælo digni	964	carnem Christi esse viuificatricem	479	
cælibes aut cõtinentes non nisi altaris ministerio digni	795	secundum carnem viuere, an gulæ aut luxuriæ deditis solutæ conueniat	1445	
Vide infra, Castitas & Continentia.				
cælum iudicandi auctoritatem sumere à terra	605			
cælum quanti ematur	1329			

IN PRÆCEDENS OPVS CATECHISTICVM

secundum carnem ambulare, est consentire carnalibus concupiscentiis	1446	locorum & temporum vniuersitate dicitur	69
in carne qui dicantur esse apud Paulum	1446	catholica doctrina ab hæretica quomodo discernenda	100
carnium esus cur prohibeatur ab Ecclesia certis temporibus	1168	celestij error	1711
carnium esus prohibitus apud Ethnicos	1132	centuplum quid dicatur	1489.1490
carnibus vesci quos, & quando minimè deceat	1182	centuplum illud euangelicum quàm variè appellet scriptura	1490
à carnibus abstinendum in Quadragesima	1159	centurio qua in re imitandus	596
cur abstineant Catholici	1131	certantes Deus adiuvat & coronat	1830
cur abstinebat D. Bernardus	1167	certitudo electionis nostræ nobis negata	1806
carnalis desiderij vincendi modus optimus quis	715	character quid sit, & à quot Sacramentis imprimatur	419.697.811
carnali licentia qui pro libertate Christiana, &c.	374.375	quid sit	159.160
carnifex nostrî omnium quis	619	quàm sit utilis & necessaria	1440
carpus discipulus Apostolo rû, quomodo tantum sacra peragere solitus	522	sola fidem vtilem facit	158.1771
castitas triplex	1534	sola sufficit, & sine ea nihil	158
castitas perpetua	777.778.779.780.1466.1504.1505	quàm perfectos nos faciat	155
castitas perfecta, ad Dei similitudinem perducit	1535. an solis operibus comparari possit	quomodo valida sicut mors	157
ardenter & perseveranter petenda à Domino	808	cur primatum teneat inter fructus spiritus	1440
an & quomodo præcepta probetur	1518	quomodo patiens sit, benigna, &c.	284
quomodo obtineri potest	1504	est primarius fructus spiritus	1439
semper obseruanda præcipitur sacerdotibus	797	per Spiritum sanctum diffunditur	1769
quomodo S. Augustinum ad se inuitarit	807	vndè excitetur	591
castitas sponfi S. Valerianæ	1510	in qua re potissimum cernatur	1291
castitas viduarum superat castitatem coniugum, & à virginitate superatur	1517	centuplo gratior quomodo recipienda	1486
castitatis coniugalis & vidualis commendatio	1510	quanta cui pro ea quam hinc reliquerit, obuentura	1486
castitatis gradus sex	1536	charitas Dei, qua dilectores nos suos facit	1769
castitatis acquirendæ desiderium	1536	commendatio	155.158.283.284
castitatis donum vndè conquiratur	792	charitatis excellentia & necessitas	158.155
castitatis commendatio 795. præmia	793.1513	præcepta	163.164
castitatis meritum centuplum crescere	1486	multiplex virtus	155.163
castitatis conseruatio non est à solo Deo	808	charitatis veræ indicia	165.166
castitatis perpetuæ exempli datur sacerdotibus nostris	797	charitatis fraternæ officia	283.284
inter castitatis & meritorum gradus non discernere, agrestis vlulatus est	1523	charitatis dono nullum excellentius	1770
castitati perpetuæ se deuouentes, apti sunt ad sacrificiū	797	charitati facilia omnia	178
castitatem docere vel consulere non esse nouum	1526	non verbis, sed factis probari	165.166
castitatem professurus quid sibi propositum habeat	1535	in celo augeri	193
castitatem vouere, est supererogationis opus	1513	oleo significari	160
castitatem semel Deo vouens, debet illam vsque in finem seruare	791	cum Dei auxilio omnes habere posse	1793
castitatem seruare possumus, non tam in nobis ipsis, quàm in Domino Deo	807	neminem coactum, sed spontè deserere	1814
castimoniam professio apud Clericos ante subdiaconatū	801	charitatem habens, non semper etiam perseverantiam habet	1810
Vide Continentiam, & Virginitatem.		ad charitatē veram quibus amoris gradibus ascendatur	161
casus iustorum quodammodo status illorum est	1794	per charitatem omnia fiunt communia	1115
catechismi in baptizatis aut baptizandis quæ haberi solita ratio	403	charitatem non habet vnitatis hostis	72
cathedra pestilentia quid, eiusque pedes qui	934	charitatem non habent, qui Ecclesiam dilaniant	1450
cathedra Petri, Vide Petr.		charitatem geminam duabus madorum tabulis commendari	281.282
cathedram Moyfi qui tenere dicantur	745	charitate crescente, decrescit timor	1759
catholicus verus & germanus quis sit	68.339	in charitate consistit summa perfectionis Euangelicæ	1564
catholici nomen cur inuentum 68. quid significet,	ibid.	sine charitate nihil prodest, sola sufficit	158.1441
catholici quomodo ab hæreticis irrideantur, quod promortuis orent	674	charitate filios Dei à filiis diaboli separari.	157
catholici soli probi saluantur	96	quid sonet	444.456
catholici mali non saluabuntur per ignem purgatorij	1091	quando, & vndè conficiatur	447.453
catholicorum in approbata fide vera mos vetus quis	342.343	quantum ab aliis liquoribus distet	447
catholicorum officium dum nouæ hæreses emergunt	338	chrifma, oleum catechumenorum, & oleum infirmorum quando consecrantur	686
catholicorum proprium est, damnare nouitates & depositum seruare	339	chrifma conficere, aut non conficere quis debeat	457
catholicos ab hæreticis irrisorè Romanos appellari	999	chrifma vndè petendum	457.458
catholicos etiā malos, de septem Sacramentis rectè, &c.	391	chrifma post baptismum dari	454.405
catholicum verè & propriè quid 68. 337. 339. ex personarū,		chrifma vetus cremandum	449
		mystica significatio	451.452
		quanta dignitas & virtus	405
		excellencia	453.455
		conferendi potestas	455
		chrifmatis sacri vsus	399.400.451.452
		chrifmatis	

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

chrifmatis quàm frequēs sit in episcopali functione vsus	433	Christianæ doctrinæ compendium	34
chrifmatis inunctio post baptismum, quid sibi velit	405	Christianæ disciplinæ summa in quo consistat	130
chrifmatis inunctio post baptismum quid conferat	453	Chrystophorus quid sonet, & quomodo id nomen quis vere assequatur	470
chrifmatis vnguentum à quo primum omnium factum	443	à chrifmate dictus	443.448.451.452.455
chrifmatis vnguenti confectio in primitiua Ecclesia	433	solum in Ecclesia inuenitur	326
chrifmatis sacri reiectores, quantæ sint imperitiæ obnoxij,	451.452.458	pro Ecclesia quanta aut fecerit, aut pertulerit,	25.26
chrifmatis potestatem ab Apostolis ad Episcopos descēdit	604	apud mortuos commoratus est vsque ad diē tertium	41
chrifmatis renouatio cur singulis annis fieri debeat	449	quomodo simul & in sepulcro & apud inferos fuerit	42
chrifmate sacro cur inungantur baptizati	444.452.453	cur sacerdos secundum ordinē Melchisedech	558
chrifmate superinfundi Spiritum sanctum baptizatis	455	quando secundum ordinem Melchisedech obtulerit	534.535
chrifmate inunctos, spirituali gratia inuisibiliter donari	455	quomodo suis mēbris & corpore nos alit & nutrit	464
chrifmate vncti ad quid moueantur & incitentur	457.458	quomodo & carnem hinc suam nobis reliquerit, & cum eadem in cælum ascenderit	465
chrifmate frontes baptizatorum vngere, quorum tantummodo sit	451	carnem suam nobis dimisit, quam eandem habēs ascendit	466
chrifmate cur infans aliter ab episcopo, aliter à sacerdote vngatur	444.452	vt aquam in vinum mutauit, ita & vinum in sanguinem suum mutat	503
chrifmate qui olim inter Hebræos vngerentur	443.444	totus sub qualibet parte hostiæ, &c.	571.480
Vide etiam Oleum, & Vnctio.		quomodo in Eucharistia præsens	48
christianus quis dicitur	2	quomodo in nobis naturæ veritate sit	469
christianus non est, qui extra Ecclesiam degit	3	quando docuerit, qualis hostia Deo debeat offerri	484
christianus perfectus non est, qui confirmatus non sit	460	quando & quibus verbis hostiam salutarem litari iusserit	532
christianus verus omnes sectas detestatur	2	quod sacrificium offerri iusserit in sui memoria,	532
christianus non in se, sed in Domino gloriari debet	1130	quando, & vbi seipsum suis tulerit manibus	493
christianus vnusquisq; quo casu teneatur omnia sua dimittere	1494	fursum sedens eodem à nobis tempore pertractatur	465
christiani à Christo nomen habent i. simbolo distinguuntur ab impiis	14	in vltima cœna chrifma conficere docuit	449
christiani non sunt, qui ab Ecclesiæ grege aberrant	4	suos fecit securos de malis dispensatoribus	744
christiani omnes quomodo sint & reges & sacerdotes	443.453.454.706	in forma leprosi portatur	1315
christiani soli sunt prudentes, iusti, fortes, aut temperantes,	1384	in forma hospitis suscipitur	1316
christiani primi Iesæi dicti sunt	1550	ad concedendum facili quicquid Maria postulauerit	144
christiani Hierosolymitani perfectiores fuere, quàm ij qui inter Gentiles habitabant	1495	multa sua nomina À postolis etiam communicauit	308
christiani olim quiduis pati malebant, quàm cibis vetitis vti ieiunij tempore	1198	christus mediator solus originale peccatum soluit	1729
christiani nascētis Ecclesiæ, quàm paupertatis studiosi	1491	christus non redemptor & mediator est tantum; sed etiam legislator virtutum & exemplar & iudex	53.54
christiani cur chrifmate vngantur	456	christus cruci suffixus, Occidentem respiciebat	1232
christiani ex gentibus, cur non omnes Christianorum ex ludæis vestigia imitati	1557	christi generatio æterna	19.20
christiani perfecti qui	1555	christi sermo quàm sit efficax	485
christiani cur sepeliantur apud sepulcra Sanctorum	216	christi corpus & sanguis cur sub aliena specie præbeantur;	472
christiani hominis sapientia in quo consistat	3	christi corpus & sanguinem à nobis offerri	532.533. ad preces presbyteri confici
christiano an sufficiat ea sola credere, quæ Symbolo complectuntur	95.96	christi corpus sub panis, sanguinem sub vini specie dari	470
christiano quæ creditu penitus necessaria	95.96	christi eandē carnem in templis haberi, & ex altari sumi, quæ in Palæstina olim cernebatur	477.478.492
christianum se negans, Christum negat	3	christi sanguinem in altari pro peccatoribus effundi	554
christianum esse, non satis est	1024	christi in carnem quomodo nos mortales conuertamur	465
christianorum nomen nouum	2	christi corpore & sanguine nos alit	489
christianorum vocabulo indigni qui	1	christi verborum apertissima significationem, alio per tropos torqueri, quale sit flagitium	480
christianorum auxilium martyres esse	196	christi gratia nos ab originalis peccati vinculo debet absolueri	1715
christianorum antelucani cœtus olim quales	360	christi doctrinā falsò profitetur, qui summi Pontificis oues esse detestantur	303.304
christianorum sacrificium quando & per quem, &c.	533		
christianorum consuetudo iam olim in precandis Sanctis quis	216		
christiani à chrifmate potius, quàm baptismo, &c.	455		
christianos non omnes esse sacerdotes	698.703.704		
christianos ex Iudæis conuersos, adhuc iudaiçasse in multis,	1548		
christianis præcepta Decalogi seruanda	1789		
christianis malis quare maiora supplicia debeantur quàm Iudæis	1563		

Christus	308
Christus mediator solus originale peccatum soluit	1729
Christus non redemptor & mediator est tantum; sed etiam legislator virtutum & exemplar & iudex	53.54
Christus cruci suffixus, Occidentem respiciebat	1232
Christi generatio æterna	19.20
Christi sermo quàm sit efficax	485
Christi corpus & sanguis cur sub aliena specie præbeantur;	472
Christi corpus & sanguinem à nobis offerri	532.533. ad preces presbyteri confici
Christi corpus sub panis, sanguinem sub vini specie dari	470
Christi eandē carnem in templis haberi, & ex altari sumi, quæ in Palæstina olim cernebatur	477.478.492
Christi sanguinem in altari pro peccatoribus effundi	554
Christi in carnem quomodo nos mortales conuertamur	465
Christi corpore & sanguine nos alit	489
Christi verborum apertissima significationem, alio per tropos torqueri, quale sit flagitium	480
Christi gratia nos ab originalis peccati vinculo debet absolueri	1715
Christi doctrinā falsò profitetur, qui summi Pontificis oues esse detestantur	303.304

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

christi in sacramento presentie affirmatio	480	clerici Augustini quid profendum	1501
in christi vno signo, omnium rerum tuta prosperitas	38	Cenam eandem, in qua Christus vltimo recubuit, etiamnum celebrari hodie	588
christi qui reges cur dicti	443	cenobitarum viuendi ratio	1551
christi passio & merita, Vide Passio, & Meritum.		cenobitarum vita vnde sumpserit initium	1517
christi apud inferos gesta	43. 44	cenobitarum origo & vita	1555. 1557. 1558
christi apparitio in iudicio qualis futura	1619	cenobitas monachos nihil proprii possedisse	1501
apud inferos fuisse nemo nisi infidelis negat	41	cogitare quid nos potissimum deceat atque oporteat	395
ad inferos secundum animam diuinitati vnitam descendisse	41. 42	cogitare quae Domini sunt, magna dignitas est	1515
non modò redemptorem beneficium, sed & iudicem esse iustum	53. 54	cogitationes quales nobis ab hostibus nostris suggerantur,	1818
christum		cognatio spiritualis inter quos contrahatur	760
perindè legiflatorem ac redemptorem esse	170	cognatorum qua in re sit habenda ratio	1365
dupliciter nobis sacrificium dici & esse	517. 518	combibonum certamen	903
& offerre, & oblationem esse	531	communia omnia inter discipulos S. Marci	1467
pro caede brutorum seipsum & obtulisse & offerendum praecepisse	531	non communicare quid sit	936
in cena Melchisedechis instar obtulisse	534. 535	comunicasse vna sub specie Emauntinos discipulos	559. 560
540. 556		communicandum populum sub vtraque specie qui docent, puniendi	574
christum offerre per ministros in perpetuum	557	communicantes raro reprehenduntur	586
non habitu solum, sed participatione etiam naturali nobis in esse	467	communicantes indignè	588
in caelis esse, & nihilominus in altari	480	communicates indignè, iudicium eorum qui Dominum occiderunt, incurrere	596. crucifixoribus Christi comparatur
in sacramento quotidie populis immolari	523	communicantium raro incommoda & damna	585
altera tantum sub specie totum contineri	573. 574	communicatio & participatio cum malis, multiplex est	936
christum		communicatio tempore S. Bernardi qualis	569
sub qualibet sacramenti specie, specierumque parte integrum esse	463. 481. 574	communicatio vltima Cedmonis morituri qualis	568
suum ipse in vltima cena bibisse sanguinem	531	communicationem speciei vnus pro lege habendam, nec sine Ecclesiae auctoritate mutandam	578
sua nos carne alere	463	communio quotidiana olim vbi in vsu fuerit	588
permittere se tangi à nobis, edi, nostrisque suae carni dentes infigi	465	communio corporis Christi Romae olim quam frequens	563
docuisse se tradere proprium corpus & sanguinem	490	communio corporis Domini ab altari domum asportati, persecutionis tempore olim familiaris ac licita	563
hic nobiscum vsque ad seculi finem coram adesse	493	communiō domestica olim quam frequens	563
christum qui sursum est, & ab angelis adoratur, degustamus	514	communio sacra quomodo ad eunda	474. 594 non nimium differenda
christum impanari vel in uinari, quam absurdum sit	508	communio quanto nobis ad eunda desiderio	465. 594
christum ad patris dexteram sedere, quid sit	45. 46	communio frequens quid sit	586
in christo Iesu, quid significet in scripturis	1093	communio vnus speciei non minus approbatur Ioannis sexto, quam vtriusque	564
Chrysostrij morituri visio horribilis	1589	communio vnus speciei à Christo vsurpata	559. 560
Chrysostrimus monachus factus 1469. quomodo sua distriberit	1469	communio vtriusque speciei non est praecipua non sacrificantibus	559
cibi quantum sumendum	893	communio alterius speciei olim fuit vsitata	559. 561. 566
ciborum delectus quam mirus	1137	communio saltem vnus in anno praecipuum quale	360
ciborum delectus apud antiquos monachos	1169	communio intermissio quantum noceat	585
ciborum delectus in hebdomada sancta	1170	communio raræ exilatio	586
ciborum delectus & ieiunia obseruanda	1201	communio sacra effectus	474
ciborum non tam qualitas, quam cupiditas cauenda	901	per communionem Christum corporaliter substantialiterque nobis vniri	468
cibis lautioribus quando vti licitum sit	888	communione vnus speciei dudum praecipit Ecclesia	240
cibis qualibus vtendum	893	communione alterius tantum speciei, praecipuo Dei non aduersari	559. 560. 561. 562
ciconiarum pietas in parentes	264	ad communionem vtriusque speciei nullo praecipuo adstringi non conicientes	574
circumcisio & moderatio aurium, labiorum, cordis & carnis quomodo fiat	1410	ad communionem adhortatio	585
clamare vox sanguinis quomodo dicatur	1062	ad communionem dignam preparatio	491. 586. 587. 5
clamor in scripturis quid dicatur	1057	ante communionem conscientia exploranda	589. 590. 591
claves in Ecclesia per Antistites ministrantur	81	communione frequentem suadet Ignatius	577. 578
claves caeli traduntur Petri arbitrio	82	communione recens baptizatis dari solitam	403. 409
claves sacerdotum etiam ad ligandum valere	639	communione Sanctorum, Vide Sancti	
clauium vsus	81	communione digna terram nobis caelum fieri	585
clauium ministerium etiam malos sacerdotes habere	600	communione mystica vnum nos corpus cum Christo effici,	468. 561
cleri distinctio Dionysij aetate	718	communione sacra priuari, dolere nos vnicè oportet	595
clerici quia pauci mali sunt, omnes tales esse credi volunt maleuoli homines	744		communione
clerici incontinentis poena	802		
clericos etiam esse milites	1398		

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

communione vnus speciei non infertur communicantibus iniuria	561. 562	confitenda peccata in specie & sigillatim	624
in communione vnus speciei totus Christus, & idè fructus percipitur	561. 562	confitenda vniuersa peccata mortalia, quae post diligens examen memoriae occurrunt	624
de communione vtriusque digladiantes, fructum Eucharistiae amittunt, iidem vnitatis symbolo ad diuisionis symbolum abutuntur	561. 562	confitendi modus	632
de communione vnus speciei Concilij Constantiensis doctrina	573	confessuri peccata sua vt peccatores sacerdoti procerent, consuetudo	625
in communione singulos minus habere nihil, quam vniuersos	573	confitentium quidem rectè, sed satisfactionem impositam fugientium, aut Sacerdotis consilia negligentium reprehensio	628. 629
in communione singulos minus habere nihil, quam vniuersos	573	qui confitentur fictè aut non integrè sacerdoti, arguuntur,	628
communione mysterij abutentes, Herodi similes	513	confessarius qualis sit querendus	612
Companatores vel impanatores vnde iam olim confutati	508	confessarij officium	630
compororum consuetudo	903	confessio Deo facta non sufficit	621. 622
compunctio quomodo comparatur	619	confessio sacerdoti facienda	ibid.
conceptionis D. Virginis festi institutio	1727	confessio peccatorum integra à Christo instituta, & ad salutem relapsis necessaria	624
concionaria quorundam mala intentio	745	confessio circumstantiarum necessaria	624. 625
concomitantia in sacramento Eucharistiae vis & assertio,	463. 481	confessio sacramentalis comunione praemittenda: cur sacramunionem praecedere debeat	594
concupitus masculorum, peccatum grauissimum	1067	confessionis in anno ad minus semel faciendae praecipuum,	336. 360
concupitores masculorum canibus impudentiores	1068	confessionis annuae praecipuum Ecclesiae renouari	624
concupitores masculorum sunt homicidis deteriores	1067	confessionis & satisfactionis vtilitas	626
concilium plenarium Augustino quid aut quantum	338	confessionis peccatorum necessitas	627
concilium Nicenum quid de Rom. Pontif. auctoritate decreuerit	319	confessionis sigillum quanto perè cauendum	624
concilium Vercellense quomodo à Berengario cõtemptum	496	confessionem secretò factam reuelantis poena	624
concilij Carthaginensis sententia de non arcendis à baptismo infantibus	350	confessionem sacramentalem non esse impossibilem, aut conscientiae carnificiam	619
concilij vniuersalis decreta, ac Patrum consentientes sententiae quibus sequendae	340	confessionem aliquando publicam esse posse	625
concilio generali semel definita, non reuocanda in dubium aut retractanda quae ea in dubium vocant aut retractant, impios & sacrilegos esse	344. & seq.	confessionem aliquando publicam esse conuenit	621
concilia cur celebrentur	371	per confessionem peccati venenum euomendum	629
concilia quae non absque Rom. Sedis auctoritate celebranda	318	ante confessionem corpus Dominicum sumere quid	593
concilia Episcoporum cur celebrentur	329	confessionem secretam apud sacerdotes sufficere, nec expedire publicam facere	636
concilia quae instar Euangelij habenda	333. 334	confessione sacramentali secreta vsa est ab initio Ecclesia,	625. Vide etiam Penitentia.
concilia quot Berengarij ob haeresim habita	496. & seq.	confessione nominis Christi, peruenitur ad gloriam	1803
concilia vniuersalia quosdamnant, dammandi sunt	333	Confirmatio sacramentalis ad quid nobis proficiat	340
conciliorum habendorum ratio & vtilitas	329	confirmationis sacramentum vbi habeat locum in scripturis	443. 445. 446
conciliorum confirmatio vnde petenda	313. 316. 318	assertio	292
conciliorum generalium saluberrima auctoritas	337	elementum, verbum, & minister	449. 450
remanet in baptizatis	1735	materia	444. 449. 450
manet, eius reatu sublato	1738	forma	449
cur in baptizatis maneat	434	minister	443. & seq.
quomodo dimittatur in baptismo	435	vsus & fructus	444. 457. 458. 459
non est peccatum in regeneratis	425. 435. 739	confirmationis & baptismi collatio	457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.
ad agonem relicta	1739	confirmationis & baptismi effectus quomodo differant	459
remanens quo sensu dicatur peccatum	434. 1739	confirmationis sacramentalis susceptio cur non sit facile differenda	443
peccatum vocatur; quod ex illa peccatum proficiatur	1742	ad confirmationis sacramentum quomodo sit accedendum,	441
sine consensu culpa caret	1739	confirmationem mox à baptismo dari solitam	409
concupiscentia nisi consentiremus, absque peccato remaneret	1739	confirmatione quid in nobis fiat	389
concupiscentiae motus quomodo potissimum minuatur	585	coniunctiones incestae mystice quae	782
condemnari vnum pro multorum salute praestat	989	coniugium quibus in peccatum reputetur	779
confiteri & communicare semel ad minus in Paschate nolentium poena	360	ad coniugium secundum non licet transire, superstitè coniuge	774
confiteri peccata & satisfacere qui ob pudorem & verecundiam refugiunt, reprehenduntur	626. 638	coniugium vxoris dimissa, adulterium est	772
confiteri cui sua peccata quisque debeat	360	coniugij tria bona	325. 763. 764. 765
confitendum non quibusuis	631	coniugij vtendi iustitia, est propter prolem eo vti	762
confitendum non soli Deo, sed & sacerdoti	632	coniugij indissolubilis nexis	764. 765
		coniugij praesul custodisque Deus	769
		coniugia sanguine iunctorum prohibentur	759
		coniugia casta libidinem non affectant, sed tolerant	762

IN PRÆCEDENS OPVS CATECHISTICVM

coniugia adulterina non iure fori, sed cæli 773
 coniugis dimissionem lex diuina prohibet 772
 coniugium vni quomodò religionem intrare liceat 775-776
 coniugibus infidelibus sine culpa potest esse carnalis com-
 mixtio 762
 coniugalis prohibitio quartum consanguinitatis & affini-
 tatis gradum non excedit 759
 coniugalis pactio facit coniugium 759
 coniugalis libido per fidem thori seruata quomodò dilua-
 tur 762
 coniugalis amor quantus vel sit, vel esse saltem debeat 769
 coniugale vinculum separatio auferre nequit 757-773
 cur hoc vinculum indissolubile 774
 coniugale prohibitionem quartum consanguinitatis gra-
 dum non excedere 759
 à coniugali opere quando potissimum abstinendum 256
 coniugati non promouendi ad sacerdotiũ, nisi promissa con-
 tinentia 801. nec diaconi, ibid.
 continentia, peccatum alienum 977
 consanguinitatis graduum dispensatio 759
 conscientia peccatum qualem in se habeat accusatorẽ 830
 conscientie vis quanta 106
 conscientie puritas quò necessaria, & quomodò probada 45
 conscientie puræ vis in iudicio 1603
 conscientie bonæ fiduciam parit fides, operans per charita-
 tem 1113
 conscientie testimonium & vermis, quale futurum tormen-
 tum 1623
 conscientie examen vespertinum quomodò faciendum 617
 conscientiam bonam vnde quis habeat 1802
 conscientiam etiam nostram quædam in nobisipsis latent 767
 consecratio quibus Christi verbis conficiatur 485. 499
 consecrationis verba vnde vim & energiam habeant 473.
 481. 489. 498. 502
 consecrati episcopi, sacerdotes, & reliquos ministros mo-
 dus tempore Dionysij 732
 consensus, peccatum alienum 949
 consensus totius orbis, instar præcepti 291
 consensus generalis vis & auctoritas quanta 100
 consensus pristini sequendi vsus 69
 consideratio præsentium, præteritorum, & futurorum cur
 maximè necessaria 1693
 consignatio circa baptizatos iam olim fieri solita 403. 406
 consilium peccatum alienum 917
 consilium proprium quàm perniciosum 116
 consilium grande & præclarũ de vendendis rebus suis 1494
 ad consilium impiorum quatuor modis itur 1383
 consilium Christi cur pauci hodiè amplectantur 1481
 consilia qui amplectuntur, maiorem gloriam consequuntur
 1461
 consilia qui vltra præcepta seruauerunt, singularem honorem
 habebunt 1566
 consilia euangelica 1459. 1464
 consilia à mandatis distincta 1459. 1461. 1463
 consilia esse supra mandata 1483
 consiliarius fidelis quis sit 1562
 consolatio in ærumnis optima & certissima quæ
 consolatio diuina non tribuitur admittentibus aliena 1489
 consuetudo malorum quando non commaculat 937
 consuetudo potandi quomodò tollenda 897
 consuetudo vniuersalis ante exortos hereticos quati sit mo-
 menti 295
 consuetudinis, deficiente lege, potestas quanta 290
 consuetudinem vniuersalem indicare traditionem Aposto-
 licam 295
 consuetudine qua traditio indicetur Apostolica 295

consuetudinum particularium & vniuersalium differentia, 298
 consuetudinum ecclesiasticarum ratio non omnibus per-
 specta 399. 410
 Vide etiam, Traditiones.
 Constantia animi quibus mediis paretur 1421. 1422
 quid de quorundam Sanctorum reliquiis me-
 ritus 217
 constātinus } ecclesias imaginibus exornauit 256
 Magnus } collocauit in templo argenteas statuas Salua-
 toris & duodecim Apostolorum 240
 sententiam Concilij Niceni tanquam à Deo
 prolata veneratur 330
 constantini victoria in Crucis signo 38
 constantino quotiès Crucis figura in aère visa 38.
 contemptus rerum labentium quàm sit laudandus 1421.
 continentes esse Christus voluit esse Sacerdotes & Leuitas
 noui testamenti 802
 quòd quidam se non contineant, cui sit tribuendum 1522
 quibus donatur 795
 vnde & quomodò obtineatur 1534
 virtutum origo 1158
 est seruanda sacerdotibus & ministris altaris
 quauis coniugatis 798
 sacerdotum & ministrorum altaris 797
 subdiaconorum & superiorum ordinum 725
 792. 801
 episcoporum 800
 continentia } Patriarcharum veteris testamenti 800
 sacerdotum veteris legis 802
 sacerdotum & Leuitarum 802
 Apostolorum & Clericorum 1533
 Cypriani 1467
 continentie, castitatis & virginitatis laus 1529
 continentie coniugum, viduarum, & virginum gradus 1518
 continentie violentum iugum imponi nulli: sed spontè fu-
 scipi 796
 petentibus largitur Deus, & in eum speran-
 tibus 807
 continentie } tibus 807
 donum } oratione impetratur 790
 quibus detur 808
 post continentie professionem nubentes, damnantur 782
 post continentie votum, nec virginibus nubere, nec coniu-
 gibus debitum coniugale reddere licet 784
 per continentiam vniuersa vitia superantur 1157
 ad continentiam adstringi non minùs diaconos & subdia-
 conos, quàm episcopos & presbyteros 792
 continentiam etiam seruauerunt, qui ad Clericatum inuiti ra-
 piebantur 790
 continentiam vouens Deo, etiam voluntate nubendi dam-
 nationem incurrit 791
 continentiam virginum sacrarum castitati coniugali Iou-
 nianus æquabat 807
 ad incontinentiam neminem cogi 1522
 de continentia seruanda Presbyterorum & Diaconorum pro-
 fessio 801
 de continentia virginum, viduarum & coniugum, doctrina
 sana 1531
 absque continentia omnia opera imperfecta sunt 1518
 de continentia, D. Pauli consilium 1466
 continentium & virginum quanta fuerit aliquando multi-
 tudo 1507
 continentium & virginum peculiaris gloria in vita æterna,
 1513
 continentium & incontinentium impar præmium 1507
 contritio quid sit, & quomodò paretur 614. 619. quarum re-
 rum

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

rum cogitatione comparetur 619
 contritio generalis quid sit 615
 contritio, pars penitentiae, quid requirat 615
 contritioni quid necessarium 616
 contritioni votum sacramenti includi 615
 post contritionem quò confugiendum sit 620
 Vide Confessio, & Penitentia.
 conuersio quomodò & quando instituenda 1586
 conuersio vera nullas moras patitur 1038
 conuersio & satisfactio non differenda 635
 conuersio panis & vini in corpus & sanguinem Christi qua-
 lis 502. 503
 conuersionem panis & vini in corpus & sanguinem Christi
 negantes, anathematizati 504
 conuersio ad Occidentem & Orientem cuiusmodi in baptis-
 mo fieri solita 403. quid sibi velit 404. 405
 conuersionis dilatio quàm periculosa 1018
 conuersionis in morte cuiusmodi impedimenta 1586
 conuersione suam procrastinare quàm periculosum sit 1025
 conuersus in fine vitæ, desperare non debet 1033
 cordis duri egregia descriptio 1047
 corona fidei, constanti confessioni redditur 777
 corona in pace viuentibus candida, in persecutione purpu-
 rea 788
 corona qualis pro virtute & sudoribus nobis reddenda 789
 corona alia maior, alia minor 789. sit maior pro pugna lon-
 gitudine 777
 corona post victoriam 777
 coronæ laborum hæc non petendæ 789
 corpus nostrum erit post resurrectionem palpabile 88
 corpus per animum melius fieri 1457
 corpus, hostis noster 782
 corpus quomodò diligendum 156
 corpus Christi viuificare 580
 corpus Christi sumptione nostra non fieri, sed virtute ver-
 borum Christi 502
 corpus Domini linteolo olim excipi solitum 566
 corpus Domini imaginem asserere, infamia, dementia, & im-
 pietas est 479
 corpus Domini qua munditia, reuerentia, & c. sumendũ 595
 circa corpus Dominicum sollicitudo habenda qualis 563. 566
 corpus idem, quod à nobis sumitur, crucifixum esse & subla-
 tum in celum 493. 494
 corpus hoc ipsum quod in altari conficitur, ex Virgine esse
 506
 corpus & sanguinem Christi ad preces Sacerdotum confici,
 707
 corpus & sanguinem Domini bonos & malos simul, & c. 1573
 corporis Christi carnem quomodò verè sub mysterio suma-
 mus 469
 corporis Christi in sacramento sumpti virtute nos resuscit-
 tandos 469. 491
 de corporis & sanguinis Domini veritate nullo modo dubi-
 tandum, etiam si sensus aliter iudicet 471. 492
 corpori & sanguini Christi vnde vis illata 590
 Vide Eucharistia, Missa, Sacrificium.
 corporum celestium qualitas post iudicij diem 1637
 corporum humanorum redintegratio quomodò & quando
 futura 1670
 correctio cum charitate debet esse coniuncta 976
 correctio verborum & verberum 976
 correptionis contemptor quibus gradibus in malitia pro-
 moueatur 1051
 corripientem metus impedire non debet 970
 corripiendi publice qui sint 971
 corrigere qui dissimulant cum possunt, alieno peccato ma-

culantur 965. 969
 Creati sumus ad salutem, non ad pœnam æternam 1037
 credere, in arbitrio & cooperatione hominis positũ est 1751
 credere ex nobismetipsis non sumus idonei 1759
 credere eum per alium, qui per alium peccauit 418
 credere aliquando significat sperare 102
 credimus volentes, non coacti 1755
 credimus liberè, à gratia præuerti 1755
 creduntur aliquando quæ non sperantur 101
 credendum verbo diuino, etiam si nostro sensui absurdum
 videatur 492
 credenda de altaris sacrificio quæ 518
 Criminis expertem se nemo pronunciet, quatenus bene fi-
 bi conficius 1779
 crimina maiora fletibus maioribus ablui 601
 sine crimine, non tamen sine peccato viuatur 1097
 crux, signum aduentus Domini 6020
 crux Christi non saluat, nisi crucifixum in Christo 1755
 crux aurea librarum CL. à quonam piè sit oblata 249
 vbi què in omnibus negociis & actionibus v-
 tendum 36
 crux signa } fronti imprimendum 31. 34
 culum } in omnibus membris pingendum 34
 quomodò ab Ægyptiis aliquando honora-
 tum 33
 crux signum cur digitis efformamus 31
 crux signum iubet Christus fabricari, in præsidium contra
 hostes 38
 crux signum dæmones timent 33. 35. fugiunt 36
 crux signum armatura contra dæmones 34. 37. propugna-
 culum Romani imperij 39
 crux Dominica signum in postibus, fenestris, parietibus &
 columnis imprimendum 33. 35
 crux signum fronti imprimitur 461
 in cruce formatione quid cogitandum 33
 crux signatione in fronte prohibebit Antichristus 1607
 crux signa } consignatur Christiani ex traditione Apost. 31
 } Sacramenta ritè perficiuntur 32
 } consummantur omnia, quæ ad salutem condu-
 cunt 33
 crux signa } figuræ 34
 } antiqitas 399
 } vtilitas & virtus 31. 34
 } commendatio 34
 crux ligni particulas quantoperè desiderarint olim Chri-
 stiani 36. auro inclusas de collo protectionis causa suspen-
 debant, ibid.
 crux effigies auro & lapidibus preciosis adumbrata 38
 crux figura quàm fuerit olim frequēs apud Christianos 36
 crux signum vnde 289. 290
 crux signum apparebit in cælo ante Christi aduentũ 1607
 crux figuram homines, naues, & aues representant 35
 crux imago in templis ad Orientem ponenda 238
 crux veneratio vnde 296
 crux apparitio in die iudicij 1616
 crux vexillum qui exercitu quid effecerit 39
 cruce in fronte cur consignemur 461
 cruce se signandi consuetudo 1300
 cruciferorum in Constantini exercitu mirus euentus 40
 culpa cum libertate, clamor dicitur 1058
 culpa temporalis cur perpetuò puniatur 1632
 culpæ similis rei, alligadi fasciculorum instar in tarraro 1633
 culpam remitti aliquando sine vniuersæ pœnæ condona-
 tione 639

IN PRÆCEDENS OPVS CATECHISTICVM

cultus quid vocabuli sit	181	damnatorum corporum grauitas & pondus	1660
cultus Dei quis quantaque sit sapientia 2. quàm sit, &c.	181	damnatos miserabiliter clamare, & non exaudiri	1629
cultus diuinus quid & quotuplex	382	Vide etiam Mali.	
cultus diuinus quibus perficiatur	382, 383	Damaſcenus ſua pauperibus diſtribuit, antequàm mundum	
cultus patriæ ſoli Deo debetur	180	relinqueret 1471. quomodo contra Leonem Iconomachũ	
cultus diuini concordia quàm ſit neceſſaria	401	pugnãrit	243, 248
cultum Deo debitum non poſſe Latine peculiari verbo ex-		damaſceni libertas & conſtantia	248
primi	181	Daniel cur dixerit, Forſitan Deus ignoſcet delictis tuis	131
cupiditas omnium criminum eſt materia 860. nunquàm ſa-		danielis caſtitas	1516, 1528
tari nouit,	ibid.	dare oportet vt proſis, non vt obſis	1364
cupiditatis ferreum imperium	859	quomodo velut pœnitentiam agendo conuicia Se-	
cyprianus ex Euangelio edoctus, ſua pauperibus diſtribuit		mei pertulerit	612
1467. S. Trinitati aſſiſtit	197	dauid } confeſſione peccatorum veniam meruit, pœnã non	
cypriani inuocatio	197, 202	euaſit	642
cypriani poteſtas, & cinerum eius virtus	198	quare poſt acceptam veniam peccatorum, non pœ-	
		nas luerit	642
D		dauid mortuus peccantibus ſuccurrit	210
D æmon quid maximè per hæreticos ſuadeat	369	dauidis mortui merita vigent	210
dæmonis conatus	1223, 1241	dauidis exemplo quæ pœnitentiæ opera nobis faciendã	615
dæmonis impõrunitas circa horam mortis	1583	debita alioqui remiſſa quomodo rursus exigenda	1376
dæmonis ſuggeſtionibus quotiès reſiſtimus, totiès corona-		debitor quibus quomodo fiat Deus	803
mur 838. ſi ſtatim repellatur, non tã citò reuertetur, ibid.		decalogus, & eius explicatio	166, & ſeq.
dæmonem aſſiſtentem S. Martinum vidiffe	692	decalogus etiam ad Chriſtianos pertinet	169, 170, 287
dæmone miſerabilior quis	913	decalogus à Chriſtianiſ ſeruandus	1789
martyrum cinere expulſi	211	decalogi mandata omnia quò referenda	283
rugiunt ad Sanctõrum reliquias	217	præter decalogi præcepta etiam alia ſunt Chriſtianiſ obſer-	
reformidant Sanctõrum loculos	224	uanda	286
apud ſepulcra Sanctõrum torquentur	201, 202	ex decalogo pendent omnia Dei præcepta	174
catenas S. Petri exhorrent & fugiunt	224	Decretorum generalis Concilij ſtabilitas	334
ſignum crucis timent & fugiunt	33, 34	decretalium conſtitutionum & epistoſarũ authoritas quan-	
dæmones } quomodo rapiant ad inferos animas	1628	ta	334
ſunt maximè familiares luxurioſis, &c.	868	defenſione peccatum alienum incurrimus	1007
choreas agunt apud ſcurrilia loquentes	891	defuncti quibus operibus certò iuuentur	669
expetunt ſacrificia	183	defuncti orationibus, ſacrificiis & eleemoſynis iuuantur	655.
morientibus obiciunt ea, quæ non perpetrarunt	691	656, 557	
quomodo à nobis in fugam vertantur	410	defunctorum commemoratio ſit in Miſſa	656
importunitas	690	defunctorum memoria in Miſſa quomodo iam olim fieri ſo-	
terror & queſimoniam	43	lita cur fiat	246, 248, 529, 548, 549, 550, 551, 552
in morientes terror & furor	1587	defunctorum commemorationem in Miſſa ſacrificio Apo-	
dæmonũ } vexatio in morte, & ſtatim poſt mortem	1600	ſtolos inſtituiſſe	528, 529, 549, 655, 656
aſpectus quàm horrendus	688	defunctorum fidelium corpora quare cum honore ſepeliẽ-	
aſpectus cui iamiam morituro viſus	1588, 1589	da	1349
præſentia qui poſſimum inſeſtentur	1588	ſanctis commendantur tanquàm patronis,	
dæmonum infernalium quàm tetra & horrida forma	1637.	202	
quàm horribilis viſio	1645	defunctorũ } quomodo aut ſciant quæ hinc ſunt, aut ne-	
dæmonum & damnatorum ſocietas	1627	animæ } ſciant	190
Dæmoniã cur tempore altaris ſacrificij adducantur	516	quibus iuuentur	658, 663, 665, 672, 673, 976
blaſphemant Deum	1647	defunctorum ſpiritus vt iuuandi	670
habent voluntatem peccandi, poteſtatem non		defunctorum ob gratiam miſeretur Deus viuentium	211
item	1647	defunctis ex Miſſa oblationibus auxilium & ſolatium ob-	
præ dolore vix aliud quàm pœnas cogitare po-		tingere	551
terunt	1646	defunctis prodeſſe viuorum opera	655, 656
quanto dedecore afficiantur	1662	defunctis quibus proſint orationes viuentium	660, 676
damnatorum vermis quomodo non moriatur	1630	pro defunctis orare & ſacrificare, traditio Apoſtolica	670.
damnatorum pœna duplex	1632	672	
clamor qualis	1629	pro defunctis orandum eſſe & eleemoſynas dandas, B. Petri	
dolor de beatorum gloria	1633	docuiſſe	672.
cruciatuſ quanti	1642	Vide plura Mortui.	
quã ſit miſera & calamitoſa immortalitas	1627	delectationi illicitæ conſentire, magnum peccatum eſt	833
1630, 1642		delectationi quomodo reſiſtendum	839
damnatorum } deformitas quanta	1660	delicia & ebrietas, ſons, mater, & origo omnium vitiorum,	
imbecillitas	ibid.	892. ſues ex hominibus facit,	ibid.
mala valetudo	1661	deliciarum cordis & corporis diſcrimen quantum	1668
miſeria quanta	1661	denarius quid ſignificet	1115
ignorantia & inſipientia	1661	deſperare non debet, conuerſus in fine vitæ	1033
timor	1662	deſperare eſt ad infernum deſcendere	1032
		deſperandum	

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

deſperandum non eſt de Dei miſericordia cuiquam pecca-		dei pulchritudo & conſpectus	1652, 1658
tori quocunq; grauiſſimo	1031	quàm amœna & iucunda	1665
de nemine dum viuuit	1036, 1044, 1053	quantæ pulchritudinis	1664
deſperandum } nec vlli, nec de vilo	1036	Dei viſio } quàm magna res ſit	1674
nec animam eſſanti	1034	eſt ſummum bonum noſtrum	1664
deſperatio } eſt peccatum in ſpiritum ſanctum	1029	tota merces & gaudium quod expectamus	1667
inferno comparatur	1032	dei faciem videre, quid ſit	1666, 1668
v binam quos aſſictura	1642	dei auxilium implorandum, vt non peccemus	1769
deſperatio & præſumptio æque fugienda	1643	dei in homine tum imago tum ſimilitudo, in quibus conſi-	
deſperationis author diabolus	1033	ſtant	1701
deſperationis remedium quod	1030	dei ſententia expectanda	1779
deſperationi quomodo poſſimum medeatur	1033, 1034	dei iuſtitia & prouidentia in damnatorum punitione qualis	
deſperantium exempla	1034	1636	
detraçtio quomodo exhibita 882. quibus ſummoperè ca-		dei miſericordia, vide Miſericordia.	
uenda	737	deo adiuuante, nobis etiam ad iuſtitiam aliquid conandum	
detraçtionis ſpecies	882	1764	
detraçtoris lingua gladius anceps	884	deum nominare patrem, quàm ſit eximium	111
ad iuſtificationem prior, deinde nos	1759, 1771	deum, cum volueris, habebis	1457
peccatis deleſis, homini iuſtitiam inferit	1763	deum & nos conuertere, & vt conuertamur, monere	816
neminem cogit	1766	deum, vt faciamus, facere	816
trahit voluntarios	1766	vt deum ipſum poſſideamus, quomodo danda ſit opera	859
præuenit noſtram voluntatem	1773	deum nos promereri de Dei dono	1274
ſalutaria opera præuenit & adiuuat	1754	deum poteſtatem ſuam hominibus communicãſſe	601
quorum miſereatur, & quibus ignoſcat	1090	ad deum propitiandum & ſatisfaciendum pro peccatis re-	
in omnibus æqualiter habitat	1768	media	1282
inſundit homini virtutem, ſublatis peccatis	1764	deum eſſe pium & iuſtum in punitione impiorum	1632
nulli cauſa auerſionis	1795	de deo idem ſentire quod Eccleſia non eſſe ſatis	851
non deſerit, niſi priùs deſeratur	177, 1048, 1795	primus peccator	1725
hominem trãſfugam iuſtè deſeruit, & in diaboli ma-		in hominem poteſtatem accepit	1706
num venire permiſit	1706	benè agentibus magis inſidiatur	1154
Deus } debitor factus promittendo, non accipiendo	1832	Diabolus } tertius inimicus noſter	1817
donator eſt indulgentiæ, ſed debitor coronæ	1121.	hoſti noſtro domeſtico ſeſe coniungit	783, b
1832		quibus poſſimum præſit vitiiſ	889
eſt debitor noſter non accipiendo, ſed promittendo		incitare poteſt, cogere non poteſt	1751
1121		catenas S. Petri exhorret & fugit	224
quomodo dicatur offendiculum ponere	1046	diaboli iuſta poteſtas in hominem, non voluntas	1708
quomodo corda indurare dicatur	1046	poteſtas in corda hæreticorum	986
cur quodſam non puniat in hac vita	1614	proprium vitium	876
cur non auferat à diuitibus opes quas poſſidet	1197	diaboli } ſagitta	1818
delinquenti non parcit, quia delictum ſine vltione		vilicus	1818
non deſerit	642	laquei	1817
manuſectus eſt, ſed tamen etiam iuſtus	1023	diaboli laqueus biceps: deſperatio & fallax ſpes	1757
ad clementiam quomodo ſectendus	1107	diaboli opera cur tãto perè impugnent illi, qui aliis præſunt,	
quomodo placandus	1088, 1090	& populum docent	743
quibus modis exorandus & placandus aduerſitatis		diaboli & malorum hominum qualis in ſeducendo fallen-	
tempore	1140	dõe ſocietas aut ſimilitudo	369
deus facit vt faciamus	816	diabolo inſidiant qui cum Symbolo & Crucis vexillo ob-	
per malos etiam operatur	742	uiandum	97
quomodo amari mereatur	161	à diabolo ſi vinci nolimus, in nobis eſt	837
colitur fide, ſpe, & charitate	4	per eos, qui contra fidem Catholicam ſcripturis	
fide colendus & operibus	1796	vtuntur, loqui	369
cur honorum noſtrorum non egeat	381, 382	diabolũ } etiam ſcripturis vt	369
cur differat ea dare, quæ poſtulamus	1216, cum dene-	impedire orationem	1129
gat poſtulata, beneficium præſtat	1216	expauſcere viſa S. crucis figura	38
Deus } qualia & quanta daturus ſit ſuis ſecũ perpetuũ mã-		diabolicæ facies quos poſſimum terreat	692
ſuris	1665	diabolicas vexationes ſacrificio Miſſa repelli	525
miſeretur viuentium propter defunctos iuſtos	211	diaconus quomodo ordinetur	713
quantoperè Mariam honorari voluerit	152	diaconi non habent offerendi ſacrificij poteſtatem	539
quantoperè ſua mandata ſeruari velit	171, 172	diaconi Cardinalis vrbiſ Romæ authoritas	723
neminem prior deſerit	177	diacono quibus officiis interdictum	707
quia bonus & iuſtus eſt, impoſſibilia non iubet, nec		diaconorum officia	724, 697, 699
præcipere potuit	178	diaconorum quale iam olim perferendæ Euchariſtiæ offi-	
mira bonitate noſtra vult eſſe merita, quæ ſua ſunt		cium	489
dona	1835	diaconorum continentia, Vide Continentia.	
deus melior animo	1457	diaconorum ordo vndè cæperit	724
dei maietas quanta & potentia	15	dicendum, etiamſi auditor non obtemperet	973

IN PRÆCEDENS OPVS CATECHISTICVM

dies Dominicus cur ex Apostolorum institutione celebratur 257. cur celebris habeatur apud Christianos 489
 dies natalitij Sanctorum celebrandi 216
 diei Dominicæ commendatio 255. 256. religiosa obseruatio, 355
 diei Dominico quid agendum quæ præclare acciderint 257
 258
 diem Dominicum in locum Sabbati successisse 254
 dierum obseruatio quæ à Paulo vetita aut non vetita 257
 diebus Dominicis & Feris quid agendum & omittendum, 355
 diebus Dominicis quomodo iam olim conuenire soliti Christiani 488
 dies festi 18r. Vide Festi.
 diffidentia quale sit orationis impedimentum 1241
 digamus eligi non potest in Clerum 1515
 diligentes Deum perfectè qui 157
 diligentes Deum plus quam seipfos 156
 diligendi Deum causa & modus 160
 diligendus Deus sine premij intuitu, nec tamen sine premio diligitur 161
 diligendus inimicus quatenus 163
 Dilectio { facit, vt iustus legem impleat 163
 { sola discernit inter filios Dei & filios diaboli, 1441
 dilectio Dei tribus præceptis explicari: proximi verò septè 260
 dilectio proximi pura non est, nisi propter Deum fiat 161. nò
 est sine Dei dilectione, ibid.
 dilectionis ordo quis 156. & à quibus peruertatur, ibid.
 discordiæ fraternæ culpa quam magna sit 1376
 discretio quam sit necessaria 1386
 discretionem veram parandi ratio 1540
 dispensatio sacerdotis est necessaria iis, qui coguntur veritatis cibis uti 1197
 dispensatores pecuniarum sumus constituti à Deo 1297
 in Distribuendo seruandum esse ordinem 1503
 diuina potentia circa corpora 87. & in restituendis cineribus 90
 diuinitatis quomodo efficiamur participes 473
 diuinarum literarum summa 1431
 diuinorum officiorum modus cuiusmodi vbiq; seruandus 401
 cur Dicitur alios Deos, alios pauperes esse voluerit 1359
 cur Diues hic, ille pauper 859
 diues & pauper sibi mutuo necessarii 1305
 diuitem adolenscentem de obseruatione matorum non esse mentitum 1483
 diuites quot modis intrare possint regnum celorum 1484
 diuites Christiani & boni non iudicabunt cum Christo, sed iudicabuntur 1494
 diuitum erga pauperes immiserordium excusatio qualis, 1301
 diuitum bona quomodo sint pauperum 856. 857. 1297. 1359
 diuitibus cur opes datae 858
 diuitibus facultates non tam possidendas, quam dispensandas commisit Deus 1309
 diuitia { per se malæ non sunt 1309
 { licet iuste acquisitæ, veræ diuitiæ non sunt 1306
 { veræ quæ sint 1306
 diuitias affectantium infestatio 1491
 diuitias abutentes 1313
 docere non semper expedit ea, quæ auditu iucunda sunt 975
 in docendo discretio adhibenda 969. 974
 doctores malæ vitæ audiendi, non imitandi sunt, sed Christi & Sancti 743
 doctorum ac pastorum obseruatio in Ecclesia quò maxime conducit 343. 344. 345
 dolere de malis commissis, non satis esse ad veram poenitentiam 617
 dolor separationis animæ à corpore quantus 1586. 1587
 dolor malis in morte sustinendus quotuplex 1588
 dolorem tantum vrere, quantum hæserit temporalium rerum amor 659
 domini transfiguratio quid nobis repræsentauerit 1657
 { quot & quæ sint 1427
 { quibus gradibus beatitudinum respondeant 1430. 1433. 1434
 dona Spiritus sancti { quo sacramento conferantur 448. 460
 { mentem informant 1368
 inter dona Spiritus sancti quis graduum ordo 1432
 donorum Spiritus sancti numerus & ordo 1429
 donorum spiritualium multi meatus in vno flumine 1429
 donorum omnium reparatio, quæ per peccatum amissa aut corrupta fuerant, quanta futura 1669
 donorum septem figuræ 1416
 dormientes quomodo vocentur mortui 193
 dormitio mysticè quid 78
 dormitantiis reliquiarum sanctarum oppugnator. Dulia 219
 181

E
 turpissima insania est 895
 status mentis euerit 894
 voluntarius demon 894
 Ebrietas { perfidiæ mater 902
 { animo & corpori nocet 903
 { propter consuetudinem putatur non esse peccatum 895
 { quas insanias suggerat 906
 ebrietatis vitium vsu paratur 897
 ebrietatis { fructus 896. 901
 { malum 895
 ebrietatis, & quantum detrimenti adferat 903
 ebrietati semper iuncta luxuria 894
 ebrietati magnam causam ignorantia præbet 898
 ebrietatem immodestia facit 900
 ex ebrietate vomentium poenitentia 905
 ebrius de somno excitatus, nec viuus nec mortuus est 894
 ebrius homo nihil aliud, quam superflua creatura 904
 ebrius nunquam castus 906
 ebrius quam turpis & miserabilis creatura sit 900
 ebrii sunt veluti idola gentium 895
 ebriorum fatuitas 902
 { brutis peiores 895
 Ebriosi { maledictionem Cain in se transferunt 895
 { paludibus comparantur 895
 { excluduntur à regno Dei, nisi respiciant 896
 ebrioso homine a fini & canes præstantiores sunt 893
 ebriosorum legis author diabolus 895
 ebriosorum excusationes 896. 897
 ebriosis animalia bruta præferuntur 896
 Inebriatum, mortuum & sepultum esse 906
 inebriantium se aut alios poenitentia qualis iniungenda 905
 { quid sit 305
 { domus Dei est, templum & ciuitas S. Trinitatis 65
 { est congregatio visibilis 57. 58
 { est vna 60
 { sancta 57. 58
 { catholica 57. 58. 59. 60
 { quomodo vna 57. 58
 { aperta est & manifesta 59
 { aperta est, & tamen hereticis est velut operta 60
 ab

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

ab hereticis ignoratur 60
 facile videri potest 67
 in sole est posita ibid.
 super cathedram Petri fundata 61. 63
 si Dei est, vna est 62
 nunquam à Christo recedit 62
 in terris secum habet consilium & spiritum sponsi 66
 Ecclesia { sacerdotum sibi inuicem cohærentium glutino copulata 64
 { stabilis est 324
 { iudex est controuersiarum 363
 { in difficilibus quæstionibus consulenda 576
 { rectè cogit perditos vt redeant 984
 { ad bonum cogit 985
 { amanda est tanquam mater 76
 { ædificanda in Petro 308. 309
 { super Petri cathedram ædificata 312
 { non est sine Episcopo & summo Sacerdote 305
 { nauis comparatur, & eius ministri ministris nauticis 710
 { quænam ex veteri lege obseruanda retinuerit quæ non 1152
 { quomodo fidem suam paruulis comunicet 416
 vt ecclesia, ita & eius fides per vniuersum mundum vna est 62
 ecclesia vera & fides vera vbi sit, facilius diiudicandi ratio 63
 ecclesia ita in scripturis, vt & Christus, demonstratur 67
 ecclesia triumphans militanti opitulatur 72
 ecclesia in qua permanendum 69. 305
 ecclesia Romana omnium aliarum mater 1181. nunquam errauit in fide 290
 ecclesia hereticorum est Antichristi synagoga 305
 ecclesiæ hereticorum sunt synagoga diaboli 62
 ecclesiæ nomen hereticis & schismaticis quare non competit 303
 ecclesiæ primaria nota 306
 ecclesiæ nota & signum est successio Pontificum à Petro Apost. 305. 304
 ecclesiæ pastor Pontifex Romæ 303
 { laus & commendatio 326
 { dignitas & autoritas quanta, & vbi maxime necessaria 7. 322. 323. 361. 363. 364. 418. 550.
 ecclesiæ { 574. 576. 654. 655. 668
 Catholi- { autoritas in approbatione sacrorum librorum 370
 cæ { potestas in cõdendis canonibus, & in excommunicando 360. 361
 { iudicandi potestas 604
 ad ecclesiæ iudicium in rebus dubiis confugiendum 367
 ecclesiæ est iudicare de vero sensu scripturæ 367
 ecclesiæ iudicium sequendum in re controuersa, scripturis non expressa 324
 ecclesiæ iudicium in recensendis diuinarum literarum libris 365
 ecclesiæ sententiam apprehendentes, scripturam sequi 575
 ecclesiæ vnitati non communicantes, non sunt in Ecclesia 576
 ecclesiæ potius credendū, quam hereticis post exortis 364
 ecclesiæ qui repugnat, non homini, sed Christo cõtra suam salutem aduersatur 367
 ecclesiæ matris statuta dissolui non posse 355
 ecclesiæ, cui Christus testimonium perhibet, ritus sequendus 367
 ecclesiæ vnitati qui corde impœnitenti resistunt, in Spiritum sanctum peccant 77. 78
 ecclesiæ pacem quanti faciant boni Christiani 71

ecclesiæ Catholicæ confessione quod roboratum est, securè asseritur 370
 ecclesiæ Catholicæ de paruulorum peccato sententia 1721
 ecclesiæ autoritatem quanti Augustinus fecerit 366
 ecclesiæ autoritas Augustinum mouit vt Euangelio crederet 366
 ab ecclesiæ vnitatē discedens, cum hereticis reperitur 375. 376
 ecclesiæ in fide & sententia acquiescere cui sit necessarium 589. 590
 ecclesiæ sententia, est omnes morituros, sed non omnes ad gloriam immutandos 86
 ecclesiæ duo tempora, per parabolam euangelicam designata 985
 ecclesiæ nascentis, & iam propagatæ differentia 728
 ecclesiæ præcepta præcipua sunt quinque 355
 ecclesiæ præcepta & traditiones quæ fructum afferant 373
 ecclesiæ præcepta partim scripta, partim non sunt scripta 374. 287. 291
 ecclesiæ pastorum autoritas & potestas 327
 ecclesiæ præpositi cur constituti sint 968
 cum ecclesiæ doctoribus docendum & sentiendum 59
 ecclesiæ salutem ex dignitate summi sacerdotis pedere 314
 ecclesiæ suppellectilia quanta in veneratione habenda 547
 in ecclesiæ directores seuera Dei vltio 1000
 ecclesiæ spoliatores quomodo puniti 998
 ecclesiæ ornamenta furatus depræhenditur 1002
 ecclesiæ Christianæ lucebunt tempore Antichristi 1607
 ecclesiæ hierarchia 753
 ecclesiæ Germaniæ non aliter credunt, quam Hispaniæ, &c. 62
 ecclesiæ Catholicæ radix & matrix est Romana 315
 { dignitas & constantia in fide Apostolica 64
 { 306
 ecclesiæ Romanæ { principatus 64. 65
 { commendatio 312. 315
 { communitio 352
 { perpetua priuilegia 355
 ecclesiæ Rom. & Catholicæ de venerabili Sacramento fides 495
 ecclesiæ Rom. episcopus est Rom. Pontifex 315
 extra ecclesiæ Rom. communionem non est salus 136
 ecclesiæ cusnam adhaerendum 311
 ecclesiæ conformare nos debemus, ad quam venimus 1155
 ecclesiæ datæ sunt clauis ad remittenda peccata 81
 ecclesiæ quid conducant pastores & doctores 345
 ecclesiam esse Christi amicam, sororem, & sponsam vnicam 322
 ecclesiam ignorare nulli licet 67
 ecclesiam veras scripturas à falsis discernere 363
 ecclesiam matrem agnoscat, qui vult Deum habere patrem 55
 ecclesiam qui nò habet matrem, Deum patrem non habebit 77
 ecclesiam qui dilant, charitatem non habent 1450
 ecclesiam vnã in plures fecerant hæreses 62
 { Christianus non est, & nihil Deo acceptum est 70
 extra { nemo iustus, aut iustitiæ spiritum tenere potest 72
 { non est peccatorum remissio 80
 { nulla est salus aut sanctitas 77. 164. 72. 73. 333
 { nemo potest fieri particeps vitæ æternæ 73
 extra ecclesiam sunt Iudæi, ethnici, heretici, schismatici & excommunicati 58. 302
 extra ecclesiam manentes, damnabuntur 73
 ecclesiam Rom. primatum à Christo obtinere 317
 ecclesiam Rom. quanti fecerit Ambrosius 315. item Hieronymus 312

IN PRÆCEDENS GPVSCATECHISTICVM

ad ecclesiam Rom. perfidiam nullus accessus	314	eleemosynæ sunt opera iustitiæ	1122
in ecclesia { Spiritus sanctus & veritas	66	eleemosynæ { præstantia	1316
in ecclesia { Sanctorum communio.	69	eleemosynæ { vis apud Deum	1328
in ecclesia { opus bonum fructuosè tantùm peragitur	66	eleemosynæ { vis in flectendo iudice cælesti	1327
in ecclesia non sunt, qui cum episcopo non sunt	64, 306	eleemosynæ vis post mortem maximè apparet apud tribunal iudicis	1295
ex ecclesia sola Catholica veritas conspicitur	66	eleemosynæ vix ex quo iudicetur	1299
in ecclesia ordinata graduum distinctio quid designet.	954	eleemosynæ virtus & fructus	1079, 1084, 1085, 1089, 1315, 1316.
in ecclesia Rom. semper Apostolicæ Cathedræ viguit principatus	313	eleemosynæ { sacrificium Christianorum, quo fit Deus peccatis propitiis	1289
in ecclesia Rom. & sede non posse fidem non deficere	315	eleemosynæ { in futura vita gloriam pariunt	1357
de ecclesia cur prophetæ apertius quàm de Christo prophetarunt	60	eleemosynæ { delent peccata, & iudicium propulsant	1329
ecclesiarum omnium sedium prima, secunda, & tertia quæ	317	eleemosynæ { peccata delent, & pœnam perpetui ignis extinguunt	1310, 1328
ecclesiarum omnium cura cuius in cumbat	313, 319	eleemosynæ largitas incendium peccatorum restinguit	1312
ecclesiarum varius vsus tum in ieiuniis, tum in aliis	1135	eleemosynæ quantitas non tam spectatur, quàm voluntas bona & animus	1313
ecclesiarum fabricatio quàm non sit hesteria	1510	eleemosynæ eorum qui in peccatis perseverant	1325
erga ecclesias seu templa quomoddò affici debeamus	226	eleemosynæ { non idèd tribuendæ, vt liberius peccetur	1363
Ecclesiastica hierarchia similis cælesti	703, 704	eleemosynæ { quibus ad delenda peccata profint	1289
ecclesiastica potestas maior est quàm politica	343	eleemosynæ { dandæ de iusto labore & propria facultate	1290
ecclesiasticæ consuetudinis vis	290	eleemosynæ { etiam tribuendæ simulantibus inopiam	1225
ecclesiasticæ traditiones, vide Traditiones.		eleemosynæ { orationi & ieiunio iungendæ sunt	1273
ecclesiastici prædij inuasor punitur	1000	eleemosynæ quædam sunt spirituales	1325
ecclesiasticorum præceptorum obseruatio quem adserat fructum	359, 360	eleemosynæ retributio	1298
ecclesiasticis & Apostolicis mandatis parendum	287, 291	eleemosynæ S. Gregorij	1315
Ecclesiastæ munus vndè dependeat	699	eleemosynam vult Deus præberi ex superfluis	1299
Egentes cum intuemur, quid cogitandum	1347	eleemosynam dare quàm sit vtile	1299
Electio nostra ignota nobis est, vocatio non item	1806	eleemosynam valere multum ad delenda peccata, sacræ literæ conuincunt	1287
Electorum lætitia in die iudicij	1621	eleemosynam tribuendi consuetudo paranda est	1301
electorum & reprobatorum varia distinctio in iudicio	1622	eleemosynam angelus in forma naufragi flagitat	1315
Eleemosyna quid sit 1271. cur à Deo potissimum instituta	1301	eleemosynam quis coram hominibus faciat, & quis in abscondito	1128
eleemosyna cordis & pecuniæ	1372	eleemosynam extra Ecclesiam, ad salutem non prodesse	73
eleemosyna cordis facillè tribuitur	1362	ad eleemosynam pertinet, iudicium & misericordiam facere	1303
eleemosyna maxima est, offensam remittere	1371	ad eleemosynam erogandam in citamenta	1293
eleemosyna qualiscunq; pro cuiusque viribus præstanda	1291	si eleemosynam habeat comitem ieiunium, ad orationem proficit	1273
eleemosyna { danda pro remissione peccatorum	1129	eleemosyna quoduis peccatum purgatur	1310, 1311
eleemosyna { quibus primùm danda	1303	ex eleemosyna perennis iustitia comparatur	1299
eleemosyna { quomoddò danda	1293	in eleemosyna habemus Deum debitorem	1300
eleemosyna { præbenda libenter & cum hilaritate	1316	ab eleemosyna non excusat inopia	1229
eleemosyna { non differenda in crastinum	855	ab eleemosyna roborantur oratio & ieiunium	1297
eleemosyna { facienda de iustis laboribus	1305	sine eleemosyna sterilis oratio, &c.	1300
eleemosyna { facienda non de v suris & iniuste acquisitis, sed restituito	1305	genera duo	1289
eleemosyna { ex rapinis & rebus alienis non facienda	1326	eleemosynarum { vis & meritum	1308
eleemosyna ex rapina, non est eleemosyna	1300	eleemosynarum { vis in die iudicij, & futura vita	1325
eleemosyna { ars omnium artium qua fructuosissima	1294	eleemosynarum { fructus & vtilitas	1294
eleemosyna { melius est hanc artem scire, quàm regem esse	1295	eleemosynarum fructus in donantem redundat	1357
eleemosyna { talis medicina vulnerum, vt nec cicatricem relinquat	1298	eleemosynarum & bonorum operum retributio	1286, 1288
eleemosyna { mortem profligat	1298	in eleemosynarum causa, rerum necessariorum penuria laboraturi sumus, non timendum	1284
eleemosyna { remedium peccatorum	1292, 1307	ab eleemosynarum largitione filiorum multitudo nõ excusat parentes	1285
eleemosyna { in die iudicij patrociniatur	1280	in eleemosynarum largitione quid obseruandum: quid cauendum	362
eleemosyna { nota est cæli ianitoribus	1300	in eleemosynarum largitione intentio bona adesse debet	1225
eleemosyna { quàm mira operetur	1295	eleemosynarum qualis iam olim in ecclesia fieret collectio	489
eleemosyna { est, veluti secundus baptismus	1275, 1308	eleemosynarum pro defunctis assertio	549
eleemosyna { inter penitentia fructus annumeratur	1328	eleemosynarum præceptum frequens in diuinis scripturis	1282
eleemosyna { quomoddò in scripturis commendata	1277	eleemosynarum remedio indigent omnes mortales post baptismum	1282
eleemosyna { an sine fide & baptismo vel penitentia mundet hominem	1302		
eleemosyna { non mundat non credentes aut impenitentes	1303		
eleemosynæ genus duplex	1326		

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

ad eleemosynas largiendas adhortatio	1274, 1290, 1309	episcopis non obedientes extra viam salutis versantur	333
elemofynas elargientis felicitas	1275	episcopis etiam malis facultatem dimittedi peccata esse concessam	604
nihil, quàm elemofynas Christus frequētius præcipit	1283	Episcopalis dignitas & sublimitas comparationibus nullis addæquatur	349
elemofynas, qui ex rapinis largiuntur	1290	episcopatum manuum impositione quid baptizatis conferatur	447
in elemofynis conferendis facilitas	1295	episcopatum casuum examinatio penes quem fit	340
de elemofynis cur tam crebra vbiq; mentio in sacris literis	1202	episcopatum sediu in Ecclesia distinctio vndè profecta sit	710
abluntur sordes peccatorum	651, 1281	Epistola prioris ad Corinth. capit. 7. scopus	1514, 1515
mors æterna redimitur	1301	eremita qui	1500
elemofynis { peccata condonantur, & redimuntur	1101	erogare in omnia simul liceat	1365
elemofynis & iustis operibus delictorum flamma sopitur	1281	Et sane quales sint	1550
elemofynis & precibus iuari defunctos	658, 664, 665, 672, 673	esset non calibatus 1550. viuendi modus in communi	1550
sine elemofynis orationes & ieiunia minis profunt	1283	Ethnici philosophi quomoddò contempserint pecuniã	1480
Vide etiam, Liberalitas, & Misericordia.		Eua quomoddò in Aue mutatur	137
Elemofynarij alicuius filius quomoddò ex paupere diues euaserit	1321	euæ & Mariæ comparatio.	128, 131, 136
Elias plus meruit, quando plus ieiunauit	1147	Euangelium non esse in verbis scripturarum, sed in sentiu	369
eliam & Elifæum cælibes fuisse	1516	euangelium nondum erat tempore Augustini vbiq; prædicatum	1606
Elifæi ossa an immunda Iudæis habita	219	euangelium Christi, quando hominis aut diaboli fiat	370
Enoch & Heliam prædicationibus suis Antichristo restituros	1608	excellentissimum est sacramentum	46, 462
Ephræm quomoddò sanctos martyres inuocarit	201	summum est & proprium nouæ legis sacrificium	518
Episcopus vnus in Catholica Ecclesia	315	symbolum est veritatis	463
episcopus Catholicus, quauis malus, pastoris dignitatem non amittit	330	pignus futuræ gloriæ,	ibid.
episcopus quando, etiam sua vxore legitima vtens, adulter censeatur	790	spiritualis animæ cibus	463
episcopus ob toleratum Vigilantium increpatus	979	antidotum liberans à culpis & peccatis, ibid.	ibid.
episcopi auctoritas 713. officium	703	symbolum rei sacræ, inuisibilis gratiæ forma visibilis	463
episcopi { Apostolorum successores in Ecclesia	329, 712, 713	sacramentorum consummatio	463
episcopi { Apostolis vicaria ordinatione succedunt	714	quid sonet & contineat	461, 402
episcopi { sua propter Deum relinqueres, quorum hic bonorum facti dispensatores	1304	bonam gratiam & gratiarum actionem significat	ibid.
episcopi { locum tenet Apostolorum, & presbyteri septuaginta duorum discipulorum	713	quo intellectu <i>εὐαγγέλιον</i> seu exemplar sit dicta	476, 479
episcopi { presbyteris superiores in hierarchia Ecclesiastica	698	cur instituta	517 & seq.
episcopi & presbyteri mali suam auctoritatem & dignitatem retinent	744	quomoddò cætera sacramenta excellat	463
episcopi & alij prælati quomoddò in iudicio extremo examinandi	1617	quanto præter manna illi Moylis	486
episcopo honorabilior nullus in Ecclesia	348	quanti sit amoris signum	578, 579
episcopo { consecratio vndè	318	cuius & qualis sit memoria	ibid.
episcoporū { officia aliis sacerdotibus non communia	726	pro defunctis offerenda	671, 676
episcoporū { inter se distinctio	314, 317	circunferenda in processionibus	511
episcoporū { inter se successiones quid momenti habeant	99	quomoddò Origenis iussu & consilio custodienda	563
episcoporum omnium potestas ex Apostolico iure defluxit	604	in altari asseruata	517
episcoporum & pastorum in Ecclesia auctoritas	327, 328, 604	quoties cuique quotannis & quãdo sumendū	355, 360
episcopos { vocari Apostolos	604	quomoddò & quali sumenda sub specie	559
episcopos { locum Apostolorum tenere in Ecclesia	373	cur sæpè sumenda	577, 578
episcopos { præficiendos esse doctrinæ diiudicandæ	329	quomoddò accedenda	593, 595
episcopos { esse Ecclesiæ columnas	329	quomoddò olim ex traditione Apostolica sumi soleat	590
episcopos { non nisi maritos esse debere, ineptum est	1517	eucharistia vtinam quotidie à nobis percipi dignè possit	588
episcopos catholicos cum Rom. Ecclesia conuenire	315	quò nobis conducatur	389
episcopos à Christo, presbyteros ab Apostolis electos esse	713, 714	morbos depellit, concupiscentiam sedat, pietatem corroborat	585
in episcopos cur initio Ecclesiæ coniugati etiam ordinati	1517	torum hominẽ in seipsum attrahit, & sua gratia repelt	585
		panis est quotidianus	115, 116, 118
		est sacrificium incrementum	519
		per preces consecratur	464
		per Christi verba conficitur	497
		in eucharistia quomoddò Christus præsens	480

non esse de veritate corporis & sanguinis dubitandum 486. 489. 490. 492
 Christi corpus esse, quomodo credendum 446
 sub speciebus panis & vini verè corpus & sanguinem Christi contineri 475. & seq.
 panem & vinum in corpus & sanguinem Domini transubstantiari 497. 498
 in eucharistia alterutra sub specie totum esse Christum 573.
 574. 575
 totum Christum sub singulis partibus haberi 571.
 Christum per partes manducari, & manere memintegram, &c. 572
 superbis adorare Christum & edere, non tamen saturari 512
 ipsum Christum Dei filium suscipi 466.
 468
 ex eucharistia quomodo alicui cinis effectus 563
 eucharistia sacramenti figuræ 474. 531. 533. 580
 eucharistia varia nomina 463. 475. 476
 eucharistia nomen quid significet & contineat 461. 462
 eucharistia donum quàm excellens 463
 eucharistia forma rotunda 491
 eucharistia sacrificium suo nomine faciendum Christus instituit 522
 eucharistia sacramenti capita, quæ scitu necessaria 475
 eucharistia sacramentum tria præcipue continere 469
 eucharistia sacramentum cur sub specie panis & vini institutum 473.
 eucharistia sacramentum benedictione diuina confici 506
 eucharistia sacramentum solum conficere sacerdotem ritè ordinatum 499
 in eucharistia sacramentum non adesse Christum vt in signo vel figura aut virtute tantum 498
 in eucharistia sacramentum species siue naturas elementorum mutari 506.
 eucharistia communio an sub vna, an sub vtraque specie fieri debeat 519. & seq.
 eucharistia alterutra sub specie tantum quantum sub vtraque haberi 572
 in eucharistia quavis particula totus Christus continetur 561. 562.
 eucharistia partes singulas eiusdem cum tota virtutis esse 563
 eucharistia partes etiam minutissimæ quam vim habeant 571
 eucharistia veritas quàm sit clara, & diuino verbo probata 475. & seq.
 de eucharistia veritate non esse ambigendum 490
 eucharistia veritatem negantes excidere à gratia & salute 492.
 eucharistia oblatio debet fieri sub vtraque specie 559
 eucharistia ostensio vel eleuatio in Missa quàm non sit hæsterna 522
 eucharistia sacramentum quomodo & venerandum & adorandum 509
 eucharistia cultum latriæ deberi 510
 eucharistia venerationem & adorationem negantes anathemate feriuntur 511
 eucharistia sanctitatem qui in solouu constitunt, in sanie 474
 eucharistia fructus & effectus 385. 578. 579. 581.
 eucharistia virtute concupiscentiæ motus minuuntur 585
 eucharistia cibo Christum nobis vniri 468
 eucharistia sacramentum quale sit nobis antidotum 463
 eucharistia vsus olim quàm frequens 118

ab eucharistia communione separari, quàm & sit graue 588
 eucharistia sumendæ consuetudo pro lege habenda, quæ 574
 eucharistia sumendæ modum & ordinem Apostolis Christum reliquisse 596
 eucharistia sacramentum cur Iesus post cenam Apostolis dederit 596
 eucharistia sacramentum hodiè post cenam non conficiendum & sumendum 573
 de eucharistia particulis, pueris scholaribus dari solitis, mira lepidaque narratio 568
 eucharistia custodiam esse traditionis Apostolicæ 290
 manna & aqua de petra fluenti longè præferri 466.
 à manna differre 490
 tanto præstare manna, quanto præstat veritas figuræ 505
 eucharistiam Christi verbis consecrari 499
 virtute verborum fieri 499
 non esse imaginem corporis Christi, sed ipsum corpus 479. 482
 non esse communem panem, sed corpus & sanguinem Christi 488. 489
 esse seruatoris nostri carnem 481
 Christi dici gratiam salutarem 464
 quomodo Christo coniungamur non fide solum & charitate, sed etiam secundum carnem 467
 per eucharistiam incorporamur Christo 464
 Christus se singulis coniungit 464
 Cre ipsa in Christi carnem conuertimur 461
 ad eucharistia accedenti, quæ potissimè necessaria 589. & se. sumetes quomodo memores esse debeamus
 mortis Christi 579
 indignè sumere, quàm periculosum sit, & quàm graue peccatum 592
 indignè quis sumat 590
 indignè sumentium pœne aut calamitas 589
 quis per ignorantiam percipiat 482
 eucharistiam sumpserunt discipuli in Emau, item in naui Paulus, &c. 565
 eucharistiam iam olim in altari asseruari solitam 517
 eucharistiam iam olim ad absentes ferri solitam 489
 eucharistiam in processionibus piè & honorificè circumferri 511
 Vide in Caro, Christus, Communio, Missa, & Sacrificiū.
 Eunomij hæresis 218
 eunomiana hæresis de sola fide 1021
 Eunuchi euangelici qui sint 1507. 1513
 eunuchi euangelici commendantur plus offerunt quàm præceptum est, ibid. 805
 eunuchi euangelici sacerdotali gradu constituti filios habent spirituales 805
 Eustachiani hæretici loca martyrum contemnunt 220
 Exactio iniusta damnatur 1397
 Exaudiri non faciliè, interdum vtile esse 1219. 1242
 Externa quid ad pietatem conferant 381. & seq.
 Excommunicandi autoritas 371
 excommunicandi potestas vbi sit 372
 Excommunicatio quomodo timenda, & qualis sit mysticè gladius 76. 333
 excommunicationis qualitas 372
 excommunicationis pœna 1036
 excommunicationi quis terror à Christo adiectus 372
 in excommunicatione humanam sententiam diuina roborari 371
 ex com-

Excommunicati quo in periculo sint 76
 Exomologesis à Domino instituta 627
 exomologesis gehennam extinguit 627
 exomologesis criminum in Ecclesia faciendam 632
 in exomologesi esse secunda subsidia post baptismum 627
 Exorcista quomodo ordinetur 721. quid sonet 722
 exorcistarum officium, eorumque qui fuerint in veteri Testamento typi 722
 Exorcismus quid sit, cur fiat, & quid faciat 407. 408. 409
 exorcismus & exufflatio quàm non sint heri aut nudius tertius excogitata 409
 exorcismi vis quanta 405
 exorcismi in paruulis potentia & veritas 418
 exorcismi ante baptismum 1734
 exorcismi ad baptismum quomodo fieri soleant 403
 exorcismorum circa baptizandum vsus qualis 404
 exorcismis & exufflationibus cur & quò vtendum 415

F

Fabiola quomodo, dimisso viro priore, alteri nubens, pœnituerit 775
 fabiola publicè ex animo pœnitentis commendatio 775
 Facultates nostræ erogando multiplicantur 1357
 facultatum distributionem Dominum non præcepisse, sed confuluisse 1482
 facultatum dispensatio quæ cui præstet 1503. 1504
 Famis tempore subueniendum communitati 1359
 Felix martyr Nolanus cui suo opem tulit 214
 S. felix Nolanus inuocatio 214
 Felicitis sacrilegi pœna 1003
 à felice sumptuosa vasa sacraentur 1003
 Felicitatem æternam promerituri qui 1670
 Ferias natalitias S. Ioannis malè celebrantium exilatio 1412
 in ferijs Sanctorum tria considerantur 193
 Festum venerabilis Sacramenti piè institutum esse 450
 festi Conceptionis D. Virginis institutio 1727
 festi dies cur instituti 181. 257
 quomodo obseruandi 355
 pijs operibus celebrandi 251. 252
 festi dies tempore Ignatii celebrati 315
 festi dies Sanctorum qua vtilitate celebrentur 230
 festa Sanctorum 182. 186. 187. 231. 232
 festorum quorundam dierum obseruatio ex Apostolica traditione descendit 293
 festorum iuxta Lugdun. Concilium seruandorum summa 355
 in festis diebus quibus studijs vacandum 258
 festis diebus sicut ornantur corpora & templa, ita & anima suis ornamentis exornanda est, & à vitijs purganda 256.
 festis diebus & Dominicis cur à terrenis negocijs Christiani feriantur 257
 festa Iudeorum 257
 festa Iudaica non celebrari à Christianis 257
 festa quomodo obseruanda 251. 252
 festa Sanctorum cur ad celebrandum instituta 231. 232
 festo Paschali celebrando quomodo per Quadragesimam paremur 256
 in festo die fodere minus malum esset, quàm saltare 260
 fundamentum, initium salutis 1773
 Dei domum, & voluntati tamè nostræ subiecta 1755
 quale quantumve Dei sit donum & lumen 56
 est voluntaria, non coacta 1756
 quid sit 3. 4. 5. 6. & seq.
 quàm necessaria 58. 100.

cui, quando, & vbi potissimè necessaria 519
 qualium rerum sit substantia seu argumentum 5.
 non est aestimatio aut opinio 7
 nihil habet ambiguum, 7
 ratione merienda non est 7
 à demonstratione non pendet 8
 requirit firmum assensum 5. 6. & seq.
 quæ experientia nititur, meritoria non est 9
 nisi integra & vna sit, fides non est 1083
 vbi sana non est, non potest esse iustitia 1450
 efficit preciosa, quæ per se sunt vilia 1316
 merces ampla 1802
 sola Catholica est fides 1083
 sola non est sufficiens præparatio ad dignam communionem 193
 sola saluat, quæ per charitatem operatur 1021
 viuua saluat 1020. 1091
 cum dilectione, Christiani: sine hac, damonis est 1824
 sine charitate esse potest, sed non prodesse 158
 sine charitate esse potest, non contrà 1824
 sine operibus mortua est, & contrà 1108
 ad salutem non est satis 1796
 sine vita pura non prodest 1797
 fides etiam firmissima, probitate destituta, à gehenna non liberat 762
 fides & vita fidei simul tenenda 774
 fides & vita sincera sint oportet 774
 fides & operatio per totam vitam non deserenda 1772
 fides Apostolica non nisi vna est 13
 fides Catholica thesaurus ingens, est firmus assensus reuelatæ veritatis 6
 fides Apostolorum & Orthodoxorum 246
 fides Christianorum sit, non dæmonum 1770
 fides Christianorum 1770
 vera non mutatur secundum tempora 317
 vbi non satis futura 1620
 fides vt prima perdita, ita prima recuperanda 1715
 munienda scripturarum & Ecclesiæ autoritate 100
 in Rom. Ecclesia incorrupta 312
 fides Ecclesiæ Catholice de Sacramento Eucharistia 495
 fides charitasque quomodo Dei, & quomodo nostra 1766
 fidei initium non nobis, sed gratiæ tribuendum 1733
 1754
 fidei regulam duodecim sententijs Apostoli comprehendunt 11
 energia quanta 10
 certitudo 7
 fidei commendatio 8. 101.
 summa 9. 10
 vita 1771
 proprium quid 6. 7. 8
 fidei rectæ indicium 306
 fidei vocabulo quid intelligendum 5. 6
 fidei professio baptizandorum quomodo olim soleret fieri 404. 405. 408.
 fidei arcana non passim omnibus exponenda sunt 701
 in fidei rebus quæ non intelligimus aut capimus, quid circa ea agendum 1039
 fidei sanctorum Patrum inherendum 341
 fidei & spei communio & discrimen 101. 102
 fidem sine merito accipimus 1774
 fidem esse veluti lampadem magnam, errantibus à Christo accensam 10
 fidem alienam alijs prodesse 416
 fidem suam mater Ecclesia paruulo communicat 461
 Lll ij

INPRÆCEDENS OPVSCATECHISTICVM

fidem vtilē sola charitas facit	158	furto sacra vasa subtrahere cupiens, punitur diuinitus	1001
fidem primam irritam facere, quid sit	781.793	Futuri nostri status ignorantia prodest	1815
fidem solam iactantium vanitas quanta solam	1018		
sufficere qui ex Paulo colligunt, in voraginem incidunt	1108		
per fidem quomodo iustificemur.	1019	G abrieli Archangelo quid acceptum referre debeamus	
fidem & salutem nonnulli deserunt, & consequenter charitatem	1809		
de fide sola Eunomiana hæresis	1021		
non fide sola opus est, sed etiam ieiunio, ac preterea oratione	1257		
in fide nouitatibus susceptis, quæ necessariò mala sequantur	339		
de fide quali agat Paulus ad Galatas.	1019		
fide, spe, charitate Deum coli	381.383		
Fidelem esse in minimo, magnum est	1298		
fideles veri qui dicendi	1798		
fideles Christi corpus comedere, & cum eo sanguinem eius bibere	511		
fidelium cõmunio membris humani corporis respõdet	70		
fidelium vinculum mysticè quid	394		
fidelium filios, nisi baptizentur, perire	418		
fidelibus etiam rectè viuendum, vt saluentur	1790		
Fiducia inordinata vindictæ locum habet.	1015		
fiducia qualis orationi necessaria	1241		
Fine quo quidque fiat intuendum	1165		
quomodo instituendi	990		
Filij quales esse debeant	991		
quid suis debeant parentibus	259.260		
filiorum huius seculi præposterum studium	1675		
filiorum huius seculi diligentia, arguit piorum negligentiam	1568		
Filiarum cura matribus mandata	991		
cur Flagellamur in frugibus	1291		
Fletus & stridor dentium in tartaro quid, & vnde	1629.1643		
Fœminæ temulentæ suis coloribus aptè depictæ	904		
Fœnus cum idololatria comparatur	1407		
fœnus pecuniæ, finis est animæ	1405		
fœnoris iniquitas	1407		
Fontis consecratio	403.408		
Fornicatio simplex, est peccatum	870		
fornicatio maximi sceleris est	898		
quid sit, & in quo consistat	1368.1369		
quibus ne cessaria	1383		
quomodo per scripturam commendetur	1412		
aduersus omnia vitia dimicare debet & præcipue contra auaritiam	1422		
nè sit temeraria	1422		
fortitudo animi duobus perficitur	605.1421		
fortitudo beatorum	1660		
fortitudo B. Iob.	1422		
fortitudinis partitio	1421		
fortitudinis veræ author	1420		
fortitudinis vires quomodo turbentur	1368		
fortitudinem maximè in animo sitam esse	1421		
ad fortitudinem animi quid pertineat	1420		
fortis viri est, seipsum vincere	1421		
fortes verè quales esse debeant	1420		
Frons cur potissimum chrismate inungatur, & cruce consignetur	457.458.460.461		
frontis inunctio quid sibi velit, aut cur fiat	405		
Fructus Spiritus sancti quot, & qui sint	1439		
Furor mentis, seuissimus dæmon	916		
Furtum alienum cui consentis, sit tuum	1008		
furti nomine quid intelligatur	260.	quæ vitia aut scelera prohibita	272.274

Gaudium beatorum	1652.709.1699
gaudium beatorum quantum	1666
gaudium bonorum perfectum & plenum	1676
gaudium angelorum promana ex diuina contèplatione	1669
gaudium spiritale pro contempitu voluptatum terrenarum	1487
rependitur	1487
gaudium boni post mortè recipient, & tormèta mali	1572
gaudij cælestis degustatio quid	1486
gaudia cælestis regni quanta	95
Gehenna cur metuenda	1371
gehennæ ignis qualis sit.	1645
gehennæ suppliciorum descriptio egregia	1643
gehennæ ignis comminatio quàm fructuosa	1648
gehennæ comminatio, Dei circa nos misericordiam & prouidentiam ostendit	1648
gehennæ & iudicij memoria habanda	1690
gehennæ suppliciorum recordatio quàm fructuosa sit	1630
gehennæ ob oculos positio quorsum necessaria	618
quàm vtilissima est	1588.1688
quantam vtilitatem secum ferat	1648
à peccato coërcet	1689
prodest contra libidinis flammam	1641
gehennæ metus	1628
gehennæ timor quàm fructuosus sit	1688
gehennæ & suppliciorum timor non est malus	1692
gehennæ timor est quidam custos & pedagogus legis	1692
gehennæ supplicia & iudicium Dei pueris inculcandum	1690
gehennæ ignis non vno modo omnes excruciat	1631
gehennæ ignis quàm grauis sit	1630
gehennæ ignis vis ac proprietates	1641
gehennæ ignis an luceat	1645
gehennam cur Christus & concionatores minantur	975
de gehenna loqui, vtilè est admodum	1689
de gehenna inter epulas differendum	1689
Vide etiam, Infernus.	
Generatio in Adamo damnata	1725
Geruasij & Protasij martyrum corpora quibus miraculis & reperta & probata	222. illorum reliquijs quid Mediolanum debeat
226	
Giezi exemplum quos meritò terrere debeat	1495
Gladium accipere, quid sit	1064
Gloria Dei quorum illustretur virtute	203
gloria hominum nihil vilius	845
gloriæ futuræ pignus quale	579
gloriæ amissio intolerabilior, quàm gehennæ supplicium	827
gloriæ inanis siue superbis filis speciatim acceptæ	851
gloriæ vanæ cupiditatem modus & ratio restringendi	843
gloriam beatorum omnium nõ esse aut fore æqualem	1511.
1665	
Gloriandum nequaquam de operibus nostris, tanquam à nobis illa sint	1835
Gorgoniæ ad altare, in quo asseruabatur sacra Eucharistia, prouolutæ, quod beneficium obtigerit	517
Gradus in dando, quales, & quot	1479
nostris conatibus in iustificatione prior	1753
omni merito prior	1775
nostrum velle præcedit in iustificatione	1760
liberum arbitrii præuenit, deinde comitatur	1763
adiuuat liberum arbitrium non adimit	1763
quid ad iustitiam conferat	1713
quid	

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

quid faciat, vt glorificari mereamur	1833
potens, at non violenta	1767
gratia Dei ad quid necessaria sit quid in nobis operatur	816.817
gratia Dei substracta, ruimus	1835
gratia præueniens & subsequens	817
gratia præcedens, & subsequens	1719
gratia iustificans impios	1834
gratia glorificans iustos	790.1834
gratia septiformis Spiritus sancti	1432
gratia septiformis in Confirmatione percipitur	460
gratia quæ & misericordia, quanta nobis præstet	790
gratia sola nostrum facit meritum	791
gratia per Christum collata, non in sola peccatorum remissione versatur	1761
gratia quomodo plena Maria	130
gratia data Mariæ, quàm differat à gratia aliis data	29.130
gratia quod suscipitur, & gratia est, & voluntatis	1767
gratiæ electionem, nulla merita humana præcedunt	1776
gratiæ & liberi arbitrij concursus	816
gratiæ voluntas, ab ea excitata, coniungitur	767
gratiæ abundantia ex quibus perspiciatur	1723
gratiæ euangelicæ vbertas quanta	795
gratiam esse Sacramentorum virtutem	396
gratiam spirituale inuncti chrismate suscipiunt	455.456
gratiam & iustitiam acquiri	1357
gratiam quantam Maria consecuta	129.138
per gratiam septiformem Spiritus, aditus regni cælestis aperitur	1432
gratiarum actio quomodo iam olim in Ecclesia fieri solita	488
Gratiora sunt, quæ non tenemur impendere, & tamen impendimus ex charitate	1460
quæ concilia Euangelij instar habeat	333.334
ex suis facultatibus quot monasteria fabricarint	
Gregorius	1470
Magnus	omnibus relictis, monasticam vitam & habitum monasticum assumit, ibid.
S. gregoriæ elemosinæ & hospitalitatis	1316
gregorio Magno quid Angeli debeant	547
Gregorium Nyss. quid ad lachrymas commouerit	237
quid sit, qualèque sobolem gignat	851.885.890
quam perniciem adferat	892
Gula	ad luxuriam prouocat
aciem mentis obtundit, ibid.	
omnes animæ vires destruit	901
gula abusiones quatuor	888.889
in gula appetitu quadruplex distinctio	901
gula deditorum animus nihil cæleste cogitare potest	894
à gula quinque modis tentatur	887
ex gula quæ vitia nascantur	890
ex gula, quanta animi & corporis incommoda	899
Vide plura, Ebrietas.	
H	
Hæresis Iouiniani	1177
Hæresis Vigilantij contra Sanctorum reliquias, & accensos cereos	217
hæresis Vigilantij est, Sanctos non posse viuus adesse	192
hæresis Nouatianorum qualis	600
hæresis Berengarianæ principium	494
hæresim, non tam de scriptura, quàm de intelligentia esse	370.
hæreses de sacramento Vnctionis extremæ	682
hæresum & schismatum origo ex summi Pontificis contemptu	64.303.314.332
hæresum omnium interemptrix quæ	151

hæresum antiquarum & nouarum confutatio vnde instituta	340
hæresion principis obfistendum	989
ab hæresibus sibi cauendi optima ratio	338
Hæresiarchæ rei mortis sunt omnium, qui per eorum doctrinam pereunt	810
hæresiarcharum mortuorum pœnæ cur quotidie augeantur	935
hæreticus qui	139
hæreticus, & credens hæreticis, differunt	ibid.
hæreticus, Patrum omnium sententiæ, suam arroganter præfert	1706
hæreticis Ecclesiæ spoliator à Deo punitur	999
hæreticum facit pertinax defensio erroris	1039
nomen sumunt ab inuentoribus hæresion	1
veri Christiani non sunt	4
nequeunt esse Christiani	4
vnam Ecclesiam in plures laerant	62
cur Ecclesiæ præpositum potissimum oppugnent	63
sunt filij concubinæ, & foras eiiciendi	78
originem suæ cathedræ reddere nequeunt	307
omnes se à Deo missos esse dicunt	702
dæmonis astutiam imitantur,	ibid.
pertinaciter tentantur scripturam malè intellectam	1039
scripturas sine sensu crepant	368
cur scripturas vtantur,	ibid.
scripturas suas opiniones conatur defendere	367
scripturis tanquam ouium vestimentis, lupum tegunt	368
citantes scripturas, transfigurant se in Apostolos Christi	368
scripturis conuicti, dicunt eas falsas	370
Ecclesiasticas traditiones contaminare solent	292
appellant Catholicos, Romanos	999
per partes sunt concisi	324
in viis & sepibus inueniuntur	985
quoniam Christianos fugiant	220
qui loca martyrum contemnunt	220
qui reliquias Sanctorum impugnant	218.219
ex quibus fructibus cognosci possint	268
cur fiant homines	1039
hæretici non propter Christum malè audiunt	1450
hæretici reprehendentes nocturnas preces siue Christianas vigilias	1238
hæretici & fidelis discretio	1193
hæretici Catholicos irrident propter infantum baptismum	202
hæretici verum baptismum conferunt	424
hæretici mortuos viuorum fraudulentè auxiliis	202
hæretici & scismatici non patiuntur persecutionem propter iustitiam	1450
hæretici extra Ecclesiam defuncti, damnantur	96
hæretici promortuis sempiternis mortem temporale patiuntur	420
initia quæ sint	737
ars vetus	744
ingenium	315
fraus in citandis scripturis	1166
commentitij & imaginarij tropi	480
hæreticorum	inconstantia in interpretandis scripturis
impus conatus	650
infamia & impietas	472.479
execrabilis blasphemia	178
superstitio in vitandis Catholicis	220

IN PRÆCEDENS OPVS

ordinationes temerariae, leues, & inconstantes 739.740
 risus & blasphemiam quàm sit vana ac irrita 399.400
 hæreticorum pertinaciæ constantia martyrum est dissimilis 985
 nouitates profanas sectari 339
 hereticorum proprium } gaudere nouitatibus 377
 } per blanditias decipere 962
 hæreticorum veterum mos 495
 hereticorum vox est, Deum nihil nisi fidem requirere 750
 hæreticorum pertinacia increpatur 1039
 hæreticorum inquietudo per potestatem secularem coëscenda 982
 hæreticorum ecclesiarum sunt synagogæ diaboli 62
 hæreticorum ecclesiam esse Antichristi synagogam 305
 in hereticorum corda diaboli potestas 986
 in hereticorum occultis conuentibus non est prædicandum, sed in Ecclesiis 701
 hæreticis scripturas citantibus credendum non esse 325
 hæreticis cur monachi vocabulum meritò inuisum 1554
 hæreticis non conuicendum 979
 ab hæreticis collatus baptismus quando verus 424
 hæreticos irridere Catholicos, quòd pro mortuis orèt 674
 hæreticos inuidere salutem paruulis 416
 hæreticos antiquos non credidisse Purgatorium post mortem restare 674
 apud hereticos crebra diuinarum literarum citatio, etiam in conuiciis & plateis 368
 per hereticos diabolus loqui, qui scripturas contra Catholicam fidem proferunt 369
 per hereticos suadet dæmon, vt antiquam Ecclesiam fidem deseramus 369
 apud hereticos Peputianos obeunt mulieres episcoporum & presbyterorum munia 708
 hereticos gladio coërceri expedit 986
 hereticos Catholici principes rectè persequuntur 420
 contra hereticos legibus latis, factum est vt multæ ciuitates resipuerint 981
 hæretica nouitas quorum autoritate conteratur 342
 hæreticæ iam olim quæstionis, Vbi scriptum est, confutatio 1554
 Vide etiam Schismatic.
 Hagiomachus anathema 209
 Hebdomada ante Pascha, quàm sit ieiunio sacra 1132.1196
 Hebraei alicuius immane in Iliolū proprium facinus 568.569
 Heli pro filiorum iniquitate damnatus 970
 helias quo mysterio suam Helisæo reliquit melotem 466
 helias & Helisæus virgines ac cælibes 1522.1528.1532
 hellam & Paulum cælibes & continentes fuisse 1507.1524
 heliam, Helisæum & Ioannem virginitas euexit 1522
 Herodis iuramentum cur non fuerit seruandum 205
 herodi similes, communionem mysterij abutentes 513
 Hieronymus Rom. Pontific. adhæret 64
 hieronymus ad Rom. Pontif. iudicium & sententiam confugit in re dubia 366
 hieronymus confugit ad fidem Rom. hæresibus grassantibus 312
 hieronymus quanta cum veneratione Romanū Pontificem compellet 312
 hieronymus quantus Rom. Ecclesie laudator aut præco 312
 hieronymus quomodo se accusatum expurget 1533
 hieronymi erga Rom. Pontif. reuerentia 312
 hieronymi sententia de nuptiis & virginitate 1533
 hieronymum nuptias non damnasse 1533

CATECHISTICVM

Hierusalem in lucernis scrutari, quid sit 1600
 Hilarion, dæmonis præstigiis crucis signo dispellere solitus 37
 hilarionis Eremitæ conuersatio qualis 1468
 Hippolytus precantes se exaudit ex Christi munere 207
 Hiltiorum sacrarum pie depictarum vtilitas quanta 247
 homo quatuor virtutibus in prima creatione ornatus 724.1701
 homo creatus fuit sui arbitrij & iuris 1700
 homo per obedientiam immortalis fuisse futurus & impeccabilis 1700
 homo Deum peccando deserens, à Deo iuste desertus, in potestatem diaboli venit 1706
 homo iuste post lapsum punitus 1705
 homo nihil in se habet, quo possit resurgere 1742
 homo generat id, quod ipse peccando factus est 1712
 homo sine Dei adiutorio, nihil agit boni 1762.1770
 homo Dei voluntatem, sine eius ope, non potest facere 1769
 homo Deo iuuantem, si vult, absque peccato esse potest 1791
 homo ad iustificationem etiam ipse aliquid agit 1763
 homo quantumuis iustus timere debet 1027
 homo ex quo iudicetur esse bonus 158
 homo peccator, non peccatum 1711
 hominis per peccatum miserabilis metamorphosis 1709
 hominis sapientiam, pietatem esse 383
 hominem in diaboli potestate venisse ostenditur 1706
 hominem sine Deo nihil posse in salutis negotio 1759
 hominem idipsum latet, quod in se est 1778
 hominem occidit, qui præ fame morientem non pascit cum potest 1359
 homines in quantis nascantur miseriis 1731
 homines quomodo sint aut fiant dii 15
 homines ad iustitiam Deo cooperantur 1763
 homines instituere cur Deus ex vno homine voluerit 1713
 homines à malo prohibendi & ad bonum cogendi sunt nonnunquam 984
 homines tenaces per infructuosam scilicet designari 1361
 hominum quemque esse cuique proximum 156.162.164
 hominum in iudicio differentia 1619
 homicidium voluntarium 1059.1060
 homicidium quomodo aut sanetur, aut abluatur 607
 homicida post septennem poenitentiam ad communionem admittitur 1061
 homicidæ non sunt, qui in iusto bello occidunt homines 1398
 homicidæ annua abstinentia qualis 1061
 homicidarum poenæ relaxatio 1059
 in homicidas poena veteris Ecclesie constituta 1059
 horæ quæ, quibus operibus destinatae 1235
 horæ quæ, quibus precibus destinatae 1233
 horæ matutinæ obseruatio quare fiat 1234
 horæ certæ orationis cur instituta 1234
 horæ ac tempora orationis apud monachos quando distributa 1236
 horæ canonicæ quibus mysteriis aptatæ 1237
 horæ plures orationis in noua lege quàm in veteri 1233
 horarum canonicarum cantatio quàm non sit hesternæ 1237
 horarum canonicarum approbatio 1134
 horarum varietas & distinctio quòd conducatur 1235
 horas canonicas obseruantes, semper orant 1232
 horas diuisas orandi cur habere debeamus 1236
 Hortus conclusus mysticè quid 139
 Hospitalitas S. Gregorij 1316
 hospitalitatis laus 1365
 hostia illa à Malachia descripta, cuius fuerit figura 536.540
 hostia totius orbis communis quæ 548
 hostia

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

hostia saluari quoniam post mortem non egeant 1376
 hostiam salutarem quando, & quibus verbis Christus litari iusserit 532
 hostias esse veteris legis multas, nouæ vnicam, eamque semper eandem 5.8
 hostis quando magis sæuiat 1157
 hostis noster tertius ab oppugnatione nunquam cessat 1816
 hostes nostri qui 1817
 hostes à nobis quare cautè timidèque obseruandi 1816
 hostes nostri, quoniam in nobis cogitationes excitent 1818
 Humilitas } euidentissimum signum electorum 847
 } non in sola fide consistit 850
 } quàm necessaria sit 852
 humilitas duplex 853
 I
 Iacob scala quid sibi velit 1568
 Iacob & Ioseph temperantia 1410
 Iacobus Apostolus contra quos suam potissimum scripserit epistolam 1108
 Iacobus perpetuæ virginitatis fuit 1518
 S. Iacobi genua ex frequenti geniculatione qualia 1228
 S. Iacobi inuocatio 203
 Iacobum & Ioannem Apostolos, virgines fuisse 1507
 Inconoclastæ cur furiosi potius quàm erronei existimandi 231.232. quomodo à concilio Ephesino depicti 479
 inconoclastarum } damnatio 231.332.338
 } furor & impietas 231.232
 } error, aut insania potius spontanea, quam }
 } lis, & cur damnabilis 231.232
 inconoclasticorum Imperatorum aliquot catalogus 248
 inconoclastici conciliabuli apud Constantinopolim habitus 239
 Inconomachus Imperator primus quis 237
 Incomomachi omnes anathemate feriuntur, & eorum falsa doctrina 246
 idololatricæ damnatio 179
 idololatricæ quantum honorem detulerint sacerdotibus suis 743
 idololatricæ Vigilantio heretico qui 743
 Idolothya non maculant per se hominem, sed inobediencia 28
 conuersatio angelica in terris 1183
 angelorum imitatio 1143
 angelorum cibus 1142
 animæ cibus 1142
 purificatio animæ 1148
 alimentum salutis 1148
 reconciliationis sacrificium 1148
 reparationi animarum prodest 1152
 ad alendas animas confert 1180
 præstat vulneribus sanitatem 1145
 medetur corporis vulneribus & animi 1193
 si comitem habeat elemosynam, ad animæ curationem proficit 1273
 sanitatis mater & bonæ habitudinis custos 1146
 mentem eleuat 1142
 roborat 1146
 culpam tegit & interficit 1147
 extinguit peccata 1145
 delet præterita peccata, & repellit futura 1194
 sanctificatur cæteris operibus bonis, & curationi peccatorum proficit 1176
 est redemptio salutis, medicina & remediū peccatorum 1192
 ad fugienda mala venturi seculi vtile 1145
 sententiam Dei reuocat 1144

Ieiunium

reducit ad paradysum 1191
 gratiam orandi promeretur, & oratio sanctificat ieiunium 1194
 muras quidam est Christiano aduersus diabololum 1184
 mater omnium bonorum, & magistra virtutum 1142
 omnium beneficiorum cardo 1144
 quale esse debeat, & cum quibus operibus coniunctum 1183
 quare pie assumatur 1131.1144
 ad purificationem animarum assumitur 1152
 proprie ad edendi diminutionem refertur 1153
 in scripturis quàm magnificè commendatum 1202
 quomodo, quoniam in veteri lege præceptum, ad Christianos pertineat 1154
 quid orationi, & quid vicissim ieiunio præferat & conferat oratio 1194
 ieiunium etiam aliis prodesse 1185
 ieiunium frequens apud Christianos, & quanta eius vtilitas 1141
 ieiunium Ecclesie Daniel præfigurauit 1144
 ieiunium non reprobari apud Elaiam 1176
 ieiunium quomodo sanctificetur 1206
 ieiunium indici Pontificis autoritate 1150
 ieiunium non indictum agere est pium, sed impium negligere prædicatum 1153
 ieiunium indictum violare, non leue peccatum esse 1185
 ieiunium violentium poena 1197
 ieiunium nunquam ante solis occasum soluit Hilarion 1170
 ieiunium publice iustum, an contrarium sit Christi præcepto 1128
 ieiunium à vitis, alteri coniungendum 1146
 ieiunium spirituale 1145
 ieiunium magnum & generale quod sit 1131
 ieiunium generale & publicum præfertur priuato 1130
 ieiunium ecclesiasticum quod sit 1130
 ieiunium philosophicum 1130
 ieiunium quale diei Dominicæ 1178
 ieiunium diei Dominicæ nefas esse, ex traditione haberi Apostolica 290
 ieiunium ferie quartæ & sextæ 1133.1138.1152.1154.1157.1170. 1181.1195.
 ieiunium ferie sextæ & sabbati 1134.1136.1138
 ieiunium quartæ & sextæ ferie ab Apostolis institutum 1180.
 cur vsitatum 1178
 ieiunium sabbati vnde 1134. & quomodo obseruandum 1138
 ieiunium quatuor sabbatorum quod, & quando eueniat 1150
 ieiunium quatuor temporū ex doctrina Spiritus sancti profectum 1157
 ieiunium quatuor temporum ab Apostolis institutum 1150
 ieiunium quatuor temporum, & cur institutum 1180
 ieiunium quatuor temporum quos comprehendat dies 1150
 ieiunium ante Pascha, quale 1139
 ieiunium Pentecostes cur, & à quo institutum 1158
 ieiunium post Pentecostem ex Apostolica traditione obseruatur 1181
 ieiunij Septembris traditio & consuetudo 1153
 ieiunium Decembris ex Apostolica traditione manat 1127
 ieiunium septimi mensis omnibus simul indicitur 1150
 ieiunium Rogationum, vide Rogationes
 ieiunium Quadragesimæ, vide Quadragesima.
 post ieiunium quadraginta dierum cur Christus diabolum vincere voluit 1185

IN PRÆDENS OPVS CATECHISTICVM

passionis Christi participes efficitur	1144	ieiunia Christianorum alia atque Iudæorum	1151
per ieiunium		ieiunia indicta non sunt soluenda	1140
citiùs peruenitur ad terram promissionis	1184	ieiunia stata Ecclesiæ ante omnia seruanda sunt	1137
reditur in paradysum	1141	ieiunia contemnentis quinam & quales sint	1159
contra omnes hostes diuinum meremur auxiliũ	1150	ieiunia Ecclesiæ libera esse volebat Aërius	1159
Sancti præstantiores fiunt	1149	ieiunia vel à cibis aliquibus abstinentiam nihil prodesse, Ioviniani hæresis	1177
ad vitam Deo dignam instituti Sancti	1145	ieiunia Ecclesiastica violantes peccare	1137
per ieiunium satisfaciunt	1145	ieiunia Ecclesiastica violantium quantum crimen	1138
per ieiunium, orationem & eleemosynam Deus propitiatur,		ieiunia quatuor temporum cur instituta	1135
culpa deletur, tentator eliditur	1154	ieiunia extraordinaria non prohibentur	1134
ieiunij præceptum in nouo testamento	1178	ieiunia priuata suam habitura mercedem	1137
votum	1178	ieiuniorum stati dies	1130
meritum	1175	ieiuniorum tempora cur certa lege instituta	1136, 1151
magnum lucrum	1143	ieiuniorum dies propter quos potissimum instituti	1172
ieiunij fructus	1140, 1146, 1150, 1154, 1158, 1181, 1190, 1207	ieiuniorum certos dies oppugnare Aërianam hæresim iisdè argumentis, quibus Lutherana, &c.	1170
effecta	1141, 1143, 1145	ieiuniorum statos dies abrogant Aëriani, & volunt ieiunia esse libera	1171
commendatio	1135, 1142, 1147	ieiuniorum quatuor temporum autoritas quanta	1138
ieiunij publici & priuati fructus	1146	ieiuniorum diuinitus institutorum utilitas	1138
ieiunij ecclesiastici meritum & utilitas	1159	ieiuniorum Ecclesiasticorum violatores anathemate feriuntur	1197
ieiunij generalis maior vis	1157	ieiuniorum obseruatio tempore Tertulliani	359
ieiunij remedio opus habet homo ad animæ salutem	1142	ieiunij voluntariis præmium debetur: indicta violantes peccant	1187
ieiunij sacrificio placatur Deus	1152	perdita recuperanda	1126
ieiunij censura castigantur maculæ peccatorum	1181	iniquitates redimuntur, & Dei placatur ira	1192
ieiunij tempus est tempus propitiationis	1143	vicia purgantur	1149
ad ieiunij fructum attendendum	1143	pinguetur anima,	ibid.
ieiunij utilitas non negligenda, nec contristandum propter eius aduentum	1142	in ieiuniis & similibus accommodare se quisque debet ad Ecclesiam ad quam diuertit	1177
ieiunij merito qui detrahunt, ij gentilibus comparantur	1149	Ieiunantis oratio terribilis diabolo	1150
ieiunij alæ, oratio & iustitia	1194	ieiunantes non decet vesci carnibus	1183
ieiunij tempora	1133	ieiunantes angeli describunt	1146
ieiunij & stationis discrimen iuxta nonnullos	1135	ieiunantium exempla	1133
ieiunij tempore populi Christiani pietas	1193	Ieiunatur vbiq; tabatum paschale	1179
ieiunij tempore carnis concisiones cessant	1143	ieiunabatur olim omni feria quarta & sexta	1133
ieiunij frequentis dissuasores subornantur à diabolo	1141	ieiunabatur olim ad vesperum vsque	1146
ieiunij indicti violatores qua pœna plectendi	358	cur ieiunant quædam Ecclesiæ sabbato, quædam non item	1179
ieiunij violati pœna	1143, 1144	ieiunare quisque pro sua salute debet	1189
ieiunij Quatuor temporũ certa definiendi ratio, quam fuerit olim difficilis	358	ieiunare debet non sola gula, sed cætera membra	1194
ieiunij immunitatem à Pascha vsque ad Pentecostem, traditionis Apostolicæ esse	358	ieiunandum vt propitiatur nobis Dominus	1186
ieiunio cur carnis affligamus	1147	ieiunandum pro peccatorum indulgentia	1190
ieiunio breui ieiunia sempiterna redimuntur	1194	ieiunandum & à cibis, & à vitis, vt mereamur operum retributione satiari	1191
ieiunio purgatis Angeli diligentius adsunt	1146	ieiunando peccata curantur	1190
mereamur æterna	1148	ieiunat Ecclesia à carne & vino	1144
extirpantur vicia, & gratiam promeremur	1194	ieiunat Ecclesia ob gratiam, & vt Christo cõfermetur	1144
curantur peccata	1142	cur ieiunent quadragesima diebus Christiani	1184
non anima tantum, sed etiam corpora roborantur	1207	ieiunabũt filij sponsi post passionem & resurrectionem	1210
ieiunio & abstinentia redeundum ad paradysum, non per voluptatem	1149, 1173	cur ieiunãrit Christus in deserto	1188
ieiunio corporis animi ieiunium iungendum	1184	ieiunauit idcõ Christus, vt nobis esset exemplo	1149
sine ieiunio penitentia infrugifera est	1145	ieiunandi certa tempora	1159
de ieiunio tentanti tentatori quid respondendum	1147	ieiunialis prandij tempus olim quale & quantum	358
in ieiunio quatuor temporum quoties ieiunetur	1127	Vide plura, Abstinentia.	
pro peccatis supplicantur apud Deum	1130	Iephte votum de immolatione filia quale	250
castris comparantur	1184	Iesai vndè dicti sint primi Christiani	1550
eleemosynis iuncta, ad sananda peccatorum vulnera conducunt	1192	Ignatius custodia & vinculis cinctus, quid sedulo ac feruiddè docuerit	302
vtrique testamento congruunt	1152	ignatius traditionem Apost. scriptis mandãsse	302
Deo gratia esse, scripturis docetur	1172, 1174	qualis	1629
cur quorundam sãctorum festis præmittantur	359	Ignis inferni nostro igni dissimilis	1627
quomodò obseruanda	355, 356, 357	quomodò à Christo vocatus æternus	1631
ieiunia quorundam admiranda	1137	ignis gehennæ an lumen habet	1632
ieiunia Mariæ	1148		
ieiunia monachorum	1180		

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

ignis inferni flamma lumen non habet	1635	imaginum vsus primo mandato non repugnat	231, 232
ignis corporeus quale sit iustitiæ diuinæ instrumentum	1631, 1632	imaginum vsus vetus agnouit Ecclesia	231, 232
ignis corporeus quomodò cruciet animam incorpoream	1631	imaginum contrafactores repræbenduntur 241, 242, confutantur & oppugnantur 244, damnantur	237, 246
ignis conflagrationis quanta vis	1616	imaginum sacrarum defendendarum gratia multos martyrio affectos	248
Vide plura infra, Infernus.		imaginum sanctarum utilitas	239
ignis emendatorius, vide Purgatorium.		imaginibus qualis veneratio debeatur	239
ignem aliquando ex Eucharistiæ miraculosè exurrexisse	163	imaginibus quod sit, imaginatis per eas, fieri	107
igne conflagrationis qualis fiet mundi purgatio	1613	in imaginibus eos veneramus, quos repræsentant	231, 232
Ignorantia legis diuinæ an excuset	1075	234, 237	
ignorantia quæ excusationem non dimittat	1077	de imaginibus Patrum aliquot insignium pia & cõcors sententia	238
per ignorantiam etiam peccari	1076	Vide etiam, Picturæ.	
Ignorantes Deus adiuuat, cum faciunt quod possunt	460	immortalis fuisset homo, nisi peccasset	1705
Ignorare nos quales simus futuri, vtile	1815	immortalis etiam corpore futurus Adam fuisset, nisi peccasset	1703
imago Dei & similitudo in homine, in quibus consistant	1701	immortalitatis quomodò particeps efficiamur	507
imago crucifixi, memoriam passionis intuentibus renouat	235	Impanari vel inuinari Christum, quàm sit absurdum	508
imago B. Virginis inuictæ adiutricis, in curru triumphali constituta	244	Imperatoris Basilij pia & egregia ad omnes Laicos adhortatio	329
imago apostatæ de cælo tacta est	243	imperatorum nihil esse cum episcoporum negociis commune	330
imaginis lignum aut materiam non honorari	236, 237	imperatores etiam Sãctis ob intercessionem supplicare	200
imaginis Christi à muliere in Euangelio commendata erectæ, miraculum	243	Vide etiam, Principes.	
imaginis Christi per Nicodemum factæ miraculum	241	Impius verba Dei non audiens cur moriatur	973
imaginis Christi fragmenta in Ecclesia custodita	243	impious in die iudicij vndique affligetur & terretur	1623
imagini non tanquàm diuinitati prosterni	242	impij bona opera cur nulla censeantur	1802
imaginem regis adorans, ipsum regem adorat	136	diuinitatem Christi non videbunt	1619
ante imaginem B. Virginis lachrymas ab Imperatore quodam suscipere non frustra	244	impij iustorum gloria tabefaciendi	1643
à Deo fieri iussæ	245	qui sint, & quod eorum caput	932
venerandæ	240	cur damnabuntur in die iudicij	1607
receptæ ab omnibus Patribus	239	impiorum tormenta perpetuè duratura sunt	1631
cur in templis propositæ	241, 242	impiorum consilium quod sit	932, 933
imagines & statuæ Sanctis erigendæ	222	ad impiorum consilium quatuor itur modis	933
imagines, librorum loco esse vsque deuotionem excitare	242	Impatiens & iracundus quomodò differant	924
imagines Sanctorum nos excitant ad ipsorum imitationem	236	Impatentia contemptui quandoquè iungitur	1052
imagines Christi, Mariæ, Petri & Pauli à S. Luca depictæ	244	impatentia impudentia quandoquè iungitur	1052
imagines Apostolorum Petri & Pauli olim Romæ veneratæ	236	Impenitentia est peccatum in Spiritum sanctum 1053, repugnat gratiæ baptismi & sacramenti penitentia	1054
imagines Christi & Sanctorum venerantur Orientales Episcopi	237	impenitentia peccatum non remittitur	1053
imagines Christi, B. Virginis, Petri & Pauli transmittit Gregorius	742	impossibilia non mandat Deus	1791
imagunculæ ad martyrum memorias suspendendi vsus quis	203	Improbi quãdoquè respiscentes in sinè vitæ, saluantur	1805
imagines Sanctorum, idolis ethnicis comparare, quantum scelus	246	ex Impudentia oritur impenitentia, mater desperationis	1052
imagines Saluatoris & Sanctorum incendi mandat impius Imperator Leo	248	de Indulgentia diuina nemini diffidendum	1031
imagines Sanctorum retinendæ, & quo modo aut quo fine honorandæ	247	Indulgendum aliis	1375
imagines non adorant Christiani tanquàm Deos	131, 132	Infantium propria sanctificatio fit per baptismum	416
imagines veteris testamenti	245	in infantibus originale peccatum	415
imagines Meletij Antiocheni episc.	238	de infantibus à baptismo non accendi Concilij Carthaginensis sententia	415, 416
imagines crucis, 210. Vide Crucis signum.		Vide, Paruuli.	
imaginum figuratio vndè	292	Infelices, qui de ligatura erubescunt, & non de vulnere	620
vndè descenderit	296	Infernus dicitur terra tenebrosa, &c. 1634, sub terra esse creditur	43, 1631, 1645
quàm sit antiqua	296	morsus	42
à Patribus comprobata	239, 296	dolor, languor, pestis & caligo qualis	1637
imaginum cultus & vsus Apostolica traditio	131, 236, 238, 239, 296	frigus & fœtor quantus	1645
		tenebræ quales	1627
		sartagine quales	1642
		qualis symphonia	1637
		supplicia qualia	1637, 1642
		cruciatu quanti	1624, 1627, 1628
		infernus duo principalia tormenta	1642
		infernus dolores quomodò soluti dicantur	41
		infernus ignis & vermis quotuplex	1644

IN PRÆCEDENS OPVS CATECHISTICVM

inferni & pœnarum eius brevis descriptio	1626, 1628, 1629, 1644	Inuidia fratœræ charitatis	1041, 1042, 1043
in inferno miseriam esse & tenebras	1633	Inuidemus non nisi illis, quos nobis meliores arbitramur	883
in inferno quanta discordia	1662	Ioannes Baptista virgo	1517
in inferno an futurus sit aliquis ordo, & qualis	1635, 1646	ioannes Baptista quo honore prosequendus	222
apud inferos obliuio quanta 1646. quid vel audiatur, vel videatur	1643	ioannis Baptistæ temperantia	1411
apud inferos vœ, vœ, perpetuò audiri	1644	Ioannes Apostolus virgo 1517, 1522. ob virginitatem plùs amatus	1517
ad inferos vsque cur penetrarit Christus	41, 42	Ioannes Eleemosynarius ab aduena quodam tentatur	1319
Infernalis carceris descriptio	1629	quomodò Troilum episc. auarum ab auaritiæ morbo curarit	1320
infernales mallei quales	1645	ioanis Eleemosynarij cura & sollicitudo erga pauperes	1318.
{ ministrorum diræ facies	692	{ item eius visio,	ibid.
{ cruciatum & pœnarum diuersitas	1618	Iob humilitatem cum misericordia coniunxit	1347
{ pœnarum copia & varietas quanta	1627	D. iob misericordia quanta fuerit erga pauperes & afflictos	1345
{ pœnarum consideratio, quò nobis conducatur	1626	D. iob misericordia erga pupillos, in iudicio causa cadentes	1345
{ suppliciorum recordatio, ad quid nos permouere debeat	1636	B. iob fortitudo	1422
Vide etiam, Gehenna, & Pœna.		Ionæ Aurelianen episcopi de imaginum cultu assertio	244
Inferiori quid reddendum	1395	Iosaphat rex cuncta indigentibus distribuit	1471
Infideles quomodò ad iudicium non resurgere dicatur	1622	Ioseph ille Ægypto præfectus, vndè sit laudatus	1359
Ingratitudo malorum erga suum saluatorem	1618	Iosue cælibem vixisse	1516
Inimicus quatenus diligendus	163	Iouinianus præco voluptatis	963
Iniquitas nulla impunita manet	1045	Iouinianus hæreticus abstinentiæ & castitatis hostis quales discipulos habeat. cur multos sectatores habeat,	ibid.
Innouatio per baptismum inchoata, proficiendo perficitur	1783	Iouiniani nomen ab idolo deriuatum	965
Inflationis vis quanta	405, 406	Iouiniani doctrina 963, hæresis	807
Intercessio B. Virginis & Sanctorum aliorum	127, 200, 207	Iouiniani de nuptiis & virginitate sentimentum	1533
Inuocatio Mariæ assertio	143	Iouiniaia, eique adhærentium, demeritiæ demonstratio	531
{ diabolicum vitium	886	Iouinianistæ damnati	1524
{ filia diaboli	886	Iouinianistarum grex	964
{ quid sit, & quas procreet filias	873, 874, 875, 880	Irenæi ætas	306
{ quàm sit Christiano cauenda	873	{ quid sit, & quas filias gignat	907, 908, 713
{ quàm execrabile malum sit	884	{ est momentanea infania	909
{ omnium vitiorum perniciosissimum	878	{ morbus accutus	912
{ quantam malorum lliadem inuexerit	877	{ ignis vehemens omnia deuorans	913
{ conuertit homines in dæmones	884	{ canis impudens	913
{ comparatur vermi de ligno nascenti	882	{ corpus lædit, & animum	912, 915
{ ærugini comparatur & viperæ	882	{ aliquando vsque ad manus profilit	917
{ in duas passiones scinditur	881	{ qualis bestia sit	915
{ nocet inuidentibus	875	{ hominem in feram conuertit	908
{ ipsi auctori ante omnia nocet	875	{ refrenanda & vitanda	921, 923
{ vbi nulla futura	1670	{ mansuetudine temperanda	924
inuidia & zelus quomodò differant	881	{ velut bestia mitiganda & mansuefacienda	915
inuidiæ vituperatio	875, 881	{ freno rectæ rationis gubernata, laudabilis est	911
inuidiæ peccatum omni venia & excusatione 877. fornicatione & adulterio quomodò peius,	ibid.	{ predisequa, non domina, esse debet	919
inuidiæ primi motus	883	{ vires non habet, nisi eas à nobis accipiat	913
inuidiæ remedia	876, 886	{ bonarum actionum ministra nonnunquam est	911
inuidiæ & superbiæ diabolus præest	886	{ bifariam comprimitur	918
inuidiam oriri ex superbia	877	{ in corde reclusa nec extrinsecus se proferens	917
inuidia nulla virtus caret	879	ira Dei manet super omnes ab Ecclesia auulsos	73
inuidia, sola miseria caret	879	ira ad maledicta & imprecationes profiliens	917
Inuidus, sui ipsius carnifex	879	ira perseuerans corrumpit cor inueterascens sit odium	923
inuidi familiaritas fugienda	875	ira duplex quæ	918, 924
inuidi hominis exterior species	889	{ miseria quanta	913
inuidi { feris deteriores sunt	877	{ egregia descriptio	912
{ pares aut peiores dæmonibus,	ibid.	{ refrenatio	916
{ comparantur miluis	881	{ fructus	908
{ sunt membra diaboli	886	ira & pœnarum deuitarum gradus	821
inuidorum hominum forma	876	ira incommoda quomodò vitari queant	911
inuidorum miseria cæcitas & infelicitas	881, 882	ad iram non tam alterius verba, quàm superbia nostra nos prouocat	912
inuidorum ingenium egregiè depingitur	878	iram in corde reseruare, quale sit	912
Inuidiosi & inuidi discrimen	878, 881		

sapientia

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

per iram { sapientia perditur	916	iudicij memoriam & metum deposuisse, magna peccati pœna est	1684
{ iustitia relinquitur	916	iudicij diem noluisse Christum indicare	1619
{ amittitur humanitas	916	vsque ad iudicij diem annorù numerus quàm incertus	1605
{ concordia rumpitur,	ibidem	in iudicij die quam horrenda contingent	1616
{ lux veritatis amittitur	917	in iudicij die cognoscemus, quo iudicio hæc aut illa Deus modò faciat vel permittat	1605
{ Spiritus sancti splendor excluditur	917	Deus falli non poterit, aut corrumpi	1602
ira nihil stultius	910	{ singulos officij sui rationem daturus	1617
ira veluti armis vsi sunt Sancti	911	{ excusationi nullus erit locus	1602
ab ira vinci turpius quam ab homine	918	in iudicio { iudicabit malè iudicata	1603
ex ira homines ebrij dæmoniis comparantur	913	extremo { nullum malum præteribit impunitum, & nullù bonum irremuneratum relinquet	1604
Iracundia nihil peius & intempestiuus	912	{ qualis separatio futura	1617, 1629, 1638, 1641, 1643
iracundiæ quanta sit culpa	916	{ accusatores qui	1623
{ intempesto mari & dæmoniis comperatur	912	Iudex potentissimus, sapientissimus & iustissimus meritò commendus, est	1603
{ abreptitiis similes	917	iudex quis hæsti & decipi nequit	1625
{ vomentibus comparantur & porcis	914	iudicis in examinando seueritas timenda	1600
{ infans sunt miseres	916	in iudicis aduentu timor hominum	1616
{ vt ægroti tractandi sunt	916	Iudicandi & regnaturi qui	1622
{ excusatione carent	914	Iudicare quomodò nos ipsos debeamus	1396
iracundi hominis vituperatio	912	iudicare iustitias, quid sit	1601
iracundo nihil insuauis	915	Iugi Dominici ad plumas auium venusta collatio	1569
Irati vix à dæmonibus differunt	909	Iulianus apostata dæmones Crucis signo profligat	33
iratis hominibus quomodò resistendum, & aduersus iram remedia	909	Iuliani calumnia 1736 in Catholicos de libero arbitrio calumnia	1745
Irasci nemini, melius esse quam iuste irasci	923	Iuliani sacrilegi, qui fuit apostatæ Iuliani auunculus, scelus & pœna	1003
tunc irascitur Deus magis, cum non irascitur	1052	S. Iuliani Sabæ inuocatio	203
irascimini, & nolite peccare, variè intelligitur	922	Iurandum an, & quomodò sit	249
irascendum est iniquitati propriæ	921	Iuramenti conditiones	251, 252
irascendum non tam homini quàm dæmini, à quo ille impellitur	911	iuramenta incauta an seruanda sint	250
Irascentes feris comperantur	914	Iurationi non assuescendum	248, 249
irascentium genera	917, 918	Iussio peccatum alienum	945, 946
Iudæ exemplo qui meritò terrendi	1495	{ quid sit	368, 1373
Iudæ proditori qui communicantes conferendi	596	{ in quo consistat	1368, 1395
Iudæi alicuius vitriarij horrendum in filiolum suum facinus	569	{ in quo cæteris virtutibus præstet	1401
{ iudæorum quæ obseruationes abrogatæ, & quæ non	1157	{ conflatur ex multis virtutibus	1105
{ iudicium extremum	1595	{ crescit in iustificatis	1785
{ à iustis timetur	1601	{ quando eneructur	1368
{ quàm terribile	1596	{ quo corrumpatur	1402
{ quàm horrendum & tremendum	1614	{ circa quæ bona versetur	1105
{ ante oculos ponendum	1607	{ quibus necessaria	1383
{ quomodò expectadù ac timedù	47, 48, 1602	{ quomodo amissa	1702
{ cur metuendum	1571	iustitia Dei, non qua Deus est	1764
{ quomodò & cur præueniendum	1624	iustitia Dei dicitur, quia eam imperit	117
{ quomodò declinetur	1597	iustitia eadem & Dei & nostra quomodò dicatur	1117
iudicium Dei & seuerum examen quomodò effugere liceat	1601	iustitia Christiana duabus partibus absoluitur	4, 1693
iudicium Dei & gehennæ supplicia pueris inculcanda	1690	iustitia Christiani hominis in quo consistat	1127
iudicium extremum præcessura, & circa ipsum futura quæ	1605	iustitia neque per legem, neque per naturæ vim	1744
iudicium Dei futurum vndè colligi possit	1614	iustitia virtus cardinalis	1384
iudicium terrestre præcedere cælestem sententiam	603	iustitia, charitas, pietas etià in rebus paruis magna sunt	1402
iudicium priuatum animarum, quando de corporibus exierint	1571	iustitia custodienda est etiam in parua pecunia	1402
iudicium nostrum quare incertum	1779	iustitia belli æquè ac pacis tempore seruanda	1402
iudicium nostri, pœnes nos est	1375	vbi iustitia non est, Rempub. non esse	1393
iudicij amaritudo cur à memoria non debeat recedere	1683	iustitia si remoueat, regna sunt latrocinia	1393
{ quando venturus sit	1604	vbi iustitia, ibi concordia est cæterarum virtutum	1492
{ quis propriè dicatur, & qua de causa	1604	iustitia non potest esse, vbi sana fides non est	1450
{ ante oculos ponendus	1621	iustitia vera apud ethnicos non est	1394
iudicij horror	1620	iustitia minor facit meritum, maior præmium	1834
iudicij extremi quanta futura seueritas	47	iustitia de qua Saluator ait, in tribus consistit	1128
iudicij extremi terribilis memoria	1618	iustitia & seueritas Dei ante oculos ponenda	1117
iudicij timor quid boni efficiat	1690	iustitia donatus homo in prima creatione	1701
iudicij consideratio metum affert	1602	iustitiæ nomen generale 813, 1105 aliàs generale, aliàs minus	
iudicij memoriam deposuisse, quàm periculosum	1626		

M M m

IN PRÆCEDENS OPVS CATECHISTICVM

latè patens.	1400	Laici prædicare præsumentes arguuntur	700
iustitiæ duo membra	1702	laicorum malorum consuetudo	746
meritum.	1626	laicorum quorundam temeritas & impudentia quo in negotio quanta.	329-330
dignitas	1400	laicos non esse iudices ecclesiasticarum rerum	329
iustitiæ magnus splendor	1400	Lapsus fragilis iustitiæ non præiudicat	1794
præmium	1400	lapsus Adamo corporis mortem adduxit	1704
fructus vberes.	1401	lapsus hominis nisi per Christum, restui non potuit	1701
iniustitiæ mali fructus	873	lapsus mortalis homo factus est, non tamen statim mortuus	1705
iustitiæ corona danda, & cælorum regna merenda	1357	lapsorum reparatio	1729. 1817
iustitiæ timore proposito, mali ad Dei quærendam misericordiam incitantur.	1758	Largiendum sine fraude	1364
iustitiam in hac vita veram habent iusti.	1834	non largiendum ex alieno	1364
iustitiam inserit Deus, cum peccata deleuerit	1763	non largientes sua, perimunt pauperes morientes	1361
iustitiam nos habere, confirmatur	1767	per Largitatem fit homo sui authoris imitator	1276
iustitiam induit seipsum, qui nudum vestit	1273	Largè, abundanter, & copiosè dandum	1301
iustitia & iudicio paratur sedes sapientiæ	1395	Largitas fidelium non ex quantitate muneris æstimatur	1308
iustitia promeremur Deum iudicem	1117	quid	165. 180. 181. 183
quid sit, & ad eam præparatio	1757	Latria	quibus exhiberi iussa aut vetita
in quo consistat	1757. 1772	cui soli debeatur	179. 180
non fit sine baptismo, aut eius voto	412	Latronis, quanquam saluati, exemplo qui frustra nitantur	180. 181. 182. 183
fit per Christum	1753	Laudatio quando peccatum alienum	955. 956
quomodo per fidem & gratis fit	1771	laudare probos, fructuosum est	956
iustificatio hominis neque per vim naturæ, neque per legem		laudare peccantes plus est, quam delinquere	956
Moyfi fieri potuit	1741	laudandi mali non sunt	955
causa	1754. 1760	qui laudent quod malum est, infaniunt	957
iustificationis incertitudo	1773	Vide etiam, A. dulatione.	
fructus	1760. 1761	Laurantius rogatus annuit	205
incrementum	1113. 1781	laurantij martyris laus ex elemosynis quanta	1324
iustificationem Christus nobis meruit	1081	S. laurentij inuocatio	205
ad iustificationem Deus prior, deinde nos	1772	Lazari & penitentis collatio	607
ad iustificationem quæ tria bonorum operum genera pertineant.	1127	Lectoris ordinatio officium	721
Iustificati adstringuntur ad obseruationem præceptorum	176	lectores vnde appellati sint, & initium sumpserint	721
iustificationis etiam iuxta restat	1767	leuitas semper in corde retinendo	1971
iustificationem relabi posse.	1808	Leo Isauricus, primus Iconomac. Imperator 237. quomodo in sacras Christi & Sanctorum sæuierit imagines	247
Iustificari per fidem quomodo dicamur	1083	leonis Imperatoris furor	247. crudelitas in imaginum cultores
iustificat Deus, sed volentem	1665	Lex non liberat nos à potestate tenebrarum	1745
iustificatur nemo, nisi qui credit in Christum & baptizatur	1765	legi diuinæ satisfaciunt iusti, & verè merentur vitam æternam	1117
Iustus dicitur, qui omnigenam virtutem exercet	1105	legem iustus per dilectionem implere potest	1793
iustus est, qui superabundantiam non accipit	1407	leges alias esse Christi, alias Imperatorum	775
iustus non peccat in quocunque opere	177	Legislatorem, inuitis etiam hæreticis, Christum esse	170
iustus pro seipso dicit, Dimitte nobis debita nostra	1794	Leuitatem operis, ex gula sequi	891
iusti an tique eadem, qua nos, fide iustificati	1755	Leuitarum officium olim quod	395
iusti quem fructum percipiunt ex suppliciis impiorum	1632	Libèrum arbitrium in homine	816. 815. 1747
velocitas	1660	cooperatur gratiæ Dei	817
societas	1662	ad peccandum, per se: ad piè agendum, gratia adiutum valet	1746
humilitas	1616	gratia fidei repulsa, ad beneoperandum inualidum	1749
scientia	1661	nisi sit adiutum, non sufficit ad non peccandum	1752
fructus in die iudicij	1621	non est per peccatum profus extinctum	1741
iustorum & pauperum exultatio in die iudicij	1621	attenuatum	1752
iustorum & peccatorum differentia in futura vita	1640	in homine etiam per diabolum seducto permansit	1752
iustos etiam peccare contingit	1793	quali necessitate non tollatur	1749
iustos etiam in hora mortis metuere	1686	quale Catholici constituent	1749
iustis magis beneficiendum, quam iniustis	1364	liberum arbitrium nisi regat Deus, cadimus	1762
iusti malorum supplicia quo proficiant	1643	liberi arbitrij & gratiæ concursus scripturis probatur	816
iusti quis index expectandus, & impiis formidandus	1625	liberi arbitrij malus vsus, fons omnium calamitatum	1713
iustè diabolo mancipatum humanum genus	1705	libero arbitrio donatus homo in prima creatione	1700
K		libero	
Konnyia cur Eucharistia sit dicta	476		
L			
Abore non æterno, sed temporali emitur sempiterna requies	1120		
labores presentes esse momentaneos, præmia eorum æterna	1651		
Laici boni officium	745		

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

libero arbitrio peccatum & rectè factum subiectum est	1749	Magistratus quantum profit Reipub.	1399
libero sublato arbitrio, nulla esse præcepta	1747	Magistri sunt rei sanguinis, qui docere nolunt	973
libero sublato arbitrio, nullam actiones humanæ laudem aut vituperium merentur	1745	Maorum sententiæ quomodo acquiescendum	1542
libero arbitrio etiam peccatores peccant	1746	maorum iussa curiosè examinantium exibilatio	1542
Libertas beatorum	1660	Malachias quale nomini Domini sacrificium offerendum vaticinatus	540
libertas circa desertionem facultatum Christianis relicta	1478	malachiæ de incruento Christianorum sacrificio prophetia	537. 538
libertatem in qualem Christiani vocati	373. 374	Malachiæ episc. Hiberniæ pietas, & quid miraculi inde fecerunt	684
libertate Christiana qui cur hodiè abutantur maxime & seq.	375.	Malitiæ gradus	1563
liberatio vt omnibus necessaria, sic sola per Christum est.	1729	Malum non redditur pro malo, quando coërcentur hæretici	982
liberationis modus iustissimus	1731	à malo abstinere, non sufficere	813. 1104
Liberalitas	S. Marrini 1322	à malo prohibendi, & ad bonum cogendi sunt nonnunquam homines	984
liberalitas patris Gregorij Nazianzeni	1369	vbique cum bonis coniuncti	745
liberalitas Paulæ viduæ erga pauperes	1322	mali cur aut mali sint, aut malitiæ studeant	1458
liberalitas Dei similem facit	1286	quomodo & quando à dæmonibus impellendi	1618
liberalitatis in egenos faciendæ exhortatio	1293	quanta miseria	1660
liberalitatem debere esse ordinatam	1364	tristitia summa	1663
Liberaliter expendentium sua in conuiuia & res superfluas reprehensio	1290	inimicitia	1664
Vide plura, Eleemosyna, & Misericordia.		impotentia	1662
Liberos educare Deo, magni meriti est	990	terror pudor & pavor in die iudicij	1621
libidinis flagrantior	871	vitiæ breuitas	1661
libido pascitur conuiujs	906	Mammona iniquitatis quid	1306
libido vsu crescit	868	mammonæ & Christi præcepta contraria	865
libidinis miseriam subiicit hominem	870	Mandati forma duplex	1464
libidinis seminariū	893	mandata Dei non impossibilia	176. 177
libidinis fomes ebrietas	870	mandata seruamus, si volumus	816
libidinis mala	870	mandata Dei & Ecclesiæ Christianis obseruanda	170
Libri qui, quomodo, & quibus aliquando aperiendi	1617	mandatorum Dei necessitas & possibilitas	1785
librorum veteris & noui testamenti approbatio & catalogus	365. 366	Manducare de ligno vetito, quid	834
librorum sacrorum veteris vulgatæ editionis quæ autoritas	366	Manichæi qua intentione abstinant	1165
Ligari obmutescem, & in tenebras exteriores mitti, quid sit	1629	manichæi & Pelagiani erroris collatio	1733
Lignum scientiæ boni & mali cur sic dictum	1799	manichæorum errores circa liberum arbitrium	1751
Litania quæ calumniatores confundat	186. 187. & seq.	Manuetudo falsa & crudelis	982
litaniarum preces quæ quibus conueniant	129	Manus citò imponere, quid sit	715
Literarum secularium vsus	1480	manus imponere baptizatis, quorum sit	441. 442. 446.
Loquacitas immoderata vnde nascatur	890. 891	447. 455	
Lorio pedum recens baptizati, vbi iam olim celebris quid sibi velit	408. 409	manuum impositionis vsus quis	712
Lucas Euangelista quorum imagines fecerit	244	manuum impositio signum est inuisibilis gratiæ	713. 714
Lucæ & Timothei reliquiæ Constantinopolim translatae	217	manuum in baptismo fieri solita impositio	403. 456
Lucrum eorum qui bene fauent alijs	877	per manuum impositionem conferri gratiam in ordinatione	713
lucrum omni humanitate carens, quod ad Lucet domum ire, cur sit melius	1405	manuum episcopaliū impositio in ordinatione quid efficiat	714
Luminaria cur interdù accendantur	1687	Marcionitarum hæresis	704
Luxuria quid sit, & quarum filiarum mater	851. 865. 866.	S. Marci qualis fuerit apud Alexandriam euangelij prædicatio, aut vitæ conuersatio	1467
869. facit ex hominibus bestias	870	quid sonet	130. 138
luxuriæ remedia	869	quomodo gratia plena	130
luxuriam gignit vinum & ficera	902	quàm aptè vocetur gratia plena	133. 134
Luxuriosorum cæcitas	872	quomodo per Esaiam & Ezechielem mysticè prædicata	135. 136
		quomodo per D. Bernardum laudata	138
		quibus titulis aut nominibus per Ephram honorata, implorata, salutata	141. 142
		quibus verbis per Iacobum fratrem Domini honorata	128
		quomodo per Augustinum inuocata	129
		quomodo per quos Patres aut martyres laudata & inuocata	145. 146
		quibus inuocanda	137. 138
		quando & vbi inuocanda	138
		quomodo ad se confugientibus subueniat.	132. 144
			M M m j

quos & quàm diuerfos quantis affecerit beneficiis 146. 150	landi quæ voluerint, impetrare possunt 223	223
quomodò inter Christum & Ecclesiam media 152	inuocati partim malè, partim benè mortui sunt 1582	215
quomodò fit facta scala caelestis 153	honor charitas quanta 157	208
virginitatem vouit 131. 1530	perfectio in homines beneficia 1494	197
Euæ aduocata 145. 146	auxilia à fidelibus implorata 203	208
omnium hæresum interemptrix 151	merita & suffragia multis communia 227	208
mira conceptio 1727	per martyrum merita Arriani negant, quæ dæmones confitentur 226	226
conceptio quàm fuerit singularis ac sancta 140	martyrum templa, quàm sint illustria, & quo modò à fidelibus frequententur 203	203
gestus, mores, incessus, disciplina 147. 149	martyrū constantia dissimilis est hæreticorū pertinaciæ 986	203
viuendi ratio 147	martyrum miracula negantes, Christo non credunt 227	227
eximie laudes 128. 133. 141	Vide infra, Miracula 211	211
maria } dotes aut virtutes quæ, quibus opportuniore 146. 147	martyrum cinis dæmones expulit 211	211
virginitas perpetua 26	martyrū orationibus propitiatur Deus peccatis populi 216	216
elogia 1727	martyrū memoriæ quomodò à Christianis celebrentur 183	183
potentia 152	martyrum memoriæ & festa quo honore celebrari soleant 186. 187	186
inuocatio 141. 142. 143. 150	martyrum memorias cur honoremus 208	208
maria vita, omnium est disciplina 145. 146. 149	ad martyrum memorias imagunculas suspendendi vsus quis 203	203
de maria plenitudine accipiunt vniuersi 151	martyrum, & euangelicam paupertatem amplectentium priuilegium 1494	1494
maria precibus misericordiam Dei impetrari 142. & gloriam æternam consequi, ibid.	martyrum reliquiæ, vide Reliquiæ, martyribus cur inuideant hæretici 227	227
maria suffragia vt impetres, quid fieri oporteat 139	martyribus non sacrificamus, aut diuinos honores tribuimus 208	208
maria pedibus cur procidentum 151	martyribus in resurrectione cicatrices mansuræ 90	90
maria cur tanta pietas ac potestas 145	martyribus sanctis cur animæ commendentur 175	175
maria & Euæ collatio 128. 131. 136	martyres propter imaginum defensionem complures factos 248	248
maria Dei genitricis imago quomodò honorata & quomodò eidem lachrimæ fusæ 244	Martyrium extra Ecclesiam non saluat 73 est inutile 77	77
maria quid debeat genus humanum 136. quid debeant & mulieres, & viri 147. 148	martyrium extra Ecclesiam cur potius perfidia pœna, quàm fidei corona 77-78	77-78
maria vniuersa creatura gratulatur 128	martyrij sanguine nõ deletur peccatum Schismatis 74-78	74-78
honorari quanto perè Deus voluerit 152	martyrio puerum iam iam coronandum orat mater vt ei patronus fiat 206	206
esse spem vnicam peccatorum post Christum 129	Masilienfis episcopus Serenus cur à D. Gregorio increpatus 241	241
inuocatam deesse nemini 145	quid sit 755	755
mariam inuocat Athanas. Nazianz. Bernar. & c. 145. & seq.	cur sit sacramentum 765	765
mariam absque peccato fuisse 141. 1726	cur sit institutum 763	763
de maria virgine Patrum testimonia 145. & seq.	quomodò piè sit inchoandum 767	767
Martialis Petri Apost. discipulus, quibus verbis Eucharistiã laudet 159	quomodò fiat legitimum 767	767
S. Martini adhuc catechumeni liberale opus 1322	quomodò per religionis professionem dirimatur 776	776
martino iam iam morituro quomodò diabolus apparuerit 692	ad quid conducatur 765	765
Martyr extra Ecclesiam non potest esse 74	ad fornicationem euitandã permissum 764	764
sunt Christianorum auxilium 196	non est virginitate præstantius 1508	1508
sunt Christianorum propugnatores, defensores & patroni 202. 226	est remedium infirmitatis 763	763
sunt hominum duces, propugnatores & custodes 202	inter sacramenta legis euangelicæ numerandum 766	766
patroni regum supplicantium 213	habet in se coniunctionem Christi & Ecclesiæ sacramentum 779	779
patroni mundi 204	inter duos tantum contrahitur 765	765
sunt præfules, speculatores vitæ nostræ, & intercessores 199	dissolui non potest 764. 765. 769. 770	764-770
custodes sunt generis humani 197	contrahere viuente coniuge, scripturæ aduersatur 771	771
suffragatores & legati apud Deum potentissimi 197	matrimonium contracturi, quomodò, cur, quoties, antè, & vbi denunciandi 767. 768	767-768
turres sunt quibus muniuntur Ecclesiæ 197	matrimonium consummatum quomodò ex diuina reuelatione dissolutum 776	776
pro nobis orant 197. 199	matrimonium dirimentia impediunt 755. 756. 760	755-760
veniam precantur nostris lapsibus 205	matrimonium Christianorum cur sit sanctum 769	769
inuocandi & obsecrandi 197. 199	matrimonium Clericorum in sacris constitutorum & religiosorum vtrum validum sit 792	792
quomodò honorandi 183. 123. 228	matrimonium non est permissum monachis, aut iis qui ordinibus sacris initiati sunt 777. 778. 789. 791	777-791
non inuocantur tanquam dii, sed tanquam aduocati & intercessores 203	matrimonium non est permissum voto castitatis astrictis virginibus 777. 778. 389	777-789
non indigent cereorum lumine, sicut nec Christus vnguento 217	matrimonij causa efficiens 765	765
cur turrium & columnarum, & c. nomine appellati 146. 147	matrimonij tripartitum bonum 765	765

ione dissolutum 776	meritum bonorum operum 1110. 1346. 1825
matrimonium dirimentia impediunt 755. 756. 760	meritum omne ante mortem comparatur 1585
matrimonium Christianorum cur sit sanctum 769	meritum omne bonum vnde proficitur 1117
matrimonium Clericorum in sacris constitutorum & religiosorum vtrum validum sit 792	meritum nostrum non nisi gratia facit 1835
matrimonium non est permissum monachis, aut iis qui ordinibus sacris initiati sunt 777. 778. 789. 791	meriti ratio in quo consistat 1825
matrimonium non est permissum voto castitatis astrictis virginibus 777. 778. 389	merito præmium respondere 1377
matrimonij causa efficiens 765	merita nostri operis 1249
matrimonij tripartitum bonum 765	merita æternæ retributionis 1346
matrimonij gratia vnde obtingat, aut quò proficiat 765	merita Sanctorum 210. & seq. 1150
matrimonij legitimus vsus permittitur, vt vitetur fornicatio 766	merita S. Petri 1153
matrimonij vinculum mors corporis tantum dissoluit 773	merita Dauid, mortui vigent 210
in matrimonij negotio idem esse de viro & vxore iudicium 774	merita nostra } sunt etiam Dei dona 1117. 1835
per matrimonij viam longiore circuitu ad castra Sanctorum peruenitur 1464	merita nostra } post gratiam incipiunt 1835
matrimonij sacramentum annumerari sacramento Baptismi, Confessionis, & cæteris 758	merita nostra } mercedem accipient 1117
matrimonij sacramenti sanctitas facit, vt nec interueniente repudio, liceat alteri nubere 757	merita nostra Deus coronans, sua munera coronat 477.
matrimonij suscipiendi præparamenta 768	merita nostra } sunt etiam Dei dona 1117. 1835
matrimonij & Ordinis collatio 757	merita nostra } post gratiam incipiunt 1835
matrimonio vti in episcopatu non licet 757	merita nostra } mercedem accipient 1117
matrimonio iuncti an possint religionem ingredi 771. 775	merita nostra Deus coronans, sua munera coronat 477.
matrimonia clandestina hæcenus fuisse vera, sed deinceps irrita esse 768	merita nostra } sunt etiam Dei dona 1117. 1835
Mediator Christus omnibus ad liberationem necessarius 1729	merita nostra } mercedem accipient 1117
mediatore ad mediatorem cur sit opus 151	merita nostra Deus coronans, sua munera coronat 477.
Medicorum apud ægrotos officium quale sit, seu esse debeat 1583	merita nostra } sunt etiam Dei dona 1117. 1835
Melchisedech quomodò typus Christi fuerit 535	merita nostra } mercedem accipient 1117
melchisedechis panis & vinum, cuius fuerint sacramenti figura 474. & quorum mysteriorum exemplaria 531.	merita nostra Deus coronans, sua munera coronat 477.
melchisedechis sacrificium, vide Sacrificium. 336	merita nostra } sunt etiam Dei dona 1117. 1835
Membris singulis pro suis peccatis pecularia tormenta sustinenda 1646	merita nostra } mercedem accipient 1117
Memoriam in celo augeri 195	merita nostra Deus coronans, sua munera coronat 477.
Mendici, Ecclesiæ ornamentum 1368	merita nostra } sunt etiam Dei dona 1117. 1835
mendici ante fores ecclesiæ sedentes, quid concinēt 1368	merita nostra } mercedem accipient 1117
mendici Dei sumus 1248	merita nostra Deus coronans, sua munera coronat 477.
mendicos Christum appellare beatos 1493	merita nostra } sunt etiam Dei dona 1117. 1835
Mendicantium vox 862	merita nostra } mercedem accipient 1117
Menelai alicuius apostatici Iudæi facinora 944	merita nostra Deus coronans, sua munera coronat 477.
Mensura quæ ex affectu benignitatis taxatur 1310. 1315	merita nostra } sunt etiam Dei dona 1117. 1835
Mentis distractio cui pro viribus resistitur, Deum non offendit 1222	merita nostra } mercedem accipient 1117
Merces fidei & deuotionis 1830	merita nostra Deus coronans, sua munera coronat 477.
merces bonorum operum 1110	merita nostra } sunt etiam Dei dona 1117. 1835
merces } bonis operibus debetur 1122	merita nostra } mercedem accipient 1117
merces } post hanc vitam non datur, nisi promeritis 1127	merita nostra Deus coronans, sua munera coronat 477.
merces } duplex vni nostro operi debetur 1831	merita nostra } sunt etiam Dei dona 1117. 1835
merces operariorum defraudata 1073	merita nostra } mercedem accipient 1117
mercedem Deus retribuet tam propter opera bona, quàm propter afflictiones 1831	merita nostra Deus coronans, sua munera coronat 477.
mercedem etiam intueri operantes possunt 177	merita nostra } sunt etiam Dei dona 1117. 1835
mercedem non potest negare, qui opus inspicit 1120	merita nostra } mercedem accipient 1117
mercede meritorum nemo fraudatur 1309	merita nostra Deus coronans, sua munera coronat 477.
Mercimonia quæ latrocinii comparata 1359	merita nostra } sunt etiam Dei dona 1117. 1835
Meritum iustorum 1117	merita nostra } mercedem accipient 1117
merita iustitiæ 2626	merita nostra Deus coronans, sua munera coronat 477.

IN PRÆCEDENS OPVS CATECHISTICVM

quid sit	1323. 1326	miseri cordiæ operum cur in die iudicij tantum fiet mentio	1186. 1189
vnde sit dicta	1323. 1343	miseri cordiæ precia non sunt definita	1368
quid efficiat	1326	miseri cordiam præstare maius est, quam excitare mortuos	1300
perfectos facit	1273	miseri cordiam præstando peccatorum accipimus indulgentiam	1274
reddi nos Deo similes,	ibid.	miseri cordiam oriri ex dilectione	1326
regina est, similes faciès homines Deo	1327	ad misericordiam exemplo creaturarum prouocamur	1357
deitatis nota est, & hominem quodammodo		miseri cordia minime mouentur sancti erga damnatos	1622
Deum facit	1276	in misericordia & pietate consistit summa disciplinæ Christi	1330
innata est nobis, & diuinitus insita	1296.	miseri cordiarum pater, non iudiciorum Deus	1034
Miseri cordia	1701.	qui Misericors non est, homo esse desinit	1296
per hominis lapsum quomodo amissa	1702	immiseri cordes quid mereantur	1325
ad omnes pertinet	1330	immiseri cordes quomodo à Chrysolomo increpati	1294
etiam ignotis exhibenda	1338	miseri cordi anima nihil pulchrius & fortius	1310
non spectatur ex datorum quantitate	1328	Vide etiam, Liberalitas, & Eleemosyna.	
quomodo tantum verbis præstetur	1347	Missa, cuius sit sacrificij representatio	517. & seq.
promptè & citò præstanda Dei patris exemplo	1275	per sacrificia legis naturæ & Mosaicæ	518
quanti æstimabitur in die iudicij	1309	per sacrificium Melchisedech præfiguratum, & de eo à Malachia prophetatum	519. 520
iungenda ieiunio	1126	à Christo institutù, & Apostolis eorumque successoribus demandatù	519. 520. 529
miseri cordia diligenda, & metuenda sæuitia	1018	quorum sit rerum excitatio, confirmatio, &c.	518. 519
miseri cordia Martyrij erga ægros	1315	quomodo differat à sacrificio in cruce	
miseri cordia quædam iniusta est	977	peracto	519. 520
miseri cordia & indulgentia crudelis in latronem	979	est propitiatorium	547
peccatori necessaria	1819	quomodo crimina & ingentia peccata delet	554
maior est quàm peccatum	1034	prodest ad huius vitæ mala depellenda, & bona impetranda, viuus & defunctis	517. 518
miseri cordia Dei	1029	quando & quomodo audiendum	357
obliuiscitur eius, qui iustitiam Dei obliuiscitur	1029	missæ sacrificium non offertur Sanctorum cuiquam	208
imitanda	1294	missæ officium celebrandi modus tempore Iustini	488
miseri cordia Dei diligenda, iustitia formidanda bonis & malis	1757	missæ sacrificij ritus tempore Apostolorum	521
de misericordia Dei inordinatè confidentes	1015	missæ ritus & cæremonias cur Ecclesia instituerit	544
sine misericordia vita constare nequit	1296	missæ ritus & cæremonias contemnentes, anathemate feriuntur	544
miseri cordia D. Iob quanta fuerit erga pauperes & afflictos	1345	Vidæ Cæremonia,	
cum misericordia humilitatem Iob coniunxit	1347	missæ sacrificium approbatum	517. 518. 519
miseri cordia Iob erga pupillos, in iudicio causa cadentes	1348	missæ non nisi approbatæ celebrandæ	543
miseri cordia & liberalitas S. Benedicti in egenos	1314	missæ nomen antiquum	519
miseri cordia regis Othualdi in pauperes	1317	missæ fructus & vtilitas	519. 520
miseri cordiæ pulchritudo, & commendatio	1271. 1276. 1277.	missæ officio interesse magnam angelorum multitudinem	518
1291. 1323. 1327. 1330		missæ sacrificij tempore angelorum præsentium visio	515.
miseri cordiæ vis	1291	missæ sacrificij & Eucharistiæ, &c. abrogatio quando futura	1607. 517. 518. 519
sub misericordiæ diuinæ spe, non est in peccatis permanentium	1018	missæ sacrificium cœptum, languescente de improviso incipit, quomodo continuandum	541. 542
sine misericordiæ virtute ceteræ prodesse non possunt	1309	de missæ sacrificio Concilij Tridentini doctrina	540
miseri cordiæ opus, est iustitiæ etiam opus	1361	de missæ sacrificio Agathi episc. mira relatio	520
seminis vim habent	1124	in missæ sacrificio quæ fiant & dicantur	546
quàm sint necessaria	1298	ex missæ sacrificio commoda & prospera contingunt	528
miseri cordiæ opera	1287	ex missæ oblationibus auxilium & solatium defunctis obtingere	548. 551. 552
ad penitentia fructus pertinent	1297	missæ sacrificio iuuari animas defunctorum	658. 665. 676
duplicem adferunt fructum	1297	diabolicas vexationes repelli	525
in iudicio examinabuntur	1354	in missæ sacrificio defunctorum commemorationem Apostolos instituisse	529. 549. 673
miseri cordiæ opera duplicia	1343	in missa	
miseri cordiæ opera spiritualia	1344. 1345. 1347		
miseri cordiæ opera spiritualia in scriptura cõmendata	1369		
miseri cordiæ opera corporalia	1345		
miseri cordiæ opera corporalia in scriptura commendata	1354		
in misericordiæ opere tria requiruntur	1330		
in misericordiæ operibus imago diuinæ pietatis agnoscitur	1276		
miseri cordiæ operibus iuuamur ad promerendam Dei misericordiam	1374		
miseri cordiæ operibus anima purgatur	1308		
à misericordiæ operibus penitentia non fit sterilis	1287		
ex misericordiæ operibus vera laus comparatur	1365		
pro misericordiæ operibus iusti percipient regnum	1123		

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

in missa iustorum & peccatorum memoria cur fiat	551	quibus amara sit	1594
missa in ipsa verum & proprium offerri sacrificium	541	utrum sit timenda	1582
in missa quæ præter Euangelia & Apostolica scripta leguntur, traditionis Apostolicæ esse	289. 293. 294. 517. 518	cur timenda sit	1571
missarum celebrationes pro anima eius, qui mortuus putabatur, mirus profectus & euentus	527	Mors } quibus meritò timenda	1592
missarum modus cuiusmodi vbi què seruandus	401	quibus quàm sit repentina & improuisa	1686
missarum celebrandarum modum non esse heceternum	541.	qualis sit in inferno	1637. 1643. 1646
542		quænam Adamo transgressori sit interminata diuinitus	1703
missas super memorias martyrum celebrandas	541	non aded, ac opinio de morte, terribilis est	1594
Vide Eucharistia, & Sacrificium		cur paucos delectet, virium infirmitatis est	1594
Mission e visibili opus est, nec sufficit inuisibilis	702	mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu, vbi	1636. 1637
Mœchiæ nomine quid intelligatur	260	mors animæ	823. 824
Mœchari eum, qui adulteram dimittens, ducit aliam	773	mors corporis, peccati meritum: vita, spiritus iustitiæ	1704
Mollities cuiusmodi scelus	1068. 1069	mors myltia iustorum	1594
mollitiei peccatum approbant ethnici philosophi	871. 1070	mors bonorum & malorum quid discrepent	1574. 1587
Monachus vnde dicitur	1554	mors impiorum quodammodo bona est	1594
monachi cur dicti	1558	mors & pœna iniquorum quomodo aliis proficit	1686
monachi proprietarij dedecus & pœna	1501	mors diuitis & Lazari qualis	1382
monachi apostatæ cuiusdam lapsus deploratio	787	mors & mori quàm sint indeclinabilia	1578
monachi an propositum & institutum suum deserere possint	788	incertus aduentus	1678
monachi quando expetitur quæ sunt mundi	1606	incerta conditio	1576
monacho non licet possidere proprium	1548	molestia inexplicabilis	1577
monachum benedicendi & consecrandi modus	1553	mors vicinitas, & moriendi necessitas quanta	1677. 1578
monachorum nomen ex sacris literis manasse	1554	cur terribilis	1685
monachorum nomen quare meritò displiceat hæreticis	1555	quàm sit incerta	1686
monachorum ordo laudatur	1552	cur incerta	030. 1575. 1581
monachorum quot in Ægypto genera	1551. 1557	mors in hora formidine corripi etiam iustos	689. 1686
monachorum vita	1556	mors in hora qui inuenitur paratus, inuenietur etiam paratus in die resurrectionis	1580
monachorum regulam scripsisse S. Benedictum	1561	mors timor & ad eam præparatio quàm sit vtilis	1684
monachorum callitatis gloria quanta	1509	mors timor potius grauis est, quàm mors ipsa	1594
monachorum centupla retributio qualis	1490	cur sit habenda	1685
monachorum fugitiuorum prætextus quomodo confutatus	781. 787. 788.	quàm sit fructuosa	1600
monachorum nuptiæ adulterio peiores	788	à peccato maximè reuocat	1685
monachos iam olim sub Marco Euangelista nil proprij habuisse	1467	à mundi voluptatibus auocat	1678
monachos vitam primorum Christianorum imitari	1552	calcat superbiam	1579
monachos aut optimos esse qui proficiunt, aut pessimos qui degenerant	1570	mors tempus quod sit incertum, magna est Dei misericordia	1575
monachis non licere possidere proprium	1548. 1551. 1559	mors incertum diem contra præsumptionem valere	1575
nec monachis, nec virginibus Deo dicatis, licet nuptiis iungi	789	mors umbra & sempiternus horror vbi expectandus	1636
Monachismus non propter malos monachos improbandus est	1554	mors pro Christi confessione toleratæ præmium immortalitas	1804
Monasticus habitus	1561	mors bonorum & malorum differentia	1686
monasticæ vitæ institutores primi	1560	mors tria sunt genera	1594
monastici instituti antiquitas	1537	morti corporeæ per peccatum obnoxius homo factus est	1704
Monasterij de fertor quo miraculo conuersus	1561	non timet vita inculcata	1595
monasteria tempore S. Marci	1467	esse bonam, & idcirco non timendam	1594
monasteria iam olim sub Ambrosio	1556	quibusdam plus amari quàm vitam	1582
monasteria à Basilio Magno extracta	1558	qui optabunt, & non obtinebunt	1647
monasteria qui primus in Occidente introduxerit in ciuitates	1556	mortem solus Adamus, vitam solus Christus inuexit	1756
monasteria vnde excitata	1554	mortem non cibi, sed inordinatæ cupiditatis gratia incurrit	1202
monasteriorum S. Martini descriptio	1559	mortem secundam declinari posse, primam non posse	1578
Monasterialis disciplina cur secundum baptismum nuncupetur à maioribus	1547	mortem nominare, terrorem inicit & metum	1581
Monica mater quomodo ab Augustino sepulta	550	ad mortem præparatio quàm sit necessaria	1575
monicam Augustini matrem sui ad altare memoriam fieri expetiuisse	550	à quibus calamitatibus & periculis liberemur	1592
Montani error	1210	transitur ad immortalitatem	1593
Moralitas perfecta in duobus est posita	1103	reditur in patriam	1593
pœna peccati est	1575	itur ad Sanctorum consortia	1595
est finis peccati	1594	morte nihil certius, & tamen vitæ terminum ignorari	576
		morte morietur, qui superabundantiam acceperit	1407
		in morte cur quidam Sanctos videant præsentés	1592
		in morte præsentés esse dæmones, libros, vncos & catenas	

IN PRÆCEDENS OPVS CATECHISTICVM

non baptizati perirent	412.413.418	debitum flagitat à iusto iudice	1121	
baptizati non rebaptizandi postea	419	cur non meminerit coronæ virginum, sed tantum	1120	
sine communione sacramenti Eucharistiæ saluari possunt	812	vacuitatis molestiarum huius vitæ	1120	
paruulorum baptismi assertio	393.419	paulus virgo	1132	
paruulorum baptismum, esse traditionis Apostolicæ	295.415.434	paulus & Helias qua in repares	1107	
paruulos	414	D. Pauli	discretio & prudentia	1465
				consilium de continentia
baptizari debere	413	cælibatus & continentia	1518.1519.1520.1528	1466
				intentio in epistola ad Romanos
sine baptismo non saluari	415.418	paulo Apostolo qua conditione creditum sit, aut non creditum fuisset	364	
iam iam natos baptizari posse	414	paulum & Iacobum sibi de fide non aduersari	1108	
per ora & corda gestantium renunciare	407.	Paulus eremita primus, qualibus in orando vsus gestibus, & qua forma mortuus reperitur	1228	
paruulis & adultis baptismus necessarius	411.412.413.1729	Paulinus Nolanus episc. quomodo sese viduæ afflictæ seruum exhibuerit	1323. quos captiuos sua seruitute liberauerit	1323
				paulinus, audito Euangelico consilio, facultates suas pauperibus erogauit
etiam virtutes & informans gratia infunduntur, quo ad habitum	1766	paulini Nolani episc. mira pietatis & misericordiæ exempla	1323	
etiam occultissimam spiritus sui gratiam infundit Christus	1765	Paula viduæ quanta in pauperes liberalitas	1322	
quibusdam clauditur aditus regni cælestis à parentibus	990	S. paulæ inuocatio	200	
sua per quos inuideatur salus	417	Pauper, est via cæli	1305	
Passio & merita Christi quibus proficit	27.28	pauperis imprecatione omnia esculenta vertuntur in lapides	1362	
passiones siue affectus præcipui	1409	Paupertas caput omnium virtutum	1483. in quo consistat	
Pastor tacens, reus mortis pereuntium efficitur	973	paupertas Euangelica & voluntaria	1466.1475.1476	
pastoris nomen quomodo Christo & Petro conueniat	311	paupertas Euangelica proprietatem respuit	1495.1475	
pastoris sententia, licet iniusta, timenda est	373	paupertas Euangelica, in communi viuere	1500	
pastores muti pro iniquitate populi damnantur	970	paupertas quænam voluntaria beatos efficiat	1492	
pastores qui cur à Gregorio Magno increpari	1353	paupertas voluntaria, martyrij genus est	1493	
pastores & doctores quid conducant Ecclesiæ	345.346	de paupertatis Euangelicæ consilio doctrina, vtrum recens an antiqua sit	1481	
pastorum Ecclesiæ potestas	293. & seq.	paupertatis & perfectionis Euangelicæ sectatores quo honore afficiendi	1566	
pastorum & Ecclesiæ ministrorum periculum	968	paupertatis voluntariæ consilium	1464	
pastorum silentium quomodo repræhendatur	966	paupertatis voluntariæ priuilegium in iudicio	1597	
pastoribus Ecclesiæ obtemperandum	153.345.346.353.354	paupertatis votum, vide Votum.		
Patientia quædam minimè laudanda	984	paupertatem professi Apostoli	1475.1476	
patientiam esse longè aliud, quàm duritiam	1420	paupertatem & virginitatem non præcepisse Christum, sed consuluisse	1478.1479	
patientiam veram non facit pœna, sed causa.	1220	paupertate emittitur regnum cælorum	1493	
Patriarchæ & prophetae quo nobis honore prosequendi	222.	non curiosè inquirendi	1370	
quomodo pro quibus implorati	215.230	sunt Iaturarij nostri	1286	
patriarcharum & prophetarum inuocatio	215.230	quomodo à diuitibus tractandi seu fouendi	1346	
patriarchis polygamia cur olim licita	778	quibus contumeliis afficiantur	1346	
Patres noui testamenti non differuntur à patria cælesti post mortem	189	beati qui	1491.1492	
patres	342	soli voluntarij beati	1492	
				quales sint iudices in dirimendis controuersis postea exortis
quid docuerint	343	pauperes vexantium increpatio	1299.1370	
quibus in rebus aliquando dissentiant	342	pauperes simulationis accusantium obiurgatio	1301	
patrum consensus quantum habeat momenti	340	in pauperes benignitas & clementia	1312	
patrum consensus firmum est veritatis testimonium	327	in pauperes beneficia magis, quàm in diuites conferenda	1365	
patrum in fide consensus contemnens, Deum contemnit	341	per pauperes spiritu, quos intelligat Ambrosius	1490	
patrum in concilijs auctoritas	327.328	erga pauperes Ioannis Eleemosynarij cura & sollicitudo	1318	
patrum auctoritatem quanti faciat Pacianus	343	super pauperem & egenum intelligere, quid sit	1309	
patrum, quibus Augustinus contra Pelagium vsus, catalogus	343	pauperum exploratio repræhenditur	1369	
Patrimonia à quibus quomodo distribuenda	1480	pauperum qualium sit regnum cælorum	1492	
Patrocinium pro nobis singulare apud Deum, quod	1125	pauperibus omnia dare, ad perfectionem via suprema	1302	
ad credendum quodammodo compulsus	584	quod pauperibus tribuitur, hoc tribuitur Christo	1329	
poposcit auxilium ethnici Imperatoris	984	in pauperibus quæ consideranda	1365	
cur Petrum inuiserit	30	in pauperibus quæ consideranda	296	
quos notet de ciborum abstinentia	1175	Pax vera vbi	95	
quomodo omnia iubeat emi in macello	1175			
quomodo manducantem iudicari vetet	1175			
Paulus	257			
an prohibeat quousus dies obseruari à Christianis	257			
cur Timotheo imperium, Tito patientiam præcipiat	974			
tenet Dominum debitorem tempore iudicij	1121			

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

pax cælestis qualis	1675	tolluntur merito Christi mediatoris, per Sacramenta applicato	1079.1080
pax homini primo diuinitus insita	1701	omnia baptismo deleri, comparatione pulchra ostenditur	452
pax quomodo protoplastos, deseruerit	1702	ablui per pœnitentiam possunt, donèc viuimus,	1037
paci Ecclesiæ quantoperè boni consulant Christiani	71	elemosynis redimuntur	651
pacem Ecclesiæ quanti faciant boni Christiani	71	quædam Ecclesia remittere potest pœnitentibus	1055
quid sit	817.818	per species singulas recolenda	621
quotuplex sit	817.818.819	Deo & Sacerdoti confitenda	1028
quare fugiendum, & quàm sit execrabile malum	821.822	cui quisque sua confiteri debeat	355.356.360
Peccatum	est causa mortis temporalis	ad peccata remittenda potestas & gratia spiritualis Apostolis donata est	603
insipientes facit	etiam corpora inficit	peccata remittendi potestas non solis Apostolis concessa	604
est voluntarius dæmone peius	tribus modis impletur	peccata remittendi potestas ab Apostolis ad sacerdotum officia transmissa	602
peccatum temporaliter perpetratum, cur in æternum puniatur	1642.1647	peccata defendere, quanta sit iniquitas	1045
peccatum vnum altero grauius	819.820	peccata sola inuitata exhorrescimus	1078
peccatum aliis suadentes, committunt peccatum alienū	836	peccata quædam malos antecedere quædam, quædam post mortem sequi	935
peccatum origin. vide Originale.	1009. 1010. & quot sint	peccata minuta & venialia non contemnenda & seq.	1093.1094.
peccatum in Spiritum sanctum quomodo dicitur irremissibile	1010	peccata leuia cur vitanda etiam sint	1097
peccatum omne fieri contra legem Dei	818	peccata minuta quomodo occidant etiam animam	1098
peccatum voluntarium Adæ, propagatione deriuatum in nos	1722	peccata leuiora quibus remedijs purgantur	1097.1098
peccatum & mors mundo per Adamum illata	1720	peccata siue minuta, siue magna, impunita esse non possunt,	1103
peccatum ad mortem, est fidem viuam vsque ad mortem deferere	1036	Vide etiam, Veniale.	
peccatum non est, sentire, sed consentire	117.118	peccata aliena quæ dicantur 933.934. quot sint, & quot modis committantur	937.938
peccati descriptio	1052	peccata occulta aliter arguenda quàm publica	976
peccati grauitas ex difficultate remedij colligitur	826.832	peccata capitalia septem maximè fugienda	841.842
peccati species in Spiritum sanctum quomodo distinguantur	1012	peccata in cælum clamantia	1057.1058
peccato alieno maculantur, qui dissimulant corrigere cum possunt	969	peccata omnium vbi tandem detegenda	1614.1623
de peccato in Spiritum sanctum triplex S. Patrum sententia	1011	peccatorum longa catena	831.832.837
non astris, sed voluntati nostræ sunt adscribenda	1751	peccatorum via quid	934
quomodo faciliè vitantur	837.838	peccatorum gradus	836
varijs modis in noua lege remittuntur	1089.1090	peccatorum fructus	1615
quibus operibus purgantur, & redimantur	1089	peccatorum memoria quàm fructuosa sit	618

IN PRÆCEDENS OPVS CATECHISTICVM

in peccatis permanendum non est sub spe misericordiae diuinae	1018	perseueraturis inconstantes vtiliter mixti	1816
peccatis absque leuibus vita non ducitur	1794	peruersi multi, facti sunt boni	1771
peccatis alienis quibus modis communicatur	936	pestis in Persas infideles grassantis mira per crucis impressionem repulso	35
peccator per quos gradus descendat ad profundum	835	petitiones orationis Dominicae, Vide Orat.	
peccator si ad poenitentiam conuertatur, potest veniam consequi	1025	petenda quomodo sint temporalia	1260
peccatori Christiano quod confugiendum sit	1025	petendae veniae modi quales	1372.1373
peccatori ad Dei misericordiam confugiendum	1819	petita, multa differuntur, non negantur	1220.1222
peccatores peccatis obnoxios in precanda venia precatoribus aliis opus habere	199	petita cur aliquando non impetremus	1222.1247
peccatores etiam exaudiat Deus	1221	petenti veniam vt minimum condonanda est culpa	1371
peccatoribus temere quidam promittunt indulgentiam	1022	peti vult Deus a se magna	1221
Peccantem qui non increpat, vna cum peccante flammis tradetur	969	qui non perant in nomine Iesu, id est, Saluatoris	1220
peccantes in Spiritum sanctum qui	80	qui petere dicantur in nomine Saluatoris	1260
peccantes, diabolo animum vendunt vilissimo precio	832	vt petamus, Deus monet	1247
peccantes apud superiorem deferre, benevolentiae & charitatis officium est	967	Apostolorum primus	309
peccantium in hac vita prosperitas, cuius argumentum sit	831	primus Pontifex & summus sacerdos noui testamenti	712
peccantium damnatio participat reliquos	951	totius Ecclesiae caput	318
peccantibus pueris an sit septuagies septies ignoscendum	976	a Christo caput Ecclesiae constitutus est	65
Peccare in Patrem & Filium, quid sit	1009.1010	Ecclesiae petra, Apostolorum vertex	199.310
peccare etiam contingit iustos	1793	Apostolorum os & princeps	310
peccatur tribus modis	1013	caput & princeps Apostolorum, licet omnes in Apostolatu pares fuerint	63
peccandi consuetudo	837	Apostolorum vertex, fundamentum, petra stabilis, Ecclesiae princeps & columna	309.310.311
peccandi consuetudo facit, vt de peccato homo etiam gloriatur	1078	spiritualis Israelis columna	310
peccandum non ideo, quia Deus ad ignoscendum poenitentibus facilis	609	Ecclesiae fundamentum	308
Pectoris inunctio	405	Ecclesiae pastor & caput, & adamantinum fundamentum	310
Peculiaritati studens, cor monachi non habet	1502	Ecclesiae petra, & firmamentum	310
Pedem vtrunque Domini, misericordiam & veritatem scilicet, o seculari debemus	1029	petra & crepido Ecclesiae Catholicae	310.316
Pelagij error	1708.1711.1759.1836	aliter petra, aliter Christus	309.311
Pelagianus error, baptismo radi peccata, non tolli	1735	aliter primarius omnium pastor, aliter Christus,	311
pelagianorum haeresis de peccato Adami	1721	vnde fit dictus petra	308
pelagianorum falsa expositio	1725	quibus epithetis a Chalcedon. synodo nominatus	316
pelagianicae in Pauli locum expositionis absurditas	1724	ex infirmitate peccauit, Dominum suum negans	1014
Pepuzianorum haeresis	708	Romae est sepultus	225
Peregrinos tempore famis vrbenon arcendos	1360	orare pro nobis non cessat	214
Peregrinari ad loca sancta, non ita nouum aut recens esse	1472	petrus quid significet	309
Peregrinationes ad Sanctorum sepulcra a Chrysostomo laudatas 201. item a Prudentio	203	primatus	303.304
Pereunt ea sola, quae non dantur	1269	potestas	84.308
Perfectio quae, quomodo in nostra sit potestate	1477	cura & intercessio pro Ecclesia Rom.	1154
perfectio consilium quale	1494	merita, cura, & auxilium in administratione	199.200
perfectio viae quae	1302	Pontificiae dignitatis	213
perfectio summa in charitate consistit	1495	inuocatio	199.200
perfectio maioris est, nihil habere proprium	1495	privilegia	311
perfectio euangelicae studiosi	1537	praeter ceteris Apostolis privilegium	65
perfectio studere, est esse perfectum	1564.1565	petri cathedra vnde Romam translata	318
perfecti nonnunquam in sine labuntur & pereunt	1805	petri sedes, & continuata in ea Rom. Pontif. successio, petra est in superabilis	307
periculum eorum, qui saepius relabuntur	1031	penes petri sedem, vniuersalis Ecclesiae cura	315
periculorum despicientia quantae sit aestimationis	1422	petri arbitrio clauis caeli traduntur	82
Dei donum	1808.1811	D. petri principatum detrahentes quod se demergant	65
Perseuerantia incerta, praemium eius certum	1813	S. petri carcer omni veneratione plenus est, & solum, in quo decubuit	225
in orando necessaria	1221.1239	S. petri catenae vim miraculorum habent ex propiori contactu 224. diuina gratia repletae sunt 224. diabolus eas exhorret & fugit	225
perseuerantia orationis Deo grata est	1261.1813	S. petri catenas & gladium videntes & tangentes, ipsum videmur Apostolum videre & tangere	225
de perseuerantia sua reuelatione Dei certificari quis potest	1419.1541	S. petri catenarum vis	224
perseuerantiae laus	1419.1541	S. petri gladius vt res quaedam veneranda, & tanquam caelestis thesaurus asseruatur	225
perseuerantiam raritas, cum timore & tremore iuste viuendum, nos admonet	1815	B. petri instituta & Rom. Ecclesiae obseruanda	401

B. Petri

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

B. petri & Apostolorum doctrina	460	bant	240
datae clauis, non caeli, sed caelorum	309	pietas 181. quantaque sit sapientia	3.4
ad Ecclesiae vtilitatem communem clauis datae sunt	309	pietas humilitatis socia	1346
petro principatus datur ad cauendum schisma	309	pietas sapientiae nomine appellata, quae habeat Graeca nomina	383.384
orbis Ecclesiae, & populorum multitudines committendae	310	pietas recta quae	181
cura fratrum & orbis terrarum commissa	310	pietas curiosorum vtriusque speciei appetitorum qualis	560
petro eiusque successoribus cura ouium commissa	305	pietas maior est Dei, quam quaevis iniquitas	562.1034
petro principatum adimenes, seipso ad inferna demergunt	311	pietas erga Deum, omnibus carnalibus praeferenda est	1485
in petro se aedificaturum Ecclesiam suam Christus praedixit,	308.310	pietas pro Deo, non est crudelitas	979
in petro error habere locum non potest, nisi ante primum acceptum	308	pietatis officia Deo placent, quae exhibentur mortuis	1350
propter Apostolatus sui primum, Ecclesiam representasse	309	pietatem in caelo augeti	195
sedisse in cathedra Ecclesiae Rom.	307	ad pietatem quid externa conferant	381. & seq.
adhuc officium pastoris auxilio & orationibus exercere	213	plato pleraque sua ex doctrina Iudaeorum hausit	218
Romanae vrbs curam gerere specialem	213	quare sit productior, quam culpa	644
a petra dictum, non petram a Petro	309	non semper cum culpa dimittitur	188
vnum Apostolis & omnibus Ecclesiae Patribus praepositum	311	Pena post dimissam culpam luenda restat nonnunquam	438
super Petrum edificatam esse Ecclesiam	308	nonnunquam restat exoluenda in Purgatorio	665
petrum & Paulum vno eodemque tempore Romae passos, Rom. Ecclesiam consecrassent	317	pena vna implicat, quos vnus reatus ligat	1636
petrum & Andream, quod olim in carne potuerunt, possent etiamnum	199	pena peccati in homine, culpam praecessisse arguit	1719
petri publicani mirus ex auaro in liberalem transitus	1319	pena quorundam vtilis saluti aliorum	979
pharao iuste permixtus est obdurari	1049	pena in spoliatores Ecclesiae	998.1003
pharaonis cor quomodo induratum dicitur	1048	pena terribilis in sacrilegos	997
pharaonis obduratio vnde	1049	pena eius qui praedia Ecclesiae abstulit, & Episcopo vim intulit	998
pharaonis obduratio similitudine explicatur	1050	pena inferni non est transitoria vel phantastica	1635
pharaonica obdurationis causa	1048	pena blasphemorum apud inferos qualis	1637
pharisaeos a Christo redargutos, non cathedram Moyses sperant fuisse, quid sibi velit	307	pena perfidiae	78
quid de S. Marco, eiusque discipulis scriptum reliquerit	1467.1472	pena damnatorum duplex	1632
quid de Esaeis scripserit	1548	pena quanta diuini aspectus priuatio	1642
de quibus Christianis scripserit	1552.1553	pena post veniam culpa, emendatio est, & medicina,	642
quid scribat de Christianis Alexandrinis,	1568.1560	penae diuinitus inflictae, quando vim satisfaciendi habeant,	640
philonis cum D. Petro colloquium	1548.1552	penae inferni	1626
philonis de vita contemplatiua operum summa	1548	penam non euasisse David post acceptam veniam peccatorum, sed adhuc iussit	642
descripsisse monachorum & religiosorum mores	1548	penam luens, etiam affinis est culpa	1716
de Iesaeis Christianis, eorumque monasteriis scripsisse	1550	penarum vitae praesentis & futurae differentia	1636
sub Esaeorum vocabulo, cenobitarum vitam scripsisse	1552	penarum in inferno inaequalitas	821
cum Petro Apost. locutum Romae fuisse	1552	penarum & cruciatuum in inferno diuersitas	1618
philosophi cuiusdam mortui mirum & pium chirographum,	1319	penarum infernalium copia & varietas	1626.1629
philoxenus quidam nondum baptizatus, quomodo factus episcopus	246	penarum infernalium discretio & differentia	1633.1635
picura idiotarum libri	241	penarum inferni egregia descriptio	696
picura immolationis Isaac, Gregorium ad lachrymas commouit	137	penas gehennae nunquam terminandas	1647.1650
picura cur in Ecclesiis adhibeantur	242	penas inferni quomodo euadere possimus	1642
picurae, qua Nyssenus ad lachrymas motus fuit, descriptio,	238	penas inferni humanitus leuantium increpatio	1645
picuram fusilem amauisse Chrysostomum	238	unicum solatium post baptismum	619
picurae historiae sacrae quid vtilitatis adferant	247	secunda post naufragium tabula	607.608.599
pingenda historiae sacrae in parietibus	238	quam sit vtilis	1618
pingi S. Petrus & D. Paulus cum Christo simul olim sole-		Deum mitigat	638
		penitus delet peccata	644
		quantitati peccati commoderanda	654
		quomodo agenda	81.653
		ab operibus misericordiae non sit sterilis	1287
		sine ieiunio infrugifera est	1145
		infructuosa quae	1645
		quando inutilis & fera	1622
		vbi & quando fera	1642
		in iudicio fera	1602
		agenda ante diem mortis & iudicij	1614
		penitentia veteris vitae quam necessaria	616.617

NN n ij

IN PRÆCEDENS OPVS CATECHISTICVM

pœnitentia nostra opus esse,quanuis Deus nobis omnia cõdonauerit	637	pontificis Rom.quanta dignitas & authoritas	82.309
pœnitentia ad baptismum accidentis	1760	pontificis Rom.poreftas quanta	84.
pœnitentia ante baptismum distincta ab ea,quæ post baptismum fit	599.1819	pontificis Rom.est fidei corruptores cõterere	316
pœnitentia eorum qui se inebriant, & qui alios ad ebrietatẽ cogunt	905	pontificis Rom.authoritas implorata ad sedandam tempestatẽ Pelagianæ hæresis	315
pœnitentia eorum qui voluntariẽ perpetrarunt homicidiũ	1060.1064	pontificis summi contemptus, hæresum & schismatum causa est	314
pœnitentia ad mortem vsque dilata quam periculosa fit	1025.1028	pontifici Rom.quæ sollicitudo incumbat	313
patientia Dei abutentes	1048	pontifici detrahentes,Patribus omnibus ac Synodis detrahente	303.304
sinu pœnitentia ex hac vita non migrandum	1584	pontifici Rom.non communicantes, ad Antichristum pertinere	313
pœnitentiæ sacramentum	quid	pontificem Rom.Apostolos honore sequi	312
	cur, quando, & à quo institutum	ad pontificem Rom.controuersia de fide referendæ sunt	315.
	relapsis necessarium	à pontifice Rom.petitur concilij Carthag.confirmatio pontificium munus	313.316.451
ad pœnitentiæ sacramentum tria requiruntur	à baptismo quid differat	pontificium summorum conatus in conseruandã tuendãque vera fide	337
	quando ritẽ accipiatur & operetur	pontificum successio ad Apost.Petro,illustris est Ecclesiæ nota	749
pœnitentiæ sacramenti	materia & forma	pontificum Rom.aliquot catalogus	306
	minister	Possessio priuata exclusa à vita communi	1495
	vis & vsus	Possidendum nihil priuatum in fratrum societate	1499
	lucerna	Postulanda quæ semper & sine conditione	1224
pœnitentiæ portus cur institutus	commendatio	postulandum nihil sit contra salutem	1220
	essentiales partes quot	postulandum à Deo quid potissimum	1221
pœnitentiæ tempora quorum sit constituere	1030.	Porandi beluina consuetudo quæ	902
pœnitentiæ veræ quid necessarium	621	Potentia qualis in cælo futura	1671
pœnitentiæ & baptismi necessitas & collatio	617	Potestatem & authoritatem prohibendi habentes, culpanur, si non prohibeant mala:similis eos pœna manet cum peccatibus,	980
pœnitentiæ initium,gratiæ tribuendum	607,608	potestates à Deo concitantur aduersus hæreticos	985
pœnitentiæ inherendum vt naufragus tabulæ sine pœnitentiæ sacramento non recuperari amissam iustitiam	1754	ad Potum & cibum immoderatum alios inuitantium reprehensio	903
pœnitentiæ opera	609.653	Pratum spirituale qualis sit libellus	566
pœnitentiã verẽ & propriẽ esse sacramentum à Christo institutum	599	prati spiritualis mira lepidãque aliquot exempla	566.567
pœnitentiã fuisse semper necessariã ad gratiam & iustitiam assequendam	912	Præceptum de colendo Sabbato, quomodò ad Christianos pertineat	254
pœnitentiã verã semper amplectitur Deus,quanuis breuiem	598	præceptum non mœchandi,quomodò differat à præcepto nõ concupiscendi vxorem alienam	259
pœnitentiã nostrã Dei misericordia niti	597	præcepta Dei	omnia ex Decalogo pendent
pœnitentiã agere quantoperẽ nos moueant scripturæ	1016		sunt facilia
pœnitentiã agere nihil prodest, nisi itã agatur vt oportet	644	esse nobis impossibilia, iustitiæ & pietati diuinæ repugnat 178 blasphemia est execrabilis, ibidem	174
pœnitentiã esse laboriosum per lachrimas & gemitus baptismum	615	præcepta primæ tabulæ quo sint, & quot secundæ	256.259
	607	præcepta tabulæ secundæ quàm sint merè naturalia	270
pœnitentiã vsque ad mortem differentium periculum quantum	607	præcepta Euangelica	170
pœnitentiã vsque ad mortem differentium periculum quantum	602	præcepta Ecclesiæ, vide Ecclesiæ.	
pœnitentiã vsque ad mortem differentium periculum quantum	55.56.305	præcepta charitatis quot & quæ	165.169
pœnitentiã vsque ad mortem differentium periculum quantum	317	præcepta cæremonia veteris legis cur abrogata	154
pœnitentiã vsque ad mortem differentium periculum quantum	316	præcepta siue scripta, siue non scripta, æquẽ seruatu necessaria	290
pœnitentiã vsque ad mortem differentium periculum quantum	303.304	præcepta nos omnia seruare oportet	1789
pœnitentiã vsque ad mortem differentium periculum quantum	305	à præcepto liber est, cuius defertur arbitrio	1465
pœnitentiã vsque ad mortem differentium periculum quantum	315.320	ad præceptorum obseruationem iustificati abstringuntur	176
pœnitentiã vsque ad mortem differentium periculum quantum	310	præceptorum difficultas, si qua est, Dei auxilio superatur	1792
pœnitentiã vsque ad mortem differentium periculum quantum	314	præceptorum Dei trium primorum summa quæ	257.258
pœnitentiã vsque ad mortem differentium periculum quantum	320	præceptorum ad proximum pertinentium summa quæ	283
pœnitentiã vsque ad mortem differentium periculum quantum	320	præceptorum & consilij discrimen	1519
pœnitentiã vsque ad mortem differentium periculum quantum	320	præceptis & monitis Dei obtemperandum	1789
			Præ-

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

Præcipisse Deum impossibilia, blasphemum est sentire	1790	presbyterorum ordo & officium	723
Prædestinatio Dei	incerta est	presbyterorum & Episcoporum conuenientia & discrepantia	723
	apud nos incerta, apud ipsum incommutabilis	presbyteros Christi corpus sacro ore conficere	499
Prædestinatos se præsumptum increpatio	quod sit incerta, vtile est	Primates in Ecclesia qui	710
		primates vel Patriarchæ instituti ab Apostolis, ordinatẽ Domino	711
Prædicatio quorum tantum valere debeat	1027	principes seculares in synodis se non pastores, sed oues arbitrari debent	330.331
Prædicanda sunt à speculatore duo, fides & bona opera	785	principes seculares immiscentes se rebus Ecclesiasticis, Antichristo Athanasius comparat.	311
Prædicandum est in ecclesiis, non in occultis conuentibus hæreticorum	974	principes rationem redditori sunt, si non moueantur aduersus dissipatores Ecclesiæ	985
Prædicandum auditoribus etiam inuitis aut negligentibus	701	principum præsentiam in synodis celebrandis haud necessariam	330
Prædicandi & docendi officium quibus commissum sit	973	principum est Ecclesiam defendere	983
Prædicare solum debent, qui mittuntur	708	probatio, quæ sit ante communionem, quomodò intelligenda 589. & qualis necessaria	590.193
Præmium verus amor meretur	702	probi cur aliquando egeant	1288
Præmium piorum	161	non proficere, deficere est	1568
Præmium non poscendum ante meritum	1671	proficere quosdam vltra generalia diuinæ legis præcepta, 1566	
Præmium & mercedem quærentium, quæ Deo seruientibus debetur, increpatio	1118	proficiendum esse continenter	1567
Præmia laborem nostrum superatura	1659	non progredi in via vitæ, regredi est	1569
Præmia quos non inuitant, supplicis terrore iri	1466	promissa Christi multiplicato fœnore redduntur	1480
Præmium incrementa respondere incrementis virtutum	1650	promissionibus diuinis non credentes, Pharisæis comparantur	1285
Præmium incrementa respondere incrementis virtutum	1652	Prophete	cur apertius de Ecclesia quàm de Christo prophetarint
	1452		quomodò nobis honorandi
Præmium incrementa respondere incrementis virtutum	1452	vnde inuocati	230
Præmium incrementa respondere incrementis virtutum	95	proprium aliquid nulli licebat in societate Augustini habere	1500
Præmium incrementa respondere incrementis virtutum	1641	proprietates quæ mala secum adferat	1500
Præmium incrementa respondere incrementis virtutum	1688	proprietates cur monacho vitanda	1498
Præmium incrementa respondere incrementis virtutum		proprietatiij religiosi Iudæ proditori comparantur	1499
Præpositorum Ecclesiasticorum status quid præter vitam bonam exigit	968.969	proprietariorum meditatio	1499
Præpositis non obtemperantes, Deum sentient vltorem	1201	proximus quem offendimus placandus	1376
Præscientia Dei non adimit nobis potestatem	1747	proximi vulnera non negligenda sunt	976
Præsumptio peccatum est in Spiritum sanctum	1015	proximi nostri quinam sint	156.162.164
Præsumptio & desperatio quales, vnde oriuntur facile	108	proximum quando diligamus sicut nos ipsos	156
Præsumptio & desperatio æquẽ vitanda	1805	proximum ad salutem perducere, quàm præclarum sit	1551
Præsumptio temeraria prædestinationis	1805	Prudentia	quid sit 1370.1371. & in quo consistat 1369.1370
Præsumptioni quomodò obuietur	1030		quomplex, & qualis
nec præsumendum, nec desperandum	1017	quom sit in omni actione necessaria	1385
Præces & intercessionis B. Virginis & Sanctorum	127.128	quibus necessaria	1370
Præces Sanctorum	1127	sapientiæ connexa est	1383
Præces Sanctorum Dei iræ resistere possunt	1226	quomodò in scripturis commendata	1385
Præcibus Sanctorum retineri potest Deus	1226	quando frigescat	1368.
Præcibus & satisfactionibus exorari Christum	649	prudentiã perfecta in hac vita non omninò habetur	1384
Præcibus longæ satisfactione Dominus placandus est	1088	prudentiã serpentis in quo imitanda	1389
Præcibus aliorum se non indignere putantium reprehensio	1259	prudentiã simulata quæ	1383
Præcantes exaudit Hyppolitus ex Christi munere	207	ad prudentiam rectum de rebus iudicium pertinet	1383
Præcantibus assidue Deum multa largiri	1256	prudentes & simplices nos esse oportere	1383
Præcandi desiderio qui non tenentur, quid præ se ferant indolis	1254	psallendi vtilitas	1242
ad præcandum frequenter exemplo Dauid incitatur	1258	psalmi pœnitentiãles quando apud ægrotum legendi	1583
Præcari multum, & loqui multum, quomodò differant,	1245	psalmos pœnitentiãles sibi ante oculos scribi iussit æger Augustinus	1584
Precium regni cælorum quantum	1652	pseudoprophetæ semper dulcia pollicentur	964
precij vocabulo crucem à Paulo insinuatam	34	pueritatis laus	1534
presbyteri vocabulum vnde, & quid	724	pueri baptizati ante rationis vsum mortui, sine purgatorio saluantur	668
presbyteri ordinatio quomodò fieri solita ætate Augustini	723	cur pueri benedicendi offerantur post castitatis consiliũ	1527
presbyterum ab Episcopo non distingui, hæresis est Aërij,	726	de puero blasphemio terribile exemplum	990
presbyteri septuaginta duorum discipulorum locum tenent	719	purgatorius ignis	655. & seq.
presbyteri audiendi qui	301		
presbyteri & sacerdotes sunt ministri sacramentorum	708		

IN PRÆCEDENS OPVS CATECHISTICVM

purgatorij ignis	{ assertio 72.602.670.674 baptisma 602 grauitas 659.663.674	in quadragesima	{ quomodò, & à quibus tempore Bernardi ieiunatum 1190.1191 olim non prandebantur 1193 ante vespertinum officium manducare Non licebat 1140
purgatorio qui nam se saluandos sperent	1020	in quadragesima	pecudum macerationes cessare 1142
purgatorio igne qualia peccata expiada, qualia non itè	664	in quadragesima	quotidie ieiunandum: alioquin tota videtur 1184
de purgatorio & suffragiis viuorum, Ecclesiæ Catholicæ doctrina	665	in quadragesima	non ieiunantes peccant 1190
purgatorium post mortem restare, non credidisse antiquos hæreticos	674	in quadragesima	carnibus vescantium reatus quantus 1197
purgatoriæ poenæ cur sustineantur quibus modis releuantur,	665	in quadragesima	clandestini carnis esores, quomodò suis depicti coloribus 1182
purgatoriis flammis nonnullos expiari	674	in quadragesima	{ decimæ anni dandæ sunt 1139 dantur totius anni decimæ 1134 discernuntur boni à malis, & hæreticus à fidei 1193
in Purgabilibus locis neglecta centupliciter reddi	664	in quadragesima	{ quando, & à quibus institutum 1158 quomodò transigendum 1196 à nobis obseruandum, & quo fructu 1190 accuratiùs à Clero obseruadum 1137
Purgatus semel ad peiora delabi potest	1810	Quadragesimale ieiunium	{ quomodò obseruandum 357 & ex veteribus libris & ex Euangelio authoritatem habet 1190 quorum exemplis consecratum sit 1190 Christus sanctificauit 1176
Quadragesima	{ designat vitæ nostræ tempus 1164 designat vitam præsentem 1195 remedium est animarum 1142 integre seruanda 1196	quadragesimale ieiunium à Domino indictum violare, non leue peccatum est	1185
quadragesimæ obseruatio qualis debeat esse	1182	quadragesimale ieiunium cur ante Dominicam primam Quadragesimæ inchoamus	1139
quadragesimæ religiosa obseruantia	1177	quadragesimale tempus cur religiosus transigendum & cur institutum,	1157
{ ex traditione Apostolorum obseruatur 295.1198 congruo anni tempore obseruatur 1133 cur Ecclesia ante Pascha seruet 1210		quadragesimalis ieiunij tempus quàm opportunè constitutum	1195
quadragesimæ ieiunium	{ in totum non obseruare, sacrilegium est: ex parte violare, peccatum 1188 pro quibus potissimum sit institutum 1134 cur ab omnibus recipiendum 1158	quadragesimali ieiunij indictio	1196
quadragesimæ ieiunium Moyses, Helias & Christus commendant	1193	quadragesimalis ieiunij præceptum ex lege, prophetis & Euangelio	1195
quadragesimæ ieiunium vniuersale	1146.1158	quadragesimalis abstinentia clericorum, à laicorum abstinentia olim distincta	1197
quadragesimæ ieiunia ex Christi præcepto indicta	1188	quadragesimalis ieiunij obseruatio ad omnes Christianos pertinet	1193
quadragesimæ & quatuor temporum ieiunium, cuius sint traditionis	263.294.295.1132	quadragesimalis ieiunij obseruatiōe meremur	1188
quadragesimæ ieiunium, seræ quartæ & sextæ antiquitus obseruatum	358	quadragesimalis ieiunij obseruantia diluuntur negligentia 1158 & obtinetur propitiatio, ibid.	
quadragesimæ dies	{ habent Christiani ieiuniis consecratos 1195 quàm salutare sint 1192 corporibus salubres, & animæ medicinales 1189 totius anni decimæ deputantur 1197	quadragesimalis ieiunij obseruationem infirmitas excusat	1139
quadragesimæ & ieiuniorum dies summa deuotione obseruandi	357	Quadragesima diebus ieiunandum	1187
quadragesimæ diebus omnibus exceptis Dominicis, ieiunandum	1190.1197	Quadragesimarius numerus diuinitus consecratus, & cælesti maiestate præceptus	1187
quadragesimæ tempus medicinale ad curanda peccatorum vulnera	1190	quadragesimarius numeri mysterium	1187.1192
Quadragesimæ tempore contracta sceleribus peccata soluantur	1188	quadragesimarius ieiunij mysteria	1133
quadragesimam	{ Christus suo ieiunio consecrauit 1186. 1187 non tam ex Sacerdotum, quàm Dei præcepto obseruamus 1187 obseruari in toto orbe ex institutione Apostolica 1135 per quadragesimam vitæ præsentis error significatur 1195 religiosus viuendum 1157 ab ouis & lacticiis abstinentium 1138 abstinebat olim à vino & carnibus 1182	Quærendum non esse, Quomodò, in Dei operibus	487
		Quæstio, quæ apud in feros mouetur	1646
		quæstio de beatis, vbi illi futuri sint tempore cõflagrationis	1613
		in quæstionibus difficilioribus Ecclesia consulenda	576
		Quales futuri simus, ignoramus	1813
		Querimonia animæ à corpore iam iam sperandæ qualis	691
		per Quinquagesimam, hoc est, dies paschales, vitæ æternæ designatur	1196
		Quomodò, Iudaicum verbum, vbi ne quidem cogitandum	

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

Reationis reddendæ districtio quanta	688	reliquias sacras tangentes, sunt quomodò sanctitatis participes	223
Reationis in nouissimo reddendæ mirum exemplum	691	ad reliquias S. Stephani quæ miracula peracta apud reliquias Sanctorum demones rugiunt	217
Reatus tres gradus	822	Remissio post baptismum laboriosior	654
reatum concupiscentiæ in baptismo solui, infirmitatem manere	435.436	remissio peccatorum, vide Peccat	
Rebaptizatio in expiabile facinus est	421	Renouatio vitæ à peccatorum inchoata remissione, accessio nem indiès accipit	1784
Rebaptizare catholicum, immanissimum scelus	411.412	renouatio in baptismo cœpta, quotidie crescit	1784
Rebaptizantes crucifigunt Dominum	419	renouationis accessus quotidiani	1784
non Recipiendum amplius, quàm mutuo datum est	1408	Restituenda esse aliena	1398
Reconciliatio quomodò querenda	1028	Resurrectio Christi quanta sit nobis consolationi	27
reconciliatio nulli, ne in fine quidem, neganda	1038	resurrectio quomodò vera futura	87
Redarguere quid sit	938	resurrectionis mortuorum ostensio & assertio	85.1616
Regeneratio omnibus carnaliter generatis necessaria	1732	resurrectionis futuræ exemplar Christus est	88
Reges quomodò seruiant Domino in timore	983	resurrectionem rerum naturalium similitudinibus demonstrati	88
reges perfecti vbi singuli sint futuri	1659	in resurrectione membra nos eadem, quibus hîc vti fuimus habituros, 87. & amputata restituentur	90
regum officium maximè proprium	1394	Resurgentium decor, pulchritudo & claritas	90
Regnum cælorum	{ tantum valet, quantum habes 1123.1314 precio comparatur 1652 quo precio ematur 1124	resurgentium caro qualis certò futura	89
regni cælestis descriptio	1666	resurgentium omnium qualis futura vel ætas vel statura	89
regni cælestis amissio quàm intolerabilis	1615.1628	circa resurgentium corpora, potentia diuina	87
regni cælestis principium quomodò hîc habeatur	1659	Resurget, quisquis vixit & mortuus est	89
regni cælorum duplex status quis	1453	resurgent sine vlla deformitate naturæ monstra	89
à regno cælorum & Deo separari, quàm graue supplicium sit	1641.1649	resurgemus in eadem carne & iisdem membris	87
à regno cælorum quæ absint	1667	Retentia peccatum alienum	965.966
in regno cælorum ministrare & discumbere, quid sit	1673	retentia causa, timor humanus esse solet, 968. vnde ille timor proficiatur	970
Relapsus necessarium sacramentum poenitentia	1818	Retentur tribus de causis Dei sermones: Idque periculosè admodum	972
Religio quid	181	Retributio centupla quomodò intelligenda	1484
religio vera quæ	181	retributio quibus ex operibus speranda seu obuentura	1487
{ cur se Deo dicent 1365 non idè dimittunt sua, vt ditent amicos 1503		Reuelatio omnium cogitationum, verborum & actionum vbi tandem futura	1615
Religiosi	{ cur à religionis instituto serb deficient 787 in communi viuentes, quorum vitam imitentur. 1498	reuelationem de remissione peccatorum ambire, repræhensibile esse	1017
religioso iudicij proprii abnegatio quàm sit necessaria	1540	Risus importunus quæ peccata pariat	1099
religiosorum ordo primus in Ecclesia quis,	1564	Rogationum ieiunium vnde originem habeat	1139
religiosorum ordinis institutores in Ecclesia Apostoli	1564	rogationum ieiunia quomodò celebrari iussa sint in Gallia.	1139
religiosorum pactum cum spiritu sancto contractum, quid ipsi illicitum reddat	787	in rogationum diebus pro quibus rebus orandum	1139
religiosæ vitæ commendatio	1564	Romanus Pontifex, vide Pontifex	
Relinquere omnia non satis est, sed & Christus est sequendus.	1478	S. Romani inuocatio	206
Reliquiæ fontes sunt salutare, & multa beneficia præstât.	221	sine Romana sede in causis fidei nihil decernendum vel inuandum	319
reliquiæ corporis Domini ad sanctificationem vtilis	571	romana Ecclesia de conceptione D. Virginis nihil certi statuit	1728
reliquiæ Sanctorum	{ honorandæ 186.157.207 ad quid nobis à Deo relictæ 223 muniunt ciuitates 227 dæmones torquent 201	Vide Ecclesia.	
reliquiæ S. Stephani quid miri in Africa exhibuerint	221	romana vrbis commendatio	964
reliquiæ martyrum magna fide contingendæ benedictionis consequendæ gratia	223	ad romanam sedem tanquam ad matrem confugiendum, 317. & seq.	
reliquiæ martyrum sub altaribus recondi solent	226	Romæ asseruati integri canones Nicenæ synodi	322
{ reuelatio 226 virtus 226		romæ signum crucis erectum	39
reliquiarum	{ virtus & honor 215 virtus & beneficia 2020 veneratio & beneficia 228	S	
reliquiarum S. Cypriani thesaurus	197	Sabbatum quomodò seruandum	251.252
reliquiarum sanctorum oppugnator Dormitantius	217.218.219	Sabbati obseruandi præceptum quomodò ad Christianos spectet	254
reliquiis Sanctorum exhibitus honor	217	sabbati celebratio cur vel abrogata, vel translata	258
reliquiis in ipsis Martyrum aut Sanctorum quid honorandum aut venerandum	227	Vide etiam dies Dominic.	
reliquias martyrum non adoramus	219	{ est speculator 969 pro mortuorum peccatis orat 707	
		Sacerdos	{ sacrificium tremendum administrat 707 ab Episcopo, non à populo debet repræhendi, 702
		sacerdos quibus an quemlibet poenitentem possit absolueri in	NNn iij

IN PRÆCEDENS OPVS CATECHISTICVM

articulo mortis	1034	maior, quàm regum potestas	348
sacerdos tacens quot occidat homines	974	animæ lepram purgat	81
sacerdotis dispensatio est necessaria iis, qui coguntur vetitis cibis vti	1197	sacerdotum potestas & dignitas	499.605
sacerdoti vt medico animi arcana vulnera retegenda	623	sacerdotum dignitas cum periculo coniuncta	746
idque ante vitæ incertum terminum faciendum,	ibid.	sacerdotum vinculum ad cælos peruat	81
sacerdoti cui, quoties & quotannis confitendum	355.356.360	sacerdotum vinculum ipsam attingere animam	373
sacerdotem indicare peccatum, non erubescendum, & quærere medicinam	622.625	sacerdotum & præfulum honorum libertas.	969
sacerdoti semper cavendum matrimonio	790	sacerdotum vita præponderare debet	798
sacerdotem quid faciat	696	sacerdotum suorum simplicitatem fastidientes arguantur.	701
sacerdotem ob pœnitentium peccata dolere	623	sacerdotum vexatio & detractio ad Christum pertinet.	737.
sacerdotem quemuis non esse confessionis sacramentalis ministrum	623	sacerdotum iniuriam vindicat Deus	736
super cathedram Christi sedent, & audiendi, quantum sint mali	746	sacerdotum impugnatōres quales sint, & quò tendant	333
honorandi	736	sacerdotum veneratio scripturæ testimoniis & exemplis comprobatur	736
magis honorandi quàm principes aut parentes.	734	sacerdotum officium aut ministerium quale quantumve.	395.
regibus dignitate præstant	735	sacerdotum officium mulieribus aut plebeiis non conuenit.	703.704
dij vocantur	702	sacerdotum officium, est sacrificiis & orationibus vacare.	349
non eadem significatione dicuntur Episcopi & presbyteri, quia omnes Christiani sunt ministri consecrationis & communionis.	706	sacerdotum est pro populo offerre sacrificium	553
offerunt, tanquàm ministri, & baptizant vt ministri	707	ad sacerdotum preces Christi corpus & sanguis conficitur.	707
Christi corpus ore conficiunt	707	sacerdotum sibi inuicem coherentium glutino copulari Ecclesiam	64
sacrificia Dei quotidie celebrant	708	sacerdotum ab Episcopis distinctio	715. & seq.
soli consecrare possunt corpus & sanguinem Christi	480	sacerdotum & Religiosorum incontinentium excusationes & argumenta	801.804
non conficientes, aut celebrantes Missam, non adstringuntur ad vtranque speciem sumendam.	574	sacerdotibus idem ius in sacramento Baptismi & Pœnitentiæ.	602
per sacramentum baptismi & pœnitentiæ peccata condonant	603	sacerdotibus par ius ligandi & soluendi à Christo concessum.	600
non ex vita, moribus, aut meritis, sed officio spectandi	393.394.395	sacerdotibus quotidie aut sæpè Missam celebrantibus quid notandum	593
non fiunt sine iudicio	333	sacerdotibus quamuis malis obtemperare recusantes, arguuntur.	739
præconis officium suscipiunt	967	sacerdotibus qui successionem ab Apostolis habent, obtinendum	718.719.740
non tam probant purgatam animæ lepram, quàm purgant	606	sacerdotibus etiam imperitis, non est detrahendum	702
ante iudicij diem quodammodo indicant	604	sacerdotibus suis quantum honorem derulerint idololatræ.	743
sacerdotes catholici, quamuis mali, fideliter sentiunt de septem Sacramentis Ecclesiæ	391	sacerdotibus & clericis cohabitatio mulierum vetita	792
sacerdotes mali etiam habent ministerium clauium	600	sacerdotibus cogitationes malas parefaciendas docuisse D. Petrum	625
sacerdotes mali quoniam honorandi, & quibus obtemperandum	737.738.747. & seq.	Sacerdotium vnde cœperit	711
sacerdotes mali aut indigni quo delectu honorandi	737.738	sacerdotium veteris testamenti quale	802
sacerdotes incontinentes certissimam animæ mortem incurunt	796	sacerdotium Christi secundum ordinem Melchisedech à Malachia prædictum	538
sacerdotes dogma fidei peruertentes, non audiendi	741	sacerdotium Christianum quale	443.453
per sacerdotes suos quod Deus facit, in remissione peccatorum, ipse potestas est	603	sacerdotium noui testamenti externum & visibile esse.	697.
sacerdotes non sunt omnes Christiani	698.703.704	sacerdotium Christianorum in quo consistat	706
sacerdotes proprii nominis non omnes sumus	705	sacerdotium Christianæ legis inordinata & incomposita artet	754
sacerdotes spirituales qui sunt	703.704	sacerdotium & regnum Christianorum est spirituale	706
sacerdotes noui Testamenti, hæreticorum iudicio, quales.	698	sacerdotium propter malos sacerdotes non est traducendum	347.735
sacerdotum ordo bipartitus	719	ad sacerdotium qui promouendi	789
sacerdotum maiorum & minorum institutio	721	sacerdotij dignitas	733
sacerdotum honor & dignitas	332.347	sacerdotij dignitas regia dignitate præstat	347
sacerdotum potestas quanta	81	sacerdotij principatus regno maior & præstantior	735
sacerdotum potestas	81	Sacerdotij forma	697
ne angelis quidem & archangelis concessa	81	Sacerdotij persecutores, diaboli seruos esse	333
Excedit potestatem principum	347		sacerdotio

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

Sacerdotio Melchisedechis quomodo Christus etiam nunc vtatur	556	Sacramentorum ministri non sunt quibus promiscue homines	390.393. & seq.
Sacerdotio nouæ legis vt immundus fungatur, periculosum esse	522	Sacramentorum contemptores sacrilegi sunt habendi	384
Sacerdotalis ex diuina ordinatione potestas quanta	81	Sacramentorum violatores quas datur sint pœnas	392
Sacerdotalis pudicitia qualis in episcopo	797	Sacramentorum trium vsum restituisse in Hybernia Malachia ibidem episc.	599
Sacramentum quid sit	385.386	Sacramentis Deus adest, etiam si per malos ministrantur	445
ad Sacramentum vnumquodque quæ sint necessaria.	389	Sacramentis visibilibus inesse vitæ æternæ effectum	503
Sacramentum visibile non esse contemnendum	385	Sacramentis in religione colligari homines	379
Sacramentum ipsum per se plurimum valere	394	Sacramentis nouæ legis societatem Christiani populi contineri	380
Sacramentum, & virtus sacramenti differunt	476	sine sacramentis Ecclesiæ non intrari ad veram religionem.	379.
Sacramentum Baptismi, & Pœnitentiæ, &c. vide Baptismus, Pœnitentia, &c.		de sacramentis Rom. Ecclesiæ doctrina amplectenda est	758
Sacramenti nominis etymologia	387	de sacramentis doctrina summaria quæ sit	809.810
cur à Deo instituta	381. 382	Sacramentarij quo anathemate à patre suo primario digni pronuntiati	499
quibus de causis instituta	391. & seq.	Sacramentarij impietatis pia increpatio	477.478
quibus rebus contentent	381. 382	Sacrificium Melchisedechicum quomodo à Christo institutum	531. & quomodo Christus administrat. 535. quibus alijs successerit
quid ad Christianam doctrinam conducant.	381.382	Sacrificium Melchisedechis, nostri incruenti typum fuisse.	534
sine signo Crucis ritè non perficiuntur	32	Sacrificium agni paschalis veteris quomodo & quando abrogatum	530. 531
quare foris percipiuntur	696	sacrificium veteris agni quando, & quibus verbis Christus abrogauerit.	531
Sacramenta transfigurari in carnem & sanguinem	504	sacrificium Ecclesiæ Catholice tantum Deo acceptum	66
quantum distent à veteris legis sacramentis.	385	sacrificium Ecclesiæ, Christum ipsum esse	531
387.388.393.410.		sacrificium soli Deo deberi	180.183
præstantiora sacramentis veteris testamenti.	384.393.	sacrificium Deo offerri in ara sanctificata	532
virtute maiora, & vtilitate meliora	388	sacrificium offerri tantum Deo, non martyribus.	183.184.208
ad salutem necessaria quomodo sint.	418. 393	sacrificium corporis & sanguinis Christi, non soli Patri immolari.	523.524
vnde profecta sint, & quantæ dignitatis.	385	sacrificium Missæ non offertur Sanctorum cuiquam	208
dant salutem	384. 388	sacrificium Missæ pro terræ fructibus olim fieri solitum	525
sine peculiari virtute esse non posse.	385. & seq.	sacrificium Missæ non nisi ab infantis despici	465
esse signa Christianorum	394	sacrificium angelicum quomodo inclaruerit	538
cuiusmodi sint signa	387	sacrificium Christianorum quod aut quale	208
præterquam quod significant, sanctificare etiam ac salutem dare	392.393.394	sacrificium magnum, vtile & compendiosum	1313
continere & conferre gratiam.	386. 388. & vim spiritualem præbere.	sacrificium altaris summè venerandum	538
digne suscipienda	389.390	sacrificium altaris cur & institutum sit & offeratur.	517.518
à quibus sumantur in iudicium	389	sacrificium altaris pro defunctis iam olim offerri solitum.	548
plura in veteri lege, quàm innoua	379	551.552.	
non plura nec pauciora quàm septem, esse verè ac propriè nouæ legis à Christo instituta.	387.391	sacrificium salutare valere ad redemptionem animæ & corporis sempiternam	528
septem in quem finem sint instituta	809	sacrificium victimæ salutaris quomodo aliquando nauatæ alicui submerso profuerit	526.527
singula quid efficiant	389	sacrificium immolari tempore Ignatij solitum	522
Sacramenta tria imprimunt characterem	812	sacrificium à Christo institutum & præceptum, apud Christianos frequentari	523
Sacramenta characterem imprimunt quæ: eaque repeti non posse	419.697	sacrificium Christianorum ab Antichristo tollendum.	533.534
Sacramenta ministrare, non esse omnium	396	sacrificij salutaris obsequium ab Ecclesia S. Trinitati exhiberi	524
author & institutor Christus	387	sacrificij cruenti & incruenti differentia	519.520
materia	389	sacrificij incruenti autorem esse Christum	530.539
vis & efficacia	165.170. 385.386.389	sacrificij incruenti in Ecclesia assertio, & quale illud sit.	543.556
necessitas	381.392.393.394	sacrificij celebratio pro dormitione fidelium.	671
vis inexplicabilis	384	in sacrificio altaris eandem esse hostiam cum ea, quæ semel in cruce oblata est	557
Sacramentorum virtus manet, licet actio & prolatio verborum transeat	388.389	sacrificij propitiatorij fructus	551.552.554.555
Sacramentorum vis per ministri improbitatem non impeditur	383.396.	sacrificio vno eodemque Patre & Filio honoratur	524
Sacramentorum effectus esse inuisibilem gratiæ sanctificationem	385	sacrificio vno varias expletas esse victimas legis veteris.	483
Sacramentorum virtutem esse gratiam	388	Sacrificio Ecclesiæ cuncta falsa cesserunt	531
Sacramentorum confessio & dispensatio quibus commissa.	394.395.396.	in sacrificio plura dici, quàm quæ in Euangelio & Apostolo habentur	289
Sacramentorum ordinarij ministri qui	708	de sacrificio quod nunc in Ecclesia geritur, Sophoniæ testi-	
Sacramentorum ministri quales habendi	391. & seq.		
in sacramentorum ministris cuiusmodi intentio requiritur.	390.		

IN PRÆCEDENS OPVS CATECHISTICVM

articulo mortis	1034	maior, quàm regum potestas	348
sacerdos tacens quot occidat homines	974	animæ lepram purgat	81
sacerdotis dispensatio est necessaria iis, qui coguntur vetitis cibis vti	1197	sacerdotum potestas & dignitas	499.605
sacerdoti vt medico animi arcana vulnera retegenda	623	sacerdotum dignitas cum periculo coniuncta	746
idque ante vitæ incertum terminum faciendum,	ibid.	sacerdotum vinculum ad cælos peruat	81
sacerdoti cui, quoties & quotannis confitendum	355.356.360	sacerdotum vinculum ipsam attingere animam	373
sacerdoti indicare peccatum, non erubescendum, & quærere medicinam	622.625	sacerdotum & præfulum bonorum libertas.	969
sacerdoti semper carendum matrimonio	790	sacerdotum vita præponderare debet	798
sacerdotem quid faciat	696	sacerdotum suorum simplicitatem fastidientes arguuntur.	701
sacerdotem ob pœnitentium peccata dolere	623	sacerdotum vexatio & detractio ad Christum pertinet.	737.
sacerdotem quemuis non esse confessionis sacramentalis ministrum	623	sacerdotum iniuriam vindicat Deus	736
super cathedram Christi sedent, & audiendi, quantum sint mali	746	sacerdotum impugnatōres quales sint, & quod tendant	333
honorandi	736	sacerdotum veneratio scripturæ testimoniis & exemplis comprobatur	736
magis honorandi quàm principes aut parentes.	734	sacerdotum officium aut ministerium quale quantumve.	395.
regibus dignitate præstant	735	sacerdotum officium mulieribus aut plebeis non conuenit.	703.704
dij vocantur	702	sacerdotum officium, est sacrificiis & orationibus vacare.	349
non eadem significatione dicuntur Episcopi & presbyteri, quia omnes Christiani sunt ministri consecrationis & communionis.	706	sacerdotum est pro populo offerre sacrificium	553
offerunt, tanquàm ministri, & baptizant vt ministri	707	ad sacerdotum preces Christi corpus & sanguis conficitur.	707
Christi corpus ore conficiunt	707	sacerdotum sibi inuicem coherentium glutino copulari Ecclesiam	64
sacrificia Dei quotidie celebrant	708	sacerdotum ab Episcopis distinctio	715. & seq.
soli consecrare possunt corpus & sanguinem Christi	480	sacerdotum & Religiosorum incontinentium excusationes & argumenta	801.804
non conficientes, aut celebrantes Missam, non adstringuntur ad vtranque speciem sumendam.	574	sacerdotibus idem ius in sacramento Baptismi & Pœnitentiæ.	602
per sacramentum baptismi & pœnitentiæ peccata condonant	603	sacerdotibus par ius ligandi & soluendi à Christo concessum.	600
non ex vita, moribus, aut meritis, sed officio spectandi	393.394.395	sacerdotibus quotidie aut sæpè Missam celebrantibus quid notandum	593
non fiunt sine iudicio	333	sacerdotibus quamuis malis obtemperare recusantes, arguuntur.	739
præconis officium suscipiunt	967	sacerdotibus qui successionem ab Apostolis habent, obtinendum	718.719.740
non tam probant purgatam animæ lepram, quàm purgant	606	sacerdotibus etiam imperitis, non est detrahendum	702
ante iudicij diem quodammodo indicant	604	sacerdotibus suis quantum honorem detulerint idololatræ.	743
sacerdotes catholici, quamuis mali, fideliter sentiunt de septem Sacramentis Ecclesiæ	391	sacerdotibus & clericis cohabitatio mulierum vetita	792
sacerdotes mali etiam habent ministerium clauium	600	sacerdotibus cogitationes malas patefaciendas docuisse D. Petrum	625
sacerdotes mali quinam honorandi, & quibus obtemperandum	737.738.747. & seq.	Vide etiam Presbyteri.	
sacerdotes mali aut indigni quo delectu honorandi	737.738	Sacerdotium vnde cœperit	711
sacerdotes incontinentes certissimam animæ mortem incurrun	796	sacerdotium veteris testamenti quale	802
sacerdotes dogma fidei peruertentes, non audiendi	741	sacerdotium Christi secundum ordinem Melchisedech à Malachia prædictum	538
per sacerdotes suos quod Deus facit, in remissione peccatorum, ipsius potestas est	603	sacerdotium Christianum quale	443.453
sacerdotes non sunt omnes Christiani	698.703.704	sacerdotium noui testamenti externum & visibile esse.	697.
sacerdotes proprii nominis non omnes sumus	705	sacerdotium Christianorum in quo consistat	706
sacerdotes spirituales qui sunt	703.704	sacerdotium Christianæ legis inordinata & incompocita articet	754
sacerdotes noui Testamenti, hæreticorum iudicio, quales.	698	sacerdotium & regnum Christianorum est spirituale	706
sacerdotum ordo bipartitus	719	sacerdotium propter malos sacerdotes non est traducendum	347.735
sacerdotum maiorum & minorum institutio	721	ad sacerdotium qui promouendi	789
sacerdotum honor & dignitas	332.347	sacerdotij dignitas	733
sacerdotum potestas quanta	81	sacerdotij dignitas regia dignitate præstat	347
sacerdotum potestas	81	sacerdotij principatus regno maior & præstantior	735
ne angelis quidem & archangelis concessa	81	Sacerdotij forma	697
Excedit potestatem principum	347	Sacerdotij persecutores, diaboli seruos esse	333
		sacerdotio	

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

Sacerdotio Melchisedechis quomodo Christus etiam nunc vtatur	556	Sacramentorum ministri non sunt quibus promiscuè homines	390.393. & seq.
Sacerdotio nouæ legis vt immundus fungatur, periculosum esse	522	Sacramentorum contemptores sacrilegi sunt habendi	384
Sacerdotalis ex diuina ordinatione potestas quanta	81	Sacramentorum violatores quas daturi sunt pœnas	392
Sacerdotalis pudicitia qualis in episcopo	797	Sacramentorum trium vsum restituisse in Hybernia Malachia ibidem episc.	599
Sacramentum quid sit	385.386	Sacramentis Deus adest, etiam per malos ministrantur	445
ad Sacramentum vnumquodque quæ sint necessaria.	389	Sacramentis visibilibus inesse vitæ æternæ effectum	503
Sacramentum visibile non esse contemnendum	385	Sacramentis in religione colligari homines	379
Sacramentum ipsum per se plurimum valere	394	Sacramentis nouæ legis societatem Christiani populi contineri	380
Sacramentum, & virtus sacramenti differunt	476	sine sacramentis Ecclesiæ non intrari ad veram religionem.	379.
Sacramentum Baptismi, & Pœnitentiæ, &c. vide Baptismus, Pœnitentiæ, &c.		de sacramentis Rom. Ecclesiæ doctrina amplectenda est	758
Sacramenti nominis etymologia	387	de sacramentis doctrina summaria quæ sit	809.810
cur à Deo instituta	381.382	Sacramentarij quo anathemate à patre suo primario digni pronunciat	495
quibus de causis instituta	391. & seq.	Sacramentariorum impietatis pia increpatio	477.478
quibus rebus consistit	381.382	Sacrificium Melchisedechicum quomodo à Christo institutum sit, & quomodo Christus ministrat.	335. quibus alijs successerit
quid ad Christianam doctrinam conducatur.	381.382	Sacrificium Melchisedechis, nostri incruenti typum fuisse.	534
sine signo Crucis ritè non perficiuntur	32	Sacrificium agni paschalis veteris quomodo & quando abrogatum	530.531
quare fors percipiuntur	696	sacrificium veteris agni, quando, & quibus verbis Christus abrogauerit.	531
Sacramenta transfigurari in carnem & sanguinem	504	sacrificium Ecclesiæ Catholice tantum Deo acceptum	66
quantum distent à veteris legis sacramentis.	385	sacrificium Ecclesiæ, Christum ipsum esse	531
præstantiora sacramentis veteris testamenti.	384.393.	sacrificium soli Deo deberi	180.183
virtute maiora, & vtilitate meliora	388	sacrificium Deo offerri in ara sanctificata	532
ad salutem necessaria quomodo sint.	418.393	sacrificium offerri tantum Deo, non martyribus.	183.184.208
vnde profecta sint, & quantæ dignitatis.	385	sacrificium corporis & sanguinis Christi, non soli Patri immolari.	523.524
dant salutem	384.388	sacrificium Missæ non offertur Sanctorum cuiquam	208
sine peculiari virtute esse non posse.	385. & seq.	sacrificium Missæ pro terræ fructibus olim fieri solitum	525
esse signa Christianorum	394	sacrificium Missæ non nisi ab infantis despicit	465
cuiusmodi sint signa	387	sacrificium angelicum quomodo inclaruerit	538
præterquam quod significant, sanctificare etiam ac salutem dare	392.393.394	sacrificium Christianorum quod aut quale	208
continere & conferre gratiam.	386.388. & vim spirituales præbere.	sacrificium magnum, vtile & compendiosum	1313
Sacramenta dignè suscipienda	389.390	sacrificium altaris summè venerandum	538
à quibus sumantur in iudicium	389	sacrificium altaris cur & institutum sit & offeratur.	517.518
plura in veteri lege, quàm innoua	379	sacrificium altaris pro defunctis iam olim offerri solitum.	548
non plura nec pauciora quàm septem, esse verè ac propriè nouæ legis à Christo instituta.	387.391		
septem in quem finem sint instituta	809		
singula quid efficiant	389		
Sacramenta tria imprimunt characterem	812		
Sacramenta characterem imprimunt quæ: eaque repeti non posse	419.697		
Sacramenta ministrare, non esse omnium	396		
Sacramentorum	387		
author & institutor Christus	389		
materia	165.170.385.386.389		
vis & efficacia	381.392.393.394		
necessitas	384		
vis inexplicabilis	384		
Sacramentorum virtus manet, licet actio & prolario verborum transeat	388.389		
Sacramentorum vis per ministri improbitatem non impeditur	183.396.		
Sacramentorum effectus esse inuisibilem gratiæ sanctificationem	385		
Sacramentorum virtutem esse gratiam	388		
Sacramentorum confessio & dispensatio quibus commissa.	394.395.396.		
Sacramentorum ordinarij ministri qui	708		
Sacramentorum ministri quales habendi	393. & seq.		
in sacramentorum ministris cuiusmodi intentio requiratur.	390.		

IN PRÆCEDENS OPVS CATECHISTIC MV

Table with 2 columns: Description and Page Number. Includes entries like 'sepeliendi ritus, Dionysij & Apostolorum tempore 671', 'Sepulcra & natalitia Apostolorum clara sunt 200', 'apud sepulcra Sanctorum daemones torquentur 201', 'sepulcra construendi cura 670', 'Sepultura & exequia iustorum 1350', 'Serpens quando & quomodo mystice alloquatur feminam 834', 'Seruitus qua & Dulia 181', 'Seueritas & grauitas verborum vbi sit admodum utilis 975', 'Seruitus reproborum 1661', 'Signorum ignotorum veneratio 410', 'Silere, cum possis arguere, consentire est in Silentio discretio 965, 969', 'Vide Reticentia. 966', 'Simeonis Anachorete mirum ieiunium, exitus, communicatio & reuiuificatio 468', 'Simoniam qua in re cauenda 549', 'Simplicitas columbae in quo imitanda 1389', 'Simplicitati coniungenda est prudentia 1390', 'Simulacrum Deo indignum quod 48', 'Sixtus diuersas de conceptione D. Virginis sententias tacere iubet, vsque ad determinationem Ecclesiae 1727', 'Sobrios irridendum amentia 897', 'Sodomiticum peccatum 1063, 1064', 'Sodomiticum peccatum esse homicidio grauius 1067', 'Sodomitici sceleris rei qui 1063, 1094', 'de sodomitico vitio legum Caesarearum sententia 1069', 'Sodomitica scelera, non esse delicta, sed monstra 1068', 'Sodomorum terrae facies qua fuerit Tertulliani tempore 1067', 'Sodomorum ignis, effigies gehennae 1068', 'Sodomorum supplicium, specimen diuini iudicij fuit 1067', 'Sodomorum poena accommodata fuit peccato eorum 1066', 'Solennitates Christianorum 257', 'Solennitates anniuersariae Christianorum ad quibus instituta 255', 'Vide Festi dies.', 'Sortis omne augmentum prohiberi 1407', 'forti quicquid accedit, vsura est 1407', 'Spadonum Euangelicorum laus 805', 'Spadonibus Euangelicis propria quaedam gloria in caelo promittitur 806', 'quid sit 101, 102', 'quam sit necessaria ibidem', 'qua ratione consequatur 103, 104', 'quomodo nutrienda & excitanda 103, 104', 'vbi aut quando in presumptionem vertatur ibidem', 'a timore non distinguenda 103, 104', 'quomodo aut vbi timori coniungenda 106', 'Vt formata sit, charitatem requirit, & bonam conscientiam 150', 'Spes vnica peccatorum post Christum, desperantium etiam, qua 129, 141, 142', 'spes deceptorum qua 47', 'spei efficacia, 101, 102, commendatio 101, 102, & seq.', 'spei & fidei communia qua 101', 'spem qua ratione consequamur 103, 104', 'spem a timore non distinguendam esse 103, 104, 106', 'Sperare cuius potissimum sit 106', 'Sperare sine bona conscientia, praesumere est 103, 104', 'Sperata omnia etiam credi 101', 'Sperando quidam decipiuntur, alij desperatione 1024', 'Sperandum quicquid est, oratione Dominica continetur 107', 'Sperare aliter in Christo, quam in ceteris Sanctis 1427, 1438', 'Spiritus sanctus in quibus requiescat 1437', 'quid conferat nobis 459', 'quid in nobis ad faciendum bonum, ma-

Table with 2 columns: Description and Page Number. Includes entries like 'lumque vitandum operetur 815', 'flumini comparatur 1428', 'spiritus Domini in solo Christo proprie requieuit 1436', 'spiritus timoris Domini cur eum impleuisse dicatur. 1428', 'spiritus vnus idemq; est spiritus sapientiae, intellectus, &c. 1428', 'spiritus sancti septiformis operatio, gradibus beatitudinum responderet 1430', 'spiritus quomodo Moyfi ablati, & septuaginta viris datus. 1437', 'spiritus septem designari per septem mulieres 1436', 'spiritus sancti gratia, vide Gratia dona, vide Dona. fructus, vide Fructus.', 'spiritus sancti epitheta 51, 54', 'spiritum sanctum in Ecclesia esse 66, 72', 'spiritum sanctum non viuificare, nisi membra Ecclesiae 72', 'spiritum sanctum habendi cupidus quid faciendum 72', 'in spiritum sanctum peccant, qui corde impoenitentem vnitati Ecclesiae resistunt 72', 'spiritus pati poenas temporales 80', 'spiritus incorporeos posse ab igne corporeo teneri 663', 'spiritus defunctorum vt iuandi 1630', 'pro spiritibus mortuorum supplicandum 676', 'Spirituales etiam cadere possunt 1809', 'Spiritalia nomine centupli intelligi 1485', 'spiritualium qualis sit ad corporalia collatio 1484', 'Statuas, 222. Vide Imagines.', 'Stellae in corona B. Virginis mystice quid 152', 'Stephanus nisi orasset, Ecclesia Paulum non haberet 1265', 'stephani protomartyris laus. 221. illius reliquiae quid miri in Africa exhibuerint 222', 'stephano protomartyri ara dedicata 532', 'Stephani Eremitae ratio in nouissimo vitae suae reddita, quam sit horrida & mira 691', 'Stroici liberum arbitrium ponunt 1748', 'Stridor dentium in tartaro qualis 1627, 1629, 1930', 'Stultiloquium quid 871', 'Stulti nomine quinam appellantur 855', 'Subdiaconi & eorum officium 725', 'subdiaconorum continentia, vide Continentia.', 'subdiaconis interdictus vsus coniugij 789', 'Successio Pontificum ab Apostolo Petro, illustris est Ecclesiae nota 303, 304', 'successiones Episcoporum Apostolicae sedis quanti sint momenti 311', 'Suffragia Sanctorum quanti faciendae 185, 186', 'Suggestio, delectatio, & consensus quibus comparentur. 833', 'Suggestenti peccatum quomodo resistendum 839', 'Superbia quid sit, & quas gignat filias vitiorum radix 843, 851', 'radix cuncti mali 846', 'omnium peccatorum causa 851', 'vitiolorum regina 851', 'omnibus virtutibus aduersatur 846', 'virtutibus, & iis qui virtute praediti sunt, maxime insidiatur 848', 'ruina est omnium virtutum 849', 'superbia reddit hominem a Dei timore plane alienum. 854', 'hominem reddit daemone 845', 'omnia bona corrumpit 849', 'etiam recte facta adorsitur 1815', 'iudicij aequitatem peruertit 846', 'euidentiissimum reproborum signum 847', 'cur dicatur omnis peccati initium 850', 'quomodo comprimatur 845', 'quomodo vitari possit 854', 'superbia

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

Table with 2 columns: Description and Page Number. Includes entries like 'superbia quadruplex 852', 'superbia manifesta & occulta 850', 'superbia hypocritarum 850', 'superbia sancta seruatorum Christi 1255', 'ex superbia omnia capitalia vitia oriuntur 851', 'ex superbia omne genus peccati nascitur 845', 'superbiae quatuor species 847, 851', 'superbiae quarta species hominem diabolo similem facit 848', 'superbiae & inuidiae diabolus praest 886', 'superbiae quibus remediis obuietur & medeatur 853', 'Superbus est omnis peccans 849', 'superborum externi mores & gestus 847', 'superborum ruina nulla grauior 848', 'superbos edere Christum & adorare in Eucharistia, non tamen saturati 512', 'Superioris mandatum quando & quomodo suscipiendum. 1546', 'praeter superioris sententiam nihil faciendum 1543', 'superiori quid reddendum 1395', 'superiores in quibus audiendi sunt tanquam Deus 354', 'superiorum honor & reuerentia 259, & seq.', 'superiorum iussu quando simpliciter obsequendum 1544', 'superiorum voluntate nec in spiritualibus & piis operibus discedendum 1537, 1538', 'Superceptor aut patrinus quomodo iam olim adhiberi solitus. 403', 'Suetonius Pap. habuisse D. Petri & Pauli imagines 236', 'ab Apostolis traditum 13', '& cordibus Christianorum inscriptum. 12', 'cur, quando, & quomodo Apostoli condidit 9, 11', 'Symbolum fidei cur non scripto traditum 12', 'alioqui breue, cur reuera magnum 11', 'qualis Ambrosio sit clauis 11', 'quid contineat 2', 'quo in honore habendum 97, 99', 'cur quotidie recensendum ibid.', 'Symbolum Apostolicum Rom. Ecclesia intemeratum seruat. 10', 'Symbolum Patrum verbis profiteri, non satis est 98', 'Symboli articuli qui, & quot 12', 'ethymologia 9, 11', 'Symboli perfectionis 13', 'authoritas quanta 25', 'quotidiana recitatio 12, 49', 'Symboli praecipuae partes Trinitati respondent 13', 'Symboli per singulos articulos explicatio 17, 18, & seq.', 'Symbolo distinguuntur Christiani ab impiis 13, 14', 'Synodus, vide Concilium.', 'Tabernaculum in aeterna qui nos recipiant 1305', 'Talenta nobis concredita, bene collocanda sunt, & expendenda ad vtilitatem aliorum 1352', 'Talonem instam recepit homo post peccatum 1705', 'Tartareae catenae quales 1714', 'quid sit, & in quo consistat 1645', 'sanctificatio quaedam est 1368', 'quid efficiat 1383', 'quibus necessaria 1409', 'quas passiones potissimum sedet 1383', 'quando marcescat 1410', 'tanquam virtutum fundamentum 1410', 'in paradiso praecipua 900', 'in cibo potuque seruanda 1410', 'Temperantia cibi, potus, somni, & vestimentorum 1410', 'Temperantia Iacob, Ioseph, & Ioannis Baptistae 1410', 'quomodo Deo in Sanctorum nomine erigenda? 198', 'Templa cur multa iussu & lege Chrysostomi faciendae & doctanda 525', 'cur historiis sacris depingenda 236', 'templa Christianorum tempore Antichristi deaustabuntur, & iniquitas inualecet 1606', 'templa martyrum, quam sunt illustra, & quomodo a fidelibus frequententur 203', 'Tenebrae inferni quales 1627, 1629, 1638, 1645, 1635', 'tenebrae damnatorum quotuplices 1646', 'Tentatio tribus modis peragitur 833', 'tentatio daemone, qua aggreditur eos qui deliberant omnia relinquere 1544', 'tentationis expertus nemo mortalium viuunt 1817', 'Theophrastus quid 383', 'Tepiditas impedit Spiritus sancti aduentum & praesentiam. 926', 'tepiditas perniciosa vnde manet 926', 'tepiditas inferno proxima, & vmbra mortis censetur 927', 'Tepidi quales sint 926', 'tepidorum excitatio 927', 'ad tepidos exhortatio 927, 928', 'Teporem profligandi modus 627', 'Plura vide Acedia.', 'Terrena non sunt deserenda, vt terrena recipiamus. 1488', 'Terror vtilis. 1758. & salubris 1759', 'Testamenti noui mysteriorum apud omnes celebrari 535', 'Testimonio falso qua alia vitia comprehenduntur 277, 278', 'Thau Hebraeorum formam crucis refert 33, 35', 'Thomae absenti quomodo gratia, Apostolis data, communicata 602', 'Tiberij I. Imperatoris quanta in pauperes liberalitas. 1313, & quo ea miraculo recompensata 1314', 'vtilis 1816', 'virtutum custos 1779', 'genitor eruditiorque sapientiae 1758', 'murus est & turris inexpugnabilis 1688', 'omnem virtutem inducit, & a peccato auocat. 1687', 'Timor preparat locum charitati 1691, 1759', 'quos charitati dominae locum seruat 1692', 'deceit, charitate crescente 1759', 'plus per ad resistendum peccato, quam pudor aut dolo 1571', 'quomodo aueratur 1688', 'sine pietate, quis 1432', 'Timor principium eorum, qui proficere cupiunt 1758', 'timor castus manet cum charitate 1691', 'timor castus & seruilis, in quo deest charitas 1691', 'timoris seruilis aut diuinae iustitiae vices 1691', 'timor Domini quam necessarius 1431, 1434', 'timor nouissimorum, est initium sapientiae 1571', 'timor poenae vtilis est 1692', 'timorem etiam a Christo suggestum 1692', 'timor iudicij cum spe misericordiae iungendus 846', 'timor iudicij quid efficiat boni 1690', 'timor iudicij & gehennae quam salubris 1690', 'timor, suppliciorum est potentior promissione praemiorum. 1690', 'timor damnatorum 166', 'timor gehennae quam fructuosus sit 1787', 'timor gehennae est quidam custos & paedagogus legis 1692', 'timor poenae & gehennae quam sit vtilis 1688', 'timor gehennae & suppliciorum non est malus 1692', 'timor hominum in iudicij aduentu 1616', 'timor & dolor animarum in extremo iudicio 1614', 'timorem discimus ex non perseverantium casibus 1815', 'O O O

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

ob virginitatem Ioannes plus amatus 1517
 virginitatem deprimunt vaniloqui homines 1524
 virginitatem æquabat Louinianus matrimonio 806
 post virginitatem decretam ad nuptias conuerſi, peccatum est 779.
 post virginitatem Deo dicatam, volens humano ſeruire con-
 nubio, grauiter peccat 783
 virginitatem profeſſæ, ſtupri ſcelus honeſto coniugij nomine
 obtegere cupiunt 779
 virginitatem profeſſæ vix merentur ad pœnitentiam admitti,
 ſi nupſerint 785
 virginitatem prohibentium increpatio 1525
 virginitate quaſi compendio citius ad cœlum veniri 1519
 in virginitate manere aut in cœlibatu melius eſt, quàm mari-
 monio iungi 807
 Virginalis integritas angelica portio eſt 1530
 virginalis caſtitas meretur angelorum præſidium 1524
 virginalis caſtitas quid ſit 1524
 virginalis caſtitatis auctor eſt Dei filius 1524
 Vide quoque Continentia
 Viro edendum dare cibum veritum, myſticè quid 334
 Virtus quid ſit 1369
 virtutis non eundem in veteri & nouo Teſtamento eſſe mo-
 dum 1523
 à virtute ad vitium tranſitus, ex nobis eſt, non ex Deo. 1809
 virtutes Theologicæ quæ ſunt 34
 virtutes Cardinales quæ & quot ſunt 1377. 1378
 virtutes principales quatuor omnem perfectionem in ſe com-
 præhendunt 1367. ſunt Dei dona, ibid. in quibus conſi-
 ſtant 1368. vbi ſedem ſingulæ habeant 1371
 virtutes quomodo connexæ concatenatæque 1377
 virtutum ſeptem ſpiritualium plenitudo 1429
 virtutum quatuor Cardinalium deſcriptionem vnde ethnici
 ſcriptores hauſerint 1385
 virtutum quatuor, & quatuor beatitudinum lepida collatio.
 1377
 virtutibus quatuor ornatus homo in prima creatione. 1707
 & quanam eæ fuerint, ibid.
 in virtutibus quatuor tota boni operis ſtructura conſiſtit.
 1368.
 de virtutibus Cardinalibus cur ethnici fruſtrà d-ruerint.
 1383
 Vitia approbantes, ſeſe dâpationis obnoxii reddunt. 957
 vitia contra naturam, ſemper deſtand- puniendâ. 1068
 vitia nonnulla, quæ virtutum nomin- commendantur. 957
 vitia pro virtutibus amplecti, non Deo, ſed ex nobis eſt.
 1809
 Vita præſens, vitæ 1785
 vita præſens cur militiæ ſeratur 121. 122
 vita præſens cur militiæ ad, quàm morſus viuens 1578
 vita mortalis nihil eſt
 vita bona poſt baptiſmum neceſſaria 441
 vita, fidei conuerſi debet 1796
 vita, fidei conuerſi vita ſit 1665
 vita beata, quæ vita ſit 1828
 præmium
 bene operantibus & gratia & merces eſt, eorum
 meritis reddenda 1116
 præcedentibus meritis redditur, & tamen gra-
 tia vocatur 1118
 merito iuſtitia redditur, tanquàm ſtipendium.
 ibidem.
 iuſtitia ſtipendium eſt, atque etiam gratia. ibid.
 eſt totum præmium promiſſum, nec datur niſi
 dignis & promeriſſis ibid.
 vita æterna & meritis datur & gratis 1827. 1829
 nō ideo gratis datur, quia meritis nō datur. ibid.

venalis eſt, & labore tanquàm precio compara-
 tur 1119
 pro bonis operibus ſperanda 1115
 labore emenda ibidem.
 quare fidei debeat 1121
 quanto præſenti hac optabilius futura 98
 vita æterna, bona vitæ merces, gratiæ Dei accepta ferenda.
 1827
 in vita æterna, honor 1662
 in vita æterna quanta ſit concordia ibid.
 in vita æterna vna diſpar retributio 115
 in vita æterna recipiet quiſque pro ſuo merito manſionem.
 1115
 in vita æterna quid non ſit, facilius explicatur, quàm quid in ea
 ſit 95
 pro vita æterna quàm diligenter laborandum ibidem
 vitæ futuræ qualitas 1669
 vitæ futuræ voluptas & miſeria 1661
 vitæ æternæ pax, concordia, claritas & ſplendor 1651
 vitæ æternæ iucunditas & charitas quanta 1439
 vitæ æternæ qualiſcunque deſcriptio 1657. 1667
 vitæ æternæ quanta ſit futura felicitas 94
 vitæ æternæ que vel abſint vel adſint. 1651. 1657. 1659. 1663
 ad vitæ æternæ amorem quomodo excitari illiteratus poſſit,
 1658
 ad vitæ æternæ bona conſequenda quis idoneus 1673
 vitæ communis laus 1498
 vitæ noſtræ tempus, nihil aliud eſſe, quàm curſum ad mortem.
 1577
 in vitæ negotio parui non faciendum, quod parum abeſt.
 1821
 vitam amare præſentem, quàm fatuum ſit 1592
 vitam reſentem deſiderare, & vnicè amare, cuius ſit. 1593
 ad vitam æternam tanquàm ad patriam properandum. 1653
 a vitam æternam bonorum operum conſummatione perue-
 nitur 1669
 Vide quoque, Regnum cœlorum.
 Vinere honeſtè, noſtrum eſt munus 1750
 viuere malè, & bene mori, pugnant 1582
 qui viuut ſibi ſoli, ſuperfluus eſt, & nec homo, nec generis ho-
 ſtri 1298
 Viuentium interceſſio 208
 Vltionis diuinæ in ſacrilegos aliquot exempla. 997. 998. 1000.
 1003. 1003.
 vltionum catena. 827
 Vmbratici heretici 507
 Vnctio perficiens quid 466
 vnctio in vertice, quid deſignat 407
 inunctio { olim quomodo fieri ſolita 408
 à quo faciendâ 408
 quid præ ſe ferat 405. 407
 inunctio poſt baptiſmum qua verborum forma fiat, & in qua
 parte 407
 inunctio episcopalis quomodo iam olim in baptizato adhibe-
 ri ſoleat 408
 { materia 681. 683. 685. 686
 vnctiois extremæ { forma 681. 683
 { miniſter 681. 682. 683. 686
 { vis & effectus 389. 682. 683. 1588
 vnctiois extremæ ſacramentum non contamni ſine Spiritu
 ſancti iniuria 68
 vnctiois extremæ ſacramentum cur inſtitutum. 681
 vnctiois ſacræ in ordinatione ſacra adhiberi ſolite affer-
 tio. 69
 vnctiois Chriſmalis effectus 447
 vn-

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

ſacramentum eſſe 683. 684. 685. id-
 que à marco inſinuatam, & à Iaco-
 bō commendatam & promulgatū
 vnctioem extremam { 681. 685. & à Chriſto inſtitutum
 681. 682
 { repetere quis poſſit 682
 vnctioem Chriſmatis viſibilem ſpiritualiter operari 456
 vnctioem infirmorum, eſſe genus Sacramenti 683
 de inunctione infirmorum Iacobi Apoſt. præceptum, ad om-
 nes Chriſtianos pertinet 694
 vnctioem extrema remitti peccata 683. & conferri gratiâ 681
 vnctioem dona 699
 Inungendi qui ſint, & quibus in partibus 681. 683
 inungendi ægroti quando ſint 692
 Vnguento viſibili gratiæ donum ſignificari 453
 Plura vide Chriſma.
 Vnitatis hoſtis charitatem non habet 72
 Vniuerſitatis ſequendæ ratio & uſus quis 69
 Vocatos nos nouimus, electos ignoramus 1806
 voluntas bona, & propria hominis, & à Deo inſpirata 1768
 voluntas vt ſit bona, & poſſit implere mandata, Dei gratia
 facit 816
 voluntas bona ſufficit, cum facultates deſint. 1288
 voluntas ad iuſtificationem à Deo præparatur in homine 1763
 voluntas noſtra eſt, iuſtitia Dei 1765
 voluntas noſtra ad iuſtificationem requiritur 1765
 voluntas libera 1752
 voluntas libera, quia in poteſtate noſtra 1747
 voluntas ſemper libera eſt, etſi non ſemper bona 816
 voluntas propria quæ ſit, & quàm pernicioſa & execrabilis
 109. Deum maximè impugnat, ibid.
 voluntas propria abneganda 1715. 1538
 voluntas nihil habendi, nomine centupli intelligi poteſt. 1485
 voluntas & deſiderium nihil habendi, quantæ ſit exiſtenti-
 tionis 148
 voluntas ſubditi, voluntati Superioris ſubjecta & conformis
 eſſe debet 1540
 voluntas non vna omnium 925
 voluntatis conſenſio in nobis eſt 1765
 voluntatis propriæ eſt, Dei vocatiōni conſentire vel diſſen-
 tire 1764
 voluntatis propriæ abnegatio 1543
 voluntati Dei quan to perè obtemperandum 1593
 voluntatem Dei, ſine eius ope, facere non poſſumus 1769
 voluntatem humanam Dei gratiæ cooperari 1508
 voluntatem propriam abnegantes, vim faciunt regno cœlo-
 rum 1543
 voluntatem propriam non relinquens, non dimittit 1489
 propter voluntatem ſolam oblectandi ſe illicitis cogitatio-
 nibus, damnatur 834
 voluntate bona nihil diſtius offertur Deo 1314
 Voluntarios trahit Deus 1766
 voluntaria oblectatio in cogitatione illicita peccatum 834
 Voluptas carnalis quàm tenax ſit 873
 Votum perfectionis quid exigat 1477
 votum perpetuæ continentia cur fiat 1513
 votum virginitatis liberè nuncupari Deo debet 1536
 poſt votum nec licet, nec expedit nubere 783
 votum paupertatis violârunt Ananias & Saphira 1478
 votum paupertatis violantes, Auguſtino quales 1500
 votum de relinquendo ſeculo emiſſe Iofaphat regem 1471
 votum ſolenne in quo conſiſtat, & quòd dirimat matrimo-
 nium contrahendum 793
 votum reddere, eſt ex adiutorio Dei 781
 per votum ſit illicitum, quod antè erat licitum 784
 votum B. Virginis 131
 votum continentia, vide Continentia.
 votum virginitatis, vide Virginitas.
 poſt voto nuncupatam caſtitem non tantum nubere, ſed
 etiam velle nubere, damnabile eſt 782
 à voto caſtitalis lapſus adulteriis peior eſt 782
 à voto & profeſſione ſancta qui cadant 1500
 voto adſtrictorum coniugia, vide Matrimonium.
 { Deo nuncupata, violanda non ſunt 787
 Vota { reddenda 777-778
 { quomodo ſoluenda 252
 { quæ non ſeruanda 210
 votorum obſeruatō diuiſio 250. 780. 781
 vouere quid ſit quid oporteat 791
 vouere rem liberam, conſilij eſt 1461
 vouere caſtitem, ſupererogationis opus 1513
 vouendum quomodo ſit, aut non ſit 780
 ad vouendum pigri eſſe non debemus 780. 795. 796
 ad vouendum adhortatio 781
 { fidem irritam faciunt 781
 { quantumvis bene viuant, Deo tamè non placet,
 Votifragi { 794
 { niſi ad habitum & propoſitum abiectum redeat,
 non ſaluantur 794
 { damnabuntur 780
 votifragi Religioſi quales habendi 786
 { prohibita in nouo & veteri teſtamento 1408
 Vſura { an, & quomodo permiſſa fuerit Iudæis 1406
 { non committitur tantum in pecuniis 1406. 1408
 vſura eſt, quicquid ſorti accedit 1406
 vſuram petere, ſuffocare eſt 1406
 vſuram non tantum à fratribus in Ezechiele prohiberi, ſed
 à omnibus 1407
 ad vſuram qui dat, maledictus 1407
 vſuræ & inſatiabilis nomie quid capiatur 1408
 vſurarij ſuffocant & ſtrangulant homines 1406
 vſurarij, rectè baptizati Iudæi appellantur 1405
 vſurariis maniſeſta communio & Chriſtiana ſepultura ne-
 gatur 1408
 vulgi de primorum partem nuditate error 1699
 Vxore amplius vti, quàm ſibi vſus exigat, Auguſtino
 quid 1098
 vxoris diſmiſſionem lex diuina prohibet 773
 vxores plures ſimul habere, criminuſ, & lege diuina Chri-
 ſtianis prohibitum. X 778
 X Enaia cuiuſdam Perſæ hypocriſis & icoclaſſimus 246
 X xenaia quanta aduerſus Flauium & Iudeum hal-
 cedonenſem audacia Z 246
 Z Acharia Eleemoſynarij laus & deſcriptio 87
 Zelus & inuidia quomodo differant 88
 Zelare non licet diſcipulo Chriſti 874
 Zenoni Imperatori eleemoſynario quid miri obtigerit 1318
 O O o iij